ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn Mesnevisinin Bağlamsal Sözlüğü ve Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme

Doktora Tezi

Ayşe Erginer

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Programı
Ankara, 2025

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* Mesnevisinin Bağlamsal Sözlüğü ve Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme

Ayşe ERGİNER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Tez Jürisi

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Prof. Dr. Ayşe YILDIZ

Doç. Dr. Sibel KOCAER

Dr. Öğr. Üyesi Bilal GÜZEL

DOKTORA TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Ankara - 2025

ETİK BEYAN

Bu tezi/projeyi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez ve Proje Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı; tezin/projenin tamamında akademik kurallara ve etik ilkelere uyduğumu ifade ederim. Yararlandığım eserlerin tamamını metin içinde referanslandırdığımı ve kaynakçada kılavuzda tanımlanan şekilde yer verdiğimi, haricindeki ifadelerin bana ait olduğunu, herhangi bir kaynaktan kopyalama yapmadığımı ya da yapay zeka aracılığı ile üretilmiş ifadelere metinde yer vermediğimi beyan ederim. Bu beyanıma uygun olmayan bir durumun tespit edilmesi halinde, aleyhime doğacak bütün hak kayıpları dâhil tüm hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ayşe ERGİNER

08/04/2025

ONAY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Programı doktora öğrencisi Ayşe ERGİNER tarafından hazırlanan ŞEYHÎ'NİN *HUSREV Ü ŞÎRÎN* MESNEVİSİNİN BAĞLAMSAL SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME başlıklı tez çalışması 08/04 /2025 tarih ve 11:00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile DOKTORA TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan: Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi**	☒	☐
Üye: Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi**	☒	☐
Üye: Prof. Dr. Ayşe YILDIZ **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi**	☒	☐
Üye: Doç. Dr. Sibel KOCAER **Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi**	☒	☐
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Bilal GÜZEL **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi**	☒	☐

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* Mesnevisinin Bağlamsal Sözlüğü ve Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme

Ayşe ERGİNER

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
T.C. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
2025, Ankara

ÖZET

Bu çalışma, klasik Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yusuf Sinaneddin Şeyhî'ye ait *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi üzerine kapsamlı bir söz varlığı incelemesine dayanmaktadır. Faruk Kadri Timurtaş tarafından neşredilen metnin esas alındığı çalışmada, 74.108 sözcükten oluşan dilsel malzeme, sistematik ve bütünlüklü bir biçimde analiz edilmiştir. Araştırmanın temel amacı, eserde kullanılan sözcükleri bağlamları içinde değerlendirmek ve bu doğrultuda bağlamsal bir sözlük oluşturmaktır. Bu sözlük, sözcüklerin anlamlarının metin içindeki tanıklarıyla birlikte kavranmasını mümkün kılan bir yapıdadır. Çalışmada ayrıca arkaik kelimeler, atasözleri ve deyimler, kalıp sözler, dua ve beddua ifadeleri, ayet ve hadisler, edatlar, bağlaçlar ve ünlemler ile yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller başlıkları altında eserin söz varlığına ilişkin unsurlar hem yapısal hem de işlevsel açıdan ele alınmış, bu edebî ve dilsel öğelerin metnin anlatı yapısındaki yeri ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Sonuç olarak bu tez, sözlük ve inceleme bölümleriyle hem dönemsel dil özelliklerini hem de Şeyhî'nin söz varlığına özgü kullanımlarını sistemli biçimde ortaya koymaktadır. Çalışma bu yönüyle öncelikle Şeyhî ve *Husrev ü Şîrîn* üzerine yapılacak çalışmalara kaynaklık etmeyi; devamında, dil tarihi ve klasik Türk şiirinin dilsel gelişimi üzerine yapılacak araştırmalara katkı sunmayı; son olarak ise Türkçenin tarihsel sözlüğünün oluşturulmasına yönelik çalışmalara malzeme sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Şeyhî, *Husrev ü Şîrîn*, bağlamsal sözlük, söz varlığı, klasik Türk Şiiri, mesnevi.

A Contextual Dictionary and a Lexical Analysis of Şeyhî's Husrev ü Şîrîn Masnavi

Ayşe ERGİNER

Doctoral Thesis

Supervisor: Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
Ankara Haci Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs
Department of Turkish Language and Literature
2025, Ankara

ABSTRACT

This study is based on a comprehensive lexical analysis of *Husrev ü Şîrîn*, a masnavi by Yusuf Sinaneddin Şeyhî, one of the prominent figures of classical Turkish literature. Based on the edition published by Faruk Kadri Timurtaş, the linguistic corpus—comprising 74,108 words—has been examined in a systematic and holistic manner. The primary objective of the study is to analyze the vocabulary within its textual contexts and to compile a contextual dictionary accordingly. The dictionary is designed to enable readers to grasp the meanings of words along with their attestations in the text. The study also discusses various lexical components under specific categories: archaic words, proverbs and idioms, formulaic expressions, blessings and curses, Qur'anic verses and Hadiths, prepositions, conjunctions and interjections, and compound verbs formed with auxiliary verbs. These elements are examined both structurally and functionally, and their role within the narrative structure of the text is explored in detail. In conclusion, through its dictionary and analytical components, the thesis systematically reveals both the linguistic features of the period and the distinctive lexical patterns specific to Şeyhî. In this respect, the study aims, first, to serve as a resource for future research on Şeyhî and Husrev ü Şîrîn; second, to contribute to studies in historical linguistics and the development of classical Turkish poetic language; and finally, to offer material that may support the compilation of a historical dictionary of Turkish.

Keywords: Şeyhî, *Husrev ü Şîrîn*, contextual dictionary, lexical analysis, classical Turkish literatüre, masnavi.

TEŞEKKÜR

Bu doktora çalışmasının hazırlanmasında öncelikle bilgi birikimi, yönlendirmeleri ve teşvik edici yaklaşımıyla bana rehberlik eden danışmanım Sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'a içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin katkıları, çalışmanın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadı. Tezimi inceleyerek yapıcı eleştirileri ve destekleriyle katkıda bulunan değerli jüri üyelerine; Sayın Prof. Dr. Orhan Kurtoğlu, Prof. Dr. Ayşe Yıldız, Doç. Dr. Sibel Kocaer ve Dr. Öğr. Üyesi Bilal Güzel'e ayrı ayrı şükranlarımı sunarım. Bilimsel yaklaşımları ve değerlendirmeleriyle çalışmamın gelişmesine önemli katkılar sağladılar. Ayrıca Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ndeki eğitim hayatım boyunca bilgi ve birikimlerinden faydalandığım Prof. Dr. Neslihan İlknur Koç Keskin'e yardımları ve dostluğu için gönülden teşekkür ederim.

Bu zorlu ve uzun süreçte sabrıyla, anlayışıyla ve desteğiyle daima yanımda olan sevgili eşime; duaları, sevgileri ve her zaman arkamda duruşlarıyla bana güç veren kıymetli anneme ve babama; moralimi yükselten, desteğini her zaman hissettiren canım kız kardeşlerime ve yeğenlerime, hayatıma neşe ve anlam katan biricik oğluma gönülden teşekkür ederim. Ve elbette, iyi günde kötü günde yanımda olan tüm dostlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Son olarak 2211-A Genel Yurtiçi Doktora Programı Bursuyla çalışmama katkıda bulunan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv
ABSTRACT v
TEŞEKKÜR vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLARIN LİSTESİ viii
KISALTMALAR DİZİNİ x
1. GİRİŞ 1
2. ŞEYHİ'NİN *HUSREV Ü ŞÎRÎN* MESNEVİSİNDE SÖZ VARLIĞI 5
2.1. Arkaik Kelimeler 5
2.1.1. Tarama Sözlüğü'ne Eklenmesi Önerilen Arkaik Sözcükler/Anlamlar 6
2.2. Atasözleri 43
2.3. Deyimler 92
2.4. Kalıp Sözler 196
2.5. Dua ve Beddua İfadeleri 207
2.6. Ayetler ve Hadisler 220
2.7.1. Edatlar 238
2.7.2. Bağlaçlar 240
2.7.3. Ünlemler 246
2.7.4. Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller 250
3. SONUÇ 251
EXTENDED ABSTRACT 257
KAYNAKÇA 259
EKLER 269
EK-1. Sözlük 269
ÖZGEÇMİŞ 1519

TABLOLARIN LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler 22
Tablo 2.2. Mesnevi Geleneği İçindeki Bazı Eserlerde Atasözleri Kullanımı 45
Tablo 2.3. HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 1 48
Tablo 2.4. HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 2 52
Tablo 2.5. Şeyhî'nin ve Nizami'nin Eserlerinde Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 54
Tablo 2.6. Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler 57
Tablo 2.7. Müellifin Atasözü/Mesel Olduğunu Bildirdiği, Ancak Kaynaklardan Teyit Edilemeyen İfadeler 81
Tablo 2.8. Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler 81
Tablo 2.9. Mesnevi geleneği içindeki bazı eserlerde deyimlerin kullanımı 93
Tablo 2.10. HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler 94
Tablo 2.11. HŞ'de Kalıp Sözler 1: Sevilen kişiye karşı hislerini ifade etmek üzere kullanılanlar 198
Tablo 2.12. HŞ'de Kalıp Sözler 2: And içmek, yemin etmek üzere kullanılanlar 199
Tablo 2.13. HŞ'de Kalıp Sözler 3: Karşısındakinin isteklerini memnuniyetle yerine getireceğini bildirmek üzere kullanılanlar 201
Tablo 2.14. HŞ'de Kalıp Sözler 4: Karşısındaki kişi için iyi dilek/temenni bildirmek üzere kullanılanlar 201
Tablo 2.15. HŞ'de Kalıp Sözler 5: Sevgiliye ya da karşısındakine sitem, ikaz ve ilenme bildirmek üzere kullanılanlar 203
Tablo 2.16. HŞ'de Kalıp Sözler 6: Allah'a sığınmayı, güvenmeyi; Allah'tan korkmayı ifade eden sözler/Arapça ibareler 205
Tablo 2.17. HŞ'de Kalıp Sözler 7: Diğer kalıp sözler 206
Tablo 2.18. HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri 209
Tablo 2.19. HŞ'de Ayetler 223
Tablo 2.20. HŞ'de Hadisler 231
Tablo 2.21. HŞ'deki Edatlar 239
Tablo 2.22. HŞ'deki Bağlaçlar 242

Tablo 2.23. HŞ'deki Ünlemler 247
Tablo 2.24. HŞ'de En Sık Kullanılan Birleşik Fiiller 250

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
a. g. e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
EH	Emsâl ü Hikem
HŞ	Husrev ü Şîrîn
No.	Numara
M.	Mesnevi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

20. yüzyıl başlarından itibaren özellikle Ferdinand de Saussure'le birlikte dilbilim anlayışında köklü bir dönüşüm yaşanmıştır. Saussure'ün ortaya koyduğu gösterge kuramı, dili yalnızca sözcüklerin bir toplamı olarak değil, birbiriyle sıkı ilişkiler içinde işleyen bir göstergeler bütünü olarak değerlendirmeyi mümkün kılmıştır[1] . Bu yaklaşıma göre dil, ses, yapı, sözdizimi ve anlam yönünden birbiriyle çok sıkı bağlantılarla işleyen öğelerden oluşan bir dizgedir.[2] Bu bakış açısı, dili bağımsız ögeler değil, karşılıklı ilişkiler ağı içinde işleyen bir yapı olarak görmeyi gerekli kılar. Şiir ise bu dizgenin en yoğun ve en özel kullanım biçimlerinden biridir; çünkü şiirde dilin yalnızca haber verme ya da bildirme işleviyle sınırlı olmayan "poetik işlevi" ön plandadır. Dolayısıyla şiir dili, gündelik dilden farklı olarak, dizgenin tüm öğelerini daha yoğun, çok anlamlı ve katmanlı biçimde kullanır.

Özellikle klasik Türk şiiri söz konusu olduğunda, gündelik dil ile şiir dili arasındaki fark daha da belirginleşir. Çünkü bu şiir geleneği, tarihsel ve kültürel bağlamla örülü, mazmunlar, söz sanatları ve terkiplerle zenginleşmiş yoğun bir anlam evrenine sahiptir. Bu açıdan Klasik Türk edebiyatı metinlerinin anlaşılması ve değerlendirilmesi, bu metinlerle aramızda bulunan tarihsel, kültürel ve dilsel mesafenin bir sonucu olarak hâlâ çeşitli güçlükler barındırmaktadır. Aradan geçen yüzyıllar içinde dilin yapısı, söz varlığı ve bunların kullanım biçimleri önemli ölçüde değişmiş; tarihsel süreçteki gelişmelere koşut olarak edebî gelenekler, edebiyata-sanata yüklenen anlamlar dönüşüme uğramıştır. Ayrıca bir dilin söz varlığı, yalnızca sözcüklerden oluşan bir simgeler bütünü değil; aynı zamanda o dili konuşan toplumun düşünce dünyasını, kültürel kodlarını, tarihsel ilişkilerini ve estetik anlayışını yansıtan bir aynadır. Nitekim söz varlığı; deyimler, kalıplaşmış sözler, atasözleri, terimler, çeşitli anlatım kalıpları ve anlam olaylarını da içine alan çok katmanlı bir yapıdır[3]. Bu yönüyle, söz varlığı çalışmaları yalnızca dilbilgisel değil, aynı zamanda sosyokültürel ve tarihsel birer inceleme alanı haline gelmektedir. Bir dildeki bir sözcüğün ilk ne zaman, hangi kaynakta, hangi biçim ve anlamda geçtiğinin saptanması, yalnızca o sözcüğün değil, o dönemin kültürel ve toplumsal yapısının da izlenebilmesine olanak tanır[4]. Bu nedenle bağlamsal dizin ve sözlük çalışmaları ve özellikle tanıklı-bağlamlı sözlüklerin hazırlanması, yalnızca edebî anlamlandırma süreçlerine değil, aynı

[1] Doğan Aksan (2016). *Anlambilim: anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*, s.27
[2] a.g.e., s.29.
[3] Aksan, D. (2006). *Türkçenin sözvarlığı*, 7, 13.
[4] a.g.e. 21.

zamanda dil tarihi araştırmalarına da önemli katkılar sunmaktadır. Bağlamsal sözlükler, bir sözcüğün metin içindeki her bir anlamını özgün bağlamlarıyla birlikte sunarak, söz varlığının tarihsel gelişimini, anlama ilişkin dönüşümleri ve kullanım örüntülerini somut biçimde görünür kılar. Bu tür çalışmalar sayesinde hem metinlerin içerdiği zengin anlam katmanları daha sağlıklı biçimde çözümlenebilir hem de Türkçenin dönemsel özelliklerine dair güvenilir veriler elde edilerek dilin tarihsel seyri bilimsel temellere dayalı olarak izlenebilir. Elde edilen verilerin çoğaltılması, karşılaştırmalı çalışmalara zemin hazırlar.

Cem Dilçin, henüz "Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı ve Tarihsel Sözlüğü" (1983) başlıklı çalışmasında, dilin sözvarlığındaki değişimleri bütün ayrıntılarıyla, tarihsel sıraya göre ve tanıklarıyla açıklama görevi üstlenecek bir tarihsel sözlüğün gereğini açıkça ifade etmiş ve bu alanda o tarihe kadar dünyada ve Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalardan bahsetmiştir. Nitekim o günden bu yana, özellikle teknolojik imkânların gelişmesine paralel olarak, klasik Türk edebiyatı sahasında söz varlığına ve bağlam temelli çözümlemelere dayalı çalışmaların sayısında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Günay Karaağaç danışmanlığında hazırlanan gramer indeksleri bu sürecin erken örnekleri arasında yer almakta; devamında Cem Dilçin'in rehberliğinde başlanan Bakî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük) adlı tez[5], bu yaklaşımın edebî metinlere uygulanması açısından önemli bir eşik oluşturmaktadır. Bu kapsamda, "Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* Mesnevisinin Bağlamsal Sözlüğü ve Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bu tez çalışması da, hem klasik metinlerin bağlam içi anlamlandırılması hem de tarihsel sözlükçülüğe katkı sağlama yönüyle Türkiye'de bu alandaki metodolojik gelişimin bir parçası ve sürdürücüsü olma amacı taşımaktadır.

15. yüzyılın öncü şairlerinden olan, "pîşterîn-i şu'arâ-yı Rûm", "şeyhü'şşu'arâ" ve "re'îsü'l-etibbâ" olarak da vasıflandırılan[6] Şeyhî ve onun en kuvvetli ve en değerli eseri[7] sayılan *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi hakkında şimdiye kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Araştırmacılar çeşitli vesilelerle mesnevi geleneği içerisinde Şeyh'i'nin *Husrev ü Şîrîn*'inin önemine değinmişlerdir. Örneğin Timurtaş, kendinden öncekilerin ve çağdaşlarının eserleri arasında dil, üslup, ifade ve tahkiye, tasvirler, hayal ve duygular bakımından *Husrev ü Şîrîn* kadar güçlü bir eser olmadığını ifade ederek, eserin Türk mesnevi edebiyatında bir merhale olduğunu; hatta

[5] Furkan Öztürk tarafından hazırlanan bu tez (2007) dışında, Özer Şenödeyici'nin Naili üzerine hazırladığı doktora çalışması (2011) dikkate değer örneklerdendir. Yine, 2015 yılında Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak tarafından başlatılan TEBDİZ projesi kapsamında çok sayıda lisanüstü tez ve yayın üretilmiştir/üretilmeye devam etmektedir.
[6] Şentürk ve Kartal 2010: 244-45.
[7] Timurtaş, 1960: 53-54.

mesnevi türünün ilk şaheseri sayılabileceğini dile getirir[8]. Fatma Sabiha Kutlar, klasik Türk edebiyatında Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn*'ini, Hamdullah Hamdî'nin *Yûsuf u Züleyhâ*'sı ve Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u ile birlikte, aynı hikâyeyi konu alan diğer Türkçe mesneviler içinde aşılmamış bir örnek olarak nitelendirmektedir[9] (2017:750). Yine aynı konuyu esas alan mesneviler üzerine yapılan çalışmalarda—örneğin Ahmed-i Rıdvân ve Celîlî'nin metinlerinin Şeyhî'nin eseriyle karşılaştırıldığı değerlendirmelerde[10]—Şeyhî'nin eserinin söz konusu metinler üzerindeki etkileri ile edebî açıdan taşıdığı üstünlükler sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu çalışmada özellikle Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinin ele alınmasının temel nedeni, eserin yalnızca mesnevi türünün gelişiminde değil, aynı zamanda klasik Türk edebiyatında dil, anlatım ve estetik yapı açısından taşıdığı kurucu işlev ve örneklik niteliğidir.

Son yıllarda Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki Funda Şan'a aittir. Şan, doktora tezi olarak hazırladığı ve 2024 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan çalışmasında, eserin Paris'te bulunan bir nüshasını esas almış; eseri inceleme, metin, günümüz Türkçesine aktarma ve dizin/sözlük bölümleriyle birlikte yayımlamıştır. Ayrıca bu çalışmada *Hüsrev ü Şîrîn*'in yurtiçi ve yurtdışı nüshaları hakkında kapsamlı bir bölüm bulunmaktadır. Bu tezde farklı bir yöntem benimsendiği için, yeni bir nüshayı ve onun dil hususiyetlerini odağa alan Şan'ın çalışmasına sınırlı olarak başvurulmuştur. Son yıllarda *Hüsrev ü Şîrîn* üzerine yapılan çalışmalar arasında Ozan Yılmaz'ın hazırladığı iki çalışma anılmalıdır. Yılmaz, 2020 yılında, Timurtaş'ın hazırladığı tenkitli metni esas alarak, eserin önce nesir hâlinde, ardından da beyit beyit olacak şekilde dil içi çevirisini gerçekleştirmiştir. Yılmaz'ın çalışmaları yayımlandığında bu tezin sözlük kısmı büyük ölçüde tamamlanmış olduğundan, bilhassa müşkil beyitlerin çözümlenmesi konusunda onun çalışmalarına başvurularak bir karşılaştırma zemini elde edilmiştir.

Bu tezde Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinin bağlamsal sözlüğü TEBDİZ veritabanı üzerinden hazırlanmıştır. Çalışmada *Husrev ü Şîrîn*'in Faruk Kadri Timurtaş tarafından neşredilen eleştirel basımı esas alınmıştır. Bu nüshada tespit edilebilen okuma yanlışları ile dizgiden kaynaklanan hatalar giderilmiş; mesnevi içerdiği başlıklar ve nazım türlerine göre

[8] A.g.e. 53-54.

[9] Kutlar-Oğuz, F. (2017). "Turan, Lokman. Anlatı denizinden lirizm adalarına yolculuk - mesneviyi gazelle okumak (Hüsrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun mesnevileri bağlamında). İstanbul: Kesit Yayınları. Mayıs 2017. ISBN: 978-605-9408-33-2. Turkish Studies (12)30. 749-751.

[10] Nazik, S. (2017), Şeyhî ve Ahmed-i Rıdvân'ın "Hüsrev ü Şîrîn" mesnevilerinde Şîrîn tipinin mukayesesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 59, 97-118; Kazan-Nas, Ş. (2003). Şeyhî ve Hâmidî-zâde Celîlî'nin Husrev ü Şîrîn'lerinin bir mukayesesi. *TDAY Belleten* 44, 181-191.

bölümlere ayrılıp numaralandırılarak veri tabanına aktarılmıştır. Sonrasında her sözcük, yer aldığı bağlam içerisinde anlamlandırılarak eserin sözlüğü hazırlanmıştır. Sözlükte madde başlarının belirlenmesinde anlam temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. Her madde başı için anlamın elde edildiği 1 tanık örnek gösterilmiş; çalışmanın hacmi dolayısıyla tekrar eden ve yeni anlam katmayan tanıklar yalnızca toplam sayı (sıklık) olarak belirtilmiştir. Ancak yaygın olarak bilinmediği düşünülen bazı maddeler için (varsa) birden çok tanık gösterilmesi yoluna da gidilmiştir. Sözlük, yalnızca bir kelime listesi sunmakla kalmamış; her sözcük kendi bağlamı içerisinde, anlam odaklı olarak değerlendirilmiştir. Denilebilir ki sözlük, dil bilgisel ya da yüzeysel bir taramadan ziyade, anlam temelli bir çözümleme ile oluşturulmuştur. Özellikle çok anlamlılık, deyimleşme, mecaz gibi dilsel yapılar sözlükte titizlikle ele alınmıştır. Ayrıca beyitlerin çözümlemesi sırasında sıklıkla Nizami'nin eserine başvurulmuş[11], sözcüklerin, terkiplerin, hayallerin, bağlamın vb. mümkün olduğunca doğru olarak anlaşılması için kaynak metinden istifade edilmiştir. Böyle olmakla birlikte bazı müşkil beyitlerin ya da ifadelerin tam olarak çözüme kavuşturulamadığını belirtmek gerekmektedir. Bu bölümlerde çözüm önerileri sunulmuş; bağlama göre en isabetli olduğu düşünülen anlam kaydedilmiştir. Tüm bu yönleriyle tezin *Husrev ü Şîrîn* üzerine yapılan çalışmalara özgün ve kaynak niteliğinde bir katkı sunması umut edilmektedir.

Çalışmada *Husrev ü Şîrîn*'in söz varlığı arkaik kelimeler, atasözleri ve deyimler, kalıp sözler, dua ve beddua ifadeleri, ayetler ve hadisler, edatlar, bağlaçlar ve ünlemler ve yardımcı fillerle kurulan birleşik fiiller başlıkları altında ve sayısal veriler halinde ortaya konulmuştur. Böylelikle çalışmanın inceleme bölümünde eserin söz varlığına ilişkin bazı dikkatler, sözlük bölümünde ise anlam katmanları ayrıntılı olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Tez kapsamında sözcükler yalnızca birer dilsel malzeme olarak değil, aynı zamanda edebî ve estetik bir bütünün parçaları olarak ele alınmıştır. İnceleme bölümünde, şairin bu söz varlığı unsurlarından nasıl yararlandığı ortaya konmaya çalışılmış; her bir birim, metin içindeki işlevi ve anlatıya katkısı bakımından değerlendirilmiştir. Böylece söz varlığı unsurları, sadece dil bilgisel yönleriyle değil, eserin anlam dünyasına kattıkları estetik ve anlatı değeri açısından da incelenmiştir.

[11] Nizami'nin eseri için sıklıkla Berat Zencani tarafından hazırlanan yayına (2011), ve bu yayında yer alan sözlük bölümüne başvurulmuş ve bilhassa müşkil beyitlerin çözümlenmesi için beyit beyit karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Yine akışı takip edebilmek için sıklıkla Nizami'nin eserinin Sabri Sevsevil tarafından yapılan çevirisinden yararlanılmıştır. Yine tezin son aşamasında Nizami'nin eserinin Azerbaycan Türkçesindeki manzum çevirisinden (2004) yararlanılmıştır.

2. ŞEYHİ'NİN *HUSREV Ü ŞÎRÎN* MESNEVİSİNDE SÖZ VARLIĞI

2.1. Arkaik Kelimeler

Husrev ü Şirin mesnevisi, Türk dili tarihi yönünden de üzerinde ehemmiyetle durulacak bir eserdir. Eski Anadolu Türkçesinin son devresine ait olduğu, yani Klâsik Osmanlıcaya geçiş devresinde yazıldığı için, daha önceki yazı dilinin tesirlerini taşıyan kitapta, bugün kullanmadığımız pek çok [T]ürkçe kelime ve birçok gramer şekli bulunmaktadır" (Timurtaş, 1963: IX). Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde *Husrev ü Şîrîn*'de geçen, ancak bugünkü dilde kullanılmayan ya da yapı veya anlam olarak önemli değişimler geçiren Türkçe sözcükler bir tabloda gösterilmektedir. Tabloda öncelikle *Husrev ü Şîrîn*'de yer alan arkaik sözcüklerin *TDK Tarama Sözlüğü* ve *Derleme Sözlüğü*'nde yer alıp almadığı gösterilmiş olup, bu sözlüklere eklenmesi gereken maddeler ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra bu sözcükler TEBDİZ ve LEHÇEDİZ veri tabaları üzerinde de taranmış, sözcüklerin en erken ve en geç kullanımları yüzyıl bazında tespit edilmiştir. Bu taramalar olası hataları en aza indirmek için LEHÇEDİZ veri tabanında hem "Kelime Raporlama" hem de "Beyit Arama Motoru" üzerinden ve sözcüklerin olası farklı şekilleri de göz önünde tutularak yapılmıştır. Böyle olmakla birlikte bazı çok tanıklı sözcüklerin, söz konusu veri tabanlarına işlenen anlamları üzerinden tarama yapılmış, anlama konu olan tanıklar tek tek kontrol edilemediğinden bazı sözcük/anlamların bu sütundaki karşılığı boş bırakılmıştır. Tabloda her bir sözcüğün mesnevide tespit edilen (varsa) farklı anlamları gösterilmiş, bu anlamların her biri kaynaklarda taranarak yüzyıllar içerisindeki kullanımı saptanmaya çalışılmıştır.

Timurtaş'ın çalışmasında *Husrev ü Şîrîn*'de geçen ve "Bugün Kullanılmayan Türkçe Kelimeler Sözlüğü" yer almaktadır (1963: 77-96). Bu çalışmada da Timurtaş'ın söz konusu sözlüğünden istifade edilmekle beraber, hazırlanan tabloya mesnevide yer alan ancak bu sözlükte gösterilmeyen bazı sözcükler eklenmiştir. Bununla birlikte Timurtaş'ın sözlüğünde yer alan, ancak yaygın olarak bilindiğini düşündüğümüz sözcükler tabloya dâhil edilmemiştir. Birleşik fiil ya da deyim biçimindeki anlam öbeklerinde yer alan arkaik sözcüklere tabloda çoğunlukla müstakil olarak yer verilmiş; bunun dışında birleşik fiiller ya da deyimler ilgili bölümlerde dizinlenmiştir.

Buna göre *Husrev ü Şîrîn*'de taranan kaynaklarda geçmeyen 34 arkaik sözcük tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları, aldığı ekler yoluyla yeni anlam ve biçim kazanan, ancak bir bakıma sözcük köküyle de ilişkisini sürdüren sözcüklerdir. Yeni biçim/anlam kazanan bu

sözcükler müstakil sözcükler olarak kaydedilmiştir. Örneğin **ar-** fiili kaynaklarda "yorulmak, yorgun düşmek" anlamıyla yer almaktadır; *Husrev ü Şîrîn*'de de bu anlamı karşılayan bir tanık vardır. Ancak *Husrev ü Şîrîn*'de bu fiilin dışında "yorulmuş, yorgun düşmüş" anlamında **arup** şeklinde adlaşmış bir sıfat ve **arup arma-** şeklinde ve "yorulup bıkmamak, usanmamak" anlamında bir ikilemeyle de karşılaşılmaktadır.

Hazırlanan tabloda, veri tabanlarına ait tarama sonuçlarının belirtildiği sütunlarda bazı maddelerde HŞ kısaltmasına yer verilmiştir. Bu kısaltma, ilk sütunda yer alıyorsa sözcüğün *Husrev ü Şîrîn*'den önceki bir metinde yer almadığını, dolayısıyla söz konusu veri tabanlarında *Husrev ü Şîrîn*'nin bu sözcük için ilk tanık olduğunu göstermektedir. Örneğin **sınġun** sözcüğüne "hezimet, mağlubiyet" anlamında *Husrev ü Şîrîn*'den daha önce yazılmış bir eserde rastlanmamıştır. Aynı şekilde bu kısaltmanın ikinci sütunda yer alması *Husrev ü Şîrîn*'in sözcüğün veri tabanlarında tespit edilebilen son tanığı olduğunu ifade etmektedir. Örneğin "büyümek, yetişmek" anlamındaki **ulal-** fiiline *Husrev ü Şîrîn*'den sonraki bir metinde rastlanmamıştır. Bazen de HŞ kısaltması yalnızca ilk sütunda yer almakta, ikinci sütuna "-" konulmaktadır. Bu da söz konusu veri tabanlarında sözcüğün tek tanığının *Husrev ü Şîrîn* olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Örneğin "kaybolmak, görünmez hâle gelmek" anlamına gelen **ṭulun-** fiili, *Tarama* ve *Derleme Sözlükleri*'nde gösterilmekle birlikte, veri tabanlarında yer alan metinlerde yalnızca *Husrev ü Şîrîn*'de yer almaktadır. Son olarak, yüzyıl sütununda, anlam aynı olmadığı sürece sözcüğün farklı lehçelerdeki kullanımları göz ardı edilmiştir.

2.1.1. Tarama Sözlüğü'ne Eklenmesi Önerilen Arkaik Sözcükler/Anlamlar

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde *Tarama Sözlüğü*'ne eklenmesi gereken 80 arkaik sözcük/anlam tespit edilmiştir. Bunlardan 46 tanesine başka edebî eserlerde rastlanılmış olup, 34 tanesi yalnızca *Husrev ü Şîrîn*'de yer almaktadır.

2.1.1.1. *Husrev ü Şîrîn*'den Başka En Az Bir Kaynakta Daha Yer Alan Arkaik Sözcükler/Anlamlar

Tarama ve Derleme Sözlükleri'nde yer almamakla birlikte TEBDİZ ve LEHÇEDİZ veri tabanlarında yapılan taramalar neticesinde *Husrev ü Şirin* dışında en az 1 tanıkta daha geçtiği tespit edilen sözcükler/anlamlar şöyle sıralanabilir:

1. aġıl, “barınak” anlamında.
2. aḫtar- (göñül aḫtar-)
3. añu yañu /añu yāñu ḳal-
4. aşnuġı (aşnuk)
5. arḳunlıġ
6. arup, yorulmuş, yorgun anlamında. Bu sözcük *Tarama Sözlüğü*’nde yer alan “armak: yorulmak, yorgun düşmek” kökünden türetilmiş bir sözcüktür. Nitekim güncel Türkçede “yorgun, bitkin, mecalsiz durumda olan” anlamında varlığını sürdüren argın sözcüğü de bu kökten türemiştir. Bu sözcük “arġun” şeklinde *Husrev ü Şîrîn*’de yer almaktadır: “Ḳatı arġun idi diñlendi anda” (M25/79). “Arup” biçimi ise ar- fiiline getirilen -up ekiyle oluşturulmuştur. Ancak bu biçim *Tarama Sözlüğü*’nde müstakil bir madde başı olarak yer almamaktadır. Oysa kullanım sıklığı ve anlam yönünden işlevsel farklılık taşıdığı için bağımsız bir madde olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle bu listede ayrıca gösterilmiştir. *Tarama Sözlüğü*’nde ar- fiili için gösterilen tanıklardan ikisinde, ar- fiili “arup” şeklinde ve tıpkı *Husrev ü Şîrîn*’de olduğu gibi ek fiil ile birlikte isim cümlesi kurmak üzere kullanılmıştır: “Yâ Abdullah sen arupdurursun” (Fütuh., XIV., 214); “bir gece arub dururdum beni uyku aldı” (Tez. Ün. XVI., 2-1). *Husrev ü Şîrîn*’de yer alan beyit ise şöyledir: Ki nesin nicesin ḳandan ṣoralum/Arupsın rāḥat ol andan ṣoralum (M39/60).
7. ayaḳda/ayaḳda ḳal-
8. aylaḳ
9. berk, “güvenli, korunaklı” anlamında.
10. boya- /boyan-, bürü[n]mek, kapla[n]mak anlamında.
11. bulan-, canı sıkılmak, üzülmek anlamında.
12. buyur-, “takdim etmek, sunmak, vermek, ihsan etmek” ve “izin vermek, müsaade etmek” anlamlarında.
13. bürit-
14. çavk

15. çözüg [saç çözügi]
16. dek, “tekin” anlamında.
17. dirişdür-
18. düriş-, karşı karşıya gelmek, muhasamaya girişmek, çarpışmak, mücadele etmek anlamında.
19. erlen-
20. ez-, sıvı içinde bastırıp karıştırarak eritmek anlamında.
21. girü, sadece ve yine de anlamlarında.
22. götür-, bir yere giderken beraberinde bulundurmak, beraber gitmek, refakatine almak anlamında.
23. götrül-, başkaları tarafından bir yerden başka bir yere taşınmak, ulaştırılmak anlamında.
24. içre, hâlinde anlamında.
25. ir-, rast gelmek, karşılaşmak, tesadüf etmek anlamında.
26. irür-, ulaşmak, erişmek anlamında.
27. iriş-, meyve olgunlaşmak anlamında.
28. ḳabaḳ
29. ḳararur
30. ḳarşuraḫ
31. ḳarı, “kol, pazu” anlamında. Bu sözcüğe *Tarama* ve *Derleme Sözlükleri* ile TEBDİZ ve LEHÇEDİZ’deki taramalarda rastlanmamış olmakla beraber, sözcük Burhan Paçacıoğlu’nun *Türkçenin VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı* çalışmasında yer aldığı için başka kaynaklarda geçen ve *Tarama Sözlüğü*’ne eklenmesi gereken sözcükler arasında gösterilmiştir.
32. ḳarıl-
33. oḳı-, bahsetmek, anlatmak anlamında.
34. öñür- (önürt- şekli var *Tarama*’da)

35. saġın (sığın)

36. saġışlu

37. saġu saġ-

38. tarlıḳ

39. türk, köylü anlamında.

40. uçıḳ-, yükselmek, -e uzanmak, yetişmek, ulaşmak anlamında.

41. urġun

42. varduḳça

43. yaraşdur-, süslemek anlamında.

44. yarġu

45. yayın-

46. yügriş-

2.1.1.2. Yalnızca *Husrev ü Şîrîn*'de Yer Alan Arkaik Sözcükler/Anlamlar

Çalışmamızda hem *Tarama* ve *Derleme Sözlükleri*'nde yer almayan, hem de TEBDİZ ve LEHÇEDİZ veri tabanlarında yapılan taramalarda başka bir tanığına rastlamadığımız 34 sözcük/anlam tespit edilmiştir. Bu sözcükler ve geçtiği beyitlere birer örnek şöyle sıralanabilir:

1. **alaġuz: Fesat, fitneci.**

Vezīri vardı şāhuñ bir **alaġuz**

Degüldi ḫāṭırı Behrām ile uz (M50/33)

2. **ancaḳ ḳal-: baş başa kalmak; biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak.** Çalışmamızda deyimler/deyim olasılıklı ifadeler başlıklı dizinde yer verilen ancaḳ ḳal- öbeğinde, "ancak" sözcüğü var olan kaynaklar içindeki anlamlarından farklı olarak "tek, baş başa" anlamında kullanıldığı için arkaik sözcükler tablosunda başka kaynaklarda geçmeyen bir sözcük olarak ele alınmıştır. Nitekim "ancak" sözcüğü *Tarama Sözlüğü'*nde "o kadar, öyle" anlamları verilen anca (ancağ, ancak, onca) maddesinde gösterilmiş olup *Husrev ü Şîrîn*'deki anlama bu kaynakta

rastlanmamıştır. Yine sözcük *Derleme Sözlüğü*'nde geçmekte olup *Husrev ü Şirin*'dekilerden başka anlamlarla ilişkilendirilmiştir.

Varuraḳ **ḳaldı ancaḳ** şāh ile māh

Biribirisinüñ sırrından āgāh (M87/31)

Mesnevide ancak sözcüğüne ilişkin *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer alan "yalnızca [sadece]" (10 defa) ve "'en çok, daha çok, güçlükle, ucu ucuna, zorla' anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz; anca, dar, gücün, olsa olsa" (1 defa) anlamlarında kullanımlar da tespit edilmekle birlikte bu anlamlar kullanılmaya devam ettiği için arkaik sözcükler arasında değerlendirilmemiştir.

3. arup arma-: Yorulup, bıkmamak. Sözcüğün ikileme biçimindeki bu kullanımına başka kaynaklarda rastlanmadığı için burada gösterilmiştir.

Arup armadı vü diñlenmedi ol

İrürdi kūh-sār-ı Ermene yol (M25/51)

4. baḳın-: İtaat etmek, bağlı/sadık olmak.

Ḳadīmī ʿahddur saḳınduġum ben

Gehī bıḳup gehī **baḳınduġum** ben (M153/94)

5. çav: dedikodu, söylenti, asılsız haber. Çav sözcüğü mesnevide bir kez "ḳov u çav" ikilemesi içinde, 2 kez kıl- ve it- yardımcı fiilleriyle birleşik fiil hâlinde ve bir kez de çavı çıḳ- şeklinde deyim görünümünde kullanılmıştır. *Tarama Sözlüğü*'nde çav sözcüğü için "1. yüksek ses. 2. haber. 3. şöhret, nam" anlamları verilmiş, bir de "çav dutmak: ün almak, şöhret kazanmak" kullanımı gösterilmiştir. *Husrev ü Şîrîn*'de bu anlamlarla ilişkili olarak "çavı çıḳ-" biçiminde "doğru" bir haberin yayılması ve bu suretle ün kazanma durumunu karşılayan bir kullanım söz konusudur:

Anı sulṭān çün aldı **çıḳdı çavı**

Dinildi ilde adı Genc-i Gāvī (M166/41)

Tespit edilen 3 tanıkta ise sözcüğe, "dedikodu-söylenti" anlamını vermek uygun görülmüştür. Yani *Tarama Sözlüğü*'ndeki "haber" anlamı bu bağlamı karşılamakta yetersizdir. Bu tanıklardan çav id- ve ve çav kıl- kullanımlarında yine bir haberi yaymak anlamı vardır; ancak bu haber doğru olmadığı için söylenti-dedikodu anlamı altında dizinlenmesi daha doğru görünmektedir. Bu örnekler şunlardır:

Ḳoyalum ilde olan ḳov u **çavı**

Ne diyelüm ḫoş avladuñ bu avı (M58/55)

Hem eyle **çav ider** ol fitne-engīz

Ki atasınuñ gözin çıḳardı Pervīz (M55/21)

Ki Ḳuds'e giderem diyü **ḳıla çav**

Meger ḳudsī şikārını ḳıla av (M108/7)

Faruk Kadri Timurtaş, hazırladığı sözlükte mesnevide yer alan 4 tanık için "haber, şayia" anlamlarını bir arada vermiştir. Hangi beyitte hangi anlamın kastedildiği belirtilmemiştir. Timurtaş dışında bir kaynakta da bu anlama rastlanmamıştır. Dolayısıyla çav sözcüğü için *Husrev ü Şîrîn*'de bir anlam kötüleşmesi söz konusudur; bu nedenle tanıklarıyla tespit edilen "dedikodu, söylenti, asılsız haber" anlamının sözlüklere eklenmesi önerilmektedir.

6. dağın-: Dağılmak, perişan olmak. Sözcük mesnevide dağına gel- şeklinde bir birleşik fiil olarak kullanılmıştır. Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmânî*'sinde bu sözcük ile ilişkili olabilecek iki kök tespit ettik: "dağın: perişan" ve "dağın-: ayrılmak, dağılmak". Beyitte "dağına gel-" ile bir eylem ifade edilmekle birlikte, temel olarak Ferhad'ın yine sevgiliden ayrı düşme derdiyle "dağılmış", çok üzgün/perişan halde olduğu ifade edilmek istendiği söylenebilir.

İzine yüz süre tağına geldi

Bayağı derd ile **dağına geldi** (M128/24)

7. dişilen-: Diş bilemek; kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak.

Görürler bitmedi ol ḥīleden iş

Dişilendiler illā koymadı diş (M38/30)

8. eglen-: durmak, varlığını sürdürmek, sürekli kalmak. Eglen- fiili için *Tarama Sözlüğü*'nde "vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak, durup dinlenmek" anlamları verilmiş, tanıklar anlamlarla eşleştirilmemiştir. Bu anlamlar arasındaki "kalmak" fiilinin anlam çemberi bir hayli geniştir; "zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak", "konaklamak", "oyalanmak, vakit geçirmek" bunlardan bazılarıdır. *Husrev ü Şîrîn*'de yer alan 2 tanıkta eglen- fiili *Tarama Sözlüğü*'nde alıntılanan "Bunda kimesne kalmaz gelen gider eğlenmez" şeklindeki tanıkla aynı anlama gelecek şekilde kullanılmış olup, *Tarama Sözlüğü*'nde verilen "kalmak" anlamı bu bağlamı tam olarak karşılayamamaktadır:

Anuñçün böyle gerdān oldı gerdūn

Ki **eğlenmeye** ger dānā vü ger dūn (M95/54)

Degiserdür b'oğur oğluña nevbet

Velī **eglenmeyiser** anda devlet (M95/40)

Bu tanıklar ışığında, *Tarama Sözlüğü*'nde eğlen- için verilen anlamlar arasına "durmak, varlığını sürdürmek, sürekli kalmak" anlamlarının eklenmesi yerinde olacaktır. Bu sözcük "oyalanmak, vakit geçirmek, beklemek" anlamında hem *Tarama Sözlüğü*'nde hem de *Husrev ü Şîrîn*'de ve başka tanıklarda karşımıza çıkmaktadır. Ancak "durmak, varlığını sürdürmek, sürekli kalmak" anlamına başka yerde rastlanmamıştır.

9. girü: **diğer taraftan, öte yandan ve daha, daha fazla.** *Husrev ü Şîrîn*'de girü sözcüğünün *Tarama Sözlüğü*'nde anılmayan anlamlarına/kullanımlarına ilişkin tanıklar şöyledir. Bunlardan "sadece" anlamına ilişkin 14.-16.-19. ve 20.yy'a ait 4 tanık daha tespit edilmiştir. "Yine de" anlamına ise *Husrev ü Şîrîn* dışında yalnızca 14.yüzyılda kaleme alınan *Hurşid-nâme*'de rastlanmıştır. "Diğer taraftan, öte yandan" ve "daha, daha fazla" anlamlarına ise yalnızca *Husrev ü Şîrîn*'de rastlanılmıştır.

girü: *Sadece.*

Ten-i ḫākī ne bilsün cān-ı pāki

Ki ḥāl-i ḫāki bilür **girü** ḫākī (M185/60)

*girü***:** *Yine de.*

Şeh iken ʿāleme ḫūrşīd-i ʿālī

Girü kem ẕerreden yaşmaz cemāli (M126/62)

girü: *Diğer taraftan, öte yandan.*

Girü ḫalvet nigārīn-i ḳamer-veş

Yanınca ancaġ on zībā ḳaravaş *(*M70/57)

girü: *daha, daha fazla*

Havā odı ne yeng ile eyledi ḫāk

Aru su gibidir benden **girü** pāk (M165/26)

10. gönil-: "gitmek, uzaklaşmak, ortadan kalkmak" ve "ölmek". Sözcüğün "yönelmek, teveccüh etmek, istikamet almak, yüzünü döndürmek" anlamlarına *Tarama Sözlüğü*'nde ve *Husrev ü Şîrîn*'de ve diğer tanıklarda rastlanmaktadır. Ancak *Husrev ü Şîrîn*'de birden çok kez karşımıza çıkan "gitmek, uzaklaşmak, ortadan kalkmak" ile hem bu anlam, hem de "yönelmek, teveccüh etmek, istikamet almak, yüzünü döndürmek" anlamıyla mecazen

ilişkilendirilebilecek "ölmek" anlamlarına başka yerde rastlanmamıştır. Sırasıyla örnekler şöyledir:

İçildi gine ol laʿlīn ḳadeḥler

Gönildi ġuṣṣalar geldi feraḥlar (M87/20)

Çün ol ḥammāl-ı kūh-efgen **gönildi**

Anuñ cānına kūh-ı ġam ḳonıldı (M131/61)

11. ilt-: -e döndürmek, -e çevirmek. Sözcüğe "götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek" ve "göndermek, iletmek, ulaştırmak" anlamlarında hem *Tarama* ve *Derleme Sözlükleri*'nde hem de *Husrev ü Şîrîn*'de ve diğer tanıklarda rastlanmaktadır. Ancak –e döndürmek/çevirmek anlamına rastlanmamıştır.

Külüngi Ḳafa ursañ nūna **iltür**

İrerse Elbürze gürzüñ tuna iltür (M124/100)

12. irüg-: Ayrılmak, uzaklaşmak.

Ḳaçan kim ikilikden **irügesiz**

Gide senlik ü benlik birügesiz (M31/375)

13. ḳatırġa-: (hastalık) şiddetlenmek, artmak, ağırlaşmak

Açılur iş ne deñlü olsa düşvār

Bulur ṣıḥḥat **ḳatırġaduḳda** bīmār (M156/40)

14. ḳırnaḳ: tezene

Deniz Karakurt'un *Türk Söylence Sözlüğü*'nde bu sözcük için "pençe" anlamı verilmiştir. Buna göre beyitte ya sazendenin tırnağı/parmakları ya da tezenesi/enstrümanı kastediliyor olmalıdır. Aslında sözcüğün *Tarama Sözlüğü*'nde ve Lehçediz'de "cariye, halayık" anlamı bulunmaktadır; ancak pençe; tırnak/parmak; çalgı anlamlarında *Husrev ü Şîrîn* dışında başka bir tanığa rastlanmamıştır. Nizami'nin metninde de cezalandırma amacıyla çenginin tırnakları sökülür ve sazının telleri koparılır. Bu nedenle "pençe" anlamına tırnak/parmak anlamı uygun görünmesine rağmen, beyitin ikinci dizesinde tırnak sözcüğünün yer alması nedeniyle ḳırnaḳ sözcüğünün tezene anlamına gelmesi daha kuvvetli bir olasılıktır.

Ḫarāb itdürdi çengi **ḳırnaġını**

Ṣıyup çengüñ yararlar ṭırnaġını (M19/33)

15. ḳocalan-: Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, ihtiyarlamak.

Çü oġlan **ḳocalana** genç ola pīr

Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile bir (M171/79)

16. obur-: çökertmek, oymak, sarsmak.

Ne darbı ki ol neşāṭ ile ururdu

Ḳayanuñ degme yanın **obururdı** (M127/56)

17. öñlen-: Beklemek

Biraz eglendi vü **öñlendi** anda

Ḳatı arġun idi diñlendi anda (M25/79)

18. ötür- ele geçirmek.

Sözcük gögsin ötür- şeklinde iki defa göğüs geçirmek anlamında kullanılmıştır ve bu anlam *Tarama Sözlüğü*'nde de gösterilmiştir. Ancak ele geçirmek anlamında bu sözcüğe başka yerde rastlanmamıştır.

Ḳamusın ḳabż idüp Ḫusrev **ötürmiş**

Adın ol gencüñ urmış yil-getürmiş (M166/25)

19. tayaḳ: Bukağı, bağ.

Hemişe düşmenüñ başı ayaḳda

Bili vü boynı zencir ü **tayaḳda** (M98/52)

20. terle: Çabucak, vakit kaybetmeksizin.

Sözlüklerde ve veri tabanlarında sözcüğün terle biçimindeki kullanımına rastlanmamıştır. Bu sözcük *Husrev ü Şîrîn*'de Husrev'in bir meclisin son demlerinde herkes uyuyup da yalnız kaldıklarında murat almak için Şirin'i ikna etmeye çalıştığı bölümde geçmektedir:

Geçen geçdi cihāna şimdi geldük

Olar cism idi cāna şimdi geldük

Benem sensin ü degül kimse āgāh

Ḥaẕer ḳılmaḳ bu ḥadde niçün iy māh

Eger var ise ben miskine çāre

Demidür ki oldı bağrum pāre pāre

Dökilmez yimiş içün açup etek

Iraḫdan derd ü ḥasret niceye-dek

Çi-ger ḳaṣṣāb iti et ḥasretinden

Çeker çeyner velį kendü etinden

Nice bulut ki yil anı yüridür

Ümįd ile ekinciyi ḳurıdur

Ḳurımış bāġ yirinden tarla yigdür

Yimek irmiş yimişi terle yigdür

Ziyān itmez meges teng-i nebāta

Çıḳar kim müstaḥaḳ geldi zekāta

Ġanįsin al duʿāsın ben faḳįrüñ

Buyur kim ola ḫayrün dest-gįrüñ

Çü muḥsinsin ḳula ihsānuñ olsun

Taṣadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun

Burada sözcüğe beyitteki bağlama göre uygun olduğu düşünülen “çabucak, vakit kaybetmeksizin anlamı verilmiştir. Ancak burada –le’nin vasıta eki olabileceği de düşünülmektedir. Nitekim ilk dizedeki “kurımış” sözcüğüyle ilişkili olarak “terle” sözcüğünün kökünün Farsça “ıslak, yaş” anlamındaki ter olduğu düşünülürse, terle şeklindeki kullanımının da “suluyken, suyuyla, yaşken” yani “kurumadan, canlılığını kaybetmeden önce” anlamına gelebileceği de söylenebilir.

Bu bağlamda söz konusu beyitte olgun yemişi yemenin, yani birlikte olmanın zamanının geldiğinden bahsediyor. Buna göre "terle" için ter sözcüğü nedeniyle "tazeyken" ya da "çabucak", "vakit kaybetmeksizin" anlamı düşünülmüştür. Ozan Yılmaz da çalışmasında isabetli olarak bu sözcüğü "zamanında" (2020:271) anlamı ile karşılamıştır. Bu sözcüğe ilişkin bir tanığa da Şeyhî'nin *Harname* adlı eserinde rastlanılmıştır:

Öyle yidi gök ekini **terle**

Ki gören dir zihį ḳara tarla

Faruk Kadri Timurtaş, bu eserle ilgili çalışmasında beyiti "Yeşil ekini öyle yedi ki, gören ne acayip kara tarla derdi" şeklinde günümüz Türkçesine aktarmış ve çalışmasının sözlük bölümünde bu beyitte geçen terle sözcüğü için "ter (f): taze" (1981:84) karşılığını vermiştir. Ancak bu açıklama yeterli görünmemektedir. Tanığa yapı ve anlam açısından bakıldığında ise terle için "iştahla", "istekle", "hızlıca" anlamları uygun görünmektedir. Nitekim sözcüğün hem *Husrev ü Şîrîn*'de hem de *Harnâme*'de ye- fiili ile birlikte kullanıldığı dikkati çekmektedir; dolayısıyla sözcüğün yemek eylemiyle ilişkilendirilebilecek bir zarf olduğu söylenebilir. İki tanık göz önünde tutularak *Husrev ü Şîrîn*'deki terle sözcüğü için "çabucak, vakit kaybetmeksizin" anlamı verilmiştir.

TEBDİZ ve LEHÇEDİZ taramalarında konuyu aydınlatacak bir sonuç elde edilememiştir.

21. toḳızı-: Sıçramak, korkmak. Bu sözcük için Timurtaş tarafından hazırlanan sözlükte "sıçramak, korkmak" anlamını verilmiştir. Mesnevinin bu bölümünde av bahanesiyle Şirin'in kasrına doğru yola çıkan Husrev'in emrindeki askerlerin çokluğu, heybeti anlatılmaktadır.

Bu ġavġa heybetinden nice ferseng

Yir ürküp **toḳızıdı** seng-ber-seng (M144/60)

Beyitte yerin çok uzaklardan bile bu görünüş ve seslerden ürktüğü söyleniyor. Cümleye yakından bakıldığında ürk- fiili zarf fiil eki alarak **toḳızı-** fiilini nitelediği söylenebilir. Bu bağlamda ürküp "sıçradığı", ya da yerdeki taşların sıçrayıp birbirinin üzerine çıktığı

düşünülebilir. Burada Ozan Yılmaz'ın çalışmasında yerin korkusundan taş taş üstüne yığıldığını söylediği (2020:430) belirtilmelidir. Ancak taşların üst üste yığıldığı mı, sıçrayıp çıktığı mı kesin değildir.

Funda Şan, *Husrev ü Şîrîn*'in Paris nüshasında bu sözcüğü "doḳunurdı" olarak göstermiş ve yeryüzünün korkusundan taş taş üstüne olduğunu ifade etmiştir (Şan, 2024: 502)

Bu bağlamda bir de Sengberseng'in, Mugan vilayetinden Aras nehri kıyısına kadar, Tuman Peşkin'e paralel bir bölgenin adı olduğu belirtilmelidir. Beyitte Husrev'in emrindekilerin heybetinin bulunduğu yerden uzaklara ulaşmasından bahsediliyor. Seng-berseng bir yer adı olarak kabul edilirse **toḳızı-** için "sarsılmak, titremek" anlamı da düşünülebilir.

22. ṭuraḳ: Pranga, ağır cezalıların ayaklarına takılan kalın zincir.

Ayaġumda **turaġum** ne açılur

Ne bu bāġ ile ol bāġa uçılur (M101/47)

23. tuvurt-: (Kulak) dikmek, kabartmak.

Belinledi yuḫudan gördi Şebdīz

Ḳulaḳların **tuvurduraḳ** baḳar tīz (M35/46)

24. urın-: aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek.

Bıraḳdı tācın ü taḫtından indi

Yüzin yırtup **urındı** vü dögindi (M33/76)

25. urna-: kalb olmak, bir durumdan başka bir duruma çevrilmek, değişmek.

Ṣanasın ābnūsa **urnadı** ʿāc

Ve-yā-ḫūd nīle ġarḳ idi sifīdāc (M36/37)

26. ücevirle-: Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sormak, soruşturmak.

Ücevirler mücāvirlerden ol şīr

Ki āhū-çeşme ḳanḳı sebzedür yir (M25/83)

27. üşen- (kemik) kırılmak. Sözcüğün "çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak" anlamları sözlüklerde, *Husrev ü Şîrîn*'de ve veri tabanlarında yer almaktadır. Ancak "(kemik) kırılmak" anlamına başka kaynaklarda rastlanmamıştır.

İgen yükselmege tutma dümügüñ

Ki **üşenmeye** düşdükde süñüġüñ (M109/88)

28. yaynıl-: dağılmak, yayılmak, çözülmek.

Diyürek kār-bān-ı ḳahrı göçdi

Yüki **yaynıldı** vü öykesi uçdı (M133/204)

29. yetür-: yaratmak. *Husrev ü Şîrîn*'de yer alan tanıkta yetür- fiili, her ne kadar *Tarama Sözlüğü*'nde yer alsa da buradaki "ulaştırmak, eriştirmek, iblağ etmek, vasıl etmek" ve "yetiştirmek, büyütüp yetiştirmek" tanımları beyitteki bağlamı karşılamadığından *Tarama Sözlüğü*'nde geçmeyen bir sözcük olarak gösterilmiştir.

Yetürgen ādemi ābı vü ḫāki

Nebī olmışdı anuñ cān-ı pāki (M12/41)

30. yıġıl-: Hamile kalmak.

İrişür çünki fermānı Ḫudānuñ

Yıġılur biñde biri maḏyānuñ (M26/14)

31. yiñlik: Elbisenin kol ağzı kısmı, yenlik. *Güncel Türkçe Sözlük*'te ve *Tarama Sözlüğü*'nde sözcüğün aynı anlamdaki "yen/yeñ" şekli yer almakla birlikte, "yiñlik" biçimine ratlanmadığından burada gösterilmektedir.

Kesüp ağız idinmiş **yiñliginden**

Ne ağız tar deredür giñliginden (M170/63)

32. yirmir-: inlemek, yalvarmak

Diyürek **yirmürürek** iderek āh

Ol işden eyledi Bānūyı āgāh (M103/13)

33. yuşı-: yorulmak

Bu resme bir nice dün gün ki sürdi

Ḳatırlar **yuşıdı** atları turdı (M38/104)

34. yürin-: kaybolmak

Ki ṣanurlar ḫayāl idi görindi

Perī idi yā-ḫūd uçdı **yörindi** (M34/20)

Tablo 2.1. Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

	Kelime	Kelimenin anlamı	Kullanım sayısı	Tarama Sözlüğü	Derleme Sözlüğü	Lehçedizde İlk Tanık	Lehçedizde Son Tanık
1.	**acılıḳ-acılıġ**	ızdırap, meşakkat, acı.	**4**	**X**	**-**	**14.yy**	**16. yy**
2.	**açuġ (açuk)**	güler yüzlü, şen	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**16.yy**
		kapalı, örtülü, bağlı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış	**1**	**X**	**-**	**14yy**	**19.yy**
		tüysüz, kel*	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
3.	**aġıt-**	savurmak, dağıtmak	**1**	**X**	**X**	**HŞ**	**-**
4.	**aġıl**	barınak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**18.yy**
5.	**aḫtar- (göñül aḫtar-)**	yüz çevirmek, başka tarafa dönmek	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**17.yy**
6.	**alaçıḳ**	çadır	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**19.yy****
7.	**alaġuz**	fesat, fitneci.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
8.	**aldır-**	kaptırmak	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**18.yy**
9.	**alu**	aşağı, âciz	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**18.yy**
10.	**añaru**	öte; ileriye doğru, o bir taraf.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**18.yy**

* Açık sözcüğü için *TDK Güncel Türkçe Sözlük*'te verilen "içinde veya üstünde hiçbir şey bulunmayan" anlamı ile *Derleme Sözlüğü*'ndeki "orman içindeki ağaçsız, çıplak yer" anlamı bu anlamla ilişkili sayılabilir. Bu nedenle her ne kadar "tüysüz, kel" anlamındaki kullanımına doğrudan sözlüklerde ve başka tanıklarda rastlanmamış olsa da, bu anlam yalnızca HŞ'de geçen arkaik sözcükler arasında gösterilmemiştir.
**HŞ'den sonraki tek tanıktır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

11.	**ancaḳ ḳal-**	baş başa kalmak; biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak.	1	-	-	HŞ	-
12.	**ānsuzda**	ansızın	**1**	**X**	**-**	**15.yy**	**16.yy**
13.	**añu yañu añu yāñu ḳal-**	dehşete kapılmak, endişe ve korku içinde kalmak.	**2**	**-**	**-**	**15.yy**	**15.yy**
14.	**añul añul**	ağır ağır, usul usul, yavaş yavaş, tedricen	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
15.	**apar-**	götürmek, alıp götürmek	**2**	**X**	**X**	**13.yy**	**16.yy**
16.	**apart-**	alıp götürmek. II. ortadan kaldırmak, yok etmek	**1**	**-**	**X**	**HŞ**	**-**
17.	**ar-**	yorulmak, yorgun düşmek	**3**	**X**	**-**	**9.yy**	**15.yy**
18.	**arġun (argın)**	yorgun, bitkin.	**1**	**X**	**X**	**15.yy**	**16.yy**
19.	**arḫun arḫun arḳun arḳun**	yavaş yavaş, ağır ağır, hafif hafif, tedricen.	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
20.	**arḳunlıġ**	sükûnet, yavaşlık.	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
21.	**artuġ**	“başka, gayri, maada” (6) “-den fazla, -den daha çok”(2) “üstün, ileri” (1)	**9**	**X**	**-**	**13.yy**	**20.yy**
22.	**aru**	güzel, parlak	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
23.	**aruġ (arık)**	zayıf, cılız	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
24.	**arup**	yorulmuş, yorgun düşmüş. [arupsın rāḥat ol]	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
25.	**arup arma-**	yorulup bıkmamak anlamında bir ikileme sözü. [arup armadı vü diñlenmedi ol]	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
26.	**aşnuġı (aşnuk)**	önceki, evvelki	**1**	**-**	**-**	**7.yy**	**HŞ**
27.	**ay aydını**	ay aydınlığı, ay ışığı, mehtap	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**20.yy***

* 16.yy’dan sonraki tek tanıktır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

28.	**ayaḳda/ ayaḳda ḳal-**	ayaklar altında	1	-	-	14.yy	19.yy
		ayaklar altında olmak, ezilmek, hor ve hakir görülmek, itibarını kaybetmek perişan olmak.	**3**			14.yy	17.yy
29.	**aylaḳ**	bol, fazla	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**15.yy**
30.	**ayruġ/ ayruḳ**	"başka, başkası" "artık, bundan sonra, bir daha"	**22**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
31.	**az-**	"bozulmak, fasit olmak, tagayyür etmek" "sapkınlığa dalalete düşmek"	**3**	**X**	**X**	**13.yy**	**19.yy**
32.	**azacıḳ/ azacuḳ**	azıcık, biraz, birazcık.	**2**	**-**	**X**	**14.yy**	**19.yy**
33.	**bağla-**	"akan suyun önüne set yapmak"	**1**	**-**	**X**		
34.	**ḳapu bağla-**	kapamak, kilitlemek	**4**	**X**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
35.	**baḳım**	"bakış"	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
		"görünüş"	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	
36.	**baḳın-**	itaat etmek, bağlı/sadık olmak.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	-
37.	**barḳı-**	parlamak, ışık saçmak, lemean etmek.	**1**	**X**	**-**	**15.yy**	**15.yy**
38.	**başı ḳayu**	başı dertte, kaygılı. II. çözülmesi güç, sıkıntılı bir durumda olan	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**18.yy**
39.	**bas- basıl-**	(Erkek) cinsel ilişkide bulunmak	**2**	**-**	**X**	**13.yy**	**17.yy**
40.	**basıl-**	alt olmak, mağlup olmak, yenilmek, yere serilmek, çiğnenmek, tahkir edilmek.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**17.yy**
41.	**bayağı**	eski, önceki.	**4**	**X**	**-**	**13.yy**	**20.yy**
42.	**belinle-**	korku ile birden sıçramak, irkilmek.	**3**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

43.	**beñdeş**	Eş, benzer.	1	X	X		
44.	**berk**	"sıkı,[sıkıca]"	**2**	**X**	**X**	**10.yy**	**18.yy**
		"güvenli, korunaklı"	**1**	**-**	**-**	**15.yy**	**15.yy**
45.	**berkin-**	sağlamlaştırmak, pekiştirmek	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**15.yy**
46.	**bıyḳın**	bıkın, böğür	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**HŞ**
47.	**biliş-**	tanışmak	**1**	**X**	**-**		
48.	**bilü**	"bilgi, ilim irfan, idrak, malumat"	**6**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
		"zihin, fikir" (1)			**-**		
49.	**biregü**	birisi, bir kimse	**2**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy***
50.	**biti**	mektup	**3**	**X**	**X**	**14.yy**	**15.yy**
51.	**boġın-**	kendi kendini boğmak.	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
52.	**bʿoġur-** **b'uġur** **(<buğur)**	bu zaman.	**4**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
53.	**boya-**	bürümek, kaplamak.	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**19.yy**
	boyan-	bürünmek, kaplanmak.	**2**			**14.yy**	**20.yy**
54.	**bulan-**	canı sıkılmak, üzülmek.	**1**	**-**	**-**	**15.yy**	**19.yy**
55.	**buncılayın**	bunun gibi, böyle.	**4**	**X**	**-**	**14.yy**	**17.yy**
56.	**büri-**	örtmek, setretmek, sarmak.	**8**	**X**	**X**		
57.	**bürit-**	örtmek, örtündürmek, kaplamak	**1**	**-**	**-**	**15.yy**	**15.yy***
58.	**buşu**	öfke	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**

* 16.yy'a ait tek bir tanık tespit edilmiştir.
* HŞ dışında tek tanık *Cemşîd ü Hurşîd*'te yer almaktadır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

59.	**buyur-**	emretmek.	66	X		13.yy	20.yy
		söylemek, demek	**8**	**X**		13.yy	20.yy
		takdim etmek, sunmak, vermek, ihsan etmek	**6**	**-**	-		
		izin vermek, müsaade etmek	**6**	**-**			
60.	**çaç**	buğday yığını.	**1**	**-**	**X**	**HŞ**	**-**
61.	**çaḳ**	ta, ta işte, tastamam.	**1**	**X**	**X**	**10.yy**	**19.yy**
62.	**çal-**	çırpmak, vurmak (ḳanat çal-)	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**19.yy**
63.	**çapın-.**	hızlı hareket etmek, atılmak, saldırmak, süratle koşmak	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
64.	**çav**	dedikodu, söylenti	**3**	**-**	**-**	**HŞ**	
		ün, şöhret	**1**	**X**	**X**	**7.yy**	**18.yy**
65.	**çavk**	küme, takım	**3**	**-**	**-**	**15.yy**	**17.yy**
66.	**çerer-**	korkudan gözü büyüyüp parlamak	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
67.	**çeri çek-**	ordu hazırlamak, asker sevk etmek.	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**19.yy**
68.	**çetük**	kedi	**2**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
69.	**çıġ**	çadırlarda çubuklardan örülmüş paravana gibi bölme.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**HŞ**
70.	**çığır-**	bağırmak, haykırmak	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
71.	**çök ur-**	diz çökmek	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
72.	**çözüg [saç çözügi]**	çözülmüş, bağlı durumdan çıkarılmış.	**1**	**-**	**-**	**12.yy**	**19.yy**
73.	**dağın-**	dağılmak- perişan olmak.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
74.	**debert-**	eşelemek, kurcalamak, araştırmak.	**2**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy***

* Toplamda 3 tanık tespit edilmiştir, 13.yy ve 14.yy'a ait birer tanık ile 20.yy'a ait "Ankara Güdül Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar" adlı çalışmadan bir tanık tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

75.	**dek**	"sessiz, rahat, sakin. II. uslu" "tekin"	6 **2**	X -	X -	14.yy 14.yy	17.yy ?
76.	**dekin**	beyhude, boş yere	**1**	**X**	-	**HŞ**	-
77.	**demren.**	ok, mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir, peykân	**1**	**X**	-	**15.yy**	**19.yy**
78.	**deñe-**	dikkatle bakmak, gözlemlemek.	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**15.yy**
79.	**depele-**	çiğnemek, ezmek, öldürmek.	**3**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
80.	**depelen-**	öldürülmek	**1**	**X**	-	**13.yy**	**17.yy**
81.	**depren-**	hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.	**3**	**X**	-	**13.yy**	**19.yy**
82.	**depret-[kıl[ını]-dilini]**	kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek.	**5**	**X**	-	**13.yy**	**19.yy**
83.	**dirişdür-**	toplamak, çekmek	**2**	-	-	**14.yy**	**16.yy**
84.	**dirşür-**	toplamak, derlemek, bir araya getirmek	**2**	**X**	-	**13.yy**	**19.yy**[**]
85.	**dişilen-**	diş bilemek, kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak.	**1**	-	-	**HŞ**	-
86.	**divşir-**	toplamak, derlemek, bir araya getirmek.	**2**	**X**	-	**14.yy**	**18.yy**
87.	**dölen-**	mutmain olmak, temayül göstermek, sükûnet bulmak, karar kılmak, huzura kavuşmak, ağır davranmak	**1**	**X**	-	**13.yy**	**16.yy**
88.	**döy-**	tahammül etmek, katlanmak, dayanmak.	**15**	-	**X**	**14.yy**	**17.yy**
89.	**dükeli**	hep, cümle, hepsi, bütün	**2**	**X**	-	**13.yy**	**19.yy**
90.	**dümüg**	meşgale, iş güç. II.uğraş, çaba	**1**	**X**	-	**15.yy**	**16.yy**

[**] 16.yy'dan sonraki tek tanıktır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

91.	**dün gün dün ü gün**	gece gündüz, sürekli	27	X	-		
92.	**dünegün**	dünkü gün, bir gün evvel	**1**	**-**	**X**		
93.	**dürit-**	meydana getirmek; türetmek; yaratmak	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
94.	**düriş-**	"çalışmak, ikdam etmek, sebat etmek, say etmek"	**16**	**X**	**X**	**13.yy**	**18.yy**
		"karşı karşıya gelmek, muhasamaya girişmek, çarpışmak, mücadele etmek"	**3**		**-**	**14.yy**	**HŞ**
95.	**dütüz-**	tüttürmek, tütsülemek	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
96.	**egirt-**	etrafını çevirmek, kuşatmak, muhasara etmek.	**1**	**X**	**-**	**7. ve 10.yy**	**HŞ**
97.	**egle-**	durdurmak	**1**	**-**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
98.	**eglen-**	oyalanmak, vakit geçirmek, beklemek.	**4**	**X**	**-**	**13.yy**	**19.yy**
		durmak, varlığını sürdürmek, sürekli kalmak.	**2**	**-**		**HŞ**	**-**
99.	**eñek**	çene	**1**	**-**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
100.	**epsem**	sessiz, ses çıkarmayan, susan.	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**19.yy**
101.	**erlen-**	erlik davasında bulunmak	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**19.yy**
102.	**esil-**	eksilmek	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**15.yy**
103.	**esirge-**	acımak, merhamet etmek	**4**	**X**	**-**	**14.yy**	**17.yy**
104.	**eşme**	azıcık eşilmekle su çıkan kuyu.	**1**	**X**	**X**	**15.yy**	**20.yy***
105.	**eye**	sahip, malik	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**17.yy****
106.	**eyit-**	demek, söylemek	**95**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**

* 17.yy'dan sonra tek tanıktır.

** 17.yy'a ait tek bir tanık vardır; burada Evliya Çelebi "Çağatay hat ile tahrir olunmuş" bir metinden alıntı yapmaktadır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

107.	**ez-**	sıvı içinde bastırıp karıştırarak eritmek.	2	-	-	14.yy	19.yy
108.	**geleci**	söz, lakırtı.	**3**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
109.	**giñit-.**	genişletmek.	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
110.	**geñlü geñsüz**	gönüllü ya da gönülsüz, isteyerek ya da istemeden. yarı istekli yarı isteksiz olarak.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
111.	**gez**	1.okun çileye takılan kertikli yeri. 2.yayın iki başındaki çile toncu takılan kertikler, tonç kertiği.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**18.yy**
112.	**ginlik**	genişlik	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
113.	**girü**	bundan başka, ayrıca. tekrar, bir daha, yine sonra artık, bundan böyle	**77**	**X**	-		
		sadece yine de diğer taraftan, öte yandan. daha, daha fazla		-		**14.yy** **14.yy** **HŞ** **HŞ**	**20.yy** **HŞ** **-** **-**
114.	**givir-**	koymak, sokmak, yerleştirmek, dâhil etmek	**2**	**X**	**-**	**15.yy**	**15.yy**
115.	**gökçek**	güzel, şirin, hoş, latif, sevimli.	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**19.yy**
116.	**gönil-**	yönelmek, teveccüh etmek, istikamet almak, yüzünü döndürmek	**10**	**X**	-	**14.yy**	**15.yy**
		gitmek, uzaklaşmak, ortadan kalkmak.	**3**	**-**		**HŞ**	
		ölmek	**2**	**-**		**HŞ**	
117.	**görk**	güzellik, güzel görünüş	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**19.yy**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

118.	**götür-**	1. ortadan kaldırmak, bertaraf etmek. 2. ayırmak, uzaklaştırmak, kaldırmak. 3. tahammül etmek, yüklenmek, taşımak. 4. yukarı kaldırmak.5. toplamak.	32	X	X*	13.yy	
		bir yere giderken beraberinde bulundurmak, beraber gitmek, refakatine almak.		-	-		
119.	**götrül-**	kaldırılmak, bertaraf edilmek, giderilmek, ortadan kaldırmak.	**3**	**X**	-	**13.yy**	**16.yy**
		başkaları tarafından bir yerden başka bir yere taşınmak, ulaştırılmak.	**1**	-			
120.	**gözgü**	ayna	**3**	**X**	**X**	**13.yy**	**19.yy**
121.	**gülümsi-** **gülümsin-**	gülümsemek	**2**	**X**	**-**	**9.yy**	**16.yy**
122.	**güt-**	takip etmek, riayet etmek, kollamak	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**19.yy**
123.	**güni**	kıskançlık, haset	**2**	**X**	**X**	**15.yy**	**15.yy**
124.	**ır-**	ayırmak, uzaklaştırmak	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**18.yy**
125.	**ırıl-**	yorulmak, yorgunluk duymak uzaklaşmak,ayrılmak	**2**	**X**	**X**	**HŞ**	**20.yy**
126.	**ımızġan-**	uyuklamak	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**19.yy**
127.	**ısra**	öte, karşı taraf, alt, aşağı, ileri.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**18.yy**
128.	**ışırmuḳ**	ısırık	**1**	**-**	**X**	**HŞ**	**-**
129.	**ışı-**	ışık vermek, ışığını göstermek, parıldamak	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**16.yy**
130.	**ışıḳ**	demir başlık, miğfer	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**

* Sadece dayanmak, tahammül etmek anlamı yer almaktadır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

131.	**içre**	içinde, arasında, içine, ... vaktinde, -de	42	X	-	13.yy	20.yy
		hâlinde	**1**	**-**			
132.	**igen/igende**	çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade	**23**	**X**	**-**	**13.yy**	**17.yy**
133.	**iley**	ön, karşı, huzur.	**3**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
134.	**ilin-**	İlişmek, dokunmak, temas etmek	**1**	**X**	**-**	**9.yy**	**20.yy**
135.	**ilt-**	götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.	**3**	**X**	**X**	**14.yy**	**19.yy**
		göndermek, iletmek, ulaştırmak	**7**	**X**	**X**	**13.yy**	**19.yy**
		–e döndürmek, -e çevirmek	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
136.	**ilkü**	çalılık	**1**	**-**	**X**	**HŞ**	**-**
137.	**ir-**	rast gelmek, karşılaşmak, tesadüf etmek	**1**	**-**	**-**	**13.yy?**	**15.yy**
138.	**irgür-**	ulaştırmak, eriştirmek.	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**20.yy**
139.	**iriş-**	meyve olgun duruma gelmek	**1**	**-**	**X**	**HŞ**	**-**
140.	**irte**	ertesi gün, yarın. ıı gelecek zamanda bir gün.	**3**	**X**	**-**	**10.yy (irteki) 13.yy (irteki) (irtegü) 14.yy (irte)**	**18.yy**
141.	**irüg-**	ayrılmak, uzaklaşmak.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
142.	**irür-**	ulaştırmak, eriştirmek	**13**	**X**	-	**13.yy**	**16.yy**
		ulaşmak, erişmek	**5**	**-**		**15.yy**	**17.yy**
143.	**iti**	sert, keskin, şiddetli.	**3**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
144.	**iviş**	şitap, acele	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
145.	**ḳabaḳ**	göz kapağı	**1**	**-**	**-**	**13.yy**	**15.yy**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

146.	**ḳabar-**	şiddeti artmak, kızışmak	1	X	-	HŞ	-
147.	**ḳaḳı-**	kızmak, öfkelenmek	**9**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
148.	**ḳaḳınç**	hiddet, öfke, sitem, serzeniş.	**1**	**X**	-	**14.yy**	**16.yy**
149.	**ḳalaḳ**	can sıkıntısı. gönül darlığı. zahmet. meşakkat.	**2**	**-**	**-**	**14.yy**	**20.yy***
150.	**ḳaşan-**	(büyükbaş hayvanlar) işemek.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
151.	**ḳaran-**	küfretmek, kötü söylemek, lanet etmek.	**2**	**X**	**X**	**HŞ**	**16.yy**
152.	**ḳararur**	karaltı	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
153.	**ḳaravaş**	cariye, hizmetli	**16**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
154.	**ḳaravul**	gözcü, nöbetçi	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**18.yy**
155.	**ḳariş**	kargış beddua, ilenç, lanet.	**2**	**X**	**X**	**15.yy**	**15.yy**
156.	**ḳarı**	kol, pazu	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
157.	**ḳarıl-**	karışmak karıştırılmak.	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
158.	**ḳarşuraḫ**	karşı taraf	**5**	**-**	**-**	**15.yy**	**15.yy***
159.	**ḳarva-**	kavramak, yakalamak.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**HŞ**
160.	**ḳatılıḳ**	“sertlik, katı olma durumu”	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
		“ güçlük, meşakkat”	**1**			**14.yy**	**HŞ**
161.	**ḳatıraḳ**	daha sert, daha sağlam.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
162.	**ḳatırġa-**	(hastalık) şiddetlenmek, artmak, ağırlaşmak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
163.	**ḳayıḳ-**	yüzünü çevirmek, yönelmek, dönmek	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**15.yy**

* 16.yy’dan-20.yy’a kadar başka tanık görülmemiştir.
* HŞ dışında 1 kez 15.yy Leylâ vü Mecnûn (Gülşen-i Uşşâk) içinde geçmektedir.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

164.	**ḳayır-/ ḳayur-**	"mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek" "kaygılanmak, tasalanmak, endişe etmek" "sakınmak, çekinmek"(2) "hazırlamak" (3)	7	X	X	14.yy **14.yy** **14.yy** **15.yy**	19.yy **17.yy** **HŞ** **15.yy**
165.	**ḳayırmaz**	beis yok, zarar vermez, ehemmiyeti yok.	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**19.yy**
166.	**ḳaytar-**	döndürmek, çevirmek, alıkoymak, engellemek	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
167.	**kengel**	alay, şaka, latife, eğlence.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**17.yy**
168.	**kezle-**	nişan almak.	**1**	**-**	**X**	**12.yy**	**20.yy**
169.	**kığır-**	çağırmak, davet etmek, seslenmek, haykırmak	**10**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
170.	**ḳırnaḳ**	tezene	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
171.	**kıya bak-**	dikkatli, sert, keskin bakmak	**1**	**X**	**-**	**15.yy**	**19.yy**
172.	**kişik/kişüg**	nöbet, kapı nöbeti	**2**	**-**	**X**	**14.yy**	**HŞ**
173.	**kıy/kıyu**	kıyı, yan kenar. II. huzur, ön	**2**	**X**	**X**	**14.yy**	**19.yy**
174.	**ḳızlıḳ**	kıtlık, kurak giden yıl.	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
175.	**ḳocalan-**	yaşı ilerlemek, yaşlanmak, ihtiyarlamak.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
176.	**ḳocın-**	çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak.	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**18.yy**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

177.	**ḳop-**	meydana çıkmak, zuhur etmek, neşet etmek harekete geçmek, fırlamak, kalkmak. (ses, gürültü vb. için) birdenbire ve şiddetle başlamak, başlatmak, yükseltmek.	4 2 1	 X 	- X -	 13.yy 	 20.yy
178.	**ḳov**	haber, şayia, dedikodu, gıybet.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**HŞ**
179.	**ḳov-**	kovalamak, peşinden koşmak, takip etmek, izlemek kovmak, def etmek, uzaklaştırmak	**3** **1**	**X** **-**	**X**	**13.yy** **14.yy**	**20.yy** **20.yy**
180.	**köy-**	beklemek, sabretmek	**2**	**-**	**X**	**HŞ**	**_**
181.	**köyin-**	yanmak. II. büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülmek II. bir şeye karşı büyük bir özlem duymak	**16**	**X**	**X**	**13.yy**	**16.yy**
182.	**köynük**	acı ile çıkarılan ses, inilti acı, yanık, yanmış, yanma, kızarmış, hicran, ıztırap, keder.	**2** **1**	**-** **X**	**X** **-**	**HŞ** **14.yy**	**16.yy** **16.yy**
183.	**köynüklü**	gönül yakıcı, acıklı, yanık, tesirli, suzişli. bağrı yanık	**4** **2**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
184.	**kösült-**	uzatmak, ayağını uzatmak.	**1**	**X**	**-**	**13.yy***	**20.yy***
185.	**küsegü (köseği)**	ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun.	**1**	**X**	**X**	**15.yy**	**17.yy**

* Sistemde ilk tanık kösil- biçimindedir ve 13.yy'a ait *Atalar Sözü* adlı eserde "Yorġanuña göre kösil" şeklinde uzan- anlamında geçmektedir. Son tanık ise yine kösül- biçiminde ve boylu boyunca uzan- anlamında geçmektedir.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

186.	**ḳulın**	tay	1	X	X	9.yy	20.yy
187.	**ḳuşan-**	silahlanmak yeltenmek, meyletmek, yapmaya girişmek	**3** **4**	**X**	**-**[*]	**14.yy** **14.yy**	**19.yy** **15.yy**
188.	**niceme**	ne kadar, her ne kadar.	**10**	**X**	**-**	**13.yy**	**20.yy**[**]
189.	**nöker**	köle, hizmetçi.	**2**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
190.	**obur-**	çökertmek, oymak, sarsmak.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
191.	**oğın-**	aklı başından gitmek.	**1**	**-**	**X**[***]	**14.yy**	**HŞ**
192.	**oḳı-**	bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek. söylemek, demek. II. adlandırmak. çağırmak, davet etmek bahsetmek, anlatmak anmak, yâd etmek.	**24** **10** **3** **3** **1**	**X** **X** **X** **-** **X**	**X** **-** **X** **-** **-**	**13.yy** **14.yy** **13.yy** **13.yy** **13.yy**	**21.yy** **-** **21.yy** **15.yy** **17.yy**
193.	**oñ-**	uygun gitmek, düzelmek	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
194.	**oñul-**	şifa bulmak, iyileşmek, yara kapanmak, iltiyam bulmak	**1**	**X**	**X**	**12.yy**	**19.yy**
195.	**ögle-**	hatırlamak, özlemek.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
196.	**ölçer-**	ateşi parlatmak için karıştırmak, ışığı çoğaltmak için fitili kaldırmak.	**2**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**

[*] *Derleme Sözlüğü*'nde yalnızca "giyinmek" anlamı verildiğinden tabloda gösterilmemiştir.
**Yapılan taramalarda 15.yy'dan sonra yalnızca 1 tane 18.yy'a ait, 1 tane de 20.yy'a ait tanığa rastlanmıştır.
***_Derleme Sözlüğü_'nde "çok ağlamaktan bayılır gibi olmak, bayılmak", "çok heyecanlanmak" anlamlarının HŞ'deki bağlama yakın olduğu düşünüldüğü için tabloda X olarak gösterilmiştir.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

197.	**ölez**	zayıf, cılız, solgun. II. ölgün, ölecekmiş gibi.	1	-	X	HŞ	-
198.	**öñ-**	intizar etmek, beklemek.	**2**	**X**	**X**	**HŞ**	-
199.	**öñlen-**	beklemek	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	-
200.	**öñür-**	1. öne geçmek, ileri geçmek. 2. önce ulaşmak, varmak.	**1**	**-**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
201.	**öñürt-**	öne geçmek, ileri geçmek.	**3**	**X**	**-**	**15.yy**	**-**
202.	**öñürdi**	önce, iptida, evvel, ilkönce, daha önce, ileri.	**4**	**X**	**-**	**15.yy**	**16.yy**
203.	**örü tur-**	ayağa kalkmak, kıyam etmek.	**2**	**X**	**-**	*	
204.	**ötür-**	(göğüs) geçirmek 4891-5279 ele geçirmek 6419	**2** **1**	**X** **-**	**-**	**HŞ**	-
205.	**şaçula-**	bir nesne üzerine saçı saçmak, öteberi serpmek. II. insanların üzerine para, altın vs serpmek/saçmak.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
206.	**saġın (sığın)**	yabani geyik ve sığır.	**1**	**-**	**-**	**13.yy**	**17.yy**
207.	**saġışlu**	sayılı, hesaplı.	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
208.	**saġu saġ-**	yüksek sesle ağıt söyleyip ağlamak.	**4**	**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
209.	**şanc-**	saplamak, batırmak.	**1**	**X**	**X**	**7.yy**	**19.yy**
210.	**şanış-**	düşünmek, mülahaza etmek. 2. birlikte düşünmek.	**2**	**X**	**-**	**HŞ**	-
211.	**segirdim**	koşuş, koşma, seğirtme	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**17.yy**

* Taramada 60 adet tanık olduğu görülmüş, ancak LEHÇEDİZ sistemindeki teknik bir sorun nedeniyle bu tanıklar görüntülenemediğinden yüzyıllar takibi yapılamamıştır.

***Tarama ve Derleme Sözlükleri'*nde geçmemesine rağmen *TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde "sagu sağmak: Ağıt yakmak" biçiminde yer almaktadır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

212.	**şındı**	makas.	1	X	X	14.yy	20.yy
213.	**sınġun**	hezimet, mağlubiyet, yenilgi, bozgun.	**1**	**X**	**X**	**HŞ**	**16.yy**
214.	**sıvar-/suvar-**	sulamak.	**5**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
215.	**sız-***	Erimek? Sulara gömülmek?	**1**	**-**	**X**	**HŞ**	**-**
216.	**sızır-**	sızdırmak, eritmek, süzmek.	**1**	**X**	**X**	**HŞ***	**-**
217.	**soġıl-**	suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak veya kurumak, feri gitmek, solmak, nuru sönmek.	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**18.yy**
218.	**söynük-söynüklü**	sönmüş, sönük.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
219.	**söyün-**	sönmek, parlaklığı gitmek. II. yok olmak, ölmek.	**4**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
220.	**söyündür-**	söndürmek	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**19.yy**
221.	**susaġ**	tahta kova, su kabı, maşrapa, çomça. II. şirin'in dudağı.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
222.	**şuyınca**	ardından, izinden, peşi sıra …'nın arzusu gibi, isteğine uygun	**2** **1**	**X**	**-**	**14.yy** **HŞ**	**HŞ** **19.yy**
223.	**süksün**	boyun kökü, ense.	**1**	**X**	**X**	**HŞ**	**20.yy**
224.	**ṭadur-**	tattırmak	**4**	**X**	**X**	**14.yy**	**17.yy**

*** Eger lutfı suyı olmasa bend-keş/Güneş sızardı ḳahrından ḳamer-veş (M186/34) beytinde geçen sız- sözcüğü için *Derleme Sözlüğü*'nde "Hayvan, buzların kırılmasıyla sulara gömülmek" anlamı verilmiştir. Ozan Yılmaz ve Funda Şan'ın çalışmalarında beyitte geçen bend-keş sözcüğü, "ser-keş" olarak gösterilmiştir. Şan beyiti "eger lütfunun suyu inatçı olmasaydı, güneş kahrından ay gibi sızardı" (2024:972) şeklinde günümüz Türkçesine aktarmış, sözlük bölümünde sözcük için "sızmak" (2020: 1181) karşılığını vermiştir. Yılmaz ise "Lütfunun suyu baş göstermese güneş de ay gibi kahrından erirdi" şeklinde aktarmıştır. Çalışmada *Derleme Sözlüğü*'ndeki anlam beyitteki bağlamla ilişkili göründüğünden beyitte güneşin, kahrından buzların kırılmasıyla suya gömüldüğü söylenebilir. Ancak bu anlamlandırmaya da tedbirli yaklaşmak gerekmektedir.

* *Harname*'de de geçmektedir.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

225.	**talbın-**	çırpınmak.	1	X	X	13.yy	16.yy
226.	**ṭanışıḳ**	istişare, müşavere, danışma	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
227.	**tam-**	damlamak, damla damla akmak	**6**	**X**	**X**	**14.yy**	**21.yy**
228.	**tamzur-**	damlatmak	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
229.	**ṭapıl-**	bulunmak	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**20.yy**
230.	**ṭap**	yetişir, kâfi, yeter	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
231.	**ṭapu**	huzur, nezt, makam zat, zatıali, hazret hizmet, vazife, tazim, hürmet.	**11** **49** **1**	**X**	**-**	**13.yy** **14.yy** **15.yy**	**20.yy** **16.yy** **15.yy**
232.	**taraḳ- ṭarığ-**	içi sıkılmak, gönlü daralmak	**2**	**X**	**X**	**HŞ**	**-**
233.	**tarlıġan-**	mustarip olmak, kederlenmek, bunalmak.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
234.	**tarlıḳ**	sıkıntı, zorluk	**1**	**-**	**-**	**13.yy**	**20.yy**
235.	**ṭartıl-**	çekilmek, sıyrılmak, bir yerden bir şey yukarı doğru kaldırılmak.	**1**	**X**	**-**	**15.yy**	**16.yy**
236.	**tayaḳ**	bukağı, bağ	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
237.	**ṭayan-**	itimat etmek, güvenmek	**2**	**X**	**-**	**13.yy**	**19.yy**
238.	**terle**	çabucak, vakit kaybetmeksizin	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
239.	**tezik-**	sıçramak.	**1**	**X**	**X**	**HŞ**	**-**
240.	**ṭırmuḳ**	tırnak, çengel	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
241.	**toḳızı-**	sıçramak, korkmak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

242.	**toḳla**	tok iken	1	X	-	HŞ	-
243.	**toyın-**	yeyip içmek, karnını doyurmak.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**15.yy**
244.	**ṭudaş ol-**	karşılaşmak, rastlamak, yaklaşmak, mukarin olmak.	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**18.yy**
245.	**ṭulun-**	kaybolmak, görünmez hâle gelmek.	**1**	**X**	**X**	**HŞ**	**-**
246.	**ṭuraḳ**	pranga, ağır cezalıların ayaklarına takılan kalın zincir	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
247.	**turıt-**	durdurmak; hareketsiz durumda [sabit] kalmasını sağlamak.	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
248.	**ṭurıḳ-**	duraklamak, durmak, karar kılmak.	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
249.	**turış-**	karşı karşıya gelmek. II.huzura çıkmak	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
250.	**ṭuş**	taraf, cihet, yön.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
251.	**ṭuş ol-**	rast gelmek, isabet etmek, müsadif olmak, karşılaşmak	**5**	**X**	**-**		
252.	**tutruḳ**	ateş tutuşturacak çerçöp	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**15.yy**
253.	**tuvurt-**	(kulak) dikmek, kabartmak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
254.	**türk**	köylü	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**18.yy**
255.	**uca**	oturacak yeri, kıç, sağrı.	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
256.	**uçıḳ-**	yükselmek istemek yükselmek, -e uzanmak, yetişmek, ulaşmak.	**1** **1**	**X** **-**	**-** **-**	**-** **14.yy**	**HŞ** **15.yy**
257.	**ucından**	sebebiyle, yüzünden, ötürü, -den dolayı.	**1**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
258.	**uçuḳ tut-**	cin tutmak, sara tutmak.	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
259.	**uġraş-**	karşılaşmak, rast gelmek, rastlamak, kavuşmak.	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

260.	**uġurla-**	çalmak	2	X	X	13.yy	17.yy
261.	**uġurlayın**	hırsız gibi, gizlice, sessizce.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**17.yy**
262.	**ulal-**	büyümek, yetişmek	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
263.	**ulayu**	devamlı, arka arkaya	**1**	**X**	**-**	**10.yy**	**16.yy**
264.	**urın-**	aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek.	**1**	**-**	**-**	**HŞ***	**-**
265.	**urna-**	kalb olmak, değişmek.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
266.	**urt**	ateş	**1**	**X**	**-**	**15.yy****	**-**
267.	**uruġ**	nesil,tohum,soy,sop.	**1**	**X**	**X**	**10.yy**	**15.yy**
268.	**urġun**	vurgun, vurma, yağma (gâret)	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**18.yy**
269.	**uşat-**	ufatmak, parçalamak.	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**
270.	**ut-**	yenmek, oyunda kazanmak.	**2**	**X**	**X**	**10.yy**	**20.yy**
271.	**uyı-**	kan pıhtılaşmak	**1**	**-**	**X**	**15.yy**	**16.yy**
272.	**uz**	maharetli, dikkatli, marifetli şekilde.	**2**	**X**	**X**	**10.yy**	**17.yy**
273.	**uzan-**	çok zaman tutmak, uzun sürmek.	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**19.yy***
274.	**uzluḳ**	uyuşma, barışma, sulh.	**2**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**

* Anadolu sahası metinlerinde bu sözcüğün geçtiği bir tanığa rastlanmamıştır; ancak Hakas Türklerine ait metinlerde 13.yy ve 21.yy'a ait tanıklar görülmüş, ancak bu tanıklarda da anlam "çarpmak, vurmak, bindirmek II rastlamak, karşılaşmak II dövünmek, vurunmak, çırpınmak" kategorisi altında ayrıştırılmadan verildiği için tabloda gösterilmemiştir.

** HŞ dışında Ali Şir Nevaî'nin *Sedd-i İskenderi* eserinde geçmektedir. Bunun dışında urt/ort: ateş sözcüğüne Lehçediz ve Tebdiz taramalarında yalnızca Anadolu sahası dışındaki Türkçe metinlerde (13.yy-21.yy) ört- biçiminde rastlanmıştır.

* Yapılan taramalardan elde edilen verilere göre HŞ'den sonraki tek tanıktır.

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

275.	**ücevirle-**	birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sormak, soruşturmak.	1	-	-	HŞ	-
276.	**üründü eyle-**	seçmek, ayırmak	**1**	**X**	**-**	**HŞ**	**-**
277.	**üş-**	üşüşmek, toplanmak.	**1**	**-**	**X**	**14.yy**	**20.yy**
278.	**üşen-**	çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak. kırılmak (kemik)	**8** **1**	**X** **-**	**X** **-**	**13.yy** **HŞ**	**19.yy** **-**
279.	**varduḳça** **varuraḳ**	gittikçe, gitgide	**1** **3**	**-** **X**	**-** **-**	**14.yy** **14.yy**	**17.yy** **HŞ**
280.	**viribi-**	göndermek	**10**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
281.	**yacan-**	çekinmek, kaçınmak, imtina etmek, ihtiraz etmek, sakınmak.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**16.yy**
282.	**yaḫtılu**	parlak, ışıklı, nurlu, aydın	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
283.	**yaraġ**	teçhizat, araç gereç.	**14**	**X**	**X**	**13.yy**	**20.yy**
284.	**yaraşdur-**	süslemek	**1**	**-**[**]	**-**	**14.yy**	**HŞ**
285.	**yarġu**	mücadele	**1**	**-**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
286.	**yasa-**	tertip, tanzim, tasmim etmek, kurmak, hazırlamak.	**4**	**X**	**X**	**14.yy**	**18.yy**
287.	**yasavul**	koruyucu, muhafız	**1**	**X**	**X**	**15.yy**	**15.yy**
288.	**yasdan-**	yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek.	**2**	**X**	**X**	**15.yy**	**18.yy**
289.	**yaş-**	örtmek, kapamak, gizlemek.	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
290.	**yaşın-**	gizlenmek, örtünmek, saklanmak	**2**	**X**	**X**	**14.yy**	**HŞ**

[**] *Tarama Sözlüğü*'nde bu sözcük için "yakıştırmak" anlamı verilmiştir, beyitteki bağlamı karşılamadığı için tabloda gösterilmemiştir**.**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

291.	**yaşur-**	saklamak, gizlemek, örtmek, kapatmak.	6	X	-	10.yy	18.yy
292.	**yat**	hazırlık, levazım.	**4**	**X**	**-**	**14.yy**	**17.yy**
293.	**yatlu**	kötü, uğursuz, adi, fena	**10**	**X**	**X**	**14.yy**	**17.yy**
294.	**yavu ḳıl-**	kaybetmek, yitirmek.	**3**	**X**	**-**	**14.yy**	**15.yy**
295.	**yavın-**	kaybolmak	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
296.	**yayın-**	kaçınmak, kaçmak.	**5**	**-**	**-**	**15.yy**	**16.yy**
297.	**yaynıl-**	dağılmak, yayılmak, çözülmek.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
298.	**yeng**	renk şekil, tarz, üslup, usul, biçim, suret	**1** **12**	**X**	**-**	**HŞ** **14.yy**	**-** **15.yy**
299.	**yetür-**	yaratmak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
300.	**yidil-**	yol gösterilerek bir yöne doğru sevk edilmek, çekilmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.	**1**	**-**	**X**	**14.yy**	**15.yy**
301.	**yıġıl-**	hamile kalmak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
302.	**yigin**	çok, fazla, üstün.	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**19.yy**
303.	**yilte**	teşvik, iğva	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
304.	**yindek**	sürekli, daima, hep, mutlaka.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
305.	**yiñlig**	elbisenin kol ağzı kısmı, yenlik.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
306.	**yirmir-**	inlemek, yalvarmak.	**3**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
307.	**yir yirin**	her taraftan, yer yer, taraf taraf	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**18.yy**
308.	**yiyir**	pis kokulu, pis	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**16.yy**

Tablo 2.1. (devam) Husrev ü Şîrîn Mesnevisinde Yer Alan Arkaik Kelimeler

309.	**yoḳlu**	fakir, muhtaç, yoksul.	1	X	-	14.yy	16.yy
310.	**yon-**	yontmak, traş etmek	**1**	**X**	**X**	**14.yy**	**18.yy**
311.	**yören-**	dolaşmak, yaklaşmak, bir şeyin etrafında dolaşmak.	**2**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
312.	**yud-**	ütmek, yenmek	**1**	**X**	**X**	**15.yy**	**19.yy***
313.	**yudın-**	yutkunmak. tükürüğü yutmak veya bir şey yutuyormuş gibi gırtlağı hareket ettirmek.	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**18.yy**
314.	**yuşı-**	yorulmak.	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**
315.	**yurt savul**	"çekil, uzaklaş" "bir şeyin peşinde koşma, o şey için mücadele etme"	**2**	**X** **-**	**-**	**15.yy** **HŞ**	**16.yy** **16.yy**
316.	**yuvın-**	kaybolmak, gizlenmek, silinmek	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**HŞ**
317.	**yügür-**	koşmak, acele gitmek	**10**	**-**	**X**	**9.yy**	**16.yy**
318.	**yügriş-**	koşuşmak	**1**	**X**	**-**	**14.yy**	**16.yy**
319.	**yükin-**	önünde eğilmek, diz çökmek, başını yere koymak.	**4**	**X**	**X**	**10.yy**	**20.yy****
320.	**yüm**	uğur	**1**	**X**	**-**	**13.yy**	**17.yy**
321.	**yürin-**	kaybolmak	**1**	**-**	**-**	**HŞ**	**-**

2.2. Atasözleri

Atasözü, TDK *Güncel Türkçe Sözlük*'te "[u]zun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz; deme, mesel, sav, darbımesel" şeklinde tanımlanmıştır. Az sözle söylenmiş, dokunaklı, hazır cevap tanımına uygun, çağrışım yaptıran, zekâyı kamçılayan, düşündürücü ve hepsinin üstünde halk dilince beğenilmiş, tutulmuş olmak

* 15.yy'dan sonraki tek tanıktır.
** 15.yy'dan sonraki tek tanıktır.

atasözlerinin niteliğidir (Eyüboğlu, 1973: XXI). Toplumların dil ve ifade gücünü yansıtan atasözleri, Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisindeki önemli anlatım araçlarından biridir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde *Husrev ü Şîrîn*'de geçen atasözleri ve atasözleri olasılıklı ifadeler belirlenerek, bunların metin içerisindeki kullanımları üzerinde durulmaktadır.

Husrev ü Şîrîn'de yer alan atasözlerinin belirlenmesinde Hürriyet Gökdayı'nın *Türkçede Kalıp Sözler* adlı çalışmasında çizdiği çerçeveden yararlanılmıştır. Çalışmasında atasözlerinin yapısal, anlamsal ve işlevsel özelliklerinden bahseden Gökdayı'ya göre atasözlerinin "en belirgin yapısal özelliği kalıplaşmış olmalarıdır" (2011:36). Gökdayı'ya göre "atasözlerinin büyük bir bölümü, bütün halinde tamamen bir kısmı da çekirdek olarak kalıplaşmış[tır]. Bütün halinde kalıplaşanlarda, sözcük seçimi ve dizimi değiştirilmeden aynı kalır. Geçici olarak oluşturulan cümleler gibi sözcük seçimi ve diziminde esneklik göstermezler" (2011:36). Ancak bunun dışında "biçimin yanında aslında anlamın kalıplaştığı ve aynı anlam iletildiği sürece bazı sözcüksel değişikliklerin kabul edildiği söylenebilir" (2011: 37). Buna göre bu çalışmada, Gökdayı'nın tespitleriyle uyumlu olarak, ilgili kaynaklarda yalnızca biçimce kalıplaşmış atasözleri değil, anlamca kalıplaşmış atasözleri de taranmıştır.

Buna göre *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde kaynak olarak taranan çalışmalarda[12] geçen yapıca veya anlamca kalıplaşmış 140 ayrı atasözü tespit edilmiştir. Kaynaklardan teyit edilen atasözlerinin geçtiği toplam beyit sayısı ise 181'dir. Bunlardan yalnızca iki tanesinin kim tarafından söylendiği tespit edilebilmiş, bunlara ilgili bölümde "kelâm-ı kibar" notu düşülmüş; ancak bunlar ayrı bir başlık altında değerlendirilmemiştir. Bu verilere ek olarak taranan kaynaklardan atasözü olduğu teyit edilemeyen; ancak yapı, anlam ve işlev bakımından atasözü niteliği taşıyan ifadelerin sayısı ise 78'dir. Bunlardan 4 tanesinde müellif "dirler, hakîm eydür, dimişler, dimişdür" ifadeleriyle okuyucuya atasözü ya da yaygın olarak bilinen bir sözü aktardığını bildirmektedir.

[12] Bu bölümde yer verilen atasözleri için şu kaynaklar referans alınmıştır: Türk Dil Kurumu *Güncel Türkçe Sözlük-Tarama Sözlüğü-Derleme Sözlüğü*; Aksoy, Ö. A. (1995), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. (Cilt 1-2). İstanbul: İnkılap Kitabevi; Aksoy, Ö, A (2004*), Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II*, Ankara: TDK Yayınları; Edirneli Ahmed Bâdî Efendi (2004). *Armağan (Proverbs and Idioms in the Clasiccal Ottoman Poetry)*. S. A. Beyzadeoğlu vd. (Ed.), Harvard: Harvard Üniversitesi Yayınları; Eyüboğlu, E. Kemal (1973). *On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar Siirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1. Cilt. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

Elde edilen bu veriler, aşağıdaki tabloda[13] TEBDİZ sistemi üzerinden, mesnevi türünde kaleme alınmış eserler hakkındaki bazı akademik çalışmalarda ortaya koyulan verilerle karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2.2. Mesnevi Geleneği İçindeki Bazı Eserlerde Atasözleri Kullanımı

Eserin ve müellifinin adı	Kaynaklarda tespit edilen atasözü sayısı	Kaynaklarda tespit edilemeyen ancak atasözü niteliğindeki ifade sayısı	Toplam atasözü /atasözü olasılıklı ifade sayısı
Ferruh u Hümâ-Muhammed [14.yy] [14]	**238**	**16**	**254**
Husrev ü Şîrîn-Şeyhî [15.yy]	**140**	**78**	**218**
Hurşidnâme-Şeyhoğlu Mustafa [14.yy]	**70**	**64**	**134**
Gül ü Husrev- Tutmacı [15.yy]	**54**	**-**	**54**
Sûrnâme- Seyyid Vehbî [18.yy]	**32**	**-**	**32**
Yûsuf u Zelihâ- Kemâl Paşazâde [II. Beyazıt Devri (1481-1512)]	**28**	**18**	**46**
İskendernâme- Ahmedî [14.yy][15]	**-**	**-**	**32**
Leylâ vü Mecnûn-Hamdullah Hamdî [15.yy]	**24**	**8**	**32**
İskendername- Behişti Ahmed Sinan [16.yy başı]	**12**	**-**	**12**
Senâyî- Süleymaniyye [16.yy]	**9**	**-**	**9**
Mantıkıku't-Tayr- Gülşehri [14.yy]	**7**		
Lârendeli Hamdî'-Leylâ vü Mecnûn [16.yy]	**6**		
Cemşîd ü Hurşîd (Cem Sultan) [15.yy]	**3**	**-**	

Yukarıdaki tabloda, 140 atasözü/atasözü kaynaklı ifade ve 78 atasözü olasılıklı ifade ile *Husrev ü Şîrin*, *Ferrûh u Hümâ*'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise Şeyhoğlu Mustafa'nın *Hurşidnâmesi* dikkati çekmektedir. Buna göre Şeyhî'nin *Husrev ü*

[13] Tablo hazırlanırken YÖK Ulusal Tez Merkezi'ndeki verilerden yararlanılmıştır. Her bir tez incelenerek kimi zaman araştırmacıların bildirdiği toplam rakamlardan yararlanılmış, toplam rakam bildirilmeyen çalışmalarda ise ilgili bölümde atasözü olarak anılan ifadeler sayılarak veriler elde edilmiştir. Bu çalışmada atasözü kapsamında değerlendirilen, ancak bazı çalışmalarda atasözleri dışında kelam-ı kibar başlığı altında tespit edilen veriler tabloya dâhil edilmemiştir. Ayrıca bazı çalışmalarda atasözlerinin tespiti konusunda bazı hatalar olduğu düşünülmekle birlikte, verilerin hazırlanmasında tez yazarının tespitleri esas alınmıştır.

[14] Bu veri, Burak Beken'in üzerinde çalışmakta olduğu doktora tezinden ve kendisiyle yaptığımız görüşme aracılığıyla elde edilmiştir.

[15] Bu veri, Necla Düzdağ Yılancı'nın üzerinde çalışmakta olduğu doktora tezinden ve kendisiyle yaptığımız görüşme aracılığıyla elde edilmiştir.

Şîrîn'inde bir anlatım aracı olarak atasözlerinden/atasözü olasılıklı ifadelerden sıklıkla yararlandığını söylemek mümkündür[16]. Amil Çelebioğlu, *Husrev ü Şîrîn* hakkındaki değerlendirmesinde "hissî bir aşk hikâyesi olmasına rağmen yer yer münasebet düşürülerek gerek mesnevi kısımlarında gerek gazellerinde olsun onda nasihatler, hikemî ve tasavvufî mahiyetteki fikirler ihmal edilmemiş, bilhassa dünyanın faniliği, vefasızlığı, ruhun imareti için nefsin yıkılması, ölüm vs ile ilgili mevzular"ın (2018, 242) ön planda olduğuna dikkat çekerek eserin atasözleri kullanımı ile ilişkilendirilebilecek yönüne dikkat çekmekte ve aslında *Husrev ü Şîrîn*'in de dâhil olduğu Sultan II. Murad devrinde kaleme alınan "hemen her manzumenin nasihat-âmiz bir vasıf taşıdığı[nı]" (2018: 396) ifade etmektedir. Buna göre *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde hikmetli/nasihat içeren/tasavvufi vb bir söylem üretmek üzere sıklıkla atasözlerine/atasözü olasılıklı ifadelere başvurulmasının döneminin üslup özellikleriyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Husrev ü Şîrîn'de atasözlerinin kullanımına bakıldığında, atasözlerinin kimi zaman beyitin bir dizesinde yer aldığı, beyitteki diğer dizenin de atasözünün geçtiği dizeye yapı ve anlam bakımından koşut bir görünüm sergileyecek biçimde kaleme alındığı görülmektedir. Kimi zaman da beyitin her iki dizesinde birer atasözüne yer verilmektedir. Atasözlerinden bazıları mesnevide birden çok beyitte kullanılmıştır. Buna göre *Husrev ü Şîrin* mesnevisinde en sık "Er olana gayret gerek" atasözüne yer verilmiştir; bu atasözüne 6 ayrı beyitte gönderme yapılmaktadır. İkinci sırada ise 4 kez kullanımla, "Dün geçti, gün bu gündür, yarını gözle./Dem bu demdir./Geçen günler ele girmez" gibi farklı biçimlerde kalıplaşmış, ancak an'ın önemine dikkat çekmek bakımından aynı kalıplaşmış anlama işaret eden atasözü yer almaktadır.

Buraya kadar söylenilenlerin dışında, *Husrev ü Şîrin*'de yer alan atasözleri/atasözü olasılıklı ifadeler bağlamında bir hususa işaret etmek gerekmektedir. *Husrev ü Şîrin*'de atasözleri/atasözleri olasılıklı ifadeler çoğunlukla, bazı düşüncelerin dile getirilmesi amacına yönelik olarak, bir arada, yani birden çok beyitin arka arkaya sıralanmasıyla oluşturulan öbeklerde karşımıza çıkmaktadır. Burada "öbek" ifadesiyle, mesnevideki bir bölüm içerisinde yer almakla beraber, anlatının akışı içerisinde çoğunlukla görülen geçmiş zaman kipinde aktarılan olay örgüsünün kesintiye uğradığı ve geniş zaman kipine geçildiği kısımlar kastedilmektedir. Bu geniş zaman kipiyle çekimlenen öbeklerin de temelde "anlatıcının

[16] Burada "atasözü olasılıklı" olarak değerlendirilen ifadelerin sayısının, benimsenen ölçütlere göre artıp azabileceğini ve kesin bir yargıya varmak için karşılaştırma zemini oluşturacak başka çalışmaların varlığına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmek gerekmektedir.

doğrudan okuyucuya/kendisine hitap ettiği" ve "karakterlerden birinin kendisine/bir başkasına hitap ettiği" bölümler olarak sınıflandırılması olanaklı görülmektedir.

Hikâyenin anlatımına ara verilerek, anlatıcının araya girdiği ve okuyucuya ya da bazen kendisine hitap ettiği bölümlerde çoğunlukla karakterlerin içinde bulundukları durumu özetleyen böylece daha iyi anlaşılmalarını sağlayan ya da genel geçer doğrulara işaret eden, hikmetli bir söylem dikkati çeker. Bu söylem çoğunlukla mesnevinin başlıklarla birbirinden ayrılan bölümlerinin son kısımlarında yer alır. Beyit sayısının değişiklik gösterdiği bu bölümlerin hikâyede bir sahneden diğerine geçişi hazırladığı/kolaylaştırdığı söylenebilir. Buna kısa bir örnek olarak babası Hürmüz'den korkarak Ermen'e kaçan, ancak Şirin'i orada bulamayan Husrev'in durmunun anlatıldığı "Resi̯den-i Ḫusrev be-Cānib-i Ermen be-Mihmani̯-i Mehi̯n Bānū" başlıklı bölümün sonundaki şu iki beyit gösterilebilir:

Becid yol gözlemek gözi ḳarardur
Ḳısaldur ʿömri vü beñzi ṣarardur (1996)

Ṣalar bir resme cāna intiẓār od
Ki itmez ḳuru aġaca yanar od (1997)

Bu iki beyit, metnin bütünündeki genel anlatı yapısıyla uyumlu bir şekilde, bekleyişin yarattığı ruh hâlini ve psikolojik etkisini vurgulamaktadır. Öncesinde anlatılan olay örgüsü içerisinde, Husrev'in Berdaʿda konaklaması, Mehîn Bânû'nun ona gösterdiği misafirperverlik ve Husrev'in Şîrîn'e duyduğu hasret öne çıkmaktadır. Son iki beyit ise Husrev'in bu bekleyiş içinde yaşadığı ruhsal çöküntüyü betimleyerek etkili bir kapanış sunar.

Genel geçer bir doğruya işaret eden veya nasihat içeren bu bölümlerin daha uzun şekilleri de mesnevi boyunca karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Husrev'in babasının gözüne mil çekildiğini öğrendiği "Resi̯den-i Ḫaber-i Çeşm-Kenden-i Hurmuz Be-Ḫusrev" başlıklı bölümün (2162-2218) hem başında hem de sonunda atasözü/atasözü nitelikli ifadelerle pekiştirilen hikmetli bir söylemin oluşturulduğu öbekler yer alır. Aşağıdaki tabloda bu bölüme yer verilmiş olup, içlerinde atasözü olduğu kaynaklarda teyit edilmiş ifadeler barındıran beyitler bolt yazımla, atasözü olasılıklı olduğu düşünülen ifadeler ise italik yazımla vurgulanmıştır.

Tablo 2.3. HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 1

2162-2169	Zihį ʿālem ki sulṭānlıḳ demidür Zihį dem kim yiġitlik ʿālemidür *Ne vardur ʿömr bigi ḫoş ʿaṭiyye* *Ne ṣoḥbet bigi ʿālemde hediyye* Çü mülk ü ṣıḥḥat ü ʿömr ü civānį Ḫudā erzānį ḳıldı ḫoş gör anı *Ne zįbā ḳaṣr idi ḳaṣr-ı zamāne* *Ger olaydı esāsı cāvidāne* *Ne ḫurrem bāġ idi bāġ-ı cüvānį* *Bahārı görmese bād-ı ḫazānı* Anuñçündür ṣovuḳ bu ḳaṣr-ı maʿmūr Ki virür yirüñ ısıtduḳda destūr *Cihān mülki çün olur süst bünyād* *Yapılmaḳ ister iseñ cān ḳıl ābād* **Çü dün geçdi bilinmez ne ola yarın** **Bügündür gün ġanįmet gözle yarın** [Dün geçti, gün bu gündür, yarını gözle.]	Bölümün giriş kısmında yer alan bu beyitler, bölümün düşünsel çerçevesini çizen bir açılış niteliğindedir. Dünya nimetlerinin (saltanat, yiğitlik, mal-mülk) gelip geçici olduğu belirtilir. Asıl değerli olanın ömür ve sohbet olduğu vurgulanır. Gençlik, sağlık ve hayat nimetlerinin Allah tarafından geçici olarak sunulduğu hatırlatılır. Bu giriş, metnin ilerleyen bölümlerinde anlatılacak olay örgüsünün anlam çerçevesini oluşturur. Bu çerçevenin inşasında atasözleri/atasözü niteliğindeki ifadeler temel koyucu bir rol üstlenmektedir.
2170-2192	Melik Ḫusrev ki miṛ-i aʿẓam idi Şeh-i ḫoş-dil cüvān-ı ḫurrem idi Ṣafā vü ʿayş ü ẕevḳ içre bir ādem Anuñ tek görmemişdi ʿayn-i ʿālem Ġınāsuz içmez idi cām-ı bāde Nedįm ādemsüz olmazdı küşāde Oturmış idi bir gün nįm hüş-yār Bu ʿazme ki ola baḫt-ı ḫufte bįdār İrer tāʿcįl ile bir peyk-i çālāk Medāyinden yañadan zār ü ġam-nāk Yaşı Ceyḫūn ṣuyı gibi dökilmiş Bili çāçį kemān bigi bükilmiş Yüzin ṭopraġa börkin yire urdı Şeh ileyinde bögrin tutdı turdı	Bu bölümdeki beyitlerde ise Medayin'den gelen bir haberci vasıtasıyla Husrev'in babasının başına gelenlerden haberdar oluşu anlatılmaktadır. Bu bölümde olay ve durumların anlatımında büyük oranda görülen geçmiş zaman kipinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 2.3. (devam) HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 1

	Didi olsun cemālüñ şemʿi pür-nūr Atanuñ gözi nūrın itdiler dūr Gözinden ireli sen şeh yüzini Gice itdiler anuñ gündizini Çü sen Yūsuf ıraḫ düşdüñ naẕardan Atañ Yaʿḳūb ayrıldı baṣardan Güzel gevher gözine degdi mi diḭl Ki cevher kuḥlı bigi çekdiler miḭl Gözinün sürme-dānı pür-belādur Elinde niẕe yirine ʿaṣādur Dirüp dükkānını bıraḫdı raḫtı Ṭapuña ḳodı milk ü tāc ü taḫtı Yüzi ıssum sovutsun siṉemi dir Ḳomasın düşmenime kiṉemi dir Çıḳardı ṣundı pes bir nice nāme Ki ḳan dökmiş idi her ḥarfe ḫāme Ḳamunuñ sözi bu kʿiy şāh-zāde İriş yoḫsa cihān vardı fesāda Başundaġı gilüñi yumayasın Elündeki ayaġı ḳomayasın Ne cehd ide-bilürseñ dürişesin Biş on gün içre taḫta irişesin Niẕāmiḭ kim virüpdür naẕma ḥisse Bu deñlü söylemiş bu yirde ḳıṣṣa Niçün çıḳduġını Hürmüz gözinden Neler gördügini devrān yüzinden Tevārīḫ içre çünkim bulduġ aṣlın Gerek kim işidesiz bāb ü faṣlın Çü Ḫusrev gördi kim bu çerḫ-ı ġaddār Gine itdi taḫt ü dārı taḫta vü dār Didi iy-veh ki bu eyyām-ı bed-ʿahd Bize geh sirke ʿarż eyler gehiḭ şehd	

Tablo 2.3. (devam) HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 1

2193-2218	*Cihān resminde ḫod ʿādet hemi̱ndür* *Ki geh zenbūr u gāhi̱ engebi̱ndür* Bu reng-āmi̱z kim dün gün ḳılur seyr ʿAmel ʿazl ile virür şerr ile ḫayr **Ne balı bulınur dehrüñ belāsuz** **Ne māl olur cihānda ejdehāsuz** [Bal belâsız olmaz] **Bu baġ içinde bi̱-ġam bülbül olmaz** **Ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz** **Nitesi ola vaṣl-ı dōst bi̱-renc** **Biledür ḫār ile gül mār ile genc** [Her definenin yılanı vardır] [Gül dikensiz olmaz] Müsellem olmadı ʿadli sitemden Emān bulımadı şādi̱si ġamden Vücūd esbābı pür-ġavġa vü ġamdür Ferāġat menzili mülk-i ʿademdür *İmāret ister-iseñ cān yapusın* *Cihān zindānunuñ baġla ḳapusın* Ḥalāl eyleñ ki bu dehr-i ḫarāmi̱ İledür ʿömrüñüz naḳdin tamāmi̱ Firişte-şekldür dünyā veli̱ di̱v Dün ü gün yoluñ almaġa ḳılur ri̱v Bu ḫ̆ān dan yiyecek ṣanma şekerdür Ḳamu dūd-ı dil ḫūn-ı cigerdür *Ne cāna virdi bir şerbet zülāli* *Ki içürmedi biñ zehr-i melali* *Ne cisme ṣundı bir loḳma nevāle* *Ki yüz renc itmedi aña ḥavāle* Gel itme ol saray içün sürūrı Ki vi̱rān eyler eyyāmuñ mürūrı Var olma ol düġüne şād ü ḫurrem Ki tutmuşdır eteġin dest-i mātem	Olay ve durumların anlatımının ardından Şeyhî'nin doğrudan okuyuca seslendiği bölüm başlamaktadır. Yapısal açıdan bu bölümde, girişte olduğu olduğu gibi, geniş zaman kipinin kullanıldığı görülür. İçerik olarak bu bölümde dünya hayatı zahiren çekici ancak fanilik, belaların kaçınılmazlığı vb durumlar nedeniyle hakikatte acılarla dolu bir yer olarak betimlenmektedir. Dünya hayatının doğası gereği adaletsiz olduğu, insanın dünyevi hırslarından arınması ve gerçek huzuru ahiret düşüncesinde bulması gerektiği vurgulanır. Denilebilir ki bu bölüm dünya hayatına karşı zühd anlayışını destekleyen bir söylem içermektedir. Bu söylem ise birden çok beyitte farklı benzetmeler aracılığıyla tekrar edilerek pekiştirilmektedir. Burada ortak bir bağlamın farklı atasözleriyle (gül-diken/yılan-hazine) ve atasözü olasılıklı ifadelerle birden çok beyitte ve ard arda yeniden üretildiği görülmektedir.

Tablo 2.3. (devam) HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 1

Gerekmez ol evüñ renc ü ʿanāsı Ki tiz olur bināsınuñ fenāsı Ne için olına bir ṭona muḥtāc Ki ecel yaġmacısı eyeleye tārāc *Niçün bir milke bunca pür-telāhüm* *Ki biñ sinüñ bigiyi eyledi güm* *Nedür bir māla bunca ḥırṣ u ḥürmet* *Ki olmaz bir nefes ʿömrüñe ḳıymet* Var iy dünyā ḳo göñlümüñ yaḳasın Nice bir cānum oda yaḳasın Nice bir cevr ile bi-dād ḳılmaḳ Bizi ġam-gin özüñi şād ḳılmaḳ Ṣoñın yoḫsul öñin bāy gösterürsin Ṣatarsın arpa buġday gösterürsin *Bu degirmen ki ḳılduñ çüşt ü çālāk* *Çi arpa vü çi buġday ögidür pāk* Çi-ger buġday ḳılupdur ḥırṣa çine Ḳanāʿat ḳılduġ arpa ḳurṣasına Çi-ger buġdaydan irdi ādeme vay Behişti eyleye mi bunca buġday	
Ṣuvar Şeyḫi dilü cān gülşenini ʿAlef-hˇāre ḳo dünyā ḫırmenini *Dilerseñ ḳurṣuñ ola girde-i mah* *Bu ḫırmenden ne dāne gözle ne kāh* Nüzūl itmek gerekse nüzl-i ʿİsā ʿAlef gözleme iy ḫār-ṭabʿ-ı dünyā	Son üç beyitte ise Şeyhî'nin yine geniş zaman kipinde kendine seslendiği ve bu defa doğrudan kendisine nasihat ettiği görülmektedir.

Atasözleri ve atasözü olasılıklı ifadelerin bir öbek halinde karşımıza çıktığı yerlerden bir diğeri "karakterlerden birinin kendisine/bir başkasına hitap ettiği" bölümlerdir. Bu bölümlerde atasözleri ve atasözü olasılıklı ifadelerden öğüt, teselli, yakınma gibi farklı bağlamlar üretmede yararlanılır. Yine bu öbeklerin çoğunlukla bölüm sonlarında yer aldığını söylemek yanıltıcı

olmayacaktır. Bu bağlamda Mehin Banu'nun Şirin'e nasihat ettiği bölüm (3938-3952), yine Mehin Banu'nun ölmeden hemen önce okuduğu "değmez" redifli gazel (3970-3976), Meryem'le evlendikten sonra Husrev'e kavuşma ümidini yitiren Şirin'in üzüntüden "sagular sağdığının" söylendiği bölüm (3915-3924), Husrev'in Behram'ın ölüm haberini aldıktan sonra "mesel düzdüğünün" söylendiği bölüm (4114-4143), Şirin'in Husrev'i evine almaması üzerine çok üzülen ve sinirlenen Husrev'e Şavur'un teselli verdiği bölüm (6001-6023) örnek verilebilir. Yukarıdaki tabloda olduğu gibi, aşağıdaki tabloda da atasözü olduğu kaynaklardan teyit edilmiş ifadeler barındıran beyitler bolt yazımla, atasözü olasılıklı olduğu düşünülen ifadeler ise italik yazımla vurgulanmıştır.

Tablo 2.4. HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 2

	Mehin Bānū virür pend ü naṣiḥat Ki şükr it ḥāṣıl olmadı faẓiḥat Gerekdür bu işe ṣabr u taḥammül Tevessül ʿaḳla Allāha tevekkül *Bilür bu ḥāli her insi vü cinni* *Ki olur taʿcilden yigrek teʾenni* Muʿayyen ṣabr raḥmāni sıfatdur ʿAcel kimdeyse şeyṭāni cihetdür [hadis] **Yile virdi nice ivenler adı** **Niceler ṣabr idüp buldı muradı** [sabdreden derviş muradına ermiş] **Yig oldur kim gele maḳṣūd ele dir** **Zevali tiz irenüñ tiz ola dir** [Acele giden ecele gider] *Giç olur laʿl anuñçündür beḳāsı* *İledür lāle-i tizüñ fenası* **Dirilmez toḫm nice kim ṣaçılmaz** **Biraz bağlanmayınca iş açılmaz** [Terlemeden içilmez, ekilmeden biçilmez] *Düşüp turan urur baḫt aşına diş* *Düşe ṭura bitürür yil daḫı iş* *Yorar çoḳ tiz tāziyi gil ü seng* *Añul añul alur menzil ḫar-i leng*	Maṭlaʿ-ı Dāstān başlıklı bu bölümde, Mehin Banu'nun nasihat etmeye başladığı bu kısımdan önce Husrev'in Meryem ile evlendiğini haber alan Şirin'in duyduğu acı ve pişmanlık anlatılmaktadır. Burada Şirin'in psikolojik durumunun daha iyi ifade edilmesi için kendi ağzından dile getirdiği bir gazele de yer verilmiştir. Burada alıntılanan bölümde ise Mehin Banu'nun Şirin'i teselli etmeye çalıştığı ve bunu yaparken de bolca atasözü ve atasözü olasılıklı ifadeden yararlandığı görülmektedir. Bir beyitte ise hadisten yararlanıldığı görülmektedir. Bu öbekte geniş zaman kipi kullanılmaktadır.

Tablo 2.4. (devam) HŞ'de Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem 2

	Ṣular kim ṭiz aḳa köpri yıḳar ol *Furun kim ṭiz ola etmek yaḳar ol* *Ḳatı günde gerekdür ṣabr yoldaş* *Ata vācibdurur naʿl olsa yol taş* Nitesi ola vaṣl-ı dōst bi̱-renc **Biledür ḫār ile gül mār ile genc** Çeküpsin Ḫusrev içün cevr ü zaḥmet Görisersin ḳayırma ʿayş u rāḥat *Ki bugünki demüñ fāni̱dür irte* *Gice yinmeyen et yaḫnidür irte*	
	Biraz bu sözde ārām itdi Şi̱ri̱n *Ne sevsün ṣu vü şekker biribirin* Bu yüzden girü Şāvūr-ı ḫıred-mend Öküş söylemiş idi nuṣḥ ile pend Ki yüz cehd ile ol dil-ber göñülsüz İderdi ṣabr bülbül bigi gülsüz	Bu üç beyitte Mehin Banu'nun nasihatleri karşısında Şirin'in durumu betimlenir, Şavur'un da halasıyla aynı minvalde nasihatler ettiği aktarılır ve yeniden Şirin'in psikolojik durumuna ilişkin iç çözümlemeye yer verilir. Bu bölümde görülen geçmiş zaman kipinin kullanıldığı görülür.
	Ḳarār u ṣabr olmaḳ ʿāşıḳa ḫū **Avuçda yildurur ġalbi̱rde ṣu** [Kişi sabırlı olunca avucunda yel durur]	Son bölümde yine geniş zaman kipine dönülerek, anlatıcının doğrudan okuyucuya seslendiği ve atasözü temelinde kurulmuş bir beyit yer almaktadır.

Nizâmî'nin eserinin mevcut versiyonlarına bakarak[17], Şeyhî'nin mesnevisinde yalnızca çevrilmiş ya da aktarılmış atasözlerine değil, aynı zamanda bağlama uygun biçimde kendisinin eklediği farklı atasözleri ya da atasözü niteliği taşıyan ifadelere de yer verdiği görülmektedir. Bu tespiti somutlaştırmak ve doğrulamak amacıyla, Husrev'in Behram-ı Çobin'in ölümünü haber aldığı bölüm örneklem olarak seçilmiştir[18]. Nitekim atasözleri/atasözü olasılıklı ifadelerin kullanımı açısından bu bölüm oldukça zengindir. Şeyhî'nin eserinde Behram'ın ölüm haberine üzülen Husrev'in "mesel düzdüğü"nün söylendiği bölüm; Nizami'de Husrev'in "hakimane" sözler söylediğinin söylendiği bölüme kıyasla daha kısadır. Şeyhî'nin bu bölümü

[17] Fevziye Abdullah Tansel iki mesneviyi karşılaştırdığı çalışmasında (1950) Şeyhî'nin elindeki Nizami'ye ait Hüsrev ü Şîrîn nüshasının bugün bizim elimizdeki matbu versiyonlardan farklı olduğuna işaret etmektedir (270). Dolayısıyla bu kısaltma/atlama durumunun nüsha farkından kaynaklı olabileceği de ihtimaller arasındadır.

[18] Bu karşılaştırma Nizami'nin eserinin Sabri Sevsevil çevirisi üzerinden yapılmaktadır. Nizami'deki beyitlerin çevirisi bu çalışmanın 202-204. sayfalarından alıntılanmıştır.

kurgularken önemli ölçüde tasarrufa gittiği söylenebilir. Böyle olmakla birlikte aşağıdaki tabloda Şeyhî'nin eserindeki söz konusu bölümde yer alan atasözleri/atasözü olasılıklı ifadelerin telif-tercüme durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2.5. Şeyhî'nin ve Nizami'nin Eserlerinde Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem

Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i	**Nizami'nin Husrev ü Şîrîn'i**
Anındur dilkü ʿārif ḳurd ʿāmį̇ (Ç) Ki gözler ḳurd ḳuyruḳ dilkü damı (Ç)	Bu beyit Nizami'de "Tilkinin şundan ötürü kurda üstünlüğü vardır ki, kurt balığı görür, tilki ise tuzağı" (202) şeklinde geçmektedir.
Nice serverlere bu dār-ı ġaddār (T) Ne pā vü ser ḳodı ne dest ü destar (Ç)	Bu beyit için de bir uyarlamadan söz edilebilir: "Sakın kimse kendi kuvvetine güvenmesin! Zira gurur yüzünden taç baştan düşer" (202). Nitekim Şeyhî'de beyitin ilk dizesinde gururdan değil, dünyanın işleyişinden bahsedilmektedir.
Bu ejderhādan ol kim iledür cān (T) Şu tendür ki iḫtiyār ile oldı ḳurbān (T)	Bu beyitin söz konusu bölümde Nizami'de karşılığı tespit edilemediğinden, telif olarak değerlendirilmiştir.
İgen yükselmege tutma dümügüñ (Ç) Ki üşenmeye düşdükde süñüġüñ (T)	Bu beyitin ilk dizesi Nizami'de "Haddinden fazla yükselmek isteme, ayağını yorganına göre uzat" (202) beyitinin ilk dizesinden çevirilmiştir. İkinci dizeye bir karşılık tespit edilemediğinden telif olarak değerlendirilmiştir.
Ḳo dünyā balına yağmacılığı (T) Ki olur tatlulıġuñ acılıġı (T)	Nizami'de bu beyite karşılık gelen bir ifade tespit edilemediğinden beyit telif olarak değerlendirilmiştir.
Eger-çi işlerüñ tuz leẕẕetidür (Ç) Girü ḥadden aşıcaḳ āfetḭ̇dür(Ç)	Nizami'de bu beyite karşılık "Tuz yemeklere lezzet verir, fakat onun da kararı olması gerekir" (202) yer almaktadır.
Çirāġ egerçi tutar yaġdan nūr (Ç) Çü yaġı çoġ ola ider nūrını dūr (Ç)	Bu beyit de Nizami'den çeviridir. "Kandil her ne kadar yağdan ışık aldırsa da, çok defa yangın çokluğundan söndüğü görülmüştür" (202)
İgen ser çekme görseñ pāy-beste (T) Ki bala olıgeldi dest deste (T)	Nizami'de bu beyite karşılık gelen bir ifade tespit edilemediğinden beyit telif olarak değerlendirilmiştir.
Yüceldüñse ne var saḳla terāzū (T) Düşicek itmez assı zūr-ı bāzū (T)	Nizami'de bu beyite karşılık gelen bir ifade tespit edilemediğinden beyit telif olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2.5. (devam) Şeyhî'nin ve Nizami'nin Eserlerinde Atasözlerinin Kullanımına İlişkin Örneklem

Kuş iseñ n'ola şehbāz itme aduñ (T) Şu yire ḳonma kim sına ḳanaduñ (T)	Nizami'de bu beyite karşılık gelen bir ifade tespit edilemediğinden beyit telif olarak değerlendirilmiştir.
Gilį̈müñe göre kösüld ayaġuñ (Ç) Ki saḳlana sovuḳdan et ü yaġuñ (T)	Bu beyitin ilk dizesi Nizami'de "Haddinden fazla yükselmek isteme, ayağını yorganına göre uzat" (202) şeklinde kullanılmaktadır. Şeyhî'nin bir beyitteki iki farklı ibareyi bölerek farklı beyitlerde kullandığı görülmektedir.
Kişiye işine göre gerek lāf (Ç) Ki dikmez aṭlas-ı zer būryā-bāf (Ç)	Bu beyit Nizami'deki "Herkes kendi mesleğine dair konuşmalıdır; zira sırmacı, hasır dokumasını bilmez" (202) ifadesinin çevirisidir.
Ġarį̈müñ ḫ∨ār görüp yatma bį̈-derd (Ç) Ki naḳşı gelse bilmezler utar nerd (Ç)	Bu beyit "İnsanın kendi düşmanını küçük görmesi doğru değildir, zira tavlada çok kere acemi taraf kazanır" (204) ifadesinin çevirisidir.
Şu yumşaḳ aḳsa baḳma ḫ∨ār zinḥār (Ç) Ki yolında ne der ḳor u ne dį̈vār (T)	Bu beyitin ilk dizesi "Sakin duran bir suya hor bakma, zira o su, sırasında köpürür, taşar" (204) ifadesinden alınmıştır. Ancak Şeyhî'nin ikinci dizede Nizami'den daha edebî bir söyleyiş üretmeye çalıştığı söylenebilir.
Od irişse yanarken olma mağrur Ki irişdügini nār ider ol nūr	Bu beyit ise Nizami'deki "Sana ışık ve hararet veren bir ateşe bel bağlama, zira o ateş, zaman gelince yüz harman yakar" (204) ifadesinden uyarlanmıştır.
Tekebbür birle baḳma her faḳį̈re (Ç) Ki virmez şālını ol bį̈n ḥarį̈re (T)	Bu beyit Nizami'deki "Hiçbir fakire hakaretle bakma, zira o da kendi âleminde bir sultandır" (203) ifadesiyle ilişkilidir. Şeyhî'nin ilk dizeyi çevirdiğ, ikinci dizede ise Nizami'den daha edebî bir söyleyişe yer verdiği görülmektedir.
Gözetgil iʿtidāl ile miyane (T) Ki ne et köyine ne şiş yana (T)	Nizami'de bu beyite karşılık gelen bir ifade tespit edilemediğinden beyit telif olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki üç tabloda Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde tespit edilen atasözleri ve atasözleri olasılıklı ifadeler geçtiği beyitlerle birlikte gösterilmiştir. Ortak bir kalıplaşmış bağlama işaret eden birden çok beyit tek bir maddede kaydedilmiştir. Tablo 2.6'da bolt yazımla belirtilen atasözleri, taranan kaynaklardan alıntılanmıştır. Tablo 2.7 ve Tablo 2.8.'deki ifadeler

ise bağlam göz önünde tutularak tarafımızca ifade edilmiştir. Tablo 2.6'daki atasözleri Dihhudâ'nın *Emsâl ü Hikem* adlı eserinde taranmış, tespit edilebilen ortaklıklar/benzerlikler tabloda gösterilmiştir. Buna göre *Husrev ü Şîrîn*'de, kaynaklardan atasözü olduğu teyit edilen 140 ifadeden 43 tanesi *Emsâl ü Hikem* ile ilişkilendirilmiştir. Bunun dışında Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn*'inde geçen atasözleri/atasözü olasılıklı ifadeler, belirli bir çerçeve dâhilinde Nizami'nin eserinde geçen atasözleriyle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, Said Hamidiyan'ın Hasan Vahit Destgerdi'nin Nizamî'nin *Husrev ü Şirîn* yayını üzerinden hazırladığı çalışmada yer alan atasözleri listesi üzerinden yapılmıştır. Hamidiyan çalışmasında darb-ı meseller başlığı altında 70 ibare tespit etmiştir (2015: 467-472). Yapılan karşılaştırmada bunlardan yalnızca 17 tanesinin[19] Şeyhî'nin eserindeki atasözleri/atasözü olasılıklı ifadeler arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Bunlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Bu veri, eser hakkındaki telif-tercüme tartışmalarına katkı sağlayacak bir örneklem oluşturması bakımından önemli kabul edilebilir. Nitekim bu veri ile Tablo 2.5'te verilen örnekleme bakarak Şeyhî'nin, Nizami'de geçen atasözlerinin hepsini çevirmediği/aktarmadığı; bunların arasından seçimler yaparak yalnızca bir kısmını eserine dâhil ettiği; ayrıca bağlama uygun olarak farklı atasözlerine/atasözü niteliği taşıyan ifadelere eserinde yer verdiği söylenebilir.

[19] Hamidiyan'ın atasözü olarak kaydettiği beyitlerden 2 tanesi Şeyhî'nin eserinde geçmekle birlikte, bunların atasözü niteliği taşımadığı düşünüldüğünden tabloda gösterilmemiştir. Bunlardan ilki "Coz in yek ser nedâred şaxs-i âlem/Mebâdâ kez sereş mûyî şeved kem": "Bundan başka kimse âlemi böyle baştan başa tutamaz. Allah onun başından bir tel saçını eksik etmesin" (Sevsevil, 2012:55) beyitidir. Bu beyit Şeyhî'de Baş oldur ten bigidür aña ʿālem /Bu başuñ ḳılma yā-Rab bir ḳılın kem (M186/12) şeklinde geçmektedir. Beyitte geçen "başından bir kıl eksilmesin" ifadesinin bir karşılığı olarak Farsçada "Mû ez ser-e kesî kem neşeved" şeklinde bir kalıp söz vardır. Bu ifade Hamidiyan tarafından atasözü olarak gösterilmişse de, bu çalışmada dualar kısmında gösterilmesi daha uygun görüldüğünden buraya alınmamıştır. İkinci olrak, Gehî suye derextân dîd gostâx/Ke gûyî morğ şod, perîd ber şâx (Bazen cesurca ağaçlara doğru baktı, Sanki bir kuş oldu, dala konup uçtu) beyiti Şeyhî'de Aġaçlar başına ider neẓāre/Ki uçup ortadan tutdı kenāre şeklinde geçmektedir. Ancak burada işaret edilen atasözünün ne olduğu belirlenemediğinden tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 2.6. Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

1.	**Akıl kimdeyse devlet ondadır.** Çü devlet yār ola ʿaḳl ile ḥaḳdur Ki aña ʿālemüñ naḳli sebaḳdur
2.	**Acele giden ecele gider.** "Kārhā be sabr barāyad va mosta'cel be sar darāyad: İşler sabırla sonuçlanır, aceleyle ise yarım kalır" (*Emsâl ü Hikem*, c3, s.1180) Yig oldur kim gele maḳṣūd ele dir Zevalı̱ tı̱z irenüñ tı̱z ola dir
3.	**Acele işe şeytan karışır.** **"**Acele kāre Sheytān ast" "Acele şeytanın işidir." (EH, c2, s.1090) Muʿayyen ṣabr raḥmānı̱ sıfatdur ʿAcel kimdeyse şeyṭānı̱ cihetdür
4.	**Açık yaraya tuz ekilmez.** "Namak bar rīş rikhtan / Namak bar cerāhat pāshīdan: "Yaraya tuz basmak" (EH, c4., s.1835) Ki Şı̱rı̱n gerçi benden dūr yigrek Cerāḥatden nemek mehcūr yigrek
5.	**Ağızdan çıkan söz geri alınmaz (Hz. Ömer'e atfediliyor, kelâm-ı kibar) Düşünmeden söyleme.** Gerekdür saḳlamaḳ sözde terāzū Ki döndürmez dinilse zūr-ı bāzū
6.	**Alın yazısı başa gelir.** Elümle ḫānūmān terkini urdum Ne yazu kim başumda vardı gördüm
7.	**Altının, gevherin kilidi demirdir.** Gül olmaz ḫārsuz ʿādet hemı̱ndür Zer ü gevher kilı̱di āheni̱ndür
8.	**Ar ateşten beterdir.** İder ʿār ādeme oddan beter kār Anuñçün dirler en-nārü velā ʿār

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

9.	**Aş tadı tuz, ama çanakla yenmez. Aş tuz ile tuz oranı ile.** Nizami'den çeviridir. Khoreşhâ râ nemek rû tâze dâred/Namak bâyed ke nîz endâze dâred. "Tuz yemeklere lezzet verir, fakat onun da kararı olması gerekir." Eger-çi işlerüñ tuz lezzetidür Girü ḥadden aşıcaḳ āfetidür
10.	**Âşıklık başa beladır, müşkül iptiladır.** Degüldür başa az göñül belāsı Ḥarir ehline geydürür palası
11.	**Aşk gizlenemez.** Açıḳlıġ ile ʿışḳa perde birdür Hemişe ʿışḳ derdi perde-dirdür
12.	**Ateşe düşünce göz yummak olmaz.** Daḫı Hürmüzden eylik ummaġ olmaz Yanar oda düşüp göz yummaġ olmaz
13.	**Ateşi külde saklarlar.** **Ocak külünü bekler, bülbül dalını bekler.** Külüm göge savurma igen iy yār Ki ocaḳda kül ile saḳlanur nār
14.	**Ateşle pamuğun oyunu olmaz.** **Ateşle barut bir yerde durmaz.** Üşenür kim bu iki serv-i ser-keş Bir arada olur penbeyle āteş
15.	**Ateşle su bir arada olmaz. Su ile ateş ihtilât olmaz. Ateş ile su imtizac edemez.** "Āb va āteş cem' nemišavad: "Su ve ateş bir araya gelmez"; "Āb o āteş be hem neyāyed rast: Su ve ateş bir araya gelmez, doğru (uyumlu) olmaz" (EH, c1,s.14) Ḳılur ser-geşte ʿaḳlı ʿışḳ-ı ser-keş Yaraşmaz bir arada āb ü āteş Ḫaṭā didüm yil ile ṭolmaġ olmaz Od u ṣu bir arada olmaġ olmaz

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

16.	**Atılan ok geri dönmez.** "Tīrī ke ez şest rehā şod ber nemīgerded." "Tīrī ke ez şest reft, be şest bāz neyāyed." "Tîrî ke ez kemân cost, ber negerded." Yaydan çıkan ok geri dönmez. (EH,c1, s.570) Atılduḳda girü oḳ dönse olmaz İdilmiş işlere yoḳ dinse olmaz
17.	**Ay ile avrat bir yapıdandır.** Olur ay ile ʿavret bir yapudan Ki iner bacadan ḳovsañ ḳapudan
18.	**Ayağı yürüten baştır. Cansız beden dirilmez. Baş gidende ayak durmaz.** Ayaḳ başsuz yüriyüp iş vire mi Beden cānsuz işe cünbiş vire mi
19.	**Ayağını yorganına göre uzat.** "Pā rā be endāze-ye gelim derāz kerden" Ayağını yorganına göre uzatmak (EH, c1, s.469) Gilįmüñe göre kösüld ayaġuñ Ki saḳlana sovuḳdan et ü yaġuñ
20.	**Baht oğlan çocuk gibidir.** Dimişler baḫt ṭıfl oġlan bigidür Kime kim Ḥaḳ virürse cān bigidür
21.	**Bal belâsız olmaz.** Ne balı bulınur dehrüñ belāsuz Ne māl olur cihānda ejdehāsuz
22.	**Başını meydana koydu.** Çü ḳalmaz hįç baş devrān içinde Yig ol kim oynaya meydān içinde.
23.	**Baykuşun düneği örenlerdir. Akıl ucundan baykuş viraneyi bekler. Haraba yerde baykuş bannar.** Çi ger baykuş olur vîrânelerde / Yaraşur tûtî şekker-hânelerde (Hurşidnâme) Coğd şâyesteter âmed be-kherâbe Baykuş, harabeye daha layık olur (EH, c.2, s.584) Ḳo ol vādį̄ aña zindān yaraşur Ki bayġuşuñ yiri vį̄rān yaraşur

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

24.	**Beş parmağın beşi bir olmaz. Beş parmak bir değildir. Beş parmak bir (düz) değil.** Deh engost râ Khodâ berâber khelg nekerde. "Allah on parmağı eşit yaratmamıştır."; Dah engoşt bâ yekdiger râst nist. "On parmak birbiriyle eşit (aynı) değildir." (EH, c2., s.843) "Penc engoşt beraderend, beraber nistend." Beş parmak kardeştir ama birbirine benzemez"; "Panc engoşt yeki nemişeved." "Beş parmak bir olmaz." (EH, c1., s.513) Nizami'den uyarlanmıştır. Hamidiyan bu beyiti da atasözleri arasıda kaydetmiştir. Ne her tîğî boved bâ zexm hemposşt /Ne yeksân ruyed ez destî deh engoşt. "Her kılıç yara açmak için değildir; Her on parmak da aynı şekilde büyümez."(Hamidiyan, 2015: 339) Degül bir ḳısm her şaḫṣuñ ezelde Berāber bitmedi biş barmaḳ elde
25.	**Beylik vermekte, yiğitlik vurmakta.** ʿAcem ser-verleri ne ḫōş dimişdür Ki beglik didügüñ dād u dihişdür
26.	**Bin danış, bir işle.** Her işüñ tutmadın tedbi̱rin eyle Biñini tanış andan birin eyle
27.	**Bir aşkı ancak başka bir aşk unutturabilir. (Emsâl ü Hikem, c4, s.1798)** Bu maʿnāca ki dimiş ol füsūn-ger Neberred ʿışḳ-rā cüz ʿışḳ-ı dīger
28.	**Bir iş bin laftan evladır-Lafla iş bitmez- Lafla karın doymaz- Lafla peynir gemisi yürümez.** Dimekden işlemege yol uzaḳdur Bu ḳi̱l ü ḳāl daḫi bir tuzaḳdur Dimek itmeye assı işlemeksüz Er iseñ işlemek getür dimeksüz
29.	**Bir sürçen atın ayağı kesilmez Bir sürçen atın başı kesilmez.** Gedāyuz müstaḥıḳ kesme ẕekātuñ Kesilmez ayaġı bir sürçen atuñ

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

30.	**Böyledir ahval-i âlem, gah şadî gah gam.** Bilürsün ḫod cihān işi degül düz Ġam ü şādį̇ biledür gice gündüz Gām ü şādį̇ bizümçündür ḳarındaş Geḫi ayaḳ ḳaḳılur yire geh baş Bu beyit Nizami'den çeviridir. "Ço şâdî râ ve gem râ câyî rûyend, be-câî ser, be-câî pây kûbend" Bu Zencânî'nin çalışmasında atasözleri arasında kaydedilmiştir. (Zencani, 2011/12: 1101) Budur ḫod āşyān-ı dehrüñ işi Ki geh ṭāvūs geh zāġ olur işi
31.	**Bu dünya bir değirmendir, öğütür bir gün bizi.** Değirmen bigidür ṣu üzre ʿālem İçinde dāne-i gendümdür ādem
32.	**Bugünkü işini yarına bırakma.** **Bugünkü (akşamın) işini yarına (sabaha) bırakma (koyma).** "Kâr-e emrûz be ferdâ efkenden ez kâheli ten est." "Bugünün işini yarına bırakmak, tembellikten kaynaklanır. (EH, c3, s.1181-1182) Bıraḳma yarına bugün işini Bilürsin ʿömr ü vaḳtüñ ivişini
33.	**Bulut olmadan yağmur olmaz.** Buḫār irmezse virmez ebr bārān Nem olmasa bitürmez ot beyaban
34.	**Cevherin kıymetini cevahirci bilir.** Nizami'den çeviridir. Be gedr-e şöğl-e khod bâyed zaden lâf/Ke zerduzî nedâned buriyâ bâf "Herkes kendi mesleğine dair konuşmalıdır; zira sırmacı, hasır dokumasını bilmez." (Sevsevil, 2012: 202) Başka kaynaklarda da *Husrev ü Şîrîn*'deki kullanım aynen yer almaktadır. : Bilur gevheri her ki sarraf ola / Yok ol kişi kim buriya-baf ola (Hoca Mesud); Kılma da'vî urmagıl lâf / Ki altun dikebilmez buryâ-bâf (Hurşidnâme) Kişiye işine göre gerek lāf Ki dikmez aṭlas-ı zer būryā-bāf

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

35.	**Cihan bir demdir.** Cihānuñ dirligin bir dem dimişler Yaraşmaz bir deme bin ġam dimişler Cihāna cümle ger bir dem dimişler Dem-i vaṣla iki ʿālem dimişler Şunuñ kim āḫiri var kem bigidür Hezārān yıl ise bir dem bigidür
36.	**Cimri yolda yapı yapmaz, cömert eve kapı yapmaz.** Baḫīl ādem yol üzre yapu yapmaz Kerīm olan ḳonuġa ḳapu yapmaz Didüñüz daḫı kim bilen tapuyı Ḳonuḳ ḳarşusına yapmaz ḳapuyı
37.	**Çok koşan çabuk (çok, tez) yorulur.** Yorar çoḳ tīz tāzīyi gil ü seng Añul añul alur menzil ḫar-i leng
38.	**"Çü meseldür ki cihān uyur ise ḳan uyumaz" (*Cem Sultan Divanı*, Korkmaz, 2025: 64)** Budur korḫum ki nā-geh tuta ḳanum Ki uyımaz dimişler ḳana ḫānum
39.	**Davul dengi dengine diye çalar.** Nigīsāyı idindi Bārbed yār Ki ehli olur ehline sezā-vār
40.	**Derdini söylemeyen derman bulamaz.** Nizami'den çeviridir. Hamidiyan da atasözleri arasında kaydetmiştir. "Ço mîxâhî ke yâbî rûye derman /Mekon derd ez tabîb-e xîş penhân": Eğer şifa bulmak istiyorsan, derdi doktorundan gizleme.(Hamidiyan, 2015: 84) Eger görmek dilerseñ vech-i dermān Ṭabībe derdüñi eyleme pinhān

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

41.	**Deryanın dalgaları bardağa sığmaz.** Dirīġā serçe ṣayd eyler mi ʿanḳā Sıġar mı bardaġa emvāc-ı deryā
42.	**Devran kimseye bâkî değildir.** Çü ḳalmaz hīç baş devrān içinde Yig ol kim oynaya meydān içinde
43.	**Dün geçti, gün bu gündür, yarını gözle.** "İn ğâfile-ye omr eceb migozered, Daryâb demi ke bâ tereb migozered." "Bu hayat kervanı ne garip geçip gidiyor, Neşeyle geçen bir anı değerlendirmelisin." Çü dün geçdi bilinmez ne ola yarın Bügündür gün ġanīmet gözle yarın Ki neylersiz bugünki dem dün olmaz Bu dün mānendi ʿālemde gün olmaz
44.	**Dün geçti, gün bu gündür, yarını gözle.** **Dem bu demdir.- Geçen günler ele girmez.** Nizami'de "Her ânçe ez omr-e pîşîn reft, gu ro/Kunûn rûz ez no est o rûzî ez no" "Geçmiş ömürden ne gittiyse, bırak gitsin/Şimdi gün yenidir ve rızık da yenidir" beyitiyle ilişkilendirilebilir. Nizami'nin beyiti, Farsçadaki "Ruz ez no ruzi ez no" (Gün yeniden, rızık yeniden) deyiminin kullanımına bir örnektir. (Hamidiyan, 2015: 146) Bu dem dem-sāz olalum eyleme nāz Ki dün gitdi bugün yarına ḳalmaz Çü dün geçdi bilinmez ne ola yarın Bügündür gün ġanīmet gözle yarın Ki neylersiz bugünki dem dün olmaz Bu dün mānendi ʿālemde gün olmaz Ki bugünki demüñ fānīdür irte Gice yinmeyen et yaḫnidür irte

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

45.	**Dünya bir kararda durmaz.** Müdāmi̱ ṭāliʿ olmaz bir ḳarāra Hemi̱şe avcı tuş olmaz şikâra Teraḥḥum vaḳtidür maḥrūma iy yār Ki ḳalmaz bir ḳarāra çarḫ-ı ġaddār
46.	**Dünya küfr ile durur, zulm ile durmaz.** **Zulm ile dünya harap olur.** Dime ẓulm ide ẓālim irmeye hülk Turur küfr ile turmaz ẓulm ile mülk
47.	**Dünyanın safası belasına değmez.** Be-renc olma gözetme genc-i dünyā Ki degmez genc-i dünyā renc-i dünya
48.	**Ecelden başka her şeyin çaresi bulunur.** **Ecele çare olmaz.** Ne derd ola ki anuñ dermānı yoḳdur Meger defʿ-i ecel ki imkānı yoḳdur Ne iş vardur ki bulmaz çāre ādem Meger ölmek ki ʿāciz ḳaldı ʿālem
49.	**Ecelsiz kul ölmez.** Öc almaġ isteyen olsun vecelsüz Muʿayyendür ölüm olmaz ecelsüz
50.	**El elden üstündür (ta arşa kadar).** Dest bālā-ye dest besyār est. “Elin üstünde el çoktur.” (EH, c.2, s.805) İgen ser çekme görseñ pāy-beste Ki bala olıgeldi dest deste
51.	**El yumruğu yemeyen kendi yumruğunu değirmen taşı/buz dağının armudu sanır.** **Yad elden tabanca (yumruk) yemeyen kendi pençesini demirden sanır.** Yimeyen kişi yad elden şikence Demürdendür ṣanur ḳolında pençe (Gülistan’dan nakildir, Timurtaş, 1963:37)

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

52.	**Er olan ekmeğini taştan çıkarır.** "Merd bâyed ke der keşâkesh-e dehr, seng-e zirîn-e âsiyâ bâshed.""Erkek, hayatın zorlukları karşısında değirmenin alt taşı gibi sağlam ve dayanıklı olmalıdır." (Sadi) (EH, c3, s.1513) Bilürdi cānınuñdur rızḳı dil-ber Çıkārur etmegin taşdan olan er
53.	**Er olana gayret gerek.** Er olan kişiye ġayret gerekdür Yüz erden döndüren ʿavret gerekdür Er olan ādeme ġayret gerekdür Çü yoḳ ġayretlü ʿavret yigrekdür Bir arşın biz ile ben adı ʿavret Biñ erden yigrek itmedüm mi ġayret Ki ẕi̱rā bilür idi ʿiffetini Ki erlerden daḫı yig ġayretini Budur ʿavretlıġ ile bende ḥayret Sen ersin ne oldı ʿibret ḳanı ġayret Sen ol bi̱-himmet ere olma hem-dem Ki ġayret vaḳti ʿavretden ola kem
54.	**Er ölür adı kalır.** "Merd-e nekūnām nemīred hergez, Morde ānest ke nāmeş be nekū-'ī neberend" (EH, c.1, s.200) Erüñ dünyāda adıdur ḳalanı Ḳalanuñ gerçek olmışdur yalanı
55.	**Eski düşman dost olmaz.** Yüzegör mār-ı merdüm-ḫ∨ārdan pōst Ki olmaz eski düşmen kimseye dōst

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

56.	**Eşeğin ölümü köpeğe ziyafettir (veya düğündür).** **Eşeğin ölümü ite düğündür.** Nizami'den çeviridir. Hamidiyan da atasözü olarak kaydetmiştir. "Çe xoş goftâ Lahâverî be Tûsî /Ke: merg-e xer boved, seg râ erûsî", Lahâverî, Tûsî'ye ne güzel söyledi: Eşek ölünce, köpek için düğün olur." (Hamidiyan,2015: 248) Gicesi ḳarġanuñ bayġuşa gündür Eşegüñ ölümi ite dügündür
57.	**Etme bulma dünyası. Herkes ettiğini bulur.** Ez mokāfāt-e emel gāfel mebāsh/Gendom az gendom beruyed, co ze co. "Yaptıklarının karşılığını görmeyeceğinden sakın gafil olma, Buğday buğdaydan, arpa arpadan çıkar." (EH, c. 1, s.158) Unutma itdügüñi ḫayr eger şer Bulursın ẕerre ẕerre iy birāder
58.	**Geceler gebedir.** "Küllü leyletin ḥublā (el-leyletü ḥublā)" Arapça atasözüdür (Yazar, 2008: 1787) "Şeb ābesten est tā çe zāyed sahar.""Gece hamiledir /gebedir, sabah ne doğuracak (belli olmaz)." (EH, c.3, s.1013) Giceler yüklüdür olmadı āgāh Kimesne kim ne toġısar seḥer-gāh
59.	**Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni.** Boġılmaḳ yig yüriyüp su içince Muḫannes köprisinden er geçince
60.	**Göğe taş atan kendi başını yarar.** Gażabdan dögdüren kişi göge seng Başınuñ zaḥmetine ḳılur āheng
61.	**Gözden evvel kulak âşık olur.** Meŝel kim didiler elbette ḥaḳdur Ki gözden ilerü ʿāşıḳ ḳulaḳdur

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

62.	**Gözden ırak olan, gönülden de ırak olur.** “Her ke ez çeşm dūr, az del dūr” “Gözden uzak olan, gönülden de uzak olur. (Eh, c.4, sS.1945)”Ez del bereved her ânke ez dide bereft.”“Gözden uzak olan, gönülden de uzak olur.”(EH, c1, s129) Irag eylen melāli göñlüñüzden Gide cāndan nite-kim gitdi gözden
63.	**Gül dikensiz olmaz** **Gül dikensiz, bal belasız olmaz. Dikensiz gül olmaz. Nerede gül orada har, nerede yar orada ağyar** “Gol ez khār ber āmeden.”“Gül, dikenin içinden çıkar.”. “Gol bā khār est. “Gül dikeniyle beraberdir.” (EH, c3,s.993) Gül olmaz ḫārsuz ʿādet hemi̱ndür Zer ü gevher kili̱di āheni̱ndür Bu baġ içinde bi̱-ġam bülbül olmaz Ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz Nitesi ola vaṣl-ı dōst bi̱-renc Biledür ḫār ile gül mār ile genc
64.	**Güneş balçık ile sıvanmaz.** “Aftâb râ bâ gel netevân endûd.”“Güneşi çamurla sıvamak mümkün değildir.” (EH, c1, 37-38) Ṭolu ay it üninden ṭartıla mı ṭoġar gün balçıġ ile örtile mi
65.	**Güneşin gölgesi olmaz.** **Nurun gölgesi olmaz.** Çi-ger gün farḳ ider çi̱ni ḥabeşden Ḫaṭādur gölge istemek güneşden
66.	**Hatasız kul olmaz. Kul hatasız olmaz, hata tevbesiz olmaz.** “Ensān cāyez-ül-kheta est.”“İnsan hata yapmaya müsaittir.” veya “İnsan yanılgıya açıktır.” (EH, c1, 301) Ne ḥarfem ki sañā ġayr-i ŝenādur Ḳalem çek ki ḳulūn işi ḫaṭādur

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

67.	**Havaya uyma, suya dayanma.** Bu ʿömr ü zor-ı bāzūya inanma Yile aldanma vü ṣuya tayanma
68.	**Hayır de hayır göresin.** Neyi kim isteye ger ḫayr eger şer Çalapdan ẓannına göre bulur er
69.	**Her baharın bir hazanı vardır.** Bilür bu bāġda ʿāḳiller anı Ki olur her bahāruñ bir ḫazānı
70.	**Her bulduğunu yeme, her dile geleni deme.** **Sözünü pişirmeden söyleme.** Kişi ne aş bulursa yimek olmaz Dile ne söz gelürse dimek olmaz
71.	**Her definenin yılanı vardır.** **Ne balı bulınur dehrüñ belāsuz** **Ne māl olur cihānda ejdehāsuz** Bu baġ içinde bi-ġam bülbül olmaz Ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz Nitesi ola vaṣl-ı dōst bi-renc Biledür ḫār ile gül mār ile genc
72.	**Her kuş kendi cinsiyle uçar.** **Baz bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla.** el-cinsu ile'l-cinsi yemî; cins cinsine meyleder (Alzyout, 2024: 372) Nizami'den çeviridir. Koned hem cens ba hemcens pervaz, Kebuter ba kebuter baz ba baz" Her tür kendi cinsiyle uçar, Güvercin güvercinle, doğan doğanla". (Hamidiyan, 2015: 205). Ḳılur her cins hem cinsiyle pervāz Hümā ile hümā vü ḳaz ile ḳaz

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

73.	**Bu beyit Eyüboğlu'nun çalışmasındaki "Her yeninin tadı vardır" atasözüyle ilişkilendirilebilir.** Nitekim Eyüboğlu'nun bu atasözü için alıntıladığı beyitin ikinci dizesi ile Şeyhî arasında oldukça yakınlık vardır. Beyit: Veli küllü cedidin lezze dirler /Ki turfanda yimişi taze yirler (Işkname-Mehmet). Nitekim bu beyitte de Arapça atasözü alıntılanmıştır. Bu Arapça atasözü "Her yeni şeyin bir lezzeti (çekiciliği) vardır." anlamına gelmektedir**.** Ne var maḥbūb ise her laḥẓe maṭlūb Yimişlerde olur türvende merġūb
74.	**Her visalin bir firakı var.** Budur devr-i zamānuñ ittifāḳı Ki olur her viṣāluñ bir firāḳı Ḳamu ṣıḥḥat soñında sayrulıḳdur Her ulaşmaḳda aḫir ayrulıḳdur
75.	**Her zevkin bir humarı vardır.** Ḳo dünyā balına yaġmacılıġı Ki olur tatlulıġuñ acılıġı
76.	**Herkes (kendi) kilimini sudan çıkarır.** Nizami'den çeviridir. Gilim-i xîşten râ her kes ez âb/Tevâned berkeşîd, ey dûst, meştâb. "Her kişi kendi kilimini sudan çekip çıkarabilir, Ey dost, acele etme" (Hamidiyan, 2015: 330). Çü iş açıldı ne ḥāṣıl busudan Kilḫmin çıḳarur her kişi sudan
77.	**Humarı keyfine değmez.** Diriġā gül-i dehr ḫārına degmez Felek ḫummı ḫamri ḫumārına degmez Kişi ḫummā içinde yise ḥelvā Aña deġmez ki yıllar çeke ṣafrā

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

78.	**Hünerin kadrini hüner ehli bilir.** "Qadr-e zar zargar bedānad, qadr-e gowhar gowhari.""Altının kıymetini kuyumcu, cevherin değerini mücevherci bilir." (EH, c.3, s.1157) Ki sulṭān-ı cihān ṣāḥib-naẓardür Hüner ḳadrin bilen ehl-i hünerdür
79.	**Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.** **Bir mülke iki padişah olmaz.** Bâ yek dast nemî shavad do tâ hendûneh bardâsht. Tek elle iki karpuz taşınmaz. (Aynı anda iki işi yapmak zordur.) (EH, c.1, s. 373) Tutulmaya iki ḳarpuz bir elde ṭapılmaya iki şeh bir ʿamelde (1812)
80.	**İki kıbleye tapanda din olmaz.** **Bir mescidde iki mihrab olmaz.** Nizami'den çeviridir. Hamidiyan da bu beyiti atasözleri arasında kaydetmiştir. "Deger reh goft: ezin reh revî bertâb/Revâ nebûd nemâzî der do mehrâb":Yeniden dedi: Bu yoldan yüz çevir/İki mihrapta birden namaz kılmak doğru olmaz". (Hamidiyan, 2015: 86) Yine eydür öñinde gelme vecde Revā olmaz iki miḥrāba secde İki dil-ber gözedende dil olmaz İki ḳıbleye tapan ʿāḳil olmaz
81.	**İman ile güman bir yere sığmaz.** Ṭururken bunca evhām ü ḫayālāt Tecellį ḳıla mı Ḥaḳ nūrı heyhāt
82.	**İnsanın gözünü (bir avuç) toprak doyurur.** **"**Çeşm-e âdemizâd râ meger khâk por koned."" İnsanın gözünü ancak toprak doyurur." Ḳayırlar incü altun olsa yapraḳ Ṭoyurmaz gözleri illā ki ṭopraḳ

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

83.	**İşi erbabına işletmeli.** **Bir okka unun var ise ehline yoğurt.** **Ehli vardır her işin anı mukallid ne bilir.** Ḳılur her laḥẓa pīr-i ʿaḳl taʿlīm Ki her işüñ id iş ıssına teslīm
84.	**İyi günü kötüye satma.** Çü kül naḳd ola oda yatmaġ olmaz Eyü güni yavuza satmaġ olmaz
85.	**İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kemliğe iyilik er kişinin kârı-Sana kötülük edene sen iyilik et.** İder yatlulıġa ʿāḳiller uzluḳ ḳılur eylüge cāhiller yavuzluḳ
86.	**Karga ile bülbül bir kafese konmaz.** “Ço tûtî kelâğeş boved hem-nefes, Ğenîmet şomâred khelâs ez gefes” Eğer bir papağan, karga ile hemnefes (aynı ortamda) olursa, kafesten kurtulmayı ganimet sayar. Beni eyleme ol ṭannāza dem-sāz Ki olmaz zāġ ile ṭūṭī hem-āvāz
87.	**Karganın gecesi baykuşa gündür.** Gicesi ḳarġanuñ bayġuşa gündür Eşegüñ ölümi ite dügündür
88.	**Karınca, zevali gelince kanatlanır.** Mūri(murce) ke per der āred, ‘omreş resed be ākher.”Kanatlanan karınca, ömrünün sonuna varır.” (EH, c.4, s.1759) Ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli İnine üren itüñ ne ola ḥāli

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

89.	**Kazaya rıza gerek.** **Allahtan gelene kul da razı.** Bilüñüz bu ḳadar kim Ḥaḳ ḳażāyı Yazıcaḳ ḳulına ister rızayı
90.	**“Kaza başa geldiğinde [yapılacak bir şey yoktur].” (İẕā cāe’l-ḳażā)** İẕā cāe’l-ḳażā yazup cebīne Ḫaṭāsın fikr idüp irişdi Çīne
91.	**Kelle sağ olsun da külah bulunur** **Kelle sağ olsun cihânda bir külâh eksik değil.** Eger ser bāşed, kolāh besyār est (Eğer baş varsa, çok şapka vardır) Çü ten bi̱-cān ola ne aṣṣı ider kürk Baş esen olıcaġaz ti̱z bulur börk Didi olmayayın ser-ver gerekmez Diriye ser gerek efser gerekmez
92.	**Kılca tasanın dağca derdi.** Derd kūh mī-āyed, mū mī-reved. Acı dağ gibi gelir, ama kıl gibi gider. (EH, c2, s.787) Ḳomaya ʿāḳil olan cānda gerdi Ki olur ḳılca gerdüñ ṭaġca derdi
93.	**Kıssadan hisse (almak gerek).** Diyeyin size bir köynüklü ḳıṣṣa Ki irer ol ḳıṣṣadan her şaḫṣa ḥiṣṣe
94.	**Kimse rızkından fazla yiyemez. Kimsenin kısmetini kimse yiyemez. Herkesin rızkına Allah kefildir.** Khoda est rezzaq va ruzi-resan. “Allah rızık verendir”(EH, c.2, s. 718) Kişi zārı̱ vü zūr u zer ḳıla hi̱ç Yimez rızḳından özge ir eger giç Kişi rızḳın kişi nite yimişdür Didügi fāl aġızlunuñ dimişdür

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

95.	**Kimsenin ahı kimsede kalmaz.** Cihān-ı müntaḳim ger ir ü ger giç Ḳomaz bir kimse ḥaḳḳın kimseye hiç
96.	**Kimsenin ettiği yanına kalmaz. Kişi ettiğini bulur. Kan yerde kalmaz.** Hak ıssı sanma kim hakkını almaz/Sana kalursa oğlanuna kalmaz. (Güvahi) “Her kesī ān dereved ‘āqebet-e kār ke keşt.”, “Herkes sonunda ektiğini biçer” (EH, c.4, s.1940) Çah meken behre kesi, evvel khodet dovvom kesi.”“Başkası için kuyu kazma; önce kendin, sonra başkası düşer.” (EH, c.1, s.60) Dime ẓulm idesin ḳala yanuña Saña ḳalursa ḳalmaz oġlanuña Yarın öldüriserler bilgil anı Ki bugün sen ölüden aldı cānı
97.	**Kişi sabırlı olunca avucunda yel durur** Ḳarār u ṣabr olmaḳ ʿāşıḳa ḫū Avuçda yildurur ġalbi̱rde ṣu
98.	**Kişinin adı çıkacağına canı çıkması hayırlıdır.** Eyü dirlik düzetmekdür dişiye Yavuz addan ölüm yig er kişiye
99.	**Kişinin kendine ettiğini kimse edemez.** **Kişi kendine ettiğini, âlem bir yere gelse edemez.** “Her çe konî be khod konî, nîk ve yâ ke bed konî, Key nekoned be câye to ânçe be câye khod konî. “Ne yaparsan kendine yaparsın, ister iyi ister kötü, Kimse senin yerine, senin kendine yaptığını yapmaz. (EH, c.4., s.1923) Dil ü cān dōstını düşmen itdüm Ḳıla mı düşmen anı kim ben itdüm Dir idi göñline kim iy sistem-kār Kim ider kendüye bundan beter kār
100.	**Komşuyu komşudan sorarlar.** “Hemsāye be hāl-e hemsāye āgāh est.” (EH, c.4, s.1992) Yavuz ṭıfluñ ḫūyını dāyeden sor Yavuz hem-sāyeyi hem-sāyeden sor

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

101.	**Konuk umduğunu değil bulduğunu yer.** Mehmân her ke bâşed, der khâne her çe bâşed. Misafir kim olursa olsun, evde ne varsa odur.(EH, c.4, s.1765) V'eger mihmān iseñ göstermişüz yir Ḳonuġ umduġı olmaz bitdügin yir
102.	**Kötü gözden Allah saklasın.** Ki işitdük yavuz gözden dimişler Dökilür yire ḫūb ü ter yimişler
103.	**Kurt dolabı, tilki tuzağı.** Nizami'de geçen beyit: Az ân ber gorg rû be râst şâhî /Ke rû-beh dâm bîned gorg mâhî. Tilkinin şundan ötürü kurda üstünlüğü vardır ki, kurt balığı görür; tilki ise tuzağı (Sevsevil, 2012: 202) Anındur dilkü ʿārif ḳurd ʿāmį̄ Ki gözler ḳurd ḳuyruḳ dilkü damı
104.	**Küçük hata işler, büyük bağışlar./Küçükten suç büyükten bağış.** Bekhşeş ez bozorgter hest, gonah az kuçekter." Bağışlamak büyüklere yakışır, hata ise küçüklere." (EH, c1, s.394) Kiçilerüñ işi cürm ü ḫaṭādur Ulu yollularuñ ʿafv ü ʿaṭadur
105.	**Küp küp deyince, küp adama düm (düp) der.** Bu söz ḥaḳdur kişi ger-çi gülüp dir Küpe küp diyicek küp daḫı düp dir
106.	**Mazlumun ahı yerde kalmaz.** **Alma mazlumun ahını.** "Âh-e, sâheb-e derd râ bâşed eser /Ger boved der mâtemi sadr noheger."(Attar) "Ah! Gerçekten acı çeken birinin ahı (feryadı) etkili olur, Eğer bir matem meclisinde başlıca ağıt yakan kişi ise." (EH, c.3, s.1276) Saḳın maẓlūmuñ āhından seḥergāh Ki ḳomamışdur aña perde Allāh

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

107.	**Meclisde dilini, sofrada elini kısa tut. Dilini tutan başını kurtarır. Elini, dilini, belini pek tut.** İl eli olmasun dirseñ yüzüñde Elüñi dilüñi tut kendüzüñde
108.	**Merde ölmek namerde muhtaç olmadan yeğdir.** Ölümi yig görür ʿārı olan ac El açmaḳdan ḫasi̱se ḫ∨ār u muḥtāc
109.	**Mezhepler çok olsa da din birdir.** Çi-ger me̱zheb öküş ḥaḳ birdür ancaḳ Muḳayyed çoġ u mutlaḳ birdür ancaḳ Ḳamu andan anuñdur bil ki oldur Deñiz birdür egerçi mevc boldur Beli̱ çün ol bu olmış idi bu ol Maḥall-i secde birdür biñ ise yol
110.	**Nasihat istersen ölüm yeter. (Kelam-ı kibar)** İmam Gazalî'nin bildirdiğine göre, "Dost istersen Allah yeter... Yârân istersen Kur'an yeter... Nasihat istersen ölüm yeter..." manasına gelen sözler, Fudeyl b. İyaz'a aittir. Ne ḥācet ʿākil olana faẓi̱ḥat Ölüm hāli yiter pend ü naṣi̱ḥat
111.	**Ne şiş yansın, ne kebap.** "Na sîkh besûzad, na kebâb". Ne şiş yansın, ne kebap. (EH, c.4, s.1852) Gözetgil iʿtidāl ile miyāne Ki ne et köyine ne şiş yana
112.	**Nefsini yenene er demişler.** "Nefs-e khod râ bekoş, neberd in est,Montahâ-ye kemâl-e merd in est." Nefsini öldür, mücadele budur, Erkeğin (insanın) kemalinin zirvesi budur." (EH, c.4, s.1820) Yenene nefs atını er dimişler Sarāyın saḳlayan server dimişler Dime ʿavret baṣaram erlik oldur Er isen nefsi baṣ ser-verlik oldur

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

113.	**Oğlan (çocuk) oğlandır, eğer peygamber ise (peygamber de olsa).** Ṣabi̧dür Ḫusrevüm ṣanma ġabi̧dür Ṣabi̧ olur ṣabi̧ ger ḫod nebi̧dür
114.	**Ölenle ölünmez.** Ölen içün kimesne ölmemişdür İgen çoġ isteyenler bulmamışdur
115.	**Rızkı tükenmeyince kişi aç kalmaz.** Ve eger bir etmege olınsa muḥtāc Dükenmeyince rızḳ olmaz kişi ac
116.	**Sabır ile koruk helva olur, dut yaprağı dîbâ olur.** Ger sebr koni, az gure helva sazî. “Eğer sabr edersen, ham üzümlerden helva yaparsın.” (EH, c.3, s.1297) Köyenler ḫārdan ḫurmā yidiler Ḳoruḳdan ṣabr ile ḥelvā yidiler
117.	**Sabır şadlık anahtarıdır.** “Sebr meftâh-e kârhâst.” “Sabır, işlerin anahtarıdır.”; “kel-sabro meftāh ul-ferac”, “sabır kurtuluşun anahtarıdır” (EH, c2., s.1051-1052) İrer ṣābir fütūḥa giç eger ir Ḫoros Eṣ-ṣabrü miftāḥü’l-ferecdir
118.	**Sabreden derviş muradına ermiş.** Yile virdi nice ivenler adı Niceler ṣabr idüp buldı muradı
119.	**Sabrın sonu selamettir.** Hest der her sebr râ âkher zefer/Hest rûzî be’de her telkhî, şeker.(Mevlānā Celāleddīn Rūmī')”Her sabrın sonunda zafer vardır, Her acının ardından bir gün şeker (tatlılık) gelir.” (EH, c.1, s.68) Ki ṣabr ile olur her müşkil āsān Ṣabūr ādem bulur derdine derman

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

120.	**Sabır otunun (acı bir ot) balı bozduğu gibi, haset imanı bozar. (Yılmaz, 2008: 266)** el-Hasedü yüfsidü'l-îmâne ke-mâ yüfsidü's-sabru'l-asele (A.) Bu bağlamda, ancak haset yerine gazap/öfke sözcüğünün geçtiği bir hadis vardır: "el-gazabu yüfsidü'l-îmâne kemâ yüfsidü'l-hallü'lasele: sirke balı nasıl bozarsa öfke de imanı öyle bozar" (Yılmaz, 2013: 190) ʿAmel kim ṣāḥibi ehl-i ḥaseddür Yimişsüz bagḋur cānsuz ceseddür Ḥasen fiʿli ḥased ol resm ile yir Ki od odunı ṣuyı ḳumı ḳayır yir Ḥasedden ḳurtılan oldur ʿamelde Ki olur ḳısmete rāżį̈ ezelde
121.	**Sağ olana her gün düğün bayram.** Demi ḫōş gör dime ol gün dügündür Kişinüñ ʿömri her dün gün dügündür
122.	**Selamet ararsan kenardadır.** Beni ġark itdi ṭūfān-ı melāmet Kenāra çek yüküñ sen ol selāmet
123.	**Ser ver, sır verme.** "Merd ser midehed emma serr nemidehed.""Erkek başını verir ama sırrını vermez." (EH, c.1, s.857) Egerçi her bir işte er gerekdür Velį̈ sırr işine server gerekdür İşitdük baş virenler aldı şābāş Dimişler virmeñüz rāzı virüñ baş
124.	**Son pişmanlık fayda etmez.** "Peşimani sudi nedared" "Pişmanlık fayda etmez" (EH, c.1, s.510) Nizami'deki "Ez ân âteş ber âmed dûdet eknûn/Peşîmânî nedâred sûdet eknûn" beyitin aktarımıdır. (Hamidiyan, 2015: 173). Bu odlardan ḳılursañ dehri pür-dūd Peşį̈mānlıḳ ziyāna eylemez sūd

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

125.	**Sürü nice çok olsa da bin koyuna bir kasap yeter.** **Bin kargaya bir taş yeter.** Ḳoyunuñ nice çoġ olsa sürisi Yiter biñine ḳaṣṣābuñ birisi Ne deñlü dirilürse ördek ü ḳaz ṭaġılur çünki şeḫ-bāz ide pervāz
126.	**Takdirin yaptığını tedbir bozamaz. Takdir tedbiri bozar. Takdirde yazılan tedbirle bozulmaz.** Tekdīr ço sābeg est, tedbīr çi sūd? "Alın yazısı (kader) önceden belirlenmişse, çaba göstermenin (tedbir almanın) ne faydası var?" (EH, c.1, s.549) Bu yollarda baña yitmekse taḳdiṛ Çü yoġ taġyiṛ taḳdiṛe ne tedbiṛ Degülven ʿāşık oldumsa be-taḳdiṛ Ḥaṭā ḳıldum peşiṃānem ne tedbiṛ
127.	**Tedbir almak için tehirde hayır var.** Dīr āmeden bekheyr o se'ādet boved bagāh."Geç gelmek bazen hayır ve saadet olur, zamanında olmazsa bile.";"Dir ây ve dorost ây";"Geç gel ama doğru (hatasız) gel"; "Dir amed o begah amed", "Geç geldi ve vaktinde geldi.(EH, c.2, 846) Aña-dek bir daḫı tedbiṛ olına Döner ḫayre çün iş teʾḫiṛ olına
128.	**Terlemeden içilmez, ekilmeden biçilmez.** **Ekilmeden biçilmez. Dikmeyince bitmez. (*DLT*-Ercilasun, 2020: 59)** Nāborde renc, genc moyesser nemī-şeved. Emek verilmeden, istediğin olmaz (hedef, başarı, servet) hazine elde edilmez. (EH, c.4, s.1780) Dirilmez toḫm nice kim ṣaçılmaz. Biraz bağlanmayınca iş açılmaz
129.	**Tilki öz inine ürse (hor görse) uyuz olur.** Ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli İnine üren itüñ ne ola ḥāli

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

130.	**Tok açın hâlinden bilmez.** "Sevār ez piyāde kheber nedāred ve sir ez gorosne.""Atlı, yayadan habersizdir; tok, açın halinden bilmez." (EH, c2, s.994) Nite anlar ġanį muḥtāc ḥālin Ne bilsün ṭoḳ olanlar ac ḥālin
131.	**Tuz ekmek hakkı.** "Hegg-e nān o nemek besyār est", "Ekmek ve tuzun hakkı büyüktür."(Nizârî Gahistânî) (EH, c.2, s.698) Gözetmez ḥaḳḳına nān ü nemekden Hemįn cān acısı ḳalur emekden
132.	**Tuzun azı da birdir, çoğu da bir** **Şerrin azı da birdir, çoğu da** "Khervār nemek hest, mesqāl hem nemek hest."Bir harvar (yük) tuz vardır, bir miskal (küçük ölçü) de tuz vardır." (EH, c.4, s.1836) Bu üç beyit için de geçerli sayılabilecek bir anlam söz konusudur. Bir aşamaya gelindikten sonra az ya da çok kavramları önemli değildir, az olması çok olması fark etmez. İricek on iki kez biñe leşker Olurmış dirler az ü çoḳ beraber Degül elli ger elli biñ ola yıl Geçicek azı çoġı bir olur bil Tamām olduḳda bu ʿömr-i mecāzį Haḳįḳat bir bigidür çoġ u azı
133.	**Uçan kuş ya da rüzgâra yetişmek mümkün değildir. Uçan kuşa yetilmez.** Çü yay olmaya hergiz oḳ atılmaz / Uçan ḳuşa segirdüben yetilmez (Ferruh u Hümâ) Uçar ḳuşuñ ṣuyınca gitmek olmaz Eser yile yügürüp yitmek olmaz
134.	**Vakitsiz öten horozun başını keserler.** Morğ-e bîveqti seret bâyed borîd."Vaktini bilmeyen tavuğun başını kesmek gerek. (EH, c.2, s.737) Ḫorōsı gör ki bį-vaḳt ötse nā-gāh Çalarken ḳanadın baş oynar iy şāh

Tablo 2.6. (devam) Kaynaklarda Yer Aldığı Tespit Edilen Atasözleri/Atasözü Kaynaklı İfadeler

135.	**Vakti ermeyince hiç bir iş bitmez.** **Her işin vakt-i merhûnu vardır. Her şey vaktiyle olur biter, horoz bile vaktinde öter.** Her iş vaḳti irişmeyince bitmez Bunı bilen kişi bi̯-vaḳt iş itmez Her işüñ irmeyince vaḳt ü ʿahdi Ne aṣṣı ādemi̯nüñ cidd ü cehdi Her işüñ vaḳti vardur ivmek olmaz Zamān işi dilekçe yindek olmaz
136.	**Vefaya vefa.** “vefaye be ehd”, “verilen söze sadık kalmak”. Vefāya didiler idüñ vefāyı Gönülden meyle cāndan merḥabāyı
137.	**Vuran vurulur, diyen işitir.** Cihānuñ intiḳām itmek işidür Uran urulur u diyen işidür
138.	**Ya devlet başa, ya kuzgun leşe** Çün itdüm bu işükde işimi fāş Ya iş başa vara yā-ḫ̯ūd virem baş Ḳalender-vār mest ü rind ü ḳallāş Ya iş başa vara yā-ḫ̯ūd virem baş
139.	**Yalnızlık Allah’a yaraşır.** Tenhaî be Khodâ mî barâzad. Yalnızlık sadece Allah’a yakışır. (EH, c.1, s.554) Gerek her ketḫ̯udāya yār-ı nā-çār Ḫ̯udāya yaraşur kim ola bi̯-yār (N’den çeviri) (1292)
140.	**Yırtıcı kuşun ömrü az olur.** Yaşar kerkes kem-āzār olduġıyçün Toġañ turmaz ziyān-kār olduġıyçün

Tablo 2.7. Müellifin Atasözü/Mesel Olduğunu Bildirdiği, Ancak Kaynaklardan Teyit Edilemeyen İfadeler

1.	**Dünyaya kahredici, feleğe eziyet edici derler, gönlünü hoş tutmaya bak. (Anı yaşa)** Gönül ḫōş eyle nūş it cāmm-ı ṣāfį̄ Ki dirler dehre ḳāhir çerḫa cāfį̄
2.	**Şehvet illettir.** Muḥabbet zāʾil olur çün ʿarażdur Ḥakį̄m eydür ki şehvānį̄ marażdur
3.	**Dünyayı süsleyen düşünürler, fetih ve zaferin anahtarı düşüncedir demişler.** Dimişler ehl-i rāy-ı ʿālem-ārāy Ki feṭh ü nuṣratuñ miftāḥıdur rāy
4.	**Naz ile vahşeti birbirinden ayıran, âşık ile sevgilinin kavgası sert olur demiştir.** Dimişdür nāzı vaḥşetden iden farḳ Sitį̄z-i ʿāşıḳ u maʿşūḳdur berḳ

Tablo 2.8. Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

1.	**Akşam yenmeyen et ertesi güne yahni olur.** Ki bugünki demüñ fānį̄dür irte Gice yinmeyen et yaḫnidür irte
2.	**Avcı her zaman ava denk gelmez.** Müdāmį̄ ṭāliʿ olmaz bir ḳarāra Hemį̄şe avcı tuş olmaz şikāra Ne her gün irişür kişi bahāra Ne ḫod dāʾim ṭudaş olur şikâra
3.	**Taşlı yollar için ata nal gerekir. (Zor zamanlarda sabır gereklidir)** Ḳatı günde gerekdür ṣabr yoldaş Ata vācibdurur naʿl olsa yol taş
4.	**Akıllı kişi talih yıldızının gerilediğini gördüğünde, beklediği şeyden yüz çevirmekte acele etmez.** Kaçan ʿāḳil göre aḫterde ricʿat Gönül aḫtarmaya ḳılmaya sürʿat

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

5.	**Akıllıya nasihat gerekmez.** Naṣiḥat idüp eydür iy ḫıred-mend Ne ḥācet ḫod ḫıred-mend olana pend
6.	**Allah bir fakire hazine vermek istese, önce ona yüz türlü zahmet ve sıkıntı çektirir.** Ḳaçan virmek diler bir müflise genc En öñdin çekdürür yüz zaḥmet ü renc **Eğer diken ve çerçöp zahmet vermeseydi, gül ve yaseminin kıymeti bilinmezdi.** Eger ḫār ü ḫas itmeyeydi zaḥmet Gül ü nesrı̈ne ḳalmayaydı ḳıymet **Ayrılık sıkıntısına katlanan, kavuşma şerbetinin safasını sürer.** İren derdine furḳat kürbetinüñ Ṣafāsın sürdi vuṣlat şerbetinüñ
7.	**Amber hamken daha güzel kokar.** Yig ol kim kām ola bı̈-kāmlıḳda Ki ḫōş-būy oldı ʿanber ḫāmlıḳda
8.	**Annesi ölmüş birine yas tutmayı öğretme.** Nizami'den çeviridir. Merâ begozâr tâ geryem bedîn rûz/To mâder-morde râ şiven neyâmûz. "Beni bırak, bu halde ağlayayım, Annesini kaybetmiş birine yas tutmayı öğretme." (Hamidiyan, 2015: 205) Ḳo bini kendü şı̈vemde atam sen Anası ölmişe öğretme şı̈ven
9.	**Ay ile oyun oynanmaz, güneşe meydan okunmaz.** Şehā māh ile bāzı̈ itmek olmaz Güneşe türk-tāzı̈ yitmek olmaz
10.	**Beklemek afettir; ama kavuşmayla bitiyorsa güzeldir.** Nizami'den çeviridir. Egarçe âfet-i ömr intizâr est / Çu ser bâ vasl dâred sehl kâr est (N, 1593). Türkçe anlamı: Her ne kadar beklemek ömrün afetiyse de, onun sonu kavuşmayla biterse, her şey kolaylaşır. (Zencani, 2011/12:1087) Egerçi intiẓār āfetdür iy dōst Ṣoñı vaṣl olıcaḳ rāḥatdür iy dōst **Bekleyiş sonunda Allah'ın kişiye umduğunu vermesi çok hoştur.** Nizami'den çeviridir. "Çe xoşter zânke ba'd ez entezârî/ Be omîdî resed omîdvarî". Türkçe anlamı: Bekledikten sonra, umutlu birinin umuduna kavuşmasından daha güzel ne olabilir?" (Hamidiyan, 2015: 107) Ne ḫoşdur intiẓār ardınca bārı̈ Ümı̈de irüre ümmı̈d-vārı

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

11.	**Bir evde saz çalınır, başka bir evde ağıt yakılır.** Bir evde muṭrib ider naġme vü sāz Bir evde saġucılar virür āvāz
12.	**Bir nefeslik ömrüne değmeyecek bir mala bunca hırs ve saygı nedendir.** Nedür bir māla bunca ḥırṣ u ḥürmet Ki olmaz bir nefes ʿömrüñe ḳıymet
13.	**Birisinin gelişini beklemek insanı hasta eder, ömrünü kısaltır.** Nizami'de Eger çe hîç ğem bî derdeser nîst/Ğamî ez çeşm ber râhî beter nîst "Her ne kadar hiçbir keder zahmetsiz olmasa da, yolda birini gözlemekten daha kötü bir keder yoktur" (Hamidiyan, 2015: 99) şeklindeki beyit ile ilişkilendirilebilir. Becid yol gözlemek gözi ḳarardur Ḳısaldur ʿömri vü beñzi ṣarardur **İntizar, ateşin kuru ağaca ettiğinden daha yakıcıdır.** Ṣalar bir resme cāna intiẓār od Ki itmez ḳuru aġaca yanar od
14.	**Boş kandilde ateş yanmaz.** İgende urma gönlüme dem-i ḫōş Ki boş ḳandīl içinde yanmaz āteş
15.	**Bu bahçede sonunda ecelin yelinin gelip devirmediği hiçbir ağaç boy atmaz.** Bu bāġ içinde bir aġaç yücelmez Ki soñ ucı ecel yili öc almaz
16.	**Bülbül gül olmadan mutlu olamaz.** Ṭareb ḳılur idi līkin göñülsüz Ola mı bülbülüñ şādīsi gülsüz
17.	**Bülbüllerin sevgilisi gül bahçesidir; karganın çöplük, mıknatısınkiyse demir.** Olur bülbüllerüñ maḥbūbı gül-şen Kelāġuñ cīfe mıḳnaṭīsuñ āhen
18.	**Can binasını abat etmek isteyen, dünya zindanının kapısını kapatsın.** İmāret ister-iseñ cān yapusın Cihān zindānunuñ baġla ḳapusın

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

19.	**Çabucak yapılan bu değirmen, arpa ya da buğday ne olursa olsun tamamen öğütür.** Bu degirmen ki ḳılduñ çüşt ü çālāk Çi arpa vü çi buġday ögidür pāk
20.	**Çok kötü olanların başı dertten kurtulmaz. Kötü bile "iyilik iyidir" demiştir.** Eyü yavuzların başı ḳayudur Yavuz daḫı dimiş eylük eyüdür
21.	**Devlet eşiğini öpen baş olur (o kapıyı terk eden ise kaybeder)** Öpen devlet işigini olur baş Ḳaçan devlet ḳapusından ḳalur lāş
22.	**Doğuştan gelen ahmaklık, eğitimle ya da öğretmenle düzelmez.** Cehālet olsa ṭıynetde cibillį̄ Ne taʿlį̄m aṣṣı eyler ne mürebbį̄
23.	**Dostunu yakın tut, düşmanını daha da yakın.** İdinür ʿāḳil ādem düşmeni dōst Bu kendü dōstından yüzdürür post
24.	**Durgun suyu hafife alma, o yeri gelince yolunda kapı ve duvar bırakmaz.** Nizamiden çeviridir. Der âbe nerm ro menger be khârî/Ke tond âyed ke zenhâr khârî. "Sakin duran bir suya hor bakma, zira o su, sırasında köpürür, taşar. (Sevsevil, 2012: 204) Ṣu yumşaḳ aḳsa baḳma ḫ∨ār zinḥār Ki yolında ne der ḳor u ne dį̄vār
25.	**Dünya işleri bir anda değişir.** Pes ol deryā çeriye düşdi sınġun Olur dehr işi bir demde diġer-gūn
26.	**Dünya mülkünün temeli bozuk olduğuna göre, insan bir can abat etmeye çalışmalıdır.** Cihān mülki çün olur süst bünyād Yapılmaḳ ister iseñ cān ḳıl ābād

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

27.	**Dünya sarayı temeli sonsuza dek kalıcı olsaydı çok güzel bir saray olurdu. Baharı hazan rüzgârlarını görmeseydi, gençlik bahçesi çok şen bir bahçe olurdu.** Nizami'den uyarlamadır. Çe xoş bâğist bâğ-e zendegâni/ Ger imen budi ez bâd-e xezâni. "Ne güzel bir bahçedir hayat bahçesi, Eğer güz rüzgârından emin olunsaydı". (Hamidiyan, 2015: 98) Şeyhî, Nizami'nin beyitindeki bağlamı "kasr" benzetmesiyle çoğaltmıştır. Ne ẕibā ḳaṣr idi ḳaṣr-ı zamāne Ger olaydı esāsı cāvidāne Ne ḫurrem bāġ idi bāġ-ı cüvāneẕ Bahārı görmese bād-ı ḫazānı
28.	**Dünya, verdiği şeyi geri alır; hatta bir arpa tanesi bile olsa.** Cihān virdügini ṣanma ki ḳalur Eger bir ḥabbe ise girü alur
29.	**Dünyada hayırlı bir oğlu kalan baba diri sayılır.** Ol ata diridür ʿālemde bāreẕ Ki muḳbil oġlı ḳala yād-gārı
30.	**Dünyada ömür ve dost sohbetinden daha kıymetli bir hediye yoktur.** Ne vardur ʿömr bigi ḫoş ʿaṭiyye Ne ṣoḥbet bigi ʿālemde hediyye
31.	**Düşmanını küçük görme, zar denk gelirse tavlada acemi kazanır.** Nizami'den çeviridir. Neşâyed dîd xesm-e xîş râ xord /Ke nerd ez xâm-destân kem tevân bord (Hamidiyan, 2015: 189). "İnsanın kendi düşmanını küçük görmesi doğru değildir; zira tavlada çok kere acemi taraf kazanır." (Sevsevil, 2012: 204) Ġarẕimüñ ḫ∨ār görüp yatma biẕ-derd Ki naḳṣı gelse bilmezler utar nerd
32.	**Fakire kibirle bakma, yoksa şalını on bin ipekli elbiseye bile değişmez.** Nizamiden çeviridir. Be cebârî mebîn der hîç dervîş /Ke û hem mohteşem bâşed ber khîş "Hiçbir fakire hakaretle bakma, zira o da kendi âleminde bir sultandır." (Sevsevil, 2012: 204) Tekebbür birle baḳma her faḳiẕre Ki virmez şālını ol biẕn ḥariẕre

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

33.	**Gözsüzler uyur cihanı gözmez, devlet uyanıklara ulaşır.** Çü gözsüzler uyur görmez cihānı Uyanuġa irer devlet nişanı
34.	**Güneş doğunca yıldızlar kaybolur, ayın ışığı gündüz etkisizdir.** Güneş yüz göstericek ṭurmaz ılduz Ne ferri ḳalsun ayuñ irse gündüz
35.	**Güzellerin huysuz olmasına şaşılmaz.** Degül ṭaʿn ḫūblardan tünd-ḫūlıḳ Nite ki āyi̯nelerde saḫt-rūlıḳ
36.	**Haddinden fazla yükselmeyi isteme ki düştüğünde kemiğin kırılmasın.** Nizami'de geçen Mecû bâlâter ez dorân-e xôd cây/ Mekeş bîş ez gelîm-e xîş pây (Hamidiyan, 2015: 187). "Haddinden fazla yükselmek isteme, ayağını yorganına göre uzat (Sevsevil, 2012: 202) İgen yükselmege tutma dümügüñ Ki üşenmeye düşdükde süñüġüñ
37.	**Halk koyun, padişah çoban gibidir.** Girü dir ol ki sözi cān bigidür Raʿiyyet gelle şeh çūbān bigidür
38.	**Hasta durumu ağırlaştıktan sonra şifa bulur.** Açılur iş ne deñlü olsa düşvār Bulur ṣıḥḥat ḳatırġaduḳda bi̯mār
39.	**Hızla akan su köprüyü yıkar, çok harlı olan fırın da ekmeği yakar.** Ṣular kim ti̯z aḳa köpri yıḳar ol Furun kim ti̯z ola etmek yaḳar ol
40.	**Hiddetine yenilenin yeri cehennemdir.** Gażabdā kim taḥammülden uzaḳdur Tamu boynundadur dirlerse ḥaḳdur
41.	**Hileyle göğe çıkılmaz.** **Ay sihir ile kimseye tutulmaz.** Bulımaz kişi ḥi̯leyle göge rāh Tutılmaz kimseye efsūn ile māh

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

42.	**Işık veren ateşe fazla güvenme, zamanı gelince her şeyi yakar.** Nizamiden çeviridir. Ber âteş del meneh, kû rokh forûzed /Ke vegt âyed ke sed khermen besûzed "Sana ışık ve hararet veren bir ateşe bel bağlama, zira o ateş zaman gelince yüz harman yakar" (Sevsevil, 2012: 204) Od irişse yanarken olma maġrūr Ki irişdügini nār ider ol nūr
43.	**İster söz, ister saz; ister kaz ister koz olsun, sesler fânidir; her şey geçicidir.** Ṣadādur bi̱-bekā ger sāz u ger söz Bu günbedde çi bir ḳaz u çi bir ḳoz
44.	**İşin ustasını bulan zorlanmaz, ustasız her iş zordur.** Ne var bilmezler olursa hirāsān Olur her müşkil iş ehline āsān İş āsān isteseñ üstāda düş var Ki olur üstādsuz her kār düşvār
45.	**İyi gün dostu olup bela zamanında rahatına bakan kişi, dost değildir.** **Akıl sahipleri, kötü gününde üzülen iyi gününde sevinen kimseye dost der.** Degül yār ol ki ṣaf bağlar ṣafāda Ḳolayında ola vaḳt-i belada Aña dir rāy ehli yār ü hem-dem Kʿola ġamda ḥazi̱n şādi̱de ḫurrem
46.	**Kabuğu soyulmuş saf şeker gibi ol.** Nizami'den çeviridir. "Çerâ çon gol zenî der pûst xende/Soxan bâyed ço şeker pûst kende: Neden birkaç güne solacağını bilen bir çiçek gibi gerçek bir mutluluk sergilemiyorsun, yürekten değil yüzeysel gülüyorsun. Söz de kabuğu soyulmuş saf şeker gibi olmalıdır" (Hamidiyan, 2015:47) Nice bir beste-leb iy gonce-ḫande Şekerden pistesin ol pōst-kende
47.	**Kadınlar kâh elif kâh lam gibidir.** Çü ʿavret geh elif olur gehi̱ lām İde her ḥālden sulṭāna iʿlām

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

48.	**Kandil yağ ile yanar; ama yağ fazla olursa söner.** Nizami'den çeviridir. Çerâğ er çe ez roğen nûr gîred /Besâ bâşed ke ez roğen bemîred. "Kandil her ne kadar yağdan ışık aldırsa da, çok defa yangın çokluğundan söndüğü görülmüştür." (Sevsevil, 2012: 202) Çirāġ egerçi tutar yaġdan nūr Çü yaġı çoġ ola ider nūrını dūr
49.	**Kasabın köpeği, et hasretinden kendi etini çiğner.** Çi-ger ḳaṣṣāb iti et ḥasretinden Çeker çeyner veli̱ kendü etinden
50.	**Kefene büründüğünü bilmiyorsan bile, kulağındaki pamuğu çıkar.** Nizami'den çeviridir. Ze penbe şod benâguşet kefen pûş /Henuz in panbe birun nâri ez guş. "Kulağının içine konan pamuktan kefen giymişsin, Ama hâlâ o pamuğu kulağından çıkarmıyorsun". Bu beyit, Hamidyân'ın çalışmasında darb-ı meseller kısmında kaydedildiği için burada gösterilmiştir (Hamidiyan, 2015: 397). Bināgūş olsa panbuḳdan kefen-pūş Ṣalā-yı mevt işit iy penbe-der-gūş
51.	**Kendi keyif ve arzusuna göre davranan kimse sultan olamaz; bırak bey olmayı çobanlığı bile başaramaz.** Havāyi̱ kimse sulṭānlıḳ başarmaz Ne beglik belki çōbānlıḳ başarmaz
52.	**Koyunu aç kurttan sakın/sakla/koru.** Saḳın ḳoyunı dişinden ac ḳurduñ Ki baḫt otlaġun ola taḫt yurdun
53.	**Lal taşının kalıcı olması, yavaş yavaş olgunlaşmasındandır.** Giç olur laʿl anuñçündür beḳāsı İledür lāle-i ti̱züñ fenası
54.	**Nazenin kişinin nazlı olması doğaldır; nazlı diye sevgiliden vazgeçilmez.** Gelinmez nāz içün maʿşūḳdan vāz Ki olur nāzeni̱nden nāzeni̱n nāz
55.	**Nefsi yıkmadan ruh yapılamaz; şeytan çıkmadan melek girmez.** Yapılmaz rūḥ nefsi yıḳmayınca Melek girmeye şeyṭān çıḳmayınca

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

56.	**Neye yönelirsen, değerini o belirler.** Neye kim meyl iderseñ ḳadrüñ oldur Riyāda ḳalma gerçi iḫlāsa yoldur
57.	**Hacamatçı neşteri başkasına kolaylıkla vurur; ama kendine gelince eli titrer.** Nizami'den çeviridir: Zened ber her regi feṣṣād sed nīş/ Veli desteş belerzed ber rege xiş. "Başkasının her damarını yüz kere kesen bir cerrah, ama kendi damarına gelince eli titrer" beyitinin çevirisidir. (Hamidiyan, 2015:45) Urur faṣṣād irāna niʟşter ter Veliʟ kendü ḳolında eli ditrer
58.	**Oğlanın kocaması, yaşlının da gençleşmesi; ikisi de kar gibi soğuktur.** Çü oġlan ḳocalana genç ola piʟr Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile bir
59.	**Öfkeyle hareket etmek cahillere, sabır ve ağırbaşlılık ise akıllılara göredir.** "Teennî rahmandan acele şeytandandır" hadisiyle ilişkilendirilebilir. Ġażab taʿciʟl ile cāhilerüñdür Teʾenniʟ ḥilm ile ʿāḳillerüñdür Bilür bu ḥāli her insiʟ vü cinniʟ Ki olur taʿciʟlden yigrek teʾenniʟ
60.	**Ömür heybesini delen iki fare vardır: Biri gece, biri gündüz.** **Bu iki gaddar fare, değil heybe dolu ambar olsa tamamını yeyip bitirir.** Delimdür ki bu iki mūş-ı küstāḫ Ḳılurlar ʿömrin enbānını sūraḫ Ne enbān ger ṭarudur ṭolu enbār Tamāmın yir bu iki mūş-ı ġaddār
61.	**Rüzgâr bile işini düşe kalka yapar, baht aşından yiyenler düşüp kalkanlardır.** Nizami'den uyarlamadır. "Ço guy oftan o xizan beh boved kar/ Ke her kes ku ofted xized deger bar". Top düşe kalka ilerler, önemli olan budur, çünkü düşen her kişi yeniden ayağa kalkar. Düşüp turan urur baḫt aşına diş Düşe ṭura bitürür yil daḫı iş

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

62.	**Sarhoşluk gizlenemez.** Çü olmaz mest olanuñ ḥāli mestur Yüki yitene sulṭān virdi destur
63.	**Sert taş okşamakla yassılmaz.** Nice yalvardısa itmedi assı Sıġayup ḳatı taş olmadı yassı
64.	**Sevda gençlik kargaşasıdır; yaşlılık sevdanın yol açtığı kavgaları ortadan kaldırır.** Yigitlik şūrişidür başda sevdā Tolu ġavġādurur andan hüveydā Giderür pirlik ġavġāyı erden Sürer seyli urup sevdāye serden
65.	**Sözünde durmayan zaman bize bazen sirke, bazen de bal sunar.** **Dünyanın âdeti böyledir: Bazen eşek arısı, bazen de bal arısıdır.** Didi iy-veh ki bu eyyām-ı bed-ʿahd Bize geh sirke ʿarż eyler gehį̄ şehd Cihān resminde ḫod ʿādet hemį̄ndür Ki geh zenbūr u gāhį̄ engebį̄ndür
66.	**Su ve şeker biribirini sevmez.** Biraz bu sözde ārām itdi Şį̄rį̄n Ne sevsün ṣu vü şekker biribirin
67.	**Şahlık için talih, sanatkâr içinse alet gerekir.** Geh eydür şehlıġa devlet gerekdür Sınāʿat ehline ālet gerekdür
68.	**Şans ve baht açıldığında hiçbir engel onu durduramaz.** Çü iḳbāl ide yüz menʿ ile gitmez Çü yüz döndüre bin cehd aṣṣı itmez
69.	**Tamah, çürük bir diştir, çekip atmak gerekir.** Ṭamaʿ ŞEYḪĮ̄ çürük dişdür çıḳarġıl Ki gide cān mizācından ġış u ġıl

Tablo 2.8. (devam) Kaynaklarda Yer Almayan Ancak Yapı ve Anlamları İtibariyle Atasözü Niteliği Taşıyan Atasözü Olasılıklı İfadeler

70.	**Tanen filizlenmeden çürütme.** **Ekmekten önce tandıra düşme.** Nizami'de Çenây zi bâ roxe xorşid nûreş/Ke pîş ez nân neyoftî der tenûreş "Güneşin ışığına fazla güvenme. Çünkü ekmekten önce tandırına düşebilirsin." (Hamidiyani 2015: 12) beyitinin aktarımıdır. Çüritme dāneñi bitmekden öñdin Tenūre düşmegil etmekden öñdin
71.	**Varlıktan yokluğa giden yol bir iplik kadar incedir.** Bu vardan yoġa yol bir ḳılcadur bil Ne ḥacet ḳi̱l-ü-ḳāl irer ḫod aḳ ḳıl
72.	**Yemek hazırken ve iştah varken onu yemekten başka çare yoktur.** Nizami'deki Hevâyî motedel, çon xoş nexendîm?/Tenûrî germ nân, çon der nebendîm? şeklindeki beyitin aktarımıdır. Anlamı: Hava ılık ve güzelken neden gülmeyelim?Fırın sıcak ve ekmek varken neden kapısını kapatalım? (Hamidiyan, 2015: 133). Farsçadaki "Ta tenur germ est, nan ra beçesban: Fırın sıcakken ekmeği yapıştır" atasözüne bir örnek olarak değerlendirilebilir. Çü ḥāżır aş u ṣādıḳ iştihā var Yimekdür ol ṭaʿāmı çāre iy yār
73.	**Yüceldiysen de ölçüyü koru, fazla yükselme; düştüğün zaman pazı gücü fayda etmez.** Yüceldüñse ne var saḳla terāzū Düşicek itmez assı zūr-ı bāzū
74.	**Zor gün kişinin yüzünü katılaştırır.** Żarūretden taşıdum ḳapuna raḫt Ki ider ḳatı gün şaḫṣuñ yüzin saḫt

Bu bölümde yapılan karşılaştırmalı değerlendirme, Şeyhî'nin atasözlerini kullanmadaki tercihlerini anlamak açısından dikkat çekici veriler sunmaktadır. Özellikle Nizami'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde yer alan atasözü/atasözü olasılıklı ifadelerin bir kısmının Şeyhî tarafından doğrudan çevrildiği, bir kısmının ise uyarlanarak ya da dönüştürülerek aktarıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, bazı ifadelerin yalnızca Şeyhî'nin eserinde yer alması, onun bağlama uygun biçimde yeni sözler üretme veya Türkçe atasözü repertuvarından yararlanma eğilimini de göstermektedir. Nitekim seçilen örneklemde Şeyhî'nin hem söz diziminde hem de anlam vurgularında yer yer özgün tercihlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu örneklem, eserin telif mi tercüme mi olduğu yönündeki tartışmalara da önemli bir katkı sunmaktadır. Zira

Şeyhî'nin yalnızca Nizami'den çeviri/aktarımla yetinmeyip, söz varlığını zenginleştiren özgün unsurlar eklemesi, metne kendi üslubunu kattığını göstermektedir. Bu yönüyle eser—en azından söz konusu örneklem bağlamında—doğrudan bir tercüme değil; kaynak metni esas alan, ancak özgün tercihlerle şekillenen bir yeniden yazım örneği olarak değerlendirilebilir.

2.3. Deyimler

Deyim, belli bir kavramı, duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan kalıplaşmış sözlerdir. Deyimler, bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirten önemli ipuçları sağlar (Aksan, 1998: 35-36). Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi, klasik Türk edebiyatının önemli eserlerinden biri olup, döneminin dil ve söylem özelliklerini barındıran zengin bir metindir. Bu bağlamda, eser içerisindeki deyimler ve deyim olasılıklı ifadeler, dönemin dilsel yapısını anlamak ve edebî ifadelerin işlevselliğini ortaya koymak adına önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Bu kapsamda mesnevide yer alan deyimler ve deyim olasılıklı ifadeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Buna göre *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı 1615 farklı ifade tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerden sözcük ya da biçim farklılıkları içeren ancak aynı bağlama işaret edenler tek bir madde altında değerlendirilmiştir. Bunlardan 608 tanesinin sözlüklerde yer alan deyim/deyim kaynaklı ifadeler olduğu belirlenmiş, geri kalan 1007 ifade ise sözlüklerden teyit edilememekle birlikte yapı, anlam ve işlevleri bakımından deyim olasılıklı olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bu veriler, aşağıdaki tabloda[20] TEBDİZ sistemi üzerinden, mesnevi türünde kaleme alınmış eserler hakkındaki bazı akademik çalışmalarda ortaya koyulan verilerle karşılaştırılmaktadır.

[20] Tablo hazırlanırken büyük oranda Ahmet Uslu'nun Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd mesnevisi üzerine hazırladığı doktora tezinde yer alan tablodan (Uslu, 2024: 98) yararlanılmıştır. Bunun dışında bu çalışmalardaki kaynaklarda yer alan deyimler/deyim olasılıklı ifadelerin sayılarının tespiti için YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden her bir tez incelenmiş ancak ilgili çalışmalarda söz konusu ayrım gösterilmediği için bazı eserler için bu veriler elde edilememiştir.

Tablo 2.9. Mesnevi geleneği içindeki bazı eserlerde deyimlerin kullanımı

Eser ve müellifi	Kaynaklarda Deyim/Deyim Kaynaklı Olduğu Tespit Edilenlerin Sayısı	KaynaklardaYer Almayan Deyim Niteliğindeki İfadeler	Toplam Deyim/Deyim Olasılıklı İfade Sayısı
Süleymaniyye-Senâyî [16.yy]	-	-	**1810**
Hurşidnâme Şeyoğlu Mustafa [14.yy]	**912**	**771**	**1683**
Husrev ü Şiri Şeyhî [15.yy]	**608**	**1007**	**1615**
Ferrûh u Hümâ-Muhammed [14.yy][21]	-	-	**953**
Gül ü Husrev- Tutmacı [15.yy]	-	-	**671**
Yûsuf u Zelihâ- Kemâl Paşazâde [II. Beyazıt Devri (1481-1512)]	-	-	**667**
Mantıkıku't-Tayr- Gülşehri [14.yy]	-	-	**421**
Lârendeli Hamdî'-Leylâ vü Mecnûn [16.yy]	-	-	**376**
Leylâ vü Mecnûn-Hamdullah Hamdî [15.yy]	-	-	**328**
Halîlnâme-Abdülvâsî Çelebi [15.yy]	-	-	**264**
Surnâme-Seyyid Vehbî [18.yy]	-	-	**190**
Cemşîd ü Hurşîd (Cem Sultan) [15.yy]	**158**	**3**	**161**
İskendernâme- Ahmedî [14.yy]22			**161**
İskendernâme-Behişti Ahmed Sinan	-	-	**42**

Tabloda yer alan veriler göz önünde tutulduğunda, toplamda 1615 ifade ile Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrin*'inde sıklıkla deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadelerden yararlandığı söylenebilir. Bu durum mesnevinin yalnızca edebî bir anlatı olarak değil, aynı zamanda dönemin söz varlığını yansıtan önemli bir dil malzemesi olarak da değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Şeyhî'nin *Husrev ü Şirin* mesnevisindeki bu ifadeler, metnin anlatısal bütünlüğü içerisinde çeşitli işlevler üstlenmektedir. İfade edilen duyguları güçlendirme, ahenk sağlama, karakterlerin psikolojisini yansıtma ve sosyo-kültürel referanslar yaratma gibi çeşitli fonksiyonlara sahip olan bu deyimler, eserin anlatısal dinamizmini arttırmaktadır. Deyim, deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadelerin kullanımı aynı zamanda metnin didaktik ve estetik boyutlarını da güçlendirmektedir. Şeyhî, dilin şiirsel gücünü en iyi şekilde kullanarak hem okurun duygu ve düşünce dünyasına hitap etmekte hem de anlatıyı daha akıcı hale getirmektedir.

[21] Bu veri, Burak Beken'in üzerinde çalışmakta olduğu doktora tezinden ve kendisiyle yaptığımız görüşme aracılığıyla elde edilmiştir**.**

[22] Bu veri, Necla Düzdağ Yılancı'nın üzerinde çalışmakta olduğu doktora tezinden ve kendisiyle yaptığımız görüşme aracılığıyla elde edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda *Husrev ü Şîrîn*'de tespit edilen deyim/deyim kaynaklı ifadeler ile deyim olasılıklı ifadeler eserde kullanıldıkları anlamlarıyla birlikte gösterilmiştir. Ayrıca her bir ifade için, TDK *Güncel Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü* ile Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, E. Kemal Eyüboğlu'nun *13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler* sözlüğü ile M. Ali Tanyeri'nin *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* çalışması referans olarak kullanılmış, ifadelerin bu kaynaklarda yer alıp almadıkları, karşılıklarının olup olmamasına göre "var/yok" biçiminde tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.10. HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

	Deyim-Deyim kaynaklı-deyim olasılıklı ifade	Anlam	TDK	Aksoy	Eyüpoğlu	Tanyeri
1.	**ābād ḳal-:**	Yıkılmamak, sürmek; ebediyen ayakta kalmak	-	-	-	-
2.	**ābdār it-**	Zarif, güzel, nükteli hâle getirmek.	-	-	-	-
3.	**āb-ı ḥayāt/ āb-ı ḥayvān**	İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi su			**X**	
4.	**acı söz**	Kişinin onuruna dokunan, gönlünü inciten kırıcı söz.	**X**	-	**X**	**X**
5.	**ac geç-**	Aç kalmak, bir üzüntü sebebiyle yiyemez, içemez duruma gelmek, iştahı kesilmek.	-	-	-	-
6.	**acı gör-**	-den kötülük görmek, kötü muameleye maruz kalmak.	-	-	-	-
7.	**ʿāciz ḳal-**	Gücü yetmemek; çaresiz duruma düşmek	**X**			
8.	**ʿāciz ü denk ḳal-**	Çaresiz ve şaşkın bir hâle düşmek.	-			
9.	**ʿāciz ü ḫᵛār ḳal-:**	Zavallı, güçsüz, değersiz, hakir duruma düşmek	-			
10.	**aç ḳal-**	Karnını doyuramamak.	**X**	-	-	-
11.	**ac ḳurt bigi**	Büyük bir istekle.	**X**	-	**X**	-
12.	**ad bul-**	I. İsim, ad elde etmek. II. Varlık halini almak, yaratılmak.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

13.	**ad çıḳ-/(ar-)**	(Olumlu manada)meşhur olmak, (olumlu davranışlarla)adından söz ettirmek, şöhret ve nam sahibi olmak.	X	-	X	X
14.	**ad ḳo-/ur-**	Ad vermek, isim koymak, adlandırmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
15.	**ādem şal-**	Bir kişiyi belirli bir işi halletmek üzere bir yere göndermek.	**-**	**-**	**-**	**-**
16.	**ʿādet idin-:**	Bir şeyi yapmayı huy ve alışkanlık hâline getirmek.	**X**			
17.	**ʿādet tut-:**	Gelenekleri uygulamak, ritüelleri yerine getirmek.	**-**			
18.	**adı çıḳ-:**	Anılmak, tanınmak, meşhur olmak.	**X**[23]			
19.	**adı rūşen ol-:**	Ünü herkesçe bilinmek ve her yerden duyulmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
20.	**adın añ-**[24]	Birinden, bir şeyden söz etmek.	**X**	**-**	**X**	**X**
21.	**adın … eyle-**	Bir işin gerçek sebebini gizleyerek, onu başka bir şey ile ilgili göstermek.	**-**	**-**	**-**	**-**
22.	**adıñ ... it-**	Adını ... etmek; ... olarak tanınmak, ünlenmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
23.	**adın pāk eyle**[25]**-**	Adını temize çıkarmak. Kötü şöhretinden ya da bir suçlamadan kurtulmak, aklanmak.	**-**			
24.	**adına ḫāme ḳaz-**	Mezar taşı yaz(ıl)mak. Ölen bir kimsenin gömüldüğü mezara, o kişiye ait kimlik bilgileri, dua vb. yazılar kazınmış olan bir taş yerleştirilir. Eskiden bu yazılar hakkaklar tarafından kalem ile yazılırmış. Bu ifadeyle Şeyhî'nin öldüğü ifade edilmektedir.	**-**	**-**	**-**	**-**
25.	**ʿadl ü dād vir-:**	Âdil ve doğru olmak, adalet ve doğrulukla hareket etmek	**-**	**-**	**-**	**-**
26.	**āfāt çek-**	Bela ve musibetlerle karşılaşmak, bunlara dayanmak zorunda kalmak	**-**	**-**	**-**	**-**
27.	**āfet iriş-**	Başına kötü bir şey gelmek.	**-**	**-**	**-**	**-**

[23] TDK sözlüğünde "kötü bir ün kazanmak" ve "hakkı olmayan bir ün kazanmak" anlamı vardır.
[24] Sözlüklerde "adını anmamak" olarak geçmektedir.
[25] TDK sözlüğünde "temize çıkmak: aklanmak" şeklindeki deyim ile yakın anlamlıdır ve "adını kirletmek (lekelemek): birinin adının kötüye çıkmasına yol açmak" deyimiyle de karşıt anlamlıdır.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

28.	**āftābı ṭulūʿ it-**	Güneşi doğmak II bahtı açılmak, talihi dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek.	-	-	-	-
29.	**aġız aġıza**	İki kişi birbirine pek yakın durarak başkaları işitmeyecek bir biçimde.	**X**	**X**	**X**	**X**
30.	**aġızda ol-**	Sürekli olarak anlatılmak, bahsedilmek; hakkında konuşulmak	-	-	-	-
31.	**aġzı acı**	Mutsuz, halinden memnun olmayan.	-	-	-	-
32.	**aġzı şulan-**	İmrenmek, elde etmeyi istemek, canı çekmek.	**X**	-	**X**	**X**
33.	**aġzı şuyın yud-**	I. Tükürüğünü yutmak. II. İmrenip ağzı sulanmak; ancak istediği şeyi elde edememek	-	-	-	-
34.	**aġzın telḫ it-**	Ağzının tadını kaçırmak, neşesini, keyfini bozmak.	-	-	-	-
35.	**aġzına ne gelse di-**[26]	I.Hislerine kapılarak düşünmeden söz söylemek. II. Nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek.	**X**	**X**	**X**	**X**
36.	**aġzına türāb ṭoldur-**	Ağzına toprak doldurmak. II. Öldürmek. (Çoğunukla esirleri konuşturmak için kullanılan bir işkence yöntemidir)	-	-	-	-
37.	**aġzını aç-**	Konuşmaya başlamak, söz söylemek.	**X**	-	**X**	
38.	**aġzu süd ḳoḳ-**	Ağzı süt kokmak, çok genç ve toy olmak.	**X**	-	**X**	**X**
39.	**aġzu[n]a mühr ur-**[27]	Ağzını mühürlemek. II. Konuşmamak, susmak.	**X**	-	**X**	-
40.	**āh it- (20) [āh çek- (2), āh eyle- (8), āh ḳıl- (8), āh sal- (1) āh u zārį ḳıl- (2) āh-ı ciġer-sūz çek- (1), ah ü nale it- (1)]**	Acı ile içini çekmek, feryat etmek anlamında 20 kez (diğer kullanımlar da bu anlamdadır);"ilenmek, beddua etmek" anlamında ise 1 kez kullanılmıştır.	**X**	-	**X**	-
41.	**āh ü zārī vir-**	Ağlatıp inletmek II büyük dert ve sıkıntı verip perişan hâle getirmek	-	-	-	-
42.	**ʿahde tur-** **ʿahdüñde tur-**	Verdiği sözü tutmak.	-	-	**X**	-

[26] Sözlüklerde "ağzına geleni demek" şeklinde geçmektedir.
[27] Sözlüklerde "ağzı mühürlü" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

43.	**ʿahdi sı-/şın- ahd ü peymān sı-**	Sözünden dönmek, verdiği sözü tutmamak.	-	-	X	-
44.	**ʿahd ü sevgend it-**	Ant içirmek, bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermesini sağlamak, yemin ettirmek.	-	-	-	-
45.	**āhından āheng dik-**	Sesini yükseltmek; nağme saçmak	-	-	-	-
46.	**āheng it-**	Eşlik etmek	-	-	-	-
47.	**āheng itme-**	Ses çıkarmamak, bir şeyi hoş görerek karşı çıkmamak, itiraz etmemek, sıkıntıya katlanmak.	-	-	-	-
48.	**āheng ḳıl-**	Yola koyulmak, bir yere yönelmek.(1) Bir şeyi yapmaya niyetlenmek (3)	-	-	-	-
49.	**ʿaḳl ir-/ʿaḳl u fikr ir-**	Ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.	**X**	-	-	-
50.	**ʿaḳlı başdan git-**	Kendini kaybetmek, sarhoş olmak.	**X**	**X**	-	-
51.	**aḳlı zāil ol-**	Aklını kaybetmek, delirmiş gibi olmak.	**X**[28]	-	-	-
52.	**ʿaḳlını cemʿ it-/eyle-**	Aklını başına almak (veya toplamak veya devşirmek); akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak.	**X**[29]	-	-	-
53.	**ʿaḳlını derbaḫt it-**	Aklını kaybetmek. Kendinden geçmek.	-	-	-	-
54.	**alay tut-**	Düşman karşısında harekete geçmek üzere emir ve kumanda beklemek, savaş durumu almak.	-	-	-	-
55.	**alını al it-**	Boyanmak, süslenmek.	-	-	-	-
56.	**ʿamelden ḳal-**	İşten güçten kalmak: Herhangi bir sebeple çalışmamak, çalışamamak.	**X**[30]	-	-	-
57.	**anamdan emdigüm süd başdan geldi**[31]	Anasından emdiği süt burnundan (fitil fitil) gelmek; bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek.	**X**	-	**X**	-
58.	**ancaḳ ḳal-**	Baş başa kalmak; biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak.	-	-	-	-

[28] Aklını kaçırmak şeklinde geçmektedir.
[29] aklını başına almak (veya toplamak veya devşirmek) şeklinde geçmektedir.
[30] TDK'da "işten güçten kalmak" şeklinde geçmektedir.
[31] Sözlüklerde "anasından emdiği süt burnundan gelmek/getirmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

59.	**and iç-**	Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek.	X	-	X	X
60.	**añu yāñu ḳal-**	Dehşete kapılmak, endişe ve korku içinde kalmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
61.	**ʿār eyle-/ ʿār tut-**[32]	Utanmak, çekinmek, sakınmak.	**X**[33]	**X**	**-**	**-**
62.	**aradan git-**	Ortadan kaybolmak, yok olmak, bitmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
63.	**aradan götrül-**	Ortadan kaldırılmak, yok edilmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
64.	**aradan kem ol-**	Ortadan kaybolmak, yok olmak. II. Ölmek. Farsça gom şoden'den (kef-mim-şın-dal-nun)	**-**	**-**	**-**	**-**
65.	**ʿaraḳdan ġarḳ ol-**	Tere batmak, çok terlemek.	**-**	**-**	**-**	**-**
66.	**āram göster-**	Dinlenmek, istirahat etmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
67.	**ārām tut-**	Dinlenmeye çekilmek	**-**	**-**	**-**	**-**
68.	**araya getür-**	Ortaya koymak, göstermek.	**-**	**-**	**-**	**-**
69.	**ārāyiş it-**	Uyum sağlamak, adapte olmak, alışmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
70.	**ardına baḳmaz**	Geriye dönüp bakmamak. II. Yaptığı davranışın sonucunu düşünmeden /umursamadan hareket etmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
71.	**ʿārı ḳoy-**	Utanmayı ve sıkılmayı bırakmak, utanmaktan vazgeçmek.	**-**	**-**	**-**	**-**

[32] Sözlükte "ar etmek" şeklinde geçmektedir.
[33] TDK'da "ar etmek" şeklinde yer almaktadır.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

72.	**arḳalar düz (ol-)**	Beyitte bu ifade "gönüller bir arkalar düz idi" şeklinde, savaş sırasında söz edilen her iki ordudaki askerlerin uğrunda savaştıkları şeye, komutanlarına ve birbirlerine olan inancını ve güveni ifade etmek bağlamında kullanılmaktadır. Bugün dilimizde "aynı şeyi istemek ve bu amaca ulaşmak için yardımlaşmak" bağlamında "sırt sırta, el ele, omuz omuza, gönül gönüle vermek" sözcüklerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla burada "arkalar düz" ifadesi "birbirine destek olmak/yardım etmek; birbirine dayanmak/güvenmek" anlamlarında kullanılmış olabilir.	-	-	-	-
73.	**arḳa[sın] tut-**[34]	Sırtını dönmek. II. Güçlü birine, bir yere güvenmek.	**X**	-	**X**	-
74.	**arḳasını yap-**[35]	Sırtını sıvazlamak. II. Destek olduğunu bildirmek, bu yolda sözler söylemek.	**X**	-	**X**	-
75.	**arḳası ḫām tut-**	İki büklüm olmak, eğilmek	-	-	-	-
76.	**aşaġa al-**	Devirmek, yıkmak.	**X**	-	-	-
77.	**aşı aġuya ʿörsi yasa dön-**	Yemeği zehre, düğünü yas tutmaya (cenaze törenine) dönmek. II. İyi olan bir durum kötüye dönmek, çok sıkıntılı bir durum oluşmak.	-	-	-	-
78.	**āsitīn ele gir-**	Sevgilinin elbisesinin kolunu yakalamak, elbisesinden tutmak. II. Sevgiliye kavuşmak.	-	-	-	-
79.	**assı it-eyle-/ assı itmez**	Etkisi olmak/olmamak, işe yaramak/yaramamak	**X**	-	-	-
80.	**āstāna yüzün ur-**	Eşiğe yüzünü sürmek, eşiği öpmek. II. Kafasını yere vurmak, pişmanlık sebebiyle dövünmek.	-	-	-	-

[34] Sözlüklerde "arka çıkmak" şeklinde geçmektedir.
[35] Sözlüklerde "arka olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

81.	**āstānı öp-**	Eşiğini öpmek. II. Saygın bir kişinin huzuruna girerken ya da huzurundan ayrılırken saygı bildirmek üzere yapılan hareket.	-	-	-	-
82.	**āşūb şal-**	Karışıklık, kargaşa yaratmak.	-	-	-	-
83.	**at dep-**	Atı ileri sürmek. II. Hücum etmek, saldırmak.	**X**	-	-	-
84.	**at sür-**	Atını o yöne doğru kullanmak.	-	-	-	-
85.	**āteş ur-**[36] **āteş-i tīz ur-**	"Tutuşturmak, ateşe vermek, yakmak" anlamında 6 defa; "yok etmek" anlamında 1 defa, "keder, sıkıntı vermek" anlamında ise 1 defa kullanılmıştır.	**X**	-	-	-
86.	**āteş yaḳ-**[37]	Yanabilen maddeleri tutuşturmak, ateş meydana getirmek. II. Coşkunluk yaratacak bir işi başlatmak, fitili ateşlemek.	-	-	**X**	-
87.	**av ḳıl-**	Avlamak. II. Ele geçirmek, elde etmek.	-	-	-	-
88.	**ʿavret baş-**	Kadınlarla cinsel ilişkiye girmek.	-	-	-	-
89.	**ʿavretden daḫı kem ol-**	"Kadından bile aşağı olmak". II. Değersiz, itibarsız, hakir olmak.	-	-	-	-
90.	**avuçda yil ġalbīrde şu**	Avuçta rüzgâr, kalburda su. II. Rüzgârı avuçta, suyu da kalburda tutmanın mümkün olmaması üzerinden bir durumun gerçekleşmesinin imkânsızlığını ifade eden söz grubu.	-	-	-	-
91.	**aya maḥmil bağla-**	Yapılması zor, imkansız bir işe girişmek.	-	-	-	-
92.	**ayaġ üzre ṭur-**	Ayak üstünde durmak II her türlü emre amade olmak, hizmete hazır olmak.	**X**	-	-	-
93.	**ayaġ sür-**[38]	Kadeh sunmak, şarap ikram etmek.	-	-	-	-

[36] Sözlükte "ateşe urmak" şeklinde geçmektedir**.**
[37] Sözlükte "ateşe yakmak" şeklinde geçmektedir.
[38] Sözlüklerde "ayak sürümek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

94.	**ayaġı süst bas-**	Ayağı gevşek basmak. Güçsüz ve tehditlere açık olmak. Bugün dilimizde "(ayağı) yere sağlam basmak" deyiminde, karşıt anlamı kullanılmaktadır.	-	-	-	-
95.	**ayaġına baş ḳo-/ ur- ayaḳlara yüz sür-, baş ṭopraḳ it-**	Saygısını göstermek için yere eğilmek.	**X**	-	**X**	-
96.	**ayaġına düş-**	Ayağına kapanmak, yalvarmak.	**X**	-	**X**	**X**
97.	**ayaġına düşe-/ṣaç-/nisār eyle-**	Ayağına sermek. II. Kıymetli şeyleri bir kişinin önüne bolca yaymak veya döşemek. Değerli armağanlar sunmak.	-	-	-	-
98.	**ayaġuña gel-**	Emek verilmeden elde etmek.	**X**	-	**X**	**X**
99.	**ayaḳ al**	(Ayağın almak) Aleyhte bulunarak kuvvet ve itibardan düşürmek, çelme takıp yere sermek.	**X**	-	**X**	**X**
100.	**ayaḳ baṣ-**	"Gelmek", "Bir işe ilk kez girişmek", "Ikdam etmek, bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme" şeklinde 3 ayrı anlama gelecek biçimde kullanılmıştır.	**X**	-	**X**	**X**
101.	**ayaḳ basmaz**	Adımını atmamak, hiç uğramamak.	**X**	-	-	-
102.	**ayaḳ bük-**	Oturmak.	-	-		-
103.	**ayaḳ götür-**	Çabucak çekilip gitmek.	-	-	**X**	-
104.	**ayaḳda ḳal-**	(4) Ayaklar altında ezilmek, hor ve hakir olmak, perişan olmak. II. İtibarını kaybetmek.	**X**	-	-	**X**
105.	**ayaḳdan düş-**	İş yapamaz, kendi işini göremez duruma gelmek.	-	-	**X**	-
106.	**ʿayb aç-**	Ayıp ve kusurları ortaya çıkarmak.	-	-	-	-
107.	**āyīnesini jeng it-**	Aynası(nı) paslan(dır)mak. II. Kederlenmek, üzülmek.	-	-	-	-
108.	**ʿayn-i perhīz it-**	Her şeyi bir kenara bırakmak.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

109.	**ayru düşmek/ ayru ol-**	Birbirinden uzakta kalmak.(5)	X	-	X	-
110.	**ʿazā tut-**	Yas tutmak. II. Çok üzülmek, yasa bürünmek, matem tutmak.	-	-	-	-
111.	**ʿaẕāb tart-**	Azap çekmek; eziyet çekmek, üzüntü içinde olmak.	**X**	-	-	-
112.	**āzād ol-**	Serbest kalmak, kurtulmak. II. Bir işi tamamlamak, bitirmek.	**X**	-	**X**	-
113.	**ʿazim ḳıl-**	Niyet eylemek, karar eylemek.	-	-	-	-
114.	**bābın açuḳ ṭut-**	Kapıları açık tutmak. Herhangi bir konuda ilişkiyi kesmeden anlaşma ortamını sürdürmeye çalışmak.	**X**	-	-	-
115.	**bād al-(2)/ bād elden al-(1)**	Rüzgar alıp götürmek. II. Savrulup gitmek, yok olmak.	-	-	-	-
116.	**bād ol-**	Yıkılmak, dökülüp gitmek, yok olmak.	-	-	-	-
117.	**bāda vir- / bāde var-**	(4) Yele vermek/gitmek II. Savurmak/savrulmak, yok etmek/olmak.	**X**	-	-	-
118.	**baġdan boşanmış bigi (olmak)**	Zincirden boşanmış gibi; delice, çılgınca hareket etmek, Hareketlerine, davranışlarına hâkim olmadan hareket etmek.	-	-	-	-
119.	**baġlu göñül:**	(2) Sıkıntılı, dertli gönül.	-	-	-	-
120.	**baġrı ḳan/ baġru ḳan içinde ol-**	Bağrı kan ile dolu olmak. II. Paramparça olmak, mahvolmak. baġrı pür-ḫūn [ol-]versiyonu da kullanılmıştır.	-	-	**X**	-
121.	**baġrı ḳan dök-**	Kalbindeki aşk yarası kanamak. II. Çok üzülmek, büyük acı duymak.	-	-	-	-
122.	**baġrı ḳarar-**	Bağrı yanmak, çok susamış olmak. II. Çok istemek, özlemek.	-	-	-	-
123.	**baġrı pāre pāre ol-**	Yüreği/ciğeri parça parça olmak. II. (Aşk nedeniyle) büyük acı duymak.				

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

124.	**baġrı sökül-**	Bağrı yerinden sökülmek. II. Beyitte bir musiki aletinin yapımı sırasında içinin oyulmasına gönderme yapılmakla birlikte "bağrı sökülmüş" ifadesiyle acıyla ve özlemle içi yanan, acıyla kıvranan bir kişi tasavvuru üzerinden bu musiki aletinin yanık ve etkileyici sesler çıkarmasına gönderme yapılmaktadır.	-	-	-	-
125.	**baġrın del-/ baġrın pāre pāre it-(2)/ baġrın yaḳ-**	Çok üzmek.	**X**	**X**	**X**	**-**
126.	**baġruna bas-**	(2)Kucaklamak. II. Sıkıca tutmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
127.	**baġruña taş bas-**	(2) Uğradığı zarara, felakete sesini çıkarmadan katlanmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
128.	**baharı ḫāra verdi gerde vir-**	Baharı dikene, gülü toza feda etmek. II. Değersiz şeyler uğruna asıl değerli olan şeyi/kişiyi feda etmek.	-	-	-	-
129.	**bahāya tutul-**	Kıymet/önem/değer verilmek.	-	-	-	-
130.	**baḫt aşına diş ur-**	Baht yemeğini yemek. II. Talihi iyiye gitmek, şansı dönmek.	-	-	-	-
131.	**bālın belā şekkerin zehr eyle-**	Balını belaya şekerini zehre çevirmek. II. Zevk alınacak bir şeyin tadını kaçırmak, zevk alınacak yerde üzüntü kaynağı durumuna getirmek.["Shirin be zehr tabdil shodan" şeklinde farsça bir deyim var, ona uydun olarak bal-bela sözcüklerindeki ses benzerliğinden türetilmiş olmalı.	-	-	-	-
132.	**bār tut-**	Meyve vermek.	**X**	**-**	**-**	**-**
133.	**bār ü binā dök-**	Yükünü, değerli eşyalarını, evini barkını bırakmak, bunlardan vazgeçmek.	-	-	-	-
134.	**bār ü büngāh dirişdür-**	Yükünü ve çadırını toplamak. II. Pılını pırtısını toplamak; gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak. III. Ölmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

135.	**barmaġın ısır-**	Parmağını ısırmak; büyük şaşkınlık duymak. angusht ba dandān gazīdan, To be amazed, astonished	X	-	X	-
136.	**barmaḳ aġzında ḳal-**	Şaşakalmak, şaşmak, hayret etmek. angusht bar dahān nihādan, angusht bar giriftan, To put the finger on the mouth [an Eastern manner of expressing surprise, which motion of the finger is called]	**X**	**-**	**X**	**X**
137.	**başardan ayrıl-**	Gözleri görmez olmak, kör olmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
138.	**baş ac-**[39]	Bir işi yapmaya büyük bir istekle koşmak, can atmak II korkusuz, pervasız olmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
139.	**baş açuḳ yalın ayaḳ**	Yalın ayak başı kabak; çok perişan kılıkta.	**-**	**-**	**X**	**X**
140.	**başa aḳ-**	Haller başına akın etmek; düşünceler zihnini istila etmek.	**-**	**-**	**-**	
141.	**baş al-/başı al-/baş ü cānı al-/ başın kes-**	Öldürmek.	**X**	**-**	**X**	**-**
142.	**baş aşaġa bıraḳ-/baş pīç it-/ baş şal-**[40]	Başını öne eğmek; utanmak, mahçup olmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
143.	**baş çek-/ baş çeküp git-**	Başını alıp gitmek: izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek.	**X**	**-**	**X**	**X**
144.	**baş çek-**	Baş kaldırmak, buyruk dinlememek, isyan etmek.	**X**	**-**	**X**	**-**
145.	**baş çıḳar-/baş ur-**	Baş çıkarmak: Belirmek, ortaya çıkmak.	**X**	**-**	**-**	**-**
146.	**baş götür-**	Başını yukarı kaldırmak. II. Uyanmak	**X**	**-**	**-**	**-**
147.	**baş iste-**	(2)Başını istemek, birinin öldürülmesini istemek.	**-**	**-**	**-**	**-**
148.	**baş ḳoş-**	Yarışmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
149.	**baş ol-**	Önde gelmek, lider olmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
150.	**baş ortada (ol-)**	Canını feda etmek, biri için canını vermekten sakınmamak.	**-**	**-**	**-**	**-**

[39] Sözlüklerde "baş açık" şeklinde geçmektedir.
[40] Eyüpoğlu'nda "baş aşağı gelmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

151.	**baş ortaya ḳo-**	(3) Bir işe girişirken ölümü göze almak.	X	-	-	X
152.	**baş oyna- / baş u can der-baḫt ol-/ cān oyna-**	Hayatını tehlikeye koymak, canını feda etmekten çekinmemek.	**X**	-	**X**	**X**
153.	**baş tut-**	Başını uzatmak. II. Sevgiliden gelecek eziyetlere (büyük istekle) açık olmak.	**X**	-	-	-
154.	**baş ü cān terkin ur**	Canından vazgeçmek, kendini feda etmek.	-	-	-	-
155.	**baş ur-**[41]	Baş eğerek saygısını ifade etmek.	**X**	-	**X**	-
156.	**baş ur-**	Bir amaca yönelmek, bir şeye doğru yol almak. II. Emri yerine getirmek üzere harekete geçmek. Şehüñ fermānına baş urdı naḳḳāş /Didi bir naḳş idem ki diye şābāş (Husrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 27)	-	-	-	-
157.	**baş ur-**	Baş göstermek, belirmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek, vuku bulmak. Havāñ odı içümde uralı baş / Şu aġlar bini od köynür yanar taş (Husrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 37).	-	-	-	-
158.	**baş üzre yüri-**[42]	Başın üstünde yürümek. II. İmkansız olan bir işi gerçekleştirmek.	-	-	**X**	-
159.	**baş vir-**	(3) Kendini feda etmek, bir amaç uğruna ölmek.	**X**	-	**X**	**X**
160.	**baş yitür-**	Başı telef etmek, başı zayi etmek, ölmek.	-	-	-	-
161.	**baş yaraġı gör-**	Ahiret için hazırlanmak.	-	-	-	-
162.	**başa dud ur-**	... dumanı başa vurmak. II. Bir şeyin etkisiyle kendini bilmeyecek durumda olmak. Bugün dilimizdeki "başı dumanlı, kafası bulutlu, kafası dumanlı" sözcükleriyle ilişkilendirilebilir.	-	-	-	-
163.	**başa götür-**	Başa, baş üstüne koymak. II. Baş üstünde tutmak, saygı dıymak, değer vermek.	-	-	-	-

[41] Eyüpoğlu'nda "baş vurmak" şeklinde geçmektedir.
[42] Eyüpoğlu'nda "baş üstünde yürümek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

164.	**başa iled-**	Baş üstünde tutmak. II. Bir şeye çok değer vermek, onu her şeyden öncelikli tutmak.	-	-	X	-
165.	**başa iltür-**	…'yı en yüksek seviyeye çıkarmak, …'yı kemale erdirmek/ ulaştırmak	**X**	-	-	-
166.	**başa ṭoprāḳ ḳo-/koy-**	"Başa toprak saçmak" yahut "başa toprak savurmak; âcizlik bildirmek, yardım istemek, bir şey talep etmek. (2)	-	-	-	-
167.	**başına ḫāk ḳoy-, süñbüllere türāb ḳoy- .gil döşen-**	Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık gibi duygular nedeniyle dövünmek, başına toprak saçmak.	-	-	-	-
168.	**başdan aş-**	Çok fazla, haddinden fazla olmak.	**X**	-	**X**	**X**
169.	**başdan ayaġa/ başından ayaġa**	Baştan ayağa, tamamen, bütünüyle.(3)	**X**	-	**X**	**X**
170.	**başdan çıḳar-**	Ayartmak, âşık etmek.	**X**	-	**X**	**X**
171.	**başı taşa ur-**[43]	Başını taşlara vurmak. II. Çaresiz kalarak çok pişman olmak.	**X**	-	**X**	**X**
172.	**başın ḳurtar-**	Başını kurtarmak; canını korumak.	**X**	-	**X**	-
173.	**başın pīç it-**	Boyun eğmek II. Direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek.	-	-	-	-
174.	**başın pīç eyle**	Boynunu bükmek, isteyerek ya da istemeden bir durumu, bir işi, bir başkasının isteklerini kabul etmek. Boyun eğmek.	-	-	-	-
175.	**başın şal-**	Boynunu bükmek. II. Bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. (2)	**X**	-	-	-
176.	**başın ü gögsin dög-**	Çok pişman olmak.	-	-	-	-
177.	**başına çık-**	İçki, gaz veya sıcak baş ağrısı yapmak. II. Çok sarhoş olmak.	-	-	-	-
178.	**başına çık-**	Dayanamaz olmak.	**X**	-	**X**	-
179.	**başına tāc-ı pādşāhī it-/ başı[n]a tāc [et-/ol-]**	Başına (padişah) tac(ı) etmek. II. Çok değer vermek, ilgi göstermek.	**X**	-	-	-

[43] Sözlüklerde "başını taştan taşa vurmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

180.	**başına toprak̦ ol-**[44]	Başına toprak saçılmak. II. Belaya uğramak.	-	-	-	-
181.	**(yazu) başunda ol-**	Bir şeyin gerçekleşmesi kaderinde olmak.	-	-	-	-
182.	**başından şav-**	Bir şeyi kendisinden uzaklaştırmak, -den kurtulmak	**X**	-	**X**	-
183.	**başını ḥayret eli basa tut-**	Çok şaşırmak, şaşkınlıktan ne yapacağını bilememek.	-	-	-	-
184.	**başu açıl-**	Yara(sı) açılmak. II. Acı, üzüntü hatırlanmak, tazelenmek.	-	-		-
185.	**Başu[n]a şal-**[45]	Göndermek, başına sarmak, musallat etmek.	**X**	-	**X**	**X**
186.	**başuna belā al-**	Bir sorunla karşılaşmak, kötü bir duruma düşmek	**X**	-	**X**	-
187.	**başına taş yaġ- / başuña … yaġ-**	Felakete uğramak.	**X**	-	**X**	-
188.	**başundaġı gilüñi yumayasın**	Başındaki sabunu yıkama[dan harekete geç]. II. Farsçada "ser der-gil buden" şeklinde geçen, bir işin çabukça yapılmasını, aceleyle harekete geçilmesini ifade eden bir deyim.	-	-	-	-
189.	**başuñdan git-**	Niyetten veya karardan dönmek, vazgeçmek, bırakmak.	-	-	**X**	-
190.	**baş virüñ rāzı virmeñüz**	Ser verip sır vermemek, ağzı sıkı olmak, kendisine verilen bir sırrı muhafaza etmeyi her şeyden üstün tutmak.	-	-	-	-
191.	**bāz gel-**	(2) Geri gelmek, dönüp gelmek.	-	-	-	-
192.	**bāzār germ ol-**	(5)Pazarın hareketlenmesi, müşterinin çok olması, alışverişin artması anlamında Farsa deyim. Mecazen âşık-maşuk iletişiminin/yakınlığının artması, aşkın çoğalması, işlerin yolunda gitmesi anlamlarında kullanılmıştır.	-	-	-	-
193.	**bāzārını tīz ḳıl**	Alışverişi kızıştırmak. II. Aşkını alevlendirmek.	-	-	-	-
194.	**bāzār tīz ol-**	Beyitte şansı açık olmak, talihli olmak anlamında kullanılmıştır.	-	-	-	-

[44]Eyüpoğlu'nda "başına toprak" şeklinde geçmektedir.
[45] Sözlüklerde "başına sarmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

195.	**ʿālemin bāzārını germ it- / bāzār-ı ʿālem germ idi**	Beyitte "âlemin bazarını germ itmek" ile, dünyanın işlerini düzene koymak, iyi bir şekilde yönetmek, adaleti temin etmek gibi bir anlam kastedilmektedir. İşlerin düzenli/yolunda olduğu anlamına işaret edilmektedir.	-	-	-	-
196.	**bāzār serd ol-**[46]	Pazar soğuk/durgun olmak. II. İşler bozulmak, durum kötüleşmek.	-	**X**	-	-
197.	**bāzārunı kāsid kıl-**	Pazarını kesat hâle getirmek. II. İşini bozmak, kötü duruma sokmak.	-	-	-	-
198.	**bāzī vir-**	Oyun etmek, hile yapmak, kurnazlıkla birini aldatmak.	-	-	-	-
199.	**becid tut-(2)/ol-(1)**	Elini çabuk tutmak, çabuk davranmak; acele etmek	**X**	-	-	-
200.	**bed-nām ol-(4)/it-**	Kötü şöhret sahibi olmak, adı kötüye çıkmak, dile düşmek.	**X**	-	-	-
201.	**beñdeş ḳıl-**	Bir şeye benzemek, onun muadili halini almak.	-	-	-	-
202.	**behre bul-/ behre[si] ol-**	Hisse, pay almak. Nasiplenmek.	-	-	-	-
203.	**belāya düş-**[47]	Çok kötü bir durumla, beklenmeyen bir bela ile karşılaşmak.	**X**	-	**X**	-
204.	**ben baña itdim**	Kendine etmek. Kendi yaptığı şeyler sonucunda yine kendisi zarar görmek.	-		-	-
205.	**bend ü bağı kes-**	İlgi ve alakayı kesmek.	-	-	-	-
206.	**bend ü zencīr ḳıl-/daḳ- bend ü zencīre çek-**	Zincir ile bağlamak, pranga vurmak. II. Birini zapt edebilmek için kullanılan zincire vurma uygulamasına gönderme yapılmaktadır.	-	-	-	-
207.	**bende ol-**	(2) (birine) kul köle olmak, tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak.	-	-	-	-

[46] Aksoy'da "berk bazar" şeklinde geçmektedir.
[47] TDK'da "belaya çatmak/ girmek/uğramak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

208.	**boynuna sal-**	Bir şeyleri birine musallat etmek, başına sarmak.	X	-	-	-
209.	**beñzi ḳan derle-**	Yüzü kızarmak, utanmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
210.	**beñzi ṣarar-**	Yüzünün rengi solmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
211.	**berāber ṭur-**	Karşı koymak, gücü yetmek, direnmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
212.	**berāt tut-**	Berat almak; müsaade/izin almak.	**-**	**-**	**-**	**-**
213.	**be-renc ol-**	Üzüntüye kapılmak, dertli duruma gelmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
214.	**berg-i kāha sayma-**	Bir saman çöpü kadar değer vermemek.	**-**	**-**	**-**	**-**
215.	**berḳ bigi / berk-vār**	Şimşek gibi. II. Çok hızlıca.	**-**	**-**	**-**	**-**
216.	**berḳ ur-**	Şimşek oluşmak. II Şimşek çakar gibi parıldamak.	**-**	**-**	**-**	**-**
217.	**beysüzlük it-**	Bir beye yakışmayacak davranışlarda bulunmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
218.	**bī-dād ḳıl-**	Zulmetmek, adaletsizlik yapmak	**-**	**-**	**-**	**-**
219.	**bī-dād ḳal-**	Eziyet çekmek, mutsuz olmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
220.	**bī-cān it- / bī-cān ḳıl-**	Öldürmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
221.	**bī-cān ol-**	Ölmek	**-**	**-**	**-**	**-**
222.	**bigi ol-**	Gibi gelmek; ... sanısı vermek, ... sanısı yaratmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
223.	**bī-ḫod eyle-**	Kendinden geçirmek, aklını başından almak.	**-**	**-**	**-**	**-**
224.	**bī-hūş ol-/ḳal-**	Kendinden geçmek, kendini kaybetmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
225.	**bī-kār it-/ḳıl**	"İlgilenmemek, ihmal etmek", "işinden etmek; işsiz bırakmak", "çalışamaz, işlemez duruma getirmek" şeklinde 3 ayrı anlama gelecek biçimde kullanılmıştır.	**-**	**-**	**-**	**-**
226.	**bil bağla-**	Hürmetkâr vaziyet almak, saygılı tavır takınmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
227.	**bile al- / bilesine al**	Yanına almak, beraberinde götürmek.(2)	**-**	**-**	**-**	**-**

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

228.	**bile getür-**	Beraberinde getirmek, yanında bulundurmak.	-	-	-	-
229.	**bile ol-**	Birlikte, beraber olmak. Yan yana bulunmak.(2)	**X**	-		-
230.	**bili bükül-**	Beli bükülmek II. Beyitte bir musiki aletinin şekli tarif edilirken bir yandan da "beli bükülmüş" denilerek bu çalgının yaşlı oluşuna yani eskiliğine gönderme yapılmaktadır.	**X**	-	**X**	**X**
231.	**biñ biñine yüz dimemek**	Binlercesine yüz dememek. II. Sayıca çok olmasından korkmamak.	-	-	-	-
232.	**bī-nemeklik it-**	Tatsızlık çıkarmak, huzursuzluk yaratmak.	-	-	-	-
233.	**bir araya diril-/gel-**	Bir yerde toplanmak, bir araya gelmek, buluşmak.	**X**	-	-	-
234.	**bir arşın biz ile**	Bir arşın (uzunluğundaki) bez ile. II. Kadınların, kendi yaratılış ve toplumsal konumlarına aykırı olarak erkeklere mahsus, onların yapması gereken işleri yaptığını ifade eden söz grubu. Buna benzer bir kullanım günümüzde "elinin hamuruyla" ifadesinde karşımıza çıkmaktadır.	-	-	-	-
235.	**bir avuç**	Bir avucu dolduracak kadar II az sayıda, çok az (5)		**X**		**X**
236.	**bir deme biñ yıl ṣafāsın sür-**	Tek bir anda bin yılın mutluluğunu yaşamak. II. Çok mutlu olmak.	-	-	-	-
237.	**bir göz gülüp biri aġla-**	Hem gülüp hem ağlamak.	-	-	-	-
238.	**bir ḳıl-**	Sayıca fazla olan şeyleri bire/teke indirmek.	-	-	-	-
239.	**bir ḳıl ile biñ dil ü cān aṣ-**	Bir saç teline binlerce gönül asmak. Divan şiirinde aşığın gönlünün sevgilinin saçına asılması sıkça kullanılan benzetmelerdendir. Beyitte tek bir saç telinin binlerce sevgiliyi kendine âşık etmesi/bağlaması üzerinden; sazende Barbed'in tek bir saz telinden çıkardığı sesle herkesi kendine hayran etmesi anlatılmaktadır.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

240.	**bir ḳılı kem ol[ma]-**	Bir kılını rüzgar almamak. II. Bu ifadenin "hiçbir zarara uğramamak" anlamında kullanılıp, günümüzde "bir kılına zarar gelmemek", "kılına dokunmamak" gibi deyimlerde varlığını sürdürdüğü söylenebilir.	-	-	-	-
241.	**bir ol-**	"bir araya gelmek, birleşmek" (1), "gözüne aynı şey gibi görünmek; bir kişiye göre iki şey arasında bir fark olmamak, denk olmak" (3)	**X**	-	**X**	-
242.	**bir sözini iki itme-**	Birinin her istediğini hemen yerine getirmek.	**X**	-	**X**	-
243.	**bir ṭırnaġu yüz milket-i cem [ol-]**	"Bir tırnağın yüz Cem ülkesidir" anlamında bir kişinin çok değerli olduğunu ifade eden söz grubu.	-	-	-	-
244.	**biribirine iç-**	Bir diğerinin şerefine kadeh kaldırmak.	-	-	-	-
245.	**birbirine ḳarış-**	İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. II. Birbirine girmek, kavga etmek, dövüşmek.	-	-	-	-
246.	**biribirine ur-**	Birbirine katmak, karışıklık çıkarmak.	**X**	-	-	-
247.	**birine biñ can vir-**	Hiçbir şeyi esirgememek, her şeyini feda etmek.	-	-	-	-
248.	**bire biñ / bire biñ ol-**	[Bir karşılaştırma sırasında] bir kişiye/nesneye karşılık bin tane.	-	-	-	-
249.	**bire yüz bul-**	Verilen 1 birime karşılık 100 birim almak. II. Verdiği, feda ettiği şeyden kat kat fazlasını elde etmek.	-	-	-	-
250.	**birine biñ it-**[48]	Birine bin etmek: Çok cömert davranmak; gördüğü iyiliğe kat kat fazlasıyla mukabele etmek.	**X**	-	**X**	-
251.	**birlik it-**	Bir araya gelmek.	**X**	-	-	-
252.	**birlik ol-**	Tek ve bir olmak, birlik beraberlik içinde olmak.	**X**	-	-	-
253.	**biş on günlik ev**	Gelip geçici dünya	-	-	-	-
254.	**[…]den yaña ol-**	-den taraf olmak.	-	-	-	-

[48] Sözlüklerde "bire bin katmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

255.	**boyna bend sal-/bıraḳ-/ boynına bend ü zencīr sal-/ boynuna bıraḫ-**	Boynuna kement atmak, boynundan bağlamak. II. Ele geçirmek, kendine mal etmek, kendine âşık etmek.	-	-	-	-
256.	**boyna yük ur-**	Yapılan iyilikler ve cömert davranışlarla karşısındakini mahcup etmek, borçlu hissettirmek.	-	-	-	-
257.	**boynına yük ḳon-**	Yaptığı kötülüklerin günahlarını çekmek.	-	-	-	-
258.	**boynu[n]da yük/ … boynunda ol-**[49]	Bir iş sonucu/sorumluluğu o kişiye ait olmak.	**X**	-	-	-
259.	**boyun tart-**	Boynunu kaldırmak, kibirlenmek.	-	-	-	-
260.	**boyun vir-**	Teslim olmak, itaat etmek.	**X**	-	**X**	**X**
261.	**bögrin tut**	Çok saygı duyulan kişi karşısında bir çeşit saygı duruşuna geçmeyi, "el pençe divan durmayı" anlatmaktadır.	-	-	-	-
262.	**buçuḳ dem / buçuḳ sāʿat**	Kısa bir süre.	-	-	-	-
263.	**buġday gösterip arpa şat-**	Buğday gösterip arpa satmak. II. Hile yapmak, iki yüzlü davranmak. Nizami'de Tu ân gandom namâyî, cev forûşî Ke der gandom, cev-i pûsîde pûşî "Gendom nemaye co furuş"	-	-	-	-
264.	**bugün var yarın yoġ**	Her şeyin gelip geçici olduğuna işaret eden söz grubu.	-	-	-	-
265.	**bünyād ḳıl-/ bünyād ḳo-/bünyād ur-/urul-**	Temel atmak; herhangi bir işe başlamak, girişmek.	-	-	-	-
266.	**bünyād eyle- / bünyād ol-**	İnşâ etmek/edilmek, kurmak/kurulmak.	-	-	-	-
267.	**busuda ḳal-**[50]	Gizli kalmak.	**X**	-	-	-
268.	**cām sür-/ cām iç-**	Kadeh sürmek. II. Şarap içmek. [cām randen]	-	-	-	-
269.	**cām tut-**	Kadeh tutmak. II. Şarap içmek, eğlenmek.(5)	-	-	-	-
270.	**cān acısı**	Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı. (1)	**X**	-	**X**	**X**

[49] TDK'da "boyun olmak" şeklinde geçmektedir.
[50] TDK'da "pusuda beklemek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

271.	**cānı acı-, cānı acı ol-**	Üzülmek.	X	-	-	X
272.	**cān al-/ cānı al-**	Öldürmek, canını almak.(3)	**X**	**-**	**X**	**-**
273.	**cān at- / cānı at-/cānın at**	Canını (bir yere) dar atmak; bir tehlikeden güçlükle kurtularak bir yere sığınmak.(4)	**X**	**-**	**X**	**-**
274.	**cān bağışla-**	Can vermek. Hayat vermek, canlandırmak, diriltmek. (2)	**-**	**-**	**X**	**-**
275.	**cān bul-**	Dirilmek, canlanmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
276.	**cān dök-**	Canı çıkmak. II. Ölmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
277.	**cān erit-**	Kalbi eri(t)mek. II. Birisine karşı büyük sevgi ve hayranlık duymak, âşık olmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
278.	**cān gözi rūşen ol-**	Gönül gözü aydınlanmak. II. Çok sevinmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
279.	**cān gözini bağla-**	Kalp gözünü kapatmak. İnsanın gerçekleri görmesine, çevresindeki olaylardan ve varlıklardan ibret almasına, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayırmasına engel oluşturmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
280.	**cān ḥalḳa ir-/iriş-**[51]	Canı boğazına (ağzına) gelmek. II. Ölecek gibi olmak. (3)	**-**	**-**	**X**	**-**
281.	**cān içinde can [ol-]**	Candan öte sevilmek.	**-**	**-**	**X**	**-**
282.	**cān ilet-**	Canını korumak, canını kurtarmak (2)	**X**	**-**	**-**	**-**
283.	**cān ḳurbān eyle-/ cānı revān it-/cānuñı terk ḳıl-**	Canını kurban etmek; canını yoluna feda etmek	**-**	**-**	**X**	**-**
284.	**can oda at-/ sal-**[52]	Kendini ateşe atmak. II. Bile bile tehlikeli bir işe girişmek.	**X**	**-**	**-**	**-**
285.	**cān saḳla-**	Canını korumak, canını kurtarmak.				

[51] Eyüpoğlu'nda "can hulkuma gelmek" şeklinde geçmektedir.
[52] TDK'da "canına od düşmeek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

286.	**cān tart**	Can çekişmek.	**X**	-	-	-
287.	**cān vir-/ cānı vir-**	"Canını feda etmek, bir değer uğruna ölmek" (11), "Can vermek, can bağışlamak; yaşama gücünü artırmak" (6), "ölmek, ruhunu teslim etmek" (5) anlamlarına gelecek biçimde kullanılmıştır.	**X**	-	**X**	**X**
288.	**cān yaḳ-**	Üzmek, acı vermek; zulmetmek, eziyet etmek.; bir kimseyi büyük zarar ve ziyana sokmak.(2)	**X**	-	**X**	-
289.	**cān yüzi mesrūr ol-**	Gönül yüzü gülmek. II. Feraha kavuşmak, sevinmek.	-	-	-	-
290.	**cāna āteş ur-/bıraḳ-**	Yüreğine ateş düşmek; büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek. (4) Ateş sözcüğünün Türkçesi ile yapılan örnekler de mevcuttur.	-	-	-	-
291.	**cāna od şaç-/ şal-/ur- / cānı oda at-**	Kullanımları ise özellikle aşk nedeniyle çekilen acıya işaret etmek üzere kullanılmıştır.	-	-	-	-
292.	**cāna cān bul-/ bağışla- /cānına cān vir-**	Canına can katmak. II. Yaşama gücünü artırmak.	-	-	-	-
293.	**cāna cebr it-**	Sıkıntılı bir duruma katlanmak için kendini zorlamak.(2)	-	-	-	-
294.	**cāna gel-**	Canlanmak. II. Ruha kavuşmak, dirilmek.	-	-	-	-
295.	**cāna ciger ḳanı dök-**	Sevgili olmak, aşk ilişkisi içine girmek.	-	-	-	-
296.	**cāna ḳal-**[53]	Canını feda etmekten kaçınmak.	**X**	-	**X**	-
297.	**cāna kıy-**	Cana kıymak, öldürmek.	**X**	-	**X**	-
298.	**cāna ser-māye düz-**	Bir şeyi can sermayesi yapmak. II. Yaşama sebebi haline getirmek.	-	-	-	-
299.	**cāndan çıḳ-**	Ölmek.	-	-	-	-
300.	**cāndan çıḳar-**	Öldürmek	-	-	-	-
301.	**cāndan şahla-**	Canından çok değer vermek, canından sakınmak.	-	-	-	-

[53] TDK'da "cana kalmamak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

302.	**cāndan ṭatlu**	Kişinin kendisinden bile üstün, öncelikli tuttuğu; her şeyden ve herkesten önde gelen.(4)	-	-	X	-
303.	**cānı cāna irür-/vāṣıl eyle-**	Sevgili ile bir araya gelme, sevgiliye kavuşma.	-	-	-	-
304.	**cānı kılca ḳal- / … ten kılca ḳal-**	Canı kıl kadar kalmak. II. Çok zayıflamak, incecik olmak; zayıf ve güçsüz düşmek, ölmek üzere olmak.	-	-	-	**X**
305.	**cānı köyin-**	İçi yanmak. Acı çekmek.	-	-	-	-
306.	**cānı serd it-**	Gönlü soğutmak. II. Hoşa gitmemek.	-	-	-	-
307.	**cān-ı şīrīn ilet-/vir-**	Tatlı canı vermek. II. Ölmek	-	-	-	-
308.	**cān-ı şīrīn sal-**	uğruna tatlı canını feda etmek" anlamında kullanılmıştır.	-	-	-	-
309.	**cānı ṭalbın-**	Heyecanlanmak, kalbi hızla çarpmak.	-	-	-	-
310.	**cānı tenden revān it-**	Ruhun bedenden ayrılması, ölmek.	-		-	-
311.	**cānı teslim ḳıl-/cānın teslīm ḳıl-**[54]	"Ruhunu teslim etmek; ölmek" ve "bir kişi veya şeyden gelecek iyi veya kötü her türlü davranışa razı olmak, boyun eğmek" anlamlarına işaret edecek biçimde kullanılmıştır.	-	**X**	**X**	-
312.	**cānına kār it/ kıl-**	Çok etkilemek. Bir durumun acısını derinden duymak.	-	-	-	**X**
313.	**cānuñı ḫurrem tut-**	Sevinçli olmak. Üzülmemek; endişesiz, kaygısız olmak.	-	-	-	-
314.	**cānuña niyyet ḳıl-**	Canına kastetmek, birini öldürmeye hazırlanmak.	-	-	-	-
315.	**cānsuz ḳal-**	Ölmek.	-	-	-	-
316.	**cānuna minnet ol-**	Beklenilmeyen iyi bir durumla karşılaşıldığında duyulan memnunluğu anlatmak için söylenen bir söz.	**X**	-	**X**	-
317.	**celeblik ḳıl-**	Cahilce davranmak.	-	-	-	-
318.	**cenge kemer bağla- / cenge giriş-**	Savaşa girişmek, savaşmaya başlamak.	-	-	-	-

[54] Eyüpoğlu'da "canı teslim etmek" şeklinde, Aksoy'da "can teslim düşmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

319.	**cennet eyle-/ḳıl-**	Cennet haline getirmek, cennet gibi yapmak.	-	-	-	-
320.	**cerāḥat ur-**	Yara açmak. II. Gönüle üzüntü ve dert vermek.	-	-	-	-
321.	**cev cev ḳıl-**	Parça parça etmek.	-	-	-	-
322.	**cevāb yitir-**	Cevap yetiştirmek, birinin söylediklerine olur olmaz karşılık vermek, çene yarıştırmaya kalkmak.	-	-	-	-
323.	**cevāhir dök-**	Şiir nazm etme. Güzel ve değerli söz söyleme. Bugün kullandığımız "inci (veya inciler) döktürmek" ile ilişkilendirilebilir.	-	-	-	-
324.	**cevher çek-**	Göze süs ya da tedavi amacıyla sürme çekmek. II. Beyitte "cevher" ile "kuhl-i cevahir" adı verileni içine başka maddeler ile birlikte delinmemiş inci tozunun da eklendiği özel ve değerli bir sürme çeşidi kastedilmektedir.	-	-	-	-
325.	**cevher kesāda vir-**	İncisini ucuza vermek. II. Kendi değerini/itibarını düşürmek.	-	-	-	-
326.	**cevr ü zaḥmet çek-**	Eziyet ve güçlüğe katlanmak.	-	-	**X**	-
327.	**cezā çek-**	Manevi bakımdan işlenen suçun ağırlığını çekip sıkıntı ve üzüntü içinde kalmak.	**X**	-	-	-
328.	**ciger del-**[55]	Dayanılmaz bir üzüntü vermek.	**X**	**X**	**X**	**X**
329.	**ciġer pāre pare ol-**[56]	Çok üzülmek.	**X**	-	-	-
330.	**ciger ḳan tol-**	Ciğeri kan dolmak.	-	-	**X**	-
331.	**ciger tut-**	Göğsünü, ciğerini hedef tahtası etmek. II. Bir kimseden gelecek iyi veya kötü her türlü muameleye isteyerek hazır olmak.	-	-	-	-
332.	**ciger yaġ sızdır-**	Ciğer/kalp yağını eritmek. II. Beyitte âşığın aşk nedeniyle acı çekmesi, yürek yağının erimesi/eritilmesi şeklinde ifade edilmektedir.	-	-	-	-

[55] TDK'da "ciğerini delmek" şeklinde, Aksoy'da ciğeri delik" şeklinde geçmektedir.
[56] TDK'da "ciğeri parça parça olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

333.	**ciger yaḳ-**[57]	Kalbini yakmak. II. Kendine âşık edip acı çekmesine yol açmak.(2)	X	-	X	X
334.	**cigerden kebābı yi-**[58]	Büyük acı, üzüntü çekmek. II. Âşık olmak.	**X**	-	**X**	**X**
335.	**ciğer-ḫūn ḳıl-**[59]	"Ciğeri(ni) kan içinde" bırakmak. II. Zor duruma düşmek, muzdarip olmak.	-	-	**X**	-
336.	**ciger hūn-āb eyle-**	Ciğeri kanla doldurmak. II. Kanlı göz yaşı döktürmek, büyük üzüntü vermek.	-	-	-	-
337.	**ciğerler cübbesin çāk it-**	Ciğer cübbesini/gönül elbisesini yırtmak/parçalamak. II. Aşk acısıyla yüreğin parçalanması, kan ile dolması; aşığın büyük acı çekmesi.	-	-	-	-
338.	**cān tonın çāk it-**	Can/gönül elbisesini yırtmak. Beyitte sevinme bağlamı vardır. "Tarebden"	-	-	-	-
339.	**cihān borcın ödet-**	Can borcunu ödemek. II. Ruhunu teslim etmek; ölmek.	-	-	-	-
340.	**cihān görmiş [ol-]**	Dünyayı görmüş, görmüş geçirmiş. II Tecrübesi ve bilgisi çok olmak.	-	-	-	-
341.	**cihān gözlerine ḳarañu ol-**	Dünya gözüne karanlık görünmek, dünya gözüne zindan olmak; büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak.	-	-	-	-
342.	**cihāna gel-**	Doğmak, dünyaya gelmek.	**X**	-	-	-
343.	**cihāndan göz yum-/ geç-**	Dünya işleri/nimetleri ile ilgilenmemek. 2	-	-	**X**	-
344.	**cihānı teng it-**	Birine dünyayı dar etmek; bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak.	-	-	-	-
345.	**cihānı tut-**	Dünyayı ele geçirmek, hükmü altına almak. [cihan giriften]	**X**	-	**X**	-
346.	**cüdā düş-**	Ayrı düşmek, uzak kalmak; görüşememek, yakın olamamak. (2)	-	-	-	-
347.	**cūş düş**	Coşkunluk, kaynama/taşma etkisi görülmek, coşkuya kapılmak.	-	-	-	-
348.	**cūşa gel-**	Coşmak, heyecana gelmek, galeyana gelmek.(4) [be-cūş āmeden]	-	-	**X**	-
349.	**cūşa getür-**	Coşturmak, heyecanlandırmak.	-	-	-	-

[57] Sözlüklerde "ciğeri yanmak" şeklinde geçmektedir.-
[58] Sözlüklerde "ciğer kebap olmak" şeklinde geçmektedir.
[59] Eyüpoğlu'nda "ciğeri hun olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

350.	**cübbe çāk eyle-/ it-**	Üzüntü veya sevinç/coşkunluktan dolayı yakasını parçalamak.	-	-	-	-
351.	**çarḫa gir-**	Dönmek, sema etmek.	-	-	-	-
352.	**çāşnī vir-**	Tat vermek. Hoşa giden bir duruma sebep olmak.	-	-	-	-
353.	**çavı çıḳ-**[60]	Hakkında haber yayılmak, ün kazanmak.	**X**	-	-	-
354.	**çehre aç-**	Yüzünü göstermek. II. Belirmek, ortaya çıkmak, gelmek.	-	-	-	-
355.	**çeri çek-/ ʿarż it-**	Ordu hazırlamak, asker sevk etmek.	-	-	-	-
356.	**çift işle-**	Çift sürmek, saban, pulluk kullanarak toprağı ekilebilir duruma getirmek.	-	-	-	-
357.	**çifte ur-**	Çifte atmak, at, eşek arka ayakları ile vurmak. II. Bir şeyi alaşağı etmek, değersiz göstermek, onun görkemini unutturmak.	**X**	-	-	-
358.	**çirāġ it-**	Bir yeri ışıkla aydınlatmak düşüncesiyle doğru ve yanlışın açıkça anlaşılmasını sağlamak; böylece ...'ya kılavuzluk etmek; tutacağı yolu göstermek.	-	-	-	-
359.	**çirāġın yaḳ-**	Çırasını yakmak. II. Perişan etmek, mahvetmek veya perişan olmak, mahvolmak.	-	-	-	-
360.	**çök ur-**	Diz çökmek.	-	-	-	-
361.	**çürük diş**	Çürümüş diş. II. Kişiye fayda sağlamayan, avı ve sıkıntı veren, zararlı davranış ya da alışkanlık.	-	-	-	-
362.	**dād al-**	Nasiplenmek, kısmetlenmek; tat ya da zevk almak.	**X**	-	-	-
363.	**dād bul-**	Yardım bulmak; adalet, doğruluk görmek.	-	-	-	-
364.	**dāġ ur-**[61]	Yaralamak, yakmak, kızgın bir alet ile yanık izi yapmak. II. Çok büyük üzüntü ve keder vermek.	**X**	-	-	-
365.	**dāma bıraḫ- / getür**	Tuzağa düşürmek, yakalamak.	-	-	-	-
366.	**dāma düş-/tutıl-**	Tuzağa düşmek, avlanmış olmak, yakalanmak. II. Âşık olmak.	-	-	**X**	-

[60] TDK'da "çav dutmak" şeklinde geçmektedir.
[61] TDK'da "dağ etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

367.	**dāmenine el ur-**	Eteğine el değmek. II. Birini elde etmek, onunla birlikte olmak.	-	-	-	-
368.	**ḍarb yi-**[62]	Darbe yemek, gücü sarsılmak.	-	-	**X**	-
369.	**dāstān söyle-/ur**	Hikâye anlatmak.	-	-	-	-
370.	**defteri düril-**	Yardım bulmak; adalet, doğruluk görmek.	**X**	-	**X**	-
371.	**dek tur-**	Uslu, sessiz, sakin durmak. (5)	**X**	**X**	**X**	-
372.	**deñize girse dizine gelmez**	Bugün dilimizde "denize girse topuğu ıslanmaz" şeklinde yer an "en tehlikeli işten zararsız çıkar" anlamında söz grubu.	-	-	-	-
373.	**dem bağla-**	Nefesi tutulmak/kesilmek. Güç soluk alacak duruma gelmek, soluk alamaz duruma gelmek veya soluğu büsbütün durmak II. Ölmek.	**X**	-	-	-
374.	**dem it-**	İçki içmek.	-	-	-	-
375.	**dem tut-**	Nefesini tutmak. II. Korkmak.(2)	-	-	-	-
376.	**dem tut**	Herhangi bir nağmeye bir saz ve sesle sürekli şekilde eşlik etmek, âhengine katılmak(2)	**X**	-	**X**	-
377.	**dem ur-**	Bir şeyden söz etmek, konu açmak.(8)	**X**	-	**X**	**X**
378.	**dem ur-**	Vaktin gelip çatması.(3)	-	-	-	-
379.	**dem vir-**	Zaman vermek, bir iş için belli bir süre tanımak.	-	-	-	-
380.	**dem yi-**	Önem vermek, alaka göstermek.	-	-	-	-
381.	**der baş-**	Utanç, sıkıntı, heyecan gibi hislerden dolayı çok terlemek.	**X**	-	-	-
382.	**derd yan-**	Derdini anlatmak, sıkıntısından bahsetmek.	**X**	-	**X**	**X**
383.	**derd ü şūr ü şer aşın yi-**	Dert, acı, bela yemeğini yemek. II büyük üzüntü, acı çekmek.	-	-	-	-

[62] Eyüpolu'nda "darbe yemek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

384.	**derde dermān bul-/ol-/it- / derdine dermān bul-/ derdine em ol-/derdüñ devāsı ol-**	Bir soruna çözüm bulmak.	X	-	X	-
385.	**derde düş-/ uğra-**	Bir sıkıntıya, kedere maruz kalmak ve bu durumdan kurtulamamak.	**X**	-	**X**	-
386.	**derd-i ser it-**	I. Baş ağrıtmak. II. Zahmet vermek.	-	-	-	-
387.	**derisin yüz-**	Derisini çıkarmak, derisini soymak. İşkence ederek öldürmek.	**X**	-	**X**	-
388.	**deriye sığışmaz**	Kabına sığamamak. II. Duygularına engel olamayıp taşkın davranışlarda bulunmak.(2)	**X**	-	-	**X**
389.	**dest bul-**	El uzatmak, ulaşmak. II. Fırsat bulmak.	-	-	-	-
390.	**dest irür-**	Uzanmak, yetişmek, ulaşmak.	-	-	-	-
391.	**dest sun-**	El vermek. II. Teslim olmak.	-	-	-	-
392.	**dest ü pa ur-**	Farsça "dest ü pa zeden" karşılığı olarak; çabalamak, elinden geleni yapmak.	-	-	-	-
393.	**dest ur-**	El atmak. II. Başlamak, bir işe girişmek, teşebbüs etmek.(2)	-	-	-	-
394.	**[-dAn]dest yu-**	El yıkamak; -den ümidini kesmek, vazgeçmek, ilgisini kesmek.	-	-	-	-
395.	**destān düz-**	Hikaye anlatmak II asılsız hikaye anlatmak.	**X**	-	**X**	-
396.	**destān ol-**[63]	Dillere destan olmak, herkes tarafından bilinip konuşulur olmak.	**X**	-	-	-
397.	**destān sat-**	İnandırıcı olmayan, oyalayıcı sözlerle kandırmaya çalışmak.	**X**	-	-	-
398.	**dest-beste ḳıl- dest-beste pā-şikeste**	Elini kolunu bağlamak; bir şey yapamayacak duruma getirmek.	**X**	-	-	-
399.	**dest-būs id**	Ellerinden öpmek, saygı ve hürmetlerini iletmek.	**X**	-	-	-
400.	**dest-efşānlıġ eyle-**	Dans etmek, raks etmek.	**X**	-	-	-

[63] TDK'da "dillere destan olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

401.	**dest-gīr ol-/dest-gīri ol-**	Elinden tutmak, yardımcı olmak.(4)	X	-	-	-
402.	**destūr vir-**	İzin verilmek, müsaade edilmek. II. Gönderilmek, dışarı çıkarılmak.(3)	**X**	-	-	-
403.	**devāsuz derde uğrat**	Dermansız derde salmak. II. Çok üzmek.	-	-	-	-
404.	**devr sür-**	Şarap içmek, eğlenmek. II. Zaman geçirmek.	-	-	-	-
405.	**devrān sür-**	Huzur ve refah içinde yaşamak.	-	-	**X**	-
406.	**dīdār aç-**	Yüz göstermek II. Görünür olmak, belirmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek.(4)	-	-	-	-
407.	**dil aç-**[64]	Ağzını açmak, konuşmaya başlamak.(2)	**X**	-	**X**	-
408.	**dil bağı vir-**	Sus payıvermek; susması, karşı gelmemesi veya bildiği bir sırrı yaymaması için birine para vb. şey vermek; susmalık, hakkısükût, sükût hakkı ödemek.	**X**	-	**X**	-
409.	**dil bağla-**[65]	Dilini bağlamak, bir kimseyi herhangi bir sebeple söz söyleyemez duruma getirmek, susmak zorunda bırakmak.	**X**	-	**X**	-
410.	**dil bağla-**	Gönül bağlamak, severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak.	-	-	-	-
411.	**dil cerb it-**	Gönül alıcı, tatlı sözler söylemek.	-	-	-	-
412.	**dil deg-**	Nazar değmek.	-	-	**X**	-
413.	**dil degür-**	Sözleriyle etkisi altına almak, ikna etmek.	-	-	-	-
414.	**dil dilici**	Yürek delici, yüreği yaralayan. II. Büyük üzüntü veren.(bugün bağrını delmek, ciğerini delip geçmek gibi ifadelerle benzeşiyor)	-	-	-	-
415.	**dil götür-**	Unutmak, aşkını yüreğinden çıkarmak.	-	-	-	-

[64] TDK'da "dili açılmak" şeklinde geçmektedir.
[65] Sözlüklerde "dili bağlanmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

416.	**dil tīz eyle-**	Dilini keskinleştirmek. II. Çok ağır ve yaralayıcı sözler söylemek.	-	-	-	-
417.	**dilü tīz-dendān ol-**	Kırıcı, incitici sözler söylemek.	-	-	-	-
418.	**dil tutıl-**[66]	Söz söyleyemez olmak.	**X**	**X**	**X**	**X**
419.	**dil ucıyla**[67]	İçten, yürekten olmayarak, laf olsun diye. (2) Günümüzde "ağız ucuyla" şeklinde kullanımı da mevcuttur.	**X**	-	-	-
420.	**dil uzat-**	Söz söylemek, konuşmaya başlamak.(2)	**X**	-	**X**	**X**
421.	**dil yu-**	Gönlünü yıkamak. II. Kalbini arındırmak, etkisi altına girdiği (olumsuz) duygudan kurtulmak. Feraha ulaşmak.	-	-	-	-
422.	**dilden tudaḳdan gel-**	Söylenmek, dile getirilmek, sözlü olarak ifade edilmek.	-	-	-	-
423.	**dile al-**	Ağzına almak,-den söz etmek.	-	-	**X**	-
424.	**dile gel-**	Dile düşmek.	**X**	-	-	-
425.	**dile gel-**[68]	Söylenmek. Sözler, üzerinde düşünülmeden bir anda kendiliğinden ifade edilmek, ilham olmak.	**X**	**X**	**X**	-
426.	**dile getür-**	Belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek.	**X**	-	**X**	**X**
427.	**dile taş bağla-**	Acısını kimseye göstermeden her türlü acıya dayanmak.	-	-	-	-
428.	**dilin depret-**	Konuşmak.	**X**	-	-	-
429.	**dilin/dilüñ tut-**	Dilini tutmak: Gerektiği yerde susmasını bilmek, sözüne hâkim olmak, rastgele ve ağzına her geleni söylemekten kaçınmak, ağzını tutmak, çenesini tutmak.	**X**	-	**X**	**X**
430.	**dilinden aġu yaġ-**	Dilinden zehir dökülmek. II. Çok acı veren sözler söylemek.	-	-	-	-
431.	**diri tut-**	Bir olayı, anı yaşandığı gibi zihinde tutmak, sürekli hatırlamak.	-	-	**X**	-

[66] Aksoy'da "dili çekmek" şeklinde geçmektedir.
[67] TDK' da "dilinin ucuyla" şeklinde geçmektedir.
[68] Aksoy'da "dilinden gelmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

432.	**dirlik düzet-**	Yaşayışı tanzim etmek, nizama ve ahenge koymak.	-	-	-	-
433.	**diş bile-**	Heveslenmek, istek duymak, fırsat kollamak.	**X**	-	-	-
434.	**[şeftāluya]diş ur-**	Öpmek.	**X**	-	-	-
435.	**dişden geç-**	Çiğnenmek, yenmek.	-	**X**	-	-
436.	**diz çök-**	Baş eğmek, boyun eğmek.	**X**	-	**X**	-
437.	**dökilmez yimiş içün etek aç-**	Dökülmeyecek meyve için etek açmak. II. Gerçekleşmeyecek bir şey için beyhude beklemek.	-	-	-	-
438.	**döşeğe düş-**	Yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak. II. Aşkın verdiği keder nedeniyle çok üzülmek, perişan olmak.	**X**	-	-	-
439.	**duʿāsın al-**	İnsanlara iyilik ve yardım etmek sureti ile onların gönüllerini hoş edip onların güzel ve hayırlı dua etmelerini sağlamak anlamlarına gelmektedir.	**X**	-	**X**	-
440.	**dükkānı dir-**	Dükkânı toplamak/kapatmak. II. Fani dünyadan elini eteğini çekmek, ölmeye hazırlanmak/ölmek. (2)	-	-	-	-
441.	**dün günden seçme-**	Gece gündüz dememek, bir işi sürekli olarak, ara vermeksizin yapmak.	-	-	-	-
442.	**dün güne ḳat-**	Geceyi (veya gecesini) gündüze (veya gündüzüne) katmak, aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek.	-	-	-	-
443.	**dünyā feżāsı gözine tar ol-**[6970]	Büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak; çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak.	**X**	-	**X**	**X**
444.	**dür dök-/dürr ü cevher/gevher dök-**	I. İnci dökmek. II. Güzel söz söylemek. (3)	-	-	-	-
445.	**dür ü mercān dök-**	İnci ve mercan saçmak. II. Kanlı gözyaşı dökmek, çok üzülmek.	-	-	-	-

[69] TDK'da "dünya gözüne zindan olmak" şeklinde geçmektedir.
[70] Eyüpoğlu'nda ve Tanyeri'de "dünya gözüne dar olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

446.	**dürdi ṣāf san-**	Tortusunu (ya da tortulu şarabını) saf şarap zannetmek. II. Sahip olduğu bir niteliği gerçekte olduğundan daha değerli zannetmek, onun gerçekteki değerinin farkında olmamak.	-	-	-	-
447.	**dürüst ol-**	Sağlam, hasarsız olmak.	-	-	-	-
448.	**düşmen şād ḳıl-**	Bir kişiyi onun düşmanlarını sevindirecek zor/kötü durumlara sokmak.				
449.	**efsūn oḳu-**	Sihir, büyü yapmak, üflemek.	-	-	X	-
450.	**ehli ehline sezā-vār ol-**	Evlenecek kimselerin birbirlerine denk olması gerekir` anlamında kullanılan bir söz.	-	-	-	-
451.	**eksük olmaz/ eksük olma-**	Her vakit ve her fırsatta bulunmak.	X	-	X	X
452.	**el ayaḳ ʿamelden ḳal-**	Eli ayağı tutmamak, fiziksel fonksiyonlarını yerine getiremez duruma gelmek. II. Bitkin duruma gelmek, gücü, takati kalmamak.	-	-	-	-
453.	**el ayaḳ talbın-**	Eli ayağı titremek; korku, sinir vb. sebeplerle heyecanlanmak.	-	-	-	-
454.	**el başa baş taşa ur-**	Başını taşlara vurarak dövünmek, kendini dövmek.	-	-	-	-
455.	**el başa ur-**	Elini başına götürmek. II. İsteyerek, seve seve, elbette` anlamlarında onama bildiren bir hareket.	-	-	X	-
456.	**el bir it-**[71]	Birlikte hareket etmek, el birliği yapmak.	X	-	X	X
457.	**el çek-**	Uzaklaşmak, ilgiyi kesmek, uzak durmak.	X	-	X	X
458.	**el(i) ir-**	Bir şeye erişmek, bir şeyin ele geçmesi, bir şeye sahip olmak, fırsat bulmak, gücü yetmek. (2)	X	-		X
459.	**el ḳo-**	Dokunmak. II. Zorla sahip olmak.	X	-	X	-
460.	**el tut- /elini ṭut-**	Yardım etmek, destek olmak.	X	X	X	-
461.	**el ur-**	Elini sürmek, dokunmak II başlamak, el atmak.(3)	X	-	X	-
462.	**el yu-**	-den elini çekmek, -i bırakmak, -den vazgeçmek.(2)	X	-	X	X

[71] TDK'da "el birliği etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

463.	**elden çıḳ-**	Kaybetmek II elinden gitmek.	X	-	X	-
464.	**elde ol-**	Gerçekleştirilmek, istenilen sonuca ulaşmak.	**-**	**-**	**-**	**X**
465.	**elden çıḳar-**	Kaybetmek, elinden kaçırmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
466.	**elden ele yol bul-**[72]	Bir kişiden diğerine geçmek, nesilden nesle aktarılmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
467.	**elden ne gelse itmek**[73]	Gücünün yettiği her şeyi (sonunu düşünmeden) yapmak.(2)	**X**	**-**	**X**	**-**
468.	**elden var-**	Elden gitmek, zayi olmak, mahvolmak./ (2)	**X**	**-**	**-**	**-**
469.	**elden var-**	Elden gitmek, zayi olmak, mahvolmak.	**X**	**-**	**-**	**-**
470.	**elden ele var-**[74]	Elden ele gezmek, iyi nitelikleri dolayısıyla çok ilgi görmek, çok beğenilmek. II. Sürekli olarak bir kişiden ötekine gitmek, çok sevgili değiştirmek.	**X**	**-**	**X**	**-**
471.	**ele gel-**	Ulaşmak, nail olmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
472.	**ele getür-**	Ele geçirmek, elde etmek, yakalamak, kazanmak. (2)	**X**	**-**	**X**	**-**
473.	**ele gir-**	Eliyle tutmak, avcuna almak II elde etmek, ulaşmak, yakalamak.(4)	**X**	**-**	**X**	**-**
474.	**etegine dest ur-**[75]	Eteğine tutunmak/yapışmak; eteğine sığınmak II. Birinin koruyuculuğu altına girmek, bir kişiye bağlanmak, onun yolunu tutmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
475.	**eli altında**	(Eli altında olmak) Hâkimiyeti, emri altında olmak. [zir-dest-zir-engüşt]	**X**	**-**	**X**	**X**
476.	**eli dāmenin ter it-**	Eteğine el uzatmak/değdirmek. II. Namusunu kirletmek. Farsçada "ter-damen" biçimindeki ifadenin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır.	**-**	**-**	**-**	**-**
477.	**eli ditre-**	Eli titremek. II. Çok korkmak, bir şeyi yapmaktan kaçınmak.	**-**	**-**	**-**	**-**

[72] TDK'da "elden ele geçmek" şeklinde geçmektedir.
[73] TDK'da "elinden geleni yapmak" şeklinde geçmektedir.
[74] TDK'da "elden ele dolaşmak" şeklinde geçmektedir.
[75] Sözlüklerde "eteğine yapışmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

478.	**eli teng ol-**[76]	Eli dar veya darda olmak. II. Paraya sıkışmak, parasız kalmak.	X	-	-	-
479.	**elif lām it-**	Elifi Lam etmek. II. Elif gibi düz boyunu lam harfi gibi eğmek. III. Eğilmek.	-	-	-	-
480.	**elin dek tut-**	Elini hareket ettirmemek. II. Saldırmamak, hücum etmemek.	**X**	-	-	-
481.	**elinden al-**	Mahrum etmek, sahip olduğu şeyi ele geçirmek.	**X**	-	**X**	-
482.	**eline ayaġına yüz ur-**	Eline ayağına yüz sürmek. Sevgi ve bağlılığını ifade etmek için eline/ayağına kapanmak.	-	-	-	-
483.	**eline diş ur- / elin ışır-**[77]	Elini dişleri arasına alıp sıkmak/ısırmak, elini dişlemek. II. Duygularını belli etmemek için elini ısırmak.	**X**	-	-	-
484.	**elini tart-**	Elini çekmek. II. –den vazgeçmek.	-	-	-	-
485.	**eliyle it-**	Kendi kendisine yapmak, kendi davranışları sonucunda yine kendine zarar vermek.	-	-	-	-
486.	**elinden gel-**	Yapabilmek (2)	**X**	-	**X**	**X**
487.	**elüñde ol-**	Elinde olmak; I. Bakımı, gözetimi altında olmak. II. Egemenliği altında, yetkisinde olmak.	**X**	-	**X**	-
488.	**elüne āb ḳoma-**	Eline su dök(eme)mek. II. `değerce ondan çok geride` anlamında kullanılan bir söz.	-	-	-	-
489.	**elüyle ayaġuna balta ur-**	Kendi ayağına balta vurmak. II. Kendi kendine zarar vermek.	-	-	-	-
490.	**emān iste-**	Aman istemek: Sığınıp merhamet istemek, affedilmeyi dilemek.(2) [emān hasten]	-	-	-	-
491.	**encām vir-**	Bitirmek, sona erdirmek.	-	-	-	-
492.	**er elin tutmamış [ol-]**[78]	Bakire olmak.	**X**	-	-	-

[76] TDK'da "eli dar olmak" şeklinde geçmektedir.
[77] TDK'da "elini dişlemek" şeklinde geçmektedir.
[78] TDK'da "eline erkek eli değmemiş olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

493.	**erlik göster-**	Erkeklik göstermek, erkekliğin ne demek olduğunu bir başka erkeğe öğretmek. Böylece karşısındaki erkekten daha erkek(!) olduğu iddiasında bulunmak.	X	-	-	-
494.	**eser eyle-/it-/ ḳıl**	Tesir etmek, etki etmek.(4)	-	-	-	-
495.	**eser ḳalma-**	Hiçbir belirti, iz olmamak.	**X**	-	-	-
496.	**eser vir-**	İşaret vermek, belli etmek.	-	-	-	-
497.	**esrār gözle-**	Bir şeyleri gizlemek, gizli tutmaya çalışmak.	-	-	-	-
498.	**estaġfiruʿllāh ḳıl-**	Yaptığı şeyler için pişman olup tövbe etmek, affedilmeyi talep etmek.	-	-	-	-
499.	**etegin tut-**	Eteğini tutmak. II. Peşinden ayrılmamak.	**X**	-	**X**	-
500.	**etegin ḳo-**	Eteğini tutmak. II. Peşinden ayrılmamak.	-	-	-	-
501.	**eteġine ṭolaş-**[79]	Eteği(ni) elden bırakmak. II. İlgiyi kesmek, uzaklaşmak.	**X**	-	**X**	-
502.	**etegüñe el irür**	Eteğine elini uzatmak. II. Sevgiliyle fiziksel olarak yakınlaşmak, elde etmek.	-	-	-	-
503.	**etmegin taşdan çıkār**	En zor koşullarda bile kazancını sağlamak.	**X**	-	**X**	-
504.	**evde geyiklik avda arslanlıḳ [et-]**	Evde geyik gibi sakin/itaatkar ve avlanmaya müsait olmak; dışarda aslan gibi cesur ve savaşçı olmak. II. Bir kişinin özel alanda ve kamusal alanda farklı kimlikler edinmesine işaret ediliyor. Beyitte güçlü hükümdarın sevdiğinin yanında avcı sıfatıyla değil "av" sıfatıyla bulunduğu anlatılmaktadır.	-	-	-	-
505.	**eylüge yavuzluḳ ḳıl-**[80]	İyiliğe karşı kötülük yapmak.	**X**	-	-	-
506.	**eyü gel-**	Hoş karşılanmak, beğenilmek.	**X**	-	**X**	-

[79] Sözlüklerde "eteği ayağına dolaşmak" şeklinde geçmektedir.
[80] TDK'da "iyiliğe kemlik etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

507.	**fāl aç-**	Fal bakmak, bakla, iskambil, kahve, kitap vb. şeylerden anlamlar çıkararak gelecekten haber vermeye çalışmak.	X	-	X	-
508.	**fāl toġru gel-**	Fal gerçekleşmek, gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek.	-	-	-	-
509.	**fānī evden raḫtını ır-**	Gelip geçici bir eve benzetilen dünyadan eşyalarını ayırmak. Bu dünya ile ilişkisini kesip, uzaklaşmak. II. Ölmek, öbür dünyaya göç etmek.	-	-	-	-
510.	**farḳ it-/ eyle-**	Ayırt etmek, seçmek (8)	**X**	-	**X**	**X**
511.	**farḳ ol-**[81]	Seçilip ayırt edilmek.	**X**	-	**X**	**X**
512.	**farḳ ur-**	Baş vurmak/koymak.	-	-	-	-
513.	**farḳuna ḳadem bas-**	Kafasının üstüne/tepesine adım atmak. II. Karşısındaki kişiye büyük saygı ve ilgi duyulduğunu, çok değer verildiğini ifade etmek için söylenen, günümüzde "başımın üstünde yerin var" şeklindeki ifadede de yaşayan söz grubu.	-	-	-	-
514.	**felāh bul-**	Kurtulmak, selâmete ermek.(2)	**X**	-	-	-
515.	**felek berātın yaz-**	Kaderin gerçekleşmesi. II. Ölmek.	-	-	-	-
516.	**felekden behre ilt-**	Bahtından nasibine düşeni almak; güzel, hoşa giden bir şeyden kısa bir süre de olsa yararlanmak, sebeplenmek.	-	-	-	-
517.	**felek perdeden rāzī çıḳar-**	Talihin beklenmedik olaylar yaşatması.	-	-	-	-
518.	**ferāġ bul-**	Rahatlık bulmak; huzur bulmak.	-	-	-	-
519.	**ferāġat bul-**	Kurtulmak, rahata ulaşmak.	-	-	-	-
520.	**feraġat göster-**	Vazgeçmek.	**X**	-	-	-
521.	**feryād it-/ ḳıl-/eyle-**	Yüksek sesle haykırmak.	**X**	-	-	-

[81] TDK'da ve Tanyeri'de "fark olunmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

522.	**feryād ḳopar-/ sal**	Yüksek sesle bağırmak, haykırmak.	X	-	-	-
523.	**feryād ir-**	İmdada koşmak.	-	-	-	-
524.	**fesāda var-**[82]	Karışıklık, kargaşa çıkmak.	**X**	-	-	-
525.	**feṭānet tut-**	Fetanet, Peygamberlerin sıfatlarından biri olup ve "üstün zekâ gücüne sahip olma" anlamına gelmektedir. Beyitte, bir rahibin remil, sihir, kehanet vb yöntemler aracılığıyla sıradan insanlardan farklı bir anlayış, tanıma, bilme gücüne sahip olduğu ifade edilmek istenmektedir.	-	-	-	-
526.	**fidā ḳıl-**[83]	Kıymak, gözden çıkarmak.	**X**	-		-
527.	**fidā vir-**	Bağışlamak.	-	-	-	-
528.	**fiġān eyle-/ ḳıl-**[84]	Bağırarak ağlamak, inlemek.	**X**	-	-	-
529.	**fikir ḳıl-**	Karar vermek; kararlaştırmak.	-	-	-	-
530.	**fikr irür-**	Akıl erdirmek, ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.	-	-	-	-
531.	**fikrine baş piç ol-**	Düşünmek için kafayı/boynu bükmek, eğmek ya da düşünmek için aklı kıvrım kıvrım yapmak dolaştırmak, karmakarışık hâle getirmek şeklinde ifade edilebilir. II. Mecazi olarak "bir şey/konu hakkında kafa yormak, üzerinde etraflıca düşünmek" anlamında kullanılmıştır	-	-	-	-
532.	**fikrine gehī gül gehī ḫār gel**	Aklına kah gül kah diken gelmek. II. Bir gülüp bir ağlamak; bir an iyi şeyler düşünüp sevinmek, ardından kötü şeyler düşünüp üzülmek.	-	-	-	-
533.	**firāḳ çek-**	Ayrılık sıkıntısı yaşamak.	-	-	-	-
534.	**funduḳ vir-**	Fındık vermek. II. Öpücük vermek, öpmek.	-	-	-	-

[82] TDK'da "fesada vermek" şeklinde geçmektedir.
[83] TDK'da "feda etmek" şeklinde geçmektedir.
[84] TDK'da "figan etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

535.	**furṣat bul-**	Uygun, elverişli zaman bulmak.	X	-	X	-
536.	**furṣat fevt ol-**	Fırsatı kaçırmak, elverişli durumdan yararlanamamak.	**-**	**-**	**-**	**X**
537.	**furṣat gözed-**	En uygun şartı, durumu veya zamanı kollamak.	**X**	**-**	**X**	**-**
538.	**furṣat vir-**	Bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak.	**X**	**-**	**X**	**-**
539.	**ġaflet yuḫusında giriftar [ol-][85]**	İdraksizlik, bilgisizlik, aymazlık içinde olmak.	**X**	**-**	**-**	**-**
540.	**ġam çek-**	Tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek.	**X**	**-**	**X**	**X**
541.	**ġam tut-**	Üzüntü, gam veya kederin bir şeyi etkisi altına alması.	**-**	**-**	**-**	**-**
542.	**ġam yi-[86]**	Tasalanmak, üzülmek, kaygılanmak, kederlenmek.(2)	**X**	**-**	**X**	**X**
543.	**ġamz it-**	Arabozuculuk, söz taşıma, gammazlık, münâfıklık yapmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
544.	**ġarāmet çek-**	Sıkıntı çekmek, üzüntüye duçar olmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
545.	**ġarḳ eyle-[87]**	Bir şeyle aşırı derecede dolmuş olmak, bir şeye batmak, boğulmuş halde bulunmak. (7)	**X**	**-**	**-**	**-**
546.	**garḳ ol-**	Batmak, boğulmak II bir şeyle aşırı derecede dolmuş olmak; bürünmek. (5)	**X**	**-**	**-**	**-**
547.	**ġarka var-**	Batmak, boğulmak.(2)	**X**	**-**	**-**	**-**
548.	**ġarḳa vir-**	Suyla doldurmak, sular altında bırakmak, boğmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
549.	**ġayret it-**	Sabretmek, dayanmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
550.	**ġayretde ḳal-**	Bir amaç uğruna çalışma, gayret gösterme. Tebdizde yok	**-**	**-**	**-**	**-**
551.	**[Gehį] gögsin [geh] yüzini dög-**	Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek; vurunmak:	**-**	**-**	**-**	**-**
552.	**geh oturur geh ṭurur**	Öfke, heyecan vb. duygular sebebiyle yerinde duramaz olmak, kalkıp kalkıp oturmak.	**-**	**-**	**-**	**-**

[85] TDK'da "gaflet uykusuna dalmak" şeklinde geçmektedir
[86] Tanyeri'de "gam yememek" şeklinde geçmektedir.
[87] TDK'da "gark etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

553.	**gelesini gidesini unıt**	Geleceğini gideceğini unutmak. II. Bir sebepten dolayı ne yapacağını bilemez hale gelmek.	-	-	-	-
554.	**genc ü māl dök-**	Para dökmek veya akıtmak. II. Çok para harcamak.	-	-	-	-
555.	**gerd al-**	Tozunu almak, bir yerin tozunu temizlemek.	-	-	-	-
556.	**gerd id-**	Toz toprak haline getirmek. II. Un ufak etmek; çok ufak kırıntılar durumuna getirmek, parçalamak.	-	-	-	-
557.	**gerd ḳopar-**	Toz kaldırmak, tozu dumana katmak, altüst etmek.	-	-	-	-
558.	**gerdān ol-**	Dönüp dolaşmak. II. [Zaman] Akıp gitmek, geçmek, ilerlemek.(2)	-	-	-	-
559.	**gerden tart-**	Boyun çekmek, eğilirken dik duruma gelmek. II. Boyun eğmemek, isyan etmek, karşı çıkmak.	-	-	-	-
560.	**gerdine yil irmez**	"Rüzgar izine/tozuna yetişemez", "çok hızlı" anlamında bir söz.	-	-	-	-
561.	**germ it-/ ḳıl-**	Hararetlendirmek, coşkunluk vermek, şevke getirmek.	-	-	-	-
562.	**germ ol-**	"Hararetlenmek, kızışmak, çok arzu duymak; coşmak." (6) "cana yakın, içten, dostça davranmak"(2) "kızmak, öfkelenmek" (2) "yadırgamaz olmak, hoşlanır olmak, alışmak, benimsemek", "güzel hikâyelerin anlatımıyla eğlence meclisi güzelleşmek"	-	-	-	-
563.	**gice ḳal-**	Geç kalmak, gecikmek.	**X**	-		-
564.	**giceyi gündüze ḳat- /giceyi güne ḳat-**	Geceyi (gecesini) gündüze (gündüzüne) katmak; aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek.	**X**	-	**X**	**X**
565.	**gil döşen-**	Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık gibi duygular nedeniyle dövünmek, başına toprak saçmak.	-	-	-	-
566.	**gil ile āfṭābı ört-**	Balçık ile güneşi sıvamak. II. Herkes tarafından bilinen, saklanması imkânsız olan bir şeyi gizlemeye çalışmak.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

567.	**gile ḳıl-**	Yakınmak, şikayet etmek.	-	-	-	-
568.	**girih bıraḳ-/ur-**	Düğüm atmak, düğümlemek.	-	-	-	-
569.	**girü dön-/git-**	Tekrar geldiği yere dönmek, avdet etmek.	**X**	-	-	-
570.	**girü vir-**	Bir şeyi aldığı yere veya kimseye vermek, iade etmek.	**X**	-	-	-
571.	**göç eyle-**	Bulunduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek.	**X**	-	-	-
572.	**göge ir-**	Gökyüzüne ulaşmak. II. Beklenmeyen bir mutluluğa ermek.	-	-	**X**	-
573.	**gögsin dög-**	Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek, dövünmek.	**X**	-	**X**	-
574.	**gögsin ger-**	Pek çok güçlüğe karşı koymak,dayanmak, kendini siper etmek.(2)	**X**	-	**X**	**X**
575.	**gögsin ötür-**	Göğüs geçirmek, iç geçirmek; derin soluk alarak üzüntüsünü belli etmek. Bu deyim Taramada sadece ötür- alınarak eksik bırakılmış. Ordaki örnekte de gögsin ötür- şeklinde. Basılı olanda belki başka örnekler de vardır.	**X**	-	-	-
576.	**gögsine taş ur-**	Göğsüne taş vurmak. II. Çaresiz kalarak çok pişman olmak.	-	-	-	-
577.	**gökden bir iğne düşse yir yoġ**	İğne atsan yere düşmez. II. Çok kalabalık.	-	-	-	-
578.	**gölgesin ādem ṣanup ürk-**	Kendi gölgesinden korkmak. II. Çok korkak olmak, bir sakınca söz konusu olmayan işlere girişmekten bile korkmak.	-	-	-	-
579.	**gölgesiyle savaş id iste-**	Gölgesiyle savaşmak istemek. II. Çok sinirlenmek, her an herkesle/her şeyle kavgaya tutuşacak durumda olmak	-	-	-	-
580.	**göñle key ur**	Gönlü dağlamak. II. Üzmek.	-	-	-	-
581.	**göñle nār ur-/ göñüle āteş ur-**	Gönlüne ateş düşürmek. II. Âşık etmek, aşk ateşiyle yakmak.	-	-	-	-
582.	**göñli aḳ-**	Bir kimse ya da bir şeye karşı güçlü sevgi duymak.	**X**	-	**X**	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

583.	**gönli āteş tol-**	Gönlüne ateş düşmek, üzülmek.	-	-	-	-
584.	**gönli bulan-**	Üzülmek, huzursuz olmak.	**X**	-	**X**	**X**
585.	**gönli dolan-**	Canı sıkılmak, üzülmek.	-	-	-	-
586.	**gönli dölen-**	Gönlü huzura kavuşmak.	**X**	-	-	-
587.	**gönli içün**	Bir kimsenin gönlü hoş olsun diye, hatırı için.	-	-	-	-
588.	**gönlin aç-**	Gönül açmak, iç açmak II Neşeli, eğlenceli ve hoş şeylerle iç sıkıntısını gidermek, huzura kavuşmak.	**X**	-	**X**	-
589.	**gönlin ele al-/ gönül al-**	Birini razı ve hoşnut etmek, sevindirmek, gönlünü almak.	-	-	-	-
590.	**gönlinden göge yol çek-**	Gönülden gökyüzüne yol açmak. II. Beyitte "gönülden göğe yol çekse" ifadesi yapılan işin zorluğuna gönderme yapıyor olmalıdır. Bağlam Barbed olduğu için bu ifadeyle muhtemelen icrası çok zor olan, çok güzel şarkılar çalmak kastedilmektedir.	-	-	-	-
591.	**gönline düş-**	Aklına gelmek, hatırlamak. (2)	**X**	-	**X**	-
592.	**gönlü bir egnü düz ol-**	Birlikte hareket etmek, iş birliği yapmak.	-	-	-	-
593.	**gönlü git-**	Âşık olmak.	-	-	-	-
594.	**gönlini feraḥ tut-**	İç rahatlığını, huzurunu korumak; kaygılanmamak.	-	-	-	-
595.	**gönül aḫtar-**	Sevdiği/istediği/beklediği şeyden yüz çevirmek-vazgeçmek.	-	-	-	-
596.	**gönül al-**	Birini kendine âşık etmek, gönlünü çelmek.	**X**	-	**X**	-
597.	**gönül bağla- / gönül berk it-**	Severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak.(3)	**X**	-	**X**	**X**

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

598.	**gönül bir eyle-**[88] [89]	Kalpleri birleştirmek/bir araya getirmek. II. Karşlıklı sevgi oluşturmak.	**X**	-	**X**	-
599.	**gönül düz-**	Gönlünü yapmak, birini razı ve hoşnut etmek.	**X**	-	-	-
600.	**gönül ẖōş eyle-/it-**	Bir kimseyi sevindirmek, memnun etmek.	**X**	-	**X**	**X**
601.	**gönül … ol-**	(bir şeyde) gönlü olmak, sevip istemek.	**X**	-	**X**	**X**
602.	**gönül taş idin-**	Taş kalpli kesilmek. II. Acımasız, merhametsiz ve zalim olmak.	-	-	-	-
603.	**gönül yak-**	Ruhunu ve kalbini yakmak. II. Kendisine duyulan aşk nedeniyle acı çektirmek.	-	-	**X**	-
604.	**gönüller bir [ol-]**	Birden fazla kişinin aynı şeyi istemesi.	-	-	-	-
605.	**göz dik- /gözini dik-**	Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.	**X**	-	**X**	**X**
606.	**göz göre**	Göz göre göre; belli ve apaçık olarak, herkesin gözü önünde.	**X**	-	**X**	-
607.	**göz ir-**	Göz değmek: Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek.	-	-	-	-
608.	**göz irdügince / göz irdükçe**	Göz alabildiğine; gözün görebileceği en uzak yerlere kadar.(3)	-	-	-	-
609.	**gözine/gözi üstine barmaḳ ko-**	Gözünün üzerine parmak koymak. Onaylamak, kabul etmek anlamına gelen ifade ve aynı anlama gelen bir hareket. Farsçadaki "angusht bar chashm (dīda) nihādan" deyiminin bir çevirisi. Günümüz Türkçesinde "baş üstüne, emrin olur" anlamlarına gelen ve "başım gözüm üstüne" gibi ifadelerde de varlığını sürdürdüğü söylenebilir. (2)	-	-	-	-
610.	**göz nūrı**	Gözün ışığı. II. Çok sevilen, değerli sayılan kimse için kullanılan söz grubu.	**X**	-	**X**	-
611.	**göz yum-**[90]	Gözünü kapamak. II Yüz çevirmek, umudunu kesmek, vazgeçmek.(3)	**X**	**X**	**X**	**X**

[88] TDK'da "gönül birlemek" şeklinde geçmektedir.
[89] Eyüpoğlu'nda "gönül birliği etmek" şeklinde geçmektedir.
[90] Aksoy'da "göz örtmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

612.	**gözden bıraḳ**	Gözden düşürmek, önceden gösterilen ilgiyi kesmek.	X	-	X	-
613.	**gözden çıḳ-**	Gözden düşmek; bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek.(2)	**X**	-	**X**	-
614.	**gözden düş-**	Bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek.	**X**	-	**X**	-
615.	**gözden gider-**	Göz önünden uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak. II. İlgiyi kesmek.	-	-	-	-
616.	**gözden git-**	Gözde bulunmamak II ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak.	-	-	**X**	-
617.	**gözden götür-**	Gözden uzaklaştırmak, uzak tutmak.	-	-	-	-
618.	**gözden ṭulun-**	Gözden kaybolmak, görünmez hâle gelmek.	-	-	-	-
619.	**gözden ḳurtıl-**	Beyitte başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmenin yanlışlığı dile getirilirken bunun karşına "gözinden kurtılmak/gözden kurtılmak" ifadesi konulduğundan, bu ifadenin "kendini büyük gören gözden kurtulmak" yani "büyüklenmekten, kibirli davranmaktan uzaklaşmak" anlamına gelebileceği söylenebilir.	-	-	-	-
620.	**gözden yaşur-**	Göremeyeceği bir yere koymak, saklamak.	-	-	-	-
621.	**gözden yavın-**	Gözden kaybolmak; ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak.	-	-	-	-
622.	**göze görinmez / gözine gelmez/ gözine girme-/ gözüme ẕerre gelmez**	Yanında bir değeri olmamak, umursamamak. (5)	**X**	-	**X**	-
623.	**gözi bıñarı ḳan ırmaġı ol**	Göz pınarları kan ırmağına dönüşmek, kan ağlamak. II. Gözden göz yaşı yerine çokça kan akmak.	-	-	-	-
624.	**gözi ḳal-**	Çok beğenip elde edemediği bir şeye karşı arzu duymak.	**X**	-	**X**	**X**

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

625.	**gözi ḳarard-**[91] [92]	Umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek.	X	-	X	X
626.	**gözi ol-**	Gözü (bir şeyde) olmak, bir şeye heves beslemek, o şeye eğilimli olmak.	**X**	-	-	-
627.	**gözi tuş ol-**	Gözüne ilişmek; birdenbire, istemeden görmek.	-	-	-	-
628.	**gözin ṭuş ḳıl-**	Gözünü dikmek, dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.	-	-	-	-
629.	**gözi üzre bil-**[93]	Günümüz Türkçesinde "baş üstüne, emrin olur" anlamlarına gelen ve "başım gözüm üstüne" gibi ifadelerde de varlığını sürdüren, Farsçadaki "rûy-ı çeşm(em)" ibaresinin bir karşılığı sayılabilecek ifade ve aynı anlama gelen bir hareket. Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.	**X**	-	-	-
630.	**gözi yolda [ol-]**[94]	Birinin gelmesini merak, istek veya özlemle beklemek.	**X**	-	**X**	**X**
631.	**gözin aç-**	Dört gözle beklemek, çok isteyerek veya özleyerek beklemek.	**X**	-	**X**	**X**
632.	**gözin ırma-**	Gözünü ayırmamak. Bir şeye sürekli olarak bakmak.(3)	**X**	-	**X**	**X**
633.	**gözin yumma-**	Gözün yummamak, gözünü kapatmamak II uyku uyumamak.	**X**	-	-	**X**
634.	**gözinden sürmeyi ḳap-**	Hırsızlıkta çok becerikli, çok usta olmak.	-	-	-	-
635.	**gözinden ır-**	Gözden uzak kalmak. II. Yakınında olmamak, görüşmemek, ayrı düşmek.	-	-	-	-
636.	**gözine gel-/gözine görin-/göze görin-**	Gözüne ... gibi görünmek; ... gibi gelmek; ... sanısı vermek; ... sanısı yaratmak.	**X**	-	**X**	-
637.	**gözine sür-**	Bir nesneyi gözüne sürmek. II. Sevgi, muhabbet ve hasret göstergesi olarak bir nesneyi gözüne değdirmek.	-	-	**X**	-

[91] TDK'da "gözünü karartmak" şeklinde geçmektedir.
[92] Eyüpoğlu'nda ve Tanyeri'de "gözü kararmak" şeklinde geçmektedir.
[93] TDK'da "göz üstüne" şeklinde geçmektedir.
[94] Eyüpoğlu'nda ve Tanyeri'de "gözü yolda kalmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

638.	**[…] gözine tar ol-**	Büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak; çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak.	-	-	-	-
639.	**gözine tur-**	Yaptığı şeylerin karşılığında ceza olarak kör olmak.	-	-	**X**	-
640.	**gözini toyur-**	Bol bol vermek.	**X**	-	-	-
641.	**gözleri illā ki ṭoprāḳ ṭoyurmaz**	İnsanoğlunun gözünü topraktan başkası doyurmaz. Kendinden olan veya kendisine verilen şey ne kadar çok olursa olsun, bununla yetinmeyenler için söylenen bir ilenme sözü.	**X**	-	**X**	-
642.	**gözlere rūşenāyī vir**	Göz aydınlığı, müjde vermek. Sevindirmek.	-	-	-	-
643.	**gözlerini uyḳu tut-**[95]	Uykuya dalmak.	**X**	-	**X**	**X**
644.	**gözü gönlü rūşen [ol-]**	Gözü gönlü aydınlanmak. II. Neşelenmek, ferahlamak.	-	-	-	-
645.	**gözüñ aç-**	Uyanık ve dikkatli olmak. (2) Kendine gelmek, ayılmak.	**X**	-	**X**	**X**
646.	**güç it-**	Zulmetmek, gadretmek.	**X**	-	-	-
647.	**güç ḳıl-**	Zor kullanmak, kötülük etmek.	**X**	-	-	-
648.	**gücü yit-**	Eldeki imkânlarla ancak altından kalkabilmek, üstesinden gelebilmek.(4)	**X**	-	**X**	-
649.	**güftārlardan fuḥş it-**	Açık saçık sözler söylemek.	-	-	-	-
650.	**ġulām-ı ḥalḳa der-güş ol-**	Kulağı halkalı (küpeli) köle olmak. (2)	-	-	-	-
651.	**gülşen it-/ ḳıl-/ ol-**	Bir yeri gül bahçesine çevirmek. II. Bir yeri süslemek, donatmak, güzelleştirmek./kırmızı renkli etmek/olmak.	-	-	-	-
652.	**gül bigi ḳoḳup elüñden bıraḳmaḳ**	Gül gibi koklayıp atmak. II. Bir süre bir kişi/şeyden yararlanmak, o kişi/şey ile hoşça vakit geçirmek.	-	-	-	-

[95] TDK'da ve Eyüpoğlu'nda deyimin olumsuz şekli "gözüne uyku girmemek" yer almaktadır.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

653.	**gümān ilet-**[96]	Şüphe duymak; kuşkulanmak.	-	-	**X**	-
654.	**günin ḳara it-**	Güneşini karartmak. Işığını, parlaklığını yitirmesine yol açmak. II. Kötülüğü dokunmak, mutsuz etmek.	-	-	-	-
655.	**günin ḳara ol-**	Gündüzü kararmak/geceye dönmek. II. İyi olan durumu kötüleşmek; neşesi, keyfi kaybolmak, sıkıntılı bir duruma düşmek.	-	-	-	-
656.	**günüñi dün eyle-**	Günlerini gece eylemek. II. İyi olan bir durumu/şeyi kötüye çevirmek; çok kederlenecek bir durum içine sokmak.	-	-	-	-
657.	**gūş it- /ḳıl-/eyle-/ ur-**	Kulak vermek, dinlemek, merak edip dinlemek.(11)	-	-	-	-
658.	**gūş ol-**	Kulak kesilmek; büyük bir dikkatle dinlemek.	-	-	-	-
659.	**güvāhī vir-**	Şahitlik etmek.(4)	-	-	-	-
660.	**güẕer ḳıl-**	Vazgeçmek.(2) diğerleri geçip gitmek, dolaşmak, ilerlemek, yolu düşmek anlamlarında.	-	-	-	-
661.	**ḫaber irişdür-/ ḳıl**	Haber göndermek.	-	-	-	-
662.	**ḫaber vir-**	Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek.(10)	**X**	-	-	**X**
663.	**ḫaber şor-**	Bir şey veya kimsenin ne durumda olduğunu öğrenmek istemek.	-	-	-	-
664.	**ḫabs ḳo-**	Hapsetmek, bir yere kapatıp salıvermemek.	-	-	-	-
665.	**ḫācet degül**[97]	Gerekmez, ihtiyaç yok.	**X**	-	**X**	-
666.	**ḫadd bul-**	Bir sınıra ulaşmak; son bulmak.	-	-	-	-
667.	**ḫadd ü ġāyet bul-**	Son bulmak, bitmek, tükenmek.	-	-	-	-
668.	**ḫadden aş-**	Sınırı aşmak, aşırı gitmek.(6)	**X**	-	**X**	-
669.	**ḫadden geç-**	Haddini aşmak, ölçüyü kaçırmak, aşırı gitmek.	-	-	-	-

[96] Eyüpoğlu'nda "güman etmek" şeklinde geçmektedir.
[97] Sözlüklerde "hacet yok "şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

670.	**ḫaddi yoḳ**[98]	Haddi hesabı olmamak; sayılamayacak kadar çok, sınırsız, ölçüsüz olmak.	**X**	-	-	-
671.	**ḫāk āba ḳarışalı**	Toprağı suya karıştığından/karıştırıldığından beri. II. İnsanın topraktan yaratılmasına atıfla, bir kimsenin varoluşunun başlangıcı kastedilmektedir. III. Kendimi bildim bileli.	-	-	-	-
672.	**ḫāk ol-**	Toprak olmak. "Toprağa dönüşmek, yok olmak" "benlik davasından vazgeçmek", "Nasibi toprak olmak. Payına toprak düşmek, ölmek" anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır.	-	-	-	-
673.	**ḫāke er-**	Yerin dibine girmek. II. Yok olmak, ortadan kaybolmak.	-	-	-	-
674.	**ḫāke yüz ur-**	Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek.	-	-	-	-
675.	**ḫaḳīḳat bil-**	Tam anlamıyla, bütün ayrıntılarına kadar bilmek. Emin olmak, şüphesi bulunmamak.	-	-	-	-
676.	**ḫaḳīr ü püşt oḳu-**	Küçümsemek, küçük ve değersiz görmek, hor görmek.	-	-	-	-
677.	**ḫākister ol-/ et-**	Kül olmak/etmek, bütünüyle yanmak/yakmak, kül haline gelmek/getirmek.	-	-	-	-
678.	**ḫaḳḳın vir-**	Hakkını vermek. II. Birinin çalışmasının karşılığını gereğince değerlendirmek.	**X**	-	**X**	-
679.	**ḫaḳḳuñ yüzini ört-**	Gerçeğin üstünü örtmek; gerçeği gizlemek.	-	-	-	-
680.	**ḫāk-sār it-**	Yerle bir etmek; yok etmek.	-	-	-	-
681.	**ḫāl ir-**	Çok şaşırmak, büyük bir şaşkınlığa düşmek.	-	-	-	-
682.	**ḫāli ḳalma-**	Hâli kalmamak; gücü, takati, eski durumu olmamak.(3)	**X**	-	**X**	-
683.	**ḫalāṣ bul- / ol-**	Kurtulmak, azat olmak.	**X**	-	-	-
684.	**ḫalāṣ eyle-/ et-**	Kurtarmak.	-	-	-	-

[98] TDK'da "haddi hesabı yok" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

685.	**ḫālāt başa aḳ-**	Haller başına akın etmek; düşünceler zihnini istila etmek.				
686.	**ḫalel bul-**[99]	(Halel gelmek) Bozulmak, zarara uğramak.	**X**	**-**	**-**	**-**
687.	**ḫālin ṣor-**	Bir kimseye "nasılsınız, ne durumdasınız vb." anlamında nezaket, ilgi soruları yöneltmek.	**X**	**-**	**-**	**-**
688.	**ḫāli sorış-**	Hal hatır etmek, iki kişi karşılıklı olarak bir diğerinin ne halini hatırını sormak.	**-**	**-**	**-**	**-**
689.	**ḫālī ṭur-**	Uzak durmak, yaklaşmamak, karışmamak. II. Boş durmak; işsiz kalmak, çalışmamak.	**-**	**-**	**-**	**-**
690.	**ḫālinde ḳo-**	Kendi haline bırakmak. II. Bir kimseyle, bir şeyle ilgilenmemek,yapılan işe karışmamak.	**-**	**-**	**-**	**-**
691.	**ḫalḳa ol-**	Bir şeyin etrafında dönmek, dolaşmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
692.	**ḫalvet oḳı-**	Başbaşa kalmak üzere yanına çağırmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
693.	**ḫālvet otur-/ ḫalvet ol- / ḫalvet-nişīn ol-**	Gözlerden uzak, tenha bir yere geçip oturmak; yalnız kalmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
694.	**ḫalvete gir-**	Gözlerden uzak kendi köşesine çekilmek.	**-**	**-**	**X**	**-**
695.	**ḫande tut-**	Gülme tutmak; bir süre aralıksız olarak gülmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
696.	**ḫār ü ḫāşāk yolından ırağ ol-**	Çer ve çöpler yoldan temizlenmek. II. Bir amaca ulaşmayı engelleyen şeyler ortadan kalkmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
697.	**ḫār ur-**	Diken batırmak. II. Can yakmak, üzüntü vermek.	**-**	**-**	**-**	**-**
698.	**ḫarām ol-**	Din kurallarına aykırı olmak, dinî bakımdan yasak olmak II bir şeyden gereği gibi yararlanamamak, engellenmek.	**X**	**-**	**-**	**X**
699.	**ḫarbi ḳo-**	Meydanı (birine veya bir şeye) bırakmak II. Savunduğu şeyden vazgeçmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
700.	**ḫarf it-**	Söz söylemek.	**-**	**-**	**-**	**-**

[99] TDK'da "halel gelmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

701.	**ḥarfine barmaḳ ur-/ḳon-**	Parmak ile gösterilmek. II. Dillere düşmek, ayıplanmak.	-	-		-
702.	**ḥarfüne dest ur-**	Harfüne parmak/engüşt vurmak ifadesinin "Parmak ile göstermek" diye ifade edilebilecek ve mecazen "hakkında konuşmak", "dedikodusunu yapmak" anlamının pekiştirilmiş hali.	-	-	-	-
703.	**ḥarīr ehline palāsı geydür-**	İpek giyen seçkin/nazik kimselere kaba yünden dokunmuş kıyafetler giydirmek. II. "Aşk, kişinin itibarını yerle bir eder; ona hiç yapmayacağı şeyler yaptırır" anlamında söz grubu.	-	-	-	-
704.	**ḫaṭ çek**	Çizgi çizmek, yazı yazmak. II. Bir şeylerin kaderini tayin etmek.	**X**	-	-	-
705.	**ḫāṭır ābād ḳıl**	Hatırını hoş etmek, gönlünü hoş kılmak, sevindirmek, memnun etmek.	-	-	-	-
706.	**ḫāṭırın ġubar it-**	Hatırını kırmak, gönlünü kırmak, incitmek, üzmek.	-	-	-	-
707.	**ḫātırına gerd ḳon-**[100]	Gönlüne toz konmak. I. Üzülmek.	-	-	-	-
708.	**ḫaṭırı ırıl-**	Hatırı kırılmak, -den incinmek, kırılmak, üzülmek.	**X**	-	**X**	-
709.	**ḫāṭırı içün**	Bir kimsenin gönlü hoş olsun diye.	**X**	-	-	-
710.	**ḫāṭırı uz degül**	Arası olmamak; iyi geçinememek.	-	-	-	-
711.	**havāda uç-**[101]	Havada uçmak, kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak. II. Sevgiliye duyulan aşk ile kendinden geçmek.	**X**	-	**X**	-
712.	**ḥayā perdesin yüzden götür-**	Utanma örtüsünü yüzden kaldırmak. II. Utanma duygusunu kaybetmek, utanç duyulan şeyleri çekinmeden yapabilecek duruma gelmek (2)	-	-	-	-
713.	**ḥayāt bul-**	Yeniden canlanmak, hayat bulmak, canlılık kazanmak.	-	-	-	-
714.	**ḥayāt sür-**	Yaşamak, hayatını sürdürmek.	-	-	**X**	-

[100] Eyüpoğlu'nda "hatıra toz konmamak" şeklinde geçmektedir.
[101] Sözlüklerde "havalara uçmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

715.	**ḫayr iş işle-**	Dine ve insanlığa uygun, iyi bir davranışta bulunmak.	X	-	-	-
716.	**ḫayr işi teʾḫīre ḳoma-**	Hayır işlerini ertelemek uygun değildir, bir an önce harekete geçmek, acele etmek gereklidir anlamında söz grubu.	-	-	-	-
717.	**ḫayre dön-**	Olumsuz sonuçlanacak bir işi olumluya çevirmek.	-	-	-	-
718.	**ḫayret baş-**	Hayrete düşmek, şaşırmak, şaşırıp kalmak.	-	-	-	-
719.	**ḥelāl it-/eyle-ḥalāl eyle-**	Üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak II hakkını, emeğini bağışlamak.(4)	**X**	-	-	-
720.	**hem-āġūş ol**	Kucak kucağa, sarmaş dolaş olmak.	**X**	-	-	-
721.	**hem-dest ol**	"El ele vermek; dost olmak",(3) anlamının yanı sıra yakınlaşmak, gönül eğlendirmek gibi bir anlama işaret etek üzere de kullanılmıştır.	**X**	-	-	-
722.	**hem-terāzū ol**	Aynı tartıda tartılmak, bir kefeye konulmak, denk olmak.	**X**	-	-	-
723.	**hiç bir kimse ḥaḳḳın kimseye ḳoma**	Haksızlığa uğrayan kişinin hakkını savunmak; yapılan haksızlığı karşılıksız bırakmamak.	-	-	-	-
724.	**ḥicābı götür-**	Örtüyü kaldırmak. II. Utanıp, çekinmeyi bir kenara bırakmak.	-	-	-	-
725.	**hīçe ṣat-**	Yok pahasına vermek II çok ucuza satmak.	**X**	-	**X**	-
726.	**ḫidmet eyle-**	İş görmek, çalışmak ve birinin emrinde olmak, amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak anlamındadır. (6)	**X**	-	-	-
727.	**ḫidmet / ḫidmetler it-**	Birini ağırlamak, ikramda bulunmak, ihtimam göstermek, hoş muamelede bulunmak. (3)	-	-	-	-
728.	**ḫilāfın tut-**	...'nın aksine davranma, ...'nın yaptıklarıyla ters düşme.	-	-	-	-
729.	**ḫırḳa bıraḳ-**	Hırkasını yırtmak. Vecde kapılarak, irade ve ihtiyarını kaybedip elbiselerini parçalamak. II. Tomurcuk halindeki gülün açılması.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

730.	**ḫırmenine āteş ur-/ ḫırmenine od bırak-**	Harmanını ateşe vermek. II. Çok büyük zarar vermek, harap etmek, öldürmek.	-	-	-	-
731.	**ḥisāba al-**	Hesâba almak (katmak): Göz önünde bulundurmak, yer vermek, dikkate almak.(2)	**X**	-	**X**	-
732.	**ḥisāba gel-**[102] [103]	Sayılmak, hesap edilmek.	**X**	-	**X**	-
733.	**ḥisse vir-**	Pay vermek, bölüşmede bulunan parçalardan ayırmak.	-	-	-	-
734.	**ḫōş düş-**	Hoş, uygun düşmek; yakışmak.	-	-	-	-
735.	**ḫoş geç- /ḫōş geçür-**	Hoşça vakit geçirmek, mutlu olmak, sıkıntı yaşamamak. 4	**X**	-	**X**	**X**
736.	**ḫoş gel-**	Hoş, güzel gelmek, hoşuna gitmek, memnuniyet duymak.2	**X**	-	-	-
737.	**ḫōş gör-**	Hoşuna gitmek, beğenmek, kusuru sorun yapmamak, anlayışla karşılamak, bir yere gelen kişiyi güzellikle karşılamak anlamlarına gelir. (5)	**X**	-	**X**	**X**
738.	**ḫū idin-**	Huy edinmek, bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek.	**X**	-	-	-
739.	**hülk ir-**	Yok olmak. II. Ölmek.	-	-	-	-
740.	**ḫunāḳa düş-**	Hunak denilen hastalığa yakalanmak. II. Boğazı şişmek.	-	-	-	-
741.	**ḫurūşa bıraḳ**	Huruşa getirmek, coşturmak, heyecanlandırmak.	-	-	-	-
742.	**ḫurūşa gel-**	Coşmak.	-	-	-	-
743.	**hūşa gel-**	"Aklı, şuuru yerine gelmek; kendine gelmek", "Akıllanmak, akıl sahibi olmak" (3)	-	-	-	-
744.	**hūşın al-**	Aklını başından almak; bir şey birini düşünemeyecek bir duruma getirmek.2	-	-	-	-
745.	**hutbe ur-**	Hutbe oku(n)mak.	-	-	-	-
746.	**ḫūyın bil-**	Birini tanımak, neler yapabileceğini kestirmek.	-	-	-	-

[102] TDK'da ve Tanyeri'de "hesaba gelmez" şeklinde geçmektedir.
[103] Eyüpoğlu'nda "hesabına gelmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

747.	**ḫūyın düzet-**	Alışmak.	-	-	-	-
748.	**ḫużūrında dizin çök-**	Bir kişinin karşısında, o kişiye duyulan saygıyı ifade etmek için, dizlerini yere koyarak oturmak.	-	-	-	-
749.	**ḫ∨ābın bağla-**	Uykusunu tutmak. II. Rüyalarına girmek.	-	-	-	-
750.	**ḫ∨ān dök-**	Sofra kurmak. 4	-	-	-	-
751.	**ḫ∨ār baḳ-/ gör-**	Hor bakmak (görmek): Önem vermemek, küçük görmek, aşağı ve bayağı görmek.(2)	-	-	-	-
752.	**ḫ∨ārlıḳ çek-**	Aşağılanmaya, kötü muameleye katlanmak.	-	-	-	-
753.	**ıldızı pīrūz[ol-][104]**	Bahtı açık, şanslı olmak.	-	-	**X**	-
754.	**ılduz say-**	Gece uyku tutmadığı zaman yıldızları sayarak uyumaya/vakit geçirmeye çalışmak.	**X**	-	**X**	-
755.	**ʿibret-rah ol-**	İbret yolu olmak. II. İnsanların bakıp ders çıkaracağı bir örnek oluşturmak.	-	-	-	-
756.	**icāzet vir-/ icāzet buyur-**	İzin vermek, müsaade etmek.	**X**	-	**X**	-
757.	**içi acı-[105]**	İçi burkulmak, acımak, merhamet etmek.	-	-	**X**	-
758.	**içi pür-ġam ṭaşı ḫurrem**	Derinden acı duyup, çok üzülüp bunu kimseye belli etmemek.	-	-	-	-
759.	**içi taşı tarıġ-[106]**	Daralmak, içi sıkılmak, müteessir olmak.	**X**	-	**X**	-
760.	**içi yan-**	Büyük bir acı sebebiyle çok üzülmek. II. Çok susamak. III. Bir şeye karşı büyük bir özlem duymak.	**X**	-	**X**	**X**
761.	**için ṭaşın ara-**	İçini dışını yoklamak. II. Bir kimsenin davranış ve düşüncelerini tetkik etmek.	-	-	-	-
762.	**içi ḳan ṭol-[107]**	İçi kan dolmak. II. Yüreği parçalanmak, çok üzülmek.	-	**X**	-	-
763.	**içi tāb ṭol-**	Hararet basmak. II. Mayışmak, gevşemek.	-	-	-	-

[104] Eyüpoğlu'nda "yıldızı parlak olmak" şeklinde geçmektedir.
[105] Eyüpoğlu'nda "iç acısı" şeklinde geçmektedir.
[106] Sözlüklerde "içi daralmak" şeklinde geçmektedir.
[107] Aksoy'da "içine kan öğmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

764.	**için yaḳ-**	İçini yakmak. II. İnsanı aşırı derecede etkilemek, sarsmak, kendinden geçmesine yol açmak; aşk dolayısıyla iç yangınına tutulmak.	X	-	X	-
765.	**içinden geçür**	Bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.	**X**	-	**X**	-
766.	**içini ṭasa tut-**	Endişeye kapılmak, kaygılanmak II Üzüntü içinde olmak, üzülmek.	-	-	-	-
767.	**idrāk yitür-**	Akıl erdirmek, anlamak, kavramak.	-	-	-	-
768.	**iḫtirām gör-**	Saygı görmek, kendisine değer verilmek, büyük bir özenle muamele görmek.	-	-	-	-
769.	**iḫtişāş bul-**	İyi muamele görmek, güzel ağırlanmak.	-	-	-	-
770.	**iḫtiyāru yoġ**[108]	Elinde olmamak; iradesini kullanamamak, seçme gücü elinde bulunmamak, iradesi dışında gerçekleşmek.	-	-	**X**	-
771.	**iḳbāl bul-**[109]	Mutlu olmak.	**X**	-	-	-
772.	**ikilikden geç-**	Ayrılık gayrılığı bir kenara bırakmak.	-	-	-	-
773.	**ilden ile git-/gez- / ilden ile yol bul-**	Bir şehirden başka bir şehre, bir ülkeden başka ülkeye gitmek. II. Sürekli hareket halinde olmak, yer değiştirmek.	-	-	-	-
774.	**ilenc al-**	Beddua almak.	**X**	-	-	-
775.	**ilerü tut-**	Öncelik vermek.	**X**	-	-	-
776.	**īmān vir-**	Kutsal inancından vazgeçmek.	-	-	-	-
777.	**imkān bul-**	Ulaşmak.	-	-	-	-
778.	**imtizāca gel-**	Birbirine uymak, uyuşmak; uygun, mutabık gelmek.	-	-	-	-
779.	**imtizāca ir-**	İki veya daha fazla şeyin karışıp kaynaşarak tek cisim hâline gelmesi.	-	-	-	-
780.	**ince fikre ṭolaş-**	İnce düşüncelere kapılmak. II. İyiden iyiye, enikonu, ayrıntılı düşüncelere dalmak.	-	-	-	-

[108] Eyüpoğlu'nda "ihtiyarı elden gitmek" şeklinde geçmektedir.
[109] TDK'da "ikbal görmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

781.	**inine üren it-**	Kendisine yapılan iyiliklere kötülük ile karşılık vermeyi ifade eden söz grubu.	-	-	-	-
782.	**inṣāf vir-**	Hakça davranmak, adalet göstermek, acıyıp merhamet etmek.	-	-	-	-
783.	**intiḳām al-**	Öç almak.	**X**	-	-	-
784.	**ip bırak-**	İpi boynuna takmak, kendini asmak.	-	-	-	-
785.	**iş açıl-**	"Bir durum/şey ortaya çıkmak; görünür olmak", "Durum daha iyi bir hal almak, sorunlar çözülmek."	**X**	-	-	-
786.	**iş başa var-**	İşi halletmek, işin üstesinden gelmek.	**X**	-	**X**	-
787.	**iş bit-**	Bir sonuç elde etmek. Fayda, kazanç sağlamak.	**X**	-	**X**	-
788.	**iş bitür-**	Bir işi sonuca ulaştırmak.	**X**	-	**X**	-
789.	**iş düşvār ol-**	İşi zora girmek, zorlaşmak.	-	-	-	-
790.	**iş …'ya gel-**	İş 'ya gelmek. Durum/hadise sözü edilen aşamaya gelmek. Sıra ...'ya gelmek.	-	-	-	-
791.	**[-den] iş gel-**	Sevgilinin aşkına karşılık vermek.	-	-	-	-
792.	**iş ḥadden aş-/ iş ḥadden şu başdan aş-**	İşler çığırından çıkmak. II. Bir iş amacından saparak düzeltilmesi güç bir durum almak.	-	-	-	-
793.	**iş idin-**	İş edinmek, bir şeyi görev, meslek olarak kabul etmek.	**X**	-	**X**	-
794.	**iş it-**	Birine beklemediği bir davranışta bulunarak onu zarara sokmak.	**X**	-	**X**	-
795.	**iş ḳıl-**	Davranış haline getirmek.	-	-	-	-
796.	**iş oñ-**	İşi iyi/rast gitmek.	-	-	-	-
797.	**iş tut-**	İş yapmak, herhangi bir işi sonuca ulaştırmak için çalışmak.	**X**	-	**X**	-
798.	**işāret eyle-/ḳıl-**	Bir şeyi el, yüz, baş hareketiyle anlatmak, göstermek.	**X**	-	-	-
799.	**işāret idiş-**	İşaretleşmek; iki kişi konuşmadan işaret, ima ile iletişim kurmak.	-	-	-	-
800.	**isbāt bul**	Kanıtlanmak, ispat edilmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

801.	**işe gir-**	Söz konusu olmak, ortama dahil olmak, işin içine girmek.	X	-	-	-
802.	**işe tur-**	İşe koyulmak. İş yapmaya, çalışmaya başlamak.	-	-	-	-
803.	**işi çābük tut-**	Elini çabuk tutmak, bir şeyi hemen yapmak.	-	-	-	-
804.	**işi perdaḫt ol-**	İşi bitmek. İşi sona ermek. II. Hâli, gücü kalmamak.	-	-	-	-
805.	**işi ṣaġ it-**	Durumu düzeltmek, işleri yoluna koymak.	**X**	-	-	-
806.	**işin ḫatm it-**	İşini bitirmek; öldürmek.	-	-	-	-
807.	**işin ṣağı ṣola dön-**	Kişi karar değiştirmek.	-	-	-	-
808.	**işükde baş ur-**	Eşiğine baş koymak.	-	-	-	-
809.	**işiginde türāb ol-**	Bir kimsenin eşiğine baş koymak, o eşikten ayrılmayıp toprak olmak. II. Bir kişiye kendini adamak/feda etmek.	-	-	-	-
810.	**işini bitür-**	Öldürmek.	**X**	-	**X**	**X**
811.	**istemekde ol-**[110]	Elde etmeye çalışmak, aramak, aramaya devam etmek.	**X**	-	-	-
812.	**istiġfāre tur-**	Tövbe etmek,-den özür dilemek.	-	-	-	-
813.	**istiḫāre ḳıl-**	Sınamak, değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için birini, bir nesneyi veya bir düşünceyi yoklamak, denemek, tecrübe etmek.	-	-	-	-
814.	**istiḳāmet vir-**	Yön vermek, yöneltmek. II. İyi/olumlu yönde değiştirmek, düzeltmek.	**X**	-	-	-
815.	**istiḳbāle çıḳ-**	Karşılamaya çıkmak, karşılamak (2)	-	-	-	-
816.	**istimālet vir-**	Teselli vermek.	-	-	-	-
817.	**iṭāʿat göster-**	Boyun eğmek, buyruğa uymak, söz dinlemek.	-	-	-	-
818.	**it cānlu**	Bütün sıkıntılara ve acılara katlanabilen.	-	-	-	-

[110] TDK'da "istemeli olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

819.	**itden bedter eyle-**	İtibarını düşürmek; saygı duyulamayacak hâle getirmek.	-	-	-	-
820.	**iʿtidāli bozul-**[111]	Düzeni, dengesi bozulmak. II. Sağlığını yitirip zayıflamak.	**X**	-	-	-
821.	**itmedük ḳoma-**	Etmediğini bırakmamak; elinden gelen her türlü kötülüğü yapmak.	**X**	-	-	-
822.	**iz şaşır-**	Yolunu kaybetmek.	-	-	-	-
823.	**izine düş-**	Av hayvanlarının, gittiği yolu izleyerek arkalarından gitmek.	**X**	-	**X**	-
824.	**izine yüzüñ ur-/ izüñ yüze çal-**	Aşırı sevgi göstermek için sevgilinin geçtiği yerlere yüzünü sürmek, yere eğilmek.	-	-	-	-
825.	**ʿizzet ü cāh tut**	Kıymeti, itibarı, rütbesi yüksek olmak. II. Önemli, saygın bir konuma sahip olmak.	-	-	-	-
826.	**ḳabżaya kef ur-**	Silahına uzanmak, silahına davranmak. II. Atış yapmaya hazırlanmak.	-	-	-	-
827.	**ḳaddin ḫam ḳıl-**	Belini bükmek. II. Çaresizlik içinde bırakmak.	-	-	-	-
828.	**ḳaddin yay it-**	Boynu bükmek. II. İhtiyarlamak.	-	-	-	-
829.	**kadeh sür-**	Kadeh dolaştırmak, boşalan kadehi doldurmak.	-	-	**X**	-
830.	**ḳadeh yürit-**	Şarap dağıtmak, ikram etmek.	-	-	-	-
831.	**ḳadem baş-**	Gelmek, buyurmak, teşrif etmek. 7	**X**	-	**X**	-
832.	**ḳadem rence ḳıl-**	Zahmet çekmek II Tenezzül etmek. 5	-	-	-	-
833.	**ḳadem ur-**	Ayak basmak, adım atmak II Yapmaya girişmek.	**X**	-	-	-
834.	**ḳademler bul-**	Uğur bulmak. II. Sevinmek, mutlu olmak.	**X**	-	-	-
835.	**ḳadrin bil-**	Değerini bilmek, gereken kıymeti vermek. (3)	**X**	-	**X**	-
836.	**ḳāʾim ḳal-**	Ayakta kalmak. II. Sağlam bir halde bulunmaya devam etmek.	-	-	-	-
837.	**-a ḳāl**	Birinin üzerine kalmak. II. Sorumluluklar/güçlükler birinin omuzlarına yüklenmek.	**X**	-	-	-

[111] TDK'da "itidalini kaybetmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

838.	**ḳāl dili tutıl-**	Sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birdenbire söz söyleyemez olmak.	-	-	-	-
839.	**ḳalaḳda ḳal-**	Sıkıntıya düşmek.	-	-	-	-
840.	**ḳalbi ile ḳo-**	Canlı/sağ bırakmak. II. Öldürmemek.	-	-	-	-
841.	**ḳalem çek-**	Kalem ile çizmek ve yazmak. II. Gereksiz veya hatalı olduğunu düşünerek bir yazının üstünü çizmek. II. Silmek, birini ya da bir şeyi yok saymak.	**X**	-	**X**	-
842.	**ḳalem tut-**	Kalemi eline alıp yazmaya/çizmeye/resmetmeye başlamak.	-	-	-	-
843.	**ḳalem ur-**	Resim yapmak.	**X**	-	-	-
844.	**kām al-**	Umduğunu ve istediğini elde etmek, dilediği biçimde zevk almak, keyfini çıkarmak.	**X**	-	**X**	-
845.	**kām ol-**	Muradına ermek, mutlu olmak.	-	-	-	-
846.	**kām sür-**	Güzel ve hoş vakit geçirmek.	-	-	-	-
847.	**kām vir-**	İstekleri yerine getirme.	-	-	-	-
848.	**ḳan aġla-/ ḳan yaş aḳıt-/dök/ ḳanlu yaş dök-**	Kanlı gözyaşı dökmek. Büyük bir üzüntü içinde bulunmak. 2	**X**	-	**X**	**X**
849.	**ḳan dök-**	Yaralamak ya da ölüme yol açmak, cana kıymak; yaralanmak ya da ölmek. Mecazen "yaralayıcı sözler söylemek" ve "cinsel anlamda elde etmek" anlamlarında kullanılmıştır. (8)	**X**	-	**X**	**X**
850.	**ḳanunı dök, ḳanın yire dök**	Kanını yere dökmek, öldürmek.	-	-	**X**	-
851.	**ḳanını seyl-āb ḳıl- / ḳanın laʿl ırmaġı it-, ḳanuñ seyli aḳ-**	Kanını sel gibi, çok akıtmak.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

852.	**ḳan eti vü gövdeyi götür-**[112]	Çok kan dökülmek.	**X**	-	**X**	-
853.	**ḳan iç-**	Öldürmek.(2)	-	-	**X**	-
854.	**ḳanın iç-**	Kanını içmek: öldürmek, kanlar içinde bırakmak II acı ve sıkıntı vermek.	-	-	**X**	-
855.	**ḳan ḳaşan-**	Korkudan kan işemek.	**X**	-	**X**	**X**
856.	**ḳan ḳayna-**	Coşkun ve kıpırdak olmak.	**X**	-	**X**	-
857.	**ḳanı cūş eyle-/kıl-**	Heyecanlanmak, coşmak.	-	-	-	-
858.	**ḳanı ḳaynat-**	Beğeni uyandırmak, heyecan yaratmak, coşturmak.	**X**	-	-	**X**
859.	**ḳan tut-**	Adam öldüren kişinin dizinin bağının çözülüp kaçamaması.	**X**	-	**X**	**X**
860.	**ḳan/ ḳanlar yut-**[113]	Pek çok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek ve bunlara tahammül etmek, dayanmak, katlanmak. 2	**X**	**X**	**X**	**X**
861.	**ḳana boyan-**	Kan içinde kalmak, kanla dolmak.	**X**	-	**X**	-
862.	**ḳana ġarḳ ol-**	Kanlar içinde kalmak. II. Ölmek.	-	-	-	-
863.	**ḳana gir-/ḳanuna gir-**	Birini öldürmek ya da öldürtmek.	**X**	-	**X**	**X**
864.	**ḳana ḳıy- /ḳanına ḳıy**	Kanına girmek, acımayıp öldürmek.	-	-	-	-
865.	**ḳanına susa-/ḳana şuşamış [ol-]**	Hayâtına kastetmek, öldürmeyi aklına koymak, ortadan kaldırmak istemek.	**X**	-	**X**	**X**
866.	**ḳanına dest uzat-**	Kanına el uzatmak. II. Öldürmeye teşebbüs etmek, öldürmek.	-	-	-	-
867.	**ḳana teşne [ol-]**	Kana susamak, öldürme hırsı duymak.5	-	-	-	-
868.	**ḳana yaz-**	Kana boyamak. II. Savaşa hazırlık yapmak	-	-	-	-
869.	**ḳānı iḥtirāḳa ir-**	Ateşi çıkmak, hasta vücut ısısı olağandan çok artmak.	-	-	-	-
870.	**ḳanı kaç-**	Benzi atmak; ansızın yüzünün rengi sararmak, solmak. (2)	-	-	-	-

[112] Sözlüklerde "kan gövdeyi götürmek" şeklinde geçmektedir.
[113] Aksoy'da "kan yalamak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

871.	**ḳanı ḳana ḳat-**	Acı çekerek yaşamak, acıya katlanmak.	-	-	-	-
872.	**ḳanla suvar-**	Kan ile sulamak. II. Çok kan akıtmak, pek çok canlının hayatına son vermek.	-	-	-	-
873.	**ḳanuna gir-**	Felakete düşmesine veya ziyan olmasına yol açmak, kandırmak.	**X**	-	-	**X**
874.	**ḳapu[sın] açuḳ tut-**	Her isteyeni konuk etmek, misafirperver olmak.	**X**	-	**X**	-
875.	**ḳapu yap-**	Bir şeyin önünü/görüş alanını kapatmak; engel oluşturmak, mani olmak.	**X**	-	**X**	-
876.	**ḳapudan ḳovsañ bacadan iner**[114]	Kapıdan kovsan bacadan girer. II. Yüzsüz, arsız kimseler için söylenen bir söz.	**X**	-	**X**	**X**
877.	**ḳapu[suna] raḫt taşı-**	Kapısına gelmek. II. Birisinden yardım istemek, birine muhtaç olmak.	-	-	-	-
878.	**ḳapu[sun]a yüz sür-**	Kapısına yüz sürmek; aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.	-	-	-	-
879.	**ḳapusın tut-**	Kapılarını kapatmak. II. İlişkisini/ilgisini kesmek.	-	-	-	-
880.	**ḳapusın yap-**	Kapı kapatmak/kilitlemek.	**X**	-	**X**	-
881.	**ḳapusında ḳul [ol-]**	Kapısında kul köle olmak. II. Tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak.	-	-	**X**	-
882.	**ḳapusına gel-**	Kapısına gelmek. II. Birisinin hizmetinde bulunmak, yardımını talep etmek.	-	-	-	-
883.	**ḳapuya çıḳ-**	Evden dışarıya çıkmak.	-	-	-	-
884.	**kār bağlan-**	İşleri bağlanmak/kapanmak. II. Beklenen şey elde edilmez olmak, bir şey yapamaz hale gelmek. III. Âşık olmak, tutulmak.	-	-	-	-
885.	**kār düz-**	Bir şeyi gerçekleştirmek, yapmak.	-	-	-	-
886.	**ḳarınca bigi**	Karıncaya benzer şekilde. II. Çok gayretli, çalışma/hizmet şevkiyle dolu bir halde.	-	-	-	-

[114] Sözlüklerde "kapıdan kovsan bacadan düşer" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

887.	**kār it-/kıl-**	Etki etmek, işlemek.	**X**	-	**X**	-
888.	**ḳarār ḳalma-**	Artık katlanamaz, dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak.	-	-	**X**	-
889.	**ḳarārı git-**	Sabrı, dayanma gücü tükenmek.	-	-	-	-
890.	**ḳarārı mecāli al-**	Dayanacak güç ve tahammül bırakmamak.	-	-	-	-
891.	**ḳarārın al-**	Huzurunu kaçırmak, rahat bırakmamak, sükûnetini bozmak.	-	-	**X**	-
892.	**kārı zārī ol-**	İşi gücü ağlamak olmak. II. Yenilgiye uğramak.	-	-	-	-
893.	**ḳarişlar vir-**	Kargışta bulunmak, beddua etmek, ilenmek.	**X**	-	-	-
894.	**ḳarşu gel-**	Karşı gelmek, ters düşmek.	**X**	-	**X**	**X**
895.	**kaşı çīni it-**	Kaşlarını çatmak; kızmak, öfkelenmek. (2)	-	-	-	-
896.	**ḳatı başlu**	Katı düşünceli, belli ilkelere sıkı sıkıya bağlı olan.	-	-	-	-
897.	**ḳatı göñül**	Merhametsiz, zulmedici, sevgisiz, taş gibi olan kalp. (3)	-	-	-	-
898.	**ḳatı gün**	Zorluklarla dolu zaman. (2)	-	-	-	-
899.	**ḳatuñda gör-**	[Başkalarını] yanında görmek; [Başkalarının] desteğini ve yardımını almak	-	-	-	-
900.	**ḳaya gel-**	Geri dönmek, geri çekilmek. II. Yaptığı şeyi sürdürmekten vazgeçmek.	-	-	-	-
901.	**kayġu yi-**	Kaygı çekmek; üzüntü, tasa duymak. 4	-	-	**X**	-
902.	**kemāl bul-**	Gök cisimleri tam tepe noktasına ulaşmak. Mesela ay bağlamında dolunay.	**X**	-	**X**	-
903.	**kemāle irür-**	Bir işi tamamlamak, sonuca ulaştırmak, neticelendirmek.	**X**	-	-	-
904.	**kemer bağlan-/ cenge kemer bağla-**	Kemer kuşanmak. II. Savaşmak için hazırlık yapmak. Farsçada kamar bastan	-	-	**X**	**X**

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

905.	**kenāra/ kenāre ṭut-**	-den uzaklaşmak (3) defa kullanılmış. Bir beyitte "bir alışkanlığı/davranışı sürdürmemek, vazgeçmek" anlamında, diğerinde de "ortadan kenāre ṭut-" şeklinde yine bir yerden uzaklaşmak anlamını da içerecek biçimde "gizlenmek" anlamında kullanılmıştır.	-	-	-	-
906.	**kenāra çek-**	Kucaklamak. (2)	-	-	**X**	-
907.	**kenāra ilt-**	Bir kenara koymak; ilgilenmemek, artık onunla meşgul olmamak, uğraşmaz olmak.	**X**	-	-	-
908.	**kendü havāñasın (kendi havasında olmak/gitmek)**	Kendi havasında olmak, başkalarıyla ilgilenmeyip yalnız kendi istediği şeyleri yapmak.	**X**	-	**X**	-
909.	**kendülikden boşal-**	Kendi varlığını, özünü oluşturan özelliklerini yitirmek.	-	-	-	-
910.	**kendüzin ferāmūş kıl-**	Kendini unutmak.(2)	-	-	-	-
911.	**kendüzini gör-**	Başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmek.(2)	**X**	-	-	-
912.	**kendüzinden git-**	Kendinden geçmek, bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak.	**X**	-	-	-
913.	**kendüzini dir-**	Kendisine gelmek, ayılmak, aklı başına gelmek.	-	-	-	-
914.	**kendüzüñden getür-**	Kendiliğinden yapmak/söylemek. Başka kişilerin/şeylerin etkisi olmaksızın, kendi kendine, bizatihi düşünüp karar vererek ona göre davranmak/konuşmak.	-	-	-	-
915.	**kendüzüñe teşvīş vir-**	Kendine dert edinmek, zihnini bir konuyla meşgul etmek, zihnini bulandırmak.	-	-	-	-
916.	**kerem göster-**	İyilikte bulunmak, ihsan etmek.	-	-	-	-
917.	**key ur-**	Kızgın demir basmak, dağlamak.	-	-	-	-
918.	**ḳıl kes-**	Kıl kesmek/koparmak. II. Küçük/az da olsa fayda elde etmek. III. Sevgiliden ilgi/merhamet görmek.	-	-	-	-
919.	**ḳıl yar-/ ḳıl yüz yar-**[115]	Kılı kırk yarmak. II. Aşırı inceleme, hassas davranma.	**X**	-	**X**	-

[115] TDK'da "kılı kırk yarmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

920.	**ḳılı biñ biñ yar-/ ḳılı yüz yüz yar-**	Kılı yüzlerce/binlerce kez yarmak. II. Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.	-	-	X	X
921.	**ḳıl yüz yarıl-**	Kıl yüzlerce kez yarılmak. II. Bir nesne kıldan bile ince olmak.	-	-	-	-
922.	**ḳıldan ince ḳılıçdan iti**	Kıldan ince kılıçtan keskin. Pek dikkat edilmesi gereken şey.	-	-	**X**	-
923.	**ḳıl[ını] depretme-**	Kılına dokunmamak; bir kimseye dokunacak, zarar verecek en ufak bir davranışta bile bulunmamak.	-	-	-	-
924.	**ḳıyāmet ʿarż ol-**	kıyamet kopmak[116]; kıyamet günü gelmek.	**X**	-	**X**	
925.	**kilīmin sudan çıḳar-**	Keçesini sudan çıkarmak, güç olan bir işi, durumu yoluna koyarak rahatlamak.	-	-	-	-
926.	**kīne ḳıl-**	Kin duymak; birine karşı öç alma duygusu hissetmek.	-	-	-	-
927.	**kīne ḳoma-**	Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. Kanını yerde bırakmamak.	-	-	-	-
928.	**ḳırdı ḳodı**	Kırıp geçirmek. Yakıp yıkarak, öldürerek, baskı veya etki yaparak büyük zarar vermek.	-	-	-	-
929.	**ḳıya bak-**	Dikkatli, sert, keskin bakmak	**X**	-	-	-
930.	**ḳıyāmeti ḳopar-**	Ortalığı velveleye vermek, yakıp yıkmak.	**X**	-	**X**	**X**
931.	**ḳıymet olmaz**	Kıymet ve değer biçilmemek.	-	-	-	-
932.	**ḳıymetini bil-**	Önemini, değerini bilmek. II. Bir kişi veya şeye gereken değeri vermek, özenli davranmak.	**X**	-	**X**	-
933.	**ḳol sıġa-**[117]	Kolu, paçayı yukarı çekip toplamak veya kıvırmak. II. Bir iş yapmaya güçlü bir biçimde, istekle hazırlanmak.	**X**	-	**X**	-
934.	**ḳolay gözle-**	Fırsat kollamak, yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek.	-	-	-	-
935.	**ḳolayı bul-**	Fırsat bulmak; uygun, elverişli zaman bulmak.	**X**	-	**X**	**X**

[116] Sözlüklerde kıyamet kop- şeklinde geçmektedir.
[117] Sözlüklerde "kolları sıvamak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

936.	**ḳolayında ol-**	Yanında, yakınında olmak. Erişilebilir uzaklıkta ve uygun/müsait olmak.	-	-	-	-
937.	**ḳollarına diş ur-**	Kolunu ısırmak. II. Yaşadığı duygu durumunu belli etmemek/sezdirmemek yapılan hareket.	-	-	-	-
938.	**ḳorḫu düş-**	Endişelenmek, korkmak.	**X**	-	**X**	-
939.	**köyinip yan-**	Yanıp yakılmak. II. Sızlanmak, şikâyet etmek.	-	-	-	-
940.	**köz ol-**	İyice yanarak küçük kor parçası haline gelmek, kor gibi yanmak. II. Büyük üzüntü çekmek	-	-	-	-
941.	**kūha kāh dimez**	Dağa saman çöpü dememek. II. Nicelik olarak büyük bir şeyi küçük bir şey gibi görmek. Beyitte kuh ve kah sözcüklerindeki ses benzerliğinden yararlanılıp son kertede Husrev'in çok sarhoş olduğuna, zihni melekelerinin düzgün çalışmadığına vurgu yapılır.	-	-	-	-
942.	**kulāġın bur-**	Telli sazların ayar düğmesini burmak, bükmek.	**X**	-	**X**	**X**
943.	**külāh yire ur-**[118]	Tacını yere çalmak. II. Padişahlığından vazgeçmek, padişah gibi değil bir köle gibi davranmak.	-	-	**X**	-
944.	**külāhı āsmāne irür-/ külāhı mihr ü māha irür-**	"Başındaki şapka/başlık gökyüzüne ulaşacak derecede yüce, büyük, değerli olmak.	-	-	-	-
945.	**külāhı göge at/ külāhın göge ur-, külāhını göge degdür-**	Külahını havaya atmak. II. Pek çok sevinmek	-	-	**X**	**X**
946.	**külāhı terk it-**	Külahı terk etmek. II. Ölmek, bu dünyadan göç etmek.	-	-	-	-
947.	**ḳulāḳ depret-**	Dinlemek, kulak vermek, dikkate almak, önem vermek.	-	-	-	-
948.	**ḳulāḳ tut-**	İyi anlamak üzere dinlemek.	**X**	-	**X**	**X**

[118] Eyüpoğlu'nda "külahını yere çalmak" şeklinde geçmektedir.-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

949.	**ḳulāḳlarına dür gibi pür ḳıl-**	Kulağına inci gibi küpe etmek; birisinin verdiği öğütlere, yaptığı uyarılara değer vermek ve bunları unutmamak, hep aklında tutmak.	-	-	-	-
950.	**küncinde genc bul-**	Çok zengin ve cömert olmak, her yerde hazineleri olmak.	-	-	-	-
951.	**ḳurbet bul-**	Yakınlık sağlamak, yakınlaşmak.	-	-	-	-
952.	**ḳuruda izine toz ḳonmaz**	"En tehlikeli işten zararsız çıkar" anlamında söz grubu.	-	-	-	-
953.	**ḳuruda yaşda**	Karada ve denizde. II. Her yerde.	-	-	-	-
954.	**ḳuş olup uç-**	Bir anda gözden kaybolmak.	**X**	-	-	-
955.	**ḳūt vir-**	Mutlu etmek, sevindirmek; iyilik, ihsanda bulunmak; ihtiyacını gidermek.	-	-	-	-
956.	**ḳuvvet bul-**	Güç kazanmak.	**X**	-	-	-
957.	**ḳuvvet gel-**	Güçlenmek.	-	-	-	-
958.	**ḳuvvet tut-**	Güçlenmek.	**X**	-	-	-
959.	**ḳuvvet ü fer tut-**	Kuvvet bulmak, güçlenmek.	-	-	-	-
960.	**ḳuvvet vir**	Destek olmak, güç vermek, güçlendirmek.	**X**	-	-	-
961.	**lāf ur-**	Söz söylemek. II. Üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek; böbürlenmek, övünmek.	**X**	-	**X**	**X**
962.	**lāf u güzāf ur-**[119]	Boş, manasız sözler söylemek.	**X**	-	**X**	-
963.	**lāyıḳ gör-**	Uygun görmek, münasip bulmak.(4)	**X**	-	-	-
964.	**lebin sun-**	Dudağını uzatmak. II. Öpücük vermek.	-	-	-	-
965.	**leşker çek-**	Asker dizmek, ordu hazırlamak.	-	-	-	-
966.	**leṭāʾif söyle-**	Güldürmek, eğlendirmek amacıyla güzel ve nükteli söz söylemek veya hikâye anlatmak, şaka yapmak.	-	-	-	-
967.	**leẕẕet bul-**	Tat almak II hoşlanmak.	-	-	-	-

[119] TDK'da yalnızca "lafügüzaf" kullanımı mevcuttur.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

968.	**luʿbe gir-**	Oyuna/dansa katılmak, oyun oynamaya/dans etmeye başlamak.	-	-	-	-
969.	**luṭf işle-**	İyilikte bulunmak, yardım etmek, bağışlamak. (2)	-	-	-	-
970.	**maḥal ḳo-**	Fırsat vermek, yer bırakmak.	-	-	-	-
971.	**maḥcūb ḳal-**	Örtülü, perdeli olmak. II. Bakmamak.	**X**	-	-	-
972.	**maḥmil bağla-**	(Yola çıkmak için) mahfe (deve veya fil gibi hayvanların sırtına konan ve karşılıklı oturacak yerleri bulunan bir nevi kapalı sepet, mahmel, mahmil) bağlamak.	-	-	-	-
973.	**maḥmil ḳoy-**	İkamet etmek, konaklamak.	-	-	-	-
974.	**maḥzūn ḳal-**	Hüzünlenmek, üzülmek.	-	-	-	-
975.	**maḳṣūd ele gel-**	İstenilen şey kendiliğinden elde edilmek. II.İstenilen şey için uğraşmadan onun kendisine gelmesini beklemek.	-	-	-	-
976.	**maḳṣūd ḥāṣıl ol-**	Amaca ulaşılmak, amaç gerçekleşmek.	-	-	-	-
977.	**maḳṣūda bāliġ ol-**	Amacına ulaşmak; istediği şeyi elde etmek.	-	-	-	-
978.	**maḳṣūd nişānına tīr ir-**	Ok, istek hedefine ulaşmak, istek hedefini vurmak. II. Amacına ulaşmak.	-	-	-	-
979.	**maḳṣūda iriş-**	Amacına ulaşmak.	-	-	-	-
980.	**maʿnī göster-**	… demek istemek, …'yı kastetmek, bir anlamı ima etmek.	-	-	-	-
981.	**maṣlaḥat gör-**	İyi olduğuna ve iyiliğe yol açacağına inanmak, kanaat getirmek.	-	-	-	-
982.	**mātem tut-**	Yas tutmak: Büyük bir acı ve üzüntünün, benliği üzerinde süren etkisini davranışlarıyla belli etmek.	-	-	-	**X**
983.	**māʿẕūr tut-**	Hoş görmek, kusuruna bakmamak, affetmek, mazeretini kabul etmek.	-	-	-	-
984.	**mecāl bul-**	Mecal, güç, kuvvet, derman, takat bulmak.	-	-	-	-
985.	**mecāl ḳoma-**	Güç, takat bırakmamak.	-	-	-	-
986.	**mecāli git-/ mecāli ḳalma-**	Takati kesilmek. Dayanacak gücü, kuvveti kalmamak.	**X**	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

987.	**meded um-**	Birinden veya bir şeyden yardım beklemek.	X	-	X	-
988.	**meded vir-**	Yardım etmek.	-	-	-	-
989.	**mekr ü destan düz-**	Aldatıcı sözler söyleyerek oyalamak.	-	-	-	-
990.	**melāl çek-**	Sıkıntı çekmek, zorluk içinde yaşamak.	-	-	-	-
991.	**menfī bil-**	Bir şeyi olumsuz ve kötü olarak görmek; olumsuzlamak.	-	-	-	-
992.	**menşūr yaz-**	Padişah tarafından herhangi bir konuda verilen emir yazılı olarak kayıt altına alınmak	-	-	-	-
993.	**menzil al-**	Amaçlanan yere ulaşmak için mesafe kat etmek.	-	-	**X**	-
994.	**menzil irür-**	Bir yere gitmek üzere yola çıkmak.	-	-	-	-
995.	**merām bul-**	İsteğine kavuşmak.	-	-	-	-
996.	**merdūd ḳal-**	Red olunma, geri çevrilme.	-	-	-	-
997.	**merḥabā ḳıl-**[120]	Merhaba demek, selamlamak.	**X**	-	**X**	-
998.	**meryem çirāğın çerb eyle-**	Hz. Meryem'in kandilini yağlamak/yakmak/parlatmak. II. Bu ifade bugün dilimizde "soluk, belirsiz" ya da "zayıf yanan (ışık)" anlamlarına gelen "Meryem Ana kandili gibi" ifadesiyle ilişkili olabilir. Bu bölümde anlatılan gece tasvirinde ayın ışığının yeryüzünü aydınlattığı söylenmekte, hatta Meryem'in çerağını da yaktığı/parlak hâle getirdiği ifade edilmektedir.	-	-	-	-
999.	**mesel düz-**	İbret alınacak, ders çıkarılacak hakimane sözler söylemek.	-	-	-	-
1000.	**mevāhib bul-**	Bağışlar, bahşişler, ihsanlar bulmak, elde etmek.	-	-	-	-
1001.	**meydān al-/meydān tut-**	Meydana çıkmak, çevgan oynamak üzere rakibin karşısında konumlanmak.	**X**	-	**X**	**X**

[120] Sözlüklerde "merhaba etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1002.	**meẓālim boynına yük ḳal-**	Zulüm, eziyet (vebal) yükü boynunda kalmak, vebali boynuna olmak, manevi sorumluluk yüklenmek.	-	-	-	-
1003.	**micmer yaḳ-**	Etrafa güzel kokular vermek amacıyla tütsü yakmak.	-	-	-	-
1004.	**milki …'ya teng eyle-**	Dünyayı başına dar etmek; bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak.	-	-	-	-
1005.	**minnet ḳo-**	Yapılan bir iyiliği başa kakmak.	-	-	-	-
1006.	**misāl tut-**	Örnek almak, benzemek 2	-	-	-	-
1007.	**mizāca tekessür ir-**	Sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak.	-	-	-	-
1008.	**mizācı telḫ it-**	Kötü huylu olmak.	-	-	-	-
1009.	**mübārek bāda gel-**	Hayırlı olsuna gelmek. II. Bir kimseyi edindiği yeni durum, konum veya sahip olduğu şey dolayısıyla kutlamak için ziyarete gelmek.	-	-	-	-
1010.	**müheyyā ṭur-**	Hazır halde beklemek.	-	-	-	-
1011.	**mühlet bul-**	Süre bulmak, fırsat ve imkan elde etmek.	-	-	-	-
1012.	**mühr ur-**	Kilitlemek, kapatmak.	**X**	-	-	-
1013.	**müḫri götür-**	Kilidi açmak.	-	-	-	-
1014.	**Müjde vir-/ müjde-i viṣāl vir**	Kavuşma müjdesi vermek.	**X**	-	-	-
1015.	**mūm id-**	Mum haline getirmek. II. Yumuşatmak, eritmek.	**X**	-	**X**	-
1016.	**mūnis idin-**	Bir hayvanı kendine alıştırmak, ehlileştirmek.	-	-	-	-
1017.	**murād bul-**	İsteğine kavuşmak.	-	-	-	-
1018.	**murād oḳı nişāna ir-**	Dileği gerçekleşmek	-	-	-	-
1019.	**murād sür-**	Arzu ve isteklerine tâbi olarak yaşamak.	-	-	-	-
1020.	**murād tamām ol-**	İstediği şeyi elde etmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1021.	**murāda iriş-**	Murada (muradına) ermek; isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek (2)	X	-	X	X
1022.	**murādı bul-**	Muradına ulaşmak.	-	-	-	-
1023.	**murādın vir-**	İsteğini gerçekleştirmek, amacına ulaştırmak.	-	-	-	-
1024.	**muşaḫḫaş ḳal-**	Donup kalmak.	-	-	-	-
1025.	**muṣallaṭ eyle-**[121]	Birini, bir başkasının başına bela etmek.	**X**	-	-	-
1026.	**müşt ur-**	Yumruk atmak; yumrukla vurmak.	-	-	-	-
1027.	**müstaḥaḳ gel-**	Bir şeyin yapılması gereken zaman gelip çatmak.	-	-	-	-
1028.	**müstaḥaḳ ol-**	Hak etmiş olmak.	**X**	-	-	-
1029.	**naḳāre çal-**	Davul çal(dır)mak.	-	-	-	-
1030.	**naḳş oyna-**	Oyun oynamak, hile yapmak.	**X**	-	-	**X**
1031.	**nāle düş-**	Üzüntüye kapılıp inlemek, feryat etmek.	-		-	-
1032.	**nām u nāmūs gözet-**	Kötü şöhretle anılmamak için dikkatli davranmak.	-	-	-	-
1033.	**nāmūs u ġayret gözet-**	Haysiyetini düşünmek, saygınlığına ve itibarına zarar gelmesinden korkmak.	-	-	-	-
1034.	**nām ü nişānı git-**	Ününü ve şöhretini kaybetmek.	-	-	-	-
1035.	**nā-maḥreme göz tut-**	Mahrem olmayana bakmak;onu ele geçirmek isteğine kapılmak, göz koymak; harama göz dikmek.	-	-	-	-
1036.	**nāmūs gözle-**	Ahlak kurallarına riayet etmek.	-	-	-	-
1037.	**nān ü nemek hakkı gözet-**	Ekmek ve tuz hakkını bilmek. İyiliğini gördüğü, ekmeğini yediği kimseye karşı vefa göstermek, minnet duymak.	-	-	-	-
1038.	**nār ur-**	Ateşe vermek, yakmak. II Aşk ateşiyle yakmak, perişan etmek.	-	-	-	-

[121] TDK'da "musallat etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1039.	**narḫ kes-**	İhtiyaç maddeleri için belirlenen değişmez bedele el koymak, alıkoyup vermemek.	-	-	-	-
1040.	**nār-ı bāde başa ir-**	Şarabın etkisinin kendisini göstermesi, sarhoş olmak.	-	-	-	-
1041.	**nārincāt çiz-**	(Nîrencât) Tılsımlar çizmek.	-	-	-	-
1042.	**nā-şād ḳal-**	Mutsuz bir halde olmak.	-	-	-	-
1043.	**nā-sāz u pür-sūz ḳal- / zār ü nā-sāz ḳal-**	Üzüntüden ateşler içinde ve güçsüz/halsiz dengesiz bir halde bulunmak.	-	-	-	-
1044.	**nāz göster-**	Nazlanmak, cilveli tavırlar sergilemek.	-	-	-	-
1045.	**naẓar bırak-**	Gözleri bir şey üzerinden alamamak, özlem sevgi veya istekle bakışları bir yere dikmek. (2)	-	-	-	-
1046.	**naẓar ḳamaş-**	Göz kamaşmak, kuvvetli ışık veya parlaklık, kısa bir zaman için görüşü bulanmak. II. Hayran kalmak.	-	-	-	-
1047.	**naẓar var-**	Nazar değmek, göz değmek; uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek.	-	-	-	-
1048.	**naẓardan git-**	Gözden kaybolmak, ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak.	-	-	-	-
1049.	**naẓardan ıraḫ düş-**	Gözden ırak düşmek.II. Birinden ayrı, uzak kalmak.	-	-	-	-
1050.	**naẓardan şal-**	Bırakmak, vazgeçmek, önem vermemek.	-	-	-	-
1051.	**naẓīrin görme-**	Eşi benzeri olmamak.(2)	-	-	-	-
1052.	**naẓm u terkīb bul-**	Düzenlenmek, bir araya getirilmek. II. Yaratılmak.	-	-	-	-
1053.	**ne ādemden utan- ne ḫudādan**	Ne Allah'tan utandı ne de insanlardan. Günümüzde "Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz" şeklinde kullanılan söz grubu. II. Hiç sakınmadan nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek.	-	-	-	-
1054.	**ne assı**	Ne fayda? iş işten geçtikten sonra alınan boş önlemler için 'neye yarar' anlamında kullanılan bir söz.	**X**	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1055.	**ne çāre**	'çaresi yok, elden ne gelir' anlamında kullanılan bir söz. (2)	X	-	-	-
1056.	**ne deñlü**	Her ne kadar (20); ne kadar, ne kadar çok (7)	**X**	-	-	-
1057.	**ne ġam**	Gam değil, kederlenme, üzülmeye gerek yok.(5)	**X**	-	-	-
1058.	**ne gerek**	Ne gerek, ne lazım, ne gerek var, gerek yok	-	-	-	-
1059.	**ne ḥācet**	Gereksiz, lüzumlu değil (8)	**X**	-	-	-
1060.	**ne hasıl**	Ne fayda, elden bir şeyin gelmediği durumlar için kullanılan bir ifadedir. (2)	-	-	-	-
1061.	**ne kaygı**	Ne kaygı!: Kaygılanmaya değmez.	-	-	-	-
1062.	**ne nīste ne heste baḳ-**	Varla yokla ilgilenmemek. II. Her şeyden ilgisini kesmek.	-	-	-	-
1063.	**ne ola (6)**	Ne olur ki, şaşılır mı. Olsa ne olur, ne çıkar?. Nedir ki, lafı bile olmaz. n'ola (21), ne olsun (1)	**X**	-	-	-
1064.	**ne şek**	Şüphe yok, şüphesiz. (2)	-	-	-	-
1065.	**ne ṭañ**	Şaşılır mı? Şaşılmaz.	**X**	-	-	-
1066.	**ne tedbīr**	Ne çare. Çaresi yok	-	-	-	-
1067.	**ne var**	"Bundan ne çıkar", "ne olmuş ki, ne olacak ki", "şaşılır mı, tuhaf mı, şaşılmaz" gibi anlamlara gelen söz grubu. (43)	**X**	-	-	-
1068.	**ne yil aldı**	"Hangi rüzgar alıp götürdü?" anlamına gelen, söz edilen kişinin ne zaman ve nasıl ortadan kaybolduğunu soruşturan, kişinin gidişinden duyulan üzüntüyü/şaşkınlığı ifade eden söz grubu. Bu söz grubu günümüzde daha çok "hangi yel/rüzgar attı seni?" biçiminde kullanılmakta olup, bir ortama beklenmeyen bir kişinin gelişinden duyulan şaşkınlığı ve o kişinin gelişinin nedenini anlama düşüncesini ifade eder.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1069.	**nebāt ü ḳand ez-**	Güzel konuşmak.	-	-	-	-
1070.	**necāt bul-**	Kurtulmak. 2	**X**	-	-	-
1071.	**nefes bağlan-**	Nefesi kesilmek, son nefesini vermek. II. Ölmek.	**X**	-	-	-
1072.	**nefes ḳaṭʿ ol-**	Nefesi kesilmek. II. Ölmek.	-	-	-	-
1073.	**nefes ur-**	Üflemek, nefesli bir çalgıyı çalmaya başlamak. (2) 1 defa da soluk almak manasında	-	-	**X**	-
1074.	**nefret tut-**	Nefret etmek, nefret beslemek. Birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak.(3)	**X**	-	-	-
1075.	**nefse uy-**	Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek .	**X**	-	**X**	-
1076.	**nefsün havāsına yār ol-**	Nefsine uymak, bedenin isteklerine uymak, günah işlemek.	-	-	-	-
1077.	**nefsi baş-**	Nefsine hâkim olmak, bedenin isteklerine boyun eğmemek, günah işlememek.	-	-	-	-
1078.	**nemā bul-**	Büyümek, yetişmek.	-	-	-	-
1079.	**nergislerin dik-**	Gözünü dikmek. II. Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.	-	-	-	-
1080.	**neşv ü nemā bul-**	Yetişip büyüme, sürüp çıkma.	-	-	-	-
1081.	**nevāziş göster-**	Gönül almak, iltifat etmek.	-	-	-	-
1082.	**nevbet deg-/eriş-**	Sıra(sı) gelmek.	-	-	-	-
1083.	**nevbet tut-**	Asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak.	**X**	-	-	-
1084.	**nidesini bilme-**[122] [123]	Ne yapacağını bilememek; şaşırıp kalmak. (2)	**X**	-	**X**	-
1085.	**nihāyet bul-**	Sona varmak, sonuçlanmak, bitmek.	-	-	-	-
1086.	**nişān bul-**	İşaret, iz bulmak.	-	-	-	-

[122] TDK'da "ne istediğini bilmek" şeklinde olumlu anlamı yer almaktadır.
[123] Eyüpoğlu'nda "Ne idüğü belirsiz" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1087.	**nişān ur-**	Ayırıcı bir işaret koymak.	-	-	-	-
1088.	**nişān vir-**	Nişan vermek, hatırlatmak, işaret etmek. II bir şeyden iz taşımak, benzemek.(3) "haber vermek" anlamında 3	-	-	-	-
1089.	**nişān yaz-**	Ferman yazmak. II. Reçete yazmak.	-	-	-	-
1090.	**nişānu ḳalma-**	İzi belirtisi kalmamak. Yok olup unutulmak.	-	-	-	-
1091.	**nisbet ḳo-**	Bir şeyden örnek vermek, bir benzerini yapmak.	-	-	-	-
1092.	**niẓām vir-**	Düzene sokmak.	-	-	-	-
1093.	**nuḫūset vir-**	Uğursuzluk getirmek. Kötülük getirmek.	-	-	-	-
1094.	**[Ḳaf]nūna iltür-**	Nun harfine çevirmek. II. Yerle bir etmek. Beyitte Kaf dağına vurup nun etmekten bahsediliyor.	-	-	-	-
1095.	**nūr aç-**	Parlamak, ışık saçmak.	-	-	-	-
1096.	**nūr bul-**	Aydınlanmak.	-	-	-	-
1097.	**nūr tut-**	Işık vermek, aydınlatmak.(2)	-	-	-	-
1098.	**nūr vir-**	Işık vermek, aydınlatmak.2	-	-	-	-
1099.	**nūşin revānuñ nīş it-**	Tatlı yiyeceğini zehir etmek. II. Bir kimsenin kurulu düzenini bozmak, eğlencesini/keyfini kedere çevirmek.	-	-	-	-
1100.	**nūşini nīş aşını zehr ḳılupdur-**	Tatlı şerbetini ve yemeğini zehre dönüştürmek. II. İyi olan durumunu kötüye çevirmek.	-	-	-	-
1101.	**nuṣrat vir-**	Yardım etmek.	-	-	-	-
1102.	**od saç-**	Ateş püskürtmek.	-	-		-
1103.	**od ur- /od yaḳ-**	Ateş yakmak. Mecazen "âşık etmek", "sıkıntıya düşürmek", "can yakıcı, tesirli sözler/şarkılar söylemek "gibi anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.	**X**	-		-
1104.	**oda ur-**	Ateşe atmak. II. "yok etmek, ortadan kaldırmak", "çok etkileyici biçimde müzik yapmak, enstrüman çalmak"	**X**	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1105.	**oda ḳo-**	Ateşe atmak, yakmak. II. "sıkıntı vermek, üzmek", "çok derinden etkilemek, aşka düşürmek"	-	-	-	-
1106.	**oda yaḳ-**	Ateşe vermek, ateşte yakmak. "acıtmak, üzmek, sıkıntı vermek", "âşık etmek"	**X**	-	**X**	-
1107.	**oda düş-**	Ateşe düşmek. II Aşk ateşiyle kuşatılmak.	-	-	-	-
1108.	**oda yan-**	Tutuşmak, ateşler içinde yanmak. II. "aşka düşmek, yanıp tutuşmak, harap-perişan olmak", "Musiki aleti, yakıcı sesler çıkarmak"	**X**	-	**X**	-
1109.	**oda yat-**	Ateşe yatmak II üzüntüye, acıya razı olmak.	-	-	-	-
1110.	**oda naʿl ḳo-**	Nal büyüsü, muhabbet büyüsü yapmak.	-	-	-	-
1111.	**oda tap-**	Ateşe tapmak.	-	-	-	-
1112.	**oḫ di-**	Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama vb. duyguları belirtmek için "oh" diye seslenmek.	**X**	-	**X**	**X**
1113.	**<u>okunu at-</u>**	üzerine düşeni yapmak, sırasını savmak.	-	-	-	-
1114.	**ol yola gider ol-**	O yolun yolcusu. II. Toplumun ahlak anlayışına göre kötü bir hayat sürdüren kimse.	-	-	-	-
1115.	**ortaya ḳo-**	Açıklamak.	**X**	-	-	-
1116.	**oyun düz-**	Bir işi sağlamak veya bozmak için gizli çalışma yapmak, dolap çevirmek, düzen kurmak, hile, dalavere ve entrikaya başvurmak.	-	-	-	-
1117.	**oyun oyna-**	Birini aldatmak, kandırmak II. Hile yapmak.(2)	**X**	-	**X**	-
1118.	**öc al-**	Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak.	**X**	-	**X**	-
1119.	**ögden geç-**	Aklından geçirmek. Düşünmek.	**X**	-	-	-
1120.	**ögin dir-/ dirşür-**	Aklını toplamak, kendine gelmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1121.	**ölmişden biter**	Ölmüşten beter. II. Çok kötü, perişan durumda olan.	-	-	-	-
1122.	**ölümden öñdin öl-**	Ölmeden önce ölmek. II. Aşk için bütün benliğinden vazgeçmek.	-	-	-	-
1123.	**ʿömr şın-**	Ömür bitmek, ölmek. Burada da beyite özgü münferit bir kullanım olmalı. "Ki şınsa şınmayasın ʿömr ʿahdi"	-	-	-	-
1124.	**ʿömri bāda vir-**	Ömrü rüzgara vermek. II. Ömrü boşa harcamak.(2)	-	-	-	-
1125.	**ʿömri geç-**[124]	Hayatını harcamak, ömrünü tüketmek.	**X**	-	**X**	-
1126.	**ömrinüñ ṭūmarını ṭay ḳıl-**	(Ömür) defterini dürmek. II. Ölmek, öldürülmek.	-	-	-	-
1127.	**öñinde alın ḳo-**	Bir kimsenin huzurunda bulunurken saygı ve bağlılık göstermek amacıyla yere eğilmek, başını yere koymak.	-	-	-	-
1128.	**öñine düş-**	Birinin önünden yürümek.	**X**	-	**X**	-
1129.	**öñine geç-**	Arkasından yeterek ön tarafına gelmek, yolunu kesmek.	**X**	-	**X**	**X**
1130.	**önü ... ol-**	Önüne ... çıkmak, karşısına ... çıkmak, ... ile rastlaşmak, karşılaşmak. "Eger derya ola önüm v'eger kūh"	-	-	-	-
1131.	**öñü ardu al-**	Önünü ardını almak, her yanını kaplamak. II. Ele geçirmek. Başka bir şey düşünmesine/yapmasına izin vermemek.	-	-	-	-
1132.	**önünü ardını gözet-**	Bir sonuca giderken bütün ayrıntı ve etkenleri dikkate almak.				
1133.	**öpüp başına ḳo-**	Öpüp başına koymak II bir nimeti veya kutsal sayılan bir varlığı saygıyla el üstünde tutmak, yüksekte tutmak; bir şeyi memnunlukla karşılamak, saygı duymak, saygıyla karşılamak.	**X**	-	**X**	**X**
1134.	**örtülü ol-**	Açıkça ifade edilmemek. Belli belirsiz bir biçimde, müphem olmak.	-	-	-	-
1135.	**öz köyindür-**	Kan ağlamak, büyük bir üzüntü içinde bulunmak.	-	-	-	-

[124] TDK'da "ömür geçirmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1136.	**özin bilme-**	Kendini bilmemek, aklı ve muhakemesi yerinde olmamak.	-	-	-	-
1137.	**özin ferāmūş ḳıl-**	Kendini unutmak.	-	-	-	-
1138.	**özinden çıḳ-**	Benliğinden çıkmak, kendine benzemez olmak.	-	-	-	-
1139.	**özinden git-**	Bayılmak.	**X**	-	-	-
1140.	**özine selvet vir-**	Üzüntüsünü, acısını unutmak. Acısı bir nebze olsun hafiflemek, teselli bulmak.	-	-	-	-
1141.	**özini cemʿ eyle-**	Aklı başına gelmek, ayılmak.	-	-	-	-
1142.	**özler köyne-**[125]	İçi yanmak, büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülmek.	**X**	-	-	-
1143.	**ʿöẕr dile-**	Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek.(3)	**X**	-	-	-
1144.	**ʿözr ile lābe viribi-**	Özür dileyip affedilmesi için yalvarıp yakarmak.	-	-	-	-
1145.	**özüñ raʿnā gör-**	Kendini beğenmek; kendini herkesten çok daha güzel ve üstün saymak.	-	-	-	-
1146.	**pā-best ḳıl-**	Ayağını bağlamak. II. Kendine bağlamak, âşık etmek.	-	-	-	-
1147.	**pas tut-**	Pas tutmak (bağlamak): Üzerinde pas meydana gelmek, paslanmak.	**X**	-	-	-
1148.	**pāyına ser ur-**	Ayağına baş koymak: Ayağına yüz sürmek, ayaklarına kapanmak.	-	-	-	-
1149.	**pençe ur-**	Pençe vurmak. II. Ellerini bağlamak, saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmak.	**X**	-	-	-
1150.	**pend ü naṣīḥat vir-**[126]	Öğüt vermek, nasihat etmek.	**X**	-	-	-
1151.	**per dök-**	Maddi ve manevi olarak güç kaybetmek. (Farsçada "per rihten").(3)	-	-	-	-

[125] TDK'da "özü göyünmek" şeklinde geçmektedir.
[126] TDK'da "nasihat vermek şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1152.	**per yak-**	Kanat yakmak. II. Pervane'nin mumun etrafında dönerken kanatlarını yakması bağlamında; canını feda etmek; (aşk ateşiyle) yanıp kavrulmak.	-	-	-	-
1153.	**perdesin ḳoma-**	Yüzündeki örtüsünü salıvermek. II. Peşini bırakmak.	-	-	-	-
1154.	**perdeye gir-**	Disiplinli yaşamak, kötü şeyler yapmaktan uzaklaşmak.	-	-	-	-
1155.	**perhīz göster-**	- den uzak durmak, -den sakınmak.	-	-	-	-
1156.	**pertev at-**	Işık saçmak.(4)	-	-	-	-
1157.	**pertev bıraḳ-**	Işık salmak.	-	-	-	-
1158.	**pervāz ur-**[127]	Kanat çırpmak, uçmak.(6). 2 defa da "at sürmek" anlamında	**X**	-	-	-
1159.	**peyām viribi-**	Karmaşık, dolaşık etmek. II. Huzursuz, kararsız, karmaşık olan; darmaduman, karmaç burgaç hâle sokmak.	-	-	-	-
1160.	**pīrāhenin çāk it-**	Gömleğini yırtmak. II. Tomurcuk açılmak.	-	-	-	-
1161.	**pīşe idin-**	İş, meslek edinmek: Sürekli bir şeyle meşgul olmak.	-	-	-	-
1162.	**pōst yüz-**	Derisini çıkarmak, derisini soymak. II. Birinden veya bir şeyden soğumak, araya mesafe koymak, uzak durmak. Sıdkı sıyrılmak.	-	-	-	-
1163.	**püşt ü pā ur-**	Değer vermemek, önemsememek. II. Farsça'da "püşt-i pa zeden" şeklinde geçmektedir.(2)	-	-	-	**X**
1164.	**raġbet göster-**	İstemek, beğenmek, istekle karşılamak.	**X**	-	-	-
1165.	**rāh aç-**	Yol açmak. II. Bir olayın sebebi olmak.	-	-	-	-
1166.	**rāh al-**	Yol almak, ilerlemek.	-	-	-	-
1167.	**rāh bul-**	Elde etmek, ulaşmak.	-	-	-	-

[127] TDK'da "pervaz urmalı olmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1168.	**rāh it-**	Yol inşa etmek. II. Yolunu yapmak, bir işin istediği gibi olması için uygun zemin hazırlamak.	-	-	-	-
1169.	**rāh idin-**	Yol etmek/edinmek. II. Belirli bir yere sürekli, sık sık gitmek.	-	-	-	-
1170.	**rāh iltür-**	Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. Bir yerden bir yere gitmek.	-	-	-	-
1171.	**rāh kes-**	Geçmesine engel olmak, durdurmak.	-	-	-	-
1172.	**rāh sapıt-**	Yolunu değiştirmek, gittiği yoldan ayrılarak başka yola geçmek.	-	-	-	-
1173.	**rāh tut-**	Yönelmek. Bir yere doğru gitmeye başlamak.	-	-	-	-
1174.	**rāh tutul-**	Yolu kesilmek, geçmesine izin verilmemek.	-	-	-	-
1175.	**rāh vir-**	Yol vermek: Geçmesine izin vermek.	-	-	-	-
1176.	**rāḥat bul-**	Rahata kavuşmak, sıkıntılarından kurtulmak, huzura ermek, rahatlamak.	-	-	-	-
1177.	**rāḥat vir-**[128]	Huzur, mutluluk vermek.	**X**	-	-	-
1178.	**rāḥatler getür-**	Rahatlamak, huzur bulmak.	-	-	-	-
1179.	**raḫt u taḫtı çek-**	Hazırlık yapmak; hazır olmak için gereken şeyleri toplamak veya durumları sağlamak.	-	-	-	-
1180.	**raḳṣa gir-**	Dans etmek, coşku ve heyecan ile çeşitli hareketlerde bulunmak.	-	-	-	-
1181.	**rāz aç-**	Sırrını dökmek, sırrını anlatmak.	-	-	-	-
1182.	**rāzın di-**	Sırrını paylaşmak.	-	-	-	-
1183.	**rāz al-**	Gizli tutulan veya sır durumunda olan bir şeyi anlamak, kavramak.	-	-	-	-
1184.	**rāz keşf et-**	Sırrı keşf etmek. II. Bir kişinin düşüncesini/ruh halini anlamaya çalışmak, (2)	-	-	-	-
1185.	**rāz saḳla-**	Sır saklamak, bir sırrı açığa vurmamak, başkasına söylememek	-	-	-	-

[128] TDK'da "rahat vermemek" şeklinde olumsuzu yer almaktadır.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1186.	**rāz vir-**	Sır vermek, başkalarına söylenmemesi koşuluyla gizli bir bilgiyi paylaşmak.	-	-	-	-
1187.	**rehā bul-**	Kurtulmak, kurtuluşa ermek.	-	-	-	-
1188.	**renc gör-**	Sıkıntı çekmek.	-	-	-	-
1189.	**rencūr düş-**	Hastalanmak.	-	-	-	-
1190.	**reng oyna-**	Hile yapmak.	**X**	-	-	-
1191.	**reng/rengin dök-**	Rengini kaybetmek. II. Güzelliğini, değerini yitirmek.(2)	-	-	**X**	-
1192.	**rengine boyan-**	Bir duygu ya da düşüncenin etkisi altına girmek.	-	-	**X**	-
1193.	**resm ur-**	Resim yapmak.	**X**	-	-	-
1194.	**rıżā vir-**	Rıza göstermek, razı olmak, onamak, uygun bulmak.5	**X**	-	-	-
1195.	**rızḳ götrül-**	Rızkı kesilmek, mecazen orada yiyecek ekmeği kalmamak. II. Artık bulunduğu yer veya irtibatta bulunduğu kişilerle ilişkisi kalmamak.	-	-	-	-
1196.	**rūh ḳo-**	Yüz sürmek: Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarken eşiğine, ayağına... doğru -yüzünü yere sürercesine- eğilmek.	-	-	-	-
1197.	**ruḫ tut-**	Yüzünü bir yöne çevirip o yöne doğru yol almak.	-	-	-	-
1198.	**ruḫṣat bul-**	İzin almak, fırsat bulmak.	-	-	-	-
1199.	**rūz ḳarañu ol-**	Gündüzü karanlık olmak. II. Talihi olumsuz yönde değişmek.	-	-	-	-
1200.	**rūz pīrūz ol-**	Günü uğurlu/kutlu olmak. II. (Aldığı bir haberle) bahtı olumlu yönde değişmek; şansı dönmek. III. Çok sevinmek.	-	-	-	-
1201.	**rüzgār ölç-**	Zamanı saymak. Gün saymak, herhangi bir iş veya olayın belirlenmiş süresinin sonunu heyecanla beklemek.	-	-	-	-
1202.	**rūzı yüzine toz ḳon-**	Gündüzün yüzüne toz konmak. II. Talihi kötü yönde değişmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1203.	**saʿādet vir-**	Uğur getirmek, mutluluk vermek.	-	-	-	-
1204.	**ṣabr ṭonın çāk eyle- / it-**	Sabır elbisesini yırtmak. II. Daha fazla sabredememek, sabrı kalmamak.	-	-	-	-
1205.	**ṣabr ü ṭāḳat ü ḫūş git-**	Sabrı, dayanacak gücü ve aklı kalmamak	-	-	-	-
1206.	**ṣabr u ṭāḳat u hūş ḳalma-**	Aklı, sabrı, dayanma gücü tükenmek. İçinde bulunduğu koşullara daha fazla tahammül edecek durumda olmamak.	-	-	-	-
1207.	**ṣabrı u ārāmı ilet**	Dayanma gücü ve gönül huzuru bırakmamak.	-	-	-	-
1208.	**ṣabrı vü mecālī git-**	Tahammülü ve dayanacak gücü kalmamak, sabrı tükenmek.	-	-	-	-
1209.	**saçum süpürge vü elüm kösegü it-**[129][130] **zülfini cā-rūb it-**	Saçını süpürge, elini ocağı karıştırmakta kullanılan ucu yanık odun etmek. II. Sevdiği için özveri ile çalışıp hizmet etmek, her türlü fedakârlığı yapmak.	**X**	**X**	**X**	**X**
1210.	**ṣaçuñuñ bir ḳılı biñ genc-i ʿālem [olmak]**	"Saçının bir teli binlerce dünya hazinesi değerindedir" anlamında bir kişiye verilen önemi/değeri ifade eden bir söz.	-	-	-	-
1211.	**saʿādet oḳını yayında gör-**	Mutluluk okunun yayında olduğunu görmek. II. Mutluluğu elde etmeye yakın olduğunu anlamak, isteklerinin gerçekleşmek üzere olduğunu fark etmek.	-	-	-	-
1212.	**saʿādet vir-**	Uğur getrimek, mutluluk vermek.				
1213.	**ṣaf bağla-**	Sıralı bir şekilde durmak, sıralanmak.	**X**	-	**X**	-
1214.	**ṣaf tur-**	Saf bağlamak (tutmak): Sıra teşkil etmek, sıralan mak.	**X**	-	-	-
1215.	**ṣaf çek-**	Sıra sıra dizilmek.	-	-	-	-
1216.	**ṣafā bul-**	Mutlu olmak, sevinmek.	-	-	-	-
1217.	**ṣafāya ir-**	Huzur bulmak, mutlu olmak.	-	-	-	-

[129] TDK'da ve Tanyeri'de "saçını süpürge etmek" şeklinde geçmektedir.
[130] Eyüpoğlu'nda "saçı süpürge eli faraş" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1218.	**ṣafā sür-**	Zevk alarak yaşamak, eğlenmek, mutlu olmak.	X	-	-	-
1219.	**ṣafā tol-**	Şenlik neşe ile dolu olmak.	-	-	-	-
1220.	**ṣafā/ ṣafālar vir-**	Mutluluk vermek, neşelendirmek, sevindirmek.	-	-	-	-
1221.	**ṣafāsın sür-**	Bir şeyin imkânlarından faydalanmak, kullanmak; ilgi, sevgi görmek, hoşça vakit geçirmek.	**X**	-	**X**	-
1222.	**ṣafrā çek-**	Hazımsızlık yaşamak. II. Sıkıntı, zorluk, zahmet çekmek.	-	-	-	-
1223.	**saġ işü ṣol it-**	Yolunda giden bir işi bozmak.	-	-	-	-
1224.	**ṣāġar yürüt-**	İçki meclisinde içki ikram etmek, kadeh sunmak. Kadehi elden ele dolaştırmak.	-	-	-	-
1225.	**ṣaġda ṣolda ḳo-**	Sağlı sollu her iki yanda geride bırakmak.	-	-	-	-
1226.	**ṣağı ṣola dön-**	Karar değiştirmek.	-	-	-	-
1227.	**ṣağın ṣolını gözet-**	Sağını solunu kollamak.	-	-	-	-
1228.	**saġu saġ-**	Yüksek sesle ağıt söyleyip ağlamak. 4	**X**	-	-	-
1229.	**ṣaḥrā tut-**	Kaçıp gitmek.	-	-	-	-
1230.	**sāḳı ʿarşa ur-**	Arşa adım atmak. II. Çok sevinmek.	-	-	-	-
1231.	**sancaḳ çöz-**	Sancak açmak, bayrak çekmek. II. Husrev ü Şirin mesnevisinde misafiri karşılama sırasında yapılan uygulama.	**X**	-	-	-
1232.	**sancaḳ ur-**	Bayrak çekmek, bayrağı bir direğe veya ipe takmak. II. Bir yeri fethetmek, ele geçirmek.	**X**	-	-	-
1233.	**ṣarfı artuḳ ol-**	Daha fazla değer verilmek, -den üstün tutulmak.	-	-	-	-
1234.	**sarpa ḥavāle ol-**	Kendisinden istenilen şeyi yapmayı kabul etmemek; işi yokuşa sürmek, zorluk çıkarmak.	-	-	-	-
1235.	**ṣavābı gör-**	Uygun görmek, doğru bulmak.	-	-	-	-
1236.	**ṣayda bin-**	Ava çıkmak.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1237.	**şāye düz-**	Gölge yapmak.	-	-	-	-
1238.	**sāye şal-**	Gölgede bırakmak; ...'dan daha üstün olmak. II. Gölge yapmak, gölgelendirmek. II. Gölge yaptığı yeri/kişiyi bir yönden etkilemek. Mesela bir beyitte "Didi birgün salarsa saña saye" şeklindeki ifadede mezacen "alaka göstermek, yakınlaşmak" anlamı kastedilmektedir.	-	-	-	-
1239.	**sāye-i devlet başuna ir-**	Talihin gölgesi başının üstüne gelmek. Günümüzde kullanılan "başına talih kuşu konmak" deyimine benzer olarak "ummadığı, beklemediği bir nimete ya da varlığa kavuşmak" anlamında söz grubu.bu kullanım da bu tespiti doğrular niteliktedir.	-	-	-	-
1240.	**sayru yat-**	Hastalanıp yatağa düşmek, hasta yatmak.	-	-	-	-
1241.	**sāz düz-**	Müzik eşliğinde şiir/şarkı söylemek.(13) bazı beyitlerde mecazen "Felek/baht kişiye bazı zorluklar, oyunlar hazırlamak.", "Oyalamak, eğlemek, vakit geçirmesini sağlamak", "Aşkı tazelenmek, eski sevgiliye yeniden ilgi göstermeye başlamak" "Eşlik etmek, uyum sağlamak", "hazırlık yapmak, gerekli şeyleri hazırlamak" anlamlarına işaret edecek şekilde kullanılmıştır.	-	-	-	-
1242.	**söz ü sāzı düz-**	Çalgı(lar) eşliğinde şiir ve şarkı söylemek. II. Karşılıklı konuşmak, söyleşmek.	-	-	-	-
1243.	**sebāt tut-**	Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1244.	**sed çek-**	Bir şeyin önüne yâhut üzerine) Duvar, bent vb. bir engel koymak II. (Bir işi, bir davranışı) Engellemek, gerçekleşmesine mâni olmak.	X	-	X	-
1245.	**selām ısmarla-**	Selam göndermek.	-	-	-	-
1246.	**selām vir-**	Birini selamlamak	**X**	-	-	**X**
1247.	**selḫ ir-**	Sonu, eceli gelmek. II. Ölmek.	-	-	-	-
1248.	**semʿini tut-**	Kulağını/işitme duyusunu etkisi altına almak. II Sağır/duyamaz hâle getirmek.	-	-	-	-
1249.	**[ġām/derd] semmine em ol**	Bir derde deva olmak, soruna çözüm bulmak.	-	-	-	-
1250.	**senge tut-**	Üst üste taş atmak, aralıksız taşlamak. II. Hücum etmek, saldırmak, savaşmak.	-	-	-	-
1251.	**senlik ü benlik gide**	Bir konuda iki kişi arasındaki anlaşmazlığın ortadan kalkması. II. İki kişi kişinin tek ve aynı "şey"e dönüşmesi.	-	-	-	-
1252.	**ser tut-**	Cesaret etmek, korkulması gereken bir işe korkmadan girişmek, göze almak.	-	-	-	-
1253.	**serādan tā süreyyā ir-**	Yerden Süreyya yıldızına/gökyüzüne kadar yükselmek. II. Her yerde duyulmak. Değeri artmak, mevkisi yücelmek.	-	-	-	-
1254.	**serden çıḳ-**	Ölmek, başın gövdeden ayrılması.	-	-	-	-
1255.	**serden çıḳar-**	Ölmesine yol açmak.	-	-	-	-
1256.	**serden sür-**	Başından atmak. II. Sürdürülmesi gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek.	-	-	-	-
1257.	**seyle ver-**	Sele vermek, sel gibi (çok) akıtmak.	-	-	-	-
1258.	**ṣıḥḥat bul-**	İyileşmek, sağlığına kavuşmak.	-	-	-	-
1259.	**siḥr ü efsūn oḳı-**	Büyüleyici sözler söylemek, söyledikleriyle karşısındaki kişiyi etkilemek; teshir etmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1260.	**sikke ur-**	Sikke bastırmak. Padişahlığını ilan etmek için para yaptırmak.	-	-	-	-
1261.	**sīlī ur-**	Sille atmak, tokat atmak.	-	-	-	-
1262.	**sīne sovut-**	Yüreğini, bağrını soğutmak. II. Sevmediği birinin bir felakete uğramasına sevinmek.	-	-	-	-
1263.	**sīne tut-**	Göğüs germek, dayanmak.	-	-	-	-
1264.	**sinege sığır degdi peşşeye fīl**	Sineğin payına sığır, sivrisineğin payına fil düştü. II. Bir ortamda bulunan nesnelerin (beyitte yiyecek) çok olduğunu, bir kişiye ihtiyacından çok daha fazlasının verildiğini ifade eden söz grubu.	-	-	-	-
1265.	**sine[sini] dem it-**	Bağrını kan etmek, yaralamak. II. Çok üzmek.	-	-	-	-
1266.	**sīneye kef ur-**	Bir tür saygı ifadesi olarak elini göğsünün/kalbinin üstüne koymak.	-	-	-	-
1267.	**sınuġ bağla-**	Kırık kemiğini bağlamak. Yarasını sarmak II. Teselli bulmak.	-	-	-	-
1268.	**sınuk sar-**	Kırık sarmak. II. Yaralarını sarmak, zor durumda olan birisine yardım etmek.	-	-	-	-
1269.	**siper sal-**	Kalkanı elden bırakmak. II. Pes etmek, savunma yapmayı bırakmak, saldırıya açık hale gelmek.	-	-	-	-
1270.	**siper tut-**	Siper etmek. Kendini veya bir şeyi korumak amacıyla bir başka şeyi siper olarak kullanmak.	-	-	-	-
1271.	**sırrı muḥkem it-**	Bir sırrı gizlemek, kimseyle paylaşmamak.	-	-	-	-
1272.	**siyāset gözle-**	Adaletle hüküm sürmeyi öğrenmek.	-	-	-	-
1273.	**şoḥbet bisāṭın şal-**	Sohbet kilimini sermek. II. İşret, eğlence meclisi kurmak.	-	-	-	-
1274.	**soñ kal-**	Geriye kalmak.	-	-	-	-
1275.	**şora şora git-**[131]	Bilmediği bir yere yolda karşılaştığı kişilerden adres sorarak gitmek.	-	**X**	-	-
1276.	**söz aç-**	Bir konu üzerine konuşmaya başlamak.	**X**	-	**X**	**X**

[131] Aksoy'da "sora sora gittim Engesor'a" isimli bir deyim vardır.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1277.	**söz iltür-**	Sohbeti belirli bir konuya getirmek. Belirli bir konudan bahsetmeye başlamak.	-	-	-	-
1278.	**söz irmez**	Bir kişi ya da nesnenin "vasıflarını tarif edebilecek söz bulunmaz" anlamında söz grubu.	-	-	-	-
1279.	**söz söyle-**	Bir şeyler anlatmak, konuşmak.	-	-	-	-
1280.	**söz ü sav içinde ḳal-**	Laf, söz, lakırdı içinde kalmak. II. Konuşmaktan başka bir şey yap(a)mamak.	-	-	-	-
1281.	**sözde terāzū saḳla-**	Ölçülü ve dikkatli konuşmak.	-	-	-	-
1282.	**sözden söze gir-**	Farklı konulardan bahis açmak.	-	-	-	-
1283.	**söze bir ḳapudan giriş-**	Mevzuyu başka tarafa çevirmek, lafı değiştirmek.	-	-	-	-
1284.	**söze başla-**	Konuşmaya başlamak, bir konuya girmek.	**X**	-	-	-
1285.	**söze bünyād eyle-**	Söz söylemeye başlamak.	-	-	-	-
1286.	**söze düriş-**	Güzel, beğenilecek söz söylemeye çaba sarf etmek; güzel şiir yazmaya uğraşmak.	-	-	-	-
1287.	**söze gir-**	Başkaları konuşurken araya girip konuşmak.(2)	-	-	-	-
1288.	**sözi perdeyle güt-**	Farsçada "üstü örtülü ve gizlilik dolu söz söylemek" manasına gelen, "der-perde goften" deyiminin çevirisine dayanan söz grubu.	-	-	-	-
1289.	**sözi şīşeyle söyle-**	Sözü şişe arkasından söylemek. II. Asıl fikrini açıkça söylememek, üstü kapalı konuşmak.	-	-	-	-
1290.	**ṣu manendi revān**	Su gibi akmak; hızla hareket etmek.	-	-	-	-
1291.	**ṣubḥ at-**	Sabah olmak, Tan atmak-sökmek.	-	-	-	-
1292.	**ṣūret yaz-**	Resmetmek.	-	-	-	-
1293.	**suyunca git-**	… gibi davranmak, bir şeyi …'nın yaptığı şekilde yapmak.	**X**[132]		**X**	

[132] TDK *Atasözleri Sözlüğü*'nde bu deyim için "bir kimseyi sinirlendirmeyecek biçimde davranmak" anlamı verilmiştir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1294.	**sürme çek-**	Kirpik diplerini sürme ile boyamak.	X	-	-	-
1295.	**şu değiş-**	Eski Anadolu Türkçesinde, su sözcüğünün "tarz, yol, hâl, durum" anlamı bulunmaktadır. Su değişmek ifadesi ile de içinde bulunulan durumu değiştirmekten, yer değiştirmekten bahsedilmektedir. Buna göre "su değişmek" ifadesi için "yer değiştirmek, bulunduğu yerden bir başka yere geçmek" anlamı uygundur.	-	-	-	-
1296.	**şuya ġarḳ [ol-]**	Suya batmak. II. Çok ıslanmak, sırılsıklam olmak.	-	-	-	-
1297.	**şuya sal-**	Suya bırakmak. II. Ziyana uğratmak, zarar vermek.	**X**	-	**X**	**X**
1298.	**sūz-ı dāġ tut-**	Yanık yarasının ıstırabını çekmek/bu ıstıraba katlanmak.	-	-	-	-
1299.	**şābāş al-**	Takdir edilmek, beğenilmek.	-	-	-	-
1300.	**şāḏīsine nūş ḳıl-**	Birinin mutluluğu için içki içmek. II. Şerefine kadeh kaldırmak.	-	-	-	-
1301.	**şāḫ ber şāḫ it-**	Daldan dala konmak. II. Sık sık iş, konu veya düşünce değiştirmek.	-	-	-	-
1302.	**şaḳāvetde ḳal-**	Belâ ve zillete düşmek. Sıkıntıda kalmak.	-	-	-	-
1303.	**şāmı şubḥa ulaşdur-**	Geceyi sabaha eriştirmek. II. Sabahlamak, bütün geceyi uyumadan geçirmek.	-	-	-	-
1304.	**şāne düz-**	Saç taramak.	-	-	-	-
1305.	**şarṭa tur-**	Yaptığı anlaşmaya sadık kalmak; sözünde durmak.	-	-	-	-
1306.	**sefer şofrāsına etmek ḳoy-**	yola çıkmak, sefer vakti gelmek				
1307.	**şefḳat göster-**	Merhamet, sevgi göstermek.	-	-	-	-
1308.	**şeh māt oyna-**	Satranç oynamak. II. Bir plan dâhilinde hareket etmek, birinin arkasından iş çevirmek.	-	-	-	-
1309.	**şeh māt it-**	Yenmek, yenilgiye uğratmak.	-	-	-	-
1310.	**şehādet vir-**	Kelime-yi şehadet getirmek. II. Müslümanlığı kabul etmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1311.	**şehr ü bāġa ṣıġma-**	Şehre, bahçeye sığmamak. II. Sıkıntı ya da üzüntü gibi duygular nedeniyle bulunduğu yerde kalmaya, hiç bir şey yapmadan beklemeye tahammül edememek, bulunduğu yerde duramamak; kaçıp gitmek uzaklaşmak istemek.	-	-	-	-
1312.	**şekerden ṭatlu gel-**	Bir şeyi, beğendiği başka bir şeyden daha üstün bulmak. Çok beğenmek, çok hoşuna gitmek. Bu ifadenin "baldan tatlı" şekli de kullanılmaktadır.	-	-	-	-
1313.	**şeker-tengin aç-**	Şeker yükünü (teng-i şeker) açmak. II. Tatlı tatlı konuşmak.	-	-	-	-
1314.	**şekke düş-**	Şüpheye düşmek; Kuşku duymak.	-		-	-
1315.	**şekle düz-**	Şekil vermek, belirli bir biçime girmesini sağlamak, biçimlendirmek, şekillendirmek.	-	-	-	-
1316.	**şeklin diġer-gūn ḳıl-**	Şekil değiştirme. II. Bir görünümden başka görünüme geçme. III. Feleğin türlü türlü yüzünü göstermesi, kişinin karşısına farklı/beklenmedik durumlar çıkarması.	-	-	-	-
1317.	**şekline gir-**	Kılığına bürünmek II –e dönüşmek	-	-	-	-
1318.	**şemşīr sal-**	Kılıç çekmek, saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak.	-	-	-	-
1319.	**şemşīr ur-**	Kılıç vurmak, çalmak. Kılıçla savaşmak, kılıç ile öldürmek.	-	-	-	-
1320.	**şeref vir-**	Şereflendirmek, yüceltmek, onurlandırmak.	**X**	-	-	-
1321.	**şeref şal-**	Şeref vermek, yüceltmek.	-	-	-	-
1322.	**şerr işi ḫayre döndür-**	Olumsuz sonuçlanacak bir işi olumluya çevirmek.	-	-	-	-
1323.	**şevḳ bul-**	Şiddetli arzu, istek duymak.	-	-	-	-
1324.	**şiddet geçür-**	Zahmet çekmek, güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak.	-	-	-	-
1325.	**şifā gör-**	Şifalanmak, şifa bulmak	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1326.	**şikence çek-**	Eziyet çekmek.	-	-	-	-
1327.	**şikence gör-**	Maddi veya manevi olarak aşırı eziyete maruz kalmak.	-		-	-
1328.	**şīrīn cānı teslīm ḳıl-**	Tatlı canını teslim etmek. II. Ölmek. Bugün şirin can ifadesi "canı tatlı" ve "canı tatlı gel-" ifadelerinde sıkıntıya katlanamayan/katlanamamak anlamında kullanılıyor.	-	-	-	-
1329.	**şīşe başa götür-**	Şişeyi/Kadehi kafaya dikmek; bir içeceği kabı yukarı kaldırarak sonuna dek içmek. II. Şarap içmek.	-	-	-	-
1330.	**şümārı tutıl-**	Sayılmak, hesaplanmak, miktarı ölçülmek.	-	-	-	-
1331.	**taʿayyün bul-**	Allah'ın kudretinin zuhur ve tecellî yoluyla belirmesi, Hakk'ın zâtında var olanların ortaya çıkıp zâhir olması.	-	-	-	-
1332.	**tāba bıraḳ-**	Işığa gark etmek, gözünü kamaştırmak (2) tebdizde yok	-	-	-	-
1333.	**ṭabaḳdan örtüyi götür-**	Farsçada "sözü açık etmek, açıkça söylemek" manasına gelen, "tabak-puş ez-tabak berdaşten" deyiminin çevirisine dayanan söz grubu.	-	-	-	-
1334.	**[…'yı] tāc idin-**	Başının üzerinde taşımak, başına koymak, değer vermek.	-	-	-	-
1335.	**taġyīr iriş-**[133]	Bozulmak, yiyecek kokmak, yenilemeyecek duruma gelmek, ekşimek.	-	-	-	-
1336.	**taḥḳīḳ vir-**	Bir şeyin doğru olduğunu ortaya çıkarmak, hakikatini anlayıp bilmek.	-	-	-	-
1337.	**-a taḫt ḳur-**	Bir yere taht kurmak, o yerde sözü geçen olmak.	-	-	-	-
1338.	**taḫt ur-**	Taht kurmak. II. Yerleşmek.	-	-	-	-
1339.	**taḫta ayaġ uzat-**	Tahta ayak uzatmak. II. Saltanatı ele geçirmek.	-	-	-	-
1340.	**taḫta geç- /taḫta otur-**	Tahta çıkmak, sultanlığı ilan etmek.	**X**	-	-	-
1341.	**taḫta yürü-**	Yönetimi ele geçirmek üzere harekete geçmek, sefer düzenlemek.	-	-	-	-
1342.	**taḫtı vu tācı ḳo-**	Tahtı ve tacı bırakmak. II. Hükümdarlık yapmayı bırakmak.	-	-	-	-

[133] TDK'da "tağyir etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1343.	**ṭāḳati ṭāḳ ol-**	Takati kesilmek, dayanacak gücü kalmamak. (4)	-	-	-	-
1344.	**ṭalāḳ vir-**	Boşamak. İlgi ve alakayı kesmek.	-	-	-	-
1345.	**ṭaliʿ vebāle iriş-**	Farsçadaki "ahter der vebal buden" sözünün karşılığı olarak, şansın/talihin kötüye gitmesi anlamında kullanılmıştır.	-	-	-	-
1346.	**ṭāliʿ-i vaḳt tut-**	Bir eyleme geçmek için yıldızların konumlarına bakarak en uygun zamanı tayin etmek.	-	-	-	-
1347.	**tamağın çatlat-**	Boğaz/gırtlak yarılmak. II. Çok bağırmak.	-	-	-	-
1348.	**ṭamarlarında ḳanı cūş eyle-**	Heyecanlanmak, coşmak.	-	-	-	-
1349.	**tamu boynunda [ol-]**	Cehenneme gideceği kesin (olan).	-	-	-	-
1350.	**ṭañ at-**	Tan ağarmak (veya atmak veya sökmek). Gün doğmaya başlamak, şafak sökmek.	**X**	-	-	-
1351.	**ṭaʿn ur-**	Ayıplama, kınama, kötü söz söyleme.		-	-	-
1352.	**ṭañа ḳal-**	Şaşakalmak, hayrete düşmek, şaşkınlıktan donakalmak.	**X**	-	-	-
1353.	**tanuḳlıḳ vir-**	İşaret etmek, delil oluşturmak.	**X**	-	-	-
1354.	**tār yüz yarıl-**	Kıl yüz/yüzlerce kez yarılmak. II. titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.	-	-	-	-
1355.	**tārāca vir-**	Yağma ettirmek. II. Sahip olduğu şeylerden vazgeçmek, -i gözden çıkarmak.	-	-	-	-
1356.	**ṭarḥ vir-**	Vergi vermek.	-	-	-	-
1357.	**ṭarīḳ göster-**	Yol göstermek. Kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek.	-	-	-	-
1358.	**tasa tut-**	Taşmak, bir yere veya şeye sığmamak.(2)	-	-	-	-
1359.	**taş toḳın-**	Taş değmek. II. Eleştirilmek, zarar görmek.	-	-	-	-
1360.	**taş ur-**	Taş(la) vurmak. II. Sırtından bıçaklamak, ihanet etmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1361.	**ṭatlusun acı yazın ḳış it-:**	İyi olan bir durumu tam tersine çevirip kötüleştirmek. II. Bir kişinin hayatını, düzenini, keyfini bozmak	-	-	-	-
1362.	**taṭvīl bul-**	Uzamak, çok zaman tutmak, uzun sürmek.	-	-	-	-
1363.	**tebāh bul-**	Harap olmak, yıkılmak, mahvolmak.	-	-	-	-
1364.	**teferruḳ bul-**	Ayrılmak, dağılmak.	-	-	-	-
1365.	**teġayyür bul-**	Değişmek. II. Bozulmak.	-	-	-	-
1366.	**telaṭṭuf göster-**	Nâzik davranmak, lutuf ve incelikle muâmele etmek.	-	-	-	-
1367.	**telef tut-**	Telef etmek, boş yere harcamak.	-	-	-	-
1368.	**telḫ ü zehr yut-**	Acı ve zehir yutmak. II. Çok üzülmesine rağmen bir sıkıntıya/acıya dayanıp sesini çıkarmamak, katlanmak.	-	-	-	-
1369.	**ten ʿaẕābı tart-**	Fiziksel acı duymak ve bu acıya katlanmak.	-	-	-	-
1370.	**ten toprağa ḳar-**	Bedenini toprağa karıştırmak. II. Toprağın altına girmek, ölmek.	-	-	-	-
1371.	**ten cübbesin çāk it-**	Ten elbisesini parçalamak. II. Kendine zarar vermek.	-	-	-	-
1372.	**ten vücudını ʿadem it-**	Benliği/varlığı yok etmek. II. Kendisi için yaşamaktan vazgeçmek.	-	-	-	-
1373.	**teng çek-**	Yükünü yüklemek. Gerekli eşyaları yanına alarak yola çıkmak.	-	-	-	-
1374.	**teng-şekker aç-**	Şeker yükünü açmak. II. Güzel, tatlı tatlı konuşmaya başlamak.	-	-	-	-
1375.	**tenhā ḳal-**	Yalnız kalmak, tek başına kalmak. Bir beyitte de "baş başa kalmak"	**X**	-	-	-
1376.	**terāzū saḳla-**	Ölçülü davranmak.	-	-	-	-
1377.	**terkīb bul-**	Düzenlenmek, bir araya getirilmek. II. Yaratılmak.	-	-	-	-
1378.	**terkin ur-**	Terk etmek, bırakmak, vazgeçmek.	-	-	-	-
1379.	**tesbīḥ ü temcīd oḳu-**	Allah'ı ululamak/yüceltmek için onun her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1380.	**tesellī bul-**	Acı ve sıkıntıyı unutmak, avunmak.	X	-	-	-
1381.	**teskīn bul-**	Acı, öfke, heyecan vb. duygular yatışmak, dinmek.	-	-	-	-
1382.	**teẕellül bul-**	Kendini hor ve hakir gösterme, kendini aşağı kabul etme, zillete katlanma, alçalma.	-	-	-	-
1383.	**tezyīn vir-**	Süslemek, güzellik katmak.	-	-	-	-
1384.	**tīġa el ur-**	Kılıcı eline almak. II. Savaşmaya, mücadele etmeye başlamak.	-		-	-
1385.	**ṭılısım ur-**	Sihir, büyü yapmak	-	-	-	-
1386.	**tırnağı ter olmaz**	Tırnağı terlememek. II. Zahmete girmemek, bir şey o kişiye çok kolay/zahmetsiz olmak.	-	-	-	-
1387.	**tīşe ur-**	Kazma vurmak.	-	-	-	-
1388.	**tīz oda otur-**	Yakıcı ateşe oturmk. II. Kendini ateşe atmak, bile bile kendine zarar verecek, tehlikeli bir işe girişmek.	-	-	-	-
1389.	**ṭoġruyı vü egriyi bil-**	Doğru ile yanlışı, iyiyle kötüyü birbirinden ayırmak.	-	-	-	-
1390.	**ṭona gir-**	Elbise giymek. II. Savaş elbisesi giymek.	-	-	-	-
1391.	**ṭonın çāk ḳıl- /it**	Elbisesini parçalamak. II. Büyük bir üzüntü ve çaresizlik içinde bulunmak.	-	-	-	-
1392.	**ṭōp ur-**	Topa vurmak. II. Başlangıç yapmak.	**X**	-	-	-
1393.	**toprāġa baş irür-**	Toprağa baş koymak. II. Birinin ayaklarına eğilmek. Birinin önünde saygı ve hürmet göstermek amacıyla eğilmek.	-	-	-	-
1394.	**toprāġa ḳan ḳana yaşı ḳar**		-	-	-	-
1395.	**toprāġa yıḳıl-/ toprāğa düş-**	Toprağa yıkılmak (toprağa düşmek): Ölmek.	**X**	-	**X**	-
1396.	**ṭoprāġa yüz sür-**	Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek.	-	-	**X**	-
1397.	**toprāġu çek-**	Toprağı çekmek, sürekli olarak yaşadığı yerden kısa bir süre kalmak üzere gittiği başka bir yerde ölenler için söylenen bir söz.	**X**	-	**X**	**X**

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1398.	**ṭoya gir-**	İşret meclisi düzenlemek, yeyip içerek eğlenmek.	-	-	-	-
1399.	**toz görin-**	Toz kadar değersiz izlenimi uyandırmak.	-	-	-	-
1400.	**tozın çek-**	Cezasını çekmek, bedelini ödemek.	-	-	-	-
1401.	**uçuḳ tut-**	Cin tutmak, sara tutmak.	**X**	-	-	-
1402.	**ʿūd tut-**	Ut çalmak.	-	-	-	-
1403.	**ʿuḳdeye düş-**	Düğüm atılmak, bağlanmak, tutulmak.	-	-	-	-
1404.	**ʿuḳūl ir-**	Akıl ermek; anlamak, çözmek.	-	-	-	-
1405.	**uşañ ol-**	Bıkmak, gaflet etmek, gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak, tekâsül göstermek, zühul etmek, ihmal etmek.	-	-	-	-
1406.	**uş gör-**	"hoşça vakit geçirmek, iyi yaşamak				
1407.	**uyḫu al-**	Uykusu gelmek II Uykuya dalmak, uyumak.	-	-	-	-
1408.	**uzaḳ düş-**	Uzak olmak, uzak bulunmak.	**X**	-	**X**	-
1409.	**uzluḳ işle-**	Uyuşmak, barışmak, sulh etmek; iyilik yapmak, güzel davranmak.	-	-	-	-
1410.	**ümīdi kes-**	Umudunu kesmek, bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak, ummaz olmak.	**X**	-	-	-
1411.	**ümīd üz-**	Umudunu kaybetmek, ümidini kesmek.	-	-	-	-
1412.	**ümmīd tut-**	Ummak, gerçekleşeceğine inanmak, umut etmek.	-	-	-	-
1413.	**üstine gel-**	Bir kişiden sonra karşısına çıkmak, -den daha sonra tanışmak.	**X**	-	**X**	**X**
1414.	**üzengi baş-**	At üzerinde ok atmak için okçu atı dörtnala sürerken dizginleri bırakmak ve yayını çekerek ok atmakt. Okçu, okunu atarken üzenginin üzerinde doğrulur ve atının kontrolünü dizleri ile yapar.	-	-	-	-
1415.	**vācib gör-**	Gerekli görmek, yapılması icap etmek.(2)	-	-	-	-
1416.	**vaḫşet tut-**	-den korkmak, ürkmek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1417.	**vaḳt ir-**	Zamanı gelmek.	-	-	-	-
1418.	**vaḳt-i furṣat gözet-**	Fırsat zamanı gözetmek (Fırsat kollamak): Yapmak istediği iş için uygun zaman ve elverişli durum beklemek.	-	-	-	-
1419.	**vaḳtüne gel-**	Vaktine gelmek; istediği zamana denk gelmek, iyi haline keyifli olduğu zamana gelmek.	**X**	-	**X**	-
1420.	**vaḳti tar ol-**	Kısıtlı vakte sahip olmak.	-	-	-	-
1421.	**vaḳt ṭaral-**	Bir şey için belirlenen mühlet azalmak.	-	-	-	-
1422.	**vālih ü deng ḳal-**	Şaşırıp kalmak, hayrete düşmek.	-	-	-	-
1423.	**vay ir-**	Yazık olmak.	-	-	-	-
1424.	**vāz gel-**	Vazgeçmek, ilgiyi kesmek, peşini bırakmak. II. Bağışlamak, affetmek.	**X**	-	**X**	-
1425.	**vebāli boynından ıraġ it-**	Sorumluluğu bir başkasına devretmek.	-	-	-	-
1426.	**vecd ü ḥāle gir/vecde gel-**	Vecde tutulmak ve cezbeye düşmek. Kendinden geçecek kadar coşmak, bir şey karşısında sonsuz heyecan duymak, esrimek.	-	-	**X**	-
1427.	**vecde getür-/ vecd ü ḥāle getür**	Heyecan, hayranlık, sevgi vb. bir duygu ile coşturarak kendinden geçmesine yol açmak.	-	-	-	-
1428.	**vefā bul-**	Vefa görmek, iyi muamele görmek, ilgi ve sevgi görmek.	-	-	-	-
1429.	**vefāsın bul-**	Yetişmek, elvermek, kâfi gelmek.	-	-	-	-
1430.	**vefāsın gör-**	İyiliğini ve sadakatini görmek.	-	-	**X**	-
1431.	**vezne düz-**	Teraziye vurmak. II. iyice tartarak düşünmek.	-	-	-	-
1432.	**vilāyet tut-**	Ülke fethetmek. II. Padişah olmak.	-	-	-	-
1433.	**vird-i evḳāt idin-**	Belirli bir sözü ya da söz grubunu, belirli vakitlerde rutin olarak okunması gereken dua ve zikir gibi, sık sık tekrar etmek, kendi kendine söyle(n)mek.	-	-	-	-

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1434.	**vücūd bul-**	Var olmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek, oluşmak.	X	-	-	-
1435.	**vücūda gel-**	Yaratılmak, meydana gelmek, ortaya çıkmak.	**X**	-	-	-
1436.	**yabāna at-**	Dikkate almamak, itibar etmemek, hiçe saymak, değer vermemek.(2)	**X**	-	**X**	**X**
1437.	**yabana şal-**	Bir tanıkta hem "dışarı çıkarmak, uzağa atmak" şeklindeki gerçek anlamı hem de "dikkate almamak, itibar etmemek, hiçe saymak, değer vermemek" şeklindeki mecazi anlamı kastedilerek kullanılmış; diğer tanıkta yalnıca mecazi anlam kastedilmiştir. (2)	**X**	-	-	-
1438.	**yad tut-**	Öğrenmek.	-	-	-	-
1439.	**yād-gār ḳal-**	Bir kimse veya olayı hatırlatan nesne, hatıra, hediye olarak varlığını sürdürmek.	**X**	-	-	-
1440.	**yaġ tut-**	Yağ çekmek, dalkavukluk yapmak. TEBDİZDE yok	-	-	-	-
1441.	**yaġma eylet-**[134]	Yemek, değerli eşya, altın vs gibi nesneleri bir alana getirip herkes tarafından alınıp götürülmesine, toplanmasına hatta kapışılmasına izin vermek. II. Dağıtmak.	**X**	-	-	-
1442.	**yaḳa eline vir-**	Yakasını kaptırmak. II. Bir şeyin, bir kimsenin etkisinden kendisini kurtaramamak.	**X**	-	-	-
1443.	**yaḳasın çāk eyle-**	Yaka yırtmak, kendini perişan etmek, üzülmek.	-	-	-	-
1444.	**yaḳasın ḳo-**	Yakasını bırakmak; rahat bırakmak, peşini bırakmak.	-	-	-	-
1445.	**yaḳın gör-**	Bir şeyin kısa süre içinde gerçekleşeceğini düşünmek.	-	-	-	-
1446.	**yaḳın vir-**	Yakın durmak, yaklaşmak.	-	-	-	-

[134] TDK'da "yağma etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1447.	**yaḳınlıġı ıraġ itmekde**	Nizami'nin Husrev ü Şirin mesnevisinde "Zi nezdiki be-duri" şeklinde geçen ortak ifade. Yakınlığı uzak etmek, yani araya mesafe koymak, uzaklaşmak.	-	-	-	-
1448.	**yaluñuz ḳo-**	Yalnız, tek başına bırakmak.	-	-	**X**	-
1449.	**yanına al-**	Yakınında bulundurmak, yakınına getirmek.	**X**	-	-	-
1450.	**yanuña ḳal-**	Yaptığı kötülük karşılıksız kalmak, cezasını görememek.	**X**	-	**X**	**X**
1451.	**yapraḳ (gibi) ditre-**	Yaprak gibi titremek. II. Birinden veya bir şeyden korkmak, korkuya kapılmak.	**X**	-	-	-
1452.	**yara üzre merhem sun-**[135]	Yarasının üzerine merhem sürmek. II. Birinin işine yarayacak biçimde davranmak.	**X**	-	-	-
1453.	**yaraġ gör-**	Hazırlık yapmak.	**X**	-	-	-
1454.	**yaraşıḳ gör-**	-e yakıştırmak, uygun bulmak.	-	-	-	-
1455.	**yāresine merhem ur-**[136][137]	Yarasına merhem olmak, bir kimsenin derdine deva olmak, sıkıntısını gidermek.	**X**	-	**X**	-
1456.	**yaş aḳıt-**	Gözyaşı dökmek, ağlamak.	**X**	-	**X**	-
1457.	**yaş dök-**	Gözyaşı dökmek, ağlamak.	**X**	-	**X**	**X**
1458.	**yaş rengīn eyle-**	Kanlı göz yaşı dökmek. II. Çok üzülmek.	-	-	-	-
1459.	**yas tut-**	Çok üzülmek, yasa bürünmek, matem tutmak. Duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.	**X**	-	**X**	**X**
1460.	**yasaġa irür-**	Kanunları uygulamak, ceza vermek.	-	-	-	-
1461.	**yaşı ḳana u ḳan topraġa ḳar-**	Kanlı gözyaşları dökmek, çok ağlamak.	-	-	-	-
1462.	**yaşını deñizler ḳıl-**	Göz yaşından denizler yapmak. Çok ağlamak.	-	-	-	-

[135] TDK'da "yaraya merhem olmak" şeklinde geçmektedir.
[136] TDK'da "yaraya merhem olmak şeklinde geçmektedir.
[137] Eyüpoğlu'nda "yarasına merhem etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1463.	**yaşını nīl it-**[138]	Göz yaşını Nil nehrine çevirmek. II. Çok ağlamasına neden olmak, çok üzmek.	-	-	X	-
1464.	**yaşını yaġmur it-**	Göz yaşını yağmur gibi akıtmak. II. Çok ağlamak.	-	-	-	-
1465.	**yatlu yola git-**	Kötü yola sapmak, doğruluktan ayrılıp istenilmeyen ve yanlış işler yapmak.	-	-	-	-
1466.	**yatlulıġa uzluḳ it-**	Kötülüğe karşı iyilik yapmak.	-	-	-	-
1467.	**yavuz göz gezend it-**	Kem gözlerden nazar değmek.	-	-	-	-
1468.	**yavuz göz gezendi irür-**	Kötü, kem göz değmek; nazar değmek. Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek.	-	-	-	
1469.	**yavuz göz ir-**[139]	Göz değmek: Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek.	-	-	**X**	-
1470.	**yay yas-**	Yayı gevşetmek.	-	-	-	-
1471.	**yazı nīsān u ḳışı yaz it-**	Yazı nisan, kışı yaz etmek. II. Yaz kış keyifli, hoş vakit geçirmek; gününü gün etmek.	-	-	-	-
1472.	**ye iç-**	Yiyip içmek, Karın doyurmak, beslenmek II. Keyfine bakmak, dilediğince yaşamak, güzel vakit geçirmek.	**X**	-	**X**	-
1473.	**yidür- içür-**	Yedirip içirmek, ağırlamak.	-	-	-	-
1474.	**yimek içmek**	Yeme içme; eğlence.	-	-	-	-
1475.	**yig gör-**[140]	-den üstün tutmak. 5	-	-	**X**	-
1476.	**yigrek tut-**[141]	Hoş tutmak, birine iyi ve sevecenlikle davranmak.	**X**	-	**X**	-
1477.	**yil bigi**	Yel gibi; çok hızlı bir biçimde, çabucak, hızla. 8	**X**	-	-	-

[138] Eyüpoğlu'nda "yaşı ırmağa dönmek" şeklinde geçmektedir.
[139] Eyüpoğlu'nda "yavuz göz değmek" şeklinde geçmektedir.
[140] Eyüpoğlu'nda "yeğin görmek" şeklinde geçmektedir.
[141] Sözlüklerde "yeğ tutmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1478.	**yil vir-**	Teşvik etmek.	X	-	X	-
1479.	**yile git-/ yile var-**	Savrulmak, rüzgâra karışmak, yok olup gitmek.2	**X**	**-**	**-**	**X**
1480.	**yile vir-**	: Boş yere dağıtmak, savurmak, boşa harcamak.7	**X**	**-**	**X**	**X**
1481.	**yili git-**	Havası sönmek. II. Kişinin böbürlenmesinin boşuna olduğu ortaya çıkmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
1482.	**yir düz-**	Yer açmak, bir kimseye oturması için yer hazırlamak.	**X**	**-**	**-**	**-**
1483.	**yir eyle-**	Yer etmek, iyice yerleşmek.	**X**	**-**	**X**	**-**
1484.	**yir göster-**	Yer göstermek: Bir kişiye oturması gereken yeri işaret etmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
1485.	**yir ḳarşulat-**	Buyur etmek, misafir etmek, ağırlamak.	**-**	**-**	**-**	**-**
1486.	**yir kes-**	Yol kat etmek, yol almak.	**-**	**-**	**-**	**-**
1487.	**yir öp-**	Yer öpmek; saygı ve sevgisini göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak. 8	**X**	**-**	**X**	**X**
1488.	**yir tut-**	Bir yeri mesken tutup yerleşmek, yer kaplamak. II. Bulunmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
1489.	**yir vir-**	Yerini bir başkasına bırakmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
1490.	**yir yirinden ḳop-**[142]	Yeryüzü/zemin sabit bulunduğu yerden ayrılmak. II. Büyük bir gürültü, karmaşa çıkmak. Her şey alt üst olmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
1491.	**yirde ḳo-**	Yüzüne bakmamak, ilgi göstermemek, önem vermemek.	**-**	**-**	**-**	**-**
1492.	**yire alın ur-**	Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek; aşırı sevgiyi ve bağlılığı göstermek için yere eğilmek, yere kapanmak.	**-**	**-**	**-**	**-**
1493.	**yire baş ur-**	Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek.	**-**	**-**	**-**	**-**

[142] Sözlüklerde "yer yerinden oynamak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1494.	**yire rū/ yüz ur-**	Saygı ve sevgisini göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak.	X	-	X	-
1495.	**yire düş-**	Bulunduğu yerden ayrılarak yukarıdan aşağıya inmek. II. Sahip olduğu değerli şeyi, konumu yitirmek.	-	-	-	-
1496.	**yire geç-**[143]	Yerle bir olmak, yok olmak, ortadan kalkmak.	**X**	-	**X**	-
1497.	**yire ḳaḳıl-**	Yere atılmak, yerden yere çalınmak. II. İtibarı, değeri düşürülmek.	-	-	-	-
1498.	**yirin tut-**	Bulunmayan bir nesnenin yerini almak, onu aratmamak.	**X**	-	**X**	**X**
1499.	**yirinden tur-**	Olduğu yerden ayağa kalkmak, hareketlenmek.	-	-	-	-
1500.	**yirine yit-**	İstenileni/gerekeni yapmak, yerine getirmek, ifa etmek.	-	-	-	-
1501.	**yirine yitür-**	İstenileni, gerekeni yapmak, yerine getirmek.	-	-	-	-
1502.	**yirüñi bekle-**	Mevkiini muhafaza etmek, bulunduğu yeri korumak.	**X**	-	-	-
1503.	**yit git-**	Görünmez olmak, ortadan kalkmak.	**X**	-	-	-
1504.	**yoġ eyle-**[144]	Yok etmek, varlığını ortadan kaldırmak	**X**	-	**X**	-
1505.	**yoġ ol-**	Ortadan kalkmak, varlığı sona ermek.	**X**	-	**X**	-
1506.	**yoġa aldanup varı unut-**	Yok'a aldanıp var'ı unutmak. II. Geçici, sahte hevesler peşinde koşarken asıl önemli/değerli olan şeyi hatırdan çıkarmak.	-	-	-	-
1507.	**yoḫ aklını bāda vir-**	Olmayan aklını yele vermek. II. Aklını başından tamamen almak, kendinden geçirmek.	-	-	-	-
1508.	**yoḳuşda ṭavşanı inişde seyli geç-**	Çok hızlı gitmek.	-	-	-	-
1509.	**yoḳ ol-**	Yok olmak, kaybolmak, görünmez olmak, varlığı sona ermek.	**X**	-	**X**	-
1510.	**yoḳ yire**	Yok yere, boş yere, boşu boşuna.	**X**	-	**X**	**X**
1511.	**yol al-**	Yolda ilerlemek, bir yere varmak için mesafe kat etmek.	**X**	-	**X**	**X**

[143] Sözlüklerde "yerlere geçmek" şeklindedir.
[144] Sözlüklerde "yok etmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1512.	**yol bul-**	Taramadaki 2 anlam "fırsat bulmak, yaklaşmak", "benliğine girmek, tesir ve nüfuz etmek.	X	-	X	-
1513.	**yol göster-**	Kılavuzluk, rehberlik etme.	**X**	-	**X**	-
1514.	**yol gözle-**	Yolunu gözlemek II Birinin gelmesini beklemek.	**X**	-	**X**	**X**
1515.	**yol irür-**	"Yolu erişmek; gideceği yere varmak" ve "Karşılaşmak, karşı karşıya gelmek, rastlaşmak" (1)	-	-	-	-
1516.	**yol kes-**	Geçmesine engel olmak, yolundan etmek, durdurmak.	**X**	-	**X**	**X**
1517.	**yol kes-**	Yol almak, katımesafe etmek				
1518.	**yol öğret-**	Yol göstermek, ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek.	**X**[145]	-	-	-
1519.	**yol şapıt-**[146]	Yolunu şaşırmak, kaybolmak.	-	-	**X**	-
1520.	**yol tut-**	Gitmek, yolculuğa çıkmak. II. İlerlemek, yol almak.(2)	**X**	-	**X**	**X**
1521.	**yolını tut-**	Bir yere doğru gitmeye başlamak.	**X**	-	**X**	-
1522.	**yol ur-**	Yol kesmek.	**X**	-	-	-
1523.	**yol vir-**	Bir yerle ya da kişiyle olan ilişkisine son vermek; (Birinin) gitmesine izin vermek. II. Yol vermek, izin vermek, müsaade etmek.	**X**	-	**X**	**X**
1524.	**yola düş-**	Yola çıkmak, yol almaya başlamak.	**X**	-	**X**	**X**
1525.	**yola şitābān ol-**	Acele ile yola çıkmak.	-	-	-	-
1526.	**yola su saç-**	Yola su serpmek. II. Önemli birisi geçeceği zaman yolun tozu yükselmesin diye geçeceği yol ıslatılırmış.	-	-	-	-
1527.	**yolını şula-**	Padişahın ya da sevgilinin geçeceği yolu sulamak, böylece toprağın tozmasına engel olarak, onun geçişi için hazır etmek.	-	-	-	-
1528.	**yola yüri-**	Yola çıkmak, yola koyulmak.	-	-	-	-

[145] TDK'da yol göster-
[146] Eyüpoğlu'nda "yolunu sapıtmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1529.	**yolda ḳal-**[147]	Amaca, gayeye ulaşamamak.	X	-	-	X
1530.	**yolı dür-**	Yolu dürmek/sarmak. II. Çok yol kat etmek.	-	-	-	-
1531.	**yolın ferāmūş it-**	Bir yerin yolunu unutmak.	-	-	-	-
1532.	**yolın tut-**	Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak.	**X**	-	**X**	**X**
1533.	**yolına cān vir-**	Bir kimse veya değer uğruna canını feda etmek, ölmek.2	**X**	-	**X**	-
1534.	**yoluñda ölmek**	Birinin, bir şeyin uğrunda can vermek.	-	-	**X**	-
1535.	**yolını öñ-**	Yolunu beklemek (veya gözlemek), gelmesini beklemek.	-	-	-	-
1536.	**yoluñu seyr it-**	Yolunu beklemek/gözlemek; birinin gelmesini beklemek.	-	-	-	-
1537.	**yoluñ al-**	Yolunu kesmek, yoluna çıkmak	**X**	-	-	-
1538.	**yolu[n]ı uġrat-**	... ile karşılaştırmak; ... ile rast getirmek; ... ile kesiştirmek.	-	-	-	-
1539.	**yüki yit-**	Yükü kafi gelmek. II. Yeterince içki içmiş olmak; çok sarhoş olmak.	-	-	-	-
1540.	**yükün kenāra çek-**	Pılıyı pırtıyı toplamak, tüm eşyalarını toplayarak gitmeye hazırlanmak.	-	-	-	-
1541.	**yükin tut-**	Yükünü tutmak. II. Bir şeyden yeterince elde etmiş olmak, doymak.	**X**	-	-	-
1542.	**yükün dir-**	Pılını pırtıyı toplamak; gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak.Ölmeye hazırlanmak., dünya hayatından ilgisini kesmek.	-	-	-	-
1543.	**yumruḳ dög-**	Yumruk atmak, yumrukla vurmak.	**X**	-	-	-
1544.	**yüreġi delin-**	Yüreği delinmek. II. Beyitte bir musiki aletinin yapımı sırasında içinin oyulmasına gönderme yapılmakla birlikte "yüreği delinmiş" ifadesiyle acıyla ve özlemle içi yanan, acıyla kıvranan bir kişi tasavvuru üzerinden bu musiki aletinin yanık ve etkileyici sesler çıkarmasına gönderme yapılmaktadır.	-	-	**X**	-

[147] Tanyeri'de "yoldan kalmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1545.	**yüregi ḳop-**	Yüreği yerinden oynamak. II. Birdenbire heyecanlanmak.	X	-	X	X
1546.	**yüregi yaġ tut-**[148]	Yüreği yağ bağlamak; istenilen bir şeyin olmasından ferahlık duymak.	**X**	**-**	**X**	**-**
1547.	**yüregi yaġı eri-**	Çok üzülmek.	**X**	**-**	**X**	**X**
1548.	**yüregü od içinde ol-**[149]	Kalbi aşk ateşiyle yanmak. II. Aşk dolayısıyla çok üzülmek, perişan bir halde olmak.	**X**	**-**	**X**	**-**
1549.	**yüz aç-**	Yüz açmak; yüzünü göstermek. Ortaya çıkmak; belirmek; tezahür etmek.	**-**	**-**	**-**	**-**
1550.	**yüz göster-**	Ortaya çıkmak, belirmek.	**X**	**-**	**X**	**X**
1551.	**yüz ağart-**	Yüzünü yıkamak; yüzü beyazlamak II beğenilir iş yapmak, başarı göstermek.	**-**	**-**	**X**	**X**
1552.	**yüz çevir-**	İlgiyi kesmek, önemsememek, uzaklaşmak.	**X**	**-**	**X**	**X**
1553.	**yüzin dönme-**	Yüzünü çevirmemek. II. Sakınmamak, gelecek tehlikeleri bilmesine rağmen yolundan dönmemek.	**X**	**-**	**X**	**-**
1554.	**yüzin döndür-**	Yüz çevirmek (döndürmek): (Bir kimse veya şeye karşı) Tavrını değiştirip soğuk davranmak, ilişkisini kesip ilgilenmemek. (17)	**X**	**-**	**X**	**-**
1555.	**yüzü gül- / ışı-**	Yüzü gülmek, feraha ulaşmak, sevinmek, sevinci yüzünden belli olmak.	**X**	**-**	**-**	**X**
1556.	**yüz ḫāk eyle-**	Yüzünü toprak etmek. II. Âşık, sevgilisinin ayaklarına kapanmak; yüzünü sevgilisinin üzerine basıp geçeceği toprak haline getirmek. III. Bir kimse/sevgili karşısında bütün benliğini/itibarını bir kenara bırakmak, kendini o kişiye feda etmek.	**-**	**-**	**-**	**-**

[148] Sözlüklerde "yüreği yağ bağlamak" şeklinde geçmektedir.
[149] Sözlüklerde "yüreğine od düşmek" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1557.	**yüz ḫāk ol-**	Yüzü toprak olmak. II. Âşığın yüzü sevgilinin üzerinden geçeceği toprak haline gelmek. Âşık bütün itibarından vazgeçmek, kendini sevgilinin yoluna feda etmek.	-	-	-	-
1558.	**yüz sür-**	Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin eşiğine, ayağına doğru yüzünü yere sürercesine eğilmek.(6)	**X**	-	**X**	**X**
1559.	**yüzin ḫāk eyle-**	Yüzünü toprak etmek. II. Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek; aşırı sevgiyi ve bağlılığı göstermek için yere eğilmek, yere kapanmak.	-	-	-	-
1560.	**yüzin ḫāk it-/ yüzin izüñe ur**	İzine yüz sürmek; saygın bir kişiye olan sevgi ve bağlılığı göstermek için yere kapanmak, hürmet göstermek.	-	-	-	-
1561.	**yüzin ṭoprağa börkin yire ur-**	Yüzünü toprağa sürüp, şapkasını yere koymak. II. Saygısını göstermek amacıyla bir kişinin önünde eğilmek, yere kapanmak.	-	-	-	-
1562.	**yüzin yire ḫāk it-/ yüzini ḫāke sür-/ yüzini yire sür**	Yüzünü yere toprak etmek. II. Yüzünü yere sürmek, sevgi, saygı, bağlılık nedeniyle bir kimsenin önünde yere eğilmek, ayaklarına kapanmak.	-	-	**X**	**X**
1563.	**yüz nūr-ı rūşenālıḳ ṭol-**	Yüzü aydınlık/açıklık ışığıyla parlamak. II. Burada "alnı açık yüzü ak" deyimindekine benzer biçimde, çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmamak kastedilmektedir.	-	-	-	-
1564.	**yüz sarart-**[150]	Sıkıntıdan, üzüntüden veya korkudan yüzünün rengi değişmek.	**X**	-	-	-
1565.	**yüz şuyın dök-/nisār it-**	Gururunu ayaklar altına alacak kadar çok yalvarmak; kendini zorlayarak ricada bulunmak.	-	-	**X**	**X**
1566.	**yüz tut-**	-a/e- yönelmek, meyletmek, teveccüh etmek. (8)	**X**	-	**X**	**X**
1567.	**yüz ur-/ yüz yire ur-**	Birinin önünde saygı ve hürmet göstermek amacıyla eğilmek; huzuruna gelmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin makamına çıkmak. (12)	**X**	-	**X**	**X**

[150] Eyüpoğlu'nda "yüzü sararmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1568.	**yüz üzre bas-**	Her türlü zahmeti hoş karşılanmak, çok değer verilmek.	-	-	-	-
1569.	**yüzden ḥayāsın gider-**	Hayâ-utanç hissini kaybetmesine yol açmak.	-	-	-	-
1570.	**yüzden şerm aç-**	Utanmayı, mahcubiyeti bir kenara bırakmak.	-	-	-	-
1571.	**yüze gül**	Yalandan dost görünmek; sevimli, alımlı görünmek.	**X**	-	**X**	**X**
1572.	**yüzine gül-**	Dostmuş gibi görünmek, yalandan ilgi göstermek. II. İyi davranmak, merhamet etmek.	**X**	-	**X**	-
1573.	**yüzi gül-**	Gülümsemek, mutlu olmak, sevinmek.	**X**	-	**X**	**X**
1574.	**yüzi ḳarar-**[151]	Yaptığı işten veya bir hatadan dolayı utanmak, sıkılmak.	**X**	-	-	-
1575.	**yüzi suyına**	"Birinin veya bir şeyin hatırına veya varlığına değer verildiği için" anlamında kullanılan bir söz.	**X**	-	**X**	**X**
1576.	**yüzin gögsin dög-**	Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek, dövünmek.	-	-	-	-
1577.	**yüzin mesrūr ḳıl-**	Yüzünü güldürmek; birini mutlu etmek, birine iyilik etmek.	**X**	-	-	-
1578.	**yüzin yırt-**	Ölüm ve infial duyulan üzücü durumlar karşısında insanların vücutlarını dövüp yüzlerini tırnaklarıyla çizerek keder duygularını açığa vurmaları, kederlenme durumu.	**X**	-	**X**	-
1579.	**yüzin yüzine ur-**	Sevgi göstermek üzere yüzünü bir başkasının yüzüne değdirmek.	-	-	-	-
1580.	**yüzine baḳma-**	Önem ve değer vermemek, ciddiye almamak, ilgilenmemek.	**X**	-	**X**	**X**
1581.	**yüzüne nergīs açma-**	Yüzüne bakmamak. II. İlgilenmemek, önem vermemek.	-	-	-	-
1582.	**yüzine ur-**	Bir nesneyi yüzüne sürmek. II. Sevgi, muhabbet ve hasret göstergesi olarak bir nesneyi yüzüne değdirmek.	**X**	-	**X**	**X**
1583.	**yüzini gör-**	Birinin karşısına çıkmak.	**X**	-	-	-
1584.	**yüzini tut-**	Yüzünü çevirmek, yüzünü dönmek, -a yönelmek	-	-	-	-

[151] TDK'da "yüzünü karartmak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1585.	**yüzü aġ ol-**[152]	Mutluluğa, huzura kavuşmak.	X	-	X	X
1586.	**yüzüñ ağart-**	Yüzünü ağartmak/beyazlatmak. II. Kötü olan bir durum sona erip feraha kavuşmak, sevinmek.	**X**	-	**X**	**X**
1587.	**yüzü üstine gel-**	Başını yerden kaldırmadan, sürünerek gelmek II. Yaptığı bir hatadan dolayı pişman olmak, perişan ve acınacak halde bulunmak.	-	-	-	**X**
1588.	**yüzü yoḳ**	"Bir şeyi yapmaya cesareti yok, öyle yanlışlıklar yaptı ki teklif etmeye utanıyor." anlamında kullanılır.	-	-	**X**	**X**
1589.	**zaḫm ur-**	Yaralamak, yara açmak.	-	-	-	-
1590.	**zaḫme ur-**	Yara açmak, yaralamak.	-	-	-	-
1591.	**zaḫma / zaḫm-ı rūḥa merhem ur-**	Yaraya merhem olmak, herhangi bir soruna çözüm olmak veya erde deva olmak, gönül yarasına ilaç sürmek. II. Rahatlatmak, huzura kavuşturmak.	-	-	-	-
1592.	**zaḫmına merhem ol-**	Yarasına merhem olmak. II. Soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek.	-	-	-	-
1593.	**zaḫme ur-**	Sazın teline mızrap vurmak, telli bir çalgı aletini çalmak için tellerine mızrapla vurmak.	-	-	-	-
1594.	**zaḫmet / ü renc çek-**	Güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak.	**X**	-	**X**	-
1595.	**zaḫmet(ler) getür-**	Zahmet, sıkıntı vermek.	-	-	-	-
1596.	**zār u pā-māl eyle-**	Ağlatıp inletmek ve ayaklar altına almak. Hakir ve perişan hâle getirmek.	-	-	-	-
1597.	**zāri şal-**	Ağlatmak. Üzüntü vermek.	-	-	-	-
1598.	**żāyiʿ ḳoy-**	Ziyan etmek.	-	-	-	-
1599.	**zebānı çerb it-**	Tatlı dille konuşmak.	-	-	-	-
1600.	**zecr ü cefā çek-**	Ayrılığın eziyetine ve acısına katlanmak.	-	-	-	-
1601.	**zehr içür-**	Zehir içirmek. II Öldürecek derecede acı içinde bırakmak.	-	-	**X**	-

[152] Tanyeri'de "yüzü ak" şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.10. (devam) HŞ'de deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadeler

1602.	**zehre çāk[ol-/it-]**	Çok korkmak, korkudan ödü patlamak.7	-	-	-	-
1603.	**zelāzil bul-**	Depreme uğramak/yakalanmak. Büyük sarsıntı geçirmek, yıkılmak, çökmek. II. Değerini/Önemini yitirmek.	-	-	-	-
1604.	**zemīn būs ḳıl/ zemīni öp-**	Yeri öpmek. II. Saygı, sevgi ve bağlılığını göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak.	-	-	-	-
1605.	**ẕerāfet sat-**	Zarif davranışlar sergilemek.	-	-	-	-
1606.	**ẕerre deñlü**[153]	Zerre kadar.	**X**	-	**X**	-
1607.	**zevāl ir-**	Zeval bulmak; bozulup yok olmak, çökmek	**X**	-	-	-
1608.	**zevāle düş-**	Batmak, Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek II İyi bir durumdan kötü duruma düşme, bozulma, alçalma.	-	-	-	-
1609.	**ẕevḳ ü cūşa gel-**	Büyük sevinç ve heyecan duymak.	-	-	-	-
1610.	**ẕevḳ ü safā sür-**	Zevk ve sefa içerisinde gününü gün etmek.	-	-	-	-
1611.	**zeyn bul-**	Süslenmek, güzelleşmek.	-	-	-	-
1612.	**zirih tut-**	Savaşta ok, kılıç, süngü ve benzerlerinden korunmak için korumalık(kalkan, çelik levha) kullanmak	-	-	-	-
1613.	**zırnīha say-**	Zırnık gibi görmek, zırnık kadar değer vermek. II. Değer vermemek, önemli saymamak.	-	-	-	-
1614.	**ẕuhūra gel-**	Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.	-	-	-	-
1615.	**zūr-ı bāzū aç-**	Kolları sıvamak, bir iş yapmaya güçlü bir biçimde, istekle hazırlanmak.	-	-	-	-

2.4. Kalıp Sözler

Türkçenin hem söz varlığı hem de kültürel kodları açısından önemli göstergelerinden olan kalıp sözler şöyle tanımlanabilir:

[153] Sözlüklerde "zerre kadar" şeklinde geçmektedir.

> Önceden belirli bir biçime girip öylece hafızada saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsediği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir. (Gökdayı: 2008, 106)

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* adlı mesnevisi, bu söyleyiş kalıplarının zengin bir örneklemini sunan metinlerden biridir. Yapılan incelemede *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde geçen 84 ayrı kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları deyimleşmiş durumda olduğundan ayrıca deyimler arasında da gösterilmiştir. Mesnevi boyunca kalıplaşmış söz öbekleri; sevgi, bağlılık, dua, sitem, teslimiyet gibi tematik alanlara yayılmakta ve karakterlerin duygu dünyalarıyla sosyal rollerini bir arada dile getirmektedir. Buna göre aşağıdaki tablolarda *Husrev ü Şîrîn*'de yer alan kalıp sözler bu tematik dağılıma göre tasnif edilmeye çalışılmıştır.

Yapı bakımından, "kalıp sözlerin çoğunluğu, diğer kalıplaşmış öğeler gibi tümce veya sözcük öbeği yapısındadır" (Gökdayı, 2008: 105). *Husrev ü Şirin*'de de bu yapıya uygun örnekler yer alır. "Baş üzre" ya da "gözüm üstine" gibi kalıplar, kısa ama tam anlamlı ifadeler olarak, cümle içinde bağımsız biçimde kullanılabilecek dil birimleri hâline gelmiştir. Ayrıca "kalıp sözleri oluşturan sözcük sayısının elden geldiğince az olduğunu [...] söylemek, pek de yanlış olmaz" (Gökdayı, 2008: 96). Mesnevi türünün ritmik yapısıyla da uyumlu biçimde, bu tür kısa kalıplar sözün ahengini destekleyen söyleyiş birimleri olarak tercih edilmiştir.

Anlam açısından, *Husrev ü Şirin*'de kullanılan kalıp sözlerin hemen hepsinin "çoğunlukla gerçek anlamlarıyla kullanıldıklarını ve genellikle tek bir kavramı karşıladıklarını" (Gökdayı, 2008: 101) söylemek mümkündür. Örneğin "yoluña cān ḳurbān" ifadesi her bağlamda sevgiliye duyulan bağlılığı ve feda oluşu dile getirir; anlam değişmeden sabit biçimde kalır. Aynı şekilde "cānına raḥmet" ifadesi, bir teşekkür ya da hayır duası bağlamında gerçek anlamıyla kullanılır.

İşlev yönünden, kalıp sözler "iletişim durumu ve bağlamdan hareketle, dili kullanan kişilere hazır birimler sunularak dilsel üretim ve anlamlandırma süreçlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılması" işlevini yerine getirir (Gökdayı, 2008: 97). Mesnevi gibi uzun, olay örgüsü ve karakter etkileşimine dayalı türlerde, duygu ve düşüncelerin hızlı ve etkili biçimde aktarılması gerekir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, *Husrev ü Şirin*'de kimi zaman dua, kimi

zaman sitem, kimi zaman sevgi kalıp sözlerle dile getirilir. Böylece anlatının temposu korunur ve duygusal etkisi artar.

Bağlam açısından "kalıp sözlerin kullanımının çoğunlukla bağlam tarafından sınırlandırıldığı ve yönlendirildiği" (Gökdayı, 2008: 105) görülür. *Husrev ü Şirin*'de kalıp sözler, yalnızca dilin süsü olarak değil, anlatıdaki durumlara uygun tepkilerin ve rollerin ifadesi olarak kullanılır. "Baş üzre" gibi ifadeler genellikle bir buyruğun kabulü ya da üst makama hitap sırasında; "revā mı?" gibi sitem kalıpları bir haksızlık karşısında; "billāh" ve "anuñ ḥaḳḳı" gibi yemin kalıpları ise sözün doğruluğunu teyit etme anlarında yer alır. Yani bu kalıplar, mesnevinin anlatısal bağlamına göre yer değiştirir ve işlev kazanır.

Kalıp sözlerin kullanımı, hem bireysel duyguların ifadesini pekiştirme hem de okuyucunun metinle kurduğu estetik ve kültürel bağları derinleştirme işlevi taşır. Bu bağlamda, klasik Türk edebiyatının önemli mesnevilerinden biri olan Şeyhî'nin *Husrev ü Şirin* adlı eseri, kalıp sözlerin estetik bir anlatım aracı olarak nasıl işlevselleştirildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Kalıp sözlerin *Husrev ü Şirin*'deki kullanımı, bu tür ifadelerin klasik edebi metinlerde yalnızca bir söz sanatına indirgenemeyeceğini, tersine toplumsal ilişkilerin, duygusal durumların ve kültürel kodların ifadesinde işlevsel bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Tablo 2.11. HŞ'de Kalıp Sözler 1: Sevilen kişiye karşı hislerini ifade etmek üzere kullanılanlar

ana cānı: "Annesinin canı". II. Sevgi bildiren seslenme sözü.	Ki öldüm cān oġul iriş meded ḳıl Ana cānı anañ cānını red ḳıl (M170/92)
bir sensin bir Allāh: "Allah ve sen (sevgili) dışında önemli başka hiçbir varlık yok" anlamında bilhassa sevilen kişiye söylenen söz.	Dem-ā-dem ḳılduġuñca ḳarşuma āh Dimez miydüñ ki bir sensin bir Allāh (M133/214)
cān ü cihānum: Canım ve dünyam, benim maddi ve manevi her şeyim. II sevgiliye söylenen sevgi bildirme sözü	Mehīn Bānū dir iy cān ü cihānum N'olaydı isteyeydüñ ḫānūmānum (M32/37)
benüm cānum: "Canım, ruhum" anlamında muhataba olan sevgi ve yakınlığı ifade eden bir hitap sözü. (3)	Benüm cānum benüm cānum senüñdür Nem olur ḫānüman ḫānum senüñdür (M32/21)

Tablo 2.11. (devam) HŞ'de Kalıp Sözler 1: Sevilen kişiye karşı hislerini ifade etmek üzere kullanılanlar

gözüm nūrısın gönlüm sürūrı[sın] Çok sevilen, değerli sayılan kimse için kullanılan söz grubu	Gözüm nūrısın ü göñlüm sürūrı Gözüñ gibi neden gönlüñ fütūrı (M32/23)
izüñ tozına cānum fidā olsun: "Geçtiğin yerlerin toprağına (bile) canım feda olsun". Sevgi ve bağlılığı ifade etmek üzere kullanılan söz grubu.	İcāzet virdi Ḫusrev didi ḫānum Fidā olsun izüñ tozına cānum (M135/28)
yoluña cān ḳurbān: aşırı sevgi ve hayranlık anlatmak üzere sevilen kişi için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olunduğunu ifade eden söz.	Saʿādetlü ḳonuḳsın iy güzel ḫān Cihān n'olur yoluña cān ḳurbān (M41/40)
yüzi ıssum: Yüzü sıcaklığım (olan) ya da yüz sıcaklığım. II. Beyitte bu ifade Hürmüz tarafından oğlu Husrev-i Perviz için kullanılmıştır.	Yüzi ıssum sovutsun sīnemi dir ḳomasın düşmenime kīnemi dir (M45/43)

Tablo 2.12. HŞ'de Kalıp Sözler 2: And içmek, yemin etmek üzere kullanılanlar

anuñ ḥaḳiyçün kim: Onun (Allah'ın) hakkı için.	Şehā anuñ ḥaḳiyçün kim celāli Kemālinden ḳodı insanda cemāli (M135/67)
anuñ ḥaḳḳı: hakkı için, hatırına	Anuñ ḥaḳḳı ki zinhārındayam ben Yarın yoġ ü bugün varındayam ben (M31/177)
bī-ḥaḳḳ-ı muḥammed: Hz. Muhammed'in hakkı için. Kutsal şeyleri anlatan kelimelerden sonra getirilerek ant içmek için söylenen bir söz.	Yā-Rab bī-ḥaḳḳ-ı Muḥammed ki pertevi Ṭoldurdı yir ü gögi ḳamu nūr ile żiyā (K3/97)
billāh: Allah hakkı için, Allah'a yemin olsun ki anlamlarında yemin sözü.(3)	Ḥāṣılısın ʿömrümüñ ḳaçma becid ʿömrüm bigi Sensüz olan ʿömrden billāh ne ḥāṣıl gitme gel (G14/4)
Bu beyitlerde Meryem, Husrev'in Şirin'i tamamen aklından çıkarması için ant vermektedir.	Şehüñ taḫtı vü ḳayṣer tācı içün Bu tatlu cāna iren acı içün Ki ger Şi̱ri̱ne virürseñ murādın Degül gülmek daḫı añarsañ adın Düşüp cevrüñ elinden oġınursam Bu ġamdan ip bıraġup boġınursam Beni şeydā ḳılup sen şād-kām ol Var ol bed-nām ile bi̱-neng ü nām ol Ḳo ol vādi̱ aña zindān yaraşur Ki bayġuşuñ yiri vi̱rān yaraşur (M114/55-64)

Tablo 2.12. (devam) HŞ'de Kalıp Sözler 2: And içmek, yemin etmek üzere kullanılanlar

"Gündüzün aydınlığı ve gecenin karanlığına, ayın dolunay haline ve gökyüzünün yuvarlaklığına; Mehin Banu'nun temiz ismine, onun kendisi hakkındaki şefkatine" anlamlarına gelen bir tür yemin etme/ant içme ifadesi. Şirin'in Husrev'den uzak duracağı konusunda Mehin Banu'ya söz verirken ant içtiği bölümde yer almaktadır.	Günüñ kāfūrı dünüñ ʿanberine Ayuñ bedri vü çarhuñ çenberine Mehįn Bānūnuñ adı ʿişmetine Anuñ ḥaḳḳında olan şefḳatine (M58/97-100)
Bu bölümde Şirin, nikâh olmadan Husrev'in kendisine yaklaşmasına izin vermeyeceği yönünde ant içmektedir.	Bu dönen ḳalʿa-i ʿālį ḥaḳiyçün Olan ol ḳalʿaye vālį ḥaḳiyçün Sipihr ü mihr ü ḳaṣr u ḥūr ḥaḳḳı Çırāġ u şuʿle nār u nūr ḥakkı Ulu ʿarşi içün Cebbār-i pāküñ Aru ʿarşi içün bu tįre ḫāküñ Şu bāḳį Ḥaḳḳ kim yoḫdur zevāli Şu diri Ḥaḳḳ ki olmaz lā-yezālį Ki olmayınca ortamuzda kābįn Celāl-i dįn ü erkān ile āyįn Ne deñlü şāh-ı heft-iḳlįmse aduñ Tamām olmayısar benden murāduñ
gözüm çıksun: bir şeyin doğruluğuna inandırmak için edilen ant.	Gözüm yüzüñden ayru baḥr itmez ise seylin / Bu ġarḳ-i ḫūn evinden çıḳsun gözüm degül nem (K4/63)
ḥakı olsun: Hakkı için; ...nın hürmetine. **ḥaḳḳı / ḥaḳḳı ki/kim**	Ṣubḥ-ı ṣoḥbet şeb-i vuṣlat ḥaḳı olsun bu dünün Sāʿati yıl demi ay laḥẓesi yeldā bu gice (G11/9)
ḥakiyçün: Hakkı için, hürmetine. (10)	Kelim-i Ḥaḳ münācātı ḥaḳiyçün Kelām-ı Tūr-ı mīḳāti ḥaḳiyçün (M11/179)
şarṭ olsun: Yemin etmek için kullanılan bir söz.	Eyitdi germ olup şarṭ olsun ir giç Eger bu şarṭdan dönsem olam hiç (M124/133)

Tablo 2.13. HŞ'de Kalıp Sözler 3: Karşısındakinin isteklerini memnuniyetle yerine getireceğini bildirmek üzere kullanılanlar

baş üzre/ başum üzre: istenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.	Baş üzre dirler iy mihmān-ı şīrīn Fidā şekker sözüñe cān-ı şīrīn (M39/73)
[her buyruğun] gözlerüme nūr: İstenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.	Çü maʿlūm itdi maḳsūdını Şāvūr Didi her buyruġuñ gözlerüme nūr (M157/84)
gözüm üstine/ gözüm üzre Baş üstüne, peki. belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.	Ki biñ yirden atarsa gözlerüñ tīr Gözüm üstine yüz döndürmezem bir (M162/16) Ḳonuklıġuñ gözüm üzre ne iç taş Tururven ḳarşuña uş ben ḳaravaş (M148/27)
üşde tīġüñ üşde başum: "Bütün isteklerine razyım" anlamında kalıp söz.	Günāhuma muḳırven dökme yaşum Saña yaş üşde tiġüñ üşde başum (M20/42)
yüzüm üstüne: Baş üstüne, bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz, oldu.	Bu ḳul daḫi dürişem ḳudretümce Yüzüm üstüne vüsʿ-ı ṭāḳatümce (M17/42)

Tablo 2.14. HŞ'de Kalıp Sözler 4: Karşısındaki kişi için iyi dilek/temenni bildirmek üzere kullanılanlar

aḥsentü şābāş: "İyi yaptın, aferin, bravo" **aḥsente**	Öñinde baş urup Şāvūr-ı naḳḳāş Didi iy naḳş-ı Çīn aḥsentü şābāş (M44/118)
bāzūña ḳuvvet: "Allah eline ve pazuna güç versin" anlamına gelen söz.	Helāk itdüñ beni bāzūña ḳuvvet ʿAfake'l-lāh zihī luṭf u mürüvvet (M151/17)
cānına raḥmet: "Allah rahmetini esirgemesin" anlamında kullanılan iyi dilek sözü. (2)	Girü Ḫusrev sorar ki iy pīr-i ḥikmet Uyarduñ cānumı cānuña raḥmet (M174/2) Dün saçı ẓulmın uzatdıysa bu ser-gerdānına Uş bugün ʿadli yüzi raḥm itdi raḥmet cānına (G27/2)
esen ḳal: Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli ol/un anlamında bir temenni ifadesi.	Buyurdı çekdiler Şebdīzi der-hāl Didi öykeyle uş gitdüm esen ḳal (M92/80)
Ḥaḳ dest-gīrüñ olsun: "Allah yardımcın olsun" anlamında dua ifadesi.	Ayaḳda ḳalmış idüm ben faḳīrüñ Elüm alduñ Ḥaḳ olsun dest-gīrüñ (M91/20)

Tablo 2.14. (devam) HŞ'de Kalıp Sözler 4: Karşısındaki kişi için iyi dilek/temenni bildirmek üzere kullanılanlar

hayr bād: Hayırlı olsun, hayırlar getirsin diyerek kutlamak, tebrik etmek.	Ṣorarsa yañılup ḫayr ile yād it Saġ olsun añmaz ise ḫayr bād it (M108/62)
hoş bāş: Hoş ol, iyi ol anlamında bir dua, temenni ifadesi.	İçinde bir nice nā-kes ḳaravaş Ḳamu vaḳtine ḳul ki iy ḫ∨āce ḫoş bāş (M44/98)
hōş geldüñ: Bir yere yeni geleni karşılarken söylenen nezaket, esenleme sözü (2)	Çü dil cān ehli ile bir ḳılduñ Ne ḫōş geldüñ ne ḫōş tedbīr ḳılduñ (M157/54)
hōş kaluñuz: Ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü.	Didi ḫōş ḳaluñuz gitdi ḳuluñuz Ḳodı ol ayı gün gibi yaluñuz (M31/385)
hudā hem-rāhuñ olsun: "Allah yoldaşın olsun" anlamında dua ifadesi.	Didi şāhā Ḫudā hem-rāhuñ olsun Feleklerden yüce dergāhuñ olsun (M98/47)
merḥabā: Hoş geldiniz manasında bir selamlaşma sözü.	Luṭfuñdan it meded bu güneh-kāre anda kim Füccāre dön dinile vü ebrāre merḥabā (K3/90)
mübārek bād: "Hayırlı uğurlu olsun" demek, tebrik etmek.	Ḳamu begler mübārek-bād iderler Revān-ı Keyḳubādı şād iderler (M100/15)
ṣabāḥ-ül-hayr "İyi sabahlar" anlamında, sabahları söylenen bu sözle birini selamlamak.	Ṣabāḥ-ül-ḫayr ḳıldılar ṣabūḥı Çü vaḳt-ı rāḥ ile rūḥa fütūḥı (M66/83)
saġ olsun: Üzülmeye gerek olmadığının karşı tarafa bildirilmesi için kullanılan iyi dilek sözü.	Beden ger süst olursa cān saġ olsun Cihān ṣayru ise sulṭān saġ olsun (M57/210)
saña yaş: "Sen yaşa", "ömrün uzun olsun" anlamında dua ifadesi**. saña yaş uzun olsun**	Saña yaş her ki toġdı öliserdür Bugün olmazsa yarın olısardur (M132,121)
selām olsun: "Saygım, esenlik dileklerim ona ulaşsın" anlamında bir iyi dilek sözü.(2) **selām** (3)	Müselmān nāmsın ol gebr-i bed-nām Selām olsun size iy ehl-i islām (M19/46)
şeb-be-hayr: İyi geceler, hayırlı geceler anlamında bir vedalaşma sözü.	Didi vü itdi ol māh şeb-be-ḫayr Otaġı maġribine ḳıldı seyri (M66/71)
var ol: Sağol, çok yaşa!.	Cihānuñ cānısın var ol hemīşe Bu baḫt u devlete yār ol hemīşe (M135/17)

Tablo 2.15. HŞ'de Kalıp Sözler 5: Sevgiliye ya da karşısındakine sitem, ikaz ve ilenme bildirmek üzere kullanılanlar

baña ne: Beni ilgilendirmez (3)	Degülven ḳayġudan çün bir dem āzād Baña ne şād ise her ādemī-zād (M126/148)
degir mi: Layık mı, uygun mu, değer mi?(Değmez, layık değil anlamında**).**	Tutalum bir nefes nefs ola ḫod-kām Degir mi yıllar ile olmaġa bed-nām (M90/26)
düşer mi: Yakışır mı? Yakışık alır mı?.	Cihānuñ şahısın ṣāḥib-külāhı Düşer mi dāʾima lehv ü melāhī (M92/66)
revā mı: Uygun mu, yaraşır mı?(4)	Ḥalāl itdüm ve-liḳin iy ḥarāmį̄ İçersin süd bigi ḳanum revā mı (M126/102)
ḥaḳdan ḥalāl ola mı?: Bu Allah katında helal sayılır mı? anlamında sitem sözü.	Tutayın gelmeye dilden tudaḳdan Sen inṣāf it ḥalāl ola mı ḫaḳdan (M126/84)
Gel itme: Bir davranış karşısında "yapma" anlamında kullanılan bir söz.	**Gel itme ol saray içün sürūrı** **Ki vīrān eyler eyyāmuñ mürūrı (M45/85)**
gör ki! : Bak gör!, şu hâle bak!	Yavuzluḳ gör ki öz oġlına nʿitdi Yüz urup ilden ile yitdi gitdi (M53/11)
yurt u savul: Çekil, uzaklaş, koş.	İki biñ atlu çavuş u yasavul İki kolda çaġırur yurt u savul (M144/56)
etin itüme ü ḳanın atuma: Eti köpeğime yem ve kanı atıma içecek olsun anlamında, düşman karşısında söylenen tehdit sözü.	Esīr ü ḫ∨ār irürsünler ḳatuma İtüme etin ü ḳanın atuma (M48/42)
bini kendü şīvemde ḳo: "Beni kendi halime bırak, ilgilenme, karışma" anlamında bir ifade.	Ḳo bini kendü şį̄vemde atam sen Anası ölmişe öġretme şį̄ven (M133/107)
bu söz degüldür: "Laf değil, söylenecek söz değil, anlamı yok, kabul edilemez" anlamlarına gelen ifade.	Nigār eydür atam bu söz degüldür Bu deñlü gözleyen göz göz degüldür (M31/295)
yüzüñden utan: "Kendinden utan" anlamında, bir sözün ve davranışın yanlışlığını ifadeeden ikaz sözü.	Ki ebsem iy ḫāceletden usanmaz Utan yüzüñden iy Ḥaḳdan utanmaz (M133/50)

Tablo 2.15. (devam) Kalıp İfadeler 5: Sevgiliye ya da karşısındakine sitem, ikaz ve ilenme bildirmek üzere kullanılanlar

Ḥaḳdan utanmaz: Allah'tan utanmaz: Günah işlemekten korkmayan Allah'tan, çekinmeyen kimseye söylenen bir tür sitem/azarlama sözü.	Ki ebsem iy ḫāceletden usanmaz Utan yüzüñden iy Ḥaḳdan utanmaz (M133/50)
ġam olsun: Üzülsün, mutlu olmasın anlamında ilenme.	Ġam olsun kim seni şād itmez ise Ḫarāb olsun kim ābād itmez ise (M22/1)
saġ ol: İyilik, yardım veya hoşa giden bir davranış karşısında "çok yaşa, teşekkür ederim" anlamlarında söylenen bir söz. Mesnevideki beyitlerde sitem yollu söylenmektedir.	Didi gel ʿışḳ-ı Şīrīnden ıraġ ol Eyitdi öldüresin ivme saġ ol (M124/66)
saġ olsun: biri için sitem yollu bir şey söyleneceği zaman söyleyenin iyi niyetini belirtmek amacıyla sözün başına getirilen bir söz.	Ṣorarsa yañılup ḫayr ile yād it Saġ olsun añmaz ise ḫayr bād it (M108/62)
Başundaġı gilüñi yumayasın / elündeki ayaġı ḳomayasın: Başındaki toprağı yıkamadan elindeki kadehi bırakma[dan harekete geç]. II. Bir işin çabukça yapılmasını, aceleyle harekete geçilmesini ifade eden bir söz grubu.	**Ḳamunuñ sözi bu kʿiy şāh-zāde** **İriş yoḫsa cihān vardı fesāda** **Başundaġı gilüñi yumayasın** **Elündeki ayaġı ḳomayasın** **Ne cehd ide-bilürseñ dürişesin** **Biş on gün içre taḫta irişesin (M45/47-52)**
ḫāk ber-ser: Toprak başına olsun. II. Yerin dibine batsın, ölsün, yok olsun anlamlarına gelebilecek bir kargış.	Ne dil ki itmez ŝenāsı şiʿrin ezber Tolu genc ise daḫı ḫāk ber-ser (M186/58)
suyı kan olsun aşı acısun "İçtiği su kan, yediği yemek zehir olsun" anlamında, vefasız sevgiliye (Husrev-i Perviz) yöneltilen bir beddua/ilenç ifadesi. Ayrıca beyitin ilk dizesinde çok ağlamaktan söz edildiği için, burada suyu kan olsun ifadesinin kanlı gözyaşı dökmekle ilişkilendirilmesi söz konusudur.	Revān eyleyelüm ol deñlü yaşı Ki ḳan olsun ṣuyı acısun aşı (M106/58)

Tablo 2.15. (devam) Kalıp İfadeler 5: Sevgiliye ya da karşısındakine sitem, ikaz ve ilenme bildirmek üzere kullanılanlar

ḫak inṣāf virsün: Bir kişiyi acımasız ve haksız tutumundan vazgeçmesi ve vicdana, mantığa dayanan, adalet duygusuyla davranmaya davet etmek için kullanılan bir söz	Degüldür hiç içüñ taşuñ bigi ṣāf Nice bī-dādsın Ḥaḳ virsün inṣāf (M133/54)
toprak başuma: Genellikle düşman görülen ya da bazı davranışları uygun bulunmayan kimselere, feleğe, kişileştirilmiş birtakım nesnelere "yerin dibine batsın!, yazıklar olsun! gibi anlamlarda yöneltilen bir beddua.	Oda yansam yile varmaya yapraḳ Dökersem yüz ṣuyın başuma ṭopraḳ

Tablo 2.16. HŞ'de Kalıp Sözler 6: Allah'a sığınmayı, güvenmeyi; Allah'tan korkmayı ifade eden sözler/Arapça ibareler

āḫir-i kār n'ola ḫudā bilür: İşin sonu belli değil; bir işin nasıl bir sonuç vereceğini ancak Tanrı bilir.	Melāmetlıḳdur evvel ʿāṣıḳa yār Ḫudā bilür ki n'ola āḫir-i kār (M120/8)
Allāh yig-rek bilür: "En doğrusunu Allah bilir" anlamında söz grubu.	Bilürven şimdi yig-rek bilür Allāh Ki Müşkūya irürdi menzil ol māh (M43/117)
estaġfiru'llāh: "Allah'tan af ve mağfiret dilerim" anlamında duâ sözü.	Eyit bildük suçumuz ʿafv id iy şāh Ḳuluñuz pür-günāh estaġfiru'llāh (M134/52)
bi-ḥamdu'llah: Allah'a şükürler olsun.	Bi-ḥamdu'llah ki ḫayr oldı ser-encām Gel imdi bu ṣafāya tutalum cām (M157/119)
ḫamāka'llāh: Allah seni esirgesin.	İy berīd-i hümā ḥamāka'llāh Ḥāl dili ile söyle keyf-ül-ḥāl (G18/7)
ḫaşā: "Allah göstermesin, Allah korusun" anlamında söylenilen şeyin gerçekleşmesinin istenilmediğini belirtmek için kullanılan bir söz.	Diyecegüm ḳamu ʿilmüñe maʿlūm Ṣıġınan saña ḥāşā ola maḥrūm (M35/36)
ʿafake'l-lāh: "Allah affetsin" anlamında dua ifadesi.	Helāk itdüñ beni bāzūña ḳuvvet ʿAfake'l-lāh zihī luṭf u mürüvvet (M151/17)
va'llāhü aʿlem: "En doğrusunu, hakikati Allah bilir" anlamında Arapça bir ifade. (3)	Çü devlet ṭonını geydüñ müsellem Ḳoma dīn etegin vallāhü aʿlem (M15/150)

Tablo 2.17. HŞ'de Kalıp Sözler 7: Diğer kalıp sözler

ʿaceb mi /ʿaceb midür Tuhaf mı, şaşılır mı? (18)	ʿAceb mi sāyemüze yüz sürerse ḫayme-i māh Çü āftāb-ı cihān irdi sāye-bānūmuza (G4/3)
geçen geçdi: Olan oldu geçen geçti. II Elden bir şeyin gelmeyeceği, her şeyin sonuca bağlandığı durumlar üzerine söylenen söz.	Geçen geçdi cihāna şimdi geldük Olar cism idi cāna şimdi geldük (M87/41)
gün olmaz kim: Gün olmaz ki, ... olmadığı gün olmaz bağlamında kullanılan kalıp söz.	Kimesne az yimekden ḫasta olmaz Velį çoḳdan gün olmaz kim biñ ölmez (M105/36)
ḫayrdür: Hayırdır, şaşma ve merak veren olgular karşısında söylenen bir söz.	Nice nişāne ola ġam taşına sırça göñül Atar gözüm güheri ḫayrdür nişān ola mı (G25/12)
ne bilem: Nasıl, nereden bileyim? Bilmiyordum.	Ṣanuram kim irürdüm cānı cāna Ne bilem cānumı atdum yabana (M40/24)
ne bilsün: Ne bilsin? (Bilmez, bilemez) **ne bilür**	Tapuñ āyįnede gördi cemālin Demir ne bilsün insānuñ kemālin (M153/8)
ne çāre: Çaresi yok, elden ne gelir (3) **ne tedbīr**	Şefīʿ idine idüm göz yaşın işigüñde Velī ne çāre ki ʿöẕrümdurur günāh bana (G24/4)
ne diyelüm: Diyecek söz yok, söylenecekler yetersiz ve boş.	Ḳoyalum ilde olan ḳov u çavı Ne diyelüm ḫoş avladuñ bu avı (M58,756)
ne ḥācet: Gereği yok, gereksiz (8) **ne gerek**	Naṣīḥat idüp eydür iy ḫired-mend Ne ḥācet ḫod ḫired-mend olana pend (M17/16)
ne kaygu: Ne kaygı! Kaygılanmaya değmez**. ne ġam** Gam değil, kederlenme, üzülmeye gerek yok ‖ boşver. (5)	V'eger deryādan eksildiyse şebnem Varur her dem Furāt u Dicle ne ġam (M131/100)
ne var: Şaşılır mı, tuhaf mı? (Şaşılmaz). (43)	Ne var ḳatuñda görmezseñ söz ehlin Ḳanatludur uçar bulur söz ehlin (M13/107)
nesin nicesin: Bir kişi hakkında bilgi edinmek için sorulan sorular.	Ki nesin nicesin ḳandan ṣoralum Arupsın rāḥat ol andan ṣoralum (M39/59)
neylersiz: "Ne yaparsınız, elden bir şey gelmez, çare yok" anlamlarında bir ifade. **neylersin-nideyin**	Ki neylersiz bugünki dem dün olmaz Bu dün mānendi ʿālemde gün olmaz (M70/37)
ola yā olmaya: Olsun ya da olmasın anlamında kalıp söz.	Saña bu az feraḥdan bāri ḥişşe Ola yā olmaya ne bunca ġuṣṣa (M22/6)
ṭaʿn degül: Şaşmamak gerek, tuhaf değil. tañ mı: Tuhaf mı, şaşılır mı? (şaşılmaz!) **tañ mıdur, ne ṭañ**	Ezel güninde çü saʿd ılduzı yüzüñdi ne ṭañ Urursa ay u güneş farḳ farḳa-dānumuza (G5/9)
tutalum, tutayın, tut ki: "Tutalım ki, varsayalım ki, diyelim ki" gibi anlamlara gelen bir varsayım ifadesi.	Tutalum pās-bānem kişigüñde Tama sal nice turam işigüñde (M151/23)

2.5. Dua ve Beddua İfadeleri

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlükte dua sözcüğü için "Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme; alkış"; "Allah'a yalvarmak için söylenen dinî metin"; "yakarış" anlamları verilirken, beddua sözcüğü için "[b]ir kimsenin kötü bir duruma düşmesini dilemek için söylenen söz; ilenç, kargış" anlamı verilmiştir. Şeyhî, *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde metnin yapısını ve temasını güçlendiren anlatım unsurları olarak dua ve beddualardan yararlanmaktadır.

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde dua ifadeleri, münâcât başlıklı bölümlerde ve olay akışı içerisinde özellikle karakterlerin duygu ve düşüncelerinin daha etkili bir şekilde anlatılmak istendiği yerlerde karşımıza çıkmaktadır. "Sözlükte 'fısıldamak' anlamındaki necv kökünden türeyen münâcât 'fısıldaşmak ve bir sırrı paylaşmak' demektir; genellikle 'yalvarmak, yakarmak, dua ve tazarruda bulunmak' mânasında kullanılır. Edebiyat terimi olarak daha çok Allah'a yakarış maksadıyla yazılmış manzum ve mensur eserleri ifade eder" (Macit, 2020: 562). "Divanlarda olduğu gibi mesnevi türündeki müstakil eserlerin baş tarafında da münâcâtlar bulunur. Ayrıca mesnevilerin olay örgüsüyle bağlantılı olarak hadiselerin akışı arasında metnin içine yerleştirilmiş ve çok defa kahramanların ağzından yazılmış münâcâtlara rastlanır." (Macit, 2020: 562). Şeyhî de *Husrev ü Şîrîn*'de divan edebiyatında mesnevinin geleneksel yapısına uygun olarak münâcât başlıklı 4 bölüme yer vermiştir. Bunlardan eserin giriş bölümünde yer alan "Ender Münācāt-ı Bārį Taʿālā" başlıklı 99 beyitlik bölüm ile "Ḳaṣįde Ender Munācāt"(5453-5467) başlıklı 15 beyitlik bölüm, ki bu parça Şeyhî'nin divanında da yer almaktadır, Şeyhî'nin kendi sesiyle Allah'a yakardığı klasik münacat türüne örnekler teşkil eder. Bu bölümler daha çok mesnevinin ahlaki ve tasavvufi yönünü belirginleştirir ve okuyucuya didaktik bir mesaj iletmeye hizmet eder. Bu nedenle bu bölümler inceleme dışında tutulmuştur. Şirin tarafından dile getirilen diğer iki münacat başlıklı bölüm ise aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi, sadece bir aşk hikâyesi olmaktan öte, sosyal, siyasî ve bireysel katmanları iç içe geçmiş çok yönlü bir anlatıdır. Bu anlatı örgüsü içinde özellikle dua ve beddua ifadeleri, karakterlerin iç dünyalarını, sosyal ilişkilerini, siyasî pozisyonlarını ve hatta kader karşısındaki duruşlarını yansıtan önemli birer söylem aracıdır. Metin boyunca tespit edilen 40'tan fazla örnekten de anlaşılacağı üzere, dua ve beddua ifadeleri sadece inanç bağlamında değil, aynı zamanda retorik ve anlatısal işlevler üstlenir.

Mesnevide duanın en yaygın kullanımlardan biri, özellikle haberci, elçi, vezir ya da hizmetlilerin padişah veya önemli kişilerin (Husrev-Şirin) huzuruna çıkarken söze dua ile başlamalarıdır. Bu tür dualar genellikle övgüyle iç içe geçer. Protokol gereği söylenen dua ifadeleri, mesnevide yalnızca nezaket göstergesi değil, aynı zamanda muhatabın otoritesini pekiştiren retorik bir araçtır. Bu dualar, hükümdarın yüceliğini vurgulamak, onunla kurulacak iletişimi güvence altına almak ve söylenen sözlerin kabul görmesini sağlamak amacıyla yapılandırılmıştır. Ayrıca söz konusu kişilerin sözlerine dua ile başlamaları, bu tür ifadelerin sadece bireysel değil, toplumsal ve törensel bir işlev de taşıdığını ortaya koyar.

Dualar mesnevide bazen karakterlerin iç dünyalarını, psikolojik hallerini yansıtan önemli bir anlatım aracı olarak karşımıza çıkar. Örneğin Şîrîn'in münâcâtları aşk acısının psikolojik etkisini görünür kılar. Bu bölümlerde kullanılan dil, bireysel acziyetin, kader karşısındaki çaresizliğin ve Tanrı'ya sığınmanın içten ve sahici bir anlatımıdır. Yine Husrev'in Behram ile mücadelesi sürerken Allah'a yönelerek ettiği "münâcât" tarzındaki duası, bir hükümdarın Tanrı karşısında ne denli küçük ve aciz kaldığını göstermektedir. Bu sahne bir hükümdarın dünyevi iktidardan mânevi sığınmaya geçişinin göstergesi olarak, karakter gelişimi açısından son derece anlamlıdır. Bu yönüyle dua bölümleri, anlatının dramatik yapısında önemli kırılma noktaları hâline gelir.

Dikkat çekici bir başka unsur da, dua ve bedduanın zaman zaman iç içe geçmesidir. Bazı dua ifadeleri yapısal olarak dua görünümünde olmakla birlikte, içerik olarak duadan ziyade bir sitemi ifade etmektedir. Mesnevide yer alan beddua ifadeleri ise daha sınırlı bir alanda kullanılsa da genellikle övgüyü pekiştiren söylem araçları olarak devreye girer. Özellikle methiye niteliğindeki pasajlarda görülen "kim değer vermezse harap olsun" şeklindeki ilençli ifadeler, doğrudan bir zarar dileği taşımaktan ziyade, övülenin büyüklüğünü vurgulama stratejisi olarak işler. Bu da mesnevide dua ve bedduanın çoğu zaman retorik bir örgüyle örülmüş, biçimsel işlevleri olan ögeler hâline geldiğini düşündürür.

Sonuç olarak Husrev ü Şîrîn'de dua ve beddua, klasik mesnevi geleneğiyle iç içe geçmiş; karakter inşası, olay akışı ve anlam derinliği bakımından çok katmanlı bir işlev kazanmıştır. Şeyhî, bu ifadeleri sadece bir inanç göstergesi olarak değil, aynı zamanda karakterlerin niyetlerini, ruh hâllerini ve sosyal konumlarını yansıtan çok yönlü anlatı araçları olarak kullanır. Aşağıdaki tabloda *Husrev ü Şîrîn*'de tespit edilen dua ifadeleri, yer aldıkları bağlam özelinde değerlendirilmektedir.

Tablo 2.18. HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

1.	Bu ifade Ferhad'ın ölümünden sonra Şirin'in çok üzgün olduğunu haber alan Husrev'in Şirin'e yazdığı sitem yollu taziye mektubunda geçmektedir. Beyitin ilk dizesinde Ferhad'ın ölümünden duyduğu üzüntüyü beddua formunda dile getirmekte, ikinci dizesinde ise Ferhad için dua etmektedir.	**Aña şād olan andan bedter olsun** **Revānı āb-ı raḥmetden ter olsun**(M131/67)
2.	Bu ifade "Bāz Tāżarruʿ Kerden-i Ḫusrev Şi̱ri̱n-Rā" başlıklı bölümde Şirin'i ona yakınlık göstemesi için ikna etmeye çalışan Husrev tarafından dile getirilmektedir.	Ayaḳda ḳalmış idüm ben faḳi̱rüñ Elüm alduñ **Ḥaḳ olsun dest-gi̱rüñ** (M91/20)
3.	Buradaki dua ifadeleri, Mehin Banu tarafından kendisine sığınan Husrev'i teselli etmek üzere kullanılmaktadır.	Beden ger süst olursa **cān saġ olsun** Cihān ṣayru ise **sulṭān saġ olsun** (M57/210)
4.	Buradaki dua ifadesi bağlamında bir sitem içermektedir. Melâmet tufanına (toplumun ve kaderin ayıplama ve yıkımı) uğradığını belirten Şirin, Husrev'den uzak durmasını, "yükünü alıp kenara çekilmesini" ister. "Sen ol selâmet" demesi ise hem alaylı bir serbest bırakış hem de "ben kurtulamayacağım, sen kurtul ama beni rahat bırak" tonunu taşır.	Beni ġark itdi ṭūfān-ı melāmet Kenāra çek yüküñ **sen ol selamet** (M154/50)
5.	"Ṣıfat-ı Şeb ve Ārāmi̱den-i Leşker Her Du Cānib" başlıklı bölümde yer alan bu ifadeler, yukarıda 5. maddede açıklanan Husrev'in duasından sonra yer almaktadır. Her iki alıntıda da bir padişahın huzuruna çıkan hizmetlinin ya da habercinin söze dua ile başladığı görülmektedir.	Bu hāl içinde bir ḫādim içerü Girüp urdı şeh öñinde yire rū Ki **sulṭānuñ hemi̱şe baḫtı ʿāli̱** **Saʿi̱d ılduzı vü mesʿūd fāli** (M98/37-40) [….] Didi şāhā **Ḫudā hem-rāhuñ olsun** **Feleklerden yüce dergāhuñ olsun** **Zamān devr itdügince pāy-dār ol** **Zemi̱n var olduġınca üstüvār ol** **Hemi̱şe düşmenüñ başı ayaḳda** **Bili vü boynı zenci̱r ü tayaḳda** (M98/47-52)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

6.	"Ṣıfat-ı Şeb ve Ārāmi̱den-i Leşker Her Du Cānib" başlıklı bölümde yer alan bu beyitler, Behram ile savaşan Husrev'in kendisini zafere ulaştırması için Allah'a dua ettiği bölümdür. Bu bölüm, Husrev'in zorluklarla dolu kaçışı, Behram'ın zulmüne uğraması ve tahtını kaybetmesi üzerine geldiği noktada Tanrı'ya yönelişi, yani dramatik anlamda bir "çaresizlik duası" sahnesidir. Bu beyitlerde Husrev, önce Allah'ın gerçek mabut olduğunu, O'ndan başkasına boyun eğmenin beyhude olduğunu, mülkün Allah'a ait olduğunu, iktidarın da O'nun tarafından verilip alındığını ifade eder ve kendine yapılan zulmün geçici olduğunu ve ilahi adaletin tecellisini beklediğini ima eder. Son beyitte dua sahnesi dramatik biçimde tamamlanır: Husrev yüzünü yere koyarak dua eder. Bu, klasik anlamda bir tövbe, niyaz ve tam teslimiyet hâlidir. Aynı zamanda bu sahne, duanın kabul edilmesi için gerekli manevi tavrı da temsil eder. Bu bölümde Husrev'in gururlu bir hükümdardan, aciz bir kul kimliğine geçişi dikkat çekicidir. Bu aynı zamanda bir adalet arayışı, hem bireysel hem siyasi bir adalet çağrısıdır.	Bu yaña Ḫusrev eydürdi Ḫudāya Keri̱ma pād-şāhā reh-nümāyā Cihāna ḥākim-i muṭlak tapuñdur Ḳamu bāṭıldur ancaḳ ḥaḳ tapuñdur Senüñdür mülk-i ʿālem māliki sen Birine virüp alursın birinden Kimin ʿizzetde iken ḫ∨ār idersin Kimini ḫ∨ār iken muḫtār idersin Bilürsin āḫiri iy her ḥāle ʿālim Ki baña ẓulm ider Behrām-ı ẓālim Atam taḫtını aldı başum ister Ḳurıtdı bini şimdi yaşum ister Çü sen ʿadl ışşısın iy dāver-i pāk Nice ẓulm ide ben ḳula bu bi̱-bāk Yüz urup ḳıldı bu resme münācāt Aña kim ʿarż ider her kişi ḥācāt (M 98/22-36)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

7.	"Cevāb Dāden-i Şîrîn Ḫusrev-rā be-Ṭarīk-i Ser-Zeniş ve be-Ḫışm Reften-i Ḫusrev ez Pîş-i Şîrîn" başlıklı bölümde yer alan bu kısmında Şîrîn, Husrev'in aşırı arzularını, politik sorumsuzluğunu ve zamansız taleplerini sert bir dille eleştirir; ardından Husrev ona kırılıp uzaklaşır. Her iki beyitte geçen dua ifadeleri sitem içermektedir. Bir yandan da Husrev, Şirin'e dair tüm sevgi, sitem ve kırgınlığına rağmen onu hâlâ kalpten sevdiğini, onun mutluluğunu her şeyin önünde tuttuğunu göstermektedir. Bu beyitler aşk karşısında boyun eğen bir hükümdarın psikolojik durumunu yansıtması bakımından da ayrıca dikkate değerdir.	Buyurdı çekdiler Şebdīzi der-hāl Didi öykeyle uş gitdüm **esen ḳal** (M92/80) [….] Gönildüm ʿ**ayş ü şādi̯ saña olsun** **Bu yolda renc ü ḥasret bana olsun**
8.	Bu beyitler "Resi̯den-i Şāvūr Be-Ḫusrev ve Resāni̯den-i Beşāreti-i Şi̯ri̯n" başlıklı bölümde yer almaktadır. Şirin'den haber getiren Şavur, huzura kabul edildiğinde söze dua ederek başlamaktadır. Mesnevi boyunca tekrar eden bir uygulamadır.	Buyurdı girdi urdı yire alın Şehe ḳıldı duʿā vü medḥ ü taḥsi̯n Didi şāhā **cihān turduḳça var ol** **Saʿādet merkebine şeh-süvār ol** **Döşensün taḫt-ı gerdūna bisāṭuñ** **Pür olsun sofre-i çerḫa sumāṭuñ** Külehgūşeñ ṭolu ay oldu ḫalḳa **Hilāl olsun kemer bendüñe ḥalḳa** (M110/13-20)
9.	Bu dua ifadesi Meryem'in ölüm haberini alan Şirin tarafından Husrev'e gönderilen taziye mektubunda geçmektedir.	**Cihān turduḳça tursun pād-şāh ol** **Ser-i serverlere sāḥib-külāh ol** (M132/85-86)
10.	Bu ifadeler "Bāz Cevāb Dāden-i Şīrīn Ḫusrev-Ra" başlıklı bölümde geçmektedir. Şirin'in söze dua ile başlar ve ardından söylemek istediği şeyleri sıralar.	**Cihān-dār u cihānuñ cānı olsun** **Cihān u cān ḳul ol sulṭānı olsun** **Sarāyınuñ saʿādet pās-bānı** **Rikābınuñ inayet hem-ʿinānı** (M152/7-10)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

11.	Bu beyitin yer aldığı "Maṭlāʿ-ı Dāstān ve Rucūʿ-ı Be-Aḥvāl-i Hurmuz ve Ḳıṣṣa-i Behrām-ı Çōpi̱n" başlıklı bölümde Hürmüz'ün hükümdarlık süreci, zalimliği ve bunun doğurduğu siyasî karışıklıklar, ardından devlet erkânıyla yaptığı istişare süreci anlatılır. Bu ifade de Hürmüz'e yol gösteren devlet adamları tarafından dile getirilmektedir. Beyitte Hürmüz'ün kaderi, Allah'ın takdirine havale edilmektedir. Bu, dönemin siyasi kararlarının yalnızca akıl ve istişareyle değil, aynı zamanda ilahi takdirle şekillendiği anlayışını yansıtır.	Çü **baḫtuñ Şāmını Ḥaḳ ṣubḥ ḳıla** **Alasın Şāmını Rūm ile bile** (M46/67)
12.	Bu beyitler mesnevinin "Ḫatm-i Kitāb ve Medḥ -i Sulṭān Murād Ḫān" başlıklı son bölümünde geçmektedir. Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi tamamlanmadan önce vefat etmesi üzerine eserin son kısmı yeğeni Cemâlî tarafından yazılmıştır. Bu nedenle, eserin sonunda yer alan dua ve övgü bölümü (ḫatm), sadece padişaha övgü içermemekte, aynı zamanda Şeyhî'ye yönelik duygusal bir anma ve manevî bir saygı ifadesi de içermektedir. İlk iki beyit Şeyhî'nin ardından manevî bir vefa borcunun ifasıdır. Aynı zamanda onun edebî ve ahlâkî kişiliğinin yüceltilmesidir. Daha sonra sultana yönelik övgü içeren beyitler sıralanır ve bu övgüler de bir dua beyiti ile pekiştirilir. Bu övgü ve dualar, yalnızca geleneksel bir methiye değil; aynı zamanda Cemâlî'nin, eseri padişah huzuruna takdim ederken gösterdiği bir sadakat beyanı ve muhtemelen himaye dileğidir. Böylece dua, siyasi bir sunum işlevi de üstlenir.	Çü naḳl eyledi ol merḥūm ü maġfūr Ki **ḳılsun Ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr** **Dilerüz ger gedā ola vü ger şāh** **Anıcaḳ diyeler kim raḥmet-ullāh** **O yirde yatduġınca ʿömrin Allāh** **Aña virsün** ki oldur ʿāleme şāh (M186/1-6) [….] Baş oldur ten bigidür aña ʿālem **Bu başuñ ḳılma yā-Rab bir ḳılın kem** (M186/12)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

13.	"Resi̯den-i Ḫusrev be-Cānib-i Ermen be-Mihmani̯-i Mehi̯n Bānū" başlıklı bölümde geçen bu ifade, Husrev'in bir dua içeren iç konuşmasıdır. Burada doğrudan dua değil, fakat duaya yakın bir temennî yer alır. Buradaki "ümīdüm var", "umarım" ifadeleri, Allah'tan olumlu sonuç bekleme, yani duanın içe dönük biçimi olarak okunabilir.	Çü **mülk-i Ermene irem selāmet** **Ümi̯düm var ki ḫayr ola ʿalāmet** Diyār-ı şarḳadur seyr-i şitābum **Ṭulūʿ ide umarum āftābum** (M41/9-12)
14.	Bu ifade "Peydā Şuḏen-i Şāvūr be-Şi̯ri̯n ve Ḳıṣṣa-i Ḫusrev Guften" başlıklı, Şavur'un Şirin'i Husrev'den haberdar ettiği bölümde geçmektedir. Şavur, Şirin'in yanından ayrılırken dile getirmektedir. Bu, kalıplaşmış bir veda cümlesi olduğu için "kalıp ifadeler" başlıklı bölümde de gösterilmiştir.	Didi **ḫōş ḳaluñuz** gitdi ḳuluñuz Ḳodı ol ayı gün gibi yaluñuz (M31/383)
15.	"Reften-i Şāvūr Di̯ger Bār Be-Ṭaleb-i Şi̯ri̯n Be-Medāyin" başlıklı bölümde Şirin'in Medayin'e sağ salim ulaştığını haber veren Husrev'e hitaben Mehin Banu tarafından dile getirilen ve temelde duyduğu memnuniyeti/şükranı ifade eden sözlerdir.	Didi iy āftāb-ı māh-manẓar Şeh-i ferḫunde-ṭāliʿ ferruḫ-aḫter **Felek beñdeñ zamāne zi̯r-i destüñ** **Cihān serverleri efser-perestüñ** (M44/38-30)
16.	Bu beyit "Kūh-Ken Ṭaleb Kerden-i Şi̯ri̯n Ez-Behr-i Kenden-i Cūy-ı Şi̯r" başlıklı bölümde, Şavur tarafından Şirin'e söylenmektedir. Bu beyit, övgü ve duanın bir aradalığının örneğidir. İfade edilen dilekler, doğrudan bir dua formundadır. Bu sahne, Ferhad'ın anlatıya dâhil edileceği kısmın hemen öncesindedir. Şavur, methiye-dua karışımıyla, önereceği kişinin (Ferhad) kabulüne zemin hazırlar.	Didi iy şemʿ-i cemʿ-āşnāyi̯ Yüzüñdür cān gözine rūşenāyi̯ **Cemālüñden dil ü cān ḫurrem olsun** **Kemālüñden yavuz gözler kem olsun** (M116/29-32)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

17.	Bu ifade "Resi̯den-i Ḫaber-i Çeşm-Kenden-i Hurmuz Be-Ḫusrev" başlıklı bölümde, babasının gözlerinin çıkarıldığını Husrev'e bildiren ulak tarafından dile getirilmektedir. Burada dua ifadesinin hem bir protokol uygulaması olduğu hem de söylenecek sözlerin kabulüne ilişkin bir zemin hazırladığı söylenebilir.	Didi **olsun cemālüñ şemʿi pür-nūr** Atanuñ gözi nūrın itdiler dūr (M45/31)
18.	"Peydā Şuḏen-i Şāvūr be-Şi̯ri̯n ve Ḳıṣṣa-i Ḫusrev Guften" başlıklı bölümde yer alan bu beyitlerde, kendisine ne yapılması gerektiğini soran Şirin'e verdiği cevapta Şavur söze dua ile başlamaktadır. Retoriğin ön planda olduğu bölümlerdendir.	Didi Şāvūr iy devlet çirāġı Cemalüñ gülşeni firdevs bāġı **Ṣabā berk üzmesün ter güllerinden** **Bahār ayrılmasun bülbüllerinden** **Tozuñdan tāze yüzlüler ter olsun** **Günüñ günden güne rūşen-ter olsun** (M31/283-286)
19.	"Ber-Taḫt Nişesten-i Şi̯ri̯n" başlıklı bölümde, Mehîn Bânû'nun ölümünden sonra tahta geçen Şirin'in Husrev'den ayrı kalışın doğurduğu özlem ve siyasi sorumluluklar arasında yaşadığı iç çatışma sahnelenir. Alıntılan bölümde Şirin, doğrudan bir dua etmese de, zamanın adaleti getirmesi yönünde temennide bulunur. Dökülen yaşların "kan"a dönüşmesi, "aşının suyu"nun acı olması gibi imgelerle, aşkın yolunda çekilen acılar dile getirilir. Böylece beddua, Şirin'in psikolojik halinin daha iyi anlaşılmasına hizmet eden bir araç işlevi görür.	Didi ḫālį̄ turalum biz vefāya Küdūret ḳatmayalum bu ṣafaya Ḳılalum ṣabr aña-dek kim zamāne **Vire inṣāf ol nā-mihr-bāna** İdelüm ʿışḳ cāmın ol ḳadar nūş Ki **cānı eyleye bu nūşdan cūş** Revān eyleyelüm ol deñlü yaşı Ki **ḳan olsun ṣuyı acısun aşı (**M106/51-58)
20.	Bu ifade Şirin tarafından Husrev'e hitaben söylenmektedir. Şirin, söyleyeceği "nükte"ye bir zemin olması bakımından övgü-dua ifadesine başvurmaktadır.	Dimiş bir nükte daḫı ol cüvān-baḫt Ki iy ḫūrşid-tāc **olġıl ḳamer-taḫt** (M88/34)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

21.	"Bāz Lābe Kerden-i Ḫusrev Şi̱ri̱n-Rā" başlıklı bölümde Husrev, Şirin'e hitabına dua ile başlamaktadır.	Dönüp didi nigāra şāh-ı ferruḫ Ki iy māh-ı şeker-leb serv-i gül-ruḫ **Güler yüzüñ hemi̱şe ḫurrem olsun** **Göñülden ḫār u ḫas zaḫmı kem olsun** Lebibüm ẕevḳ binümdür lebüñden **Iraġ olsun ġabi̱ler ġabġabuñdan** (M149/1-6)
22.	Şirin'den haber getiren Şavur, Husrev karşısında söze dua ile başlamaktadır.	Duʿā ḳıldı yine Şāvūr-ı üstād Ki **şāhuñ baḫtı ʿāli̱ taḫtı ābād** **Seri̱rüñ pāyesi çerḫa ser olsun** **Ser-i mihre ġubāruñ efser olsun** **Saʿādet çākerüñ devlet nedi̱müñ** **ʿİnāyet rehber ü yār-ı ḳadi̱müñ** (M43/35-40)
23.	"Leşker Keşi̱den-i Behrām Be-Ṭaraf-ı Medāyın ve Hezi̱met-i Ḫusrev" başlıklı bölümde Husrev'e tavsiyelerde bulunan Büzürgümi̱d, söze dua ederek başlar.	Eytdi ol ḥakīm iy şāh-zāde **Yaşuñı eylesün Yezdān ziyāde** (M55/48)
24.	Bu ifade mesnevinin son kısmında Husrev'in Buzurgümîd'e Allah'ın zatı ve sıfatlarıyla ilgili bir dizi sorudan sonra yönelttiği teşekkür ve dua ifadesidir.	Girü Ḫusrev sorar ki iy pi̱r-i ḥikmet Uyarduñ cānumı **cānuña raḫmet** (M174/2)
25.	"Ṣıfat-ı Bahār ve Meclis-i ʿİşret Saḫten-i Ḫusrev Bā-Şi̱ri̱n" başlıklı bölümde Şirin'e Husrev'in davetini ileten Şavur söze dua ile başlamaktadır.	**Günüñ pi̱rūz u nevrūzuñ mübārek** **Saʿi̱d ılduzuñ u rūzuñ mübārek** **Cihān ḥüsnüñ güninden rūşen olsun** **Felekler pertevüñden gül-şen olsun** (M61/137-140)
26.	"Bāz İʿāde Kerden-i Ḫusrev İltīmās-ı Ṣoḥbet Ez-Şīrīn" başlıklı bölümde Husrev sitem yollu Şirin'e hitap etmektedir.	Helāk itdüñ beni **bāzūña ḳuvvet** ʿAfake'l-lāh zihi̱ luṭf u mürüvvet (M151/17)
27.	"Ḳaṣi̱de Der Naʿt Seyyidüd ül-Mürseli̱n Muḥammed Muṣṭafa" başlıklı kasidede Hz. Muhammed için söylenmektedir.	**Her dem saña vü ālüñe Ḫaḳdan hezār bār** **Cān ü cihān ṭolusı ṣalāt ü selām ola** (K3/86)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

28.	"Ṣıfat-ı Ṣubḥ ve Münācāt Kerden-i Şīrīn Bārį Taʿālā" başlıklı bölümde Meryem'in ölümünden sonra Şeker'in ortaya çıkışıyla Husrev'e kavuşamayan Şirin'in psikolojik durumu anlatılır. Münacat başlığı taşıyan bu bölümden önce halini geceye, pervaneye anlatan Şirin, son olarak durumunu Allah'a bildirir ve ondan yardım diler.	**İlāhį ġam yolın pāyāna irgür** **Eritdi derd odı dermāna irgür** **İrür bir ḳaṭre deryā-yı keremden** **Beni ḳurtarı vir ġark-āb-ı ġamdan** (M41/52-54)
29.	"Bāz Cevāb Dāden-i Şīrīn Ḫusrev- Rā" başlıklı bölümde Şirin, Husrev'e hitabına dua ile başlamaktadır.	Ki **dāʾim şehr-yārā kām-gār ol** **Bu devr-i çarḫ var olduḳça var ol** (M150/3-4)
30.	"Dįden-i Ḫusrev Şīrīn-Rā ve Mukāleme Kerden-i Bā-Ū" başlıklı bölümde Husrev, Şirin'e hitabına dua ile başlamaktadır.	Başın ḳaldurdı ḳıldı merḥabāyı İdüpᶜözr ile Şīrįne duᶜāyı Ki **daʾim tāze ol iy serv-i āzād** **İlinmesün budāġuna yavuz bād** **Behiştüñ bāġına pįrāye senden** **Felek farḳına irsün saye senden** (M147/11-16)
31.	"Ṣıfat-ı Şeb ve Ḫvāsten-i Şīrīn Şebdįz-rā ez Mehįn Bānū" başlıklı bölümde Şirin ve Mehin Banu arasında geçen diyalogda Şirin halasına hitaben söze dua ile başlamaktadır.	Mehįn Bānūya Şīrīn eydür iy şāh **Müdām olsun senüñle taḫt ü dergāh** Saʿādet püştisin ʿizzet penāhı **Başuñdan gitmesün devlet külahı** (M32/2-28)
32.	"Münācāt Kerden-i Şīrīn ve Şīr Kuşten-i Ū" başlıklı bölümde Husrev'e kavuşmak umuduyla Ermen'den Medayin'e doğru yola çıkan, ancak yolculuk sırasında türlü sıkıntılar yaşayan Şirin'in psikolojik durumu ön plandadır. Bu bölüm Allah'ın isimleriyle (esma-i hüsnâ) başlayan, sonra O'nun kudreti ve mahlûkat üzerindeki tasarrufunun övüldüğü, ardından kendi acziyetini ve ihtiyaçlarını dile getirdiği bir yapı izler. Alıntılan bu bölümde Şirin yalnızlığını, çaresizliğini ve içinde bulunduğu zorluğu dile getirir. Bütün bu zorlukları aşmak için Allah'a sığınma ve ondan yardım talep etme söz konusudur.	**Meded ḳıl derd ile dermānda ḳaldum** Ne bilem nire varam ḳanda ḳaldum [….] Mecālüm gitdi oldı ṭāḳaṭüm ṭāḳ ʿ**İnāyet ʿayni ile ḥālüme baḳ** Bu yollarda baña yitmekse taḳdįr Çü yoġ taġyįr taḳdįre ne tedbįr **Dilerven** bāri Perviżüñ cemālin **Görem ögde veya düşde ḫāyālin** Dimezven dem degül ḳandan olayın **Yüzin bir göreyin andan öleyin** **Ḳarañu dünlerümi rūşen eyle** **Ḳara dikenlerümi gül-şen eyle** Diyecegüm ḳamu ʿilmüñe maʿlūm ṣıġınan saña ḥāşā ola maḥrūm (M35/18, 26-36)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

33.	Şirin tarafından Husrev için söylenilen bir dua ifadesi. Bu ifade de Şirin'in Husrev'e hitabının girişinde, övgü sözlerinden sonra gelmektedir.	Eyitdi iy şehen-şāh-ı cüvān-baḫt Feṛḫdūnį̄ külāh İskenderį̄ taḫt Yüce kaddüñe devlet tonıdur çüst Ḳavį̄ bāzūña gerdūn yayıdur süst **Saña yavuz sanan başına evvel** **Degirsün süñü dil soñra ḳılıç el** **Müdām olsun elüñde tolu cāmuñ** Ki Cem bezmin düzer kemter ġulāmuñ (M154/5-11)
34.	*Husrev ü Şîrîn* mesnevisinin son bölümünü teşkil eden "Ḫatm-ı Kitāb ve Medḥ-i Sulṭān Murād Ḫān" başlıklı kısım, klasik mesnevi tertibine uygun olarak padişaha yönelik övgülerle bezenmiştir. Bu övgüler arasında, metin düzleminde ilk bakışta beddua ya da ilenç olarak algılanabilecek bazı söyleyiş kalıpları yer almakla birlikte, bu ifadelerin doğrudan lanet içeren, karşı tarafa zarar dileği taşıyan yapılar olmaktan ziyade övgüyü güçlendirmek ve methin estetik yoğunluğunu artırmak amacıyla kullanıldığı söylenebilir. Buna göre söz konusu ifadelerde anlamdan ziyade retorik işlev ön plandadır.	Ne baş ki olmaz havāsı odında cūşān **Yil olsun** ger ola taḫt-ı Süleymān Ne göz ki ol Yūsufa ḳalursa maḥbūb **Soġılsun** ger olursa çeşm-i Yakʿḳūb Ne yüz ki olmaz işiginde türāb ol **Oda yansun** olursa āftāb ol Ne ḳavl olmasa medḥinde ġazel ter **Suya düşsün olursa dürr ü gevher** Ne aġız ki olmaya ẕikrine meşġūl **Taş olsun** yiri ger olursa laʿl ol Ne dil ki itmez ŝenāsı şiʿrin ezber Tolu genc ise daḫı **ḫāk ber-ser** Nefes ki her dem olmaz odına ʿūd **Yile varsun** olursa āvāz-ı Dāvūd (M186/47-60)
35.	"Nemuḏen-i Ṣāvūr Ṣūret-i Ḫusrev-Rā Be-Ṣįṛįn Bār-ı Sivum" başlıklı bölümde geçen bu ifade, cariyeleri tarafından Şirin'e hitaplarının giriş kısmında yer almaktadır. Bu ifadeyi Şirin'e yapılan övgüler takip eder.	Nigāṛįn ayaġına sürdiler yüz Didiler **bir günüñ biñ sāʿati yüz** (M29/10)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

36.	"Şuniden-i Ḫusrev Vaṣf-ı Şeker-Rā" başlıklı bölümde yer alan bu beyitler, Husrev'in cariyelerinden biri tarafından dile getirilmektedir. Övgü ve duanın bir arada dile getirildiği bu beyitler söze giriş mahiyetindedir. Bu sözler hem padişahın karşısında protokol gereği hem de daha sonra söylenecek sözlere bir zemin oluşturmak üzere kullanılmaktadır.	Örü turdı didi iy şāh-ı ʿālem Rikābuñ kūşesidir māh-ı ʿālem Çü **tuta devletüñ çevgānı meydān** Degül bir ṭūpça bu gerdūn-ı gerdān Çün **ola baḫtuñ ayı nūr-güster** Degül kem ẕerrece ḫūrşi̱d-i enver Cihānuñ cānısın **var ol hemi̱şe** Bu baḫt u devlete **yār ol hemi̱şe** (M150/43-50)
37.	"Ḫaber Dāden-i Şāvūr Ḫusrev-Rā Ez Aḥvāl-i Şi̱ri̱n" başlıklı bölümde yer alan bu beyitler Şavur tarafından Husrev için söylenmektedir. Şirin'den söz etmeye başlamadan önce dile getirilmektedirler. Bu bölümde dua ifadeleri arasında yer alan "gam olsun", "harab olsun" şeklindeki beddua ifadeleri yer almaktadır. Burada dua ve bedduanın, övgü içinde iç içe geçmiş çok katmanlı bir kullanımı dikkat çeker. Şâvûr, klasik methiye geleneği içinde Husrev'in bahtının açıklığını, devletinin daimliğini ve cihanı kuşatan kudretini dile getirir. Sonra da övülen kişiye hak ettiği değeri vermeyenlere karşı sert bir dil kullanılarak beddua edilir. Bunun övgüyü kuvvetlendirme stratejisinin bir örneğidir. Şâvûr'un sözleri, hem retorik olarak güçlü hem de anlatı içinde Husrev'in toplumsal ve sembolik değerini pekiştiren birer unsurdur.	Pes açdı aġzını Şāvūr-ı naḳḳāş Hezārān reng ile oldı güher-pāş Ki **devr itdükçe devrān bendeñ olsun** **Zemin üftāde çerḫ efkendeñ olsun** **Hümāyūn tācuñ ü ferḫünde taḫtuñ** **Muẓaffer devletüñ pi̱rūze baḫtuñ** Cemālüñdür cihān ehline cān-baḫş **Müdām olġıl cihān-gi̱r ü cihān-baḫş** **Ġam olsun** kim seni şād itmez ise **Ḫarāb olsun** kim ābād itmez ise (M22/47-56)
38.	"Güy Baḫten-i Ḫusrev Bā-Şi̱ri̱n Der Meydān" başlıklı bölümde Şavur tarafından Şirin'e hitaben söze başlangıç olmak üzere söylenmektedir. Bu hitaptan sonra Şavur, Husrev'in hâlinden Şirin'e bahseder.	Revān atı ayaġına ḳodı baş Didi **olsun gözüme saña çoḳ yaş** **Gözüm yaşıyla ʿālem pür-nem olsun** **Özüñ yaşıyla ʿādem ḫoş-dem olsun** (M59/33-36)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

39.	Meryem'in ölümünden sonra Şirin'in Husrev'e yolladığı sitem yollu taziye mektubunda yer alan bir ifadedir. Sitem yollu Husrev'i teselli etmektedir.	**Saña yaş** her ki toġdı öliserdür Bugün olmazsa yarın olısardur (M132/121)
40.	"Resi̯den-i Ḫusrev be-Cānib-i Ermen be-Mihmani̯-i Mehi̯n Bānū" başlıklı bölümde Mehin Banu tarafından Husrev'e hitaben söylenmektedir. Burada övgü ve dua iç içe geçmiştir.	Mehi̯n Bānū yir öpdi didi şāhuñ Külāhı reşkidür ḫūrşi̯d ü māhuñ Ḳadem kim rence ḳılduñ yüzüm üzre **Tozuñ ḳonmasun illā gözüm üzre** Saʿādetlü ḳonuḳsın iy güzel ḫān Cihān **nʿolur yoluña cān ḳurbān** Eger cān ü cihān ü laʿl ü zerdür Ḫużuruñda ḥaḳi̯r ü māḥażardur Veli̯ var bir murādum iy şehen-şāh **İrürsin şāhı maḳsūdına Allāh** (M41/35-44)
41.	"Cevāb Dāden-i Şāvūr Ḫusrev-rā ve Reften-i ū be-Sūy-ı Ermen" başlıklı bölümde, Şavur tarafından Husrev'e hitaben söylenen sözlerdir. İlk bölümdekiler söze açılış mahiyetindeki dua ifadeleridir. Şavur'un duası, hem bir sadakat beyanı hem de övgü biçiminde inşa edilmiştir. Alıntılan son beyit ise, Şirin'i nasıl baştan çıkaracağını anlatan Şavur'un iki eylemini birbirine bağlama aracı işlevi görmektedir. Bu beyit öncesinde Husrev'in resmini yaparak Şirin'i ona âşık edeceğini anlatır. Beyitten sonraki bölümde ise Ermen'e doğru yola çıkmak üzere Husrev'den izin ister.	Yir öpdi şāh-zād öñinde Şāvūr Ki **olsuñ devletüñ mehtābı pür-nūr** **Zamāne bendeñ ü ʿālem muṭi̯ʿüñ** Güneşden yaḫtulu baḫt-ı refi̯ʿüñ **Felekden taḫt ü günden tācuñ olsun** **Melek dāʿi̯ cihān muḫtācuñ olsun** Ferişteler buḫūr eyler sipendi Ki **saña itmeye yavuz göz güzendi** (M25/1-8) [….] Süleymān-baḫtsın **taḫtuña var ol** **Hemi̯şe tāc-baḫş ü tāc-dār ol** (M25/31)
42.	"Reften-i Şāvūr Di̯ger Bār Be-Ṭaleb-i Şi̯ri̯n Be-Medāyin" başlıklı bölümde Medayin'de Şirin'i bulmak için gönderilen Şavur'un Şirin'e hitabının başlangıç cümlesidir.	Yüzin gördükde ti̯z urdı yire yüz Didi ʿ**ömrüñ bu ʿālemde bire yüz** (M44/72)

Tablo 2.18. (devam) HŞ'deki Dua ve Beddua İfadeleri

43.	"Ṣıfat-ı Şeb ve Ḫ∨āsten-i Ş̱iṟin Şebdi̱z-rā ez Mehi̱n Bānū" başlıklı bölümde Mehin Banu tarafından Şirin'e hitaben söylenen sözlerdir. Burada dua ifadeleri Mehin Banu'nun yeğenine duyduğu sevginin ifadesi durumundadır.	Yüzin yüzine urdı eydür iy şāh **Bağışlasun baña sen şāhı Allāh** Gözüm ger ayrıla yüzüñ güninden **Günüm ḳara ola** zülfüñ düninden Dilerven **cānsuz itmesün teni Ḥaḳ** Ki yaʿni̱ **sensüz itmesün beni Ḥaḳ** (M32/11-16)
44.	"Ṣıfat-ı Rūz ve Nişesten-i Ḫusrev Be-Tāḳ-ı Kisrā ve Şuni̱den-i Vefāt-ı Behrām" başlıklı bölümde Behram'ın ölümünü Husrev'e bildiren haberci söze övgü ve duayla başlamaktadır.	Eyitdi Ḫusrevā ʿālem-penāhā Ḫiṭābuñ yirde şāha gökde māha Bugün cūduñladur ʿālem vücūdı Anuñçündür saña ādem sücūdı Cihān tendür vücūduñ cānu anuñ Çü cānısın sen ol sulṭānı anun **Zemiñ turduḳça ḫāḳān-ı zamān ol** **Cihān oldukça sulṭān-ı cihān ol** (M109/49)

2.6. Ayetler ve Hadisler

Divan edebiyatı geleneğinde şairler, ayetler ve hadisleri temel İslami kaynaklar olarak benimsemişlerdir. Bu kaynaklardan, kendi görüşlerini destekleyip güçlendirmek, Allah'ın zatı ve sıfatlarını ifade etmek, özellikle tevhid, münacat ve naat türündeki şiirlerinde dini duygu ve düşüncelerini dile getirmek, Allah'a ve Peygamber'e olan bağlılıklarını göstermek amacıyla faydalanmışlardır. Ayrıca, dini veya siyasi şahsiyetler ya da kendileri için dünya ve ahiret mutluluğunu dile getiren dualarda, dönemin ileri gelenlerini ve onların yaptırdığı cami, çeşme, saray gibi yapıları öven şiirlerde medih unsuru olarak ayet ve hadislerden yararlanmışlardır. Bunun yanı sıra, tasavvufi halleri ve psikolojik durumlarını ifade etmek, bu durumdan çıkış yolları arayarak teselli bulmak, kendi gibi âşıkların sıkıntılarını paylaşmak ve onları teselli etmek için de bu kaynaklara başvurmuşlardır. Kimi zaman ise ayet ve hadisleri, doğrudan anlamları dışında, benzetme unsuru olarak kullanmışlardır (Keleş, 2013: 383-387).

Şeyhî de *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde çeşitli vesilelerle ayet ve hadislere başvurur. *Husrev ü Şîrîn*'de ayet ve hadisler sadece dini bir referans olmanın ötesinde, eserin estetik ve didaktik mahiyetini güçlendiren unsurlar olarak kullanılmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte Nur Suresi'nin 35. ayetinden, Husrev'in güzelliğini ifade etmek üzere yararlanılmaktadır. Nur Suresi'nin 35. ayeti, Allah'ın ışığı ile dünyayı ve insanın iç dünyasını aydınlatmasını anlatırken, burada Husrev'in yüzü ve varlığı bu ilahi ışığın bir yansıması olarak betimlenmektedir. Böylece Husrev'in hem fiziksel güzelliği hem de ruhani yüceliği vurgulanmaktadır:

Göresin çehresin **nūrün ʿalā-nūr**

Baḳasın behresine ḥūr maḳṣūr (M31/201)

Yine aşağıdaki beyitlerde, Hz. Muhammed'in "Teennî rahmandan acele şeytandandır" hadisine bir gönderme yapılırken dini gayeden öte didaktik bir gaye ön plandadır. Metinde, acele etmenin şeytani bir eğilim olduğu vurgulanırken, sabrın ise rahmani bir erdem olduğu belirtilerek, insanın sıkıntılar karşısında sabırlı ve tevekkül sahibi olması gerektiği öğütlenir. Hadis, sabrın bir erdem ve kurtuluşa giden yol olduğu fikrini güçlendiren bir rehber olarak metne yerleştirilmiştir.

Bilür bu ḥāli her insi̱ vü cinni̱

Ki olur taʿci̱lden yigrek teʾenni̱ (M103/20)

Muʿayyen ṣabr raḥmāni̱ sıfatdur

ʿAcel kimdeyse şeyṭāni̱ cihetdür (M103/22)

Bu bağlamda Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde toplamda 35 ayete başvurduğu tespit edilmiştir. Bunlardan 27 tanesinde lafzen, 5 tanesinde mealen ve 1 tanesinde de sure adı anılarak iktibas yoluna gidilmiştir. Bunlardan 2 tanesinde ise telmih yoluyla ayete gönderme yapılmaktadır. Ayetlerin dışında Şeyhî'nin eserinde 22 hadisten yararlandığı tespit edilmiştir. Bunlardan 11 tanesinde hadisler lafzen iktibas edilmiş olup geriye kalan 11 tanesinde ise mealen iktibaslar ve telmihler söz konusudur.

Ayetler en çok mesnevinin Kaside 3 olarak numaralandırdığımız "Ḳaṣi̱de Der Naʿt Seyyid-ül-Mürseli̱n Muḥammed Muṣṭafa" başlıklı bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde 11 ayet ve 3 hadisten iktibas yapılmıştır. Ayet kullanımı açısından, 5 ayet ile, "Kelime-i Çend Be-Ṭāriḳ-i Hikmet Der Vaḥdet-i Āferiniş ve Ḳıdem-i Āferid-Gār" başlıklı, M10 olarak numaralandırdığımız, bölüm ikinci sırada yer almaktadır. "Der Naʿt-i Seyyid-ül-Mürseli̱n ve Ḫātem-ün-Nebiyyi̱n Muḥammmed Muṣṭāfā" başlıklı, M12 olarak numaralandırdığımız, naat kısmında da 3 hadis ve 1 ayetten iktibas yapılmıştır. *Husrev ü Şîrîn*'de en çok iktibas yapılan sure, Necm Suresi'dir. Surenin 1., 9., 14. ve 17.ayetlerinden iktibas yapılmıştır.

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn*'indeki ayet ve hadisler, 2 farklı çalışmada elde edilen bulgularla karşılaştırılmıştır. Bunlardan birincisi Dr. Berat Zencânî'nin Nizami'nin *Husrev ü Şîrin* mesnevisi hakkındaki çalışmasıdır. Bu çalışmada Zencânî eleştirel basımıyla birlikte mesnevinin söz varlığı açısından bir incelemesini sunmaktadır. Zencânî incelemesinde, Nizami'nin eserinde geçen ayet, hadis ve kelâm-ı kibarlar ile Arap edebiyatından yapılan iktibasları altında göstermektedir (s.1125-1131). Bu fihristte bildirilen ayet ve hadisler, ortaklıkları belirlemek adına, Şeyhî'nin eserindekilerle karşılaştırılmıştır. Buna göre her iki eserde yalnızca 1 ayet ve 1 hadisin ortak kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre En'am Suresi'nin 76. ayeti, Nizami'nin eserinin 66. beyitinde, Şeyhî'nin eserinin ise 323. beyitinde geçmektedir. Her iki eserdeki tek ortak hadis olan "Sabır, kurtuluşun anahtarıdır" anlamına gelen "Eṣ-ṣabrü miftāḥü'l-ferec" hadisi ise Nizami'de Husrev'in av bahanesiyle gittiği Şîrîn'in kasrından geri döndüğü bölümde, 4760. beyitte geçmekteyken, Şeyhî'de hikâyede biraz daha önce, Meryem'in ölümünden sonra Husrev'in hasretini çekmekte olan Şîrîn'in münacatında, 5426. beyitte geçmektedir. Bu örneklem bağlamında Şeyhî'nin eserine dâhil ettiği ayet ve hadisler açısından Nizami'den büyük ölçüde farklılaştığı söylenebilir.

Husrev ü Şîrîn'de kullanılan ayet ve hadislerin yaygınlığını belirlemek adına Reyhan Keleş'in "Divan Şiirinde Lafzî Âyet ve Hadis İktibasları" adlı çalışmasından yararlanılmıştır. Buna göre *Husrev ü Şîrîn*'deki ayetlerden 21 tanesi Keleş'in çalışmasında yaptığı taramalarda tespit ettiği ayetler arasında yer almaktadır; buna göre Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrin* adlı eserinde çoğunlukla divan edebiyatında sıkça kullanılan ayetleri kullandığı söylenebilir. Tespit edilen 22 hadisten ise 7 tanesi bu çalışmada anılmaktadır. Buna göre Şeyhî'nin eserinde ayetlere oranla hadislerde daha az sıklıkla yaygın hadislerden yararlandığı söylenebilir.

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde tespit edilebilen ayet ve hadisler aşağıdaki tablolarda geçtikleri beyitler ve bazı açıklamalarla birlikte gösterilmiştir.

Tablo 2.19. HŞ'de Ayetler

	Ayetler	**Açıklamalar**
1.	**bel hum aḍall** Şu bāba ehl kim bunı maḥal dir Olur ḥayvān bigi bel hum aḍall dir (M10/54)	"Belki onlar daha aşağıdırlar"[154], **A'raf, 179.** "[Divan edebiyatında]Beğenilmeyen kişiler yerilmek istenirken söze kuvvet kazandırmak için bu ayet bölümüne başvurulur" (Yılmaz, 1992: 30).
2.	**buʿd-ül-maşrıḳayn** Naẓar kim döne senden ṭarf-ı ʿaynı Bula nūr ile buʿd-ül-maşrıḳaynı (M66/56)	"O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına: Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın! der", **Zuhruf, 38.**
3.	**feinnī mā ḫalaḳtü bāṭılen** Ki her bir ẕerre ger bālā vü ger zi̱r Feinni̱ mā ḫalaḳtü bāṭılen dir (M10/14)	Beyitte "göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık" **Sad, 27.** ayete gönderme yapılarak; her bir zerrenin boş yere yaratılmadığını dile getirdiği aktarılmaktadır.
4.	**hel etā** ʿĀli̱ menāḳıbını Ali̱nüñ kim ide şerḥ Ḫayy ü ʿali̱m didi çü vaṣfında hel etā (K3/80)	"İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?", **İnsan, 1.** İnsanın yaratılışı ile ilgili Yüce Allah'ın bilgi verdiği bu âyet-i kerîmede "Geldi geçti mi?" diye tercüme edilen hel etâ lafzı birçok şairimiz tarafından iktibas edilmiştir. Şeyhî, Peygamber Efendimiz için yazmış olduğu bu naatta dört halifeden bahsederken sıra Hz. Ali'ye geldiğinde Yüce Allah'ın hel etâ'yı onun vasfında ifade buyurduğunu söylemiştir. (Keleş, 2013: 232)
5.	**ve mā remeyte** **ḫayl-i müsevvimīn** Ki̱ş-i ve mā remeyteden atsañ ḳażā oḳın Ḫayl-i müsevvimi̱n ide di̱n düşmeniñ heba (K3/28)	**Al-imrân, 125 ve Âl-i İmran, 14** Şeyhî, na'tında, mâ rameyte lafzını kaza oku ile birlikte değerlendirmiş Peygamberimizin soylu atı ile din düşmanlarını hezimete uğrattığını ifade etmiştir. (Keleş, 2013: 46)

[154] Ayetler için Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*'nden yararlanılmıştır.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

6.	**elḥamdülillāh** **İhdinā sırāṭuña müstaḳi̯m** **ḍālli̯n** Bu fetḥ oldı çü ḥaḳ tevḥidīne rāh Zihī ḫōş fātiḥā elḥamdü lillāh (M2/4) Ḳoma bizi cihāñ ẓulemāṭında ḍālli̯n Nūr ile müstaḳi̯m sırāṭuña ihdinā (K3/55)	"Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur", **Fatiha, 2;** "Bize doğru yolu göster", **Fatiha, 6;** "Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!", **Fatiha 7.** Bu ayetlerin, divan şairlerince sık iktibas edilen ayetler olmadığı söylenebilir; nitekim Keleş'in çalışmasında taradığı şairler içerisinde yalnızca Şeyhî'de geçmektedir. (Keleş, 2013: 21)
7.	**innı̯ lā uḥibbuu'l-āfili̯ni** Ḳo ehline bu dārüʿl-ġāfili̯ni Oḳı innı̯ lā uḥibbuuʿl-āfili̯ni (M10/214)	"Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi.", **En'am, 76.**
8.	**Kerremnā** Olursa ʿaḳl ü ʿilm ile muvāfiḳ Olur teşri̯f-i kerremnā ya lāyıḳ (M10/46)	"Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık", **İsrâ, 70.**
9.	**ev ednā** Gösterür rūḥa ḳurb-ı ev ednā Rehber-i lā-ilāhe illā'llāh (K2/14)	"Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı", **Necm, 9.** Bu ayet şairlerimizin Divanlarında en çok yer verdikleri iktibaslardan biridir. Ayet her ne kadar Cebrâil'in Peygamber Efendimiz'e vahiy getirirken, ona olan yakınlığı hakkında olsa da, mutasavvıflar ve çoğu Divan şairleri tarafından farklı kullanılmıştır (Keleş, 2013: 183). Şeyhî de burada insanın en yakın manevi rehberinin sadece "Lâ ilâhe illâllah" olduğunu vurgulamak üzere kullanmıştır.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

10.	**Le-ʿamrüke** İy faḫr-i ḫalḳ kimde ola zehre medḥüñe Çün Ḥaḳ didi Le-ʿamrüke levlāke ve ʿḍ-ḍuḥā (K3/4)	**Hicr 72** Lût Peygamber'in ve ona inanmayan kavminin başına gelenlerin anlatıldığı bu surede Allah'ın azabının gelip çattığı sırada son bir kez olsun kavmini doğru yola davet eden Hz. Lût elinden geleni yapmış, fakat azgın kavmini üzerlerine yağan pişmiş taşlardan kurtaramamıştır. Ayetteki yemin ifadesi de onların bu hallerinin artık ıslah edilemez olduğuna işaret etmektedir. Ayet-i kerimede geçen "Ömrüne yemin olsun ki" anlamındaki le-'amrüke lafzını iktibas olarak kullanan Şeyhî ayrıca Allah katında peygambere gösterilen ilgiyi ve yakınlığı anlatarak onun en güzel şekilde övgüsünü yapmış ve: "Ey yaratılanların övüleni, seni övmeye kim cesaret edebilir. Çünkü sana Allah: le-'amrüke; lev-lâke; ve ʿḍ-ḍuḥā dedi" demiştir. Ayette her ne kadar Lût Peygamber anlatılsa da Yüce Allah'ın le'amrük lafzını Peygamber Efendimiz için kullandığı yönünde rivayetler bulunmaktadır. Nitekim Divan şairleri de şiirlerinde bu ayeti iktibas ederken Hz. Peygamber'i kastetmişlerdir. (Keleş, 2013: 91)
11.	**ve ʿḍ-ḍuḥā** İy faḫr-i ḫalḳ kimde ola zehre medḥüñe Çün Ḥaḳ didi Le-ʿamrüke levlāke ve ʿḍ-ḍuḥā (K3/4)	**Duhâ, 1** Bu sure Hz. Muhammed'e vahyin birkaç gün gecikmesi üzerine müşriklerin ileri geri konuşmaları sebebiyle nazil olmuştur. Pek çok yönden Hz Peygamber'in üstünlüğünü ve Allah katındaki yüceliğini bildiren bu ayeti Şeyhî, le-'amrüke ve lev-lâke lafızlarıyla birlikte zikretmektedir.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

12.	**Li-meni'l-mülk** Li-meni'l-mülk hutbesine urılır Minber-i lā-ilāhe illā'llāh (K2/15)	**Mümin, 16** Ayet-i kerimenin Divan şiirine yansıyan bölümü "Hükümranlık kimindir?" anlamındaki li-meni'l-mülk lafzıdır. Kıyâmet koptuktan sonra insanlar tekrar diriltilip mahşer yerinde toplandıkları vakit "Bugün hükümranlık kimindir?" diye sorulacak ve "Elbette tek ve mutlak hükümran olan Allah'ındır!" cevabı verilecektir. Şeyhî "lâ ilâhe illallâh" redifli tevhidinde lâ ilâhe illallâh minberinden limeni'l-mülk hutbesinin okunduğunu ifade etmiştir. (Keleş, 2013: 161)
13.	**nūrün ʿalā-nūr** Göresin çehresin nūrün ʿalā-nūr Baḳasın behresine ḥūr maḳṣūr (M31/201)	"Nûr üstüne nurdur!", **Nur, 35** Nur Suresi 35. ayetinin ima ettiği "nûr üstüne nûr" kavramı, Husrev'in güzelliğinin ve yüceliğinin tasvirinde önemli bir metaforik zemin olarak kullanılmıştır.
14.	**nūn ve'l-ḳalem** Oḳı yāsi̱ni kim ol Ḥaḳ tebārek Saña nūn veʿl-ḳalem ḳıla mübarek (M16/22)	**"**Nun. Kaleme ve kalemle yazdıklarına andolsun", **Kalem, 1**. Bu ayet, Allah'ın kaleme ve yazıya verdiği önemi vurgular ve ilahi hikmetin yazıyla korunup aktarıldığını ifade eder. Şeyhî "Maṭlāʿ-ı Dāstān ve Āġāz-ı Ḳıṣṣa" başlıklı bölümde hikâyeyi anlatmaya başlamada önce Yâsîn Suresi'ni okumanın kutsiyetine işaret ederken, "Nûn ve'l-Kalem" ifadesiyle Allah'ın kaleme ve yazıya verdiği değeri vurguluyor. Böylece, ilahi kelamın insana hikmet, bereket ve manevi güç kazandıracağını ifade ediyor. Şeyhî'nin burada şairin ve âlimin kaleminin de bir tür ilahi hikmet aracı olabileceği fikrini işlediği iddia edilebilir.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

15.	**nūn u kāf [kün]** Kelām anuñdurur kim nūn u kāfı Ḳılupdur kāinat emrinde kāfį̄ (M2/23)	"Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir. Hemen oluverir"; Yasin, 82 Cenâb-ı Hakk'ın insanları, cinleri ve tüm kâinatı kün emri ile yarattığı dile getirilir. (Keleş'in araştırmasına göre divan şairlerince en çok kullanılan ayettir, s.388)
16.	**Mā-zāġa'l-basaru ve mā-ṭaġā** Çün ol seferde maḳṣada tį̄z eyledüñ baṣar Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü ḳalbüñ ve mā-ṭaġā (K3/55)	"Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı"; **Necm, 17**
17.	**mį̄m ü ḥā** Aduñuñ iki ḥarfine eyler işāreti Anda ki yidi yirde Ḫudā andı mį̄m ü ḥā (K3/40)	"Ha, mim", **Mü'min, 1.** Hurûf-ı mukattaatdan olan bu ayet Kur'ân-ı Kerîm'de altı surede daha peş peşe geçmektedir. Hz. Peygamber'in Ahmed, Mahmud ve Muhammed isimlerinde bu iki harf mevcuttur. Nitekim Şeyhî, Allah'ın Peygamberin adını anmak için surelere bu ismi verdiğini belirtir. Şeyhî bu şiirde aynı zamanda ayetin yedi yerde geçtiğine de vurgu yapmıştır." (İspir 2008'den alıntılayan Keleş, 2013: 158)
18.	**pür-menn ü selvā** Egerçi ḫvān ola pür-menn ü selvā Olur şerbet ilerü soñra ḥelvā (M90/37)	Men ve selva, İsrâiloğulları'na çölde mûcizevî bir şekilde verilen iki temel yiyeceğin adıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâiloğulları'nın çöldeki hayatı nakledilirken üç yerde **(el-Bakara 2/57; el-A'râf 7/160; Tâhâ 20/80)** onlara verilen nimetlerden olmak üzere men ve selvâdan bahsedilmektedir[155]. Beyitte Şirin men ve selva, Şirin'in sahip olduğu güzellikleri temsil etmek üzere kullanılmıştır.

[155] Harman, Ö. F. (2004). "Men ve Selvâ". *TDV İslam Ansiklopedisi,* 29. Cilt, TDV Yayınları, Ankara, 107-108.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

19.	**rabbi zidnį** Ebed nūş olsun ol cāna bu maʿni Ki içer deryāları dir rabbi zidnī (M56/18)	"Rabbim (ilmimi) arttır", **Tâhâ, 114** Bu ayette Hz. Peygamber'e hitaben, kendisine gelen vahyi tam anlamıyla kavrayabilmesi için Allah'tan bilgi ve ilim artışı talep etmesi öğütlenmektedir. Ayetin temel anlamı, kişinin manevi ve ilmi yükseliş için Allah'tan artış dilemesi üzerine kuruludur. Burada "Rabbi zidnî" duası, manevi sarhoşluğun, aşkın ve ilahi bilginin sonsuz bir artışla devam etmesi dileği olarak işlenmiştir.
20.	**raḫmeten liʿl-ālemįn** Ḥaḳįḳat ḫalḳa bu minnet hemįndür Ki Ḥaḳdan raḫmeten liʿl-ālemįndür (M12/26)	"(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik", **Enbiya, 107**
21.	**sidretü'l-müntehā** İsrā gicesi servüñe seyr itse Sidrenüñ Aʿlā-yı müntehāsıdur ednā-yı müttekā (K3/52)	**Necm,14.** Ayette geçen sidretü'l-müntehâ tamlaması "Yaratılmışlarca bilinebilirlerin son sınırını işaretlediği kabul edilen hudut noktası; akıllara durgunluk verecek ölçüde hayreti arttıran makam" şeklinde tanımlanmıştır. Sidretü'l-müntehâ ulaşılabilecek en yüksek yer olduğu için Divan şiirinde bazen sevgilinin uzun boyu, bazen Padişahın yüceliği, bazen de şairin şiiri için birer temsil olarak görülmüş ve kullanılmıştır. (Keleş, 2013: 193-194). Şeyhî ise Hz. Muhammed'in Miraç gecesindeki yüceliğine dikkat çekmek üzere kullanmıştır.
22.	**şems-üḍ-ḍuḥā** Sūretde şehlıġuñ ger şems-üḍ-ḍuḥā görinür Nūr-ı kerāmet içre yüz vech ile ola ekrem (K4, M43)	**Şems, 1** "Yemin olsun güneşe ve kuşluğuna" anlamındaki ayet daha çok sevgili için telakki edilmiş, sevgilinin güzellik unsurlarından olan yüzü güneşe benzetilmiştir (Keleş, 2013: 253). Şeyhî ise bu lafzı Sultan Murad'ın cömertliğinin fazlalığına vurgu yapmak üzere iktibas etmiştir.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

23.	**Ve in min şeyʾ** Eger şübheñ var ise itmekde taṣdiḳ Ve in min şeyʾ oḳı kim vire taḥḳiḳ (M10/12)	"Yedi gök, yer ve bunlar içinde bulunan herkes Allah'ı tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. Şüphesiz ki O, ceza vermekte hiç acele etmeyen ve çok bağışlayandır"; **İsrâ, 44.** Bu ayette, yaratılmış hiçbir şeyin Allah'ı tesbih etmekten bağımsız olmadığı belirtilir. Şair de aynı anlayışı dile getirerek her varlığın, kendi varoluş biçimine uygun bir şekilde Allah'ı tesbih ettiğini söylemektedir.
24.	**veʿn-necmi iẕā hevā** Rāh-ı ḍalāle varmamaġa degme büʿl-heves Görindi nūr-ı sūre-i veʿn-necmi iẕā hevā (K3/533)	"Batmakta olan yıldıza and olsun ki", **Necm 1.** veʿn-necmi iẕā hevā şeklinde ayetin tamamını iktibas eden Şeyhî, necm ifadesini yıldız olarak telakkî etmiştir. Nitekim o şiirinde "Eskiden yıldızların geceleyin yolculuk yapanlara yön bulmada yardımcı olduğu gibi; Necm suresinin de gaflet ve dalâlet yoluna gidenlerin yönünü hidayete çevirmek için ortaya çıkan bir nur olduğunu belirtmiştir" (Yeniterzi'den alıntılayan Keleş, 2013: 181)
25.	**yāsi̱n** Oḳı yāsi̱ni kim ol Ḥaḳ tebārek Saña nūn veʿl-ḳalem ḳıla mübarek (M16/22)	Yasin, Kuran'ın kalbi olarak kabul edilir. Şair, bu sureyi okuyarak ilahi rahmete erişmenin ve sözün kutsallığıyla yükselmenin mümkün olacağını ima ediyor.
26.	**bilmedügüñüzdür baña maʿlūm** Buyurdı olʿAli̱m ü Ḥayy u Ḳayyūm Ki bilmedügüñüzdür baña maʿlūm (M184/144)	"Muhakkak ki ben, sizin bilmediklerinizi bilirim", **Bakara, 30**
27.	**bu gice ḳadri biñ aydan yig** Bu gice ḳadri biñ aydan yig ise tañ mi ki Ḥaḳ Ḳudret ile şeb-i Ḳadr itdi muḳadder bu gice (G10/5)	"Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır", **Kadir, 3** Beyitte ayete başvurmak yoluyla, sevgili ile kavuşma gecesinin önemi vurgulanmaktadır.

Tablo 2.19. (devam) HŞ'de Ayetler

28.	**her ki toġdı öliserdür** Saña yaş her ki toġdı öliserdür Bugün olmazsa yarın olısardur (M132/121)	Her canlı ölümü tadacaktır. **Âl-i İmrân 185**
29.	**ḳimsene taḳdi̱m ü teʾḫi̱r idemez** Çü ire ol dem olmaz hi̱ç tedbi̱r İdemez ḳimsene taḳdi̱m ü teʾḫi̱r (M105/7-8)	Onların ecelleri gelince, ne bir saat ertelenip geri kalır, ne de öne alınır **Araf, 34**
30.	Ki yā-Rab baña bir milk it müyesser Ki olmaya daḫilere muḳadder (M15/135)	"Süleyman: Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın, dedi." **Sâd, 35**
31.	Ḳazā geldükde kişi ḳaçsa olmaz Çü gelmeye gözinde bulsa ölmez (M97/105)	**Âl-i İmrân, 154** Sonra o kederin ardından (Allah) üzerinize içinizden bir kısmını örtüp bürüyen bir güven, bir uyku indirdi. Bir kısmınız da kendi canlarının kaygısına düşmüştü. Allah'a karşı cahiliye zannı gibi gerçek dışı zanda bulunuyorlar; "Bu işte bizim hiçbir dahlimiz yok" diyorlardı. De ki: "Bütün iş, Allah'ındır." Onlar sana açıklayamadıklarını içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: "Bu konuda bizim elimizde bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik." De ki: "Evlerinizde dahi olsaydınız, üzerlerine öldürülmesi yazılmış bulunanlar mutlaka yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. Allah, bunu göğüslerinizdekini denemek**,** kalplerinizdekini arındırmak için yaptı. Allah, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) bilir." **Nisa 78** "Nerede olursanız olun, ölüm gelip sizi bulacaktır, göğe yükselen sağlam kulelerde olsanız bile".
32.	İder yatlulıġa ʿāḳiller uzluḳ ḳılur eylüge cāhiller yavuzluḳ (M50/49-50)	**Nahl, 126.** Ayete gönderme sayılabilir "Eğer ceza verecekseniz, size verilen cezanın misliyle ceza verin ve eğer sabrederseniz, andolsun bu, sabredenler için daha hayırlıdır."

Tablo 2.20. HŞ'de Hadisler

1.	**ādem ü men dūnehū** Taḫt-ül-livāña ādem ü men dūnehū muṭiʿ Faḥr anlara ki eylediler saña iḳtidā (K3/9)	"Âdemü fe-men (ve men) dûnehû tahte livâî yevme'l- kıyameti. Âdem ve ümmeti, kıyamet günü sancağımın altındadır" (Yılmaz, 2013: 14) hadisinden iktibas yapılmaktadır. Hz. Muhammed, Allah'ın en sevgili kulu olarak tüm insanlığın kendisine tabi olduğu bir önderdir. Şair, Resulullah'ın üstünlüğünü en güçlü ifadelerle vurgulayarak ona olan hayranlığını dile getirir.
2.	**el-faḳrü faḫrį** Bu ʿizzetler degüldür hiç ẕuḫrį Dir idi dembedem el-faḳrü faḫrį (M12/152)	"El-fakru fahrî ve bihî eftahiru: Yoksulluk övüncümdür; ben onunla övünürüm" (Yılmaz, 2013: 153) Peygamber Efendimiz'e ait olup olmadığı hususu tartışmalı olan bu söz, Divan şiirinde iktibas edilen hadisler arasında yer almıştır. Peygamber Efendimiz'e nisbet edilen bu sözde fakirlik yüceltilmiş olmakla birlikte burada kastedilen mana, malı mülkü olmamak veya maddî yoksulluk çekmek değildir. Burada kastedilen Yüce Allah'ın Fâtır sûresi 15. âyette: "Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizlersiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir" buyruğunda olduğu gibi, kişinin gerçek malik ve sahip olarak Yüce Allah'ı bilmesidir. Nitekim tasavvufun görüşü de böyledir. Tasavvuf edebiyatı fakirliği, "Kişinin kendisini mutlak surette Hakk'a muhtaç bilmesi, katında varlıklı olma ile yoksul olma hallerinin bir ve eşit olması, olunca şımarmaması, olmayınca üzülmemesi" şeklinde tanımlamaktadır (Keleş, 2013: 327). Hadis, Hz. Muhammed'in tevazusu, dünyevî ihtişama yüz çevirmesi ve sadeliğinin bir fazilet olarak görülmesi bağlamında işlevseldir. Şeyhî fakirlik anlayışının Hz. Muhammed için bir şeref vesilesi olduğunu belirterek onun üstün ahlakına vurgu yapmaktadır.

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

3.	**Eş-şabrü miftāḥü'l-ferec** İrer ṣābir fütūḥa giç eger ir Ḫoros Eṣ-ṣabrü miftāḥü'l-ferec dir (M141/6)	"Eṣ-ṣabrü miftāḥü'l-ferec: Sabır, zaferin anahtarıdır". Bu hadisi, hadis bilgini Deylemî, senetsiz ve merfû olarak Hüseyin b. Ali'den rivayet etmiştir (Yılmaz, 2013: 593). Şeyhî, bu ifadeyi kullanarak sabrın sonunda mutlaka bir ferahlık ve kurtuluş olacağını vurgulamaktadır. Şeyhî, Şirin'in yaşadığı sıkıntılar içinde sabretmesini ve sonunda ilahi bir zafer ile ödüllendirileceğini ima etmektedir. Bu, klasik tasavvufi ve ahlaki öğretilere uygun bir bakış açısıdır. Ayrıca sabah metaforu, gecenin karanlığından aydınlığa çıkışını simgelemektedir. Bu bağlamda sabah, hem fiziksel hem de ruhsal bir kurtuluşun başlangıcıdır. Hadisin burada kullanımı, sabrın sabah gibi karanlığı aydınlatacağına dair bir anlam katmanı oluşturur.
4.	**ġażabden sebḳāt-i raḥmet** Veli̱kin sebḳāt-i raḥmet ġażabden Ḳamuya le̱ẕẕet aldurdı ṭalebden (M11/21)	"Sebekat rahmetî alâ gazabî: Rahmetim gazabımı geçti" (Yılmaz, 2013: 602). "Ender Münācāt-ı Bāri̱ Taʿālā" başlıklı bölümde atıfta bulunulan hadis, Allah'ın rahmetinin gazabından üstün olduğunu, yani O'nun affediciliğinin, cezalandırma iradesinden önce geldiğini vurgular. Allah'ın rahmeti, gazabını aşmıştır; dolayısıyla kulların hataları ne kadar büyük olursa olsun, Allah'ın affediciliğine umut bağlamaları mümkündür.
5.	**ḳalbi̱ lā yenāmū** Uyurken gözler idi sırrı ḳamu Anuñçün dirdi ḳalbi̱ lā yenāmū (M12/108)	"Kalbim uyumaz. Bu hadis kaynaklarda 'inne ayneyye tenâmâni ve lâ-yenâmu kalbî' (gözlerim uyur; ancak kalbim uyumaz) şeklinde geçmektedir (Yılmaz, 2013: 352). Bu beyitteki "kalbim uyumaz" hadisi ile Hz. Peygamber'in gözleri uyusa bile, kalbinin daima açık olduğu ve ilahi bilgilere her zaman erişiminin bulunduğu ifade edilmektedir. Bu, onun sıradan bir insan olmadığını, Allah tarafından özel bir ilim ve bilinçle donatıldığını vurgular. Hz. Peygamber'in sahip olduğu sürekli farkındalık, ilahi bilgiye olan erişimi ve onun risaletinin bütün zamanlara hitap eden yönüyle bağlantılı olarak kullanılmıştır.

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

6.	**lā uḥṣi ŝenāen** Ŝenāsından kimüñ ḥaddidurur ʿad Ki lā uḥṣi ŝenāen didi Aḥmed (M2/104)	"Lâ-uhsî senâ'en aleyke ente kemâ esneyte alâ nefsike: Hakkındaki övgüleri sayamam, sen kendiniövdüğün gibisin" (Yılmaz, 2013: 431). Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ'yı gerektiği gibi övmeye güç yetiremeyeceğini ifade eden bir hadistir. Hz. Peygamber, bu ifadeyle Allah'ın kemal sıfatlarını kavramanın insan idrakinin ötesinde olduğunu vurgulamaktadır. Şair, Allah'ın sonsuz sıfatlarını ve yaratılış üzerindeki mutlak hâkimiyetini anlattıktan sonra, O'nun övgüsünün dahi sınırlandırılamayacağını ifade ediyor. Bu noktada Şeyhî, Hz. Peygamber'in sözüne yer vererek, insanoğlunun/kendisinin Allah'ı gerektiği gibi övemeyeceğini vurguluyor.
7.	**Lebbeyk** Ṣafā berrindeyem her ḥāl ile peyk Ṭavāf-ı Kaʿbeye lebbeyk lebbeyk (M11/93)	"Allah'ım emret, emrine hazırım. Senin bir ortağın yoktur, emret. Kuşkusuz hamd ve nimet sana mahsustur. Mülkte senin bir ortağın yoktur" (Yılmaz, 2013: 448). Telbiye duası olarak da bilinen bu hadisin ilk sözcüğüdür. (Keleş, 2013: 353) Bu bölümde geçen "lebbeyk" ifadesi, hac ve umrede kullanılan ve "Buyur Allah'ım!" anlamına gelen bir ifadedir. Şair burada "lebbeyk lebbeyk" diyerek, kendisini Allah'a çağrılan bir kul olarak konumlandırıyor. Bu bağlamda "lebbeyk", teslimiyetin, kulluğun ve Allah'a yönelmenin bir göstergesidir. Şair, manevî bir yolculuğun içinde olduğunu, dünyevî bağlardan sıyrılarak Allah'a yöneldiğini ifade etmektedir. Ayrıca, "lebbeyk" kelimesinin tavaf bağlamında kullanılması, onun Allah'ın huzurunda olma arzusunu ve kulluğun bilincinde olduğunu vurgular. Böylece, "lebbeyk" ifadesi şiirde, hem bir yakarış hem de bir kabul edilişin işareti olarak önemli bir işlev üstlenmektedir.

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

8.	**Levlāk** İy faḫr-i ḫalḳ kimde ola zehre medḥüñe Çün Ḥaḳ didi Le-ʿamrüke levlāke ve ʿḍ-ḍuḥā (K3/4) Bu ʿarş ü ferş ü ins ü cinn ü eflāk Buyurur Ḥaḳ ki olmaz idi levlāk (M12/32)	"Levlâke levlâke le-mâ halaktü'l-eflâke: Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım." […] Lafız itibariyle böyle bir kudsî hadis olmadığı ileri sürülmüştür. Ancak Hz. Muhammed'e övgü olarak yazılan na'tların çoğunda bu söze yer verilmiştir. (Yılmaz, 2013: 456). Şeyhî de Allah'ın le-ʿamrüke, ve ʿḍ-ḍuḥā âyetleri ile levlâke ifadesini fahr-ı kâinat sultanı Hz. Peygamber için kullandığını ifade etmiştir.
9.	**lā-fetā** Ḥayder ki ʿilm ü ḥikmetüñe vāriŝ itdi Ḥaḳ Maḥbūb-ı evliyā idi maḫṣūṣ-ı lā-fetā (K3/80)	"Lâ-fetâ illâ aliyyün lâ-seyfe illâ zü'l-fikârı: Ali'den başka genç (yiğit), Zü'lfikâr'dan başka (keskin) kılıç yoktur" (Yılmaz, 2013: 404). Şeyhî na'tında Hz. Ali'den bahsederken ona isnad edilen ilâhî vasfı dikkate alarak, Yüce Allah'ın hikmet ilmine onu varis kıldığını ve evliyaların da sevgilisi olduğunu ifade etmiştir (Keleş, 2013: 351).
10	**mā arefnāk** Yüriyen maʿrifet yolın ṭarab-nāk Çaġırur ḥayretinden mā arefnāk (M2/106)	"Mâ arafnâke hakka ma'rifetike yâ ma'rûfu: Ey Allah, seni şanına yakışır bir şekilde bilemedik." (Yılmaz, 2013: 474). Yılmaz'ın İbrahim Canan'dan aktardığına göre "bu sözün, hadis olduğu ve Hz. Muhammed'in masum bir istekle yüce Allah'a yakardığı belirtilmiştir (Yılmaz, 2023: 474). Bryitte bu söz ile Allah'ın zatının tam olarak anlaşılamayacağı yönüne vurgu yapmaktadır. Nitekim Peygamber bile bu idrâke tam olarak erememişken insanların bu sırra vakıf olması söz konusu değildir.
11	**mā ʿabednāk** ʿİbādetden dem uran çüst ü çālāk Kemāl-i ʿacz ile dir mā ʿabednāk (M2/108)	"Mâ abednâke hakka ibâdetike: Sana hakkıyla ibadet edemedik". Bu söz, zayıf ve uydurma hadisler arasında gösterilmiştir. Sofularca hadis kabul edilen bir söz olduğu kanısındayız (Yılmaz, 2013: 472). Bu bölümde *mâ abednâk* hadisinin kullanımı, insanın kulluğunun kemalini, acziyetinin farkında olmakla ilişkilendiren bir perspektife dayanır. *Mâ abednâk* ifadesi, Hz. Peygamber'in Allah'a yönelik duyduğu sınırsız hürmetin ve insanın sınırlı varlığıyla O'nu tam manasıyla idrak edemeyeceğinin bir itirafıdır. Bu bağlamda insanın ne kadar ibadet ederse etsin Allah'a layıkıyla kulluk edemeyeceğini ifade eden bir mahiyete bürünür.

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

12	Gider bu çoḳlıġı birlik gerekse Ölümden öñdin öl dirlik gerekse (M129/126) Ola kim arturup dirlikde ḳorḫu Ölümden öñdin ölmek idinem ḫū (M154/58)	"Mûtû kable en temûtû: Ölmeden önce ölünüz" (Yılmaz, 2023: 550). "Bu söz mutasavvıflarca 'fenafillah' (Allah'ın varlığı içinde yok olma) denilen makama işaet edilen bir hadistir. 'İrci'i' (dön) emri ulaşmadan önce, bütün dünya işlerinden ölü gibi sıyrılarak, Hakka teslim olmak, onun emirlerine sımsıkı sarılmaktır. Nefse uymamak, onu yenmek suretiyle benlikten sıyrılmak, böylece 'fenâ-yı asgar' (küçük yokluk) derecesine ulaşmak mutasavvıfların en önemli özellikleridir. Onlara göre kalbin hayatı, nefsin ölümüyle hasıl olur" (Yılmaz, 2013: 551). Hadisin kullanıldığı ilk bölümde dünya hayatının geçiciliği, mal, güç ve şöhretin ölümle birlikte anlamını yitirdiği belirtilerek, insanın bu faniliği fark edip asıl varoluşu idrak etmesi gerektiği vurgulanır. İkinci tanığın yer aldığı bölümde ise mecazi aşktan hakiki aşka geçiş, melâmet yolunun zorlukları ve Ferhad örneği üzerinden fedakârlık anlatılarak, kişinin nefsini öldürmeden hakikate erişemeyeceği gösterilir. Her iki bölümde de hadisin işlevi, kişinin dünyaya olan bağlılığını ve nefsinin arzularını terk ederek, ölmeden önce ölmesi yani hakikate uyanması gerektiğini anlatmaktır.
13	Bilüñüz bu ḳadar kim Ḥaḳ ḳażāyı Yazıcaḳ ḳulına ister rızayı (M33/120)	Beyit, Er-Rızâu bi-kazâ'il-lâhi ve's-sabru alâ belâi'l-lâhi: Allah'tan gelen kazaya rıza, belâya sabır gerekir" (Yılmaz, 2013: 588) hadisiyle ilişkilendirilebilir. Beyitte ilahi hükme rıza göstermek, tasavvufi olgunluğun ve imanın bir gereği olarak sunulmuştur. Nitekim "bu söz, uzunca bir hadisin bir bölümüdür. Tamamı mealen şöyledir: 'Şu beş özellik bir kimsede bulunmadıkça imanı olgunlaşmış sayılmaz: Allah'a güven, işi ona bırakma, emrine teslim olma, kazasına rıza, belasına sabır" (Yılmaz, 2023: 588).

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

14	Baş urdı şāh öniñde yire Şāvūr Ḳomadı ḫayr işi teʾḫīre Şāvūr (M61/82)	"Hayırlı işlerde acele ediniz" hadisine bir telmih sayılabilir. Bu sözün hadis olup olmadığı tartışmalıdır. Yılmaz, çalışmasında yer verdiği "accilû bi's-salâti kable'l-fevti ve accilû bi't-tevbeti kable'l-mevti: Vakti geşmeen önce namaz kılmada, ölüm gelip çatmadan önce tevbe etmede acele ediniz" sözünün "zayıf ve uydurma hadisler arasında gösteril[diğini]" (2013: 12) söyler. İbrahim Canan ise çalışmasında bu sözün büyük ihtimalle Hz. Ömer'e ait yani mevkuf olduğunu; ancak aynı anlama gelen merfu rivayetlerin bulunduğunu, ünlü hadis bilgini Hâkim'in tahric ettiği bir rivayetin şöyle olduğunu belirtmektedir: "Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: Beş şey gelmeden evvel beş şeyin kıymetini bilin. İhtiyarlık gelmeden evvel gençliğin, hastalık gelmeden evvel sağlığın, fakirlik gelmeden evvel zenginliğin, sıkıntı gelmeden evvel rahatlığın, ölüm gelmeden evvel hayatın." (1995: syf no yok) Bazı âlimler İbnu Ömer (radıyallahu anh)'in yukarıdaki sözleri merfu hadisten aldığını söylemiştir.
15	Çü muḥsinsin ḳula ihsānuñ olsun Taṣadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun (M87/60)	Mesnevide bir eğlence meclisinin sonunda Şirin ile başbaşa kalan ve onunla yakınlaşmak isteyen Husrev, "es-Sadakatü teruddü'l-belâe ve tüzîdü'l-ömre: Sadaka belayı savar, ömrü uzatır" (Yılmaz, 2013: 594) hadisine gönderme yapmaktadır. Kendisini bir kul olarak nitelendirerek aşkın önünde boyun eğen âşık konumuna geçmektedir. Fiziksel yakınlaşma talebinin dini mecazlar üzerinden sunulduğu görülmektedir. Denilebilir ki Husrev, arzusunu dua ve boyun eğiş dili üzerinden ifade etmektedir.

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

16	Bu böyleyken buyurur gör bu insi Ki bilmekçün yaratdum cinn ü insi (M173/14)	Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım. Kenz-i mahfî olarak da zikredilen bu hadis İbn Teymiyye (ö. 728/1328), Suyûtî (ö. 911/1505) gibi hadis âlimleri tarafından uydurma olarak nitelendirilse de mutasavvıf şahsiyetler tarafından sıkça kullanılmıştır. Sözlükte 'gizli hazine, saklı define' anlamına gelen kenz-i mahfî terkibini Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) "Her tür izâfet ve nisbetlerden mücerred kadîm ve ezelî olan Hakk'ın zâtı", Abdürrezzak elKâşânî (ö. 730/1329) ise "Gaybde saklı bulunan ahadiyyet hüviyeti olup gizli olanların en gizlisidir" şeklinde tanımlamıştır. İlâhî zâtın sonsuz tecellilerinin kaynağı olduğu halde kendisinde herhangi bir eksilmenin söz konusu olmaması O'nun bitmez tükenmez bir hazineye benzetilmesine sebep olmuştur. Bu hadis divan şairleri arasında gerek mutasavvıf şahsiyetler, gerekse tasavvufî yönü olmayan şairler tarafından sıkça kullanılmıştır. Şairler daha çok kenz-i mahfî veya küntü kenz lafızlarıyla bu hadisi zikretmişlerdir (Keleş, 2013: 337). Şeyhî, lafzen iktibasta bulunmakla birlikte, mealen bu hadise gönderme yapmaktadır.
17	Bilür bu ḥāli her insi vü cinni Ki olur taʿcilden yigrek teʾenni (M103/20) Muʿayyen ṣabr raḥmāni sıfatdur ʿAcel kimdeyse şeyṭāni cihetdür (M103/22)	Et-teennî mine'r-rahmânî ve'l-aceletü mine'ş-şeytâni: Acele etmeme Allah'tan, etme ise şeytandandır" (Yılmaz, 2023: 637). Metinde, acele etmenin şeytani bir eğilim olduğu vurgulanırken, sabrın ise rahmani bir erdem olduğu belirtilerek, insanın sıkıntılar karşısında sabırlı ve tevekkül sahibi olması gerektiği öğütlenir. Hadis, sabrın bir erdem ve kurtuluşa giden yol olduğu fikrini güçlendiren bir rehber olarak metne yerleştirilmiştir.
18	Ġażab taʿcil ile cāhilerüñdür Teʾenni ḥilm ile ʿāḳillerüñdür (M50/47-48)	İbn Abbas'tan rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber ashaptan birine (Eşec Abdulkays'e) şöyle buyurmuştur: "Sende iki özellik var. Allah onları sever: Hilm (yumuşaklık, şefkatli olma) ve teenni."

Tablo 2.20. (devam) HŞ'de Hadisler

19	Yıġarsañ yir ü gök ṭolu zevāde Naṣı̱b olmaya rızḳuñdan ziyāde Ve eger bir etmege olınsa muḥtāc Dükenmeyince rızḳ olmaz kişi ac (M105/25-228)	Hiç kimse rızkını bitirmeden ölmez. [Hâkim] Hiç kimse, nasibinden fazla rızka kavuşamaz. Rızkına kavuşup yemedikçe de ölmez. İstemese de rızkı kendisine verilir. [Hakim]
20	Çü tenhā ḳala bir ʿavret bir oġlan Üçüncisi olur elbette şeytan (M58/117-118)	Kişi (mahremi olmayan) bir kadınla yalnız kalırsa üçüncüleri ancak şeytandır. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed "Hiçbiriniz mahremi olmayan bir kadınla başbaşa kalmasın" demiştir (el-Hın vd, 2013: 476).
21	Saḳın maẕlūmuñ āhından seḥergāh Ki ḳomamışdur aña perde Allāh (M17/97-98)	Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur.
22	Yigitlik çün cünūndan bir budaḳdur Delüye bend ü zenci̱r olsa ḥaḳdur (M38/55)	Gençlik, deliliğin bir şubesidir, (bir tür deliliktir). "Bu söz uzunca bir hadisin bir bölümüdür. Tamamı mealen şöyledir: Gençlik, bir tür deliliktir. Kadınlar şeytanın ağlarıdır. İçki, kötülüklerin odak noktasıdır. Çalıntı ganimet malı, bir cehennem korudur. Ölü için ağıt yakma cahiliye devri geleneğidir" (Yılmaz, 2013: 618).

2.7. Edatlar, Bağlaçlar ve Ünlemler

2.7.1. Edatlar

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer açısından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir (Korkmaz, 2009: 1052).

Şeyhî eserinde bir edatı birden fazla anlama gelecek biçimde kullanmaktadır. Bu anlamlardan bazıları kaynaklarda yer almamaktadır. Buna bir örnek olarak "içre" edatı verilebilir. İçre edatı mesnevide, *Tarama Sözlüğü*'nde verilen "içinde, arasında, içine, -de" anlamlarına ek olarak, birer kez "süresince, zarfında" ve "halinde/durumunda" anlamlarına işaret edecek biçimde ve toplamda 37 defa kullanılmıştır. Bu anlamlara birer örnek şöyledir:

Baña bir maṣlahat bul kim dürişem

Biş on gün **içre** maḥbūbe irişem (M31/306)

Ḳalurdı ol sücūd **içre** biş on gün

Bilinmezdi geçen gün mi yā-ḫūd dün (M119/75).

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde 34 ayrı edat kullanılmıştır. Bunlardan "tā/tā ki, çü, çün" olmak üzere yalnızca 3 tanesi Farsça; "tā şimdiye dek, nite ki/nite-kim" olmak üzere 2 tanesi Türkçe ve Farsça kelimelerden müteşekkil ve 29 tanesi ise Türkçedir. Buna göre *Husrev ü Şîrîn*'de edatların çoğunlukla Türkçe olduğu söylenebilir. *Husrev ü Şîrîn*'de en sık kullanılan edat 712 kullanımla "ile" edatıdır. Bundan sonra en sık "bigi" (253), "degül" (113), "içün" (71) edatları kullanılmıştır. Diğer edatlar, kullandıkları anlamlar ve sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.21. HŞ'deki Edatlar

1.	**Artuġ / artuḳ:** -den başka (5), "-den fazla, -den çok" (3) ve "üstün, ileri" (1) anlamlarına gelecek biçimde 8 defa kullanılmıştır.
2.	**(-den) ayru:** "-den uzak" anlamında (9); "-den başka" (3) anlamlarına gelecek şekilde toplam 12 kez kullanılmıştır.
3.	**ayruḳ:** "-den başkası" (1)
4.	**berü / -den berü:** "Bu tarafa, bu yana, buraya, beriye" ve "-den bu yana" anlamlarına gelecek biçimde (6)
5.	**Bile:** "ile birlikte" anlamında gelecek biçimde 20 defa
6.	**birle:** birlikte, beraber (20)
7.	**bigi:** gibi (253)
8.	**çü:** gibi anlamında (8)
9.	**çün:** gibi anlamında (15)
10.	**degin:** (2)
11.	**degül:** İsim cümlelerini olumsuz yapmak üzere (111); olumlu ve olumsuz çekimli fiiller üzerine gelerek olumlu fiilleri olumsuz, olumsuz fiilleri olumlu yapmak üzere (2)
12.	**dek:** e kadar, -e değin (16)
13.	**diyü:** -nIn yerine, -nIn yerini tutmak üzere (2)
14.	**ġayri:** -dAn başka, -nIn dışında (8)
15.	**gibi:** 14

Tablo 2.21. (devam) HŞ'deki Edatlar

16.	**girü:** -dAn başka (1), -dAn sonra (2)
17.	**göre:** -e uygun olarak (6), nazaran (2), "bakılırsa" (1)
18.	**içre:** *Tarama Sözlüğü*'nde verilen "içinde, arasında, içine, -de" anlamlarına ek olarak birer kez "süresince, zarfında" ve "halinde/durumunda" anlamlarına işaret edecek biçimde toplamda 40 defa kullanılmıştır.
19.	**için: "**amacıyla, maksadıyla" (32), "-den dolayı (4); -den ötürü", "uğruna, yoluna"(22), "… hürmetine" (12), "hakkında" (1) gibi farklı anlamlara işaret edecek biçimde 71 defa
20.	**ile:** "birlikte, beraber" (702); "aracılığıyla, vasıtasıyla"(9), "-dAn dolayı, etkisiyle" (1), gibi farklı anlamlarda toplamda 712 kez.
21.	**ḳadar:** bu ḳadar/şol ḳadar/ol ḳadar/ne ḳadar biçimlerinde toplam 18 defa
22.	**karşu:** "-e doğru" (26)
23.	**nite ki /niteki** "gibi" anlamında önünde yer aldığı yalın haldeki isim unsurunu farazi bir karşılaştırma belirten bir hal zarfı olarak fiile bağlar. (9)
24.	**nite-kim:** "gibi" (2)
25.	**öñdin:** Önce, ilkönce, önceden, önden, daha evvel.
26.	**(-den) ötrü:** "-den dolayı" (3)
27.	**-den özge:** "-den başka" 8 defa
28.	**şoñra:** -nin ardından, arkasından
29.	**Tā:** "-e kadar" anlamında edat 6 defa, **tā ki:** ... -e kadar, ... ıncaya dek anlamında 1 defa, **tā şimdiye dek:** 1 defa kullanılmıştır.
30.	**taşra:** -den dışarıya (1);-den dışarıda, -den hariç, -den dışta (1)
31.	**tek:** "gibi, benzer" anlamında 8 defa
32.	**Üzre:** Bu edat "üstünde" (18); "üstüne, üzerine -a doğru" (7). "bir istikamet doğrultusunda, boyunca" (2), "amacıyla" (1); "gereğince, doğrultusunda, şartıyla" (2) gibi anlamlara gelecek şekilde 29 defa kullanılmıştır. üstine: Üstüne, üzerine doğru anlamında 1 defa.
33.	**yaña:** -e doğru, den taraftan, -den. anlamlarında 16 defa.
34.	**yañarak:** Tarafta, -de (edat)(Tiken, 2020:64)

2.7.2. Bağlaçlar

Türkçede çok geniş yer tutan bağlaçlar (Korkmaz, 2005: 118), yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri

kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir (Korkmaz, 2009: 1092).

Aşağıdaki tabloda *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde geçen bağlaçlar, benzer yapıda olanlar tek bir maddede ele alınmaya çalışılarak sıralanmıştır. Buna göre mesnevide 85 ayrı bağlacın kullanıldığı söylenebilir. Şeyhî bu bağlaçlardan bazılarını, birden çok anlama gelecek biçimde kullanmaktadır. Sözlük bölümünde bu farklı anlamlar gösterilmekle beraber, burada bir örnek göstermek yerinde olacaktır. Bu bağlamda "eger" bağlacından söz edilebilir. Bu bağlaç mesnevide "şayet", "her ne kadar/gerçi", "veya/ya da", "-sa bile", "doğrusu" olmak üzere 5 farklı anlama gelecek şekilde 112 defa kullanılmıştır. Bu anlamlara örnek teşkil edecek beyitler sırasıyla şöyle gösterilebilir:

Eger ol çeşmeden içeydüm ābı

Cigerden yimez idüm bu kebābı (M38/245)

Revān diller eger tesbīḥ-ḫvāndur

Ne tesbīḥ itsün ol kim bį-zebāndur (M 171/17)

Ne şeyʾe kim irişe şerr eger ḫayr

Sana kim kendü ʿużvında ider seyr (M8/17)

Eger Şīrīn olursa māh-ı ʿālem

Naẓar ḳılmaya aña şāh-ı ʿālem (M 106/43)

Ḳalan tevḥıd-i ḫāṣ ü bu aḫaṣdur

Eger ayruḳları ḫātem bu faṣdur (M8/26)

Türk dilinin tarihsel gelişimi konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, "bağlaçlar" konusunda bazı tartışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Buna göre, her ne kadar bazı

araştırmacılar[156] tarafından Türkçede eş değerli olan kelime ve kelime gruplarının bağlaçsız olarak yan yana getirildiği, isim-fiil, sıfat-fiil ve özellikle zarf-fiil gibi çekimsiz fiillerin ve bazı edatların aynı zamanda bağlaç görevi yüklenmiş oldukları, yer yer bağlaç için virgül ve tonlamadan yararlanıldığı gibi tezler öne sürülerek reddedilse de, Türkçenin—en azından başlangıçta—bağlaçsız bir dil olduğu düşüncesi öne çıkmıştır[157]. Bağlaçların Türkçeye girişi özellikle "Uygur devresinden itibaren birinci derecede dini metinlerde aslına uygunluk isteğiyle" (Mansuroğlu, 1955: 59) gerçekleşmiş; kısacası dilimizdeki bağlaçların ortaya çıkmasında çeviri faaliyetleri önemli bir rol oynamıştır. Klasik Türk edebiyatının ilk devrelerine ait bir eser olan ve kaynağında Nizami'nin Farsça eserinin yer aldığı *Husrev ü Şîrîn* mesnevisindeki bağlaçlar da bu bağlamda değerlendirilebilir. Nitekim tespit ettiğimiz 85 ayrı bağlacın 49 tanesi Farsça, 23 tanesi ise Türkçe, 6 tanesi Arapçadır; bunlara ek olarak 4 bağlaç Farsça ve Türkçe; 1 bağlaç Türkçe ve Arapça, bir bağlaç da Arapça ve Farsça sözcüklerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yine bağlaçların toplam sayıları göz önünde tutulduğunda Farsça bağlaçların en sık kullanılan bağlaçlar olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre *Husrev ü Şîrîn*'de en sık kullanılan 10 bağlaç şöyle sıralanabilir: ki (1638), u/ü (1215), kim (508), çü (403), vü (289), çün (191), dahı (153), ise (114), ger (118), eger (112).

Tablo 2.22. HŞ'deki Bağlaçlar

1.	**ammā** (1)
2.	**andan ki:** "o maksatla ki, -mesi için" anlamında yardımcı cümleyi gaye ifadesiyle ana cümleye bağlamaktadır. (Tiken, 2020: 68).
3.	**anın:** Onun için, bu sebeple, bundan dolayı (6)
4.	**anuñ içün:** Bu yüzden, bundan dolayı. (28)
5.	**bakasın:** Bakarsın ki, bir bakmışsın ki (3)
6.	**bārī:** En sık "hiç olmazsa, en azından" (16), "hasılı, velhasıl" (2), "ama, fakat" (1), "bile" (1) anlamlarna gelecek biçimde 20 defa kullanılmıştır.
7.	**belki:** "hatta, bile" (5)
8.	**bile:** "dahi, de" (3)
9.	**Birle:** "ile" (4)
10.	**çi … çi:** (14) "Ne… ne…". "Ha ... olmuş, ha .....; fark etmez.

[156] Korkmaz, "Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları", 118

[157] Bu tartışmaların ortaya çıkmasında Danimarkalı Türkolog Kaare Grönbech'in 1936 yılında yayımlanan *Türkçenin Yapısı* adlı çalışmasının önemli bir rolü vardır.

Tablo 2.22. (devam) HŞ'deki Bağlaçlar

11.	**çi-ger:** Her ne kadar.(66)
12.	**çi-ger … çü:** Ha ... olmuş, ha ...; fark etmez.
13.	**çü** (403)
14.	**çün** (191)
15.	**çün kim** (4) **çünki** (16), **çūnkim** (1), **çūn-kim** (1)
16.	**da:** "De, da" bağlacı. **(10) de** (11)
17.	**dahı (**153)
18.	**degül:** Özne veya tümleçleri ayrı ve biri olumlu, diğeri olumsuz iki cümleden birinin yüklemi yerine geçerek bulunduğu cümledeki bir hususu ret, diğerini kabul etmek için (41); "şöyle dursun, bir tarafa" anlamında (10)
19.	**Eger** "Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen bir söz; şayet", "her ne kadar/gerçi", "veya/ya da", "-sa bile", "doğrusu" anlamlarına gelecek şekilde 112 defa kullanılmıştır.
20.	**"egerçi/"eger-çi"** "her ne kadar, ise de, gerçi" anlamında toplamda 61defa kullanılmıştır
21.	**"eger-çi illa"** "her ne kadar ... olsa da ... değil" anlamında kullanılmıştır.
22.	**"eger … eger…/ eger… ger…, eger … v'eger…"** biçiminde eş görevli öğeler arasında tekrarlanarak ve "ister … ister…" anlamına gelecek biçimde 11 kez kullanılmıştır.
23.	**Er:** "eğer/şayet" ve "... yapıncaya kadar, ... yapmak yerine" anlamlarında 6 defa
24.	**gāhī … geh; gāhī… gehī**
25.	**geh** (7)
26.	**geh geh** (9), **geh gehī** (2)
27.	**geh … geh…** (17) **/ geh … gāh…** (8)
28.	**gehī** (4)
29.	**geh … gehī** (7) / **geh … gāhī...** (1)
30.	**gehī … gehī…** (34) /**gehī … gāhī…** (3)
31.	**gehī … geh…** (22) / **gehī … gāh…** (11)
32.	**gehi …gāhī … geh…** (1)

Tablo 2.22. (devam) HŞ'deki Bağlaçlar

33.	**ger:** Bu bağlaç en sık olarak "eğer, şayet, diyelim ki" (106) gibi şart anlamını güçlendirmek üzere kullanılmasının yanında "doğrusu" (3), "-sa bile" (8), "her ne kadar, gerçi" (8) anlamlarına gelecek şekilde toplamda 118 defa kullanılmıştır.
34.	**ger… ger …** (9)
35.	**gerçi / ger-çi** bağlacı ise "her ne kadar, …ise de" (32) ve "aslına bakılırsa, aslında, doğrusu" (4) anlamlarına işaret edecek biçimde 36 defa kullanılmıştır.
36.	**gerek … gerek…/gerek … gerekse… /gerekse … gerekse… /gerekse**
37.	**girü:** "Bundan başka, ayrıca" (14) "diğer taraftan, öte yandan" (1)
38.	**hele:** "Ayrıca, bunun yanında, özellikle" (3)
39.	**hem:** "ve" bağlacı olarak 14, "de/da" bağlacı olarak 16, "ayrıca, üstelik, hem de, hatta" anlamına gelen bağlaç olarak (20) toplamda 50 kez kullanılmıştır**.**
40.	**hem … hem…** (8)
41.	**hod:** Bile, de/da ve çünkü/zaten, zira anlamlarında (28)
42.	**ile** eş görevli sözcükler arasında "ve" anlamında 45 kere
43.	**illā** ancak, fakat, oysa (8); **ve illā** (1)
44.	**imdi:** O hâlde, öyleyse. (4)
45.	**imden girü:** Artık, bundan sonra.
46.	**ise** (144)
47.	**kaçan:** -dığı zaman, -ınca, vaktaki (5); **kaçan kim:** Ne zaman ki, -dığı zaman (4)
48.	**… kanda… kanda:** ... nerede ... nerede. II. İki olay/durum/kişi arasındaki nitelik/nicelik farkına işaret eden, ikisi arasında kıyaslama yapılamayacağına vurgu yapan söz grubu.
49.	**kanı … kanı…:** "Hani ... hani....; ... nerede ... nerede" gibi şekillerde kullanılabilen iki farklı şeyi karşılaştırmak ve bunların birbirinden çok uzakta veya çok farklı olduğunu vurgulamak için kullanılan söz grubu.
50.	**Ki** (1639)
51.	**kim** (508)
52.	**key:** "ki" bağlacı.
53.	**kim… kim…** (1); **kimi … kimi…**(8)
54.	**līk:** (8); **līkin:** (9)

Tablo 2.22. (devam) HŞ'deki Bağlaçlar

55.	**meger** (79); **meger ki** (1); **meger kim** (8)
56.	**ne kim** 14 defa; 1 tane "nitekim"; diğerleri "her ne" anlamında
57.	**ne … ne …:** Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır. (68) **ne… ne… ne…** (3)
58.	**niceme:** Her ne kadar, ise de (8)
59.	**nite ki:** Nitekim: kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için "gerçekten, hakîkaten, nasıl ki, sonuç olarak, … olduğu gibi" anlamlarında kullanılır.
60.	**nitekim**
61.	**ol sebebden:** bundan dolayı (2)
62.	**pes** (10)
63.	**şāyed** (2)
64.	**tā** (8), **tā ki** (1), **tā şimdiye dek** (1)
65.	**tā ḫod:** Öyleyse, o halde (1)
66.	**tut/tut ki/ ṭutalum/ tutam/ tutayın:** 5 farklı biçimde ve "varsayalım, farz edelim ki" anlamında 12 defa
67.	**u/ü:** 1215 defa
68.	**ve:** (2)
69.	**ve eger:** 19; **"v'eger"** (34); **"v'er"** (2); **"v'eger-nī"** (6)
70.	**velī:** 83 defa
71.	**velī kim** (1)
72.	**ve-līkin (**27)
73.	**ve-yā/veyā** (7)
74.	**ve-yā-hūd** (3)
75.	**vü** (289)
76.	**yā** ya da, ve yahut anlamında 18 defa.
77.	**yā … yā…** İki nesneden birinin seçilmesini veya iki durumdan birinin yapılması salık veren bir bağlaç olarak 8 defa.

Tablo 2.22. (devam) HŞ'deki Bağlaçlar

78.	**ya … yā-hū …** (1)
79.	**ya … yā-hūd … (2)**
80.	**yā-hod** Yahut, veya (1)
81.	**ya-hūd (**17); **yāhūd (**1)
82.	**yaʿnī** "demek oluyor ki" anlamında (20)
83.	**yohsa** "Aksi takdirde"
84.	**yok** Değil.(2)
85.	**zīrā** (15)

2.7.3. Ünlemler

Ünlemler, bir duyguyu (heyecan, sevinç, keder, nefret, hayıflanma, coşkunluk), bir düşünceyi anlatan veya tabiat sesini, seslenmelerini; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden sözcüklerdir (Gülensoy, 2000: 425.). Şeyhî de eserinde seslenme, acıma, keder, hayıflanma, şaşkınlık, uyarı, beğeni, övgü, tebrik, temenni gibi amaçlarla ünlemlerden yararlanmıştır. Eserde Türkçe, Arapça ve Farsça ünlemlere yer verilmiştir. Şeyhî kimi zaman bir ünlemi birden fazla anlama gelece şekilde kullanmaktadır. Buna bir örnek olarak mesnevide 5 farklı anlama gelecek şekilde kullanılan **zihī** ünleminden bahsedilebilir. Mesnevide zihī "ne güzel, ne hoş, ne iyi" anlamında beğeni, memnuniyet bildirmek üzere; "ne acayip, ne kadar garip" manasında şaşkınlık bildirmek üzere; "aferin, bravo" anlamında beğeni bildirmek üzere, "öyle, öyle bir, o derece" anlamında zarf biçiminde, "ah, zavallı" anlamında acıma, hayıflanma anlamı bildirmek üzere toplamda 37 defa kullanılmıştır. Bu anlamlara uygun örnekler sırasıyla şöyle verilmiştir.

Zihī Mūcid ki yaratdı ḳıdemden

Nehār-ı ālemi leyl-i ʿademden (M2/9)

Zihį ṭon kim geyenler ḳaldı ʿuryān

Ne ʿuryān belki ḳurbān eyledi cān (M48/75)

Şu resme Bārbed ol gün şeker-rı̱z

Olur kim biñ zihı̱ dir şāh Pervı̱z (M 113/20)

Zihı̱ peyk-i revān kim yüz yarup ḳıl

İki dilden ḳılur biñ ḳāl ile ḳı̱l (M 132/37)

İşitdüginde Şı̱rı̱n oldı ġam-gı̱n

Didi ḥayfā zihı̱ Ferhād-ı miskı̱n (M130/4)

Yapılan incelemede *Husrev ü Şîrîn*'de geçen 57 farklı ünlem tespit edilmiştir. Aynı sözcüğün birden çok anlamı ve benzer şekilleri tek bir madde halinde belirtilmeye çalışılmıştır. Bağlaçlara benzer biçimde ünlemlerin çoğunluğu Farsçadır. Sayısal olarak ifade etmek gerekirse mesnevideki ünlemlerin 27 tanesi Farsça, 20 tanesi Türkçe, 10 tanesi Arapçadır. Bu ünlemlerden en sık kullanılanı "iy" (250) ünlemidir. Bundan sonra sırasıyla en sık kullanılan ünlemler gel (44), zihī (37), uş (23), āh (23) , var (22), belī (22), n'ola (19), ʿaceb (16), dirīġā (15), ilāhī (14), şehā (11)'dır.

Tablo 2.23. HŞ'deki Ünlemler

1.	**ʿaceb** "acaba", "garip, acayip, tuhaf, şaşırtıcı", "nasıl, öyle bir" (16)
2.	**Āferīn:** bravo, (5)
3.	**āferin bād/ āferin-bād:** aferin, bravo (6)
4.	**āh** (23)
5.	**āh bana:** Vay halime, yazık bana
6.	**āh kim:** Ne yazık ki, eyvah ki.
7.	**aḥsent, aḥsente, aḥsentü şābāş:** aferin, bravo (5)
8.	**ʿale'llāh:** Bir tür yardım çığlığı, feryat etme ifadesi.
9.	**añla:** Anla, bil, kavra, fark et, bil, idrak et.
10.	**aṣabte-fe-'lzem:** "Doğru söyledin, isabet ettin" anlamında bir onay ya da takdir sözü olarak kullanılmıştır.
11.	**atam:** "Atam, babam" şeklinde (bir erkeğe) seslenme ifadesi

Tablo 2.23. (devam) HŞ'deki Ünlemler

12.	**belī:** Elbette, evet, belli, malum (22)
13.	**billāh:** Allah için, Allah aşkına, Allah'a yemin olsun ki anlamlarında yemin (3)
14.	**Cānā, yārā:** Ey sevgili (1), **Ḫudāyā:** Ey Hudâ!, Ya Allah!, Ya Rabbi (7); **ḫusrevā:** Ey Husrev II Ey padişah.(2); **nigārā:** "Ey sevgili" anlamında seslenme; **şehā:** "ey padişahım" (11); **ʿālem-penāhā:** "Ey âlemin sığınağı" anlamında hükümdara söylenen hitap sözü. (2**) şehr-yārā**
15.	**derdā**: "Eyvahlar olsun" anlamında ünlem.
16.	**dirīġ:** eyvah, yazık (4) **dirīġā:** eyvah, yazık (15)
17.	**dōst:** ey sevilen kişi, ey dost, ey sevgili (6) Sözcük gazelde redif olarak kullanılmaktadır ve seslenme edası içerdiğinden ünlem olarak kaydedilmiştir.
18.	**düşer mi:** Yakışır mı? Yakışık alır mı?
19.	**elā:** "Gözünü aç, dikkat et, bilmiş ol, bak" anlamında Arapça tembih edatı olup divan edebiyatında bilhassa nazımda, söylenecek şeye dikkati çekmek için "ey" ünlemiyle birlikte mısra başında kullanılmıştır.
20.	**el-ʿayş: "**Yaşasın!" anlamında sevinç ifade eden bir söz.
21.	**fiġān ki:** "Eyvah!" anlamında bir acı ünlemi.
22.	**gel:** "Buyur, haydi gel!" anlamlarında bir davet ve çağırma sözü (12). "Bırak, vazgeç!" (32)
23.	**gel gör:** Gel gör! Bak! Ahvali anla. (1)
24.	**gel itme:** Bir davranış karşısında "yapma" anlamında kullanılan bir söz.
25.	**gör**: Bak, fark et anlamında bir ünlem *(*4); **gör ki** (2); **gör kim** (1)
26.	**hāşā:** Allah göstermesin, Allah korusun (2)
27.	**hayf / ḫayfā**: "Eyvah, heyhat, yazık!"
28.	**hazer kıl:** Sakın, dikkat et, kaçın anlamında uyarı, ikaz sözü (3)
29.	**hele:** "Biraz bekle, dur bakalım" anlamında ünlem (2)
30.	**hey:** "Ey!" seslenme edatı (2)
31.	**heyhat:** Yazık, ne yazık
32.	**ilāhī:** Ey Allah'ım.(14)
33.	**iriş:** Yetiş, koş, gel. Yardım istemek için söylenen bir söz
34.	**iy:** "Ey" seslenme edatı. (251)

Tablo 2.23. (devam) HŞ'deki Ünlemler

35.	**iy-veh:** Eyvah (1)
36.	**ḳanı:** "Hani, nerede, nerede kaldı" anlamlarında şikâyetlenme sözü (8)
37.	**ḳāş:** (Keşki) Keşke, ne olurdu.
38.	**kerīmā:** Ey kerem sahibi.
39.	**ḳoma gel:** bırak, vazgeç.
40.	**meded: "**İmdat, yetiş" anlamlarına gelen söz (2). **meded ḳıl** (3)
41.	**n'ola:** Ne olur, ne çıkar, şaşılır mı? (19)
42.	**n'olaydı:** Ne olurdu, keşke.
43.	**n'oldı:** Ne oldu, hani, ne hale geldi? (2)
44.	**nʿolur:** Ne olur? II ne fayda gelir?
45.	**pes:** Genellikle bağlaç ve zarf olarak kullanılan "pes", nadiren ünlem olarak da görülüyor. "pes" ünlemi, "ya!, "peki!" anlamlarında soru cümlesindeki sorma ifadesini pekiştirmektedir
46.	**saḳın:** "Dikkat et, dikkatli ol, yapma" (6)
47.	**taḥsīn:** Aferin, bravo. (4)
48.	**tur**: "Haydi kalk!"
49.	**uş:** "İşte, şimdi" ve "Bu, işte bu" (23)
50.	**Vay, Vāy ana, vay beni** (6)
51.	**vallāhü aʿlem: "**Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için" anlamında kullanılan bir yemin sözü; billahi, tallahi, valla, vallaha" anlamında ünlem. (3)
52.	**var:** "sakın, git, çekil, uzaklaş, bırak" 3 defa; "haydi, durma" anlamında, olumlu fiillerle birlikte gelince teşvik edici bir pekiştirme olarak 19 defa
53.	**Var ol:** Sağol**,** çok yaşa!
54.	**yāhū:** "Ey Allah!" anlamına gelerek söylenen söze dikkati çekmek ve anlamını güçlendirmek için kullanılan bir söz.
55.	**yiter:** "Kâfi, yetişir, yeterli"(10)
56.	**zihī:** "Ne güzel, ne hoş, ne iyi", "Ne acayip, ne kadar garip", "aferin, bravo", "öyle, öyle bir, o derece", "ah, zavallı" anlamlarında toplamda 37 defa kullanılmıştır.
57.	**zinhār:** "Aman ha!, sakın, kesinlikle, asla, kat'iyen" anlamlarına işaret edecek biçimde 4 defa kullanılmıştır.

2.7.4. Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

TDK Gramer Terimleri Sözlüğü'nde "ad soylu bir kelimeyle etmek, eylemek, olmak yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat-fiil ya da zarf-fiil ekleriyle birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türü" olarak tanımlanan birleşik fiiller, birden fazla kelimeden oluşan ve tek bir fiil anlamı taşıyan dil birimidir. Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde önemli bir yer tutmaktadır. TEBDİZ sisteminden elde edilen "Kelime Sayıları Raporu"na göre Husrev ü Şîrîn mesnevisinde yer alan toplam kelime sayısı 74108'dir. Yapılan incelemelere göre *Husrev ü Şîrîn*'de yer alan münferit birleşik fiil sayısı ise 2414'tür. Bu birleşik fiillerin tekrarlarıyla birlikte toplam kullanımı 3813'tür. Bu birleşik fiiller çoğunlukla iki kelimeden oluşmakla birlikte bazı örneklerde ikiden fazla sözcük içerebilmektedir. Yapılan incelemede birleşik fiillerin mesnevideki toplam kelime sayısı 8436 olarak belirlenmiştir. Buna göre birleşik fiillerin oluşturduğu toplam kelime sayısının eserin tüm kelime sayısına oranı %11.38'dir. Bu oran, metindeki her 100 kelimeden 11'inin birleşik fiil yapısında olduğunu ve anlatımın önemli bir kısmının bu kalıplarla kurulduğunu göstermektedir. Bu, klasik Türk edebiyatının, özellikle mesnevi türünde, kalıplaşmış anlatım biçimlerine ne denli yaslandığını gösteren güçlü bir dilsel veridir. Aşağıdaki tabloda *Husrev ü Şîrîn*'de en sık kullanılan yardımcı fiiller gösterilmektedir.

Tablo 2.24. HŞ'de En Sık Kullanılan Birleşik Fiiller

	Birleşik Fiil	**Tekrar Sayısı**
1.	āgāh ol-	17
2.	yār ol-	14
3.	yād it-	14
4.	hem-dem ol-	13
5.	germ ol-	13
6.	naẕar ḳıl-	12
7.	rām ol-	12
8.	tedbīr it-	11
9.	seyr it-	11
10.	süvār ol-	11
11.	mest ol-	11
12.	şād ol-	10
13.	hem-ser ol	10
14.	cemʿ ol-	10
15.	nūş ḳıl-	10
16.	dem-sāz ol-	10
17.	duʿā ḳıl-	10
18.	revān ol-	10
19.	güẕer ḳıl-	10

3. SONUÇ

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisine yönelik hazırlanan bu bağlamlı sözlük çalışmasında, Faruk Kadri Timurtaş tarafından hazırlanan metin esas alınarak 74108 sözcük TEBDİZ sistemi üzerinden dizinleme ve anlamlandırma işlemine tâbi tutulmuştur. Bu sayede *Husrev ü Şîrîn* hakkında klasik Türk edebiyatı sahasında bugüne kadar yapılmış dil içi çeviri ve neşir çalışmalarının ötesine geçilerek eserin söz varlığına dair sistematik ve kapsamlı bir inceleme ortaya koyulmuştur. Çalışma inceleme ve sözlük olmak üzere iki ana bölüm hâlinde düzenlenmiştir.

Çalışmada Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisi, yalnızca edebi ve estetik bir yapı olarak değil, aynı zamanda sunduğu zengin söz varlığı ile klasik Türk edebiyatının önemli metinlerinden biri olarak ele alınmıştır. Eserdeki söz varlığı, arkaik kelimeler, atasözleri ve deyimler, kalıp sözler, dua ve beddua ifadeleri, ayet ve hadisler, edatlar, bağlaçlar ve ünlemler, yardımcı fillerle kurulan birleşik fiiller başlıkları altında detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde yapılan arkaik kelime tespiti, mesnevinin dil tarihine ve sözlükbilimine sunduğu katkıları somut biçimde ortaya koymaktadır. Eserde yer alan ve günümüz Türkçesinde artık kullanılmayan ya da biçim ve anlam bakımından ciddi değişikliklere uğramış pek çok sözcük, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş sürecinin izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda, *Tarama* ve *Derleme Sözlükleri*'nin yanı sıra TEBDİZ ve LEHÇEDİZ veri tabanları üzerinden gerçekleştirilen kapsamlı taramalar sonucunda, *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde *Tarama Sözlüğü*'ne eklenmesi gereken 80 arkaik sözcük/anlam tespit edilmiştir. Bunlardan 46 tanesine başka edebî eserlerde rastlanmış olup, 34 tanesi yalnızca *Husrev ü Şîrîn*'de yer almaktadır. Bu sayede eserin yalnızca edebî değil, dilsel bir belge olarak da taşıdığı değer açıkça ortaya konmuştur. Bazı sözcüklerin, ek alarak yeni anlam ve biçimler kazandığı; bazı fiillerin daha önce belgelenmemiş anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Hazırlanan tablo ve yapılan değerlendirmeler, *Husrev ü Şîrîn*'de yer alan ve bu çalışma kapsamında başka herhangi bir sözlük ya da metin örneğinde rastlanmayan sözcüklerin/anlamların sistemli biçimde ortaya konmasına imkân sağlamıştır. Bu bağlamda, söz konusu kelimelerin yalnızca bu metne özgü olup olmadığı kesin olarak tespit edilemese de, en azından taranan kaynaklarda yer almadığı ve metin bağlamında anlamlandırılmasının var olan literatüre önemli bir katkı sunduğu söylenebilir. Bu durum, eserin söz varlığının sistematik

biçimde ele alınmasının klasik metinlerin sözlükbilimsel değerini ortaya koymada ne derece işlevsel olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Çalışmada Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde yer alan atasözleri ve atasözü niteliğindeki ifadeler tespit edilerek işlevsel bir bağlamda değerlendirilmiştir. Atasözlerinin yalnızca biçimsel kalıplaşma ile değil, anlam kalıplaşması yoluyla da metne girdiği düşüncesiyle 140'ı taranan kaynaklarda doğrudan tespit edilen, 78'i ise atasözü olasılığı taşıyan toplam 218 ifade belirlenmiştir. Bu sayı, mesnevi türü üzerine yapılan başka çalışmalardaki verilerle karşılaştırılarak *Husrev ü Şîrîn*'in klasik Türk edebiyatında atasözü kullanımı açısından öne çıkan eserlerden biri olduğu gösterilmiştir.

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde atasözlerinin anlatı yapısı içinde güçlü bir anlatım aracı olarak kullanıldığı, hem içerik hem de biçim düzeyinde esere katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle anlatıcıya veya karakterlere ait söylemlerde art arda sıralanarak kullanılan atasözleri, kimi zaman bir olayın özetini vermekte, kimi zaman da anlatının dramatik yoğunluğunu pekiştirmektedir. Anlatıcının okuyucuya doğrudan seslendiği ya da karakterlerin birbirine hitap ettiği bu öbeklerde atasözleriyle desteklenen hikmetli söylemler dikkat çekmektedir. Bu öbekler, anlatıya hem didaktik hem de poetik katkı sağlayan işlevsel bir yapıdır. Denilebilir ki *Husrev ü Şîrîn*'de atasözleri, karakterlerin sözlerine ağırlık kazandırmakta, anlatının ahlaki ve düşünsel yönünü kuvvetlendirmekte, yer yer de anlamı yoğunlaştıran retorik bir araç olarak devreye girmektedir.

Bu bölümde seçilen örneklemler üzerinden yapılan karşılaştırmalı analizde, Şeyhî'nin kullandığı atasözlerinin Farsça örnekleri ve özellikle Nizâmî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisindeki benzer ifadelerle ilişkisi detaylı biçimde ele alınmıştır. Bu karşılaştırma, eserin telif-tercüme boyutunu tartışmaya açan önemli bir zemin oluşturur. Nitekim yapılan tespitlere göre Şeyhî, Nizâmî'nin eserini kaynak olarak almakla beraber, bu eserde yer alan atasözlerini/atasözü olasılıklı ifadeleri bütünüyle çevirme/aktarma yoluna gitmemiş; kimi bölümlerde önemli tasarruflarda bulunmuştur. Eserde yer alan atasözleri/atasözü olasılıklı ifadelerden bazılarını birebir aktarmış, bazılarını ise bağlama göre uyarlayarak ya da yer yer daha özgün söyleyişlerle yeniden inşa etmiştir. Bununla birlikte, Nizami'den seçilen örneklemlerde yer almadığı için telif olduğunu düşündüren atasözleri/atasözü olasılıklı ifadelere de metin içerisinde yer verilmiştir. Seçilen örneklemler ve yapılan değerlendirmeler kapsamında Şeyhî'nin *Husrev ü*

Şîrîn'inde atasözlerinin bir çeviri/aktarım olmaktan ziyade anlatı bağlamına göre seçilmiş, işlevsel ve tematik açıdan bütünlük sağlayan unsurlar olduğunu söylemek olanaklıdır.

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde deyimler, eserin anlatı gücünü ve şiirsel estetiğini pekiştiren önemli unsurlar arasında yer alır. Çalışmada 1615 farklı deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifade tespit edilmiştir. Bunların 608'i sözlüklerde yer alan deyim/deyim kaynaklı ifadelerden oluşurken, 1007 ifade ise yapı, anlam ve işlev bakımından deyim olasılığı taşıyan kalıplar olarak değerlendirilmiştir. Bu yoğunluk, Şeyhî'nin deyimleri yalnızca anlatımı süsleyen birer söz kalıbı olarak değil, düşünce ve duygu aktarımında etkili bir araç olarak benimsediğini gösterir. Eserde kullanılan deyimlerin bir kısmı, Türkiye Türkçesindeki şekliyle örtüşmekle birlikte, bazıları anlam ya da yapı bakımından farklılıklar göstermektedir. Bu da klasik metinlerde deyimlerin geçirdiği tarihî seyri izleme açısından önemli ipuçları sunar. Özellikle bu çalışmada tespit edilen, sözlüklerde yer almayan deyim olasılıklı yapıların, ileride benzer yöntemlerle yapılacak başka çalışmalarla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, Türkçenin deyim söz varlığına katkı sunması ümit edilmektedir.

Deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadelerde çoğunlukla mecaz anlamlar ön plana çıkmaktadır. Örneğin "cūşa gel-", "dāġ ur-" gibi deyimler, karakterlerin yoğun duygusal yaşantılarını ifade etmek için kullanılmıştır. Aşk temasında "cigerden kebābı yi-" "cānı oda at-" gibi deyimler; özlem ve ayrılık sahnelerinde ise "baġrı ḳarar-", "cānı kılca ḳal-", "döşeġe düş-"gibi ifadeler karakterlerin psikolojik durumlarını doğrudan ve etkili bir şekilde yansıtır. Ayrıca çaresizlik ve korku anlarında geçen "nidesini bilme-" "gil döşen-", "cihān gözlerine ḳarañu ol-", "zehre çāk ol-" gibi deyimler de anlatının dramatik dozunu artıran önemli araçlar arasında yer alır.

Klasik Türk edebiyatının önemli mesnevilerinden biri olan *Husrev ü Şîrîn*'de deyimlerin biçimsel yapıları da dikkat çekicidir. Metinde yer alan deyim/deyim kaynaklı ve deyim olasılıklı ifadelerde sıkça karşılaşılan simetrik yapılar (raḫt u taḫtı çek-), kafiyeli örnekler (rūz pīrūz ol-, nūşin revānuñ nīş it-, ne nīste ne heste baḳ-) şiirin ses öğelerini destekler ve söyleyişi ahenkli kılar. Bu tür yapıların tercih edilmesi, deyimlerin sadece anlam taşıyıcı değil, aynı zamanda retorik ve edebî-estetik bakımından işlevsel kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca eserdeki bazı beyitlerde deyimlerin beyitin anlam merkezine yerleştirildiği ve çevresindeki söylemin bu deyim üzerinden kurulduğu da görülmektedir. Bu durum, deyimlerin şiirsel kompozisyonda merkezî bir rol oynayabildiğini ortaya koymaktadır.

Husrev ü Şîrîn'de kalıp sözler sözün etkisini artırmak, söyleyişe incelik ve akıcılık katmak amacıyla kullanılan önemli anlatım unsurlarından bir diğeridir. Yapılan taramada bu sözlerin anlamları, anlatıdaki işlevleri ve kullanım bağlamları ayrı ayrı ele alınmış; anlamca yakın olanlar sınıflandırılarak tablolar hâlinde gösterilmiştir. Buna göre *Husrev ü Şîrîn*'de kalıp sözler bağlam içindeki kullanımına göre kimi zaman doğrudan temenni, kimi zaman sitem, kimi zaman da bir kırılma anının ifadesi hâline gelir. Örneğin "gözüm üstine", "başum üzre" gibi ifadeler, bağlılık ve saygı bildirirken; "gözüm çıḳsun", "ṭopraḳ başuma" gibi sözler, duygusal yoğunluğu artıran araçlara dönüşmektedir. "Ne çāre", "ne diyelüm", "ne bilsün" gibi kalıplar ise çaresizlik, sitem ya da kabulleniş gibi duyguları yansıtan söyleyiş örnekleridir. Bu sayede *Husrev ü Şîrîn*'deki kalıp sözler yalnızca dilsel bir zenginlik değil; aynı zamanda metnin anlam dünyasını, karakter ilişkilerini ve anlatı ritmini şekillendiren önemli yapılar olarak değerlendirilebilir.

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde dua ve beddua ifadeleri, anlatının hem dilsel hem yapısal hem de psikolojik yönlerini güçlendiren çok yönlü öğelerdir. Eserde tespit edilen 40'tan fazla dua ve beddua örneği yalnızca inanç eksenli unsurlar olarak değil; aynı zamanda şairin başvurduğu önemli birer edebî, estetik ve retorik araç olarak öne çıkar. *Husrev ü Şîrîn*'de dualar, kimi zaman protokolün ve geleneğin bir parçası olarak karşımıza çıkar. Özellikle elçi, haberci ya da saray görevlilerinin hükümdar huzurunda söze dua ile başlaması, bu ifadelerin hem nezaket göstergesi hem de muhatabın meşruiyetini pekiştiren retorik ve estetik araçlar olduğunu gösterir. Bu dualar aynı zamanda hitap edilen kişiye duyulan saygının ve söz söyleme adabının göstergesi olarak kabul edilebilir. Dua ve beddualar, yalnızca protokol gereği değil, aynı zamanda karakterlerin psikolojik hallerinin/iç dünyasının anlatıma yansıdığı sahnelerde de önemlidir. Özellikle Husrev'in Behram'a karşı savaşırken ettiği dua ya da Şirin'in yalnızlık ve acı karşısında Tanrı'ya yöneldiği münâcâtları, bu sahnelerin yalnızca bir inanç göstergesi değil, karakterin içsel dönüşümünü yansıtan kırılma anları olduğunu ortaya koyar. Bu yönüyle dua ve beddualar mesnevide yalnızca dinî değil, aynı zamanda anlatısal bir araç olarak da işlev kazanır. Eserde bazı dualar, övgüyle iç içe geçerken; beddua niteliği taşıyan bazı ifadeler ise dolaylı bir biçimde methin etkisini artırmak için kullanılmıştır. "Kim onun değerini bilmezse harap olsun" tarzındaki söyleyişler, övgüyü daha tesirli kılmak için dilsel bir strateji olarak devreye girer ve karşıtlık üzerinden yüceltilen şahsın konumunu daha da görünür kılar.

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde ayet ve hadisler, sadece dini referanslar olarak değil, aynı zamanda anlatının estetik, didaktik ve retorik yapısını güçlendiren edebi araçlar

olarak kullanılmıştır. Bu ifadeler, mesnevinin özellikle tevhid, münacat, naat ve hikmet içerikli bölümlerinde yoğunlaşmakta; anlatıya ilahi bir meşruiyet, ahlaki bir yönlendirme ve duygusal bir derinlik kazandırmaktadır. Çalışmada tespit edilen 35 ayet ve 22 hadis, doğrudan iktibas, mealen aktarma veya telmih yoluyla metne yerleştirilmiştir. Bu kullanım biçimleri, Şeyhî'nin hem dini bilgiye hâkimiyetini hem de bu bilgiyi edebi bir form içinde işleyebilme becerisini göstermektedir.

Şeyhî'nin ayet ve hadis kullanımında sıkça başvurduğu sure ve lafızların divan edebiyatında yaygın olan örneklerle örtüştüğü, ancak bazı ifadelerde özgün kullanım örnekleri sergilediği de gözlemlenmiştir. Özellikle Hz. Peygamber'e yönelik naat bölümlerinde yer alan ayet ve hadis iktibasları, hem metnin estetik yapısını zenginleştirmekte hem de şairin dinî bağlılığını ve içtenliğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda bazı ayet ve hadislerin metin içerisinde sabır, tevekkül, kulluk, kader ve rahmet gibi temalarla ilişkilendirilerek işlendiği görülmektedir. Bu yönüyle söz konusu ifadeler, anlatının kavramsal bütünlüğü içinde anlam üretme işlevi de üstlenmektedir. Sonuç olarak, *Husrev ü Şîrîn*'deki ayet ve hadisler, Şeyhî'nin klasik şiirin imkânlarıyla dinî içeriği harmanlayarak çok katmanlı bir anlatı kurduğunu göstermektedir. Bu anlatı içinde ayet ve hadisler, hem dinî duyarlılığı hem de edebi ustalığı yansıtan güçlü bir anlatım aracına dönüşmektedir.

Husrev ü Şîrîn mesnevisinin söz varlığı kapsamında metinde yer alan edatlar, bağlaçlar ve ünlemler, hem anlam hem de sıklık açısından incelenmiştir. Edatlara dair yapılan inceleme, özellikle bazı edatların kaynak sözlüklerde yer almayan anlamlarda da kullanıldığını göstermiştir. Örneğin "içre" edatı, yalnızca "içinde" anlamıyla sınırlı kalmayıp "süresince" ve "halinde" gibi farklı anlam katmanlarında da yer almaktadır. Ayrıca mesnevide kullanılan 34 ayrı edatın büyük çoğunluğunun Türkçe olması, eserin dil tercihleri hakkında da önemli bir veri sunmaktadır. Bağlaçlar bağlamında ise 85 farklı bağlacın kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlaçların büyük bir kısmı Farsça kökenli olmakla birlikte, Şeyhî'nin bu unsurları yalnızca anlam bağlamı kurmak için değil, metne ritim ve ifade çeşitliliği katmak için de kullandığı anlaşılmaktadır. Ünlemler ise mesnevinin duygusal tonunu oluşturan ve karakterlerin psikolojik hâllerini açığa çıkaran önemli unsurlardandır. Eserde 57 farklı ünlem belirlenmiş olup, bu ifadelerin bir kısmı seslenme, acıma, hayıflanma gibi anlamlar taşırken, bazıları da beğeni, hayret ya da uyarı gibi işlevlerle kullanılmıştır. "Zihî" ünleminin beş farklı anlamda kullanılması, bu tür dil unsurlarının metne kazandırdığı anlatım zenginliğini göstermesi

bakımından çarpıcıdır. Yapılan bu inceleme, metnin ve dönemin söz varlığını anlamaya yönelik çalışmalara katkı sağlayacak nitelikte dilsel veriler ortaya koymuştur.

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* mesnevisinde yardımci fiillerle kurulan birleşik fiiller üzerine yapılan inceleme, bu yapıların eserde yaygın ve işlevsel biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır. TEBDİZ sistemi üzerinden elde edilen verilere göre mesnevide toplam 2414 farklı birleşik fiil yapısı tespit edilmiş, bu yapıların tekrarlarla birlikte 3813 kez kullanıldığı belirlenmiştir. Birleşik fiillerin toplam kelime sayısına oranı %11.38 gibi kayda değer bir düzeyde olup, bu oran klasik Türk mesnevisinin anlatımında kalıplaşmış fiil yapılarının ne derece belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak bu tez, sözlük ve inceleme bölümleriyle hem dil tarihi hem de klasik edebiyat alanlarında yapılacak yeni araştırmalara zemin hazırlamakta; hem dönemsel dil özelliklerini hem de Şeyhî'nin söz varlığına özgü kullanımlarını sistemli biçimde ortaya koymaktadır. Şeyhî'nin dilinde yer alan kimi özgün ifadelerin, sözlükte yer alan tanıklarla birlikte sunulmuş olması da bu ifadelerin metin içindeki işlevini anlamaya katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak bu çalışmanın, sadece Şeyhî'nin mesnevisini anlamak için değil; aynı zamanda klasik Türk şiiri dilinin gelişimini izlemek ve anlamak için alana bir katkı sağlaması umulmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

A Contextual Dictionary and a Lexical Analysis of Şeyhî's *Husrev ü Şîrîn* Masnavi

This contextual dictionary study of Şeyhî's *Husrev ü Şîrîn* is based on the text edited by Faruk Kadri Timurtaş, comprising 74,108 words. The material was indexed and semantically annotated using the TEBDİZ system. In this way, the study goes beyond previous intralingual translations and editions in the field of classical Turkish literature, offering a systematic and comprehensive analysis of the poem's vocabulary. The work is structured in two main parts: a lexical analysis and a dictionary. In this study, *Husrev ü Şîrîn* is considered not only as a literary and aesthetic artifact but also as a significant lexical repository within classical Turkish literature. The poem's vocabulary is examined under the following categories: archaic words, proverbs and idioms, formulaic expressions, prayers and curses, verses from the Qur'an and Hadiths, prepositions, conjunctions and interjections, and compound verbs with auxiliary verbs. In the first section, the identification of archaic words demonstrates the poem's concrete contributions to both historical linguistics and lexicography. Many words that have fallen out of use or undergone significant semantic and morphological changes reflect the transition from Old Anatolian Turkish to Ottoman Turkish. Based on extensive surveys conducted through the Tarama and Derleme dictionaries as well as the TEBDİZ and LEHÇEDİZ databases, 80 archaic words/meanings were identified in *Husrev ü Şîrîn* that are not included in the Tarama Sözlüğü. Of these, 46 have been found in other literary sources, while 34 appear to be unique to this work. This highlights the poem's value not only as a literary composition but also as a linguistic document. Some words were found to gain new forms and meanings through suffixation; some verbs were used in senses not previously attested. The tables and evaluations presented enable a systematic understanding of lexical items not documented in other dictionaries or texts. Even though these items may not be exclusive to *Husrev ü Şîrîn*, their absence in surveyed sources and their contextual interpretation in this poem significantly contribute to the existing literature. This underlines the utility of lexically focused analyses in revealing the lexicographic potential of classical texts. The study also identifies and functionally evaluates proverbs and proverb-like expressions in the poem. Taking into account both formal and semantic conventionalization, a total of 218 expressions were documented—140 directly confirmed in existing sources and 78 deemed probable proverbs. Comparative data show that *Husrev ü Şîrîn* stands out among classical Turkish masnavîs in terms of proverb usage. Proverbs function as powerful narrative tools, often reinforcing moral and rhetorical dimensions, especially in dialogues or narrative summaries. These expressions add both didactic and poetic value to the text, enhancing narrative intensity and moral weight. A comparative analysis with Persian examples, particularly those found in Nizâmî's *Husrev ü Şîrîn*, reveals that Şeyhî did not merely translate or transfer existing proverbs. Some were directly adopted, others were restructured or replaced, while many were unique to the Turkish version, suggesting original composition. Thus, the proverbs in Şeyhî's version serve a functional and thematic role, integrated deliberately into the narrative rather than simply borrowed from the source. Idioms in *Husrev ü Şîrîn* significantly enhance both narrative power and poetic elegance. A total of 1,615 idiomatic or idiom-like expressions were identified. Of these, 608 are found in dictionaries, while 1,007 are structures considered idiomatic based on form, meaning, and function. This reflects Şeyhî's use of idioms as expressive tools rather than ornamental phrases. Some idioms align with modern Turkish usage, while others differ in meaning or structure, offering insights into the historical development of idioms. Many idioms are metaphorical, expressing emotional or psychological states such as passion, longing, fear, or despair. Additionally, rhythmic and symmetrical constructions, including rhymed idioms, contribute to the poem's aesthetic texture, often

anchoring the semantic core of couplets. Formulaic expressions in the poem enhance rhetorical flow and emotional tone. These include respectful phrases like *gözüm üstine* (“upon my eyes”) and emotional exclamations like *gözüm çıḳsun* (“may my eyes burst”) or *toprak başuma* (“earth on my head”). Expressions such as *ne çāre* (“what remedy”), *ne diyelüm* (“what shall I say”), and *ne bilsün* (“how would one know”) convey resignation or sorrow. Classified and contextualized in tabular form, these expressions shape the narrative rhythm, emotional tone, and character relationships. Prayers and curses appear throughout the text as both narrative devices and markers of character psychology. Over 40 such examples are identified, functioning within social protocol—especially in royal courts—and as means of expressing inner transformation. Some are integrated with praise, while certain curses serve to intensify admiration through rhetorical contrast (e.g., “may whoever fails to appreciate him be ruined”). Verses from the Qur’an and Hadiths are used not merely as religious references but as aesthetic, didactic, and rhetorical tools. The 35 Qur’anic verses and 22 Hadiths identified appear in direct, paraphrased, or allusive forms. These enrich the poem’s spiritual themes—patience, submission, fate—while showcasing Şeyhî’s literary and theological command. Function words (*kalıp söz*)—including prepositions, conjunctions, and interjections—are also examined in terms of meaning and frequency. Prepositions like *içre* (“in”) are found with extended meanings like “during” or “in the state of.” Among 34 identified prepositions, most are of Turkish origin, while the 85 conjunctions are predominantly Persian. Interjections—57 types in total—convey emotion, character psychology, and narrative shifts. The term *zihî*, for instance, appears with five distinct meanings, demonstrating its expressive versatility. Compound verbs formed with auxiliary verbs play a significant role in the poem’s stylistic structure. A total of 2,414 unique compound verb constructions are identified, appearing 3,813 times overall. This accounts for 11.38% of the total word count, underscoring the centrality of such constructions in classical Turkish masnavî style. In conclusion, through its lexical analysis and contextual dictionary, this thesis offers a systematic examination of both the period’s linguistic characteristics and Şeyhî’s unique lexical style. The inclusion of attestations from the text allows for a functional understanding of the vocabulary. Thus, this study not only deepens our understanding of *Husrev ü Şîrîn* but also contributes to broader research on the development of classical Turkish poetic language.

KAYNAKÇA

[Nizam]-Ayan, E. (2010). *Sâlim Efendi'nin Husrev ü Şîrîn mesnevisi ve Türk edebiyatında Husrev ü Şîrîn mesnevileri* (Yayın no. 254780). [Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü] YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Ahmet Vefik Paşa. (2000*). Lehce-i Osmânî*. Recep Toparlı (ed.). Türk Dil Kurumu.

Ahterî M. M. (2017). *Ahterî-yi kebir*. Ahmet Kırkkılıç veYusuf Sancak (Ed.) Türk Dil Kurumu.

Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. (C. I) Türk Dil Kurmu.

Aksan, D. (2006). *Türkçenin sözvarlığı, [Türk dilinin sözcükbilimiyle ilgili gözlemler, saptamalar.* Engin Yayınları.

Aksan, D. (2016). *Anlambilim: anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Bilgi Yayınevi

Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. (Cilt 1-2). İnkılap Kitabevi.

Aksoy, Ö. A. (2019). *Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler*. Türk Dil Kurumu.

Aktan, B. (2007). *Rûmî-Şîrin u Perviz (inceleme-metin-dizin)*. Öncü Kitap.

Akyalçın, N. (2012a). *Türkçemizin incileri atasözlerimiz tanıklı sözlük*. Eğiten Kitap.

Akyalçın, N. (2012b). *Türkçemizin anlamsal zenginlikleri deyimlerimiz*. Eğiten Kitap.

Albayrak, N. (1995). "Ferhad ve Şîrin", *Türkiye diyanet vakfı islâm ansiklopedisi* içinde, (C12, 388-389), Türkiye Diyanet Vakfı.

Ali Nazîmâ ve Faik Reşad. (2002). *Mükemmel Osmanlı lügati*, Necat Birinci ve diğer (Ed.), Türk Dil Kurumu.

Âlî, G. M. (2017). *Künhü'l-ahbâr'ın tezkire kısmı.* Mustafa İsen. (Ed.) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Alpay Tekin, G. (1994). *Alî Şîr Nevâyî Ferhâd ü Şîrîn, inceleme-metin*, Türk Dil Kurumu.

Alzyout, H. A. (2024). XVI. yüzyıl şair tezkirelerinde Arapça mesellerin kullanımı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *25*(46), 367-392. https://doi.org/10.21550/sosbilder.1321508

Aycan, E. (1953). Husrev ve Şirin mesnevisi. *Türk Dili,* (22), 672-675.

Ayverdi, İ. (2010). *Kubbealtı lugatı. misalli büyük Türkçe sözlük*. Kubbealtı Neşriyatı.

Batislam, H. D. (2024). Atasözlerinin divan şiirinde kullanımına dair. Engin Çetin (Ed). *Yapı, Anlam ve Kullanım Özellikleri Bakımından Türk Atasözleri* içinde. (87-101). PA Paradigma Akademi Yayınları.

Biltekin, H. (2010). "Şeyhî", *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi* içinde. (C39, 80-82). Türkiye Diyanet Vakfı.

Biltekin, H. (2018). *Şeyhî divanı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/61044,seyhi-divanipdf.pdf?0

Bülbül, T. (2014). Şeyhî, Yûsuf Sinâneddîn. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyhi-yusuf-sinaneddin

Canan, İ. (1995). *Hadis ansiklopedisi*, Akçağ Zaman Yayınları.

Canım, R. (Ed.) (2018). *Latîfî tezkiretü'ş-şu'arâ ve tabsıratü'n-nuzamâ*. Kültür Bakanlığı Yayınları, https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-216998/latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzama.html

Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictinary of pre-thirteenth- century Turkish*, Oxford Press.

Çağbayır, Y. (2017). *Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı: Ötüken Türkçe sözlük*. Ötüken Neşriyat.

Çağlar, A. (2019). Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn mesnevisinde sosyal hayat. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* (22), 171-260.

Çatıkkaş, M. A. (2009). *Şiirimizin beyitler ve mısralar sözlüğü*. Sütun Yayınları.

Çelebioğlu, A. (2018). *Türk mesnevi edebiyatı I (Sultan İkinci Murad Devri)* (İlk basım *Türk edebiyatında mesnevi* adıyla 1999'da*).* Dergâh Yayınları.

Çeribaş, H. (2019). *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn mesnevisindeki atasözü ve deyimler.* (Yayın no: 621707). [Yüksel lisans tezi, Kütahya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*. Özgül Yayınları.

Çulhaoğlu, G. (2002). *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn mesnevisindeki aşk ilişkileri*. (Yayın no: 117352). [Yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Demirci, M. (2001). İsmail Ankarevî'ye göre bazı tasavvuf terimleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (13), 1-8.

Devellioğlu, F. (2005). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. (22. baskı; ilk baskı: 1970; yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş şekli: 1993). Aydın Kitabevi.

Dihhudâ, A. E. (1310). *Emsal u Hikem* (I-IV). Müessese-i İntişarat-ı Emir-i Kebir.

Dihhudâ, A. E. (1373). *Lugatnâme-i Dihhudâ*. Tahran Üniversitesi Yayınları.

Dilçin, C. (1983). Türkiye Türkçesinin söz varlığı ve tarihsel sözlüğü. *TDAY Belleten 1980-1981*, 23-38. Türk Dil Kurumu.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2003-2004). *Kur'an yolu Türkçe meâl ve tefsir.* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Doğan, A. (2007). Eski Türk edebiyat'nda Husrev ü Şirin ve Hüsn ü Aşk. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (9). 389-400.

Doktor Hüseyin Remzi. (2018). *Lügat-i Remzi. inceleme-tıpkıbasım*. Ali Birinci (ed). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Edirneli Ahmed Bâdî Efendi. (2004). *Armağan (proverbs and ıdioms in the classical Ottoman poetry)*. Süreyya Ali Beyzadeoğlu, Müberra Gürgendereli, Fatih Günay (Ed.). Harvard Üniversitesi.

Efe, K. (2020). Ankara Güdül ağzından Derleme Sözlüğüne katkılar. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* (49), 786-827.

Efendi, R. M. (2017). *Riyâzü'ş-şu'arâ.* N. Açıkgöz (Ed.) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

El-Heysemî. (2011-2012). *Mecmau'z-zevâid*. Ocak Yayıncılık.

El-Hın, M. S. vd (2013). *İmam nevevî riyaz'us-salihin şerhi [nüzhetü'l-muttakın]*. 2. Cilt. Abdülvehhab Öztürk(Çev.). Kahraman Yayınları

Ercilasun, A. B. (2020). *Divanu Lugati't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri*. Bilge Kültür Sanat.

Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi.

Erkal, M. (1999). Husrev ü Şirin, *TDV İslam Ansiklopedisi* (c.19). 53-55.

Erkan, A. (2013). *Arapça-Türkçe büyük sözlük, el-beyan*, Yasin Yayınevi.

Erkan, M. (1999). Husrev ü Şîrîn. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.19). 53-55. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Eyüpoğlu, E. K. (1973). (*On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar) şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler.* (1. Cilt). Doğan Kardeş Matbaacılık.

Eyüpoğlu, E. K. (1975). *(On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar) şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. (2. Cilt). Doğan Kardeş Matbaacılık.

Flemming, B. (1979). Beylikler devrinin bir romantik mesnevisi: Fahri'nin Husrev u Şirin'i. *I.Milletler arası Türkoloji kongresi: tebliğler, (İstanbul, 15-20 X 1973)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü.

Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig* (44), 89-110.

Gökdayı, H. (2011). *Türkçede kalıp sözler*. Kriter Basım Yayın Dağıtım.

Gökyay, O. Ş. (1982). Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i (tenkit). *Destursuz bağa girenler*. Dergâh Yayınları. 50-54.

Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan dilimize geçen deyimler ve atasözleri.* İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Gülensoy, T. (2000). *Türkçe el kitabı*. Akçağ Yayınları.

Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.

Gülsevin, G. (2020). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Türk Dil Kurumu.

Güneş, Ö. (2010). *Fahrî'nin Husrev ı Şîrîn'i (metin ve tahlil), Nizâmî ve Şeyhî'nin eserleriyle karşılaştırılması.* (Yayın no. 270998) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü] YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Güvâhî. (1983). *Pend-nâme*. Mehmet Hengirmen (Ed.). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (2000), *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve dil hususiyetleri*, [İlk baskı: 1968]. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Hamidyân, S. (2015). *Husrev ü Şîrîn* (*ba tashîh ü hevâşî Hasan Vahid Destgerdi*). (16.Basım). Neşr-i Katre.

Harman, Ö. F. (2004). Men ve Selvâ. *TDV İslam ansiklopedisi*. (29. Cilt, 107-108). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hatiboğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. TDK Yay

İsen, M. (2017). *Gelibolulu Mustafa Âlî-künhü'l-ahbâr'ın tezkire kısmı*. Kültür Bakanlığı Yayınları. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194288/kunhul-ahbarin-tezkire-kismi.html

İsen, M. ve C. Kurnaz. (1990). *Şeyhî divanı*. Akçağ Yayınları.

İspir, M. (2008). Şeyhî divanı'ndaki kasidelerin edebî türler ve tarzlar açısından incelenmesi (dinî türler), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (24). 103-126.

Kanar, M. (2007). "Nizâmî-i Gencevî", *TDV İslâm ansiklopedisi*. (C.33). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 183-185.

Kanar, M. (2016). *Büyük Türkçe-Farsça sözlük*. Say Yayınları.

Kaplan, F. (2020). Eleştirinin eleştirisi: Tâcîzâde Cafer Çelebi'nin Heves-nâme'sindeki Şeyhî ve Ahmed Paşa eleştirilerine Latîfî'nin cevabı. *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(1), 190-200.

Karakurt, D. (2011). Türk söylence sözlüğü: açıklamalı ansiklopedik mitoloj sözlüğü. (e-kitap) https://www.denizkarakurt.com.tr/images/2023/PDF/TURK-SOYLENCE-SOZLUGU.pdf

Karamanlıoğlu, A. F. (1963). Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i. *Türk Kültürü, 2*(14), 89–90.

Kartal, A. (1999). *Osmanlı medeniyetini besleyen kültür merkezleri (XI. asırdan XVI. asrın sonuna kadar Türk edebiyatı ile Fars edebiyatının münasebetleri)* (Yayın no. 87524). [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Kartal, A. (2000). Nizamî'nin Husrev ü Şirin'i ile Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'inin mukayesesi, *Türk Yurdu*, *Roman Özel Sayısı* (153- 154), 360-383.

Kartal. A. (2007). Eski Türk edebiyatında mesnevi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5(10). 353-432.

Kaya, B. A. (2011). Atasözleri ve deyimlerin divan şiirinde kullanımı ile divanların bu söz varlıklarımız bakımından önemi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (6). 11-54.

Kazan-Nas, Ş. (2003). Şeyhî ve Hâmidî-zâde Celîlî'nin Husrev ü Şîrîn'lerinin bir mukayesesi. *TDAY Belleten* (44), 181-191.

Keleş, R. (2013). *Divan şiirinde lafzî âyet ve hadis iktibasları*.(Yayın no.344910). [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Kesik, B. (2018). "Şeyhî (Yûsuf Sinâneddîn)'nin yayımlanmamış şiirleri". *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* (6). 21-28

Kılıç, F. (2007). Edebiyat tarihimizin vazgeçilmez kaynakları: şair tezkireleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (10), 543-564.

Kılıç, F. (2010). *Âşık çelebi-meşâ'irü'ş-şu'arâ*. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Korkmaz, L. (2025). *Cem Sultan dîvânı (bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük).* (Yayın No. 920889). [Doktora Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Korkmaz, Z. (2005). Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki oluşumları. *Türk Dili* (638). 118-125.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Köksal, M. F. (2003). Edebiyatımızda kalıp sözler ve divan şiirinden dört örnek, *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (30). 331-348.

Köksal, M. Fatih. (1998). Âhî'nin Husrev ü Şirin mesnevisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (6), 209-253.

Kurnaz, C. (1997). Şeyhî. *Divan edebiyatı yazıları*. Akçağ Yayınları. 33-50.

Kutlar Oğuz, F. S. (2000). Mesnevi nazım şekline genel bir bakış ve Türk edebiyatı'nda mesnevi araştırmalarıyla ilgili bir kaynakça denemesi. *Türkbilig* (1). 102-157.

Kutlar Oğuz, F. S. (2002). Cinselliğin estetik anlatımı (Husrev ü Şirin, Hümâ vü Hümâyûn, Cemşîd ü Hurşîd). *Kebikeç* (13). 89-109.

Kutlar Oğuz, F. S. (2017). "Turan, Lokman. Anlatı denizinden lirizm adalarına yolculuk - mesneviyi gazelle okumak (Husrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun mesnevileri bağlamında). İstanbul: Kesit Yayınları. Mayıs 2017. ISBN: 978-605-9408-33-2. *Turkish Studies* (12)30. 749-751.

Levend, A. S. (1962). Türk edebiyatında manzum atasözleri ve deyimler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* (9). 137-146.

Mansuroğlu, M. (1955). Türkçede cümle çeşitleri ve bağlayıcıları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (3). 59-71.

Meninski, F. M. (2000), *Thesaurus linguarum orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae*, *I-VI*, Mehmet Ölmez (Ed.). Simurg Yayınları.

Muallim Nâci (2009). *Lügat-i Nâcî*. Ahmet Kartal (Ed.) Türk Dil Kurumu.

Mu'in, M. (1371). *Ferheng-i Fârsî*. Tahran.

Mutçalı, S. (1995). *Arapça Türkçe sözlük*. Dağarcık Yayınları.

Mütercim Âsım Efendi. (2009). *Burhân-ı Katı*. Mürsel Öztürk ve Derya Örs (Ed.) Türk Dil Kurumu.

Mütercim Âsım Efendi. (2013). *Kâmûsu'l-Muhît tercümesi.* (6 cilt). Mustafa Koç (Ed.) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Nazik, S. (2017). Şeyhî ve Ahmed-i Rıdvân'ın 'Husrev ü Şîrîn' mesnevilerinde Şîrîn tipinin mukayesesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (59), 97-118.

Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin soyağacı, çağdaş Türkçenin etimolojik sözlüğü* (genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 4. Baskı). Everest Yayınları.

Nizam-Ayan, E. (2014). Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn mesnevisinde yanlış yazılan bir yer ismi: Abẖāz. *Türkbilig / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(27), 69-77.

Nizami Gəncavi. (2004). *Hosrov və Şirin*. Rəsul Rıza (çev.). Lider Nəşriyyat.

Nizâmi-i Gencevî. (2012). *Husrev ile Şîrîn*. Sabri Sevsegil (Çev.). Kabalcı Yayıncılık.

Onay, A. T. (2009). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü-Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Cemal Kurnaz (Ed.). H Yayınları.

Öge, S. (2001). *15. yy. şairlerinden Mesihi, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Necati Beg, Üsküblü İshak Çelebi ve Şeyhî'nin dîvânlarında atasözleri ve deyimler*. (Yayın no: 109086) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Özkan, M. (1997). *Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, makaleler (dil ve edebiyat incelemeleri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özkan, M. (1999). Husrev ü Şîrîn, *TDV İslâm ansiklopedisi*, (C.19), 56-57.

Özkan, M. (2000), Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i ve Rûmî'nin Şîrîn u Pervîz'i. *İlmî Araştırmalar* (9), 179-192.

Öztürk, F. (2007). *Baki Divanı sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]*. (Yayın no. 218255). [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Öztürk, F. (2008). İşlevsel sözlük ve Osmanlı şiirinde bağlam. *Turkish Studies* 3 (1), 326-334.

Paçacıoğlu, B. (2016). *8-16. yüzyıllar arasında Türkçenin sözcük dağarcığı*. Kesit Yayınları.

Pakalın, M. Z. (2004). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. (c.I, II, III). MEB Yayınları.

Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Kapı Yayınları.

Parlatır, İ. (2007). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü* (2cilt). Yargı Yayınevi.

Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Yargı Yayınevi.

Püsküllüoğlu, A. (2012). *Türkçe sözlük*, Arkadaş Yayınevi.

Redhouse, J. W. (1972). *A Turkish and English lexicon*. (ilk basım 1890). Çağrı Yayınları.

Salehpur, C. (1370). *Farsça Türkçe genel sözlüğü*. Lâle Yayınları.

Steingass, F. J. (1884). *The student's Arabic-English dictionary*, W. H. Allen.

Steingass, F. J. (1892). *Comprehensive Persian-English dictionary*. Routledge & K. Paul.

Sungurhan E, A. (Ed.). (2008). *Beyânî, tezkiretü'ş-şu'arâ*. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83502/beyani----tezkiretus-suara.html

Şan, F. (2015). "Husrev ü Şîrîn hikâyesi ve Husrev karakterine sosyal değerler üzerinden bir bakış", *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi*, 217-228.

Şan, F. (2016), Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i ve öncesinde yazılmış Husrev ü Şîrîn'ler ile karşılaştırması, *Uluslararası yulduz Türk dili sempozyumu (2016 Nisan 25, İstanbul) bildiriler* içinde. Mehmet Ölmez (ed.) 221-233.

Şan, F. (2017). Şeyḫî'nin Ḫusrev ü Şîrîn'inin Türkiye dışında bulunan nüshaları. T*ürkiyat Mecmuası* c27(1), 259-288.

Şan, F. (2024). *Hüsrev ile Şirin (inceleme-metin-günümüz Türkçesine aktarma- dizin/sözlük) Paris nüshası.* Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şemseddin Sâmî. (1996), *Kâmûsu'l-a'lâm* (ilk baskı 1889-1896). Kaşgar Neşriyat,

Şemseddin Sâmî. (2019). *Kamus-ı Türkî*. (ilk baskı 1901). Paşa Yavuzarslan (Ed.) Türk Dil Kurumu.

Şenödeyici, Ö. (2011). *Naili Divanı Sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]*. (Yayın no. 277117). [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Şenödeyici, Ö. (2017). "Üslûp araştırmaları açısından bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları: Nâilî örneği". *Littera Turca.Journal of Turkish Language and Literature* 3(1). 282-306.

Şentürk, A. A. (2016). *Osmanlı şiiri kılavuzu* (1-2-3-4-5.Ciltler). Osedam.

Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergâh Yayınları.

Şükûn, Z. (1996). *Farsça-Türkçe lûgat. gencine-i güftar ferheng-i ziya*. MEB Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2017). *Husrev ü Şirin*. M. Koç ve Ş. Özdemir (ed.). Dergâh Yayınları.

Tansel, F. A. (1945). Ferhad ile Şirin. *İslâm Ansiklopedisi*. (c.4). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 565-66.

Tansel, F. A. (1950). Nizâmî-Şeyhî Husrev ü Şîrîn mukayesesi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1(2), 263-282.

Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler.* Akçağ Yayınları.

Tanyıldız, A. (2007). Klasik dönem Türk şiirinde atasözü ve deyim kullanımı bir akımın göstergesi midir?. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD*) (6), 93-105.

Tarlan, A. N. (1964). *Şeyhî Divanı'nı Tedkik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

Tavukçu, Orhan Kemâl (2000), "Husrev ü Şîrîn Konulu Eserlerde Esas Kahraman olarak Husrev veya Ferhad'ın Tercih Edilme Sebepleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 14, s. 143-147.

Tavukçu, Orhan Kemal. (2000). Ahmed Rıdvân Husrev ü Şîrîn (İnceleme-Metin). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tekin Alpay, G. (2012). *Alî-Şîr Nevâyî Ferhâd u Şîrîn -İnceleme-Metin-*. Ankara: TDK Yay.

Tietze, A. (2020). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. (1- 10. Ciltler). Ankara:TÜBA.

Tiken, K. (2004), *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, Ankara: TDK

Timurtaş, F, K. (1979). Şeyhî. *İslam ansiklopedisi* 11. cilt içinde. MEB Yayınları, 474-479.

Timurtaş, F. K. (1952). Husrev ü Şîrin ve Ferhâd u Şîrin yazan şairlerimiz. *Türk Dili* (10), 15-21.

Timurtaş, F. K. (1953). Şeyhî'nin Husrev ve Şirin'i Üzerine Notlar. *Türk Dili* (25), 18-21.

Timurtaş, F. K. (1959). Türk edebiyatında Husrev ü Şîrîn ve Ferhâd u Şirin hikâyesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (9), 70-80.

Timurtaş, F. K. (1960). Şeyhî ve Nizami'nin Husrev ü Şîrîn'lerinin konu bakımından mukayesesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi [TDED]*, C 10, s. 25-34.

Timurtaş, F. K. (1963). *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i (inceleme-metin)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Timurtaş, F. K. (1968). *Şeyhî: Hayatı ve eserleri, eserlerinden seçmeler*. Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Timurtaş, F. K. (1980). *Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn'i (inceleme-metin).* Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Timurtaş, F. K. (1981). *Şeyhî'nin Harnâmesi*. Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Timurtaş, F. K. (1997). *Makaleler - dil ve edebiyat incelemeleri*. Mustafa Özkan (haz.). Türk Dil Kurumu.

Timurtaş. F. K. (1960). *Şeyhî ve çağdaşlarının eserleri üzerinde gramer araştırmaları*. (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1960'tan ayrıbasım). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Tolasa, H. (1982). XV. yüzyıl Türk edebiyatı Anadolu sahası mesnevileri. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (1), 1-13.

Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Türk Dil Kurumu.

Turan, Lokman. (2017). *Anlatı Denizinden Lirizm Adalarına Yolculuk - Mesneviyi Gazelle Okumak (Husrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun Mesnevileri Bağlamında)*. İstanbul: Kesit Yayınları

Tülbendçi, F. F. (1977). *Türk Atasözleri ve deyimleri*. İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Tülübaş, T. (2017). *Husrev ü Şirin metin-dil özellikleri-gramatikal dizin*. (Yayın no 476451). [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (Birleştirilmiş tıpkıbasım, 6 cilt). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2019). *Tarama sözlüğü* (I-VIII. Ciltler). Türk Dil Kurumu Yayınları

Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Güncel türkçe sözlük, tarama sözlüğü, derleme sözlüğü, atasözleri ve deyimler sözlüğü*. https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık.

Uslu, A. (2024). *Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd mesnevisi [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]*. (Yayın no. 920881). [Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Ünal, M. (2015). Hıfzî'nin 16. yüzyılda yazdığı atasözleri derlemesi: manzûme-i durûb-ı emsâl. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (35), 101-126.

Ünver, İ. (1986), Mesnevi, *Türk dili, Türk şiiri özel sayısı II (divan şiiri)* (415-416-417). 430-563.

Üst, S. (2014). "Husrev, Şîrîn ve Ferhâd kahramanları üzerine", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (51), 47-62.

Yastı, M ve Duyar, H. (2022). Fağfûr-Nâme adlı eserde geçen kültürel motifler ve olağanüstü unsurlar. *Selçuk Türkiyat* (54). 235-263.

Yazar, S. (2008). XIV-XV ve XVI. yüzyıl dîvânlarında Arapça meseller. *38. ICANAS Ankara, 10-15 Eylül 2007 bildirler (edebiyat bilimi sorunları ve çözümleri)* içinde. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1777-1802.

Yeniterzi, E. (1993). *Divan şiirinde na't.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldırım, N. (2008), *Fars mitoloji sözlüğü*, Kabalcı Yayınları.

Yıldız, A. (2010). Klasik Türk edebiyatında 'neheng' kelimesi üzerine. *Erdem: İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* (56), 179-196.

Yıldız, A. (2017). Sevgilinin boyunun benzetilenleri bağlamında nârveni yeniden düşünmek. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature (Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak Adına Tebdiz Özel Sayısı)*. 330-336.

Yıldız, A. (2022). Husrev ü Şîrîn (Şeyhî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husrev-u-sirin-seyhi [Erişim Tarihi: 05.01.2025].

Yılmaz, H. (2024). *Hurşidnâme sözlüğü ve üslup incelemesi*. (Yayın no. 868270). [Doktora Tezi. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü], YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yılmaz, M. (2008). *Kültürümüzde Arapça ve Farsça asıllı vecizeler sözlüğü*. Sütun Yayınları.

Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde ayet ve hadisler (ansiklopedik sözlük)*, Kesit Yayınları.

Yılmaz, O. (2009). Klasik Türk edebiyatı'nda bir deyim: ter düşmek. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* (21), 155-170.

Yılmaz, O. (2013). Gelenekten deyişe" klasik Türk ve Fars edebiyatlarının ortak ifade biçimlerinden "başa toprak saçmak. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 336-350.

Yılmaz, O. (2020). *Hüsrev ü Şirin- Şeyhî*. Kapı Yayınları.

Yılmaz, O. (2020). *Şeyhî Hüsrev ü Şîrîn (metin-diliçi çeviri)*, Akademik Kitaplar.

Zajączkowski, A. (1963). *Poemat irański Ḫusrev-u-Šīrīn w wersji osmańsko-tureckiej Šeyḫī*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Zencânî, Berat (Ed.). (1390-2011/2012). *Husrev ü Şîrîn, Nizâmi-i Gencevî.* İntişarât-ı Danişgâh-ı Tahran.

Zülfe, Ö. (2011). *Şiirin izinde sözün gölgesinde, Osmanlı şiirinden kelimeler, kavramlar, deyimler*. Bilge Kültür Sanat Yayınevi.

EKLER
Ek 1. Sözlük

A

āb: *Su. [16]*

1. Daḫı laʿlüm döker **ābı** güherden
   Daḫı ḫaddüm utar tābı ḳamerden *(Mesnevi 152, Mısra 55). [ābı, -ı]*
2. Eger ol çeşmeden içeydüm **ābı**
   Cigerden yimez idüm bu kebābı *(Mesnevi 38, Mısra 245). [ābı, -ı]*

āb: *Su II gözyaşı.*

1. Giceki bādelerden daḫı ser-ḫōş
   Gözi göñli ṣaçardı **āb** u āteş *(Mesnevi 92, Mısra 10). [āb,]*
2. Hayāluma disem bağlaya ḫʷābın
   Bu toprāġa aḳıdam her dem **ābın** *(Mesnevi 133, Mısra 132). [ābın, -ın]*

āb: *Su II akarsu, nehir, göl.*

1. Sovuḳ yaylaġ ü ḫōş otlaġ idi ol
   Pür **āb** ü sebze bāġ ü rāġ idi ol *(Mesnevi 25, Mısra 56). [āb,]*
2. Gülāb ol deñlü ṣaçmışdı türāba
   Ki **āb** almazdı cüllābı ḥisāba *(Mesnevi 61, Mısra 96). [āb,]*

āb: *Su, meyve, sebze vb.nin sıkılmasıyla elde edilen sıvı II gül suyu.*

1. Gülüñ devrinde alınur gül-ābı
   Çü vaḳti fevt ola ḫāk olur **ābı** *(Mesnevi 161, Mısra 62). [ābı, -ı]*

āb: *Su II Kevser suyu, cennet.*

1. Olur levvāme nefs aṣḥābı bunlar
   Geh āteş bulısar geh **āb** bunlar *(Mesnevi 184, Mısra 218). [āb,]*

āb: *Su II hayat, canlılık, dirilik.*

1. Çü bildüñ tīz ider devrini dōlāb
   Suvar ḫalḳı ki ḳalmaz saña ol **āb** *(Mesnevi 95, Mısra 60). [āb,]*

āb ġark eyle-: *Suya batmak, her tarafı su ile kaplanmak. II çok ağlamak. [Deyim]*

1. Döker nergisleri ol resme seyl-āb
   Ki nīlūfer bigi **ġarḳ eyledi āb** *(Mesnevi 106, Mısra 6). [āb ġarḳ eyledi, -di]*

āb ü ateş: *Su ve ateş. [İkileme]*

1. Ḳılur ser-geşte ʿaḳlı ʿışḳ-ı ser-keş
   Yaraşmaz bir arada **āb ü āteş** *(Mesnevi 107, Mısra 4). [āb ü āteş, -]*

āb ü āteş karış-: *Ateş ve su karışmak II işret meclisi kurulmak. [İkileme, Deyim]*

1. Begendi ol yiri Şīrīn perī-veş
   Buyurdı kim **ḳarışdı āb ü āteş** *(Mesnevi 29, Mısra 42). [āb ü āteş ḳarışdı, -dı]*

āb ü gil: *Su ve balçık. (İnsanın yaratılışı bağlamında). [İkileme][2]*

1. Bir avuç **āb u gilden** bunca ʿālem
   Ḳamu cemʿ olup oldı adı Ādem *(Mesnevi 184, Mısra 159). [āb u gilden, -den]*

āb ü gilden ol-: *Su ve topraktan meydana gelmek II sıradan, basit, değersiz olmak.*

1. Degül şol söz kim **ola āb ü gilden**
   Bu söz kim menbaʿıdür cān ü dilden *(Mesnevi 27, Mısra 5). [āb ü gilden ola, -a]*

āb ü reng: *Dış görünüş, güzellik. [İkileme]*

1. Muḫālif rāst ola dōst düşmen
   Od anuñ **āb ü rengi** ḳorḫusından *(Mesnevi 186, Mısra 21). [āb ü rengi, -i]*

āb ü rūzu ol-: *Suyu ve rızkı olmak II bir şeyden nasibi olmak, o şeye bir süreliğine fırsat bulmak, erişmek. [İkileme; Deyim]*

1. Ġamuñdan **olmasaydı āb ü rūzum**
   Ne yil getüre idi bunda tozum *(Mesnevi 92, Mısra 105). [āb ü rūzum olmasaydı, -ma, -sa, -y, -dı]*

ʿabā: *Yünden dokunan bir tür kaba kumaştan yapılan üstlük.*

1. Raḥmān iken muʿallimüñ ümmī ḳoduñ aduñ
   Sulṭān iken dü kevne ḳabaçeñdurur ʿ**abā**
   (Kaside 3, Mısra 14). [ʿabā,]

<u>ābād:</u> *Bakımlı, güzel, bayındır, mamur.*

1. Dü ʿālem mülki ihsānuñdan **ābād**
   Saña taḥsīn sözüne āferīn-bād *(Mesnevi 57, Mısra 167). [ābād,]*

<u>ābād eyle-:</u> *Bayındır duruma getirmek, imar etmek.[2]*

1. Ḥudāyā yāduñ ile oldı bünyād
   Tamāmın aduñ ile **eyle ābād** *(Mesnevi 1, Mısra 54). [ābād eyle, -]*

<u>ābād it-:</u> *Bayındır duruma getirmek, imar etmek.[4]*

1. Ḥaber Şīrīne irdi ki **itdi** Ferhād
   Bir ayda çeşmeyi vü ḥavżı **ābād** *(Mesnevi 117, Mısra 88). [ābād itdi, -di]*

<u>ābād it-:</u> *Bayındır duruma getirmek, imar etmek. II. Şenlendirmek, mesut etmek, neşelendirmek. [4]*

1. Bu daʿvayla şehi dil-şād iderdi
   Ḥarābın göñlinüñ **ābād iderdi** *(Mesnevi 156, Mısra 44). [ābād iderdi, -er, -di]*
2. Ki mülki iki nesne **ider ābād**
   Biri anuñ seḫāvet birisi dād *(Mesnevi 100, Mısra 39). [ābād ider, -er]*
3. Ġam olsun kim seni şād itmez ise
   Ḥarāb olsun kim **ābād itmez** ise *(Mesnevi 22, Mısra 56). [ābād itmez, -mez]*

<u>ābād ḳal-:</u> *Yıkılmamak, sürmek; ebediyen ayakta kalmak.[Deyim]*

1. Anuñ yādına eyle söze bünyād
   Ki bād olsa cihān ol **ḳala ābād** *(Mesnevi 13, Mısra 130). [ābād ḳal, -a]*

<u>ābād kıl-:</u> *Mutlu etmek.*

1. Cihān mülki çün olur süst bünyād
   Yapılmaḳ ister iseñ cān **ḳıl ābād** *(Mesnevi 45, Mısra 14). [ābād ḳıl, -]*

<u>ābād ḳıl-:</u> *Bayındır duruma getirmek, imar etmek.*

1. Kıġırdılardı bir bennā-yı üstād
   Ki çoḳ ḳaṣr ü ʿimāret **ḳılmış ābād** *(Mesnevi 40, Mısra 82). [ābād ḳılmış, -mış]*

<u>ābād ol-:</u> *Bayındır, mamur duruma gelmek.*

1. Dilerseñ kim **ola** cān şehri **ābād**
   Ḳo ten mülkini elden kim ala bād *(Mesnevi 185, Mısra 17). [ābād ola, -a]*

<u>ābād ol-:</u> *Bayındır, mamur duruma gelmek II yaratılmak.*

1. Yire hezl ile mi uruldı bünyād
   Cihān bāzīçeden mi **oldı ābād** *(Mesnevi 10, Mısra 24). [ābād oldı, -dı]*

<u>ābād ol-:</u> *Bayındır, mamur duruma gelmek. II. Neşelenmek.*

1. Pes itdi pāk erenler adına yād
   Ki ol yād ile **olur** cānlar **ābād** *(Mesnevi 131, Mısra 40). [ābād olur, -ur]*

<u>ʿabd:</u> *Kul, Allah'a göre insan.*

1. Meger sūy-ı ḳıdemden berḳ-ı lāmiʿ
   Sala sırrına ʿ**ābdüñ** nūr-ı saṭıʿ *(Mesnevi 9, Mısra 34). [ʿābdüñ, -üñ]*

<u>abdāl:</u> *Âşık (Ferhad).*

1. Tamām idince tercīʿi ol **abdāl**
   Şeh-i ḫūbāna irdi vecd ile ḥāl *(Mesnevi 128, Mısra 1). [abdāl,]*

<u>āb-dār:</u> *Parlak.*

1. Bunuñla kim ter idi **āb-dār** ol
   San ata mürġ idi çābük-süvār ol *(Mesnevi 127, Mısra 31). [āb-dār,]*

<u>āb-dār it-:</u> *Zarif, güzel, nükteli hâle getirmek.*

1. Yaḳ āteş sözde līkin **āb-dār it**
   Yil ölçenler havāsın ḫāk-sār it *(Mesnevi 13, Mısra 43). [ābdār it, -]*

<u>ʿAbd-ullaḥ-ı enṣār:</u> *11. yüzyılda yaşamış Heratlı mutasavvıf.*

1. Buyurmış şeyḫ-i ʿārif ḳuṭb-ı ebrār
   Bu sır vaṣfında ʿ**Abd-ullaḥ-ı enṣār** *(Mesnevi 9, Mısra 40). [ʿAbd-ullaḥ-ı enṣār, -]*

<u>ʿabes:</u> *Boş, anlamsız, saçma, gereksiz.*

1. Dimiş farḳ eyleyen ḥaḳḳı ʿ**abes<u>d</u>en**
   Ki tenzīhidür Allahūñ ḥades<u>d</u>en *(Mesnevi 3, Mısra 31). [ʿabes<u>d</u>en, -den]*

<u>ābgīne:</u> *Şişe, sürahi, kadeh.*

1. Ki şāh elinde vaḳt-i luṭf ü kīne
Gehī āhen olur geh **ābgīne** *(Mesnevi 15, Mısra 24). [ābgīne, -]*

ʿabher: *Nergis.*

1. Biri ʿ**abherler** açar güllerinden
Biri ʿanber ṣaçar sünbüllerinden *(Mesnevi 57, Mısra 89). [ʿabherler, -ler]*

ʿabher sür-: *Nergis sürmek II gözünü değdirmek.*

1. **Sürerlerdi** gül ü reyḥāna ʿ**abher**
Ḳararlardı gül-āba şīr ü şekker *(Mesnevi 69, Mısra 61). [ʿabher sürerlerdi, -er, -ler, -di]*

ʿabherī: *Nergis renginde.*

1. Başında cevherī tāc-ı muraṣṣa
Elinde ʿ**abherī** cām-ı mülemmāʿ *(Mesnevi 22, Mısra 20). [ʿabherī,]*

āb-ı ʿaḳlı tozıt-: *Aklını kaybetmek, kendinden geçmek. [Deyim]*

1. Birazdan ki irdi başa nār-ı bāde
Tozıtdı āb-ı ʿaḳlı virdi bāde *(Mesnevi 27, Mısra 66). [āb-ı ʿaḳlı tozıtdı, -dı]*

āb-ı gül-reng: *Gül renkli su II kanlı gözyaşı.*

1. Pes indi taḫtdan māḫzūn u dil-teng
Aḳıtdı nergisinden **āb-ı gül-reng** *(Mesnevi 109, Mısra 118). [āb-ı gül-reng, -]*

āb-ı ḥasret: *Hasret suyu. II âşığın sevgiliye olan hasretinden dolayı döktüğü gözyaşları.*

1. Çü Şāvūrı şehen-şeh güş ḳıldı
İçinden **āb-ı ḥasret** cūş ḳıldı *(Mesnevi 111, Mısra 2). [āb-ı ḥasret, -]*

āb-ı ḥayāt: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi su.[7]*

1. Cenābuñ menbaʿı **āb-ı ḥayātuñ**
Ġubāruñdur ḥayātı kāinātuñ *(Mesnevi 15, Mısra 25). [āb-ı ḥayātuñ, -uñ]*
2. Ḫaber vir bana cānum maṭlabinden
İçür **āb-ı ḥayātum** meşrebinden *(Mesnevi 43, Mısra 58). [āb-ı ḥayātum, -um]*

āb-ı ḥayātdan el yu-: *Dünya hayatından vazgeçmek. [Deyim]*

1. Ger baḥr olursa **el yuyam āb-ı ḥayātdan**
Bir ḳaṭre teşne cānuma irse zülāl-i dōst *(Gazel 3, Mısra 9). [āb-ı ḥayātdan el yuyam, -y, -am]*

āb-ı ḥayvān: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.[13]*

1. Zülālüñe eyle yanar **āb-ı ḥayvān**
Ki Ḫıżr ol Çeşme-i Ḥayvāna teşne *(Gazel 9, Mısra 9). [āb-ı ḥayvān, -]*
2. Ne şekker **āb-ı ḥayvānuñ** mizācı
Eli yunduġı şudan ola acı *(Mesnevi 22, Mısra 143). [āb-ı ḥayvānuñ, -uñ]*

āb-ı ḥayvān: *İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu II sevgilinin dudağı.*

1. Saçı ẓulmet tudaġı **āb-ı ḥayvān**
Adı Meryem virür ʿİsā bigi cān *(Mesnevi 96, Mısra 39). [āb-ı ḥayvān, -]*
2. Karañulıḳda buldun **āb-ı ḥayvān**
Çü içmedüñ gözüñden oldı pinhān *(Mesnevi 102, Mısra 55). [āb-ı ḥayvān, -]*

āb-ı ḥayvān: *İçildiğinde ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi hayat suyu II şarap.*

1. Gine devr eyledi ol **āb-ı ḥayvān**
Ki olur curʿasından zinde dil cān *(Mesnevi 87, Mısra 17). [āb-ı ḥayvān, -]*

āb-ı kāfūr: *Kafur suyu. Cennetteki "kafur" ırmağının serinletici suyu.*

1. Yüz urup yire şāh öñinde Şāvūr
Yanar odına saçdı **āb-ı kāfūr** *(Mesnevi 156, Mısra 2). [āb-ı kāfūr, -]*

āb-ı kevser: *Cennette bulunduğuna ve içenin bir daha susuzluk çekmeyeceğine inanılan kutsal su.*

1. Görür cennet-ṣıfat bir tāze gül-şen
Aḳar şu **āb-ı kevşer** bigi rūşen *(Mesnevi 38, Mısra 118). [āb-ı kevşer, -]*

āb-ı pāk: *Temiz su.*

1. Çü incü aşlı **āb-ı pākdendür**
Bulur toz ol kim ister ḫākdendür *(Mesnevi 155, Mısra 71). [āb-ı pākdendür, -den, -dür]*

āb-ı revān: *Akarsu, ırmak.*

1. Uzaḳ düşdükçe ol **āb-ı revāndan**
   Dökerdi ḳan yaşın el yurdı cāndan *(Mesnevi 41, Mısra 5). [āb-ı revāndan, -dan]*
2. Virdi başara ʿārızı bir resme cilā kim
   Kim baḳsa görür naḳşını ṣan **āb-ı revāndur** *(Gazel 2, Mısra 12). [āb-ı revāndur, -dur]*

āb-ı revān: *Akarsu, ırmak II çokça dökülen gözyaşı.*

1. Göller itdi yolları **āb-ı revānından** gözüm
   Gülsin iy serv-i revān soldurmasun gil gitme gel *(Gazel 14, Mısra 7). [āb-ı revānından, -ı, -n, -dan]*

āb-ı revāne: *Akarsu, ırmak.[3]*

1. Yöresi sebze vü **āb-ı revāne**
   Pıñar ü bāġ ü ḥavż-ı ḫusrevāne *(Mesnevi 18, Mısra 17). [āb-ı revāne, -]*
2. Çemenler çevresi **āb-ı revāne**
   Bıñar u çeşme ḥavż-ı ḫusrevāne *(Mesnevi 61, Mısra 87). [āb-ı revāne, -]*

āb-ı rū: *Yüz suyu II şeref, haysiyet.*

1. Eger-çi ṣubḥ-ı ṣādıḳdur yüzünden ister **āb-ı rū**
   Degüldür çeşmesi çün ter ne ḥāṣıl ḳurı daʿvādan *(Gazel 7, Mısra 9). [āb-ı rū, -]*

āb-ı rūşenāyī: *Parlak, ışıklı su II ölümsüzlük suyu, abıhayat*

1. Ṣuvardı geldi **āb-ı rūşenāyī**
   Ḳamu bīgāneyi vü āşnāyi *(Mesnevi 31, Mısra 3). [āb-ı rūşenāyī, -]*
2. Bulan luṭfuñ ṣuyından āşnāyī
   Bulur ẓulmetde **āb-ı rūşenāyī** *(Mesnevi 35, Mısra 12). [āb-ı rūşenāyī, -]*

āb-ı zemzem: *Zemzem suyu.*

1. Cennet yüzüñe baḳsa bula ṣafāyı Kaʿbe
   Kevs̱er lebüñi sizse cūş ide **āb-ı Zemzem** *(Kaside 4, Mısra 62). [āb-ı zemzem, -]*

āb-ı zindegānī: *Hayat veren su, ölümsüzlük suyu, abıhayat.[5]*

1. Ḳılıcı ṣuyı ṣunsa nūş-ı cānı
   Bulur ölmişler **āb-ı zindegānī** *(Mesnevi 14, Mısra 36). [āb-ı zindegānī, -]*
2. Ḳaçan başdan aşa eyler ziyānı
   Ve eger ḫōd ola **āb-ı zindegānī** *(Mesnevi 90, Mısra 42). [āb-ı zindegānī, -]*

ʿabīr: *Ak sandal kökü, sünbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri ve misk karıştırılarak yapılan güzel koku.*

1. Tenin göz-yaşları birle yudılar
   ʿ**Abīr** ü ʿanber üstine ḳodılar *(Mesnevi 129, Mısra 70). [ʿabīr,]*
2. Girü yüz elli micmer-dār-ı dil-keş
   Ururlardı ʿ**abīr** ü ʿūda āteş *(Mesnevi 144, Mısra 66). [ʿabīr,]*

ʿabīr-i ter: *Taze, hoş koku.*

1. Bulutlar sebzeye gevher saçardı
   Havā yire ʿ**abīr-i ter** saçardı *(Mesnevi 22, Mısra 14). [ʿabīr-i ter, -]*

ābnūs: *Abanoz denilen sert, siyah ve dayanıklı ağaç.*

1. Ṣanasın **ābnūsa** urnadı ʿāc
   Ve-yā-ḫūd nīle ġarḳ idi sifīdāc *(Mesnevi 36, Mısra 37). [ābnūsa, -a]*

ābnūs: *Abanoz denilen sert, siyah ve dayanıklı ağaç II karanlık, gece.*

1. Seḥer-geh ki **ābnūsı** maḥv ider ʿāc
   Ḳazınup dūre yazıldı sifīdāc *(Mesnevi 27, Mısra 11). [ābnūsı, -ı]*

ābū-yı hey hey: *"Vay canına, çok şaşılacak şey" anlamında kullanılan bir söz.*

1. Didi **ābū-yı hey hey** bu yaman it
   Ne ṭoñuzdur ki ḳaytarmaz tümen it *(Mesnevi 49, Mısra 9). [ābū-yı hey hey, -]*

ac: *Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.[9]*

1. Oġul didārına ol resme muḥtāc
   Ki ṣuya teşne aş ü etmege **ac** *(Mesnevi 16, Mısra 44). [ac,]*

ac: *Yoksul, muhtaç, fakir kimse.[3]*

1. Ölümi yig görür ʿārı olan **ac**
   El açmaḳdan ḫasīse ḫʿār u muḥtāc *(Mesnevi 155, Mısra 69). [ac,]*

ac/aç: *Gözü doymaz, haris (kimse).*

1. ʿArab **açdur** degül ḳaṣdı imāret
   Murādı sīm ü zerdür nehb ü ġāret *(Mesnevi 46, Mısra 69). [açdur, -dur]*

ʿāc: *Fildişi.*

1. Şanasın ābnūsa urnadı ʿ**āc**
Ve-yā-ḫūd nīle ġarḳ idi sifīdāc *(Mesnevi 36, Mısra 37). [ʿāc,]*

ʿāc: *Fildişi II sabah, aydınlık.[2]*

1. Seḥer-geh ki ābnūsı maḥv ider ʿ**āc**
Ḳazınup dūre yazıldı sifīdāc *(Mesnevi 27, Mısra 11). [ʿāc,]*

ac ü muhtac: *Aç ve yoksul (kimse).[2][İkileme]*

1. Kerem deryāsı bī-pāyān ü mevvāc
Nite maḥrūm ola her **ac ü muḥtāc** *(Mesnevi 11, Mısra 24). [ac ü muḥtāc, -]*

ac geç-: *Aç kalmak, bir üzüntü sebebiyle yiyemez, içemez duruma gelmek, iştahı kesilmek.[Deyim]*

1. Ḳatı ḳızlıḳda Mışr içinde Yūsüf
Geçerdi ac idüp ḫalḳa teessüf *(Mesnevi 15, Mısra 140). [ac geçerdi, -er, -di]*

ac ḳurt bigi: *Büyük bir istekle. [Deyim]*

1. Açup **ac ḳurt bigi** aġız u kelle
Ḳoyun bigi ḳovardı gelle gelle *(Mesnevi 48, Mısra 89). [ac ḳurt bigi, -]*

ac kıl-: *Aç bırakmak.*

1. İlāhī ṣabrum aġzın **ac ḳılma**
Ġanīsin ġayrüñe muḥtāc ḳılma *(Mesnevi 11, Mısra 97). [ac ḳılma, -ma]*

ʿacāʾib: *Garip, tuhaf; hayret verici (şey).[3]*

1. Öküş gördüm ʿ**acāʾib** dehr içinde
Delim devr eyledüm her şehr içinde *(Mesnevi 22, Mısra 57). [ʿacāʾib,]*

ʿacāʾib-dīde: *Görmüş geçirmiş, tecrübeli kişi.*

1. ʿ**Acāʾib-dīde** vü kār-āzmūde
Güzīde ḳavli vü fiʿli sütūde *(Mesnevi 22, Mısra 25). [ʿacāʾib-dīde,]*

ʿacāyib: *Garip, tuhaf, şaşırtıcı (şey).*

1. Ol ortalıḳda bī-ḥaddür merātib
Ki bulur fikr iden dürlü ʿ**acāyib** *(Mesnevi 184, Mısra 84). [ʿacāyib,]*

ʿaceb: *Garip, acayip, tuhaf, şaşırtıcı. [sıfat] [6]*

1. Velī var āḫurında bir ʿ**aceb** at
Ki ider ḥamlesi şāhīni şeh māt *(Mesnevi 23, Mısra 31). [ʿaceb,]*

ʿaceb: *Acaba. Merak, şüphe ve tereddüt bildiren soru zarfı.[6]*

1. Velī bu ḳapu yapmaġa sebeb ne
Ḫaṭāmuz gerçi çoḳ şimdi ʿ**aceb** ne *(Mesnevi 147, Mısra 28). [ʿaceb,]*

ʿaceb: *Nasıl da, öyle bir.[4]*

1. ʿ**Aceb** çevgān ki urur her seḥer çīn
Bir altun ṭūp ile biñ gūy-ı sīmīn *(Mesnevi 59, Mısra 3). [ʿaceb,]*

ʿaceb bu: *Garip şeydir, tuhaftır ki.[4]*

1. Gözi tīr atmadın u zülfi zencīr
ʿ**Aceb bu** bir ḫaberden ḳıldı naḫcīr *(Mesnevi 85, Mısra 6). [ʿaceb,]*

ʿaceb bu ki: *Asıl tuhaf olan budur ki.[2]*

1. Tenini yur iken ol çeşme-i nūr
ʿ**Aceb bu ki** ider idi çeşmeyi nūr *(Mesnevi 36, Mısra 46). [ʿaceb bu ki, -]*

ʿaceb mi: *Tuhaf mı, şaşılır mı (Şaşılmaz).[18]*

1. ʿ**Aceb mi** sāyemüze yüz sürerse ḫayme-i māh
Çü āftāb-ı cihān irdi sāye-bānūmuza *(Gazel 4, Mısra 3). [ʿaceb mi, -]*

ʿaceb ol-: *Şaşırtmak, hayrette bırakmak.*

1. Ḥālüm ʿ**aceb oldı** buʾl-ʿacebden
Sāḳī ṣunu-vir ṣarāb-ı ʿünnāb *(Terci-bend 1, Mısra 128). [ʿaceb oldı, -dı]*

ʿaceb oldur ki: *"Şaşılacak şeydir ki" anlamında söz grubu.*

1. ʿ**Aceb oldur ki** her ḳanda ṣaçıldı
Reyāḥīn bitdi vü güller açıldı *(Mesnevi 29, Mısra 5). [ʿaceb oldur ki, -]*

ʿaceble-: *Şaşırmak, şaşkınlığa düşmek, tuhaf karşılamak.[3]*

1. ʿ**Acebler** şāhuñ ilçisi bu ḥāli
Bulımaz ḳılca kāl içün mecāli *(Mesnevi 123, Mısra 1). [ʿacebler, -r]*

ʿacem: *İran ülkesi.*

1. Çü gösterdi Arabde ḥadd-i gülnār
Yanar iken ʿ**Acemde** oldı kül nār *(Mesnevi 12, Mısra 114). [ʿacemde, -de]*

ʿacem: *İranlı, İran ahalisinden olan.[11]*

1. ʿ**Acemden** yüz tutan Pervīz şāha
İrişmiş vü ḳarışmışdı sipāha *(Mesnevi 99, Mısra 19). [ʿacemden, -den]*

ʿacem mülki: *İran ülkesi.*

1. Şehāne kerr ü ferr ü şevket ile
ʿ**Acem mülkine** irdi heybet ile *(Mesnevi 97, Mısra 4). [ʿacem mülkine, -ne]*

acı: *Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü olan.[7]*

1. Vaṣlı balı tatlusı eyle itmiş idi bī-ḫaber
Kim ne **acıymış** bela-yı furḳaṭını bilmedüm *(Gazel 12, Mısra 14). [acıymış, -y, -mış]*

acı: *Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı.[7]*

1. Aġaç yayı bigi arḳası baġrı
Acı ḳavun bigi pür-zeḫr saġrı *(Mesnevi 170, Mısra 60). [acı,]*
2. Miyāne sīb ü şeftālū aġacı
Ki kimi tatlu olur kimi **acı** *(Mesnevi 184, Mısra 46). [acı,]*

acı: *Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü; keder, elem.*

1. Bulısarsın bedel zırnīḫden zer
Bu dört **acı** yirine dört gevher *(Mesnevi 21, Mısra 38). [acı,]*

acı: *Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap. II. Aşk acısı*

1. Nice Şīrīnüñ **acısın** ḳılam nūş
Uram bir tatlu sözine daḫı gūş *(Mesnevi 153, Mısra 89). [acısın, -s, -ın]*

acı-: *Eziyet görmek, canı yanmak.*

1. Budur dördünci kim ekşi ḳoruḳdan
Gidüp ṭatlu ḳuluñ **acımaduñ** sen *(Mesnevi 21, Mısra 34). [acımaduñ, -ma, -du, -ñ]*

acı gör-: *-dAn kötülük görmek, kötü muameleye maruz kalmak.*

1. Didi bizden ne **acı gördi** Şīrīn
Ki ider āferīn yirine nefrīn *(Mesnevi 146, Mısra 27). [acı gördi, -di]*

acı söz: *Kişinin onuruna dokunan, gönlünü inciten kırıcı söz.[3]*

1. Çü Şīrīn işidür bu **acı sözi**
Yanup acıdı içi ṭoldı gözi *(Mesnevi 106, Mısra 45). [acı sözi, -i]*

acı ṭatlu: *Yaşamın zor ya da güzel yanlarını ifade için kullanılan bir söz, şöyle böyle. [İkileme]*

1. Cihān görmiş cihānda eyü yatlu
Delim ṭatmış zamanda **acı ṭatlu** *(Mesnevi 22, Mısra 28). [acı ṭatlu, -]*

acılık: *Zorluk, eziyet, acı veren durum.*

1. Ḳo dünyā balına yaġmacılığı
Ki olur tatlulıġuñ **acılığı** *(Mesnevi 109, Mısra 90). [acılığı, -ı]*

acılu aş: *Acı yemek II safra sıvısı.*

1. Müheyyā oldı türşī çehrelerden
Dökilür **acılu aş** zehrelerden *(Mesnevi 97, Mısra 40). [acılu aş, -]*

ʿāciz: *Güçsüz, zayıf, yetersiz.*

1. Meger güftār-ı Şīrīndür şeker-rīz
Ki ʿ**ācizdür** cevāba cān-ı Pervīz *(Mesnevi 160, Mısra 38). [ʿācizdür, -dür]*

ʿāciz kal-: *Gücü yetmemek; çaresiz duruma düşmek.[Deyim][4]*

1. Vʿeger ʿ**āciz ḳalursañ** ḥāżıram ben
Ṣuyuñca her işiñe nāẓıram ben *(Mesnevi 47, Mısra 25). [ʿāciz ḳalursañ, -ur, -sa, -ñ]*

ʿāciz ḳıl-: *Bir şeyi yapamaz duruma getirmek.*

1. Çü ʿ**āciz ḳıldı** bu çerḫ-i zirih-çīn
suya şaldı siper nīlūfer-āyīn *(Mesnevi 18, Mısra 31). [ʿāciz ḳıldı, -dı]*

ʿāciz kıl-: *Zavallı, çaresiz bir duruma düşürmek.*

1. Benüm tek ḳatı yüzlü var mı hergiz
Ki **ḳıldum** tağı nālān taşı ʿ**āciz** *(Mesnevi 126, Mısra 116). [ʿāciz ḳıldum, -du, -m]*

ʿāciz ol-: *Aciz kalmak, çaresiz bir duruma düşmek.*

1. İşinde ʿ**āciz oldı** virdi inṣāf
Ki vay ol derde kim Ḥaḳ kılmaya ṣāf *(Mesnevi 54, Mısra 43). [ʿāciz oldı, -dı]*

ʿāciz ü denk ḳal-: *Çaresiz ve şaşkın bir hâle düşmek. [İkileme, Deyim]*

1. Aralıḳ yirde **ḳaldı** ʿ**āciz ü denk**
Bilimez ḳankısiyle eyleye cenk *(Mesnevi 46, Mısra 53). [ʿāciz ü denk ḳaldı, -dı]*

ʿāciz ü ḫʷār ḳal-: *Zavallı, güçsüz, değersiz, hakir duruma düşmek [İkileme, Deyim][2]*

1. Eger ol aşdan olaydum ṭabaḳ-ḫʷār
Bu işde **ḳalmayaydum** ʿ**āciz ü ḫʷār** *(Mesnevi 38, Mısra 248). [ʿāciz ü ḫʷār ḳalmayaydum, -ma, -y, -a, -y, -du, -m]*

ʿacūze: *Yaşlı kadın, kocakarı.*

1. Bulurlar bir ʿ**acūze** ehl-i telbīs
Ki mekri andan ögrenürdi iblīs *(Mesnevi 129, Mısra 35). [ʿacūze,]*

ʿacz: *Zayıflık, güçsüzlük.*

1. Olundı gerçi yoḳdur istitaʿat
Ḳusūr u ʿ**acz** ile ol ḥükme itāʿat *(Mesnevi 11, Mısra 4). [ʿacz,]*
2. Çü ʿāciz ḳala dir ol Ḳādir-i pāk
Ḳıluñ idrākden ʿ**āczine** idrāk *(Mesnevi 173, Mısra 18). [ʿāczine, -i, -ne]*

aç-: *(Bir şeyi) kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak.[38]*

1. Çü bismillāhdur her fetḥe miftāḥ
Fütūḥ ebvābın **açar** dinse fettāḥ *(Mesnevi 2, Mısra 2). [açar, -ar]*
2. Oḳ ile ḳıl **açar** idi girihden
Ḳapardı ḫalḳa nīzeyle zirihden *(Mesnevi 17, Mısra 69). [açar, -ar]*

aç-: *Açığa vurmak, meydana koymak.*

1. Dünegün alduġ idi bugün **açdı**
Bize gösterdi yine aldı ḳaçdı *(Mesnevi 28, Mısra 47). [açdı, -dı]*

aç ḳal-: *Karnını doyuramamak.[Deyim]*

1. Şu deñlü kellelerden yıġdılar çaç
Ki yıllar **ḳalmadı** kuş dāneye **aç** *(Mesnevi 99, Mısra 80). [aç ḳalmadı, -ma, -dı]*

açıklık: *Açık olma durumu, aleniyet.*

1. Açıḳlıġ ile ʿışḳa perde birdür
Hemīşe ʿışḳ derdi perde-dirdür *(Mesnevi 58, Mısra 11). [açıḳlıġ,]*

açıl-: *(Ağaç için) çiçeklenmek, (çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak.[8]*

1. Henūz **açılmadın** baġumda bir gül
Budaġum ḫışmuñ odı ḳılmasun kül *(Mesnevi 20, Mısra 35). [açılmadın, -madın]*
2. Ne sebze kim saçı müşki saçıldı
Benefşe ḳoḳdı vü reyḥān **açıldı** *(Mesnevi 27, Mısra 46). [açıldı, -dı]*

açıl-: *Açık hâle gelmek, ortaya çıkmak.*

1. Pes irdi iḳtiżā-yı ḥikmet-ullāh
Sudan yirüñ **açıldı** rubʿı nā-gāh *(Mesnevi 184, Mısra 8). [açıldı, -dı]*

açıl-: *Ortaya çıkmak, bilinmek, ifşa olmak.*

1. Ola kim ire afet ḳurtulavuz
Açılmadın bu fitne örtilevüz *(Mesnevi 40, Mısra 80). [açılmadın, -madın]*
2. Bes ola bu şeker-gün zehri saçmaḳ
Daḫı yiter **açılmış** rāzı açmaḳ *(Mesnevi 150, Mısra 12). [açılmış, -mış]*

açıl-: *Açık hâle gelmek II içini dökmek, derdini paylaşmak.*

1. **Açılur** bunlaruñla āşkāre
İder baġrın nihānī pāre pāre *(Mesnevi 39, Mısra 87). [açılur, -ur]*

açıl-: *Açık hâle gelmek II sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak.*

1. **Açılursa** sebelden nūr-ı bīniş
Görine sırr-ı naḳş-ı āferīniş *(Mesnevi 10, Mısra 7). [açılursa, -ur, -sa]*

açıl-: *Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek.[3]*

1. Ayaġumda turaġum ne **açılur**
   Ne bu bāġ ile ol bāġa uçılur *(Mesnevi 101, Mısra 47). [açılur, -ur]*

açıl-: *(Çiçek için) büyüyüp gonca hâlinden çıkmak, açmak ll sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak. [3]*

1. Diyince bu sözi Şīrīn-i gül-ruḫ
   Açıldı lāle-veş Şāvūr-ı ferruḫ *(Mesnevi 116, Mısra 26). [açıldı, -dı]*

açuġ: *Açık, şen, mutlu.*

1. Çü gönlüñ **açuġ** u cānuñ ṣafādur
   Ḳapuñuz baġlu olmaḳ ne revādur *(Mesnevi 147, Mısra 29). [açuġ,]*

açuk: *Kapalı, örtülü, bağlı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış.*

1. **Açuḳ** gönli gözi ḳapusı beste
   Dürüst āyīni vü ʿahdi şikeste *(Mesnevi 160, Mısra 13). [açuḳ,]*

açuḳ: *Çıplak, tüysüz.*

1. **Açuḳ** ḳalmış gözi kirpük dökilmiş
   Belālar başına yük yük dökilmiş *(Mesnevi 170, Mısra 65). [açuḳ,]*

ad: *Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam. [73]*

1. Sālib ehlinde key bulmış ṣalābet
   Mehīn Bānū **adı** vü pür mehābet *(Mesnevi 22, Mısra 72). [adı, -ı]*

ad: *Herkesçe bilinme, tanınma durumu, şöhret, şan.[9]*

1. Yile virdi nice ivenler **adı**
   Niceler ṣabr idüp buldı murādı *(Mesnevi 103, Mısra 23). [adı, -ı]*

ʿad: *Sayı, sayma.*

1. Senāsından kimüñ ḥaddidurur **ʿad**
   Ki lā uḥṣi senāen didi Aḥmed *(Mesnevi 2, Mısra 103). [ʿad,]*

ad bul-: *İsim, ad elde etmek II varlık hâlini almak, yaratılmak.[Deyim]*

1. Belī anuñla **buldı** ʿālem **adı**
   Cihāndan ḥaḳḳuñ ol cāndur murādı *(Mesnevi 12, Mısra 27). [adı buldı, -dı]*

ad çıkar-: *Meşhur olmak, adından söz ettirmek. [Deyim][2]*

1. Sen ol **adı çıḳar** ki ṣorsa kişi
   Dine yatlulıġa eylükdür işi *(Mesnevi 96, Mısra 103). [adı çıḳar, -]*
2. Çi-ger ḫōşdur kişi sürmek murādı
   Daḥı ḫōşdur **çıḳarmaḳ** yaḫşı **adı** *(Mesnevi 90, Mısra 22). [adı çıḳarmaḳ, -maḳ]*

ad ko-: *Ad vermek, isim koymak.[Deyim][3]*

1. Cemʿ eyleyüp cemiʿ-i kemālātı luṭf-ı Rab
   Bir ẕāt-ı ekmel içre **adın ḳodı** Muṣṭafā *(Kaside 3, Mısra 32). [ad ḳodı, -dı]*

ad ur-: *Ad koymak, adlandırmak.[Deyim]*

1. Çü ḫusrevlik nişānın tīz ururlar
   Adını Ḫusrev-i Pervīz **ururlar** *(Mesnevi 16, Mısra 68). [ad ururlar, -ur, -lar]*
2. Ḳamusın ḳabż idüp Ḫusrev ötürmiş
   Adın ol gencüñ **urmış** yil-getürmiş *(Mesnevi 166, Mısra 26). [adın urmış, -mış]*

aʿdā: *Düşmanlar II rakipler.*

1. Yolum kuhsār u deryā merkebüm leng
   Yörem aġyār u **aʿdā** mehrebüm teng *(Mesnevi 1, Mısra 16). [aʿdā,]*
2. İder bu resme dört **aʿdāyı** terkīb
   Ki toġar bunca biñ biñ vaż̇ʿ-ı tertīb *(Mesnevi 183, Mısra 5). [aʿdāyı, -yı]*

ada: *Her tarafı su ile çevrilmiş kara parçası.*

1. Ki yaʿnī ilteler bir berk **adaya**
   Özi ardınca vara ol araya *(Mesnevi 166, Mısra 21). [adaya, -ya]*

aʿdād: *Adetler, sayılar.*

1. Ki ger ʿadd ola bir nevʿinde efrād
   Sayılmaz biñ olursa ʿömr **aʿdād** *(Mesnevi 184, Mısra 34). [aʿdād,]*

ʿadd ol-: *Sayılmak, hesaplanmak.*

1. Ki ger ʿ**add ola** bir nevʿinde efrād
   Sayılmaz biñ olursa ʿömr aʿdād *(Mesnevi 184, Mısra 33). [ʿadd ola, -a]*

ādem: *Hz. Âdem, ilk insan, ilk peygamber.[7]*

1. Ḫırmenüñden ki enbiyā vü evliyādür ḫūşe-çīn
   Ādem o umar dāne-i gendüm Ḫalil-ullāh ʿades *(Kaside 1, Mısra 20). [ādem,]*
2. Ṣafiyy-ullāh **Ādem** ṣaffetiyçün
   Neciyy-ullāh Nuḥuñ daʿvetiyçün *(Mesnevi 11, Mısra 167). [ādem,]*

ādem: *Hz. Adem, ilk insan, ilk peygamber. II. insan.*

1. Bir avuç āb u gilden bunca ʿālem
   Ḳamu cemʿ olup oldı adı **Ādem** *(Mesnevi 184, Mısra 162). [ādem,]*

ādem: *İnsan, insanoğlu, kişi.[56]*

1. Ġamdan ḳan ağladuġum ʿayb itme ki olmaz eksük
   ʿIşḳa uyıcaḳ **ādem** gönülde gözde hem dem *(Kaside 4, Mısra 56). [ādem,]*
2. Ki seyr itdükçe ʿālem ḫurrem olsun
   Nedīmi olan **ādem** ḫoşdem olsun *(Mesnevi 1, Mısra 44). [ādem,]*

ādem: *İnsan II asker.*

1. Ol artuḳ cemʿden ḳurtılmadı kem
   Meġer Behrām ile bir nice **ādem** *(Mesnevi 99, Mısra 82). [ādem,]*

ādem: *Erkek, adam.*

1. Ḳapu bağlamaġ işi hem revādur
   Ki ser-mest **ādeme** varmaḳ ḥaṭādur *(Mesnevi 148, Mısra 32). [ādeme, -e]*

ʿadem: *Yokluk.[3]*

1. ʿĀlem ki öñi soñı ʿ**ademdür**
   Bildüñse bu remzi vir ṭalāḳı *(Terci-bend 1, Mısra 75). [ʿademdür, -dür]*

ādem-i maʿnā: *Mana insanı (Beyitte bu ifadenin, tarikat büyükleri tarafından "Allah'ın ilk yarattığı varlık olarak akıl"ı karşılamak üzere kullanıldığı söylenilmektedir).*

1. Meşāyiḫ **ādem-i maʿnā** oḳurlar
   Demine nefḥa-i ʿĪsā oḳurlar *(Mesnevi 175, Mısra 23). [ādem-i maʿnā, -]*

ādem eyle-: *İnsan yaratmak, insan hâline getirmek.*

1. Ḳarar dūd ü buḫārı ʿālem eyler
   Urur topraġa bir dem **ādem eyler** *(Mesnevi 2, Mısra 39). [ādem eyler, -r]*

ādem gili: *İnsanoğlunun yaratıldığı çamur, balçık.*

1. Tozı ʿālem gözinüñ tūtiyāsı
   Dili **ādem gilinüñ** kīmyāsı *(Mesnevi 12, Mısra 20). [ādem gilinüñ, -nüñ]*

ādem şal-: *Adam salmak, bir kişiyi belirli bir işi halletmek üzere bir yere göndermek.[Deyim] [2]*

1. Eger **ādem şalar** ise aña şāh
   Bu ḳulı eylesün vaḳtinden āgāh *(Mesnevi 44, Mısra 45). [ādem şalar, -ar]*

ādem ü men dünehū: *Âdem ve ondan sonra gelenler (peygamberler). "Âdem ile bütün peygamberler, benim ardımda ve sancağımın altındadır" manasındaki hadis-i şerif.[Hadis]*

1. Taḫt-ül-livāña **ādem ü men dünehū** muṭīʿ
   Faḫr anlara ki eylediler saña iḳtidā *(Kaside 3, Mısra 17). [ādem ü men dünehū, -]*

ādemī: *İnsan, insanoğlu, kişi.[5]*

1. Bu yirde bir mühendis vardur üstād
   Hüner-mend **ādemīdür** adı Ferhād *(Mesnevi 116, Mısra 34). [ādemīdür, -dür]*
2. Çü yoḳ hiç **ādemīden** ḫavf u vehmi
   Urur kime dilerse ḫaşm ü zaḫmı *(Mesnevi 185, Mısra 91). [ādemīden, -den]*

ādemī: *İnsan, âdemoğlu II İlahi sırlara vakıf idrak sahibi kimse.*

1. Çü vaḳt irdi didi şāhā demidür
   Bilür vaḳt ü demi ol ki **ādemīdür** *(Mesnevi 99, Mısra 48). [ādemīdür, -dür]*

ādemī: *İnsan, kişi II asker.*

1. Şu deñlü **ādemī** olmışdı bī-cān
   Ki götürdi eti vü gövdeyi ḳan *(Mesnevi 99, Mısra 37). [ādemī,]*

ādemī-zād: *İnsanoğlu.[3]*

1. Degülven ḳayġudan çün bir dem āzād
   Baña ne şād ise her **ādemī-zād** *(Mesnevi 126, Mısra 148). [ādemī-zād,]*
2. Ne gül kim ḳoḳmaz anı **ādemī-zād**
   Ḫazān vaḳti irişdükde alur bād *(Mesnevi 161, Mısra 59). [ādemī-zād,]*

ʿades: *Mercimek.*

1. Ḫırmenüñden ki enbiyā vü evliyādür ḫūşe-çīn
   Ādem o umar dāne-i gendüm Ḫalil-ullāh **ʿades** *(Kaside 1, Mısra 20). [ʿades,]*

ʿādet: *Alışılmış şey, gelenek.[3]*

1. Gül olmaz ḫārsuz **ʿādet** hemīndür
   Zer ü gevher kilīdi āhenīndür *(Mesnevi 156, Mısra 13). [ʿādet,]*
2. Bu idi anda **ʿādet** gāh ü bīgāh
   Ki her kime zihī lafẓın dise şāh *(Mesnevi 113, Mısra 15). [ʿādet,]*

ʿādet idin-: *Bir şeyi yapmayı huy ve alışkanlık hâline getirmek. [Deyim]*

1. Kiçiden eyle **idinmişdi ʿādet**
   Ki süd içerdi ol ehl-i saʿādet *(Mesnevi 116, Mısra 3). [ʿādet idinmişdi, -miş, -di]*

ʿādet ol-: *Alışkanlık hâline gelmek, sürekliliğe sahip olmak. [3]*

1. Belī maʿşūḳa ger nāz **oldı ʿādet**
   Tutar ʿāşıḳ daḫı fi'l-cümle naḫvet *(Mesnevi 134, Mısra 87). [ʿādet oldı, -dı]*

ʿādet tut-: *Gelenekleri uygulamak, ritüelleri yerine getirmek. [Deyim]*

1. Hemān **ʿādet tutupdur** bu vilāyet
   Ki olur her nihāda bir nihāyet *(Mesnevi 105, Mısra 5). [ʿādet tutupdur, -up, -dur]*

adı ʿavret: *Adı sözde "kadın"; ama gerçekte kadın gibi davranmayan, bir kadından daha fazlasını yapan anlamında bir ifade.*

1. Bir arşın biz ile ben **adı ʿavret**
   Biñ erden yigrek itmedüm mi ġayret *(Mesnevi 133, Mısra 85). [adı ʿavret, -]*

adı çık-: *Anılmak, tanınmak, meşhur olmak. [Deyim]*

1. Çü şīrīnlig ile **çıḳmışdur adum**
   Ḳayırmaz telḫ olursa sözde tadum *(Mesnevi 154, Mısra 77). [adum çıḳmışdur, -mış, -dur]*

adı ol-: *İsmi, lakabı hâline gelmek.*

1. ʿAceb mi **olsa adı** naḥs-ı aşġar
   Ki ḫūnīdür ü seffāk ü dil-āver *(Mesnevi 181, Mısra 15). [adı olsa, -sa]*

adı rūşen ol-: Ünü herkesçe bilinmek ve her yerden duyulmak *[Deyim]*

1. Sādıḳlıġ ile **adı** ʿālemde **rūşen oldı**
   Mihrüñ ḥavāsı içre uralı ṣubḥ-dem dem *(Kaside 4, Mısra 11). [adı rūşen oldı, -dı]*

adım: *Bir ayak atışıyla alınan ve uzunluğu yaklaşık 75 santimetre olan mesafe.*

1. Ne oġul yardım iderdi ne ata
   On **adım** yirden atılurdı ata *(Mesnevi 127, Mısra 34). [adım, -]*

adım: *Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri.*

1. Atı naʿlın felek-vār idinüp tāc
   Her **adımda** bulurdı ḳadr-i miʿrāc *(Mesnevi 128, Mısra 20). [adımda, -da]*

adım at-: *Yürümek için ayağını öne doğru uzatıp basmak. [Deyim]*

1. Ne **adım** kim **adardı** rahş-ı Gülgūn
   Nişār eylerler idi dürr-i meknūn *(Mesnevi 169, Mısra 37). [adım adardı, -ar, -dı]*

adın añ-: *Birinden, bir şeyden söz etmek. [Deyim]*

1. Ki ger Şīrīne virürseñ murādın
   Degül gülmek daḫı **añarsañ adın** *(Mesnevi 114, Mısra 58). [adın añarsañ, -ar, -sa, -ñ]*

adın … eyle-: *Bir işin gerçek sebebini gizleyerek, onu başka bir şey ile ilgili göstermek. [Deyim]*

1. Av **adın eyleyüp** ṭaġ aşduġını
   Atasından üşenüp ḳaçduġını *(Mesnevi 40, Mısra 5). [adın eyleyüp, -y, -üp]*

adıñ ... it-: *Adını ... etmek; ... olarak tanınmak, ünlenmek.[Deyim]*

1. Kuş iseñ n'ola şehbāz **itme aduñ**
   Şu yire ḳonma kim sına ḳanaduñ *(Mesnevi 109, Mısra 99). [aduñ ... itme, -me]*

adın pāk eyle-: *Adını temize çıkarmak. Kötü şöhretinden ya da bir suçlamadan kurtulmak, aklanmak. [Deyim]*

1. Gözeden kişi nefsīnüñ murādın
   Nite **pāk eyleye** dillerde **adın** *(Mesnevi 133, Mısra 222). [adın pāk eyleye, -y, -e]*

adına: *Bir şeyin veya kimsenin namına, yalnızca ona mahsus.[3]*

1. Ururlar Ḫusrevüñ **adına** sikke
   Düşürürler şehi vü şehri şekke *(Mesnevi 38, Mısra 41). [adına,]*

adına ḫāme ḳaz-: *Mezar taşı yaz(ıl)mak. Ölen bir kimsenin gömüldüğü mezara, o kişiye ait kimlik bilgileri, dua vb. yazılar kazınmış olan bir taş yerleştirilir. Eskiden bu yazılar hakkaklar tarafından kalem ile yazılırmış. Bu ifadeyle Şeyhi'nin öldüğü ifade edilmektedir.*

1. Anuñ da yazdılar ʿazline nāme
   Anuñ da **ḳazdılar adına ḫāme**

ʿadl: *Adalet, doğruluk.[27]*

1. Taʿmīr-i mülke ʿ**adlüñ** reşk-i revān-ı Kisrā
   İḥyā-yı dīne ḥükmüñ nuṭḳ-ı Mesīḥ-i Meryem *(Kaside 4, Mısra 23). [ʿadlüñ, -ün]*

ʿadl it-: *Adalet göstermek.*

1. Naʿīmā luṭfuñ ile faẕl iderseñ
   Dirīġā fiʿle göre ʿ**adl iderseñ** *(Mesnevi 11, Mısra 116). [ʿadl iderseñ, -er, -se, -ñ]*

ʿadl kıl-: *Adaleti sağlamak.*

1. Çü bir dem ʿ**adl ḳıla** şāh-ı ʿādil
   Olur yıllıḳ ʿibādāta muḳābil *(Mesnevi 15, Mısra 75). [ʿadl ḳıla, -a]*

ʿadl ü dād vir-: *Âdil ve doğru olmak, adalet ve doğrulukla hareket etmek.[İkileme, Deyim]*

1. **Virür** inṣāf ile ol ʿ**adl ü dādı**
   Ki ṭoldı ile eylük şehre şādi *(Mesnevi 106, Mısra 15). [ʿadl ü dādı virür, -ür]*

ʿadl ü dād ḳıl-: *Adalet ve doğrulukla hareket etmek. [İkileme]*

1. Oturdı taḫta **ḳıldı** ʿ**adl ü dādı**
   Cihān eṭrāfı toldı ʿayş u şādī *(Mesnevi 164, Mısra 9). [ʿadl ü dādı ḳıldı, -dı]*

ʿadl ü ihsān it-: *Adaletle ve iyilikle muamele etmek. [İkileme]*

1. Ḳoyuna itdügiyçün ʿadl ü iḥsān
   Kelīm-ullāh olur çūbān-ı insān *(Mesnevi 15, Mısra 101). [ʿadl ü iḥsān itdügiyçün, -düg, -i, -y, -çün]*

ʿadl-i şāhī: *Padişahın adaleti.*

1. Saçıldı ʿāleme nūr-ı ilāhī
   Cihānı ḫurrem itdi ʿ**adl-i şāhī** *(Mesnevi 144, Mısra 6). [ʿadl-i şāhī, -]*

adlu: *Meşhur, nam salmış, ünlü.*

1. Biñ **adlu** pehlevān urmışdı Behrām
   Ki turmazdı birine Rüstem-i sām *(Mesnevi 49, Mısra 1). [adlu,]*

ʿadū: *Düşman II rakip. [5]*

1. ʿ**Adūmuz** Sāye Ḫān ḳalduḳda tenhā
   Ḳılalum ceng anuñla bi-muḥābā *(Mesnevi 46, Mısra 73). [ʿadūmuz, -muz]*

ʿadū-yı naḥs: *Uğursuz düşman.*

1. Pes andan iriserdür sāʿat-i saʿd
   Nuḥūsetdür ʿ**adū-yı naḥse** min-baʿd *(Mesnevi 97, Mısra 82). [ʿadū-yı naḥse, -e]*

āfāḳ: *Ufuklar.*

1. Ḳılur **āfāḳa** cilve bedr-i kāmil
   Çü devridür olur ʿālemde ʿāmil *(Mesnevi 70, Mısra 19). [āfāḳa, -a]*

āfāḳ: *Her yer, etraf II tüm dünya.[3]*

1. Elā iy sāḳī-i bāḳī ki mest eyledüñ **āfāḳı**
   N'ola bir cürʿa feyz itseñ bize luṭfuñ şarābından *(Gazel 26, Mısra 13). [āfāḳı, -ı]*
2. ʿArabdan ḳopısar bir server-i dīn
   Ki **āfāḳı** idiser nūrı aydın *(Mesnevi 95, Mısra 46). [āfāḳı, -ı]*

āfāḳ: *İnsanın kendi nefsi dışındaki gözle görülen bütün varlık âlemi.*

1. Çi-ger sūretde **āfāḳ** oldı aʿẓam
Velī maʿnāda insāndur mükerrem *(Mesnevi 184, Mısra 179). [āfāḳ,]*

āfāk-ı nefs: *İnsanın kendi nefsi dışındaki gözle görülen bütün varlık âlemi.*

1. İdicek ḥikmet ile fikr ʿāḳil
Bilür ki **āfāḳ-ı nefsedür** mümāṣīl *(Mesnevi 184, Mısra 178). [āfāḳ-ı nefsedür, -e, -dür]*

ʿ**afake'l-lāh:** *"Allah affetsin" anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Helāk itdüñ beni bāzūña ḳuvvet
ʿ**Afake'l-lāh** zihī luṭf u mürüvvet *(Mesnevi 151, Mısra 18). [ʿafake'l-lāh,]*

āfāt u ḫaṭar: *Belalar ve tehlikeler.[İkileme]*

1. Münezzeh ẕātı evṣaf-ı beşerden
Müberrā vaṣfı **āfāt u ḫaṭardan** *(Mesnevi 2, Mısra 79). [āfāt u ḫaṭardan, -dan]*

āfāt çek-: *Bela ve musibetlerle karşılaşmak, bunlara dayanmak zorunda kalmak.[Deyim]*

1. Ġamından ol ḳadar **çekmişdi āfāt**
Ki itmek diledi gine mükāfāt *(Mesnevi 135, Mısra 73). [āfāt çekmişdi, -miş, -di]*

āferīde: *Yaratılmış, mahlûk, yaratık.*

1. Serāser cismi cāndur **āferīde**
Muṣavver nūr līkin nūr-ı dīde *(Mesnevi 31, Mısra 203). [āferīde,]*

āferīn: *Takdir ve övgü sözü, aferin olsun.[4]*

1. Delü göñlüm herze-gūyına aṣā zülfüñ ḳılı
Ṣunduġınca yigrek urur **āferīn** çevgānına *(Gazel 27, Mısra 10). [āferīn,]*
2. Medāyin milki ḫālī anda Şīrīn
Cihāna **āferīn** eflāke taḥsīn *(Mesnevi 54, Mısra 6). [āferīn,]*

āferīn-bād: *Aferin olsun, tebrik olsun.[4]*

1. Girü cemʿ eyledi ʿaḳlın ol üstād
Duʿālar ḳılup eydür **āferīn-bād** *(Mesnevi 31, Mısra 66). [āferīn bād, -]*
2. Bu ḥikmet sözlerin şeh ḳıldı çün yād
Oturanlar didiler **āferīn-bād** *(Mesnevi 109, Mısra 116). [āferīn-bād, -]*

āferīn it-: *Tebrik etmek, beğenmek, takdir etmek. [4]*

1. Şeh **itdi āferīn** eydür zihī er
Ki işler buncılayın müşkīl işler *(Mesnevi 43, Mısra 119). [āferīn itdi, -di]*
2. Bu deñlu didi çü Behram-ı Çobīn
Şeh **itdi āferīn** vü ḳıldı taḥsīn *(Mesnevi 47, Mısra 50). [āferīn itdi, -di]*

āferīn ḳıl-: *Aferin diyerek tebrik etmek.*

1. Yüz urup **ḳıldı** ḳamu **āferīni**
Didiler māh olur mihrüñ ḳarīni *(Mesnevi 165, Mısra 31). [āferīni ḳıldı, -dı]*

āferīniş: *Yaratılmışlar, bütün mahluklar.*

1. Yüriyüp ʿāleme nakş-ı nigīni
İderdi **āferīniş** āferīni *(Mesnevi 100, Mısra 28). [āferīniş,]*

āfet: *Bela, musibet, felaket.[3]*

1. Ola kim ire **āfet** ḳurtulavuz
Açılmadın bu fitne örtilevüz *(Mesnevi 40, Mısra 79). [āfet,]*

āfet: *Aklı başından alan güzel, sevgili.*

1. Sizer Ḫusrev daḫı kim bu perī-veş
Ol **āfetdür** ki urur cānına āteş *(Mesnevi 57, Mısra 114). [āfetdür, -dür]*

āfet iriş-: *Başına kötü bir şey gelmek.[Deyim]*

1. Vʿeger Şebdīze **irişdiyse āfet**
İrüre ol güli Gülgūn selāmet *(Mesnevi 44, Mısra 53). [āfet irişdiyse, -di, -y, -se]*

āfet-i cān u ten: *Bedeni ve ruhu/gönlü yıkıma uğratan güzel, sevgili (Şîrîn).[İkileme]*

1. Sanurdum dōst ol ḫōd düşmen imiş
Degül cān **āfet-i cān u ten** imiş *(Mesnevi 155, Mısra 62). [āfet-i cān u ten, -]*

āfetī: *Belalı, musibetli.*

1. Eger-çi işlerüñ tuz leẕẕetidür
Girü ḥadden aşıcaḳ **āfetīdür** *(Mesnevi 109, Mısra 92). [āfetīdür, -ī, -dür]*

āftāb: *Güneş. [17]*

1. Köynürdi şevḳi tābına ḥüsninüñ **āftāb**
İtmese zülfi sāyesi luṭf ü ḥimāyeti *(Gazel 1, Mısra 3). [āftāb,]*
2. Didi ʿāḳiller iy şāh-ı cüvān-baḫt
Saña tāc **āftāb** u āsmān taḫt *(Mesnevi 121, Mısra 64). [āftāb,]*

āftāb: *Güneş II güzel, parlak yüz.*

1. Niḳāb ile yaşurdı **āftābın**
Götürdi söz cemālinüñ niḳābın *(Mesnevi 31, Mısra 77). [āftābın, -ın]*
2. Cihānı yaḳmamaġa ḥüsni tābı
Büridi **āftābına** niḳābı *(Mesnevi 59, Mısra 16). [āftābına, -ı, -n, -a]*
3. Pes andan māhına pīrāye düzdi
Niḳābın **āftāba** ṣāye düzdi *(Mesnevi 146, Mısra 84). [āftāba, -a]*

āftāb: *Güneş II güneş gibi parlak yüzlü güzel (Şîrîn).*

1. Bu resme nice kez ʿözr ile lābe
Viribidi bu māh ol **āftāba** *(Mesnevi 134, Mısra 56). [āftāba, -a]*

āftāb: *Güneş II sultan, padişah (Husrev-i Pervîz).[2]*

1. Bıraḳmış pertevinden ḫalḳı tāba
Ḳıran etmek diler sen **āftāba** *(Mesnevi 59, Mısra 56). [āftāba, -a]*

āftābi: *Güneş gibi. II parlak.*

1. Saçı tābi vü yüzi **āftābi**
Ṭutar ẓulmānī nūrānī cemāli *(Mesnevi 43, Mısra 77). [āftābi, -i]*

āftāb-ı ʿālem-efrūz: *Dünyayı aydınlatan güneş.[3]*

1. Nice meh ki **āftāb-ı ʿālem-efrūz**
İrişse sāyesine ola bī-sūz *(Mesnevi 38, Mısra 125). [āftāb-ı ʿālem-efrūz, -]*

āftāb-ı ʿālem-efrūz: *Dünyayı aydınlatan güneş II güzel sevgili (Şîrîn).*

1. Eyit ki iy **āftāb-ı ʿālem-efrūz**
Ki olduñ kār-sāzuña cihān-sūz *(Mesnevi 126, Mısra 59). [āftāb-ı ʿālem-efrūz, -]*

āftāb-ı cihān: *Dünyayı aydınlatan güneş II güzel sevgili (Şîrîn).*

1. ʿAceb mi sāyemüze yüz sürerse ḫayme-i māh
Çü **āftāb-ı cihān** irdi sāye-bānūmuza *(Gazel 4, Mısra 4). [āftāb-ı cihān, -]*

āftāb-ı encümen-tāb: *Meclisi aydınlatan güneş II sevgili (Şîrîn).*

1. Didi iy **āftāb-ı encümen-tāb**
Saçuñ ẓulmet yañaġuñ nūr-ı meh-tāb *(Mesnevi 31, Mısra 317). [āftāb-ı encümen-tāb, -]*

āftāb-ı heft kişver: *Yedi ülkenin güneşi. II. II..Murād [2]*

1. Ne sulṭān **āftāb-ı heft kişver**
Hümāyun ṭalʿat ü ferḫunde aḫter *(Mesnevi 14, Mısra 1). [āftāb-ı heft kişver, -]*
2. Cihān-baḫş **āftāb-ı heft kişver**
Ki devlet yüzi andandur münevver *(Mesnevi 186, Mısra 7). [āftāb-ı heft kişver, -]*

āftāb-ı heft kişver: *Yedi ülkenin güneşi. II. Hüsrev-i Perviz.*

1. Nice şeh ki **āftāb-ı heft kişver**
Ki ḳılur yidi iḳlīmi münevver *(Mesnevi 31, Mısra 111). [āftāb-ı heft kişver, -]*

āftāb-ı māh-manẓar: *Ay görünüşlü güneş. II. Husrev-i Perviz.*

1. Didi iy **āftāb-ı māh-manẓar**
Şeh-i ferḫunde-ṭāliʿ ferruḫ-aḫter *(Mesnevi 44, Mısra 37). [āftāb-ı māh-manẓar, -]*

āftāb-ı yek-süvār: *Binicilikte emsalsiz, yiğit atlı güneş. II. Şirin*

1. Ṣanasın āftāb-ı yik-süvāre
Kemend atmışdı billūrīn ḥiṣāre *(Mesnevi 31, Mısra 43). [āftāb-ı yik-süvār, -]*

āftāb-ı yek-süvāre: *Binicilikte eşi benzeri olmayan, ata ustaca binen güneş. II. Husrev-i Perviz.*

1. Teni tenhā binüp ṭutdı kenāra
ṣanasın **āftāb-ı yek-süvāre** *(Mesnevi 38, Mısra 110). [āftāb-ı yek-süvāre, -]*

āftābı ṭulūʿ it-: *Güneşi doğmak II bahtı açılmak, talihi*

dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek. [Deyim]

1. Diyār-ı şarḳadur seyr-i şitābum
Ṭulūʿ ide umarum **āftābum** *(Mesnevi 41, Mısra 12). [āftābum ṭulūʿ ide, -e]*

ʿafv: *Af, bağışlama.[2]*

1. Ulu yollularuñ **ʿafv** ü ʿaṭadur *(Mesnevi 149, Mısra 36). [ʿafv,]*

ʿafv-i şāhī: *Padişahlara özgü af.*

1. V'er itdüm cürm ḳanı **ʿafv-i şāhī**
Ḳadīmi resmidür ādem günāhı *(Mesnevi 149, Mısra 33). [ʿafv-i şāhī, -]*

ʿafv eyle-: *Affetmek, bağışlamak.[3]*

1. Nice ki evvelde luṭf itdüñ ilāhī
Girü āḫirde **ʿafv eyle** günāhı *(Mesnevi 11, Mısra 80). [ʿafv eyle, -]*

ʿafv it-: *Affetmek, bağışlamak.[6]*

1. Yazar ser-nāmede nām-ı İlāhı
Ki oldur **ʿafv iden** cümle günāhı *(Mesnevi 132, Mısra 46). [ʿafv iden, -en]*

afyūn: *Haşhaş kapsüllerinden sızan sütün pahalılaşmasıyla elde edilen ve içinde morfin, kokain gibi uyuşturucular bulunan madde.*

1. Yidürmişdür aña bir resme **afyūn**
Ki Eflāṭun yiyüp olmışdurur dūn *(Mesnevi 185, Mısra 85). [afyūn,]*

afyūn-ı mehtāb: *Mehtabın afyonu II Ay ışığının kişiyi kendinden geçiren etkisi; uyku hâli.*

1. Çeri ḳavmini basmış mestī-i ḫʷāb
Ḳamusın ḳablamış **afyūn-ı mehtāb** *(Mesnevi 157, Mısra 32). [afyūn-ı mehtāb, -]*

aġ: *Ak, beyaz, beyazlık.*

1. Bürür gerçi başına al tuvaġı
Ḳılur nūrānī anı yüzi **aġı** *(Mesnevi 165, Mısra 4). [aġı, -ı]*

aġ: *Ak, beyaz, beyazlık; yaşlılık, üzüntü vb sebeplerle saçların/tüylerin asıl rengini yitirmesiyle ortaya çıkan beyaz/gri renkli saç/tüy.*

1. Saḳalı sebzesinde gördi **āġı**
Ḳıl oldı gözlerine ʿayş bāġı *(Mesnevi 171, Mısra 55). [āġı, -ı]*

aġ-: *Yükselmek, yukarı doğru çıkmak.[8]*

1. Bu āteş ḫānenüñ dūd ü buḫārı
Aġar çün göge birḳaç mīl bārī *(Mesnevi 10, Mısra 106). [aġar, -ar]*

aġac: *Ağaç. Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.[20]*

1. Miyāne sīb ü şeftālū **aġacı**
Ki kimi tatlu olur kimi acı *(Mesnevi 184, Mısra 45). [aġacı, -ı]*

aġac: *Ağaç odunundan yapılmış, tahta.*

1. **Aġaç** yayı bigi arḳası baġrı
Acı ḳavun bigi pür-zeḫr saġrı *(Mesnevi 170, Mısra 59). [aġaç,]*

aġaç sīḫ: *Ağaçtan yapılmış şiş II öldürücü olmayan tahta parçası.*

1. ʿAdūsına urmaz ise tīġ-i Merrīḫ
Çi anuñ ḫanceri çi bir **aġaç sīḫ** *(Mesnevi 14, Mısra 56). [aġaç sīḫ, -]*

āgāh: *Haberi olan, haberdar; uyanık, sırlara vâkıf kimse. [6]*

1. Bu ʿilmi sanma her **āgāh** bilür
Nedür Allāh bes Allāh bilür *(Mesnevi 9, Mısra 9). [āgāh,]*

āgāh: *Bilgi, haber.*

1. Her işden gerçi **āgāhuñ** var iy şāh
Dilerven daḫi āgāh ide Allāh *(Mesnevi 15, Mısra 49). [āgāhuñ, -uñ]*

āgāh eyle-: *Haberdar etmek, bilgilendirmek. [3]*

1. Diyürek yirmürürek iderek āh
Ol işden **eyledi** Bānūyı **āgāh** *(Mesnevi 103, Mısra 14). [āgāh eyledi, -di]*

āgāh it-: *Haberdar etmek, bilgilendirmek. [3]*

1. Velī keşf ehlinüñ tenbīhi geh gāh
İder ṭālibleri menzilden **āgāh** *(Mesnevi 3, Mısra 24). [āgāh ider, -er]*

āgāh kıl-: *Haberdar etmek, bilgilendirmek.*

1. Belī çün ḥāżır ola Ḫusrev-i şāh
   Ḳılısar sizi her ḥālümden **āgāh** *(Mesnevi 39, Mısra 68). [āgāh ḳılısar, -ısar]*.

āgāh ol-: *Haberdar olmak. [17]*

1. **Olıcaḳ** bu ḥaberden Ḫūsrev **āgāh**
   Biraz başını salup eyledi āh *(Mesnevi 109, Mısra 57). [āgāh olıcaḳ, -ıcaḳ]*

āgāhlıġı ol-: *Haberdar olmak.*

1. Bu ḥāle **oldı** çün **āgāhlıġı**
   Ḳodı bir ḳulına ol şāhlıġı *(Mesnevi 108, Mısra 9). [āgāhlıġı oldı, -dı]*

āġāz eyle-:*(Bir işe, söze, konuşmaya vb.) Başlamak.*

1. Girüp sözden söze keşf ederek rāz
   Göñül maḳṣūdına **eyledi āġāz** *(Mesnevi 133, Mısra 34). [āġāz eyledi, -di]*

āġāz it-: *(Bir işe, söze, konuşmaya vb.) başlamak.[4]*

1. Gine çevgān ü ṭūpa **āġāz iderler**
   Gine ṣayd ü şikāra sāz iderler *(Mesnevi 60, Mısra 13). [āġāz iderler, -er, -ler]*

āġāz kıl-: *(bir işe, söze, konuşmaya) başlamak.*

1. Yine efsāne-i şīrīn **ḳıl āġāz**
   Ki ide cān ḳuşı Pervīze pervāz *(Mesnevi 22, Mısra 9). [āġāz ḳıl, -]*

aġāz u encam: *Başlangıç ve son.[İkileme]*

1. Ne varlıġına var **aġāz u encām**
   Ne ẕātuñı muḥīṭ efkār u evhām *(Mesnevi 141, Mısra 35). [aġāz u encām, -]*

āgeh: *Haber, bilgi.*

1. Cihān işinden olmışam ḫaber-dār
   Neden kim ṣorar iseñ **āgehüm** var *(Mesnevi 31, Mısra 86). [āgehüm, -üm]*

aġır: *Değeri çok olan, gösterişli.*

1. Atını ʿizzet ile tutdılar tīz
   Ayaġına düşediler **aġır** biz *(Mesnevi 39, Mısra 32). [aġır,]*
2. Getürdiler yük ile genc-i vāfir
   Aġır ḫılʿat bile üstāda ḥāżır *(Mesnevi 40, Mısra 98). [aġır,]*

aġırlan-: *Ağırlığı artmak, ağırlaşmak.*

1. Aġırlandı teni zer çekmeginden
   Atı yoruldı gevher çekmeginden *(Mesnevi 128, Mısra 5). [aġırlandı, -dı]*

aġıt-: *Savurmak.*

1. Anuñ bigi ururdı taġa tīġı
   Ki tozı **aġıdırdı** taġa mīġı *(Mesnevi 126, Mısra 8). [aġıdırdı, -ır, -dı]*

aġız: *Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ. [8]*

1. Süreli sen Süleymān devlet ü baḫt
   Ḳarınca ḳurdı arslan **aġzına** taḫt *(Mesnevi 20, Mısra 26). [aġzına, -ı, -n, -a]*
2. Hezār āhū-bere irdi çemen-gir
   Bu sebz-istāna **aġızları** pür-şīr *(Mesnevi 155, Mısra 4). [aġızları, -ları]*

aġız: *Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan organ II dudak.*

1. Ṣafā **aġzı** ile gözini öpdi
   Vefā eliyle arḳasını yapdı *(Mesnevi 43, Mısra 121). [aġzı, -ı]*
2. Ki bīmāruz bu şerbet bizde ḫoşdur
   Şeker elden daḫı **aġızda** ḫoşdur *(Mesnevi 69, Mısra 34). [aġızda, -da]*

aġız aç-: *(içmeye) başlamak [Deyim]*

1. Çü ṭolmış şīşe bigi başları yi
   Meye **açup aġız** baġladılar bil *(Mesnevi 86, Mısra 10). [aġız açup, -up]*

aġız aġıza: *İki kişi birbirine pek yakın durarak başkaları işitmeyecek bir biçimde konuşmak.[İkileme]*

1. Uçup geldüm ki ʿarż idem peyāmum
   Degürem **aġız aġıza** selāmum *(Mesnevi 159, Mısra 60). [aġız aġıza, -]*

aġızda ol-: *Sürekli olarak anlatılmak, bahsedilmek; hakkında konuşulmak.[Deyim]*

1. Nice ki **ola aġızda** aḫbār-ı cām-ı Cemşīd
   Nice ki gele dile destān-ı Zāl-i Rüstem *(Kaside 4, Mısra 77). [aġızda ola, -a]*

ağla-: *Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek.[12]*

1. Ruḥiyçün **ağlayup** olduḳça zār ol
   Ḳılurdı çevre yanın lāle-zār ol *(Mesnevi 101, Mısra 25). [ağlayup, -y, -up]*
2. Yir öpdi **ağlayu** Şāvūr-ı pür-ḥazm
   Şehen-şeh ḥażretine eyledi ʿazm *(Mesnevi 108, Mısra 63). [ağlayu, -yu]*

ağla-: *Gözyaşı dökmek II (Müzik aleti) duygulu, dokunaklı, acılı, etkili yanık ses çıkarmak.*

1. Ḳopuzun eyle burdılar kulaġın
   Ki çatladurdı **ağlarken** tamaġın *(Mesnevi 70, Mısra 76). [ağlarken, -r, -ken]*

ağu: *Zehir.*

1. Eger şīr ü şeker olursa Şīrīn
   Görürven telḫ **ağudan** ḳandi şīrīn *(Mesnevi 114, Mısra 30). [ağudan, -dan]*

ağu: *Zehir II acı, dert, ıztırap.*

1. Nice eyleyem **ağuya** taḥammül
   Şeker nuḳlından idelüm tenaḳḳul *(Mesnevi 136, Mısra 45). [ağuya, -ya]*

ağulu: *Zehirli.*

1. Çıḳardı yayı ḳurbandan bu bed-kīş
   Bir oḳ ḳodı kirişte **ağulu** nīş *(Mesnevi 49, Mısra 12). [ağulu,]*

ağyār: *Yabancı.*

1. Göremedi diyār içinde deyyār
   Aḳar ṣudaḥı ne yār ü ne **ağyār** *(Mesnevi 38, Mısra 204). [ağyār,]*

ağyār: *Yabancılar, başkaları. II. rakipler.*

1. Yolum kuhsār u deryā merkebüm leng
   Yörem **ağyār** u aʿdā mehrebüm teng *(Mesnevi 1, Mısra 16). [ağyār,]*

ağyār ü yār: *Tanıdık, tanımadık herkes. [İkileme]*

1. Yörendi ol diyārı hiç deyyār
   Baḳup görmedi ne aġyār ü ne yār *(Mesnevi 36, Mısra 18). [ağyār ü yār, -]*

ağz: *Ağız, dudak.[6]*

1. Şehd ü şekker ne dil ile vire **ağzından** nişān
   Ki āyeti şīrīnliğüñ inmişdür anuñ şānına *(Gazel 27, Mısra 7). [ağzından, -ı, -n, -dan]*

ağza mühr ur-: *Ağzını mühürlemek II konuşmamak, susmak. [Deyim]*

1. Ḫum-ı mey bigiyem ʿışḳuñda pür-cūş
   Tururven **mühr urup ağzuma** ḫāmūş *(Mesnevi 162, Mısra 30). [ağzuma mühr urup, -up]*

ağzı acı: *Ağzında acı bir tat olan II mutsuz, hâlinden memnun olmayan. [Deyim]*

1. Degül şīrīn ġamuñdan **ağzı acı**
   Bulınmaz hīç ḥīkmetden ʿilācı *(Mesnevi 146, Mısra 61). [ağzı acı, -]*

ağzı acı ol-: *Ağızda acı bir tat bırakmak. [Deyim]*

1. Gül-ābem n'ola telḫ itsem mizācı
   Gül-āb ol yig ki **ola ağzı acı** *(Mesnevi 154, Mısra 74). [ağzı acı ola, -a]*

ağzı kan: *Ağzı, ucu kanlı (Tanıkta, uç kısmı kanlı oka işaret edilir) II çok eziyet çeken.*

1. Ol nā-kesi ki reddüñ eli atdı oḳlayın
   ʿUryān ü **ağzı ḳan** yiri ṭopraḳ yolı hevā *(Kaside 3, Mısra 22). [ağzı ḳan, -]*

ağzı şulan-: *İmrenmek, elde etmeyi istemek, canı çekmek. [3] [Deyim]*

1. Bu laʿlüñ ẕevḳin itdükçe taṣavvur
   Şulanup ağzı ḳand ile olur pür *(Mesnevi 67, Mısra 38). [ağzı şulanup, -up]*

ağzı suyın yuda tur-: *Tükürüğünü yutmak II imrenmek ancak istediği şeyi elde edememek. [Deyim]*

1. Eger dirse bilürven laʿli ḫūyın
   Eyit kim **yuda tursun ağzı şuyın** *(Mesnevi 133, Mısra 192). [ağzı şuyın yuda tursun, -a, -tur, -sun]*

ağzın telh it-: *Ağzının tadını kaçırmak, neşesini, keyfini bozmak. [Deyim]*

1. Dile alduḳça Şīrīni demādem
   İderdi telḫ ağzın Meryemüñ ġam *(Mesnevi 114, Mısra 12). [ağzın telḫ iderdi, -er, -di]*

ağzına lezzet-i cān vir-: *Ağzına can lezzeti vermek. II. Yaşamanın zevkini hissettirmek. [Deyim]*

1. ʿĀlem **aġzına virdi lezẕet-i cān**
Şeker-i lā-ilāhe illā'llāh *(Kaside 2, Mısra 31). [aġzına lezẕet-i cān virdi, -di]*

aġzına ne gelse di-: *Ağzına geleni söylemek II nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek. [Deyim]*

1. Dilün tīz eyleyüp tīr ü teberden
Didi aġzına ne gelse beterden *(Mesnevi 155, Mısra 46). [aġzına ne gelse didi, -di]*
2. B'oġur şimdi ki mihrüñ dilidür süst
Ne gelse ḳahruñ **aġzına digil** çüst *(Mesnevi 92, Mısra 110). [aġzına ne gelse digil, -gil]*

aġzına şu tamzur-: *Ağzına su damlatmak. Suyu kendi başına içemeyecek durumda olan kişiye damla damla su vererek yardım etmek.*

1. Ne yatsam sayru yir kimsene ḳayġu
Ne ölsem **tamzururlar aġzuma şu** *(Mesnevi 126, Mısra 168). [aġzuma şu tamzururlar, -ur, -lar]*

aġzına türāb ṭoldur-: *Ağzına toprak doldurmak. II. Öldürmek (Çoğunukla esirleri konuşturmak için kullanılan bir işkence yöntemidir). [Deyim]*

1. Kimüñ ḥalḳına dökdi bir dem ābı
Ki **ṭoldurmadı aġzına türābı** *(Mesnevi 99, Mısra 102). [aġzına türābı ṭoldurmadı, -ma, -dı]*

aġzından: *-nIn yerine, adına.*

1. Cevābın şiʿrin ol yār-ı ḫuceste
Nigār **aġzından** ider naḳş-beste *(Mesnevi 64, Mısra 8). [aġzından,]*

aġzını aç-: *Konuşmaya başlamak, söz söylemek. [Deyim]*

1. Gül-endām **açdı aġzını** çü bülbül
Ki cennet gül-şeninde bit bir gül *(Mesnevi 74, Mısra 1). [aġzını açdı, -dı]*

aġzu süd kok-: *Ağzı süt kokmak II çok genç ve toy olmak. [Deyim]*

1. Henuz uş **süd ḳoḳar aġzumda** ḫānum
Ḳara yir içmesün şu bigi ḳanum *(Mesnevi 20, Mısra 33). [aġzu süd ḳoḳar, -ar]*

āh: *Âh diyerek inleme, feryat etme. [23]*

1. Mehīn Bānū olıcaḳ bu işten āgāh
Boyandı **āhı** ile ḳasr ü dergāh *(Mesnevi 33, Mısra 74). [āhı, -ı]*
2. Ne merhem odlara yaḳduñ cihānı
Boyadı çarḫı **āhumuñ** duḫānı *(Mesnevi 66, Mısra 28). [āhumuñ, -um, -uñ]*

āh-ı ʿalāle: *Ah çığlığı. Yüksek sesle söylenen "ah" nidası.*

1. Bülend itdükçe ol **āh-ı ʿalāle**
Bu daḫı tīz iderdi efġān u nāle *(Mesnevi 162, Mısra 83). [āh-ı ʿalāle, -]*

āh-ı ʿāşık: *Aşığın ahı.*

1. Ḳana girme dön yaşum arduñcadur yiter tutar
Āh-ı ʿāşıḳdan yiġitsin olma ġāfil gitme gel *(Gazel 14, Mısra 10). [āh-ı ʿāşıḳdan, -dan]*

āh-ı ciġer-sūz çek-: *Yürek yakan ah çekmek." Bkz. āh çekmek ve āh mad.".[Deyim]*

1. Girü şūr ile Şīrīn-i dil-efrūz
Çekerdi dem-be-dem **āh-ı ciġer-sūz** *(Mesnevi 65, Mısra 10). [āh-ı ciġer-sūz çekerdi, -er, -di]*

āh-ı hezār: *Binlerce ah etme; bülbülün ahı.*

1. Göñül umma dünyā gülinden ḳoḫu kim
Yüzi anuñ **āh-ı hezārına** degmez *(Gazel 15, Mısra 6). [āh-ı hezārına, -ı, -n, -a]*

āh baña: *Vay halime, yazık bana.*

1. Bu renc ü miḥnete şefḳat yoġ ise vāy beni
Bu derde ü ḥasrete raḥm itmez iseñ **āh baña** *(Gazel 24, Mısra 14). [āh baña, -]*

āh çek-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek; feryat etmek, inlemek. [2] [Deyim]*

1. Cigerden **çekdi** bir köynüklü **āhı**
Ki od yig baña bu şudan ilāhī *(Mesnevi 38, Mısra 223). [āhı çekdi, -di]*

āh eyit-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek, ah çekmek. [Deyim]*

1. Esirge iy şanem ol ʿöẕr- ḫ"āhı
Ki **eydür** her günāha her gün **āhı** *(Mesnevi 162, Mısra 34). [āhı eydür, -ür]*

āh eyle-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek, ah çekmek. [8][Deyim]*

1. Meger bir gün Mehīn Bānū seḥergāh
   Vücūdın ḫaste buldı **eyledi āh** *(Mesnevi 104, Mısra 2). [āh eyledi, -di]*
2. Olıcaḳ bu ḫaberden Ḫūsrev āgāh
   Biraz başını salup **eyledi āh** *(Mesnevi 109, Mısra 58). [āh eyledi, -di]*

āh it-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek, ah çekmek; feryat etmek, inlemek.[19][Deyim]*

1. Demādem ʿālem-i ʿışḳı añup **āh**
   İderseñ anı bil maḳsūduña rāh *(Mesnevi 115, Mısra 12). [āh iderseñ, -er, -se, -ñ]*
2. Göz açup intiẓār-ı rāh iderdi
   Dün ü gün yatmaz idi **āh iderdi** *(Mesnevi 38, Mısra 6). [āh iderdi, -er, -di]*

āh it-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek, ah çekmek II ilenmek, beddua etmek. [Deyim]*

1. Eger ben **āh idem** kīn almaġa tīz
   Yana ʿālem ne Şebdīz ü ne Pervīz *(Mesnevi 126, Mısra 119). [āh idem, -em]*

āh kıl-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek, ah çekmek; feryat etmek, inlemek.[8] [Deyim]*

1. Gözüñden kim keser arşlana rāhı
   Ciger yaḳup **ḳılur** āhūlar **āhı** *(Mesnevi 60, Mısra 26). [āhı ḳılur, -ur]*

āh kim: *Ne yazık ki, eyvah ki.*

1. Ḳamu fermānına muṭīʿam līk
   Āh kim tāʿatüm günāh gelür *(Gazel 23, Mısra 14). [āh kim, -]*

ah odı: *Aşk acısıyla aşığın gönlünden çıkan ve gökyüzüne ulaşan ateş. [2]*

1. Ney-i ʿışḳa ur imdi ʿūd-veş çeng
   Ki **ahuñ odı** her dem ide āheng *(Mesnevi 16, Mısra 26). [ah odı, -]*

āh sal-: *Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ve yüksek sesle ah demek, ah çekmek; feryat etmek, inlemek. [Deyim]*

1. **Salarsam** derd ile **āhı** seḥer-gāh
   Ola gözine tar ol ṭāḳ u dergāh *(Mesnevi 133, Mısra 135). [āhı salarsam, -ar, -sa, -m]*

āh u efgān: *Ağlama ve inleme.[İkileme]*

1. Ḳopardı ḳıldan eyle **āh u efgān**
   Ki aṣdı bir ḳıl ile biñ dil ü cān *(Mesnevi 61, Mısra 241). [āh u efgān, -]*

āh ü nāle: *Ah etme ve inleme. [İkileme]*

1. Ġazelden fāriġ olınca ġazāle
   Ol āhūlara düşdi **āh ü nāle** *(Mesnevi 63, Mısra 2). [āh ü nāle, -]*

ah ü nale it-: *Ağlamak ve inlemek. [İkileme, Deyim]*

1. Nice bu resme **āh ü nāle** vü ġam
   İderdi tā urınca ṣubḥ-dem dem *(Mesnevi 126, Mısra 196). [āh ü nāle iderdi, -er, -di]*

āh u niyāz it-: *Ah çekip dua etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Geh āhūlarla **ider āh u niyāzı**
   Düzer geh ḳuşlar ile söz ü sāzı *(Mesnevi 119, Mısra 29). [āh u niyāzı ider, -er]*

ah u yaş: *Âh ederek ağlama. [İkileme]*

1. Bu demādem **āh u yaşum** göñli taşına anuñ
   Şol dem idiser eser kim ḳalmaya benden eser *(Gazel 17, Mısra 9). [āh u yaşum, -um]*

āh ü zārī *vir*-: *Ağlatıp inletmek II büyük dert ve sıkıntı verip perişan hâle getirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Zamānuñ böyledür her laḥẓa kārı
   Ki alur cānı **virür āh ü zārī** *(Mesnevi 129, Mısra 92). [āh ü zārī virür, -ür]*

āh u zārī ḳıl-: *Ağlayıp inlemek II büyük dert ve sıkıntıyla ah etmek ve inleyerek ağlamak. [İkileme, Deyim]*

1. **Ḳılan** vaṣluñ gülinde **āh u zārī**
   Ḳıla mı ḫār-ı furḳatda ḳarārı *(Mesnevi 66, Mısra 39). [āh u zārī ḳılan, -an]*
2. Ki şeh çün gitdi terk itdi nigārı
   Ne maḥzūn ḳaldı **ḳıldı āh u zārī** *(Mesnevi 111, Mısra 10). [āh u zārī ḳıldı, -dı]*

aḫaff: *Daha hafif; etkisi daha az.*

1. Gözedür çün **aḫaff** ü ebsāṭ evci
   Bu deryānuñ nedür kim bile mevci *(Mesnevi 10, Mısra 121). [aḫaff,]*

ahaṣ: *Çok bayağı, adi.*

1. Özini bildügidür orta ʿirfān
Aḫas ol kim bula kendüye imkān *(Mesnevi 175, Mısra 36). [aḫas,]*

ahaṣ: *En seçkin, çok özel.*

1. Ḳalan tevḥıd-i ḫāṣ ü bu **aḫaṣdur**
Eger ayruḳları ḫātem bu faṣdur *(Mesnevi 8, Mısra 25). [aḫaṣdur, -dur]*

ahbār-ı cām-ı cemşīd: *Cemşid'in kadehinin haberleri.*

1. Nice ki ola aġızda **aḫbār-ı cām-ı Cemşīd**
Nice ki gele dile destān-ı Zāl-i Rüstem *(Kaside 4, Mısra 77). [aḫbār-ı cām-ı cemşīd, -]*

ʿ**ahd:** *Yemin, söz.[12]*

1. Gözleri yādına ʿaḳl u dīn evin idüp ḫarāb
Ol ḳadīmī ʿ**ahd** esāsın üstvār itsem gerek *(Gazel 19, Mısra 8). [ʿahd,]*

ʿ**ahd it-:** *Söz vermek, yemin etmek. [Deyim]*

1. Pes **itdi** ʿ**ahdi** çoḳ ḳıldı yemīni
Ki dil-ber cāndan ırsun dil ġamını *(Mesnevi 163, Mısra 31). [ʿahdi itdi, -di]*

ʿ**ahd ü peymān:** *Kuvvetle verilen söz, yemin. [İkileme]*

1. Ḳanı ḳavl ü ḳarār ü ʿ**ahd ü peymān**
Hey īmānsuz yalanmıydı ol eymān *(Mesnevi 133, Mısra 211). [ʿahd ü peymān, -]*

ahd ü peymān sı-: *Sözünden dönmek, verdiği sözü yerine getirmemek veya tutmamak. [İkileme, Deyim]*

1. Dürüst imanlu sımaz ahd ü peymān
Ki olur naḳż-ı eymān naḳṣ-ı imān *(Mesnevi 108, Mısra 45). [ahd ü peymān sımaz, -maz]*

ʿ**ahd ü sevgend it-:** *Ant içirmek, bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermesini sağlamak, yemin ettirmek. [İkileme, Deyim]*

1. **İdüpdür** şah ile çoḳ ʿ**ahd ü sevgend**
Ki kimseye ḳomaya mihr ü peyvend *(Mesnevi 106, Mısra 41). [ʿahd ü sevgend idüpdür, -üp, -dür]*

ʿ**ahde tur-:** *Sözünde durmak, verdiği sözü yerine getirmek. [Deyim]*

1. Güzīndür Ḥaḳ ḳatında ṣādıḳ-ül-vaʿd
Turanuñ ʿahde dāʾim fālıdur saʿd *(Mesnevi 124, Mısra 142). [ʿahde turanuñ, -an, -uñ]*

ʿ**ahdi ṣı-:** *Sözüne sadık olmamak; anlaşmayı bozmak. [Deyim]*

1. Ṭalebde çün var idi cidd ü cehdi
Ṣımazdı nez̲r ü ḳurbānında ʿ**ahdi** *(Mesnevi 16, Mısra 52). [ʿahdi ṣımazdı, -maz, -dı]*

ʿ**ahdi şın-:** *Yeminini bozmak, verdiği sözden dönmek. [Deyim]*

1. Gel iy vāʿde ḳılan ḳıl cidd ü cehdi
Ki ṣınsa **şınmayasın** ʿömr ʿ**ahdi** *(Mesnevi 124, Mısra 140). [ʿahdi şınmayasın, -ma, -y, -a, -sın]*

ʿ**ahd-nāme:** *Antlaşma belgesi, sözleşme.*

1. Hem ol dün viribidi ʿ**aḫd-nāme**
Ki iʿlām eylediler ḫāṣa ʿāma *(Mesnevi 98, Mısra 65). [ʿaḫd-nāme,]*

ʿ**ahdüñde tur-:** *Sözünde durmak. Verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözü tutmak. [Deyim]*

1. Eger bugün **turasız** ʿ**ahdüñüze**
ʿİvaż yüz biñ ḳılam bir cehdüñüze *(Mesnevi 97, Mısra 97). [ʿahdüñüze turasız, -a, -sız]*

āhen: *Demir.[8]*

1. Olur bülbüllerüñ maḥbūbı gül-şen
Kelāġuñ cīfe mıḳnaṭīsuñ **āhen** *(Mesnevi 115, Mısra 32). [āhen,]*
2. Meger ḳatı yüzümdür seng ü āhen
Ki umaram seng ü **āhenden** vefā ben *(Mesnevi 126, Mısra 42). [āhenden, -den]*

āhen: *Demir II kılıç.*

1. Ki şāh elinde vaḳt-i luṭf ü kīne
Gehī **āhen** olur geh ābgīne *(Mesnevi 15, Mısra 24). [āhen,]*

āheng: *Kulağa hoş gelen ses uygunluğu, hoş seda, ezgi, nağme.[6]*

1. Muġannī bezme murġān-ı seḥer-ḫīz
   Kimüñ **āhengi** nerm ü kiminüñ tīz *(Mesnevi 61, Mısra 40). [āhengi, -i]*
2. Nevā bu perde **āhengine** düz rāst
   Muḫalif eyleme it ki ola der-ḫᵛāst *(Mesnevi 158, Mısra 65). [āhengine, -i, -n, -e]*

āheng: *Kasıt, niyet, teşebbüs etme, yönelme.*

1. Sen od olduñ eger ben ʿūd olavan
   Bu **āheng** ile bī-maḳsūd olavan *(Mesnevi 90, Mısra 10). [āheng,]*
2. Tevaḳḳuf eylemedin çüşt ü çālāk
   Yüridi Ḫusrev **ahengine** bī-bāk *(Mesnevi 97, Mısra 16). [ahengine, -i, -n, -e]*

ahından āheng dik-: *Sesini yükseltmek; nağme saçmak. [2] [Deyim]*

1. **Dikince** Bārbed āhından **āheng**
   Nigīsā aldı eline yine çeng *(Mesnevi 160, Mısra 73). [āheng dikince, -ince]*

āheng it-: *Eşlik etmek.[5][Deyim]*

1. Ney-i ʿışḳa ur imdi ʿūd-veş çeng
   Ki ahuñ odı her dem **ide āheng** *(Mesnevi 16, Mısra 26). [āheng id, -]*
2. Sanasın seng ü āhen ceng iderdi
   Taş u taġ āhına **āheng iderdi** *(Mesnevi 128, Mısra 28). [āheng iderdi, -er, -di]*

āheng itme-: *Ses çıkarmamak, bir şeyi hoş görerek karşı çıkmamak, itiraz etmemek, sıkıntıya katlanmak. [Deyim]*

1. Çi-ger her dem urur ġām nāyuma çeng
   Ger **itmedüm** nevām içinde **āheng** *(Mesnevi 133, Mısra 106). [āheng itmedüm, -dü, -m]*

āheng kıl-: *Yola koyulmak, bir yere yönelmek. [Deyim]*

1. Ki ne yire **ḳılur** şāhen-şeh **āheng**
   Selātin-i cihān olmışdı dil-teng *(Mesnevi 144, Mısra 80). [āheng ḳılur, -ur]*

āheng kıl-: *Bir şeyi yapmaya niyetlenmek, o şey için gerekli hazırlıkları yapmak. [Deyim]*

1. Egerçi ġamzelerden gösterür ceng
   Girişmeyle **ḳılurdı** ṣulḥa **āheng** *(Mesnevi 88, Mısra 16). [āheng ḳılurdı, -ur, -dı]*

āheng ḳıl-: *Eşlik etmek. [Deyim]*

1. Hemān-dem urdı ʿūda Bārbed çeng
   Ḳılup sāzına sūz u āhı **āheng** *(Mesnevi 159, Mısra 74). [āheng ḳılup, -up]*

āheng-i ṣaḥrā it-: *Yola koyulmak, bir yere yönelmek. Bkz. "āheng kılmak" mad. [Deyim]*

1. Ve eger ṭardur diyüp Müşkū-yı ḥaḍrā
   İderse Hızır-veş **āheng-i ṣaḥrā** *(Mesnevi 38, Mısra 88). [āheng-i ṣaḥrā iderse, -er, -se]*

āhenīn: *Demirden.*

1. Gül olmaz ḫārsuz ʿādet hemīndür
   Zer ü gevher kilīdi **āhenīndür** *(Mesnevi 156, Mısra 14). [āhenīndür, -dür]*

āhenīn-süm: *Demir toynaklı.*

1. Getürdüler anı çün bād-ı ṣarṣar
   Perī-per **āhenīn-süm** kūh-peyker *(Mesnevi 33, Mısra 32). [āhenīn-süm,]*

āhenīn ol-: *Demirden yapılmış olmak.*

1. Ger ola āhenīn Behrām-ı Çōbin
   Eridem oda yaḳup seng ü çobin *(Mesnevi 57, Mısra 205). [āhenīn ola, -a]*

āheste: *Ağır, yavaş, acelesiz.*

1. Velī **aheste** es iy yār-ı nāzük
   Ki döymez yile ol dil-dār-ı nāzük *(Mesnevi 61, Mısra 117). [aheste,]*

āḫir: *Son, akıbet.[7]*

1. Vefānuñ evveli ger yārlıḳdur
   Cefāñuñ **āḫiri** bīzārlıḳdur *(Mesnevi 153, Mısra 72). [āḫiri, -i]*

āḫir: *En son, sonunda, nihayet.[21]*

1. Gel evvel nūş ḳıl cüllāb-ı fāḫir
   Var ivme yiyesin ḥelvāyı **āḫir** *(Mesnevi 90, Mısra 36). [āḫir,]*

āḫir-i kār: *İşin sonunda, nihayetinde.*

1. Oluraḳ her yañadan ḳıṣṣa tekrār
Añıldı kūh u Ferhād **āḫir-i kār** *(Mesnevi 127, Mısra 10). [āḫir-i kār, -]*

āhir-i kār ir-: *Nihayete ermek, sonuçlanmak.*

1. İdinürdi anı endīşe her bār
Hem ol korḫuya **irdi āḫir-i kār** *(Mesnevi 131, Mısra 22). [āḫir-i kār irdi, -di]*

āḫir-i kār n'ola ḫudā bilür: *"İşin sonunun ne olacağını sadece Allah bilir" anlamında söz grubu.*

1. Melāmetlıḳdur evvel ʿāṣıḳa yār
Ḫudā bilür ki n'ola āḫir-i kār *(Mesnevi 120, Mısra 8). [āḫir-i kār n'ola ḫudā bilür, -]*

āhir ol-: *Bitmek, sona ermek.*

1. Vesāyıṭ gidüp **āḫir ola** evvel
Ola anuñla bu mücmel mufaṣṣal *(Mesnevi 184, Mısra 135). [āḫir ola, -a]*

āḫirde: *Sonda, sonunda.*

1. Nice ki evvelde luṭf itdüñ ilāhī
Girü **āḫirde** ʿafv eyle günāhı *(Mesnevi 11, Mısra 80). [āḫirde,]*
2. Belī Behrām-ı gūr olsa dem-i zūr
ḳılur ṣayd anı **āḫirde** kemīn gūr *(Mesnevi 99, Mısra 92). [āḫirde,]*

āḫiret yolına zād düz-: *Öteki dünya yolculuğu için azık hazırlamak; ölmeden önce, "iyilik yapmak", "ibadet etmek" gibi ahiret hayatı için gerekli olan hazırlığı yapmak. Bakara Suresi 197. ayette şöyle dile getirilir: "(Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır.".[Ayet]*

1. Viresin ü alasın eyü adı
Düzesin āḫiret yolına zādı *(Mesnevi 13, Mısra 18). [āḫiret yolına zād düzesin, -e, -sin]*

āḫiretlıḳ: *Ahret kardeşi, bir kişiye kardeşlik duygusundan başka bir gözle bakılmadığını anlatan bir söz.*

1. Bunuñla ki oldı ol ʿışḳ ehline baş
Bañaydı **āḫiretlıḳ** bir ḳarındaş *(Mesnevi 154, Mısra 22). [āḫiretlıḳ,]*

āḫiri: *Bir şeyin sonu, en sonra, sondaki, son.*

1. Cihān ḫod ser-be-ser zaḫmet yiridür
Ümīḏüm var ki bu ġam **āḫiridür** *(Mesnevi 44, Mısra 78). [āḫiridür, -dür]*

āḫirsüz ev: *Sonu olmayan ev II ahiret, öte dünya.*

1. Gidecek yirde fikr itme turaġı
Ol **āḫirsüz eve** eyle yāraġı *(Mesnevi 95, Mısra 68). [āḫirsüz eve, -e]*

aḥkām-ı nücūm: *Yıldızların hükümleri II yıldızların insanlar ve olaylar üzerindeki etkileri.*

1. Ḳuluñ kim gördüm **aḥkām-ı nücūmı**
Aradum taḫta-i reml ü rüḳūmı *(Mesnevi 55, Mısra 65). [aḥkām-ı nücūmı, -ı]*

aḥḳar: *Çok küçük, değersiz ve ehemmiyetsiz.*

1. ʿAtā ḳıldukça şaḥṣa ol nīg-maḥżar
Gelür gözine **aḥḳar** baḥr-i Aḫżar *(Mesnevi 186, Mısra 44). [aḥḳar,]*

ahlāḳ: *Bir kimsenin iyi niteliklerini veya kişiliğini ifade eden tutum ve davranışlar bütünü, mizaç, tabiat.*

1. Kemāl ü ʿilm ü **aḫlāḳ** ü mürüvvet
Olur ḫatm anda nitekim nübüvvet *(Mesnevi 12, Mısra 103). [aḫlāḳ,]*

ahmak: *Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal.*

1. Didi kendüye ki iy baṭṭāl u **aḫmaḳ**
Sanursın ḥaḳḳı bāṭıl bāṭılı ḥaḳ *(Mesnevi 144, Mısra 11). [aḫmaḳ,]*

aḥmed: *En çok methedilmiş olan, Hz. Muhammed.[5]*

1. **Aḫmed** cemāli bigi baḫtuñ yüzi münevver
ʿİsā maḳāmı bigi taḫtuñ yiri mükerrem *(Kaside 4, Mısra 29). [aḫmed,]*
2. Senāsından kimüñ ḥaddidurur ʿad
Ki lā uḥṣi senāen didi **Aḫmed** *(Mesnevi 2, Mısra 104). [aḫmed,]*

aḥşām: *Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti; gece.*

1. Bir **aḫşāmın** ki dönmişlerdi avdan
Bulur maḥbūbı ḫalvet söz ü savdan *(Mesnevi 60, Mısra 21). [aḫşāmın, -ın]*

aḥsen: *Daha güzel.*

1. Eger dört işüñe irdiyse noḳṣān
Beşāret ki itdi Ḥaḳ dört **aḫsen** iḥsān *(Mesnevi 21, Mısra 20). [aḫsen,]*

aḥsente: *Aferin, bravo.*

1. Ki söz sarrāfına ʿarż olsa her bār
Diye **aḫsente** iy ṭabʿ-ı güher-bār *(Mesnevi 93, Mısra 14). [aḫsente,]*

2. **Aḥsente** zihī cemāl-i şāhī
Kim pertevi nūrdur İlāhī *(Terci-bend 1, Mısra 21). [aḥsente,]*

aḥsente/aḥsentü şābāş/ahsent ü şābāş : *İyi yaptın, âferin, bravo.*

1. Oturanlar didi **aḥsente şābāş**
Şu naḳşe kim anı naḳş ide naḳḳāş *(Mesnevi 23, Mısra 53). [aḥsente şābāş, -]*
2. Öñinde baş urup Şāvūr-ı naḳḳāş
Didi iy naḳş-ı Çīn **aḥsentü şābāş** *(Mesnevi 44, Mısra 118). [aḥsentü şābāş, -]*
3. Anı işitdi çün Şāvūr-ı evbāş
Didi dilden hezār **aḥsent** ü şābāş *(Mesnevi 31, Mısra 52). [aḥsent,]*

ahtar-: *Yüz çevirmek, başka tarafa dönmek.*

1. Kaçan ʿāḳil göre aḫterde ricʿat
Göñül **aḫtarmaya** ḳılmaya sürʿat *(Mesnevi 55, Mısra 58). [aḫtarmaya, -ma, -y, -a]*

ahter: *Yıldız II talih, baht.*

1. Kaçan ʿāḳil göre **aḫterde** ricʿat
Göñül aḫtarmaya ḳılmaya sürʿat *(Mesnevi 55, Mısra 57). [aḫterde, -de]*

ahter: *Yıldız II hizmetçi (Şirin'in hizmetçisi olan güzeller).*

1. Bu yaña māh-rūḫ **aḫterleriyle**
Turur bir yaña şeh çākerleriyle *(Mesnevi 59, Mısra 83). [aḫterleriyle, -ler, -i, -y, -le]*

ahter hōş-hāl ol-: *Şans yaver gitmek. Talihli olmak. [Deyim]*

1. Niçe bāzīçe ile söylenen fāl
Gelür toġru çü **aḫter ola ḫōş-ḥāl** *(Mesnevi 156, Mısra 46). [aḫter ḫōş-ḥāl ola, -a]*

āhū: *Ceylan.[7]*

1. Şaçınuñ çīni müşkinden ṭutup bū
Yaḳar bağrın Ḫutende her dem **āhū** *(Mesnevi 22, Mısra 138). [āhū,]*

āhū: *Ceylan II genç ve güzel kız.*

1. Ġazelden fāriġ olınca ġazāle
Ol **āhūlara** düşdi āh ü nāle *(Mesnevi 63, Mısra 2). [āhūlara, -lar, -a]*

āhū: *Ceylan II güzel, sevgili (Şîrîn).[3]*

1. Ol **āhū** eyle atdı kīnesinden
Ki şīrüñ deldi baġruñ sīnesinden *(Mesnevi 35, Mısra 63). [āhū,]*

āhū-yı çemen-gīr: *Çimenliği tutan ceylan II sevgili.*

1. Yayuñı yasma ḳaçırduñsa naḫcīr
Ki saḥrā pürdür **āhū-yı çemen-gīr** *(Mesnevi 132, Mısra 140). [āhū-yı çemen-gīr, -]*

āhū-yı çīn: *Çin ceylanı II Etrafa güzel koku yayması bakımından beyite konu edilir.*

1. Ḫuten Ḫātūn didi bir **āhū-yı Çīn**
Ḫıṭā ṣaḥrāsını ḳılurdı müşkīn *(Mesnevi 77, Mısra 1). [āhū-yı çīn, -]*
2. Meger **āhū-yı Çin** irdi seḥer-gāh
Ki müşkīn-nāfe oldı ṭarf-ı ḫargāh *(Mesnevi 160, Mısra 25). [āhū-yı çin, -]*

āhū-yı mest: *Sarhoş olmuş ceylan II aşk nedeniyle kendinden geçmiş güzel Şîrîn.*

1. Ne deñlü süst ise bu **āhū-yı mest**
Buyursam çüst urur şīr-i nere dest *(Mesnevi 133, Mısra 129). [āhū-yı mest, -]*

āhū-yı nahcīr: *Avlanmış, yakalanmış ceylan.*

1. Taḳup tīġ ü kefen boynında zencīr
Gözi yaşlu niteki **āhū-yı naḫcīr** *(Mesnevi 20, Mısra 12). [āhū-yı naḫcīr, -]*

āhū-yı nahcīr: *Avlanmış, yakalanmış ceylan (Ermen ülkesine geri dönmüş olan Şîrîn).*

1. İder luṭf ü müdārā ile tedbīr
Ki ṣaḥrā tutmaya **āhū-yı naḫcīr** *(Mesnevi 56, Mısra 44). [āhū-yı naḫcīr, -]*

āhū-yı ṭannāz: *Alaycı ceylan II âşık ile alay eden güzel sevgili, Şirin.*

1. Meger ṣayyādına eyler iken nāz
Tutıldı dāma ol **āhū-yı ṭannāz** *(Mesnevi 160, Mısra 42). [āhū-yı ṭannāz, -]*

āhū-bere: *Ceylan yavrusu.*

1. Hezār **āhū-bere** irdi çemen-gir
Bu sebz-istāna aġızları pür-şīr *(Mesnevi 155, Mısra 3). [āhū-bere,]*

āhū-çeşm: *Ceylan gözlü (Şîrîn).*

1. Ücevirler mücāvirlerden ol şîr
   Ki **āhū-çeşme** ḳanḳı sebzedür yir *(Mesnevi 25, Mısra 84). [āhū-çeşme, -e]*

āhū–çeşm: *Ceylan gözlü (Şîrîn'in hizmetindeki güzeller).*

1. Baḳasın her bir **āhū–çeşm** çün şîr
   Suvarmış cān-ver ḳanıyla şemşîr *(Mesnevi 59, Mısra 121). [āhū–çeşm,]*

āhū-şikār: *Av ceylanı (Şîrîn).*

1. Velī gördi ki ol **āhū-şikārı**
   Ḳocınur ṣanki murġ-ı şāḫ-sārī *(Mesnevi 38, Mısra 165). [āhū-şikārı, -ı]*

āhur: *Ahır.*

1. Velī var **āḫurında** bir ʿaceb at
   Ki ider ḥamlesi şāhīni şeh māt *(Mesnevi 23, Mısra 31). [āḫurında, -ı, -n, -da]*

āhūr-ı hāṣ: *Bir hükümdarın şahsına veya sarayına ait olan ahır.*

1. Çü her luṭf ile buldı iḫtişāşı
   Atına düzdiler **āḫūr-ı ḫāṣı** *(Mesnevi 39, Mısra 76). [āḫūr-ı ḫāṣ, -ı]*

aḥvāl: *Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, hâl, durum.[8]*

1. Ḳalursın kendü terkibüñde ʿāciz
   İre mi ʿaḳluñ ol **aḥvāle** hergīz *(Mesnevi 10, Mısra 178). [aḥvāle, -e]*
2. Meger ḫayr andadur kim sen gidesin
   Anuñ **aḥvālini** teftīş idesin *(Mesnevi 24, Mısra 30). [aḥvālini, -i, -n, -i]*

aḥvāl-i ʿāḳil: *Akıllı kişilerin durumu, vaziyeti.*

1. Çi-ger **aḥvāl-i ʿāḳil** müstetirdür
   Velī ʿışḳ u maḥabbet perde-dirdür *(Mesnevi 120, Mısra 3). [aḥvāl-i ʿāḳil, -]*

aḥvāl-ı ġayb: *Görünmeyen, bilinmeyen hâl ve ahval.*

1. Söz esrārına fikri eyle cāsūs
   Ki odur **aḥvāl-ı ġaybe** peyk-i ḳuddūs *(Mesnevi 13, Mısra 128). [aḥvāl-ı ġaybe, -e]*

ahz ol-: *Alınmak II ele alınmak, değerlendirilmek, değer biçilmek.*

1. Eger cürme göre **aḫz ola** ʿāṣī
   Bulımaz kimse ḳahruñdan ḫalāṣı *(Mesnevi 11, Mısra 19). [aḫz ola, -a]*

aḳ-: *Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek.[7]*

1. Görür cennet-ṣıfat bir tāze gül-şen
   Aḳar ṣu āb-ı kevşer bigi rūşen *(Mesnevi 38, Mısra 118). [aḳar, -ar]*
2. Pes ol ṭaġuñ **aḳan** seyl-i revānı
   Yidi baḥruñ ḳılur rengini ḳanı *(Mesnevi 99, Mısra 41). [aḳan, -an]*

aḳ-: *. Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek; (gözyaşı) dökülmek.*

1. Dir idi saġu saġup aġlar idi
   Aḳup laʿl üzre dürler çaġlar idi *(Mesnevi 35, Mısra 38). [aḳup, -up]*
2. Pes itdi ol ḳadar zārī vü efġān
   Ki baḫr oldı bıñarından **aḳan** ḳan *(Mesnevi 134, Mısra 24). [aḳan, -an]*

ak: *Beyaz, beyazlık; yaşlılık, üzüntü vb sebeplerle saçların/tüylerin asıl rengini yitirmesiyle ortaya çıkan beyaz/gri renkli saç/tüy.[3]*

1. Bu vardan yoġa yol bir ḳılcadur bil
   Ne ḥacet ḳīl-ü-ḳāl irer ḫod **aḳ** ḳıl *(Mesnevi 171, Mısra 58). [aḳ,]*
2. Boyanmışken bu fikrüñ rengine şāh
   Ḳarada **aḳı** görüp eyledi āh *(Mesnevi 171, Mısra 52). [aḳı, -ı]*

akar şu: *Akarsu, nehir.*

1. Göremedi diyār içinde deyyār
   Aḳar ṣudaḫı ne yār ü ne aġyār *(Mesnevi 38, Mısra 204). [aḳar ṣudaḫı, -da, -ḫı]*

akar sudan turu: *Akıp giden sudan daha berrak, daha saf ve temiz olan.*

1. Er elin tutmamış dūşīze ḳızlar
   Aḳar ṣudan ṭuru pākīze ḳızlar *(Mesnevi 27, Mısra 70). [aḳar ṣudan ṭuru, -]*

akça: *Para, akçe.*

1. Pes ol **aḳça** yayılur ile şehre
   İrüşür behre andan ehl-i dehre *(Mesnevi 38, Mısra 43). [aḳça,]*

2. Ki şimdi ol yirde daḫı saçudan pür
Balıḳ pulıdır **aḳça** ḳum ḳayır dür *(Mesnevi 169, Mısra 44). [aḳça,]*

ʿaḳd: *Bağ, düğüm.*

1. Çü baġlandı saçuñ **ʿaḳdinde** kārum
Saña ḳaldı ḥisāb-ı bī-şümārum *(Mesnevi 160, Mısra 71). [ʿaḳdinde, -i, -n, -de]*
2. Her **ʿaḳdi** saçı girihlerinüñ
Cān ʿuḳdesine girih-küşādur *(Terci-bend 1, Mısra 13). [ʿaḳdi, -i]*

ʿaḳd: *Nikah kıyma, evlenme.*

1. İkinci ben żaʿife çün bula yol
Nikāḥ u **ʿaḳd** ile hem-ser ola ol *(Mesnevi 157, Mısra 80). [ʿaḳd,]*
2. Ki tā ben ḳılmayınca ʿörs u āyīn
Hezārān ʿizzet ile **ʿaḳd** ü kābīn *(Mesnevi 163, Mısra 34). [ʿaḳd,]*

ʿaḳd-i hūr-ı ʿīn it-: *İri ve siyah gözlü huriye yemin etmek, bağlılık göstermek.*

1. Felekler ḫüsnine taḥsīn iderler
Melekler **ʿaḳd-i ḫūr-ı ʿīn iderler** *(Mesnevi 27, Mısra 8). [ʿaḳd-i ḫūr-ı ʿīn iderler, -er, -ler]*

akd-i pervin: *Ülker yıldız kümesi.*

1. Geh asar gūş-ı māha **ʿakd-i Pervīn**
Geh urur ḫınḳ-ı çarḫa naʿl-i zerrīn *(Mesnevi 2, Mısra 30). [ʿakd-i pervīn, -]*

ʿakd-i pervīn: *Ülker yıldız kümesi II sevgilinin dişleri (Şîrîn'in dişleri).*

1. Bu ḳavl-i ʿahde şādān oldı Şīrīn
Gülüp gösterdi mehden **ʿaḳd i pervīn** *(Mesnevi 163, Mısra 38). [ʿaḳd-i pervīn, -]*

ʿakd beste ol-: *Nikah kıyılmak.[Deyim]*

1. Bulalar sāʿat-i saʿd ü ḫuceste
Ki **ola** baḫt u saʿādet **ʿaḳdi beste** *(Mesnevi 165, Mısra 38). [ʿaḳdi beste ola, -a]*

ʿaḳd it-: *Birbirine bağlamak.*

1. Çü **ʿaḳd itdi** şekerden şīr ü ḫurmā
Ezildi şekker ü ḥall oldı ḥelvā *(Mesnevi 117, Mısra 7). [ʿaḳd itdi, -di]*

akdem ol-: *Daha önde, üstün olmak.*

1. Ḳuvvetde şevketüñ ger eflākden yigindür
ʿİzz ü şerefde **ola** biñ mertebeyle **aḳdem** *(Kaside 4, Mısra 42). [aḳdem ola, -a]*

akıt-: *Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.[13]*

1. Ger ol taşdan çıḳardı suyı āli
Bu barmaġından **aḳıtdı** zülāli *(Mesnevi 12, Mısra 120). [aḳıtdı, -dı]*
2. Güherden lüʾlüʾ -yi lāle **aḳıtdı**
Gözi yaş yirine deryā **aḳıtdı** *(Mesnevi 137, Mısra 18). [aḳıtdı, -dı]*

akıt-: *Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek; (gözyaşı) dökmek.*

1. Meġer cüllāb düzmege şekerden
Aḳıdur gül ṣuyun bādām-ı terden *(Mesnevi 102, Mısra 36). [aḳıdur, -ur]*
2. Eger gözlerüm ola çeşme-i ḫūn
Aḳıda her birisi Nīl ü Ceyḥūn *(Mesnevi 11, Mısra 130). [aḳıda, -a]*

akıt-: *Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek II esirgemeden bol bol vermek.*

1. **Aḳıtdı** şol ḳadar ḳand ü nebātı
Ki yirüñ şekker oldı her nebātı *(Mesnevi 61, Mısra 93). [aḳıtdı, -dı]*

ʿakīkīn: *Akikten yapılmış (Akik, üzerine işleme yapılabilen kıymetli bir taş, yüzük taşıdır).*

1. ʿ**Akīkīn** mīli sīmīn sürme-dāna
Çü girdi çekdi cevher ʿayn-i cāna *(Mesnevi 170, Mısra 181). [ʿakīkīn,]*

ʿāḳil: *Akıllı kimse, arif, irfan sahibi, olgun insan.[24]*

1. Bilürdi ʿālem ü ādem ki Mecnūn nice **ʿāḳildür**
Ṣabā keşf eylese bir dem ḥicābı ḫüsn-i
Leylādan *(Gazel 7, Mısra 11). [ʿāḳildür, -dür]*
2. Velī ʿ**āḳiller** eydür iy ḫudāvend
Nedīmidür ḫıred-mend ādemüñ pend *(Mesnevi 15, Mısra 33). [ʿāḳiller, -ler]*

ʿāḳil-i sulṭān: *Aklı başında hükümdar. Duyguları ile değil aklıyla kararlar verek hükümdar.*

1. Ya anda ʿāşıḳ-ı der-bān gereksin
   Ya bunda ʿ**āḳil-i sulṭān** gereksin *(Mesnevi 101, Mısra 42). [ʿāḳil-i sulṭān, -]*

ʿāḳil ol-: *Akıllı olmak.[3]*

1. Kime ḫaşm olsa bir taḫt ısı muḳbil
   Degül müfliḥ ne deñlü **olsa** ʿ**āḳil** *(Mesnevi 126, Mısra 132). [ʿāḳil olsa, -sa]*
2. Hemān insān bigi kim **ola** ʿ**āḳil**
   Ne ʿāḳil belki her fiʿlinde kāmil *(Mesnevi 181, Mısra 59). [ʿāḳil ola, -a]*

ʿāḳil olan: *Akıllı kişi.*

1. Ḳomaya ʿ**āḳil olan** cānda gerdi
   Ki olur ḳılca gerdüñ ṭaġca derdi *(Mesnevi 25, Mısra 13). [ʿāḳil olan, -]*

ʿaḳl: *Düşünme, anlama ve kavrama gücü. [47]*

1. Hezārān luʿb ile gösterdi eşkāl
   Ki her şekli virür ʿ**aḳla** biñ işkāl *(Mesnevi 34, Mısra 46). [ʿaḳla, -a]*
2. Olam şanurdı Şīrīn ʿ**aḳla** hem-dem ġāret
   Çü ʿışḳı ġālib itdi derhem *(Mesnevi 107, Mısra 7). [ʿaḳla, -a]*

ʿaḳl: *Allah'ın ilk yarattığı varlık olarak akıl (İlkçağ'dan itibaren filozoflar aklın ontolojik ve psikolojik fonksiyonu üzerinde çeşitli teoriler geliştirmiş, kozmik varlığın izahı ve bilgi teorisi (epistemoloji) alanlarında farklı ekollerin teşekkülüne sebep olmuşlardır. Plotinus'un kozmolojik sisteminde akıl, Grekçe'deki nous ile Hıristiyanlık'taki logosa tekabül eder. Ona göre bir olan Tanrı'dan feyz ve sudûr yoluyla çıkan ilk varlık akıldır. Mutlak şuur ve zekâ demek olan bu ilk akıl her ne kadar bir ise de zatı itibariyle çokluk karakterine sahiptir. Bu sebeple ilk akıldan ikinci akıl, nefs (ruh) ve felek (tabiat) çıkar. Güneş ışınlarının güneşten çıkıp evrene yayılması nasıl normal bir hadise ise her türlü iyilik ve güzellikleri sembolize eden "Mutlak Bir"den aklın çıkması ve bu sistemle kozmik varlığın teşekkülü de öyle normal ve tabii bir hadisedir. Yeni Eflâtuncu felsefede Tanrı'dan ilk taşıp çıkan ve varlık sahnesinde ilk taayyün eden şey akıl olduğu için akla Allah'ın mümessili ve resulü de denilmiştir. Fârâbî ve İbn Sînâ gibi Meşşâî filozofları İslâm'daki yoktan ve hiçten yaratma ilkesini mantıkî açıdan izahta güçlük çektikleri için tanrı-varlık ilişkisini yani kâinatın meydana gelişini "kozmolojik akıllar nazariyesi" (el-ukūlü'l-aşere) denen ve kaynağını Yeni Eflâtunculuk'tan alan bir teoriyle açıklamışlardır. Ayrıca, Aristo'dan beri devam eden bir anlayışa göre, "Birden ancak bir çıkar, yani bir olan Tanrı'dan ancak bir varlık çıkar; birden fazla varlığın çıkması Tanrı'nın zâtında çokluk bulunduğuna delâlet eder" şeklindeki ön yargıdan hareket eden bu filozoflar, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasına gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" koyarak bunlara akıl adını vermişler ve onlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakmışlardır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu ilk akıl her ne kadar sayı bakımından bir ise de kendinde araz olarak bir çokluk vardır. Çünkü o özü itibariyle mümkün, ilk olması itibariyle de zorunlu (vâcip) bir varlıktır. Bu sebeple gayri maddî olan ilk akıl hem kendi varlığını hem de Allah'ı bilir, yani şuurlu bir varlıktır. İlk aklın Allah'a nisbetle mümkün varlık olması ve kendini düşünmesi sonucunda ondan ikinci akıl, birinci gök (el-felekü'l-a'lâ) ve bu feleğin nefsi meydana gelir. Buna göre ilk aklın bu iki yönlü fonksiyonu âlemdeki çokluğun sebebidir. İkinci akıldan üçüncü akıl ve ikinci felek (sabit yıldızlar) ile onun nefsi meydana gelir. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur. En üstteki gök ile en aşağıdaki ay feleği arasındaki varlıklara "ikinciler" veya "ruhanîler" denir. Onuncu akla ise "faal akıl" adı verilir. Filozofların iddiasına göre bu akıl dinî terminolojideki Cebrâil'e tekabül eder. Daima aktif olan faal akıl, ay altı âlemini yani yer küreyi idare eder. Nesneler dünyasında meydana gelen her türlü fizikî, kimyevî ve biyolojik hareketi o tayin eder. Bu sebeple onun bir ismi de "vâhibüssuver" yani sûretleri verendir. Ayrıca o "Rûhulemîn" ve "Rûhulkudüs" terimleriyle de ifade edilir).*

1. Pes ol ʿālemde bir ʿāli ʿalemdür
   Ki adı gāh ʿ**aḳl** ü geh ḳalemdür *(Mesnevi 12, Mısra 38). [ʿaḳl,]*
2. Şu kim bī-vāsıṭa evvel ḳıldı īcād
   Münevver bir güherdür ʿ**aḳl** aña ad *(Mesnevi 175, Mısra 14). [ʿaḳl,]*

ʿakl: *Burada üçüncü akıl kastedilmektedir (İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur).*

1. İkiden ʿ**aḳl** u nefs oldı muʿayyen
   Sekizinci felek üçincisinden *(Mesnevi 180, Mısra 3). [ʿaḳl,]*

ʿakl-ı ādem ir-: *İnsan aklının anlayabilmesi, idrak edebilmesi. [Deyim]*

1. Lisān-ı şerʿ aña dir ʿarş-ı aʿẓam
   Ululığına irmez ʿaḳl-ı ādem *(Mesnevi 179, Mısra 18). [ʿaḳl-ı ādem irmez, -mez]*

ʿ**akl-ı çālāk:** *Tez canlı akıl, çevik akıl.*

1. Ne cübbe kim dikinür ʿ**aḳl-ı çālāḳ**
Çü bī-bāk oldı ʿāşıḳ çüşt ider çāk *(Mesnevi 107, Mısra 5). [ʿaḳl-ı çālāḳ, -]*

ʿ**akl-ı cüzvī:** *Küçük akıl, insana mahsus akıl.*

1. Bula mı ʿ**aḳl-ı cüzvī** ol mecāli
Ki maʿlūm ola ʿulviyyāt ḥāli *(Mesnevi 10, Mısra 175). [ʿaḳl-ı cüzvī, -]*

ʿ**aḳl-ı dānā:** *Bilginlerin aklı, alimlerin aklı.*

1. Muraṣṣaʿ ortada bir cevherī ḥavż
Ki itmez ʿ**aḳl-ı dānā** ḳıymatin ḥavż *(Mesnevi 39, Mısra 40). [ʿaḳl-ı dānā, -]*

ʿ**akl-ı evvel:** *Yaratıklar âleminin ufkunda beliren ilk varlık .*

1. Ṭabāyiʿ aña nisbet eyledür ḫāk
Ki ʿ**aḳl-ı evvele** ecrām ü eflāk *(Mesnevi 183, Mısra 14). [ʿaḳl-ı evvele, -e]*

ʿ**aḳl-ı faʿʿāl:** *Faal akıl. II. Filozoflar, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasına gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" koyarak bunlara akıl adını vermişler ve onlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakmışlardır. Onuncu akla ise "faal akıl" adı verilir. Filozofların iddiasına göre bu akıl dinî terminolojideki Cebrâil'e tekabül eder. Daima aktif olan faal akıl, ay altı âlemini yani yer küreyi idare eder. Nesneler dünyasında meydana gelen her türlü fizikî, kimyevî ve biyolojik hareketi o tayin eder. Bu sebeple onun bir ismi de "vâhibüssuver" yani sûretleri verendir. Ayrıca o "Rûhulemîn" ve "Rûhulkudüs" terimleriyle de ifade edilir.*

1. Ki onıncı ʿaḳl idüpdür ʿ**aḳl-ı faʿʿāl**
ʿAnāṣır ʿāleminde oldı ʿammāl *(Mesnevi 183, Mısra 11). [ʿaḳl-ı faʿʿāl, -]*
2. Ki irdi rūḥ-ı nāṭıḳ ʿ**aḳl-ı faʿʿāl**
ʿUḳūl u necm ü eflāk oldı ʿammāl *(Mesnevi 184, Mısra 153). [ʿaḳl-ı faʿʿāl, -]*

ʿ**aḳl-ı ʿinān-keşīde:** *Dizginleri çekilmiş akıl.*

1. ʿ**Aḳl-ı** ʿ**inān-keşīde** ire mi rikābuña
Dir ṭarrıḳū öñüñce çün ervāḥ-ı aṣfiyā *(Kaside 3, Mısra 5). [ʿaḳl-ı ʿinān-keşīde, -]*

ʿ**akl-ı kül:** *Kamil akıl. Kendi yaradılış gayesini kavramış ve buna uygun hareket eden, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan kamil insanın aklıdır.*

1. Ger nerdübān idinse ṭoḳuz çerḫı ʿ**aḳl-ı kül**
Bir pāyesine irmeye miʿrācuñuñ şehā *(Kaside 3, Mısra 49). [ʿaḳl-ı kül, -]*

ʿ**akl-ı kül:** *"Akl-ı evvel"den sonra gelen ilk mertebedir; her şeyi kavrayan akıl.*

1. Ḥakīmüñ ʿ**aḳl-ı küldür** aña adı
Uzanur dinse her ḳavmüñ murādı *(Mesnevi 175, Mısra 25). [ʿaḳl-ı küldür, -dür]*

ʿ**akl-ı nerr:** *Eril akıl.*

1. Aña-dek kim belürdi fiʿl-i bāde
Büridi ʿ**aḳl-ı nerri** nefs-i māde *(Mesnevi 87, Mısra 22). [ʿaḳl-ı nerri, -i]*

ʿ**akl-ı rābiʿ:** *Dördüncü akıl. II. İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur.*

1. Üçinci ʿaḳldan Ḥaḳ ʿ**aḳl-ı rābiʿ**
Yaratdı nefs ile bu çarḫ-ı sābiʿ *(Mesnevi 180, Mısra 17). [ʿaḳl-ı rābiʿ, -]*

ʿ**akl-ı sānī:** *İkinci akıl. II. İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. İlk akıldan, ikinci akıl, birinci gök (el-felekü'l-a'lâ) ve bu feleğin nefsi meydana gelir. Buna göre ilk aklın bu iki yönlü fonksiyonu âlemdeki çokluğun sebebidir. İkinci akıldan üçüncü akıl ve ikinci felek (sabit yıldızlar) ile onun nefsi meydana gelir. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur.*

1. Olardan ʿ**aḳl-ı sānī** ḳıldı ṣāniʿ
Hem ednāsından itdi çarh-ı tāsiʿ *(Mesnevi 175, Mısra 37). [ʿaḳl-ı sānī, -]*

ʿakl düzgünin boz-: *Aklın ayarını bozmak. Doğru düşünemez, davranamaz duruma getirmek II sarhoş etmek.[Deyim]*

1. Sāḳī getür şarābı vü **boz ʿaḳl düzgünin**
   Yā raḫt-ı cān sıġa bir eve yā ḫayāl-i dōst *(Gazel 3, Mısra 5). [ʿaḳl düzgünin boz, -]*

ʿaḳl ehli: *Akıl sahipleri, akıllı kişiler.*

1. Ḳamu **ʿaḳl ehli** bilür ẓāhir anı
   Ki būy-ı müşk ʿışḳ olmaz nihānī *(Mesnevi 120, Mısra 1). [ʿaḳl ehli, -]*

ʿakl ir-: *Ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek. [2] [Deyim]*

1. Ḳalursın kendü terkibüñde ʿāciz
   İre mi **ʿaḳluñ** ol aḥvāle hergīz *(Mesnevi 10, Mısra 178). [ʿaḳluñ ire, -e]*

ʿaḳl işi: *Akla, mantığa uygun olan şey, davranış.*

1. Gine iderdi Bānū pendini yād
   Yıḳıḳ **ʿaḳl işine** ururdı bünyād *(Mesnevi 65, Mısra 14). [ʿaḳl işine, -n, -e]*

ʿaḳl şemʿi: *Akıl mumu.*

1. **ʿAḳl şemʿi** nice idrāk itsün envār-ı celāl
   Çünki yitmiş biñ ḥicāb ardından oldı muḳtebes *(Kaside 1, Mısra 9). [ʿaḳl şemʿi, -]*

ʿakl u dīn evin ḫarāb it-: *Akıl ve din evini yıkmak II şuurunu kaybetmek, kendinden geçmek.*

1. Gözleri yādına ʿaḳl u dīn evin idüp ḫarāb
   Ol ḳadīmī ʿahd esāsın üstvār itsem gerek *(Gazel 19, Mısra 7). [ʿaḳl u dīn evin ḫarāb idüp, -üp]*

akl u fikr: *Akıl ve fikir. Düşünme yeteneği, mantık. [İkileme]*

1. İdüp Behrām-ı Çōbīn iḫtiyāṭın
   Giderdi **ʿaḳl u fikrüñ** iḫtilātın *(Mesnevi 94, Mısra 10). [ʿaḳl u fikrüñ, -üñ]*

ʿakl u fikr ir-: *Ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek. [İkileme, Deyim]*

1. Çü süfliyyāt işinde böyle vāhī
   ḳalınup **ʿaḳl u fikr irmez** kemāhī *(Mesnevi 10, Mısra 174). [ʿaḳl u fikr irmez, -mez]*

ʿakl ü ḥikmet tut-: *Akıl ve bilgelik ile hareket etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Tutarsın ʿaḳl ü ḥikmet ol selāmet
   Mizācına viresin istiḳāmet *(Mesnevi 57, Mısra 211). [ʿaḳl ü ḥikmet tutarsın, -ar, -sın]*

ʿaklı başdan git-: *Kendini kaybetmek, sarhoş olmak. [Deyim]*

1. Gidüp bādeyle bile ʿaḳlı başdan
   Göl eyleyüp ḳuru yirleri yaşdan *(Mesnevi 155, Mısra 9). [ʿaḳlı başdan gidüp, -üp]*

ʿaklı ḥayrān ol-: *Kendinden geçmek, aklı başında olmamak.*

1. Baḳarak nakşa **oldı ʿaḳlı ḥayrān**
   Ḳılur cān mülkin anda gönli seyrān *(Mesnevi 27, Mısra 91). [ʿaḳlı ḥayrān oldı, -]*

ʿaklı olan: *Akıllı olan, aklı başında olan (kimse).*

1. Bilür **ʿaḳlı olan** evvel naẓarda
   Ki şīrīndendurur ʿizzet şekerde *(Mesnevi 136, Mısra 73). [ʿaḳlı olan, -]*

ʿaklı sürūşı: *Aklın(ın) meleği.*

1. Gehī telḳīn ider **ʿaklı sürūşı**
   Ki ṣabr ile düriş ḳılma ḫurūşı *(Mesnevi 103, Mısra 3). [ʿaklı sürūşı, -]*

ʿaklı zāil ol-: *Aklını kaybetmek, delirmiş gibi olmak. [Deyim]*

1. Görinse ādeme ḫod ol şemāil
   Olurdı ḫayretinden **ʿaḳlı zāil** *(Mesnevi 34, Mısra 10). [ʿaḳlı zāil ol, -ur, -dı]*

ʿaḳlın cemʿ eyle-: *Aklını başına almak (toplamak veya devşirmek). Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak. [Deyim]*

1. Girü **cemʿ eyledi ʿaḳlın** ol üstād
   Duʿālar ḳılup eydür āferīn bād *(Mesnevi 31, Mısra 65). [ʿaḳlın cemʿ eyle, -di]*

ʿaklını cemʿ it-: *Aklını başına almak (toplamak veya devşirmek). Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak. [Deyim]*

1. Pes andan ʿ**aḳlını cemʿ itdi** Şāvūr
   Şeker-lebden çü buldı söze destūr *(Mesnevi 31, Mısra 81). [ʿaḳlını cemʿit, -di]*

ʿaklını derbaht it-: *Aklını kaybetmek. Kendinden geçmek. [Deyim]*

1. Ḳılınca Bārbed ḳavlini perdaḫt
   Ṭuranlar ʿ**aḳlını itmişdi derbaḫt** *(Mesnevi 62, Mısra 2). [ʿaḳlını derbaḫt itmişdi, -miş, -di]*

akreb: *Daha yakın.[3]*

1. İlāhı bildügidür vech-i eşref
   Ki oldur ḳamuya **aḳreb** hem aʿref *(Mesnevi 175, Mısra 34). [aḳreb,]*
2. Şu resme ki olmaya hergiz mürekkeb
   Ḥaḳīḳī iʿtidāle andan **aḳreb** *(Mesnevi 184, Mısra 150). [aḳreb,]*

akreb: *Akrep burcu.*

1. Bişinci gökde ārām itdi Behrām
   Ḥameldür **Aḳreb** ile emrine rām *(Mesnevi 181, Mısra 14). [aḳreb,]*

ʿakreb: *Sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek.*

1. Degül ʿ**aḳreb** ger ola mār-ı efʿī
   Zümürrüddür gözine ṭāḳ-ı kisrī *(Mesnevi 96, Mısra 73). [ʿaḳreb,]*

akreb ol-: *Daha yakın olmak, yaklaşmak.[3]*

1. Gelelüm imdi tevḥīd-i ṣıfāta
   Ki efʿālīden **aḳreb oldu** ẕāta *(Mesnevi 7, Mısra 2). [aḳreb ol, -du]*
2. Ḥaḳīḳī iʿtidāl **olduḳça aḳreb**
   Olur kāmil mizācında mürekkeb *(Mesnevi 184, Mısra 99). [aḳreb olduḳça, -duḳça]*

ʿakreblıġ: *Akreplik, akrep gibi davranma II her fırsatta sözleriyle/davranışlarıyla başkalarını inciten veya onlara kötülük eden.*

1. Ḥameldür pençeme Behrāmuñ işi
   Olur ʿ**aḳreblıġ** ile daḫı nīşi *(Mesnevi 96, Mısra 72). [ʿaḳreblıġ,]*

ʿaks: *Işık, parlaklık.*

1. Ruḥı ʿ**aksinden** ol ḫūrşīd-i raḫşān
   Taşı laʿl eyledi taġı Bedaḫşān *(Mesnevi 127, Mısra 41). [ʿaksinden, -i, -n, -den]*

ʿaks: *Akis, yansıma, görüntü.[5]*

1. Ki ʿ**aksi** pertev atup sāye-bāna
   Ḳılur begdeş nücūm-ı āsmāne *(Mesnevi 61, Mısra 103). [ʿaksi, -i]*
2. Gözinde şāhuñ olup ʿ**aksi** raḫşān
   Zülāl içinde san laʿl-i Bedeḫşān *(Mesnevi 67, Mısra 35). [ʿaksi, -i]*

ʿaks-i zāt: *Zatının yansıması.*

1. Vücūd-ı ʿarş ü kürsī ʿ**aḳs-i ẕātı**
   Firişteler anuñ baʿżı şifātı *(Mesnevi 12, Mısra 63). [ʿaḳs-i ẕātı, -ı]*

aḳṣā: *Uzakta bulunan, ırak, uzak.*

1. Kimi aʿlā oḳur aña kimi **aḳṣā**
   Girü cism-i kül eydür baʿżı dānā *(Mesnevi 179, Mısra 7). [aḳṣā,]*

aḳṣā-yı ġāyāt-ı kerāmāt: *Kerametlerin en büyük gayesi, emeli, ülküsü, amacı.*

1. Ki tevḥīd oldı aʿlā-yı maḳāmāt
   Budur **aḳṣā-yı ġāyāt-ı kerāmāt** *(Mesnevi 3, Mısra 4). [aḳṣā-yı ġāyāt-ı kerāmāt, -]*

aḳsām-ı ḥikmet: *Hikmetin bütün kısımları; bilim dalları.*

1. Büzürgūmīd adı üstād ü dānā
   Ḳamu **aḳsām-ı ḥikmetde** tüvānā *(Mesnevi 17, Mısra 8). [aḳsām-ı ḥikmet, -de]*

aḳvāl: *Sözler, kelamlar.*

1. Ne yüzden olsa güftārum senüñdür
   Yoġ **aḳvālum** ki her varum senüñdür *(Mesnevi 11, Mısra 88). [aḳvālum, -um]*

al: *Kırmızı.[6]*

1. Atı **al** ü ṭonı **al** ü ruḫı **al**
   Bu **al** ile çü gördüñ ferruḫı **al** *(Mesnevi 31, Mısra 341). [al,]*
2. Çü seyr itdi biraz yāḳūt-ı seyyāl
   Gözi pür-fitne ḳıldı yanaġı **al** *(Mesnevi 72, Mısra 4). [al,]*

āl: *Aile, soy sop, sülale.[3]*

1. Her dem saña vü **ālüñe** Ḥaḳdan hezār bār
   Cān ü cihān ṭolusı ṣalāt ü selām ola *(Kaside 3, Mısra 85). [ālüñe, -üñ, -e]*

āl-i ādem: *Adem ehli, insanoğlu II bütün insanlar.*

1. Bileli demden adın **āl-i ādem**
   Murād anuñla buldı ehl-i ʿālem *(Mesnevi 14, Mısra 11). [āl-i ādem, -]*
2. Ḫōşdur ḳademüñde **āl-i Ādem**
   Cismüñden oḳındı Āyet-i Rūḥ *(Terci-bend 1, Mısra 80). [āl-i ādem, -]*

āl: *Hile, kurnazlık, düzen.*

1. Başından ayaġa-dek girdi ala
   Ki varın yoġın ol **āl** ile ala *(Mesnevi 146, Mısra 100). [al,]*

āl eyle-: *Hile yapmak.*

1. Didiler ṭonı başdan ayaġa al
   Ger ol ise ne için **eyleye āl** *(Mesnevi 38, Mısra 182). [āl eyleye, -y, -e]*

al-: *Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.[18]*

1. Yazıcı nāmeyi çün yazdı dürdi
   Şeh **aldı** ele kendi mühri urdı *(Mesnevi 131, Mısra 104). [aldı, -dı]*
2. Sürerdi ol göñül-deşlere kāmı
   Alurdı sāġari virürdi cāmı *(Mesnevi 27, Mısra 80). [alurdı, -ur, -dı]*

al-: *(Bir şeyi) kullanmak veya gerekeni yapmak üzere yanında bulundurmak.[6]*

1. Dünegün alduġ idi bugün açdı
   Bize gösterdi yine **aldı** ḳaçdı *(Mesnevi 28, Mısra 48). [aldı, -dı]*
2. Ne deñlü dir iseñ **al** leşker ü māl
   Uşañ olma becid tut itme iḫmāl *(Mesnevi 47, Mısra 23). [al,]*

al-: *Elde etmek, sahip olmak.[14]*

1. Viresin ü **alasın** eyü adı
   Düzesin āḫiret yolına zādı *(Mesnevi 13, Mısra 17). [alasın, -a, -sın]*
2. Ol işde göstereler cidd ü iḫlāṣ
   Bulup getüren **ala** ḫılʿat-i ḫāṣ *(Mesnevi 121, Mısra 86). [ala, -a]*

al-: *Ele geçirmek, fethetmek, zaptetmek.[8]*

1. **Alur** edna ḳulı Eflāk ü Rūsı
   Kemīne çākeri şır Öngürüsı *(Mesnevi 14, Mısra 45). [alur, -ur]*
2. Çü baḫtuñ Şāmını Ḥaḳ ṣubḥ ḳıla
   Alasın Şāmını Rūm ile bile *(Mesnevi 46, Mısra 68). [alasın, -a, -sın]*

al-: *(Bir bedel karşılığında) temin etmek, satın almak.[5]*

1. Gücüñ yitdükçe **al** kāsid tavarı
   Ki birgün bula şāyed rūzgārı *(Mesnevi 161, Mısra 65). [al,]*
2. Ḳız oġlan bir nice zībā ḳaravaş
   Cevāhir ṣatdı **aldı** ki ola yoldaş *(Mesnevi 40, Mısra 120). [aldı, -dı]*

al-: *Bürümek, sarmak, kaplamak.*

1. Bezerler bir muʿaẓẓam bārgāhı
   Ki **ala** sāyesine mihr ü māhı *(Mesnevi 158, Mısra 12). [ala, -a]*

al-: *Gidermek, yok etmek.[3]*

1. Bu od ki **aldı** benüm ṣabr u ḳarārum
   Yoḳ olmaz çoḳ olur yanduḳça varum *(Mesnevi 139, Mısra 27). [aldı, -dı]*
2. Nite-kim mey göñülden gerd **alıcı**
   Müferriḥ bigi cāndan derd **alıcı** *(Mesnevi 170, Mısra 120). [alıcı, -ıcı]*

al-: *Kendine ulaştırılmak, iletilmek.*

1. Nite-kim taġa ṣaḫṣ idüp ṣadāyı
   Girü yanḳudan **ala** ol edāyı *(Mesnevi 162, Mısra 86). [ala, -a]*
2. Ne kim ʿaḳla Ḥaḳ eydür vaḥy ü ilhām
   Ol **alup** ḫalḳa ḳılur feyż ü inʿām *(Mesnevi 176, Mısra 16). [alup, -up]*

al-: *Kendisi için ayırmak, saklamak.*

1. Degül biñde biri ol genc ü māluñ
   Ki Behrām **aldı** çün öldürdi ḫāluñ *(Mesnevi 50, Mısra 40). [aldı, -dı]*

al-: *Sürükleyip götürmek.*

1. Ḫudāyā çünki başdan aşa ġarḳ-āb
   Bu ṭopraḳdan gemiyi **ala** gird-āb *(Mesnevi 105, Mısra 60). [ala, -a]*

al-: *İsabet etmek, ilişmek, takılmak.*

1. Ki çift işler iken bir türk-i bī-rāh
   Sabanına **alur** bir ḫalḳa nā-gāh *(Mesnevi 166, Mısra 30). [alur, -ur]*

al-: *Takmak, bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek.*

1. Ne zaḫm u zaḫme ki urur barmaġ u kef
Alur boynına şeştā yüzine def *(Mesnevi 70, Mısra 74). [alur, -ur]*

al-: *Kabul etmek.[3]*

1. Ne luṭf ile ki idersin işāret
Alam şükrāne vü virem beşāret *(Mesnevi 108, Mısra 42). [alam, -am]*
2. Çü alursın girü virmek gerekdür
Ve eger virmezseñ **alma** bārī dek tur *(Mesnevi 168, Mısra 52). [alma, -ma]*

al-: *Örtmek, koymak.*

1. Gözüme tūtyā gerdüñ **alam** ben
Gehī būse gehī derdüñ **alam** ben *(Mesnevi 161, Mısra 83). [alam, -am]*

ālā: *Nîmetler, lutuflar, ihsanlar.*

1. Ḳılan naʿmāde vācib şükr ü zikri
Buyurdı itmek **ālāsında** fikri *(Mesnevi 10, Mısra 36). [ālāsında, -s, -ı, -n, -da]*

aʿlā: *Daha yüksek, en yüksek, pek yüce.[4]*

1. Ki her bir beyti maʿmūr ola mecmūʿ
Felekden saṭḥı **aʿlā** saḳfı merfūʿ *(Mesnevi 13, Mısra 40). [aʿlā,]*

aʿlā-yı ʿilliyīn: *Gökyüzünün ve cennetin en yüksek kabul edilen yeri.*

1. Virüpdür ādeme ol ḳuvveti Ḥaḳ
Ki urur **aʿlā-yı ʿilliyīnde** sancaḳ *(Mesnevi 184, Mısra 184). [aʿlā-yı ʿilliyīnde, -n, -de]*

aʿlā-yı makāmāt: *Makamların en yücesi.*

1. Ki tevḥīd oldı **aʿlā-yı maḳāmāt**
Budur aḳṣā-yı ġāyāt-ı kerāmāt *(Mesnevi 3, Mısra 3). [aʿlā-yı maḳāmāt, -]*

aʿlā-yı müntehā: *Ulaşılabilecek en yüksek yer.*

1. İsrā gicesi servüñe seyr itse Sidrenüñ
Aʿlā-yı müntehāsıdur ednā-yı müttekā *(Kaside 3, Mısra 52). [aʿlā-yı müntehā, -s, -ı, dur]*

ala gir-: *Kırmızı renkli elbise giymek.*

1. Başından ayaġa-dek **girdi ala**
Ki varın yoġın ol al ile ala *(Mesnevi 146, Mısra 99). [ala girdi, -di]*

alaçık: *Çadır.*

1. Sıvanmaz ol serā bu balçıġ ile
Tutılmaz ol **alaçıḳ** bu çıġ ile *(Mesnevi 154, Mısra 36). [alaçıḳ,]*

alaġuz: *Fesat, fitneci.*

1. Vezīri vardı şāhuñ bir **alaġuz**
Degüldi ḫāṭırı Behrām ile uz *(Mesnevi 50, Mısra 33). [alaġuz,]*

ʿalāʾim: *Alametler, izler.*

1. Sevdā ʿ**alāʾimi** sebebin ʿāşıḳ añlaya
ʿAllāme-i cihān ne bilür ol ʿalāmeti *(Gazel 21, Mısra 5). [ʿalāʾimi, -i]*

aʿlālık: *Çok yüce, mükemmel olma durumu.*

1. Bu yüzden kim göñül **aʿlālıġıdur**
Ḳalınlıġı anuñ bālālıġıdur *(Mesnevi 10, Mısra 125). [aʿlālıġıdur, -ı, -dur]*

aʿlām: *Bayraklar, sancaklar.*

1. Bu ḫāli ideyim sulṭāna iʿlām
İrürsin ẕerre-i eflāke **aʿlām** *(Mesnevi 108, Mısra 40). [aʿlām,]*

aʿlām dik-: *Ucunda bayrak asılı olan gönderi veya mızrağı yere saplamak.[Deyim]*

1. **Dikince** çīn şehi maşrıḳda **aʿlām**
Nigūsār olmış idi rāyet-i şām *(Mesnevi 99, Mısra 3). [aʿlām dikince, -ince]*

ʿalāmet: *Belirti, işaret, iz, delil.[3]*

1. Didi ḫāli bu ḫālet dek degüldür
ʿ**Alāmet** ḫayre döndi şek degüldür *(Mesnevi 57, Mısra 18). [ʿalāmet,]*

ʿalāmet eyle-: *Bir şeyi başka bir şeyin/durumun göstergesi, işareti, belirtisi hâline getirmek.*

1. Söze ol sikkeyi **eyle** ʿ**alāmet**
Ki oḳına ḫuṭbe-i devrān be-nāmet *(Mesnevi 13, Mısra 41). [ʿalāmet eyle, -]*

ālāt: *Aletler, aygıtlar.[3]*

1. Devenüñ ḳātıruñ yükine taḥsīn
Ki cevherden ḳamu **ālātı** zerrīn *(Mesnevi 169, Mısra 14). [ālātı, -ı*

ālay: *Orduda iki veya daha fazla taburun birleşmesiyle meydana gelen birlik.*

1. Buyurdı bu ṭāraftan hān-ı bed-rāy
Ki Behrāma yürisün birḳaç **ālay** *(Mesnevi 48, Mısra 40). [ālay,]*

alay tut-: *Düşman karşısında harekete geçmek üzere emir ve kumanda beklemek, savaş durumu almak.*

1. Öñinde Ḫusrevüñ Rūmīler alay
Tutup gözlerler idi cenge ḳolay

ālāyiş: *Gösteriş, debdebe, tantana.*

1. Bilürven derd-mend ü pür-belāsın
Cihān **ālāyişine** mübtelāsın *(Mesnevi 46, Mısra 8). [ālāyişine, -i, -ne]*

alçak: *Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı.*

1. Ḳurarlar eyle ʿāli sāye-bānı
Ki **alçaḳ** dirler andan āsmānı *(Mesnevi 158, Mısra 14). [alçaḳ,]*

alda-: *Aldatmak, kandırmak.*

1. V'eger **aldar** ise dünyā-yı ġaddār
Ki ḳala gāv ü ḫar bigi ʿalef-ḫ˅ār *(Mesnevi 10, Mısra 51). [aldar, -r]*

aldan-: *Bir yalana, bir hileye, güvene layık olmayan birine kanmak, kapılmak.[3]*

1. Ṭolu bütdür bu büt-ḫāne ḫaẕer ḳıl
Teferrüc eyle **aldanma** güẕer ḳıl *(Mesnevi 10, Mısra 210). [aldanma, -ma]*

aldır-: *Kaptırmak, çaldırmak.*

1. Süleyman dīve **aldırdıysa** ḫātem
Ṭapuña ḥırz-ı cāndur ism-i aʿẓam *(Mesnevi 15, Mısra 13). [aldırdıysa, -dı, -y, -sa]*

ʿalef: *Hayvan yemi.*

1. Zem-istan-ḫāne olur ol ṭaraflar
Firāvān niʿmet ü vāfir **ʿalefler** *(Mesnevi 41, Mısra 48). [ʿalefler, -ler]*

ʿalef-h˅ār: *Hayvan yemi yiyen kimse.[3]*

1. V'eger aldar ise dünyā-yı ġaddār
Ki ḳala gāv ü ḫar bigi ʿ**alef-ḫ˅ār** *(Mesnevi 10, Mısra 52). [ʿalef-ḫ˅ār,]*

ʿal-el-ıṭlāḳ: *Umumiyetle, mutlaka, bir suretle kayıtlı olmayarak.*

1. ʿAl-el-ıṭlāḳ Ḥaḳḳuñ bile ẕātı
Göre lāṣeyʾ ẕevāt-ı muḥdiṯātı *(Mesnevi 8, Mısra 5). [ʿal-el-ıṭlāḳ,]*

ʿale'llāh: *Bir tür yardım çığlığı, feryat etme ifadesi.*

1. İşitdük ġūl nice çün kese rāh
Ḥorōs eydür bucaġından ʿ**ale'llāh** *(Mesnevi 138, Mısra 28). [ʿale'llāh,]*

aʿlem: *Bilgi sahibi, bilici, bilen.*

1. Şeyḫī ḳo vaṣfı şerḥin oḳı duʿā-yı devlet
Ki ola ʿilm-i bī-kerāne Allāh oldı **aʿlem** *(Kaside 4, Mısra 76). [aʿlem,]*

ʿalem: *Sancak, bayrak.[10]*

1. Açıldı sebz ü surḫ ü lāciverdī
ʿ**Alemler** başlarında tāc-ı zerdī *(Mesnevi 48, Mısra 36). [ʿalemler, -ler]*
2. ʿAlemler başı irişdi semāya
Ayaġı atlaruñ taḫt-üş-şerāya *(Mesnevi 144, Mısra 35). [ʿalemler, -ler]*

ʿalem-veş: *Sancak, bayrak gibi.*

1. Nice pinhāni çala ṭablı gilim altında ʿakl
ʿIşḳı ālemde ʿ**alem-veş** āşkār itsem gerek *(Gazel 19, Mısra 12). [ʿalem-veş,]*

ʿālem: *Dünya, cihan.[98]*

1. Murād ol ki ola müeyyed şeh bigi
Ḳala ad ile ʿ**ālemde** müebbed *(Mesnevi 1, Mısra 62). [ʿālemde, -de]*

ʿālem: *Dünya, cihan II dünyadaki herkes ve her şey.[19]*

1. Ki seyr itdükçe ʿ**ālem** ḫurrem olsun
Nedīmi olan ādem ḫoşdem olsun *(Mesnevi 1, Mısra 43). [ʿālem,]*

ʿālem: *İçinde bulunulan yaşam dairesi, ortam.[5]*

1. Bu dem bildüm ki ʿālī himmetüñ var
Maḥabbet ʿ**āleminde** ḳuvvetüñ var *(Mesnevi 31, Mısra 328). [ʿāleminde, -i, -n, -de]*

ʿ**ālem-i cān:** *Can âlemi.*

1. Var iste ki yārdur ne kim var
İy ʿ**ālem-i cān** u cān-ı ʿālem *(Terci-bend 1, Mısra 79). [ʿālem-i cān, -]*

ʿ**alem-i celāl:** *Yücelik, ululuk âlemi.*

1. Zülfüñ ʿ**alem-i celāle** perçem
Sāḳī getür imdi yine bir cām *(Terci-bend 1, Mısra 88). [ʿalem-i celāle, -e]*

ʿ**ālem-i ecsām:** *Varlıklar âlemi.*

1. Bu dördinden ki oldı aṣl-ı erkān
Bulınmaz ʿ**ālem-i ecsāma** pāyān *(Mesnevi 183, Mısra 24). [ʿālem-i ecsāma, -a]*

ʿ**ālem-i ervāh:** *Ruhlar âlemi.*

1. Nefesler kim ururdı ol güher-bar
Olurdı ʿ**ālem-i ervāḥ** envār *(Mesnevi 12, Mısra 66). [ʿālem-i ervāḥ, -]*

ʿ**ālem-i ʿışḳ:** *Aşk âlemi.*

1. Egerçi bī-nişāndur ʿ**ālem-i ʿışḳ**
Muḥīṭi ḳaṭre saymaz şebnem-i ʿışḳ *(Mesnevi 115, Mısra 5). [ʿālem-i ʿışḳ, -]*

ʿ**ālem harācı:** *Bütün dünyanın vergisi II çok değerli.*

1. Degül ḳıymet cihānuñ taḫt ü tācı
Degir bir baḳımı ʿ**ālem ḫarācı** *(Mesnevi 31, Mısra 250). [ʿālem ḫarācı, -]*

ʿ**ālem sevdāları:** *Fani dünya ve bu dünyanın nimetlerine duyulan düşkünlük, bağlılık.*

1. Ferāġat vir cihān ġavġālarından
Berī ḳıl ʿ**ālemüñ sevdālarından** *(Mesnevi 11, Mısra 150). [ʿālemüñ sevdālarından, -n, -dan]*

ʿ**ālemüñ bāzārını germ it-:** *Bazar germ ol-/it- "Pazarın hareketlenmesi, müşterinin çok olması, alışverişin artması" anlamına gelen Farsça bir deyimdir. Beyitte "âlemin bazarını germ itmek" ile, dünyanın işlerini düzene koymak, iyi bir şekilde yönetmek, adaleti temin etmek gibi bir anlam kastedilmektedir. [Deyim]*

1. Bu **bāzārını iden** ʿ**ālemüñ germ**
Bu tañ āteş-perest idi zihī şerm *(Mesnevi 19, Mısra 41). [ʿālemüñ bāzārını germ iden, -]*

ʿ**ālemüñ işi:** *Dünya işi; insanın bu dünya içerisindeki varlığını/refahını sürdürmesi için gerçekleştirdiği faaliyetler.*

1. Pes oldı dün ü gün taʿlīme meşġūl
İşinden ʿ**ālemüñ** tefhīme meşġūl *(Mesnevi 17, Mısra 44). [ʿālemüñ işi, -n, -den]*

ʿ**ālemüñ revānı:** *Alemin gidişatı.*

1. Felekler günbedin pür-dūd eyle
Revānın ʿ**ālemüñ** ḫoşnūd eyle *(Mesnevi 46, Mısra 6). [ʿālemüñ revānın, -n]*

ʿ**ālem-ārāy:** *Dünyayı süsleyen.*

1. Egerçi her biri ḳılmışdı bir rāy
Ulu mūbeḏ didi iy ʿ**ālem-ārāy** *(Mesnevi 46, Mısra 58). [ʿālem-ārāy,]*

ʿ**ālem-penāhā:** *"Ey alemin sığınağı" anlamında hükümdara söylenen bir hitap sözü.[2]*

1. Baş urdı cümlesi vü didi şāhā
Emīr ü ḫusrevā ʿ**ālem-penāhā** *(Mesnevi 51, Mısra 52). [ʿālem-penāhā,]*

ālet: *Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç, makine, aygıt.[6]*

1. Ger ola **ālete** tekvīn ḥavālet
Ne **āletden** olur tekvīne ālet *(Mesnevi 10, Mısra 76). [āletden, -den]*
2. Buyurdı on biñ at ser-cümle tāzī
Muraṣṣaʿ **āleti** vü ṭabl-bāzı *(Mesnevi 169, Mısra 4). [āleti, -i]*

ālet-i rezm: *Savaş araç gereci, teçhizat.*

1. Ve-līkin ḳıldı ʿasker cemʿine ʿazm
Götürdi bezm düzdi **ālet-i rezm** *(Mesnevi 97, Mısra 12). [ālet-i rezm, -]*

ālet ol-: *Vasıta olmak, aracılık etmek.*

1. Ger ola ālete tekvīn ḥavālet
Ne āletden **olur** tekvīne **ālet** *(Mesnevi 10, Mısra 76). [ālet olur, -ur]*

ʿ**al-et-tafṣīl:** *Uzun uzadıya, tafsil üzere.*

1. ʿ**Al-et-tafṣīl** anuñla oldı bu cemʿ
Cihān pervānedür rūḥı anuñ şemʿ *(Mesnevi 12, Mısra 67). [ʿal-et-tafṣīl,]*

alını al it-: *Boyanmak, süslenmek.[Deyim]*

1. Cihānı andan **itmiş alını al**
   Ki bir barmağuma dirsem ele al *(Mesnevi 146, Mısra 101). [alını al itmiş, -miş]*

alıp git-: *Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek.*

1. Pes andan raḫş-ı Gülgūna yir itdi
   Düşüp gül-ruḫ öñine **aldı gitdi** *(Mesnevi 157, Mısra 88). [aldı gitdi, -di]*

Alī: *Hz. ʿAlī.*

1. ʿĀlī menāḳıbını **Alīnüñ** kim ide şerḥ
   Ḫayy ü ʿālīm didi çü vaṣfında hel etā *(Kaside 3, Mısra 79). [alīnüñ, -nüñ]*

ʿālī: *Yüksek, yüce, ulu II değeri yüksek, şerefli.[12]*

1. ʿ**Ālī** menāḳıbını Alīnüñ kim ide şerḥ
   Ḫayy ü ʿālīm didi çü vaṣfında hel etā *(Kaside 3, Mısra 79). [ʿālī,]*

ʿālī-himmet: *Gayreti çok olan.*

1. Göñül ḳaddüñ havāsında nicesi ʿ**ālī-himmetdür**
   Ki tozuñ gözine yigdür behişt ü şāḫ-ı Ṭūbādan *(Gazel 7, Mısra 13). [ʿālī-himmetdür, -dür]*

ʿālim: *Bilgili, çok şey bilen, ilim sahibi, bilge.[6]*

1. Ḥaḳīḳat ol olur insān-ı kāmil
   Ḳi olur her ḥāle ʿ**ālim** ḫalḳa ʿāmil *(Mesnevi 8, Mısra 22). [ʿālim,]*

ʿAlīm: *"Bilgisi ezelî ve ebedî olan" manasında Allah'ın güzel isimlerindendir. [5]*

1. Var idi ol Vāḥid ü Ḳahhār-ı ʿālem
   ʿ**Alīm** ü Ḳādir ü Ḫallāḳ-ı ʿālem *(Mesnevi 175, Mısra 12). [ʿalīm,]*

Allāh: *Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı.[17]*

1. Saḳın maẕlūmuñ āhından seḥergāh
   Ki ḳomamışdur aña perde **Allāh** *(Mesnevi 15, Mısra 98). [allāh,]*

Allāh maksūdına irürsin: *"Allah seni istediğine ulaştırsın, dileğini gerçekleştirsin" anlamında dua ifadesi.[Dua ifadesi]*

1. Velī var bir murādum iy şehen-şāh
   İrürsin şāhı **maḳsūdına Allāh** *(Mesnevi 41, Mısra 44). [allāh maḳsūdına irürsin, -]*

Allāh seni bañа bağışlasun: *Allah seni korusun, seni benden ayırmasın anlamında söz grubu. [Dua ifadesi]*

1. Yüzin yüzine urdı eydür iy şāh
   Bağışlasun bañа sen şāhı **Allāh** *(Mesnevi 32, Mısra 12). [allāh seni bañа bağışlasun, -]*

Allāh yig-rek bilür: *"En doğrusunu Allah bilir" anlamında söz grubu. [Dua ifadesi]*

1. Bilürven şimdi **yig-rek bilür Allāh**
   Ki Müşkūya irürdi menzil ol māh *(Mesnevi 43, Mısra 117). [allāh yig-rek bilür, -]*

ʿAllām: *Her şeyi bilen (Allah).*

1. İdüñ dir ʿammīñüzdür naḫla ikrām
   Ki ādem toprağından düzdi ʿ**Allām** *(Mesnevi 184, Mısra 68). [ʿallām,]*

ʿallāme-i cihān: *Her şeyi bilen, bilgin.*

1. Sevdā ʿalāʾimi sebebin ʿāşıḳ añlaya
   ʿ**Allāme-i cihān** ne bilür ol ʿalāmeti *(Gazel 21, Mısra 6). [ʿallāme-i cihān, -]*

alp eren: *Yiğit, bahadır.*

1. Ḳılıç çeyneyiciler **alp erenler**
   Oka ḳalḳanlayın gögsin gerenler *(Mesnevi 96, Mısra 83). [alp erenler, -ler]*

alt: *Bir şeyin yere bakan yanı, üst karşıtı. [6]*

1. Nice pinhāni çala ṭablı gilim **altında** ʿakl
   ʿIşḳı ālemde ʿālem-veş āşkār itsem gerek *(Gazel 19, Mısra 11). [altında, -ı, -n, -da]*

alt: *Vücudun belden aşağı kısmı.*

1. Seḥer yili gibi **altında** Şebdīz
   Elinde başı vü dilinde Pervīz *(Mesnevi 34, Mısra 3). [altında, -ı, -n, -da]*

altı: *Altı, beşten sonra gelen sayı.*

1. Ḥaẕerden eyle gider ol cihān-gīr
   Ki ḳılurdı biş **altı** menzili bir *(Mesnevi 38, Mısra 102). [altı,]*

altı cihet: *Altı yön.*

1. Ḳomış enġama nisbet her ṣıfatdan
   On iki burç ile **altı cihetden** *(Mesnevi 61, Mısra 230). [altı cihetden, -den]*

altun: *Altın.[6]*

1. Ne ḥayvān eti yinüp geçse dişden
   Düzetmişlerdi **altundan** gümişden *(Mesnevi 168, Mısra 36). [altundan, -dan]*

altun: *Altından yapılmış.[5]*

1. Çü her bir resmi yirine yitürdi
   Bir **altun** kürsīde Bānū oturdı *(Mesnevi 41, Mısra 28). [altun,]*

altun bād-bān dik-: *Altın renkli, altından yapılmış yelkenleri açmak II güneş doğmak.*

1. Felek çün **dikdi altun bād-bānı**
   Gümüş zevraḳların gitdi nişānı *(Mesnevi 164, Mısra 1). [altun bād-bānı dikdi, -di]*

altun gemi: *Altından yapılmış gemi II altın kadeh.*

1. İçüp **altun gemilerden** deñizler
   Bulut bigi eli dökerdi gevher *(Mesnevi 170, Mısra 35). [altun gemilerden, -ler, -den]*

altun saç-: *Altın saçmak II çok altın harcamak.*

1. Gümüş ḳapuların māluñ açardı
   Demür cemʿ itmeġe **altun saçardı** *(Mesnevi 96, Mısra 60). [altun saçardı, -ar, -dı]*

altun şuyı: *Altın renkli, sarı renkte sıvı. Altın ve platin gibi metallerle tepkimeye girebilen kuvvetli bir asit çözeltisi. II. Güneş ışığı.*

1. Çü ṣubḥ irdi vü ṣaḥn-ı lāciverdī
   Yüzin **altun şuyı** birle sıvardı *(Mesnevi 33, Mısra 2). [altun şuyı, -]*

altun ṭūp: *Altından yapılmış, altın renkli top II güneş.*

1. ʿAceb çevgān ki urur her seḥer çīn
   Bir **altun ṭūp** ile biñ gūy-ı sīmīn *(Mesnevi 59, Mısra 4). [altun ṭūp, -]*

alū: *Aşağı, âciz.*

1. Hemīn himmetleri ferc ü gelūdur
   ʿAceb mi dinse hayvāndan **alūdur** *(Mesnevi 184, Mısra 198). [alūdur, -dur]*

alup git-: *Götürmek.*

1. Kemi ḥayvānlaruñ kirm ü mekesdür
   Alur gider nite-kim ḫār u ḫasdur *(Mesnevi 184, Mısra 70). [alur gider, -er]*

ʿām: *Halk, umum.[4]*

1. Velī destūr yoḳdur ḫāṣa ʿ**āma**
   Ḳadem basmaġā insān bu maḳāma *(Mesnevi 9, Mısra 31). [ʿāma, -a]*

ʿām: *Herkese âit, umûma mahsus.*

1. Degül kim ḫāṣ ider insana inʿām
   Ki olupdur kāināta daʿveti ʿ**ām** *(Mesnevi 12, Mısra 76). [ʿām,]*

aʿmā: *Gözleri görmeyen, kör.*

1. Döşenmişdi zemīne ferş-i mīnā
   Ki **aʿmā** gevherin ḳılurdı bīnā *(Mesnevi 29, Mısra 30). [aʿmā,]*

ʿamel: *Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil.[7]*

1. Bisāṭ-ı ʿarża dek çetr-ı züḥalden
   Ḫoş āgāh itdi şāhı her ʿ**amelden** *(Mesnevi 17, Mısra 52). [ʿamelden, -den]*

ʿamel: *Dînî emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket; ibadet. [4]*

1. ʿ**Amelde** ola mı ol zūr-ı bāzū
   Ki ola faẕluñ ile hem-terāzū *(Mesnevi 11, Mısra 117). [ʿamelde, -de]*

ʿamel: *Yapı, doku.*

1. Ḫamīr ü mūmdan yumşaḳ ʿ**amelde**
   Ne şekle düzseler olurdı elde *(Mesnevi 166, Mısra 39). [ʿamelde, -de]*

ʿamelden ḳal-: *Amelden kalmak: İşten güçten kalmak: Herhangi bir sebeple çalışmamak, çalışamamak. II İşinden olmak, işinden geri kalmak.[Deyim]*

1. Dil ü cān riştesi **ḳaldı** ʿ**amelden**
   Saḳın kim çıḳmasun ser-rişte elden *(Mesnevi 133, Mısra 255). [ʿamelden ḳaldı, -dı]*

ʿāmī: *Avam, cahil; seçkin olmayan, sıradan.[4]*

1. Egerçi ʿ**āmiyem** ḫidmetde ḫāṣ it
Beni nefsüm havāsından ḫalāṣ it *(Mesnevi 11, Mısra 147). [ʿāmiyem, -y, -em]*

ʿāmil: *Amel eden; bildiklerini uygulayan, ibadet ve diğer kulluk görevlerini eksiksiz yerine getiren.*

1. Didi iy ḥikmet ü faẕl ile kāmil
Bugün ʿālemde ʿālimsin ü ʿ**amil** *(Mesnevi 172, Mısra 4). [ʿamil,]*

ʿāmil: *Sevk ve tayin eden.*

1. Ḥaḳīḳat ol olur insān-ı kāmil
Ḳi olur her ḥāle ʿālim ḫalḳa ʿ**āmil** *(Mesnevi 8, Mısra 22). [ʿāmil,]*

ʿāmil ol-: *Amel eden, işleyen, icra eden kimse olmak.*

1. Ḳılur āfāḳa cilve bedr-i kāmil
Çü devridür **olur** ʿālemde ʿ**āmil** *(Mesnevi 70, Mısra 20). [ʿāmil olur, -ur]*

ʿāmil ol-: *Bildiklerini uygulayan, ibadet ve diğer kulluk görevlerini eksiksiz yerine getiren kimse olmak.*

1. Ne ʿāḳil kim **ola** işinde ʿ**āmil**
Gerek maʿzūla ḳıla luṭf-ı kāmil *(Mesnevi 133, Mısra 231). [ʿāmil ola, -a]*

āmīn eyle-: *Amin demek. Dualardan ve hayır dileklerinden sonra "Allah kabul etsin, öyle olsun!" demek.*

1. Duʿānuñ eyle düz Şeyḫī nizāmın
Ḳi Cibrīl-i emīn **eyleye āmīn** *(Mesnevi 1, Mısra 66). [āmīn eyleye, -y, -e]*

ammā: *Ancak, fakat.*

1. Ne var ḳan dökse rengi ḳanı yoḳdur
Nişānı vardur **ammā** cānı yoḳdur *(Mesnevi 31, Mısra 188). [ammā,]*

ʿammāl: *Bezmeyerek çalışan, dikkatli ve devamlı çalışan.*

1. Ki onıncı ʿaḳl idüpdür ʿaḳl-ı faʿʿāl
ʿAnāṣır ʿāleminde oldı ʿ**ammāl** *(Mesnevi 183, Mısra 12). [ʿammāl,]*

ʿammāl ol-: *İşler yapmak, çalışmak.*

1. Ki irdi rūḥ-ı nāṭıḳ ʿaḳl-ı faʿʿāl
ʿUḳūl u necm ü eflāk **oldı** ʿ**ammāl** *(Mesnevi 184, Mısra 154). [ʿammāl oldı, -dı]*

ʿammī: *Amca (Tanıkta, genetik olarak aynı köklerden gelme, akrabalık kastedilmektedir).*

1. İdüñ dir ʿ**ammīñüzdür** naḫla ikrām
Ki ādem toprağından düzdi ʿAllām *(Mesnevi 184, Mısra 67). [ʿammīñüzdür, -ñüz, -dür]*

ʿAmr ezrak: *Şeyhi'nin Husrev ü Şîrîn mesnevisinde geçen Yemen ülkesinin padişahı.*

1. Yürimişdi ʿArabden ʿ**Amr ezraḳ**
Ki şāh idi Yemen milkinde muṭlaḳ *(Mesnevi 46, Mısra 43). [ʿAmr ezraḳ, -]*

āmuz-gār: *Hoca, öğretmen.*

1. Aña vācib görür **āmuz-gārı**
Ki żāyiʿ eylemeye rūzgārı *(Mesnevi 17, Mısra 3). [āmuz-gārı, -ı]*

añ: *Güzelik, cazibe.*

1. Degül ḥüsn ol ki reng ü ḳanı vardur
Melīḥ ol cāna dirler ki **ānı** vardur *(Mesnevi 143, Mısra 18). [ānı, -ı]*

añ-: *Hatırlamak, akla getirmek.[12]*

1. Ne var çeksem ḳabā-yı cismi çālāk
Çü ḳadd-i cān **añam** zehrem olur çāk *(Mesnevi 31, Mısra 192). [añam, -am]*
2. **Añ** ol devri ki olasın aradan kem
Unıda aduñı devrān-ı ʿālem *(Mesnevi 129, Mısra 107). [añ,]*

añ-: *Adını söylemek, zikretmek.[6]*

1. Olıcaḳ vaḥdet-i küllī arada
Añasız ben ḳulı daḫı duʿāda *(Mesnevi 31, Mısra 378). [añasız, -asız]*
2. Benüm senden dü ʿālemde naṣībüm
Bir **añmaḳdur** unutmazsañ ḥabībüm *(Mesnevi 162, Mısra 50). [añmaḳdur, -maḳ, -dur]*

añ-: *Söz etmek, bahsetmek.*

1. Bunuñla eyledi bed-ḫūylıḳdan
Seni **añmadı** bir dilcūylıḳdan *(Mesnevi 101, Mısra 62). [añmadı, -ma, -dı]*
2. Ben añmazam ḳazılırsa aña sin
N'ola sen bārī luṭfuñdan **añasın** *(Mesnevi 114, Mısra 20). [añasın, -a, -sın]*

aña: *Anne.[7]*

1. Atañı **anañı** ḳatl itdi devrān
   Ḳamu ḳavmünden aldı ḳahr ile cān *(Mesnevi 105, Mısra 51). [anañı, -ñ, -ı]*
2. Egerçi şād olup göñli dölendi
   Anası ḫāṭıriyçün ġuṣṣalandı *(Mesnevi 50, Mısra 20). [anası, -s, -ı]*

ʿ**anā:** *Zahmet, meşakkat, güçlük.[3]*

1. Senüñçün bu ḳamu renc ü ʿ**anālar**
   Belālu cānuma cevr ü cefālar *(Mesnevi 152, Mısra 35). [ʿanālar, -lar]*

ana cānı: *"Annesinin canı". II. Sevgi bildiren seslenme sözü.*

1. Ki öldüm cān oġul iriş meded ḳıl
   Ana cānı anañ cānını red ḳıl *(Mesnevi 170, Mısra 92). [ana cānı, -]*

aña dek: *O zamana kadar.[9]*

1. **Aña-dek** bir daḫı tedbīr olına
   Döner ḫayre çün iş teʾḫīr olına *(Mesnevi 129, Mısra 33). [aña-dek,]*

aña dek: *Ona kadar, o kadar fazla.*

1. İrürdi **aña-dek** ʿayn-i ʿināyet
   Ki eyledi velīʿahd-i vilāyet *(Mesnevi 20, Mısra 67). [aña-dek,]*

aña dek ki: *O zaman gelince, o zaman gelinceye kadar.*

1. Aña dek ki irdi ḳaṣra atdı cānın
   Eyitdi aşkārın u nihānın *(Mesnevi 111, Mısra 17). [aña dek ki, -]*

aña şād olan andan bedter olsun: *"Bir kimsenin içine düştüğü kötü/zor duruma sevinen kişi ondan daha kötü duruma düşsün" anlamına gelen dua/beddua sözü.*

1. **Aña şād olan andan bedter olsun**
   Revānı āb-ı raḥmetden ter olsun *(Mesnevi 131, Mısra 67). [aña şād olan andan bedter olsun, -an]*

anamdan emdigüm süd başdan geldi: *Anasından emdiği süt burnundan (fitil fitil) gelmek; bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek.[Deyim]*

1. **Anamdan emdigüm süd geldi başdan**
   Ki aḳıtdum süd ırmaġını taşdan *(Mesnevi 126, Mısra 91). [anamdan emdigüm süd başdan geldi, -]*

añaru: *Öte; ileriye doğru, o bir taraf.*

1. Çü yāra yār nükte rū-be-rū dir
   Gider **añaru** vü getür berü dir *(Mesnevi 88, Mısra 44). [añaru,]*

anası ölmişe şīven öġret-: *Annesi ölmüş kişiye matemin nasıl tutulacağını öğretmeye kalkma. II. Yeterince acı çeken kişinin acısını arttırmak. [Deyim]*

1. Ḳo bini kendü şīvemde atam sen
   Anası ölmişe öġretme şīven *(Mesnevi 133, Mısra 108). [anası ölmişe şīven öġretme, -me]*

ʿ**anāṣır:** *Unsurlar, bir bütünü meydana getiren parçalar.*

1. Ulaşdı sunʿ-ı Ṣāniʿ ḥükm-ı Ḳādir
   Ki cünbiş ḳıldı yir yirin ʿ**anāṣır** *(Mesnevi 184, Mısra 12). [ʿanāṣır,]*

ʿ**anāṣır:** *Dört unsur (toprak, hava, su, ateş).[3]*

1. Kevākib seyrinüñ māhiyyetinden
   ʿ**Anāṣır** ṭabʿınuñ ḫāṣiyyetinden *(Mesnevi 17, Mısra 48). [ʿanāṣır,]*

ʿ**anāṣır alemi:** *Dünya âlemi, görünen âlem.*

1. Ki onıncı ʿaḳl idüpdür ʿaḳl-ı faʿʿāl
   ʿ**Anāṣır** ʿ**āleminde** oldı ʿammāl *(Mesnevi 183, Mısra 12). [ʿanāṣır ʿāleminde, -n, -de]*

ʿ**anber:** *Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde.[3]*

1. Yig ol kim kām ola bī-kāmlıḳda
   Ki ḫōş-būy oldı ʿ**anber** ḫāmlıḳda *(Mesnevi 156, Mısra 20). [ʿanber,]*

ʿ**anber:** *Ada balığının bağırsaklarından çıkarılan ve misk gibi kokan madde II güzel koku.[13]*

1. Çi-ger ʿ**anber** ṣaçar sünbüllerinden
   Belürmedi benefşe güllerinden *(Mesnevi 31, Mısra 225). [ʿanber,]*
2. Sanasın gül benefşeyle açılmış
   Ve-yā ter laleye ʿ**anber** saçılmış *(Mesnevi 145, Mısra 50). [ʿanber,]*

ʿ**anber:** *Amber, güzel koku ll siyah,kara (gece bağlamında).*

1. Çevürme bir dem iy çarḫ çenberüñi
   Ḳo kāfūruñ yüzinden ʿ**anberüñi** *(Mesnevi 85, Mısra 30). [ʿanberüñi, -üñ, -i]*

ʿanber ü ʿūd: *Amber ve öd ağacının odunundan, kabuğundan yapılmış tütsü. [İkileme]*

1. Ne nesne kim degüldür aña maḳṣūd
   Oda yansun olursa ʿ**anber ü ʿūd** *(Mesnevi 14, Mısra 74). [ʿanber ü ʿūd, -]*

ʿanber-āmīz: *Amber kokusu saçan.*

1. Henūz irmedin ol serv-i semen-rīz
   Nesīm olup tozından ʿ**anber-āmīz** *(Mesnevi 127, Mısra 60). [ʿanber-āmīz,]*

anca: *Öyle, o kadar.*

1. Ki **anca** yatasın toprag̱ içinde
   Ki toz ola tenüñ yapraḳ içinde *(Mesnevi 129, Mısra 105). [anca,]*

anca: *Öyle, o kadar II çok fazla.*

1. Bu yirde gerçi vardur daḫı ḳıṣṣa
   Ve-līkin **anca** yoḳdur ẕevḳa ḥiṣṣe *(Mesnevi 55, Mısra 82). [anca,]*
2. Ne kim dirse baña **anca** hezārem
   Şer ü şūrem elinden şerm-sārem *(Mesnevi 134, Mısra 33). [anca,]*

ancaḳ: *Sadece, yalnızca .[10]*

1. Girü ḫalvet nigārīn-i ḳamer-veş
   Yanınca **ancag̱** on zībā ḳaravaş *(Mesnevi 70, Mısra 58). [ancag̱,]*
2. Birini nefse baş bir cāna ancaḳ
   Bu deñlüdür yoluñ cānāna **ancaḳ** *(Mesnevi 46, Mısra 20). [ancaḳ,]*

ancaḳ: *"Olsa olsa, en çok, daha çok, güçlükle" anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz.*

1. Beşer ḥaddinüñ **ancaḳdur** kemāli
   Bulımaz māverāsına mecāli *(Mesnevi 8, Mısra 27). [ancaḳdur, -dur]*

ancak ḳal-: *Baş başa kalmak; biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak.[Deyim]*

1. Varuraḳ **ḳaldı ancaḳ** şāh ile māh
   Biribirisinüñ sırrından āgāh *(Mesnevi 87, Mısra 31). [ancaḳ ḳaldı, -dı]*

ancılayın: *Onun gibi.*

1. Saña **ancılayın** sulṭān yaraşur
   Aña sencileyin cānān yaraşur *(Mesnevi 39, Mısra 81). [ancılayın,]*

and: *Ant, yemin.[3]*

1. Pes andan kim biraz köyindi yandı
   Ġılaẕ ile dile getürdi **andı** *(Mesnevi 154, Mısra 82). [andı, -ı]*

and iç-: *Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek.[Deyim]*

1. **İçerven and** zülfi ser-keşine
   Ki tutruḳdur dil ü cān āteşine *(Mesnevi 160, Mısra 51). [and içerven, -er, -ven]*

anda: *Orada.[36]*

1. Hem andan atdı Ermen milkine cān
   Ki **andaydı** göñül derdine dermān *(Mesnevi 55, Mısra 80). [andaydı, -y, -dı]*

anda: *Oraya. [9]*

1. İrişmiş **anda** daḫı naḳş-pervāz
   Bayag̱ı reng ü resmin itmiş āg̱āz *(Mesnevi 29, Mısra 37). [anda,]*

andan: *Oradan.*

1. Şeh **andan** döndi göñli ḫurrem ü şād
   İdüp cān ile ḥikmet sözlerin yād *(Mesnevi 95, Mısra 71). [andan,]*

anda: *O zaman.*

1. Zihī demdür ṣafā-yı ṣubḥ- gāhī
   Ki **anda** baḫş ola genc-i İlāhī *(Mesnevi 141, Mısra 8). [anda,]*

andan: *Ondan sonra.[5]*

1. Her işüñ tutmadın tedbīrin eyle
   Biñini tanış **andan** birin eyle *(Mesnevi 96, Mısra 112). [andan,]*

andan: *Bu nedenle, ondan dolayı.[7]*

1. İşitdüm **andan** oldı adı Şīrīn
   Ki söz didi şekerden tadı şīrīn *(Mesnevi 117, Mısra 9). [andan,]*

andan berü: *Ondan beri, o zamandan bu yana.*

1. **Andan berü** ki ṣaldı gözüme ḫayāli dōst
Aldı ḳarārı cāndan ü tenden mecāli dōst *(Gazel 3, Mısra 1). [andan berü, -]*

andan ki: *"o maksatla ki, -mesi için" anlamında yardımcı cümleyi gaye ifadesiyle ana cümleye bağlamaktadır. (Tiken, 2020: 68).*

1.Ḳılurdı iḥtiyāṭ **andan ki** sulṭān
Eger nā-geh bula derdine dermān *(Mesnevi 134, Mısra 73). [andan,*

andan ol-: *Çocuk belirli bir kişiye ait olmak. Çocuk doğmak, dünyaya gelmek..*

1. Tutarmış şeh ḳatında ʿizzet ü cāh
Hem **andan olmış** imiş Hürmüz-i şāh *(Mesnevi 50, Mısra 18). [andan olmış, -mış]*

ʿ**andelīb:** *Bülbül.*

1. Gel iy cān gülşeninüñ ʿ**andelībi**
Cihān bustānınuñ murġ-i ġarībi *(Mesnevi 16, Mısra 1). [ʿandelībi, -i]*

anı kim ben itdüm düşmen kıla mı: *Kişinin kendine ettiğini kimse/düşman edemez. Bir kimse kimi zaman tedbirsizliği yüzünden öyle yanlış iş yapar, başını öyle derde sokar ki böyle bir kötülüğü başkaları ona yapamaz. [Atasözü]*

1. Dil ü cān dōstını düşmen itdüm
Ḳıla mı düşmen anı kim ben itdüm *(Mesnevi 134, Mısra 18). [anı kim ben itdüm düşmen ḳıla mı, -]*

añıl-: *Zikredilmek, anımsanmak.[4]*

1. Oluraḳ her yañadan ḳıṣṣa tekrār
Añıldı kūh u Ferhād āḫir-i kār *(Mesnevi 127, Mısra 10). [añıldı, -dı]*
2. Ki çoḳ devr ide devrān u zemāne
Ne nām **añıla** bizden ne nişāne *(Mesnevi 162, Mısra 62). [añıla, -a]*

anın: *Onun için, bu sebeple, bundan dolayı.[6]*

1. **Anın** Şīrīndür adum dāstānda
Ki oyunlar oynaram şīrīn cihānda *(Mesnevi 154, Mısra 69). [anın,]*

ʿ**anḳā:** *Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankā, sîmurg.[5]*

1. Meger ser-keşlik itmiş raḫş-ı ṭayyār
Anı ʿ**anḳā** bigi itmiş nā-be-dīdār *(Mesnevi 44, Mısra 24). [ʿanḳā,]*
2. Çü ṭūṭī ḳıldum özüme demür bend
Yaluñuzlıġa ʿ**anḳā** bigi ḫursend *(Mesnevi 148, Mısra 66). [ʿanḳā,]*

ʿ**ankebūt:** *Örümcek.*

1. Geh ider ʿ**ankebūtı** perde-dār ol
Geh eyler hüdhüdi casūs-ı kār ol *(Mesnevi 2, Mısra 45). [ʿankebūtı, -ı]*

añla-: *Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak, fark etmek. [20]*

1. Delirdüm **añlamadum** sözin anuñ
Diñiz maḳṣūdın ol şāh-ı cihānuñ *(Mesnevi 117, Mısra 57). [añlamadum, -ma, -dum]*

añla-: *Sezmek.*

1. Velī anlar ḳanı kim bilür anı
Ki rūḥānīler **añlar** sırr-ı cānı *(Mesnevi 143, Mısra 20). [añlar, -r]*

Anla-: *Kabul etmek, addetmek, saymak.*

1. Havāñ içre sürerven ol ṣafāyı
Ki ʿayn-i rāḥat **añlarvan** belāyı *(Mesnevi 90, Mısra 14). [añlarvan, -r, -van]*

añla-: *Tanımak. Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak.*

1. Baḳınca **añladı** Şāvūrı Şīrīn
Revān Gülgūndan indi ol nigārīn *(Mesnevi 157, Mısra 45). [añladı, -dı]*

anlar: *Onlar, üçüncü çokluk şahıs zamiri.[5]*

1. Pes **anlar** idicek şuġli iderler
Gidecek demde fāriġ-dil giderler *(Mesnevi 15, Mısra 47). [anlar,]*

ansuz: *Onsuz, o olmadan.*

1. Nigārīn olmış idi deng ü ḫayrān
Ki nice ider **ansuz** sabr sulṭān *(Mesnevi 114, Mısra 74). [ansuz,]*

ānsuzda: *Ansızın, birdenbire.*

1. Duʿā ḳılur ki Şebdīzüñ ayaġı
Sına yā-ḫūd çıḳa **ānsuzda** yaġı *(Mesnevi 155, Mısra 22). [ānsuzda,]*

ʿ**anterlen-:** *Kabadayı gibi davranmak, kabadayılanmak.*

1. Ne bunca ben żaʿīfe erlenürsün
Nice bir ʿavrete ʿ**anterlenürsin** *(Mesnevi 92, Mısra 34). [ʿanterlenürsin, -ür, -sin]*

añu yañu: *Dehşete kapılma, endişe ve korku içinde kalma. [İkileme]*

1. Havā yüzi olur tozdan karañu
Cihān ġavġa üninden **añu yañu** *(Mesnevi 144, Mısra 38). [añu yañu, -]*

añu yāñu kal-: *Dehşete kapılmak, endişe ve korku içinde kalmak. [İkileme, Deyim]*

1. Şeh işitdükde **ḳaldı añu yāñu**
Cihān gözlerine oldı ḳarañu *(Mesnevi 129, Mısra 23). [añu yāñu ḳaldı, -dı]*

añul añul: *Yavaş yavaş. [İkileme]*

1. Yorar çoḳ tīz tāzīyi gil ü seng
Añul añul alur menzil ḫar-i leng *(Mesnevi 103, Mısra 34). [añul añul, -]*

anuñ bigi: *Öyle bir, o denli, o kadar, o derece.*

1. **Anuñ bigi** ururdı taġa tīġı
Ki tozı aġıdırdı taġa mīġı *(Mesnevi 126, Mısra 7). [anuñ bigi, -]*

anuñ ḥaḳiyçün kim: *Onun (Allah'ın) hakkı için. [Kalıp ifade]*

1. Şehā **anuñ ḥaḳiyçün kim** celāli
Kemālinden ḳodı insanda cemāli *(Mesnevi 135, Mısra 67). [anuñ ḥaḳiyçün kim, -]*

anuñ ḥaḳkı: *Onun (Allah) hakkı için, hatırına. [Kalıp ifade]*

1. **Anuñ ḥaḳḳı** ki zinhārındayam ben
Yarın yoġ ü bugün varındayam ben *(Mesnevi 31, Mısra 177). [anuñ ḥaḳḳı ki, -]*

anuñ ḥaḳkı: *"Onun (Hz. Muhammed) hakkı için, hatırına" anlamında Allah'a yalvarma ve yakarma ifadesidir. [Kalıp ifade]*

1. **Anuñ ḥaḳḳı ki** saña nūr-ı dīndür
Gözüñden ayru göñlüñe yaḳındur *(Mesnevi 123, Mısra 75). [anuñ ḥaḳḳı ki, -]*

anuñ içün: *Bu yüzden, bundan dolayı.[28]*

1. Yek dānesin cihān ṣadefinde güher bigi
İy bī-bedel yetīm **anuñ içün** dinür saña *(Kaside 3, Mısra 36). [anuñ içün, -]*

anuñçün: *Onun uğruna.*

1. Ḳanı ol ay u günden baḫtılu şāh
Ki köyindi **anuñçün** mihr ile māh *(Mesnevi 129, Mısra 68). [anuñçün,]*

apar-: *Götürmek, alıp götürmek.*

1. Dir iseñ tīz-rek ben ḳul varayın
Ne kim ışmarlar iseñ **aparayın** *(Mesnevi 31, Mısra 288). [aparayın, -ayın]*

apart-: *Götürmek, alıp götürmek.*

1. Eliyle düzerek ārāyişini
Aparduraḳ şehüñ āsāyişini *(Mesnevi 154, Mısra 100). [apardurаḳ, -uraḳ]*

ar-: *Yorulmak, yorgun düşmek.*

1. Çi-ger her müşkile olmış şikībā
Arup yorıldı key ol şekl-i zībā *(Mesnevi 34, Mısra 48). [arup, -up]*

ʿār: *Utanma, utanç.[3]*

1. İder ʿ**ār** ādeme oddan beter kār
Anuñçün dirler en-nārü velā ʿ**ār** *(Mesnevi 92, Mısra 77). [ʿār,]*

ʿār eyle-: *Utanmak, çekinmek, sakınmak.[Deyim]*

1. Cihān muhtāc iken gün pertevine
Varur ʿ**ār eylemez** dervīş evine *(Mesnevi 126, Mısra 64). [ʿār eylemez, -mez]*

ʿār tut-: *Utanmak, çekinmek, sakınmak. [Deyim]*

1. Tapuñ ḫod bilürem benden **tutar** ʿ**ār**
Ki var yürekde yāruñ saña yarar *(Mesnevi 126, Mısra 73). [ʿār tutar, -ar]*

ara: *Orta, iç. [6]*

1. İki taş **arasına** irdükde dāne
Ögütdi bil anı devr-i zamāne *(Mesnevi 95, Mısra 63). [arasına, -s, -ı, -n, -a]*

ara: *İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe.*

1. **Aradan** perdeyi açdı götürdi
Ḫorāsān taḫtına geçdi oturdı *(Mesnevi 52, Mısra 5). [aradan, -dan]*

ara: *İki kişi arasındaki ilişki, alaka.[2]*

1. Çü Şīrīn sevgüsidür saña sevgend
Bu sevgend olsun **aramuzda** peyvend *(Mesnevi 124, Mısra 114). [aramuzda, -muz, -da]*

ara: *Mahal, mevki, mekan, yer.[10]*

1. Arayuraḳ getürdük bu **araya**
Getür sen daḫı bildügüñ araya *(Mesnevi 31, Mısra 161). [araya, -y, -a]*

ara: *Esna, sıra, vakit.[3]*

1. Birez kim ḳalʿa ceng oldı **arada**
Degüldür çāre illā mācerāda *(Mesnevi 170, Mısra 167). [arada, -da]*

ara-: *Aramak, bir şeyi bulmaya çalışmak, araştırmak.[14]*

1. Ṭolandı vü **aradı** ol yöreyi
Begendi indi ḳondı bir arayı *(Mesnevi 34, Mısra 53). [aradı, -dı]*

ʿ**arāb:** *Arabistan.[6]*

1. ʿ**Arabdan** ḳopısar bir server-i dīn
Ki āfāḳı idiser nūrı aydın *(Mesnevi 95, Mısra 45). [ʿarabdan, -dan]*

arada: *Ara sıra, bazen.*

1. Ulular ḳullara itse ḫışm u heybet
Belürdürler **arada** raḥm u şefḳat *(Mesnevi 153, Mısra 42). [arada,]*

aradan git-: *Ortadan kaybolmak, yok olmak, bitmek.[Deyim]*

1. Çü dem-sāz oldı ʿāşıḳlar semāʿı
Aradan gitdi muṭribler ṣudāʿı *(Mesnevi 162, Mısra 88). [aradan gitdi, -di]*

aradan götrül-: *Ortadan kaldırılmak, yok edilmek. [Deyim]*

1. Ḥicāb ü şerm **götrüldi aradan**
Söze başladı her dil mācerādan *(Mesnevi 72, Mısra 5). [aradan götrüldi, -ül, -di]*

aradan kem ol-: *Ortadan kaybolmak, yok olmak II ölmek. [2] [Deyim]*

1. Dirīġ aña ki **oldı aradan kem**
Diriye kem degüldür ʿişret ü dem *(Mesnevi 132, Mısra 105). [aradan kem oldı, -dı]*

ʿ**arak-rīz:** *Terleyen, ter döken.*

1. Ḳılur odını ḫaddi lālenüñ tīz
Gül ol ḫaddün ḫayāsından ʿ**araḳ-rīz** *(Mesnevi 170, Mısra 112). [ʿaraḳ-rīz,]*

ʿ**arakdan ġark ol-:** *Tere batmak, çok terlemek. [Deyim]*

1. Yayaḳ eyle ki **ġarḳ olmuş** ʿ**araḳdan**
Ṣorar bir kişi maʿnā ol sebaḳdan *(Mesnevi 15, Mısra 111). [ʿaraḳdan ġarḳ olmuş, -muş]*

aralık: *Ara, orta.*

1. **Aralıḳ** yirde ḳaldı ʿāciz ü denk
Bilimez ḳanḳısiyle eyleye cenk *(Mesnevi 46, Mısra 53). [aralıḳ,]*

aralık: *Bir yere girmeden, öncesinde bulunan boşluk yer.*

1. Diraḫt-istān-ı ḫūb āb-ı revāne
Aralıḳ yirde ḫavż-i ḫusrevāne *(Mesnevi 36, Mısra 10). [aralıḳ,]*

ārām: *Rahat, huzur.[4]*

1. Görür Şīrīn ki bu **ārāmı** gitmiş
Göñül bir ḳuşça tutar dāmı gitmiş *(Mesnevi 117, Mısra 27). [ārāmı, -ı]*
2. Egerçi yoġ idi göñlinde **ārām**
Göñülsüz aldı ele bāde vü cām *(Mesnevi 29, Mısra 43). [ārām,]*

ārām: *Durma, dinlenme.*

1. Didi bir laḥẓa it iy bī-dil ārām
Eyitdi **ārām** olurmı bī-dil-ārām *(Mesnevi 124, Mısra 60). [ārām,]*

ārām: *Bir yerde kalma, karar kılma, sabit olarak durma.*

1. Ḫaber-dār it beni devrān işinden
Yirüñ **ārāmı** çarḫun cünbişinden *(Mesnevi 172, Mısra 10). [ārāmı, -ı]*

āram eyle-: *Durup dinlenmek, nefeslenmek, istirahat etmek.*

1. Vaṭangāha irüp gösterdi āram
   Ne **āram eylesün** çün ʿışḳadur rām *(Mesnevi 31, Mısra 402). [āram eylesün, -sün]*
2. Mey iç birkaç gün **eyle** ṣabr ü **ārām**
   Ne fiʿl eyler görelüm devr-i eyyām *(Mesnevi 57, Mısra 225). [ārām eyle, -]*

āram göster-: *Dinlenmek, istirahat etmek.[Deyim]*

1. Vaṭangāha irüp **gösterdi āram**
   Ne āram eylesün çün ʿışḳadur rām *(Mesnevi 31, Mısra 401). [āram gösterdi, -di]*

ārām it-: *Dinlenmek, nefeslenmek, istirahat etmek.[9]*

1. Ulu mihmāndur idüñ aña ikrām
   Fülañ ḳaṣrı bezeñ kim **ide ārām** *(Mesnevi 38, Mısra 84). [ārām ide, -e]*
2. Ḳırup **itmediler** Rūmīler **ārām**
   Tutınca rūy-ı rūzı şāme-i şām *(Mesnevi 99, Mısra 75). [ārām itmediler, -me, -di, -ler]*

ārām it-: *Durmak, karar kılmak.*

1. Bişinci gökde **ārām itdi** Behrām
   Ḥameldür Aḳreb ile emrine rām *(Mesnevi 181, Mısra 13). [ārām itdi, -di]*

ārām it-: *Dikkate almak, durup üzerinde düşünmek.*

1. Biraz bu sözde **ārām itdi** Şīrīn
   Ne sevsün şu vü şekker biribirin *(Mesnevi 103, Mısra 45). [ārām itdi, -di]*

ārām it-: *Bir arada bulunmak; yanında bulundurmak.*

1. Eger Belḳīs-var anuñla **ārām**
   İderseñ ola ins ü cin saña rām *(Mesnevi 31, Mısra 258). [ārām iderseñ, -er, señ]*

ārām ḳıl-: *Durmak, istirahat etmek.[7]*

1. Bir iki gün ki ḳırdı ḳodı Beḫrām
   Gīne döndi vü ḳondı **ḳıldı ārām** *(Mesnevi 49, Mısra 74). [ārām ḳıldı, -dı]*

ārām kıl-: *Durmak, kalmak.*

1. Sikender-veş geçüp şeh **ḳıldı ārām**
   Bu taḫta baḫt u devlet virdi çün kām *(Mesnevi 167, Mısra 13). [ārām ḳıldı, -dı]*

ārām kıl-: *Durmak, sakin olmak.*

1. İgen tosunlıġ itme iy dil-ārām
   Ki ben rām olmışam sen de **ḳıl ārām** *(Mesnevi 149, Mısra 38). [ārām ḳıl, -]*

ārām tut-: *Dinlenmeye çekilmek. [Deyim]*

1. Bu yaña Ḫusrev ü ol yaña Behrām
   Ḳonup fikr ile **tutmışlardı ārām** *(Mesnevi 98, Mısra 10). [ārām tutmışlardı, -mış, -lar, -dı]*

ārām ü ṣabr eyle-: *Bekleyip sabretmek.*

1. Biraz gün ki **eyledi ārām ü ṣabrı**
   Degül kim iḫtiyārī belki cebrī *(Mesnevi 40, Mısra 37). [ārām ü ṣabr eyledi, -di]*

ārām-gāh: *Dinlenilecek yer, dinlenme yeri.*

1. Niyāz eyleyü ol işden ilāha
   Gönilmişler idi **ārām-gāha** *(Mesnevi 27, Mısra 108). [ārāmgāha, -a]*

ʿarʿar: *Servi, dağ servisi, dikenli ardıç.*

1. Çemende servi seyr itse ḫırāmān
   Ṣanavber deng ü **ʿarʿar** ḳala ḥayrān *(Mesnevi 135, Mısra 42). [ʿarʿar,]*

araya getür-: *Ortaya koymak.[Deyim]*

1. Arayuraḳ getürdük bu araya
   Getür sen daḫı bildügüñ **araya** *(Mesnevi 31, Mısra 162). [araya getür, -]*

ārāyiş: *Zinet, süs.[5]*

1. Ol **arāyiş** yüzi nūrında düpdüz
   Hebā görindi günden niteki ılduz *(Mesnevi 169, Mısra 35). [arāyiş,]*

ārāyiş-i çīn: *Çin süslemeleri, çini.*

1. Bezetdürmişdi eyle ḫūb u rengīn
   Ki reşk eyler idi **ārāyiş-i Çīn** *(Mesnevi 169, Mısra 26). [ārāyiş-i çīn, -]*

ārāyiş it-: *Süslemek, bezemek.*

1. Behişt **ārāyiş ider** ziynetüñden
İder ṭūbā temennī rifʿatüñden *(Mesnevi 162, Mısra 11). [ārāyiş ider, -er]*

ārāyiş it-: *Uyum sağlamak, adapte olmak, alışmak.*

1. Çü birḳaç gün turup āsāyiş itdi
Ol iḳlīme özin **ārāyiş itdi** *(Mesnevi 40, Mısra 2). [ārāyiş itdi, -di]*

ʿaraż: *Cevher ve cismin gelip geçici niteliği anlamına gelen, cevher ve zâtın zıddı olarak kullanılan felsefe, mantık ve kelâm terimi.*

1. Muḥabbet zāʾil olur çün **ʿarażdur**
Ḥakīm eydür ki şehvānī marażdur *(Mesnevi 58, Mısra 59). [ʿarażdur, -dur]*

ʿarbede: *Gürültü, kavga, kargaşa, anlaşmazlık.*

1. Şol cām ki düşdi cürʿasından
Biñ ʿ**arbede** Meclis-i Eleste *(Terci-bend 1, Mısra 44). [ʿarbede,]*

ard: *Arka, geri, peş. [7]*

1. Geçince laḥze kim Ḫusrev ḳayıḳdı
Şikārın gözleyü **ardına** baḳdı *(Mesnevi 38, Mısra 202). [ardına, -ı, -n, -a]*

ard: *Son, nihayet.*

1. Öñinden dehrüñ anlardı soñını
Görürdi **ardını** nitekim öñini *(Mesnevi 12, Mısra 110). [ardını, -ı, -n, -ı]*

ardına baḳ-: *Arkasına bakmak, bir yerden ayrılırken dönüp geride bıraktıklarına bakmak.*

1. Gider **ardına baḳa** yöni girü
Umar kim raḥm ide yār-ı peri-rū *(Mesnevi 155, Mısra 13). [ardına baḳa, -a]*

ardına baḳma-: *Geriye dönüp bakmamak II yaptığı davranışın sonucunu düşünmeden, umursamadan hareket etmek. [Deyim]*

1. Ne ḳuş yil irmez idi gerdine hīç
Giderdi **baḳmaz** idi **ardına** hīç *(Mesnevi 33, Mısra 50). [ardına baḳmaz, -z]*

ardına şal-: *Geride bırakmak. [Deyim]*

1. Rikābı gerçi ḳaṣd iderdi pesti
Şalardı ardına tīġi dü desti *(Mesnevi 18, Mısra 30). [ardına şal, -ar, -dı]*

ardınca: *Arkasından, arkası sıra, peşinden.[6]*

1. Ne ḫoşdur intiẓār **ardınca** bārī
Ümīḏe irüre ümmīḏ-vārı *(Mesnevi 44, Mısra 149). [ardınca,]*
2. Biraz **ardınca** yürür tañlayuraḳ
Bu ṣūretden maʿānī añlayuraḳ *(Mesnevi 123, Mısra 5). [ardınca,]*

aʿref: *Daha (çok, en, pek) bilen, çok ârif.*

1. İlāhı bildügidür vech-i eşref
Ki oldur ḳamuya aḳreb hem **aʿref** *(Mesnevi 175, Mısra 34). [aʿref,]*

Ares: *Aras nehri.*

1. İrerler ol ṣuya ki adı **Aresdür**
Yiri müşkīn havāsı ḫōş-nefesdür *(Mesnevi 67, Mısra 9). [aresdür, -dür]*

Ares suyı: *Aras nehri.*

1. Ben ol vaḳt yudum idi şāhdan dest
Ki **Ares suyında** ḳodı gitdi ser-mest *(Mesnevi 154, Mısra 48). [ares suyında, -n, -da]*

arġ: *Ark, içinden su akıtmak için toprak kazılarak yapılan açık oluk, arık, karık.*

1. Bu ḳaṣr öñine dek otlaġ içinden
Kesüp **arġ** eyledi ol taġ içinden *(Mesnevi 117, Mısra 68). [arġ,]*

arġun: *Yorgun, bitkin.*

1. Biraz eglendi vü öñlendi anda
Ḳatı **arġun** idi diñlendi anda *(Mesnevi 25, Mısra 80). [arġun,]*

arha: *Arka, sırt.*

1. Hem iy sācid degüldür ḳıble nā-yāb
Yüzüm bigidür **arḫam** daḫı miḥrāb *(Mesnevi 88, Mısra 32). [arḫam, -m]*

arhun arhun: *Yavaş yavaş.[İkileme]*

1. Talup endīşe baḫrine ciġer-ḫūn
Ḳatı göñline dirdi **arḫun arḫun** *(Mesnevi 146, Mısra 2). [arḫun arḫun, -]*

arı: *Saf, temiz.[5]*

1. Arıdur Ḥaḳ sever **arı** ḳulını
Arıdur **arı** ḳullaruñ yolını *(Mesnevi 58, Mısra 5). [arı, -]*

arı kıl-: *Temizlemek.*

1. Dilümi ṣaklaġıl sehv ü ẕelelden
Bilümi **arı ḳıl** ḥaṣv ü ḥalelden *(Mesnevi 1, Mısra 36). [arı ḳıl, -]*

ʿārı koy-: *Utanmayı ve sıkılmayı bırakmak, utanmaktan vazgeçmek.[Deyim]*

1. Ne ḳoyup ʿārını varı bilürdi
Ne varup yāra yalvarı bilürdi *(Mesnevi 134, Mısra 83). [ʿārını ḳoyup, -up]*

ʿārı olan: *Utanma duygusuna sahip olan kimse II gururlu kişi.*

1. Ölümi yig görür **ʿārı olan** ac
El açmaḳdan ḥasīse ḫᵛār u muḥtāc *(Mesnevi 155, Mısra 69). [ʿārı olan, -]*

arıt-: *Yıkamak, temizlemek, arındırmak.*

1. **Arıdur** cānı ġamdan ol ki arıdur
Ki ġuṣṣā odı ten ṣemʿin eridür *(Mesnevi 131, Mısra 83). [arıdur, -ur]*

ʿārif: *Bilen, bilgi sahibi, âlim, bilgin.*

1. Yazar naḳḳāṣ daḥı ṣūret-i ḫūb
Velī **ʿārif** idinmez anı maḥbūb *(Mesnevi 143, Mısra 16). [ʿārif,]*

ʿārif: *Bilen, bilgi sahibi, âlim, bilgin (Şavur).*

1. Tamām idince ol **ʿārif** sözini
Şeh itdi āferīn öpdi gözini *(Mesnevi 25, Mısra 41). [ʿārif,]*

ʿārif-i sırr-ı ḥaḳāyıḳ: *Hakikat sırrını bilen kimse (Yusuf Sinaneddin Şeyhî).*

1. Elā iy **ʿārif-i sırr-ı ḥaḳāyıḳ**
Girü şerḥ it deḳāyıḳdan deḳāyıḳ *(Mesnevi 143, Mısra 1). [ʿārif-i sırr-ı ḥaḳāyıḳ, -]*

arın-: *Temizlenmek. [2]*

1. Ḥabīb açmasa Ḥaḳ tevḥīdine rāh
Arınmaz idi bütden Kaʿbet-ullāh *(Mesnevi 12, Mısra 136). [arınmaz, -maz]*

arıt-: *Arıtmak, temizlemek.*

1. Arıdur Ḥaḳ sever arı ḳulını
Arıdur arı ḳullaruñ yolını *(Mesnevi 58, Mısra 6). [arıdur, -ur]*

ʿārīż: *Yanak.[3]*

1. Virdi başara **ʿārīżı** bir resme cilā kim
Kim baḳsa görür naḳşını ṣan āb-ı revāndur *(Gazel 2, Mısra 11). [ʿārīżı, -ı]*

arḳa: *Sırt.[4]*

1. Oturdı bir ṭaşa **arḳasın** urdı
Ne yatmaḳ dizginini ṭutdı ṭurdı *(Mesnevi 34, Mısra 55). [arḳasın, -s, -ı, -n]*

arḳalar düz: *Beyitte bu ifade "gönüller bir arkalar düz idi" şeklinde, savaş sırasında söz edilen her iki ordudaki askerlerin uğrunda savaştıkları şeye, komutanlarına ve birbirlerine olan inancını ve güveni ifade etmek bağlamında kullanılmaktadır. Bugün dilimizde "aynı şeyi istemek ve bu amaca ulaşmak için yardımlaşmak" bağlamında "sırt sırta, el ele, omuz omuza, gönül gönüle vermek" sözcüklerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla burada "arkalar düz" ifadesi "birbirine destek olma, yardım etme; birbirine dayanma, güvenme" anlamlarında kullanılmış olabilir. [Deyim]*

1. Çü göñüller bir idi **arḳalar düz**
İki leşker daḫı döndürmedi yüz *(Mesnevi 97, Mısra 113). [arḳalar düz, -]*

arḳa tut-: *Sırtını dayamak veya vermek II güçlü birine, bir yere güvenmek.[Deyim]*

1. V'eger-nī kem degül yolcıya yoldaş
Kime **arḳam tutam** kim urmaya taş *(Mesnevi 153, Mısra 96). [arḳam tutam, -am]*

arkasını yap-: *Sırtını sıvazlamak II destek olduğunu bildirmek, bu yolda sözler söylemek.[Deyim]*

1. Ṣafā aġzı ile gözini öpdi
Vefā eliyle **arḳasını yapdı** *(Mesnevi 43, Mısra 122). [arḳasını yapdı, -dı]*

arḳun arḳun: *Yavaş yavaş, ağır ağır, hafif hafif, giderek.[2][İkileme]*

1. Nigārīn **arḳun arḳun** açdı rāzı
Nigīsā ile ḳıldı perde-bāzī *(Mesnevi 158, Mısra 73). [arḳun arḳun, -]*

arḳunlıġ: *Sükûnet, yavaşlık.*

1. Didi **arḳunlıġ** ile iy söz ehli
Göremez kimse ʿirfānuñda cehli *(Mesnevi 133, Mısra 205). [arḳunlıġ,]*

armaġan: *Hediye.[9]*

1. Ya ol ḫānūm görürem yā nişānın
Ya cānum buluram yā **armaġanın** *(Mesnevi 57, Mısra 20). [armaġanın, -ın]*

armaġān al-: *Hediye almak.*

1. ʿĀṣilere nevāle-i ʿafv **alduñ armaġān**
Buldı nevālen ile ḳamu bī-nevā nevā *(Kaside 3, Mısra 63). [armaġān alduñ, -du, -ñ]*

armaġān ol-: *Hediye edilmek, bağışlanmak.*

1. Melik gözlerdi Şīrīni nihāni
Ki ol avdan ne **olur armaġānı** *(Mesnevi 59, Mısra 128). [armaġānı olur, -ur]*

arpa: *Buğdaygillerden bir bitki; bu bitkinin ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen taneleri.[2]*

1. Bu degirmen ki ḳılduñ çüst ü çālāk
Çi **arpa** vü çi buġday ögidür pāk *(Mesnevi 45, Mısra 104). [arpa,]*

arpa şatarsın buġday gösterürsin: *Buğday gösterip arpa satmak II hile yapmak, iki yüzlü davranmak.[Deyim]*

1. Ṣoñın yoḫsul öñin bāy gösterürsin
Ṣatarsın arpa buġday gösterürsin *(Mesnevi 45, Mısra 102). [arpa ṣatarsın buġday gösterürsin, -]*

ʿ**arş:** *Arş, göğün en yüksek katı.[9]*

1. Süleymañ saldısa yil üstüne ferş
Yüzini ḳıldı kürsī Aḥmede ʿ**arş** *(Mesnevi 12, Mısra 126). [ʿarş,]*

ʿ**arş ü ferş:** *Yeryüzü ve gökyüzü.[6][İkileme]*

1. Turıdır ʿ**Arşi vü Ferşi** direksüz
Düridür bunca biñ ʿālem emeksüz *(Mesnevi 2, Mısra 27). [ʿarş ü ferş, -i]*

ʿ**arş-ı ʿālī:** *Yüce, yüksek arş. Gökyüzünün en yüksek noktası.[2]*

1. Pes ārām idüp ol nūr-ı cemāli
Giñitdi kürsī düzdi ʿ**arş-ı ʿālī** *(Mesnevi 12, Mısra 62). [ʿarş-ı ʿālī, -]*

ʿ**arş-ı aʿzam:** *Allah'ın yarattığı gök katlarının en yükseği.*

1. Lisān-ı şerʿ añа dir ʿ**arş-ı aʿẓam**
Ululığına irmez ʿaḳl-ı ādem *(Mesnevi 179, Mısra 17). [ʿarş-ı aʿẓam, -]*

arslan: *Afrika ve Batı Asya'da yaşayan, dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsinden memeli hayvan.[7]*

1. Bıraḳdı şaṣtına tīr ü ḫadengi
Geyik gör ki ider **arslan** ile cengi *(Mesnevi 35, Mısra 56). [arslan,]*

arslan: *Kedigillerden, Afrika'da yaşayan, koyu sarı renkli, erkeğinin boynunda yele bulunan, büyük ve çok güçlü, yırtıcı bir hayvan. II gürbüz ve yiğit, yürekli kimse.*

1. Dirildi şol ḳadar leşkerler enbūh
Ki **arslan** ile ṭoldı bīşe vü kūh *(Mesnevi 96, Mısra 62). [arslan,]*

arşun: *Arşın. Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü.*

1. Ecel derzisi ṭonlar biçmiş ol gün
Ḳılıç sındı oḳ igne süñü **arşun** *(Mesnevi 48, Mısra 72). [arşun,]*

art-: *Fazlalaşmak, çoğalmak.*

1. Hilāl **artar** olınca bedr-i kāmil
Çü bedr ola olur noḳṣāna māʿil *(Mesnevi 171, Mısra 45). [artar, -ar]*

artuġ eksük: *Yaklaşık olarak, az bir farkla. Üç aşağı beş yukarı.[İkileme]*

1. Şehe bir yıl uranı **artuġ eksük**
Gerekdür ṣabr ile itmek temessük *(Mesnevi 55, Mısra 67). [artuġ eksük, -]*

artuḳ: *... -dAn fazla, ... -dAn daha çok.[3]*

1. Ġarībe daḫı **artuḳ** gerek efġān
Cihān ḳanı ki anuñçün aġlaya ḳan *(Mesnevi 131, Mısra 63). [artuḳ,]*

artuḳ: *... -dAn başka.[5]*

1. Gözi yaşından özge hem-demi yoḳ
Ciger başından **artuḳ** maḥremi yoḳ *(Mesnevi 119, Mısra 34). [artuḳ,]*

artuḳ: *Üstün, daha ileri.*

1. Gerek Ferhād ola **artuġa** ṭālib
Bu ḥükm ile ki var maġlūb u ġālib *(Mesnevi 126, Mısra 127). [artuġa, -a]*

artur-: *Artmasını sağlamak, çoğaltmak, yükseltmek.[4]*

1. Diledi ki **artura** ʿadl ile dādı
Bilādı ṭoldura ʿayş ile şādı *(Mesnevi 17, Mısra 79). [artura, -a]*

aru: *Güzel, parlak.*

1. Ulu ʿarşi içün Cebbār-i pāküñ
Aru ʿarşi içün bu tīre ḫāküñ *(Mesnevi 154, Mısra 90). [aru,]*

aru su: *Saf, berrak su.*

1. Havā odı ne yeng ile eyledi ḫāk
Aru su gibidir benden girü pāk *(Mesnevi 165, Mısra 26). [aru su, -]*

aruġ av: *Zayıf, çelimsiz av hayvanı.*

1. Saña ḫōd avcılıḳdurur şanāʿat
Bu dün bu **aruġ ava** kıl ḳanāʿat *(Mesnevi 89, Mısra 50). [aruġ av, -]*

arup: *Yorulmuş, yorgun.*

1. Ki nesin nicesin ḳandan şoralum
Arupsın rāḥat ol andan şoralum *(Mesnevi 39, Mısra 60). [arupsın, -sın]*

arup arma-: *Yorulup bıkmamak. [İkileme, Deyim]*

1. **Arup armadı** vü diñlenmedi ol
İrürdi kūh-sār-ı Ermene yol *(Mesnevi 25, Mısra 51). [arup armadı, -dı]*

ʿarūs: *Gelin.*

1. Devlet cemāli ḫaṭṭı tīġüñ yüzinde noḳṭa
Nuṣrat ʿ**arūsı** zülfi nīzeñ ucında perçem *(Kaside 4, Mısra 8). [ʿarūsı, -ı]*

ʿarūs: *Gelin (Şîrîn). [2]*

1. ʿ**Arūsı** ḳaṣrına ḳarşu şehen-şāh
Tutar cām irteye-dek nite-kim māh *(Mesnevi 144, Mısra 99). [ʿarūsı, -ı]*

ʿarūs it-: *Gelin etmek II düğün yapmak.[Deyim]*

1. Nebāt **itmiş** benātınā ʿ**arūsı**
Şalā dir bezme Rūm u Türk ü Rūsı *(Mesnevi 61, Mısra 19). [ʿarūsı itmiş, -miş]*

ʿarūs-ı çarh: *Gökyüzünün gelini II güneş.*

1. ʿ**Arūs-ı çarḫ** pīrūze eyleyüp baḫt
Urunır tāc-ı zer pīrūze -gūn taḫt *(Mesnevi 165, Mısra 5). [ʿarūs-ı çarḫ, -]*

ʿarūs-ı şāh: *Padişahın gelini, eşi (Husrev-i Perviz'in karısı Meryem).*

1. ʿ**Arūs-ı şāha** ger irdiyse fermān
Saġ olsun nice ʿurs eyleye sulṭān *(Mesnevi 132, Mısra 95). [ʿarūs-ı şāha, -a]*

arż: *Yeryüzü.[2]*

1. Çeri ol resme tutdı vech-i arżı
Ki bilinmezdi **arżun** ṭūl ü ʿarżı *(Mesnevi 96, Mısra 64). [arżun, -un]*

ʿārż: *Saygı ile anlatma, ifâde etme, bildirme.*

1. Bunuñ daḫı şehā vaṣfı uzundur
Semā vü arż ʿ**arżından** füzündur *(Mesnevi 176, Mısra 26). [ʿarżından, -ı, -n, -dan]*

ʿarż-ı ḥācāt eyle: *İstekleri bildirmek.*

1. Güle **eyler** benefşe ʿ**arż-ı ḥācāt**
Çaġırur ġonca fiʾt-teḫīri āfāt *(Mesnevi 170, Mısra 149). [ʿarż-ı ḥācāt eyler, -r]*

ʿarż eyle-: *Göstermek.[4]*

1. Hüner ʿ**arż eyleseñ** dirler zihī ḫūb
Bahā umsañ görürler ḫʷār u maʿyūb *(Mesnevi 113, Mısra 25). [ʿarż eyleseñ, -se, -ñ]*

ʿarż eyle-: *Söylemek, bildirmek.[3]*

1. Girişmeyle suʾāli vü cevābı
Biribirine ʿ**arż eylerdi** ḥāli *(Mesnevi 65, Mısra 24). [ʿarż eylerdi, -r, -di]*

ʿarż it-: *Sunmak, takdim etmek.[3]*

1. Şehe ʿ**arż itdiler** kim vire iḳrār
İṭāʿat ḳıldı Ḫusrev çār u nā-çār *(Mesnevi 96, Mısra 45). [ʿarż itdiler, -di, -ler]*

ʿarż it-: *Göstermek.[4]*

1. Gice gün yüzini ʿ**arz itse** ol māh
Görenler ol düni sana seḥer-gāh *(Mesnevi 135, Mısra 31). [ʿarz itse, -se]*

ʿarż it-: *Söylemek, bildirmek.[5]*

1. Ḳodı nāzı vü ʿ**arż itdi** niyāzı
Hemān Şāvūr öñinde açdı rāzı *(Mesnevi 31, Mısra 147). [ʿarż it, -di]*

ʿarż ol-: *Sunulmak.*

1. Ki söz sarrāfına ʿ**arż olsa** her bār
Diye aḥsente iy ṭabʿ-ı güher-bār *(Mesnevi 93, Mısra 13). [ʿarż olsa, -sa]*

ʿarża ḳıl-: *Sunmak, takdim etmek. [2]*

1. Pes evvel ʿ**arża ḳılan** dāstānı
Ki Ḥaḳ luṭfiyle şād olsun revānı *(Mesnevi 16, Mısra 29). [ʿarża ḳılan, -an]*

ʿarża kıl: *Göstermek.*

1. Pes andan tutdı ḫāḳān cengine yüz
Çeriler ʿ**arża ḳıldı** nice biñ yüz *(Mesnevi 46, Mısra 80). [ʿarża ḳıldı, -dı]*

arzu: *Arzu, istek, gönül meyli, heves.[2]*

1. Senüñ luṭfuñ ḳılur ḳulları küstāḫ
Ki iderler **ārzūlar** şāḫ ber şāḫ *(Mesnevi 11, Mısra 10). [ārzūlar, -lar]*

arzū-mend: *Arzulu, hevesli, istekli.*

1. Baña ḳılmış imiş ḳısmet Ḫudāvend
Ki irürem ārzūya **ārzū-mend** *(Mesnevi 123, Mısra 50). [ārzū-mend,]*

ārzūm: *Arzum, isteğim anlamında sevgi sözü.*

1. Didi yalvaru ki iy ʿömrüm zamānum
Ümīdüm **ārzūm** cānum cihānum *(Mesnevi 91, Mısra 4). [ārzūm,]*

as-: *Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak. [4]*

1. Geh **asar** gūş-ı māha ʿakd-i Pervīn
Geh urur ḥınḳ-ı çarḫa naʿl-i zerrīn *(Mesnevi 2, Mısra 31). [asar, -ar]*

ʿasā: *Uzun çomak, el değneği.[7]*

1. Geh ider ʿāsiye s̲uʿban ʿasāyı
ʿ**Asāya** yutdurur geh ejdehāyı *(Mesnevi 2, Mısra 52). [ʿasāya, -y, -a]*

ʿaṣā-yı mūsā: *Hz. Musa'nın asası. Firavun'u dinine inandırmak için Hz. Musa'nın gösterdiği mucizelerden biri, sahibi olduğu asâyı yılana döndürmesidir. Bu mucizeye rağmen Hz. Musa'ya inanmayan Firavun, ülkenin sihirbazları ile Hz. Musa'yı karşılaştırır. Sihirbazlar çeşitli ipler ve sopaların yürümesini sağlayan büyüler yaparlar. Hz. Musa elindeki asâyı yer atar, asâ yeniden yılan olur ve sihirbazların sihir aletlerini yutar. Sihirbazlar, bu mucizeye tanıklık ettiklerinde imana gelirler. Asâ, tanıkta sevgilinin saçlarına benzetilmiştir.*

1. Cūşān eñegüñde Çāh-ı Zemzem
İʿcāza saçuñ ʿ**aṣā-yı Mūsā** *(Terci-bend 1, Mısra 85). [ʿaṣā-yı mūsā, -]*

ʿasāyı suʿban it-: *Asayı büyük yılana, ejderhaya dönüştürmek.*

1. Geh **ider** ʿāsiye **s̲u**ʿ**ban** ʿ**asāyı**
ʿAsāya yutdurur geh ejdehāyı *(Mesnevi 2, Mısra 50). [ʿasāyı s̲uʿban ider-, -er]*

aşa ko-: *Asıp bırakmak.[2]*

1. Tamām itdükte baḳdı şola şaġa
Aşa ḳodı bir aġaçda budaġa *(Mesnevi 27, Mısra 30). [aşa ḳodı, -dı]*

aşabte-fe-'lzem: *"İsabet ettin" anlamına gelen ibare.*

1. Rāyuñı berhemenden ḥikmet göziyle göñlüm
Didi ki yig görürven didüm **aşabte-fe-'lzem** *(Kaside 4, Mısra 28). [aşabte-fe-'lzem,]*

āṣaf: *Süleyman aleyhisselâm'ın veziri İbn Berhıyâ'nın ismi. (Teşbihen her vezire ıtlak olunur).*

1. Çü **āṣafsın** her işe çāre senden
İrür merhem kim irdi yāre senden *(Mesnevi 61, Mısra 119). [āṣafsın, -sın]*

āṣaf-ı devrān: *Zamanın Asaf'ı (Asaf; İslâm dünyasında vezir karşılığı veya vezirin sıfatı olarak kullanılan bir terim. İbrânîce'den Arapça'ya geçmiş olan bu kelime, Hz. Süleyman'ın hikmet ve tedbiriyle tanınan veziri Âsaf b. Berahyâ'nın adından gelmektedir. Osmanlılar'da vezir ve özellikle vezîriâzamlar için kullanılmıştır.*

1. Yayınur Rüstem-i destān yilüñden
Ḫacildür **āṣaf-ı devrān** bilüñden *(Mesnevi 47, Mısra 20). [āṣaf-ı devrān, -]*

aşam: *Sağır.*

1. Seḫā vü ʿadl ṣavtı virse āheng
Ola Ḫātem **aşam** Nūşīrevān deng *(Mesnevi 186, Mısra 40). [aşam,]*

āsān: *Kolay, kolayca, zahmetsiz.[4]*

1. Ümīdüm vardurur bī-cinn ü insān
Getürem ḳatuña Belḳīsi **āsān** *(Mesnevi 25, Mısra 36). [āsān,]*

āsān eyle-: *Kolaylaştırmak, zahmetsiz kılmak.*

1. Hemān-dem virdi fermān şāh-ı ḫūbān
Ki bu müşkil işi tīz **eyle āsān** *(Mesnevi 116, Mısra 56). [āsān eyle, -]*

āsān ol: *Kolay, zahmetsiz olmak.[5]*

1. Sözüñ **āsān olur** evvelde naẓmı
Yazar lïkin ş̲ebāt ol naẓma ʿaẓmi *(Mesnevi 13, Mısra 45). [āsān ol, -]*

āsān ol-: *Kolaylaşmak, kolayca yapılmak.*

1. Ki ṣabr ile **olur** her müşkil **āsān**
Ṣabūr ādem bulur derdine dermān *(Mesnevi 156, Mısra 35). [āsān olur, -ur]*

āsānlıġile: *Kolaylıkla.*

1. Şeker-leb taze şīre gāh ü bīgāh
Bulımaz idi **āsānlıġ ile** rāh *(Mesnevi 116, Mısra 16). [āsānlıġ ile, -]*

āsār: *Eserler, izler.[4]*

1. Didi şeh daḫı fi'l-cümle naẓarda
Ki var Şīrīnlik **ā̲sārı** Şekerde *(Mesnevi 136, Mısra 28). [ā̲sārı, -ı]*

āsār: *Eserler.*

1. Pes **ā̲sārından** ol ʿadlüñ zemāñe
Şebīh itdi zemīni āsmāna *(Mesnevi 144, Mısra 7). [ā̲sārından, -ı, -n, -dan]*

āsār: *Bir düşüncenin, bir olayın doğurduğu sonuçlar, yarattığı tesirler, geride bıraktığı izler.*

1. Hem **ā̲sārından** oldı ol niyāzuñ
Bugün farżiyyeti bize namāzuñ *(Mesnevi 12, Mısra 51). [ā̲sārından, -ı, -n, -dan]*

āsār-ı seher-gāh ir-: *Sabahın ilk ışıkları belirmek.*

1. Birazdan ki **ire ā̲sār-ı seḥer-gāh**
Güneş bigi götürdi baş şehen-şāh *(Mesnevi 170, Mısra 133). [ā̲sār-ı seḥer-gāh ire, -e]*

āsār-ı siyādet: *Efendilik, beylik izleri.*

1. Yüzinden ṭāliʿ envar-ı saʿādet
Özinde lāmiʿ **ā̲sār-ı siyādet** *(Mesnevi 16, Mısra 62). [ā̲sār-ı siyādet, -]*

āsayiş: *Rahat, huzur.[3]*

1. Ne dün uyḫu ne gün **āsāyişüm** var
Ne senden z̲errece baḫṣāyişüm var *(Mesnevi 133, Mısra 243). [āsāyişüm, -üm]*

āsayiş: *Huzur, emniyet.*

1. Ḳılıcaḳ kullaruñ baḫṣāyişüñden
Ayırma Şeyḫī'yi **āsayişüñden** *(Mesnevi 105, Mısra 64). [āsayişüñden, -üñ, -den]*

āsāyiş it-: *Dinlenmek, rahata ermek, huzur bulmak.*

1. Çü birḳaç gün turup **āsāyiş itdi**
Ol iḳlīme özin ārāyiş itdi *(Mesnevi 40, Mısra 1). [āsāyiş itdi, -di]*

ʿases: *Gece bekçisi.*

1. Ḳamer zülfi gicesinde ʿ**asesdür**
Ḳamer serviyle buldı ser-bülendī *(Mesnevi 186, Mısra 67). [ʿasesdür, -dür]*

ʿases ol-: *Gece bekçisi olmak.*

1. Kime kim sulṭan-ı dīn dünyā düninden yol açar
Olmaya telbīs ile iblīs-i nefs aña ʿ**ases** *(Kaside 1, Mısra 24). [ʿases olmaya, -ma, -y, -a]*

aşfiyā: *Saf ve temiz, her türlü kötülükten arınmış kimseler, ermişler.[2]*

1. Muṭahhar siyretiyçün **aşfiyānuñ**
Münevver sūretiyçün enbiyānuñ *(Mesnevi 11, Mısra 165). [aşfiyānuñ, -nuñ]*

aṣḥāb: *Sahipler, malikler.[2]*

1. Dil ü cān ẕevḳinüñ gūyendesisin
Ṣafā **aṣḥābınuñ** cūyendesisin *(Mesnevi 131, Mısra 10). [aṣḥābınuñ, -ı, -nuñ]*

aṣḥāb: *Bir şeyle ilgili olanlar, bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar. [2]*

1. Yitirmeyüp sözine şeh cevābı
Dönüp **aṣḥābına** kıldı ḫıṭābı *(Mesnevi 124, Mısra 88). [aṣḥābına, -ı, -n, -a]*

aṣḥāb-ı dil: *Gönül erbabı, ârifler.*

1. Velī **aṣḥāb-ı dil** ḳatında ol dem
Ki ġaflet birle geçdi biş ü yā kem *(Mesnevi 184, Mısra 229). [aṣḥāb-ı dil, -]*

aṣḥāb-ı ṭarīḳat: *Tarikata mensup olanlar. [2]*

1. Beyān it baña ol Ḥaḳḳı ḥaḳiḳat
Ki nice bilür **aṣḥāb-ı ṭarīḳat** *(Mesnevi 172, Mısra 20). [aṣḥāb-ı ṭarīḳat, -]*

ʿāṣī: *Allah'ın emirlerine uymayan, günahkâr (kimse).*

1. Geh ider ʿ**āsiye** ṣuʿban ʿasāyı
ʿAsāya yutdurur geh ejdehāyı *(Mesnevi 2, Mısra 51). [ʿāsiye, -y, -e]*

ʿāṣi: *Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan, isyankar; günahkar.[4]*

1. ʿ**Āṣilere** nevāle-i ʿafv alduñ armaġān
Buldı nevālen ile ḳamu bī-nevā nevā *(Kaside 3, Mısra 63). [ʿāṣilere, -ler, -e]*

ʿāṣi: *Başkaldıran, isyan eden, isyankâr.*

1. Ḳapuñ fırdevs-i aʿlādur çü girdük bāb-ı raḥmetden
Niceme ʿ**āṣiyüz** ḳurtar bizi furḳat ʿaẕābından *(Gazel 26, Mısra 4). [ʿāṣiyüz, -y, -üz]*

ʿāṣī ol-: *Allah'ın emir ve yasaklarına uymamak.*

1. V'eger ʿ**āṣī olursa** cümle ʿālem
Degüldür ʿizzetüñde ẕerrece kem *(Mesnevi 11, Mısra 27). [ʿāṣī olursa, -ur, -sa]*

ʿāṣī ol-: *İsyan etmek, başkaldırmak.*

1. Çü kendü ḫācesine **oldı** ʿ**āṣī**
Nitesi bula ḳahruñdan ḫalāṣı *(Mesnevi 57, Mısra 219). [ʿāṣī oldı, -dı]*

ʿaṣīde: *Un bulamacı veya helmelenmiş pirincin ortasına tâze bamya ile et yâhut tavuk konarak yapılan yemek; nişasta, yağ ve şekerle yapılan bir tatlı, suluca un helvası (Asîde helvası da denir).*

1. Yir iken medḥ-i ḫᵛānında ʿ**aṣīde**
Şekerden ṭatlu geldi bu ḳaṣīde *(Mesnevi 14, Mısra 83). [ʿaṣīde,]*

āsitīn: *Esvap kolu, yen.*

1. Bu mūma eyle naḳş idem nigīnüñ
Ki ne elüñ tuya ne **āsitīnüñ** *(Mesnevi 161, Mısra 90). [āsitīnüñ, -üñ]*

āsitīn ele gir-:Sevgilinin elbisesinin kolunu yakalamak, elbisesinden tutmak. II. Sevgiliye kavuşmak.

1. Çü yoḳ cihānda başuma kapuñdan özge penāh
Ger āsitīn ele girmezse āstān ola mı

ʿasker: *Asker, ordu.*

1. Ve-līkin ḳıldı ʿ**asker** cemʿine ʿazm
Götürdi bezm düzdi ālet-i rezm *(Mesnevi 97, Mısra 11). [ʿasker,]*

aṣl: *Asıl, esas, temel.[4]*

1. Ki devletden bulınur dōst vaṣlı
Saʿādetdür ḳamu maḳṣūduñ **aṣlı** *(Mesnevi 92, Mısra 42). [aṣlı,]*

aṣl: *Kaynak, kök, başlangıç noktası, menşe.[11]*

1. Bir ulu ṭaġ var idi ol yörede
Semekde **aṣlı** vü ucı semāda *(Mesnevi 25, Mısra 54). [aṣlı, -ı]*

aṣl: *Soy, nesep.[3]*

1. Ne yirden **aṣlı** ḳandadur maḳāmı
Kimüñledür selāmı vü kelāmı *(Mesnevi 121, Mısra 41). [aṣlı, -ı]*

asl: *Gerçeklik, doğruluk.*

1. Bulur her işüñ **aṣlın** isteyenler
Ki bulur ṣūr u ṣīrīn isteyenler *(Mesnevi 151, Mısra 51). [aṣlın, -ın]*

aṣl: *Asalet, soyluluk.*

1. Yigitligüñ var **aṣl** u zōr u pençeñ
   Niçün görmeye düşmenler şikenceñ *(Mesnevi 92, Mısra 63). [aṣl,]*

aṣl: *Gerçek, hakikat (Allah).*

1. Velī çün var idi **aṣla** ḫılāfı
   Buna zehr oldı olara nūş-ı şāfī *(Mesnevi 10, Mısra 199). [aṣla, -a]*

aṣl-ı erkān: *Rükünlerin aslı; şeylerin temeli, esası.*

1. Bu dördinden ki oldı **aṣl-ı erkān**
   Bulınmaz ʿālem-i ecsāma pāyān *(Mesnevi 183, Mısra 23). [aṣl-ı erkān, -]*

aṣl-ı maksūd: *İstenilen şeyin aslı.*

1. Cihān u cāna oldur **aṣl-ı maḳsūd**
   Vücūdiyle oldı anuñ cümle mevcūd *(Mesnevi 175, Mısra 15). [aṣl-ı maḳsūd, -]*

aṣl-ı nāsūt: *İnsanın beşerî ve cismanî yönü.*

1. Heyūlā ẓulmetinden **aṣl-ı nāsūt**
   Ne ṣūretden göre ervāḥ-ı lāhūt *(Mesnevi 1, Mısra 27). [aṣl-ı nāsūt, -]*

aṣl-ı nebāt: *Bitkilerin kendisi.*

1. Günisi odı ol **aṣl-ı nebātuñ**
   Ḳara itmiş günin āb-ı ḥayātuñ *(Mesnevi 36, Mısra 13). [aṣl-ı nebātuñ, -uñ]*

aṣl-ı ṣādī: *Mutluluğun kaynağı.*

1. Ṭur imdi kim işüñ buldı küşādı
   Yaḳındur vaṣl-ı cān iy **aṣl-ı ṣādī** *(Mesnevi 44, Mısra 122). [aṣl-ı ṣādī, -]*

aṣl-ı ṭūfāñ: *Tufan'ın aslı. Her şeyi yok eden büyük tufan/felaket. Nuh tufanı.*

1. Gehī tennūrı ḳılur **aṣl-ı ṭūfāñ**
   Gehi nārı ḳılur bāġ ü gülistān *(Mesnevi 2, Mısra 40). [aṣl-ı ṭūfāñ, -]*

aṣl-ı zindegānī: *Yaşamın kaynağı.*

1. Suyam ben ki oldur **aṣl-ı zindegānī**
   Sen odsın adı ol oduñ cüvānī *(Mesnevi 150, Mısra 45). [aṣl-ı zindegānī, -]*

aṣla: *Asla, hiç bir zaman.[2]*

1. Bilürüz bizlere olur faẓīḥat
   Siz **aṣla** söylemek pend ü naṣīḥat *(Mesnevi 96, Mısra 94). [aṣla,]*

aslan: *Aslan II yiğit kimse, savaşçı, pehlivan.*

1. Nice **aslanı** bu ḫargūş-ı ḫīre
   Ḳuyuya saldı vaḳtin ḳıldı tīre *(Mesnevi 109, Mısra 77). [aslanı, -ı]*

aṣlu: *Bir yere takılmış veya asılarak sarkıtılmış olan, asılmış.*

1. Naẓar ḳılsañ ucasına biline
   İki ʿālemdür **aṣlu** bir ḳılına *(Mesnevi 43, Mısra 94). [aṣlu,]*

āsmān: *Gök, sema. [18]*

1. Göge toz eyle olmışdı revāne
   Ki san yir ḳaçup aġdı **āsmāne** *(Mesnevi 97, Mısra 66). [āsmāne, -e]*

āsmān-gīr: *Semâyı, gökyüzünü tutan. [2]*

1. Cevābın virdi Meryem iy cihān-gīr
   Güneş bigi cemalüñ **āsmān-gīr** *(Mesnevi 114, Mısra 26). [āsmān-gīr,]*

āsman-taḫt: *Tahtı gökyüzünde olan.*

1. Bu yaña şāh Pervīz-i cüvan-baḫt
   Meh-i ḫūrşīd-tāc ü **āsman-taḫt** *(Mesnevi 41, Mısra 2). [āsman-taḫt,]*

aṣnāf: *Türler, çeşitler II türlü türlü.*

1. Bularuñ her biri taḫtında envāʿ
   Öküş **aṣnāf** u eṣḥāṣ itdi ibdāʿ *(Mesnevi 184, Mısra 32). [aṣnāf,]*

aṣnām: *Putlar.*

1. İderdi bütlere telḳīn-i İslām
   Anın yüzün sürerdi görse **aṣnām** *(Mesnevi 12, Mısra 82). [aṣnām,]*

aṣnām: *Taparcasına bağlanılan zevkler, zaaflar.*

1. Havā vü nefs **aṣnāmın** helāk it
   Ḫabeşten ṣaḥn-ı beyt-ullahı pāk it *(Mesnevi 10, Mısra 211). [aṣnāmın, -ın]*

ʿaṣr: *Devr, zaman, çağ.[3]*

1. Var idi bir ḥakīm ol ʿ**aṣr** içinde
   Yoġ idi miṣli Rūm ü Mıṣr içinde *(Mesnevi 17, Mısra 5). [ʿaṣr,]*

assı: *Fayda, kâr, menfaat.*

1. İdün pīrūze baḫta imtiḥānı
   Bize **aṣṣı** size olmaz ziyānı *(Mesnevi 89, Mısra 24). [aṣṣı,]*

aṣṣı eyle-: *Fayda etmek, yarar sağlamak. [Deyim]*

1. Cehālet olsa ṭıynetde cibillī
   Ne taʿlīm **aṣṣı eyler** ne mürebbī *(Mesnevi 16, Mısra 92). [aṣṣı eyle-, -]*

assı it-: *Fayda vermek, işe yaramak. [4][Deyim]*

1. Nice yalvardısa **itmedi assı**
   Sıġayup ḳatı taş olmadı yassı *(Mesnevi 155, Mısra 15). [assı itmedi, -me, -di]*

āstān: *Kapı, eşik. [3]*

1. Bugün ki menzülimüz ʿarşa ferş oḳur yiridür
   Ger āsmān ide ḫidmetler **āstānumuza** *(Gazel 4, Mısra 6). [āstānumuza, -umuz, -a]*

āstān: *Eşik, huzur (Sevgilinin kapısının eşiği). [2]*

1. Çü yoḳ cihānda başuma kapuñdan özge penāh
   Ger āsitīn ele girmezse **āstān** ola mı *(Gazel 25, Mısra 14). [āstān,]*

āstāna yüzün ur-: *Eşiğe yüzünü sürmek, eşiği öpmek II kafasını yere vurmak, pişmanlık sebebiyle dövünmek. [Deyim]*

1. Elüñ irişmiş iken āsmāna
   Yire düşdüñ **yüzün ur āstāna** *(Mesnevi 102, Mısra 52). [āstāna yüzün ur, -]*

āstānı öp-: *Eşiğini öpmek. Saygın bir kişinin huzuruna girerken ya da huzurundan ayrılırken saygı bildirmek üzere yapılan harekettir. [Deyim]*

1. Oḳur ol dōst içün bu dāstānı
   Baş urup **öpdi** Şāvūr **āstānı** *(Mesnevi 133, Mısra 270). [āstānı öpdi, -di]*

āstīn: *Elbise kolu, yen.*

1. Tutagör **āstīn** ile dehānuñ
   Ki yüz sürmeġe yiter āstānuñ *(Mesnevi 89, Mısra 45). [āstīn,]*

āsūde: *Mutlu, rahat, sıkıntı ve üzüntülerden uzak.*

1. Zamān īmin ġam u ẓulm ü fitenden
   Zemīn **āsūde** teşvīş ü miḥenden *(Mesnevi 109, Mısra 6). [āsūde,]*

āsūde ol-: *Mutlu, rahat, sıkıntı ve üzüntülerden uzak olmak.*

1. Şu yilden kim ider baştan küleh dūr
   Çemen **āsūde olur** serv rencūr *(Mesnevi 105, Mısra 18). [āsūde olur, -ur]*

aṣvat-ı refīʿāt: *Yüksek sesler.*

1. Semiʿ eyle ki daʿvāt-ı ḫafīyāt
   Ḳatında şöyle ki **aṣvat-ı refīʿāt** *(Mesnevi 2, Mısra 18). [aṣvat-ı refīʿāt, -]*

āsyā: *Değirmen.*

1. Ḳonıcaḳ **āsyādan** gerd bārī
   Kişi silkinecek gider ġubārı *(Mesnevi 171, Mısra 67). [āsyādan, -dan]*

aṣ: *Yemek, yiyecek. [9]*

1. Bişer ol deñlü **aşlar** et ü ḳandan
   Ki her kim tatdı ise toydı cāndan *(Mesnevi 97, Mısra 43). [aşlar, -lar]*

aṣ-: *Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek.[4]*

1. Av adın eyleyüp ṭaġ **aşduġını**
   Atasından üşenüp ḳaçduġını *(Mesnevi 40, Mısra 5). [aşduġını, -duġ, -ı, -nı]*

aşaġa: *Aşağı, aşağı taraf. [3]*

1. Yuḳaru tīz aġar dūd ü şererden
   Aşaġa sebḳ ider ḥükm-i ḳaderden *(Mesnevi 23, Mısra 42). [aşaġa,]*

aşaġa al-: *Devirmek, yıkmak. [Deyim]*

1. Revān **aldı aşaġa** ki eyleye dād
Ḳarı cān acısiyle ḳıldı feryād *(Mesnevi 170, Mısra 89). [aşaġa aldı, -dı]*

aşaġa yuḳaru: *Aşağı yukarı; her tarafta. [İkileme]*

1. Gönül bir eylemeg içün iki yār
Aşaġa yuḳaru ḳalmadı deyyār *(Mesnevi 146, Mısra 108). [aşaġa yuḳaru, -]*

aşı aġuya ʿörsi yasa dön-: *Yemeği zehre, düğünü yas tutmaya (cenaze törenine) dönmek. II. İyi olan bir durum kötüye dönmek, çok sıkıntılı bir durum oluşmak. [Deyim]*

1. İşidüp Ḫürmüzi tutmışdı tasa
Aşı aġuya döndi ʿörsi yasa *(Mesnevi 52, Mısra 8). [aşı aġuya ʿörsi yasa döndi, -di]*

ʿāşık: *Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun. [26]*

1. Gide bir **ʿāşıḳ** ol köynükler ile
Tutulmaya mı ʿibret yükler ile *(Mesnevi 131, Mısra 65). [ʿāşıḳ,]*

ʿāşık: *Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun. (Ferhad). [2]*

1. Pes ol üns ile **ʿāşıḳ** cūşa geldi
Bu maḥv u şükr içinde hūşa geldi *(Mesnevi 127, Mısra 85). [ʿāşıḳ,]*

ʿāşık-ı der-bān: *Kapıcı âşık. Sevgilinin kapısından ayrılmayan âşık.*

1. Ya anda **ʿāşıḳ-ı der-bān** gereksin
Ya bunda ʿāḳil-i sulṭān gereksin *(Mesnevi 101, Mısra 41). [ʿāşıḳ-ı der-bān, -]*

ʿāşıḳ-ı zār: *Ağlayan, feryat eden âşık.*

1. Hem ol yil idi kim bu **ʿāşıḳ-ı zār**
Gönül derdinden olmışdı ḫaber-dār *(Mesnevi 127, Mısra 63). [ʿāşıḳ-ı zār, -]*

ʿāşık ol-: *Sevdalanmak, sevgiliye gönülden bağlanmak.[3]*

1. Degülven **ʿāşık oldumsa** be-taḳdīr
Ḫaṭā ḳıldum peşīmānem ne tedbīr *(Mesnevi 133, Mısra 73). [ʿāşık oldumsa, -dum, -sa]*

ʿāşıkāne: *Aşığa yaraşır şekilde.*

1. Dünyāyı vü dīni **ʿāşıḳāne**
Oynatmaġa varlıġın dü kevnüñ *(Terci-bend 1, Mısra 115). [ʿāşıḳāne,]*

ʿāşıkāne: *Aşığa yaraşır şekilde II kendinden geçmiş bir şekilde.*

1. Eser ṣubḥuñ nesīmi ṣādıḳāne
Seḥer sen daḥı cūş it **ʿāşıḳāne** *(Mesnevi 37, Mısra 4). [ʿāşıḳāne,]*

āşikār it-: *Ortaya koymak, meydana çıkarmak, belli etmek. [Deyim]*

1. Cihāna ol cevāhirden niṣār it
Bu ẓāhir niʿmete şükr **āşikār it** *(Mesnevi 13, Mısra 28). [āşikār it, -]*

aşikāre: *Açık bir şekilde.*

1. Çü ḥayvānda itdi daʿvet **āşikāre**
İrürdi ẓaby ü mār ü susmāre *(Mesnevi 12, Mısra 85). [āşikāre,]*

ʿaşk eri: *Aşk neferi, kendini aşka adamış kimse II gönül adamı.*

1. Bilür her **ʿışḳ eri** bu kārı bārī
Ki ṭurmaz ʿışḳa ʿaḳluñ kār-ü-bārī *(Mesnevi 107, Mısra 1). [ʿışḳ eri, -]*

ʿaşk işi: *Aşk işi. II. Âşık olma, aşka düşme durumu.*

1. Eger-çi **ʿışḳ işi** bī-zārī olmaz
Olur āzārlıḳ bī-zārī olmaz *(Mesnevi 134, Mısra 49). [ʿışḳ işi, -]*

ʿaşk-ı hām: *Olgunlaşmamış, pişmemiş aşk.*

1. Şeh oturmışdı ḫalvet cām elinde
Dilinde puḫte **ʿışḳ-ı ḫām** elinde *(Mesnevi 123, Mısra 88). [ʿışḳ-ı ḫām, -]*

aşkār: *Gizli değil, belli, meydanda, zahir.*

1. Aña dek ki irdi ḳaṣra atdı cānın
Eyitdi **aşkārın** u nihānın *(Mesnevi 111, Mısra 18). [aşkārın, -ın]*

āşkār it-: *Aşikâr etmek, meydana çıkarmak, belli etmek, ortaya koymak. [2]*

1. Şu sırrı kim yitürür baş her çī bādā bād
Baş ortaya ḳomuşam ḫalḳa **āşkār iderem** *(Gazel 16, Mısra 10). [āşkār iderem, -er, -em]*

āşkāre: *Açık, meydanda, gözle görülebilen, belli, ayan. [4]*

1. Ḳuluñı ḳāṣıd itdi bu diyāra
Ki seyr idem nihān ü **āşkāre** *(Mesnevi 31, Mısra 244). [āşkāre,]*

āşkāre: *Dışardan bakıldığında, görünüşte. [2]*

1. Açılur bunlaruñla **āşkāre**
İder baġrın nihānī pāre pāre *(Mesnevi 39, Mısra 87). [āşkāre,]*

āşkāre it-: *Göstermek, açıkça ortaya koymak.[4]*

1. Bu resme rīvlerdür dīv vaṣfı
Geh **ider āşkāre** gāh maḫfī *(Mesnevi 28, Mısra 46). [āşkāre id, -]*

āşkāre ḳıl-: *İyice görünür ve anlaşılır duruma getirmek, belli etmek.*

1. **Ḳılasın** ṣanʿatuñı **āşkāre**
Ki düpdüz yol ola ol seng-i ḫāre *(Mesnevi 124, Mısra 107). [āşkāre ḳılasın, -a, -sın]*

āşkāre ol-: *Ortaya çıkmak, görünmek.*

1. Çün **ola** ʿışḳ derdi **āşkāre**
Müfīd olmaz müdāvā vü müdārā *(Mesnevi 120, Mısra 5). [āşkāre ola, -a]*

āşnā: *Aşina, yabancı olmayan, bildik, tanıdık. [4]*

Ḳışındur mülk-i Berdaʿ **āşnāsı**
Ki anuñ germ sīr olur havāsı *(Mesnevi 22, Mısra 79). [āşnāsı, -s, -ı]*

āşnā: *Yüzücü.*

1. Cemālüñ ʿayn-i cānuñ rūşenāsı
Ḫayālün baḫr-i ʿaynüñ **āşnāsı** *(Mesnevi 162, Mısra 6). [āşnāsı, -sı]*

āşnā-vār: *Tanıdık, bildik kimse gibi.*

1. Pelās egninde vü bilinde zünnār
Gelüp ol deyre ḳondı **āşnā-vār** *(Mesnevi 25, Mısra 78). [āşnā-vār,]*

āşnā ḳıl-: *Tanıdık, bildik etmek.*

1. Sivā vü ġayr vaṣfından cüdā ḳıl
Muḥīṭ-i ẕātuñ ile **āşnā ḳıl** *(Mesnevi 1, Mısra 12). [āşnā ḳıl, -]*

āşnā ol-: *Bildik, tanıdık olmak.[2]*

1. Ki bir dem iy kişi bizden yaña ol
Nice bīgānelıḳdur **āşnā ol** *(Mesnevi 31, Mısra 50). [āşnā ol, -]*

āşnā ol-: *Uğraşmak, meşgul olmak.*

1. Var evvel devlet ile **āşnā ol**
Bu ʿayş ü nūş ile andan ṣafā bul *(Mesnevi 92, Mısra 39). [āşnā ol, -]*

āşnālık: *Aşinalık, birbirini tanıma durumu, bildiklik, tanışıklık. [3]*

1. Didi Şīrīne var mı **āşnālıḳ**
Eyitdi evvelīdür rūşenālıḳ *(Mesnevi 124, Mısra 49). [āşnālıḳ,]*

āşnāyī: *Dostluk.[3]*

1. Bulan luṭfuñ ṣuyından **āşnāyī**
Bulur ẓulmetde āb-ı rūşenāyī *(Mesnevi 35, Mısra 11). [āşnāyī,]*

aşnuġı: *Önceki.*

1. Kişi bir nice yıl **aşnuġı** ḥāli
Olımaz şübheden fikr itse ḫāli *(Mesnevi 175, Mısra 3). [aşnuġı,]*

āşūb: *Kargaşa, kavga.*

1. Ulaşdı ṣubḥ olınca ceng ü **āşūb**
Ḳılıç çevgān idi vü kelleler ṭūb *(Mesnevi 48, Mısra 109). [āşūb,]*

āşūb-ı āteş: *Aşk ateşinin yol açtığı hararet.*

1. Zülāl-i ṣāfdan ol deñlüdür ḫōş
Ki teskīn eyleye **āşūb-ı āteş** *(Mesnevi 90, Mısra 40). [āşūb-ı āteş, -]*

āşūb-ı zamāne: *Zamanın karışıklığı, kargaşası.*

1. Çü Ḫusrev gördi ki **āşūb-ı zamāne**
Helāk-i cānına ister behāne *(Mesnevi 38, Mısra 71). [āşūb-ı zamāne, -]*

āşūb şal-: *Karışıklık, kargaşa yaratmak. [Deyim]*

1. Şaçın çevgān düzetmiş ġabġabun ṭūb
Diler luʿb ile **şala** cāna **āşūb** *(Mesnevi 59, Mısra 60). [āşūb şala, -a]*

āşüfte: *Çılgın gibi seven, aşktan perişan olan, meftun. [3]*

1. Çü **āşüftedür** ü şūrīḏe tedbīr
Degül ḥalḳa ki ḳılmış bend ü zencīr *(Mesnevi 38, Mısra 137). [āşüftedür, -dür]*

āşüfte-hāl: *Hâli perişan olan.*

1. Didi kim Leylā vü Mecnūn miṣālem
Ḳara zülfüm bigi **āşüfte-ḥālem** *(Mesnevi 31, Mısra 150). [āşüfte-ḥālem, -em]*

āşüfte-kār: *Karmakarışık, perişan.*

1. Bu birkaç nesnenüñ fikrinde zārem
Perīşān-ḫāṭır ü **āşüfte-kārem** *(Mesnevi 172, Mısra 12). [āşüfte-kārem, -em]*

āşüfte-kār: *Çılgınca davranan.*

1. Şudur ʿışḳ atınuñ çābūk süvārı
Ki ola ʿaḳl işinüñ **āşüfte-kārı** *(Mesnevi 133, Mısra 264). [āşüfte-kārı, -ı]*

āşyān: *Kuş yuvası II mesken, ev, yuva. [2]*

1. Gine nesīm-i saʿādet dem urdı cānumuza
Ki uş hümā-yı şeref ḳondı **āşyānumuza** *(Gazel 4, Mısra 2). [āşyānumuza, -umuz, -a]*

āşyān-ı dehr: *Dünyanın kuş yuvası.*

1. Budur ḫod **āşyān-ı dehrüñ** işi
Ki geh ṭāvūs geh zāġ olur işi *(Mesnevi 60, Mısra 5). [āşyān-ı dehrüñ, -üñ]*

āşyāne kıl-: *Yuva yapmak II bir yere yerleşmek, o yerden hiç ayrılmamak.*

1. Ḳıldı işügüñi āşyāne
Pervāz-ı fezā-yı ḳuds iderken *(Terci-bend 1, Mısra 100). [āşyāne ḳıldı, -dı]*

at: *Binek, yük ve koşu amacıyla yetiştirilen ve beslenen evcil hayvan. [71]*

1. Özi bindügi **at** girmiş ekine
Ekin ıssına şan ḳılmışdı kīne *(Mesnevi 19, Mısra 15). [at,]*

at: *Binek hayvanı; satrançtaki at taşı. [2]*

1. Ruḫınuñ luʿb ü ālin kim ḳıla şerḥ
Ki virür ay ü güne **at** ü ruḫ ṭarḥ *(Mesnevi 22, Mısra 106). [at,]*

at: *Binek hayvanı. II. Şebdiz [5].*

1. Serāser mülkümi ol **at** yirine
Ger isterseñ ḳayırmazven birine *(Mesnevi 32, Mısra 39). [at,]*

at-: *Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. [10]*

1. Ol nā-kesi ki reddüñ eli **atdı** oḳlayın
ʿUryān ü aġzı ḳan yiri ṭopraḳ yolı hevā *(Kaside 3, Mısra 21). [atdı, -dı]*

at-: *Kurşun, gülle, ok vb. şeyleri hedefe fırlatmak.[3]*

1. Uzatdı boynın ü ḫaşmın gözetdi
Üzengi başdı vü çeḳdi uz **atdı** *(Mesnevi 49, Mısra 14). [atdı, -dı]*

at-: *Bir şeyi yere doğru bırakmak.*

1. Didi vü atdan **atdı** kendüzini
Şeh öñinde yire sürdi yüzini *(Mesnevi 57, Mısra 111). [atdı, -dı]*

at-: *Seğirmek, genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak.*

1. Nice nişāne ola ġam taşına sırça göñül
Atar gözüm güheri ḫayrdür nişān ola mı *(Gazel 25, Mısra 12). [atar, -ar]*

at dep-: *Atı şiddetle ileri sürmek. [Deyim]*

1. Şu resme **depdi** vü sıçratdı atı
Ki atıla oḳ u yay ola ḳatı *(Mesnevi 33, Mısra 45). [atı depdi, -di]*

at dep-: *Atı ileri sürmek II hücum etmek, saldırmak. [Deyim]*

1. Bıraḳdı fīli **depdi** düşmene **at**
Tutar ruḫ ki eyleye Behrāmı şeh māt *(Mesnevi 99, Mısra 53). [at depdi, -di]*

at sür-: *Atını o yöne doğru kullanmak; satrançta meydana at (satrançta, her yönde siyahtan beyaza ve beyazdan siyaha bir hane atlayarak L biçiminde hareket eden taş) sürmek. [Deyim]*

1. Beñi baydaḳları **sürmeẕdin** öñ **at**
Felek saṭrancınuñ şāhın ḳılur māt *(Mesnevi 22, Mısra 103). [at sürmeẕdin, -meẕ, -di, -n]*

ʿaṭā: *Cömertçe verme, bağışlama, ihsan, vergi. [9]*

1. Saña çün salṭanat Ḥaḳdan **ʿaṭādur**
Ferīdūn ü Cem oḳırsam ḫaṭādur *(Mesnevi 15, Mısra 5). [ʿaṭādur, -dur]*

ʿaṭā: *Bağışlama, af. [2]*

1. Ḥaṭā ḳuldan **ʿaṭā** sulṭāndan olsun
Mürüvvet kānıdur luṭf andan olsun *(Mesnevi 134, Mısra 39). [ʿaṭā,]*

ata: *Baba. [6]*

1. İden kendü **atasına** bu ġadri
Ola mı ayruġuñ ḳatında ḳadri *(Mesnevi 55, Mısra 23). [atasına, -sı, -na]*

ata: *Baba (Hürmüz). [13]*

1. **Atası** gibi ger olursa ḳattāl
Olur milk ü raʿiyyet gine pā-māl *(Mesnevi 55, Mısra 33). [atası, -s, -ı]*

ata: *Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, kuşak, göbek, nesil.*

1. Yigirmi bir **atadan** mülke vāriş
Özidür līk sen ol ʿilme bāʿiş *(Mesnevi 17, Mısra 19). [atadan, -dan]*

ʿatā kıl-: *Vermek, ihsan etmek, lutfetmek.*

1. Ṣıddīḳ kim ṭadurduñ anuñ ḳalb-i ḫulḳına
Her ḫᵛān-ı niʿmeti ki saña **ḳıldı** Ḥaḳ **ʿatā** *(Kaside 3, Mısra 72). [ʿatā ḳıldı, -dı]*

ʿatā kıl-: *Cömert davranmak, ihsanda bulunmak. [2]*

1. Çün evvel bī-sebeb **ḳılduñ ʿaṭāyı**
İt āḫir ʿafv bī-ʿillet ḫaṭāyı *(Mesnevi 11, Mısra 29). [ʿaṭāyı ḳılduñ, -du, -ñ]*

ata resmince: *Babasından öğrendiği şekilde.*

1. Bu dörde urmış **ata resmince** bünyād
Seḫāvet pes şecāʿat dīn ile dād *(Mesnevi 16, Mısra 39). [ata resmince, -]*

atam: *"Atam, babam" şeklinde seslenme ifadesi.[2]*

1. Nigār eydür **atam** bu söz degüldür
Bu deñlü gözleyen göz göz degüldür *(Mesnevi 31, Mısra 295). [atam,]*

āteş: *Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od. [7]*

1. Kemende gerçi düşmez deġme ser-keş
Yiler bu topraġa şu bigi **āteş** *(Mesnevi 133, Mısra 142). [āteş,]*

āteş: *Ateş II gönül ateşi, aşk ve sevgi harareti. [4]*

1. İçerven and zülfi ser-keşine
Ki tutruḳdur dil ü cān **āteşine** *(Mesnevi 160, Mısra 52). [āteşine, -i, -n, -e]*

āteş: *Ateş II tehlike, felaket.*

1. Taʿaccüb ḳıldı şeh kim ol perī-veş
Ṣıfatda nūrdur heybetde **āteş** *(Mesnevi 59, Mısra 136). [āteş,]*

āteş: *Ateş II ıztırap yeri, cehennem.*

1. Olur levvāme nefs aṣḥābı bunlar
Geh **āteş** bulısar geh āb bunlar *(Mesnevi 184, Mısra 218). [āteş,]*

āteş: *Ateş II kırmızı, kızıl.*

1. Cānā lebüñ ḫayāli olalı cāna hemdem
Ol laʿl **āteşinden** hem sīne yandı hem dem *(Kaside 4, Mısra 54). [āteşinden, -i, -n, -den]*

āteş: *Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od (Anasır-ı erbaadan biri).*

1. Mizācı **āteşüñ** ıssı ḳurıdur
Anuñçün irdügin yaḳar ḳurıdur *(Mesnevi 183, Mısra 25). [āteşüñ, -üñ]*

āteş: *Yakıcı, parlayıcı madde, od II yakıcı/etkileyici ses, nağme.*

1. Çün ol ʿİsā-dem **āteş** ʿūda irdi
Cigerden dūd-ı dil Dāvūda irdi *(Mesnevi 158, Mısra 37). [āteş,]*

āteş-i cehennem: *Cehennem ateşi.*

1. Kevs̲er saça **āteş-i Cehennem**
   Ger ansuz olursa cūy-ı Cennet *(Terci-bend 1, Mısra 92). [āteş-i cehennem, -]*

āteş-i tīz: *Keskin, şiddetli ateş. [3]*

1. Ḫurūş u cūş ile āh itdi Pervīz
   Ṣanasın düşdi ʿūda **āteş-i tīz** *(Mesnevi 43, Mısra 54). [āteş-i tīz, -]*

āteş-i tīz ur-: *Keskin ateş atmak II ateşe vermek, yakmak. [Deyim]*

1. Ḥasedden bir ḫaber dir fitne-engīz
   Ney-istānā ṣan **urdı āteş-i tīz** *(Mesnevi 50, Mısra 36). [āteş-i tīz urdı, -dı]*

āteş-engīz: *Ateş saçan. II. Sıcak, kırmızı renkli.*

1. İrişdi anda Şīrīn-i şeker-rīz
   Gözi ḫūn-rīz ü yüzi **āteş-engīz** *(Mesnevi 28, Mısra 16). [āteş-engīz,]*

āteş-hāne: *Ateşperestlerin ibadethanesi, ateş yanan yer.*

1. İşāretdür ki bu deyr-i muʿaẕẓam
   Bir **āteş-ḫānedür** vaʿllahü aʿlem *(Mesnevi 49, Mısra 62). [āteş-ḫānedür, -dür]*

āteş *ḫāne*: *Ateş evi. Beyitte jeolojik yapısı açısından dünyaya (yerküre) gönderme yapılıyor olmalıdır. Yeryüzünün altında, yüzeyden merkeze doğru ilerledikçe, sıcaklığın arttığı magma tabakası ve çekirdek vardır.*

1. Bu **āteş ḫānenüñ** dūd ü buḫārı
   Aġar çün göge birḳaç mīl bārī *(Mesnevi 10, Mısra 105). [āteş ḫānenüñ, -nüñ]*

āteş ü āb: *Ateş ve su. II. Mesnevinin bu bölümünde sevişme sahnesi anlatıldığı için, ateş ve su ile kastedilenin Husrev-i Perviz ile Şirin olduğu düşünülebileceği gibi; renk dolayısıyla ateşin bekaret kanı ve suyun da meni olduğu düşünülebilir. [İkileme]*

1. ʿAceb reng oynadı ol **āteş ü āb**
   Ki naḳş oldı döşek şengerf ü sīmāb *(Mesnevi 170, Mısra 189). [āteş ü āb, -]*

āteş ur: *Yakmak, yok etmek.*

1. Yiter ur bu belā-keş cāna āteş
   Ki köyünmişi yandurmak degül ḫōş *(Mesnevi 133, Mısra 237). [āteş ur, -]*

āteş ur-: *Ateşe vermek, tutuşturmak, yakmak. [6][Deyim]*

1. Girü yüz elli micmer-dār-ı dil-keş
   Ururlardı ʿabīr ü ʿūda **āteş** *(Mesnevi 144, Mısra 66). [āteş ururlardı, -ur, -lar, -dı]*

āteş ur-: *Ateşe vermek, yakmak II keder, sıkıntı vermek. [Deyim]*

1. Ne içün sararup şemʿ aḳıdur yaş
   Meger şīrīn firāḳı **urdı āteş** *(Mesnevi 151, Mısra 54). [āteş urdı, -dı]*

āteş yaḳ-: *Yanabilen maddeleri tutuşturmak, ateş meydana getirmek II coşkunluk yaratacak bir işi başlatmak, fitili ateşlemek. [Deyim]*

1. **Yaḳ āteş** sözde līkin ābdār it
   Yil ölçenler havāsın ḫāk-sār it *(Mesnevi 13, Mısra 43). [āteş yaḳ, -]*

āteşlıġ: *Yakıcı olma durumu, yakıcılık II şehvet,arzu.[2]*

1. Latīfeyle sınar serḫōşlıġını
   Bu āb ile dener **āteşlıġını** *(Mesnevi 170, Mısra 70). [āteşlıġını, -ı, -n, -ı]*

āteş-perest: *Ateşe tapan (kimse).*

1. Bu bāzārını iden ʿālemüñ germ
   Bu tañ **āteş-perest** idi zihī şerm *(Mesnevi 19, Mısra 42). [āteş-perest,]*

atıl-: *Bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak.[4]*

1. Ne oġul yardım iderdi ne ata
   On adım yirden **atılurdı** ata *(Mesnevi 127, Mısra 34). [atılurdı, -ur, -dı]*

atıl-: *Bir cismi bir yöne doğru fırlatılmak. [3]*

1. Çü dost ḳaşı yayından **atıldı** tīr-i murād
   Ḥavādiṣ oḳları ḳurbān ola kemānumuza *(Gazel 4, Mısra 7). [atıldı, -dı]*

atın naʿlin öp-: *Atının nalını öpmek. Bir padişahın bir*

yere gelişini kutlamak, onun büyüklüğünü kabul edip, saygı ve bağlılık göstermek üzere padişahı istikbale gelenlerce yapılan bir uygulama.

1. Bu āyīn ile çıḳdı şehrden şāh
Atınuñ naʿlin öpdi mihr ile māh *(Mesnevi 144, Mısra 78). [atınuñ naʿlin öpdi, -di]*

ʿatiyye: *Hediye, ihsan.*

1. Ne vardur ʿömr bigi ḫoş **ʿaṭiyye**
Ne ṣoḥbet bigi ʿālemde hediyye *(Mesnevi 45, Mısra 3). [ʿaṭiyye,]*

atlan-: *At binmek. [2]*

1. Yaraġ ü yat ile **atlandı** der ḥāl
Şeh istiḳbāli ile buldı iḳbāl *(Mesnevi 57, Mısra 179). [atlandı, -dı]*

atlas: *İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi. [4]*

1. Çulı **aṭlasdan** ü zencīri zerden
Ṣuyı cüllāb ü yimi gül-şekerden *(Mesnevi 23, Mısra 47). [aṭlasdan, -dan]*

aṭlas-ı çarḫ: *Yıldız bulunmayan felek tabakası, dokuzuncu felek. Üzerinde görünür bir şey bulunmadığı için desensiz kumaşa teşbihle bu ismi alır. Bu anlamıyla kullanıldığında "kumaş" anlamı kastedilir; desensiz, düz kumaş, ipekten dokunmuş, esvaplık bir kumaş olup al, mavi, yeşil, sarı gibi daima düz renklidir ve üzerinde hiçbir tezyinî motif bulunmaz. Atlas, pahalılığından dolayı genellikle saray mensupları ve zenginler tarafından kullanılır. Bu anlamıyla kullanıldığında maddi varlığa ve zenginliğe işaret eder.*

1. Yüridür gice gündüz māh ü mihri
Büridür **aṭlas-ı çarḫa** sipihri *(Mesnevi 2, Mısra 30). [aṭlas-ı çarḫ, -a]*

aṭlas-ı zer: *Altın sırmalı ipekli kumaş.*

1. Kişiye işine göre gerek lāf
Ki dikmez **aṭlas-ı zer** būryā-bāf *(Mesnevi 109, Mısra 104). [aṭlas-ı zer, -]*

atlu: *Askerlikte binek atı kullanan kişi veya sınıf, süvari. [4]*

1. İki biñ **atlu** çavuş u yasavul
İki kolda çaġırur yurt u savul *(Mesnevi 144, Mısra 55). [atlu,]*

av: *Bir hayvanı yemek ya da başka amaçla vurma veya yakalama işi.[10]*

1. Ḳaravaşlarına ḳıldı vaṣiyyet
Ki ben birḳaç gün itdim **ava** niyyet *(Mesnevi 38, Mısra 80). [ava, -a]*

av: *Av hayvanı II sevgili.*

1. Ḳoyalum ilde olan ḳov u çavı
Ne diyelüm ḫoş avladuñ bu **avı** *(Mesnevi 58, Mısra 56). [avı, -ı]*

av avla-: *Avlanmak. [Deyim]*

1. Geçerler deşt ü ṣaḥra bīşe vü kūh
Av avlarlar igen bī-ḥadd ü enbūh *(Mesnevi 59, Mısra 118). [av avlarlar, -r, -lar]*

av ḳıl-: *Avlamak II ele geçirmek, elde etmek.*

1. Ki Ḳuds'e giderem diyü ḳıla çav
Meger ḳudsī şikārını **ḳıla av** *(Mesnevi 108, Mısra 8). [av ḳıla, -a]*

ava atlan-: *Avlanmak, ava çıkmak.[Deyim]*

1. Ḳażadan Ḫusrev-i şāh ol seḥergāh
Ava atlandı vü terk itdi dergāh *(Mesnevi 18, Mısra 8). [ava atlan-, -dı]*

ava çıḳ-: *Ava çıkmak, avlanmaya gitmek. [Deyim]*

1. **Ava çıḳar** bigi eyle behāne
Binüp Şebdīzüñe olġıl revāne *(Mesnevi 31, Mısra 333). [ava çıḳar, -ar]*

ava git-: *Avlanmak için gitmek. [Deyim]*

1. Didiler rāḥat ol birḳaç gün iy māh
Ava gitmişdurur ḫalvet şehen-şāh *(Mesnevi 39, Mısra 78). [ava gitmişdurur, -miş, -durur]*

ʿavālim: *Âlemler.*

1. ʿ**Avālim** kim ṭabāyiʿden yücedür
Anı bī-çūn bilür ḥāli nicedür *(Mesnevi 178, Mısra 3). [ʿavālim,]*

āvāre: *Boş gezen, serseri; kararsız, şaşkın II âşık.*

1. Sen itdüñ derd ile bī-çāre vü zār
Beni ilden ile **āvāre** vü ḫ̬ʷār *(Mesnevi 92, Mısra 104). [āvāre,]*

āvārelık: *Avare olma durumu, başıboşluk, serserilik.[2]*

1. Usanmaduñ mı bu ġam-ḫ̬ʷārelıḳdan
Gezüp ilden ile **āvārelıḳdan** *(Mesnevi 114, Mısra 52). [āvārelıḳdan, -dan]*

āvāz: *Ses, seda. [16]*

1. Yine muṭribler itdiler ser-āġāz
İrişdi ḳubbe-i eflāke **āvāz** *(Mesnevi 111, Mısra 28). [āvāz,]*

āvāz: *Yüksek sesle bağırma, feryat. [3]*

1. Ḳarı **āvāzın** işitdükde Şīrīn
Gülerek turı geldi ol nigārīn *(Mesnevi 170, Mısra 93). [āvāzın, -ın]*

āvāz-ı bülbül: *Bülbül sesi, ötüşü.[2]*

1. Ṭolu nesrīn ü gül reyḥān u sünbül
Nevā-yı ḳumrī vü **āvāz-ı bülbül** *(Mesnevi 61, Mısra 86). [āvāz-ı bülbül, -]*

āvāz-ı dāvūd: *Hz. Davud'un sesi.*

1. Yile varsun olursa **āvāz-ı Dāvūd**
Güneş nūrı yüzinden muḳṭebesdür *(Mesnevi 186, Mısra 60). [āvāz-ı Dāvūd, -]*

āvāz-ı ḫalḫāl bıraḳ-: *Hal hal sesi bırakmak (yürüdükçe arkadan hal hal sesinin yankılanması bağlamında).*

1. Gümişden ḳubbe bigi ṭurdı der-ḥāl
Bıraḳdı vādiye **āvāz-ı ḫalḫāl** *(Mesnevi 31, Mısra 36). [āvāz-ı ḫalḫāl bıraḳ, -dı]*

āvāz-ı pür-nāz it-: *Nazlı bir eda ile konuşmak.*

1. Pes **itdi** Şeh-nevāz **āvāz-ı pür-nāz**
Ki tenhā bitdi bir serv-i ser-efrāz *(Mesnevi 82, Mısra 1). [āvāz-ı pür-nāz itdi, -di]*

āvāz-ı şīrīn: *Şîrîn'in sesi, çığlığı.*

1. Çü irdi Ḫusreve **āvāz-ı Şīrīn**
Olur yüz sūz ile dem-sāz-ı Şīrīn *(Mesnevi 162, Mısra 79). [āvāz-ı şīrīn, -]*

āvāz-ı tekbīr çıkar-: *Tekbir getirmek. Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve `Allahuekber` sözü ile başlayan duayı okumak. II. Beyitte horozun sabahın erken saatlerinde ötmesi kastedilmektedir. [Deyim]*

1. Ne giceydi ol ki bunca dīv olup ḫīr
Çıḳarmazdı ḫorōs **āvāz-ı tekbīr** *(Mesnevi 138, Mısra 30). [āvāz-ı tekbīr çıḳar-, -maz, -dı]*

āvāz-ı yāhū: *Ya Allah seslenişi.*

1. Boyun virdi hem āḫir şīre āhū
Pür oldı mīşede **āvāz-ı yāhū** *(Mesnevi 170, Mısra 170). [āvāz-ı yāhū, -]*

āvāz bülend it-: *Sesini yükseltmek, gizli bir şeyi açığa vurmak. [Deyim]*

1. Sözüñi sāz-ı ʿışḳa eyle dem-sāz
Bülend it perde-i himmetden **āvāz** *(Mesnevi 13, Mısra 32). [āvāz bülend it, -]*

āvāz it-: *Seslenmek, yüksek sesle söylemek. [2]*

1. Ḳapu açmadı līkin **itdi āvāz**
Ki iy Pervīz bizden yüri gel vāz *(Mesnevi 95, Mısra 15). [āvāz itdi, -di]*

āvāz kıl-: *Seslenmek, yüksek sesle söylemek.*

1. Çü buldı sözine maḥbūb-ı dem-sāz
Bu tercīʿa bedīhī **ḳıldı āvāz** *(Mesnevi 127, Mısra 104). [āvāz ḳıldı, -dı]*

āvāz vir-: *Ses vermek, seslenmek. [5] [Deyim]*

1. Meger bir dem ki derd olmışdı dem-sāz
Göñüle hātif-i cān **virdi āvāz** *(Mesnevi 13, Mısra 2). [āvāz vir, -di]*

āvāz vir: *Ses vermek, herhangi bir ses çıkarmak.*

1. V'eger ḥod bilmelü olaydı ol rāz
Bu eşkālüñ biri **vireydi āvāz** *(Mesnevi 10, Mısra 140). [āvāz vireydi, -e, -y, -di]*

āvāz vir-: *Çalgı aletinden ses çıkarmak, çalgı çalmak. [3] [Deyim]*

1. Çü göresiz düze ol ezgiye sāz
Ḳadīmī perdesinden **vire āvāz** *(Mesnevi 135, Mısra 62). [āvāz vire, -e]*

āvāz vir-: *Feryat etmek, ağıt yakmak. [Deyim]*

1. Bir evde muṭrib ider naġme vü sāz
Bir evde saġucılar **virür āvāz** *(Mesnevi 99, Mısra 114). [āvāz virür, -ür]*

āvāza getür-: *Ses çıkarmasını sağlamak, konuşturmak. [Deyim]*

1. Çü sāz eyledi urmaġa külüngin
Getürdi āvāza taġuñ lāl u güngin *(Mesnevi 126, Mısra 6). [āvāza getürdi, -di]*

āvāze: *Ses, seda.[5]*

1. İşit bu sözi ol **āvāzelerden**
Ki cān ü dil ter ola tāzelerden *(Mesnevi 119, Mısra 83). [āvāzelerden, -ler, -den]*

āvāze: *Ses, seda; şöhret, ün.*

1. Cihān ṭolmış idi **āvāzesinden**
İder deryūze cān dervāzesinden *(Mesnevi 100, Mısra 25). [āvāzesinden, -s, -i, -n, -den]*

āvāze: *Yüksek ses, nara.*

1. Gine ṭoldı felek **āvāzelerden**
Melekler diñledi dervāzelerden *(Mesnevi 86, Mısra 13). [āvāzelerden, -ler, -den]*

āvāze it-: *Bağırmak, nâra atmak, feryat etmek.*

1. İder yüz sāz ile āvāze ḳumrī
Ki irürven tāze tutsun yaza ʿömri *(Mesnevi 61, Mısra 45). [āvāze ider, -er]*

āvāzelendür-: *Duyurmak, herkesçe bilinir hâle getirmek. Ün, şöhret kazandırmak.*

1. Dem-i Dāvūd ile tāzelendür
Zebūrın sözümüñ **āvāzelendür** *(Mesnevi 1, Mısra 38). [āvāzelendür,]*

avcı hemīşe şikāra tuş olmaz: *Avcı her zaman av ile karşılaşmaz. II. İstenilen şey hemen ele geçmeyebilir, sabırlı olmak gerekir anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Müdāmī ṭāliʿ olmaz bir ḳarāra
Hemīşe avcı tuş olmaz şikāra *(Mesnevi 156, Mısra 38). [avcı hemīşe şikāra tuş olmaz, -]*

avcılık: *Av avlama işi. [2]*

1. Saña ḫōd **avcılıḳdurur** ṣanāʿat
Bu dün bu aruġ ava kıl ḳanāʿat *(Mesnevi 89, Mısra 49). [avcılıḳdurur, -durur]*

ʿavd eyle-: *Geri dönmek.*

1. Girü ʿ**avd eyleyüp** ḳıldı teraḳḳī
Aña degüp ki aʿlāya telāḳi *(Mesnevi 184, Mısra 3). [ʿavd eyleyüp, -y, -üp]*

avın-: *Avunmak, bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak.*

1. Ki añup ol telaṭṭufdan sevinem
Tesellī idinüp bir dem **avınam** *(Mesnevi 152, Mısra 42). [avınam, -am]*

avla-: *Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. [4]*

1. Biraz kim **avladı** şāh-ı mükerrem
Göründi ḳarşudan bir kend-i ḫurrem *(Mesnevi 18, Mısra 15). [avladı, -dı]*

avla-: *Ele geçirmek.*

1. Ḳoyalum ilde olan ḳov u çavı
Ne diyelüm ḫoş **avladuñ** bu avı *(Mesnevi 58, Mısra 56). [avladuñ, -du, -ñ]*

avlan-: *Avlanma işine konu olmak, birisi tarafından avlanmak.*

1. Ḳaşuñ gözüñ ne ḥācet idinür kemān u tīr
Avlanmaġa benüm bigi biñ bir naẓar yiter *(Gazel 20, Mısra 6). [avlanmaġa, -maġ, -a]*

ʿ**avret:** *Kadın. [11]*

1. Çü tenhā ḳala bir ʿ**avret** bir oğlan
Üçüncisi olur elbette şeytan *(Mesnevi 58, Mısra 117). [ʿavret,]*

ʿ**avret baş-:** *Kadınlarla cinsel ilişkiye girmek. [Deyim]*

1. Dime ʿ**avret başaram** erlik oldur
Er isen nefsi baş ser-verlik oldur *(Mesnevi 90, Mısra 29). [ʿavret başaram, -ar, -am]*

ʿ**avret geh elif olur gehī lām:** *"Kadınlar kimi zaman elif gibi doğru olur kimi zaman da lam gibi eğilir" anlamında kadınların davranışlarının önceden kestirelemeyeceğini dolayısıyla kadınlara güvenilemeyeceğini ifade eden söz grubu. [Kelam-ı kibar]*

1. Çü ʿ**avret geh elif olur gehī lām**
İde her ḥālden sulṭāna iʿlām *(Mesnevi 101, Mısra 69). [ʿavret geh elif olur gehī lām, -]*

ʿ**avret ṭonı vir-:** *(Birine) kadın kıyafeti göndermek. Etik uygulamalara/genel ahlak ilkelerine aykırı olan bir davranışta bulunduğu düşünülen kişiyi aşağılamak için yapılan bir uygulama. [Deyim]*

1. **Viribdir** bile bir ʿ**avret ṭonını**
Ki geysün çıḳarup ḥurmet ṭonını *(Mesnevi 51, Mısra 5). [ʿavret ṭonı viribdir, -ibdir]*

ʿ**avretden dahı kem ol-:** *Kadından bile aşağı olmak (Ataerkil söylemde bir erkeği aşağılamak için kullanılan bir sözdür). [Deyim]*

1. Çü ḫāʾindür ilümde hāʾin ādem
Olur ʿālemde ʿ**avretden daḫı kem** *(Mesnevi 51, Mısra 10). [ʿavretden daḫı kem olur, -ur]*

ʿ**avretden kem ol-:** *Kadından aşağı olmak. II. Değersiz, itibarsız, hakir olmak. [Deyim]*

1. Sen ol bī-himmet ere olma hem-dem
Ki ġayret vaḳti ʿ**avretden ola kem** *(Mesnevi 90, Mısra 32). [ʿavretden kem ola, -a]*

ʿ**avretlıġ:** *Kadınlık.*

1. Budur ʿ**avretlıġ** ile bende ḥayret
Sen ersin ne oldı ʿibret ḳanı ġayret *(Mesnevi 90, Mısra 17). [ʿavretlıġ,]*

avuc: *El ayasıyla parmaklar arasındaki boşluk. [3]*

1. Getürmiş lāle laʿlin sürme-dānı
Zeri **avcında** nergis gözler anı *(Mesnevi 61, Mısra 26). [avcında, -ı, -n, -da]*

avuçda yil ġalbīrde şu: *Avuçta rüzgar, kalburda su. Rüzgarı avuçta, suyu da kalburda tutmanın mümkün olmaması üzerinden bir durumun gerçekleşmesinin imkansızlığını ifade eden söz grubu. [2] [Deyim]*

1. İçinde ʿāşıḳuñ ṣabr ile ḳorḫu
Avuçda yildurur ġalbīrde şu *(Mesnevi 133, Mısra 260). [avuçda yildurur ġalbīrde şu, -]*

ʿ**avvād-ı dem-sāz:** *Halden anlayan ud çalıcısı (Barbed).*

1. Şehüñ ol ḥāline ʿ**avvād-ı dem-sāz**
Münāsib bir ġazel kıldı ser-āġāz *(Mesnevi 67, Mısra 41). [ʿavvād-ı dem-sāz, -]*

ay: *Yaklaşık otuz günlük zaman parçası. [12]*

1. Medāyin bundan iki aylıḳ ola yol
Varup gelince biş **aya** gider ol *(Mesnevi 31, Mısra 300). [aya, -a]*

ay: *Ay, kamer. [45]*

1. Bu **ay** ise niçündür yir yüzinde
Gün ise niçe dür döker sözinde *(Mesnevi 31, Mısra 69). [ay,]*

ay: *Ay, kamer II parlaklık.*

İki āyīne olduḳda muḳābil
Yüzüñ **ayına** ol gün-dek baḳa bil *(Mesnevi 31, Mısra 370). [ayına, -ı, -n, -a]*

ay: *Ay, kamer II Ay gibi parlak, güzel yüz. [2]*

1. Ne **ayda** dāʾire çekdi ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki ḥalḳa urdı ḳamer noḳṭa bigi rāh bañā *(Gazel 24, Mısra 9). [ayda, -da]*

ay: *Ay, kamer II Ay gibi güzel olan sevgili.*

1. Girü ümmīd tutardı kim ol **ay**
Degüldi ola Şīrīn-i şeker-ḫāy *(Mesnevi 41, Mısra 7). [ay,]*

ay: *Ay, kamer II Ay gibi güzel sevgili (Şîrîn). [15]*

1. Didi ḫōş ḳaluñuz gitdi ḳuluñuz
Ḳodı ol **ayı** gün gibi yaluñuz *(Mesnevi 31, Mısra 384). [ayı, -ı]*

ay aydın: *Ay ışığı, mehtap.*

1. Yiri itmişdi **ay aydını** rūşen
Gögi ḳılmışdı gün batması gül-şen *(Mesnevi 70, Mısra 11). [ay aydını, -ı]*

ay sohbeti: *Ay ışığında gerçekleştirilen sohbet, toplantı.*

1. Buyurdı kim ṭaġıldılar ḳatından
Benātü'n-naʿş-vār **ay ṣoḥbetinden** *(Mesnevi 31, Mısra 106). [ay ṣoḥbeti, -n, -den]*

ay tutıl-: *Ay tutulmak. Güneş, dünya, ay dizilişinde ayın uygun koşullarda dünya gölgesine girmesi sonucu kararması, husuf. II. Şirin'in yüzünü asması. [Deyim]*

1. Nihān şāhuñ didi semʿine Ṣāvūr
Ki tut bu **ay tutılduġını** maʿẕūr *(Mesnevi 163, Mısra 24). [ay tutılduġını, -duġ, -ı, -n, -ı]*

ay ü gün: *Ay ve güneş II âşık ve sevgili. [İkileme]*

1. Ki **ay ü gün** ile bulup cihān zeyn
Ḳırān ide şeref burcinde saʿdeyn *(Mesnevi 43, Mısra 111). [ay ü gün, -]*

ay u günden baḫtılu: *Talihi, şansı ay ve güneşten daha çok olan.*

1. Ḳanı ol **ay u günden baḫtılu** şāh
Ki köyindi anuñçün mihr ile māh *(Mesnevi 129, Mısra 67). [ay u günden baḫtılu, -]*

ay ü yılla: *Aylar ve yıllar boyunca. [İkileme]*

Ki bir sāʿāt tefekkür cān ü dille
Yig andan kim ʿibādet **ay ü yılla** *(Mesnevi 10, Mısra 38). [ay ü yılla, -]*

ay yüz: *(Sevgilinin) ay gibi güzel, parlak yüzü.[3]*

1. **Ay yüzüñüñ** ayrulıġı günlerüm dün eyledi
Dün ise kim bir demidür baña biñ yil gitme gel *(Gazel 14, Mısra 11). [ay yüzüñüñ, -ü, -ñüñ]*

ay yüzlü: *Yüzü ay gibi parlak olan (kimse). [2]*

1. Şehüñ **ay yüzlü** ḳullar bir ṭarafda
Meh ılduzları bir yaña şerefde *(Mesnevi 61, Mısra 207). [ay yüzlü, -]*

aya maḫmil bağla-: *Yapılması zor, imkansız bir işe girişmek. (Deyim)*

1. Pes andan **bağladılar aya maḫmil**
Süreyyādan ṣuʿūd olındı menzil *(Mesnevi 28, Mısra 51). [aya maḫmil bağladılar, -dı, -lar]*

ayaġ/ayaḳ: *Vücudun, bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı. [14]*

1. **Ayaġumda** turaġum ne açılur
Ne bu bāġ ile ol bāġa uçılur *(Mesnevi 101, Mısra 47). [ayaġumda, -um, -da]*

ayaġ: *Kadeh. [3]*

1. Ḥayāt aḳıduraḳ laʿlin susaġı
Alur sīmīn ele zerrīn **ayaġı** *(Mesnevi 163, Mısra 40). [ayaġı, -ı]*

ayaġ: *Ağaç kökü, dibi.*

1. Bu serv **ayaġı** bizedür şu müntehā miʿrāc
Ki Sidre reşk iledür pāy-ı nerdbānumuza *(Gazel 5, Mısra 7). [ayaġı, -ı]*

ayaġ: *Ayak basılan yer II emir, buyruk, irade.*

1. **Ayaġuñdan** ne baş kim tarta gerden
Ḳaçup kurtulmasun tīr ü teberden *(Mesnevi 148, Mısra 5). [ayaġuñdan, -uñ, -dan]*

ayaġ üstine tur-: *Ayak üstünde durmak dikilmek.[Deyim]*

1. Buyurdu girdi vü yire yüz urdı
Duʿā ḳıldı **ayaġ üstine ṭurdı** *(Mesnevi 43, Mısra 28). [ayaġ üstine ṭurdı, -dı]*

ayaġ üzre: *Oturmadan, ayakta durarak.*

1. Bu fikr ile oturmış şāh Pervīz
Ayaġ üzre bir iki ḳul şeker-rīz *(Mesnevi 70, Mısra 53). [ayaġ üzre, -]*

ayaġ üzre: *Ayaküstü, ayakta durarak II kısa süre içinde, acele olarak.*

1. Dilemezseñ ki ḳapuñda turavuz
Ḳoġıl kim **ayaġ üzre** bir görevüz *(Mesnevi 146, Mısra 48). [ayaġ üzre, -]*

ayaġ üzre ṭur-: *Ayak üstünde durmak II her türlü emre amade olmak, hizmete hazır olmak. [4][Deyim]*

1. **Ayaġ üzre ṭurup** serv ile şimşād
Ḳuluñuz dir eger bende ger āzād *(Mesnevi 27, Mısra 53). [ayaġ üzre ṭurup, -up]*

ayaġ üzre ṭur-: *Ayakları üzerinde durmak, dikilmek.[Deyim]*

1. **Ayaġ üzre turupsın** bir ḳarāra
Yanup geh geh köyinürsin ḳarāra *(Mesnevi 139, Mısra 25). [ayaġ üzre turupsın, -up, -sın]*

ayaġı sür-: *Kadeh sunmak, şarap ikram etmek. [Deyim]*

1. Gümüş bileklüler altun **ayaġı**
Sürüp devr itdiler laʿlīn ṭudaġı *(Mesnevi 61, Mısra 216). [ayaġı sürüp, -üp]*

ayaġı süst bas-: *Ayağı gevşek basmak. Güçsüz ve tehditlere açık olmak. Bugün dilimizde "(ayağı) yere sağlam basmak" deyiminde, karşıt anlamı kullanılmaktadır. [Deyim]*

1. Ḳaçan kim **basa** devlet **ayaġı süst**
Ele girmeye maḳṣud eteği çüst *(Mesnevi 92, Mısra 43). [ayaġı süst basa, -a]*

ayaġı toprağına nisār it-: *Ayağına saçmak II sevgilinin ayaklarının dibine saçmak, serpmek.*

1. Ele alup baş urdı ayaġına
Nisār itdi ayaġı toprağına *(Mesnevi 118, Mısra 4). [ayaġı toprağına nisār itdi, -di]*

ayaġı toprağı: *Sevgili ya da padişahın ayağını bastığı yerin toprağı, eşik.*

1. El urup dürcinüñ açdı bağına
Nisār itdi **ayaġı toprağına** *(Mesnevi 146, Mısra 114). [ayaġı toprağına, -na]*

ayaġı tozı: *Bkz. 'ḫāk-i ḳadem', 'ḫāk-i pāy'; geçtiği bağlama göre, hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu, Osmanlı şiirinde çok önemli bir simgedir. Bu simge, diğer bir yönüyle hükümdarın/sevgilinin geçtiği yolun önemini ve değerini de göstermektedir. Çünkü geçilen yerin tozu ve toprağı göze sürme yapılacak kadar, ona yüz sürülecek kadar değerli ve kutsal bir nesne olarak alımlanmaktadır.*

1. Ne zeyn aña ki bulsa ehl-i cennet
Ayaġı tozın ider ḥūra ziynet *(Mesnevi 146, Mısra 88). [ayaġı tozın, -n]*

ayaġı tozı: *Sevgilinin ayak bastığı yerlerin tozu.*

1. Ḳamer ne olur güneş nūrına muḥtāc
Ayaġı tozı ayuñ farḳına tāc *(Mesnevi 170, Mısra 98). [ayaġı tozı, -]*

ayaġı üzengüye baş-: *Ayağını üzengiye basmak, ata binmek II yola çıkmak. [Deyim]*

1. Hemān-dem ṭurdı vü gördi yaraġı
Revān **başdı üzengüye ayaġı** *(Mesnevi 92, Mısra 130). [ayaġı üzengüye başdı, -dı]*

ayaġına baş ko-: *Saygısını göstermek için yere eğilmek. [3] [Deyim]*

1. İrüp Ḫusrev **ayaġına ḳodı baş**
Öküş ḫidmetler itdi aldı şābāş *(Mesnevi 41, Mısra 19). [ayaġına baş ḳodı, -dı]*

ayaġına düş-: *Ayağına kapanmak, yalvarmak. [Deyim]*

1. **Ayaġına düşüp** ḫalḫālı bigi
Ciger yaḳup ḳarara ḫāli bigi *(Mesnevi 31, Mısra 169). [ayaġına düşüp, -üp]*

ayaġına düşe-: *Ayağına döşemek, sermek. Kıymetli şeyleri bir kişinin önüne bolca yaymak veya döşemek. Değerli armağanlar sunmak. [Deyim]*

1. Atını ʿizzet ile tutdılar tīz
Ayaġına düşediler ağır biz *(Mesnevi 39, Mısra 32). [ayaġına düşediler, -di, -ler]*

ayaġına nisār eyle-: *Ayağına mücevher saçmak IIbBir kişinin bir yere gelişinden duyulan memnuniyeti ifade*

etmek için, o kişinin başından aşağı veya ayaklarına mücevher dökmek. [Deyim]

1. **Nişār eylediler** şāh **ayaġına**
   şaçup ılduz bigi māh ayaġına *(Mesnevi 61, Mısra 181). [ayaġına nişār eylediler, -di, -ler]*

ayaġına saç-: *Ayağına mücevher saçmak II bir kişinin bir yere gelişinden duyulan memnuniyeti ifade etmek için, o kişinin başından aşağı veya ayaklarına mücevher dökmek. [Deyim]*

1. Nişār eylediler şāh ayaġına
   Şaçup ılduz bigi māh **ayaġına** *(Mesnevi 61, Mısra 182). [ayaġına şaçup, -up]*

ayaġına yüz sür-: *Ayağına yüz sürmek, saygı ve sevgi ifadesi olarak ayaklarına kapanmak. [2] [Deyim]*

1. Nigārīn **ayaġına sürdiler yüz**
   Didiler bir günüñ biñ sāʿati yüz *(Mesnevi 29, Mısra 9). [ayaġına yüz sürdiler, -di, -ler]*

ayaġuñ gilīmüñe göre kösüld: *Ayağını yorganına göre uzat, giderini mutlaka gelirine uydurmalısın` anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. **Gilīmüñe göre kösüld ayaġuñ**
   Ki saḳlana sovuḳdan et ü yaġuñ *(Mesnevi 109, Mısra 101). [ayaġuñ gilīmüñe göre kösüld, -]*

ayaġuñ tozı: *Hükümdarın/sevgilinin ayağı tozu, Osmanlı şiirinde çok önemli bir simgedir. Bu simge, diğer bir yönüyle hükümdarın/sevgilinin geçtiği yolun önemini ve değerini de göstermektedir. Çünkü geçilen yerin tozu ve toprağı göze sürme yapılacak kadar, ona yüz sürülecek kadar değerli ve kutsal bir nesne olarak alımlanmaktadır.*

1. **Ayaġuñ tozına** dirseñ behā ne
   Alam bir zerresin iki cihāna *(Mesnevi 153, Mısra 25). [ayaġuñ tozına, -na]*

ayaġuña gel-: *Emek verilmeden elde etmek. [Deyim]*

1. Cihān cānın ḳılısar saña teslīm
   Ayaġuña geliser yidi iḳlīm *(Mesnevi 95, Mısra 36). [ayaġuña geliser, -iser]*

ayaḳ: *Değersiz, itibarsız kimse.*

1. Gām ü şādī bizümçündür ḳarındaş
   Geḥi **ayaḳ** ḳaḳılur yire geh baş *(Mesnevi 99, Mısra 112). [ayaḳ,]*

ayak al-: *Aleyhte bulunarak kuvvet ve itibardan düşürmek, çelme takıp yere sermek.[Deyim]*

1. Çü ḳaldum taḫt atından şimdi yayaḳ
   Alursın el tutacaḳ yirde **ayaḳ** *(Mesnevi 161, Mısra 36). [ayaḳ alursın, -ur, -sın]*

ayak bağı: *Pranga, ağır cezalıların ayaklarına takılan kalın zincir.*

1. Çü cān bāġına menʿ eyler güzerden
   Çi āhenden **ayaḳ bağı** çi zerden *(Mesnevi 101, Mısra 46). [ayaḳ bağı, -]*

ayak baş-: *Gelmek, varmak. [Deyim]*

1. Ya **ayaḳ bas** bu ġamdan ḳurtarı vir
   Ya cānum vireyin elüñ beri vir *(Mesnevi 126, Mısra 109). [ayaḳ bas, -]*

ayak baş-: *Adım atmak II bir işe ilk kez girişmek. [Deyim]*

1. **Ayaḳ baş** gel berü el bir idelüm
   İşi başarmaġa tedbīr idelüm *(Mesnevi 24, Mısra 19). [ayaḳ baş, -]*

ayak baş-: *Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışmak, sürekli çaba göstermek. [Deyim]*

1. **Ayaḳ başam** çıḳaram anı başdan
   Nite-kim od demürden laʿl ṭaşdan *(Mesnevi 25, Mısra 29). [ayaḳ başam, -am]*

ayak basma-: *Adımını atmamak, hiç uğramamak. [Deyim]*

Beni bu ḳaṣrdan taşra itme daʿvet
Ayaḳ basmazven olsa ṣaḥn-ı cennet *(Mesnevi 133, Mısra 110). [ayaḳ basmazven, -ven, -]*

ayak başsuz yüriyüp iş vire mi beden cānsuz işe cünbiş vire mi: *"Yönetici olmadan yönetilenler kendi başlarına hareket edemezler/başarılı olamazlar" anlamında bir söz. Beyitte komutan öldükten sonra askerin savaşa devam edemeyeceği anlatılmaktadır. [Deyim]*

1. **Ayaḳ başsuz yüriyüp iş vire mi**
   Beden cānsuz işe cünbiş vire mi *(Mesnevi 49, Mısra 68). [ayaḳ başsuz yüriyüp iş vire mi beden cānsuz işe cünbiş vire mi, -]*

ayak bük-: *Oturmak. [Deyim]*

1. Çi-ger ser-bāz idüpdür ʿışḳ-ı Şīrīn
   Ayaḳ bükdi çü gördi dest-gīrüñ *(Mesnevi 162, Mısra 98). [ayaḳ bükdi, -di]*

ayak götür-: *Çabucak çekilip gitmek. [Deyim]*

1. Baş urdı vü **ayaḳ götürdi** Şāvūr
   Ki bişe girde çün germ oldı tennūr *(Mesnevi 61, Mısra 125). [ayaḳ götürdi, -di]*

ayaḳda: *Ayaklar altında.*

1. V'eger dil-dār olursa dest-gīrüm
   Ayaḳda şīr-i çarḫ ola esīrüm *(Mesnevi 85, Mısra 10). [ayaḳda,]*

ayakda: *Ayağa kalkmış durumda.*

1. Başı kel saçı **ayaḳda** nişāne
   Utanup arḳasın döner ḳucāna *(Mesnevi 62, Mısra 23). [ayaḳda,]*

ayaḳda ḳal-: *Ayaklar altında ezilmek, hor ve hakir olmak, perişan olmak. [3][Deyim]*

1. **Ayaḳda ḳalmışa** çün ḳıla iḥsān
   Elinde ḫāk ile zer ola yeksān *(Mesnevi 186, Mısra 45). [ayaḳda ḳalmışa, -mış, -a]*

ayakdan düş-: *İş yapamaz, kendi işini göremez duruma gelmek.*

1. Didi Şāvūra ki iy yār-ı vefā-dār
   Elim ṭutġıl **ayaḳdan düşmedin** zār *(Mesnevi 24, Mısra 4). [ayaḳdan düş, -medin]*

ʿayal: *Çocuk, evlat. [2]*

1. ʿ**Ayālin** gördi her şāh ü gedāyı
   Görür vācib ʿayāline ṣalāyı *(Mesnevi 12, Mısra 97). [ʿayālin, -in]*

ʿayan: *Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.[5]*

1. Göre çün yüzini sende ʿ**ayān** ol
   Ḳıla kendüzin özüñde beyān ol *(Mesnevi 31, Mısra 373). [ʿayān,]*

ʿayan: *Gözle görülen şeyler, nesneler, maddî varlıklar.*

1. ʿAceb bu nice ki iderler beyānı
   Daḫi mestūr olur ḥaḳḳuñ ʿ**ayānı** *(Mesnevi 3, Mısra 20). [ʿayānı, -ı]*

aʿyān: *Yönetimde söz sahibi olan kimseler, devletin ileri gelenleri.[2]*

1. Buyurdı çekdiler dīvān içinde
   Öger Behrāmı ol **aʿyān** içinde *(Mesnevi 50, Mısra 32). [aʿyān,]*

ʿayān it-: *Açıklamak, ortaya koymak, âşikâr etmek.*

1. Baña öñdinki cünbişden beyān it
   Nedür maḫlūḳ olan evvel ʿ**ayān it** *(Mesnevi 174, Mısra 4). [ʿayān it, -]*

ʿayān it: *Açıkça görünür kılmak, aşikar etmek.*

1. Beni bir kūşede eyle nihānī
   Şāha benden ʿ**ayān itme** nişānı *(Mesnevi 157, Mısra 76). [ʿayān itme, -me]*

ʿayān ol-: *Açık, aşikar olmak.*

1. Ki ire nūr-ı ināyetden hidāyet
   Bidāyetden ʿ**ayān ola** nihāyet *(Mesnevi 171, Mısra 22). [ʿayān ola, -a]*

ʿayār: *Altının, gümüşün ve başka kıymetli mâdenlerin karışma derecesi.*

1. Eger ḳalbüñ ʿ**ayārı** bula iḫlāṣ
   Ṣadefden eyle çıḳa gevher-i ḫāṣ *(Mesnevi 93, Mısra 11). [ʿayārı, -ı]*

ʿayb: *Utanç veren kusur, hata.[2]*

1. Ḳamu ʿ**aybümle** ger maḳbūl olam ben
   Cihāna şāh u aña ḳul olam ben *(Mesnevi 160, Mısra 57). [ʿaybümle, -üm, -le]*

   Ḳamu bu ʿ**aybüm** ile ḳul anuñven
   Eger merdūd eger maḳbūl anuñven *(Mesnevi 134, Mısra 37). [ʿaybüm, -um]*

ʿayb aç-: *Ayıp ve kusurları ortaya çıkarmak.[Deyim]*

1. Ḳarañu gice ki itmez keşf-i esrār
Yig ol günden ki açar her ʿaybi nā-çār *(Mesnevi 154, Mısra 32). [ʿaybi açar, -ar]*

ʿayb it-: *Kınamak, ayıplamak. [Deyim]*

1. Ġamdan ḳan aġladuġum ʿ**ayb itme** ki olmaz eksük
ʿIşḳa uyıcaḳ ādem göñülde gözde hem dem *(Kaside 4, Mısra 55). [ʿayb itme, -me]*

aydın: *Aydınlık, parlak. [2]*

1. Meh idüñ mihrüñ ile göñlüm **aydın**
Kime olduñ ʿaceb çeşm-i cihān-bīn *(Mesnevi 33, Mısra 89). [aydın,]*

aydın it-: *Aydınlatmak, nurlandırmak.*

1. ʿArabdan ḳopısar bir server-i dīn
Ki āfāḳı **idiser** nūrı **aydın** *(Mesnevi 95, Mısra 46). [aydın idiser, -iser]*

aydın ḳıl-: *Aydınlatmak II mutlu etmek.*

1. Ne yil kim ire ḳaşrından yañadın
ḳılur tozı ḳara göñlini aydın *(Mesnevi 121, Mısra 20). [aydın ḳılur, -ur]*

āyet: *Kur'ân-ı Kerim'deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.[2]*

1. Her satırı ḥaṭṭı sebzesinüñ gül-şen-i ḥayāt
Her ḥarfi ḥüsni muṣḥafınuñ raḥmet **āyeti** *(Gazel 1, Mısra 10). [āyeti, -i]*

āyet: *Kur'an surelerini meydana getiren cümlelerden her biri II sevgilinin yüzündeki güzelliklerin her biri.*

1. Cemāli **āyetin** nūr eylemiş Ḥaḳ
Ki urmaya ḳalem ḥarfine barmaḳ *(Mesnevi 170, Mısra 109). [āyetin, -in]*

âyet: *Kur'an surelerini meydana getiren cümlelerden her biri II sevgilinin ayva tüyleri.*

1. Destān olalı ʿāleme dīdārı **āyeti**
Nesḫ oldı ḥūr ḳıṣṣası cennet hikāyeti *(Gazel 1, Mısra 1). [āyeti, -i]*

āyet: *Delil, mucize. [2]*

1. Ne **āyet** bulsa her ehl-i ʿināyet
Ḳamusın buldı ol ṣāḥib-hidāyet *(Mesnevi 12, Mısra 149). [āyet,]*

āyet-i ḥaḳ: *Allah'ın alâmeti, işâreti, nişanı.*

1. Şular kim her biri bir **āyet-i Ḥaḳ**
Ururlar mihr ü meh ḥarfine barmaḳ *(Mesnevi 135, Mısra 3). [āyet-i ḥaḳ, -]*

āyet-i rūḥ: *Ruh ayeti. Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mâhiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve mânevî cevher.*

1. Ḫōşdur ḳademüñde āl-i Ādem
Cismüñden oḳındı **Āyet-i Rūḥ** *(Terci-bend 1, Mısra 81). [āyet-i rūḥ, -]*

ayık: *Aklı başında olan, bilinci yerinde olan (kimse).*

1. Çün itdüñ mest dirsin vaḳtidür tur
Ayıḳ düşmenlere kendüzüñi ur *(Mesnevi 92, Mısra 96). [ayıḳ,]*

ayıl-: *Sarhoşluk, baygınlık durumundan kurtulmak, kendine gelmek. [3]*

1. Şarāb-ı ṣāfiyem gören bayılmaz
Velī yıllar ile içen **ayılmaz** *(Mesnevi 154, Mısra 76). [ayılmaz, -maz]*

āyīn: *Âdet, kanun, töre, usul.[8]*

1. Didi dehrüñ ʿaceb **āyīni** vardur
Bu miskīn ile beñzer kīni vardur *(Mesnevi 40, Mısra 11). [āyīni, -i]*

āyīn: *Merasim, tören. [2]*

1. Bu **āyīn** ile çıḳdı şehrden şāh
Atınuñ naʿlin öpdi mihr ile māh *(Mesnevi 144, Mısra 77). [āyīn,]*

āyīn: *Dini usul, inanç.*

1. Sikender oldısa āyīneyle ḫod-bīn
Sen aya dīn-i Aḥmed oldı **āyīn** *(Mesnevi 15, Mısra 12). [āyīn,]*

āyīn it-: *Adetlere uygun olarak evlenmek, düğün yapmak. [Deyim]*

1. Delim iʿzāz ile **āyīn ideydi**
   Ulu tāʿzīm ile kābīn ideydi *(Mesnevi 134, Mısra 71). [āyīn ideydi, -e, -y, -di]*

āyīne: *Ayna. [16]*

1. Naẓīrin görmemiş ʿālemde maḥsūs
   Meger **āyīnede** ol daḥı maʿkūs *(Mesnevi 43, Mısra 96). [āyīnede, -de]*

āyīne: *Ayna II yansıma.[2]*

1. Şu yazup nakşını **āyīnesine**
   ḳuçar idi urup ayına sīne *(Mesnevi 27, Mısra 49). [āyīnesine, -si, -n, -e]*

āyīne: *Ayna II gönül.*

1. Ḥased jenginden **āyīne** olmasa pāk
   Ḥaṭādur ḳılsa Çīn naḳşını idrāk *(Mesnevi 143, Mısra 21). [āyīne,]*

āyīne: *Ayna II sevgilinin parlak teni.*

1. Ġubār-ı rāh ile ol māh-ı pür-derd
   Teni **āyīnesin** tutmış idi gerd *(Mesnevi 36, Mısra 20). [āyīnesin, -sin]*

āyīne-i cān: *Gönül aynası.*

1. Ol ṣūret-i çīn kim yüzi **āyīne-i cāndur**
   Baḳduḳça ḫaṭāsuz dü cihān naḳşı ʿayāndur *(Gazel 2, Mısra 1). [āyīne-i cāndur, -dur]*

āyīne-i cihān-nümā: *Dünyayı gösteren ayna.*

1. Ol cāmda cān göziyle gördüm
   Çün **āyīne-i cihān-nümādur** *(Terci-bend 1, Mısra 18). [āyīne-i cihān-nümādur, -dur]*

āyīnesini jeng it-: *Aynasını paslandırmak II kederlenmek, üzülmek. [Deyim]*

1. Havā kim āhına āheng iderdi
   Felek **āyīnesini jeng iderdi** *(Mesnevi 119, Mısra 26). [āyīnesini jeng iderdi, -er, -di]*

āyine-veş: *Ayna gibi.[2]*

1. Didi utanuraḳ yire baḳaraḳ
   Ki bir ay eyledi **āyīne-veş** Ḥaḳ *(Mesnevi 84, Mısra 4). [āyīne-veş,]*

ayır: *Uzaklaştırmak, ayrı düşürmek.[3]*

1. Ḳılıcaḳ kullaruñ baḫşāyişüñden
   Ayırma Şeyḫi'yi āsayişüñden *(Mesnevi 105, Mısra 64). [ayırma, -ma]*

aylak: *Bol, fazla.*

1. Yayın Ermen ṭaġıdur aña yaylaḳ
   Semenler bī-ṣemendür güller **aylaḳ** *(Mesnevi 22, Mısra 76). [aylaḳ,]*

aylık: *Bir ay süren, mahiye.*

1. Medāyin bundan iki **aylıḳ** ola yol
   Varup gelince biş aya gider ol *(Mesnevi 31, Mısra 299). [aylıḳ,]*

ayluk: *Eylük. İyilik, iyi olma durumu.*

1. Acılıḳ gelmesün bu ṭatlulıġa
   İrişmesün bu **ayluk** yatlulıġa *(Mesnevi 83, Mısra 8). [ayluk,]*

ʿayn: *Göz. [3]*

1. Senüñ ʿ**aynüñde** cān vechi ʿayāndur
   Nişān oldur eger-çi bī-nişāndur *(Mesnevi 140, Mısra 19). [ʿaynüñde, -üñ, -de]*

ʿayn: *Bir şeyin aslı, kendisi, zâtı.*

1. Nice döndürdi ol şerr işi ḫayre
   Ki ḫayri ʿ**ayne** oldı şerri ġayre *(Mesnevi 21, Mısra 12). [ʿayne, -e]*

ʿ**ayn:** *Bir şeyi bilmenin ikinci basamağı, bir şeyin bilgisini gözlem yoluyla elde etme. Tasavvufî açıdan müşahede makamına karşılık gelir.*

1. Ki olur üç mertebe tevḥîde muṭlaḳ
   Biri ʿilm ü biri ʿ**ayn** ü biri ḥaḳ *(Mesnevi 3, Mısra 42). [ʿayn,]*

ʿ**ayn-i ʿadl:** *Adil bir göz, hakkaniyet nazarı, insaf.*

1. Çü ʿālem ʿ**ayn-i ʿadlüñden** urur lāf
   Yaraşur ki ire ḥükmüñ ḳāf tā ḳāf *(Mesnevi 15, Mısra 27). [ʿayn-i ʿadlüñden, -üñ, -den]*

ʿ**ayn-ı ʿālem:** *Kainatın gözü.*

1. Ṣafā vü ʿayş ü ẕevḳ içre bir ādem
   Anuñ tek görmemişdi ʿ**ayn-ı ʿālem** *(Mesnevi 45, Mısra 20). [ʿayn-ı ʿālem, -]*

ʿ**ayn-i cān:** *Gönül gözü.[2]*

1. Cemālüñ ʿ**ayn-i cānuñ** rūşenāsı
   Ḫayālün baḥr-i ʿaynüñ āşnāsı *(Mesnevi 162, Mısra 5). [ʿayn-i cānuñ, -uñ]*

ʿ**ayn-i cihān:** *Dünyanın gözü.*

1. Gidüp ʿ**ayn-i cihāndan** reng ü nīreng
   Yoġ idi mīm-i leb-den ġayri dil-teng *(Mesnevi 109, Mısra 9). [ʿayn-i cihāndan, -dan]*

ʿ**ayn-i ḥaḳ:** *Hakikatin kendisi.*

1. Naṣīḥatler ki virdüñ ʿ**ayn-i ḥaḳdur**
   Saña gūş olmayan batıl ḳulaḳdur *(Mesnevi 13, Mısra 65). [ʿayn-i ḥaḳdur, -dur]*

ʿ**ayn-i ḥayvān:** *İçenleri ölümsüzlüğün sırrına erdirdiğine ve ebedîleştirdiğine inanılan su, abıhayat.*

1. Götürdi baḥr-i ẓulmetden ḥicābı
   Ki oldur ʿ**ayn-i ḥayvān** feṭḥ-i bābı *(Mesnevi 132, Mısra 32). [ʿayn-i ḥayvān, -]*

ʿ**ayn-i ʿināyet:** *Lütuf, iyilik kaynağı.*

1. İrürdi aña-dek ʿ**ayn-i ʿināyet**
   Ki eyledi velīʿahd-i vilāyet *(Mesnevi 20, Mısra 67). [ʿayn-i ʿināyet, -]*

ʿ**ayn-i ʿināyet:** *Lütfun ta kendisi.*

1. Çi-ger yoḳ ʿadl ü beẕlüñe nihāyet
   Ger artursañ ola ʿ**ayn-i ʿināyet** *(Mesnevi 15, Mısra 52). [ʿayn-i ʿināyet, -]*

ʿ**ayn-i ʿināyet:** *[tas.] Lütuf ve ihsanın kaynağı (Allah).*

1. Günehkāruñ gerek gözi ḥaṭāda
   Bizüm ʿ**ayn-i ʿināyetden** ʿatāda *(Mesnevi 11, Mısra 40). [ʿayn-i ʿināyetden, -den]*

ʿ**ayn-i nūr:** *Nûrun özü, kaynağı.*

1. Ki zīra ʿ**ayn-i nūruñ** çün tola nūr
   Oḳur nūrānī göz nūrün-ʿalā-nūr *(Mesnevi 147, Mısra 3). [ʿayn-i nūruñ, -uñ]*

ʿ**ayn-i perhīz it:** *Her şeyi bir kenara bırakmak.*

1. Selām ü ḫıdmet eyler şāh Pervīz
   Senüñ ġayrüñden itdi ʿayn-i perhīz *(Mesnevi 61, Mısra 142). [ʿayn-i perhīz itdi, -di]*

ʿ**ayn-i rāḥat:** *Rahatlığın ta kendisi.*

1. Havāñ içre sürerven ol ṣafāyı
   Ki ʿ**ayn-i rāḥat** añlarvan belāyı *(Mesnevi 90, Mısra 14). [ʿayn-i rāḥat, -]*

ʿ**aynī tevḥīd:** *Aynü't-tevhîd, bütün fiillerin faili olarak Allah'ı görmektir. Ayn-i tevhîd ilm-i tevhîdin üstünde bir mertebedir. Zira ilm-i tevhîd dinleme ve anlamaya, ayn-i tevhîd temaşa ve bundan hasıl olan zevke dayanır. Bu mertebede Hak'tan başka hiçbir şey görülmez, mâsivâya iltifat ve itibar edilmez. "Allah bes gayri heves" şeklinde ifade edilen bu mertebede her şey Hak'tan görülür. Ayni tevhid üç kısımdan oluşur. 1. Tevhid-i Efâli, 2.Tevhid-i Sıfati, 3. Tevhid-i Zâti. [2]*

1. Çi-ger taḥḳīḳ geldi gitdi taḳlīd
   Bu ʿilm ile bilinmez ʿ**aynī tevḥīd** *(Mesnevi 4, Mısra 8). [ʿaynī tevḥīd, -]*

ʿ**ayn-i vaṣl:** *Kavuşma pınarı.*

1. Olan bu ʿ**ayn-i vaṣl** içinde pür-sūz
   Döye mi nar-ı ḥicre iy dil-efrūz *(Mesnevi 66, Mısra 37). [ʿayn-i vaṣl, -]*

ayran: *Yoğurt ile suyun karışımıyla yapılan bir içecek.*

1. Eger-çi olur **ayrandan** yaġ almaḳ
   Gerekmez el yirine ayaġ almaḳ *(Mesnevi 91, Mısra 9). [ayrandan, -dan]*

ayrıl-: *Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden ayrı kalmak, uzaklaşmak. [7]*

1. Ṣabā berk üzmesün ter güllerinden
   Bahār **ayrılmasun** bülbüllerinden *(Mesnevi 31, Mısra 284). [ayrılmasun, -ma, -sun]*

ayru: *Ayrı, -dAn başka. [3]*

1. Ne var görse şifā Şekkerde sayru
   Bilür zehr anı Şīrīn cāndan **ayru** *(Mesnevi 136, Mısra 60). [ayru,]*

ayru: *-dAn ayrı, -dAn uzak [9]*

1. Iraḫ yārından u **ayru** anadan
   Buñaldı ḥasret ü derd ü ʿanādan *(Mesnevi 106, Mısra 3). [ayru,]*

ayru: *Ayrı, uzak, ırak.*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki saña nūr-ı dīndür
   Gözüñden **ayru** gönlüñe yaḳındur *(Mesnevi 123, Mısra 76). [ayru,]*

ayru düş-: *Ayrı kalmak, uzak düşmek, ayrılmak. [3][Deyim]*

1. Ki çün Ḫusrevden **ayru düşdi** Şīrīn
   İderdi kendüye şūr ile nefrīn *(Mesnevi 102, Mısra 19). [ayru düşdi, -di]*

ayru ol-: *Uzak kalmak, ayrı düşmek.*

1. Hezār iʿzāz ile besletdi cāndan
   Olımaz idi **ayru** bir dem andan *(Mesnevi 135, Mısra 54). [ayru olımaz, -ı, -maz]*

ayruḳ: *uzak (zarf)*

1. Kim eydür olsa olmazdı mekānı
   Kim eydür **ayruġ** olmayaydı fānī *(Mesnevi 184, Mısra 96). [ayruġ,]*

ayruḳ: *-den başkası (edat)*

2. Yudar şīrinlik ile telḫ ü zehri
   Ki ola Ḫusrevden **ayruḳ** dehr ḳahrı *(Mesnevi 133, Mısra 268). [ayruḳ,]*

ayruk: *Artık, bundan sonra, bir daha .(zarf)[5]*

1. Gel imdi açmaġıl **ayruḳ** bu rāzı
   Leb ü ġamzeñ bigi it ḥoḳḳa-bāzī *(Mesnevi 31, Mısra 329). [ayruḳ,]*
2. Dimāġına irişdi cān nesīmi
   Ne zer yād eyledi **ayruḳ** ne sīmi *(Mesnevi 57, Mısra 40). [ayruḳ,]*

ayruk: *Başka, diğer.(sıfat)*

1. Çü göñli ḳuşı dire dāne senden
   Ḳona **ayruḳ** budāġa uşana senden *(Mesnevi 58, Mısra 62). [ayruḳ,]*
2. Şu deñlü çāşnī virmişdi ol nūş
   Ki **ayruḳ** lezzet olmışdı ferāmūş *(Mesnevi 163, Mısra 86). [ayruḳ,]*

ayruḳ: *Başkası, başkaları (zamir)*

1. Yiridür ol ḫasīse ulu ilenc
   Ki renc aña ḳala **ayruḳlara** genc *(Mesnevi 168, Mısra 60). [ayruḳlara, -lar, -a]*
2. Ne var **ayruġa** itsem iltifātı
   Baña ʿışḳuñ idi maḳṣūd-ı ẕātī *(Mesnevi 149, Mısra 59). [ayruġa, -a]*

ayrulık: *Ayrılık, ayrı olma durumu. [4]*

1. Ay yüzüñüñ **ayrulıġı** günlerüm dün eyledi
   Dün ise kim bir demidür baña biñ yil gitme gel *(Gazel 14, Mısra 11). [ayrulıġı, -ı]*

ʿayş: *Yiyip içme, eğlence. [19]*

1. Ḳayġum gicesi yüzi ḫayālinde ṣubḥ olur
   ʿ**Ayşüm** sabāḥı zülfi fırāḳiyle şāmdur *(Gazel 13, Mısra 12). [ʿayşüm, -um]*

ʿayş: *Yaşayış, yaşama; yiyip içme, eğlence.*

1. Diledi kİ artura ʿadl ile dādı
   Bilādı ṭoldura ʿ**ayş** ile şādı *(Mesnevi 17, Mısra 80). [ʿayş,]*

ʿayş-i bahār eyle-: *Bahar mevsimi meclisi düzenlemek.*

1. Müşerref ḳıla sulṭān ol diyārı
   Bu ḳışda **eyleye** ʿ**ayş-i bahārı** *(Mesnevi 41, Mısra 50). [ʿayş-i bahārı eyleye, -y, -e]*

ʿ**ayş-i bākī:** *Sonsuz işret meclisi.*

1. Müdām olsun saña bu ʿ**ayş-i bāḳī**
Nedīmüñ Müşterī vü māh sāḳī *(Mesnevi 66, Mısra 9). [ʿayş-i bāḳī, -]*

ʿ**ayş-ı bī-ġam:** *Gamdan uzak yiyip içme, eğlence.*

1. Şu deñlü tutdı Şīrīn ṣavm-ı Meryem
Ki buldı ʿīd-i Įsā ʿ**ayş-ı bī-ġam** *(Mesnevi 132, Mısra 10). [ʿayş-ı bī-ġam, -]*

ʿ**ayş-i cāvidānī:** *Sonsuz yaşam.*

1. Çü aldı içdi cāmı buldı cānı
Buçuḳ sāʿātde ʿ**ayş-i cāvidānī** *(Mesnevi 127, Mısra 100). [ʿayş-i cāvidānī, -]*

ʿ**ayş-i şeb-gīr it-:** *Gece vakti eğlence meclisi düzenlemek.*

1. Bu fikr ile şeh itdi ʿayş-i şeb-gīr
Ḳatup Şīrīn ġamından şekkere şīr *(Mesnevi 136, Mısra 47). [ʿayş-i şeb-gīr itdi, -di]*

ʿ**ayş-i şīrīn:** *Tatlı, hoşa giden eğlence meclisi.*

1. Ki Şīrīn eydür iy bed-mihr ü pür-kīn
Ḳanı ol ṣōḥbet-i ḫōş ʿ**ayş-i şīrīn** *(Mesnevi 133, Mısra 210). [ʿayş-i şīrīn, -]*

ʿ**ayş esbābı:** *İşret meclisi için gerekli olan nesneler; yiyecek ve içecekler.*

1. Düzetmiş ʿ**ayş esbābın** müheyyā
İşi her dün ü gün ẕevḳ ü temāşā *(Mesnevi 22, Mısra 69). [ʿayş esbābı, -n]*

ʿ**ayş it-:** *Eğlenmek, zevk ü safa etmek.*

1. Ne yir ne içer ʿ**ayş ider** tutar cām
Ne gice uyḫu vü ne gündüz ārām *(Mesnevi 31, Mısra 237). [ʿayş ider, -er]*

ʿ**ayş ü ʿişret kıl-:** *Eğlence meclisi kurup yiyip içmek. [2] [İkileme]*

1. Bir iki yār ile şeh-zāde ḫalvet
Ḳılurdı bir çemende ʿ**ayş ü ʿişret** *(Mesnevi 22, Mısra 18). [ʿayş ü ʿişret ḳılurdı, -ur, -dı]*

ʿ**ayş ü ʿişret ü nūş:** *Eğlenme ve yeme içme, zevk ve sefa. [İkileme]*

1. Müdām işleri ʿ**ayş ü ʿişret ü nūş**
Melekler çavḳı ol nūşa ider cūş *(Mesnevi 23, Mısra 23). [ʿayş ü ʿişret ü nūş, -]*

ʿ**ayş ü nūş:** *Yeme ve içme, eğlenme. [4] [İkileme]*

1. Var evvel devlet ile āşnā ol
Bu ʿ**ayş ü nūş** ile andan ṣafā bul *(Mesnevi 92, Mısra 40). [ʿayş ü nūş, -]*

ʿ**ayş ü temāşā ḳıl-:** *Yeyip içmek, gezip dolaşmak. Eğlenerek vakit geçirmek. [İkileme]*

1. **Ḳılurlardı** üç ay ʿ**ayş ü temāşā**
Ṣafā vü ẕevḳ işin iltürdi başa *(Mesnevi 25, Mısra 61). [ʿayş ü temāşā ḳılurlardı, -ur, -lar, -dı]*

ʿ**ayş ü ẕevk it-:** *Yeyip içerek eğlenme, hoş vakit geçirme. [İkileme]*

1. **İdelüm** bāde ile ʿ**ayş ü ẕevḳı**
Bıraġalum cihān boynına ṭavḳı *(Mesnevi 29, Mısra 21). [ʿayş ü ẕevḳ idelüm, -elüm]*

ʿ**ayş ü zevk:** *Yiyip içme ve eğlenme. [2][İkileme]*

1. Miṣālinden bulursın böyle şevḳi
Yüzin gördükde gel gör ʿayş ü ẕevḳi *(Mesnevi 31, Mısra 200). [ʿayş ü ẕevḳ, -]*

ʿ**ayş ü zevk ü ṣohbet id:** *Meclis kurup yeyip içip sohbet edip eğlenmek. [İkileme]*

Şeh oturmışdı ḫargāhında ḫalvet
İçüp iderdi ʿayş ü ẕevḳ ü ṣoḥbet *(Mesnevi 42, Mısra 6). [ʿayş ü ẕevḳ ü ṣoḥbet iderdi, -er, -di]*

ʿ**ayş ü zevk ü şādi:** *Yiyip içme, eğlence ve mutluluk [İkileme]*

Ḳamu baġlu göñül buldı küşādı
Vilāyet ṭoldı ʿ**ayş ü ẕevḳ ü şādi** *(Mesnevi 54, Mısra 16). [ʿayş ü ẕevḳ ü şādi, -]*

ʿayyār: *Aldatan, hileci.*

1. Büte benzerdi büt ʿ**ayyār** imişse
Diyeydüm ʿömr ʿömr er yār imişse *(Mesnevi 170, Mısra 101). [ʿayyār,]*

az: *Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.[15]*

1. Saña bu **az** feraḥdan bāri ḥişşe
Ola yā olmaya ne bunca ġuṣṣa *(Mesnevi 22, Mısra 5). [az,]*

az: *Açgözlülük, hırs, tamah.*

1. Çü var dehr aşınuñ zehri yigil az
Helāk eyler ḫaẕer ḳıl ḥırṣ ile **āz** *(Mesnevi 105, Mısra 24). [āz,]*

az-: *Bozulmak, başkalaşmak.*

1. Benem naḳḳāş-ı ṣūret-ger ki yazdum
Bu naḳş ü renge yüz cān ü dil **azdum** *(Mesnevi 31, Mısra 184). [azdum, -du, -m]*

az az: *Azar azar, yavaş yavaş. [2][İkileme]*

1. Şoyılur bigi ebr **az az** ḳamerden
Şeşer bendi ḳabā ile kemerden *(Mesnevi 36, Mısra 27). [az az, -]*

az eyle-: *Azaltmak.*

1. Çü Ḫusrev gördi ki ol maʿşūḳ-ı ṭannāz
Niyāz itdükçe hīç **az eylemez** nāz *(Mesnevi 151, Mısra 2). [az eylemez, -mez]*

az müddetde: *Kısa zamanda.*

1. Ki **az müddetde** cümle mülk-i Ḫrān
Muṭīʿi oldı virdi cizye Tūrān *(Mesnevi 100, Mısra 31). [az müddetde, -]*

az ü çok beraber ol-: *Azı çoğu bir olmak. Bir şeyin az ya da çok olması fark yaratmamak; sonuç değişmemek.[Deyim]*

1. İricek on iki kez biñe leşker
Olurmış dirler **az ü çoḳ beraber** *(Mesnevi 48, Mısra 20). [az ü çoḳ beraber olurmış, -ur, -mış]*

aʿzā: *Uzuv.*

1. Sana ki elindedür tedbīr-i eşyā
Göre kendüye maḫlūḳātı **aʿżā** *(Mesnevi 8, Mısra 16). [aʿżā,]*

ʿazā: *Yas, matem.*

1. Varaḳ gülden şekerden düze ḫāme
ʿ**Azā** içün yaza Şīrīne nāme *(Mesnevi 131, Mısra 30). [ʿazā,]*

ʿazā tut-: *Yas tutmak. Çok üzülmek, yasa bürünmek. [Deyim]*

1. Çi-ger Behrām için **tutar** ʿ**azāyı**
Çeker Şīrīn firāḳından cezāyı *(Mesnevi 110, Mısra 5). [ʿazāyı tutar, -ar]*

ʿazāb: *Eziyet, ızdırap, keder. [4]*

1. Ḳapuñ cennet sen idersin ʿıḳābı
Görür mi kişi cennetde ʿ**aẕābı** *(Mesnevi 151, Mısra 26). [ʿaẕābı, -ı]*

ʿazāb tart-: *Azap çekmek; eziyet çekmek, üzüntü içinde olmak. [Deyim]*

1. Ḳayadan ḳaṣr u gilden gūr içinde
Nice **tartam** ʿ**aẕābı** zūr içinde *(Mesnevi 152, Mısra 32). [ʿaẕābı tartam, -am]*

ʿazāb ü ḥurḳat-i nār: *Ateşin yakıcılığı ve ızdırabı.*

1. Ḳalur renc ü belālarda giriftār
Caḥīm oldur ʿ**azāb ü ḥurḳat-i nār** *(Mesnevi 10, Mısra 56). [ʿazāb ü ḥurḳat-i nār, -]*

azacık: *Azıcık, biraz, birazcık.[2]*

1. Egerçi döndürür ḳarıncayı ol
Alur ḳarınca daḫı **azacıḳ** yol *(Mesnevi 181, Mısra 54). [azacıḳ,]*

āzād: *Kurtulmuş, kurtulan.[2]*

1. Degülven ḳayġudan çün bir dem **āzād**
Baña ne şād ise her ādemī-zād *(Mesnevi 126, Mısra 147). [āzād,]*

āzād: *Özgür, hür, serbest.[2*]

1. Ayaġ üzre ṭurup serv ile şimşād
Ḳuluñuz dir eger bende ger **āzād** *(Mesnevi 27, Mısra 54). [āzād,]*

āzād: *Bağlarından kurtulmuş, özgür (Ferhad).*

1. Bu **āzād** içün ol serv itdi āhı
Çoġ aġladı niteki ebr-i bahārī *(Mesnevi 130, Mısra 5). [āzād,]*

āzād: *Uzamış, boy atmış II olgun.*

1. Ḥenūz ol serv-i nāz ü tāze şimşād
Bahār-ı ḥüsnidür sūsenden **āzād** *(Mesnevi 31, Mısra 224). [āzād,]*

āzād it-: *Serbest bırakmak, salıvermek, kurtarmak.*

1. Yalan vaʿdeyle n'ola şād idesin
Bir ölmiş muḳbili **āzād idesin** *(Mesnevi 91, Mısra 44). [āzād idesin, -e, -sin]*

āzād kıl-: *Serbest, özgür bırakmak.*

1. Behā çün saymaduñ ki eyleyesin yād
Ḳaravaşuñ isem daḥı **ḳıl āzād** *(Mesnevi 133, Mısra 200). [āzād ḳıl, -]*

āzād ol-: *Serbest bırakılmak, kurtulmak.[6]*

1. **Olurken** bend-i tenden cānı **āzād**
Bu bir ḳaç beyt maʿnāsın ḳılur yād *(Mesnevi 104, Mısra 25). [āzād olurken, -ur, -ken]*

āzād ol-: *Serbest kalmak, kurtulmak. II bir işi tamamlamak, bitirmek.*

1. Çü Ferhād **oldı** nakş işinden **āzād**
Ele aldı külüng ü tīġ-ı pūlād *(Mesnevi 126, Mısra 1). [āzād oldı, -dı]*

āzāde: *Hür, serbest.*

1. Şular ki ol mülke şeh-zādelerdür
Aña ḳuldur çi-ger **āzādelerdür** *(Mesnevi 23, Mısra 6). [āzādelerdür, -ler, -dür]*

āzāde: *Hür, serbest II uzun boylu, güzel.*

1. Süvār oldı bile **āzāde** ḳızlar
Birūn-naḳş ü derūnı sāde ḳızlar *(Mesnevi 31, Mısra 391). [āzāde,]*

aʿẓam: *Büyük, ulu, yüce.[2]*

1. Keremde ekremi ḳavi kirāmuñ
Şerefde **aʿẓamı** cümle ʿiẕāmuñ *(Mesnevi 12, Mısra 12). [aʿẓamı, -ı]*

aʿẓam ol-: *Büyük, yüce olmak.*

1. Çi-ger sūretde āfāḳ **oldı aʿẓam**
Velī maʿnāda insāndur mükerrem *(Mesnevi 184, Mısra 177). [aʿẓam oldı, -dı]*

āzār-ı dil: *Gönül kırma, bir kimseyi incitme. [Deyim]*

1. **Āzār-ı dil** diler ise düşmen bigi ḥābīb
Cānuma minnet ola ki dil dost-kāmdur *(Gazel 13, Mısra 7). [āzār-ı dil, -]*

āzār kıl-: *Incitmek, paylamak.*

1. Halīl er āẕeri **ḳıldıysa āzār**
Bu bāzār-ı ṣanemden oldı bīzār *(Mesnevi 12, Mısra 133). [āzār ḳıldıysa, -dı, -y, -sa]*

āzārlıḳ: *İncitme, incitiş.[2]*

1. Gözüñ mestānedür hüş-yārlanma
Olur **āzārlıḳ** bīzārlanma *(Mesnevi 89, Mısra 10). [āzārlıḳ,]*

ażdād: *Karşıtlar, zıtlar.*

1. Od u su yil ü toprak dört **ażdād**
Nice cemʿ oldı toġdı bunca evlād *(Mesnevi 182, Mısra 9). [ażdād,]*

ażdād: *Karşıtlar, zıtlar (Tanıkta, anasır-ı erbaa kastedilmektedir).*

1. Bulup **ażdād** ḳahrından necātı
Safā ile sürer bāḳī ḥayātı *(Mesnevi 185, Mısra 73). [ażdād,]*

āzer: *Ateş.*

1. Nice bir bād ü ḫāk ü āb ü **āẕer**
Nice bir germ ü serd ü ḫuşk ile ter *(Mesnevi 10, Mısra 93). [āẕer,]*

Āzer: *Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. İbrahim'in babası.*

1. Halīl er **āẕeri** ḳıldıysa āzār
Bu bāzār-ı ṣanemden oldı bīzār *(Mesnevi 12, Mısra 133). [āẕeri, -i]*

Azerbāycān: *Azerbaycan.*

1. Medāyinden çıḳup oldı revāne
İrürdi menzil **Aẕerbāycāna** *(Mesnevi 55, Mısra 78). [aẕerbāycāna, -a]*

azher: *Apaçık, besbelli.*

1. Zihī cāmid ki idemez pāk gözgüsin
Ki ide günden **aẕher** ḥaḳḳı idrāk *(Mesnevi 8, Mısra 36). [aẕher,]*

azı çoḡı bir ol-: *Azı çoğu bir olmak; bir şeyin az ya da çok olması fark yaratmamak; sonuç değişmemek.[Deyim]*

2. Degül elli ger elli biñ ola yıl
Geçicek **azı çoḡı bir olur** bil *(Mesnevi 129, Mısra 112). [azı çoḡı bir olur, -ur]*

aẕīm: *Yüce, ulu, değerli.[3]*

1. Ḫulḳuña çünki Ḫāliḳ-i aʿẓam didi **aẕīm**
Lāyıḳ ḥalāyıḳ eyleye mi ḫulḳuña ṣenā *(Kaside 3, Mısra 41). [aẕīm,]*

ʿazīz: *İzzet sahibi, her şeye galip olan Allah.*

1. Kim ol Ḳādir **ʿazīz** ü müntaḳimdür
Öcin alıcı pes ʿālemde kimdür *(Mesnevi 131, Mısra 121). [ʿazīz,]*

ʿaziz it-: *Değerini yükseltmek.*

1. Bilürdi kim bu ṣūret-bāz-ı ḫūn-ḫᵛār
ʿAziz itdügini āḫir ḳılur ḫᵛār *(Mesnevi 109, Mısra 62). [ʿaziz itdügini, -düg, -i, -n, -i]*

ʿazīz-ün nefs: *Öz varlığı/benliği, kişiliği yüce ve saygın olan.*

1. Ki iy biçāre niçün ḥaste-dilsin
ʿAzīz-ün nefs iken ḫᵛār ü ḥacīlsin *(Mesnevi 13, Mısra 4). [ʿazīz-ün nefs, -]*

ʿazl: *Görevine son verme, işinden çıkarma.[3]*

1. Anuñ da yazdılar **ʿazline** nāme
Anuñ da ḳazdılar adına ḫāme *(Mesnevi 185, Mısra 79). [ʿazline, -i, -n, -e]*

ʿazl: *Sahip olunan yüce konumunun yok olması.*

1. Bu reng-āmīz kim dün gün ḳılur seyr
ʿAmel **ʿazl** ile virür şerr ile ḫayr *(Mesnevi 45, Mısra 66). [ʿazl,]*

ʿazm: *Kasıt, niyet, karar.*

1. Temāşā **ʿazmine** ḳılmışdı seyrān
Süvār olmış bile ol şāh-ı ḫūbān *(Mesnevi 67, Mısra 3). [ʿazmine, -i, -n, -e]*

ʿaẕm: *Kasıt, niyet, karar; gitme, yönelme.*

1. Oturmış idi bir gün nīm hüş-yār
Bu **ʿazme** ki ola baḫt-ı ḫufte bīdār *(Mesnevi 45, Mısra 24). [ʿazme, -e]*

ʿaẕm: *Kararlılık.*

1. Sözüñ āsān olur evvelde naẓmı
Yazar līkin sebāt ol naẓma **ʿaẕmi** *(Mesnevi 13, Mısra 46). [ʿaẕmi, -i]*

ʿazm-i bade vü cām kıl-: *Şarap içmeye başlamak.*

1. İdüp hemgām-ı şām irince ārām
Ḳılurlar gine **ʿazm-i bade vü cām** *(Mesnevi 85, Mısra 42). [ʿazm-i bade vü cām ḳılurlar, -ur, -lar]*

ʿazm-i behrām it-: *Behram'ın üstüne yürümek. Behram'ı ortadan kaldırmak üzere yola çıkmak.*

1. Çü ol māh **itmiş** idi **ʿazm-i Behrām**
İki dün ḳılmadı bir yirde ārām *(Mesnevi 97, Mısra 1). [ʿazm-i behrām itmiş idi, -miş , -i, -di]*

azm-i dergāh eyle-: *Padişahın huzuruna çıkmak.*

1. Pes andan ʿ**azm-i dergāh eylediler**
Öñürdi şāhı āgāh eylediler *(Mesnevi 123, Mısra 85). [ʿazm-i dergāh eylediler, -di, -ler]*

ʿ**azm-i dergāh ḳıl-:** *Padişahın huzuruna çıkmak.*

1. Seḥer leşker olur bu işden āgāh
Yaraġ ile ḳılurlar ʿazm-i dergāh *(Mesnevi 33, Mısra 102). [ʿazm-i dergāh ḳılurlar, -ur, -lar]*

ʿ**azm-i hargāh it-:** *Çadıra doğru yönelmek.*

1. Turup ṭaḫtından **itdi** ʿ**azm-i ḫargāh**
İrişdi yil bigi Şāvūr-ı āgāh *(Mesnevi 162, Mısra 93). [ʿazm-i ḫargāh itdi, -di]*

ʿ**azm-i huşki ḳıl-:** *Denizden karaya doğru yönelmek, gitmek.*

1. Deñizden **ḳılduġınca** ʿ**azm-i ḫuşki**
Saçar minḳārdan kāfūra müşki *(Mesnevi 132, Mısra 35). [ʿazm-i ḫuşki ḳılduġınca, -duġ, -ınca]*

ʿ**azm-i ʿişret it-:** *Eğlence meclisi kurmaya niyetlenmek.*

1. Bir ol kim şeh çün **ide** ʿ**azm-i** ʿ**işret**
Ṭareb ḳılmaġa düze bezm-i ʿişret *(Mesnevi 157, Mısra 73). [ʿazm-i ʿişret ide, -e]*

ʿ**azm-i kūy-ı yār it-:** *Sevgilinin mekanına doğru yola koyulmak.*

1. Yil bigi bir ṣubḥ ʿ**azm-i kūy-ı yār itsem** gerek
Ol havāyile dimāġum müşḳ-bār itsem gerek *(Gazel 19, Mısra 1). [ʿazm-i kūy-ı yār itsem, -se, -m]*

ʿ**azm-i meydān:** *Meydana yönelme, çıkma II oyun oynama.*

1. Eger bezm-i ṣafā ger ʿ**azm-i meydān**
Ola şāh ile ol sulṭān-ı ḫūbān *(Mesnevi 58, Mısra 113). [ʿazm-i meydān, -]*

ʿ**azm-i meydān it-:** *Meydana yönelmek, çıkmak II oyun oynamak.*

1. Biraz eṭrāfı seyrān idelüm dir
Yanınca ʿ**azm-i meydān idelüm** dir *(Mesnevi 59, Mısra 58). [ʿazm-i meydān idelüm, -elüm]*

ʿ**azm-i meydān kıl-:** *Meydana yönelmek, çıkmak II savaşa çıkmak.*

1. Seḥer çün şeh-süvār-ı çerḫ-ı gerdān
Neberd ü rezme **ḳıldı** ʿ**azm-i meydān** *(Mesnevi 99, Mısra 2). [ʿazm-i meydān ḳıldı, -dı]*

ʿ**azm-i remīm:** *Çürümüş kemik, ölü.*

1. Şu resme iʿtidāl irmiş nesīme
Ki cān virmek diler ʿ**aẓm-i remīme** *(Mesnevi 61, Mısra 16). [ʿaẓm-i remīme, -e]*

ʿ**azm-i şaḫrā it-:** *Kırlara doğru yola çıkmak.*

1. Ḳılurven nice gün seyr ü temāşā
Gerek kim leşker **ide** ʿ**azm-i şaḫrā** *(Mesnevi 144, Mısra 32). [ʿazm-i şaḫrā ide, -e]*

ʿ**azm-i seyr-i bī-hengām:** *Zamansız geliş, ziyaret.*

1. Ki üşenürdi neng ü nāmdan ol
Bu ʿ**azm-i seyr-i bī-hengāmdan** ol *(Mesnevi 145, Mısra 22). [ʿazm-i seyr-i bī-hengāmdan, -dan]*

ʿ**azm-i şikār ü rezm it-:** *Avlanmaya karar vermek, ava çıkmaya azmetmek. [İkileme]*

1. Nice ʿ**azm-i şikār ü rezm idelüm**
Uyalum cezm-i ʿaḳla bezm idelüm *(Mesnevi 60, Mısra 31). [ʿazm-i şikār ü rezm idelüm, -elüm]*

ʿ**azm-i yār it-:** *Sevgiliye doğru gitmek.*

1. Ḳarār ḳalmadı cānumda ʿ**azm-i yār iderem**
Bu kār-ü-bārı şaçı bigi tār-mār iderem *(Gazel 16, Mısra 1). [ʿazm-i yār iderem, -er, -em]*

ʿ**azm eyle-:** *Gitmek, yönelmek, yola çıkmak. [7]*

1. Yir öpdi aġlayu Şāvūr-ı pür-ḫazm
Şehen-şeh ḫażretine **eyledi** ʿ**azm** *(Mesnevi 108, Mısra 64). [ʿazm eyledi, -di]*

ʿ**azm it-:** *Niyet etmek, karar vermek.*

1. Şeh **itdü** çün bu ʿayş ü nūşa ʿ**azmi**
Bezetdürdi gine ol gice bezmi *(Mesnevi 170, Mısra 11). [ʿazmi itdü, -dü]*

ʿazm it-: S*aldırmak.*

1. Ḳaçan eṭrāfdan ʿ**azm itse** düşmen
Budur rāy ehlīne tedbīr-i rūşen *(Mesnevi 46, Mısra 59). [ʿazm itse, -se]*

ʿazm kıl-: *Niyetlenmek, yönelmek.*

1. Ve-līkin **ḳıldı** ʿasker cemʿine ʿ**azm**
Götürdi bezm düzdi ālet-i rezm *(Mesnevi 97, Mısra 11). [ʿazm ḳıldı, -dı]*

āzmāyiş ḳıl-: *Denemek, sınamak.*

1. Yine Yezdāna çoḳ şükr ü sitāyiş
İdüp **ḳılurdı** ḥālin **āzmāyiş** *(Mesnevi 21, Mısra 42). [āzmāyiş ḳılurdı, -ur, -dı]*

ʿazmin kıl-: *Niyet eylemek, karar eylemek.*

1. İy sefer ʿ**azmin ḳılan** cān eyle menzil gitme gel
Çün dil ü cānsın ḳoma bī-cān ü bī-dil gitme gel
(Gazel 14, Mısra 1). [ʿazmin ḳılan, -an]

azmış: *Sapkınlığa düşmüş, dalalete sapmış kimse.[2]*

1. Nice **azmışlara** yol gösterürsin
Nice az umana bol gösterürsin *(Mesnevi 35, Mısra 19). [azmışlara, -lar, -a]*

ʿazūb: *"ʿazb" sözcüğü Lexicon'da "tatlı su" olarak geçmektedir. ʿAẕūb bu sözcükten türetme ile "tatlı sular" manasında kullanılmış olmalıdır. Beyitteki "milh ü ücac"e ifadesinden dolayı, bunun karşıtı olan "azb-i fırat" ifadesinin bir versiyonu olarak düşünülebilir. Dinî kaynaklarda hem bir nehir adı, hem de içilecek iyi bir suyun sıfatı olarak yer alan Fırat kelimesine divan edebiyatında daha çok tamlama halinde "mâ-i furât, azb-i furât" şeklinde rastlanmakta, iki mâna taşıdığı için de üzerinde tevriye yapılması mümkün olmaktadır. Cennetten doğan Fırat nehri cennet nehirleri gibi içimi güzel, içene ferahlık veren tatlı ve gür bir su kaynağı olarak kabul edilmektedir. Fırat beyitlerde Nil, Seyhan, Ceyhan gibi nehirlerle ve "milh-i ucâc" (tuzlu ve acı su) gibi zıddı olan mefhumlarla birlikte zikredilmiştir.*

1. Ne var yaḳūta öykünse zücāce
ʿ**Aẕūba** beñzemez milḥ ü ücāce *(Mesnevi 143, Mısra 8). [ʿaẕūba, -a]*

B

bāb: *Bölüm, konu, mesele.[3]*

1. Mufaṣṣal bilmek isteyen bu **bābı**
Gerek kim oḳıya ḥikmet kitābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 113). [bābı, -ı]*

bāb: *Kapı.[2]*

1. Ve-lîkin rām-ı devlet Rūm iledür
Bu **baba** nerdübān ol būm iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 72). [baba, -a]*

bāb: *Kapı II sevgilinin eşiği.*

1. Medāyin taḫtına olınca sulṭān
Olayın dilberün **bābında** der-bān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 76). [bābında, -ı, -n, -da]*

bāb-ı kerem: *Cömertlik kapısı.*

1. Bu işikde kim ʿālem cirm-i kemdür
Şefāʿatçüm hemān **bāb-ı keremdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 50). [bāb-ı keremdür, -dür]*

bāb-ı maḳṣūd: *Amaç, gaye konusu (Şîrîn'in asıl niyeti).*

1. Kemīneñ kim oḳıdum faṣl-ı maʿdūd
Ġaraż bu idi bilem **bāb-ı maḳṣūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 324). [bāb-ı maḳṣūd, -]*

bāb-ı raḥmet: *Rahmet kapısı.*

1. Ḳapuñ firdevs-i aʿlādur çü girdük **bāb-ı raḥmetden**
Niceme ʿāṣiyüz ḳurtar bizi furḳat ʿazābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 3). [bāb-ı raḥmetden, -den]*

bāb u faṣl: *Ana konu ve alt başlıklar.. [3][İkileme]*

1. Muʿayyendür tevarīḫ içre aṣlı
Uzanur şerḥ olınsa **bāb ü faṣlı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 12). [bāb ü faṣlı, -ı]*

Bābil ehli: *Sihirle uğraşan Harut ve Marut isimli iki meleğin cezanlandırılarak hapsedildiği kuyunun bulunduğu şehrin halkı. II usta büyücüler.*

1. İderven gözleri siḥrine sevgend
Ki oldur **Bābil ehline** zebān-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 50). [Bābil ehline, -n, -e]*

bābın açuk ṭut-: *Herhangi bir konuda ilişkiyi kesmeden anlaşma ortamını sürdürmeye çalışmak [Deyim]*

1. **Açuḳ ṭut** ḥikmet ü tevḥīd **bābın**
Gözümüzden götür taḳlīd ḫʷābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 7). [bābın açuḳ ṭut, -]*

bāc ü harac: *Vergi ve haraç. [3][İkileme]*

1. Düzer taḫt-ı zücāc ü tāc-ı ʿācı
Bağışlar ʿāleme **bac ü harācı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 4). [bac ü harācı, -ı]*

bāc ü harac al-: *Vergi ve haraç almak.[İkileme, Deyim]*

1. Aña teslīm idelüm taḫt ü tācı
Cihāndan **alalum bāc ü ḫarācı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 50). [bāc ü ḫarāc alalum, -alu, -m]*

bād: *Rüzgar.[6]*

1. Çü tuydı **bāddan** ol būyı Ferhād
Didi cāndan duʾā vü āferin-bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 65). [bāddan, -dan]*

bād-ı bahārī: *İlkbahar rüzgarı.*

1. Dimāġ-ı ʿāleme **bād-ı bahārī**
Dütüzmiş ʿanber ü ʿūd-ı ḳumārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 3). [bād-ı bahārī, -]*

bād-ı berk-rīzān: *Yaprak döken rüzgar.*

1. Cemalüñdür bahār-ı ṣubḥ-ḫīzān
Gezend itmeye **bād-ı berk-rīzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 12). [bād-ı berk-rīzān, -]*

bād-ı dimāġ: *Kendini beğenme, başkalarından üstün tutma, büyüklenme, kibir.*

1. Uyan yiltesine **bād-ı dimāġun**
Gider yili yise ḍarbın çomāġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 35). [bād-ı dimāġun, -un]*

bād-ı havā: *Arzu, heves rüzgarı II gelip geçici istek.*

1. Ne ṣu kim ola şīrīn cān-feżādur
Şeker ṣu göricek **bād-ı havādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 68). [bād-ı havādur, -dur]*

bād-ı havā: *Heves rüzgarı II gelip geçici (şey), nafile uğraş.*

1. Tāʿat-i kevneyn istiġnañ ile **bād-ı havā**
Cennet-i firdevs didāruñ ile berk-i heves *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 5). [bād-ı havā, -]*
2. Nefes kim sen firişteden cüdādur
Behişt içre ise **bād-ı havādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 18). [bād-ı havādur, -dur]*

bād-ı hazān: *Sonbahar rüzgarı.*

1. Ne ḫurrem bāġ idi bāġ-ı cüvānī
Bahārı görmese bād-ı ḫazānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 10). [bād-ı ḫazānı, -ı]*

bād-ı huşkī: *Kuruluk rüzgarı II yaşlılık.*

1. Esicek sebze-zāra **bād-ı ḫuşkī**
Ḳara topraġa sayġıl gerd-i müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 63). [bād-ı ḫuşkī, -]*

bād-ı nuṣrat: *Yardım rüzgarı II yardımcı.*

1. Bu gün ṣabr it ki yarın furṣatuñdur
Ne yil deprense **bād-ı nuṣratuñdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 84). [bād-ı nuṣratuñdur, -uñ, -dur]*

bād-ı ṣabā: *Sabah rüzgarı.[2]*

1. **Bād-ı ṣabā** çemende müşkīñ nefesdür illā
İrdükçe urur demādem zülfüñ hevāsı derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 59). [bād-ı ṣabā, -]*

bād-ı ṣarṣar: *Şiddetli rüzgar, fırtına. [3]*

1. Tut irdi nā-gehān bir **bād-ı ṣarṣar**
Gül-istānuñdan üzdi bir gül-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 43). [bād-ı ṣarṣar, -]*

bād-ı şarşar: *Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr II hızlı koşan at (Şebdiz).*

1. Getürdüler anı çün **bād-ı şarşar**
Perī-per āhenīn-süm kūh-peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 31). [bād-ı ṣarṣar, -]*

bād-ı seher: *Seher yeli, sabah esen hafif rüzgâr.[3]*

1. Devā umar idi **bād-ı seḥerden**
Ki vire derdine ol ḫāk-i derden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 9). [bād-ı seḥerden, -den]*

bād-ı seḥer-gāh: *Seher yeli.*

1. Bu ḥāletde iderken nāle vü āh
İrişdi rūḥına **bād-ı seḥer-gāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 2). [bād-ı seḥer-gāh, -]*

bād-ı seḥer-hīz: *Seher vaktinde çıkan, esen rüzgar.[2]*

1. Çü şeb-reng imiş olmış adı Şebdīz
Ṭaña ḳalur ana **bād-ı seḥer-ḫīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 46). [bād-ı seḥer-ḫīz, -]*

bād-pāy: *Suratli, çevik at. [2]*

1. Biner her birisi bir **bād-pāya**
Ki seyri yol keser bād-ı ṣabāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 27). [bād-pāya, -a]*

bād-peymā: *Rüzgarı ölçen II çok hızlı olan.*

1. Bir at kim Ḫusrev-i ḫūrşīd-sīma
Bu resme binmedi bir **bād-peymā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 122). [bād-peymā,]*

bād al-: *Savrulup gitmek, yok olmak.[2] [Deyim]*

1. Ne gül kim ḳoḳmaz anı ādemī-zād
Ḫazān vaḳti irişdükde **alur bād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 60). [bād alur, -ur]*

bād elden al-: *Rüzgar alıp götürmek. Savrulup gitmek, yok olmak. [Deyim]*

1. Dilerseñ kim ola cān şehri ābād
Ḳo ten mülkini **elden** kim **ala bād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 18). [bād elden ala, -a]*

bād ol-: *Yıkılmak, dökülüp gitmek, yok olmak.*

1. Anuñ yādına eyle söze bünyād
Ki **bād olsa** cihān ol ḳala ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 130). [bād olsa, -sa]*

bād ol-: *Savrulmak, dağılmak.[2]*

1. Aña ḫāk olmasaydı **bād olaydı**
Çi-ger bu Bāyezīd ol şāha ḳuldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 68). [bād olaydı, -a, -y, -dı]*

bāda vir-: *Rüzgara vermek. Yok etmek, sona erdirmek. [Deyim]*

1. Ṭanışup didiler bu türk-zāde
Ki kisrā taḫtı adın **virdi bāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 4). [bāda virdi, -di]*

bādām-ı ter: *Taze badem II sevgilinin güzel gözleri.*

1. Meger cüllāb düzmege şekerden
Aḳıdur gül ṣuyun **bādām-ı terden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 36). [bādām-ı terden, -den]*

bād-āverd: *Rüzgarın getirdiği hazine; Husrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı. Bizans hükümdarı Kayser'in altın ve incilerden oluşan hazinesini taşıyan geminin tesadüfen rüzgarla sürüklenerek İran şahı Hüsrev-i Perviz'in eline geçen ve bu adla isimlendirilen hazinesi.*

1. Ne **Bād-āverd** yaʿnī yil getürmiş
Degül kim kesb idüben il getürmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 9). [bād-āverd,]*

bāde: *Şarap. [11]*

1. İdelüm **bāde** ile ʿayş ü ẕevḳı
Bıraġalum cihān boynına ṭavḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 21). [bāde,]*

bāde: *Şarap II sevgilinin şarhoşluk veren kırmızı dudağı.*

1. Urur gine lebi ol **bādeye** dest
Ki ider cürʿası sāḳīleri mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 51). [bādeye, -y, -e]*

bāde: *Şarap II sevgilinin aşığı mest eden öpücüğü.*

1. Olam bir sāḳī ile daḫı hem-dest
İdem bir **bādeden** daḫı göñül mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 92). [bādeden, -den]*

bāde başından git-: *Şarabın/içkinin sarhoş edici etkisi geçmek, ayılmak, kendine gelmek. [Deyim]*

1. Aña-dek kim **başından gitdi bāde**
Görür virmiş cihān ʿayşini bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 17). [bāde başından gitdi, -di]*

bāde vir-: *Rüzgara vermek II savurmak, kaybetmek.[2] [Deyim]*

1. Birazdan ki irdi başa nār-ı bāde
Tozıtdı āb-ı ʿaḳlı **virdi bāde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 66). [bāde virdi, -di]*

bāde var-: *Yele gitmek. II savrulmak, yok olmak [Deyim]*

1. Ḳalur maʿnā **varur** çün **bāde** ṣūret
Gerek rengīn maʿānī sāde ṣūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 15). [bāde vurur, -ur]*

bāġ: *Bahçe, yeşillik, çiçekli, ağaçlık yer. [32]*

1. Gezerdi lāle bigi **bāġ** içinde
İçi hicr ile derd ü dāġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 53). [bāġ,]*

bāġ: *Bahçe, yeşillik, çiçekli, ağaçlık yer II âlem.*

1. Bilür bu **bāġda** ʿāḳiller anı
Ki olur her bahāruñ bir ḫazānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 43). [bāġda, -da]*

bāġ: *Bağ, bahçe, üzüm bağı.*

1. Güzel bir ḳul daḫı Tatar uruġı
Girüp bir **bāġdan** üzmiş ḳoruġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 42). [bāġdan, -dan]*

bāġ: *Bahçe, yeşillik, çiçekli, ağaçlık yer II sevgilinin bulunduğu yer.*

1. Ayaġumda turaġum ne açılur
   Ne bu bāġ ile ol **bāġa** uçılur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 48). [bāġa, -a]*

bāġ: *Bahçe, yeşillik, çiçekli, ağaçlık yer II dünya.[3]*

1. Bu **bāġuñ** içi ser-tā-ser yimişdür
   Peşīmān olmadı şol kim yimişdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 51). [bāġuñ, -uñ]*

bāġ: *Bahçe, yeşillik, çiçekli, ağaçlık yer II ömür, hayat.*

1. Hazān-ı ġam ḳılursa bini topraḳ
   Senüñ eksilmesün **bāġuñda** yapraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 68). [bāġuñda, -uñ, -da]*

bāġ: *Bağ, düğüm.*

1. Ne sünbül var ki yoḫ boynında **baġı**
   Ne lāle ki olmaya baġrında dāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 119). [baġı, -ı]*

bāġ: *Bağ, düğüm II sorun, halledilmesi gereken iş.*

1. Çü fikrüñ odı ḳodı cāna dāġı
   Girü ʿaḳluñ eliyle şeş bu **baġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 276). [baġı, -ı]*

bāġ: *Bağlam, deste, demet (Saç demeti, belik).*

1. Şaçından sünbülüñ boynında biñ **baġ**
   Lebinden lālenüñ baġrında yüz daġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 97). [baġ,]*

bāġ: *Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi birbirine bağlamaya yarayan ip, sicim, tel gibi şeyler, bent, kilit.[3]*

1. Saçuñ zencīridür boynumda **baġum**
   Ḳoya mı ḥalḳa-i zülfüñ ḳulaġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 27). [baġum, -um].*

bāġ-ı bahār: *İlkbahar bahçesi.*

1. Çeriler beñzedi **bāġ-ı bahāra**
   Siper gelmiş süñüler lāle-zāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 37). [bāġ-ı bahāra, -a]*

bāġ-ı behişt: *Cennet bahçesi.[2]*

1. İrişdi menzilüm **bāġ-ı behişte**
   Gözüm tuş oldı nūrānī sirişte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 7). [bāġ-ı behişte, -e]*

bāġ-ı cān: *Can bahçesi II gönül.*

1. Görür ki ol **bāġ-ı cān** ü mīve-i dil
   Dil ü cān içredür maḳbūl ü muḳbil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 57). [bāġ-ı cān, -]*

baġ-ı cennet: *Cennet bahçesi.[2]*

1. Yüzüñ şemʿidür azmışlar delīli
   Lebüñdür **baġ-ı cennet** selsebīli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 320). [baġ-ı cennet, -]*

bāġ-ı cüvānī: *Gençlik bahçesi II gençlik çağı.*

1. Ne ḫurrem bāġ idi **bāġ-ı cüvānī**
   Bahārı görmese bād-ı ḫazānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 9). [bāġ-ı cüvānī, -]*

baġ-ı firdevs: *Cennet bahçesi II cennet bahçesi gibi güzel olan sevgili (Şîrîn).*

1. Ne dīvüñ rivine oldum nişāne
   Ki ṣaldum **baġ-ı firdevsi** yabana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 240). [baġ-ı firdevsi, -i]*

baġ-ı firdevs: *Cennet bahçesi II sevgilinin bulunduğu yer (Şîrîn'in bulunduğu yer, işret meclisi).*

1. Ḳanı ol **bāġ-ı Firdevs** āstānı
   Ki reşk iderdi cennet būstānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 43). [bāġ-ı firdevs, -]*

bāġ-ı lāciverdī: *Lacivert bağ II gökyüzü.*

1. Çü bustānına **bāġ-ı lāciverdī**
   Semenler ṣaçdı dirdi verd-i zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 1). [bāġ-ı lāciverdī, -]*

bāġ-ı ravża: *Cennet bahçesi.*

1. Ḳahruñ yili toḳınsa ḫuşk ola **bāġ-ı ravża**
Luṭfuñ nesīmi irse kevşer ṣaça cehennem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 21). [bāġ-ı ravża, -]*

bāġ-ı rıḍvān: *Cennet bahçesi.*

1. Nigāra ḫōd olursa **bāġ-ı rıḍvān**
Gelür gözine Ḫusrevsüz beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 43). [bāġ-ı rıḍvān, -]*

bāġ-ı zamāne: *İçinde yaşanılan devrin bahçesi II bir padişahın hükümranlık dönemi, bu dönemde yaşayan insanlar.*

1. Ḥüsnüñ leṭāfetinden gülzār-ı dehr ḫandān
Ḫulḳuñ nesīmi ile **bāġ-ı zamāne** ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 4). [bāġ-ı zamāne, -]*

bag ü bostan: *Bağ ve bahçe.[İkileme]*

1. Yüzi nūrından ol seng ü küh-istān
Serāser cennet oldı **baġ ü bustān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 114). [baġ ü bustān, -]*

bāġ ü gülistān kıl-: *Gül bahçesi hâline getirmek. [İkileme]*

1. Gehī tennūrı ḳılur aṣl-ı ṭūfāñ
Gehi nārı **ḳılur bāġ ü gülistān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 41). [bāġ ü gülistān ḳılur, -ur]*

bāġ u gül-şen ḳıl-: *Bağ ve gül bahçesi hâline getirmek II kötü, bakımsız durumda bulunan bir yeri güzelleştirmek, mutluluk veren bir yer haline dönüştürmek. [İkileme]*

1. Bıraḳdı pertevi bir nūr-ı rūşen
Ki **ḳıldı** tağ u deşti **bāġ u gül-şen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 34). [bāġ u gül-şen ḳıldı, -dı]*

bāġ u gülşen ol-: *Bağ ve gül bahçesi olmak II mutluluk veren bir yere dönüşmek. [İkileme]*

1. Beşāret ṭolmış idi milk-i Ermen
ṣanasın külḫan oldı bāġ ü gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 30). [bāġ ü gül-şen oldı, -]*

bāġ u nesrīn kıl-: *Çiçeklerle dolu bir bahçe haline getirmek II bir mekana güzellik katmak, o yeri güzel hâle getirmek, güzelleştirmek. [İkileme]*

1. Çün irdi Bīsütūna ol serv-i sīmīn
Bu sengīn tağı **ḳıldı bāġ u nesrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 40). [bāġ u nesrīn ḳıldı, -dı]*

bāġ ü rāġ: *Ağaçlık, çimenlik yer, bahçe. [4] [İkileme]*

1. Bahār olduḳda Mūġāndur ṭuraġı
Ki pür nesrīn ü güldür **bāġ ü rāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 82). [bāġ ü rāġı, -ı]*

bāg-bān: *Bahçıvan, bağcı.*

1. Nite-kim bāġa uġru dest bulsa
Ḫuṣūṣā **bāg-bānı** mest bulsa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 56). [bāg-bānı, -ı]*

Baġdad: *Bağdat şehri II sevilen kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Ṣafā sür salṭanat mışrında biñ yıl
Ne gam **Baġdada** yansa köhne zenbil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 128). [baġdada, -a]*

baġdan boşanmış bigi: *Zincirden boşanmış gibi II delice, çılgınca hareket etme. Hareketlerine, davranışlarına hâkim olmadan hareket etme. [Deyim]*

1. Revān atdı **boşanmış bigi baġdan**
Külüngin elden ü kendüyi tağdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 81). [baġdan boşanmış bigi, -]*

bāġi: *Serkeş, asi.*

1. Bu rāy enver görindi şehr-yāra
Ol iki **bāġiye** ḳıldı müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 78). [bāġiye, -y, -e]*

bağışla-: *Affetmek.[2]*

1. Ki ger od ehli isem luṭfuñ işle
Muḥammed yüzi suyına **bağışla** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 198). [bağışla,]*

bağışla-: *Bir mal veya hakkı birine karşılıksız vermek, ihsan etmek.[6]*

1. Düzer taḫt-ı zücāc ü tāc-ı ʿācı
Bağışlar ʿāleme bac ü harācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 4). [bağışlar, -r]*

bağışla-: *Sevdiklerine bırakmak, hayatta kalmasına izin vermek anlamında günümüzde de kullanılan bir deyiş.*

1. İlāhī sen **bağışla** şehr-yāre
Toḳunmasun bu il ü şehre yāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 53). [bağışla,]*

bağla-: *İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere tutturmak.[8]*

1. Bir arada ḳonup **bağladı** atı
Silāḥ ü sāzını berkitdi ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 21). [bağladı, -dı]*

bağla-: *İp ve benzeri şeylerle dolamak.*

1. Gehī hem-reng olur lāle gül ile
Gehī gül deste **bağlar** sünbül ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 60). [bağlar, -r]*

bağla-: *Büyü, muska vb.nin aracılığıyla birinin birtakım isteklerini veya yetkinliğini engellemek, yok etmek.*

1. İgen **bağlama** dilüñ eyleyüp çerb
Nifāk āmīz sözden yigdurur ḥarb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 19). [bağlama, -ma]*

bağla-: *Kapamak, kilitlemek.[4]*

1. Çün ide gelmişüz şehler tapusın
Niçün karşumuza **bağlar** ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 30). [bağlar, -r]*

bağla-: *Sarmak, kendine bağlamak.*

1. Bıraḳmış boynını müşkīn kemende
Bilini **bağlamış** billūr bende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 142). [bağlamış, -mış]*

bağla-: *Akan suyun önüne set yapmak.*

1. Öñinde düzdi çeşme **bağladı** ḥavż
Girü ḥavżuñ yöresin sebze vü ravż *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 71). [bağladı, -dı]*

bağlan-: *Tutulmak, ayrılamamak, etkisi altına girmek.*

1. Anuñçün siḥr ögretmiş gözine
Ki **bağlana** yavuz gözler yüzine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 130). [bağlana, -a]*

bağlat-: *Kapattırmak, kilitletmek.*

1. Pes eyle itdi tedbīrin bu kāruñ
Ki **bağlatdı** ḳapusını ḥışāruñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 24). [bağlatdı, -t, -dı]*

bağlu: *Bağlı, bağlanmış durumda.*

1. Aġaç içinde bir şeb-renk **bağlu**
Ġamından ḫınk-i çerḫüñ bağrı dağlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 119). [bağlu,]*

bağlu: *Kapalı, kilitlenmiş, kilitli.[3]*

1. Görür şeh bir demürden **bağlu** ḳapu
Ḳara taşdan uçuḳmış göge yapu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 19). [bağlu,]*

bağlu göñül: *Sıkıntılı, dertli gönül.[2]*

1. Ḳamu **bağlu göñül** buldı küşādı
Vilāyet ṭoldı ʿayş ü ẕevḳ ü şādi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 15). [bağlu göñül, -]*

bağır: *Göğüs, sine.[2]*

1. Ṣaçuñdan kim salar müşkīn kemendi
Geyik **bağrı** bigi şīr oda yandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 28). [bağrı, -ı]*

bağır: *Göğüs, sine II gönül.[7]*

1. Lebinüñ kimse virmemiş nişānın
Meger cām ol da döküp **bağrı** ḳanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 98). [bağrı, -ı]*

bağır: *Göğüs, sine II bir şeyin ortası. [2]*

1. Ṣaçından sünbülüñ boynında biñ bağ
Lebinden lālenüñ **bağrında** yüz dağ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 98). [bağrında, -ı, -n, -da]*

bağrı delin-: *Ortası delinmek (İnciyi dizmek için ortasını delmek); çok üzülmesine neden olmak. [Deyim]*

1. Ne baş kim emrine olmaya çāker
Delinsün bağrı ger olursa gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 82). [bağrı delin-, -]*

bağrı kan dök-: *Kalbindeki yarası kanamak. II. Çok üzülmek, büyük acı duymak. [Deyim]*

1. Lebin añduḳça **bağrı ḳan dökerdi**
Dişin añsa dür ü mercān dökerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 19). [bağrı ḳan dökerdi, -er, -di]*

bağrı pāre pāre ol-: *Yüreği/ciğeri parça parça olmak. II. (Aşk nedeniyle) büyük acı duymak. [İkileme, Deyim]*

1. Eger var ise ben miskīne çāre
Demidür ki **oldı bağrum pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 46). [bağrum pāre pāre oldı, -dı]*

bağrı taş ol-: *Kalbi taşlaşmak II merhametsiz davranmak. [Deyim]*

1. **Bağırları** niceme **oldısa taş**
Atañ ḳullarıdur āḫir bu evbāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 89). [bağırları taş oldısa, -dı, -sa]*

bağrı kan: *Bağrı kan ile dolu olma II çok ızdırap çekme, mahvolma. [Deyim]*

1. Ḳılıcından ki ḫūn berḳ-ı revāndur
Şafaḳ bigi ʿadūnuñ **bağrı ḳandur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 18). [bağrı ḳandur, -dur]*

bağrı kan dök-: *Kalbindeki yarası kanamak. II. Çok üzülmek, büyük acı duymak. [Deyim]*

2. Lebin añduḳça **bağrı ḳan dökerdi**
Dişin añsa dür ü mercān dökerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 19). [bağrı ḳan dökerdi, -er, -di]*

bağrı ḳarar-: *Bağrı yanmak, çok susamış olmak II çok istemek, özlemek. [Deyim]*

1. **Ḳarardı bağrum** ol ḥasretde şankim
Şararmış sebzedür bārāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 3). [bağrum ḳarardı, -dı]*

bağrı pāre pāre ol-: *Yüreği/ciğeri parça parça olmak. II. (Aşk nedeniyle) büyük acı duymak. [İkileme, Deyim]*

2. Eger var ise ben miskīne çāre
Demidür ki **oldı bağrum pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 46). [bağrum pāre pāre oldı, -dı]*

bağrı pür-hūn: *Gönlü yaralı, çok üzgün. [Deyim]*

1. Gönildi leşkerine zār ü maḥzūn
ʿİtāb u nüktelerle **bağrı pür-ḫūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 12). [bağrı pür-ḫūn, -]*

bağrı sökül-: *Bağrı sökülmek (Beyitte bir musiki aletinin yapımı sırasında içinin oyulmasına gönderme yapılmıştır) II acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvranmak. Deyim]*

1. Egilmiş süksüni bili bükülmiş
Delinmiş yüreği **bağrı sökülmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 14). [bağrı sökülmiş, -miş]*

bağrın del-: *Bağrını delmek, içinden geçmek II ızdırap vermek, çok üzmek. [Deyim]*

1. Alur rūḥın reyāḥīnüñ nesīmüm
Güher **bağrın deler** dürr-i yetīmüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 68). [bağrın deler, -er]*

bağrın pāre pāre it-: *Bağrını parça parça etmek II üzüntü çekmek, çok acı duymak. [İkileme, Deyim]*

1. Açılur bunlaruñla āşkāre
İder bağrın nihānī **pāre pāre (***Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 88). [bağrın pāre pāre ider, -er]*

bağrın yak-: *İçini yakmak II çok üzmek. [Deyim]*

1. Şaçınuñ çīni müşkinden ṭutup bū
Yaḳar bağrın Ḥutende her dem āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 138). [bağrın yaḳar, -ar]*

bağrına bas-: *Kucaklamak, sarılmak; himaye etmek, korumak. [Deyim]*

1. Revān **bağrına basdı** cānı bigi
Yir itdi sīnede īmānı bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 153). [bağrına basdı, -dı]*

baġru ḳan içinde ol-: *Yüreği, bağrı kan ile dolmak II çok üzülmek, perişan bir hâlde olmak. [Deyim]*

1. Nice ḳalam ġam u hicrān içinde
   Yüregüm od u **baġrum ḳan içinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 14). [baġrum ḳan içinde ol, -]*

baġrun pāre pāre it-: *Bağrını parça parça etmek II çok üzülmek. [İkileme, Deyim]*

1. Gülerdüm leşker ile āşkāre
   Nihān **baġrum iderdüm pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 62). [baġrum pāre pāre iderdüm, -er, -dü, -m]*

baġruna bas-: *Kucaklamak, sarılmak; sıkıca tutmak II korumak, benimsemek. [Deyim]*

1. Açuḳ tut ḳapuñı bir gün yaparlar
   Ne deñlü **baġruna bassañ** ḳaparlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 58). [baġruna bassañ, -sa, -ñ]*

baġruña taş bas-: *Göğsüne taş basmak, bastırmak II sesini çıkarmaksızın her türlü acıya katlanmak. [2][Deyim]*

1. Dügünden geçdüm it binüm içün yas
   Yüregüñ döymese **baġruña taş bas** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 60). [baġruña taş bas, -]*

bahā: *Değer, bedel, fiyat. [2]*

1. **Bahāsın** cevherîler ṣorar olsa
   Yitürmeye yir ü gök pür-zer olsa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 251). [bahāsın, -s, -ın]*

bahā: *Diyet, bedel, karşılık.*

1. Hüner ʿarż eyleseñ dirler zihī ḫūb
   Bahā umsañ görürler ḫ˅ār u maʿyūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 26). [bahā,]*

bahā: *Kıymet, değer, bedel.*

1. Gidermiş devr eli yüzden ḥayāsın
   Terāzūlarda görmişler **bahāsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 100). [bahāsın, -s, -ın]*

bahāya tutul-: *Kıymetlenmek, önemli olmak. [Deyim]*

1. Ḫor ü şehvet **tutulursa bahāya**
   Ola faẓl ādem üzre çārpāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 27). [bahāya tutulursa, -ur, -sa]*

bā-haber: *Haberdar, haberli. [2]*

1. Şu kim cān cevherinden **bā-ḫaberdür**
   Bilür genc-i cihān ḫāk ü mederdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 23). [bā-ḫaberdür, -dür]*

bahādırlık: *Kahramanca davranış, yiğitlik.*

1. **Bahādırlıḳda** mümtāz olduġuñdan
   Ḫaber alduḳ şeh-bāz olduġuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 97). [bahādırlıḳda, -da]*

bahādur: *Bahadır, cesur, yiğit erkek. (Husrev-i Perviz'in emrindeki erkek hizmetkarlar).*

1. Taʿaccüb ḳılur idi her **bahādur**
   Hümā görür ki fiʿli ejdehādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 125). [bahādur,]*

bahādur ol-: *Erkeklenmek, kabadayılık gösterisinde bulunmak.*

1. İgende **olma** karşuma **behādu**r
   Ki zülfümdeki ḳıllar ejdehādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 61). [behādur olma, -ma]*

bahār: *İlkbahar mevsimi. [12]*

1. **Bahāruñ** vaḳtidür sür iy dil-efrūz
   Ki eylemez cihān her faşlı nev-rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 57). [bahāruñ, -uñ]*

bahār: *İlkbahar mevsimi II neşeli, mutlu olunan zaman (Sevgiliye kavuşma sebebiyle mutlu olunan vakit).*

1. Biz ol **bahāra** irişdük ki yilse yüz biñ yıl
   Güzend irürmeye güz yili gül-sitānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 13). [bahāra, -a]*

bahār ol-: *İlkbahar mevsimi gelmek.*

1. **Bahār olduḳda** Mūġāndur ṭuraġı
   Ki pür nesrīn ü güldür bāġ ü rāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 81). [bahār olduḳda, -duḳda]*

bahāra iriş-: *İlkabahara ulaşmak II güzel fırsatlarla karşılaşmak, mutlu olmak. [Deyim]*

1. Ne her gün **irişür** kişi **bahāra**
   Ne ḫod dāʾim ṭudaş olur şikāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 42). [bahāra irişür, -ür]*

bahārı bī-hazān pür-ḫazāyin: *Baharı hazansız; hazinelerle dolu olan [yer]. Baharın sürekli olduğu, pek çok güzelliklerle dolu olan, mutluluk veren güzel/gösterişli yer. [İkileme]*

1. Çü dīdār açа ṣaḥrā-yı Medāyin
   Bahārı bī-ḫazān ü pür-ḫazāyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 352). [bahārı bī-ḫazān ü pür-ḫazāyin, -]*

baharı hāra verdi gerde virdüm: *Baharı dikene, gülü toza feda etmek II değersiz şeyler uğruna asıl değerli olan şeyi/kişiyi feda etmek, kaybetmek. [Deyim]*

1. **Baharı ḫāra verdi gerde virdüm**
   Emi semme devāyı derde virdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 15). [baharı ḫāra verdi gerde virdüm, -]*

bahār-ı ḫüsn: *Güzellik baharı.*

1. Ḥenūz ol serv-i nāz ü tāze şimşād
   Bahār-ı ḫüsnidür sūsenden āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 224). [bahār-ı ḫüsnidür, -i, -dür]*

bahār-ı şubḥ-ḫīzān: *Sabah kalkan bahar, ilkbahar.*

1. Cemalüñdür **bahār-ı şubḥ-ḫīzān**
   Gezend itmeye bād-ı berk-rīzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 11). [bahār-ı şubḥ-ḫīzān, -]*

bahīl: *Cimri, pinti.*

1. **Baḫīl** ādem yol üzre yapu yapmaz
   Kerīm olan ḳonuġa ḳapu yapmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 37). [baḫīl,]*

bahr: *Deniz. [18]*

1. Ṭolandı bir zamān ol çeşme-sārı
   Gözinden **baḥre** benzetdi bıñārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 250). [baḥre, -e]*

bahr: *Deniz II [tasavvuf]. Hakk'ın sonsuz olan sıfat ve zat makamı ki, bütün eşya ve varlıklar bu sonsuz ummanın dalgalarıdır. b Külli varlık alemi. Vahdet (birlik) umman, kesret (çokluk) bunun dalgalarıdır. Sufiler genellikle varlığın tek olduğunu, çokluğun görünürde kaldığını anlatmak için deniz örnegini kullanırlar.*

1. Ṭoḳsan biñ oldı bir dem içinde saña naṣīb
   Ṣol **baḥrden** ki yoḳdur aña ḥadd ü intihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 62). [baḥrden, -den]*

baḥr: *Deniz II Allah'ın sonsuz sıfatlarının tecelli ettiği sınırsız mekan, İlahî hakikat. [2]*

1. Ki zīrā **baḥr** kim pāyānı yoḳdur
   İḫāṭa itmegüñ imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 11). [baḥr,]*

baḥr-i aḫżar: *Yeşil deniz, Hint Okyanusu. [2]*

1. Cūdüñ deñizlerinde her ḳaṭre **baḥr-i aḫżar**
   Ḳadrüñ sarāyı içre bir ḳubbe çerḫ-i aʿżam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 5). [baḥr-i aḫżar, -]*

baḥr-i ʿayn: *Göz denizi, yaşlı göz.*

1. Cemālüñ ʿayn-i cānuñ rūşenāsı
   Ḥayālün **baḥr-i ʿaynüñ** āşnāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 6). [baḥr-i ʿaynüñ, -üñ]*

baḥr-i bī-nihāyet: *Sonu olmayan deniz.*

1. Çü senden ire ẕerre ʿināyet
   Ola her ḳaṭre **baḥr-i bī-nihāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 26). [baḥr-i bī-nihāyet, -]*

baḥr-i cūşān: *Coşkun deniz II ordu.*

1. Gine karışdı iki **baḥr-i cūşān**
   Biribirne ġirīvān ü ḫurūşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 29). [baḥr-i cūşān, -]*

baḥr-i dil: *Gönül denizi.*

1. Çü düşe **baḥr-i dile** zevraḳ-ı zer
Ṣafālar yilken olsun ʿayş lenger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 123). [baḥr-i dile, -e]*

baḥr-i ḥayret: *Hayret denizi.*

1. **Bahr-i ḥayretdedür** sefīne-i rūh
Lenger-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 27). [bahr-i ḥayretdedür, -de, -dür]*

baḥr-i raḥmet: *Rahmet denizi.*

1. Kesme Şeyḫī ḫavf ile ol **baḥr-i raḥmetden** recā
Kim olur bir ḳaṭresi biñ biñ cihān cürmine bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 29). [baḥr-i raḥmetden, -den]*

baḥr-i ʿummān: *Büyük deniz, okyanus.*

1. Çalındı kūs u surnā ḳıldı efġān
Ṣanasın cūşa geldi **baḥr-i ʿummān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 86). [baḥr-i ʿummān, -]*

baḥr-i vaḥdet: *Birlik denizi.*

1. Ġavvāṣ-ı rūḥ-ı ḳudsī ile **baḥr-i vaḥdete**
Dürr-i kelām-ı Ḥaḳḳa lisānuñdur āşnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 25). [baḥr-i vaḥdete, -e]*

baḥr-i ẓulmet: *Karanlık deniz.*

1. Götürdi **baḥr-i ẓulmetden** ḥicābı
Ki oldur ʿayn-i ḥayvān feṯḥ-i bābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 31). [baḥr-i ẓulmetden, -den]*

bahr ol-: *Deniz hâline gelmek, deniz gibi olmak II çok olmak, çoğalmak. [Deyim]*

1. Pes itdi ol ḳadar zārī vü efġān
Ki **baḥr oldı** bıñarından aḳan ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 24). [baḥr oldı, -dı]*

bahr ü ber: *Deniz ve kara II kainat, bütün varlık âlemi. [2][İkileme]*

1. Ne kim var **baḥr ü berde** murg u māhī
Müheyyā idi ol ḫʷānda kemāḫī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 3). [baḥr ü berde, -de]*

bahr ü kān: *Deniz ve maden yatağı (Tanıkta, incinin ve cevherin çıkartıldığı yer olması yönüyle ele alınır). [İkileme]*

1. Elin ü etegin ol ḳān-ı gevher
Pür itdi **baḥr ü kān** bigi dür ü zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 124). [baḥr ü kān, -]*

baḥrī: *Dalgıç.*

1. Çi-ger pürdür bu deryā içi ġavvāṣ
Bulımaz degme **baḥrī** gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 8). [baḥrī,]*

baḥş: *Bölüm, kısım. [2]*

1. Geçince gicenüñ bir **baḫşı** sulṭān
Olur her gicekiden mest ü sekrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 39). [baḫşı, -ı]*

baḥş ḳıl-: *Bölümlere ayırmak.*

1. On iki **baḫş ḳılup** anı üstād
İder her baḫşını bir burc ile yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 9). [baḫş ḳılup, -up]*

baḥş eyle-: *Vermek, bağışlamak, ihsan etmek.*

1. Gehī rāḥat ḳılur ḳısmet gehī renc
Gehī iflās **baḫş eyler** gehī genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 64). [baḫş eyler, -r]*

baḥş it-: *Vermek, bağışlamak, ihsan etmek. [2]*

1. Nigārīn şükrinüñ şükrānesine
Şeh ol gün **baḫş ider** biñ biñ ḫazīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 14). [baḫş ider, -er]*

baḥş ol-: *İhsan edilmek, bağışlanmak.*

1. Zihī demdür ṣafā-yı ṣubḥ- gāhī
Ki anda **baḫş ola** genc-i İlāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 8). [baḫş ola, -a]*

bahşāyiş: *Bağışlama, ihsan.*

1. Kerāmet ḳıl bize **baḫşāyişüñi**
Behişt ü ravża vü ārāyişüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 35). [baḫşāyişüñi, -üñ, -i]*

bahşāyiş: *Merhamet, şefkat, ihsan.*

1. Ne dün uyḫu ne gün āsāyişüm var
Ne senden ẕerrece **baḫşāyişüm** var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 244). [baḫşāyişüm, -üm]*

bahşāyiş kıl-: *Bağışlamak, affetmek.*

1. **Ḳılıcaḳ** kullaruñ **baḫşāyişüñden**
Ayırma Şeyḫi'yi āsayişüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 63). [baḫşāyiş ḳılıcaḳ, -ıcaḳ]*

bahşende eyle-: *Eli açık, cömert kimse hâline getirmek.*

1. Der-āmed kişiyi **baḫşende eyler**
Aya nūr iricek raḫşende eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 45). [baḫşende eyler, -r]*

bahşīş: *Armağan, hediye, ihsan.*

1. Eyüye yavuza **baḫşiş** hünerdür
Bu kesb-i ḫayr ise ol defʿ-i şerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 47). [baḫşiş,]*

bahşiş it-: *Armağan, hediye vermek.*

1. Çü her āyīni yitürdi yirine
Firāvān **baḫşiş itdi** her birine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 206). [baḫşiş itdi, -di]*

baḫt: *Talih, şans. [31]*

1. ʿÖmrüñ cihāna hemser gerdüñ sipihre efser
Devrüñ devāma müncer **baḫtuñ** bekāya munẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 82). [baḫtuñ, -uñ]*

baht aşına diş ur-: *Baht yemeğini yemek II talihi iyiye gitmek, şansı dönmek.*

1. Düşüp turan **urur baḫt aşına diş**
Düşe ṭura bitürür yil daḫı iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 31). [baḫt aşına diş urur, -ur]*

baht ile: *Sevinçli bir şekilde, mutlulukla.*

1. Yanında ol nigārīn-i dil-efrūz
Oturmışdı gözedüp **baḫt ile** rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 16). [baḫt ile, -]*

baht tıfl oğlan bigidür ḥaḳ kime virürse kim cān bigidür: *"Talih, erkek çocuk gibidir. Allah kime bağışlarsa can vermiş gibi olur." anlamında söz. [Kelam-ı kibar]*

1. **Dimişler baḫt ṭıfl oğlan bigidür**
Kime kim Ḥaḳ virürse cān bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 44). [baḫt ṭıfl oğlan bigidür ḥaḳ kime virürse kim cān bigidür, -]*

baht ü cāha karış-: *Talih ve makam ile iç içe geçmek. II saltanata ulaşmak, padişah olmak. [İkileme][Deyim]*

1. İrişdi sürʿat ile taḫt-gāha
Ḳarışdı devlet ile **baḫt ü cāha** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 10). [baḫt ü cāha ḳarışdı, -dı]*

baht ü devlet: *Talih ve mutluluk. [2][İkileme]*

1. Süvār ol aña **baḫt ü devlet** ile
Şikār it şīr-i nerri şevket ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 55). [baḫt ü devlet, -]*

baht ü raht: *Talih ve koşum takımı II sahip olunan her şey, bütün maddi varlık. [4][İkileme]*

1. Diledi terk ide ol tāc ü taḫtı
Diyār-ı yāra tarta **baḫt ü raḫtı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 12). [baḫt ü raḫtı, -ı]*

baḫt u saʿādet: *Mutluluk. [İkileme]*

1. Bulalar sāʿat-i saʿd ü ḫuceste
Ki ola **baḫt u saʿādet** ʿaḳdi beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 38). [baḫt u saʿādet, -]*

baḫt-ı bīdār: *Uyanık baht II açık, iyi talih.*

1. Sitāyiş ḳıldı Şāvūra ki iy yār
   Ben uyḫuda tapuñdur **baḫt-ı bīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 102). [baḫt-ı bīdār, -]*

baḫt-ı ferruḫ: *Uğurlu, kutlu talih.*

1. Çü buldı **baḫt-ı ferruḫ** ṭāliʿ-i nev
   Oturdu ḫusrevānī taḫta Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 11). [baḫt-ı ferruḫ, --den]*

baḫt-ı ḫufte: *Uyuyan talih II kapalı talih. [2]*

1. Gel iy devlet gözi bir dem baḳup dīdāra bīdār ol
   Ola kim uyana nā-geh bu **baḫt-ı ḫufte**
   ḫʷābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 12). [baḫt-ı ḫufte, -]*

baht-ı hümāyun: *Talihi açık olan, talihli kimse (Şîrîn).*

1. Çıḳarsa ne ola iy **baḫt-ı hümāyun**
   Mübārek lafẓuñuzdan fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 25). [baḫt-ı hümāyun, -]*

baḫt-ı meh: *Ay talihi II Ay gibi güzelin talihi (Meryem'in bahtı).*

1. Eger buldıysa **baḫt-ı meh** tebāhı
   Güneş terk eylemesün taḫt-gāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 115). [baḫt-ı meh, -]*

baht-ı meymūn: *Uğurlu, kutlu talih. [2]*

1. Pes irer fāl-ı saʿd ü **baḫt-ı meymūn**
   Ki ferrine ḥased iltür Ferīdūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 69). [baḫt-ı meymūn, -]*
2. Ḳuruldı şāh içün çetr-i hümāyūn
   Oturdı çünki buldı **baḫt-ı meymūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 40). [baḫt-ı meymūn, -]*

bahtı meymūn: *Uğurlu, kutlu talihli.*

1. Tonı vü ḫaddi gül-renk atı gül-gūn
   Ser ü tācı hümāyun **baḫtı meymūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 66). [baḫtı meymūn, -]*

baht-ı nā-gehān: *Ansızın gelen şans.*

1. Saʿādet ılduzı burc-ı şerefde toġdı mı yā
   ʿİnāyet-i ezel ü **baḫt-ı nā-gehān** ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 6). [baḫt-ı nā-gehān, -]*

baht-ı pīrūz: *Uğurlu, kutlu talih.*

1. Egerçi devlet ile **baḫt-ı pīrūz**
   Saña nāṣıḥdurur hem ḥikmet-āmūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 31). [baḫt-ı pīrūz, -]*

baht-ı refīʿ: *Yüce, yüksek talih.*

1. Zamāne bendeñ ü ʿālem muṭīʿüñ
   Güneşden yaḫtulu **baḫt-ı refīʿüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 4). [baḫt-ı refīʿüñ, -üñ]*

baht-ı saʿīd: *Uğurlu, kutlu talih.*

1. Bulalım devletinde **baḫt-ı saʿīd**
   Ki ol saʿādetlü pād-şāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 3). [baḫt-ı saʿīd, -]*

bahtılu: *Bahtı açık, talihli (kimse). [2]*

1. Dirildi ulular u **baḫtılular**
   Felekden ferlü günden yaḫtılular *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 17). [baḫtılular, -lar*
2. Daḫı ḫüsnüm güneşden yaḫtıludur
   Daḫı ḳadrüm felekden **baḫtıludur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 54). [baḫtıludur, -dur]*

bāhtuñ āftābı: *Talihin güneşi. [İsim tamlaması]*

1. Çü **bāḫtuñ āftābı** baḫş ide nūr
   Ḳıla biñ sāye ẓulmı ẓulmetin dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 31). [bāḫtuñ āftābı, -]*

baht-yār it-: *Bayırdır, mamur hâle getirmek.*

1. Yüri bir sebze-zārı iḫtiyār it
   Çek anda raḫt u taḫtı **baḫt-yār it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 72). [baḫt-yār it, -]*

bahūr it-: *Tütsülemek, tütsü yapmak.*

1. **Baḫūr itsün** gerekse nār-ı hicrān
Gerekse ʿīd-i vaṣla eyle ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 157). [baḫūr itsün, -sün]*

bāʿis ol-: *Sebep olmak, yol açmak.*

1. Yigirmi bir atadan mülke vāriṣ
Özidür līk sen **ol** ʿilme **bāʿiṣ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 20). [bāʿiṣ ol, -]*

bāk: *Korku, kaygı, çekinme. [2]*

1. Didi ol korḫudandur zehreler çāk
Eyitdi hicri ġayrından degül **bāḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 84). [bāḳ,]*

baḳ-: *Bakışı bir şey üzerine çevirmek. [32]*

1. Virdi baṣara ʿārızı bir resme cilā kim
Kim **baḳsa** görür naḳşını ṣan āb-ı revāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 12). [baḳsa, -sa]*

bak-: *Bakışı bir şey üzerine çevirmek; aramak; yoklamak, incelemek.*

1. Eger-çi rūşen illā nūra ḳābil
Baḳup bulmazdı kendüye muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 6). [baḳup, -up]*

bak-: *Bakışı bir şey üzerine çevirmek; önem vermek.*

1. Daḫı **baḳmadı** ḳaṣr ü kār-ü-bāra
Hemān-dem oldı Gülgūna süvāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 139). [baḳmadı, -ma, -dı]*

baḳ-: *Bakışı bir şey üzerine çevirmek; ilgilenmek, değer vermek.[2]*

1. Ne baña **baḳısar** ayruḳ ne saña
Gelüp iller ḳalısar bize ṭaña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 75). [baḳısar, -ısar]*

baḳ-: *Bakışı bir şey üzerine çevirmek; itibar etmek, ilgilenmek, değer vermek.*

1. Yüzine baḳmayam ger ola gül-zār
Ve eger **baḳarsam** olsun gözüme ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 24). [baḳarsam, -ar, -sa, -m]*

bak-: *Ilgi duymak, meyletmek.*

1. Ki anuñ ḳızı üstine şehen-şāh
Gelürse **baḳmaya** ḫūrşīd ile māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 12). [baḳmaya, -ma, -y, -a]*

bak-: *Bakışı bir şeyin üzerine çevirmek; seyretmek, nazar etmek. [2]*

1. **Baḳup** görmedi ʿaḳlınuñ beḳāsın
Çeküp çāk itdi ṣabrınuñ yaḳasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 11). [baḳup, -up]*

bak-: *Beklemek, gözlemek. [2]*

1. **Baḳar** kim ol maḳamuñ perde-bāzı
Ne perdeyle düziser rāst sāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 67). [baḳar, -ar]*

baḳasın: *Bakarsın ki, bir bakmışsın ki [3]*

1. **Baḳasın** ḫayme bigi ḳurlu turmış
Tınābını yir eṭrāfına urmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 113). [baḳasın,]*

bākī: *Daima, kalıcı, sonsuz.[8]*

1. Degül **bāḳī** çü ʿömr ü ḥüsn genci
Aña maġrūr olup alma ilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 37). [bāḳī,]*

bākī: *Âhiret.*

1. Vefā ḳılmaz bilürsin devr-i ḫīre
Fenāyı **bāḳiye** eyle zāḫīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 36). [bāḳiye, -y, -e]*

bākī ḳal-: *Ebediyen devam etmek, daima var olmak, kalıcı olmak. [3][Deyim]*

1. **Ḳala** mı şādlıḳda hīç **bāḳī**
Ki meh muṭrib ola ḫūrşīd sāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 75). [bāḳī ḳala, -a]*

bākī ol-: *Ebedi, sonsuz olmak.*

1. Ger aldı bu teni devrān-ı ʿālem
Sen **ol bāḳī** ki sensin cān-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 146). [bāḳī ol, -]*

bakım: *Bakış.*

1. Degül ḳıymet cihānuñ taḫt ü tācı
Degir bir **baḳımı** ʿālem ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 250). [baḳımı, -ı]*

baḳım: *Görünüş. [2]*

1. Yüridi ẕevḳ ü şevḳ ile şikāre
Baḳımından ciġerler pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 24). [baḳımından, -ı, -n, -dan]*

baḳın-: *Çevreye göz gezdirmek, araştırmak.*

1. Sürer ḫargāha dek idüp neẕāre
Baḳınur çevreye kim bula çāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 34). [baḳınur, -ur]*

bakın-: *İtaat etmek, bağlı/sadık olmak.*

1. Ḳadīmī ʿahddur saḳınduġum ben
Gehī bıḳup gehī **baḳınduġum** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 94). [baḳınduġum, -duġ, -um]*

bāḳır: *Bir maden çeşidi.*

1. Kemīn maʿden ḳaya vü ḳum ḳayırdur
Miyāne ḳalʿī vü sīm ü **baḳırdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 40). [baḳırdur, -dur]*

bal: *Arının yaptığı tatlı madde.*

1. Didi Şīrīn idi bir şehd-i şāfī
Şeh anuñ **balına** yaġ oldı şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 4). [balına, -ı, -n, -a]*

bal: *Arının yaptığı tatlı madde II dünya nimetleri.*

1. Ḳo dünyā **balına** yaġmacılıġı
Ki olur tatlulıġuñ acılıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 89). [balına, -ı, -n, -a]*

bal: *Arının yaptığı tatlı madde II tatlı, tatlılık.*

1. Vaṣlı **balı** tatlusı eyle itmiş idi bī-ḫaber
Kim ne acıymış bela-yı furḳatını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 13). [balı, -ı]*

bal: *Bal mumu.*

1. Güzel Şīrīnden ayru zār ü maḥrūm
Yanarlar nite-kim **baldan** ıraḫ mūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 62). [baldan, -dan]*

bāl ü per: *Kol ve kanat. [İkileme]*

1. Birin oḳırsın ü birin ḳovarsın
Birine **bāl ü per** virüp seversin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 104). [bāl ü per, -]*

bālā: *Boy, kamet.*

1. Yüce **bālāña** nice irürem dest
Ki ṣalduñ bini furḳat pāyına pest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 69). [bālāña, -ñ, -a]*

bālā: *Üst, yukarı. [5]*

1. İşigüñdür eger **bālā** eger zīr
Yüzüm dönmezven irse tīr ü şemşīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 73). [bālā,]*

bālā: *Yükseklik, yücelik.*

1. Velī servüñ yücedür cānā ḫācet
Belā ḳaddüñ yiter **bālā** ne ḫācet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 14). [bālā,]*

bālā kıl-: *Yüceltmek.*

1. Çü **bālā ḳıldı** sini Ḥaḳ taʿālā
Ne zehrem var ki diyem zīr ü bālā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 11). [bālā ḳıldı, -dı]*

bālālık: *Yükseklik, yücelik.[3]*

1. Güneşsin bilürüz **bālālıġuñı**
Yiter sat topraġa raʿnālıġuñı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 33). [bālālıġuñı, -uñ, -ı]*

balçık: *Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.[3]*

1. Şeker **balçıḳ** yirinedür yapuña
Anuñ içün dinür Şīrīn tapuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 69). [balçıḳ,]*

balġam: *Antikçağ ve Ortaçağ'da insanın biyolojik, ahlâkî ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı madde ahlat-ı erbaadan biri.*

1. Bu dört aḫlāṭdur san dört erkān
Nedür ṣafrā vü sevdā **balġam** u ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 166). [balġam,]*

balık: *Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.[2]*

1. Gemide Yūnusüñ ünsi demiyçün
   Balıḳ ḳarnındağı ḫoş ʿālem içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 178). [balıḳ,]*

balık pulı: *Balıkların, sürüngenlerin ve bazı kuşlarla memelilerin vücudunu kaplayan boynuzsu, sert levhacık.*

1. Ki şimdi ol yirde daḫı saçudan pür
   Balıḳ pulıdır aḳça ḳum ḳayır dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 44). [balıḳ pulıdır, -dır]*

bālın belā şekkerin zehr eyle-: *Balını belaya şekerini zehre çevirmek. II. Zevk alınacak bir şeyin tadını kaçırmak, zevk alınacak yerde üzüntü kaynağı durumuna getirmek. [Deyim]*

1. Çü döndürdi yüzin bu dehr-i pür-ḳahr
   Belā eyledi bālın şekkerin zehr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 72). [bālın belā şekkerin zehr eyledi, -di]*

bām: *Çatı, dam, kubbe.*

1. Ḥaḳīr ü püşt oḳur **bāmı** sipihre
   Mükedder dir ruḫāmı māh ü mihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 187). [bāmı, -ı]*

baña ne: *Beni ilgilendirmez. [3]*

1. Degülven ḳayġudan çün bir dem āzād
   Baña ne şād ise her ādemī-zād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 148). [baña ne, -]*

bandur-: *Daldırmak, batırmak.*

1. Ḳalem **bandurdı** çün rengine üstād
   Bu resme itdi yine taṣvīre bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 17). [bandurdı, -dı]*

bank-i ceres: *Çan sesi.*

1. Kibriyāñuñ kārbānından ḫaber vermez ʿuḳūl
   İrmez andan cān ḳulaġına meger **bank-i ceres** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 8). [bank-i ceres, -]*

Bānū: *Kadın, hanım; soylu ve asil kadınlara verilen unvan (Mehin Bânû. Hüsrev ü Şirin mesnevilerinde Ermen melikesi olarak adı geçer. Şîrîn, bu kudretli hatunun yeğenidir. Onun ölümünden sonra tahta yeğeni Şîrîn geçer. bkz. Mehin Bânû mad.) [8]*

1. Çü her bir resmi yirine yitürdi
   Bir altun kürsīde **Bānū** oturdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 28). [bānū,]*

bār: *Defa, kere.[2]*

1. Her dem saña vü ālüñe Ḥaḳdan hezār **bār**
   Cān ü cihān ṭolusı ṣalāt ü selām ola *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 85). [bār,]*

bār: *Sultan çadırı.*

1. Döküldi māl ü genc ü ḫayme vü **bār**
   Ṭaġıldı er nite-kim tīz bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 73). [bār,]*

bār: *Meyve.[2]*

1. Bir aġaçdur cihān bāġında ol ḫān
   Ki bergi ʿadl oldı **bārı** iḥsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 38). [bārı, -ı]*

bār ir-: *Yük olmak II zahmet, sıkıntı vermek. [Deyim]*

1. Ḳapuña ḫalḳa bigi **irmesem bār**
   Olam ḫalḳa işügüñde felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 21). [bār irmesem, -me, -se, -m]*

bār tut-: *Meyve, ürün vermek. [2][Deyim]*

1. Ki ḥayvānun nice ḫāṣiyyeti var
   Bu aġaçda bir ol kim **tutmaya bār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 50). [bār tutmaya, -ma, -y, -a]*

bār ü binā dök-: *Yükünü, değerli eşyalarını, evini barkını bırakmak, bunlardan vazgeçmek. [İkileme, Deyim]*

1. Yüzin döndürdi ol leşker tamāmı
   Döküp bār ü binā ḫayl ü ḫıyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 70). [bār ü binā döküp, -üp]*

bār ü büngāh dirişdür-: *Yükünü ve çadırını toplamak II pılını pırtısını toplamak. Gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak; ölmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Dirişdürdi** cihāndan **bār ü büngāh**
Gönildi tutdı gitdi rāh-ı bī-rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 53). [bār ü büngāh dirişdürdi, -di]*

bārān: *Yağmur. [2]*

1. Buḫār irmezse virmez ebr **bārān**
Nem olmasa bitürmez ot beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 47). [bārān,]*

Bārbed: *Hüsrev ü Şirin mesnevisinde yer alan güzel sesli çalgıcı. [25]*

1. Ṣıfātı baʿżı edvār içre meẕkūr
Añılur **Bārbeddür** adı meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 236). [bārbeddür, -dür]*

bardak: *Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap.*

1. Dirīġā serçe ṣayd eyler mi ʿanḳā
Sıġar mı **bardaġa** emvāc-ı deryā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 10). [bardaġa, -a]*

bārgāh: *Çadır, yüksek divan.*

1. Bezerler bir muʿaẓẓam **bārgāhı**
Ki ala sāyesine mihr ü māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 11). [bārgāhı, -ı]*

bār-gāh ḳur-: *Çadır kurmak II bir yere yerleşmek. [Deyim]*

1. Ol kevn ü mekāna sıġmayan şāh
Vīrāneye **ḳurdı bār-gāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 32). [bār-gāhı ḳurdı, -dı]*

Bārī: *Allah.*

1. Ne ḫoşdur intiẓār ardınca **bārī**
Ümīḏe irüre ümmīḏ-vārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 149). [bārī,]*

bārī: *Ama, fakat.*

1. Bulımaz **bārī** furṣat ol cihān-gīr
Ki maḳṣūdı nişānına ire tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 53). [bārī,]*

bārī: *En azından, hiç olmazsa. [16]*

1. Haḳīḳī idemezseñ ʿışḳ-bāzī
Getür **bārī** ele ʿışḳ-ı mecāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 26). [bārī,]*

bārī: *Bile.*

1. Ki ger virseñ dilekde iḫtiyārı
Dilenmez idi biñde biri **bārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 78). [bārī,]*

bārī: *Hasılı, kısacası.[2]*

1. Bu bāzārumdan oldum **bāri** bīzār
Ḳasem dirseñ be-Dādār ü be-dīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 77). [bāri,]*

bārī: *Hep, tamamen. [2]*

1. Zülf-i yāruñ seyrine yā-Rab ne terk eyler nesīm
Ben bu kār-ü-bārı **bāri** tār-mār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 6). [bāri,]*

bār-ı minnet: *Yapılan bir iyiliğin yükü II iyilik yapana karşı kendini borçlu hissetme.*

1. Hem şükr-i niʿmetinden yir dili küng ü ʿāciz
Hem **bār-ı minnetinden** çerḫ arḳası tutar ḫām *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 72). [bār-ı minnetinden, -i, -n, -den]*

bārik: *Ince.*

1. Ḳaşı pergārı bigi yolı **bārīk**
Saçı ẓulmātı bigi düni tārīk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 23). [bārīk,]*

bārīk-bīn: *İnce şeyleri gören kimse. [3]*

1. Ḥasūduñ ṭurreden tārīk-dīndür
Żamīrüñ ġurreden **bārīk-bīndür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 174). [bārīk-bīndür, -dür]*

bārīk-bīn: *Keskin bakışlı.*

1. Gözinden tīr ü ḳaşından keman-sāz
Ḳamu **bārīk-bīn** ü rāst-endāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 66). [bārīk-bīn,]*

barkı-: *Parlamak, ışık saçmak. [Balkımak; balk urmak].*

1. Muḥammed nūrı **barḳırken** ʿArabden
Şirār irerdi nār-ı Bū Lehebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 117). [barḳırken, -r, -ken]*

barmaġ/barmak: *İnsanda ve bazı hayvanlarda el veya ayağın ucunda bulunan boğumlu uzunca bölüm.[4]*

1. Felek farḳında ḥükmi tāc-ı serdür
Ki bir **barmağı** işi şaḳḳ-ül-ḳamerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 94). [barmaġı, -ı]*

barmaġ/barmaḳ: *Parmak II kalem.*

1. Cihānı andan itmiş alını al
Ki bir **barmaġuma** dirsem ele al *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 102). [barmaġuma, -um, -a]*

barmaġ u kef ur-: *Avuç içi ve parmağı değdirmek, dokundurmak. [İkileme]*

1. Ne zaḫm u zaḫme ki **urur barmaġ u kef**
Alur boynına şeştā yüzine def *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 73). [barmaġ u kef urur, -ur]*

barmaġın ısır-: *Parmak ısırmak. Büyük şaşkınlık duymak, hayrete düşmek.[2][Deyim]*

1. Lebüm çün göstere yāḳūta raḫşān
Isıra barmaġın laʿli Bedeḫşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 74). [barmaġın ısıra, -a*

barmak aġzında kal-: *Şaşakalmak, şaşmak, hayret etmek. [Deyim]*

1. Barmaḳda ḫātemüñe ḳılsa naẓar Süleymān
Aġzında ḳala idi barmaḳ niteki Ḫātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 32). [barmaḳ aġzında ḳala, -a]*

bārū: *Duvar, kale duvarı, hisar, siper, sığınacak yer.*

1. Ḳülüng öñince dögen degme pāre
Olurdı burc u **bārū** bir ḥişāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 12). [bārū,]*

2. Ne ḳapu niceme yüksekse **bārū**
Çekerdüm sini saçumla yuḳaru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 73). [bārū,]*

bārū-yı muḥkem çek-: *Sağlam, dayanıklı bir duvar örmek. [Deyim]*

1. Çeker devrine bir bārū-yı muḥkem
Ki ḳātından ola yatlu ḳadem kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 23). [bārū-yı muḥkem çeker, -er]*

baʿs: *Sözlükte "birini kaldırıp harekete geçirme; uykudan uyandırmak, diriltme" gibi mânalara gelen ba's kelimesi, genel olarak Allah'ın herhangi bir şeyi yoktan var etmesi, Hz. Îsâ gibi bazı peygamberlerin ölüleri diriltme mûcizesi, Hz. Peygamber'in düzenlediği en çok üç kişilik askerî müfreze gibi ıstılahî mânaları yanında İslâmî literatürde asıl ve en yaygın olarak, "kıyamet gününde Allah'ın âhiret hayatını başlatmak üzere ölüleri yeniden canlandırması, onları kabirlerinden çıkararak hayata göndermesi" anlamında kullanılır.*

1. Şan işitmişdi ʿālem nefḫ-i ṣūrı
Ki ʿarż itmiş idi **baʿs** u nüşūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 12). [baʿs,]*

baş-: *Vücudun ağırlığını verecek biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.[3]*

1. Birini nefse **baş** bir cāna ancaḳ
Bu deñlüdür yoluñ cānāna ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 19). [baş,]*

başar: *Gözdeki görme hassası, göz.[3]*

1. Virdi **başara** ʿārıżı bir resme cilā kim
Kim baḳsa görür naḳşını ṣan āb-ı revāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 11). [başara, -a]*

başara cilā vir-: *Gözleri parlatmak, canlandırmak, ışıl ışıl olmasına neden olmak II gözlerde sevinç ve istek belirmesini sağlamak. [Deyim]*

1. **Virdi başara** ʿārıżı bir resme **cilā** kim
Kim baḳsa görür naḳşını ṣan āb-ı revāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 11). [başara cilā virdi, -di]*

başardan ayrıl-: *Gözleri görmez olmak, kör olmak. [2][Deyim]*

1. Çü sen Yūsuf ıraḫ düşdüñ naẓardan
Atañ Yaʿḳūb **ayrıldı başardan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 36). [başardan ayrıldı, -dı]*

basıl-: *Alt olmak, mağlup olmak, yenilmek, yere serilmek, çiğnenmek.*

1. Vefā erlikdedür ide mi ʿavret
   Basılmaḳ ʿavrete olmaya ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 40). [basılmaḳ, -maḳ]*

başīr: *"Her şeyi, bütün kainatı en mükemmel şekilde, noksansız olarak gören" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.*

1. Gece eyle görür kim gün çırāġın
   Başīr ol ḥadde kim kem mūr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 19). [baṣīr,]*

başīret: *Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme.*

1. Dimiş her ṭāʾife ʿaḳl irdügince
   Başīret nūrı ḳuvvet virdügince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 6). [baṣīret,]*

başīret gözi: *Kalp gözü. "Görme, idrak etme, bir şeyin iç yüzüne vâkıf olma, sezgi" gibi anlamlara gelen basîret kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de genel olarak "görme" anlamı yanında özellikle "hakikati keşfetme, doğru yolu tanıma, gerçeği yanlıştan ayırma yeteneği" mânalarında kullanılmış ve bu bakımdan mânevî körlük veya dalâletin zıddı olarak gösterilmiştir. Mutasavvıflar, insanın dış âlemi gören bedendeki iki gözüne karşılık kalbin de iç âlemi gören iki gözü bulunduğunu kabul eder ve buna aynü'l-kalb, dîde-i cân, çeşm-i bâtın-bîn, mârifet gözü ve kalp gözü gibi isimler verirler. Bedendeki göz maddî âlemdeki varlıkları, olayları, renkleri ve şekilleri gördüğü gibi gönül gözü de dış âlemdeki eşya ve olayların iç yüzünü ve mânevî âlemdeki hakikatleri görür.*

1. Göñül vaḳtinde bulmasa ḥużūrı
   Nite bula **başīret gözi** nūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 76). [başīret gözi, -]*

basīṭ: *Sade, saf, gösterişsiz şey. [2]*

1. Ne cevher kim ḫafīf ola **basīṭ** ol
   Gözedür bellü merkezden muḥīṭ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 117). [basīṭ,]*

basṭ eyle-: *Açıklamak, izah etmek. Uzun uzun anlatmak.*

1. Dīdi **basṭ eyle** billāh bu şürūḥı
   Ki ʿaḳluñ naḳlidür rūḥuñ fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 55). [basṭ eyle, -]*

bas: *Kafa, ser.[32]*

1. Şehen-şeh geydi **başa** gevherī tāc
   Ḳurıldı taḫt-ı zerrīn kürsi-i ʿāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 5). [başa, -a]*

bas: *İnsan, kişi. [5]*

1. Naʿīm ü nāz u ʿizzetden ḳaçan **baş**
   Yiridür gözine yaş bağrına taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 49). [baş,]*

baş: *Arazide dağ, tepe gibi yükselen yerlerin en üst noktası, zirve.*

1. Aġaçlar **başına** ider neẓāre
   Ki uçup ortadan tutdı kenāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 209). [başına, -ı, -n, -a]*

baş: *Bir şeyin üst kısmı, tepesi.[2]*

1. ʿAlemler **başı** irişdi semāya
   Ayaġı atlaruñ taḫt-üş-serāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 35). [başı, -ı]*

baş: *Bir topluluğu yöneten kimse, başkan, yönetici, komutan.*

1. **Baş** oldur ten bigidür aña ʿālem
   Bu başuñ ḳılma yā-Rab bir ḳılın kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 11). [baş,]*

baş: *Kişinin kendi şahsı, zâtı. [7]*

1. Biraz günden ki irdi bişe yaşı
   Ulu and oldı ḳavm ü işe **başı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 82). [başı, -ı]*

baş: *Kişinin kendi şahsı, zâtı (Âşığın kendisi).[2]*

1. Ḳaddi ḫayāli sāye-i Tūbā salar ne ġam
   Hicrān odı ḳoparsa **başuma** ḳıyāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 12). [başuma, -um, -a]*

baş: *Yara.*

1. Gözi yaşından özge hem-demi yoḳ
   Ciger **başından** artuḳ maḥremi yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 34). [başından, -ından]*

baş ac-: *Bir işi yapmaya büyük bir istekle koşmak, can atmak II korkusuz, pervasız olmak.*

1. Yile varup umar yilden devāyı
   Baş acup ḳarşular derd ü belāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 22). [baş acup, -up]*

baş açuk yalın ayak: *Yalın ayak başı kabak, çok perişan kılıkta; kalender.*

1. **Baş açuḳ yalın ayaḳ** mest ü ḥayrān
   Ḳılur tağı vü deşti geşt ü seyrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 11). [baş açuḳ yalın ayaḳ, -]*

baş al-: *Öldürmek. [Deyim]*

1. Baña ḳoñ ḳalbi ile Sāye Ḥānı
   Virem ya-ḫūd **alam başı** vü cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 30). [başı alam, -am]*

baş aşağa bıraḳ-: *Başını öne eğmek II utanmak, mahçup olmak.*

1. **Bıraḳdılar** ḳamusı **aşağa baş**
   Kim āh itdi kimüñ ṭoldı gözi yaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 27). [baş aşağa bıraḳdılar, -dı, -lar]*

baş çek-: *Baş kaldırmak, buyruk dinlememek, isyan etmek.[4][Deyim]*

1. Ne resme **çekdi baş** Şebdīz-i ser-keş
   Nice tīz oldı Şīrīn şöyle ki ateş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 69). [baş çekdi, -di]*

baş çek-: *Başını alıp gitmek: izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek. [Deyim]*

1. Ki yā-Rab gine uçdı mı **çeküp baş**
   Uçar ḳuşa olımaz kimse yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 27). [baş çeküp, -üp]*

baş çeküp git-: *Başını alıp gitmek; izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek. [Deyim]*

1. Yaḳında geldügün Şāvūr-ı naḳḳāş
   Uyup gitdügin anuñla **çeküp baş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 32). [baş çeküp gitdügin, -düg, -in]*

baş çıkar-: *Baş çıkarmak II belirmek, ortaya çıkmak.*

1. Çü gök göz yumdı gösterdi ḳara ḳaş
   Çıḳardı çarḫ-i çīnīden ḳamer **baş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 2). [baş çıḳardı, -ar, -dı]*

baş esen olıcağaz börk tīz bulur: *Kelle sağ olsun da külah bulunur. "Kişi yaşasın da elbet bir iş sahibi olur." anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. Çü ten bī-cān ola ne aṣṣı ider kürk
   Baş esen olıcağaz tīz bulur börk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 70). [baş esen olıcağaz börk tīz bulur, -]*

baş götür-: *Başını kaldırmak II uyanmak. [Deyim]*

1. Birazdan ki ire āṣār-ı seḥer-gāh
   Güneş bigi **götürdi baş** şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 134). [baş götürdi, -di]*

baş götür-: *Başını kaldırmak II doğmak, ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek. [Deyim]*

1. Yuḫudan ḫurrem uyandı şehen-şāh
   Götürdi baş felekden nite-kim māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 100). [baş götürdi, -di]*

baş iste-: *Başını istemek, birinin öldürülmesini istemek. [Deyim]*

1. Didi **isterse baş** ol şāh-ı ḫūn-rīz
   Eyitdi yüki boynumdan irem tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 63). [baş isterse, -r, -se]*

baş iste-: *Can istemek, canı almaya kastetmek. [Deyim]*

1. Atam taḫtını aldı **başum ister**
   Ḳurıtdı bini şimdi yaşum ister *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 31). [başum ister, -r]*

baş kaldur-: *Yaptığı işe ara verip doğrulmak, bir yöne doğru bakmak.*

1. Bu ḥāl içinde **baş kaldurdı** nā-gāh
   Görür tāğa tecellī kıldı bir māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 67). [baş kaldurdı, -dı]*

baş kes-: *Başını kesmek II başını gövdesinden ayırmak, öldürmek. [Deyim]*

1. Bu ġayretden ki korḫutdı çerisin
Kesüp başını yüzdiler derisin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 20). [başını kesüp, -üp]*

baş ko-: *Saygısını göstermek için yere eğilmek. [Deyim]*

1. Yükündi şāh ileyinde **ḳodı baş**
Görenler didiler taḥsīn ü ṣābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 25). [baş ḳodı, -dı]*

baş koş-: *Yarışmak. [Deyim]*

1. Ḳoşamaz hīç ḳuş Şebdīz ile baş
Meger Gülgūn ki idinmez yili yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 49). [baş ḳoşamaz, -a, -maz]*

baş ol-: *Önde gelmek, lider olmak.*

1. Bunuñla ki oldı olʿışḳ ehline baş
Bañaydı āḫiretlıḳ bir ḳarındaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 21). [baş oldı, -dı]*

baş ortada: *Canını feda etme, biri için canını vermekten sakınmama. [Deyim]*

1. Çü **baş ortadadur** cān oynayalum
Ki yaʿni ṭūp ü çevgān oynayalum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 49). [baş ortadadur, -dur]*

baş ortaya ko-: *Bir işe girişirken ölümü göze almak. [2][Deyim]*

1. Oduñdan şemʿ bigi aḳıdu yaş
Ḳadem basdum u **ortaya ḳodum baş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 62). [baş ortaya ḳodum, -du, -m]*

baş ortaya ko-: *Ölümü göze almak, canını tehlikeye atmak. [Deyim]*

1. Meger sen daḫı **ḳoduñ ortaya baş**
Ki oduñ yaşuñ ider sırruñı fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 7). [baş ortaya ḳoduñ, -du, -ñ]*

baş oyna-: *Hayatını tehlikeye koymak, canını feda etmekten çekinmemek. [Deyim]*

1. Çi-ger meydān ṭutup çevgān ururlar
İgen **baş oynayup** ṭūp cān ururlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 106). [baş oynayup, -yup]*

baş pīç it-: *Başını öne doğru eğmek.*

1. Bularuñ yüzine şeh baḳmayup hīç
Dizin dikmişdi **baş itmiş** idi **pīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 6). [baş pīç itmiş, -miş]*

baş pīç it: *Baş eğmek; kendisinden istenileni yapmak. Direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek. [Deyim]*

1. ʿAcem ḳavmine ḳomadı maḥal hīç
Ḳulaḳ depretmedi **baş itmedi pīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 74). [baş pīç itmedi, -me, -di]*

baş şal-: *Başını aşağı doğru eğmek.*

1. Şanavber **baş şalup** ḥayrānlıġ eyler
Çınar ü serv dest-efşānlıġ eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 51). [baş şalup, -up]*

baş ṭoprağ it-: *Başı toprak etmek II yere eğilmek, saygı amaçlı yere/ayaklarına kapanmak. [Deyim]*

1. Güher buldum ü **ṭoprağ itmedüm baş**
Ḥaḳıdur şimdi başuma yavuz ṭaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 229). [baş ṭoprağ itmedüm, -me, -dü, -m]*

baş tut-: *Başını uzatmak II sıkıntılara, eziyetlere katlanmak.[2] [Deyim]*

1. Cefā tağından iner ise bir taş
Sen el ḳarşu tutarsañ ol **tutar baş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 30). [baş tutar, -ar]*

baş u cān al-: *Baş ve canı almak. II öldürmek. [İkileme, Deyim]*

1. İy mübeşşir bu şükre şükrāne
Baş u cān al ne ola māl ü menāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 14). [baş u cān al, -]*

baş u can der-baḥt ol-: *Baş ve can ortaya konulmak II canı tehlikeye girmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ne reng ile ider naḳşını perdaḫt
   Ne **baş u can olur** bu yolda **der-baḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 62). [baş u can der-baḫt olur, -ur]*

baş ü cān terkin ur-: *Canından vazgeçmek, kendini feda etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ṭuralum **baş ü cān terkin uralum**
   Bu yollarda yilelüm yügürelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 71). [baş ü cān terkin uralum, -alum]*

baş ü cānı al-: *Öldürmek. [İkileme, Deyim]*

1. Eger yād itse vü olmasa ferzend
   Alurdı başın ü cānın ḫudāvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 22). [baş ü cānı alurdı, -ur, -dı]*

baş ucı: *Baş ucu. Yatılan bir yerin baş konulan yönü veya yakını.*

1. Ben içem **başuñ ucında** mey-i nāb
   Seni ḳaplamış ola mestī-i ḫ̆āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 85). [başuñ ucında, -n, -da]*

baş ur-: *Başını eğmek, saygıyla eğilmek. [14][Deyim]*

1. Ayaġ üzre turup ol şāh-ı ḫūbān
   Baş urdı şāha eydür iy güzel ḫān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 8). [baş urdı, -dı]*

baş ur: *Başını eğmek, saygıyla eğilmek; bir yerde bulunmak; güçlü olanın emrine uymayı peşinen kabul etmek.*

1. V'eger yir gösterürseñ taş işükde
   Ḳapun bigi **urayım baş** işükde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 44). [baş urayım, -ayım]*

baş ur-: *Baş göstermek, belirmek, ortaya çıkmak. [Deyim]*

1. Havāñ odı içümde **uralı baş**
   Şu aġlar bini od köynür yanar taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 37). [baş uralı, -alı]*

baş ur-: *Bir amaca yönelmek, bir şeye doğru yol almak. [Deyim]*

1. Şehüñ fermānına **baş urdı** naḳḳāş
   Didi bir naḳş idem ki diye şābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 27). [baş urdı, -dı]*

baş üzre yüri-: *Başın üstünde yürümek II imkansız olan bir işi gerçekleştirmek. [Deyim]*

1. ʿİnāyet rehberi yoldaş olursa
   Baş üzre yüriyem yol taş olursa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 42). [baş üzre yüriyem, -yem]*

baş üzre: *Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.*

1. **Baş üzre** dirler iy mihmān-ı şīrīn
   Fidā şekker sözüñe cān-ı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 73). [baş üzre, -]*

baş vir-: *Kendini feda etmek, bir amaç uğruna ölmek. [3] [Deyim]*

1. İşitdük **baş virenler** aldı şābāş
   Dimişler virmeñüz rāzı virüñ baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 159). [baş virenler, -en, -ler]*

baş yaraġın gör-: *Ahiret için hazırlanmak. [Deyim]*

1. Ten ʿaẕābın tartayın çün cān ṣafāsın sürmedüm
   Baş yaraġın göreyin çün dil yatını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 10). [baş yaraġın göreyin, -eyin]*

baş yitür-: *Başı telef etmek, başı zayi etmek. II ölmesine yol açmak. [Deyim]*

1. Şu sırrı kim **yitürür baş** her çī bādā bād
   Baş ortaya ḳomuşam ḫalḳa āşkār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 9). [baş yitürür, -ür]*

başa belā ol-: *Bir kimseye musallat olup sıkıntı veren ve bir türlü uzaklaştırılamayan. [Deyim]*

1. Degüldür **başa** az göñül **belāsı**
   Ḥarīr ehline geydürür palāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 167). [başa belā, -]*

başa dūd ur-: *... dumanı başa vurmak. II bir şeyin etkisiyle kendini bilmeyecek durumda olmak. Bugün dilimizdeki "başı dumanlı, kafası bulutlu, kafası dumanlı" sözcükleriyle ilişkilendirilebilir. [Deyim]*

1. Çü serḫōşlıḳ odı **başa ura dūd**
   Çi tāze et kebābı çi nemek sūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 19). [başa dūd ura, -a]*

başa götür-: *Başa, baş üstüne koymak II baş üstünde tutmak, saygı dımak, değer vermek. [Deyim]*

1. Çi-ger gil ḫᵛārdur ḫāk olduġıyçün
   Götürürler başa pāk olduġıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 58). [başa götürürler, -ür, -ler]*

başa ilet-: *Baş üstünde tutmak II bir şeye çok değer vermek, onu her şeyden öncelikli tutmak. [Deyim]*

1. **İledür** ʿışḳı **başa** merd olanlar
   Ne bilsün nāleyi bī-derd olanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 19). [başa iledür, -ür]*

başa ilt-: *Sona erdirmek, ikmâl etmek (TS). [Deyim]*

1. Ḳılurlardı üç ay ʿayş ü temāşā
   Ṣafā vü ẕevḳ işin **iltürdi başa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 62). [başa iltürdi, -ür, -di]*

başa od ḳoy-: *Başına ateş koymak, kendini ateşe vermek II pişmanlık ve üzüntü ifade etmek üzere kullanılan ifade. [Deyim]*

1. Furata irdüm itmedüm dehen ter
   Yiridür **od ḳoyarsam başa** ez-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 226). [başa od ḳoyarsam, -ar, -sa, -m]*

başa ṭoprak ko-: *"Başa toprak saçmak" yahut "başa toprak savurmak. Âcizlik bildirmek, yardım istemek, bir şey talep etmek. [Deyim]*

1. Meger ḳorḳar görüp çerḫ ol fiġānı
   Başa ṭopraḳ ḳoyup ister emānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 58). [başa ṭoprak ḳoyup, -y, -up]*

başa ṭoprak koy-: *"Başa toprak saçmak" yahut "başa toprak savurmak. Âcizlik bildirmek, yardım istemek, bir şey talep etmek. [Deyim]*

1. Felek ditrerdi ḳorḫup sanki yapraḳ
   Emān ister **ḳoyup başına ṭoprak** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 68). [başına ṭopraḳ ḳoyup, -y, -up]*

başar-: *Bir işi istenilen bir biçimde bitirmek, muvaffak olmak. [3]*

1. Havāyī kimse sulṭānlıḳ **başarmaz**
   Ne beglik belki çōbānlıḳ başarmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 37). [başarmaz, -maz]*

başdan: *Başından alarak, bir kez daha, yeniden.*

1. Biraz kim sākin oldı gözi yaşdan
   Ṣorar Ṣāvūra vaṣf-ı ḥāli **başdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 6). [başdan,]*

başdan aş-: *Haddinden fazla olmak. [Deyim]*

1. Görür Behrām kim iş ḥadden aşdı
   Belā deryāsı ṭaşdı **başdan aşdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 68). [başdan aşdı, -dı]*

başdan aşa: *Baştan aşağıya kadar II bütünüyle, tamamen.*

1. Ḫudāyā çünki **başdan aşa** ġarḳ-āb
   Bu ṭopraḳdan gemiyi ala gird-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 59). [başdan aşa, -]*

başdan aşa: *Çok fazla, haddinden fazla.*

1. Ḳaçan **başdan aşa** eyler ziyānı
   Ve eger ḫōd ola āb-ı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 41). [başdan aşa, -]*

başdan ayaġa: *Baştan ayağa kadar II tamamiyle, baştan sona kadar, tepeden tırnağa (Tanyeri, 50). [4]*

1. Didiler ṭonı **başdan ayaġa** al
   Ger ol ise ne içün eyleye āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 181). [başdan ayaġa, -]*

başdan ayaġa-dek: *Baştan ayağa kadar II tamamiyle, baştan sona kadar, tepeden tırnağa (Tanyeri, 50).*

1. **Başından ayaġa-dek** girdi ala
   Ki varın yoġın ol al ile ala *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 99). [başından ayaġa-dek, -]*

başdan çıkar-: *Ayartmak, âşık etmek. [Deyim]*

1. Ayaḳ başam **çıḳaram** anı **başdan**
Nite-kim od demürden laʿl ṭaşdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 29). [başdan çıḳaram, -am]*

başı ḳayu: *Başı dertte, kaygılı. II çözülmesi güç, sıkıntılı bir durumda olan.*

1. Eyü yavuzların **başı ḳayudur**
Yavuz daḫı dimiş eylük eyüdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 19). [başı ḳayudur, -dur]*

başı taşa ur-: *Başını taşlara vurmak II çaresiz kalarak çok pişman olmak. [Deyim]*

1. **Urur** gögsine taş u **taşa başı**
Ḳarar toprağa ḳan u ḳana yaşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 3). [başı taşa urur, -ur]*

başı ucı: *Yatılan bir yerin baş konulan yönü veya yakını.*

1. Oḳıyu rūz baḫta āferīn bād
Şehüñ **başı ucına** geldi dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 96). [başı ucına, -na]*

başın kes-: *Başını kesmek II canını almak. [Deyim]*

1. V'eger zülfüm sözüñden çekdise baş
Başın kesdüm saña olsun uzun yaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 34). [başın kesdüm, -dü, -m]*

başın ḳurtar-: *Başını kurtarmak II canını korumak. [Deyim]*

1. **Başın ḳurtarmaġa** cehd iderek tīz
İrişdi ḳaṣr-ı Müşkūsına Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 77). [başın ḳurtarmaġa, -maġ, -a]*

başın pīç it-: *Başını eğmek II direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek.[Deyim]*

1. Yüzüme nergīsini açmadı hīç
Benefşe bigi **başın itmedi pīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 42). [başın pīç itmedi, -me, -di]*

başını pīç eyle-: *Boynunu bükmek, isteyerek ya da istemeden bir durumu, bir işi, bir başkasının isteklerini kabul etmek. Boyun eğmek. [Deyim]*

1. Mehīn Bānū icāzet virmedi hīç
Bulara **eylemedi başını pīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 106). [başını pīç eylemedi, -]*

başın sal-: *Başını aşağı sarkıtmak II boynunu bükmek, acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak; bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. [Deyim]*

1. Şeh işitdükde āh itdi vü ḳaldı
Elin ışırdı vü **başını şaldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 40). [başını şaldı, -dı]*

başın ü gögsin dög-: *Başına ve göğsüne sertçe vurmak II çok pişman olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳaḳırdı kendü kendüye sögerdi
Gehī **başın ü** geh **gögsin dögerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 252). [başın ü gögsin dögerdi, -er, -di]*

başına: *Kendi kendisine, kendisi için.*

1. V'eger ḳanın dökersem bī-günehdür
Gedā ise ne var **başına** şehdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 56). [başına,]*

başına āfet iriş-: *Başına kötü bir şey gelmek. Belaya uğramak. [Deyim]*

1. Bir ol kim **başına irişse āfet**
Ḳurur gövdesi olur bī-leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 53). [başına āfet irişse, -se]*

başına çık-: *Başına vurmak, dayanamaz olmak. [Deyim]*

1. Yine **başına çıḳdı** şūr-ı Şīrīn
Ḥazīn ü ẕār ḳıldı zūr-ı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 55). [başına çıḳdı, -dı]*

başına hāk koy-: *Başına toprak koymak. "Başa toprak saçmak" yahut "başa toprak savurmak". Âcizlik bildirmek, yardım istemek, bir şey talep etmek. [Deyim]*

1. Döşendi gil oturdı ḫʿār ü ġamnāk
Ṭonın çāk itdi **ḳoydı başına ḫāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 78). [başına ḫāk ḳoydı, -dı]*

başına tāc-ı husrev ur-: *Başına padişahlık tacı takmak II*

bir kimseyi padişah yapmak, büyük nimetlere kavuşturmak.

1. Kimüñ **başına urdı tāc-ı ḫusrev**
Ki taḫtın ḳılmamışdur soñra cev cev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 109). [başına tāc-ı ḫusrev urdı, -dı]*

başına tāc-ı pād-şāhī it-: *Başına (padişah) tacı etmek II çok değer vermek, ilgi göstermek. [Deyim]*

1. Ki elüme girürse ḫāk-i rāhı
İdem başuma **tāc-ı pād-şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 56). [başuma tāc-ı pād-şāhī idem, -em]*

başına toprak ol-: *Başına toprak saçılmak II belaya uğramak. [Deyim]*

1. İlāhī benven ol pejmürde yapraḳ
Ki her yilden **olur başına topraḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 42). [başına topraḳ olur, -ur]*

başında sevdā-yı şāhī var: *Padişahlık hevesine/arzusuna kapılmış olmak. [Deyim]*

1. Başında **var idi sevdā-yı şāhī**
Özinüñ bilmiş idi taḫt-gāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 11). [başında sevdā-yı şāhī var, -]*

başından şav-: *Bir şeyi kendisinden uzaklaştırmak, -dAn kurtulmak. [Deyim]*

1. Ne ten kim cāndan ister ayruluġı
Şavılmasın başından şayrulıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 52). [başından şavılmasın, -ıl, -ma, -sın]*

başını ḫayret eli basa tut-: *Çok şaşırmak, şaşkınlıktan ne yapacağını bilememek. [Deyim]*

1. Yüregi ḳopdı cānın tasa tutdı
Başını ḫayret eli basa tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 30). [başını ḫayret eli basa tutdı, -dı]*

başını sal-: *Başını aşağı sarkıtmak, eğmek II boynunu bükmek; acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak; bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. [Deyim]*

1. Olıcaḳ bu ḫaberden Ḫūsrev āgāh
Biraz **başını salup** eyledi āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 58). [başını salup, -up]*

başla-: *Bir işi yapmak üzere harekete geçmek.[5]*

1. Gine geldi gönüller ẕevḳ ü cūşa
Gine **başladı** bülbüller ḫurūşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 88). [başladı, -dı]*

başları yil ṭol-: *Başları rüzgar ile dolmak. II. Bu ifade bugün dilimizdeki "başında kavak yeli esmek" deyimiyle ilişkilendirilebilir. Buna göre "sorumluluk duygusundan uzak, zevk, eğlence peşinde koşmak" anlamı verilebilir. [Deyim]*

1. Çü **ṭolmış** şīşe bigi **başları yil**
Meye açup aġız baġladılar bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 9). [başları yil ṭolmış, -mış]*

başu açıl-: *Yarası açılmak II acı, üzüntü hatırlanmak, tazelenmek. [Deyim]*

1. Dilüm tutıldı irdi ḥalḳa cānum
Başum açıldı dökilsün ḳo ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 32). [başum açıldı, -dı]*

başum üzre: *Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.*

1. Buyurursañ **başum üzre** turayın
Ḳapuña yüz süriyü irüreyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 45). [başum üzre, -]*

başuma şal-: *Göndermek, musallat etmek. [Deyim]*

1. Sevdā-yı ʿışḳı ḥükm-i ḳaẕā **şaldı başuma**
Bu şūr u şevḳimüñ sebebi ol ḳadar yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 11). [başuma şaldı, -dı]*

başuma tāc u tācuma gühersin: *"Başımın tacı, tacımın incisisin". Bir kimseye onu çok sevdiğini, çok değer verdiğini ifade etmek için kullanılan ifade. [Deyim]*

1. **Başuma tāc u tācuma gühersin**
Göñülde gözgüsin gözde başarsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 5). [başuma tāc u tācuma gühersin, -]*

başuna belā al-: *Bir sorunla karşılaşmak, kötü bir duruma düşmek. [Deyim]*

1. Elümle **başuma aldum belāyı**
Ki sevdüm ḫūb diyü ejdehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 71). [başuma belāyı aldum, -du, -m]*

başuña taş yaġ-: *Felakete uğramak. [Deyim]*

1. Didi **yaġsa** ġamından **başuña taş**
Eyitdi ḳanı taş ḥāżırdur uş bāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 55). [başuña taş yaġsa, -sa]*

başuna tīġ u tīr yaġ-: *Başına kılıç ve ok yağmak II büyük sıkıntı, bela ve felakete uğramak.*

1. Ġamzesinden dem-be-dem **yaġsa başuma tīġ u tīr**
Ḥükm anuñdur ḳul anuñ tutduḳ boyun
fermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 3). [başuma tīġ u tīr yaġsa, -sa]*

başundaġı gilüñi yumayasın: *Başındaki sabunu yıkama[dan harekete geç]. Farsça'da "ser der-gil buden" şeklinde geçen, bir işin çabukça yapılmasını, aceleyle harekete geçilmesini ifade eden bir deyim. [Deyim]*

1. **Başundaġı gilüñi yumayasın**
Elündeki ayaġı ḳomayasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 49). [başundaġı gilüñi yumayasın, -]*

başuñdan git-: *Başından atmak, sürdürülmesi gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek. [Deyim]*

1. **Başuñdan gitmedin** daḥı ġurūruñ
Dirīġā ʿışḳ içinde yoḳ ḥużūruñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 15). [başuñdan gitmedin, -medin]*

bat-: *Saplanmak.[2]*

1. Ayaġuñ **batmış** iken gizlü gence
Çeküp ḳaçduñ yiridür çek şikence *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 49). [batmış, -mış]*

bāṭıl: *Boş, esassız, çürük, temelsiz (şey); doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan (şey). [7]*

1. Didi kendüye ki iy baṭṭāl u aḥmaḳ
Sanursın ḥaḳḳı **bāṭıl** bātılı ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 12). [bāṭıl,]*

bātın: *İç, gizli, derun.*

1. Çü oldı ẓāhiri vü **bāṭını** nūr
ʿAceb mi cismi olsa sāyeden dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 91). [bāṭını, -ı]*

baṭṭāl: *Faydasız, işe yaramaz.*

1. Didi kendüye ki iy **baṭṭāl** u aḥmaḳ
Sanursın ḥaḳḳı bāṭıl bātılı ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 11). [baṭṭāl,]*

bay: *Bay, zengin.[2]*

1. Ṣoñın yoḫsul öñin **bāy** gösterürsin
Ṣatarsın arpa buġday gösterürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 101). [bāy,]*

bāy u yoḫsul: *Zengin ve yoksul II herkes. [İkileme]*

1. Bu ḫʷāna ḥāżır oldı ḫʷāce vü ḳul
Toyındı ins ü cinn ü **bāy u yoḫsul** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 8). [bāy u yoḫsul, -]*

bayaġı: *Eski, önceki.[4]*

1. **Bayaġı** naḳşdan daḥı müvecceh
Velī her nesnesi aña müşebbeh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 11). [bayaġı,]*

baydak: *Piyon.*

1. Beñi **baydaḳları** sürmeẕdin öñ at
Felek saṭrancınuñ şāhın ḳılur māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 103). [baydaḳları, -lar, -ı]*

Bāyezīd: *Cemâlî, 15. asrın büyük şairi Şeyhî'nin kız kardeşinin oğludur, asıl adı Bâyezîd'dir.*

1. Aña ḫāk olmasaydı bād olaydı
Çi-ger bu **Bāyezīd** ol şāha ḳuldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 74). [bāyezīd,]*

bayġuş: *Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı.*

1. Gicesi ḳarġanuñ **bayġuşa** gündür
Eşegüñ ölümi ite düğündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 71). [bayġuşa, -a]*

bayġuş: *Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşlarının genel adı (Şîrîn).*

1. Ḳo ol vādī aña zindān yaraşur
   Ki **bayġuşuñ** yiri vīrān yaraşur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 64). [bayġuşuñ, -uñ]*

bayıl-: *Baygın duruma gelmek, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.*

1. Şarāb-ı şāfiyem gören **bayılmaz**
   Velī yıllar ile içen ayılmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 75). [bayılmaz, -maz]*

baykuş-layın: *Baykuş gibi.*

1. Benem **bayḳuş-layın** vīrān içinde
   Demür bigi bu taş zindān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 53). [bayḳuş-layın,]*

bāz: *Gerisin geriye; tekrar, yeniden.[2]*

1. Ne sūsen bitdi āzād u ser-efrāz
   Ki mātem ḥılʿatin geydürmedi **bāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 118). [bāz,]*

bāz: *Doğan denen yırtıcı kuş, şahbaz. [2]*

1. Ḳapupdur ördegüñi ʿışḳ **bāzı**
   Degül bāzīçe şāhum ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 15). [bāzı, -ı]*

bāz-ı eşheb: *Kır renkli kanatları olan bir çeşit yırtıcı kuş.*

1. Ḳılsañ ʿādū şikārın per döke **bāz-ı eşheb**
   Gelseñ vereʿ sözine pend ala İbn-i Edhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 37). [bāz-ı eşheb, -]*

bāz-ı havāyī: *Arzu kuşu.*

1. Anı ṣayd itdi bir **bāz-ı havāyī**
   Zihī şeh-bāz kim avlar hümāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 73, Mısra 3). [bāz-ı havāyī, -]*

bāz-ı şikārī: *Avcı doğan kuşu (Husrev-i Perviz).*

1. Ḥalālī rızḳ id iy **bāz-ı şikārī**
   N'iderler kerkes-i murdar-ḫᵛārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 65). [bāz-ı şikārī, -]*

bāz gel-: *Geri gelmek, dönüp gelmek. [2][Deyim]*

1. Ḳalur ol ḥasret ile zār ü nā-sāz
   Ḳılur pervāz bir müddet **gelür bāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 110). [bāz gelür, -ür]*

bāzār-ı ʿālem germ ol-: *Alışveriş artmak II samimi olmak. [Deyim]*

1. Meh ile Müşterī olmışdı hem-dem
   Anuñçün **germ idi bāzār-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 4). [bāzār-ı ʿālem germ idi, -]*

bāzār-ı dīdār: *Sevgilinin güzel yüzünün pazarı, güzellik pazarı.*

1. Çü naḳd oldı saña **bāzār-ı dīdār**
   ʿAceb mi cāndan olursañ ḫarīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 5). [bāzār-ı dīdār, -]*

bāzār-ı ṣanem: *Put pazarı.*

1. Halīl er āẕeri ḳıldıysa āzār
   Bu **bāzār-ı ṣanemden** oldı bīzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 134). [bāzār-ı ṣanemden, -den]*

bāzār eyle-: *Pazarlık etmek. [Deyim]*

1. Zülfi havāsı gayrine **bāzār** ki **eyledüm**
   Ger südi maḥż ise ḳamu sevdā-yı ḫāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 3). [bāzār eyledüm, -dü, -m]*

bāzār germ ol-: *Pazarın hareketlenmesi, müşterinin çok olması, alışverişin artması anlamında Farsa deyim. Zorlu, sert, kızışık bir durum almak, şiddetlenmek, artmak. [5] [Deyim]*

1. Seḥerden **germ olup bāzārı** ḫarbüñ
   İrişdi müşterīye ṣavtı ḍarbuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 111). [bāzārı germ olup, -up]*

bāzār it-: *Alış veriş yapmak II karşılıklı olarak duygularını açık etmek. [Deyim]*

1. Çi-ger söylenmez idi ṣevḳ-i dīdār
   Velī gamzeyle **iderlerdi bāzār** *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 65, Mısra 20). [bāzār iderlerdi, -er, -ler, -di]

bāzār serd ol-: *Pazar soğuk olmak II işler bozulmak, durum kötüleşmek. [Deyim]*

1. Eger nefsüm havāsına olam yār
   Bilürem **serd olısardur** bu **bāzār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 16). [bāzār serd olısardur, -ısar, -dur]*

bāzār tīz ol-: *Pazarın hareketlenmesi, müşterinin çok olması, alışverişin artması anlamında Farsa deyim. Sözü edilen konuda işlerin iyi gittiğini, bahtın açık olduğunu ifade eder. Beyitte şansı açık olmak, talihli olmak anlamında kullanılmıştır. [Deyim]*

1. Gel iy devletde **bāzārı olan tīz**
   Kesād ehlinden igen itme perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 63). [bāzārı tīz olan, -an]*

bāzārını tīz kıl-: *Alışverişi kızıştırmak II aşkını alevlendirmek. [Deyim]*

1. Çü **bāzārını ḳıldum** Zührenüñ **tīz**
   Pes itdüm müşterī kim aldı Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 107). [bāzārını tīz ḳıldum, -du, -m]*

bāzāruñdan bīzār ol-: *Yaptığı, yaşadığı şeylerden bıkıp usanmak. II âşık olma işinden bezmek. [Deyim]*

1. Bu **bāzārumdan oldum** bāri **bīzār**
   Ḳasem dirseñ be-Dādār ü be-dīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 77). [bāzārumdan bīzār oldum, -du, -m]*

bāzārunı kāsid kıl-: *Pazarını kesat hâle getirmek II işini bozmak, kötü duruma sokmak. [Deyim]*

1. Girü luṭf ile ol ferzāne ḳāṣid
   Eyitdi kılma bāzārumı kāsid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 74). [bāzārumı kāsid kılma, -ma]*

baʿżı: *Bazı, kimi.[2]*

1. Bu ḳızlardan hem almış **baʿżı** rāzı
   Ki ol nāz ehliñün neydi niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 41). [baʿżı,]*

baʿżı: *Birtakım, kimi.[4]*

1. Ḳatup şükr içine **baʿżı** şikâyet
   Didi Şîrîne ki iy şūride ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 3). [baʿżı,]*

baʿżı: *Bazı kişi.*

1. Ana **baʿżılar** eydür rūh-ı aʿẓam
   Melek dir kimi kerrūbī mükerrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 21). [baʿżılar, -lar]*

bāzī: *Dönüp dolaşan, hareket eden (kimse veya şey).*

1. Bu ḳuyruḳla cihān rūbāhı **bāzī**
   Nice biñ gürg ü şīre virdi **bāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 27). [bāzī,]*

bāzī: *Oyun, eğlence.*

1. Ki ger daʿvā iderse ʿışḳ-bāzī
   Eyit dek tur ki degül ʿışḳ **bāzi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 176). [bāzi,]*

bāzī it-: *Oynamak, eğlenmek.*

1. Şehā māh ile **bāzī itmek** olmaz
   Güneşe türk-tāzī yitmek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 21). [bāzī itmek, -mek]*

bāzī kıl-: *Oyun yapmak.*

1. Çıḳardı perdeden biñ perde-bāzı
   Ki **ḳılur** her biri çenberde **bāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 4). [bāzī ḳılur, -ur]*

bāzī vir-: *Oyun oynamak II hile yapmak, kandırmak. [Deyim]*

1. Bu ḳuyruḳla cihān rūbāhı bāzī
   Nice biñ gürg ü şīre **virdi bāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 28). [bāzī virdi, -di]*

bāzīçe: *Oyun, aldatmaca.*

1. Bilürüz sizde bu **bāzīçe** çoḳdur
Füsūn ü ḥīleñüzüñ ḥaddi yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 27). [bāzīçe,]*

bāzīçe: *Oyun, aldatmaca II avutma, oyalama.*

1. Niçe **bāzīçe** ile söylenen fāl
Gelür toġru çü aḫter ola ḫōş-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 45). [bāzīçe,]*

bāzīçe: *Oyun, eğlence.*

1. Ḳapupdur ördegüñi ʿışḳ bāzı
Degül **bāzīçe** şāhum ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 16). [bāzīçe,]*

bāzīçeden: *Oyun oynama amaçlı.*

1. Yire hezl ile mi uruldı bünyād
Cihān **bāzīçeden** mi oldı ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 24). [bāzīçeden,]*

baʿżısi: *Birtakımı, kimisi.*

1. Ki ideler birḳaçıyla ṣulḥa āġāz
Düzeler **baʿżısiyle** ceng içün sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 62). [baʿżısiyle, -yle]*

bāzū: *Omuzla dirsek arasında bulunan ve gerildiği zaman belirgin şekilde görülen şişkince kas kitlesi.*

1. Yüce kaddüñe devlet tonıdur çüst
Ḳavī **bāzūña** gerdūn yayıdur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 8). [bāzūña, -ñ, -a]*

bāzū: *Güçlü, kuvvetli kimse.*

1. Nice mārı zümürrüd kūr ider dir
Nice **bāzūyı** zer bī-zūr ider dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 72). [bāzūyı, -y, -ı]*

bāzūña kuvvet: *"Allah eline ve pazuna güç versin" anlamına gelen söz.*

1. Helāk itdüñ beni **bāzūña ḳuvvet**
ʿAfake'l-lāh zihī luṭf u mürüvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 17). [bāzūña ḳuvvet, -]*

bebr: *Kaplan türünden üzeri çizgili yırtıcı hayvan. [3]*

1. Düne gün ṣayd içinde germ idüm key
Peleng ü şīr ü **bebr** itdümdi der-pey *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 30). [bebr,]*

becid: *Çabuk, acele, derhal.[3]*

1. **Becid** bir nice atlular yayalar
Yayılup taġ u taşı arayalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 83). [becid,]*

becid ol-: *Çabuk davranmak, acele etmek.*

1. **Becid ol** gözlemek gözi ḳarardur
Ḳısaldur ʿömri vü beñzi ṣarardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 67). [becid ol, -]*

becid tut-: *Çabuk davranmak, acele etmek. [2][Deyim]*

1. Ne deñlü dir iseñ ḫarc iderüz māl
Uṣañ olma **becid tut** itme iḫmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 94). [becid tut, -]*

bedahşān: *Bugün bir kısmı Afganistan, bir kısmı da Rusya sınırları içinde yer alan yukarı Sind ve Horasan bölgesinde, Kâbil ile Yarkent arasında dağlık bir memlekettir. Çok eski zamanlardan beri burada "bedahş" denilen yakut madeni çıkarılır. Edebiyatta daima, kırmızı bir cins yakut olan "la'l" ile birlikte anılır. [2]*

1. Ruḫı ʿaksinden ol ḫūrşīd-i raḫşān
Taşı laʿl eyledi taġı **Bedaḫşān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 42). [bedaḫşān,]*

bed-baḫt: *Kötü bahtlı, talihsiz.*

1. Atañ baḫtına buldı tāc ile taḫt
Götürmedi çü bī-aṣl idi **bed-baḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 218). [bed-baḫt,]*

bed-mihr: *Sevgisiz, merhametsiz (sevgili).*

1. Ki Şīrīn eydür iy **bed-mihr** ü pür-kīn
Ḳanı ol ṣōḥbet-i ḫōş ʿayş-i şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 209). [bed-mihr,]*

bedeḫşān: *Bugün bir kısmı Afganistan bir kısmı da Rusya sınırları içerisinde kalan ve yakut madenleri ile anılan yer. Edebiyatta la'l ve yakut ile birlikte kullanılır.*

1. Lebüm çün göstere yāḳūta raḫşān
Isıra barmaġın laʿli **Bedeḫşān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 74). [bedeḫşān,]*

bedel bul-: *Karşılık bulmak; emsali, benzeri olmak. [Deyim]*

1. **Bulısarsın bedel** zırnīḫden zer
Bu dört acı yirine dört gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 37). [bedel bulısarsın, -ısar, -sın]*

beden: *Vücut, gövde, ten.[5]*

1. **Beden** ger süst olursa cān saġ olsun
Cihān ṣayru ise sulṭān saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 209). [beden,]*

bed-gümān: *Şüpheci.*

1. Ḥaḳīḳat bī-ṣebāt u **bed-gümānsın**
Budur gerçek ki yoluñda yalansın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 15). [bed-gümānsın, -sın]*

bed-hūylık: *Huysuzluk, kötü huy sahibi olma durumu.*

1. Bunuñla eyledi **bed-ḫūylıḳdan**
Seni añmadı bir dilcūylıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 61). [bed-ḫūylıḳdan, -dan, -]*

bediʿ ol-: *Beğenilmek, uygun ve yerinde olmak.[2]*

1. Benüm ḫod ḥikmetüm sıġmaz lisāna
Bedīʿ ola getürürseñ beyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 30). [bedīʿ ola, -a]*

bediʿ ol-: *Uzak olmak.*

1. **Bediʿ olmaya** bu luṭf ü keremden
Müşerref eylesen bir dem ḳademden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 153). [bediʿ olmaya, -ma, -y, -a]*

bedīdār kıl-: *Göstermek, herhangi bir durumun görülmesini sağlamak.*

1. Daḫı bilmedügin kim çerḫ-i devvār
Ne gizlüler **ḳılısardur bedīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 10). [bedīdār ḳılısardur, -ısar, -dur]*

bedīhī: *İrticalen, birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi, doğaçlama olarak.[2]*

1. Ne ḥikmetler ki var şehrī vü dihī
Ḳamuya kesb ise size **bedīhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 36). [bedīhī,]*

bedīʿ-üş-şekl: *Daha önce eşi ve benzeri görülmemiş bir şekilde (olan).[Arapça tamlama]*

1. Çü gördüñ bir **bedīʿ-üş-şekl** mevcūd
Geç andan ki ola mübdiʿ saña maʿbūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 87). [bedīʿ-üş-şekl,]*

bed-kīş: *Kötü dinli, çirkin mezhepli, acımasız kimse.*

1. Çıḳardı yayı ḳurbandan bu **bed-kīş**
Bir oḳ ḳodı kirişte aġulu nīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 11). [bed-kīş,]*

bed-mest: *Kendini bilmeyecek derecede sarhoş.*

1. Benem ser-mest ü zülf-i yāra ḫem-dest
Nicesi olmayam bī-şerm ü **bed-mest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 32). [bed-mest,]*

bed-mihr: *Sevgisiz, merhametsiz.*

1. Ḳara göñül bigi ḳarañu vü serd
Yavuz yoldaş-layın **bed-mihr** ü pür-gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 6). [bed-mihr,]*

bed-mihr: *Sevgisiz, merhametsiz (sevgili).*

1. Ki Şīrīn eydür iy **bed-mihr** ü pür-kīn
Ḳanı ol ṣōḥbet-i ḫōş ʿayş-i şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 209). [bed-mihr,]*

bed-mihr: *Sevgisiz, merhametsiz (Husrev-i Perviz).*

1. Tüvān olmadı ol **bed-mihr** bī-dād
Ki bir ḳuru selām ile ḳıla yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 89). [bed-mihr,]*

bed-nām: *Kötü şöhretli, adı çıkmış (Şîrîn).*

1. Beni şeydā ḳılup sen şād-kām ol
   Var ol **bed-nām** ile bī-neng ü nām ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 62). [bed-nām,]*

bed-nām it-: *Adını kötüye çıkarmak. [Deyim]*

1. Ol öykeyle buyurdı Hürmüz-i ḫām
   Ki il içre **ideler** Behrāmı **bed-nām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 2). [bed-nām ideler, -e, -ler]*

bed-nām ol-: *Kötü şöhret sahibi olmak, adı kötüye çıkmak, dile düşmek. [4][Deyim]*

1. Velī bildüñ ki düşmen kām olupdur
   Benümçün ʿāleme **bed-nām olupdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 18). [bed-nām olupdur, -updur]*

bed-nāmlık: *Kötü şöhret sahibi olma durumu.*

1. Taḥammül ʿışḳ içinde ḫāmlıḳdur
   Tefāḫur ʿāşıḳa **bed-nāmlıkdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 18). [bed-nāmlıkdur, -dur]*

bedr: *Ayın on dördü, dolunay.[6]*

1. Cemālinden güneş düşmiş zevāle
   Kemāli **bedri** döndürmiş hilāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 90). [bedri, -i]*

bedr: *Ayın on dördü, dolunay II güzel, parlak yüz.*

1. Hilālī ḳaşlaruñı aç girihden
   Şuʿaʿın **bedrüñüñ** ḳurtar zirihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 86). [bedrüñüñ, -üñ, -üñ]*

bedr-i kāmil: *Dolunay.[2]*

1. Ḳılur āfāḳa cilve **bedr-i kāmil**
   Çü devridür olur ʿālemde ʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 19). [bedr-i kāmil, -]*

bedr-i kāmil: *Dolunay (Sultan II. Murad).*

1. Şehüñ ẕikriyle ḫatm oldı serāser
   Tamām ol vaḳt olur ki ol **bedr-i kāmil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 77). [bedr-i kāmil, -]*

bedr-i pür-nūr: *Nur dolu, parlak dolunay.*

1. Cemāline diyeydüm **bedr-i pür-nūr**
   Ne ay gün yüzini ol nūr ile yur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 209). [bedr-i pür-nūr, -]*

bedr ol-: *Ay dolunay hâline gelmek. [2]*

1. Hilāl artar olınca bedr-i kāmil
   Çü **bedr ola** olur noḳṣāna māʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 46). [bedr ola, -a]*

bedre: *Oğlak derisinden yapılmış, içi altın dolu para kesesi.*

1. Virürlerdi revān bir **bedre** altun
   Ki biñ miṣḳāl olurdı olsa mevzūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 17). [bedre,]*

beg: *Bey, buyruğu yürüyen, devlet yönetiminde sözü geçen kimse.[7]*

1. Medāyin **begleri** cemʿ oldı için
   Arayup birbirünüñ ṭaşın için *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 1). [begleri, -ler, -i]*

beg: *İleri gelen kimse, baş kişi, efendi, topluluğun başındaki kimse.*

1. Zihī heybet ki daḫı açmadın yüz
   Tümen **beg** ḫaşmı yüz döndürdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 6). [beg,]*

be-ġāyet: *Son derece, pek çok, fazlasıyla.*

1. Velī ḳorḫarven ol oddan **be-ġāyet**
   Ki ide Gülgūn u Şīrīne sirāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 121). [be-ġāyet,]*

begen-: *Beğenmek, hoşuna gitmek.[6]*

1. **Begendi** cān ile ol şīveyi şāh
   Ki ʿiffet dōst olur cān āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 29). [begendi, -di]*

begen-: *İyi veya güzel bulmak.*

1. **Begenmezken** teni aṭlas ḳumaşı
Döşendi toprağı yasdandı taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 3). [begenmezken, -mez, -ken]*

begen-: *İyi veya güzel bulmak; onaylamak, kabul etmek, tasvip etmek. [2]*

1. **Begendi** ol maḳāmı bu iki şāh
Buyurdılar tutuldı ḫayme ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 21). [begendi, -di]*

begenme-: *Beğenmemek, küçümsemek, hor görmek.*

1. **Begenmezken** cihān-ı ẕū-fünūnı
Nice bir ʿavretüñ olam zebūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 37). [begenmezken, -z, -ken]*

beglik: *Beylik, efendilik.*

1. Havāyī kimse sulṭānlıḳ başarmaz
Ne **beglik** belki çōbānlıḳ başarmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 38). [beglik,]*

beglik didügüñ dād u dihişdür: *"Beylik denilen şey adil ve cömert olmaktan ibarettir" anlamında bir hükümdarın temel niteliklerini ifade eden söz grubu.*

1. ʿAcem ser-verleri ne ḫōş dimişdür
Ki **beglik didügüñ dād u dihişdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 42). [beglik didügüñ dād u dihişdür, -]*

behā: *Güzellik, zarafet.*

1. Şekerden taduruñ ẕevḳ ü ṣafāyı
Ki göre ḳandadur ḫüsn ü **behāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 64). [behāyı, -y, -ı]*

behā: *Paha, değer, kıymet.[2]*

1. Ayaġuñ tozına dirseñ **behā** ne
Alam bir ẕerresin iki cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 25). [behā,]*

behā say-: *Değer vermek, önemli saymak. [Deyim]*

1. **Behā** çün **saymaduñ** ki eyleyesin yād
Ḳaravaşuñ isem daḫı ḳıl āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 199). [behā saymaduñ, -ma, -du, -ñ]*

be-ḥaḳḳ-ı daver-i dānā-yı esrār: *Sırları bilen hükümdarın hakkı için.*

1. Be-ḥaḳḳ-ı Daver-i dānā-yı esrār
Ki virdüm saña rāzı saḳla zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 155). [be-ḥaḳḳ-ı daver-i dānā-yı esrār, -]*

behāne: *Bahane. Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep. [2]*

1. Ḥaḳīkāt bilürem ki ol nev-cüvāna
Murād özüñdür ayruġı **behāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 52). [behāne,]*

behāne eyle-: *Herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek. [2] [Deyim]*

1. Ava çıḳar bigi **eyle behāne**
Binüp Şebdīzüñe olġıl revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 333). [behāne eyle, -]*

behāne iste-: *Bir işi yapmak veya yapmamak için sözde sebep göstermek. [Deyim]*

1. Çü Ḫusrev gördi ki āşūb-ı zamāne
Helāk-i cānına ister behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 72). [behāne ister, -r]*

behāne it-: *Herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek. [2][Deyim]*

1. Girü ol nāṭıḳ-ı ġaybī dir iy ḫām
Behāne itme taʿallüldür bu evhām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 102). [behāne itme, -me]*

behāne it: *Bir işi yapmak veya yapmamak için sözde sebep göstermek.*

1. Ol atı ṣaḳladuḳ şāh-ı cihāna
Aña virmedük ü **itdük behāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 38). [behāne itdük, -dü, -k]*

behāne ol-: *Vesile olmak, sebep olmak. [2] [Deyim]*

1. Cihān ḳavmine ol şīr ü şeker-rīz
Behāne olsun hemān Şīrīn ü Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 22). [behāne olsun, -sun]*

behāsuz: *Değersiz, önemsiz.*

1. **Behāsuz** bulduġın atma yabāna
   Dil ü cān naḳdini satma cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 69). [behāsuz,]*

behāyim: *Dört ayaklı hayvanlar. [3]*

1. Anuñçündür **behāyim** nākes ü ḫes
   Ki ḫurd ü ḫ˅āb olupdur himmeti bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 39). [behāyim,]*

be-her ḥāl: *Her durumda, mutlaka. [3]*

1. Diledi Ḫusrev ide cenge niyyet
   Be-her ḥāl eyleye cehd ü ḥamiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 42). [be-her ḥāl, -]*

behişt: *Allah'ın mümin, sadık kullarına vaat ettiği içinde ebedi kalınacak olan mekan, cennet. [16]*

1. Çi-ger buġdaydan irdi ādeme vay
   Behişti eyleye mi bunca buġday *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 108). [behişti, -i]*

behişt-i cāvidān: *Ebedi, sonsuz cennet.[2]*

1. Ḳaḳınç odıyla kim yaḳmazsa cānı
   Bulan oldur **behişt-i cāvidānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 54). [behişt-i cāvidān, -]*

behiştī: *Cennete ait.*

1. **Behiştī** meyveler ḫāżır irişmiş
   Budaḳlar birbirine el virişmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 27). [behiştī,]*

Behrām: *Behram Çûbin. İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeridir. Buzat bir aralık saltanat arzusuna düşerek velinimetini tahtından indirip oğlu Hüsrev'i, Pervizî'nin yerine geçirmişse de 579 tarihinden biraz sonra Hüsrev'e de emniyeti kalmamış, İran tahtına kendi oturmuştur. Fakat Hüsrev, üçsene sonra iltica eylediği Şark İmparatoru ve kayınpederi Moris'in yardımıyla yine Medayin'e gelmiş ve harp neticeinde tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Behram Çubin Türkistan tarafında kaçmıştır. [35]*

1. Yüzün döndürdi çü **Behrāma** baḫtı
   Bıraḫdı Ḫusreve tācı vü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 83). [behrāma, -a]*

Behrām: *Behram-ı Çûbin. II Merih, Mars (Doğu mitolojisinde feleğin celladı olarak bilinir ve minyatürlerde bir elinde kılıç diğer elinde kesik baş tutan delikanlı olarak tasvir edilir. Yeryüzünde savaşların çıkmasında da bu gezegenin etkili olduğuna inanılmıştır). [2]*

1. Ger ol Çōbīn ise Cemşīdsin sen
   Ve eger **Behrām** ise ḫūrşīdsin sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 214). [behrām,]*

Behrām: *Merih, Mirrih, Mars yıldızı, beşinci feleğin yıldızıdır. Yunanlılarda savaş tanrısı Ares, Romalılarda Mars olarak bilinen bu yıldız İran'da Behram olarak bilinir ve adının manası uzun ok demektir.*

1. Bişinci gökde ārām itdi **Behrām**
   Ḫameldür Aḳreb ile emrine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 13). [behrām,]*

Behrām-ı cihān-gīr: *Cihanı ele geçiren Behram. Burada İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeri olan Behram-ı Çubin kastedilmektedir.*

1. Girişmiş cenge **Behrām-ı cihān-gīr**
   Ṣanasın ṣīr-i ġarrān buldı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 87). [behrām-ı cihān-gīr, -]*

Behrām-ı çobīn: *Behram Çûbin. İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeridir. Buzat bir aralıksaltanat arzusuna düşerek velinimetini tahtından indirip oğlu Hüsrev'i, Pervizî'nin yerine geçirmişse de 579 tarihinden biraz sonra Hüsrev'e de emniyeti kalmamış, İran tahtına kendi oturmuştur. Fakat Hüsrev, üçsene sonra iltica eylediği Şark İmparatoru ve kayınpederi Moris'in yardımıyla yine Medayin'e gelmiş ve harp neticeinde tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Behram Çubin Türkistan tarafında kaçmıştır.[9]*

1. Ḳavi-rāy ü ḳāvī-dil līk ḫod-bin
   Uzun lāġar adı **Behrām-ı Çobīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 4). [behrām-ı çobīn, -]*

Behrām-ı çopīn: *Behram Çûbin. İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeridir. Buzat bir aralıksaltanat arzusuna düşerek velinimetini tahtından indirip oğlu Hüsrev'i, Pervizî'nin yerine geçirmişse de 579 tarihinden biraz sonra Hüsrev'e de emniyeti kalmamış, İran tahtına kendi oturmuştur. Fakat Hüsrev, üçsene sonra iltica eylediği Şark İmparatoru ve kayınpederi Moris'in yardımıyla yine Medayin'e gelmiş*

ve harp neticeinde tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Behram Çubin Türkistan tarafında kaçmıştır.

1. Yasadı leşkerin **Behrām-ı Çopīn**
   Müretteb ṭona girdi Rüstem-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 9). [behrām-ı çopīn, -]*

Behrām-ı gūr: *Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan padişah.*

1. Belī **Behrām-ı gūr** olsa dem-i zūr
   ḳılur ṣayd anı āḫirde kemīn gūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 91). [behrām-ı gūr, -]*

Behrām-ı ḳavī-rāy: *İyice düşünüp plan yapan Behrâm, Behrâm-ı Çobin. .*

1. İşidür çünki **Behrām-ı ḳavī-rāy**
   Ki Pervīz oldı milke ḥükm-fermāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 9). [behrām-ı ḳavī-rāy, -]*

Behrām-ı ẓālim: *Zulmeden Behrâm, Behrâm-ı Çobin.*

1. Bilürsin āḫiri iy her ḥāle ʿālim
   Ki baña ẓulm ider **Behrām-ı ẓālim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 30). [behrām-ı ẓālim, -]*

Behrāmīler: *Behram-ı Çobin'in askerleri, onun tarafını tutanlar.[2]*

1. Ḳılıcından olur **Behrāmīler** güm
   Nite-kim tīġ-i ḫūrşīd irse encüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 57). [behrāmīler,]*

behre: *Pay, hisse; kısmet, nasip.[4]*

1. Bulardan olmasa mevcūd **behre**
   Ne deñlü aça ol maḳṣūd çehre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 73). [behre,]*

behre-i behrām-ı çōbīn: *Behram-ı Çobin'in kısmeti.*

1. Çü sebz itdi bize Ḥaḳ baḫt çōbin
   Ḳurıdı **behre-i Behrām-ı Çōbīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 68). [behre-i behrām-ı çōbīn, -]*

behre bul-: *Hisse almak, nasiplenmek. [2] [Deyim]*

1. ʿAcem mülkinde **behre bulmayup** ol
   İrürdi şāh-ı Çīn taḫtına dek yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 85). [behre bulmayup, -ma, -y, -up]*

behresi hāk ol-: *Nasibi toprak olmak. Payına toprak düşmek II ölmek. [Deyim]*

1. Şular kim dir idi Ḳārūñ-ı dehrem
   Çaġırur yirden uş **ḫāk oldı behrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 56). [behresi ḫāk oldı, -dı]*

behresi ol-: *Hisse, pay almak. Nasiplenmek. [Deyim]*

1. Nebāta uġradum **olmadı behrem**
   Revādur zehr ile çāk olsa zehrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 227). [behrem olmadı, -ma, -dı]*

be-hudā: *Allah'a.*

1. Mestem **be-Ḫudā** ki bī-ḫod eyle
   Ṣunma anı degme ḫod-pereste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 45). [be-ḫudā,]*

bekā: *Ahiret âlemi.*

1. **Beḳāya** ilticek dār-ı fenādan
   Münevver ḳıl gözümüzi liḳādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 37). [beḳāya, -y, -a]*

bekā: *Ölmezlik, ölümsüzlük, ebediyet, ebedîlik, bâkîlik. [2]*

1. Çü ṭoprakdur yir üzre ten bināsı
   Beḳā bilürseñ irmişdür fenāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 20). [beḳā,]*

bekā: *Kalıcı, devamlı, sürekli.*

1. **Beḳā** ayuñdur eksildiyse ılduz
   Yile varur çirāġ irişse gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 117). [beḳā,]*

bekā: *Ebedîlik, devamlılık.*

1. Baḳup görmedi ʿaḳlınuñ **beḳāsın**
Çeküp çāk itdi ṣabrınuñ yaḳasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 11). [beḳāsın, -s, -ı, -n]*

bekā: *Ebedilik, kalıcılık, sonsuzluk.*

1. Giç olur laʿl anuñçündür **beḳāsı**
İledür lāle-i tīzüñ fenāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 27). [beḳāsı, -sı]*
2. Şunuñ kim olmadı olmaz **beḳāsı**
Aña ʿāḳil olan nice baḳası *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 101). [beḳāsı, -sı]*

bekā-yı milk: *Ülkenin (varlığının) devamlılığı.*

1. **Beḳā-yı milk** ʿadl ü ʿilm iledür
Vefā-yı ʿilm ʿaḳl ü ḥilm iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 23). [beḳā-yı milk, -]*

bekā ṭamı: *Sonsuzluk evi II âhiret hayatı, öbür dünya.* *[İsim tamlaması]*

1. Bu fānī evden ırdı raḫtını ol
Beḳā ṭamında urdı taḫtını ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 68). [beḳā ṭamında, -n, -da]*

bekle-: *Bekçilik etmek, yanında bulunup gözlemek, korumak, muhâfaza etmek.*

1. Meġer kim **beklemek** içün tapusın
Ḳılurlar pür-meşāʿil şeh ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 3). [beklemek, -mek]*

bekle-: *Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak.*

1. Didi ḳullara deprenmeñ birüñüz
Ṭavara yim virüñ **bekleñ** yirüñüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 108). [bekleñ, -ñ]*

bekle-: *(Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek; istemek, ummak, ümit etmek.*

1. Çü dimedi Niẓāmī bu kelāmı
Dime sen daḫı **beklerseñ** nizāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 32). [beklerseñ, -r, -se, -ñ]*

bekle-: *Süre tanımak, acele etmemek.*

1. Ki yaʿnī **bekledükçe** ṣubḥ u şāmı
Bula dehr iʿtidāl ile niẓāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 69). [bekledükçe, -dükçe]*

bel: *Belki.*

1. Degül maḳṣūdumuz tārīḫ-i Pervīz
Bel añun ʿışḳıdur ẕevḳ ü ṣafā-riz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 84). [bel,]*

bel: *Aslında, daha da ötesi.*

1. Niçe pihsūz **bel** ḳandīl-i rūşen
Yanar dāim ne meftūl ü ne rūġan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 3). [bel,]*

bel hum aḍall: *Hayvanlardan daha aşağıda olanlar. Araf suresi 179. ayette geçen bir ifadedir. Ayet şöyledir: "Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.". [Ayet]*

1. Şu bāba ehl kim bunı maḥal dir
Olur ḥayvān bigi **bel hum aḍall** dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 190). [bel hum aḍall, -]*

belā: *Felaket, musibet; başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey; içinden çıkılması güç, sakıncalı durum [12]*

1. Ki Ḥaḳ defʿ ide yine Ḥaḳ ḳażāsın
Ṣava Şīrīnden ü bizden **belāsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 124). [belāsın, -sın]*
2. Eyü ṣabriyçün Eyyübüñ **belāya**
Rıżā virdügi içün ibtilāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 175). [belāya, -y, -a]*

belā: *İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, dert, keder. [8]*

1. Ġam ile şehlıġuñ yoḳdur şafāsı
Belī var ne ḳadar dirseñ **belāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 64). [belāsı, -sı]*

belā: *Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey; içinden çıkılması güç, sakıncalı durum II aşk, şiddetli arzu.*

1. Velī servüñ yücedür cānā ḥācet
   Belā ḳaddüñ yiter bālā ne ḥācet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 14). [belā,]*

belā: *Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey; içinden çıkılması güç, sakıncalı durum (Âşıkların sevgili uğrunda çektikleri ve çekmekten büyük lezzet aldıkları sıkıntı, keder).*

1. Bilüp ne çekdügin bülbül **belādan**
   Gülüñ ḳan derlemiş benzi ḥayādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 57). [belādan, -dan]*

belā: *Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey; içinden çıkılması güç, sakıncalı durum (Kınanma, ayıplanma).*

1. Selāmet ehline eydüñ melāmet eylemesün
   Ki ben **belā** günini cāndan iḫtiyār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 12). [belā,]*

belā: *Eziyet, sıkıntı, zorluk.*

1. Nigārā ḥadden aşurma cefāyı
   Belālarla ḳınama mübtelāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 30). [belālarla, -lar, -la]*

belā-yı cāvidāne: *Sonsuz, sürekli bela.*

1. Fiġān eyleyüp eydür iy zamāne
   Bu dün mi yā **belā-yı cāvidāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 36). [belā-yı cāvidāne, -]*

belā-yı devr: *Devrin, zamanın belası.*

1. Melāl ü cevr gerdinüñ cilāsı
   Belā-yı devr derdinüñ devāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 32). [belā-yı devr, -]*

bela-yı furkat: *Ayrılık belası.*

1. Vaṣlı balı tatlusı eyle itmiş idi bī-ḫaber
   Kim ne acıymış **bela-yı furḳaṭını** bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 14). [bela-yı furḳaṭını, -ı, -nı]*

belā damı: *Bela tuzağı. [İsim tamlaması]*

1. Müselsel zülfi boynuma salaldan bend-i sevdāyı
   Belā dāmında ser-gerdān benem rüsvā vü şeydāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 2). [belā dāmında, -ı, -n, -da]*

belāġat: *Etkili, güzel ve yerinde söz söyleme.[2]*

1. Feṣāḥetde urur Saḥbāna ṭaʿnı
   Belāġatde ögredür Ḥassāna maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 56). [belāġatde, -de]*

belā-keş: *Bela çeken, belaya katlanan, sıkıntı çeken.*

1. Yiter ur bu **belā-keş** cāna āteş
   Ki köyünmişi yandurmak degül ḫōş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 237). [belā-keş,]*

belālu: *Dertli, musibeti eksik olmayan, zavallı; âşık. [3]*

1. Senüñçün bu ḳamu renc ü ʿanālar
   Belālu cānuma cevr ü cefālar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 36). [belālu,]*

belāya düş-: *Çok kötü bir durumla, beklenmeyen bir bela ile karşılaşmak. [Deyim]*

1. Ne baġlarsın göñül bir bī-vefāya
   Ki **düşdüñ** andan ötrü biñ **belāya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 50). [belāya düşdüñ, -dü, -ñ]*

belek: *Hediye, armağan. [2]*

1. Pes andan eylediler şāha iʿlām
   Belekler kim viribimişdi Behrām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 30). [belekler, -ler]*

Belḫ: *Afganistan'ın kuzeyinde yer alan eski bir yerleşim yeridir. [2]*

1. Yirine yitdi çün her resm ü āyīn
   Revān oldı vü tutdı **Belḫ** yolın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 60). [belḫ,]*

belhüm aḍall: *Hayvanlardan daha aşağıda olanlar. Araf suresi 179. ayette geçen bir ifadedir. Ayet şöyledir: "Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.". [Ayet]*

1. Behāyimden olur bī-himmet ü kem
   Anuñ **belhüm aḍall** dur ḫılʿati hem *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 54). [belhüm aḍalldur, -dur]

belī: *Elbette, evet, belli, malum.[21]*

1. **Belī** her gizlü gencüñ mārı vardur
   Ne yirde gül biterse ḫārı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 119). [belī,]*

belī: *Evet, doğrusu.*

1. **Belī** mehʿışḳına gizlerdi şeb-renk
   Güher sevgüsine saḳlar idi senk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 55). [belī,]*

belinle-: *Korku ile birden sıçramak, irkilmek. [2]*

1. **Belinledi** yuḫudan gördi Şebdīz
   Ḳulaḳların tuvurduraḳ baḳar tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 45). [belinledi, -di]*

beliñlet-: *Korkmasına yol açmak, korkutmak.*

1. **Beliñledür** yüzüm gördükde dīvi
   Perīye naʿram itdürür ġırīvi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 35). [beliñledür, -ür]*

belki: *Bir ihtimal, olur ki, muhtemel.[2]*

1. Yir ü gök **belki** baksañ cümle ḫalḳa
   Aña nisbet ola ṣaḥrāda ḫalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 15). [belki,]*

belki: *Hatta, bile. [5]*

1. Medāyin mülki **belki** İrān tamāmı
   Bir ay ṣāḍīlıġ itdi ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 65). [belki,]*

belki: *Olabilir ki, muhtemel olarak.*

1. Biraz gün ki eyledi ārām ü ṣabrı
   Degül kim iḫtiyārī **belki** cebrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 38). [belki,]*

Belḳīs: *Belkıs. Saba Melikesi Belkıs, günümüz Habeşistan (Etiyopya) veya Yemen'inin olduğu topraklarda hüküm sürdüğü farz edilen, tarih öncesi Saba Krallığı'nın hükümdarıdır. Önceleri puta tapan Belkıs, Hz. Süleyman ile görüşmesinin ardından Hak dini ve Hz. Süleyman'ın zevceliğini kabul etti. [3]*

1. Yā-hūd oldı Çalapdan yile fermān
   Yilüp irürdi **Belḳīse** Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 138). [belḳīse, -e]*

Belkīs: *Belkıs. Saba Melikesi Belkıs, günümüz Habeşistan (Etiyopya) veya Yemen'inin olduğu topraklarda hüküm sürdüğü farz edilen, tarih öncesi Saba Krallığı'nın hükümdarıdır. Önceleri puta tapan Belkıs, Hz. Süleyman ile görüşmesinin ardından Hak dini ve Hz. Süleyman'ın zevceliğini kabul etti (Tanıkta, Şîrîn kastedilmiştir).*

1. Ümīdüm vardurur bī-cinn ü insān
   Getürem ḳatuña **Belḳīsi** āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 36). [belḳīsi, -i]*

Belḳīs-var: *Belkıs gibi.*

1. Eger **Belḳīs-var** anuñla ārām
   İderseñ ola ins ü cin saña rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 257). [belḳīs-var,]*

bellü: *Aşikâr, meydanda. [2]*

1. Gider maẓlūm ḳalmaz **bellü** ẓālim
   Velī boynına yük ḳalur meẓālim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 123). [bellü,]*

bellü: *Belirli, tespit edilmiş, muayyen.[4]*

1. Ne cevher kim ḫafīf ola basīṭ ol
   Gözedür **bellü** merkezden muḥīṭ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 118). [bellü,]*

belür-: *Belirmek, görünmek, ortaya çıkmak. [8]*

1. Dimāġına irüp sevdāsı ʿışḳuñ
   Belürdi fitne vü ġavġāsı ʿışḳuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 62). [belürdi, -di]*

belürt-: *Belirtmek, göstermek, ortaya çıkarmak. [3]*

1. Degül ḳıymetde bir zırnīḫ ile zer
   Belürdür gevherin billūr u mermer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 12). [belürdür, -ür]*

bem: *Tambur vb. sazların en kalın sesi veren teli.*

1. Zinde aduñla dünyā niteki cān ile ten
Dem-sāz özüñle devlet şöyle ki zīrle **bem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 10). [bem,]*

ben: *Ben, birinci tekil kişi zamiri. [380]*

1. Çün itdüm ten vücudını ʿadem **ben**
N'ola cān farḳına bassam ḳadem **ben** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 20). [ben,]*

beñ: *Yüzde ve vücutta bulunan ufak ve siyah nokta.*

1. Ḳararmış gözleri şaçları rengi
Köyinmiş cānları **beñleri** yengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 60). [beñleri, -ler, -i]*

beñ: *Yüzde ve vücutta bulunan ufak ve siyah nokta II satrançta piyon.*

1. **Beñi** baydaḳları sürmez̲din öñ at
Felek saṭrancınuñ şāhın ḳılur māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 103). [beñi, -i]*

ben baña itdüm: *Kendine etmek. Kendi yaptığı şeyler sonucunda yine kendisi zarar görmek.[Deyim]*

1. Belī **ben baña itdüm** şek degüldür
Delülik ādeme yindek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 67). [ben baña itdüm, -dü, -m]*

be-nāgeh: *Birdenbire, ansızın, hemen.*

1. **Be-nāgeh** mīşeden çıḳdı bir arslan
Bıraḳdı meclis ehline herāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 7). [be-nāgeh,]*

be-nā-ḥaḳ: *Haksız yere.*

1. Dilerseñ devlet ü ʿömre s̲ebātı
Var incitme **be-nā-ḥaḳ** hīç z̲ātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 130). [be-nā-ḥaḳ,]*

be-nā-kām: *Talihsizlikle.*

1. Dil ü cān şīşesin sıyduñ **be-nā-kām**
Dürüst olmaz sınıcaḳ degme kez cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 37). [be-nā-kām,]*

be-nāmet ḫuṭbe-i devrān oḳın-: *"(Bir kişinin) adına hutbe okunması". Padişahlık alametidir. Türk-İslam devletlerinde , Cuma ve bayram namazları sırasında minberde padişahın adının, unvan ve lakaplarının hatip tarafından okunmasıyla, kendisine dua edilmesi ve böylece hükümdar olduğunun kanıtlanması durumudur. [Deyim]*

1. Söze ol sikkeyi eyle ʿalāmet
Ki **oḳına ḫuṭbe-i devrān be-nāmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 42). [be-nāmet ḫuṭbe-i devrān oḳın, -a]*

benāt: *Kızlar.*

1. Nebāt itmiş **benātınā** ʿarūsı
Ṣalā dir bezme Rūm u Türk ü Rūsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 19). [benātınā, -ı, -n, -a]*

benāt-ün-naʿş: *Şimal kutbu cihetinde yedi yıldızdan mürekkeb küme. [Arapça tamlama]*

1. Şihāb itmeġe Ṣevr ü Ceddi naḫcīr
Benāt-ün-naʿş yay ile atar tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 22). [benāt-ün-naʿş,]*

benāt-ün-naʿş: *Şimal kutbu cihetinde yedi yıldızdan mürekkeb küme (Tanıkta, Şîrîn'in hizmetkarı olan güzel kızlar için kullanılmıştır). [Arapça tamlama]*

1. İşāret ḳıldı ḫūrşīd-i cihān-bīn
Yine oldı **benāt-ün-naʿş** Pervīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 386). [benāt-ün-naʿş,]*

benātü'n-naʿş-vār: *Şimal kutbu cihetinde yedi yıldızdan mürekkeb küme gibi (olan).*

1. Buyurdı kim ṭaġıldılar ḳatından
Benātü'n-naʿş-vār ay ṣoḥbetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 106). [benātü'n-naʿş-vār,]*

bend: *Bağ, ip.[5]*

1. Soyılur bigi ebr az az ḳamerden
Şeşer **bendi** ḳabā ile kemerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 28). [bendi, -i]*

bend: *Bağ; boğum, halka.[12]*

1. Bıraḫdun boynuma zülfüñ kemendin
Ne deñlü dir iseñ berk eyle **bendin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 48). [bendin, -in]*

bend: *Bağ II boyun eğme, tutsaklık. [3]*

1. Degül maḳṣūdumuz anuñ güzendi
Ḳabūl itmegidur **bend** ile pendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 30). [bend,]*

bend: *Kuşak, kemer.*

1. Bıraḳmış boynını müşkīn kemende
Bilini baġlamış billūr **bende** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 142). [bende, -e]*

bend: *Yüzü gizlemek için kullanılan örtü, peçe. [2]*

1. Çün itmez çeşm-i zaḫm anda gezendi
Niçün burḳaʿ ṭuta bī vech **bendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 20). [bendi, -i]*

bend-i belā: *Bela bağı. Bir bağ gibi insanı serbest bırakmayan, insanın ayağına dolaşan dert, sıkıntı.*

1. Tutup bıraḳdılar **bend-i belāya**
Ḳomadılar bu deñlü ibtilāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 31). [bend-i belāya, -y, -a]*

bend-i cism: *Beden bağı.*

1. Dilerseñ berk idesin **bend-i cismüñ**
Budur key ʿuḳdesi ḫod ol tılısmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 189). [bend-i cismüñ, -üñ]*

bend-i müşkil: *Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele.*

1. Didi dānālar iy sulṭān-ı ʿāḳil
Dilerseñ ḥall ola bu **bend-i müşkil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 28). [bend-i müşkil, -]*

bend-i sevdāyı boynuna sal-: *Sevda kemendini boynuna atmak II kendine âşık etmek.*

1. Müselsel zülfi **boynuma salaldan bend-i sevdāyı**
Belā dāmında ser-gerdān benem rüsvā vü şeydāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 1). [bend-i sevdāyı boynuma salaldan, -aldan]*

bend-i taʿalluḳ: *Dünyevî bağ, ilgi.*

1. Tecerrüd umduġumca idüp temelluḳ
Daḫi berk oldı uş **bend-i taʿalluḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 62). [bend-i taʿalluḳ, -]*

bend-i ten: *Vücut bağı. Ruhu bedende tutan bağ.*

1. Olurken **bend-i tenden** cānı āzād
Bu bir ḳaç beyt maʿnāsın ḳılur yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 25). [bend-i tenden, -den]*

bend it-: *Bağlamak, zincirlemek. II esir etmek, hükmü altına almak, tutsak etmek.[2]*

1. Didi bir daḫı ferzin **bend idelüm**
Aña bend ile nuṣḥ ü pend idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 51). [bend idelüm, -elüm]*

bend ḳıl-: *Kafes yapmak.*

1. Çü ṭūṭī **ḳıldum** özüme demür **bend**
Yaluñuzlıġa ʿanḳā bigi ḫursend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 65). [bend ḳıldum, -du, -m]*

bend ü baġı kes-: *İlgi ve alakayı kesmek. [İkileme, Deyim]*

1. Taʿalluḳ berkidüp bī-ḥāṣıl olduñ
Çü **kesdüñ bend ü baġı** vāṣıl olduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 26). [bend ü baġı kesdüñ, -dü, -ñ]*

bend ü zencīr: *Pranga ve zincir. [2][İkileme]*

1. Yigitlik çün cünūndan bir budaḳdur
Delüye **bend ü zencīr** olsa ḫaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 56). [bend ü zencīr, -]*

bend ü zencīr ḳıl-: *Zincir ve prangaya vurmak. [İkileme, Deyim]*

1. Çü āṣüftedür ü şūrīḏe tedbīr
Degül ḫalḳa ki **ḳılmış bend ü zencīr** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 138). [bend ü zencīr ḳılmış, -mış]

bend ü zencīre çek-: *Zincir ile bağlamak. Delileri zaptedebilmek için kullanılan zincire vurma uygulamasına gönderme yapılmaktadır. [İkileme, Deyim]*

1. Ṣu şūrīde olup şol deñlü feryād
   İder kim **bend ü zencīre çeker** bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 56). [bend ü zencīre çeker, -er]*

bend ü zindān: *Zincir ve hapishane. [İkileme]*

1. Aña vācibdurur bir **bend ü zindān**
   Ki oġlandur sefīh ü mest ü nā-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 27). [bend ü zindān, -]*

bende: *Kul, köle.[8]*

1. Ayaġ üzre ṭurup serv ile şimşād
   Ḳuluñuz dir eger **bende** ger āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 54). [bende,]*

bende: *Kul, köle; birine bağlı olan, onun hizmetinde bulunan kimse, hizmetkâr.[5]*

1. Cihān ferşüñdür evvel yüzüm olsun
   Ḳamu **bendeñdür** öñdin özüm olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 148). [bendeñdür, -ñ, -dür]*

bende: *Kul, köle, hizmetkâr (Padişahın saraya bağlı hizmetkâr ve askerleri).*

1. Felek **beñdeñ** zamāne zīr-i destüñ
   Cihān serverleri efser-perestüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 39). [beñdeñ, -ñ]*

bende düş-: *Tuzağa düşmek, yakalanmak. [Deyim]*

1. Ol ugurlıḳda dün **düşmişdi bende**
   Tutulduġına tutmış çarḫı ḫande *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 17). [bende düşmişdi, -miş, -di]*

bende kıl-: *Kul, köle etmek; (Kişi veya kişilerin) kendine bağlılık göstermesini sağlamak. [Deyim]*

1. Ḫılāf-ı rastī ol ḳadd-i şimşād
   Cihānı **bende ḳılmış** serv-i āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 120). [bende ḳılmış, -mış]*

bende ol-: *Kul, köle olmak; hizmet etmek. [2]*

1. Ḳamu Encāz ü Derbend ü Kuhistān
   Anuñ emrinde **olmış bende** fermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 64). [bende olmış, -mış]*

bende-hāne: *(Âşığın kendini kastederek) kölenin evi.*

1. Ve-līkin iy şehen-şāh-ı yegāne
   Yaḳındur bu yöreye **bende-ḫāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 152). [bende-ḫāne,]*

bende-i hˇār ü naḫīf: *Çelimsiz, değersiz köle.*

1. İlāhī **bende-i ḫˇār ü naḫīfem**
   Ḳavī bī-çare vü süst ü żaʿīfem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 15). [bende-i ḫˇār ü naḫīfem, -em]*

beñdeş kıl-: *Bir şeye benzemek, onun muadili hâlini almak.*

1. Ki ʿaksi pertev atup sāye-bāna
   Ḳılur begdeş nücūm-ı āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 104). [begdeş ḳılur, -ur]*

bend-keş ol-: *Bend çekmek. Su biriktirmek için akan suyun önüne set yapmak.[Deyim]*

1. Eger luṭfı suyı **olmasa bend-keş**
   Güneş sızardı ḳahrından ḳamer-veş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 29). [bend-keş olmasa, -ma, -sa]*

benefş: *Mor renk; menekşe, baharın müjdecisi olan, dağlık yerlerde yetişen, sevgilinin benine benzetilen, hoş kokulu bir çiçek.*

1. Ṭırāz itmişdi kūh-ı lāciverdi
   Ḳabāsına **benefş** ü surḫ ü zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 66). [benefş,]*

benefşe: *Menekşe, baharın habercisi olan, mor renkli ve güzel kokulu çiçek. [5]*

1. Ne sebze kim saçı müşki ṣaçıldı
Benefşe ḳoḳdı vü reyḥān açıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 46). [benefşe,]*

benefşe: *Menekşe, baharın habercisi olan, mor renkli ve güzel kokulu çiçek II sevgili (Menekşe kokulu siyah saçları ve ayva tüylü olması nedeniyle). [2]*

1. Geh olur laʿl-i ter yāḳūta beste
Benefşe geh güle baġlana deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 38). [benefşe,]*

benefşe: *Menekşe, baharın habercisi olan, mor renkli ve güzel kokulu çiçek II sevgili (Husrev-i Perviz).*

1. Güle eyler **benefşe** ʿarż-ı ḥācāt
Çaġırur ġonca fīʾt-teḫīri āfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 149). [benefşe,]*

benefşe: *Menekşe, baharın habercisi olan, mor renkli ve güzel kokulu çiçek II sevgili yüzünde bulunan ayva tüyleri. [4]*

1. Güle ṣaçmış **benefşe** dāne dāne
Urur sünbüllere dendān-ı şāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 129). [benefşe,]*

beng: *Esrar, afyon.*

1. Oḳıduñ cānuma bir siḥr ü efsūn
Ki itmez anı yüz biñ **beng** ü efyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 6). [beng,]*

beng yi-: *Esrar yemek, yutmak. [Deyim]*

1. Çü gördi anı Şīrīn-i şeker-teng
Ki denk oldı vü ḳaldı **yimedin beng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 76). [beng yimedin, -medin]*

beniz: *Yüz; yüzün rengi.*

1. Ṭolanınca bir iki nūr-ı nūrī
Güle benzetdi **beñzi** nārı nūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 218). [beñzi, -i]*

benlik: *Bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet.*

1. Nice kim ben bu **benlik** ile mestem
Niceme sende isem büt-perestem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 191). [benlik,]*

bennā: *Bina yapan kimse, mimar, usta. [2]*

1. Tamam itdi vü geldi ḳıldı iʿlām
Girü **bennāya** ḳıldılar çoḳ inʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 110). [bennāya, -ya]*

bennā-yı üstād: *Usta mimar.*

1. Kıġırdılardı bir **bennā-yı üstād**
Ki çoḳ ḳaṣr ü ʿimāret ḳılmış ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 81). [bennā-yı üstād, -]*

beñze-: *İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak.*

1. Ne var yaḳūta öykünse zücāce
ʿAzūba **beñzemez** milḥ ü ücāce *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 8). [beñzemez, -mez]*

beñze-: *İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak. [15]*

1. Hele bindügi at Şebdīze **beñzer**
Bu sulṭān Ḫusrev-i Pervīze **beñzer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 106). [beñzer, -r]*

beñze-: *İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak II denk, eş olmak.*

1. Ki var ol deyr öñinde bir maġārā
Demürden ḳapusı **beñzer** ḥiṣāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 2). [beñzer, -r]*

beñze-: *Sanısını uyandırmak, gibi görünmek. [4]*

1. Teşne cānum ḳan yudar laʿlüñ ki ḳarşu eylemez
Gamzeñ oḳından ḥaẕer **beñzer** susadı ḳanına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 12). [beñzer, -r]*

beñzer: *Öyle görünüyor ki.*

1. Şu kim cismi ḳurudan yaşdan itdi
Benüm **benzer** vücūdum taşdan itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 40). [benzer,]*

beñzet-: *Benzer duruma getirmek.*

1. Ṭolandı bir zamān ol çeşme-sārı
Gözinden baḥre **benzetdi** bıñārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 250). [benzetdi, -di]*

benzi ḳan derle-: *Yüzü kızarmak. [Deyim]*

1. Bilüp ne çekdügin bülbül belādan
Gülüñ **ḳan derlemiş benzi** ḥayādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 58). [benzi ḳan derlemiş, -miş]*

beñzi şarart-: *Yüzün rengini soldurmak, soluklaştırmak. [Deyim]*

1. Becid ol gözlemek gözi ḳarardur
Ḳısaldur ʿömri vü **beñzi şarardur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 68). [beñzi şarardur, -ur]*

berāber: *Aynı anda, birlikte.*

1. Olup Gülgūn ile Şebdīz hem-ser
Giderler dün ü gün gibi **berāber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 116). [berāber,]*

berāber: *Aynı değer ve kıymette, eşit. [2]*

1. **Berāber** birbirine iki leşker
Oḳ oldı arada peyk-i ḫaber-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 27). [berāber,]*

berāber ol-: *Bir araya gelmek, aynı yerde bulunmak.*

1. Bular bu ḥāl ileyken irdi leşker
Görürler ay ü gün **olmış berāber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 130). [berāber olmış, -mış]*

berāber ol-: *Bir olmak, denk olmak.[5]*

1. Ḳatuñda vardurur bir māh-peyker
Ne meh kim āftāb **olmaz berāber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 30). [berāber olmaz, -maz]*

berāber tur-: *Karşı koymak, gücü yetmek, direnmek. [Deyim]*

1. Alem depretdi Rūmīler serāser
ʿAcem ḳavmi **ṭurımadı berāber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 64). [berāber ṭurımadı, -ı, -ma, -dı]*

berāt: *Ferman, buyruk.*

1. Ḫudāya çünki düzdüñ kā'ināt
Bize ḳulluġa yazduñ bir **berātı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 2). [berātı, -ı]*

berāt: *Bir kimseye herhangi bir imtiyaz verildiğini gösteren belge; ferman, buyruk.*

1. Sunıldı eline rıḫlet **berātı**
Ḳazındı taḫtadan nakş-ı ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 81). [berātı, -ı]*

berāt tut-: *Berat almak. Müsaade, izin almak. [Deyim]*

1. Ne dün kim rūzden ḳadr ile pīrūz
Berāt andan **tutardı** ʿīd-i nev-rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 4). [berāt tutardı, -ar, -dı]*

berāy-ı maşlaḥat: *Hayır getiren, fayda sağlayan şeyler için.*

1. Göñülsüz ḳılur idi ʿayş u ʿişret
Berāy-ı maşlaḥat iderdi ṣoḥbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 54). [berāy-ı maşlaḥat, -]*

Bercīs: *Jüpiter, Hürmüz. Eski gökbilim inancına göre altıncı felekte bulunan yıldız. Gökyüzünün sultanı olan güneşin kadısı olup hüküm verme ve güzel konuşma yeteneğine sahiptir. En uğurlu gökcismi olarak nitelenen Bercîs, isabetli kararlar verir. [2]*

1. Hem itmiş Sevrde Nāhīd ü **Bercīs**
Saʿādet virmege teşliş ü tesdīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 3). [bercīs,]*

Berdaʿ: *Berda, bugünkü Azerbaycan ve Dağıstan'ın tamamı ile Çeçen/İnguşetya topraklarının güney yarısını kaplayan geniş bir alan içinde hüküm sürmüş olan öncesinde Albanya sonrasında ise Arran/Aran adını alan vilayetin başkentinin adıdır. Berde'nin ismi ile ilgili kaynaklarda değişik isimlerle karşılaşıyoruz. Bilinen en eski ismi "Hârum" idi. Daha sonra Uti eyaletinin adına bir şehir yaptırılır ve adına "Guti" denir. En çok Ermeni tarihçileri Ermenileştirmek amacıyla ismini değiştirerek "Parta" demişlerdir. Bunun dışında bazı kaynaklarda"Basuka", "Beride", "Berze", "Berdah", "Berdos", "Berdaa" vb. gibi isimler de geçmektedir. Zamanla çeşitli değişikliklere maruz kalsa da, günümüzde ilkin Berde ismini koruyabilmiştir. Ortaçağ Azerbaycan şehirleri içerisinde siyasi, kültürel ve iktisadi yönden gelişen, özellikle V. yüzyılda yıldızı parlayan Berde, kısa zamanda herkesin uğrak yeri olmuştur. Berde, yer üstü ve yer altı zenginlikleri, saf havası, bereketli toprağı, bol suyu, çeşitli meyveleri ve ıtır kokan çiçekleri ile bir gülistanı andırıyor. [2]*

1. İgen ḫōş ḳışladur **Berdaʿ** havāsı
Feraḥ ṣaḥrāsı vü ḫurrem feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 45). [berdaʿ,]*

berdūş: *Omuz üzerinde, omuzda, sırtta.[4]*

1. Meger bir gün ki ṣubḥ-ı ḫalḳa der-gūş
Cihān ḫalḫālını ʿarż itdi **berdūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 2). [berdūş,]*

be-renc ol-: *Bir şeyi elde etmek için sıkıntıya katlanmak.*

1. **Be-renc olma** gözetme genc-i dünyā
Ki degmez genc-i dünyā renc-i dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 29). [be-renc olma, -ma]*

berg: *Yaprak. [6]*

1. Çomaġından dökilürler gürīzān
Nite-kim ṣarṣar ide **bergi** rīzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 60). [bergi, -i]*

berg-i kāh: *Saman çöpü II değersiz.*

1. Dök imdi dāne-i vaṣluñ ki ʿömr ḫırmenini
Degül yaḳarsa cefāñ odı **berg-i kāh** baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 8). [berg-i kāh, -]*

berg-i kāha sayma-: *Bir saman çöpü kadar değer vermemek. [Deyim]*

1. Çü baḳdı taḫt u tāc ü ṭāḳ-ı şāha
Ḳamusın **saymadı** bir **berg-i kāha** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 12). [berg-i kāha saymadı, -dı]*

berg-i kehçe: *Saman çöpü kadar/gibi. II değersiz.*

1. Ne söz kim söyledüm ḫūrşīd ü mehçe
Ḳatında olmadı bir **berg-i kehçe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 48). [berg-i kehçe, -]*

berg-i lāle: *Lale yaprağı II sevgilinin yanağı.*

1. Semenlerle ḳoparur **berg-i lāle**
Güle funduḳların ḳılmış ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 33). [berg-i lāle, -]*

ber-geşte: *Tersine dönmüş II yüz çevirmiş, ilgiyi kesmiş.*

1. Ve-līkin devletin ser-geşte gördi
Raʿiyyet kendüden **ber-geşte** gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 44). [ber-geşte,]*

bergüstüvān: *Savaşlarda atlara giydirilen zırh.*

1. Çü gün Gülgūnı şeb Şebdīzine zīn
Urup **bergüstüvānın** ḳıldı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 34). [bergüstüvānın, -ın]*

berhemen: *Mecûsîlerin ruhanî lideri. Ateşperest ve putprestlerin bilginlerine verilen ad.*

1. Rāyuñı **berhemenden** ḥikmet göziyle göñlüm
Didi ki yig görürven didüm aṣabte-fe-'lzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 27). [berhemenden, -den]*

ber-hū ḳal-: *Allah'a ısmarlanmak; Allah'a emanet edilmek II ölmek. [Deyim]*

1. Şol arada ki bir cān **ḳala ber-hū**
Ḳoma īmānda ḳorḫu cānda ḳayġu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 33). [ber-hū ḳala, -a]*

beri: *Beri, -dAn bu yana.*

1. Gözüñ merdümlerin gördüm perī-gīr
Perīlik perdesinden çıḳ **beri** gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 138). [beri,]*

beri: *(bir şeyden) kurtulmuş olan, (o şeyden) uzak ve sâlim bulunan.*

1. **Berī** bundan kiʿaḳl urur esāsı
Iraġ andan ki fikr eyler ḳıyāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 71). [berī,]*

berī ḳıl-: *Uzak tutmak, uzaklaştırmak.*

1. Ferāġat vir cihān ġavġālarından
Berī ḳıl ʿālemüñ sevdālarından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 150). [berī ḳıl, -]*

berīd-i cān ü dil: *Can ve gönlün habercisi. [İkileme]*

1. **Berīd-i cān ü dil** peyk-i revānsın
Ġubārına ḥabībüñ cān-fişānsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 53). [berīd-i cān ü dil, -]*

berīd-i hümā: *Sevgiliden haber getiren, sevgilinin habercisi II şimal rüzgarı.*

1. İy **berīd-i hümā** ḥamāka'llāh
Ḥāl dili ile söyle keyf-ül-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 7). [berīd-i hümā, -]*

berk: *Korunaklı, güvenli.*

1. Ki yaʿnī ilteler bir **berk** adaya
Özi ardınca vara ol araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 21). [berk,]*

berk: *Sıkı, sıkıca. [2]*

1. Şaçını börk içine bağlamış **berk**
Külahına cihānı eylemiş terk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 15). [berk,]*

berk: *Sert, katı. [3]*

1. Nice ṭāḳat götürmişdür bu envār-ı tecelliye
Meger kim **berk** imiş yā-Rāb göñüller Ṭūr-ı Mūsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 6).*

berk: *Şimşek, şimşek parıltısı.*

1. Ḳılıcı odı şalsa düşmene **berḳ**
Şafaḳ bigi olur ḳan baḥrine ġarḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 33). [berḳ,]*

berk: *Şimşek II şimşek gibi, gelip geçici.*

1. Dimişdür nāzı vaḥşetden iden farḳ
Sitīz-i ʿāşıḳ u maʿşūḳdur **berḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 6). [berḳ,]*

berk-i heves: *Arzu, heves yaprağı II gelip geçici (şey).*

1. Tāʿat-i kevneyn istiġnañ ile bād-ı havā
Cennet-i firdevs didāruñ ile **berk-i heves** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 6). [berk-i heves, -]*

berk-ı lāmiʿ: *Parlak şimşek.*

1. Meger sūy-ı ḳıdemden **berḳ-ı lāmiʿ**
Sala sırrına ʿābdüñ nūr-ı satıʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 33). [berḳ-ı lāmiʿ, -]*

berḳ-ı revan: *Koşan şimşek.*

1. Ḳılıcından ki ḫūn **berḳ-ı revāndur**
Şafaḳ bigi ʿadūnuñ baġrı ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 17). [berḳ-ı revāndur, -dur]*

berk-i semen: *Yasemin yaprağı.*

1. Sanasın ḳılları taşda dikendür
Diken cismine san **berk-i semendür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 18). [berk-i semendür, -dür]*

berk-i şemşīr: *Kılıç şimşeği. Savaş alanında kılıçların çarpışmasından çıkan ateş.*

1. Bir od urmışdı çerḫa **berḳ-i şemşīr**
Ki şu olmış felekde zehre-i şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 51). [berḳ-i şemşīr, -]*

berk-i terre: *Tere yaprağı. Yapraklarından salata yapılan ve çeşitli türleri bulunan bir bitki olan tere yaprağı.*

1. İrem bağın ne bilsün **berk-i terre**
Güneş cirmin nice şerḥ ide zerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 15). [berk-i terre, -]*

berk bigi: *Şimşek gibi II çok hızlıca.*

1. Bu yolda nice tutam her demi ben
Uş açdum **berḳ bigi** perdemi ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 80). [berḳ bigi, -]*

berk eyle-: *İyice sıkmak, sağlamlaştırmak, muhkem hâle getirmek.*

1. Bıraḫdun boynuma zülfüñ kemendin
Ne deñlü dir iseñ **berk eyle** bendin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 48). [berk eyle, -]*

berk it-: *Sağlamlaştırmak.*

1. Dilerseñ **berk idesin** bend-i cismüñ
Budur key ʿuḳdesi ḫod ol tılısmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 189). [berk idesin, -e, -sin]*

berk kıl-: *Sağlamlaştırmak.*

1. Göñülde eyle ḳıldı mihr ipin berk
Ki ider bir görmege biñ cānını terk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 15). [berk ḳıldı, -dı]*

berk ol-: *Sağlam olmak.*

1. Tecerrüd umduġumca idüp temelluḳ
Daḫi **berk oldı** uş bend-i taʿalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 62). [berk oldı, -dı]*

berk ol-: *Sıkı olmak, sıkıca bağlı olmak.*

1. Girih açduḳça zülfinüñ kemendi
Göñül boynına **berk olurdı** bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 18). [berk olurdı, -ur, -dı]*

berk ur-: *Şimşek çakmak, şimşek çakar gibi parıldamak. [3][Deyim]*

1. Yaraşmış başına devlet külāhı
   Yüzinden **berḳ urur** envār-ı şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 72). [berḳ ur, -]*

berk-sürʿaṯ: *Şimşek gibi hızlı olan.*

1. Didi bu ḳıṣṣayı vü turdı Pervīz
   Biner bir **berḳ-sürʿaṯ** tāziye tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 96). [berḳ-sürʿaṯ,]*

berḳ-taʿcil: *Şimşek gibi hızlı.*

1. Zemīn-peymā zamān-rev **berḳ-taʿcil**
   Yil irmez gerdine ger yile biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 33). [berḳ-taʿcil,]*

berk-var: *Şimşek gibi.*

1. Burāḳı **berḳ-vār** alduḳda menzil
   Ḫar-i Īsā ʿaceb mi ḳalsa der-gil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 115). [berḳ-vār,]*

berkit-: *Sağlamlaştırmak, güçlendirmek.[2]*

1. Taʿalluḳ **berkidüp** bī-ḥāṣıl olduñ
   Çü kesdüñ bend ü bağı vāṣıl olduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 25). [berkidüp, -üp]*

berkin-: *Sağlamlaşmak, pekişmek; kararlaştırılmak.*

1. Çü **berkindi** ḳarār u ʿahd ü peymān
   Ḳabul eyledi ol tezvīci sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 51). [berkindi, -di]*

berr: *Kara, toprak.*

1. Ṣafā **berrindeyem** her ḥāl ile peyk
   Ṭavāf-ı Kaʿbeye lebbeyk lebbeyk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 91). [berrindeyem, -in, -de, -y, -em]*

berr: *Kara, toprak; çöl.*

1. Yimek içmek yazu yazılsa saṭra
   Oḳurdı **berre** zerre baḥre ḳaṭre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 60). [berre, -e]*

berr ü baḥr: *Kara ve deniz.[İkileme]*

1. Ela iy **berr ü baḥrüñ** pādişāhı
   Cihānuñ püşti devrānuñ penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 1). [berr ü baḥr, -]*

berü: *Bu tarafa, bu yana, buraya, beriye.[2]*

1. Çü yāra yār nükte rū-be-rū dir
   Gider añaru vü getür **berü** dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 44). [berü,]*

berü: *-dAn bugüne, -dAn bu yana.[4]*

1. Görelden **berü** göñlüm gitdi benden
   Revān itdüm ne göñül cānı tenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 153). [berü,]*

berzah: *Zorlu, belalı geçit, can sıkıcı, bunaltıcı yer.*

1. Yüzi cennet yüregi dūzāḫ idi
   Teni od ile ṣuda **berzaḫ** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 222). [berzaḫ,]*

bes: *Çokça.*

1. Anuñçündür behāyim nākes ü ḫes
   Ki ḫurd ü ḫʷāb olupdur himmeti **bes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 40). [bes,]*

bes: *Doğrusu, hakikatte.[3]*

1. Ḳamu fānī vü bāḳī vechidür **bes**
   Zihī varlık taʿālā vü taḳaddes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 101). [bes,]*

bes: *Yeter, yetişir, tamam, kâfi.[2]*

1. Ṭap ola ẕikr-i Şīrīn hem-nefes dir
   Baña her telḫ ü şīrīnden bu **bes** dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 240). [bes,]*

bes ol-: *Kafi gelmek, yeterli olmak.[2]*

1. Kesme Şeyḫī ḫavf ile ol baḥr-i raḥmetden recā
   Kim **olur** bir ḳaṭresi biñ biñ cihān cürmine **bes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 30). [bes olur, -ur]*

besle-: *Yiyecek ve içeceğini sağlamak.[2]*

1. Ḳoyın südiyle **beslerlerdi** anı
   Gül-āb u ʿıṭr ile perverde ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 11). [beslerlerdi, -r, -ler, -di]*

besle-: *Yiyecek ve içeceğini sağlamak; desteklemek, güçlenmesini sağlamak.*

1. Eger ten **besler** iseñ fīl olasın
   Ġıdā-yı cān yiseñ Cibrīl olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 33). [besler, -r]*

besle-: *Beslemek, büyütmek; desteklemek, muhafaza etmek.*

1. Bulur kim **besler** ise rāḥat andan
   Telef kim tutsa ḳaçar devlet andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 45). [besler, -r]*

besle-: *Yetiştirmek.[2]*

1. Semen-sīmā-yı sīmīn-ten feraḥ-nāk
   Didi kān **besledi** bir gevher-i pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 76, Mısra 2). [besledi, -di]*

beslet-: *Yiyecek ve içeceğini sağlatmak, geçinmesini sağlamak.*

1. Hezār iʿzāz ile **besletdi** cāndan
   Olımaz idi ayru bir dem andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 53). [besletdi, -di]*

beste: *Bağlanmış, bağlı.[2]*

1. Viṣālün ḫaste cānumuñ ümīdi
   Ḫayālün **beste** gönlümüñ kilīdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 10). [beste,]*

beste: *Bağlanmış, bağlı; kapalı. [4]*

1. Ḳader çün sedd ider ol yola **beste**
   Ḳażādan girü dönerler şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 19). [beste,]*

beste ol-: *Bağlanmak.*

1. Geh olur laʿl-i ter yāḳūta beste
   Benefşe geh güle baġlana deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 37). [beste olur, -ur]*

beste-leb: *Dudağı kapalı, dudağı (dili) bağlanmış.*

1. Nice bir **beste-leb** iy gonce-ḫande
   Şekerden pistesin ol pōst-kende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 139). [beste-leb,]*

bestelen-: *Bağlı olmak, bağlanmak.*

1. Ḳaravaşlar ḳatında ḫastelendi
   Saçı bigi şikeste **bestelendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 42). [bestelendi, -di]*

beş on gün: *Beş, on gün II kısa bir süre.*

1. Baña bir maṣlahat bul kim dürişem
   Biş on gün içre maḥbūbe irişem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 306). [biş on gün, -]*

beşāret: *İyi haber, müjde.*

1. Eger dört işüñe irdiyse noḳṣān
   Beşāret ki itdi Ḥaḳ dört aḥsen iḥsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 20). [beşāret,]*

beşāret: *Müjde; sevindirici haber verileceği zaman söylenen bir söz, müjde! [Ünlem]*

1. Geh idersin kevākibden işāret
   Geh umarsın ṣevāḳıbdan **beşāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 42). [beşāret,]*

beşāret: *Müjde; sevinç, memnuniyet.*

1. **Beşāret** ṭolmış idi milk-i Ermen
   Ṣanasın külḫan oldı bāġ ü gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 29). [beşāret,]*

beşāret buyur-: *Müjde vermek. Bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak. [Deyim]*

1. **Beşāretler buyurdı** Hürmüz-i şāh
   Bezendi il ü şehr ü ḫayl ü ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 63). [beşāretler buyurdı, -dı]*

beşāret eyle-: *Müjde vermek, bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak. [Deyim]*

1. Çü Şīrīn itdi Şāvūra işaret
   Segirdüp **eyledi** şāhā **beşāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 52). [beşāret eyledi, -di]*

beşāret ḳıl-: *Müjde vermek, bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak. [2][Deyim]*

1. Göñülden ger bozarsañ bu tılısmı
Beşāret ḳıl ki bulduñ aʿẓam ismi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 188). [beşāret ḳıl, -]*

beşāret olsun: *Sevindirici haber verileceği zaman söylenen bir söz, müjde/müjdeler olsun! [Deyim] [Ünlem]*

1. Olursa rāy-ı ʿālīden işāret
Getürdelüm anı **olsun beşāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 30). [beşāret olsun, -]*

beşaret vir-: *Müjde vermek, bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak. [3][Deyim]*

1. Ne luṭf ile ki idersin işāret
Alam şükrāne vü **virem beşāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 42). [beşāret virem, -]*

beşāşet bul-: *Yüzü gülmek, mutlu olmak. [Deyim]*

1. **Beşāşet buldı** şeh bu ḫōş ḫaberden
Nite-kim teşne-dil cüllāb-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 63). [beşāşet buldı, -buldı]*

beşer: *İnsan, insanoğlu.[11]*

1. **Beşer** ḥaḳḳında yoḳdur ol meşiyyet
Ki maʿlūm eyleye ḥaḳḳı hüviyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 5). [beşer,]*

beşer-nakş: *İnsan görünümlü.*

1. **Beşer-naḳş** ü melek-ṣūret perī-vār
Ve-līkin didiñüz san naḳş-ı dīvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 31). [beşer-naḳş,]*

be-ṭaḳdīr: *Takdir ile, alın yazısı veya kader ile.*

1. Degülven ʿāşık oldumsa **be-taḳdīr**
Ḫaṭā ḳıldum peşīmānem ne tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 73). [be-taḳdīr,]*

beter: *Çok fena, daha fena, daha kötü.[4]*

1. Bu faṣl içre ki ṭopraḳdan biter dür
Göñül kim ṭaşmaya ṭaşdan **beterdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 64). [beterdür, -dür]*

beter: *Fena, kötü.*

1. Dilün tīz eyleyüp tīr ü teberden
Didi aġzına ne gelse **beterden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 46). [beterden, -den]*

bevvāb: *Kapıcı.*

1. Hemīn sāʿat biş on serheng ü **bevvāb**
Olurlar bulmaġa Ferhādı pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 87). [bevvāb,]*

beyābān: *Çöl. [10]*

1. Buḫār irmezse virmez ebr bārān
Nem olmasa bitürmez ot **beyābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 48). [beyābān,]*

beyān: *Açıklama, anlatma, izah etme.[2]*

1. Buṭūnınuñ **beyānı** nūr-ı cāndur
Ẓuhūrından nişān milk-i cihāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 75). [beyānı, -ı]*

beyān eyle-: *Anlatmak, açıklamak.*

1. **Beyān eyle** ki erkān-ı ʿanāṣır
Felekden sonra nice oldı ẓāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 7). [beyān eyle, -]*

beyān it-: *Anlatmak, açıklamak, bildirmek.[8]*

1. Elfāza var nihāyet ü ḥad yoḫ cemāline
Kim **ide** müntehiyle **beyān** bī-nihāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 12). [beyān ide, -e]*

beyān ḳıl-: *Anlatmak, açıklamak. [3]*

1. Ne dil **ḳılsun beyān** māhiyyet andan
Çü bilmez hīç cān keyfiyyet andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 80). [beyān ḳılsun, -sun]*

beyān ol-: *Açıklanmak, ifade edilmek.*

1. **Beyān olursa** ḥüsnüñden maʿānī
Bedīʿ ola beşer fehm itmek anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 13). [beyān olursa, -ur, -sa]*

beyāna gel-: *Açıklanmak, anlatılmak.[Deyim]*

1. Biri dūn biri kāmil bir miyāne
Ḳulaḳ tut kim **gelür** bir bir **beyāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 38). [beyāna gelür, -ür]*

beyāna getür-: *Dile getirmek, anlatmak; açıklamak, ifade etmek. [Deyim]*

1. Benüm ḫod ḥikmetüm sıġmaz lisāna
Bedīʿ ola **getürürseñ beyāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 30). [beyāna getürürseñ, -ür, -se, -ñ]*

beyāz: *Aklık, beyazlık II mermer.*

1. **Beyāzı** ravża ṣaḥnından münevver
Ṣuyı kevs̱er zülālinden muṭahhar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 89). [beyāzı, -ı]*

beydak: *Satrançta piyade (piyon) denilen taş.*

1. Anuñ **beydaḳları** olınca ferzin
Uralum atına zencirden zīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 53). [beydaḳları, -lar, -ı]*

beydak-layın: *Satrançta piyade (piyon) denilen taş gibi.*

1. Hümā bigi Hümāyūn çıḳdı ferrūḫ
Ḳodı **beydaḳ-layın** şāh öñine rūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 76). [beydaḳ-layın,]*

beylik: *Bey olma durumu.*

1. Başarur gerçi **beylik** cünbişini
Göñülden gözler idi ʿışḳ işini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 19). [beylik,]*

beysüzlük it-: *Bir beye yakışmayacak davranışlarda bulunmak.*

1. Ki Ḫusrev dün gice **beysüzlük itmiş**
Şehen-şeh sevmedügi yola gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 11). [beysüzlük itmiş, -miş]*

beyt: *Dîvan edebiyatında iki mısradan ibâret nazım parçası.[6]*

1. Olurken bend-i tenden cānı āzād
Bu bir ḳaç **beyt** maʿnāsın ḳılur yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 26). [beyt,]*

beyt-i māl-i müslimīn: *Müslümanların birinin evinden, ahırından.*

1. Eyitdi bir ḳoyun ḳaçup yirinden
Yayındı **beyt-i māl-i müslimīnden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 116). [beyt-i māl-i müslimīnden, -den]*

beyża: *Yumurta.*

1. Bürüdi ʿarş ü ferşi **beyża** misāl
Şehper-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 35). [beyża,]*

beze-: *Donatmak; bir şeyin iş görebilmesi için gereken nesneleri, gereçleri katmak, teçhiz etmek.*

1. Ḳarār eyle eylemişler kim seḥer-gāh
Bezedüginde leşker ḫayl ü ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 58). [bezedüginde, -düg, -in, -de]*

beze-: *Donatmak, süslemek. [13]*

1. Ulu mihmāndur idüñ aña ikrām
Fülañ ḳaṣrı **bezeñ** kim ide ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 84). [bezeñ, -ñ]*

bezen-: *Donatılmak, özenle hazırlanmak, süslenmek.[6]*

1. Buyurdı kim **bezendi** bezm-i bāde
Didi nice virelüm ʿömri bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 3). [bezendi, -di]*

bezetdür-: *Hazırlatmak, donatılmasını sağlamak.*

1. Şeh itdü çün bu ʿayş ü nūşa ʿazmi
Bezetdürdi gine ol gice bezmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 12). [bezetdürdi, -di]*

bezl: *Esirgemeksizin verme, bol bol verme.*

1. Çi-ger yoḳ ʿadl ü **bez̲lüñe** nihāyet
Ger artursañ ola ʿayn-i ʿināyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 51). [bez̲lüñe, -üñ, -e]*

bezm: *İçki, eğlence meclisi.[12]*

1. Şeh itdü çün bu ʿayş ü nūşa ʿazmi
Bezetdürdi gine ol gice **bezmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 12). [bezmi, -i]*

bezm: *Meclis, topluluk, toplantı.*

1. Didi iy pehlevānlar ḫāṣ erenler
Bu **bezm** āvāzına raḳḳāṣ erenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 14). [bezm,]*

bezm-i bāde: *İçki meclisi.*

1. Buyurdı kim bezendi **bezm-i bāde**
Didi nice virelüm ʿömri bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 3). [bezm-i bāde, -]*

bezm-i dil-āvīz it-: *Gönlü çeken meclis düzenlemek, eğlenmek.*

1. İḳāmet niyyetin itmişdi Pervīz
İderdi dün ü gün **bezm-i dil-āvīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 62). [bezm-i dil-āvīz iderdi, -er, -di]*

bezm-i ḫalvet: *Halvet meclisi. Sınırlı sayıda ve seçkin kimselerin katıldığı meclis.*

1. Ḳurıldı **bezm-i ḫalvet** meclis-i ḫāṣ
Ki Zühre muṭrib oldı māh raḳḳāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 33). [bezm-i ḫalvet, -]*

bezm-i ʿişret: *İçki, eğlence meclisi.*

1. Bir ol kim şeh çün ide ʿazm-i ʿişret
Ṭareb ḳılmaġa düze **bezm-i ʿişret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 74). [bezm-i ʿişret, -]*

bezm-i neşāṭ: *Eğlence meclisi.*

1. Buyur **bezm-i neşāṭ** olsun seḥerden
Şafaḳdan bāde vü sāġar ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 121). [bezm-i neşāṭ, -]*

bezm-i ṣabūḥ: *Sabah vaktinde kurulan içki meclisi.*

1. Yaḳın görmişdi rūḥına fütūḥı
Buyurdı düzdiler **bezm-i ṣabūḥı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 8). [bezm-i ṣabūḥı, -ı]*

bezm-i ṣafā: *Eğlence meclisi.*

1. Eger **bezm-i ṣafā** ger ʿazm-i meydān
Ola şāh ile ol sulṭān-ı ḫūbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 113). [bezm-i ṣafā, -]*

bezm-i şāhī: *Padişahlara yaraşır işret meclisi.*

1. Hemān saʿāt bezendi **bezm-i şāhī**
Müşerref ḳıldı taḫtı vü külāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 23). [bezm-i şāhī, -]*

bezm eyle-: *Meclis kurmak, eğlence düzenlemek.*

1. Eger rezm itse Rüstem-ṣavlet oldur
Ve eger **bezm eylese** Cem-soḥbet oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 14). [bezm eylese, -se]*

bezm it-: *Eğlence meclisi tertip etmek.*

1. Nice ʿazm-i şikār ü rezm idelüm
Uyalum cezm-i ʿaḳla **bezm idelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 32). [bezm idelüm, -elüm]*

bezm kur-: *Meclis kurmak, eğlence düzenlemek. [Deyim]*

1. Biraz kim **bezm ḳurdı** ṣoḥbet itdi
Elin öpdi turup ḳaṣrına gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 59). [bezm ḳurdı, -dı]*

bezm ü ʿāyīn: *İşret meclisi.[İkileme]*

1. Ki Ermenden ḳurıcaḳ **bezm ü ʿāyīn**
Bağışlamışdı anı şāha Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 41). [bezm ü ʿāyīn, -]*

bezme ot-: *İşret meclisi kurmak, eğlence meclisi düzenlemek. [Deyim]*

1. Yürürseñ rezm içün ʿālem tutarsın
Otursañ bezme cām-ı Cem tutarsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 20). [bezme otursañ, -ur, -sa, -ñ]*

bezmī-perestī: *Eğlence meclisi, şarap tutkunu.*

1. Nice **bezmī-perestī** meh-perest ol
   Ḳo telḫ u şūrı şīrīn ile mest ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 17). [bezmī-perestī, -ı]*

bıçaġ: *Bıçak. Bir sap ve kesici bir mâdenî kısımdan meydana gelen kesme âleti. [2]*

1. Nigārā derd-mendem müstemendem
   Sipend oda **bıçaġa** gūsfendem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 156). [bıçaġa, -a]*

bık-: *Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doygunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak II dayanamaz duruma gelmek.*

1. Ḳadīmī ʿahddur saḳındugum ben
   Gehī **bıḳup** gehī baḳındugum ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 94). [bıḳup, -up]*

bıñar: *Pınar, yerden kaynayarak çıkan su, kaynarca. [4]*

1. Çemenler çevresi āb-ı revāne
   Bıñar u çeşme ḥavż-ı ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 88). [bıñar,]*

bıñar: *Pınar, göz pınarı, gözyaşı bezlerinin salgıladığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü.*

1. Pes itdi ol ḳadar zārī vü efġān
   Ki baḫr oldı **bıñarından** aḳan ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 24). [bıñarından, -ı, -n, -dan]*

bıraġ-: *Bırakmak, koymak.*

1. Çü ʿāşıḳ gördi ol maʿşūk-ı nāzük
   Diler yilden **bıraġa** topraġa yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 12). [bıraġa, -a]*

bıraġ-: *Atmak, fırlatmak.*

1. Kemīn itdükde kim ata kemendi
   Bıraġurdı peleng ü bebre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 14). [bıraġurdı, -ur, -dı]*

bıraġ-: *Koymak, asmak, yerleştirmek.*

1. İdelüm bāde ile ʿayş ü ẕevḳı
   Bıraġalum cihān boynına ṭavḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 22). [bıraġalum, -alum]*

bırah-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

1. Dirüp dükkānını **bıraḫdı** raḫtı
   Ṭapuña ḳodı milk ü tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 41). [bıraḫdı, -dı]*

bırah-: *Düşmesine sebep olmak, düşürmek, indirmek.*

1. Felekden tīri zaḫmınuñ ʿiḳābı
   Bıraḫdı topraġa nesr ü ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 86). [bıraḫdı, -dı]*

bırah-: *(Eldeki bir şeyi) tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.*

1. **Bıraḫdı** raḫtı terk itdi külāhı
   Çü bī-rāh idi ḳaçdı tutdı rāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 69). [bıraḫdı, -dı]*

bırah-: *Sahiplik hakkını başkasına vermek. [2]*

1. Degül yidi ki yitmiş cedde taḫtı
   Bıraḫduñ düşmenüñe baḫt u raḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 38). [bıraḫduñ, -du, -ñ]*

bıraḳ-: *Ardında bırakmak, koymak.*

1. Ḳuşatmışdı egirdip Belḫ şehrin
   Ḫorāsāna **bıraḳmış** telḫ ü zehrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 70). [bıraḳmış, -mış]*

bırak-: *Atmak, koymak. [3]*

1. Götürmiş şaçları müşkīn kemendi
   Bıraḳmaġa peleng ü bebre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 26). [bıraḳmaġa, -maġ, -a]*

bırak-: *Atmak, salmak.*

1. Tutup **bıraḳdılar** bend-i belāya
   Ḳomadılar bu deñlü ibtilāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 31). [bıraḳdılar, -dı, -lar]*

bırak-: *Bir alışkanlıktan veya bir işten vazgeçmek. Uğraşmaz olmak, artık uğraşmamak.*

1. **Bıraḳdı** fīli depdi düşmene at
   Tutar ruḫ ki eyleye Behrāmı şeh māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 53). [bıraḳdı, -dı]*

bırak-: *Bir alışkanlıktan veya bir işten vazgeçmek; uğraşmaz olmak, artık uğraşmamak; yanına almamak, yanında götürmemek.*

1. Gönildi vü **bıraḳdı** raḫt ü baḫtı
   Ḳomışdı Hürmüze tācı vü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 35). [bıraḳdı, -dı]*

bırak-: *Bırakmak, koymak. [2]*

1. **Bıraḳmış** boynını müşkīn kemende
   Bilini bağlamış billūr bende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 141). [bıraḳmış, -mış]*

bıraḳ-: *Çıkarmak, salmak.*

1. Sıtanbula **bıraḳup** ḳayşeri ol
   Ḥişār itmiş idi kim tutmaya yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 13). [bıraḳup, -up]*

bırak-: *Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak.[2]*

1. Bıraḳdı şaştına tīr ü ḫadengi
   Geyik gör ki ider arslan ile cengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 55). [bıraḳdı, -dı]*

bıraḳ-: *İzin vermek.*

1. Çü ḥikmet müʾminüñ yitüği oldı
   Bıraḳmaz sırrı taşra şol ki buldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 34). [bıraḳmaz, -maz]*

bırak-: *Nam salmak. Ününü her yana yaymak.*

1. Çü Hürmüz ḫażretinden çıḳdı Ḫusrev
   Bıraḳdı ʿāleme āvāze-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 70). [āvāze-i nev bıraḳ, -dı]*

bırak-: *Salmak, yollamak, göndermek.[3]*

1. **Bıraḳdı** pertevi bir nūr-ı rūşen
   Ki ḳıldı taġ u deşti bāġ u gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 33). [bıraḳdı, -dı]*

bırak-: *Sarkıtmak.*

1. **Bıraḳmış** burḳaʿın ṭarf-ı külehden
   Zevāl irmemeg içün mihre mehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 25). [bıraḳmış, -mış]*

bıtrīk: *Keşiş.*

1. Ṭolu **bıṭrīḳler** ḳıssīs ü rühbān
   Riyāżet ehli içinde firāvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 3). [bıṭrīḳler, -ler]*

bıyḳın: *Bıkın, böğür.*

1. Bilini **bıyḳınını** oynaduraḳ
   Füsūn u siḥr dīgin ḳaynaduraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 105). [bıyḳınını, -ı, -nı]*

bi ḥamdi'l-vāḥidi'l-aḥadi'l-ḳadīmi: *Kadim, tek ve eşsiz olan Allah'a hamd ile. [Dua ifadesi] [Arapça tamlama]*

1. **Bi ḥamdi'l-vāḥidi'l-aḥadi'l-ḳadīmi**
   Ve bismillāhi ẕi'l-menni'l-aẕīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 1). [bi ḥamdi'l-vāḥidi'l-aḥadi'l-ḳadīmi, -]*

bī vech: *Sebepsiz.*

1. Çün itmez çeşm-i zaḫm anda gezendi
   Niçün burḳaʿ ṭuta **bī vech** bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 20). [bī vech, -]*

bī-ʿaḳl: *Akılsız, bilinçsiz, kendini bilmez.[4]*

1. Ḳalurlar birbirine ḳarşu ḥayrān
   Muṣaḫḫaṣ ten bigi **bī-ʿaḳl** ü bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 78). [bī-ʿaḳl,]*

bī-ʿaḳl: *Aklı başında olmayan, kendinden geçen kimse.*

1. Bu gitmekden ḳuluñ gāfil degülem
   Ne var **bī-ʿaḳl** isem cāhil degülem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 116). [bī-ʿaḳl,]*

bī-aṣl: *Asılsız, soysuz.*

1. Atañ baḫtına buldı tāc ile taḫt
   Götürmedi çü **bī-aṣl** idi bed-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 218). [bī-aṣl,]*

bī-bāk: *Korkusuzca, çekinmeden.[10]*

1. Velī uş luṭfuñ ümmīdinde **bī-bāḳ**
Yürürem bunca bīm ile ferāḥ-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 135). [bī-bāḳ,]*

bī-bāḳ ol-: *Korkusuz olmak, cesur ve gözü pek olmak.[2]*

1. Velī bu feth içinde **olma bī-bāḳ**
Ki olur gencinelerde zehr ü tiryāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 193). [bī-bāḳ olma, -ma]*

bī-bedel: *Eşsiz, benzeri olmayan.[2]*

1. Velī şāhuñ ḳabūli ola dil-keş
Ki zīrā şāh-ı devrān **bī-bedeldür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 86). [bī-bedeldür, -dür]*

bī-behāne: *Kusursuz, noksansız.*

1. Żiyāfet şarṭın itdiler şeḥāne
Ḳamu tertīb ü āyīn **bī-behāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 56). [bī-behāne,]*

bī-bekā: *Ebedi olmayan, fani olan.*

1. Ṣadādur **bī-bekā** ger sāz u ger söz
Bu günbedde çi bir ḳaz u çi bir ḳoz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 115). [bī-bekā,]*

bī-bīm kıl-: *Korku ve endişelerden arındırmak.*

1. Özüm imden girü **bī-bīm ḳıldum**
Her işi ṭapuña teslīm ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 69). [bī-bīm ḳıldum, -du, -m]*

biç-: *Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek.*

1. Ecel derzisi ṭonlar **biçmiş** ol gün
Ḳılıç sındı oḳ igne süñü arşun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 71). [biçmiş, -miş]*

biç-: *Ekin, ot vb.ni orakla, tırpanla, makine ile kesmek. [2]*

1. Ḳamer göstermiş idi dās-ı zerrīn
Ki **biçdüm** ḥāżır oluñ ʿömr ekinin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 6). [biçdüm, -dü, -m]*

bī-cān: *Cansız, halsiz.*

1. Ḳuşandı ol yola çün buldı fermān
İrişdi Bīsütūn tağına **bī-cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 52). [bī-cān,]*

bī-cān: *Cansız, ruhsuz, kendini kaybetmiş.[3]*

1. Ulular pīrler öñince **bī-cān**
Bile ardınca Ḫusrev zār ü giryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 13). [bī-cān,]*

bī-cān: *Cansız, takatsiz, güçsüz. [2]*

1. Görür **bī-cān** ḳaçar bir zeft naḫcīr
Ḳovar ardınca bir şāh-ı cihān-gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 55). [bī-cān,]*

bī-cān it-: *Cansız hâle getirmek, öldürmek. [2]*

1. Gözetdi gördi kim bir zift arslan
Gelür ki **ide** anı vü atı **bī-cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 48). [bī-cān id, -]*

bī-cān it-: *Öldürmek, avlamak.*

1. Şu deñlü gür ü büz **bī-cān iderler**
Ki ol ṣaḥrayı gūr-istān iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 119). [bī-cān iderler, -er, -ler]*

bī-cān ḳıl-: *Cansız hâle getirmek, öldürmek.*

1. Kemendüñ ḫalḳasıdur mār-ı pīçān
Ki **ḳılur** her kime ṭolaşşa **bī-cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 64). [bī-cān ḳılur, -ur]*

bī-cān ol-: *Ölmek. [2]*

1. Şu deñlü ādemī **olmışdı bī-cān**
Ki götürdi eti vü gövdeyi ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 99, Mısra 37). [bī-cān olmışdı, -mış, -dı]

bī-cān ü bī-dil ḳo-: *(Âşığı) cansız ve gönülsüz bırakmak, terk etmek.[İkileme]*

1. İy sefer ʿazmin ḳılan cān eyle menzil gitme gel
Çün dil ü cānsın **ḳoma bī-cān ü bī-dil** gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 2). [bī-cān ü bī-dil ḳoma, -ma]*

bīçāre: *Çaresiz; düşkün, zavallı.[3]*

1. Ki iy **biçāre** niçün ḫaste-dilsin
ʿAzīz-ün nefs iken ḫ̬ār ü ḫacīlsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 3). [biçāre,]*

bīçāre: *Çaresiz; düşkün, zavallı II âşık.[2]*

1. Gül ile böyledür **bīçāre** bülbül
Ki itmez ḥicre vü vaṣla taḥammül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 41). [bīçāre,]*

bī-çārelıḳ: *Çaresizlik.*

1. İlāhī çāre ḳıl **bī-çārelıḳdan**
Ḫalāṣ it bizi bu āvārelıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 47). [bī-çārelıḳdan, -dan]*

bī-çāre-şekl: *Çaresiz, zavallı (gibi) görünen.*

1. Çi-ger **bī-çāre-şeklem** çāre-sāzem
Ne var ṣūret-ger isem naḳş-bāzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 23). [bī-çāre-şeklem, -em]*

bī-cinn ü insān: *Cinler ve insanlar olmaksızın. [İkileme]*

1. Ümīdüm vardurur **bī-cinn ü insān**
Getürem ḳatuña Belḳīsi āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 35). [bī-cinn ü insān, -]*

bīçūn: *Emsalsiz; akılla idrak edilemeyan. (Sıfât-ı ilâhiyyedendir).[3]*

1. Nişānı bī-nişānlıḳ vaṣfı **bīçūn**
Mekānı lā-mekān ü sırrı meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 83). [bīçūn,]*

bī-çūn ü bī-çerā: *Sorgusuz sualsiz II aracı olmadan. [İkileme]*

1. Gördüñ anı ki göriniser lāyıḳı göze
Ḫalvet-sarāy-ı ḫaṣda **bī-çūn ü bī-çerā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 60). [bī-çūn ü bī-çerā, -]*

bī-dād: *Adaletsiz, merhametsiz, zalim (kimse).[4]*

1. Degüldür hiç içüñ taşuñ bigi ṣāf
Nice **bī-dādsın** Ḥaḳ virsün inṣāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 54). [bī-dādsın, -sın]*

bī-dād: *Zalim, acımasız sevgili (Husrev-i Perviz).*

1. Tüvān olmadı ol bed-mihr **bī-dād**
Ki bir ḳuru selām ile ḳıla yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 89). [bī-dād,]*

bī-dād: *Zulüm, işkence.*

1. Yaluñuzlıḳ güninden görse **bī-dād**
Ḳadīmī hem-demini eyleye yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 9). [bī-dād,]*

bī-dād ḳal-: *Eziyet çekmek, mutsuz olmak.[Deyim]*

1. Diken **ḳaldı** ol ḳadar furḳatde **bī-dād**
Ki ider ol korḫudan vuṣlatda feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 43). [bī-dād ḳaldı, -dı]*

bī-dād ḳıl-: *Zulmetmek, adaletsizlik yapmak.[2]*

1. Nice bir cevr ile **bī-dād ḳılmaḳ**
Bizi ġam-gīn özüñi ṣād ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 99). [bī-dād ḳılmaḳ, -maḳ]*

bīdār: *Uyanık, uyumayan.*

1. Meġer ben uyḫudaydum baḫt **bīdār**
Ki dīdar açmış idi ḥüsn-i dil-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 29). [bīdār,]*

bīdār: *Uyanmış, uyanık II etrafındakilerin farkında olan.*

1. Gehī ḫufte gehī **bīdār** olurlar
Gehī bī-kār ü geh der-kār olurlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 213). [bīdār,]*

bīdār eyle-: *Kendine getirmek, uyandırmak.*

1. ʿİnāyet cezbesiyle luṭf-ı dil-dār
Girü ol maḥvdan **eyledi bīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 78). [bīdār eyledi, -di]*

bī-dār ol-: *Uyanık durumda bulunmak, uyanık olmak.[4]*

1. Seḥer-i maḥşere dek gün bigi **bī-dār olalum**
Ki oldı ʿālemdeki maḳṣūd müyesser bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 13). [bī-dār olalum, -alum]*

bidʿat: *Sonradan türeyen şey, yeni âdet. (Genellikle benimsenmeyen, iyi görülmeyen âdet ve davranışlar için kullanılır.).*

1. Yaraşdurdı cemāli taḫt ü tācı
Götürdi **bidʿat** ü bāc ü ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 14). [bidʿat,]*

bidāyet: *Başlangıç.[2]*

1. Sorarsañ ʿālem-i ecsāma ġāyet
Bidāyet andan u aña nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 14). [bidāyet,]*

bī-dehşet: *Korkusuzca, sakınmadan, çekinmeden.*

1. İçinde ḳılduġınca ʿışḳ odı çūş
ḳılurdı şāhı **bī-dehşet** der-āġūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 70). [bī-dehşet,]*

bī-derd: *Dertsiz, derdi olmayan.*

1. Ki igen daḫı **bī-derd** olmayasın
Ḳamu germ olasın serd olmayasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 27). [bī-derd,]*

bī-derd: *Dertsiz, aşk acısını bilmeyen ve çekmeyen (kişi), ham.*

1. İledür ʿışḳı başa merd olanlar
Ne bilsün nāleyi **bī-derd** olanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 20). [bī-derd,]*

bī-derd: *Kaygısız, gamsız, aldırmaz.*

1. Ġarīmüñ ḥʿār görüp yatma **bī-derd**
Ki nakşı gelse bilmezler utar nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 105). [bī-derd,]*

bī-dest: *Elsiz II savunmasız, çaresiz.*

1. Çü ḥālin köyne ʻāşıḳ mest sanma
Elin dek tutanı **bī-dest** sanma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 76). [bī-dest,]*

bī-dil: *Âşık.[2]*

1. Kime ḳulaḳsa saña gözdür āḫir
Ki ben **bī-dil** ne çekdüm evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 84). [bī-dil,]*

bī-dil: *Âşık (Ferhad).*

1. Ḫaber virildi sālār-ı cihāna
Ki **bī-dil** nice irdi dil-sitāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 10). [bī-dil,]*

bī-dil-ārām: *Sevdiğine kavuşamamış (olan), sevgilisinden uzakta, ondan mahrum bulunan.*

1. Didi bir laḫẓa it iy bī-dil ārām
Eyitdi ārām olurmı **bī-dil-ārām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 60). [bī-dil-ārām,]*

bī-edeblik it-: *Edebsizlik etmek.*

1. İlāhī cehl ile ḳıldum celeblik
Çoḳ **itdüm** ḥażretüñde **bī-edeblik** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 126). [bī-edeblik itdüm, -dü, -m]*

bī-endāze: *Ölçüsüz II pek çok, çok fazla.*

1. Bu yüzden nāzı **bī-endāze** eyler
Girü bir yüzden ʿöẕrin tāze eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 21). [bī-endāze,]*

bī-endāze ḳıl-: *Sayısız, ölçüsüz gerçekleştirmek. Pek çok (sayıda/miktarda) yapmak.[3]*

1. Gine luʿb ü neşāṭı tāze ḳıldı
Safā vü ʿayşi **bī-endāze ḳıldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 50). [bī-endāze ḳıldı, -dı]*

bî-ġam: *Gamsız, dertsiz, kedersiz. [3]*

1. Bu baġ içinde **bī-ġam** bülbül olmaz
Ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 79). [bī-ġam,]*

bīgāne: *Aşina olunmayan, yabancı, el.[3]*

1. Düşer **bīgāneye** Cemşīd taḫtı
Degül Merrīḫe bir ḥūrşīd taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 17). [bīgāneye, -y, -e]*

bīgānelıḳ: *Yabancılık, ilgisizlik, kayıtsızlık, alakasızlık.*

Ki bir dem iy kişi bizden yaña ol
Nice **bīgānelıḳdur** āşnā ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 50). [bīgānelıḳdur, -dur]*

bī-gerd: *Tasasız, gamsız, kedersiz.*

1. Bu yüzden ḫaṭırıydı şād ü **bī-gerd**
Ki aña bir merd-i bī-dil oldı hem-derd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 25). [bī-gerd,]*

bigi: *Gibi, benzer. [253]*

1. Vefā **bigi** bilinüñ yoḫ nişānı
Ṣafā **bigi** lebinüñ ṭar zamānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 111). [bigi,]*

bigi: *İmişçesine, benzer biçimde.*

1. Velī bini zebūn itme sözüñden
Getürür **bigi** söyle kendüzüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 26). [bigi,]*

bigi ol-: *Bir duruma, bir duyguya yaklaşmak.*

1. Gehī bülbül bigi ṭavf itdi bāġı
Geh ölçerür **bigi oldı** çirāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 98). [bigi oldı, -dı]*

bigi ol-: *Gibi gelmek; ... sanısı vermek, ... sanısı yaratmak.*

1. Meger bir dün olur ḥāli diger-gūn
Ki bir yıl **bigi oldı** aña ol dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 2). [bigi oldı, -dı]*

bī-günāh: *Günahsız, suçsuz, zavallı. [2]*

1. Beni redd eyleme kim **bī-günāhem**
Yüzüm üstine geldüm ʿöẕr ḫᵛāhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 41). [bī-günāhem, -em]*

bī-güneh: *Günahsız, suçsuz. [2]*

1. Saḳınsun **bī-güneh** ḳanına teşne
Ki urur kendinün cānına deşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 57). [bī-güneh,]*

bī-haber: *Habersiz.*

1. Şeh ol dem ẕevḳine ḥayrān u ser-mest
Oturmış **bī-ḫāber** ne nīst ü ne hest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 20). [bī-ḫāber,]*

bī-haber it-: *Kendinden geçmiş hâle getirmek.*

1. Vaṣlı balı tatlusı eyle **itmiş** idi **bī-ḫaber**
Kim ne acıymış bela-yı furḳaṭını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 13). [bī-ḫaber itmiş, -miş]*

bī-haber ol-: *Kendini kaybetmek, kendinden geçmek.*

1. **Olur** ṣūretden eyle **bī-ḫaber** ol
   Ki tuymaz lafẓ-ı maʿnādan eser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 49). [bī-ḫaber olur, -ur]*

bī-had: *Sayısız, sınırsız, hesapsız, pek çok. [3]*

1. Müşābihdür eger-çi ṣūrete ẕāt
   Ṣıfāta **bī-ḥad** oldı iḫtilāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 190). [bī-ḥad,]*

bī-hadd: *Sayısız, sınırsız, pek çok.*

1. Geçerler deşt ü ṣaḥra bīşe vü kūh
   Av avlarlar igen **bī-ḥadd** ü enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 118). [bī-ḥadd,]*

bī-hadd ü pāyān: *Sınırsız ve sonsuz, uçsuz bucaksız. [İkileme]*

1. Ḳanı geçdüklerüm ṭaġ ü beyābān
   Ḳanı zaḥmetlerüm **bī-ḥadd ü pāyān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 20). [bī-ḥadd ü pāyān, -]*

bī-ḥakk-ı Muḥammed: *Hz. Muhammed'in hakkı için. Kutsal şeyleri anlatan kelimelerden sonra getirilerek ant içmek için söylenen bir söz.*

1. Yā-Rab **bī-ḥaḳḳ-ı Muḥammed** ki pertevi
   Ṭoldurdı yir ü gögi ḳamu nūr ile żiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 97). [bī-ḥaḳḳ-ı Muḥammed, -]*

bi-ḥamdu'llah: *Allah'a şükürler olsun.*

1. **Bi-ḥamdu'llah** ki ḫayr oldı ser-encām
   Gel imdi bu ṣafāya tutalum cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 119). [bi-ḥamdu'llah,]*

bi-ḥamiyyet: *Utanmaz.*

1. Senüñ cānuña ḳıldı şimdi niyyet
   Ne bunca meyl aña iy **bi-ḥamiyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 54). [bi-ḥamiyyet,]*

bī-hār: *Dikensiz.*

1. Ruṭab **bī-ḫārı** ḳo ister iseñ sūd
   Ki ḫōş şīrīn olur ḥelvā-yı bi-dūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 35). [bī-ḫārı, -ı]*

bihār-ı ʿafv: *Bağışlama/affetme denizi.*

Biḥār-ı ʿafvüñ içün kim cihānuñ
Günāhı ḳaṭresine döymez anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 161). [biḥār-ı ʿafvüñ, -üñ]*

bī-ḥāṣıl ol-: *Mahsulsüz, verimsiz olmak; hiçbir şey elde edememek. [2]*

1. Taʿalluḳ berkidüp **bī-ḥāṣıl olduñ**
   Çü kesdüñ bend ü baġı vāṣıl olduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 25). [bī-ḥāṣıl olduñ, -du, -ñ]*

bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt: *İstediği şeyi elde edememiş ve bu sebepten üzgün/perişan (kimse). [İkileme]*

1. Sen anda vāṣıl ü ben bunda maḥrūm
   Zihī **bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt** olam şūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 304). [bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt, -]*

bī-hemtā: *Eşi benzeri olmayan.*

1. Dür-i yek-dānesin tenhā gereksin
   Gühersin pāk ü **bī-hemtā** gereksin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 134). [bī-hemtā,]*

bī-ḥīle vü āl: *Hileye başvurmadan; hilesiz ve oyunsuz. [İkileme]*

1. Olaruñ māl ile gönlin ele al
   Ki etbāʿ olalar **bī-ḥīle vü āl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 72). [bī-ḥīle vü āl, -]*

bī-himmet: *Gayretsiz, çaba göstermeyen.*

1. Ṭaraldı vaḳt Şeyḫī ġāfil olma
   İgen **bī-himmet** ü bī-ḫāṣıl olma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 208). [bī-himmet,]*

bī-himmet: *İradesiz, nefsine hâkim olamayan.*

1. Sen ol **bī-himmet** ere olma hem-dem
Ki ġayret vaḳti ʿavretden ola kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 31). [bī-himmet,]*

bī-himmet ü kem ol-: *Aşağı, değersiz, itibarsız olmak. [İkileme]*

1. Behāyimden **olur bī-himmet ü kem**
Anuñ belhüm aḍall dur ḫılʿati hem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 53). [bī-himmet ü kem olur, -ur]*

bī-hod: *Kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş (kimse). [2]*

1. Ki nidem ger virürsem ḳaṣruma rāh
Ḥarīş ü mest ü **bī-ḫoddur** şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 4). [bī-ḫoddur, -dur]*

bī-hod: *Kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş kimse (Husrev-i Perviz).*

1. İçürdi **bī-ḫōda** ol ḥadde bāde
Ki yoḫ ʿaḳlını şāhuñ virdi bāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 129). [bī-ḫōda, -a]*

bī-hod eyle-: *Kendinden geçirmek, aklını başından almak.*

1. Mestem be-Ḫudā ki **bī-ḫod eyle**
Ṣunma anı degme ḫod-pereste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 45). [bī-ḫod eyle, -]*

bī-hüner: *Beceriksiz, elinden bir iş gelmeyen (kimse).*

1. Yüzük düzmek gelür her **bī-hünerden**
Ḫamīr ü mūmdan yoḫ laʿl ü zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 111). [bī-hünerden, -den]*

bī-hurmet it-: *Değersizleştirmek.*

1. Nedür bir ḳoyna bunca himmet itmek
İmāmet mesnedin **bī-ḥurmet itmek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 122). [bī-ḥurmet itmek, -mek]*

bī-hūş: *Aklı başında olmayan, kendinden geçmiş, baygın; şaşkın, sersem. [2]*

1. Perīşān şekl ü **bī-hūş** eylediler
Nite-kim zülfi berdūş eylediler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 47). [bī-hūş,]*

bī-hūş kal-: *Şaşkın ve sersem olmak, aklı başından gitmek. [Deyim]*

1. Hemān-dem maḥv olup Ferhād-ı medhūş
Sücūda vardı **ḳaldı** deng ü **bī-hūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 74). [deng ü bī-hūş ḳaldı, -dı]*

bī-hūş ol-: *Aklı başından gitmek, kendinden geçmek. [6]*

1. Gele bir dem ḳalasın eyle ḫāmūş
Olasın nefḫ-ı ṣūr irince **bī-hūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 10). [bī-hūş olasın, -asın]*

bī-hᵛāb ḳal-: *Uykusuz kalmak, uyuyamamak. [Deyim]*

1. Anın nergisleri **ḳalurdı bī-ḫᵛāb**
Ki ider her dün gül-istānını sīrāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 37). [bī-ḫᵛāb ḳalurdı, -ur, -dı]*

bī-ʿillet: *Hastalıksız II sebepsizce.*

1. Çün evvel bī-sebeb ḳılduñ ʿaṭāyı
İt āḫir ʿafv **bī-ʿillet** ḫaṭāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 30). [bī-ʿillet,]*

bī-irādet: *Kendi isteği dışında.*

1. Getürdi **bī-irādet** ḥüsni vecde
Ne var sulṭān ise eyletdi secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 9). [bī-irādet,]*

bī-kām it-: *Cefa çektirmek, eziyet etmek.*

1. Bir oġurdan ġulū-yı ʿām iderler
Şeh-i bī-çāreyi **bī-kām iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 30). [bī-kām iderler, -er, -ler]*

bī-kāmlık: *Cefa çekme durumu.*

1. Yig ol kim kām ola **bī-kāmlıḳda**
Ki ḫōş-būy oldı ʿanber ḫāmlıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 19). [bī-kāmlıḳda, -da]*

bī-kār: *Herhangi bir meşguliyeti olmayan, işsiz, başıboş.*

1. Gehī ḫufte gehī bīdār olurlar
Gehī **bī-kār** ü geh der-kār olurlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 214). [bī-kār,]*

bī-kār it-: *Çalışmaz duruma getirmek II şaşkınlığa düşürmek.*

1. Ṭolandum yüzi devrini çü pergār
İder bir noḳṭası biñ ʿāḳlı **bī-kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 74). [bī-kār ider, -er]*

bī-kār it-: *İlgilenmemek, ihmal etmek.*

1. Çü bī-yār idüñ oldumdı saña yār
Çü der-kār olduñ **itdüñ** bini **bī-kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 228). [bī-kār itdüñ, -dü, -ñ]*

bī-kār ḳıl-: *İşinden etmek, işsiz bırakmak.*

1. Didiler geldi bir cāḏū-yı mekkār
Ki **ḳılur** gözleri Hārūtı **bī-kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 84). [bī-kār ḳılur, -ur]*

bī-karār: *Kararsız, huzursuz, tedirgin, rahatsız.*

1. Velī raḥm it ġarīb ü ḫᵛār ü zārem
Ḳara zülfüñ yilinden **bī-ḳarārem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 26). [bī-ḳarārem, -em]*

bī-kerān: *Sonsuz, sınırsız.*

1. Ẕāt-ı bīçūn bigi çün vaṣfı yolıdır **bī-kerān**
Hīç kes bulmadı ol ṣaḥrāya ḥaddi sözi kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 31). [bī-kerān,]*

bī-kes: *Kimsesiz, çaresiz, yalnız. [7]*

1. Ben ol şehden ıraḳ bi-zūr u zārem
Bu Şīrīn **bī-kes** ü tenha yanaram *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 24). [bī-kes,]*

bī-kes: *Kimsesiz, zavallı II âşık.*

1. Hemīn ola şehe iʿzāz ü ikrām
Garīb ü **bī-kese** iḥsān ü inʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 24). [bī-kese, -e]*

bī-kes ü zār ḳal-: *Kimsesiz ve perişan bir duruma düşmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ṣanurduḳ kim **ḳalıcaḳ bī-kes ü zār**
Baña sen yār olasın çāre-i kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 31). [bī-kes ü zār ḳalıcaḳ, -ıcaḳ]*

bī-kibr ü kīne: *Kibirsiz ve öç alma isteği duymayan. [İkileme]*

1. Çü daʿvet ḳıldı şeyṭānı dīnine
Müselmān eyledi **bī-kibr ü kīne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 80). [bī-kibr ü kīne, -]*

bī-neng ü nām ol-: *Ününü ve şöhretini kaybetmek. [İkileme]*

1. Beni şeydā ḳılup sen şād-kām ol
Var ol bed-nām ile **bī-neng ü nām ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 62). [bī-neng ü nām ol, -]*

bikr ü mestūr: *El değmemiş, bakire. [2][İkileme]*

1. Düzerken mekr ü destān sundı mı dest
Tururken **bikr ü mestūr** oldı mı mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 44). [bikr ü mestūr, -]*

bil: *Bel, insan vücudunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer.[13]*

1. Pelās egninde vü **bilinde** zünnār
Gelüp ol deyre ḳondı āşnā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 77). [bilinde, -i, -n, -de]*

bil-: *Bilgi sahibi olmak, bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. [122]*

1. ʿAlīm ol resmedür her baḥr ü berre
Ḳi **bilür** kāinātı ẕerre ẕerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 16). [bilür, -ür]*

bil-: *Anlamak, farkına varmak, kavramak.[53]*

1. Ḥasretā derdā ki vuṣlat niʿmetini **bilmedüm**
Uġrayası cāna furḳat zaḥmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 1). [bilmedüm, -me, -dü, -m]*

bil-: *Âşinâ olmak, tanımak.*

1. Gözüme ʿāşıḳ öldürmekdurur ḫū
Ki türk-i mest **bilmez** ud u ḳorḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 92). [bilmez, -mez]*

bil-: *Tanımak.*

1. Ki şahı **bilürem** Şīrīnsüz olmaz
Bu bülbül ol gül ü nesrīnsüz olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 59). [bilürem, -ür, -em]*

bil-: *Tanımak, hatırlamak.*

1. Çü ḳavmüñ sini ṣāfī-dil **bileler**
Ḳamusı cān ile raġbet ḳılalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 109). [bileler, -e, -ler]*

bil-: *... olarak görmek, kabul etmek, farz etmek. [5]*

1. Demādem ʿālem-i ʿışḳı añup āh
İderseñ anı **bil** maḳsūduña rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 12). [bil,]*

bil-: *Sanmak, kabul etmek.[3]*

1. **Bilür** kim çün gide bu cism-i fānī
Virür ʿışḳı ḥayāt-ı cāvidāni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 53). [bilür, -ür]*

bil-: *Bir iş yapmaya alışmış olmak, elinden gelmek.*

1. Ne deñlü **bilür** iseñ resm ü āyīn
Düzet yirde gögüñ ılduzın ayın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 73). [bilür, -ür]*

bil-: *Tecrübe etmek, yaşamak.*

1. Ten ʿaẕābın tartayın çün cān ṣafāsın sürmedüm
Baş yaraġın göreyin çün dil yatını **bilmedüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 10). [bilmedüm, -me, -dü, -m]*

bil baġla-: *Hizmete bel bağlamak, candan gönülden hizmet etmek, saygılı tavır takınmak. [2][Deyim]*

1. Ḳarınca bigi Şāvūr feraḫ-nāk
Ṭurur **bil baġlayup** ḫidmetde çālāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 206). [ḫidmetde bil baġlayup, -y, -up]*

bilād: *Şehirler, kasabalar.*

1. Diledi kİ artura ʿadl ile dādı
Bilādı ṭoldura ʿayş ile şādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 80). [bilādı, -ı]*

bilā-şek: *Şüphesiz.*

1. Degül kim bilmezem diye tura dek
Dürişe güci yitdükçe **bilā-şek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 16). [bilā-şek,]*

bilā-şübhe: *Şüphesiz.*

1. Ne deñlü keşret ile görse efʿāl
Bilā-şübhe bile Allāhı faʿʿāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 4). [bilā-şübhe,]*

bildür-: *Bildirmek, haber vermek.*

1. Baña **bildür** bu ġurbet müddetini
Beyān it ʿömr ü devlet mühletini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 27). [bildür,]*

bile: *"İle birlikte, beraber" anlamında edat. [20]*

1. Nitesi ola vaṣl-ı dōst bī-renc
Biledür ḫār ile gül mār ile genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 40). [biledür, -dür]*

bile: *Beraberinde, yanında. [3]*

2. Temāşā ʿazmine ḳılmışdı seyrān
Süvār olmış **bile** ol şāh-ı ḫūbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 4). [bile,]*

bile: *"Dahi, ayrıca, dA" anlamında bağlaç.[4]*

1. Getürdiler yük ile genc-i vāfir
Aġır ḫılʿat **bile** üstāda ḫāžır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 98).*

bile: *aynı anda, eş zamanlı olarak.*

1. Oḳ ile bile ṣıçramışdı Şebdīz
Urup ṭaġıtdı arslan kellesin tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 65). [bile,]*

bile al-: *Yanına almak, beraberinde götürmek. [2][Deyim]*

1. Çü boynından ıraġ itdi vebāli
Bile aldı firāvān genc ü māli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 12). [bile aldı, -dı]*

bile getür-: *Beraberinde getirmek, yanında bulundurmak. [Deyim]*

1. **Getürmişdi bile** yüz pāk gevher
Ki her bir dānesi günden münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 111). [bile getürmişdi, -miş, -di]*

bile ol-: *Birlikte, beraber olmak. Yan yana bulunmak. [2]*

1. **Olursa** ol gül-ruḫ ile **bile** Şebdīz
Yaşum Gülgūnı bigi irişe tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 51). [bile olursa, -ur, -sa]*

bilesinde: *Beraberinde, yanında.*

1. **Bilesindeki** ol mestāne bütler
Göñül ḫōş it yi iç diyü ögütler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 19). [bilesindeki, -ki]*

bilesine al-: *Beraberinde götürmek, yanına almak. [2][Deyim]*

1. **Bilesine alup** ṣaflar yarardı
Ṭolanup Sāye Ḫān ḳalbin arardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 3). [bilesine alup, -up]*

bī-leṭāfet ol-: *Güzelliğini kaybetmek.*

1. Bir ol kim başına irişse āfet
Ḳurur gövdesi **olur bī-leṭāfet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 54). [bī-leṭāfet olur, -ur]*

bilgil: *Bil, bil ki.*

1. Yarın öldüriserler **bilgil** anı
Ki bugün sen ölüden aldı cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 49). [bilgil,]*

bili bükül-: *Beli bükülmek. Yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma gelmek; âciz kalmak (Beyitte bir musiki aletinin şekli tarif edilirken bir yandan da "beli bükülmüş" denilerek bu çalgının yaşlı oluşuna yani eskiliğine gönderme yapılmaktadır).*

1. Egilmiş süksüni **bili bükülmiş**
Delinmiş yüreġi baġrı sökülmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 13). [bili bükülmiş, -miş]*

bilin-: *Anlaşılmak, gerçeğine erişilmek, idrak edilmek. [9]*

1. Çi-ger taḥḳīḳ geldi gitdi taḳlīd
Bu ʿilm ile **bilinmez** ʿaynī tevḥīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 8). [bilinmez, -mez]*

biliş: *Bildik, tanıdık, dost, aşina.[2]*

1. Ne yaddan derdi vardur ne **bilişden**
Ne yoldaşdan utanur u ne işden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 49). [bilişden, -den]*

biliş-: *Tanışmak.*

1. Ve eger ol şāh ise ser-keş degüldür
Bu yol üzre **bilişmek** ḫōş degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 192). [bilişmek,-mek]*

billāh: *Allah hakkı için, Allah için, Allah aşkına, Allah'a yemin olsun ki anlamlarında yemin sözü. [3]*

1. Ḥāşılısın ʿömrümüñ ḳaçma becid ʿömrüm bigi
Sensüz olan ʿömrden **billāh** ne ḥāṣıl gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 4). [billāh,]*

billūr: *Çok parlak, şeffaf, duru ve temiz cam veya bu camdan yapılmış nesne, kristal. [4]*

1. Sekerdi ṣanasın kebk-i derīdür
Ṣaçardı laʿl ü **billūra** deri dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 40). [billūra, -a]*

billūr: *Çok parlak, şeffaf, duru ve temiz cam veya bu camdan yapılmış nesne, kristal II sevgilinin parlak teni. [2]*

1. Ki ola ṣuda gül-i ter bigi reste
Gülāb ile ḳıla **billūrı** şüste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 26). [billūrı, -ı]*

billūr: *Çok parlak, şeffaf, duru ve temiz cam veya bu camdan yapılmış nesne, kristal II sevgilinin parlak gerdanı. [2]*

1. Gehī şimşāda ḳılur serv māʾil
Gehī **billūra** sīm eyler ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 64). [billūra, -a]*

billūrīn: *Kristal.*

1. Ṣanasın āftāb-ı yik-süvāre
Kemend atmışdı **billūrīn** ḥiṣāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 44). [billūrīn,]*

bilmedügüñüzdür baña maʿlūm: *"Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim" anlamında Bakara Suresi'nin 30. ayetinde geçen ifade. [Ayet]*

1. Buyurdı olʿ Alīm ü Ḥayy u Ḳayyūm
Ki **bilmedügüñüzdür baña maʿlūm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 144). [bilmedügüñüzdür baña maʿlūm,]*

bilmelü: *Bilinir, bilinebilecek olan.*

1. V'eger ḥod **bilmelü** olaydı ol rāz
Bu eşkālüñ biri vireydi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 139). [bilmelü,]*

bīlmez: *Bilgisi ve deneyimi olmayan, cahil, acemi. [3]*

1. Ġarīmüñ ḫᵛār görüp yatma bī-derd
Ki naḳşı gelse **bilmezler** utar nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 106). [bilmezler, -ler]*

bilü: *Bilgi, ilim irfan, idrak, malumat; zihin, fikir (TS).[6]*

1. Niyāzum çoġ ise nāzum öküşdür
Bilüm azdur velī azum öküşdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 84). [bilüm, -m]*

bilüsüzlik: *Bilgisizlik, cahillik.*

1. Çaḳ ol şehdür ki irürdüm çeşmede yol
Bilüsüzlikden itdüm saġ işüm ṣol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 108). [bilüsüzlikden, -den]*

bīm: *Korku; tehlike.[2]*

1. Velī uş luṭfuñ ümmīdinde bī-bāḳ
Yürürem bunca **bīm** ile ferāḥ-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 136). [bīm,]*

bī-maksūd ol-: *İstenilen şeye ulaşamamak.*

1. Sen od olduñ eger ben ʿūd olavan
Bu āheng ile **bī-maḳsūd olavan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 10). [bī-maḳsūd olavan, -avan]*

bīmār: *Hasta.*

1. Açılur iş ne deñlü olsa düşvār
Bulur ṣıḥḥat ḳatırġaduḳda **bīmār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 40). [bīmār,]*

bīmār: *Hasta II âşık.[2]*

1. Dil derdine merg didi ġamzeñ
Bīmāra zihī cevāb-ı ḫaste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 54). [bīmāra, -a]*

bīmār ol-: *Hastalanmak, hasta olmak.*

1. Ḳamu derde ṭabīb eylerse tīmār
Ḳor ayruḳ ḳabża nabż **olursa bīmār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 34). [bīmār olursa, -ur, -sa]*

bī-māye kal-: *Asılsız, özsüz bir durumda kalmak.[Deyim]*

1. Çekindüm sāyeden bī-pāye ḳaldum
   Anuñçün sāye-veş **bī-māye ḳaldum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 236). [bī-māye ḳaldum, -du, -m]*

bī-menʿ ü māniʿ: *Herhangi bir yasaklama ve engel olmaksızın. [İkileme]*

1. Budur ḳasrī ki bir gün dünde tāsiʿ
   Ḳamusın döndürür **bī-menʿ ü māniʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 48). [bī-menʿ ü māniʿ, -]*

bī-mesāvī: *Kötülük yapmayan, zararsız.*

1. Çü ḫātūndur u çengī **bī-mesāvī**
   Terāzū ile oldı evi Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 23). [bī-mesāvī,]*

bī-minnet: *Yapılan bir iyiliği gücendirecek şekilde hatırlatmayan, başına kakmayan, lütufkâr. [2]*

1. Görem diyen kişi cennet ṣafāsın
   Bahāruñ süre **bī-minnet** ṣafāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 62). [bī-minnet,]*

bī-muhābā: *Çekinmeden, sakınmadan; cesurca.*

1. ʿAdūmuz Sāye Ḫān ḳalduḳda tenhā
   ḳılalum ceng anuñla **bi-muḥābā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 74). [bi-muḥābā,]*

biñ: *Bin, sayı sıfatı.[6]*

1. Biş on **biñ** vardı ṣaḳḳā sıġayup ḳol
   Saçar ṣaḥrāya su tozmamaġa yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 61). [biñ,]*

biñ: *Bin, sayı sıfatı II binlerce, pek çok, çok fazla. [75]*

1. Digil cūş itmesün germ olup igen
   Ki cūşumdan döker **biñ** ceyş cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 128). [biñ,]*

biñ: *Ben, çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı.*

1. Yüzinde **biñleridür** san ḳara mīḫ
   Dişi yirinde ḳalmış saru zırnīh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 61). [biñleridür, -ler, -i, -dür]*

bin: *Ben, birinci tekil şahıs zamiri. [23]*

1. Atam taḫtını aldı başum ister
   Ḳurıtdı **bini** şimdi yaşum ister *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 32). [bini, -i]*

bin-: *(Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp) Ayakları sarkıtarak oturmak.[28]*

1. Özi **bindügi** at girmiş ekine
   Ekin ıssına şan ḳılmışdı kīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 15). [bindügi, -düg, -i]*

bin-: *Ata binmek, atlanmak.*

1. Buyurdı **bindi** leşkerler ulayu
   Biş on günlik yola dek ḳarşulayu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 5). [bindi, -di]*

biñ beş yüz: *Bin beş yüz, sayı sıfatı.*

1. Ḳoyup toldurdı **biñ beş yüz** gemiyi
   Ḳumaş u māl yoḫ kim ādemīyi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 19). [biñ beş yüz, -]*

biñ biñ: *Binlerce, pek çok. [10]*

1. Satvetüñüñ yiline **biñ biñ** Süleymān mūrçe
   Raḥmetüñüñ ḫ˅ānına ṭāvūs-ı ḳudsīler mekes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 3). [biñ biñ, -]*

biñ biñine yüz dime-: *Binlercesine yüz dememek II sayıca çok olmasından korkmamak. [Deyim]*

1. Yanar oda girem döndürmeyem yüz
   Dimeyem ādemüñ **biñ biñine yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 84). [biñ biñine yüz dimeyem, -y, -em]*

biñ mertebeyle: *Bin kez. Bin kat. Pek çok kere.*

1. Ḳuvvetde şevketüñ ger eflākden yigindür
   ʿİzz ü şerefde ola **biñ mertebeyle** aḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 42). [biñ mertebeyle, -]*

biñ yigirmi: *Bin yirmi, sayı sıfatı.*

1. Ve-lîkin **biñ yigirmi** ḳurb ecrām
Raṣad aṣḥābı bulmış ṣāḥib-aḥkām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 15). [biñ yigirmi, -]*

biñ yıl: *Bin yıl II çok uzun zaman. [2]*

1. İnanmaġıl oġul gerdūn-ı dūna
Ki **biñ yıl** niʿmeti deġmez bu güne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 22). [biñ yıl, -]*

biñ yüz: *Bin yüz, sayı sıfatı II çok, pek çok, sayılamayacak kadar çok.*

1. Pes andan tutdı ḫāḳān cengine yüz
Çeriler ʿarża ḳıldı nice **biñ yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 80). [biñ yüz, -]*

bînā: *Bina, yapı. [4]*

1. Ḫarāb itdüñ elüñle mihr esāsın
Meremmet ḳılmaġ istersin **binâsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 34). [binâsın, -s, -ın]*

bînā: *Gören, görücü.*

1. Didi iy ḳādir ü ḥayy ü tüvānā
Cihān esrārına **bînā** vü dānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 2). [bînā,]*

bînā kıl-: *Görmek, göz ile duyumsamak.*

1. Döşenmişdi zemîne ferş-i mînā
Ki aʿmā gevherin **ḳılurdı bînā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 30). [bînā ḳılurdı, -ur, -dı]*

binā ol-: *Yapılmak, inşa edilmek.*

1. **Binā** mevt üzre **oldı** zindegānī
Bu evde kimse ḳalmaz zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 87). [binā oldı, -dı]*

bināgūş: *Kulak memesi.[4]*

1. **Bināgūşında** aşmış bir güher pāk
Ki ider nūrı gündüz perdesin çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 17). [bināgūşında, -ı, -n, -da]*

bî-naẓîr ol-: *Benzersiz olmak. eşi benzeri olmamak.*

1. Çü diḳḳat-bîn idi rūşen-żamîr ol
Olur her fenn içinde **bî-naẓîr ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 58). [bî-naẓîr ol-, -]*

biñde bir: *Bin tanede bir II çok az. [7]*

1. Ger oḳırsam saña miḥnetlerümden
Yazarsam **biñde bir** zaḥmetlerümden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 92). [biñde bir, -]*

biñden biri: *Bin tanesinden biri (bile).*

1. Pes urdı elli biñ merd-i güzīni
Ki **biñden biri** döndürmez yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 82). [biñden biri, -]*

biñlerde biri: *Binde bir II nadir, az bulunan.*

1. Muḳarreb ger velī vü ger nebīdür
İren bu berḳe **biñlerde biridür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 38). [biñlerde biridür, -dür]*

bî-nemeklik it-: *Tatsızlık çıkarmak, huzursuzluk yaratmak.[Deyim]*

1. Yine eydür ki **itme bî-nemeklik**
Yaraşmaz ādemîlerden eşeklik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 33). [bî-nemeklik itme, -me]*

binende-i cūyende-i ḥaḳ: *Hakkı arayan ve gören.*

1. Gel iy **binende-i cūyende-i ḥaḳ**
Ne söyler diñle bu gūyende-i ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 1). [binende-i cūyende-i ḥaḳ, -]*

bî-neng ü nām ol-: *Ününü ve şöhretini kaybetmek.*

2. Beni şeydā ḳılup sen şād-kām ol
Var ol bed-nām ile **bî-neng ü nām ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 62). [bî-neng ü nām ol, -]*

bî-nevā: *Nasipsiz, çaresiz, zavallı. [2]*

1. ʿĀṣilere nevāle-i ʿafv alduñ armaġān
Buldı nevālen ile ḳamu **bī-nevā** nevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 64). [bī-nevā,]*

bī-nevā: *Nasipsiz, çaresiz, zavallı II âşık.*

1. Belī çoḳ māl ü genc olmışdı pā-māl
Ki buldı **bī-nevā** vīrānede māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 164). [bī-nevā,]*

bini kendü şīvemde ḳo: *Beni kendi halime bırak, ilgilenme, karışma. [Deyim]*

1. **Ḳo bini kendü şīvemde** atam sen
Anası ölmişe öġretme şīven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 107). [bini kendü şīvemde ḳo, -]*

bī-nihāyet: *Sınırsız, sonsuz; çok fazla. [2]*

1. Begendi Ḫusrev ol tertībi ġāyet
Ḳılur Şāvūra taḥsīn **bī-nihāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 114). [bī-nihāyet,]*

bī-nihāyet: *Sınırsız, sonsuz.*

1. Elfāza var nihāyet ü ḥad yoḫ cemāline
Kim ide müntehiyle beyān **bī-nihāyeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 12). [bī-nihāyeti, -i]*

biñine bir: *Bin tanede bir II çok az. [2]*

1. Şu deñlü itmişem tefrīṭ ü taḳṣīr
Ki keffāret degüldür **biñine bir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 134). [biñine bir, -]*

bī-nişān: *İzsiz, belirsiz. [2]*

1. Senüñ ʿaynüñde cān vechi ʿayāndur
Nişān oldur eger-çi **bī-nişāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 20). [bī-nişāndur, -dur]*

bī-nişān: *İzsiz, belirsiz, işaretsiz (Tanıkta, "zatı görünmeyen Allah" anlamında kullanılmıştır. Çünkü Allah her yerde hazırdır, ama zatı görünmez).*

1. Ḳomayanlar vücūd-ı ġayre şānı
Neye teşbīh ide ol **bī-nişānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 40). [bī-nişānı, -ı]*

bī-nişānlık: *İşaretsizlik, belirsizlik. [2]*

1. Didi şerḥ ü beyān it vaṣf-ı ḥāli
Eyitdi **bī-nişānlıḳdur** nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 44). [bī-nişānlıḳdur, -dur]*

bī-niyāz: *Niyazsız, ihtiyaçsız, müstağni.[2]*

1. Cihān u cāna cümle ḳār-sāz ol
Ḳamunuñ ḫidmetinden **bī-nīyāz** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 52). [bī-nīyāz,]*

bī-niyāz: *Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan (Allah).[2]*

1. **Bī-niyāz** iseñ ne var luṭfuñ havāsı ceẕbesi
Gösterür cān mürġına dünyā gülistānın ḳafes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 17). [bī-niyāz,]*

bī-niyāz ol-: *Kimseye ihtiyaç duymamak.*

1. Bu nāz ehlinden el çek **bī-niyāz ol**
Kanāʿat genci ile ser-fīrāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 35). [bī-niyāz ol, -]*

bī-nūr: *Işıksız, nursuz.*

1. Bu ṣūret kim aña dīvāne olduñ
Bugün **bī-nūr** oda pervāne olduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 196). [bī-nūr,]*

bī-nūr: *Işıksız, nursuz; kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışıktan mahrum olan.*

1. Ne şek çün nūr iledür nūra idrāk
Ḳalur **bī-nūr** olan ẓulmetde ġamnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 60). [bī-nūr,]*

bī-pāyān: *Sonsuz, tükenmez.*

1. Kerem deryāsı **bī-pāyān** ü mevvāc
Nite maḥrūm ola her ac ü muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 23). [bī-pāyān,]*

bī-pāyān: *Sonsuz, tükenmez II çokça.*

1. Bu **bī-pāyān** yolı yildüñ yügürdüñ
   Düriş göster görelüm dest-bürdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 135). [bī-pāyān,]*

bī-pāye kal-: *Rütbesini, mertebesini, kıymetini yitirmek. [Deyim]*

1. Çekindüm sāyeden **bī-pāye ḳaldum**
   Anuñçün sāye-veş bī-māye ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 235). [bī-pāye ḳaldum, -du, -m]*

bī-pāye ḳıl-: *Aşağılamak, küçük görmek, itibarını zedelemek.*

1. Eyü degül yavuzlık māye ḳılmaḳ
   Eyü yolluları **bī-pāye ḳılmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 20). [bī-pāye ḳılmaḳ, -maḳ]*

bī-pāye ol-: *Rütbesini, mertebesini, kıymetini yitirmek.*

1. Güneşsin ʿāleme sermāye senden
   Ḳaçup **bī-pāye oldı** Sāye senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 30). [bī-pāye oldı, -dı]*

bī-perde kıl-: *Perdesiz bırakmak II açık, âşikar hâle getirmek. [Deyim]*

1. Çü gice irdi gerdi perdesini
   Ki **bī-perde ḳıla** perverdesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 2). [bī-perde ḳıla, -a]*

bī-perdelik: *Utanmazlık.*

1. Çü her **bī-perdelikden** ḳıldı perhīz
   İçerü perdeye girmişdi Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 5). [bī-perdelikden, -den]*

bir: *Bir, sayı sıfatı. [80]*

1. Medāyin mülki belki İrān tamāmı
   Bir ay şāḏīlıġ itdi ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 66). [bir,]*

bir: *Bir, sayı sıfatı; bir tek, bir tane. [21]*

1. Cihāndan yig görür **bir** curʿa cāmı
   Ṣatupdur çeng ü nāya neng ü nāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 19). [bir,]*

bir: *Bir defa, bir kez.[6]*

1. Yaşum yiler ki yilden öñürdü ala gerdüñ
   Didüm ki ivme epsem eydür **bir** izin öpsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 66). [bir,]*

bir: *Bir, belgisiz sıfat. [387]*

1. Budur ʿālem velī ʿālemde yoḫdur
   Eger **bir** demde var **bir** demde yoḫdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 44). [bir,]*

bir: *Asla.*

1. Ki biñ yirden atarsa gözlerüñ tīr
   Gözüm üstine yüz döndürmezem **bir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 16). [bir,]*

bir: *Aynı.[3]*

1. Ki biz **bir** yirde idük Çīnde hem-şīr
   İki şākird idük üstādumuz **bir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 47). [bir,]*

bir: *Aynı, eş, denk.[6]*

1. Çü oğlan ḳocalana genç ola pīr
   Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile **bir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 80). [bir,]*

bir: *Aynı, tek bir [2]*

1. Cihān-baḫt urdı ḫōş dāstānı
   Ki **bir** göz ile görürdük cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 80, Mısra 2). [bir,]*

bir: *Başka. [4]*

1. İşidürven her ılduz **bir** cihāndur
   Başına **bir** zemīn ü āsmāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 11). [bir,]*

bir: *Başka bir, diğer.[4]*

1. Bir adı çarḫ-ı atlas **bir** muḥaddid
İlāhına muḳaddis hem mümeccid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 9). [bir,]*

bir: *Bir, tek.[3]*

1. Çi-ger meẕheb öküş ḥaḳ **birdür** ancaḳ
Muḳayyed çoġ u mutlaḳ **birdür** ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 49). [birdür, -dür]*

bir: *Bir tek, tek bir. [22]*

1. Beni ḳanḳı ḫuyuñdan şād ḳılduñ
Ne gün **bir** eylüg ile yād ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 86). [bir,]*

bir: *Bir tek, sadece, yalnız.*

1. Benüm senden dü ʿālemde naṣībüm
Bir añmaḳdur unutmazsañ ḥabībüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 50). [bir,]*

bir: *Birinci, ilk olarak, evvela, öncelikle.[3]*

1. **Bir** ol kim şeh çün ide ʿazm-i ʿişret
Ṭareb ḳılmaġa düze bezm-i ʿişret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 73). [bir,]*

bir: *Öyle bir.*

1. **Bir** at kim Ḫusrev-i ḫūrşīd-sīma
Bu resme binmedi bir bād-peymā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 121). [bir,]*

bir: *Bir, biri, belgisiz zamir.*

1. Cihet üç virdi aña Ḥaḳ taʿālā
Bir eşref biri evṣāṭ biri ednā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 32). [bir,]*

bir: *"Biri, bir tanesi" belgisiz zamir.[4]*

1. **Bir** ol kim anda bir bitmiş dişi var
Aña meyl ider irkek san işi var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 55). [bir,]*

bir arada: *Kısa bir süre için.*

1. **Bir arada** ḳonup baġladı atı
Silāḥ ü sāzını berkitdi ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 21). [bir arada, -]*

bir arada: *Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak.[3]*

1. Unutmış seyrini gerdūn-ı gerdān
Bir arada nite-kim ḳuṭb u ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 12). [bir arada, -]*

bir arada ol-: *Bir araya gelmek, bir yerde toplanmak, buluşmak.[Deyim]*

1. Ḫaṭā didüm yil ile ṭolmaġ olmaz
Od u şu **bir arada olmaġ** olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 144). [bir arada olmaġ, -maġ]*

bir arada penbeyle āteş olur: *Yan yana gelince pamuk ve ateş gibi olmak; hızla alev almak, yanmak. II. "Ateş ve barut yan yana durmaz" sözündekine benzer şekilde "kadınla erkeğin baş başa yalnız kalmaları kötü sonuçlar doğurabilir"`anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. Üşenür kim bu iki serv-i ser-keş
Bir arada olur penbeyle āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 14). [bir arada penbeyle āteş olur, -]*

bir araya: *Birlikte, yan yana, bir arada.*

1. Turup ʿazm itdi meclisden sarāya
Oturdı Meryem ile **bir araya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 8). [bir araya, -]*

bir araya: *Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak.*

1. Buyurdı kim ḳonalar **bir araya**
Ki diñlene ṭavar yola yaraya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 105). [bir araya, -]*

bir araya diril-: *Bir yerde toplanmak, bir araya gelmek, buluşmak. [Deyim]*

1. Uvaḳ eczā **dirildi bir araya**
Mizāc olmaya yaʿnī kim yaraya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 13). [bir araya dirildi, -di]*

bir araya gel-: *Bir yerde toplanmak, buluşmak. [Deyim]*

1. Ḫırāmān servi seyr eyler sarāya
Ki **gele** lāle vü gül **bir araya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 44). [bir araya gele, -e]*

bir arşın biz ile: *Bir arşın (uzunluğundaki) bez ile. Kadınların, kendi yaratılış ve toplumsal konumlarına aykırı olarak erkeklere mahsus, onların yapması gereken işleri yaptığını ifade eden söz grubu. Buna benzer bir kullanım günümüzde "elinin hamuruyla" ifadesinde karşımıza çıkmaktadır. [Deyim]*

1. **Bir arşın biz ile** ben adı ʿavret
   Biñ erden yigrek itmedüm mi ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 85). [bir arşın biz ile, -]*

bir avuç: *Bir avucu dolduracak kadar II az sayıda, çok az. [3]*

1. Girmez gözüme iki cihānuñ cevāhiri
   Kuḥl-ı cilā içün **bir avuç** ḫāk-i der yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 4). [bir avuç, -]*

bir avuç: *Bir avucu dolduracak kadar II az miktarda, pek az.*

1. **Bir avuç** āb u gilden bunca ʿālem
   Ḳamu cemʿ olup oldı adı Ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 159). [bir avuç, -]*

bir avuç: *Bir avucu dolduracak kadar II az sayıda, çok az.*

1. Dün ol māl-ı cihana ṭoymayan göz
   Bugün gözinde ḳaldı **bir avuç** toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 52). [bir avuç, -]*

bir … bir dem …: *Bazen ... bazen de ...*

1. Yaşumla āhūm odından dem-ā-dem
   Deñiz **bir** nem-durur **bir dem** cehennem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 246). [bir ... bir dem ..., -]*

bir bir: *Sırayla, tek tek, birer birer. [5]*

1. Yidi pergārı çerḫuñ oldı ẓāhir
   Vücūda geldi pes **bir bir** meẓāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 58). [bir bir, -]*

bir biri: *Karşılıklı olarak bir diğeri.*

1. Sıdı hem **bir birinüñ** sūretini
   Zaʿif eyledi ġālib ḳuvvetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 19). [bir birinüñ, -nüñ]*

bir dahı: *Bir daha, yeniden, tekrar.*

1. Aña-dek **bir dahı** tedbīr olına
   Döner ḫayre çün iş teʾḫīr olına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 33). [bir daḫı, -]*

bir degül: *Aynı, denk değil.[2]*

1. Berāber olmaya nā-dān ü dānā
   Degüldür bir żaʿif ile tüvānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 90). [bir degüldür, -dür]*

bir dem: *Bir an, çok kısa bir süre. [10]*

1. Ay yüzüñüñ ayrulığı günlerüm dün eyledi
   Dün ise kim **bir demidür** baña biñ yil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 12). [bir demidür, -i, -dür]*

bir dem: *Bir an (olsun), çok kısa bir an.*

1. Kimüñ ḫalḳına dökdi **bir dem** ābı
   Ki ṭoldurmadı aġzına türābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 101). [bir dem, -]*

bir dem: *Bir an (olsun), kısa bir süreliğine (bile). [29]*

1. Getür sākī mey-i bāḳī fenā olmazdan öñ **bir dem**
   Budur cennetde de ḫāṣıl ṣalāḥ u zühd ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 11). [bir dem, -]*

bir dem: *Bir damla, bir yudum II (Sıvı şeyler için) çok az miktar.*

1. Havā mestine mey **bir dem** yeter dir
   Ṣabā irmiş güle şeb-nem yiter dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 31). [bir dem, -]*

bir demde: *Bir anda, çok kısa bir sürede. [2]*

1. Pes ol deryā çeriye düşdi sıngun
   Olur dehr işi **bir demde** diger-gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 72). [bir demde, -]*

bir demde: *Bir solukta, çabucak.*

1. Bu sözce biñ ki dir şeh ben ża'īfe
Oḳur **bir demde** muṭribler ḥerīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 40). [bir demde, -]*

bir deme biñ yıl şafāsın sür-: *Tek bir anda bin yılın mutluluğunu yaşamak II çok mutlu olmak. [Deyim]*

1. Görüp devr-i cefā-kāruñ vefāsın
Sürerken bir deme biñ yıl şafāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 22). [bir deme biñ yıl şafāsın sürerken, -erken]*

bir dem içinde: *Bir an içinde, kısa zamanda.*

1. Ṭoḳsan biñ oldı **bir dem içinde** saña naṣīb
Şol baḥrden ki yoḳdur aña ḥadd ü intihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 61). [bir dem içinde, -]*

bir dürlü: *Farklı bir çeşit, muhtelif.*

1. Ṭonanmış her biri **bir dürlü** renge
Kimisi şūḫa beñzer kimi şenge *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 21). [bir dürlü, -]*

bir eyle-: *Birleştirmek, bir araya getirmek.*

1. Segirdimde çü seyrim dā'ir eyler
Yidi meydānını çerḫūñ **bir eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 36). [bir eyler, -r]*

bir gecelik: *Bir gece süresince olan.*

1. Ben ol peykem ki ṭali' māh idindüm
Cihānı **bir gecelik** rāh idindüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 56). [bir gecelik, -]*

bir görmege biñ cānını terk it-: *Bir defa görebilmek için kendi canını feda etmek, bütün varlığından vazgeçmek. [Deyim]*

1. Göñülde eyle ḳıldı mihr ipin berk
Ki **ider bir görmege biñ cānını terk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 16). [bir görmege biñ cānını terk ider, -er]*

bir göz gülüp biri aġla-: *Hem gülüp hem ağlamak.[Deyim]*

1. Tadam la'lüñden eyle şehd ü şīri
Ki **bir gözüñ gülüp aġlaya biri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 88). [bir gözüñ gülüp biri aġlaya, -ya]*

bir gözden: *Bir uçtan, bir taraftan.*

1. Gözedürlerdi **bir gözden** raḳībi
Ḳaparlar idi bir yüzden naṣībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 59). [bir gözden, -]*

bir gün: *Günün birinde. [5]*

1. Oturmış idi **bir gün** nīm hüş-yār
Bu 'azme ki ola baḫt-ı ḫufte bīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 23). [bir gün, -]*

bir gün: *Günün birinde (Uzak bir zaman kastedilmektedir).*

1. Va'de-yi cennet ise yarın u **bir gün** zāhid
bize dīdārıdurur naḳd-ı muṣavver bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 7). [bir gün, -]*

bir günüñ biñ sā'ati yüz (olsun): *Bir günün bin olsun, saati yüz olsun II ömrün uzun olsun, çok yaşa anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Nigārīn ayaġına sürdiler yüz
Didiler **bir günüñ biñ sā'ati yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 10). [bir günüñ biñ sā'ati yüz, -]*

bir ḥarf: *Bir harf kadar II çok az miktarda, azıcık.*

1. Bir ay 'ömri ol işe ḳıldılar ṣarf
Bu ḥırfet münḥarif olmadı **bir ḥarf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 16). [bir ḥarf, -]*

bir iki: *Bir iki II çok az sayıda, birkaç. [10]*

1. **Bir iki** yār ile şeh-zāde ḫalvet
Ḳılurdı bir çemende 'ayş ü 'işret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 17). [bir iki, -]*

bir iki: *Bir iki II bir iki tane, birkaç; bir iki kez.*

1. Ṭolanınca **bir iki** nūr-ı nūrī
Güle benzetdi beñzi nārı nūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 217). [bir iki, -]*

bir iki gün: *Birkaç gün II kısa bir zaman dilimi.*

1. **Bir iki gün** ki ḳırdı ḳodı Beḫrām
   Gīne döndi vü ḳondı ḳıldı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 73). [bir iki gün, -]*

bir it-: *Bir etmek, birleştirmek.*

1. Süñü birle ʿaceb tefvīr iderdi
   On on biş kişiye dek **bir iderdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 98). [bir iderdi, -er, -di]*

bir it-: *Bir araya getirmek, bir etmek.*

1. Çü bulmışlar idi iḳbāl ü baḫtı
   Bir itmişlerdi ol gün iki taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 28). [bir itmişlerdi, -miş, -ler, -di]*

bir ḳaç: *Birkaç, az sayıda. [7]*

1. Ḳıġırdı ḳatına **bir ḳaç** köhen pīr
   Nedür didi bu ḥāle rāy u tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 25). [bir ḳaç, -]*

bir ḳarāra: *Aynı durumunu koruyarak, belli durumunu değiştirmeden.*

1. Ayaġ üzre turupsın **bir ḳarāra**
   Yanup geh geh köyinürsin ḳarāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 25). [bir ḳarāra, -]*

bir ḳaşık: *Bir kaşık dolusu, bir kaşığın aldığı miktar II çok az, azıcık.*

1. Ki otlaḳdan dökilse **bir ḳaşıḳ** şīr
   İrişmedin irişür ḥavża taġyīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 89). [bir ḳaşıḳ, -]*

bir katre: *Bir damla II biraz, çok az. [2]*

1. İrür **bir ḳaṭre** deryā-yı keremden
   Beni ḳurtarı vir ġark-āb-ı ġamdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 53). [bir ḳaṭre, -]*

bir ḳıl-: *Sayıca fazla olan şeyleri bire, teke indirmek. [2]*

1. Ḥaẕerden eyle gider ol cihān-gīr
   Ki **ḳılurdı** biş altı menzili **bir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 102). [bir ḳılurdı, -ur, -dı]*

bir ḳıl ile biñ dil ü cān aṣ-: *Bir saç teline binlerce gönül asmak. Divan şiirinde aşığın gönlünün sevgilinin saçına asılması sıkça kullanılan benzetmelerdendir. Beyitte tek bir saç telinin binlerce sevgiliyi kendine âşık etmesi/bağlaması üzerinden; sazende Barbed'in tek bir saz telinden çıkardığı sesle herkesi kendine hayran etmesi anlatılmaktadır.*

1. Ḳopardı ḳıldan eyle āh u efgān
   Ki **aṣdı bir ḳıl ile biñ dil ü cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 242). [bir ḳıl ile biñ dil ü cān aṣdı, -dı]*

bir ḳılca: *Bir kıl kadar, pek az miktar. [2]*

1. Ṣabā zülfi havāsından dimāġuñ olıcaḳ müşkīn
   N'ola **bir ḳılca** yād itseñ ġarīb ü zār ü tenhāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 12). [bir ḳılca, -]*

bir ḳılı ḳem ol-: *Bir kılına eksiklik/zarar/ziyan gelmemek. II. Hiçbir zarara uğramamak.*

1. Diri ol cān iledür cism-i ʿālem
   Kim **ola** kim dileye **bir ḳılın kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 72). [bir ḳılın kem ola, -a]*

bir ḳılıñı bād al-: *Bir kılını rüzgar almak II hiçbir zarara uğramamak (Bir kılına zarar gelmemek, kılına dokunmamak" gibi deyimlerde varlığını sürdürdüğü söylenebilir). [Deyim]*

1. Elüne bāde al ḳıl ḫāṭır ābād
   Me-bādā kim **ala bir ḳıluñı bād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 132). [bir ḳıluñı bād ala, -a]*

bir laḥẓa: *Bir an, çok kısa bir vakit. [2]*

1. Dürişem ḳılmayam **bir laḥẓa** ārām
   Ki dil-dār-ı dil-ārāmuñ ola rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 25). [bir laḥẓa, -]*

bir laḥẓa: *Bir an, çok kısa süreliğine (bile).*

1. Ger elümden gele **bir laḥẓa** bu kār
   Vire her dikenüm bir tāze gül-nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 95). [bir laḥẓa, -]*

bir lahza: *Bir an; bir an olsun.*

1. Aç uçmaḳ ḳapusın **bir laḥża** iy ḥūr
Ḳuṣūrumuz bilürüz eyle maġfūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 31). [bir laḥża, -]*

bir laḥẓe: *Bir an. [2]*

1. Zihī dem ki irenüñ ʿömri Ḫıżır-veş cāvidān oldı
Hemīn **bir laḥẓedür** dirler dirilen nefḫ-i ʿĮsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 10). [bir laḥẓedür, -dür]*

bir loḳma: *Azıcık yemek, değersiz yiyecek parçası.*

1. Kime yidürdi **bir loḳma** yimek sīr
Ki āḫir yimedi etin ḳara yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 103). [bir loḳma, -]*

bir müddet: *Bir süre, bir süreliğine.*

1. Ḳalur ol ḥasret ile zār ü nā-sāz
Ḳılur pervāz **bir müddet** gelür bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 110). [bir müddet, -]*

bir nefes: *Bir an, çok kısa bir zaman. [5]*

1. Tutalum **bir nefes** nefs ola ḫod-kām
Degir mi yıllar ile olmaġa bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 25). [bir nefes, -]*

bir nevʿ ile: *Bir şekilde II bir taraftan, bir yandan.*

1. Olur **bir nevʿ ile** şād ü feraḥ-nāk
Ki ıraġ oldı yolından ḫār ü ḫāşāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 19). [bir nevʿ ile, -]*

bir nice: *Birçok, pek çok. [22]*

1. Ḥarīfi **bir nice** ḫūb ü güzīnler
Nedīmi birḳaç ehl ü nāzenīnler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 9). [bir nice, -]*

bir nice: *Birkaç.*

1. Ol artuḳ cemʿden ḳurtılmadı kem
Meġer Behrām ile **bir nice** ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 82). [bir nice, -]*

bir nice dem: *Belli bir zaman, uzun bir zaman aralığında.*

1. Ḳomadı ḫᵛāce eydür **bir nice dem**
Gerekdür saña ṣabr iy şāh-ı aʿẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 79). [bir nice dem, -]*

bir nice gün: *Bir süre, birkaç gün.*

1. Dirīġ eylemeyüp saʿy ü emekde
Olurlar **bir nice gün** istemekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 92). [bir nice gün, -]*

bir ol-: *Birleşmek.*

1. **Bir olsa** ʿışḳ ile maʿşūḳ ü ʿāşıḳ
İki ḳıble degül ol vaḳte lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 123). [bir olsa, -sa]*

bir ol-: *Gözüne aynı şey gibi görünmek; bir kişiye göre iki şey arasında bir fark olmamak.*

1. Göñül kim sen güneşden döndüre yüz
Bir olsun gözlerine gice gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 54). [gözlerine bir olsun, -sun]*

bir ol-: *Birlikte olmak, birleşmek II denk olmak. [2]*

1. Egerçi **bir olur** maṭlūb ü ṭālib
Bulupdur sālik anda üç merātib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 3). [bir ol, -]*

bir pare: *Bir parça. [2]*

1. Melik de mühr açup teng-i şekerden
Kapar **bir pare** ḳand ol nuḳl-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 32). [bir pare, -]*

bir resme: *Öyle bir. [4]*

1. Virdi başara ʿārıżı **bir resme** cilā kim
Kim baḳsa görür naḳşını ṣan āb-ı revāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 11). [bir resme, -]*

bir şemme: *Bir miktar, biraz. [2]*

1. Beni şād eyledüñ **bir şemme** iy yār
İdi-vir daḫı sırlardan ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 3). [bir şemme, -]*

bir sensin bir allāh: *"Allah ve sen (sevgili) dışında*

önemli başka hiçbir varlık yok" anlamında bilhassa sevilen kişiye söylenen söz.

1. Dem-ā-dem ḳılduġuñca ḳarşuma āh
Dimez miydüñ ki **bir sensin bir Allāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 214). [bir sensin bir allāh, -]*

bir sözini iki itme-: *Birinin her istediğini hemen yerine getirmek.[Deyim]*

1. ʿAcem ḳavmi severlerdi özini
İki itmezler idi **bir sözini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 10). [bir sözini iki itmezler idi, -ler]*

bir sürçen atuñ ayaġı kesilmez: *Bir kez tökezleyen atın ayağı kesilmez. "Şimdiye kadar sizi memnun etmiş olan kişi bir kez yanlış iş yaptığında kendisine hemen ağır ceza verilmemelidir" anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. Gedāyuz müstaḥıḳ kesme ẕekātuñ
Kesilmez ayaġı bir sürçen atuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 54). [bir sürçen atuñ ayaġı kesilmez, -]*

bir ṭırnaġuñ yüz milket-i cem: *"Bir tırnağın yüz Cem ülkesidir" anlamında bir kişinin çok değerli olduğunu ifade eden söz grubu.*

1. Senüñ **bir ṭırnaġuñ yüz milket-i Cem**
Ṣaçuñuñ bir ḳılı biñ genc-i ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 33). [bir ṭırnaġuñ yüz milket-i cem, -]*

bir yan: *Bir yana, bir tarafa.*

1. Gider her biri **bir yaña** şitābān
Geçerler taġ u ṣaḥrā vü beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 89). [bir yaña, -]*

bir yaña: *Bir tarafa. [2]*

1. Tutar Ḫusrev çerisi **bir yaña** ṣaf
Perîler bir ṭaraf ḳılur müşerref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 131). [bir yaña, -]*

bir yaña: *Bir tarafta.*

1. Şehüñ ay yüzlü ḳullar bir ṭarafda
Meh ılduzları **bir yaña** şerefde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 208). [bir yaña, -]*

bir yirde: *Bir yerde, bir arada.*

1. İki şīrīn ider **bir yirde** ṣafrā
Ḫōş olur şehd ü sirke ḳand ü ṣahbā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 79). [bir yirde, -]*

bir yüzden: *Bir sebepten, herhangi bir sebeple, bir şekilde.*

1. Girü **bir yüzden** idi göñli maḥzūn
Ki ʿāḳil bilür irer kamuya ol gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 21). [bir yüzden, -]*

bir yüzden: *Bir yandan, bir taraftan.*

1. Velī **bir yüzden** irdi ġayret ü ʿār
Dil-efgār itdi ḳıldı cānına kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 27). [bir yüzden, -]*

bir zamān: *Bir süreliğine. [2]*

1. Ṭolandı **bir zamān** ol çeşme-sārı
Teferrüc ḳıldı ḥavżı vü bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 15). [bir zamān, -]*

birāder: *Dost, arkadaş. [2]*

1. Unutma itdügüñi ḫayr eger şer
Bulursın ẕerre ẕerre iy **birāder** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 24). [birāder,]*

birāder-zāde: *Erkek kardeş çocuğu, yeğen.*

1. Ki Bānūnuñ işitdüm var imiş bir
Birāder-zādesi ehl ü cihān-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 22). [birāder-zādesi, -s, -i]*

bī-rāh: *Yolsuz, yolundan sapan.*

1. Bıraḥdı raḫtı terk itdi külāhı
Çü **bī-rāh** idi ḳaçdı tutdı rāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 70). [bī-rāh,]*

bī-rāh ol-: *Yolsuz, yolundan sapan olmak.*

1. Havā yolında ger **oldumsa bī-rāh**
Yigitlikdi vü şehlıḳ ʿafv it iy şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 67). [bī-rāh oldumsa, -du, -m, -sa]*

bī-raḥm: *Acımasız, merhametsiz.*

1. Hemān-dem ḳıldı bu söz Hürmüze kār
Ki ġaddār idi **bī-raḥm** ü ṭamaʿ-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 42). [bī-raḥm,]*

biraz: *Bir miktar, azıcık. [9]*

1. Bu sözler çün **biraz** oldı mükerrer
Aña eylediler rāyı muḳarrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 21). [biraz,]*

biraz: *Az miktarda; kısa bir süre için. [21]*

1. Cevāhir kim ʿanāṣır ḳıla terkīb
Biraz müddetdür aña naẓm ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 24). [biraz,]*

biraz: *Birkaç. [2]*

1. **Biraz** gün ki eyledi ārām ü ṣabrı
Degül kim iḫtiyārī belki cebrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 37). [biraz,]*

biraz gün: *Birkaç gün.*

1. **Biraz gün** daḫı Ṣāvūr ol yasaḳdan
İdemezdi selām illā ıraḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 69). [biraz gün, -]*

biraz gün: *Bir süreliğine. [5]*

1. Biz atduḳ oḳumuz nevbet senüñdür
Biraz gün bu yalan devlet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 16). [biraz gün, -]*

biraz günden: *Gün geçtikçe, her gün biraz daha.*

1. **Biraz günden** ki irdi bişe yaşı
Ulu and oldı ḳavm ü işe başı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 81). [biraz günden, -]*

biraz kim: *Bir müddet, bir süre. [5]*

1. **Biraz kim** avladı şāh-ı mükerrem
Göründi ḳarşudan bir kend-i ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 15). [biraz kim, -]*

biraz kim: *Bir müddet sonra, birazdan. [5]*

1. **Biraz kim** sākin oldı ıżṭırābı
Virür hātif ḥiṭābına cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 61). [biraz kim, -]*

biraz müddet: *Bir süre, bir süreliğine. [7]*

1. **Biraz müddet** durur rencūr düşdüm
Anuñçün ḫażretüñden dūr düşdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 115). [biraz müddet durur, - durur]*

birazdan: *Az sonra. [4]*

1. **Birazdan** ki irdi başa nār-ı bāde
Tozıtdı āb-ı ʿaḳlı virdi bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 65). [birazdan,]*

birbiri: *Birbiri ile, karşılıklı olarak bir diğeri. [21]*

1. İki fettān **birbirine** meftūn
İkisi daḫı Leyla līk Mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 81). [birbirine, -n, -e]*

birbirine karış-: *İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. II. Birbirine girmek, kavga etmek, dövüşmek. [Deyim]*

1. **Ḳarışdı birbirine** iki deryā
İrişdi şarḳ u ġarbe şūr u ġavġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 29). [birbirine ḳarışdı, -dı]*

bire biñ: *Bir kişiye, nesneye karşılık bin tane II çok fazla.*

1. Ṭamaʿ dünyāsı ger ṭolu ġaraždur
Benüm ḳatumda **bire biñ** ʿivaždur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 30). [bire biñ, -]*

bire biñ ol-: *Bir kişiye, nesneye karşılık bin tane olmak II (sayıca) çok fazla olmak, sınırı aşmak (Savaşta nicelik açısından bir tarafın diğer taraftan çok üstün olması kastedilir). [Deyim]*

1. Çü gönlümüz bir ola egnümüz düz
Biñ olsa bire yüz döndürmeyevüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 18). [bire biñ olsa, -sa]*

bire yüz bul-: *Verilen 1 birime karşılık 100 birim almak II verdiği, feda ettiği şeyden kat kat fazlasını elde etmek. [Deyim]*

1. Kişi cānāna cān virmek yüze yüz
İgen sehl ola çün **bulur bire yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 8). [bire yüz bulur, -ur]*

biregü: *Birisi, bir kimse.*

1. **Biregü** görse bir sırça sarāyı
İçinden taşa urur rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 5). [biregü,]*

biregü: *Bir kimse, başkası.*

1. **Biregü** başına bıraḳdı bir ṭaş
Meded didükde eydür tınma ḳardaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 41). [biregü,]*

bī-renc ḥelvā: *Sıkıntıya girmeden elde edilen, hazır pişmiş hâldeki helva. II kolayca elde edilen güzel (Husrev-i Perviz'in karısı Meryem). [Sıfat tamlaması]*

1. Ḳatuñda görmegin **bī-renc ḥelvā**
Birinci serdi sevmek ola sevdā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 33). [bī-renc ḥelvā, -]*

bī-renc ol-: *Sıkıntısız, endişesiz olmak. [2]*

1. Çü atum dinç ola **bī-renc olam** ben
Ḫazīne künc-i ḳaṣr ü genc olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 71). [bī-renc olam, -am]*

bī-reyb: *Şüphesiz.*

1. Ne ḫaṭ kim çekdi bu levḥa yed-i ġayb
Anuñ maḫlūḳıdur bī-şekk ü **bī-reyb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 68). [bī-reyb,]*

birgün: *Günün birinde, gelecekteki bir zamanda. [2]*

1. Didi **birgün** salarsa saña sāye
Eyitdi nūr virem biñ yıl aya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 53). [birgün,]*

biri: *"Biri, bir tanesi, bir diğeri" belgisiz zamir.[98]*

1. Ki olur üç mertebe tevḥīde muṭlaḳ
Biri ʿilm ü biri ʿayn ü biri ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 42). [biri, -i]*

biri biri: *Birbiri, karşılıklı olarak bir diğeri. [20]*

1. İkiz ḳardaş bigidür ki ola hem-ser
Biri biriyle tutar ḳuvvet ü fer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 88). [biri biriyle, -y, -le]*

biribirine iç-: *Bir diğerinin şerefine kadeh kaldırmak. [Deyim]*

1. Bulup dünya-yı düşmenden merāmı
Biribirine içdi dōst-kāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 22). [biribirine içdi, -di]*

biribirine ur-: *Biribirine katmak, karışıklık çıkarmak. [Deyim]*

1. Çapındı kuyruġın ḳaḳdı yügürdi
Çeri ḳavmin **biribirine urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 10). [biribirine urdı, -dı]*

birik-: *Toplanmak, bir araya gelmek.*

1. İki od ile su odda vu suda
Biriküp ḳalmadı nesne busuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 74). [biriküp, -üp]*

birinc: *Pirinç, buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetişen bir bitki.*

1. Ḳatuñda görmegin bī-renc ḥelvā
Birinci serdi sevmek ola sevdā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 34). [birinci, -i]*

birine biñ can vir: *Hiçbir şeyi esirgememek, her şeyini feda etmek. [Deyim]*

1. Ṭapusında olur üç yüz ḳız oġlan
Virürseñ ḳız degül **birine biñ can** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 10). [birine biñ can virürseñ, -ür, -se, -ñ]*

birine biñ it-: *Birine bin etmek II çok cömert davranmak; gördüğü iyiliğe kat kat fazlasıyla karşılık vermek. [Deyim]*

1. Ne ḫidmet ki itdi Şīrīn meskenetden
Birine şeh **biñ itdi** her cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 16). [birine biñ itdi, -di]*

birisi: *"Bir tanesi" anlamında belgisiz zamir. [2]*

1. Ġażab gözledi biri biri raḥmet
Birisi buldı niʿmet biri laʿnet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 204). [birisi,]*

birkaç: *Çok olmayan, az sayıda. [18]*

1. Bu yirden yüri **birḳaç** gün sefer ḳıl
Ne iḳlīme ki dilerseñ güẕer ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 67). [birḳaç,]*

birkaç: *Birkaç tane.*

1. Pes emr itdi ki **birḳaç** çüst ḥācib
Olalar bulmaġa Ferhādı ṭālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 81). [birḳaç,]*

birḳaçı: *Az sayıda olan kimse veya şey.*

1. Ki ideler **birḳaçıyla** ṣulḥa āġāz
Düzeler baʿżısiyle ceng içün sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 61). [birḳaçıyla, -y, -la]*

birle: *"Birlikte, beraber" anlamında bir edat. [18]*

1. Diledi kendü nefsi **birle** Ḳayṣer
Ki ola Ḫusrev-i Pervīze reh-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 65). [birle,]*

birle: *İle bağlacı. [4]*

1. Meger Mıṣr olmış idi ṭaġ ü ṣaḥra
Ki Yūsüf **birle** cemʿ oldı Zelīḫā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 140). [birle,]*

birlik: *Birlik, birlikte olma durumu, beraberlik.*

1. Baña senden ıraḳ dirlik gerekmez
Cihān u cān ile **birlik** gerekmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 12). [birlik,]*

birlik: *Vahdet, kesretin karşıtı.*

1. Gider bu çoḳlıġı **birlik** gerekse
Ölümden öñdin öl dirlik gerekse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 125). [birlik,]*

birlik it-: *Bir araya gelmek.*

1. Ben ol vaḳt **iderem** senüñle **birlik**
Ki baña ölüm ola saña dirlik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 193). [birlik iderem, -er, -em]*

birlik ol-: *Bir olmak, birlik beraberlik içinde olmak.*

1. İkilikden geçüñ kim **ola birlik**
İdüñ şīr ü şekersüz ṭatlu dirlik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 40). [birlik ola, -a]*

birü: *Bir kişi, biri.*

1. Didi ḳullara deprenmeñ **birüñüz**
Ṭavara yim virüñ bekleñ yirüñüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 107). [birüñüz, -ñüz]*

birü: *Bir tanesi.*

1. Biri sünbüllerin gülden götürmiş
Birünüñ gülleri sünbül bitürmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 92). [birünüñ, -nüñ]*

birüg-: *Birleşmek, bir araya gelmek.*

1. Ḳaçan kim ikilikden irügesiz
Gide senlik ü benlik **birügesiz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 376). [birügesiz, -esiz]*

birūn: *Dışarı, hariç.[2]*

1. Egerçi ʿakla ḥikmet reh-nümūndur
Ġam-ı ʿışḳ ol işinüñ ḥaḳāyıḳdan **birūndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 262). [birūndur, -dur]*

birūn-nakş: *Dış görünüş, beden.*

1. Süvār oldı bile āzāde ḳızlar
Birūn-nakş ü derūnı sāde ḳızlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 392). [birūn-nakş,]*

biryān: *Kebap.*

1. Tenūr ger ṭolu od ü şu yeksān
Havā giryān içinde ḫāk **biryān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 8). [biryān,]*

biryān: *Kebap II kebap gibi yanmış, kavrulmuş; acı, ızdırap çeken.*

1. Yürür gögsin dögüp ḥayrān u uryān
Yüregi vü gözi **biryān** u giryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 14). [biryān,]*

biryān it-: *Pişirmek, kebap hâline getirmek.*

1. Yakup ol oda **iderlerdi biryān**
Yaşardı yüz kim andan yirse bir yan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 15). [biryān iderlerdi, -er, -ler, -di]*

bī-sāmān: *Parasız, sermayesiz.*

1. Heves yilinde ser-gerdān ü perrān
Havā yolında **bī-sāmān** ü ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 44). [bī-sāmān,]*

bisāṭ: *Döşeme, kilim, halı.*

1. Döşensün taḫt-ı gerdūna **bisāṭuñ**
Pür olsun sofre-i çerḫa sumāṭuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 17). [bisāṭuñ, -uñ]*

bisāṭ: *Döşeme, kilim, halı II dünya.*

1. Felek kim her **bisāṭuñdur** basīṭi
Cihānuñ ḫiffetindendür muḥīṭi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 119). [bisāṭuñdur, -uñ, -dur]*

bisāṭ-ı ʿarż: *Yeryüzü kilimi.*

1. **Bisāṭ-ı ʿarża** dek çetr-ı züḥalden
Ḫoş āgāh itdi şāhı her ʿamelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 51). [bisāṭ-ı ʿarż, -]*

bisāṭ-ı çerḫ: *Gökyüzü kilimi.*

1. Ḳo terkīb-i basīṭi ol mücerred
Ki ola saña **bisāṭ-ı çerḫ** mesned *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 128). [bisāṭ-ı çerḫ, -]*

bisāṭ-ı cevherī: *Mücevherlerle işlenmiş kilim.*

1. Döşet anda **bisāṭ-ı cevherīler**
Buḫūr-ı müşk ü ʿūd itsün perīler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 55). [bisāṭ-ı cevherīler, -ler]*

bisāṭ-ı heft-reng: *Yedi renkli kilim II gökyüzü.*

1. Çü sulṭān-ı serīr-i lāciverdī
Bisāṭ-ı heft-renge ṣaçdı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 26). [bisāṭ-ı heft-renge, -e]*

bī-sebāt: *İstikrarsız, devamlılığı olmayan, geçici, fani.*

1. Ḥaḳīḳat **bī-şebāt** u bed-gümānsın
Budur gerçek ki yoluñda yalansın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 15). [bī-şebāt,]*

bī-sebeb: *Sebepsiz. [2]*

1. Çün evvel **bī-sebeb** ḳılduñ ʿaṭāyı
İt āḫir ʿafv bī-ʿillet ḫaṭāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 29). [bī-sebeb,]*

bī-semen: *Paha biçilemez, eşsiz.*

1. Yayın Ermen ṭaġıdur aña yaylaḳ
Semenler **bī-şemendür** güller aylaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 76). [bī-şemendür, -dür]*

bī-ser ü pā: *Perişan, zavallı, sefil. [İkileme]*

1. Didiler bir gedādur **bī-ser ü pā**
Gice gündüz yürür rüsvā vü şeydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 45). [bī-ser ü pā, -]*

bismillāh: *Allah'ın adıyla; bir işe başlarken o işin hayırlı olması dileğiyle söylenen söz. [Dua ifadesi]*

1. Çü **bismillāhdur** her fetḥe miftāḥ
Fütūḥ ebvābın açar dinse fettāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 1). [bismillāhdur, -dur]*

bīsütūn: *Ferhad'ın aşkı uğruna deldiği dağ. [4]*

1. Gülerek didi Şīrīn-i şeker-rīz
Ki bugün **Bīsütūna** iderem ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 12). [bīsütūna, -a]*

bī-sūz ol-: *Ateşi sönmek, parlaklığını kaybetmek.*

1. Nice meh ki āftāb-ı ʿālem-efrūz
İrişse sāyesine **ola bī-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 126). [bī-sūz ol, -]*

biş: *Beş, sayı sıfatı. [10]*

1. Biraz günden ki irdi **bişe** yaşı
Ulu and oldı ḳavm ü işe başı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 81). [bişe, -e]*

biş-: *(Yiyecekler) ısı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek. [6]*

1. Bu aş odunda çoḳdandur ider cūş
Velī yilüñ soyıdur **bişmedi** uş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 86). [bişmedi, -me, -di]*

biş barmaḳ elde berāber bitmedi: *Beş parmağın beşi bir olmaz. "Belirli bir insan topluluğu içinde benzerlikler olabileceği gibi farklılıklar da olabilir" anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. Degül bir ḳısm her şaḫṣuñ ezelde
Berāber bitmedi biş barmaḳ elde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 80). [biş barmaḳ elde berāber bitmedi, -]*

biş gün: *Beş günlük II çok kısa süreli.*

1. Bu **biş gün** ʿömr eger ḫ̬ᵛāndur ve eger ḫūn
Geçer nice geçerse dünya-i dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 73). [biş gün, -]*

biş on: *"Beş, on", sayı sıfatı [3]*

1. Buyurdı bindi leşkerler ulayu
Biş on günlik yola dek ḳarşulayu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 6). [biş on, -]*

biş on biñ: *"Beş bin, on bin", sayı sıfatı.*

1. **Biş on biñ** vardı ṣaḳḳā sıġayup ḳol
Saçar ṣaḥrāya su tozmamaġa yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 61). [biş on, -]*

biş on gün: *Beş, on gün. [2]*

1. Ḳalurdı ol sücūd içre **biş on gün**
Bilinmezdi geçen gün mi yā-ḫūd dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 75). [biş on gün, -]*

biş on günlik ev: *Beş on günlük ev II gelip geçici, fani dünya.*

1. **Biş on günlik eve** göñül idüp berk
İderler ol ebed niʿmetleri terk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 199). [biş on günlik eve, -e]*

biş ü ya kem: *Az veya çok. [2][İkileme]*

1. Velī aṣḥāb-ı dil ḳatında ol dem
Ki ġaflet birle geçdi **biş ü yā kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 230). [biş ü yā kem, -]*

bīşe: *Orman. [3]*

1. Ne vaṣf idem ne ḥadde oldı endūh
Ne deñlü geçdi deşt ü **bīşe** vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 14). [bīşe,]*

bī-şek: *Şüphesiz, kesinlikle.*

1. Bu cinsüñ kāmili ol oldı **bī-şek**
Ki ola taʿlīme ḳābil vehme ziyrek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 73). [bī-şek,]*

bī-şekk: *Şüphesiz, kesinlikle.*

1. Ne ḫaṭ kim çekdi bu levḥa yed-i ġayb
Anuñ maḫlūḳıdur **bī-şekk** ü bī-reyb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 68). [bī-şekk,]*

bişer: *Beş sayısının üleştirme sayı sıfatı.*

1. Çü Şīrīn ile Pervīz ile Ferhād
Bişer ḥarf ile yazılur bu üç ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 124). [bişer,]*

bī-şerm: *Utanmaz.*

1. Benem ser-mest ü zülf-i yāra ḫem-dest
Nicesi olmayam **bī-şerm** ü bed-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 32). [bī-şerm,]*

bī-şerm kıl-: *Utanmazca davranmak.*

1. Ne ḫācet böyle göñlüñ germ ḳılmaḳ
Beni kendüzüñe **bī-şerm ḳılmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 28). [bī-şerm ḳılmaḳ, -maḳ]*

bişinci gök: *Beşinci felek. Mirrîh (Merih, Behrâm, Behrâm-ı Felek).*

1. **Bişinci gökde** ārām itdi Behrām
Ḥameldür Aḳreb ile emrine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 13). [bişinci gökde, -de]*

bişir-: *Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getirmek II bir şey için emek harcayıp onu işe yarar hâle getirmek. [2]*

1. Bu acı derde ʿIşā itmeye em
Ki Şīrīn **bişire** diş ura Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 162). [bişire, -e]*

bī-şumār: *Sayısız, hesaba gelmez.*

1. Egerçi yolda çoḳ gördi ʿacāʾib
Teferrüç **bī-şümār** itdi ġarāʾib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 76). [bī-şümār,]*

bişür-: *Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getirmek.*

1. Müferriḥsin **bişür** şekker senüñ var
Dür ü yaḳūt ile ʿanber senüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 63). [bişür,]*

bit-: *Bitmek, sona ermek. [5]*

1. Her iş vaḳti irişmeyince **bitmez**
Bunı bilen kişi bī-vaḳt iş itmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 93). [bitmez, -mez]*

bit-: *Bitmek, yok olmak.*

1. İki şāh oldı lā dünyā vü ʿuḳbā
Gider kim **bite** illā'llāh mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 50). [bite, -e]*

bit-: *Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek. [20]*

1. **Biterse** topraġ ile dāne-i bür
Kim eyler ḳālebini ḫūşenüñ pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 159). [biterse, -er, -se]*

bit-: *Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek; ortaya çıkmak.*

1. V'eger **bite** belā yolında diken
Sen anuñ divşürürseñ ol urur ten *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 31). [bite, -e]*

bī-tekellüf: *Teklifsiz, davetsiz, çatkapı.*

1. Varalum **bī-tekellüf** şeh ḳatına
İrişdür cānı cānān ṣoḥbetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 45). [bī-tekellüf,]*

bī-terāzū: *Ölçüsüz II nereye varacağı düşünülmeksizin, yerli yersiz.*

1. İderdi vezn ile yüz zūr-ı bāzū
Ki itmeyeydi nükte **bī-terāzū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 278). [bī-terāzū,]*

bī-terāzū: *Tartıya gelmez büyüklükte II çok büyük, çok ağır.*

1. Ḳaya kesmege açdı zūr-ı bāzū
Atardı keffe sengi **bī-terāzū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 4). [bī-terāzū,]*

bī-tevaḳḳuf: *Durmadan, durmaksızın.*

1. Ne deñlü varsa taʿzīm ü tekellüf
Ḳılurlar ḫıdmetine **bī-tevaḳḳuf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 18). [bī-tevaḳḳuf,]*

bī-tevakkuf: *Hemen, anında, düşünmeden.*

1. Hemān-dem **bī-tevaḳḳuf** şah-ı ferruḫ
Ata bindi vü tutdı taḫtına ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 7). [bī-tevaḳḳuf,]*

biti: *Mektup.*

1. **Bitiler** yazdılar Pervīz şāha
Ki taʿcīl ile ire taḫt-gāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 59). [bitiler, -ler]*

biti: *Mektup; muska.*

1. İrer ḫışm ile sulṭānuñ **bitisi**
Ḳayadan ḳatı ḳılıçdan itisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 13). [bitisi, -s, -i]*

bī-tīġ ü bī-tīr: *Kılıçsız ve oksuz. Kılıç ve ok yardımı olmaksızın. [İkileme]*

1. Ne mülke yüz tutarsa ol cihān-gīr
Müyesserdür aña **bī-tīġ ü bī-tīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 38). [bī-tīġ ü bī-tīr, -]*

bitür-: *Filizlenip topraktan dışarıya çıkartmak, yeşertmek, yetiştirmek, büyütmek. [3]*

1. Biri sünbüllerin gülden götürmiş
Birünüñ gülleri sünbül **bitürmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 92). [bitürmiş, -miş]*

bitür-: *Filizlenip topraktan dışarıya çıkartmak, yeşertmek, yetiştirmek, büyütmek; ortaya çıkarmak.*

1. Ne yire kim ruḥından düşdi pertev
Bitürdi seng-i ḫārā gül-bün-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 48). [bitürdi, -di]*

bitür: *Meydana getirmek, ortaya çıkarmak. [3]*

1. Nice gitmek ki gelmekler **bitürür**
Nice ḳayġu ki gülmekler getürür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 57). [bitürür, -ür]*

bī-vaḳt: *Vakitsiz, münasebetsiz vakitte.*

1. Her iş vaḳti irişmeyince bitmez
Bunı bilen kişi **bī-vaḳt** iş itmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 94). [bī-vaḳt,]*

bī-vāsıṭa: *Vasıtasız, aracısız.*

1. Şu kim **bī-vāsıṭa** evvel ḳıldı īcād
Münevver bir güherdür ʿaḳl aña ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 13). [bī-vāsıṭa,]*

bī-vech: *Sebepsiz; (sevgilinin) yüzü olmadan.*

1. Gül-i ter ol varaḳdan defter itmiş
Meger **bī-vech** yazmış ebter itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 82). [bī-vech,]*

bī-vefā: *Vefasız, hayırsız; dönek. [5]*

1. Anuñçün **bi-vefādur** genc ü gencūr
Ki düz oturasın eydür ki tīz tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 125). [bi-vefādur, -dur]*

bī-vefālıḳ: *Vefâsızlık, sözünde durmama, döneklik.*

1. Sizerdi **bī-vefālıḳdan** degül ol
Ṣalāh-ı devlet eyle gösterür yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 75). [bī-vefālıḳdan, -dan]*

bī-yār: *Dostsuz, sevgilisiz. [3]*

1. Çü **bī-yār** idüñ oldumdı saña yār
Çü der-kār olduñ itdüñ bini bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 227). [bī-yār,]*

bī-yār ol-: *Dostu olmamak.*

1. Gerek her ketḫudāya yār nā-çār
Ḫudāya yaraşur kim **ola bī-yār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 82). [bī-yār ola, -a]*

bī-yār ü tenhā kal-: *Sevgilisiz, dostsuz ve tek başına kalmak. [İkileme, Deyim]*

1. Çü **ḳaldı** ol güneş **bī-yār ü tenhā**
Ḳamer devrini ḳıldı pür-Süreyyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 13). [bī-yār ü tenhā ḳaldı, -dı]*

biz: *Ben. Birinci çokluk zamiri birinci tekil şahıs zamiri olarak kullanılmıştır.[14]*

1. Didi Şirīn ki iy yār-ı vefā-dār
Yüri yüz süriyü **bizden** şehe var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 42). [bizden, -den]*

biz: *Birinci çokluk şahıs zamiri, biz. [76]*

1. Bu serv ayaġı **bizedür** şu müntehā miʿrāc
Ki Sidre reşk iledür pāy-ı nerdbānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 7). [bizedür, -e, -dür]*

biz: *İğne batırılması zor olan sert şeylerin dikilmesinde, iğnenin geçebilmesi için delik açmaya yarayan ucu sivri ve ince, demir âlet, tığ.*

1. Siper kim Sāye Ḫān tutmışdı çīnī
Deler eyle ki igne **bīz** ucını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 24). [bīz,]*

biz: *Bez, kumaş.*

1. Atını ʿizzet ile tutdılar tīz
Ayaġına düşediler aġır **biz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 32). [biz,]*

bizāʿat: *Sermaye.*

1. Ḳamu yoḳluya sendendür **bizāʿat**
Müyesser ḳıl bize tevfiḳ-i ṭāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 31). [bizāʿat,]*

bī-zād: *Azıksız, yiyeceksiz.*

1. Benem bir gūşede **bī-zād** ü bī-yār
Ġarīb ü ḫaste vü zār ü dil-ifgār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 81). [bī-zād,]*

bīzār: *Bıkmış, usanmış, bezmiş. [3]*

1. Bu vādīde benem **bīzār** ü bī-yār
Cihāndan ben yüzümden ḫalḳ **bīzār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 33). [bīzār,]*

bīzār ol-: *Bıkmak, usanmak.[2]*

1. Halīl er āẕeri ḳıldıysa āzār
Bu bāzār-ı ṣanemden **oldı bīzār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 134). [bīzār oldı, -dı]*

bī-zār tur-: *Uyanık kalmak.*

1. Eger dirse ki saçıyçün olam zār
Eyit gice uzundur **turma bī-ẕār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 182). [bī-ẕār turma, -ma]*

bī-zārī: *Ağlayıp inlemeden, üzülmeden.*

1. Eger-çi ʿışḳ işi **bī-zārī** olmaz
Olur āzārlıḳ bī-zārī olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 49). [bī-zārī,]*

bī-zārī: *Bezginlik, bıkkınlık.*

1. Eger-çi ʿışḳ işi bī-zārī olmaz
Olur āzārlıḳ **bī-zārī** olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 50). [bī-zārī,]*

bīzārlan-: *Usanmak, sıkılmak.*

1. Gözüñ mestānedür hüş-yārlanma
Olur āzārlıḳ **bīzārlanma** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 10). [bīzārlanma, -ma]*

bīzārlık: *Bezginlik, bıkkınlık, ilgiyi kesme. [2]*

1. Vefānuñ evveli ger yarlıḳdur
Cefānuñ āḫiri **bīzārlıḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 94). [bīzārlıḳdur, -dur]*

bizden yaña ol-: *-A yaklaşmak II -dAn taraf olmak. [Deyim]*

1. Ki bir dem iy kişi **bizden yaña ol**
Nice bīgānelıḳdur āşnā ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 49). [bizden yaña ol, -]*

bī-zebān: *Dilsiz.*

1. Revān diller eger tesbīḥ-ḫᵛāndur
Ne tesbīḥ itsün ol kim **bī-zebāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 18). [bī-zebāndur, -dur]*

bi-zūr: *Güçsüz, zayıf. [2]*

1. Ben ol şehden ıraḳ **bi-zūr** u zārem
Bu Şīrīn bī-kes ü tenha yanaram *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 23). [bi-zūr,]*

bī-zūr it-: *Güçsüz bırakmak, dermansız düşürmek.*

1. Nice mārı zümürrüd kūr ider dir
Nice bāzūyı zer **bī-zūr ider** dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 72). [bī-zūr ider, -er]*

boġ-: *Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek. [2]*

1. Yaraġ eyle ki bu deryā-yı ḫāmūş
Bizi **boġmağı** ḳılmadı ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 48). [boġmaġı, -maġ, -ı]*

boğıl-: *Boğazın tıkanmasıyla nefes alamamak; suya batmak.*

1. **Boğılmaḳ** yig yüriyüp su içince
Muḥanneş köprisinden er geçince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 67). [boğılmaḳ, -maḳ]*

boğın-: *Kendi kendini boğmak.*

1. Düşüp cevrüñ elinden oğınursam
Bu ġamdan ip bıraġup **boğınursam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 60). [boğınursam, -ur, -sa, -m]*

bʿoğur: *Bugur. Bu zaman. [3]*

1. Getürdiler **bʿoğur** biş baş esīri
Ki her biri bir iḳlīmüñ emīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 79). [bʿoğur,]*

bol: *Çok, fazla. [6]*

1. Geçirmiş idi gerçi zaḥmeti **bol**
İrürmiş idi Ermen milkine yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 33). [bol,]*

bol: *İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük veya geniş olan, dar karşıtı.*

1. Gerek ol taġ içinde yol idesin
Sıġa leşker geñiş ü **bol** idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 106). [bol,]*

bostān: *Çiçek ve ağaç yetiştirilen yer, bahçe.*

1. Ne ḥayvān çeşmesinden aḳa bu cūy
Ne **bostān** güllerinden ola bu būy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 24). [bostān,]*

bostāna gir: *Bahçeye girmek II sevgili ile fiziksel olarak yakınlaşmak. [Deyim]*

1. **Girüp bostāna** ol mestāne bülbül
Gül ile şekker eyledi tenaḳḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 157). [bostāna girüp, -üp]*

boş: *İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. [2]*

1. Eli ṣuyından eyle ter düzerdi
Gören **boş** ḥavżı ṣu ṣanup yüzerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 76). [boş,]*

boşal-: *Bağından kurtulmak.*

1. Nefes baġlandı uçdı ḳuş ḳafesden
Boşaldı ol havā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 30). [boşaldı, -dı]*

boşal-: *Boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak. [4]*

1. **Boşalmayınca** dil kibr ü riyādan
Nite cān tola nūr-ı Kibriyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 57). [boşalmayınca, -ma, -y, -ınca]*

boşal: *Dışarıya akmak, dökülmek. [2]*

1. Cihān tennūr-vār olmuşdı pür-nār
Kömürden **boşalup** ṭolmuşdı envār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 6). [boşalup, -up]*

boşan-: *(At vb. hayvan) koşum takımından sıyrılmak, kurtulmak; fırlamak, bir anda bir yere varmak.*

1. Meger ḫāṣ atlarından biri ḥarvār
Boşanup bir ekinden bir iki ḳarvar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 40). [boşanup, -up]*

boy: *Bir aşiretin kollarından her biri.*

1. Üşenirdi ki vara ile **boya**
Ne şehre ḳonabilürdi ne köye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 39). [boya, -a]*

boy: *Boy, endam.*

1. Ṣanavber **boyı** sīmīn būyı nesrīn
Şekerden dadı şīrīn adı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 141). [boyı, -ı]*

boya-: *Boya sürerek veya boyaya batırarak renk vermek II kına ile boyamak, kınalamak.*

1. Meger bir ṣūbḥ kim ʿālem gelini
Boyar yüz reng ü āl ile elini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 2). [boyar, -r]*

boya-: *Bürümek, kaplamak.*

1. Ne merhem odlara yaḳduñ cihānı
Boyadı çarḫı āhumuñ duḫānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 28). [boyadı, -dı]*

boyan-: *Boyanmak; bürünmek, kaplanmak. [2]*

1. Mehīn Bānū olıcaḳ bu işten āgāh
Boyandı āhı ile ḳasr ü dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 74). [boyandı, -dı]*

boyın: *Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi. [16]*

1. Şaçum **boynumda** san müşkīn resendür
Niḳābum kirpigüm tīġ u kefendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 23). [boynumda, -um, -da]*

boyın: *Üst, üzeri, uhde.*

1. Ġarīmüñ şarpdur ḥaḳḳın viregör
Az az ḥaḳḳını **boynundan** iregör *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 40). [boynundan, -un, -dan]*

boyın bendi bırak-: *Kemendi bir insan/hayvanın boynuna geçirecek şekilde fırlatmak, yakalamak II karşı cinsin gönlünü çelmek, kendine aşık etmek. [Deyim]*

1. Gözinüñ siḥri zülfinüñ kemendi
Bıraḳdı şīr-i ner **boynına bendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 77, Mısra 4). [boynına bendi bıraḳdı, -dı]*

boyna bend sal-: *Boynuna kement atmak, boynundan bağlamak II ele geçirmek, kendine mal etmek. [Deyim]*

1. Şaçından ḥalḳa ḥalḳa itdi kemendi
Ki ḳaçarsa **sala boynına bendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 96). [boynına bendi sala, -a]*

boyna yük ur-: *Yapılan iyilikler ve cömert davranışlarla karşısındakini mahcup etmek, borçlu hissettirmek. [Deyim]*

1. Mürüvvetde ḳomaduñ hīç eksük
Yüce tağlarca **urduñ boynuma yük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 26). [boynuma yük urduñ, -du, -ñ]*

boynın ur-: *Boynuna almak; bir nesnenin altına başını uzatarak sırtına almak, yüklenmek. [Deyim]*

1. Yirinden yil bigi turdı yügürdi
Atuñ ḳarnına girdi **boynın urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 14). [boynın urdı, -dı]*

boynına bend ü zencīr sal-: *Boynuna kement atmak, yakalamak II kendine âşık etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳolıña ger bilüm olmadı naḫcīr
Şaçum boynına **saldı bend ü zencīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 36). [boynına bend ü zencīr saldı, -dı]*

boynına yük ḳon-: *Yaptığı kötülüklerin günahlarını çekmek.*

1. Meẓālimden **ḳonıcaḳ boynına yük**
Gelüp taḫfīf ide ol baʿżı eylük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 225). [boynına yük ḳonıcaḳ, -ıcaḳ]*

boynumda: *Üzerine olmak, (olumsuz) bir iş sonucu/sorumluluğu o kişiye ait olmak. II. Beyitte Şirin "bu kandan benüm boynumda çoktur" diyerek, pek çok âşığın kendisi uğruna can verdiğini, onlarının vebalini üzerinde taşıdığını ifade etmektedir.*

1. Yüri ḳanuña girme raḥm yoḫdur
Ki bu ḳandan benüm **boynumda** çoḫdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 96). [boynumda,]*

boynında yük ol-: *Boynunda yük olmak, bir kişi/şeyin sorumluluğu üzerinde olmak.*

1. Vücūdum evvelā **boynumda yükdür**
Ki her bir ẕerresi taġdan büyükdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 23). [boynumda yükdür, -dür]*

boynına bırah-: *Bir güzelin saçının kıvrımını bir kement gibi fırlatıp âşığı boynundan yakalaması II bir güzele âşık olmak, gönlünü bu güzele kaptırmak. [Deyim]*

1. **Bıraḫduñ boynuma** bend-i kemendi
Şeşersin çün-kim itdüñ şehre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 91). [bend-i kemendi boynuna bıraḫduñ, -du, -ñ]*

boyun tart-: *Boynunu kaldırmak, kibirlenmek. [Deyim]*

1. **Boyun tartup** didimse kim emīrem
   Bugün ḳapuñda uş ḫ˅ār u ḥaḳīrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 21). [boyun tartup, -up]*

boyun vir-: *Boynunu uzatmak II itaat etmek, idam edilmeyi kabul etmek, teslim olmak, canını vermeye razı olmak. (Tanyeri, 1999: 64). [Deyim]*

1. **Boyun vir** ger atarsa zülfi zencīr
   Ciger tut ger ururs̱a ġamzesi tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 23). [boyun vir, -]*

boyun vir-: *Teslim olmak II bekaretini vermek. [Deyim]*

1. **Boyun virdi** hem āḫir şīre āhū
   Pür oldı mīşede āvāz-ı yāhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 169). [boyun virdi, -di]*

boz-: *Düzgün bir şeyi düzensiz duruma sokmak, düzgünlüğünü gidermek.*

1. Bedaḫş̱ān reşk-i laʿlinüñ nigīni
   Bozar naḳḳāş-ı çīni ḳaşı çīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 132). [bozar, -ar]*

boz-: *Geçersiz bir duruma getirmek.*

1. Göñülden ger **bozarsañ** bu tılısmı
   Beşāret ḳıl ki bulduñ aʿẕam ismi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 187). [bozarsañ, -ar, -sa, -ñ]*

boz-: *Tahrip etmek, zarar vermek.*

1. Ḥükm-i siyāsetüñden baş çekse çerḫ-i ser-keş
   Ḳahruñ **bozar** esāsın ne deñlü olsa muḥkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 36). [bozar, -ar]*

bozıl-: *Bozulmak, işlemez, işe yaramaz duruma gelmek, ârızalanmak.*

1. **Bozılsa** bendeki bünyād-ı fānī
   Saña olsun ḥayāt-ı cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 65). [bozılsa, -sa]*

bozul-: *Bozulmak, yıkılmak.*

1. **Bozuldı** maḳdeminden tāḳ-ı Kisrī
   Bunuñ fetḥi aña żamm itdi kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 111). [bozuldı, -dı]*

bögrin tut-: *Böğrünü tutmak II çok saygı duyulan kişi karşısında bir çeşit saygı duruşuna geçmek, el pençe divan durmak. [Deyim]*

1. Yüzin ṭopraġa börkin yire urdı
   Şeh ileyinde **bögrin tutdı** turdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 30). [bögrin tutdı, -dı]*

börk: *Genellikle hayvan postundan yapılan başlık. [3]*

1. Ḳamu türkāne geymişler ḳabāyı
   Güni ḳoyup külāha **börke** ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 24). [börke, -e]*

böyle: *Böyle, bu şekilde. [19]*

1. Çü Meryem **böyle** didi bildi Ḫusrev
   Ki dīvaneyle cemʿ olmaz meh-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 65). [böyle,]*

böyle: *"Böyle, bu şekilde, buna benzer" anlamına gelen bir durum zarfı.*

1. Velī bu deñlü iderdi taḫayyül
   Ki **böyle** gelmez ol gül yüzlü bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 78). [böyle,]*

böyle: *Bu kadar, bu şekilde.*

1. Miş̱ālinden bulursın **böyle** şevḳi
   Yüzin gördükde gel görʿ ayş ü ẕevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 199). [böyle,]*

bu: *Bu, işaret sıfatı. [753]*

1. Mücerred ḳıl **bu** ẓulmānī ḳafesden
   Ḫalāṣ eyle hevā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 29). [bu,]*

bu: *Bu, işaret zamiri. [143]*

1. **Budur** ʿālem velī ʿālemde yoḫdur
Eger bir demde var bir demde yoḫdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 43). [budur, -dur]*

bu başuñ bir ḳılın kem ḳılma yā-rab: *Bahsedilen kişinin tek bir saç telinin dökülmemesi; yaşlanmaması, sağlıklı kalması, sahip olduğu nimetlerin sürmesi yönünde temenni bildiren bir dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Baş oldur ten bigidür aña ʿālem
Bu başuñ ḳılma yā-Rab bir ḳılın kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 12). [bu başuñ bir ḳılın kem ḳılma yā-rab, -]*

bu cihān: *İçinde bulunulan yeryüzü.*

1. Ne göz kim **bu cihānda** bulmadı nūr
Olısar ol cihānda nūrdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 57). [bu cihānda, -da]*

bu deñlü: *Böyle, bu şekilde.* [7]

1. Niẓāmī virüpdür naẓma ḥişşe
Bu deñlü söylemiş bu yirde ḳıṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 20). [bu deñlü, -]*

bu deñlü: *Böyle, bu şekilde; bu derece, bu kadar çok.* [2]

1. Kıġırdı ḫalvet ol dil-dārı Bānū
Bu deñlü nuṣḥ ü pend itdi utanu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 28). [bu deñlü, -]*

bu deñlü: *Bu denli, bu kadar, bu kadar çok.* [8]

1. Cigerden cāndan almışdur gözüm laʿl ü güher gencin
Bu deñlü armaġān çoḳdur saña gencüm ḫarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 6). [bu deñlü, -]*

bu devr-i çarḫ var oldukça var ol: *"Bu dünya var oldukça sen de var ol, çok yaşa" anlamında dua ifadesi.* [Dua ifadesi]

1. Ki dāʾim şehr-yārā kām-gār ol
Bu devr-i çarḫ var olduḳça var ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 4). [bu devr-i çarḫ var olduḳça var ol, -]*

buʿd-ı maşrıḳīn: *İnanca göre ermiş kişinin Tanrı'dan aldığı güçle olağanüstü davranışlarda bulunması.*

1. Ger **buʿd-ı maşriḳīn** ise maʿşūḳdur ḳarīn
ʿIşḳ ehlinüñ hemīn ola keşf ü kerāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 7). [buʿd-ı maşriḳīn, -]*

bu ġayretden: *Bu sebeple, bu yüzden.*

1. **Bu ġayretden** ki korḫutdı çerisin
Kesüp başını yüzdiler derisin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 19). [bu ġayretden, -]*

bu gice ḳadri biñ aydan yig: *Bu gece bin aydan daha değerlidir. II. Beyitte "Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır" (Kadir Suresi 97/3) ayetine gönderme yapılmaktadır.* [Ayet]

1. **Bu gice ḳadri biñ aydan yig** ise ṭañ mı ki Ḥaḳ
Ḳudret ile şeb-i Ḳadr itdi muḳadder bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 5). [bu gice ḳadri biñ aydan yig, -]*

bu gün: *İçinde bulunulan gün.*

1. İnanmaġıl oġul gerdūn-ı dūna
Ki biñ yıl niʿmeti deġmez **bu güne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 22). [bu güne, -e]*

bu gün: *Bugün, içinde bulunulan gün; şimdi, şu zaman.*

1. **Bu gün** ṣabr it ki yarın furṣatuñdur
Ne yil deprense bād-ı nuṣratuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 83). [bu gün, -]*

bu günden: *Bu andan itibaren, bundan sonra, artık.[2]*

1. Ḥarām oldı bana ṣōḥbet **bu günden**
Görem miḥnetleri rāḥat **bu günden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 89). [bu günden, -]*

bu güne: *Böyle, bu şekilde.*

1. Ḳatı göñlüñ getürdi başuña yas
Döy imdi **bu güne** baġruña taş bas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 60). [bu güne, -]*

bu ḥadde: *Bu derecede, bu kadar, bunca. [2]*

1. Benem sensin ü degül kimse āgāh
Ḥaẕer ḳılmaḳ **bu ḥadde** niçün iy māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 44). [bu ḥadde, -]*

bu kadar: *Bu ölçüde, bu miktarda.*

1. Bilüñüz **bu ḳadar** kim Ḥaḳ ḳażāyı
Yazıcaḳ ḳulına ister rıżāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 119). [bu ḳadar, -]*

bu kadar: *Sadece bu kadarcık.*

1. Cevābı **bu ḳadar** oldı sözine
Ki baş urup ḳodı barmaḳ gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 51). [bu ḳadar, -]*

bu resme: *Bu şekilde, böyle. [24]*

1. **Bu resme** ḳıldı çoḳ dürlü siyāset
Ṭolar emn ü emān şehr ü vilāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 93). [bu resme, -]*

bu resme: *Bu şekilde, böylece. [7]*

1. **Bu resme** urdılar çün Hürmüze dāġ
Dilediler ki ideler ol işi ṣaġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 57). [bu resme, -]*

bu söz degüldür: *"Laf değil,bu söylenecek söz değil, anlamı yok, kabul edilemez" anlamlarına gelen ifade. [Deyim]*

1. Nigār eydür atam bu **söz degüldür**
Bu deñlü gözleyen göz göz degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 295). [bu söz degüldür, -m]*

bu şūretle: *Böylece.*

1. Çün oldı Bārbed ḥarfi dür-efşān
Bu ṣūretle ki didi düzüp elḥān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 72). [bu ṣūretle, -]*

bu şūretle: *Bu yolla, bundan dolayı, böylece.*

1. **Bu ṣūretle** baña maʿnā görindi
Degülseñ naḳş-ı bī-maʿnā gör indi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 89). [bu ṣūretle, -]*

bu tāraftan: *Öte yandan, diğer taraftan.*

1. Buyurdı **bu ṭāraftan** hān-ı bed-rāy
Ki Behrāma yürisün birḳaç ālay *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 39). [bu ṭāraftan, -]*

bu ṭarzda: *Böyle, bu şekilde, bu özellikte.*

1. Demādem düzdügince Bārbed sāz
Ġazel **bu ṭarzda** ḳılurdı ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 74). [bu ṭarzda, -]*

bu tatlu cāna iren acı içün: *"Bu tatlı cana ulaşan acıya yemin olsun ki" anlamında bir ant verme, karşısındakini bir şeye zorlama ifadesi.*

1. Şehüñ taḫtı vü ḳayṣer tācı içün
Bu tatlu cāna iren acı içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 56). [bu tatlu cāna iren acı içün, -]*

bū ṭut-: *Koku tutmak; kaplamak. [Deyim]*

1. Ṣaçınuñ çīni müşkinden **ṭutup bū**
Yaḳar baġrın Ḫutende her dem āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 137). [bū ṭut, -]*

bu yaña: *Bu tarafta. [2]*

1. **Bu yaña** Ḫusrev ü ol yaña Behrām
Ḳonup fikr ile tutmışlardı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 9). [bu yaña, -]*

bu yaña: *Bu taraftan. [3]*

1. **Bu yaña** naḳş-bāz-ı ḥīle-pervāz
Füsūn-ger yaʿni Şāvūr-ı suḫan-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 15). [bu yaña, -]*

bu yaña: *Diğer taraftan, öte yandan. [7]*

1. **Bu yaña** geldük ol serv-i gül-endem
Revān olmış idi itmezdi ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 1). [bu yaña, -]*

bu yolda: *Bu yolda II bu uğurda. [2]*

1. Pes andan ṣordı seyr-i kūh ü deşti
Bu yolda vāḳiʿ olan ser-güẕeşti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 32). [bu yolda, -]*

bu yüzden: *Bir taraftan, bir yandan, hem ... hem ...*

1. **Bu yüzden** nāzı bī-endāze eyler
Girü bir yüzden ʿöẕrin tāze eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 21). [bu yüzden, -]*

bu yüzden: *Bu nedenle, bundan dolayı. [5]*

1. **Bu yüzden** kim göñül aʿlālığıdur
Ḳalınlığı anuñ bālālığıdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 125). [bu yüzden, -]*

bu yüzden: *Bu şekilde, böylece, bu tarzda.*

1. **Bu yüzden** girü Şāvūr-ı ḫıred-mend
Öküş söylemiş idi nuṣḥ ile pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 47). [bu yüzden, -]*

bucaġ: *Bucak, köşe, yer. [2]*

1. **Bucaġında** mücāvirler firāvān
Keşīş ü mūġlar peṭrāḳ ü rühbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 73). [bucaġında, -ı, -n, -da]*

bucak: *Kenar, köşe.*

1. Ger olsam bir **bucaḳda** yüz yıl ebsem
Hemīn yaşumdur āhum ile hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 165). [bucaḳda, -da]*

buçuk dem: *Kısa bir süre.*

1. Nefes ḳaṭʿ olmadın nefsi nefīs it
Buçuḳ dem meclis-i ünse enīs it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 6). [buçuḳ dem, -]*

buçuk dem: *Yarım saat/an. II kısa bir süre.*

1. **Buçuḳ dem** bu cihān-ı bī-vefāda
El irdügince ol ẕevḳ ü ṣafāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 59). [buçuḳ dem, -]*

buçuk sāʿat: *Yarım saat II kısa bir süre.[4]*

1. İdemez cümle cemʿ olsa ḫalāyiḳ
Buçuḳ sāʿatde ṭāʿat saña lāyiḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 16). [buçuḳ sāʿatde, -de]*

buʿd: *Uzaklık.*

1. Bu **buʿd** ile ki evc-i āsmāndur
Muḥīṭ olmasa fikr aña gümāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 135). [buʿd,]*

buʿd-ı maşrıḳīn: *İnanca göre ermiş kişinin Tanrı'dan aldığı güçle olağanüstü davranışlarda bulunması.*

1. Ger **buʿd-ı maşriḳīn** ise maʿşūḳdur ḳarīn
ʿIşḳ ehlinüñ hemīn ola keşf ü kerāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 7). [buʿd-ı maşriḳīn, -]*

buʿd u ebʿad: *Uzak ve daha uzak. [İkileme]*

1. Ki zīrā ḳurb ü aḳreb **buʿd u ebʿad**
Aña nisbet ʿibāretdür mücerred *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 94). [buʿd u ebʿad, -]*

budaġ: *Dalın gövde içindeki başlangıç yeri olan ve tahtalarda görülen yuvarlak koyuca renkte sert bölüm.*

1. Tamām itdükte baḳdı ṣola ṣaġa
Aṣa ḳodı bir aġaçda **budaġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 30). [budaġa, -a]*

budaġ/budak: *Fidan,dal. [7]*

1. Henüz açılmadın baġumda bir gül
Budaġum ḫışmuñ odı ḳılmasun kül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 36). [budaġum, -um]*

budāġuna yavuz bād ilinmesün: *Dalına kötü rüzgar dokunmasın II "Kötülüklerden, tehlikelerden uzak ve güvende ol " anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Ki daʿim tāze ol iy serv-i āzād
İlinmesün budāġuna yavuz bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 14). [budāġuna yavuz bād ilinmesün, -]*

buʿd-ül-maşrıḳayn: *Zuhruf suresi 38. ayette geçen ifade. İki doğu arası kadar uzaklık olarak birebir tercüme edilse de anlam olarak doğu ile batı arası kadar uzaklık anlamına gelmektedir. [Ayet] [Arapça tamlama]*

1. Naẓar kim döne senden ṭarf-ı ʿaynı
Bula nūr ile **buʿd-ül-maşrıḳaynı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 56). [buʿd-ül-maşrıḳaynı, -ı]*

budur: *Böyledir, bu şekildedir.*

1. **Budur** bu devr işi ger ir ü ger giç
Kimesne bunda bāḳī ḳalmaya hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 85). [budur,]*

buġday: *Buğday, taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdasını teşkil eden bitki. [4]*

1. Çi-ger **buġdaydan** irdi ādeme vay
Behişti eyleye mi bunca buġday *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 107). [buġdaydan, - dan]*

buġday: *Buğday, taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdasını teşkil eden bitki. Beyitte Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yasak meyveden yiyip cennetten çıkarılması hadisesine göndermede bulunulmuştur. Zira yasak meyvenin buğday, elma, üzüm asması, zeytin, hurma, incir olabileceği rivayet edilmektedir.*

1. Çü yimedük bu bāġ içinde **buġday**
Niçün Ādem bigidür işümüz vāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 29). [buġday,]*

buġday başı: *Başak, arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılçıklı başı.*

1. Keserler ü biçerler giceye-dek
Kimi kim gördiler **buġday başı** tek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 78). [buġday başı, -]*

bugün: *Bugün, içinde bulunulan gün. [6]*

1. Dimāġı dünki sevdālarda cūşān
Bugün zülfi bigi göñli perīşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 18). [bugün,]*

bugün: *Şimdi, içinde bulunulan zaman. [17]*

1. **Bugün** ki menzülimüz ʿarşa ferş oḳur yiridür
Ger āsmān ide ḫidmetler āstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 5). [bugün,]*

bugün: *Bu devirde, bu zamanda. [7]*

1. **Bugün** ʿibret tutanlar dünkilerden
Siyāset gözlesün öñdinkilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 35). [bugün,]*

bugün: *Bu devirde, bu zamanda; bu dünyada. [2]*

1. **Bugün** luṭf ü mürüvvet kānısın sen
Ḳamu ehl-i vefā sulṭānısın sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 119). [bugün,]*

bugün işini yarına bırakma: *"Bugün yapılması gereken bir işin ertesi güne bırakılması iyi değildir" anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. **Bıraḳma yarına bugün işini**
Bilürsin ʿömr ü vaḳtüñ ivişini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 49). [bugün işini yarına bıraḳma, -]*

bugün var yarın yoġ: *Her şeyin gelip geçici olduğuna işaret eden söz grubu. [Deyim]*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki zinhārındayam ben
Yarın yoġ ü bugün varındayam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 178). [bugün varındayam ü yarın yoġ, -]*

bugün yarın: *Çok yakında, nerede ise.*

1. **Bugün yarın** eger irerse Behrām
Oluruz geñlü geñsüz ḥükmine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 15). [bugün yarın, -]*

bugünden: *Bulunulan andan itibaren, bundan sonra, artık.*

1. Didi eyleyse **bugünden** bilesiz
Sizüñleyüz ne fikri kim ḳılasız *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 33). [bugünden,]*

bugünki: *Bugüne özgü, bugün olan, bugün yapılan.*

1. Ṣalardı eyle zūr ile külüngi
Ki dünkiden yig olurdı **bugünki** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 206). [bugünki,]*

bugünki: *Mevcut, hazır bulunan.*

1. Ki **bugünki** demüñ fānīdür irte
Gice yinmeyen et yaḫnidür irte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 43). [bugünki,]*

bugünki dem dün olmaz: *"Geçen günler geri gelmez; bu nedenle an'ı iyi değerlendirmek gerekir" anlamında bir söz. [Atasözü]*

1. Ki neylersiz **bugünki dem dün olmaz**
Bu dün mānendi ʿālemde gün olmaz *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 36). [bugünki dem dün olmaz, -]

b'uġur: *Bir taraftan.*

1. **B'uġur** ki uġradı derd ü ibtilāya
   Bu resme miḥnet ü renc ü belāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 33). [b'oġur,]*

b'uġur: *Bu zaman, şimdi.*

B'uġur bildüm ki toġrusın sözüñde
Tereḥḥum çehresin gördüm yüzüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 59). [b'uġur,]*

b'uġur: *Bundan sonra, bu defa.*

1. Taġa vu taşa yaşı yaġa yaġa
   B'uġur taşı koyup aġardı taġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 48). [b'uġur,]*

buhār: *Isı etkisiyle sıvı ve bâzı katı cisimlerin gaz durumuna geçmiş hâli, buğu. [3]*

1. Ṭolup sevdā **buḫārından** dimāġı
   Ḳodı şehri vü tutdı deşt ü tağı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 9). [buḫārından, -ın, -dan]*

buḥl: *Hasislik, cimrilik. [3]*

1. Girü **buḫl** oldı bir aġaç ṭamuda
   Yayılmış kökleri ʿālem ḳamuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 63). [buḫl,]*

bühtān: *Yalan, iftira, asılsız söz.*

1. Hezārān ḥîle vü destānı vardur
   Ki her birinde biñ **bühtānı** vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 44). [bühtānı, -ı]*

buḫūr: *Tütsü.*

1. Havāyı ol **buḫūr** itdükçe nem-nāk
   Ṭolardı müşk-i terden nāfe-i ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 5). [buḫūr,]*

buhūr eyle-: *Tütsü yapmak II koku yaymak.*

1. Buḫūr eyleyimezsem ʿūd u ḳandi
   Yaḳa bir kūşede cānum sipendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 47). [buḫūr eyleyimezsem, -y, -i, -mez, -se, -m]*

buhūr it-: *Tütsü yakmak. [2]*

1. **Buḫūr idelüm** ol deyr-i muġāna
   İrürelüm niyāzı āsmāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 17). [buḫūr idelüm, -elüm]*

buḫur ol-: *Etrafa güzel koku yaymak amacıyla tütsü olarak yakılmak. [2]*

1. **Buḫur olmış** şu deñlü ʿūd ü ʿanber
   Ki ider ʿālem dimaġını muʿaṭṭar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 21). [buḫur olmış, -mış]*

buḫūr-ı müşk ü ʿūd it-: *Öd ağacı ve miski yakıp tütsü yapmak.*

1. Döşet anda bisāṭ-ı cevherīler
   Buḫūr-ı müşk ü ʿūd itsün perīler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 56). [buḫūr-ı müşk ü ʿūd itsün, -sün]*

bul-: *Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.[6]*

1. **Bulur** her birini bir nūr-ı lāmiʿ
   Muḥammeddür cemīʿ envāre cāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 147). [bulur, -ur]*

bul-: *(Arayarak veya rastgele) bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak. [24]*

1. İrişdi cāna cānān bigi sulṭān
   Zihī devlet ki **bulduḳ** cān u cānān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 79, Mısra 4). [bulduḳ, -du, -ḳ]*

bul-: *(Arayarak veya rastgele) bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak; elde etmek, ulaşmak. [84]*

1. Cihānda cāna ṣabr ile olur kām
   Dil ārāmiyle **bulınur** dilā-rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 54). [bulınur, -ı, -n, -ur]*

bul-: *Elde etmek, erişmek, kavuşmak.[37]*

1. Ḳaçan kim **bulalar** bir būse cāndan
   Ḳaparlardı ne şekker yig cihāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 53). [bulalar, -a, -lar]*

bul-: *Bir yere, bir noktaya erişmek, ulaşmak.*

1. Çün ide tīr ü Merrīḫ ittifāḳı
Züḥāl **bulur** rücūʿu iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 20). [bulur, -ur]*

bul-: *... gibi görmek, düşünmek.*

1. Çü **buldı** sözine maḥbūb-ı dem-sāz
Bu tercīʿa bedīhī ḳıldı āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 103). [buldı, -dı]*

bul-: *Cezaya uğramak.*

1. Unutma itdügüñi ḫayr eger şer
Bulursın ẕerre ẕerre iy birāder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 24). [bulursın, -ur, -sın]*

bul-: *Herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak.*

1. Behāsuz **bulduġın** atma yabāna
Dil ü cān naḳdini satma cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 69). [bulduġın, -duġ, -ın]*

bul-: *Herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak; belli bir durumda olmak; hissetmek.*

1. Meger bir gün Mehīn Bānū seḥergāh
Vücūdın ḫaste **buldı** eyledi āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 2). [buldı, -dı]*

bul-: *Rast gelmek, denk gelmek.*

1. Getürüñ kimi **bulsañuz** kişiden
Eger irkekden ola ger dişiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 3). [bulsañuz, -sa, -ñuz]*

bul-: *Rast gelmek; elde etmek, erişmek.*

1. **Bulursam** ben de uram dest ü pādan
V'eger-ni ḫōd meded ḳılam duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 73). [bulursam, -ur, -sa, -m]*

bul-: *Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek.*

1. Ve-līkin biñ yigirmi ḳurb ecrām
Raṣad aṣḥābı **bulmış** ṣāḥib-aḥkām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 16). [bulmış, -mış]*

bul-: *Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek; tayin etmek, belirlemek. [2]*

1. Raṣad ehli çü **buldı** vaḳt-i meymūn
Hem ol sāʿatde sulṭān-ı hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 39). [buldı, -dı]*

buʾl-ʿaceb: *Acayipliklerle dolu, çok tuhaf.*

1. Ḥālüm ʿaceb oldı **buʾl-ʿacebden**
Sāḳī ṣunu-vir ṣarāb-ı ʿünnāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 129). [buʾl-ʿacebden, -den]*

bulan-: *Canı sıkılmak, üzülmek.*

1. Egerçi bulmaduġına **bulandı**
Biraz bu vaʿdeye göñli dolandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 85). [bulandı, -dı]*

bular: *Bunlar, bu işaret zamirinin çoğulu. [11]*

1. Yimiş dirmegi bī-bāk idinür iş
Bular şeftāluya eyle urur diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 58). [bular,]*

bulaş-: *Saplanmak, batmak.*

1. Göresin nīzesi her nāzenīnüñ
Bulaşmış sümmine gāv-ı semīnüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 124). [bulaşmış, -mış]*

bulaşdur-: *Bir nesneyi başka bir nesne üzerine sürerek kirletmek, bulaştırmak.*

1. Ḳoyup anı düşe bir derde daḫı
Bulaşdura göñül bir gerde daḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 76). [bulaşdura, -a]*

bulın-: *Bulunmak, mevcut olmak. [2]*

1. Ḳapuñdan özge **bulınmadı** çün penāh baña
Uş işigüñ tozıdur şimdi secde-gāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 1). [bulınmadı, -ma, -dı]*

bulın-: *Arayarak temin etmek, ermek, ulaşmak.*

1. Egerçi çoḳ **bulınur** işe kişi
Degül ol senden artuḳ kişi işi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 109). [bulınur, -ur]*

bulın-: *Bir yerde olmak.[2]*

1. Çün altında **bulına** ol uçar ḳuş
Göz irürmesün itse yil taʿcīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 335). [bulına, -a]*

bulın-: *Bir yerde olmak, yaşamak.*

1. Girü bir zer ki Müşt-efşārdı adı
Bulındı anda Şeddādī vü ʿĀdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 38). [bulındı, -dı]*

bulın-: *Sağlanmak, tedarik ve temin edilmek. [3]*

1. Semekden **bulına** kurbet simāke
Ne nisbet ḫākdan ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 13). [bulına, -a]*

bulış-: *Buluşmak, bir araya gelmek. [2]*

1. **Bulışup** didi kimsin iy perī-var
Perī degül iseñ turma yüri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 41). [bulışup, -up]*

bulun-: *Bir yerde olmak.*

1. Perī ise niçün gözden ṭulunmaz
Ferişteyse niçün gökde **bulunmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 72). [bulunmaz, -maz]*

bulun-: *Elde edilmek, ulaşılmak.*

1. Ne deñlü kim taḫayyül ḳılsa ezber
Ḫılāfı **bulunur** gördükde ekşer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 134). [bulunur, -ur]*

bulut: *Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan, biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın. [9]*

1. Nitekim dīv ādemden yürür dūr
Bulut bigi döker tağlarda yaġmur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 52). [bulut,]*

bulut: *Herhangi bir şeyden oluşan yoğun yığın; toz bulutu.*

1. Hezārān kerr ü ferr ile şehen-şāh
Çıḳa-geldi **bulutdan** nite-kim māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 42). [bulutdan, -dan]*

būm: *Diyar, ülke, yurt, toprak. [5]*

1. Çeri çekmişdi Şāma ḳayşer-i Rūm
Ki evvel andan alınmışdı ol **būm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 42). [būm,]*

buñal-: *Bunalmak, sıkıntıya girmek. [3]*

1. **Buñaldı** ḳatı Şīrīn bu ḫaberden
Cihānı cān ile şaldı naẓardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 7). [buñaldı, -dı]*

buñal-: *Sıkılmak.*

1. **Buñaldı** haşret ile dūrlıḳdan
Yaluñuzlıḳdan u mehcūrlıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 15). [buñaldı, -dı]*

bunca: *Bu kadar, bu denli; epey, çok. [7]*

1. Saña bu az feraḫdan bāri ḥışşe
Ola yā olmaya ne **bunca** ġuşşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 6). [bunca,]*

bunca: *Böyle, bu kadar. [13]*

1. Nedür bir ḳoyna **bunca** himmet itmek
İmāmet mesnedin bī-ḥurmet itmek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 121). [bunca,]*

bunca: *Bu kadar çok, böylesi.*

1. Çi-ger buġdaydan irdi ādeme vay
Behişti eyleye mi **bunca** buġday *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 108). [bunca,]*

buncılayın: *Bunun gibi, böyle. [4]*

1. Şeh itdi āferīn eydür zihī er
Ki işler **buncılayın** müşkīl işler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 120). [buncılayın,]*

bunda: *Burada. [4]*

1. Sen anda vāṣıl ü ben **bunda** maḥrūm
Zihī bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt olam ṣūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 303). [bunda,]*

bunda: *Buraya.*

1. Ġamuñdan olmasaydı āb ü rūzum
Ne yil getüre idi **bunda** tozum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 106). [bunda,]*

bundan: *Buradan, bu yerden.*

1. Perī yurdı imiş **bundan** ḳaçalum
Göçelüm öte ṣaḥrāya geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 103). [bundan,]*

bundan ġayrı: *Bundan başka, bunun dışında.*

1. Ol ay bulmadı **bundan ġayrı** çāre
Ki gīsūlardan idindi sitāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 157). [bundan ġayrı, -]*

bunlar: *Bu işaret zamirinin çokluk şekli. [2]*

1. Kemer baġlandı ol üç yüz ḳamer-veş
Ki ay **bunlara** ḳul Zühre ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 20). [bunlara, -a]*

bunun bigi: *Bunun gibi, böyle.*

1. Nice **bunun bigi** zārī vü feryād
Ḳılur kim idemezem biñde bir yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 1). [bunun bigi, -]*

bunuñla: *Bununla, bununla birlikte.*

1. **Bunuñla** ki ṭāḳatümdurur ṭāḳ
Döymez gücüme cihān nıṭāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 73). [bunuñla,]*

bunuñla kim: *Bununla birlikte.*

1. **Bunuñla kim** ter idi āb-dār ol
San ata mürġ idi çābük-süvār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 31). [bunuñla kim, -]*

burāk: *Burak. Hz. Muhammed'in, üzerine binerek miraca çıkması için emrine verilen binek.*

1. **Burāḳı** berḳ-vār alduḳda menzil
Ḫar-i Īsā ʿaceb mi ḳalsa der-gil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 115). [burāḳı, -ı]*

burc: *Gök küresinde güneşin bir yıl zarfında devrettiği, üzerinde 12 takım yıldızın sıralandığı kuşak biçimindeki alan, Zodyak. [6]*

1. Ki tā idince sulṭānʿörs u āyīn
Gine seyr itdüre **burcında** ayın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 90). [burcında, -ı, -n, -da]*

burc: *Kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı. [8]*

1. Ḳülüng öñince dögen degme pāre
Olurdı **burc** u bārū bir ḥiṣāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 12). [burc,]*

burc: *Kale,hisar, sur II bekaret.*

1. Çü teslīm eyledi dizdāra **bürcin**
Götürdi elmās ile şeh mühr-i dürcin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 175). [bürcin, -in]*

burc-i ābī: *Akrep ve balık burcu.[2]*

1. Dökilür gözleri yaşı maṭar-var
Ki yaʿnī **bürc-i abīde** ḳamer var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 144). [bürc-i abīde, -de]*

burc-ı şeref: *Ululuk, azamet burcu; gökyüzünün en üst burcu; Hak katı.*

1. Saʿādet ılduzı **burc-ı şerefde** toġdı mı yā
ʿİnāyet-i ezel ü baḫt-ı nā-gehān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 5). [burc-ı şerefde, -de]*

burhān: *Delil, ispat. [2]*

1. Sözi ʿilm ehlinüñ **bürhān** iledür
Velī ẕevḳ ıssınuñ vicdān iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 43). [burhān,]*

burhān-ı ḥāḳikat: *Hakikatın delili, ispatı (Hz. Muhammed).*

1. Emīr-i şerʿ ü sulṭān-ı ṭarīḳat
Delīl-i ḥaḳḳ ü **bürhān-ı ḥāḳiḳat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 10). [burhān-ı ḥāḳiḳat, -]*

burhān-ı ḳātıʿ: *En sağlam delil.*

1. Ki ḥāṣıl ḳıla saña bu ṣanāyiʿ
Vücūd-ı ṣānıʿa **burhān-ı ḳātıʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 66). [burhān-ı ḳātıʿ, -]*

burışmış: *Derisi kırışmış olan, yaşlı.*

1. Ḳatında bir ḳarı vardı **burışmış**
Atasınuñ ebāsına irişmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 53). [burışmış,]*

burkaʿ: *Kadınların örtündükleri peçe, tül, yaşmak, yüzörtüsü.[3]*

1. Bıraḳmış **burḳaʿın** ṭarf-ı külehden
Zevāl irmemeg içün mihre mehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 25). [burḳaʿın, -ı, -n]*

burkaʿ ṭut-: *Yüzünü peçe ile örtmek. [Deyim]*

1. Çün itmez çeşm-i zaḫm anda gezendi
Niçün **burḳaʿ ṭuta** bī vech bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 20). [burḳaʿ ṭuta, -a]*

būryā-bāf: *Hasır dokuyucu.*

1. Kişiye işine göre gerek lāf
Ki dikmez aṭlas-ı zer **būryā-bāf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 104). [būryā-bāf,]*

būse: *Öpme, öpücük. [4]*

1. Gehī ʿişveyle ola ʿışḳ-bāzī
Gehī **būseyle** ola çāre-sāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 42). [būseyle, -y, -le]*

būse al: *Öpmek. [Deyim]*

1. Gözüme tūtyā gerdüñ alam ben
Gehī **būse** gehī derdüñ **alam** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 84). [būse alam, -am]*

būse şerbetin nūş kıl-: *Öpücük şerbetini içmek II öpmek. [Deyim]*

1. Pes eyle **ḳıldı būse şerbetin nūş**
Ki ẕevḳinden melekler eyledi cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 37). [būse şerbetin nūş ḳıldı, -n]*

būseye hem-dest ol-: *Öpüşmek. [Deyim]*

1. Ḳaçan kim bādeden ser-mest olurlar
Şeh ile **būseye hem-dest olurlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 66). [būseye hem-dest olurlar, -ur, -lar]*

būstān: *Bağ, bahçe. [8]*

1. Ne **bustāna** ki ḳaddi gölge itdi
Yüce serv oldı vü şimşād bitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 43). [bustāna, -a]*

būstān: *Bahçe; gezinti ve seyir yeri.*

1. Ṣalındı gine ol serv-i revānlar
Dirildi **būstāna** dil-sitānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 12). [būstāna, -a]*

bustān ol-: *Gül ve çiçek kokularının çok olduğu bahçe olmak.*

1. Ne deñlü bilür iseñ siḥr ü destān
İdegör kim zem-istān **ola bustān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 40). [bustān ola, -a]*

busu: *Öfke.*

1. Çü iş açıldı ne ḥāṣıl **busudan**
Kilīmin çıḳarur her kişi sudan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 81). [busudan, -dan]*

busu: *Sis, pusu.*

1. Çün ol ṣāfī güher girdi bu ṣuya
Ṣanasın girdi rūşen gün **busuya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 40). [busuya, -y, -a]*

busuda kal-: *Gizli kalmak. [Deyim]*

1. İki od ile su odda vu suda
Biriküp **ḳalmadı** nesne **busuda** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 74). [busuda ḳalmadı, -ma, -dı]

buṭūn: *Gizli olma, gizlilik. Karşıtı: ZUHUR.*

1. **Buṭūnınuñ** beyānı nūr-ı cāndur
Ẓuhūrından nişān milk-i cihāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 75). [buṭūnınuñ, -ı, -nuñ]*

būy: *Koku. [4]*

1. Ṣanavber boyı sīmīn **būyı** nesrīn
Şekerden dadı şīrīn adı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 141). [būyı, -ı]*

būy-ı āşnāyī: *Dostluk kokusu.*

1. Zaman tutmışdı reng-i rūşenāyi
Zemīn bulmışdı **būy-ı āşnāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 6). [būy-ı āşnāyī, -]*

būy-ı cennet: *Cennet kokusu (Cennet kokusu hastaya ve müptelâya ilişir ilişmez şifa verir. Beyitte de bu bağlamda kullanılmıştır).*

1. Bula her şūḫ-dīde rūy-ı ʿiffet
İre her derd-mende **būy-ı cennet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 200). [būy-ı cennet, -]*

būy-ı dil-sitān: *Gönül alıcı koku.*

1. Nesīm-i dōst mıdur ya havā-yı cān ola mı
Dimāġı tāzeleyen **būy-ı dil-sitān** ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 2). [būy-ı dil-sitān, -]*

būy-ı müşk: *Misk kokusu.*

1. Ḳamu ʿaḳl ehli bilür ẓāhir anı
Ki **būy-ı müşk** ʿışḳ olmaz nihānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 2). [būy-ı müşk, -]*

būy-ı visāl: *Kavuşma kokusu II kavuşma belirtisi.*

1. Yine yüz luṭf ile nesīm-i şimāl
Cān dimaġına virdi **būy-ı visāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 2). [būy-ı visāl, -]*

būy-ı vuṣlat: *Kavuşma kokusu II kavuşma belirtisi.*

1. Şehüñ san ḫaste cānı buldı şıḥḥat
Dimāġına irişdi **būy-ı vuṣlat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 8). [būy-ı vuṣlat, -]*

buyruġ: *Buyruk, emir. [5]*

1. Çü kūh-istān dilersin eyle olsun
Ne **buyruġuñ** var ise eyle olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 62). [buyruġuñ, -uñ]*

buyur-: *Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek. [66]*

1. **Buyurdı** kim getürdiler şārabı
Şekerden nuḳlı ḳuşlardan kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 59). [buyurdı, -dı]*

buyur-: *Söylemek, demek. [8]*

1. **Buyurmış** ʿāḳil ü ṣāḥib-firāset
Ki vācibdür şāha şerʿ ü siyāset *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 81). [buyurmış, -mış]*

buyur-: *Takdim etmek, sunmak, vermek, ihsan etmek [6]*

1. **Buyurdı** gine ḫılʿatlar firāvān
Yazıldı adına menşūr-ı Ḫorāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 51). [buyurdı, -dı]*

buyur-: *izin vermek, müsaade etmek. [6]*

1. Buyursañ ḳılayın bir ḫaber yād
Ola kim bir nefes şād ola dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 25). [buyursañ, -ur, -sa, -ñ]*

bük-: *Eğmek, kıvırmak, burmak.*

1. Gerden-i çerḫ ü püşt-i ʿarşı **büker**
Çenber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 29). [büker, -er]*

bükil-: *Eğilmek, bükülmek.*

1. Yaşı Ceyḫūn ṣuyı gibi dökilmiş
Bili çāçī kemān bigi **bükilmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 28). [bükilmiş, -miş]*

bülbül: *Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.*

1. Gel iy **bülbül** ki hengām-ı çemendür
Çemenler pür-gül ü serv ü semendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 1). [bülbül,]*

bülbül: *Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş II âşık. [10]*

1. Sen ol gülsin ki ʿālem **bülbülüñdür**
   Koḫulayıcı ḳuş kem-ter ḳuluñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 35). [bülbülüñdür, -üñ, -dür]*

bülbül: *Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş II âşık; ihtiyaç sahibi kimse.*

1. Elin öpüp didi kim kem kuluñam
   Güler gülsin belālu **bülbülüñem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 38). [bülbülüñem, -üñ, -em]*

bülbül: *Güzel sesiyle bilinen kuş II çalgıcı; şarkıcı (Barbed ve Nigisa. Husrev-i Perviz'in emrindeki sazende ve hanende).*

1. ʿAcebler şeh bu iki **bülbülini**
   Ki ayırdı birbirinden ġulġulını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 69). [bülbülini, -i, -n, -i]*

bülbül: *Güzel sesiyle bilinen kuş (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Ḫudā gönderdi ḳudsī **bülbülini**
   Koḫulamaġa fırdevsī gülini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 74, Mısra 3). [bülbülini, -i, -ni]*

bülbül: *Güzel sesiyle bilinen kuş (Şîrîn). [2]*

1. Velī bu deñlü iderdi taḫayyül
   Ki böyle gelmez ol gül yüzlü **bülbül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 78). [bülbül,]*

bülbül-i mest: *Aşktan aklı başından gitmiş bülbül, aşk sarhoşu bülbül.*

1. Bu yana Bārbed çün **bülbül-i mest**
   Nigīsā bu ṭarafda çeng der-dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 67). [bülbül-i mest, -]*

bülbül-i şeh: *Padişahın bülbül gibi tutkun/âşık olan gönlü.*

1. Çü ḳoḫdı **bülbül-i şeh** dōstdan gül
   Çıḳar ġamdan nite-kim pōstdan gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 55). [bülbül-i şeh, -]*

bülbül-elhān: *Bülbül sesli (Nigisa).*

1. Didi bu perdeden iy **bülbül-elḥān**
   Göñülden diñle ne dir hātif-i cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 61). [bülbül-elḥān,]*

bülend it-: *Yükselmek, artmak.*

1. **Bülend itdükçe** ol āh-ı ʿalāle
   Bu daḫı tīz iderdi efġān u nāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 83). [bülend itdükçe, -dükçe]*

bü'l-heves: *Arzu ve heveslerine bağlı, maymun iştahlı, kararsız, aklına her geleni yapmak isteyen. [3]*

1. Rāh-ı ḍalāle varmamaġa degme **bü'l-heves**
   Görindi nūr-ı sūre-i ve'n-necmi iẕā hevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 65). [bü'l-heves,]*

bünyād-ı bürc: *Burcun binası, yapısı II kıymet, değer (Şîrîn'in bir kadın olarak sahip olduğu itibar, değer).*

1. Bozarsuñ mihr eliyle mühr-i dürcüñ
   Ayaḳda ḳaldı bil **bünyād-ı bürcüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 46). [bünyād-ı bürcüñ, -üñ]*

bünyād-ı fānī: *Fani vücut.*

1. Bozılsa bendeki **bünyād-ı fānī**
   Saña olsun ḥayāt-ı cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 65). [bünyād-ı fānī, -]*

bünyād eyle-: *Binâ etmek, inşâ etmek, kurmak.*

1. Hüner bir şehr **bünyād eylemekdür**
   Der ü dīvārın ābād eylemekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 37). [bünyād eylemekdür, -mek, -dür]*

bünyād it-: *Vücuda getirmek, oluşturmak.*

1. Ḳalem bandurdı çün rengine üstād
   Bu resme **itdi** yine taṣvīre **bünyād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 18). [bünyād itdi, -di]*

bünyād kıl-: *Başlamak.*

1. Ṭarab maʿmūresin ābād ḳıldı
   Dügün esbābına **bünyād ḳıldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 12). [bünyād ḳıldı, -dı]*

bünyād ḳo-: *Temel atmak. Bir şeyi yapmaya başlamak. [Deyim]*

1. Çü bildi buyruġı ferzāne Ferhād
   Gözi üzre **ḳodı** ol ḥükme **bünyād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 62). [bünyād ḳodı, -dı]*

bünyād ol-: *Bina edilmek, inşa edilmek. [3]*

1. Ḫudāyā yāduñ ile **oldı bünyād**
   Tamāmın aduñ ile eyle ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 53). [bünyād oldı, -dı]*

bünyād ur-: *Temel atmak; herhangi bir işe başlamak, girişmek, bir şeyin gelişmesine, büyümesine sebep olmak. [6] [Deyim]*

1. Bu dörde **urmış** ata resmince **bünyād**
   Seḫāvet pes şecāʿat dīn ile dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 39). [bünyād urmış, -mış]*

bünyād urul-: *Temel atılmak II yaratılmak. [Deyim]*

1. Yire hezl ile mi **uruldı bünyād**
   Cihān bāzīçeden mi oldı ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 23). [bünyād uruldı, -dı]*

bürehne: *Çıplak, açık, yalın.*

1. Şol kimseyi ki çekdi ḳabūlüñ ḳılıç bigi
   Gerçi **bürehnedür** güheri ṭolıdur ṣafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 20). [bürehnedür, -dür]*

büri-: *Sarmak, kaplamak, örtmek. [7]*

1. **Büridi** ṣaçlarını ol naẓarda
   Giceyi gündüze eyledi perde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 159). [büridi, -di]*

bürin-: *Sarınmak, kaplanmak, örtünmek.*

1. **Bürinmüş** yir yüzü çetr-i siyāhī
   Yuḫu dāmında kalmış murġ u māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 7). [bürinmüş, -müş]*

bürit-: *Örtündürmek; büründürmek.*

1. Yüridür gice gündüz māh ü mihri
   Büridür aṭlas-ı çarḫa sipihri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 30). [büridür, -ür]*

bürke: *Su birikintisi, küçük havuz.*

1. V'eger öñinde olsa **bürke** vü çāh
   Düşerdi bilmez idi sapıda rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 47). [bürke,]*

bürü-: *Sarmak, kaplamak, örtmek. [2]*

1. **Bürür** gerçi başına al tuvaġı
   Ḳılur nūrānī anı yüzi aġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 3). [bürür, -r]*

bürūc: *Burçlar.*

1. Menāzil menzilinde her ṭarafda
   Bürūcında nücūm evc-i şerefde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 26). [bürūcında, -ı, -n, -da]*

bürūdet: *Soğukluk.*

1. Ḥararetle **bürūdet** fāʿil oldı
   Rütūbetle yübūset ḳābil oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 15). [bürūdet,]*

bürün-: *Giyinmek, bir kumaş parçasıyla sarınmak, örtünmek.*

1. Muġan resmince geydi vü **büründi**
   Gezerek ol yaña irdi göründi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 19). [büründi, -di]*

büt: *Put. [4]*

1. Ḥabīb açmasa Ḥaḳ tevḥīdine rāh
   Arınmaz idi **bütden** Kaʿbet-ullāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 136). [bütden, -den]*

büt: *Put II put gibi güzel olan sevgili. [4]*

1. Ben sāde-dile reng ile naḳş oynadı bir **büt**
   Bu naḳş-ı nigāre gözüm andan nigerāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 13). [büt,]*

büt: *Put II tapılan, inanılan varlık, cisim. [2]*

1. Naẕar ḳılduḳça naḳşa oldı mest ol
Büt olmışdı bu naḳş ü büt-perest ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 96). [büt,]*

büt-i çīn: *Çin putu, Çin güzeli (Husrev-i Perviz).*

1. Ḥaṭā didüm ḳo baḳma iy **büt-i Çīn**
Ki kendüzin görendür ḫᵛīşten-bīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 21). [büt-i çīn, -]*

büt-i sīmīn-ber: *Gümüş tenli güzel.*

1. **Büt-i sīmīn-ber** ü şīrīn-zebānsın
Niçün sengīn-dil ü nā-mihr-bānsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 33). [büt-i sīmīn-ber, -]*

büt-i şīrīn-i şekker-rīz: *Şeker döken tatlı put. Tatlılık saçan, put gibi bir güzel (Husrev-i Perviz).*

1. Nişān-ı Ḫusrev-i Pervīz yazdum
Büt-i şīrīn-i şekker-rīz yazdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 186). [büt-i şīrīn-i şekker-rīz, -]*

büt-i şīrīn-zebān: *Tatlı dilli ve put gibi güzel (olan).*

1. **Büt-i şīrīn-zebān** ü ḫusrev-āyīn
Nigārīn ü şeker-leb yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 9). [büt-i şīrīn-zebān, -]*

büt-i şīrīn-zebān: *Tatlı dilli ve put gibi güzel (olan) (Şîrîn).*

1. **Büt-i şīrīn-zebān** u şeḫd-güftār
Didi bi'llāh bu sözi dime zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 1). [büt-i şīrīn-zebān, -]*

büt-i zencīr-zülf: *Yüzünün iki tarafından sarkan saçları zincir gibi kıvrım kıvrım olan put II saç lüleleri kıvrım kıvrım olan güzel.*

1. **Büt-i zencīr-zülf** ānuñ sözinden
Delürdi şöyle kim gitdi özinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 143). [büt-i zencīr-zülf, -]*

büt-ḫāne: *Put evi, kilise.*

1. Zihī ādem ki çün **büt-ḫāne** eyler
Anuñ bigi perī dīvāne eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 63). [büt-ḫāne,]*

büt-hāne: *Puthane, putperest mabedi II fani dünya.*

1. Ṭolu bütdür bu **büt-ḫāne** ḫaẕer ḳıl
Teferrüc eyle aldanma güẕer ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 209). [büt-ḫāne,]*

büt-ḫāne-i çīn: *Çin'in puthanesi: Çin ülkesi, Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz daima Çin'e nispet edilmiştir. Edebiyatta Çin, adeta resmin sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigar, nakış, suret vs. resimle ilgili kelimeler sık sık biraraya getirilir. Eskiden Çin ülkesinde Türkler ve özellikle Hıza, Hutbe, Maçin diyarının halkıyla Çiğil güzellerini de bulunuşu kelimeye geniş kullanım sahası sağlamıştır. (A. D. Ş. S., s.126).*

1. Medāyin şehrin itdi mehr-i Şīrīn
Nigār ü naḳş ile **büt-ḫāne-i Çīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 48). [büt-ḫāne-i çīn, -]*

büt-perest: *Puta tapan kimse. [2]*

1. Nice kim ben bu benlik ile mestem
Niceme sende isem **büt-perestem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 192). [büt-perestem, -em]*

büyük: *Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne).*

1. Vücūdum evvelā boynumda yükdür
Ki her bir ẕerresi taġdan **büyükdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 24). [büyükdür, -dür]*

büz: *Keçi.*

1. Şu deñlü gür ü **büz** bī-cān iderler
Ki ol ṣaḥrayı gūr-istān iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 119). [büz,]*

Büzürcmihr: *İran'ın Sasaniler dönemi hükümdarlarından adaletiyle ünlü Nuşirevan'ın veziri. Bu*

vezir, aklı ve hikmetli sözler söylemesi ile meşhurdur. Sözleri ve davranışlarıyla ilgili pek çok rivayetler bulunmaktadır. Nuşirevan'ın adaletli bir hükümdar olmasında onun bir sözünün etkili olduğu rivayet edilmektedir.

1. **Büzürcimihre** öñ tilmīẕ olmış
   Ṣoñ üstād-ı Büzürgūmḏ olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 11). [büzürcimihre, -e]*

büzürgāne: *Büzürg makamına yaraşır biçimde. Büzürg, Türk mûsikisinde bir birleşik makamdır.*

1. İderken birbirine iki şeh nāz
   Büzürgāne düzer kūçek-dehen sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 6). [büzürgāne,]*

Büzürgūmīd: *Bir hakimdir ki Hüsrev'e muallimlik yapmış sonra da onun nedimi olmuştur. [7]*

1. **Büzürgūmīd** adı üstād ü dānā
   Ḳamu aḳsām-ı ḥikmetde tüvānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 7). [büzürgūmīd,]*

Büzürg-ūmīd-i ʿālim: *Alim, bilgili Buzurgumid. Buzurgumid, Husrev-i Perviz'in akıl hocasıdır.*

1. Melik Ḳayṣer de bir kürsī de sālim
   Birisinde **Büzürg-ūmīd-i ʿālim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 22). [büzürg-ūmīd-i ʿālim, -]*

C

cādu: *Cadı, büyücü II büyüleyici güzelliğe sahip olan sevgili (Şîrîn). [3]*

1. Didiler işbu **cāḏu** dek degüldür
   Bilür bu siḥr ü efsūn şek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 69). [cāḏu,]*

cādū-yı mekkār: *Hilekâr cadı II büyüleyici güzelliğe sahip olan, aldatıcı sevgili (Şîrîn).*

1. Didiler geldi bir **cāḏū-yı mekkār**
   Ki ḳılur gözleri Hārūtı bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 83). [cāḏū-yı mekkār, -]*

cādū gözi: *Cadı, büyücü gözü.*

1. Oḳur **cādū gözi** zülfine efsūn
   Ki ola cānlar ol meftūle meftūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 127). [cādū gözi, -]*

cāfī: *Cefa edici, cefa çektiren, eziyet eden.*

1. Göñül ḫōş eyle nūş it cām-ı ṣāfī
   Ki dirler dehre ḳāhir çerḫa **cāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 16). [cāfī,]*

cāh: *İhtişam.*

1. Biraz seyr eyledi bu kevkebeyle
   Ḳamer-veş ʿiẕz ü **cāh** ü mertebeyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 56). [cāh,]*

cāh: *İtibar, makam, mevki.*

1. Dirīġā kūh-ı aʿẕam kāha sıġmaz
   Felek bu **cāhı** ile çāha sıġmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 40). [cāhı, -ı]*

cāhın çāh eyle-: *Makamını kuyu eylemek II bir kimseyi bulunduğu yüksek makamdan etmek (Tanıkta Hürmüz söz konusu olduğu için tahttan indirmek manasına işaret edilir); öldürmek. [Deyim]*

1. Ki **cāhın** Hürmüzüñ **çāh eyleyeler**
   Getürüp Ḫusrevi şāh eyleyeler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 23). [cāhın çāh eyleyeler, -y, -e, -ler]*

cāhid: *Bile bile inkâr eden, inatçı (kimse).*

1. Muvaḥḥid kim çaġırur vāḥid oldur
   Girü tevḥīd içre **cāḥid** oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 42). [cāḥid,]*

cāhil: *Öğrenim görmemiş, okumamış; belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan; tecrübesiz, genç, toy (kimse).* [4]

1. Bu gitmekden ḳuluñ gāfil degülem
   Ne var bī-ʿaḳl isem **cāhil** degülem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 116). [cāhil,]*

cahīm: *Cehennem.*

1. Ḳalur renc ü belālarda giriftār
   Caḥīm oldur ʿazāb ü ḥurḳat-i nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 56). [caḥīm,]*

cām: *Cam veya topraktan yapılmış bardak, içki kadehi. [21]*

1. Aldum ele **cām** bir ele baş
   ʿIşḳa ḳadem urana ṣalādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 15). [cām,]*

cām: *Cam veya topraktan yapılmış bardak, içki kadehi II şarap. [19]*

1. Ulayup ʿişret ile ṣubḥa ṣāmı
   Şekker ẕevkiyle ḳıldı nūş **cāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 50). [cāmı, -ı]*

cām: *Kadeh II şarap; dudak.*

1. Eger-çi soñra çoḳ **cām** eyledi nūş
   Velī ki itmedi ol ẕevḳı ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 43). [cām,]*

cām: *Kadeh II şarap; yiyip içme, eğlence.*

1. Ki şenliḳ geh dikendür gāh gül-şen
   Gehī **cām** işe girür gāh cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 68). [cām,]*

cām-ı bāde: *Şarap kadehi II şarap.*

1. Ġınāsuz içmez idi **cām-ı bāde**
   Nedīm ādemsüz olmazdı küşāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 21). [cām-ı bāde, -]*

cām-ı bezm tut-: *İşret meclisinin kadehini elinde tutmak.*

1. Çü **cām-ı bezm tuta** Cem bigidür
   Çü resm-i rezm ide Rüstem bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 207). [cām-ı bezm tuta, -a]*

cām-ı cem: *Şarabı icat eden Cem'in sihirli kadehi; [tas.] gönül. Bir kır gezintisi esnasında Cem, ayaklarına yılan dolanmış bir kuş görür. Okuyla kuşu, yılandan kurtarır. Kuşun ağzından yere bıraktığı çekirdekten asma büyür, o asmadan ilk şarap elde edilir. Cem'in kadehi, üzerinde yedi hikmeti bildiren yazılar bulunan bir kadehtir. İskender'in aynası gibi mevhum bir nesnedir. Cām-ı Cem, bütün evrendeki durumu, yedi feleğin sırrını açık ve ayrıntılı biçimde gösteren bir kadeh sayılır. Cem, başka bir meziyeti olmadığı hâlde, şarap mucidi olarak edebiyata girmiş ve adını baki kılmıştır.*

1. Pür eyle cām-ı meyi **cām-ı Cem** getür sāḳī
   Ki zehr-i ḳahrı çoġ içürdi dehr cānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 11). [cām-ı cem, -]*

cām-ı cem tut-: *Cem'in kadehini eline almak. [2]*

1. Yürürseñ rezm içün ʿālem tutarsın
   Otursañ bezme **cām-ı Cem tutarsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 20). [cām-ı cem tutarsın, -ar, -sın]*

cām-ı cem-nihādī: *Cem yaratılışlı, tabiatlı kadeh.*

1. Başında kec-külāh-ı Keyḳubadī
   Elinde rāst **cām-ı Cem-nihādī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 42). [cām-ı cem-nihādī, -]*

cām-ı cevher: *Cevher şarabı II güneş ışığı.*

1. Revān itdi felek çün **cām-ı cevher**
   Cihānı cürʿasından ḳıldı zīver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 1). [cām-ı cevher, -]*

cām-ı cihān-bīn: *Cihanı gösteren kadeh, içinde dünyayı seyrettiren kadeh (Cem'in yedi madenden, yedi kat göğe benzetilerek yapılmış, üzerinde yedi çeşit hat olan kadehi).*

1. Baḳan ol taḫta san **cām-ı cihān-bīn**
   Oḳırdı taḫta-i ʿālem ḥurūfın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 11). [cām-ı cihān-bīn, -]*

cām-ı çarḫ devri: *Feleğin kadehinin dönüşü II sabah vakti.*

1. Aña-dek sürdiler cām aldılar kām
   Ki **cām-ı çarḫ devri** buldı encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 26). [cām-ı çarḫ devri, -]*

cām-ı erġavān: *Erguvan renkli şarap.*

1. Şu deñlü çekdi **cām-ı erġavānı**
   Ki sīr-āb oldı meydān gül-sitānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 37). [cām-ı erġavānı, -ı]*

cām-ı hammām: *Hamam camı (Beyitte hamam camı nemli/buharlı olması dolayısıyla parlak olmayışı ve görüntüyü net yansıtmayışı açısından benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır).*

1. Çü şeh nūrı olaʿaynümde mādām
   Cihān ayına dirven **cām-ı hammām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 12). [cām-ı hammām, -]*

cām-ı hōş-güvār: *Hoş içimli lezzetli şarap. [2]*

1. Eline aldı **cām-ı ḫōş-güvārı**
   Gözinden başına çıkdı ḫumārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 5). [cām-ı ḫōş-güvārı, -ı]*

cām-ı hōş-güvār: *Hoş içimli lezzetli şarap II fani dünyanın nimetleri.*

1. Müdāmī sanma **cām-ı ḫōş-güvārı**
   Ki olur āḫir ṣudāʿı vü ḫumārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 21). [cām-ı ḫōş-güvārı, -ı]*

cām-ı laʿl: *Lal gibi kırmızı şarap.*

1. Tutardı **cām-ı laʿl** ü laʿl-i yārı
   Düterdi nār-ı ḫadd ü ḫadd-i nārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 17). [cām-ı laʿl, -]*

cām-ı laʿlīn: *Lal taşı gibi kırmızı renkli şarap.*

1. Elinde ḳanı yaʿni **cām-ı laʿlīn**
   Gözinde cānı yaʿni laʿl-i Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 21). [cām-ı laʿlīn, -]*

cām-ı meclis-i cem: *Cem'in işret meclisinin kadehi II Cem'in işret meclisinin şarabı.*

1. Olsun saña müsellem iy pādişāh-ı aʿẕam
Hem resm-i rezm-i Rüstem hem **cām-ı meclis-i Cem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 80). [cām-ı meclis-i cem, -]*

cām-ı mey: *Şarap kadehi.*

1. Pür eyle **cām-ı meyi** cām-ı Cem getür sāḳī
Ki zehr-i ḳahrı çoġ içürdi dehr cānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 11). [cām-ı meyi, -i]*

cām-ı mücevher: *Cevher ile süslenmiş kadeh.*

1. Oturdı anda ḫandān çün gül-i ter
Elinde lāle-veş **cām-ı mücevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 22). [cām-ı mücevher, -]*

cām-ı mülemmāʿ: *Parlak kadeh.*

1. Başında cevherī tāc-ı muraṣṣa
Elinde ʿabherī **cām-ı mülemmāʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 20). [cām-ı mülemmāʿ, -]*

cām-ı nūşīn-i cemāne: *Cem'in içi şarap dolu kadehi.*

1. Elinde **cām-ı nūşīn-i Cemāne**
Dilinde ẕikr-i Şīrīn-i zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 9). [cām-ı nūşīn-i cemāne, -]*

cām-ı pür-hūn: *Kan dolu kadeh.*

1. Ḳılıçlar elde ṣankim **cām-ı pür-ḫūn**
Ḳılurlar cürʿalerden ḫāki gül-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 61). [cām-ı pür-ḫūn, -]*

cām-ı ṣāfī: *Katışıksız, saf şarap.*

1. Göñül ḫōş eyle nūş it **cām-ı ṣāfī**
Ki dirler dehre ḳāhir çerḫa cāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 15). [cām-ı ṣāfī, -]*

cām-ı ṣāfī: *Katışıksız, saf şarap II dudak.*

1. Hem evvel nūş idi ol **cām-ı ṣāfī**
Ki ṣundı Ḫusreve şīrīn-i ṣāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 41). [cām-ı ṣāfī, -]*

cām-ı sāġar: *İçki kadehi.*

1. Elinde **cām-ı sāġar** ḫamr-i gül-gūn
Dilinde ẕikr-i dil-ber şiʿr-i mevzūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 7). [cām-ı sāġar, -]*

cām iç-: *Şarap içmek.*

1. Senüñle **cām içen** şād olmasun mı
Esīrüñ ġamdan āzād olmasun mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 33). [cām içen, -en]*

cam sür-: *Kadeh dolaştırmak, boşalan kadehi doldurmak II şarap içmek. [5] [Deyim]*

1. Bu yaña fārig oturmışdı Behrām
Sürerdi cāmı ṣorardı ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 12). [cāmı sürerdi, -er, -di]*

cām tut-: *Kadeh tutmak II şarap içmek; eğlenmek, hoş vakit geçirmek. [5][Deyim]*

1. Bi-ḥamdu'llah ki ḫayr oldı ser-encām
Gel imdi bu ṣafāya **tutalum cām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 120). [cām tutalum, -alum]*

cāme: *Elbise.*

1. Teninde şeb-revāne **cāmesi** var
Elinde Ḫusrevāne nāmesi var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 43). [cāmesi, -s, -i]*

cāme-hʿāb: *Gecelik, yatak.*

1. Gice yatdılar ol ṣaḥrāda ser-ḫōş
Reyāḥīn **cāme-ḫʿāb** ü sebze mefrūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 60). [cāme-ḫʿāb,]*

cāmiʿ: *Derleyen, toplayan, bir araya getiren.*

1. Bulur her birini bir nūr-ı lāmiʿ
   Muḥammeddür cemīʿ envāre **cāmi**ʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 148). [cāmiʿ,]*

cāmiʿ ol-: *Bir araya getirmek, bir arada bulundurmak, içermek.*

1. İki ʿālemde her ne olsa vāḳiʿ
   Ola mecmūʿına ol kevn **cāmi**ʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 134). [cāmiʿ ola, -a]*

cāmid: *Sert, katı madde II cansız, ruhsuz olan.*

1. Zihī **cāmid** ki idemez pāk gözgüsin
   Ki ide günden aẕher ḥaḳḳı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 35). [cāmid,]*

cān: *İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık, ruh. [57]*

1. Velī söz güherinüñ ḳānı cāndur
   Anın **cān** bigi ḥükmi cāvidāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 26). [cān,]*

cān: *Kişi, insan. [11]*

1. Ser-āġāz itse bir ṣavt-ı ṭarab-nāk
   İderdi nice **cān** ten cübbesin çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 224). [cān,]*
2. Ne dil ḳılsun beyān māhiyyet andan
   Çü bilmez hīç **cān** keyfiyyet andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 82). [cān,]*

cān: *Kişi, insan. II. Hz. Muhammed.*

1. Belī anuñla buldı ʿālem adı
   Cihāndan ḥaḳḳuñ ol **cāndur** murādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 28). [cāndur, -dur]*

cān: *Sevgili, [23]*

1. Ḳaçan kim bulalar bir būse **cāndan**
   Ḳaparlardı ne şekker yig cihāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 53). [cāndan, -dan]*
2. Dimāġına irişdi **cān** nesīmi
   Ne zer yād eyledi ayruḳ ne sīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 39). [cān,]*
3. Bulursam laḥẓe sen **cāndan** cüdāyī
   Görem kendü vücudumda eẕāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 33). [cāndan, -dan, -]*

cān: *Sevgili. II. Şîrîn.*

1. Didi var imdi ol **cān** menziline
   Yil ol iriş Süleymān menziline *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 115). [cān,]*

cān: *Âşık. [3]*

1. Maḥabbet **cānlaruñ** endīşesidür
   Bu ṣanʿat ehl-i diller pīşesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 13). [cānlaruñ, -lar, -uñ]*

cān: *İnsanın kendi varlığı, özü; hayat. [43]*

1. Şāha ḫōş geldi didi **cān** anuñdur
   Nice ḥükm eyleye fermān anuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 25). [cān,]*

cān: *Gönül, kalp. [111]*

1. Umardı kim cihāna cān iden Ḥaḳ
   Mükedder **cānları** şādān iden Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 130). [cānları, -lar, -ı]*

cān: *Gönül; insan, kişi.*

1. Cihān ḥüsni yüzinden bir varaḳdur
   Anuñ bir ḥarfi biñ **cāna** sebaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 80). [cāna, -a]*

cān: *Sevgi ve yakınlık duygusu ile kendisine bağlanılan, canım, çok sevgili.*

1. Ki öldüm **cān** oġul iriş meded ḳıl
   Ana cānı anañ cānını red ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 91). [cān,]*

cān: *Güç, dirilik.*

1. Senüñ bir iplik urur içüñe dāġ
   Benüm bu ḳılca **cānum** odıdur taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 30). [cānum, -um]*

cān: *Ruh II dudak (Şîrîn'in kırmızı dudağı).[2]*

1. Elinde ḳanı yaʿni cām-ı laʿlīn
   Gözinde **cānı** yaʿni laʿl-i Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 22). [cānı, -ı]*
2. Gehī iderdi ol cāmı tenāvül
   Gehī ḳılurdı bu **cānı** tenaḳḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 24). [cānı, -ı]*

cān-ı ʿālem: *Âlemin canı, yaşam kaynağı [7]*

1. Ger aldı bu teni devrān-ı ʿālem
   Sen ol bāḳī ki sensin **cān-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 146). [cān-ı ʿālem, -]*
2. Didi dil-ber ki iy sulṭān-ı ʿālem
   Cihān tendür vücūduñ **cān-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 48). [cān-ı ʿālem, -]*

cān-ı ʿāşıḳ: *Âşığın canı, gönlü.*

1. Be-her ḥāl anı ister **cān-ı ʿāşıḳ**
   Ki olur vaḳtine vü ḳadrine lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 33). [cān-ı ʿāşıḳ, -]*

cān-ı āşnā: *Tanıdık dost, sevilen.*

1. Yā-Rab bu ne **cān-ı āşnādur**
   Kim iki cihāna rūşenādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 1). [cān-ı āşnādur, -dur]*

cān-ı bī-can: *Cansız varlık.*

1. Cihānda çok ṭebāyiʿ sürdi fermān
   Kimi ḥayvān u kimi **cān-ı bī-cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 118). [cān-ı bī-cān, -]*

cān-ı cān: *Canın içi, çok sevilen, değerli.*

1. Virürdi san tanuḳlıḳ göñli cānı
   Ki iriser **cān-ı cānınuñ** nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 54). [cān-ı cānınuñ, -ı, -nuñ]*

cān-ı cihān: *Dünyanın canı II yaşam kaynağı; çok kıymetli, değerli (kimse). [2]*

1. Bu peyker-i rūḥāniye maʿnā ṣorana diñ
   Cān naḳşı degülse ne içün **cān-ı cihāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 4). [cān-ı cihāndur, -dur]*
2. Aña kim dir idüm **cān-ı cihāndur**
   Cihānum aldı şimdi ḳaṣdı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 69). [cān-ı cihāndur, -dur]*

cān-ı leşker: *Ordunun canı, ruhu (Husrev-i Perviz).*

1. Yüridi bile ol sulṭān-ı leşker
   Ne tursun ten çü depdi **cān-ı leşker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 62). [cān-ı leşker, -]*

cān-ı pāk: *Temiz, saf ruh. [2]*

1. Yetürgen ādemi ābı vü ḫāki
   Nebī olmışdı anuñ **cān-ı pāki** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 42). [cān-ı pāki, -i]*

cān-ı pervīz: *Husrev-i Perviz'in gönlü. [3]*

1. Yaḳar ol ḥadde Şīrīn odları tīz
   Ki ġayretden tutışdı **cān-ı Pervīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 76). [cān-ı pervīz, -]*

cān-ı sulṭān: *Sultanın kalbi.*

1. Eline zülfinüñ virmişdi çevgān
   Ki ṭūp ola öñinde **cān-ı sulṭān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 94). [cān-ı sulṭān, -]*

cān-ı şeyhī: *Şeyhî'nin canı, ruhu.*

1. Lüʾlü-yi ter aḳıdur ẕehebden
   Muṭrib nefes ur ki **cān-ı Şeyḫī'den** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 133). [cān-ı şeyḫīden, -den]*

cān-ı şīrīn : *Tatlı can.* [4]

1. Baş üzre dirler iy mihmān-ı şīrīn
   Fidā şekker sözüñe **cān-ı şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 74). [cān-ı şīrīn, -]*

cān-ı şīrīn ilet-: *Tatlı canı vermek, tatlı canından olmak II ölmek. [Deyim]*

1. Ne ḫüsrev yimiş ola şehd-i nūşīn
   Ki nīş urup **iletmez cān-ı şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 102). [cān-ı şīrīn iletmez, -mez]*

cān-ı şīrīn sal-: *Tatlı candan vazgeçmek. [Deyim]*

1. Ki Şīrīn ʿışḳına Ferhād-ı miskīn
   Nice **saldı** göñülden **cān-ı şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 6). [cān-ı şīrīn saldı, -dı]*

cān-ı şīrīn vir-: *Tatlı canı vermek II ölmek. [Deyim]*

1. Yüz urdı yire didi ḳanı Şīrīn
   Bu acılıḳda **virdi cān-ı şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 86). [cān-ı şīrīn virdi, -di]*

cān ü cihān: *Kişinin sahip olabileceği bütün maddi ve manevi zenginlikler. [2] [İkileme]*

1. Mehīn Bānū iderdi mīhmānī
   Yolına terk idüp **cān ü cihānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 60). [cān ü cihān, -]*

cān ü cihān ṭolusı: *Dünya kadar; pek çok. [İkileme]*

1. Her dem saña vü ālüñe Ḥaḳdan hezār bār
   Cān ü cihān ṭolusı ṣalāt ü selām ola *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 86). [cān ü cihān ṭolusı, -]*

cān ü cihānum: *Canım ve dünyam, benim maddi ve manevi her şeyim II sevgili. [İkileme]*

1. Mehīn Bānū dir iy **cān ü cihānum**
   N'olaydı isteyeydüñ ḫānūmānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 37). [cān ü cihānum, -]*

cān ü dil: *Ruh ve gönül. [4][İkileme]*

1. Benem naḳḳāş-ı ṣūret-ger ki yazdum
   Bu naḳş ü renge yüz **cān ü dil** azdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 184). [cān ü dil, -]*

cān ü dil: *Ruh ve gönül II bütün varlık. [3] [İkileme]*

1. V'eger ola maʿādin vaṣfı taḥrīr
   Eriye **cān ü dil** itmekde taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 170). [cān ü dil, -]*

cān ü dil: *Candan, içtenlikle. [İkileme]*

1. Anın dimişler ol şeh-zāde Pervīz
   Gören ḳılurdı **cān ü dil** per-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 70). [cān ü dil, -]*

cān ü dil-i Betūl: *Hz. Fatıma'nın gönlü ve canı. [İkileme]*

1. Dürreyn-i ezhereyn idi necmeyn-i envereyn
   Cān ü dil-i Betūl ü dem-i ḳalb-i Murtażā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 82). [cān ü dil-i betūl, -]*

cān ü dilden: *Candan gönülden, içten bir şekilde, samimiyetle. [İkileme]*

1. ʿAzīz ü muḥteremdür ḥurmet eyleñ
   Ḳamūñuz **cān ü dilden** ḫidmet eyleñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 86). [cān ü dilden, -]*

cān ü dille: *Can ve gönül ile. II içtenlikle, samimiyetle. [İkileme]*

1. Ki bir sāʿāt tefekkür **cān ü dille**
   Yig andan kim ʿibādet ay ü yılla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 37). [cān ü dille, -]*

cān ü göñül: *Ruh ve beden.[2]*

1. Kerem ḳıl reh-nümūn ol rāh-ı ḫāṣı
   Ki ola **cān ü göñlümüñ** ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 278). [cān ü göñlümüñ, -üm, -üñ]*

cān ü gönülden: *İçtenlikle, çok isteyerek.*

1. İkileyin yir öpdi şāha Behrām
   Olup **cān ü gönülden** ḥükmine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 58). [cān ü gönülden, -]*

cān ü ten: *Ruh ve beden. [2]*

1. Baña bu ʿilmi ʿışḳ eyledi taʿlīm
   Ki itdüm **cān u ten** tapuña teslīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 64). [cān u ten, -]*

cān ābād ḳıl-: *Gönül etmek, yapmak II bir kimseyi razı ve hoşnut etmek. [Deyim]*

1. Cihān mülki çün olur süst bünyād
   Yapılmaḳ ister iseñ **cān ḳıl ābād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 14). [cān ābād ḳıl, -]*

cān acısı: *Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı.*

1. Revān aldı aşaġa ki eyleye dād
   Ḳarı **cān acısiyle** ḳıldı feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 90). [cān acısiyle, -y, -le]*

cān acısı: *Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı II üzüntü, keder.*

1. Gözetmez ḥaḳḳına nān ü nemekden
Hemīn **cān acısı** ḳalur emekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 100). [cān acısı, -]*

cān al-: *Öldürmek, canını almak. [4]*

1. Ki Cemden **cān aluptur** mār-ı Ḍaḥḥāk
Saña cān virür ejderhā-yı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 7). [cān aluptur, -up, -dur]*
2. Atañı anañı ḳatl itdi devrān
Ḳamu ḳavmünden **aldı** ḳahr ile **cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 52). [cān aldı, -dı]*

cān at-: *Canını (bir yere) doğru atmak, oraya yönelmek II bir tehlikeden güçlükle kurtularak bir yere sığınmak. [2][Deyim]*

1. Hem andan **atdı** Ermen milkine **cān**
Ki andaydı göñül derdine dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 79). [cān atdı, -dı]*

cān bagı: *Can, gönül bahçesi II âşık gönül. [3]*

1. Dir iy **cān bāġınuñ** serv-i revānı
Göñüller sebzesinüñ gül-sitānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 163). [cān bāġınuñ, -nuñ]*

cān bağışla-: *Can vermek. Hayat vermek, canlandırmak, diriltmek. [2] [Deyim]*

1. Ki Vehhāb-ı ezelden ire fermān
Bağışlaya ḳuru cisme yiñi **cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 48). [cān bağışlaya, -y, -a]*

cān bul-: *Dirilmek, canlanmak. [Deyim]*

1. İşitdüginde sulṭān eyle şadān
Olur kim **bula** ölmiş ten bigi **cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 12). [cān bula, -a]*

cān cevheri: *Gönül cevheri II cevher kadar değerli ve sezgi yoluyla elde edilen bilgi.*

1. Girü **cān cevheri** cānān ḳatında
Ten-i ḫākī bigidür cān ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 25). [cān cevheri, -]*

cān defteri: *Gönül defteri; bir defter gibi olan gönül.*

1. Ki **cānum defteri** andan toludur
Cihāndan degme bir ḥarfī uludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 5). [cānum defteri, -]*

cān demür idin-: *Ruhu, bedeni demir gibi olmak II sert, acımasız olmak. [Deyim]*

1. **İdindük** taş göñül sen ben **demür cān**
Velī ol göñüle lāyıḳ budur cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 97). [cān demür idindük, -dü, -k]*

cān derdi: *Gönül derdi II aşkın sebep olduğu keder.*

1. Gel iy **cān derdine** dermān tapuñdan
Buyur dervīşüñe iḥsān ḳapuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 59). [cān derdine, -n, -e]*

cān derd-mendi: *Gönül hastası II âşık.*

1. Lebüñ **cān derd-mendinüñ** ṭabībi
Dilüñ cennet gülinüñ ʿandelībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 7). [cān derd-mendinüñ, -nüñ]*

cān dervūze it-: *Can dilenmek II canının bağışlanması için yalvarmak. [Deyim]*

1. Cihān ṭolmış idi āvāzesinden
İder deryūze cān dervāzesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 26). [cān deryūze ider, -er]*

cān dimāġı: *Can(ın) burnu. [2]*

1. Bahār itmiş münevver dehr bāġın
Havā ḳılmış muʿaṭṭar **cān dimāġın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 8). [cān dimāġın, -n]*

cān dimāġı: *Gönül hafızası.*

1. Demüñden **cān dimāġını** ter eyle
Şekerden şīveñi şīrīn-ter eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 5). [cān dimāġını, -n, -ı]*

cān dök-: *Canı çıkmak II ölmek. [Deyim]*

1. Bulut yaġmur yirine ḳan dökerdi
Ḳaçup ol ḳorḫudan cin **cān dökerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 70). [cān dökerdi, -er, -di]*

cān ehli: *Gönül ehli, âşıklar.*

1. Çü dil **cān ehli** ile bir ḳılduñ
   Ne ḫōş geldüñ ne ḫōş tedbīr ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 53). [cān ehli, -]*

cān erit-: *Yüreğini eritmek II insanın içine işlemek, duygulandırmak; çok üzmek. [Deyim]*

1. Dimiş şol nükteler kim **cān eridür**
   Yürek ḳandan döye sindān eridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 115). [cān eridür, -ür]*

cān erit-: *Kalbini eritmek II birisine karşı büyük sevgi ve hayranlık duymak, âşık olmak. [Deyim]*

1. Şekerden şerḥ idince şīri Şīrīn
   Eritdi cānını Ferhād-ı miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 44). [cānını eritdi, -di]*

can gözi: *İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık.[4]*

1. Ol cāmda **cān göziyle** gördüm
   Çün āyīne-i cihān-nümādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 17). [cān göziyle, -y, -le]*

cān gözi rūşen ol-: *Gönül gözü aydınlanmak II çok sevinmek. [Deyim]*

1. ʿAceb midür güẕer ḳılsa naẓar fīrdevs-i aʿlādan
   Ki **oldı cān gözi rūşen** bugün nūr-ı tecellādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 2). [cān gözi rūşen oldı, -dı]*

cān gözini bağla-: *Kalp gözünü kapatmak. İnsanın gerçekleri görmesine, çevresindeki olaylardan ve varlıklardan ibret almasına, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayırmasına engel oluşturmak. [Deyim]*

1. Ne dil sīm eyle **bağlar cān gözini**
   Ki örter göz göre ḥaḳḳuñ yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 45). [cān gözini bağlar, -r]*

cān gözini ḳapuya dik-: *Gönül gözünü kapıya dikmek II birinin bir yere gelmesini heyecanla beklemek. [Deyim]*

1. Hezārān renge naḳş idüp özini
   Ḳapuya dikmiş idi **cān gözini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 132). [cān gözini ḳapuya dikmiş, -miş]*

cān gülşeni: *Gönül bahçesi II sevgi ve aşkın filizlendiği yer.*

1. Gel iy **cān gülşeninüñ** ʿandelībi
   Cihān bustānınuñ murġ-i ġarībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 1). [cān gülşeni, -]*

cān ġuṣṣası: *Yürekten duyulan acı, iç acısı, kalp acısı.*

1. Ḥikāyet ḳıldı aña ḳıṣṣasını
   Göñül derdini vü **cān ġuṣṣasını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 58). [cān ġuṣṣasını, -n, -ı]*

cān halḳa ir-: *Canı ağzına/boğazına gelmek II aşırı duygulanmak, çok heyecanlanmak. [Deyim]*

1. Dilüm tutıldı **irdi ḥalḳa cānum**
   Başum açıldı dökilsün ḳo ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 31). [cānum ḥalḳa irdi, -di]*

cān ḥalḳa iriş-: *Canı ağzına/boğazına gelmek II büyük bir tehlike karşısında ölecekmiş gibi bir korkuya kapılmak. [Deyim]*

1. Cefāñ içinde **cān irişse ḥalḳa**
   Elümden gitmeye ḳapuñda ḥalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 25). [cān ḥalḳa irişse, -se]*

cān halveti: *Gönül odası II gönül.*

1. Ki iy **cān ḫalvetinde** şemʿ-i rūşen
   Göñül bāġı içinde tāze gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 3). [cān ḫalvetinde, -n, -de]*

cān ḥırmenine od bırak-: *Gönül harmanını ateşe vermek II gönlü yakmak, kendisine âşık etmek, aşk dolayısıyla iç yangınına yol açmak. [Deyim]*

1. İrişdi mi duḫānum revzenine
   Ki **od bıraḳdı cānum ḫırmenine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 46). [cānum ḫırmenine od bıraḳdı, -dı]*

cān içinde can ol-: *Candan öte sevilmek, çok sevilmek. [Deyim]*

1. Ḳıġırdam **cān içinde cān olasın**
   Yüzüm üzre basup mihmān olasın *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 91). [cān içinde cān olasın, -a, -sın]

cān ile: *Candan, büyük bir samimiyetle, içten gelerek. [8]*

1. Çü ḳavmüñ sini ṣāfī-dil bileler
   Ḳamusı **cān ile** raġbet ḳılalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 110). [cān ile, -]*

cān ilet-: *Canını korumak, canını kurtarmak. [Deyim]*

1. Bu ejderhādan ol kim **iledür cān**
   Şu tendür ki iḫtiyār ile oldı ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 85). [cān iledür, -ür]*

cān it-: *Hayat vermek, canlandırmak, canlı ve hareketli duruma getirmek. [Deyim]*

1. Umardı kim cihāna **cān iden** Ḥaḳ
   Mükedder cānları ṣādān iden Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 129). [cān iden, -en]*

cān ḳulaġı: *Can kulağı.*

1. Kibriyāñuñ kārbānından ḫaber vermez ʿuḳūl
   İrmez andan **cān ḳulaġına** meger bank-i ceres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 8). [cān ḳulaġına, -n, -a]*

cān kulaġı: *Can kulağı. II İnsanın hissetme yetisinin ana merkezi, gönül.*

1. Çü şāh adın işitdi **cān ḳulaġı**
   Ḳıvanup geçdi tāzīden ulaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 131). [cān ḳulaġı, -]*

cān kurbān eyle-: *Canını kurban etmek; canını yoluna feda etmek. [Deyim]*

1. Zihī ṭon kim geyenler ḳaldı ʿuryān
   Ne ʿuryān belki **ḳurbān eyledi cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 76). [cān ḳurbān eyledi, -di]*

cān kuşı: *Can kuşu, gönül kuşu.[2]*

1. **Cān ḳuşı** ger felekde uçarsa melek-miṣāl
   Boynına dām-ı zülfüñi salsañ irer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 7). [cān ḳuşı, -]*

cān maḥremi: *En gizli sırları bilen dost II yakın arkadaş.*

1. Gel iy **cān maḥremi** vü dil nedīmi
   Ki derdüñ tāzedür ʿışḳuñ ḳadīmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 1). [cān maḥremi, -]*

cān menzili: *Can evi II gönül.*

1. Ḫurūş ü cūş ile **cān menzilinden**
   Ġazeller dir idi Ḫusrev dilinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 25). [cān menzilinden, -n, -den]*

cān mescidi: *Gönül.*

1. Ki iy naḳşuñ cihān yüzine miḥrāb
   Ṭolu **cān mescidi** ṣevḳüñle ḫūn-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 30). [cān mescidi, -]*

cān mülki: *Canevi, kalp, gönül ülkesi. [4]*

1. Havā ceyşi itdi **cān mülkini** ġāret
   Gözinden çıḳdı ol ḥükm-i emāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 9). [cān mülkini, -n, -i]*

cān muradı: *Erişilmek istenen durum.*

1. Zamāne kāmı ile **cān murādını** bulduḳ
   İreli şāh-ı cihān-baḫş u kām-rānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 5). [cān murādını, -ı, -n, -ı]*

cān mürġı: *Can kuşu II gönül. [3]*

1. Var iste ki yārdur ne kim var
   Cān mürġı tutulmayup cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 99). [cān mürġı, -]*

cān mürgını uçur-: *Can kuşunu uçurmak II ruhu bedenden salıvermek, özgür bırakmak. [Deyim]*

1. Geç āḫir bu havā ile hevesden
   Uçur cān mürġını ḫākī ḳafesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 64). [cān mürġını uçur, -]*

cān müşterīsi: *Sevilen kişi, sevgili (Husrev-i Perviz).*

1. Görürseñ yolda ol cān **müşterīsin**
   Nişān vir māh-veş engüşterīsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 345). [cān müşterīsin, -n]*

can oda at-: *Kendini ateşe atmak II bile bile tehlikeli bir işe girişmek. [Deyim]*

1. Diledi şeh ki inüp bine ata
   Özini yaġıya **cān oda ata** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 78). [cān oda ata, -a]*

can oda at-: *Kalbini, ruhunu ateşe atmak II âşık olmak. [Deyim]*

1. Hem āḫir **can oda** ten ṣuya **atdı**
   Teni yunduġı ṣuyı ḳuçdı yatdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 215). [can oda atdı, -dı]*

cān oda sal-: *Canını ateşe atmak II kendi hayatını hiçe saymak. [Deyim]*

1. Dilerseñ kim saña germ ola bāzār
   Teni toprāġa **sal cān oda** iy yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 20). [cān oda sal, -]*

cān otı: *Halk ağzında çok az bulunan kıymetli nesneler hakkında can otu tabiri kullanılır. Ayrıca bu kavramın hayat suyu yanında bittiğine inanılan şifalı bir tür bitkiye de dendiğine işaret eden beyitler bulunmaktadır.*

1. Getüreler şeker-tengin araya
   Ki **cān otını** ol yükde araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 12). [cān otını, -n, -ı]*

cān oyna-: *Canını feda etmeye hazır olmak. [Deyim]*

1. Çü baş ortadadur **cān oynayalum**
   Ki yaʿni ṭūp ü çevgān oynayalum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 49). [cān oynayalum, -y, -alum]*

cān rāḥat ol-: *Huzur bulmak. [Deyim]*

1. Benüm ol vaḳt **olur cānumda rāḥat**
   Kʿola ceng içre cismüm pür-cerāḥaṭ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 43). [cānumda rāḥat olur, -ur]*

cān ṣafāsı sür-: *Rahat, güzel günler geçirmek. [Deyim]*

1. Ten ʿaẕābın tartayın çün **cān ṣafāsın sürmedüm**
   Baş yaraġın göreyin çün dil yatını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 9). [cān ṣafāsın sürmedüm, -me, -dü, -m]*

cān saġ olsun: *Canın sağ olsun, "önemli olan sensin, senden daha önemli/değerli başka bir şey yok" anlamında bir teselli sözü.*

1. Beden ger süst olursa **cān saġ olsun**
   Cihān ṣayru ise sulṭān saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 209). [cān saġ olsun, -*

cān sebzesi: *Gönül bahçesi.*

1. Ki iy **cān sebzesinüñ** tāze servi
   Göñül gülzārınuñ zībā teẕervi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 3). [cān sebzesinüñ, -nüñ]*

cān sebze-zārı: *Gönül çimenliği, bahçesi.*

1. Ben ol mürġam ki göklerde uçardum
   Ḳanat **cān sebze-zārında** açardum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 22). [cān sebze-zārında, -n, -da]*

cān sermāyesi: *Ömür.*

1. Cemālüñ gerçi **cān sermāyesidür**
   Ṣalāḥ u zühd anuñ pirāyesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 35). [cān sermāyesidür, -dür]*

can şohbeti: *İçtenlikle konuşan çok yakın dostlar bir arada söyleşip dertleşme.*

1. Yüzüm yoḳdur Mehīn Bānū ḳatında
   Ne ten bezminde ne **can şoḥbetinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 16). [can şoḥbetinde, -n, -de]*

cān suyı: *Can suyu, cana can katan su.*

1. Dir īy maẕlūm ḳuş ne ḫoş yanarsın
   Meger **cān suyına** oda ḳanarsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 4). [cān suyına, -n, -a]*

cān şehri: *Gönül şehri. [2]*

1. Dilerseñ kim ola **cān şehri** ābād
Ḳo ten mülkini elden kim ala bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 17). [cān şehri, -]*

cān şerbeti: *Hayatın devamlılığını sağlayan içecek, iksir.*

1. Yüzi san tāze güldür terliginden
Suyı **cān şerbeti** şekkerliginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 118). [cān şerbeti, -]*

cān tart-: *Can çekişmek. Ölmek üzere olmak.[2][Deyim]*

1. Göñül şayrusı **cān tartar** sitemden
Ne var iñlemez ise sor keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 45). [cān tartar, -]*

cān tengin sök-: *Can yükünü açmak II. Beyitte divan şiirinde sıkça güzel sözler söylemek bağlamında kullanılan "şeker tengini açmak"a atıfla, ondan daha üstün bir şey yapmak bağlamında can tengini/balyasını/yükünü söküp açmak/ortaya dökmekten bahsedilmektedir. [Deyim]*

1. Şeker ḳanda ki **cān tengin sökerdi**
Güherler gösterüp dürler dökerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 3). [cān tengin sökerdi, -er, -di]*

cān tonı: *Can elbisesi.*

1. Çāk eyleye **cān tonın** ṭarebden
Ol ezgiye düze ṣubḥ u şāmın *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 134). [cān tonın, -n]*

cān ʿūdı: *Gönül udu.*

1. Nigisā çenge çün urdı bu odı
Şehün san **cānı ʿūdın** oda ḳodı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 100). [cānı ʿūdın, -n]*

cān ukdesi: *Gönül derdi, elde edilemediği veya yapılamadığı için insanın içinde düğüm gibi kalan, içine dert olan şey II aşk. [2]*

1. Olursa mihr ile **cān uḳdesi** ḥāl
Ḳomazven dürc-i gevher mührine el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 35). [cān uḳdesi, -]*

cān ur-: *Canına kastetmek, öldürmeye hazırlanmak. [Deyim]*

1. Çi-ger meydān ṭutup çevgān ururlar
İgen baş oynayup ṭūp **cān ururlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 106). [cān ururlar, -ur, -lar]*

cān vakti hoş ol-: *Gönlü hoşça vakit geçirmek II sevinmek, mutlu olmak. [Deyim]*

1. Bu nūş ile çü **cān vaḳti ola ḫōş**
İşitdür bize birḳaç şiʿr-i dil-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 95). [cān vaḳti ḫōş ola, -]*

cān vir-: *Can vermek, can bağışlamak II uğrunda canından geçmek, kendini feda etmek, hiçbir şey esirgememek (ADS). [9] [Deyim]*

1. Yüzüñde görür gözüm nişāne
Virür gönül ol nişāna yüz **cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 107). [cān virür, -ür]*

cān vir-: *Can vermek, can bağışlamak II ruha güç vermek; canlanmasını sağlamak. [11][Deyim]*

1. Görür şeh kim bu cān-perver kişiden
Gelür bir söz ki **cān virür** işiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 160). [cān virür, -ür]*

cān-ı şīrīn vir-: *Tatlı canını vermek; bir kişi veya şey uğruna canından vazgeçmek, kendini feda etmek, hiçbir şey esirgememek. [Deyim]*

1. Eyitdi benven ol Ferhād-ı miskīn
Ki Şīrīn cāna **virdüm cān-ı şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 12). [cān-ı şīrīn virdüm, -dü, -m]*

cān yak-: *Üzmek, acı vermek; zulmetmek, eziyet etmek.; bir kimseyi büyük zarar ve ziyana sokmak. [2] [Deyim]*

1. Eger **cānum yaḳarsa** ʿışḳ dāġı
İşimüñ dönmiyiser ṣola ṣaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 101). [cānum yaḳarsa, -ar, -sa]*

cān yapusı: *Gönül binası.*

1. İmāret ister-iseñ **cān yapusın**
Cihān zindānunuñ bağla ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 73). [cān yapusın, -n]*

cān yüzi mesrūr ol-: *Gönlün yüzü gülmek II feraha kavuşmak, sevinmek. [Deyim]*

1. Ḳarañu gönlümün gözine vir nūr
Ki **ola cān yüzi** ol nūr ile **mesrūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 8). [cān yüzi mesrūr ola, -a]*

cān zevkin al-: *Can zevki almak II canına can katıyor gibi hissetmek, yaşama gücü/isteği artmak. [Deyim]*

1. Ne şerbet olur ki leẕẕetinden
Cān ẕevkin alur göñül meẕāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 66). [cān ẕevkin alur, -ur]*

cānā: *(Ey) sevgilim, canım!.*

1. **Cānā** lebüñ ḫayāli olalı cāna hemdem
Ol laʿl āteşinden hem sīne yandı hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 53). [cānā,]*

cāna mihri ur-: *Gönlüne aşkı, sevgiyi koymak II âşık olmak. [Deyim]*

1. Çü naḳş olmışdı dil mūmına mühri
Yüzügi öpdi **urdı cāna mihri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 272). [cāna mihri urdı, -dı]*

cāna āteş bırak-: *Yüreğine ateş düşmek II büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek. Felakete uğramak, çok üzülmek. [Deyim]*

1. **Bıraḳġıl** ʿūd bigi **cāna āteş**
Cihān olsun demüñden mest ü ser-ḫoş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 3). [cāna āteş bıraḳġıl, -ġıl]*

cāna āteş ur-: *Yüreğine ateş düşürmek II büyük bir acı ve üzüntü vermek. Felakete uğratmak, çok üzmek. [3] [Deyim]*

1. Sizer Ḫusrev daḫı kim bu perī-veş
Ol āfetdür ki **urur cānına āteş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 114). [cānına āteş urur, -ur]*

cāna boyan-: *İçine işlemek, çok tesir etmek. [Deyim]*

1. Çü Şāvūruñ sözi **cāna boyandı**
Ferāġat uyıdı ġavġa uyandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 51). [cāna boyandı, -dı]*

cāna cān: *Can kadar değerli. [2] [İkileme, Deyim]*

1. Ḳuluñam girme ḫānum ḳanuma gel
Ne gitmek **cāna cānsın** yanuma gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 46). [cāna cānsın, -sın]*

cāna cān bağışla-: *Cana can katmak, mutlu etmek, yaşama gücünü artırmak. [Deyim]*

1. Ne cān virmek ki **cāna cān bağışlar**
Ölüye çeşme-i ḥayvān bağışlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 161). [cāna cān bağışlar, -r]*

cāna cānı bul-: *Canına can katmak II yaşama gücünü artırmak. [Deyim]*

1. Ḳabūl eylerse **bulduñ cāna cānı**
Ger öldürse dirildüñ cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 25). [cāna cānı bulduñ, -du, -ñ]*

cāna cebr it-: *Sıkıntılı bir duruma katlanmak için kendini zorlamak. [5] [Deyim]*

1. Ḳara günlerle **cāna cebr iderven**
Yüzüm aġ ola diyü ṣabr iderven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 115). [cāna cebr iderven, -er, -ven]*

cāna ciger ḳanı dök-: *Sevgili olmak, aşk ilişkisi içine girmek. [Deyim]*

1. Nice bir cān-ver ḳanın dökelüm
Gelüñ **cāna ciger ḳanın dökelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 30). [cāna ciger ḳanın dökelüm, -elüm]*

cāna dāġ ḳo-: *Yüreğine ateş yakmak, yüreği yanmak II çok acı çekmek, üzülmek, kederlenmek. [Deyim]*

1. Çü fikrüñ odı **ḳodı cāna dāġı**
Girü ʿaḳluñ eliyle şeş bu bağı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 275). [cāna dāġı ḳodı, -dı]*

cāna gel-: *Canlanmak II ruha kavuşmak, dirilmek. [Deyim]*

1. Geçen geçdi cihāna şimdi geldük
Olar cism idi **cāna** şimdi **geldük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 42). [cāna geldük, -dü, -k]*

cāna girih ur-: *Gönle düğüm atmak II âşık olmak, birine tutulmak. [Deyim]*

1. **Girih cāna** neden **urdı** ney-i ḳand
Meger şīrīn yolında oldı kemer-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 55). [cāna girih urdı, -dı]*

cāna ḳal-: *Canını feda etmekten kaçınmak. [Deyim]*

1. Cānāna iren **ḳalur** mı **cāna**
Künc-i dil ü cān ü gevher-i ʿışḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 108). [cāna ḳalur, -ur]*

cāna kıy-: *Cana kıymak, öldürmek. [Deyim]*

1. Gözüne gerçi ḫūdur **cāna kıymaḳ**
Yavuz olur günehsüz ḳana ḳıymaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 37). [cāna kıymaḳ, -maḳ]*

cāna nūş olsun: *"Afiyet olsun, sözü edilen kişiye iyi gelsin, yarasın" anlamlarında bir iyi dilek ifadesi. [Kalıp İfade]*

1. Ebed **nūş olsun** ol **cāna** bu maʿni
Ki içer deryāları dir rabbi zidnī (*Hüsrev ü Şîrîn*, Mesnevi 56, Mısra 17). [cāna nūş olsun, -]

cāna od şaç-: *Cana ateş saçmak II can yakmak, güçlü sevgi ve beğeni uyandırmak. [Deyim]*

1. Deperler atların meydān içine
Ne meydān **od şaçarlar cān** içine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 80). [cāna od şaçarlar, -ar, -lar]*

cāna od şal-: *Cana ateş salmak II üzüntü vermek.*

1. **Şalar** bir resme **cāna** intiẓār **od**
Ki itmez ḳuru aġaca yanar od *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 69). [cāna od şalar, -ar]*

cāna od ur-: *Gönlü ateşe vermek II âşık olmak, aşk nedeniyle çok üzülmek. [Deyim]*

1. Egerçi **cānına od** şuda **urmış**
Bu şuyı cānı bigi oda urmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 217). [cānına od urmış, -mış]*

cāna od ur-: *Yüreğine ateş düşürmek II büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına sokmak. [Deyim]*

1. Ṭonı geydi vü ol çıḳrıġı ḳodı
Öñinde sanḳi **urdı cāna odı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 18). [cāna odı urdı, -dı]*

cāna ser-māye düz-: *Bir şeyi can sermayesi yapmak II yaşama sebebi hâline getirmek. [Deyim]*

1. Biri **cāna** lebin **ser-māye düzmiş**
Biri aya ġabġabın pīrāye düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 93). [cāna ser-māye düzmiş, -miş]*

cānān: *Sevgili, dost. [18]*

1. **Cānāna** iren ḳalur mı cāna
Künc-i dil ü cān ü gevher-i ʿışḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 109). [cānāna, -a]*

cānān: *Sevgili (Şîrîn).[2]*

1. Cihān içün dirīġā cānı ṣatdum
Ten-i bī-cān içün **cānānı** ṣatdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 14). [cānānı, -ı]*

cānān: *Sevgili (Allah).*

1. Birini nefse baṣ bir cāna ancaḳ
Bu deñlüdür yoluñ **cānāna** ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 20). [cānāna, -a]*

cān-bahş: *Can veren, can bağışlayan.*

1. Cemālüñdür cihān ehline **cān-baḫş**
Müdām olġıl cihān-gīr ü cihān-baḫş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 53). [cān-baḫş,]*

cān-bāz: *İp, at vb. üzerinde tehlikeli gösteriler yapan kimse, akrobat II canıyla oynayan âşık. (Sevgilinin saçı bağlamında).*

1. Saña zülfüm bigi olurdum ser-endāz
Velī tapun degül bu ipde **cān-bāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 76). [cān-bāz,]*

cānda ḥārı sal-: *Cana, gönle diken saplamak II büyük acı vermek. [Deyim]*

1. Ḳoma gel **saldı** ise **cānda ḫārı**
ʿIvaż gör bir güle bin nev-bahārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 143). [cānda ḫārı saldı, -dı]*

cāndan: *Büyük bir samimiyetle, çok istekli biçimde, yürekten. [16]*

1. Olsun selāmet ehline **cāndan** selām kim
Teslīm ḳıldılar bize mülk-i melāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 3). [cāndan,*

cāndan çık-: *Ölmek; yok olmak, ortadan kaybolmak. [Deyim]*

1. Çü gündüz ʿışḳına dün **çıḳdı cāndan**
Güneş yāḳūtı peydā oldu kāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 1). [cāndan çıḳdı, -dı]*

cāndan çıkar-: *Öldürmek. [Deyim]*

1. Çıkarduñ tāc ü taḫt u ḫānümāndan
Çıḳarmaḳ mı dilersin şimdi **cāndan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 56). [cāndan çıḳarmaḳ, -maḳ]*

cāndan dil ġamını ır-: *Gönülden üzüntüyü çıkarmak, üzülmemek. [Deyim]*

1. Pes itdi ʿahdi çoḳ ḳıldı yemīni
Ki dil-ber **cāndan ırsun dil ġamını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 32). [cāndan dil ġamını ırsun, -sun]*

cāndan olan: *İçten, yürekten, gönülden, samimi.*

1. Dü cihān bende **cāndan olanadur**
Çāker-i lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 25). [cāndan olanadur, -a, -dur]*

cāndan şahla-: *Canından çok değer vermek, canından sakınmak. [Deyim]*

1. Çü nāzük göñlini **şaḳlardı cāndan**
Dile almadı geçmiş dāstāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 37). [cāndan şaḳlardı, -r, -dı]*

cāndan sirişte: *Mizacı itibarıyle candan, içten olan.*

1. Aña yār oldı bir **cāndan sirişte**
Yaraşur ḥūrī yanında firişte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 75, Mısra 3). [cāndan sirişte, -]*

cāndan ṭatlu: *Kişinin kendisinden bile üstün, öncelikli tuttuğu; her şeyden ve herkesten daha güzel, her şeyi feda etmeye değer nitelikte olan. [3]*

1. Olup Şīrīn-i ter sözi şeker-sāz
Ne şekker virdi **cāndan tatlu** āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 6). [cāndan tatlu, -]*

cāndan tatlu-raḳ sev-: *Bir kimseyi canından çok sevmek. O kişi için ölümü bile göze alabilmek. [Deyim]*

1. Çü **cāndan tatlu-raḳ severdi** şāhı
Ḳatı saḳlar idi şehden bu māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 55). [cāndan tatlu-raḳ severdi, -er, -di]*

cāndan toy-: *İsteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak, çok yemek II ölmek. [Deyim]*

1. Bişer ol deñlü aşlar et ü ḳandan
Ki her kim tatdı ise **toydı cāndan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 44). [cāndan toydı, -dı]*

cāndan yaḳınlar dilden ıraḥ ola: *Bedenen birbirine yakın olan kişiler gönülden uzaklaşır. Fiziksel olarak yakınlaşmak aşka zarar verir ("Ayrı düşenlerin arasındaki sevgi de zamanla azalır" manasına gelen "Gözden ırak olan gönülden de ırak olur" atasözünü anımsatmaktadır). [Atasözü]*

1. Ne ḫōşdur nāz ḳılsa nāzenīnler
Ki **ola dilden ıraḥ cāndan yaḳınlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 38). [cāndan yaḳınlar dilden ıraḥ ola, -]*

cān-dirāzı ol-: *Bir kimsenin ömrünü uzatmak.*

1. Ki maḫlūḳuñ duʿāsı vü niyāzı
Ola Pervīz şāhuñ **cān-dirāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 82). [cān-dirāzı ola, -a]*

cān-feşān ol-: *Can saçan olmak, can vermek, ömrü uzatmak. [Deyim]*

1. Umar kim göre zülfünden nişān ol
Ki zülfüñ gibi **ola cān-feşān** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 40). [cān-feşān ola, -a]*

cān-fezā: *Cana hayat veren, iç açan.*

1. Ne şu kim ola şīrīn **cān-feżādur**
Şeker şu göricek bād-ı havādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 67). [cān-feżādur, -dur]*

cān-fişān: *Bir dava uğrunda canını veren, canını feda eden.[2]*

1. Berīd-i cān ü dil peyk-i revānsın
Ġubārına ḥabībüñ **cān-fişānsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 54). [cān-fîşānsın, -sın]*

cānı acı-: *Canı acımak; üzülmek, rahatsız olmak. [Deyim]*

1. Dirildi ol ḳaravaşlar nihānī
Ḳamunuñ **acımış** reşk ile **cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 68). [cānı acımış, -mış]*

cānı acı ol-: *Mutsuz olmak, çok üzülmek. [Deyim]*

1. Şehüñ Şīrīnsiz **oldı cānı acı**
Şeker rencinüñ olmadı ʿilacı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 81). [cānı acı oldı, -dı]*

cānı al-: *Canını almak, öldürmek. [Deyim]*

1. Yarın öldüriserler bilgil anı
Ki bugün sen ölüden **aldı cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 50). [cānı aldı, -dı]*

cānı at-: *Bir yere gitmek, ulaşmak, varmak. [Deyim]*

1. Varup Müşkūda bulmamışdı anı
Dönüp ol ḳaşra dek **atmışdı cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 62). [cānı atmışdı, -mış, -dı]*

cānı cāna irür-: *Sevgiliye kavuşturmak, sevgili ile bir araya gelmesini sağlamak. [Deyim]*

1. Nice mihr ile ḳatam ḳanı ḳana
Demidür kı **irüresin cānı cāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 16). [cānı cāna irüresin, -e, -sin]*

cānı cāna vāṣıl eyle-: *Sevgiliye kavuşturmak, sevgili ile bir araya gelmesini sağlamak. [Deyim]*

1. Mürīdüñdür murādıñ ḥāsıl eyle
Göñülden **cānı cāna vāṣıl eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 8). [cānı cāna vāṣıl eyle, -]*

cānı cūş it-: *Gönlü coşmak II heyecanlanmak, içten içe kaynamak, galeyana gelmek. [Deyim]*

1. Çü Ḫusrev diñledi ol dāstānı
Bulandı göñli vü **cūş itdi cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 24). [cānı cūş itdi, -di]*

cānı kılca ḳal-: *Canı kıl kadar kalmak, canı zayıflamak II ölmek üzere olmak. [Deyim]*

1. Tefekkür göllerinde göñli ṭalmış
Bili resminde **cānı ḳılca kalmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 14). [cānı ḳılca kalmış, -mış]*

cānı köyin-: *İçi yanmak II acı çekmek. [Deyim]*

1. Ḳararmış gözleri şaçları rengi
Köyinmiş cānları beñleri yengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 60). [cānları köyinmiş, -miş]*

cānı nīst midür yā hest bilimez: *Canı var mı yok mu, hayatta mı öldü mü ayırt edememek II kendinden geçmek. [Deyim]*

1. Pes andan çıḳdı deng ü vālih ü mest
Bilimez nīst midür cānı yā hest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 54). [cānı nīst midür yā hest bilimez, -]*

cānı oda at-: *Canı, gönlü ateşe atmak II âşık olmak. [Deyim]*

1. Ben ol vaḳt **atdum** idi **oda cānı**
Ki ne nām anlar idüm ne nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 23). [cānı oda atdum, -du, -m]*

cānı revān it-: *Canını feda etmek, kendi varlığından vazgeçmek. [Deyim]*

1. **Revān itdi** çü ʿışḳ içinde **cānı**
Ebed şād oldı ʿışḳ ile revānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 17). [cānı revān itdi, -di]*

cānı serd it-: *Gönlü soğutmak II hoşa gitmemek. [Deyim]*

1. Ki söylendügi dem ḳaynada ḳanı
Degül yaḫdān bigi **serd ide cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 30). [cānı serd ide, -e]*

cānı ṭalbın-: *Heyecanlanmak, kalbi hızla çarpmak. [Deyim]*

1. Bıraġınca naẓar **ṭalbındı cānı**
Belürdi āşnālıḳlar nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 23). [cānı ṭalbındı, -dı]*

cānı tenden cüdā it-: *Ruhun bedenden ayrılması, ölmek. [Deyim]*

1. Dürişüp siḥr ile sulṭānı benden
Cüdā ide nite-kim **cānı tenden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 46). [cānı tenden cüda ide, -e]*

cānı tenden revān it-: *Ruhun bedenden ayrılması, ölmek. [Deyim]*

1. Görelden berü göñlüm gitdi benden
Revān itdüm ne göñül **cānı tenden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 154). [cānı tenden revān itdüm, -dü, -m]*

cānı teslim ḳıl-: *Kendini teslim etmek II bir kişi veya şeyden gelecek iyi veya kötü her türlü davranışa razı olmak. [Deyim]*

1. Ḳażā tīġına **ḳıldum cānı teslīm**
Çü ölmişem ölümden daḫı ne bīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 47). [cānı teslīm ḳıldum, -du, -m]*

cānı teslim kıl-: *Ruhunu teslim etmek; ölmek. [Deyim]*

1. Bu ḫayretden yaḳın olmış idi kim
Ḳıla cānān öñinde **cānı teslim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 76). [cānı teslim ḳıla, -a]*

cānı var: *Canı olan, canlı. [2]*

1. Gören ṣanurdı et ü ḳanı vardur
Yā-ḫūd luṭf ile söyler **cānı vardur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 26). [cānı var, -]*

cānı vir-: *Can vermek, ölmek. [Deyim]*

1. Baña ḳoñ ḳalbi ile Sāye Ḥānı
Virem ya-ḫūd alam başı vü **cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 30). [cānı virem, -em]*

cānı yok: *Canlı olmayan (varlık), cansız.*

1. Ne var ḳan dökse rengi ḳanı yoḳdur
Nişānı vardur amma **cānı yoḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 188). [cānı yoḳdur, -dur]*

cānın at-: *Canını (bir yere) dar atmak. Bir tehlikeden güçlükle kurtularak bir yere sığınmak. [2] [Deyim]*

1. Ne yirden geldi bunda **atdı cānın**
Ki ne nāmın bilürüz ne nişānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 71). [cānın atdı, -dı]*

cānın egle-: *Kendini avutmak, oyalamak. [Deyim]*

1. Mey ü naḳş ile ger **eglerdi cānın**
Velī öglerdi nāmın ü nişānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 11). [cānın eglerdi, -r, -di]*

cānın sakla-: *Canını kurtarmak. [Deyim]*

1. Demür cevşen ki **saḳlar** ḫalḳ **cānın**
Yig altun tīġden kim döke ḳanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 29). [cānın saḳlar, -r]*

cānın teslīm kıl-: *Canını teslim, emanet etmek II bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek, terk etmek. [Deyim]*

1. Cihān **cānın ḳılısar** saña **teslīm**
Ayaġuña geliser yidi iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 35). [cānın teslīm ḳılısar, -ısar]*

cānına cān erzāni kıl-: *Canına can katmak; yaşama gücünü artırmak. [Deyim]*

1. Melik Hürmüz bu şükr içün ki Yezdān
Anuñ **erzāni ḳıldı cānına cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 78). [cānına cān erzāni ḳıldı, -dı]*

cānına cān vir-: *Canına can katmak; yaşama gücünü artırmak. [Deyim]*

1. Ki söz midür bu yā-ḫūd āb-ı ḥayvān
Ki **virdi** işidenler **cānına cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 54). [cānına cān virdi, -di]*

cānına kahr u ʿazāb it-: *Acı vermek; büyük bir üzüntü duymasına neden olmak. [Deyim]*

1. Ḫudādan cehl ü nefsinüñ ḥicābı
İdiser cānına ḳahr u ʿaẕābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 208). [cānına ḳahr u ʿaẕābı idiser, -iser]*

cānına kār it-: *Canına işlemek. Çok etkilemek, bir durumun acısını derinden duymak. [Deyim]*

1. Çü şehlıḳ işi bitdi ḥasreti yār
Varuraḳ **itdi** şāhuñ **cānuna kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 2). [cānuna kār itdi, -di]*

cānına kār ḳıl-: *Canına işlemek. Çok etkilemek, bir durumun acısını derinden duymak. [Deyim]*

1. Velī bir yüzden irdi ġayret ü ʿār
Dil-efgār itdi **ḳıldı cānına kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 28). [cānına kār ḳıldı, -dı]*

cānına raḥmet: *"Allah rahmet eylesin" anlamında ölüler anılırken kullanılan iyi dilek sözü. [Deyim]*

1. Dün saçı ẓulmın uzatdıysa bu ser-gerdānına
Uş bugün ʿadli yüzi raḥm itdi **raḥmet cānına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 2). [cānına raḥmet, -]*

cānına siḥr ü efsūn okı-: *Büyüleyici sözler söylemek, söyledikleriyle karşısındaki kişiyi etkilemek; teshir etmek. [Deyim]*

1. **Oḳıdum cānına** biñ **siḥr ü efsūn**
Ki oldı Leyli bigi gönli mecnun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 103). [cānına siḥr ü efsūn oḳıdum, -du, -m]*

cānını derbaht it-: *Canını ortaya koymak. [Deyim]*

1. Çün **itdi** Sāye Ḫān **cānını derbaḫt**
Çerinüñ ḫod işi olmışdı perdaḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 65). [cānını derbaḫt itdi, -di]*

cānib: *Taraf, cihet, yan. [3]*

1. Gice irdi iki **cānibde** leşker
Çalınup ṭabl-ı āsāyiş dönerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 7). [cānibde, -de]*

cān-keş: *Can çekişen, ölmek üzere olan.*

1. Bu ṣaḥrā kim yolıdur ṭolu **cān-keş**
Ney-istānem demüñden urma āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 39). [cān-keş,]*

cān-keş: *Ruhu kendine çeken II cazibeli.*

1. Ḫadeng-i ġamze ebrū-yı kemān-keş
Cihān-küşdür biri vü biri **cān-keş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 126). [cān-keş,]*

cān-perver: *Gönle ferahlık veren, iç açan, ruhu besleyen. [2]*

1. Görür şeh kim bu **cān-perver** kişiden
Gelür bir söz ki cān virür işiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 159). [cān-perver,]*

cān-sitān: *Can alan, can alıcı.*

1. Egerçi nevg-i ġamzem **cān-sitāndur**
Emīn olan göñüllere emāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 81). [cān-sitāndur, -dur]*

cānsuz: *Cansız, hareketsiz; ölü.*

1. ʿAmel kim ṣāḥibi ehl-i ḥaseddür
Yimişsüz baġdur **cānsuz** ceseddür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 34). [cānsuz,]*

cānsuz beden: *Canı olmayan (beden), ceset. II ölü gibi olan kişi; isteksiz, gönülsüz kişi (asker).*

1. Göñüller sendedür andaysa tenler
Ne denlü iş ide **cānsuz bedenler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 88). [cānsuz bedenler, -ler]*

cānsuz ḳal-: *Ölmek. [Deyim]*

1. Düşüp ṭopraġa **ḳaldı** Sāye **cānsuz**
Revān yolsuz yola oldı revānsuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 27). [cānsuz ḳaldı, -dı]*

cānum: *"Canım, ruhum" anlamında muhataba olan sevgi ve yakınlığı ifade eden bir hitap sözü. [3]*

1. Benüm **cānum** benüm **cānum** senüñdür
   Nem olur ḫānüman ḫānum senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 21). [cānum,]*

cānum: *"Ey canım, ey gönlüm" anlamında şairin kendine seslenme ifadesi.*

1. **Cānum** çü bulduñ şeker-i vaṣlı şükrini
   İç hicr zehrini kim dem-i intiḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 15). [cānum,]*

cānumuñ cānānı ol-: *Gönlün/canın sevgilisi olmak.*

1. Çü **oldı cānumuñ cānānı** Şîrîn
   Vücūdınsuz gerekmez cān-ı şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 85). [cānumuñ cānānı, -]*

cānuñ al-: *Canını almak, öldürmek. [Deyim]*

1. Ḥelāl eyle içerse gözi ḳanuñ
   Revān it ger **alursa** sözi **cānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 22). [cānuñ alursa, -ur, -sa]*

cānuna minnet ol-: *Beklenilmeyen iyi bir durumla karşılaşıldığında duyulan memnunluğu anlatmak için söylenen bir söz. [Deyim]*

1. Āzār-ı dil diler ise düşmen bigi ḥābîb
   Cānuma minnet ola ki dil dost-kāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 8). [cānuma minnet ola, -a]*

cānuña niyyet kıl-: *Birini öldürmeye karar vermek, birini öldürmek için gerekli hazırlıkları yapmak. [Deyim]*

1. Senüñ **cānuña ḳıldı** şimdi **niyyet**
   Ne bunca meyl aña iy bi-ḥamiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 53). [cānuña niyyet ḳıldı, -dı]*

cānuña od ur-: *Canını ateşe vermek II yok etmek. [Deyim]*

1. V'eger olsañ demürden fi'l-meşel berk
   Od urup cānuña mūm idiser merg *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 116). [cānuña od urup, -up]*

cānuña raḥmet: *`Allah rahmetini esirgemesin` anlamında kullanılan iyi dilek sözü. [Deyim]*

1. Girü Ḫusrev sorar ki iy pīr-i ḥikmet
   Uyarduñ cānumı **cānuña raḥmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 174, Mısra 2). [cānuña raḥmet, -]*

cānuñı terk ḳıl-: *Canını feda etmek. [Deyim]*

1. **Ḳıl cānuñı** ḫāk-i pāyine **terk**
   Ki eflāke irüresin külāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Tercibend 1, Mısra 35). [cānuñı terk ḳıl, -]*

cānver: *Canlı; canavar. [3]*

1. Ne ṣūret kim yazardı **cānverden**
   Daḫı çāpük düzerdi cānı vardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 35). [cānverden, -den]*

cārūb: *Süpürge. [2]*

1. Çü pāk itmedüñ ol **cārūb** ile ev
   Ata mı taḫta sulṭān nūrı pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 55). [cārūb,]*

cāsūs: *Başkalarına ait sırları belli bir maksatla ve başkası hesabına araştırıp öğrenen ve haber veren kimse. [2]*

1. Çü gözler idi ʿışḳ içinde nāmūs
   Ol iş üzre ḳomışdı nice **cāsūs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 4). [cāsūs,]*

cāsūs: *Etrafa dikkatle bakan.*

1. Egerçi ḳaddümi yay itdi efsūs
   Gözüm oḳçı gözi bigi oldı **cāsūs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 64). [cāsūs,]*

casūs-ı kār eyle-: *Bir işe casus etmek, casus olarak görevlendirmek.*

1. Geh ider ʿankebūtı perde-dār ol
   Geh **eyler** hüdhüdi **casūs-ı kār** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 45). [casūs-ı kār eyler, -r]*

cāvidān: *Ebedî, sonsuz, kalıcı. [3]*

1. Velī söz güherinüñ ḳānı cāndur
Anın cān bigi ḥükmi **cāvidāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 26). [cāvidāndur, -dur]*

cāvidān ol-: *Ebedî, sonsuz olmak.*

1. Zihī dem ki irenüñ ʿömri Ḥızır-veş **cāvidān oldı**
Hemīn bir laḥẓedür dirler dirilen nefẖ-i ʿIşādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 9). [cāvidān oldı, -dı]*

cāvidāne: *Ebedî, sonsuz.*

1. Yüz urup eydür iy şāh-ı yegāne
Yücelsün ʿizz ü cāhuñ **cāvidāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 16). [cāvidāne, -]*

cāvidāne ḳal-: *Ebedi olarak varlığını sürdürmek, ölümsüz olmak.*

1. Çü **ḳalmazsın** bu evde **cāvidāne**
Ne ġāfilsin yaraġ it ol revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 47). [cāvidāne ḳalmazsın, -maz, -sın]*

cāvidāne ol-: *Ebedi, kalıcı olmak.*

1. Ne zībā ḳaṣr idi ḳaṣr-ı zamāne
Ger **olaydı** esāsı **cāvidāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 8). [cāvidāne olaydı, -a, -y, -dı]*

cāvidānī ḳıl-: *Sonsuz kılmak.*

1. Çü virdüñ devlet ü baḫt u cüvānī
Kerīmā **ḳıl** ʿaṭāñı **cāvidānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 240). [cāvidānī ḳıl, -]*

cāvidānī ol-: *Sonsuz olmak II sınırı olmamak.*

1. Cefādur gerçi maḥbūbuñ nişānı
Degül bu ḥadde ki **ola cāvidānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 50). [cāvidānī ola, -a]*

cāy-gāh: *Yer, mevki.*

1. İtüñ var yir yüzinde **cāy-gāhı**
Nehengüñ ḳaʿr-ı deryādur penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 173). [cāy-gāhı, -ı]*

cebbār: *Ulüvv ve azamet, kahır ve izzet sahibi Allah.*

1. İşüñde fāʿil-i muḫtār sensin
Cihān mecbūrdur **cebbār** sensin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 124). [cebbār,]*

cebbār-ı ʿālem: *Kainatın Cebbar'ı. Cebbar, "dilediğini cebir yoluyla yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan, hiç kimse tarafından kendisine cebir olunamayan" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.*

1. Kerīm ü Ḫāliḳ ü **Cebbār-ı ʿālem**
Rahīm ü Rāzıḳ u Settār-ı ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 47). [cebbār-ı ʿālem, -]*

cebbār-i pāk: *İstediğini zorla yaptırmaya muktedir ve noksanlıklardan, ihtiyaçlardan uzak kusursuz Allah. Cebbar, "dilediğini cebir yoluyla yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan, hiç kimse tarafından kendisine cebir olunamayan" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.*

1. Ulu ʿarşi içün **Cebbār-i pāküñ**
Aru ʿarşi içün bu tīre ḫāküñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 89). [cebbār-i pāküñ, -üñ]*

cebe: *Zincir veya halkadan örülerek yapılmış zırh II savaşla ilgili malzeme.*

1. Müretteb leşker üçyüz biñ Moġol Türk
Ki ışıḳ börk idinmişler **cebe** kürk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 48). [cebe,]*

cebīn: *Alın.*

1. İẕā cāe'l-ḳażā yazup **cebīne**
Ḫaṭāsın fikr idüp irişdi Çīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 87). [cebīne, -e]*

cebr: *Zorlama, zor kullanma.*

1. Pes eyle olsa bize ṣabr yigdür
Biraz gün daḫı canā **cebr** yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 50). [cebr,]*

cebr it-: *Düzeltmek, kırık bir şeyi onarmak, tamir etmek.*

1. Melik Hürmüz başında tāc-ı kisrī
   Oturdı taḫta kim **cebr ide** kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 6). [cebr ide, -]*

cebr ile: *Zorla, zoraki, zor kullanarak.*

1. Ne Şāvūr er gele bu ḳaṣra ḳayṣer
   Sürem ol **cebr ile** kim kāhı sarsar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 112). [cebr ile, -]*

cebr it-: *Birisini, bir şeyi yapması için zorlamak, baskı altına almak, zorlamak.*

1. Bu gice bārī ṣabr itmek gerekdür
   Göñül ü cāna **cebr itmek** gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 34). [cebr itmek, -mek]*

cebr ol-: *Düzeltmek, kırık bir şeyi onarmak, tamir etmek. [2]*

1. Çün āgāh oldı ol işden şāh-ı kisrī
   Göñülde **cebr olur** her dürlü kesrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 12). [cebr olur, -ur]*

cebrī: *İstemeyerek, isteksiz olarak, zoraki.*

1. Biraz gün ki eyledi ārām ü ṣabrı
   Degül kim iḫtiyārī belki **cebrī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 38). [cebrī,]*

cebri vir-: *Israr etmek, ikna etmek için zorlamak. [Deyim]*

1. Çi-ger **virürdi** şeh Şīrīne **cebri**
   Ḳomaz idi bu şūr-engīze ḥarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 59). [cebri virürdi, -ür, -di]*

ced-be-ced: *Nesiller boyunca, soyca, sülalece. [İkileme]*

1. İrişmiş **ced-be-ced** Cemşīd şehden
   Yig imiş Ḫusreve tāc ü külehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 253). [ced-be-ced,]*

cedd: *Babanın veya annenin babası, büyükbaba, dede, ata. [2]*

1. Bilürdi ḥaḳḳ ıduġın **ceddi** vaʿdi
   Yürürdi gözleyüp eyyām-ı saʿdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 43). [ceddi, -i]*

cedy: *Keçi yavrusu, oğlak; Güneşin kânunuevvelin dokuzunda girdiği burç.*

1. Şihāb itmeġe Ṣevr ü **Cedyi** naḫcīr
   Benāt-ün-naʿş yay ile atar tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 21). [cedyi, -i]*

cedy: *Oğlak burcu.*

1. Yidinci gökde Keyvān pertevidür
   Ki anuñ **Cedy** Delv ile evidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 6). [cedy, -]*

cefā: *Eziyet, sıkıntı, acı. [11]*

1. Geh gehī iltüp getür bizden ḫaṭā andan ʿaṭā
   Dem-be-dem vir armaġan andan **cefā** bizden ciger *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 8). [cefā,]*

cefā çek-: *Zulüm görmek, sıkıntı çekmek. [Deyim]*

1. Sürüp her laḥẓe taġlarca ṣafāyı
   Cihāndan **çekmemiş** ḳılca **cefāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 32). [cefā çekmemiş, -me, -miş]*

cefā it-: *Eziyet etmek, üzmek, acı çektirmek. [Deyim]*

1. Resūle düşmen **itdükçe cefāyı**
   Hidāyet diledi ḳılup duʿāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 139). [cefāyı itdükçe, -dükçe]*

cefā odı: *Eziyet ateşi.*

1. Dök imdi dāne-i vaṣluñ ki ʿömr ḫırmenini
   Degül yaḳarsa **cefāñ odı** berg-i kāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 8). [cefāñ odı, -]*

cefā tağı: *Zulüm, eziyet dağı.*

1. Cefā tağından iner ise bir taş
   Sen el ḳarşu tutarsañ ol tutar baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 29). [cefā tağından, -n, -dan]*

cefā tart-: *Cefa çekmek, zulüm görmek; zulüm ve eziyetlere dayanmak. [Deyim]*

1. Ḳılaven ṣanma cevrüñden fiġānı
   Cefāñı tartaram tartınca cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 20). [cefāñı tartaram, -ar, -am]*

cefālu: *Sıkıntıya, eziyete katlanmış veya katlanan.*

1. **Cefālu** cānumuza cebr idelüm
   Ger ol ġadr eyledi biz ṣabr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 63). [cefālu, -dan]*

cefā-pīşe: *Cefa etmeyi, cevretmeyi huy edinmiş olan, zalim, gaddar.*

1. Hüner-düşmen **cefā-pīşe** er idi
   Cihān-veş süfle vü dūn-perver idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 31). [cefā-pīşe,]*

cehālet: *Bir şeyi bilmez olma, bilmezlik hâli; bilgisizlik, cahillik. [2]*

1. **Cehālet** olsa ṭıynetde cibillī
   Ne taʿlīm aṣṣı eyler ne mürebbī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 91). [cehālet,]*

cehd: *Çaba, gayret, uğraş. [6]*

1. Söz incü cān deñizdür ʿaḳl ġavvāṣ
   Ele **cehd** ile gelür gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 52). [cehd,]*

cehd eyle-: *Gayret göstermek. [Deyim]*

1. Hem itdi Rūm ḳavmine istimālet
   Ki **cehd eyleñ** ki olmaya ḫacālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 96). [cehd eyleñ, -ñ]*

cehd it-: *Çabalamak, gayret etmek. [4] [Deyim]*

1. Başın ḳurtarmaġa **cehd iderek** tīz
   İrişdi ḳaṣr-ı Müşkūsına Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 77). [cehd id, -]*

cehd ḳıl-: *Gayret etmek, çaba göstermek, çalışıp çabalamak. [Deyim]*

1. Bilürsin nükte-dāndur ḫusrev-i ʿahd
   Gücüñ yitdükçe **ḳıl** ṣīrīnlige **cehd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 34). [cehd ḳıl, -]*

cehd ü ḥamiyyet eyle-: *Çaba ve gayret göstermek. [İkileme, Deyim]*

1. Diledi Ḫusrev ide cenge niyyet
   Be-her ḥāl **eyleye cehd ü ḥamiyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 42). [cehd ü ḥamiyyet eyleye, -y, -e]*

cehd ü ḥamiyyet ḳıl-: *Çaba ve gayret göstermek. [İkileme, Deyim]*

1. Ki ger ḳayṣer **ḳılur cehd ü ḥamiyyet**
   İlüñ ḳaṣdı degüldür aña niyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 63). [cehd ü ḥamiyyet ḳılur, -ur]*

cehennem: *Dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer. [2]*

1. Kimüñ elinde ol köküñ biridür
   Cehennem anuñ elbette yiridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 66). [cehennem,]*

cehennem: *Dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer II ateş, ateş dolu.*

1. Yaşumla āhūm odından dem-ā-dem
   Deñiz bir nem-durur bir dem **cehennem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 246). [cehennem,]*

cehennem odı: *Cehennem ateşi.*

1. Bularuñ taşdur anuñçün vücūdı
   Cehennem odınuñ olur vüḳūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 206). [cehennem odınuñ, -nuñ]*

cehennem-veş: *Cehennem gibi, cehenneme benzer şekilde.*

1. **Cehennem-veş** nice kim yanar içler
   Ṣuvarur oldu şu ile ḳılıçlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 33). [cehennem-veş,]*

cehl: *Bilgisizlik, bilmezlik, cehalet. [7]*

1. Ḥaḳ Süleymān taḫtını ben mūra rūzī eyledi
   Yile virdüm **cehl** ile çün ḥurmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 6). [cehl,]*

celāl: *Allah'ın "kahhar, cebbar, mütekebbir" gibi sertlik ve büyüklük ifade eden sıfatlarının tecellisi. [4]*

1. **Celālinden** ki olur zehreler çāk
   Sınupdur dest-i vehm ü pāy-ı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 87). [celālinden, -i, -n, -den]*

celāl: *Büyüklük, ululuk.*

1. Merḥabā iy nesīm-i raḥmānī
   Nicedür ol cemāl ü ʿizz ü **celāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 6). [celāl,]*

celāl: *Büyüklük, ululuk; Allah'ın kahredici sıfatı ile tecellîsi.*

1. Şehā anuñ ḥaḳiyçün kim **celāli**
   Kemālinden ḳodı insanda cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 67). [celāli, -i]*

celāl-i ʿizzet: *Kuvvetin büyüklüğü; itibarın yüceliği.*

1. İy kemāl-i ḳudretüñ nefḫinde ʿālem bir nefes
   V'iy celāl-i ʿizzetüñ baḥrinde dünyā keff ü ḫes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 2). [celāl-i ʿizzet, -]*

celeb: *İç oğlanı II hizmetkar.*

1. Göñül çün ister idi pārsālıḳ
   Ṭaleb ḳıldı ol **celeblerden** cüdālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 102). [celeblerden, -ler, -den]*

celeblik kıl-: *Cahilce davranmak. [Deyim]*

1. İlāhī cehl ile **ḳıldum celeblik**
   Çoḳ itdüm ḥażretüñde bī-edeblik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 125). [celeblik ḳıldum, -du, -m]*

celīs idin-: *Sohbet arkadaşı, dost edinmek II benimsemek, alışmak. [Deyim]*

1. Ḫayālini enīs idinmiş idi
   Ġam ü derdin **celīs idinmiş** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 128). [celīs idinmiş, -miş]*

cellād: *İdama çarptırılan hükümlülerin ve eskiden örfen katli iktiza edenlerin ölüm işlemini terine getiren görevli kimse II merhametsiz.*

1. Ḳıya baḳsa gözinüñ ġamzesine
   Tutamazdı felek **cellādı** sīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 20). [cellādı, -ı]*

cem: *Cem, Cemşîd (İran hükümdar sülalelerinden Pişdadiyan'a mensup olup uzun yıllar ülkesini esenlik içerisinde yönetir. Azerbaycan'a gelince güneşin doğuşuna yakın yüksek bir yere tahtını kurdurur ve güneşin doğuşu ile tahtı ve üzeri mücevherlerle süslü kaftanı parlamaya başlayınca kendisine Cemşid denilir. İdris peygamberin şeratine göre amel eden Cemşid, sonraları saltanatına güvenerek tanrılık iddiasında bulunur ve bu yüzden halkı kendisinden yüz çevirir. Şarabın mucididir. Ayrıca meşhur bir kasesinin olduğu ve o kase ile dünyanın çeşitli yerlerini seyredebildiği söylenir). [8]*

1. Çü cām-ı bezm tuta **Cem** bigidür
   Çü resm-i rezm ide Rüstem bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 207). [cem,]*

cemʿ: *Toplama, bir araya getirme. [2]*

1. Ve-līkin ḳıldı ʿasker **cemʿine** ʿazm
   Götürdi bezm düzdi ālet-i rezm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 11). [cemʿine, -i, -ne]*

cemʿ: *Topluluk.*

1. Ol artuḳ **cemʿden** ḳurtılmadı kem
   Meġer Behrām ile bir nice ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 81). [cemʿden, -den]*

cemʿ: *Topluluk, cemiyet, meclis.*

1. ʿAl-et-tafṣīl anuñla oldı bu **cemʿ**
   Cihān pervānedür rūḥı anuñ şemʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 67). [cemʿ,]*

cem bezmi: *Şarabın mucidi olarak anılan İran hükümdarı Cem'in eğlence meclisi (gibi).*

1. Müdām olsun elüñde tolu cāmuñ
   Ki **Cem bezmin** düzer kemter ġulāmuñ

(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 12). [cem bezmin, -n]

cemʿ eyle-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

1. **Cemʿ eyleyüp** cemiʿ-i kemālātı luṭf-ı Rab
   Bir ẕāt-ı ekmel içre adın ḳodı Muṣṭafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 31). [cemʿ eyleyüp, -y, -üp]*

cemʿ it-: *Toplamak, bir araya getirmek. [5]*

1. Pes andan **cemʿ ider** şol deñlü leşker
   Ki yazılmaz felekler olsa defter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 37). [cemʿ ider, -er]*

cemʿ ol:- *Bir arada olmak.*

1. Gehī kendüzine eydürdi iy giç
   Meliklik ʿışḳ ile **cemʿ olmaya** hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 36). [cemʿ olmaya, -ma, -y, -a]*

cemʿ ol: *Toplanmak, bir araya gelmek. [9]*

1. İdemez cümle **cemʿ olsa** ḫalāyiḳ
   Buçuḳ sāʿatde ṭāʿat saña lāyiḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 15). [cemʿ olsa, -sa]*

cemāʿat: *Bir yere toplanmış insan kalabalığı.*

1. Bu şarṭ ile ki olmaya yaluñuz
   Cemāʿat bile ola gice gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 116). [cemāʿat,]*

cemādāt: *Cansız varlıklar. [2]*

1. **Cemādāt** içre olup daʿveti fāş
   Şehādet virdi avcında ḳara taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 83). [cemādāt,]*

cemāl: *Allah'ın lutfedici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellîsi. [4]*

1. **Cemālüñden** biri nūr-ı żiyāda
   Celālüñden biri nār-ı belāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 107). [cemālüñden, -üñ, -den]*

cemāl: *Güzellik; güzel yüz. [40].*

1. Dikenden gül viren taşdan zülāli
   Baña bu taġda gösterdi **cemāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 60). [cemāli, -i]*

cemāl: *Yüz güzelliği, yüz.[5]*

1. Bezerken ʿālemi Yūsuf **cemāli**
   Çekerdi ḥıḳd-ı iḫvāndan melāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 113). [cemāli, -+i]*

cemāl: *Güzellik; yüz güzelliği, güzel yüz II sayfa, yaprak. [2]*

1. Çü şīrīn eyledüñ dillerde ḳālin
   Şeh-i devrāna şīrīn it **cemālin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 56). [cemālin, -in]*

cemāl-i ʿadl: *Adaletin yüzü.*

1. **Cemāl-i ʿadl** ikisinden tutar nūr
   Sarāy-ı milk ikisile oldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 83). [cemāl-i ʿadl, -]*

cemāl-i ʿālem: *Dünyanın yüzü.*

1. İy devletüñ güninde rūşen **cemāl-i ʿālem**
   Pīrūz ṭāliʿüñle ferḫunde fāl-i ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 1). [cemāl-i ʿālem, -]*

cemāl-i ber-kemāl: *Mükemmel olan yüz güzelliği.*

1. Temāşā eyle ṣunʿ-ı lā-yezāli
   Teferrüc ḳıl **cemāl-i ber-kemāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 370). [cemāl-i ber-kemāli, -i]*

cemāl-i cilve: *Sevgilinin güzel yüzünün görünmesi, ortaya çıkması.*

1. Cemāl-i cilvesine müjde-i viṣāl viren
   Ḫayāl degül ise māh-ı mihr-bān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 3). [cemāl-i cilvesine, -s, -i, -n, -e]*

cemāli dil-ber: *Sevgilinin güzel yüzü.*

1. Ḳamu atlanup istikbāle çıḳdı
   Cemāli dil-bere iclāle çıḳdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 22). [cemāli dil-bere, -e]*

cemāl-i dil-nevāz: *Gönlü okşayan güzel yüz.*

1. Ki görem ʿayş ü nūş u ʿizz ü nāzın
Ḳılam fürce **cemāl-i dil-nevāzın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 78). [cemāl-i dil-nevāzın, -ın]*

cemāli mihri: *Güneş gibi parlak, güzel yüz.*

1. **Cemāli mihrine** gün düşse z̲erreden kem ola
Bu āftāb ki baş urdı āsmānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 3). [cemāli mihrine, -n, -e]*

cemāl-i şāhī: *Padişahlara özgü güzel yüz.*

1. Aḥsente zihī **cemāl-i şāhī**
Kim pertevi nūrdur İlāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Tercibend 1, Mısra 21). [cemāl-i şāhī, -]*

cemāli şemʿi nūrı: *Yüzü mumunun yaydığı ışık, parlaklık.*

1. **Cemāli şemʿi nūrından** göreydi müddeʿī pertev
Bileydi nişe pervāne bulımaz ṣabra pervāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 9). [cemāli şemʿi nūrından, -n, -dan]*

cemālüñ aftābı: *Güzel yüzün güneşi II sevgilinin yüzünün parlaklığı.*

1. Ne ḳayġu ḳılca cānuma ṣaçuñuñ pīç ü tābından
Gözüm göñlüm çü rūşendür **cemālüñ āftābından** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 2). [cemālüñ āftābından, -ı, -n, -dan]*

cemālüñ şemʿi pür-nūr olsun: *Güzel yüzünün mumu ışıkla dolu olsun, hep yanmaya devam etsin II mutluluğun daim olsun anlamında bir dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Didi **olsun cemālüñ şemʿi pür-nūr**
Atanuñ gözi nūrın itdiler dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 31). [cemālüñ şemʿi pür-nūr olsun, -]*

cem-cām: *Kadehi Cem gibi olan.*

1. Ferīdun-ferr ü Dārā-rāy ü **Cem-cām**
Felek -taḫt ü cevān-baḫt ü cihān-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 3). [cem-cām,]*

cemʿ-i maḥşer: *Kıyamet günü dirilenlerin aynı yerde toplanması.*

1. İki ḳol tolmış idi ʿavret ü er
Sanasın anda idi **cemʿ-i maḥşer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 32). [cemʿ-i maḥşer, -]*

cemiʿ-i kemālāt: *Ahlâk, ilim ve fazîlet gibi manevi meziyetleri bir araya getirme.*

1. Cemʿ eyleyüp **cemiʿ-i kemālātı** luṭf-ı Rab
Bir z̲āt-ı ekmel içre adın ḳodı Muṣṭafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 31). [cemiʿ-i kemālātı, -ı]*

cemīʿ: *Bütün, tüm, cümle.*

1. Bulur her birini bir nūr-ı lāmiʿ
Muḥammeddür **cemīʿ** envāre cāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 148). [cemīʿ,]*

cemʿiyyet: *Cemaat, topluluk II ordu.*

1. Yaraġ ü yat ü yatlu niyyet ile
Yürür taḫta ulu **cemʿiyyet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 40). [cemʿiyyet,]*

cemʿiyyet-i z̲āt: *Allah'ın cemiyyeti. Cemiyyet, sâlikin bütün endişelerini Allah'a teveccüh noktasında toplaması ve mâsivâyı bırakıp sadece O'nunla meşgul olması hali anlamına gelen tasavvuf terimi.*

1. Ḳoyup farḳı tola **cemʿiyyet-i z̲āt**
Bula nefy-i vücūd içinde iṯbāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 19). [cemʿiyyet-i z̲āt, -]*

Cemşīd: *İran hükümdar sülalelerinden Pişdadiyan'a mensup olup uzun yıllar ülkesini esenlik içerisinde yönetir. Azerbaycan'a gelince güneşin doğuşuna yakın yüksek bir yere tahtını kurdurur ve güneşin doğuşu ile tahtı ve üzeri mücevherlerle süslü kaftanı parlamaya başlayınca kendisine Cemşid denilir. İdris peygamberin şeratine göre amel eden Cemşid, sonraları saltanatına güvenerek tanrılık iddiasında bulunur ve bu yüzden halkı kendisinden yüz çevirir. Dahhak, kendisinden sonra tahta geçer. Şarabın mucididir. Ayrıca meşhur bir kasesinin olduğu ve o kase ile dünyanın çeşitli yerlerini seyredebildiği söylenir. [7]*

1. İrişmiş ced-be-ced **Cemşīd** şehden
Yig imiş Ḫusreve tāc ü külehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 253). [cemşīd,]*

cemşīd-fikret: *Cemşîd düşünceli.*

1. Hümāyun-ṭalʿat ü ḫurşīd-rifʿat
   Sikender-mertebet **Cemşīd-fikret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 4). [cemşīd-fikret,]*

cemşīd tahtı: *Cemşîd'in tahtı II Cemşîd'in hükümdarlığı.*

1. Düşer bīgāneye **Cemşīd taḫtı**
   Degül Merrīḫe bir ḫūrşīd taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 17). [cemşīd taḫtı, -]*

cemşīd-rifʿat: *Cemşîd gibi yüce mevkide olan.*

1. Ferīdun-menzilet **Cemşīd-rifʿat**
   Hümāyūn-mertebet ḫūrşīd-ṭalʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 25). [cemşīd-rifʿat,]*

cem-sohbet: *Şarabın mucidi olan Cem Sultan gibi mecliste arkadaşlık eden.*

1. Eger rezm itse Rüstem-ṣavlet oldur
   Ve eger bezm eylese **Cem-soḥbet** oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 14). [cem-soḥbet,]*

cenāb: *Şeref, onur, saygınlık. [3]*

1. Uludur daḫı bu şāhūn **cenābı**
   Añadur dāʾima ʿaḳluñ ḫiṭābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 3). [cenābı, -ı]*

cenāḥ: *İki kanat, iki yön. [2]*

1. Şu resme başdı toz ḳālb ü **cenāḥı**
   Ki dünden kimse farḳ itmez ṣabāḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 53). [cenāḥı, -ı]*

cenāḥ it: *Kanat edinmek II kanat takmak, hedeflerine ulaşmak için bir şeylerden güç/destek almak. [Deyim]*

1. Ṣalāḥı zād ḳıl ṣerʿi silāḥ it
   İki ʿilm ü ʿamel perrin **cenāḥ it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 16). [cenāḥ it, -]*

ceng: *Savaş, muharebe. [11]*

1. Benüm ol vaḳt olur cānumda rāḥat
   Kʿola **ceng** içre cismüm pür-cerāḥaṭ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 44). [ceng,]*

ceng-i bebr: *Kaplana benzer, üstü benekli, derisi pek makbul tutulan, çok yırtıcı memeli hayvanın pençesi.*

1. Çün ola vaḳt-ı ḍarb ü ḥarb ü şemşīr
   Çekerler **çeng-i bebr** ü pençe-i şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 26). [çeng-i bebr, -]*

ceng içün sāz düz-: *Savaş için hazırlık yapmak. [Deyim]*

1. Ki ideler birḳaçıyla ṣulḥa āġāz
   Düzeler baʿżısiyle **ceng içün sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 62). [ceng içün sāz düzeler, -e, -ler]*

ceng it-: *Savaşmak. [6]*

1. Bıraḳdı şaṣtına tīr ü ḫadengi
   Geyik gör ki **ider** arslan ile **cengi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 56). [ceng ider, -er]*

ceng kıl-: *Savaşmak.*

1. ʿAdūmuz Sāye Ḫān ḳalduḳda tenhā
   Ḳılalum ceng anuñla bi-muḥābā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 74). [ceng ḳılalum, -alum]*

ceng ol-: *Savaşmak, savaş meydana gelmek II sevişmek.*

1. Birez kim ḳalʿa **ceng oldı** arada
   Degüldür çāre illā mācerāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 167). [ceng oldı, -dı]*

cenge giriş-: *Savaşmaya başlamak. [Deyim]*

1. **Girişmiş cenge** Behrām-ı cihān-gīr
   Ṣanasın şīr-i ġarrān buldı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 87). [cenge girişmiş, -miş]*

cenge kemer bağla-: *Savaşa girişmek. [Deyim]*

1. **Kemer bağlar** cihān **cenge** senüñle
   Tutar düşmenleri senge senüñle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 71). [cenge kemer bağlar, -r]*

cenib: *Yedek hayvanı.*

1. **Cenib** atlar ki zerrîn-naʿl idiler
   Sanasın kim serāser laʿl idiler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 71). [cenib,]*

cenk eyle-: *Savaşmak.*

1. Aralıḳ yirde ḳaldı ʿāciz ü denk
   Bilimez ḳankısiyle **eyleye cenk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 54). [cenk eyleye, -y, -e]*

cennet: *Ahirette müminlere Allah tarafından va'dedilen ebedî hayat, yaşanacak yer. [12]*

1. Dimiş ol kimse kim Ḫayr-ül-beşerdür
   Seḫāvet **cennet** içre bir şecerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 60). [cennet,]*

cennet: *İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer II çok güzel, iç açıcı, huzur verici yer. [6]*

1. Yüzi **cennet** yüregi dūzāḫ idi
   Teni od ile ṣuda berzaḫ idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 221). [cennet,]*

cennet: *Allah'ın mümin, sadık kullarına vaat ettiği içinde ebedi kalınacak olan mekan; sevgilinin mekanı.*

1. Şeker-nāz eyledi bir ṭatlu tefsīr
   Ki cān **cennetden** aldı bir ḳadeḫ şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 81, Mısra 2). [cennetden, -den]*

cennet: *Cennet, güzel bahçe II sevgilinin (Şîrîn'in) güzellik bahçesi, bedeni. Beyitte bu bahçeye girmeye meleklerin bile izni olmadığı söylenilerek Şîrîn'in hiçbir erkekle fiziksel bir yakınlaşma yaşamadığı ifade edilmektedir.*

1. Yürür bu mestlikde bikr ü mestūr
   Melek ol **cennete** bulmadı destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 28). [cennete, -e]*

cennet-i firdevs: *Firdevs Cenneti.*

1. Tāʿat-i kevneyn istiġnañ ile bād-ı havā
   Cennet-i firdevs didāruñ ile berk-i heves *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 6). [cennet-i firdevs, -]*

cennet ābād: *Cennet gibi bir yer.*

1. Bezedi ol yiri Şāvūr-ı üstād
   Şu resme kim gören dir **cennet ābād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 92). [cennet ābād, -]*

cennet būstānı: *Cennet bahçesi.*

1. Ḳanı ol bāġ-ı Firdevs āstānı
   Ki reşk iderdi **cennet būstānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 44). [cennet būstānı, -]*

cennet eyle-: *Cennet hâline getirmek, cennet gibi yapmak.*

1. Behişt ārāyişi tek ziynet eyle
   Çu ḫūrī yiri olur **cennet eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 76). [cennet eyle, -]*

cennet güli: *Cennet gülü.*

1. Lebüñ cān derd-mendinüñ ṭabībi
   Dilüñ **cennet gülinüñ** ʿandelībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 8). [cennet gülinüñ, -nüñ]*

cennet gül-şeni: *Cennet gülbahçesi.*

1. Gül-endām açdı aġzını çü bülbül
   Ki **cennet gül-şeninde** bit bir gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 74, Mısra 2). [cennet gül-şeninde, -n, -de]*

cennet it-: *Cennet hâline getirmek, cennet gibi yapmak II güzelleştirmek. [Deyim]*

1. Çü nūrı ʿaksi oldı sūra sārī
   Ne ḳalʿa **cennet itdi** kūh-sārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 32). [cennet itdi, -di]*

ceñnet ḳıl-: *Cennete dönüştürmek.*

1. Ḫudā **ḳılmışdı** dest ü ṭaġı **ceñnet**
   Cihāna reşk iderdi bāġ-ı cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 59). [ceñnet ḳılmışdı, -mış, -dı]*

cennet ol-: *Cennet hâline gelmek, cennet gibi olmak.*

1. Yüzi nūrından ol seng ü küh-istān
Serāser **cennet oldı** baġ ü bustān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 114). [cennet oldı, -dı]*

cennet sebzesi: *Cennet bahçesi.*

1. Vʿeger görinmeye dīdār-ı Ḫusrev
Çi **cennet sebzesi** baña çi bir ev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 114). [cennet sebzesi, -]*

cennet yimişi: *Cennet meyvesi.*

1. Tolu **cennet yimişleriyle** bāġı
İrişmiş tāze vü ter her budaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 15). [cennet yimişleriyle, -leri, -y, -le]*

cennet yüz: *Cennet gibi güzel yüz.*

1. **Cennet yüzüñe** baḳsa bula ṣafāyı Kaʿbe
Kevşer lebüñi sizse cūş ide āb-ı Zemzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 61). [cennet yüzüñe, -üñ, -e]*

cennet-efrūz: *Cennet gibi aydınlık olan II iç açıcı.*

1. Yaḳın bir deyr var adı perī-sūz
Yöresi pür çemendür **cennet-efrūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 16). [cennet-efrūz,]*

cennet-sıfat: *Cennet vasıflı.*

1. Görür **cennet-şıfat** bir tāze gül-şen
Aḳar ṣu āb-ı kevşer bigi rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 117). [cennet-şıfat,]*

cerāḥat kıl-: *Yaralamak II üzüntü, keder vermek.*

1. Çi-ger ḫışmı ciġer **ḳılur cerāḥat**
Gülümsindügi virür cāna rāḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 17). [cerāḥat ḳılur, -ur]*

cerāḥat ur-: *Yara açmak II gönüle üzüntü ve dert vermek. [Deyim]*

1. Ḳanḳı göñüle ki **ura** gerdūn-ı dūn **cerāḥat**
Ursun yüzin izüñe kim bula zaḫma merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 45). [cerāḥat ura, -a]*

cerāḥatden nemek mehcūr yigrek: *Tuzun yaradan uzak tutulması daha iyidir II acının artmasına sebep olacak şeyden kaçınmak gerekir. Bu ifade bugün dilimizde "yaraya tuz basmak" ifadesinde varlığını korumaktadır. Beyitte ise acı veren sevgiliden (Şirin) uzak durmak gerekir anlamında kullanılmaktadır. [Deyim]*

1. Ki Şīrīn gerçi benden dūr yigrek
Cerāḥatden nemek mehcūr yigrek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 16). [cerāḥatden nemek mehcūr yigrek, -]*

cerb: *Yağlı.*

1. Ne var ger yaraşursa **cerb** ü şīrīn
Ben ol cerb ile bu şīrīne sīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 59). [cerb,]*

cerb: *Yağlı II aldatıcı, tatlı söz.[4]*

1. Ne var ger yaraşursa cerb ü şīrīn
Ben ol **cerb** ile bu şīrīne sīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 60). [cerb,]*

cerb: *Yağlı II hoşa gidecek özellikteki besinler.*

1. Ne var ger yaraşursa **çerb** ü şīrīn
Ben ol çerb ile bu şīrīne sīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 23). [çerb,]*

cerb ol-: *Yumuşak, uygun olmak.*

1. Şeker şīrīnligüñ tutmaya yirin
Şekerden **cerb olur** ḥelvā-yı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 62). [cerb olur, -ur]*

cesed: *Cansız, ölü vücut.*

1. ʿAmel kim ṣāḥibi ehl-i ḥaseddür
Yimişsüz baġdur cānsuz **ceseddür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 34). [ceseddür, -dür]*

cev cev: *Arpa tanesi gibi II tek tek, tane tane. [3]*

1. Ḥisāb eyler iken ḥālini **cev cev**
Girü bir vezne daḫı düzdi Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 1). [cev cev, -]*

cev cev kıl-: *Parça parça etmek.*

1. Kimüñ başına urdı tāc-ı ḫusrev
Ki taḫtın **ḳılmamışdur** soñra **cev cev** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 110). [cev cev ḳılmamışdur, -ma, -mış, -dur]*

cevāb: *Bir soruya, isteğe, söz, davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt. [13]*

1. Hezerān luṭf ile idüp ḫiṭābı
Bu resme oldı Şāvūra **cevābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 90). [cevābı, -ı]*

cevāb vir-: *Karşılık olarak bildirmek veya söylemek. [8] [Deyim]*

1. Mehīn Bānū çü **virdi** bu **cevābı**
Sükūt itmegi gördiler ṣavābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 125). [cevāb virdi, -di]*

cevāb yitir-: *Cevap yetiştirmek, birinin söylediklerine olur olmaz karşılık vermek, çene yarıştırmaya kalkmak. [Deyim]*

1. **Yitirmeyüp** sözine şeh **cevābı**
Dönüp aṣḥābına kıldı ḫıṭābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 87). [cevābı yitirmeyüp, -me, -y, -üp]*

cevāb-ı haste: *Hasta cevabı.*

1. Dil derdine merg didi ġamzeñ
Bīmāra zihī **cevāb-ı ḫaste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 54). [cevāb-ı ḫaste, -]*

cevāhir: *Cevherler, mücevherler, kıymetli taşlar. [7]*

1. Ḳız oġlan bir nice zībā ḳaravaş
Cevāhir ṣatdı aldı ki ola yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 120). [cevāhir,]*

cevāhir: *Cevherler, kıymetli eşyalar.*

1. Biner bir nice ḳullar çüst ü çāpük
Cevāhirden nefāisden nice yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 98). [cevāhirden, -den]*

cevāhir: *Cevherler II güzel ve değerli söz. [3]*

1. Cihāna ol **cevāhirden** niṣār it
Bu ẓāhir niʿmete şükr āşikār it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 27). [cevāhirden, -den]*

cevāhir: *Cevherler II iki dünyanın (dünya-ahiret) nimetleri, güzellikleri.*

1. Girmez gözüme iki cihānuñ **cevāhiri**
Kuḥl-ı cilā içün bir avuç ḫāk-i der yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 3). [cevāhiri, -i]*

cevāhir dök-: *Cevherler dökmek, saçmak II güzel ve değerli söz söylemek; şiir nazmetmek. [Deyim]*

1. ʿİnāyet feyżi çün **dökdi cevāhir**
Getür vaḳtidür iy ṣarrāf-ı māhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 67). [cevāhir dökdi, -di]*

cevāmiʿ: *Manası çok olan, derin anlamlara sahip sözler.*

1. Ola elfāzuñ ol resme **cevāmiʿ**
Ki evrād idine ehl-i ṣavāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 21). [cevāmiʿ,]*

cevān-baht: *Bahtı açık, talihli.*

1. Ferīdun-ferr ü Dārā-rāy ü Cem-cām
Felek -taḫt ü **cevān-baḫt** ü cihān-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 4). [cevān-baḫt,]*

cevāriş: *Sindirimi kolaylaştırıcı bir grup macuna verilen genel bir ad.*

1. Ki gitmege elem ḳalb ü cigerden
Cevāriş nāfiʿ olur gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 56). [cevāriş,]*

cevher: *Cevher, mücevher, kıymetli taş. [8]*

1. Devenüñ ḳātıruñ yükine taḥsīn
Ki **cevherden** ḳamu ālātı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 14). [cevherden, -den]*

cevher: *Mücevher II değerli, kıymetli.*

1. Ne **cevher** kim ḫafīf ola basīṭ ol
Gözedür bellü merkezden muḥīṭ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 117). [cevher,]*

cevher: *Mücevher II yıldızlar.*

1. Felek **cevherleri** her dün niṣāruñ
Melek tesbīḥi her ṣubḥ ola yāruñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 3). [cevherleri, -ler, -i]*

cevher: *Öz, maya; asıl. [2]*

1. Şu resme oldı şeffāf ü münevver
Ki ʿarż itdi ʿaraż rengini **cevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 4). [cevher,]*

cevher-i kān: *Madenin cevheri, özü.*

1. Belī ol laʿl içün Ferhād-ı bī-cān
Ḳazardı taş nite-kim **cevher-i kān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 44). [cevher-i kān, -]*

cevher-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah cevheri/ /özü. "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir." anlamında, İslâm dininde imanın şartlarını kendinde toplayan kelime-i tevhid "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah" sözünün ilk cümlesi. [Dua ifadesi]*

1. Kīmyādur ki ḳalbi ḫāliş ider
Cevher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 12). [cevher-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

cevher çek-: *Göze süs ya da tedavi amacıyla sürme çekmek (Beyitte "cevher" ile "kuhl-i cevahir" adı verileni içine başka maddeler ile birlikte delinmemiş inci tozunun da eklendiği özel ve değerli bir sürme çeşidi kastedilmektedir). [Deyim]*

1. ʿAkīkīn mīli sīmīn sürme-dāna
Çü girdi **çekdi cevher** ʿayn-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 182). [cevher çekdi, -di]*

cevher eyle-: *Cevher hâline getirmek II kıymetini arttırmak.*

1. Pes ol dem tutsa ṭopraġı zer eyler
Elini ṭaşa ṣunsa **cevher eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 62). [cevher eyler, -r]*

cevher it-: *Cevher etmek II değerli hâle getirmek.*

1. Bu ḫāki mihri iksīri zer itsün
Ḳabūli kīmyāsı **cevher itsün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 60). [cevher itsün, -sün]*

cevherüñi kesāda vir-: *İncisini ucuza vermek, satmak II kendi değerini, itibarını düşürmek. [Deyim]*

1. Ṣalaḥı gerçi degşürdüm fesāda
Nitesi **cevherüm virem kesāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 66). [cevherüm kesāda virem, -em]*

cevher kuhlı: *Kuhl-ı cevher. İçerisine dövülmüş/ezilmiş kıymetli taşlar, bilhassa da delinmemiş inci tozu katılarak elde edilen sürme. Bir süs malzemesi olmasının ötesinde, çoğunlukla göz hastalıklarının tedavisi için kullanılırmış, ayrıca gözün görüşünü, parlaklığını artırırmış.*

1. Güzel gevher gözine degdi mi dil
Ki **cevher kuḥlı** bigi çekdiler mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 38). [cevher kuḥlı, -]*

cevher-fürūş-ı merd-i kānī: *Mücevher satan madenci.*

1. Ki iy cevher- fürūş-ı merd-i kānī
Gidecek vaḳt oldı dir dükānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 9). [cevher-fürūş-ı merd-i kānī, -]*

cevherī: *Cevherden anlayan ve alıp satan kimse, kuyumcu. [2]*

1. Bahāsın **cevherīler** ṣorar olsa
Yitürmeye yir ü gök pür-zer olsa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 251). [cevherīler, -ler]*

cevherī: *Cevhere, değerli taş veya inciye ait olan, bunlarla yapılmış veya işlenmiş bulunan. [4]*

1. Başında **cevherī** tāc-ı muraṣṣa
Elinde ʿabherī cām-ı mülemmāʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 19). [cevherī,]*

cevḳ: *Topluluk.*

1. Felek ṣadrında gerdüñ bedre ser-tāc
Melek **cevḳına** ṣevḳüñ zevḳ-i miʿrāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 10). [cevḳına, -ı, -n, -a]*

cevlān: *Dolaşma, gidip gelme, gezinti, gezinme.*

1. Pes ol ṭāvūslar **cevlān** yirinden
Yuvaya tutdılar yüz birbirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 7). [cevlān,]*

cevlān it-: *Gezmek, dolaşmak.*

1. Biraz çevgān ile **cevlān iderler**
Arada ṭūpı serger-dān iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 87). [cevlān iderler, -er, -ler]*

cevlān kıl-: *Dolaşmak, gezinmek.[2]*

1. Segirdüp baḫtı atı ḳılsa cevlān
Virür çerḫa uzaḳlıḳ yidi meydān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 31). [cevlān ḳılsa, -sa]*

cevlān ur-: *Gezmek, dolaşmak. [2][Deyim]*

1. Çü ben **cevlān uram** meydān içinde
Ḳoyam Ḫusrevleri ḫusrān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 15). [cevlān uram, -am]*

Cevne: *Cevne Han, Delhi sultanı.*

1. Keremde eyle oldı dest-i muṭlaḳ
Ki yazar aña **Cevne** ruḳʿa-i daḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 48). [cevne, -]*

cevr: *Eziyet, cefa, zulüm. [8]*

1. İder biri ġamından birini şād
Biri **cevri** ile bulur biri dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 70). [cevri, -i]*

cevr-i deycūr: *Karanlığın eziyeti II sevgilinin yüzünün nurundan mahrum kalmanın sıkıntısı.*

1. Çirāġı kim virürdi yüzine nūr
Yile virdüñ çek imdi **cevr-i deycūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 54). [cevr-i deycūr, -]*

cevr-i ḥicāb: *Örtü eziyeti II sevgiliye kavuşmaya engel olan şey(ler).*

1. N'ola iy cān göginüñ āftābı
Götürseñ ẕerreden **cevr-i ḥicābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 66). [cevr-i ḥicābı, -ı]*

cevr eli: *Cevir, eziyet eli.*

1. İgende ẓulm ayaġın zülfüñ uzatmasun kim
Şeh devletinde oldı bu devr **cevr eli** kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 68). [cevr eli, -]*

cevr ile: *Eziyet ile, zulüm ile.*

1. Nice bir **cevr ile** bī-dād ḳılmaḳ
Bizi ġam-gīn özüñi şād ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 99). [cevr ile, -]*

cevr it-: *Cefâ etmek, eziyet etmek, zahmet ve sıkıntı vermek. [3]*

1. Baña taġlarca **cevr itseñ** degül çoḳ
Velī reddüñe ḳılca ṭāḳatüm yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 55). [cevr itseñ, -se, -ñ]*

cevr ü cefā: *Eziyet ve zulüm. [7][İkileme]*

1. Çü Şīrīn buldı ol ṣubḥun ṣafāsın
Unutdı gicenüñ **cevr ü cefāsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 24). [cevr ü cefāsın, -sın]*

cevr ü zaḥmet çek-: *Eziyet ve güçlüğe katlanmak. [Deyim]*

1. **Çeküpsin** Ḫusrev içün **cevr ü zaḥmet**
Görisersin ḳayırma ʿayş u rāḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 41). [cevr ü zaḥmet çeküpsin, -üp, -sin]*

cevşen: *Zincir ve puldan yapılan örme zırh. [4]*

1. Demür **cevşen** ki saḳlar ḫalḳ cānın
Yig altun tīġden kim döke ḳanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 29). [cevşen,]*

cevşen: *Zırh, kalkan II mücadele etme, savaşma.*

1. Ki şenlik geh dikendür gāh gül-şen
Gehī cām işe girür gāh **cevşen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 68). [cevşen,]*

Cevzā: *İkizler burcu, semanın kuzey yarım küresinde görünen iki parlak yıldızlı bir burç olup Güneş, mayıs ayında bu burca girer.*

1. Dü peykerse ne var **Cevzā** ile Tīr
   Güneşdür şeh gerek burcı günün bīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 43). [cevzā,]*

Ceyḥūñ: *Ceyhun nehri. [5]*

1. Köyinmiş āhı ile kūh u hāmūn
   Boyanmış ḳan yaşından Nīl ü **Ceyḥūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 14). [ceyḥūn,]*

ceyḥun u ares ḳıl-: *Ceyhun ve Aras nehirleri gibi su akıtmak II çokça göz yaşı dökmek.*

1. Şevḳi yazısında yandılar zülāl-i vaṣl içün
   Teşne diller gözlerinden **ḳıldı Ceyḥun u Ares** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 14). [ceyḥun u ares ḳıldı, -dı]*

ceyş: *Asker, ordu. [4]*

1. Yasamışlar cenāḥ u ḳalb ü ṣaflar
   Pür olmış **ceyş** ü cevşenden ṭaraflar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 28). [ceyş,]*

cezā çek-: *Manevi bakımdan işlenen suçun ağırlığını çekip sıkıntı ve üzüntü içinde kalmak. [Deyim]*

1. Çi-ger Behrām içün tutar ʿazāyı
   Çeker Şīrīn firāḳından **cezāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 6). [cezāyı çeker, -er]*

ceẕb eyle-: *Çekmek, kendine doğru çekmek.*

1. Benem ol ḳaṭre ki ṣaḥrālara salmışdı sehāb
   İrdi gün pertevi **ceẕb eyledi** deryā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 8). [ceẕb eyledi, -di]*

cezbe: *İnsanın çok duygulandığı bir şey karşısında aşırı bir heyecan ve coşkunlukla kendinden geçmesi durumu.*

1. ʿİnāyet **cezbesiyle** luṭf-ı dil-dār
   Girü ol maḥvdan eyledi bīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 77). [cezbesiyle, -s, -i, -y, -le]*

cezbe: *İnsanın çok duygulandığı bir şey karşısında aşırı bir heyecan ve coşkunlukla kendinden geçmesi durumu; tasavvufta Allah'ın, kulunu mânen kendisine çekmesinden doğan coşkunluk, kendinden geçme hâli.*

1. Bī-niyāz iseñ ne var luṭfuñ havāsı **ceẕbesi**
   Gösterür cān mürġına dünyā gülistānın ḳafes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 17). [ceẕbesi, -s, -i]*

cezm-i ʿaḳl: *Aklın kararı.*

1. Nice ʿazm-i şikār ü rezm idelüm
   Uyalum **cezm-i ʿaḳla** bezm idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 32). [cezm-i ʿaḳla, -a]*

cibillī: *Yaradılıştan, doğuştan gelen.*

1. Cehālet olsa tıynetde **cibillī**
   Ne taʿlīm aṣṣı eyler ne mürebbī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 91). [cibillī,]*

Cibrīl: *Cebrail, Peygamberlere emir ve vahye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri. [2]*

1. Eger **Cibrīl** olursa ʿaḳla rehber
   Yaḳar dehşetden ol işikde şehper *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 89). [cibrīl,]*

Cibrīl-i emīn: *Hz. Cebrail. Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen, dört büyük melekten biri. [2]*

1. Duʿānuñ eyle düz Şeyḫī nizāmın
   Ḳi **Cibrīl-i emīn** eyleye āmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 66). [cibrīl-i emīn, -]*

cidd: *Ağırbaşlılık, ciddîlik.*

1. Bu ev daḫı bulara muḳteşiddür
   Ki geh işleri hezl ü gāh **ciddür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 222). [ciddür, -dür]*

cidd: *Çabalama, uğraşma.*

1. Eger bir **cidd** ola bin lehv iledür
   V'eger bir secdedür yüz sehv iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 53). [cidd,]*

cidd it-: *Çalışıp çabalamak.*

1. Görelüm **cidd idelüm** şekl ü şūret
   Ki ne yüz göstere maʿnā żarūret *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 95). [cidd idelüm, -elü, -m]

cidd ü cehd: *Çalışıp çabalama. [5] [İkileme]*

1. İki şeh ḳıldılar çoḳ şarṭ u ʿahdi
   Cihāncūlıḳ işinde **ciddi ü cehdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 50). [ciddi ü cehdi, -i]*

cidd ü cehd it-: *Çalışıp çabalamak. Çok gayret göstermek. [İkileme, Deyim]*

1. Bu deñlü **cidd ü cehd itdüm** dürişdüm
   Sevindüm yaʿnī maḳṣūda irişdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 17). [cidd ü cehd itdüm, -dü, -m]*

cidd ü cehd kıl-: *Çalışıp çabalamak. Çok gayret göstermek. [İkileme, Deyim]*

1. Gel iy vāʿde ḳılan **ḳıl cidd ü cehdi**
   Ki ṣınsa ṣınmayasın ʿömr ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 139). [cidd ü cehdi ḳıl, -]*

cidd ü ihlāṣ göster: *İçtenlikle çaba göstermek, emek harcamak. [İkileme, Deyim]*

1. Ol işde **göstereler cidd ü iḫlāṣ**
   Bulup getüren ala ḫılʿat-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 85). [cidd ü iḫlāṣ göstereler, -e, -ler]*

cīfe: *Kokmuş ceset, leş. [2]*

1. Olur bülbüllerüñ maḥbūbı gül-şen
   Kelāġuñ **cīfe** mıḳnaṭīsuñ āhen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 32). [cīfe,]*

ciger: *Akciğerlerle karaciğerin ortak adı; bağır, iç. [2]*

1. Cemālinden cilā bulsun naẓarlar
   Zülālinden ṣafā tolsun **cigerler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 46). [cigerler, -ler]*

ciger: *Yürek; bağır, iç. [16]*

1. Yüzüm gerçi güler nādānlıġumdan
   Ciger ḳanlar yudar ḫayranlıġumdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 138). [ciger,]*

ciger biryān (ol-): *Yürek kebap olmak II yüreği yanmak, çok acı ve ızdırap çekmek. [2] [Deyim]*

1. Ḳalur Ḫusrev bu ḥāl içinde ḫayrān
   Ciger biryān ü gözi top-ṭolu ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 78). [ciger biryān, -]*

ciġer cübbesin çāk it-: *Ciğer cübbesini yırtmak, parçalamak. II aşk acısıyla yüreğin parçalanması, kan ile dolması; aşığın büyük acı çekmesi. [Deyim]*

1. Ol **itdükçe ciġerler cübbesin çāk**
   Bu ḫāk iderdi yüzin yire bī-bāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 17). [ciġerler cübbesin çāk itdükçe, -dükçe]*

ciger del-: *Ciğer delmek II dayanılmaz bir üzüntü vermek. [Deyim]*

1. Ḳatarlar idi san ʿūda şekerler
   Delerler idi ney bigi **cigerler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 50). [cigerler delerler, -er, -ler]*

ciġer ḫūn eyle-: *Ciğeri, kalbi parçalayıp kan ile doldurmak II perişan olmak, çok acı çekmek, büyük bir üzüntüye düşmek. [Deyim]*

1. Eger dirseñ dilüñ andan daḫı tut
   Ciġer ḫūn eyle cān şevḳıyle ḳan yut *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 40). [ciġer ḫūn eyle, -]*

ciger hūn-āb eyle-: *Ciğeri kanla doldurmak II kanlı göz yaşı döktürmek, büyük üzüntü vermek. [Deyim]*

1. **Ciger** reşk ile **hūn-āb eylediler**
   Beni bu ṭaşa pertāb eylediler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 105). [ciger hūn-āb eylediler, -di, -ler]*

ciger kan tol-: *Ciğeri kan dolmak II sıkıntı, eziyet çekmek. [Deyim]*

1. **Ciger ḳan toldı** nice dökmesün göz
   Ne ẓālim baña köyindürmeye öz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 65). [ciger ḳan toldı, -dı]*

ciger kānı: *Ciğer kanı II kanlı, çokça akıtılan gözyaşı (Aşık ciğer kanını aşkın neden olduğu büyük üzüntü sonucunda gözünden ağlarken akıtır).*

1. Saçı müşkīn **ciger kānıyla** ezdi
Yüreginden varaḳ kesdi vü yazdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 39). [ciger kānıyla, -y, -la]*

ciger odı: *Kalp, yürek ateşi II aşkın sebep olduğu, âşığı yakıp kül eden ateş, büyük üzüntü.*

1. **Ciger odından** itdügince āh ol
İderdi çarḫi pür-dūd u siyāh ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 23). [ciger odından, -n, -dan]*

ciġer pāre pāre (ol-): *Ciğer parça parça olmak, parçalanmak II çok üzülmek. [Deyim]*

1. Yüridi ẕevḳ ü şevḳ ile şikāre
Baḳımından **ciġerler pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 24). [ciger pāre pāre, -]*

ciger yaġ sızdır-: *Ciğerin, yüreğin yağını eritmek II çok acı çekmek. [Deyim]*

1. Bu taġ odında **sızdırdum ciger yaġ**
Baña dāġ olısardur ḫaşmuma bāġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 135). [ciger yaġ sızdırdum, -du, -m]*

ciger yaḳ-: *Yüreğini, kalbini yakmak II büyük acı çekmesine yol açmak. [2] [Deyim]*

1. Gözüñden kim keser arşlana rāhı
Ciger yaḳup ḳılur āhūlar āhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 26). [ciger yaḳup, -up]*

cigerden: *Yürekten, içli ve dokunaklı bir şekilde. [2]*

1. **Cigerden** çekdi bir köynüklü āhı
Ki od yig baña bu ṣudan ilāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 223). [cigerden,]*

cigerden kebābı yi-: *Ciğer kebabı yemek II büyük acı, üzüntü çekmek; âşık olmak. [Deyim]*

1. Eger ol çeşmeden içeydüm ābı
Cigerden yimez idüm bu **kebābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 246). [cigerden kebābı yimez, -mez]*

ciġer-hūn: *Ciğeri kan içinde II çok muzdarip, çok üzgün. [2]*

1. Gehī taḫtı firāḳından **ciġer-ḫūn**
Gehī dildārı derdinden diger-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 35). [ciġer-ḫūn,]*

ciġer-hūn: *Ciğeri kan içinde olan II çok muzdarip, üzgün kimse (Şîrîn).*

1. Nihān iltüp getürürdi selāmı
Ciger-ḫūndan dil-efgāra peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 72). [ciger-ḫūndan, -dan]*

ciġer-hūn kıl-: *Ciğerini kan içinde bırakmak II zor duruma düşürmek, muzdarip etmek. [2] [Deyim]*

1. Çü baḫtuñ derdi **ḳılmışdı ciger-ḫūn**
Cihāndan ḥasret ile gitdi māġbūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 55). [ciger-ḫūn ḳılmışdı, -mış, -dı]*

cihān: *Evren, kâinat.*

1. Geh eyler ḳubbe-i mīnā duḫānı
Düzer geh gülşen-i mīnū **cihānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 54). [cihānı, -ı]*

cihān: *Dünya, yeryüzü.*

1. Gözin yumdı göñül sevdalarından
Dilin tutdı **cihān** ġavġālarından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 32). [cihān,]*

cihān: *Evren, kâinat; dünya, yeryüzü. [171]*

1. Belī anuñla buldı ʿālem adı
Cihāndan ḥaḳḳuñ ol cāndur murādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 28). [cihāndan, -dan]*
2. Çün oldı ḳurret-ül-ʿayni **cihānuñ**
ʿAceb mi ger ola zeyni zamānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 105). [cihānuñ, -uñ]*

cihān: *Dünya, âlem II bütün insanlar, herkes. [176]*

1. Mesīḥüñ rūḥ-ı maḥż iken vücūdı
Cihānda her cühūd idi ḥasūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 116). [cihānda, -da]*
2. Cihān görmiş **cihānda** eyü yatlu
Delim ṭatmış zamanda acı ṭatlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 27). [cihānda, -da]*

cihān: *Dünya, âlem II bütün insanlar, herkes (Bütün dünya devletleri).*

1. Aña teslīm idelüm taḫt ü tācı
Cihāndan alalum bāc ü ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 50). [cihāndan, -dan]*

cihān: *Bütün insanlar, herkes.*

1. Bu yaña Sāye Hān maġrūr ü ẓālim
Cihānı eylemiş ẓulm ile muẓlim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 64). [cihānı, -ı]*

cihān: *Dünya, âlem (Âhiret).*

1. Varıcaḳ ol **cihāna** bu cihāndan
Eger-çi ḫālī olmazlar ziyāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 223). [cihāna, -a]*

cihān: *Dünya, âlem II geçici dünya, hayat. [6]*

1. **Cihān** endīşesidür ḳurı sevdā
Nedür sevdāya ḥāṣıl şūr u ġavġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 15). [cihān,]*

cihān-ı bī-vefā: *Vefasız dünya.*

1. Buçuḳ dem bu **cihān-ı bī-vefāda**
El irdügince ol ẕevḳ ü ṣafāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 59). [cihān-ı bī-vefāda, -da]*

cihān-ı müntaḳim: *Öç alan/intikam alan dünya.*

1. **Cihān-ı müntaḳim** ger ir ü ger giç
Ḳomaz bir kimse ḥaḳḳın kimseye hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 55). [cihān-ı müntaḳim, -]*

cihān-ı pīr: *İhtiyar dünya.*

1. Ṣaçılmış raḥmet āṣārı cihana
Cihān-ı pīr dönmiş nev-cüvāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 10). [cihān-ı pīr, -]*

cihān-ı zū-fünūn: *Âlim kimseler.*

1. Begenmezken **cihān-ı ẕū-fünūnı**
Nice bir ʿavretüñ olam zebūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 37). [cihān-ı ẕū-fünūnı, -ı]*

cihān ʿacūzesi: *Yaşlı dünya, dünya.*

1. Niçün ḳamu ṭāḳı vü revāḳı
Cān ile **cihān ʿacūzesine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 78). [cihān ʿacūzesine, -n, -e]*

cihān aġılı: *Dünya ahırı.*

1. **Cihān aġılın** ideli ṭapuñ yurt
Selām ü ḫidmet ider ḳoyuna ḳurt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 21). [cihān aġılın, -n]*

cihān ʿayşi: *Dünya hayatı, yaşamı.*

1. Aña-dek kim başından gitdi bāde
Görür virmiş **cihān ʿayşini** bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 18). [cihān ʿayşini, -n, -i]*

cihān bāġı: *Dünya bahçesi, yeryüzü.*

1. Bir aġaçdur **cihān bāġında** ol ḫān
Ki bergi ʿadl oldı bārı iḥsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 33). [cihān bāġında, -n, -da]*

cihān bāzārı: *Dünya pazarı.*

1. Şeşümde Müşterīnüñdür siyādet
Cihān bāzārına saçar saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 10). [cihān bāzārına, -n, -a]*

cihān borcın ödet-: *Can borcunu ödetmek II ruhunu teslim etmek; ölmek. [Deyim]*

1. Aña daḫı **cihān borcın ödetdi**
Ḳamu binüm dir iken hīçe ṣatdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 35). [cihān borcın ödetdi, -di]*

cihān bustānı: *Dünya bahçesi, yeryüzü.*

1. Gel iy cān gülşeninüñ ʿandelībi
Cihān bustānınuñ murġ-i ġarībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 2). [cihān bustānınuñ, -nuñ]*

cihān cürmi: *Dünya suçları, dinin kurallarına uymamaktan doğan günahlar.*

1. Kesme Şeyḫī ḫavf ile ol baḥr-i raḥmetden recā
Kim olur bir ḳaṭresi biñ biñ **cihān cürmine** bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 30). [cihān cürmine, -n, -e]*

cihān degşür-: *Dünya değiştirmek II ölmek. [Deyim]*

1. **Cihān degşürmeye** çün ḳıldı niyyet
Ḳaravaşuña ḳıldı bir vaṣiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 57). [cihān degşürmeye, -me, -y, -e]*

cihān devri: *Dünyanın dönüşü II hayat, ömür.*

1. **Cihān devri** degül çün cāvidānı
Gel iy cān ḫōş geçür devr ü zamānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 57). [cihān devri, -]*

cihān ġavġāları: *Dünya kavgası, hayat mücadelesi. Yaşamak ve geçinmek için harcanan emeklerin bütünü, hayat kavgası, yaşam kavgası. [2][Deyim]*

1. Ferāġat vir **cihān ġavġālarından**
Berī ḳıl ʿālemüñ sevdālarından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 149). [cihān ġavġālarından, -n, -dan]*

cihān görmiş: *Dünyayı görmüş II tecrübesi ve bilgisi çok olan kişi. [Deyim]*

1. **Cihān görmiş** cihānda eyü yatlu
Delim ṭatmış zamanda acı ṭatlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 27). [cihān görmiş, -]*

cihān gözlerine ḳarañu ol-: *Dünya gözüne karanlık görünmek II dünya gözine zindan olmak, büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak. [Deyim]*

1. Şeh işitdükde ḳaldı añu yāñu
Cihān gözlerine oldı ḳarañu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 24). [cihān gözlerine ḳarañu oldı, -dı]*

cihān ḫalḫālı: *Yeryüzü halhalı II güneş (Halhalın altın oluşu ve yuvarlak şekli itibarıyla böyle bir benzetme yapılmış olmalıdır).*

1. Meger bir gün ki ṣubḥ-ı ḫalḳa der-gūş
Cihān ḫalḫālını ʿarż itdi berdūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 2). [cihān ḫalḫālını, -n, -ı]*

cihān işi düz degül: *Fani dünyanın işleri sorunsuz, zahmetsiz gerçekleşmez. [Atasözü]*

1. Bilürsün ḫod **cihān işi degül düz**
Ġam ü şādī biledür gice gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 59). [cihān işi düz degül, -]*

cihān maḳṣūdı: *Bu dünyada istenilen (tek) şey, yaşam amacı (Sevgili; Şîrîn).*

1. **Cihān maḳṣūdını** yanında gördi
Dü ʿālem ẕevḳını cānında gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 135). [cihān maḳṣūdını, -n, -ı]*

cihān milki: *Dünya mülkü, ülkesi.*

1. Ol oldıysa **cihān milkine** perdaḫt
Bu kevneyni itdi Ḥaḳ yolında derbaḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 127). [cihān milkine, -n, -e]*

cihān mülki: *Dünya mülkü, varlığı; dünya zenginliği.*

1. **Cihān mülki** çün olur süst bünyād
Yapılmaḳ ister iseñ cān ḳıl ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 13). [cihān mülki, -]*

cihān naḳşı: *Dünya süsü II dünyadaki güzellikler.*

1. Kimesnenüñ yüzine baḳmaz idi
Cihān naḳşına gönli aḳmaz idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 30). [cihān naḳşına, -n, -a]*

cihān oldukça sulṭān-ı cihān ol: *Dünya var olduğu sürece dünyanın padişahı ol. Padişahlığın daim olsun anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Zemiñ turduḳça ḫāḳān-ı zamān ol
Cihān oldukça sulṭān-ı cihān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 50). [cihān oldukça sulṭān-ı cihān ol, -]*

cihān resmi: *Dünyanın düzeni, dünyanın gidişatı.*

1. **Cihān resminde** ḫod ʿādet hemīndür
Ki geh zenbūr u gāhī engebīndür *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 63). [cihān resminde, -n, -de]

cihān rūbāhı: *Dünya tilkisi II hileci, aldatıcı dünya.*

1. Bu ḳuyruḳla **cihān rūbāhı** bāzī
   Nice biñ gürg ü şīre virdi bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 27). [cihān rūbāhı, -]*

cihān ṭolusı: *Dünyayı dolduracak kadar II çok fazla, pek çok.*

1. **Cihān ṭolusı** genc ü māl ü niʿmet
   Degül virilse bir dem ʿömre ḳıymet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 67). [cihān ṭolusı, -]*

cihān turdukça tursun pād-şāh ol: *Dünya var olmaya devam ettiği müddetçe yaşa ve padişahlığın sürsün, ömrün ve saltanatın daim olsun anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. **Cihān turduḳça tursun pād-şāh ol**
   Ser-i serverlere sāḥib-külāh ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 85). [cihān turduḳça tursun pād-şāh ol, -]*

cihān u cān: *Dünya ve can II herkes ve her şey. [2] [İkileme]*

1. **Cihān u cāna** cümle ḳār-sāz ol
   Ḳamunuñ ḫidmetinden bī-nīyāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 51). [cihān u cāna, -a]*

cihān u cān ḳul ol sulṭānı olsun: *(Dünya var olduğu sürece) bütün âlem ve benim canım/gönlüm sana kul olsun, sen sultan ol. [Dua ifadesi]*

1. Cihān-dār u cihānuñ cānı olsun
   Cihān u cān ḳul ol sulṭānı olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 8). [cihān u cān ḳul ol sulṭānı olsun, -]*

cihān varı: *Fani dünyaya ilişkin her türlü mal, mülk, servet II benlik.*

1. İdindi ʿışḳ genci iḫtiyār ol
   Cihān varını kıldı tār-ü-mār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 8). [cihān varını, -n, -ı]*

cihān virdügini şanma ki ḳalur eger bir ḥabbe ise girü alur: *"Bu dünyada verilen nimetlerin sana kalacağını zannetme, çünkü cihan tek bir buğday tanesi bile olsa verdiği şeyi geri alır."anlamında dünya nimetlerinin geçiciliğini ifade eden bir söz. [Kelam-ı kibar]*

1. **Cihān virdügini şanma ki ḳalur**
   Eger bir ḥabbe ise girü alur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 38). [cihān virdügini şanma ki ḳalur eger bir ḥabbe ise girü alur, -]*

cihāna gel-: *Doğmak, dünyaya gelmek. [Deyim]*

1. Geçen geçdi **cihāna** şimdi **geldük**
   Olar cism idi cāna şimdi geldük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 41). [cihāna geldük, -dü, -k]*

cihān-baḫş: *Dünyaları bağışlayan kimse.*

1. Cemālüñdür cihān ehline cān-baḫş
   Müdām olġıl cihān-gīr ü **cihān-baḫş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 54). [cihān-baḫş,]*

cihān-bahş: *Dünyaları bağışlayan kimse (Sultan II. Murad).*

1. **Cihān-baḫş** āftāb-ı heft kişver
   Ki devlet yüzi andandur münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 7). [cihān-baḫş,]*

Cihān-baht: *Husrev u Şîrîn mesnevisinde Şîrîn'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı. [2]*

1. Dil-ārām u **Cihān-baḫt** u Şeker-nāz
   Onıncı Şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 61). [cihān-baḫt,]*

cihān-bān: *Dünyanın sahibi, hükümdar.*

1. Ola ʿArş efseri Kürsī serīri
   Cihān çāker **cihān-bān** dest-gīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 96). [cihān-bān,]*

cihāncūlıḳ: *Dünyaya hâkim olma çabası, işi. [2]*

1. Çi-ger var her taṣarrufda tekellüf
   Cihān-cūlıġa yaraşmaz tevaḳḳuf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 60). [cihān-cūlıġa, -a]*

cihāndan geç-: *Dünyadan vazgeçmek II dünyevî olan her şeyle ilişiğini kesmek. [2] [Deyim]*

1. **Geçüp** cānan ṣafāsıyla **cihāndan**
Helāk-i cismine iverdi cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 51). [cihāndan geçüp, -üp]*

cihāndan göz yum-: *Dünya işleri, nimetleri ile ilgilenmemek. [Deyim]*

1. Ḥavā-yı Ḫusrev ile ḫōş geçerdi
Cihāndan göz yumup göñlin açardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 126). [cihāndan göz yumup, -up]*

cihān-dār: *Cihanın sahibi.*

1. Yüzine güldigince dār-ı dünyā
Cihān-dārem diyü iderdi daʿvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 70). [cihān-dārem, -em]*

cihān-dār-ı zamān: *Zamanın cihanı emri altında tutan hükümdarı, devrin hükümdarı (Husrev-i Perviz).*

1. **Cihān-dār-ı zamān** ḫurşīd-i āfāḳ
Ki farḳ-ı Farḳadīn üzre urur ṭāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 79). [cihān-dār-ı zamān, -]*

cihān-dār u cihānuñ cānı olsun: *(Dünya var olduğu sürece) dünyayı tutan hükümdar ol, bütün alemin canı/ruhu ol. [Dua ifadesi]*

1. **Cihān-dār u cihānuñ cānı olsun**
Cihān u cān ḳul ol sulṭānı olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 7). [cihān-dār u cihānuñ cānı olsun, -]*

cihān-gīr: *Dünyayı zapteden büyük hükümdar. [4]*

1. Dilerven devletüñde iy **cihān-gīr**
Anuñ üstinde idem ṣayd ü naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 35). [cihān-gīr,]*

cihān-gīr: *Dünyayı zapteden büyük hükümdar (Husrev-i Perviz). [4]*

1. Ḥaẕerden eyle gider ol **cihān-gīr**
Ki ḳılurdı biş altı menzili bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 101). [cihān-gīr,]*

cihān-gīr: *Dünyâyı zapteden büyük hükümdar (Sultan II. Murad).*

1. Ne mülke yüz tutarsa ol **cihān-gīr**
Müyesserdür aña bī-tīġ ü bī-tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 37). [cihān-gīr,]*

cihānı teng it-: *Birine dünyayı dar etmek II bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak. [Deyim]*

1. Çeri çek yüri Tatar ile ceng it
Cihānı gözleri yengine **teng it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 22). [cihānı teng it, -]*

cihānı tut-: *Dünyayı ele geçirmek, hükmü altına almak. [Deyim]*

1. Kimüñ kim ṭoġrudur göñli vü cānı
Cihān tutmaz anı **tutar cihānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 62). [cihānı tutar, -ar]*

cihān-kām: *Cihanı (ele geçirmek) isteyen.*

1. Ferīdun-ferr ü Dārā-rāy ü Cem-cām
Felek -taḫt ü cevān-baḫt ü **cihān-kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 4). [cihān-kām,]*

cihān-küş: *Cihanı öldüren, cihanı yok eden.*

1. Ḫadeng-i ġamze ebrū-yı kemān-keş
Cihān-küşdür biri vü biri cān-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 126). [cihān-küşdür, -dür]*

cihān-peymā: *Cihânı ölçen, dünyâda dolaşan, seyyah.*

1. **Cihān-peymāsı** yaʿnī raḫş-ı Gülgūn
Gider eyle ki taşdan çıḳarur ün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 25). [cihān-peymāsı, -s, -ı]*

cihān-sālār: *Şanı yüce hükümdar.*

1. İşāretdür bize sulṭānumuzdan
Cihān-sālār Ḫusrev ḫānumuzdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 58). [cihān-sālār,]*

cihān-sūz ol-: *Dünyayı yakmak II çok eziyet etmek, üzmek. [Deyim]*

1. Eyit ki iy āftāb-ı ʿālem-efrūz
Ki **olduñ** kār-sāzuña **cihān-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 60). [cihān-sūz olduñ, -du, -ñ]*

cihānum: *"Her şeyim!" anlamında sevgi ve seslenme sözcüğü.*

1. Didi yalvaru ki iy ʿömrüm zamānum
Ümīdüm ārzūm cānum **cihānum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 4). [cihānum,]*

cihānuñ al-: *Bir kimsenin sahip olduğu şeyleri elinden almak II yaşayışını düzenini bozmak, bu yolla o kişiyi perişan etmek. [Deyim]*

1. Aña kim dir idüm cān-ı cihāndur
Cihānum aldı şimdi ḳaṣdı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 70). [cihānum aldı, -dı]*

cihānuñ dirligin bir dem dimişler yaraşmaz bir deme bin ġam dimişler: *"Dünyanın dirliği bir an demişler, bir ana bin gam yakışmaz demişler" şeklinde içinde bulunulan "an"ın önemine vurgu yapan söz. [Kelam-ı kibar]*

1. **Cihānuñ dirligin bir dem dimişler**
Yaraşmaz bir deme bin ġam dimişler
(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 228). [cihānuñ dirligin bir dem dimişler yaraşmaz bir deme bin ġam dimişler, -]

cihān-veş: *Dünya gibi.*

1. Hüner-düşmen cefā-pīşe er idi
Cihān-veş süfle vü dūn-perver idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 32). [cihān-veş,]*

cihāt: *Cihetler, yönler, taraflar. [2]*

1. Girü ikinci ʿaḳluñ üç **cihātı**
Bilindi çünki maḫlūḳ oldı ẕāti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 1). [cihātı, -ı]*

cihāz: *Bir işte lazım olan alet; çeyiz.*

1. Pes iʿzāz eyleyüp ol ehl-i nāza
Cihāzı yüzini şāh itdi tāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 2). [cihāzı, -ı]*

cihet: *Durum, koşul, şart.*

1. Ġalat didüñ iḥānet her **cihetden**
Ḳapuñda yig tapuñsuz salṭanatdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 43). [cihetden, -den]*

cihet: *Yön, taraf. [11]*

1. Yaġılar ẓāhir olmış her **cihetde**
Belürmiş vehn ü fetret memleketde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 39). [cihetde, -de]*

cihet: *Husus, taraf.*

1. Baş urup dost-kāmīler içerdi
Anuñla her **cihetden** söz açardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 18). [cihetden, -den]*

cihetsüz: *Sebepsiz, vesîle olmadan.*

1. Aña Ḳıbleydi Ḥaḳ ẕatı **cihetsüz**
Ne fehm itsün bu sözü maʿrifetsüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 49). [cihetsüz,]*

cilā: *Parlaklık, ışıltı.*

1. Melāl ü cevr gerdinüñ **cilāsı**
Belā-yı devr derdinüñ devāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 31). [cilāsı, -s, -ı]*

cilve: *Hoşa gitmek için yapılan davranış, kırıtma, naz.*

1. Çün cānān **cilvesini** gördi Ḫusrev
Sanasın buldı dīvāne meh-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 123). [cilvesini, -s, -i, -n, -i]*

cilve ḳıl-: *Görünmek, ortaya çıkmak.*

1. Meger **ḳılmaġa cilve** meh ʿarūsı
Bezer ḳaṣrını çarḫ-ı ābnūsī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 97). [cilve ḳılmaġa, -maġ, -a]*

cilve kıl-: *Görünmek, ortaya çıkmak; dikkat çekici şekilde hareket etmek.*

1. **Ḳılur** āfāḳa **cilve** bedr-i kāmil
Çü devridür olur ʿālemde ʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 19). [cilve ḳılur, -ur]*

cīm: *Arap alfabesinin beşinci harfi.*

1. Bu **cīm** ü mīmle ol ruḫlar āli
Ne naḳş itmiş cemālinde kemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 109). [cīm,]*

cinān: *Cennetler.*

1. Yayılmış şarḳa ġarba köki anuñ
Tutan ol köki ehlidür **cinānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 62). [cinānuñ, -un]*

cināyet: *İnsanın başkasına dokunur ağır bir suç işlemesi. Cezayı mucip kabahatlerin en ağırı. Fenalık.*

1. **Cināyetin** bile cennet ḳuşūrın añlaya ḥūr
Baḳarsa ravżа-i firdevs būstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 9). [cināyetin, -in]*

cināyet: *İnsanın canına veya uzuvlarına yönelik saldırma, öldürme; adam öldürme derecesinde ağır suç; hata, günah (TULUM, 501).*

1. Ki şefḳat gösterüp ideʿināyet
Çün öñ cürmiydi ṣaymaya **cināyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 10). [cināyet,]*

cinn: *Dini inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık. [3]*

1. Nitekim ḳıldı taʿlīm inse taḳdīs
Hem eyle ḳıldı dahi **cinne** tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 78). [cinne, -e]*

cinn ü ins: *Cinler ve insanlar. [3] [İkileme]*

1. Ṣabāḥ oldı çeriler eyledi cūş
Şu resme ki oldı **cinn ü ins** bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 10). [cinn ü ins, -]*

cinnī: *Cin taifesinden her biri. [3]*

1. Pes oldı **cinnī** bigi nā-bedīdar
İrişdi ol melek-rūlar perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 31). [cinnī,]*

cins: *Tür, çeşit. [3]*

1. Ṭavar ü çārpā **cinsi** kemāhī
Ṣayılmaya ṣayıla mūr ü māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 67). [cinsi, -i]*

cins-i ḥayvān: *Hayvan türü. [2]*

1. Maʿādin bir nebāt ikinci mevlūd
Üçinci **cins-i ḥayvān** oldı mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 30). [cins-i ḥayvān, -]*

cirm: *Vücut, cüsse, beden II ağaç ve bitkilerin dallarının dışında kalan ana bölümü, gövde.*

1. Ne cevher oldı aġaç **cirmine** ḳut
Ki enārüñ dürcini toldurdı yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 165). [cirmine, -i, -ne]*

cirm: *Hacim, büyüklük; çap.*

1. İrem baġın ne bilsün berk-i terre
Güneş **cirmin** nice şerḥ ide ẕerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 16). [cirmin, -in]*

cirm-i ḥūrşīd: *Güneşin cüssesi.*

1. Bular bu sözde iken **cirm-i ḥūrşīd**
Felek ṭāḳına urdı taḫt-ı Cemşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 1). [cirm-i ḥūrşīd, -]*

cirm-i kem: *Değersiz cisim.*

1. Bu işikde kim ʿālem **cirm-i kemdür**
Şefāʿatçüm hemān bāb-ı keremdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 49). [cirm-i kemdür, -dür]*

cism: *Beden, vücut, gövde. [15]*

1. Gözüm yaşı deñiz **cismüm** gemidür
ʿİnāyet yilinüñ şāhum demidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 13). [cismüm, -üm]*

cism: *Beden, vücut, gövde; varlık.[2]*

1. Ḫōşdur ḳademüñde āl-i Ādem
Cismüñden oḳındı Āyet-i Rūḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 82). [cismüñden, -üñ, -den]*

cism-i ʿālem: *Evrenin maddi yapısı.*

1. Diri ol cān iledür **cism-i ʿālem**
   Kim ola kim dileye bir ḳılın kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 71). [cism-i ʿālem, -]*

cism-i fānī: *Gelip geçici beden.*

1. Bilür kim çün gide bu **cism-i fānī**
   Virür ʿışḳı ḥayāt-ı cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 53). [cism-i fānī, -]*

cism-i kül: *Tasavvuf anlayışına göre insan bir çok "devir"lerden geçtikten sonra insan sûretiyle bu âleme gelmiştir. İlâhi mertebeler yirmisekizdir: Birinci mertebe Nûr-i Muhammed (S.A.V.) dir. Sonra sırasıyla Nefs-i kül gelir, bu ruhlar âlemidir. Nefs-i külden tabiat, tabiattan heyûlâ, heyûlâdan cism-i kül, cism-i külden şekil, şekilden arş, arşdan kürsî, kürsîden yedi kat gök, göklerden ateş küresine, ateş küresinden hava küresine, andan su küresine, andan toprak küresine, andan madenlere, andan bitkilere, andan sonra da insana gelir. Bu devir şer'îdir, yani âyet ve hadisle sabittir.*

1. Kimi aʿlā oḳur aña kimi aḳṣā
   Girü **cism-i kül** eydür baʿżı dānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 8). [cism-i kül, -]*

cism-i münevver: *Nurlu cisim, beden II parlak, beyaz tenli kimse (Şîrîn).*

1. Çü ʿuryān oldı ol **cism-i münevver**
   Ṣanasın cān yüzin açdı muṣavver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 29). [cism-i münevver, -]*

cism-i mürde: *Ölünün bedeni.*

1. İrişmiş bigi Ḫıżra Āb-ı Ḥayvān
   Ulaşmış bigi **cism-i mürdeye** cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 138). [cism-i mürdeye, -ye]*

cism-i zībā: *Güzel, narin vücut.*

1. Tenüñi incidürdi şerb ü dībā
   Döye mı bunca rence ol **cism-i zībā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 98). [cism-i zībā, -]*

cism evi: *Cisim evi, beden.*

1. Gehī **cism evini** ābād iderler
   Gehī rūḥuñ maḳāmın yād iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 213). [cism evini, -n, -i]*

cism ü can: *Beden ve ruh. [2] [İkileme]*

1. Baḳarak Ḫusrev-i Pervīze Ḳayṣer
   Görür kim **cism ü cān** olmış muṣavver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 22). [cism ü cān, -]*

cismānī: *Bedenle, vücutla ilgili olan, maddi. [2]*

1. Alurken ḥaẕẕ-ı nefsi maʿrifetden
   Uyar nefse bu **cismānī** cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 220). [cismānī,]*

civānī: *Gençlik.*

1. Çü mülk ü ṣıḥḥat ü ʿömr ü **civānī**
   Ḫudā erzānī ḳıldı ḫoş gör anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 5). [civānī,]*

civār-ı ḥāk: *Hakk civarı. Rab'in yanı.*

1. ḳılur cevlān **civār-ı Ḥākda** rūḥı
   Bulur her bir nefesde biñ fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 75). [civār-ı ḥākda, -da]*

cū: *Nehir, ırmak.*

1. Sen ol **cūsın** ki pāyanuñ belürmez
   Deñizsin sırr-ı pinhānuñ belürmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 29). [cūsın, -sın]*

cūd: *Eli açıklık, cömertlik. [9]*

1. Kerem sinüñdürür her **cūd** senden
   Müyesserdür ḳamu maḳṣūd senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 233). [cūd,]*

cūd: *Cömertlik. Kur'an'da cömertlik öncelikle Allah'ın sıfatları arasında gösterilmiştir. Allah sonsuz lütuf ve kerem sahibidir (er-Rahman 55 / 27, 76; el-Alak 96/3). O'nun bir adı da kerimdir (el-infitar 82 / 6). Bundan başka Kur'an'da yer alan Rahman, Rahim, Vehhab, Latif, Tevvab, Gaffar, Afüv, Rauf, hadi gibi ilahi isimler de Allah'ın cömertliğini değişik yönleriyle ifade eden kavramlardır.*

1. Semīʿ-i dāʿvet ü vehhāb-ı maḳṣūd
Vücūduñ **cūdı** ile cümle mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 4). [cūdı, -ı]*

cūd ü faẕl it-: *Cömert davranmak, lütufta, ihsanda bulunmak. [İkileme]*

1. Çün īcād eyledüñ genc-i ʿademden
Şu deñlü **cūd ü faẕl itdüñ** keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 76). [cūd ü faẕl itdüñ, -dü, -ñ]*

cūş: *Coşma, coşkunluk. [6]*

1. Digil cūş itmesün germ olup igen
Ki **cūşumdan** döker biñ ceyş cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 128). [cūşumdan, -um, -dan]*

cūş düş-: *Coşkunluk, taşma etkisi görülmek, coşkuya kapılmak. [Deyim]*

1. Çü **düşmiş** idi ʿışḳı ḫummına **cūş**
Baş urup ḳıldı şeh şāḏīsine nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 41). [cūş düşmiş, -miş]*

cūş eyle-: *Duygu, düşünce ve fikirlerini kuvvetle ve heyecanla dışa vurmak, galeyana gelmek. [12]*

1. Baḳaraḳ gitdi ṣabr ü ṭāḳat ü ḫūş
Gehī nūş itdi vü gāh **eyledi cūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 56). [cūş eyle, -]*

cūş eyle-: *Coşmak, heyecanlanmak, içten içe kaynamak, aşırı duygulanmak. [2]*

1. Pes eyle ḳıldı būse şerbetin nūş
Ki ẕevḳinden melekler **eyledi cūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 38). [cūş eyledi, -di]*

cūş it-: *Coşmak, coşup taşmak, galeyana gelmek. [9]*

1. Nice kim nüktesini gūş iderdi
Gehī ḫayrān olup geh **cūş iderdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 128). [cūş iderdi, -er, -di]*
2. Cennet yüzüñe baḳsa bula ṣafāyı Kaʿbe
Kevser lebüñi sizse **cūş ide** āb-ı Zemzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 62). [cūş ide, -e]*

cūş ilt-: *Asker sevk etmek. [Deyim]*

1. Bir ulu ʿavret olmış pād-şāhı
Ki **cūş iltür** Sipāhāna sipāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 62). [cūş iltür, -ür]*

cūş ḳıl-: *Coşmak, hareketlenmek, kaynamak, taşmak. [8]*

1. Bu cāmuñ cürʿasından **ḳılmaya cūş**
Ne şerbet ṣunılursa eyleye nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 77). [cūş ḳılmaya, -ma, -ya]*

cūş u hurūş: *Coşup taşma. [İkileme]*

1. Çün içdi ol iki ʿāşıḳ bu nūşı
Göge irürdiler **cūş u ḫurūşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 50). [cūş u ḫurūş, -]*

cūş u hurūş it-: *Coşmak, galeyana gelmek.*

1. Meger ṣundı şarāb ol şehd ü nūşı
Ki **ider** her kūşe uş **cūş u ḫurūşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 40). [cūş u ḫurūşı ider, -er]*

cūşa gel-: *Coşup taşmak; heyecanlanmak, galeyana gelmek. [4]*

1. Ṣular ṣūrīde olup **cūşa geldi**
Çiçekler ḳopdı ṣankim hūşa geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 157). [cūşa geldi, -di]*
2. Bu āvāz ile ʿālem **geldi cūşa**
Bıraḳdı meclis ehlini ḫurūşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 1). [cūşa geldi, -di]*

cūşa getür-: *Coşturmak, heyecanlandırmak. [2]*

1. İletdi ṣabrın u ārāmın anuñ
Getürdi cūşa heft endāmın anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 4). [cūşa getürdi, -di]*

cūşān: *Coşkun. [2]*

1. Dimāġı dünki sevdālarda **cūşān**
Bugün zülfi bigi göñli perīşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 17). [cūşān,]*

cūşān ol-: *Coşmak, taşmak.*

1. Ne baş ki **olmaz** havāsı odında **cūşān**
Yil olsun ger ola taḫt-ı Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 47). [cūşān olmaz, -maz]*

cūşiş-i sevdā: *Aşk coşkunluğu.*

1. Dimāġın **cūşiş-i sevdā** tutupdur
Ḳoyup şehri reh-i ṣaḥrā tutupdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 9). [cūşiş-i sevdā, -]*

cūy: *Akarsu, nehir, ırmak.*

1. Ne ḥayvān çeşmesinden aḳa bu **cūy**
Ne bostān güllerinden ola bu būy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 23). [cūy,]*

cūy-ı cennet: *Cennet ırmağı, ırmakları.*

1. Kevs̱er saça āteş-i Cehennem
Ger ansuz olursa **cūy-ı Cennet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 93). [cūy-ı cennet, -]*

cūy-ı ravż: *Bahçelerin ırmağı.*

1. Bir ay miḳdarı itdi pīşe ḥavżı
Yasadı çeşme düzdi **cūy-ı ravżı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 78). [cūy-ı ravżı, -ı]*

cūy-ı şīr: *Süt ırmağı.*

1. N'ola ʿilm ile bir tedbīr idesin
Bu ḳaṣr öñinde **cūy-ı şīr** idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 38). [cūy-ı şīr, -]*

cūy-ı şīr: *Süt ırmağı II meni.*

1. Dimezven kim nişāna tīr urdı
Şeker tengine **cūy-ı şīr** urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 184). [cūy-ı şīr, -]*

cūyān: *Arayıcı, arayan, isteyen (kimse).*

1. Biri birini yüz cān ile **cūyān**
Yaḳınlığı ıraġ itmekde pūyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 17). [cūyān,]*

cūyende: *Arayıcı, arayan.*

1. Dil ü cān z̲evḳinüñ gūyendesisin
Ṣafā aṣḥābınuñ **cūyendesisin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 10). [cūyendesisin, -s, -i, -sin]*

cübbe: *Uzun ve geniş elbise.*

1. Ne **cübbe** kim dikinür ʿaḳl-ı çālāḳ
Çü bī-bāk oldı ʿāşıḳ çüşt ider çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 5). [cübbe,]*

cübbe çāk it-: *Elbisesini yırtmak II çiçek, tomurcuk hâlinden çıkıp açmak. [Deyim]*

1. Aġaçlar raḳṣa girmişler ṭarab-nāk
Çiçekler çekmiş **itmiş cübbeler çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 50). [cübbeler çāk itmiş, -miş]*

cübbe çāk eyle-: *Üzüntü ve kederden dolayı elbisesini, yakasını parçalamak II aşırı şekilde üzülmek. [Deyim]*

1. Ġamumdan ḳankı göñlüñ oldı ġam-nāk
Fırāḳumdan ne **cübbe eyledüñ çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 90). [cübbe çāk eyledüñ, -dü, -ñ]*

cüdā: *Ayrı, uzak. [3]*

1. Ġarīb ü bī-kes ü tenhā vü rencūr
Cüdā yoldaşdan iş ü dōstdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 32). [cüdā,]*

cüdā düş-: *Ayrı düşmek, uzak kalmak; görüşememek, yakın olamamak. [2] [Deyim]*

1. Çü Ḫusrevden **cüdā düşmişdi** Şīrīn
Becid giderdi yād iderdi yārin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 13). [cüdā düşmişdi, -miş, -di]*

cüdā it-: *Ayırmak, iki veya daha çok kimse arasındaki anlaşmayı, uzlaşmayı bozmak.*

1. Dürişüp siḥr ile sulṭānı benden
Cüdā ide nite-kim cānı tenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 46). [cüdā ide, -e]*

cüdā ḳıl-: *Ayırmak, uzak tutmak.*

1. Sivā vü ġayr vaṣfından **cüdā ḳıl**
Muḥīṭ-i z̲ātuñ ile āşnā ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 11). [cüdā ḳıl, -]*

cüdā ol-: *Ayrı düşmek, uzak kalmak, görüşememek.*

1. Eger bir şehden **oldunsa cüdā** sen
Görürsin nice biñ şīrīn-liḳā sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 21). [cüdā oldunsa, -du, -n, -sa]*

cüdālık: *Ayrı düşme, ayrılık. [2]*

1. Göñül çün ister idi pārsālıḳ
Ṭaleb ḳıldı ol celeblerden **cüdālıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 102). [cüdālıḳ,]*

cüdāyī: *Ayrılık, ayrılma. [3]*

1. Yüzüñden ḳanġı göz ki ister **cüdāyī**
Arayup bulımasun rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 7). [cüdāyī,]*

cüdāyī bul-: *Ayrılmak, ayrı düşmek. [Deyim]*

1. **Bulursam** laḥẓe sen cāndan **cüdāyī**
Görem kendü vücudumda eẕāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 33). [cüdāyī bulursam, -ur, -sa, -m]*

cüft: *Çift, eş.*

1. Meger ḳız ḳardaşı bu Sāye Ḫānuñ
Ulu **cüfti** imiş Nūşinrevānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 16). [cüfti, -i]*

cüft idin-: *Çift edinmek, eş olarak benimsemek.*

1. Şu ʿanḳā kim gözede nām u nāmūs
Ne var ḫūb ise **idinmez cüft** ṭāvus *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 74). [cüft idinmez, -mez]*

cüft ol-: *Çift olmak, eş olmak. [2]*

1. Tanışduġında begler gördi lāyıḳ
Ki olur **cüft olsa** ay u gün muvāfıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 44). [cüft olsa, -sa]*

cüft ü hem-tāy ol-: *Çift, eş olmak. Karı kocadan biri, hayat arkadaşı olmak.*

1. Felekdür ḳalʿası Şīrīndür ol ay
Ki inüp sen güne **olur cüft ü hem-tāy** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 116). [cüft ü hem-tāy olur, -ur]*

cühūd: *Yahudi.*

1. Mesīḥüñ rūḥ-ı maḥż iken vücūdı
Cihānda her **cühūd** idi ḥasūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 116). [cühūd,]*

cüllāb: *Gül şerbeti. [5]*

1. Meġer **cüllāb** düzmege şekerden
Aḳıdur gül ṣuyun bādām-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 35). [cüllāb,]*

cüllāb: *Gül şerbeti II sevgilinin dudağı. [2]*

1. Müheyyā oldı çün Şīrīnde **cüllāb**
Ṣalā Pervīze irişdi ki der-yāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 7). [cüllāb,]*

cüllāb: *Gül suyu. [3]*

1. Degül şol baḥr kim şūr-ābdāndur
Bu deryā kim ṣuyı **cüllābdandur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 4). [cüllābdandur, -dan, -dur]*

cüllāb it-: *Gül suyuna dönüştürmek.*

1. Yunurken şekkerinden ḳaṭre-i āb
Ṣuya ṭammış u **itmiş** cümle **cüllāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 54). [cüllāb itmiş, -miş]*

cüllāb-ı fāhir: *Övünme, övünç şerbeti.*

1. Gel evvel nūş ḳıl **cüllāb-ı fāḫir**
Var ivme yiyesin ḥelvāyı āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 35). [cüllāb-ı fāḫir, -]*

cüllāb-ı taḥsīn: *Övgünün gül suyu II tatlı, hoşa gidecek övgü sözleri.*

1. Lebin **cüllāb-ı taḥsīnden** ter itdi
Elin öpüp şehüñ pür-şekker itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 29). [cüllāb-ı taḥsīnden, -den]*

cüllāb-ı ter: *Taze gül suyu.*

1. Beşāşet buldı şeh bu ḫōş ḫaberden
Nite-kim teşne-dil **cüllāb-ı terden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 64). [cüllāb-ı terden, -den]*

cümle: *Bütün, tüm, tamamen. [35]*

1. Ki az müddetde **cümle** mülk-i Ḫrān
Muṭīʿi oldı virdi cizye Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 31). [cümle,]*

cümle: *Herkes. [2]*

1. Şarābı neşvesinden **cümle** sekrān
Dil ü cān denk ü vālih ʿaḳl ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 13). [cümle,]*

cümle ʿālem: *Herkes, bütün insanlar.*

1. Bilür bu **cümle ʿālem** anı bende
Ki senden artuġıdur saña bende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 13). [cümle ʿālem, -]*

cünbiş: *Hareket, dönme, dönüş. [4]*

1. Ḫaber-dār it beni devrān işinden
Yirüñ ārāmı çarḫun **cünbişinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 10). [cünbişinden, -i, -n, -den]*

cünbiş: *Hareket, davranış. [4]*

1. Başarur gerçi beylik **cünbişini**
Göñülden gözler idi ʿışḳ işini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 19). [cünbişini, -i, -n, -i]*

cünbiş: *Eğlence, oyun.*

1. Güzellerüñ cefa ger **cünbişidür**
Eyülerüñ daḫı eylük işidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 39). [cünbişidür, -i, -dür*

cünbiş: *Eğlence. [2]*

1. Perīşān idi key Pervīz işinden
Peşīmān idi dünki **cünbişinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 2). [cünbişinden, -i, -n, -den]*

cünbiş: *Kımıldanma, hareket II olup biten şeyler.*

1. Baña öñdinki **cünbişden** beyān it
Nedür maḫlūḳ olan evvel ʿayān it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 174, Mısra 3). [cünbişden, -den]*

cünbiş-i eflāk: *Feleklerin hareketi.*

1. İkidür **cünbiş-i eflāküñ** adı
Biri ḳasrīdurur biri irādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 45). [cünbiş-i eflāküñ, -üñ]*

cünbiş eyle-: *Eğlenmek, güzel vakit geçirmek.*

1. Didi bir dōsta daḫı **eyle cünbiş**
Eyitdi dōstlardan gelmez ol iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 73). [cünbiş eyle, -]*

cünbiş it-: *Hareket etmek.*

1. Şu kim kem ḫarf ile işleye ḫayr iş
Zihī ḫayf **ider** ise ġayre **cünbiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 78). [cünbiş ider, -er]*

çünbiş kıl-: *Hareket etmek.*

1. Ulaşdı sunʿ-ı Ṣāniʿ ḥükm-ı Ḳādir
Ki **cünbiş ḳıldı** yir yirin ʿanāṣır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 12). [cünbiş ḳıldı, -dı]*

cünbiş kıl-: *Harekete geçmek II sefer düzenlemek, hücum etmek. [Deyim]*

1. İşidür nā-gehān Behrām-ı Çōbīn
Ki **çünbiş ḳıldı** ḫūrşīd-i zuḫal-kīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 6). [çünbiş ḳıldı, -dı]*

cünd-i ḫaḳ: *Allah'ın askeri.*

1. **Cünd-i ḫaḳdur** ki sır havā çerisin
Leşker-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 43). [cünd-i ḫaḳdur, -dur]*

cünūd: *Askerler, ordu.*

1. Bularuñ ḥadd ü ḥaṣrın sorma iy şāh
Cünūdın bilmez illā girü Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 48). [cünūdın, -ın]*

cünūn: *Çılgınlık, delilik.*

1. Yigitlik çün **cünūndan** bir budaḳdur
   Delüye bend ü zencīr olsa ḥaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 55). [cünūndan, -dan]*

cürʿa: *Damla, yudum. [5]*

1. Cihāndan yig görür bir **curʿa** cāmı
   Ṣatupdur çeng ü nāya neng ü nāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 19). [curʿa,]*

cürʿa: *Damla, yudum; içki kabının dibinde kalan son yudum.*

1. Gine devr eyledi ol āb-ı ḥayvān
   Ki olur **curʿasından** zinde dil cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 18). [curʿasından, -s, -ı, -n, -dan]*

cürʿa: *İçki kabının dibinde kalan son yudum. [6]*

1. Ne **curʿa** eyle dökmişdi cihāna
   Ki yazmışdı ḫumārını zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 3). [curʿa,]*

cürʿa: *İçki kabının dibinde kalan son yudum II kan, kan damlası.*

1. Ḳılıçlar elde ṣankim cām-ı pür-ḫūn
   Ḳılurlar **cürʿalerden** ḫāki gül-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 62). [cürʿalerden, -ler, -den]*

cürʿa: *Kadehin dibinde kalan son yudum II şarap tortusu.*

1. Ne cām ṣunar ki **cürʿasınuñ**
   Her ḳaṭresi çeşme-i beḳādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 7). [cürʿasınuñ, -sı, -nuñ]*

cürm: *Suç, günah. [5]*

1. Eger **cürme** göre aḫẕ ola ʿāṣī
   Bulımaz kimse ḳahruñdan ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 19). [cürme, -e]*

cürm it-: *Suç işlemek.*

1. V'er **itdüm cürm** ḳanı ʿafv-i şāhī
   Ḳadīmi resmidür ādem günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 33). [cürm itdüm, -dü, -m]*

cüst: *Çabuk davranan, hızlı, çevik. [5]*

1. Pes emr itdi ki birḳaç **çüst** ḫācib
   Olalar bulmaġa Ferhādı ṭālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 81). [çüst,]*

cüst: *Çabuk davranan, hızlı, çevik kimse (Şîrîn).*

1. Kenīzekler ile ol **çüst** ü zīrek
   Şu resme dirilürdi kim kenīzek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 89). [çüst,]*

cüst: *Hemen, çabuk; bir anda. [8]*

1. Ḳaçan kim basa devlet ayaġı süst
   Ele girmeye maḳṣud eteġi **çüst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 44). [çüst,]*

cüst: *Muntazam, mükemmel, düzgün.*

1. Yüce kaddüñe devlet tonıdur **cüst**
   Ḳavī bāzūña gerdūn yayıdur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 7). [cüst,]*

cüst ü cū: *Arayıp sorma, araştırma, arama. [İkileme]*

1. Ne uyḫu irteye-dek güft ü gūdan
   Ferāgat bulmadılar **cüst ü cūdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 48). [cüst ü cūdan, -dan]*

cüst-ü-cūlık it-: *Aramak taramak. Dikkatle, çokça aramak. [İkileme, Deyim]*

1. **İdicek** şeh şekerden **cüst- ü-cūlıḳ**
   Biraz Şīrīn belürdür türş-rūlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 19). [cüst-ü-cūlıḳ idicek, -icek]*

cüvān: *Civan, genç, delikanlı.*

1. Ki işitdük ġuṣṣa ile nā-tüvānsın
   İgen cevr itme cānuña **cüvānsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 72). [cüvānsın, -sın]*

cüvān: *Genç; taze.*

1. **Cüvān** bir serv idüñ cānum çemengāh
   Ne yil aldı vü ḳandadur vaṭangāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 85). [cüvān,]*

cüvān-ı ḫurrem: *Mutlu, sevinçli genç (kişi).*

1. Melik Ḫusrev ki mīr-i aʿẓam idi
Şeh-i ḫoş-dil **cüvān-ı ḫurrem** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 18). [cüvān-ı ḫurrem, -]*

cüvān-baḫt: *Şansı açık olan, talihli kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Oturmış taḫta sulṭān-ı cihān-baḫt
Cüvān-devlet cüvān-merd ü **cüvān-baḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 36). [cüvān-baḫt,]*

cüvān-baḫt: *Şansı açık olan, talihli kimse (Şîrîn). [2]*

1. Dimiş bir nükte daḫı ol **cüvān-baḫt**
Ki iy ḫūrşid-tāc olġıl ḳamer-taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 33). [cüvān-baḫt,]*

cüvān-baḫt-ı cihān-gīr: *Dünyayı ele geçirmiş talihli kişi (Husrev-i Perviz).*

1. Pes eydür iy **cüvān-baḫt-ı cihān-gīr**
Külāhūn kūşesidür āsmān-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 65). [cüvān-baḫt-ı cihān-gīr, -]*

cüvān-devlet: *Büyük kudret sahibi hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Oturmış taḫta sulṭān-ı cihān-baḫt
Cüvān-devlet cüvān-merd ü cüvān-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 36). [cüvān-devlet,]*

cüvān-dil: *Gönlü genç.*

1. Niceme pīr-şekl illā **cüvān-dil**
Direr sīmīn ḳalemler anı ḳıl ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 19). [cüvān-dil,]*

cüvānī: *Civanlık, gençlik, tazelik. [3]*

1. Suyam ben ki oldur aṣl ı zindegānī
Sen odsın adı ol oduñ **cüvānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 46). [cüvānī,]*

cüvan-merd: *Mert, yiğit, delikanlı. [2]*

1. İşāret ḳıldı Ḫusrev iy **cüvan-merd**
Digil kim germ ola hengāme-i serd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 45). [cüvan-merd,]*

cüvan-merd: *Yiğit, delikanlı, genç (Husrev-i Perviz).*

1. Oturmış taḫta sulṭān-ı cihān-baḫt
Cüvān-devlet **cüvān-merd** ü cüvān-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 36). [cüvān-merd,]*

cüvān-sāl: *Genç yaşta.*

1. Deve on biñ siyeh-çeşmü **cüvān-sāl**
Cevāhirden ayaḳlarında ḫalḫal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 5). [cüvān-sāl,]*

cüvan-şekl- i köhen-pīr: *Genç gibi görünen yaşlı II felek.*

1. Ola kim bu cüvan-şekl i köhen-pīr
Biraz merdüm-nüvāz ola perī-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 23). [cüvan-şekl- i köhen-pīr, -]*

cüzv: *Bir bütünü meydana getiren kısımlardan her biri, kısım, parça. Karşıtı: Kül.*

1. Anuñçün külle mebʿūṣ oldı şāh
Ki **cüzvi** küllī andan ḳıldı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 70). [cüzvi, -i]*

Ç

çābük: *Ata binmiş kimse, atlı, süvari.*

1. Şorup bildi ḥaber **çābüklerinden**
Ki yigdür ol ḳadar ögdüklerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 79). [çābüklerinden, -leri, -n, -den]*

çābük: *Usta binici, ata iyi binen, iyi at süren II sevgili.*

1. Şudur ʿışḳ atınuñ **çābük süvārı**
Ki ola ʿaḳl işinüñ āşüfte-kārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 263). [çābük süvārı, -ı]*

çābük-bāzlıḳlar kıl: *El çabukluğu yapmak II sihir yapmak. [Deyim]*

1. İderek ġamzesi ġammāzlıḳlar
Ḳıluraḳ zülfi **çābük-bāzlıḳlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 44). [çābük-bāzlıḳlar ḳıluraḳ, -uraḳ]*

çābük-süvār: *Usta binici.*

1. Bunuñla kim ter idi āb-dār ol
San ata mürġ idi **çābük-süvār** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 32). [çābük-süvār,]*

çābük-süvār ol-: *İyi at binicisi ve sürücüsü olmak.*

1. Riyāzet atına **çābük-süvār ol**
Belā vü ġam yolında pāydār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 17). [çābük-süvār ol, -]*

çaç: *Buğday yığını.*

1. Şu deñlü kellelerden yıġdılar **çaç**
Ki yıllar ḳalmadı kuş dāneye aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 79). [çaç,]*

çāder: *Kadınların başlarına örttükleri büyük beyaz bez, çarşaf. [2]*

1. Duḫānī **çāder** örtindi zamāne
Ṭumā göñlek geyürdi āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 3). [çāder,]*

çağır-: *Bağırmak, seslenmek. [5]*

1. İki biñ atlu çavuş u yasavul
İki kolda **çaġırur** yurt u savul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 56). [çaġırur, -ur]*

çaġır-: *Haykırmak, yüksek sesle seslenmek. [2]*

1. Şular kim dir idi Ḳārūñ-ı dehrem
Çaġırur yirden uş ḫāk oldı behrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 56). [çaġırur, -ur]*

çaġır-: *Haykırmak, yüksek sesle seslenmek; yalvarmak. [2]*

1. Yüriyen maʿrifet yolın ṭarab-nāk
Çaġırur ḫayretinden mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 106). [çaġırur, -ur]*
2. Nice biñ ʿālim ü niḫrir-i derrāk
Çaġırur her tarafdan mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 6). [çaġırur, -ur]*

çaġla-: *(Su için) akarken coşkun sesler çıkararak taşıp dökülmek, köpürmek, çağıldamak.*

1. Dir idi saġu saġup aġlar idi
Aḳup laʿl üzre dürler **çaġlar** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 38). [çaġlar, -r]*

çaġrış-: *Hep bir ağızdan bağırmak, yüksek sesle söyleşmek. [2]*

1. ʿAḳl ü ṣabr u cān u göñül kārbānı **çaġrışur**
Sārbānuñ nide kim baġlaya maḥmil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 13). [çaġrışur, -ur]*

çāh: *Kuyu, çukur. [2]*

1. Dirīġā kūh-ı aʿẓam kāha sıġmaz
Felek bu cāhı ile **çāha** sıġmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 40). [çāha, -a]*

çāh-ı zemzem: *İçinde zemzem suyunun olduğu kuyu. [2]*

1. Cūşān eñegüñde **Çāh-ı Zemzem**
İʿcāza saçuñ ʿaṣā-yı Mūsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 84). [çāh-ı zemzem, -]*

çāh-ı zülmānī: *Karanlık kuyu II fani beden, dünya hayatı.*

1. Olup bu **çāḫ-ı zülmānīden** āzād
Yiridür āḫir nūr-ı cennet-ābād *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 185, Mısra 71). [çāḫ-ı zülmānīden, -den]

<u>çāh ol-:</u> *Yeri, mekanı olmak; yaşadığı, bulunduğu yer haline gelmek.*

1. Züleyhā-vār gösterse zenāḫdān
   Hezārān Yūsūfa **çāh ola** zindān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 36). [çāh ola, -a]*

<u>çak:</u> *Hatta, tastamam.*

1. **Çaḳ** ol şehdür ki irürdüm çeşmede yol
   Bilüsüzlikden itdüm saġ işüm sol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 107). [çaḳ,]*

<u>çāk eyle-:</u> *Yırtmak, parçalamak.*

1. **Çāk eyleye** cān tonın ṭarebden
   Ol ezgiye düze ṣubḥ u ṣāmın *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 134). [çāk eyleye, -y, -e]*

<u>çāk it-:</u> *Parçalamak, yırtmak. [6]*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ siḥri libās-ı zühdi **çāk itdi**
   Eger döymezse bir tīre ne ḳuvvet dirʿ-i taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 7). [çāk itdi, -di]*

<u>çāk it-:</u> *Yırtmak II tomurcuk/gonca açılmak, çiçek açmak.*

1. Ṣabā ter ġoncayı **ider** bigi **çāk**
   Ya açar perde-i lüʾlüʾyi ḫakkāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 177). [çāk ider, -er]*

<u>çak ḳıl-:</u> *Yırtmak, yarmak II yaralamak.*

1. Ḳarışdı ḫāk ile ol gevher-i pāk
   Ḳaba yirīne cānlar **ḳıldılar çak** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 72). [çak ḳıldılar, -dı, -lar]*

<u>çaḳ ol-:</u> *Paramparça olmak, mahvolmak II âşık olmak.*

1. **Çaḳ** eyle **olısar** Ḫusrev göricek
   Ki olur dīvāne māh-ı nev göricek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 73). [çaḳ olısar, -ısar]*

<u>çākaçāk:</u> *Benzer nesnelerin birbiriyle çarpış(tırıl)masından çıkan ses. Farsça çekâ-çâk.*

1. Kiriş āvāzı gürzüñ **çāḳaçāḳı**
   Bıraḳmış ṭāḳ-ı ʿayyūḳa ṭırāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 69). [çāḳaçāḳı, -ı]*

<u>çāker:</u> *Kul, köle. [6]*

1. Eŝer faġfūr u ḫāḳān ile ḳayṣer
   Çi-ger şehlerdür öñince çü **çāker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 44). [çāker,]*

<u>çāker:</u> *Kul, köle II âşık.*

1. Ḳabul itsün ḳulıyam ḳapusında
   Hemān evvelki **çāker** tapusında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 24). [çāker,]*

<u>çāker-i lā-ilāhe illā'llāh:</u> *La ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur)'ın kölesi. [Dua ifadesi]* *[Farsça tamlama Fars+Ar]*

1. Dü cihān bende cāndan olanadur
   Çāker-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 26). [çāker-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

<u>çal-:</u> *(Müzik aletine) vurarak, üfleyerek veya sürterek ses çıkartmak. [4]*

1. Hemān-dem **çaldılar** kūs u nefīrī
   İrürüp çarḫa ṣavṭ-ı dār-u-gīrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 33). [çaldılar, -dı, -lar]*

<u>çal-:</u> *Vurmak, (kılıç) sallamak.*

1. Elinde tīġ-i hindi **çalsa** kime
   Demür taġ ise iderdi iki nīme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 55). [çalsa, -sa]*

<u>çālāk:</u> *Çabuk, hemen. [2]*

1. Ne var çeksem ḳabā-yı cismi **çālāk**
   Çü ḳadd-i cān añam zehrem olur çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 191). [çālāk,]*

<u>çālāk ṭur-:</u> *Hızlı hareket etmek, koşturmak. [Deyim]*

1. Ḳarınca bigi Şāvūr feraḥ-nāk
Ṭurur bil baġlayup ḥidmetde **çālāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 206). [çālāk ṭurur, -ur]*

çālāklik: *Tez canlılık, çabukluk.*

1. Ṣudan gerçi turudur pāklikde
Öñürdürdi yili **çālāklikde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 30). [çālāklikde, -de]*

çalap: *Allah. [4]*

1. Neyi kim isteye ger ḫayr eger şer
Çalapdan ẓannına göre bulur er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 206). [çalapdan, -dan]*

çalın-: *(Müzik aletine) vurarak, üfleyerek veya sürterek ses çıkarmaları sağlanmak, seslendirilmek. [2]*

1. Buyurdı kim **çalındı** kūs-ı ḥarbī
Ser-āsime itdi ṣavtı ṣarḳ ü ġarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 33). [çalındı, -dı]*

çapın-: *Hızlı hareket etmek, atılmak, saldırmak, süratle koşmak.*

1. **Çapındı** kuyruġın ḳaḳdı yügürdi
Çeri ḳavmin biribirine urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 9). [çapındı, -dı]*

çāpük: *Çabuk, çevik, hızlı. [2]*

1. Revān gönderdiler peyk-i revende
Emīn ü **çapük** ü çüşt ü devende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 62). [çapük,]*

çāpük: *Çabuk, hızlı II ustaca.*

1. Ne ṣūret kim yazardı cānverden
Daḫı **çāpük** düzerdi cānı vardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 36). [çāpük,]*

çāpük ü çüst: *Hızlı ve çevik. [İkileme]*

1. Medīne içre ḳaçan ḳoynı dir iy süst
ʿAceb mi ister isem **çāpük ü çüst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 126). [çāpük ü çüst, -]*

çāpük-süvār: *Ata iyi binen kimse.*

1. Ṣafā meydānınuñ **çāpük-süvārı**
Vefā bustānınuñ ebr-i bahārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 15). [çāpük-süvārı, -ı]*

çār: *Dört Halife.*

1. Ne **çār** çār rükni şerīʿat sarāyınuñ
Dest urmayan bu **çār** etegine ola çārpā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 70). [çār,]*

çār emīn: *Hz. Muhammed'in dört halifesi.*

1. Döndüñ çü heft ü penc ile şeş kūşe menzile
Didüñ yaḳīnī **çār emīnüña** mācerā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 68). [çār emīnüña, -üñ, - a]*

çār rükn: *Dört direk. Bir yapıyı ayakta tutan temel dayanaklar II dört halife.*

1. Ne çār **çār rükni** şerīʿat sarāyınuñ
Dest urmayan bu çār etegine ola çārpā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 69). [çār rükni, -i]*

çār ü nā-çār: *İster istemez. Yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak. [3] [İkileme]*

1. Şehe ʿarż itdiler kim vire iḳrār
İṭāʿat ḳıldı Ḫusrev **çār u nā-çār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 46). [çār u nā-çār, -]*

çāre: *Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu. [10]*

1. Ṣorarsañ **çāre** maġrūr olmamaḳdur
Kenār-ı ḫayrden dūr olmamaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 117). [çāre,]*

çāre: *Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu; tedavi yolu, deva.*

1. Ne ḳılsun ḳulluġa ger yarası yoḳ
Ḳuluñ ḳulluḳdan özge **çāresi** yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 18). [çāresi, -s, -i]*

çāre: *Çare, tedbir.*

1. Pes oldur ʿaḳil ü dānāya **çāre**
Ki göñlin hem-dem ide rūzgāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 75). [çāre,]*

çāre-i kār: *İşine çare olan, derde derman olan.*

1. Ṣanurduḳ kim ḳalıcak bī-kes ü zār
Baña sen yār olasın **çāre-i kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 32). [çāre-i kār, -]*

çāre bul-: *Bir meseleyi halletmek için çözüm yolu bulmak. [3] [Deyim]*

1. Ne iş vardur ki **bulmaz çāre** ādem
Meger ölmek ki ʿāciz ḳaldı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 85). [çāre bulmaz, -maz*

çāre iriş-: *Etkisi olmak, işe yaramak, yararlı olmak. [Deyim]*

1. Açınca yilken **irişmedi çāre**
Yil urup cümlesin iltür kenāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 23). [çāre irişmedi, -me, -di]*

çāre it-: *Deva bulmak, çözüm yolu bulmak, içinde bulunulan durumdan kurtuluş yolunu göstermek. [Deyim]*

1. Biraz müddet ki ḳayṣer oldı maḥṣūr
Görür kim **çāre itmez** Ḳalʿa vü sūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 16). [çāre itmez, -mez]*

çāre kıl-: *Derdini, sıkıntısını gidermek. [Deyim]*

1. İlāhī **çāre ḳıl** bī-çārelıḳdan
Ḫalāṣ it bizi bu āvārelıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 47). [çāre ḳıl, -]*

çāre ol-: *Bir meseleyi halletmek, çözüm yolu bulmak. [Deyim]*

1. Ki ne **çāre olaydı** ir eger giç
Ḳatumdan eksük olmayaydı süd hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 23). [çāre olaydı, -a, -y, -dı]*

çāre ol: *Bir meseleyi halletmek, çözüm yolu bulmak; derman , deva olmak.*

1. Didi ṣabr **oldı** saña **çāre** andan
Eyitdi ten nice ṣabr ide cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 77). [çāre oldı, -dı]*

çāre-sāz: *Çare yapan, çare ve tedbir düşünen, bulan; çözüm bulan, çözüm yolu bulan.*

1. Çi-ger bī-çāre-şeklem **çāre-sāzem**
Ne var ṣūret-ger isem naḳş-bāzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 23). [çāre-sāzem, -em]*

çāre-sāzī ol-: *Çare bulucu olmak.*

1. Gehī ʿışveyle ola ʿışḳ-bāzī
Gehī būseyle **ola çāre-sāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 42). [çāre-sāzī ola, -a]*

çāresine ir-: *Çare olmak, sıkıntısını gidermek.[Deyim]*

1. Görür şeh ki **irmez** ol meh **çāresine**
Dilemez merhem urmaḳ yāresine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 1). [çāresine irmez, -mez]*

çarh: *Felek, gökyüzü. [12]*

1. Ne merhem odlara yaḳduñ cihānı
Boyadı **çarḫı** āhumuñ duḫānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 28). [çarḫı, -ı]*

çarh: *Felek, dünya.*

1. Yidinci gün ki **çarḫuñ** ḥoḳḳa-bāzı
Açup ṣandūġını keşf itdi rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 41). [çerḫuñ, -uñ]*

çarh: *Felek, dünya; baht, talih.*

1. Ki ururken **çarḫ** çevgānı bize çōb
Ḫōş urdı yirde Çōbīn devleti ṭōb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 65). [çarḫ,]*

çarh: *Baht, talih.*

1. Ol ugurlıḳda dün düşmişdi bende
Tutulduġına tutmış **çarḫı** ḫande *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 18). [çarḫı, -ı]*

çarh-ı atlas: *Bütün cisim ve varlıklardan arınmış, içinde hiçbir yıldız bulunmayan dokuzuncu gök. [2]*

1. İrādet andan alur **çarḫ-ı aṭlas**
Ḥayāt andan bulur ṭāḳ-ı muḳarnas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 9). [çarḫ-ı aṭlas, -]*

çarh-ı aʿzam: *Büyük felek. Çarh-ı a'zam, felek-i a'zam, felek-i atlas adları da verilen dokuzuncu felektir. [2]*

1. Güneşdür yār ḳaşrı **çarḫ-ı aʿzam**
Gün öñinde nesīm-i ṣubḥ urur dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 55). [çarḫ-ı aʿzam, -]*

çarh-ı cān-sūz: *Can yakıcı felek.*

1. Ne degirmendurur bu **çarḫ-ı cān-sūz**
Ki yüz suyıyla yunmaz saçduġı toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 69). [çarḫ-ı cān-sūz, -]*

çarh-i çīnī: *Çini felek, gökyüzü.*

1. Çü gök göz yumdı gösterdi ḳara ḳaş
Çıḳardı **çarḫ-i çīnīden** ḳamer baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 2). [çarḫ-i çīnīden, -den]*

çarh-i ġaddār: *Merhametsiz ve zalim felek.*

1. Ḳanı ol nāz ehli nāzenīn yār
Nicesi ḳıydı aña **çarḫ-i ġaddār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 66). [çarḫ-i ġaddār, -]*

çarh-ı ġaddār bir karāra kalmaz: *Zalim felek, talih hep bir kararda, aynı şekilde gitmez. Talih hep iyi ya da hep kötü gitmez, mutlaka değişir. [Atasözü]*

1. Teraḥḥum vaḳtidür maḥrūma iy yār
Ki **ḳalmaz bir ḳarāra çarḫ-ı ġaddār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 46). [çarḫ-ı ġaddār bir ḳarāra ḳalmaz, -maz]*

çarh-ı gerdān: *Dönen/devreden felek. Burada çarh yani felek kelimesinin, gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki, kadere hakim olduğuna inanılan güç, talih, baht anlamında olduğu unutulmamalıdır.*

1. Şu maʿcūndan yidürdi **çarḫ-ı gerdān**
Ki cān virdi yiyüp bir loḳma Loḳmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 83). [çarḫ-ı gerdān, -]*

çarh-ı lāciverdī: *Lacivert renkli gökyüzü.*

1. Seḥer-gehden ki **çarḫ-ı lāciverdī**
Tenūr-ı ṣubḥa ura nār-ı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 27). [çarḫ-ı lāciverdī, -]*

çarh-ı melāʾik: *Meleklerin feleği, bulunduğu gök katı.*

1. Çü yoḳ **çarḫ-ı melāʾikde** bu ḳudret
Ki bula rütbetinden ola ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 183). [çarḫ-ı melāʾikde, -de]*

çarh-i mīnā: *Mavi gök kubbe, mavi gökyüzü.*

1. Seḥer kim **çarḫ-i mīnā** ṣaḥn-ı mīnū
Taġıtdı dehre lāle dirdi lüʾlüʾ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 1). [çarḫ-i mīnā, -]*

çarh-ı muḥīṭ: *(Her şeyi) çepeçevre kuşatan gökyüzü.*

1. Mücessem eyleyüp nūr-ı basīṭı
Yaratdı evvelā **çarḫ-ı muḥīṭı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 4). [çarḫ-ı muḥīṭı, -i]*

çarh-ı sābiʿ: *Yedinci felek.*

1. Üçinci ʿaḳldan Ḫaḳ ʿaḳl-ı rābiʿ
Yaratdı nefs ile bu **çarḫ-ı sābiʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 18). [çarḫ-ı sābiʿ, -]*

çarh-ı sevābit: *Feleğin katmanlarından biri olan burçlar katmanı Ay, Utarid, Zühre, Şems, Merih, Müşterî, Zuhâl gezegenlerinin bulunduğu yedi felekten sonra gelen, Atlas feleğinden bir önceki felektir. Bu felekte bulunan yıldızlar sabit haldedir. Bu nedenle bu yıldızlara "sabit yıldızlar"; bu feleğe de "felek-i sevâbit" de denmiştir.*

1. Anuñ bir adıdır **çarḫ-ı sevābit**
Mükevkebdür bir adı daḫı sābit *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 5). [çarḫ-ı sevābit, -]*

çarh-ı tāsiʿ: *Dokuzuncu felek. Dokuzuncu gök bütün cisim ve varlıklardan arınmış olup içinde hiçbir yıldız bulunmaz. Bu gök tabakasına "çarh-ı atlas" veya "felek-i atlas" adı verilmiştir. Bütün gökleri içine aldığı, en büyüğü ve en güçlüsü olduğundan ona "çarh-ı a'zam" veya "felek-i a'zam" da denir.*

1. Olardan ʿaḳl-ı s̲ānī ḳıldı ṣāniʿ
Hem ednāsından itdi **çarh-ı tāsi**ʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 38). [çarh-ı tāsiʿ, -]*

çarh ṭāvūsı: *Gökyüzünün tavus kuşu.*

1. İrişdük ol güle kim irse **çarḫ ṭāvūsı**
Kemīne bülbül ola ṣaḥn-ı gül-sitānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 11). [çarḫ ṭāvūsı, -]*

çarha gir-: *Dönmek, sema etmek. [3] [Deyim]*

1. Sevincinden ṭuruban **çarḫa girdi**
Soyındı geydügin Şāvūra virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 63). [çarḫa girdi, -di]*

çarhuñ perde-bāzı: *Feleğin kukla oynatıcısı.*

1. Ḳamu ġam perdesine düzdi sāzı
Ki ne ṭoġura **çarḫuñ perde-bāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 128). [çarḫuñ perde-bāzı, -]*

çār-mīḫ: *Suçlunun öldürülmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı.*

1. Felek germişdi perde **çār-mīḫı**
San ılduzlardurur dīvār mīḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 19). [çār-mīḫı, -ı]*

çārpā: *Dört ayaklı.*

1. Ṭavar ü **çārpā** cinsi kemāhī
Ṣayılmaya ṣayıla mūr ü māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 67). [çārpā,]*

çārpā: *Dört ayaklı II hayvanlar.*

1. Ḫor ü şehvet tutulursa bahāya
Ola faẕl ādem üzre **çārpāya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 28). [çārpāya, -y, -a]*

çārpā ol-: *Dört ayaklı olmak II hayvan hâline gelmek, insan sayılmamak.*

1. Ne çār çār rükni şerīʿat sarāyınuñ
Dest urmayan bu çār etegine **ola çārpā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 70). [çārpā ola, -a]*

çār-ü-nāçar: *İster istemez, mecburen. [2][İkileme]*

1. Bugün ḳıl iḫtiyāruñ ile īs̲ār
Ki yarın ḫōd alurlar **çār-u-nāçār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 54). [çār-u-nāçār,]*

çāşnī vir-: *Tat vermek. Hoşa giden bir duruma sebep olmak. [Deyim]*

1. Şu deñlü **çāşnī virmişdi** ol nūş
Ki ayruḳ lez̲z̲et olmışdı ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 85). [çāşnī virmişdi, -miş, -di]*

çāşnī-gīr: *Eskiden saray ve konaklarda mutfak işlerinden sorumlu olan ve yemeklerin tadını kontrol etmekle görevli bulunan kimse.*

1. Dimezven ʿālemüñ mīri olayın
Lebüñüñ **çāşnī-gīri** olayın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 38). [çāşnī-gīri, -i]*
2. Şeker şīrīn tudaġileydi hem-şīr
Ruṭab ol şīre olmış **çāşnī-gīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 12). [çāşnī-gīr,]*

çāşt giceden bilinmez ol-: *Gündüzü geceden ayırt edememek II kendinden geçmek. [Deyim]*

1. Nigīsā sāzı idince fürū-dāşt
Şaha **bilinmez oldı giceden çāşt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 2). [çāşt giceden bilinmez oldı, -dı]*

çaṭr-ı hümāyūn: *Padişah çadırı.*

1. Ḳurılmışdı şehe **çaṭr-ı hümāyūn**
Bir ulū fīl üzre fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 73). [çaṭr-ı hümāyūn, -]*

çav: *dedikodu, şayia*

1. Ḳoyalum ilde olan ḳov u **çavı**
Ne diyelüm ḫoş avladuñ bu avı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 55). [çavı, -ı]*

çav it-: *Dedikodu, asılsız haber çıkarmak.*

1. Hem eyle **çav ider** ol fitne-engīz
Ki atasınuñ gözin çıḳardı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 21). [çav ider, -er]*

çav ḳıl-: *Söylenti, dedikodu, asılsız haber yaymak.*

1. Ki Ḳuds'e giderem diyü **ḳıla çav**
Meger ḳudsī şikārını ḳıla av *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 7). [çav ḳıla, -a]*

çavı çık-: *Hakkında haber yayılmak, ün kazanmak. [Deyim]*

1. Anı sulṭān çün aldı **çıḳdı çavı**
Dinildi ilde adı Genc-i Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 41). [çavı çıḳdı, -dı]*

çavk: *Küme, takım. [3]*

1. Felekler bu ḫaberle ḳıldı cūşı
Melekler **çavḳı** eyledi ḫurūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 140). [çavḳı, -ı]*

çāvuş: *Bekçi, gözcü.*

1. İki biñ atlu **çavuş** u yasavul
İki kolda çaġırur yurt u savul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 55). [çavuş,]*

çāvuş: *Osmanlılar'ın ilk zamanlarında elçilik, siyâsî haberleşme, idarî işler gibi önemli hususlarla görevli iken gittikçe iş alanları daralan ve sonraları görevleri dîvân-ı hümâyunda hizmet etmek, pâdişâhın yanında ve hizmetinde bulunmak olan kimselere verilen isim; padişaha ve paşalara bir nevi yâverlik yapan kimse.*

1. Maḳām-ı ḥācib ü **çavuş** u serheng
Şaha ḳarşu degül mīl ola ferseng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 21). [çavuş,]*

çehre: *Yüz, surat. [4]*

1. Müheyyā oldı türşī **çehrelerden**
Dökilür acılu aş zehrelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 39). [çehrelerden, -ler, -den]*

çehre: *Bir duyguyu yüz aracılığıyla anlatan belirtilerin, mimiklerin bütünü, ifade, görünüş.*

1. B'uġur bildüm ki toġrusın sözüñde
Tereḥḥum **çehresin** gördüm yüzüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 60). [çehresin, -s, -in]*

çehre aç-: *Yüzünü göstermek II belirmek, ortaya çıkmak, gelmek.[2] [Deyim]*

1. **Açalı çehre** dīdārı göñül göz yumdı cennetden
Görürken şekl-i rūḥānī ne leẕzet naḳş-ı
Mānīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 3). [çehre açalı, -alı]*

çek-: *Bir cisim, belli bir yakınlıktaki başka bir cismi kendisine yaklaşmaya zorlamak, itmek karşıtı.[6]*

1. İçince bir nice tolu feraḥ-nāk
Çeküp ṣabruñ tonını eyledi çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 12). [çeküp, -üp]*

çek-: *Bir şeyi sokulu veya saplanmış bulunduğu yerden asılmak; çıkarmak.*

1. Ayaġuñ batmış iken gizlü gence
Çeküp ḳaçduñ yiridür çek şikence *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 50). [çeküp, -üp]*

çek-: *Dizmek, sıralamak.*

1. Buyurdı **çekdiler** dīvān içinde
Öger Behrāmı ol aʿyān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 31). [çekdiler, -di, -ler]*

çek-: *Getirmek, hazır etmek.*

1. Buyurdı **çekdiler** Şebdīzi der-hāl
Didi öykeyle uş gitdüm esen ḳal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 79). [çekdiler, -di, -ler]*

çek-: *Güç durumlara dayanmak, katlanmak. [7]*

1. Göñül gözi ḫayālinden olımaz fitneden eymen
Çü uydı mest-i ʿayyāra ḳo **çeksün** şūr u
ġavġāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 8). [çeksün, -sün]*

çek-: *İçmek, içki içmek. [3]*

1. Şu deñlü **çekdi** cām-ı erġavānı
Ki sīr-āb oldı meydān gül-sitānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 37). [çekdi, -di]*

çek: *(İp, yay gibi şeyleri) germek. [3]*

1. Şu resme **çekdi** pertāb atdı bir tīr
   Ki çerḫüñ yidi ḳalḳanın ḳıla bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 21). [çekdi, -di]*

çek-: *Giymek.*

1. Ne var **çeksem** ḳabā-yı cismi çālāk
   Çü ḳadd-i cān añam zehrem olur çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 191). [çeksem, -se, -m]*

çek-: *Öldürücü bir silahla cana kast etmek.*

1. Çün ola vaḳt-ı ḍarb ü ḥarb ü şemşīr
   Çekerler çeng-i bebr ü pençe-i şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 26). [çekerler, -er, -ler]*

çek-: *Üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak.*

1. Ḳaşınuñ yayına toz urdı müşkīn
   Çeküp şeh yüreğine nāveg-i kīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 90). [çeküp, -üp]*

çek-: *Taşımak, bir nesnenin ağırlığını yüklenmek. [4]*

1. Aġırlandı teni zer **çekmeginden**
   Atı yoruldı gevher çekmeginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 5). [çekmeginden, -meg, -in, -den]*

çekil-: *Kendini geriye veya bir yana çekmek.*

1. Heman sāʿatde düzdi kendüzini
   Çekildi meclise tutdı yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 4). [çekildi, -di]*

çekin-: *Saygı, korku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak.*

1. **Çekindüm** sāyeden bī-pāye ḳaldum
   Anuñçün sāye-veş bī-māye ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 235). [çekindüm, -dü, -m]*

celīpā: *Haç.*

1. Ulu muġ şeklinde girmişdi Şāvūr
   Çelīpā vü ṣalīb ü zend ü nesṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 76). [çelīpā,]*

çemen: *Ağaç ve çiçeği olan çayır, yeşillik. [13]*

1. Şu yilden kim ider baştan küleh dūr
   Çemen āsūde olur serv rencūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 18). [çemen,]*

çemen: *Ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer II dünya.*

1. İrürdi güllere zaḫmı semenden
   Ki bir bülbül kem oldı bu **çemenden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 8). [çemenden, -den]*

çemengāh: *Yeşillik olan yer.*

1. Cüvān bir serv idüñ cānum **çemengāh**
   Ne yil aldı vü ḳandadur vaṭangāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 85). [çemengāh,]*

çemen-gir: *Çimenliği tutan, zapt eden.*

1. Hezār āhū-bere irdi **çemen-gir**
   Bu sebz-istāna aġızları pür-şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 3). [çemen-gir,]*

çenber: *Cambazların gösteri yaptığı halka.*

1. Çıḳardı perdeden biñ perde-bāzı
   Ki ḳılur her biri **çenberde** bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 4). [çenberde, -de]*

çenber: *Çember (Tanıkta, feleğin dünyayı da çevrelediğine inanılan iç içe geçmiş dokuz kubbesi/katı kastediliyor olmalıdır).*

1. Çevürme bir dem iy çarḫ **çenberüñi**
   Ko kāfūruñ yüzinden ʿanberüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 29). [çenberüñi, -üñ, -i]*

çenber: *Guy ve çevgan oyununda kullanılan ucu eğri sopa.*

1. Bular ḫod ṣavlecān-ı ʿanberīnden
   Ḳaparlar ṭōpı çarhuñ **çenberinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 110). [çenberinden, -i, -n, -den]*

çenber: *Sevgilinin saç kıvrımı. [2]*

1. Felekler perçeminüñ **çenberidür**
   Gice ḫüsninde ḫāl-i ʿanberīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 117). [çenberidür, -i, -dür]*

çenber-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur) halkası. [Dua ifadesi]*

1. Gerden-i çerḫ ü püşt-i ʿarşı büker
   Çenber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 30). [çenber-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

ceng-i Nigīsā: *Nigisa'nın çalgısı; Nigisa'nın çalgı çalışı.*

1. Görür çün Bārbed **ceng-i Nigīsā**
   Dem ü ṣavt iledür Dāvūd u ʿĪsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 5). [ceng-i nigīsā, -]*

ceng-i zāġ: *Karga pençesi.*

1. Ṣaçı şeb-rev ki etek girmiş çirāġa
   Yüzi meşʿal ki düşmiş **ceng-i zāġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 102). [ceng-i zāġa, -a]*

ceng: *Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış bir çeşit telli çalgı. [17]*

1. Bu **ceng** āvāzına ol resme Pervīz
   Yanar ṣankim neye irdi āteş-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 3). [çeng,]*

ceng: *El.*

1. Nigāruñ var idi bir ḫūb çengi
   Ki ururdı nāy u ʿūdı oda **çengi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 4). [çengi, -i]*

ceng: *Pençe.*

1. Ḫadengi **çengi** çün ki ide ʿıḳābı
   Kemīn küncişke ṣayardı ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 11). [çengi, -i]*

ceng ü nay: *Saz ve ney II eğlence, yiyip içme. [İkileme]*

1. Cihāndan yig görür bir curʿa cāmı
   Ṣatupdur **çeng ü nāya** neng ü nāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 20). [çeng ü nāya, a-]*

ceng çalın-: *Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde vaktiyle kullanılmış olan âlet çalınmak.*

1. Çü nāṣiḥ yoġ imiş ādem ḳatında
   Çalınmış çeng nā-maḥrem ḳātında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 20). [çeng çalınmış, -mış]*

ceng ur-: *Çeng çalmak, çeng denen müzik aletini icra etmek. [2]*

1. Nice kim **ura** Zühre çengine **çeng**
   Nice kim rūşen ola gün cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 84). [çeng ura, -a]*

ceng ur-: *Pençe atmak, el uzatmak. [3] [Deyim]*

1. Çi-ger her dem **urur** ġām nāyuma **çeng**
   Ger itmedüm nevām içinde āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 105). [çeng urur, -ur]*

çengāl: *Yırtıcı hayvan veya kuş pençesi, çengel.*

1. Uçar ḳuş bigi tīr-i tīz-reftār
   Açar ḳan içmege **çengāl** ü minḳār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 68). [çengāl,]*

çengi: *Çarpare, def, zil veya kaşık çalarak oynayan oyuncu kadın, rakkase.*

1. Çü ḫātūndur u **çengī** bī-mesāvī
   Terāzū ile oldı evi Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 23). [çengī,]*

çengi: *Çeng çalan, sazende. [2]*

1. Ḫarāb itdürdi **çengi** ḳırnaġını
   Ṣıyup çengüñ yararlar ṭırnaġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 33). [çengi,]*

çepçevre: *Bütün çevresini, her tarafını kuşatacak şekilde, fırdolayı.*

1. Buyurdı ol tāze vü ter güllere tīz
   Ki **çepçevre** yügürüñ yollara tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 2). [çepçevre,]*

çerāġ: *Kandil II sevgilinin parlak yüzü.*

1. Çirāğı kim virürdi yüzine nūr
Yile virdüñ çek imdi cevr-i deycūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 53). [çirāğı, -ı]*

çerer-: *Korkudan gözü büyüyüp parlamak. [2]*

1. Yüridi der-peyince ol perîler
Çererdüklerine döymez çeriler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 40). [çererdüklerine, -dük, -ler, -i, -n, -e]*

çerh: *Felek, gökyüzü, sema. [7]*

1. Ki devr itdükçe devrān bendeñ olsun
Zemin üftāde **çerḫ** efkendeñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 50). [çerḫ,]*

çerh: *Felek, talih.*

1. Göñül ḫōş eyle nūş it cām-ı ṣāfī
Ki dirler dehre ḳāhir **çerḫa** cāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 16). [çerḫa, -a]*

çerḫ-i ābnūsī: *Siyah renkli, karanlık gökyüzü.[2]*

1. Seḥer-geh kim bu **çerḫ-i ābnūsī**
Cihān ʿācına sürdi senderūsī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 1). [çerḫ-i ābnūsī, -ına]*

çerh-i aʿżam: *Büyük felek. (Çarh-ı a'zam: Felek-i a'zam, felek-i atlas adları da verilen dokuzuncu felektir).*

1. Cūdüñ deñizlerinde her ḳaṭre baḥr-i aḫżar
Ḳadrüñ sarāyı içre bir ḳubbe **çerḫ-i aʿżam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 6). [çerḫ-i aʿżam, -]*

çerh-i bed-ahter: *Kötü yıldızlı felek.*

1. Ki ne reng oynadı **çerḫ-i bed-aḫter**
Ki elden çıḳdı ol ḫūrşīd-i enver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 67). [çerḫ-i bed-aḫter, -]*

çerh-ı cān-gerd: *Can döndüren felek.*

1. Didi kendüzine kim bu cüvan-merd
Ki devr itdi beni çün **çerḫ-ı cān-gerd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 176). [çerḫ-ı cān-gerd, -]*

çerh-i cān-keş: *Kavga arayan, kavgacı, sert, serkeş felek.*

1. Görürsin her seher bu **çerḫ-i cān-keş**
Nice urur ḫırmenine dehrüñ āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 57). [çerḫ-i cān-keş, -]*

çerh-i devvār: *Durmadan dönen felek; dünya. [2]*

1. Daḫı bilmedügin kim **çerḫ-i devvār**
Ne gizlüler ḳılısardur bedīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 9). [çerḫ-i devvār, -]*

çerh-ı ġaddār: *Zâlim felek. [2]*

1. Bize cevr itdüginçe **çerḫ-ı ġaddār**
Penāhumuz bu ḳapu oldı her bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 199). [çerḫ-ı ġaddār, -]*

çerḫ-ı gerdān: *Feleğin usta binicisi.*

1. Seḥer çün **şeh-süvār-ı çerḫ-ı gerdān**
Neberd ü rezme ḳıldı ʿazm-i meydān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 1). [şeh-süvār-ı çerḫ-ı gerdān, -]*

çerh-ı gerdūn: *Dönen felek, dünya.*

1. Taʿaccüb ḳıldı kim bu **çerḫ-ı gerdūn**
Ne oyunlar düzer hergün diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 41). [çerḫ-ı gerdūn, -]*

çerh-i kā'im: *Sürekli dönen felek.*

1. Yire dön dir ise çerḫ ura dāim
V'eger ṭur dirse tura **çerḫ-i kāim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 86). [çerḫ-i kāim, -]*

çerḫ-i kuḥlī: *Sürme gibi siyah renkli gökyüzü.*

1. Ḳomasa taḫt-ı sīme lāciverdi
Atardı **çerḫ-i kuḥlī** tāc-ı zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 36). [çerḫ-i kuḥlī, -]*

<u>çerh-i ser-keş:</u> *Dik başlı, dik kafalı, inatçı, isyankâr felek.*

1. Ḥükm-i siyāsetüñden baş çekse **çerḫ-i ser-keş**
   Ḳahruñ bozar esāsın ne deñlü olsa muḥkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 35). [çerḫ-i ser-keş, -]*

<u>çerh-i zirih-çīn:</u> *Zırh toplayan/zırh giyinmiş gökyüzü.*

1. Çüʿāciz ḳıldı bu **çerḫ-i zirih-çīn**
   suya ṣaldı siper nīlūfer-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 31). [çerḫ-i zirih-çīn, -]*

<u>çerh-i zirih-pūş:</u> *Zırh giyinmiş felek.*

1. Meger bir ṣubḥ kim **çerḫ- zirih-pūş**
   Götürdi çīnī ḳalḳanını ber-dūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 1). [çerḫ-i zirih-pūş, -]*

<u>çerḫ ur-:</u> *Dönmek, dolaşmak. [Deyim]*

1. Yire dön dir ise **çerḫ ura** dāim
   V'eger ṭur dirse tura çerḫ-i kāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 85). [çerḫ ura, -a]*

<u>çerḫüñ yidi ḳalḳanı:</u> *Feleğin yedi kalkanı. Batlamyus'tan gelen eski astronomi anlayışına göre felek dünyayı çevreleyen iç içe dokuz kubbeden meydana gelmiştir, aynı zamanda yedi kat olarak da tasavvur edilir. Böyle kat kat düşünüldüğünden genellikle eflâk ve felekler diye çoğul şeklinde geçer. Buna bağlı olarak nüh felek, nüh kıbâb (kubbe), nüh künbed, nüh kubbe-i uzmâ, nüh peymâne, nüh mînâ, dokuz çarhî kalkan, eflâkin dokuz meydanı, heft eflâk, yedi çarh-ı mutabbak, yedi başlı ejder, yedi gerdûn, yedi çînî çanak, arûs-ı heft felek gibi sözler içinde katlarının sayısı açıkça belirtilir. Eski inançlara göre, kâinatın merkezinde bulunan ve hareketsiz duran dünyanın etrafını soğanın zarlarına benzer şekilde üst üste kuşatmış gök tabakalarının her biri ayrı ayrı birer yıldıza mahsustur. Felekler dünyaya yakınlıklarına göre şöyle sıralanmış olup ilk yedi felekte şu yedi gezegen (seb'a-i seyyâre) bulunmaktadır: Birinci felekte ay, ikincide Utârid (Merkür), üçüncüde Zühre (Venüs), dördüncüde güneş, beşincide Mirrih (Merih, Mars), altıncıda Müşterî (Bercis, Jüpiter), yedincide Zühal (Keyvan); sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Bu felekte birer burç halinde sabit yıldızlar toplanmıştır ve adına "kürsî" denir. En dışta olan ve ötekilerin hepsini içine alan dokuzuncu feleğe bu durumundan dolayı "felekü'l-eflâk", yine hepsinden büyük ve kuvvetli olduğu için de "felek-i a'zam" (çarh-ı a'zam) adı verilmiştir. Boş ve her türlü cisimden arınmış olan dokuzuncu felek, içinde hiçbir yıldız veya herhangi bir nokta ve nişan olmadığı ve bu haliyle desensiz bir kumaşı andırdığı için çok defa "felek-i (çarh-ı) atlas" diye de anılır. Buna "arş-ı a'lâ, arş-ı a'zam, arş-ı ilâhî" denildiği gibi kürsî diyenler ve arş ile kürsîyi birbiri yerine kullananlar da vardır.*

1. Şu resme çekdi pertāb atdı bir tīr
   Ki **çerḫüñ yidi ḳalḳanın** ḳıla bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 22). [çerḫüñ yidi ḳalḳanın, -n]*

<u>çerī:</u> *Asker, ordu. [21]*

1. Tutar Ḫusrev **çerisi** bir yaña ṣaf
   Perīler bir ṭaraf ḳılur müşerref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 131). [çerisi, -si]*

<u>çeri ʿarż it-:</u> *Ordu hazırlamak, asker sevk etmek. [Deyim]*

1. **Çeriler ʿarż ider** Hürmüz firāvān
   Demürden ḳaynadur deryā-yı ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 15). [çeri ʿarż ider, -er]*

<u>çeri çek-:</u> *Ordu göndermek. [2][Deyim]*

1. **Çeri çekmişdi** Şāma ḳayṣer-i Rūm
   Ki evvel andan alınmışdı ol būm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 41). [çeri çekmişdi, -miş, -di]*

<u>çeşm:</u> *Görme organı, dide.*

1. Muʿayyendür adı Müşkūy-ı Pervīz
   Saçı pür-caʿd-i müşkīn **çeşmi** ḫūn-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 358). [çeşmi, -i]*

<u>çeşm-i āhū:</u> *Ceylan gözü II iri, çok güzel göz.*

1. Senüñ ḫod **çeşm-i āhūnuñ** ḫadengi
   Urur bir zaḫme biñ şīr ü pelengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 49). [çeşm-i āhūnuñ, -nuñ]*

<u>çeşm-i cihān-bīn ol-:</u> *Dünyayı gören göz olmak.*

1. Meh idüñ mihrüñ ile göñlüm aydın
   Kime **olduñ** ʿaceb **çeşm-i cihān-bīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 90). [çeşm-i cihān-bīn olduñ, -du, -ñ]*

çeşm-i mihr-bān: *Muhabbetli, şefkatli göz.*

1. Baḳınca çevre **çeşm-i mihr-bānı**
Görindi gözine ṣūret nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 45). [çeşm-i mihr-bānı, -ı]*

çeşm-i yaʿḳūb: *Hz.Yakup'un gözü.*

1. Ne göz ki ol Yūsufa ḳalursa maḥcūb
Soġılsun ger olursa **çeşm-i Yaʿḳūb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 50). [çeşm-i yaʿḳūb, -]*

çeşm-i zahm: *Göz değmesi, nazar. Belli kimselerde bulunduğuna inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanılan uğursuzluk, göz.*

1. Çün itmez **çeşm-i zaḫm** anda gezendi
Niçün burḳaʿ ṭuta bī vech bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 19). [çeşm-i zaḫm, -]*

çeşme: *Bir kaynaktan gelip bir haznede toplanan veya borularla getirilen suların, kullanılmak amacıyla üzerindeki musluklar vasıtasıyle akıtılması için yapılmış küçük tesis, su kaynağı, pınar. [13]*

1. Öñinde düzdi **çeşme** bağladı ḥavż
Girü ḥavżuñ yöresin sebze vü ravż *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 71). [çeşme,]*

çeşme: *Pınar, su kaynağı II sevgili.*

1. Göñül ol **çeşmede** göz özge yirde
Anuñla cān yüzi yüz özge yirde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 171). [çeşmede, -de]*

çeşme: *Göz.*

1. Eger-çi ṣubḥ-ı ṣādıḳdur yüzünden ister āb-ı rū
Degüldür **çeşmesi** çün ter ne ḥāṣıl ḳurı daʿvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 10). [çeşmesi, -s, -i]*

çeşme aḳ-: *Bir yerden çeşme gibi su akmak, fışkırmak II gözyaşları akmaya başlamak, ağlamak. [Deyim]*

1. Gözin ırmadılar biribirinden
Aña dek ki **aḳdı çeşme** göz yirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 100). [çeşme aḳdı, -dı]*

çeşme-i āb: *Su çeşmesi.*

1. Bu şerm ü ḫavf ile ol **çeşme-i āb**
Şu resme ditredi kim ṣuda mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 155). [çeşme-i āb, -]*

çeşme-i bekā: *Ölümsüzlük çeşmesi.*

1. Ne cām ṣunar ki cürʿasınuñ
Her ḳaṭresi **çeşme-i beḳādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 8). [çeşme-i beḳādur, -dur]*

çeşme-i ḥayvān: *Hayat çeşmesi, içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı. [3]*

1. Esirge cān virür iy Ḫıżr-ı sīrāb
Sikender **Çeşme-i Ḥayvāna** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 6). [çeşme-i ḥayvāna, -a]*

çeşme-i ḥayvān: *Hayat çeşmesi, içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı. II kadının cinsel organı (Şîrîn'in cinsel organı)*

1. Meger Ḫıżr idi dün ẓulmet siyāhı
Ki saldı **Çeşme-i Ḥayvāna** māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 180). [çeşme-i ḥayvāna, -a]*

çeşme-i ḥayvān: *Hayat çeşmesi, içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı II sevgilinin dudağı.*

1. Zülālüñe eyle yanar Āb-ı Ḥayvān
Ki Ḫıżr ol **Çeşme-i Ḥayvāna** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 10). [çeşme-i ḥayvāna, -a]*

çeşme-i ḫūn ol-: *Kan çeşmesi hâline gelmek II çok ağlamak.*

1. Eger gözlerüm **ola çeşme-i ḫūn**
Aḳıda her birisi Nīl ü Ceyḥūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 129). [çeşme-i ḫūn ola, -a]*

çeşme-i nūr: *Nur çeşmesi II güneş. [2]*

1. Olur dördincide ol **çeşme-i nūr**
Güneş kim mülk-i dehri ḳıldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 17). [çeşme-i nūr, -]*

çeşme-i nūr: *Nur çeşmesi II parlak, beyaz tenli güzel (Şîrîn). [2]*

1. Tenini yur iken ol **çeşme-i nūr**
ʿAceb bu ki ider idi çeşmeyi nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 45). [çeşme-i nūr, -]*

çeşme-i nūş: *Şarap pınarı II aşk şarabının kaynağı, güzelliğiyle sarhoşluk veren güzel (Şîrîn).*

1. Çü cāndan ṭatlusın iy **çeşme-i nūş**
Ne ola cān bigi idersem der-āġūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 63). [çeşme-i nūş, -]*

çeşme-i nūş-āb: *Su çeşmesi.*

1. İtābuñuñ ki zehr-i nābı vardur
İçinde **çeşme-i nūş-ābı** vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 10). [çeşme-i nūş-ābı, -ı]*

çeşme-i şīr: *Süt pınarı II güzel sözler.*

1. Gine Şīrīn götürdi müḥri lebden
Aḳıtdı **çeşme-i şīri** ruṭabdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 2). [çeşme-i şīri, -i]*

çeşme-i ter: *Akan çeşme, pınar.*

1. Lebün ʿahdine inandum tañ mıdur ger
Serābı **çeşme-i ter** saña teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 12). [çeşme-i ter, -]*

çeşme-sār: *Çeşmesi çok olan yer. [2]*

1. Ṭolandı bir zamān ol **çeşme-sārı**
Gözinden baḥre benzetdi bıñārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 249). [çeşme-sārı, -ı]*

çeşmüñ nūrı: *Gözün ışığı, parlaklığı. [Deyim]*

1. Sen yaşum bigi gidelden gitdi **nūrı çeşmümüñ**
Vaḳtidür merdümligüñ bir dem kerem ḳıl gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 5). [çeşmümüñ nūrı, -]*

çetr: *Gölgelik, çadır, şemsiye.*

1. Ḳuruldı sāye-bān ü **çetr** ü ḫargāh
Uruldı ṭāḳ u eyvān taḫt ü dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 97). [çetr,]*

çetr-i hümāyūn: *Padişah çadırı.*

1. Ḳuruldı şāh içün **çetr-i hümāyūn**
Oturdı çünki buldı baḫt-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 39). [çetr-i hümāyūn, -]*

çetr-i siyāhī: *Siyah çadır.*

1. Bürinmüş yir yüzü **çetr-i siyāhī**
Yuḫu dāmında kalmış murġ u māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 7). [çetr-i siyāhī, -]*

çetr-i zerrīn: *Altından çadır, gölgelik. [2]*

1. Hemān ol ṣubḥ kim şāhen-şeh-i Çīn
Tutar çīn-i çemende **çetr-i zerrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 2). [çetr-i zerrīn, -]*

çetr-ı züḫal: *Zühal yıldızının çadırı.*

1. Bisāṭ-ı ʿarża dek **çetr-ı züḫalden**
Ḫoş āgāh itdi şāhı her ʿamelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 51). [çetr-ı züḫalden, -den]*

çetük: *Kedi. [2]*

1. Pelenk isterdi maḫlaṣ pençesinden
Çetük olurdı şir işkencesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 66). [çetük,]*

çevgān: *Çevgan oyununda kullanılan ucu eğri değnek. [11]*

1. Ulaşdı ṣubḥ olınca ceng ü āşūb
Ḳılıç **çevgān** idi vü kelleler ṭūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 110). [çevgān,]*

çevgān: *Cirit oyununda kullanılan ucu eğri değnek II çevgan oyunu.*

1. Biraz **çevgān** ile cevlān iderler
Arada ṭūpı serger-dān iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 87). [çevgān,]*

çevgān: *Çevgan oyununda kullanılan ucu eğri değnek II sevgilinin saçının ucundaki kıvrım. [4]*

1. Delü göñlüm herze-gūyına aṣā zülfüñ ḳılı
Ṣunduġınca yigrek urur āferīn **çevgānına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 10). [çevgānına, -ı, -n, -a]*

çevgān-ı zerrīn: *Altından yapılmış çevgan.*

1. Eline aldı bir **çevgān-ı zerrīn**
Felek ṭūpından ister kim ala kīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 67). [çevgān-ı zerrīn, -]*

çevgān ur-: *Açık bir alanda at üzerinde elde bulunan topa (gūy) sopa (çevgān) ile vurarak oyun oynamak.*

1. Çi-ger meydān ṭutup **çevgān ururlar**
İgen baş oynayup ṭūp cān ururlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 105). [çevgān ururlar, -urlar]*

çevgān ü ṭūp: *Açık bir alanda at üzerinde elde bulunan topa (gūy) sopa (çevgān) ile vurularak oynanan bir oyun. [İkileme]*

1. Gine **çevgān ü ṭūpa** āġāz iderler
Gine ṣayd ü şikāra sāz iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 13). [çevgān ü ṭūp, -]*

çevir-: *Yolundan alıkoymak, yoldan döndürmek; geri getirmek .*

1. Dirīġ itmeyüp uş saʿy ü emekde
Yürürven **çevre** anı istemekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 118). [çevre, -e]*

çevre: *Bir şeyin yakını, dolayı, etraf.[8]*

1. Çemenler **çevresi** āb-ı revāne
Bıñar u çeşme ḥavż-ı ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 87). [çevresi, -s, -i]*

çevür-: *Döndürerek hareket ettirmek.*

1. **Çevürme** bir dem iy çarḫ çenberüñi
Ḳo kāfūruñ yüzinden ʿanberüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 29). [çevürme, -me]*

çeyne-: *Çiğnemek. [2]*

1. Nice ḳuyruḳ ki aña diş biledi ḳurt
Çü dilkü ziyrek idi **çeynedi** ḫurd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 50). [çeynedi, -di]*

çıġ: *Çadırlarda çubuklardan örülmüş paravana gibi bölme.*

1. Sıvanmaz ol serā bu balçıġ ile
Tutılmaz ol alaçıḳ bu **çıġ** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 36). [çıġ,]*

çıġır-: *Bağırmak, haykırmak.*

1. Ṣürāḥiler **çıġırdı** yine ḳulḳul
Öterdi güle ḳarşu niteki bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 11). [çıġırdı, -dı]*

çık-: *(Yüksek bir yere varmak için) yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek.*

1. Güherler kim saçar āhum niṣāre
Ne pertāb ile **çıḳsun** bu ḥiṣāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 18). [çıḳsun, -sun]*

çık-: *(Bir yerden) uzaklaşmak, ayrılmak, (bir yeri) terketmek. [3]*

1. Medāyinden **çıḳup** oldı revāne
İrürdi menzil Azerbāycāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 77). [çıḳup, -up]*

çık-: *Bir sebeple bulunulan yerden ayrılmak; karşılamaya gitmek.*

1. Ḳamu atlanup istikbāle çıḳdı
Cemāli dil-bere iclāle **çıḳdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 22). [çıḳdı, -dı]*

çık-: *Bir yere ulaşmak, varmak.*

1. Ziyāret ḳıldılar deyr ü maġārı
Çıḳup seyr eylediler sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 28). [çıḳup, -up]*

çık-: *(Bulunduğu yerden) dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek. [8]*

1. Ṣu **çıḳdı** ḳaṣr öñindeki ḥacerden
Ṣovuḳ ḳardan u şīrīn-ter şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 117). [çıḳdı,-dı]*

çık-: *Karşılaşılmak, ortaya çıkmak, görünmek.*

1. Müheyyā olup istiḳbāle çıḳdı
Çözüp sancaḳ naḳāre çala **çıḳdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 18). [çıḳdı, -dı]*

çık-: *Belirmek, ortaya çıkmak.*

1. Duʿā ḳılur ki Şebdīzüñ ayaġı
Sına yā-ḫūd **çıḳa** ānsuzda yaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 22). [çıḳa, -a]*

çık-: *Görünmek, ortaya çıkmak.*

1. Gözüñ merdümlerin gördüm perī-gīr
Perîlik perdesinden **çıḳ** beri gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 138). [çıḳ,]*

çık-: *Ayrılmak, uzaklaşmak, kurtulmak. [2]*

1. Çü ḳoḫdı bülbül-i şeh dōstdan gül
Çıḳar ġamdan nite-kim pōstdan gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 56). [çıḳar, -ar]*

çık-: *Talihine veya payına düşmek, isabet etmek, vurmak.*

1. **Çıḳarsa** ne ola iy baḫt-ı hümāyun
Mübārek lafẓuñuzdan fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 25). [çıḳarsa, -ar, -sa]*

çık-: *Yayılmak, duyulmak.*

1. Ki içerü perdeden ne **çıksa** āvāz
Bu taşradan aña göre düze sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 55). [çıksa, -sa]*

çıkagel-: *Beklenmeyen bir anda gelmek.*

1. Hezārān kerr ü ferr ile şehen-şāh
Çıḳa-geldi bulutdan nite-kim māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 42). [çıḳa-geldi, -di]*

çıkar-: *(Bulunduğu yerden) dışarı çıkmasını sağlamak. [2]*

1. Ger ol taşdan **çıḳardı** suyı āli
Bu barmaġından aḳıtdı zülāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 119). [çıḳardı, -dı]*

çıkar-: *Bir nesneyi bulunduğu yerden dışarıya çıkarmak; söküp almak.*

1. Ṭamaʿ Şeyḫī çürük dişdür **çıḳarġıl**
Ki gide cān mizācından ġış u ġıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 27). [çıḳarġıl, -ġıl]*

çıkar-: *Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak. [4]*

1. **Çıḳardı** dökdi çoḳ dürr ü cevāhir
Ki götürmiş idi kendüde ḥāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 51). [çıḳardı, -dı]*

çıkar-: *Boşaltmak.*

1. Ziyān itmez meges teng-i nebāta
Çıḳar kim müstaḥaḳ geldi zekāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 56). [çıḳar,]*

çıkar-: *Bulmak, ortaya koymak.*

1. Deñizden **çıḳarur** incüyi ġavvaṣ
Boyunlarda kulaḳlarda olur ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 5). [çıḳarur, -ur]*

çıkar-: *Ortaya koymak.*

1. Yüregümde ḳomadı ḥabs yaġum
Ki bu yile **çıḳardum** uş çirāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 44). [çıḳardum, -du, -m]*

çıkar-: *(Giyilen veya takılan şeyleri) vücuttan ayırmak.*

1. Viribdir bile bir ʿavret ṭonını
Ki geysün **çıḳarup** ḥurmet ṭonını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 6). [çıḳarup, -up]*

çıkar-: *(Gizli, kapalı veya örtülü olarak durduğu yerden) göstermek veya kullanmak üzere almak; elde etmek, sağlamak.*

1. Pes andan bir yüzük **çıḳardı** ṣundı
Ki gün yüzi anuñ yüzinde ṭondı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 247). [çıḳardı, -dı]*

çıkar-: *Göstermek, sunmak.*

1. **Çıḳardı** perdeden biñ perde-bāzı
Ki ḳılur her biri çenberde bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 3). [çıḳardı, -dı]*

çıkar-: *İlgisini keserek uzaklaştırmak. [2]*

1. Bu ġam kim bini efserden **çıḳardı**
Nice ser-verleri serden **çıḳardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 87). [çıḳardı, -dı]*

çıkar-: *Ses çıkarmak.*

1. Ne giceydi ol ki bunca dîv olup ḫīr
Çıḳarmazdı ḫorōs āvāz-ı tekbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 30). [çıḳarmazdı, -maz, -dı]*

çıkıl-: *Yükselmek, yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek, tırmanmak.*

1. Yir üzre ṭaġlar oldı küştelerden
Ki göge **çıḳılurdı** püştelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 82). [çıḳılurdı, -ur, -dı]*

çıkrığ: *Elle çevrilen ve ucuna bağlı olan ipi sarmak sûretiyle aşağıdaki kovayı yukarı çıkararak kuyudan su çekmeye yarayan dolap.*

1. Ṭonı geydi vü ol **çıḳrıġı** ḳodı
Öñinde sanḳi urdı cāna odı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 17). [çıḳrıġı, -ı]*

çıkrık egir-: *Yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek. Kadınlara yönelik bir iş olarak görülüp beyitte erilliğin yitirilmesine işaret edilmekteve bu yolla aşağılama ifadesi olarak kullanılmaktadır.[Deyim]*

1. Daḫı bir **çıḳrıḳ egirsün** otursun
Özinden erlik adını götürsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 7). [çıḳrıḳ egirsün, -sün]*

çınār: *Çınar ağacı. [2]*

1. Şehüñ gitmişdi ṣabrı vü mecālī
Tolaşmış san **çınara** serv talı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 152). [çınara, -a]*

çi çi: *Ne ... ne ... bağlacı. Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır. [11]*

1. Nevāziş ḳılmaz ise luṭf-ı Şîrīn
Çi Ḫusrev şevketi **çi** ṣīr-i peşmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 8). [çi çi, -]*

çi çi: *Hem ... hem ... bağlacı. [2]*

1. Bu degirmen ki ḳılduñ çüst ü çālāk
Çi arpa vü **çi** buġday ögidür pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 104). [çi çi, -]*

çiçek: *Farklı renklerde ve kokularda olabilen kır ve bahçe bitkisi. [4]*

1. Aġaçlar raḳṣa girmişler ṭarab-nāk
Çiçekler çekmiş itmiş cübbeler çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 50). [çiçekler, -ler]*

çift: *Eş, karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.*

1. Revā mı gonca vü gül hem-dem olmaḳ
Baña ol yār u **çift** ü maḥrem olmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 30). [çift,]*

çift işle-: *Çift sürmek, saban, pulluk kullanarak toprağı ekilebilir duruma getirmek. [Deyim]*

1. Ki **çift işler** iken bir türk-i bī-rāh
Sabanına alur bir ḥalḳa nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 29). [çift işler, -r]*

çifte ur-: *Çifte atmak. At, eşek arka ayakları ile vurmak II bir şeyi alaşağı etmek, değersiz göstermek, onun görkemini unutturmak. [Deyim]*

1. Buyurdı kim bezendi ṭāḳ u eyvān
Sipihre **çifte urdı** devr-i dīvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 14). [çifte urdı, -dı]*

çi-ger: *-dIğI için, -dIğIndAn dolayı. [3]*

1. Çi-ger ḳaṣṣāb iti et ḥasretinden
Çeker çeyner velī kendü etinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 49). [çi-ger,]*

çi-ger: *Her ne kadar. [63]*

1. **Çi-ger** şehler olurlar tāca muḥtāc
Özüñ muḥtāc oldı ṣāḥib-i tāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 15). [çi-ger,]*

çi-ger çü: *Ha ... ha ...; fark etmez. Değişik gibi gösterilen iki şeyin, gerçekte aynı olduğunu anlatan bir söz.*

1. Eŝer faġfūr u ḫāḳān ile ḳayṣer
Çi-ger şehlerdür öñince **çü** çāker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 44). [çi-ger çü, -]*

<u>çīn:</u> *Çin ülkesi.[5]*

1. Ki biz bir yirde idük **Çīnde** hem-şīr
İki şākird idük üstādumuz bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 47). [çīnde, -de]*

<u>çīn:</u> *Kıvrım, büklüm. [5]*

1. Ṣaçınuñ **çīni** müşkinden ṭutup bū
Yaḳar bağrın Ḫutende her dem āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 137). [çīni, -i]*

<u>çīn:</u> *Çin II gündüz, aydınlık, parlaklık.*

1. Çi-ger gün farḳ ider **çīni** ḥabeşden
Ḫaṭādur gölge istemek güneşden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 55). [çīni, -i]*

<u>çīn-i çemen:</u> *Çimen bolluğu.*

1. Hemān ol ṣubḥ kim şāhen-şeh-i Çīn
Tutar **çīn-i çemende** çetr-i zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 2). [çīn-i çemende, -de]*

<u>çīn büti:</u> *Çin'in güzelleri.*

1. Hezārān **Çīn büti** noḳṭañda ḥayrān
Ḫıṭā naḳḳāşı bir ḥarfüñde nā-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 97). [çīn büti, -]*

<u>çīn bütleri:</u> *Çin'in güzelleri.*

1. Ki ol **çīn bütlerinüñ** secdegāhı
Göñüller ḳıblesi cānlar penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 57). [çīn bütlerinüñ, -nüñ]*

<u>çīn eyle-:</u> *Toplamak, biraraya getirmek.*

1. Seḥer **çīn eylemiş** sünbüllerini
Düzetmiş güllere kāküllerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 51). [çīn eylemiş, -miş]*

<u>çīn it-:</u> *Derlemek, toplamak.*

1. Ṣavāb olur mı iy türk-i ḫaṭāyī
Ṣaçacaḳ demde **çīn itmek** ʿaṭāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 8). [çīn itmek, -mek]*

<u>çīn mülki:</u> *Çin ülkesi.*

1. Virür ḳaşuma **Çīn mülki** ḫarācı
Alur ġamzem Ḫiṭādan meks ü bācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 71). [çīn mülki, -]*

<u>çīn nakşı:</u> *Çin nakşı, resmi.*

1. Ḥased jenginden āyīne olmasa pāk
Ḫaṭādur ḳılsa **Çīn naḳşını** idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 22). [çīn naḳşını, -n, -ı]*

<u>çīn seḥerden:</u> *Sabah erkenden, tan yeri ağarmakta olduğu zaman.*

1. Uralum **çīn seḥerden** ʿayşe bünyād
Alalum gerdiş-i bī-dāddan dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 33). [çīn seḥerden, -]*

<u>çīn seḥer:</u> *Sabahın en erken saati. [2]*

1. Tutar ol Rūm içinde **çīn seḥer** cām
Yacanur heybetinden Mışr ile Şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 41). [çīn seḥer, -]*

<u>çīn şehi:</u> *Çin padişahı II güneş.*

1. Dikince **çīn şehi** maşrıḳda aʿlām
Nigūsār olmış idi rāyet-i şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 3). [çīn şehi, -]*

<u>çīne kıl-:</u> *Kuş yemi olmak.*

1. Çi-ger buġday **ḳılupdur** ḥırṣa **çīne**
Ḳanāʿat ḳılduġ arpa ḳurṣasına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 105). [çīne ḳıl, -updur]*

<u>çīnī:</u> *Çin yapımı, Çin'de üretilmiş.*

1. Meger bir ṣubḥ kim çerḫ- zirih –pūş
Götürdi **çīnī** ḳalḳanını ber-dūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 2). [çīnī,]*

<u>çīnī:</u> *Çin'e mahsus. Çin usulü boyanmış, nakşedilmiş tuğla, tabak vesaire; çini, sırlı kap.*

1. Alur nesrīn ele zerrīn ayaġı
Yanında sūsenüñ **çīnī** kabaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 32). [çīnī,]*

<u>çiraġ:</u> *Mum, kandil. [17]*

1. Bu oddan nicelere urdı dāġı
Ki yaḳarken söyündürdi **çirāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 96). [çirāġı, -ı]*

<u>çiraġ:</u> *Mum, kandil; etrafa ışık veren şey II nur.*

1. Göñülden ḳılur iseñ yol yaraġın
Yaḳīn nūrından al ḥikmet **çirāġın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 14). [çirāġın, -ın]*

<u>çiraġ:</u> *Mum, kandil II göz.*

1. Nesīm-i dōst mı buldı dimāġum
Ḫayāl-i genc mi gördi **çirāġum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 22). [çirāġum, -um]*

<u>çiraġ:</u> *Mum, kandil II kalp, gönül. [3]*

1. **Çirāġum** şevḳüñ ile zinde-dil ḳıl
Mizācum ẕevküñ ile muʿtedil ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 153). [çirāġum, -um]*

<u>çirāg-ı māh:</u> *Ayın kandili II ayın parlak ışığı.*

1. Ruḫ-ı dil-ber fürūġından çirāġı
Çirāg-ı māhdan bulmış ferāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 33). [çirāg-ı māhdan, -dan]*

<u>çiraġ-ı mülk:</u> *Memleketin mumu, ışığı.*

1. Görürdi gevherinde ḳābiliyyet
Çiraġ-ı mülk oḳırdı şemʿ-i millet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 18). [çiraġ-ı mülk, -]*

<u>çirāġ it-:</u> *Bir yeri ışıkla aydınlatmak düşüncesiyle doğru ve yanlışın açıkça anlaşılmasını sağlamak II kılavuzluk etmek; tutacağı yolu göstermek.*

1. Ḫayāl ü şek sözin dilden ırāġ it
Yaḳīn ü ḥaḳ sözin cāna **çirāġ it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 104). [çirāġ it, -]*

<u>çirāġı yan-:</u> *Kandili yanmak II gönlü aşk ateşi ile tutuşmak. [Deyim]*

1. Hemān sevdā ile ṭolu dimāġı
Hemān od ile **yanmaḳda çirāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 12). [çirāġı yanmaḳda, -maḳda]*

<u>çirāġın yaḳ-:</u> *Çırasını yakmak II perişan etmek, mahvetmek. [Deyim]*

1. Bu terlik **yaḳdı** Ṣīrīnüñ **çirāġın**
Havā odı eritdi ʿaḳl yaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 75). [çirāġın yaḳdı, -dı]*

<u>çiz-:</u> *Resmini yapmak, resmetmek.*

1. Havā yüzinde şu yazsa aḳa seyl
Deñiz mevcinde od **çizse** yaḳa ẕeyl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 38). [çizse, -se]*

<u>çōbān:</u> *Hayvanları gezdirip otlatan kişi II değersiz hizmetçi.*

1. Ne var Behrām ise seḳ-bānumuzdı
Ele çōbin alup **çōbānumuzdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 70). [çōbānumuzdı, -umuz, -dı]*

<u>çōbānlıḳ:</u> *Çoban olma durumu.*

1. Havāyī kimse sulṭānlıḳ başarmaz
Ne beglik belki **çōbānlıḳ** başarmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 38). [çōbānlıḳ,]*

<u>çobin:</u> *Ağaçtan çubuk ya da sopa.*

1. Çü sebz itdi bize Ḫaḳ baḫt **çōbin**
Ḳurıdı behre-i Behrām-ı Çōbīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 67). [çōbin,]*

<u>çobin:</u> *Eskiden kavga ve dövüşte kullanılan kalın ve bazen de demirli sopaya verilen isim. [2]*

1. Ger ola āhenīn Behrām-ı Çōbin
Eridem oda yaḳup seng ü **çobin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 206). [çobin,]*

çobin: *Behram Çûbin. İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeridir. Buzat bir aralıksaltanat arzusuna düşerek velinimetini tahtından indirip oğlu Hüsrev'i, Pervizî'nin yerine geçirmişse de 579 tarihinden biraz sonra Hüsrev'e de emniyeti kalmamış, İran tahtına kendi oturmuştur. Fakat Hüsrev, üçsene sonra iltica eylediği Şark İmparatoru ve kayınpederi Moris'in yardımıyla yine Medayin'e gelmiş ve harp neticesinde tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Behram Çubin Türkistan tarafından kaçmıştır. [3]*

1. Ger ol **Çōbīn** ise Cemşīdsin sen
   Ve eger Behrām ise ḫūrşīdsin sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 213). [çōbīn,]*

çoġ: *Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade. [15]*

1. Pür eyle cām-ı meyi cām-ı Cem getür sāḳī
   Ki zehr-i ḳahrı **çoġ** içürdi dehr cānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 12). [çoġ,]*

çoġ u azına muḳayyed olma-: *Aza çoğa bakmamak II olanla yetinmek; sakınmamak [İkileme, Deyim]*

1. Ne kim yıġmış idi māl ü ḫazīne
   Muḳayyed olmayup çoġ u azına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 192). [çoġ u azına muḳayyed olmayup, -y, -up]*

çoğı: *Bir şeyin büyük bölümü.*

1. Çü günden güne ḳuvvet buldı Behrām
   Çoğı iḳlīmüñ oldı ḥükmine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 26). [çoğı,]*

çoh: *Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, çok.*

1. Yüri ḳanuña girme raḥm yoḫdur
   Ki bu ḳandan benüm boynumda **çoḫdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 96). [çoḫdur, -dur]*

çok: *Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan; hayli, az karşıtı. [53]*

1. Şorıcaḳ didi anda **çoḳ** naẓar var
   Bulursam eḫlini idem ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 29). [çoḳ,]*

çok degül: *Çok değil. Fazla mı?.*

1. Baña taġlarca cevr itseñ **degül çoḳ**
   Velī reddüñe ḳılca ṭāḳatüm yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 55). [çoḳ degül, -]*

çok ol-: *Çoğalmak.*

1. Bu od ki aldı benüm ṣabr u ḳarārum
   Yoḳ olmaz **çoḳ olur** yanduḳça varum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 28). [çoḳ olur, -ur]*

çokdan: *Çok zaman önce, çok zamandan beri, öteden beri, uzun süreden beri. [3]*

1. Ki zīrā **çoḳdan** uyḳusuzlar idi
   Giceler ʿayşe ḳorḳusuzlar idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 25). [çoḳdan,]*

çokdur: *Uzun zamandan beri.*

1. Çoḳdur ṣoraram göñül ü cāna
   Virür ikisi daḫı güvāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 37). [çoḳdur,]*

çoklık: *Kesret. Sözlükte kesret azlığın karşıtı olarak çokluğu ifade eden bir kelimedir. Kur'ân-ı Kerîm'de de kesret ve kesîr azlığın karşıtı olarak geçmektedir (el-Mâide 5/100; et-Tevbe 9/25, 82). Felsefede kesret vahdet kavramının karşıtını belirten bir metafizik terimidir.*

1. Gider bu **çoḳlıġı** birlik gerekse
   Ölümden öñdin öl dirlik gerekse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 125). [çoḳlıġı, -ı]*

çokluk: *Fazlalık, bolluk, kesret.*

1. Görinür ger cihān varlıġı **çoḳluḳ**
   Senüñdür varlıḳ ayruḳ nesne yoḳluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 33). [çoḳluḳ,]*

çomāġ/çomak: *Eskiden savaşlarda kullanılan, baş kısmı yuvarlak ve ağır sopa; el değneği, asa. [4]*

1. **Çomaġından** dökilürler gürīzān
   Nite-kim ṣarṣar ide bergi rīzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 59). [çomaġından, -ı, -n, -dan]*

çōp ur-: *Sopa ile vurmak.*

1. Ki **ururken** çerḫ çevgānı bize **çōb**
   Ḫōş urdı yirde Çōbīn devleti ṭōb *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 65). [çōb ururken, -ur, -ken]

çopan: *Çoban.*

1. Anı bir luʿb ile menʿ itdi Çōpīn
   Ġażanfer bigi **çōpān** deste çōpīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 16). [çōpān,]*

çōpīn: *Behram Çûbin. İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeridir. Buzat bir aralıksaltanat arzusuna düşerek velinimetini tahtından indirip oğlu Hüsrev'i, Pervizî'nin yerine geçirmişse de 579 tarihinden biraz sonra Hüsrev'e de emniyeti kalmamış, İran tahtına kendi oturmuştur. Fakat Hüsrev, üçsene sonra iltica eylediği Şark İmparatoru ve kayınpederi Moris'in yardımıyla yine Medayin'e gelmiş ve harp neticeinde tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Behram Çubin Türkistan tarafında kaçmıştır.*

1. Anı bir luʿb ile menʿ itdi **Çōpīn**
   Ġażanfer bigi çōpān deste çōpīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 15). [çōpīn,]*

çök ur-: *Diz çökmek. Dizlerini yere koyarak oturmak; dize gelmek. [Deyim]*

1. **Çök urmış** yir yirin ṣāḥib-ḳırānlar
   Turur ṣaf ṣaf ıraḥdan pehlevānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 17). [çök urmış, -mış]*

çöz-: *Düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak. [2]*

1. **Çözersem** bu kemendün ḳılca bendin
   Semender-vār oda ata semendin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 125). [çözersem, -er, -se, -m]*

çözüg: *Çözülmüş, bağlı durumdan çıkarılmış.*

1. V'eger-nī cemʿ idüp saçuñ **çözügin**
   Ḳaravaşlara göster şāh yüzüġin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 361). [çözügin, -in]*

çūbān: *Çoban, koyun ve keçi gibi hayvan sürülerini otlatan kimse.*

1. Ki anda saġalar **çūbānlarum** süd
   İçile bunda ḫāṣıl ola maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 41). [çūbānlarum, -lar, -um]*

çūbān-ı insān: *İnsanların çobanı II peygamber.*

1. Ḳoyuna itdügiyçün ʿadl ü iḥsān
   Kelīm-ullāh olur **çūbān-ı insān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 102). [çūbān-ı insān, -]*

çūbānlıḳ: *Koyun ve keçi vb hayvan sürülerini otlatma işi.*

1. Çü dād eyledi **çūbānlıḳda** Mūsā
   Nübüvvet virdi aña Rabb-i Mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 99). [çūbānlıḳda, -da]*

çul: *Kıldan veya yünden hayvan örtüsü.*

1. **Çulı** aṭlasdan ü zencīri zerden
   Ṣuyı cüllāb ü yimi gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 47). [çulı, -ı]*

çü: *Çünkü, bundan dolayı, -dIğI için. [177]*

1. **Çü** dīdāruñdan ırmışdür başuma sāye-i devlet
   Köyinsem şevḳi tābında gerekmez gölge
   Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 3). [çü,]*

çü: *Çünkü; mademki. [16]*

1. **Çü** şīrīn eyledüñ dillerde ḳālin
   Şeh-i devrāna şīrīn it cemālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 55). [çü,]*

çü: *"Bu sebeple, bu vesileyle" anlamına gelen edat.*

1. **Çü** bulduḳ raġbet ile pīşeye yol
   Yapuşdum ḫāmeye ben tīşeye ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 49). [çü,]*

çü: *Değin, -A kadar.*

1. Ki yaşa garḳ olam ḳo nice sāʿat
   Yanam köynem **çü** ʿarż ola ḳıyāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 132). [çü,]*

çü: *-dAn beri, -dAn bu yana.*

1. **Çü** sīmīn nāruñ irdi nārvende
   Ṭarāvet ḳalmadı sīb ü semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 21). [çü,]*

çü: *"-dIğI zaman, -dIğInda" anlamı katan bağlaç. [232]*

1. **Çü** daʿvet ḳıldı şeyṭānı dīnine
   Müselmān eyledi bī-kibr ü kīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 79). [çü,]*

çü: *-dIğInA göre.*

1. **Çü** bildüñ adumı benden ıraġ ol
   Ḳo ölmişden biter sayruyı saġ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 17). [çü,]*

çü: *Eğer, şayet. [3]*

1. Ne maḳsūd içün olsa kimse vāṣıl
   Çü sıdḳ ile vara olurdı ḥāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 16). [çü,]*

çü: *Gibi.(edat) [8]*

1. Gül-endām açdı aġzını **çü** bülbül
   Ki cennet gül-şeninde bit bir gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 74, Mısra 1). [çü,]*

çü: *"Ki" bağlacı.*

1. **Çü** her luṭf ile buldı iḫtişāşı
   Atına düzdiler āḫūr-ı ḫāşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 75). [çü,]*

çü dün geçdi bilinmez ne ola yarın "gün bugündür" ġanīmet gözle yarın: *"Dün geçip gitti, yarının ne olacağı bilinmez; gün bugündür yarını ganimet olarak kabul et" anlamında şimdiki zamanın/an'ın değerine işaret eden söz grubu. [Atasözü]*

1. Çü dün geçdi bilinmez ne ola yarın
   Bugündür gün ġanīmet gözle yarın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 16). [çü dün geçdi bilinmez ne ola yarın gün bugündür ġanīmet gözle yarın, -]*

çün: *"Çünkü, bu nedenle, bundan dolayı, bu yüzden"anlamında bağlaç. [92]*

1. Ten ʿaẕābın tartayın **çün** cān ṣafāsın sürmedüm
   Baş yaraġın göreyin **çün** dil yatını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 10). [çün,]*

çün: *Amacıyla, maksadıyla.*

1. Murādum **çün** aradum mülk-i cānı
   Senüñ vaṣluñdur āb-ı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 71). [çün,]*

çün: *Çünkü, mademki, -dIğI hâlde. [4]*

1. **Çün** ide gelmişüz şehler tapusın
   Niçün karşumuza baġlar ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 29). [çün,]*

çün: *-dIğI zaman, -dIğIndA, ne zaman ki. [93]*

1. Melik-zāde **çün** uyḫudan uyandı
   Düşin fikr itdi bir laḥẓe ṭayandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 39). [çün,]*

çün: *Gibi, benzer, sanki. (edat) [15]*

1. Oturdı anda ḫandān **çün** gül-i ter
   Elinde lāle-veş cām-ı mücevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 21). [çün,]*

çün: *Şayet.*

1. Aña-dek bir daḫı tedbīr olına
   Döner ḫayre **çün** iş teʾḫīr olına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 34). [çün,]*

çün kim: *Çünkü, nedeniyle. [2]*

1. Lebüñ ʿışḳına cān ḫun-ı dil içer
   Revādur **çün kim** oldı ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 10). [çün kim, -]*

çün kim: *-dIğIndA.[2]*

1. İgende şerr ü şūra eyleme zūr
   Ki şīrīn telḫ olur **çün kim** ola şūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 38). [çün kim, -]*

çünki: *"Bundan dolayı, bu yüzden" anlamında kullanılan bağlaç. [14]*

1. ʿAḳl şemʿi nice idrāk itsün envār-ı celāl
   Çünki yitmiş biñ ḥicāb ardından oldı muḳtebes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 10). [çünki,]*

çünki: *-dIğI zaman, -dIğIndA. [4]*

1. Yinüp ḫ˅ān **çünki** şükr oldı ṭaʿāma
Olur destūr şol-dem ḫāṣa ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 29). [çünki,]*

<u>cūnkim:</u> *Bu yüzden, bu sebepten.*

1. Tevārīḫ içre **çünkim** bulduġ aṣlın
Gerek kim işidesiz bāb ü faṣlın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 57). [çünkim,]*

<u>çün-kim:</u> *Çünkü, mademki.*

1. Bıraḫduñ boynuma bend-i kemendi
Şeşersin **çün-kim** itdüñ şehre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 92). [çün-kim,]*

<u>çürit-:</u> *Çürümesine yol açmak II heba etmek, boşa harcamak.*

1. **Çüritme** dāneñi bitmekden öñdin
Tenūre düşmegil etmekden öñdin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 63). [çüritme, -me]*

<u>çürük diş:</u> *Çürümüş diş II kişiye fayda sağlamayan, avı ve sıkıntı veren, zararlı davranış ya da alışkanlık.*

1. Ṭamaʿ Şeyḫī **çürük dişdür** çıḳarġıl
Ki gide cān mizācından ġış u ġıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 27). [çürük dişdür, -dür]*

<u>çüst ü çālāk:</u> *Çabuk ve çevik. [4] [İkileme]*

1. ʿİbādetden dem uran **çüst ü çālāk**
Kemāl-i ʿacz ile dir mā ʿabednāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 106). [çüst ü çālāk, -]*

<u>çüst ü çālāk kıl-:</u> *Çabuk ve çevik olmak. [İkileme]*

1. Bu degirmen ki **ḳılduñ çüst ü çālāk**
Çi arpa vü çi buġday ögidür pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 103). [çüst ü çālāk ḳılduñ, -du, -ñ]*

<u>çüst ü çāpük:</u> *Hızlı ve çevik. [İkileme]*

1. Biner bir nice ḳullar **çüst ü çāpük**
Cevāhirden nefāisden nice yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 97). [çüst ü çāpük, -]*

D

da: *"de / da" bağlacı. [10]*

1. Eger Şebdīz-i tevsen tīz-rekdür
   Bu Gülgūnuñ **da** ḫūyı tünd-rekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 156). [da,]*

dād: *Adalet, doğruluk.[4]*

1. Ki mülki iki nesne ider ābād
   Biri anuñ seḫāvet birisi **dād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 40). [dād,]*

dād: *Imdat, yardım.*

1. Ṭapuñ hiç irdi mi kimseye feryād
   Ki istersin bugün feryāduña **dād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 44). [dād,]*

dād: *Tat, lezzet.*

1. Ṣanavber boyı sīmīn būyı nesrīn
   Şekerden **dadı** şīrīn adı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 142). [dadı, -ı]*

dād al-: *Nasiplenmek, kısmetlenmek; tat ya da zevk almak. [2][Deyim]*

1. Cihāna dem virelüm **dād alalum**
   Bu fānī ʿömre bir dem zād alalum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 69). [dād alalum, -alum]*

dād bul-: *Yardım elde etmek; adalet, doğruluk görmek. [Deyim]*

1. İder biri ġamından birini şād
   Biri cevri ile **bulur** biri **dād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 70). [dād bulur, -ur]*

dād eyle-: *Adaletle davranmak.*

1. Çü **dād eyledi** çūbānlıḳda Mūsā
   Nübüvvet virdi aña Rabb-i Mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 99). [dād eyledi, -di]*

dād eyle-: *Tat almak, zevk almak II cinsel birliktelik yaşamak.*

1. Revān aldı aşaġa ki **eyleye dād**
   Ḳarı cān acısiyle ḳıldı feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 89). [dād eyleye, -y, -e]*

dād it-: *Adaletle ülkeyi yönetmek.*

1. Dil ü cān ile Hürmüz **dād iderdi**
   Cihānı ʿadl ile ābād iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 37). [dād iderdi, -er, -di]*

dādār-ı cihān: *Mahşer günü herkese hak ettiğini veren mutlak âdil Allah.*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki **Dādār-ı cihāndur**
   Nigeh-dār-ı zemīn ü āsmāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 43). [dādār-ı cihāndur, -dur]*

daġ: *Yara, yanık yarası, kızgın demirle vurulan damga, nişan II lale, gelincik vb. çiçeklerin göbek kısmındaki siyahlık. [2]*

1. Ne sünbül var ki yoḫ boynında bağı
   Ne lāle ki olmaya bağrında **dāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 120). [dāġı, --ı]*

daġ: *Yara, yanık yarası, kızgın demirle vurulan damga, nişan II lale, gelincik vb. çiçeklerin göbek kısmındaki siyahlık; aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara, gönül acısı.*

1. Ṣaçından sünbülüñ boynında biñ baġ
   Lebinden lālenüñ baġrında yüz **daġ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 98). [daġ,]*

daġ: *Yara, yanık yarası, kızgın demirle vurulan damga, nişan II aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara. [6]*

1. Olayın **daġ** ile ben taġ içinde
   Ol olsun lāle bigi bāġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 53). [daġ,]*

dāġ-ı ḥasret: *Özlem yarası II bir şeye kavuşma arzusuyla duyulan acı. [2]*

1. Me-bādā kim gine fevt ola furṣat
   Ebed cānumda ḳala **dāġ-ı ḥasret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 110). [dāġ-ı ḥasret, -]*

dāġ ur-: *Yaralamak, yakmak, kızgın bir alet ile yanık izi yapmak. [Deyim]*

1. Bu resme **urdılar** çün Hürmüze **dāġ**
Dilediler ki ideler ol işi ṣaġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 57). [dāġ urdılar, -dı, -lar]*

dāġ ur-: *Dağlamak, yara açmak, yaralamak II çok acı, üzüntü vermek. [4] [Deyim]*

1. Ne resme **urdı** içine ʿışḳ odı **dāġ**
Nice çekmek diler ol dāġ ile taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 209). [dāġ urdı, -dı]*

dağına gel-: *Dağılmak, perişan olmak. (Dagın, perişan; dagınmak, ayrılmak, dağılmak manasına gelmektedir. Tanıkta, Ferhad'ın sevgiliden ayrı düşme derdiyle "dağılmış", çok üzgün/perişan olduğu ifade edilmektedir). [Deyim]*

1. İzine yüz süre tağına geldi
Bayağı derd ile **dağına geldi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 24). [dağına geldi, -di]*

dağlu: *Dağlanmış, yaralı. [2]*

1. Aġaç içinde bir şeb-renk baġlu
Ġamından ḫınk-i çerḫüñ baġrı **dağlu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 120). [dağlu,]*

dahı: *"Bile, de/da" anlamında bağlaç. [107]*

1. Ki ger Şīrīne virürseñ murādın
Degül gülmek **daḫı** añarsañ adın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 58). [daḫı,]*

daḫı: *Artık, bir daha, bundan sonra. [10]*

1. **Daḫı** söz söyleme dön ḳaṣruña var
Uṣañ olma yaraġuñ gör ne kim var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 331). [daḫı,]*

dahı: *Ayrıca, aynı zamanda, ilaveten anlamlarına gelen bağlaç. [22]*

1. Velī-ʿahd-i şeker Şīrīndür adum
Daḫı niʿmetdurur her ḫ̌āna adum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 64). [daḫı,]*

dahı: *Ayrıca, üstelik. [3]*

1. Gice irince itdiler neberdi
Dāḫı varduḳça ol ġavġā ḳabardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 106). [dāḫı,]*

dahı: *Başka, diğer.*

1. Bulan devlet bize ilden ile yol
Daḫi illere eyle iriser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 46). [daḫi,]*

dahı: *Daha, daha da. [9]*

1. Tecerrüd umduġumca idüp temelluḳ
Daḫi berk oldı uş bend-i taʿalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 62). [daḫi,]*

dahı: *Daha, var olana ek olarak. [4]*

1. Pes eyle olsa bize ṣabr yigdür
Biraz gün **daḫı** canā cebr yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 50). [daḫı,]*

dahı: *Daha, henüz. [4]*

1. Zihī heybet ki **daḫı** açmadın yüz
Tümen beg ḫaşmı yüz döndürdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 5). [daḫı,]*

dahı: *Dahi, bile.*

1. Didüñüz **daḫı** kim bilen tapuyı
Ḳonuḳ ḳarşusına yapmaz ḳapuyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 21). [daḫı,]*

dahı: *Hatta.*

1. **Daḫı** bir çıḳrıḳ egirsün otursun
Özinden erlik adını götürsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 7). [daḫı,]*

dahı: *Hâlâ, şimdiye kadar, hâlen.*

1. Ki şimdi ol yirde **daḫı** saçudan pür
Balıḳ pulıdır akça ḳum ḳayır dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 43). [daḫı,]*

dahiler: *Başkaları, başka kişiler. [2]*

1. Çü senden ṣorılır her ḥaḳḳ ü bāṭıl
Daḫiler itdüginden olma ġāfil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 96). [daḫiler,]*

dahl: *Gelir, harç, kazanç.*

1. Cihān hükmin şular kim derd iderler
Ḫarācın **daḫl** bigi ḫarc iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 50). [daḫl,]*

dahl eyle-: *Karışmak.*

1. Lisān-ı şerʿ anuñçün **eyleyüp daḫl**
Bu aġaç ḫaḳḳına dir ekrimu ʾn-naḫl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 65). [daḫl eyleyüp, -y, -üp]*

dāʿī: *Dua eden, duacı.*

1. Felekden taḫt ü günden tācuñ olsun
Melek **dāʿī** cihān muḥtācuñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 6). [dāʿī,]*

dāʿī ol-: *Duâcı olmak. [Deyim]*

1. Raʿiyyet **olsa** merʿā şāh **rāʿī**
Ḳamu devlet devāmına ola dāʿī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 104). [dāʿī ola, -sa]*

dāʿīlıġ: *Duacı olma, birisi için dua etme.*

1. Velī **dāʿīlıġa** lāyıḳ degüldür
ʿUḳūl irmez bu şāhuñ rütbetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 75). [dāʿīlıġa, -a]*

daim: *Devamlı, sürekli. [15]*

1. Ki **dāim** nīş iden nūşin revānuñ
Çü ḫatm itdi işin Nūşinrevānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 33). [dāim,]*

dāʾim it-: *Devam etmek, sürmek, sürüp gitmek.*

1. Ve eger maʿşūḳ **ideydi** vaṣlı **dāʾim**
Vücūdı ʿāşıḳuñ ḳalmazdı ḳāʾim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 63). [dāʾim ideydi, -e, -y, -di]*

daʾim tāze ol-: *"Her zaman genç ve canlı ol" anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Ki **daʾim tāze ol** iy serv-i āzād
İlinmesün budāġuna yavuz bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 13). [daʾim tāze ol, -]*

dāimā: *Daima, her zaman, sürekli. [5]*

1. Çü gülsin **dāimā** ḫandān gereksin
Göñülsin cānumuza cān gereksin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 13). [dāimā,]*

dāimī: *Sürekli, sonsuz.*

1. Kime kim **dāimī** rāḥat gerekdür
Bu fānī evde zaḥmet yigrekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 127). [dāimī,]*

dāʾir eyle-: *Devretmek, dönmek, daire çizmek.*

1. Segirdimde çü seyrim **dāʾir eyler**
Yidi meydānını çerḫūñ bir eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 35). [dāʾir eyler, -r]*

dāir ol-: *Dönmek.*

1. Tutar ol daḥi meyl-i devr-i āḫir
Olur gird-i diyār-ı ḫāke **dāir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 112). [dāir olur, -ur]*

dāire: *Devretme, dönme, dönüş.*

1. Kimüñ kim ʿaḳlı devr eyler bu ḥāli
Bilür kim **dāireyle** buldı meyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 116). [dāireyle, -y, -le]*

dāʾire: *Daire, çember.*

1. Çi-ger saṭḥında var çoḳ ḫaṭṭ-ı mısṭār
Tutar bir **dāʾire** ruʿbınca peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 18). [dāʾire,]*

dāʾire çek-: *Daire çizmek, yuvarlak yapmak II fal bakmak. [Deyim]*

1. Ne ayda **dāʾire çekdi** ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki ḥalḳa urdı ḳamer noḳṭa bigi rāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 9). [dāʾire çekdi, -]*

dak-: *Takmak, bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek.*

1. Ne ḳurd u ḳaplanı bu rūbe-i pīr
   Bıraḳdı dāma **daḳdı** bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 80). [daḳdı, -dı]*

dakīḳa-dān: *Anlaşılması güç olan şeyi bilen.*

1. Fikrüñ **daḳīḳa-dānı** levḥ-i żamīre baḳsa
   Ḥaṭṭ-ı vücūd içinde ḳalmaya ḥarf-i mübhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 15). [daḳīḳa-dānı, -ı]*

dāl: *Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri. II âşık ve sevgili (Husrev ve Şîrîn).*

1. Elif lām idüp oldı yāra pā-māl
   Tolaşdı lām elif-veş ol iki **dāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 10). [dāl,]*

dāl-ı devlet: *Devlet kelimesinin ilk harfi olan dal harfi.*

1. Elif ülfetden aldı rā-yı raḥmet
   Ki ola şeh mīm-i mülk ü **dāl-ı devlet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 6). [dāl-ı devlet, -]*

dalāl: *Sapkınlık, doğru yoldan ayrılma.*

1. Ger zülfi ẓulmeti dil ü cāna **ḍalāl** ise
   Nūrı cemālinüñ dü cihānuñ hidāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 7). [ḍalāl,]*

dāllīn: *Sapkınlar. Müslümanlıktan ayrılanlar. Kur'an hakikatlerinden ayrılıp sapanlar.*

1. Ḳoma bizi cihāñ ẓulemāṭında **ḍāllīn**
   Nūr ile müstaḳīm sırāṭuña ihdinā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 99). [ḍāllīn,]*

dām: *Ağ, tuzak. [5]*

1. Görür Şīrīn ki bu ārāmı gitmiş
   Göñül bir ḳuşça tutar **dāmı** gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 28). [dāmı, -ı]*

dām: *Tuzak. [3]*

1. Ne renge yazduġını naḳş ü taṣvīr
   Ne **dām** ile ittügin āhūyı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 48). [dām,]*

dām: *Tuzak II hile, düzen.*

1. Baña nādānlıġumdan oldı bu **dām**
   Kesem dānā isem dāmı ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 153). [dām,]*

dām-ı şest: *Balık oltası, balık ağı.*

1. Ṣuya kim ṣaçı ṣaçmış **dām-ı şesti**
   Degül māhī meh idi zīr-desti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 47). [dām-ı şesti, -i]*

dām-ı zülf: *Saç tuzağı. Sevgilinin saçından kurulmuş olan tuzak.*

1. Cān ḳuşı ger felekde uçarsa melek-miṣāl
   Boynına **dām-ı zülfüñi** salsañ irer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 8). [dām-ı zülfüñi, -üñ, -i]*

dām kıl-: *Tuzak yapmak, kurmak. Bir şeyi yakalamak için düzenek kurmak II birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak, komplo kurmak. [Deyim]*

1. Benem ol ḳuş ki **ḳıldum** kām ü nā-kām
   Özüme sebzeden ebrīşümi **dām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 44). [dām ḳıldum, -du, -m]*

dāma bıraḫ-: *Tuzağa düşürmek, avlamak II birini kötü oyuna getirmek, kötü duruma sokmak, zarar vermek [Deyim]*

1. Bu avcılıḳda ol şāhı cihān-gīr
   Bıraḫdı dāma Ḫusrev bigi naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 134). [dāma bıraḫdı, -dı]*

dāma bırak-: *Tuzağa düşürmek II birini kötü oyuna getirmek, kötü duruma sokmak, zarar vermek. [Deyim]*

1. Ne ḳurd u ḳaplanı bu rūbe-i pīr
   Bıraḳdı dāma daḳdı bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 80). [dāma bıraḳdı, -dı]*

dāma düş-: *Tuzağa düşmek, avlanmış olmak, yakalanmak II âşık olmak.*

1. Benem bir mübtelā ḳuş **dāma düşmiş**
   Teferrüc ḳılmaġa hengāma üşmiş *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 63). [dāma düşmiş, -miş]

dāma getür-: *Tuzağa düşürmek, yakalamak birini kötü oyuna getirmek, kötü duruma sokmak, zarar vermek. [Deyim]*

1. Telaṭṭuf birle saçdı gine dāne
Getürdi dāma ḳıldı mürġ-ı ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 30). [dāma getürdi, -di]*

dāma tutıl-: *Tuzağa düşmek, yakalanmak II (sevgiliye) boyun eğmek, aşkını kabul etmek. [Deyim]*

1. Meger ṣayyādına eyler iken nāz
Tutıldı dāma ol āhū-yı ṭannāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 42). [dāma tutıldı, -dı]*

dāmād: *Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güvey. (Husrev-i Perviz).*

1. Çün ol vaḳt irişür kim ḫurrem ü şād
ʿArūsı menziline ire **dāmād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 42). [dāmād,]*

dāmen: *Etek. [2]*

1. N'ola bir dāne düşse **dāmenüñden**
Ṭolu enbār-ı ʿālem ḫırmenüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 141). [dāmenüñden, -üñ, -den]*

dāmen-i cānān: *Sevgilinin eteği.*

1. Bir elde **dāmen-i cānān** tutıla
Bir elde ḳabż u nabż-ı cān tutıla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 35). [dāmen-i cānān, -]*

dāmen-i ṣaḥrā: *Kırın eteği, ovanın bir yanı.*

1. Ṣaçı çīn açdı mı yā nāfe-i āhū-yı Ḫıṭā
Ki oldı pür-müşk-i Ḫuten **dāmen-i ṣaḥrā** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 4). [dāmen-i ṣaḥrā, -]*

dāmenine el ur-: *Eteğine el değmek II birini elde etmek, onunla birlikte olmak. [Deyim]*

1. Didi kimse **el ursa dāmenine**
Eyitdi od bıraġam ḫırmenine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 79). [dāmenine el ursa, -sa]*

dāmen-keşān: *Eteğini çeken II nazlı, naz eden.*

1. Lebüm bigi çi-ger şekker-fişānem
Gine zülfüm bigi **dāmen-keşānem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 86). [dāmen-keşānem, -em]*

dānā: *Âlim, bilgin, bilgili kimse. [15]*

1. ʿAceb mi ḫırmen-i ḥüsnüñ cihānı ḫūşe-çīn itse
Ki her bir dānesi yigdür anuñ **dānāya** dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 6). [dānāya, -y, -a]*

dānā-yı esrār: *Sıraları bilen kimse (Büzurgumid).*

1. Didi Ḫusrev ki iy **dānā-yı esrār**
Sözüñ dür ḥāṭıruñ deryā-yı dür-bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 1). [dānā-yı esrār, -]*

dānā vü ākil: *Akıllı ve bilgili kimse. [İkileme]*

1. Dün ü gün ehl-i diller ṣoḥbetinde
Ḳamu **dāna vü ʿāḳiller** ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 46). [dāna vü ʿāḳiller, -ler]*

dāne: *Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve. [8]*

1. Dilerseñ ḳurṣuñ ola girde-i mah
Bu ḫırmenden ne **dāne** gözle ne kāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 112). [dāne,]*

dāne: *Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve II fiziksel güzellik, bekaret.*

1. Çüritme **dāneñi** bitmekden öñdin
Tenüre düşmegil etmekden öñdin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 63). [dāneñi, -ñi]*

dāne: *Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve II değersiz sevgili.*

1. N'ola bir **dāne** düşse dāmenüñden
Ṭolu enbār-ı ʿālem ḫırmenüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 141). [dāne,]*

dāne: *Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve II dünya nimetleri.*

1. Hem ḫırmen-i şefāʿatüñüñ ḫuşe-çīnidür
Ādem ki **dāne** ḫırsı ile eyledi ḫaṭā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 34). [dāne,]*

dāne: *Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve II güzel söz.*

1. Telaṭṭuf birle saçdı gine **dāne**
Getürdi dāma ḳıldı mürġ-ı ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 29). [dāne,]*

dāne: *Arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve II insanoğlu.*

1. İki taş arasına irdükde **dāne**
Ögütdi bil anı devr-i zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 63). [dāne,]*

dāne: *Tane, adet.*

1. Getürmişdi bile yüz pāk gevher
Ki her bir **dānesi** günden münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 112). [dānesi, -s, -i]*

dāne: *Tane; tohum.*

1. ʿAceb mi ḫırmen-i ḫüsnüñ cihānı ḫūşe-çīn itse
Ki her bir **dānesi** yigdür anuñ dānāya dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 6). [dānesi, -s, -i]*

dāne-i bür: *Buğday tanesi.*

1. Biterse toprāġ ile **dāne-i bür**
Kim eyler ḳālebini ḫūşenüñ pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 159). [dāne-i bür, -]*

dāne-i gendüm: *Buğday tanesi. [2]*

1. Ḫırmenüñden kİ enbiyā vü evliyādür ḫūşe-çīn
Ādem o umar **dāne-i gendüm** Ḫalil-ullāh ʿades *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 20). [dāne-i gendüm, -]*

dāne-i ḥüsn: *Güzellik tanesi.*

1. Bir iḳlīme irişdüm adı Ermen
Ki olmış **dāne-i ḥüsn** anda ḫırmen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 60). [dāne-i ḥüsn, -]*

dāne-i vaṣl: *Kavuşma (ekinin) tanesi.*

1. Dök imdi **dāne-i vaṣluñ** ki ʿömr ḫırmenini
Degül yaḳarsa cefāñ odı berg-i kāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 7). [dāne-i vaṣluñ, -uñ]*

dāne dāne: *Tane tane. [İkileme]*

1. Ruḫından ḳaṭre ḳaṭre der revāne
Adı der līk dürdür **dāne dāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 54). [dāne dāne, -]*

dāne dāne: *Tane tane, tek tek. [İkileme]*

1. Güle şaçmış benefşe **dāne dāne**
Urur sünbüllere dendān-ı şāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 129). [dāne dāne, -]*

dāne dir-: *Tane toplamak II (sevgiliden) beklediği yakınlığı görmek, istediğine ulaşmak. [Deyim]*

1. Çü göñli ḳuşı **dire dāne** senden
Ḳona ayruḳ budāġa uşana senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 61). [dāne dire, -e]*

dāniş: *Bilgi, ilim, irfan.*

1. Ne **dāniş** bilür ol kişi ne ferheng
Ki ṣulḥ āsāyişi vaḳtin ider ceng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 67). [dāniş,]*

dār: *Birkaç bölümden ibâret mesken, ev, konak. [2]*

1. Gel iy cān şehrinüñ **dārında** naḳḳāş
Der ü dīvār sırrın ḳıl bugün fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 1). [dārında, -ı, -n, -da]*

dār: *Darağacı.*

1. Olupdur ʿālem işinden ḫaber-dār
Ki ḳısmet gāhī taḫt olur gehī **dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 92). [dār,]*

dār-ı dünyā: *Dünya evi, dünya yurdu, yeryüzü II fânî dünya. [2]*

1. Belī bu **dār-ı dünyāda** olur dūr
Behişt ü ravża süd ırmağı vü ḫūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 95). [dār-ı dünyāda, -da]*

dār-ı fenā: *Yokluk âlemi. Yok olacak olan, fânî âlem, dünya.*

1. Beḳāya ilticek **dār-ı fenādan**
Münevver ḳıl gözümüzi liḳādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 37). [dār-ı fenādan, -dan]*

dār-ı ġaddār: *Gaddar dünya.*

1. Nice serverlere bu **dār-ı ġaddār**
Ne pā vü ser ḳodı ne dest ü destār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 83). [dār-ı ġaddār, -]*

dār-ı hūn-hʸār: *Kan dökücü, zalim dünya.*

1. Anuñçündür sovuḳ bu **dār-ı ḫūn- ḫʸār**
Taġıdur her ḳaçan germ olsa bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 123). [dār-ı ḫūn-ḫʸār, -]*

dār u gīr: *Savaş, kavga. [İkileme]*

1. Tenüm anda geyür dībā vü şerbi
Ki göre **dār u gīr** ü ḍarb ü ḥarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 46). [dār u gīr,]*

Dārā: *İran'ın dokuzuncu hükümdarı olan Keykubad.Büyük İskender ile yaptığı savaşta ölmüştür. İhtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınan Dārā,İskender'in bir hilesi sonucu mabeyincisi tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.Şehname'de onun baba bir İskender'in kardeşi olduğu kayıtlıdır.*

1. Ferīdūn ü Cem ü Kisrā vü **Dārā**
İdebildi mi devr ile müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 41). [dārā,]*

dārā-yı eflāk: *Feleklerin hükümdarı II Allah.*

1. Dir iy nūr-ı ḳadīm ü hādī-i pāk
Delīl-i encüm **dārāy-ı eflāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 30). [dārāy-ı eflāk, -]*

Dārā-mertebet: *Dara mertebesinde olan. Şehname'nin ünlü kahramanlarından, Keyaniyan sülalesinin onuncu ve son padişahı olup İsfendiyar'ın torunudur. Onun saltanatı döneminde İran'ın sahip olduğu en geniş sınırlara ulaştığı söylenir. Kendisine kadar gelen padişahlar içerisinde İran padişahlarının da en güçlüsü ve zenginidir. Bu nedenle Divan şiiri ve nesrinde büyüklük, ihtişam ve yiğitlik timsali olarak anılmaktadır.*

1. Sikender-ḳadr ü **Dārā-mertebetdür**
Süleymān-taḫt u Kisrā-māʿdeletdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 9). [dārā-mertebetdür, -dür]*

Dārā-rāy: *Yönetimdeki gücüyle meşhur Îran hükümdarı Dârâ gibi düşünen.*

1. Ferīdun-ferr ü **Dārā-rāy** ü Cem-cām
Felek -taḫt ü cevān-baḫt ü cihān-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 3). [dārā-rāy,]*

ḍarb: *Vurma, vuruş. [3]*

1. Sanasın taġ ile iderdi ḥarbi
Ḳaya getürür idi taşı **ḍarbı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 10). [ḍarbı, -ı]*

ḍarb: *Vuruş, vurma. (Çalgı çalma bağlamında).*

1. Seḥerden germ olup bāzārı ḥarbüñ
İrişdi müşterīye ṣavtı **ḍarbuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 112). [ḍarbuñ, -uñ]*

ḍarb-ı ferd: *Tek bir darbe, vuruş.*

1. Ḳılurdı ḥaşm ile eyle neberdi
Ki gerd iderdi merdi ḍarb-ı ferdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 92). [ḍarb-ı ferd, -]*

ḍarb ü ḥarb: *Vuruşma ve savaş. [4] [İkileme]*

1. Öküş seyr itmiş idi şarḳ ü ġarbe
Nice kez ḥāżır olmış **ḍarb ü ḥarbe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 30). [ḍarb ü ḥarbe, -e]*

ḍarb ur-: *Dövmek. [Deyim]*

1. Dilüm oldıysa sözde tīz-dendān
Aña **ḍarb urdı** dür laʿl oldı zindān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 28). [ḍarb urdı, -dı]*

ḍarb ur-: *Vurmak II incitici söz söylemek (Sevgilinin canını acıtacak biçimde konuşmak). [Deyim]*

1. Nice nükte oḳıyla idesin ḥarb
Nice ṭaʿna taşıyla **urasın ḍarb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 10). [ḍarb urasın, -asın]*

darb yi-: *Vurulmak, dövülmek. [Deyim]*

1. Uyan yiltesine bād-ı dimāġun
Gider yili **yise ḍarbın** çomāġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 36). [ḍarbın yise, -se]*

darbet: *Darbe, vuruş, çarpma.*

1. Gehī naʿrayla ṣavt ü ṣavlet ile
Gehī gürz ü ḳılıc ü **ḍarbet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 102). [ḍarbet,]*

darbet-i gürz: *Gürz darbeleri. Ateşli silâhların îcâdından önce savaş âleti olarak kullanılan, demir, tunç, bakır veya pirinçten ağır topuz ile yapılan vuruşlar.*

1. Ḳaḳıyup kime ursa **ḍarbet-i gürz**
İderdi ḫurd olursa kūh-ı Elbürz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 93). [ḍarbet-i gürz, -]*

dārü'l-ġāfilīn: *Gafiller evi II fani dünya. [Arapça tamlama]*

1. Ḳo ehline bu **dārü'l-ġāfilīni**
Oḳı innī lā uḥibbuu'l-āfilīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 213). [dārü'l-ġāfilīni, -i]*

dār-ül-mülk: *Başkent; saltanat merkezi, payitaht (Medayin şehri).[2] [Arapça tamlama]*

1. Geçüp gitti Medāyin şehrine ol
İrürdi girü **dār-ül-mülkine** yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 8). [dār-ül-mülkine, -i, -n, -e]*

dār-ül-mülk-i ermen: *Ermen ülkesinin başkenti. [Arapça tamlama]*

1. Yaḳın olduḳda **dār-ül-mülk-i Ermen**
Mehīn Bānū işidür bu ḫaberden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 13). [dār-ül-mülk-i ermen, -]*

dās-ı zerrīn: *Altın orak.*

1. Ḳamer göstermiş idi **dās-ı zerrīn**
Ki biçdüm ḫāżır oluñ ʿömr ekinin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 5). [dās-ı zerrīn, -]*

dāstān: *Destan, hikaye, kıssa, masal. [4]*

1. Pes evvel ʿarża ḳılan **dāstānı**
Ki Ḫaḳ luṭfiyle şād olsun revānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 29). [dāstānı, -ı]*

dāstān: *Destan, hikaye (Aşk hikayesi). [3]*

1. Çü Ḫusrev diñledi ol **dāstānı**
Bulandı göñli vü cūş itdi cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 23). [dāstānı, -ı]*

dāstān: *Destan, hikâye II yaşanılan olay(lar).*

1. Çü nāzük göñlini şaḳlardı cāndan
Dile almadı geçmiş **dāstāndan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 38). [dāstāndan, -dan]*

dāstān söyle-: *Hikâye anlatmak. [Deyim]*

1. Kanı ol ṭūṭi-i şekker-sitānlar
Ki **söylerlerdi** şīrīn **dāstānlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 42). [dāstānlar söylerlerdi, -r, -ler, -di]*

dāstān ur-: *Hikâye anlatmak. [Deyim]*

1. Cihān-baḫt **urdı** ḫōş **dāstānı**
Ki bir göz ile görürdük cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 80, Mısra 1). [dāstānı urdı, -dı]*

dāstānī: *Destan gibi anlatılagelmeye uygun, yaraşır.*

1. Şarāb ü şahlıġ ü ʿışḳ u cüvānī
Ḥuṣūṣā dil-sitān hem **dāstānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 6). [dāstānī,]*

daʿvā: *Söz, laf.*

1. Bu **daʿvayla** şehi dil-şād iderdi
Ḫarābın göñlinüñ ābād iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 43). [daʿvayla, -y, -la]*

daʿvā: *Mücadele; iddia.*

1. Eger-çi ṣubḥ-ı ṣādıḳdur yüzünden ister āb-ı rū
   Degüldür çeşmesi çün ter ne ḥāṣıl ḳurı
   daʿvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 10). [daʿvādan, -dan]*

daʿvā-yı ʿışḳ kıl-: *Aşk iddiasında bulunmak. [Deyim]*

1. Sürersin salṭanat taḫtında nāzı
   Ḳılursın daʿvā-yı ʿışḳ u niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 82). [daʿvā-yı ʿışḳ ḳılursın, -ur, -sın]*

daʿvā it-: *Bir iddia ileri sürmek. [Deyim]*

1. Yüzine güldigince dār-ı dünyā
   Cihān-dārem diyü **iderdi daʿvā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 70). [daʿvā iderdi, -er, -di]*

daʿvā it-: *İddiada bulunmak; dava etmek. [Deyim]*

1. Ki ger **daʿvā iderse** ʿışḳ-bāzī
   Eyit dek tur ki degül ʿışḳ bāzi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 175). [daʿvā iderse, -er, -se]*

daʿvā kıl-: *Bir meziyetin kendinde bulunduğunu ileri sürüp üstünlük taslamak, iddia etmek. [Deyim]*

1. Ne söz kim **daʿvā ḳıldı** aña mānend
   Ṣuya varsun olursa şekker ü ḳand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 77). [daʿvā ḳıldı, -dı]*

daʿvā kıl-: *İddiada bulunmak, iddia etmek. [Deyim]*

1. Ger ol **daʿvā ḳıla** sāḥib-külāhī
   Küleh bendemdürür ser-bend-i şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 157). [daʿvā ḳıla, -a]*

daʿvācı: *Bir mahkemeye müracaatla diğer birinden dava eden adam, müştekî.*

1. Anuñ efʿāline rāżī olasın
   Gehī **daʿvācı** geh ḳāżī olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 48). [daʿvācı,]*

daʿvāgāh: *Münakaşa yeri.*

1. Bu **daʿvāgāhdan** āşüfte Ferhād
   Yügürdi ol tāġa dek şöyle kim bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 7). [daʿvāgāhdan, -dan]*

daʿvāt-ı ḥafīyāt: *Gizli dualar.*

1. Semiʿ eyle ki **daʿvāt-ı ḥafīyāt**
   Ḳatında şöyle ki aşvat-ı refīʿāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 17). [daʿvāt-ı ḥafīyāt, -]*

dāver-i pāk: *Yüce Allah.*

1. Çü sen ʿadl ışşısın iy **dāver-i pāk**
   Nice ẓulm ide ben ḳula bu bī-bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 33). [dāver-i pāk, -]*

daʿvet: *Çağırma, davet. [5]*

1. Degül kim ḥāṣ ider insana inʿām
   Ki olupdur kāināta **daʿveti** ʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 76). [daʿveti, -i]*

daʿvet eyle-: *Tebliğ etmek, davet etmek, çağırmak (Tanıkta, Hz. Muhammed'in halkı İslam dinine çağırması, davet etmesi söz konusudur). [Deyim]*

1. Ne kim ḳudsîler ü ehl-i nübüvvet
   Var ise **eyledi** bir dînde **daʿvet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 88). [daʿvet eyledi, -di]*

daʿvet it-: *Çağırmak. [Deyim]*

1. Beni bu ḳaṣrdan taşra **itme daʿvet**
   Ayaḳ basmazven olsa ṣaḥn-ı cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 109). [daʿvet itme, -me]*

daʿvet it-: *Tebliğ etmek, davet etmek, çağırmak (Tanıkta, Hz. Muhammed'in halkı İslam dinine çağırması, davet etmesi söz konusudur). [Deyim]*

1. Çü ḥayvānda **itdi daʿvet** āşikāre
   İrürdi ẓaby ü mār ü susmāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 85). [daʿvet itdi, -di]*

daʿvet kıl-: *Davet etmek, çağırmak. [Deyim]*

1. Çü **daʿvet ḳıldı** şeyṭānı dīnine
Müselmān eyledi bī-kibr ü kīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 79). [daʿvet ḳıldı, -dı]*

daʿvī-i bī-maʿnā kıl-: *Anlamsız bir davayı gütmek, sürdürmek. [Deyim]*

1. Nice **daʿvī-i bī-maʿnā ḳılalum**
Bu zībā ṣūreti maʿnā bilelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 97). [daʿvī-i bī-maʿnā ḳılalum, -alum]*

daʿvi-i destān it-: *Destan söyleme iddiasında bulunmak. [Deyim]*

1. Ḳanı ol **daʿvi-i destān idenler**
Cihānı mülk ü şehr-istān idenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 13). [daʿvi-i destān idenler, -en, -ler]*

daʿvī-i ʿışk u mahabbet kıl-: *Aşk ve muhabbet davası gütmek II âşıklık iddiasında bulunmak. [İkileme, Deyim]*

1. **Ḳılursın daʿvī-i ʿışḳ u maḥabbet**
Gözedürsin ḳuru nāmūs u ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 13). [daʿvī-i ʿışḳ u maḥabbet ḳılursın, -ur, -sın]*

daʿvi-i ser-pençe-i zūr: *Şecaatine güvenen, çok güçlü olduğu iddiasında bulunan kimse (Behram-ı Çobin).*

1. Ḳanı ol **daʿvi-i ser-pençe-i zūr**
Ki degüldi öñinde şīr-i ner mūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 73). [daʿvi-i ser-pençe-i zūr, -]*

Dāvūd: *Hem peygamberlik yapmış hem de saltanat sürmüş bir İsrailoğlu peygamberi. Kendisine dört büyük kitaptan biri olan Zebur indirilmiştir. Klâsik Türk şiirinde Dâvûd, genellikle gür, güzel sesi ve Zebur'u güzel sesle okuyuşu ile anılır. Süleyman peygamberin babasıdır. [5]*

1. Görür çün Bārbed çeng-i Nigīsā
Dem ü ṣavt iledür **Dāvūd** u ʿĮsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 6). [dāvūd,]*

dāye: *Bir çocuğa süt veren ve bakan cariye, dadı.*

1. Şu süd ḥaḳḳı ki içürdi saña **dāye**
Çü servüñ sala süd ḥavżına sāye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 93). [dāye,]*

de: *"Da/de" bağlacı. [11]*

1. Getür sākī mey-i bāḳī fenā olmazdan öñ bir dem
Budur cennetde **de** ḥāṣıl ṣalāḥ u zühd ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 12). [de,]*

de-: *Demek, söylemek.*

1. Birazdan didi kim iy merd-i tedbīr
Ne **dersin** bu işüñ tedbīrine bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 274). [dersin, -r, -sin, -]*

de-: *Adlandırmak.*

1. Bu ḫ̬ān-sālār kim **derler** aña dehr
Nevāle geh şeker ṣunar gehī zehr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 89). [derler, -r, -ler]*

debert-: *Arayıp sormak, bakmak, araştırmak; kurcalamak, deşmek.[2]*

1. **Deberdür** idi ol şīrīn ḫaberden
Söziyle lezzet alurdı şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 67). [deberdür, -ür]*

debūr: *Batıdan esen rüzgâr.*

1. Gerçi ki ṭopraḳ eyledi müdbirleri **debūr**
Sen bir çirāġsın kim ider nuṣratı ṣabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 23). [debūr,]*

def: *Zilli bir kasnağa geçirilmiş deriden yapılan çalgı.*

1. Ne zaḫm u zaḫme ki urur barmaġ u kef
Alur boynına şeştā yüzine **def** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 74). [def,]*

defʿ: *Ortadan kaldırma, yok etme, giderme.*

1. İlāhī maḫzenüñ feṭḥine miftāḥ
Melāhī ẓulmeti **defʿine** miṣbāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 18). [defʿine, -i, -n, -e]*

defʿ-i ecel: *Eceli def etme, ölümden kurtuluş.*

1. Ne derd ola ki anuñ dermānı yoḳdur
Meger **defʿ-i ecel** ki imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 24). [defʿ-i ecel, -]*

defʿ-i şer: *Kötülükleri, belaları def etme.*

1. Eyüye yavuza baḫşiş hünerdür
Bu kesb-i ḫayr ise ol **defʿ-i şerdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 48). [defʿ-i şerdür, -dür]*

defʿ it-: *Gidermek, ortadan kaldırmak, yok etmek. [2]*

1. Ki Ḥaḳ **defʿ ide** yine Ḥaḳ ḳażāsın
ṣava Şīrīnden ü bizden belāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 123). [defʿ ide, -e]*

defter: *Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları. [2]*

1. Gül-i ter ol varaḳdan **defter** itmiş
Meger bī-vech yazmış ebter itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 81). [defter,]*

defter aç-: *Defter açmak II (yaprakları bir defterdeki kağıtlar gibi olan) gülün açılması. Gülün yapraklarının ortaya çıkması; bir şeye yeniden başlamak.[Deyim]*

1. Ne bāġ içre **açar defter** gül-i ter
Ki evrāḳı ḳurıyup olmaz ebter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 113). [defter açar, -ar]*

defteri düril-: *Defteri dürülmek, toparlanmak II ölmek; yok olmak, ortadan kalkmak, nesli tükenmek. [Deyim]*

1. Pes andan ḳalmaya mihterlerüñüz
Düriliser sizüñ **defterlerüñüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 44). [defterlerüñüz düriliser, -iser]*

deg-: *Değmek, eş kıymette olmak, karşılık teşkil edecek değerde bulunmak, denk olmak. [23]*

1. Dirīġā gül-i dehr ḫārına **degmez**
Felek ḫummı ḫamri ḫumārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 1). [degmez, -mez]*

deg-: *Düşmek, yakışmak.*

1. Yaraşmaz salṭanat mümsik ḥerîfe
Yaluñuz kerkese **degmez** bu cîfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 56). [degmez, -mez]*

deg-: *Düşmek, yakışmak, layık olmak.*

1. Didi ol saña **degmez** yime endūh
Eyitdi olsa yirven kayġusı kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 69). [degmez, -mez]*

deg-: *Layık olmak.*

1. V'eger **degmezse** yüzüm olmaġa ḫāk
Ḳo zülfüm taş işigüñ eylesün pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 45). [degmezse, -mez, -se]*

deg-: *Ulaşmak, erişmek.*

1. Girü ʿavd eyleyüp ḳıldı teraḳḳī
Aña **degüp** ki aʿlāya telāḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 4). [degüp, -üp]*

deg-: *Değmek, dokunmak.*

1. Yil ola mı ki seni aña ögmez
Ṭapuñsuz ẕerrece ṭopraġa **deġmez** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 130). [deġmez, -mez]*

degir mi: *Layık mı, uygun mu, değer mi?(Değmez, layık değil).*

1. Tutalum bir nefes nefs ola ḫod-kām
Degir mi yıllar ile olmaġa bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 26). [degir mi, -]*

degin: *Değin, dek, kadar. [2]*

1. Ezel seḥer-gehi bir cām içürdi sāḳī-i vaḳt
Ebed günine **degin** cānumı ḫumār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 6). [degin,]*

degir: *Değer, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha. [2]*

1. Buyurdı kesdiler atuñ siñirin
Ekin ıssına virdiler **degirin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 28). [degirin, -in]*

degir-: *Değmek, değerinde olmak. [3]*

1. Ölümlü ḫasteye ḳılsa ḫıṭābı
Degirdi āb-ı ḥayvāna cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 14). [degirdi, -di]*

degir-: *Dokunmak, el sürmek; ilişmek.*

1. Saña yavuz sanan başına evvel
Degirsün süñü dil soñra ḳılıç el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 10). [degirsün, -sün]*

degirmen: *İçinde öğütme işi yapılan böyle bir düzeneğin bulunduğu yer. [3]*

1. Bu **degirmen** ki ḳılduñ çüst ü çālāk
Çi arpa vü çi buġday ögidür pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 103). [degirmen,]*

degirmen: *İçinde öğütme işi yapılan böyle bir düzeneğin bulunduğu yer II fani dünya, yeryüzü.*

1. Ḳıvanma olsa mūyuñ müşk ü ʿanber
Degirmen tīz ider kāfūrī-peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 66). [degirmen,]*

degirmen taşı: *Özellikle un değirmenlerinde, bir altta ve bir üstte olmak üzere iki tane olan ve üsttekinin dönüşüyle taneleri ezen tekerlek taşlardan her biri.*

1. **Degirmen taşı** üzre bir ḳarınca
Muḫālif seyr ḳılsa ol dönince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 51). [degirmen taşı, -]*

degiş-: *Başka bir biçim veya duruma girmek.*

1. ḫam itmiş gam yüki serv-i revānın
Degişmiş zaʿfarāna erġavānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 50). [degişmiş, -miş]*

degme: *Her, her bir, herhangi bir, gelişigüzel, rastgele. [10]*

1. Ḳülüng öñince dögen **degme** pāre
Olurdı burc u bārū bir ḥiṣāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 11). [degme,]*

degme: *Herhangi bir, olur olmaz, sıradan. [4]*

1. Çü vardur her maḳālüñ bir maḳāmı
Ne bilsün sırr-ı ḫāṣı **degme** ʿāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 102). [degme,]*

degme kez: *Bir defa, bir kez.*

1. Dil ü cān şīşesin sıyduñ be-nā-kām
Dürüst olmaz sınıcaḳ **degme kez** cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 38). [degme kez, -]*

degşür-: *Değişmek, değiştirmek.*

1. Ṣalaḥı gerçi **degşürdüm** fesāda
Nitesi cevherüm virem virem kesāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 65). [degşürdüm, -dü, -m]*

degül: *Isim cümlesinde yükleme veya başka öğelere olumsuzluk anlamı veren sözcük, ek fiilin olumsuzu [107]*

1. Meger Gülgūn **degüldi** ḫāżır ol gün
Hümāya çekdiler ayruḳ hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 17). [degüldi, -di]*

degül: *Özne veya tümleçleri ayrı ve biri olumlu, diğeri olumsuz iki cümleden birinin yüklemi yerine geçerek bulunduğu cümledeki bir hususu ret, diğerini kabul etmek için kullanılan bir söz (bağlaç)[41]*

1. Ne gevher ol ki nūr-ı pākdendür
Degül od ü su bād ü ḫākdendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 22). [degül,]*

degül: *Şöyle dursun, bir tarafa.(bağlaç) [10]*

1. **Degül** yüzin baḳup tozın görenler
Saçarlar idi gözden lüʾlüʾ-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 39). [degül,]*
2. Şu deñlü idi anda zühd ü perhīz
Degül yüzüm izüme baḳmadı tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 24). [degül,]*

degül: *Değil, olamaz [4]*

1. Çün ola baḫtuñ ayı nūr-güster
Degül kem ẕerrece ḫūrşīd-i enver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 16). [degül,]*
2. Çü tuta devletüñ çevgānı meydān
Degül bir ṭūpça bu gerdūn-ı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 14). [degül,]*

degül: Olumlu ve olumsuz çekimli fiiller üzerine gelerek olumlu fiilleri olumsuz, olumsuz fiilleri olumlu yapan bir söz (edat)

1. **Degül** yapdum ḥiṣārum ḳapusın ben
Ki tutdum cümle kārum ḳapusın ben (Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 71). [degül,]

degüldi ola: … olmasın? Sakın … olmasın?

1. Girü ümmīd tutardı kim ol ay
   Degüldi ola Şīrīn-i şeker-ḫāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 8). [degüldi, -di]*

degülmisedi: *Olmasaydı.*

1. Fārūḳ kim olur idi lāyıḳ nübüvvete
   Ger ḥażretüñ **degülmisedi** ḫatm-i enbiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 74). [degülmisedi,]*

degür-: *Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek.*

1. Uçup geldüm ki ʿarż idem peyāmum
   Degürem aġız aġıza selāmum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 60). [degürem, -em]*

dehān: *Ağız.*

1. Tutagör āstīn ile **dehānuñ**
   Ki yüz sürmeġe yiter āstānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 45). [dehānuñ, -uñ]*

dehen ter it-: *Ağzını ıslatmak. II. Su içmek.*

1. Furata irdüm itmedüm dehen ter
   Yiridür od ḳoyarsam başa ez-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 225). [dehen ter itmedüm, -me, -dü, -m]*

dehr: *Dünya, âlem. [15]*

1. Zülāle **dehr** māl-ā-māl olursa
   Gözinden ṣanmaġıl kim ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 7). [dehr,]*

dehr: *Dünya, âlem; felek. [6]*

1. Pür eyle cām-ı meyi cām-ı Cem getür sāḳī
   Ki zehr-i ḳahrı çoġ içürdi **dehr** cānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 12). [dehr,]*

dehr: *Dünya, âlem; devir, zaman.*

1. Çü ḥüsni ḫ ʿānını ʿarż ide **dehre**
   Ḳuru ḳurs oḳıyalar māh ü mihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 99). [dehre, -e]*

dehr: *Dünya II dünyanın geçici yaşamı.*

1. Anuñçün **dehre** iderler vedāʿı
   Ki deġmez iftirāḳa ictimāʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 137). [dehre, -e]*

dehr-i cān-sūz: *Can yakıcı dünya.*

1. Sipihr-i ten-güdāz u **dehr-i cān-sūz**
   Anı dahı itdi āḫir toprag u toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 89). [dehr-i cān-sūz, -]*

dehr-i harāmī: *Haydut, eşkiya dünya.*

1. Ḥalāl eyleñ ki bu **dehr-i ḥarāmī**
   İledür ʿömrüñüz naḳdin tamāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 75). [dehr-i ḥarāmī, -]*

dehr-i pür-kahr: *Kahır gam dolu dünya. [2]*

1. Görür bu devr-i pür-ġam **dehr-i pür-ḳahr**
   Ḳılupdur nūşini nīş aşını zehr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 3). [dehr-i pür-ḳahr, -]*

dehr bağ: *Dünya bahçesi, dünya.*

1. Bahār itmiş münevver **dehr bāġın**
   Havā ḳılmış muʿaṭṭar cān dimāġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 7). [dehr bāġın, -ın]*

dehr eli: *Dünya eli II felek. [2]*

1. Bu remzi derc ider ẕikrine dürrāc
   Ki yummadın gözün **dehr eli** tur aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 44). [dehr eli, -]*

dehr işi: *Dünyanın işi; zamanın işi.*

1. Pes ol deryā çeriye düşdi sınġun
   Olur **dehr işi** bir demde diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 72). [dehr işi, -]*

dehşet: *Korkunç bir şey veya tehlike önünde şaşıp kalma. Ürkme, korkma, korkunç şey.*

1. Eger Cibrīl olursa ʿaḳla rehber
   Yaḳar **dehşetden** ol işikde şehper *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 90). [dehşetden, -den]*

dek: *-A kadar, -A değin. [16]*

1. Buyurdı bindi leşkerler ulayu
Biş on günlik yola **dek** ḳarşulayu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 6). [dek,]*

dek: *Oyun, hile.*

1. Taʿaccüb ḳıldı eydür **dek** degüldür
Bu iş ḥaḳdur gümān ü şek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 47). [dek,]*

dek: *Sessiz, rahat, sakince; uslu, terbiyeli, doğru bir şekilde.*

1. Eyü fāl ādeme eylükler eyler
Yavuz söz **dek** yürürken yükler eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 30). [dek,]*

dek degül: *Tekin değil, boş değil, beyhude değil. [2]*

1. Didiler işbu cāḏu **dek degüldür**
Bilür bu siḥr ü efsūn şek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 69). [dek degüldür, -dür]*

dek tur-: *Uslu, sessiz, sakin durmak. [5] [Deyim]*

1. Anuñla kengel itdüm **turmadum dek**
Yalandan güldüm idi sandı gerçek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 75). [dek turmadum, -ma, -du, -m]*

dekāyık: *Anlaşılması güç olan ve dikkat isteyen ince şeyler. [3]*

1. Elā iy ʿārif-i sırr-ı haḳāyıḳ
Girü şerḥ it deḳāyıḳdan **deḳāyıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 2). [deḳāyıḳ,]*

deḳāyiḳ gülşeni: *Mana inceliklerinin gül bahçesi.*

1. Ḥaḳayıḳ sebzesin seyrān idesin
Deḳāyiḳ gülşenin ḫandān idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 10). [deḳāyiḳ gülşenin, -n]*

dekin: *Beyhude, abes, boş.*

1. Gice gündüz bu seyyārāt-ı nūrī
Dekin mi ider üstüñden ʿubūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 22). [dekin,]*

del-: *Delik açmak, yırtmak, açmak. [3]*

1. İrişdi baġruma bir tīr-i ḫūn-rīz
Ki gök ḳalḳānına irse **dele** tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 12). [dele, -e]*

delīl: *Bir dava ve meseleyi ispata yarayan şey, işaret, kanıt.[2]*

1. Bu vaḥdetdür ḳamu şeyʾüñ sebīli
Ki vaḥdāniyyetüñ oldur **delīli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 22). [delīli, -i]*

delīl: *Kılavuz, rehber, yol gösterici II mumun ışığı.*

1. İdersin ḥikmetinde ḳāl ü ḳīli
Ki ola ʿömrüñ çirāġınuñ **delīli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 28). [delīli, -i]*

delīl: *Yol gösterici, kılavuz, rehber.*

1. Yüzüñ şemʿidür azmışlar **delīli**
Lebüñdür baġ-ı cennet selsebīli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 319). [delīli, -i]*

delīl-i encüm: *Yıldızların yol göstericisi, Allah.*

1. Dir iy nūr-ı ḳadīm ü hādī-i pāk
Delīl-i encüm dārāy-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 30). [delīl-i encüm, -]*

delīl-i ḥaḳḳ: *Doğrunun, hakikatin delili. Hz. Muhammed.*

1. Emīr-i şerʿ ü sulṭān-ı ṭarīḳat
Delīl-i ḥaḳḳ ü bürhān-ı ḥāḳiḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 10). [delīl-i ḥaḳḳ, -]*

delil-i ḳāṭıʿ: *Kesin delil.*

1. Ḥakīm eydür işitdük biz daḫı çoḳ
Bu maṭlūbuñ **delil-i ḳāṭıʿı** yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 2). [delil-i ḳāṭıʿı, -ı]*

delīl-i vaḥdet: *Kendisinden başka yaratıcı bulunmayan, tek olan Alllah'ın varlığının ve birliğinin kanıtı, delili. [2]*

1. Çü mevcūd eyledi kevneyni cūdı
Delīl-i vaḥdet itdi her vücūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 26). [delīl-i vaḥdet, -]*

delím: *Çok, fazla. [6]*

1. **Delim** müddet ḳıyām eyler hemān ol
Taḥiyyat ü teşehhüd çoḳ zamān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 47). [delim,]*

delir-: *Deli olmak, aklını yitirmek, çıldırmak.*

1. **Delirdüm** añlamadum sözin anuñ
Diñiz maḳṣūdın ol şāh-ı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 57). [delirdüm, -dü, -m]*

delü: *Akli dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine karşı zararlı davranışlarda bulunan, aklını kaçırmış, çıldırmış (kimse), mecnun, divane. [2]*

1. Yigitlik çün cünūndan bir budaḳdur
Delüye bend ü zencīr olsa ḥaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 56). [delüye, -y, -e]*

delü gönül: *Deli gönül. Her zaman âşık olmaya hazır coşkun gönüllü kimsenin kendi durumu ve gönlü için kullandığı tatlı bir serzeniş sözü. [2]*

1. **Delü gönlüme** itme iy perī rīv
Ne var dīvāne isem degülem dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 151). [delü gönlüme, -üm, -e]*
2. **Delü gönlüm** herze-gūyına aṣā zülfüñ ḳılı
Ṣunduġınca yigrek urur āferīn çevgānına
(Gazel 27, Mısra 9)

delü ol-: *Deli olmak, aklını yıtırmış olmak.*

1. Sözüñi gerçi görürven ṣulu ben
Otursam tīz oda **olam delü** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 4). [delü olam, -am]*

delülik: *Aklını yitirme hâli, delilik.*

1. Belī ben baña itdüm şek degüldür
Delülik ādeme yindek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 68). [delülik,]*

delür-: *Akli dengesini kaybetmek, aklını kaçırmak.*

1. Büt-i zencīr-zülf ānuñ sözinden
Delürdi şöyle kim gitdi özinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 144). [delürdi, -di]*

dem: *An, zaman, vakit. [54]*

1. Aḳar yāḳūtı tonmış ṣuda her **dem**
İderdi tāze laʿli dürre hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 55). [dem,]*

dem: *Dönem, devir, zaman.*

1. **Deminde** Şāh-ı ḫūbān ʿismetiyçün
Ġamında pīr-i Kenʿān ḥürmetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 173). [deminde, -i, -n, -de]*

dem: *Kan.*

1. Ġamdan ḳan aġladuġum ʿayb itme ki olmaz eksük
ʿIşḳa uyıcaḳ ādem göñülde gözde hem **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 56). [dem,]*

dem: *Kan II kanlı gözyaşı.*

1. Yā-ḫūd yaşum **demin** gözetdi gitdi
Etegini çü ḳanlusıydı tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 47). [demin, -in]*

dem: *Nefes, soluk. [21]*

1. İrdi çün cānlara miʿrāc-ı Muḥammedden **dem**
Ne gerek tenlere iḥyā-yı Meşīhā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 11). [dem,]*

dem: *Nefes; can.*

1. Çü yine ṣıdḳ ile urdı ṣubḥ-dem **dem**
Ḳudūmından cihān Ṭolı ḳadem **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 2). [dem,]*

dem: *Hal, yaşantı. [2]*

1. Didi ʿāşıḳ **deminden** bir nişān vir
Eyitdi ister iseñ ilki cān vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 45). [deminden, -i, -n, -den]*

dem-i aḥmed: *Hz. Muhammed'in sesi.*

1. V'eger Dāvuda taġ idi hem-āvāz
Dem-i Aḥmedle ervāḥ oldı hem-sāz *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 130). [dem-i aḥmedle, -le]

dem-i ʿayş: *Eğlence vakti.*

1. Çü dördünci gün urdı ṣubḥ-dem dem
Dem-i ʿayş irdi oldı devr-i ġam kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 2). [dem-i ʿayş, -]*

dem-i bād-ı ṣabā: *Saba rüzgarının nefesi, esmesi.*

1. Seḥerden ṭurdı yüz şevḳ ile Pervīz
Dem-i bād-ı ṣabā bigi seḥer-ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 66). [dem-i bād-ı ṣabā, -]*

dem-i Dāvūd: *Hz. Davud'un sesi. [2]*

1. **Dem-i Dāvūd** ile tāzelendür
Zebūrın sözümüñ āvāzelendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 37). [dem-i dāvūd, -]*

dem-i ḥayā: *Utanma, edep nefesi.*

1. ʿOsmān ki eyledüñ anı nūreyn ṣāḥibi
Bulmış idi ḥayāt añun ile **dem-i ḥayā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 76). [dem-i ḥayā, -]*

dem-i hicr: *Ayrılık zamanı.*

1. Baña ḫōd her **dem-i hicr** ola biñ yıl
Gözüme ṭaġdurur ger ḳala bir ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 301). [dem-i hicr, -]*

dem-i hōş ur-: *Hoş nefesini üfürmek II rahatsızlığı geçirmek için okuyup üflemek; (sevgili) hoşa giden, aldatıcı sözler söylemek. [Deyim]*

1. İgende **urma** gönlüme **dem-i ḫōş**
Ki boş ḳandīl içinde yanmaz āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 41). [dem-i ḫōş urma, -ma]*

dem-i ʿineb: *Üzüm şarabı.*

1. Kim ḳaynadı ḳan **dem-i ʿinebden**
Ḫāṣiyyeti laʿlinüñ nedür kim *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 130). [dem-i ʿinebden, -den]*

dem-i intikām: *İntikam şarabı.*

1. Cānum çü bulduñ şeker-i vaṣlı şükrini
İç hicr zehrini kim **dem-i intiḳāmdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 16). [dem-i intiḳāmdur, -dur]*

dem-i ḳalb-i murtażā: *Hz. Ali'nin kalbi ve nefesi.*

1. Dürreyn-i ezhereyn idi necmeyn-i envereyn
Cān ü dil-i Betūl ü **dem-i ḳalb-i Murtażā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 82). [dem-i ḳalb-i murtażā, -]*

dem-i mihr: *Sevgi, şefkat vakti.*

1. Nevāziş vaḳtidür uzatma nāzı
Dem-i mihr irdi ḳılma mühre-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 66). [dem-i mihr, -]*

dem-i vaṣl: *Kavuşma zamanı.*

1. Cihāna cümle ger bir dem dimişler
Dem-i vaṣla iki ʿālem dimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 24). [dem-i vaṣla, -a]*

dem-i zūr: *Güçlü olunduğu zaman, güç ele geçtiği vakit.*

1. Belī Behrām-ı gūr olsa **dem-i zūr**
ḳılur ṣayd anı āḫirde kemīn gūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 91). [dem-i zūr, -]*

dem bağla-: *Nefesi tutulmak, kesilmek. Güç soluk alacak duruma gelmek, soluk alamaz duruma gelmek veya soluğu büsbütün durmak II ölmek. [Deyim]*

1. Dime kim ġuṣṣañ ile **bağlayam dem**
Belādan irmezem irince vaʿdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 21). [dem bağlayam, -y, -am]*

dem it-: *İçki içmek. [Deyim]*

1. **Dem ide** Ḫusrevüñ yādına Şīrīn
Ḳala feryād ile Ferhād-ı miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 85). [dem ide, -e]*

dem tut-: *Eşlik etmek, bir arada bulunmak. [Deyim]*

1. Kişi ki ider ḳaya vü taşdan ādem
Bulıcak ādemi **tutmaya** mı **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 154). [dem tutmaya, -ma, -y, -a]*

dem tut-: *Herhangi bir nağmeye bir saz ve sesle sürekli şekilde eşlik etmek, âhengine katılmak. [Deyim]*

1. Ger sūfiyāne ġonca çāk itse ḫırḳa tañ mı
Bülbül semāʿı ile mest oldı **tutdı** hem **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 58). [dem tutdı, -dı]*

dem tut: *Nefesini tutmak II korkmak. [2] [Deyim]*

1. Ki ṣaḥrā içre seyr eyler bir ādem
Ne ādem dīv görürse **tuta dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 12). [dem tuta, -a]*

dem ur-: *Nefes savurmak; dem vurmak. Bir şeyden söz etmek, konu açmak, bahsetmek, konuşmak. [8] [Deyim]*

1. ʿİbādetden **dem uran** çüst ü çālāk
Kemāl-i ʿacz ile dir mā ʿabednāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 106). [dem uran, -an]*

dem ur-: *Ferahlatmak, nefes vermek. [Deyim]*

1. Gine nesīm-i saʿādet **dem urdı** cānumuza
Ki uş hümā-yı şerefḳondı āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 1). [dem urdı, -dı]*

dem ur-: *Üflemek. [2] [Deyim]*

1. Ḳarar dūd ü buḫārı ʿālem eyler
Urur topraġa bir **dem** ādem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 39). [dem urur, -ur]*

dem ur-: *Vakit gelip çatmak, kaçınılmaz olmak. [3] [Deyim]*

1. Çü dördünci gün **urdı** ṣubḥ-dem **dem**
Dem-i ʿayş irdi oldı devr-i ġam kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 1). [dem urdı, -dı]*

dem vir-: *Nefes vermek II ferahlamak, rahatlamak; mutlu bir şekilde yaşamak. [Deyim]*

1. Cihāna **dem virelüm** dād alalum
Bu fānī ʿömre bir dem zād alalum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 69). [dem virelüm, -elüm]*

dem vir-: *Nefes vermek II konuşmak, söyleşmek (Tanıkta, Şîrîn'in Ferhad'ı görmek için Bisütun dağına gelmesi söz konusudur). [Deyim]*

1. Didiler daḫı ol fettān-ı ʿālem
Virelden berü ol dīvāneye **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 12). [dem virelden, -elden]*

dem vir-: *Zaman vermek, bir iş için belli bir süre tanımak. [Deyim]*

1. Bizüm güldi yüzümüze bu ʿālem
Biraz müddet **viriser** size de **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 18). [dem viriser, -iser]*

dem yi-: *Bir kimsenin ağlayıp sızlanmasına kayıtsız kalmak, onu önemsememek. [Deyim]*

1. Nigār ol demdemeyle **dem yimezdi**
Ġamıyla hem-dem olup ġam yimezdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 63). [dem yi, -mez, -di]*

dem-ā-dem: *Bazen, arasıra, zaman zaman. [İkileme]*

1. Güneş kim nūr-ı aʿẓam pertevidür
Demādem menzili dervīş evidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 158). [demādem,]*

dem-ā-dem: *Her vakit, dâima, her an. [11] [İkileme]*

1. Bu **demādem** āh u yaşum göñli taşına anuñ
Şol dem idiser eser kim ḳalmaya benden eser *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 9). [demādem,]*

dem-ā-dem: *Her vakit, sık sık.[2] [İkileme]*

1. **Demādem** kim gele ṣoḥbetde vecde
İderdi ṣūretüñ öñinde secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 107). [demādem,]*

dem-be-dem: *Her zaman, daima, her an.[9] [İkileme]*

1. Bu ʿizzetler degüldür hiç ẕuḫrī
Dir idi **dem-be-dem** el-faḳrü faḫrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 152). [dem-be-dem,]*

dem-be-dem: *Ara sıra, zaman zaman. [İkileme]*

1. Feraġat gösterüp Meryem ġamındañ
   Ururdı **dem-be-dem** ʿİsā demiñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 14). [dem-be-dem,]*

demdeme: *Hiddetle kükreme, hiddetli söz söyleyip azarlama.*

1. Nigār ol **demdemeyle** dem yimezdi
   Ġamıyla hem-dem olup ġam yimezdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 63). [demdemeyle, -y, -le]*

demīde: *Yetişmiş, büyümüş II doğmuş.*

1. Çü iḳbālüñ ṣabāḥıdur **demīde**
   Geliser dāma ol ṣayd-ı remīde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 43). [demīde,]*

deminde: *Yerine zamanına göre.*

1. **Deminde** rāy-ı rūşen bir çeri ṣır
   Hemān bir ḳaç ḳırar şimşīr ile tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 5). [deminde,]*

demir: *Demir, sert bir maden.*

1. Tapuñ āyīnede gördi cemālin
   Demir ne bilsün insānuñ kemālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 8). [demir,]*

demlere iriş-: *Meclis kurmak, sefa sürmek, eğlenmek. [Deyim]*

1. Bu dem kim eyledüñ bunca keremler
   İrişdük demlere bulduḳ ḳademler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 18). [demlere irişdük, -dü, -k]*

demren: *Ok, mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir.*

1. Işıḳlar başda san engüşt-vāne
   İrer oḳ **demreni** yir yir nişāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 74). [demreni, -i]*

dem-sāz: *Arkadaş, dost, sırdaş. [3]*

1. Zinde aduñla dünyā niteki cān ile ten
   Dem-sāz özüñle devlet şöyle ki zīrle bem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 10). [dem-sāz,]*

dem-sāz eyle-: *Uymak, aynı ahenkte etkileyicilikle söyleyebilmek.*

1. Ol āvāz ile **dem-sāz eyle** sāzı
   Velī key iḥtirāz it saḳla rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 63). [dem-sāz eyle, -]*

dem-sāz eyle-: *Bir araya getirmek, yakınlaşmasını sağlamak.*

1. Beni **eyleme** ol ṭannāza **dem-sāz**
   Ki olmaz zāġ ile ṭūṭī hem-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 39). [dem-sāz eyleme, -me]*

dem-sāz ol-: *Dost olmak, arkadaşlık etmek. [5]*

1. Biraz ki ol naḳş ile **olurdı dem-sāz**
   Ḳılurdı nāle sāzına ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 27). [dem-sāz olurdı, -ur, -dı]*

dem-sāz ol-: *Dost, sırdaş olmak; (şarkıya) eşlik etmek.*

1. Çü **dem-sāz oldı** ʿāşıḳlar semāʿı
   Aradan gitdi muṭribler ṣudāʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 87). [dem-sāz oldı, -dı]*

dem-sāz (ol-): *(Musikiye, şarkıya) eşlik etmek.*

1. Ḳamusı sāzına **dem-sāz** idiler
   Açup nergislerin nesrīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 32). [dem-sāz,]*

dem-sāz ol: *(Musikiye, şarkıya) uymak, aynı ahenkte etkileyicilikle eşlik etmek. [4]*

1. Girü sūz ile düzdi Bārbed sāz
   Nigīsā çeng ile **olurdı dem-sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 36). [dem-sāz olurdı, -ur, -dı]*

dem-sāz-ı şīrīn ol-: *Şirin'in sesine eşlik etmek, Şirin'in sesine karşılık vermek.*

1. Çü irdi Ḫusreve āvāz-ı Şîrîn
   Olur yüz sūz ile **dem-sāz-ı Şîrîn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 80). [dem-sāz-ı şîrîn olur, -ur]*

demür: *Demir. [11]*

1. ʿAceb deryā ki od ṣaçar kömürden
   Ṣuyı ādemden ü mevci **demürden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 88). [demürden, -den]*

demür: *Demir II teçhizatlı asker. [2]*

1. Gümüş ḳapuların māluñ açardı
   Demür cemʿ itmeġe altun saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 60). [demür,]*

demür: *Demirden yapılmış. [6]*

1. **Demür** ṭaġ ṣanki deprendi yirinden
   Yā-ḫūd ayrıldı gökler birbirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 45). [demür,]*

demür bigi: *Demirden yapılmış II demir gibi sert/katı olan.[2] [Deyim]*

1. Benem bayḳuş-layın vīrān içinde
   Demür bigi bu taş zindān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 54). [demür bigi,]*

denāʾet: *Alçaklık, aşağılık.*

1. Bu mecmūʿında vācibdür diyānet
   Ki bula her **denāʾetden** ṣıyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 26). [denāʾetden, -den]*

dendān: *Diş.*

1. İşinden ol leb ü **dendān** sözinden
   Bıraġur laʿl ü lüʿlüyi gözinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 133). [dendān,]*

dendān-ı dürrin ur-: *İnci dişlerini vurmak II ısırmak. [Deyim]*

1. Ṣunı virmiş leb-i laʿlini lāle
   Urur dendān-ı dürrin aña jāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 18). [dendān-ı dürrin urur, -ur]*

dendān-ı şāne ur-: *Tarağın dişlerini vurmak; saçlarını taramak. [Deyim]*

1. Güle ṣaçmış benefşe dāne dāne
   Urur sünbüllere **dendān-ı şāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 130). [dendān-ı şāne urur, -ur]*

dendān ur-: *Diş vurmak II ısırmak; öpmek.*

1. **Ururken** germ şeftālūya **dendān**
   Ele girdi turınc u nār-ı pistān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 19). [dendān ururken, -ur, -ken]*

dene-: *Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için bir insanı, bir nesneyi veya bir düşünceyi sınamak, tecrübe etmek. [2]*

1. **Denedük** bü'l-heves yoldaş imişsin
   Havā-yı nefs ile ḫōş-bāş imişsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 219). [denedük, -dü, -k]*

dene-: *Gözlemlemek.*

1. Deñemedüñ mi kim ol şūḥ-ı ʿālem
   Seni ne nüktelerle ḳıldı derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 57). [deñemedüñ, -me, -dü, -ñ]*

deng: *Hayran, şaşkın, sersem. [6]*

1. Girü on biñ ḳatır od gözlü şeb-reng
   Yüriyişlerine devr-i ḳamer **deng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 8). [deng,]*

deng ü ḥayrān ol-: *Şaşkın ve sersem olmak.*

1. Nigārīn **olmış** idi **deng ü ḥayrān**
   Ki nice ider ansuz sabr sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 73). [deng ü ḥayrān olmış, -mış]*

deng it-: *Hayrette bırakmak, şaşkın yapmak, şaşkına çevirmek. [2]*

1. Özin bir resme naḳş itdi nigārīn
   Ki rengi **deng ider** Çīnüñ nigārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 86). [deng ider, -er]*

deng ḳal-: *Şaşırmak, şaşa kalmak. [Deyim]*

1. Çemende servi seyr itse ḫırāmān
Ṣanavber **deng** ü ʿarʿar **ḳala** ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 42). [deng ḳala, -a]*

denīyyü'n-nefs: *Alçak, şerefsiz. [Arapça tamlama]*

1. **Denīyyü'n-nefs** olam virsem cihāna ḫāk-i pāyuñı
Bilür dānā ki yigdür dost mülki dīn ü dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 7). [denīyyü'n-nefs,]*

deñiz: *Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi, bu su kütlesinin belirli bir parçası.[16]*

1. Ḳamu andan anuñdur bil ki oldur
Deñiz birdür egerçi mevc boldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 28). [deñiz,]*

deñiz: *Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi, bu su kütlesinin belirli bir parçası II çokça gözyaşı. [2]*

1. Giceden ṣubḥ olınca ḳıldı zārī
Deñizler dökdi gözinüñ bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 100). [deñizler, -ler]*

deñiz: *Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi, bu su kütlesinin belirli bir parçası II çokça şarap.*

1. İçüp altun gemilerden **deñizler**
Bulut bigi eli dökerdi gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 35). [deñizler, -ler]*

deñiz: *Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi, bu su kütlesinin belirli bir parçası II geniş, uçsuz bucaksız.*

1. Cūdüñ **deñizlerinde** her ḳaṭre baḥr-i aḫżar
Ḳadrüñ sarāyı içre bir ḳubbe çerḫ-i aʿżam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 5). [deñizlerinde, -ler, -i, -n, -de]*

deñiz mevci: *Deniz dalgası.*

1. Havā yüzinde ṣu yazsa aḳa seyl
Deñiz mevcinde od çizse yaḳa ẕeyl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 38). [deñiz mevcinde, -n, -de]*

deñize girse dizine gelmez: *Denize girse topuğu ıslanmaz II en tehlikeli işten zararsız çıkar. [Deyim]*

1. Ḳuruda ḳonmaz idi toz izine
Deñize girse gelmezdi dizine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 58). [deñize girse dizine gelmezdi, -di]*

deñizler gözüñe cürʿa gelme-: *Denizler gözüne damla kadar görünmemek II çok zor olan işler kolay görünmek. [Deyim]*

1. Çü yuduñ himmetüñ eliyle ḳurʿa
Deñizler gözüme gelmeye cürʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 38). [deñizler gözüme cürʿa gelmeye, -y, -e]*

denk: *Şaşkın, sersem.*

1. Şarābı neşvesinden cümle sekrān
Dil ü cān **denk** ü vālih ʿaḳl ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 14). [denk,]*

denk ol-: *Sersemleşmek, aklı başından gitmek, ne yaptığını bilmemek. [2]*

1. Çü gördi anı Şīrīn-i şeker-teng
Ki **denk oldı** vü ḳaldı yimedin beng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 76). [denk ol, -]*

denk ü bī-hūş kal-: *Şaşkın ve sersem olmak, aklı başından gitmek. [İkileme, Deyim]*

1. Mehīn Bānū çü ḳıldı bu sözi gūş
Gözi ṭoldı vü **ḳaldı denk ü bī-hūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 32). [denk ü bī-hūş ḳaldı, -dı]*

denk ü ḥayrān kal-: *Şaşırıp kalmak; ne yapacağını bilememek. [İkileme, Deyim]*

1. Şehi bulmayıcaḳ oldı perīşān
Felek işinde **ḳaldı denk ü ḥayrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 26). [denk ü ḥayrān ḳaldı, -dı]*

denk ü medhūş kal-: *Çok şaşırmak, hayrete düşmek. [İkileme, Deyim]*

1. Görince **ḳaldı** Ḫusrev **denk ü medhūş**
Ne ʿālem kendüzin kıldı ferāmūş *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 67). [denk ü medhūş ḳaldı, -dı]

deñşür-: *Değiştirmek.*

1. Ne bilsün kim şeh iz şaşırmış idi
Ḥaẕerden ṭonını **deñşürmiş** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 184). [deñşürmiş, -miş]*

dep-: *Atı ileri sürmek. [3]*

1. Pes andan **depdi** vü ṣıçratdı Şebdīz
Yügürdi şöyle kim bād-ı seḥer-ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 195). [depdi, -di]*

dep-: *Hücum etmek, saldırmak, (atı) ileri sürmek.*

1. Çü gördi Sāye Ḥān kim irdi Behrām
Muḳābil oldı **depdi** kām ü nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 8). [depdi, -di]*

depele-: *Çiğnemek, ezmek, öldürmek. [2]*

1. Nice Şīrīn ki bu aġudan acı
Depeler toḳı vü öldürür acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 86). [depeler, -r]*

depelen-: *Öldürülmek.*

1. Giderken bir yola ʿİsa ibni Meryem
Görür yatur **depelenmiş** bir ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 46). [depelenmiş, -miş]*

depren-: *Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak. [3]*

1. Didi ḳullara **deprenmeñ** birüñüz
ṭavara yim virüñ bekleñ yirüñüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 107). [deprenmeñ, -me, -ñ]*

depret-: *Kımıldatmak, oynatmak, harekete getirmek. [3]*

1. Alem **depretdi** Rūmīler serāser
ʿAcem ḳavmi ṭurımadı berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 63). [depretdi, -di]*

depret-: *Kımıldatmak. harekete geçirmek; konuşmak.*

1. Dilüñ **depret** çü var söze mecālüñ
Bilürsin ḳalmayısar ḳāle ḥālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 29). [depret,]*

depret-: *Konuşmak, bir meseleyi anlatmak.*

1. Bu fikr içinde ḳaldi denk ü ḫayrān
Dilin **depretmege** olmadı imkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 74). [dilin depretmege, -me, -g, -e]*

der: *Deriden sızan, kendine has kokulu, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, ter. [4]*

1. Ruḫından ḳaṭre ḳaṭre **der** revāne
Adı **der** līk dürdür dāne dāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 53). [der,]*

der: *Kapı.*

1. Şu yumşaḳ aḳsa baḳma ḫ^{v}ār zinḥār
Ki yolında ne **der** ḳor u ne dīvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 108). [der,]*

der baş-: *Utanç, sıkıntı, heyecan gibi hislerden dolayı çok terlemek. [Deyim]*

1. Ḥayādan gül bigi **başmış** idi **der**
Ṣuya ġarḳ idi san nīlūfer-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 93). [der başmış, -mış]*

der ü dīvār: *Kapı ve duvar. [5][İkileme]*

1. Şu resme geldi derd ile ḫurūşa
Ki getürdi **der ü dīvārı** cūşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 6). [der ü dīvārı, -ı]*

der-āġūş: *Kucaklama, kolları ile sarma.*

1. Diyeydüm kim ḫayāl idi **der-āġūş**
Nesīmi cān dimāġına ḳoḫar uş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 35). [der-āġūş,]*

der-āġūş eyle-: *Kucaklamak, sarmak. [2]*

1. **Der-āġūş eyleyüp** anı Nigīsā
Müşerref ḳıldı bezmi Zühre-āsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 25). [der-āġūş eyleyüp, -y, -üp]*

der-āġūş it-: *Kucaklamak, kolları ile sarmak.*

1. Çü cāndan ṭatlusın iy çeşme-i nūş
   Ne ola cān bigi **idersem der-āġūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 64). [der-āġūş idersem, -er, -se, -m]*

der-āġūş kıl-: *Kucaklamak, sarmak. [6]*

1. İçinde ḳılduġınca ʿışḳ odı çūş
   Ḳılurdı şāhı bī-dehşet **der-āġūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 70). [der-āġūş ḳılurdı, -ur, -dı]*

der-āmed: *Gelir, kazanç; varlık, servet.*

1. Der-āmed kişiyi baḫşende eyler
   Aya nūr iricek raḫşende eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 45). [der-āmed,]*

der-baht it-: *Bir kenara koymak, vazgeçmek II ilgisini kesmek, önem vermemek.*

1. Yaḳūt-ı revān irür revāna
   Ki **idem** bu şafā deminde **der-baḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 116). [der-baḫt idem, -em]*

der-baht it-: *Ortaya koymak, yaratmak.*

1. Ol oldıysa cihān milkine perdaḫt
   Bu kevneyni **itdi** Ḥaḳ yolında **derbaḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 128). [derbaḫt itdi, -di]*

der-bān: *Kapıcı, kapıda duran görevli, bevvâb.*

1. Felek ṭāḳı ʿanāşır nerdübānı
   Ḳamer **der-bānı** Keyvān pās-bānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 356). [der-bānı, -ı]*

der-bān ol-: *Kapı bekçisi, kapıya bakan kişi olmak.*

1. Medāyin taḫtına olınca sulṭān
   Olayın dilberün bābında **der-bān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 76). [der-bān olayın, -yın]*

Derbend: *Azerbaycan'da bir şehir. Derbend (Demirkapı).*

1. Ḳamu Encāz ü **Derbend** ü Kuhistān
   Anuñ emrinde olmış bende fermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 63). [derbend,]*

derc: *Toplama, bir araya getirme.*

1. Kevākib ḳamu seyyāre ṣevābit
   Ki **derc** birle deḳayıḳ anda ṣābit *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 8). [derc,]*

derc it-: *İçine almak, katmak.*

1. Bu remzi **derc ider** ẕikrine dürrāc
   Ki yummadın gözün dehr eli tur aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 43). [derc ider, -er]*

derc kıl-: *Kitaba koymak, kaydetmek.*

1. Güherdür söz gerekdür **derc ḳılmaḳ**
   Sayup zer bigi andan ḫarc ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 279). [derc ḳılmaḳ, -maḳ]*

derd: *İnsana ıztırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü. [41]*

1. İrüp gice dönerler ḫayret ile
   Mehīn Bānūya **derd** ü ḫasret ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 64). [derd,]*

derd: *İnsana ıztırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü; devam eden, geçmeyen hastalık, illet, ağrı sızı. [38]*

1. İti geh hemser eyler merde **derdi**
   Geh itden bedter eyler şīr-i merdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 47). [derdi, -i]*

derd: *Devam eden, geçmeyen hastalık; illet, ağrı sızı.*

1. Bu böyleyken çi sekbān u çi sulṭān
   Devādan **derdi** seçmezven ne dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 72). [derdi, -i]*

derd-i cān: *Gönül derdi, aşkın neden olduğu üzüntü.*

1. Ki eglenmegine ola behāne
   Meger kim bula dermān **derd-i cāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 24). [derd-i cāna, -a]*

derd-i ser: *Baş belası.*

1. Irılsa ḫaṭıruñ ben pür-ḫaṭardan
Çıḳam ben serden ü sen **derd-i serden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 40). [derd-i serden, -den]*

derd-i ser it-: *Baş ağrıtmak II zahmet vermek. [Deyim]*

1. Mehīn Bānūya ʿöẕr idüp şehen-şāh
Didi **derd-i ser itdük** size iy māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 32). [derd-i ser itdük, -dük]*

derd-i vaṣl: *Kavuşma kederi.*

1. İderdüm derd ü hicrüñe ḳanāʿat
Umardum **derd-i vaṣluñdan** şefāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 16). [derd-i vaṣluñdan, -uñ, -dan]*

derd al-: *Sıkıntısını, üzüntüsünü azaltmak. [Deyim]*

1. Gözüme tūtyā gerdüñ alam ben
Gehī būse gehī **derdüñ alam** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 84). [derdüñ alam, -am]*

derd it-: *Bir sorunu veya durumu üzüntü konusu yapmak. [Deyim]*

1. Cihān hükmin şular kim **derd iderler**
Ḫarācın daḫl bigi ḫarc iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 49). [derd iderler, -er, -ler]*

derd ile: *Üzüntü ile, üzülerek, hüzünlü şekilde.*

1. Oḳurdı **derd ile** eşʿār-ı mevzūn
Ki Leylā işidürse ola mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 79). [derd ile, -]*

derd odı: *Dert ateşi II aşk ateşi, coşkunluğu.*

1. İlāhī ġam yolın pāyāna irgür
Eritdi **derd odı** dermana irgür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 52). [derd odı, -]*

derd ü āh: *Dert ve feryat. [İkileme]*

1. Maḳām-ı rükn-i Beyt-ullāh ḥaḳḳı
Ṭavāf ü saʿy ü **derd ü āh** ḥaḳḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 194). [derd ü āh, -]*

derd ü belā-yı ʿışḳ: *Aşk derdi ve belası. [İkileme]*

1. Niceme dermāndeyem **derd ü belā-yı ʿışḳ** ile
Ger virem bu derdi nā-merdem cihān dermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 13). [derd ü belā-yı ʿışḳ, -]*

derd ü ġam: *Sıkıntı ve keder. [İkileme]*

1. Ki her ne kim kerīm işler keremdür
Eger zevḳ u ṣafā ger **derd ü ġamdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 126). [derd ü ġamdur, -dur]*

derd ü ibtilāya uġra-: *Sıkıntılı, üzücü bir durumla karşılaşmak. [İkileme, Deyim]*

1. B'oġur ki **uġradı derd ü ibtilāya**
Bu resme miḥnet ü renc ü belāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 33). [derd ü ibtilāya uġradı, -dı]*

derd vir-: *Sıkıntı, keder, acı vermek. [Deyim]*

1. Ne merdi besledi kim **virmedi derd**
Ne verdi açdı ki āḫir ḳılmadı zerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 105). [derd virmedi, -me, -di]*

derd yan-: *Derdini anlatmak, sıkıntısından bahsetmek. [Deyim]*

1. Çü görmedi giceden nūr ü lemʿa
Uzatdı dil ki **derdin yana** şemʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 2). [derdin yana, -a]*

derdâ: *"Eyvahlar olsun" anlamında ünlem.*

1. Ḥasretā **derdā** ki vuṣlat niʿmetini bilmedüm
Uġrayası cāna furḳat zaḥmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 1). [derdā,]*

derde dermān bul-: *Bir soruna çözüm bulmak. [Deyim]*

1. Nice kim fikr ḳıldı ḳaldı ḥayrān
Bulımadı nedür ol **derde dermān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 30). [derde dermān bulımadı, -ı, -ma, -dı]*

derde dermān ol:- *Soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. [Deyim]*

1. ʿAceb mi **derde dermān olsa** ḳuyruḳ
Ki şimdi ḳuyruḳ ile oldı buyruḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 25). [derde dermān olsa, -sa]*

derde devā it-: *Soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. [Deyim]*

1. Ġam-ı ʿışḳ eyledükçe zār u pā-māl
Devā derde ne mülk **iderdi** ne māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 28). [derde devā iderdi, -er, -di]*

derde düş-: *Bir sıkıntıya, kedere maruz kalmak ve bu durumdan kurtulamamak. [Deyim]*

1. Ḳoyup anı **düşe** bir **derde** daḫı
Bulaşdura gönül bir gerde daḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 75). [derde düşe, -e]*

derde uġra-: *Sıkıntılı bir duruma düşmek. [Deyim]*

1. Didi yārānlarum siz canlarumsız
Ne **derde uġrasam** dermānlarumsız *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 80). [derde uġrasam, -sa, -m]*

der-dest: *Elde.*

1. Bu yana Bārbed çün bülbül-i mest
Nigīsā bu ṭarafda çeng **der-dest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 68). [der-dest,]*

derdine dermān bil-: *Soruna çözüm olarak görmek, sıkıntıyı geçirmeye çare olarak kabul etmek. [Deyim]*

1. Öküş fikr itdüginden şonra sulṭān
Anı bildi hemān derdine dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 14). [derdine dermān bildi, -di]*

derdine dermān bul-: *Derdine derman/deva bulmak II sıkıntıyı çözümlemek, atlatmak, çaresizliği yenmek. [3][Deyim]*

1. Şifā uman leb- i Şīrīn-i terden
Bula mı **derdine dermān** Şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 80). [derdine dermān bula, -a]*

derdine em ol-: *Derdine ilaç olmak II soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. [Deyim]*

1. Ġarīb ü bī-kesüñ bir yār-ı hem-dem
Olur derdine em zaḫmına merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 6). [derdine em olur, -ur]*

derd-mend: *Dert sahibi, dertli. [3]*

1. Bilürven **derd-mend** ü pür-belāsın
Cihān ālāyişine mübtelāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 7). [derd-mend,]*

derd-mend: *Dert sahibi, tasalı II âşık. [2]*

1. Ne ḫōş bildüñ devāsın **derd-mendüñ**
Yoġ ise müstemende rīş-ḫandüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 31). [derd-mendüñ, -üñ]*

derdüñ devāsı ol-: *Bir soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. [Deyim]*

1. Eritdi yüregi yaġın anası
Ki ḳuyruḳ **oldı** ol **derdüñ devāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 24). [derdüñ devāsı oldı, -dı]*

dere: *Dere, ırmak, nehir. [4]*

1. Görürsün bir bulut ḳopar şitābān
Geçer taġ ü **dere** deşt ü beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 110). [dere,]*

dergāh: *Kapı, eşik, huzur, makam. [7]*

1. Ḳuruldı sāye-bān ü çetr ü ḫargāh
Uruldı ṭāḳ u eyvān taḫt ü **dergāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 98). [dergāh,]*

dergāh-ı şāh: *Padişahın huzuru.*

1. Didi Şāvūr ki iy dil-dār-ı ferruḫ
ḳuluñ **dergāh-ı şāha** tutayın rūḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 38). [dergāh-ı şāha, -a]*

dergāhuñ feleklerden yüce olsun: *"Makamın gökyüzündeki feleklerden daha yukarıda olsun" anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. Didi şāhā Ḫudā hem-rāhuñ olsun
Feleklerden yüce dergāhuñ olsun *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 48). [dergāhuñ feleklerden yüce olsun, -]

der-gil ḳal-: *Çamura batmak, saplanmak II kötü bir durumla, bir engelle karşılaşmak. [Deyim]*

1. Burāḳı berḳ-vār alduḳda menzil
Ḫar-i Įsā ʿaceb mi **ḳalsa der-gil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 116). [der-gil ḳalsa, -sa]*

der-ḥāl: *Hemen, o anda. [4]*

1. Gümişden ḳubbe bigi ṭurdı **der-ḥāl**
Bıraḳdı vādiye āvāz-ı ḥalḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 35). [der-ḥāl,]*

derhem it-: *Karışık, karmakarışık etmek; muztarip etmek, incitmek.*

1. Olam şanurdı Şīrīn ʿaḳla hem-dem ġāret
Çü ʿışḳı ġālib **itdi derhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 8). [derhem itdi, -di]*

derhem kıl-: *Muzdarip etmek, üzmek.*

1. Deñemedüñ mi kim ol şūḥ-ı ʿālem
Seni ne nüktelerle **ḳıldı derhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 58). [derhem ḳıldı, -dı]*

derhem ol-: *Muzdarip olmak, üzülmek. [2]*

1. Yaraşmaz ger cihān **olursa derhem**
Mübārek ḫātıruña ẕerrece ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 11). [derhem olursa, -ur, -sa]*

derhem ur-: *Karışık, karmakarışık etmek; muztarip etmek, incitmek. [Deyim]*

1. Bād-ı şabā çemende müşkīñ nefesdür illā
İrdükçe **urur** demādem zülfüñ hevāsı **derhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 60). [derhem ur, -ur]*

der-hᵛāst it-: *İstemek.*

1. Külāhın kec ḳıluraḳ bürḳaʿın rāst
Dil ü cān **iderek** remz ile **der-ḫᵛāst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 104). [der-ḫᵛāst iderek, -erek]*

der-hᵛāst ol-: *İstenilmek, talep edilmek.*

1. Nevā bu perde āhengine düz rāst
Muḫalif eyleme it ki ola **der-ḫᵛāst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 66). [der-ḫᵛāst ola, -a]*

der-hᵛāst olın-: *İstenilmek, talep edilmek.*

1. Çün ayrulıḳ nevāsın eyledüm rāst
Bulardan bir maḳām **olındı der-ḫᵛāst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 104). [der-ḫᵛāst olındı, -dı]*

deri: *İnsan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.*

1. ḳatı göñli ḳara şeyṭān ḳarısı
Kurımış süñük üstinde **derisi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 38). [derisi, -si]*

derisin yüz-: *Derisini çıkarmak, derisini soymak. [Deyim]*

1. Bu ġayretden ki korḫutdı çerisin
Kesüp başını **yüzdiler derisin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 20). [derisin yüzdiler, -di, -ler]*

deriye şıġış-: *Kabına sığmamak, duygularını açığa çıkarmak. [2] [Deyim]*

1. **Şıġışmaz** ġonce-veş ol gül **deriye**
Ṭaşa söylerse ẕevḳinden eriye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 13). [deriye şıġışmaz, -maz]*

derk olun-: *Anlaşılmak, idrak edilmek.*

1. Velīkin zāil olur sürʿat ile
Olunmaz derk ʿilm ü ḥikmetile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 36). [derk olunmaz, -maz]*

der-kār: *İşte, işin içinde olan.*

1. Gehī ḫufte gehī bīdār olurlar
Gehī bī-kār ü geh **der-kār** olurlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 214). [der-kār,]*

der-kār ol-: *İş görmek.*

1. Çü bī-yār idüñ oldumdı saña yār
   Çü **der-kār olduñ** itdüñ bini bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 228). [der-kār olduñ, -du, -ñ]*

der-kār ol-: *Zuhur etmek, âşikâr ve belli duruma gelmek.*

1. Ḳamer bir ayda olur aña devrān
   Bu pergār eyledür **olalı der-kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 36). [der-kār olalı, -alı]*

der-kemīn (ol-): *Pusuda olmak, beklemek. Gizlenerek saldırıya hazır durumda olmak. [Deyim]*

1. Çi-ger nāz ehli keklik nāzenīndür
   Ḥazer ḳılsun ki şāhīn **der-kemīndür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 46). [der-kemīndür, -dür]*

dermān: *Çare, çözüm, deva. [18]*

1. Nice yıl ḳaldı ḳarşusına ḥayrān
   Ki bir ḳuyruḳ bulındı soñra **dermān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 22). [dermān,]*

dermān bul-: *Derdine derman/deva bulmak; sıkıntıyı çözümlemek, atlatmak, çaresizliği yenmek. [Deyim]*

1. Ki eglenmegine ola behāne
   Meger kim **bula dermān** derd-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 24). [dermān bula, -a]*

dermān kıl-: *Soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. [Deyim]*

1. Ki Ḥayy ü Ḳādir ü Dāna vü Yezdān
   Ḳılan her renc ü derd ehline **dermān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 10). [dermān ḳılan, -an]*

dermān ol-: *Şifa vermek, çare olmak. [Deyim]*

1. Getürdi nār ol resm ile fermān
   Ki **olurdı** her ne derde yinse **dermān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 150). [dermān olurdı, -ur, -dı]*

dermānde: *Aciz, çaresiz, güçsüz. [2]*

1. Niceme **dermāndeyem** derd ü belā-yı ʿışḳ ile
   Ger virem bu derdi nā-merdem cihān
   dermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 13). [dermāndeyem, -y, -em]*

dermend: *Derdmend, dertli, tasalı.*

1. Faḳīr ü **dermend** ü ḫᵛār ü ġamḳīn
   Ḥaḳīr ü müstemend ü zār ü miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 45). [dermend,]*

der-peyince: *Ardı sıra, arkasından. [2]*

1. Yüridi **der-peyince** ol perīler
   Çererdüklerine döymez çeriler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 39). [der-peyince, -ince]*

der-pey it-: *İzlemek, peşinden gitmek. [Deyim]*

1. Kimi tīr ü kemān **iderse der-pey**
   Ḳılurdı ʿömrinüñ ṭūmarını ṭay *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 57). [der-pey iderse, -er, -se]*

der-pīç it-: *Gizlemek, belli etmemek.*

1. Bu ṣūret ḳıṣṣasın **itmişdi der-pīç**
   Daḫı ol yañadan söz açmadı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 399). [der-pīç itmişdi, -miş, -di]*

der-pīç it-: *Kıvrım kıvrım hâle getirmek.*

1. Kimesne bilesine almadı hīç
   Yolı ṭūmār bigi **itdi der-pīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 36). [der-pīç itdi, -di]*

der-pīç kıl-: *Düz olan bir şeyi kıvırmak. Kıvrım kıvrım hâle getirmek.*

1. Girü **ḳılmış** eli ol mārı der-pīç
   Ki yaʿni siḥrdür üşenmeñüz hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 133). [der-pīç ḳılmış, -mış]*

dert: *Acı, üzüntü, keder, tasa, sıkıntı.[2]*

1. Ḳamu **derde** ṭabîb eylerse tîmâr
   Ḳor ayruḳ ḳabża nabż olursa bîmâr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 33). [derde, -e]*

derūn: *İç, gönül, kalp, yürek.*

1. **Derūnum** fikrüñ ile rūşen eyle
   Birūnum ẕikrüñ ile gülşen eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 33). [derūnum, -um]*

derūnı sāde: *Temiz gönül sahibi, iyi kalpli.*

1. Süvār oldı bile āzāde ḳızlar
   Birūn-naḳş ü **derūnı sāde** ḳızlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 394). [derūnı sāde, -]*

dervāze: *Kale ve şehirlerin, külliyelerin büyük giriş kapısı. [3]*

1. Gine ṭoldı felek āvāzelerden
   Melekler diñledi **dervāzelerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 14). [dervāzelerden, -ler, -den]*

derviş: *Allah için alçakgönüllülüğü ve fukarâlığı kabul eden veya bir tarîkata bağlı bulunan kimse.*

1. Uş oldum bu firāk ü ġamda dil-rīş
   Ki ḳanḳı fırḳadan olam bu **dervīş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 114). [dervīş,]*

derviş: *Fakir ve muhtaç adam, yoksul, dilenci II âşık. [2]*

1. Cihān muhtāc iken gün pertevine
   Varur ʿār eylemez **dervīş** evine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 64). [dervīş,]*

derviş: *Fakir ve muhtaç adam, yoksul, dilenci (Husrev-i Perviz).*

1. Bu menzil saña ḳandan ire **dervīş**
   Ki idersin kendü dil-dārūñı dil-rīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 21). [dervīş,]*

derviş: *"Ey âşık!" anlamında ünlem (Tanıkta, Ferhad'ın kendisine seslenme ifadesidir).*

1. Ur indi yüzüñ izine **derviş**
   Ki oldur saña tāc-ı padşāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 33). [derviş,]*

dervīş evi: *Derviş evi II gösterişten uzak yer.*

1. Güneş kim nūr-ı aʿẓam pertevidür
   Demādem menzili **dervīş evidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 158). [dervīş evidür, -dür]*

deryā: *Deniz.[13]*

1. Gözedür çün aḫaff ü ebsāṭ evci
   Bu **deryānuñ** nedür kim bile mevci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 122). [deryānuñ, -nuñ]*

deryā: *Deniz II büyük engel veya zorluk.*

1. Eger **derya** ola önüm v'eger kūh
   V'eger leşker dire düşmenler enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 81). [derya,]*

deryā: *Deniz II büyük ordu. [2]*

1. Demür mevciyle ṭolup taġ u şaḥrā
   İrüp oldı muḳābil iki **deryā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 22). [deryā,]*

deryā: *Deniz II çok fazla, pek çok.[2]*

1. Pes ol **deryā** çeriye düşdi sınġun
   Olur dehr işi bir demde diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 71). [deryā,]*

deryā: *Deniz II çokça içki, şarap.*

1. Şehüñ cānı havā ceyşiyle pür-cūş
   İder **deryāyı** Şīrīn ẕevḳine nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 20). [deryāyı, -y, -ı]*

deryā: *Deniz II çokça gözyaşı.*

1. Güherden lüʾlüʾ -yi lāle aḳıtdı
   Gözi yaş yirine **deryā** aḳıtdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 18). [deryā,]*

deryā: *Deniz II gönül.*

1. Bu **deryāda** ki oddan oldı keştī
   Baña hem düzaḫ idi hem behiştī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 247). [deryāda, -da]*

deryā-yı dür-bār: *İnci saçan deniz II güzel sözlerin, fikirlerin çokça bulunduğu yer, kaynak.*

1. Didi Ḫusrev ki iy dānā-yı esrār
   Sözüñ dür ḫāṭıruñ **deryā-yı dür-bār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 2). [deryā-yı dür-bār, -]*

deryā-yı feṣāḥat: *Dili lafız, mânâ, âhenk bakımından doğru ve etkili kullanma, fesahat denizi.*

1. Kıġırdı ḳatına bir yazıcı ḫāṣ
   Ki **deryā-yı feṣāḥatdeydi** ġavvāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 26). [deryā-yı feṣāḥatdeydi, -de, -y, -di]*

deryā-yı hāmūş: *Suskun deniz II fani dünya.*

1. Yaraġ eyle ki bu **deryā-yı ḫāmūş**
   Bizi boġmaġı ḳılmadı ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 47). [deryā-yı ḫāmūş, -]*

deryā-yı kerem: *Lutuf, iyilik, merhamet denizi.*

1. İrür bir ḳaṭre **deryā-yı keremden**
   Beni ḳurtarı vir ġark-āb-ı ġamdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 53). [deryā-yı keremden, -den]*

deryā-yı kulzüm: *Kızıl Deniz.*

1. Biri **deryā-yı ḳulzüm** biri ʿummān
   Ne ḥad bellü aña ne buña pāyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 23). [deryā-yı ḳulzüm, -]*

deryā-yı ʿummān: *Engin deniz II büyük ordu.*

1. Çeriler ʿarż ider Hürmüz firāvān
   Demürden ḳaynadur **deryā-yı ʿummān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 16). [deryā-yı ʿummān, -]*

deryā bigi cūş eyle-: *Deniz gibi dalgalanmak, coşmak, kabarmak II galeyana gelmek, taşkınlık göstermek. [Deyim]*

1. Buyurdı şeh ki ṭabl itdi ḫurūşı
   Çeri **deryā bigi eyledi cūşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 6). [deryā bigi cūşı eyledi, -di]*

deryā bigi cūş it-: *Deniz gibi dalgalanmak, kabarmak, coşmak II galeyana gelmek, taşkınlık göstermek. [Deyim]*

1. Pes **itdi** ol çeri **deryā bigi cūş**
   Ḫurūşından felekler oldı bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 43). [deryā bigi cūş itdi, -di]*

der-yāb: *"Buyur, gel" anlamında bir çağırma/davet ifadesi.*

1. Müheyyā oldı çün Şīrīnde cüllāb
   Ṣalā Pervīze irişdi ki **der-yāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 8). [der-yāb,]*

derz: *Duvar taşlarının veya tuğlalarının harçla doldurulup üzerinden mala çekilerek düzeltilen aralığı.*

1. İki ḳat taş döşedi mīl-der-mīl
   Ki sıġmaz **derzine** yüz yarılup ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 70). [derzine, -i, -n, -e]*

derzi: *Giysi biçip diken kimse, terzi. [2]*

1. Şu resme şevḳ ile toġrardı taşı
   Ki aç etmegi vü **derzi** ḳumaşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 66). [derzi,]*

dest: *El. [3]*

1. Rikābı gerçi ḳaṣd iderdi pesti
   Ṣalardı ardına tīġi dü **desti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 30). [desti, -i]*

dest-i ecel: *Ecel eli II ölüm.*

1. İrişdüginde leşker anda mihmān
   Meġer **dest-i ecel** dökmiş idi ḫʷān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 36). [dest-i ecel, -]*

dest-i ḥayret: *Hayret eli, şaşkınlık eli.*

1. Başını başmış idi pāy-ı ġayret
   Yayını yaşmış idi **dest-i ḥayret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 52). [dest-i ḥayret, -]*

dest-i heves: *Heves eli.*

1. Kesmese perr-i cānı **dest-i heves**
Ol havāda uçardı fāriġ-i bāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 9). [dest-i heves, -]*

dest-i mātem: *Matem eli.*

1. Var olma ol düġüne şād ü ḥurrem
Ki tutmuşdır etegin **dest-i mātem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 88). [dest-i mātem, -]*

dest-i muṭlaḳ ol-: *Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmamak, tekeline almak. [Deyim]*

1. Keremde eyle **oldı dest-i muṭlaḳ**
Ki yazar aña Cevne ruḳʿa-i daḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 43). [dest-i muṭlaḳ oldı, -dı]*

dest-i muṭlak bul-: *Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan bir fırsat elde etmek. [Deyim]*

1. Bugün kim **buldı** sulṭān **dest-i muṭlaḳ**
Üşenür kim ḳona ḥarfine barmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 27). [dest-i muṭlaḳ buldı, -dı]*

dest-i rüstem: *Rüstem'in eli.*

1. Baña var satma destān sanma mestem
Ki destānuma irmez **dest-i Rüstem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 120). [dest-i rüstem, -]*

dest-i vehm: *Şüphenin eli.*

1. Celālinden ki olur zehreler çāk
Sınupdur **dest-i vehm** ü pāy-ı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 87). [dest-i vehm, -]*

dest bul-: *El uzatmak, ulaşmak II fırsat bulmak. [3] [Deyim]*

1. Velī bulmazsa gevher dürcine dest
ḳalur ol şevḳ ile ḥayrān u ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 69). [dest bulmazsa, -maz, -sa]*

dest irür-: *Uzanmak, yetişmek, ulaşmak. [Deyim]*

1. Yüce bālāña nice **irürem dest**
Ki ṣalduñ bini furḳat pāyına pest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 69). [dest irürem, -em]*

dest renci: *El emeği, çalışarak kazanma.*

1. Ne kesbi zaḥmeti ne **dest renci**
Bulur küncinde genci her dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 5). [dest renci, -]*

dest sun-: *El vermek II teslim olmak. [Deyim]*

1. Düzerken mekr ü destān **sundı** mı **dest**
Tururken bikr ü mestūr oldı mı mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 43). [dest sundı, -dı]*

dest ur-: *El vurmak, dokunmak. [Deyim]*

1. **Urur** gine lebi ol bādeye **dest**
Ki ider cürʿası sāḳīleri mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 51). [dest urur, -ur]*

dest ur-: *El vurmak, eline almak II başlamak, bir işe girişmek, teşebbüs etmek. [Deyim]*

1. Feraḥ cāmına **ur** iy dōst **desti**
Ki bula kūze-i ġuṣṣā şikesti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 11). [desti ur, -]*

dest ur-: *El vurmak, eliyle vurmak II bir işin olmasını veya yapılmasını sağlamak. [Deyim]*

1. Ne deñlü süst ise bu āhū-yı mest
Buyursam çüst **urur** şīr-i nere **dest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 130). [dest urur, -ur]*

dest yu-: *El yıkamak; ümidini kesmek, vazgeçmek, ilgisini kesmek. [Deyim]*

1. Ben ol vaḳt yudum idi şāhdan dest
Ki Ares suyında ḳodı gitdi ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 47). [dest yudum, -du, -m]*

dest ü pā ur-: *El ayak vurmak II çabalamak, elinden geleni yapmak (Farsça "dest ü pa zeden"in karşılığıdır). [Deyim]*

1. Bulursam ben de **uram dest ü pādan**
V'eger-ni ḫōd meded ḳılam duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 73). [dest ü pādan uram, -ur, -sa, -m]*

destān: *Hikaye, söylence, efsanevi anlatı.*

1. Hezār oḳur seḥer **destānı** bülbül
   Ki bir dem şād olup göñlin açа gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 41). [destānı, -ı]*

destān: *Hile, düzen. [3]*

1. Baña var satma destān sanma mestem
   Ki **destānuma** irmez dest-i Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 120). [destānuma, -um, -a]*

destān düz-: *Hikaye anlatmak II asılsız hikaye anlatmak. [Deyim]*

1. Sen istersin **düzüp** mekr ile **destān**
   Şeker-veş bini ḳılmaḳ nuḳl-ı mestān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 35). [destān düzüp, -üp]*

destān ol-: *(Dillere) destan olmak, herkes tarafından bilinip konuşulur olmak. [Deyim]*

1. Destān olalı ʿāleme dīdārı āyeti
   Nesḫ oldı ḥūr ḳıṣṣası cennet hikāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 1). [destān olalı, -alı]*

destān sat-: *İnandırıcı olmayan, oyalayıcı sözlerle kandırmaya çalışmak. [Deyim]*

1. Baña var **satma destān** sanma mestem
   Ki destānuma irmez dest-i Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 119). [destān satma, -ma]*

destar: *Başa sarılan sargı, sarık.*

1. Nice serverlere bu dār-ı ġaddār
   Ne pā vü ser ḳodı ne dest ü **destār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 84). [destār,]*

dest-ber-dest götrül-: *Elden ele, el üstünde, omuzlarda taşınmak II kendinde olmayan kişi başkaları tarafından el, omuz ya da sırt üzerinde taşınmak; çok saygı ve sevgi gösterilmek. [İkileme, Deyim]*

1. Şu resme dōst ẕevkiyle olur mest
   Ki **götrülmişdi** san gül **dest-ber-dest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 46). [dest-ber-dest görtülmişdi, -miş, -di]*

dest-ber-dest: *Eli el üstünde, ellerini kavuşturup II aşırı saygı göstererek. [2] [İkileme]*

1. Getürürlerdi şeh bezmine peyvest
   Nite-kim deste-i gül **dest-ber-dest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 76). [dest-ber-dest,]*

dest-beste kıl-: *Elini kolunu bağlamak II bir şey yapamayacak duruma getirmek. [Deyim]*

1. Çü başduñ devletüñ pāyın ḫuceste
   Ḳılam düşmenlerüñi **dest-beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 40). [dest-beste ḳılam, -am]*

dest-beste pā-şikeste: *Eli bağlı, ayağı kırık (olan) II çaresiz, perişan. [Deyim]*

1. Didi Ferhād ki iy yār-ı ḫuceste
   Ḳuluñven **dest-beste pā-şikeste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 58). [dest-beste pā-şikeste, -]*

dest-bürd: *Kudret.*

1. Bu bī-pāyān yolı yildüñ yügürdüñ
   Düriş göster görelüm **dest-bürdüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 136). [dest-bürdüñ, -üñ]*

dest-bürdī: *Kudret, güç.*

1. Belürdi mestlerde **dest-bürdī**
   Ki şāfī tek içürdi derdi dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 7). [dest-bürdī,]*

deste: *Demet, tutam. [2]*

1. Elinde oynadur bir **deste** nergis
   İki mestinden olmış ḫaste nergis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 55). [deste,]*

deste: *Tutulacak yer, kabza, sap. [2]*

1. Bir ol kim nār-ı ʿışḳ ileydi ḫaste
   Külünge nār aġacı iderdi **deste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 140). [deste,]*

deste-i gül: *Gül destesi, demeti.*

1. Getürürlerdi şeh bezmine peyvest
Nite-kim **deste-i gül** dest-ber-dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 76). [deste-i gül, -]*

deste bağlan-: *Demet yapılmak II el ele tutuşmak, sarılmak. [Deyim]*

1. Geh olur laʿl-i ter yāḳūta beste
Benefşe geh güle **bağlana deste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 38). [deste bağlana, -a]*

deste çōpīn: *Çubuk destesi.*

1. Anı bir luʿb ile menʿ itdi Çōpīn
Ġażanfer bigi çōpān **deste çōpīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 16). [deste çōpīn, -]*

deste düz-: *Nesneleri bir araya getirip bağlamak; demet haline getirmek. [Deyim]*

1. Gül urmış baġ içinde taḫt-ı kāvūs
Benefşe **deste düzmiş** perr-i ṭāvūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 28). [deste düzmiş, -miş]*

deste-beste: *Eli bağlı, iş yapamaz durumda, çaresiz.*

1. Semendi pāyı ayı itmiş şikeste
Kemendi bendine gün **deste-beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 62). [deste-beste,]*

dest-efşānlıġ eyle-: *Alkışlamak, el çırpmak.*

1. Ṣanavber baş ṣalup ḫayrānlıġ eyler
Çınar ü serv **dest-efşānlıġ eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 52). [dest-efşānlıġ eyler, -r]*

dest-gīr: *Düşenin elini tutan, yardımcı; sıkıntısını gideren. [2]*

1. Melek bendeñ felek fermān-pezīrüñ
Cihāndur **dest-gīrüñ** cān esīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 28). [dest-gīrüñ, -üñ]*

dest-gīr: *Elinden tutan, yardımcı, sıkıntısını gideren; Allah.*

1. Sen iy ḫalḳuñ ġanī vü **dest-gīri**
Nite żāyiʿ ḳoyasın biz ḥakīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 7). [dest-gīri, -i]*

dest-gīr: *Elinden tutan, yardımcı, sıkıntısını gideren (Şavur).*

1. Çi-ger ser-bāz idüpdür ʿışḳ-ı Şīrīn
Ayaḳ bükdi çü gördi **dest-gīrüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 98). [dest-gīrüñ, -üñ]*

dest-gīr-i cihān-penāh: *Dünyanın kendisine sığındığı, düşenin elinden tutan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Nice bir püşt-ü-pā ura hicri
Dest-gīr-i cihān-penāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 6). [dest-gīr-i cihān-penāh, -]*

dest-gīr ol-: *Elinden tutmak II yardımcı olmak; kayırmak. [4][Deyim]*

1. İder ʿizzet eyesini ḥaḳīr ol
Olur ḫayretde yine **dest-gīr** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 60). [dest-gīr olur, -ur]*

dest-gīri ol-: *Elinden tutmak II yardımcı olmak; kayırmak. [2][Deyim]*

1. Ḥazīn cān olıcaḳ miḫnet esīri
Esirgeyüp **olasın dest-gīri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 34). [dest-gīri olasın, -a, -sın]*

dest-keş it-: *Çekmek, germek.*

1. Ḳaşı yayını cihān **idemez** iken **dest-keş**
Gördi ki öldürdi egilüp meyl ider ḳurbānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 5). [dest-keş idemez, -e, -mez]*

destūr: *İzin, müsaade. [3]*

1. Velī **destūr** yoḳdur ḫāṣa ʿāma
Ḳadem basmaġā insān bu maḳāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 31). [destūr,]*

destūr bul-: *İzin almak, müsaade edilmek, bir şey yapmaya ruhsatı olmak. [3] [Deyim]*

1. Pes andan ʿaḳlını cemʿ itdi Şāvūr
Şeker-lebden çü **buldı** söze **destūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 82). [destūr buldı, -dı]*

destūr di-: *İzin istemek. [Deyim]*

1. Yir öpdi taḫt öñinde **didi destūr**
Bulursam fāş idem bir nice mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 41). [destūr didi, -di]*

destūr ol-: *İzin verilmek, müsaade edilmek II gönderilmek, dışarı çıkarılmak. [Deyim]*

1. Yinüp ḫᵛān çünki şükr oldı ṭaʿāma
Olur destūr şol-dem ḫāṣa ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 30). [destūr olur, -ur]*

destūr vir-: *İzin vermek, müssade etmek. [2] [Deyim]*

1. Eger **destūr virürse** şehen-şāh
Diyem bir nice ḥikmet lafẓı kūtāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 29). [destūr virürse, -ür, -se]*

destūr vir-: *İzin vermek, müsaade etmek II göndermek, dışarı çıkarmak. [Deyim]*

1. Buyurdı ki irdi tenhā anda Şāvūr
İkisi ḳaldı **virdi** ġayre **destūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 32). [destūr virdi, -di]*

deşne ur-: *Hançerle yaralamak veya öldürmek. [Deyim]*

1. Saḳınsun bī-güneh ḳanına teşne
Ki **urur** kendinün cānına **deşne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 58). [deşne urur, -ur]*

deşt: *Bozkır, ova, çöl. [8]*

1. Görürsün bir bulut ḳopar şitābān
Geçer taġ ü dere **deşt** ü beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 110). [deşt,]*

deşt ü taġ: *Çöl ve dağlık (yer).*

1. Ṭolup sevdā buḫārından dimāġı
Ḳodı şehri vü tutdı **deşt ü taġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 10). [deşt ü taġı, -ı]*

deşt ü ṭaġ: *Ova ve dağ; düzlük ve dağlık arazi(ler) II her yer. [2]*

1. Gezerek avluyaraḳ **deşt ü ṭaġı**
Giderek gözleyürek ṣolı ṣaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 49). [deşt ü ṭaġı, -ı]*

devā: *Çare, derman. [10]*

1. Sürūrı ġamdurur ʿadli sitemdür
Devāsı semdürür varı ʿademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 96). [devāsı, -sı]*

devām: *Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme. [2]*

1. Raʿiyyet olsa merʿā şāh rāʿī
Ḳamu devlet **devāmına** ola dāʿī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 104). [devāmına, -ı, -n, -a]*

devāsuz derde uġrat-: *Dermansız derde salmak II çok üzmek. [Deyim]*

1. Didi sorma ki ol ṣūḫ-ı ḥayāsuz
Beni ne **derde uġratdı devāsuz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 36). [devāsuz derde uġratdı, -dı]*

deve: *Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan. [6]*

1. **Deve** ḳılan ḳayadan odı gül-şen
ʿAceb mi at iderse ḳara ṭaşdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 23). [deve,]*

devende: *Gezip, dönen, dolaşan.*

1. Revān gönderdiler peyk-i revende
Emīn ü çapük ü çüşt ü **devende** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 62). [devende,]*
2. Çi-ger ḫarçeng ile olur ḫur revende
Ḳamusından budur çüst ü **devende** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 32). [devende,]*

devlet: *Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık; ululuk, büyüklük, büyük mevki ve makam.*

1. **Devletinde** her ne laʿl ü dür ki cemʿ itdi göñül
Yüz ṣuyıyla ḫāk-i pāyıña niṣār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 3). [devletinde, -i, -n, -de]*

devlet: *Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık (Osmanlı Devleti).*

1. Cihān-baḫş āftāb-ı heft kişver
Ki **devlet** yüzi andandur münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 8). [devlet,]*

devlet: *Baht, talih; büyük mutluluk. [34]*

1. İderdi **devlet** ile ʿaḳl taʿlīm
Ki olısardur muṭīʿüñ yidi iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 87). [devlet,]*

devlet: *Baht, talih; büyük mutluluk II büyük şans, mutluluk vesilesi (Şîrîn).*

1. Çü şeh **devlet** başın pāyında gördi
Saʿādet oḳını yayında gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 7). [devlet,]*

devlet: *Baht, talih; büyük mevki, makam.*

1. Bulan **devlet** bize ilden ile yol
Daḥi illere eyle iriser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 45). [devlet,]*

devlet: *Büyük mevki, makam; varlık.*

1. Çü tuta **devletüñ** çevgānı meydān
Degül bir ṭūpça bu gerdūn-ı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 13). [devletüñ, -üñ]*

devlet: *Devlet, saltanat. [26]*

1. Raʿiyyet olsa merʿā şāh rāʿī
Ḳamu **devlet** devāmına ola dāʿī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 104). [devlet,]*

devlet: *Devlet, saltanat; varlık.*

1. Ṣafā-yı rūḥa irdük soḥbetüñde
Dü ʿālem ẕevḳin itdük **devletüñde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 16). [devletüñde, -üñ, -de]*

devlet: *Haşmet, şan; büyüklük, ululuk. [2]*

1. Geh eydür şehlıġa **devlet** gerekdür
Sınāʿat ehline ālet gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 53). [devlet,]*

devlet: *Servet, varlık II ihsan, yardım (Tanıkta, yolluk, yolculuk masrafları ve eziyeti karşılığında alınan bahşiş söz konusudur).*

1. Gönildüm yoldaş it **devlet** ḳapuñdan
ʿİnāyet Ḥaḳdan ü himmet ṭapuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 39). [devlet,]*

devlet-i ferd: *Eşi, benzeri olmayan devlet.*

1. Ferīdun idi ṭıfl-ı gāv-perverd
Ṭapuñdur şīr-i bāliġ **devlet-i ferd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 10). [devlet-i ferd, -]*

devlet-i nāgāh: *Ansızın gelen mutluluk (Şîrîn).*

1. Bilürler **devlet-i nāgāhdur** bu
Şehüñ ışmarladuġı māhdur bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 29). [devlet-i nāgāhdur, -dur]*

devlet atı: *Talih, büyük mutluluk atı.*

1. Tur imdi **devlet atına** süvār ol
Hemīşe kām-rānsın kām-gār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 41). [devlet atına, -n, -a]*

devlet çirāġı: *Mutluluk, talih mumu (Şîrîn).*

1. Didi Şāvūr iy **devlet çirāġı**
Cemalüñ gülşeni fırdevs bāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 281). [devlet çirāġı, -]*

devlet herīfi ol-: *Devlet adamı olmak. Devlet yönetimi ile uğraşıp bu işlerde başarı sağlamak.*

1. Sen **ol devlet ḫerīfi** ḳi eldeyem ben
Bu dem git disem ol dem gel diyem ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 45). [devlet ḫerīfi ol, -]*

devlet işigini öpen baş olur: *Devlet eşiğini öpen baş olur. Devletin işleri için zahmete katlanan, fedakarlık yapan (kişi) lider/başkan olur. [Atasözü]*

1. **Öpen devlet işigini olur baş**
Ḳaçan devlet ḳapusından ḳalur lāş *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 55). [devlet işigini öpen baş olur, -]

devlet kapusı: *Devletin kurum ve kuruluşları II devlet işleri, devleti yönetme işi.*

1. Öpen devlet işigini olur baş
   Ḳaçan **devlet ḳapusından** ḳalur lāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 56). [devlet ḳapusından, -n, -dan]*

devlet külāhı: *Saltanat, hükümdarlık tacı, hükümdarlık makamını temsil eden külah (Külah, askerler ve her tabakadan halk tarafından asırlar boyunca giyilmiş ve asırlar boyunca kültürümüzde muhtelif meslek gruplarının ve toplulukların sembolik bir aracı olarak kullanılmıştır. Örneğin; Mevlevi külahı vs.). [2]*

1. Yaraşmış başına **devlet külāhı**
   Yüzinden berḳ urur envār-ı şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 71). [devlet külāhı, -]*

devlet külāhı: *Saltanat, hükümdarlık tacı II sevgilinin ayağının toprağı.*

1. Ele alup ḳademden gerd-i rāhın
   Ḳodı farḳına ol **devlet külāhın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 12). [devlet külāhın, -n]*

devlet külāhı başuñdan gitmesün: *Saltanatın, hükümdarlığın devam etsin, sona ermesin anlamında söz grubu. [Dua ifadesi]*

1. Saʿādet püştisin ʿizzet penāhı
   Başuñdan gitmesün devlet külāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 28). [devlet külāhı başuñdan gitmesün, -]*

devlet tonı: *Saadet elbisesi, kaftanı.*

1. Yüce kaddüñe **devlet tonıdur** çüst
   Ḳavī bāzūña gerdūn yayıdur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 7). [devlet tonıdur, -dur]*

devlet ü baht: *Mutluluk ve talih. [İkileme]*

1. Ḳılavuz **devlet ü baḫtuñ** ḳılavuz
   Bulavuz bu işüñ aşlın bile vüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 73). [devlet ü baḫtuñ, -uñ]*

devlet ü baht sür-: *Mutluluk ve talihle devleti yönetmek, hüküm sürmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Süreli** sen Süleymān **devlet ü baḫt**
   Ḳarınca ḳurdı arslan aġzına taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 25). [devlet ü baḫt süreli, -eli]*

devleti ser-geşte (ol-): *Talih tersine dönmek, kötüye gitmek (Nizami'nin Husrev ü Şirin mesnevisinde geçen "baht ra sergeşte" ifadesinin karşılığıdır). [Deyim]*

1. Ve-līkin **devletin ser-geşte** gördi
   Raʿiyyet kendüden ber-geşte gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 43). [devletin ser-geşte (ol-), -]*

devletlü: *Bahtlı, talihli, saadetli. [3]*

1. Mey ü maʿşūḳ u şahlıḳ ṣaḥn-ı gül-zār
   Zihī **devletlü** dem ger ʿömr ola yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 34). [devletlü,]*

devr: *Çevre, etraf, yan. [2]*

1. Ola yüz ṣaf turan ṣīrīn-ṣemāʾil
   Şehüñ **devrinde** hep zerrīn-ḫamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 20). [devrinde, -i, -n, -de]*

devr: *Devir, çağ, zaman. [8]*

1. ʿÖmrüñ cihāna hemser gerdüñ sipihre efser
   Devrüñ devāma müncer baḫtuñ bekāya munẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 82). [devrüñ, -üñ]*

devr: *Dönem, vakit, mevsim.*

1. Gülüñ **devrinde** alınur gül-ābı
   Çü vaḳti fevt ola ḫāk olur ābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 61). [devrinde, -i, -n, -de]*

devr: *Dönme, dönüş. [2]*

1. Bu devrüñ **devri** andandur dü rengī
   Ki geh rūmī olalar gāh zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 67). [devri, -i]*

devr: *Dünya, felek.*

1. İrer yazuñ ḳışı **devrüñ** meʿadı
   Olur dünüñ güni günüñ fesādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 87). [devrüñ, -üñ]*

devr: *Dünya, felek; talih, baht.*

1. Budur bu **devr** işi ger ir ü ger giç
Kimesne bunda bāḳī ḳalmaya hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 85). [devr,]*

devr: *Dünya, felek; devir, zaman.*

1. Ferīdūn ü Cem ü Kisrā vü Dārā
İdebildi mi **devr** ile müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 42). [devr,]*

devr: *Çevre, etraf; daire, çember. [2]*

1. Ṭolandum yüzi **devrini** çü pergār
İder bir noḳṭası biñ ʿāḳlı bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 73). [devrini, -i, -ni]*

devr-i bī-müdārā: *Yüze gülmeyen, dost olmayan felek.*

1. Gözedürler ki **devr-i bī-müdārā**
Ne gizlüsin ḳılısar āşkāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 71). [devr-i bī-müdārā, -]*

devr-i cām: *Kadehin mecliste elden ele dolaşması, devretmesi.*

1. Seḥer-gehden girü irince aḫşām
Bular virmedi **devr-i cāma** encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 80). [devr-i cāma, -a]*

devr-i cefā-kār: *Eziyet eden felek.*

1. Görüp **devr-i cefā-kāruñ** vefāsın
Sürerken bir deme biñ yıl ṣafāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 21). [devr-i cefā-kāruñ, -uñ]*

devr-i deyr-i ḫāki: *Dünyanın etrafı.*

1. Pes eyler merkezine meyl tā ki
Ṭavāf eyler bu **devr-i deyr-i ḫāki** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 108). [devr-i deyr-i ḫāki, -]*

devr-i dīvān: *Büyük meclisin çevresi (Tanıkta, meclisin büyüklüğüne işaret edilmekte ve gözyüzünden daha geniş/büyük olduğu ifade edilmektedir).*

1. Buyurdı kim bezendi ṭāḳ u eyvān
Sipihre çifte urdı **devr-i dīvān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 14). [devr-i dīvān, -]*

devr-i dūlāb: *Dönüp duran felek.*

1. Kime sunmışdurur bir kūze-i āb
Ki ḫāk itmez anı bu **devr-i dūlāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 104). [devr-i dūlāb, -]*

devr-i dü-reng: *İki yüzlü zaman.*

1. Bilürsin dāʾima **devr-i dü-rengi**
Ki naḳşı geh Ḫotendür gāh zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 51). [devr-i dü-rengi, -i]*

devr-i eyyām: *Günlerin devretmesi, geçip gitmesi; zamanın akışı. [2]*

1. Güzer ḳılmaḳlıġ ile **devr-i eyyām**
Nice taġlar olur vādī serencām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 103). [devr-i eyyām, -]*

devr-i eyyām: *İçinde bulunulan günler, içinde bulunulan zaman. [2]*

1. Bilürsin bī-vefādur **devr-i eyyām**
Ne gül ḳalur ne bülbül ne ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 11). [devr-i eyyām, -]*

devr-i ġam: *Üzülme, acı çekme zamanı.*

1. Çü dördünci gün urdı ṣubḥ-dem dem
Dem-i ʿayş irdi oldı **devr-i ġam** kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 2). [devr-i ġam, -]*

devr-i ḫīre: *Beyhude, boş dünya.*

1. Vefā ḳılmaz bilürsin **devr-i ḫīre**
Fenāyı bāḳiye eyle zāḫīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 35). [devr-i ḫīre, -]*

devr-i ḳamer: *Ayın dönüşü.*

1. Girü on biñ ḳatır od gözlü şeb-reng
Yüriyişlerine **devr-i ḳamer** deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 8). [devr-i ḳamer, -]*

devr-i kıyāmet: *Kıyamet zamanı.*

1. Anuñ āline irer taḫt u devlet
   Ḳalur anlarda tā **devr-i ḳıyāmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 48). [devr-i ḳıyāmet, -]*

devr-i meydān: *Meydanın çevresi.*

1. İki üç mīl olupdı **devr-i meydān**
   Ki dīvin unıda görse Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 21). [devr-i meydān, -]*

devr-i muʿayyen it-: *Önceden belirlenmiş bir devri, dönüşü tamamlamak.*

1. İrādī ol ki her biri virüp ten
   İder her günde bir **devr-i muʿayyen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 50). [devr-i muʿayyen ider, -er]*

devr-i şāhān-ı cihān-gīr: *Dünyayı zapteden padişahların (oturma biçimleri ile) oluşturdukları daire.*

1. Ṭolu ol **devr-i şāhān-ı cihān-gīr**
   Kuşatmış bunları şu-başı vü mīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 23). [devr-i şāhān-ı cihān-gīr, -]*

devr-i şāhī ir- (devr ir-): *Padişahın sırası gelmek. [Deyim]*

1. Çü **irdi devr-i şāhī** didi sulṭān
   Ki ḳopdı mīşede bir şīri ġarrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 1). [devr-i şāhī irdi, -di]*

devr-i zamān: *Kader, talih.*

1. Budur **devr-i zamānuñ** ittifāḳı
   Ki olur her viṣāluñ bir firāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 133). [devr-i zamānuñ, -uñ]*

devr-i zamāne: *Feleğin, bahtın döngüsü.*

1. İki taş arasına irdükde dāne
   Ögütdi bil anı **devr-i zamāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 64). [devr-i zamāne, -]*

devr eli: *Zamanın eli, zaman.*

1. Gidermiş **devr eli** yüzden ḥayāsın
   Terāzūlarda görmişler bahāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 99). [devr eli, -]*

devr eyle-: *Gezip dolaşmak.*

1. Öküş gördüm ʿacāʾib dehr içinde
   Delim **devr eyledüm** her şehr içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 58). [devr eyledüm, -dü, -m]*

devr eyle-: *Dönüp dolaşmak, elden ele gezmek (Kadeh dolaştırılmak).*

1. Gine **devr eyledi** ol āb-ı ḥayvān
   Ki olur curʿasından zinde dil cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 17). [devr eyledi, -di]*

devr eyle-: *Dönüp dolaştırmak II çok kimse tarafından söylenmek.*

1. Gine oturdı ol raʿnā güzeller
   Gine **devr eyledi** ol ġarrā ġazeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 16). [devr eyledi, -di]*

devr it-: *Dönmek, kendi etrafında hareket etmek.*

1. Çü bildüñ tīz **ider devrini** dōlāb
   Suvar ḥalḳı ki ḳalmaz saña ol āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 59). [devrini ider, -er]*

devr it-: *Dönmek, dolaşmak.*

1. Ki **devr itdükçe** devrān bendeñ olsun
   Zemin üftāde çerḫ efkendeñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 49). [devr itdükçe, -dükçe]*

devr it-: *Dönüp dolaşmak II değişmek.*

1. Ki çoḳ **devr ide** devrān u zemāne
   Ne nām añıla bizden ne nişāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 61). [devr ide, -e]*

devr it-: *Kuşatmak, sarmak, etrafını çevirmek.*

1. Ḥalḳa ḥalḳa yüzini **devr ider** ervāḥ-ı melek
   Ehl-i ḳuds oldı meger zülfine hem-ser bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 3). [devr ider, -er]*

devr it-: *Dönüp dolaştırmak, elden ele gezdirmek (Kadeh dolaştırmak).*

1. Gümüş bileklüler altun ayaġı
   Sürüp **devr itdiler** laʿlīn ṭudaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 216). [devr itdiler, -di, -ler]*

devr it: *Etrafında dolaştırmak.*

1. Didi kendüzine kim bu cüvan-merd
   Ki **devr itdi** beni çün çerḫ-ı cān-gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 176). [devr itdi, -di]*

devr kıl-: *Dönmek, dolaşmak.*

1. Bu baḥre ḳarşı cūş itdü tarebden
   Yidi kez **devr ḳıldı** ol sebebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 56). [devr ḳıldı, -dı]*

devr sür-: *Şarap içmek, eğlenmek. II zaman geçirmek. [Deyim]*

1. Yüri sen **devr sür** dil-berler ile
   Gehī şehd ü gehī Şekkerler ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 77). [devr sür, -]*

devr ü zamānı ḫōş geçür-: *Ömrünü güzel, hoş geçirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Cihān devri degül çün cāvidānı
   Gel iy cān **ḫōş geçür devr ü zamānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 58). [devr ü zamānı ḫōş geçür, -]*

devrān: *Dünya, zamane. [4]*

1. Tefekkür ḳıl bu **devrānuñ** işini
   Gözet gerdūn-ı gerdān cünbişini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 63). [devrānuñ, -uñ]*

devrān: *Dünya, felek; devir, zaman. [4]*

1. Ela iy berr ü baḥrüñ pādişāhı
   Cihānuñ püşti **devrānuñ** penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 2). [devrānuñ, -uñ]*

devrān: *Devir, zaman.*

1. Zihī **devrān** ki bir lafẓ-ı zihīden
   Olur idi ġanī nā-geh işiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 21). [devrān,]*

devrān: *Dönme, dönüş. II zaman geçip gitme, ilerleme.*

1. Velī ne çāre **devrānı** zamānuñ
   Bu erkān üzredür āyīni anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 93). [devrānı, -ı]*

devrān: *Dünya, zamane; felek, talih. [3]*

1. Niçün çıḳduġını Hürmüz gözinden
   Neler gördügini **devrān** yüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 56). [devrān,]*

devrān-ı ʿālem: *Âlemin devirleri. Bütün çağlar, asırlar.*

1. Añ ol devri ki olasın aradan kem
   Unıda aduñı **devrān-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 108). [devrān-ı ʿālem, -]*

devrān-ı ʿālem: *Âlemin dönmesi II dünya hayatı. [2]*

1. Ḥaḳīḳat ʿışḳdur ḫod cān-ı ʿālem
   Diri ʿışḳ iledür **devrān-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 20). [devrān-ı ʿālem, -]*

devrān-ı cihān: *Dünyanın dönmesi II dünyanın var olmaya devam etmesi.*

1. Didi nice ki **devrān-ı cihāndur**
   Yir ü gök ins ü cinn ü cism ü cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 5). [devrān-ı cihāndur, -dur]*

devran-ı ʿişret: *Eğlenme, yeyip içme zamanı.*

1. Çü vaḳt-ı ʿayş idi **devran-ı ʿişret**
   Ḳuruldı girü ol sulṭānī işret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 85). [devran-ı ʿişret, -]*

devrān-ı nev-rūz: *Bahar mevsimi.*

1. Bahār eyyāmıdur **devrān-ı nev-rūz**
   Olupdur günbed-i pīrūze pirūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 35). [devrān-ı nev-rūz, -]*

devrān eli: *Feleğin eli. Talih, baht.*

1. Çü **devrān eli** ölçermez çirāġum
   Nice bir eride fikr odı yāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 97). [devrān eli, -]*

devrān gözi: *Zamanın gözü II o zamanda yaşayanlar.*

1. Dil-ārāmuñ ola bir yār-ı şīrīn
   Ki **devrān gözi** görmeye naẕīrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 36). [devrān gözi, -]*

devrān it-: *Dönmek, dolaşmak.*

1. Zuḥal anı ki otuz yılda **devrān**
   İder güneş ḳılur bir yılda seyrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 34). [devrān ider, -er]*

devrān ol-: *Dönmek, devretmek, etrafını dolaşmak.*

1. Ḳamer bir ayda **olur** aña **devrān**
   Bu pergār eyledür olalı der-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 35). [devrān olur, -ur]*

devrān sür-: *Huzur ve refah içinde yaşamak. [Deyim]*

1. Biraz gün kim bu fānī evde sulṭān
   Ṣafā vü ʿişret ile **sürdi devrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 32). [devrān sürdi, -di]*

devrānca: *Devran kadar II çok, fazla.*

1. Anuñdur çün bu devrüñ şāhlıġı
   Gerek **devrānca** ola āgāhlıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 88). [devrānca,]*

devre: *Etraf, çevre.*

1. Gezerler ol maġāra çevresini
   Bu deyrüñ seyr iderler **devresini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 8). [devresini, -s, -i, -n, -i]*

devvār ol-: *Durmadan dönmek, devretmek.*

1. Yidi çarḫ üzre ḫākim yidi seyyār
   Olurlar ol on iki burcı **devvār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 2). [devvār olurlar, -ur, -lar]*

deycūr: *Karanlık. [2]*

1. Münīr eyler meh ü şiʿrāyı **deycūr**
   Nice olsun güneş şaʿr ile mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 161). [deycūr,]*

Deylem: *İran'ın kuzeyinde Gîlân eyaletinin bir bölümünü teşkil eden, Hazar deniziyle Kazvin arasındaki dağlık bölgenin ve bu bölgede yaşayan kavmin adı.*

1. Ol şāh-ı māh-peyker sulṭān-ı heft-kişver
   Ki emrindedür serāser Efrenc ü Türk ü **Deylem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 70). [deylem,]*

deyr: *Kilise, manastır. [5]*

1. Pelās egninde vü bilinde zünnār
   Gelüp ol **deyre** ḳondı āşnā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 78). [deyre, -e]*

deyr: *Kilise, manastır II dünya.*

1. Dime fikr irürem bu köhne **deyre**
   Kimesne vāḳıf olmadı bu seyre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 91). [deyre, -e]*

deyr-i ʿālī: *Büyük, yüce kilise.*

1. Var idi ol ṭaġda bir **deyr-i ʿālī**
   Ki uçar ḳuş irürmezdi ḫayāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 71). [deyr-i ʿālī, -]*

deyr-i maġāra: *Mağara kilisesi.*

1. Ne resme vardıġın **deyr-i maġāra**
   Nice seyr eyledüġin sebze-zāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 45). [deyr-i maġāra, -]*

deyr-i muʿaẓẓam: *Büyük kilise II dünya.*

1. İşāretdür ki bu **deyr-i muʿaẓẓam**
   Bir āteş-ḫānedür vaʿllahü aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 61). [deyr-i muʿaẓẓam, -]*

deyr-i muʿaẓẓam: *Büyük kilise, manastır.*

1. Var idi anda bir **deyr-i muʿaẓẓam**
   Naṣārā milletinde key mükerrem *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 1). [deyr-i muʿaẓẓam, -]

deyr-i muġān: *Mecusi tapınağı.*

1. Buḥūr idelüm ol **deyr-i muġāna**
İrürelüm niyāzı āsmāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 17). [deyr-i muġāna, -a]*

deyyār: *Kilise, manastır; meyhane (Deyrler, İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde yer alan, Hıristiyanlık devirlerinden kalma, genellikle yerleşim birimlerinden uzak, nehir kıyılarında, yüksek noktalarda ve su kaynaklarının etrafında bulunan ibadethanelerdir. Bu manastırların bazıları zamanla eğlence ve ayyaşlık merkezi hâline gelmiş ve oldukça ünlemişlerdir. [tas.] Sözcük, tasavvuf erbabınca "ev, ibadetgâh, pîrin ve mürşidin evi, küfrün ve yerilmiş işlerin mahalli" anlamlarında kullanılmıştır. Bu mekânlar, ibadet ve dindarlıkla mücadele içinde olan Melâmetîler, rintler ve Kalenderîlerle ilişkilendirilmiştir. Dince yasak sayılan davranışlar sergileyen kişiler küfür ve gayrimüslimliğin simgesi sayılan harâbât, meyhane ve deyr ile özdeşleştirilmişlerdir).*

1. V'eger Nūḥ eyledi nefrīn-i küffār
Ki ḳalmaya diyār içinde **deyyār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 138). [deyyār,]*

deyyār: *Bir kimse, kimsecikler. [4]*

1. Göñül bir eylemeg içün iki yār
Aşaġa yuḳaru ḳalmadı **deyyār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 108). [deyyār,]*

deyyār: *Bir kimse, kimsecik; sahip, koruyan, gözeten, kollayan kimse. [7]*

1. Kim yoḫ bu diyār içinde **deyyār**
Var iste ki yārdur ne kim var *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 19). [deyyār,]*

dıḥk: *Gülme.*

1. Güneş zülfine tutar tīġ-ı hindī
Gülün **ḍıḥḳ** ile ḳıldı ġoncasın pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 70). [ḍıḥḳ,]*

di-: *Demek, söylemek. [487]*

1. Bu peyker-i rūḥāniye maʿnā ṣorana **diñ**
Cān naḳşı degülse ne içün cān-ı cihāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 3). [diñ, -ñ]*

di-: *Demek, söylemek; istemek, arzu etmek. [3]*

1. Ne deñlü **dir** iseñ al leşker ü māl
Uṣañ olma becid tut itme iḥmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 23). [dir, -r]*

di-: *... diye adlandırmak, ad vermek, ... diye vasıflandırmak. [20]*

1. Cevābıdur bizimle yok savaşı
ʿIvaż **dirler** kelūh-endāza taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 154). [dirler, -r, -ler]*

di-: *Düşünmek.*

1. ʿIşḳını gizleyem **direm** nideyin
İḫtiyārum yoġ iken āh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 9). [direm, -r, -em]*

di-: *Sanmak, zannetmek, ... diye düşünmek.*

1. **Dime** ʿavret başaram erlik oldur
Er isen nefsi baş ser-verlik oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 29). [dime, -me]*

di-: *Saymak, kabul etmek.*

1. Didi cān satmaġa ʿāḳil **dimez** yol
Eyitdi ʿāşıġuñ kem ḥarfidür ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 35). [dimez, -mez]*

dib: *Dikili duran bir şeyin yerle birleştiği nokta ve çevresi veya bir şeyin yanı başı.*

1. Pes ol zerrīn muraṣṣaʿ kürsiyi ur
Direk **dibinde** şeh ḳarşusına tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 58). [dibinde, -i, -n, -de]*

dībā: *Eskiden çok makbul tutulan, genellikle desenli, ağır dokuma ipekli kumaş. [4]*

1. Düzenmiş her biri bir renge zībā
Kimi zer-beft giymiş kimi **dībā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 34). [dībā,]*

dīdār: *Yüz, güzel yüz. [8]*

1. Çü **dīdāruñdan** irmişdür başuma sāye-i devlet
Köyinsem şevḳi tābında gerekmez gölge

Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 3). [dīdāruñdan, -uñ, -dan]*

dīdār: *Yüz, güzel yüz II sevgili.*

1. Açalı çehre **dīdārı** göñül göz yumdı cennetden
   Görürken şekl-i rūḥānī ne leẕẕet naḳş-ı
   Mānīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 3). [dīdārı, -ı]*

dīdār-ı Ḫusrev görinme- (dīdārı görinme-): *Husrev'in yüzü görünmemek II Husrev'den uzak bulunmak, yoksun kalmak. [Deyim]*

1. Vʿeger **görinmeye dīdār-ı Ḫusrev**
   Çi cennet sebzesi baña çi bir ev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 113). [dīdār-ı ḫusrev görinmeye, -]*

dīdār aç-: *Yüz açmak, göstermek II görünür olmak, belirmek, ortaya çıkmak. [3] [Deyim]*

1. Meġer ben uyḫudaydum baḫt bīdār
   Ki **dīdar açmış** idi ḥüsn-i dil-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 30). [dīdar açmış, -mış]*

dīdār ʿarż it-: *Yüz göstermek II kendini göstermek, gelmek. [Deyim]*

1. Ḳadem ḳıl rence ʿ**arż it** şāha **dīdār**
   Ki cāndandur saña Ḫusrev ḫarīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 51). [dīdār ʿarż it, -]*

dīdār irür-: *Yüz göstermek: Belirmek, ortaya çıkmak.*

1. **İrürmedin** perīler anda **dīdār**
   Muṣavver ḳıldı bir naḳş-ı perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 9). [dīdār irürmek, -medin]*

dīg: *Tencere.*

1. Bilini bıyḳınını oynaduraḳ
   Füsūn u siḥr **dīgin** ḳaynaduraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 106). [dīgin, -in]*

diger-gūn: *Başka türlü, değişik bir biçimde.*

1. Taʿaccüb ḳıldı kim bu çerḫ-ı gerdūn
   Ne oyunlar düzer hergün **diġer-gūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 42). [diġer-gūn,]*

diger-gūn: *Değişmiş, başkalaşmış II perişan olmuş.*

1. Gehī taḫtı firāḳından ciġer-ḫūn
   Gehī dildārı derdinden **diger-gūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 36). [diger-gūn,]*

diġer-gūn ol-: *Değişmek, başka bir şekil almak.*

1. Pes ol deryā çeriye düşdi sınġun
   Olur dehr işi bir demde **diġer-gūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 72). [diġer-gūn olur, -ur]*

diġer-gūn ol-: *Değişmek, kötüleşerek başka bir şekil almak.*

1. Meger bir dün **olur** ḫāli **diger-gūn**
   Ki bir yıl bigi oldı aña ol dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 1). [diger-gūn olur, -ur]*

dihī: *Köylü.*

1. Ne ḥikmetler ki var şehrī vü **dihī**
   Ḳamuya kesb ise size bedīhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 35). [dihī,]*

dik-: *(Biçilmiş kumaş veya deri parçalarını) iğne iplikle birbirine tutturmak sûretiyle giyilecek veya kullanılacak bir şey meydana getirmek. [2]*

1. **Diker** iḳbāl eli zerrīn külāhı
   İrişdükde bulur bir farḳ-ı şāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 3). [diker, -er]*

.
dik: *Bir cismi dik olarak durdurmak. [2]*

1. Yalın ḳılıc u yalıncaḳ nacaḳdan
   Dikilmiş süñü tartılmış çomaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 52). [dikilmiş, -il, -miş]*

dik-: *Saplamak, batırmak.*

1. Güle nergislerin eyle diküpdi
   Ki san kirpiklerin bile **diküpdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 58). [diküpdi, -üpdi]*

diken: *Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı. [10]*

1. Sanasın ḳılları taşda **dikendür**
   Diken cismine san berk-i semendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 17). [dikendür, -dür]*

diken: *Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı II keder, acı, zorluk. [6]*

1. Ki şenliḳ geh **dikendür** gāh gül-şen
   Gehī cām işe girür gāh cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 67). [dikendür, -dür]*

diken: *Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı II rakip (Ferhad).*

1. **Diken** gitdi ise nesrīn saġ olsun
   Kem olmaya şeker Şīrīn saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 101). [diken,]*

diken: *Dikenli bitkileri çok olan yer, dikenlik.*

1. Gül idüñ göñlüm idi bāġ ü rāġuñ
   Ne bilem ḳanḳı **dikendür** ṭuraġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 84). [dikendür, -dür]*

dikin-: *Diktirmek, kendisine elbise yaptırmak.*

1. Ne cübbe kim **dikinür** ʿaḳl-ı çālāḳ
   Çü bī-bāk oldı ʿāşıḳ çüşt ider çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 5). [dikinür, -ür]*

dikkat: *Dakiklik, incelik, doğruluk, ehemmiyet verme.*

1. Yaz ol **dikkatde** resm ü ḫaṭṭ-ı pergār
   Ki tāyı olmaya yüz yarılup tār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 7). [dikkatde, -de]*

diḳḳat: *Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık.*

1. Seçerse ḳılı ḳıldan her bir āgāh
   Ḳılı yüz yüz yazar **diḳḳatde** ol şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 126). [diḳḳatde, -de]*

diḳḳat-bīn: *Dikkatlice bakan.*

1. Çü **diḳḳat-bīn** idi rūşen-żamīr ol
   Olur her fenn içinde bī-naẓīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 57). [diḳḳat-bīn,]*

dikkatle: *Dikkatli bir biçimde, aslına vakıf olma inceliğiyle.*

1. Nice **diḳḳatle** ʿilmüñ mū-şigāfı
   Çü altun göre görmez Kūh-ı Ḳāfı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 47). [diḳḳatle,]*

dil: *Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı. [16]*

1. Gile gül dökdiler idi **dile** mül
   Ḳılurdı ayru düşmekden gile gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 63). [dile, -e]*

dil: *Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı (Husrev ve Şirin'in meclisinde yer alan ve hikaye anlatan güzellerden her birinin konuşması).*

1. Ḥicāb ü şerm götrüldi aradan
   Söze başladı her **dil** mācerādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 6). [dil,]*

dil: *Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı II sözcü.*

1. Dü ʿālem ḫaḳ söze **dildür** tudaḳdur
   İşitmez bātıl ol kim ḫaḳ ḳulaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 5). [dildür, -dür]*

dil: *Gönül. [25]*

1. Ki bu naḳşı **dilüñ** taṣvīri cānuñ
   Nişānın virür ol şāh-ı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 109). [dilüñ, -üñ]*

dil: *Gönül II âşık.*

1. Bize ol bī-nişandan bir nişān vir
   Dirildi teşne **diller** tāze cān vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 8). [diller, -ler]*

dil: *Lisan. [21]*

1. Ḳo ḫayvān ile insān ʿālemini
   Ki biñ **dil** şerḥ idemez bir demini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 172). [dil,]*

dil: *Lisan II zikir.*

1. Ḳılıç bilinde vü nīze elinde
   Öñinde yārı vü yā-Rab **dilinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 22). [dilinde, -i, -n, -de]*

dil: *Lisan II söz.*

1. Tozı ʿālem gözinüñ tūtiyāsı
   Dili ādem gilinüñ kīmyāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 20). [dili, -i]*

dil: *Lisan; gönül.*

1. Seḥer yili gibi altında Şebdīz
   Elinde başı vü **dilinde** Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 4). [dilinde, -i, -n, -de]*

dil: *Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi.*

1. **Dilüñden** lezzet alur cān tamāġı
   Demüñdendür muʿaṭṭar dil dimāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 3). [dilüñden, -üñ, -den]*

dil: *Birçok aletin uzun, yassı ve çoğu hareketli bölümleri (Mızrağın ucu).*

1. Saña yavuz sanan başına evvel
   Degirsün süñü **dil** soñra ḳılıç el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 10). [dil,]*

dil-i bī-zūr: *Güçsüz, çaresiz gönül.*

1. Girü yaḳdı yanaġı nūrı nārı
   Girü ṣaldı **dil-i bī-zūra** zāri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 48). [dil-i bī-zūra, -a]*

dil-i pür-derd: *Çok dertli gönül.*

1. Tutam cāndan degüldür yārlıġuñ
   Dil-i pür-derde yok dil-dārlıġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 18). [dil-i pür-derde, -e]*

dil-i pür-hūn: *Kan dolu gönül II çok kederli gönül; âşık gönül.*

1. Şemmesin ol şemāʾilüñ tuyalı
   Dil-i pür-ḫūn açıldı ġonce-miṣāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 4). [dil-i pür-ḫūn, -]*

dil-i şāh: *Padişahın gönlü.*

1. Çü şerḥi ḳıṣṣañuñ Şīrīne irdi
   Dil-i şāha ġam-ı dīrīne irdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 52). [dil-i şāha, -a]*

dil-i teng: *Sıkıntılı, kederli gönül.*

1. Didi dil-tenglikden iy **dil-i teng**
   Nice vaḳtüm ola şekker bigi teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 83). [dil-i teng, -]*

dil aç-: *Ağzını açmak, konuşmaya başlamak. [2][Deyim]*

1. Bu resme **açdı dil** taʿbīre Şāvūr
   Ki sensin nūr u baḫtuñ bāġı pür-nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 113). [dil açdı, -dı]*

dil bağı vir-: *Sus payı vermek, bir kişinin bir konuda sessiz kalmasını sağlamak için para/mücevher/değerli eşyalar vermek. [Deyim]*

1. İderler aña ol şer sözi taʿlīm
   Virürler dil bağı bir ḳaç zer ü sīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 44). [dil bağı virürler, -ür, -ler]*

dil bağla-: *Dilini bağlamak, bir kimseyi herhangi bir sebeple söz söyleyemez duruma getirmek, susmak zorunda bırakmak. [Deyim]*

1. Ne **dil** sīm eyle **bağlar** cān gözini
   Ki örter göz göre ḫaḳḳuñ yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 45). [dil baglar, -r]*

dil bağla-: *Gönül bağlamak, severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak. [Deyim]*

1. Ola mı daḫı bundan ḳatı müşkil
   Ki **bağladum** dile taş u taşa **dil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 114). [dil bağladum, -du, -m]*

dil bir kıl-: *Gönülleri bir kılmak II duygusal anlamda tam bir uyum içinde olmak, kendisine duyulan aşka karşılık vermek. [Deyim]*

1. Çü **dil** cān ehli ile **bir ḳılduñ**
   Ne ḫōş geldüñ ne ḫōş tedbīr ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 53). [dil bir ḳılduñ, -du, -ñ]*

dil cerb it-: *Gönül alıcı, tatlı sözler söylemek.*

1. Çi-ger **dil cerb idersin** iy sitem-gār
Degülsin şūr-ı Şīrīnden ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 57). [dil cerb idersin, -]*

dil deg-: *Nazar değmek. [Deyim]*

1. Güzel gevher gözine **degdi** mi **dil**
Ki cevher kuḥlı bigi çekdiler mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 37). [dil degdi, -di]*

dil degür-: *Sözleriyle etkisi altına almak, ikna etmek. [Deyim]*

1. **Degürem** sanma siḥr ile baña **dil**
Ki ḳorḳar gözlerümden siḥr-i Bābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 115). [dil degürem, -em]*

dil derdi: *Gönül derdi. Aşk yüzünden çekilen sıkıntı.*

1. **Dil derdine** merg didi ġamzeñ
Bīmāra zihī cevāb-ı ḫaste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 53). [dil derdine, -ne]*

dil dilici: *Yürek delici, yüreği yaralayan II büyük üzüntü veren.*

1. Çü düşmen yara urdı **dil dilici**
Elinden tut ki atıldı ḳılıcı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 145). [dil dilici, -]*

dil götür-: *Unutmak. [Deyim]*

1. Bu şūr-engīz Şīrīnden **götür dil**
Ne var tatluysa olur zehr-i ḳātil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 67). [dil götür, -]*

dil ile cān: *Gönül ile ruh. [İkileme]*

1. Ḳalanın sen di kim iḥsān senüñdür
Dilüm sensin **dil ile cān** senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 124). [dil ile cān, -]*

dil nedīmi: *Gönül dostu.*

1. Gel iy cān maḥremi vü **dil nedīmi**
Ki derdüñ tāzedür ʿışḳuñ ḳadīmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 1). [dil nedīmi, -]*

dil tīz eyle-: *Dilini keskinleştirmek II çok etkileyici sözler söylemek. [Deyim]*

1. **Dilün tīz eyleyüp** tīr ü teberden
Didi aġzına ne gelse beterden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 45). [dilün tīz eyleyüp, -y, -üp]*

dil tutıl-: *Söz söyleyemez olmak. [Deyim]*

1. **Dilüm tutıldı** irdi ḫalḳa cānum
Başum açıldı dökilsün ḳo ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 31). [dilüm tutıldı, -dı]*

dil ü cān: *Gönül ve can. [İkileme]*

1. **Dil ü cāndan** gerek çevgān ü meydān
Ki ura anda söz ṭōpın süḫan-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 95). [dil ü cāndan, -dan]*

dil ü cān: *Gönül ve ruh. [26] [İkileme]*

1. **Dil ü cān** ol leb-i mercāna teşne
Ṣanasın ḳurı tendür cāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 1). [dil ü cān, -]*

dil ü cān: *Gönül ve ruh II sevgili. [2][İkileme]*

1. Cihāndan geç **dil ü cān** ṣoḥbetin ḳıl
Dil ü cān ile cānān ṣoḥbetin ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 3). [dil ü cān, -]*

dil ü cān: *Gönül ve ruh II dışardan gözlemlenemeyen iç dünya. [İkileme]*

1. Dil ucıyla çi-ger şahlıġa meşġul
Dil ü cānda havā sulṭānına ḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 22). [dil ü cānda, -da]*

dil ü cān dōstı: *Gönül ve can dostu II sevgili (Şîrîn). [İkileme]*

1. **Dil ü cān dōstını** düşmen itdüm
Ḳıla mı düşmen anı kim ben itdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 17). [dil ü cān dōstını, -n, -ı]*

dil ü cān gülşeni: *Gönlün gül bahçesi. [İkileme]*

1. Şuvar Şeyhī **dil ü cān gülşenini**
ʿAlef-hˇāre ḳo dünyā ḫırmenini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 109). [dil ü cān gülşenini, -n, -i]*

dil ü cān ile: *Canıgönülden. Içtenlikle; çok isteyerek. [6][İkileme]*

1. Müheyyā olmuş ol üç yüz dil-ārām
Dil ü cān ile olup dil-bere rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 164). [dil ü cān ile, -]*

dil ü cān mürġi: *Gönül ve can kuşu. [İkileme]*

1. Gelindi secde vaḳtinde çü hūşa
Dil ü cān mürġi başladı ḫurūşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 172). [dil ü cān mürġi, -]*

dil ü cān vir: *Gönül ve can vermek II bir amaç uğruna her şeyini (en değerlilerini) feda etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Benem ʿāşıḳ ki **virsem** yüz **dil ü cān**
Degül vaṣla görürven hicre erzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 9). [dil ü cān virsem, -se, -m]*

dil ü cāndan: *Canıgönülden. İçtenlikle; çok isteyerek. [İkileme]*

1. Çü Ḫusrev dinledi bu nuṣḥ u pendi
Ḳabul itdi **dil ü cāndan** beġendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 134). [dil ü cāndan, -]*

dil ucıyla: *Içten, yürekten olmayarak, laf olsun diye. [2]*

1. **Dil ucıyla** evet diñ olsun uzluḳ
Bize eylük degül size yavuzluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 21). [dil ucıyla, -]*

dil uzat-: *Söz söylemek, konuşmaya başlamak. [2] [Deyim]*

1. **Dil uzatmış** süñüler söylemeġe
Ciġerler ḫālini şerḥ eylemeġe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 31). [dil uzatmış, -mış]*

dil yu-: *Gönlünü yıkamak II kalbini arındırmak, etkisi altına girdiği (olumsuz) duygudan kurtulmak; feraha ulaşmak. [Deyim]*

1. Velī çün menzil-i maḥbūba maḥmil
İrürdi gerd-i miḥnetden **yudı dil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 38). [dil yudı, -dı]*

dil-ārām: *Gönlü süsleyen güzel, sevgili. [3]*

1. İki ʿālemde bana yār sensin
Dil-ārām u dil ü dil-dār sensin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 52). [dil-ārām,]*

dil-ārā: *Gönlü süsleyen güzel, sevgili (Şîrîn). [9]*

1. Ava yaydı buları ol **dil-ārā**
Biraz kim geçdilerdi kūh ü ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 41). [dil-ārā,]*

dil-ārā: *Gönlü süsleyen güzel (Nigisa).*

1. İşāret ḳıldı ol serv-i gül-endām
Ki bir dem tuta çengin bu **dil-ārām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 10). [dil-ārām,]*

dil-ārā: *Gönlü süsleyen güzel (Şîrîn'in hizmetinde olan cariyeler).*

1. Müheyyā olmuş ol üç yüz **dil-ārām**
Dil ü cān ile olup dil-bere rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 163). [dil-ārām, -m]*

dil-ārām: *Gönlü süsleyen güzel; Husrev u Şirin mesnevisinde Şîrîn'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı. [2]*

1. **Dil-ārām** u Cihān-baḫt u Şeker-nāz
Onıncı Şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 61). [dil-ārām,]*

dil-ārām ol-: *Gönle rahatlık veren, gönlü dinlendiren, gönlü okşayan (sevgili) bulunmak, var olmak.*

1. **Dil-ārāmuñ ola** bir yār-ı şīrīn
Ki devrān gözi görmeye naẓīrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 35). [dil-ārāmuñ ola, -a]*

dil-āver: *Yürekli, cesur, yiğit.*

1. ʿAceb mi olsa adı naḥs-ı aṣġar
Ki ḫūnīdür ü seffāk ü **dil-āver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 16). [dil-āver,]*

dil-āvīz: *Gönül cezbeden.*

1. Buyurdı şāh kim her bir şekker-rīz
Bizümçün bir meşel disün **dil-āvīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 8). [dil-āvīz,]*

dil-āvīz: *Gönül cezbeden güzel (Şîrîn).*

1. Perī-vār ol ṣudan çıḳdı **dil-āvīz**
Gönildi ṣıçradı Şebdīzine tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 173). [dil-āvīz,]*

dil-ber: *Gönül alan, gönül çeken güzel. [10]*

1. Bu **dil-berlerle** ol dildār-ı ferruḫ
Yüridi tutdı şeh dergāhına ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 29). [dil-berlerle, -ler, -le]*

dil-ber: *Gönül alan, gönül çeken güzel (Şîrîn). [10]*

1. Hem ol dün kim ṣaçıldı müşk ʿaṣra
Varur Müşkūdan ol **dil-ber** bu ḳaṣra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 112). [dil-ber,]*

dil-ber: *Gönül alan, gönül çeken güzel (Hizmetçi, yardımcı).*

1. Şikār ider idi **dil-berleriyle**
Semen-sīmā vü sīmīn-berleriyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 53). [dil-berleriyle, -leri, -y, -le]*

dil-ber-i ʿayyāre: *Çapkın, aldatıcı güzel.*

1. Biri ol **dil-ber-i ʿayyārelerden**
Şeker-leblerden ü meh-pārelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 9). [dil-ber-i ʿayyārelerden, -ler, -den]*

dilcūylık: *Gönül çekicilik, cazibe sahibi olma.*

1. Bunuñla eyledi bed-ḫūylıḳdan
Seni añmadı bir **dilcūylıḳdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 62). [dilcūylıḳdan, -dan]*

dil-dār: *Gönlü kendine bağlamış güzel, sevgili. [5]*

1. ʿAcebdür ol benüm yārüm degülse
Nedür dil derdi **dil-dārum** degülse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 178). [dil-dārum, -um]*

dil-dār: *Gönlü kendine bağlamış güzel, sevgili (Şîrîn). [6]*

1. Bu menzil saña ḳandan ire dervīş
Ki idersin kendü **dil-dārūñı** dil-rīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 22). [dil-dārūñı, -ūñ, -ı]*

dil-dār-ı dil-ārām: *Gönle rahatlık veren, gönlü dinlendiren, gönlü okşayan sevgili (Şîrîn).*

1. Dürişem ḳılmayam bir laḥẓa ārām
Ki **dil-dār-ı dil-ārāmuñ** ola rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 26). [dil-dār-ı dil-ārāmuñ, -uñ]*

dil-dār-ı dil-bend: *Gönlü kendine bağlamış olan kimse (Şîrîn).*

1. Ġulāẓ ile şu deñlü içdi sevgend
Ki inandı aña **dil-dār-ı dil-bend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 86). [dil-dār-ı dil-bend, -]*

dildār-ı ferruh: *Mübarek, uğurlu sevgili (Şîrîn). [2]*

1. Bu dil-berlerle ol **dildār-ı ferruḫ**
Yüridi tutdı şeh dergāhına ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 29). [dildār-ı ferruḫ, -]*

dil-dār-ı ḫāş: *Seçkin güzel.*

1. Ol on **dil-dār-ı ḫāṣuñ** her birini
İder bir ḫasekīsinüñ nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 211). [dil-dār-ı ḫāṣuñ, -uñ]*

dil-dār-ı nāzük: *Narin sevgili (Şîrîn).*

1. Velī aheste es iy yār-ı nāzük
Ki döymez yile ol **dil-dār-ı nāzük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 118). [dil-dār-ı nāzük, -]*

dil-dār-ı ṭannāz: *Alaycı sevgili (Şîrîn).*

1. Velī ne idem ki ol **dil-dār-ı ṭannāz**
İgen ḥadden geçürdi nükte vü nāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 35). [dil-dār-ı ṭannāz, -]*

dil-dārlıġ: *Gönül alıcılık. [2]*

1. Girü başladı şīrīn-kārlıġa
Dilin çerb eyleyüp **dil-dārlıġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 46). [dil-dārlıġa, -a]*

dil-dārlıḳ: *Gönül alıcılık. [2]*

1. Şu yāruñ kim işi yararlıḳdur
Sözi düşmenlere **dil-dārlıḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 20). [dil-dārlıḳdur, -dur]*

dilden: *Gönülden, samimi olarak, içten, canıgönülden.*

1. Anı işitdi çün Ṣāvūr-ı evbāş
Didi **dilden** hezār aḥsent ü ṣābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 52). [dilden,]*

dilden git-: *Gönülden gitmek, unutmak. [Deyim]*

1. **Dilinden gitdi** evhām ü ḫayālāt
İçinden cūş kıldı vecd ü ḥālāṭ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 25). [dilinden gitdi, -di]*

dilden tudakdan gel-: *Söylenmek, dile getirilmek, sözlü olarak ifade edilmek. [Deyim]*

1. Tutayın **gelmeye dilden tudaḳdan**
Sen inṣāf it ḥalāl ola mı ḫaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 83). [dilden tudaḳdan gelmeye, -me, -y, -e]*

dile-: *Arzu etmek, istemek, talep etmek. [75]*

1. **Dilerseñ** berk idesin bend-i cismüñ
Budur key ʿuḳdesi ḫod ol tılısmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 189). [dilerseñ, -r, -se, -ñ]*

dile-: *İzin, müsaade istemek.*

1. Didi şāhā ḳapuya geldi Ṣāvūr
Diler sulṭāna yüz urmaġa destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 10). [destūr diler, -r]*

dile al-: *Ağzına almak, söz etmek. [2][Deyim]*

1. Çü nāzük gönlini ṣaḳlardı cāndan
Dile almadı geçmiş dāstāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 38). [dile almadı, -ma, -dı]*

dile gel-: *Dile düşmek. Dile getirilmek, söylenmek, konuşulmak. [Deyim]*

1. Nice ki ola aġızda aḫbār-ı cām-ı Cemşīd
Nice ki **gele dile** destān-ı Zāl-i Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 78). [dile gele, -e]*

dile gel-: *Söylenmek. Sözler, üzerinde düşünülmeden bir anda kendiliğinden ifade edilmek, ilham olmak. [Deyim]*

1. Henüz irişmedin ḳavline maḳṭaʿ
Diline bu ġazelden **geldi** maṭlaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 112, Mısra 2). [diline geldi, -di]*

dile getür-: *Anlatmak, söylemek. [Deyim]*

1. Pes andan kim biraz köyindi yandı
Ġılaz ile **dile getürdi** andı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 82). [dile getürdi, -di]*

dile ne söz gelürse dimek olmaz: *"Düşünmeden konuşmak doğru değildir" anlamında bir söz. [Atasözü]*

1. Kişi ne aş bulursa yimek olmaz
Dile ne söz gelürse dimek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 52). [dile ne söz gelürse dimek olmaz, -]*

dile taş bağla-: *Kalbine, gönlüne taş bağlamak. Bağrına taş basmak II. Sesini çıkarmaksızın her türlü acıya katlanmak. [Deyim]*

1. Ola mı daḫı bundan ḳatı müşkil
Ki **bağladum** dile **taş** u **taşa** dil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 114). [dile taş bağladum, -du, -m]*

dil-efgār: *Gönlü yaralı, âşık (Husrev-i Perviz).*

1. Nihān iltüp getürürdi selāmı
Ciger-ḫūndan **dil-efgāra** peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 72). [dil-efgāra, -a]*

dil-efgār: *Gönlü yaralı, âşık (Şîrîn).*

1. Ḳuluñ gidüp ḳalurken ol **dil-efgār**
Bu ḥasret-nāmeyi iderdi tekrār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 27). [dil-efgār,]*

dil-efgār it-: *Gönlü yaralamak II büyük üzüntü, acı vermek.[Deyim]*

1. Velī bir yüzden irdi ġayret ü ʿār
Dil-efgār itdi ḳıldı cānına kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 28). [dil-efgār itdi, -di]*

dil-efgār ol-: *Gönlü yaralı olmak II çok üzülmek. [Deyim]*

1. Bu söz ol resme ḳıldı Ḫusreve kār
Ki terk-i kār idüp **oldı dil-efgār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 58). [dil-efgār oldı, -dı]*

dil-efrūz: *Gönül aydınlatan, gönle ferahlık veren, sevindiren kimse. [4]*

1. Benüm ḥālüme midir iy **dil-efrūz**
Giceden ṣubḥa-dek bu girye vü sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 9). [dil-efrūz,]*

dil-efrūz: *Gönül aydınlatan, gönle ferahlık veren, sevindiren kimse (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Oduñdan olmadum germ iy **dil-efrūz**
Çekerven dūd-ı bī-dāduñ şeb ü rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 233). [dil-efrūz,]*

dil-efrūz: *Gönül aydınlatan, gönle ferahlık veren, sevindiren kimse (Şîrîn).*

1. Tapuñ gündür ol ılduz iy **dil-efrūz**
Olur maḥv ılduz açsa yüzini rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 89). [dil-efrūz,]*

dilek: *Arzu, istek.*

1. Ki ger virseñ **dilekde** iḫtiyārı
Dilenmez idi biñde biri bārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 77). [dilekde, -de]*

dilek it-: *İstemek, talep etmek II kız istemek, bir kızı evlenmek için ana ve babasından veya yakınlarından istemek. [Deyim]*

1. **Dilekler ide** benden raġbet ile
Belekler vire ʿizz ü ḥurmet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 71). [dilekler ide, -e]*

dilekçe: *İstediği gibi, gönlünce.*

1. Her işüñ vaḳti vardur ivmek olmaz
Zamān işi **dilekçe** yindek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 56). [dilekçe,]*

dilen-: *Talep edilmek, istenmek.*

1. Ki ger virseñ dilekde iḫtiyārı
Dilenmez idi biñde biri bārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 78). [dilenmez, -mez]*

dilenci: *Avuç açıp rast gelenden para vb. şeyler isteyen fakir II yardıma muhtaç kimse. [3]*

1. Üleşdürdi şu deñlü māl ü genci
Ki toyurdı gözini her **dilenci** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 200). [dilenci,]*

dil-fürūzān ol-: *Bağrı yanmak II üzüntü, acı duymak. [Deyim]*

1. Bu ḳalmış intiẓār odında sūzān
Ol **olmış** şemʿ bigi **dil-fürūzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 80). [dil-fürūzān olmış, -mış]*

dil-gīr: *Gönlü tutan, ele geçiren.*

1. Ṣuyı nā-ḫōş havāsı eyle **dil-gīr**
Ki bir hafte içinde ṭıfl ola pīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 105). [dil-gīr,]*

dil-haste: *Gönlü hasta, hasta gönüllü II üzgün, kederli.*

1. Çü biz bu vaṣf ile **dil-ḫaste** vü zār
Dilerüz ḥidmet itmek çār ü nāçār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 5). [dil-ḫaste,]*

dil-haste: *Gönlü hasta, hasta gönüllü II âşık.*

1. Ki zīrā ḫaste idi vü şikeste
Olur **dil-hastenüñ** tedbīri ḫaste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 32). [dil-hastenüñ, -nüñ]*

dili süst: *Ağzı gevşek, sözüne güven olmayan, verdiği sözü tutamayan.*

1. B’oġur şimdi ki mihrüñ **dilidür süst**
Ne gelse ḳahruñ aġzına digil çüst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 109). [dili süst, -]*

dilin-: *İnce ve yassı parçalara ayrılmak, kesilmek; ikiye ayrılmak.*

1. Vʿeger ḫaşm ile ṣalsa tīġ-i hindī
Ne ādem örse uġrarsa **dilindi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 96). [dilindi, -di]*

dilin tut-: *Söz söylememek, susmak II geri çekilmek, uzak durmak. [Deyim]*

1. Gözin yumdı göñül sevdalarından
Dilin tutdı cihān ġavġālarından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 32). [dilin tutdı, -dı]*

dilinden: *Ağzından, adına. [3]*

1. Düzüp ḳavline nev-rūzī ʿameller
Didi Pervīz **dilinden** ġāzeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 244). [dilinden,]*

dilinden aġu yaġ-: *Dilinden zehir dökülmek II çok acı veren sözler söylemek. [Deyim]*

1. Didi vü ḫasret ile saġdı saġu
Ilan bigi **dilinden yaġdı aġu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 74). [dilinden aġu yaġdı, -dı]*

dilinden gel-: *Söylemek.*

1. Hemīşe yüzi ekşi sözi acı
Dilinden ḫayr **gelmemiş** geleci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 42). [dilinden gelmemiş, -me, -miş]*

diline gel-: *Söylenmek. Sözler, üzerinde düşünülmeden bir anda kendiliğinden ifade edilmek, ilham olmak. [Deyim]*

1. Diricek kendüzini vardı elden
Diline geldi maʿnā bu ġazelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 64). [diline geldi, -di]*

diline ne gelse di-: *Ağzına geleni söylemek; nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek. gelişigüzel, saçma sapan konuşmak. [Deyim]*

1. **Didi** ḳızlara **ne gelse diline**
Ki vāy aña ki bu naḳşa iline *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 53). [diline ne gelse didi, -di]*

dilini tīz it-: *Dilini keskinleştirmek. II. Çok etkileyici sözler söylemek. [Deyim]*

1. **Dilini** gerçi **tīz itdi** ḳılıçdan
Ne taşdan kesdi bir ḳıl ne ḫōd içden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 17). [dilini tīz itdi, -di]*

dilini tut-: *Suskun, konuşamaz hâle gelmek II uyumak, sızıp kalmak. [Deyim]*

1. Görür **tutmış dilini** pās-bānlar
Yuḫu ḳahrında ḳalmış ḳahramānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 29). [dilini tutmış, -mış]*

dilīr: *Yürekli, cesur, yiğit. [2]*

1. **Dilīr** ü pehlevānlar serveriydi
Medāyin mülkinüñ ser-leşkeriydi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 5). [dilīr,]*

dil-keş: *Gönül çekici, gönül cezbedici. [2]*

1. Nice kim ḫāṭıruñ bana hōş idi
Ḳamu ḳavlüñ laṭīf ü **dil-keş** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 108). [dil-keş,]*

dil-keş ol-: *Gönül çekmek, cezbetmek. [Deyim]*

1. Velī şāhuñ ḳabūli **ola dil-keş**
Ki zīrā şāh-ı devrān bī-bedeldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 80). [dil-keş ola, -a]*

dilkü: *Tilki. [4]*

1. Ne ṭāvūs oḳıyam **dilküye** benzer
Degül gülşen ḳara ilküye benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 81). [dilküye, -y, -e]*

dilkü: *Tilki II kurnaz ve kötü fikirli kimse.*

1. Üşenür genç arslandan ḳarı ḳurt
Ki **dilkülere** uya isteye yurt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 48). [dilkülere, -ler, -e]*

dillerde: *Insanlar arasında, insanların dilinde. [2]*

1. Çün oldı ḳıṣṣa-i Ferhād-ı rencūr
Ḳamu **dillerde** vü illerde meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 2). [dillerde,]*

dil-nevāz: *Gönül okşayan.*

1. Çü yār-ı nāzenīnsin kesme nāzuñ
Ki nāzükdür her işi **dil-nevāzuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 24). [dil-nevāzuñ, -uñ]*

dil-peẕīr it-: *Gönle hoş, güzel göstermek. [Deyim]*

1. Luṭfuñ demi **ider** nefes-i nefsi **dil-peẕīr**
Ḫulḳuñ yili ḳılur ḥarem-i rūḥı ḫoş hevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 11). [dil-peẕīr ider, -er]*

dil-rīş it-: *Yüreği yaralı etmek II üzmek, acı vermek. [Deyim]*

1. Bu menzil saña ḳandan ire dervīş
Ki **idersin** kendü dil-dārūñı **dil-rīş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 22). [dil-rīş idersin, -er, -sin]*

dil-rīş ol-: *Gönlü yaralı, kederli olmak. [Deyim]*

1. Uş **oldum** bu fırāk ü ġamda **dil-rīş**
Ki ḳanḳı fırḳadan olam bu dervīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 113). [dil-rīş oldum, -du, -m]*

dil-şād: *Gönlü sevinçli.*

1. Oḳıyu rūz baḫta āferīn bād
Şehüñ başı ucına geldi **dil-şād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 96). [dil-şād,]*

dil-şād: *Gönlü sevinçli (Husrev-i Perviz).*

1. Buyurursañ ḳılayın bir ḫaber yād
Ola kim bir nefes şād ola **dil-şād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 26). [dil-şād,]*

dil-şād: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı.*

1. Hümāyūn u Gül-endām u Perī-zād
Semen-sīmā Ḫūten-ḫātun u **Dil-şād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 60). [dil-şād,]*

dil-şād-ı şādān ü dil-efrūz: *Gönlü aydınlatan, sevinçli Dilşad (Husrev u Şîrîn mesnevisinde Şîrîn'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adıdır).*

1. Didi **Dil-şād-ı şādān ü dil-efrūz**
Ki şīrīn bize her rūz idi nev-rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 78, Mısra 1). [dil-şād-ı şādān ü dil-efrūz, -]*

dil-şād it-: *Sevindirmek.*

1. Bu daʿvayla şehi **dil-şād iderdi**
Ḫarābın göñlinüñ ābād iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 43). [dil-şād iderdi, -er, -di]*

dil-şād ol-: *Mutlu olmak.*

1. Kim **oldı** bir nefes bu evde **dil-şād**
Ki yüz bī-dād ile ḳılmadı feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 99). [dil-şād oldı, -dı]*

dil-şikeste: *Gönlü kırık.*

1. Tapuñ taşda güher-veş pāy-beste
Benem taşdan güher tek **dil-şikeste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 36). [dil-şikeste,]*

dil-sitān: *Gönlü alan, gönlü kendine bağlayan güzel. [3]*

1. Dil ü cān ile gine **dil-sitānlar**
Didiler dōstāne dāstānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 15). [dil-sitānlar, -lar]*

dil-sitān: *Gönül alan, gönlü kendine bağlayan güzel (Şîrîn).*

1. Ḫaber virildi sālār-ı cihāna
Ki bī-dil nice irdi **dil-sitāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 10). [dil-sitāna, -a]*

dil-sitān: *Gönül alan, gönlü kendine bağlayan güzel (Şîrîn'in hizmetinde olan güzeller).*

1. Ṣalındı gine ol serv-i revānlar
Dirildi būstāna **dil-sitānlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 12). [dil-sitānlar, -lar]*

dil-sūz: *Gönlü yanmış II çok kederli, ızdıraplı.*

1. ṭurup derd ile Şīrīn-i dil-efrūz
Mehīn Bānū ḳatına vardı **dil-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 8). [dil-sūz,]*

dil-sūz: *Gönül yakan, yürek yakıcı II acı veren, acı verici, kederlendiren.*

1. Çü **dil-sūz** olduġuñ baña çi dem-sāz
Ki ben her söz ü sāza düzmişem sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 25). [dil-sūz,]*

dilsüz: *Dilsiz, konuşamayan.*

1. Şu ḥaẓretde ki nādāndur bilürler
Dilin **dilsüzlerüñ** daḫı bilürler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 20). [dilsüzlerüñ, -ler, -üñ]*

dilsüz ol-: *Dilsiz olmak, konuşamaz hâle gelmek.*

1. Gerek cān sırrına hem-rāz olasın
Ki geh **dilsüz** ü geh dem-sāz **olasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 8). [dilsüz olasın, -a, -sın]*

dil-sūz ü ṭareb-sāz it-: *Gönlü etkilemek ve mutluluk vermek. [İkileme]*

1. Buyurdı muṭribe ki idüp ser-āġāz
Bu naḳşı **ide dil-sūz ü ṭareb-sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 112). [dil-sūz ü ṭareb-sāz ide, -e]*

dil-teng: *Gönlü daralmış II kederli, sıkıntılı. [5]*

1. Gidüp ʿayn-i cihāndan reng ü nīreng
Yoġ idi mīm-i leb-den ġayri **dil-teng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 10). [dil-teng,]*

dil-teng ol-: *Gönlü daralmak II kederlenmek, gönlü sıkılmak. [2][Deyim]*

1. Melik ḥayrān olur ki ol serv-i gül-reng
Bu şāḏīlıḳda niçün **ola dil-teng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 22). [dil-teng ola, -a]*

dil-tenglik: *Gönül darlığı II üzüntülü, kederli olma durumu.*

1. Didi **dil-tenglikden** iy dil-i teng
Nice vaḳtüm ola şekker bigi teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 83). [dil-tenglikden, -den]*

dilü tīz-dendān ol-: *Dili keskin olmak II kırıcı, ağır sözler söylemek. [Deyim]*

1. **Dilüm oldıysa** sözde **tīz-dendān**
Aña ḍarb urdı dür laʿl oldı zindān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 27). [dilüm tīz-dendān oldıysa, -dı, -y, -sa]*

dilüñ çerb eyle-: *Gönlünü, dilini yumuşatmak II gönül alıcı, tatlı sözler söylemek. [Deyim]*

1. İgen baġlama **dilüñ eyleyüp çerb**
Nifāk āmīz sözden yigdurur ḥarb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 19). [dilüñ çerb eyleyüp, -y, -üp]*

dilüñ depret-: *Dilini kımıldatmak II konuşmak, söz söylemeye başlamak. [Deyim]*

1. **Dilüñ depret** ki var mecālüñ
Bilürsin ḳalmayısar ḳāle ḥālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 3). [dilüñ depret, -]*

dilüñ tut-: *Dilini tutmak. Gerektiği yerde susmasını bilmek, sözüne hâkim olmak, rastgele ve ağzına her geleni söylemekten kaçınmak, ağzını tutmak, çenesini tutmak. [Deyim]*

1. Eger dirseñ **dilüñ** andan daḫı **tut**
Ciġer ḫūn eyle cān şevḳıyle ḳan yut *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 39). [dilüñ tut, -]*

dilüñden: *Birisinden dinleyerek, birinin adına. [2]*

1. Oḳı binüm **dilümden** medḥ u taḥsīn
Eyit kim ḳaravaşuñ yaʿnī Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 59). [dilümden,]*

dimāġ: *Beyin, akıl, zihin. [12]*

1. **Dimāġına** irüp sevdāsı ʿışḳuñ
Belürdi fitne vü ġavġāsı ʿışḳuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 61). [dimāġına, -ı, -n, -a]*

dimāġ: *Beyin, akıl, zihin II burun. [3]*

1. Yil bigi bir ṣubḥ ʿazm-i kūy-ı yār itsem gerek
   Ol havāyile **dimāġum** müşḳ-bār itsem gerek
   (Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 2). [dimāġum, -um]

dimāġ: *Burun. [6]*

1. Ṣabā zülfi havāsından **dimāġuñ** olıcaḳ müşkīn
   N'ola bir ḳılca yād itseñ ġarīb ü zār ü tenhāyı
   (Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 11). [dimāġuñ, -uñ]

dimāġ-ı ʿālem: *Dünyanın burnu.*

1. **Dimāġ-ı ʿāleme** bād-ı bahārī
   Dütüzmiş ʿanber ü ʿūd-ı ḳumārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 3). [dimāġ-ı ʿāleme, -e]*

dimāġ-ı ʿāşık: *Âşığın zihni, burnu.*

1. **Dimāġ-ı ʿāşıḳa** virmiş beşāret
   İrürmiş dōst seyrinden işāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 61). [dimāġ-ı ʿāşıḳa, -a]*

dimāġ-ı cān ter ol-: *Can dimağı ıslanmak, nemlenmek, tazelenmek II canlılık kazanmak, hayat dolu olmak, yaşama sevinci ile dolmak (Farsçada "canlı ve hayat dolu" anlamına gelebilen "ter-dimag" ifadesinden hareketle söz konusu anlamı kazanmıştır). [Deyim]*

1. **Dimāġ-ı cān** terāneyle **ter oldı**
   Ġam-ı dil naġme ile kem-ter oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 73). [dimāġ-ı cān ter oldı, -dı]*

dimāġa ir-: *Aklına düşmek. [Deyim]*

1. **Dimāġına irüp** Şīrīn havāsı
   Tar oldı gözine dünyā feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 7). [dimāġına irüp, -üp]*

dimekden işlemege yol uzaḳdur: *"Bir şeyi söylemek ile yapmak arasında büyük fark vardır; asıl olan icraattır" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. **Dimekden işlemege yol uzaḳdur**
   Bu ḳīl ü ḳāl daḥi bir tuzaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 63). [dimekden işlemege yol uzaḳdur, -]*

dimeksüz: *Söylenmeden; istenmeden.*

1. Dimek itmeye assı işlemeksüz
   Er iseñ işlemek getür **dimeksüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 66). [dimeksüz, -]*

din-: *Denilmek, anılmak.*

1. Anunçüñ ol nişāna cān-fişānsın
   Ki **dine** ʿışḳ ile nām u nişānsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 22). [dine, -e]*

din-: *Denilmek, söylenmek, ifade edilmek. [8]*

1. Çü bismillāhdur her fetḥe miftāḥ
   Fütūḥ ebvābın açar **dinse** fettāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 2). [dinse, -se]*

din-: *Denilmek, söylenmek; bir yargıya varılmak, düşünülmek.*

1. Hemīn himmetleri ferc ü gelūdur
   ʿAceb mi **dinse** hayvāndan alūdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 198). [dinse, -se]*

din-: *Adı verilmek, ... diye isimlendirilmek. [3]*

1. Yek dānesin cihān ṣadefinde güher bigi
   İy bī-bedel yetīm anuñ içün **dinür** saña *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 36). [dinür, -ür]*

din-: *Sakin olmak, susmak; dinlenmek.*

1. Deberdur idi Şāvūrı arardı
   Nice kim **dinmek** isteye ṣorardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 130). [dinmek, -mek]*

din: *Allah'a ibadet ve maneviyata itikat hususunda her milletin tuttuğu yol, iman, inanç. [18]*

1. Muḥammed kim çalapdandur müeyyed
   Müebbed **dīni** vü şerʿi muḫalled *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 22). [dīni, -i]*

dīn-i aḥmed: *Hz. Muhammed'in dini, İslam.*

1. Sikender oldısa āyīneyle ḫod-bīn
   Sen aya **dīn-i Aḥmed** oldı āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 12). [dīn-i aḥmed, -]*

dīn düşmeni: *Din düşmanı.*

1. Kīş-i ve mā remeyteden atsañ ḳażā oḳın
   Ḫayl-i müsevvimīn ide **dīn düşmeniñ** hebā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 28). [dīn düşmeniñ, -ñ]*

dīn ḳardeşleri: *İman bağıyla bir araya gelenler, aynı dine inananlar.*

1. Nebīdür nite buḫl ola ḳarīni
   Saḳındı yaʿni **dīn ḳardeşlerini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 138). [dīn ḳardeşlerini, -n, -i]*

dīn serveri: *Dinin komutanı, önderi (Halife Hz. Ömer).*

1. Ki iy **dīn serveri** böyle ne taʿcīl
   İrişse yile emrüñ yile biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 113). [dīn serveri, -]*

dinç ol: *Gücü ve sağlık durumu yerinde olmak, canlı, zinde, tendürüst, tüvana olmak.*

1. Çü atum **dinç ola** bī-renc olam ben
   Ḫazīne künc-i ḳaṣr ü genc olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 71). [dinç ola, -a]*

dincel-: *Dik duruma gelmek. II. Kafa tutmak, karşı koymak.*

1. Ki **dincelmiş** durur fermān-ber olsun
   Bir iki gün riyāżet-perver olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 53). [dincelmiş, -miş]*

dīni vü īmānı bigi sev-: *Dini ve imanı gibi sevmek II çok güçlü bir sevgiyle bağlanmak.[İkileme, Deyim]*

1. Yanına aldı Bānū cānı bigi
   Severdi dīni vü īmānı bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 10). [dīni vü īmānı bigi severdi, -er, -di]*

dinil-: *Denilmek, söylenilmek. [5]*

1. Anı sulṭān çün aldı çıḳdı çavı
   Dinildi ilde adı Genc-i Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 42). [dinildi, -di]*

diñle-: *Dinlemek, kulak vermek, işitmek. [10]*

1. Gine ṭoldı felek āvāzelerden
   Melekler **diñledi** dervāzelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 14). [diñledi, -di]*

diñlen-: *Dinlenmek, istirahat etmek. [6]*

1. Didi **diñlen** ki daḫı ḫāmdur kār
   Eyitdi ʿışḳa dinlenmek zihī ʿār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 75). [diñlen,]*

dir: *Bildirme eki. [3]*

1. Havā mestine mey bir dem yeter **dir**
   Ṣabā irmiş güle şeb-nem yiter **dir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 31). [dir,]*

dir-: *Dermek, toplamak, bir araya getirmek. [8]*

1. **Diren** il renci ile niʿmet ü genç
   Ne deñlü renc ola cemʿ olsa ilenç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 127). [diren, -en]*

dir-: *Toplamak, biriktirmek. [3]*

1. Gözi siḥr ile gözlerden döker dür
   Direr ol dürden ider laʿlini pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 122). [direr, -er]*

dirʿ-i taḳvā: *Allah korkusu ile Allah'ın yasakladığı şeylerden korunma, sakınma zırhı.*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ siḥri libās-ı zühdi çāk itdi
   Eger döymezse bir tīre ne ḳuvvet **dirʿ-i taḳvādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 8). [dirʿ-i taḳvādan, -dan]*

diraht-istān-ı hūb: *Güzel ağaçlık (yer).*

1. **Diraḫt-istān-ı ḫūb** āb-ı revāne
   Aralıḳ yirde ḥavż-i ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 9). [diraḫt-istān-ı ḫūb, -]*

direfş-ı gāviyānī: *Dahhâk'in zulmüne karşı ayaklanan Gâve adındaki demircinin önlüğünden yaptığı ve İranlılarca kutsal sayılan meşin bayrak.*

1. Başı üzre **direfş-ı Gāviyānī**
Nite ki ebr ola ayuñ sāye-bānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 47). [direfş-ı gāviyānī, -]*

direk: *Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek, sütun. [2]*

1. Hümā gördi biner perr-i ʿuḳāba
Direk olmışdurur serv āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 154). [direk,]*

direk: *Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek, sütun II bacak.*

1. Diyeydüm kūh-ı billūrīn çeker ḳıl
Velī ḳılmış **direk** iki gümüş mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 118). [direk,]*

direk: *Cami, saray, konak vb. yapılarda mermer, taş, ağaç, maden veya çimentodan yapılan ve üst kısmında sütun başlığı denilen çıkıntılı bir bölüm bulunan silindir şeklinde, dikine konmuş, kaideli veya kaidesiz destek, kolon.*

1. Pes ol zerrīn muraṣṣaʿ kürsiyi ur
Direk dibinde şeh ḳarşusına tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 58). [direk,]*

direng: *Durma, dinlenme, oyalanma; karar.*

1. Görelüm bu dü-rūy-ı heft-rengi
Ki yoḫdur hīç yeng ile **direngi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 60). [direngi, -i]*

diri: *Yaşamakta olan, canlı, sağ. [7]*

1. Nite-kim ten **diridür** cān yüzinden
Bulur ḳul ḥācetin sulṭān yüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 53). [diridür, -dür]*

diri: *Canlı, güçlü, zinde. [2]*

1. Çü vaṣluñ şerbetinden cān **diridür**
Bu gicemi diri tutsam yiridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 53). [diridür, -dür]*

diri ölmiş: *Bu dünyada ölümü yaşayan, ölmeden önce ölen kimse; yaşayan ölü II âşık (Ferhad). [İkileme]*

1. Gerekmez **diri ölmişe** kefen dir
Degül ḥācet delüye pīrehen dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 15). [diri ölmişe, -e]*

diri tut-: *Bir olayı, anı yaşandığı gibi zihinde tutmak, sürekli hatırlamak. [Deyim]*

1. Çü vaṣluñ şerbetinden cān diridür
Bu gicemi **diri tutsam** yiridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 54). [diri tutsam, -sa, -m]*

diri tut-: *Uyanık kalmak.*

1. Pes ol düni ṣabaḥ olınca Pervīẕ
Diri tutmış idi çün mürġ-i şeb-ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 46). [diri tutmış, -mış]*

dirīġ: *Eyvah, yazık! [6]*

1. **Dirīġ** aña ki oldı aradan kem
Diriye kem degüldür ʿişret ü dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 105). [dirīġ,]*

dirīġ eyle-: *Esirgemek, sakınmak.*

1. **Dirīġ eylemeyüp** saʿy ü emekde
Olurlar bir nice gün istemekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 91). [dirīġ eylemeyüp, -me, -y, -üp]*

dirīġ eyle-: *Uzaklaştırmak, uzak tutmak.*

1. **Dirīġ eyleme** dürri cevherīden
Yaşurma zühre ḥüsnin müşterīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 9). [dirīġ eyleme, -me]*

dirīġ it-: *Esirgemek, sakınmak. [2]*

1. **Dirīġ itmeyüp** uş saʿy ü emekde
Yürürven çevre anı istemekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 117). [dirīġ itmeyüp, -me, -y, -üp]*

dirīġ ol-: *Esirgemek, men etmek.*

1. Aña kim ʿömri şāh içün fidādur
Dirīġ olmazsa māl ile revādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 70). [dirīġ olmazsa, -maz, -sa]*

dirīġā: *"Eyvah, çok yazık" anlamında ünlem. [14]*

1. **Dirīġā** gül-i dehr ḫārına degmez
   Felek ḫummı ḫamri ḫumārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 1). [dirīġā,]*

diril-: *Canlanmak, hayat bulmak. [6]*

1. Zihī dem ki irenüñ ʿömri Ḫıżır-veş cāvidān oldı
   Hemīn bir laḥẓedür dirler **dirilen** nefḫ-i ʿĪsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 10). [dirilen, -en]*

diril-: *Toplanmak, bir araya gelmek. [13]*

1. Çü yigdi ṭāliʿ ü öñdi ġarāim
   Buyurdı kim **dirile** ol ġanāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 76). [dirile, -e]*

diril-: *Geçinmek, imtizaç etmek.*

1. Kenīzekler ile ol çüst ü zīrek
   Şu resme **dirilürdi** kim kenīzek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 90). [dirilürdi, -ür, -di]*

dirilt-: *Diriltmek, hayat vermek, yaşatmak, geçindirmek.*

1. Nefes germ eyle degülseñ füserde
   Dirild aduñ ger olmaduñsa mürde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 6). [dirild,]*

dirilmez toḫm nice kim şaçılmaz biraz bağlanmayınca iş açılmaz: *Tohum saçılmadan toplanmaz, iş biraz bağlanmadan açılmaz II istenilen şeye erişmek için bazı fedakarlıklar yapmak, sabırla beklemek gerekir anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. **Dirilmez toḫm nice kim şaçılmaz**
   Biraz bağlanmayınca iş açılmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 30). [dirilmez toḫm nice kim şaçılmaz biraz bağlanmayınca iş açılmaz, -]*

dirişdür-: *Toplamak, çekmek.*

1. **Dirişdürdi** cihāndan pīr anañ raḫt
   Ḳodı sen cāna taḫtın iy cüvān-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 13). [dirişdürdi, -di]*

dirken: *Hemen sonrasında.*

1. El ayaḳ **dirken** iş çün dize geldi
   Varuraḳ işleri aġıza geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 17). [dirken,]*

dirlik: *Yaşayış, hayat, sağlık, varlık, geçim.*

1. Baña senden ıraḳ **dirlik** gerekmez
   Cihān u cān ile birlik gerekmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 11). [dirlik,]*

dirlik: *Rahat, huzur. [2]*

1. Ben ol vaḳt iderem senüñle birlik
   Ki baña ölüm ola saña **dirlik** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 194). [dirlik,]*

dirlik: *Hayat, yaşam. [2]*

1. Ola kim arturup **dirlikde** ḳorḫu
   Ölümden öñdin ölmek idinem ḫū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 57). [dirlikde, -de]*

dirlik düzet-: *Yaşayışı tanzim etmek, nizama ve ahenge koymak. [Deyim]*

1. Eyü **dirlik düzetmekdür** dişiye
   Yavuz addan ölüm yig er kişiye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 107). [dirlik düzetmekdür, -mek, -dür]*

dirlik it-: *Geçinmek, uzlaşmak, anlaşmak.*

1. İkilikden geçüñ kim ola birlik
   İdüñ şīr ü şekersüz ṭatlu **dirlik** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 41). [dirlik idüñ, -üñ]*

dirneg: *Dernek. Toplantı.*

1. Ṭaġıdup **dirnegin** māh ü şihābuñ
   Göge aġmışdı ṭūpı āftābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 5). [dirnegin, -in]*

dirnek: *Topluluk, cemiyet.*

1. Çü ben leşker çekem il ucına dek
   Bilürven ḳalmayısar aña **dirnek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 78). [dirnek,]*

dirşür-: *Toplamak, derlemek, bir araya getirmek.*

1. Yüzini örtse boynı nūr açardı
   Etek **dirşürse** ṣaçı cān ṣaçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 24). [dirşürse, -se]*

dirü: *Yaşamakta olan, yaşayan, canlı, ölü karşıtı.*

1. Ki iy ġāfil ne yatursın örü tur
   Dirilmek vaḳtidür ölme **dirü** tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 80). [dirü,]*

diş: *Diş, ağızda yemek yemeğe yarayan öğütücü küçük kemik parçalarının her birine verilen isim. [4]*

1. Görürler bitmedi ol ḥīleden iş
   Dişilendiler illā koymadı **diş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 30). [diş,]*

diş: *Diş II sert, acımasız.*

1. Ṣedef bigi **diş** olan sīne sende
   Deñiz ḳaʿrı bigidür kīne sende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 33). [diş,]*

diş bile-: *Dişlerini keskinleştirmek II kötülük yapmak için fırsat kollamak. [2] [Deyim]*

1. Nice ḳuyruḳ ki aña **diş biledi** ḳurt
   Çü dilkü ziyrek idi çeynedi ḫurd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 48). [diş biledi, -di]*

diş ur-: *Ağızda çiğneyerek yutmak, yemek II kendine yarar sağlamak, faydalanmak, istifade etmek. [Deyim]*

1. Bu acı derde ʿIṣā itmeye em
   Ki Şīrīn bişire **diş ura** Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 162). [diş ura, -a]*

diş ur-: *Isırmak II öpmek. [2] [Deyim]*

1. Yimiş dirmegi bī-bāk idinür iş
   Bular şeftāluya eyle **urur diş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 58). [diş urur, -ur]*

dişden geç-: *Çiğnenmek, yenmek. [Deyim]*

1. Ne ḥayvān eti yinüp **geçse dişden**
   Düzetmişlerdi altundan gümişden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 35). [dişden geçse, -se]*

dişi: *Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi. [3]*

1. Bir ol kim anda bir bitmiş **dişi** var
   Aña meyl ider irkek san işi var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 55). [dişi,]*

dişi: *Erkeği tarafından döllenecek biçimde oluşmuş (hayvan veya bitki).*

1. Meger kim irkeginden her birine
   Dişinüñ nesne ire nuṭfa yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 52). [dişinüñ, -nüñ]*

dişilen-: *Diş bilemek II kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak.*

1. Görürler bitmedi ol ḥīleden iş
   Dişilendiler illā koymadı diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 30). [dişilendiler, -di, -ler]*

dit-: *Yün, pamuk vb.ni tellere ayırarak kabartmak; elle çok küçük parçalara ayırmak.*

1. Tutup Ermen zemīn yolını gitdi
   Atuñ naʿli ṭaşı yün bigi **ditdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 100). [ditdi, -di]*

ditre-: *Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak. [3]*

1. Vücūdu **ditredi** vü geldi vecde
   Düşüp dil-dāra karşu ḳıldı secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 117). [ditredi, -di]*

ditre-: *Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak II çok korkmak. [2]*

1. İşidince ḳılur bir derd ile āh
   Ki **ditrer** naʿresīnden ṭāḳ u dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 24). [ditrer, -r]*

dīv: *Cin, ifrit. [21]*

1. Gehī **dīve** virür taḫt-ı Süleymāñ
   Ḳılur geh mūrı merdāna suḫandan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 49). [dīve, -e]*

dīv: *Cin, ifrit II uyanık kimse (Şirin'in hizmetindeki yaşlı kadın).*

1. Ḳaçırdı **dīvi** meyl itdi perīye
   Zuḫalden yüz çevirdi Müşterīye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 125). [dīvi, -i]*

dīvān: *Devlet işlerinin görüşüldüğü ve halkın talep ve şikayetlerini dile getirdiği padişah huzuru, büyük meclis. [3]*

1. Düşi şevḳiyle turdı şāh Pervīz
   Buyurdı düzdiler **dīvān** yirin tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 10). [dīvān,]*

dīvān it-: *Devlet işlerini görüşmek üzere, çoğu kez padişahın başkanlığında, yönetimde söz sahibi olan kimselerin bir araya gelmesi. [Deyim]*

1. Buyurdı ki **itdiler** ol laḫẓe **dīvān**
   Dirilidi ḳapuya ser-cümle aʿyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 19). [dīvān itdiler, -di, -ler]*

dīvāne: *Aşk ile kendinden geçmiş, aşk delisi, mecnun. [6]*

1. Delü göñlüme itme iy perī rīv
   Ne var **dīvāne** isem degülem dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 152). [dīvāne,]*

dīvāne: *Aşk ile kendinden geçmiş, aşk delisi, mecnun (Ferhad).[2]*

1. Didiler daḫı ol fettān-ı ʿālem
   Virelden berü ol **dīvāneye** dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 12). [dīvāneye, -y, -e]*

dīvāne: *Aşk ile kendinden geçmiş, aşk delisi, mecnun (Meryem).*

1. Çü Meryem böyle didi bildi Ḫusrev
   Ki **dīvaneyle** cemʿ olmaz meh-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 66). [dīvaneyle, -y, -le]*

dīvāne: *Bir şeye çok düşkün olan kimse.*

1. Seḥerden ger işe **dīvāne** idi
   Velī her günkiden merdāne idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 51). [dīvāne,]*

dīvāne eyle-: *Çılgın, deli, mecnun hâline getirmek.*

1. Zihī ādem ki çün büt-ḫāne eyler
   Anuñ bigi perī **dīvāne eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 64). [dīvāne eyle, -]*

dīvāne ol-: *Delirmek, çıldırmak, aklını kaybetmek. [3]*

1. Çırāġıdur günün pervāne benden
   Görürse ay **olur dīvāne** benden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 66). [dīvāne olur, -ur]*

dīvānelık: *Delilik.*

1. Eger-çi ʿışḳ işi merdānelıḳdur
   Velī mestānelıḳ **dīvānelıḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 26). [dīvānelıḳdur, -dur]*

dīvānelık: *Delilik II âşıklık.*

1. Sizerdi kim ḳamu fettāneliḳdur
   Hemen ʿışḳ işidür **dīvānelıkdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 40). [dīvānelıkdur, -dur]*

dīvār: *Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem, örek, duvar. [4]*

1. Felek germişdi perde çār-mīḫı
   San ılduzlardurur **dīvār** mīḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 20). [dīvār,]*

dīvār: *Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem, örek II engel.*

1. Yıḳıldı sed yoluñdan gitdi **dīvār**
   Iraġ oldı göñülden zaḥmet-i ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 37). [dīvār,]*

divşir-: *Toplamak, derlemek, bir araya getirmek. [2]*

1. Saçın geh **divşirürek** geh saçaraḳ
Geh örterek yüzini geh açaraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 101). [divşirürek, -ürek]*

diyānet: *Dindarlık, dînin hükümlerine uyma ve bu hükümlerin gerektirdiği gibi hareket etme; din. [2]*

1. Ne ʿilm ü faẕl ü ne zühd ü **diyānet**
Ne ṣabr ü şükr ü ne ḫavf ü ṣıyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 49). [diyānet,]*

diyānet: *Din kurallarına tam bağlı olma durumu II fetva.*

1. Bu mecmūʿında vācibdür **diyānet**
Ki bula her denāʾetden ṣıyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 25). [diyānet,]*

diyār: *Memleket, ülke. [14]*

1. V'eger Nūḥ eyledi nefrīn-i küffār
Ki ḳalmaya **diyār** içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 138). [diyār,]*

diyār-ı şark: *Doğu diyarı, memleketi .*

1. **Diyār-ı şarḳadur** seyr-i şitābum
Ṭulūʿ ide umarum āftābum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 11). [diyār-ı şarḳ, -a, -dur]*

diyār-ı yār: *Sevgilinin memleketi.*

1. Diledi terk ide ol tāc ü taḫtı
Diyār-ı yāra tarta baḫt ü raḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 12). [diyār-ı yāra, -a]*

diyü: *"Diye, diyerek" anlamında zarf. [8]*

1. Bu dürrüñ naẓmına virdi niẓāmı
Kemāle irsün **diyü** Şeyḫī kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 16). [diyü,]*

diyü: *-nIn yerine, -nIn yerini tutmak üzere.[2]*

1. Çi-ger Şīrīn **diyū** pālūde yirdi
Şekker nuḳlını ḫūn-ālūde yirdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 51). [diyū,]*

diyü: *Diyerek, niteleyerek.(zarf)*

1. Ṣunup elma **diyü** urdı göñlüme nār
Ṭolu ḫurma iken virdi bize ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 17). [diyü,]*

diyü: *zannederek, sanarak.(zarf)*

1. Elümle başuma aldum belāyı
Ki sevdüm ḫūb **diyü** ejdehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 72). [diyü,]*

diz: *Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.*

1. **Dizinden** güç gözinden nūr gitmiş
Yüzinden fer sözinden sūr gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 57). [dizinden, -i, -n, -den]*

diz çök-: *Diz üstü çökmek II baş eğmek, boyun eğmek. [Deyim]*

1. Öniñde **diz çöküpdür** ehl-i ʿālem
Muʿallim oldur ayruġı muʿallem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 17). [öniñde diz çöküpdür, -üp, -dür]*

diz dik-: *Dizlerini karnına doğru çekip oturmak. [Deyim]*

1. Bularuñ yüzine şeh baḳmayup hīç
Dizin dikmişdi baş itmiş idi pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 6). [dizin dikmişdi, -miş, -di]*

dizdār: *Muhafız (Husrev-i Perviz).*

1. Çü teslīm eyledi **dizdāra** bürcin
Götürdi elmās ile şeh mühr-i dürcin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 175). [dizdāra, -a]*

dize gel-: *Diz üstü çökmek II baş eğmek, boyun eğmek. [Deyim]*

1. El ayaḳ dirken iş çün **dize geldi**
Varuraḳ işleri ağıza geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 17). [dize geldi, -di]*

dizgin: *Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış. [3]*

1. Semend-i bād-pāya çün ura zīn
Rikābından yil uġurlaya **dizgin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 218). [dizgin,]*

dolāb: *Su değirmeni.*

1. Felekler cünbişi **dōlāba** beñzer
   Bu ḫalḳ ol kūzelerde āba benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 55). [dōlāba, -a]*

dolāb: *Su değirmeni II felek.*

1. Çü bildüñ tīz ider devrini **dōlāb**
   Suvar ḫalḳı ki ḳalmaz saña ol āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 59). [dōlāb,]*

dolāb: *Su değirmeni II dünya. [2]*

1. Zeberced-şekl bir **dōlāb** ḳıldı
   Anı pür-kūze-i sīmāb ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 63). [dōlāb,]*

dost: *Dost, arkadaş. [4]*

1. Hemīn ola vefā vü şarṭ-ı yārī
   Ḳadīmī **dōstlardan** dōst-dārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 60). [dōstlardan, -lar, -dan]*

dost: *Sevgili. [22]*

1. Dimiş zülfüñ şikestemdür esīrüm
   Ne ola iy **dōst** olsañ dest-gīrüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 60). [dōst,]*

dost mülki dīn ü dünyādan yigdür: *"Bir dosta/sevgiliye sahip olmak hem bu dünya hem de ahiret nimetlerine sahip olmaktan daha değerlidir" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Denīyyü'n-nefs olam virsem cihāna ḫāk-i pāyuñı
   Bilür dānā ki **yigdür dost mülki dīn ü dünyādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 8). [dost mülki dīn ü dünyādan yigdür, -]*

dōst ol-: *Yakınlık, dostluk kurmak.*

1. Begendi cān ile ol şīveyi şāh
   Ki ʿiffet **dōst olur** cān āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 30). [dōst olur, -ur]*

dōstāne: *Dostça.*

1. Dil ü cān ile gine dil-sitānlar
   Didiler **dōstāne** dāstānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 16). [dōstāne,]*

dost-dārī: *Dost sahibi.*

1. Hemīn ola vefā vü şarṭ-ı yārī
   Ḳadīmī dōstlardan **dōst-dārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 60). [dōst-dārī,]*

dost-kām: *Dost meramlı, meramı dost meramına uygun.*

1. Āzār-ı dil diler ise düşmen bigi ḫābīb
   Cānuma minnet ola ki dil **dost-kāmdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 8). [dost-kāmdur, -dur]*

dost-kāmī: *Büyük kadeh. [2]*

1. Baş urup **dost-kāmīler** içerdi
   Anuñla her cihetden söz açardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 17). [dost-kāmīler, -ler]*

dög-: *Ufalamak, kırmak, delmek.*

1. Ḳülüng öñince **dögen** degme pāre
   Olurdı burc u bārū bir ḥışāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 11). [dögen, -en]*

dögil-: *(Davul gibi şeyler) çalınmak, yüksek ses çıkarmak.*

1. Ne **dögilür** selātin ṭabl u kūsı
   Ne çaġrışur ḳarılaruñ ḫorōsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 25). [dögilür, -ür]*

dögin-: *Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek.*

1. Bıraḳdı tācın ü taḫtından indi
   Yüzin yırtup urındı vü **dögindi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 76). [dögindi, -di]*

dök-: *Akıtmak, dökmek. [4]*

1. Giceden ṣubḥ olınca ḳıldı zārī
   Deñizler **dökdi** gözinüñ bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 100). [dökdi, -di]*

dök-: *Akıtmak, dökmek II söylemek.*

1. Ki zīrā ḥāżır-ı vaḳt idi Şīrīn
Ḳadeḥden **dökmez** idi ḳand ü şirin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 56). [dökmez, -mez]*

dök-: *Akıtmak, dökmek, saçmak, serpmek. [6]*

1. Gile gül **dökdiler** idi dile mül
Ḳılurdı ayru düşmekden gile gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 63). [dökdiler, -di, -ler]*

dök-: *Saçmak, serpmek, dağıtmak II bol bol vermek, sarf etmek.*

1. **Dökerdün** ḫʷān-ı vaṣluñ niʿmetinden
Yir idük anı biñ cān leẕẕetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 121). [dökerdün, -er, -dü, -n]*

dök-: *Bir yere çokça bir şey yığmak, taşımak. [3]*

1. Çıḳardı **dökdi** çoḳ dürr ü cevāhir
Ki götürmiş idi kendüde ḥāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 51). [dökdi, -di]*

dök-: *Maden, mum eriyiği veya çimento, alçı vb.ni kalıba akıtarak biçim vermek, döküm yapmak.*

1. Digil cūş itmesün germ olup igen
Ki cūşumdan **döker** biñ ceyş cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 128). [döker, -er*

dök-: *Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak.[2]*

1. Ki otlaḳdan **dökilse** bir ḳaşıḳ şīr
İrişmedin irişür ḥavża taġyīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 89). [dökilse, -il, -se]*

dök-: *Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak; akıtmak, düşürmek.*

1. Lebinüñ kimse virmemiş nişānın
Meger cām ol da **döküp** baġrı ḳanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 98). [döküp, -üp]*

dök-: *Üstünde bulunan bir şeyi düşürmek.*

1. Hemān-dem girdi bir ṭāvūs-peyker
Ki cevlān urıcaḳ **döker** perī per *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 14). [döker, -er]*

dökil-: *Akmak. [3]*

1. Yaşı Ceyḥūn ṣuyı gibi **dökilmiş**
Bili çāçī kemān bigi bükilmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 27). [dökilmiş, -miş]*

dökil-: *Bulunduğu yerden kopup ayrılarak düşmek. [3]*

1. Açuḳ ḳalmış gözi kirpük **dökilmiş**
Belālar başına yük yük dökilmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 65). [dökilmiş, -miş]*

dökil-: *Çıkmak, ortaya konulmak.*

1. **Dökildi** şol ḳadar niʿmet fırāvān
Ki boşalsa tolaydı baḥr ü ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 25). [dökildi, -di]*

dökil-: *Çıkmak, ortaya konulmak II yazılmak.*

1. Ḳara ḳanlar **dökile** ḫāmelerden
Göge dūd ire yanup nāmelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 93). [dökile, -e]*

dökil-: *Dökülmek, saçılmak, serpilmek.*

1. Şeh öniñe **dökilen** ḫāṣ niʿmet
Diyeyin neydügini çekme zaḥmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 7). [dökilen, -en]*

dökilmez yimiş içün etek aç-: *Dökülmeyecek meyve için etek açmak II gerçekleşmeyecek bir şey için beyhude beklemek. [Deyim]*

1. **Dökilmez yimiş içün açup etek**
Iraḥdan derd ü ḥasret niceye-dek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 47). [dökilmez yimiş içün etek açup, -up]*

dökül-: *Bir nesne bir yere topluca yığılmak, boşaltılmak II uzanmak, yatmak.*

1. Ḫumārına irişmiş sāġar-i mül
Kenārına **dökülmiş** ḫırmen-i gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 146). [dökülmiş, -miş]*

dökül-: *Saçılmak, yerlere dağılmak. [2]*

1. **Döküldi** māl ü genc ü ḫayme vü bār
Ṭaġıldı er nite-kim tīz bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 73). [döküldi, -di]*

dölen-: *Rahat etmek, sükûnet bulmak, karar kılmak.*

1. Biraz müddet ki oldu salṭanatda
Dölenmedi dil ü cān ol cihetde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 24). [dölenmedi, -me, -di]*

dön-: *Bir tarafa doğru yönelmek. [12]*

1. **Dönüp** başladılar ṣormaġa ḥālin
Gerek keşf ideler her ḥāl ü ḳālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 57). [dönüp, -üp]*

dön-: *Karşıdaki kişiye hitap etmeden evvel bedenini ve yüzünü bir noktaya çevirmek.*

1. **Dönüp** ḥavża baḳup iderdi āhı
Ṣudan isterdi māhī bigi māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 213). [dönüp, -üp]*

dön-: *(Bir yere) geri gitmek veya geri gelmek. [18]*

1. Ḳana girme **dön** yaşum arduñcadur yiter tutar
Āh-ı ʿāşıḳdan yiġitsin olma ġāfil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 9). [dön,]*

dön-: *Geri gelmek, geri gitmek; yönelmek.*

1. Daḫı söz söyleme **dön** ḳaṣruña var
Uṣañ olma yaraġuñ gör ne kim var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 331). [dön,]*

dön-: *Kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. [7]*

1. Dün ü gün bu yidi çerḫ-i muṭabbaḳ
Güzāfen mi **döner** böyle muʿallaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 20). [döner, -er]*

dön-: *Benzemek, dönüşmek. [11]*

1. Ger işitdüñ ise kevn ü fesādı
Biri birine **dönmegüñdür** adı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 22). [dönmegüñdür, -meg, -üñ, -dür]*

dön-: *Vazgeçmek, caymak. [2]*

1. Eyitdi germ olup şarṭ olsun ir giç
Eger bu şarṭdan **dönsem** olam hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 134). [dönsem, -se, -m]*

döndür-: *... bir duruma getirmek, dönüştürmek, çevirmek. [2]*

1. Çü **döndürmez** kimesne ḳara rengi
Ḫaṭāyī ḫad niçün olur bu zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 19). [döndürmez, -mez]*

döndür-: *Bir şeyi kendi ekseni veya başka bir şey etrafında hareket ettirmek.*

1. Velī bir dün ü günde çarḫ-ı aʿẓam
Ḳamusın **döndürüp** döner özi hem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 38). [döndürüp, -üp]*

döndür-: *Çevirmek, yönünü değiştirmek. [2]*

1. Ḫudayā bu düşümi ḫayre **döndür**
Bana ḫayrin ü şerrin ġayre döndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 98). [döndür,]*

döndür-: *Dönmesini sağlamak; bir tarafa doğru yöneltmek, çevirmek.*

1. Budur ḳasrī ki bir gün dünde tāsiʿ
Ḳamusın **döndürür** bī-menʿ ü māniʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 48). [döndürür, -ür]*

döndür-: *Dönüştürmek, benzetmek.*

1. Cemālinden güneş düşmiş zevāle
Kemāli bedri **döndürmiş** hilāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 90). [döndürmiş, -miş]*

döndür-: *(Sözü) geri almak. Söylemiş olduğu bir sözde haksız olduğunu kabul ederek onun söylenmemiş sayılmasını istemek.*

1. Gerekdür saḳlamaḳ sözde terāzū
Ki **döndürmez** dinilse zūr-ı bāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 38). [döndürmez, -mez]*

dörd: *Dört, sayı sıfatı. [3]*

1. Bu **dördi** dörd rükn iken cihāna
Bir ad olmışdur ol ḫān-ı zamāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 7). [dördi, -i]*

dörd: *Dört, sayı sıfatı (Anasır-ı erbaa. Ateş, su, hava, toprak). [3]*

1. Bu **dördüñ** fiʿli ile infiʿāli
Ḳılur mı bunca biñ biñ dürlü ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 153). [dördüñ, -üñ]*

dörd rükn: *Dört direk. Bir yapıyı ayakta tutan temel dayanaklar.*

1. Bu dördi **dörd rükn** iken cihāna
Bir ad olmışdur ol ḫān-ı zamāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 7). [dörd rükn, -]*

dördünci: *Dört sayısının sıra sayı sıfatı. [2]*

1. Çü **dördünci** gün urdı ṣubḥ-dem dem
Dem-i ʿayş irdi oldı devr-i ġam kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 1). [dördünci,]*

dördinci: *Dört sayısının sıra sayı sıfatı (Dördüncü felek, güneş).*

1. Olur **dördincide** ol çeşme-i nūr
Güneş kim mülk-i dehri ḳıldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 17). [dördincide, -de]*

dört: *Dört, sayı sıfatı. [9]*

1. Ki sulṭanlıḳda bu **dört** iş güzīndür
Seḫāvet pes şecāʿat ʿadl ü dīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 53). [dört,]*

dört aḫlāṭ: *Ahlat-ı erbaa. II. Antikçağ ve Ortaçağ'da insanın biyolojik, ahlâkî ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı madde. Tabiat âlemindeki oluşma ve bozulmayı meydana getiren dört unsurun insan bedenindeki karşılığı olarak düşünülen dört sıvı kan, balgam, kara safra ve sarı safradır. Bu anlayışa göre sağlık vücuttaki bu sıvıların dengede oluşuna, hastalık ise bu dengenin bozulmasına bağlıdır.*

1. Bu **dört aḫlāṭdur** san dört erkān
Nedür ṣafrā vü sevdā balġam u ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 163). [dört aḫlāṭdur, -dur]*

dört erkān: *Anasır-ı erbaa, tabiat âlemindeki oluşma ve bozulmayı meydana getiren dört unsur. Ateş, su, hava, toprak. [3]*

1. Ḳamusın birbirine ḳapladı pāk
Bu **dört erkān** ile ol toḳuz eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 42). [dört erkān, -]*

dört faṣl: *Yılın dört mevsimi. İlkbahar, yaz, sonbahar, kış.*

1. Yıluñ bu **dört faṣlın** ḥikmet ile
Geçürür ẕevḳ ü ʿayş ü ʿişret ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 83). [dört faṣlın, -ın]*

dört ṣuret: *Dört görünüş. Anasır-ı erbaa; ateş, su, hava, toprak.*

1. Aña bu **dört ṣuret** oldı lāzım
Od u su yil ü toprakdur mülāzim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 17). [dört ṣuret, -]*

dört ʿunṣūr: *Anasır-ı erbaa; ateş, su, hava, toprak.*

1. Ki yaʿnī **dört ʿunṣūrdan** berāber
Ola miḳdār u keyfiyetde hem-ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 89). [dört ʿunṣūrdan, -dan]*

döşe-: *Yaymak, sermek.*

1. Görindi ḳarşudan bir sebze zībā
Ṣanasın **döşemişler** ferş-i dībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 8). [döşemişler, -miş, -ler]*

döşe-: *Tuğla, taş, mermer, tahta vb gibi yapı malzemelerini üst üste ve yan yana dizmek II duvar örmek, set çekmek.*

1. İki ḳat taş **döşedi** mīl-der-mīl
Ki sıġmaz derzine yüz yarılup ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 69). [döşedi, -di]*

döşeğe düş-: *Yatağın üzerine düşmek, uzanmak II yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak; çok üzülmek, perişan olmak. [Deyim]*

1. Degülsen yār şevḳiyle giriftār
Sararup nişe **düşdüñ döşeğe** zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 6). [döşeğe düşdüñ, -dü, -ñ]*

döşek: *Yatak.*

1. ʿAceb reng oynadı ol āteş ü āb
   Ki naḳş oldı **döşek** şengerf ü sīmāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 190). [döşek,]*

döşen-: *Yayılmak, serilmek. [4]*

1. **Döşensün** taḫt-ı gerdūna bisāṭuñ
   Pür olsun sofre-i çerḫa sumāṭuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 17). [döşensün, -sün]*

döşet-: *Açmak, sermek, yaymak. [2]*

1. **Döşet** anda bisāṭ-ı cevherīler
   Buḫūr-ı müşk ü ʿūd itsün perīler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 55). [döşet, -]*

döy-: *Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek. [15]*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ siḥri libās-ı zühdi çāk itdi
   Eger **döymezse** bir tīre ne ḳuvvet dirʿ-i taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 8). [döymezse, -mez, -se]*

duʿā: *Allahʾa yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz. [10]*

1. **Duʿā** yüzin ʿubūdiyet yirine
   Ḳoyup tozuñ umar devlet yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 143). [duʿā,]*

duʿā-yı devlet oḳı- (duʿā oḳı-): *Saltanatın devamı için dua etmek. [Deyim]*

1. Şeyḫī ḳo vaṣfı şerḫin **oḳı duʿā-yı devlet**
   Ki ola ʿilm-i bī-kerāne Allāh oldı aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 75). [duʿā-yı devlet oḳı, -]*

duʿā-yı ṣubḥ: *Sabah duası.*

1. Ḫazāyin kim aña ṭālibdür ervāh
   Duʿā-yı ṣubḥdur feṭḥine miftāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 10). [duʿā-yı ṣubḥdur, -dur]*

duʿā it-: *Allah'a yalvarmak; duacı olmak, birinin iyiliği, sağlığı, geleceği için Allah'a niyazda bulunmak.*

1. **Duʿā itdi** yire yüz urdı Şāvūr
   Hemān-dem himmet ile ṭurdı Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 45). [duʿā itdi, -di]*

duʿā it-: *Allah'a yalvarmak; duacı olmak, birinin iyiliği, sağlığı, geleceği için Allah'a niyazda bulunmak; istekte bulunmak.*

1. **Duʿā** vu ḥamd ü medḥ **itdi** tamāmı
   Mübārek bād ḳıldı ḫāṣ u ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 33). [duʿā itdi, -di]*

duʿā ḳıl-: *Dua etmek, Allah'a yalvarmak. [5]*

1. Didiler yine eyledi perī rīv
   Duʿā ḳıluñ ki olmaya yavuz dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 44). [duʿā ḳıl, -]*

duʿā ḳıl-: *Allah'tan bir kimse için iyi dilekte bulunmak. [5]*

1. **Duʿā ḳıldı** yine Şāvūr-ı üstād
   Ki şāhuñ baḫtı ʿālī taḫtı ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 33). [duʿā ḳıldı, -dı]*

duʾā vü āferin-bād di-: *Bir olay veya durumdan duyulan hoşnutluğu bildirmek için [Allah'a] şükretmek ve övgü dolu sözler söylemek. [İkileme, Deyim]*

1. Çü tuydı bāddan ol būyı Ferhād
   Didi cāndan **duʾā vü āferin-bād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 66). [duʾā vü āferin-bād didi, -di]*

duʿā vü ḫıdmet eyle-: *Bir kimse için Allah'tan iyi şeyler istemek, Allah'a yalvarmak. [İkileme]*

1. **Duʿā vü ḫıdmet eyle** ben ḳulından
   Unutmasun ḳulın luṭfı yolından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 43). [duʿā vü ḫıdmet eyle,]*

duʿā vü medḥ ü taḥsīn ḳıl-: *Bir kimseyi övüp onun için iyi dileklerde bulunmak. [İkileme]*

1. Buyurdı girdi urdı yire alın
   Şehe ḳıldı duʿā vü medḥ ü taḥsīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 14). [duʿā vü medḥ ü taḥsīn ḳıldı, -dı]*

duʿā vü taḥsīn ḳıl-: *Bir kimsenin iyiliği için Allah'tan*

niyazda bulunmak ve o kişiye övgülerini ifade etmek. [İkileme]

1. İrişdi urdı yüz Şîrîn öñinde
   Duʿālar ḳıldı vü taḥsîn öñinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 32). [duʿālar vü taḥsîn ḳıldı, -dı]*

duʿālar kıl-: *Birisi için Allah'a dua etmek, hayır temenni etmek.*

1. Sevindi vü **duʿālar ḳıldı** Şîrîn
   Açıldı güldi çün gül-berk-i nesrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 57). [duʿālar ḳıl, -]*

duʿānuñ nizāmın düz eyle-: *Olacak/sonuç verecek şey için dua etmek; hayır dua etmek. İyi dileklerde bulunmak. (Tanıkta, "olmayacak duaya amin demek" deyiminin aksi düşünülür). [Deyim]*

1. **Duʿānuñ eyle düz** Şeyḫī **nizāmın**
   Ḳi Cibrîl-i emîn eyleye āmîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 65). [duʿānuñ nizāmın düz eyle, -]*

duʿāsın al-: *İyi yapılan bir işle birinin hoşnutluğunu kazanmak. [Deyim]*

1. Ġanīsin **al duʿāsın** ben faḳīrüñ
   Buyur kim ola ḫayrün dest-gīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 57). [duʿāsın al, -]*

dūd: *Duman. [5]*

1. Senüñ **dūduñ** turaġı saḳf-ı ḫāne
   Benüm irer duḫānum āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 19). [dūduñ, -uñ]*

dūd-ı bī-dād: *Acımasızlık dumanı.*

1. Oduñdan olmadum germ iy dil-efrūz
   Çekerven **dūd-ı bī-dāduñ** şeb ü rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 234). [dūd-ı bī-dāduñ, -uñ]*

dūd-ı dil: *Gönül dumanı, yürek yangını; çekilen ateşli ahlardan çıkan duman II keder, üzüntü. [2]*

1. Bu ḫ̆āndan yiyecek şanma şekerdür
   Ḳamu **dūd-ı dil** ḫūn-ı cigerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 80). [dūd-ı dil, -]*

dūd ü buhār: *Duman ve buhar. [2][İkileme]*

1. Ḳarar **dūd ü buḫārı** ʿālem eyler
   Urur topraġa bir dem ādem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 38). [dūd ü buḫārı, -ı]*

duhān: *Duman, tütün. [2]*

1. **Duḫānından** ḳurardı ḳara ḫayme
   Ṭınābın ḫaymenüñ ururdı ġayme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 19). [duḫānından, -ı, -n, -dan]*

duhān: *Duman (âşığın ah ederken ağzından çıkan duman, buğu). [4]*

1. Ne merhem odlara yaḳduñ cihānı
   Boyadı çarḫı āhumuñ **duḫānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 28). [duḫānı, -ı]*

duhānī: *Dumanlı, duman renkli. [2]*

1. Şarāb-ı erġavānīdür **duḫānī** lāle cāmında
   Ne ḳan tamdıysa oduñda benüm baġrum kebābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 7). [duḫānī,]*

dūn: *Alçak, aşağı. [2]*

1. Biri **dūn** biri kāmil bir miyāne
   Ḳulaḳ tut kim gelür bir bir beyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 37). [dūn,]*

dūn: *Alçak, soysuz kimse. [3]*

1. Ciger gerdūn oḳından yāre yāre
   Yürek her **dūn** elinden pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 84). [dūn,]*

dūn ol-: *Alçak, aşağılık kimse olmak.*

1. Yidürmişdür aña bir resme afyūn
   Ki Eflāṭun yiyüp **olmışdurur dūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 86). [dūn olmışdurur, -mış, -durur]*

dūn-perver: *Kötü kimseleri koruyan.*

1. Hüner-düşmen cefā-pīşe er idi
   Cihān-veş süfle vü **dūn-perver** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 32). [dūn-perver,]*

dūr: *Uzak. [5]*

1. Didi saġu saġup iy māh-ı pür-nūr
Yavuz göz mi irdi sen günden beni **dūr**
(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 82). [dūr,]

dūr: *Uzak, uzakta. [4]*

1. Oturmış ḳayṣer ü ḫāḳān u faġfūr
Mücevher kürsilerde taḫtdan **dūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 16). [dūr,]*

dūr düş-: *Ayrı düşmek, uzak kalmak. [Deyim]*

1. Biraz müddet durur rencūr düşdüm
Anuñçün ḥażretüñden **dūr düşdüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 116). [dūr düşdüm, -dü, -m]*

dūr it-: *Uzaklaştırmak. [2]*

1. Şu yilden kim **ider** baştan küleh **dūr**
Çemen āsūde olur serv rencūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 17). [dūr ider, -er]*

dūr it-: *Uzaklaştırmak II yok etmek, söndürmek.*

1. Çirāġ egerçi tutar yaġdan nūr
Çü yaġı çoġ ola **ider** nūrını **dūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 94). [dūr ider, -er]*

dūr kıl-: *Uzak tutmak, uzaklaştırmak.*

1. Çü bāḫtuñ āftābı baḫş ide nūr
Ḳıla biñ sāye ẓulmı ẓulmetin **dūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 32). [dūr ḳıla, -a]*

dūr ol-: *Ayrı kalmak, uzak düşmek. [3]*

1. Ki iy cān derdinüñ dermānı Şāvūr
Niceye-dek **olam** dil-dārdan **dūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 12). [dūr olam, -am]*

dūr ol-: *Uzak olmak, uzaklaşmak. [6]*

1. Ne göz kim bu cihānda bulmadı nūr
Olısar ol cihānda nūrdan **dūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 58). [dūr olısar, -ısar]*

dūr yi-: *Hasret çekmek. [Deyim]*

1. Yanaram nār-ı şevḳ ile **yirüm dūr**
Ki pervāne dutamaz ṭāḳat-ı nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 67). [dūr yirüm, -r, -üm]*

dūrlık: *Uzaklık, ayrılık.*

1. Buñaldı haṣret ile **dūrlıḳdan**
Yaluñuzlıḳdan u mehcūrlıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 15). [dūrlıḳdan, -dan]*

durur: *"-dır" bildirme eki. [2]*

1. Ki dincelmiş **durur** fermān-ber olsun
Bir iki gün riyāżet-perver olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 53). [durur,]*

dūş: *Omuz II bir şeyin üzeri.*

1. Rikābını güneş **dūşında** ṣaḳlar
Ay atı naʿlini gūşında ṣaḳlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 27). [dūşında, -ı, -n, -da]*

dūşīze: *El değmemiş, bâkir.*

1. Er elin tutmamış **dūşīze** ḳızlar
Aḳar ṣudan ṭuru pākīze ḳızlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 69). [dūşīze,]*

dūzāḫ: *Cehennem. [3]*

1. Bu deryāda ki oddan oldı keştī
Baña hem **düzaḫ** idi hem behiştī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 248). [düzaḫ,]*

duzah-i laʿnet: *Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum cehennem.*

1. Birine bī-sebeb cennet virürsin
Birine **duzaḫ-i laʿnet** virürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 106). [duzaḫ-i laʿnet, -]*

dü: *İki, sayı sıfatı. [2]*

1. Rikābı gerçi ḳaṣd iderdi pesti
Ṣalardı ardına tīġi **dü** desti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 30). [dü,]*

dü ʿālem: *İki dünya. Dünya ve ahiret. [11]*

1. Mürīd ol kim murādından **dü ʿālem**
Degül bir ẕerre deñlü bīş ü yā kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 21). [dü ʿālem, -]*

dü cihān: *İki dünya. Dünya ve ahiret. [5]*

1. Ger zülfi ẕulmeti dil ü cāna ḍalāl ise
Nūrı cemālinüñ **dü cihānuñ** hidāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 8). [dü cihānuñ, -uñ]*

dü kevn: *İki cihan. Dünya ve ahiret. [3]*

1. Dünyāyı vü dīni ʿāşıḳāne
Oynatmaġa varlıġın **dü kevnüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 115). [dü kevnüñ, -üñ]*

dü nīme: *İkiye ayrılmış, iki parça.*

1. İçi ṭolmışdı ümmīḏ ü ḥaẕerden
Dü nīme ḫātırı tīġ-i ḫaṭarden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 26). [dü nīme, -]*

dü peyker: *İki yüzlü, iki ayrı yüzü olan.*

1. **Dü peykerse** ne var Cevzā ile Tīr
Güneşdür şeh gerek burcı günün bīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 43). [dü peykerse, -se]*

dü rengī: *İki renklilik II içerisinde zıt unsurları barındırma.*

1. Bu devrüñ devri andandur **dü rengī**
Ki geh rūmī olalar gāh zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 67). [dü rengī, -]*

dü şad: *İki yüz, sayı sıfatı.*

1. Ḥayāt-ı cāvidān bul bir naẕardan
Dü şad cān ü cihān bul bir naẕardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 82). [dü şad, -]*

dübb-i asġar: *Küçük ayı (yedili yıldız grubu).*

1. Kemendinde zebūndur Kelb-i Ekber
Ḳalupdur bendi içre **Dübb-i Asġar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 28). [dübb-i asġar, -]*

dücā: *Gecenin karanlığı, zulmet.*

1. Geh isfīdāc ider aya żiyādan
Çeker geh sürme ılduza **dücādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 36). [dücādan, -dan]*

dügün: *Eğlence.*

1. Bir ev kim aña ḥākim dün ü gündür
Gehī yas anda lābüd geh **dügündür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 94). [dügündür, -dür]*

dügün: *Evlenme dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet. [4]*

1. Var olma ol **düġüne** şād ü ḫurrem
Ki tutmuşdır etegin dest-i mātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 87). [düġüne, -e]*

dügün it-: *Evlenme dolayısıyla tören yapmak, eğlence düzenlemek.*

1. Pes itdi Ḳayṣer ol resme dügünler
Ki toyındı cihān aylar u günler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 47). [dügünler itdi, -di]*

dükānı dir-: *Dükkanı toplamak, kapatmak II. fani dünyadan elini eteğini çekmek, ölmeye hazırlanmak. [Deyim]*

1. Ki iy cevher- fürūş-ı merd-i kānī
Gidecek vaḳt oldı **dir dükānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 10). [dükānı dir, -]*

düket-: *Kullanarak, harcayarak yok etmek, bitirmek, yoğaltmak.*

1. Saçuñ vaṣfı yazılursa müselsel
Cihān ʿömrin **dükedür** ol muṭavvel *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 12). [dükedür, -ür]*

dükeli: *Bütün, cümle. [2]*

1. **Dükeli** feylesōf-ı çüst ü ʿāḳil
Bu deñlüdür olup esbabā ḳāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 9). [dükeli,]*

düken-: *Bitmek, sona ermek, kalmamak.*

1. Ve eger bir etmege olınsa muḥtāc
Dükenmeyince rızḳ olmaz kişi ac *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 28). [dükenmeyince, -me, -y, -ince]*

dükkānı dir-: *Dükkanı kapatmak II ölmek. [Deyim]*

1. **Dirüp dükkānını** bıraḥdı raḫtı
Ṭapuña ḳodı milk ü tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 41). [dükkānını dirüp, -üp]*

dümüg: *Akıl, fikir, düşünce.*

1. İgen yükselmege tutma **dümügüñ**
Ki üşenmeye düşdükde süñüġüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 87). [dümügüñ, -üñ]*

dün: *Geçmiş, yaşanılan zamandan önceki vakit. [3]*

1. Bugün ʿibret tutanlar **dünkilerden**
Siyāset gözlesün öñdinkilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 35). [dünkilerden, -ki, -ler, -den]*

dün: *İçinde bulunulan günden bir önceki gün.*

1. **Dün** saçı ẓulmın uzatdıysa bu ser-gerdānına
Uş bugün ʿadli yüzi raḥm itdi raḥmet cānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 1). [dün,]*

dün: *İçinde bulunulan günden bir önceki gün; kısa bir zaman önce. [2]*

1. **Dün** irişdi baña bir peyk-i pīrūz
Haber virdi kim ol māh-ı dil-efrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 25). [dün,]*

dün: *İçinde bulunulan günden bir önceki gün; gece.*

1. Zemīn ayıldı **dün** ser-ḫōşlıġından
Zamān mest oldı sāġar ḫōşlıġından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 5). [dün,]*

dün: *Gece (TS). [41]*

1. İrse Ḫıżr itmez idi bu **düne** seyr-i ẓulumāt
Ki Āb-ı Ḥayvān aḳıdur gülşen-i ḫadrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 5). [düne, -e]*

dün: *Gece II siyahlık. [2]*

1. Kime kim sulṭan-ı dīn dünyā **düninden** yol açar
Olmaya telbīs ile iblīs-i nefs aña ʿases *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 23). [düninden, -i, -n, -den]*

dün: *Dün gece.*

1. Hem ol **dün** viribidi ʿaḫd-nāme
Ki iʿlām eylediler ḫāṣa ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 65). [dün,]*

dün gice: *Bugünden bir önceki günün gecesi; geçmişte bir gece vakti.*

1. Ki Ḫusrev **dün gice** beysüzlük itmiş
Şehen-şeh sevmedügi yola gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 11). [dün gice, -]*

dün gitdi bugün yarına ḳalmaz: *"Geçmişi geri çevirmek, bugünü yarına ertelemek mümkün değildir." anlamına gelebilecek an'ı yaşamanın önemini vurgulayan söz grubu. [Atasözü]*

1. Bu dem dem-sāz olalum eyleme nāz
Ki **dün gitdi bugün yarına ḳalmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 48). [dün gitdi bugün yarına ḳalmaz, -]*

dün gün: *Gece gündüz. [İkileme]*

1. Bu resme bir nice **dün gün** ki sürdi
Ḳatırlar yuşıdı atları turdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 103). [dün gün, -]*

dün gün: *Gece gündüz, durmadan, sürekli, daima. [9] [İkileme]*

1. Şehen-şeh Ḫusrev-i Pervīz-i pīrūz
Ki **dün gün** ṣoḥbetidür Ḳadr ü Nevrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 124). [dün gün, -]*

dün günden seçme-: *Gece gündüz dememek, vakit seçmemek II bir işi sürekli, ara vermeksizin yapmak. [Deyim]*

1. Yola düşdükde **günden seçmeyüp dün**
Giderdi mānīʿ olmasa biş on gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 43). [dün günden seçmeyüp, -y, -üp]*

dün güne ḳat-: *Geceyi gündüze katmak II aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek. [Deyim]*

1. Bu resme seyr ider **güne ḳatup dün**
Yidi seyyāre reşki ol yidi gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 21). [dün güne ḳatup, -up]*

dün ir-: *Güneş batıp akşam olmak; gece, gece yarısı olmak. [3]*

1. **Dün irdi** bunlar ırılmadılar hīç
Biri birinden ayrılmadılar hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 107). [dün irdi, -di]*

dün ü gün: *Dün ve bugün; gece gündüz II sürekli, daima. [İkileme]*

1. **Dün ü gün** ehl-i diller ṣoḥbetinde
Ḳamu dāna vü ʿāḳiller ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 45). [dün ü gün, -]*

dün ü gün: *Gece gündüz II sürekli, daima. [14] [İkileme]*

1. Olup Gülgūn ile Şebdīz hem-ser
Giderler **dün ü gün** gibi berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 116). [dün ü gün, -]*

dün ü gün: *Gece ve gündüz; 24 saatlik süre. [İkileme]*

1. Velī bir **dün ü günde** çarḫ-ı aʿẓam
Ḳamusın döndürüp döner özi hem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 37). [dün ü günde, -de]*

dünden: *Bir önceki günden (beri).*

1. Bu şükr içinde iken aldı uyḫu
Ki uyḫusuzdı **dünden** ol melek-ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 14). [dünden,]*

dünegün: *Dünkü gün.*

1. **Dünegün** alduġ idi bugün açdı
Bize gösterdi yine aldı ḳaçdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 47). [dünegün,]*

dünki: *Bugünden bir önceki günkü; kısa bir süre önceki (GTS). [3]*

1. Perīşān idi key Pervīz işinden
Peşīmān idi **dünki** cünbişinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 2). [dünki,]*

dünki: *Bugünden bir önceki günle ilgili.*

1. Salardı eyle zūr ile külüngi
Ki **dünkiden** yig olurdı bugünki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 206). [dünkiden, -den]*

dünüvv-i hās: *Seçkin, özel yakınlık.*

1. Seyrüñ nihāyetinde çü bulduñ **dünüvv-i ḫāṣ**
Sen didüñ eyne enzelehu Ḥaḳ didi hāhünā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 57). [dünüvv-i ḫāṣ, -]*

dünyā: *Dünya, yeryüzü. [12]*

1. Var iy **dünyā** ḳo göñlümüñ yaḳasın
Nice bir cānum oda yaḳasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 97). [dünyā,]*

dünyā: *Dünya, yeryüzü II geçici dünya. [2]*

1. Ḳo **dünyā** balına yaġmacılıġı
Ki olur tatlulıġuñ acılıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 89). [dünyā,]*

dünyā: *Dünya, yeryüzü II geçici dünya; dünya hayatı, dünyaya ait her şey. [3]*

1. ʿAceb mi ḫırmen-i ḫüsnüñ cihānı ḫūşe-çīn itse
Ki her bir dānesi yigdür anuñ dānāya **dünyādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 6). [dünyādan, -dan]*

dünya-i dūn: *Alçak dünya.*

1. Bu biş gün ʿömr eger ḫ̆āndur ve eger ḫūn
Geçer nice geçerse **dünya-i dūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 74). [dünya-i dūn, -]*

dünya-yı düşmen: *Düşman(lık eden) dünya.*

1. Bulup **dünya-yı düşmenden** merāmı
Biribirine içdi dōst-kāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 21). [dünya-yı düşmenden, -den]*

dünyā-yı ġaddār: *Zalim, merhametsiz dünya.*

1. V'eger aldar ise **dünyā-yı ġaddār**
Ki ḳala gāv ü ḫar bigi ʿalef-ḫ̆ār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 51). [dünyā-yı ġaddār, -]*

dünyā feżāsı gözine tar ol-: *Büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak; çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak. [Deyim]*

1. Dimāġına irüp Şīrīn havāsı
   Tar oldı gözine dünyā feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 8). [dünyā feżāsı gözine tar oldı, -dı]*

dünyā güli: *Dünya gülü II fani, gelip geçici dünyanın güzellikleri.*

1. Göñül umma **dünyā gülinden** ḳoḫu kim
   Yüzi anuñ āh-ı hezārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 5). [dünyā gülinden, -n, -den]*

dünyā gülistānı: *Bir gül bahçesi gibi olan dünya.*

1. Bī-niyāz iseñ ne var luṭfuñ havāsı ceẕbesi
   Gösterür cān mürġına **dünyā gülistānın** ḳafes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 18). [dünyā gülistānın, -n]*

dünyā hırmeni: *Dünya harmanı.*

1. Ṣuvar Şeyhī dil ü cān gülşenini
   ʿAlef-hˇāre ḳo **dünyā ḫırmenini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 110). [dünyā ḫırmenini, -n, -i]*

dünya varlığı: *Dünya malı, fani dünyaya ait her türlü nesne.*

1. Ḳo **dünya varlığın** evvel ḳademde
   Güẕer nefsüñden it ikinci demde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 19). [dünya varlığın, -n]*

dünyānuñ harācı: *Bütün dünyanın vergisi (değerinde) II çok değerli.*

1. Birinüñ tācı **dünyānuñ ḫarācı**
   Bir tārāca virmiş taḫt ü tācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 87). [dünyānuñ ḫarācı, -]*

düpdüz: *Çok düz. yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan. [2]*

1. Ḳılasın ṣanʿatuñı āşkāre
   Ki **düpdüz** yol ola ol seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 108). [düpdüz,]*

düpdüz: *Tamamıyla. [7]*

1. Yürüyeler irişür bigi **düpdüz**
   Ḳoyup Behrāmı tutalar şehe yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 59). [düpdüz,]*

dü-peyker: *İki parlak yıldızdan meydana gelen Cevza/İkizler burcu.*

1. İkinci çarḫa kātiblıḳ ḳılup Tīr
   İder **Dü-peyker** ü Ḫūş ile tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 26). [dü-peyker,]*

dür: *İnci. [15]*

1. Ki şimdi ol yirde daḫı saçudan pür
   Balıḳ pulıdır akçe ḳum ḳayır **dür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 44). [dür,]*

dür: *Inci II sevgilinin dişleri. [2]*

1. Müferriḥsin bişür şekker senüñ var
   Dür ü yaḳūt ileʿanber senüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 64). [dür,]*

dür: *İnci II gökyüzündeki yıldız(lar).*

1. Bu zāġuñ ḳıldı perriʿālemi pür
   Büridi bir yumurda açdı biñ **dür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 4). [dür,]*

dür: *Inci II gözyaşı. [2]*

1. Gözi siḥr ile gözlerden döker dür
   Direr ol **dürden** ider laʿlini pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 122). [dürden, -den]*

dür: *İnci II güzel söz, şiir [3]*

1. Çi-ger söz cevheriʿālem toludur
   Bilür ṣarrāf ki olmaz her tolu **dür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 10). [dür,]*

dür-i nuṭḳ: *Söz incisi.*

1. Leb-i laʿle şekerden nūş virdi
   Dür-i nuṭḳa ṣadefden gūş virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 61). [dür-i nuṭḳa, -a]*

dür-i yek-dāne: *Eşsiz inci.*

1. **Dür-i yek-dānesin** tenhā gereksin
Gühersin pāk ü bī-hemtā gereksin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 133). [dür-i yek-dānesin, -sin]*

dür-: *Bir şeyi kıvırıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak.*

1. Yazıcı nāmeyi çün yazdı **dürdi**
Şeh aldı ele kendi mührin urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 103). [dürdi, -di]*

dür-: *Bükmek, katlamak, tomar haline getirmek.*

1. Didi vü **dürdi** ṣabruñ nāmesini
ṭurup dirdi havā hengāmesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 1). [dürdi, -di]*

dür-: *Araştırmak, bulmaya çalışmak.*

1. **Dürüp** üstād Şāvūr ol zemīni
Ele getürdi Ferhād-ı emīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 57). [dürüp, -üp]*

dür dök-: *İnci dökmek II güzel söz söylemek. [3] [Deyim]*

1. Şeker ḳanda ki cān tengin sökerdi
Güherler gösterüp **dürler dökerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 4). [dürler dökerdi, -er, -di]*

dür şaç-: *Inci saçmak.*

1. Sekerdi ṣanasın kebk-i derīdür
Şaçardı laʿl ü billūra deri **dür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 40). [dür ṣaçardı, -ar, -dı]*

dür ü mercān dök-: *İnci ve mercan saçmak II kanlı gözyaşı dökmek, çok üzülmek. [İkileme, Deyim]*

1. Lebin añduḳça baġrı ḳan dökerdi
Dişin añsa **dür ü mercān dökerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 20). [dür ü mercān dökerdi, -er, -di]*

dür ü zer: *İnci ve altın II mal, mülk, servet. [İkileme]*

1. Ki sevdāya müferriḥdür **dür ü zer**
Zer ile her müferriḥdür müyesser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 69). [dür ü zer, -]*

dürc: *Mücevher kutusu, hokka.[8]*

1. Getürdiler buyurdı genc ü zīver
Yük ile sīm ü zer **dürc** ile cevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 104). [dürc,]*

dürc: *Mücevher kutusu, hokka II gökyüzü.*

1. Ḳoyup gevherlerini ḫāzin-i Çīn
Zümürrüd **dürce** urdı ḳufl-ı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 6). [dürce, -e]*

dürc: *Mücevher kutusu II sevgilinin ağzı.*

1. Nihān it laʿluñi **dürcüñde** şāhā
Güneş bigi otur burcuñda tenhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 83). [dürcüñde, -üñ, -de]*

dürc: *Mücevher kutusu II süslü, gösterişli yapı (Şîrîn'in kasrı).*

1. Güherdendür beden taştandurur **durc**
Ḳamerdür ne ola ʿālī eylese burc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 25). [durc,]*

dürc-i cān: *Can/ruh kutusu. II yürek.*

1. Dür idüñ şevḳüñ ile **dürc-i cān** pür
Yavı ḳıldum ʿaceb kim bulısardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 87). [dürc-i cān, -]*

dürc-i cevher: *Mücevher kutusu II ağız.*

1. Nihān irmiş lebinde **dürc-i cevher**
İçi pürdür taşı laʿl-i muʿanber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 51). [dürc-i cevher, -]*

dürc-i gevher mühri: *Mücevher kutusunun kilidi II bekaret.*

1. Olursa mihr ile cān uḳdesi ḫāl
Ḳomazven **dürc-i gevher mührine** el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 36). [dürc-i gevher mührine, -n, -e]*

dürc-i laʿl: *Lal taşından yapılmış mücevher kutusu II dudak.*

1. Ruṭab n'olur ki **dürc-i laʿl** açardı
Nice şīr ü şeker gevher saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 3). [dürc-i laʿl, -]*

dürc-i mercān: *Mercandan yapılmış mücevher kutusu II sevgilinin (inci gibi dişleri içine alan) kırmızı dudağı.*

1. Ṭoludur ḳūt-i cān ol **dürc-i mercān**
Velī tengine mühr urmış Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 89). [dürc-i mercān, -]*

dürc-i muḳaffel: *Sıkı sıkıya kilitlenmiş mücevher kutusu II bekaret.*

1. Bulur bir kalʿa şeh **dürc-i muḳaffel**
Degül ādem melekler urmamış el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 171). [dürc-i muḳaffel, -]*

dürd: *Şarap sürahisinin veya kadehinin dibindeki tortu. [2]*

1. Bu sāḳī ne ulu gözler ne ḫurdı
Gehī ṣāfī içürür gāh **dürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 110). [dürdi, -i]*

dürd: *Şarap sürahisinin veya kadehinin dibindeki tortu II dert, sıkıntı.*

1. Ḳılur idi ḳuru nāmūs-ı kürdī
İçerdi ṣāf içün türkāne **dürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 86). [dürdi, -i]*

dür-dāne: *İnci tanesi.*

1. Bize efsūn gerek efsāne çoḳdur
Güherdür ḳaṣdumuz **dür-dāne** çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 86). [dür-dāne,]*

dür-dāne: *İnci tanesi II gözyaşı.*

1. Göñül vīrānesidür ḫaddi rengi
Yaşum **dür-danesidür** laʿli yengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 44). [dür-danesidür, -si, -dür]*

dür-dāne: *İnci tanesi II sevgilinin ağzındaki dişler.*

1. Eger dirse uram ḳandine dendān
Eyit **dür-dāne** ḳandan ġonca ḳandān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 194). [dür-dāne,]*

dürdāne: *İnci tanesi II evlat.*

1. Bu ḳamusı degül bīgāne sine
Yine öz dürcinüñ **dürdānesine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 38). [dürdānesine, -s, -i, -n, -e]*

dür-dāne ol-: *İnci tanesi hâline gelmek.*

1. Ḳarañu ḫırmeni pür-dāne oldı
Ne dāne her biri **dür-dāne oldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 4). [dür-dāne oldı, -dı]*

dürdi ṣāf san-: *Tortusunu (ya da tortulu şarabını) saf şarap zannetmek II sahip olduğu bir niteliği gerçekte olduğundan daha değerli zannetmek, onun gerçekteki değerinin farkında olmamak. [Deyim]*

1. Bu resme bir nice lāf u güzāf ol
Urup **sanur** idi **dürdini ṣāf** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 18). [dürdini ṣāf sanur, -ur]*

dür-efşān ol-: *İnci saçmak II güzel söz söylemek. [2][Deyim]*

1. Ne meclisde ki **ola** laʿli **dür-efşān**
Ne ādem cān virürdi Āb-ı Ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 17). [dür-efşān ola, -a]*

dürit-: *Meydana getirmek; türetmek; yaratmak.*

1. Turıdır ʿArşi vü Ferşi direksüz
Düridür bunca biñ ʿālem emeksüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 28). [düridür, -ür]*

düriş-: *Çalışmak, çabalamak, gayret etmek. [15]*

1. Degül kim bilmezem diye tura dek
Dürişe güci yitdükçe bilā-şek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 16). [dürişe, -e]*

düriş-: *Çalışmak, çabalamak, gayret etmek; zahmet etmek, zahmete girmek.*

1. **Dürişip** kendüzüñe virme teşvīş
Ki benden gelmeyince olmaz ol iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 31). [dürişip, -ip]*

düriş-: *Karşı karşıya gelmek, çarpışmak, mücadele etmek. [2]*

1. Nice maḥbūb kim ser-mest irişür
Naẕarsuz gözler uyḫuya **dürişür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 34). [dürişür, -ür]*

düriş göster-: *Çalışmak, çabalamak. [Deyim]*

1. Bu bī-pāyān yolı yildüñ yügürdüñ
Düriş göster görelüm dest-bürdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 136). [düriş göster, -]*

dürlü: *Türlü, farklı, çeşit çeşit. [8]*

1. Çi-ger naḳş-ı cihāndur ol nigārin
Apardum **dürlü** yeng ile ḳarārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 106). [dürlü,]*

dürlü: *Türlü, çeşitli; birçok. [2]*

1. Didi ḳorsam anı ḥālinde şeydā
Gerek kim **dürlü** pinhān ola peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 54). [dürlü,]*

dürr: *İnci. [7]*

1. Çererdür gözlerin her necm-i dürrī
Ki ḳapmaya gice hindūsı **dürri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 16). [dürri, -i]*

dürr: *İnci II güzel söz, şiir.*

1. Bu **dürrüñ** naẓmına virdi niẓāmı
Kemāle irsün diyü Şeyḫī kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 15). [dürrüñ, -üñ]*

dürr: *İnci II sevgilinin dişleri.*

1. Aḳar yāḳūtı tonmış şuda her dem
İderdi tāze laʿli **dürre** hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 56). [dürre, -e]*

dürr ü cevāhir: *İci ve mücevher II güzel ve değerli söz, şiir. [İkileme]*

1. Ṭoludur ḫāṭıruñ **dürr ü cevāhir**
Ne ġam sīm ü zerüñ olmasa vāfir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 31). [dürr ü cevāhir, -]*

dürr ü cevāhir: *İnci ve mücevher, kıymetli taşlar. [İkileme]*

1. Niṣār idişdiler **dürr ü cevāhir**
Ne cevher her biri bir necm-i ẕāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 175). [dürr ü cevāhir, -]*

dürr ü cevher: *İnci ve mücevher. [3] [İkileme]*

1. Buyurdı açdılar gencīne-i zer
Cihāna **dürr ü cevher** ḳıldı zīver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 4). [dürr ü cevher, -]*

dürr ü cevher: *İnci ve mücevher II güzel, değerli söz(ler). [İkileme]*

1. Bu **dürr ü cevhere** Şīrīn-i medhūş
Ḳulaḳ tutup şeker bigi ider nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 267). [dürr ü cevhere, -e]*

dürr ü cevher dök-: *İnci, mücevher dökmek II güzel sözler söylemek. [2] [İkileme, Deyim]*

1. Çü Ferhaduñ gözine girmedi zer
Döker Ḫusrev dilinden **dürr ü cevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 30). [dürr ü cevher döker, -er]*

dürr ü gevher dökil-: *İnci, mücevher dökülmek II güzel sözler söylenmek. [İkileme, Deyim].*

1. Anuñçün söyledügince mükerrer
Şeker lebden **dökilür dürr ü gevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 124). [dürr ü gevher dökilür, -ür]*

dürr ü güher: *Inci ve mücevher.[İkileme]*

1. Yaġmur yirine bāġa **dürr ü güher** ṣaçaydı
Feyżüñ buḫārı virse nīsān buludına nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 13). [dürr ü güher, -]*

dürrāc: *Keklik cinsinden, eti yenen bir av kuşu. Bkz. turaç (Derleme Sözlüğü c: 10).*

1. Bu remzi derc ider ẕikrine **dürrāc**
Ki yummadın gözün dehr eli tur aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 43). [dürrāc,]*

dürreyn-i ezhereyn: *İki parlak inci.*

1. **Dürreyn-i ezhereyn** idi necmeyn-i envereyn
Cān ü dil-i Betūl ü dem-i ḳalb-i Murtażā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 81). [dürreyn-i ezhereyn, -]

dürr-i ḫayāl: *Hayal incisi.*

1. Deñizler ḳıldı yaşını melāli
İder ġavṭa direr **dürr-i ḫayāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 132). [dürr-i ḫayāli, -i]*

dürr-i kelām-ı ḥakk: *Tanrı'nın söz incisi.*

1. Ġavvāṣ-ı rūḥ-ı ḳudsī ile baḥr-i vaḥdete
Dürr-i kelām-ı Ḥaḳḳa lisānuñdur āşnā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 26). [dürr-i kelām-ı ḥaḳḳa, -a]

dürr-i meknūn: *Dizilmiş inci.*

1. Ne adım kim adardı raḥş-ı Gülgūn
Niṣār eylerler idi **dürr-i meknūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 38). [dürr-i meknūn, -]*

dürr-i meknūn: *Saklı, henüz ortaya çıkmamış çok değerli inci.*

1. Ne naẓmı ki oḳıdı maṭbūʿ u mevzūn
Niṣār eyledi sulṭān **dürr-i meknūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 12). [dürr-i meknūn, -]*

dürr-i şeh-vār: *Şahlara layık olan iri taneli inci.*

1. Velī şol ata idüñ yaḫşi tīmār
Ki degir bir ḳılı biñ **ḍürr-i şeh-vār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 70). [ḍürr-i şeh-vār, -]*

dürr-i yetīm: *Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci.[2]*

1. Ṭolu **dürr-i yetīm** ü laʿl-i şeffāf
Daḫı yāḳūt kim nūrı urur lāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 179). [dürr-i yetīm, -]*

dürr-i yetīm: *Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci ll Hz. Muhammed (s.a.v.).*

1. Emānet gencinüñ şāh-ı emīni
İmāmet baḥrinün **dürr-i yetīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 8). [dürr-i yetīmi, -i]*

dürūġ-āmız: *Yalanla karışık.*

1. Bulardan ol perī perhīz iderdi
Maḳālātın **dürūġ-āmız** iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 64). [dürūġ-āmız,]*

dürüst: *Doğru, düzgün, sağlam.*

1. Açuḳ gönli gözi ḳapusı beste
Dürüst āyīni vüʿahdi şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 14). [dürüst,]*

dürüst: *Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse). [2]*

1. **Dürüst** imanlu sımaz ahd ü peymān
Ki olur naḳż-ı eymān nakṣ-ı imān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 45). [dürüst,]*

dürüst eyle-: *Doğru hâle getirmek, düzeltmek.*

1. Nice ki Ḳādirüñ fermānı yoḳdur
Dürüst eylemegüñ imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 150). [dürüst eylemegüñ, -meg, -üñ]*

dürüst ol-: *Doğru, düzgün, sağlam olmak.*

1. Göñlüm sınuġın şorar saçuñ līk
Ne deñlü **dürüst ola** şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 48). [dürüst ola, -a]*

dürüst ol-: *Sağ salim olmak, yaralanmamış olmak.*

1. **Dürüst olursa** ḳıymetlü hemīşe
Sınuk sarmaḳda girür geh geh işe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 67). [dürüst olursa, -ur, -sa]*

dürüst ol: *Sağlam olmak.*

1. Dil ü cān şīşesin sıyduñ be-nā-kām
Dürüst olmaz sınıcaḳ degme kez cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 38). [dürüst olmaz, -maz]*

dü-rūy-ı heft-reng: *Yedi renkli, iki yüzlü (felek).*

1. Görelüm bu **dü-rūy-ı heft-rengi**
Ki yoḫdur hīç yeng ile direngi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 59). [dü-rūy-ı heft-rengi, -i]*

düş-: *(Bir şey veya kimse) dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek.*

1. Vücūdu ditredi vü geldi vecde
Düşüp dil-dāra karşu ḳıldı secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 118). [düşüp, -üp]*

düş-: *Aşırı ilgi veya sevgi göstermek.*

1. Silāh ü ālet ü meydāna **düşdi**
Saçı çevgānı gūy-ı cāna düşdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 63). [düşdi, -di]*

düş-: *Bir yere girmek, kapanmak. [2]*

1. Çü görmez bini lāyıḳ tapusına
Güç ile mi **düşeyin** ḳapusına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 82). [düşeyin, -eyin]*

düş-: *Başvurmak, intisap etmek.*

1. İş āsān isteseñ üstāda **düş** var
Ki olur üstādsuz her kār düşvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 83). [düş,]*

düş-: *Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak. [2]*

1. Ġazelden fāriġ olınca ġazāle
Ol āhūlara **düşdi** āh ü nāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 2). [düşdi, -di]*

düş-: *Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek. [9]*

1. Ki seyr itdükçe sultān saġ u solda
Düşe ol sīm ü zerden nesne yolda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 72). [düşe, -e]*

düş-: *Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek; damlamak; çıkmak, dökülmek (TULUM, 629). [2]*

1. Ḫurūş u cūş ile āh itdi Pervīz
Ṣanasın **düşdi** ʿūda āteş-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 54). [düşdi, -di]*

düş-: *Bulunmak. [2]*

1. Çü yoḳdur ḳısmeti aġzı ter olmaz
Düşerse lücce-i ʿummāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 14). [düşerse, -er, -se]*

düş-: *(Kötü bir durum yüzünden) istenmeyecek bir yerde ve durumda bulunmaya mecbur olmak. [3]*

1. Göñül rām ide ḳahra Rūma **düşmiş**
Fezaʿ-yı dehrden ol būma düşmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 49). [düşmiş, -miş]*

düş-: *Mağlup olmak.*

1. **Düşüp** cevrüñ elinden oġınursam
Bu ġamdan ip bıraġup boġınursam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 59). [düşüp, -üp]*

düş-: *Uğramak, kapılmak. [2]*

1. Kanāʿat isteyü sevdāya düşdüm
Ferāġat gözleyü ġavġaya **düşdüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 60). [düşdüm, -dü, -m]*

düş-: *Uğramak, rast gelmek.*

1. Çü **düşdi** ol ṭaġa Şīrīn havāsı
Gül-āb oldı ṣuyı gül-şen feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 115). [düşdi, -di]*

düş-: *Vurmak, değmek, rastlamak. [3]*

1. Cemāli mihrine gün **düşse** z̧erreden kem ola
Bu āftāb ki baş urdı āsmānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 3). [düşse, -se]*

düş-: *Yakışmak, uygun gelmek. [2]*

1. Didi **düşmez** benüm bigi ġubāra
Ki ola hem-ser emīr-i tāc-dāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 3). [düşmez, -mez]*

düş-: *Yere devrilmek, yere serilmek. [2]*

1. Zemīn ol resmedür bu cürʿadan mest
Ki **düşmiş** yüz sürer ayaḳlara pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 16). [düşmiş, -miş]*

düş-: *Yere devrilmek, yere serilmek II âciz, çaresiz kalmak.*

1. **Düşüp** turan urur baḫt aşına diş
Düşe ṭura bitürür yil daḫı iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 31). [düşüp, -üp]*

düş-: *Yukarıdan aşağı inmek II hızı, gücü, değeri azalmak.*

1. Yüceldüñse ne var saḳla terāzū
Düşicek itmez assı zūr-ı bāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 98). [düşicek, -icek]*

düş: *Düş, rüya, hayal. [12]*

1. Gice serḫōş ne ẕevḳe kim bula yol
Seḥer ayılacaḳ **düş** bigidür ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 22). [düş,]*

düş içinde gör-: *Birini ya da bir şeyi rüyada görmek. [Deyim]*

1. Miṣāl iḳlīmine girüp revānı
Düş içinde **görür** Nūşīnrevānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 16). [düş içinde görür, -ür]*

düş ṭuş ol-: *Rüya gerçek olmak. [Deyim]*

1. Velī diñle ki ḫ∨āb-ı ḫūb gördüm
Eger **düş tuş ola** maḥbūb gördüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 106). [düş tuş ola, -]*

düşde nāzır ol-: *Rüyasında görmek. [Deyim]*

1. Aña ki **olmaḳ** dilerdüñ **düşde nāẓır**
Ögüñ dirşür gözüñ aç üşde ḫāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 83). [düşde nāẓır olmaḳ, -maḳ]*

düşe ṭura: *Düşe kalka II güçlükle, güçlüklere göğüs gererek. [İkileme]*

1. Düşüp turan urur baḫt aşına diş
Düşe ṭura bitürür yil daḫı iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 32). [düşe ṭura, -]*

düşer mi: *Yakışır mı? Yakışık alır mı?.*

1. Cihānuñ şahısın ṣāḥib-külāhı
Düşer mi dāʾima lehv ü melāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 66). [düşer mi, -]*

düşinde gör-: *Rüyasında görmek. [2] [Deyim]*

1. Meger kim bir gice zülfü ḫayālin
Düşinde gördi ṣūrīde ɟtdi ḥālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 236). [düşinde görd**i**, -di]*

düşmen: *Düşman, rakip. [24]*

1. Ḳılıcı odı ṣalsa **düşmene** berḳ
Ṣafaḳ bigi olur ḳan baḥrine ġarḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 33). [düşmene, -e]*

düşmen it-: *Düşmanlaştırmak.*

1. Dil ü cān dōstını **düşmen itdüm**
Ḳıla mı düşmen anı kim ben itdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 17). [düşmen itdüm, -dü, -m]*

düşmeni dost idin: *Düşmanı dost edinmek.[Deyim]*

1. İdinür ʿāḳil ādem düşmeni dost
Bu kendü dōstından yüzdürür post *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 7). [düşmeni dost idinür, -ür]*

düşmenlerümi şād kıl-: *Bir kişiyi onun düşmanlarını sevindirecek zor/kötü durumlara sokmak.*

1. Ḳadiɱi dōstı biɱ-dād ḳılma
İgen düşmenlerümi şād ḳılma (*Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 66)*

düşmiş: *Düşmüş, düşkün, aciz, zavallı.*

1. Heves āb ü gilinde **düşmişüñdür**
Havañ odlarına tutuşmışuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 231). [düşmişüñdür, -üñ, -dür]*

düşüñde gör-: *Rüyasında görmek. [Deyim]*

1. Didi **düşüñde görmek** oldı mı ḫū
Eyitdi şimdi baña düşdür uyḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 51). [düşüñde görmek, -mek]*

düşür-: *Avlamak, vurup yere sermek.*

1. Sanam ki itdükde avdan ḳaṣd-ı Pervīz
   Düşürdi bini evvel günde Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 52). [düşürdi, -di]*

düşvār: *Güç, müşkül, zor. [3]*

1. Ki ʿömri geçe ol **düşvār** içinde
   Gerek dīvāne seng ü ḫār içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 75). [düşvār,]*

düşvār ol-: *Zor, güç, sıkıntılı olmak.*

1. İş āsān isteseñ üstāda düş var
   Ki **olur** üstādsuz her kār **düşvār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 84). [düşvār olur, -ur]*

düt-: *Tütmek. Duman veya buhar çıkarmak.*

1. Tutardı cām-ı laʿl ü laʿl-i yārı
   Düterdi nār-ı ḫadd ü ḫadd-i nārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 18). [düterdi, -er, -di]*

dütüz-: *Koku vermek için bir şey yakıp tüttürmek, tütsülemek.[2]*

1. Ṣabā meşşāṭesi ʿanber **dütüzmiş**
   Çiçekler ḫaddine gülgüne düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 21). [dütüzmiş, -miş]*

düz: *Müsavi, birbiri gibi.*

Egerçi ṣūret ü maʿnā **düz** olmaz
Bilürüz ṣūreti maʿnāsüz olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 91). [düz,]*

düz-: *... haline getirmek, -ye çevirmek, -ye dönüştürmek [5]*

1. Geh eyler ḳubbe-i mīnā duḫānı
   Düzer geh gülşen-i mīnū cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 54). [düzer, -er]*

düz: *Süslemek, makyaj yapmak.. [3]*

1. Ṣabā meşşāṭesi ʿanber dütüzmiş
   Çiçekler ḫaddine gülgüne **düzmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 22). [düzmiş, -miş]*

düz-: *Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün halinde hazırlamak, tertip etmek; hazırlamak, dizmek. [31]*

1. Ki ḳanḳı yirde ki ola iḫtiyāruñ
   Düzevüz bāġ ü ḳaṣr ü kār-ü-bāruñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 60). [düzevüz, -evüz]*

düz-: *Yaratmak, var etmek, meydana getirmek [5]*

1. Ḫudāya çünki **düzdüñ** kā'inātı
   Bize ḳulluġa yazduñ bir berātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 1). [düzdüñ, -dü, -ñ]*

düz: *Telif etmek, nazmetmek. [2]*

1. Çün oldı Bārbed ḥarfī dür-efşān
   Bu ṣūretle ki didi **düzüp** elḥān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 72). [düzüp, -üp]*

düz-: *Birikmek.*

1. Eli ṣuyından eyle ter **düzerdi**
   Gören boş ḥavżı ṣu ṣanup yüzerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 75). [düzerdi, -er, -di]*

düz-: *Düzen vermek, akort etmek; vurarak, sürterek veya üfleyerek bir musiki aletinden ses çıkartmak. [2]*

1. Nevā bu perde āhengine **düz** rāst
   Muḫalif eyleme it ki ola der-ḫʷāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 65). [düz,]*

düz-: *Resmetmek, çizmek. [4]*

1. Göge perrān ola **düzsem** ṭaşa per
   Yiri seyrān ide yazsam ṭaġa ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 21). [düzsem, -se, -m]*

düz-: *Tam anlamıyla anlamak, kavramak.*

1. Bilinse nice düzdigi cihānı
   Olaydı ʿākl mümkin **düzmek** anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 146). [düzmek, -mek]*

düz otur-: *Düzgün oturmak II rahat etmek, mutlu/huzurlu yaşamak. [Deyim]*

1. Anuñçün bi-vefādur genc ü gencūr
   Ki **düz oturasın** eydür ki tīz tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 126). [düz oturasın, -asın]*

düzel-: *Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak.*

1. Herāyīne **düzelmege** her āyīn
   Bezer āyīne-veş ʿālem sarāyın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 3). [düzelmege, -meg, -e]*

düzen-: *Süslenmek.*

1. **Düzenmiş** her biri bir renge zībā
   Kimi zer-beft giymiş kimi dībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 33). [düzenmiş, -miş]*

düzet-: *Tanzim etmek, tertip etmek. [10]*

1. **Düzetmiş** ʿayş esbābın müheyyā
   İşi her dün ü gün ẓevḳ ü temāşā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 69). [düzetmiş, -miş]*

düzet-: *... haline getirmek, ... gibi yapmak.*

Saçın çevgān **düzetmiş** ġabġabun ṭūb
Diler luʿb ile ṣala cāna āşūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 60).*

düzil-: *Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak.*

1. **Düzildi** çün her āyīn ile erkān
   Herāyine irişür anda sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 111). [düzildi, -di]*

düzil-: *Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak II akort edilmek.*

1. Demüñden rāḥat olsun rūḥ-ı müştāḳ
   Nevāñ ile **düzilsün** vaḳt-i ʿuşşāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 12). [düzilsün, -sün]*

E

ebā: *Baba, peder.*

1. Ḳatında bir ḳarı vardı burışmış
   Atasınuñ **ebāsına** irişmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 54). [ebāsına, -s, -ı, -n, -a]*

ebābīl: *Serçegillerden, keçisağan ve dağ kırlangıcı denen kuş, çoban aldatan (Kur'ân-ı Kerîm'in 105. Fil sûresinde, "Ebrehe'nin ordusunu attıkları taşlarla mahveden kuş sürüsü" mânâsı ile geçen kelime edebiyâtımızda çok kullanılmıştır).*

1. Geh eyler peşşe-nīşi tiġ-i düşmen
   Geh atdurur **ebābīle** felāḫen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 44). [ebābīle, -e]*

ebed: *Sonsuza kadar, ebediyyen. . [4]*

1. Eger deryādadur ger kūh içinde
   Ebed kimse ḳomaz endūh içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 58). [ebed,]*
2. Revān itdi çü ʿışḳ içinde cānı
   Ebed şād oldı ʿışḳ ile revānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 18). [ebed,]*

ebed güni: *Ahiret günü. Bu dünyanın ömrü tükendikten sonra yeniden başlayacak ve sonsuza kadar devam edecek olan zaman.*

1. Ezel seḥer-gehi bir cām içürdi sāḳī-i vaḳt
   Ebed günine degin cānumı ḫumār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 6). [ebed günine, -n, -e]*

ebed ḳal-: *Sonsuza kadar sürmek; daima var olmak. [Deyim]*

1. Me-bādā kim gine fevt ola furṣat
   Ebed cānumda **ḳala** dāġ-ı ḥasret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 110). [ebed ḳala, -a]*

ebed niʿmetleri: *Âhiret hayatına, cennete ilişkin nimetler.*

1. Biş on günlik eve göñül idüp berk
   İderler ol **ebed niʿmetleri** terk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 200). [ebed niʿmetleri, -]*

ebkem: *Dilsiz, konuşamayan, söz söyleyemeyen kimse.*

1. Senāñ içinde kāmillerdür **ebkem**
   Dirīgā kim kemem ben hīçden kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 41). [ebkem,]*

ebkem it-: *Dilsiz bırakmak, susturmak, çıt çıkaramaz duruma getirmek.*

1. Ẕerrātı kāināttüñ olsa faṣīḥ ü nāṭıḳ
   Kem ḥarf ile kemāli ḳāmusın **ide ebkem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 74). [ebkem ide, -e]*

ebkem ḳal-: *Dilsiz kalmak. Dili tutulmak, birdenbire söz söyleyemez olmak. [Deyim]*

1. V'eger bin nuṭḳ bula rūḥ-ı aʿẓam
   Ḳalur ḫayretden ol ḥażretde **ebkem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 91). [ebkem ḳal-, -]*

ebr: *Bulut. [3]*

1. Ṣoyılur bigi **ebr** az az ḳamerden
   Şeşer bendi ḳabā ile kemerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 27). [ebr,]*

ebr-i bahār: *Bahar bulutu.*

1. Ṣafā meydānınuñ çāpük-süvārı
   Vefā bustānınuñ **ebr-i bahārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 16). [ebr-i bahārı, -ı]*

ebr-i bahārī: *Bahar bulutu.*

1. Bu āzād içün ol serv itdi āhı
   Çoġ aġladı niteki **ebr-i bahārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 6). [ebr-i bahārī, -]*

ebr-i müşkīn: *Misk kokulu bulut II sevgilinin (Şîrîn'in) gözlerini örten misk kokulu saçları.*

1. Çü gitdi gün yüzinden **ebr-i müşkīn**
   Gözin açdı vü gördi şāhı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 151). [ebr-i müşkīn, -]*

ebr-i siyeh-gūn: *Siyah renkli bulut.*

1. Ṣanasın ḳapladı **ebr-i siyeh-gūn**
   Ṭolu ḳarı demür yaġmurları ḫūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 33). [ebr-i siyeh-gūn, -]*

ebrār: *Hayır işleyen, takvâ sâhibi, olgun ve faziletli kimseler.*

1. Luṭfuñdan it meded bu güneh-kāre anda kim
Füccāre dön dinile vü **ebrāre** merḥabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 90). [ebrāre, -e]*

ebrīşüm: *Kalınca bükülmüş ipek iplik, ibrişim.*

1. Benem ol ḳuş ki ḳıldum kām ü nā-kām
Özüme sebzeden **ebrīşümi** dām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 44). [ebrīşümi, -i]*

ebrū-yı kemān-keş: *Ok atmakta usta olan kaş.*

1. Ḫadeng-i ġamze **ebrū-yı kemān-keş**
Cihān-küşdür biri vü biri cān-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 125). [ebrū-yı kemān-keş, -]*

ebsāṭ: *Çok değersiz, sade şey.*

1. Gözedür çün aḫaff ü **ebsāṭ** evci
Bu deryānuñ nedür kim bile mevci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 121). [ebsāṭ,]*

ebsem: *Dilsiz, konuşmayan kimse. [2]*

1. Ger olsam bir bucaḳda yüz yıl **ebsem**
Hemīn yaşumdur āhum ile hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 165). [ebsem,]*

ebsem ol-: *Dilsiz olmak, konuşamamak, susmak.*

1. Her kim bunı bildi **oldı ebsem**
Kim yoḫ bu diyār içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 96). [ebsem oldı, -dı]*

ebter: *Eksik, noksan.*

1. Gül-i ter ol varaḳdan defter itmiş
Meger bī-vech yazmış **ebter** itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 82). [ebter,]*

ebter ḳal-: *Eksik olmak. [Deyim]*

1. Ve-yā vaṣfında ḳavl eyleye āġāz
Velī **ḳalmamaġa** bu nuṣḫa **ebter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 75). [ebter ḳalmamaġa, -ma, -maġ, -a]*

ebter ol-: *İşe yaramaz, hayırsız olmak.*

1. Ne bāġ içre açar defter gül-i ter
Ki evrāḳı ḳurıyup **olmaz ebter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 114). [ebter olmaz, -maz]*

ebvāb: *Kapılar.*

1. Çü bismillāhdur her feṭḥe miftāḥ
Fütūḥ **ebvābın** açar dinse fettāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 2). [ebvābın, -ın]*

ebyāt: *Beyitler. [2]*

1. İderken nāle vü efġān u feryād
Bu **ebyātuñ** ḳılur maʿnāsını yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 22). [ebyātuñ, -uñ]*

ebyāt-ı dil-keş: *Gönlü çeken beyitler II güzel ve etkileyici şiir.*

1. Dinince ḳıldı bu **ebyāt-ı dil-keş**
Şehüñ göñlin gözin pür-āb āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 1). [ebyāt-ı dil-keş, -]*

ecdād: *Atalar, dedeler, cetler.*

1. Budur **ecdāduñuñ** resm-i ḳadīmi
Ki ʿaḳlı ḳıldılar baḫtuñ nedimi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 49). [ecdāduñuñ, -uñ, -uñ]*

ecel: *Can verme, ölüm. [3]*

1. Buçuḳ sāʿat ki var mühlet **ecelden**
İd elden ne gelürse ḫōş ʿamelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 53). [ecelden, -den]*

ecel cāmın iç-: *Ecel/ölüm şarabını içmek II ölmek. [Deyim]*

1. **Ecel cāmın** ki **içer** her cān ser-encām
Aña daḫı şunıldı kām-ü-nākām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 7). [ecel cāmın içer, -er]*

ecel şīri: *Ecel aslanı.*

1. Cihān ṣayd-ı ser-pençeñ olursa biñ yıl
Ecel şīrinüñ bir şikārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 14). [ecel şīrinüñ, -nüñ]*

ecelsüz ölüm olmaz: *Ecel gelmeden kimse ölmez. "Allah tarafından daha önce tayin edilen ölüm zamanı gelmeden hiç kimse ölmez, bu vakit geldiğinde ise zaten ölümden kurtulmak imkansızdır" anlamına gelen, dolayısıyla ölüm korkusuyla hareket etmenin anlamsız olduğunu ifade eden söz grubu. [Atasözü]*

1. Öc almaġ isteyen olsun vecelsüz
Muʿayyendür **ölüm olmaz ecelsüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 104). [ecelsüz ölüm olmaz, -]*

ecnās: *Türler, cinsler.*

1. Ve-līkin evveli oldı üç **ecnās**
Mevālid-i ṣelāṣe eydür aña nās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 27). [ecnās,]*

ecrām: *Cansız cisimler; gök cisimleri. [3]*

1. Ve-līkin biñ yigirmi ḳurb **ecrām**
Raṣad aṣḥābı bulmış ṣāḥib-aḥkām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 15). [ecrām,]*

ecrām-ı eflāk: *Gök cisimleri.*

1. Niçün dāʾim döner **ecrām-ı eflāk**
Neden ḳāʾimdurur bu merkez-i ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 5). [ecrām-ı eflāk, -]*

ecsām: *Cisimler.*

1. Ḳamu **ecsāme** vü ecrāme ḥāvī
Bilimez māverāsın hiç rāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 5). [ecsāme, -e]*

eczā: *Cüzler, parçalar, kısımlar. [2]*

1. Uvaḳ **eczā** dirildi bir araya
Mizāc olmaya yaʿnī kim yaraya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 13). [eczā,]*

eczā-yı ʿālem: *Alemin her bir parçası.*

1. Ḳamu **eczā-yı ʿālem** olsa teftīş
Bulur ādemde miṣlin idinen iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 173). [eczā-yı ʿālem, -]*

edā: *Söyleyiş, terennüm.*

1. Nite-kim taġa şaḫṣ idüp ṣadāyı
Girü yanḳudan ala ol **edāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 86). [edāyı, -y, -ı]*

edeble: *Terbiye ve ahlâk kurallarına uygun şekilde; usul ve kurallara uyarak.*

1. Degüldür tīz oduñ ḳılma igen cūş
Edeble lafẓuñı yaʿnī ki ḫāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 62). [edeble,]*

edeb-perver: *Edepli, terbiyeli, ölçülü, ince.*

1. Ḳalur şāh ile Şāvūr-ı ḳadīmi
Edeb-perver girü birḳaç nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 32). [edeb-perver,]*

edebsüzlik: *Utanmazlık, sıkılmazlık, terbiyesizlik.*

1. Didi Ferhād kimdür ne kişidür
Ki anuñ bu **edebsüzlik** işidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 40). [edebsüzlik,]*

edna: *Çok alçak, pek aşağı, en bayağı. [4]*

1. Alur **edna** ḳulı Eflāk ü Rūsı
Kemīne çākeri ṣır Öngürūsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 45). [edna,]*

ednā-yı ādem: *İnsanoğlunun en aşağı seviyede olanı, en adisi.*

1. Velī **ednā-yı ādemde** merātib
Öküşdür ger maʿāyib v'er menāḳib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 185). [ednā-yı ādemde, -de]*

ednā-yı müttekā: *En alçak, aşağı dayanak.*

1. İsrā gicesi servüñe seyr itse Sidrenüñ
Aʿlā-yı müntehāsıdur **ednā-yı müttekā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 52). [ednā-yı müttekā, -]*

edvār: *Doğu musıkisine ait eski nazariyat kitapları [Makamlar ve usûller dâire şeklinde şemalarla gösterildiği için bu isim verilmiştir].*

1. Ṣıfātı baʿżı **edvār** içre meẕkūr
   Añılur Bārbeddür adı meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 235). [edvār,]*

efʿāl: *Fiiller.*

1. Pes ola ʿālim ü **efʿale** nāẓır
   Göre her fiʿlde faʿʿālı ḫāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 23). [efʿale, -e]*

efʿāl: *Fiiller, eylemler, yapılan işler. [4]*

1. Anuñ **efʿāline** rāżī olasın
   Gehī daʿvācı geh ḳāżī olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 47). [efʿāline, -i, -n, -e]*

efʿālī: *Tevhid'in mertebelerinden Tevhîd-i efʿâl. Bütün fiilleri ve hareketleri Allah'ın fiillerinin tecellileri olarak görme anlamına gelir ve "lâ fâile illallah" ifadesiyle özetlenir. [2]*

1. Biri **efʿālī** vü biri ṣıfātī
   Üçinci mertebe tevḥīd-i ẕātī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 5). [efʿālī,]*

efġān: *Acı ile bağırıp çağırma, inleme, feryat. [3]*

1. Ġarībe daḫı artuḳ gerek **efġān**
   Cihān ḳanı ki anuñçün aġlaya ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 63). [efġān,]*

efġān ḳıl-: *Bağırıp çağırmak, feryat etmek II yüksek ses çıkarmak. [Deyim]*

1. Çalındı kūs u surnā **ḳıldı efġān**
   Ṣanasın cūşa geldi baḥr-i ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 85). [efġān ḳıldı, -dı]*

efgende: *Bîçare, zavallı, düşkün.*

1. Sikender çākerüñüñ bendesidür
   Ferīdūn bendeñüñ **efkendesidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 34). [efkendesidür, -s, -i, -dür]*

efkār: *Fikirler, düşünceler.*

1. Ne varlığına var aġāz u encām
   Ne ẕātuñı muḥīṭ **efkār** u evhām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 36). [efkār,]*

efkār ir-: *Akıl ermek. Bir işin niteliğini, gizli yönlerini anlamak, çözmek. [Deyim]*

1. Ne hergīz evveline **irdi efkār**
   Ne kimse āḫiründendür ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 72). [efkār irdi, -di]*

efkende ol-: *Âşık, tutkun olmak.*

1. Ki devr itdükçe devrān bendeñ olsun
   Zemin üftāde çerḫ **efkendeñ olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 50). [efkendeñ olsun, -sun]*

Eflāk: *Eflak (Osmanlı imparatorluğu zamanında, merkezi Bükreş olan, "memleke-teyn" (iki memleket) den bir kısım) ve Rus ili, vilayeti.*

1. Alur edna ḳulı **Eflāk** ü Rūsı
   Kemīne çākeri ṣır Öngürūsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 45). [eflāk,]*

eflāk: *Felekler. Dokuz felek, dokuz kat gök. [9]*

1. Egerçi encüm ü **eflāke** ʿādet
   Olur gāhī nüḫūset geh saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 79). [eflāke, -e]*

eflāk: *Felekler II gökyüzü. [4]*

1. Ḳuvvetde şevketüñ ger **eflākden** yigindür
   ʿİzz ü şerefde ola biñ mertebeyle aḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 41). [eflākden, -den]*

eflāk: *Felekler II baht, talih. [2]*

1. Medāyin milki ḫālī anda Şīrīn
   Cihāna āferīn **eflāke** taḥsīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 6). [eflāke, -e]*

eflāṭūn: *M.Ö. 430-348 yılları arasında yaşamış, Aristo'nun hocası olan Yunanlı filozof. Asıl adı Platon'dur. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak kabul edilir (bkz. Felâtûn).*

1. Yidürmişdür aña bir resme afyūn
Ki **Eflāṭun** yiyüp olmışdurur dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 86). [eflāṭun,]*

efrād: *Tekler, tek olan şeyler (Tanıkta, bir terkibi oluşturan farklı unsurlar kastedilmektedir).*

1. Bu terkibāta bulınmaz nihāyet
Biri **efrādına** yoḳ ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 26). [efrādına, -ı, -n, -a]*

efrād: *İnsanlar, fertler.*

1. Ki ger ʿadd ola bir nevʿinde **efrād**
Sayılmaz biñ olursa ʿömr aʿdād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 33). [efrād,]*

efrāsiyāb: *Büyük İskender'den evvel yaşamış ve Keyhüsrev tarafından öldürülmüş olan Maveraünnehir Kralı Turan'lı bir yiğit, Alp Er Tunga.*

1. Eger ol māh ise biz āftābuz
Ve eger Keyḫusrev ise **Efrāsiyābuz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 76). [efrāsiyābuz, -uz]*

efrenc: *Frenk, Avrupalı.*

1. Ol şāh-ı māh-peyker sulṭān-ı heft-kişver
Ki emrindedür serāser **Efrenc** ü Türk ü Deylem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 70). [efrenc,]*

efsāne: *Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye; söylence. [3]*

1. Ne **efsāne** ki var Sāsānilerden
Hemān ol ḳıṣṣadur Sāmānilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 15). [efsāne,]*

efsāne: *Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikaye vb.. [2]*

1. Ki binüm ḥālimün vaṣfı füzūndur
Degül **efsāne** kim siḥr ü füsūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 66). [efsāne,]*

efsāne-i şīrīn: *Tatlı, hoş hikâye (Hüsrev ü Şîrîn'in hikâyesi).*

1. Yine **efsāne-i şīrīn** ḳıl āġāz
Ki ide cān ḳuşı Pervīze pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 9). [efsāne-i şīrīn, -]*

efsār: *Yular.*

1. Ne şeh kim pāyına urmaz ser anuñ
Başına olur **efsār** efser anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 40). [efsār,]*

efser: *Padişah tacı. [5]*

1. Ne şeh kim pāyına urmaz ser anuñ
Başına olur efsār **efser** anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 40). [efser,]*

efser: *Padişah tacı II hükümdarlık. [2]*

1. Ḳarar eyle ḳılınmış Ḳayṣer ile
Seri cemʿ olmaġ içün **efser** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 10). [efser,]*

efser-perest: *Taca tapan II birinin hükümdarlığını kabul eden, onun boyunduruğu altına giren.*

1. Felek beñdeñ zamāne zīr-i destüñ
Cihān serverleri **efser-perestüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 40). [efser-perestüñ, -üñ]*

efsūn: *Büyü, sihir.*

1. Bu cādū ġamze-i mestāne ile
Gehī **efsūn** gehī efsāne ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 128). [efsūn,]*

1. Naṣīḥat loḳması olur gelū-gīr
Ḳo **efsūnı** göñül efsāneye gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 48). [efsūnı, -ı]*
2. Eser ḳılduġını **efsūn** sizdi
Ṭılısm urdı vü nārincāt çizdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 17). [efsūn,]*

efsūn: *Sihir, büyü II etkileyici hikaye(ler).*

1. Bize **efsūn** gerek efsāne çoḳdur
Güherdür ḳaṣdumuz dür-dāne çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 85). [efsūn,]*

efsūn oku-: *Sihir, büyü yapmak, üflemek.[Deyim]*

1. **Oḳur** cādū gözi zülfine **efsūn**
Ki ola cānlar ol meftūle meftūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 127). [efsūn oḳur, -r]*

efsūs: *Yazık, eyvah! gibi bir teessür edatı. [2]*

1. Egerçi ḳaddümi yay itdi **efsūs**
   Gözüm okçı gözi bigi oldı cāsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 63). [efsūs,]*

efyūn: *Afyon, haşhaştan çıkan uyuşturucu bir madde.*

1. Oḳıduñ cānuma bir siḥr ü efsūn
   Ki itmez anı yüz biñ beng ü **efyūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 6). [efyūn,]*

eger: *Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilen bağlaç, şayet. [101]*

1. **Eger** görmek dilerseñ vech-i dermān
   Tabîbe derdüñi eyleme pinhān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 141). [eger,]*

eger: *-sA bile. [4]*

1. Ve **eger** ḳuş oldı uçdı ḳanı atı
   Yaraġı nire vardı n'oldı yatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 211). [eger,]*
2. **Eger** cānum yaḳarsa ʿışḳ dāġı
   İşimüñ dönmiyiser şola ṣaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 101). [eger,]*

eger: *Veya. [3]*

1. Ne şeyʾe kim irişe şerr **eger** ḫayr
   Sana kim kendü ʿużvında ider seyr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 17). [eger,]*
2. Hele ol naḳş cevher kānıdur bu
   Eger ol ṣūret ise cānıdır bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 186). [eger,]*

eger: *Doğrusu. [2]*

1. Ḳalan tevḥıd-i ḫāṣ ü bu aḫaṣdur
   Eger ayruḳları ḫātem bu faṣdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 26). [eger,]*
2. Ne ṣoḥbet ki anda Şīrīn sözi gitmez
   Eger ḫod cān-ı şīrīndür işitmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 242). [eger,]*

eger: *Her ne kadar, ise de, gerçi. [2]*

1. Revān diller **eger** tesbīḥ-ḫᵛāndur
   Ne tesbīḥ itsün ol kim bī-zebāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 17). [eger,]*
2. **Eger** evc-i havā içre hümāyem
   Şehā kem zīr-pest ü ḫāk-pāyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 19). [eger,]*

eger … eger…: *"İster... ister ..., gerek ... gerek ..." anlamlarında bağlaç. [3]*

1. Ḳamu bu ʿaybüm ile ḳul anuñven
   Eger merdūd **eger** maḳbūl anuñven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 38). [eger eger, -]*

eger … ger…: *"İster... ister ..., gerek ... gerek ..." anlamlarında bağlaç. [7]*

1. Ayaġ üzre ṭurup serv ile şimşād
   Ḳuluñuz dir **eger** bende **ger** āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 54). [eger ger, -]*

eger … v'eger…: *"İster... ister ..., gerek ... gerek ..." anlamlarında bağlaç.*

1. **Eger** derya ola önüm **v'eger** kūh
   V'eger leşker dire düşmenler enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 81). [eger v'eger, -]*

egerçi: *her ne kadar, ise de, gerçi. [41]*

1. **Egerçi** yoḳdurur vaḥdetde ḳısmet
   Beyān ol resme ḳılmış ehl-i ḥikmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 39). [egerçi,]*

eger-çi: *Her ne kadar, ise de, gerçi.[20]*

1. Müşābihdür **eger-çi** ṣūrete ẕāt
   Ṣıfāta bī-ḥad oldı iḫtilāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 189). [eger-çi,]*

eger-çi illā: *"Her ne kadar ... olsa da ... değil" anlamında bağlaç.*

1. **Eger-çi** rūşen **illā** nūra ḳābil
   Baḳup bulmazdı kendüye muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 5). [eger-çi illā, -]*

egil-: *İnsan, bir işi yapmak için belini eğmek.*

1. Ḳaşı yayını cihān idemez iken dest-keş
   Gördi ki öldürdi **egilüp** meyl ider ḳurbānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 6). [egilüp, -üp]*

egil-: *Saygı ve bağlılık ifadesi olarak bir kişinin karşısında vücudunun belden yukarısını öne ve aşağıya doğru eğmek.*

1. Varuraḳ ṣoḥbete germ oldı Şīrīn
   Egilüp Ḫusreve nerm oldı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 14). [egilüp, -üp]*

egin: *Boyundan bele kadar olan vücut bölümü, sırt, arka. [2]*

1. Pelās **egninde** vü bilinde zünnār
   Gelüp ol deyre ḳondı āşnā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 77). [egninde, -i, -n, -de]*

egirt-: *Etrafını çevirmek, kuşatmak.*

1. Ḳuşatmışdı **egirdip** Belḫ şehrin
   Ḫorāsāna bıraḳmış telḫ ü zehrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 69). [egirdip, -ip]*

egle-: *Durdurmak.*

1. Didi şol rāhibi **egleñ** görelüm
   Bu ġuṣṣa ḳıṣṣasından bir ṣoralum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 25). [egleñ, -ñ]*

eglen-: *Oyalanmak, vakit geçirmek, beklemek. [4]*

1. Biraz **eglendi** vü öñlendi anda
   Ḳatı arġun idi diñlendi anda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 79). [eglendi, -di]*

eglen-: *Durmak, varlığını sürdürmek, sürekli kalmak. [2]*

1. Degiserdür b'oġur oġluña nevbet
   Velī **eglenmeyiser** anda devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 40). [eglenmeyiser, -me, -y, -iser]*

egril-: *Eğri duruma gelmek; bozulmak, doğru olandan sapmak.*

1. Bilür çün ṭoġruyı vü egriyi ol
   Niçün ṭoġruyı ḳoyup **egrile** yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 180). [egrile, -e]*

ehl: *Ehil, bir işin ustası, o işte becerikli, ehliyetli, yeterli kimse.[11]*

1. Bu ser-gerdānlıġı senden görürem
   Ḳi her nā-ehl ü **ehle** yüz ururam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 96). [ehle, -e]*

ehl: *Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar. [6]*

1. Bugün ḥüsn ü melāḥat kānısın sen
   Ḳamu görk **ehlinüñ** sulṭānısın sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 32). [ehlinüñ, -i, -nüñ]*

ehl: *İlim ve fazilet sahipleri, kâmil insanlar; gönül adamları.*

1. Ḥarīfi bir nice ḫūb ü güzīnler
   Nedīmi birḳaç **ehl** ü nāzenīnler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 10). [ehl,]*

ehl-i ʿabā: *Aba ehli, ehlibeyt. Sünnî ve Şiî hadis kitaplarında yer alan bir rivayete göre, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin evinde iken, "Ey Ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister" (el-Ahzâb 33/33) meâlindeki âyet nâzil olmuş, bunun üzerine Peygamber Hz. Ali'yi, Fâtıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i abasının altına alarak, "Allahım, benim ehl-i beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!" diye dua etmiştir.*

1. Egerçi nūrdan geymiş ḳabāyı
   Ḳılur **ehl-i ʿabāya** merḥabāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 28). [ehl-i ʿabāya, -y, -a]*

ehl-i ʿālem: *Dünya insanları, herkes. [2]*

1. Öniñde diz çöküpdür **ehl-i ʿālem**
   Muʿallim oldur ayruġı muʿallem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 17). [ehl-i ʿālem, -]*

ehl-i bīniş: *Basiret ehli. Kalp gözüyle gören, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrayan, anlayan, idrak eden kimseler.*

1. Taġayyürdür ṭarīḳ-i āferīniş
   Bilür bu ḥāli cümle **ehl-i bīniş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 66). [ehl-i bīniş, -]*

ehl-i cennet: *Cennet ehli.*

1. Ne zeyn aña ki bulsa **ehl-i cennet**
   Ayaġı tozın ider ḥūra ziynet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 87). [ehl-i cennet, -]*

ehl-i dehr: *Dünya ehli, insanoğlu.*

1. Pes ol aḳça yayılur ile şehre
   İrüşür behre andan **ehl-i dehre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 44). [ehl-i dehre, -e]*

ehl-i dil: *Gönül ehli, âşıklar.*

1. Maḥabbet cānlaruñ endīşesidür
Bu şanʿat **ehl-i diller** pīşesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 14). [ehl-i diller, -ler]*

ehl-i dil: *Kalbi uyanık, basireti ziyade olan, gönül ehli.*

1. Dün ü gün **ehl-i diller** şoḥbetinde
Ḳamu dāna vü ʿāḳiller ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 45). [ehl-i diller, -ler]*

ehl-i duʿā: *Dua ehli, dua edenler.*

1. Saʿādet tācın isterseñ Ḫudādan
Dile himmet tonın **ehl-i duʿādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 118). [ehl-i duʿādan, -dan]*

ehl-i ḥakk: *Allah'a iman eden kimse.*

1. Şular kim maʿrifetden ola ʿāṭıl
İderler **ehl-i ḥaḳḳa** vehm-i bāṭıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 32). [ehl-i ḥaḳḳa, -a]*

ehl-i ḥased: *Kıskanç kimseler.*

1. ʿAmel kim şāḥibi **ehl-i ḥaseddür**
Yimişsüz baġdur cānsuz ceseddür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 33). [ehl-i ḥaseddür, -dür]*

ehl-i hikmet: *Hikmet ehli, eşyanın mahiyetindeki sırları bilen kimse.*

1. Egerçi yoḳdurur vaḥdetde ḳısmet
Beyān ol resme ḳılmış **ehl-i ḥikmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 40). [ehl-i ḥikmet, -]*

ehl-i hüner: *Hüner ehli, hüner sahibi.*

1. Ki sulṭān-ı cihān şāḥib-naẕardür
Hüner ḳadrin bilen **ehl-i hünerdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 124). [ehl-i hünerdür, -dür]*

ehl-i idrāk: *Anlayışlı kimseler.*

1. Özin bilmekden itdi bir güher pāk
Ki nefs-i kül dir aña **ehl-i idrāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 2). [ehl-i idrāk, -]*

ehl-i ilhām: *İlham ehli, peygamberler.*

1. Gehī ẕāt-ül-burūc olur aña nām
Gehī kürsī dir aña **ehl-i ilhām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 8). [ehl-i ilhām, -]*

ehl-i ʿilm ü ḥikmet: *Bilim adamları ve filozoflar. [İkileme]*

1. Eger bir berg ucına irse nekbet
Dirilse cümle **ehl-i ʿilm ü ḥikmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 148). [ehl-i ʿilm ü ḥikmet, -]*

ehl-i ʿināyet: *Lütuf ehli, peygamberler.*

1. Ne āyet bulsa her **ehl-i ʿināyet**
Ḳamusın buldı ol şāḥib-hidāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 149). [ehl-i ʿināyet, -]*

ehl-i irşād: *Doğru yolu gösterenler.*

1. Mizāc eydür ḥakīm ol ḥāṣıla ile ad
Kemāl-i evvel oḳur **ehl-i irşād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 24). [ehl-i irşād, -]*

ehl-i islām: *İslam ehli, Müslümanlar.*

1. Müselmān nāmsın ol gebr-i bed-nām
Selām olsun size iy **ehl-i islām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 46). [ehl-i islām, -]*

ehl-i kelām: *Söz sahipleri. Şairler, hatipler.*

1. Biri taḳlīddür tevḥīd-i ʿāmuñ
Biri taḥḳīḳ-i ḫāṣ **ehl-i kelāmuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 4). [ehl-i kelāmuñ, -uñ]*

ehl-i kuds: *Cebrail, Rûhulkudüs (İslam Ansiklopedisi Rûhulkudüs maddesinde belirtildiğine göre Cebrail'in güzelliği dillere destandır. Şeyhî'nin, "Melek misin yâ perîsin yâ Rûh-ı Kuds aceb / Bu hüsn ile bu melâhat beşerde buluna mı?" beyti, meleklerin en güzeli olduğu kadar Hz. Peygamber'e zaman zaman çok güzel bir insan sûretinde görünen Cebrâil'in sevgilinin güzelliğinde de en üstün dereceyi ifade etmesinden mülhemdir).*

1. Ḥalḳa ḥalḳa yüzini devr ider ervāḥ-ı melek
Ehl-i ḳuds oldı meger zülfine hem-ser bu gice
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 4). [ehl-i ḳuds, -]

ehl-i medāyin: *Medayin şehrinin halkı.*

1. Degül **ehl-i Medāyin** ḳāf-tā-ḳāf
Dirilmiş ol dügüne ḫalḳ-ı eṭrāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 27). [ehl-i medāyin, -]*

ehl-i nāz: *Naz sahipleri II seçkin kimseler.*

1. Pes iʿzāz eyleyüp ol **ehl-i nāza**
Cihāzı yüzini şāh itdi tāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 1). [ehl-i nāza, -a]*

ehl-i nübüvvet: *Peygamberler.*

1. Ne kim ḳudsīler ü **ehl-i nübüvvet**
Var ise eyledi bir dīnde daʿvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 87). [ehl-i nübüvvet, -]*

ehl-i rāy-ı ʿālem-ārāy: *Dünya süsleyen fikirlerin sahibi kimseler. Bilge kimseler.*

1. Dimişler **ehl-i rāy-ı ʿālem-ārāy**
Ki feṯh ü nuṣratuñ miftāḥıdur rāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 1). [ehl-i rāy-ı ʿālem-ārāy, -]*

ehl-i saʿādet: *Mutluluğa ermiş kimseler.*

1. Bu imiş içlerinde resm ü ʿādet
Binicek şayda ol **ehl-i saʿādet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 10). [ehl-i saʿādet, -]*

ehl-i saʿādet: *Mutluluk sahibi kimse (Şîrîn).*

1. Kiçiden eyle idinmişdi ʿādet
Ki süd içerdi ol **ehl-i saʿādet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 4). [ehl-i saʿādet, -]*

ehl-i şavāmiʿ: *Tekke halkı; din adamları.*

1. Ola elfāzuñ ol resme cevāmiʿ
Ki evrād idine **ehl-i şavāmiʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 22). [ehl-i şavāmiʿ, -]*

ehl-i sāz: *Müzik ehli, çalgı ehli.*

1. Bir **ehl-i sāzuñ** ola Bārbed nām
Ki āvāzına zühre nūş ide cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 27). [ehl-i sāzuñ, -uñ]*

ehl-i şevk: *Tutkulu insanlar, âşıklar.*

1. İşāret kim olur vicdān-ı ẕevḳī
Getürür vecdü ḥāle **ehl-i şevḳi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 26). [ehl-i şevḳi, -i]*

ehl-i taḳvā: *Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirenler.*

1. Ne ṣāhib-maʿrifet ne **ehl-i taḳvā**
Çü kibr ü bī-nevā ne dīn ü dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 51). [ehl-i taḳvā, -]*

ehl-i taḳvīm: *Mevsimler ve vakitleri düzenlemek için oluşturulan defterin erbabı. Zamanı ve mevsimleri hesaplamakta erbap kimse.*

1. Pes emr eyledi şāh-ı heft-iḳlīm
Ki tuta ṭāliʿ-i vaḳt **ehl-i taḳvīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 36). [ehl-i taḳvīm, -]*

ehl-i tarīḳat: *Tarikat ehli.*

1. Egerçi ḥaḳḳı ḥaḳ söyler ḥaḳīḳat
Degül ḥaḳdañ cüdā **ehl-i tarīḳat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 4). [ehl-i tarīḳat, -]*

ehl-i tecrīd: *Dünyaya ait şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlayanlar; dervişler, ârifler.*

1. Vücūdı nefy ile kim dirse tevḥīd
Anı terdīd iderler **ehl-i tecrīd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 46). [ehl-i tecrīd, -]*

ehl-i tedbīr: *Tedbir ehli. Soruna çözüm bulmada ve çıkar yol göstermede maharetli kimseler.*

1. Var idi Hürmüzüñ ḳatında bir mīr
Muḳarreb pehlevān ü **ehl-i tedbīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 2). [ehl-i tedbīr, -]*

ehl-i telbīs: *Hileci, dalavereci topluluğundan olan kimseler, hilekârlar.[2]*

1. Bulurlar bir ʿacūze **ehl-i telbīs**
Ki mekri andan ögrenürdi iblīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 35). [ehl-i telbīs, -]*

ehl-i tevfīk: *Tevfîk ehli. Allah'ın yardımına ulaşmış kimseler.*

1. Sebebler vaṣfı seyrin sanma taḥkīḳ
   Müsebbib gözleyendür **ehl-i tevfīḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 184). [ehl-i tevfīḳ, -]*

ehl-i vefā: *Vefalı ve sadık âşıklar.*

1. Bugün luṭf ü mürüvvet kānısın sen
   Ḳamu **ehl-i vefā** sulṭānısın sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 120). [ehl-i vefā, -]*

ehli ehline sezā-vār olur: *"Evlenecek kimselerin birbirlerine denk olması gerekir" anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. Nigīsāyı idindi Bārbed yār
   Ki **ehli olur ehline sezā-vār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 210). [ehli ehline sezā-vār olur, -ur]*

ehliyyet: *Kabiliyet, kifayet ve yeterlilik.*

1. Ki ḥāṣıl ḳıla taḫt **ehliyyetini**
   Gidere şūr u şerden niyyetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 31). [ehliyyetini, -i, -n, -i]*

ehven: *Daha hafif, daha zararsız; daha kolay, daha zahmetsiz.*

1. Zihī Ḳādir ki aña ḫalḳ-ı kevneyn
   Ola **ehven** ki saña ṭarfat-ul-ʿayn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 14). [ehven,]*

ejdehā: *Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, büyük yılan, ejderha, ejder. [4]*

1. Taʿaccüb ḳılur idi her bahādur
   Hümā görür ki fīʿli **ejdehādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 126). [ejdehādur, -dur]*

ejdehā: *Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, büyük yılan, ejderha, ejder II acımasız, kıymet bilmeyen sevgili (Husrev-i Perviz).*

1. Elümle başuma aldum belāyı
   Ki sevdüm ḫūb diyü **ejdehāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 72). [ejdehāyı, -y, -ı]*

ejdehā: *Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, büyük yılan, ejderha, ejder II sevgilinin saçları. [3]*

1. İgende olma karşuma behādur
   Ki zülfümdeki ḳıllar **ejdehādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 62). [ejdehādur, -dur]*

ejdehā: *Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, büyük yılan, ejderha, ejder II keskin kılıç.*

1. Binerdi dört ḳanatlu bād pāyı
   Ḳuşanup iki dillü **ejdehāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 8). [ejdehāyı, -y, -ı]*

ejdehā-vār: *Ejderha gibi.*

1. Elümde himmetüñden bir ʿāṣā var
   Ki yudar tāc ü taḫtı **ejdehā-vār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 76). [ejdehā-vār,]*

ejderhā: *Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, büyük yılan, ejderha, ejder.*

1. Şan **ejderhāya** irişdi selāsil
   Ve-yā irdi yire göge zelāzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 11). [ejderhāya, -y, -a]*

ejderhā: *Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, büyük yılan, ejderha, ejder II acımasız dünya.*

1. Bu **ejderhādan** ol kim iledür cān
   Şu tendür ki iḫtiyār ile oldı ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 85). [ejderhādan, -dan]*

ejderhā-yı cān-sūz: *Canı yakan ejderha II fani dünya.*

1. Ḫaẕer ḳıl kim bu **ejderhā-yı cān-sūz**
   Bizi yutmaġ içün döner şeb ü rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 45). [ejderhā-yı cān-sūz, -]*

ejderhā-yı eflāk: *Göklerin ejderhası.*

1. Ki Cemden cān aluptur mār-ı Ḍaḥḥāk
   Saña cān virür **ejderhā-yı eflāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 8). [ejderhā-yı eflāk, -]*

ejderhā-yı nīze: *Süngü ejderhası, ejderhaya benzeyen süngü.*

1. Saçar od dilden **ejderhā-yı nīze**
Ḳılur ḳuyruġı ṭaşı rīze rīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 65). [ejderhā-yı nīze, -]*

ekin: *Buğday, arpa vb. tahılların, tohumlarının tarlada filizlenmesinden harmana kadarki durumlarına verilen isim. [4]*

1. Meger ḫāṣ atlarından biri ḫarvār
Boşanup bir **ekinden** bir iki ḳarvar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 40). [ekinden, -den]*

ekin: *Buğday, buğday tarlası. [2]*

1. Özi bindügi at girmiş ekine
Ekin ıssına şan ḳılmışdı kīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 16). [ekin,]*

ekinçi: *Çiftçi. [2]*

1. Nice bulut ki yil anı yüridür
Ümīd ile **ekinciyi** ḳurıdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 52). [ekinciyi, -y, -i]*

ekmel: *Söz edilen konuda/türde en üst seviyede olan, en gelişmiş.*

1. Bulardan **ekmel** ol ki ögretmedin yol
Neyi kim görse ister ögrene ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 77). [ekmel,]*

eknāf: *Etraf, çevre. [2]*

1. Tozıtdılar şu deñlü nāfe-i Çīn
Ki olmışdı cihān **eknāfı** müşkīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 6). [eknāfı, -ı]*

ekrem: *Daha cömert, daha üstün.*

1. Keremde **ekremi** ḳavi kirāmuñ
Şerefde aʿẕamı cümle ʿiẕāmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 11). [ekremi, -i]*

ekrem ol-: *Daha cömert, daha üstün, daha değerli olmak.*

1. Sūretde şehlıġuñ ger şems-üḍ-ḍuḥā görinür
Nūr-ı kerāmet içre yüz vech ile **ola ekrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 44). [ekrem ola, -a]*

ekser: *Büyük bir kısmı, çoğu.*

1. İçi ḥālini dise taş yüzinden
Göricek utanur **ekser** sözinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 8). [ekser,]*

ekser: *Çoğunlukla.*

1. Ne deñlü kim taḫayyül ḳılsa ezber
Ḫılāfı bulunur gördükde **ekser** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 134). [ekser,]*

ekşi: *Sirke veya limon tadında olan.*

1. Budur dördünci kim **ekşi** ḳoruḳdan
Gidüp ṭatlu ḳuluñ acımaduñ sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 33). [ekşi,]*

eksil-: *Eskisinden az duruma gelmek, azalmak. [4]*

1. Çü Şāvūr eyledi Şīrîne taḳrīr
Biraz Şīrînden **eksildi** ġam-ı şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 54). [eksildi, -di]*

eksük: *Bir kısmı bulunmayan veya bitmemiş olan, tamam olmayan, noksan.*

1. Mürüvvetde ḳomaduñ hīç **eksük**
Yüce taġlarca urduñ boynuma yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 25). [eksük,]*

eksük: *İhtiyaç duyulan şey.*

1. Ne **eksük** var ise sulṭān ḳayurdı
Ḳamusın genc ü māl ile ṭoyurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 55). [eksük,]*

eksük ol-: *Eksilmek, azalmak.*

1. Ki şāh olduḳça virse **eksük olmaz**
Çün olmaya hezār isterse bulmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 57). [eksük olmaz, -maz]*

eksük olma-: *Her vakit ve her fırsatta bulunmak. [2]*

1. Ġamdan ḳan aġladuġum ʿayb itme ki **olmaz eksük**
ʿIşḳa uyıcaḳ ādem göñülde gözde hem dem

(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 55). [eksük olmaz, -maz]

el: *Bilekten başlayarak parmak uçlarına kadar uzanan, iş yapmaya ve tutmaya yarayan organ, el. [75]*

1. **Eli** ṣuyından eyle ter düzerdi
   Gören boş ḥavżı ṣu ṣanup yüzerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 75). [eli, -i]*

el: *Bilekten başlayarak parmak uçlarına kadar uzanan, iş yapmaya ve tutmaya yarayan organ, el II güç, kudret, irade, tesir. [4]*

1. Yidisinüñ **elinde** yidi iḳlīm
   Bulara itdi māl ü milki teslīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 3). [elinde, -i, -n, -de]*

el: *Bilekten başlayarak parmak uçlarına kadar uzanan, iş yapmaya ve tutmaya yarayan organ, el II kılıcın ucu.*

1. Saña yavuz sanan başına evvel
   Degirsün süñü dil soñra ḳılıç **el** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 10). [el,]*

el: *Sahiplik, mülkiyet.[4]*

1. Şeh oturmışdı ḫalvet cām elinde
   Dilinde puḫte ʿışḳ-ı ḫām **elinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 88). [elinde, -i, -n, -de]*

el: *Diyar, memleket. [2]*

1. Meger kim bu imiş ḳısmet ezelden
   Ki sen geldüñ ele ben vardum **elden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 14). [elden, -den]*

el aç-: *Dilenmek, başkasının yardımını isteyecek durumda olmak.[Deyim]*

1. Ölümi yig görür ʿārı olan ac
   El açmaḳdan ḫasīse ḫ‘ār u muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 70). [el açmaḳdan, -maḳ, -dan]*

el ayak ʿamelden kal-: *Eli ayağı tutmamak, fiziksel fonksiyonlarını yerine getiremez duruma gelmek; bitkin duruma gelmek, gücü, takati kalmamak. [Deyim]*

1. Göñül maḳṣūdını çıḳarduñ elden
   Yaşuñ dök ki **el ayaḳ ḳaldı ʿamelden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 48). [el ayaḳ ʿamelden ḳaldı, -dı]*

el ayak talbın-: *Eli ayağı titremek; korku, sinir vb. sebeplerle heyecanlanmak. [Deyim]*

1. Ḳoyun bigi ki yiye zaḫm-ı ḳaṣṣāb
   El ayaḳ talbınur içi ṭolu tāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 24). [el ayaḳ talbınur, -ur]*

el başa baş taşa ur-: *Başına iki eliyle vurmak ve başını (taştan) taşa vurmak, dövünmek. Çaresiz kalarak çok pişman olmak. [Deyim]*

1. İçini ṭasa tutdı ṭaşa urdı
   Gehī **el başa** geh **baş taşa urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 6). [el başa baş taşa urdı, -dı]*

el başa ur-: *Elini başına götürmek II ‘isteyerek, seve seve, elbette’ anlamlarında onama bildiren bir hareket. [Deyim]*

1. İçinden mihr cūşı ṭaşa urdı
   Ayaġ üzre turup **el başa urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 150). [el başa urdı, -dı]*

el bir it-: *Birlikte hareket etmek, el birliği yapmak. [2] [Deyim]*

1. Ayaḳ baş gel berü **el bir idelüm**
   İşi başarmaġa tedbīr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 19). [el bir idelüm, -elüm]*

el çek-: *Elini çekmek, bırakmak II uzaklaşmak, vazgeçmek, ilgisini kesmek. [2] [Deyim]*

1. Eger fermānuma olmaz ise rām
   Eyit fermān senüñdür **el çek** iy ḫām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 196). [el çek, -]*

el ir-: *Bir şeye erişmek, bir şey ele geçmek, bir şeye sahip olmak. [Deyim]*

1. **Elüñ irişmiş** iken āsmāna
   Yire düşdüñ yüzün ur āstāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 51). [elüñ irişmiş, -iş, -miş]*

el irdügince: *Güç yettiği kadar II mümkün olduğunca çok. [Deyim]*

1. Buçuḳ dem bu cihān-ı bī-vefāda
El irdügince ol ẕevḳ ü ṣafāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 60). [el irdügince, -]*

el ko-: *Dokunmak II zorla sahip olmak. [Deyim]*

1. Olursa mihr ile cān uḳdesi ḥāl
Ḳomazven dürc-i gevher mührine **el** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 36). [el ḳomazven, -maz, -ven]*

el öp-: *Yaşlı veya saygı gösterilmesi gereken kimselerin sağ elinin üstünü önce dudağa, sonra alna götürmek. [4][Deyim]*

1. Mübārek gördi şeh yüzinde fālın
Elin öpdi öñinde ḳodı alın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 182). [elin öpdi, -di]*

el tut-: *Elini tutmak II yardım etmek, destek vermek. [Deyim]*

1. Çü ḳaldum taḫt atından şimdi yayaḳ
Alursın **el tutacaḳ** yirde ayaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 36). [el tutacaḳ, -acaḳ]*

el ur-: *El vurmak, dokunmak, el sürmek, el atmak. [Deyim]*

1. Bulur bir kalʿa şeh dürc-i muḳaffel
Degül ādem melekler **urmamış el** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 172). [el urmamış, -ma, -mış]*

el ur-: *El vurmak, dokunmak, değmek, el atmak II bir işe girişmek. [5][Deyim]*

1. **El urup** dürcinüñ açdı bağına
Nişār itdi ayaġı toprağına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 113). [el urup, -up]*

el viriş-: *El ele vermek. [Deyim]*

1. Behiştī meyveler ḥāżır irişmiş
Budaḳlar birbirine **el virişmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 28). [el virişmiş, -miş]*

el viriş-: *Mücadele etmek, gayret göstermek. [Deyim]*

1. Öküş zaḥmetler ile **el virişdüm**
Didügün ḳaṣr-ı Müşkūya irişdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 95). [el virişdüm, -dü, -m]*

el yu-: *Elini çekmek, bırakmak, vazgeçmek. [Deyim]*

1. Uzaḳ düşdükçe ol āb-ı revāndan
Dökerdi ḳan yaşın **el yurdı** cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 6). [el yurdı, -r, -dı]*

elā: *"Gözünü aç, dikkat et, bilmiş ol, bak" anlamında Arapça tembih edâtı olup dîvan edebiyatında bilhassa nazımda, söylenecek şeye dikkati çekmek için "ey" ünlemiyle birlikte mısra başında kullanılmıştır. [3]*

1. **Elā** iy sāḳī-i bāḳī ki mest eyledüñ āfāḳı
N'ola bir cürʿa feyz itseñ bize luṭfuñ şarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 13). [elā,]*

el-ʿayş: *"Yaşasın!" anlamında sevinç ifade eden bir söz.*

1. Ḫaber gitdükde Şîrîn-i dil-efrūz
Didi **el-ʿayş** kim rūz oldı pīrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 68). [el-ʿayş,]*

elbetde: *Elbette, şüphesiz, mutlaka, muhakkak.*

1. Sen eylükleriñi unutma yoldaş
Bulınur her işe **elbetde** pā-daş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 220). [elbetde,]*

elbette: *Elbette, şüphesiz, mutlaka. [4]*

1. Çü tenhā ḳala bir ʿavret bir oġlan
Üçüncisi olur **elbette** şeytan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 118). [elbette,]*

elbürz: *İran'ın kuzeyinde yer alıp kuzeybatıda Azerbaycan sınırından başlayıp Hazar Denizi'nin güney kıyısı boyunca ilerleyip doğuda Türkmenistan ve Afganistan sınırında sonlanan, Kafkas sıradağlarının en yükseğidir, hakkında türlü rivayetler anlatılan Kaf Dağı da aynı isimle anılır. [2]*

1. Külüngi Ḳafa ursañ nūna iltür
İrerse **Elbürze** gürzüñ tuna iltür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 100). [elbürze, -e]*

elde: *Elde olan, elde bulunan, hazır olan.*

1. Sen ol devlet ḥerīfi ḳi **eldeyem** ben
Bu dem git disem ol dem gel diyem ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 45). [eldeyem, -y, -em]*

elde kal-: *Geride kalmak. [Deyim]*

1. Yidi iḳlīm elüñde olsa biñ yıl
   Soñ-uç **elde** bir avuç yil **ḳalur** bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 118). [elde ḳalur, -ur]*

elde ol-: *Gerçekleştirilmek, istenilen sonuca ulaşmak. [Deyim]*

1. Ḫamīr ü mūmdan yumşaḳ ʿamelde
   Ne şekle düzseler **olurdı elde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 40). [elde olurdı, -ur, -dı]*

elden çık-: *Elinden gitmek II kaybolmak. [Deyim]*

1. Ki ne reng oynadı çerḫ-i bed-aḫter
   Ki **elden çıḳdı** ol ḫūrşīd-i enver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 68). [elden çıḳdı, -dı]*

elden çıḳar-: *Kaybetmek, yitirmek, elinden kaçırmak. [Deyim]*

1. Göñül maḳṣūdını **çıḳarduñ elden**
   Yaşuñ dök ki el ayaḳ ḳaldı ʿamelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 47). [elden çıḳarduñ, -du, -ñ]*

elden ele yol bul-: *Bir kişiden diğerine geçmek, nesilden nesile aktarılmak. [Deyim]*

1. **Bulan** devlet size **elden ele yol**
   Daḫı illere eyle varısar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 51). [elden ele yol bulan, -an]*

elden geldügince: *Elden geldiği kadar, mümkün olduğunca. [Deyim]*

1. **Elümden geldügince** bildüm evvel
   Ki āḫir etegüñe irürem el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 11). [elümden geldügince, -]*

elden git-: *Bir şeyi yitirmek, ondan yoksun kalmak. [Deyim]*

1. Gel **elden gitdi** bil çün gidecekdür
   İde gör itmedin ol ki idecekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 119). [elden gitdi, -di]*

elden ne gelse it-: *Elinden geleni yapmak. Gücünün yettiği kadarını yapmak. [Deyim]*

1. Eyüler yatlu yola gitmek olmaz
   Ne **elden gelse** kişi **itmek** olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 40). [elden ne gelse itmek, -mek]*

elden ne gelürse it-: *Elinden geleni yapmak. Gücünün yettiği kadarını yapmak. [Deyim]*

1. Buçuḳ sāʿat ki var mühlet ecelden
   İd elden ne gelürse ḫōş ʿamelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 54). [elden ne gelürse id, -]*

elden var-: *Elden gitmek, zayi olmak, mahvolmak. Gücünün yettiği kadarını yapmak. [Deyim]*

1. Budur bir vech daḫı vech-i aḥsen
   Ki **elden vardı** geldi vech-i rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 36). [elden vardı, -dı]*

elden var-: *Ne yapacağını bilememek. Gücünün yettiği kadarını yapmak. [Deyim]*

1. Diricek kendüzini **vardı elden**
   Diline geldi maʿnā bu ġazelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 63). [elden vardı, -dı]*

ele al-: *Ele almak, tutmak II bir şey üzerinde çalışmaya başlamak; herhangi bir şeyi iş edinmek. [9] [Deyim]*

1. Çü Ferhād oldı naḳş işinden āzād
   Ele aldı külüng ü tīġ-ı pūlād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 2). [ele aldı, -dı]*
2. Nigīsā **aldı ele** çengini tīz
   Göñüller nerm eyledi āhengini tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 3). [ele aldı, -dı]*

ele al-: *Elinde tutmak, eline almak. [3][Deyim]*

1. Egerçi yoġ idi göñlinde ārām
   Göñülsüz **aldı ele** bāde vü cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 44). [ele aldı, -dı]*

ele al-: *Üzerinde durmak, incelemek. [Deyim]*

1. Cihānı andan itmiş alını al
   Ki bir barmaġuma dirsem **ele al** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 102). [ele al, -]*

ele elden var-: *Elden ele gezmek II sürekli olarak bir kişiden ötekine gitmek, çok sevgili değiştirmek. [Deyim]*

1. Gül anuñçün döker her laḫzede reng
   Ki **varur elden ele** ṣaḳlamaz neng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 42). [ele elden varur, -ur]*

ele gel-: *Elde tutulmak II elde edilmek, ulaşılmak. [Deyim]*

1. Söz incü cān deñizdür ʿaḳl ġavvāṣ
   Ele cehd ile **gelür** gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 52). [ele gel, -]*

ele getür-: *Ele geçirmek, elde etmek, kazanmak; bulmak. [2][Deyim]*

1. Haḳīḳī idemezseñ ʿışḳ-bāzī
   Getür bārī **ele** ʿışḳ-ı mecāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 26). [ele getür, -]*

ele gir-: *Elle tutulmak II elde edilmek, ulaşılmak, erişilmek. [4] [Deyim]*

1. Ḳaçan kim basa devlet ayaġı süst
   Ele girmeye maḳṣud eteġi çüst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 44). [ele girmeye, -me, -y, -e]*

elem: *Acı, üzüntü, dert, keder. [2]*

1. Ki gitmege **elem** ḳalb ü cigerden
   Cevāriş nāfiʿ olur gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 55). [elem,]*

el-fakrü fahrī: *"Fakirlik övüncümdür" manasına gelen hadis. [Hadis]*

1. Bu ʿizzetler degüldür hiç ẕuḫrī
   Dir idi dembedem **el-faḳrü faḫrī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 152). [el-faḳrü faḫrī, -]*

elfāz: *Kelimeler, sözler. [2]*

1. **Elfāza** var nihāyet ü ḥad yoḳ cemāline
   Kim ide müntehiyle beyān bī-nihāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 11). [elfāza, -a]*

el-ḥak: *Doğrusu, hakka, hak budur ki.*

1. Şeh işitdükde **el-ḥaḳ** oldı meyli
   Ki Şîrînden melāli vardı ḫayli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 71). [el-ḥaḳ,]*

elḥamdü lillāh: *Allah'a hamd olsun. [Ayet]*

1. Bu feṯḥ oldı çü ḥaḳ tevḥidīne rāh
   Zihī ḫōş fātiḥā **elḥamdü lillāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 4). [elḥamdü lillāh, -]*

elḫān: *Nağmeler, ezgiler, şarkılar. [2]*

1. Halifeñ ḥaḳḳı ki āvāzındaġı **elḫān**
   Demüri mūm iderdi taġı nālān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 183). [elḫān,]*

elhān: *Nağmeler, ezgiler, şarkılar II şiirler.*

1. Çün oldı Bārbed ḥarfī dür-efşān
   Bu ṣūretle ki didi düzüp **elḫān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 72). [elḫān, -üp]*

elhān-ı dāvūd: *Davut peygamberin sesini andıran tatlı ve dokunaklı sesin nağmeleri.*

1. Buyurdı şeh ki tuta Bārbed ʿūd
   Ser-āġāz eyleye **elḫān-ı Dāvūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 30). [elḫān-ı dāvūd, -]*

eli altında (ol-): *Eli altında olmak II hakimiyeti, emri altında olmak. [Deyim]*

1. **Eli altında** var biñ ḳalʿa ʿālī
   Ki her birinde mālāmāl mālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 65). [eli altında, -]*

eli dāmenin ter it-: *Eteğine el uzatmak, değdirmek II namusunu kirletmek (Farsçada "ter-damen" biçimindeki ifadenin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır). [Deyim]*

1. Anuñçündür güneş dāʾim münevver
   Ki **itmez dāmenin** kimse **eli ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 40). [eli dāmenin ter itmez, -mez]*

eli ditre-: *Eli titremek II çok korkmak. [Deyim]*

1. Urur faṣṣād irāna nīşter ter
Velī kendü ḳolında **eli ditrer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 24). [eli ditrer, -r]*

eli teng ol-: *Eli dar veya darda olmak. II. Paraya sıkışmak, parasız kalmak. [Deyim]*

1. Çü kīse oldı ol sīmin-tene seng
Ṣafā naḳdından **oldı** dehr **eli teng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 94). [eli teng oldı, -dı]*

elif: *Arap alfabesinin ilk harfi .*

1. **Elif** ülfetden aldı rā-yı raḥmet
Ki ola şeh mīm-i mülk ü dāl-ı devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 5). [elif,]*

elif lām it-: *Elifi lam etmek II elif gibi düz boyunu lam harfi gibi eğmek, eğilmek. [Deyim]*

1. **Elif lām idüp** oldı yāra pā-māl
Tolaşdı lām elif-veş ol iki dāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 9). [elif lām idüp, -]*

elin al-: *Kötü durumdaki bir kişiye yardımda bulunmak, elinden tutmak. [Deyim]*

1. Ayaḳda ḳalmış idüm ben faḳīrüñ
Elüm alduñ Ḥaḳ olsun dest-gīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 20). [elüm alduñ, -du, -ñ]*

elin dek tut-: *Elini hareket ettirmemek II saldırmamak, hücum etmemek. [Deyim]*

1. Çü ḥālin köyne ʻāşıḳ mest sanma
Elin dek tutanı bī-dest sanma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 76). [elin dek tutanı, -an, -ı]*

elin ısır-: *Elini dişleri arasına alıp sıkmak II duygularını belli etmemek için elini ısırmak. [Deyim]*

1. Şeh işitdükde āh itdi vü ḳaldı
Elin ışırdı vü başını şaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 40). [elin ışırdı, -dı]*

elin öp-: *Saygı ifadesi olarak bir kimsenin elini öpüp alnına koymak. [2] [Deyim]*

1. Biraz kim bezm ḳurdı şoḥbet itdi
Elin öpdi turup ḳaşrına gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 60). [elin öpdi, -di]*

elin ü etegin pür it-: *Elini eteğini bir şey ile dolu hâle getirmek , bir şeyden çokça vermek. [Deyim]*

1. **Elin ü etegin** ol ḳān-ı gevher
Pür itdi baḥr ü kān bigi dür ü zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 124). [elin ü etegin pür itdi, -di]*

elinde (ol-): *Egemenliği altında, yetkisinde bulunmak. [3] [Deyim]*

1. Ki zīrā cümle şāhuñdur muṭīʻi
Elindedür şerīfi vü vażīʻi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 74). [elindedür, -dür]*

elinden: *(Birinin) elinden; yüzünden, -dAn dolayı. [3]*

1. Düşüp cevrüñ **elinden** oġınursam
Bu ġamdan ip bıraġup boġınursam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 59). [elinden,]*

elinden al-: *Mahrum etmek, sahip olduğu şeyi ele geçirmek. [Deyim]*

1. Atañ **elinden aldı** milk-i Şāmı
Vir aña ki oldur anuñ gönli kāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 65). [elinden aldı, -dı]*

eline al: *Eline almak, tutmak, bir şeyi eliyle kavramak. [3] [Deyim]*

1. **Eline aldı** cām-ı ḫōş-güvārı
Gözinden başına çıkdı ḫumārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 5). [eline aldı, -dı]*

eline al: *Eline almak, tutmak, bir şeyi eliyle kavramak II bir şey üzerinde çalışmaya başlamak; herhangi bir şeyi iş edinmek. [3] [Deyim]*

1. Dikince Bārbed āhından āheng
Nigīsā **aldı eline** yine çeng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 74). [eline aldı, -dı]*

eline ayağına yüz ur-: *Eline ayağına yüz sürmek. Sevgi ve bağlılığını ifade etmek için eline ayağına kapanmak. [Deyim]*

1. İrüp ol ṣūret öñinde tururdı
Eline ayaġına yüz urırdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 24). [eline ayaġına yüz urırdı, -ır, -dı]*

eline diş ur-: *Parmağını ısırmak, ne yapacağını bilememek. [Deyim]*

1. Peşīmān oldı yatlu pīşesinden
Eline urdı diş endīşesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 10). [eline diş urdı, -dı]*

eline vir-: *Eline vermek, tutuşturmak II idaresine, yetkisine bırakmak. [Deyim]*

1. **Eline** zülfinüñ **virmişdi** çevgān
Ki ṭūp ola öñinde cān-ı sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 93). [eline virmişdi, -]*

elini kūtāh ḳıl-: *Elini eteğini çekmek, bir şeyi yapmayı kesmek, o şeyden uzak durmak. [Deyim]*

1. Otuz gün şāh göñli içün ol māh
Elini şādlıḳdan **ḳıldı kūtāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 24). [elini kūtāh ḳıldı, -dı]*

elini tart-: *Elini çekmek II vazgeçmek. [Deyim]*

1. Geçüp ben şūre baḫtuñ her şerinden
Elini tarta Şīrīn şekkerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 126). [elini tarta, -a]*

elini ṭut-: *Yardım etmek, destek olmak. [Deyim]*

1. Didi Şāvūra ki iy yār-ı vefā-dār
Elim ṭutġıl ayaḳdan düşmedin zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 4). [elini ṭutġıl, -ġıl]*

eliyle: *Bizzat kendi.*

1. **Eliyle** virse biñ biñ dürr ü gevher
Seḫā vaḳtinde olmaz tırnaġı ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 45). [eliyle,]*

eliyle: *Sebebiyle, yüzünden.*

1. Bozarsuñ mihr **eliyle** mühr-i dürcüñ
Ayaḳda ḳaldı bil bünyād-ı bürcüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 45). [eliyle,]*

eliyle: *Aracılığıyla.*

1. Çü fikrüñ odı ḳodı cāna dāġı
Girü ʿaḳluñ **eliyle** şeş bu bağı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 276). [eliyle,]*

eliyle it-: *Kendi kendisine yapmak, kendi davranışları sonucunda yine kendine zarar vermek. [Deyim]*

1. **Eliyle** kendüzine **itdügin** er
İdemez tīr ü tīġ ü zaḫm-ı ḫancer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 47). [eliyle itdügin, -düg, -in]*

ellerine āferīn it-: *"Eline (veya elinize veya ellerinize) sağlık" demek; el emeği ile güzel bir şey yapana söylenen iyi dilek sözü. [Deyim]*

1. Öküş medḥ itdi Ferhād-ı güzīni
Çoġ **itdi ellerine āferīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 98). [ellerine āferīni itdi, -di]*

elli: *Elli, sayı sıfatı. [2]*

1. Degül **elli** ger **elli** biñ ola yıl
Geçicek azı çoġı bir olur bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 111). [elli,]*

elli biñ: *Elli bin, sayı sıfatı. [2]*

1. Degül elli ger **elli biñ** ola yıl
Geçicek azı çoġı bir olur bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 111). [elli biñ, -]*

elma: *Elma..*

1. Ṣunup **elma** diyü urdı göñlüme nār
Ṭolu ḫurma iken virdi bize ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 17). [elma,]*

elma: *Elma II elmaya benzeyen çene.*

1. Gehī **elmadan** itdi nuḳl-sāzī
Gehī nār ile ḳıldı şīve-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 161). [elmadan, -dan]*

elmās: *Billurlaşmış saf karbondan ibâret, çok sert, çok kıymetli parlak taş.*

1. Hem anda buldılar şaṭranc-ı cevher
Ki **elmās** idi vü yāḳūt-ı aḥmer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 36). [elmās,]*

elmas: *Billurlaşmış saf karbondan ibâret, çok sert, çok kıymetli parlak taş II. erkek cinsel organı.*

1. Çü teslīm eyledi dizdāra bürcin
Götürdi **elmās** ile şeh mühr-i dürcin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 176). [elmās,]*

elmas: *Sert cisimleri kesmeye yarayan madde.*

1. Ḫaṭarlu gevhere üstād-ı ḥakkāk
Urınca **elmās** olur zehresi çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 54). [elmās,]*

elü ir-: *Eli ermek, vakit, fırsat bulmak, gücü yetmek. [Deyim]*

1. Hem **elüñ iricek** eyle eyle niyyet
Ki irürmeyesin ḫalḳa ez̲iyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 105). [elüñ iricek, -icek]*

elümle: *Kendi elimle II kimsenin yönlendirmesi, yardımı olmaksızın, bizzat; bilerek, isteyerek. [3]*

1. Didi bu derde ne dermān ben itdüm
Elümle işümi virān ben itdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 8). [elümle,]*

elüñ beri vir-: *El uzatmak II yardım etmek. [Deyim]*

1. Ya ayaḳ bas bu ġamdan ḳurtarı vir
Ya cānum vireyin **elüñ beri vir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 110). [elüñ beri vir, -]*

elünde (ol-): *Elinde olmak II egemenliği altında, yetkisinde bulunmak. [2] [Deyim]*

1. **Elüñdedür** kitāb-ı maḫv ü iṣbāt
Bulur senden münācāt ehli ḥācet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 57). [elüñdedür, -dür]*

elündeki ayaġı ḳoma-: *Elindeki kadehi bırakmamak II harekete geçmek. Çabuk hareket etmek, acele etmek. [Deyim]*

1. Başundaġı gilüñi yumayasın
Elündeki ayaġı ḳomayasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 50). [elündeki ayaġı ḳomayasın, -y, -a, -sın]*

elüñden: *(Birinin) elinden, yüzünden, -dAn dolayı.*

1. **Elümdendür** işüm vīrān dirīġā
Ben itdüm baña ne dermān dirīġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 25). [elümdendür, -dür]*

elüñden gelme-: *Çaresizlikten veya yeteneksizlikten bir iş yapamamak. [Deyim]*

1. Eger biñ yıl irürsem toprāġa baş
Elümden gelmez illā başuma taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 44). [elümden gelmez, -z]*

elünden gel-: *Yapabilmek. [Deyim]*

1. Ger **elümden gele** bir laḥẓa bu kār
Vire her dikenüm bir tāze gül-nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 95). [elümden gele, -e]*

elüñden git-: *Bir şeyi yitirmek, o şeyden yoksun kalmak. [Deyim]*

1. Emeklerüm yile gitdi dirīġā
Elümden yār ile **gitdi** dirīġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 22). [elümden gitdi, -di]*

elüne āb ḳoma-: *Eline su dökememek II "değerce ondan çok geride" anlamında kullanılan bir söz. [Deyim]*

1. Ḳamu terligi ile nūr-ı mehtāb
Ana degmez ki **ḳoya elüme āb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 80). [elüme āb ḳoya, -y, -a,]*

elüñle: *Kendi elinle, bizzat kendin.*

1. Ḫarāb itdüñ **elüñle** mihr esāsın
Meremmet ḳılmaġ istersin bināsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 33). [elüñle,]*

elüyle ayaġuna balta ur-: *Kendi ayağına balta vurmak II kendi kendine zarar vermek. [Deyim]*

1. Yavuz göñlümden oldı yatlu yilte
Elümle urdum ayaġuma balta *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 133, Mısra 166). [elümle ayaġuma balta urdum, -du, -m]

elvān: *Renkler, çeşitler.*

1. Ḳara ṭopraḳdan iḥsān iden insān
   Yeşil yapraḳdan eşkāl iden **elvān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 8). [elvān,]*

em bul-: *Derman, çare bulmak. [Deyim]*

1. İderdi derd ile zārī demādem
   Bulımazdı bu derdüñ semmine **em** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 14). [em bulımazdı, -ı, -maz, -dı]*

em it-: *Ilaç olmak, çare olacak ilacı yapmak, şifa vermek. [Deyim]*

1. Bu acı derde ʿİsā **itmeye em**
   Ki Şīrīn bişire diş ura Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 161). [em itmeye, -me, -y, -e]*

em ol-: *Çare olmak, bir derde deva olmak. [Deyim]*

1. **Olur** idi daḫı ġām semmine **em**
   İrerdi zaḫmesinden zaḫme merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 227). [em olur, -ur]*

emān: *Emin, güvenli, emniyetli. [2]*

1. Ḳılıçdur arduñ u öñüñ ḳuyıdur
   Ḳaç ortadan **emān** yiri ḳıyudur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 58). [emān,]*

emān: *Emin, güvenli, emniyetli II sığınak.*

1. Egerçi nevg-i ġamzem cān-sitāndur
   Emīn olan göñüllere **emāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 82). [emāndur, -dur]*

emān bul-: *Aman bulmak. Kurtulmak. [Deyim]*

1. Müsellem olmadı ʿadli sitemden
   Emān bulımadı şādīsi ġamden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 70). [emān bulımadı, -ı, -ma, -dı]*

emān iste-: *Aman istemek. Sığınıp merhamet istemek; affedilmeyi, canının bağışlanmasını/kurtarılmayı talep etmek. [2] [Deyim]*

1. Felek ditrerdi ḳorḫup sanki yapraḳ
   Emān ister ḳoyup başına ṭopraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 68). [emān ister, -r]*

emān yüzügi: *Birisine aman verildiğini bildirmek üzere verilen yüzük.*

1. Egerçi laʿli bize gösterür **emān yüzügin**
   Gözi ḳıyar ḳanuma ẕerrece emān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 9). [emān yüzügin, -n]*

emānet: *Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse.*

1. **Emānet** gencinüñ şāh-ı emīni
   İmāmet baḥrinün dürr-i yetīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 7). [emānet,]*

emāret: *Emirlik, hükümdarlık.*

1. İderler taḫt u tacı nehb ü ġāret
   Daḫı siz aṣla irmeye **emāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 50). [emāret,]*

emçek: *Meme.*

1. İki **emcek** boşalmış meşke benzer
   Tudaḳları küf almış keşke benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 55). [emcek,]*

emek: *Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, zahmet; gayret, çaba. [4]*

1. Gözetmez ḥaḳḳına nān ü nemekden
   Hemīn cān acısı ḳalur **emekden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 100). [emekden, -den]*

emeksüz: *Bir şeyin gerçekleşmesi için çaba harcamaksızın, zahmetsizce, kolayca.*

1. Turıdır ʿArşi vü Ferşi direksüz
   Düridür bunca biñ ʿālem **emeksüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 28). [emeksüz,]*

emi semme devāyı derde vir-: *İlacı zehire, çareyi derde feda vermek II küçük bir çıkar sağlamak için önemli şeyleri feda etmek. [Deyim]*

1. Baharı ḫāra verdi gerde virdüm
Emi semme devāyı derde virdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 16). [emi semme devāyı derde virdüm, -dü, -m]*

emīn: *Bir işin başı ve sorumlusu durumunda olanlara verilen memuriyet ünvanı.*

1. Bu ḳaṣruñ pās-bānı vü **emīni**
Şehe yüz süriyü öper zemīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 63). [emīni, -i]*

emīn: *Emin, emniyette, güven içinde. [2]*

1. Ḥaṣīn yirdür şehā bu mülk-i Ermen
Emīn düşmenden ü fāriġ yaġıdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 224). [emīn,]*

emīn: *Emin, güvenilir.*

1. Revān gönderdiler peyk-i revende
Emīn ü çapük ü çüşt ü devende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 62). [emīn,]*

emīn ol-: *Korkusuz olmak.*

1. Egerçi nevg-i ġamzem cān-sitāndur
Emīn olan göñüllere emāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 82). [emīn olan, -an]*

emīr: *Araplarda ve bazı Müslüman ülkelerde bir kavim, şehir veya ülkenin başı; sultan, padişah. [5]*

1. Getürdiler bʿoġur biş baş esīri
Ki her biri bir iḳlīmüñ **emīri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 80). [emīri, -i]*

emīr-i şerʿ: *Şeriatın kumandanı; Hz. Muhammed.*

1. **Emīr-i şerʿ** ü sulṭān-ı ṭarīḳat
Delīl-i ḥaḳḳ ü bürhān-ı ḥāḳiḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 9). [emīr-i şerʿ, -]*

emīr-i tācdār: *Taç sahibi hükümdar.*

1. Gel imdi ḫʿār baḳma her ġubāra
Ki hemserdür **emīr-i tācdāra** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 16). [emīr-i tācdāra, -a]*

emīr-i tāc-dār: *Taç sahibi hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Didi düşmez benüm bigi ġubāra
Ki ola hem-ser **emīr-i tāc-dāra** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 4). [emīr-i tāc-dāra, -a]*

emmāre: *Tasavvufta nefs-i emmâre sözünün kısaltılmışı olarak nefsin yedi mertebesinden insana kötülükleri, günâhı ve şehveti emreden ilk mertebesi için kullanılır.*

1. Firişte muṭmaʾīn **emmāre** iblīs
Ki ögredür müdām mekr ile telbīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 171). [emmāre,]*

emmāre nefs: *Nefs-i emmare. Nefsin yedi mertebesinden en alt derecesi [Bu mertebede nefis insana kötülükleri, günâhı, şehveti emreder ve kişi her türlü günâhı pişmanlık duymadan işleyebilir].*

1. Müdāmī yār olup **emmāre nefse**
Sunuban merhem üzre yara nefse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 197). [emmāre nefse, -e]*

emn: *Korkusuzluk, eminlik.*

1. Gerekdür ḥikmet ü şerʿ ü belāġat
Kifāf ü sıḥḥat ü **emn** ü ferāġat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 72). [emn,]*

emn: *Emniyet, güven.*

1. Vilāyet ṭoldı **emn** ü ʿayş ü şādī
Ḳamu baġlu göñül buldı küşādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 29). [emn,]*

emn ü emān: *Huzur ve güven. [İkileme]*

1. Bu resme ḳıldı çoḳ dürlü siyāset
Ṭolar **emn ü emān** şehr ü vilāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 94). [emn ü emān, -]*

emr: *Emir, buyruk. [10]*

1. Muṭāʿ-ı ʿālem **emrine** muṭīʿam
   Velī ḳatında mücrim hem şefīʿam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 61). [emrine, -i, -ñ, -e]*

emr eyle-: *(Yapılması istenen şeyi) kesin olarak bildirmek, buyurmak. [2]*

1. Pes **emr eyledi** Şîrîn-i şeker-rîz
   Ki Şebdîzüñ şeşeler bendini tîz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 29). [emr eyledi, -di]*

emr it-: *(Yapılması istenen şeyi) kesin olarak bildirmek, buyurmak.*

1. Pes **emr itdi** ki birḳaç çüst ḥācib
   Olalar bulmaġa Ferhādı ṭālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 81). [emr itdi, -di]*

emr-i ḥak: *Allah'ın emri.*

1. Ḳamuya ki **emr-i Ḥaḳdur** ʿadl ü iḥsān
   Olur sulṭānlara ġayetde āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 71). [emr-i ḥaḳdur, -dur]*

emr-i hallāk: *Yaratma gücü sınırsız olan, devamlı olarak yaratan Allah'ın emri/takdiri.*

1. Pes irdi yire göge **emr-i Ḫallāḳ**
   Pür oldı zikr-i innī cāʿli āfāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 127). [emr-i ḫallāḳ, -]*

emr-i hudā: *Allah'ın emri.*

1. Ümiḍ üzmeyelüm **emr-i Ḫudādan**
   Mededler umalum virdi ü duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 121). [emr-i ḫudādan, -dan]*

emr-i kün: *Allah'ın yaratmayı dilediği şeye, "ol" diye emretmesi ve böylece onun varlık sahasına çıkması.*

1. Ḳopaldan naġme-i savṭ **emr-i künden**
   Budur raḳṣ ılduz u çarḫ ay u günden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 71). [emr-i künden, -den]*

emr-i pād-şāhī: *Padişahın emri.*

1. Hemān-dem irdi fermān-ı İlāhī
   Ḳażā-yı Ḥaḳḳ u **emr-i pād-şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 8). [emr-i pād-şāhī, -]*

emr-i subḥān: *Allah'ın emri.*

1. İrişelden bulara **emr-i Subḥān**
   Bulardan gelmedi fermāna ʿışyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 73). [emr-i subḥān, -]*

emr-i taḳdīr: *Allah'ın takdir ve tayini; kaderin emri. [3]*

1. Ḥisāb itdi öginde ḳıldı tedbīr
   Digil aña ki ne olur **emr-i taḳdīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 58). [emr-i taḳdīr, -]*

emrinde (ol-): *Bir kimsenin buyruğu altında bulunmak.[Deyim]*

1. Ol şāh-ı māh-peyker sulṭān-ı heft-kişver
   Ki **emrindedür** serāser Efrenc ü Türk ü Deylem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 70). [emrindedür, -dür]*

emrine çāker ol-: *Emrine asker olmak. Her dediğini yapmaya her an hazır olmak, emrine amade olmak.*

1. Ne baş kim **emrine olmaya çāker**
   Delinsün baġrı ger olursa gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 81). [emrine çāker olmaya, -ma, -y, -a]*

emvāc-ı deryā: *Deniz dalgaları.*

1. Dirīġā serçe şayd eyler mi ʿanḳā
   Sıġar mı bardaġa **emvāc-ı deryā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 10). [emvāc-ı deryā, -]*

en öñdin: *İlk olarak, öncelikle. [2]*

1. Ḳaçan virmek diler bir müflise genc
   En öñdin çekdürür yüz zaḥmet ü renc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 4). [en öñdin, -]*

enā: *Ene, ben. Sâlikin fena halini ifade eden, ayrıca iddia, kibir ve bencillik anlamında kullanılan tasavvuf terimi.*

1. Enā dimezven enniyet senüñdür
Enīn binüm enāniyyet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 67). [enā,]*

enāniyyet: *Benlik.*

1. Enā dimezven enniyet senüñdür
Enīn binüm **enāniyyet** senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 68). [enāniyyet,]*

enār: *Nar.*

1. Ne cevher oldı aġaç cirmine ḳut
Ki **enārüñ** dürcini toldurdı yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 166). [enārüñ, -üñ]*

enbān: *Heybe. [2]*

1. Ne **enbān** ger ṭarudur ṭolu enbār
Tamāmın yir bu iki mūş-ı ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 43). [enbān,]*

enbār: *Ambar.*

1. Ne enbān ger ṭarudur ṭolu **enbār**
Tamāmın yir bu iki mūş-ı ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 43). [enbār,]*

enbār-ı ʿālem: *Dünya ambarı.*

1. N'ola bir dāne düşse dāmenüñden
Ṭolu **enbār-ı ʿālem** ḫırmenüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 142). [enbār-ı ʿālem, -]*

enbiyā: *Peygamberler. [5]*

1. Muṭahhar siyretiyçün aṣfiyānuñ
Münevver sūretiyçün **enbiyānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 166). [enbiyānuñ, -nuñ]*

enbūh: *İzdiham. Kalabalık. [6]*

1. Dirildi şol ḳadar leşkerler **enbūh**
Ki arslan ile ṭoldı bīşe vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 61). [enbūh,]*

encām bul-: *Son bulmak, sona ermek. [Deyim]*

1. Aña-dek sürdiler cām aldılar kām
Ki cām-ı çarḫ devri **buldı encām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 26). [encām buldı, -dı]*

encām ol-: *Son bulmak, bitmek.*

1. Diledi ki ine ide bir dem ārām
Neye **encām olur** göre ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 52). [encām olur, -ur]*

encām vir-: *Bitirmek, sona erdirmek. [Deyim]*

1. Seḥer-gehden girü irince aḫşām
Bular **virmedi** devr-i cāma **encām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 80). [encām virmedi, -me, -di]*

encāz: *Mesnevide bir yer adı. Doğrusu Abhâz olmalıdır. Abhâz, Kafkasya'da bulunan bir yere ve orada yaşayan halka verilen bir isimdir. [2]*

1. Maḳāmıdur ḫazān faṣlında **Encāz**
Ki olur anuñ yimişleri şifā-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 77). [encāz,]*

encüm: *Yıldızlar. [5]*

1. Anuñ ṣaḫnında lā-yuḥṣīdür **encüm**
Nice ʿāḳiller anda oldılar güm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 13). [encüm,]*

endām: *Beden, vücut. [3]*

1. Yiridür **endāmuma** ḫār-ı belā tīġ-i cefā
Ol gül endāmuñ çü ḫaḳḳ-ı ṣoḥbetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 7). [endāmuma, -um, -a]*

endīşe: *Düşünce, fikir. [5]*

1. Peşimānuz şehā ol pīşelerden
Perīşānuz yavuz **endīşelerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 70). [endīşelerden, -ler, -den]*

endīşe: *Tasa, kaygı. [5]*

1. Bu **endīşeyle** ḳalmışdı şehen-şāh
Yudardı ḳan iderdi derd ile āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 71). [endīşeyle, -y, -le]*

endīşe baḥri: *Düşünce denizi II çok fazla düşünme durumu.*

1. Güher ḫar-mühreden olınmasa farḳ
Niçün **endīşe baḥrine** olam ġarḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 100). [endīşe baḥrine, -n, -e]*

endīşe idin-: *Endişelendirmek, kaygılandırmak.*

1. **İdinürdi** anı **endīşe** her bār
Hem ol korḫuya irdi āḫir-i kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 21). [endīşe idinürdi, -ür, -di]*

endīşe ḳıl-: *Düşünmek.*

1. Hirāsān oldı Hürmüz bu ḫaberden
Yavuz **endīşeler ḳıldı** ḥaẕerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 46). [endīşeler ḳıldı, -dı]*

endīşe ḳıl-: *Düşünmek; kaygılanmak. [2]*

1. Yine **endīşe ḳıldı** pīşesini
Ele aldı külüng ü tīşesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 25). [endīşe ḳıldı, -dı]*

endīşe odı: *Düşünce ateşi.*

1. Gerek endīşe odında sıza maġz
Ki cān aġzı diye bir nükte-i naġz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 47). [endīşe odı, -]*

endūh: *Gam, iç sıkıntısı. [2]*

1. Eger deryādadur ger kūh içinde
Ebed kimse ḳomaz **endūh** içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 58). [endūh,]*

endūh ol-: *Gamlı, kederli olmak.*

1. Ne vaṣf idem ne ḥadde oldı endūh
Ne deñlü geçdi deşt ü bīşe vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 13). [endūh oldı, -dı]*

endūh yi-: *Gam yemek II tasa etmek, kaygılanmak, üzülmek. [Deyim]*

1. Didi ol saña degmez **yime endūh**
Eyitdi olsa yirven kayġusı kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 69). [endūh yime, -me]*

eñeg: *Çene.*

1. Cūşān **eñegüñde** Çāh-ı Zemzem
İʿcāza saçuñ ʿaṣā-yı Mūsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 85). [eñegüñde, -üñ, -de]*

enġam: *Nağmeler.*

1. Ḳomış **enġama** nisbet her ṣıfatdan
On iki burç ile altı cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 229). [enġama, -a]*

engebīn: *Bal II bal arısı.*

1. Cihān resminde ḫod ʿādet hemīndür
Ki geh zenbūr u gāhī **engebīndür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 64). [engebīndür, -dür]*

engüşter: *Yüzük. [2]*

1. Felek farḳında tāc-ı cevheri var
Elinde zer-nigīn **engüşteri** var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 4). [engüşteri, -i]*

engüşt-vāne: *(Engüştâne) dikiş yüzüğü.*

1. Işıḳlar başda san **engüşt-vāne**
İrer oḳ demreni yir yir nişāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 73). [engüşt-vāne,]*

enīn: *İnilti, inleme. [2]*

1. Enā dimezven enniyet senüñdür
Enīn binüm enāniyyet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 68). [enīn,]*

enīn ḳıl-: *İnlemek.*

1. Ki bu nāz ehli serv-i nāzenīni
Ki nāzüklük ile **ḳılur enīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 52). [enīn ḳılur, -ur]*

enīs idin-: *Arkadaş, dost edinmek.*

1. Ḫayālini **enīs idinmiş** idi
Ġam ü derdin celīs idinmiş idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 127). [enīs idinmiş, -miş]*

enīs it-: *Arkadaş, dost etmek.*

1. Nefes ḳaṭʿ olmadın nefsi nefīs it
Buçuḳ dem meclis-i ünse **enīs it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 6). [enīs it, -]*

en-nārü velāʿār: *Utanç yerine ateşi tercih ederim anlamında Arapça ibare. [Kelam-ı kibar]*

1. İder ʿār ādeme oddan beter kār
Anuñçün dirler **en-nārü velāʿār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 78). [en-nārü velāʿār, -]*

enniyet: *Varlık (vücûd, mevcut); hüviyet.*

1. Enā dimezven **enniyet** senüñdür
Enīn binüm enāniyyet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 67). [enniyet,]*

enṣār-ı feṯḥ: *Fetih ordusu.*

1. **Enṣār-ı feṯḥ** ḫayli sıġmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn muʿasker farḳ-ı felek muḫayyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 19). [enṣār-ı feṯḥ, -]*

envāʿ: *Çeşit çeşit, her türlü.*

1. Bularuñ her biri taḫtında **envāʿ**
Öküş aṣnāf u eşḫāṣ itdi ibdāʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 31). [envāʿ,]*

envār: *Nurlar, ışıklar II cehennem.*

1. Cihān tennūr-vār olmuşdı pür-nār
Kömürden boşalup ṭolmuşdı **envār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 6). [envār,]*

envār: *Nurlar, ışıklar. [3]*

1. Bulur her birini bir nūr-ı lāmiʿ
Muḥammeddür cemīʿ **envāre** cāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 148). [envāre, -e]*

envār-ı celāl: *Yüce nurlar.*

1. ʿAḳl şemʿi nice idrāk itsün **envār-ı celāl**
Çünki yitmiş biñ ḥicāb ardından oldı muḳtebes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 9). [envār-ı celāl, -]*

envār-ı dīdār: *Güzel yüzün nurları, parlaklığı.*

1. Olur şeh ṣubḥa-dek her gice bīdār
Gözedür gözleri **envār-ı dīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 48). [envār-ı dīdār, -]*

envār-ı feth: *Fetih nurları.*

1. **Envār-ı feṯḥe** itdi Ḥaḳ işigüñi maṭlaʿ
Erzāḳ-ı ḫalḳa ḳıldı rāziḳ ḳapuñı maḳsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 39). [envār-ı feṯḥ, -]*

envār-ı inʿām kıl-: *Lütfunun nuruyla aydınlatmak II ihsanda bulunmak.*

1. İrürür vaḥy ü ilhām enbiyāya
Ḳılur envār-ı inʿām evliyāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 30). [envār-ı inʿām ḳılur, -ur]*

envar-ı saʿādet: *Mutluluk nurları, ışıkları.*

1. Yüzinden ṭāliʿ **envar-ı saʿādet**
Özinde lāmiʿ āsār-ı siyādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 61). [envar-ı saʿādet, -]*

envār-ı şāhī: *Padişahlık ışığı.*

1. Yaraşmış başına devlet külāhı
Yüzinden berḳ urur **envār-ı şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 72). [envār-ı şāhī, -]*

envār-ı tecelli: *Tecelli ışıkları. (Sevgilinin) görünmesi/gelmesi ile görünen ışık, (sevgilinin) yüzünün ışığı.*

1. Nice ṭāḳat götürmişdür bu **envār-ı tecelliye**
Meger kim berk imiş yā-Rāb göñüller Ṭūr-ı Mūsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 5). [envār-ı tecelliye, -y, -e]*

envār ol-: *Parlamak, aydınlanmak.*

1. Nefesler kim ururdı ol güher-bar
Olurdı ʿālem-i ervāḥ **envār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 66). [envār olurdı, -ur, -dı]*

enver: *Daha parlak; daha iyi.*

1. Bu rāy **enver** görindi şehr-yāra
Ol iki bāġiye ḳıldı müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 77). [enver,]*

epsem: *Suskun, sessiz. [2]*

1. Yaşum yiler ki yilden öñürdü ala gerdüñ
Didüm ki ivme **epsem** eydür bir izin öpsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 66). [epsem,]*

er: *Adam, erkek, yiğit. [16]*

1. Hüner-düşmen cefā-pīşe **er** idi
Cihān-veş süfle vü dün-perver idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 31). [er,]*

er: *Erkek II sevgili, eş.*

1. Ne deñlü dir iseñ var ʿaḳl ü temyīz
Velī **er** sevmemiş yoḳ oġul ü ḳız *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 86). [er,]*

er: *Asker. [4]*

1. Biri birin geçüp eyle ḳaçarlar
Ki ürker gölgesin ādem ṣanup **er** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 72). [er,]*

er: *Asker II ordu.*

1. Döküldi māl ü genc ü ḫayme vü bār
Ṭaġıldı **er** nite-kim tīz bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 74). [er,]*

er: *İnsan, kişi.[5]*

1. Eliyle kendüzine itdügin **er**
İdemez tīr ü tīġ ü zaḫm-ı ḫancer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 47). [er,]*

er: *Eğer, şayet. [6]*

1. Halīl **er** āẕeri ḳıldıysa āzār
Bu bāzār-ı ṣanemden oldı bīzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 133). [er,]*

er: *Eğer, şayet; ... yapmaktansa, ... yapıncaya kadar, ... yapmak yerine.*

1. Boġılmaḳ yig yüriyüp su içince
Muḫanneṣ köprisinden **er** geçince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 68). [er,]*

er elin tutmamış: *Bakire kız.*

1. **Er elin tutmamış** dūşīze ḳızlar
Aḳar ṣudan ṭuru pākīze ḳızlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 69). [er elin tutmamış ḳız, -]*

er kişiye ölüm yavuz addan yig: *"Erkeğin adının (korkak olarak) kötüye çıkmasındansa ölmesi daha iyidir" anlamında, erkek olmanın ancak cesurca davranmakla mümkün olduğunu ifade eden söz grubu. [Atasözü]*

1. Eyü dirlik düzetmekdür dişiye
Yavuz addan ölüm yig er kişiye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 108). [er kişiye ölüm yavuz addan yig, -]*

erden yüz döndüren ʿavret gerekdür: *Ataerkil söylemde "Mertçe davranmaktan vazgeçen kadındır", "korkup kaçmak erkekliğe yakışmaz" gibi anlamlara gelen söz grubu. [Atasözü]*

1. Er olan kişiye ġayret gerekdür
Yüz erden döndüren ʿavret gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 102). [erden yüz döndüren ʿavret gerekdür, -]*

eren: *Er, asker. [2]*

1. Didi iy pehlevānlar ḫāṣ **erenler**
Bu bezm āvāzına raḳḳāṣ erenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 13). [erenler, -ler]*

eren: *Erkek.*

1. **Eren** resmince geyürdi giyesi
   Müretteb pehlevānī her libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 11). [eren,]*

eren: *Ermiş, velî, evliyâ.*

1. Pes itdi pāk **erenler** adına yād
   Ki ol yād ile olur cānlar ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 39). [erenler, -ler]*

erġavān: *Eflatun ile kırmızı arası morumsu pembe renkte çiçek, erguvan II erguvan şarabı.*

1. Revān çekdi sebük rıṭl-ı girānı
   Gül ile hem-dem itdi **erġavānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 20). [erġavānı, -ı]*

erġavān: *Eflatun ile kırmızı arası morumsu pembe renkte çiçek, erguvan II sevgilinin kırmızı yüzü.*

1. Ḫam itmiş gam yüki serv-i revānın
   Degişmiş zaʿfarāna **erġavānın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 50). [erġavānın, -ın]*

erġavān: *Erguvan çiçeği renkli yakut.*

1. Ne yirde kim yanaġum döke ḳanı
   Sayar zırnīha laʿl ü **erġavānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 88). [erġavānı, -ı]*

erġavān-ḫad: *Erguvan boylu. [2]*

1. Semen-sīmā gül-endām **erġavān-ḫad**
   Ṣenem-şekl ü semen-ber ḫīzrān-ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 35). [erġavān-ḫad,]*

erġavānī: *Erguvan renginde, kıpkırmızı.*

1. Karışmış lālenüñ jaleyle ḳanı
   Ḳadeḫ laʿl olmış ḫamr **erġavānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 34). [erġavānī,]*

erġavānī kıl-: *Erguvan çiçeği renkli hâle getirmek, kıpkırmızı etmek.*

1. Yaşını **ḳıldı** ḳanı **erġavānī**
   Gülini itdi āhı zaʿfarānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 7). [erġavānī ḳıldı, -dı]*

eri-: *Katı cisim sıvı içine karışarak sıvı durumuna geçmek. [3]*

1. Tenine reşk iderken çeşme-i nūr
   Eridi geçdi san-kim ṣuda kāfur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 42). [eridi, -di]*

eri-: *Erimek II yok olmak.*

1. V'eger ola maʿādin vaṣfı taḥrīr
   Eriye cān ü dil itmekde taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 170). [eriye, -y,-e]*

erit-: *Erimesini sağlamak, erimesine yol açmak ll git gide azaltıp yok olmasına sebep olmak, ortadan kaldırmak. [7]*

1. Arıdur cānı ġamdan ol ki arıdur
   Ki ġuṣṣā odı ten ṣemʿin **eridür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 84). [eridür, -ür]*

erit: *Eritmek II çok üzmek.*

1. İlāhī ġam yolın pāyāna irgür
   Eritdi derd odı dermana irgür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 52). [eritdi, -di]*

erjeng: *Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua.*

1. Yazar tīşeyle taşa şekl-i Şīrīn
   Niteki **Erjeng** naḳşın Mānī-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 16). [erjeng,]*

erjenk: *Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua.*

1. Çü ben bir renge resm idem nişānı
   Gerek **erjenk** naḳşın yuya Mānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 20). [erjenk,]*

erkān: *Âdet, yol yöntem, usul. [4]*

1. Yirine yitdi çün her resm ü āyīn
   Olur mūbedler **erkānınca** kābīn *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 52). [erkānınca, -ı, -n, -ca]

erkān: *Yer, yeryüzü.*

1. Dime **erkān** ider ḥayvān ü insān
Nitekim ʿaḳl ü nefs eflāk ü **erkān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 72). [erkān,]*

erkān-ı ʿanāṣır: *Anâsır-ı erba'a denilen ateş, su, hava, topraktan oluşan dört unsur.*

1. Beyān eyle ki **erkān-ı ʿanāṣır**
Felekden sonra nice oldı ẓāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 7). [erkān-ı ʿanāṣır, -]*

erkān-ı āyīn: *Merasim usulleri.*

1. Ḳamu **erkān-ı āyīni** ḳayırdı
Girü Şīrīn ḳıyına dek yügürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 77). [erkān-ı āyīni, -i]*

erkān it-: *Belli bir usule göre davranmak.*

1. Dime **erkān ider** ḥayvān ü insān
Nitekim ʿaḳl ü nefs eflāk ü erkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 71). [erkān ider, -er]*

erlen-: *Kabadayılık gösterisinde bulunmak.*

1. Ne bunca ben żaʿīfe **erlenürsün**
Nice bir ʿavrete ʿanterlenürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 33). [erlenürsün, -ür, -sün]*

erlik: *Erkeklik.[3]*

1. Daḥı bir çıḳrıḳ egirsün otursun
Özinden **erlik** adını götürsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 8). [erlik,]*

erlik göster-: *Erkeklik göstermek II yiğitlik, mertlik öğretmek.[Deyim]*

1. Dir idi dem-be-dem Behrām-ı Çōbīn
Ki **erlik gösterem** Pervīze yarın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 12). [erlik gösterem, -em]*

ermen: *Ermenistan (Şîrîn'in doğup büyüdüğü yer/ülke). [12]*

1. Bir iḳlīme irişdüm adı **Ermen**
Ki olmış dāne-i ḥüsn anda ḫırmen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 59). [ermen,]*

ervāh: *Ruhlar.*

1. ʿUḳūl ü nefs ü **ervāḥ** u melāʾik
Ḳamu birdür meşāriʿ ger memālik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 45). [ervāḥ,]*

ervāh: *Ruhlar. [3]*

1. V'eger Dāvuda taġ idi hem-āvāz
Dem-i Aḥmedle **ervāḥ** oldı hem-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 130). [ervāḥ,]*

ervāḥ-ı aʿdā: *Düşmanlarının, rakiplerin ruhları. [2]*

1. Menāzildür aña **ervāḥ-ı aʿdā**
Ḳılıcı itse pertev māh-sīmā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 22). [ervāḥ-ı aʿdā, -]*

ervāḥ-ı aṣfiyā: *Ermişlerin ruhları.*

1. ʿAḳl-ı ʿinān-keşīde ire mi rikābuña
Dir ṭarrıḳū öñüñce çün **ervāḥ-ı aṣfiyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 6). [ervāḥ-ı aṣfiyā, -]*

ervāḥ-ı lāhūt: *Allah'ın bütün sıfat ve isimlerinin zâtında mevcut olduğu, fakat sadece zâtî sıfatlarının zuhura geldiği, fiilî sıfatlarının ise henüz zuhur bulmadığı âleme ait ruhlar.*

1. Heyūlā ẓulmetinden aṣl-ı nāsūt
Ne ṣūretden göre **ervāḥ-ı lāhūt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 28). [ervāḥ-ı lāhūt, -]*

ervāḥ-ı melek: *Meleklerin ruhları.*

1. Ḥalḳa ḥalḳa yüzini devr ider **ervāḥ-ı melek**
Ehl-i ḳuds oldı meger zülfine hem-ser bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 3). [ervāḥ-ı melek, -]*

ervāh-ı nefīs: *Herkes tarafından beğenilen, çok hoşa giden ruhlar.*

1. Nüfūsuñ kimi **ervāḥ-ı nefīse**
Kimi beñzer ḫabīṯe kim ḫasīse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 167). [ervāḥ-ı nefīse, -e]*

erzāk-ı ḥalḳ: *Allah tarafından insanlara bahşedilen rızıklar; yiyecek, içecek ve insanların ihtiyaç duyduğu diğer nimetler.*

1. Envār-ı fetḥe itdi Ḥaḳ işigüñi maṭlaʿ
Erzāḳ-ı ḥalḳa ḳıldı rāziḳ ḳapuñı maḳsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 40). [erzāḳ-ı ḥalḳa, -a]*

erzān: *Layık, değer, uygun.*

1. Benem ʿāşıḳ ki virsem yüz dil ü cān
Degül vaṣla görürven hicre **erzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 10). [erzān,]*

erzān ḳıl-: *Kolay elde edilebilir, ucuz, bol hâle getirmek.*

1. Gel iy şīrīn-zebān ü şehd-güftār
Ḳıl erzān ḳandi kim germ ola bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 2). [erzān ḳıl, -]*

erzān ol-: *Kolay elde edilebilir, ucuz olmak. [2]*

1. Sögüt yapraġı bigi serv-i lerzān
Yolınup sünbüli müşk **olmış erzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 32). [erzān olmış, -mış]*

erzānī it-: *Bahşiş vermek. [Deyim]*

1. Bu şükre ki **itdi erzānī** Ḫudā tāc
Cihānda ḳomadı hīç ac u muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 33). [erzānī itdi, -di]*

erzāni ḳıl-: *Layık görmek, uygun görmek. [2]*

1. Gerekdür bülbüle bir yıl taḥammül
Ki biş gün vaṣlın **erzānī ḳıla** gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 10). [erzānī ḳıla, -a]*

es-: *Hava bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak. [3]*

1. **Esicek** sebze-zāra bād-ı ḫuşkī
Ḳara toprağa sayġıl gerd-i müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 63). [esicek, -icek]*

eṣah: *En doğru, doğrusu.*

1. Bu vaṣf ile toḳuz çarḫ oldı on ʿaḳl
Meẕāhib çok velī budur **eṣaḥ** naḳl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 20). [eṣaḥ,]*

esās: *Temel. [8]*

1. Gözleri yādına ʿaḳl u dīn evin idüp ḫarāb
Ol ḳadīmī ʿahd **esāsın** üstvār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 8). [esāsın, -ı, -n]*

esās ur-: *Temel atmak. [Deyim]*

1. Berī bundan ki ʿaḳl **urur esāsı**
Iraġ andan ki fikr eyler ḳıyāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 70). [esās urur, -ur]*

esbāb: *Lazım olan eşyalar, gereçler. [6]*

1. Gerekdür rifʿat **esbābı** müheyyā
Ki söz ire serādan tā süreyyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 79). [esbābı, -ı]*

esbāb: *Sebepler.*

1. Dükeli feylesōf-ı çüst ü ʿāḳil
Bu deñlüdür olup **esbabā** ḳāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 10). [esbabā, -a]*

esbāb-ı şāhī: *Padişahlara yaraşır eşyalar.*

1. İrişdüginde takdīr-i İlāhī
Müfīd olmadı ol **esbāb-ı şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 42). [esbāb-ı şāhī, -]*

esed: *Aslan burcu.*

1. Ṣan oldı şems burcı ḳavse māil
Ḥaseddendür **esed** māha muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 60). [esed,]*

esen ḳal: *Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli ol/un anlamında bir temenni ifadesi, vedalaşma sözü.*

1. Buyurdı çekdiler Şebdīzi der-hāl
Didi öykeyle uş gitdüm **esen ḳal** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 80). [esen ḳal, -]*

eser: *(Bir şeyin varlığını gösteren) belirti, alâmet, işaret, iz. [3]*

1. **Eser** taşda arar idi güherden
   Ḫaber ṣuya ṣorar idi ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 25). [eser,]*

eser: *Eser, iz, nişan II koku.*

1. Nesīm alup reyāḥīnden **eserler**
   Virürdi şāh u Şīrīne ḫaberler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 35). [eserler, -ler]*

eser-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah alameti. [Ayet]*

1. Nedür iki cihānda ʿizzet ü cāh
   Eser-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 2). [eser-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

eser eyle-: *Tesir etmek, etki etmek.*

1. Mey-i telḫ **eyledügince eserler**
   İder Şīrīne şīrāne naẓarlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 25). [eserler eyledügince, -düg, -ince]*

eser it-: *İz bırakmak, tesir etmek.*

1. Bu demādem āh u yaşum göñli taşına anuñ
   Şol dem **idiser eser** kim ḳalmaya benden eser *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 10). [eser idiser, -iser]*

eser ḳalma-: *Hiçbir belirti, iz olmamak. [Deyim]*

1. Bu demādem āh u yaşum göñli taşına anuñ
   Şol dem idiser eser kim **ḳalmaya** benden **eser** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 10). [eser ḳalmaya, -y, -a]*

eser kıl: *Iz bırakmak, tesir etmek, etkilemek. [2]*

1. **Eser ḳılduġını** efsūn sizdi
   Ṭılısm urdı vü nārincāt çizdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 17). [eser ḳılduġını, -duġ, -ı, -n, -ı]*

eser vir-: *İpucu vermek, iz vermek, belirti göstermek. [Deyim]*

1. Göñül bir şemme tuyduñsa **eser vir**
   V'eger-nī bāri bir ḳuru ḫaber vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 19). [eser vir, -]*

eser yil: *Hızlı esen rüzgar. [3]*

1. Uçar ḳuşuñ ṣuyınca gitmek olmaz
   Eser yile yügürüp yitmek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 116). [eser yil, -]*

esil-: *Eksilmek.*

1. Ve-yā toprag̈ ola ḳandan kesile
   Kesilse taşınup ḳandan **esile** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 132). [esile, -e]*

esīr: *Kâinattaki bütün boşlukları doldurduğu farzedilen, görülemeyen ve ağırlığı olmayan cevher.*

1. Ġirīvi kūsuñ āvāzı nefīrüñ
   Serādan semʿını tutmış **esīrüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 48). [esīrüñ, -üñ]*

esīr: *Köle, esir, tutsak. [3]*

1. Getürdiler bʿoġur biş baş **esīri**
   Ki her biri bir iḳlīmüñ emīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 79). [esīri, -i]*

esīr: *Tutsak II müptela, düşkün.*

1. Melek bendeñ felek fermān-pezīrüñ
   Cihāndur dest-gīrüñ cān **esīrüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 28). [esīrüñ, -üñ]*

esīr: *Tutsak II âşık.*

1. Senüñle cām içen şād olmasun mı
   Esīrüñ ġamdan āzād olmasun mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 34). [esīrüñ, -üñ]*

esīr ol-: *Esir düşmek, tutsak olmak, yakalanmak II tutulmak, müptela olmak, bağlılık göstermek. [3]*

1. **Esīr olmaya** ḫusrān ile Ḫusrev
   Tutulmaz ʿuḳdeye düşüp meh-i nev *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 59). [esīr olmaya, -ma, -y, -a]

esirge-: *Acımak, merhamet etmek. [4]*

1. Ne sözdür hey bu sulṭānum ne dirsin
   Esirge ben ḳulı ḫānum ne dirsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 30). [esirge,]*

esirivyāt: *Esir: Eskiden uzayı doldurduğu, yıldız ve felekleri oluşturduğu sanılan havadan hafif, saydam ve esnek madde. Esiriyat; Felekü'l Muhit/Felekü'l Aksa, Sabit Yıldızlar küresi, Ay, Güneş,Merih, Zühal, Zühre, Müşteri ve Utarit küreleridir. Bunlar; kürevî şekil ve dairevi hareket sahibidir, başı ve sonu olmadığı için ölümsüzdür. II. İlk ve Ortaçağ kozmoloji ve astronomisinde âlem ay altı ve ay üstü diye ikiye ayrılmakta, ay altı âlemde oluş ve bozuluşa uğrayan fizikî varlıkların dört unsurdan; ay üstü âlemi meydana getiren, fakat oluş ve bozuluşa uğramayan yıldız ve feleklerin ise beşinci unsur olan esîrden oluştuğu kabul edilmekteydi. Aristo'nun anlattığına göre Yunanlı olsun başka milletlerden olsun Tanrı'ya inanan herkes, bu çok değerli maddenin oluşturduğu ay üstü âlemi ruhanî varlıkların meskeni olarak kabul ediyordu (Fi's-Semâ', s. 141-142). Zıt niteliklere sahip olan dört unsur gibi esirin zıddı bulunmadığı için ondan meydana gelen yıldız ve felekler oluş ve bozuluşa uğramadan sonsuza kadar varlıklarını sürdürürler. Başka bir söyleyişle ay üstü âlem mükemmellikler âlemidir. Bundan dolayı gök cisimlerinin hareketi dört unsurdan oluşan tabii varlıklarınki gibi düz değil mükemmel olan dairesel harekettir. Unsuriyat ve mürekkebat ise; oluş ve bozuluş âlemini oluşturan dört unsur ile onlardan oluşan madenler, bitkiler, hayvanlar ve insanlardır. Ay-altı feleğindeki varlıklar, doğrusal şekilde hareket ettikleri için, bir başlangıç ve bitişe sahiptirler. Unsurların bir araya gelmesiyle oluşum (kevn) başlar, ayrılmasıyla da bozuluş (fesad) oluşur.*

1. Geh olursın **eşiriyyāta** hem-dem
   Geh ururın ṭābiʿiyyātdan dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 39). [eşiriyyāta, -a]*

eski: *Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadim.*

1. Yine **eski** ġamını tāze ḳıldı
   Fiġān u girye bī-endāze ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 7). [eski,]*

eski-: *Eski duruma gelmek, köhnemek; yıpranmak.*

1. Kesüp diñ etegin dünyā yamadum
   Bu **eskidi** anı daḥi ḳomadum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 56). [eskidi, -di]*

eski düşmen dōst olmaz: *Eskiden beri sürüp gelmiş olan bir düşmanlığı, dostluğa dönüştürmek hemen hemen olanaksızdır. Görünüşteki dostluk, özünde düşmanca unsurlar taşıdığı için yine de tehlikelidir. [Atasözü]*

1. Yüzegör mār-ı merdüm-ḫʷārdan pōst
   Ki **olmaz eski düşmen** kimseye **dōst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 56). [eski düşmen dōst olmaz, -]*

esrār: *Sırlar, gizler. [4]*

1. Büzürgūmīde irişdi bu **esrār**
   Ḳılur ḫalvetde Pervīzi ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 63). [esrār,]*

esrār gözle-: *Bir şeyleri gizlemek, gizli tutmaya çalışmak. [Deyim]*

1. Eyitdi iy perī **gözlersin esrār**
   Sözi şīşeyle söylersin perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 135). [esrār gözlersin, -r, -sin]*

eş-şabrü miftāḥü'l-ferec: *Sabır, sıkıntıdan kurtulmanın, başarının anahtarıdır. [Hadis]*

1. İrer ṣābir fütūḥa giç eger ir
   Ḫoros **Eş-şabrü miftāḥü'l-ferecdir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 6). [eş-şabrü miftāḥü'l-ferecdir, -dir]*

estaġfiru'llāh: *"Allah'tan af ve mağfiret dilerim" anlamında duâ sözü. [Dua sözü]*

1. Eyit bildük suçumuz ʿafv id iy şāh
   Ḳuluñuz pür-günāh **estaġfiru'llāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 52). [estaġfiru'llāh,]*

estaġfiruʿllāh kıl-: *Yaptığı şeyler için pişman olup tövbe etmek, affedilmeyi talep etmek. [Deyim]*

1. Ḳılam ṣabr ol ḳadar ki ol yār-ı bī-rāh
   Ḳıla yüz ʿözr ile **estaġfiruʿllāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 140). [estaġfiruʿllāh ḳıla, -a]*

eş-: *Hızlı yürümek, atla hızlı hızlı gitmek; hızlı yürütmek, koşturmak.*

1. **Eşer** faġfūr u ḫāḳān ile ḳayṣer
Çi-ger şehlerdür öñince çü çāker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 43). [eşer, -er]*

eşʿār-ı cān-baḫş ü dil-āvīz: *Gönlü cezbeden ve can bağışlayan şiirler. [İkileme]*

1. Girü āhengin itdi Bārbed tīz
Didi **eşʿār-ı cān-baḫş ü dil-āvīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 4). [eşʿār-ı cān-baḫş ü dil-āvīz, -]*

eşʿār-ı mevzūn: *Vezinli şiirler.*

1. Oḳurdı derd ile **eşʿār-ı mevzūn**
Ki Leylā işidürse ola mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 79). [eşʿār-ı mevzūn, -]*

eşbāh: *Cisimler, vücutlar, gövdeler.*

1. Yaḳar bulmaġ içün ervāḥı **eşbāḥ**
Ufuḳdan Fāliḳ-ül-ışbāḥ mışbāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 5). [eşbāḥ,]*

eşegüñ ölümi ite dügündür: *Eşeğin ölümü köpeğe düğündür/ziyafettir. Kimi zaman bir kişinin uğradığı zarar, başkası için çıkar kaynağı olur. [Atasözü]*

1. Gicesi ḳarġanuñ bayġuşa gündür
Eşegüñ ölümi ite dügündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 72). [eşegüñ ölümi ite dügündür, -]*

eşek: *Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep.*

1. Elümde nice ādemler **eşekdür**
Öñümde saġar isem ay inekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 117). [eşekdür, -dür]*

eşeklik: *Anlayışsızlık ve kaba davranış.*

1. Yine eydür ki itme bī-nemeklik
Yaraşmaz ādemīlerden **eşeklik** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 34). [eşeklik,]*

eşhāṣ: *Dallar. Canlıların bölümlenmesinde, sınıfların bir araya gelmesiyle oluşan birlik, şube.*

1. Bularuñ her biri taḫtında envāʿ
Öküş aṣnāf u **eşḫāṣ** itdi ibdāʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 32). [eşḫāṣ,]*

eşik: *Sevgilinin kapısının önü. [2]*

1. Çü benven bu **işükde** ḥalḳa-der-gūş
Ġamuñdan ḥalḳa bigi ṭavḳ-ber-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 23). [işükde, -de]*

eşk: *Gözyaşı.*

1. İrüp deryā vü çarḫa **eşk** ü āhı
Teraḥḥum kıldı añā māh u māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 25). [eşk,]*

eşk-i gül-gūn dök-: *Gül renkli göz yaşı dökmek II kanlı göz yaşı dökmek, çok üzülmek. [Deyim]*

1. Dökerdi pes gözinden eşk-i gül-gūn
Şu deñlü kim iderdi cāmı pür-ḫūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 33). [eşk-i gül-gūn dökerdi, -er, -di]*

eşkāl: *Şekiller. [3]*

1. V'eger ḥod bilmelü olaydı ol rāz
Bu **eşkālüñ** biri vireydi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 140). [eşkālüñ, -üñ]*

eşkāl it-: *Şekil vermek II yaratmak.*

1. Ḳara ṭopraḳdan iḥsān iden insān
Yeşil yapraḳdan **eşkāl iden** elvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 8). [eşkāl iden, -en]*

eşme: *Kuyu, kumsal yerde kaynayan pınar.*

1. Seḥer çün yidi baḥrüñ **eşmesinden**
Bu nūr ırmaġınuñ ser-çeşmesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 1). [eşmesinden, -s, -i, -n, -den]*

eşref: *En şerefli.*

1. Cihet üç virdi añа Ḥaḳ taʿālā
Bir **eşref** biri evṣāṭ biri ednā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 32). [eşref,]*

eşyā: *Yaratılmış olan her şey. [2]*

1. Anın Ḫayr-ül-beşer dirdi İlāhī
Gözüme göster **eşyāyı** kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 34). [eşyāyı, -y, -ı]*

et: *İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka. [6]*

1. Ne ḥayvān **eti** yinüp geçse dişden
   Düzetmişlerdi altundan gümişden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 35). [eti, -i]*

et ü ḳanı var: *Canlı kanlı olmak. Sağlıklı, vücut sağlığı yerinde olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Gören ṣanurdı **et ü ḳanı vardur**
   Yā-ḫūd luṭf ile söyler cānı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 25). [et ü ḳanı vardur, -dur]*

etbāʿ ol-: *Tâbi olmak, uymak.*

1. Olaruñ māl ile gönlin ele al
   Ki **etbāʿ olalar** bī-ḥīle vü āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 72). [etbāʿ olalar, -a, -lar]*

eteġ: *Bedenin belden aşağısına giyilen, genellikle bir kadın giysisi, eteklik; giysinin belden aşağı kalan bölümü ya da alt kenarı.*

1. Tutam ṣabr **eteġiyle** örtesin rāz
   Degül miʿāleme ol ġamze ġammaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 11). [eteġiyle, -i, -y, -le]*

eteġ: *Bir elbise veya etekliğin alt kenarı.*

1. Ḳaçan kim basa devlet ayaġı süst
   Ele girmeye maḳṣud **eteġi** çüst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 44). [eteġi, -i]*

eteg tut-: *Eteğinden yakalamak II gitmesine engel olmak. [Deyim]*

1. Yā-ḫūd yaṣum demin gözetdi gitdi
   Etegini çü ḳanlusıydı **tutdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 48). [etegini tutdı, -dı]*

etegin ḳo-: *Eteği(ni) elden bırakmak II ilgiyi kesmek, uzaklaşmak. [Deyim]*

1. Çü devlet ṭonını geydüñ müsellem
   Ḳoma dīn **etegin** vallāhü aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 150). [etegin ḳoma, -ma]*

etegin tut: *Eteğini tutmak II peşinden ayrılmamak. [Deyim]*

1. Var olma ol düġüne şād ü ḫurrem
   Ki **tutmuşdır etegin** dest-i mātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 88). [etegin tutmuşdır, -muş, -dır]*

etegine dest ur-: *Eteğine tutunmak/yapışmak; eteğine sığınmak II. Birinin koruyuculuğu altına girmek, bir kişiye bağlanmak, onun yolunu tutmak. [Deyim]*

1. Ne çār çār rükni şerīʿat sarāyınuñ
   Dest urmayan bu çār **etegine** ola çārpā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 70). [etegine dest urmayan, -ma, -yan]*

eteġine ṭolaş-: *Eteğine düşmek, sarılmak II yalvarıp yakarmak. [Deyim]*

1. **Eteġine ṭolaşdı** ki iy dil-ārām
   Degül gitmek demi bir dem ḳıl ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 5). [eteġine ṭolaşdı, -dı]*

etegüñe el irür-: *Eteğine elini uzatmak II (sevgiliyle) fiziksel olarak yakınlaşmak, onu elde etmek. [Deyim]*

1. Elümden geldügince bildüm evvel
   Ki āḫir etegüñe irürem el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 12). [etegüñe el irürem, -em]*

etek: *Bedenin belden aşağısına giyilen, genellikle bir kadın giysisi, eteklik; giysinin belden aşağı kalan bölümü ya da alt kenarı. [3]*

1. Kesüp diñ **etegin** dünyā yamadum
   Bu eskidi anı daḥi ḳomadum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 55). [etegin, -i, -n]*

etek çirāġa gir-: *Bir nesnenin eteği/uçları tutuşmak II uçları ateş gibi parlak renkli olmak; çok telaşlanmak (Tanıkta, saç için dalgalanmak, uçuşmak). [Deyim]*

1. Ṣaçı şeb-rev ki **etek girmiş çirāġa**
   Yüzi meşʿal ki düşmiş çeng-i zāġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 101). [etek çirāġa gir, -]*

etin itüme ü ḳanın atuma: *"Eti köpeğime yem ve kanı atıma içecek olsun" anlamında, düşman karşısında söylenen tehdit/temenni sözü.*

1. Esīr ü ḫʸār irürsünler ḳatuma
İtüme etin ü ḳanın atuma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 42). [etin itüme ü ḳanın atuma, -]*

etmeg: *Ekmek. [3]*

1. Oġul didārına ol resme muḥtāc
Ki ṣuya teşne aş ü **etmege** ac *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 44). [etmege, -e]*

etmegin taşdan çıkār-: *En zor koşullarda bile kazancını sağlamak.*

1. Bilürdi cānınuñdur rızḳı dil-ber
Çıkārur etmegin taşdan olan er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 48). [etmegin taşdan çıkārur, -ur]*

etmek: *Ekmek. [4]*

1. Çüritme dāneñi bitmekden öñdin
Tenūre düşmegil **etmekden** öñdin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 64). [etmekden, -den]*

etmek bişür-: *Ekmek pişirmek.*

1. Gehī bir ḳurş ider ḫʸān-ı felekde
Geh **etmek bişürür** mihr-i melekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 37). [etmek bişür-, -ür]*

eṭraf: *Taraflar, yanlar. [5]*

1. Ol **eṭrāfa** nigārīn itdi seyrān
Göricek ḥavż-ı cūyı ḳaldı ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 91). [eṭrāfa, -a]*

eṭraf: *Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre. [3]*

1. Baḳasın ḫayme bigi ḳurlu turmış
Tınābını yir **eṭrāfına** urmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 114). [eṭrāfına, -ı, -n, -a]*

eṭrāf-ı bahār: *Bahar mevsiminin görünüm kazandığı yerler.*

1. Naẓar ḳılduḳda **eṭrāf-ı bahāra**
Ruḫından döndi ʿālem lāle-zāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 153). [eṭrāf-ı bahāra, -a]*

et-tevḥīdü iskāṭü'l-iżāfāt: *Tevhid, iskat-ı izafattır; fazlalıkların ortadan kaldırılmasıdır.*

1. Nitekim didi nefy iden mużāfāt
Ki **et-tevḥīdü isḳāṭü'l-iżāfāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 28). [et-tevḥīdü isḳāṭü'l-iżāfāt, -]*

ev: *Bir ailenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanılan, ikamet edilen yer, konut, mesken. [11]*

1. Görür şeh kim bu ḳuşlar urdı pervāz
Gügercinlerdür **evde** avda şeh-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 76). [evde, -de]*

ev: *Bir ailenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanılan, ikamet edilen yer, konut, mesken II dünya. [8]*

1. Bu **evde** ki oldı māh ü sāl gerdān
Muʿayyen bir sebeb var ḥāl-i gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 179). [evde, -de]*

ev: *Bir ailenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanılan, ikamet edilen yer, konut, mesken II gönül.*

1. Çü pāk itmedüñ ol cārūb ile **ev**
Ata mı taḫta sulṭān nūrı pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 55). [ev,]*

ev: *Burç, menzil. [3]*

1. Çü ḫātūndur u çengī bī-mesāvī
Terāzū ile oldı **evi** Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 24). [evi, -i]*

ev ıssı: *Ev sahibi.*

1. Ol evde kim gice urmış idi taḫt
Ev ıssına buyurdı ne ki var raḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 32). [ev ıssına, -n, -a]*

evbāş: *Ayak takımı, serseri topluluğu.*

1. Bağırları niceme oldısa taş
Atañ ḳullarıdur āḫir bu **evbāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 90). [evbāş,]*

evc: *Gökyüzünün en yüksek noktası, doruk, yüce. [2]*

1. Gözedür çün aḫaff ü ebsāṭ **evci**
Bu deryānuñ nedür kim bile mevci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 121). [evci, -i]*

evc-i āsmān: *Göğün en yüksek kısmı.*

1. Bu buʿd ile ki **evc-i āsmāndur**
Muḥīṭ olmasa fikr aña gümāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 135). [evc-i āsmāndur, -dur]*

evc-i felek: *Göğün en yüksek katı.*

1. Nice söz kim geçer **evc-i felekden**
Degüldür ol meger vaṣf-ı melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 77). [evc-i felekden, -den]*

evc-i havā: *Havanın yüksekleri ll çok yükseklerde.*

1. Eger **evc-i havā** içre hümāyem
Şehā kem zīr-pest ü ḫāk-pāyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 19). [evc-i havā, -]*

evc-i şeref: *Şerefin zirvesi.*

1. Menāzil menzilinde her ṭarafda
Bürūcında nücūm **evc-i şerefde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 26). [evc-i şerefde, -de]*

evde geyiklik avda arslanlık: *Evde geyik gibi sakin/itaatkar ve avlanmaya müsait olmak, dışarda aslan gibi cesur ve savaşçı olmak (Bir kişinin özel alanda ve kamusal alanda farklı kimlikler edinmesine işaret edilmektedir. Tanıkta, güçlü hükümdarın sevdiğinin yanında avcı sıfatıyla değil "av" sıfatıyla bulunduğu anlatılmaktadır). [Atasözü]*

1. Ḳılurlar mīşelerde pehlevānlıḳ
Geyiklik evde avda arslanlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 38). [evde geyiklik avda arslanlıḳ, -]*

evet: *"Öyledir" anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü, olur, oldu, peki, tamam.*

1. Dil ucıyla **evet** diñ olsun uzluḳ
Bize eylük degül size yavuzluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 21). [evet,]*

evham: *Kuruntular, kuşkular, sebepsiz korkular. [4]*

1. Girü ol nāṭıḳ-ı ġaybī dir iy ḫām
Behāne itme taʿallüldür bu **evhām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 102). [evhām,]*

evḳāt: *Vakitler, zamanlar.*

1. Neşāṭ u ʿayş u nūş eyyāmı idi
Ḫurūş **evḳātı** cūş eyyāmı idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 30). [evḳātı, -ı]*

evlād: *Hz. Adem'in evladı olarak bütün insanlık.*

1. Od u su yil ü toprak dört ażdād
Nice cemʿ oldı toġdı bunca **evlād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 10). [evlād,]*

evliyā: *Allah dostları, veliler, erenler. [2]*

1. İrürür vaḥy ü ilhām enbiyāya
Ḳılur envār-ı inʿām **evliyāya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 30). [evliyāya, -y, -a]*

evrād: *Okunması adet edinilmiş olan belli ayet, sure ve dualar; her zaman söylenen, tekrarlanan sözler.*

1. Çü ḳaṭʿ itmiş idi **evrādın** anuñ
Şorar yüz ʿizzet ile adın anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 9). [evrādın, -ın]*

evrād idin-: *Daima söylemek, tekrar etmek.*

1. Ola elfāzuñ ol resme cevāmiʿ
Ki **evrād idine** ehl-i ṣavāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 22). [evrād idine, -e]*

evrāk: *Kağıtlar, yapraklar.*

1. Ne bāġ içre açar defter gül-i ter
Ki **evrāḳı** ḳurıyup olmaz ebter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 114). [evrāḳı, -ı]*

evṣāf: *Vasıflar, nitelikler.*

1. Bile **evṣāfı** selbī vü s̱übutī
Cemāl ile celāl içün nuʿūtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 21). [evṣāfı, -ı]*

evṣaf-ı beşer: *İnsanlara mahsus nitelikler.*

1. Münezzeh ẕātı **evṣaf-ı beşerden**
Müberrā vaṣfı āfāt u ḫaṭardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 78). [evṣaf-ı beşer, -]*

evsaṭ: *Orta derecede olan, orta hâlde bulunan.*

1. Cihet üç virdi aña Ḥaḳ taʿālā
Bir eşref biri **evṣāṭ** biri ednā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 32). [evṣāṭ,]*

evvel: *Başlangıç. [10]*

1. Vefānuñ **evveli** ger yārlıḳdur
Cefāñuñ āḫiri bīzārlıḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 71). [evveli, -i]*

evvel: *Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak. [21]*

1. Hümāyūn **evvel** oldı nükte-perdāz
Ki iderdi bir hümā nāz ile pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 73, Mısra 1). [evvel,]*

evvel āḫır: *En baştan sona kadar II tamamen, tamamıyla. [4] [İkileme]*

1. Pes andan nʿolduġını **evvel āḫīr**
Neler ḳılduġını pinhān ü ẓāhīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 43). [evvel āḫīr, -]*

evvel āḫır: *Önce ve sonra II her zaman. [2] [İkileme]*

1. Sipas ü şükr ü minnet **evvel āḫır**
Aña k'oldur ḳamu pinhāñ ü ẓāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 5). [evvel āḫır, -]*

evvel āḫır: *Önünde sonunda. [İkileme]*

1. Didi şāha bu māl ü genç-i vāfir
Ki geldi ḫażretüñe **evvel āḫir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 38). [evvel āḫir, -]*

evvel gün: *İlk gün, önceki gün.*

1. Sanam ki itdükde avdan ḳaṣd-ı Pervīz
Düşürdi bini **evvel günde** Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 52). [evvel günde, -de]*

evvel naẓarda: *İlk bakışta, görür görmez.*

1. Bilür ʿaḳlı olan **evvel naẓarda**
Ki şīrīndendurur ʿizzet şekerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 73). [evvel naẓarda, -]*

evvelā: *İlk önce, birinci olarak, öncelikle. [2]*

1. Vücūdum **evvelā** boynumda yükdür
Ki her bir ẕerresi taġdan büyükdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 23). [evvelā,]*

evvelde: *Başta, önceleri, önceden. [2]*

1. Nice ki **evvelde** luṭf itdüñ ilāhī
Girü āḫirde ʿafv eyle günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 79). [evvelde, -de]*

evvelden: *Çok eskiden beri.*

1. Baña ḫōd ʿışḳuñ **evvelden** belādur
Dil ü cān derdüñ ile mübtelādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 11). [evvelden,]*

evvelden: *Evvela, önce.*

1. Gözi **evvelden** aldı ʿaḳl ü ṣabr u cān ü dil rāḫtın
Ne bulur ġam çerisi kim ḳılur her laḥẓa yaġmāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 13). [evvelden,]*

evveli: *Başlangıcı, öncesi.*

1. Ḳamunuñ **evveli** illā öñi yoḳ
Dü kevnüñ āḫiri illā soñı yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 7). [evveli,]*

evvelī: *En önce olan, ilk; başlangıcı çok eskiye dayanan.*

1. Didi Şīrīne var mı āşnālıḳ
Eyitdi **evvelīdür** rūşenālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 50). [evvelīdür, -dür]*

evvelki: *Önce olan, önceki.*

1. Ḳabul itsün ḳulıyam ḳapusında
Hemān **evvelki** çāker tapusında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 24). [evvelki,]*

ey: *"Ey" seslenme ünlemi.*

1. Anuñ altında sudur serd ü hem ter
Saḳīl oldı iẕāfī **ey** birāder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 34). [ey,]*

eye: *Sahip.*

1. Bu ʿizz ü kibr **eyesi** ki adı şehdür
Haḳīḳatde bir avuç ḫāk-i rehdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 13). [eyesi, -si]*

eyit-: *Demek, söylemek. [102]*

1. Selāmet ehline **eydüñ** melāmet eylemesün
Ki ben belā günini cāndan iḫtiyār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 11). [eydüñ, -üñ]*

eyit-: *Adlandırmak, ad vermek. [4]*

1. Ve-lîkin evveli oldı üç ecnās
Mevālid-i ṣelāṣe **eydür** aña nās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 28). [eydür, -ür]*

eyle: *Öyle, o şekilde. [32]*

1. Nitekim ḳıldı taʿlīm inse taḳdīs
Hem **eyle** ḳıldı dahi cinne tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 78). [eyle,]*

eyle: *O kadar, o derece. [15]*

1. Vaṣlı balı tatlusı **eyle** itmiş idi bī-ḫaber
Kim ne acıymış bela-yı furḳaṭını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 13). [eyle,]*

eyle: *O yolda, o biçimde, o tarzda. [2]*

1. Tevārīḫ ıssı rāvī **eyle** didi
Ki Şebdīz ol ṭaşuñ neslinden idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 17). [eyle,]*
2. Nice şerḥ itse dil-ber vaṣf-ı ḫālin
Muġannī **eyle** ḳıla ḳīl ü ḳāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 58). [eyle,]*

eyle: *Öyle bir. [42]*

1. Ḳaḳdı nübüvvetüñ eli dīn ṭablın **eyle** kim
Uş şarḳ ü ġarb ṭoldı ol āvāzdan ṣadā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 29). [eyle,]*

eyle-: *Bir hâle getirmek, dönüştürmek, etmek, eylemek. [18]*

1. Bu ḳaṣr öñine dek otlaġ içinden
Kesüp arġ **eyledi** ol taġ içinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 68). [eyledi, -di]*

eyle: *Taşımak, götürmek. [2]*

1. Perīşān şekl ü bī-hūş **eylediler**
Nite-kim zülfī berdūş **eylediler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 47). [eylediler, -di, -ler]*

eyle: *Yapmak, etmek. II yaratmak.*

1. Didi utanuraḳ yire baḳaraḳ
Ki bir ay **eyledi** āyīne-veş Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 4). [eyledi, -di]*

eyle bir: *Öyle bir.*

1. Bināgūşında **eyle** urdı **bir** müşt
Ki şīri mest irürdi ṭopraġa püşt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 17). [eyle bir, -]*

eyle ki: *Öyle ki, o kadar ki.*

1. Pes oldı tünd ü tīz **eyle ki** āteş
Didi Pervīze ki iy sālār-ı ser-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 13). [eyle ki, -]*

eyle ol-: *Öyle, o şekilde olmak.*

1. Hem **eyle olmışdurur** fermān-ı Pervīz
Ki bu resme yapasın ḳaṣr-ı ḫūn-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 95). [eyle olmışdurur, -mış, -durur]*

eyleyse: *Öyleyse, o hâlde.*

1. Didi **eyleyse** bugünden bilesiz
Sizüñleyüz ne fikri kim ḳılasız *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 33). [eyleyse,]*

eylik: *İyilik.*

1. Daḫı Hürmüzden **eylik** ummaġ olmaz
Yanar oda düşüp göz yummaġ olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 35). [eylik,]*

eylüg: *İyilik.*

1. Beni ḳanḳı ḫuyuñdan şād ḳılduñ
   Ne gün bir **eylüg** ile yād ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 86). [eylüg,]*

eylüge yavuzluk kıl-: *İyiliğe karşı kötülük yapmak.[Deyim]*

1. İder yatlulıġa ʿāḳiller uzluḳ
   Ḳılur eylüge cāhiller **yavuzluḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 50). [eylüge yavuzluḳ ḳılur, -ur]*

eylük: *İyilik. [8]*

1. Eyüsin **eylük** ile yād iderler
   Yavuzından daḫı feryād iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 17). [eylük,]*

eylük eyle-: *İyilik etmek, menfaat gözetmeden bir yardımda bulunmak, başkası için iyi bir hareket yapmak..*

1. Eyü fāl ādeme **eylükler eyler**
   Yavuz söz dek yürürken yükler eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 29). [eylükler eyler, -r]*

eylük eyle: *İyilik yapmak, karşılık beklemeden yardım etmek; lütuf, kerem ve ihsanda bulunmak.*

1. Ki Şīrīndür baña yār-ı vefā-dār
   Ne **eylük eylesem** ola sezā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 24). [eylük eylesem, -se, -m]*

eylük it-: *Iyilik yapmak, ihsanda bulunmak.*

1. İle **eylük idenedür** yaġı dirler
   Hemān ḳoyın götürür yaġı dirler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 53). [eylük idenedür, -en, -e, -dür]*

eylük ile: *İyilikle, güzel bir biçimde.*

1. Bana ṭaʿn urma cān virdiyse Ferhād
   Ġarīb ölmişi **eylük ile** ḳıl yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 20). [eylük ile, -]*

eymān: *Yeminler, sözler.*

1. Ḳanı ḳavl ü ḳarār ü ʿahd ü peymān
   Hey īmānsuz yalanmıydı ol **eymān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 212). [eymān,]*

eymen ol-: *Korkusuz olmak, korkmamak. [2]*

1. Göñül gözi ḫayālinden **olımaz** fitneden **eymen**
   Çü uydı mest-i ʿayyāra ḳo çeksün şūr u ġavġāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 7). [eymen olımaz, -ı, -maz]*

eyne: *Nerede.*

1. Düriş kim refʿ idesin keyf ü **eyni**
   Ki tā ḥaṣıl ola tevḥīd-i ʿaynī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 11). [eyni, -i]*

eyne enzelehu: *(Hak) nereye indirdi? [Ayet]*

1. Seyrüñ nihāyetinde çü bulduñ dünüvv-i ḫāṣ
   Sen didüñ **eyne enzelehu** Ḥaḳ didi hāhünā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 58). [eyne enzelehu, -]*

eyü: *Beğenilecek, makbûle geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan (insan). [3]*

1. **Eyüye** yavuza baḫşiş hünerdür
   Bu kesb-i ḫayr ise ol defʿ-i şerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 47). [eyüye, -y, -e]*

eyü: *İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı. [5]*

1. Eyü degül yavuzlık māye ḳılmaḳ
   Eyü yolluları bī-pāye ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 19). [eyü,]*

eyü: *İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı; uğurlu, hayırlı, iyilik getiren.*

1. **Eyü** fāl ādeme eylükler eyler
   Yavuz söz dek yürürken yükler eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 29). [eyü,]*

eyü: *İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun bir biçimde.*

1. Ġażabdan söylemedügin dil **eyü**
   Turup geldügini ʿöẕrin dileyü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 63). [eyü,]*

eyü: *Çok, fazla.*

1. **Eyü** yavuzların başı ḳayudur
   Yavuz daḫı dimiş eylük eyüdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 19). [eyü,]*

eyü ad: *İyi ad, şöhret. [2]*

1. Viresin ü alasın **eyü adı**
   Düzesin āḫiret yolına zādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 17). [eyü ad, -]*

eyü gel-: *Hoş karşılanmak, beğenilmek. [Deyim]*

1. ʿİtāb ü ḫışm ile yazıldı nāme
   Eyü gelmedi ol iş ḫāṣ ü ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 4). [eyü gelmedi, -me, -di]*

eyü gün: *Refah ve huzur içinde geçen zaman.*

1. Ḫōş oldur ki yavuzlıḳdan ḳaçavuz
   Eyü gün furṣatında ḫōş geçevüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 56). [eyü gün, -]*

eyü güni yavuza satmaġ olmaz: *İyi günü kötüye satmak olmaz. Var olan güzel şeyleri kötü şeyler için gözden çıkarmak/ yok saymak doğru değildir. [Atasözü]*

1. Çü kül naḳd ola oda yatmaġ olmaz
   Eyü güni yavuza satmaġ olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 64). [eyü güni yavuza satmaġ olmaz, -i]*

eyü it-: *Uygun, yerinde bir davranışta bulunmak.*

1. Muḳırr oldı ki her ne Hürmüz itdi
   Eyü itdi vü kendü yavuz itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 4). [eyü itdi, -di]*

eyü sāʿat: *Kutlu, mübarek vakit.*

1. **Eyü sāʿatde** vü ḳutlu ḳademde
   Mübārek ṭāliʿ ü ferḫunde demde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 55). [eyü sāʿatde, -de]*

eyü yatlu: *Iyi kötü, idare edecek vaziyette. [İkileme]*

1. Cihān görmiş cihānda **eyü yatlu**
   Delim ṭatmış zamanda acı ṭatlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 27). [eyü yatlu, -]*

eyü yollular: *Yolu iyi olanlar, doğru/güzel işler yapan kimseler.*

1. Eyü degül yavuzlık māye ḳılmaḳ
   Eyü yolluları bī-pāye ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 20). [eyü yolluları, -ı]*

eyvān: *Köşk, saray.[3]*

1. Bu vildaneyle ḫūrīden ol **eyvān**
   Gören cennet ṣanur pür-ḫūr u ġılmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 209). [eyvān,]*

eyvān-ı kisrī: *Kisri köşkü. Sasaniler sülalesinden olan Eski İran padişahlarına ve bilhassa Nuşirevan'dan sonrakilere "Kisri" adı verilmiş olup beyitte eyvan-ı kisri ifadesiyle bu sülaleye ait olan saltanat kastedilmektedir.*

1. Çü Pervīzüñ ola **eyvān-ı kisrī**
   Ola kim cebr ise noḳṣān ü kesrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 25). [eyvān-ı kisrī, -]*

eyyām: *Günler. [2]*

1. Seḥerden ṭurdı Ḫusrev cām elinde
   Sanasın cāmdur **eyyām** elinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 8). [eyyām,]*

eyyām: *Günler; gündüz.*

1. Çü almışlar idi **eyyāmdan** kām
   Gice yirlü yirinden ḳıldı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 9). [eyyāmdan, -dan]*

eyyām: *Günler; zaman, devir.*

1. Gel itme ol saray içün sürūrı
   Ki vīrān eyler **eyyāmuñ** mürūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 86). [eyyāmuñ, -uñ]*

eyyām: *Günler, vakitler.*

1. Pes ol gün dinmedi vü ḳıldı ārām
   Bu fikr içinde ḳaldı nice **eyyām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 78). [eyyām,]*

eyyām: *Uygun zaman, sıra. [2]*

1. Neşāṭ u ʿayş u nūş **eyyāmı** idi
Ḫurūş evḳātı cūş **eyyāmı** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 29). [eyyāmı, -ı]*

eyyām-ı bed-ʿahd: *Vefasız, sözünde durmayan günler.*

1. Didi iy-veh ki bu **eyyām-ı bed-ʿahd**
Bize geh sirke ʿarż eyler gehī şehd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 61). [eyyām-ı bed-ʿahd, -]*

eyyām-ı saʿdi: *Mutluluk zamanı.*

1. Bilürdi ḥaḳḳ ıduġın ceddi vaʿdi
Yürürdi gözleyüp **eyyām-ı saʿdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 44). [eyyām-ı saʿdi, -]*

eyyāmda bir: *Günde bir defa.*

1. İrip **eyyāmda bir** ḳarşuraḥdan
Sücūd iderdi ḳaṣrına ıraḥdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 73). [eyyāmda bir, -]*

Eyyūb: *Hz. Eyyub Peygamber.*

1. Eyü ṣabriyçün **Eyyübüñ** belāya
Rıżā virdügi içün ibtilāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 175). [eyyübüñ, -uñ]*

ez-: *Sıvı içinde bastırıp karıştırarak eritmek. [2]*

1. Saçı müşkīn ciger kānıyla **ezdi**
Yüreginden varaḳ kesdi vü yazdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 39). [ezdi, -di]*

ezā: *Sıkıntı, eziyet.*

1. Bulursam laḥẓe sen cāndan cüdāyī
Görem kendü vücudumda **eẕāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 34). [eẕāyı, -y, -ı]*

ez-ber: *Birdenbire, gönülden gelerek. [2]*

1. Furata irdüm itmedüm dehen ter
Yiridür od ḳoyarsam başa **ez-ber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 226). [ez-ber,]*

ezber it-: *Bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezberlemek. [2]*

1. Oturanlar ḥerīf ü ehl idiler
Ḳamusın ḥarf ḥarf itdiler **ezber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 12). [ezber itdiler, -di, -ler]*

ezber kıl: *Bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezberlemek.*

1. Nice māżī sözin **ezber ḳılasın**
Gerek müstaḳbelin ḥālin bilesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 25). [ezber ḳılasın, -a, -sın]*

ezel: *Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman, ruhlar âleminin başlangıcı, bezm-i elest. [4]*

1. **Ezel** seḥer-gehi bir cām içürdi sāḳī-i vaḳt
Ebed günine degin cānumı ḫumār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 5). [ezel,]*

ezel güni: *Ezel günü, bezm-i elest.*

1. **Ezel güninde** çü saʿd ılduzı yüzüñdi ne ṭañ
Urursa ay u güneş farḳ farḳa-dānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 9). [ezel güninde, -n, -de]*

ezelden tā ebed: *Ezelden ebede kadar. [İkileme]*

1. Cenābından ki ʿālem kem bigidür
Ezelden tā ebed bir dem bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 97). [ezelden tā ebed, -]*

ezgi: *Ezgi, nağme, melodi. [2]*

1. Nemek yüz sūz iledür bende zaḫme
Ol urur sāza bir **ezgiye** zaḫme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 102). [ezgiye, -y, -e]*

ezgi: *Kulağa hoş gelen ses veya söz dizisi II sevgili, güzel (Şîrîn).*

1. Çü göresiz düze ol **ezgiye** sāz
Ḳadīmī perdesinden vire āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 61). [ezgiye, -y, -e]*

ezil-: *Sıvı içinde bastırıp karıştırılarak eritilmek.*

1. Çü ʿaḳd itdi şekerden şīr ü ḫurmā
Ezildi şekker ü ḥall oldı ḥelvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 8). [ezildi, -di]*

eziyyet irür-: *Kötü davranmak, zahmet ve sıkıntı vermek, canını yakmak. [Deyim]*

1. Hem elüñ iricek eyle eyle niyyet
   Ki **irürmeyesin** ḫalḳa **eẕiyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 106). [eẕiyyet irürmeyesin, -me, -y, -e, -sin]*

ezrak: *Gök rengi, mavi.*

1. Bir at ḳulını ki ola gözi **ezraḳ**
   Keserlerdi anasından toġıcaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 9). [ezraḳ,]*

ez-ser-i dest: *Durup dururken, ha deyince.*

1. Geç ol sözden ki ola **ez-ser-i dest**
   Ki olur mest olanuñ sözleri mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 35). [ez-ser-i dest, -]*

F

faʿʿāl: *Çok çalışkan, etkin kimse; her şeye kadir Allah.*

1. Pes ola ʿālim ü efʿale nāẓır
Göre her fiʿlde **faʿʿālı** ḥāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 24). [faʿʿālı, -ı]*

faʿʿāl: *Mutlak yapan, işleyen.*

1. Ne deñlü keşret ile görse efʿāl
Bilā-şübhe bile Allāhı **faʿʿāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 4). [faʿʿāl,]*

faġfūr: *Eskiden Çin imparatorlarına verilen unvan (Fağfur'un Nuh peygamberin soyundan gelen bir padişah olduğu da rivayet edilir). [4]*

1. Mülūk-ı Türk ü Rūmī Şām u Berber
Çi **faġfūr** u çi ḫāḳān u çi ḳayṣer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 20). [faġfūr,]*

faḫr: *Övünme, iftihar etme.*

1. Taḫt-ül-livāña ādem ü men dūnehū muṭīʿ
Faḫr anlara ki eylediler saña iḳtidā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 18). [faḫr,]*

fahr-i halḳ: *Halkın övüncü, yaratılmışların övüleni.*

1. İy **faḫr-i ḫalḳ** kimde ola zehre medḥüñe
Çün Ḥaḳ didi Le-ʿamrüke levlāke ve ʾḍ-ḍuḥā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 3). [faḫr-i ḫalḳ, -]*

fāʿil ol-: *Bir şeyleri yapmak.*

1. Ḥararetle bürūdet **fāʿil oldı**
Rütūbetle yübūset ḳābil oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 15). [fāʿil oldı, -dı]*

fāʿil-i muḫtār: *Kendi iradesiyle faaliyette bulunan, istediğini yapmakta serbest olan Allah.*

1. İşüñde **fāʿil-i muḫtār** sensin
Cihān mecbūrdur cebbār sensin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 123). [fāʿil-i muḫtār, -]*

fāʿiliyyet: *Herhangi bir hususta yapılan çalışma, etkinlik. Faal ve işler durumda bulunma, hareketlilik gösterme.*

1. Ḳomaya ġayre hergiz **fāʿiliyyet**
Meger ancaḳ ḳabūle ḳābiliyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 5). [fāʿiliyyet,]*

fakd: *Yokluk.*

1. Tevekkül ḳıl gilin al tevbe ile
Türābından çıḳar **faḳdın** ser ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 10). [faḳdın, -ın]*

fakīr: *Yoksul, muhtaç. [3]*

1. Tekebbür birle baḳma her **faḳīre**
Ki virmez şālını ol bīn ḥarīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 111). [faḳīre, -e]*

faḳīr: *Biçare, aciz, perişan. [4]*

1. **Faḳīr** ü dermend ü ḫᵛār ü ġamḳīn
Ḥaḳīr ü müstemend ü zār ü miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 45). [faḳīr,]*

faḳīr: *Bir kimsenin kendi hâlinden veya yaptığı bir şeyden bahsederken kullandığı tevazu ve nezaket sözü.*

1. Naẓar **faḳīre** ḳıl iy pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl
Ki raḥmetüñ günidür sāye-i İlāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 5). [faḳīre, -e]*

fāl: *Çeşitli şeylere bakarak gelecekte olacaklar hakkında anlamlar çıkarma, gaipten haber verme. [2]*

1. Eyü **fāl** ādeme eylükler eyler
Yavuz söz dek yürürken yükler eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 29). [fāl,]*

fāl: *Talih, baht. [4]*

1. Ki sulṭānuñ hemīşe baḫtı ʿālī
Saʿīd ılduzı vü mesʿūd **fāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 40). [fāli, -i]*

fāl aç-: *Fal bakmak, bakla, iskambil, kahve, kitap vb. şeylerden anlamlar çıkararak gelecekten haber vermeye çalışmak. [Deyim]*

1. İrürince ol aya siḥr ü efsūn
Ne **fāl açduġını** her-dem hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 50). [fāl açduġını, -duġ, -ı, -nı]*

fāl ağızlu: *Falcı.*

1. Kişi rızḳın kişi nite yimişdür
   Didügi **fāl ağızlunuñ** dimişdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 28). [fāl ağızlunuñ, -nuñ]*

fāl toġru gel-: *Fal gerçekleşmek, gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek.*

1. Niçe bāzīçe ile söylenen fāl
   Gelür toġru çü aḫter ola ḫōş-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 46). [toġru gelür, -ür]*

fālı mübārek gör-: *Falını uğurlu olarak yorumlamak; iyi şeyler olacağını sezmek. [2][Deyim]*

1. **Mübārek gördi** şeh yüzinde **fālın**
   Elin öpdi öñinde ḳodı alın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 181). [fālın mübārek gördi, -di]*
2. Çü maʿlūm eyledi Ḳayṣer bu ḥāli
   Mübārek gördi baḫt u taḫta **fāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 2). [fāli mübārek gördi, -di]*

fāl-i ādem: *İnsanoğlunun falı, bahtı.*

1. İy devletüñ güninde rūşen cemāl-i ʿālem
   Pīrūz ṭāliʿüñle ferḫunde **fāl-i ādem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 2). [fāl-i ādem, -]*

fāl-ı meymūn: *Hayırlı, kutlu, iyi şeylerin olacağına işaret eden fal. [2]*

1. Çıḳarsa ne ola iy baḫt-ı hümāyun
   Mübārek lafẓuñuzdan **fāl-ı meymūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 26). [fāl-ı meymūn, -]*

fāl-ı saʿd: *Mutluluk falı.*

1. Pes irer **fāl-ı saʿd** ü baḫt-ı meymūn
   Ki ferrine ḥased iltür Ferīdūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 69). [fāl-ı saʿd, -]*

fāl-ı saʿd idin-: *Bir olayı/durumu uğur getirecek bir işaret olarak kabul etmek.*

1. Bu feṭḥi **fāl-ı saʿd idindi** Şīrīn
   Revān bindi ata yād itdi yārin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 67). [fāl-ı saʿd idindi, -di]*

fāli saʿd ol-: *Talihi uğurlu olmak. Talihi yaver gitmek, talihi iyi olmak, işi yolunda gitmek. [Deyim]*

1. Yüzi bigi çi-ger **saʿd oldı fāli**
   Saçı yengi perīşān oldı ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 49). [fāli saʿd oldı, -dı]*

fāliḳ-ül-ışbāḥ: *Tan yerini ağartmak (Tanyerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı... kılandır...) 6/Enam 96)]. [Ayet] [Arapça tamlama]*

1. Yaḳar bulmaġ içün ervāḥı eşbāḥ
   Ufuḳdan **Fāliḳ-ül-ışbāḥ** mışbāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 6). [fāliḳ-ül-ışbāḥ,]*

fānī: *Ölümlü, geçici.*

1. Zihī Ḥay kim özindendür ḥayātı
   Ḳamu **fānī** vü bāḳī pāk ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 12). [fānī,]*

fānī: *Bekası olmayan, fena bulan, devamsız. [5]*

1. Cihāna dem virelüm dād alalum
   Bu **fānī** ʿömre bir dem zād alalum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 70). [fānī,]*

fānī ev: *Geçici âlem; dünya hayatı.*

1. Kime kim dāimī rāḥat gerekdür
   Bu **fānī evde** zaḥmet yigrekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 128). [fānī evde, -de]*

fānī evden raḫtını ır-: *Gelip geçici bir eve benzetilen dünyadan eşyalarını ayırmak. Bu dünya ile ilişkisini kesip, uzaklaşmak II ölmek, öbür dünyaya göç etmek. [Deyim]*

1. Bu **fānī evden ırdı raḫtını** ol
   Beḳā ṭamında urdı taḫtını ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 67). [fānī evden raḫtını ırdı, -dı]*

fānī ol-: *Son bulmak, sona ermek.*

1. Kim eydür olsa olmazdı mekānı
   Kim eydür ayruġ **olmayaydı fānī** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 96). [fānī olmayaydı, -ma, -y, -a, -y, -dı]

fārig̱: *Gaile ve gürültüden uzak, rahat. [2]*

1. Bu yaña **fārig** oturmışdı Behrām
   Sürerdi cāmı ṣorardı ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 11). [fārig,]*

fārig̱: *Vazgeçmiş, çekilmiş, el etek çekmiş kimse.[3]*

1. Ben andan **fārig̱am** ki ḳan idesin
   Bir ölmiş ḳuluñı bī-cān idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 41). [fārig̱am, -am]*

fārig̱-i bāl: *Rahat, gaile ve gürültüden uzak.*

1. Kesmese perr-i cānı dest-i heves
   Ol havāda uçardı **fārig̱-i bāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 10). [fārig̱-i bāl, -]*

fārig̱ ol-: *Bitirmek, tamamlamak.*

1. Ġazelden **fārig̱ olınca** ġazāle
   Ol āhūlara düşdi āh ü nāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 1). [fārig̱ olınca, -ınca]*

fārig̱-dil: *Rahat gönül.*

1. Pes anlar idicek şuġli iderler
   Gidecek demde **fārig̱-dil** giderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 48). [fārig̱-dil,]*

fārig̱-ül-bāl: *Her türlü kayıttan kurtulmuş II gönül rahatlığı. [Arapça tamlama]*

1. Meger oddandurur bende per ü bāl
   Ki oda pervāz ururam **fārig̱-ül-bāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 18). [fārig̱-ül-bāl,]*

fark: *Ayrım, başkalık.*

1. Belī nūrından ol rūşen çirāġuñ
   Bilürdi **farḳı** yaḳın u ırāġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 8). [farḳı, -ı]*

farḳ: *Baş, kafa, başın üstü.*

1. Çün itdüm ten vücudını ʿadem ben
   N'ola cān **farḳına** bassam ḳadem ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 20). [farḳına, -ı, -n, -a]*

fark: *Baş, tepe, üst. [5]*

1. Felek **farḳında** tāc-ı cevheri var
   Elinde zer-nigīn engüşteri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 3). [farḳında, -ı, -n, -da]*

farḳ: *Allah ile kul arasına madde perdesinin girmesi veya sâlikin halkın Hakʿla var olduğunu bilmesi anlamına gelen tasavvuf terimi.*

1. Ḳoyup **farḳı** tola cemʿiyyet-i ẕāt
   Bula nefy-i vücūd içinde iṣbāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 19). [farḳı, -ı]*

farḳ eyle-: *Ayırt etmek.*

1. Dimiş **farḳ eyleyen** ḥaḳḳı ʿabeṣden
   Ki tenzīhidür Allahūñ ḥadeṣden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 31). [farḳ eyleyen, -y, -en]*

farḳ it-: *Ayırt etmek, ayırmak, seçmek. [6]*

1. Dimişdür nāzı vaḥşetden **iden farḳ**
   Sitīz-i ʿāşıḳ u maʿşūḳdur berḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 5). [farḳ iden, -en]*

fark olın-: *Seçilip ayırt edilmek.*

1. Güher ḥar-mühreden **olınmasa farḳ**
   Niçün endīşe baḥrine olam ġarḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 99). [farḳ olınmasa, -ma, -sa]*

fark ur-: *Baş vurmak, koymak.*

1. Ezel güninde çü saʿd ılduzı yüzüñdi ne ṭañ
   Urursa ay u güneş **farḳ** farḳa-dānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 10). [farḳ urursa, -ur, -sa]*

farka ḳadem: *Baş üstünde (olan/taşınan).*

1. Adum ʿışḳuñla ʿālemde ʿalemdür
   ʿAlem yüksekligi **farḳa ḳademdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 12). [farḳa ḳademdür, -dür]*

farka-dān: *Dübb-i asgar, Küçükayı denilen yıldız kümesinin en parlak yıldızları.*

1. Ezel güninde çü saʿd ılduzı yüzüñdi ne ṭañ
Ururssa ay u güneş farḳ **farḳa-dānumuza** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 10). [farḳa-dānumuza, -umuz, -a]*

fark-ı çerḥa: *Gökyüzünün en yüksek noktası.*

1. Meger dirler ki şāh-ı Müşterī-baḫt
İrürdi **farḳ-ı çerḫa** pāye-i taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 34). [farḳ-ı çerḫa, -a]*

fark-ı eflāk: *Göklerin tepesi.*

1. Ḳılursañ bu mülevveşden göñül pāk
Ḳadem baṣ kim yirüñdür **farḳ-ı eflāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 14). [farḳ-ı eflāk, -]*

fark-ı farḳadīn: *Ferkadan yıldızlarının tepesi/üstü. Ferkadan, dübb-i asgar (Küçükayı) denilen yıldız kümesinin en parlak yıldızlarıdır. Ferkadlar kutba olan yakınlıklarından dolayı gökyüzünün en yüksek yıldızlarından sayılmıştır.*

1. Cihān-dār-ı zamān ḫurşīd-i āfāḳ
Ki **farḳ-ı Farḳadīn** üzre urur ṭāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 80). [farḳ-ı farḳadīn, -]*

fark-ı felek: *Gökyüzünün tepesi, gökyüzünün üstü.*

1. Enṣār-ı fetḥ ḫayli sıġmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn muʿasker **farḳ-ı felek** muḫayyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 20). [farḳ-ı felek, -]*

fark-ı şāh: *Padişahın başının üstü.*

1. Diker iḳbāl eli zerrīn külāhı
İrişdükde bulur bir **farḳ-ı şāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 4). [farḳ-ı şāhı, -ı]*

farḳına/farḳuña kadem bas-: *Kafasının üstüne/tepesine adım atmak II karşısındaki kişiye büyük saygı ve ilgi duyulduğunu, çok değer verildiğini ifade etmek için söylenen, günümüzde "başımın üstünde yerin var" şeklindeki ifadede de yaşayan söz grubu. [Deyim]*

1. Naẓar ger bunda ḳılduñ yolda ḳalduñ
Ḳadem farḳına basduñ menzil alduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 216). [farḳına ḳadem basduñ, -du, -ñ]*

2. Didi yirüñ gözümdür çün gühersin
Ḳadem farḳuma bas kim tāc-ı sersin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 14). [farḳuma ḳadem bas, -]*

farḳına ko-: *Başına, başının üstüne koymak. Karşısındaki kişiye büyük saygı ve ilgi duyulduğunu ifade etmek için yapılan, "başımın üstünde yerin var" şeklindeki ifadede de yaşayan davranış. [Deyim]*

1. Ele alup ḳademden gerd-i rāhın
Ḳodı farḳına ol devlet külāhın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 12). [farḳına ḳodı, -dı]*

fāruḳ: *Hz. Ömer.*

1. Fārūḳ kim olur idi lāyıḳ nübüvvete
Ger ḫażretüñ degülmisedi ḫatm-i enbiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 73). [fārūḳ,]*

farżiyyet: *(Allah) bir şeyin yapılmasını kesin biçimde emretme, farz olma.*

1. Hem āşārından oldı ol niyāzuñ
Bugün **farżiyyeti** bize namāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 52). [farżiyyeti, -i]*

faṣ: *Yüzük taşı.*

1. Ḳalan tevḥıd-i ḫāṣ ü bu aḫaṣdur
Eger ayruḳları ḫātem bu **faṣdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 26). [faṣdur, -dur]*

faṣīḥ: *Güzel, düzgün, açık ve kusursuz konuşan. [2]*

1. Ẕerrātı kāinātüñ olsa **faṣīḥ** ü nāṭıḳ
Kem ḫarf ile kemāli ḳāmusın ide ebkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 73). [faṣīḥ,]*

faṣl: *Mevsim. [3]*

1. Bahāruñ vaḳtidür sür iy dil-efrūz
Ki eylemez cihān her **faṣlı** nev-rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 58). [faṣlı, -ı]*

faṣl: *Bir kitabın ana bölümlerinden her biri. [4]*

1. Tevārīḫ içre çünkim bulduġ aṣlın
Gerek kim işidesiz bāb ü **faṣlın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 58). [faṣlın, -ın]*

faṣl u bāb: *Bölümler, kısımlar. Bir bütünü meydana getiren parçalar. [İkileme]*

1. Baña şerḥ eyleme ḥüsnüñ ḥisābın
   Oḳıma ol kitābuñ **faṣl u bābın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 4). [faṣl u bābın, -ın]*

fasl-ı bāb: *Kitap bölümü.*

1. Bahāruñ revnāḳı vaṣfı behiştüñ ziyneti şerḥi
   Ḳamu bir **fasl-ı bāb** imiş senüñ ḥüsnüñ kitābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 10). [fasl-ı bāb, -]*

faṣl-ı maʿdūd: *Sınırlı sayıda bölüm (Anlatılan şeylerin, asıl anlatılacakların küçük bir bölümü olduğunu ifade etmek üzere söylenmiştir).*

1. Kemīneñ kim oḳıdum **faṣl-ı maʿdūd**
   Ġaraż bu idi bilem bāb-ı maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 323). [faṣl-ı maʿdūd, -]*

faṣṣād: *Kan alan, kan alarak tedavi eden kimse, cerrah.*

1. Yaḫūd **faṣṣādı** var ḳan almaġ içün
   Süñü oḳ nişter cān almaġ içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 77). [faṣṣādı, -ı]*

faṣṣād: *Hacamatçı, hacamat yapan kimse; kan alarak tedavi eden kimse.*

1. Urur **faṣṣād** irāna nīşter ter
   Velī kendü ḳolında eli ditrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 23). [faṣṣād,]*

fāş it-: *Gizli olanı açığa vurmak, duyurmak, ortaya çıkarmak. [4]*

1. Yir öpdi taḫt öñinde didi destūr
   Bulursam **fāş idem** bir nice mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 42). [fāş id, -]*

fāş ol-: *Ifşa olmak, ortaya çıkmak. [2]*

1. Cemādāt içre **olup** daʿveti **fāş**
   Şehādet virdi avcında ḳara taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 83). [fāş olup, -up]*

fātiḥā: *Başlangıç; Kur'ân-ı Kerîm'in birinci suresi. [Ayet]*

1. Bu feth oldı çü ḥaḳ tevḥidīne rāh
   Zihī ḫōş **fātiḥā** elḥamdü lillāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 4). [fātiḥā,]*

fażīḥat: *Ahlaksızlık, edepsizlik, alçaklık. [2]*

1. Mehīn Bānū virür pend ü naṣīḥat
   Ki şükr it ḥāṣıl olmadı **fażīḥat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 16). [fażīḥat,]*

fażīḥat ol-: *Haddini aşmak.*

1. Bilürüz bizlere **olur fażīḥat**
   Siz aṣla söylemek pend ü naṣīḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 93). [fażīḥat olur, -ur]*

fażīlet: *Dürüstlük, iffet, nâmus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadâkat, adâlet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin hepsine birden verilen isim, erdem.*

1. **Fażīlet** ḳatlarında zer durur ü māl
   Çü yoḳdur degmeye bir ḳıla bīñ ḳāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 89). [fażīlet,]*

faż: *Dürüstlük, iffet, nâmus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadâkat, adâlet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin hepsine birden verilen isim, erdem. [6]*

1. Ki zīrā ḥikmet ü ʿadli cihānuñ
   ʿAṭā vü **fażlıdur** Nūşinrevānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 96). [fażlıdur, -ı, -dur]*

faż: *(Allah'ın) cömertliği, iyiliği, keremi.*

1. Ger ḥarīm-i sırruña maḥrem degüldür hīç dil
   Faźlasından **faźluñuñ** maḥrūm ḳalmaz hīç kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 22). [faźluñuñ, -uñ, -uñ]*

faż: *Bilim, hüner, marifet.*

1. ʿUlūm u **faż** iledür çarḫa ḳāżī
   Eviyçün oldı Ḳavs ü Ḥūta rāżī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 11). [faż,]*

fażl it-: *Cömertlik etmek, iyilikte bulunmak, lütuf göstermek, kerem etmek.*

1. Naʿīmā luṭfuñ ile **fażl iderseñ**
   Dirīġā fiʿle göre ʿadl iderseñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 115). [fażl iderseñ, -er, -se, -ñ]*

fażl ol-: *Çok, üstün, fazla olmak.*

1. Ḫor ü şehvet tutulursa bahāya
   Ola fażl ādem üzre çārpāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 28). [fażl ola, -a]*

fażla: *Gerekenden çok, ziyâde.*

1. Ger ḥarīm-i sırruña maḥrem degüldür hīç dil
   Fażlasından faẕluñuñ maḥrūm ḳalmaz hīç kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 22). [fażlasından, -s, -ı, -n, -dan]*

fefī külli şeyʿin lehu āyetün tedüllü ʿāla ennehu vāḥidün: *"Onun bütün şeylerde bir belirtisi vardır. Her şey onun birliğine delildir." anlamında tasavvufî söz. İbnü'l-Mu'tez'e (öl. 296/908) atfedilen bir sözdür. [Kelam-ı kibar] [Arapça tamlama]*

1. **Fefī külli şeyʿin lehu āyetün**
   Tedüllü ʿāla ennehu vāḥidün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 24). [fefī külli şeyʿin lehu āyetün tedüllü ʿāla ennehu vāḥidün, -]*

fehm: *Anlama, anlayış, idrak.*

1. Bu ʿilme aḳl ü fikr ü **fehm** irişmez
   Ḳılı biñ biñ yararsa vehm irişmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 3). [fehm,]*

fehm eyle-: *Anlamak, kavramak, idrak etmek. [2]*

1. Nice **fehm eyleye** ḥādiṣ ḳadīmi
   İḫāṭa ide mi zāʾil muḳīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 7). [fehm eyleye, -y, -e]*

fehm it-: *Anlamak, kavramak, idrak etmek. [5]*

1. Çi-ger diñler idi diküp gözini
   Şeġafden **fehm idemezdi** sözini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 46). [fehm idemezdi, -e, -mez, -di]*

feinnī mā halaktü bāṭılen: *Muhakkak ki ben boş yere yaratılmadım. "Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yarattım." mealindeki Zâriyât suresinin 56. âyetine tellmihte bulunulur. [Ayet] [Arapça tamlama]*

1. Ki her bir ẕerre ger bālā vü ger zīr
   Feinnī mā ḫalaḳtü bāṭılen dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 14). [feinnī mā ḫalaḳtü bāṭılen, -]*

felāh bul-: *Kurtulmak, selâmete ermek. [Deyim]*

1. Tevbe vü zühd ü ṣalāh ile **bulımadum felāh**
   Ṣimdiden girü melāmet iḫtiyār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 13). [felāh bulımadum, -ı, -ma, -du, -m]*

felāh bul-: *Saâdet/bahtiyarlık elde etmek, mutlu olmak. [Deyim]*

1. Pes ol dün ḳıldılar iḥyāy-yı rāḥı
   Ṣabāḥ olınca **buldılar felāḥı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 32). [felāḥı buldılar, -dı, -lar]*

felāhen atdur-: *Sapan ile taş attırmak. "Çok hızlı koşuyor" anlamına gelen "Ardından sapan taşı yetişmez." atasözü hatırlatılır. [Atasözü]*

1. Geh eyler peşşe-nīşi tiġ-i düşmen
   Geh **atdurur** ebābīle **felāḫen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 43). [felāḫen at-, -]*

felātūn: *Antik Yunan filozofu, Platon.*

1. Bu ḥikmetde **Felātūn** deng ü nādān
   Bu ḫʷāndan tatmadı bir loḳma Loḳmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 7). [felātūn,]*

felek: *Gök, gökyüzü (Ortaçağ İslâm kozmolojisinde yıldızları taşıdığına ve hareket ettirdiğine inanılan şeffaf gökküre; gezegenlerin yörüngesi. İslâm astronomları güneşle ay dahil yedi gezegenin hareketini açıklamak üzere iç içe geçmiş yedi saydam halka tasavvur etmişler ve her halkaya birer gezegenin bindirildiği, felek denilen bu halkaların Allah'ın izniyle döndüğü fikrini benimsemişlerdir). [59]*

1. Cān ḳuşı ger **felekde** uçarsa melek-miṣāl
   Boynına dām-ı zülfüñi salsañ irer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 7). [felekde, -de]*

felek: *Gökyüzü, sema; dünya, âlem; talih, baht. [2]*

1. Dil-ārām eydür emrüñe **felek** rām
Cihāna cān idi bir ḫūb-ı eyyām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 79, Mısra 1). [felek,]*

felek: *Gökyüzü; talih.*

1. Eline aldı bir çevgān-ı zerrīn
Felek ṭūpından ister kim ala kīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 68). [felek,]*

felek: *Âlem, dünya.*

1. Dirīġā gül-i dehr ḫārına degmez
Felek ḫummı ḫamri ḫumārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 2). [felek,]*

felek: *Baht, kader, talih. [9]*

1. **Felek** beñdeñ zamāne zīr-i destüñ
Cihān serverleri efser-perestüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 39). [felek,]*

felek berātın yaz-: *Kaderin gerçekleşmesi II ölmek.[Deyim]*

1. Anuñ daḫı **felek yazdı berātın**
Ḳazıdı levḥadan levḥ-i ḥayātın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 33). [felek berātın yazdı, -dı]*

felek evci: *Gökyüzünün en yüksek noktası/doruğu.*

1. Ḳurutmasa yaşum seylin fırāḳı odınuñ ḫayli
Felek evcine iltürdüm gözümden mevc-i deryāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 4). [felek evcine, -ne]*

felek işi: *Kader oyunu. [2]*

1. Şehi bulmayıcaḳ oldı perīşān
Felek işinde ḳaldı denk ü ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 26). [felek işinde, -n, -de]*

felek takı: *Gökyüzü(nün) kubbesi.*

1. Bular bu sözde iken cirm-i ḫūrşīd
Felek ṭāḳına urdı taḫt-ı Cemşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 2). [felek ṭāḳına, -ı, -n, -a]*

felek ṭāvūsu: *Gökyüzünün tavus kuşu II güneş.*

1. **Felek ṭāvūsu** çün terk itdi bāġı
Muṣallaṭ eyledi gülzāra zāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 1). [felek ṭāvūsu, -]*

felekden behre ilt-: *Bahtından nasibine düşeni almak; güzel, hoşa giden bir şeyden kısa bir süre de olsa yararlanmak, sebeplenmek. [Deyim]*

1. **Felekden behre iltem** dirdi Behrām
Yir üzre kām ü nā-kām oldı bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 89). [felekden behre iltem, -em]*

felek-rifʿat: *Azameti felekler gibi olan.*

1. Ḫuṣūṣā şāh-zād-ı müşterī- baḫt
Felek-rifʿat ḳamer-tāc ü züḥal- taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 38). [felek-rifʿat,]*

felek-vār: *Felek gibi. [5]*

1. Maʿānī birle cān olsun melek-vār
Maʿāl ile revān olsun **felek-vār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 50). [felek-vār, -sun]*

fellāh: *Çiftçi. [2]*

1. Üçünci virdiler **fellāḥa** taḫtuñ
Anuñ sevgüsini cāndan bıraḫduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 29). [fellāḥa, -a]*

felsefe: *Akla, akıl yürütmeye dayanılarak kavramlar düzeyinde ifâde edilen, her aşamasında eleştiriye açık gerçek arayışı; her türlü kabulden ve peşin hükümden, uzak hür bir şekilde konuları inceleyen aklî bilgi disiplini, hikmet.*

1. Aralarında bir ḥurmetlü rāhib
Ki bulmış **felsefeyle** çoḳ mevāhib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 6). [felsefeyle, -y, -le]*

fenā: *Geçici olan, ölümlü II dünya hayatı.*

1. Vefā ḳılmaz bilürsin devr-i ḫīre
Fenāyı bāḳiye eyle zāḫīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 36). [fenāyı, -y, -ı]*

fenā: *Yokluk, yok olma. [4]*

1. Gerekmez ol evüñ renc ü ʿanāsı
   Ki tīz olur bināsınuñ **fenāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 90). [fenāsı, -sı]*

fenā: *Yokluk, yok olma II solma.*

1. Giç olur laʿl anuñçündür beḳāsı
   İledür lāle-i tīzüñ **fenāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 28). [fenāsı, -s, -ı]*

fenā ol-: *Yok olmak, varlığı ortadan kalkmak II ölmek.*

1. Getür sākī mey-i bāḳī **fenā olmazdan** öñ bir dem
   Budur cennetde de ḥāṣıl ṣalāḥ u zühd ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 11). [fenā olmazdan, -maz, -dan]*

fenā vü maḥv ili: *Yokluk, yok olma ülkesi II ölüm.[İkileme]*

1. Didi irdi dirīġ ölüm nişānı
   Fenā vü maḥv ilinüñ armaġanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 86). [fenā vü maḥv ilinüñ, -nüñ]*

fenn: *Herhangi bir konuya âit olan ilim, bir ilim kolu, hüner, marifet, sanat.*

1. Çü diḳḳat-bīn idi rūşen-żamīr ol
   Olur her **fenn** içinde bī-naẓīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 58). [fenn,]*

fer: *Nur, aydınlık, parlaklık. [5]*

1. Ne şehsin kim ḳamerden manẓaruñ var
   Ne mehsin kim güneşden yig **ferüñ** var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 62). [ferüñ, -üñ]*

ferāġ bul-: *Rahatlık bulmak; huzur bulmak.[Deyim]*

1. Ruḥ-ı dil-ber fürūġından çirāġı
   Çirāg-ı māhdan **bulmış ferāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 33). [ferāġı bulmış, -mış]*

ferāġat: *Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme. [4]*

1. Vücūd esbābı pür-ġavġa vü ġamdür
   Ferāġat menzili mülk-i ʿademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 72). [ferāġat,]*

ferāġat: *Vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzur. [2]*

1. Kanāʿat isteyü sevdāya düşdüm
   Ferāġat gözleyü ġavġaya düşdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 60). [ferāġat,]*

ferāġat: *İstirahat, dinlenme, huzur.*

1. Çü Şāvūruñ sözi cāna boyandı
   Ferāġat uyıdı ġavġa uyandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 52). [ferāġat,]*

ferāġat: *Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme; vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzur.*

1. Gerekdür ḥikmet ü şerʿ ü belāġat
   Kifāf ü sıḥḥat ü emn ü **ferāġat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 72). [ferāġat,]*

ferāġat bul-: *Kurtulmak, rahata ulaşmak. [Deyim]*

1. Ögin dirince geçdi sīnesinden
   Ferāġat buldı ʿālem kīnesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 26). [ferāġat buldı, -dı]*

feraġat göster-: *Vazgeçmek. [Deyim]*

1. **Feraġat gösterüp** Meryem ġamındañ
   Urardı dem-be-dem ʿİsā demiñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 13). [feraġat gösterüp, -üp]*

ferah: *Gönül açıklığı, sevinç, sevinme. [6]*

1. Göñül olsaydı yir ü gökçe hezār
   Bu **feraḥdan** olaydı mālāmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 12). [feraḥdan, -dan]*

ferah: *Havadar, aydınlık, iç açıcı (yer).*

1. İgen ḫōş ḳışladur Berdaʿ havāsı
   Feraḥ ṣaḥrāsı vü ḫurrem feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 46). [feraḥ,]*

ferah cāmı: *Mutluluk kadehi.*

1. **Feraḥ cāmına** ur iy dōst desti
Ki bula kūze-i ġuṣṣā şikesti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 11). [feraḥ cāmına, -n, -a]*

<u>feraḥ ol-:</u> *Sevinmek, mutlu olmak.*

1. **Feraḥ olmadı** bu devrān işine
Ki zīrā ḥükm yoḳdur cān işine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 59). [feraḥ olmadı, -ma, -dı]*

<u>feraḥ şād eyle-:</u> *Mutlu mesut etmek. [Deyim]*

1. Seḥerden ṭurdılar ol tāze güller
Feraḥ şād eyleyüp cān ü göñüller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 8). [feraḥ şād eyle, -]*

<u>feraḥ-nāk:</u> *Sevinçli. [7]*

1. Ḳarınca bigi Şāvūr **feraḥ-nāk**
Ṭurur bil baġlayup ḫidmetde çālāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 205). [feraḥ-nāk,]*

<u>ferāmūş eyle-:</u> *Unutmak.*

1. Ḫayāl-i dilberi ḳılup der-āgūş
Cihān u cānın **eyledi ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 8). [ferāmūş eyledi, -di]*

<u>ferāmūş it-:</u> *Unutmak, hatırdan çıkarmak. [3]*

1. Mey-i telḫ içdi Şîrîn-i şeker-nūş
İdüp her telḫ ü şîrīni **ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 106). [ferāmūş idüp, -üp]*

<u>ferāmūş ḳıl-:</u> *Unutmak. [2]*

1. Çü ḳullar **ḳıla** z̲ikrini **ferāmuş**
Uyandırmaġ içün geh geh burar gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 61). [ferāmuş ḳıla, -a]*

<u>ferāmūş kıl:</u> *Unutmak; vazgeçmek, peşini bırakmak. [2]*

1. Eger dirse ḳılam ḫōş ḫōş der-āġūş
Eyit bu iş düşüñdür **ḳıl ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 184). [ferāmūş ḳıl, -]*

<u>ferāmūş ol-:</u> *Unutulmak.*

1. Şu deñlü çāşnī virmişdi ol nūş
Ki ayruḳ le̲zzet **olmışdı ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 86). [ferāmūş olmışdı, -mış, -dı]*

<u>ferc ü gelū:</u> *Şehvet ve yeme-içme. Şehvete ve midesine düşkünlük bağlamında kullanılmaktadır. İslam dininde bu durum hoş görülmemiştir. Hz. Muhammed'im, "harîs-i ferc ve gelû" olan kimselere bedduâ ettiği hadisler mevcuttur. "Şehvetine kul olan helâk olsun, midesinin kölesi olan helâk olsun, helâk olsun ve baş aşağı devrilsin. ". [İkileme] [Hadis]*

1. Hemīn himmetleri **ferc ü gelūdur**
ʿAceb mi dinse hayvāndan alūdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 195). [ferc ü gelūdur, -dur]*

<u>ferd ol-:</u> *Tek, yalnız ve eşsiz olmak.*

1. Eger cüft ola mürġa mürġ-ı hem-derd
Tapuñ sīmürġdur sīmurġ olur ferd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 138). [ferd olur, -ur]*

<u>feres:</u> *At, beygir.*

1. Maʿrifet yolında ol oldum sananlar müntehī
Göre ki öñ menzildedür gitdükde altından **feres** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 12). [feres,]*

<u>Ferhād:</u> *Hüsrev ile Şîrîn hikâyesinin baş kahramanlarından birisi. Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şîrîn'e âşıktır. Şîrîn'in arzusu ile Bî-sütûn dağını delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar mühendistir; sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı simgeler. [35]*

1. Bu yirde bir mühendis vardur üstād
Hüner-mend ādemīdür adı **Ferhād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 34). [ferhād,]*

<u>ferhād-ı bī-cān:</u> *Cansız, kendini kaybetmiş, zavallı Ferhad.*

1. Belī ol laʿl içün **Ferhād-ı bī-cān**
Ḳazardı taş nite-kim cevher-i kān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 43). [ferhād-ı bī-cān, -]*

<u>ferhād-ı bī-dil:</u> *Âşık Ferhâd.*

1. Cevābın ḳaṣıdun **Ferhād-ı bī-dil**
Bu resme virdi ki iy üstād-ı ʿāḳil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 27). [ferhād-ı bī-dil, -]*

ferhād-ı cüvān-merd: *Yiğit Ferhat.*

1. Didi şīrāne **Ferhād-ı cüvān-merd**
Ki iy ḥükmüñ öñinde kūh çün gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 117). [ferhād-ı cüvān-merd, -]*

ferhād-ı emīn: *Güvenilir Ferhad.*

1. Dürüp üstād Şāvūr ol zemīni
Ele getürdi **Ferhād-ı emīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 58). [ferhād-ı emīni, -i]*

ferhād-ı evbāş: *Çapkın, mest olmuş Ferhad. [2]*

1. Bir altun kürsī ḳondı perdeden taş
Oturdı baş urup **Ferhād-ı evbāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 66). [ferhād-ı evbāş, -]*

ferhād-ı güzīn: *Seçkin Ferhad.*

1. Öküş medḥ itdi **Ferhād-ı güzīni**
Çoġ itdi ellerine āferīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 97). [ferhād-ı güzīni, -i]*

ferhād-ı medhūş: *Şaşırmış, hayrete dümüş Ferhad.*

1. Hemān-dem maḥv olup **Ferhād-ı medhūş**
Sücūda vardı ḳaldı deng ü bī-ḥūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 73). [ferhād-ı medhūş, -]*

ferhād-ı miskīn: *Zavallı Ferhad.[6]*

1. Şekerden şerḥ idince şīri Şīrīn
Eritdi cānını **Ferhād-ı miskīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 44). [ferhād-ı miskīn, -]*

ferhād-ı rencūr: *Dertli Ferhad.*

1. Cihān eṭrāfı içre oldı meşhūr
Ki nice taġ keser **Ferhād-ı rencūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 208). [ferhād-ı rencūr, -]*

ferhād-ı şeb-ḫīz: *Geceleri uyanık kalarak iş gören Ferhad.*

1. Yine yüz derd ile **Ferhād-ı şeb-ḫīz**
İderdi taşa tīġ ü tīşesin tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 201). [ferhād-ı şeb-ḫīz, -]*

ferhād-ı zamāne: *Zamanın Ferhad'ı (Şeyhî).*

1. Ki bu derd ile **Ferhād-ı zamāne**
Ḳıla luṭf ile himmet ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 57). [ferhād-ı zamāne, -]*

ferheng: *Edep, hüner, marifet.*

1. Ne dāniş bilür ol kişi ne **ferheng**
Ki ṣulḥ āsāyişi vaḳtin ider ceng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 67). [ferheng,]*

ferhunde: *Kutlu, mübarek, uğurlu. [6]*

1. Yürütdi ṣāġari **ferḫunde** sāḳī
Tenaġġum bī-ġam oldı ʿayş bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 103). [ferḫunde,]*

ferhunde-ahter: *Talihi açık, bahtı güzel. [2]*

1. Ne sulṭān āftāb-ı heft kişver
Hümāyun ṭalʿat ü **ferḫunde aḫter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 2). [ferḫunde aḫter, -]*

Ferīdūn: *İran'ın milli destanı Şehname'nin kahramanlarından Pişdaniyan sülalesinin altıncı hükümdarı, Cemşid'in soyundan gelen Abtin'in oğludur. İran tahtını Cemşid'in elinden aldıktan bir süre sonra zulme başlayan Dahhak'ı öldürüp yerine tahta geçen Feridun, adaletiyle ünlenmiş ve böylelikle Divan şiiri ve nesrinde adalet timsali olmuştur. Lakabı Ferruh'dur. [8]*

1. Sikender çākerüñüñ bendesidür
Ferīdūn bendeñüñ efkendesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 34). [ferīdūn,]*

Ferīdun-ferr: *Feridun vakarlı, Feridun gibi şanlı (Feridun, Pişdadiyan sülalesinden altıncı hükümdar olan*

İranlı meşhur padişahtır, Klasik edebiyatta adalet timsali olarak anılır). [2]

1. **Ferīdun-ferr** ü Dārā-rāy ü Cem-cām
   Felek -taḫt ü cevān-baḫt ü cihān-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 3). [ferīdun-ferr,]*

ferīdūn-menzilet: *Derecesi, rütbesi Feridun gibi yüce olan.*

1. **Ferīdun-menzilet** Cemşīd-rifʿat
   Hümāyūn-mertebet ḫūrşīd-ṭalʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 25). [ferīdun-menzilet,]*

ferīdūnī külāh: *Ferudun taçlı (Husrev-i Perviz).*

1. Eyitdi iy şehen-şāh-ı cüvān-baḫt
   Ferīdūnī külāh İskenderī taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 6). [ferīdūnī külāh, -]*

ferişte: *Melek. [3]*

1. **Ferişte** andan ötrüdür muḳarreb
   Ki işi ʿilm ü ʿameldür ẕikri yā-Rab *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 41). [ferişte,]*

ferlü: *Aydınlık, ışıklı, parlak.*

1. Dirildi ulular u baḫtılular
   Felekden **ferlü** günden yaḫtılular *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 18). [ferlü,]*

fermān: *Buyruk, emir, irade. [11]*

1. Ḳamu **fermānına** muṭīʿam līk
   Āh kim tāʿatüm günāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 13). [fermānına, -ı, -n, -a]*

fermān bul-: *Görevlendirilmek, bir mevkiye gelmek. [2] [Deyim]*

1. Meger andan dimişdür şeh Süleymān
   Bulıcaḳ salṭanat ḥükmine **fermān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 134). [fermān bulıcaḳ, -ıcaḳ]*

fermān ir-: *Allah'ın emri ulaşmak. Bir şey Allah'ın emriyle gerçekleşmek. [Deyim]*

1. Anuñ naʿlīni ḫalʿine **irdi fermān**
   Bunuñ naʿlīni oldı ḫilʿat-i cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 121). [fermān irdi, -di]*

fermān ir-: *Allah'ın emri ulaşmak. Bir şey Allah'ın emriyle gerçekleşmek II ölüm vakti gelip çatmak, ölmek. [Deyim]*

1. ʿArūs-ı şāha ger **irdiyse fermān**
   Saġ olsun nice ʿurs eyleye sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 95). [fermān irdiyse, -di, -y, -se]*

fermān it-: *Ferman etmek, buyurmak, emretmek.*

1. Ḥākim-i ḳādir **itmeyince fermān**
   Bulara ḳılca yoḳdur fiʿle imkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 81). [fermān itmeyince, -me, -y, -ince]*

fermān ol-: *Buyrulmak.*

1. Yā-hūd **oldı** Çalapdan yile **fermān**
   Yilüp irürdi Belḳīse Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 137). [fermān oldı, -dı]*

fermān senüñdür/sizüñ: *"Ferman padişahındır" şeklinde de kullanılan, "emir, buyruk sana/size aittir; siz nasıl isterseniz öyle olsun" anlamında, karşısındaki kişiyi saygı göstererek onaylama sözü. [Deyim]*

1. Eger fermānuma olmaz ise rām
   Eyit **fermān senüñdür** el çek iy ḫām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 196). [fermān senüñdür, -dür]*

fermān sür-: *Hüküm sürmek, yaşamak. [Deyim]*

1. Cihānda çok ṭebāyiʿ **sürdi fermān**
   Kimi ḥayvān u kimi cān-ı bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 117). [fermān sürdi, -di]*

fermān vir-: *Emir vermek. [Deyim]*

1. Hemān-dem **virdi fermān** şāh-ı ḫūbān
   Ki bu müşkil işi tīz eyle āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 55). [fermān virdi, -di]*

fermān vir-: *Emir vermek II izin vermek. [Deyim]*

1. Sikender-ḳadr ger **virürse fermān**
Aḳıdam söz yirine āb-ı ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 43). [fermān virürse, -ür, -se]*

fermān-ber ol-: *(Bir kimsenin) verdiği emri yerine getirmek, itaat etmek. [Deyim]*

1. Ki dincelmiş durur fermān-ber olsun
Bir iki gün riyāżet-perver olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 53). [fermān-ber ol, -]*

fermān-ı ilāhī: *Allah'ın emri. [Farsça tamlama]*

1. Hemān-dem irdi **fermān-ı İlāhī**
Ḳażā-yı Ḥaḳḳ u emr-i pād-şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 7). [fermān-ı ilāhī, -]*

fermān-ı pervīz: *Padişah Hüsrev'in emri/isteği. [Farsça tamlama]*

1. Hem eyle olmışdurur **fermān-ı Pervīz**
Ki bu resme yapasın ḳaṣr-ı ḫūn-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 95). [fermān-ı pervīz, -]*

fermānına boyun tut-: *Emrine boyun eğmek, itaat etmek, rıza göstermek. [Deyim]*

1. Ġamzesinden dem-be-dem yaġsa başuma tīġ u tīr
Ḥükm anuñdur ḳul anuñ **tutduḳ boyun fermānına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 4). [fermānına boyun tutduḳ, -du, -ḳ]*

fermān-pezīr: *Emir ve buyrukları kabul eden.*

1. Melek bendeñ felek **fermān-pezīrüñ**
Cihāndur dest-gīrüñ cān esīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 27). [fermān-pezīrüñ, -üñ]*

ferman-pezīri ol-: *Emrine amade olmak, emir kulu olmak. [Deyim]*

1. Anuñçün kim çün oldur dest-gīri
Ele ala **ola ferman-pezīri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 138). [ferman-pezīri ola, -a]*

ferr: *Parlaklık, aydınlık, nur. [7]*

1. Yañaġuñ **ferri** fırdevse virür nūr
İder cā-rūb özüñe zülfini ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 9). [ferri, -i]*

ferr ü cemāl-i ẕü'l-celālī: *Allah'ın güzelliği. [İkileme]*

1. Düzer meşşāte daḫı ḫadd ü ḫālī
Ḳanı **ferr ü cemāl-i Ẕü'l-celālī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 14). [ferr ü cemāl-i ẕü'l-celālī, -]*

ferrāş: *Döşeyen, seren.*

1. Ne ferş ola anuñ **ferrāşı** yoḳdur
Olur mu nāḳş kim naḳḳāşı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 69). [ferrāşı, -ı]*

ferrāş: *Süpüren, çöpçü; hizmetçi. [5]*

1. Ne vaḳtin ki irişe ḥelvā bişe aş
Dil ü cān ḥücresin pāk ide **ferrāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 90). [ferrāş,]*

ferr-i cemāl: *Yüzün aydınlığı, parlaklığı.*

1. Zihī **ferr-i cemāl** ü manẓar-ı nūr
Bu ḥüsne yoḳ sekiz cennetde bir ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 67). [ferr-i cemāl, -]*

ferruḫ: *Uğurlu, mübârek, mesut, şad, sevinçli. [3]*

1. Görür Şīrīn daḫı kim bir perī-ruḫ
Ferīdun-ferr ü līkin daḫı **ferruḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 70). [ferruḫ,]*

ferruḫ: *Aydınlık yüzlü, nur yüzlü, kutlu, mübarek, güzel (Husrev-i Perviz).*

1. Atı al ü ṭonı al ü ruḫı al
Bu al ile çü gördüñ **ferruḫı** al *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 342). [ferruḫı, -ı]*

ferruḫ-aḫter: *Bahtı, talihi kutlu.*

1. Didi iy āftāb-ı māh-manẓar
Şeh-i ferḫunde-ṭāliʿ **ferruḫ-aḫter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 38). [ferruḫ-aḫter,]*

ferseng: *Beş bin metre veya üç mile eşit bir uzunluk ölçüsü, fersah. [3]*

1. Bu ġavġa heybetinden nice **ferseng**
Yir ürküp toḳızıdı seng-ber-seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 59). [ferseng,]*

ferş: *Döşeme, halı, yaygı. [4]*

1. Ne **ferş** ola anuñ ferrāşı yoḳdur
Olur mu nāḳş kim naḳḳāşı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 69). [ferş,]*

ferş: *Döşeme, halı, yaygı II yeryüzü.*

1. Bugün ki menzülimüz ʿarşa **ferş** oḳur yiridür
Ger āsmān ide ḫidmetler āstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 5). [ferş,]*

ferş: *Zemin, yeryüzü.*

1. Muṭayyeb müşk ü māverd ile ābı
Saçar aḳduḳda **ferşine** gülābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 42). [ferşine, -i, -n, -e]*

ferş: *Yer, zemin.*

1. Budaḳlaruñ nesīm ol ḥadde sīmīn
Şaçar ki ider zümürrüd **ferşi** zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 54). [ferşi, -i]*

ferş-i dībā: *İpekli ve desenli kumaştan yapılmış halı, kilim. [2]*

1. Görindi ḳarşudan bir sebze zībā
Şanasın döşemişler **ferş-i dībā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 8). [ferş-i dībā, -]*

ferş-i mīnā: *Mine renkli, sırça renginde, lâcivert yeşil veya gök mâvisi renkli halı II çimen, yeşillik.*

1. Döşenmişdi zemīne **ferş-i mīnā**
Ki aʿmā gevherin ḳılurdı bīnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 29). [ferş-i mīnā, -]*

feryād: *Bağırıp çağırma, haykırış, çığlık, figan. [6]*

1. Ṭapuñ hiç irdi mi kimseye feryād
Ki istersin bugün **feryāduña** dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 44). [feryāduña, -uñ, -a]*

feryād eyle-: *Yüksek sesle bağırmak, haykırmak. [2] [Deyim]*

1. Cihānı yaḳdı **feryād eylemekden**
Muvāfıḳ yārını yād eylemekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 57). [feryād eylemekden, -mek, -den]*

feryād it-: *Yüksek sesle bağırmak, haykırmak; inlemek II büyük bir yokluk, zarar ve sıkıntı içinde bulunmak. [6] [Deyim]*

1. Diken ḳaldı ol ḳadar furḳatde bī-dād
Ki **ider** ol korḫudan vuṣlatda **feryād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 44). [feryād ider, -er]*

feryād ir-: *İmdada, yardıma koşmak. [Deyim]*

1. Ṭapuñ hiç **irdi** mi kimseye **feryād**
Ki istersin bugün feryāduña dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 43). [feryād irdi, -di]*

feryād kıl-: *Yüksek sesle bağırmak, haykırmak; inlemek II büyük bir yokluk, zarar ve sıkıntı içinde bulunmak. [6][Deyim]*

1. Şehüñ var idi bir sāzende üstād
Ki sözinden **ḳılurdı** Zühre **feryād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 222). [feryād ḳılurdı, -ur, -dı]*

feryād ḳopar-: *Yüksek sesle bağırmak, haykırmak. [Deyim]*

1. Göñül baġladı çün Şīrīne Ferhād
Nihādından **ḳopardı** ʿışḳ **feryād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 2). [feryād ḳopardı, -dı]*

feryād sal-: *Yüksek sesle bağırmak, haykırmak. [Deyim]*

1. İşidür nā-gehān bī-çāre Ferhād
Bir āvāze ki salar cāna feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 20). [feryād salar, -ar]*

feryād ü āhi it-: *Ah edip inlemek, feryat etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Nice buncılayın feryād ü āhi
İder kim bile aġlar mürġ ü māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 2). [feryād ü āhi ider, -er]*

feryād-res: *Feryat edenin imdadına yetişen, yardım eden (kimse). [2]*

1. Yaluñuzlara ẕikrüñ hem-nefesdür
Belālu ḳullara **feryād-resdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 24). [feryād-resdür, -dür]*

ferz: *Satranç oyununda vezir (Husrev u Şirin hikayesinin erkek kahramanı Husrev).*

1. Didi bir daḫı **ferzin** bend idelüm
Aña bend ile nuṣḥ ü pend idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 51). [ferzin, -in]*

ferzāne: *Bilgili, iyi yetişmiş kimse. [3]*

1. Pes andan didi iy **ferzāne** üstād
Gerek ġam-gīn göñüli idesin şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 31). [ferzāne,]*

ferzend: *Oğul, veled.*

1. Eger yād itse vü olmasa **ferzend**
Alurdı başın ü cānın ḫudāvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 21). [ferzend,]*

ferzīn: *Satranç oyununda vezir.*

1. Anuñ beydaḳları olınca **ferzin**
Uralum atına zencirden zīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 53). [ferzin,]*

fesād: *Bozulma, bozukluk, karışıklık, kargaşa. [2]*

1. Ṣalaḫı gerçi degşürdüm **fesāda**
Nitesi cevherüm virem virem kesāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 65). [fesāda, -a]*

fesāda var-: *Karışıklık, kargaşa çıkmak. [Deyim]*

1. Ḳamunuñ sözi bu ki iy şāh-zāde
İriş yoḫsa cihān **vardı fesāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 48). [fesāda vardı, -dı]*

feṣāhat: *Söz açık, düzgün, hatadan ari olma.*

1. **Feṣāḥetde** urur Saḥbāna ṭaʿnı
Belāġatde ögredür Ḥassāna maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 55). [feṣāḥetde, -de]*

fesāhat bul-: *Akıcılık bulmak, akıcı olmak. [Deyim]*

1. Ḥayādan çün tutıla ḳāl dili
Feṣāḥat bulur anda ḥāl dili *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 22). [feṣāḥat bulur, -ur]*

fesāhat vir-: *Dili güzel kullanma becerisi kazandırmak. [Deyim]*

1. Fesāḥat vir ṣafā-yı Muṣṭafādan
Meded irür revān-ı aṣfiyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 39). [fesāḥat vir, -]*

fesāne: *Asılsız, hayal mahsulü hikaye, söylence, masal.*

1. Hemān evden yaña oldı revāne
Füsūn ü rīv imiş dir ol **fesāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 394). [fesāne,]*

fesāne: *Efsane, destan, hikaye.*

1. Ḳuluñuñ ḳışṣası şerḥi uzundur
Fesānem rūz-ı ḥicrāndan füzūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 40). [fesānem, -m]*

feṭānet tut-: *Üstün zeka, yetenek göstermek (Fetanet, Peygamberlerin sıfatlarından biri olup ve "üstün zekâ gücüne sahip olma" anlamına gelmektedir. Tanıkta, bir rahibin remil, sihir, kehanet vb. yöntemler aracılığıyla sıradan insanlardan farklı bir anlayış, tanıma, bilme gücüne sahip olduğu ifade edilmek istenmektedir). [Deyim]*

1. Nücūm u reml ü tesḫīr ü kehānet
Tutardı sehm-i ġaybile **feṭānet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 8). [feṭānet tutardı, -ar, -dı]*

feth: *Açma, açılma; fetih, ele geçirme. [11]*

1. Hem iʿlām eyler ol **feṭḥi** serāser
Ki sulṭān devletinde oldı müyesser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 9). [feṭḥi, -i]*

feth eyle-: *Feth etmek, ele geçirmek.*

1. Sebeb bu ada ol kim şāh-ı ferruḫ
Çü tutmış Rūmı **feṭḥ eylemege** ruḫ *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 12). [feṯḥ eylemege, -meg, -e]

feṯḥ ol-: *Ele geçirilmek.*

1. Kime **feṯḥ olur** ise ol ḫazīne
   Güher topraḳça görinmez gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 191). [feṯḥ olur, -ur]*

feṯḥ-i bāb: *Kapının açılışı. II Vuslat.*

1. Bu ḥāletde çoġ itdi iżṭırābı
   Bilimez nirden ola **feṯḥ-i bābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 10). [feṯḥ-i bābı, -ı]*

feṯḥ-i bāb: *Kapının açılması. [2]*

1. Saʿādet **feṯḥ-i bābı** birle nā-gāh
   Seḥer-gāh irişür bir peyk-i āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 39). [feṯḥ-i bābı, -ı]*

feṯḥ-i bāb it-: *Kapıyı açmak, açık tutmak II bir işe veya bir konuya öncelikli olarak başlamak; bir işte başkalarına örnek olmak; herhangi bir konuda ilişkiyi kesmemek, bağını sürdürmek (Tanıkta, fakirin zenginin kapısının açılmasını beklemesi, ondan yardım beklentisinde bulunması bağlamında kullanılmıştır). [Deyim]*

1. Kerem sinüñ kerīmā **feṯḥ-i bāb it**
   Bu vird-i müsteṭābı müstecāb it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 63). [feṯḥ-i bāb it, -]*

fetret: *Bir hükûmetin zayıflayıp gücünü kaybetmesiyle kuvvetli yeni bir hükûmet kurulması arasında geçen karışıklık ve iktidarsızlık dönemi.*

1. Yaġılar ẓāhir olmış her cihetde
   Belürmiş vehn ü **fetret** memleketde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 40). [fetret,]*

fettāḥ: *Kullarının kapalı işlerini açan Allah.*

1. Çü bismillāhdur her feṯḥe miftāḥ
   Fütūḥ ebvābın açar dinse **fettāḥ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 2). [fettāḥ,]*

fettān: *Gönlü kendine çeken, kendine hayran eden, cilveli (kimse). [2]*

1. İki **fettān** birbirine meftūn
   İkisi daḫı Leyla līk Mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 81). [fettān,]*

fettān-ı ʿālem: *Aleme fitne salan, ayartan (sevgili). II. Şirin.*

1. Didiler daḫı ol **fettān-ı ʿālem**
   Virelden berü ol dīvāneye dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 11). [fettān-ı ʿālem, -]*

fettan-ı hūn-rīz: *Kan dökücü fitneci (kimse), çok zalim olan güzel. II. Şirin.*

1. İşitmedüñ mi ki ol **fettan-ı ḫūn-rīz**
   Nice itdi ġamzesi tek sözlerin tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 59). [fettan-ı ḫūn-rīz, -]*

fettānelik: *Aklın baştan gitmesi, âşık olma durumu.*

1. Sizerdi kim ḳamu **fettāneliḳdur**
   Hemen ʿışḳ işidür dīvānelıkdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 39). [fettāneliḳdur, -dur]*

fevk ü taht: *Üst ve alt. [İkileme]*

1. Şeş cihetden sen münezzehsin velī senden tolu
   ʿArş ü ferş ü **fevḳ ü taḫt** ü saġ ü sol ü pīş ü pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 16). [fevḳ ü taḫt, -]*

fevt: *Ölüm.*

1. Geçen cānlarda kayġu mevte yoḳdur
   Ve-līkin derd ü ḥasret **fevte** çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 122). [fevte, -e]*

fevt ol-: *Elden kaçırmak, fırsatı kaybetmek.*

1. Gülüñ devrinde alınur gül-ābı
   Çü vaḳti **fevt ola** ḫāk olur ābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 62). [fevt ola, -a]*

feylesōf-ı çüst ü ʿāḳil: *Çabuk kavrayışlı ve akıllı filozof. [İkileme]*

1. Dükeli **feylesōf-ı çüst ü ʿāḳil**
   Bu deñlüdür olup esbabā ḳāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 9). [feylesōf-ı çüst ü ʿāḳil, -]*

feylesōf-ı çüst ü kāmil: *Çabuk kavrayışlı ve mükemmel bilgin (Nestûr). [İkileme]*

1. Didi iy **feylesōf-ı çüst ü kāmil**
   Bugün ʿālemdesin ʿilm ile ʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 25). [feylesōf-ı çüst ü kāmil, -]*

feyyāz: *Ziyade feyz ve bereket veren Allah.*

1. Bulur pes ḳābiliyyet nefs ü rūḥa
   Daḥı **feyyāẓdan** dürlü fütūḥa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 102). [feyyāẓdan, -dan]*

feyż: *Bereket, bolluk.*

1. Seḥā vücūdınuñ **feyżinde** ʿālem
   Deñiz olsa degül bir ḳatre şebnem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 119). [feyżinde, -i, -n, -de]*

feyż: *Nimet, bağış, ihsan, kerem. [2]*

1. Yaġmur yirine bāġa dürr ü güher ṣaçaydı
   Feyżüñ buḫārı virse nīsān buludına nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 14). [feyżüñ, -üñ]*

feyz it-: *İhsan etmek.*

1. Elā iy sāḳī-i bāḳī ki mest eyledüñ āfāḳı
   N'ola bir cürʿa **feyz itseñ** bize luṭfuñ şarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 14). [feyz itseñ, -se, -ñ]*

feżā: *Gökyüzü. [2]*

1. Çü düşdi ol ṭaġa Şîrîn havāsı
   Gül-āb oldı ṣuyı gül-şen **feżāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 116). [feżāsı, -s, -ı]*

feżā: *Gökyüzü II uzay.*

1. Seyr-i semend-i sırruña meydān-ı ʿarş teng
   Pervāz-ı mürġ-i fikretüñe lā-mekān **feżā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 8). [feżā,]*

feżāʾil: *Faziletler.*

1. Kime ʿilm ü **feżāʾil** ḳıldı taʿlīm
   Kime ṣanʿatler aṣlın itdi tefhīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 19). [feżāʾil,]*

fezā-yı ʿarş: *Arşın sonsuzluğu.*

1. Taraḳmışdı ḳuşı bu tar yuvadan
   Fezā-yı ʿArşa ʿazm itdi havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 88). [fezā-yı ʿarşa, -a]*

fezaʿ-yı dehr: *Dünya korkusu, yaşamından endişe duyma. "Korkmak, dehşete düşmek" anlamında masdar olan fezaʿ kelimesi, isim olarak "korkunç bir nesne veya olayın insan kalbinde doğurduğu nefret hali, şiddetli korku" mânasına gelir.*

1. Göñül rām ide ḳahra Rūma düşmiş
   Fezaʿ-yı dehrden ol būma düşmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 50). [fezaʿ-yı dehrden, -den]*

fırḳa: *Topluluk, gurup.*

1. Uş oldum bu firāk ü ġamda dil-rīş
   Ki ḳanḳı **fırḳadan** olam bu dervīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 114). [fırḳadan, -dan]*

fidā: *Bir şey uğrunda değerli bir şeyden vazgeçme, uğruna verme. [3]*

1. Baş üzre dirler iy mihmān-ı şīrīn
   Fidā şekker sözüñe cān-ı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 74). [fidā,]*

fidā kıl-: *Kıymak, gözden çıkarmak. [Deyim]*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki olup teslīm-i fermān
   Fidā ḳılduñ yirine kebş ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 172). [fidā ḳılduñ, -du, -ñ]*

fidā vir-: *Bağışlamak. [Deyim]*

1. Ḥaḳ anuñ şefḳati vü ḥurmetiyçün
   Fidā vire keremden ümmetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 102). [fidā vire, -e]*

fiġān: *Acı ile bağırıp çağırma, inleme. [7]*

1. Meger ḳorḳar görüp çerḫ ol **fiġānı**
Başa ṭopraḳ ḳoyup ister emānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 57). [fiġānı, -ı]*

fiġān eyle-: *Üzüntü ile bağırıp çağırmak, feryat etmek. [Deyim]*

1. **Fiġān eyleyüp** eydür iy zamāne
Bu dün mi yā belā-yı cāvidāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 35). [fiġān eyleyüp, -y, -üp]*

fiġān itdür: *Başkalarını ağlatmak, inletmek, ah ettirmek II kıskandırmak. [Deyim]*

1. Ḫırāmān oldı çün bustāna servi
Fiġān itdürdi ḳumrī vü teẕervi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 156). [fiġān itdürdi, -di]*

fiġān ki: *"Eyvah!" anlamında bir acı ünlemi.*

1. Fiġān ki nergis-i mesti bu serv-i lāle-rūḫuñ
İçüp şarāb-ı ġurūr eylemez nigāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 11). [fiġān ki, -]*

fiġān kıl-: *Üzüntü ile bağırıp çağırmak, feryat etmek. [Deyim]*

1. ḳılaven ṣanma cevrüñden fiġānı
Cefāñı tartaram tartınca cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 19). [fiġānı ḳılaven, -a, -ven]*

fiġān ü āh ü zār: *Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma. [İkileme]*

1. Bu ḥasretden ki ḥayret māha düşdi
Fiġān ü āh ü zārī şāha düşdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 56). [fiġān ü āh ü zārī, -ī]*

fikr: *Bir kimsenin herhangi bir hususta kendine göre vardığı hüküm, görüş düşünce. [24]*

1. Ḳo bāṭıl **fikri** um Ḥaḳdan ʿināyet
Şeh-i sulṭān-ı devrāndan ḥimāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 121). [fikri, -i]*

fikr-i ḥamd kıl-: *Şükretmeyi düşünmek. Allah'ın yüceliği, sonsuz lutuf ve ihsânı karşısında ona minnet ve şükran duymak.*

1. Ẕikr-i mecdüñ olmasa rūḥ-ı melek olur helāk
Fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa nefs-i nefīs urmaz nefes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 28). [fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa, -]*

fikr-i kavī: *Sağlam, güçlü düşünce.*

1. Çü ḫatm oldı ġazel **fikr-i ḳavīden**
Müşerref ḳıldı bezmi meṣnevīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 1). [fikr-i ḳavīden, -den]*

fikr ile naḳl eyle-: *Bir konu hakkında değerlendirme yapıp bunun sonuçlarını bildirmek II düşünüp taşınmak. Bir konuyu bütün yönleriyle inceleyip ona göre davranmak, iyice düşünmek. [Deyim]*

1. Ve-līkin ḫarc idenler ol yola ʿaḳl
Bu resme **eylediler fikr ile naḳl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 16). [fikr ile naḳl eylediler, -di, -ler]*

fikr irür-: *Akıl erdirmek, ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.*

1. Dime **fikr irürem** bu köhne deyre
Kimesne vāḳıf olmadı bu seyre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 91). [fikr irürem, -em]*

fikr it-: *Düşünmek, anlamaya çalışmak, idrak etmek. [5]*

1. İẕā cāe'l-ḳażā yazup cebīne
Ḫaṭāsın **fikr idüp** irişdi Çīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 88). [fikr idüp, -üp]*

fikr it-: *Düşünmek, bir sorunu çözmek için fikir üretmek. [5]*

1. Melik-zāde çün uyḫudan uyandı
Düşin **fikr itdi** bir laḥẓe ṭayandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 40). [fikr itdi, -di]*

fikr kıl-: *Düşünmek.*

1. Nice kim **fikr ḳıldı** ḳaldı ḥayrān
Bulımadı nedür ol derde dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 29). [fikr ḳıldı, -dı]*

fikr kıl-: *Karar vermek, kararlaştırmak.*

1. Didi eyleyse bugünden bilesiz
Sizüñleyüz ne **fikri** kim **ḳılasız** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 34). [fikir ḳılasız, -a, -sız]*

fikr odı: *Düşünce ateşi.*

1. Çü devrān eli ölçermez çirāġum
Nice bir eride **fikr odı** yāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 98). [fikr odı, -]*

fikr ol-: *Düşünmek.*

1. Gehī ḥikmet yüzinden **fikr olurdı**
Gehī naẓm ü maẕāḥik ẕikr olurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 11). [fikr olurdı, -ur, -dı]*

fikret: *Düşünme, düşünce, fikir.*

1. Sevāḳib **fikretine** müşterīdür
Kevākib nuṣratınuñ leşkeridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 51). [fikretine, -i, -n, -e]*

fikrine gehī gül gehī hār gel-: *Aklına kah gül kah diken gelmek II bir gülüp bir ağlamak. Bir an iyi şeyler düşünüp sevinmek, ardından kötü şeyler düşünüp üzülmek. [Deyim]*

1. Çü Şīrīn oldı ol işden ḫaber-dār
gehī gül fikrine geldi gehī ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 18). [fikrine gehī gül gehī ḫār geldi, -di]*

fikrine baş piç ol-: *Düşünmek için kafayı/boynu bükmek, eğmek ya da düşünmek için aklı kıvrım kıvrım yapmak dolaştırmak, karmakarışık hâle getirmek şeklinde ifade edilebilir. II. Mecazi olarak "bir şey/konu hakkında kafa yormak, üzerinde etraflıca düşünmek" anlamında kullanılmıştır. Bu ifade Nizami'nin Husrev ü Şirin mesnevisindeki "ez ser-i endişe" yani "fikirle/düşünerek" ifadesinin bir karşılığı olarak verilmiştir. [Deyim]*

1. Ne söz kim **fikrine baş olmaya pīç**
Yaramaz dilde ẕikr eylemeye hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 49). [fikrine baş pīç olmaya, -ma, -y, -a]*

fiʿl: *Davranış, eylem, amel. [12]*

1. Ḥasen **fiʿli** ḥased ol resm ile yir
Ki od odunı ṣuyı ḳumı ḳayır yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 35). [fiʿli, -i]*

fiʿl: *Etki, tesir.*

1. Bu dördüñ **fiʿli** ile infiʿāli
Ḳılur mı bunca biñ biñ dürlü ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 153). [fiʿli, -i]*

fīl: *Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, çok iri, kalın derili hayvan. [4]*

1. Ḳurılmışdı şehe çaṭr-ı hümāyūn
Bir ulū **fīl** üzre fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 74). [fīl,]*

fīl: *Satranç oyununda fil taşı.*

1. Bıraḳdı **fīli** depdi düşmene at
Tutar ruḫ ki eyleye Behrāmı şeh māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 53). [fīli, -i]*

fiʿl eyle-: *İş etmek; aldatmak, birine beklemediği bir davranışta bulunarak onu zarara sokmak.*

1. Mey iç birkaç gün eyle ṣabr ü ārām
Ne **fiʿl eyler** görelüm devr-i eyyām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 226). [fiʿl eyler, -r]*

fiʿl ü infiʿāl: *Etkileme ve etkilenme (Dört unsur teorisini sistemleştirerek tabiat bilimlerinde hâkim görüş haline getiren ise Aristo'ya göre kainat ay üstü ve ay altı olmak üzere ikiye ayrılır. Ay üstü alem, ebediyet diyarı olduğu için burada oluş/kevn ve bozulma/fesad yoktur; bu alemde esir adı verilen tek bir unsur vardır. Ay altı alem ise oluş ve bozulma evrenidir; yani var olan her şey sonunda yok olur. Ay altı alemde birden çok unsur bulunur ve bu unsurlar sürekli olarak birbirleriyle etkileşim halindedir. Her ne kadar bazı İlkçağ filozofları ay altı âlemde madde olarak değişik şeylerden söz etmişlerse de klasik düşünceye hâkim olan Empedokles'in zikrettiği dört unsur (ateş, hava, su, toprak) görüşüdür. Zira bütün varlıkların yapısında bu dört madde değişik şekillerde bulunmaktadır. Fiil ve infial kavramlarının ise ay altı alemdeki bu unsurların birbirleriyle olan ilişkilerine ve bu ilişkiler sonucunda varlık alemindeki oluş ve bozulma süreçlerine işaret ettiği söylenebilir). [İkileme]*

1. Çü **fiʿl ü infiʿāl** ire kemāle
Olur bir orta keyfiyyet bu ḥāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 21). [fiʿl ü infiʿāl, -]

fi'l-cümle: *Bir hayli, iyiden iyiye.*

1. Belī maʿşūḳa ger nāz oldı ʿādet
Tutar ʿāşıḳ daḫı **fi'l-cümle** naḫvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 88). [fi'l-cümle,]*

fi'l-cümle: *Herkes.*

1. Didi şeh daḫı **fi'l-cümle** naẓarda
Ki var Şîrînlik āsārı Şekerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 27). [fi'l-cümle,]*

fiʿle getür-: *Eyleme geçirmek, ortaya çıkarmak. [Deyim]*

1. **Getürdi fiʿle** ol deñlü mürüvvet
Ḳi vaṣf olmaz dil olsa cümle ḳuvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 31). [fiʿle getürdi, -di]*

fiʿl-i bāde: *Şarabın tesiri, sarhoşluk.*

1. Aña-dek kim belürdi **fiʿl-i bāde**
Büridi ʿaḳl-ı nerri nefs-i māde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 21). [fiʿl-i bāde, -]*

fiʿl-i perī: *Peri, cin gibi olağanüstü varlıklar tarafından gerçekleştirilen iş, hareket.*

1. Didiler biz ṣanurduḳ serserīdür
Ḫayāl-i dīv yā fiʿl-i perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 68). [fiʿl-i perī, -]*

fi'l-mesel: *Diyelim ki, farz edelim ki, mesela.*

1. V'eger olsañ demürden **fi'l-meşel** berk
Od urup cānuña mūm idiser merg *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 115). [fi'l-meşel,]*

fiʿlu'l-lāh: *Allah'ın fiilleri.*

1. Nedür tevḥīd-i efʿāl ol ki ṭālib
Göre her şeyde **fiʿlu'l-lāhı** ġālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 2). [fiʿlu'l-lāhı, -ı]*

firāḳ: *Ayrılık, hicran. [13]*

1. Ḫaste ciger **firāḳı** ile pāre pāredür
Yā-Rab kime müyesser olupdur viṣāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 11). [firāḳı, -ı]*

firāḳ çek-: *Ayrılık sıkıntısı yaşamak. [Deyim]*

1. Ḳo **çeksün** Ḫusrev ü Şîrîn **firāḳı**
Ki Şîrîn görine vaṣl ittifāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 11). [firāḳı çeksün, -sün]*

firāḳ odı: *Ayrılık ateşi II ayrılık nedeniyle duyulan üzüntü, acı. [2]*

1. Ḳurutmasa yaşum seylin **firākı odınuñ** ḫayli
Felek evcine iltürdüm gözümden mevc-i deryāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 3). [firākı odınuñ, -nuñ]*

firāset: *Hemen anlama, çabuk kavrama, zihin uyanıklığı, anlayış, sezgi.*

1. Çü Hürmüz sizdi Ḫusrevde kiyāset
Ẕekā vü ʿaḳl ü temyīz ü **firāset** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 2). [firāset,]*

firāvān: *Bol, aşırı, çok. [14]*

1. Bucağında mücāvirler **firāvān**
Keşīş ü mūġlar peṭrāḳ ü rühbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 73). [firāvān,]*

firdevs: *Cennet, cennet bahçesi. [4]*

1. İledür ʿizzet ile bir sarāya
Ki ṣalar ṣoffası **firdevse** sāye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 186). [firdevse, -e]*

firdevs-i aʿlā: *Yüce cennet (Cennetin tamamı veya bir bölümü için kullanılan isimlerden biri. II Firdevs Kur'an'da biri "cennâtü'l-firdevs" (el-Kehf 18/107), diğeri sadece "firdevs" (el-Mü'minûn 23/11) şeklinde olmak üzere iki yerde geçer. Bu âyetlerde iman edip iyi davranışlarda bulunanların firdevs cennetlerine girecekleri, namazlarında huşu gösterip boş şeylerden yüz çeviren, zekâtlarını veren, iffetlerini koruyan, emanete ve verdikleri söze riayet edenlerle namazlarını sürekli kılanların burayı hak edecekleri bildirilmiştir). [3]*

1. ʿAceb midür güzer ḳılsa naẓar **firdevs-i aʿlādan**
Ki oldı cān gözi rūşen bugün nūr-ı tecellādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 1). [firdevs-i aʿlādan, -dan]*

firdevs-i sānī: *İkinci cennet.*

1. Bulur bir ḫūb u ḫurrem būstānı
Ki ṣanurdı gören **Firdevs-i ş̱ānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 84). [firdevs-i ş̱ānī, -]*

firdevs bāġı: *Cennet bahçesi.*

1. Didi Ṣāvūr iy devlet çirāġı
Cemalüñ gülşeni **firdevs bāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 282). [firdevs bāġı, -]*

firdevs bustānı: *Cennet bahçesi.*

1. Çü dīdāruñsuz olam bir nefes ben
Görem **Firdevs bustānın** ḳafes ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 32). [firdevs bustānın, -n]*

firdevsī güli: *Cennet gülü II sevgili (Şîrîn).*

1. Ḫudā gönderdi ḳudsī bülbülini
Koḫulamaġa **firdevsī gülini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 74, Mısra 4). [firdevsī gülini, -n, -i]*

firişte: *Melek. [5]*

1. Vücūd-ı ʿarş ü kürsī ʿaḳs-i ẕātı
Firişteler anuñ baʿżı ṣifātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 64). [firişteler, -ler]*

firişte-şekl: *Melek görünüşlü.*

1. **Firişte-şekldür** dünyā velī dīv
Dün ü gün yoluñ almaġa ḳılur rīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 77). [firişte-şekldür, -dür]*

fiten: *Fitneler.*

1. Zamān īmin ġam u ẓulm ü **fitenden**
Zemīn āsūde teşvīş ü miḥenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 5). [fitenden, -den]*

fitne: *Karışıklık, fesat, kargaşalık. [2]*

1. Dimāġına irüp sevdāsı ʿışḳuñ
Belürdi **fitne** vü ġavġāsı ʿışḳuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 62). [fitne,]*

fitne: *Bela, sıkıntı. [3]*

1. Göñül gözi ḫayālinden olımaz **fitneden** eymen
Çü uydı mest-i ʿayyāra ḳo çeksün şūr u ġavġāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 7). [fitneden, -den]*

fitne: *Karışıklığa sebep olacak güzellikteki göz.*

1. Ne nūş itdüñ ki yüzüñ nūra dönmiş
Ol iki **fitneler** maḫmūra dönmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 14). [fitneler, -ler]*

fitne-i ʿālem: *Dünya fitnesi, kargaşa yaratan, bozguncu.*

1. Eger-çi **fitne-i ʿālemdür** ol māh
Ve-līkin ḳıldı meftun ṣūret-i şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 101). [fitne-i ʿālem, -]*

fitne gözlü: *Gözleri/bakışları kargaşa çıkaracak kadar güzel, kışkırtıcı olan.*

1. Oturdı ol **fitne gözlü** ḳızlar ile
Baḳımı ucuz ṭadımı ḳızlar ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 57). [fitne gözlü, -]*

fitne-engīz: *Fitne çıkaran, kargaşa meydana getiren, ortalığı karıştıran. [3]*

1. Buyurdı getürüñ ol ṣūreti tīz
Ki görinür gözime **fitne-engīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 86). [fitne-engīz,]*

fitne-engīz: *Fitne çıkaran, kargaşa meydana getiren, ortalığı karıştıran kimse (Behram-ı Çobin).*

1. Hem eyle çav ider ol **fitne-engīz**
Ki atasınuñ gözin çıḳardı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 21). [fitne-engīz,]*

fitne-engīz: *Fitne çıkaran, kargaşa meydana getiren, ortalığı karıştıran kimse (Şirin).*

1. Hümāyūna buyurdı ol **fitne-engīz**
Ki uç şeh ḳatına dek iy hümā tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 51). [fitne-engīz,]*

fiʾt-tehīri āfāt: *"İşleri ertelemede tehlikeler vardır" anlamında meşhur bir söz. [Kelam-ı kibar]*

1. Güle eyler benefşe ʿarż-ı ḥācāt
   Çağırur ġonca **fiʾt-teḫīri āfāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 150). [fiʾt-teḫīri āfāt, -]*

fuḥş it-: *Haddini aşmak.*

1. Çü ḫᵛāce **fuḥş ide** güftārlardan
   Ḥayā ḳılmaya ḫidmet-kārlardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 29). [fuḥş ide, -e]*

fuḳāʿa ḳoy-: *Şişeye sokmak II korkutmak (Beyitte cin/ifrit'in şişeye atılması/hapsedilmesinden bahsedilmektedir). [Deyim]*

1. Nefīrüñ naʿrası kūsuñ ġirīvi
   Fuḳāʿa ḳoymış idi nerre dīvi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 14). [fuḳāʿa ḳoymış, -mış]*

funduk: *Atılan kurşun tanesi.*

1. Semenlerle ḳoparur berg-i lāle
   Güle **funduḳların** ḳılmış ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 34). [funduḳların,]*

funduk vir: *Fındık vermek II öpücük vermek, öpmek. [Deyim]*

1. **Virür funduḳlar** aña piste-lebler
   Kināre çeküp iderler ṭarabler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 21). [funduḳlar virür, -ür]*

fūr: *Büyük İskender tarafından öldürülen Kannauj (Hindistan) kralının adı.*

1. Oturdı birine Çīn şāhı faġfūr
   Birinde rāy-ı Hindī ki aṣlıdur **fūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 20). [fūr,]*

furāt: *Fırat nehri.*

1. Furata irdüm itmedüm dehen ter
   Yiridür od ḳoyarsam başa ez-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 225). [furata, -a]*

furāt: *Tatlı, içimi hoş su.*

1. Sanasın teşne leb buldı **furāṭı**
   Ḫaṭā didüm ölü Āb-ı Ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 89). [furāṭı, -ı]*

furāt u dicle: *Fırat ve Dicle nehirleri II her zaman yerine bir yenisi gelebilecek âşıklar. [2] [İkileme]*

1. V'eger deryādan eksildiyse şebnem
   Varur her dem **Furāt u Dicle** ne ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 100). [furāt u dicle, -]*

furḳat: *Ayrılık. [9]*

1. Gehī **furḳat** dünini fikr iderler
   Gehī vuṣlat günine şükr iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 67). [furḳat,]*

furkat odı: *Ayrılık ateşi II ayrılık acısı.*

1. Ya vaṣl-i yār ola ya yarıla yürek bārī
   Bu **furḳat odı** ile nice intiẓār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 4). [furḳat odı, -]*

furḳat pāyına pest şal-: *Ayrılığın "ayakları altına almak" II ayrılık düşüncesiyle hiçe saymak, gözden çıkarmak, çiğnemek. [Deyim]*

1. Yüce bālāña nice irürem dest
   Ki **şalduñ** bini **furḳat pāyına pest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 70). [furḳat pāyına pest ṣalduñ, -du, -ñ]*

furṣat: *Fırsat, uygun zaman. [4]*

1. Ve-līkin bu gice **furṣat** degüldür
   Ki mihman-ḫānemüz ḫalvet degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 79). [furṣat,]*

furṣat bul-: *Uygun, elverişli zaman bulmak. [Deyim]*

1. **Bulımaz** bārī **furṣat** ol cihān-gīr
   Ki maḳṣūdı nişānına ire tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 53). [furṣat bulımaz, -ı, -maz]*

furṣat fevt ol-: *Fırsatı kaçırmak, elverişli durumdan yararlanamamak. [Deyim]*

1. Me-bādā kim gine **fevt ola furṣat**
   Ebed cānumda ḳala dāġ-ı ḥasret *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 109). [furṣat fevt ola, -a]

furṣat gözet-: *En uygun şartı, durumu veya zamanı kollamak. [Deyim]*

1. Melik Ḫusrev **gözedür** idi **furṣat**
   Ki dilberden dileye bezme ruḫṣat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 17). [furṣat gözedür, -ür]*

furṣat vir-: *Bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak. [Deyim]*

1. Yüri kim virdi Ḥaḳ furṣat senüñdür
   Muẓaffer-fersin ü nuṣrat senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 49). [furṣat virdi, -di]*

furun: *Fırın, içinde genellikle odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak.*

1. Ṣular kim tīz aḳa köpri yıḳar ol
   Furun kim tīz ola etmek yaḳar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 36). [furun,]*

fużūlī ol-: *Yersiz, gereksiz, fazla olmak II zahmet, sıkıntı vermek. [2]*

1. Çü mihmānem niçün **olam fużūlī**
   Senüñ ʿadlüñden itmezven ʿudūli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 53). [fużūlī olam, -am]*

füccār: *Günahkarlar, açıktan günah işleyenler.*

1. Luṭfuñdan it meded bu güneh-kāre anda kim
   Füccāre dön dinile vü ebrāre merḥabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 90). [füccāre,]*

fülañ: *Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, filan. [2]*

1. Ulu mihmāndur idüñ aña ikrām
   Fülañ ḳaṣrı bezeñ kim ide ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 84). [fülañ,]*

fürce: *Aralık, iki şey arasındaki açıklık.*

1. Mehi merkeb diyüp Pervīni maḥmil
   İderler **fürceyi** menzil-be-menzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 22). [fürceyi, -y, -i]*

fürce kıl-: *Fırsat bulmak.*

1. Ki görem ʿayş ü nūş u ʿizz ü nāzın
   Ḳılam fürce cemāl-i dil-nevāzın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 78). [fürce ḳılam, -am]*

fürce kıl-: *Yarmak, (ikiye) ayırmak.*

1. Ḳademden **fürce ḳılsañ** farḳına-dek
   Muṣavver nūr ü cān olmış pey ü rek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 91). [fürce ḳılsañ, -sa, -ñ]*

fürūʿ: *Bir kimsenin kendinden sonra gelen çocukları, torunları ve bunların neslinden gelenler.*

1. Ṭabīʿiyyata eylegil şürūʿı
   Uṣūli añladuḳ ẕikr it **fürūʿı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 6). [fürūʿı, -ı]*

fürū-dāşt it-: *Bitirmek, tamamlamak. [Deyim]*

1. Nigīsā sāzı **idince fürū-dāşt**
   Şaha bilinmez oldı giceden çāşt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 1). [fürū-dāşt idince, -ince]*

fürūġ: *Işık, nur, parlaklık.*

1. Ruḥ-ı dil-ber **fürūġından** çirāġı
   Çirāg-ı māhdan bulmış ferāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 33). [fürūġından, -ın, -dan]*

fürūzān kıl-: *Parlatmak.*

1. Çü ben ḥışm odını **ḳılam fürūzān**
   Gerek öğrene yanış nār-ı sūzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 85). [fürūzān ḳılam, -am]*

füserde: *Donmuş, soğuğun etkisiyle katı duruma gelmiş, buz tutmuş II duygusuz, gayretsiz.*

1. Nefes germ eyle degülseñ **füserde**
   Dirild aduñ ger olmaduñsa mürde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 5). [füserde, -]*

füsūn: *Büyü, sihir, tılsım. [3]*

1. Hemān evden yaña oldı revāne
Füsūn ü rīv imiş dir ol fesāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 394). [füsūn,]*

füsūn: *Büyü, sihir II cazibe.*

1. Var ol cādu **füsūnından** ḥaẕer ḳıl
Ki döymez ġamzesine sihr-i Bābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 37). [füsūnından, -ı, -n, -dan]*

füsūn-ger: *Sihirbaz.*

1. Bu maʿnāca ki dimiş ol **füsūn-ger**
Neberred ʿışḳ-rā cüz ʿışḳ-ı dīger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 75). [füsūn-ger,]*

füsūn-ger: *Sihirli, çekici, büyülü, büyüleyici.*

1. Bu yaña naḳş-bāz-ı ḥīle-pervāz
Füsūn-ger yaʿni Şāvūr-ı suḫan-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 16). [füsūn-ger,]*

füsūn-sāz: *Büyüleyici, cazibeli.*

1. Buyurdı geldi ol cümle **füsūn-sāz**
Hümāyūn u Gül-endām u Şeker-nāẕ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 203). [füsūn-sāz,]*

füsürde: *Sertleşmiş, donmuş II duygusuz, gayretsiz.*

1. Göñül kim ʿışḳı yoḳ ḳaldı **füsürde**
Eger biñ cānı varsa ola mürde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 21). [füsürde,]*

fütūh: *Fetihler, zaferler. [2]*

1. Çü bismillāhdur her fetḥe miftāḥ
Fütūḥ ebvābın açar dinse fettāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 2). [fütūḥ,]*

fütūh: *Fetihler, zaferler; (tasavvufta), ilm-i ilâhîyi kalp yoluyla keşfetme, kalp yoluyla Hakk'ın gizli sırlarına erişme.*

1. Ḥaḳīḳatda Ḥaḳ itdi nefḥ-i rūḥı
Ki buldı iki ʿālemde **fütūḥı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 156). [fütūḥı, -ı]*

fütūh: *Ferahlama, gönül açılması. [6]*

1. Yaḳın görmişdi rūḥına **fütūḥı**
Buyurdı düzdiler bezm-i ṣabūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 7). [fütūḥı, -ı]*

fütūḥ: *İlâhi yardımlar, ruhani nimetler, gönül ferahlığı. [2]*

1. Bulur pes ḳābiliyyet nefs ü rūḥa
Daḥı feyyāẕdan dürlü **fütūḥa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 102). [fütūḥa, -a]*

fütūr: *Keder, ümitsizlik.*

1. Gözüm nūrısın ü göñlüm sürūrı
Gözüñ gibi neden gönlüñ **fütūrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 24). [fütūrı, -ı]*

fütüvvet: *Cömertlik. [2]*

1. Şecāʿat ger **fütüvvet** v'er mürüvvet
Kemāl-i fiʿle gelmiş cümle ḳuvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 75). [fütüvvet,]*

füzūn: *Çok fazla, ziyade. [4]*

1. Ki binüm ḥālimün vaṣfı **füzūndur**
Degül efsāne kim siḥr ü füsūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 65). [füzūndur, -dur]*

G

ġabġab: *Çene altı, gerdan. [5]*

1. Lebībüm ẕevḳ binümdür lebüñden
Iraġ olsun ġabīler **ġabġabuñdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 6). [ġabġabuñdan, -uñ, -dan]*

ġabī: *Anlayışı kıt olan kimse, ahmak. [2]*

1. Lebībüm ẕevḳ binümdür lebüñden
Iraġ olsun **ġabīler** ġabġabuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 6). [ġabīler, -ler]*

gaddār: *Acımasız, başkalarına haksızlık eden, merhametsiz kimse.*

1. Hemān-dem ḳıldı bu söz Hürmüze kār
Ki **ġaddār** idi bī-raḥm ü ṭamaʿ-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 42). [ġaddār,]*

ġadr eyle-: *(Birisine) haksızlık etmek, zulmetmek.*

1. Cefālu cānumuza cebr idelüm
Ger ol **ġadr eyledi** biz ṣabr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 64). [ġadr eyledi, -di]*

ġadr it-: *(Birisine) haksızlık etmek, zulmetmek.*

1. **İden** kendü atasına bu **ġadri**
Ola mı ayruġuñ ḳatında ḳadri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 23). [ġadri iden, -en]*

ġāfil: *Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse). [6]*

1. Ki iy **ġāfil** ne yatursın örü tur
Dirilmek vaḳtidür ölme dirü tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 79). [ġāfil,].*

ġāfil ol-: *Boş bulunmak, habersiz ve tedbirsiz olmak. [4]*

1. Ṭaraldı vaḳt Şeyḫī **ġāfil olma**
İgen bī-himmet ü bī-ḫāṣıl olma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 207). [ġāfil olma, -ma]*

ġaflet: *Çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeği görememe, tedbirsizlik, dikkatsizlik. [3]*

1. Uyuma **ġaflet** ile iy göñül tur
Uyanuḳlar maḳamına ḳadem ur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 103). [ġaflet,]*

ġaflet yuhusı: *İdraksizlik, bilgisizlik, aymazlık.*

1. Cihān **ġaflet yuḫusında** giriftār
Degüldür ḫalḳ hālinden ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 21). [ġaflet yuḫusında, -n, -da]*

gāh geh: *Bazen ... bazen.*

1. Pes ol ʿālemde bir ʿāli ʿalemdür
Ki adı gāh ʿaḳl ü geh ḳalemdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 38). [gāh geh, -]*

gāh ü bīgāh: *Sıralı sırasız, vakitli vakitsiz. [7]*

1. Degül düşmenden īmin **gāh ü bīgāh**
Yürürdi ṭaġa ṭaşa rāh ü bī-rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 11). [gāh ü bīgāh, -]*

gāhī … geh: *Bazen ... bazen ...*

1. Egerçi encüm ü eflāke ʿādet
Olur **gāhī** nüḫūset **geh** saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 80). [gāhī geh, -]*

gāhī… gehī: *Bazen ... bazen ...*

1. Olupdur ʿālem işinden ḫaber-dār
Ki ḳısmet **gāhī** taḫt olur **gehī** dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 92). [gāhī gehī, -]*

ġalaṭ: *Yanlış, hata.*

1. Ġalat didüñ iḥānet her cihetden
Ḳapuñda yig tapuñsuz salṭanatdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 43). [ġalat,]*

ġalaṭdan iḥtiyāṭı ko-: *Yanlış yapmaktan kaçınmayı bir*

kenara bırakmak, sakınmamak. [Deyim]

1. Buyurdı tāze ḳıldılar neşāṭı
Ḳodılar ol **ġalaṭdan iḥtiyāṭı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 102). [ġalaṭdan iḥtiyāṭı ḳo, -]*

ġālib: *Bir yarışma, çatışma veya savaşta yenen, üstün gelen, kazanan. [2]*

1. Olam şanurdı Şīrīn ʿaḳla hem-dem ġāret
Çü ʿışḳı **ġālib** itdi derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 8). [ġālib,]*

ġālib: *Üstün.*

1. Nedür tevḥīd-i efʿāl ol ki ṭālib
Göre her şeyde fiʿlu'l-lāhı **ġālib** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 2). [ġālib,]*

ġālib: *Üstün gelen, baskın. [2]*

1. Egerçi ʿışḳ u sevdā **ġālib** idi
Dil-ārāmına cāndan ṭālib idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 67). [ġālib,]*

ġālib ol-: *Üstün gelmek II çok fazla olmak; üzerinde etkili olmak.*

1. Egerçi ṣoḥbeteydi cümle ṭālib
Varuraḳ gözlere ḫ∨āb **oldı ġālib** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 24). [ġālib oldı, -dı]*

ġam: *Acı, dert, keder, üzüntü. [67]*

1. **Ġamuñdan** olmasaydı āb ü rūzum
Ne yil getüre idi bunda tozum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 105). [ġamuñdan, -uñ, -dan]*

ġam-ı ʿazl: *Makamı kaybetme üzüntüsü.*

1. Ne ḫōşlıḳ ki ʿālemden olur temennī
Ġam-ı ʿ**azl** ile intiẓārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 12). [ġam-ı ʿazl, -]*

ġam-ı dil: *Gönül üzüntüsü, derdi.*

1. Dimāġ-ı cān terāneyle ter oldı
Ġam-ı dil naġme ile kem-ter oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 74). [ġam-ı dil, -]*

ġam-ı dīrīne: *Eskiden beri var olan keder, eski gam.*

1. Çü şerḥi ḳıṣṣañuñ Şīrīne irdi
Dil-i şāha **ġam-ı dīrīne** irdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 52). [ġam-ı dīrīne, -]*

ġam-ı ʿışḳ: *Aşk derdi. [3]*

1. **Ġam-ı** ʿ**ışḳ** eyledükçe zār u pā-māl
Devā derde ne mülk iderdi ne māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 27). [ġam-ı ʿışḳ, -]*

ġam-ı şerḥ-i iştiyāḳ: *Sevgiliye duyulan arzu/özlemin izahının sıkıntısı.*

1. Taşuñ içi taşa tağıla taġ
Yazsam **ġam-ı şerḥ-i iştiyāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 72). [ġam-ı şerḥ-i iştiyāḳı, -ı]*

ġam-ı şīr: *Süt derdi. (Şirin'in süt bulma konusundaki sorunu).*

1. Çü Ṣāvūr eyledi Şīrīne taḳrīr
Biraz Şīrīnden eksildi **ġam-ı şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 54). [ġam-ı şīr, -]*

ġam-ı şīrīn yi- (ġam yi-): *Şirin'in aşkıyla dertlenmek, kederlenmek. [Deyim]*

1. Mey-i telḫ içer idi ʿişret ile
Ġam-ı Şīrīn yir idi ḥasret ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 64). [ġam-ı şīrīn yir, -r]*

ġam çek-: *Tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek. [Deyim]*

1. İder ʿışḳ içre **ġam çekdükçe** Şīrīn
Ḥabībe āferīn kendüye nefrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 265). [ġam çekdükçe, -dükçe]*

ġam çerisi: *Gam askeri.*

1. Gözi evvelden aldı ʿaḳl ü ṣabr u cān ü dil rāḫtın
Ne bulur **ġam çerisi** kim ḳılur her laḥẓa

yaġmāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 14). [ġam çerisi, -]*

ġam düş-: *Dertlenmek, kederlenmek. [Deyim]*

1. Eger-çi Meryem idi zaḫma merhem
Ne içün **düşmeye** ʿİsā deme **ġam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 112). [ġam düşmeye, -me, -ye]*

ġam göñülden götür-: *Üzüntüyü kalpten uzaklaştırmak. [Deyim]*

1. **Götürmiş** serv gibi **ġam göñülden**
Oturmış gül bigi ser-mest mülden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 21). [ġam göñülden götür, -]*

ġam göster-: *Üzülüyormuş gibi davranmak. [Deyim]*

1. Velī ḳayṣerdeñ ötrü **gösterüp ġam**
Tamām āyīn ile eyledi mātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 13). [ġam gösterüp, -üp]*

ġam götür-: *Gam çekmek. Üzüntü ve kedere dayanmak. [Deyim]*

1. Yime ḳayġu ki ādem **ġam götürmez**
Ne ādem ġuṣṣayı ʿālem götürmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 109). [ġam götürmez, -mez]*

ġam olsun: *Üzülsün, mutlu olmasın anlamında ilenme.*

1. **Ġam olsun** kim seni şād itmez ise
Ḫarāb olsun kim ābād itmez ise *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 55). [ġam ol, -]*

ġam pervānesi: *Gam kelebeği.*

1. Meger ki uyardı devlet şemʿ-i iḳbāl
Ki **ġam pervānesi** yaḳdı per ü bāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 30). [ġam pervānesi, -]*

ġam tut-: *Üzüntü bir şeyi etkisi altına almak. [Deyim]*

1. Bulurdı ḥüsn ile neşv ü nemāyı
Günisinden **tutar** idi **ġam** ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 78). [ġam tutar, -ar]*

ġam ü derd: *Keder ve sıkıntı. [İkileme]*

1. Ḫayālini enīs idinmiş idi
Ġam ü derdin celīs idinmiş idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 128). [ġam ü derdin, -in]*

ġam u hicrān içinde ḳal-: *Sevgiliden ayrı kalmanın üzüntüsü ve özlem içinde yaşamak. [İkileme, Deyim]*

1. Nice **ḳalam ġam u hicrān içinde**
Yüregüm od u baġrum ḳan içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 13). [ġam u hicrān içinde ḳalam, -am]*

gām ü şādī: *Üzüntü ve sevinç. [İkileme]*

1. **Gām ü şādī** bizümçündür ḳarındaş
Geḫi ayaḳ ḳaḳılur yire geh baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 111). [gām ü şādī, -]*

ġam yi-: *Dertlenmek, kederlenmek, üzülmek. [3] [Deyim]*

1. Çi-ger ḫōş ḫ∨ān idi ol yār-ı hem-dem
Velī toymışdı sulṭān **yimesün ġam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 102). [ġam yimesün, -me, -sün]*

gam yüki: *Gam yükü.*

1. Ḫam itmiş **gam yüki** serv-i revānın
Degişmiş zaʿfarāna erġavānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 49). [gam yüki, -]*

ġama ten vir-: *Bütün varlığını (aşkın neden olduğu) keder ve üzüntüye teslim etmek, gam ile dolu hâle gelmek. [Deyim]*

1. **Ġama ten virüp** itmiş cānını şād
Nite-kim genc vīrāneyle ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 37). [ġama ten virüp, -üp]*

ġamāme: *Bulut.*

1. Keffüñ seḫāda dökdi baḥrüñ yüzi ṣuyını
Ol ġuṣṣadan **ġamāme** irişdi nāle vü

ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 34). [ġamāme,]*

ġam-gīn: *Üzgün, üzüntülü. [3]*

1. Pes andan didi iy ferzāne üstād
Gerek **ġam-gīn** göñüli idesin şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 32). [ġam-gīn,]*

ġam-gīn ol-: *Kederlenmek, üzülmek.*

1. İşitdüginde Şīrīn **oldı ġam-gīn**
Didi ḥayfā zihī Ferhād-ı miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 3). [ġam-gīn oldı, -dı]*

ġam-ḫ∨ār: *Dert ortağı. [3]*

1. Ki ol ḳaṣr içre Şīrīn ḫalḳdan dūr
Degül **ġam-ḫ∨ār** aña illā ki Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 4). [ġam-ḫ∨ār,]*

ġam-ḫār-ı yārān ol-: *Dostların dert ortağı olmak.*

1. Az iken baña ġam-ḫ∨āre hezārān
Olıbilem mi ben **ġam-ḫār-ı yārān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 52). [ġam-ḫār-ı yārān olıbilem, -ı, -bil, -em]*

ġam-h∨ārelık: *Kederlenme, üzülme durumu. [2]*

1. Usanmaduñ mı bu **ġam-ḫ∨ārelıḳdan**
Gezüp ilden ile āvārelıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 51). [ġam-ḫ∨ārelıḳdan, -dan]*

ġamīn: *Gamlı, kederli.*

1. Ḳarañu dünleri pür-nūr iden Ḥaḳ
Ġamīn göñülleri mesrūr iden Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 6). [ġamīn,]*

ġamın ġam-güsār idin-: *(Aşk) acısını, dert ortağı/arkadaş edinmek.*

1. Atını bulmış idi yād-gār ol
Ġamın idinmiş idi **ġam-güsār** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 58). [ġamın ġam-güsār idinmiş, -miş]*

ġamkīn: *Gamlı, kederli.*

1. Faḳīr ü dermend ü ḫ∨ār ü **ġamḳīn**
Ḥaḳīr ü müstemend ü zār ü miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 45). [ġamḳīn,]*

ġamlar boşal-: *Sıkıntısı, tasası dağılmak. [Deyim]*

1. Yüridüp sāḳī-i gül-ruḫ ḳadehler
Boşaldı ġamlar u ṭoldı feraḥlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 4). [ġamlar boşaldı, -dı]*

ġammāz: *Birisine iftira ederek zarar veren, fitneci. [2]*

1. Seḥerden bir iki nādān ü **ġammāz**
Melik Hürmüz ḳatında açdılar rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 9). [ġammāz,]*

ġammāz-ı pür-kīn: *Kin dolu fitneci.*

1. Gözinüñ ġamzesi **ġammāz-ı pür-kīn**
Saçınuñ ṭurresi ṭarrār-ı bī-dīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 23). [ġammāz-ı pür-kīn, -]*

ġammāzlıḳ it-: *Yoldan çıkartıcı, ayartıcı hareketler yapmak.*

1. İderek ġamzesi ġammāzlıḳlar
Ḳılurak zülfi çābük-bāzlıḳlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 43). [ġammāzlıḳlar iderek, -erek]*

ġamnāk: *Gamlı, kederli. [5]*

1. Ne şek çün nūr iledür nūra idrāk
Ḳalur bī-nūr olan ẓulmetde **ġamnāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 60). [ġamnāk,]*

ġam-ñāk ol-: *Gamlı, kederli olmak. [2]*

1. Gehi sūsen bigi **olurdı ġam-ñāk**
Ḳılurdı ġonce bigi geh ṭonın çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 29). [ġam-ñāk olurdı, -ur, -dı]*

ġam-sūz: *Kedersiz, dertsiz, tasasız.*

1. Gerek söz ola **ġam-sūz** u ṭareb-sāz
Dil ü cān perdesinden vire āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 27). [ġam-sūz,]*

ġamz eyle-: *Kaş ve göz işaretleriyle bir şey anlatmaya çalışmak.*

1. Pes andan kaşı çīni iderek remz
Ḫiṭāb-ı ġamzelerle **eyleyüp ġamz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 172). [ġamz eyleyüp, -y, -üp]*

ġamz it-: *Ara bozuculuk, söz taşıma, gammazlık, fitnecilik yapmak.*

1. Ol evvel māhı şāha **ġamz idenler**
Siyāset ḳılmaġ içün remz idenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 27). [ġamz idenler, -en, -ler]*

ġamz it-: *İşaret etmek.*

1. Ne kim gönlinde vardı nükte vü remz
Ḳalem dilinden **itdi** ṭanz ile **ġamz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 44). [ġamz itdi, -di]*

ġamze: *Yan bakış, göz süzme, sitemli bakma. [18]*

1. Egerçi **ġamzelerden** gösterür ceng
Girişmeyle ḳılurdı ṣulḥa āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 15). [ġamzelerden, -ler, -den]*

ġamze: *Yan bakış, göz süzme, sitemli bakma II gözle işaret etme.*

1. Çi-ger söylenmez idi şevḳ-i dīdār
Velī **gamzeyle** iderlerdi bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 20). [gamzeyle, -y, -le]*

ġamze-i mestāne: *Sarhoş, kendinden geçmiş süzgün yan bakış.*

1. Bu cādū **ġamze-i mestāne** ile
Gehī efsūn gehī efsāne ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 127). [ġamze-i mestāne, -]*

ġam-zemīn: *Gam yeri.*

1. Didi evvel ne yirdür şehrüñ üstād
Eyitdi **ġam-zemīn** ü miḥnet-ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 32). [ġam-zemīn,]*

gamze okı: *(Sevgilinin) ok gibi delici ve yaralayıcı yan bakışı.*

1. Teşne cānum ḳan yudar laʿlüñ ki ḳarşu eylemez
Gamzeñ oḳından ḥaẕer beñzer susadı
ḳanına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 12). [gamzeñ oḳından, -n , -dan]*

ġanāim: *Ganimetler, savaşta düşmandan alınan mallar, esirler.*

1. Çü yigdi ṭāliʿ ü öñdi ġarāim
Buyurdı kim dirile ol **ġanāim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 76). [ġanāim,]*

ġanāyim bul-: *Ganimet bulmak II büyük bir kazanç elde etmek.[Deyim]*

1. Sebāʿ oldı ġażab şehvet behāyim
Buları ḳahr iden **bulur ġanāyim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 172). [ġanāyim bulur, -ur]*

ġanī: *Hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyacını karşılayan mutlak zengin olan Allah. [3]*

1. İlāhī ṣabrum aġzın ac ḳılma
Ġanīsin ġayrüñe muḥtāc ḳılma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 98). [ġanīsin, -sin]*

ġanī: *Zengin, varlıklı.*

1. Nite anlar **ġanī** muḥtāc ḥālin
Ne bilsün ṭoḳ olanlar ac ḥālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 147). [ġanī,]*

ġanī: *Zengin, varlıklı II her türlü güzelliğe bolca sahip olan sevgili.*

1. **Ġanīsin** al duʿāsın ben faḳīrüñ
Buyur kim ola ḫayrün dest-gīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 57). [ġanīsin, -sin]*

ġanī ol-: *Zengin olmak, çok mal ve para edinmek.*

1. Zihī devrān ki bir lafẕ-ı zihīden
Olur idi **ġanī** nā-geh işiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 22). [ġanī olur, -ur]*

ġarāʾib: *Tuhaf, şaşılacak şeyler.*

1. Egerçi yolda çoḳ gördi ʿacāʾib
Teferrüç bī-şümār itdi **ġarāʾib** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 76). [ġarāʾib,]*

ġarāim: *Düşmanlar, rakipler.*

1. Çü yigdi ṭāliʿ ü öñdi **ġarāim**
Buyurdı kim dirile ol ġanāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 75). [ġarāim,]*

ġarām: *Aşk, sevda.*

1. Bular hod bir nice ac ü ḥarāmī
Ḥarāmīden göre mi er **ġarāmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 22). [ġarāmi, -i]*

ġarāmet çek-: *Sıkıntı çekmek. [3][Deyim]*

1. Biñ yıl **çekerse** ʿışḳ ġamından **ġarāmeti**
Yoḫ göñlümüñ bu miḥnete bir dem
nedāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 1). [ġarāmeti çekerse, -er, -se]*

ġaraż: *Arzu, istek II amaç. [2]*

1. Ṭamaʿ dünyāsı ger ṭolu **ġaraždur**
Benüm ḳatumda bire biñ ʿivaždur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 29). [ġaraždur, -dur]*

ġarb: *Güneşin battığı taraf, gün batısı. [3]*

1. Yayılmış şarḳa **ġarba** köki anuñ
Tutan ol köki ehlidür cinānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 61). [ġarba, -a]*

ġāret: *Akın, çapul, yağmalama, talan. [2]*

1. Oturmış **gāret** ü urġuna meşgūl
Moġol ile nite-kim leşker-i ġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 65). [gāret,]*

ġāret it-: *Yağma etmek, yağmalamak.*

1. Havā ceyşi **itdi** cān mülkini **ġāret**
Gözinden çıḳdı ol ḥükm-i emāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 9). [ġāret itdi, -di]*

ġarīb: *Çaresiz, düşkün, zavallı kimse. [5]*

1. Tudaş oldıġı bigi gence müflis
Ġarīb ü ḫaste bulmış bigi mūnis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 140). [ġarīb,]*

ġarīb: *Çaresiz, düşkün, zavallı kimse II âşık. [14]*

1. N'ola tenhā **ġarībi** yād idesin
Bu şeyda müstemendi şād idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 75). [ġarībi, -i]*

ġarīb ol-: *Çaresiz olmak, zavallı olmak.*

1. Ġarīb oldı saña ḫüsnüñ naṣībi
Ġarīb olmaya añarsañ ġarībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 78). [ġarīb olmaya, -ma, -y, -a]*

ġarīm: *Alacaklı kimse.*

1. **Ġarīmüñ** ṣarpdur ḥaḳḳın viregör
Az az ḥaḳḳını boynundan iregör *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 39). [ġarīmüñ, -üñ]*

ġarīm: *Rakip, hasım.*

1. **Ġarīmüñ** ḫ∨ār görüp yatma bī-derd
Ki nakṣı gelse bilmezler utar nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 105). [ġarīmüñ, -üñ]*

ġark: *Suya batma, su içinde olma. [2]*

1. Ṣanasın ābnūsa urnadı ʿāc
Ve-yā-ḫūd nīle **ġarḳ** idi sifīdāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 38). [ġarḳ,]*

ġark-i ḫun evi: *Kana batmış ev II çok ağlamaktan kan ile dolmuş göz çukuru.*

1. Gözüm yüzüñden ayru baḫr itmez ise seylin
Bu **ġarḳ-i ḫūn evinden** çıḳsun gözüm degül
nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 64). [ġarḳ-i ḫūn evinden, -]*

ġark eyle-: *Bir şeyle aşırı derecede dolmuş olmak, bir şeye batmak, boğulmuş halde bulunmak. [2]*

1. Cihān aḥvālini idüp tefekkür
Biraz **ġark eyledi** baḥre taḥayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 90). [ġark eyledi, -di]*

ġark it-: *Batırmak, sular altında bırakmak.*

1. Beni **ġark itdi** ṭūfān-ı melāmet
Kenāra çek yüküñ sen ol selāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 49). [ġark itdi, -di]*

gark ol-: *Boğulmak, batmak. [2]*

1. Ki yaşa **garḳ olam** ḳo nice sāʿat
Yanam köynem çü ʿarż ola ḳıyāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 131). [garḳ olam, -am]*

gark ol-: *Batmak, boğulmak II bir şeyle aşırı derecede dolmuş olmak; bürünmek. [2]*

1. İrecegin bilup zaḫm ü elemler
Öñürdi ḳana **ġark olmış** ʿalemler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 50). [ġark olmış, -mış]*

ġarḳa: *Suya batmış, boğulmuş olan.*

1. Bu ḥasretden gözüm yaşında göñlüm
Ṣanasın **ġarḳadur** ʿummāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 14). [ġarḳadur, -dur]*

ġarka var-: *Batmak, boğulmak. [Deyim]*

1. Taḥayyür baḥri aldı öñüm ardum
Daḫi talbınduġumca **ġarka vardum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 58). [ġarka vardum, -du, -m]*

ġarka var-: *Batmak, boğulmak; suyla dolup taşmak. [Deyim]*

1. Cihān yüzi deñize **vardı ġarḳa**
İrişdi mevci baḫrüñ ġarbe şarḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 3). [ġarḳa vardı, -dı]*

ġarka vir-: *Suyla doldurmak, sular altında bırakmak, boğmak. [Deyim]*

1. Medāyinden aḳıdur milk-i şarḳa
Ki yaʿnī **vireler** Behrāmı **ġarḳa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 18). [ġarḳa vireler, -e, -ler]*

ġark-āb: *Suya batan, batmış olan. [2]*

1. Ḫudāyā çünki başdan aşa **ġarḳ-āb**
Bu ṭoprakdan gemiyi ala gird-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 59). [ġarḳ-āb,]*

ġark-āb-ı ġam: *Gam girdabı.*

1. İrür bir ḳaṭre deryā-yı keremden
Beni ḳurtarı vir **ġark-āb-ı ġamdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 54). [ġark-āb-ı ġamdan, -dan*

ġark-āb u tūfān kıl-: *Çok şiddetli yağmur suları ve sele batmış hâle getirmek II gözlerinden sel gibi yaşlar akıtmak, çok ağlamak. [İkileme, Deyim]*

1. İder sīr-āb nergis lāle-zārı
Ḳılur ġark-āb u tūfān nev-bahārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 6). [ġark-āb u tūfān ḳılur, -ur]*

ġarrā: *Ak, parlak, güzel, gösterişli. [2]*

1. Şeḳāyıḳ ġurresinden sebze **ġarrā**
Reyāḥīn ṭurresinden yir muṭarrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 69). [ġarrā,]*

ġarrā ol-: *Parlak hale gelmek.*

1. **Oldı** saʿd ılduzınuñ ġurresi **ġarrā** bu gice
Ki itdi māh ile ḳırān Zühre-i zehrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 1). [ġarrā oldı, -dı]*

gāv: *Öküz. [2]*

1. V'eger aldar ise dünyā-yı ġaddār
Ki ḳala **gāv** ü ḫar bigi ʿalef-ḫ∨ār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 52). [gāv,]*

gāv-ı semīn: *Semiz sığır.*

1. Göresin nīzesi her nāzenīnüñ
Bulaşmış sümmine **gāv-ı semīnüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 124). [gāv-ı semīnüñ, -üñ]*

ġavġā: *Kavga, gürültü, mücadele. [9]*

1. Kanāʿat isteyü sevdāya düşdüm
Ferāġat gözleyü **ġavġaya** düşdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 60). [ġavġaya, -y, -a]*

ġavġā: *Kavga, gürültü, mücadele II dünyaya ait mücadeleler, heves, arzu.*

1. Gözin yumdı göñül sevdalarından
Dilin tutdı cihān **ġavġālarından** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 32). [ġavġālarından, -lar, -ı, -n, -dan]*

gāvī: *Boğa burcu.*

1. Çü ḫātūndur u çengī bī-mesāvī
Terāzū ile oldı evi **Gāvī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 24). [gāvī,]*

gāvī: *Husrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı.*

1. Birinüñ Genc-i Bād-āverde adı
Biri **Gāvī** vü biri Keyḳubādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 6). [gāvī,]*

gāv-māhī: *Yeryüzü öküzü. Eskilerin inanışlarına göre, denizlerin derinliklerinde yüzen büyük bir balığın sırtında duran ve yeryüzünü boynuzlarının üzerinde taşıdığına inanılan öküz. Öküz yorulduğunda dünyayı bir boynuzundan diğer boynuzu üzerine kaydırır ve bu da depremlere neden olur.*

1. Ḳaḳıyup ursa yire ṭaʿn-ı nīze
Olurdı **gāv-māhī** rīze rīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 74). [gāv-māhī,]*

ġavvāṣ: *Dalgıç. [5]*

1. Çi-ger pürdür bu deryā içi **ġavvāṣ**
Bulımaz degme baḥrī gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 7). [ġavvāṣ,]*

ġavvāṣ: *Dalgıç II mahir, usta.*

1. Kıġırdı ḳatına bir yazıcı ḫāṣ
Ki deryā-yı feṣāḥatdeydi **ġavvāṣ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 26). [ġavvāṣ,]*

ġavvaṣ-i baḥr-i ʿāṣnāyī: *Aşk denizinin dalgıcı.*

1. Gel iy **ġavvaṣ-i baḥr-i ʿāṣnāyī**
Güherden gözlere vir rūşenāyī *(Mesnevi 93, Mısra 1). [ġavvaṣ-i baḥr-i ʿāṣnāyī, -]*

ġavvāṣ-ı rūḥ-ı ḳudsī: *Kutsal ruh dalgıcı.*

1. **Ġavvāṣ-ı rūḥ-ı ḳudsī** ile baḥr-i vaḥdete
Dürr-i kelām-ı Ḥaḳḳa lisānuñdur āṣnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 25). [ġavvāṣ-ı rūḥ-ı ḳudsī, -]*

ġavvāṣ it-: *Dalgıç yapmak, dalmak II öpmek.*

1. Girü yāḳūtda **itdi** laʿli **ġavvāṣ**
Girü sünbül gül üzre oldı raḳḳās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 49). [ġavvāṣ itdi, -di]*

ġayb: *Akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı (Gayb kelimesi Allah'a nisbet edildiği yerlerde sadece Allah tarafından bilinebilen mutlak gaybı, "alimü'l-gayb, alimü'l-gaybi ve'ş-şehade; allamü'l-guyüb, alimü gaybi's-semavati ve'l-arz" şeklindeki terkiplerde Allah'ın evrende görünen ve görünmeyen her şeyi bildiğini ifade eder).*

1. Eyitdi **ġaybe** kimse ḥākim olmaz
Bu sırra Ḥaḳdan özge ʿālim olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 29). [ġaybe, -e]*

ġaybet: *Gaiplik, hazır olmama, meydanda bulunmama, görünmeme.*

1. İşitdüginde şāhuñ **ġaybetini**
Aġu itmişdi Şīrīn şerbetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 83). [ġaybetini, -i, -ni]*

ġaybī: *Akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanına ait olan. [2]*

1. Bezmüñde bu ġazel kim ḳavl-i tareb-fezādur
Ẕikr ola geh gehī çün **ġaybī** dil itdi
mülhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 52). [ġaybī,]*

ġāyet: *Uç, son. [4]*

1. Ki zīrā perde nūrıdur żiyāsı
Ẓuhūrındandurur **ġayet** ḫafāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 22). [ġayet,]*

ġāyet: *Çok, epey, oldukça. [7]*

1. Ḳatup şükr içine baʿżı şikâyet
Didi Şīrīne ki iy şūride **ġāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 4). [ġāyet,]*

ġaym: *Bulut.*

1. Duḫānından ḳurardı ḳara ḫayme
Ṭınābın ḫaymenüñ ururdı **ġayme** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 20). [ġayme, -e]*

ġayr: *Allah'tan başka her şey. [4]*

1. Ḳomaya **ġayre** hergiz fāʿiliyyet
Meger ancaḳ ḳabūle ḳābiliyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 5). [ġayre, -e]*

ġayr: *Başka bir kimse veya şey, başkası. [8]*

1. Ḳılıç ḫaḳ yolına ḳılsa ḫamāʾil
Ġazādan **ġayre** olmaz gönli māʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 44). [ġayre, -e]*

ġayr-i ʿāşık: *Âşık olmayan (kimse).*

1. Ḫūn-u ciġer ki cām ile cāna müdāmdur
Bu ḫamr **ġayr-i ʿāşıḳa** iy dil ḫarāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 2). [ġayr-i ʿāşıḳa, -a]*

ġayr-i māʿlūm: *Bilinmeyen.*

1. Bu deñlüdür felek ḫaddinde mefhūm
Ḳalanı vehm ü ẓandur **ġayr-i māʿlūm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 130). [ġayr-i māʿlūm, -]*

ġayr-i şeh: *Padişahın dışındakiler.*

1. İşāret ḳıldı şeh Şāvūra ḫālī
Ki ḫayme **ġayr-i şehden** ola ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 90). [ġayr-i şehden, -den]*

ġayr-i senā: *Övgü dışında olan.*

1. Ne ḥarfem ki sañā **ġayr-i ş**enādur
Ḳalem çek ki ḳulun işi ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 85). [ġayr-i ş*enādur, *-dur]*

gayret: *Kıskançlık. [3]*

1. Yaḳar ol ḥadde Şīrīn odları tīz
Ki **ġayretden** tutışdı cān-ı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 76). [ġayretden, -den]*

gayret: *Çaba, azim; sabır. [5]*

1. Er olan kişiye **ġayret** gerekdür
Yüz erden döndüren ʿavret gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 101). [ġayret,]*

ġayret it-: *Sabretmek, dayanmak.*

1. Çi-ger başmış idi Behrāmı ḫayret
İnanup ḳavmine **iderdi ġayret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 24). [ġayret iderdi, -er, -di]*

ġayret it-: *Çaba harcamak, başarmak için çalışmak.*

1. Bir arşın biz ile ben adı ʿavret
Biñ erden yigrek **itmedüm** mi **ġayret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 86). [ġayret itmedüm, -me, -dü, -m]*

ġayret ḳuşaġın berk it-: *Gayret kuşağını sıkıca bağlamak, sağlamlaştırmak II bir amaca ulaşma yolunda çaba ve güç sarf etmek. [Deyim]*

1. Gelüñ **ġayret ḳuşaġın berk idelüm**
Göñülden vehm ü ḫavfi terk idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 15). [ġayret ḳuşaġın berk idelüm, -elüm]*

ġayret ol-: *Tahammül etmek, sabır göstermek.*

1. Vefā erlikdedür ide mi ʿavret
Basılmak ʿavrete olmaya ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 40). [ġayret olmaya, -ma, -y, -a]*

ġayretde ḳal-: *Bir amaç uğruna çalışmak, gayret*

göstermek. [Deyim]

1. Egerçi bir ḳuru **ġayretde ḳaldı**
N'idesin bilimez ḥayretde ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 9). [ġayretde ḳaldı, -dı]*

ġayretlü: *Sabırlı.*

1. Er olan ādeme ġayret gerekdür
Çü yoḳ **ġayretlü** ʿavret yigrekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 54). [ġayretlü,]*

ġayri: *-dAn başka, -nIn dışında. [8]*

1. Günehden **ġayri** ʿözrüm yoḳ ḳatuñda
Ḫaceletdür şefīʿüm ḥażretüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 127). [ġayri,]*

ġazā: *Din uğruna yapılan savaş.*

1. Ḳılıç ḥaḳ yolına ḳılsa ḥamāʾil
Ġazādan ġayre olmaz göñli māʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 44). [ġazādan, -dan]*

ġazā kıl-: *Savaşmak, gaza etmek.*

1. Nefs ile ger **ġazā ḳılursañ** çek
Ḫançer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 39). [ġazā ḳılursañ, -ur, -sa, -ñ]*

ġażab: *Gazap, kızgınlık, kızma, öfke, hiddet. [7]*

1. **Ġażab** gözledi biri biri raḥmet
Birisi buldı niʿmet biri laʿnet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 203). [ġażab,]*

gażabdan göge seng dögdüren kişi başınuñ zaḥmetine āheng kılur: *"Öfkeden göğü taşlayan kişi başının yaralanmasına katlanır" şeklinde ifade edilebilecek, öfkenin fazlasının kişinin kendisine zarar vereceğini anlatan söz grubu. [Atasözü]*

1. **Gażabdan dögdüren kişi göge seng**
Başınuñ zaḥmetine ḳılur āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 74). [gażabdan göge seng dögdüren kişi başınuñ zaḥmetine āheng ḳılur, -]*

ġażabden sebkat-i raḥmet: *"Allah'ın rahmeti gazabını aşmıştır" anlamına gelen hadis. Allah'ın acıma ve merhamet duygusunun çok fazla olduğuna işaret edilmektedir. [Hadis]*

1. Velīkin **sebḳāt-i raḥmet ġażabden**
Ḳamuya leẕẕet aldurdı ṭalebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 21). [ġażabden sebḳāt-i raḥmet, -]*

ġazāl: *Ahu, ceylan. [2]*

1. **Ġazāl** olmış gelür şimşīr elinde
Geyik ṭavşan yirine şīr elinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 131). [ġazāl,]*

ġazāl-ı çīn: *Çinde yaşayan bir ceylan türü.*

1. Ḫırāmān yürüdi şaḥn-ı çemende
Ġazāl-ı Çīn bigi mülk-i Ḫutende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 40). [ġazāl-ı çīn, -]*

ġazāle: *Ahu, ceylan II güzel kadın. [2]*

1. Ġazelden fāriġ olınca **ġazāle**
Ol āhūlara düşdi āh ü nāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 1). [ġazāle,]*

ġazāle: *Ahu, ceylan II sevgili (Şirin).*

1. Bu otlaḳdan yayınduñ iy **ġazāle**
Ne bilem ḳanḳı şīr oldı ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 91). [ġazāle,]*

ġażanfer: *İri arslan.*

1. Anı bir luʿb ile menʿ itdi Çōpīn
Ġażanfer bigi çōpān deste çōpīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 16). [ġażanfer,]*

ġazel: *Beyit sayısı 5-10 arasında değişen, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle uyaklı, genellikle lirik konularda yazılan Divan edebiyatı nazım biçimi. [24]*

1. Ḫurūş ü cūş ile cān menzilinden
Ġazeller dir idi Ḫusrev dilinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 26). [ġazeller, -ler]*

ġazl: *İplik, yün ipliği.*

1. Bu resme saġular saġup dir aġlar
   Sınuġın bu ġazel **ġazliyle** baġlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 62). [ġazliyle, -i, -y, -le]*

gebr-i bed-nām: *Kötü şöhretli Mecusi.*

1. Müselmān nāmsın ol **gebr-i bed-nām**
   Selām olsun size iy ehl-i islām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 45). [gebr-i bed-nām, -]*

gece: *Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman.*

1. Gece eyle görür kim gün çırāġın
   Başīr ol ḥadde kim kem mūr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 20). [gece,]*

geç-: *Bir yerden başka bir yere gitmek. [4]*

1. Perī yurdı imiş bundan ḳaçalum
   Göçelüm öte ṣaḥrāya **geçelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 104). [geçelüm, -elüm]*

geç-: *Aşmak, geride bırakmak, ilerlemek. [14]*

1. Nice **geçdüñ** bu yol āfetlerinden
   Neler gördüñ sefer zaḥmetlerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 75). [geçdüñ, -dü, -ň]*

geç-: *Belli bir yerde yer almak, bir yere kurulmak. [3]*

1. Sikender-veş **geçüp** şeh ḳıldı ārām
   Bu taḫta baḫt u devlet virdi çün kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 13). [geçüp, -üp]*

geç-: *Bir nesnenin bir tarafından girip öbür tarafından çıkmak. [7]*

1. Ḳażā yaġmurları tīr-i seperden
   Siper nʿolur **geçer** ḳalb ü ciġerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 84). [geçer, -er]*

geç-: *(Bir şeyden) vazgeçmek, (bir şeye) yüz çevirmek. [6]*

1. Çü gördüñ bir bedīʿ-üş-şekl mevcud
   Geç andan ki ola mübdiʿ saña maʿbūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 88). [geç,]*

geç-: *Bitmek, sona ermek. [4]*

1. Tenine reşk iderken çeşme-i nūr
   Eridi **geçdi** san-kim ṣuda kāfur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 42). [geçdi, -di]*

geç-: *İlerlemek, gezinmek.*

1. Ava yaydı buları ol dil-ārā
   Biraz kim **geçdilerdi** kūh ü ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 42). [geçdilerdi, -di, -ler, -di]*

geç-: *Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.*

1. Çü ḫalvet oldı eyledi ḥikāyet
   Ne kim **geçdi** ise şükr ü şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 34). [geçdi, -di]*

geç-: *Üstünlük sağlamak.*

1. Buyursam yaşlarum Gülgūnına tīz
   Biri birin **geçe** Şebdīz ü Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 134). [geçe, -e]*

geç-: *Yaşamak. [2]*

1. Velī aṣḥāb-ı dil ḳatında ol dem
   Ki ġaflet birle **geçdi** biş ü yā kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 232). [geçdi, -di]*

geç-: *Yol, araç veya akarsu bir yerin yakınından veya içinden gitmek.*

1. Ḳanı **geçdüklerüm** ṭaġ ü beyābān
   Ḳanı zaḥmetlerüm bī-ḥadd ü pāyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 19). [geçdüklerüm, -dük, -ler, -üm]*

geç-: *Zamanı aşmak, geride bırakmak.[2]*

1. Degül elli ger elli biñ ola yıl
   Geçicek azı çoġı bir olur bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 112). [geçicek, -icek]*

geç-: *Bir engeli aşıp ötesine varmak.*

1. Ve eger ögrenesin ḫaslet melekden
Geçesin ʿizz ü cāh ile felekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 32). [geçesin, -e, -sin]*

geç-: *(Gelip) geçmek, ... diye anılmak.*

1. **Geçer** dünyāda dānā ac u yatlu
Olur acı dirilen kişi tatlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 41). [geçer, -(e)r]*

geç: *"Vazgeç, bırak" anlamında kullanılan söz.*

1. Geç ol sözden ki ola ez-ser-i dest
Ki olur mest olanuñ sözleri mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 35). [geç,]*

geçen: *Geçip gitmiş olan II ölmüş.*

1. **Geçen** cānlarda kayġu mevte yoḳdur
Ve-līkin derd ü ḥasret fevte çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 121). [geçen,]*

geçen geçdi: *Olan oldu geçen geçti. II Elden bir şeyin gelmeyeceği, her şeyin sonuca bağlandığı durumlar üzerine söylene söz. [Deyim]*

1. **Geçen geçdi** cihāna şimdi geldük
Olar cism idi cāna şimdi geldük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 41). [geçen geçdi, -]*

geçende: *Yakın bir geçmişte, yakında.*

1. **Geçende** ḳutlı ḳıldı Ḥaḳ tebārek
Umarız kim gine ola mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 201). [geçende,]*

geçince: *Giderek, zaman ilerledikçe.*

1. **Geçince** gicenüñ bir baḫşı sulṭān
Olur her gicekiden mest ü sekrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 39). [geçince,]*

geçir-: *Herhangi bir durumu yaşamış olmak.*

1. Geçirmiş idi gerçi zaḥmeti bol
İrürmiş idi Ermen milkine yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 33). [geçirmiş, -miş]*

geçmiş: *Eski, geride kalmış. [3]*

1. Düşer göñline **geçmiş** düşi cāndan
Ki işāret oldıdı Nūşīnrevāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 39). [geçmiş,]*

geçüp git-: *Bulunduğu yerden ayrılıp bir başka yere gitmek. [Deyim]*

1. **Geçüp gitti** Medāyin şehrine ol
İrürdi girü dār-ül-mülkine yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 7). [geçüp gitti, -ti]*

geçür-: *Geçiştirmek, affetmek, bağışlamak.*

1. Çü ʿözrümden **geçürdüm** ben
Ne dil ile dileyem ʿözrümi ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 51). [geçürdüm, -dü, -m]*

geçür-: *Hayat sürmek, vakit harcamak; eğlenmek, birlikte olmak.*

1. Yıluñ bu dört faṣlın ḥikmet ile
Geçürür ẕevḳ ü ʿayş ü ʿişret ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 84). [geçürür, -ür]*

geçür-: *Saplamak, batırmak.*

1. Yürege çün **geçürdi** pençesin şīr
Ne assı şīre urmak tīr ü şemşīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 143). [geçürdi, -di]*

gedā: *Dilenci, fakir. [3]*

1. Ne şāhdurur ki mevkibinde
Sulṭān-ı ḳamer kemīn **gedādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 4). [gedādur, -dur]*

gedā: *Dilenci, fakir; kul, köle.[4]*

1. Gedā ḳanda vu ḳanda şāh-ı ʿālem
Ḳanı māhī vü ḳanda māh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 65). [gedā,]*

gedā: *Dilenci II âşık. [3]*

1. Didiler bir **gedādur** bī-ser ü pā
Gice gündüz yürür rüsvā vü şeydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 45). [gedādur, -dur]*

gedā-yı bī-edeb: *Utanmaz dilenci II sevgiliden ilgi dilenen âşık (Ferhad).*

1. ʿAfv eyle **gedā-yı bī-edebden**
Küstāḫlıġa sebeb ne luṭfuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 122). [gedā-yı bī-edebden, -den]*

gedāy: *Kul, köle.*

1. İy ḫ∨āce kime yalvarayın ben **gedāy** çün
Sen şāhdan şefāʿat umar ḫ∨āce vü gedā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 91). [gedāy,]*

geh: *Bazen, ara sıra. [7]*

1. **Geh** eydür iy gice bir yıl mısın sen
Baña gün yüzine hāʾil misin sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 47). [geh,]*

geh gāh: *"Geh ... gâh ..." bağlacı. Bazen ..., bazen .... [8]*

1. Bu resme rīvlerdür dīv vaṣfı
Geh ider āṣkāre **gāh** maḫfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 46). [geh gāh, -]*

geh gāhī: *"Geh ... gâhî ..." bağlacı. Bazen ..., bazen ....*

1. Cihān resminde ḫod ʿādet hemīndür
Ki **geh** zenbūr u **gāhī** engebīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 64). [geh gāhī, -]*

geh geh: *Bazen, ara sıra. [9]*

1. Süleymān ki aña ʿālem ḫıdmet itmiş
Ḳarınca ile **geh geh** ṣoḥbet itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 156). [geh geh, -]*

geh … geh…: *"Geh ... geh ..." bağlacı. Bazen ..., bazen .....[17]*

1. **Geh** eyler ḳubbe-i mīnā duḫānı
Düzer **geh** gülşen-i mīnū cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 54). [geh,]*

geh …gehī…: *"Geh ... gehî ..." bağlacı. Bazen ..., bazen ....[7]*

1. **Geh** öpdi ṣūreti urdı yüzine
Gehī aġladı vü sürdi gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 94). [geh gehī, -]*

geh gehī: *Bazen, ara sıra.[2]*

1. Bezmüñde bu ġazel kim ḳavl-i tareb-fezādur
Ẕikr ola **geh gehī** çün ġaybī dil itdi mülhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 52). [geh gehī, -]*

geh otur- geh ṭur-: *Öfke, heyecan vb. duygular sebebiyle yerinde duramaz olmak, kalkıp kalkıp oturmak.[Deyim]*

1. Elinden cāmı geh ḳor **geh götürür**
Yirinden geh ṭurur ü geh oturur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 24). [geh oturur geh ṭurur, -]*

gehī: *Bazen, ara sıra.[4]*

1. **Gehī** yaġmur ü yil ü zelzeleyle
Mürūr-ı seyl ü seyr-i meşʿaleyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 101). [gehī,]*

gehī gāh: *"Gehi ... gâh ..." bağlacı. Bazen... bazen ....[11]*

1. V'egerçi od ü su vü yil ü toprāḳ
Gehī maʿden bezerler **gāh** yapraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 78). [gehī gāh, -]*

gehī gāhī: *"Gehi ... gâhi ..." bağlacı. Bazen... bazen .... [3]*

1. Bilürsin özümi kim ʿöẕr ileydüm
Gehī peymān ü **gāhī** neẕr ileydüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 22). [gehī gāhī, -]*

gehī geh: *"Gehi ... geh ..." bağlacı. Bazen... bazen .... [22]*

1. Ki şāh elinde vaḳt-i luṭf ü kīne
Gehī āhen olur **geh** ābgīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 24). [gehī geh, -]*

gehī gehī: *"Gehi ... gehi ..." bağlacı. Bazen... bazen ..... [34]*

1. **Gehī** nāz u niyāz idi gehī sāz
Gehī āvāz u söz ü geh ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 89). [gehī gehī, -]*

gehī gögsin döġerdi geh yüzini: *Bazen göğsünü bazen de yüzünü kafasını yumruklamak. II. Çok pişman olmak.*

1. **Gehī gögsin döġerdi geh yüzini**
Melāmet eyler idi kendüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 21). [gehī gögsin döġerdi geh yüzini, -]*

gel-: *Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak. [54]*

1. İzine yüz sürer nesīm-i behişt
Yaʿni öñince peyk-i rāh **gelür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 8). [gelür, -ür]*

gel-: *Bir yere uğramak, ziyâret etmek. [10]*

1. **Gele** bir dem ḳalasın eyle ḫāmūş
Olasın nefḫ-ı şūr irince bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 9). [gele, -e]*

gel-: *Ulaşmak, varmak; düşmek, rast gelmek.*

1. Ġarīmüñ ḫ∨ār görüp yatma bī-derd
Ki naḳşı **gelse** bilmezler utar nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 106). [gelse, -se]*

gel-: *Buyurmak, teşrif etmek.*

1. İcāzet var ise **gelsün** diyelüm
Nice buyursa şeh ḳaydın yiyelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 19). [gelsün, -sün]*

gel-: *-A uygun düşmek.*

1. Ẕātuñ ʿayāndur illā vaṣfuñ beyāna **gelmez**
Ya nūrsın muṣavver ya rūḥsın mücessem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 17). [gelmez, -mez]*

gel-: *Elinden gelmek, yapabilmek.*

1. Yüzük düzmek **gelür** her bī-hünerden
Ḫamīr ü mūmdan yoḫ laʿl ü zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 111). [gelür, -ür]*

gel-: *Fayda sağlamak.*

1. Didi bir dōsta daḫı eyle cünbiş
Eyitdi dōstlardan **gelmez** ol iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 74). [gelmez, -mez]*

gel-: *... gibi gelmek, sanısını uyandırmak. [3]*

1. Ḫaṭā didüm ṭapuñdan medḥ ü nefrīn
Gelür biribirinden bana şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 68). [gelür, -(ü)r]*

gel-: *Ağızdan çıkmak, dile gelmek.*

1. Görür şeh kim bu cān-perver kişiden
Gelür bir söz ki cān virür işiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 160). [gelür, -ür]*

gel-: *Başka bir konunun anlatılmasına başlamak.*

1. Bu yaña **geldük** ol serv-i gül-endem
Revān olmış idi itmezdi ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 1). [geldük, -dük]*

gel-: *Başlamak. [3]*

1. Ḳılsañ ʿādū şikārın per döke bāz-ı eşheb
Gelseñ vereʿ sözine pend ala İbn-i Edhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 38). [gelseñ, -se, -ñ]*

gel-: *Belirmek, ortaya çıkmak.[8]*

1. **Gele** bir ḳavm ki ola dīni sermed
Diye ol gevhere Nūr-ı Muḥammed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 27). [gele, -e]*

gel-: *Hâline gelmek.*

1. Çeriler beñzedi bāġ-ı bahārā
Siper **gelmiş** süñüler lāle-zāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 38). [gelmiş, -miş]*

gel-: *Uyuşmak, uyum sağlamak.*

1. Ḥaḳiḳī iʿtidāl olmaz mizāca
Ki ol **gelmedi** gelmez imtizāca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 86). [gelmedi, -me, -di]*

gel-: *İsabet etmek. [3]*

1. Kime kim **gele** baḫt il varıcıdur
Nice benüm bigi yalvarıcıdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 47). [gele, -e]*

gel: *Türemek.*

1. Heyūlā oldı ḳābil her birine
Biri gitse biri **gelür** yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 20). [gelür, -ür]*

gel: *Yürümek, salınmak.*

1. Velī bu deñlü iderdi taḫayyül
Ki böyle **gelmez** ol gül yüzlü bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 78). [gelmez, -mez]*

gel-: *(Gözüne) görünmek, tesir etmek.*

1. Degül ḳaşum yayına tozca cānlar
Gözüm oḳına **gelmez** suca ḳanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 94). [gelmez, -mez]*

gel-: *Uğramak, maruz kalmak.*

1. Acılıḳ **gelmesün** bu ṭatlulıġa
İrişmesün bu ayluk yatlulıġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 7). [gelmesün, -me, -sün]*

gel-: *Beri gelmek, yaklaşmak. [2]*

1. Gözetdi gördi kim bir zift arslan
Gelür ki ide anı vü atı bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 48). [gelür, -ür]*

gel: *"Beri gel, yaklaş, bak, dinle!" anlamlarında ünlem. [5]*

1. **Gel** imdi açmaġıl ayruḳ bu rāzı
Leb ü ġamzeñ bigi it ḥoḳḳa-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 329). [gel,]*

gel: *"Bırak, vazgeç!" anlamlarında ünlem. [4]*

1. Taḫayyül ḳılsa gerdūn şeklini **gel**
Ki bu müşkil olunmaz ʿaḳl ile ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 137). [gel,]*

gel: *"Buyur, haydi gel!" anlamlarında bir ünlem. [32]*

1. **Gel** iy cān maṭlab-ı aʿlā arasañ
Bil iy dil maḳṣād-ı aḳsā sorarsañ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 1). [gel,]*

gel: *"Dinle!" anlamında ünlem.*

1. **Gel** elden gitdi bil çün gidecekdür
İde gör itmedin ol ki idecekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 119). [gel,]*

gel: *"Hadi!" anlamında isteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz, ünlem. [3]*

1. **Gel** iy vāʿde ḳılan ḳıl cidd ü cehdi
Ki şınsa şınmayasın ʿömr ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 139). [gel,]*

gel berü: *Yakına gel, yaklaş.*

1. Ayaḳ baş **gel berü** el bir idelüm
İşi başarmaġa tedbīr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 19). [gel berü, -]*

gel gör: *Gel gör! Bak! Ahvali anla.*

1. Miṣālinden bulursın böyle şevḳi
Yüzin gördükde **gel gör** ʿayş ü ẕevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 200). [gel gör, -]*

gel itme: *Bir davranış karşısında "yapma" anlamında kullanılan bir söz.*

1. **Gel itme** ol saray içün sürūrı
Ki vīrān eyler eyyāmuñ mürūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 85). [gel itme, -]*

gelecek: *Zaman bakımından ileride olması, gerçekleşmesi beklenen, müstakbel.*

1. Kimi açar **gelecek** sāzdan söz
Ki şimden girü pīrūz olısar rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 7). [gelecek,]*

geleci: *(Keleci) söz, lakırtı. [3]*

1. Diyeserven eger ṭatlu ger acı
Ṭapuña bir iki ṭoġru **geleci** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 182). [geleci,]*

gelesini gidesini unıt-: *Geleceğini gideceğini unutmak II bir sebepten dolayı ne yapacağını bilemez hale gelmek. [Deyim]*

1. Ṭarıḳdı bilemedi nidesini
Unıtdı gelesini gidesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 10). [gelesini gidesini unıtdı, -dı]*

gelin: *Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın.*

1. Meger bir ṣübḥ kim ʿālem **gelini**
Boyar yüz reng ü āl ile elini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 1). [gelini, -i]*

geliş: *Gelme işi.*

1. İşitdüginde Behrāmuñ **gelişin**
Diyedüñ göge irgürdi gülişin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 71). [gelişin, -in]*

gelle: *Sürü; hayvan sürüsü.*

1. Saġın gerçi öküşdür **gelle** bī-hād
Bu südsüz taġ sevādıdur süde sed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 35). [gelle,]*

gelle gelle: *Sürü sürü. Sürüler hâlinde. [İkileme]*

1. Açup ac ḳurt bigi aġız u kelle
Ḳoyun bigi ḳovardı **gelle gelle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 90). [gelle gelle, -]*

gelle-bān: *Çoban. [2]*

1. Sürer her **gelle-bān** ḳısraḳlarını
Ki otlada taġuñ otlaḳlarını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 5). [gelle-bān,]*

gemi: *Suda yüzen insan ve yük taşımaya yarayan taşıt. [5]*

1. **Gemide** Yūnusüñ ünsi demiyçün
Balıḳ ḳarnındaġı ḫoş ʿālem içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 177). [gemide, -de]*

genc: *Hazine. [36]*

1. Cigerden cāndan almışdur gözüm laʿl ü güher **gencin**
Bu deñlü armaġān çoḳdur saña gencüm ḫarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 5). [gencin, -in]*

genc: *Hazine II sevgili.*

1. Ḳoma cānda şehā ol **genc** içün renc
Ki çün genc idi yirde yaraşur genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 107). [genc,]*

genc-i ʿadem: *Yokluk hazinesi.*

1. Çün īcād eyledüñ **genc-i ʿademden**
Şu deñlü cūd ü faẕl itdüñ keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 75). [genc-i ʿademden, -den]*

genc-i bād-āverde: *Rüzgarın getirdiği hazine. II. Husrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı. Bizans hükümdarı Kayser'in altın ve incilerden oluşan hazinesini taşıyan geminin tesadüfen rüzgarla sürüklenerek İran şahı Hüsrev-i Perviz'in eline geçen ve bu adla isimlendirilen hazinesi.*

1. Birinüñ **Genc-i Bād-āverde** adı
Biri Gāvī vü biri Keyḳubādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 5). [genc-i bād-āverde, -]*

genc-i cāvidāne: *Ebedi hazine.*

1. Vīrāne vü **genc-i cāvidāne**
Sāḳī getür imdi ḳūt-ı rūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 110). [genc-i cāvidāne, -]*

genc-i cihān: *Dünya hazinesi. Fani dünyaya ait nimetler, mal, mülk, para.*

1. Şu kim cān cevherinden bā-ḫaberdür
Bilür **genc-i cihān** ḫāk ü mederdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 24). [genc-i cihān, -]*

genc-i dünyā: *Dünya hazinesi, dünya malı. Fani dünyaya ait olan, geçici mal, mülk, servet. [2]*

1. Be-renc olma gözetme **genc-i dünyā**
Ki degmez genc-i dünyā renc-i dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 29). [genc-i dünyā, -]*

genc-i gāvī: *Husrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı. [2]*

1. Sorarsañ kim neciydi **Genc-i Gāvī**
Rivāyet böyle ḳıldı rāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 27). [genc-i gāvī, -]*

genc-i ilāhī: *Ilahi hazine. [2]*

1. Tılısm oldı cihān genc üzre muḥkem
Nedür **genc-i ilāhī** ism-i aʿẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 186). [genc-i ilāhī, -]*

genc-i ḳārūn: *Karun'un hazinesi (Karun, Hz. Musa döneminde çok zengin fakat acımasız ve cimri olan ve sonunda Hz. Musa'nın duası ile helak olan kişidir). [3]*

1. Ṣafā genci içün kim buldı Hārūn
Yire geçdi ġamından **genc-i ḳārūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 182). [genc-i ḳārūn, -]*

genc-i vāfī: *Vefalı hazine. Geçiçi olmayan, hakiki hazine. Manevi zenginlik.*

1. İren ol **genc-i vāfīden** ṣafāya
Ola mı meyli māl-i bī-vefāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 27). [genc-i vāfīden, -den]*

genc-i vāfir: *Büyük, bol hazine. [2]*

1. Getürdiler yük ile **genc-i vāfir**
Ağır ḫılʿat bile üstāda ḥāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 97). [genc-i vāfir, -]*

genc ü güher: *Hazine ve mücevher. [İkileme]*

1. Ṭoludur ḥātıruñ **genc ü güherden**
Ki yigdür her biri yüz ḳān-ı zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 19). [genc ü güherden, -den]*

genc ü māl: *Hazine ve servet; mal, mülk, para. [7] [İkileme]*

1. Ḳıġırdı ḳatınā Behrāmı ḫālī
Virür iḳlīm ü şehr ü **genc ü mālı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 16). [genc ü mālı, -ı]*

genc ü māli dök-: *Para dökmek veya akıtmak. Çok para harcamak. [İkileme, Deyim]*

1. Pes ol ṭopraḳda **dökdi genc ü māli**
Buyurdı yapdılar bir ḳubbe ʿālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 11). [genc ü māli dökdi, -di]*

genc vīrāneyle ābād: *Hazine, harabe içinde olmaktan hoşnuttur. [Atasözü]*

1. Ġama ten virüp itmiş cānını şād
Nite-kim **genc vīrāneyle ābād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 38). [genc vīrāneyle ābād, -]*

gencīne: *Hazine. [4]*

1. Velī bu fetḥ içinde olma bī-bāḳ
Ki olur **gencinelerde** zehr ü tiryāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 194). [gencinelerde, -ler, -de]*

gencīne: *Hazine II fani dünyanın güzellikleri.*

1. Bu **gencīneden** gözleme nūş-ı dārū
Ki tiryāḳ ise zehr-i mārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 7). [gencīneden, -den]*

gencīne-i zer: *Altın hazinesi.*

1. Buyurdı açdılar **gencīne-i zer**
Cihāna dürr ü cevher ḳıldı zīver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 3). [gencīne-i zer, -]*

gencīne ḳıl-: *Değersiz bir şeyi hazine haline getirmek. Değer katmak, güzelleştirmek.*

1. Teni **gencīne ḳılmış** şu içini
Bu gence tārmār itmiş saçını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 131). [gencīne ḳılmış, -mış]*

gencūr: *Hazinedar, hazine bekçisi. [2]*

1. Anuñçün bi-vefādur genc ü **gencūr**
Ki düz oturasın eydür ki tīz tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 125). [gencūr,]*

genç: *Hayatın çocuklukla orta yaşlılık arasındaki döneminde bulunan.*

1. Çü oğlan ḳocalana **genç** ola pīr
Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 79). [genç,]*

genç arslan: *Genç aslan (Husrev-i Perviz).*

1. Üşenür **genç arslandan** ḳarı ḳurt
Ki dilkülere uya isteye yurt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 47). [genç arslandan, -dan]*

geñiş: *Eni çok olan, enli.*

1. Gerek ol taġ içinde yol idesin
Sıġa leşker **geñiş** ü bol idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 106). [geñiş,]*

ġéñişlik:*Ferahlık, bolluk.*

1. Benem sende senüñdür bende varlıḳ
Geñişlik cānda buldum tende tarlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 190). [geñişlik,]*

geñlü geñsüz: *Gönüllü ya da gönülsüz,isteyerek ya da istemeden, yarı istekli yarı isteksiz olarak. [İkileme]*

1. Bugün yarın eger irerse Behrām
Oluruz **geñlü geñsüz** ḥükmine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 16). [geñlü geñsüz, -]*

ger: *Eğer, şayet, diyelim ki. [104]*

1. İy ṣabā **ger** menzil-i cānāna ḳılursañ güẕer
Gülşen-i cāndur gözümden gözle rūşen ḳıl naẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 1). [ger,]*

er: *Eğer, -sA bile. [5]*

1. Yüzine baḳmayam **ger** ola gül-zār
Ve eger baḳarsam olsun gözüme ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 23). [ger,]*

ger: *Her ne kadar, gerçi. [6]*

1. Mey ü naḳş ile **ger** eglerdi cānın
Velī öglerdi nāmın ü nişānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 11). [ger,]*

ger: *Gerçi, doğrusu.[3]*

1. Ḳuvvetde şevketüñ **ger** eflākden yigindür
ʿİzz ü şerefde ola biñ mertebeyle aḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 41). [ger,]*

ger-: *Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek, uzatmak.*

1. Çü gice irdi **gerdi** perdesini
Ki bī-perde ḳıla perverdesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 1). [gerdi, -di]*

ger-: *Gergin bir şeyle örtmek.*

1. Felek **germişdi** perde çār-mīḫı
San ılduzlardurur dīvār mīḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 19). [germişdi, -miş, -di]*

ger eger: *"İster ..., ister ..." anlamında bağlaç.*

1. Neyi kim isteye **ger** ḫayr **eger** şer
Çalapdan ẓannına göre bulur er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 205). [ger eger, -]*

ger ger: *"Gerek ... gerek/gerekse ... " bağlacı.. [9]*

1. Ṣadādur bī-bekā **ger** sāz u **ger** söz
Bu günbedde çi bir ḳaz u çi bir ḳoz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 115). [ger ger, -]*

ger ir ü ger giç: *Er ya da geç. Erken veya geç, her ne vakit olsa, sonunda, önünde sonunda. [2] [İkileme]*

1. Cihān-ı müntaḳim **ger ir ü ger giç**
ḳomaz bir kimse ḥaḳḳın kimseye hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 55). [ger ir ü ger giç, -]*

gerçek: *Aslı olan, uydurma olmayan, doğru, hakikat. [4]*

1. Erüñ dünyāda adıdur ḳalanı
Ḳalanuñ **gerçek** olmışdur yalanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 10). [gerçek,]*

gerçi: *" Her ne kadar; ...ise de" anlamlarında bağlaç. [30]*

1. Rikābı **gerçi** ḳaṣd iderdi pesti
Ṣalardı ardına tīġi dü desti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 29). [gerçi,]*

gerçi: *"Aslına bakılırsa, aslında" [4]*

1. Saġın **gerçi** öküşdür gelle bī-hād
Bu südsüz taġ sevādıdur süde sed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 35). [gerçi,]*
2. Olundı **gerçi** yoḳdur istitaʿat
Ḳusūr u ʿacz ile ol ḥükme itāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 3). [gerçi,]*

ger-çi: *her ne kadar[2]*

1. Göñül ʿışḳ ile **ger-çi** germ ḫōşdur
Be-her-ḥāl ādemīye şerm ḫōşdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 27). [ger-çi,]*

gerd: *Toprak, toz. [12]*

1. Melāl ü cevr **gerdinüñ** cilāsı
Belā-yı devr derdinüñ devāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 31). [gerdinüñ, -i, -nüñ]*

gerd: *Toz, toprak II sevgilinin ayağını bastığı/geçtiği yerin toprağı. [2]*

1. Gözüme tūtyā **gerdüñ** alam ben
Gehī būse gehī derdüñ alam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 83). [gerdüñ, -üñ]*

gerd: *Toz, toprak. II eşik.*

1. İremez sürʿatine vehm-i çālāk
Yitürmez **gerdine** endīşe idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 38). [gerdine, -i, -n, -e]*

gerd: *Toz, toprak. II gam, keder. [3]*

1. Ḳomaya ʿāḳil olan cānda **gerdi**
Ki olur ḳılca gerdüñ ṭaġca derdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 13). [gerdi, -i]*

gerd-i fikret: *Düşünce tozu II endişe/kaygı belirtisi.*

1. Güneş yüzüñde kim Ḥaḳdan naẓar var
Görürven **gerd-i fikretden** eser var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 20). [gerd-i fikretden, -den]*

gerd-i hūrşīd: *Güneşin tozu II güneş gibi parlak güzelin izi (Şirin'in izi).*

1. Dün irince izlediler **gerd-i ḫūrşīd**
Bu günden döndiler gün bigi nevmīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 57). [gerd-i ḫūrşīd, -]*

gerd-i leşker: *Askerin yürürken ayağının altından yukarı kalkan toz.*

1. Gerer gerdūna perde **gerd-i leşker**
Felek gūşın ṣadā-yı kūs ider ker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 31). [gerd-i leşker, -]*

gerd-i miḫnet: *Gam, sıkıntı tozu II üzüntü, kaygı, keder.*

1. Velī çün menzil-i maḥbūba maḥmil
İrürdi **gerd-i miḫnetden** yudı dil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 38). [gerd-i miḫnetden, -den]*

gerd-i müşk: *Misk tozu.*

1. Esicek sebze-zāra bād-ı ḫuşkī
Ḳara topraġa sayġıl **gerd-i müşki** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 64). [gerd-i müşki, -i]*

gerd-i rāh: *Yolun tozu, toprağı; ayak toprağı.*

1. Ele alup ḳademden **gerd-i rāhın**
Ḳodı farḳına ol devlet külāhın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 12). [gerd-i rāhın, -ın]*

gerd-i rāh: *Sevgilinin ayak bastığı yolun tozu, ayak tozu.*

1. Ayaġuñda benem çün **gerd-i rāhuñ**
N'ola tozı yuḳaru gitse şāhuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 13). [gerd-i rāhuñ, -uñ]*

gerd it-: *Toz toprak haline getirmek II un ufak etmek, çok ufak kırıntılar durumuna getirmek, parçalamak.*

1. Ḳılurdı ḫaşm ile eyle neberdi
Ki **gerd iderdi** merdi ḍarb-ı ferdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 92). [gerd iderdi, -er, -di]*

gerd ḳopar-: *Toz kaldırmak II tozu dumana katmak, altüst etmek. [Deyim]*

1. Uram līkin cihāndan **ḳoparam gerd**
Özümi germ ḳılam göñlümi serd *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 97). [gerd ḳoparam, -am]

gerdān ol-: *Dönüp dolaşmak.*

1. Mey-i gül-gūn pür olup ṣaḥn-ı meydān
Kadeh-veş kelleler **olmışdı gerdān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 50). [gerdān olmışdı, -mış, -dı]*

gerdān ol-: *Dönüp dolaşmak II (zaman) akıp gitmek, geçmek, ilerlemek.*

1. Bu evde ki **oldı** māh ü sāl **gerdān**
Muʿayyen bir sebeb var ḥāl-i gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 179). [gerdān oldı, -dı]*

gerden: *Boyun, gerdan.*

1. ʿAceb bend idi gīsūlar teninde
Özi bilinde vü cān **gerdeninde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 42). [gerdeninde, -i, -n, -de]*

gerden-i çerḫ: *Feleğin boynu.*

1. **Gerden-i çerḫ** ü püşt-i ʿarşı büker
Çenber-i lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 29). [gerden-i çerḫ, -]*

gerden tart-: *Boyun çekmek, eğilirken dik duruma gelmek II boyun eğmemek, isyan etmek, karşı çıkmak. [Deyim]*

1. Ayaġuñdan ne baş kim **tarta gerden**
Ḳaçup kurtulmasun tīr ü teberden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 5). [gerden tarta, -a]*

gerdine yil irme-: *Rüzgar izine, tozuna yetişememek II çok hızlı, çevik olmak. [2] [Deyim]*

1. Zemīn-peymā zamān-rev berḳ-taʿcil
Yil irmez gerdine ger yile biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 34). [gerdine yil irmez, -z]*
2. Ne ḳuş **yil irmez** idi **gerdine** hīç
Giderdi baḳmaz idi ardına hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 49). [gerdine yil irmez, -z]*

gerdiş-i bī-dād: *Zulümlerle dolu dünya.*

1. Uralum çīn seḥerden ʿayşe bünyād
Alalum **gerdiş-i bī-dāddan** dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 34). [gerdiş-i bī-dāddan, -dan]*

gerdūn: *Felek, gökyüzü. [4]*

1. Eger yir oldı ise Meryeme ḫāk
Mesīḥüñ taḫtı **gerdūndur** degül bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 98). [gerdūndur, -dur].*

gerdūn: *Felek, talih, baht. [2]*

1. Ciger **gerdūn** oḳından yāre yāre
Yürek her dūn elinden pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 83). [gerdūn,]*

gerdūn-ı dūn: *Alçak felek, dünya. [2]*

1. İnanmaġıl oġul **gerdūn-ı dūna**
Ki biñ yıl niʿmeti deġmez bu güne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 21). [gerdūn-ı dūna, -a]*

gerdūn-ı gerdān: *Dönen dünya, felek. [3]*

1. Tefekkür ḳıl bu devrānuñ işini
Gözet **gerdūn-ı gerdān** cünbişini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 64). [gerdūn-ı gerdān, -]*

gerdūn gerdān ol-: *Dünya dönmek II zaman akıp gitmek, dünyanın temel gerçekleri değişmeden sürmek. [Deyim]*

1. Anuñçün böyle **gerdān oldı gerdūn**
Ki eğlenmeye ger dānā vü ger dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 53). [gerdūn gerdān oldı, -dı]*

gerek-: *Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, icap etmek, iktiza etmek. [19]*

1. Çü dīdāruñdan irmişdür başuma sāye-i devlet
Köyinsem şevḳi tābında **gerekmez** gölge
Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 4). [gerekmez, -mez]*

gerek: *Lazım, gerekli, olmalı. [84]*

1. Didi olmayayın ser-ver gerekmez
   Diriye ser **gerek** efser gerekmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 74). [gerek,]*

gerek kim: *Herhalde, galiba, büyük bir ihtimalle [2]*

1. Eger her buyruġına rām olam ben
   Gerek kim veys veş bed-nām olam ben
   (Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 6). [gerek,]
2. Didi ḳorsam anı ḥālinde şeydā
   Gerek kim dürlü pinhān ola peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 54). [gerek,]*

gerek … gerek…: *Kelimeleri, kelime öbeklerini, görevdeş ögeleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan kelime, bağlaç.*

1. **Gerek** Hürmüz **gerek** Nūşinrevān ol
   Çü senden fāriġüz bizden revān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 17). [gerek gerek, -]*

gerek… gerekse…: *Başına geldiği kelimelerin hepsinin birden düşünüldüğünü anlatan bağlaç.*

1. Ṭaʿāmı yir ü zerrin götürürdi
   Gerek gider **gerekse** otururdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 40). [gerek gerekse, -]*

gerekse: *Gerekirse, lazım olursa, söz konusu olursa.*

1. Nüzūl itmek **gerekse** nüzl-i ʿİsā
   ʿAlef gözleme iy ḫār-ṭabʿ-ı dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 113). [gerekse,]*

gerekse … gerekse….: *Kelimeleri, kelime öbeklerini, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan kelime, bağlaç.*

1. Baḫūr itsün **gerekse** nār-ı hicrān
   Gerekse ʿīd-i vaṣla eyle ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 158). [gerekse gerekse, -]*

germ: *Hararet, sıcaklık.*

1. Nice bir bād ü ḫāk ü āb ü āẕer
   Nice bir **germ** ü serd ü ḫuşk ile ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 94). [germ,]*

germ: *Hararetli, sıcak.*

1. Havā ṭabʿın sorarsañ **germ** ü terdür
   Od u su ortası aña maḳardür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 29). [germ,]*

germ: *Hararetli II coşkulu. [2]*

1. Düne gün ṣayd içinde **germ** idüm key
   Peleng ü şīr ü bebr itdümdi der-pey *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 29). [germ,]*

germ: *Yakıcı.*

1. Eger germ olsa Şīrīn ola maʿẕūr
   Ki ṭabʿı tatlunuñ **germ** oldı meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 8). [germ,]*

germ: *Olgunlaşmış II yumuşak.*

1. Ururken **germ** şeftālūya dendān
   Ele girdi turınc u nār-ı pistān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 19). [germ,]*

germ-dil: *Gönlü kızışmış II şevkli, arzulu.*

1. Çü Şīrīn şāhı gördi **germ-dildür**
   Mürüvvet ol aralıḳda ḫacildür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 25). [germ-dildür, -dür]*

germ eyle-: *Isıtmak.*

1. Nefes **germ eyle** degülseñ füserde
   Dirild aduñ ger olmaduñsa mürde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 5). [germ eyle, -]*

germ hōş: *Kızışıp ısınmış II kendinden geçmiş.*

1. Göñül ʿışḳ ile ger-çi **germ ḫōşdur**
   Be-her-ḥāl ādemīye şerm ḫōşdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 27). [germ ḫōşdur, -dur]*

germ it-: *Hararetlendirmek II coşkunluk vermek, şevke getirmek.*

1. Oḳı şevḳ u maḫabbet nāmesini
   Girü **germ it** hāva hengāmesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 4). [germ it, -]*

germ kıl-: *Hararetlendirmek II gayrete gelmek/getirmek.*

1. Uram lîkin cihândan ḳoparam gerd
Özümi **germ ḳılam** göñlümi serd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 98). [germ ḳılam, -am]*

germ kıl-: *Isıtmak II hararetlendirmek; sarhoş etmek.*

1. Girü mey **ḳıldu** bu luʿbetleri **germ**
Semāʿ ü raḳṣ ü luʿbe oldılar nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 23). [germ ḳıldu, -du]*

germ ol-: *Isınmak, hararetlenmek. [2]*

1. Oduñdan **olmadum germ** iy dil-efrūz
Çekerven dūd-ı bī-dāduñ şeb ü rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 233). [germ olmadum, -ma, -du, -m]*

germ ol-: *Isınmak II erimek.*

1. İçi odından **olmışdı** demür **germ**
Taş olmış ol demürden mūm-veş nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 57). [germ olmışdı, -mış, -dı]*

germ ol-: *Isınmak II yadırgamaz olmak, hoşlanır olmak, alışmak, benimsemek.*

1. Varuraḳ ṣoḥbete **germ oldı** Şîrîn
Egilüp Ḫusreve nerm oldı Şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 13). [germ oldı, -dı]*

germ ol-: *Hararetlenmek, kızışmak II kızmak, öfkelenmek. [2]*

1. Eger **germ olsa** Şîrîn ola maʿẕūr
Ki ṭabʿı tatlunuñ germ oldı meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 7). [germ olsa, -sa]*

germ ol-: *Hararetlenmek, kızışmak II çok arzu duymak; coşmak. [4]*

1. Kesdüñ külîçe-i mehi tennūr-ı çerḫda
Çün ḫ∨ān-ı muʿcizātuña **germ**
oldı iştihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 46). [germ oldı, -dı]*

germ ol-: *Yumuşak olmak, yumuşamak II içten ve samimi olmak.*

1. Ki igen daḫı bī-derd olmayasın
Ḳamu **germ olasın** serd olmayasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 28). [germ olasın, -a, -sın]*

germ ol-: *Sıcak olmak II içten ve samimi olmak.*

1. Şarāb-ı telḫ yüzden açıcaḳ şerm
Sözi Şîrîne iltürler **olup germ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 20). [germ olup, -up]*

germ sīr ol-: *Sıcaklık her tarafı kaplamak; sıcaklığa doymuş olmak.*

1. Ḳışındur mülk-i Berdaʿ āşnāsı
Ki anuñ **germ sīr olur** havāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 80). [germ sīr olur, -ur]*

geşt ü seyrān kıl-: *Gezip dolaşmak, çokça gezmek. [İkileme, Deyim]*

1. Baş açuḳ yalın ayaḳ mest ü ḥayrān
Ḳılur tağı vü deşti **geşt ü seyrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 12). [geşt ü seyrān ḳılur, -ur]*

getür-: *Bir şeyi yanında veya üstünde bulundurmak. [15]*

1. Ḳonuġuz bir nice zaḫmet getürdük
Göñül ü cān ile minnet **getürdük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 34). [getürdük, -dü, -k]*

getür: *Bir şeyi yanında veya üstünde bulundurmak; ulaştırmak.[3]*

1. Ne Bād-āverd yaʿnī yil getürmiş
Degül kim kesb idüben il **getürmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 10). [getürmiş, -miş]*

getür-: *Daha uzak bir yerden bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak. [13]*

1. Ġamuñdan olmasaydı āb ü rūzum
Ne yil **getüre** idi bunda tozum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 106). [getüre, -e]*

getür: *Eriştirmek, ulaştırmak.*

1. Nihān iltüp **getürürdi** selāmı
Ciger-ḫūndan dil-efgāra peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 71). [getürürdi, -ür, -di]*

getür-: *Göstermek, ortaya çıkarmak.*

1. Dimek itmeye assı işlemeksüz
Er iseñ işlemek **getür** dimeksüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 66). [getür,]*

getür-: *Sebep olmak, ortaya çıkarmak. [4]*

1. Ḳatı göñlüñ **getürdi** başuña yas
Döy imdi bu güne baġruña taş bas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 59). [getürdi, -di]*

getür-: *Sunmak, takdim etmek. [2]*

1. **Getürdi** nüzl ü niʿmetler firāvān
İrişdüginceʿaḳl ü ḥadd imkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 189). [getürdi, -di]*

getür-: *Meyve vermek.*

1. **Getürdi** nār ol resm ile fermān
Ki olurdı her ne derde yinse dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 149). [getürdi, -di]*

getürt-: *Gelmesini saglamak. [3]*

1. Olursa rāy-ıʿālīden işāret
Getürdelüm anı olsun beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 30). [getürdelüm, -elüm]*

gevher: *Cevher, elmas, mücevher, inci. [20]*

1. Niṣār itdi şu resme durr ü cevher
Ki saḥrā **gevher** olmışdı ser-ā-ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 184). [gevher,]*

gevher: *Mücevher II çok değerli, eşsiz kimse.*

1. Zihī iksīr ki ol Ḫallāḳ-ı ekber
Düzer ziybaḳdan insan bigi **gevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 192). [gevher,]*

gevher: *Mücevher II çok değerli, eşsiz kimse; sevgili.*

1. İşitdüm laʿldür laʿl oldı kānı
Bu **gevher** ol ise ḳanı nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 180). [gevher,]*

gevher: *Cevher, öz. [5]*

1. Ḳabūl itdüm bu taşuñ ḫākligin
Ki saḳlar **gevherimün** pākligin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 56). [gevherimün, -im, -ün]*

gevher: *İnci.*

1. Ḳamış toprakda ḳanda buldı şekker
Ṣedef balçıḳda neyle düzdi **gevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 162). [gevher,]*

gevher: *İnci II değerli, eşsiz kimse (Sultan II. Murad).*

1. Felek sen **gevher** içün yidi ḥoḳḳa
Şafaḳdur āyīneñden iki şuḳḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 17). [gevher,]*

gevher: *İnci II yağmur damlası.*

1. Bulutlar sebzeye **gevher** saçardı
Havā yire ʿabīr-i ter saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 13). [gevher,]*

gevher: *Mücevher, inci II hoşa giden güzel söz.*

1. Ruṭab n'olur ki dürc-i laʿl açardı
Nice şīr ü şeker **gevher** saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 4). [gevher,]*

gevher-i hāş: *Saf, halis inci. [2]*

1. Çi-ger pürdür bu deryā içi ġavvāṣ
Bulımaz degme baḥrī **gevher-i ḫāṣ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 8). [gevher-i ḫāṣ, -]*

gevher-i hāş: *Saf, halis inci II değerli, güzel şiir.*

1. Söz incü cān deñizdür ʿaḳl ġavvāṣ
Ele cehd ile gelür **gevher-i ḫāṣ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 52). [gevher-i ḫāṣ, -]*

gevher-i hāş ü nefīs: *Seçkin ve çok güzel mücevher. [İkileme]*

1. Anuñçün **gevher-i ḫāṣ ü nefīsi**
Virür ṣākirdine ṣanʿat reʾīsi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 55). [gevher-i ḫāṣ ü nefīsi, -i]*

gevher-i ʿışḳ: *Aşk cevheri.*

1. Cānāna iren ḳalur mı cāna
Künc-i dil ü cān ü **gevher-i ʿışḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 109). [gevher-i ʿışḳ, -]*

gevher-i pāk: *Saf inci II değerli, eşsiz güzel (Şirin). [2]*

1. Semen-sīmā-yı sīmīn-ten feraḥ-nāk
Didi kān besledi bir **gevher-i pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 76, Mısra 2). [gevher-i pāk, -]*
2. Ḳarışdı ḫāk ile ol **gevher-i pāk**
Ḳaba yirīne cānlar ḳıldılar çak *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 71). [gevher-i pāk, -]*

gevher dürci: *Mücevher kutusu II dişilik organı. [2]*

1. Velī bulmazsa **gevher dürcine** dest
ḳalur ol şevḳ ile ḥayrān u ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 69). [gevher dürcine, -n, -e]*
2. Ki bir gice nigārīni bula mest
Meger irgüre **gevher dürcine** dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 52). [gevher dürcine, -n, -e]*

gevherī: *İnci, elmas, yakut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş.*

1. Şehen-şeh geydi başa **gevherī** tāc
Ḳurıldı taḫt-ı zerrīn kürsi-i ʿāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 5). [gevherī,]*

gey-: *Giyinmek, örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek. [15]*

1. Zirih üzre **geyüp** nūrāni cevşen
Tutardı tīg-i hindī nīze rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 3). [geyüp, -üp]*

gey: *Çok, pek, gayet.*

1. Bu odlardan ki irür baġrımūza key
Eger bişmeyevüz ḫām olavuz **gey** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 64). [gey,]*

geyik: *Geyikgillerden, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzları olan, ormanda küçük sürüler halinde yaşayan, eti yenilen hayvan. [4]*

1. **Geyik** ḳovar bigi geçdi dereden
Ṣanasın ḳuş idi uçdı aradan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 47). [geyik,]*

geyik göz: *Geyik gözüne benzeyen göz.*

1. **Geyik gözlerden** ol ṭıfl-ı ḳabā-pūş
Virür biñ şīr-i merde ḫ∨āb-ı ḫargūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 135). [geyik gözlerden, -ler, -den]*

geyin-: *Giymek, kuşanmak.*

1. **Geyindi** her libāsı Ḫusrevāne
Taḳar kīş u kemer serv-i revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 9). [geyindi, -di]*

geyür-: *(Bir giyeceği) başka birinin vücuduna veya organına kendi eliyle geçirmek, giydirmek. [2]*

1. **Geyürmiş** māha ol müşkīn zirihler
Bu bağlamış güne bend ü girihler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 95). [geyürmiş, -miş]*

gez-: *(Bir yerde) bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek, hareket etmek, yürümek, dolaşmak. [11]*

1. Temāşa vü şikār olmışdı kārı
Biş on gün **gezdi** deşt ü kūh-sārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 81). [gezdi, -di]*

gez: *Okun çileye takılan kertikli yeri; yayın iki başındaki çile toncu takılan kertikler, tonç kertiği.*

1. Ṣolını gözleyürek çekdi ṣağa
Girür peykān avuca **gez** ḳulaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 58). [gez,]*

gez: *Kere, sefer.*

1. Bilürsin nice **gez** zār ü dil-āzār
Bu yire düşmişemdür ḫ∨ār ü ġām-ḫ∨ār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 87). [gez,]*

gezend it-: *Zarar vermek, kötülük yapmak. [2] [Deyim]*

1. Çün **itmez** çeşm-i zaḫm anda **gezendi**
Niçün burḳaʿ ṭuta bī vech bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 19). [gezend itmez, -mez]*

gezende irür-: *Zarar vermek, ziyana uğratmak. [Deyim]*

1. Melik ṣordı didiler ḳondı kende
İrürdi yoḫṣulın evin **gezende** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 14). [gezende irürdi, -di]*

ġıdā: *Canlıların yaşaması, beslenip gelişmesi için gerekli her türlü yiyecek ve içecek, besin II hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur.*

1. Çü şīrīneydi meyli ṣīrelerden
Ġıdāsın düzdiler şīr ü şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 80). [ġıdāsın, -s, ın]*

ġıdā-yı cān: *Ruhu besleyen şeyler II iyi bir insan olmak için gerekli huy ve davranışlar.*

1. Eger ten besler iseñ fīl olasın
Ġıdā-yı cān yiseñ Cibrīl olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 34). [ġıdā-yı cān, -]*

ġıda it-: *Beslenmek, tüketmek.*

1. Olursa turş u şīrīn niceme bol
Ġıda itmezdi illā tāze şīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 6). [ġıda itmezdi, -]*

ġıll u ġış: *Gizli kin ve düşmanlık, gönül fesadı. [2] [İkileme]*

1. Ḳamu **ġıll u ġışı** savdı gönülden
Hezārān cān ile sevdi göñülden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 27). [ġıll u ġışı, -ı]*

ġılaẕ: *Galizler, kaba, çirkin, nezâket ve terbiye dışı olanlar.*

1. Pes andan kim biraz köyindi yandı
Ġılaẕ ile dile getürdi andı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 82). [ġılaz,]*

ġıll ü ḥīle: *Düşmanlık ve aldatmaca. [İkileme]*

1. Ḳılup ḳalbini **ġıll ü ḥīleden** ṣāf
İlerü tutdı zühd ü ʿadl ü inṣāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 73). [ġıll ü ḥīleden, -den]*

ġınā: *Şarkı, türkü, terennüm.*

1. **Ġınāsuz** içmez idi cām-ı bāde
Nedīm ādemsüz olmazdı küşāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 21). [ġınāsuz, -suz]*

gibi: *" -A benzer" anlamında benzetme edatı. [16]*

1. Atası **gibi** ger olursa ḳattāl
Olur milk ü raʿiyyet gine pā-māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 33). [gibi,]*

gice: *Gece, güneşin batımından gün ağarıncaya kadar geçen süre.[75]*

1. Ki eyle cām var bāḳī bu **gice**
Yiter laʿlüm saña sāḳī bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 15). [gice,]*

gice: *Gece, geceleyin. [5]*

1. Ol evde kim **gice** urmış idi taḫt
Ev ıssına buyurdı ne ki var raḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 31). [gice,]*

gice: *Eğlence, anma vb. amaçlarla geceleyin düzenlenen toplantı.*

1. Çü vaṣluñ şerbetinden cān diridür
Bu **gicemi** diri tutsam yiridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 54). [gicemi, -m, -i]*

gice: *Gece II sevgilinin saçı.*

1. Büridi ṣaçlarını ol naẓarda
Giceyi gündüze eyledi perde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 160). [giceyi, -y, -i]*

gice: *Gece II sevgilinin saçının siyahlığı.*

1. Ḳamer zülfi **gicesinde** ʿasesdür
Ḳamer serviyle buldı ser-bülendī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 67). [gicesinde, -s, -i, -n, -de]*

gice gündüz: *Gece gündüz II aralıksız, sürekli, her zaman, durmadan, daima. [7][İkileme]*

1. **Gice gündüz** bu seyyārāt-ı nūrī
Dekin mi ider üstüñden ʿubūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 21). [gice gündüz, -]*

gice ir-: *Güneşin batmasıyla günün ikinci dilimine geçilmesi II hava kararmak. [5]*

1. Çü **gice irdi** gerdi perdesini
Ki bī-perde ḳıla perverdesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 1). [gice irdi, -di]*

gice irince: *Gece olana dek.*

1. **Gice irince** itdiler neberdi
Dāḫı varduḳça ol ġavġā ḳabardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 105). [gice irince, -]*

gice kal-: *Geç kalmak, gecikmek II yavaş hareket etmek, yavaşlamak. [Deyim]*

1. Geh eydür iy felek n'olduñ bu gice
Ki ġāyet tīz seyrüñ **ḳaldı gice** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 42). [gice ḳaldı, -dı]*

gice ol-: *Güneşin batmasıyla günün ikinci dilimine geçilmesi II hava kararmak.*

1. **Gice olınca** istedüklerin zār
Girü döndüklerini çār ü nā-çār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 71). [gice olınca, -ınca]*

gice olınca: *Gece oluncaya kadar II hava kararıncaya dek.*

1. **Gice olınca** ḳıldılar şikārı
Şekerden ṭatlu görüp rüzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 137). [gice olınca, -ınca]*

gice yinmeyen et irte yaḫnidür: *Gece yenmeyen et sabaha yahni olur/pişkin hâle gelir II bir şeyleri elde etmek için sabırla beklemenin daha iyi/hayırlı olduğuna işaret eden söz grubu. [Atasözü]*

1. Ki bugünki demüñ fānīdür irte
Gice yinmeyen et yaḫnidür irte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 44). [gice yinmeyen et irte yaḫnidür, -]*

giceden ṣubḥa-dek: *Geceden sabaha kadar. Bütün gece boyunca. [2]*

1. **Giceden ṣubḥa-dek** ḳan yaş içinde
Seḥerden giceye-dek taş içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 203). [giceden ṣubḥa-dek, -]*

giceki: *Gece olan, gece yapılan.*

1. Geçince gicenüñ bir baḫşı sulṭān
Olur her **gicekiden** mest ü sekrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 40). [gicekiden, -den]*

giceler yüklüdür: *Geceler gebedir II "Her sabah yeni olaylarla karşılaşırız" anlamında atasözü. [Atasözü]*

1. **Giceler yüklüdür** olmadı āgāh
Kimesne kim ne toġısar seḥer-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 73). [giceler yüklüdür,]*

giceye-dek: *Gece oluncaya kadar.*

1. Keserler ü biçerler **giceye-dek**
Kimi kim gördiler buġday başı tek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 77). [giceye-dek,]*

giceyi gündüze kat-: *Geceyi (gecesini) gündüze (gündüzüne) katmak; aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek. [Deyim]*

1. **Giceyi gündüze ḳatdı** vü gitdi
Küḫ-istāndan kenār-ı baḥre yitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 13). [giceyi gündüze ḳatdı, -dı]*

giceyi güne kat-: *Geceyi (gecesini) gündüze (gündüzüne) katmak; aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek. [Deyim]*

1. **Giceyi güne ḳatup** sürdi gitdi
Ḳażā-yı āsmānī gibi yitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 61). [giceyi güne ḳatup, -up]*

giceyle: *Gece, geceleyin, bu gece.*

1. Dön odaña bu dün itme tonuḳlık
Ki ḫōş düşmez **giceyle** olan ḳonuḳlık *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 88). [giceyle,]*

giç: *Güçlü, iktidarlı, makam sahibi (kimse).*

1. Gehī kendüzine eydürdi iy **giç**
Meliklik ʿışḳ ile cemʿ olmaya hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 35). [giç,]*

giç eger ir: *Er ya da geç. Erken veya geç, her ne vakit olsa, sonunda, önünde sonunda. [İkileme]*

1. İrer ṣābır fütūḥa **giç eger ir**
Ḫoros Eş-ṣabrü miftāḥü'l-ferecdir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 5). [giç eger ir, -]*

giç ol-: *Olgunlaşması uzun zaman almak.*

1. **Giç olur** laʿl anuñçündür beḳāsı
İledür lāle-i tīzüñ fenāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 27). [giç olur, -ur]*

gidecek yir: *Gidilecek, ayrılınacak yer II fani dünya.*

1. **Gidecek yirde** fikr itme turaġı
Ol āḫirsüz eve eyle yāraġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 67). [gidecek yirde, -de]*

gider-: *Yok etmek, ortadan kaldırmak. [7]*

1. Gözi bir toz gördi tūtya-reng
Ki göñül gözgüsinden **giderür** jeng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 38). [giderür, -ür]*

gider-: *Uzaklaştırmak.*

1. Çü yāra yār nükte rū-be-rū dir
Gider añaru vü getür berü dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 44). [gider,]*

gil: *Balçık, çamur. [6]*

1. **Gile** gül dökdiler idi dile mül
Ḳılurdı ayru düşmekden gile gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 63). [gile, -e]*

gil döşen-: *Çamura batmak.*

1. **Döşendi gil** oturdı ḫ∨ār ü ġamnāk
Ṭonın çāk itdi ḳoydı başına ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 77). [gil döşendi, -di]*

gil ile āfṭābı ört-: *Balçık ile güneşi sıvamak II herkes tarafından bilinen, saklanması imkansız olan bir şeyi gizlemeye çalışmak (Güneş balçıkla sıvanmaz atasözüne işaret edilir). [Atasözü]*

1. Çü Ṣāvūr añladı kim var ḥicābı
Diler ki **örte gil ile āfṭābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 134). [gil ile āfṭābı örte, -e]*

gile kıl-: *Yakınmak, şikayet etmek.*

1. Gile gül dökdiler idi dile mül
Ḳılurdı ayru düşmekden **gile** gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 64). [gile ḳıl, -]*

gilim: *Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma, kilim.*

1. Nice pinhāni çala ṭablı **gilim** altında ʿakl
ʿIşḳı ālemde ʿālem-veş āşkār itsem
gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 11). [gilim,]*

gine: *Buna rağmen, bununla birlikte.*

1. **Gine** öñindedür bu şarṭ-ı nā-pāk
Ki ḳara taşdurur ol taġ degül ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 129). [gine,]*

gine: *Yine, tekrar. [47]*

1. **Gine** nesīm-i saʿādet dem urdı cānumuza
Ki uş hümā-yı şeref ḳondı āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 1). [gine,]*

giñiş: *Geniş. Alanı büyük olan, dar karşıtı; eni çok olan, enli.*

1. **Giñişdür** adı ile cümle tarlıḳ
Tanuḳdur varlığına ḳamu varlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 69). [giñişdür, -dür]*

giñit-: *Geñitmek (geñ etmek, giñitmek, giñ etmek, geneltmek, geñ eylemek, gen eylemek, giñ eylemek),*

genişletmek.

1. Pes ārām idüp ol nūr-ı cemāli
Giñitdi kürsī düzdi ʿarş-ı ʿālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 62). [giñitdi, -di]*

giñlig: *Genişlik.*

1. Kesüp aġız idinmiş yiñliginden
Ne aġız tar deredür **giñliginden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 64). [giñliginden, -i, -n, -den]*

gir-: *Dışarıdan içeriye geçmek, dahil olmak. [36]*

1. Ḳapuñ firdevs-i aʿlādur çü **girdük** bāb-ı raḥmetden
Niceme ʿāṣiyüz ḳurtar bizi furḳat
ʿaẕābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 3). [girdük, -dü, -k]*

gir-: *Girişmek, başlamak.*

1. Naṣīḥat loḳması olur gelū-gīr
Ḳo efsūnı göñül efsāneye **gir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 48). [gir,]*

gir-: *Girişmek, tutmak, kavramak.*

1. Yirinden yil bigi turdı yügürdi
Atuñ ḳarnına **girdi** boynın urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 14). [girdi, -di]*

gir-: *Saklanmak. [2]*

1. Sanasın gencdür **girmiş** ḥışāra
Güher-veş yir idinmiş seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 11). [girmiş, -miş]*

gir-: *Sulu bir şeyin veya su dolu bir yerin içine batmak veya dalmak.*

1. Bu ʿilmüñ baḥrinüñ yoḳdur kenārı
Kişi kim yüzemez **girmeye** bārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 56). [girmeye, -me, -y, -e]*

girānlık: *Sıkıntı, dert, mihnet.*

1. Başuñda ḳoma iy ṭāliʿ **girānlıḳ**
Tüvānāsın niçündür nā-tüvanlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 9). [girānlıḳ, -sın]*

gird-āb: *Denizlerde, nehirlerde suların döndüğü tehlikeli yer, anafor, su çevrintisi.*

1. Ḥudāyā çünki başdan aşa ġarḳ-āb
Bu ṭopraḳdan gemiyi ala **gird-āb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 60). [gird-āb,]*

girde: *Bir çeşit pide, gözleme, kirde.*

1. Baş urdı vü ayaḳ götürdi Şāvūr
Ki bişe **girde** çün germ oldı tennūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 126). [girde,]*

girde-i mah: *Ay yufkası. (Açılmış bir yufkaya benzetilen dolunayın üzerindeki lekeler de yer yer yanık olarak düşünülmüştür).*

1. Dilerseñ ḳurşuñ ola **girde-i mah**
Bu ḫırmenden ne dāne gözle ne kāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 111). [girde-i mah, -]*

gird-i diyār-ı hāk: *Toprak ülkesinin, yeryüzünün çevresi.*

1. Tutar ol daḥi meyl-i devr-i āḫir
Olur **gird-i diyār-ı ḫāke** dāir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 112). [gird-i diyār-ı ḫāke, -e]*

giriftār: *Düşkün, müptela. [2]*

1. Degülsen yār şevḳiyle **giriftār**
Sararup nişe düşdüñ döşeğe zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 5). [giriftār,]*

giriftār ḳal-: *Yakalanmak, tutulmak, dûçar olmak.*

1. **Ḳalur** renc ü belālarda **giriftār**
Caḥīm oldur ʿazāb ü ḥurḳat-i nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 55). [giriftār ḳalur, -ur]*

girih: *Düğüm. [2]*

1. Çü şeşdi ʿuḳde-i tīri **girihden**
Tutuldı semʿ-i zühre ṣavt-ı zihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 61). [girihden, -den]*

girih: *Düğüm, saç bağı. [4]*

1. Her ʿaḳdi saçı **girihlerinüñ**
   Cān ʿuḳdesine girih-küşādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 13). [girihlerinüñ, -ler, -i, -nüñ]*

girih bırak-: *Düğüm atmak, düğümlemek. [Deyim]*

1. Pes andan geydi zülfinden zirihler
   Bıraḳdı ḳaşı yayına **girihler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 12). [girihler bıraḳdı, -dı]*

girih-küşā: *Düğüm çözen, güçlükleri, zorlukları halleden.*

1. Her ʿaḳdi saçı girihlerinüñ
   Cān ʿuḳdesine **girih-küşādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 14). [girih-küşādur, -dur]*

giriş-: *Birbirine karışmak.*

1. İki leşker irīşdi vü ḳarışdı
   Girişdi birbirine cān virişdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 52). [girişdi, -di]*

girişme: *Dilberlerin kaşla, gözle işareti, iması, gamze, işve. [3]*

1. Egerçi ġamzelerden gösterür ceng
   Girişmeyle ḳılurdı ṣulḥa āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 16). [girişmeyle, -y, -le]*

ġirīv: *Bağırma, feryat, figan. [3]*

1. **Ġirīvi** kūsuñ āvāzı nefīrüñ
   Serādan semʿini tutmış eşīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 47). [ġirīvi, -i]*

ġırīv itdür-: *Çığlık açmasına yol açmak, bağırtmak.*

1. Beliñledür yüzüm gördükde dīvi
   Perīye naʿram **itdürür ġırīvi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 36). [ġırīv itdürür, -ür]*

ġirīvān: *Bağırıp çağıran, feryat eden.*

1. Ṣanasın maʿreke ʿummān-ı cūşān
   Mübārizler **ġirīvān** ü ḫurūşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 60). [ġirīvān,]*

ġirīvān: *Bağırarak.*

1. Gine karışdı iki baḥr-i cūşān
   Biribirne **ġirīvān** ü ḫurūşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 30). [ġirīvān,]*

girü: *Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı. [2]*

1. Ne turıbildi vü ne ḳonabildi
   Ne ileri ne **girü** dönebildi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 146). [girü,]*

girü: *Bundan başka, ayrıca. [15]*

1. **Girü** buḫl oldı bir aġaç ṭamuda
   Yayılmış kökleri ʿālem ḳamuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 63). [girü,]*

girü: *Tekrar, bir daha, yine. [39]*

1. Nice ki evvelde luṭf itdüñ ilāhī
   Girü āḫirde ʿafv eyle günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 80). [girü,]*

girü: *Sonra. [16]*

1. **Girü** her gice bu ṣaḥn-ı gül-ālūd
   Olur külḫān bigi pür-şuʿle vü dūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 59). [girü,]*

girü: *Artık, bundan böyle. [2]*

1. Serāgāz it **girü** bir söz ile sāz
   Ki dem-sāz olsun ol sāza her āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 27). [girü,]*

girü: *Sadece. [2]*

1. Ten-i ḫākī ne bilsün cān-ı pāki
   Ki ḫāl-i ḫāki bilür **girü** ḫākī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 60). [girü,]*

girü: *Yine de.*

1. Şeh iken ʿāleme ḫūrşīd-i ʿālī
   Girü kem ẕerreden yaşmaz cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 62). [girü,]*

girü: *Diğer taraftan, öte yandan.*

1. **Girü** ḫalvet nigārīn-i ḳamer-veş
   Yanınca ancaġ on zîbā ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 57). [girü,]*

girü: *Daha, daha fazla*

1. Havā odı ne yeng ile eyledi ḫāk
   Aru su gibidir benden **girü** pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 26). [girü,]*

girü dön-: *Tekrar geldiği yere dönmek, avdet etmek. [3] [Deyim]*

1. Gice olınca istedüklerin zār
   Girü döndüklerini çār ü nā-çār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 72). [girü döndüklerini, -dük, -ler, -i, -n, -i]*

girü git-: *Geri dönmek, geldiği yere gitmek. [Deyim]*

1. İderseñ bunları ḳullıḳ iderem
   V'eger-nī ḫōd dönüp **girü giderem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 82). [girü giderem, -er, -em]*

girü vir-: *Bir şeyi aldığı yere veya kimseye vermek, iade etmek. [Deyim]*

1. Çü alursın **girü virmek** gerekdür
   Ve eger virmezseñ alma bārī dek tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 51). [girü virmek, -mek]*

giryān: *Ağlamaklı, ağlayan. [3]*

1. Gören ol hāleti ḥayrān olurdı
   Kimi **giryān** kim ḫandān olurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 214). [giryān,]*

girye: *Ağlama, ağlayış; gözyaşı. [2]*

1. Benüm ḥālüme midir iy dil-efrūz
   Giceden ṣubḥa-dek bu **girye** vü sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 10). [girye,]*

gīsū: *Omuz üstüne dökülen saç. [3]*

1. Ṭutar gūyı dü **gīsū** ejdahāyı
   Ṣunar Mūsāya çevgān ü ʿaṣāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 83). [gīsū,]*

git-: *Bir yerden uzaklaşmak, ayrılmak, bir yeri terk etmek. [35]*

1. Irag eylen melāli göñlüñüzden
   Gide cāndan nite-kim gitdi gözden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 130). [gide, -e]*

git-: *Bir yerden uzaklaşmak, ayrılmak, bir yeri terk etmek II ölmek. [7]*

1. Pes anlar idicek şuġli iderler
   Gidecek demde fārigˇ-dil giderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 48). [gidecek, -ecek]*

git-: *Ayrılmak, uzaklaşmak; sona ermek, son bulmak.*

1. Ki iy cevher- fürūş-ı merd-i kānī
   Gidecek vaḳt oldı dir dükānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 10). [gidecek, -ecek]*

git-: *Ayrılmak, uzaklaşmak; yok olmak, elden çıkmak.*

1. Cefāñ içinde cān irişse ḫalḳa
   Elümden **gitmeye** ḳapuñda ḫalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 26). [gitmeye, -me, -ye]*

git-: *(Devamlı veya geçici bir süre kalmak üzere) bulunduğu yerden ayrılmak. [5]*

1. Ṭaʿāmı yir ü zerrin götürürdi
   Gerek **gider** gerekse otururdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 40). [gider, -er]*

git-: *(Belli bir yönde) belli bir yol takip etmek, yürümek, ilerlemek. [30]*

1. Nice kim **gider** idi pīç-der-pīç
   Dere vü ṭaġ ü ṭaş idi daḫı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 49). [gider, -er]*

git-: *Bitmek, sona ermek; yok olmak.[9]*

1. Temāsük ḳalmaz u **gider** taʿallūḳ
   Bulur eczā ile şeyʾi teferruḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 93). [gider, -er]*

git-: *Yok olmak, ortadan kalkmak. [15]*

1. Bilürdi kim degüldür baḫt bāḳī
Gider devlet ḳalur cānda firāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 226). [gider, -er]*

git-: *Elden çıkmak, kaybedilmek.*

1. Gel elden gitdi bil çün **gidecekdür**
İde gör itmedin ol ki idecekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 119). [gidecekdür, -ecek, -dür]*

git-: *Ulaşmak, erişmek.*

1. Yürürdi kūs u ṭabl öñince biñ fīl
Ki **giderdi** ġirīv u ṣavtı yüz mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 58). [giderdi, -er, -di]*

git-: *Yaşamaya devam etmek, yaşamak.*

1. Göñülde sırrını itmişdi muḥkem
Giderdi içi pür-ġam ṭaşı ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 396). [giderdi, -er, -di]*

git-: *Zaman geçmek.*

1. Medāyin bundan iki aylıḳ ola yol
Varup gelince biş aya **gider** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 300). [gider, -er]*

git-: *Akmak.*

1. Yā-ḫūd yaşum demin gözetdi **gitdi**
Etegini çü ḳanlusıydı tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 47). [gitdi, -di]*

givir-: *Koymak, sokmak, yerleştirmek, dahil etmek. [2]*

1. Ḳatı ḫōş görüp oḳıtdı ḳatına
Givirdi raġbet ile ḫalvetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 100). [givirdi, -di]*

giy-: *Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek. [2]*

1. Düzenmiş her biri bir renge zībā
Kimi zer-beft **giymiş** kimi dībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 34). [giymiş, -miş]*

giyāh: *Ot.*

1. Behişt iḳbālinüñ ārām-gāhı
Riyāż-ı baḫtınuñ Ṭūbā **giyāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 84). [giyāhı, -ı]*

giyesi: *Giyecek.*

1. Eren resmince geyürdi **giyesi**
Müretteb pehlevānī her libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 11). [giyesi,]*

gizle-: *Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. [5]*

1. ʿIşḳını **gizleyem** direm nideyin
İḫtiyārum yoġ iken āh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 9). [gizleyem, -y, -em]*

gizle-: *Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek.*

1. Gelüñ bu maʿnāyı ilden **gizliyelüm**
Ne ṭoġurur bu ṣūret gözleyelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 93). [gizliyelüm, -y, -elüm]*

gizle-: *Korumak.*

1. Belī meh ʿışḳına **gizlerdi** şeb-renk
Güher sevgüsine saḳlar idi senk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 55). [gizlerdi, -r, -di]*

gizlen-: *Saklanmak.*

1. Anuñçün **gizlenir** ġonca naẓardan
Ki pürdür kīsesi yāḳūt u zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 35). [gizlenir, -ir]*

gizlü: *Açıkça bilinmeyen, görülmeyen, açık ve âşikâr olmayan. [4]*

1. Añardı ʿışḳ ü hicr ü ġurbetinden
Devāsı **gizlü** derd ü ḥasretinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 4). [gizlü,]*

gizlü genc: *Gizli hazine II değersiz gibi görünmekle*

birlikte aslında çok değerli olan şey.

1. Ayaġuñ batmış iken **gizlü gence**
   Çeküp ḳaçduñ yiridür çek şikence *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 49). [gizlü gence, -e]*

ġonca: *Yaprakları henüz açılmamış veya az açılmış çiçek. [12]*

1. Ruḫındandur gülüñ her hırḳası ḫār
   Lebinden oldı vaḳti **goncanuñ** tar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 40). [goncanuñ, -n, -uñ]*

ġonca: *Açılmamış çiçek, tomurcuk ll sevgilinin dudağı, ağzı. [4]*

1. Güle eyler benefşe ʿarż-ı ḥācāt
   Çaġırur **ġonca** fiʾt-teḫīri āfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 150). [ġonca,]*

ġonce: *Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk II sevgilinin ağzı.*

1. Zenaḫ sīb ü şeker **ġonce** leb olmış
   Turunc-ı tāze vü ter ġabġab olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 227). [ġonce,]*

gonce-hande: *Gonca gibi gülen kimse II sevgili (Şirin).*

1. Nice bir beste-leb iy **gonce-ḫande**
   Şekerden pistesin ol pōst-kende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 139). [gonce-ḫande,]*

ġonçe-misāl: *Gonca gibi.*

1. Şemmesin ol şemāʾilüñ tuyalı
   Dil-i pür-ḫūn açıldı **ġonce-miṣāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 4). [ġonce-miṣāl,]*

ġonce-veş: *Gonca gibi.*

1. Ṣıġışmaz **ġonce-veş** ol gül deriye
   Ṭaşa söylerse ẕevḳinden eriye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 13). [ġonce-veş,]*

göç-: *Bulunduğu yerden ayrılıp yerleşmek üzere başka yere gitmek. [2]*

1. Perī yurdı imiş bundan ḳaçalum
   Göçelüm öte ṣaḥrāya geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 104). [göçelüm, -elüm]*

göç eyle-: *Bulunduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek.*

1. Hemān sāʿat binüp Şebdīze Pervīz
   ʿİnād itmedi vü **göç eyledi** tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 74). [göç eyledi, -di]*

göçür-: *Yerini değiştirmek, yer değiştirmek, nakletmek II yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Biraz gün ki yidürdi vü içürdi
   Ṣafāyı ḳondurup ḥüzni **göçürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 30). [göçürdi, -di]*

gög: *Gök, gökyüzü. [6]*

1. İşitdüginde Behrāmuñ gelişin
   Diyeydüñ **göge** irgürdi gülişin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 72). [göge, -e]*

göge ir-: *Göğe çıkmak, yükselmek. [Deyim]*

1. Yire ṭamsa ölüye cān bağışlar
   Göge irse meh-i tābān bağışlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 96). [göge irse, -se]*

göge ir-: *Göğe çıkmak, yükselmek II arttırmak, fazlalaştırmak. [Deyim]*

1. Çün içdi ol iki ʿāşıḳ bu nūşı
   Göge irürdiler cūş u ḫurūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 50). [göge irürdiler, -ür, -di, -ler]*

göge ir-: *Gökyüzüne ulaşmak II beklenmeyen bir mutluluğa ermek. [Deyim]*

1. Elin tutdı eyitdi ivme epsem
   Göge irdüñ yirüñi bekle bir dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 96). [göge irdüñ, -dü, -ñ]*

göge perrān ol-: *Gökyüzüne yükselmek, uçmak.*

1. **Göge perrān ola** düzsem ṭaşa per
   Yiri seyrān ide yazsam ṭaġa ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 21). [göge perrān ola, -a]*

göger-: *Morarmak, yeşermek, mavileşmek.*

1. San irdi ḳānı dehrüñ iḥtirāḳa
   Gögermişdi havā düşüp ḫunāḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 4). [gögermişdi, -miş, -di]*

gögsin dög-: *Göğsüne vurmak II aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek, dövünmek. [2] [Deyim]*

1. Yürür **gögsin dögüp** ḥayrān u uryān
   Yüregi vü gözi biryān u giryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 13). [gögsin dögüp, -üp]*
2. **Dögüp gögsin** yaḳasın eyledi çāk
   Dir idi ḥasret ile zār ü ġam-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 23). [gögsin dögüp, -üp]*

gögsin ger-: *Göğsünü gergin duruma getirmek II pek çok güçlüğe karşı koymak, dayanmak, kendini siper etmek. [Deyim]*

1. Ḳılıç çeyneyiciler alp erenler
   Oka ḳalḳanlayın **gögsin gerenler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 84). [gögsin gerenler, -enler]*

gögsin ötür-: *Göğüs geçirmek, iç geçirmek; derin soluk alarak üzüntüsünü belli etmek. [2] [Deyim]*

1. Gelüp Ferhād ḳatında oturdı
   Biraz yirmirdi vü **gögsin ötürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 54). [gögsin ötürdi, -di]*
2. Gehī aġlardı gāhī yırmırurdı
   Geh āh eyleyü **gögsin ötürürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 8). [gögsin ötürürdi, -ür, -di]*

gögsine taş ur-: *Göğsüne taş vurmak II çaresiz kalarak çok pişman olmak. [Deyim]*

1. Urur gögsine taş u taşa başı
   Ḳarar toprāġa ḳan u ḳana yaşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 3). [gögsine taş urur, -ur]*

gögüz ger-: *Göğüs germek II bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak. [Deyim]*

1. **Gerüp** ḳalḳān **gögüz** gözler havāyı
   Ḳażāya yaʿni virmişdür rıżāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 85). [gögüz gerüp, -üp]*

gök: *Mavi; yeşil.*

1. Ḳodı taḫtı vu tācı tutdı yası
   Bir ay miḳdārı **gök** geydi libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 16). [gök,]*

gök: *Gökyüzü. [25]*

1. Seḥer-geh **gök** ḳapuları açılur
   Uyanuḳlara raḥmetler ṣaçılur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 11). [gök,]*

gök çemen: *Gökyüzü çimenliği II gökyüzü.*

1. Yeşil içre ḳızıl itdi tenāvül
   İnince **gök çemenden** bu ṣaru gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 24). [gök çemenden, -den]*

gök gözlü: *Gözü mavi/yeşil renkte olan.*

1. Pes ol kerkes-leyin **gök gözlü** ḳarı
   Ḳara ḳarġa-layın şer sözlü ḳarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 49). [gök gözlü, -]*

gök kalḳānı: *Gökyüzü.*

1. İrişdi baġruma bir tīr-i ḫūn-rīz
   Ki **gök ḳalḳānına** irse dele tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 12). [gök ḳalḳānı, -n, -a]*

gökçek: *Güzel, şirin, hoş, latif, sevimli.*

1. Taşuñ bigi içüñ **gökçek** sanurdum
   Özüñ bigi sözüñ gerçek sanurdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 217). [gökçek,]*

gökden bir iğne düşse yir yoğ: *İğne atsan yere düşmez*

II çok kalabalık. [Deyim]

1. Bir **iğne düşse gökden yoġ** idi **yir**
Ḳılıç ucından özge turacaḳ yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 53). [gökden bir iğne düşse yir yoġ, -]*

göklere rāh it-: *Gökyüzüne yol yapmak. Gökyüzüne uzanmak, gökyüzüne kadar ulaşmak.*

1. İder ol resme cāndan derd ile āh
Ki göñli odı **itdi göklere rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 22). [göklere rāh itdi, -di]*

göl: *Karaların içinde denizlerle bağlantısı olmayan durgun su birikintisi. [2]*

1. **Göller** itdi yolları āb-ı revānından gözüm
Gülsin iy serv-i revān soldurmasun gil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 7). [göller, -ler]*

göl eyle-: *Göl hâline getirmek.*

1. Gidüp bādeyle bile ʿaḳlı başdan
Göl eyleyüp ḳuru yirleri yaşdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 10). [göl eyleyüp, -y, -üp]*

gölge: *Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık. [6]*

1. Çü dīdāruñdan irmişdür başuma sāye-i devlet
Köyinsem şevḳi tābında
gerekmez **gölge** Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 4). [gölge,]*

gölge it-: *Gölge yapmak, gölge salmak. [Deyim]*

1. Ne bustāna ki ḳaddi **gölge itdi**
Yüce serv oldı vü şimşād bitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 43). [gölge itdi, -di]*

gölgesin ādem şanup ürk-: *Kendi gölgesinden korkmak II çok korkak olmak, bir sakınca söz konusu olmayan işlere girişmekten bile korkmak. [Deyim]*

1. Biri birin geçüp eyle ḳaçarlar
Ki **ürker gölgesin ādem şanup** er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 72). [gölgesin ādem şanup ürker, -er]*

gölgesiyle savaş itmek iste-: *Gölgesiyle savaşmak istemek II çok sinirlenmek, her an herkesle/her şeyle kavgaya tutuşacak durumda olmak. [Deyim]*

1. Gider eyle tarıġup içi taşı
Ki **ister gölgesiyle ide savaşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 20). [gölgesiyle savaşı ide ister, -r]*

göm-: *(Bir şeyi) üzerini kapatıp örtecek şekilde toprak vb. şeylerin içine sokup yerleştirmek.*

1. Meger düşdügi bir ḫāk idi nem-nāk
Gömüldi muḥkem itdi toprāġı çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 146). [gömüldi, -ül, -di]*

gönder-: *Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak. [5]*

1. Revān **gönderdiler** peyk-i revende
Emīn ü çapük ü çüşt ü devende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 61). [gönderdiler, -di, -ler]*

gönil-: *Yönelmek, teveccüh etmek, istikamet almak, yüzünü döndürmek.[10]*

1. Niyāz eyleyü ol işden ilāha
Gönilmişler idi ārāmgāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 108). [gönilmişler, -miş, -ler]*

gönil-: *Gitmek, uzaklaşmak, ortadan kalkmak. [3]*

1. İçildi gine ol laʿlīn ḳadeḥler
Gönildi ġuṣṣalar geldi feraḥlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 20). [gönildi, -di]*

gönil-: *-dAn gitmek, uzaklaşmak. II. Ölmek. [3]*

1. Çün ol ḥammāl-ı kūh-efgen **gönildi**
Anuñ cānına kūh-ı ġam ḳonıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 61). [gönildi, -di]*

göñli taş: *Gönül taşı II taş gibi sert, acımasız olan gönül.*

1. Bu demādem āh u yaşum **göñli taşına** anuñ
Şol dem idiser eşer kim ḳalmaya benden

eşer *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 9). [gönli taşına, -ı, -n, -a]*

gönle key ur-: *Gönlü dağlamak II üzmek. [Deyim]*

1. Kişiye kendüzin görmek degül key
Ki göz zaḫmı **urur gönüllere key** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 34). [gönüllere key urur, -ur]*

gönle nār ur-: *Gönlüne ateş düşürmek II âşık etmek, aşk ateşiyle yakmak. [Deyim]*

1. Şunup elma diyü **urdı gönlüme nār**
Ṭolu ḫurma iken virdi bize ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 17). [gönlüme nār urdı, -dı]*

gönlek: *Gömlek.*

1. Duḫānī çāder örtindi zamāne
Ṭumā **gönlek** geyürdi āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 4). [gönlek,]*

gönli ak-: *Bir kimse ya da bir şeye karşı güçlü sevgi duymak. [Deyim]*

1. Kimesnenüñ yüzine baḳmaz idi
Cihān naḳşına **gönli aḳmaz** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 30). [gönli aḳmaz, -maz]*

gönli āteş tol-: *Gönlüne ateş düşmek. [Deyim]*

1. Özi ḳaṣruñ tamına aġdı meh-veş
Gözi vü **gönli toldı** āb u **āteş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 34). [gönli āteş toldı, -dı]*

gönli bulan-: *Üzülmek, huzursuz olmak. [Deyim]*

1. Çü Ḫusrev diñledi ol dāstānı
Bulandı gönli vü cūş itdi cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 24). [gönli bulandı, -dı]*

gönli dolan-: *Canı sıkılmak, üzülmek. [Deyim]*

1. Egerçi bulmaduġına bulandı
Biraz bu vaʿdeye **gönli dolandı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 86). [gönli dolandı, -dı]*

gönli dölen-: *Gönlü huzura kavuşmak. [Deyim]*

1. Egerçi şād olup **gönli dölendi**
Anası ḫātıriyçün ġuṣṣalandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 19). [gönli dölendi, -di]*

gönli gözi: *Gönül gözü.*

1. Açuḳ **gönli gözi** ḳapusı beste
Dürüst āyīni vü ʿahdi şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 13). [gönli gözi, -]*

gönli ḫamr ol-: *Gönlü şarap içmiş gibi mest olmak II çok mutlu olmak. [Deyim]*

1. Görür kim cānı cūş eyler ṣafādan
ṣanasın **gönli ḫamr oldı** ṣafādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 12). [gönli ḫamr oldı, -dı]*

gönli içün: *Bir kimsenin gönlü hoş olsun diye, hatırı için. [Deyim]*

1. Otuz gün şāh **gönli içün** ol māh
Elini şādlıḳdan ḳıldı kūtāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 23). [gönli içün, -]*

gönli kāmı: *Gönlünün isteği. Arzu edilen şey.*

1. Atañ elinden aldı milk-i Şāmı
Vir aña ki oldur anuñ **gönli kāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 66). [gönli kāmı, -]*

gönli ḳara: *Kötü kalpli, herkesin kötülüğünü isteyen, başkaları için kötülük düşünen, fena kalpli.*

1. Ḳatı **gönli ḳara** şeyṭān ḳarısı
Kurımış süñük üstinde derisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 37). [gönli ḳara, -]*

gönli levḥi: *Gönül levhası.*

1. Ṭābīʿī vü riyāżī vü ilāhī
Muḳarrer **gönli levḥinde** kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 10). [gönli levḥinde, -n, -de]*

gönli māʾil ol-: *Arzulamak, istemek, hevesli olmak.*

1. Ḳılıç ḥaḳ yolına ḳılsa ḥamāʾil
Ġazādan ġayre **olmaz gönli māʾil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 44). [gönli māʾil olmaz, -maz]*

gönli mürġi: *Gönül kuşu; kalp, yürek.*

1. Çü **gönli mürġinüñ** yoġidi ḳaydi
Temāşā eyleyüp çoḳ itdi ṣaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 9). [gönli mürġinüñ, -nüñ]*

gönli pür-tāb it-: *Kalbini yakmak II âşık etmek. [Deyim]*

1. Bu nār ü nūr **idüp gönlini pür-tāb**
Özini kürsiden eyledi pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 7). [gönlini pür-tāb idüp, -üp]*

gönlin aç-: *Gönül açmak II neşeli, eğlenceli ve hoş şeylerle iç sıkıntısını gidermek, huzura kavuşmak. [2] [Deyim]*

1. Hezār oḳur seḥer destānı bülbül
Ki bir dem ṣād olup **gönlin aça** gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 42). [gönlin aça, -a]*
2. Ḫavā-yı Ḫusrev ile ḫōş geçerdi
Cihāndan göz yumup **gönlin açardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 126). [gönlin açardı, -ar, -dı]*

gönlin ele al-: *Birini razı ve hoşnut etmek. [Deyim]*

1. Olaruñ māl ile **gönlin ele al**
Ki etbāʿ olalar bī-ḫīle vü āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 71). [gönlin ele al, -]*

gönlin tasa tut-: *Bir şeyi kendine tasa etmek, üzülmek, bunalmak. [Deyim]*

1. Bu ḳaṣr içinde **gönlin tasa tutdı**
ṣanasın cānı cāmın pasa tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 39). [gönlin tasa tutdı, -dı]*

gönlinden göge yol çek-: *Gönülden gökyüzüne yol açmak II sesini yükseltmek, artırmak (Beyitte "gönülden göğe yol çekse" ifadesi yapılan işin zorluğuna gönderme yapıyor olmalıdır. Bağlam Barbed olduğu için bu ifadeyle muhtemelen icrası çok zor olan, çok güzel şarkılar çalmak kastedilmektedir). [Deyim]*

1. İderdi **çekse gönlinden göge yol**
Maḳāmın sāʿatinde burcınuñ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 233). [gönlinden göge yol çekse, -se]*

gönlinden iste-: *Bir şeyin olmasını içten içe, gizli gizli, belli etmeden istemek. [Deyim]*

1. Degir yüz cāna ṣol sāʿat ki dil-ber
Gerekmez dir velī **gönlinden ister** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 42). [gönlinden ister, -r]*

gönline düş-: *Aklına gelmek, hatırlamak. [Deyim]*

1. **Düşer gönline** geçmiş düşi cāndan
Ki işāret oldıdı Nūşīnrevāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 39). [gönline düşer, -er]*

gönlü bir egni düz ol-: *Birlikte hareket etmek, iş birliği yapmak. [Deyim]*

1. Çü **gönlümüz bir ola egnümüz düz**
Biñ olsa bire yüz döndürmeyevüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 17). [gönlümüz bir egnümüz düz ola, -a]*

gönlü germ kıl-: *Gönlü kızışmak, yanıp tutuşmak II bir şeyi elde etmek için güçlü bir istek duymak. [Deyim]*

1. Ne ḫācet böyle **gönlüñ germ ḳılmaḳ**
Beni kendüzüñe bī-ṣerm ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 27). [gönlüñ germ ḳılmaḳ, -maḳ]*

gönlü git-: *Âşık olmak. [Deyim]*

1. Görelden berü **gönlüm gitdi** benden
Revān itdüm ne göñül cānı tenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 153). [gönlü gitdi, -di]*

gönlüñe düş-: *Kalbine girmek. Sevgisini kazanmak. [Deyim]*

1. V'eger ʿār eyleseñ sormaġa iy şāh
Düşer isem yiter **gönlüñe** nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 48). [gönlüñe düşer, -er]*

gönlüñi ferah tut-: *İç rahatlığını, huzurunu korumak;*

kaygılanmamak. [Deyim]

1. Bu ḳızlar eydür iy şāh-ı mükerrem
   Feraḥ tut gönlüñi cānuñı ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 56). [gönlüñi feraḥ tut, -]*

gönlüm sürürı: *Gönlümün neşesi. II. Çok sevilen, değerli sayılan kimse için kullanılan söz grubu.[Kalıp İfade]*

1. Gözüm nūrısın ü **gönlüm sürürı**
   Gözüñ gibi neden gönlüñ fütürı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 23). [göz nūrı, -]*

gönül: *İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü, kalp. [132]*

1. Naḳş olalı **gönlümde** ḫayāl-i leb ü ḫaddi
   Düşdi dü cihān nakşı gözümden Ṭolu ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 9). [gönlümde, -üm, -de]*

gönül: *İnsanın duygu merkezi, yüreğin manevi yönü, kalp; Allah'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı.*

1. Ḳılursañ bu mülevveşden **gönül** pāk
   Ḳadem baṣ kim yirüñdür farḳ-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 13). [gönül,]*

gönül: *"Ey gönül, ey kişi!" anlamlarında ünlem. [3]*

1. **Gönül** umma dünyā gülinden ḳoḫu kim
   Yüzi anuñ āh-ı hezārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 5). [gönül,]*

gönül aç-: *Gönül açmak; insanın iç sıkıntısını gidermek, iç açmak. [Deyim]*

1. Egerçi nūr līkin nār urıcı
   Gönül açıcı āḫir ḫār urıcı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 10). [gönül açıcı, -ıcı]*

gönül al-: *Birini kendine aşık etmek, gönlünü çelmek. [Deyim]*

1. Seḥer bülbüllerinüñ nālişinden
   Gülüp güller **gönüller alışından** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 48). [gönüller alışından, -ış, -ı, -n, -dan]*

gönül al-: *Sevindirmek, hoşnut etmek. [Deyim]*

1. **Gönül almaḳ** dilerseñ cān vireyin
   Ve eger dīn istesen īmān vireyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 51). [gönül almaḳ, -maḳ]*

gönül bāġı: *Gönül bahçesi.*

1. Ki iy cān ḫalvetinde şemʿ-i rūşen
   Gönül bāġı içinde tāze gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 4). [gönül bāġı, -]*

gönül baġla-: *Gönlünü bağlamak II candan bağlanmak, sevmek, âşık olmak, gönül vermek. [2] [Deyim]*

1. Ne **baġlarsın gönül** bir bī-vefāya
   Ki düşdüñ andan ötrü biñ belāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 49). [gönül baġlarsın, -r, -sın]*
2. **Gönül baġladı** çün Şīrīne Ferhād
   Nihādından ḳopardı ʿışḳ feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 1). [gönül baġladı, -dı]*

gönül belāsı: *Aşk.*

1. Degüldür başa az **gönül belāsı**
   Ḥarīr ehline geydürür palāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 167). [gönül belāsı, -]*

gönül berk it-: *Gönül bağlamak, severek bağlanmak. [Deyim]*

1. Biş on günlik eve **gönül idüp berk**
   İderler ol ebed niʿmetleri terk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 199). [gönül berk idüp, -üp]*

gönül bir eyle-: *Kalpleri birleştirmek/bir araya getirmek; karşlıklı sevgi oluşturmak. [Deyim]*

1. **Gönül bir eylemeg** içün iki yār
   Aşaġa yuḳaru ḳalmadı deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 107). [gönül bir eylemeg, -meg]*

gönül derdi: *Gönül derdi, aşk. [3]*

1. Hem andan atdı Ermen milkine cān
Ki andaydı **gönül derdine** dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 80). [gönül derdine, -n, -e]*

gönül derdi: *Yürekten duyulan acı, iç acısı, kalp acısı.*

1. Ḥikāyet ḳıldı aña ḳıṣṣasını
Gönül derdini vü cān ġuṣṣasını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 58). [gönül derdini, -n, -i]*

gönül dürci: *Gönlün mücevher kutusu.*

1. Ḳılur çün kim güher ḳadrin bilen dür
Ḳulaġı bigi **gönli dürcini** pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 136). [gönli dürcini, -n, -i]*

gönül düz-: *Âşık olmak. [Deyim]*

1. Ḳaḳımaḳ āşkāre kim göz açma
Uġurlayın **gönül düzmek** ki ḳaçma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 40). [gönül düzmek, -mek]*

gönül gözi: *Manevî temizliğin ve olgunluğun insana verdiği uyanıklık, gördüğü şeyin gerçeğine varma hassası, kalp gözü, sağ görü. [3]*

1. **Gönül gözi** ḫayālinden olımaz fitneden eymen
Çü uydı mest-i ʿayyāra ḳo çeksün şūr u ġavġāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 7). [gönül gözi, -]*

gönül gülzārı: *Gönül gül bahçesi.*

1. Ki iy cān sebzesinüñ tāze servi
Gönül gülzārınuñ zībā teẕervi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 4). [gönül gülzārınuñ, -nuñ]*

gönül hōş eyle-: *Bir kimseyi sevindirmek, memnun etmek. [Deyim]*

1. **Gönül ḫōş eyle** nūş it cām-ı ṣāfī
Ki dirler dehre ḳāhir çerḫa cāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 15). [gönül ḫōş eyle, -]*

gönül kıblesi: *Gönül kıblesi; aşığın gönlünün yöneldiği yer, şey veya makam.*

1. Ki ol çīn bütlerinüñ secdegāhı
Gönüller ḳıblesi cānlar penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 58). [gönül ḳıblesi, -]*

gönül kuşu: *Gönül kuşu; kalp, yürek.*

1. Çü **gönli ḳuşı** dire dāne senden
Ḳona ayruḳ budāġa uşana senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 61). [gönli ḳuşı, -]*

gönül maḳṣūdı: *Amaç, arzu, niyet.*

1. Girüp sözden söze keşf ederek rāz
Gönül maḳṣūdına eyledi āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 34). [gönül maḳṣūdına, -n, -a]*

gönül odı: *Gönül ateşi II aşkın sebep olduğu üzüntü, acı.*

1. İder ol resme cāndan derd ile āh
Ki **gönli odı** itdi göklere rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 22). [gönli odı, -]*

gönül şayrusı: *Gönül hastası II âşık.*

1. **Gönül şayrusı** cān tartar sitemden
Ne var iñlemez ise sor keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 45). [gönül şayrusı, -]*

gönül sende: *Gönlü birinde ya da bir şeyde olmak, o kişi ya da şeyi sevip istemek.*

1. **Gönüller sendedür** andaysa tenler
Ne denlü iş ide cānsuz bedenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 87). [gönüller sendedür, -dür]*

gönül sınuġı: *Kalp kırığı.*

1. **Gönlüm sınuġın** ṣorar saçuñ līk
Ne deñlü dürüst ola şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 47). [gönlüm sınuġın, -n]*

gönül şīşesi: *Gönül şişesi.*

1. Tutarlar şīşe-i mey ol perīler
Gönüller şīşesi pāk ü arılar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 6). [gönüller şīşesi, -]*

gönül taş idin-: *Taş kalpli kesilmek II acımasız, merhametsiz ve zalim olmak. [Deyim]*

1. **İdindük taş gönül** sen ben demür cān
Velī ol gönüle lāyıḳ budur cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 97). [gönül taş idindük, -dü, -k]*

gönül ü cāndan: *Çok istekli bir biçimde, içten, samimi olarak. [İkileme]*

1. Eyitdi baḫtuña ḳıldum tevessül
Gönül ü cāndan Allāha tevekkül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 62). [gönül ü cāndan, -]*

gönül yak-: *Ruhunu ve kalbini yakmak II kendisine duyulan aşk nedeniyle acı çektirmek. [Deyim]*

1. Eger-çi ẓāhiren iderdi ẕevḳi
Yaḳardı cān ü gönlin yār şevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 52). [cān ü gönlin yaḳardı, -]*

gönülden: *Candan, içten, yürekten. [7]*

1. Pes andan içdi sevgend-i aẕīmi
Gönülden yād idüp Ḥayy ü Ḳadīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 96). [gönülden,]*

gönülden gözle-: *Büyük bir istekle, samimiyetle beklemek. [Deyim]*

1. Başarur gerçi beylik cünbişini
Gönülden gözler idi ʿışḳ işini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 20). [gönülden gözler, -r]*

gönül-deş: *Duyguları aynı olanlardan her biri, aynı duyguda olan dost kimse.*

1. Sürerdi ol **gönül-deşlere** kāmı
Alurdı sāḡari virürdi cāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 79). [gönül-deşlere, -ler, -e]*

gönüle āteş ur-: *Gönlü ateşe vermek II kendine âşık etmek, karşısındakini aşk ateşiyle yakmak. [Deyim]*

1. Hele **urdı gönüllere** bir **āteş**
Ki itmez şuʿle-i sūzān-ı ser-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 51). [gönüllere āteş urdı, -dı]*

gönüller bir: *Birden fazla kişinin aynı şeyi istemesi.*

1. Çü **gönüller bir** idi arḳalar düz
İki leşker daḫı döndürmedi yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 113). [gönüller bir, -]*

gönüller gözgüsin pas tut-: *Gönül aynası paslanmak. II. Çok üzgün olmak, üzüntüden başka bir şey hissetmemek.*

1. Biraz gün ki itdi zārī eyledi yas
Gönüller gözgüsin tutmış idi **pas** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 10). [gönüller gözgüsin pas tutmış, -]*

gönülsüz: *Gönlü olmadan, istemeyerek, isteksiz. [4]*

1. **Gönülsüz** ḳılur idi ʿayş u ʿişret
Berāy-ı maṣlaḥat iderdi ṣoḥbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 53). [gönülsüz,]*

gör-: *Anlamak, fark etmek, idrak etmek. [28]*

1. **Göre** her nesnenüñ māhiyyetini
Bile ṭabʿını vü ḫāṣiyyetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 31). [göre, -e]*

gör-: *Belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak. [42]*

1. Gözüñ kim her dem olur ḳana teşne
Ḳan ile **görmedüm** kim ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 2). [görmedüm, -me, -dü, -m]*

gör-: *Bir şeye erişmek. [3]*

1. Umar kim **göre** zülfünden nişān ol
Ki zülfüñ gibi ola cān-feşān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 39). [göre, -e]*

gör: *Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. [143]*

1. Virdi baṣara ʿārıżı bir resme cilā kim
Kim baḳsa **görür** naḳşını ṣan āb-ı revāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 12). [görür, -ür]*

gör-: *Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak; karşılaşmak, rastlaşmak.*

1. Dil ġamzesini **görmeyeli** meyli yoḳ meye
Yaşum şarāb olup ḳabaġum ṭolu cāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 13). [görmeyeli, -me, -y, -eli]*

gör-: *Karşılaşmak, rastlaşmak. [5]*

1. **Görürseñ** yolda ol cān müşterīsin
Nişān vir māh-veş engüşterīsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 343). [görürseñ, -ür, -señ]*

gör-: *Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek; anlamak, kavramak, sezmek.*

1. **Göresin** ki ol melek-şekl ü perī-ḫad
Olur mı ādemī-zāde muḳayyed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 31). [göresin, -e, -sin]*

gör-: *Anlamak, kavramak, sezmek. [8]*

1. Çü Şīrīn **gördi** ḫāżırdur cevāba
Şeker dilde şürūʿ itdi ḫiṭāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 91). [gördi, -di]*

gör-: *Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek. [13]*

1. **Görelüm** cidd idelüm şekl ü ṣūret
Ki ne yüz göstere maʿnā żarūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 95). [görelüm, -elüm]*

gör-: *Saymak, gibi kabul etmek, herhangi bir şey gibi görmek. [12]*

1. Sana ki elindedür tedbīr-i eşyā
Göre kendüye maḫlūḳātı aʿżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 16). [göre, -e]*

gör-: *Yanına gidip konuşmak. [7]*

1. Ḳuluñ ayruḳ ṭapuñı **görmek** olmaz
Ne **görmek** bu yörede turmaḳ olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 379). [görmek, -mek]*

gör-: *Kendisine yapılmak, bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak. [7]*

1. Bular hod bir nice ac ü ḥarāmī
Ḥarāmīden **göre** mi er ġarāmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 22). [göre, -e]*

gör-: *Yaşamak, tecrübe etmek. [2]*

1. Delimdür ṭartaruz cevr ü cefāsın
Ne gördük ne **göriserüz** vefāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 6). [göriserüz, -iser, -üz]*

gör-: *İgilenmek, önemsemek, değer vermek.*

1. Nice diḳḳatle ʿilmüñ mū-şigāfı
Çü altun göre **görmez** Kūh-ı Ḳāfı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 48). [görmez, -mez]*

gör: *"Bak, fark et" anlamında ünlem. [3]*

1. Bu böyleyken buyurur **gör** bu ünsi
Ki bilmekçün yaratdum cinn ü insi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 13). [gör,]*

gör ki: *Gör ki, işit ki, anla ki.*

1. Yavuzluḳ **gör ki** öz oġlına nʿitdi
Yüz urup ilden ile yitdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 11). [gör ki, -]*

gör ki: *Şu hale bak ki!.*

1. Bıraḳdı şaṣtına tīr ü ḫadengi
Geyik **gör ki** ider arslan ile cengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 56). [gör ki, -]*

gör kim: *Bak gör!.*

1. Mekes **gör kim** nice tezvīr ḳıldı
Hümā-yı ferruḫı naḫcīr ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 61). [gör kim, -]*

göre: *Açısından, nazaran, kıyasla. [2]*

1. Egerçi rūşen idi vü dil-efrūz
Görindi yüzi nūrına **göre** toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 196). [göre,]*

göre: *Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince. [6]*

1. Ki her nesne ki bulmuşdır vücūdı
Vücūdına **göre** vardur sücūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 10). [göre,]*

göre: *"Bakılırsa, göz ününde tutulunca" anlamlarına gelen edat.*

1. Girü her burcda bir necm-i ṭāliʿ
Olur şekline **göre** adı vāḳiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 12). [göre,]*

görin-: *Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek. [16]*

1. Gözi ṭuş oldı Şīrīnüñ ıraḫdan
Ki bir rāhib **görinür** ḳarşuraḫdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 22). [görinür, -ür]*

görin-: *... gibi gelmek, izlenim uyandırmak. [4]*

1. Sūretde şehlıġuñ ger şems-üḍ-ḍuḥā **görinür**
Nūr-ı kerāmet içre yüz vech ile ola
ekrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 43). [görinür, -ür]*

görk: *Güzellik, güzel görünüş [2]*

1. Bugün ḥüsn ü melāḥat kānısın sen
Ḳamu **görk** ehlinüñ sulṭānısın sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 32). [görk,]*

görün-: *Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek. [5]*

1. Biraz kim avladı şāh-ı mükerrem
Göründi ḳarşudan bir kend-i ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 16). [göründi, -di]*

görün-: *Anlaşılmak, hissedilmek, sezilmek.*

1. Ne deñlü tīz olursa nūr-ı bīniş
Görünmez sırr-ı kevn-i āferīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 142). [görünmez, -mez]*

göster-: *Açığa çıkarmak, görünür hale getirmek, ortaya çıkarmak. [14]*

1. Anın Ḫayr-ül-beşer dirdi İlāhī
Gözüme **göster** eşyāyı kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 34). [göster,]*

göster-: *Açıkça ortaya koymak, göz önüne sermek; işaret etmek. [2]*

1. Didiler istedükde cinnī vü dīv
Anı **gösterdi** gizledi ḳılup rīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 102). [gösterdi, -di]*

göster-: *Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek; görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak. [4]*

1. Egerçi laʿli bize **gösterür** emān yüzügin
Gözi ḳıyar ḳanuma ẕerrece emān ola
mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 9). [gösterür, -ür]*

göster-: *Göz önüne sermek, başkalarının gözleri önüne koymak, açmak, teşhir etmek, izhar etmek.*

1. Ḳamer **göstermiş** idi dās-ı zerrīn
Ki biçdüm ḫāżır oluñ ʿömr ekinin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 5). [göstermiş, -miş]*

göster-: *Herhangi bir biçimde değerlendirmeye yol açmak.*

1. Ṣoñın yoḫsul öñin bāy **gösterürsin**
Ṣatarsın arpa buġday gösterürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 101). [gösterürsin, -ür, -sin]*

göster-: *Sunmak.*

1. Nice azmışlara yol gösterürsin
Nice az umana bol **gösterürsin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 20). [gösterürsin, -ür, -sin]*

göster-: *Taslamak.*

1. Henüz uş nāz ü devlet gösterürsin
Bize şehlıġ u şevket **gösterürsin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 14). [gösterürsin, -ür, -sin]*

götril-: *Yerinden ayırılıp uzağa atılmak veya yok edilmek. [2]*

1. Çü **götrildi** yolından zaḥmet-i ḥār
   Didi vaḳtidür ola ẕevk-i gül-zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 5). [götrildi, -di]*

götrül-: *Başkaları tarafından bir yerden başka bir yere taşınmak, ulaştırılmak. [2]*

1. Şu resme dōst ẕevkiyle olur mest
   Ki **götrülmişdi** san gül dest-ber-dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 46). [götrülmişdi, -miş, -di]*

götür-: *Açmak, kaldırmak. [3]*

1. Niḳāb ucın **götürmüş** ay yüzinden
   Ne ay gün görse gider kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 45). [götürmüş, -müş]*

götür-: *Bir yere giderken beraberinde bulundurmak, beraber gitmek, refakatine almak. [5]*

1. **Götürmişdi** ol üç yüz verd ü nesrīn
   Ele üç yüz ṭabaḳ zerrīn ü sīmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 177). [götürmişdi, -miş, -di]*

götür-: *Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek. [2]*

1. Götürmez ʿışḳ derdi ʿizz ü nāzı
   Niyāz u meskenetdür ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 17). [götürmez, -mez]*

götür-: *Katlanmak, üstlenmek, yüklenmek, çekmek. [2]*

1. Atañ baḫtına buldı tāc ile taḫt
   Götürmedi çü bī-aṣl idi bed-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 218). [götürmedi, -me, -di]*

götür-: *Gidermek, ortadan kaldırmak, bertaraf etmek. [10]*

1. N'ola iy cān göginüñ āftābı
   Götürseñ ẕerreden cevr-i ḥicābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 66). [götürseñ, -se, -ñ]*

götür-: *Taşımak, ulaştırmak veya koymak.*

1. İle eylük idenedür yaġı dirler
   Hemān ḳoyın **götürür** yaġı dirler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 54). [götürür, -ür]*

götür-: *Yüklenmek, taşımak.[2]*

1. Çü subḥuñ pehlevānı tutdı meydān
   Götürdi güy-ı zer pīrūze çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 2). [götürdi, -di]*

götür-: *Uzaklaştırmak, kaldırmak.*

1. Velī şarṭum budur kim ol ġubārı
   Şeh öñinden **götürdügümde** bārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 124). [götürdügümde, -düg, -üm, -de]*

götür-: *Yerinden ayırıp uzağa atmak veya yok etmek.*

1. Viribi maġfiret yilin **götürsin**
   Bizi raḥmet kenārına yitürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 61). [götürsin, -sin]*

götür-: *Yukarı kaldırmak.*

1. Elinden cāmı geh ḳor geh **götürür**
   Yirinden geh ṭurur ü geh oturur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 23). [götürür, -ür]*

götür-: *Yukarı kaldırmak, toplamak. [2]*

1. **Götürmiş** ṣaçları müşkīn kemendi
   Bıraḳmaġa peleng ü bebre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 25). [götürmiş, -miş]*

götür-: *Açmak, kaldırmak.[2]*

1. **Götürmiş** çehreden ṭarf-ı niḳābı
   Bıraḳmış tāba māh ü āftābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 59). [götürmiş, -miş]*

gövde: *Ağaç ve bitkilerin dallarının dışında kalan ana bölümü.*

1. Bir ol kim başına irişse āfet
   Ḳurur **gövdesi** olur bī-leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 54). [gövdesi, -s, -i]*

gövde: *Beden, vücut.*

1. Benem bu ḳuru **gövde** oda yanmış
Dirīġ u gerd ü derd ile boyanmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 161). [gövde,]*

göz: *Görme organı. [115]*

1. Şevḳi yazısında yandılar zülāl-i vaṣl içün
Teşne diller **gözlerinden** ḳıldı Ceyḥun u Ares *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 14). [gözlerinden, -ler, -i, -(n)den]*

göz: *Görme organı; bakış, görüş. [18]*

1. İzüñ tozı gözümüñ tūtyāsı
Gözüñ zaḫmı başumun ḫūn behāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 6). [gözüñ, -üñ]*

göz: *Gönül bağlamında insanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret, kalp gözü.*

1. Ki ḳudsīler yüzinden berḳ urup nūr
Gözüme keşf ola her sırr-ı mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 32). [gözüme, -üm, -e]*

göz: *Görme organı II insanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret, kalp gözü; manevi bağlamda görme, fark etme.*

1. Ne **göz** kim bu cihānda bulmadı nūr
Olısar ol cihānda nūrdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 57). [göz,]*

göz: *Görme organı II kişi, insan.*

1. Nice maḥbūb kim ser-mest irişür
Naẓarsuz **gözler** uyḫuya dürişür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 34). [gözler, -ler]*

göz: *Görme organı II bizzat görülen, şahit olnunan şey/durum.*

1. Kime ḳulaḳsa saña **gözdür** āḫir
Ki ben bī-dil ne çekdüm evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 83). [gözdür, -dür]*

göz: *Görme organı II düşünce, fikir.*

1. Öñinde giceki ʿahdüñ maḳāli
Gözinde olacaḳ vaṣluñ ḫayāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 130). [gözinde, -i, -n, -de]*

göz aç-: *Dikkatle bakmak, nazar etmek. [2] [Deyim]*

1. Güle ḳarşu **göz açmış** nergis-i mest
Çiçekler bağlamış ṣaf dest-ber-dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 15). [göz açmış, -mış]*

göz aç-: *Göz açmak, başlamak. [Deyim]*

1. Ḳaḳımaḳ āşkāre kim **göz açma**
Uġurlayın göñül düzmek ki ḳaçma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 39). [göz açma, -ma]*

göz aç-: *Gözü açık durumda olmak II uyanık olmak. [Deyim]*

1. **Göz açup** intiẓār-ı rāh iderdi
Dün ü gün yatmaz idi āh iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 5). [göz açup, -up]*

göz aç-: *Bakmak. II. İlgi göstermek. [Deyim]*

1. Şu resme tutdı yüz cevr ü cefāya
Ki ger mihr ise **göz açmaz** vefāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 92). [göz açmaz, -]*

göz bıñarı: *Göz pınarı. Gözyaşı bezlerinin salgıladığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü. [2]*

1. Giceden ṣubḥ olınca ḳıldı zārī
Deñizler dökdi **gözinüñ bıñarı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 100). [gözinüñ bıñarı, -]*

göz çevir-: *Bakışları bir nesne üzerinden çekmek; o nesneye bakmamak. [Deyim]*

1. Baña kim didi ki andan **göz çevirdüm**
Saʿādet ḳarşu geldi yüz çevirdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 237). [göz çevirdüm, -dü, -m]*

göz çık-: *Gözün yuvasından çıkarılması, kör olmak/kör etmek. [Deyim]*

1. Ve eger kimse tuta nā-maḥreme göz
Çıḳa tīz ol **göz** ola yirine köz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 90). [göz çıḳa, -a]*

göz dik-: *Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. [Deyim]*

1. Tururken **göz diküp** ılduz bigi şāh
Tülūʿ itdi ol ḳamer burç üzre nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 109). [göz diküp, -üp]*

göz göre: *Göz göre göre. Delli ve apaçık olarak, herkesin gözü önünde. [Deyim]*

1. Ne dil sīm eyle baġlar cān gözini
Ki örter **göz göre** ḥaḳḳuñ yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 46). [göz göre, -]*

göz ir-: *Göz değmek. Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek. [Deyim]*

1. Güneş kim nūrdan yazar ḥurūfı
Göz irmekden bulur ḥaṭṭ-ı küsūfı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 26). [göz irmekden, -mek, -den]*

göz irdüginçe: *Göz alabildiğine; gözün görebileceği en uzak yerlere kadar. [2] [Deyim]*

1. **Göz irdüginçe** gülden ḫırmen itdi
Ṣanasın ṭaġ u taşı gül-şen itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 99). [göz irdüginçe, -]*
2. **Göz irdüginçe** sebz-istān u gül-şen
Arada ol ulu şu pāk ü rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 19). [göz irdüginçe, -]*

göz irdükçe: *Göz alabildiğine, gözün görebileceği en uzak yerlere kadar. [Deyim]*

1. **Göz irdükçe** görinür nūr-ı ṣāfî
Söz irmez vaṣfınuñ şerḥine kāfî *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 69). [göz irdükçe, -]*

göz nūrı: *Gözün ışığı II çok sevilen, değerli sayılan kimse için kullanılan söz grubu.*

1. Severdi **gözleri nūrı** bigi şāh
Aña-dek kim yavuz göz irdi nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 19). [göz nūrı, -]*

göz nūrı: *Gözün ışığı. II. Görme yetisi*

2. Didi olsun cemālüñ şemʿi pür-nūr
Atanuñ **gözi nūrın** itdiler dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 32). [göz nūrı, -]*

göz tokın-: *Birdenbire, istemeden görmek. [Deyim]*

1. Yir idi bir nice loḳma şehen-şāh
Ne muḥtāca **gözi toḳınsa** nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 24). [gözi toḳınsa, -sa]*

göz toyma-: *Çok istenen bir şeyin yeterli miktarı elde edildikten sonra daha çoğunu istemek. [Deyim]*

1. Dün ol māl-ı cihana **ṭoymayan göz**
Bugün gözinde ḳaldı bir avuç toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 51). [göz ṭoymayan, -y, -an]*

göz türki: *Göz Türkü II güzel göz.*

1. **Gözüm türki** itdi ise teng-çeşmī
Deñize boġdı hindū bigi ḫışmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 29). [gözüm türki, -]*

göz ü ḳulaġ ur-: *Göz kulak kesilmek II büyük bir dikkatle bakmak ve dinlemek. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳalanı ṣaf çeküp turmışlar idi
Şehe **göz ü ḳulaġ urmışlar idi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 30). [göz ü ḳulaġ urmışlar idi, -mış, -lar , -i, -di]*

göz ü yüz aç-: *Yüz göz açmak II görünür olmak, belirmek, ortaya çıkmak. [İkileme, Deyim]*

1. Felek luʿbetleri **açup göz ü yüz**
Bunun luʿbını gözlerlerdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 21). [göz ü yüz açup, -up]*

göz yaşı: *Göz tarafından üzüntü, sevinç, yanma gibi hallerde salgılanan sıvı. [8]*

1. Dökilür **gözleri yaşı** maṭar-var
Ki yaʿnī bürc-i abīde ḳamer var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 143). [göz yaşı, -]*

göz yum-: *Gözünü kapamak II yüz çevirmek, vazgeçmek. [2] [Deyim]*

1. **Göz yuma** ʿAcemden u ʿArabdan
Kim yoḫ bu diyar içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 136). [göz yuma, -a]*
2. Açalı çehre dīdārı gönül **göz yumdı** cennetden
Görürken şekl-i rūḥānī ne leẕẕet naḳş-ı
Mānīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 3). [göz yumdı, -dı]*

göz yum-: *Gözünü kapatmak II uyumak. [Deyim]*

1. Çü gök **göz yumdı** gösterdi ḳara ḳaş
Çıḳardı çarḫ-i çīnīden ḳamer baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 1). [göz yumdı, -dı]*

göz zahmı: *Göz yarası II nazar.*

1. Kişiye kendüzin görmek degül key
Ki **göz zaḫmı** urur gönüllere key *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 34). [göz zaḫmı, -]*

gözden bırak-: *Gözden düşürmek, önceden gösterilen ilgiyi kesmek. [Deyim]*

1. Bizi ḳan yaş bigi **gözden bıraḳduñ**
ʿAceb zülfin kimüñ boynına ṭaḳduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 93). [gözden bıraḳduñ, -du, -ñ]*

gözden çık-: *Gözden düşmek. Bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek. [2] [Deyim]*

1. Niçün **çıḳduġını** Hürmüz **gözinden**
Neler gördügini devrān yüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 55). [gözinden çıḳduġını, -duġ, -ı, -n, -ı]*
2. Havā ceyşi itdi cān mülkini ġāret
Gözinden çıḳdı ol ḥükm-i emāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 10). [gözinden çıḳdı, -dı]*

gözden dür dök-: *Gözden inci dökmek II ağlamak. [Deyim]*

1. Gözi siḥr ile **gözlerden döker dür**
Direr ol dürden ider laʿlini pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 121). [gözden dür dök, -]*

gözden düş-: *Bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek. [Deyim]*

1. Naḳş olalı göñlümde ḫayāl-i leb ü ḫaddi
Düşdi dü cihān naḳşı *gözümden* Ṭolu
ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 10). [gözden düşdi, -di]*

gözden gider-: *Göz önünden uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak II ilgiyi kesmek. [Deyim]*

1. Eger görmek dilerseñ āṣnāyī
Gider gözden bu ḫāk-ı rūṣenāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 14). [gözden gider, -]*

gözden git-: *Gözde bulunmamak II Oortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. [Deyim]*

1. Irag eylen melāli göñlüñüzden
Gide cāndan nite-kim gitdi gözden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 130). [gözden gitdi, -di]*

gözden götür-: *Gözden uzaklaştırmak, uzak tutmak. [Deyim]*

1. Açuḳ ṭut ḥikmet ü tevḥīd bābın
Gözümüzden götür taḳlīd ḫ∨ābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 8). [gözden götür-, -]*

gözden ilerü ʿāṣık ḳulakdur: *Kulak gözden daha üstün bir âşıktır. Aşk konusunda, birisi hakkında duyulan şeylerin onu göz ile görmekten daha kuvvetli etki yarattığına dair bir söz. Bu söze benzer biçimde "Demişlerdir gelenler bizden evvel/ Kulak âşık olurmuş gözden evvel" dizeleri yaygındır. [Atasözü]*

1. Meṣel kim didiler elbette ḥaḳdur
Ki **gözden ilerü ʿāṣıḳ ḳulaḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 18). [gözden ilerü ʿāṣıḳ ḳulaḳdur, -]*

gözden kurtıl-: *Beyitte başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmenin yanlışlığı dile getirilirken bunun karşına "gözinden kurtılmak/gözden kurtılmak" ifadesi konulduğundan, bu ifadenin "kendini büyük gören gözden kurtulmak" yani "büyüklenmekten, kibirli davranmaktan*

uzaklaşmak" anlamına gelebileceği söylenebilir. [Deyim]

1. Çıḳar kendüzini gören özinden
Dürüst oldur ki **ḳurtıldı gözinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 94). [gözinden ḳurtıldı, -dı]*

gözden pinhān ol-: *Gözden kaybolmak, gözle görülememek. [Deyim]*

1. Karañulıḳda buldun āb-ı ḥayvān
Çü içmedüñ **gözüñden oldı pinhān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 56). [gözüñden pinhān oldı, -dı]*

gözden ṭulun-: *Gözden kaybolmak, görünmez hâle gelmek. [Deyim]*

1. Perī ise niçün **gözden ṭulunmaz**
Ferişteyse niçün gökde bulunmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 71). [gözden ṭulun, -]*

gözden yaşur-: *Göremeyeceği bir yere koymak, saklamak. [Deyim]*

1. Alup **yaşurdılar** Şīrīn **gözinden**
Ki gitmesün göricek kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 39). [gözinden yaşurdılar, -dı, -lar]*

gözden yavın-: *Gözden kaybolmak; ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. [Deyim]*

1. Perī ṣayd olduġın sizmiş sevinmiş
Özi cinnī bigi **gözden yavınmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 40). [gözden yavın, -]*

göze görin-: *Kişiye ... gibi gelmek, ... sanısı vermek. [Deyim]*

1. **Görine göze** serāb-ı bī-nem
ʿĀlem ṭolu güft-ü-gūdur illā *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 94). [göze görine, -e]*

göze görinme-: *İnci/mücevher bakan kişi tarafından toprak kadar hatta ondan daha değersiz görülmek II önemli/değerli bir şey, bir kişinin nezdinde bu önemini/değerini yitirmek. [Deyim]*

1. Kime feṯḥ olur ise ol ḫazīne
Güher topraḳça **görinmez gözine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 192). [güher gözine topraḳça görinmez, -z]*

gözet-: *Beklemek. [3]*

1. **Gözedürler** ki devr-i bī-müdārā
Ne gizlüsin ḳılısar āşkāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 71). [gözedürler, -ür, -ler]*

gözet-: *Dikkatle bakmak, gözlemek, gözetlemek. [14]*

1. Ne cevher kim ḫafīf ola basīṭ ol
Gözedür bellü merkezden muḥīṭ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 118). [gözedür, -ür]*

gözet-: *Esas almak, ön planda tutmak.*

1. **Gözeden** kişi nefsīnüñ murādın
Nite pāk eyleye dillerde adın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 221). [gözeden, -en]*

gözet-: *Aramak, bulmaya çalışmak.*

1. **Gözetdüm** gördüm ol serv-i revānı
Ḳuvā-yı ḳalbi vü ḳūt-ı revānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 67). [gözetdüm, -dü, -m]*

gözet-: *Dikkat etmek.*

1. Tefekkür ḳıl bu devrānuñ işini
Gözet gerdūn-ı gerdān cünbişini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 64). [gözet,]*

gözet-: *Göz önünde bulundurmak; dikkat etmek.*

1. **Gözetgil** iʿtidāl ile miyāne
Ki ne et köyine ne şiş yana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 113). [gözetgil, --gil]*

gözet-: *Göz önünde bulundurmak, düşünmek.*

1. **Gözet** ʿālem ne şehlerden ḳalupdur
Zemāne kimlerüñ mülkin alupdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 37). [gözet,]*

gözet-: *Korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek.*

1. Çi-ger dāʾim **gözetmek** yārı ḫōşdur
Velī yaruñ daḫı yararı ḫōşdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 83). [gözetmek, -mek]*

gözet-: *Önem vermek; riayet etmek.*

1. Be-renc olma **gözetme** genc-i dünyā
Ki degmez genc-i dünyā renc-i dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 29). [gözetme, -me]*

gözet:- *Riayet etmek, göz önünde bulundurmak.*

1. Medāyinden yanını baña göster
Gözet maṭlūbı ṭālib nice ister *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 312). [gözet,]*

gözgü: *Ayna. [2]*

1. Gözi bir toz gördi tūtya-reng
Ki göñül **gözgüsinden** giderür jeng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 38). [gözgüsinden, -si, -n, -den]*

gözgü: *Ayna II gönül.*

1. Zihī cāmid ki idemez pāk **gözgüsin**
Ki ide günden aẕher ḥaḳḳı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 35). [gözgüsin, -si, -n]*

gözi āb tol-: *Gözleri sulanmak. Ağlamaklı olmak. [Deyim]*

1. Özi ḳaṣruñ tamına aġdı meh-veş
Gözi vü göñli **toldı āb** u āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 34). [gözi āb toldı, -dı]*

gözi aç: *Açgözlü. Mala, yiyeceğe ve içeceğe doymak bilmeyen, açgöz, gözü aç, doymaz, gözü doymaz, tamahkâr, haris, hırslı, tokgözlü karşıtı.*

1. Ger ol tac ıssı degül bize muḥtāc
Gözüñ aç biz de degülüz **gözi aç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 138). [gözi aç, -]*

gözi ardınca: *Hemen arkasından, hemen ardından, arkası sıra, ardı sıra, peşinden, peşi sıra, takiben.*

1. **Gözi ardınca** Ḫusrev vālih ü zār
Muşaḫḫaş ḳaldı şan-kim naḳş-ı dīvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 73). [gözi ardınca, -]*

gözi bıñarı ḳan ırmaġı ol-: *Göz pınarları kan ırmağına dönüşmek II gözden göz yaşı yerine çokça kan akmak, kan ağlamak. [Deyim]*

1. Meded eylemedi feryād ü zārī
Olur ḳan ırmaġı gözi bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 36). [gözi bıñarı ḳan ırmaġı olur, -ur]*

gözi cādusı: *Büyüleyici göz.*

1. **Gözi cādūsına** ögretdi efsūn
Ki ide Ḫusrevi meshūr u meftūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 91). [gözi cādūsına, -n, -a]*

gözi hāb tol-: *Çok uykusu gelmek. Çokça uyuma isteği duymak. [Deyim]*

1. **Gözin** sāḳīlerüñ **ṭolmuş** idi **ḫāb**
İçi muṭriblerüñ ṭolmuş idi tāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 27). [gözin ḫāb ṭolmuş, -muş]*

gözi ḳal-: *Çok beğenip elde edemediği bir şeye karşı arzu duymak. [Deyim]*

1. Varup getürdiler eline aldı
Naẕar ḳıldukça **gözi** anda **ḳaldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 88). [gözi ḳaldı, -dı]*

gözi ḳarart-: *Umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek. [Deyim]*

1. Becid ol gözlemek **gözi ḳarardur**
Ḳısaldur ʿömri vü beñzi ṣarardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 67). [gözi ḳarardur, -ur]*

gözi nūr tol-: *Gözleri parlamak, gözlerinde sevinç ve istek belirmek. [Deyim]*

1. Bilüp ḳarşuladı Şīrīni Şāvūr
Görüp tozını **ṭoldı gözleri nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 32). [gözleri nūr ṭoldı, -dı]*

gözi okları: *Kirpik.*

1. **Gözi oḳları** ṣayd itmege cānı
Ṣunar her kūşeden ḳaşı kemānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 63). [gözi oḳları, -]*

gözi ṭol-: *Ağlayacak kadar duygulanmak. [2] [Deyim]*

1. Mehīn Bānū çü ḳıldı bu sözi gūş
Gözi ṭoldı vü ḳaldı denk ü bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 32). [gözi ṭoldı, -dı]*

gözi tuş ol-: *Gözüne ilişmek. Birdenbire, istemeden görmek. [2] [Deyim]*

1. **Gözi tuş oldı** Ṣāvūruñ ıraḳdan
Ki bir atlu görinür ḳarşuraḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 35). [gözi tuş oldı, -dı]*

gözi ṭuş ol-: *Gözüne isabet etmek, görmek, karşılaşmak. [Deyim]*

1. **Gözi ṭuş oldı** Ṣīrīnüñ ıraḥdan
Ki bir rāhib görinür ḳarşuraḥdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 21). [gözi ṭuş oldı, -dı]*

gözi üstine/gözine barmaḳ ko-: *Gözünün üzerine parmak koymak. Günümüz Türkçesinde "baş üstüne, emrin olur" anlamlarına gelen ve "başım gözüm üstüne" gibi ifadelerde de varlığını sürdüren, Farsçadaki "rûy-ıçeşm(em)" ibaresinin bir karşılığı sayılabilecek ifade ve aynı anlama gelen bir hareket. [2] [Deyim]*

1. **Ḳodı barmaḳ gözi üstine** ol māh
Ki nūr-ı çeşmdür ḥükm-i şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 41). [gözi üstine barmaḳ ḳodı, -dı]*
2. Cevābı bu ḳadar oldı sözine
Ki baş urup **ḳodı barmaḳ gözine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 52). [gözine barmaḳ ḳodı, -dı]*

gözi üzre: *Günümüz Türkçesinde "baş üstüne, emrin olur" anlamlarına gelen ve "başım gözüm üstüne" gibi ifadelerde de varlığını sürdüren, Farsçadaki "rûy-ı çeşm(em)" ibaresinin bir karşılığı sayılabilecek ifade ve aynı anlama gelen bir hareket. Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.*

1. Çü bildi buyruġı ferzāne Ferhād
Gözi üzre ḳodı ol ḥükme bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 62). [gözi üzre, -]*

gözi yaş: *Gözü yaşlı, ağlamaklı, üzgün.*

1. Zihī ṣu kim ġamından **gözi yaşdur**
Bu nūr-ı çeşmenüñ ki adı güneşdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 41). [gözi yaşdur, -dur]*

gözi yaş ṭol-: *Gözü yaşla dolmak; çok üzülmek,ağlamak üzere olmak. [Deyim]*

1. Bıraḳdılar ḳamusı aşaġa baş
Kim āh itdi kimüñ **ṭoldı gözi yaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 28). [gözi yaş ṭoldı, -dı]*

gözi yaşı: *Gözyaşı. [2]*

1. **Gözi yaşından** irişmese seylāb
Yaḳardı dehri yüregindeki tāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 27). [gözi yaşından, -ndan]*

gözi yaşlu: *Gözyaşları içinde, ağlamaklı, dertli.*

1. Taḳup tīġ ü kefen boynında zencīr
Gözi yaşlu niteki āhū-yı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 12). [gözi yaşlu, -]*

gözi yolda: *Birinin gelmesini merak, istek veya özlemle bekleme.*

1. Gözi yolda ki ne oldı ḥāl-i Ṣāvūr
Neye uġradı ol miskīn ü mehcūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 65). [gözi yolda, -]*

gözin aç-: *Dört gözle beklemek, çok isteyerek veya özleyerek beklemek. [Deyim]*

1. **Gözin açmışdurur** izüñ tozına
Ki iltem tūtiyā ide gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 259). [gözin açmışdurur, -mış, -durur]*

gözin aç-: *Gözünü açmak, görmeye başlamak. [Deyim]*

1. Çü gitdi gün yüzinden ebr-i müşkīn
Gözin açdı vü gördi şāhı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 152). [gözin açdı, -dı]*

gözin çıkar-: *Gözünü çıkarmak II kör etmek. [Deyim]*

1. Hem eyle çav ider ol fitne-engīz
Ki atasınuñ **gözin çıḳardı** Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 22). [gözin çıḳardı, -dı]*

gözin gönlin pür-āb āteş ḳıl-: *Gözünü göz yaşıyla gönlünü ateşle dolu hale getirmek II çok üzülmek. [Deyim]*

1. Dinince **ḳıldı** bu ebyāt-ı dil-keş
Şehüñ **gönlin gözin pür-āb āteş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 2). [gözin gönlin pür-āb āteş ḳıldı, -dı]*

gözin ırma-: *Gözünü ayırmamak. Bir şeye sürekli olarak bakmak. [2] [Deyim]*

1. **Gözin ırmazdı** gözledüḳlerince
Yine isterdi gizledüḳlerince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 97). [gözin ırmazdı, -z, -dı]*
2. **Gözin ırmadılar** biribirinden
Aña dek ki aḳdı çeşme göz yirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 99). [gözin ırmadılar, -dı, -lar]*

gözin öp-: *Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını birinin gözlerine değdirmek II sevgi göstermek. [4] [Deyim]*

1. Küdūretden ṣafā ḳılup içini
Gözin öpdi vü ʿafv itdi suçını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 64). [gözin öp, -]*
2. Ṣafā aġzı ile **gözini öpdi**
Vefā eliyle arḳasını yapdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 121). [gözini öpdi, -di]*
3. Çü Bānū gördi ol ʿāhdi vü andı
Gözin öpdi vü sözine inandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 108). [gözin öpdi, -di]*
4. Ḳıġırdı ḳatına Şīrīni ḫalvet
Gözin öpdi özine virdi selvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 8). [gözin öpdi, -di]*

gözin tuş kıl-: *Gözünü dikmek, dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. [Deyim]*

1. Çü Şāvūr ol yüze **ḳıldı gözin ṭuş**
Yaḳın oldı yıḳıla ola bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 63). [gözin ṭuş ḳıldı, -dı]*

gözin yum-: *Umudunu kesmek, umutsuzluğa düşmek. [Deyim]*

1. **Gözin yumdı** göñül sevdalarından
Dilin tutdı cihān ġavġālarından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 31). [gözin yumdı, -dı]*

gözin yumma-: *Gözün yummamak, kapatmamak II uyku uyumamak. [Deyim]*

1. İki leşker daḫı ol gice düpdüz
Göz açınca **gözin yummadı** gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 68). [gözin yummadı, -dı]*

gözinden bıraġ-: *Gözünden akıtmak.*

1. İşinden ol leb ü dendān sözinden
Bıraġur laʿl ü lüʿlüyi **gözinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 134). [gözinden bıraġur, -ur]*

gözinden ir-: *Gözden uzak kalmak II yakınında olmamak, görüşmemek, ayrı düşmek. [Deyim]*

1. **Gözinden ireli** sen şeh yüzini
Gice itdiler anuñ gündizini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 33). [gözinden ireli, -eli]*

gözinden sürmeyi ḳap-: *Hırsızlıkta çok becerikli, çok usta olmak. [Deyim]*

1. Alurlar nūr ü fer gündüz yüzinden
Ḳaparlar sürmeyi ılduz **gözinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 14). [gözinden sürmeyi ḳaparlar, -lar]*

gözine gel-: *Gözüne ... gibi görünmek; ... gibi gelmek; ... sanısı vermek; ... sanısı yaratmak. [2] [Deyim]*

1. ʿAtā ḳıldukça şaḫṣa ol nīg-maḥżar
Gelür gözine aḫḳar baḥr-i Aḫżar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 40). [gözine gelür, -ür]*

2. Nigāra ḫōd olursa bāġ-ı rıḍvān
Gelür gözine Ḫusrevsüz beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 44). [gözine gelür, -ür]*

gözine gelme-: *Değer vermemek. [Deyim]*

1. Güneş **gelmez** idi **gözine** ẕerre
Felek ḫaḍrāsını saymazdı terre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 67). [gözine gelmez, -z]*

gözine girme-: *Değeri olmamak, önemsiz olmak. [Deyim]*

1. Çü Ferhaduñ **gözine girmedi** zer
Döker Ḫusrev dilinden dürr ü cevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 29). [gözine girmedi, -di]*

gözine göñline naḳş ol-: *Bütün benliğini kaplamak. [İkileme, Deyim]*

1. **Gözine göñline naḳş oldı** Şīrīn
Boşaldı kendülikden ṭoldı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 59). [gözine göñline naḳş ol, -]*

gözine ... görin-: *"Bakan kişiye ... gibi gelmek; " ... gibi bir izlenim uyandırmak".[Deyim]*

1. Buyurdı getürüñ ol ṣūreti tīz
Ki **görinür gözime** fitne-engīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 86). [gözine ... görinür, -ür]*

gözine görin-: *Gözüne ilişmek, gözüne takılmak. [Deyim]*

1. Baḳınca çevre çeşm-i mihr-bānı
Görindi gözine ṣūret nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 46). [gözine görindi, -]*

gözine görinme-: *Bir değeri olmamak. [2] [Deyim]*

1. Tutupdur cisme ḳuvvet yüregi yaġ
Görinmez gözlerine ẕerrece taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 14). [gözlerine görinmez, -z]*

2. **Görinmezdi gözine** ṭāḳ ü eyvān
Yanardı āhı ile mihr ü Keyvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 17). [gözine görinmezdi, -z, -di]*

gözine mīl çek-: *Birinin gözlerini kızgın mille kör etmek. [Deyim]*

1. Yaşını nāle ile itdiler nīl
Gözine meyli ḳoyup **çekdiler mīl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 34). [gözine mīl çekdiler, -di, -ler]*

gözine sür-: *Bir nesneyi gözüne sürmek II sevgi, muhabbet ve hasret göstergesi olarak bir nesneyi gözüne değdirmek. [Deyim]*

1. Geh öpdi ṣūreti urdı yüzine
Gehī aġladı vü **sürdi gözine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 94). [gözine sürdi, -di]*

gözine tar ol-: *Büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak; çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak. [Deyim]*

1. Salarsam derd ile āhı seḥer-gāh
Ola gözine tar ol ṭāḳ u dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 136). [gözine tar ola, -a]*

gözine tur-: *Yaptığı şeylerin karşılığında ceza olarak kör olmak. [Deyim]*

1. Ol itdükleri ḥayf ü ḫūn-ı nā-ḥāḳ
Uyımayup **gözine turdı** muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 38). [gözine turdı, -dı]*

gözine tūtiyā it-: *Gözüne sürme gibi çekmek II çok değer vermek. [Deyim]*

1. Gözin açmışdurur izüñ tozına
Ki iltem **tūtiyā ide gözine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 260). [gözine tūtiyā ide, -e]*

gözine yig: *Gözüne daha üstün, değerli görünme.*

1. Göñül ḳaddüñ havāsında nicesi ʿālī-himmetdür
Ki tozuñ **gözine yigdür** behişt ü ṣāḫ-ı
Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 14). [gözine yigdür, -dür]*

gözini dik-: *Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. [Deyim]*

1. Çi-ger diñler idi **diküp gözini**
Şeġafden fehm idemezdi sözini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 45). [gözini diküp, -üp]*

gözini ır-: *Gözünü ayırmamak; bakışlarını bir kişi ya da nesne üzerinde sürekli tutmak II sürekli denetimi altında bulundurmak. [Deyim]*

1. Ayırmaz idi Şîrîni özinden
Gözini ırmaz idi ay yüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 16). [gözini ırmaz, -maz,]*

gözini öp-: *Sevgisini belirtmek amacıya dudaklarını bir başkasının gözüne değdirmek. [Deyim]*

1. Tamām idince olʿārif sözini
Şeh itdi āferīn **öpdi gözini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 42). [gözini öpdi, -di]*

gözini toyur-: *Bol bol vermek. [Deyim]*

1. Üleşdürdi şu deñlü māl ü genci
Ki **toyurdı gözini** her dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 200). [gözini toyurdı, -dı]*

gözini uyhu tut-: *Uyuyakalmak, sızmak. [Deyim]*

1. Bu ḥāletde **gözini tutdı uyḫu**
Bilürsiz mest olanda eyledür ḥū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 131). [gözini uyḫu tutdı, -dı]*

gözini yum-: *Gözünü kapamak. [Deyim]*

1. Ger oḳlarlarsa ḳarşudan yüzini
Yüzin dönmezdi **yummazdı gözini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 50). [gözini yummazdı, -maz, -dı]*

gözle-: *Gözetlemek, bakmak.*

1. V'eger-nī tā Medāyin yolını ṣor
Öñüñi **gözleyürek** soñuñı ṣor *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 348). [gözleyürek, -y, -ürek]*

gözle-: *Beklemek, aramak, beklenti içinde olmak. [15]*

1. Kanāʿat isteyü sevdāya düşdüm
Ferāġat **gözleyü** ġavġaya düşdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 60). [gözleyü, -yü]*

gözle-: *Dikkatle bakmak, gözlemlemek. [7]*

1. İy ṣabā ger menzil-i cānāna ḳılursañ güẕer
Gülşen-i cāndur gözümden **gözle** rūşen ḳıl naẕar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 2). [gözle,]*

gözle-: *Dikkatle bakmak, gözlemlemek; incelemek; gizlice bakmak, gözetlemek. [3]*

1. Felek luʿbetleri açup göz ü yüz
Bunun luʿbını **gözlerlerdi** düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 22). [gözlerlerdi, -r, -ler, -di]*

gözle-: *Gizlice bakmak, gözetlemek.*

1. Melik **gözlerdi** Şîrîni nihāni
Ki ol avdan ne olur armaġānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 127). [gözlerdi, -r, -di]*

gözle-: *Korumak, kollamak.*

1. Bu sāḳī ne ulu **gözler** ne ḫurdı
Gehī ṣāfī içürür gāh dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 109). [gözler, -r]*

gözle-: *(Nişan alırken gez, göz, arpacık kuralının ikinci merhalesi olan kısmı) gözetlemek, nişana bakmak.*

1. Ṣolını **gözleyürek** çekdi ṣaġa
Girür peykān avuca gez ḳulaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 57). [gözleyürek, -yürek]*

gözler cilāsı: *Göz cilası. Göze şifa veren ve acıları dindiren sürme.*

1. Didi **gözler cilāsı** ḫāk-ı pāyuñ
Yüzüñ bigi münevver fikr ü rāyuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 51). [gözler cilāsı, -]*

gözler tol-: *Ağlayacak kadar duygulanmak. [Deyim]*

1. Pes andan nükte vü remz ile sözler
Yazar kim **ṭola gözler** köyne özler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 42). [gözler ṭola, -a]*

gözlere rūşenāyī vir-: *Gözlere parlaklık vermek II göz aydınlığı, müjde vermek. Sevindirmek. [Deyim]*

1. Gel iy ġavvaş-i baḥr-i ʿāşnāyī
Güherden **gözlere vir rūşenāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 2). [gözlere rūşenāyī vir, -]*

gözleri karar-: *Umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek. [Deyim]*

1. **Ḳararmış gözleri** şaçları rengi
Köyinmiş cānları beñleri yengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 59). [gözleri ḳararmış, -mış]*

gözleri ter ol-: *Gözleri dolmak, ağlayacak kadar duygulanmak. [Deyim]*

1. Şu luṭf ile ki görse ḥavż-ı Kevs̱er
Şulana aġzı **ola gözleri ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 74). [gözleri ter ola, -a]*

gözleri ṭoprak ṭoyur-: *Gözünü toprak doyursun. Kendinden olan veya kendisine verilen şey ne kadar çok olursa olsun, bununla yetinmeyenler için söylenen bir ilenme sözü. [Deyim]*

1. Ḳayırlar incü altun olsa yapraḳ
Ṭoyurmaz gözleri illā ki **ṭopraḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 22). [gözleri ṭoprak ṭoyurmaz, -maz]*

gözleri yuhuya var-: *Uykuya dalmak, uyumak. [Deyim]*

1. Bu resme ḳıṣṣalar ol māh-rūya
Diyürek **gözleri vardı yuḫuya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 46). [gözleri yuḫuya vardı, -dı]*

gözlerine kıl ol-: *Gözüne kıl gibi görünmek II çok değersiz, önemsiz bir nesne olarak algılanmak. [Deyim]*

1. Saḳalı sebzesinde gördi āğı
Ḳıl oldı gözlerine ʿayş bāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 56). [gözlerine ḳıl oldı, -dı]*

gözlerini uyhu tut-: *Uykuya dalmak. [Deyim]*

1. Leṭāʾif söyleyürek ol melek-ḫū
Şehüñ **gözlerini tutmışdı uyḫu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 38). [gözlerini uyḫu tutmışdı, -mış, -dı]*

gözlerüme nūr: *İstenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.*

1. Çü maʿlūm itdi maḳsūdını Şāvūr
Didi her buyruġuñ **gözlerüme nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 84). [gözlerüme nūr, -]*

gözsüzler uyur cihānı görmez: *Kalp gözü açık olmayanlar gaflet içindedir; gerçekleri tam anlamıyla göremezler. [Atasözü]*

1. Çü **gözsüzler uyur görmez cihānı**
Uyanuġa irer devlet nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 103). [gözsüzler uyur cihānı görmez, -]*

gözüm çıksun: *Bir şeyin doğruluğuna inandırmak için edilen yemin sözü. [Deyim]*

1. Gözüm yüzüñden ayru baḥr itmez ise seylin
Bu ġarḳ-i ḫūn evinden **çıḳsun gözüm** degül nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 64). [gözüm çıḳsun, -]*

gözüm nūrısın: *Çok sevilen, değerli sayılan kimse için kullanılan söz grubu.[Kalıp İfade]*

1. Gözüm nūrısın ü gönlüm sürūrı
Gözüñ gibi neden gönlüñ fütūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 23). [göz nūrı, -]*

gözü gönlü rūşen: *Gözü gönlü aydınlık II neşeli, mutlu. [İkileme, Deyim]*

1. Ne ḳayġu ḳılca cānuma ṣaçuñuñ pīç ü tābından
Gözüm gönlüm çü **rūşendür** cemālüñ āftābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 2). [gözüm gönlüm rūşendür, -dür]*

gözü yaşı: *Gözyaşı.*

1. **Gözüm yaşıyla** ʿālem pür-nem olsun
Özüñ yaşıyla ʿādem ḫoş-dem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 35). [gözüm yaşıyla, -y, -la]*

gözüm üstine: *Baş üstüne, peki.*

1. Ki biñ yirden atarsa gözlerüñ tīr
Gözüm üstine yüz döndürmezem bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 16). [gözüm üstine, -]*

gözüm üzre: *Başım gözüm üstüne, belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.*

1. Ḳonuklıġuñ **gözüm üzre** ne iç taş
Tururven ḳarşuña uş ben ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 27). [gözüm üzre, -]*

gözüme saña çok yaş olsun: *"Benim gözümde yaş çok olsun; senin de ömrün uzun olsun" anlamında bir dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Revān atı ayaġına ḳodı baş
Didi **olsun gözüme saña çoḳ yaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 34). [gözüme saña çoḳ yaş olsun, -]*

gözüñ aç: *Kendine gelmek, ayılmak. [Deyim]*

1. Aña ki olmaḳ dilerdüñ düşde nāẕır
Ögüñ dirşür **gözüñ aç** üşde ḥāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 84). [gözüñ aç, -]*

gözüñ aç-: *Uyanık ve dikkatli olmak; bir kimseyi uyararak gerçekleri görmesine yardımcı olmak. [Deyim]*

1. Ger ol tac ısısı degül bize muḥtāc
Gözüñ aç biz de degülüz gözi aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 138). [gözüñ aç, -]*

gözüñ yum-: *Can vermek, yaşamaz olmak. [Deyim]*

1. Bu remzi derc ider ẕikrine dürrāc
Ki **yummadın gözün** dehr eli tur aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 44). [gözün yummadın, -madın]*

gözüñde: *Nazarında, birinin düşüncesine göre.*

1. **Gözüñdeydüm** güher maʿzūllıḳda
Niçün toprağ olam meşġūllıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 229). [gözüñdeydüm, -y, -dü, -m]*

gözüñe gel-: *Saymak, herhangi bir şey gibi görmek. [Deyim]*

1. Çü gelmez mihrüñ ile ẕerrece kūh
Gözüme n'ola **gelse** leşker enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 118). [gözüme gelmez, -mez]*

gözüñe gir-: *Önemsemek, dikkate almak, değer vermek, umurunda olmak. [Deyim]*

1. **Girmez gözüme** iki cihānuñ cevāhiri
Kuḥl-ı cilā içün bir avuç ḫāk-i der yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 3). [gözüme girmez, -z]*

gözüne hār ol-: *Gözüne diken olmak II gözüne batmak; kör olmak. [Deyim]*

1. Yüzine baḳmayam ger ola gül-zār
Ve eger baḳarsam **olsun gözüme ḫār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 24). [gözüme ḫār olsun, -sun]*

gözüñe zerre gelme-: *Gözüne görünmemek; yanında bir değeri olmamak. [Deyim]*

1. Muḥāl oldı mecālüm ṭāḳatüm ṭāḳ
Gözüme ẕerre gelmez mülk-i āfāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 14). [gözüme ẕerre gelmez, -z]*

gözüñi aç-: *Dikkat etmek; uyanık olmak. [Deyim]*

1. Dimeñ ki nigāre ne ṭaleb yoḫ çü nişānı
Aç gözüñi ṭālib ki aña her naḳş nişāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 8). [gözüñi aç, -]*

göz yaşı: *Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri, yaş.*

1. Tenin **göz-yaşları** birle yudılar
ʿAbīr ü ʿanber üstine ḳodılar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 69). [göz-yaşları, -lar, -ı]*

ġubār: *Toz, toprak. [9]*

1. Velī şarṭum budur kim ol **ġubārı**
Şeh öñinden götürdügümde bārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 123). [ġubārı, -ı]*

ġubār: *Toz, toprak II hakir, değersiz (kişi/şey).*

1. Didi düşmez benüm bigi **ġubāra**
Ki ola hem-ser emīr-i tāc-dāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 3). [ġubāra, -a]*

ġubār: *Toz II âşık.*

1. Yā-ḫūd irişdi seyl-i kūh-sārī
Iraġ itdi yoluñdan bu **ġubārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 46). [ġubārı, -ı]*

ġubār-ı cevher: *Cevher tozu II sevgilinin ayak toprağı, bastığı yer (Sevgilinin ayağını bastığı yer bir cevhere dönüşmekte ve oradaki bir toz güneşin gözüne şifa veren bir sürme olmaktadır. Bu imaj Şeyhi'nin Divanı'ndaki bir gazelde şu şekilde geçmektedir: Ayağı ṭoprağı Şeyḫī ʿaceb ne cevherdür/Ki dimiş ehl-i naẕar ṭuṭiyâ yirine geçer).*

1. Her ẕerre **ġubār-ı cevherinden**
Yüz mihr gözine tūtyādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 11). [ġubār-ı cevherinden, -i, -n, -den]*

ġubār-ı rāh: *Yolun tozu.*

1. **Ġubār-ı rāh** ile ol māh-ı pür-derd
Teni āyīnesin tutmış idi gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 19). [ġubār-ı rāh, -]*

ġubār ol-: *Toprak olmak, toprağa karışmak II ölümünün üzerinden çok zaman geçtiği için artık çürümüş olmak, toprağa karışmış olmak. [Deyim]*

1. **Ġubār olmadı** mı tāc-ı Nerīmān
Yile varmadı mı taḫt-ı Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 39). [ġubār olmadı, -ma, -dı]*

ġufrān-ı kerīm: *Vâdini yerine getiren, çok verici, lutuf ve ihsânı bol Allah'ın affı/bağışlaması.*

1. Sayarlar anı ḫusrān-ı ʿaẕīme
Niyāz eyleyü **ġufrān-ı Kerīme** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 232). [ġufrān-ı kerīme, -e]*

gūl: *Hayalet, hortlak, kötü cin, şeytan. [2]*

1. Eli tesbīḫli vü başında meyzer
Ve-līkin **ġūl** bigi şerre reh-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 40). [ġūl,]*

ġūl-ı bāde: *Şarap şeytanı.*

1. Yolını eyle urmış **ġūl-ı bāde**
Ki elin uzatdı ol şeytān-nihāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 87). [ġūl-ı bāde, -]*

ġulām: *Köle. [2]*

1. Ḳoruġ ıssına ol ḥelvā **ġulāmı**
Buyurdı ḫāma sīmīn-ber ruḫāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 29). [ġulāmı, -ı]*

ġulām-ı halḳa-der-gūş: *Kulağı halkalı (küpeli) köle, bende.*

1. Ne şeh kim heybetinden gün zirih-pūş
Meh-i gerdūn **ġulām-ı ḫalḳa-der-gūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 58). [ġulām-ı ḫalḳa-der-gūş, -]*

ġulām-ı halḳa der-gūş ol-: *Kulağı halkalı (küpeli) köle olmak.*

1. Söze dür dökse ol laʿl-i güher-pūş
Olur lüʾlüʾ **ġulām-ı ḫalḳa der-gūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 50). [ġulām-ı ḫalḳa der-gūş olur, -ur]*

ġulām-ı zer-kemer: *Altın kemerli köle.*

1. Silāḫ-ı zer **ġulām-ı zer-kemerden**
Sanayduñ ḳalʿadür dīvārı zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 49). [ġulām-ı zer-kemerden, -den]*

ġulāz: *Kaba, kalın (Bu sözcük beyitte "sevgend içmek" ile birlikte kullanıldığı için "büyük yemin" anlamına gelen "eymân-ı gulâz" ifadesindeki "gulâz" sözcüğü olmalıdır. Gulaz ile sevgend içmek: büyük yeminler etmek anlamına gelmektedir).*

1. **Ġulāẕ** ile şu deñlü içdi sevgend
Ki inandı aña dil-dār-ı dil-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 85). [ġulāẕ,]*

ġulġul: *Dalga dalga ortalığa yayılan gürültülü ses, her ağızdan bir ses çıkmasından meydana gelen karışık gürültü, velvele, kuru gürültü. [2]*

1. ʿAcebler şeh bu iki bülbülini
Ki ayırdı birbirinden **ġulġulını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 70). [ġulġulını, -ı, -n, -ı]*

ġulū-yı ʿām it-: *Halk ayaklanması başlatmak.*

1. Bir oġurdan **ġulū-yı ʿām iderler**
Şeh-i bī-çāreyi bī-kām iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 29). [ġulū-yı ʿām iderler, -er, -ler]*

gūr: *Kabir, mezar. [3]*

1. Ṣabāh eyle bitürem Rūm işini
Ki **gūr** içre yiyeler şām aşını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 14). [gūr,]*

gūr: *Yaban eşeği. [2]*

1. Şu deñlü **gür** ü büz bī-cān iderler
Ki ol ṣaḥrayı gūr-istān iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 119). [gür,]*

ġurbet: *Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik II sevgiliden ayrı olma, ondan uzakta bulunma. [3]*

1. Baña bildür bu **ġurbet** müddetini
Beyān it ʿömr ü devlet mühletini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 27). [ġurbet,]*

ġurbet odı: *Ayrılık ateşi II ayrı kalmaktan duyulan acı.*

1. İlāhī derd-mendem müstemendem
Bu ġurbet odına ʿūd ü sipendem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 22). [ġurbet odı, -]*

gūr-istān it-: *Bir yeri mezarlık haline getirmek II bir yerde çok fazla canlı öldürmek/çok avlanmak .*

1. Şu deñlü gür ü büz bī-cān iderler
Ki ol ṣaḥrayı **gūr-istān iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 120). [gūr-istān iderler, -er, -ler]*

ġurre: *Sabahın ilk ışıkları, fecir.*

1. Ḥasūduñ ṭurreden tārīk-dīndür
Żamīrüñ **ġurreden** bārīk-bīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 174). [ġurreden, -den]*

ġurre: *Parlaklık, aydınlık. [3]*

1. Oldı saʿd ılduzınuñ **ġurresi** ġarrā bu gice
Ki itdi māh ile ḳırān Zühre-i zehrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 1). [ġurresi, -s, -i]*

ġurūr: *Kendini beğenme, büyüklük taslama, kibir.*

1. Başuñdan gitmedin daḫı **ġurūruñ**
Dirīġā ʿışḳ içinde yoḳ ḥużūruñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 15). [ġurūruñ, -uñ]*

ġurūr-ı nefs: *Kişinin kendi şahsının gururu.*

1. Çü var idi **ġurūr-ı nefsi** bārī
Ḳomadı Ḫusreve hīç iʿtibārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 9). [ġurūr-ı nefsi, -i]*

ġurūr it-: *Kendini beğenmek, büyüklük taslamak, kibirlenmek.*

1. **Ġurūr itmegin** ay u gün cemāle
İrerler dem-be-dem naḳş u zevāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 35). [ġurūr itmegin, -megin]*

gūsfend: *Koyun.*

1. Nigārā derd-mendem müstemendem
Sipend oda bıçaġa **gūsfendem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 156). [gūsfendem, -em]*

ġuṣṣa: *Acı, sıkıntı, keder, kaygı, tasa. [18]*

1. Keffüñ seḫāda dökdi baḥrüñ yüzi ṣuyını
Ol **ġuṣṣadan** ġamāme irişdi nāle vü ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 34). [ġuṣṣadan, -dan]*

ġuṣṣalan-: *Üzülmek, kederlenmek.*

1. Egerçi şād olup gönli dölendi
Anası ḫāṭıriyçün **ġuṣṣalandı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 20). [ġuṣṣalandı, -dı]*

ġusse: *Kasvet, hüzün, iç sıkıntısı.*

1. Zülfi bigi **ġussemüñ** şerḥ it muṭavvel ḳıṣṣasın
Aġzı bigi ḥālümi ʿarż eyle teng ü muḫtaṣar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 5). [ġussemüñ, -m, -üñ]*

gūş: *Kulak. [5]*

1. Leb-i laʿle şekerden nūş virdi
Dür-i nuṭḳa ṣadefden **güş** virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 62). [güş,]*

güş-ı māh: *Ayın kulağı.*

1. Geh asar **güş-ı māha** ʿakd-i Pervīn
Geh urur ḥınḳ-ı çarḫa naʿl-i zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 30). [güş-ı māh, -a]*

güş bur-: *Ceza olarak kulağını tutup bükerek çekmek II uyarmak için hafif bir ceza vermek. [Deyim]*

1. Çü ḳullar ḳıla ẕikrini ferāmuş
Uyandırmaġ içün geh geh **burar güş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 62). [güş burar, -ar]*

güş eyle-: *İşitmek, dinlemek, kulak vermek.*

1. Ne āvāze ki **güş eylerse** Zühre
Fiġānından felek çāk ide zehre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 21). [güş eylerse, -r, -se]*

güş it-: *Kulak vermek, dinlemek. [3]*

1. Gelüñ iy bilü cāmın nūş idenler
Bu ḥikmet sözlerini **güş idenler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 2). [güş idenler, -en, -ler]*

guş kıl-: *Dinlemek. [5]*

1. Çü Şāvūrı şehen-şeh **güş ḳıldı**
İçinden āb-ı ḥasret cūş ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 1). [güş ḳıldı, -dı]*

guş kıl-: *Duymak.*

1. Çü Ferḫād ol kelāmı **güş kıldı**
Sanasın zehr-i ḳātil nūş kıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 79). [güş kıldı, -dı]*

güş ol-: *Kulak kesilmek; büyük bir dikkatle dinlemek. [Deyim]*

1. Naṣīḥatler ki virdüñ ʿayn-i ḥaḳdur
Saña **güş olmayan** baṭıl ḳulaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 66). [güş olmayan, -ma, -y, -an]*

güş ur-: *Kulak tutmak II dinlemek, işitmek istemek. [Deyim]*

1. Nice Şīrīnüñ acısın ḳılam nūş
Uram bir tatlu sözine daḫı **güş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 90). [güş uram, -am]*

güş-ber-güş: *Kulak kulağa oturma II yan yana, sıkışık vaziyette durma (Berat Zencani, Husrev u Şirin, Tehran, 1374. s. 396) [İkileme]*

1. İder ḳuşlar ṣalā-yı nūş-ber-nūş
Öterler gūşelerde **güş-ber-güş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 36). [güş-ber-güş,]*

güşe: *Köşe, taraf, yer. [2]*

1. Benem bir **güşede** bī-zād ü bī-yār
Ġarīb ü ḫaste vü zār ü dil-ifgār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 81). [güşede, -de]*

güş-māl: *Yola getirme, te'dib etme, kulak bükme, ihtar etme.*

1. Didi ṭaliʿ irişmişdür vebāle
Atañuñ ḳaṣdı vardur **güş-māle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 66). [güş-māle, -e]*

güş-māl vir-: *Bir çalgıyı akort etmek; çalmaya hazır hâle getirmek. [2] [Deyim]*

1. Hemān-dem **virdi** ʿūda **güş-māli**
Ki neylersin oda düş ṭurma ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 9). [güş-māli virdi, -di]*
2. Ḳuşandı Bārbed ney bigi ḫāli
Gine ʿūdına **virdi güş-māli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 108). [güş-māli virdi, -di]*

güşvār: *Küpe.*

1. Ḳamu nūrı ile ol **güşvāre**
Ṣanasın ṣāfī ṣuda seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 19). [güşvāre, -e]*

güy: *Çevgan oyununda oynanan top.*

1. Ṭutar **güyı** dü gīsū ejdahāyı
Ṣunar Mūsāya çevgān ü ʿaṣāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 83). [güyı, -ı]*

gūy-ı can: *Can topu.*

1. Silāh ü ālet ü meydāna düşdi
Saçı çevgānı **gūy-ı cāna** düşdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 64). [gūy-ı cāna, -a]*

gūy-ı sīmīn: *Gümüş top II geceleyin gökyüzünde parlayan gök cisimleri (ay, yıldız, gezegenler).*

1. ʿAceb çevgān ki urur her seḥer çīn
Bir altun ṭūp ile biñ **gūy-ı sīmīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 4). [gūy-ı sīmīn, -]*

gūy-ı zer: *Altın top.*

1. Çü subḥuñ pehlevānı tutdı meydān
Götürdi **gūy-ı zer** pīrūze çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 2). [gūy-ı zer, -]*

gūyende: *Söyleyici, söyleyen.*

1. Dil ü cān ẕevḳinüñ **gūyendesisin**
Ṣafā aṣḥābınuñ cūyendesisin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 9). [gūyendesisin, -s, -i, -sin]*

gūyende-i ḥaḳ: *Hakkı söyleyen II gerçeği anlatan.*

1. Gel iy binende-i cūyende-i ḥaḳ
Ne söyler diñle bu **gūyende-i ḥaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 2). [gūyende-i ḥaḳ, -]*

gūyiyā: *Güya, sanki.*

1. Virürdi **gūyiyā** göñli güvāyī
Kİ olur bir rūşenāya āşnāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 47). [gūyiyā,]*

güci yit-: *Başa çıkmak, herhangi bir işi yapabilecek güce sahip olmak. [4][Deyim]*

1. Degül kim bilmezem diye tura dek
Dürişe **güci yitdükçe** bilā-şek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 16). [güci yitdükçe, -dükçe]*

güc: *Güç, kuvvet, takat.[3]*

1. Dizinden **güç** gözinden nūr gitmiş
Yüzinden fer sözinden sūr gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 57). [güç,]*

güç it-: *Güç etmek, güçlük çıkarmak II zulmetmek, gadretmek.*

1. **Güç idüp** kāhı almayan ḥisāba
Olısar müstaḥaḳ kūh-ı ʿaẕāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 91). [güç idüp, -üp]*

güç ile: *Zor kullanarak, cebren, zecren, metazori. İstemeyerek, isteksiz olarak, zoraki.*

1. Çü görmez bini lāyıḳ tapusına
Güç ile mi düşeyin ḳapusına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 82). [güç ile, -]*

güç kıl-: *Zor kullanmak, kötülük etmek.*

1. Münādi ḳıldılar ger orta ger uç
Ki vay aña ki **ḳıla** kimseye **güç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 84). [güç ḳıl, -]*

güft ü gū: *Karşılıklı söyleşme, konuşma. [İkileme]*

1. Ne uyḳu irteye-dek **güft ü gūdan**
Ferāgat bulmadılar cüst ü cūdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 47). [güft ü gūdan, -dan]*

güft ü gū: *Dedikodu. [İkileme]*

1. Görine göze serāb-ı bī-nem
ʿĀlem ṭolu **güft-ü-gūdur** illā *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 96). [güft-ü-gūdur, -dur]*

güftār: *Söz, kelâm. [2]*

1. Ne yüzden olsa **güftārum** senüñdür
Yoḳ aḳvālum ki her varum senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 87). [güftārum, -um]*

güftār-ı şīrīn: *Şirin'in sözü.*

1. Meger **güftār-ı Şīrīndür** şeker-rīz
Ki ʿācizdür cevāba cān-ı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 37). [güftār-ı şīrīndür, -dür]*

gügercin: *Güvercin.*

1. Görür şeh kim bu ḳuşlar urdı pervāz
Gügercinlerdür evde avda şeh-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 76). [gügercinlerdür, -ler, -dür]*

gügercin: *Güvercin II sevgili (Şirin); dişilik organı.*

1. Geh uçıġup şehüñ elden toġanı
Gügercinden diledi döke ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 164). [gügercinden, -den]*

güher: *Cevher, elmas, mücevher, inci. [24]*

1. İy kīmyā-naẓar baña sözün **güher** yiter
Yaşum yüzüm yüzüñden ıraḫ laʿl ü zer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 1). [güher,]*

güher: *Cevher, inci II çok kıymetli kişi.*

1. Gözüñdeydüm **güher** maʿzūllıḳda
Niçün topraġ olam meşġūllıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 229). [güher,]*

güher: *Cevher, mücevher, inci II güzel sevgili.*

1. **Güher** buldum ü ṭopraġ itmedüm baş
Ḥaḳıdur şimdi başuma yavuz ṭaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 229). [güher,]*

güher: *Cevher, elmas, mücevher, inci. II güzel sevgili (Şirin). [4]*

1. Çün ol ṣāfī **güher** girdi bu ṣuya
ṣanasın girdi rūşen gün busuya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 39). [güher,]*

güher: *Cevher, elmas, mücevher, inci II güzel söz, mana. [3]*

1. Bize efsūn gerek efsāne çoḳdur
Güherdür ḳaṣdumuz dür-dāne çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 86). [güherdür, -dür]*

güher: *Cevher, elmas, mücevher, inci II göz.*

1. **Güherden** lüʾlüʾ -yi lāle aḳıtdı
Gözi yaş yirine deryā aḳıtdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 17). [güherden, -den]*

güher: *Cevher, elmas, mücevher, inci II gözyaşı.*

1. **Güherler** kim saçar āhum niṣāre
Ne pertāb ile çıḳsun bu ḥiṣāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 17). [güherler, -ler]*

güher: *Cevher, öz, maya. [2]*

1. Şol kimseyi ki çekdi ḳabūlüñ ḳılıç bigi
Gerçi bürehnedür **güheri** ṭolıdur ṣafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 20). [güheri, -i]*

güher: *Cevher, öz, maya II iyi bir nitelik, yetenek, huy.*

1. Aña Ḥaḳ bir **güher** virmiş idi pāk
Ki yek-sān idi ḳatında zer ü ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 21). [güher,]*

güher-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah mücevheri. [Ayet]*

1. Ḳıymetinde görür dü ʿālem ḫāk
Güher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 22). [güher-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

güher dürci: *İnci kutusu II sevgilinin ağzı.*

1. Gine ol ṭūṭī-i ṭāvūs-peyker
Güher dürcinden açdı teng-şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 2). [güher dürcinden, -n, -den]*

güher saç-: *Mücevher dağıtmak II güzel sözler söylemek. [Deyim]*

1. Açar her laʿl-leb bir teng-şekker
Saçarlar şāh u Şīrīne **güherler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 12). [güherler saçarlar, -ar, -lar]*

güher sevgüsine senk sakla-: *Mücevher sevgisi dolayısıyla taş saklamak II sevdiği bir şeyi hatırlattığı için bir başka şeye değer vermek (Beyitte Husrev'in, Şirin'e duyduğu aşk nedeniyle onun atı Şebdiz'e değer vermesi ifade edilmektedir).*

1. Belī meh ʿışḳına gizlerdi şeb-renk
Güher sevgüsine saḳlar idi senk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 56). [güher sevgüsine senk saḳlar idi, -r, - i, -di]*

güher-bar: *İnci saçan/yağdıran (Allah).*

1. Nefesler kim ururdı ol **güher-bar**
Olurdı ʿālem-i ervāḥ envār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 65). [güher-bar,]*

güherden: *İnciden yapılmış.*

1. **Güherdendür** beden taştandurur durc
Ḳamerdür ne olaʿālī eylese burc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 25). [güherdendür, -dür]*

güher-pāş ol-: *İnci, cevher saçmak II güzel sözler söylemek. [Deyim]*

1. Pes açdı aġzını Şāvūr-ı naḳḳāş
Hezārān reng ile **oldı güher-pāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 48). [güher-pāş oldı, -dı]*

güher-rīz ol-: *Mücevher saçmak.*

1. Yoluma ol ḳadar **oldun güher-rīz**
Ki laʿl-āmīz oldı naʿl-i Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 21). [güher-rīz oldun, -du, -n]*

güher-veş: *Mücevher gibi. [2]*

1. Sanasın gencdür girmiş ḥışāra
Güher-veş yir idinmiş seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 12). [güher-veş,]*

güher-veş: *İnci gibi.*

1. Tapuñ taşda **güher-veş** pāy-beste
Benem taşdan güher tek dil-şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 35). [güher-veş,]*

gül-: *İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak. [9]*

1. Ki ger Şīrīne virürseñ murādın
Degül **gülmek** daḫı añarsañ adın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 58). [gülmek, -mek]*

gül-: *İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak; mutlu, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek.*

1. **Güler** laʿlīni yākūtā ṣafādan
Çözer sünbülleri müşki Ḫıṭādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 37). [güler, -er]*

gül-: *Mutlu, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek.*

1. Nice gitmek ki gelmekler bitürür
Nice ḳayġu ki **gülmekler** getürür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 58). [gülmekler, -mek, -ler]*

gül-: *İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak II (çiçek) açmak.*

1. Sevindi vü duʿālar ḳıldı Şīrīn
Açıldı **güldi** çün gül-berk-i nesrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 58). [güldi, -di]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen katmerli ve kokulu olan çiçek. [66]*

1. Ki yüz cehd ile ol dil-ber göñülsüz
İderdi ṣabr bülbül bigi **gülsüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 50). [gülsüz, -süz]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen katmerli ve kokulu olan çiçek II güzel yüz, yanak. [14]*

1. Yaşını ḳıldı ḳanı erġavānī
Gülini itdi āhı zaʿfarānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 8). [gülini, -i, -n, -i]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen, katmerli ve kokulu olan çiçek II gül gibi güzel olan.*

1. Buyurdı ol tāze vü ter **güllere** tīz
Ki çepçevre yügürüñ yollara tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 1). [güllere, -ler, -e]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen katmerli ve kokulu olan çiçek II sevgili. [16]*

1. Ki ol gördüklerüñ ḳalmadı bende
Bu **gülde** ḫār ḳaldı gitdi ḫānde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 42). [gülde, -de]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen, katmerli ve kokulu olan çiçek II lütuf, ihsan, iyilik.*

1. Özüm senden ne var **gül** bilse ḫārı
Olur bir yüze gülmek daḫı yārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 39). [gül,]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen, katmerli ve kokulu olan çiçek II şarap.*

1. Revān çekdi sebük rıṭl-ı girānı
Gül ile hem-dem itdi erġavānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 20). [gül,]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen, katmerli ve kokulu olan çiçek II sevgilinin sahip olduğu güzellikler ve âşığa iyi davranması.*

1. Benem ol bāġa uş bülbül yirine
Dikenlerin görürem **gül** yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 20). [gül,]*

gül: *Çok sevilen ve beğenilen, katmerli ve kokulu olan çiçek II gül yaprağı.*

1. Varaḳ **gülden** şekerden düze ḫāme
ʿAzā içün yaza Şīrīne nāme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 29). [gülden, -den]*

gül-i ʿanber-nesīm: *Amber kokulu gül II güzel kokulu sevgili (Şirin).*

1. **Gül-i ʿanber-nesīm** ü serv-i sīmīn
Nigārīn-i şeker-leb yaʿnī Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 1). [gül-i ʿanber-nesīm, -]*

gül-i bī-hār: *Dikensiz gül II üzüntü vermeyen sevgili (Şirin).*

1. Mey-i bī-ġış **gül-i bī-ḫār** ḳaldı
Hemān sulṭān ile dil-dār ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 33). [gül-i bī-ḫār, -]*

gül-i dehr: *Dünyanın gülü II fani dünyanın güzellikleri.*

1. Dirīġā **gül-i dehr** ḫārına degmez
Felek ḫummı ḫamri ḫumārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 1). [gül-i dehr, -]*

gül-i ter: *Taze gül. [4]*

1. Ki ola ṣuda **gül-i ter** bigi reste
Gülāb ile ḳıla billūrı şüste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 25). [gül-i ter, -]*

gül-i ter: *Taze gül II genç güzel. [2]*

1. Oturdı anda ḫandān çün **gül-i ter**
Elinde lāle-veş cām-ı mücevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 21). [gül-i ter, -]*

gül-i ter: *Taze gül II sevgili.*

1. Tut irdi nā-gehān bir bād-ı ṣarṣar
Gül-istānuñdan üzdi bir **gül-i ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 44). [gül-i ter, -]*

gül-i ter: *Taze gül II sevgili (Şirin).*

1. **Gül-i ter** şāh-ı sīmīn serve māʾil
Semenler yāsemin üzre ḫamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 143). [gül-i ter, -]*

gül-i ter: *Taze gül II sevgilinin yanağı veya yüzü.*

1. İşitdüm yār içün mātem-zede olmış
Gül-i ter nergisinden nem-zede olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 48). [gül-i ter, -]*

gül-i zerrīn: *Altın renkli çiçek, gül II güneş.*

1. Yumar biñ nerkis-i sīmīn gözini
Ki aça bir **gül-i zerrīn** yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 4). [gül-i zerrīn, -]*

gül aç-: *Gül açmak II kızarmak. [Deyim]*

1. Saçınuñ çīnī ʿanber saça saça
Ruḫınuñ ferri **güller aça aça** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 16). [güller aça aça, -]*

gül deste: *Gül demeti.*

1. Gehī hem-reng olur lāle gül ile
Gehī **gül deste** bağlar sünbül ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 60). [gül deste, -]*

gül endām: *Bedeni gül gibi nâzik ve lâtif olan (Şirin).*

1. Yiridür endāmuma ḫār-ı belā tīġ-i cefā
Ol **gül endāmuñ** çü ḥaḳḳ-ı ṣoḥbetini
bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 8). [gül endāmuñ, -uñ]*

gül bigi ḳokup elüñden bırak-: *Gül gibi koklayıp atmak. II. Bir süre bir kişi/şeyden yararlanmak, o kişi/şey ile hoşça vakit geçirmek. [Deyim]*

1. **Ḳoḳup gül bigi bıraḳmaḳ elüñden**
Şeker bigi tadup ḳomaḳ dilüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 37). [gül bigi ḳoḳup elüñden bıraḳmaḳ, -maḳ]*

gül hārsuz olmaz: *Gül dikensiz olmaz II iyi veya güzel olan her şeyin az çok sıkıntı veren bir yanı da bulunur. [Atasözü]*

1. **Gül olmaz ḫārsuz** ʿādet hemīndür
Zer ü gevher kilīdi āhenīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 13). [gül ḫārsuz olmaz, -]*

gül hırmeni: *Gül harmanı II toplanmış güller, gül yaprakları.*

1. Döküp ortaya **gül ḫırmenlerini**
Riyażuñ sünbül ü sūsenlerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 61). [gül ḫırmenlerini, -ler, -i, n, -i]*

gül ḳoḫ-: *Gül koklamak II sevgili ile fiziksel anlamda yakınlaşmak, öpmek. [Deyim]*

1. Çü **ḳoḫdı** bülbül-i şeh dōstdan **gül**
Çıḳar ġamdan nite-kim pōstdan gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 55). [gül ḳoḫdı, -dı]*

gül şuyu: *Gül suyu II gözyaşı.*

1. Meġer cüllāb düzmege şekerden
Aḳıdur **gül şuyun** bādām-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 36). [gül şuyun, -n]*

gül ü reyḥān-ı bī-teşvīş-i ḫār: *Dikensiz gül ve reyhan. [İkileme]*

1. **Gül ü reyḥān-ı bī-teşvīş-i ḫār** ol
Mül ü reyḥān-ı bī-ʿayb-ı ḫumār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 211). [gül ü reyḥān-ı bī-teşvīş-i ḫār, -]*

gül yüzlü: *Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan.*

1. Velī bu deñlü iderdi taḫayyül
Ki böyle gelmez ol **gül yüzlü** bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 78). [gül yüzlü, -]*

gül-āb: *Gül suyu. [15]*

1. **Gül-āb** ile ter idüp müşk-i ḫuşki
Ḳılur keffāret-i kāfūr müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 49). [gül-āb,]*

gül-āb: *Gül suyu II sevgilinin dudağı.*

1. Sürerlerdi gül ü reyḥāna ʿabher
Ḳararlardı **gül-āba** şīr ü şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 62). [gül-āba, -a]*

gül-āb alın-: *Gülün suyu alınmak, gül suyu yapılmak.*

1. Gülüñ devrinde **alınur gül-ābı**
Çü vaḳti fevt ola ḫāk olur ābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 61). [gül-ābı alınur, -ur]*

gülāb dök-: *Gül suyu dökmek II ağlamak. [Deyim]*

1. Didi vü **dökdi** nerkisler **gülābı**
Girü süñbüllere ḳoydı türābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 45). [gülāb dök, -]*

gül-āb ile yolı yaş kıl-: *Gül suyu ile yolu ıslatmak II önemli birisinin (padişah/sevgili) geçeceği yolu tozumasın diye gül suyu ile ıslatmak. [Deyim]*

1. Şeh öñinde yüz elli ḫāṣ ferrāş
Gül-āb ile ḳılurlardı yolı yaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 64). [gül-āb ile yolı yaş ḳılurlardı, -ur, -lar, -dı]*

gül-āb ol-: *Gül suyu olmak, gül suyuna dönüşmek.*

1. Yanaġumdan umarken ter gül-ābı
Bu taşdan şīşenüñ **oldum gül-ābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 26). [gül-ābı oldum, -du, -m]*

gül-berg: *Gül yaprağı.*

1. Hem oldur resm ü ʿādet rūzgāra
Ki ḫārı gül ḳılur **gül-bergi** ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 94). [gül-bergi, -i]*

gül-berg-i ter: *Taze gül yaprağı. [2]*

1. Ben ol **gül-berg-i ter** ki her seḥer-gāh
İderdüm vaṣlı bāġını güẕer-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 33). [gül-berg-i ter, -]*

gül-berk: *Hoş kokulu yaban gülü yaprağı.*

1. Sevindi vü duʿālar ḳıldı Şīrīn
Açıldı güldi çün **gül-berk-i nesrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 58). [gül-berk-i nesrīn, -]*

gül-bün-i nev: *Taze gül fidanı.*

1. Ne yire kim ruḫından düşdi pertev
Bitürdi seng-i ḫārā **gül-bün-i nev** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 48). [gül-bün-i nev, -]*

gül-deste: *Gül demeti, çiçek destesi. [2]*

1. Geh içerler mey-i gül-gūn çemende
Gehī **gül-deste** bağlarlar semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 16). [gül-deste,]*

güle: *Gülerek, sevinçli, mutlu bir şekilde.*

1. Çü gül bigi **güle** gülẕāre girdi
Ḫacāletden ḳaçup gül ḫāre girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 41). [güle,]*

güle benzet-: *Gül gibi yapmak II kırmızı renk almasına yol açmak, (yüzü) kızartmak.*

1. Ṭolanınca bir iki nūr-ı nūrī
Güle benzetdi beñzi nārı nūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 218). [güle benzetdi, -di]*

gül-endām: *Gül bedenli, gül fidanı gibi güzel ve ince boylu.*

1. Semen-sīmā **gül-endām** erġavān-ḫad
Ṣenem-şekl ü semen-ber ḫīzrān-ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 35). [gül-endām,]*

gül-endām: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı. [3]*

1. Hümāyūn u **Gül-endām** u Perī-zād
Semen-sīmā Ḫūten-ḫātun u Dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 59). [gül-endām,]*

güler gül: *Gülen gül II gül gibi güzel (sevgili).*

1. Elin öpüp didi kim kem kuluñam
Güler gülsin belālu bülbülüñem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 38). [güler gülsin, -sin]*

güler yüzüñ hemīşe ḫurrem olsun: *Yüzün hep gülsün. Her zaman mutlu ol anlamında dua ifadesi. [Dua ifadesi]*

1. **Güler yüzüñ hemīşe ḫurrem olsun**
Göñülden ḫār u ḫas zaḫmı kem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 3). [güler yüzüñ hemīşe ḫurrem olsun, -]*

gül-gūn: *Gül renkli, kırmızı.*

1. Tonı vü ḫaddi gül-renk atı **gül-gūn**
Ser ü tācı hümāyun baḫtı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 65). [gül-gūn,]*

gülgūn: *Gül renkli, kırmızı II kanlı.*

1. Olursa ol gül-ruḫ ile bile Şebdīz
Yaşum **Gülgūnı** bigi irişe tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 52). [gülgūnı, -ı]*

gülgūn: *Husrev ü Şirin hikâyesinde geçen ve çok hızlı koşan iki attan birinin adı. Bu atlardan diğeri ise Şebdiz'dir. [16]*

1. Vʿeger Şebdīze irişdiyse āfet
İrüre ol güli **Gülgūn** selāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 54). [gülgūn,]*

gülgūn: *Husrev ü Şirin hikâyesinde geçen ve çok hızlı koşan iki attan birinin adı II sevgili (Şirin).*

1. Eger Şebdīz-i tevsen tīz-rekdür
Bu **Gülgūnuñ** da ḫūyı tünd-rekdür *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 156). [gülgūnuñ, -uñ]

gül-gūn it-: *Gül renkli, pembe yapmak.*

1. Gehi **gül-gūn ider** ḥadd-i havāyı
Gehi pür-ḫūn ider tās-ı semāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 32). [gül-gūn ider, -er]*

gül-gūn kıl-: *Gül rengi gibi kırmızı hale getirmek II kana bulamak.*

1. Ḳılıçlar elde ṣankim cām-ı pür-ḫūn
Ḳılurlar cürʿalerden ḫāki **gül-gūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 62). [gül-gūn ḳılurlar, -ur, -lar]*

gülgūne: *Kadınların yüzlerine sürdükleri gül renkli boya, allık.*

1. Ṣabā meşşāṭesi ʿanber dütüzmiş
Çiçekler ḫaddine **gülgūne** düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 22). [gülgūne,]*

gülgūne-vār: *Gül renkli allık (yüze sürülen boya) gibi.*

1. Hemān-dem oldı Gülgūna süvār ol
Bahāruñ ḫaddine **gülgūne-vār** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 152). [gülgūne-vār,]*

gül-istān: *Gül bahçesi. [5]*

1. Girür bir nice sulṭān ḳullarından
Girü birḳaç **gül-istān** güllerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 86). [gül-istān,]*

gül-istān: *Gül bahçesi II Sevgilinin yüzü.*

1. Anın nergisleri ḳalurdı bī-ḫ∨āb
Ki ider her dün **gül-istānını** sīrāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 38). [gül-istānını, -ı, -n, -ı]*

güliş: *Gülme işi.*

1. İşitdüginde Behrāmuñ gelişin
Diyeydüñ göge irgürdi **gülişin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 72). [gülişin, -in]*

gül-nār: *Nar çiçeği.*

1. Ger elümden gele bir laḥẓa bu kār
Vire her dikenüm bir tāze **gül-nār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 96). [gül-nār,]*

gül-nār kıl-: *Nar çiçeği renkli hâle getirmek, kızartmak.*

1. Ḳışuñ çün sībidür reyḥānıdur nār
ʿAceb midür yanaġın **ḳılsa gül-nār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 18). [gül-nār ḳılsa, -sa]*

gül-reng: *Gül renkli, kırmızı.*

1. Revān Gülgūna tengin çekdi dil-teng
Rūhı vü atı tonı yaşı **gül-reng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 16). [gül-reng,]*

gül-renk: *Gül renkli, kırmızı.*

1. Tonı vü ḫaddi **gül-renk** atı gül-gūn
Ser ü tācı hümāyun baḫtı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 65). [gül-renk,]*

gül-ruh: *Gül gibi hoş kokulu ve kırmızı yanaklı (Şirin). [2]*

1. Olursa ol **gül-ruḫ** ile bile Şebdīz
Yaşum Gülgūnı bigi irişe tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 51). [gül-ruḫ,]*

gül-sitān: *Gül bahçesi. [2]*

1. Şu deñlü çekdi cām-ı erġavānı
Ki sīr-āb oldı meydān **gül-sitānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 38). [gül-sitānı, -ı]*

gül-sitān: *Gül bahçesi II gönül.*

1. Biz ol bahāra irişdük ki yilse yüz biñ yıl
Güzend irürmeye güz yili **gül-sitānumuza** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 14). [gül-sitānumuza, -umuz, -a]*

gül-sitān: *Gül bahçesi II güzel, sevgili.*

1. Güẕer bir **gül-sitāna** daḫı ḳılsun
Naẕar bir dil-sitāna daḫı ḳılsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 103). [gül-sitāna, -a]*

gül-şeker: *Gül şekeri. [2]*

1. Şeker ḫālī degül toḳla żarardan
Yig olur aca etmek **gül-şekerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 40). [gül-şekerden, -den]*

gül-şeker: *Gül tatlısı.*

1. Çulı aṭlasdan ü zencīri zerden
Ṣuyı cüllāb ü yimi **gül-şekerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 48). [gül-şekerden, -den]*

gül-şen: *Gül bahçesi. [15]*

1. Nevā vü berg ile ṭolmışdı **gül-şen**
Cihān cānān cemāli bigi rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 15). [gül-şen,]*

gül-şen: *Gül bahçesi II güzellik, iyilik, sevinç, mutluluk.*

1. Ki şenliḳ geh dikendür gāh **gül-şen**
Gehī cām işe girür gāh cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 67). [gül-şen,]*

gülşen-i cān: *Gönlün gül bahçesi.*

1. İy ṣabā ger menzil-i cānāna ḳılursañ güẕer
Gülşen-i cāndur gözümden gözle rūşen ḳıl naẕar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 2). [gülşen-i cāndur, -dur]*

gülşen-i ḥadrā: *Yeşil gül bahçesi.*

1. İrse Ḫıżr itmez idi bu düne seyr-i ẓulumāt
Ki Āb-ı Ḥayvān aḳıdur **gülşen-i ḥadrā** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 6). [gülşen-i ḥadrā, -]*

gül-şen-i ḥayāt: *Hayatın gül bahçesi.*

1. Her saṭrı ḥaṭṭı sebzesinüñ **gül-şen-i ḥayāt**
Her ḥarfi ḥüsni muṣḥafınuñ raḥmet āyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 9). [gül-şen-i ḥayāt, -]*

gülşen-i mīnū: *Cennetin gül bahçesi.*

1. Geh eyler ḳubbe-i mīnā duḫānı
Düzer geh **gülşen-i mīnū** cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 53). [gülşen-i mīnū, -]*

gül-şen eyle-: *Gül bahçesine dönüştürmek II güzelleştirmek.*

1. Ḳarañu dünlerümi rūşen eyle
Ḳara dikenlerümi **gül-şen eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 34). [gül-şen eyle, -]*

gülşen eyle-: *Gül bahçesine dönüştürmek II güzelleştirmek; mutlu etmek. [2]*

1. Derūnum fikrüñ ile rūşen eyle
Birūnum ẕikrüñ ile **gülşen eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 34). [gülşen eyle, -]*
2. Anuñ elinde ger nerm ise āhen
Bu taş göñülleri **eyledi gülşen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 132). [gülşen eyledi, -di]*

gülşen it-: *Bir yeri gül bahçesine çevirmek II bir yeri süslemek, donatmak, güzelleştirmek.[3]*

1. Göz irdügince gülden ḫırmen itdi
Ṣanasın ṭaġ u ṭaşı **gül-şen itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 100). [gül-şen itdi, -di]*

gül-şen kıl-: *Gül bahçesi haline getirmek II kırmızı renge bürümek.*

1. Yiri itmişdi ay aydını rūşen
Gögi **ḳılmışdı** gün batması **gül-şen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 12). [gül-şen ḳılmışdı, -mış, -dı]*

gülşen ol-: *Gül bahçesi haline gelmek II güzelleşmek. [2]*

1. Cihān ol lālelerden **gülşen oldı**
Göñüller güldi cānlar rūşen oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 3). [gülşen oldı, -dı]*

gül-şen ol: *Gül bahçesi hâline gelmek II kızarmak, kırmızı renkli hâle gelmek.*

1. Ḳamer nūrı güneşden rūşen olmış
Felekler sebze-zārı **gül-şen olmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 6). [gül-şen olmış, -mış]*

gülümsi-: *Gülümsemek.*

1. Çü māhūñ nāmesini oḳıdı şāh
Gülümsidi gehī gāh eyledi āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 150). [gülümsidi, -di]*

gülümsin-: *Gülümsemek.*

1. Çi-ger ḫışmı ciğer ḳılur cerāḥat
Gülümsindügi virür cāna rāḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 18). [gülümsindügi, -düg, -i]*

gül-yüzlü: *Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan (Şirin).*

1. Çü nergis gözlüler gördi bu ḫāli
Ki ol **gül-yüzlünüñ** gitdi mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 66). [gül-yüzlünüñ, -nüñ]*

gülzār: *Gül bahçesi. [5]*

1. Çü gül bigi güle **gülẕāre** girdi
Ḫacāletden ḳaçup gül ḫāre girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 41). [gülẕāre, -e]*

gül-zār: *Gül bahçesi II cennet bahçesi.*

1. Yüzine baḳmayam ger ola **gül-zār**
Ve eger baḳarsam olsun gözüme ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 23). [gül-zār,]*

gülzār-ı bostān: *Bostanın gül bahçesi II sevgilinin gönlü (Şirin'in gönlü).*

1. Müheyyā olmamışdur nār-ı bostān
Toludur ḫār u ḫas **gülzār-ı bostān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 84). [gülzār-ı bostān, -]*

gül-zār-ı cemşīd: *Cemşid'in gül bahçesi II güzel bahçe.*

1. Meger açdı ḳanat ṭāvūs-ı ḫūrşīd
Ki pür-nūr oldı uş **gül-zār-ı Cemşīd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 34). [gül-zār-ı cemşīd, -]*

gülzār-ı dehr: *Dünyanın gül bahçesi.*

1. Ḥüsnüñ leṭāfetinden **gülzār-ı dehr** ḫandān
Ḫulḳuñ nesīmi ile bāġ-ı zamāne ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 3). [gülzār-ı dehr, -]*

güm eyle-: *Kaybetmek, yok etmek. [2]*

1. Bular ol gevheri **eylediler güm**
Ki ʿāşıḳdur aña eflāk ü encüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 193). [güm eylediler, -di, -ler]*

güm ol-: *Kaybolmak, yok olmak. [3]*

1. Anuñ ṣaḫnında lā-yuḥṣīdür encüm
Nice ʿāḳiller anda **oldılar güm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 14). [güm oldılar, -dı, -lar]*

gümān: *Şüphe, kuşku, zan. [2]*

1. Bu buʿd ile ki evc-i āsmāndur
Muḥīṭ olmasa fikr aña **gümāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 136). [gümāndur, -dur]*

gümān: *Şüpheli.*

1. Benüm ḳadrüm zemīn ol āsmāndur
Yir ile göge bir olmak **gümāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 146). [gümāndur, -dur]*

gümān ilet-: *Şüphe duymak; kuşkulanmak. [Deyim]*

1. **Gümān iletdi** ol manṣūbdan şāh
Ki şeh māt oynayısar oġlı nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 49). [gümān iletdi, -di]*

gümān ü şek: *Zan ve şüphe. [İkileme]*

1. Taʿaccüb ḳıldı eydür dek degüldür
Bu iş ḥaḳdur **gümān ü şek** degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 48). [gümān ü şek, -]*

gümiş: *Gümüş, gümüşten yapılmış. [2]*

1. Ne ḥayvān eti yinüp geçse dişden
Düzetmişlerdi altundan **gümişden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 36). [gümişden, -den]*

gümrāh: *Yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.*

1. Ḳapuñdur maḳṣadum derdüñ refīḳüm
Eger **gümrāh** isem göster ṭarīḳüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 90). [gümrāh,]*

gümüş: *Tabiatta altın, bakır, bazen platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, metal element, sim II sevgilinin parlak, beyaz renkli elleri/kolları.*

1. Gehī şimşāda serv-i nāz māʾil
Gümüşler gāh billūra ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 40). [gümüşler, -ler]*

gümüş: *Gümüş, gümüşten yapılmış. [5]*

1. **Gümüş** ḳapuların māluñ açardı
Demür cemʿ itmeġe altun saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 59). [gümüş,]*

gümüş bileklü: *Gümüş bilekli (Beyaz ve parlak ten, gümüş madenine teşbih edilmiştir).*

1. **Gümüş bileklüler** altun ayaġı
Sürüp devr itdiler laʿlīn ṭudaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 215). [gümüş bileklüler, -ler]*

gümüş zevrak: *Gümüş renkli/gümüşten yapılmış kayık II yıldız(lar).*

1. Felek çün dikdi altun bād-bānı
Gümüş zevraḳların gitdi nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 2). [gümüş zevraḳların, -lar, -ın]*

gün: *Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi. [31]*

1. Ki dincelmiş durur fermān-ber olsun
Bir iki **gün** riyāżet-perver olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 54). [gün,]*

gün: *An, vakit, zaman. [16]*

1. Ne naġme ki itdi ol **gün** şevḳ-engīz
ʿIvaż yüz genc virdi şāh Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 9). [gün,]*

gün: *Gündüz. [9]*

1. Çü **gün** Gülgūnı şeb Şebdīzine zīn
Urup bergüstüvānın ḳıldı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 33). [gün,]*

gün: *Güneş. [47]*

1. Iraġ oldı bu yüzden **gün** ki anuñ
Anuñçün nefsden yoḳ ḥaẕẕı anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 103). [gün,]*

gün: *Güneş II güneş ışığı.*

1. Cemāli mihrine **gün** düşse zerreden kem ola
Bu āftāb ki baş urdı āsmānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 3). [gün,]*

gün: *Güneş (Husrev-i Perviz). [4]*

1. Çü sulṭān āftābı oldı peydā
Bu ayı eyledi ol **gün** hüveydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 8). [gün,]*

gün: *Hayat, içinde bulunulan yaşanılan zaman. [3]*

1. **Günüm** ḥālin ṣorarsan iy peri-rū
Yüzüñ ayına tut āyīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 17). [günüm, -üm]*

gün batması: *Gün batımı, güneşin ufukta kaybolması, gurup.*

1. Yiri itmişdi ay aydını rūşen
Gögi ḳılmışdı **gün batması** gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 12). [gün batması, -]*

gün çırāġı: *Gün ışığı.*

1. Gece eyle görür kim **gün çırāġın**
Baṣīr ol ḥadde kim kem mūr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 20). [gün çırāġın, -n]*

gün dün: *Gündüz gece. Yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. [İkileme]*

1. Budur ḳasrī ki bir **gün dünde** tāsiʿ
Ḳamusın döndürür bī-menʿ ü māniʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 47). [gün dünde, -de]*

gün ḥamel burcına ir-: *Güneşin Hamel (Koç) burcuna girmek II kışın bitmek ve baharın başlamak.*

1. Şeref buldı yüzinden ṭāḳ ü eyvān
Şan **irdi gün ḥamel burcına** tābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 12). [gün ḥamel burcına irdi, -di]*

gün olmaz kim: *Gün olmaz ki, ... olmadığı gün olmaz.*

1. Kimesne az yimekden ḫasta olmaz
Velī çoḳdan **gün olmaz kim** biñ ölmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 36). [gün olmaz kim, -]*

gün yüz: *Güneş gibi parlak yüz. [4]*

1. Açarsa **gün yüzinden** perde gündüz
Niceme çoġ ise maḥv olur ılduz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 33). [gün yüzinden, -i, -n, -den]*

günāh: *Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, suç, kusur. [14]*

1. Yazar ser-nāmede nām-ı İlāhı
Ki oldur ʿafv iden cümle **günāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 46). [günāhı, -ı]*

günāha ḳoy-: *Günaha sokmak. Günah işlemesine yol açmak. [Deyim]*

1. El öpüp ben ḳulı **ḳoyma günāha**
Lebüñ sun ki ire müzd ü ḫayr şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 35). [günāha ḳoyma, -ma]*

günbed: *Kümbet, kubbe II gökyüzü. [2]*

1. Felekler **günbedin** pür-dūd eyle
Revānın ʿālemüñ ḫoşnūd eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 5). [günbedin, -in]*

günbed-i pīrūze: *Mavi renkli kubbe (gökyüzü). [2]*

1. Bahār eyyāmıdur devrān-ı nev-rūz
Olupdur **günbed-i pīrūze** pirūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 36). [günbed-i pīrūze, -]*

günce: *... gün kadar, ... gün boyunca/süresince.*

1. Gözüm āyīnesine sor yüzüñi
Ki yüz yüz **günce** gözler ılduzuñı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 10). [günce,]*

günde: *Bir gün içinde II her gün.*

1. Ölince **günde** biñ kez furḳatinde
İriş bir ʿīde ḳurbān ol ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 27). [günde,]*

gün-dek: *Güneş gibi.*

1. İki āyīne olduḳda muḳābil
Yüzüñ ayına ol **gün-dek** baḳa bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 370). [gün-dek,]*

günden güne: *Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha. [İkileme]*

1. Çü **günden güne** ḳuvvet buldı Behrām
Çoġı iḳlīmüñ oldı ḥükmine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 25). [günden güne, -]*

gündizini gice it-: *Gündüzünü geceye çevirmek II kör etmek. [Deyim]*

1. Gözinden ireli sen şeh yüzini
Gice itdiler anuñ **gündizini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 34). [gündizini gice itdiler, -di, -ler]*

gündüz: *Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün. [12]*

1. Ne yir ne içer ʿayş ider tutar cām
Ne gice uyḫu vü ne **gündüz** ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 238). [gündüz,]*

gündüz: *Günün sabahtan akşama kadar süren bölümünde, gündüz vakti. [2]*

1. Gözedüp rūşen ılduzları **gündüz**
Giceden ṭañ atınca saydı ılduz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 47). [gündüz,]*

gündüz: *Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün II aydınlık.*

1. Yüzüñ nūrından olsam ẕerrece dūr
Gözüm **gündüz** yüzine diye deycūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 36). [gündüz,]*

gündüz: *Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün II sevgilinin parlak yüzü.*

1. Büridi ṣaçlarını ol naẓarda
Giceyi **gündüze** eyledi perde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 160). [gündüze, -e]*

gündüz çirāġı: *Gündüz kandili/mumu. II. Güneş, güneş ışığı.*

1. İçini ṣubḥ nūrı rūşen itdi
Taşın **gündüz çirāġı** gülşen itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 4). [gündüz çirāġı, -]*

gündüz göz açınca: *Gündüz gözünü açıncaya kadar II sabaha kadar.*

1. İki leşker daḫı ol gice düpdüz
Göz açınca gözin yummadı **gündüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 68). [gündüz göz açınca, -]*

gündüz şīşesi taşa ṭokın-: *Gündüz şişesi taşa değip/çarpıp kırılmak II gündüz sona erip akşam olmak.*

1. Çü **gündüz şīşesi ṭoḳındı taşa**
Gice biñ biñ götürdi ṣīşe başa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 1). [gündüz şīşesi taşa ṭoḳındı, -dı]*

gündüzin: *Gündüz vakti, gündüzleyin.*

1. Gice endīşelerden uyımazdı
Gezerdi **gündüzin** yimek yimezdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 64). [gündüzin,]*

güneh: *Günah, dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış. [2]*

1. **Günehden** ġayri ʿözrüm yoḳ ḳatuñda
Ḫaceletdür şefīʿüm ḥażretüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 127). [günehden, -den]*

güneh-kār: *Günahkar, günah işleyen, günahı olan, suçlu, kabahatli.*

1. Luṭfuñdan it meded bu **güneh-kāre** anda kim
Füccāre dön dinile vü ebrāre merḥabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 89). [güneh-kāre, -e]*

günehkāruñ gözi ḫaṭāda gerek: *Günahkarın gözü yine günah işlemektedir. Günahkar olan kimse yine günah işlemeye isteklidir/eğilimlidir. [Atasözü]*

1. **Günehkāruñ gerek gözi ḫaṭāda**
Bizüm ʿayn-i ʿināyetden ʿatāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 39). [günehkāruñ gözi ḫaṭāda gerek, -]*

günehsüz: *Günahı veya suçu olmadan.*

1. Gözüne gerçi ḫūdur cāna kıymaḳ
Yavuz olur **günehsüz** ḳana ḳıymaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 38). [günehsüz,]*

güneş: *Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi. [45]*

1. **Güneşdür** gerçi şemʿ-i ʿālem-efrūz
Bu şeh nūriyle oldı rūz pīrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 59). [güneşdür, -dür]*

güneş: *Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi II sevgili. [2]*

1. Demidür cān sarāyına sefer ḳıl
Güneşe ẕerre ḥālinden ḫaber ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 58). [güneşe, -e]*

güneş: *Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi II sevgilinin parlak, güzel yüzü.*

1. Münīr eyler meh ü şiʿrāyı deycūr
Nice olsun **güneş** şaʿr ile mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 162). [güneş,]*

güneş: *Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi II sevgili (Şirin). [2]*

1. Ne deñlü ola māli vü çerisi
Ki oldı ol **güneşüñ** müşterīsi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 44). [güneşüñ, -üñ]*

güneş: *Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi II yüce, yüksek mevkide bulunan kimse (Şirin).*

1. **Güneşsin** bilürüz bālālıġuñı
Yiter sat toprağa raʿnālıġuñı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 33). [güneşsin, -sin]*

güneş: *Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi II sultan, padişah (Husrev-i Perviz). [5]*

1. Ben ol dem bildüm irdügüm ol aya
Ki ṣalduñ sen **güneş** bu mülke sāye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 42). [güneş,]*

güneş arslan bin-: *Güneşin (hükümdar) bir binek hayvanı gibi arslana binmesi (Gezegenlerin "şahı" olarak kabul edilen güneşin, Arslan burcuna geçişi. Tarihsel süreç içerisinde Mezopotamya ve bilhassa İran coğrafyasında farklı alanlarda karşılaşılan şir/aslan ve hurşid/güneş ile ilgili tasvirler çoğunlukla astroloji ile ilişkilendirilmektedir).*

1. Ol ay bu şīre çün şīrāne bindi
Gören ṣanur **güneş arşlana bindi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 36). [güneş arşlana bindi, -di]*

güneş ol-: *Güneş halini almak. Güneş gibi ateş ile dolu olmak II aşk ateşiyle yanmak.*

1. Göründükde şehe ol māh-ı dil-keş
Güneş olmışdı şeh yaʿnī pür-āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 142). [güneş olmışdı, -mış, -dı]*

güneş yāḳūtı: *Güneş yakutu. Yakut gibi parlak ve kırmızı renkli olan güneş.*

1. Çü gündüz ʿışḳına dün çıḳdı cāndan
Güneş yāḳūtı peydā oldu kāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 2). [güneş yāḳūtı, -]*

güneş yüz: *Güneş gibi parlak, ışık saçan, aydınlık yüz. [4]*

1. Lebi laʿli ḥayātı ḳatresinden
Güneş yüzi ṣuʿaʿı zerresinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 94). [güneş yüzi, -]*

güneş yüz göstericek ılduz ṭurmaz: *Güneş doğunca yıldızlar söner, yok olur II bir ortama en değerli varlık geldiğinde diğer değerli varlıklar önemini yitirir; sevgilinin bulunduğu ortamda başka hiçbir şeyin değeri yoktur. [Atasözü]*

1. **Güneş yüz göstericek ṭurmaz ılduz**
Ne ferri ḳalsun ayuñ irse gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 197). [güneş yüz göstericek ılduz ṭurmaz, -]*

güng: *Dilsiz.*

1. Hem şükr-i niʿmetinden yir dili **küng** ü ʿāciz
Hem bār-ı minnetinden çerḫ arḳası tutar ḫām *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 71). [küng,]*

güni: *Güneş.*

1. Ḳamu türkāne geymişler ḳabāyı
Güni ḳoyup külāha börke ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 24). [güni,]*

güni: *Günü, kıskançlık, haset. [2]*

1. Bulurdı ḥüsn ile neşv ü nemāyı
Günisinden tutar idi ġam ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 78). [günisinden, -s, -i, -n, -den]*

günin ḳara it-: *Güneşini karartmak. Işığını, parlaklığını yitirmesine yol açmak II kötülüğü dokunmak, mutsuz etmek. [Deyim]*

1. Günisi odı ol aṣl-ı nebātuñ
Ḳara itmiş günin āb-ı ḥayātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 14). [günin ḳara itmiş, -miş]*

günler u aylar: *Günlerce aylarca II uzun zaman boyunca. [İkileme]*

1. Pes itdi Ḳayṣer ol resme dügünler
   Ki toyındı cihān **aylar u günler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 48). [günler u aylar, -]*

günlik: *(Sayı bildirilen kelimelerle) ... gün sürecek olan veya üzerinden ... gün geçmiş bulunan.*

1. Buyurdı bindi leşkerler ulayu
   Biş on **günlik** yola dek ḳarşulayu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 6). [günlik,]*

günü ḳara ol-: *Gündüzü kararmak/geceye dönmek II iyi olan durumu kötüleşmek; neşesi, keyfi kaybolmak, sıkıntılı bir duruma düşmek. [Deyim]*

1. Gözüm ger ayrıla yüzüñ güninden
   Günüm ḳara ola zülfüñ düninden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 14). [günüm ḳara ola, -a]*

günüñ günden güne rūşen-ter olsun: *"Bir günün diğer gününden daha güzel geçsin, gün geçtikçe mutluluğun artsın" anlamında ifade. [Dua ifadesi]*

1. Tozuñdan tāze yüzlüler ter olsun
   Günüñ günden güne rūşen-ter olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 286). [günüñ günden güne rūşen-ter olsun, -]*

günüñ kāfūrı dünüñ ʿanberine ayuñ bedri vü çarhuñ çenberine: *"Gündüzün aydınlığı ve gecenin karanlığına, ayın dolunay haline ve gökyüzünün yuvarlaklığına" anlamlarına gelen bir tür yemin etme/ant içme ifadesi.*

1. Günüñ kāfūrı dünüñ ʿanberine
   Ayuñ bedri vü çarhuñ çenberine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 98). [günüñ kāfūrı dünüñ ʿanberine ayuñ bedri vü çarhuñ çenberine, -]*

günüñ pīrūz u nevrūzuñ mübārek: *"Günün kutlu ve ilkbaharın mübarek olsun" anlamında dua sözü. [Dua ifadesi]*

1. **Günüñ pīrūz u nevrūzuñ mübārek**
   Saʿīd ılduzuñ u rūzuñ mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 137). [günüñ pīrūz u nevrūzuñ mübārek, -]*

gününe ay u gün siyāh gel-: *Gözüne ay ve güneş siyah/karanlık görünmek II güzel şeyler artık önemini yitirmek. Büyük bir karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak. [Deyim]*

1. Zülfinüñ sāyesinden ayrılalı
   Günüme ay u gün siyāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 12). [gününe ay u gün siyāh gelür, -ür]*

günüñi dün eyle-: *Günlerini gece eylemek II iyi olan bir durumu/şeyi kötüye çevirmek; çok kederlenecek bir durum içine sokmak. [Deyim]*

1. Didi sen kimi öldürdüñ idi dün
   Ki bugün **eylediler günüñi dün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 48). [günüñi dün eylediler, -di, -ler]*

gürbüz: *Sağlam, güçlü.*

1. Ki çün Nūşinrevāndan ḳaldı Hürmüz
   Vilāyet tutdı vü şāh oldu **gürbüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 28). [gürbüz,]*

gürg: *Kurt, canavar.*

1. Bu ḳuyruḳla cihān rūbāhı bāzī
   Nice biñ **gürg** ü şīre virdi bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 28). [gürg,]*

gürīzān: *Kaçmış, kaçan.*

1. Çomaġından dökilürler **gürīzān**
   Nite-kim şarşar ide bergi rīzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 59). [gürīzān,]*

gürīzān ol-: *Kaçmak.*

1. Ḥaḳīḳat yüz çevirdi baḫt bundan
   Gürīzān oldı tāc ü taḫt bundan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 10). [gürīzān oldı, -dı]*

gürūh: *Topluluk, grup.*

1. Miyāne aña vaḫş ü ṭayr-ı kūhī
Ki üns olmaz aña insān **gürūhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 72). [gürūhı, -ı]*

gürz: *Ateşli silâhların îcâdından önce savaş âleti olarak kullanılan, demir, tunç, bakır veya pirinçten ağır topuz, bozdoğan, şeşper. [4]*

1. Kiriş āvāzı **gürzüñ** çāḳaçāḳı
Bıraḳmış ṭāḳ-ı ʿayyūḳa ṭırāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 69). [gürzüñ, -ün]*

gürz-i kūh-peyker: *Dağ görünüşlü (silah olarak kullanılan) topuz II büyük, ağır topuz.*

1. Taġıdur maġzı **gürz-i kūh-peyker**
Şu resme kim ġubārı bād-ı ṣarṣar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 59). [gürz-i kūh-peyker, -]*

güt-: *Takip etmek, riayet etmek, kollamak.*

1. Demini öñdi vü vaḳtini **gütdi**
ʿAdūyı ḳahr idüp taḫtını tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 37). [gütdi, -di]*

güvāh: *Şahit, tanık; delil.*

1. Yir ü gök ins ü cinn ü mürġ māhī
Ḳamu tevḥīd-i ẕātınuñ **güvāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 56). [güvāhı, -ı]*

güvāhī vir-: *Şahitlik etmek. [3] [Deyim]*

1. Meger kim irdi ilhām-ı ilāhī
Ki **virür** göñli bu resme **güvāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 94). [güvāhī virür, -ür]*

güvāyī vir-: *Şahitlik etmek. [Deyim]*

1. **Virürdi** gūyiyā göñli **güvāyī**
Kİ olur bir rūşenāya āşnāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 47). [güvāyī virürdi, -ür, -di]*

güvercin: *Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş.*

1. **Güvercin** itdi burcından çü pervāz
Eger pīrūz rūz isek gelür bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 117). [güvercin,]*

güz: *Sonbahar.*

1. Ṣabā vü şimālüñ yazın luṭf u ferri
Güz ü ḳışda yaġmur u ḳarına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 10). [güz,]*

güz yili: *Sonbahar rüzgarı II ayrılık rüzgarı.*

1. Biz ol bahāra irişdük ki yilse yüz biñ yıl
Güzend irürmeye **güz yili** gül-sitānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 14). [güz yili, -]*

güzāfen: *Boşu boşuna, boş yere.*

1. Dün ü gün bu yidi çerḫ-i muṭabbaḳ
Güzāfen mi döner böyle muʿallaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 20). [güzāfen,]*

güzafın: *Boş yere.*

1. Çü Hürmüz tutdı ol şāhuñ ḫilāfın
Yile virdi gözin taḫtın **güzafın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 98). [güzafın,]*

güzel: *Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı; hoşa giden, beğenilen. [7]*

1. Bu kerr ü ferr ile çıḳdı ḳapuya
Dirildi ol **güzel** ḳızlar ṭapuya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 22). [güzel,]*

güzel: *Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran; hoşa giden, beğenilen; ayıpsız, kusursuz.*

1. Saʿādetlü ḳonuḳsın iy **güzel** ḫān
Cihān n'olur yoluña cān ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 39). [güzel,]*

güzel: *Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran; hoşa giden, beğenilen güzel kız veya kadın.[2]*

1. Gine oturdı ol raʿnā **güzeller**
Gine devr eyledi ol ġarrā ġazeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 15). [güzeller, -ler]*

güzel: *Sevgili, dilber.*

1. **Güzellerüñ** cefa ger cünbişidür
   Eyülerüñ daḫı eylük işidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 39). [güzellerüñ, -ler, -üñ]*

güzend: *Zarar ziyan, âfet, musibet. [2]*

1. Degül maḳṣūdumuz anuñ **güzendi**
   Ḳabūl itmegidur bend ile pendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 29). [güzendi, -i]*

güzend irür-: *Zarar vermek, ziyana uğratmak. [Deyim]*

1. Biz ol bahāra irişdük ki yilse yüz biñ yıl
   Güzend irürmeye güz yili gül-sitānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 14). [güzend irürmeye, -me, -y, -e]*

güzer: *Geçme, geçiş.*

1. Çü cān bāġına menʿ eyler **güẕerden**
   Çi āhenden ayaḳ bağı çi zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 45). [güẕerden, -den]*

güzer götür-: *Gezintiye çıkarmak, dolaştırmak. [Deyim]*

1. **Götürmişdi güẕer** san servi ayı
   Ve-yā seyr itdürür Ṭūbā hümāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 21). [güẕer götürmişdi, -miş, -di]*

güzer it-: *Geçmek, vazgeçmek.*

1. Ḳo dünya varlığın evvel ḳademde
   Güẕer nefsüñden **it** ikinci demde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 20). [güẕer it, -]*

güzer kıl-: *Geçmek, bir yerden başka bir yere gitmek, yolu düşmek, uğramak. [3]*

1. İy ṣabā ger menzil-i cānāna **ḳılursañ güẕer**
   Gülşen-i cāndur gözümden gözle rūşen ḳıl naẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 1). [güẕer ḳılursañ, -ur, -sa, -ñ]*

güzer kıl-: *Geçmek, geçip gitmek, dolaşmak. [2]*

1. Meger **ḳıldı güẕer** bāġ-ı behişti
   Ki reşk-i ravża itdi taġ u deşti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 27). [güẕer ḳıldı, -dı]*

güzer kıl-: *Geçmek, gelip geçmek, ilerlemek. [2]*

1. Ṭolu bütdür bu büt-ḫāne ḫaẕer ḳıl
   Teferrüc eyle aldanma **güẕer ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 210). [güẕer ḳıl, -]*

güzer kıl-: *Geride bırakmak, geçmek.*

1. Geçer rifʿatde ḳadri nüh felekden
   Taḳarrübde **güẕer ḳılur** melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 48). [güẕer ḳılur, -ur]*

güzer kıl-: *Vazgeçmek. [2]*

1. Ne Şīrīnden naẓar ırardı Pervīz
   Ne Gülgūndan **güẕer kılurdu** Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 102). [güẕer kılurdu, -ur, -du]*

güẕer-gāh: *Geçit yeri, geçilen yer II fânî dünya.*

1. Geçer bir dem bigi çün bu **güẕer-gāh**
   Turacaḳ yir çi ḫārā vü çi ḫar-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 75). [güẕer-gāh,]*

güzer-gāh it-: *Sürekli geçilen yer hâline getirmek.*

1. Ben ol gül-berg-i ter ki her seḥer-gāh
   İderdüm vaṣlı bāġını **güẕer-gāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 34). [güẕer-gāh iderdüm, -er, -dü, -m]*

güzīde: *Güzel, seçkin. [2]*

1. ʿAcāʾib-dīde vü kār-āzmūde
   Güzīde ḳavli vü fiʿli sütūde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 26). [güzīde,]*

güzīn: *Seçilmiş, seçkin, güzîde. [5]*

1. Ki sulṭanlıḳda bu dört iş **güzīndür**
   Seḫāvet pes şecāʿat ʿadl ü dīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 53). [güzīndür, -dür]*

güziñ it-: *Seçkin kılmak.*

1. Çü raḥmetden yaratdı enbīyāyı
   Güziñ itdi bulardan Muṣṭafāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 2). [güziñ itdi, -di]*

H

hā: *Arap alfabesinin yedinci harfi.*

1. Aduñuñ iki ḥarfine eyler işāreti
   Anda ki yidi yirde Ḫudā andı mīm ü **ḥā**
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 40). [ḥā,]

hᵛāb: *Uyku. [3]*

1. Ḳılur ol ḳapuyı pür-ḫār u ḫūn-āb
   Ki ne çıḳa ḫayāl ü ne gire **ḥᵛāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 64). [ḥᵛāb,]*

hᵛāb: *Uyku, gaflet uykusu.*

1. Açuḳ ṭut ḥikmet ü tevḥīd bābın
   Gözümüzden götür taḳlīd **ḥᵛābın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 8). [ḥᵛābın, -ı, -n]*

hᵛāb-ı hargūş vir-: *Tavşan uykusu vermek II uyuma isteği duyurmak, uyutucu özelliği olmak. [Deyim]*

1. Geyik gözlerden ol ṭıfl-ı ḳabā-pūş
   Virür biñ şīr-i merde **ḥᵛāb-ı ḫargūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 136). [ḥᵛāb-ı ḫargūş virür, -ür]*

hᵛāb-ı hūb gör-: *Güzel rüya görmek.*

1. Velī diñle ki **ḥᵛāb-ı ḫūb gördüm**
   Eger düş tuş ola maḥbūb gördüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 105). [ḥᵛāb-ı ḫūb gördüm, -dü, -m]*

hᵛāb göze var-: *Uyku(su) gelmek; uyuma isteği duy(ul)mak. [Deyim]*

1. Egerçi ṣoḥbeteydi cümle ṭālib
   Varuraḳ gözlere ḥᵛāb oldı ġālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 24). [ḥᵛāb gözlere varuraḳ, -uraḳ]*

hᵛābın bağla-: *Uykusunu tutmak II rüyalarına girmek. [Deyim]*

1. Hayāluma disem **bağlaya ḥᵛābın**
   Bu topraġa aḳıdam her dem ābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 131). [ḥᵛābın bağlaya, -ya]*

ḫaber: *Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, ondan ona nakledilen söz. [16]*

1. Deberdür idi ol şīrīn **ḫaberden**
   Söziyle lezzet alurdı şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 67). [ḫaberden, -den]*

haber: *Olay, gelişme. [2]*

1. Perīşān ola nā-geh ḫātır-ı şāh
   Ola kim bu **ḫaberden** olsa āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 47). [ḫaberden, -den]*

ḫaber-i eşk-i ter: *Sürekli akan gözyaşının haberi.*

1. Varduḳça saña sūz-ı derūn bigi yaʿnī āh
   Ḫuşk olmamaġ içün **ḫaber-i eşk-i ter** yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 10). [ḫaber-i eşk-i ter, -]*

ḫaber-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah haberi. [Ayet]*

1. Toludur ʿarş ü ferş kevn ü mekān
   Ḫaber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 8). [ḫaber-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

haber al-: *Kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek. [Deyim]*

1. Bahādırlıḳda mümtāz olduġuñdan
   Ḫaber alduḳ şeh-bāz olduġuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 98). [ḫaber alduḳ, -du, -ḳ]*

haber git-: *Haber ulaşmak, bilgilenmek. [Deyim]*

1. **Ḫaber gitdükde** Şīrīn-i dil-efrūz
   Didi el-ʿayş kim rūz oldı pīrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 67). [ḫaber gitdükde, -dük, -de]*

haber irişdür-: *Haber ulaştırmak. [Deyim]*

1. İzine yüz sür yüzümden yüz yüz eyle ḫidmeti
   Yolına cān vir göñülden biñ biñ **irişdür ḫaber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 4). [ḫaber irişdür, -]*

haber kıl-: *Haber göndermek, haberdar etmek, bilgi vermek. [Deyim]*

1. Demidür cān sarāyına sefer ḳıl
Güneşe z̲erre ḥālinden **ḫaber ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 58). [ḫaber ḳıl, -]*

haber şor-: *Bir şey veya kimsenin ne durumda olduğunu öğrenmek istemek. [Deyim]*

1. Es̲er taşda arar idi güherden
Ḫaber ṣuya **ṣorar** idi ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 26). [ḫaber ṣorar, -ar]*

haber ver-: *Bildirmek, haber ulaştırmak. [Deyim]*

1. Kibriyāñuñ kārbānından **ḫaber vermez** ʿuḳūl
İrmez andan cān ḳulaġına meger bank-i ceres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 7). [ḫaber vermez, -mez]*

haber vir-: *Bahsetmek, söylemek, anlatmak. [Deyim]*

1. Ḫüner-verlikde yoḳdur hiç naẕīrüñ
Bize böyle **ḫaber virdi** ḫabīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 96). [ḫaber virdi, -di]*

haber vir-: *Bilgi vermek, haberdar etmek. [9] [Deyim]*

1. Mehīn Bānūya ṣaldı ṣol dem ādem
Ḫaber virdi ki irdi şāh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 176). [ḫaber virdi, -di]*

haber-dār: *Haberli, haberi olan, bilgisi bulunan. [4]*

1. Ne hergīz evveline irdi efkār
Ne kimse āḫiründendür **ḫaber-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 74). [ḫaber-dār,]*

haber-dār eyle-: *Haber vermek, haberli olmasını sağlamak, bir haberi birine bildirmek. [2]*

1. Didi maʿnā yüzinden söyle esrār
Bu ṣūretden bizi **eyle ḫaber-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 94). [ḫaber-dār eyle, -]*

haber-dār it-: *Bir kimseye bir konu hakkında bilgi vermek. [3]*

1. Ṣorıcaḳ didi anda çoḳ naẕar var
Bulursam eḫlini **idem ḫaber-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 30). [ḫaber-dār idem, -em]*

haber-dār kıl-: *Haber vermek, bildirmek. [2]*

1. Büzürgūmīde irişdi bu esrār
Ḳılur ḫalvetde Pervīzi **ḫaber-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 64). [ḫaber-dār ḳılur, -ur]*

haber-dār ol-: *Farkına varmak, gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak.*

1. Yüzine ḳarşu gelse taş u dīvār
Toḳunmayınca **olmazdı ḫaber-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 46). [ḫaber-dār olmazdı, -maz, -dı]*

haber-dār ol-: *Haberi olmak, bilmek, öğrenmek, vâkıf olmak. [5]*

1. Cihān işinden **olmışam ḫaber-dār**
Neden kim ṣorar iseñ āgehüm var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 85). [ḫaber-dār ol, -]*

habes: *Maddi kir, pislik.*

1. Havā vü nefs aṣnāmın helāk it
Ḫabe̲sten ṣaḫn-ı beyt-ullahı pāk it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 212). [ḫabe̲sten, -ten]*

habes: *Habeşistan II karanlık, siyah renkli.*

1. Çi-ger gün farḳ ider çīni **ḥabeşden**
Ḫaṭādur gölge istemek güneşden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 55). [ḥabeşden, -den]*

habes: *Habeşistanlı II siyah renkli (Habeşistanlı insanlarının siyah derili olması yüzünden saç siyahlığı ve yüzdeki siyah ben gibi siyah renkle ilgili unsurları simgeler).*

1. Çü Şebdīz oldı rengidür **ḥabeşden**
Yig ola mı gice rūşen güneşden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 47). [ḥabeşden, -den]*

ḥabīb: *Sevgili. [5]*

1. Çü yoḳ vaṣlı niṣābından naṣîbüm
   Zekāt itdi ḫayālini **ḥabîbüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 14). [ḥabîbüm, -üm]*

ḥabīb: *Sevgili. Hz. Muhammed. [2]*

1. **Ḫabîbüñ** ḥaḳḳı kim ḫayr-ül beşerdür
   Nehār-ı ʿāleme rūḥı seḥerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 189). [ḫabîbüñ, -üñ]*
2. **Ḫabîb** açmasa Ḥaḳ tevḥīdine rāh
   Arınmaz idi bütden Kaʿbet-ullāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 135). [ḫabîb,]*

habīr: *Haberi olan, haberli, haberdar, vâkıf. [3]*

1. Ne teftīş eyleseñ yirden ü gökden
   Ḫabîrem sırrına geçmedin ögden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 88). [ḫabîrem, -em]*

habīs: *Kötü, soysuz, alçak, fesat (kimse).*

1. Nüfūsuñ kimi ervāḥ-ı nefîse
   Kimi beñzer **ḫabîṣe** kim ḫasîse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 170). [ḫabîṣe, -e]*

ḥabs ḳo-: *Hapsetmek, bir yere kapatıp salıvermemek. [Deyim]*

1. Yüregümde **ḳomadı ḥabs** yaġum
   Ki bu yile çıḳardum uş çirāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 43). [ḥabs ḳomadı, -ma, -dı]*

ḥacc ü ʿumre: *Hac ve umre. [İkileme]*

1. Biraz müddet ki mühlet buldı ʿömre
   Görürdi her demini **ḥacc ü ʿÖmre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 228). [ḥacc ü ʿömre, -]*

hacālet: *Mahcubiyet, utanma. [4]*

1. Çü gül bigi güle gülzāre girdi
   Ḫacāletden ḳaçup gül ḫāre girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 42). [ḫacāletden, -den]*

hācāt: *İstekler, dilekler.*

1. Yüz urup ḳıldı bu resme münācāt
   Aña kim ʿarż ider her kişi **ḥācāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 36). [ḥācāt,]*

hᵛace: *Hoca (Hz.Muhammed).*

1. İy **ḫᵛāce** kime yalvarayın ben gedāy çün
   Sen şāhdan şefāʿat umar **ḫᵛāce** vü gedā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 91). [ḫᵛāce,]*

hāce: *Efendi. [5]*

1. Yirinde sākin olmış **ḫāce** vü ḳūl
   Yuvada ḳurd u ḳuş tesbīḥe meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 27). [ḫāce,]*

hāce: *Hoca, üstat.*

1. Çü kendü **ḫācesine** oldı ʿāṣī
   Nitesi bula ḳahruñdan ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 219). [ḫācesine, -s, -i, -n, -e]*

hᵛace: *Bilge, arif, bilirkişi (Büzürgumid). [2]*

1. Ḳomadı **ḫᵛāce** eydür bir nice dem
   Gerekdür saña ṣabr iy şāh-ı aʿẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 79). [ḫᵛāce,]*

hᵛace: *Hoca, efendi, üstat (Şavur).*

1. İçinde bir nice nā-kes ḳaravaş
   Ḳamu vaḳtine ḳul ki iy **ḫᵛāce** ḫoş bāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 98). [ḫᵛāce,]*

hacelet: *Utanma, mahcubiyet. [2]*

1. Ki ebsem iy **ḫāceletden** usanmaz
   Utan yüzüñden iy Ḥaḳdan utanmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 49). [ḫāceletden, -den]*

ḫacer: *Taş, kaya.*

1. Ṣu çıḳdı ḳaṣr öñindeki **ḫacerden**
   ṣovuḳ ḳardan u şīrîn-ter şekerden *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 117). [ḥacerden, -den]

ḥācet: *Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç. [2]*

1. Nite-kim ten diridür cān yüzinden
Bulur ḳul **ḥācetin** sulṭān yüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 54). [ḥācetin, -i, -n]*

ḫācet: *Dilek, arzu, istek.*

1. Velī ḳatuñda iki **ḫācetüm** var
Ki degül hiç biri saña düşvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 71). [ḫācetüm, -üm]*

hācet degül: *Gerekmez, ihtiyaç yok.*

1. Gerekmez diri ölmişe kefen dir
Degül ḥācet delüye pīrehen dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 16). [ḥācet degül, -]*

ḥācetgāh: *Bir ihtiyacın giderilmesi, bir isteğin yerine getirilmesi amacıyla ziyaret edilen kutsal kabul edilen yer.*

1. Ḳamu ʿışḳ ehli anı rāh idindi
Ziyāretgāh ü **ḥācetgāh** idindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 14). [ḥācetgāh,]*

ḥācib: *Kapıcı.*

1. Pes emr itdi ki birḳaç çüst **ḥācib**
Olalar bulmaġa Ferhādı ṭālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 81). [ḥācib,]*

ḥacīl: *Utanmış, mahçup (kimse). [4]*

1. Yayınur Rüstem-i destān yilüñden
Ḫacildür āṣaf-ı devrān bilüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 20). [ḫacildür, -dür]*

hacil ḳıl: *Utandırmak.*

1. Ḫacil ḳılduñ bizi cūd ü niʿamden
Utandurduñ öküş luṭf u keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 17). [ḫacil ḳılduñ, -du, -ñ]*

had: *Sınır, hudut.*

1. Biri deryā-yı ḳulzüm biri ʿummān
Ne **ḥad** bellü aña ne buña pāyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 24). [ḥad,]*

had yoḥ: *Sınırı olmayan, sonsuz.*

1. Elfāza var nihāyet ü **ḥad yoḫ** cemāline
Kim ide müntehiyle beyān bī-nihāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 11). [ḥad yoḫ, -]*

ḥadd: *Sınır. [2]*

1. Beşer **ḥaddinüñ** ancaḳdur kemāli
Bulımaz māverāsına mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 27). [ḥaddinüñ, -i, -nüñ]*

ḥadd: *Sınır, bir şeyin sonu. [3]*

1. Münezzeh cism ü cismānī ṣıfatdan
Müberrā ḳısmet ü **ḥadd** ü cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 8). [ḥadd,]*

ḥadd: *Sınır; derece, mertebe.*

1. Bu deñlüdür felek **ḥaddinde** mefhūm
Ḳalanı vehm ü ẓandur ġayr-i māʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 129). [ḥaddinde, -i, -n, -de]*

ḥadd: *İnsanın yetki ve değeri.*

1. Senāsından kimüñ **ḥaddidurur** ʿad
Ki lā uḥṣi ṣenāen didi Aḥmed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 103). [ḥaddidurur, -i, -durur]*

ḥadd: *Yanak. [13]*

1. Ṣabā meşşāṭesi ʿanber dütüzmiş
Çiçekler **ḫaddine** gülgüne düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 22). [ḫaddine, -i, -n, -e]*

ḥadd: *Yanak II sevgili (Şirin).*

1. Bu tañ ki ol **ḫadd** içün didi yavuz söz
Nitesi yanup olmadı özi köz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 75). [ḫadd,]*

ḥadd-i gülnār: *Nar çiçeği renkli yüz/yanak.*

1. Çü gösterdi Arabde **ḥadd-i gülnār**
Yanar iken ʿAcemde oldı kül nār *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 113). [ḥadd-i gülnār, -]

ḥadd-i havā: *Havanın, gökyüzünün tamamı.*

1. Gehi gül-gūn ider **ḥadd-i havāyı**
   Gehi pür-ḫūn ider tās-ı semāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 32). [ḥadd-i havāyı, -y, -ı]*

ḥadd-i nār: *Ateşin yüzü, yanağı.*

1. Tutardı cām-ı laʿl ü laʿl-i yārı
   Düterdi nār-ı ḥadd ü **ḥadd-i nārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 18). [ḥadd-i nārı, -ı]*

ḥadd ü ġāyet: *Sınır ve nihayet. [2] [İkileme]*

1. Bulınur ʿarşa vü kürse nihāyet
   Bulınmaz ol göñüle **ḥadd ü ġāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 38). [ḥadd ü ġāyet, -]*

ḥadd ü ġāyet bul-: *Son bulmak, bitmek, tükenmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ne vardur ʿilmi baḥrine nihāyet
   Ne **buldı** milki berri **ḥadd ü ġāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 99). [ḥadd ü ġāyet buldı, -dı]*

ḥadd ü ḥaṣr: *Sınır. [İkileme]*

1. Bularuñ **ḥadd ü ḥaṣrın** sorma iy şāh
   Cünūdın bilmez illā girü Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 47). [ḥadd ü ḥaṣrın, -ın]*

ḥadd ü intihā: *Sınır ve son. [İkileme]*

1. Ṭoḳsan biñ oldı bir dem içinde saña naṣīb
   Şol baḥrden ki yoḳdur aña **ḥadd ü intihā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 62). [ḥadd ü intihā, -]*

ḥadd bul-: *Bir sınıra ulaşmak; son bulmak. [Deyim]*

1. Ẕāt-ı bīçūn bigi çün vaṣfı yolıdır bī-kerān
   Hīç kes **bulmadı** ol ṣaḥrāya **ḥaddi** sözi kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 32). [ḥadd bulmadı, -ma, -dı]*

ḥadden aş-: *Sınırı aşmak, ölçüyü kaçırmak, aşırı gitmek. [4] [Deyim]*

1. Ne var ger **ḥadden aşdıysa** günāhum
   Yoġ ol dergāhdan ġayri penāhum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 139). [ḥadden aşdıysa, -dı, -y, -sa]*

ḥadden aşar: *Gereğinden fazla. Çok fazla.*

1. Biraz yir ḳarşulatdı ʿizzet itdi
   Gelicek **ḥadden aşar** raġbet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 24). [ḥadden aşar, -]*

ḥadden aşur-: *Ölçüyü kaçırmak, gereğinden fazla aşırıya gitmek. [Deyim]*

1. Nigārā **ḥadden aşurma** cefāyı
   Belālarla ḳınama mübtelāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 29). [ḥadden aşurma, -ma]*

ḥadden geç-: *Haddini aşmak, ölçüyü kaçırmak, aşırı gitmek. [2] [Deyim]*

1. Şehüñ **ḥadden geçüpdür** intiẓārı
   Ḳara zülfün bigi gitdi ḳarārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 37). [ḥadden geçüpdür, -üp, -dür]*

ḥaddi yoḳ: *Haddi hesabı olmama, sayılamayacak kadar çok, sınırsız, ölçüsüz olma. [Deyim]*

1. Bilürüz sizde bu bāzīçe çoḳdur
   Füsūn ü ḥīleñüzüñ **ḥaddi yoḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 28). [ḥaddi yoḳdur, -dur]*

ḥadeng: *Kayın ağacından yapılmış ok. [3]*

1. **Ḫadengi** çengi çün ki ide ʿıḳābı
   Kemīn küncişke ṣayardı ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 11). [ḫadengi, -i]*

ḥadeng: *Kayın ağacından yapılmış ok II sevgilinin kirpikleri. [2]*

1. Senüñ ḫod çeşm-i āhūnuñ **ḫadengi**
   Urur bir zaḫme biñ şīr ü pelengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 49). [ḫadengi, -i]*

hadeng-i ġamze: *Sevgilinin yan bakış oku II sevgilinin yaralayıcı, etkili bakışı. [3]*

1. **Ḫadeng-i ġamze** ebrū-yı kemān-keş
   Cihān-küşdür biri vü biri cān-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 125). [ḫadeng-i ġamze, -]*

hades: *Sonradan meydana çıkma, zuhur etme. Kadim olan Allah'a nispetle yoktan yaratılmış olma, ezelî olmama, sonradan var olma. [2]*

1. Hem eydür kimse kim s̲ābit-ḳademdür
   Ḫades̲ nefy ile is̲bāt-ı ḳıdemdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 30). [ḫades̲,]*

hādī-i pāk: *Kusursuz yol gösterici. Allah.*

1. Dir iy nūr-ı ḳadīm ü **hādī-i pāk**
   Delīl-i encüm dārāy-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 29). [hādī-i pāk, -]*

hādim: *Hizmetçi. [2]*

1. Bu hāl içinde bir **ḫādim** içerü
   Girüp urdı şeh öñinde yire rū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 37). [ḫādim,]*

hādis: *Haber, söz, kıssa. [3]*

1. Ne ḳıṣṣa ḳılsa ḥālüm dili taḳrīr
   Ġazelde ol **ḥadīsi** eyle tefsīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 72). [ḥadīsi, -i]*

ḫādis: *Kadim olan Allah'a nispetle yoktan yaratılmış olan, ezelî olmayan, sonradan var olan (şey). [2].*

1. Nice fehm eyleye **ḫādis̲** ḳadīmi
   İhāṭa ide mi zāil muḳimi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 7). [ḫādis̲,]*

hadīs-i ʿilm-i ʿışk: *Aşk ilminin sözü.*

1. Gel iy cān saḥfınuñ tefsīr-ḫᵛānı
   Ḫadīs̲-i ʿilm-i ʿışḳun nükte-dānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 2). [ḫadīs̲-i ʿilm-i ʿışḳun, -un]*

haḍrā: *Yeşillik.*

1. Güneş gelmez idi gözine z̲erre
   Felek **ḫaḍrāsını** saymazdı terre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 68). [ḫaḍrāsını, -s, -ı, -n, -ı]*

hafā: *Gizli olma, gizlilik.*

1. Ki zīrā perde nūrıdur żiyāsı
   Ẕuhūrındandurur ġayet **ḫafāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 22). [ḫafāsı, -sı]*

hafakān: *Kalp sıkışması, çarpıntı, yürek oynaması.*

1. Ḫūn-ı dil ider naḳşımı ḳanı eger ol yaş
   Aşlı **ḫafaḳāndur** nişe rengüm yaraḳāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 6). [ḫafaḳāndur, -dur]*

hafīf: *Hafif, ağırlığı az olan.*

1. Ne cevher kim **ḫafīf** ola basīṭ ol
   Gözedür bellü merkezden muḥīṭ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 117). [ḫafīf,]*

hafīf iżāfī: *Hafif ya da Hafif-i muzaf; göreli hafif. Anasır-ı erbaanın yukarıdan aşağıya doğru sıralanışında havanın konumunu belirtmek için hafif/hafif-i muzaf ifadesi kullanılır. Buna göre ateş, ay feleğinin altında bulunur. Ateşten sonra hava, sonra su, sonra da toprak gelir.*

1. Çi-ger oldur laṭīf ü pāk ṣāfī
   Yilüñ adı **ḫafīf** oldı **iżāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 32). [ḫafīf iżāfī, -]*

hafīf-ü mutlak: *Hafif-i mutlak ya da mutlak hafif. Anasır-ı erbaanın yukarıdan aşağıya doğru sıralanışında ateşin konumunu belirtmek için hafif-i mutlak ifadesi kullanılır. Buna göre ateş, ay feleğinin altında bulunur. Ateşten sonra hava, sonra su, sonra da toprak gelir.*

1. **Ḫafīf-ü muṭlaḳ** olduġı içündir
   Ḳamer göginüñ altında tutar yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 27). [ḫafīf-ü muṭlaḳ, -]*

hafte: *Hafta. Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.*

1. Ṣuyı nā-ḫōş havāsı eyle dil-gīr
   Ki bir **hafte** içinde ṭıfl ola pīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 106). [hafte,]*

hāhünā: *İşte buraya.*

1. Seyrüñ nihāyetinde çü bulduñ dünüvv-i ḫāş
   Sen didüñ eyne enzelehu Ḥaḳ didi **hāhünā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 58). [hāhünā,]*

hāil: *Perde, engel. [3]*

1. Semen-ber ol naẓardan ġāfil idi
   Ki sünbül nergisine **ḥāil** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 150). [ḥāil,]*

hāʾin: *İhanet eden, güveni kötüye kullanan, nankörlük eden kimse. [3]*

1. Yavuz ḫūyından oldı cümle **ḫāʾin**
   Meded ne deñlü ḳıla bir Medāyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 13). [ḫāʾin, -]*

hāʾin kıl-: *İsyan etmelerine yol açmak.*

1. Bu tezvīri ṣalup şehr ü sipāha
   Ḳamu iḳlīmi **hāʾin ḳıldı** şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 36). [hāʾin ḳıldı, -dı]*

hak: *Doğruluk, doğru ve gerçek olan şey. [14]*

1. Didi Şāvūra kim iy merd-i aḥmak
   Şehe söyle dilümden bir nice **ḥaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 174). [ḥaḳ,]*

hak: *Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç; emeğin karşılığı, pay. [2]*

1. Ḥayātuñ ḳadrini bilmeyen ādem
   Ḥaḳıdur göñline ġam cānına sem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 52). [ḥaḳıdur, -ıdur]*

hak: *Allah. [58]*

1. Ṣıddīḳ kim ṭadurduñ anuñ ḳalb-i ḫulḳına
   Her ḫʷān-ı niʿmeti ki saña ḳıldı **Ḥaḳ** ʿatā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 72). [ḥaḳ,]*

hak: *Bir kimsenin lâyık olduğu, hak ettiği cezâ veya mükâfat.*

1. Yigitlik çün cünūndan bir budaḳdur
   Delüye bend ü zencīr olsa **ḥaḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 56). [ḥaḳdur, -dur]*

hak: *Bir şeyi bilmenin üçüncü basamağı, bir şeyi her yönüyle bilme, her yönüyle vakıf olma. Yaşayarak bilme. Gerçek ilim. Marifet merhalesinin son ve kamil noktası.*

1. Ki olur üç mertebe tevḥīde muṭlaḳ
   Biri ʿilm ü biri ʿayn ü biri **ḥaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 42). [ḥaḳ,]*

hak: *Toprak. [25]*

1. Elinde on ḳalem ṭutmış müretteb
   Ḳi ḫūn-ı ḥalḳ ola **ḫāke** mürekkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 140). [ḫāke, -e]*

hak: *Toprak II zavallı, aciz kimse.*

1. Ġamuñdan dimezem ġam-nākem iy dōst
   Kimem bu yolda ben de **ḫākem** iy dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 54). [ḫākem, -em]*

hak: *Toprak II aşağı, değersiz kişi / kişiler.*

1. Semekden bulına kurbet simāke
   Ne nisbet **ḫākdan** ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 14). [ḫākdan, -dan]*

hak: *Toprak II fethedilen yer/ülke.*

1. Aña **ḫāk** olmasaydı bād olaydı
   Çi-ger bu Bāyezīd ol şāha ḳuldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 73). [ḫāk,]*

hak: *Toprak. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört maddeden biri.*

1. Tenūr ger ṭolu od ü şu yeksān
   Havā giryān içinde **ḫāk** biryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 8). [ḫāk,]*

hak: *Toprak II mezar.*

1. Eger yir oldı ise Meryeme **ḫāk**
Mesīḥüñ taḫtı gerdündur degül bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 97). [ḫāk,]*

ḫak: *Toprak. II sevgilinin yüzü.*

1. Yüzüm ḫāk eyledüm iy serv-i çālāk
N'ola sāyeñ bu **ḫāki** eylese pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 18). [ḫāki, -i]*

hak-i ahas: *Adi/bayağı/değersiz toprak.*

1. Tamām oldı vücūda çü tenezzül
Bulup **ḫak-i aḫas** ile teẕellül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 2). [ḫak-i aḫas, -]*

hāk-i āl-i ʿabā: *Ehl-i beytin toprağı.*

1. Şeyḫī ʿāmelden ire çü ʿuryān işigüñe
Ḳaddine **ḫāk-i Āl-i ʿAbādan** buyur ḳabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 88). [ḫāk-i āl-i ʿabādan, -dan]*

hāk-i der: *Kapının, eşiğin toprağı.[2]*

1. Devā umar idi bād-ı seḥerden
Ki vire derdine ol **ḫāk-i derden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 10). [ḫāk-i derden, -den]*

hāk-i har: *Değersiz toprak.*

1. Eger-çi **ḫāk-i ḫʸār** itdüñ siriştüm
Muḳādderdür ezelde ser-nübiştüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 71). [ḫāk-i ḫʸār, -dü, -ñ]*

hāk-i ḳadem: *(Sevgilinin) ayağın altındaki toz toprak, ayak toprağı.*

1. Ne ʿizzet olur ki farḳ-ı eflāk
Ḫāk-i ḳademine kem behādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 10). [ḫāk-i ḳademine, -i, -n, -e]*

hāk-i pāy: *Ayak toprağı; sevgilinin ayak bastığı yer. [4]*

1. Bir şemme **ḫāk-i pāyı** ḳoḫısına ḳāniʿem
Yil bigi geçmeseydi nesīm-i şimāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 13). [ḫāk-i pāyı, -ı]*

hāk-i rāh: *Yolun toprağı, tozu. [2]*

1. Ki elüme girürse **ḫāk-i rāhı**
İdem başuma tāc-ı pād-şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 55). [ḫāk-i rāhı, -ı]*

hāk-i reh: *Yolun toprağı II değersiz toprak.*

1. Bu ʿizz ü kibr eyesi ki adı şehdür
Haḳīḳatde bir avuç **ḫāk-i rehdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 14). [ḫāk-i rehdür, -dür]*

hāk-ı rūşenā: *Parlak, ışıltılı toprak.*

1. Eger görmek dilerseñ āşnāyī
Gider gözden bu **ḫāk-ı rūşenāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 14). [ḫāk-ı rūşenāyı, -y, -ı]*

hāk-i vilāyet: *Memleket toprağı.*

1. ʿİsā nübüvveti nefesinüñ nesīmidür
Ḫıżruñ kerāmeti suyı **ḫāk-i vilāyeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 6). [ḫāk-i vilāyeti, -i]*

hāk āba ḳarış-: *Toprak suya karışmak. II (insan) yaratılmak, var olmak. (Tanıkta, insanın topraktan yaratılmasına atıfta bulunularak "hâküm âba karışalı" ifadesi "kendimi bildim bileli"manasını kazanır). [Deyim]*

1. Ki **ḫāküm ḳarışalı** cev cev **āba**
Bu resme irmedüm ḥāżır-cevāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 89). [ḫāküm āba ḳarışalı, -alı]*

hak bahtuñ şāmını şubḥ kıla: *"Allah bahtının akşamını sabah etsin; talihini kötüyken iyiye çevirsin" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Çü **baḫtuñ Şāmını Ḥaḳ şubḥ ḳıla**
Alasın Şāmını Rūm ile bile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 67). [ḥaḳ baḫtuñ şāmını şubḥ ḳıla, -]*

hak beni sensüz itmesün: *Allah beni senden ayırmasın, beni sensiz bırakmasın anlamında söz grubu. [Dua İfadesi]*

1. Dilerven cānsuz itmesün teni Ḥaḳ
Ki yaʿnī **sensüz itmesün beni Ḥaḳ** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 16). [ḫaḳ beni sensüz itmesün, -]

ḫāk ber-ser: *Toprak başına olsun II yerin dibine batsın, ölsün, yok olsun anlamlarına gelebilecek bir kargış. [Deyim]*

1. Tolu genc ise daḥı **ḫāk ber-ser**
   Nefes ki her dem olmaz odına ʿūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 58). [ḫāk ber-ser, -]*

ḫaḳ dest-gīrüñ olsun: *"Allah yardımcın olsun" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Ayaḳda ḳalmış idüm ben faḳīrüñ
   Elüm alduñ Ḥaḳ olsun dest-gīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 20). [ḫaḳ dest-gīrüñ olsun, -]*

ḫak emriyle: *Allah'ın takdiriyle, Allah (öyle) istediği için.*

1. Çü **Ḥaḳ emriyle** kesb itdi mizācı
   Hemān-dem bitdi bir ḫōş nār aġacı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 147). [ḫaḳ emriyle, -]*

ḫāk eyle-: *Toprağa çevirmek II yerle bir etmek, yok etmek (Tanıkta, kırıp parçalamaya işaret edilir). [Deyim]*

1. Gehī ṭopraḳdan ider şīşe-i pāk
   Geh urur taşa **eyler** şīşeyi **ḫāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 12). [ḫāk eyler, -r]*

ḫāk eyle-: *Toprak etmek, toprağa sermek, ayaklar altında çiğnenmiş hale getirmek II değersizleştirmek, kendini değersiz saymak, benliğini yok etmek. [Deyim]*

1. Havā odı ne yeng ile **eyledi ḫāk**
   Aru su gibidir benden girü pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 25). [ḫāk eyledi, -di]*

ḫaḳ inṣāf virsün: *Bir kişiyi acımasız ve haksız tutumundan vazgeçmesi ve vicdana, mantığa dayanan, adalet duygusuyla davranmaya davet etmek için kullanılan bir söz. [Dua İfadesi]*

1. Degüldür hiç içüñ taşuñ bigi ṣāf
   Nice bī-dādsın **Ḥaḳ virsün inṣāf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 54). [ḫaḳ inṣāf virsün, -]*

ḫāk it-: *Toprak etmek II yok etmek. [Deyim]*

1. Kime sunmışdurur bir kūze-i āb
   Ki **ḫāk itmez** anı bu devr-i dūlāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 104). [ḫāk itmez, -mez]*

ḫak każāyı yazıcak ḳulına rıżāyı ister: *"Allah bir şeyin olmasını takdir ettiğinde, kullarından buna rıza göstermesini ister", "Allah'ın uygun gördüğüne karşı çıkılmaz" anlamında söz grubu. [Kelam-ı Kibar]*

1. Bilüñüz bu ḳadar kim **Ḥaḳ ḳażāyı Yazıcaḳ ḳulına ister rıżāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 120). [ḫaḳ ḳażāyı yazıcaḳ ḳulına rıżāyı ister, -]*

ḫāk kıymetinde gör-: *Toprak değerinde görmek II değersiz görmek, önem vermemek. [Deyim]*

1. **Ḳıymetinde görür** dü ʿālem **ḫāk**
   Güher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 21). [ḫāk ḳıymetinde görür, -ür]*

ḫak nūrı: *Allah'ın nuru.*

1. Ṭururken bunca evhām ü ḫayālāt
   Tecellī ḳıla mı **Ḥaḳ nūrı** heyhāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 16). [ḫaḳ nūrı, -]*

ḫak ol-: *Bir emek karşılığı hakkı olan şeyi elde etmek, hak kazanmak.*

1. **Olur** bu ʿışḳ işi ol ʿāşıḳa **ḫaḳ**
   Ki maʿşūḳı ola ʿālemde ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 17). [ḫaḳ olur, -ur]*

ḫāk ol-: *Toprak olmak.*

1. Bitürmez şāḫ-ı gül **ḫāk olmayanlar**
   Götürmez ʿışḳ işin pāk olmayanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 83). [ḫāk olmayanlar, -ma, -y, -an, -lar]*

ḫāk ol-: *Toprağa dönüşmek II yok olmak. [Deyim]*

1. Gülüñ devrinde alınur gül-ābı
   Çü vaḳti fevt ola **ḫāk olur** ābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 62). [ḫāk olur, -]*

ḫak sır: *İlahi sır.*

1. Pes açdı Ḥaḳ ḥaḳiḳat baḥrine rāh
Ki bu nūr oldı **Ḥaḳ sırrından** āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 54). [ḥaḳ sırrından, -rı, -n, -dan]*

ḥaḳ taʿālā: *Yüce Allah. [2]*

1. Çü bālā ḳıldı sini **Ḥaḳ taʿālā**
Ne zehrem var ki diyem zīr ü bālā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 11). [ḥaḳ taʿālā, -]*

ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr kılsun: *Allah mezarını/ölümden sonra gittiği yeri nurlarla doldursun/aydınlatsın şeklinde ölen bir kişinin ardından edilen dua. [Dua İfadesi]*

1. Çü naḳl eyledi ol merḥūm ü maġfūr
Ki **ḳılsun Ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 2). [ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr ḳılsun, -]*

ḥaḳ tebārek: *Yüce Allah. [3]*

1. Meger bir gün ki rūz idi mübārek
Küşāyiş kılmış idi **Ḥaḳ tebārek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 2). [ḥaḳ tebārek, -]*

ḥaḳ teni cānsuz itmesün: *"Allah bedenimi cansız bırakmasın", çok sevdiği kişiden ayrı kalmanın ölmek anlamına geldiğini ve bu durumdan Allah'a sığınmayı ifade eden dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Dilerven **cānsuz itmesün teni Ḥaḳ**
Ki yaʿnī sensüz itmesün beni Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 15). [ḥaḳ teni cānsuz itmesün, -]*

ḥaḳ yolı: *Allah'a ulaştıran yol, doğru yol.*

1. Ḳılıç ḥaḳ yolına ḳılsa ḥamāʾil
Ġazādan ġayre olmaz göñli māʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 43). [ḥaḳ yolı, -]*

ḥaḳ yolı: *Tanrı'nın rızasını kazanmak için yapılan iş.*

1. Ol oldıysa cihān milkine perdaḫt
Bu kevneyni itdi **Ḥaḳ yolında** derbaḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 128). [ḥaḳ yolında, -di]*

ḥaḳa ḥamd-i firāvān eyle:- *Yaratıcıya pek çok şükür etmek.*

1. Turıcaḳ şükr-i Yezdān eylediler
Ḥaḳa ḥamd-i firāvān eylediler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 196). [ḥaḳa ḥamd-i firāvān eylediler, -di, -ler]*

ḥākān: *Türk hükümdarlar için kullanılan unvan. [6]*

1. Pes andan tutdı **ḫāḳān** cengine yüz
Çeriler ʿarża ḳıldı nice biñ yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 79). [ḫāḳān,]*

ḫāḳān-ı çīn: *Çin padişahı.*

1. İşigüñde şular kim kemterīndür
Kimi ḳayṣer kim **ḫāḳān-ı Çīndür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 8). [ḫāḳān-ı çīndür, -dür]*

ḫaḳāyıḳ: *Doğru olan asıllar, hakikatler, gerçeklikler. [2]*

1. **Ḥaḳāyıḳ** keşf olan bilür bu ḥāli
Ki var nefsinde her nefsüñ kemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 17). [ḫaḳāyıḳ,]*

ḫakayık sebzesi: *Hakikatlerin bahçesi.*

1. **Ḫaḳayıḳ sebzesin** seyrān idesin
Deḳāyiḳ gülşenin ḫandān idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 9). [ḫaḳayıḳ sebzesi, -n]*

ḫaḳdan ḫalāl ola mı: *Bu, Allah katında helal sayılır mı? anlamında sitem sözü*

1. Tutayın gelmeye dilden tudaḳdan
Sen inṣāf it **ḫalāl ola** mı ḫaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 84). [ḫalāl ola, -a]*

ḫaḳdan nazar var: *Bir kimsenin/nesnenin/yerin üstün güzelliğini ifade etmek üzere, "İlahi bakışın/nurun izlerinin görüldüğü yer/şey" anlamında söz grubu. [Deyim]*

1. Güneş yüzüñde kim **Ḫaḳdan naẓar var**
Görürven gerd-i fikretden eṣer var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 19). [ḫaḳdan naẓar var, -]*

ḫaḳdan utanmaz: *Allah'tan utanmaz. Günah işlemekten korkmayan Allah'tan çekinmeyen kimse.*

1. Ki ebsem iy ḫāceletden usanmaz
Utan yüzüñden iy **Ḥaḳdan utanmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 50). [ḥaḳdan utanmaz, -]*

ḫāke ir-: *Yerin dibine girmek II yok olmak, ortadan kaybolmak. [Deyim]*

1. Serā-perde başı eflāke irdi
Yavuz gözler tutılup **ḫāke irdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 16). [ḫāke irdi, -di]*

ḫāke yüz ur-: *Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek. [Deyim]*

1. İkileyin **yüzini urdı ḫāke**
Ne lāyıḳ ola ḫāk ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 47). [ḫāke yüz ur, -]*

ḫākī: *Topraktan olan.*

1. Ten-i **ḫākī** ne bilsün cān-ı pāki
Ki ḥāl-i ḫāki bilür girü **ḫākī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 60). [ḫākī,]*

ḫākī ḳafeṣ: *(Bir kuşa benzetilen ruhu muhafaza eden) insan bedeni, insanın maddi varlığı.*

1. Geç āḫir bu havā ile hevesden
Uçur cān murġını **ḫākī ḳafesden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 64). [ḫākī ḳafesden, -den]*

ḫākī kafeṣ: *(Bir kuşa benzetilen ruhu muhafaza eden) insan bedeni, insanın maddi varlığı II dünya, yeryüzü.*

1. Ur ol pervāzı bu **ḫākī ḳafeṣde**
Ki eflāk ola seyrüñ her nefesde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 5). [ḫākī ḳafeṣde, -de]*

hakı olsun: *Hakkı için; ...-nIn hürmetine.*

1. Ṣubḥ-ı ṣoḥbet şeb-i vuṣlat **ḥaḳı olsun** bu dünün
Sāʿati yıl demi ay laḥẓesi yeldā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 9). [ḥaḳı olsun, -]*

ḫāki zer it-: *Toprağı altına çevirmek, topraktan altın çıkartmak II değersiz bir şeyi değerli hale getirmek; değerli bir şeyi açığa çıkartmak. [Deyim]*

1. Bu **ḫāki** mihri iksīri **zer itsün**
Ḳabūli kīmyāsı cevher itsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 59). [ḫāki zer itsün, -i]*

hakīkat: *Doğru, gerçek, asıl. [4]*

1. **Ḥaḳīḳat** ol olur insān-ı kāmil
Ḳi olur her ḥāleʿālim ḥalḳaʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 21). [ḥaḳīḳat,]*

ḥaḳīḳat: *Aslında, gerçekte.*

1. Çü şehsin şāh olanaʿışk-bāzī
Haḳīḳat bir tekellüfdür mecāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 16). [haḳīḳat,]*

hakīkat: *Doğru olan, gerçekten.*

1. **Ḥaḳīḳat** bī-s̲ebāt u bed-gümānsın
Budur gerçek ki yoluñda yalansın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 15). [ḥaḳīḳat,]*

hakīkat: *"Doğrulukla, gerçekten" anlamında zarf. [3]*

1. Beyān it baña ol Ḥaḳḳı **ḥaḳiḳat**
Ki nice bilür aṣḥāb-ı ṭarīḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 19). [ḥaḳiḳat,]*
2. Ḫudāya çünki yoḳdur żıdd u mānend
Ḥaḳīḳat biline mi ol Ḫudāvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 12). [ḥaḳīḳat,]*
3. Ḥakīm eydür buʿilmi daḫı iy şāh
Haḳīḳat bilmeye illā ki Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 2). [haḳīḳat,]*

hakīkat: *Doğrusu, gerçek olan şu ki.*

1. **Ḥaḳīḳat** yüz çevirdi baḫt bundan
Gürīzān oldı tāc ü taḫt bundan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 9). [ḥaḳīḳat,]*

hakīkat: *Doğrusu, gerçekte.*

1. **Ḥaḳīḳat** ḫalḳa bu minnet hemīndür
Ki Ḥaḳdan raḥmeten li'l-ālemīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 25). [ḥaḳīḳat,]*

hakīkat: *Doğrusu, gerçekten.*

1. Velīkin ḥaḳḳ-ı tevḥīde **ḥaḳīḳat**
Yol irürmedi aṣḥāb-ı ṭarīḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 9). [ḥaḳīḳat,]*

hakikat bahri: *Hakikat denizi.*

1. Pes açdı Ḥaḳ **ḥaḳiḳat baḥrine** rāh
Ki bu nūr oldı Ḥaḳ sırrından āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 53). [ḥaḳiḳat baḥrine, -i, -n, -e]*

hakīkat bil-: *Emin olmak, şüphesi bulunmamak. [3] [Deyim]*

1. **Ḥaḳīkāt bilürem** ki ol nev-cüvāna
Murād özüñdür ayruġı behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 51). [ḥaḳīkāt bilürem, -ür, -em]*

hakīkat bil-: *Tam anlamıyla, bütün ayrıntılarına kadar bilmek. [Deyim]*

1. Ḥakīm eydür bu ʿilmi daḫı ancaḳ
Ḥaḳīḳat bilmez illā Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 2). [ḥaḳīḳat bilmez, -mez]*

hakīkatda: *Hakikat, gerçekte.*

1. **Ḥaḳīḳatda** Ḥaḳ itdi nefḫ-i rūḥı
Ki buldı iki ʿālemde fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 155). [ḥaḳīḳatda,]*

hakīkatde: *Aslında, doğrusu.*

1. Bu ʿizz ü kibr eyesi ki adı şehdür
Haḳīḳatde bir avuç ḫāk-i rehdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 14). [haḳīḳatde,]*

hakīkī: *Asıl olan, uydurma olmayan, doğru, sahih; gerçek. [3]*

1. **Ḥaḳīḳī** iʿtidāl olduḳça aḳreb
Olur kāmil mizācında mürekkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 99). [ḥaḳīḳī,]*

hakīkī: *Gerçek. [2]*

1. Haḳīḳī idemezseñ ʿışḳ-bāzī
Getür bārī ele ʿışḳ-ı mecāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 25). [haḳīḳī,]*

ḥaḳīḳī: *Gerçekten, tam anlamıyla.*

1. Mizāca iʿtidāl olmaz **ḥaḳīḳī**
Muḥāl olur vücūdınuñ ṭarīḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 87). [ḥaḳīḳī,]*

hakīm: *Bilge kimse, bilgin. [5]*

1. **Ḥakīmüñ** yitügidür lafẓ-ı ḥikmet
Bilür bulduḳda anı ḥaḳḳ-ı niʿmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 109). [ḥakīmüñ, -üñ]*

hakīm: *Bilge kimse (Büzürgumid). [6]*

1. Eytdi ol **ḥakīm** iy şāh-zāde
Yaşuñı eylesün Yezdān ziyāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 47). [ḥakīm,]*

hakīm: *Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen. [2]*

1. Yidi çarḫ üzre **ḥākim** yidi seyyār
Olurlar ol on iki burcı devvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 1). [ḥākim,]*

hakīm: *Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen. Allah.*

1. Bir ev kim aña **ḥākim** dün ü gündür
Gehī yas anda lābüd geh dügündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 93). [ḥākim,]*

hākim-i her zāt ol:- *Herkesin hakimi, hükmedicisi olmak.*

1. Çün oldı aṣl-ı mevcūdāt ẕātı
N'ola **olsa ḥākim-i her ẕāt** ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 72). [ḥākim-i her ẕāt olsa, -sa]*

hākim-i kādir: *Her şeyi hikmetle yapan sonsuz güç ve kudret sahibi Allah.*

1. **Ḥākim-i ḳādir** itmeyince fermān
Bulara ḳılca yoḳdur fiʿle imkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 81). [ḥākim-i ḳādir, -]*

ḥākim-i muṭlak: *Tam ve gerçek hükmedici. Allah.*

1. Cihāna **ḥākim-i muṭlak** tapuñdur
Ḳamu bāṭıldur ancaḳ ḥaḳ tapuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 23). [ḥākim-i muṭlak, -]*

ḥākim ol-: *Her şeyi bilen, bilgin biri olmak.*

1. Eyitdi ġaybe kimse **ḥākim olmaz**
Bu sırra Ḥaḳdan özge ʿālim olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 29). [ḥākim olmaz, -maz]*

ḥākine yüz ur-: *Toprağına yüz sürmek. Sevgi ve bağlılığını bildirmek için sevgilinin geçtiği yolun toprağına yüzünü sürmek. [Deyim]*

1. Eger biñ yıl **urasın ḥākine yüz**
ʿİvaż olmayısar bil biñine yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 79). [ḥākine yüz urasın, -a, -sın]*

hakīr: *Aşağı görülen, değersiz, itibarsız.[4]*

1. Sāyeñ **ḥaḳīr** ṭopraġa ṣalsa idi şeref
Her ẕerre gün gözine olur idi tūtiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 15). [ḥaḳīr,]*

hakīr: *Değersiz, biçare; alçak gönüllülük göstermek için "ben" manasında kullanılır.*

1. Sen iy ḥalḳuñ ġanī vü dest-gīri
Nite żāyiʿ ḳoyasın biz **ḥakīri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 8). [ḥakīri, -i]*

haḳīr it-: *İtibarsız hale getirmek, gözden düşürmek.*

1. **İder** ʿizzet eyesini **ḥaḳīr** ol
Olur ḥayretde yine dest-gīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 59). [ḥaḳīr ider, -er]*

haḳīr ü püşt oku-: *Küçümsemek, küçük ve değersiz görmek, hor görmek.[İkileme, Deyim]*

1. **Ḥaḳīr ü püşt oḳur** bāmı sipihre
Mükedder dir ruḫāmı māh ü mihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 187). [ḥaḳīr ü püşt oḳur, -r]*

hākister it-: *Kül etmek II yok etmek. [Deyim]*

1. Havā iksīri yüzini zer itmiş
Tenini mihr odı **ḫākister itmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 16). [ḫākister itmiş, -miş]*

hākister ol-: *Kül olmak, kül haline gelmek.*

1. Eger-çi oduña cān micmer oldı
Yana yana tenüm **ḫākister oldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 186). [ḫākister oldı, -dı]*

haḳiyçün: *Hakkı için, hürmetine. [10]*

1. Kelim-i Ḥaḳ münācātı **ḥaḳiyçün**
Kelām-ı Tūr-ı mīḳāti **ḥaḳiyçün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 179). [ḥaḳiyçün,]*

hakk: *Allah. [10]*

1. ʿAceb bu nice ki iderler beyānı
Daḫi mestūr olur **ḥaḳḳuñ** ʿayānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 20). [ḥaḳḳuñ, -uñ]*

hakk: *Doğru, gerçek; Allah.*

1. Zihī cāmid ki idemez pāk gözgüsin
Ki ide günden aẕher **ḥaḳḳı** idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 36). [ḥaḳḳı, -ı]*

hakk: *Doğru, gerçek, hakikat.[5]*

1. Dimiş farḳ eyleyen **ḥaḳḳı** ʿabeşden
Ki tenzīhidür Allahūñ ḥadeşden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 31). [ḥaḳḳı, -ı]*

hakk: *Birine veya bir şeye ait olan hisse, pay.*

1. Ġarīmüñ ṣarpdur ḥaḳḳın viregör
Az az **ḥaḳḳını** boynundan iregör *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 40). [ḥaḳḳını, -ı, -n, -ı]*

hakk: *Verilmiş emekten doğan manevi yetki.*

1. Ḳadīmi ʿahdini unutmasun dir
Vefā **ḥaḳḳın** igen terk itmesün dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 24). [ḥaḳḳın, -ın]*

ḥakk-ı ḥidmet it-: *Hizmetinin karşılığını vermek. Emeğinin, çalışmasının bedelini ödemek.*

1. Ki vardur vaḳtümüzde şimdi ḳıllet
Çü vaḳt ire **idevüz ḥaḳḳ-ı ḥidmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 110). [ḥaḳḳ-ı ḥidmet idevüz, -e, -vüz]*

ḥakk-ı muṭlaḳ: *Varlığı herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, tam ve eksiksiz olan Allah.*

1. Ḥakīm eydür bu ʿilmi daḫı ancaḳ
Ḥaḳīḳat bilmez illā **Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 2). [ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ, -]*

ḥaḳḳ-ı niʿmet: *Allah'ın kullarına bağışladığı lütuf,iyilik, ihsan.*

1. Ḥakīmüñ yitügidür lafẓ-ı ḥikmet
Bilür bulduḳda anı **ḥaḳḳ-ı niʿmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 110). [ḥaḳḳ-ı niʿmet, -]*

ḥakk-ı ṣoḥbet: *Sohbet hakkı, hissesi.*

1. Ki ḳanı iy vefāsuz **ḥaḳḳ-ı ṣoḥbet**
Yile mi vardı ol mihr ü maḥabbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 29). [ḥaḳḳ-ı ṣoḥbet, -]*

ḥaḳḳ-ı ṣoḥbetini bil-: *Sözü edilen kişiyle bir arada olmanın değerini anlamak, kıymetini bilmek.*

1. Yiridür endāmuma ḫār-ı belā tīġ-i cefā
Ol gül endāmuñ çü **ḥaḳḳ-ı ṣoḥbetini bilmedüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 8). [ḥaḳḳ-ı ṣoḥbetini bilmedüm, -me, -dü, -m]*

ḥakk ıduġın: *Gerçek, doğru, hakiki olduğunu.*

1. Bilürdi **ḥaḳḳ ıduġın** ceddi vaʿdi
Yürürdi gözleyüp eyyām-ı saʿdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 43). [ḥaḳḳ ıduġın, -]*

ḥakkā: *Doğrusu, gerçekte.*

1. Çi-ger her niʿmetüñ **ḥaḳḳa** güzīndür
Ḳamunuñ yigi ʿömr ü mülk ü dīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 241). [ḥaḳḳa,]*

ḥaḳḳa tevekkül kıl-: *Allaha tevekkül etmek, "hedefe ulaşmak için gerekli olan maddi ve manevi sebeplerin hepsine başvurduktan sonra Allah'a dayanıp güvenmek ve işin sonrasını Allah'ın takdirine bırakmak" demektir. [Deyim]*

1. Didi biz **ḳılalum Ḥaḳḳa tevekkül**
İdelüm ḳatılıḳlara taḥammül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 119). [ḥaḳḳa tevekkül ḳılalum, -alum]*

ḥakkāk: *Mâden, taş, tahta vb. üzerine şekiller, özellikle mühür kazan sanatkâr II inci işleyen.*

1. Ṣabā ter ġoncayı ider bigi çāk
Ya açar perde-i lüʾlüʾyi **ḥakkāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 178). [ḥakkāk,]*

ḥakkı: *"Hakkı için, hürmetine" anlamında bir yemin sözü. [8]*

1. Sipihr ü mihr ü ḳaṣr u ḥūr **ḥaḳḳı**
Çırāġ u şuʿle nār u nūr ḥakkı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 87). [ḥaḳḳı,]*

ḥakkın vir-: *Hakkını vermek. Birinin çalışmasının karşılığını gereğince değerlendirmek. [Deyim]*

1. Ġarīmüñ ṣarpdur **ḥaḳḳın viregör**
Az az ḥaḳḳını boynundan iregör *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 39). [ḥaḳḳın viregör, -e, -gör]*

ḥakkına: *Hakkında. İlgili olarak; için, üzerine.*

1. Lisān-ı şerʿ anuñçün eyleyüp daḫl
Bu aġaç **ḥaḳḳına** dir ekrimu ʾn-naḫl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 66). [ḥaḳḳına, -ı, -n, -a]*

ḥakkında: *Hususunda, üzerine. [2]*

1. Beşer **ḥaḳḳında** yoḳdur ol meşiyyet
Ki maʿlūm eyleye ḥaḳḳı hüviyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 5). [ḥaḳḳında,]*

ḥakkınsuz: *Hak edilmemiş.*

1. Virür ḳullıġı **ḥaḳḳınsuz** ḳula ḳūt
Yazar reng ü ḳalemsüz taşda yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 53). [ḥaḳḳınsuz,]*

hakḳuñ yüzini ört-: *Gerçeğin üstünü örtmek, gerçeği gizlemek. [Deyim]*

1. Ne dil sīm eyle bağlar cān gözini
Ki **örter** göz göre **ḥaḳḳuñ yüzini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 46). [ḥaḳḳuñ yüzini örter, -er]*

hāk-pā: *(Sevgilinin) ayağının tozu, toprağı.*

1. Eger evc-i havā içre hümāyem
Şehā kem zīr-pest ü **ḫāk-pāyem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 20). [ḫāk-pāyem, -y, -em]*

hāk-sār it-: *Yerle bir etmek, yok etmek. [Deyim]*

1. Yaḳ āteş sözde lîkin ābdār it
Yil ölçenler havāsın **ḫāk-sār it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 44). [ḫāk-sār it, -]*

hak-sār ol-: *Yerle bir olmak II yok olmak, telef olmak; boğulmak. [Deyim]*

1. Gerek kim ṣudan ola **ḥak-sār ol**
ʿAceb bu ṣuda yil bigi yanar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 219). [ḫak-sār ola, -a]*

ḫāl: *Durum; davranış, tutum; yaşanmakta olan zaman. [2]*

1. Ḥaḳīḳat ol olur insān-ı kāmil
Ḳi olur her **ḥāle** ʿālim ḫalḳa ʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 22). [ḫāle, -e]*
2. Ḳılup māżī ḥadīṣinden rivāyet
Bu **ḥāl** ile itdi ʿālemden ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 32). [ḥāl,]*

hāl: *Davranış, tutum, tavır.*

1. Diler kim işleye gördügi **ḥāli**
Anuñ nesnās u maymūndur miṣāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 79). [ḥāli, -i]*

hāl: *Durum. [72]*

1. Ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli
İnine üren itüñ ne ola **ḥāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 222). [ḥāli, -i]*

hāl: *Bedende olan siyah nokta, ben. [9]*

1. İḥyāda lebüñ Mesīḥ-i Meryem
Ḫālüñ varaḳ-ı cemāle noḳṭa *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 88). [ḫālüñ, -ün*

halʿ: *Çıkarma, giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırma, soyma.*

1. Anuñ naʿlīni **ḫalʿine** irdi fermān
Bunuñ naʿlīni oldı ḫilʿat-i cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 121). [ḫalʿine, -i, -n, -e]*

hāl-i ʿanberī: *Misk kokulu yüzdeki siyah nokta, ben.*

1. Felekler perçeminüñ çenberidür
Gice ḫüsninde **ḫāl-i ʿanberīdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 118). [ḫāl-i ʿanberīdür, -dür]*

hāl-i gerdān: *Dönüş hali, durumu.*

1. Bu evde ki oldı māh ü sāl gerdān
Muʿayyen bir sebeb var **ḫāl-i gerdān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 180). [ḫāl-i gerdān, -]*

ḫāl-i pervīz: *Husrev-i Perviz'in hali; Hüsrev-i Perviz'in durumuna uygun, onun anlayacağı şekilde.*

1. Beyān it **ḫāl-i Pervīze** meʾāli
Eyit şīrīnlik ile cümle ḫāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 29). [ḫāl-i pervīze, -e]*

hāl-i şāvūr: *Şavur'un hali, durumu.*

1. Gözi yolda ki ne oldı **ḫāl-i Şāvūr**
Neye uġradı ol miskīn ü mehcūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 65). [ḫāl-i şāvūr, -]*

hāl-i ser-güzeşt: *Macera, serüven.*

1. Bu **ḫāl-i ser-güzeşti** yād iderken
Gehī zārī vü geh feryād iderken *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 11). [ḫāl-i ser-güzeşti, -i]*

ḥāl-i şīrīn: *Şirin'in hali, vaziyeti, içinde bulunduğu durum.*

1. Şehen-şāh-i cihān Ḫusrev müdāmī
Şorardı **ḥāl-i Şīrīnden** peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 2). [ḥāl-i şīrīnden, -den]*

ḥāl dili: *Hal dili, herhangi bir şeyi davranışlarıyla gösterme, fiilleriyle anlatma. [3]*

1. İy berīd-i hümā ḥamāka'llāh
Ḫāl dili ile söyle keyf-ül-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 8). [ḥāl dili, -]*

ḥāl ir-: *Çok şaşırmak, büyük bir şaşkınlığa düşmek. [Deyim]*

1. Tamām idince tercīʿi ol abdāl
Şeh-i ḫūbāna **irdi** vecd ile **ḥāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 2). [ḥāl irdi, -di]*

ḥāl ḳalma-: *Gücü, takati, eski durumu olmamak. [2] [Deyim]*

1. Dilüñ depret ki var mecālüñ
Bilürsin **ḳalmayısar** ḳāle **ḥālüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 4). [ḥālüñ ḳalmayısar, -y, -ısar]*

ḥal ḳıl-: *Halletmek, çözüme kavuşturmak.*

1. Bir ol kim bilimezem Ḥaḳḳı evvel
Neciydügini **ḳıl** bu ʿuḳdeyi **ḥal** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 14). [ḥal ḳıl, -]*

ḥāl ol-: *Çözülmek.*

1. **Olursa** mihr ile cān uḳdesi **ḥāl**
Ḳomazven dürc-i gevher mührine el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 35). [ḥāl olursa, -ur, -sa]*

ḥāl ol-: *Hallolmak, çözümlenmek, sonuçlanmak.*

1. Taḫayyül ḳılsa gerdūn şeklini gel
Ki bu müşkil **olunmaz** ʿaḳl ile **ḥāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 138). [ḥāl olunmaz, -maz]*

ḥāl ü kal: *Vaziyet ve söz; hal ve hareket. [4] [İkileme]*

1. Çü **ḥāl ü ḳāl** ile göñlüm şuʿūr olmazmış
Bu şeʿr-i şiʿrini pes nice bir şiʿār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 13). [ḥāl ü ḳāl, -]*

ḥalāl: *Kurallara, geleneklere uygun II nikahlı eş.*

1. **Ḫalālī** rızḳ id iy bāz-ı şikārī
N'iderler kerkes-i murdar-ḫᵛārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 65). [ḥalālī, -ī]*

ḥalāl eyle-: *Üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak.*

1. **Ḫalāl eyleñ** ki bu dehr-i ḫarāmī
İledür ʿömrüñüz naḳdin tamāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 75). [ḥalāl eyleñ, -ñ]*

ḥalāṣ: *Kurtulma, kurtuluş.*

1. Velī kim bulan ol tevḥīd-i ḫaşı
Bulınmaz şübhe bendinden **ḫalāṣı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 6). [ḥalāṣı, -ı]*

ḥalāṣ: *Kurtulma, kurtuluş (Tanıkta, ölerek ten zindanından çıkma/kurtulma olarak söz konusu edilir).*

1. Görür kendüye tendür bend ü zīndān
Ḫalāṣına olur cān ile şādān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 70). [ḫalāṣına, -ı, -n, -a]*

ḥalāṣ bul-: *Kurtulmak, azat olmak. [2] [Deyim]*

1. Eger cürme göre aḫz ola ʿāṣī
Bulımaz kimse ḳahruñdan **ḫalāṣı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 20). [ḫalāṣı bulımaz, -ı, -maz]*

ḥalāṣ eyle-: *Kurtarmak.*

1. Mücerred ḳıl bu ẓulmānī ḳafesden
Ḫalāṣ eyle hevā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 30). [ḫalāṣ eyle, -]*

ḥalāṣ it-: *Kurtarmak. [2]*

1. İlāhī çāre ḳıl bī-çārelıḳdan
Ḫalāṣ it bizi bu āvārelıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 48). [ḫalāṣ it, -]*

halāş ol-: *Kurtulmak, selamete ermek.*

1. Kerem ḳıl reh-nümūn ol rāh-ı ḫāṣı
Ki **ola** cān ü göñlümüñ **ḫalāṣı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 278). [ḫalāṣ ol, -]*

ḫālāt: *Hâller, durumlar.*

1. Dilinden gitdi evhām ü ḫayālāt
İçinden cūş ḳıldı vecd ü **ḫālāṭ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 26). [ḫālāṭ,]*

ḫālāt başa ak-: *Haller başına akın etmek; düşünceler zihnini istila etmek. [Deyim]*

1. Bu sevdādan çü **aḳdı başa ḫālāt**
Bu ebyātı idindi virdi evḳāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 13). [ḫālāt başa aḳdı, -dı]*

halāyık: *Cariyeler, hizmetçiler.*

1. Çü ḫīlem ḳalmaya maʿẕūr olam ben
Ḫalāyık töhmetinden dūr olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 12). [ḫalāyık,]*

halāyık: *Halk, insanlar, kullar. [2]*

1. Seḫa ṭonı ki öger cümle **ḫalāyıḳ**
Ḳamudan ḳaḍḍ-i şāha oldı lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 55). [ḫalāyıḳ,]*

halāyık: *Yaratılmış canlılar, özellikle insanlar.*

1. Ḫulḳuña çünki Ḫāliḳ-i aʿẓam didi azīm
Lāyıḳ **ḫalāyıḳ** eyleye mi ḫulḳuña şenā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 42). [ḫalāyıḳ,]*

halel: *Bozukluk; eksiklik, kusur.*

1. Dilümi şaklaġıl sehv ü ẕelelden
Bilümi arı ḳıl ḥaṣv ü **ḫalelden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 36). [ḫalelden, -den]*

ḫalel bul-: *Halel gelmek. Bozulmak, zarara uğramak. [Deyim]*

1. **Ḫalel bulmamaġa** şehlıḳ esāsı
Saḳınurdum bu ḫalḳ ı nā-sipāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 63). [ḫalel bulmamaġa, -ma, -maġ, -a]*

hālet: *Durum, hal. [9]*

1. Çü Bānū oldı ol **ḫāletden** āgāh
Bilür kim nişe cān atdı şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 177). [ḫāletden, -den]*

hālet-i ʿışḳ: *Aşkın halleri.*

1. İdüpdi **ḫālet-i ʿışḳ** eyle ḫayrān
Ki özin bilmezdi ne pervā-yı sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 13). [ḫālet-i ʿışḳ, -]*

halhāl: *Ayak bileziği. [Deyim]*

1. Ayaġına düşüp **ḫalḫālı** bigi
Ciger yaḳup ḳarara ḫāli bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 169). [ḫalḫālı, -ı]*

hālī: *Ayrı, uzak. [3]*

1. Çü şoḥbet **ḫālī** idi yār-ı bedden
Gazel bu resme geldi Bārbedden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 77). [ḫālī,]*

hālī: *Bir vakit, bir zaman.*

1. Ḥerīfi gördi maḥrem yiri ḫālī
Ṭabaḳdan örtüyi götürdi **ḫāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 146). [ḫāli,]*

hālī: *Boş, tenha, ıssız. [2]*

1. Çü **ḫālī** gördi meydānı şuḫan-dan
Dilinden urdı söz ṭūpına çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 107). [ḫālī,]*

hālī: *Boş II sahipsiz.*

1. Medāyin milki **ḫālī** anda Şīrīn
Cihāna āferīn eflāke taḥsīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 5). [ḫālī,]*

hālī: *Boşluk.*

1. Muḥīṭüñ merkezüñ ortası ḫālī
Toludur ḫalḳ yoḳdur hīç **ḫālī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 44). [ḫālī,]*

ḫālī: *Hâlâ, şimdi.*

1. Muḥīṭüñ merkezüñ ortası **ḫālī**
   Toludur ḫalḳ yoḳdur hīç ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 43). [ḫālī,]*

ḫālī: *Hemen, derhal.*

1. İşāret ḳıldı şeh Şāvūra **ḫālī**
   Ki ḫayme ġayr-i şehden ola ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 89). [ḫālī,]*

ḫālī: *Şimdi; derhal.*

1. Ḳuşandı Bārbed ney bigi **ḫāli**
   Gine ʿūdına virdi gūş-māli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 107). [ḫāli,]*

ḫālī: *Yalnız, tek başına.*

1. Ḳıġırdı ḳatınā Behrāmı **ḫālī**
   Virür iḳlīm ü şehr ü genc ü mālı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 15). [ḫālī,]*

ḫālī degül: *O şey orada hep mevcut olma, o şeysiz olmama.*

1. Şeker **ḫālī degül** toḳla żarardan
   Yig olur aca etmek gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 39). [ḫālī degül, -]*

ḫāli ḳalma-: *Gücü, takati bitmek, eski durumunda olmamak. [Deyim]*

1. Dilüñ depret çü var söze mecālüñ
   Bilürsin **ḳalmayısar** ḳāle **ḫālüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 30). [ḫāl(i) ḳalmayısar, -y, -ısar]*

halī ol-: *Boşalmak, tenhalaşmak. [2]*

1. Bürimiş ʿālemüñ ḫaddini ḫāli
   Cihān aġyardan **olmışdı ḫalī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 4). [ḫalī olmışdı, -mış, -dı]*

halī ol-: *Geri durmak.*

1. Kişi bir nice yıl aşnuġı ḫāli
   Olımaz şübheden fikr itse **ḫāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 4). [ḫāli olımaz, -ı, -maz]*

halī ol-: *Uzak durmak, kaçınmak.*

1. Bir ol kim çün murādına bula dest
   Ḳalaḳdan **ḫālī olmaz** çün ola mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 24). [ḫālī olmaz, -maz]*

halī ol-: *Uzak kalmak.*

1. Varıcaḳ ol cihāna bu cihāndan
   Eger-çi **ḫālī olmazlar** ziyāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 222). [ḫālī olmazlar, -maz, -lar]*

ḫāli sorış-: *Hal hatır etmek, iki kişi karşılıklı olarak bir diğerinin ne halini hatırını sormak. [Deyim]*

1. Gücüm yitdükçe **ḫāli** dürişeyim
   Gelince turışayım **sorışayım** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 10). [ḫāli sorışayım, -ayım]*

ḫālī ṭur-: *Boş durmak; işsiz kalmak, çalışmamak. [Deyim]*

1. Hemān-dem virdi ʿūda gūş-māli
   Ki neylersin oda düş **ṭurma ḫālī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 10). [ḫālī ṭurma, -ma]*

hālī ṭur-: *Uzak durmak, yaklaşmamak, karışmamak. [Deyim]*

1. Didi **ḫālī turalum** biz vefāya
   Küdüret ḳatmayalum bu ṣafaya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 51). [ḫālī turalum, -alu, -m]*

halīfe: *Hz. Muhammed'den sonra onun vekîli olarak din ve dünya işlerinde bütün müslümanların önderi, aynı zamanda devletin reisi olan kişi.*

1. Ḫalīfeyken görürler kim gider tīz
   Medīne ẓāhirinden eyleyüp ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 109). [ḫalīfeyken, -y, -ken]*

halīfe: *Sultan, padişah.*

1. Bu mülke oldurur şāh u **ḫalīfe**
   Anuñdur ʿazl ü naṣb u her vaẓīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 137). [ḫalīfe,]*

halīfe: *Vekil (Hz. Davut).*

1. **Halifeñ** ḥaḳḳı ki āvāzındaġı elḥān
   Demüri mūm iderdi tağı nālān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 183). [halifeñ, -ñ]*

halīfe: *Yeryüzünde Allah'ın emirlerini yerine getirip onun namına tasarrufta bulunan ve varlıklar üzerinde onun adına egemen olan insan.*

1. Anuñdür ʿazl ü naṣb ü her vaẓīfe
   Hem oldur ḳutb-ı āfāk u **ḫalīfe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 24). [ḫalīfe,]*

hālik: *Halk eden, yaratan, Allah. [2]*

1. Bu resme **ḫāliḳüñ** ʿibretleri çoḳ
   Çü ḳādir kimsedür ḳudretleri çoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 21). [ḫāliḳüñ, -uñ]*

hāliḳ-i aʿẓam: *Yüce yaratıcı.*

1. Ḫulḳuña çünki **Ḫāliḳ-i aʿẓam** didi aẓīm
   Lāyıḳ ḫalāyıḳ eyleye mi ḫulḳuña ṣenā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 41). [ḫāliḳ-i aʿẓam, -]*

halīl: *Hz. İbrahim. [2]*

1. **Ḫalīlüñ** ṣabrı içün mancınıḳa
   Ki oldı od aña verd-i ḥadīḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 169). [ḫalīlüñ, -üñ]*

ḫalil-ullāh: *Allah'ın dostu. Hz. İbrahim.*

1. Ḫırmenüñden kİ enbiyā vü evliyādür ḫūşe-çīn
   Ādem o umar dāne-i gendüm **Ḫalil-ullāh** ʿades *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 20). [ḫalil-ullāh,]*

hālin ṣor-: *Bir kimseye "nasılsınız, ne durumdasınız vb." anlamında nezaket, ilgi soruları yöneltmek. [2] [Deyim]*

1. Günüm **ḫālin ṣorarsan** iy peri-rū
   Yüzüñ ayına tut āyīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 17). [ḫālin ṣorarsan, -ar, -san]*

hālinde ḳo-: *Kendi haline bırakmak. Bir kimseyle, bir şeyle ilgilenmemek, yapılan işe karışmamak. [Deyim]*

1. Didi **ḳorsam** anı **ḫālinde** ṣeydā
   Gerek kim dürlü pinhān ola peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 53). [ḫālinde ḳorsam, -r, -sa, -m]*

hāliş it-: *Saf altın etmek, altına dönüştürmek II kötülüklerden temizlemek.*

1. Kīmyādur ki ḳalbi **ḫāliş ider**
   Cevher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 11). [ḫāliş ider, -er]*

hāliye: *Şimdiki zamanda, şimdiki halde, şimdi.*

1. Varayın **ḫāliye** bir rūz-ı baḫta
   Ya taḫt ola naṣībüm yā-ḫū taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 25). [ḫāliye, -a]*

halk: *Ahali, insanlar. [31]*

1. Bu dōlāb içre **ḫalḳun** bu ʿacebdür
   Kimi sīrāb ü kimi teşne-lebdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 65). [ḫalḳun, -uñ]*

halk: *Bir milleti meydana getiren insan topluluğu.*

1. Anuñçün eyle ḳıldı emr-i taḳdīr
   Ḳamudan ādemüñ **ḫalḳına** teʾḫīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 120). [ḫalḳına, -ı, -n, -a]*

halk: *Yönetim altında bulunan insan topluluğu.*

1. Külehgūşeñ ṭolu ay oldu **ḫalḳa**
   Hilāl olsun kemer bendüñe ḥalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 19). [ḫalḳa, -a]*

halḳ: *İnsanoğlu, beşer.*

1. Ki **ḫalḳ** işi degül bu vaż‘-ı nādir
Meger ṣun‘ından itdi Ḥayy ü Ḳādir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 93). [ḫalḳ,]*

halk: *Yaratılmış olanlar.*

1. Bula ẕātında eyle vecd-i ḥālet
Ki kendüdür müdebbir **ḫalḳ** ālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 12). [ḫalḳ,]*

halḳ-ı ādem: *İnsanoğlunun yaratılması.[2]*

1. Bu üçden çünki ma‘mūr oldu ‘ālem
Yaḳın oldı vücūda **ḫalḳ-ı ādem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 116). [ḫalḳ-ı ādem, -]*

halk-ı eṭrāf: *Çevre şehirlerin sakinleri.*

1. Degül ehl-i Medāyin ḳāf-tā-ḳāf
Dirilmiş ol dügüne **ḫalḳ-ı eṭrāf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 28). [ḫalḳ-ı eṭrāf, -]*

halk-ı kevneyn: *Dünya ve ahiretin yaratılması.*

1. Zihī Ḳādir ki aña **ḫalḳ-ı kevneyn**
Ola ehven ki saña ṭarfat-ul-‘ayn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 13). [ḫalḳ-ı kevneyn, -]*

halk-ı nā-sipās: *Nankör halk.*

1. Ḫalel bulmamaġa şehlıḳ esāsı
Saḳınurdum bu **ḫalḳ ı nā-sipāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 64). [ḫalḳ-ı nā-sipāsı, -ı]*

halḳ-ı şehr: *Şehrin ahalisi.*

1. Çü ḳılmaz hīç yāra dehr yārī
Ne **ḫalḳ-ı şehr** ḳor ne şehr-yārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 52). [ḫalḳ-ı şehr, -]*

halk it-: *Yaratmak. [2]*

1. Öñ anı ḳıldı mevcūdātı andan
Anı **ḫalḳ itdi** maḥlūḳātı andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 34). [ḫalḳ itdi, -di]*

halḳa: *Bir yere tutunmak veya bir şeyi bir yere tutturmak için kullanılan maden, tahta veya plastikten çember. Kapı halkası, perde halkası vb. [6]*

1. Ḳapuña **ḫalḳa** bigi irmesem bār
Olam **ḫalḳa** işügüñde felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 21). [ḫalḳa, -a]*

halḳa: *Bir yere tutunmak veya bir şeyi bir yere tutturmak için kullanılan mâden, tahta veya plastikten çember.*

1. Oḳ ile ḳıl açar idi girihden
Ḳapardı **ḫalḳa** nīzeyle zirihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 70). [ḫalḳa,]*
2. Ki çift işler iken bir türk-i bī-rāh
Sabanına alur bir **ḫalḳa** nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 30). [ḫalḳa,]*

halḳa: *Kıvrım.*

1. Kemendüñ **ḫalḳasıdur** mār-ı pīçān
Ki ḳılur her kime ṭolaşşa bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 63). [ḫalḳasıdur, -sı, -dur]*

halḳa: *Vücudun kulak, parmak, bilek gibi yerlerine takılan, genellikle kıymetli madenden daire biçiminde süs eşyası.*

1. Yir ü gök belki baksañ cümle ḫalḳa
Aña nisbet ola ṣaḥrāda **ḫalḳa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 16). [ḫalḳa,]*

halḳa-i mīm: *Mim harfinin halkası.*

1. Çü yazmış zülf ü ḫāli noḳṭa-i cīm
Cemāle la‘li düzmiş **ḫalḳa-i mīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 108). [ḫalḳa-i mīm, -]*

halḳa-i zülf: *Saç kıvrımı, bukle.*

1. Saçuñ zencīridür boynumda baġum
Ḳoya mı **ḫalḳa-i zülfüñ** ḳulaġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 28). [ḫalḳa-i zülfüñ, -üñ]*

ḫalḳa der-gūş: *Kulağı küpeli.*

1. Girü biñ Türkī vü Rūmī ḳabā-pūş
Güzel ḳul zülf çenber **ḫalḳa der-gūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 12). [ḫalḳa der-gūş, -]*

halḳa-der-gūş: *Kulağı küpeli köle, bende.*

1. Çü benven bu işükde **ḥalḳa-der-güş**
Ġamuñdan ḥalḳa bigi ṭavḳ-ber-güş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 23). [ḥalḳa-der-güş,]*

halḳa-der-güş it-: *Kulağı küpeli köle/bende haline getirmek, (kendine) köle etmek. [Deyim]*

1. Bināgūşın görüp itdügine cüş
Ṣuyı zülfinden **itmiş ḥalḳa-der-güş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 136). [ḥalḳa-der-güş itmiş, -miş]*

halka der-güş ol-: *Kulağı halkalı (küpeli) köle olmak.*

1. Güneş tīġın götürmiş idi ber-dūş
Rikābında ay **olmış ḥalḳa der-güş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 46). [ḥalḳa der-güş olmış, -mış]*

halka halka: *İç içe geçmiş ve merkezden uzaklaştıkça genişleyen halkalar biçiminde. [İkileme]*

1. **Ḥalḳa ḥalḳa** yüzini devr ider ervāḥ-ı melek
Ehl-i ḳuds oldı meger zülfine hem-ser bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 3). [ḥalḳa ḥalḳa, -]*

halka halka it-: *Kıvrım kıvrım yapmak. [İkileme]*

1. Saçından **ḥalḳa ḥalḳa itdi** kemendi
Ki ḳaçarsa sala boynına bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 95). [ḥalḳa ḥalḳa itdi, -di]*

halka ol-: *Dönmek, dolaşmak; eğilmek.*

1. Ḳapuña ḥalḳa bigi irmesem bār
Olam ḥalḳa işügüñde felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 22). [ḥalḳa ol, -am]*

halka ur-: *Sarmak, çevresini kuşatmak, yolunu kesmek. [Deyim]*

1. Ne ayda dāʾire çekdi ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki **ḥalḳa urdı** ḳamer noḳṭa bigi rāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 10). [ḥalḳa ur, -dı]*

hall: *Bağlı bir şeyi, bir düğümü açma; bir işin zor ve karanlık taraflarını çözme, çözümleme.*

1. Ne ṣūret kim idersin levḥa taṣvīr
Dil ü cān **ḥalli** ile eyle taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 4). [ḥalli, -i]*

hall ol-: *Erimek, eritilmek.*

1. Çü ʿaḳd itdi şekerden şīr ü ḫurmā
Ezildi şekker ü **ḥall oldı** ḥelvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 8). [ḥall oldı, -dı]*

hall ol-: *Yoluna konmak, sonuca bağlanmak, çözülmek, çözümlenmek.*

1. Didi dānālar iy sulṭān-ı ʿāḳil
Dilerseñ **ḥall ola** bu bend-i müşkil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 28). [ḥall ola, -a]*

hallāk: *Yaratıcı, yaratan (Allah).*

1. Vücūda geldi çün ol nūr-ı aʿẓam
Sücūda vardı **ḫallāḳına** ol dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 44). [ḫallāḳına, -ı, -n, -a]*

hallāk-ı ʿālem: *Alemin yaratıcısı olan Allah.*

1. Var idi ol Vāḥid ü Ḳahhār-ı ʿālem
ʿAlīm ü Ḳādir ü **Ḫallāḳ-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 12). [ḫallāḳ-ı ʿālem, -]*

hallāk-ı aʿẓam: *Yaratma gücü sınırsız olan, devamlı olarak yaratan yüce Allah.*

1. Yed-i ḳudretle ol **Ḫallāḳ-ı aʿẓam**
Müsevvā eyledi taḫmīr-i Ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 151). [ḫallāḳ-ı aʿẓam, -]*

hallāk-ı ekber: *En büyük yaratıcı, Allah.*

1. Zihī iksīr ki ol **Ḫallāḳ-ı ekber**
Düzer ziybaḳdan insan bigi gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 191). [ḫallāḳ-ı ekber, -]*

hallāk-ı ḳādir: *Yaratma gücü sınırsız olan, her şeye gücü yeten, devamlı olarak yaratan Allah.*

1. Pes andan ḳıldı o **Ḫallāk-ı ḳādir**
Ḳamudan öñ heyūlā-yı ʿanāṣır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 15). [ḫallāk-ı ḳādir, -]*

halt-ı ālet kıl-: *Nesneyi, varlığı karıştırmak.*

1. Ḳuṣūruñdan ki vardur ḥikmetinde
Ḳılursın ḫalt-ı ālet ḳudretinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 74). [ḫalt-ı ālet ḳılursın, -ur, -sın]*

hālu: *Annenin erkek kardeşi, dayı.*

1. Degül biñde biri ol genc ü māluñ
Ki Behrām aldı çün öldürdi **ḫāluñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 40). [ḫāluñ, -ñ]*

hālü kalma-: *Dayanacak gücü kalmamak. [Deyim]*

1. V'eger menʿ eyler isem yoḳ mecālüm
Firāḳı ṣabrına **ḳalmadı ḫālüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 8). [ḫālüm ḳalmadı, -dı]*

hālüñde ḳoy-: *(Birini veya bir şeyi) kendi hâline bırakmak; ilgilenmemek, karışmamak. [Deyim]*

1. Ki beni **ḳoyasın ḫālümde** ḥayrān
Garīb ü zār ü ser-gerdān ü nālān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 63). [ḫālümde ḳoyasın, -a, -sın]*

halvet: *Yabancıların girmesine müsaade edilmeyen hususi ortam, oda. [3]*

1. Şeh oturmışdı bir dün **ḫalvetinde**
Bir iki ay yüzlüler ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 1). [ḫalvetinde, -i, -n, -de]*

halvet: *Gözlerden uzak olacak şekilde bir yerde birileriyle baş başa kalma. [4]*

1. Bir iki yār ile şeh-zāde **ḫalvet**
Ḳılurdı bir çemende ʿayş ü ʿişret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 17). [ḫalvet,]*

halvet: *Gözlerden uzak olacak ve baş başa kalacak şekilde. [3]*

1. Büzürgūmīḏ ile **ḫalvet** ṭanışdı
Bu tedbīrüñ öñin şoñın şanışdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 45). [ḫalvet,]*

halvet: *İçinde hiç kimsenin bulunmadığı tenha ve kapalı yer. [3]*

1. Şeh oturmış yaluñuz **ḫalvetinde**
Hemīn Şīrīn ḫayāliydi ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 3). [ḫalvetinde, -i, -n, -de]*

halvet: *Tek başına, yalnız. [4]*

1. Didiler rāḥat ol birḳaç gün iy māh
Ava gitmişdurur **ḫalvet** şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 78). [ḫalvet,]*

halvet-i rāz: *Gözlerden uzak ve gizli buluşma.*

1. Ki saña ideler ikrām ü iʿzāz
Düzedeler senüñçün **ḫalvet-i rāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 366). [ḫalvet-i rāz, -]*

halvet it-: *(Bir mekanı) tenhalaştırmak, ıssız duruma getirmek.*

1. Şehen-şeh raġbet ile ʿizzet itdi
Hemān laḥẓe otaġı **ḫalvet itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 30). [ḫalvet itdi, -di]*

halvet okı-: *Başbaşa kalmak üzere yanına çağırmak. [Deyim]*

1. **Oḳırdı** dem-be-dem Şāvūrı **ḫalvet**
Ḳuru efsāneden isterdi selvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 65). [ḫalvet oḳırdı, -r, -dı]*

halvet ol-: *Gözlerden uzak olacak şekilde bir yerde birileriyle baş başa kalmak.*

1. Dilerdi **ḫalvet olmak** cān senüñle
Peyāmum var idi pinhān senüñle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 57). [ḫalvet olmak, -mak]*

halvet ol-: *Yalnız kalmak.*

1. Çü **ḫalvet oldı** eyledi ḥikāyet
Ne kim geçdi ise şükr ü şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 33). [ḫalvet oldı, -dı]*

hālvet otur-: *Gözlerden uzak, tenha bir yere geçip oturmak; yalnız kalmak. [3] [Deyim]*

1. **Oturdı ḫālvet** ol renginde üstād
Ḳalem tutdı vü urdı naḳşa bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 19). [ḫālvet otur, -]*

halvete gir-: *Gözlerden uzak kendi köşesine çekilmek II (güneş) batmak. [Deyim]*

1. Gine çün **ḫalvetine** şāh-ı eflāk
Girüp pür-şemʿ olur ḫargāh-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 2). [ḫalvetine girüp, -üp]*

halvet-nişīn ol: *Bir yerde tek başına bulunmak [oturmak].*

1. Çü ben **ḫalvet-nişīn olam** tapuñ mest
Ne barmaḳ ḥarfümüze uralar dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 33). [ḫalvet-nişīn olam, -am]*

halvet-sarāy-ı ḫaṣ: *Seçkin halvet sarayı. Baş başa kalınan özel/has mekan.*

1. Gördüñ anı ki göriniser lāyıḳı göze
Ḫalvet-sarāy-ı ḫaṣda bī-çūn ü bī-çerā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 60). [ḫalvet-sarāy-ı ḫaṣda, - da]*

ḫām: *Olgunlaşmamış. [2]*

1. Dirilmez **ḫāmdurur** şeftālū-yı leb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 82). [ḫāmdurur, -durur]*

ḫām: *Olgunlaşmamış, tecrübesiz. [2]*

1. Girü ol nāṭıḳ-ı ġaybī dir iy **ḫām**
Behāne itme taʿallüldür bu evhām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 101). [ḫām,]*

ḫām: *Terbiye, tecrübe görmemiş, acemi.*

1. Eger fermānuma olmaz ise rām
Eyit fermān senüñdür el çek iy **ḫām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 196). [ḫām,]*

ḫām: *Yeterince pişmemiş/olgunlaşmamış (Tanıkta, fiziksel yakınlaşma için hazır olmayan kastediliyor olmalıdır. Beyitte Şirin'in Husrev'in yakınlaşma isteğini geri çevirmesi bağlamında söylenmiştir.*

1. Görür şeh kim bu sīmīn-ten ḳatı **ḫām**
Dili tosundur illā ḫaṭırı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 1). [ḫām,]*

ḫām ol-: *Pişmemiş, olgunlaşmamış olmak.*

1. Bu odlardan ki irür baġrımūza key
Eger bişmeyevüz **ḫām olavuz** gey *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 64). [ḫām olavuz, -avuz]*

ḫām tut-: *İki büklüm olmak, eğilmek. [Deyim]*

1. Hem şükr-i niʿmetinden yir dili küng ü ʿāciz
Hem bār-ı minnetinden çerḫ arḳası **tutar ḫām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 72). [ḫām tutar, -ar]*

ḥamāʾil: *Boyna asılan muska, tılsım. [2]*

1. Gehī şimşāda serv-i nāz māʾil
Gümüşler gāh billūra **ḥamāʾil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 40). [ḥamāʾil,]*

ḥamāʾil eyle-: *Boynuna dolanmak, sarılmak.*

1. Gehī şimşāda ḳılur serv māʾil
Gehī billūra sīm **eyler ḥamāʾil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 64). [ḥamāʾil eyler, -r]*

ḥamāka'llāh: *Allah seni esirgesin. [Dua İfadesi]*

1. İy berīd-i hümā **ḥamāka'llāh**
Ḥāl dili ile söyle keyf-ül-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 7). [ḥamāka'llāh,]*

ḥamāḳat: *Ahmaklık.*

1. Bu ḳulda gerçi var cehl ü **ḥamāḳat**
ʿİnāyet ḳıl ki yoḳ ḫışmuña ṭāḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 39). [ḥamāḳat,]*

ḥamākat ol-: *Ahmaklık, budalalık etmiş olmak.*

1. Tursam yoḳ yire **ola ḥamāḳat**
Dönüp yine gidersem ḳanı ṭāḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 13). [ḥamāḳat ola, -a]*

ḥamd: *Şükür.*

1. Disem yüz biñde **ḥamdüñüñ** birini
Birine gelmeye ḳalam yirini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 39). [ḥamdüñüñ, -ü, -ñüñ]*

ḥamd it-: *Şükretmek.*

1. Duʿā vu ḥamd ü medḥ itdi tamāmı
Mübārek bād ḳıldı ḫāṣ u ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 33). [ḥamd itdi, -di]*

ḥamd ü şükr ü minnet it-: *Tanrı'ya minnet duygusunu sunmak, teşekkür etmek. [İkileme]*

1. Ne dil kim ġafleti virmedi lüknet
İder Rabbına ḥamd ü şükr ü minnet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 16). [ḥamd ü şükr ü minnet ider, -er]*

hāme: *Kalem. [5]*

1. Ḳara ḳanlar dökile **ḫāmelerden**
Göge dūd ire yanup nāmelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 93). [ḫāmelerden, -ler, -den]*

hāme kaz-: *Mezar taşı yazmak (Ölen bir kimsenin gömüldüğü mezara, o kişiye ait kimlik bilgileri, dua vb. yazılar kazınmış olan bir taş yerleştirilir. Eskiden bu yazılar hakkaklar tarafından kalem ile yazılırmış. Bu ifadeyle Şeyhi'nin öldüğü ifade edilmektedir). [Deyim]*

1. Anuñ da yazdılar ʿazline nāme
Anuñ da **ḳazdılar** adına **ḫāme** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 80). [ḫāme ḳazdılar, -dı, -lar]*

ḥamel: *Koç burcu.*

1. Bişinci gökde ārām itdi Behrām
Ḥameldür Aḳreb ile emrine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 14). [ḥameldür, -dür]*

ḥamel: *Koç burcu (Bu burca güneş martta girer ve güneşin bu burca girdiği gün ilkbahar başlangıcı kabul edilir).*

1. Ḥamelden āftāb olmışdı nāẓır
ʿUtārid ḫatt-ı Cevzā birle ḥāẓır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 5). [ḥamelden, -den]*

ḥamel: *Koç, kuzu.*

1. **Ḥameldür** pençeme Behrāmuñ işi
Olur ʿaḳreblıġ ile daḫı nīşi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 71). [ḥameldür, -dür]*

ḥamel burına gel-: *Güneşin Koş burcuna gelmesi (Güneş, 21 Mart'ta ilk burç olan Koç burcuna girmektedir. İlkbaharın başlangıcı kabul edilmektedir).*

1. Ferīdūn taḫtına irdi sanki Cemşīd
Ve-yā **geldi ḥamel burcına** ḫūrşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 50). [ḫūrşīd ḥamel burcına geldi, -]*

hamīd: *Övülmüş.*

1. **Ḥamīdün** aḥmed ü maḥmūdı oldur
Cihānuñ maḳṣad ü maḳṣūdı oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 23). [ḥamīdün, -ün]*

hāmid ol-: *Şükretmek.*

1. Ḳalur çoḳ ḳarn ol ḥażretde sācid
Olur yıllar rükūʿ içinde **ḥāmid** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 46). [ḥāmid olur, -ur]*

hamīr: *Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu, hamur.*

1. **Ḫamīr** ü mūmdan yumşaḳ ʿamelde
Ne şekle düzseler olurdı elde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 39). [ḫamīr,]*

hamīr: *Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu, hamur II yumuşaklık bakımından kolaylıkla şekil alabilen bir nesne.*

1. Yüzük düzmek gelür her bī-hünerden
Ḫamīr ü mūmdan yoḫ laʿl ü zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 112). [ḫamīr,]*

hamiyyet eyle-: *Çabalamak, gayret göstermek.*

1. Gine dönmeġe **eyledi ḥamiyyet**
Gidüp Ermenden itdi Rūma niyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 3). [ḥamiyyet eyledi, -di]*

ḥamle: *Hareket, hücum.*

1. Bilürsin **ḥamle** vaḳti olsa Şebdīz
Ne resme tünd merkebdür nice tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 43). [ḥamle,]*

ḥamle: *Saldırı, hücum.*

1. Ki öñinden ḳaçamaz mürġ-i perrān
   Turımaz **ḥamlesine** şīr-i ġarrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 36). [ḥamlesine, -si, -ne]*

ḥamle: *Saldırma, saldırış, harekete geçme.*

1. Siper salma görürseñ tīġını tīz
   Ki anuñ **ḥamlesidür** ḥikmet-āmīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 30). [ḥamlesidür, -si, -dür]*

ḥamle: *Satrançta ve damada taş sürme işi II ileri atılma, atılım, saldırış.*

1. Velī var āḫurında bir ʿaceb at
   Ki ider **ḥamlesi** şāhīni şeh māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 32). [ḥamlesi, -s, -i]*

ḫāmlık: *Hamlık, olgunlaşmamışlık, çiğlik.*

1. Taḥammül ʿışḳ içinde **ḫāmlıḳdur**
   Tefāḫur ʿāşıḳa bed-nāmlıkdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 17). [ḫāmlıḳdur, -dur]*

ḫāmlık: *İşlenmemiş olma durumu.*

1. Yig ol kim kām ola bī-kāmlıḳda
   Ki ḫōş-būy oldı ʿanber **ḫāmlıḳda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 20). [ḫāmlıḳda, -da]*

ḥammāl-ı kūh-efgen: *Dağ deviren, kuvvetli hamal (Ferhad).*

1. Çün ol **ḥammāl-ı kūh-efgen** gönildi
   Anuñ cānına kūh-ı ġam ḳonıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 61). [ḥammāl-ı kūh-efgen, -]*

ḫamr: *Şarap. [5]*

1. Ḫūn-u ciġer ki cām ile cāna müdāmdur
   Bu **ḫamr** ġayr-i ʿāşıḳa iy dil ḥarāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 2). [ḫamr,]*

ḫamr: *Sarhoşluk veren şey (Beyitte sarhoşluk verici olarak Şirin, Barbed ve Nigisa kastedilmektedir).*

1. Mey ü ney ʿışḳ ile olmışdı hem-dest
   Şeh oturmış ol üç **ḫamr** ile ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 6). [ḫamr,]*

ḫamr-i gül-gūn: *Gül renkli, kırmızı şarap.*

1. Elinde cām-ı sāġar **ḫamr-i gül-gūn**
   Dilinde ẕikr-i dil-ber şiʿr-i mevzūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 7). [ḫamr-i gül-gūn, -]*

ḫamr-i ḫodbinlik: *Bencillik şarabı.*

1. Ḫudāyā **ḫamr-i ḫodbinlikde** mestem
   Ḫudāya ḳanda irem ḫod-perestem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 63). [ḫamr-i ḫodbinlikde, -de]*

ḫamr-ı şīrīn: *Tatlı şarap.*

1. Ḫōş iç sen bensüz acı **ḫamr-ı şīrīn**
   Baña telh oldı sensüz ʿömr-i şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 27). [ḫamr-ı şīrīn, -]*

ḫâmûn: *Geniş ova, sahra.*

1. Köyinmiş āhı ile kūh u **ḫāmūn**
   Boyanmış ḳan yaşından Nīl ü Ceyḥūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 13). [ḫāmūn,]*

ḫāmūş: *Suskun, sessiz.*

1. Oturanlar turanlar eyle **ḫāmūş**
   Ki san ḳılmışlar özlerin ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 33). [ḫāmūş,]*

ḫāmūş: *Sessiz bir şekilde, suskun. [3]*

1. Girüp ḫargāhına bī-ʿaḳl ü bī-hūş
   Oturdı ah iderek şöyle **ḫāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 28). [ḫāmūş,]*

ḫāmūş: *Söz söylememe, susma.*

1. Degüldür tīz oduñ ḳılma igen cūş
   Edeble lafẓuñı yaʿnī ki **ḫāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 62). [ḫāmūş,]*

ḫāmūş it-: *Susturmak.*

1. Beni ṭaʿnuñ taşı **ide** mi **ḫāmūş**
Çü deryā bigi içimdendurur cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 59). [ḫāmūş ide, -e]*

hān: *Bey, efendi.*

1. Şu resme şuşamışdur ḳana cānum
Ki bir ḳaṭre dimez ʿummāna **ḫānum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 48). [ḫānum, -um]*

hān: *Padişah, hükümdar. [5]*

1. İcāzet virdi Ḫusrev didi **ḫānum**
Fidā olsun izüñ tozına cānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 27). [ḫānum, -um]*

hān: *Hükümdar II sevgili. [5]*

1. Ya ol **ḫānūm** görürem yā nişānın
Ya cānum buluram yā armaġanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 19). [ḫānūm, -um]*

hān: *Hükümdar II sevgili (Şirin). [2]*

1. Budur korḫum ki nā-geh tuta ḳanum
Ki uyımaz dimişler ḳana **ḫānum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 44). [ḫānum, -um]*

hān: *Hükümdar, sultan (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Saʿādetlü ḳonuḳsın iy güzel **ḫān**
Cihān n'olur yoluña cān ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 39). [ḫān,]*

hān: *Hükümdar, sultan (II. Murad).*

1. Bir aġaçdur cihān bāġında ol **ḫān**
Ki bergi ʿadl oldı bārı iḥsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 37). [ḫān,]*

hān-ı bed-rāy: *Kötü düşünceli padişah. II. Sâye Han.*

1. Buyurdı bu ṭāraftan **hān-ı bed-rāy**
Ki Behrāma yürisün birḳaç ālay *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 39). [hān-ı bed-rāy, -]*

hān-ı zamān: *Zamanın hükümdarı.*

1. Bu dördi dörd rükn iken cihāna
Bir ad olmışdur ol **ḫān-ı zamāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 8). [ḫān-ı zamāna, -a]*

hᵛān: *Sofra.[10]*

1. Satvetüñüñ yiline biñ biñ Süleymān mürçe
Raḥmetüñüñ **ḫᵛānına** ṭāvūs-ı ḳudsīler mekes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 4). [ḫᵛānına, -ı, -n, -a]*

hˇān: *Sofra II dünya nimetleri.*

1. Bu **ḫˇāndan** yiyecek şanma şekerdür
Ḳamu dūd-ı dil ḫūn-ı cigerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 79). [ḫˇāndan, -dan]*

hᵛān: *Sofra II bilgi, bilgelik.*

1. Bu ḥikmetde Felātūn deng ü nādān
Bu **ḫᵛāndan** tatmadı bir loḳma Loḳmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 8). [ḫᵛāndan, -dan]*

hᵛān: *Sofra II lütuf.*

1. Bu biş gün ʿömr eger **ḫᵛāndur** ve eger ḫūn
Geçer nice geçerse dünya-i dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 73). [ḫᵛāndur, -dur]*

hᵛān: *Sofra II yemek, yiyecek.*

1. Yinüp **ḫᵛān** çünki şükr oldı ṭaʿāma
Olur destūr şol-dem ḫāṣa ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 29). [ḫᵛān,]*

hᵛān: *Sofra II sevgili.*

1. Çi-ger ḫōş **ḫᵛān** idi ol yār-ı hem-dem
Velī toymışdı sulṭān yimesün ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 101). [ḫᵛān,]*

hᵛān-ı ʿāẓīm: *Büyük, gösterişli sofra.*

1. Bağışlar idi ol **ḫᵛān-ı ʿāẓīmi**
Her ālātı zer ü tennūrı sīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 25). [ḫᵛān-ı ʿāẓīmi, -i]*

hᵛān-ı felek: *Feleğin sofrası.*

1. Gehī bir ḳurş ider **ḫ͗ān-ı felekde**
Geh etmek bişürür mihr-i melekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 36). [ḫ͗ān-ı felek, -de]*

ḫ͗ān-ı muʿcizāt: *Mucizeler sofrası.*

1. Kesdüñ külîçe-i mehi tennūr-ı çerḫda
Çün **ḫ͗ān-ı muʿcizātuña** germ oldı iştihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 46). [ḫ͗ān-ı muʿcizātuña, -uñ, -a]*

ḫ͗ān-ı niʿmet: *Nimetler sofrası. [2]*

1. Ṣıddīḳ kim ṭadurduñ anuñ ḳalb-i ḫulḳına
Her **ḫ͗ān-ı niʿmeti** ki saña ḳıldı Ḥaḳ ʿatā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 72). [ḫ͗ān-ı niʿmeti, -i]*

ḫ͗ān-ı niʿmet dök-: *Nimetler sofrası hazırlamak. [Deyim]*

1. Çi-ger maşrıḳda **dökdi ḫ͗ān-ı niʿmet**
İrişdi mağrıba dek luṭf u raḥmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 5). [ḫ͗ān-ı niʿmet dökdi, -di]*

ḫ͗ān-ı vaṣl: *Kavuşma sofrası.*

1. Dökerdün **ḫ͗ān-ı vaṣluñ** niʿmetinden
Yir idük anı biñ cān leẕẕetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 121). [ḫ͗ān-ı vaṣluñ, -uñ]*

ḫ͗ān dök-: *Sofra kurmak.[3] [Deyim]*

1. Rivāyet ḳıldı pir-i pārsī-ḫ͗ān
Ki sözden **dökdi** milk-i Pārsa **ḫ͗ān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 2). [ḫ͗ān dökdi, -di]*

ḫ͗ān it-: *Sofra hazırlamak. [Deyim]*

1. Girü bir **ḫ͗ān iderlerdi** eyle zībā
Tenūrı cümle esbābı müheyyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 29). [ḫ͗ān iderlerdi, -er, -ler, -di]*

ḫ͗ān şekker-āmīz: *Şekerli yiyecekleri olan sofra.*

1. Dir idi ġamzesiyle nükteler tīz
Lebi mānendi **ḫ͗ān şekker-āmīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 28). [ḫ͗ān şekker-āmīz, -]*

ḫ͗ānı dök-: *Sofra kurmak, ziyafet düzenlemek. [Deyim]*

1. Şehe ḳarşu felek **dökmeye ḫ͗ānı**
Ki yoḳdur ḳurs-ı mehden özge nānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 37). [ḫ͗ānı dökmeye, -me, -ye]*

ḫ͗ān-sālār: *Sofracıbaşı, kilerci.*

1. Bu **ḫ͗ān-sālār** kim derler aña dehr
Nevāle geh şeker ṣunar gehī zehr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 89). [ḫ͗ān-sālār,]*

ḫān oġlı: *Padişahın oğlu. Şehzade (Saye Han'ın oğlu). [3]*

1. Bu tutsaḳlar işi olduḳda teftîş
Bilindi kim biri **ḫān oġlı** imiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 82). [ḫān oġlı, -]*

ḫān ol-: *Hükümdar olmak.*

1. Budur dir var ise maṭlūb-ı sulṭān
Revādur ki **ola** bu sulṭānlara **ḫān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 4). [ḫān ola, -a]*

ḫ∨ān pür-menn ü selva ol-: *Sofra kudret helvası ve bıldırcına benzeyen kuş ile dolu olmak. Men ve selva, İsrâiloğulları'na çölde mûcizevî bir şekilde verilen iki temel yiyeceğin adıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâiloğulları'nın çöldeki hayatı nakledilirken üç yerde (el-Bakara 2/57; el-A'râf 7/160; Tâhâ 20/80) onlara verilen nimetlerden olmak üzere men ve selvâdan bahsedilmektedir. Beyitte ise Şirin, sofra her ne kadar çok güzel yiyeceklerle dolu olsa da her şeyin belirli bir sıra ile yenileceğini söyleyerek, yakınlaşmak konusunda aceleci davranmaması için Hüsrev'i uyarmaktadır.*

1. Egerçi **ḫ∨ān ola pür-menn ü selvā**
Olur şerbet ilerü soñra ḥelvā (*Hüsrev ü Şîrîn M90, Mısra 37)*

hancer: *Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak.*

1. ʿAdūsına urmaz ise tīġ-i Merrīḫ
Çi anuñ **ḫanceri** çi bir aġaç sīḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 56). [ḫanceri, -i]*

hancer: *Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak II sevgilinin kaşı, kirpiği ve bakışı.*

1. İgende tīz ḳılma **ḫancerüñi**
Taġıt ṣulḥ eyleyelüm leşkerüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 13). [ḫancerüñi, -üñ, -i]*

hançer-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah hançeri. [Ayet]*

1. Nefs ile ger ġazā ḳılursañ çek
Ḫançer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 40). [ḫançer-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

hancer-i tīz: *Keskin hançer.*

1. Ne var āyīne isem eyle perhīz
Ki var her kirpigümde **ḫancer-i tīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 60). [ḫancer-i tīz, -]*

handān: *Gülen, gülücü, şen. [2]*

1. Ḥusnüñ leṭāfetinden gülzār-ı dehr **ḫandān**
Ḫulḳuñ nesīmi ile bāġ-ı zamāne ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 3). [ḫandān,]*

handān: *Gülen, neşeli, mutlu.*

1. Oturdı anda **ḫandān** çün gül-i ter
Elinde lāle-veş cām-ı mücevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 21). [ḫandān,]*

handān it-: *Güldürmek II (çiçek) açtırmak, açmasını sağlamak.*

1. Ḫaḳayıḳ sebzesin seyrān idesin
Deḳāyiḳ gülşenin **ḫandān idesin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 10). [ḫandān id, -]*

handān ol-: *Gülmek, gülümsemek.*

1. Gören ol hāleti ḫayrān olurdı
Kimi giryān kim **ḫandān olurdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 214). [ḫandān olurdı, -ur, -dı]*

handān ol-: *Gülmek, neşeli ve mutlu olmak.*

1. Şu kim dirlikde tutar sūz-ı dāġ ol
Olur ḫandān ölürken çün çirāġ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 44). [ḫandān olur, -ur]*

hande: *Gülme, gülüş. [2]*

1. Ki ol gördüklerüñ ḳalmadı bende
Bu gülde ḫār ḳaldı gitdi **ḫānde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 42). [ḫānde,]*

hande tut-: *Gülme tutmak. Bir süre aralıksız olarak gülmek. [Deyim]*

1. Ol ugurlıḳda dün düşmişdi bende
Tutulduġına tutmış çarḫı ḫande *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 18). [ḫande tutmış, -mış]*

hāne idin-: *Evi, yuvası olarak benimsemek; yerleşmek. [Deyim]*

1. Beni Müşkūy-ı şeh saldı yabana
Ki **idindüm** bu seng-istānı **ḫāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 54). [ḫāne idindüm, -dü, -m]*

hānedān: *Soylu aile, sülale. II ev.*

1. Göñül ü cān ile yaġmaya ḫān-ü-mānumuzı
Çü ḫānumuñ ḳademi basdı **ḫānedānumuza** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 14). [ḫānedānumuza, -umuz, -a]*

hānümān: *Ev, bark II âşığın gönlü. [İkileme]*

1. Göñül ü cān ile yaġmaya **ḫān-ü-mānumuzı**
Çü ḫānumuñ ḳademi basdı ḫānedānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 13). [ḫān-ü-mānumuzı, -umuz, -ı]*

hānumān: *Ev, bark. [6] [İkileme]*

1. Benüm cānum benüm cānum senüñdür
Nem olur **ḫānüman** ḫānum senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 22). [ḫānüman,]*

har: *Diken. [11]*

1. Gül açmış çevresine **ḫār** saçmış
Yürege nūr içinden nār saçmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 113). [ḫār,]*

har: *Diken II kötülük, fenalık.*

1. Özüm senden ne var gül bilse **ḫārı**
Olur bir yüze gülmek daḫı yārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 39). [ḫārı, -ı]*

har: *Diken. II üzüntü, acı. [2]*

1. Ṣunup elma diyü urdı göñlüme nār
Ṭolu ḫurma iken virdi bize **ḫār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 18). [ḫār,]*

har: *Eşek. [2]*

1. V'eger aldar ise dünyā-yı ġaddār
Ki ḳala gāv ü **ḫar** bigi ʿalef-ḫʿār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 52). [ḫar,]*

hār-ı belā: *Bela dikeni.*

1. Yiridür endāmuma **ḫār-ı belā** tīġ-i cefā
Ol gül endāmuñ çü ḥaḳḳ-ı ṣoḥbetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 7). [ḫār-ı belā, -]*

hār-ı furḳat: *Ayrılık dikeni.*

1. Ḳılan vaṣluñ gülinde āh u zārī
Ḳıla mı **ḫār-ı furḳatda** ḳarārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 40). [ḫār-ı furḳatda, -da]*

har-i īsā: *Hz. İsâ'nın eşeği.*

1. Burāḳı berḳ-vār alduḳda menzil
Ḫar-i Ḫsā ʿaceb mi ḳalsa der-gil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 116). [ḫar-i ḫsā, -]*

har-i leng: *Topal eşek.*

1. Yorar çoḳ tīz tāzīyi gil ü seng
Añul añul alur menzil **ḫar-i leng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 34). [ḫar-i leng, -]*

hʿār: *Değersiz, itibarsız, hakir.[15]*

1. Faḳīr ü dermend ü **ḫʿār** ü ġamḳīn
Ḥaḳīr ü müstemend ü zār ü miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 45). [ḫʿār,]*

hʿār: *Hor, hakir, itibarsız bir şekilde. [2]*

1. Gelüp taḫt ileyinde **ḫʿār** ṭurdı
Yire baş urdı yüz ṭopraġa sürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 15). [ḫʿār,]*

hʿār bak-: *Hor bakmak, görmek. Önem vermemek, küçük görmek, aşağı ve bayağı görmek. [2] [Deyim]*

1. Gel imdi **ḫʿār baḳma** her ġubāra
Ki hemserdür emīr-i tācdāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 15). [ḫʿār baḳma, -ma]*

hʿār gör-: *Hakir görmek. [Deyim]*

1. Ġarīmüñ **ḫʿār görüp** yatma bī-derd
Ki nakşı gelse bilmezler utar nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 105). [ḫʿār görüp, -üp]*

hʿār it-: *Hor, hakir, itibarsız duruma getirmek.*

1. Kimin ʿizzetde iken **ḫʿār idersin**
Kimini ḫʿār iken muḫtār idersin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 27). [ḫʿār idersin, -er, -sin]*

hʿār it-: *Aşağılamak, küçük düşürmek. [2]*

1. Bizi toprak bigi **itdüñ** aşaġa **ḫʿār**
Sen urduñ yuḳaru taḫtuñ felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 31). [ḫʿār itdüñ, -dü, -ñ]*

hʿār ḳal-: *Zavallı, biçare, değersiz, hakir olmak. [Deyim]*

1. Olursañ gāv ü ḫar bigi ʿalef-ḫʿār
Bıçaḳda vü aġaçda **ḳalasın ḫʿār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 30). [ḫʿār ḳalasın, -a, -sın]*

hʿār kıl-: *Değersiz, itibarsız hâle getirmek.*

1. Bilürdi kim bu ṣūret-bāz-ı ḫūn-ḫᵛār
ʿAziz itdügini āḫir ḳılur ḫᵛār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 62). [ḫᵛār ḳılur, -ur]*

<u>hᵛār ü ġām-hᵛār:</u> *İtibarını kaybetmiş ve üzgün bir halde. [İkileme]*

1. Bilürsin nice gez zār ü dil-āzār
Bu yire düşmişemdür **ḫᵛār ü ġām-ḫᵛār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 88). [ḫᵛār ü ġām-ḫᵛār, -]*

<u>hᵛār ü ġamnāk:</u> *Perişan ve kederli (bir halde). [İkileme]*

1. Döşendi gil oturdı **ḫᵛār ü ġamnāk**
Ṭonın çāk itdi ḳoydı başına ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 77). [ḫᵛār ü ġamnāk, -]*

<u>hᵛār ü hākī ḳal-:</u> *Değersiz, itibarsız ve perişan bir halde bulunmak. [İkileme, Deyim]*

1. Ve-lîkin **ḳaldı** ʿaklüm **ḫᵛār ü ḫākī**
Bilinmez neydügin ol nūr-ı pākī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 17). [ḫᵛār ü ḫākī ḳaldı, -dı]*

<u>hᵛārlık çek-:</u> *Aşağılanmaya, kötü muameleye katlanmak. [Deyim]*

1. Çü senden görmedüm ġam-ḫᵛārlıḳ ben
Niçün **çekem** bu deñlü **ḫᵛārlıḳ** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 22). [ḫᵛārlıḳ çekem, -em]*

<u>hār ü has:</u> *Çalı çırpı, çer çöp. [4] [İkileme]*

1. Belürdi gerd içinden ṣubḥ-ı rūşen
Nite-kim **ḫār ü ḫasden** tāze gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 40). [ḫār ü ḫasden, -den]*

<u>hār ü has:</u> *Çalı çırpı, çer çöp II rakipler.*

1. Güler yüzüñ hemīşe ḫurrem olsun
Göñülden **ḫār u ḫas** zaḫmı kem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 4). [ḫār u ḫas, -]*

<u>hār ü has:</u> *Çalı çırpı, çer çöp. II. şüphe, üzüntü.*

1. Müheyyā olmamışdur nār-ı bostān
Toludur **ḫār u ḫas** gülzār-ı bostān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 84). [ḫār u ḫas, -]*

<u>hār ü hāşāk:</u> *Diken ve çöp, çer çöp. [İkileme]*

1. Mehīn Bānū ki tutardı güher pāk
Dilemezdi ki ḳona **ḫār ü ḫāşāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 8). [ḫār ü ḫāşāk, -]*

<u>hār ü hāşāk yolından ırağ ol-:</u> *Çerçöpü yoldan temizlenmek. II. bir amaca ulaşmayı engelleyen şeyler ortadan kalkmak. [Deyim]*

1. Olur bir nevʿ ile şād ü feraḥ-nāk
Ki **ırağ oldı yolından ḫār ü ḫāşāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 20). [ḫār ü ḫāşāk yolından ırağ oldı, -dı]*

<u>hār ur-:</u> *Diken batırmak. II. can yakmak, üzüntü vermek. [Deyim]*

1. Egerçi nūr lîkin nār urıcı
Göñül açıcı āḫir **ḫār urıcı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 10). [ḫār urıcı, -ıcı]*

<u>hārā:</u> *Sert kayalık.*

1. Geçer bir dem bigi çün bu güẕer-gāh
Turacaḳ yir çi **ḫārā** vü çi ḫar-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 76). [ḫārā,]*

<u>harāb:</u> *Harap, harabe halinde.*

1. Cigerden cāndan almışdur gözüm laʿl ü güher gencin
Bu deñlü armaġān çoḳdur saña gencüm
ḫarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 6). [ḫarābından, -ın, -dan]*

<u>harāb:</u> *Yıkıntı II hüzün, keder, gam.*

1. Bu daʿvayla şehi dil-şād iderdi
Ḫarābın göñlinüñ ābād iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 44). [ḫarābın, -ın]*

<u>harāb:</u> *Yıkıntı, yıkılmış, bakımsız. II perişan, yorgun (aşık için).*

1. Açup ol nakşı iderdi temāşā
Ḫarāb ü mest idi ol göze ḳaşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 10). [ḫarāb,]*

harāb it-: *Yok etmek, yıkmak. [Deyim]*

1. **Ḫarāb itdüñ** elüñle mihr esāsın
Meremmet ḳılmaġ istersin bināsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 33). [ḫarāb itdüñ, -dü, -ñ]*

harāb itdür-: *Parçalatmak, kırdırmak.*

1. **Ḫarāb itdürdi** çengi ḳırnaġını
Sıyup çengüñ yararlar tırnaġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 33). [ḫarāb itdürdi, -di]*

harāb ol-: *Harap duruma gelmek, yıkılmak II perişan olmak, çok üzülmek. [2] [Deyim]*

1. Ġam olsun kim seni şād itmez ise
Ḫarāb olsun kim ābād itmez ise *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 56). [ḫarāb ol, -]*

harāb ol-: *Yerle bir olmak, büsbütün yıkılmak. [Deyim]*

1. Ne ābād itse bu ḫāki vü ābı
Fenā nārından **olmışdur ḫarābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 50). [ḫarābı olmışdur, -mış, -dur]*

harābāt: *Meyhane.*

1. Seçemez ʿışḳ mesti Kaʿbe vü Lāt
Ḫarābāt içre ʿarż eyler münācāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 24). [ḫarābāt,]*

harac: *Haraç, vergi. [2]*

1. Cihān hükmin şular kim derd iderler
Ḫarācın daḫl bigi ḫarc iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 50). [ḫarācın, --ın]*

harāc al-: *Bir kimse veya şeyden vergi almak. [Deyim]*

1. Ḳodı ay bigi başa ḥüsn tācın
Şehüñ **almaġa** bir yıllıḳ **ḫarācın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 98). [ḫarācın almaġa, -maġ, -a]*

harāc al-: *Vergi almak. II. Vergi olarak sahib olunan iyi/güzel şeyden hisse/pay almak. [Deyim]*

1. Eger-çi naḫl idi Meryem aġacı
Alur ḳandüm ruṭablardan **ḫarācı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 160). [ḫarācı alur, -ur]*

harāc vir-: *Haraç / vergi vermek. [Deyim]*

1. **Virür** ḳaşuma Çīn mülki **ḫarācı**
Alur ġamzem Ḫiṭādan meks ü bācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 71). [ḫarācı virür, -ür]*

ḥarām: *Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı; yasak. [2]*

1. Ḫūn-u ciġer ki cām ile cāna müdāmdur
Bu ḫamr ġayr-i ʿāşıḳa iy dil **ḥarāmdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 2). [ḥarāmdur, -dur]*

harām ol-: *Din kurallarına aykırı olmak, dinî bakımdan yasak olmak II Bir şeyden gereği gibi yararlanamamak, engellenmek. [Deyim]*

1. Gedāñuz būseden geh geh nevāl it
Ḫarām olmasun ol daḫı ḥelāl it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 34). [ḫarām olmasun, -ma, -sun]*

harām ol-: *Yasaklanmak. [Deyim]*

1. **Ḫarām oldı** bana ṣōḥbet bu günden
Görem miḥnetleri rāḥat bu günden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 89). [ḫarām oldı, -dı]*

harāmī: *Hırsız, haydut, eşkıya. [3]*

1. Bular hod bir nice ac ü ḫarāmī
Ḫarāmīden göre mi er ġarāmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 22). [ḫarāmīden, -den]*

harāmī: *Eşkiya, yol kesen, hırsız. II. sevgili (Şirin).*

1. Ḫalāl itdüm ve-līkin iy **ḥarāmī**
İçersin süd bigi ḳanum revā mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 101). [ḫarāmī,]*

harāmī: *Kulu hak yoldan saptıran kişiler, haller.*

1. Havā vü ḥırṣ u şeyṭāndur **ḥarāmī**
ʿAceb ġāfil yatan cān ḳurtara mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 3). [ḥarāmī,]*

ḥarāret: *Sıcak, sıcaklık.*

1. Ḥararetle bürūdet fāʿil oldı
Rütūbetle yübūset ḳābil oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 15). [ḥararetle, -le]*

ḥarb: *Harp, savaş. [3]*

1. Seḥerden germ olup bāzārı **ḥarbüñ**
İrişdi müşterīye şavtı ḍarbuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 111). [ḥarbüñ, -üñ]*

ḥarb it-: *Savaşmak.*

1. Nice nükte oḳıyla **idesin ḥarb**
Nice ṭaʿna taşıyla urasın ḍarb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 9). [ḥarb idesin, -e, -sin]*

ḥarb-gāh: *Savaş alanı.*

1. Nitekim pās-bān nevbet tutarlar
Ki oddan **ḥarb-gāha** oḳ atarlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 6). [ḥarb-gāha, -a]*

ḥarbi it-: *Savaşmak.*

1. Sanasın taġ ile **iderdi ḥarbi**
Ḳaya getürür idi taşı ḍarbı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 9). [ḥarbi iderdi, -er, -di]*

ḥarbi ko-: *Meydanı (birine veya bir şeye) bırakmak II. savunduğu şeyden vazgeçmek. [Deyim]*

1. Çi-ger virürdi şeh Şīrīne cebri
Ḳomaz idi bu şūr-engīze **ḥarbi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 60). [ḥarbi ḳomaz, -maz]*

ḥarc-ı micmer: *Buhurdan masrafı. Kullanılan buhurdanlara, tütsü kaplarına harcanan para.*

1. Buḫūr oldı şu deñlü müşk ü ʿanber
Ki olur Hindüñ ḫarācı **ḫarc-ı micmer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 28). [ḫarc-ı micmer, -]*

ḫarc eyle-: *Harcamak,sarf etmek.*

1. Didi **ḫarc eyleñüz** ger yitmez ise
Daḫı virem kifāyet itmez ise *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 53). [ḫarc eyleñüz, -ñüz]*

harc it-: *Harcamak, sarf etmek II feda etmek.*

1. Gerek ḫarc idesin ḥikmetlerüñi
Dirīġ itmeyesin ḫidmetlerüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 27). [ḫarc id-, -]*

harc it-: *Harcamak, sarf etmek. [3]*

1. Cihān hükmin şular kim derd iderler
Ḫarācın daḫl bigi **ḫarc iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 50). [ḫarc iderler, -er, -ler]*

harc it-: *Kafa yormak, bir iş, bir konu üzerinde çokça düşünmek.*

1. Ve-līkin **ḫarc idenler** ol yola ʿaḳl
Bu resme eylediler fikr ile naḳl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 15). [ʿaḳl ḫarc idenler, -]*

harc it-: *Karıştırmak, birbirine katmak.*

1. Ṣınāʿat birle **ḫarc itdi** leṭāfet
Meḥariflıḳ ḳılup satdı ẓerāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 51). [ḫarc itdi, -di]*

harc kıl-: *Harcamak.*

1. Güherdür söz gerekdür derc ḳılmaḳ
Sayup zer bigi andan **ḫarc ḳılmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 280). [ḫarc ḳılmaḳ, -maḳ]*

hārçeng: *Yengeç burcu.*

1. Çi-ger **ḫarçeng** ile olur ḫur revende
Ḳamusından budur çüst ü devende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 31). [ḫarçeng,]*

hāre: *Sert taş, kaya. [2]*

1. Hem oldur resm ü ʿādet rūzgāra
Ki ḫārı gül ḳılur gül-bergi **ḫāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 94). [ḫāre,]*

harem: *Saray ve konaklarda kadınlar için ayrılmış*

bölüm; mahrem odası, herkesin girmesine izin verilmeyen yer.

1. Cān kimdür ol **ḥaremde** kim bula üns-i ḫalvet
Olduḳda sen melek-ḫū ḳudsīler ile maḥrem
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 47). [ḥaremde, -de]

ḫarem-i cān: *Can haremi.*

1. Uş yir ü gök öñümde rükūʿ u sücūd ider
Ḳıldı ḳıyam çün **ḥarem-i cānda** ḳāmeti
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 10). [ḥarem-i cānda, -da]

ḫarem-i rūḥ: *Ruh evi.*

1. Luṭfuñ demi ider nefes-i nefsi dil-peẕīr
Ḫulḳuñ yili ḳılur **ḥarem-i rūḥı** ḫoş hevā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 12). [ḥarem-i rūḥ, -]

ḫarf: *Bir alfabeyi oluşturan ve okuyup yazmayı sağlayan işaretlerden her biri. [7]*

1. Ki cānum defteri andan toludur
Cihāndan degme bir **ḥarfi** uludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 6). [ḥarfi, -i]*

ḫarf: *Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri. (Hz. Muhammed'in isminin her bir harfi).*

1. Aduñuñ iki **ḥarfine** eyler işāreti
Anda ki yidi yirde Ḫudā andı mīm ü ḥā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 39). [ḥarfine, -i, -ne]*

ḫarf: *Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri. II. ay, kamer.*

1. Bu ṣaḥn içindeki sīmāb-gün **ḥarf**
Ḳazındı yirine naḳş oldı şengerf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 3). [ḥarf,]*

ḫarf: *Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri. II. hüner, beceri.*

1. Kemīne bir ḥarīfem ḥırfetüm çoḳ
Muḥāriflıḳda bir **ḥarfüme** tā yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 18). [ḥarfüme, -üm, -e]*

ḫarf: *Harf. II. güzelliğini meydana getiren unsurlardan her biri. [2]*

1. Her saṭrı ḫaṭṭı sebzesinüñ gül-şen-i ḥayāt
Her **ḥarfi** ḥüsni muṣḥafınuñ raḥmet āyeti
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 10). [ḥarfî, -i]

ḫarf: *Söz. [3]*

1. Çün oldı Bārbed **ḥarfi** dür-efşān
Bu ṣūretle ki didi düzüp elḥān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 71). [ḥarfî, -i]*

ḫarf: *Tavır, hareket, eylem.*

1. Didi cān satmaġa ʿāḳil dimez yol
Eyitdi ʿāṣıġuñ kem **ḥarfidür** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 36). [ḥarfidür, -i, -dür]*

ḫarf-i mübhem: *Belirsiz/bilinmeyen/anlaşılmayan harf.*

1. Fikrüñ daḳīḳa-dānı levḥ-i żamīre baḳsa
Ḫaṭṭ-ı vücūd içinde ḳalmaya **ḥarf-i mübhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 16). [ḥarf-i mübhem, -]*

ḫarf ḫarf: *Harfî harfine. II. Hiçbir değişiklik yapmadan, harfiyen; en ince ayrıntısına kadar. [İkileme]*

1. Oturanlar ḥerīf ü ehl idiler
Ḳamusın **ḥarf ḥarf** itdiler ezber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 12). [ḥarf ḥarf, -]*

ḫarf it-: *Söz söylemek.*

1. Ne **ḥarf itsen** baña ḥırz-ı revāndur
Ne ṭʿan ursañ göñüle ṭuʿm-ı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 7). [ḥarf itsen, -se, -n]*

ḫarfine barmak kon-: *Dillere düşmek, ayıplanmak. [Deyim]*

1. Bugün kim buldı sulṭān dest-i muṭlaḳ
Üşenür kim **ḳona ḥarfine barmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 28). [ḥarfine barmaḳ ḳona, -na]*

ḫarfine barmaḳ ur-: *Parmak ile göstermek. II. Dillere düşmek.*

1. Şular kim her biri bir āyet-i Ḥaḳ
Ururlar mihr ü meh **ḥarfine barmaḳ** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 4). [ḫarfine barmaḳ ururlar, -]

ḫarfüne dest ur-: *Harfüne parmak/engüşt vurmak ifadesinin "Parmak ile göstermek" diye ifade edilebilecek ve mezacen "hakkında konuşmak", "dedikodusunu yapmak" anlamının pekiştirilmiş hali. Beyitte "parmak şöyle dursun, el vururlar" şeklindeki bir pekiştirmeyle, haklarında yapılan bu konuşmaların/dedikoduların daha çok olacağı ifade edilmektedir. [Deyim]*

1. Çü ben ḫalvet-nişîn olam tapuñ mest
   Ne barmaḳ **ḫarfümüze uralar dest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 34). [ḫarfümüze dest uralar, -a, -lar]*

hargāh: *Büyük çadır, otağ. [10]*

1. Şeh içün ḫayme uruldı vü **ḫargāh**
   Bezendi il ü şehr ü taḫt ü dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 23). [ḫargāh,]*

hargāh: *Büyük çadır, otağ. II. dünya.*

1. Meger bir ṣubḥ dem ki şāh-ı Çīnī
   Bezer zerden ḳara **ḫargāh** içini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 2). [ḫargāh,]*

hargāh-ı eflāk: *Gökyüzünün otağı.*

1. Gine çün ḫalvetine şāh-ı eflāk
   Girüp pür-şemʿ olur **ḫargāh-ı eflāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 2). [ḫargāh-ı eflāk, -]*

hargūş-ı hīre: *Şaşkın tavşan. II. fani dünya, felek.*

1. Nice aslanı bu **ḫargūş-ı ḫīre**
   Ḳuyuya saldı vaḳtin ḳıldı tīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 77). [ḫargūş-ı ḫīre, -]*

harīdār: *Alıcı, müşteri.*

1. Ḳadem ḳıl rence ʿarż it şāha didār
   Ki cāndandur saña Ḫusrev **ḫarīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 52). [ḫarīdār,]*

harīdār ol: *Müşteri olmak II talep etmek, (bir şeye) eğilim göstermek. [2]*

1. Yüzüm ḳatında firdevs açsa dīdār
   Dimez miydüñ ki **olmazven ḫarīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 216). [ḫarīdār olmazven, -maz, -ven]*

harīf: *Adi ve bayağı adam.*

1. Kemīne bir **ḫarīfem** ḥırfetüm çoḳ
   Muḥāriflıḳda bir ḫarfüme tā yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 17). [ḫarīfem, -em]*

harīf: *Arkadaş, dost.*

1. **Ḫarīfi** bir nice ḫūb ü güzīnler
   Nedīmi birḳaç ehl ü nāzenīnler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 9). [ḫarīfi, -i]*

harīf: *Hünerli bir kimse.*

1. Oturanlar **ḫerīf** ü ehl idiler
   Ḳamusın ḫarf ḫarf itdiler ezber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 11). [ḫerīf,]*

harīm-i sırr: *Kutsal sır. Kulların ulaşamayacağı Allah'ın zatına mahsus sır(lar).*

1. Ger **ḫarīm-i sırruña** maḥrem degüldür hīç dil
   Fażlasından fażluñuñ maḥrūm ḳalmaz hīç kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 21). [ḫarīm-i sırr, -]*

harīr: *İpek, ipek kumaş veya ipek kağıt. [3]*

1. **Ḫarīr** üstinde bir naḳş itdi taḥrīr
   Ki Mānī cān virüp itmeye taṣvīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 21). [ḫarīr,]*

harīr ehline palāsı geydür-: *İpek giyen seçkin/nazik kimselere kaba yünden dokunmuş kıyafetler giydirmek. II. "Aşk, kişinin itibarını yerle bir eder; ona hiç yapmayacağı şeyler yaptırır" anlamında söz grubu. [Deyim]*

1. Degüldür başa az göñül belāsı
   Ḫarīr ehline geydürür palāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 168). [ḫarīr ehline palāsı geydürür, -ür]*

ḥarir-endām: *İpek tenli.*

1. Semen-sīmā idi vü erġavān-ḫad
Ḥarir-endām idi vü ḫayzerān ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 38). [ḥarir-endām,]*

ḥarīş: *Hırslı, açgözlü.*

1. Ki nidem ger virürsem ḳaṣruma rāh
Ḥarīş ü mest ü bī-ḫoddur şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 4). [ḥarīş,]*

har-mühre: *Katır boncuğu.*

1. Güher **ḫar-mühreden** olınmasa farḳ
Niçün endīşe baḥrine olam ġarḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 99). [ḫar-mühreden, -den]*

hār-ṭabʿ-ı dünyā: *Dünyanın eşek tabiatlısı. (Şeyhi kendisi için bu tamlamayı kullanmaktadır).*

1. Nüzūl itmek gerekse nüzl-i ʿİsā
ʿAlef gözleme iy **ḫār-ṭabʿ-ı dünyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 114). [ḫār-ṭabʿ-ı dünyā, -]*

hārūn: *Hz. Harun peygamber. Hz. Musa'nı kardeşi. [2]*

1. Ne maṭlab buldısa Mūsā vü **Hārūn**
Hem andan oldı mal-ı genc-i ḳārūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 197). [hārūn,]*

hārūt: *Büyü ve sihirde meşhur bir meleğin adı. II İsmi Kur'ân'ı Kerim'de de geçen bu melek daha çok arkadaşı Mârût ile birlikte anılır. İşledikleri günahtan dolayı Allah tarafından Babil'de bir kuyuya asılı olarak bırakıldıklarına inanılır.*

1. Didiler geldi bir cāḏū-yı mekkār
Ki ḳılur gözleri **Hārūtı** bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 84). [hārūtı, -ı]*

harvār: *Eşek gibi.*

1. Meger ḫāṣ atlarından biri **ḫarvār**
Boşanup bir ekinden bir iki ḳarvar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 39). [ḫarvār,]*

hās: *Hususî, özel, seçkin. [8]*

1. Şehüñ var idi birkaç **ḫāṣ** ḫargāh
Ki yoġ idi özinden özgeye rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 89). [ḫāṣ,]*

hās: *Hususi, özel, baş başa.*

1. Semāʿ itmişdi Zühre çeng ile **hās**
Girüp ılduzlar olmış çarḫa raḳḳās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 15). [hās,]*

hās: *İyi, seçilmiş, değerli, özel.*

1. Didi iy pehlevānlar **ḫāṣ** erenler
Bu bezm āvāzına raḳḳāṣ erenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 13). [ḫāṣ,]*

hās: *Seçkin insanlar. [63*

1. Velī destūr yoḳdur **ḫāṣa** ʿāma
Ḳadem basmaġā insān bu maḳāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 31). [ḫāṣa, -a]*

hās it-: *Özel hale getirmek.*

1. Degül kim **ḫāṣ ider** insana inʿām
Ki olupdur kāināta daʿveti ʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 75). [ḫāṣ ider, -er]*

hās ol-: *Seçkin, özel olmak.*

1. Deñizden çıḳarur incüyi ġavvaṣ
Boyunlarda kulaḳlarda **olur ḫāṣ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 6). [ḫāṣ olur, -ur]*

hās ü ʿām: *Seçkin kimseler ve halk, herkes. [6] [İkileme]*

1. Medāyin mülki belki İrān tamāmı
Bir ay ṣāḏılıġ itdi **ḫāṣ ü ʿāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 66). [ḫāṣ ü ʿām, -]*

haş ü hāşāk: *I. Çalı çırpı, çer çöp II. değersiz, önemsiz kişiler. [İkileme]*

1. Temāşāgāhuñ iken ravża-i ḳuds
Ḫaş ü ḫāşāke ḫāṣā ki olasın üns *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 12). [ḫaş ü ḫāşāk, -]*

haşā: *Çakıl taşı (REDHOUSSE, 1987: 789).*

1. İrdi nebāt ü maʿden ü ḥayvāna daʿvetüñ
Kim oldı şāhidüñ şecer ü üştür ü **ḫaşā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 44). [ḫaşā,]*

haşdan hāş: *En seçkin, çok özel. [İkileme]*

1. Havā sāzında gönli cānı raḳḳāş
Yanınca bir iki ḳul **ḫaşdan ḫāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 16). [ḫaşdan ḫāş, -]*

haseb bābı: *Soylular sınıfı, asiller makamı.*

1. Yüzinüñ şafḥası ḫūrşīd faşlı
Ḥaseb bābındadur Cemşīd aşlı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 122). [ḥaseb bābı, -]*

hased: *Çekememezlik, kıskançlık. [8]*

1. Ḥasen fiʿli **ḥased** ol resm ile yir
Ki od odunı ṣuyı ḳumı ḳayır yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 35). [ḥased,]*

hased kıl-: *Kıskanmak.*

1. Olupdı günbed-i pīrūze pīrūz
Ḥased ḳılur idi ol rūza nev-rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 8). [ḥased ḳılur, -ur]*

hāşekī: *Pâdişâhın ve sarayın iç hizmetlerini gören sınıfa mensup kimse. [3]*

1. Meger bir yārı var idi ḳadīmī
Ḳatında **ḫāṣekīsi** ve nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 24). [ḫāṣekīsi, -si]*

hasen: *Güzel, iyi.*

1. Ḥasen fiʿli ḥased ol resm ile yir
Ki od odunı ṣuyı ḳumı ḳayır yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 35). [ḥasen,]*

ḥasen: *Güzel, iyi ahlak sahibi; Hz. Hasan.*

1. Nūreyn-i ʿaynüñüñ biri ḫulḳuñ bigi **Ḥasen**
Biri Ḥüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 83). [ḥasen,]*

hāṣıl: *Elde edilen. [9]*

1. Getür sākī mey-i bāḳī fenā olmazdan öñ bir dem
Budur cennetde de **ḫāṣıl** ṣalāḥ u zühd ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 12). [ḫāṣıl,]*

hāṣıl: *Elde edilen, netice. [2]*

1. İresin olasın maḳṣūda vāṣıl
İki ʿālemde yüz aḳlığı **ḫāṣıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 74). [ḫāṣıl,]*

hāṣıl: *Olan, ortaya çıkan, görünen. [2]*

1. ʿAceb midür murādın virse maʿbūd
Ki **ḫāṣıldur** ḳatında cümle maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 20). [ḫāṣıldur, -dur]*

hāsıl eyle-: *Elde etmek.*

1. Mürīdüñdür murādıñ **ḫāsıl eyle**
Göñülden cānı cāna vāṣıl eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 7). [ḫāsıl eyle, -]*

hāṣıl kıl-: *Elde etmek, edinmek. [2]*

1. Ki **ḫāṣıl ḳıla** saña bu ṣanāyiʿ
Vücūd-ı ṣānıʿa burhān-ı ḳātıʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 65). [ḫāṣıl ḳıla, -a]*

hāṣıl kıl-: *Elde etmek, sağlamak. [2]*

1. Çün ola ṭālib ol tevḥīde vāṣıl
Ḳıla kevneyn maḳṣūdını **ḫāṣıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 10). [ḫāṣıl ḳıl, -]*

hāṣıl kıl-: *Ortaya çıkarmak. [2]*

1. Diyem sözler ki **ḫāṣıl ḳıla** selvet
Velī şol şarṭ ile kim ola ḫalvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 103). [ḫāṣıl ḳıl, -]*

ḫaşıl ol-: *Elde edilmek, kazanılmak. [3]*

1. Baña Şīrīnden ol şūr **oldı ḫāṣıl**
Ki içersem nūş-ı cāndur zehr-i ḳatil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 69). [ḫāṣıl oldı, -dı]*

haşıl ol-: *Meydana çıkmak.*

1. Düriş kim refʿ idesin keyf ü eyni
Ki tā **ḥaṣıl ola** tevḥīd-i ʿaynī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 12). [ḥaṣıl ol, -]*

<u>haṣıl ol-:</u> *Meydana gelmek, gerçekleşmek.*

1. Mehīn Bānū virür pend ü naṣīḥat
Ki şükr it **ḥāṣıl olmadı** fażīḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 16). [ḥāṣıl olmadı, -ma, -dı]*

<u>haṣīn:</u> *Sağlam, kuvvetli, müstahkem. II. güvenli, korunaklı.*

1. Ḥaṣīn yirdür şehā bu mülk-i Ermen
Emīn düşmenden ü fāriġ yaġıdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 223). [ḥaṣīn,]*

<u>hasīs:</u> *Cimri, pinti. [İkileme3*

1. Ölümi yig görür ʿārı olan ac
El açmaḳdan **ḫasīse** ḫʷār u muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 70). [ḫasīse, -e]*

<u>hasīs:</u> *Kıymetsiz, âdî, bayağı.*

1. **Ḫasīs** olmaya maṭlūb-ı şerīfüñ
Keşīfe yoḳdurur meyli laṭīfüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 65). [ḫasīs,]*

<u>hāṣiyyet:</u> *Bir şeye ait olan hâl, kuvvet ve tesir; böyle bir kuvvet ve tesire sahip olma meziyeti.*

1. Kim ḳaynadı ḳan dem-i ʿinebden
Ḫāṣiyyeti laʿlinüñ nedür kim *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 132). [ḫāṣiyyeti, -i]*

<u>hāṣiyyet:</u> *Nitelik, özellik. [6]*

1. Çü her mevcūdı bir **ḫāṣiyyet** ile
Mümeyyiz ḳıldı ḥaḳ māhiyyet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 17). [ḫāṣiyyet,]*

<u>hāṣiyyet-i ʿışḳ u mahabbet:</u> *Aşk ve sevginin özelliği.*

1. Budur **ḫāṣiyyet-i ʿışḳ u maḥabbet**
Öküşdür ol aġaçda bu kerāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 63). [ḫāṣiyyet-i ʿışḳ u maḥabbet, -]*

<u>haslet:</u> *Yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat.*

1. Ve eger ögrenesin **ḫaslet** melekden
Geçesin ʿizz ü cāh ile felekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 31). [ḫaslet,]*

<u>haşm:</u> *Düşman. [3]*

1. Aduñ ki nūş-ı cāndur niş oldı **ḫaşma** zīrā
Nā-muʿtedil mīzāca āb-ı ḥayāt olur sem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 49). [ḫaşma, -a]*

<u>haşm:</u> *Düşman II rakip. [2]*

1. Velī ḳorḫum budur idbār ü iẕlāl
Baña geldi vü **ḫaşma** ʿizz ü iḳbāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 130). [ḫaşma, -a]*

<u>haşm ol-:</u> *Düşman olmak.*

1. Kime **ḫaşm olsa** bir taḫt ısı muḳbil
Degül müfliḥ ne deñlü olsa ʿāḳil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 131). [ḫaşm olsa, -sa]*

<u>haşm ur:-</u> *Düşmanlık edip zarar vermek. [Deyim]*

1. Çü yoḳ hiç ādemīden ḫavf u vehmi
Urur kime dilerse **ḫaşm** ü zaḫmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 92). [ḫaşm ü zaḫmı urur, -]*

<u>hasret:</u> *Ayrı kalınan kişiye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem. [23]*

1. Giceden ṣubḥ olınca derd ü **ḫasret**
Seḥerden giceye-dek ʿayş ü ʿişret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 93). [ḫasret,]*

<u>ḫasretā:</u> *Yazık! Eyvah!.*

1. **Ḫasretā** derdā ki vuṣlat niʿmetini bilmedüm
Uġrayası cāna furḳat zaḥmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 1). [ḫasretā,]*

<u>hasret-nāme-:</u> *Özlem mektubu.*

1. Ḳuluñ gidüp ḳalurken ol dil-efgār
Bu **ḫasret-nāmeyi** iderdi tekrār *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 28). [ḥasret-nāmeyi, -(y)i]

hassān: *Hz. Muhammed döneminde yaşayıp peygamber şairi olarak ünlenmiş Arap şairi Hassan bin Sabit.*

1. Feṣāḥetde urur Saḥbāna ṭaʿnı
   Belāġatde ögredür **Ḥassāna** maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 56). [ḥassāna, -a]*

hasta ol-: *Hastalanmak.*

1. Kimesne az yimekden **ḫasta olmaz**
   Velī çoḳdan gün olmaz kim biñ ölmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 35). [ḫasta olmaz, -maz]*

haste: *Hasta, sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse. [6]*

1. Tudaş oldığı bigi gence müflis
   Ġarīb ü **ḫaste** bulmış bigi mūnis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 140). [ḫaste,]*

haste: *Kimsesiz, zavallı, takatsiz ve çaresiz.*

1. Benem bir gūşede bī-zād ü bī-yār
   Ġarīb ü ḫaste vü zār ü dil-ifgār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 82). [ġarīb ü ḫaste, -]*

ḫaste: *Yorgun, takatsiz.*

1. Bilürüz şāha zaḥmetler getürdük
   Velī biz **ḫaste** rāḥatler getürdük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 14). [ḫaste,]*

haste: *Hasta, rahatsız; zavallı, çaresiz II âşık. [3]*

1. Ki zīrā **ḫaste** idi vü şikeste
   Olur dil-hastenüñ tedbīri **ḫaste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 31). [ḫaste,]*

haste: *Hasta II üzüntülü.*

1. Dir idi iy nesīm-i ṣubḥ-gāhī
   Demüñdür **ḫaste** göñlümüñ penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 52). [ḫaste,]*

haste can: *Hasta gönül II âşık, üzüntülü gönül.*

1. Girü remz ile añlardı ḫiṭābı
   Bulurdı **ḫaste cānına** cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 30). [ḫaste cānına, -]*

haste ciger: *Hasta gönül II âşık, üzüntülü gönül.*

1. **Ḫaste ciger** firāḳı ile pāre pāredür
   Yā-Rab kime müyesser olupdur viṣāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 11). [ḫaste ciger, -]*

haste ḳıl-: *Hasta etmek.*

1. Çü ol gitdi ḳuluñ ḳaldum şikeste
   Havā taġyīri **ḳıldı** ḳi anı **ḫaste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 114). [ḫaste ḳıldı, -dı]*

haste ol-: *Hastalanmak, sıhhatini kaybetmek.*

1. Elinde oynadur bir deste nergis
   İki mestinden **olmış ḫaste** nergis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 56). [ḫaste olmış, -mış]*

ḫaste ol-: *Yorulmak.*

1. Şerefde **ḫaste olaydı** nüzūli
   Ḫilāfınca suʿūdı vü ʿudūli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 5). [ḫaste olaydı, -a, -y, -dı]*

haste-dil: *Gönlü yaralı II kederli, üzgün. [2]*

1. Ki iy biçāre niçün **ḫaste-dilsin**
   ʿAzīz-ün nefs iken ḫᵛār ü ḫacīlsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 3). [ḫaste-dilsin, -sin]*

hastelen-: *Sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak.*

1. Ḳaravaşlar ḳatında **ḫastelendi**
   Saçı bigi şikeste bestelendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 41). [ḫastelendi, -di]*

ḫasūd: *Hasetçi, kıskanç II düşman.*

1. Mesīḥüñ rūḥ-ı maḥż iken vücūdı
   Cihānda her cühūd idi **ḫasūdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 116). [ḫasūdı, -ı]*

2. Ḥasūduñ ṭurreden tārīk-dīndür
żamīrüñ ġurreden bārīk-bīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 173). [ḥasūduñ, -uñ]*

haşā: *"Allah göstermesin, Allah korusun" anlamında söylenilen şeyin gerçekleşmesinin istenilmediğini belirtmek için kullanılan bir söz. [2]*

1. Diyecegüm ḳamu ʿilmüñe maʿlūm
Ṣıġınan saña **ḥāṣā** ola maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 36). [ḥāṣā,]*

haşm ile: *Kızgınlık ile. [2]*

1. Vʿeger **ḥaşm ile** ṣalsa tīġ-i hindī
Ne ādem örse uġrarsa dilindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 95). [ḥaşm ile, -]*

haşmet: *Büyüklük, heybet.*

1. Ḳamu ḥüsn ü cemāl ü devlet ile
Kemāl ü ʿizz ü cān ü **ḥaşmet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 230). [ḥaşmet,]*

haşv: *Uzun ve faydasız söz.*

1. Dilümi ṣaklaġıl sehv ü ẕelelden
Bilümi arı ḳıl **ḥaşv** ü ḫalelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 36). [ḥaşv,]*

haṭ: *Sevgilinin yüzündeki ince ayva tüyleri.*

1. Yüzüñ bostānı cennet nev-bahārı
Ḫaṭuñ reyḥānı kevs̱er sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 8). [ḫaṭuñ, -uñ]*

haṭ çek-: *Çizgi çizmek, yazı yazmak. [Deyim]*

1. Ne **ḫaṭ** kim **çekdi** bu levḥa yed-i ġayb
Anuñ maḫlūḳıdur bī-şekk ü bī-reyb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 67). [ḫaṭ çekdi, -di]*

haṭā: *Yanlış. [4]*

1. **Haṭā** didüm meleklerdür ne arṣlan
Biri Belḳīsdür biri Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 101). [haṭā,]*

haṭā: *Yanlış, yanlışlık; yanılma. [2]*

1. Saña çün salṭanat Ḥaḳdan ʿaṭādur
Ferīdūn ü Cem oḳırsam **ḫaṭādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 6). [ḫaṭādur, -dur]*

haṭā: *Yanlış, yanlışlık; yanılma; kabahat, kusur. [4]*

1. Geh gehī iltüp getür bizden **ḫaṭā** andan ʿaṭā
Dem-be-dem vir armaġan andan cefā bizden ciger *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 7). [ḫaṭā,]*

haṭā: *Yanlış; kusur. [7]*

1. Çi-ger gün farḳ ider çīni ḥabeşden
Ḫaṭādur gölge istemek güneşden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 56). [ḫaṭādur, -dur]*

haṭā: *Yanlış; kusur; günah.*

1. Ne ḥarfem ki sañā ġayr-i s̱enādur
Ḳalem çek ki ḳulun işi **ḫaṭādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 86). [ḫaṭādur, -dur]*

haṭā: *Kusur, kabahat.*

1. Ki ben ḳuldan senüñçün ir eger giç
Ḫuṭūr itmedi ḫāṭırdan **ḫaṭā** hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 32). [ḫaṭā,]*

haṭā: *Suç, günah; kusur. [4]*

1. Bilindi çün ḳamu varlıḳ Ḫudādan
Arındı cān ü dil cehl ü **ḫaṭādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 90). [ḫaṭādan, -dan]*

haṭā: *Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen ad. "Hıta" veya "Hoten" şekilleriyle de kullanılan bu kelime özellikle ahu ve misk ile birlikte anılır. Misk ahularının bu bölgede çok oluşu ve miskin diğer ülkelere buradan nakledilişi değerini arttırır.*

1. Ḫurūc itmiş **Ḫatādan** Sāye ḫāḳān
Ki ḥükmindeydi Türkistān ü Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 45). [ḫatādan, -dan]*

hatā eyle-: *Hata etmek, yanlışlık yapmak, yanılgıya düşmek. [Deyim]*

1. Hem ḫırmen-i şefāʿatüñüñ ḫuşe-çīnidür
Ādem ki dāne ḫırsı ile **eyledi ḫaṭā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 34). [ḫaṭā eyledi, -di]*

ḫaṭā eyle-: *Hata yapmak. II. sakatlanmak. [Deyim]*

1. Rivāyetdür ki inerken bu taġı
   Ḫaṭā eyledi atınuñ ayaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 8). [ḫaṭā eyledi, -di]*

ḫaṭā kıl: *Hata yapmak, yanılmak. [Deyim]*

1. Degülven ʿāşık oldumsa be-taḳdīr
   Ḫaṭā ḳıldum peşīmānem ne tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 74). [ḫaṭā ḳıldum, -du, -m]*

ḫaṭar: *Tehlike.*

1. Çi-ger şīr-efgen idi şāh Pervīz
   Ḫaṭarlardan gerekdür şāha perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 24). [ḫaṭarlardan, -lar, -dan]*

ḫaṭarlu: *Kusurlu.*

1. **Ḫaṭarlu** gevhere üstād-ı ḥakkāk
   Urınca elmās olur zehresi çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 53). [ḫaṭarlu,]*

ḫaṭarlu: *Tehlikeli.*

1. **Ḫaṭarlu** yoldurur sulṭānlıḳ iy şāh
   Anı her ḳula lāyıḳ görmez Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 129). [ḫaṭarlu,]*

ḫaṭar-nāk: *Tehlikeli, korkulu.*

1. Anın saña yaḳın virmezven iy pāk
   Ki olur yolı yaḳınlarun **ḫaṭar-nāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 70). [ḫaṭar-nāk,]*

ḫaṭāsuz: *Hatası olmayan, yanlışlığı bulunmayan. [2]*

1. Ol ṣūret-i çīn kim yüzi āyīne-i cāndur
   Baḳduḳça **ḫaṭāsuz** dü cihān naḳşı ʿayāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 2). [ḫaṭāsuz,]*

ḫaṭāyī ḫad: *Yeşil renkli ayva tüyü.*

1. Çü döndürmez kimesne ḳara rengi
   Ḫaṭāyī ḫad niçün olur bu zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 20). [ḫaṭāyī ḫad, -]*

hātem: *Arapların Tayy kabilesinden cömertliğiyle ünlü İbn Abdullah bin Sa'd'ın lakabı. [2]*

1. Barmaḳda ḫātemüñe ḳılsa naẓar Süleymān
   Aġzında ḳala idi barmaḳ niteki **Ḫātem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 32). [ḫātem,]*

hātem-i ṭāy: *Arapların Tayy kabilesinden cömertliğiyle ünlü İbn Abdullah bin Sa'd'ın lakabı.*

1. Savurduḳdā seḫāvet ḫırmenini
   Olurdı **Ḫātem-i ṭāy** ḫūşe-çīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 8). [ḫātem-i ṭāy, -]*

hātem: *Yüzük. [7]*

1. Barmaḳda **ḫātemüñe** ḳılsa naẓar Süleymān
   Aġzında ḳala idi barmaḳ niteki Ḫātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 31). [ḫātemüñe, -üñ, -e]*

hātif: *Seslenici, çağırıcı, ilham eden. Sesleneni görünmeyen öğüt verici, yol gösterici. Şiir ilham edici görünmeyen ilahi ses. [2]*

1. Çü **hātif** naġmesini guş ḳıldum
   Semāʿından ḫurūş ü cūş ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 57). [hātif,]*

hātif-i cān: *Seslenici, çağırıcı, ilham eden. Sesleneni görünmeyen öğüt verici, yol gösterici. Şiir ilham edici görünmeyen ilahi ses. [2]*

1. Meger bir dem ki derd olmışdı dem-sāz
   Göñüle **hātif-i cān** virdi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 2). [hātif-i cān, -]*

hātır: *Gönül, gönülde olan his. [6]*

1. Nice kim **ḫāṭıruñ** bana hōş idi
   Ḳamu ḳavlüñ laṭīf ü dil-keş idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 107). [ḫāṭıruñ, -un]*

hātır: *Gönül; zihin. [2]*

1. Ṭoludur **ḫāṭıruñ** genc ü güherden
   Ki yigdür her biri yüz ḳān-ı zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 19). [ḫāṭıruñ, -uñ]*

hātır: *Zihin, fikir, akıl. [3]*

1. İçi ṭolmışdı ümmīḏ ü ḥaẕerden
Dü nīme **ḫāṭırı** tīġ-i ḥaṭarden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 26). [ḫāṭırı, -ı]*

hātır-ı şāh: *Padişahın gönlü.*

1. Perīşān ola nā-geh **ḫātır-ı şāh**
Ola kim bu ḥaberden olsa āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 48). [ḫātır-ı şāh, -]*

hāṭır ābād kıl-: *Gönlünü hoş kılmak, mutlu olmak. [Deyim]*

1. Elüne bāde al **ḳıl ḫāṭır ābād**
Me-bādā kim ala bir ḳıluñı bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 131). [ḫāṭır ābād ḳıl, -]*

ḥaṭır ırı: *-dAn incinmek, kırılmak, üzülmek. [Deyim]*

1. ** Irılsa ḫaṭıruñ** ben pür-ḫaṭardan
Çıḳam ben serden ü sen derd-i serden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 39). [ḫaṭıruñ ırılsa, -sa]*

hāṭır-ābād ol-: *Gönül yapmak, birini razı ve hoşnut etmek. [Deyim]*

1. ʿAṭāsı yili **olsa ḫāṭır-ābād**
Hezārān genc-i Ḳārūnı ala bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 219). [ḫāṭır-ābād ol, -]*

ḫāṭırı içün: *Bir kimsenin gönlü hoş olsun diye. [Deyim]*

1. Bularuñ **ḫāṭıriyçün** itdi ṣoḥbet
Ḳılurdı ẕevḳ ü ʿayşe nīm raġbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 21). [ḫāṭıriyçün,]*

hāṭırı uz degül: *Arası olmamak; iyi geçinememek. [Deyim]*

1. Vezīri vardı şāhuñ bir alaġuz
Degüldi ḫāṭırı Behrām ile **uz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 34). [ḫāṭırı uz degüldi, -di]*

hātırın ġubar it-: *Gönlünü kırmak, incitmek, üzmek. [Deyim]*

1. Ne dem kim **ḫāṭırın ide ġubar** ol
Yile gitsün olursa nev-bahār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 75). [ḫāṭırın ġubar ide, -]*

hātırına gerd kon-: *Gönlüne toz konmak II üzülmek. [Deyim]*

1. Ḳayırmaz ben ḳalayın pür-ġam ü derd
Mübārek **ḫātırına ḳonmasun gerd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 52). [ḫātırına gerd ḳonmasun, -ma, -sun]*

hātıriyçün: *Bir kimsenin gönlü hoş olsun diye. [Deyim]*

1. Egerçi şād olup göñli dölendi
Anası **ḫāṭıriyçün** ġuṣṣalandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 20). [ḫāṭıriyçün,]*

ḥatm-i enbiyā: *Peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammed.*

1. Fārūḳ kim olur idi lāyıḳ nübüvvete
Ger ḥażretüñ degülmisedi **ḫatm-i enbiyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 74). [ḫatm-i enbiyā, -]*

ḥatm ol: *Bitmek, sona ermek. [2]*

1. Kemāl ü ʿilm ü aḫlāḳ ü mürüvvet
Olur ḫatm anda nitekim nübüvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 104). [ḫatm olur, -ur]*

ḥatm ol-: *Tamamlanmak. [2]*

1. Çü **ḫatm oldı** ġazel sebʿ-ül-meṣānī
Ḳılur bu meṣneviyle ṣaḥf-ḫʷānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 1). [ḫatm oldı, -dı]*

ḫaṭṭ: *(Sevgili'nin) yüzündeki ayva tüyleri. [3]*

1. Her saṭrı **ḫaṭṭı** sebzesinüñ gül-şen-i ḥayāt
Her ḥarfi ḥüsni muṣḥafınuñ raḥmet āyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 9). [ḫaṭṭı, -ı]*

ḫaṭṭ: *Yazı. II. ayet.*

1. Şu raḥmet **ḫaṭṭını** taḥrīr iderdi
Nesīm ol āyeti tefsir iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 9). [ḫaṭṭını, -ı, -nı]*

ḫaṭṭ-ı cevzā: *İkizler burcunun çizgisi.*

1. Ḥamelden āftāb olmışdı nāẕır
ʿUtārid **ḫaṭṭ-ı Cevẕā** birle ḥāẕır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 6). [ḫaṭṭ-ı cevẕā, -]*

ḫaṭṭ-ı istivā: *Birbirine eşit ve denk olan çizgi (Ekvator).*

1. Zülfüñle ḫadd ü ḳaddüñe her kim baḳa ṣanur
   Kim buldı bedr ḳadr dünin **ḫaṭṭ-ı istivā**
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 38). [ḫaṭṭ-ı istivā, -]

ḫaṭṭ-ı küsūf bul-: *Küsuf/tutulma çizgisi belirmek; güneş tutulmaya başlamak. Ayın güneşle dünya arasına girerek güneş ışığını engellemesi, güneşin tutulması kastedilmektedir. [Deyim]*

1. Güneş kim nūrdan yazar ḥurūfı
   Göz irmekden bulur ḫaṭṭ-ı küsūfı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 26). [ḫaṭṭ-ı küsūfı bulur, -ur]*

ḫaṭṭ-ı mıstār: *Çizgi cetveli çizgileri.*

1. Çi-ger saṭḥında var çoḳ **ḫaṭṭ-ı mısṭār**
   Tutar bir dāʾire ruʿbınca peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 17). [ḫaṭṭ-ı mısṭār, -]*

ḫaṭṭ-ı müşkīn: *Misk kokulu ayva tüyü.*

1. Yazılmış ʿārıżında **ḫaṭṭ-ı müşkīn**
   Ġubārından virür yāḳūta tezyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 47). [ḫaṭṭ-ı müşkīn, -]*

ḫaṭṭ-ı vücūd: *Varlık yazısı.*

1. Fikrüñ daḳīḳa-dānı levḥ-i żamīre baḳsa
   Ḫaṭṭ-ı vücūd içinde ḳalmaya ḥarf-i mübhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 16). [ḫaṭṭ-ı vücūd, -]*

hātūn: *Kadın.*

1. Çü **ḫātūndur** u çengī bī-mesāvī
   Terāzū ile oldı evi Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 23). [ḫātūndur, -dur]*

hātūn: *Yüksek şahsiyetli kadınlara veya hakan eşlerine verilen ünvan.*

1. Var idi ola yüz biñ ulu **ḫātūn**
   Ki gözlerine begler göñli meftūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 15). [ḫātūn,]*

havā: *Arzu, heves. [16]*

1. Göñül ḳaddüñ **havāsında** nicesi ʿālī-himmetdür
   Ki tozuñ gözine yigdür behişt ü şāḫ-ı Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 13). [havāsında, -sı, -n, -da]*

havā: *Arzu, heves. II. aşk. [19]*

1. Havā yaġmacısı itdükçe tārāc
   Meded cāna ne taḫt iderdi ne tāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 25). [havā,]*

havā: *Dünyayı belirli bir yüksekliğe kadar çevreleyen hafif gaz tabakası. [15]*

1. Kesmese perr-i cānı dest-i heves
   Ol **havāda** uçardı fāriġ-i bāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 10). [havāda, -da]*

havā: *Durum, ortam, çevre, muhit. [3]*

1. Yil bigi bir ṣubh ʿazm-i kūy-ı yār itsem gerek
   Ol **havāyile** dimāġum müşḳ-bār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 2). [havāyile, -y, -i, -le]*

havā: *Gök, gökyüzü. [6]*

1. Görindi ḳarşudan Müşkū-yı Ḫusrev
   Ki atardı **havāya** nūrı pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 22). [havāya, -ya]*

havā: *Hava, dört unsurdan biri. [2]*

1. Havā ṭabʿın sorarsañ germ ü terdür
   Od u su ortası aña maḳardür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 29). [havā,]*

havā: *Meteoroloji ile ilgili olaylar bütünü. [3]*

1. Özine olmaġa her faṣl mesken
   Münāsib bir **havā** ḳılmış muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 74). [havā,]*

havā-yı cān: *Can havası.*

1. Nesīm-i dōst mıdur ya **havā-yı cān** ola mı
   Dimāġı tāzeleyen būy-ı dil-sitān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 1). [havā-yı cān, -]*

havā-yı cān: *Can isteği. Kendi varlığını sürdürme arzusu.*

1. Belī ten gitmeyince cān bulınmaz
Havā-yı cān ile cānān bulınmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 58). [havā-yı cān, -]*

havā-yı dām ü dāne: *Tane ve tuzağın(ın) hevası. II. Sevgilinin saçlarının ve yüzündeki benin arzusu. [İkileme]*

1. Ṣayd itdi **havā-yı dām ü dāne**
Yaʿnī ki çü gördi zülf ü ẖālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 102). [havā-yı dām ü dāne, -]*

havā-yı ermen: *Ermen ülkesine duyulan istek, özlem.*

1. **Havā-yı Ermen** ile düzdi ẖūsın
Eser yilden umar zülfün ḳoḫusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 127). [havā-yı ermen, -]*

havā-yı germ-sīr: *Sıcak,ılık hava.*

1. **Havā-yı germ-sīr** imiş Medāyin
Baña bir ṭaġ buluñ anda gideyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 47). [havā-yı germ-sīr, -]*

ẖavā-yı ẖusrev: *Hüsrev'in aşkı.*

1. **H̱avā-yı H̱usrev** ile ẖōş geçerdi
Cihāndan göz yumup göñlin açardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 125). [ẖavā-yı ẖusrev, -]*

havā-yı nefs: *Nefsin gelip geçici istekleri, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.*

1. Denedük bü'l-heves yoldaş imişsin
Havā-yı nefs ile ẖōş-bāş imişsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 220). [havā-yı nefs, -]*

havā mesti: *Aşk sarhoşu, aşk ile kendinden geçmiş olan.*

1. **Havā mestine** mey bir dem yeter dir
Ṣabā irmiş güle şeb-nem yiter dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 31). [havā mestine, -]*

havā odı: *Aşk ateşi. Sevgiliye duyulan isteğin yarattığı yakıcı etki. [4]*

1. Göricek ʿārżını ditredi ḥavż
Havā odı denizinde itdi ṣu ḥavż *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 190). [havā odı, -]*

havā sulṭānı: *Arzu, heves, aşk sultanı. Sevgili (Şirin).*

1. Dil ucıyla çi-ger şahlıġa meşġul
Dil ü cānda **havā sulṭānına** ḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 22). [havā sulṭānına, - na]*

havā taġyīri: *Hava değişimi. Yaşanılan yerden farklı ve çoğu kez uzak bir yere gitme ve bu yeni yerin şartlarını deneyimleme, çevre değişikliği.*

1. Çü ol gitdi ḳuluñ ḳaldum şikeste
Havā taġyīri ḳıldı ḳi anı ḥaste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 114). [havā taġyīri, -]*

havāda uç-: *Havada uçmak, kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak. II. (Sevgiliye duyulan aşk ile) kendinden geçmek. [Deyim]*

1. Ben ol **havāda uçaram** ki zülfi dāmiyle
Gelürse vaḳtüme ʿanḳāları şikār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 7). [havāda uçaram, -ar, -am]*

havā-dār: *Arkadaş, dost.*

1. **Havā-dāriydi** Pervīzüñ ḳadīmī
Muṣāḥib hem-demi vü hem nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 237). [havā-dāriydi, - i, -y, -di]*

havā-dār: *İstekli, arzu eden. II. âşık.*

1. Selām ü dest-būs ider nigārīn
Havā-dāruñ kemineñ yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 22). [havā-dāruñ, - uñ]*

havā-dār ol-: *Âşık olmak, sevmek, tutulmak. [2]*

1. Ger **oldum** dirse Şīrīne **havā-dār**
Eyit kendü havāñasın vefā-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 177). [havā-dār oldum, - du, -m]*

havādis: *Hadiseler, olaylar; bela, felaket (TULUM, 811).*

1. Çü dost ḳaşı yayından atıldı tīr-i murād
Ḥavādiṣ oḳları ḳurbān ola kemānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 8). [ḥavādiṣ,]*

ḥavādis: *Kadim olan Allah'a nispetle yoktan yaratılmış olan, ezelî olmayan, sonradan var olan şeyler. "ḥādiṣ" sözcüğünün çoğulu.*

1. Ḳamunuñ ḥaṣılı oldur müvecceh
Ki muḥdiṣdür **ḥavādiṣden** münezzeh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 34). [ḥavādiṣden, -den]*

ḥavāle it-: *Yollamak, göndermek. [2]*

1. Ne cisme ṣundı bir loḳma nevāle
Ki yüz renc itmedi aña ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 84). [ḥavāle itmedi, -me, -di]*

havāle kıl-: *Göndermek, yollamak.*

1. Semenlerle ḳoparur berg-i lāle
Güle funduḳların **ḳılmış ḥavāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 34). [ḥavāle ḳılmış, -mış]*

havāle kıl: *Sevk etmek, havale etmek, göndermek, yollamak. [2]*

1. Nevālüñden bulur ālem nevāle
Beni her ḳapuya **ḳılma ḥavāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 100). [ḥavāle ḳılma, -ma]*

havāle ol-: *Gönderilmek, yollanmak.*

1. Nebāt andan yaḳındur iʿtidāle
Ki **olur** bir nice nefs aña **ḥavāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 106). [ḥavāle olur, -ur]*

ḥavāle ol-: *Saldırmak. [2]*

1. Bu otlaḳdan yayınduñ iy ġazāle
Ne bilem ḳanḳı şīr **oldı ḥavāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 92). [ḥavāle oldı, -dı]*

havālet ol-: *Havale edilmek. Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakmak, ısmarlamak.*

1. Ger **ola** ālete tekvīn **ḥavālet**
Ne āletden olur tekvīne ālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 75). [ḥavālet ola, -a]*

hāvāli: *Çevre, civar, yöre. [2]*

1. Şu deñlü yıġdılar genci vü māli
Ki mālāmāl oldı ol **ḥavāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 78). [ḥavāli,]*

havārī merhemi: *Pek çok tıp kitabında reçetesi verilen, bilhassa vurma veya düşme sonucu meydana gelen ezikliklerin tedavisinde kullanılan, kanamayı dindirdiği, yaraya mikrop bulaşmasını önlediği, veba hastalığının yanısıra her türlü sivilce ve çıban için de faydalı olduğu söylenen krem, ilaç. İsa Merhemi, Delşiha merhemi, Peygamberler Merhemi olarak da anılmaktadır. Bunun sebebi bu ilacın temelde Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin ardından yaralarını tedavi etmek üzere havarileri tarafından hazırlandığına ve Hz. İsa'nın bu ilaç sayesinde kısa sürede iyileştiğine inanılmasıdır.*

1. Urup zaḫma **ḥavārī merhemini**
Bu ḥūrī tutdı Meryem mātemini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 25). [ḥavārī merhemini, -ni]*

havāyī: *Âşık kimse.*

1. Atınca ṣubḥ ol iki **havāyī**
Sürerler ṣıdḳ ile ẕevḳ ü safāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 77). [havāyī,]*

havāyī: *Havayla ilgili; âşık.*

1. Yiter yil vir degülven rūstāyī
Yiter sıġa ki uçmaz bu **havāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 18). [havāyī,]*

havāyī: *Nefsine düşkün.*

1. **Havāyī** kimse sulṭānlıḳ başarmaz
Ne beglik belki çōbānlıḳ başarmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 37). [havāyī,]*

havf: *Korku, endişe. [5]*

1. Çü yoḳ hiç ādemīden **ḫavf** u vehmi
Urur kime dilerse ḫaṣm ü zaḫmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 91). [ḫavf,]*

havf: *Korku. Tasavvufî veya dinî terim olarak havf, kişinin yapacağı işlerde Allah'ın azabını hak etmeyi veya onun sevgisinden mahrum kalmayı hesap etmesini sağlayan his.*

1. Ne ʿilm ü faẕl ü ne zühd ü diyānet
   Ne ṣabr ü şükr ü ne **ḫavf** ü ṣıyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 50). [ḫavf,]*

hāvi: *İçine alan, içeren, kapsayan.*

1. Ḳamu ecsāme vü ecrāme **ḥāvī**
   Bilimez māverāsın hiç rāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 5). [ḥāvī,]*

havl: *Güç, kuvvet, kudret. II. yetenek, hüner. [2]*

1. Muvāfıḳ olmayıcaḳ fiʿl ile ḳavl
   Ne ḥāṣıl naẓm ü neşre ḳuvvet ü **ḥavl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 62). [ḥavl,]*

havż: *Havuz. [16]*

1. Muraṣṣaʿ ortada bir cevherī **ḥavż**
   Ki itmez ʿaḳl-ı dānā ḳıymatin ḥavż *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 39). [ḥavż,]*

havż-ı cūy: *Irmağın havuzu (Ferhad'ın Şirin için inşa ettiği, bir kanal sistemiyle uzaktaki sütün içine aktığı süt havuzu).*

1. Ol eṭrāfa nigārīn itdi seyrān
   Göricek **ḥavż-ı cūyı** ḳaldı ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 92). [ḥavż-ı cūyı, -ı]*

havż-ı husrevāne: *Hükümdarlara yakışır havuz. [3]*

1. Yöresi sebze vü āb-ı revāne
   Pınar ü bāġ ü **ḥavż-ı ḫusrevāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 18). [ḥavż-ı ḫusrevāne, -]*

havż-ı kevser: *Kevser Havuzu; cennette Hz. Muhammet'e verilen ve buradan su içenlerin ebedi olarak susuzluk çekmeyeceği vadedilen havuzun adıdır. [3]*

1. Yüridi çeşmeye ol çeşme-i nūr
   Nitekim ḥavż-ı kevşerden yaña ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 24). [ḥavż-ı kevşer, -]*

havż it-: *Çok derin düşüncelere dalmak. [Deyim]*

1. Göricek ʿārżını ditredi ḥavż
   Havā odı denizinde **itdi** ṣu **ḫavż** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 190). [ḫavż itdi, -di]*

havż it-: *Değer/paha biçmek. [Deyim]*

1. Muraṣṣaʿ ortada bir cevherī ḥavż
   Ki **itmez** ʿaḳl-ı dānā ḳıymatin **ḫavż** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 40). [ḫavż itmez, -mez]*

hay: *Bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedî ve hakîkî hayat sâhibi" anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.*

1. Zihī **Ḫay** kim özindendür ḥayātı
   Ḳamu fānī vü bāḳī pāk ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 11). [ḥay,]*

hayā: *Haya, utanç, edep. [5]*

1. **Ḫayādan** gül bigi başmış idi der
   Ṣuya ġarḳ idi san nīlūfer-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 93). [ḥayādan, -dan]*

hayā kıl-: *Utanmak, sıkılmak.*

1. Çü ḫʷāce fuḥş ide güftārlardan
   Ḫayā ḳılmaya ḥidmet-kārlardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 30). [ḥayā ḳılmaya, -ma, -y, -a]*

hayā perdesin yüzden götür-: *Utanma örtüsünü yüzden kaldırmak. II. ytanma duygusunu kaybetmek, utanç duyulan şeyleri çekinmeden yapabilecek duruma gelmek. [Deyim]*

1. **Ḫayānuñ perdesin götürdi yüzden**
   Meded umardı küstāḫāne sözden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 3). [ḥayānuñ perdesin yüzden götürdi, -di]*

hayāl: *Gölge.*

1. Degül mümkin ki Şebdīzüñ **ḫayālin**
   Görevüz yā ṣoravuz vaṣf-ı ḥālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 113). [ḫayālin, -in]*

hayāl: *Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş; bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sûreti. [27]*

1. Öñinde giceki ʿahdüñ maḳāli
Gözinde olacaḳ vaṣluñ **ḫayāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 130). [ḫayāli, -i]*

<u>hayāl-i cin:</u> *Olağanüstü bir varlığın hayali.*

1. Çaġırdı kim görüñ ne ḥāldür bu
Ḫayāl-i cin mi yā muḥtāldür bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 34). [ḫayāl-i cin, -]*

<u>hayāl-i dilber:</u> *Gönül alan sevgilinin hayali.*

1. Ḫayāl-i dilberi ḳılup der-āgūş
Cihān u cānın eyledi ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 7). [ḫayāl-i dilberi, -i]*

<u>hayāl-i dīv:</u> *Şeytanın hayali.*

1. Didiler biz ṣanurduḳ serserīdür
Ḫayāl-i dīv yā fiʿl-i perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 68). [ḫayāl-i dīv, -]*

<u>hayāl-i dōst:</u> *Sevgilinin hayali.*

1. Sāḳī getür ṣarābı vü boz ʿaḳl düzgünin
Yā raḫt-ı cān sıġa bir eve yā **ḫayāl-i dōst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 6). [ḫayāl-i dōst, -]*

<u>hayāl-i genc:</u> *Hazine hayali. II. Sevgilinin gölgesi, sevgilinin görüntüsü.*

1. Nesīm-i dōst mı buldı dimāġum
Ḫayāl-i genc mi gördi çirāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 22). [ḫayāl-i genc, -]*

<u>hayāl-i laʿl-i şīrīn:</u> *Şirin'in lal gibi kırmızı dudağının hayali.*

1. İçerse mey **ḫayāl-i laʿl-i Şīrīn**
İderdi cām içinden aña nefrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 27). [ḫayāl-i laʿl-i şīrīn, -]*

<u>hayāl-i leb ü ḫadd:</u> *[Sevgilinin] yanağının ve dudağının hayali. [İkileme]*

1. Naḳş olalı gönlümde ḫayāl-i leb ü ḫaddi
Düşdi dü cihān naḳşı gözümden Ṭolu ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 9). [ḫayāl-i leb ü ḫadd, -]*

<u>hayālāt:</u> *Hayaller, tasarlanan ve zihinde canlandırılan şeyler. [2]*

1. Ṭururken bunca evhām ü **ḫayālāt**
Tecellī ḳıla mı Ḥaḳ nūrı heyhāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 15). [ḫayālāt,]*

<u>hayāli göze şal-:</u> *Kendine âşık etmek. II. (Sevgilinin) hayali/görüntüsü gözünün önünde olmak, nereye baksa sevgiliyi görmek. [Deyim]*

1. Andan berü ki ṣaldı gözüme ḫayāli dōst
Aldı ḳarārı cāndan ü tenden mecāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 1). [ḫayāli gözüme ṣaldı, -dı]*

<u>hayānuñ perdesin yüzden götür-:</u> *Utanma örtüsünü yüzden kaldırmak. II. utanma duygusunu kaybetmek, utanç duyulan şeyleri çekinmeden yapabilecek duruma gelmek. [Deyim]*

1. Şehen-şeh bir gice ḫalvet oturdı
Ḫayānuñ perdesin yüzden götürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 2). [ḫayānuñ perdesin yüzden götürdi, -di]*

<u>hayāsuz:</u> *Utanma duygusu olmayan, utanmaz, arlanmaz (kimse).*

1. Degüldüm bir **ḫayāsuz** rind ü ḳallāş
Ki idem sini bini ʿāleme fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 65). [ḫayāsuz,]*

<u>hayāt:</u> *Yaşam. [5]*

1. Yil ile su ise aşlı **ḫayātuñ**
Kim ider ḫüsnini şekl-i nebātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 155). [ḫayātuñ, -uñ]*

<u>hayāt:</u> *Canlı, sağ olma durumu. [2]*

1. Zihī Ḫay kim özindendür **ḫayātı**
Ḳamu fānī vü bāḳī pāk ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 11). [ḫayātı, -ı]*

<u>hayāt:</u> *Abıhayat, ölümsüzlük suyu. [3]*

1. ʿAceb bu ol **Ḫayātı** eylese nūş
Olurdı Hıżr u Zü'l-ḳarneyn bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 15). [ḫayātı, -ı]*
2. Lebi laʿli **ḫayātı** ḳatresinden
Güneş yüzi şuʿaʿı ẕerresinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 93). [ḫayātı, -ı]*

3. **Ḥayāt** aḳıduraḳ laʿlin susaġı
Alur sīmīn ele zerrīn ayaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 39). [ḥayāt,]*

ḥayāt-ı bāḳī: *Ebedi hayat.*

1. Ne rāḥdurur bu rāḥat-efzā
Kim rūḥa virür **ḥayāt-ı bāḳī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 64). [ḥayāt-ı bāḳī, -]*

ḥayāt-ı cāvidān bul-: *Ebedi yaşam elde etmek, ölümsüz olmak. [Deyim]*

1. **Ḥayāt-ı cāvidān bul** bir naẓardan
Dü ṣad cān ü cihān bul bir naẓardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 81). [ḥayāt-ı cāvidān bul, -]*

ḥayāt-ı cāvidāni: *Sonsuz, ebedî hayat. [2]*

1. Bilür kim çün gide bu cism-i fānī
Virür ʿışḳı **ḥayāt-ı cāvidāni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 54). [ḥayāt-ı cāvidāni, -]*

ḥāyāt-ı serserī: *Boşuna boşuna devam eden, anlamsız hayat.*

1. Çün ol şer sözi işitdi ḳarıdan
Ümīd üzdi **ḥāyāt-ı serserīden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 142). [ḥāyāt-ı serserīden, -den]*

ḥayāt bul-: *Yeniden canlanmak, hayat bulmak, canlılık kazanmak. [Deyim]*

1. ʿOs̱mān ki eyledüñ anı nūreyn ṣāḥibi
Bulmış idi **ḥayāt** añun ile dem-i ḥayā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 76). [ḥayāt bulmış, -mış]*

ḥayāt sür-: *Yaşamak, hayatını sürdürmek. [Deyim]*

1. Bulup aż̧dād ḳahrından necātı
Safā ile **sürer** bāḳī **ḥayātı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 74). [ḥayātı sürer, -er]*

ḥayder: *Hz. Ali.*

1. Ḥayder ki ʿilm ü ḥikmetüñe vāris̱ itdi Ḥaḳ
Maḥbūb-ı evliyā idi maḥṣūṣ-ı lā-fetā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 77). [ḥayder,]*

ḥayf: *"Eyvah, heyhat, yazık!" anlamında ünlem.*

1. Şu kim kem ḥarf ile işleye ḫayr iş
Zihī **ḥayf** ider ise ġayre cünbiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 78). [ḥayf,]*

ḥayf: *Haksızlık, zulüm.*

1. Ol itdükleri **ḥayf** ü ḫūn-ı nā-ḥāḳ
Uyımayup gözine turdı muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 37). [ḥayf,]*

ḥayfā: *"eyvah, yazık" anlamlarında kullanılan acınma, üzülme sözü.*

1. İşitdüginde Şīrīn oldı ġam-gīn
Didi **ḥayfā** zihī Ferhād-ı miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 4). [ḥayfā,]*

ḥayl: *At, at sürüsü. [3]*

1. Yüzin döndürdi ol leşker tamāmı
Döküp bār ü binā **ḫayl** ü ḫıyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 70). [ḫayl,]*

ḥayl: *At, binek.*

1. Giderdi eyle kim geçerdi **ḫayli**
Yoḳuşda ṭavşanı inişde seyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 143). [ḫayli, -i]*

ḥayl: *Atlı asker, süvari. II ordu. [2]*

1. Ḳurutmasa yaşum seylin firākı odınuñ **ḫayli**
Felek evcine iltürdüm gözümden mevc-i deryāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 3). [ḫayli, -i]*
2. Tutar kevneyni **ḫayli** himmetinüñ
Ḳamu millet ṭufeylī ümmetinüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 73). [ḫayli, -i]*

ḥayl: *Süvari, atlı asker. [2]*

1. Enṣār-ı feṭḥ **ḫayli** sıġmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn muʿasker farḳ-ı felek muḫayyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 19). [ḫayli, -i]*

ḥayl-i müsevvimīn: *Nişanlanmış (melek) ordusu. II. Al-i İmran suresi 125. ayete gönderme vardır. "Bilâkis, eğer siz sabrederseniz ve takva sahibi olursanız ve onlar size*

aniden gelirlerse (saldırırlarsa), Rabbiniz bu nişaneli meleklerden beş bini ile size yardım eder.". [Ayet]

1. Kīş-i ve mā remeyteden atsañ ḳażā oḳın
   Ḫayl-i müsevvimīn ide dīn düşmeniñ hebā
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 28). [ḫayl-i müsevvimīn, -]

<u>hayl ü hargāh:</u> *Askerler ve otağ. [İkileme]*

1. Beşāretler buyurdı Hürmüz-i şāh
   Bezendi il ü şehr ü **ḫayl ü ḫargāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 64). [ḫayl ü ḫargāh, -]*

<u>hayl ü hargāh:</u> *Ay sürüsü/asker ve otağ. II. dünya nimetleri. [İkileme]*

1. Kim oldur çün bu mülkuñ taḫtına şāh
   Anuñdur bu görünen **ḫayl ü ḫargāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 122). [ḫayl ü ḫargāh, -]*

<u>hayl ü haşem:</u> *At sürüsü ve hizmetçiler. II maiyet. [İkileme]*

1. Öküş **ḫayl ü ḫaşem** çoḳ ḳul ḳaravaş
   Kimi zühre-cebīn kimi ḳamer-veş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 15). [ḫayl ü ḫaşem, -]*

<u>haylī:</u> *Birçok, çok fazla, oldukça. [3]*

1. Nice kim ṣoḥbet itdilerdi **ḫayli**
   Daḫı bir lez̲z̲ete olmadı meyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 89). [ḫayli,]*

<u>hayme:</u> *Çadır, otağ. [7]*

1. Döküldi māl ü genc ü **ḫayme** vü bār
   Ṭaġıldı er nite-kim tīz bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 73). [ḫayme,]*

<u>hayme-i māh:</u> *Ay çadırı, otağı.*

1. ʿAceb mi sāyemüze yüz sürerse **ḫayme-i māh**
   Çü āftāb-ı cihān irdi sāye-bānūmuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 3). [ḫayme-i māh, -]*

<u>hayme tutul-:</u> *Çadır kurulmak. [Deyim]*

1. Begendi ol maḳāmı bu iki şāh
   Buyurdılar **tutuldı ḫayme** ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 22). [ḫayme tutuldı, -dı]*

<u>hayme ur-:</u> *Çadır kurmak. [Deyim]*

1. Şeh içün **ḫayme uruldı** vü ḫargāh
   Bezendi il ü şehr ü taḫt ü dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 23). [ḫayme uruldı, -ul, -dı]*

<u>hayr:</u> *Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş. [17]*

1. Ḫudayā bu düşümi **ḫayre** döndür
   Bana ḫayrin ü şerrin ġayre döndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 97). [ḫayre, -e]*

<u>hayr:</u> *İyilik, lütuf. [2]*

1. Ġanīsin al duʿāsın ben faḳīrüñ
   Buyur kim ola **ḫayrün** dest-gīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 58). [ḫayrün, -uñ]*

<u>hayr-i maḳdem:</u> *Gelişin hayrı; hoş geldin, hayırlı olsun (deme).*

1. Ḫayr ile çün cihāna başdı ḳadem vücūduñ
   Her z̲errе yir ü gökde z̲ikr itdi **ḫayr-i maḳdem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 26). [ḫayr-i maḳdem, -]*

<u>hayr bād it-:</u> *Hayırlı olsun, hayırlar getirsin diyerek kutlamak, tebrik etmek. [Deyim]*

1. Ṣorarsa yañılup ḫayr ile yād it
   Saġ olsun añmaz ise **ḫayr bād it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 62). [ḫayr bād it, - it]*

<u>hayr ile yād it-:</u> *İyilikle ve güzellikle anmak. [Deyim]*

1. Ṣorarsa yañılup **ḫayr ile yād it**
   Saġ olsun añmaz ise ḫayr bād it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 61). [ḫayr ile yād it, -]*

<u>hayr ile yād ol-:</u> *İyilik ve güzellikle hatırlanmak. [Deyim]*

1. Velī şol ad ki **ola ḫayr ile yād**
Ki yad ü biliş eyde āferīn bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 11). [ḫayr ile yād ola, -a]*

ḫayr iş işle-: *Dine ve insanlığa uygun, iyi bir davranışta bulunmak. [Deyim]*

1. Şu kim kem ḥarf ile **işleye ḫayr iş**
Zihī ḥayf ider ise ġayre cünbiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 77). [ḫayr iş işleye, -y, -e]*

ḫayr işi teʾḫīre ḳoma: *Hayır işlerini ertelemek uygun değildir, bir an önce harekete geçmek, acele etmek gereklidir anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Baş urdı şāh öniñde yire Şāvūr
Ḳomadı ḫayr işi teʾḫīre Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 82). [ḫayr işi teʾḫīre ḳomadı, -dı]*

ḫayr it-: *(Bir durumu) iyi hâle getirmek, olumlu sonuçlandırmak, hayra çevirmek.*

1. Neşāṭ ile çemende seyr idelüm
Bu şer işüñ yümini **ḫayr idelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 20). [ḫayr id, -]*

ḫayr ol-: *Hayırlı olmak; iyi, güzel olmak.*

1. Bi-ḥamdu'llah ki **ḫayr oldı** ser-encām
Gel imdi bu ṣafāya tutalum cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 119). [ḫayr oldı, -dı]*

ḫayr ol-: *Hayr olsun, bir durum, iş veya rüya karşısında iyiliği, hayrı temenni eden söz.*

1. Çü mülk-i Ermene irem selāmet
Ümīḏüm var ki **ḫayr ola** ʿalāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 10). [ḫayr ola, -a]*

ḫayrān: *Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, takdir eden.*

1. Yaḳınlar eyledür ʿilminde **hayrān**
Ki ıraḳdağı bir ḥayvān-ı nādān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 93). [hayrān,]*

ḫayrān: *Kendinden geçmiş.*

1. Ki beni ḳoyasın ḥālümde **ḫayrān**
Garīb ü zār ü ser-gerdān ü nālān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 63). [ḫayrān,]*

ḫayrān: *Kendinden geçmiş, sarhoş olmuş. [2]*

1. Şarābı neşvesinden cümle sekrān
Dil ü cān denk ü vālih ʿaḳl **ḫayrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 14). [ḫayrān,]*

ḫayrān: *Kendinden geçmiş, şaşırmış. [4]*

1. Heves yilinde ser-gerdān ü perrān
Havā yolında bī-sāmān ü **ḫayrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 44). [ḫayrān,]*

ḫayrān it-: *Hayranlık duygusu uyandırmak; hayrete düşürmek.*

1. Çü **ḫayrān ide** ʿaklı ʿilm-i ẕātı
Ṣıfātından bula nūr-ı necātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 19). [ḫayrān ide, -e]*

ḫayrān it-: *Kendinden geçirmek, şaşkına çevirmek.*

1. **İdüpdi** ḥālet-i ʿışḳ eyle **ḫayrān**
Ki özin bilmezdi ne pervā-yı sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 13). [ḫayrān idüpdi, -üp, -di]*

ḫayrān ḳal-: *Çok beğenmek. [4] [Deyim]*

1. Şu resme kim kimesne görse nāgāh
Ḳalurdı ol naḳşa **ḫayrān** eyleyüp āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 18). [ḫayrān ḳalurdı, -ur, -dı]*

ḫayrān ḳal-: *Ne yapacağını bilemeden şaşkın bir şekilde kalakalmak. [6] [Deyim]*

1. Mecāli ḳalmadı ne av ne seyrān
Işırdı barmaġını **ḳaldı ḫayrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 148). [ḫayrān ḳaldı, -dı]*

ḫayrān ol-: *Hayrete düşmek, şaşırmak; kendinden geçmek, sarhoşluk yaşamak.*

1. Nice kim nüktesini gūş iderdi
Gehī **ḫayrān olup** geh cūş iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 128). [ḫayrān ol, -]*

ḫayrān ol-: *İnanmak, kanmak.*

1. İden yol ʿālim-i niḥrīre **ḫayrān**
   Ola mı degme bir tezvīre āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 10). [ḫayrān ola, -a]*

ḫayrān ol: *Şaşırmak, şaşırıp kalmak. [2]*

1. Gören ol hāleti **ḫayrān olurdı**
   Kimi giryān kim ḫandān olurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 213). [ḫayrān olurdı, -ur, -dı]*

ḫayrān u ser-mest ḳal-: *Şaşkın ve kendinden geçmiş bir halde olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Velī bulmazsa gevher dürcine dest
   Ḳalur ol şevḳ ile **ḫayrān u ser-mest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 70). [ḫayrān u ser-mest ḳalur, -ur]*

ḫayranlıġ: *Şaşırıp kalma, kendinden geçme.*

1. Yüzüm gerçi güler nādānlıġumdan
   Ciger ḳanlar yudar **ḫayranlıġumdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 138). [ḫayranlıġumdan, -um, -dan]*

ḫayrānlıġ eyle-: *Kendinden geçmek; esrarı çekerek veya esrarlı macun yutarak bir köşede her şeyden habersiz kalmak. [Deyim]*

1. Şanavber baş şalup **ḫayrānlıġ eyler**
   Çınar ü serv dest-efşānlıġ eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 51). [ḫayrānlıġ eyler, -r]*

ḫayrdür: *Hayırdır, şaşma ve merak veren olgular karşısında söylenen bir söz.*

1. Nice nişāne ola ġam taşına sırça göñül
   Atar gözüm güheri **ḫayrdür** nişān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 12). [ḫayrdür,]*

ḫayre dön-: *Olumsuz sonuçlanacak bir işi olumluya çevirmek. [Deyim]*

1. Aña-dek bir daḫı tedbīr olına
   Döner ḫayre çün iş teʾḫīr olına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 34). [ḫayre döner, -er]*

ḫayret: *Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık. [8]*

1. V'eger bin nuṭḳ bula rūḥ-ı aʿẓam
   Ḳalur **ḫayretden** ol ḥażretde ebkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 92). [ḫayretden, -den]*

ḫayret: *Hayret makamı. Dervişin Allah'ın tecellileri karşısında kendinde meydana gelen şaşkınlık ve hareketsizlik durumu.*

1. Yüriyen maʿrifet yolın ṭarab-nāk
   Çaġırur **ḫayretinden** mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 106). [ḫayretinden, -i, - , -den]*

ḫayret baş-: *Hayrete düşmek, şaşırmak, şaşırıp kalmak. [Deyim]*

1. Çi-ger **başmış** idi Behrāmı **ḫayret**
   İnanup ḳavmine iderdi ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 23). [ḫayret başmış, -mış]*

ḫayret düş-: *Şaşırmak. [Deyim]*

1. Bu ḥasretden ki **ḫayret** māha **düşdi**
   Fiġān ü āh ü zārī şāha düşdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 55). [ḫayret düş, -]*

ḫayretde ḳal-: *Şaşırmak, şaşırıp kalmak, ne yapacağını bilmemek. [3] [Deyim]*

1. **Ḳalur ḫayretde** bilmez nidesini
   Ne ḳonmasın bilür ne gidesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 23). [ḫayretde ḳalur, -ur]*

ḫayr-ül beşer: *İnsanların en hayırlısı. II. Hz. Muhammed. [4]*

1. Ḥabîbüñ ḥaḳḳı kim **ḫayr-ül beşerdür**
   Nehār-ı ʿāleme rūḥı seḥerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 189). [ḫayr-ül beşerdür, -dür]*

ḫayvān: *Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık. [11]*

1. İrdi nebāt ü maʿden ü **ḫayvāna** daʿvetüñ
   Kim oldı şāhidüñ şecer ü üştür ü ḫaṣā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 43). [ḫayvāna, --a]*

ḥayvān-ı mehcūr: *Terkedilmiş hayvan.*

1. Şehen-şeh māh-ı āhū-çeşmden dūr
ḳalur ḥayretde san **ḥayvān-ı mehcūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 8). [ḥayvān-ı mehcūr, -]*

ḥayvān-ı nādān: *Cahil hayvan.*

1. Yaḳınlar eyledür ʿilminde hayrān
Ki ıraḳdaġı bir **ḥayvān-ı nādān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 93). [ḥayvān-ı nādān, -]*

ḥayvān çeşmesi: *Ölümsüzlük suyunun aktığı çeşme.*

1. Ne **ḥayvān çeşmesinden** aḳa bu cūy
Ne bostān güllerinden ola bu būy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 23). [ḥayvān çeşmesinden, -n, -den]*

ḥayy: *Bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedî ve hakîkî hayat sâhib anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir. [4]*

1. ʿĀlī menāḳıbını Alīnüñ kim ide şerḥ
Ḥayy ü ʿālīm didi çü vaṣfında hel etā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 80). [ḥayy,]*

ḥayy: *Diri, canlı.*

1. Buları sanma bī-ʿaḳl ü cemādāt
Ki **ḥaydür** ḳamu ẕū-ʿaḳl ü irādāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 58). [ḥaydür, -dür]*

ḥayy: *Diri, canlı, hayat sâhibi (kimse).*

1. Nüfūs u nāṭıḳa andan beşerde
İrādāt u nümüv **ḥayy** ü beşerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 22). [ḥayy,]*

ḥayy ü ḳadīm: *Diri ve başlangıcı olmayan Allah. [İkileme]*

1. Pes andan içdi sevgend-i aẕīmi
Göñülden yād idüp **Ḥayy ü Ḳadīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 96). [ḥayy ü ḳadīmi, -i]*

ḥayy ü kadir: *Diri olan ve her şeye gücü yeten Allah. [2] [İkileme]*

1. Aña ḥükm eyle ḳıldı **Ḥayy ü Ḳādir**
Ki hem olmaya kürre üzre ṭāʾir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 35). [ḥayy ü ḳādir, -]*

ḥayy ü ḳādir ü dāna vü yezdān: *Ebedî ve hakîkî hayat sâhibi, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen Allah. [İkileme]*

1. Ki **Ḥayy ü Ḳādir ü Dāna vü Yezdān**
Ḳılan her renc ü derd ehline dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 9). [ḥayy ü ḳādir ü dāna vü yezdān, -]*

ḥayy ü ḳayyūm: *Varlığı, diriliği her an için olup, gökleri, yerleri her an için tutan, daimi her şeye her hususta iktidarı yeten Allah. [İkileme]*

1. Bu biñ biñ yıldan öñdin **Ḥayy ü Ḳayyūm**
Ne ibdāʿ itdi kime ola maʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 5). [ḥayy ü ḳayyūm, -]*

ḥayzerān: *Hezaren sözünün eski ve asıl şekli. Bambu ve Hint kamışı denen bitki.*

1. Semen-sīmā idi vü erġavān-ḫad
Ḥarir-endām idi vü **ḫayzerān** ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 38). [ḫayzerān,]*

hazān-ı ġam: *Hüzün sonbaharı.*

1. **Hazān-ı ġam** ḳılursa bini toprak
Senüñ eksilmesün bāġuñda yapraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 67). [hazān-ı ġam, -]*

hazān faṣlı: *Güz, sonbahar.*

1. Maḳāmıdur **ḫazān faṣlında** Encāz
Ki olur anuñ yimişleri şifā-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 77). [ḫazān faṣlında, -nda]*

hazān vakti: *Sonbahar. [2]*

1. Ne gül kim ḳoḳmaz anı ādemī-zād
Ḫazān vaḳti irişdükde alur bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 60). [ḫazān vaḳti, -]*

hazān yaprağı: *Sonbahar yaprağı. Canlılığını ve rengini yitirmiş, sararmış, kuru yaprak.*

1. Baḥār iken laṭīf ü tāze vü ter
ḫazān yaprağı mānendinde ditrer *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 40). [ḫazān yapraġı, -]

hazāyin: *Hazine.*

1. **Ḫazāyin** kim aña ṭālibdür ervāh
   Duʿā-yı ṣubḥdur fetḥine miftāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 9). [ḫazāyin,]*

ḫaẕer: *Korkma, korku. [7]*

1. Hirāsān oldı Hürmüz bu ḫaberden
   Yavuz endīşeler ḳıldı **ḫaẕerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 46). [ḫaẕerden, -den]*

hazer eyle-: *Sakınmak, çekinmek, kaçınmak. [2]*

1. Çivīdi kim yüz ayına çekerler
   Naẕar jenginden **eylerler ḫaẕerler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 24). [ḫaẕerler eylerler, -r, -ler]*

hazer kıl: *Sakın, dikkat et, kaçın anlamında uyarı, ikaz sözü. [3]*

1. Çü var dehr aşınuñ zehri yigil az
   Helāk eyler **ḫaẕer ḳıl** ḥırş ile āz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 24). [ḫaẕer ḳıl, -]*

hazer kıl-: *Sakınmak, çekinmek. [6]*

1. Zirih tutduġı aya muşk-i terden
   Ḫaẕer ḳılur meger tīr-i naẕardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 88). [ḫaẕer ḳılur, -ur]*

hāżır: *Ar. 1. Göz önünde olan, kaybolmayan.. 2. İcra etmek ve edilmek için lâzım gelen hâl ve keyfiyet üzere bulunan şahıs ve şey. hâzır bi'l-meclis: Mecliste hazır olan şahıs.*

1. Aña ki olmaḳ dilerdüñ düşde nāẓır
   Ögüñ dirşür gözüñ aç üşde **ḫāżır** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 84). [ḫāżır,]*

hāżır: *Belli bir işi yapacak veya belli bir işe yarayacak duruma getirilmiş olan (şey). [6]*

1. Çıḳardı dökdi çoḳ dürr ü cevāhir
   Ki götürmiş idi kendüde **ḫāżır** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 52). [ḫāżır,]*

hāżır: *Bir yerde mevcut olan, bizzat bulunan, huzurda, göz önünde olan. [3]*

1. Behiştī meyveler **ḫāżır** irişmiş
   Budaḳlar birbirine el virişmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 27). [ḫāżır,]*

hāżır: *Her duruma karşı hazırlıklı, uygun vaziyette olan.*

1. Vʿeger ʿāciz ḳalursañ **ḫāżıram** ben
   ṣuyuñca her işiñe nāẓıram ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 25). [ḫāżıram, -am]*

hāżır-ı vaḳt: *Hazır bulunma, bir şeyi hemen yapabilecek durumda olma.*

1. Ki zīrā **ḫāżır-ı vaḳt** idi Şīrīn
   Ḳadeḥden dökmez idi ḳand ü şirin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 55). [ḫāżır-ı vaḳt, -]*

ḫāżır ol-: *Bir duruma karşı hazırlıklı, uygun vaziyette olmak. [6]*

1. Kapuda **ḫāzır oldı** pehlevānlar
   Oturdı yir yirin ṣāḥib-ḳırānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 17). [ḫāzır oldı, -dı]*

hāżır ol-: *Var olmak, mevcut bulunmak.*

1. Bu ḫʷāna **ḫāżır oldı** ḫʷāce vü ḳul
   Toyındı ins ü cinn ü bāy u yoḫsul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 7). [ḫāżır oldı, -dı]*

hāżır-cevāb: *Bir söze derhal cevap veren, bir sözün çarçabuk karşılığını bulan.*

1. Ki ḫāküm ḳarışalı cev cev āba
   Bu resme irmedüm **ḫāżır-cevāba** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 90). [ḫāżır-cevāba, -a]*

hazīn: *Hüzünlü, kederli. [5]*

1. Aña dir rāy ehli yār ü hem-dem
   Ki ola ġamda **ḫazīn** ṣādīde ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 88). [ḫazīn,]*

hazīn ü zār kıl-: *Hüzünlendirip ağlatmak. II. çok üzmek. [İkileme]*

1. Yine başına çıḳdı şūr-ı Şīrīn
Ḫazīn ü ẕār ḳıldı zūr-ı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 56). [ḥazīn ü ẕār ḳıldı, -dı]*

hāzin-i çīn: *Çin hazinelerinin koruyucusu, bekçisi. II. sabah.*

1. Ḳoyup gevherlerini **ḫāzin-i Çīn**
Zümürrüd dürce urdı ḳufl-ı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 5). [ḫāzin-i çīn, -]*

hazīne: *Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet. [5]*

1. Çü atum dinç ola bī-renc olam ben
Ḫazīne künc-i ḳaṣr ü genc olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 72). [ḫazīne,]*

hazīne: *Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet. II. İlahi hazine.*

1. Kime feṯḥ olur ise ol **ḫazīne**
Güher toprakça görinmez gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 191). [ḫazīne,]*

hazīne: *Maddî veya mânevî büyük servet değerindeki şey (Beyitte Allah'ın sonsuz rahmet ve merhamet hazinesi kastedilmektedir).*

1. Eger kevneyn ṭolarsa ʿibādet
Senüñ olmaz **ḫazīnenden** ziyādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 26). [ḫazīnenden, -ñ, -den]*

hazīne: *Mal veya değerli eşyaların saklandığı yer. [2]*

1. Çi-ger ʿömrüñ kiçi ʿaḳluñ uludur
Ḫazīneñ maʿrifet genci ṭoludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 50). [ḫazīneñ, -ñ]*

ḫażret: *Huzur, kat. [8]*

1. Şu **ḫaẓretde** ki nādāndur bilürler
Dilin dilsüzlerüñ daḫı bilürler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 19). [ḫaẓretde, -de]*

ḫażret: *(Bilhassa Allah için) kat, huzur. [2]*

1. V'eger bin nuṭḳ bula rūḥ-ı aʿẓam
Ḳalur ḥayretden ol **ḫażretde** ebkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 92). [ḫażretde, -de]*

ḫażret: *Bir büyük zattan bahsedilirken saygı ifadesi olarak kullanılır. [4]*

1. Yir öpdi aġlayu Şāvūr-ı pür-ḥazm
Şehen-şeh **ḫażretine** eyledi ʿazm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 64). [ḫażretine, -i, -(n)e]*

ḫażret: *Bir büyük zattan bahsedilirken isim yerine kullanılır (Hz. Muhammed).*

1. Fārūḳ kim olur idi lāyıḳ nübüvvete
Ger **ḫażretüñ** degülmisedi ḫatm-i enbiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 74). [ḫażretüñ, -üñ]*

ḫażret: *Bir büyük zattan bahsedilirken isim yerine kullanılır (Husrev-i Perviz).*

1. Umaram kim bu dün iş uz ideler
Nihānī **ḫażretüñle** söz iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 92). [ḫażretüñle, -üñ, -le]*

ḫaẓẓ: *Hoşnutluk, mutluluk, haz. [2]*

1. İkilik bu yoluñ degül revāsı
Ya nefsüñ **ḫaẓẓı** yā dil-ber rıżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 224). [ḫaẓẓı, -ı]*

ḫaẓẓ-ı nefs al- (ḫaẓẓ al-): *Nefsin isteklerinden hoşlanmak. [Deyim]*

1. **Alurken ḫaẓẓ-ı nefsi** maʿrifetden
Uyar nefse bu cismānī cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 219). [ḫaẓẓ-ı nefs al (ḫaẓẓ al-), -ur, -ken]*

haẓẓ-ı vāfir bul-: *Büyük zevk duymak, çok keyif almak. [Deyim]*

1. Ki ṭūp urduḳça ṣaçıla cevāhir
Bula ḫāżırlar andan **ḫaẓẓ-ı vāfir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 92). [ḫaẓẓ-ı vāfir bula, -]*

hebā: *Boş, beyhude, nafile, faydasız. [2]*

1. Anuñ kim pür-cefā vü bī-vefādur
Urun terkin ki saʿy itmek **hebādur** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 98). [hebādur, -+dur]

hebā it-: *Yok etmek; ortadan kaldırmak.*

1. Kīş-i ve mā remeyteden atsañ ḳażā oḳın
   Ḫayl-i müsevvimīn **ide** dīn düşmeniñ **hebā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 28). [hebā ide, -e]*

hediyye: *Armağan.*

1. Ne vardur ʿömr bigi ḫoş ʿaṭiyye
   Ne ṣoḥbet bigi ʿālemde **hediyye** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 4). [hediyye,]*

heft endam: *Yedi organ. Baş, göğüs, karın, kollar ve bacaklardan oluşan yedi büyük ve görülebilir parçadan oluşan insan vücudu.*

1. İletdi ṣabrın u ārāmın anuñ
   Getürdi cūşa **heft endāmın** anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 4). [heft endāmın, -]*

heft iḳlīm: *Yedi iklim, bütün dünya.*

1. Ṣadef lafẓiyle ḳıldı ḥoḳḳa pür-dür
   Bu **heft iḳlīm** eger heftād olaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 67). [heft iḳlīm, -]*

heft ü penc: *Yedi ve beş. II. Şeyhi'nin yedi ve beş rakamları ile neyi kastettiği Ali Nihat Tarlan ve Tahir Olgun arasında tartışılmıştır. Metin Akar'ın "Şeyhî'nin Bir Beyti Üzerine Tâhir Olgun ile Ali Nihat Tarlan'ın Yazışmaları" başlıklı makalesinden edindiğimiz bilgilere göre Tarlan "penc" ile önce "beş duyu"nun kastedildiğini söylemiş, sonra Olgun'un "beş vakit namaz"ın kastedildiği görüşüne katılmıştır. Aslı tartışma "heft" üzerinden yürümüştür. Tarlan, ''heft''i, ''heft endâm'' olarak, yani baş, göğüs, karın, kollar ve bacaklardan oluşan yedi büyük ve görülebilir parçadan oluşan insan vücudu olarak anlar. Bu vücut, metnin bütünü bağlamında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vücudu olarak değerlendirilir. Bunu, Hz. Peygamber'in mi'râca ruh ve bedeni ile gittiği inancına dayandırır. Tâhir Olgun ise ''heft''i, Bakara Sûresi'nin sonlarında yer alan yedi duâ olarak anlar. Çünkü bu sûre yedi dua ile bitmektedir. Metin akar da Olgun'a katılmaktadır. [İkileme]*

1. Döndüñ çü **heft ü penc** ile şeş kūşe menzile
   Didüñ yaḳīnī çār emīnüña mācerā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 67). [heft ü penc, -]*

heftād: *Yetmiş.*

1. Ṣadef lafẓiyle ḳıldı ḥoḳḳa pür-dür
   Bu heft iḳlīm eger **heftād** olaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 72). [heftād,]*

hefte: *Birbiri arkasına gelen yedi günden ibaret zaman bölümü.*

1. Zamān bu cünbişüñ miḳdarıdur bil
   Ki olur sāʿat ü gün **hefte** vü yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 40). [hefte,]*

heftelik: *Bir hafta süren.*

1. Varınca şehrden ḳaṣr-ı nigāra
   Olupdı **heftelik** yol seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 24). [heftelik,]*

hel etā: *"geldi mi" (El-insan 76/1) ayetinden iktibas. Hz. Ali ve ailesinin yaşadığı olay üzerine inen sure. [Ayet]*

1. ʿĀlī menāḳıbını Alīnüñ kim ide şerḥ
   Ḫayy ü ʿālīm didi çü vaṣfında **hel etā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 80). [hel etā, -]*

helāk-i cān: *Canın yok olması. Ölüm. [2]*

1. Çü Ḫusrev gördi ki āşūb-ı zamāne
   Helāk-i cānına ister behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 72). [helāk-i cān, -]*

helāk-i cism: *Bedenini yok etme.*

1. Geçüp cānan şafāsıyla cihāndan
   Helāk-i cismine iverdi cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 52). [helāk-i cismine, -i, -ne]*

helāk eyle-: *Mahvetmek, perişan etmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Çü var dehr aşınuñ zehri yigil az
   Helāk eyler ḫaẕer ḳıl ḥırṣ ile āz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 24). [helāk eyler, -r]*

helāk it-: *Mahvetmek, yok etmek. [2] [Deyim]*

1. Havā vü nefs aṣnāmın **helāk it**
   Ḫabeşten şaḫn-ı beyt-ullahı pāk it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 211). [helāk it, -]*

helāk it: *Mahvetmek, perişan etmek. [Deyim]*

1. **Helāk itdüñ** beni bāzūña ḳuvvet
ʿAfake'l-lāh zihī luṭf u mürüvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 17). [helāk itdüñ, -dü, -ñ]*

helāk it-: *Öldürmek, ortadan kaldırmak. [Deyim]*

1. Çü bunuñ bigi yüzden dūr olam ben
Helāk itsem özüm maʿẕūr olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 16). [helāk itsem, -se, -m]*

helāk ol-: *Yok olmak; perişan hale gelmek, mahvolmak. [Deyim]*

1. Ẕikr-i mecdüñ olmasa rūḥ-ı melek **olur helāk**
Fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa nefs-i nefīs urmaz nefes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 27). [helāk ol, -]*

helāl-i dīn ü erkān: *Dinin esasları/vecibeleri ve helal kabul ettiği uygulamalar. [İkileme]*

1. Ki olmayınca ortamuzda kābīn
Ḥelāl-i dīn ü erkān ile āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 94). [ḥelāl-i dīn ü erkān, -]*

helāl eyle-: *Üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak.*

1. **Ḥelāl eyle** içerse gözi ḳanuñ
Revān it ger alursa sözi cānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 21). [ḥelāl eyle, -]*

helāl it-: *Üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak.*

1. Gedāñuz būseden geh geh nevāl it
Ḥarām olmasun ol daḫı **ḥelāl it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 34). [ḥelāl it, -]*

helāl it-: *Üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak; hakkını, emeğini bağışlamak.*

1. **Ḥalāl itdüm** ve-līkin iy ḥarāmī
İçersin süd bigi ḳanum revā mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 101). [ḥalāl itdüm, -dü, -m]*

hele: *"Ayrıca, bunun yanında, özellikle" anlamında bir bağlaç. [3]*

1. İrdüm **hele** her gün āh ile uş
Ol luṭfa ki yuydı her günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 29). [hele,]*

hele: *"Biraz bekle, dur bakalım" anlamında cümlelerin başına getirilen bir söz [2]*

1. **Hele** bu iş dimezven serserīdür
Bu yā Şīrīn idi yā-ḫūd perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 255). [hele,]*

helvā: *Un veya unlu maddelerle şeker ve yağdan yapılan, muhtelif şekil ve çeşitleri olan tatlı. [5]*

1. Ögitdüm un bigi zecr ile cānı
Ki bu **ḥelvānuñ** oldum zaʿferānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 6). [ḥelvānuñ, -nuñ]*

ḫelvā: *Un veya unlu maddelerle şeker ve yağdan yapılan, muhtelif şekil ve çeşitleri olan tatlı. II sevgilinin dudağı.*

1. Gel evvel nūş ḳıl cüllāb-ı fāḫir
Var ivme yiyesin **ḫelvāyı** āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 36). [ḫelvāyı, -yı]*

helvā: *Un veya unlu maddelerle şeker ve yağdan yapılan, muhtelif şekil ve çeşitleri olan tatlı. II. hoşa giden, sevimli, tatlı.*

1. Ḳoruġ ıssına ol **ḥelvā** ġulāmı
Buyurdı ḫāma sīmīn-ber ruḫāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 29). [ḥelvā,]*

helvā: *Un veya unlu maddelerle şeker ve yağdan yapılan, muhtelif şekil ve çeşitleri olan tatlı. II.hoşa giden durum, şey.*

1. Benem ol ṭatlu aġaç kim suludur
Yimişüm şerbet ü **ḥelvā** ṭoludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 34). [ḥelvā,]*

helvā: *Un veya unlu maddelerle şeker ve yağdan yapılan, muhtelif şekil ve çeşitleri olan tatlı.II. sevgiliye kavuşma, onunla birlikte olma.*

1. Egerçi ḫʷān ola pür-menn ü selvā
Olur şerbet ilerü soñra **ḥelvā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 38). [ḥelvā,]*

helvā-yı bi-dūd: *Dumansız, pişmiş helva.*

1. Ruṭab bī-ḫārı ḳo ister iseñ sūd
   Ki ḫōş şīrīn olur **ḥelvā-yı bi-dūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 36). [ḥelvā-yı bi-dūd, -]*

helvā-yı ʿide ir-: *Bayram helvası yemek. II. sevgiliyle bir araya gelmek, kavuşmak.*

1. Öküşdür rūzeyem rūz-ı saʿīde
   Ki **irem** Şīrīn ile **ḥelvā-yı** ʿ**ide** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 60). [ḥelvā-yı ʿide irem, -em]*

helvā-yı şīrīn: *Tatlı, lezzetli helva; Şirin'in helvası.[2]*

1. Velī korḫum bu çerb idüp zebānı
   Yiye **ḥelvā-yı şīrīn** rāygānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 58). [ḥelvā-yı şīrīn, -]*

helvā-yı ter: *Yaş helva. Bal, yağ, un ve safranla yapılan bir tür helva. II. sevgili; Şirin.*

1. Çi-ger Şīrīn saña **ḥelvā-yı terdür**
   Baña ṣor zehr-i ḳātilden beterdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 31). [ḥelvā-yı terdür, -dür]*

hem: *ve bağlacı [14]*

1. Egerçi devlet ile baḫt-ı pīrūz
   Saña nāṣıḥdurur **hem** ḥikmet-āmūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 32). [hem,]*

hem: *"de/da" bağlacı.[16]*

1. Ḳamudan aşaġa yir ḫuşḳ u **hem** serd
   Saḳīl-i muṭlaḳ oḳur ol cüvān- merd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 37). [hem,]*
2. Olardan ʿaḳl-ı sānī ḳıldı ṣānīʿ
   Hem ednāsından itdi çarh-ı tāsiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 38). [hem,]*

hem: *"ayrıca, üstelik, hem de, hatta " anlamına gelen bağlaç.[20]*

1. Hem itmiş idi Ḫān oġlı şikāyet
   Ki ḥurmetsizlik itdi bañā ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 43). [hem,]*
2. Hem eyle çav ider ol fitne-engīz
   Ki atasınuñ gözin çıḳardı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 21). [hem,]*

hem: *sonunda*

1. İdinürdi anı endīşe her bār
   Hem ol korḫuya irdi āḫir-i kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 22). [hem,]*

hem: *yine, aynıyla, aynı şekilde, keza (zarf)*

1. Hem ol yil idi kim bu ʿāşıḳ-ı zār
   Göñül derdinden olmışdı ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 63). [hem,]*

hem āḫir*: Sonunda. [4]*

1. Boyun virdi **hem āḫir** şīre āhū
   Pür oldı mīşede āvāz-ı yāhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 169). [hem,]*
2. **Hem āḫir** can oda ten ṣuya atdı
   Teni yunduġı ṣuyı ḳuçdı yatdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 215). [hem,]*

hem andan: *Ondan sonra. Ardından. [3]*

1. Ne maṭlab buldısa Mūsā vü Hārūn
   Hem andan oldı mal-ı genc-i ḳārūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 198). [hem andan, -]*

hem … hem…: *Hem ... hem ... biçiminde tekrarlanarak görevdeş sözleri, cümleleri eşitlik, pekiştirme, birlikte olma veya karşıtlık anlamlarıyla bağlayan bir bağlaç. [8]*

1. Bulursam bu ṭamuda vaṣl-ı dil-ber
   Baña **hem** ravżadür **hem** ḥavż-ı Kevṣer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 112). [hem hem, -]*

hem-āġūş ol-: *Kucak kucağa, sarmaş dolaş olmak. [2] [Deyim]*

1. Gehī Şīrīne **olurdı hem-āġūş**
   Demādem Bārbed şehdin idüp nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 35). [hem-āġūş olurdı, -ur, -dı]*

hemān: *Ancak, sadece, yalnızca. [2]*

1. Bu işikde kim ʿālem cirm-i kemdür
   Şefāʿatçüm **hemān** bāb-ı keremdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 50). [hemān,]*

hemān: *Aşağı yukarı, yaklaşık, neredeyse, hemen hemen. [3]*

1. Anuñçün ṭuynaġına āhen ü ṭaş
   Hemān ol resmileydi kim ṭaşa baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 20). [hemān,]*

hemān: *Aynı, aynı şekilde.*

1. Temāsīl itdi dürlü ʿişret-engīz
   Hemān Gülgūn u Şīrīn Şāh u Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 14). [hemān,]*

hemān: *Aynı şekilde, öylece. [3]*

1. Delim müddet ḳıyām eyler **hemān** ol
   Taḥiyyat ü teşehhüd çoḳ zamān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 47). [hemān,]*

hemān: *Aynı, tıpkı, adetâ. [3]*

1. Cihān ḳavmine ol şīr ü şeker-rīz
   Behāne olsun **hemān** Şīrīn ü Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 22). [hemān,]*

hemān: *Bir tek, yanlız. [5]*

1. Mey-i bī-ġış gül-i bī-ḫār ḳaldı
   Hemān sulṭān ile dil-dār ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 34). [hemān,]*

hemān: *Çabucak, derhâl. [8]*

1. Öküş fikr itdüginden ṣonra sulṭān
   Anı bildi **hemān** derdine dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 14). [hemān,]*

hemān: *Hemen, o anda; sürekli.*

1. ile eylük idenedür yaġı dirler
   Hemān ḳoyın götürür yaġı dirler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 54). [hemān,]*

hemān: *İşte.*

1. Ne efsāne ki var Sāsānilerden
   Hemān ol ḳıṣṣadur Sāmānilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 16). [hemān,]*

hemān laḫẓe: *Hemen, derhal, vakit kaybetmeksizin.*

1. Şehen-şeh raġbet ile ʿizzet itdi
   Hemān laḫẓe otaġı ḫalvet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 30). [hemān laḫẓe, -]*

hemān sāʿat: *Hemen o anda. [2]*

1. **Hemān sāʿat** binüp Şebdīze Pervīz
   ʿİnād itmedi vü göç eyledi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 73). [hemān sāʿat, -]*

heman sāʿatde: *Hemen o anda, vakit kaybetmeden, çabucak.*

1. **Heman sāʿatde** düzdi kendüzini
   Çekildi meclise tutdı yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 3). [heman sāʿatde, -]*

hemān-dem: *Hemen, çabucak. [D23eyim]*

1. **Hemān-dem** didi ol şīr-i yegāne
   Revān oldı bu Şīrīn ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 37). [hemān-dem,]*

hem-āvāz: *Sesi birbirine uygun, ahenkli.*

1. V'eger Dāvuda taġ idi **hem-āvāz**
   Dem-i Aḥmedle ervāḥ oldı hem-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 129). [hem-āvāz,]*

hem-āvāz: *Sesleri birbirine uygun, birlikte ezgi okuyan, arkadaş.*

1. Oturmış Bārbed ʿūd ile dem-sāz
   Nigīsā söz ü sāz ile **hem-āvāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 32). [hem-āvāz,]*

hem-āvāz ol-: *Aynı sesi veya nağmeyi çıkarmak, iki şeyin ahenk bakımından aynı veya birbirine uygun olması; aynı şeyleri terennüm etmek. [2]*

1. Beni eyleme ol ṭannāza dem-sāz
   Ki **olmaz** zāġ ile ṭūṭī **hem-āvāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 40). [hem-āvāz olmaz, -maz]*

hem-dem: *Arkadaş, dost. [10]*

1. Havā-dāriydi Pervīzüñ ḳadīmī
Muṣāḥib **hem-demi** vü hem nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 238). [hem-demi, -i]*

hem-dem: *Aynı anda.*

1. Bular **hem-dem** çalıcaḳ çeng ü ʿūdı
Şeker oda yaḳardı teng-i ʿūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 47). [hem-dem,]*

hem-dem: *Aynı nitelikte, eşit.*

1. Nefesde ʿĮsā vü maʿnāda Meryem
Dem-i Dāvūd ile āvāzı **hem-dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 6). [hem-dem,]*

hem-dem eyle-: *Arkadaş etmek, yakınlaştırmak. II. öpmek.*

1. Gehī ġoncayla laʿli **hem-dem eyler**
Gehī şehd ile şīri maḥrem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 61). [hem-dem eyler, -r]*

hem-dem it-: *Arkadaş, dost etmek, sevgili yapmak.*

1. Aḳar yāḳūtı tonmış ṣuda her dem
İderdi tāze laʿli dürre hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 56). [hem-dem id, -]*

hem-dem it-: *Arkadaş etmek, sırdaş olmak.*

1. Pes oldur ʿaḳil ü dānāya çāre
Ki göñlin **hem-dem ide** rūzgāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 76). [hem-dem ide, -e]*

hem-dem it: *İki şeyi birbirine karıştırmak.*

1. Revān çekdi sebük rıṭl-ı girānı
Gül ile **hem-dem itdi** erġavānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 20). [hem-dem itdi, -di]*

hem-dem idin-: *Arkadaş edinmek, sırdaş olmak.*

1. Kiçi yaşından sevmiş anı Meryem
İdinmiş rūḥa ʿĮsā bigi **hem-dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 52). [hem-dem idinmiş, -miş]*

hemdem ol-: *Arkadaş olmak, dost olmak. [9]*

1. Meh ile Müşterī **olmışdı hem-dem**
Anuñçün germ idi bāzār-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 3). [hem-dem olmışdı, -mış, -dı]*

hem-dem ol-: *Arkadaş olmak, dost olmak. II. -A benzemek, denk olmak, -nIn gibi olmak.*

1. Sen ol bī-himmet ere **olma hem-dem**
Ki ġayret vaḳti ʿavretden ola kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 31). [hem-dem olma, -ma]*

hem-dem ol: *Beraber olmak. [2]*

1. Eger dirse **olam** ol ʿide **hem-dem**
Eyit kim tuta tursun ṣavm-ı Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 179). [hem-dem olam, -am]*

hem-dem ol: *Birlikte bulunmak.*

1. İrüp gencīneye iblīs ü ādem
İkisi daḫı **oldı** gence **hem-dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 202). [hem-dem oldı, -dı]*

hem-demin: *Yakın arkadaş, yoldaş.*

1. Oḳur ḫalvetde bir ḳaç maḥremini
Ḳamu şādī vü ġamda **hem-demini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 36). [hem-demini, -i]*

hem-derd ol-: *Dert ortağı olmak.*

1. Bu yüzden ḫaṭırıydı şād ü bī-gerd
Ki aña bir merd-i bī-dil **oldı hem-derd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 26). [hem-derd oldı, -dı]*

hem-dest: . *El ele veren.*

1. Benem ser-mest ü zülf-i yāra **ḫem-dest**
Nicesi olmayam bī-şerm ü bed-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 31). [ḫem-dest,]*

hem-dest ol-: *El ele tutuşmak.*

1. Şular ki ol cām ile **hem-dest olurlar**
Şarābın içmedin sermest olurlar *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 63). [hem-dest olurlar, -ur, -lar]

hem-dest ol: *El ele vermek; dost olmak. [2]*

1. Mey ü ney ʿışḳ ile olmışdı hem-dest
   Şeh oturmış ol üç ḫamr ile ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 5). [hem-dest olmışdı, -mış, -dı]*

hem-dest ol: *El ele vermek. II. yakınlaşmak, gönül eğlendirmek.*

1. **Olam** bir sāḳī ile daḫı **hem-dest**
   İdem bir bādeden daḫı göñül mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 91). [hem-dest olam, -am]*

hemen: *Çabucak, ivedilikle.*

1. Perī-peyker bu sözden oldı derhem
   Pes urdı ḳaḳıyup Şāvūra dir **hemen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 48). [hemen,]*

hemīn: *Ancak.*

1. Zihī dem ki irenüñ ʿömri Ḫıżır-veş cāvidān oldı
   Hemīn bir laḥẓedür dirler dirilen nefḫ-i ʿIsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 10). [hemīn,]*

hemīn: *Sadece. [3]*

1. Ger olsam bir bucaḳda yüz yıl ebsem
   Hemīn yaşumdur āhum ile hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 166). [hemīn,]*

hemīn: *Böyle. [3]*

1. Ger buʿd-ı maşriḳīn ise maʿşūḳdur ḳarīn
   ʿIşḳ ehlinüñ **hemīn** ola keşf ü kerāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 8). [hemīn,]*

hemīn: *Bütünüyle, tamamen.*

1. Göñülden terk idüp her kār-u-bārı
   Hemin ʿışḳ olmış idi kār-ü-bārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 20). [hemin,]*

hemīn: *Hemen, vakit kaybetmeden.*

1. **Hemīn** taḥsīn ider ü āferīn-bād
   Bu birḳaç beyt maʿnasın ḳılur yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 115). [hemīn,]*

hemīn: *Her zaman, daima. [3]*

1. **Hemīn** ola vefā vü şarṭ-ı yārī
   Ḳadīmī dōstlardan dōst-dārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 59). [hemīn,]*

hemīn: *Öylece.*

1. **Hemīn** ola şehe iʿzāz ü ikrām
   Garīb ü bī-kese iḥsān ü inʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 23). [hemīn,]*

hemīn sāʿat: *Hemen o anda.*

1. **Hemīn sāʿat** biş on serheng ü bevvāb
   Olurlar bulmaġa Ferhādı pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 87). [hemīn sāʿat, -]*

hem-ʿinān: *Dizgini bir, yan yana birlikte bulunan, arkadaş II sürekli var olan şey.*

1. Sarāyınuñ saʿādet pās-bānı
   Rikābınuñ inayet **hem-ʿinānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 10). [hem-ʿinānı, -ı]*

hemīşe: *Daima, her vakit, her zaman. [13]*

1. Açıḳlıġ ile ʿışḳa perde birdür
   Hemīşe ʿışḳ derdi perde-dirdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 12). [hemīşe,]*

hemīşe düşmenüñ başı ayaḳda bili vü boynı zencīr ü tayaḳda (olsun): *"Bütün düşmanlarının başı ayağının altında, beli zincirde ve boynu bukağıda/bağlı olsun" anlamına gelen padişaha yönelik dua sözü. [Dua İfadesi]*

Hemīşe düşmenüñ başı ayaḳda
Bili vü boynı zencīr ü tayaḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 52). [hemīşe düşmenüñ başı ayaḳda bili vü boynı zencīr ü tayaḳda (olsun), -]*

hem-nefes: *Arkadaş, dost. [5]*

1. Ṭap ola ẕikr-i Şīrīn **hem-nefes** dir
   Baña her telḫ ü şīrīnden bu bes dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 239). [hem-nefes,]*

hem-rāh: *Yol arkadaşı, yoldaş.*

1. Belā **hem-rāhı** vü mihnet nedīmi
   Havā hem-dem cefā yār-ı ḳadīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 41). [hem-rāhı, -ı]*

hem-rāh-ı husrev it-: *Bir kişiyi Husrev-i Perviz ile bir tutmak, onun yerine koymak.*

1. Meger ayruġadur ʿīd ol meh-i nev
   Ki **ider** dīvāneyi **hem-rāh-ı Ḫusrev** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 62). [hem-rāh-ı ḫusrev ider, -er]*

hem-rāz ol-: *Sırdaş, dost olmak. [2]*

1. Gerek cān sırrına **hem-rāz olasın**
   Ki geh dilsüz ü geh dem-sāz olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 7). [hem-rāz ol-, -]*

hem-reng ol-: *Aynı meşrepte olmak. Birbirine uygun hareket etmek.*

1. Gehī **hem-reng olur** lāle gül ile
   Gehī gül deste baġlar sünbül ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 59). [hem-reng olur, -ur]*

hem-sāz ol-: *Uygun, uyumlu olmak.*

1. V'eger Dāvuda taġ idi hem-āvāz
   Dem-i Aḥmedle ervāḥ **oldı hem-sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 130). [hem-sāz oldı, -dı]*

hemser: *Benzer, eş, denk. [2]*

1. ʿÖmrüñ cihāna **hemser** gerdüñ sipihre efser
   Devrüñ devāma müncer baḫtuñ bekāya munẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 81). [hemser,]*

hem-ser: *Arkadaş.*

1. Güneşsin n'ola ḳalduñsa yaluñuz
   Degüldür size **hem-ser** ay kuluñuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 136). [hem-ser,]*

hem-ser eyle-: *Arkadaş, dost yapmak. [Deyim]*

1. İti geh **hemser eyler** merde derdi
   Geh itden bedter eyler şīr-i merdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 47). [hemser eyler, -r]*

hem-ser it-: *Evlendirmek. [Deyim]*

1. Maḥabbetden diledi şāh Ḳayṣer
   Ki ide ḳızını Pervīze hem-ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 42). [hem-ser ide, -e]*

hem-ser ol-: *Arkadaş, yoldaş olmak; eş olmak. [2] [Deyim]*

1. Ḥalḳa ḥalḳa yüzini devr ider ervāḥ-ı melek
   Ehl-i ḳuds **oldı** meger zülfine **hem-ser** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 4). [hem-ser oldı, -dı]*

hem-ser ol-: *Başa baş gelmek. Eşit, denk olmak. [2] [Deyim]*

1. Ölü etiyle ādem eyle ṭolmış
   Ki yazı yüzi ṭaġa **hem-ser olmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 40). [hem-ser olmış, -mış]*

hem-ser ol-: *Başa baş gitmek. Biri diğerine üstünlük sağlamadan ilerlemek. [2] [Deyim]*

1. Ṣuyınca yügrişirler ḫāṣekīler
   Yile vü ḳuşa at **olur** mı **hem-ser** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 48). [hem-ser olur, -ur]*

hem-ser ol-: *Birlik olmak. [2] [Deyim]*

1. İkiz ḳardaş bigidür ki **ola hem-ser**
   Biri biriyle tutar ḳuvvet ü fer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 87). [hem-ser ola, -a]*

hem-ser ol-: *Eş değer, aynı olmak. [2] [Deyim]*

1. Göresin şehr içinde iy meh-i ʿaṣr
   Semāya **hem-ser olmış** bir ulu ḳaṣr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 354). [hem-ser olmış, -mış]*

hem-şīr: *Süt kardeş. [2]*

1. Ki biz bir yirde idük Çīnde **hem-şīr**
İki şākird idük üstādumuz bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 47). [hem-şīr,]*

hem-şīre: *Kız kardeş. [2]*

1. Anuñçün meyl iderdi şīre Şīrīn
Ki şekkerle idi **hem-şīre** Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 8). [hem-şīre,]*

hem-terāzū ol-: *Aynı tartıda tartılmak, bir kefeye konulmak, denk olmak. [Deyim]*

1. ʿAmelde ola mı ol zūr-ı bāzū
Ki **ola** faẕluñ ile **hem-terāzū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 118). [hem-terāzū ola, -a]*

hem-zād: *Aynı anda doğmuş, benzer, eş, ikiz.*

1. Ki vardur bir atum daḥi sebük-ḫīz
Adı Gülgündurur **hem-zādı** Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 48). [hem-zādı, -ı]*

hem-zūr: *Aynı güçte.*

1. Süleymān şavletine döymedi mūr
Degüldür serçe sīmurġ ile **hem-zūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 38). [hem-zūr,]*

hengām-ı şām: *Akşam vakti.*

1. İdüp **hengām-ı şām** irince ārām
ḳılurlar gine ʿazm-i bade vü cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 41). [hengām-ı şām, -]*

hengām-ı çemen: *Çemen vakti, bahar mevsimi.*

1. Gel iy bülbül ki **hengām-ı çemendür**
Çemenler pür-gül ü serv ü semendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 1). [hengām-ı çemendür, -dür]*

hengāma: *Kalabalık.*

1. Benem bir mübtelā ḳuş dāma düşmiş
Teferrüc ḳılmaġa **hengāma** üşmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 64). [hengāma,]*

hengāme: *Gürültü, patırtı, şamata. [3]*

1. Didi vü dürdi ṣabruñ nāmesini
Ṭurup dirdi havā **hengāmesini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 2). [hengāmesini, -s, -i, -n, -i]*

hengāme-i kūh: *Dağın gürültüsü.*

1. Şebā henġāmı kim **hengāme-i kūh**
Dire endūh u ġamdan ḫalḳ enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 15). [hengāme-i kūh, -]*

hengāme-i serd germ ol-: *Meclis ısınmak. II. Güzel hikayelerin anlatımıyla eğlence meclisi güzelleşmek.*

1. İşāret ḳıldı Ḫusrev iy cüvan-merd
Digil kim **germ ola hengāme-i serd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 46). [hengāme-i serd germ ola, -a]*

henūz: *Daha, hâlâ, halen. [8]*

1. **Henuz** uş süd ḳoḳar aġzumda ḫānum
Ḳara yir içmesün ṣu bigi ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 33). [henuz,]*

henūz: *Buna rağmen.*

1. Ben itdüm rāst yüz biñ perdeden yol
Muḥālif gösterür perde **henūz** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 104). [henūz,]*

hep: *"Her zaman" anlamında zarf.*

1. Ola yüz ṣaf turan şīrīn-şemāʾil
Şehüñ devrinde **hep** zerrīn-ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 20). [hep,]*

her: *Belgisiz sıfat her, her bir. [157]*

1. Dimiş **her** ṭāʾife ʿaḳl irdüginçe
Başīret nūrı ḳuvvet virdüginçe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 5). [her,]*

her: *"Bütün, hepsi" anlamında belgisiz sıfat. [65]*

1. Bu ʿilmi sanma **her** āgāh bilür
Nedür Allāh bes Allāh bilür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 9). [her,]*

her bahāruñ bir hazānı olur: *"Her güzellik ve nimet günün birinde sona erer" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Bilür bu bāġda ʿāḳiller anı
Ki **olur her bahāruñ bir ḫazānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 44). [her bahāruñ bir ḫazānı olur, -]*

her bār: *Her defa, her defasında, sürekli. [2]*

1. Bize cevr itdügince çerḫ-ı ġaddār
Penāhumuz bu ḳapu oldı **her bār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 200). [her bār, -]*

her bir: *Sayılabilen şeylerin ayrı ayrı hepsi. [13]*

1. Ki **her bir** ẕerre ger bālā vü ger zīr
Feinnī mā ḫalaḳtü bāṭılen dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 13). [her bir, -]*

her biri: *Sayılabilen şeylerin ayrı ayrı hepsi, ayrı ayrı hepsi. [31]*

1. Hezārān ḥīle vü destānı vardur
Ki **her birinde** biñ bühtānı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 44). [her birinde, -n, -de]*

her biri biñe berāber ol-: *Tek bir tanesi bin tane kadar güçlü, değerli olmak.*

1. Çeriden urdı otuz biñ güzīn er
Ki **ola her biri biñe berāber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 54). [her biri biñe berāber ola, -a]*

her birisi: *Ayrı ayrı hepsi.*

1. Eger gözlerüm ola çeşme-i ḫūn
Aḳıda **her birisi** Nīl ü Ceyḥūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 130). [her birisi, -]*

her çī bādā bād: *"Her ne olursa olsun, artık umurumda değil" anlamında Farsça ibare. [İkileme]*

1. Şu sırrı kim yitürür baş **her çī bādā bād**
Baş ortaya ḳomuşam ḫalḳa āşkār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 9). [her çī bādā bād, -]*

her cins hem cinsiyle pervāz kılur hümā hümā ile vü kaz kaz ile: *Her cins/tür kendi türüyle birlikte uçar; Hüma kuşu Hüma kuşuyla kaz da kaz ile (Ferhad'ın Husrev ile denk olmadığını, onunla aşık atamayacağını dolayısıyla onunla bir araya gelmesinin uygun olmadığını ifade eden ibare). [Atasözü]*

1. **Ḳılur her cins hem cinsiyle pervāz**
Hümā ile hümā vü ḳaz ile ḳaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 68). [her cins hem cinsiyle pervāz ḳılur hümā hümā ile vü ḳaz ḳaz ile, -]*

her dem: *Her zaman, daima. [8]*

1. Ṣaçınuñ çīni müşkinden ṭutup bū
Yaḳar baġrın Ḫutende **her dem** āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 138). [her dem, -]*

her dürlü: *Her çeşit.*

1. Çün āgāh oldı ol işden şāh-ı kisrī
Göñülde cebr olur **her dürlü** kesrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 12). [her dürlü, -]*

her gāh: *Her zaman.*

1. Añup şāhını āh itdükçe **her gāh**
ḳılurdı āheng ol āha taḫt u dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 29). [her gāh, -]*

her gün: *Her gün, her zaman, daima. [5]*

1. Ne **her gün** irişür kişi bahāra
Ne ḫod dāʾim ṭudaş olur şikāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 42). [her gün, -]*

her ḫāl ile: *Her durumda.*

1. Ṣafā berrindeyem **her ḫāl ile** peyk
Ṭavāf-ı Kaʿbeye lebbeyk lebbeyk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 91). [her ḫāl ile, -]*

her işüñ vakt ü ʿahdi irmeyince ne aşşı ādemīnüñ cidd ü cehdi: *Her işin/durumun önceden Allah tarafından belirlenmiş bir zamanı vardır; o vakit gelmeden o işi gerçekleştirmek mümkün değildir; insanların bunu değiştirmek için çaba harcaması boşunadır. [Atasözü]*

1. **Her işüñ irmeyince vaḳt ü ʿahdi**
Ne aşşı ādemīnüñ cidd ü cehdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 46). [her işüñ vaḳt ü*

ʿahdi irmeyince ādemīnüñ cidd ü cehdi ne aṣṣı, -]

her kaçan: *Her ne zaman.*

1. Anuñçündür sovuḳ bu dār-ı ḫūn- ḫ˅ār
Taġıdur **her ḳaçan** germ olsa bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 124). [her ḳaçan, -]*

her kanda: *Her nerede.*

1. ʿAceb oldur ki **her ḳanda** ṣaçıldı
Reyāḥīn bitdi vü güller açıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 5). [her ḳanda, -]*

her ki: *Her kimse ki, hangi kimse ki.*

Bu yoluñ **her ki** çekdi zaḥmetini
1. Bulur iki cihānuñ devletini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 131). [her ki, -]*

her ki: *Kim olursa olsun, herkes.*

1. Her ki baġlandı oldı tāc-ı cihān
Kemer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 33). [her ki, -]*

her kim: *Hangi kimse, hangi kişi. [2]*

1. Zülfüñle ḫadd ü ḳaddüñe **her kim** baḳa ṣanur
Kim buldı bedr ḳadr dünin ḫaṭṭ-ı istivā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 37). [her kim, -]*

her kim: *Kim olursa olsun.*

1. Yanınca **her kimüñ** bir şāhı vardur
Ḳamu yirde temāşāgāhı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 5). [her kimüñ, -üñ]*

her kimse: *Her kim, hangi kimse ki.*

1. Gider **her kime** keşf olsa bu tevcīh
Ḥulūl ü şübhe vü temsīl ü teşbīh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 29). [her kime, -]*

her laḥza: *Her zaman, her an, daima. [5]*

1. Ḳılur **her laḥẓa** pīr-i ʿaḳl taʿlīm
Ki her işüñ id iş ıssına teslīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 73). [her laḥẓa, -]*

her ne: *Hangi, hangi şey. [2]*

1. İki ʿālemde **her ne** olsa vāḳiʿ
Ola mecmūʿına ol kevn cāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 133). [her ne, -]*

her ne: *Hangi, hangi şey ki, her ne varsa. [4]*

1. Muḳırr oldı ki **her ne** Hürmüz itdi
Eyü itdi vü kendü yavuz itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 3). [her ne, -]*

her ne: *Ne kadar.*

1. Devletinde **her ne** laʿl ü dür ki cemʿ itdi göñül
Yüz ṣuyıyla ḫāk-i pāyıña niṣ̲ār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 3). [her ne, -]*

her ne kim: *Her kim olursa olsun.*

1. Ki **her ne kim** kerīm işler keremdür
Eger zevḳ u ṣafā ger derd ü ġamdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 125). [her ne kim, -]*

her ne vakt: *Her ne zaman.*

1. Ḳapuñdur **her ne vaḳtin** dileseñ var
Velī benden yanını añma zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 59). [her ne vaḳtin, -in]*

her yüzden: *Türlü biçimlerde.*

1. Ki **her yüzden** şehe iḥsānum olsun
Çü hem püşt oldı püştī-bānum olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 29). [her yüzden, -]*

herāsān bıraḳ-: *Korku salmak, korkutmak. [Deyim]*

1. Be-nāgeh mīşeden çıḳdı bir arslan
Bıraḳdı meclis ehline herāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 8). [herāsān bıraḳdı, -dı]*

herāyine: *Elbette, kesinlikle. [2]*

1. Düzildi çün her āyīn ile erkān
Herāyine irişür anda sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 112). [herāyine,]*

herbiri: *Her bir tanesi.*

1. Bularuñ **herbirini** üç mertebeyle
Yaratdı Ḥaḳ kemāl-i kevkebeyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 35). [herbirini, -ni]*

her-dem: *Her an, her zaman. [3]*

1. İrürince ol aya siḥr ü efsūn
Ne fāl açduġını **her-dem** hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 50). [her-dem,]*

hergiz: *Asla, hiç bir vakit. [5]*

1. Ḳomaya ġayre **hergiz** fāʿiliyyet
Meger ancaḳ ḳabūle ḳābiliyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 5). [hergiz,]*

hergiz: *Hiç?.*

1. Benüm tek ḳatı yüzlü var mı **hergiz**
Ki ḳıldum taġı nālān taşı ʿāciz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 115). [hergiz,]*

hergün: *Her gün, daima, sürekli.*

1. Taʿaccüb ḳıldı kim bu çerḫ-ı gerdūn
Ne oyunlar düzer **hergün** diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 42). [hergün,]*

herīf: *Adam. [2]*

1. Ḥerīfi gördi maḥrem yiri ḫālī
Ṭabaḳdan örtüyi götürdi ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 145). [ḥerīfi, -i]*

herīf: *Arkadaş. [2]*

1. Ḥerīfüm ġussa vü ġam maḥremümdür
İşüm zārī vü yaşum hem-demümdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 33). [ḥerīfüm, -üm]*

herīf: *Arkadaş, eş.*

1. Gül ile hem-nefes nesrīn yaraşur
Ḥerīfi Ḫusrevün Şīrīn yaraşur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 44). [ḥerīfi, -i]*

herīf: *Sıradan biri, adam.*

1. Bu sözce biñ ki dir şeh ben żaʿīfe
Oḳur bir demde muṭribler **ḥerīfe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 40). [ḥerīfe, -e]*

herīf-i çerb: *Güçlü rakip, yenilmesi kolay olmayan kişi.*

1. **Ḥerīf-i çerbdür** Şīrīn-i bed-nām
İdemez çerb ü şīrīn söz anı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 25). [ḥerīf-i çerbdür, -dür]*

her-kes: *İnsanların tümü, cümle âlem.*

1. Degül kim ol ṭaʿāmı yidi **her-kes**
Ki buldı ṭuʾma mūr u mār u kerkes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 45). [her-kes,]*

herze-gūy: *Saçma sapan konuşan, sayıklayan.*

1. Delü göñlüm **herze-gūyına** aṣā zülfüñ ḳılı
ṣunduġınca yigrek urur āferīn çevgānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 9). [herze-gūyına, -ı, -na]*

hes: *Ot kırıntısı, çerçöp. II. değersiz, aşağı.*

1. Anuñçündür behāyim nākes ü **ḫes**
Ki ḫurd ü ḫʷāb olupdur himmeti bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 39). [ḫes,]*

hevā: *Yel, rüzgâr; arzu, heves.*

1. Bād-ı ṣabā çemende müşkīñ nefesdür illā
İrdükçe urur demādem zülfüñ **hevāsı** derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 60). [hevāsı, -s, -ı]*

hevā: *Arzu, heves, düşkünlük, meyil.*

1. Ḳılınca ʿaḳluñı ḥırş u **hevā** ḳul
Güẕer ḳıl bu küdüretden ṣafā bul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 9). [hevā,]*

hevā: *Arzu, heves; hava boşluğu, hava.*

1. Ol nā-kesi ki reddüñ eli atdı oḳlayın
ʿUryān ü aġzı ḳan yiri ṭopraḳ yolı **hevā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 22). [hevā,]*

hevā henġāme-gīri: *Aşkını yüksek sesle çevreye duyuran, aşk çığırtkanı (Ferhad).*

1. **Hevā henġāme-gīri** yaʿnī Ferhād
Fiġān ṭablın çalup iderdi feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 17). [hevā henġāme-gīri, -]*

hevā ile heves: *(Nefisten gelen) arzu, heves, meyil. [İkileme]*

1. Mücerred ḳıl bu ẓulmānī ḳafesden
Ḫalāṣ eyle **hevā ile hevesden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 30). [hevā ile hevesden, -den]*

hevā odı: *Aşk ateşi. Sevgiliye duyulan isteğin yarattığı yakıcı etki. [2]*

1. Heves yili tozıtdı ḫırmenini
Havā odı ṣuya saldı tenini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 26). [havā odı, -]*

heves: *Bir şeye karşı duyulan istek, arzu, meyil. [5]*

1. **Heves** nakşiyle ider her bir üstād
Biş on beytüñ der ü dīvārın ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 35). [heves,]*

heves vesvāsı: *Arzuların şeytanı. II. nefis.*

1. Heves vesvāsı gāh eydür ne perhiz
Düriş Pervīzüñ ardından iriş tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 5). [heves vesvāsı, -]*

heves yili: *Arzu, istek rüzgarı.*

1. **Heves yilinde** ser-gerdān ü perrān
Havā yolında bī-sāmān ü ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 43). [heves yilinde, -n, -de]*

hey: *Seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için söylenen bir söz, ünlem.*

1. Ḳanı ḳavl ü ḳarār ü ʿahd ü peymān
Hey īmānsuz yalanmıydı ol eymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 212). [hey,]*

hey: *"Ey!" seslenme edatı.*

1. Ne sözdür **hey** bu sulṭānum ne dirsin
Esirge ben ḳulı ḫānum ne dirsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 29). [hey,]*

heybet: *Büyüklük, azamet. [8]*

1. Şehāne kerr ü ferr ü şevket ile
ʿAcem mülkine irdi **heybet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 4). [heybet,]*

heybet it-: *Büyüklük taslamak, kibirlenmek. [Deyim]*

1. Ulular ḳullara **itse** ḫışm u **heybet**
Belürdürler arada raḥm u şefḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 41). [heybet itse, -se]*

heyʾet: *Dış görünüş, şekil, suret. [2]*

1. İverek yürüyüp geldi ḳatına
Baḳarak ol nigāruñ **heyʾetine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 60). [heyʾetine, -i, -n, -e, -]*

heyʾet: *Şekil, görünüş; durum. [2]*

1. Givirdiler şehe ol **heyʾet** ile
Sanasın şīr-i ġarrān heybet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 9). [heyʾet,]*

heyhāt: *"Yazık, ne yazık" anlamında kullanılan bir söz.*

1. Ṭururken bunca evhām ü ḫayālāt
Tecellī ḳıla mı Ḥaḳ nūrı **heyhāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 16). [heyhāt,]*

heyūlā: *Ana madde, cisimlerin ilk maddesi. [3]*

1. **Heyūlā** ẓulmetinden aṣl-ı nāsūt
Ne ṣūretden göre ervāḥ-ı lāhūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 27). [heyūlā,]*

heyūlā-yı ʿanāṣır: *İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve hıristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört madde, anasır-ı erbaa.*

1. Pes andan ḳıldı o Ḫallāk-ı ḳādir
Ḳamudan öñ **heyūlā-yı ʿanāṣır** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 16). [heyūlā-yı ʿanāṣır, -]*

hezār: *Bin, binlerce, pek çok. [6]*

1. Her dem saña vü ālüñe Ḥaḳdan **hezār** bār
Cān ü cihān ṭolusı ṣalāt ü selām ola *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 85). [hezār,]*

hezār: *Binlerce kez.*

1. Ki şāh olduḳça virse eksük olmaz
Çün olmaya **hezār** isterse bulmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 58). [hezār,]*

hezār: *Bülbül II âşık. [2]*

1. Yüzüñ kim ṭoldı nūr-ı rūşenālıḳ
Hezār ol deñlü eyler pārsālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 38). [hezār,]*

hezār kerre hezārān: *Bin kere binlerce bin. II. çok sayıda, pek çok.*

1. Gitdün **hezār kerre hezārān hezār** mīl
Anda ki lā-ḫalā didiler bel ve lā-melā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 55). [hezār kerre hezārān hezār, -]*

hezārān: *Bin, binlerce, pek çok. [23]*

1. Şunuñ kim āḫiri var kem bigidür
Hezārān yıl ise bir dem bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 46). [hezārān,]*

hezl: *Eğlence, alay, latife, şaka. [2]*

1. Yire **hezl** ile mi uruldı bünyād
Cihān bāzīçeden mi oldı ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 23). [hezl,]*

ḥıḳd ü ḥased: *Kin ve kıskançlık. [İkileme]*

1. Bilen örter ḥaḳı **ḥıḳd ü ḥasedden**
Aşar bīlmezlerüñ ḫod ṭaʿnı ḥadden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 91). [ḥıḳd ü ḥased, -]*

ḥıḳd-ı iḫvān: *Dostların/kardeşlerin kıskançlığı. Hz. Yusuf'un büyük kardeşlerinin onu kıskanmalarına gönderme yapılmaktadır.*

1. Bezerken ʿālemi Yūsüf cemāli
Çekerdi **ḥıḳd-ı iḫvāndan** melāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 114). [ḥıḳd-ı iḫvāndan, -dan]*

ḥımār: *Eşek.*

1. Ṣorarsañ yig görür ehl ādeminden
Ḫımār āvāzesin ʿīsa deminden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 88). [ḥımār,]*

ḥınk-ı çarḫ: *Göyüzünün kır atı.*

1. Geh asar gūş-ı māha ʿakd-i Pervīn
Geh urur **ḥınḳ-ı çarḫa** naʿl-i zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 31). [ḥınḳ-ı çarḫ, -a]*

ḥınk-i çerḫ: *Feleğin beyaz/kır/alacalı atı.*

1. Aġaç içinde bir şeb-renk baġlu
Ġamından **ḫınk-i çerḫüñ** bağrı dağlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 120). [ḫınk-i çerḫ, -]*

ḥırāmān: *Salınan, salınarak yürüyen. [2]*

1. **Ḫırāmān** ḳāmeti servin çü gördi
Aġaçlar ḫıdmet içün uru ṭurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 51). [ḫırāmān,]*

ḥırāmān: *Salına salına, naz ile, eda ile. [23*

1. Biraz kim ḳaldı ol ḥāletde ḫayrān
Dönüp ḳaşrına ʿazm itdi **ḫırāmān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 4). [ḫırāmān,]*

ḥırāmān: *Salına salına II yavaş yavaş. [2]*

1. **Ḫırāmān** yürüdi ṣaḥn-ı çemende
Ġazāl-ı Çīn bigi mülk-i Ḫutende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 39). [ḫırāmān,]*

ḥırāmān ol-: *Salına salına, naz ve edâ ile yürümek. [2]*

1. Bu kerr ü ferr ile ol serv-i raʿnā
Ḫırāmān oldı şehden yana tenhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 106). [ḫırāmān oldı, -dı]*

ḥırāmān servi: *Salınarak yürüyen servi (Uzun boylu*

Husrev-i Perviz. Beyitte bu ifadeyle Husrev'in çok sarhoş oluşuna da gönderme yapılmaktadır).

1. **Ḫırāmān servi** seyr eyler sarāya
   Ki gele lāle vü gül bir araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 43). [ḫırāmān servi, -]*

hıred-mend: *Akıllı, anlayışlı, zeki kimse. [3]*

1. Velī ʿāḳiller eydür iy ḫudāvend
   Nedīmidür **ḫıred-mend** ādemüñ pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 34). [ḫıred-mend,]*

hırfet: *Meslek, sanat.*

1. Kemīne bir ḥarīfem **ḫırfetüm** çoḳ
   Muḥāriflıḳda bir ḥarfüme tā yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 17). [ḫırfetüm, -üm]*

ḫırfet: *Uğraş, yapılan şey.*

1. Bir ay ʿömri ol işe ḳıldılar ṣarf
   Bu **ḫırfet** münḥarif olmadı bir ḥarf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 16). [ḫırfet,]*

hırka: *Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarîkata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek. Beyitte "gül yaprağı" anlamında kullanılmaktadır.*

1. Geh ider lālenüñ tācın muraṣṣaʿ
   Gülüñ her **ḫırḳasın** ḳılur muraḳḳaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 58). [ḫırḳasın, -sı, -n]*

hırḳa: *Maruf pamuklu libas. II. gülün çanak yaprakları.*

1. Ruḫındandur gülüñ her **hırḳası** ḫār
   Lebinden oldı vaḳti goncanuñ tar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 39). [hırḳası, -sı]*

hırka bırak-: *Hırka bırakmak II işe başlamak. [Deyim]*

1. Çü bunlar luʿbe girdi çüst ü çālāk
   Bıraḳdı ḫırḳa luʿbet-bāz-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 26). [ḫırḳa bıraḳdı, -]*

hırḳa çāk it-: *Hırkasını yırtmak. Vecde kapılarak, irade ve ihtiyarını kaybedip elbiselerini parçalamak. II. Tomurcuk halindeki gülün açılması. [Deyim]*

1. Ger sūfiyāne ġonca **çāk itse ḫırḳa** tañ mı
   Bülbül semāʿı ile mest oldı tutdı hem dem
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 57). [ḫırḳa çāk itse, -se]

hırmen: *Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işleminin yapıldığı yer, harman II gönül. [2]*

1. Heves yili tozıtdı **ḫırmenini**
   Havā odı ṣuya saldı tenini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 25). [ḫırmenini, -i, -ni]*

hırmen: *Harman. Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması. [4]*

1. Ekininden felek fellāḥı ṭurdı
   Ḳarañu **ḫırmenini** oda urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 4). [ḫırmenini, -i, -n, -i]*

hırmen: *Harman. Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması; bu işin yapıldığı yer veya mevsim. [3]*

1. Bir iḳlīme irişdüm adı Ermen
   Ki olmış dāne-i ḥüsn anda **ḫırmen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 60). [ḫırmen,]*

hırmen: *Harman II dünya.*

1. **Ḫırmenüñden** kİ enbiyā vü evliyādür ḫūşe-çīn
   Ādem o umar dāne-i gendüm Ḫalil-ullāh ʿades *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 19). [ḫırmenüñden, -üñ, -den]*

hırmen: *Herhangi bir şeyin çok bulunduğu yer (Sevgililerin çok olduğu yer).*

1. N'ola bir dāne düşse dāmenüñden
   Ṭolu enbār-ı ʿālem **ḫırmenüñden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 142). [ḫırmenüñden, -üñ, -den]*

hırmen it-: *Harman etmek. II. yığmak.*

1. Göz irdügince gülden **ḫırmen itdi**
   Ṣanasın ṭaġ u ṭaşı gül-şen itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 99). [ḫırmen itdi, -di]*

hırmen-i gül: *Gül harmanı. II. sevgili (Beyitte Şirin'in bir gül harmanı gibi güzelliklerin çokça bir arada olduğu vücudu kastedilmektedir).*

1. Ḫumārına irişmiş sāġar-i mül
Kenārına dökülmiş **ḫırmen-i gül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 146). [ḫırmen-i gül, -]*

ḫırmen-i ḥüsn: *Güzellik harmanı.*

1. ʿAceb mi **ḫırmen-i ḥüsnüñ** cihānı ḫūşe-çīn itse
Ki her bir dānesi yigdür anuñ dānāya dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 5). [ḫırmen-i ḥüsnüñ, -üñ]*

ḫırmen-i şefāʿat: *Bağışlama harmanı.*

1. Hem **ḫırmen-i şefāʿatüñüñ** ḫuşe-çīnidür
Ādem ki dāne ḫırsı ile eyledi ḫaṭā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 33). [ḫırmen-i şefāʿatüñüñ, -üñüñ]*

ḫırmenine āteş ur-: *Harmanını ateşe vermek. II. çok büyük zarar vermek, harap etmek. [Deyim]*

1. Görürsin her seher bu çerḫ-i cān-keş
Nice **urur ḫırmenine** dehrüñ **āteş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 58). [ḫırmenine āteş urur, -ur]*

ḫırmenine od bıraġ-: *Harmanını ateşe vermek. II. yok etmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Didi kimse el ursa dāmenine
Eyitdi **od bıraġam ḫırmenine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 80). [ḫırmenine od bıraġam, -am]*

ḫırs: *Açgözlülük, şiddet ve tamahla bir şeyin üzerine düşme. [7]*

1. Hem ḫırmen-i şefāʿatüñüñ ḫuşe-çīnidür
Ādem ki dāne **ḫırsı** ile eyledi ḫaṭā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 34). [ḫırsı, -ı]*

ḫırz-ı cān: *Can muskası.*

1. Süleyman dīve aldırdıysa ḫātem
Ṭapuña **ḫırz-ı cāndur** ism-i aʿẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 14). [ḫırz-ı cāndur, -dur]*

ḫırz-ı cān: *Can sığınağı, can muskası.*

1. Murād-ı cān ü maḳṣūd-ı cihāndur
Anın ḥurmetlü adı **ḫırz-ı cāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 14). [ḫırz-ı cāndur, -dur]*

ḫırz-ı revān: *Can muskası.*

1. Ne ḫarf itsen baña **ḫırz-ı revāndur**
Ne ṭʿan ursañ göñüle ṭuʿm-ı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 7). [ḫırz-ı revāndur, -dur]*

ḫışm: *Gazap, öfke. [6]*

1. ʿİtāb ü **ḫışm** ile yazıldı nāme
Eyü gelmedi ol iş ḫāṣ ü ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 3). [ḫışm,]*

ḫışm it-: *Öfkelenmek, kızmak, gazap göstermek.*

1. Ulular ḳullara **itse ḫışm** u heybet
Belürdürler arada raḥm u şefḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 41). [ḫışm itse, -se]*

ḫışm odı: *Öfke âteşi.*

1. Henüz açılmadın bağumda bir gül
Budağum **ḫışmuñ odı** ḳılmasun kül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 36). [ḫışm odı, -]*

ḫışmī: *Büyük bir öfkeyle.*

1. Gözüm türki itdi ise teng-çeşmī
Deñize boġdı hindū bigi **ḫışmī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 30). [ḫışmī,]*

ḫıṭā: *Kuzey Çin. Misk kokusu ve güzelleriyle meşhur yer. [3]*

1. Güler laʿlīni yākūtā şafādan
Çözer sünbülleri müşki **Ḫıṭādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 38). [ḫıṭādan, -dan]*

ḫıṭā ḫānı: *Hıta ülkesinin hükümdarı. (Husrev ü Şirin mesnevisinde Sâye Han).*

1. Üçünci gün seḥer vaḳtinde nā-gāh
Ḫıṭā ḫānınuñ iltür ṣaffına rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 6). [ḫıṭā ḫānınuñ, -nuñ]*

ḫıṭā nakḳāşı: *Çin ülkesinin ressamı. Mani.*

1. Hezārān Çīn büti noḳṭañda ḥayrān
Ḫıṭā naḳḳāşı bir ḥarfüñde nā-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 98). [ḫıṭā naḳḳāşı, -]*

<u>hıṭāyī:</u> *Hıtay'da yaşayan, Hıtaylı, Çin ükesinden olan kimse.*

1. Düzet her berg ucına ol nevāyı
Ki āheng ide Rūmī vü **Ḫıṭāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 6). [ḫıṭāyī,]*

<u>hıyām:</u> *Haymeler, çadırlar.*

1. Yüzin döndürdi ol leşker tamāmı
Döküp bār ü binā ḫayl ü **ḫıyāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 70). [ḫıyāmı, -ı]*

<u>hıżır-veş:</u> *Hızır gibi.*

1. Zihī dem ki irenüñ ʿömri **Ḫıżır-veş** cāvidān oldı
Hemīn bir laḥẓedür dirler dirilen nefḫ-i ʿĪsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 9). [ḥızır-veş,]*

<u>hıżr:</u> *Âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan kimse. [12]*

1. İrse **Ḫıżr** itmez idi bu düne seyr-i ẓulumāt
Ki Āb-ı Ḥayvān aḳıdur gülşen-i ḫadrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 5). [ḫıżr,]*

<u>ḫıżr şuyı:</u> *Âbıhayat. Ebedî hayata sebep olan hayat suyu.*

1. Havā ʿİsā demini yile virmiş
Bulutlar **Ḫıżr şuyın** seyle vermiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 18). [ḫıżr şuyın, -n]*

<u>hıżr-ı sīrāb:</u> *Suya kanmış Hızır. Âbıhayatı bularak ondan kana kana içen ve ölümsüzlüğe ulaşan Hızır.*

1. Esirge cān virür iy **Ḫıżr-ı sīrāb**
Sikender Çeşme-i Ḥayvāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 5). [ḫıżr-ı sīrāb, -]*

<u>hıżr-veş:</u> *Hızır gibi. [2]*

1. Ve eger ṭardur diyüp Müşkū-yı ḫaḍrā
İderse **Hıżr-veş** āheng-i ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 88). [hıżr-veş,]*

<u>hicāb:</u> *Perde, örtü. [5]*

1. Anuñçün nīl ider rengin ḥicābuñ
Ki nīlīdür **ḥicābı** āftābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 34). [ḥicābı, -ı]*

<u>hicāb:</u> *Örtü.*

1. Bilürdi ʿālem ü ādem ki Mecnūn nice ʿāḳildür
Ṣabā keşf eylese bir dem **ḥicābı** ḥüsn-i Leylādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 12). [ḥicābı, -ı]*

<u>hicāb:</u> *Perde, örtü, engel.*

1. Anuñçün nīl ider rengin **ḥicābuñ**
Ki nīlīdür ḥicābı āftābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 33). [ḥicābuñ, -un]*

<u>hicāb:</u> *Perde, örtü II utanma, sıkılma.*

1. Ḥicāb ü şerm götrüldi aradan
Söze başladı her dil mācerādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 5). [ḥicāb,]*

<u>hicāb:</u> *Utanma, sıkılma, mahcubiyet. [2]*

1. Çü Şāvūr añladı kim var **ḥicābı**
Diler ki örte gil ile āftābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 133). [ḥicābı, -ı]*

<u>hicābı götür-:</u> *Örtüyü kaldırmak. II. utanıp, çekinmeyi bir kenara bırakmak. [Deyim]*

1. **Götürdi** baḥr-i ẓulmetden **ḥicābı**
Ki oldur ʿayn-i ḥayvān feṯḥ-i bābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 31). [ḥicābı götürdi, -di]*

<u>hicr:</u> *Ayrılık. [15]*

1. Cānum çü bulduñ şeker-i vaṣlı şükrini
İç **hicr** zehrini kim dem-i intiḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 16). [hicr,]*

<u>hicr:</u> *Ayrılık II ayrılık acısı.*

1. Gezerdi lāle bigi bāġ içinde
İçi **hicr** ile derd ü dāġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 54). [hicr,]*

<u>hicr odı:</u> *Ayrılık ateşi.*

1. Ne zaḫm ursa ṣafāsından direm oḫ
Ve-līkin **hicr odına** ṭāḳatüm yoḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 48). [hicr odına, -na]*

hicrān: *Ayrılık. [2]*

1. Gehī **hicrān** ʿaẕābından şikāyet
Gehī ġam ser-güẕeştinden hikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 71). [hicrān,]*

hicrān odı: *Ayrılık ateşi.*

Ḳaddi ḫayāli sāye-i Tūbā salar ne ġam
Hicrān odı ḳoparsa başuma ḳıyāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 12). [hicrān odı, -]*

hīç: *Katiyen, asla. [33]*

1. Ne söz kim fikrine baş olmaya pīç
Yaramaz dilde ẕikr eylemeye **hīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 50). [hīç,]*

hīç: *Acaba. [2]*

1. Ṭapuñ **hiç** irdi mi kimseye feryād
Ki istersin bugün feryāduña dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 43). [hiç,]*

hīç: *Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz, hiçbir. [6]*

1. Ger ḥarīm-i sırruña maḥrem degüldür **hīç** dil
Faẕlasından faẕluñuñ maḥrūm ḳalmaz hīç kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 21). [hīç,]*

hīç: *Hiç, olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. [4]*

1. Ola mı zehre **hīç** insānda bārī
Ki bu āyīnede ḳoya ġubārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 27). [hīç,]*

hīç: *Hiç, zerre kadar.*

1. Nice kim gider idi pīç-der-pīç
Dere vü ṭaġ ü ṭaş idi daḫı **hīç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 50). [hīç,]*

hīç: *Varlığı olmayan veya hesaba katılmayacak kadar değersiz, önemsiz kimse.*

1. Senāñ içinde kāmillerdür ebkem
Dirīgā kim kemem ben **hīçden** kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 42). [hīçden, -den]*

hīç baş: *Hiç kimse, bir kişi bile, kimsecik.*

1. Çü ḳalmaz **hīç baş** devrān içinde
Yig ol kim oynaya meydān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 109). [hīç baş, -]*

hiç bir kimse ḥaḳḳın kimseye ḳo: *Haksızlığa uğrayan kişinin hakkını savunmak; yapılan haksızlığı karşılıksız bırakmamak. [Deyim]*

1. Cihān-ı müntaḳim ger ir ü ger giç
Ḳomaz bir kimse ḥaḳḳın kimseye hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 56). [hiç bir kimse ḥaḳḳın kimseye ḳomaz, -maz]*

hiç biri: *Bir teki, biri bile.*

1. Velī ḳatuñda iki ḥācetüm var
Ki degül **hiç biri** saña düşvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 72). [hiç biri, -]*

hīç kes: *Bir kişi bile, kimsecik. [3]*

1. Ger ḥarīm-i sırruña maḥrem degüldür hīç dil
Faẕlasından faẕluñuñ maḥrūm ḳalmaz **hīç kes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 22). [hīç kes, -]*

hiç ol-: *Yok olmak, mahvolmak, perişan olmak. [Deyim]*

1. Eyitdi germ olup şarṭ olsun ir giç
Eger bu şarṭdan dönsem **olam hiç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 134). [hiç olam, -a, -m]*

hīçe şat-: *Yok pahasına vermek II çok ucuza satmak. [Deyim]*

1. Aña daḫı cihān borcın ödetdi
Ḳamu binüm dir iken **hīçe ṣatdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 36). [hīçe ṣatdı, -dı]*

hidāyet: *Doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu. [4]*

1. Resūle düşmen itdükçe cefāyı
Hidāyet diledi ḳılup duʿāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 140). [hidāyet,]*

hidāyet: *Doğru yolu gösterme, hakka sevketme.*

1. Bilür kim kendüden degül bu rāyı
Hidāyetdūr ü tevfīḳ-i ilāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 60). [hidāyetdūr, -dūr]*

hidāyet ir-: *Doğru yola sevk etmek, doğru yolu göstermek. [Deyim]*

1. Ki **ire** nūr-ı ināyetden **hidāyet**
Bidāyetden ʿayān ola nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 21). [hidāyet ire, -e]*

hiddet: *İhtiras.*

1. Biraz müddet ki **ḥiddet** bula teskīn
Baña şekker mübārek şāha şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 9). [ḥiddet,]*

hidmet: *Hizmet. Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev. [4]*

1. Gerek ḫarc idesin ḥikmetlerüñi
Dirīġ itmeyesin **ḫidmetlerüñi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 28). [ḫidmetlerüñi, -ler, -ü, -ñ, -i]*

hidmet: *Hizmet. Birinin işini görme, başkalarına ait yapılması gereken günlük işleri yapma. [3]*

1. Öküş medh ü senā vü **ḫidmet** ile
İletdi ḳaṣrına dek ʿizzet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 17). [ḫidmet,]*

hidmet: *Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma.*

1. Cihān aġılın ideli ṭapuñ yurt
Selām ü **ḫidmet** ider ḳoyuna ḳurt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 22). [ḫidmet,]*

hidmet: *Allah' a olan kulluk görevi. [2]*

1. Egerçi ʿāmiyem **ḫidmetde** ḫāṣ it
Beni nefsüm havāsından ḫalāṣ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 147). [ḫidmetde, -de]*

hidmet: *İyilik, ihsan, bağış; bir kimsenin işini görme.*

1. Cihān u cāna cümle ḳār-sāz ol
Ḳamunuñ **ḫidmetinden** bī-nīyāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 52). [ḫidmetinden, -in, -den]*

hidmet eyle-: *İş görmek, çalışmak. [2] [Deyim]*

1. İzine yüz sür yüzümden yüz yüz **eyle ḫidmeti**
Yolına cān vir göñülden biñ biñ irişdür ḫaber *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 3). [ḫidmeti eyle, -]*

hidmet eyle-: *İş görmek, çalışmak. II. birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak. [Deyim]*

1. Süñü ok **ḫidmet eyler** yaʿni ḫayre
Üleşdürür nevāle vaḥş u ṭayre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 47). [ḫidmet eyler, -r]*

hidmet it-: *Birini ağırlamak, ikramda bulunmak, ihtimam göstermek. [Deyim]*

1. Ḳamusın pīş-keş kılmışdı Bānū
Şehe **ḫıdmetler iderdi** ḳıvanu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 194). [ḫıdmetler iderdi, -er, -di]*

hidmet it-: *Hizmet etmek, emrinde olmak. [Deyim]*

1. Bugün ki menzülimüz ʿarşa ferş oḳur yiridür
Ger āsmān **ide ḫidmetler** āstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 6). [ḫidmetler ide, -e]*

hidmet it-: *Birinin işini görmek veya birine yarayan bir işi yapmak. [4] [Deyim]*

1. İrüp Ḫusrev ayaġına ḳodı baş
Öküş **ḫidmetler itdi** aldı şābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 20). [ḫidmetler itdi, -di]*

hidmet it-: *Hoş muamelede bulunmak, iyi davranmak. [Deyim]*

1. Ne **ḫidmet** ki **itdi** Şîrîn meskenetden
Birine şeh biñ itdi her cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 15). [ḫidmet itdi, -di]*

hidmetde: *Hizmetinde olma, birinin yanında çalışma, işlerini yapma.*

1. İleyince bile **ḫidmetde** Şāvūr
İrüp ḳaṣrını pür-nūr itdi ol ḫūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 21). [ḫidmetde,]*

hidmetine ṭur-: *Birinin işini görmeye, ona hizmet etmeye hazır bulunmak. [Deyim]*

1. Bu rāhibler anı ḫōş gördilerdi
Ḳamusı **ḫidmetine turdılardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 82). [ḫidmetine turdılar, -dı, -lar]*

hidmet-kār: *Hizmetçi, bir kimsenin hizmetini gören, işlerini yapan kimse. [3]*

1. İçerü girdi **ḫidmet-kārlardan**
Birisi serv-i gül-ruḫsārlardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 13). [ḫidmet-kārlardan, -lar, -dan]*

hiffet: *Hafiflik. [2]*

1. Felek kim her bisāṭuñdur basīṭı
Cihānuñ **ḫiffetindendür** muḥīṭı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 120). [ḫiffetindendür, -in, -den, -dür]*

hikāyet: *Anlatma, nakletme.*

1. Gehī hicrān ʿaẕābından şikāyet
Gehī ġam ser-güzeştinden **hikāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 72). [hikāyet,]*

hikāyet: *Hikâye, anlatı. [4]*

1. İşitdük kim nitedür bu **ḫikāyet**
Ki çün bu araya irdi rivāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 5). [ḫikāyet,]*

ḫikāyet eyle-: *Anlatmak.*

1. Çü ḫalvet oldı **eyledi ḫikāyet**
Ne kim geçdi ise şükr ü şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 33). [ḫikāyet eyledi, -di]*

ḫikāyet it-: *Anlatmak.*

1. **İdenler** naḳl-i esmāri **ḫikāyet**
İşitdük böyle ḳıldılar rivāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 91). [ḫikāyet idenler, -en, -ler]*

ḫikāyet it-: *Anlatmak, bildirmek, ifade etmek. [2]*

1. Ṣorar Şîrînden **iderler ḫikāyet**
Ne resme olduġın şükr ü şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 23). [ḫikāyet iderler, -er, -ler]*

ḫikāyet it-: *Anlatmak, tahkiye etmek.*

1. Ḳılup māżī ḥadīsinden rivāyet
Bu ḥāl ile **itdi** ʿālemden **ḫikāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 32). [ḫikāyet it, -]*

ḫikāyet ḳıl-: *Hikaye etmek, anlatmak. [2]*

1. İdenler ʿışḳ-ı Ferhādı rivāyet
İşitdük **ḳıldılar** bir ḫōş **ḫikāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 134). [ḫikāyet ḳıldılar, -dı, -lar]*

ḫikāyet ol-: *Anlatılmak.*

1. Bu şīrīnlige bulınmaz nihāyet
Görelüm Ḫusrevi ne **olur ḫikāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 22). [ḫikāyet olur, -ur]*

hikmet: *Akılla elde edilemeyen kalbî ilim, eşyanın hakikatini olduğu gibi bilme. [17]*

1. Ḳıl imdi iʿtibār iy ʿibret ıssı
Gözet ne **ḫikmet** işler ḳudret ıssı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 2). [ḫikmet,]*

hikmet: *Bilgelik. [4]*

1. Ne **ḫikmetler** ki var şehrī vü dihī
Ḳamuya kesb ise size bedīhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 35). [ḫikmetler, -ler]*

hikmet: *Bilgelik, hakikat. [5]*

1. Bu **ḥikmet** sözlerin şeh ḳıldı çün yād
Oturanlar didiler āferīn bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 115). [ḥikmet,]*

ḥikmet: *Cenâbıhakk'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi lâyık olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılamayan gizli amacı. [2]*

1. Ḳuṣūruñdan ki vardur **ḥikmetinde**
ḳılursın ḫalt-ı ālet ḳudretinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 73). [ḥikmetinde, -i, -n, -de]*

ḥikmet: *Felsefe, bilgelik, ilim ve hilmin ictimaından oluşan.*

1. Gehī **ḥikmet** yüzinden fikr olurdı
Gehī naẓm ü maẕāḥik ẕikr olurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 11). [ḥikmet,]*

ḥikmet gözi: *Allah'ın kulun kalbine ilham ettiği, akılla elde edilemeyen kalbî ilimin sağladığı varlıkların hakikatini görüş kabiliyeti/anlayış.*

1. Rāyuñı berhemenden **ḥikmet göziyle** göñlüm
Didi ki yig görürven didüm aṣabte-fe-'lzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 27). [ḥikmet göziyle, -y, -le]*

ḥikmet-āmīz: *Hikmetli, hikmetle karışık, hikmeti içine alan.*

1. Siper salma görürseñ tīġını tīz
Ki anuñ ḥamlesidür **ḥikmet-āmīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 30). [ḥikmet-āmīz,]*

ḥikmet-āmuz: *Hikmet öğreten. [2]*

1. ʿUḳūle ḳudretidür **hikmet-āmūz**
Nüfūsa raḥmetidür maʿṣiyet-sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 67). [hikmet-āmūz,]*

ḫilāf: *Zıt, yalan, karşı, aykırı. [3]*

1. Ne deñlü kim taḫayyül ḳılsa ezber
Ḫilāfı bulunur gördükde ekser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 134). [ḫilāfı, -ı]*

ḫilāf-ı rastī: *Doğru olanın aksine.*

1. **Ḫilāf-ı rastī** ol ḳadd-i şimşād
Cihānı bende ḳılmış serv-i āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 119). [ḫilāf-ı rastī, -]*

ḫilāfet: *Halifelik.*

1. Didi ol şāḫṣ imām-ı müslimīnsin
Ḫilāfet taḫtına şāh-ı güzīnsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 120). [ḫilāfet,]*

ḫilāfın tut-: *...'nIn aksine davranmak, ...'nIn yaptıklarıyla ters düşmek. [Deyim]*

1. Çü Hürmüz **tutdı** ol şāhuñ **ḫilāfın**
Yile virdi gözin taḫtın güzafın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 97). [ḫilāfın tutdı, -dı]*

hilāl: *Ayın ilk günlerinde aldığı yay biçimi, ayça, yeni ay. [5]*

1. Külehgūşeñ ṭolu ay oldu ḫalḳa
Hilāl olsun kemer bendüñe ḫalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 20). [hilāl,]*

hilāl: *Ayın ilk günlerinde aldığı yay biçimi, ayça, yeni ay II kaş.*

1. Çi-ger ḫūrşīd-i aʿẓamdur cemāli
Hilāli ḳıldı mihrümi melāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 56). [hilāli, -i]*

hilālī kaşlaruñı girihden aç-: *Hilal gibi olan kaşlarını çatmaktan vazgeçmek. II. öfkesi yatışmak, sakinleşmek. [Deyim]*

1. **Hilālī ḳaşlaruñı aç girihden**
Şuʿaʿın bedrüñüñ ḳurtar zirihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 85). [hilālī ḳaşlaruñı girihden aç, -lar, -uñ, -ı]*

hilʿat: *Eskiden, padişah veya vezir tarafından taktir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan. [5]*

1. Hemān-dem geydi **ḫilʿat** ḫusrevāne
Nigārīn ḳaṣrına oldı revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 29). [ḫilʿat,]*

hilʿat-i cān: *Can elbisesi/kaftanı. .*

1. Anuñ naʿlīni ḫalʿine irdi fermān
Bunuñ naʿlīni oldı **ḫilʿat-i cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 122). [ḫilʿat-i cān, -]*

hilʿat-i ḫāṣ: *Eskiden padişah veya vezir tarafından takdir edilen kişiye giydirilen kaftan, süslü elbise.*

1. Ol işde göstereler cidd ü iḫlāṣ
Bulup getüren ala **ḫilʿat-i ḫāṣ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 86). [ḫilʿat-i ḫāṣ, -]*

ḫīle: *Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen. [5]*

1. Pes oldı **ḫīle** vü tedbīre meşġūl
Gehī siḥre gehī teshīre meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 87). [ḫīle,]*

ḥīle: *Hile, tedbir, çare.*

1. Çü **ḥīlem** ḳalmaya maʿẕūr olam ben
Ḫalāyık töhmetinden dūr olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 11). [ḥīlem, -m]*

ḥīle kıl-: *Hile yapmak. Bir şeyle ilgili olarak bir kimseyi aldatmak, yanıltmak, o şeyin niteliğiyle ilgili olarak yanıltıcı bilgi vererek kandırmak. [Deyim]*

1. Pes eyle **ḳıldılar ḥīle** bu ḥussād
Ki ire şāha Ḫusrevden yavuz ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 39). [ḥīle ḳıldılar, -dı, -lar]*

hilm: *Huy yumuşaklığı, yumuşak huyluluk, öfke ve hiddet gerektiren durumlarda kendini yenerek sâkin ve serinkanlı olma. [4]*

1. Süleymān nebīnüñ ʿilmi içün
Serīr-i salṭanatda **ḥilmi** içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 186). [ḥilmi, -i]*

himāyet: *Koruma, esirgeme, sahip çıkma. [2]*

1. Ḳo bāṭıl fikri um Ḥaḳdan ʿināyet
Şeh-i sulṭān-ı devrāndan **ḥimāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 122). [ḥimāyet,]*

himmet: *Lütuf, kerem, yardım. [7]*

1. Bugün bize hidāyet **himmetidür**
Keremden sözi yarın ümmetidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 99). [himmetidür, -i, -dür]*

himmet: *Çalışma, gayret, emek. [6]*

1. Şular kim **himmetin** topraġa saldı
Yile varsun ki od ü suda ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 95). [himmetin, -i, -n]*

himmet eli: *Yardım, ihsan, lütuf.*

1. Çü yuduñ **himmetüñ eliyle** ḳurʿa
Deñizler gözüme gelmeye cürʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 37). [himmetüñ eliyle, -y, -le]*

himmet it-: *Gayret etmek, emek vermek.*

1. Nedür bir ḳoyna bunca **himmet itmek**
İmāmet mesnedin bī-ḥurmet itmek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 121). [himmet itmek, -mek]*

himmet it-: *Yardım etmek.*

1. Nişānından beni eyle ḫaber-dār
Gelesin sen ki öñüñce **himmet it** var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 314). [himmet it, -]*

himmet tonı: *Yardım elbisesi.*

1. Saʿādet tācın isterseñ Ḫudādan
Dile **himmet tonın** ehl-i duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 118). [himmet tonın, -n]*

hind: *Hindistan.*

1. Buḫūr oldı şu deñlü müşk ü ʿanber
Ki olur **Hindüñ** ḫarācı ḫarc-ı micmer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 28). [hindüñ, -üñ]*

hindistān: *Hindistan ülkesi.*

1. Anuñ kim seyri **Hindistān** ṭuşıdur
İrürmek Mekkeye ol yol düşidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 5). [hindistān,]*

hindū: *Hintli II köle, cariye*

1. Şular kim ḥükm iderler ḫāṣa ʿāma
İderler pās-bān **hindūyı** tama *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 16). [hindūyı, -yı]*

hindū: *Hintli, siyah tenli.*

1. Çererdür gözlerin her necm-i dürrī
Ki ḳapmaya gice **hindūsı** dürri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 16). [hindūsı, -sı]*

hindū: *Hintli. II. sevgilinin/güzelin siyah beni. [2]*

1. Daḫı **hindūlarım** oda taparlar
Daḫı türkîlerüm cānlar ḳaparlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 57). [hindūlarım, -lar, -ım]*

ḥīr ol-: *Aklı başından gitmek, afallamak.*

1. Ne giceydi ol ki bunca dīv **olup ḫīr**
Çıḳarmazdı ḫorōs āvāz-ı tekbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 29). [ḫīr olup, -up]*

hirāsān ol: *Korkmak, çekinmek. [3]*

1. **Hirāsān oldı** Hürmüz bu ḫaberden
Yavuz endīşeler ḳıldı ḫaẕerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 45). [hirāsān ol, -]*

hire ol-: *Donuk, fersiz olmak.*

1. Gözi ılduz gözlemekden **ḫire olmiş**
Gice yenginde göñli tīre olmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 33). [ḫire olmiş, -miş]*

hisāb: *Ölçü, sayı.*

1. Baña şerḥ eyleme ḥüsnüñ **ḥisābın**
Oḳıma ol kitābuñ faṣl u bābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 3). [ḥisābın, -ın]*

hisāb-ı bī-şümār: *Sayısı çok olan/hesaplanamaz (şeylerin) hesabı (Tanıkta, aşkın yarattığı durumların hesabı/sorgusu).*

1. Çü baġlandı saçuñ ʿaḳdinde kārum
Saña ḳaldı **ḥisāb-ı bī-şümārum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 72). [ḥisāb-ı bī-şümārum, -um]*

hisāb-ı şīr it-: *Süt hesabı yapmak. II. sütü nasıl temin edeceği üzerinde düşünmek.*

1. Oturup bir gice tedbīr iderdi
Şeker-dilden **ḥisāb-ı şīr iderdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 18). [ḥisāb-ı şīr iderdi, -er, -di]*

ḥisāb eyle-: *Hesap etmek, saymak II enine boyuna, bütün ayrıntılarıyla düşünmek, zihnen ölçüp biçmek. [Deyim]*

1. **Ḥisāb eyler** iken ḥālini cev cev
Girü bir vezne daḫı düzdi Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 1). [ḥisāb eyler, -r]*

hisāb it-: *Yapılacak işi tasarlamak, iyi ve kötü yönlerini düşünmek. [Deyim]*

1. **Ḥisāb itdi** öginde ḳıldı tedbīr
Digil aña ki ne olur emr-i taḳdīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 57). [ḥisāb itdi, -di]*

hisāba al-: *Hesaba almak (katmak). Göz önünde bulundurmak, yer vermek, dikkate almak, önemsemek. [2] [Deyim]*

1. Güç idüp kāhı **almayan ḥisāba**
Olısar müstaḥaḳ kūh-ı ʿaẕāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 91). [ḥisāba al-, -]*

hisāba gel-: *Sayılmak, hesap edilmek. [Deyim]*

1. On on biş yük ola müşk ile ʿanber
Ḥisāba ḳanda **gelsün** sīmle zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 6). [ḥisāba gelsün, -sün]*

hiṣār: *Kale. [11]*

1. Ger od bigi demürdendür **ḥiṣārı**
Ve eger çün laʿl ṭaşdandur ḳarārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 27). [ḥiṣārı, -ı]*

hiss: *Duygu, sezgi. [2]*

1. Bu üç nefs anda var **ḥiss** ile bile
Daḫı cünbiş irādet lāyıḳiyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 109). [ḥiss,]*

hisse: *Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir*

bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, pay; bir olaydan çıkarılan ders. [2]

1. Saña bu az feraḥdan bāri **ḥışṣe**
Ola yā olmaya ne bunca ġuṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 5). [ḥışṣe,]*

ḥıssse: *Hisse, pay, nasip. [3]*

1. Nice şerḥ ide ādem **ḥışṣesin** dil
Sıġır degdi sinege peşşeye fîl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 5). [ḥışṣesin, -si, -n]*

ḥıssse: *Pay; nasip, kısmet; lütuf, ihsan.*

1. Çü degmez şādlıġı ġuṣṣasına
Maʿel-ḳıṣṣa rıżā vir **ḥışṣesine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 8). [ḥışṣesine, -si, -ne]*

ḥıss-i naẓar: *Görme duyusu, bakış.*

1. Şu resme tīz giderdi ḥaẓerden
Ki öñürdür idi **ḥıss-i naẓardan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 198). [ḥıss-i naẓardan, -dan]*

ḥısse vir-: *Pay vermek. [Deyim]*

1. Niẓāmī kim **virüpdür** naẓma **ḥısse**
Bu deñlü söylemiş bu yirde ḳıṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 53). [ḥısse virüpdür, -üp, -dür]*

ḫʷīş: *Akraba, tanıdık.*

1. Kişi bir **ḫʷīşüñ** öldürse urışup
Dökersin ḳanını anuñ dürişüp *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 49). [ḫʷīşüñ, -üñ]*

ḫʷīşten-bīn: *Bencil.*

1. Ḥaṭā didüm ḳo baḳma iy büt-i Çīn
Ki kendüzin görendür **ḫʷīşten-bīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 22). [ḫʷīşten-bīn,]*

ḥiṭāb: *Muhatap alma, birine söz söyleme, sözlerini yöneltme işi, seslenme. [6]*

1. Eyitdi Ḫusrevā ʿālem-penāhā
Ḫiṭābuñ yirde şāha gökde māha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 44). [ḫiṭābuñ, -un]*

ḥiṭāb: *Söylenen söz, konuşma.*

1. Girü remz ile añlardı **ḫiṭābı**
Bulurdı ḫaste cānına cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 29). [ḫiṭābı, -ı]*

ḥiṭāb-ı ġamze: *Bir kimse duygu ve düşüncelerini bakışlarla ifade etme, bakışlarla konuşma.*

1. Pes andan kaşı çīni iderek remz
Ḫiṭāb-ı ġamzelerle eyleyüp ġamz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 172). [ḫiṭāb-ı ġamzelerle, -ler, -le]*

ḥiṭāb-ı müsteṭāb: *Beğenilen söz.*

1. Nevāzişlerdurur nāz u ʿitābūñ
Müferriḥdür **ḫiṭāb-ı müsteṭābuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 6). [ḫiṭāb-ı müsteṭābuñ, -uñ]*

ḥiṭāb it-: *Seslenmek, konuşmak. [2]*

1. Hezerān luṭf ile **idüp ḫiṭābı**
Bu resme oldı Şāvūra cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 89). [ḫiṭāb idüp, -üp]*

ḥiṭāb kıl-: *Hitap etmek: Seslenmek, ...-A karşı söz söylemek, söz yöneltmek. [2]*

1. Yitirmeyüp sözine şeh cevābı
Dönüp aṣḥābına **kıldı ḫiṭābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 88). [ḫiṭābı kıldı, -dı]*

ḥiyel: *Hîleler, aldatmacalar, dalavereler.*

1. Ki yaʿnī ʿālemüñ ḥāli **ḥiyeldür**
Serāser dāstān ile meṣeldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 9). [ḥiyeldür, -dür]*

ḫīz eyle-: *Hızla bir yere ulaşmak, gitmek. [2]*

1. Yügürdi bir ḳaçı ol bütlerüñ tīz
Bu ṣūretden yaña **eylediler ḫīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 38). [ḫīz eyle, -]*

ḫīz eyle-: *Hız vermek, hızını arttırmak, hızlandırmak.*

1. Ḫalīfeyken görürler kim gider tīz
Medīne ẓāhirinden **eyleyüp ḫīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 110). [ḫīz eyleyüp, -y, -üp]*

ḫīzrān-ḳad: *Boyu hezeran ağacı gibi olan.*

1. Semen-sīmā gül-endām erġavān-ḫad
Ṣenem-ṣekl ü semen-ber **ḫīzrān-ḳad** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 36). [ḫīzrān-ḳad,]*

ḫōd *:" -de/-da" bağlacı.[3]*

1. Bulursam ben de uram dest ü pādan
V'eger-ni **ḫōd** meded ḳılam duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 74). [ḫōd,]*

ḫōd: *Ama, fakat, lakin.*

1. Sanurdum dōst ol **ḫōd** düşmen imiş
Degül cān āfet-i cān u ten imiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 61). [ḫōd,]*

ḫōd: *Bile, dahi. [12]*

1. Ne yüz kim ḥükmi gözinden yaşına
Eger **ḫod** genc ise ṭoprāḳ başına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 80). [ḫod,]*

ḫōd*: Bizzat, kendi. [12]*

1. Gözi tīr atar u laʿli tutar seng
Ḫadeng ü seng ile ider yaʿni **ḫōd** ceng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 108). [ḫōd,]*

ḫōd: *Çünkü; zaten. [2]*

1. Baña **ḫōd** ʿışḳuñ evvelden belādur
Dil ü cān derdüñ ile mübtelādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 11). [ḫōd,]*

ḫōd: *Zaten.*

1. Saña **ḫōd** avcılıḳdurur ṣanāʿat
Bu dün bu aruġ ava kıl ḳanāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 49). [ḫōd,]*

ḫōd: *Zira. [9]*

1. V'eger **ḫod** bilmelü olaydı ol rāz
Bu eşkālüñ biri vireydi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 139). [ḥod,]*

hōd-ārāyī vü hōd-rāyī: *Kendini beğenmişlik ve bildiğinden şaşmama. [İkileme]*

1. Baña ne sūret ü maʿnā ḫudāvendüñdurur varlıḳ
Ki ʿışḳ içinde küfr olur **ḫōd-ārāyī vü ḫōd-rāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 6). [ḫōd-ārāyī vü ḫōd-rāyī, -]*

hod-bīn: *Bencil; mağrur, kibirli.*

1. Ḳavi-rāy ü ḳāvī-dil līk **ḫod-bin**
Uzun lāġar adı Behrām-ı Çobīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 3). [ḫod-bin,]*

hod-bīn ol-: *Bencil olmak, kendini beğenmiş olmak.*

1. Çü **ḫod-bīn oldı** öz naḳşına ol māh
ṭudaş oldı gözi bu naḳşa nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 81). [ḫod-bīn ol, -]*

hod-bīn ol-: *Kendini beğenmek.*

1. Sikender oldısa āyīneyle ḫod-bīn
Sen aya dīn-i Aḥmed oldı āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 11). [ḫod-bīn oldısa, -dı, -sa]*

hod-hᵛān-ı ḫüs: *Güzellik sofrası.*

1. Senün **ḫod-ḫᵛān-ı ḫüsnüñ** ḫoş nemekdür
Ḳapuñ mihmānlara pür-nān gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 39). [ḫod-ḫᵛān-ı ḫüsnüñ, -nüñ]*

hod-kām ol-: *Yalnızca kendi isteklerini düşünerek hareket etmek.*

1. Tutalum bir nefes nefs ola ḫod-kām
Degir mi yıllar ile olmaġa bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 25). [ḫod-kām ola, -a]*

hod-nümā: *Gösteriş meraklısı.*

1. Baġlansa emrüñe nola şems ü ḳamer kemer
Nūruñla buldı neşv ü nemā bu iki **ḫod-nümā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 48). [ḫod-nümā,]*

hod-perest: *Mağrur, kendini çok beğenen, kibirli. [2]*

1. Ḫudāyā ḫamr-i ḫodbinlikde mestem
Ḫudāya ḳanda irem **ḫod-perestem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 64). [ḫod-perestem, -em]*

hokka: *İlaç, mürekkep vb. koymaya mahsus içi oyuk kap.*

1. Pür itmiş yāsemen dürcin sifīdāc
Şaḳāyıḳ **ḥoḳḳası** rastūḫ ile zāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 24). [ḥoḳḳası, -sı]*

hokka: *Cam, maden veya seramikten yapılan genellikle kapaklı olan ve içine yazı mürekkep konulan küçük kap. II. sevgilinin küçük ağzı.*

1. Ṣadef lafẓiyle ḳıldı **ḥoḳḳa** pür-dür
Bu heft iḳlīm eger heftād olaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 71). [ḥoḳḳa,]*

hokka-bāz: *El çabukluğu ile hünerler gösteren kimse.*

1. Budur yaʿnī cihānuñ tāze tāze
Oyın öġretse olmaz **ḥoḳḳa-bāze** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 98). [ḥoḳḳa-bāze, -e]*

hokka-bāz: *El çabukluğu ile hünerler gösteren kimse II hîlekâr, yalan dolanla iş gören kimse.*

1. Yidinci gün ki çerḫüñ **ḥoḳḳa-bāzı**
Açup ṣandūġını keşf itdi rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 41). [ḥoḳḳa-bāzı, -ı]*

hokka-bāzī it-: *El çabukluğu ile birtakım şaşırtıcı olaylar yapmak. [Deyim]*

1. Gel imdi açmaġıl ayruḳ bu rāzı
Leb ü ġamzeñ bigi **it ḥoḳḳa-bāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 330). [ḥoḳḳa-bāzī it, -]*

hor: *Değersiz, bayağı, hakir.*

1. Ḫor ü şehvet tutulursa bahāya
Ola faẓl ādem üzre çārpāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 27). [ḫor,]*

horāsān: *İran'ın doğusunda olan bölgenin adı. [3]*

1. Geçüp Ceyḥūñı ḳaṣd itdi **Ḫorāsan**
İşidüp Hürmüz olmıştı hirāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 49). [ḫorāsan,]*

horōs: *Horoz. [4]*

1. İşitdük ġūl nice çün kese rāh
Ḫorōs eydür bucaġından ʿale'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 28). [ḫorōs,]*

horōsı gör ki bī-vaḳt ötse ḳanadın çalarken nā-gāh baş oynar: *Vakitsiz öten horozun başını keserler. II. Her söz yerinde ve zamanında söylenmelidir, zamansız ve yersiz söylenen sözler büyük zararlara yol açabilir. [Atasözü]*

1. **Ḫorōsı gör ki bī-vaḳt ötse nā-gāh**
Çalarken ḳanadın baş oynar iy şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 96). [ḫorōsı gör ki bī-vaḳt ötse ḳanadın çalarken nā-gāh baş oynar, -]*

hoş: *Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi.[40]*

1. Ne vardur ʿömr bigi **ḫoş** ʿaṭiyye
Ne ṣoḥbet bigi ʿālemde hediyye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 3). [ḫoş,]*

hoş: *Ne güzel, ne iyi, ne hoş.*

1. Ḳoyalum ilde olan ḳov u çavı
Ne diyelüm **ḫoş** avladuñ bu avı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 56). [ḫoş,]*

hoş: *Hoşça, güzelce.*

1. Ki ururken çerḫ çevgānı bize çōb
Ḫōş urdı yirde Çōbīn devleti ṭōb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 66). [ḫōş,]*

hoş: *Beğenilen, duyguları okşayan bir biçimde.*

1. Çü dil cān ehli ile bir ḳılduñ
Ne ḫōş geldüñ ne **ḫōş** tedbīr ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 54). [ḫōş,]*

hoş: *Aslına bakılırsa, gerçi.*

1. **Ḫōş** iç sen bensüz acı ḫamr-ı şīrīn
Baña telh oldı sensüz ʿömr-i şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 27). [ḫōş,]*

hoş bāş: *Hoş ol, iyi ol anlamında bir dua, temenni ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. İçinde bir nice nā-kes ḳaravaş
   Ḳamu vaḳtine ḳul ki iy ḫᵛāce **ḫoş bāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 98). [ḫoş bāş, -]*

hōş düş-: *Hoş, uygun düşmek; yakışmak. [Deyim]*

1. Dön odaña bu dün itme tonuḳlık
   Ki **ḫōş düşmez** giceyle olan ḳonuḳlık *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 88). [ḫōş düşmez, -mez]*

hoş geç-: *Güzel vakit geçirmek, eğlenmek. [3] [Deyim]*

1. Ne var yoġ ise çoḳ māl ü menalüñ
   Ki anuñla ḫoş geçe ʿālemde ḥālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 16). [ḫoş geç, -]*

hoş geç: *Hoşça vakit geçirmek, mutlu olmak, sıkıntı yaşamamak. [Deyim]*

1. Ḫōş oldur ki yavuzlıḳdan ḳaçavuz
   Eyü gün furṣatında **ḫōş geçevüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 56). [ḫōş geçevüz, -e, -vüz]*

hoş gel-: *Hoşa gitmek; hoş görünmek, güzel gelmek. [Deyim]*

1. Nice gül kim görüp **ḫoş geldi** cāna
   Çu koḫdılar bıraḫdılar yabāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 79). [ḫoş geldi, -di]*

hōş geldüñ: *Bir yere yeni geleni karşılarken söylenen nezaket, esenleme sözü.*

1. Çü dil cān ehli ile bir ḳılduñ
   Ne **ḫōş geldüñ** ne ḫōş tedbīr ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 54). [ḫōş geldüñ, -]*

2. Şāha **ḫōş geldi** didi cān anuñdur
   Nice ḥükm eyleye fermān anuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 25). [ḫōş geldi, -di]*

hōş gör-: *Hoş vakit geçirmek, iyi yaşamak. [2] [Deyim]*

1. Demidür naḳd-i vaḳti **ḫōş görelüm**
   Ki dem köymez diyince uş görelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 57). [ḫōş görelüm, -elüm]*

hōş gör-: *Hoşuna gitmek. [Deyim]*

1. Ḳatı **ḫōş görüp** oḳıtdı ḳatına
   Givirdi raġbet ile ḫalvetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 99). [ḫōş görüp, -üp]*

hōş gör-: *İkram etmek, ağırlamak, ziyafet etmek. [Deyim]*

1. Bu rāhibler anı **ḫōş gördilerdi**
   Ḳamusı ḫidmetine turdılardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 81). [ḫōş gördilerdi, -di, -ler, -di]*

hōş gör-: *Kusuru sorun yapmamak, anlayışla karşılamak. [Deyim]*

1. Çü mülk ü ṣıḥḥat ü ʿömr ü civānī
   Ḫudā erzānī ḳıldı **ḫoş gör** anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 6). [ḫoş gör, -]*

hoş hevā ḳıl-: *Havasını güzelleştirmek.*

1. Luṭfuñ demi ider nefes-i nefsi dil-peẕīr
   Ḫulḳuñ yili **ḳılur** ḥarem-i rūḥı **ḫoş hevā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 12). [ḫoş hevā ḳılur, -ur]*

hōş hōş: *Güzel güzel, zevkli, hoşa giden bir şekilde. [İkileme]*

1. Eger dirse ḳılam **ḫōş ḫōş** der-āġūş
   Eyit bu iş düşüñdür ḳıl ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 183). [ḫōş ḫōş, -]*

hōş it-: *Mutlu, mesut etmek; gönlü şenlendirmek.*

1. Bilesindeki ol mestāne bütler
   Göñül ḫōş it yi iç diyü ögütler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 20). [göñül ḫōş it, -]*

hōş ḳaluñuz: *Hoşça kalın. Ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü.*

1. Didi **ḫōş ḳaluñuz** gitdi ḳuluñuz
   Ḳodı ol ayı gün gibi yaluñuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 385). [ḫōş ḳaluñuz, -]*

hōş ol-: *Yakışmak, iyi gitmek.*

1. İki şīrīn ider bir yirde ṣafrā
Ḫōş olur şehd ü sirke ḳand ü ṣahbā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 80). [ḫōş olur, -ur]*

hōş-bāş: *Sarhoş.*

1. Denedük bü'l-heves yoldaş imişsin
Havā-yı nefs ile **ḫōş-bāş** imişsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 220). [ḫōş-bāş,]*

hōş-būy ol-: *Güzel kokulu olmak.*

1. Yig ol kim kām ola bī-kāmlıḳda
Ki **ḫōş-būy oldı** ʿanber ḫāmlıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 20). [ḫōş-būy oldı, -dı]*

hoş-dem ol-: *Mutlu olmak, sevinmek, güzel vakit geçirmek. [2]*

1. Ki seyr itdükçe ʿālem ḫurrem olsun
Nedīmi olan ādem **ḫoş-dem olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 44). [ḫoş-dem olsun, -sun]*

hōş-hūlu: *İyi huylu.*

1. Şefīʿ idindi şāha ululları
Yüzi ṣululları **ḫōş-ḫūluları** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 8). [ḫōş-ḫūluları, -lar, -ı]*

hoşlık: *Güzellik, hoşluk, iyilik, letafet.*

1. Ne **ḫōşlıḳ** ki ʿālemden olur temennī
Ġam-ı ʿazl ile intiẓārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 11). [ḫōşlıḳ,]*

hōşlıġ: *Sarhoş olma durumu, sarhoşluk.*

1. Zemīn ayıldı dün ser-ḫōşlıġından
Zamān mest oldı sāġar **ḫōşlıġından** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 6). [ḫōşlıġından, -ın, -dan]*

hōş-nefes: *Tatlı nefesli. II güzel soluklu.*

İrerler ol ṣuya ki adı Aresdür
Yiri müşkīn havāsı **ḫōş-nefesdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 10). [ḫōş-nefesdür, -dür]*

hoşnūd: *Hoşnut. Bir kimseden veya bir halden memnun durumda olan, râzı.*

1. Bu bī-dād ile cān **hōşnūd** yigrek
Oda yanmakdan ise dūd yigrek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 235). [hōşnūd,]*

hoşnūd eyle-: *Memnun etmek, gönlünü hoş etmek, râzı etmek.*

1. Felekler günbedin pür-dūd eyle
Revānın ʿālemüñ **ḫoşnūd eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 6). [ḫoşnūd eyle, -]*

hoşnūd ol-: *Memnun, hoşnut olmak.*

1. Revānum **ola** şükr ile **ḫoşnūd**
Ki ider teşneye şīr ü şeker sūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 97). [ḫoşnūd ola, -a]*

hoten: *Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin güney batısında İpek Yolu'nun Taklamakan güney güzergâhı üzerinde yer alan tarihi bir vaha şehridir.*

1. Bilürsin dāʾima devr-i dü-rengi
Ki nakşı geh **Ḫotendür** gāh zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 52). [ḫotendür, -dür]*

hū: *Huy, alışkanlık, tabiat. [9]*

1. Ḳarār u ṣabr olmaḳ ʿāşıḳa **ḫū**
Avuçda yildurur ġalbīrde ṣu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 51). [ḫū,]*

hū idin-: *Huy edinmek. Bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek. [Deyim]*

1. Ola kim arturup dirlikde ḳorḫu
Ölümden öñdin ölmek **idinem ḫū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 58). [ḫū idinem, -em]*

hū ol-: *Huy olmak, alışkanlık haline gelmek. [2]*

1. Didi düşüñde görmek **oldı** mı **ḫū**
Eyitdi şimdi baña düşdür uyḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 51). [ḫū oldı, -dı]*

hūb: *Güzel, hoş, iyi. [12]*

1. Ki işitdük yavuz gözden dimişler
Dökilür yire **ḫūb** ü ter yimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 22). [ḫūb,]*

<u>hūb:</u> *Çok iyi. [2]*

1. Eger şāhı bulursañ anda ḫōş **ḫūb**
Beşāret ḳıl ki ḥāṣıl cümle maṭlūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 359). [ḫūb,]*

<u>ḫūb:</u> *Güzel kadın.*

1. İşitdüm on biñ artuḳ vardurur **ḫūb**
Sarāyında ḳamu merġūb ü maḥbūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 65). [ḫūb,]*

<u>hūb:</u> *Güzel, sevgili. [4]*

1. Ḳamusı **ḫūbı** vü maḥbūbı cānūñ
Dil-ārāmı vü ārāmı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 11). [ḫūbı, -ı]*

<u>hūb-ı ʿaşr:</u> *Devrin, zamanın güzeli.*

1. Mehīn Bānū özin maṭlūb idinmiş
Çü **ḫūb-ı ʿaşrdur** maḥbūb idinmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 2). [ḫūb-ı ʿaşrdur, -dur]*

<u>hūb-ı eyyām:</u> *Zamanın güzeli.*

1. Dil-ārām eydür emrüñe felek rām
Cihāna cān idi bir **ḫūb-ı eyyām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 79, Mısra 2). [ḫūb-ı eyyām, -]*

<u>hūblık:</u> *Güzellik.*

1. Taşumda **ḫūblıḳdan** var tarebler
İçümde şūḫlıḳdandur şeġabler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 51). [ḫūblıḳdan, -dan]*

<u>huceste:</u> *Hayırlı, bereketli, uğurlu. [3]*

1. Çü başduñ devletüñ pāyın **ḫuceste**
Ḳılam düşmenlerüñi dest-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 39). [ḫuceste,]*

<u>huceste ṭāliʿ:</u> *Bahtı, talihi uğurlu olan.*

1. **Ḫuceste ṭāliʿ** ü ferḫunde aḫter
Hümāyun-çihre vü tābende-manẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 59). [ḫuceste ṭāliʿ, -]*

<u>hudā:</u> *Allah. [16]*

1. Aduñuñ iki ḥarfine eyler işāreti
Anda ki yidi yirde **Ḫudā** andı mīm ü ḥā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 40). [ḫudā,]

<u>hudā-yı ferd ü kādir:</u> *Eşi benzeri olmayan her şeye gücü yeten Allah. [İkileme]*

1. Vir aña iy **Ḫudā-yı ferd ü ḳādir**
Firāvān mülk ü dīn ü ʿömr-i vāfir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 243). [ḫudā-yı ferd ü ḳādir, -]*

<u>hudā hem-rāhuñ olsun:</u> *"Allah yoldaşın olsun" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Didi şāhā **Ḫudā hem-rāhuñ olsun**
Feleklerden yüce dergāhuñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 47). [ḫudā hem-rāhuñ olsun, -]*

<u>hudāvend:</u> *Allah. [3]*

1. Baña ḳılmış imiş ḳısmet **Ḫudāvend**
Ki irürem ārzūya ārzū-mend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 49). [ḫudāvend,]*

<u>hudāvend:</u> *Hükümdar, padişah.*

1. Velī ʿāḳiller eydür iy **ḫudāvend**
Nedīmidür ḫıred-mend ādemüñ pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 33). [ḫudāvend,]*

<u>hudāvend:</u> *Efendi, sahip. II. Hürmüz*

1. Eger yād itse vü olmasa ferzend
Alurdı başın ü cānın **ḫudāvend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 22). [ḫudāvend,]*

<u>ḫudāvend-i ḫudāvendān-ı ʿālem:</u> *Dünyanın hükümdarlarının hükümdarı. En yüce hükümdar. Allah.*

1. **Ḫudāvend-i ḫudāvendān-ı ʿālem**
Ki ḳuldur ḥükmine sulṭān-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 33). [ḫudāvend-i ḫudāvendān-ı ʿālem, -]*

hudāvendā: *Ey Allah'ım!.*

1. **Ḫudāvendā** ża'if ü ḥ̆ār ü zārem
Şerümden işügüñde şerm-sārem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 43). [ḫudāvendā,]*

hudāyā: *Ey Allah'ım!. [10]*

1. **Ḫudāyā** çünki düzdüñ kā'inātı
Bize ḳulluġa yazduñ bir berātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 1). [ḫudāyā,]*

hulk: *Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat. [5]*

1. Nūreyn-i 'aynüñüñ biri **ḫulḳuñ** bigi Ḥasen
Biri Ḥüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 83). [ḫulḳuñ, -un]*

ḫulḳ: *Güzel huy, iyi ahlâk. [2]*

1. Vefā vü **ḫulḳı** her şehr içre meşhūr
Şehe yār ü müşāvir adı Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 39). [ḫulḳı, -ı]*

hulk ir-: *Yok olmak. II. Ölmek. [Deyim]*

1. Dime ẓulm ide ẓālim **irmeye hulk**
Turur küfr ile turmaz ẓulm ile mülk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 121). [hulk irmeye, -me, -y, -e]*

hulūl: *Tanrı'nın bâzı kişi ve eşyâya girip tecessüm ettiğini, onun sûretine girdiğini kabul etme. [3]*

1. Gider her kime keşf olsa bu tevcīh
Ḫulūl ü şübhe vü temsīl ü teşbīh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 30). [ḫulūl,]*

hum-ı mey: *Şarap küpü.*

1. **Ḫum-ı mey** bigiyem 'ışḳuñda pür-cūş
Tururven mühr urup aġzuma ḫāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 29). [ḫum-ı mey, -]*

humār: *İçkiden sonra gelen baş ağrısı ve sersemlik. [5]*

1. Müdāmī sanma cām-ı ḫōş-güvārı
Ki olur āḫir ṣudā'ı vü **ḫumārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 22). [ḫumārı, -ı]*

humār it-: *Sarhoş etmek.*

1. Ezel seḥer-gehi bir cām içürdi sāḳī-i vaḳt
Ebed günine degin cānumı **ḫumār iderem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 6). [ḫumār iderem, -er, -em]*

humārı gözinden başına çık-: *İçkinin verdiği baş ağrısı ve sersemlik gözünden başına çıkmak II çok sarhoş olmak. [Deyim]*

1. Eline aldı cām-ı ḫōş-güvārı
Gözinden başına çıkdı ḫumārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 6). [ḫumārı gözinden başına çıkdı, -dı]*

ḫumm: *Şarap küpü.*

1. Dirīġā gül-i dehr ḫārına degmez
Felek **ḫummı** ḫamri ḫumārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 2). [ḫummı, -ı]*

ḫummā: *Hastalık eseri olarak vücuda arız olan şiddetli hararet; sıtma.*

1. Kişi **ḫummā** içinde yise ḥelvā
Aña deġmez ki yıllar çeke ṣafrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 43). [ḫummā,]*

hūn: *Kan. [3]*

1. Ḳılıcından ki **ḫūn** berḳ-ı revāndur
Ṣafaḳ bigi 'adūnuñ baġrı ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 17). [ḫūn,]*

hūn: *Kan. II. Zahmet, sıkıntı, acı.*

1. Bu biş gün 'ömr eger ḫ̆āndur ve eger **ḫūn**
Geçer nice geçerse dünya-i dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 73). [ḫūn,]*

hūn-āb: *Kanlı gözyaşı.*

1. Ki iy naḳşuñ cihān yüzine miḥrāb
Ṭolu cān mescidi şevḳüñle **ḫūn-āb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 30). [ḫūn-āb,]*

hunāka düş: *Hunak denilen hastalığa yakalanmak. II. Boğazı şişmek. [Deyim]*

1. San irdi ḳānı dehrüñ iḥtirāḳa
Gögermişdi havā düşüp ḫunāḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 4). [ḫunāḳa düşüp, -üp]*

hūn-ālūde: *Kana bulanmış. II. Üzgün bir halde.*

1. Çi-ger Şīrīn diyū pālūde yirdi
Şekker nuḳlını **ḫūn-ālūde** yirdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 52). [ḫūn-ālūde,]*

hūn-fişān: *Kan saçıcı.*

1. Ben uş zikrüñ südinden **ḫūn-fişānem**
Egerçi ḫuşk-leb raṭb-ül-lisānem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 99). [ḫūn-fişānem, -em]*

hūn-hᵛār: *Kan içen, kan dökücü, zalim.*

1. Meger bir ẓālim ü **ḫūn-ḫᵛār** ü bī-dād
ḳuyuya düşdi vü iderdi feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 39). [ḫūn-ḫᵛār,]*

hūn-hᵛāre: *Kana susamış, kan dökücü, zâlim, gaddar, câni.*

1. Çi-ger **ḫūn-ḫᵛāredür** bu nergis-i mest
Uzatmaz degme kişi ḳanına dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 89). [ḫūn-ḫᵛāredür, -dür]*

hūnī: *Kan akıtıcı, kan dökmeye meyilli; zalim, gaddar.*

1. ʿAceb mi olsa adı naḥs-ı aṣġar
Ki **ḫūnīdür** ü seffāk ü dil-āver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 16). [ḫūnīdür, -dür]*

hūn-ı ciġer: *Ciğer kanı II gönül acısı, keder. [3]*

1. Ḫūn-u ciġer ki cām ile cāna müdāmdur
Bu ḫamr ġayr-i ʿāşıḳa iy dil ḥarāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 1). [ḫūn-u ciġer, -]*

hūn-ı dil: *Gönül, ciğer kanı II gönül acısı, keder.*

1. **Ḫūn-ı dil** ider naḳşımı ḳanı eger ol yaş
Aşlı ḫafaḳāndur nişe rengüm yaraḳāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 5). [ḫūn-ı dil, -]*

hūn-ı dil iç-: *Gönül kanı içmek. II. (Aşk nedeniyle) büyük acı duymak. [Deyim]*

1. Lebüñ ʿışḳına cān **ḫun-ı dil içer**
Revādur çün kim oldı ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 9). [ḫun-ı dil içer, -er]*

hūn-ı halk: *Halkın kanı.*

1. Elinde on ḳalem ṭutmış müretteb
Ḳi **ḫūn-ı ḫalḳ** ola ḫāke mürekkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 140). [ḫūn-ı ḫalḳ, -]*

hūn-ı nā-ḥāk: *Haksız yere, boşu boşuna kan dökme.*

1. Ol itdükleri ḥayf ü **ḫūn-ı nā-ḥāḳ**
Uyımayup gözine turdı muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 37). [ḫūn-ı nā-ḥāḳ, -]*

hūn-rīz: *Kan döken, kan dökücü. [2]*

1. İrişdi anda Şīrīn-i şeker-ḫand
Gözi **ḫūn-rīz** ü sözi şekker ü ḳand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 62). [ḫūn-rīz,]*

hūn-rīz: *Kan döken, kan dökücü II kanlı yaşlar döken göz.*

1. İrişdi anda Şīrīn-i şeker-rīz
Gözi **ḫūn-rīz** ü yüzi āteş-engīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 16). [ḫūn-rīz,]*

hūn-rīz: *Kan dökücü. Zalim, gaddar, merhametsiz.*

1. Muʿayyendür adı Müşkūy-ı Pervīz
Saçı pür-caʿd-i müşkīn çeşmi **ḫūn-rīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 358). [ḫūn-rīz,]*

hūr: *Cennet kızı. [15]*

1. Destān olalı ʿāleme dīdārı āyeti
Nesḫ oldı **ḥūr** ḳıṣṣası cennet hikāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 2). [ḥūr,]*

hūr: *Cennet kızı II çok güzel kız veya kadın (Şirin). [4]*

1. Cihān ḥüsnüñden olur cennet ü nūr
Niçün dūzaḫda ḳılduñ ḳaṣrūn iy **ḫūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 84). [ḫūr,*

hūr u ġılmān: *Cennette bulunduğuna inanılan güzel kadın ve erkek hizmetçi. II. Husrev ve Şirin'in emrindeki güzel hizmetçiler. [İkileme]*

1. İki cānibde turmış **ḫūr u ġılmān**
Nitekim ravża-i cennetde rıḍvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 29). [ḫūr u ġılmān, -]*

hūr ü melek: *Huri ve melek. [İkileme]*

1. Ki miṣli yoḳdurur taḫt-ül –felekde
Degül ins ü perī **ḫūr ü melekde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 70). [ḫūr ü melekde, -de]*

hurd: *Değersiz, itibarsız (kişi).*

1. Bu sāḳī ne ulu gözler ne **ḫurdı**
Gehī ṣāfī içürür gāh dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 109). [ḫurdı, -ı]*

hurd: *Yiyecek.*

1. Nice ḳuyruḳ ki aña diş biledi ḳurt
Çü dilkü ziyrek idi çeynedi **ḫurd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 50). [ḫurd,]*

hurd: *Yemek yeme.*

1. Anuñçündür behāyim nākes ü ḫes
Ki **ḫurd** ü ḫ'āb olupdur himmeti bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 40). [ḫurd,]*

hurd it-: *Ufak parçalara ayırmak.*

1. Ḳaḳıyup kime ursa ḍarbet-i gürz
İderdi ḫurd olursa kūh-ı Elbürz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 94). [ḫurd iderdi, -er, -di]*

hūrī: *Cennet kızı.*

1. Behişt ārāyişi tek ziynet eyle
Çu **ḫūrī** yiri olur cennet eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 76). [ḫūrī,]*

hūrī: *Cennet kızı II çok güzel kız veya kadın (Şirin). [5]*

1. Aña yār oldı bir cāndan sirişte
Yaraşur **ḫūrī** yanında firişte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 75, Mısra 4). [ḫūrī,]*

hūrī: *Cennet kızı II çok güzel kız veya kadın (Şirin'in huri gibi güzel olan hizmetçileri). [2]*

1. Bu vildaneyle **ḫūrīden** ol eyvān
Gören cennet ṣanur pür-ḫūr u ġılmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 209). [ḫūrīden, -den]*

hurmā: *Hurma ağacının tatlı, besleyici, etli meyvesi. [2]*

1. Köyenler ḫārdan **ḫurmā** yidiler
Ḳoruḳdan ṣabr ile ḥelvā yidiler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 57). [ḫurmā,]*

ḫurmā: *Hurma ağacının tatlı, besleyici, etli meyvesi. (Beyitte sevgilinin sahip olduğu güzellikler ve âşığa iyi davranması kastedilmektedir).*

1. Ṣunup elma diyü urdı göñlüme nār
Ṭolu **ḫurma** iken virdi bize ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 18). [ḫurma,]*

ḫurmet: *Haysiyet, şeref. [2]*

1. Dilekler ide benden raġbet ile
Belekler vire ʿizz ü **ḫurmet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 72). [ḫurmet,]*

ḫurmet: *Saygınlık, saygı. [2]*

1. Ḥaḳ anuñ şefḳati vü **ḫurmetiyçün**
Fidā vire keremden ümmetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 101). [ḫurmetiyçün, -i, -y, -çün]*

hurmet: *Değer, itibar.*

1. Nedür bir māla bunca ḥırṣ u **ḫürmet**
Ki olmaz bir nefes ʿömrüñe ḳıymet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 95). [ḫürmet,]*

ḫurmet: *Şeref, itibar.*

1. Deminde Şāh-ı ḫūbān ʿismetiyçün
Ġamında pīr-i Kenʿān **ḥürmetiyçün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 174). [ḥürmetiyçün, -i, -y, -çün]*

hurmet eyle-: *Saygı göstermek, saymak; ağırlamak, ikramda bulunmak.*

1. ʿAzīz ü muḥteremdür **ḥurmet eyleñ**
Ḳamūñuz cān ü dilden ḫidmet eyleñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 85). [ḥurmet eyleñ, -ñ]*

hurmet it-: *Hürmet etmek, saygı göstermek.*

1. Mehīn Bānū girüp ḫidmetler itdi
Melik Ḫusrev ṭurup **ḥurmetler itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 12). [ḥurmetler itdi, -di]*

hurmetlü: *Hürmetli, saygıdeğer. [2]*

1. Murād-ı cān ü maḳṣūd-ı cihāndur
Anın **ḥurmetlü** adı ḥırz-ı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 14). [ḥurmetlü,]*

hurmetlü: *Oldukça büyük, okkalı.*

1. Pes ol cevherlerüñ ḳıymetlüsini
ʿAzīzin ḫāṣın u **ḥurmetlüsini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 2). [ḥurmetlüsini, -si, -ni]*

hurmetsizlik it-: *Saygısızlık yapmak.*

1. Hem itmiş idi Ḫān oġlı şikāyet
Ki **ḥurmetsizlik itdi** bañā ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 44). [ḥurmetsizlik itdi, -di]*

hurrem: *Sevinçli, mutlu. [6]*

1. Ḫüsnüñ leṭāfetinden gülzār-ı dehr ḫandān
Ḫulḳuñ nesīmi ile bāġ-ı zamāne **ḫurrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 4). [ḫurrem,]*

hurrem: *Gönül açıcı, ferah, hoş. [4]*

1. İgen ḫōş ḳışladur Berdaʿ havāsı
Feraḥ ṣaḥrāsı vü **ḫurrem** feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 46). [ḫurrem,]*

hurrem: *Taze, canlı; gönül açıcı, ferah, hoş.*

1. Meded virür tutalum dāneye nem
Kim ider ṣūretin zibā vü **ḫurrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 158). [ḫurrem,]*

hurrem it-: *Sevindirmek, mutlu etmek.*

1. Saçıldı ʿāleme nūr-ı ilāhī
Cihānı **ḫurrem itdi** ʿadl-i şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 6). [ḫurrem itdi, -di]*

hurrem ol-: *Sevinmek, mutlu olmak. [3]*

1. Ki seyr itdükçe ʿālem **ḫurrem olsun**
Nedīmi olan ādem ḫoşdem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 43). [ḫurrem olsun, -sun]*

hurrem tut-: *Sevinçli olmak. Üzülmemek, endişesiz, kaygısız olmak. [Deyim]*

1. Bu ḳızlar eydür iy şāh-ı mükerrem
Feraḥ **tut** gönlüñi cānuñı **ḫurrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 56). [cānuñı ḫurrem tut-, -]*

hurrem ü şad: *Mutlu ve bahtiyar. [İkileme]*

1. Şeh andan döndi gönli **ḫurrem ü şād**
İdüp cān ile ḥikmet sözlerin yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 71). [ḫurrem ü şād, -]*

hurrem ü şād ol-: *Sevinmek, mutlu olmak. [İkileme]*

1. İşidüp Ḫusrev **oldı ḫurrem ü şād**
Cihān ḳayġularından pāk ü āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 19). [ḫurrem ü şād oldı, -dı]*

hursend: *Kendi payına düşene rıza gösteren, memnun, hoşnut.*

1. Çü ṭūṭī ḳıldum özüme demür bend
Yaluñuzlıġa ʿanḳā bigi **ḫursend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 66). [ḫursend,]*

hürşīd: *Güneş. [7]*

1. Yüzinüñ ṣafḥası **ḫūrşīd** faṣlı
Ḥaseb bābındadur Cemşīd aṣlı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 121). [ḫūrşīd,]*

hūrşīd: *Güneş. II. Güneş gibi parlayan, aydınlık yüzlü güzel.*

1. Ki anuñ ḳızı üstine şehen-şāh
Gelürse baḳmaya **ḫūrşīd** ile māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 12). [ḫūrşīd,]*

hūrşīd: *Güneş. II. Güneş gibi parlayan, aydınlık yüzlü güzel (Şirin).*

1. Ne söz kim söyledüm **ḫūrşīd** ü mehçe
Ḳatında olmadı bir berg-i kehçe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 47). [ḫūrşīd,]*

hūrşīd: *Güneş. II. hükümdar (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Gehī māh urdı ṭūpı gāh **ḫūrşīd**
Girü geh Cem ururdı gāh Cemşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 111). [ḫūrşīd,]*

hurşīd-baht: *Bahtı güneş gibi parlak olan kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Ḳamer tāc olup ol **ḫurşīd-baḫta**
Oturdı nite-kim Cemşīd taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 15). [ḫurşīd-baḫta, -a]*

ḫurşīd-i āfāḳ: *Ufukların güneşi II en yüce hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Cihān-dār-ı zamān **ḫurşīd-i āfāḳ**
Ki farḳ-ı Farḳadīn üzre urur ṭāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 79). [ḫurşīd-i āfāḳ, -]*

hūrşīd-i ʿālī: *Değeri yüksek, şerefli güneş.*

1. Şeh iken ʿāleme **ḫūrşīd-i ʿālī**
Girü kem ẕerreden yaşmaz cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 61). [ḫūrşīd-i ʿālī, -]*

hūrşīd-i aʿẓam: *Yüce, parlak güneş. II. Güneş gibi parlayan, aydınlık yüzlü güzel (Şirin).*

1. Çi-ger **ḫūrşīd-i aʿẓamdur** cemāli
Hilāli ḳıldı mihrümi melāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 55). [ḫūrşīd-i aʿẓamdur, -dur]*

hūrşīd-i cihān-bīn: *Dünyayı gören güneş. II güzel, dilber (Şirin).*

1. İşāret ḳıldı **ḫūrşīd-i cihān-bīn**
Yine oldı benāt-ün-naʿş Pervīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 387). [ḫūrşīd-i cihān-bīn, -]*

hūrşīd-i cihān-nümā: *Dünyayı gösteren/aydınlatan güneş.[2]*

1. Ne māhdurur ki pertevinde
Ḫūrşīd-i cihān-nümā Sühādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 6). [ḫūrşīd-i cihān-nümā, -]*

hūrşīd-i dil-āvīz: *Gönlü cezbeden güneş. II. değerli, yüce hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Bu ṭāliʿ birle **ḫūrşīd-i dil-āvīz**
Şeh-i pīrūze-aḫter yaʿni Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 9). [ḫūrşīd-i dil-āvīz, -]*

hūrşīd-i enver: *Parlak güneş.*

1. Çün ola baḫtuñ ayı nūr-güster
Degül kem ẕerrece **ḫūrşīd-i enver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 16). [ḫūrşīd-i enver, -]*

hūrşīd-i enver: *Parlak güneş. II. güzel, dilber (Şirin).*

1. Ki ne reng oynadı çerḫ-i bed-aḫter
Ki elden çıḳdı ol **ḫūrşīd-i enver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 68). [ḫūrşīd-i enver, -]*

hūrşīd-i raḫşān: *Parlak güneş. II. güzel, dilber (Şirin).*

1. Ruḫı ʿaksinden ol **ḫūrşīd-i raḫşān**
Taşı laʿl eyledi taġı Bedaḫşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 41). [ḫūrşīd-i raḫşān, -]*

hurşīd-i tenhā: *Tek başına olan güneş. II. eşsiz güzel (Şirin).*

1. Çi-ger ḥüsn ilesin **ḫurşīd-i tenhā**
İgen görme özüñ iy māh raʿnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 31). [ḫurşīd-i tenhā, -]*

hūrşīd-i zuhal-kīn: *Kini Zuhal yıldızı gibi olan güneş. II. korkusuz hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. İşidür nā-gehān Behrām-ı Çōbīn
Ki çünbiş ḳıldı **ḫūrşīd-i zuḫal-kīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 6). [ḫūrşīd-i zuḫal-kīn, -]*

hurşīd-rifʿat: *Güneş yüksekliğinde, güneş gibi yüksek mevkide bulunan.*

1. Hümāyun-ṭalʿat ü **ḫurşīd-rifʿat**
Sikender-mertebet Cemşīd-fikret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 3). [ḫurşīd-rifʿat,]*

hūrşid-tāc: *Güneş taçlı (hükümdar). Husrev-i Perviz.*

1. Dimiş bir nükte daḫı ol cüvān-baḫt
Ki iy **ḫūrşid-tāc** olġıl ḳamer-taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 34). [ḫūrşid-tāc,]*

hūrşīd-ṭalʿat: *Güneş (kadar parlak ve güzel) yüzlü. Husrev-i Perviz. [2]*

1. Bu yaña Ḫusrev-i Cemşīd-rifʿat
Şeh-i meh-manżar ü **ḫūrşīd-ṭalʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 32). [ḫūrşīd-ṭalʿat,]*

hurūc it-: *Çıkmak, yer değiştirmek, akın etmek; ayaklanmak, baş kaldırmak.*

1. **Ḫurūc itmiş** Ḫatādan Sāye ḫāḳān
Ki ḥükmindeydi Türkistān ü Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 45). [ḫurūc itmiş, -miş]*

hurūf: *Harfler.*

1. Güneş kim nūrdan yazar **ḥurūfı**
Göz irmekden bulur ḫaṭṭ-ı küsūfı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 25). [ḥurūfı, -ı]*

hurūf: *Harfler. II. Evreni oluşturan güzellikler.*

1. Baḳan ol taḫta san cām-ı cihān-bīn
Oḳırdı taḫta-i ʿālem **ḥurūfın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 12). [ḥurūfın, -ın]*

hurūş: *Coşku, coşma, şamata, gürültü. [5]*

1. Gine geldi gönüller ẕevḳ ü cūşa
Gine başladı bülbüller **ḫurūşa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 88). [ḫurūşa, -a]*

hurūş eyle-: *Coşmak.*

1. Felekler bu ḫaberle ḳıldı cūşı
Melekler çavḳı **eyledi ḫurūşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 140). [ḫurūşı eyledi, -di]*

hurūş it-: *Coşmak, gürlemek, şamata etmek. II. Ses çıkarmak, şıngırdamak.*

1. **İder** zīverleri eyle **ḫurūşı**
Ki muṭriblerden alur ṣavtı hūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 53). [ḫurūşı ider, -er]*

hurūş it: *Coşmak, gürlemek, çağlamak. [3]*

1. Buyurdı şeh ki ṭabl **itdi ḫurūşı**
Çeri deryā bigi eyledi cūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 5). [ḫurūşı itdi, -di]*

hurūş ḳıl-: *Coşmak coşkunluk göstermek.*

1. Gehī telḳīn ider ʿaklı sürūşı
Ki ṣabr ile düriş **ḳılma ḫurūşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 4). [ḫurūşı ḳılma, -ma]*

hurūş ü cūş: *Coşma, gürleme. [İkileme]*

1. **Ḫurūş u cūş** ile āh itdi Pervīz
Ṣanasın düşdi ʿūda āteş-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 53). [ḫurūş u cūş, -]*

hurūş ü cūş ḳıl-: *Gürlemek, coşmak, kendinden geçecek duruma gelmek. [İkileme]*

1. Çü hātif naġmesini guş ḳıldum
Semāʿından **ḫurūş ü cūş ḳıldum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 58). [ḫurūş ü cūş ḳıl, -]*

hurūşa bırak-: *Huruşa getirmek, coşturmak, heyecanlandırmak. [Deyim]*

1. Bu āvāz ile ʿālem geldi cūşa
Bıraḳdı meclis ehlini **ḫurūşa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 2). [ḫurūşa bıraḳdı, -dı]*

ḫurūşa gel-: *Coşmak. [Deyim]*

1. Şu resme *geldi* derd ile **ḫurūşa**
Ki getürdi der ü dīvārı cūşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 5). [ḫurūşa geldi, -di]*

hurūşān: *Çağlayan, coşan.*

1. Şanasın maʿreke ʿummān-ı cūşān
Mübārizler ġirīvān ü **ḫurūşān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 60). [ḫurūşān,]*

hurūşān: *Coşkun bir şekilde.*

1. Gine karışdı iki baḥr-i cūşān
Biribirne ġirīvān ü **ḫurūşān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 30). [ḫurūşān,]*

huryād: *Hareketleri ve hâli sert, haşin ve hırpalayıcı olan, kullandığı şeyin veya karşısındaki kimsenin kırılıp incineceğini hesâba katmadan hareket eden, kaba.*

1. İrememiş budaḳlarını her bād
İlinmemiş yimişlerine **ḫuryād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 72). [ḫuryād,]*

hūş: *Akıl, fikir.*

1. Bu sarḫōşluḳdan it cānumı hüşyār
Ki cehl aġyār ola vü ʿilm ü **hüş** yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 66). [hüş,]*

hūş: *Başak burcu.*

1. İkinci çarḫa kātiblıḳ ḳılup Tīr
İder Dü-peyker ü **Ḫūş** ile tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 26). [ḫūş,]*

hūşa gel-: *Akıllanmak, akıl sahibi olmak. [Deyim]*

1. Şular şūrīde olup cūşa geldi
Çiçekler ḳopdı şankim **hūşa geldi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 158). [hūşa geldi, -di]*

hūşa gel-: *Aklı, şuuru yerine gelmek; kendine gelmek. [2] [Deyim]*

1. Pes ol üns ile ʿāşıḳ cūşa geldi
Bu maḥv u şükr içinde **hūşa geldi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 86). [hūşa geldi, -]*

hūşe: *Başak. Arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılçıklı başı. [2]*

1. Biterse toprag̈ ile dāne-i bür
Kim eyler ḳālebini **ḫūşenüñ** pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 160). [ḫūşenüñ, -nüñ]*

hūşe: *Başak, salkım (Süreyya yıldız kümesi iki sıra halinde dizilmesi sebebiyle bu edebiyatta parlaklık ve düzgün sıralanışından ötürü başak/salkıma benzetilir).*

1. ʿUtarid rāyinüñdür ḫūşe-çīni
Anuñçün **ḫūşe** olmışdur ḳarīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 64). [ḫūşe,]*

hūşe-çīn: *Başak toplayan. [5]*

1. ʿAceb mi ḫırmen-i ḥüsnüñ cihānı **ḫūşe-çīn** itse
Ki her bir dānesi yigdür anuñ dānāya dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 5). [ḫūşe-çīn,]*

hūşe-i pervīn: *Ülker ve süreyya adlarıyla bilinen ve altı yıldızdan salkım halinde oluşan bir takım yıldızı.*

1. Çomaġı ger tuta gökden yaña rāh
Tağıdur **ḫūşe-i Pervīni** ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 26). [ḫūşe-i pervīni, -i]*

hūşı al-: *Aklını başından almak, kendinden geçirmek. [Deyim]*

1. İder zīverleri eyle ḫurūşı
Ki muṭriblerden **alur** ṣavtı **hūşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 54). [hūşı alur, -ur]*

hūşın al: *Aklını başından almak; bir şey birini düşünemeyecek bir duruma getirmek. [Deyim]*

1. Eger āşüfteyem **hūşum** sen **alduñ**
Melāmet ḳıl ki ser-pūşum sen alduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 61). [hūşum alduñ, -du, -ñ]*

huşk: *Kuru. [2]*

1. Ḳamudan aşaġa yir **ḫuşḳ** u hem serd
Saḳīl-i muṭlaḳ oḳur ol cüvān- merd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 37). [ḫuşḳ,]*

huşk ol-: *Kurumak.*

1. Vardukça saña sūz-ı derūn bigi yaʿnī āh
Ḫuşk olmamaġ içün ḫaber-i eşk-i ter yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 10). [ḫuşk olmamaġ, -ma, -maġ]*

huşk ol: *Kurumak. Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek.*

1. Ḳahruñ yili toḳınsa **ḫuşk ola** bāġ-ı ravża
Luṭfuñ nesīmi irse kevşer ṣaça cehennem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 21). [ḫuşk ola, -a]*

huşk u telhin ġuşşası: *Kuru ve acı kaygısı. II. Gündelik hayatın endişeleri. [İkileme]*

1. Geç imdi **ḫuşk u telḫin ġuşşasından**
Ter eyle maġzı Şīrīn ḳışşasından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 17). [ḫuşk u telḫin ġuşşasından, -n, -dan]*

huşk-leb: *Dudağı kurumuş, susamış.*

1. Ben uş zikrüñ südinden ḫūn-fişānem
Egerçi **ḫuşk-leb** raṭb-ül-lisānem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 100). [ḫuşk-leb,]*

husrān: *Zarar, ziyan.*

1. Esīr olmaya **ḫusrān** ile Ḫusrev
Tutulmaz ʿuḳdeye düşüp meh-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 59). [ḫusrān,]*

husrān-ı ʿaẓīm: *Büyük hüsran. Beklenenin, umulanın elde edilememesinden doğan büyük acı, mahrûmiyet acısı, beklenene erişememekten doğan büyük hüzün.*

1. Sayarlar anı **ḫusrān-ı ʿaẓīme**
Niyāz eyleyü ġufrān-ı Kerīme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 231). [ḫusrān-ı ʿaẓīme, -e]*

husrān içinde ḳoy-: *Karşısındaki kişilerin bekledikleri sonucu elde etmelerine imkan vermeyerek çok üzülmelerini sağlamak, onlara acı çektirmek. [Deyim]*

1. Çü ben cevlān uram meydān içinde
Ḳoyam Ḫusrevleri **ḫusrān içinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 16). [ḫusrān içinde ḳoyam, -am]*

husrev: *Hükümdar, padişah.*

1. Ne **ḫüsrev** yimiş ola şehd-i nūşīn
Ki nīş urup iletmez cān-ı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 101). [ḫüsrev,]*

husrev: *Hüsrev ü Şirin hikayesinin erkek kahramanı olan hükümdar, İran şahı. [102]*

1. Çü **Ḫusrev** ṣabr tonın eyledi çāk
Bu ṣavta ḳarşu atıldı ṭarāb-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 91). [ḫusrev,]*

husrev-i ʿahd: *Zamanın sultanı.*

1. Bilürsin nükte-dāndur **ḫusrev-i ʿahd**
Gücüñ yitdükçe ḳıl şīrīnlige cehd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 33). [ḫusrev-i ʿahd, -]*

husrev-i cemşīd-rifʿat: *Cemşid gibi yüce mevkide olan Husrev, Husrev-i Perviz.*

1. Bu yaña **Ḫusrev-i Cemşīd-rifʿat**
Şeh-i meh-manżar ü ḫūrşīd-ṭalʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 31). [ḫusrev-i cemşīd-rifʿat, -]*

husrev-i hūrşīd-manẓar: *Güneş görünümülü padişah/Husrev, Husrev-i Perviz.*

1. Meger bir gün şeh-i ferḫunde-aḫter
Ki yāʿnī **Ḫusrev-i ḫūrşīd-manẓar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 2). [ḫusrev-i ḫūrşīd-manẓar, -]*

husrev-i hūrşīd-sīma: *Güneş çehreli Husrev.*

1. Bir at kim **Ḫusrev-i ḫūrşīd-sīma**
Bu resme binmedi bir bād-peymā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 121). [ḫusrev-i ḫūrşīd-sīma, -]*

husrev-i pervīz: *Bahtlı Hüsrev-i Perviz.*

1. Şehen-şeh **Ḫusrev-i Pervīz-i pīrūz**
Ki dün gün şoḥbetidür Ḳadr ü Nevrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 123). [ḫusrev-i pervīz-i pīrūz, -]*

husrev-i pervīz: *İran'ın Sasaniyan tabakasından meşhur bir hükümdardır. Meşhur Nuşirevan-ı Adil'in torunudur. Miladın 589senesinde tahta çıkmış ve otuz dokuz sene hükümdarlık ettikten sonra ser saraskeri Behram Çubin'e bir savaş neticesinde saltanatı terke mecbur olmuştur. Fakat kayınbiraderi ve Şark imparatoru Moris'in yardımıyla iki sene sonra tekrar tahta oturmuştur. Miladın 628 ve hicretin 7'nci senesinde oğlu Şiruye'nin tedbiri ve kendisine darılmış olan vükelasının gizli reyi ile Medayin Hapishanesinden boşalan 63000 kişi ansızın saraya hücum etmişler ve Husrev'i tahtından indirip katlederek yerine Şiruye'yi geçirmişlerdir. Hüsrev-i Perviz'in Ermen prensesi Şirin'e olan aşkı dillere destan olmuş ve artık gerçek kişiliği etrafında birçok rivayetler uydurularak efsanevi bir kişiliğe bürünmüştür. Edebiyatımızda tarihi kişiliğinden çok efsanevi kişiliği ile söz konusu edilir. [6]*

1. Çü ḫusrevlik nişānın tīz ururlar
Adını **Ḫusrev-i Pervīz** ururlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 68). [ḫusrev-i pervīz, -]*

husrev-i şāh: *Padişah Hüsrev. Hüsrev'den kasıt hikayenin erkek kahramanı Hüsrev'dir. [2]*

1. Ḳażadan **Ḫusrev-i şāh** ol seḥergāh
Ava atlandı vü terk itdi dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 7). [ḫusrev-i şāh, -]*

husrev ü şīrīn: *Çift kahramanlı aşk hikâyelerinden olup erkek kahramanı Hüsrev, kadın kahramanı Şirin'dir. [İkileme]*

1. Sen id medḥ ü ṣenā taḥsīn söziñ bol
Key anlar **Ḫusrev ü Şīrīn** sözin ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 36). [ḫusrev ü şīrīn, -]*

husrevā: *Ey hükümdar!*

1. Baş urdı cümlesi vü didi şāhā
Emīr ü **ḫusrevā** ʿālem-penāhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 52). [ḫusrevā,]*

husrevā: *Ey Husrev; ey hükümdar.*

1. Eyitdi **Ḫusrevā** ʿālem-penāhā
Ḫiṭābuñ yirde şāha gökde māha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 43). [ḫusrevā,]*

husrevāne: *Hükümdara yakışır biçimde. [4]*

1. Ki bu derd ile Ferhād-ı zamāne
Ḳıla luṭf ile himmet **ḫusrevāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 58). [ḫusrevāne, -a]*

husrevāne: *Hükümdara yakışır şekilde; Hüsrev'e özel, Hüsrev için.*

1. Teninde şeb-revāne cāmesi var
Elinde **Ḫusrevāne** nāmesi var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 44). [ḫusrevāne,]*

husrevānī: *Hükümdara layık olan.*

1. Çü buldı baḫt-ı ferruḫ ṭāliʿ-i nev
Oturdu **ḫusrevānī** taḫta Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 12). [ḫusrevānī,]*

husrev-āyīn: *Padişah adetli güzel (Şirin).*

1. Büt-i şīrīn-zebān ü **ḫusrev-āyīn**
Nigārīn ü şeker-leb yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 9). [ḫusrev-āyīn,]*

husrevī: *Hükümdara lâyık, birinci derecede, çok iyi, nefis.*

1. Başında **ḫusrevī** tāc-ı muraṣṣaʿ
Teninde cevherī tonlar mülemmaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 43). [ḫusrevī,]*

husrevleri: *Husrev-i Perviz ve ona destek olanlar.*

1. Çü ben cevlān uram meydān içinde
Ḳoyam **Ḫusrevleri** ḫusrān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 16). [ḫusrevleri,]*

husrevlik: *Padişahlık.*

1. Çü **ḫusrevlik** nişānın tīz ururlar
   Adını Ḫusrev-i Pervīz ururlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 67). [ḫusrevlik,]*

hussād: *Hasetçiler, kıskanç kimseler.*

1. Pes eyle ḳıldılar ḥîle bu **ḥussād**
   Ki ire şāha Ḫusrevden yavuz ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 39). [ḥussād,]*

huşūmet it-: *Kin gütmek, düşmanlık beslemek.*

1. Ḳamuya ʿafv iderseñ var ʿuḳūbet
   Ne zehre kimseye ki **ide ḥuşūmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 120). [ḥuşūmet ide, -e]*

husūsa: *Özellikle. [5]*

1. **Ḫuşūşā** şāh-zād-ı müşterī- baḫt
   Felek-rifʿat ḳamer-tāc ü züḥal- taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 37). [ḫuşūşā,]*

ḫūt: *Balık burcu.*

1. ʿUlūm u faźl iledür çarḫa ḳāźī
   Eviyçün oldı Ḳavs ü **Ḫūta** rāźī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 12). [ḫūta, -a]*

hutbe ur-: *Hutbe oku(n)mak. [Deyim]*

1. Li-meni'l-mülk **hutbesine urılır**
   Minber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 15). [hutbe ur, -]*

huten: *Doğu Türkistan'da misk ceylanları ile ünlü bir yer adı.*

1. Ṣaçınuñ çīni müşkinden ṭutup bū
   Yaḳar bağrın **Ḫutende** her dem āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 138). [ḫutende, -de]*

huten ḫātūn: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı. [2]*

1. **Ḫuten Ḫātūn** didi bir āhū-yı Çīn
   Ḫıṭā ṣaḥrāsını ḳılurdı müşkīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 77, Mısra 1). [ḫuten ḫātūn, -]*

huṭūr it-: *Hatırlamak, aklına gelmek.*

1. Ki ben ḳuldan senüñçün ir eger giç
   ḫuṭūr itmedi ḫāṭırdan ḫaṭā hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 32). [ḫuṭūr itmedi, -]*

hūy: *Huy, mizaç, tabiat. [4]*

1. Yavuz **ḫūyından** oldı cümle ḫā ʾin
   Meded ne deñlü ḳıla bir Medāyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 13). [ḫūyından, -ı, -n, -dan]*

hūy: *Huy, mizaç, tabiat; alışkanlık.*

1. Bu **ḫūyı** kim bezerven cān içinde
   Mübārek-ṭāliʿ it devrān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 41). [ḫūyı, -ı]*

hūyın bil-: *Birini tanımak, neler yapabileceğini kestirmek. [Deyim]*

1. Göricek ṭañlamaz Behrāmı Çōbīn
   Ki zīrā Hürmüzüñ **bilürdi ḫūyın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 16). [ḫūyın bilürdi, -ür, -di]*

hūyın düzet-: *Alışmak. [Deyim]*

1. Ne var gülden ter ise renġ ü būyum
   Düzetdüm ḫār ü ḫas zaḫmiyle **ḫūyum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 70). [ḫūyum düzetdüm, -dü, -m]*

ḫużūr: *Huzur, yan, ön.*

1. Eger cān ü cihān ü laʿl ü zerdür
   Ḫużuruñda ḫaḳīr ü māḫażardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 42). [ḫużuruñda, -uñ, -da]*

ḫużūr: *İç rahatlığı, hâlinden memnun olup gönlünde rahatlık duyma, kendini rahat ve memnun hissetme durumu. [3]*

1. Gel imdi ẕerrece bulduñsa nūrı
   Anuñ mihriyle kesb eyle **ḫużūrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 62). [ḫużūrı,]*

ḫużūrında dizin çök-: *Bir kişinin karşısında, o kişiye*

duyulan saygıyı ifade etmek için, dizlerini yere koyarak oturmak. [Deyim]

1. **Ḥużūrında dizin çökmişdi** Şāvūr
   Yüzi nūrına ḳarşu şād u mesrūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 19). [ḥużūrında dizin çökmişdi, -miş, -di]*

hücre: *Küçük oda.*

1. Ne vaḳtin ki irişe ḥelvā bişe aş
   Dil ü cān **ḥücresin** pāk ide ferrāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 90). [ḥücresin, -si, -n]*

hücre-i teng ü tār: *Karanlık ve dar hücre. II. Mezar. [İkileme]*

1. Ṣafā ṣoffasiyle sarāy-ı sürūr
   Yirüñ **ḥücre-i teng ü tārına** degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 4). [ḥücre-i teng ü tārına, -ı, -na]*

hüdhüd: *Çavuşkuşu, ibibik, Süleyman Peygamber ile Sebâ Melikesi Belkis arasında haber getirip götüren kuş. [3]*

1. Ṣebā mülkine ben **hüdhüd** varayın
   Nişānın sen Süleymānuñ vireyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 33). [hüdhüd,]*

hufte: *Uyumuş, uykuda. II. gaflet içinde olan.*

1. Gehī **ḫufte** gehī bīdār olurlar
   Gehī bī-kār ü geh der-kār olurlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 213). [ḫufte,]*

hükm: *Hüküm, karar. [2]*

1. Dimezven ḳısmete rāżī degülven
   Senündür **ḥükm** ben ḳāżī degülven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 24). [ḥükm,]*

hükm: *Hüküm, karar; emir, buyruk. [3]*

1. Ġamzesinden dem-be-dem yaġsa başuma tīġ u tīr
   Ḥükm anuñdur ḳul anuñ tutduḳ boyun fermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 4). [ḥükm,]*

hükm: *Emir, buyruk. [8]*

1. Olundı gerçi yoḳdur istitaʿat
   Ḳusūr u ʿacz ile ol **ḥükme** itāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 4). [ḥükme, -e]*

hükm: *Hakimiyet. [3]*

1. Cihān **hükmin** şular kim derd iderler
   Ḫarācın daḫl bigi ḫarc iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 49). [hükmin, -i, -n]*

hükm: *Tesir, nüfuz, kudret. [4]*

1. Velī söz güherinüñ ḳānı cāndur
   Anın cān bigi **ḥükmi** cāvidāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 26). [ḥükmi, -i]*

hükm-i ʿadl: *Adil yönetim; adaletle hükmetme.*

İrişse ḥükm-i ʿadlinüñ miṣāli
Bula bunlar ḥaḳīḳī iʿtidāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 25). [ḥükm-i ʿadl, -]*

hükm-i emāret: *Emirlik hükmü. II. Padişah olma konusunda verilen karar.*

Havā ceyşi itdi cān mülkini ġāret
Gözinden çıḳdı ol **ḥükm-i emāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 10). [ḥükm-i emāret, -]*

hükm-i ḳader: *Kaderin emri, kaderin hükmü.*

Yuḳaru tīz aġar dūd ü şererden
Aşaġa sebḳ ider **ḥükm-i ḳaderden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 42). [ḥükm-i ḳaderden, -den]*

hükm-ı kādir: *Her şeye gücü yeten Allah'ın hükmü.*

Ulaşdı sunʿ-ı Ṣāniʿ **ḥükm-ı Ḳādir**
Ki cünbiş ḳıldı yir yirin ʿanāṣır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 11). [ḥükm-ı ḳādir, -]*

hükm-i ḳażā: *Her hususta Allah tarafından önceden verilmiş hüküm.*

Sevdā-yı ʿışḳı **ḥükm-i ḳażā** ṣaldı başuma
Bu şūr u şevḳimüñ sebebi ol ḳadar yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 11). [ḥükm-i ḳażā, -]*

ḥükm-i şehen-şāh: *Padişahlar padişahının emri.*

ḳodı barmaḳ gözi üstine ol māh
Ki nūr-ı çeşmdür **ḥükm-i şehen-şāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 42). [ḥükm-i şehen-şāh, -]*

ḥükm-i siyāset: *"Hükm-i siyaset" özellikle hukuk alanında "ölüm cezası, ölüm cezasına çarptırma, idam kararı" anlamlarına gelmekle beraber; bu beyitte, padişahın "yönetim biçimi, hakimiyeti" anlamını da taşımaktadır.*

Ḥükm-i siyāsetüñden baş çekse çerḫ-i ser-keş
Ḳahruñ bozar esāsın ne deñlü olsa muḥkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 35). [ḥükm-i siyāsetüñden, -üñ, -den]*

ḥükm eyle-: *Hüküm, karar vermek.*

1. Şāha ḫōş geldi didi cān anuñdur
Nice **ḥükm eyleye** fermān anuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 26). [ḥükm eyleye, -ye]*

hükm it-: *Egemenliği altında bulundurmak, yönetmek.*

1. Ki anda şeh otura ʿizzet ile
İde mülkine ḥükm ḥikmet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 126). [ḥükm ide, -e]*

ḥükm it-: *Hükmetmek, egemenliği altında bulundurmak.*

1. Şular kim **ḥükm iderler** ḫāṣa ʿāma
İderler pās-bān hindūyı tama *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 15). [ḥükm iderler, -er, -ler]*

hükm ḳıl-: *Hüküm vermek, karar vermek.*

1. Aña **ḥükm** eyle **ḳıldı** Ḥayy ü Ḳādir
Ki hem olmaya kürre üzre ṭāʾir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 35). [ḥükm ḳıldı, -dı]*

hükm-fermāy ol-: *Hüküm veren olmak. Padişah olmak.*

1. İşidür çünki Behrām-ı ḳavī-rāy
Ki Pervīz **oldı** milke **ḥükm-fermāy** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 10). [ḥükm-fermāy oldı, -dı]*

hümā: *Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş. Devlet kuşu, talih kuşu. [7]*

1. Hümāyūna buyurdı ol fitne-engīz
Ki uç şeh ḳatına dek iy **hümā** tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 52). [hümā,]*

hümā: *Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş. Devlet kuşu, talih kuşu. II sevgili.*

1. Ṣayd olurken perçem-i ṭāvūsuna şehbāz-ı cān
Ol **hümāyı** ben mekes yaʿnī şikār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 10). [hümāyı, -y, -ı]*

hümā: *Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş. II. sevgili (Şirin). [4]*

1. **Hümāsın** bin gine perr-i ʿuḳāba
Hümāyūn sāyeñi ṣal āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 135). [hümāsın, -sın]*

hümā: *Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş. II. güzel, dilber (Şirin'in hizmetindeki güzel ve çok iyi avlanan kızlar).*

1. Taʿaccüb ḳılur idi her bahādur
Hümā görür ki fiʿli ejdehādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 126). [hümā,]*

hümā: *Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş. II yüce gönüllü (bir) kimse, itibarlı (bir) insan.*

1. **Hümā** gördi biner perr-i ʿuḳāba
Direk olmışdurur serv āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 153). [hümā,]*

hümā-yı ʿarş: *Arşın talih kuşu. II. Talih, baht.*

1. **Hümā-yı ʿarş** ḳadem mi urdı āstānumuza
Ki şāh-bāz-ı sepīd irdi āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 1). [hümā-yı ʿarş, -]*

hümā-yı ferruḫ: *Uğurlu, mübarek Hüma kuşu.*

1. Mekes gör kim nice tezvīr ḳıldı
Hümā-yı ferruḫı naḫcīr ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 62). [hümā-yı ferruḫı, -ı]*

hümā-yı şeref: *Şeref Hüma'sı. (Şirin).*

1. Gine nesīm-i saʿādet dem urdı cānumuza
Ki uş **hümā-yı şeref** ḳondı āşyānumuza
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 2). [hümā-yı şeref, -]

hümām: *Himmetli, azm-i kavi sahibi. 2. Kavmin ulusu, seyyit, zî-şân.*

1. İmām ü pīşvāsı enbiyānuñ
Hümām ü muḳtedāsı aṣfiyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 14). [hümām,]*

hümāy: *Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevi bir kuş (Klasik edebiyatta sevgili yerine de kullanılır. Beyitte sevgili, hümaya benzetilmiştir).*

1. Bu māh-ı gül-rūḫ u bu şāh-ı gül-gūn
Hümāy ola ya Şīrīn-i hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 116). [hümāy,]*

hümāyūn: *Kutlu, kutsal, mesut, mübârek. [3]*

1. **Hümāyūn** tācuñ ü ferḫūnde taḫtuñ
Muẓaffer devletüñ pīrūze baḫtuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 51). [hümāyūn,]*

hümāyūn: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı. [6]*

1. **Hümāyūn** u Gül-endām u Perī-zād
Semen-sīmā Ḫūten-ḫātun u Dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 59). [hümāyūn,]*

hümāyūn: *Pâdişâha, pâdişahlığa âit. II. at, binek hayvanı.*

1. Meger Gülgūn degüldi ḥāżır ol gün
Hümāya çekdiler ayruḳ **hümāyūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 18). [hümāyūn, -ya]*

hümayun-baht: *Bahtı açık olan, bahtı kutlu, uğurlu, mübarek.*

1. Bilürsin kim **hümayun-baḫt** idüm ben
Cihān mülkinde sāḥib-taḫt idüm ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 101). [hümayun-baḫt,]*

hümāyun-çihre: *Kutlu, mübarek yüzlü.*

1. Ḫuceste ṭāliʿ ü ferḫunde aḫter
Hümāyun-çihre vü tābende-manẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 60). [hümāyun-çihre,]*

hümāyūn-mertebe: *Mertebesi Humayun Şah gibi olan.*

1. Ferīdun-menzilet Cemşīd-rifʿat
Hümāyūn-mertebet ḫūrşīd-ṭalʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 26). [hümāyūn-mertebet,]*

hümāyūn-ṭalʿat: *Kutlu, güzel yüzlü. [2]*

1. **Hümāyun-ṭalʿat** ü ḫurşīd-rifʿat
Sikender-mertebet Cemşīd-fikret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 3). [hümāyun-ṭalʿat,]*

hüner: *Ustalık, beceriklilik, maharet. [6]*

1. **Hüner** bir şehr bünyād eylemekdür
Der ü dīvārın ābād eylemekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 37). [hüner,]*

hüner: *Bilgi, ilim; ustalık, maharet.*

1. Tolu fazl u **hüner** ʿilm ü ʿameldür
Nice kim ḳıla Keyvān ḫayre āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 87). [hüner,]*

hüner-düşmen: *Sanata düşman.*

1. **Hüner-düşmen** cefā-pīşe er idi
Cihān-veş süfle vü dūn-perver idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 31). [hüner-düşmen,]*

hüner-mend: *Hüner sahibi, hünerli, marifetli kimse.*

1. **Hüner-mende** çoġ olur şimdi şābāş
Velī altun yirine toḳınur taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 23). [hüner-mende, -e]*

hüner-mend: *Hünerli, marifetli.*

1. Bu yirde bir mühendis vardur üstād
Hüner-mend ādemīdür adı Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 34). [hüner-mend,]*

hüner-ver: *Hünerli kişi.*

1. Severven tāze şīrī iy **hüner-ver**
   Süd ile oldı perverde bu şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 33). [hüner-ver,]*

hüner-verlik: *Beceri sahibi olma, ustalık.*

1. **Ḫüner-verlikde** yoḳdur hiç naẕīrüñ
   Bize böyle ḫaber virdi ḫabīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 95). [ḫüner-verlikde, -de]*

hürmüz: *Sasaniyan'dan hükümdar Nuşirevan'ın oğlu ve halefidir. Cülusu 579 tarihindedir ve on sene saltanat sürmüştür. Sonradan bazı sebeplerden ötürü seraskeri Behram Çubin, Hürmüz'ün üzerine hücum etmiş ve başka kumandanları da ittifakına alarak onu tahtından indirmiş ve gözlerine mil çektirmiştir. Yerine Hürmüz'ün oğlu Hüsrev-i Perviz'i çıkarmış ise de bir süre sonra Hüsrev'i de tahttan indirip kendisi tahta oturmuştur. [28]*

1. Dil ü cān ile **Hürmüz** dād iderdi
   Cihānı ʿadl ile ābād iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 37). [hürmüz,]*

hürmüz-i ḫām: *Yaşının ve konumunun gerektirdiği görgüye ve olgunluğa erişmemiş olan Hürmüz.*

1. Ol öykeyle buyurdı **Hürmüz-i ḫām**
   Ki il içre ideler Behrāmı bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 1). [hürmüz-i ḫām, -]*

hürmüz-i şāh: *Şah Hürmüz. Hüsrev-i Perviz'in babası. [2]*

1. Beşāretler buyurdı **Hürmüz-i şāh**
   Bezendi il ü şehr ü ḫayl ü ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 63). [hürmüz-i şāh, -]*

hüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı kerbelā: *Kerbela şehitlerinin şahı Hüseyin.*

1. Nūreyn-i ʿaynüñüñ biri ḫulḳuñ bigi Ḥasen
   Biri **Ḫüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 84). [ḫüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı kerbelā, -]*

hüsn: *Güzellik. [31]*

1. Her saṭrı ḫaṭṭı sebzesinüñ gül-şen-i ḫayāt
   Her ḥarfi **ḫüsni** muṣḥafınuñ raḥmet āyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 10). [ḫüsni, -i]*

hüsn: *Güzellik, yüz güzelliği.*

1. Naṣībi Zühreden **ḫüsni** ḳamerden
   Nigīsā adı vü tadı şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 7). [ḫüsni, -i]*

hüsn: *Güzellik, çekicilik.*

1. Zihī ferr-i cemāl ü manẓar-ı nūr
   Bu **ḫüsne** yoḳ sekiz cennetde bir ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 68). [ḫüsne, -e]*

ḫüsn: *Güzellik, çekicilik; iyilik, kabul görmüşlük, beğenilmişlik (OTS, 664).*

1. Cemāli bir çi-ger çoḳdur ʿibārāt
   Ḳamu ol **ḫüsne** iderler işārāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 36). [ḫüsne, -e]*

ḫüsn-i dil-dār: *Sevgilinin güzelliği.*

1. Meġer ben uyḫudaydum baḫt bīdār
   Ki dīdar açmış idi **ḫüsn-i dil-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 30). [ḫüsn-i dil-dār, -]*

ḫüsn-i leylā: *Leyla'nın güzelliği.*

1. Bilürdi ʿālem ü ādem ki Mecnūn nice ʿāḳildür
   Ṣabā keşf eylese bir dem ḥicābı **ḫüsn-i Leylādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 12). [ḫüsn-i leylādan, -dan]*

ḫüsn-i şāh: *Padişahın güzelliği, çekiciliği.*

1. Ulu begler irüp her günde ṣaf ṣaf
   Olurdı **ḫüsn-i şāh** ile müşerref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 8). [ḫüsn-i şāh, -]*

ḫüsn āftābı: *Güzellik güneşi. II. güzel, dilber (Şirin). [321]*

1. Şeh-i mehrū-ya ol **ḫüsn āftābı**
   Hezārān nāz ile virdi cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 1). [ḫüsn āftābı, -]*

ḫüsn āftābı: *Güzellik güneşi. II. güzelin parlak yüzü (Şirin'in parlak yüzü).*

1. Götür bārī cemālüñüñ niḳābın
Yaşurma ẕerreden **ḥüsn āftābın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 56). [ḥüsn āftābın, -n]*

ḥüsn ile: *Güzellikle, güzel bir biçimde.*

1. Bulurdı **ḥüsn ile** neşv ü nemāyı
Günisinden tutar idi ġam ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 77). [ḥüsn ile, -]*

ḥüsn kitābı: *Güzellik kitabı.*

1. Bahāruñ revnāḳı vaṣfı behiştüñ ziyneti şerḥi
ḳamu bir fasl-ı bāb imiş senüñ **ḥüsnüñ kitābından** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 10). [ḥüsnüñ kitābından, -n, -dan]*

ḥüsn ü cemāl-i bī-nişān: *Zatı halka ayan olmayan, görünmeyen Allah'ın cemalinin güzelliği. [İkileme]*

1. Sīmurġ iken oldı mürġ-ı ḫāne
Ol **ḥüsn ü cemāl-i bī-nişāndan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 105). [ḥüsn ü cemāl-i bī-nişāndan, -dan]*

ḥüsni baġı: *Güzellik bahçesi.*

1. İderken **ḥüsni baġını** temāşā
Bu bir ḳaç beyti ʿāşıḳ ḳılmış inşā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 145). [ḥüsni baġını, -n, -ı]*

ḥüsni nushasi: *Güzelliğinin kitabı.*

1. Degül bir noḳṭa ḥüsni nusḫasinden
Meger ol daḫı yazdı nusḫa sinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 197). [ḥüsni nusḫasi, -]*

ḥüsnüñ güni: *Güzelliğinin güneşi.*

1. Cihān **ḥüsnüñ güninden** rūşen olsun
Felekler pertevüñden gül-şen olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 139). [ḥüsnüñ güninden, -n, -den]*

ḥüşyār it-: *Aklını başına getirmek.*

1. Bu sarḫōşluḳdan **it** cānumı **hüşyār**
Ki cehl aġyār ola vü ʿilm ü hüş yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 65). [hüşyār it, -]*

hüş-yār ol-: *Aklı başında/ayık olmak.*

1. Çü nūş-ı bādede ḫōş yār olasın
Niçün ben mest ü sen **hüş-yār olasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 8). [hüş-yār olasın, -a, -sın]*

hüş-yār ol-: *Ayılmak, uyanmak.*

1. Nice kim şāh-ı ḫūbān **oldı hüş-yār**
Uramaz idi şāhīn ṣayda minkār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 63). [hüş-yār oldı, -dı]*

hüş-yārlan-: *Ayık olmak, aklı başına gelmek.*

1. Gözüñ mestānedür **hüş-yārlanma**
Olur āzārlıḳ bīzārlanma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 9). [hüş-yārlanma, -ma]*

hüveydā: *Belli, besbelli, açık, apaçık, aşikâr.*

1. Yigitlik şūrişidür başda sevdā
Tolu ġavġādurur andan **hüveydā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 72). [hüveydā,]*

hüveydā eyle-: *Görünür hale getirmek.*

1. Çü sulṭān āftābı oldı peydā
Bu ayı **eyledi** ol gün **hüveydā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 8). [hüveydā eyledi, -di]*

hüveydā ol-: *Ortaya çıkmak, belirmek, belli olmak.*

1. Nice ki istediler pinhān ü peydā
Bu naḳşuñ sırrı **olmadı hüveydā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 8). [hüveydā olmadı, -ma, -dı]*

hüviyyet: *Hakikat, asıl.*

1. Beşer ḥaḳḳında yoḳdur ol meşiyyet
Ki maʿlūm eyleye ḥaḳḳı **hüviyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 6). [hüviyyet,]*

hüzn: *Gam, keder, tasa.*

1. Biraz gün ki yidürdi vü içürdi
Ṣafāyı ḳondurup **ḥüzni** göçürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 30). [ḥüzni, -i]*

I

ıduġı: *Olduğu.*

1. Ki çoḳ bildüñ cihānuñ ḳışşasından
Sürürı az **ıduġın** ġuşşasından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 4). [ıduġın, -n]*

ʿıḳāb it-: *Cezalandırmak, azap etmek.*

1. Ḥadengi çengi çün ki **ide ʿıḳābı**
Kemīn küncişke şayardı ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 11). [ʿıḳāb ide, -e]*

ılan: *Yılan. [2]*

1. Dün ol mülküm diyenler yir yüzini
Bugün yirde **ılanlar** yir yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 50). [ılanlar, -lar]*

ıldızı pīrūz: *Yıldızı parlak II bahtı açık, şanslı.*

1. Ki şāhā ṭāliʿün **ıldızı pīrūz**
Ḳapuya geldi ol māh-ı dil-efrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 53). [ıldızı pīrūz, -]*

ılduz: *Yıldız. [21]*

1. Geh isfīdāc ider aya żiyādan
Çeker geh sürme **ılduza** dücādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 36). [ılduza, -a]*

ılduz: *Yıldız (Sevgilinin bulunduğu yeri/yönü işaret eden yıldız).*

1. Dü ʿālemde benüm ḳıblem yüzüñdür
Dün ü gün secde-gāhum **ılduzuñdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 46). [ılduzuñdur, -uñ, -dur]*

ılduz: *Yıldız II şans, talih, baht. [2]*

1. Saʿādet kevkebi ṭāliʿ yüzinden
Siyādet nūrı lāmiʿ **ılduzından** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 40). [ılduzından, -ın, -dan]*

ılduz: *Yıldız II sevgili.*

1. Gözüm āyīnesine sor yüzüñi
Ki yüz yüz günce gözler **ılduzuñı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 10). [ılduzuñı, -uñ, -ı]*

ılduz: *Yıldız II güzel (Şirin'in hizmetkarı olan güzel kızlar). [4]*

1. Didi **ılduzlara** ol māh-ı tābān
Ki ol menzilden olalar şitābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 387). [ılduzlara, -lar, -a]*

ılduz say-: *Yıldız saymak II uyuyamamak. [Deyim]*

1. Gözedüp rūşen ılduzları gündüz
Giceden ṭañ atınca **saydı ılduz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 48). [ılduz saydı, -dı]*

ırag it-: *Uzaklaştırmak. [3]*

1. Yaḳīnüñ nūrını cāna çirag it
Göñülden ẓulmet-i şekki **ırag it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 10). [ırag it, -]*

ırag ol-: *Uzak durmak, yaklaşmamak. [3]*

1. Ne göñlinden **ırag olurdı** bu ġam
Ne urabilür idi zaḫma merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 5). [ırag olurdı, -ur, -dı]*

ırag ol-: *Uzak kalmak, ayrı düşmek.*

1. Eger sen cān **ırag ola** bu tenden
Olam ben gülden ayru sen dikenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 35). [ırag ola, -a]*

ırag ol-: *Uzaklaşmak. [3]*

1. Bürimiş maṭlaʿ-ı nūrını kevkeb
Irag olmış mehinden ḳalb-i ʿaḳreb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 54). [irag olmış, -mış]*

ırag ol-: *Vazgeçmek.*

1. Didi gel ʿışḳ-ı Şīrīnden **ırag ol**
Eyitdi öldüresin ivme sag ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 65). [ırag ol, -]*

ırah: *Uzak, ayrı. [7]*

1. Güzel Şîrînden ayru zār ü maḥrūm
Yanarlar nite-kim baldan **ırаḫ** mūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 62). [ıraḥ,]*

ırahdan: *Uzak yerden. [2]*

1. İrip eyyāmda bir ḳarşuraḫdan
Sücūd iderdi ḳaşrına **ırаḫdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 74). [ıraḫdan,]*

ırak: *Uzak. [6]*

1. Yaḳınlar eyledür ʿilminde hayrān
Ki **ırаḳdaġı** bir ḥayvān-ı nādān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 94). [ıraḳdaġı, -da, -ġı]*

ırakdan: *Uzaktan. [5]*

1. Biri ḳāṣıdlaruñ kim saldıdı şāh
Naẓar ḳıldı **ırаḳdan** gördi nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 10). [ıraḳdan,]*

ırakdan: *Uzaktan, yakınlaşmadan; konuşmadan, görüşmeden.*

1. Biraz gün daḫı Şāvūr ol yasaḳdan
İdemezdi selām illā **ırаḳdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 70). [ıraḳdan,]*

ırıl-: *Yorulmak, yorgunluk duymak.*

1. Dün irdi bunlar **ırılmadılar** hīç
Biri birinden ayrılmadılar hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 107). [ırılmadılar, -ma, -dı, -lar]*

ırmaġ: *Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir. [2]*

1. Seḥer çün yidi baḫrüñ eşmesinden
Bu nūr **ırmaġınuñ** ser-çeşmesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 2). [ırmaġınuñ, -ı, -nuñ]*

ırmak: *Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir.*

1. Süñükler taġlar **ırmaḳlar** tamarlar
Beden yir ḳıllar ot bigi biterler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 167). [ırmaḳlar, -lar]*

ısırmuk kıl-: *Isırmak, dişlemek (DS).*

1. İder ılduzları bedr ayı ṭırmuḳ
Ḳılurdı incü billūrın **ışırmuḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 40). [ışırmuḳ ḳıl, -ur, -dı]*

ısıt-: *Sıcak duruma getirmek.*

1. Anuñçündür şovuḳ bu ḳaṣr-ı maʿmūr
Ki virür yirüñ **ısıtduḳda** destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 12). [ısıtduḳda, -duḳda]*

ısız: *Boş, tenha, sahipsiz, ıssız.*

1. Begendi mülk-i Ermenden yañaraḳ
Isız ṭaġ içre şehr ü ilden ıraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 104). [ısız,]*

ıslāh it-: *İyi bir duruma getirmek, iyileştirmek, düzeltmek.*

1. Sürūş-ı ʿaḳl aña kim virdi iflāḥ
İder inṣāf ile tevcīh ü **ışlāḥ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 26). [ışlāḥ ider, -er]*

ısmarla-: *Bir şeyin, bir kimsenin bakılmasını, korunmasını birine veya birinin gözetilmesine bırakmak, emanet etmek.*

1. Bilürler devlet-i nāgāhdur bu
Şehüñ **ışmarladuġı** māhdur bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 30). [ışmarladuġı, -duġ, -ı]*

ısmarla-: *Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipâriş etmek.*

1. Dir iseñ tīz-rek ben ḳul varayın
Ne kim **ışmarlar** iseñ aparayın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 288). [ışmarlar, -r]*

ısrā: *Öteye, öte yana.*

1. Bu yirden daḫı vācibdür ḳaçalım
Çü sebz-istān öküş **ışra** geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 50). [ışra,]*

ıssı: *Sahip, malik. [9]*

1. Yük **ıssı** ger ḥarāmīden ḥazındür
Faḳīr ü müflis uġrıdan emīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 149). [ıssı,]*

ıssı: *Sıcaklık, ateş. [3]*

1. Mizācı āteşüñ **ıssı** ḳurıdur
   Anuñçün irdügin yaḳar ḳurıdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 25). [ıssı,]*

ışı-: *Parlamak, parıldamak II dişlerini göstererek gülümsemek.*

1. Göñül nūra anuñçün irişimez
   Ki bu zengī yüzi gülmez **ışımaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 40). [ışımaz, -maz]*

ışık: *Demir başlık, miğfer. [2]*

1. **Işıḳlar** başda san engüşt-vāne
   İrer oḳ demreni yir yir nişāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 73). [işıḳlar, -lar]*

ʿışḳ: *Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet. [67]*

1. Lebüñ **ʿışḳına** cān ḫun-ı dil içer
   Revādur çün kim oldı ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 9). [ʿışḳına, -ı, -na]*

ʿışk: *Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu II İlahi aşk. [2]*

1. Dilerseñ kim ölümden şād olasın
   Gerek **ʿışḳ** ile öñ Ferhād olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 132). [ʿışḳ,]*
2. Nefes kim **ʿışḳsuzdur** ẕevḳsüzdür
   Ḳuru taşdur göñül kim şevḳsüzdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 129). [ʿışḳsuzdur, -suz, -dur]*

ʿışḳ-ı ferhād: *Ferhat'ın aşkı.*

1. İdenler **ʿışḳ-ı Ferhādı** rivāyet
   İşitdük ḳıldılar bir ḫōş ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 133). [ʿışḳ-ı ferhādı, -ı]*

ʿışk-ı hak: *Allah aşkı. [2]*

1. Pes ol kim **ʿışḳ-ı Ḥaḳ** ile ṭoludur
   Maḳāmı ʿarş u kürsīden uludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 35). [ʿışḳ-ı ḥaḳ, -]*

ʿışḳ-ı mecāzī: *Mecazî aşk. Allah aşkı yerine insana duyulan aşk; fânî aşk.*

1. Haḳīḳī idemezseñ **ʿışḳ-bāzī**
   Getür bārī ele **ʿışḳ-ı mecāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 26). [ʿışḳ-ı mecāzī, -]*

ʿışḳ-ı şīrīn: *Şîrîn'in aşkı. [2]*

1. Didi gel **ʿışḳ-ı Şīrīnden** ırağ ol
   Eyitdi öldüresin ivme sağ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 65). [ʿışḳ-ı şīrīnden, -den]*

ʿışḳ atı: *Aşk atı. Aşığı, aşk yoluna götüren mecazi bir vasıta.*

1. Çü **ʿışḳ atına** urdı ḫamr eli zīn
   Üzengüde bil anda ṣabr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 109). [ʿışḳ atı, -]*

ʿışḳ cāmı: *Aşk şarabı.*

1. İdelüm **ʿışḳ cāmın** ol ḳadar nūş
   Ki cānı eyleye bu nūṣdan cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 55). [ʿışḳ cāmın, -n]*

ʿışk ehli: *Âşıklar. [3]*

1. Bunuñla ki oldı ol **ʿışḳ ehline** baş
   Bañaydı āḫiretlıḳ bir ḳarındaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 21). [ʿışḳ ehline, -n, -e]*

ʿışk eri: *Gerçek āşık.*

1. Çü çekdi **ʿışḳ** yolında ġaramet
   Degül tañ **ʿışḳ erinde** bu kerāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 152). [ʿışḳ erinde, -n, -de]*

ʿışk esīri ol-: *Aşk esiri olmak. Sevgilinin müptelası olmak.*

1. Ben **olursam** ḳayırmaz **ʿışḳ esīri**
   Var ol sen baḫt u taḫtınuñ emīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 69). [ʿışḳ esīri olursam, -ur, -sa, -m]*

ʿışk ġamı: *Aşk gamı. Aşkın verdiği üzüntü, dert, keder.*

1. Biñ yıl çekerse **ʿışḳ ġamından** ġarāmeti
   Yoḫ göñlümüñ bu miḥnete bir dem nedāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 1). [ʿışḳ ġamından, -n, -dan]*

ʿışk hamri: *Aşk şarabı.*

1. Seher-geh ʿ**ışḳ ḫamrin** nūş ḳıldum
   Bu şerbet neşvesinden cūş ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 3). [ʿışḳ ḫamrin, -n]*

ʿışk içre: *Aşk içinde.*

1. İder ʿ**ışḳ içre** ġam çekdükçe Şīrīn
   Ḥabībe āferīn kendüye nefrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 265). [ʿışḳ içre, -]*

ʿışḳ ile: *Yürekten, büyük bir hevesle.*

1. İrişdi sözde çün Şāvūra nevbet
   Ḳamusı ḳıldılar ʿ**ışḳ ile** raġbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 2). [ʿışḳ ile, -]*

ʿışḳ işi: *Aşk işi. Âşık olma, aşka düşme durumu. [4]*

1. Sizerdi kim ḳamu fettāneliḳdur
   Hemen ʿ**ışḳ işidür** dīvānelıkdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 40). [ʿışḳ işidür, -dür]*

ʿışḳ ḳānūni: *Aşk kanunu. Aşkın kendine özgü kuralları, aşkın ne olduğuna dair bilgiler.*

1. Bilürsin ʿ**ışḳ ḳānūniyle** maʿnī
   Gerek ṣavtuñ şifādan ola muġnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 11). [ʿışḳ ḳānūniyle, -y, -le]*

ʿışḳ odı: *Aşk ateşi. [4]*

1. Çi-ger geh geh biner ṣayd ü şikāre
   Ciger ʿ**ışḳ odı** ile pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 58). [ʿışḳ odı, -]*

ʿışḳ u maḥabbet: *Aşk ve sevgi. [İkileme]*

1. Çi-ger aḥvāl-i ʿāḳil müstetirdür
   Velī ʿ**ışḳ u maḥabbet** perde-dirdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 4). [ʿışḳ u maḥabbet, -]*

ʿışḳ-bāzi: *Aşk oyunu. [4]*

1. Çü serv-i nāzenīnsin ser-firāz ol
   Severseñ ʿ**ışḳ-bāzī** pāk-bāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 86). [ʿışḳ-bāzī,]*

ʿışk-bāzi: *Birine aşık gibi görünerek arzusuna kavuşmayı isteme, aşık gibi görünme.*

1. Ki ger daʿvā iderse ʿ**ışḳ-bāzī**
   Eyit dek tur ki degül ʿışḳ bāzi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 175). [ʿışḳ-bāzī,]*

ʿışḳ-bāzī ol-: *Aşk oyunu oynanmak.*

1. Gehī ʿişveyle **ola** ʿ**ışḳ-bāzī**
   Gehī būseyle ola çāre-sāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 41). [ʿışḳ-bāzī ola, -a]*

ʿışḳı ḫummı: *Aşk (şarabının) küpü II gönül.*

1. Çü düşmiş idi ʿ**ışḳı ḫummına** cūş
   Baş urup ḳıldı şeh şāḏīsine nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 41). [ʿışḳı ḫummına, -n, -a]*

ʿışḳına: *(Bir şey veya kimsenin) aşkına, onun sevdası için. [3]*

1. Çü şeh ʿ**ışḳına** saldı baḫt u raḫtı
   Mübārek bāda geldi tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 25). [ʿışḳına,]*

ʿışḳuñ: *(Bir şey veya kimsenin) aşkına, onun sevdası için.*

1. Dimāġına irüp sevdāsı ʿ**ışḳuñ**
   Belürdi fitne vü ġavġāsı ʿ**ışḳuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 62). [ʿışḳuñ,]*

ʿıṭr: *Güzel koku.*

1. Ḳoyın südiyle beslerlerdi anı
   Gül-āb u ʿ**ıṭr** ile perverde ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 12). [ʿıṭr,]*

ızhār: *Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikar etme.*

1. Şühūd ider vücūd **ızhārıyile**
   Pür eyler ʿālemi envārıyile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 15). [ızhārıyile, -ı, -y, -ile]*

ıztırāb: *Acı, elem, azap, sıkıntı.*

1. Biraz kim sākin oldı **ıżṭırābı**
   Virür hātif ḫiṭābına cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 61). [ıżṭırābı, -ı]*

İ

iʿādet it-: *İade etmek.*

1. Ufukdan Müşterī saçar saʿādet
ʿUṭarid ider ol saʿdi iʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 18). [iʿādet ider, -er]*

ʿibādat: *İbadetler.*

1. Çü bir dem ʿadl ḳıla şāh-ı ʿādil
Olur yıllıḳ ʿ**ibādāta** muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 76). [ʿibādāta, -a]*

ʿibādet: *Allah'ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma. [4]*

1. Eger kevneyn ṭolarsa ʿ**ibādet**
Senüñ olmaz ḫazīnenden ziyādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 25). [ʿibādet,]*

ʿibādet-hāne: *İbadet yeri.*

1. ʿ**İbādet-ḫāneye** olmışdı meyli
Tażarruʿ ḳıldı maʿbūdına ḫayli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 7). [ʿibādet-ḫāneye, -y, -e]*

ʿibārāt: *Bir düşünceyi anlatan bir veya birkaç cümlelik sözler.*

1. Cemāli bir çi-ger çoḳdur ʿ**ibārāt**
Ḳamu ol ḥüsne iderler işārāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 35). [ʿibārāt,]*

ʿibārātunā şettā ve ḥüsnüke vāḥidün: *Sözlerimiz çok, senin (Allah) güzelliğin birdir. [Kelam-ı kibar]*

1. ʿ**İbārātunā şettā ve ḥüsnüke vāḥidün**
Ve küllün ʿalā ẕāke'l-cemāli beşirün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 37). [ʿibārātunā şettā ve ḥüsnüke vāḥidün, -]*

ʿibāret: *İbareler, cümleler, ifadeler. [2]*

1. Anuñ vaṣfında çoḳ remz ü işāret
Kimi ẕevḳī kimi ʿilmī ʿ**ibāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 8). [ʿibāret,]*

ʿibāret: *-dAn oluşmuş, meydana gelmiş.*

1. Ki zīrā ḳurb ü aḳreb buʿd u ebʿad
Aña nisbet ʿ**ibāretdür** mücerred *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 96). [ʿibāretdür, -dür]*

ibdāʿ it-: *Meydana getirmek, yaratmak. [2]*

1. Bu biñ biñ yıldan öñdin Ḥayy ü Ḳayyūm
Ne **ibdāʿ itdi** kime ola maʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 6). [ibdāʿ itdi, -di]*

iblīs: *Şeytan. [3]*

1. Firişte muṭmaʾīn emmāre **iblīs**
Ki ögredür müdām mekr ile telbīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 171). [iblīs,]*

iblīs: *Şeytan II hilekar, çok kötü kimse.*

1. Saḳın aldanma çoḳdur ehl-i telbīs
Nice lā-ḥavle diyenlerdür **iblīs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 8). [iblīs,]*

ibn-i edhem: *Bir hükümdarken tacını, tahtını terk edip tüm mal varlığını bağışlayarak kendini ibadete veren İbrahim bin Edhem (ö. 161/778?).*

1. Ḳılsañ ʿādū şikārın per döke bāz-ı eşheb
Gelseñ vereʿ sözine pend ala **İbn-i Edhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 38). [ibn-i edhem, -]*

ibrām it-: *Can sıkacak derecede ısrar etmek, üstüne düşmek; zorlamak.*

1. Egerçi size **ibrām itmek** olmaz
Velī bir görmeyince gitmek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 45). [ibrām itmek, -mek]*

ʿibret: *Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders. [2]*

1. Budur ʿavretlıġ ile bende ḥayret
Sen ersin ne oldı ʿ**ibret** ḳanı ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 18). [ʿibret,]*

ʿibret: *Hâllere bakıp ibret alma, ders alma. Hayır ve şer konusunda, insanların hallerinin dışa vuran durumlarından ders almak, dünyada (orada insanların başına gelenler, sonra âhirete göçmeleri, âhirette başa gelecekler vs.) gizli hususlardan ibret almak, bu gibi durumlara bakarak, gereği gibi davranışlarda bulunmak şeklinde açıklanan bir tâbirdir. Eşyanın dışına ait hikmetleri görmek, hakîmlerin işidir. Varlığın dışa ait formlarından, iç yüzüne yönelme sonucu kul, her şeyde Hakk'ı ve O'nun sıfatlarını görür.*

1. Bu resme ḫāliḳüñ ʿ**ibretleri** çoḳ
Çü ḳādir kimsedür ḳudretleri çoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 21). [ʿibretleri, -leri]*

ʿibret tut-: *Ders çıkarmak, ders almak. [3] [Deyim]*

1. Bugün ʿ**ibret tutanlar** dünkilerden
Siyāset gözlesün öñdinkilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 35). [ʿibret tutanlar, -an, -lar]*

ʿibret-nümā: *Ibret gösteren, ibret veren.*

1. ʿİmāretlerde key ʿ**ibret-nümādur**
Micesṭī-dān u Oḳlīdes-küşādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 35). [ʿibret-nümādur, -dur]*

ʿibret-rah ol-: *İbret yolu olmak. II. İnsanların bakıp ders çıkaracağı bir örnek oluşturmak. [Deyim]*

1. Hem āḫir şarṭa turmaduġ içün şāh
İrişdi varṭa ki **oldı ʿibret- rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 138). [ʿibret-rāh oldı, -]*

ibtilā: *Dert, mihnet. [2]*

1. Eyü ṣabriyçün Eyyübüñ belāya
Rıżā virdügi içün **ibtilāya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 176). [ibtilāya, -y, -a]*

īcād-ı cihān: *Dünyanın yaratılışı.*

1. Beşer ʿaḳlına olmamışdur ol yol
Ki **īcād-ı cihān** sırrın bile ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 12). [īcād-ı cihān, -]*

īcād eyle-: *Var etmek, meydana getirmek, ortaya koymak. [Deyim]*

1. Çün **īcād eyledüñ** genc-i ʿademden
Şu deñlü cūd ü faẕl itdüñ keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 75). [īcād eyledüñ, -dü, -ñ]*

īcād ḳıl-: *Yapmak, icat etmek. [Deyim]*

1. Şu kim bī-vāsıṭa evvel **ḳıldı īcād**
Münevver bir güherdür ʿaḳl aña ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 13). [īcād ḳıldı, -dı]*

iʿcāz: *Herkesi âciz bırakan şey, kerâmet, mucize.*

1. Cūşān eñegüñde Çāh-ı Zemzem
İʿcāza saçuñ ʿaṣā-yı Mūsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 86). [iʿcāza, -a]*

iʿcāz-ı dāvūd: *Hz. Davud tarafından icat edilen güzel sözler.*

1. Gine başladı oda yanmaġa ʿūd
Yile virmege ney **iʿcāz-ı Dāvūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 70). [iʿcāz-ı dāvūd, -]*

icāzet: *İzin, müsaade. [2]*

1. **İcāzet** var ise gelsün diyelüm
Nice buyursa şeh ḳaydın yiyelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 19). [icāzet,]*

icāzet buyur-: *Izin vermek, müsaade etmek. [Deyim]*

1. **İcāzet buyurur** isen ḳonalum
V'eger redd eyler olursañ dönelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 35). [icāzet buyurur, -ur]*

icāzet vir-: *İzin vermek, müsaade etmek. [5] [Deyim]*

1. Mehīn Bānū **icāzet virmedi** hīç
Bulara eylemedi başını pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 105). [icāzet virmedi, -me, -di]*

iclāl: *Saygı gösterme; büyüklük, ululuk, kudret. [2]*

1. Ne deñlü var ise tāʿẓīm ü **iclāl**
İder birbirine tafṣīl ü icmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 19). [iclāl,]*

icmāl: *Kısaltma, özetleme.*

1. Gel imdi remzüñüñ teʿvīlin eyle
Bu **icmālüñ** biraz tafṣīlin eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 28). [icmālüñ, -ün]*

ictimāʿ: *Bir araya gelme, toplanma.*

1. Velī tīz ider idi iftirāḳı
Ki olmaya **ictimāʿuñ** iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 20). [ictimāʿuñ, -uñ]*

ictimāʿ: *Toplam, bütün.*

1. Anuñçün dehre iderler vedāʿı
Ki deġmez iftirāḳa **ictimāʿı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 138). [ictimāʿı, -ı]*

ictimāʿ it-: *Toplanmak.*

1. Bulur şevḳ ile **idüp ictimāʿı**
İderler ʿışḳ-ı Ḥaḳḳ ile semāʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 69). [ictimāʿı idüp, -üp]*

iç: *Akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri. [21]*

1. **İçi** ṭolmışdı ümmīḏ ü ḥaẕerden
Dü nīme ḫāṭırı tīġ-i ḫaṭarden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 25). [içi, -i]*

iç: *Nesnelerin veya kimselerin arasında bulunan nesne veya kimse, ara. [115]*

1. Belürdi gerd **içinden** ṣubḥ-ı rūşen
Nite-kim ḫār ü ḫasden tāze gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 39). [içinden, -i, -n, -den]*

iç: *Oyuk şeylerin boşluğu.*

1. Senüñ bir iplik urur **içüñe** dāġ
Benüm bu ḳılca cānum odıdur taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 29). [içüñe, -üñ, -e]*

iç: *Muhteva.*

1. İtābuñuñ ki zehr-i nābı vardur
İçinde çeşme-i nūş-ābı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 10). [içinde, -in, -de]*

iç-: *Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak. [33]*

1. Cānum çü bulduñ şeker-i vaṣlı şükrini
İç hicr zehrini kim dem-i intiḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 16). [iç,]*

iç-: *İçki içmek. [2]*

1. Bugün ṣūret ṣafāsına **içelüm**
Maʿānī ẕevḳi ile ḫōş geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 99). [içelüm, -elüm]*

iç-: *Yudumlamak II öpmek.*

1. Karañulıḳda buldun āb-ı ḥayvān
Çü **içmedüñ** gözüñden oldı pinhān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 56). [içmedüñ, -me, -dü, -ñ]*

iç ü taş: *İç ve dış. [İkileme]*

1. Öñ ü soñ **iç ü taş** ü saġ ü ger sol
Ḳamu andan ḳamu anuñ ḳamu ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 76). [iç ü taş, -]*

içden: *İçeriden, iç taraftan.*

1. Dilini gerçi tīz itdi ḳılıçdan
Ne taşdan kesdi bir ḳıl ne ḫōd **içden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 18). [içden,]*

içer: *İçeri, iç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı.*

1. Ne söz kim zārī ile şāh iderdi
İçerden māh işidüp āh iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 50). [içerden, -den]*

içerü: *İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı. [4]*

1. Çü her bī-perdelikden ḳıldı perhīz
İçerü perdeye girmişdi Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 6). [içerü,]*

içerü gir-: *İçeri girmek, bir mekana dahil olmak. [Deyim]*

1. Bu hāl içinde bir ḫādim **içerü**
Girüp urdı şeh öñinde yire rū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 38). [içerü girüp, -üp]*

içi acı-: *İçi burkulmak, acımak, merhamet etmek. [Deyim]*

1. Çü Şīrīn işidür bu acı sözi
Yanup **acıdı içi** ṭoldı gözi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 46). [içi acıdı, -dı]*

içi kan ṭol-: *İçi kan dolmak II yüreği parçalanmak, çok üzülmek. [Deyim]*

1. Peşimān oldugını itdügine
İçi ḳan ṭolduġını gitdügine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 12). [içi ḳan ṭolduġını, -duġ, -ı, -n, -ı]*

içi odı: *Aşk ateşi.*

1. **İçi odından** olmışdı demür germ
Taş olmış ol demürden mūm-veş nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 57). [içi odından, -n, -dan]*

içi pür-ġam ṭaşı ḫurrem: *Derinden acı duyup, çok üzülüp bunu kimseye belli etmeme anlamında bir söz. [İkileme, Deyim]*

1. Göñülde sırrını itmişdi muḥkem
Giderdi **içi pür-ġam ṭaşı ḫurrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 398). [içi pür-ġam ṭaşı ḫurrem, -]*

içi tāb ṭol-: *İçi yanmak, bir şeye karşı büyük bir özlem duymak. [Deyim]*

1. Ḳoyun bigi ki yiye zaḫm-ı ḳaṣṣāb
El ayaḳ talbınur **içi ṭolu tāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 24). [içi tāb ṭolu, -u]*

içi tāb ṭol-: *Hararet basmak II mayışmak, gevşemek. [Deyim]*

1. Gözin sāḳīlerüñ ṭolmuş idi ḫāb
İçi muṭriblerüñ **ṭolmuş** idi **tāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 28). [içi tāb ṭolmuş, -muş]*

içi taşı: *İçi dışı II her tarafı, bütünü. [5] [İkileme]*

1. Benüm **içüm taşum** bu kāndurur laʿl
Bu odda ḳomışumdur niceye naʿl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 113). [içüm taşum, -um]*

içi taşı tarığ-: *Daralmak, içi sıkılmak, müteessir olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Gider eyle **tarığup içi taşı**
Ki ister gölgesiyle ide savaşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 19). [içi taşı tarığup, -up]*

içi yan-: *Büyük bir acı sebebiyle çok üzülmek. [Deyim]*

1. Çü Şīrīn işidür bu acı sözi
Yanup acıdı **içi** ṭoldı gözi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 46). [içi yanup, -up]*

içi yan-: *Çok susamak. [Deyim]*

1. Cehennem-veş nice kim **yanar içler**
Ṣuvarur oldu şu ile ḳılıçlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 33). [içler yanar, -ar]*

içi yan-: *Büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülmek; bir şeye karşı büyük bir özlem duymak. [Deyim]*

1. Ölez idügine söynüklülerdür
İçi yanduġına köynüklülerdür *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 29, Mısra 78). [içi yanduġına, -duġ, -ı, -n, -a]

için: *"-dAn dolayı" anlamında edat.*

1. Medāyin begleri cemʿ oldı **için**
Arayup birbirünüñ ṭaşın için *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 1). [için,]*

için taşın ara-: *İçini dışını yoklamak II bir kimsenin davranış ve düşüncelerini tetkik etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Medāyin begleri cemʿ oldı için
Arayup birbirünüñ **ṭaşın için** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 2). [için ṭaşın arayup, -y, -up]*

için yak-: *İçini yakmak II insanı aşırı derecede etkilemek, sarsmak, kendinden geçmesine yol açmak; aşk dolayısıyla iç yangınına tutulmak. [Deyim]*

1. Ṭoludur şūr-ı Şīrīnden dimāġı
İçin yaḳdı muḥabbet şemʿi dāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 18). [için yaḳdı, -dı]*

içinde: *... ile dolu bir biçimde. [3]*

1. Bu yaña intiẓār **içinde** Ḫusrev
Dün ü gün rüzgār ölçerdi cev cev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 145). [içinde,]*

içinde: *Süresince, zarfında. [4]*

1. Velī bu feṭḥ **içinde** olma bī-bāḳ
Ki olur gencinelerde zehr ü tiryāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 193). [içinde,]*

içinde: *Hâlinde, durumunda.*

1. Ḳalur çoḳ ḳarn ol ḫażretde sācid
Olur yıllar rükūʿ **içinde** ḥāmid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 46). [içinde,]*

içinden geçür-: *Bir şeyi yapmayı düşünmek. [Deyim]*

1. Kimesneye çü diyümezdi rāzın
İçinden geçürürdi söz ü sāzın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 36). [içinden geçürürdi, -ür, -di]*

içini nakş-ı çīn it-: *Gönlünü Çin nakşı gibi güzel hale getirmek II sevinmek, mutlu olmak.*

1. Nigārin gördi çün naḳḳāş-ı çīnī
Feraḥden **nakş-ı Çīn itdi içini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 88). [içini nakş-ı çīn itdi, -di]*

içini tasa tut-: *Endişeye kapılmak, kaygılanmak; üzüntü içinde olmak, üzülmek. [Deyim]*

1. **İçini ṭasa tutdı** ṭaşa urdı
Gehī el başa geh baş taşa urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 5). [içini ṭasa tutdı, -dı]*

içir-: *İçmesini sağlamak.*

1. Şu köynürdi nite-kim ḳalb-i maḥrūr
Teni **içirmiş** idi ḳurş-ı kāfūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 52). [içirmiş, -miş]*

içre: *İçinde, arasında. [37]*

1. Bu dōlāb **içre** ḫalḳun bu ʿacebdür
Kimi sīrāb ü kimi teşne-lebdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 65). [içre,]*

içre: *Boyunca.*

1. Ḳamunuñ adı vü vaṣfı muʿayyen
Tevārīḫ **içre** olmışdur mübeyyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 4). [içre,]*

içre: *Süresince, zarfında.*

1. Baña bir maṣlahat bul kim dürişem
Biş on gün **içre** maḥbūbe irişem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 306). [içre,]*

içre: *Hâlinde.*

1. Ḳalurdı ol sücūd **içre** biş on gün
Bilinmezdi geçen gün mi yā-ḫūd dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 75). [içre,]*

içün: *Ant deyimleri yapan bir söz. Hakkı için; -nIn hürmetine. [12]*

1. Süleymān nebīnüñ ʿilmi **içün**
Serīr-i salṭanatda ḥilmi **içün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 185). [içün,]*
2. Ulu ʿarşi **içün** Cebbār-i pāküñ
Aru ʿarşi **içün** bu tīre ḫāküñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 90). [içün,]*

içün: *"Amacıyla, maksadıyla" anlamında edat. [32]*

1. Şevḳi yazısında yandılar zülāl-i vaṣl **içün**
Teşne diller gözlerinden ḳıldı Ceyḥun u
Ares *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 13). [içün,]*

içün: *"-dAn dolayı"anlamında edat. [4]*

1. Hem āḫir şarṭa turmaduġ **içün** şāh
İrişdi varṭa ki oldı ʿibret- rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 137). [içün,]*

içün: *"Hakkında" anlamında edat.*

1. Bu tañ ki ol ḫadd **içün** didi yavuz söz
Nitesi yanup olmadı özi köz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 75). [içün,]*

içün: *"Uğruna, yoluna" anlamlarında edat. [22]*

1. Aña kim ʿömri şāh **içün** fidādur
Dirīġ olmazsa māl ile revādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 69). [içün,]*

içür-: *İçme işini yaptırmak, içmesini sağlamak. [10]*

1. Bu sāḳī ne ulu gözler ne ḫurdı
Gehī ṣāfī **içürür** gāh dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 110). [içürür, -ür]*

ʿīd: *Bayram. [3]*

1. Ölince günde biñ kez furḳatinde
İriş bir **ʿīde** ḳurbān ol ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 28). [ʿīde, -e]*

ʿīd: *Bayram II sevgili (Şirin).*

1. Eger dirse olam ol **ʿide** hem-dem
Eyit kim tuta tursun ṣavm-ı Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 179). [ʿide, -e]*

ʿīd: *Bayram II sevgiliyle bir araya gelme, kavuşma, vuslat.*

1. Meger ayruġadur **ʿīd** ol meh-i nev
Ki ider dīvāneyi hem-rāh-ı Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 61). [ʿīd,]*

ʿīd-i īsā: *İsa bayramı II çok sevinçli gün.*

1. Şu deñlü tutdı Şīrīn ṣavm-ı Meryem
Ki buldı **ʿīd-i Ḫsā** ʿayş-ı bī-ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 10). [ʿīd-i ḫsā, -]*

ʿid-i īsā it-: *Hz. İsa bayramı yapmak II çok eğlenmek, keyifli mutlu yaşamak.*

1. Baña çün ṣavm-ı Meryem virdi Mevlā
Ol itsün Meryem ile ʿid-i Ḫsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 56). [ʿid-i ḫsā itsün, -sün]*

ʿīd-i nev-rūz: *Nevruz bayramı.*

1. Ne dün kim rūzden ḳadr ile pīrūz
Berāt andan tutardı **ʿīd-i nev-rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 4). [ʿīd-i nev-rūz, -]*

ʿīd-i vaṣl: *Kavuşma bayramı. Âşık ile sevgilinin bir araya geleceği zaman.*

1. Baḫūr itsün gerekse nār-ı hicrān
Gerekse **ʿīd-i vaṣla** eyle ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 158). [ʿīd-i vaṣla, -a]*

1. **idbār:** *Talihsizlik, bahtsızlık. [2]*

1. Çün iki yüzlü oldı şekl-i pergār
Gehī iḳbāl resm ider geh **idbār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 54). [idbār,]*

ide gör: *"Gereğini yap, gecikme" anlamında bir ikaz ifadesi. [2]*

1. Gel elden gitdi bil çün gidecekdür
İde gör itmedin ol ki idecekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 120). [ide gör, -]*

idegör-: *Yapıp görmek.*

1. Ne deñlü bilür iseñ siḥr ü destān
İdegör kim zem-istān ola bustān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 40). [idegör,]*

idi: *Ek-fiilin -dI eki almış biçimi. [377]*

1. İrse Ḫıżr itmez **idi** bu düne seyr-i ẓulumāt
Ki Āb-ı Ḥayvān aḳıdur gülşen-i ḫadrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 5). [idi, -di]*

idin-: *Edinmek, yapmak.[3]*

1. Ger nerdübān **idinse** ṭoḳuz çerḫı ʿaḳl-ı kül
Bir pāyesine irmeye miʿrācuñuñ şehā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 49). [idinse, -se]*

idin-: *Edinmek, kabul etmek.*

1. Ḳamu ʿışḳ ehli anı rāh idindi
Ziyāretgāh ü ḥācetgāh **idindi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 14). [idindi, -di]*

idin-: *Edinmek, almak, sahip olmak. [3]*

1. Ḳaşuñ gözüñ ne ḥācet **idinür** kemān u tīr
Avlanmaġa benüm bigi biñ bir naẓar
yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 5). [idinür, -ür]*

idin: *Edinmek, bir hâle getirmek. [2]*

1. Ben ol peykem ki ṭaliʿ māh idindüm
Cihānı bir gecelik rāh **idindüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 56). [idindüm, -dü, -m]*

idin-: *Kendine yapmak veya kendi için yaptırmak. [2]*

1. Müretteb leşker üçyüz biñ Moġol Türk
Ki ışıḳ börk **idinmişler** cebe kürk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 48). [idinmişler, -miş, -ler]*

idin-: *Edinmek, ... gibi görmek.*

1. Ben ol peykem ki ṭaliʿ māh **idindüm**
Cihānı bir gecelik rāh idindüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 55). [idindüm, -dü, -m]*

idrāk: *Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış. [4]*

1. Ki bulmamış durur ol ʿaḳl **idrāk**
Ki ẕātın vaṣf-ı ḫākīden ide pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 193). [idrāk,]*

idrāk it-: *Anlamak, kavramak. [Deyim]*

1. Zihī cāmid ki idemez pāk gözgüsin
Ki **ide** günden aẕher ḥaḳḳı **idrāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 36). [idrāk ide, -e]*

idrāk it-: *Anlamak, farkına varmak. [Deyim]*

1. ʿAḳl şemʿi nice **idrāk itsün** envār-ı celāl
Çünki yitmiş biñ ḥicāb ardından oldı muḳtebes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 9). [idrāk it, -]*

idrāk ḳıl-: *Anlamak, kavramak. [2] [Deyim]*

1. Ḥased jenginden āyīne olmasa pāk
Ḥaṭādur **ḳılsa** Çīn nakşını **idrāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 22). [idrāk ḳılsa, -sa]*

idrāk yitür-: *Akıl erdirmek, anlamak, kavramak. [Deyim]*

1. İremez sürʿatine vehm-i çālāk
Yitürmez gerdine endīşe **idrāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 38). [idrāk yitür, -]*

idüg: *Olmak.*

1. Ölez **idügine** söynüklülerdür
İçi yanduġına köynüklülerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 77). [idügine, -i, -ne]*

idüp: *"Etmek, eylemek yapmak" anlamında kullanılan yardımcı fiil.*

1. Ki onıncı ʿaḳl **idüpdür** ʿaḳl-ı faʿʿāl
ʿAnāṣır ʿāleminde oldı ʿammāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 11). [idüpdür, -dür]*

ʿiffet: *Namus, ar.*

1. Begendi cān ile ol şīveyi şāh
Ki ʿ**iffet** dōst olur cān āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 30). [ʿiffet,]*

ʿiffet: *Namus; temizlik, dürüstlük. [2]*

1. Ki zīrā bilür idi ʿ**iffetini**
Ki erlerden daḫı yig ġayretini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 109). [ʿiffetini, -i, -ni]*

iflās: *Borçlarını ödeyemediği mahkeme kararı ile tespit ve ilan olunan iş adamının durumu, batkınlık, müflislik.*

1. Gehī rāḥat ḳılur ḳısmet gehī renc
Gehī **iflās** baḫş eyler gehī genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 64). [iflās,]*

ifrād it-: *Ayırmak. Nitelik değişikliğini anlamak, fark etmek, seçmek. [2]*

1. Budur ol kim bulan tevḥīde irşād
Ṣıfat-ı ḥaḳḳı **ider** ġayrından **ifrād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 4). [ifrād ider, -er]*

ifşā ol-: *(Gizli bir şeyi) açığa vurmak, ortaya dökmek.*

1. Dilersin sen ki **ola** bu sır **ifşā**
Ki ala çeyneye her nā-dān u dānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 37). [ifşā ola, -a]*

iftirāk: *Ayrılık. [2]*

1. Velī tīz ider idi **iftirāḳı**
Ki olmaya ictimāʿuñ iḥtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 19). [iftirāḳı, -ı]*

igen: *Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade. [22]*

1. Geçerler deşt ü ṣaḥra bīşe vü kūh
Av avlarlar **igen** bī-ḥadd ü enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 118). [igen,]*

igen: *Çok fazla, bu kadar.*

1. Ki **igen** daḫı bī-derd olmayasın
Ḳamu germ olasın serd olmayasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 27). [igen,]*
2. **İgen** baġlama dilüñ eyleyüp çerb
Nifāk āmīz sözden yigdurur ḥarb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 19). [igen,]*

igende: *Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade. [5]*

1. **İgende** ẓulm ayaġın zülfüñ uzatmasun kim
Şeh devletinde oldı bu devr cevr eli kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 67). [igende,]*

igne: *Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç. [2]*

1. Ecel derzisi ṭonlar biçmiş ol gün
Ḳılıç sındı oḳ **igne** süñü arşun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 72). [igne,]*

ihānet: *Hor ve hakir görme, tahkir etme.*

1. Ġalat didüñ **iḥānet** her cihetden
Ḳapuñda yig tapuñsuz salṭanatdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 43). [iḥānet,]*

ihāṭa it-: *Bir şeyin etrâfını çevirmek, çevrelemek, kuşatmak, sarmak. [2]*

1. Nice fehm eyleye ḥādiṣ ḳadīmi
İḥāṭa ide mi zāʾil muḳīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 8). [iḥāṭa ide, -e]*

ihāṭa it-: *Bir şeyin etrafını çevirmek, sarmak II yayılmak, kaplanmak.*

1. Ki zīrā baḥr kim pāyānı yoḳdur
İḥāṭa itmegüñ imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 12). [iḥāṭa itmegüñ, -megüñ]*

ihdinā sırāṭuña müstaḳīm: *"Bizi doğru yola ilet." anlamında Fatiha Suresi'nde geçen Arapça ibaredir. (Fatiha-6). [Ayet]*

1. Ḳoma bizi cihāñ ẓulemāṭında ḍāllīn
Nūr ile **müstaḳīm sırāṭuña ihdinā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 100). [ihdinā sırāṭuña müstaḳīm, -]*

ihlās: *Gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık, riyasızlık. [2]*

1. Duʿa ki **ihlaş** ile ola seḥerde
Seherden itidür ḳalb ü cigerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 142, Mısra 9). [ihlaş,]*

ihlāş bul-: *Katışıksız, saf olmak. [Deyim]*

1. Eger ḳalbüñ ʿayārı **bula iḫlāş**
Ṣadefden eyle çıḳa gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 11). [iḫlāṣ bula, -a]*

ihmāl it-: *Savsaklamak, boşlamak. [2]*

1. Ne deñlü dir iseñ ḫarc iderüz māl
Uṣañ olma becid tut **itme iḫmāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 94). [iḫmāl itme, -me]*

iḫsān: *Lutuf, kerem, iyilik. [11]*

1. Dü ʿālem mülki **ihsānuñdan** ābād
Saña taḥsīn sözüne āferīn-bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 167). [ihsānuñdan, -uñ, -dan]*

iḫsān-ı ilāhī: *Allah'ın ihsanı, lütfu.*

1. Çü sıdḳ ileydi sūz u derd ü āhı
İrişdi luṭf u **iḫsān-ı İlāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 142, Mısra 4). [iḫsān-ı ilāhī, -]*

iḫsān it-: *Bağışlamak, lütufta bulunmak. [2]*

1. Ḳara ṭopraḳdan **iḫsān iden** insān
Yeşil yapraḳdan eşkāl iden elvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 7). [iḫsān iden, -en]*

iḫsān ḳıl-: *İyilik ve lütufta bulunmak.*

1. Ayaḳda ḳalmışa çün **ḳıla iḫsān**
Elinde ḫāk ile zer ola yeksān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 45). [iḫsān ḳıla, -a]*

ihsān ol-: *Bağış olarak verilmek, ihsan edilmek. [2]*

1. Çü muḥsinsin ḳula **ihsānuñ olsun**
Taṣadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 59). [ihsānuñ olsun, -sun]*

ihtilāfāt: *Uyuşmazlıklar, ayrılıklar.*

1. Müşābihdür eger-çi ṣūrete ẕāt
Ṣıfāta bī-ḥad oldı **iḫtilāfāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 190). [iḫtilāfāt,]*

iḫtilāt: *Karışma, karışıklık.*

1. İdüp Behrām-ı Çōbīn iḫtiyāṭın
Giderdi ʿaḳl u fikrün **iḫtilātın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 10). [iḫtilātın, -ın]*

ihtirāḳ: *Tutuşma, yanma. [2]*

1. Āhum felege bir od bıraḳdı
Ki irürdi güneşe **iḫtirāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 70). [iḫtirāḳı, -ı]*

ihtirāk: *Tutuşma, yanma; bir gezegenin güneşe yaklaşması, güneşle aynı burçta bulunması II yok olma, ortadan kaybolma; kedere, üzüntüye boğulma.*

1. Çün ide tīr ü Merrīḫ ittifāḳı
Züḥāl bulur rücūʿu **iḫtirāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 20). [iḫtirāḳı, -ı]*

iḫtirām gör-: *Saygı görmek, kendisine değer verilmek, büyük bir özenle muamele görmek. [Deyim]*

1. Hezārān **gördüm** andan **iḫtirāmı**
İşitmedüm tapuñdan bir selāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 25). [iḫtirāmı gördüm, -dü, -m]*

ihtirāz: *Çekinme, sakınma.*

1. Ne bunuñ tāʿatine var bir niyāzüñ
Ne ʿişyānından anuñ **iḫtirāzuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 112). [iḫtirāzuñ, -uñ]*

ihtirāz it-: *Çekinmek, sakınmak, kaçınmak.*

1. Ol āvāz ile dem-sāz eyle sāzı
Velī key **iḫtirāz it** saḳla rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 64). [iḫtirāz it, -]*

iḫtişāş: *Bir kimseye kuvvetle bağlanma, bağlılık.*

1. Şerefde çünki buldı **iḫtişāşı**
Buyurdı egnine teşrīf-i ḫāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 15). [iḫtişāşı, -ı]*

iḫtişāş bul-: *İyi muamele görmek, güzel ağırlanmak. [Deyim]*

1. Çü her luṭf ile **buldı iḫtişāşı**
Atına düzdiler āḫūr-ı ḫāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 75). [iḫtişāşı buldı, -dı]*

iḫtiyār: *İrade, seçim. [4]*

1. Bugün ḳıl **iḫtiyāruñ** ile īs̱ār
Ki yarın ḫōd alurlar çār-u-nāçār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 53). [iḫtiyāruñ, -uñ]*

ihtiyār it-: *Tercih etmek, seçmek. [3]*

1. Selāmet ehline eydüñ melāmet eylemesün
Ki ben belā günini cāndan **iḫtiyār iderem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 12). [iḫtiyār iderem, -er, -em]*

iḫtiyār idin-: *Tercih etmek, seçmek.*

1. **İdindi** ʿışḳ genci **iḫtiyār** ol
Cihān varını kıldı tār-ü-mār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 7). [iḫtiyār idindi, -di]*

ihtiyarī: *Kendi iradesi ile, bilerek.*

1. Biraz gün ki eyledi ārām ü ṣabrı
Degül kim **iḫtiyārī** belki cebrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 38). [iḫtiyārī,]*

ihtiyāru yoġ: *Elinde olmamak; iradesini kullanamamak, seçme gücü elinde bulunmamak, iradesi dışında gerçekleşmek.*

1. ʿIşḳını gizleyem direm nideyin
İḫtiyārum yoġ iken āh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 10). [iḫtiyārum yoġ, -]*

iḫtiyāt: *Olabilecek şeyleri hesaba katarak tedbirli ve ölçülü davranma, sakınma.*

1. Çü yoḫ cānında ḫavf ü **iḫtiyāṭı**
Ziyāde oldı ẕevḳi vü neşāṭı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 15). [iḫtiyāṭı, -ı]*

iḫtiyāṭ it-: *Akıllı davranmak, ilerisini düşünerek hareket etmek.*

1. **İdüp** Behrām-ı Çōbīn **iḫtiyāṭın**
Giderdi ʿaḳl u fikrün iḫtilātın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 9). [iḫtiyāṭın idüp, -üp]*

iḫtiyāṭ kıl-: *Tedbirli, akıllı davranmak.*

1. **Ḳılurdı iḫtiyāṭ** andan ki sulṭān
Eger nā-geh bula derdine dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 73). [iḫtiyāṭ ḳılurdı, -ur, -dı]*

ihyā: *Diriltme, diriltilme, canlandırma.*

1. **İḥyāda** lebüñ Mesīḥ-i Meryem
Ḥālüñ varaḳ-ı cemāle noḳṭa *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 87). [iḥyāda, -da]*

ihyā-yı dīn: *Dinin güçlendirilmesi.*

1. Taʿmīr-i mülke ʿadlüñ reşk-i revān-ı Kisrā
İḥyā-yı dīne ḥükmüñ nuṭḳ-ı Mesīḥ-i Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 24). [iḥyā-yı dīne, -e]*

iḥyā-yı meşīhā: *İsa'nın hayat vermesi.*

1. İrdi çün cānlara miʿrāc-ı Muḥammedden dem
Ne gerek tenlere **iḥyā-yı Meşīhā** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 12). [iḥyā-yı meşīhā, -]*

ihyā-yı rāḥ kıl-: *Vakti şarap içerek geçirmek, değerlendirmek.*

1. Pes ol dün **ḳıldılar iḥyāy-yı rāḥı**
Ṣabāḥ olınca buldılar felāḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 31). [iḥyāy-yı rāḥı ḳıldılar, -dı, -lar]*

ihyā kıl-: *Canlandırmak, diriltmek.*

1. Ḳanına ġarḳ olan Yaḥyā ḥaḳıyçün
Mesīhüñ **ḳılduġı ihyā** ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 188). [ihyā ḳılduġı, -duġ, -ı]*

ʿikāb: *Cefa, eziyet.*

1. Felekden tīri zaḫmınuñ **ʿiḳābı**
Bıraḥdı topraġa nesr ü ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 85). [ʿiḳābı, -ı]*

ikāmet: *Bir yerde yerleşip oturma.[2]*

1. **İḳāmet** niyyetin itmişdi Pervīz
İderdi dün ü gün bezm-i dil-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 61). [iḳāmet,]*

ikbāl: *Mutluluk, saadet, baht, talih. [3]*

1. Çü **iḳbālüñ** ṣabāḥıdur demīde
Geliser dāma ol ṣayd-ı remīde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 43). [iḳbālüñ, -üñ]*

ikbāl: *Baht açıklığı; yüksek bir makama, yere erişme durumu. [2]*

1. Çü bulmışlar idi **iḳbāl** ü baḫtı
Bir itmişlerdi ol gün iki taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 27). [iḳbāl,]*

ikbāl bul-: *Mutlu olmak. [Deyim]*

1. Yaraġ ü yat ile atlandı der ḥāl
Şeh istiḳbāli ile **buldı iḳbāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 180). [iḳbāl buldı, -dı]*

ikbāl eli: *Talih, baht eli.*

1. Diker **iḳbāl eli** zerrīn külāhı
İrişdükde bulur bir farḳ-ı şāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 3). [iḳbāl eli, -]*

ikbāl it-: *Yüceltmek, mutluluğa erişmek, eriştirmek.*

1. Çü **iḳbāl ide** yüz menʿ ile gitmez
Çü yüz döndüre bin cehd aṣṣı itmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 55). [iḳbāl ide, -e]*

ikbāl ü baht: *Mutluluk ve talih. [İkileme]*

1. Aña lāyıḳ görüp **iḳbāl ü baḫtı**
Ḳamu teslīm ḳıldı tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 33). [iḳbāl ü baḫtı, -ı]*

iken: *Ek-fiilin zarf-fiil eki almış şekli. -dIğI zaman, esnasında. [32]*

1. Tenini yur **iken** ol çeşme-i nūr
ʿAceb bu ki ider idi çeşmeyi nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 45). [iken, -ken]*

iki: *İki, sayı sıfatı. [69]*

1. **İki** od ile su odda vu suda
Biriküp ḳalmadı nesne busuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 73). [iki,]*

iki: *İki tane.*

1. **İkidür** cünbiş-i eflāküñ adı
Biri ḳasrīdurur biri irādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 45). [ikidür, -dür]*

iki: *İkinci (Tanıkta, akl-ı sani ya da ikinci akıl kastedilmektedir).*

1. İkiden ʿaḳl u nefs oldı muʿayyen
Sekizinci felek üçincisinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 3). [ikiden, -den]*

iki ʿālem: *İki dünya; dünya ve ahiret. [15]*

1. İdegör levḥüñi pāk ü mücellā
Ki ola **iki ʿālem** naḳşı peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 14). [iki ʿālem, -]*

iki biñ: *Iki bin (2000) sayısı.*

1. **İki biñ** atlu çavuş u yasavul
İki kolda çağırur yurt u savul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 55). [iki biñ, -]*

iki cihān: *Dünya ve ahiret. [5]*

1. Girmez gözüme **iki cihānuñ** cevāhiri
Kuḥl-ı cilā içün bir avuç ḫāk-i der yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 3). [iki cihānuñ, -uñ]*

iki ḳadem: *İki adım (mesafede) II çok yakın.*

1. Bu menzil kim yolı pür-derd ü ġamdür
Iraġ ise ne var **iki ḳademdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 18). [iki ḳademdür, -dür]*

iki karpuz bir elde tutulmaya: *Bir koltuğa iki karpuz sığmaz. Aynı zamanda birden çok işle ilgilenmek başarı için sakıncalıdır. [Atasözü]*

1. **Tutulmaya iki ḳarpuz bir elde**
Ṭapılmaya iki şeh bir ʿamelde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 189). [iki ḳarpuz bir elde tutulmaya, -]*

iki nīme it-: *İkiye bölmek, iki parçaya ayırmak. [Atasözü]*

1. Elinde tīġ-i hindi çalsa kime
Demür taġ ise **iderdi iki nīme** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 56). [iki nīme iderdi, -er, -di]*

iki şeh bir ʿamelde ṭapılmaya: *İki padişah bir işte bulunmaz. Aynı zamanda birden çok işle/kişiyle ilgilenmek sakıncalıdır. [Atasözü]*

1. Tutulmaya iki ḳarpuz bir elde
Ṭapılmaya iki şeh bir ʿamelde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 190). [iki şeh bir ʿamelde ṭapılmaya, -]*

iki üç: *İki üç II birkaç.*

1. **İki üç** mīl olupdı devr-i meydān
Ki dīvin unıda görse Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 21). [iki üç, -]*

iki yüzlü: *İki yönlü, taraflı.*

1. Çün **iki yüzlü** oldı şekl-i pergār
Gehī iḳbāl resm ider geh idbār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 53). [iki yüzlü, -]*

ikileyin: *İkinci olarak, ikinci defa, saniyen. [3]*

1. **İkileyin** yüzini urdı ḫāke
Ne lāyıḳ ola ḫāk ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 47). [ikileyin,]*

ikilik: *Aynı anda iki ayrı şeye sahip olma isteği.*

1. **İkilik** bu yoluñ degül revāsı
Ya nefsüñ ḥaẕẕı yā dil-ber rıżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 223). [ikilik,]*

ikilik: *Görüş ve düşünce bakımından ikiye ayrılma, anlaşmazlık, bölünme.*

1. Ḳaçan kim **ikilikden** irügesiz
Gide senlik ü benlik birügesiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 375). [ikilikden, -den]*

ikilikden geç-: *Ayrılık ve gayrılığı benimsememek. [Deyim]*

1. **İkilikden geçüñ** kim ola birlik
İdüñ şīr ü şekersüz ṭatlu dirlik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 40). [ikilikden geçüñ, -üñ]*

ikinci: *İki sayısının sıra sıfatı. [4]*

1. **İkinci** perde-yi ṣabr itdüñ āġāz
Muġannüñ eyledüklerinde nā-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 25). [ikinci,]*

ikinci çarh: *İkinci felek. 'Utârid (Merkür, Tîr, Debîr-i Felek, Münâfık); ikinci felek olan bu seyyâre batıda sür'at sembolü olduğu gibi doğuda da ok anlamına gelen Tîr diye adlandırılmıştır. Tabiatı yâbis (kuru) ve bârittir (soğuk) .27 Her yıldızla uyuşabilmesi ve imtizac edebilmesinden dolayı Mümtezic ve Münâfık da denilmiştir. Şiir ve musâhabenin, nutk ve kitâbetin pîri sayılır.28 'Utârid, semanın kâtibi olmuş ve defter, kalemle sembolize edilmiştir.*

1. İkinci çarḫa kātiblıḳ ḳılup Tīr
İder Dü-peyker ü Ḫūş ile tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 25). [ikinci çarḫa, -a]*

ikisi: *Her ikisi. [4]*

1. İrüp gencīneye iblīs ü ādem
İkisi daḫi oldı gence hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 202). [ikisi,]*

ikisi: *Iki tanesi. [3]*

1. Cemāl-i ʿadl **ikisinden** tutar nūr
Sarāy-ı milk ikisile oldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 83). [ikisinden, -n, -den]*

ikisi bir: *İki farklı kişi ya da nesnenin tek, bir veya aynı şey olması durumu.*

1. Çekerdi birbirin eyle kenāre
Ki **ikisin bir** ṣanur iden neẓāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 68). [ikisin bir, -]*

ikiz kardaş: *İkisi bir arada doğan (çocuk). II. Eş değerde olan, birbirinden ayrı tutulamayacak.*

1. İkiz ḳardaş bigidür ki ola hem-ser
Biri biriyle tutar ḳuvvet ü fer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 87). [ikiz ḳardaş, -]*

iḳlīm: *Memleket, diyar. [13]*

1. Bir **iḳlīme** irişdüm adı Ermen
Ki olmış dāne-i ḥüsn anda ḫırmen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 59). [iḳlīme, -e]*

ikrāh: *Birine zorla iş yaptırma veya muamele yapma.*

1. Dimezven ḳapuña **ikrāha** geldüm
Gedā vü mest şeyʾ li'llāha geldüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 39). [ikrāha, -a]*

ikrām: *Hürmet, şefkat ve sevgi ifâdesi olarak gönül hoşluğu için bir şeyler verme, sunma, takdim etme. [2]*

1. Gehī būse kenār u şīve vü nāz
Gehī luṭf u vefā **ikrām** u iʿzāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 70). [ikrām,]*

ikrām: *Misafiri ağırlamak için sunulan yiyecek ve içecekler.*

1. Buyurdı kim hezārān ʿizzet ile
Öküş **ikrām** u luṭf u raġbet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 10). [ikrām,]*

ikrām it-: *Hürmet etmek; saygı göstermek, değer vererek ihsanda bulunmak. [2]*

1. **İdüñ** dir ʿammīñüzdür naḫla **ikrām**
Ki ādem topraġından düzdi ʿAllām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 67). [ikrām idüñ, -üñ]*

ikrām ü iʿzāz it-: *Ağırlamak, ikramda bulunmak. [İkileme]*

1. Ki saña **ideler ikrām ü iʿzāz**
Düzedeler senüñçün ḫalvet-i rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 365). [ikrām ü iʿzāz ideler, -e, -ler]*

ikrār ol-: *Sözle ifade etmek.*

1. Söz oldur ki ola cān içinde tekrār
Delīlidür dil ile olan iḳrār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 22). [iḳrār olan, -an]*

iksi: *İkisi, her ikisi. [5]*

1. Tapuña **iksi** de olur musaḫḫar
Müyesserdür murād olma mükedder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 23). [iksi,]*

iksīr: *Eski kimyacıların, toprağı ve madenleri altın yaptığına ve olağanüstü kuvveti olduğuna inandıkları mevhum sıvı. [3]*

1. Bu ḫāki mihri **iksīri** zer itsün
Ḳabūli kīmyāsı cevher itsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 59). [iksīri, -i]*

iḳtidā eyle-: *Tâbi olmak, uymak.*

1. Taḫt-ül-livāña ādem ü men dūnehū muṭīʿ
Faḫr anlara ki **eylediler** saña **iḳtidā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 18). [iḳtidā eylediler, -di, -ler]*

iḳtiżā-yı ḥikmet-ullāh: *Allah'ın hikmetinin gereği.*

1. Pes irdi **iḳtiżā-yı ḥikmet-ullāh**
Sudan yirüñ açıldı rubʿı nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 7). [iḳtiżā-yı ḥikmet-ullāh, -]*

il: *Memleket, ülke, yurt. [22]*

1. Beşāretler buyurdı Hürmüz-i şāh
Bezendi **il** ü şehr ü ḫayl ü ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 64). [il,*

il: *El, başkası, başkaları. [5]*

1. Gelüñ bu maʿnāyı **ilden** gizliyelüm
Ne ṭoġurur bu ṣūret gözleyelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 93). [ilden, -den]*

il: *Memleket, ülke, yurt II bir ülkede yaşayan insanlar, ahali, halk.*

1. Diren **il** renci ile niʿmet ü genç
Ne deñlü renc ola cemʿ olsa ilenç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 127). [il,]*

il: *Hısım, akraba, yabancı olmayan, dost, yâr. [2]*

1. Baña yaġı olana **il** degülem
Oḳımadın varam mı yil degülem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 63). [il,]*

il eli yüzüñde olmasun dirseñ elüñi dilüñi kendüzüñde tut: *Başkalarının eli sana ulaşmasın istersen elini dilini tut. Başkalarından kötülük görmek istemiyorsan sözlerine ve davranışlarına dikkat et anlamında söz grubu.*

1. **İl eli olmasun dirseñ yüzüñde**
Elüñi dilüñi tut kendüzüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 52). [il eli yüzüñde olmasun dirseñ elüñi dilüñi kendüzüñde tut, -]*

il ü şehr: *Ülke ve şehir. [İkileme]*

1. İlāhī sen baġışla şehr-yāre
Toḳunmasun bu **il ü şehre** yāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 54). [il ü şehr, -]*

il varıcı: *Gelip geçici (Beyitte yer alan baht gel- ifadesiyle ilişkili olarak bu ifadenin "rüzgar (il) ile savrulup gidebilecek", "her an kaybedilmesi mümkün olan", "gelip geçici" anlamlarına gelebileceği düşünülmektedir).*

1. Kime kim gele baḫt **il varıcıdur**
Nice benüm bigi yalvarıcudur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 47). [il varıcıdur, -dur]*

ʿilāc: *Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde; çare, derman. [4]*

1. Havādan münḥarifdür dir mizācum
Bilürem ṣu degişmekdür **ʿilācum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 44). [ʿilācum, -um]*

ʿilāc it-: *Deva olmak, şifa vermek.*

1. Çü şīrīn nūşı ḫuşk eyler mizācuñ
Şeker terdür ola ki **ide ʿilācuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 54). [ʿilācuñ ide, -e]*

ʿilac ol-: *İlaç olmak II bir sıkıntıdan kurtarmak, rahatlatmak, huzura kavuşturmak.*

1. Şehüñ Şīrīnsiz oldı cānı acı
Şeker rencinüñ **olmadı ʿilacı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 82). [ʿilacı olmadı, -ma, -dı]*

ilāh: *Allah. [3]*

1. Niyāz eyleyü ol işden **ilāha**
Gönilmişler idi ārāmgāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 107). [ilāha, -a]*

ilāhī: *Allah'la ilgili, Allah'a âit, Allah'tan gelen. [2]*

1. **İlāhī** maḫzenüñ fetḥine miftāḥ
Melāhī ẓulmeti defʿine miṣbāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 17). [ilāhī,]*

ilāhī: *Din ile ilgili olan.*

1. Ṭābīʿī vü riyāżī vü **ilāhī**
Muḳarrer göñli levḥinde kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 9). [ilāhī,]*

ilāhī: *Ey Allah'ım!. [14]*

1. İlāhī bende-i ḥ∨ār ü naḫīfem
Ḳavī bī-çare vü süst ü żaʿīfem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 15). [ilāhī,]*

ilāhī-nāme: *Ferîdüddin Attâr'ın (ö. 618/1221) tasavvufî mesnevisi.*

1. **İlāhī-nāme** naḳşına ḳalemdür
Melekler leşkeri üzre ʿalemdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 19). [ilāhī-nāme,]*

iʿlām eyle-: *Bildirmek, anlatmak, haber etmek. [3]*

1. Hem ol dün viribidi ʿaḥd-nāme
Ki **iʿlām eylediler** ḫāṣa ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 66). [iʿlām eylediler, -di, -ler]*

iʿlām it-: *Bildirmek, anlatmak, haber etmek. [2]*

1. Çü ʿavret geh elif olur gehī lām
İde her ḥālden sulṭāna **iʿlām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 70). [iʿlām ide, -e]*

iʿlām kıl-: *Bildirmek, anlatmak, haber etmek.*

1. Tamam itdi vü geldi ḳıldı iʿlām
   Girü bennāya ḳıldılar çoḳ inʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 109). [iʿlām ḳıldı, -dı]*

ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz: *"Hazine yılansız" ve "gül dikensiz olmaz" II iyi veya güzel olan her şeyin az çok sıkıntı veren bir yanı da bulunur. [Deyim]*

1. Bu baġ içinde bī-ġam bülbül olmaz
   Ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 80). [ilansuz genc ü dikensüz gül olmaz, -]*

ilçi: *Elçi, aracı.*

1. ʿAcebler şāhuñ **ilçisi** bu ḥāli
   Bulımaz ḳılca kāl içün mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 1). [ilçisi, -(s)i]*

ilden ile: *Bir şehirden başka bir şehre, bir ülkeden başka ülkeye (gitme). [3] [İkileme]*

1. Yavuzluḳ gör ki öz oġlına nʿitdi
   Yüz urup **ilden ile** yitdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 12). [ilden ile, -]*

ilden ile git-: *Bir şehirden başka bir şehre, bir ülkeden başka ülkeye gitmek II sürekli hareket halinde olmak, yer değiştirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ata vü ḫānümān terk itdügini
   Yüz urup **ilden ile gitdügini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 6). [ilden ile gitdügini, -düg, -i, -n, -i]*

ilden ile yol bul-: *Diyardan diyara dolaşmak, bir kişiden başkasına geçmek. II. El değiştirmek, bir şeyin kullanımı veya mülkiyeti bir kimseden başka bir kimseye geçmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Bulan** devlet bize **ilden ile yol**
   Daḥi illere eyle iriser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 45). [ilden ile yol bulan, -an]*

ile: *" Birlikte, beraber" anlamlarında edat. [702]*

1. Nemek yüz sūz **iledür** bende zaḫme
   Ol urur sāza bir ezgiye zaḫme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 101). [iledür, -dür]*

ile: *" -dAn dolayı, etkisiyle" anlamlarında edat.*

1. Nice mihr **ile** ḳatam ḳanı ḳana
   Demidür ki irüresin cānı cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 15). [ile,]*

ile: *"Aracılığıyla, vasıtasıyla" anlamında edat. [9]*

1. Ki sevdāya müferriḥdür dür ü zer
   Zer **ile** her müferriḥdür müyesser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 70). [ile,]*

ile: *Bazı soyut adlara getirildiğinde "... olarak, ... bir biçimde" anlamında durum zarfları oluşturan bir söz. (edat)*

1. Ġulāẓ **ile** şu deñlü içdi sevgend
   Ki inandı aña dil-dār-ı dil-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 85). [ile,]*

ile: *Cümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz, bağlaç. [45]*

1. İçinde ʿāşıḳuñ ṣabr **ile** ḳorḫu
   Avuçda yildurur ġalbīrde şu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 259). [ile,]*

ilet-: *Yönlendirmek.*

1. Bu serv ayaġı bizedür şu müntehā miʿrāc
   Ki Sidre reşk **iledür** pāy-ı nerdbānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 8). [iledür, -ür]*

ilen-: *Beddua etmek, küfretmek, kötü söylemek. [2]*

1. Ḳara baḫtına ḳarandı **ilendi**
   Girü ḳardaşı yası tazelendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 79). [ilendi,]*
2. *]*

ilenc: *Beddua. [2]*

1. Diren il renci ile niʿmet ü genç
   Ne deñlü renc ola cemʿ olsa **ilenç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 128). [ilenç,]*

ilenc al-: *Beddua almak. [Deyim]*

1. Degül bāḳī çü ʿömr ü ḥüsn genci
   Aña maġrūr olup **alma ilenci** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 38). [ilenci alma, -ma]*

ileri: *Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı.*

1. Ne turıbildi vü ne ḳonabildi
   Ne **ileri** ne girü dönebildi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 146). [ileri,]*

ilerü: *Önce, evvel.*

1. Egerçi ḫ∨ān ola pür-menn ü selvā
   Olur şerbet **ilerü** soñra ḥelvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 38). [ilerü,]*

ilerü gel-: *Bir (kaç) adım öne çıkmak; ilerlemek, -a/-e yaklaşmak. [Deyim]*

1. **İlerü geldi** Şīrīn-i dil-efrūz
   Didi Pervīze ki iy sulṭān-ı pīrūz *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 141). [ilerü geldi, -di]

ilerü tut-: *Öncelik vermek. [2] [Deyim]*

1. Ḳılup ḳalbini ġıll ü ḥīleden ṣāf
İlerü tutdı zühd ü ʿadl ü inṣāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 74). [ilerü tut, -]*

2. Bu söze ḳıldı sulṭān iltifātı
İlerü tutdı ṣabrı vü s̲ebātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 94). [ilerü tutdı, -dı]*

ilerü var-: *Yaklaşmak. [Deyim]*

1. Pes **ilerü varup** virdi selāmı
Öküş luṭf ile söyledi kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 7). [ilerü varup, -up]*

ilerürek: *Daha önce, daha ileri.*

1. ʿAcebler key bu vaż ʿ u naḳṣı naḳḳāş
İlerürek yürür kim sırr ola fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 48). [ilerürek,]*

ilet-: *Götürmek, ulaştırmak. [13]*

1. Çün aldı ḳaṣrdan Şīrīni Şāvūr
İletdi Ermene ṣan ravżaya ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 24). [iletdi, -di]*

iley: *Ön, karşı, huzur. [3]*

1. Yükündi şāh **ileyinde** ḳodı baş
Görenler didiler taḥsīn ü ṣābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 25). [ileyinde, -i, -n, -de]*

ileyince: *Önü sıra, önünde.*

1. **İleyince** bile ḫidmetde Şāvūr
İrüp ḳaṣrını pür-nūr itdi ol ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 21). [ileyince,]*

ilhām: *Allah tarafından kulun gönlünde doğan bilgi, sezgi. [2]*

1. İrürür vaḥy ü **ilhām** enbiyāya
ḳılur envār-ı inʿām evliyāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 29). [ilhām,]*

ilhām-ı ilāhī: *Allah tarafından içe telkin edildiği kabul edilen duygu.*

1. Meger kim irdi **ilhām-ı ilāhī**
Ki virür göñli bu resme güvāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 93). [ilhām-ı ilāhī, -]*

ilin-: *İlişmek, dokunmak, temas etmek; ilgilenmek, alaka göstermek. [2]*

1. Didi ḳızlara ne gelse diline
Ki vāy aña ki bu naḳşa **iline** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 54). [iline, -e]*

ilki: *Önce, ilk önce, ilkin.*

1. Didi ʿāşıḳ deminden bir nişān vir
Eyitdi ister iseñ **ilki** cān vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 46). [ilki,]*

ilkü: *Çalılık.*

1. Ne ṭāvūs oḳıyam dilküye benzer
Degül gülşen ḳara **ilküye** benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 82). [ilküye, -ye]*

illā: *ancak, fakat. [7]*

1. Görür şeh kim bu sīmīn-ten ḳatı ḫām
Dili tosundur **illā** ḫaṭırı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 2). [illā,]*

illā: *Bilhassa, özellikle.*

1. Bıñar ü çeşme **illā** eyle ṣāfī
Ki kevs̲er şerbetinden ṣuyı ṣāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 11). [illā,]*

illā: *-dAn başka. [10]*

1. Ki ol ḳaṣr içre Şīrīn ḫalḳdan dūr
Degül ġam-ḫ∨ār aña **illā** ki Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 4). [illā,]*

illā: *...-A kadar.*

1. Görürler bitmedi ol ḥīleden iş
Dişilendiler **illā** koymadı diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 30). [illā,]*

illā: *Hatta, bile. [3]*

1. Ḳamunuñ evveli **illā** öñi yoḳ
Dü kevnüñ āḫiri **illā** soñı yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 7). [illā,]*

illā: *"Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her hâlde, ille, illaki" anlamında zarf.*

1. Birez kim ḳalʿa ceng oldı arada
Degüldür çāre **illā** mācerāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 168). [illā,]*

illā: *Oysa.*

1. Şol güher kim ḳadr biñ cān u cihāndan yig idi
Buldum **illa** yavu ḳıldum ḳıymetini
bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 4). [illa,]*

illā: *Tevhid (Lâ ilâhe illâ'llah)'deki illâ (ancak, yalnız).*

1. Şarāy-ı sırruñuñ cārūbıdur lā
Şehenşāh ol sarāy içinde **illā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 54). [illā,]*

illā'llāh: *Kelime-i tevhit (La ilahe illallah) iki cümledir: "La ilahe" nefy, "illallah" ispattır. "La" ile masivanın ve ağyarın yokluğu ifade edilir. İspat kısmında geçen "illallah", "bir ve gerçek tanrı olan Allah hariç" veya "yalnız Allah var" anlamına gelmektedir. Varlık, yalnızca Allah'a tahsis edilmektedir. [Ayet]*

1. Çü lā da nefy ḳılmaduñ ṣıfātı
Nice iṯbāt itsün **illā'llāh** ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 52). [illā'llāh,]*

illā'llāh mevlā: *Kelime-i tevhit (La ilahe illallah) iki cümledir: "La ilahe" nefy, "illallah" ispattır. "La" ile masivanın ve ağyarın yokluğu ifade edilir. İspat kısmında geçen "illallah", "bir ve gerçek tanrı olan Allah hariç" veya "yalnız Allah var" anlamına gelmektedir. Varlık, yalnızca Allah'a tahsis edilmektedir. [Ayet]*

1. İki şāh oldı lā dünyā vü ʿuḳbā
Gider kim bite **illā'llāh mevlā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 50). [illā'llāh mevlā, -]*

ʿ**illet:** *Hastalık.*

1. Çü maʿlūm ide şeh ḥāl-i mizācın
Buyura ʿ**illete** göre ʿilācın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 80). [ʿillete, -e]*

ʿ**ilm:** *İlim, bilgi. [27]*

1. Süleymān nebīnüñ ʿ**ilmi** içün
Serīr-i salṭanatda ḥilmi içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 185). [ʿilmi, -i]*

ʿ**ilm:** *Allah'a nisbet edilen sübûtî sıfatlardan biri. "zaman ve mekân sınırı olmaksızın küçük büyük, gizli âşikâr her şeyi ve her hadiseyi müşahede etmişçesine hakkıyla bilme" manasına gelir.*

1. Yaḳınlar eyledür ʿ**ilminde** hayrān
Ki ıraḳdaġı bir ḥayvān-ı nādān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 93). [ʿilminde, -i, -n, -de]*

ʿ**ilm-i ʿacz:** *Acizliğini bilme.*

1. Bilür şol cān ki ʿirfāñī ṣıfatdur
Ḳi ʿ**ilm-i ʿacz** ʿālī maʿrifetdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 109). [ʿilm-i ʿacz, -]*

ʿ**ilm-i baḥr:** *İlim denizi II Allah'ın bir deniz gibi geniş ve büyük olan ilmi.*

1. Ne vardur ʿ**ilmi baḥrine** nihāyet
Ne buldı milki berri ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 98). [ʿilmi baḥrine, -]*

ʿ**ilm-i bī-kerāne:** *Ucu bucağı, sonu ve sınırı olmayan ilim. Allah'ın sonsuz ilmi.*

1. Şeyḫī ḳo vaṣfı şerḥin oḳı duʿā-yı devlet
Ki ola ʿ**ilm-i bī-kerāne** Allāh oldı
aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 76). [ʿilm-i bī-kerāne, -]*

ʿ**ilm-i ẕāt:** *Allah'ın kendisine ait ilmi.*

1. Çü ḥayrān ide ʿaklı ʿ**ilm-i ẕātı**
Ṣıfātından bula nūr-ı necātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 19). [ʿilm-i ẕātı, -ı]*

ʿ**ilm ehli:** *Âlimler.*

1. Sözi ʿ**ilm ehlinüñ** burhān iledür
Velī ẕevḳ ıssınuñ vicdān iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 43). [ʿilm ehlinüñ, -nüñ]*

ʿ**ilmī:** *Bilimsel, bilgiye dayanan.*

1. Anuñ vaṣfında çoḳ remz ü işāret
Kimi ẕevḳī kimi ʿ**ilmī** ʿibāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 8). [ʿilmī,]*

ilt-: *Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.[3]*

1. Ṣabā her dem diler tozına destūr
Ki firdevse fer **iltür** ḥūriye nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 116). [iltür, -ür]*

ilt-: *Göndermek, iletmek, ulaştırmak [7]*

1. Gözin açmışdurur izüñ tozına
Ki **iltem** tūtiyā ide gözine (Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 260). *[iltem, -em]*

ilt: -A döndürmek, -A çevirmek.

1. Külüngi Ḳafa ursañ nūna **iltür**
İrerse Elbürze gürzüñ tuna iltür (Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 100). *[iltür, -ür]*

iltifāt it-: *Değer vermek, ilgi göstermek.*

1. Ne var ayruġa **itsem iltifātı**
Baña ʿışḳuñ idi maḳṣūd-ı ẕātī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 59). [iltifātı itsem, -se, -m]*

iltifāt kıl-: *Bir şeye alaka ve rağbet göstermek.*

1. Bu söze **ḳıldı** sulṭān **iltifātı**
İlerü tutdı ṣabrı vü ṣebātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 93). [iltifātı ḳıldı, -dı]*

imām: *Cemaate namaz kıldıran kimse; en önde bulunan kimse, önder (Hz. Muhammed). [2]*

1. Ol üç yüz on üç aḫyāruñ **imāmı**
Bu biñ biñ ʿālemüñ şāh-ı hümāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 3). [imāmı, -ı]*

imām-ı müslimīn: *Müslümanların imamı.*

1. Didi ol şāḫṣ **imām-ı müslimīnsin**
Ḫılāfet taḫtına şāh-ı güzīnsin *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 15, Mısra 119). [imām-ı müslimīnsin, -sin]

imāmet: *İmam olma durumu. II din ve maneviyat önderliği. [2]*

1. Emānet gencinüñ şāh-ı emīni
İmāmet baḥrinün dürr-i yetīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 8). [imāmet,]*

īmān: *Allah'a inanma, dinî inanç.*

1. Revān bağrına basdı cānı bigi
Yir itdi sīnede **īmānı** bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 154). [īmānı, -ı]*

īmān: *Allah'a inanma, dinî inanç; kuvvetli inanç.*

1. Şol arada ki bir cān ḳala ber-hū
Ḳoma **īmānda** ḳorḫu cānda ḳayġu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 34). [īmānda, -da]*

īmān vir-: *Kutsal inancından vazgeçmek, iman etmek. [Deyim]*

1. Göñül almaḳ dilerseñ cān vireyin
Ve eger dīn istesen **īmān vireyin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 52). [īmān vireyin, -eyin]*

imanlu: *Allah'a inanan, inançlı kimse.*

1. Dürüst **imanlu** sımaz ahd ü peymān
Ki olur naḳż-ı eymān naḳş-ı imān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 45). [imanlu,]*

īmānsuz: *İnsafsız, acımasız.*

1. Ḳanı ḳavl ü ḳarār ü ʿahd ü peymān
Hey **īmānsuz** yalanmıydı ol eymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 212). [īmānsuz,]*

ʿimāret: *Bulunduğu yeri bayındır duruma getiren câmi, medrese, hastahâne, misâfirhâne, hankah, türbe, kale vb. eser. [3]*

1. Kıġırdılardı bir bennā-yı üstād
Ki çoḳ ḳaṣr ü ʿ**imāret** ḳılmış ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 82). [ʿimāret,]*

imāret: *Bir yeri bayındır ve mâmur etme, bayındırlık. [2]*

1. ʿArab açdur degül ḳaṣdı **imāret**
Murādı sīm ü zerdür nehb ü ġāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 69). [imāret,]*

imden girü: *Artık, bundan sonra.*

1. Özüm **imden girü** bī-bīm ḳıldum
Her işi ṭapuña teslīm ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 69). [imden girü, -]*

imdi: *O hâlde, öyleyse (bağlaç) [4]*

1. Gel **imdi** ẕerrece bulduñsa nūrı
Anuñ mihriyle kesb eyle ḥużūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 61). [imdi,]*

imdi: *. Şimdi, artık (zarf)*

1. Gelelüm **imdi** tevḥīd-i ṣıfāta
Ki efʿālīden aḳreb oldu ẕāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 1). [imdi,]*

imızġan-: *Uyuklamak, azıcık uyumak.*

1. **Imızġanmaḳlıġa** olınca meyli
Ḳulaġına toḳındı at ṣahīli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 43). [imızġanmaḳlıġa, -maḳ, -lıġ, -a]*

īmin: *Emin, güvenli, huzurlu.*

1. Zamān **īmin** ġam u ẓulm ü fitenden
Zemīn āsūde teşvīş ü miḥenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 5). [īmin,]*

īmin degül: *Güvende değil.*

1. **Degül** düşmenden **īmin** gāh ü bīgāh
Yürürdi ṭaġa ṭaşa rāh ü bī-rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 11). [īmin degül, -]*

imiş: *Ek-fiilin -mIş eki almış biçimi. [26]*

1. Çü nāṣiḥ yoġ **imiş** ādem ḳatında
Çalınmış çeng nā-maḥrem ḳātında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 19). [imiş, -miş]*

imkān: *Olanak. [2]*

1. Ne ümmīd aña ki ola yāra hem-dem
Ne **imkān** var ki bula yara merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 22). [imkān,]*

imkān bul-: *Ulaşmak. [Deyim]*

1. Özini bildügidür ortaʿırfān
Aḫas ol kim **bula** kendüye **imkān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 36). [imkān bula, -a]*

imkān irişdügince: *Elden geldiği kadar; yapılabildiği, olabildiği kadar.*

1. Getürdi nüzl ü niʿmetler fırāvān
İrişdügince ʿaḳl ü ḥadd **imkān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 190). [imkān irişdügince, -]*

imkān ol-: *Gücü yetmek, fırsat bulmak.*

1. Bu fikr içinde ḳaldi denk ü ḥayrān
Dilin depretmege **olmadı imkān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 74). [imkān olmadı, -ma, -dı]*

imkānı yok: *İmkân (İmkânı) yok: Olması mümkün değil, olamaz. [6]*

1. Ki zīrā baḥr kim pāyānı yoḳdur
İḥāṭa itmegüñ **imkānı yoḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 12). [imkānı yoḳ, -]*

imtiḥān it-: *Sınamak, denemek, yoklamak. [Deyim]*

1. **İdün** pīrūze baḫta **imtiḥānı**
Bize aṣṣı size olmaz ziyānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 23). [imtiḥānı idün, -ün]*

imtizāc: *Karışma, uyuşma, iki veya daha fazla şeyin karışıp kaynaşarak tek cisim hâline gelmesi.*

1. Pes irdi emr ile ṣunʿ imtizāca
Ki ġāyet **imtizāc** ire mizāca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 148). [imtizāc,]*

imtizāca gel-: *Birbirine uymak, uyuşmak; uygun, mutabık gelmek. [Deyim]*

1. Ḥaḳiḳī iʿtidāl olmaz mizāca
Ki ol gelmedi **gelmez imtizāca** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 86). [imtizāca gelmez, -mez]*

imtizāca ir-: *İki veya daha fazla şeyin karışıp kaynaşarak tek cisim hâline gelmesi. [Deyim]*

1. Pes **irdi** emr ile ṣunʿ **imtizāca**
Ki ġāyet imtizāc ire mizāca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 147). [imtizāca irdi, -di]*

in-: *Bir taşıt veya binek hayvanından yere basmak, binmek karşıtı. [9]*

1. Bu yidi günde diñlenmedi bir dem
Atından **inmedi** illā laḥẓa-ı kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 38). [inmedi, -me, -di]*

in-: *Allah katından yeryüzüne nüzul etmek.*

1. Şehd ü şekker ne dil ile vire aġzından nişān
Ki āyeti şīrīnligüñ **inmişdür** anuñ
şānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 8). [inmişdür, -miş, -dür]*

in-: *Bulunduğu yerden aşağıya doğru düşmek, gelmek. [4]*

1. Ṭolup çün sāz ile aġar havāya
Boşalup sūz ile **iner** şerāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 58). [iner, -er]*

in-: *Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek. [3]*

1. Melekdür bu meger göklerden **inmiş**
Yā-ḫūd ḥūrīdür uçmaḳdan yayınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 49). [inmiş, -miş]*

in-: *Yukarıdan aşağıya doğru gelmek II (Güneş) batmak.*

1. Yeşil içre ḳızıl itdi tenāvül
İnince gök çemenden bu ṣaru gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 24). [inince, -ince]*

ʿinād it-: *Direnmek, ayak diremek; birine karşı çıkmak, karşı düşünce ileri sürmek II ısrarcı olmak, üstelemek.*

1. Hemān sāʿat binüp Şebdīze Pervīz
ʿİnād itmedi vü göç eyledi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 74). [ʿinād itmedi, -me, -di]*

inʿām: *Lutuf, ihsan. [2]*

1. Degül kim ḫāṣ ider insana **inʿām**
Ki olupdur kāināta daʿveti ʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 75). [inʿām,]*

inʿām ḳıl: *Lutuf ve ihsanda bulunmak, iyilik etmek. [2]*

1. Tamam itdi vü geldi ḳıldı iʿlām
Girü bennāya **ḳıldılar** çoḳ **inʿām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 110). [inʿām ḳıldılar, -dı, -lar]*

inʿām ü iḥsān eyle-: *Nimetler ve lütuflar eylemek, cömertlik etmek. [İkileme]*

1. Şu deñlü **eyledi inʿām ü iḥsān**
Ki yüz biñde birin şerḥ itmez insān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 65). [inʿām ü iḥsān eyledi, -di]*

inan-: *Bir şeyin doğruluğuna güvenmek, onaylamak, kabul etmek. [7]*

1. Bu ʿömr ü zor-ı bāzūya **inanma**
Yile aldanma vü ṣuya tayanma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 115). [inanma, -ma]*

inan: *Kanarak aldanmak.*

1. **İnanmaġıl** oġul gerdūn-ı dūna
Ki biñ yıl niʿmeti deġmez bu güne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 21). [inanmaġıl, -ma, -ġıl]*

ʿināyet: *İyilik, yardım, lütuf, ihsan. [11]*

1. Gözüm yaşı deñiz cismüm gemidür
ʿİnāyet yilinüñ şāhum demidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 14). [ʿināyet,]*

ʿināyet-i ezel: *Ezelî yardım. II Allah'ın yardımı.*

1. Saʿādet ılduzı burc-ı şerefde toġdı mı yā
ʿİnāyet-i ezel ü baḫt-ı nā-gehān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 6). [ʿināyet-i ezel, -]*

ʿināyet it-: *İyilik etmek.*

1. Ki şefḳat gösterüp **ide ʿināyet**
Çün öñ cürmiydi ṣaymaya cināyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 9). [ʿināyet ide, -e]*

ʿināyet ḳıl-: *Iyilik etmek, yardımda bulunmak.*

1. Bu ḳulda gerçi var cehl ü ḥamāḳat
ʿİnāyet ḳıl ki yoḳ ḫışmuña ṭāḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 40). [ʿināyet ḳıl, -]*

ince fikr: *İnce düşünce II iyiden iyiye, enikonu, ayrıntılı düşünce.*

1. Ṭolaşup **ince fikre** vehm çün berḳ
Ṣaçı ḳılın bilinden idemez farḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 115). [ince fikre, -e]*

incelik: *İnce davranış gösterme, zarafet, nezaket.*

1. Baḳımuñ ḳıl dise ʿāḳil yararsın
Ve-līkin **incelikde** ḳıl yararsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 176). [incelikde, -de]*

incit-: *Acıtmak, rahatsız etmek.*

1. Tenüñi **incidürdi** şerb ü dībā
Döye mı bunca rence ol cism-i zībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 97). [incidürdi, -ür, -di]*

incit-: *Birini üzmek, kırmak, gücendirmek. [2]*

1. Dilerseñ devlet ü ʿömre s̱ebātı
Var **incitme** be-nā-ḥaḳ hīç ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 130). [incitme, -me]*

incü: *İnci. [5]*

1. Deñizden çıḳarur **incüyi** ġavvaṣ
Boyunlarda kulaḳlarda olur ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 5). [incüyi, -y, -i]*

indi: *İmdi, şimdi. [2]*

1. Bu ṣūretle baña maʿnā görindi
Degülseñ naḳş-ı bī-maʿnā gör **indi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 90). [indi,]*

inek: *Dişi sığır.*

1. Elümde nice ādemler eşekdür
Öñümde saġar isem ay **inekdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 118). [inekdür, -dür]*

infiʿāl: *Bir tesir ediciden, bir fiilden etkilenme durumu, etki altında kalma, etkilenme.*

1. Bu dördüñ fiʿli ile **infiʿāli**
Ḳılur mı bunca biñ biñ dürlü ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 153). [infiʿāli, -i]*

inine üren it-: *Kendisine yapılan iyiliklere kötülük ile karşılık vermek. [Deyim]*

1. Ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli
İnine üren itüñ ne ola ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 222). [inine üren itüñ, -üñ]*

iniş: *Yukarıdan aşağıya gittikçe alçalan eğimli yer, yokuş karşıtı.*

1. Giderdi eyle kim geçerdi ḫayli
Yoḳuşda ṭavşanı **inişde** seyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 144). [inişde, -de]*

iñle-: *Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak.*

1. Göñül ṣayrusı cān tartar sitemden
Ne var **iñlemez** ise sor keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 46). [iñlemez, -mez]*

iñlet-: *Bir musiki aletini duygulu, dokunaklı, acılı, etkili yanık şekilde çalmak.*

1. Rebābī gine **iñletdi** rebābı
Cigerden şişe şancup ol kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 71). [iñletdi, -di]*

innī lā uḥibbuu'l-āfilīn: *Enam suresi 76. ayet. "Gece olup karanlık basınca bir yıldız görmüş de budur Rabbim demişti. Fakat yıldız battı mı demişti ki: Ben batanları sevmem.". [Ayet]*

1. Ḳo ehline bu dārü'l-ġāfilīni
Oḳı **innī lā uḥibbuu'l-āfilīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 214). [innī lā uḥibbuu'l-āfilīni, -i]*

ins: *İnsan.*

1. Nitekim ḳıldı taʿlīm **inse** taḳdīs
Hem eyle ḳıldı dahi cinne tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 77). [inse, -e]*

ins ü cin: *İnsanlar ve cinler. [İkileme]*

1. Yir ü gök **ins ü cinn** ü mürġ māhī
Ḳamu tevḥīd-i ẕātınuñ güvāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 55). [ins ü cinn, -]*

ins ü cin: *İnsanlar ve cinler II yaratılmışların tümü. [6] [İkileme]*

1. Cevābı böyle virdi ol dil-ārām
Ki şāhā **ins ü cin** fermānuña rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 2). [ins ü cin, -]*

ins ü perī: *İnsanlar ve cinler. [İkileme]*

1. Ki mi**s**li yoḳdurur taḫt-ül –felekde
Degül **ins ü perī** ḥūr ü melekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 70). [ins ü perī, -]*

inṣāf: *Acıma, merhamet duygusu. [4]*

1. Virür **inṣāf** ile ol ʿadl ü dādı
Ki ṭoldı ile eylük şehre şādi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 15). [inṣāf,]*

inṣāf it-: *Hakça davranmak, adâlet göstermek, acıyıp merhamet etmek.*

1. Tutayın gelmeye dilden tudaḳdan
Sen **inṣāf it** ḥalāl ola mı ḫaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 84). [inṣāf it, -]*

inṣāf vir-: *Acıma, merhamet etme duygusu vermek. [2]*

1. Ḳılalum ṣabr aña-dek kim zamāne
Vire inṣāf ol nā-mihr-bāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 54). [inṣāf vire, -e]*

insān: *Allah'ın yarattığı varlıklar içinde akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlı, beşer. [17]*

1. Şu deñlü eyledi inʿām ü iḥsān
Ki yüz biñde birin şerḥ itmez **insān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 66). [insān,]*

insān-ı kāmil: *Kemale ermiş, olgun kimse.*

1. Ḥaḳīḳat ol olur **insān-ı kāmil**
Ḳi olur her ḥāle ʿālim ḥalḳa ʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 21). [insān-ı kāmil, -]*

insan ʿālemi: *İnsan türü, insanlar.*

1. Yaḳın olur bu **insan ʿālemine**
Ki beñzer kāmili nāsuñ kemine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 81). [insan ʿālemine, -ne]*

insī vü cinnī: *İnsan ve cin. [İkileme]*

1. Bilür bu ḥāli her **insī vü cinnī**
Ki olur taʿcīlden yigrek teʾennī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 19). [insī vü cinnī, -]*

inşā ḳıl-: *Yazmak, kaleme almak.*

1. İderken ḥüsni bağını temāşā
Bu bir ḳaç beyti ʿāşıḳ **ḳılmış inşā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 146). [inşā ḳılmış, -mış]*

intiḳām: *Öç alma, yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı verip acısını çıkarma.*

1. Nüfūsuñ **intiḳām** ise havāsı
Olur ʿafv ile cān u dil şafāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 107). [intiḳām,]*

intiḳām al-: *Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, öç almak. [Deyim]*

1. Kim **alam** düşmenümden **intiḳāmı**
Dileyem ʿöẕrümi ol dem tamāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 203). [intiḳāmı alam, -am]*

intiḳām it-: *Öç almak. [Deyim]*

1. Cihānuñ **intiḳām itmek** işidür
Uran urulur u diyen işidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 155). [intiḳām itmek, -mek]*

intiḳāmı ḳoy-: *Kendisine yapılan bir kötülüğe karşı sessiz kalmak, karşılık vermemek.*

1. Ḳadīmi ʿahdi unutmak revā mı
Bu dünyādur **ḳoya** mı **intiḳāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 50). [intiḳāmı ḳoya, -a]*

intiẓār: *Bekleme, bekleyiş. [7]*

1. Şalar bir resme cāna **intiẓār** od
Ki itmez ḳuru aġaca yanar od *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 69). [intiẓār,]*

intiẓār-ı rāh it-: *Birinin yolunu gözlemek; gelmesini beklemek. [Deyim]*

1. Göz açup **intiẓār-ı rāh iderdi**
Dün ü gün yatmaz idi āh iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 5). [intiẓār-ı rāh iderdi, -er, -di]*

intiẓār āfetdür: *Beklemek felakettir anlamında, bekleyişin zorluğunu ifade eden söz grubu.*

1. Egerçi **intiẓār āfetdür** iy dost
Şoñı vaṣl olıcaḳ rāḥatdür iy dost *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 147). [intiẓār āfetdür, -]*

intiẓār it-: *Umutla beklemek.*

1. Ya vaṣl-i yār ola ya yarıla yürek bārī
Bu furḳat odı ile nice **intiẓār iderem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 4). [intiẓār iderem, -er, -em]*

ip: *Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim II ilgi, bağ. [2]*

1. Göñülde eyle ḳıldı mihr **ipin** berk
Ki ider bir görmege biñ cānını terk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 15). [ipin, -in]*

ip bıraġ-: *İpi boynuna takmak, kendini asmak. [Deyim]*

1. Düşüp cevrüñ elinden oġınursam
Bu ġamdan **ip bıraġup** boġınursam *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 60). [ip bıraġup, -up]

iplik: *Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerinden her biri. Bu liflerin birlikte bükülmüş ve çekilmiş durumu.*

1. Senüñ bir **iplik** urur içüñe dāġ
   Benüm bu ḳılca cānum odıdur taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 29). [iplik,]*

ir-: *Erişmek, ulaşmak. [160]*

1. Ger baḥr olursa el yuyam āb-ı ḥayātdan
   Bir ḳaṭre teşne cānuma **irse** zülāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 10). [irse, -se]*

ir-: *Ayırmak, uzaklaştırmak. [4]*

1. Ġarīmüñ şarpdur ḥaḳḳın viregör
   Az az ḥaḳḳını boynundan **iregör** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 40). [iregör, -e, -gör]*

ir-: *Ayrılmak, geçmek, uzaklaşmak.*

1. Dime kim ġuṣṣañ ile bağlayam dem
   Belādan **irmezem** irince vaʿdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 22). [irmezem, -mez, -em]*

ir-: *Çıkmak, varmak, yetişmek. [3]*

1. Ḳara ḳanlar dökile ḫāmelerden
   Göge dūd **ire** yanup nāmelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 94). [ire, -e]*

ir-: *Dokunmak, isabet etmek. [12]*

1. Eger bir berg ucına **irse** nekbet
   Dirilse cümle ehl-i ʿilm ü ḥikmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 147). [irse, -se]*

ir-: *-A geçmek, kalmak, devrolmak. [2]*

1. Anuñ āline **irer** taḫt u devlet
   Ḳalur anlarda tā devr-i ḳıyāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 47). [irer, -er]*

ir-: *Ermek, kavuşmak. [2]*

1. Cānāna **iren** ḳalur mı cāna
   Künc-i dil ü cān ü gevher-i ʿışḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 109). [iren, -en]*

ir-: *Gelmek, gelip çatmak. [2]*

1. Girü bir yüzden idi göñli maḥzūn
   Ki ʿāḳil bilür **irer** kamuya ol gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 22). [irer, -er]*

ir-: *Rast gelmek, karşılaşmak.*

1. Ki ḫāküm ḳarışalı cev cev āba
   Bu resme **irmedüm** ḫāżır-cevāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 90). [irmedüm, -me, -dü, -m]*

ir-: *Yetişmek.[4]*

1. Ne Şīrīnden şeker ṭuzlu beşer var
   Ne Şebdīze **irer** bād-ı seḥer var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 50). [irer, -er]*

ir-: *Olmak, vakti gelmek. [5]*

1. İdüp hemgām-ı şām **irince** ārām
   Ḳılurlar gine ʿazm-i bade vü cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 41). [irince, -ince]*

ir-: *Bir şeyin etkisine maruz kalmak, duçar olmak.*

1. Velī bir yüzden **irdi** ġayret ü ʿār
   Dil-efgār itdi ḳıldı cānına kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 27). [irdi, -di]*

ir-: *Bir yaşa erişmek, ulaşmak.*

1. Biraz günden ki **irdi** bişe yaşı
   Ulu and oldı ḳavm ü işe başı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 81). [irdi, -di]*

ir-: *Dokunmak, isabet etmek. [5]*

1. Bu çeng āvāzına ol resme Pervīz
   Yanar şankim neye **irdi** āteş-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 4). [irdi, -di]*

ir eger giç: *Erken ya da geç vakitte; ne zaman olsa. [İkileme]*

1. Ki otlaḳdan sağılsa **ir eger giç**
   Gele süd çeşmeye eglenmeye hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 79). [ir eger giç, -]*

ir eger giç: *Erken ya da geç; ne zaman olsa II mutlaka. [İkileme]*

1. Ki ne çāre olaydı **ir eger giç**
   Ḳatumdan eksük olmayaydı süd hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 23). [ir eger giç, -]*

ir eger giç: *Önce veya sonra II hiçbir zaman. [2] [İkileme]*

1. Ki ben ḳuldan senüñçün **ir eger giç**
   Ḫuṭūr itmedi ḫāṭırdan ḫaṭā hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 31). [ir eger giç, -]*
2. Kişi zārī vü zūr u zer ḳıla hīç
   Yimez rızḳından özge **ir eger giç** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 64). [ir eger giç, -]*

ir giç: *Er geç. Erken veya geç; her ne vakit olsa, sonunda, önünde sonunda. [İkileme]*

1. Eyitdi germ olup şarṭ olsun **ir giç**
   Eger bu şarṭdan dönsem olam hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 133). [ir giç, -]*

irādāt: *İradeler.*

1. Nüfūs u nāṭıḳa andan beşerde
İrādāt u nümüv ḥayy ü beşerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 22). [irādāt,]*

irādet: *İrade.*

1. Bu üç nefs anda var ḥiss ile bile
Daḫı cünbiş **irādet** lāyıḳiyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 110). [irādet,]*

irādet al-: *Emir, talimat almak. [Deyim]*

1. **İrādet** andan **alur** çarḫ-ı aṭlas
Ḥayāt andan bulur ṭāḳ-ı muḳarnas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 9). [irādet alur, -ur]*

irādī: *İradi hareket, "hareket"in ilkesi açısından ikinci hareket. II. "Hareket", cismin bir mekândan diğer bir mekâna intikalini veya genellikle tabiattaki çeşitli değişmeleri ifade eden kelâm ve felsefe terimidir. "Hareket"in ilkeleri tabiat ve nefis olmak üzere ikiye ayrılır. Bu etken ilkelere göre hareket tabii, nefsânî (irâdî) ve teshîrî (kasrî) olmak üzere üç kısma ayrılır. [2]*

1. İkidür cünbiş-i eflāküñ adı
Biri ḳasrīdurur biri **irādī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 46). [irādī, -durur]*

irādī it-: *İradi hareket etme. İradi hareket, "hareket"in ilkesi açısından ikinci hareket. "Hareket", cismin bir mekândan diğer bir mekâna intikalini veya genellikle tabiattaki çeşitli değişmeleri ifade eden kelâm ve felsefe terimidir. "Hareket"in ilkeleri tabiat ve nefis olmak üzere ikiye ayrılır. Bu etken ilkelere göre hareket tabii, nefsânî (irâdî) ve teshîrî (kasrî) olmak üzere üç kısma ayrılır.*

1. Bu cünbişde ki iderler irādī
Muʿayyen her birinüñ vardur adı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 61). [irādī iderler, -er, -ler]*

iraġ: *Uzak. [7]*

1. Berī bundan ki ʿaḳl urur esāsı
Iraġ andan ki fikr eyler ḳıyāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 72). [iraġ,]*

irag eyle-: *Uzak tutmak, uzakta kalmasını sağlamak.*

1. **Irag eylen** melāli gönlüñüzden
Gide cāndan nite-kim gitdi gözden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 129). [irag eylen, -n]*

ʿirak: *Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat Suyu'nun iki tarafı.*

1. Yār-ı muḫālifüñ ḳomazam perdesin ye gāh
Ger Rūm u ger **ʿIrāḳ** u Sifāhān
maḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 10). [ʿirāḳ,]*

irān: *İran ülkesi. [3]*

1. Urur faṣṣād **irāna** nīşter ter
Velī kendü ḳolında eli ditrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 23). [irāna, -a]*

irān milketi: *İran ülkesi.*

1. Saçuñuñ ḳılca ḳılsañ ḳıymetini
Verem çīnine **İrān milketini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 28). [irān milketini, -ni]*

īrān zemīn: *İran topraklarında doğup büyümüş, İranlı.*

1. Çeküp **İrān zemīn** leşkerlerini
Medāyin kişveri ser-verlerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 13). [irān zemīn, -]*

irem bağı: *Âd'ın oğlu Şeddad'ın yaptırdığı yalancı cennet olup Osmanlı şiirinde güzel ve bakımlı bahçeler için de kullanılır. II cennet, cennet bahçesi. [2]*

1. **İrem bāġı** miṣālidür cemālüñ
Anuñçün nā-bedīd oldı viṣālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 29). [irem bāġı, -*

ʿirfān: *Bilme, anlama, biliş, anlayış. [2]*

1. Didi arḳunlıġ ile iy söz ehli
Göremez kimse **ʿirfānuñda** cehli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 206). [ʿirfānuñda, -uñ, -da]*

ʿirfānī ṣıfat: *Esrar-ı İlâhiyeye, iman ve Kur'an hakikatlarına vakıf, bilme, anlama. kâinatın sırlarını bilme kudretine sahip olan.*

1. Bilür şol cān ki **ʿirfānī ṣıfatdur**
Ḳi ʿilm-i ʿacz ʿālī maʿrifetdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 108). [ʿirfānī ṣıfatdur, -dur]*

irgür-: *Eriştirmek, ulaştırmak. [4]*

1. İlāhī ġam yolın pāyāna **irgür**
Eritdi derd odı dermana irgür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 51). [irgür,]*

iriş-: *Belli bir yere varmak, ulaşmak. [88]*

1. Nice maḥbūb kim ser-mest **irişür**
Naẓarsuz gözler uyḫuya dürişür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 33). [irişür, -ür]*

iriş-: *Kavuşmak, elde etmek, sahip olmak. [5]*

1. Nite-kim isteye maʿṣūḳı ʿuṣṣāḳ
İrişmek dileye maṭlūba müştāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 68). [irişmek, -mek]*

iriş-: *Olgunlaşmak. [4]*

1. Behiştī meyveler ḥāżır **irişmiş**
Budaḳlar birbirine el virişmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 27). [irişmiş, -miş]*

iriş-: *Değmek, ulaşmak. [4]*

1. Ne deñlü yil ṭolu ise külāhı
Yil **irişse** tozıdur ḫāk-i rāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 16). [irişse, -se]*

iriş-: *Erişmek, gelip çatmak. [4]*

1. Gice **irişdi** şāh ol köye girdi
Ulu meclis düzetdi ṭoya girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 33). [irişdi, -di]*

iriş: *Yetişmek, yetmek, yeterli olmak, kâfi gelmek.[2]*

1. Bu ʿilme aḳl ü fikr ü fehm **irişmez**
Ḳılı biñ biñ yararsa vehm **irişmez** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 3). [irişmez, -mez]*

iriş: *Yetiş, koş, gel!. Yardım istemek için söylenen bir söz.[2]*

1. Ḳamunuñ sözi bu ki iy şāh-zāde
İriş yoḫsa cihān vardı fesāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 48). [iriş,]*

irişdür-: *Erişmesini sağlamak, yetiştirmek, ulaştırmak. [2]*

1. Bulam cehd ile sen cānuñ nişānın
İrişdürem selām ü armaġanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 246). [irişdürem, -em]*

irkeg: *Erkek, dişi karşıtı. [2]*

1. Meger kim **irkeginden** her birine
Dişinüñ nesne ire nuṭfa yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 51). [irkeginden, -in, -den]*

irkek: *İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiyi dölleyecek cinsten olanı. [2]*

1. Birisi māde şīr ü biri **irkek**
Degül atları birbirinden ürkek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 99). [irkek,]*

irşād it-: *İşaret etmek, birini veya bir şeyi işaretle belirtmek, göstermek.*

1. Pes **itdiler** bir ulu taġa **irşād**
Ki kūh-ı Bīsütūn dinür aña ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 3). [irşād itdiler, -di, -ler]*

irşād kıl-: *Yol göstermek.*

1. Çü and işitdi nā-çār oldı Ferhād
Yüridi ol yaña kim **kıldı irşād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 84). [irşād kıldı, -dı]*

irte: *Ertesi gün, yarın.*

1. Ki bugünki demüñ fānīdür **irte**
Gice yinmeyen et yaḫnidür **irte** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 43). [irte,]*

irte: *Ertesi gün, yarın II gelecek zamanda bir gün.*

1. Benüm yoġ **irteye** ṣabr ü mecālüm
Biş on aya kim irer ḳanı ḥālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 297). [irteye, -ye]*

irteye-dek: *Ertesi güne kadar II sabah oluncaya dek. [2]*

1. Ne uyḫu **irteye-dek** güft ü gūdan
Ferāgat bulmadılar cüst ü cūdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 47). [irteye-dek,]*

irüg-: *Ayrılmak, uzaklaşmak.*

1. Ḳaçan kim ikilikden **irügesiz**
Gide senlik ü benlik birügesiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 375). [irügesiz, -esiz]*

irür-: *Getirmek, ulaştırmak, eriştirmek. [13]*

1. Buyurursañ başum üzre turayın
Ḳapuña yüz süriyü **irüreyin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 46). [irüreyin, -eyin]*

irür-: *Ulaşmak, erişmek. [5]*

1. Çün altıñda bulına ol uçar ḳuş
Göz **irürmesün** itse yil taʿcīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 336). [irürmesün, -me, -sün]*

irüş-: *Belli bir yere varmak, ulaşmak.*

1. Gezerek **irüşür** ol sebze-zāre
Teferrüc iderek ḳılur neẕāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 115). [irüşür, -ür]*

ʿīsā: *Hz. İsa. Kendisine kitap verilen dört peygamberden biri. [10]*

1. Aḥmed cemāli bigi baḫtuñ yüzi münevver
ʿĮsā maḳāmı bigi taḫtuñ yiri mükerrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 30). [ʿįsā,]*

ʿīsā: *Hz. İsa (Tanıkta, Husrev-i Perviz için kullanılır).*

1. Yime Meryem ġamın **ʿĮsā** saġ olsun
Eger kesr oldı büt Kisrā saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 147). [ʿįsā,]*

ʿisā-dem: *İsa nefesli.*

1. Çün ol ʿ**Ḫsā-dem** āteş ʿūda irdi
Cigerden dūd-ı dil Dāvūda irdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 37). [ʿḫsā-dem,]*

ʿīsā dem: *İsa nefesli (Tanıkta, Husrev-i Perviz için kullanılır).*

1. Eger-çi Meryem idi zaḫma merhem
Ne içün düşmeye ʿ**Ḫsā deme** ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 112). [ʿḫsā deme, -e]*

ʿīsā demi: *Hz, İsa'nın hayat veren nefesi, can bağışlayan nefes. [2]*

1. Şorarsañ yig görür ehl ādeminden
Ḥımār āvāzesin ʿ**īsa deminden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 88). [ʿīsa deminden, -n, -den]*

ʿīsā demi: *Hz. İsa'nın ölülere can veren nefesi (Sevgiliye can veren Şirin).*

1. Feraġat gösterüp Meryem ġamından
Ururdı dem-be-dem ʿ**Ḫsā demiñden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 14). [ʿḫsā demiñden, -n, -den]*
2. Meġer var idi Meryemle yemīni
Ki añmaya daḫı **Ḫsā demini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 8). [ḫsā demini, -n, -i]*

ʿisa ibni meryem: *Meryem'in oğlu İsa. Hz. İsa, kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.*

1. Giderken bir yola ʿ**İsa ibni Meryem**
Görür yatur depelenmiş bir ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 45). [ʿisa ibni meryem, -]*

īsār it-: *İkram etmek, cömertlikle vermek.*

1. Mehīn Bānūnuñ iḳlīmin ne kim var
Yazup menşūr Şāvūra **itdi īsār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 214). [īsār itdi, -di]*

īsār ḳıl-: *Cömert davranmak, ikramda bulunmak.*

1. Bugün **ḳıl** iḫtiyāruñ ile **īsār**
Ki yarın ḫōd alurlar çār-u-nāçār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 53). [īsār ḳıl, -]*

isbāt-ı ḳıdem: *Kıdem'in (öncesi olmayan Allah) ispatı.*

1. Hem eydür kimse kim sābit-ḳademdür
Ḥades nefy ile **isbāt-ı ḳıdemdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 30). [isbāt-ı ḳıdemdür, -dür]*

isbāt bul-: *Kanıtlanmak, ispat edilmek. [Deyim]*

1. Ḳoyup farḳı tola cemʿiyyet-i zāt
Bula nefy-i vücūd içinde **isbāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 20). [isbāt bula, -a]*

isbāt it-: *Kanıtlamak, bir şeyin doğruluğunu ortaya koymak.*

1. Çü lā da nefy ḳılmaduñ ṣıfātı
Nice **isbāt itsün** illā'llāh zātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 52). [isbāt itsün, -sün]*

ise: *Ek-fiilin şart etki -sA almış biçimi.[144]*

1. Elümde nice ādemler eşekdür
Öñümde saġar **isem** ay inekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 118). [isem, -se, -m]*

ise: *Olsa da. [2]*

1. Degül Ḫusrev Ferīdūn **ise** şāhūn
Muḳābil olımaz ferrine māhuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 121). [ise,]*
2. Şu resme tutdı yüz cevr ü cefāya
Ki ger mihr **ise** göz açmaz vefāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 92). [ise,]*

ise: *Olunca, olursa, olsa da.*

1. Ne var yoġ **ise** çoḳ māl ü menalüñ
Ki anuñla ḫoş geçe ʿālemde ḥālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 15). [ise,]*

isfīdāc it-: *İsfidac sürmek. Beyazlatmak, beyaz renk vermek. (İsfidac, beyaz renkli bir maddedir).*

1. Geh **isfīdāc ider** aya żiyādan
Çeker geh sürme ılduza dücādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 34). [isfīdāc ider, -er]*

isfendiyār: *Şeh-nâme'de adı geçen İranlıtarihî-efsanevî kahraman. Keyâniyân sülâlesinden Güştasb'ın oğludur. Rüstem ile birlikte Haft Hân adlı tehlikelerle dolu yolu geçen iki kişiden biri. Rüstem'le yaptığı savaşta ölmüştür. Klasik şiirde yiğitliği ve savaşları ile anılır.*

1. Çü ben Şebdīzüme olam süvāre
Kesem yol Rüstem ü **İsfendiyāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 308). [isfendiyāre, -e]*

iskenderī taḫt: *İskender tahtlı (olan), hükümdarlığı İskender gibi yüce olan. II. Husrev-i Perviz.*

1. Eyitdi iy şehen-şāh-ı cüvān-baḫt
Ferīdūnī külāh **İskenderī taḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 6). [iskenderī taḫt, -]*

ism: *Ad, nam, unvan.*

1. Göñülden ger bozarsañ bu tılısmı
Beşāret ḳıl ki bulduñ aʿẓam **ismi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 188). [ismi, -i]*

ism-i aʿẓam: *En büyük isim; Allah'ın bütün isimlerini kendinde toplayan ismi (Allah'ın isimlerinden hangisi*

olduğu bilinmeyen bu isim söylendikten sonra dilenen her şey yerine gelirmiş). [3]

1. Süleyman dīve aldırdıysa ḫātem
Ṭapuña ḥırz-ı cāndur **ism-i aʿẓam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 14). [ism-i aʿẓam, -]*

ʿişmet: *Masumluk, günahsızlık, temizlik. [2]*

1. Deminde Şāh-ı ḫūbān **ʿismetiyçün**
Ġamında pīr-i Kenʿān ḥürmetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 173). [ʿismetiyçün, -i, -yçün]*

isrā gicesi: *İsra gecesi. Miraç mucizesi sırasında Mekke'den Kudüs'e gitme hadisesine İsra denir.*

1. **İsrā gicesi** servüñe seyr itse Sidrenüñ
Aʿlā-yı müntehāsıdur ednā-yı müttekā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 51). [isrā gicesi, -]*

iste-: *Aramak, araştırmak. [3]*

1. Didi miḥrüñ maḳāmı ḳandadur pes
Eyitdi cānda **iste** ḳan sözin ḳes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 42). [iste,]*

iste-: *Arzu etmek, dilemek, talep etmek. [68]*

1. Eger-çi ṣubḥ-ı ṣādıḳdur yüzünden **ister** āb-ı rū
Degüldür çeşmesi çün ter ne ḥāṣıl ḳurı
daʿvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 9). [ister, -r]*

iste-: *Beklemek, gözetmek, kollamak.*

1. Atam taḫtını aldı başum **ister**
Ḳurıtdı bini şimdi yaşum **ister** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 32). [ister, -r]*

iste-: *Çağırmak, görüşmek istemek.*

1. Selām eyler şehen-şeh yaʿnī Pervīz
Seni **ister** kerem ḳıl itme perhiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 22). [ister, -r]*

istemekde ol-: *Elde etmeye çalışmak, aramak, aramaya devam etmek.*

1. Dirīġ eylemeyüp saʿy ü emekde
Olurlar bir nice gün **istemekde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 92). [istemekde olurlar, -ur, -lar]*

istidlāl-i ʿaḳlī: *Rivâyetlere ve nakle dayanmayıp akıl yoluyla bir husus hakkında hükme varma, bir sonuç çıkarma.*

1. Hem olur ʿilminüñ bir kısmı naḳlī
Girü bir ḳısmı **istidlāl-i ʿaḳlī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 2). [istidlāl-i ʿaḳlī, -]*

istiġfār: *Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme veya bu kusurun hoş görülmesini gerektiren mazerette bulunma.*

1. ʿAcem ser-verleri yire yüz urmış
Ḳamusı ʿözr ü **istiġfāra** turmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 56). [istiġfāra, -a]*

istiġfāre tur-: *Tövbe etmek, özür dilemek. [Deyim]*

1. Külāhum lāle bigi yire urdum
Çü serv öñinde **istiġfāre turdum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 40). [istiġfāre turdum, -du, -m]*

istiġna: *Hiçbir şeye muhtaç olmama.*

1. Tāʿat-i kevneyn **istiġnañ** ile bād-ı havā
Cennet-i fırdevs didāruñ ile berk-i
heves *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 5). [istiġnañ, -ñ]*

istihāre kıl-: *Sınamak, değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için birini, bir nesneyi veya bir düşünceyi yoklamak, denemek, tecrübe etmek.*

1. Zer ü sīm ile yoḳdur buna çāre
Ḳılalum seng-i ḫareyle **istiḫāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 92). [istiḫāre ḳılalum, -alum]*

istikāmet vir-: *Yön vermek, yöneltmek II İyi/olumlu yönde değiştirmek, düzeltmek.[Deyim]*

1. Tutarsın ʿaḳl ü ḥikmet ol selāmet
Mizācına **viresin istiḳāmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 212). [istiḳāmet viresin, -esin, -]*

istikbāl: *Karşılama.*

1. Yaraġ ü yat ile atlandı der ḫāl
Şeh **istiḳbāli** ile buldı iḳbāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 180). [istiḳbāli, -i]*

istikbāl-i şāh: *Padişahı karşılamaya çıkma.*

1. Çü bir menzil ḳalındı taḫt-gāha
Ḳuşandı Ḳayṣer **istiḳbāl-i şāha** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 10). [istiḳbāl-i şāha, -a]*

istiḳbāle çık-: *Karşılamak, karşılamaya çıkmak, birini karşılamak için beklemek. [2] [Deyim]*

1. Müheyyā olup **istiḳbāle çıḳdı**
Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 17). [istiḳbāle çıḳdı, -dı]*

istimālet it-: *İsteklendirmek, güdülemek, motive etmek.*

1. Hem **itdi** Rūm ḳavmine **istimālet**
Ki cehd eyleñ ki olmaya ḥacālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 95). [istimālet itdi, -di]*

istimālet vir-: *Teselli vermek. [Deyim]*

1. ʿAcem ḳavmine **virdi istimālet**
Ḳomadı cānda ġām dilde melālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 11). [istimālet virdi, -]*

istitāʿat: *Kudret, güç, takat, güç yetme. [2]*

1. Olundı gerçi yoḳdur **istitaʿat**
Ḳusūr u ʿacz ile ol ḥükme itāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 3). [istitaʿat,]*

ʿisyān: *Başkaldırma, ayaklanma, Allah'a karşı gelme. [2]*

1. İrişelden bulara emr-i Subḥān
Bulardan gelmedi fermāna **ʿişyān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 74). [ʿişyān,]*

ʿisyān: *Emre uymama, itaat etmeme, itaatsizlik etme, başkaldırma.*

1. Hemān Behrām terk itdi müdārā
Şehe ʿ**işyānın** itdi āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 2). [ʿişyānın, -ı, -n]*

iş: *Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, eylem, meşguliyet. [70]*

1. Eger ʿizzet gerekse perde yigdür
Her **işde** ḳıymete perverde yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 194). [işde, -de]*

iş: *Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel, eylem (Aşk işi).*

1. Çün itdüm bu işükde **işimi** fāş
Ya iş başa vara yā-ḫūd virem baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 75). [işimi, -im, -i]*

iş: *Bir maksatla yapılan faâliyet, çalışma, amel (Hükmetme işi, padişahlık).*

1. Bu **iş** dānāları ḳılur ciġer-ḫūn
Ḳıyās it ḳanda ḳaldı degme bir dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 41). [iş,]*

iş: *Alışkanlık, huy. [3]*

1. Ki sulṭanlıḳda bu dört **iş** güzīndür
Seḫāvet pes şecāʿat ʿadl ü dīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 53). [iş,]*

iş: *Durum, mesele. [19]*

1. Hele bu **iş** dimezven serserīdür
Bu yā Şīrīn idi yā-ḫūd perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 255). [iş,]*

iş: *Son, akıbet.*

1. Ḥameldür pençeme Behrāmuñ **işi**
Olur ʿaḳreblıġ ile daḫı nīşi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 71). [işi, -i]*

iş: *Bir kimseye özgü olan görüş, anlayış.*

1. Didi ʿışḳ **işi** ḳatunda nicedür
Eyitdi ʿArş-ı ʿāliden yücedür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 39). [işi, -i]*

iş: *Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev. [2]*

1. Vʿeger ʿāciz ḳalursañ ḫāżıram ben
Ṣuyuñca her **işiñe** nāẓıram ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 26). [işiñe, -i, -ñ, -e]*

iş: *Davranış, eylem. [10]*

1. Felek farḳında ḥükmi tāc-ı serdür
Ki bir barmaġı **işi** şaḳḳ-ül-ḳamerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 94). [işi, -i]*

iş: *Davranış, eylem (Fiziksel yakınlaşma).*

1. Kıġırma ol yola kim gider degülem
Ol **işi** umma kim ider degülem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 8). [işi, -i]*

iş: *Durum, hâl, vaziyet. [7]*

1. Her **işden** gerçi āgāhuñ var iy şāh
Dilerven daḫı āgāh ide Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 49). [işden, -den]*

iş: *Olay, hadise. [2]*

1. Velī Meryem **işinden** teng-dildür
Ki Meryem saḫt-cān ü seng-dildür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 39). [işinden, -i, n, -den]*

iş: *Aş, yemek.*

1. Eger-çi **işlerüñ** tuz lezzetidür
Girü ḥadden aşıcaḳ āfetīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 91). [işlerüñ, -ler, -üñ]*

iş aç-: *Bir durum/şey ortaya çıkmak; görünür olmak. [Deyim]*

1. Çü **iş açıldı** ne ḥāṣıl busudan
Kilīmin çıḳarur her kişi sudan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 81). [iş açıldı, -dı]*

iş açıl-: *Durum daha iyi bir hal almak, sorunlar çözülmek. [Deyim]*

1. **Açılur iş** ne deñlü olsa düşvār
Bulur ṣıḥḥat ḳatırġaduḳda bīmār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 39). [iş açılur, -ur]*

iş başa var-: *İşi halletmek, işin üstesinden gelmek.*

[Deyim]

1. Ḳalender-vār mest ü rind ü ḳallāş
   Ya **iş başa vara** yā-ḫūd virem baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 28). [iş başa vara, -a]*

iş bit-: *Bir sonuç elde etmek. Fayda, kazanç sağlamak. [Deyim]*

1. Görürler **bitmedi** ol ḥīleden **iş**
   Dişilendiler illā koymadı diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 29). [iş bitmedi, -me, -di]*

iş bitür-: *Bir işi sonuca ulaştırmak. [Deyim]*

1. Düşüp turan urur baḫt aşına diş
   Düşe ṭura **bitürür** yil daḫı **iş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 32). [iş bitürür, -ür]*

iş düşvār ol-: *İşi zor hâle gelmek. [Deyim]*

1. V'eger olsa perī **iş oldı düşvār**
   Ki dirler çeşmelü yirde perī var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 259). [iş düşvār oldı, -dı]*

iş gel-: *İş ...'ya gelmek. Durum/hadise sözü edilen aşamaya gelmek. Sıra ...'ya gelmek. [Deyim]*

1. El ayaḳ dirken **iş** çün diz**e geldi**
   Varuraḳ işleri aġıza geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 17). [iş geldi, -di]*
2. El ayaḳ dirken iş çün dize geldi
   Varuraḳ **işleri** aġız**a geldi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 18). [işleri geldi, -di]*

iş gel-: *(Sevgilinin aşkına) karşılık vermek. [Deyim]*

1. Tutayın **gelmeye** hīç **iş** benden
   Ki ire göñüllere teşvīş benden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 43). [iş gelmeye, -me, -ye]*

iş ḥadden aş-: *İşler çığırından çıkmak. Bir iş amacından saparak düzeltilmesi güç bir durum almak. [Deyim]*

1. Görür Behrām kim **iş ḥadden aşdı**
   Belā deryāsı ṭaşdı başdan aşdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 67). [iş ḥadden aşdı, -dı]*

iş ḥadden şu başdan aş-: *Durumun kontrolden çıkması; işlerin geri dönülmez bir noktaya gelmesi. [Deyim]*

1. Maḥabbet baḥri cūş itdi vü ṭaşdı
   Ḳaçan **iş ḥadden ü şu başdan aşdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 1). [iş ḥadden şu başdan aşdı, -dı]*

iş idin-: *İş edinmek, bir şeyi görev, meslek olarak kabul etmek. [Deyim]*

1. Yimiş dirmegi bī-bāk **idinür iş**
   Bular şeftāluya eyle urur diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 57). [iş idinür, -ür]*
2. Ḳamu eczā-yı ʿālem olsa teftīş
   Bulur ādemde miş̲lin **idinen iş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 174). [iş idinen, -en]*

iş it-: *İş yapmak, bir şey yapmak. [Deyim]*

1. Umaram kim bu dün **iş** uz **ideler**
   Nihānī ḥażretüñle söz iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 91). [iş ideler, -e, -ler]*

iş it-: *İş yapmak, bir işi iyi bir sonuca ulaştırmak; savaşmak. [Deyim]*

1. Göñüller sendedür andaysa tenler
   Ne denlü **iş ide** cānsuz bedenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 88). [iş ide, -e]*

iş it-: *Birine beklemediği bir davranışta bulunarak onu zarara sokmak. . [Deyim]*

1. Pes ivüp ḳaḳımakdān bir **iş itdi**
   Ki ṭatlusun acı yazın ḳış itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 45). [iş itdi, -di]*

iş it-: *İş yapmak, davranmak. . [Deyim]*

1. Her iş vaḳti irişmeyince bitmez
   Bunı bilen kişi bī-vaḳt **iş itmez** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 94). [iş itmez, -mez]*

iş kıl-: *Davranış haline getirmek. [Deyim]*

1. Eger dirse lebi z̤ikrin **ḳılam iş**
   Eyit ki aġzuñdan ayruḳ bileme diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 189). [iş ḳılam, -am]*

iş oñ-: *İşi iyi, rast gitmek. [Deyim]*

1. Daḫı didi ki gör **oñduġını iş**
   Ki uġraşmadı kimse yad u biliş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 65). [iş oñduġını, -duġ, -ı, -n, -ı]*

iş tut-: *İş yapmak, herhangi bir işi sonuca ulaştırmak için çalışmak. [Deyim]*

1. Her **işüñ tutmadın** tedbīrin eyle
   Biñini tanış andan birin eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 111). [işüñ tutmadın, -madın]*

iş ü dōst: *Eş dost; tanıdıklar. [İkileme]*

1. Ġarīb ü bī-kes ü tenhā vü rencūr
   Cüdā yoldaşdan **iş ü dōstdan** dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 32). [iş ü dōstdan, -dan]*

işārāt it-: *Bir şeyi, bir durumu anlatmak, göstermek; bir şeye dikkat çekmek.*

1. Cemāli bir çi-ger çoḳdur ʿibārāt
   Ḳamu ol ḥüsne **iderler işārāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 36). [işārāt id, -]*

işāret: *Alamet, belirti, gösterge, haber. [2]*

1. Dimāġ-ı ʿāşıḳa virmiş beşāret
İrürmiş dōst seyrinden **işāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 62). [işāret,]*

işāret: *Bir şeyi, anlatılmak istenen bir manayı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.*

1. İrişdi ḳavl-i Şīrīnden **işāret**
Ki şāha bu ġazel vire bişāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 75). [işāret,]*

işāret: *Emir, buyruk, hüküm.*

1. **İşāretdür** bize sulṭānumuzdan
Cihān-sālār Ḫusrev ḫānumuzdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 57). [işāretdür, -dür]*

işāret bul-: *Bir şey çeşitli emare ve belirtilerle ortaya çıkmak.*

1. **İşāret buldı** çün ṣāḥib-ṭalebden
Dil ü cān raḳṣa girdi ol ṭarabdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 59). [işāret bul, -]*

işāret eyle-: *Göstermek. [3]*

1. Aduñuñ iki ḥarfine **eyler işāreti**
Anda ki yidi yirde Ḫudā andı mīm ü ḥā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 39). [işāreti eyler, -r]*

işāret eyle-: *İşaret etmek, emir vermek.*

1. İçi taşı ṭolup nūr-ı beşāret
Feraḥdan **eyledi** ʿayşe **işāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 22). [işāret eyledi, -di]*

işāret idiş-: *İşaretleşmek; iki kişi konuşmadan işaret, ima ile iletişim kurmak.*

1. Dil olup ġamzeler söyler ʿibāret
Girişmeyle **idişürler işāret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 32). [işāret idişürler, -ür, -ler]*

işāret it-: *Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek, belirtmek.*

1. Ne luṭf ile ki **idersin işāret**
Alam şükrāne vü virem beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 41). [işāret idersin, -er, -sin]*

işāret it-: *Göstermek.*

1. Geh **idersin** kevākibden **işāret**
Geh umarsın ş̲evāḳıbdan beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 41). [işāret idersin, -er, -sin]*

işaret it-: *İşaret etmek II yanına çağırmak.*

1. Çü Şīrīn **itdi** Şāvūra **işaret**
Segirdüp eyledi şāhā beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 51). [işaret itdi, -di]*

işāret kıl-: *Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek. [2]*

1. **İşāret ḳıldı** şeh Şāvūra ḥālī
Ki ḫayme ġayr-i şehden ola ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 89). [işāret ḳıldı, -dı]*

işāret kıl-: *Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek II yanına çağırmak.*

1. **İşāret ḳıldı** ḫūrşīd-i cihān-bīn
Yine oldı benāt-ün-naʿş Pervīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 387). [işāret ḳıldı, -dı]*

işāret ḳıl-: *Göstererek emir vermek. [2]*

1. **İşāret ḳıldı** ol serv-i gül-endām
Ki bir dem tuta çengin bu dil-ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 9). [işāret ḳıldı, -dı]*
2. **İşāret ḳıldı** şeh aldı ele sāz
Nevālar ḳıldı ʿuşşāḳa ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 239). [işāret ḳıldı, -dı]*

işāret ol-: *Bildirilmek, gösterilmek. [2]*

1. Düşer göñline geçmiş düşi cāndan
Ki **işāret oldıdı** Nūşīnrevāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 40). [işāret oldıdı, -dı, -dı]*

işāret ol-: *İsteğini, iznini el, parmak, kaş, göz, baş ile göstermek.*

1. Olursa rāy-ı ʿālīden işāret
Getürdelüm anı olsun beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 29). [işāret olursa, -ur, -sa]*

işbu: *Bu, işaret sıfatı.*

1. Didiler **işbu** cāḏu dek degüldür
Bilür bu siḥr ü efsūn şek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 69). [işbu,]*

işe gir: *Söz konusu olmak, ortama dahil olmak, işin içine girmek. [2] [Deyim]*

1. Ki şenliḳ geh dikendür gāh gül-şen
Gehī cām **işe girür** gāh cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 68). [işe girür, -ür]*
2. Dürüst olursa ḳıymetlü hemīşe
Sınuk sarmaḳda **girür** geh geh **işe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 68). [işe girür, -ür]*

işe tur-: *İşe koyulmak. İş yapmaya, çalışmaya başlamak. [Deyim]*

1. Çü bennā mālı gördi oldı ḫurrem
   Dil ü cān ile **turdı işe** muḥkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 100). [işe turdı, -dı]*

işi başar-: *İşi başarmak, bir işi muvaffakıyetle ifa etmek. [Deyim]*

1. Ayaḳ baṣ gel berü el bir idelüm
   İşi başarmaġa tedbīr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 20). [işi başarmaġa, -maġ, -a]*

işi çābük tut-: *Elini çabuk tutmak, bir şeyi hemen yapmak. [Deyim]*

1. Bilürdi nāzük olur nāzük işi
   Ḳuşandı çüst **tutdı çābük işi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 64). [işi çābük tutdı, -dı]*

işi perdaht ol-: *İşi bitmek. İşi sona ermek II hâli, gücü kalmamak. [Deyim]*

1. Çün itdi Sāye Ḫān cānını derbaḫt
   Çerinüñ ḫod **işi olmışdı perdaḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 66). [işi perdaḫt olmışdı, -mış, -dı]*

işi şaġ it-: *Durumu düzeltmek, işleri yoluna koymak. [Deyim]*

1. Bu resme urdılar çün Hürmüze dāġ
   Dilediler ki **ideler** ol **işi şaġ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 58). [işi şaġ ideler, -e, -ler]*

işig: *Eşik, huzur, makam. [8]*

1. Şeyḫī ʿāmelden ire çü ʿuryān **işigüñe**
   Ḳaddine ḫāk-i Āl-i ʿAbādan buyur
   ḳabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 87). [işigüñe, -üñ, -e]*

işig: *Eşik, kapı, makam, yer (Sevgilinin bulunduğu yer). [2]*

1. Ḳapuñdan özge bulınmadı çün penāh baña
   Uş **işigüñ** tozıdur şimdi secde-gāh
   baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 2). [işigüñ, -(ü)ñ]*
2. Şefīʿ idine idüm göz yaşın **işigüñde**
   Velī ne çāre ki ʿöẕrümdurur günāh
   baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 3). [işigüñde, -üñ, -de]*

işiginde türāb ol-: *Bir kimsenin eşiğine baş koymak, o eşikten ayrılmayıp toprak olmak II bir kişiye kendini adamak/feda etmek. [Deyim]*

1. Ne yüz ki olmaz **işiginde türāb ol**
   Oda yansun olursa āftāb ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 51). [işiginde türāb olmaz, -maz]*

işik: *Eşik, huzur, makam. [5]*

1. Eger Cibrīl olursa ʿaḳla rehber
   Yaḳar dehşetden ol **işikde** şehper *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 90). [işikde, -de]*

işin ḫatm it-: *İşini bitirmek; öldürmek. [Deyim]*

1. Ki dāim nīş iden nūşin revānuñ
   Çü **ḫatm itdi işin** Nūşinrevānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 34). [işin ḫatm itdi, -di]*

işini bitür-: *Öldürmek. [Deyim]*

1. Ṣabāh eyle **bitürem** Rūm **işini**
   Ki gūr içre yiyeler şām aşını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 13). [işini bitürem, -em]*

işit-: *Duymak, dinlemek. [21]*

1. **İşidür** nā-gehān bī-çāre Ferhād
   Bir āvāze ki salar cāna feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 19). [işidür, -ür]*

işit-: *Duymak, haber almak, öğrenmek. [47]*

1. Oḳurdı derd ile eṣʿār-ı mevzūn
   Ki Leylā **işidürse** ola mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 80). [işidürse, -ür, -se]*

işitdür-: *Dinletmek, duymasını sağlamak.*

1. Bu nūş ile çü cān vaḳti ola ḫōş
   İşitdür bize birḳaç şiʿr-i dil-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 96). [işitdür,]*

işkāl: *Anlaşılma güçlüğü, güçlük.*

1. Hezārān luʿb ile gösterdi eşkāl
   Ki her şekli virür ʿaḳla biñ **işkāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 46). [işkāl,]*

işkence: *Eziyet, azap.*

1. Pelenk isterdi maḫlaṣ pençesinden
   Çetük olurdı şir **işkencesinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 66). [işkencesinden, -s, -i, -n, -den]*

işle-: *Amel kılmak, yapmak, bir şeyi gerçekleştirmek. [6]*

1. Ḳıl imdi iʿtibār iy ʿibret ısı
   Gözet ne ḥikmet **işler** ḳudret ısı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 2). [işler, -r]*

ʿişret: *İçki içme II zevk ve safâ, eğlence.[6]*

1. Ulayup ʿ**işret** ile ṣubḥa ṣāmı
Şekker ẕevkiyle ḳıldı nūş cāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 49). [ʿişret,]*

işret: *İçki, eğlence meclisi.*

1. Çü vaḳt-ı ʿayş idi devran-ı ʿişret
Ḳuruldı girü ol sulṭānī **işret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 86). [işret,]*

ʿişret ü dem: *Meclis kurup yeyip içme. [İkileme]*

1. Dirīġ aña ki oldı aradan kem
Diriye kem degüldür ʿ**işret ü dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 106). [ʿişret ü dem, -]*

ʿişret-engīz: *Zevk ü safa veren.*

1. Temāsīl itdi dürlü ʿ**işret-engīz**
Hemān Gülgūn u Şīrīn Şāh u Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 13). [ʿişret-engīz,]*

iştāb eyle: *Acele etmek.*

1. Belī ʿavretdurur **eyleme iştāb**
Geliser manẓara nite-ki mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 23). [iştāb eyleme, - me]*

iştihā: *Arzu, istek, heves.*

1. Çü ḥāżır aş u ṣādıḳ **iştihā** var
Yimekdür ol ṭaʿāmı çāre iy yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 45). [iştihā,]*

iştihā: *Iştah, yemek yeme arzusu.*

1. Kesdüñ külīçe-i mehi tennūr-ı çerḫda
Çün ḫ∨ān-ı muʿcizātuña germ
oldı **iştihā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 46). [iştihā,]*

iştihā: *Iştah, yemek yeme arzusu II cinsel arzu.*

1. Gül ü müşk ü şeker yaġ ü et olmış
Serāser **iştihā** vü leẕẕet olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 76). [iştihā,]*

işüg: *Eşik. [6]*

1. Ḳapuña ḥalḳa bigi irmesem bār
Olam ḥalḳa **işügüñde** felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 22). [işügüñde, -üñ, - de]*

işük: *Eşik. [2]*

1. V'eger yir gösterürseñ taş **işükde**
Ḳapun bigi urayım baş işükde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 43). [işükde, -de]*

işüñ iş ıssına teslīm it-: *İşi ehline vermek, işi en iyi bilen kişiye teslim ederek, işin en iyi şekilde meydana gelmesini sağlamak. [Deyim]*

1. Ḳılur her laḥẓa pīr-i ʿaḳl taʿlīm
Ki **her işüñ id iş ıssına teslīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 74). [işüñ iş ıssına teslīm id, -]*

ʿişve: *Cilve, naz, eda. [2]*

1. Gehī ʿ**işveyle** ola ʿışḳ-bāzī
Gehī būseyle ola çāre-sāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 41). [ʿişveyle, -y, -le]*

it-: *Etmek, eylemek, yapmak. [58]*

1. Ki şevki birle kūhi kāh **idem** ben
Hem ol mihr ile māha rāh idem ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 121). [idem, -e, -m]*

it-: *... haline getirmek. [12]*

1. ʿAceb mi ḫırmen-i ḫüsnüñ cihānı ḫūşe-çīn **itse**
Ki her bir dānesi yigdür anuñ dānāya
dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 5). [itse, -se]*

it-: *Neden olmak, bir şeyin olmasına veya ortaya çıkmasına yol açmak.*

1. Didi bu derde ne dermān ben **itdüm**
Elümle işümi virān ben **itdüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 7). [itdüm, -dü, -m]*

it-: *Yaratmak. [6]*

1. Özin bilmekden **itdi** bir güher pāk
Ki nefs-i kül dir aña ehl-i idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 1). [itdi, -di]*

it: *Köpek. [5]*

1. Didi ābū-yı hey hey bu yaman **it**
Ne ṭoñuzdur ki ḳaytarmaz tümen it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 9). [it,]*

it cānlu: *Bütün sıkıntılara ve acılara katlanabilen kimse.*

1. Nice **it cānluyam** devrān içinde
Ki yilerven bu yaş u ḳan içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 169). [it cānluyam, -y, -am]*

itāʿat: *Söz dinleme, emirlere uyma.*

1. Olundı gerçi yoḳdur istitaʿat
Ḳusūr u ʿacz ile ol ḥükme **itāʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 4). [itāʿat,]*

iṭāʿat kıl-: *Emre uymak, söz dinlemek.*

1. Şehe ʿarż itdiler kim vire iḳrār
İṭāʿat ḳıldı Ḫusrev çār u nā-çār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 46). [iṭāʿat ḳıldı, -dı]*

iṭāʿat göster-: *Boyun eğmek, buyruğa uymak, söz dinlemek. [Deyim]*

1. Ḳamu ḳavlüñe **gösterdüm iṭāʿat**
Meġer ol fiʿle kim vardur şenāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 5). [iṭāʿat gösterdüm, -dü, -m]*

ʿitāb: *Azarlama, tersleme, paylama. [8]*

1. Niyāz eyledügince nāz iderdi
Ḫiṭābına ʿ**itāb** āgāz iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 66). [ʿitāb,]*

itden bedter eyle-: *İtibarını düşürmek; saygı duyulamayacak hâle getirmek. [Deyim]*

1. İti geh hemser eyler merde derdi
Geh **itden bedter eyler** şīr-i merdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 47). [itden bedter eyle-, -]*

iti: *Sert, keskin, şiddetli. [2]*

1. İrer ḫışm ile sulṭānuñ bitisi
Ḳayadan ḳatı ḳılıçdan **itisi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 14). [itisi, -s, -i]*

iʿtibār: *Değer, kıymet, saygınlık.*

1. Çü var idi ġurūr-ı nefsi bārī
ḳomadı Ḫusreve hīç **iʿtibārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 10). [iʿtibārı, -ı]*

iʿtibār ḳıl-: *Önem vermek; dikkate almak.*

1. **Ḳıl** imdi **iʿtibār** iy ʿibret ıssı
Gözet ne ḥikmet işler ḳudret ıssı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 1). [iʿtibār ḳıl, -]*

iʿtidāl: *Aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az, tam gerektiği kadar olma, orta halde bulunma, ölçülülük. [8]*

1. İrişse ḥükm-i ʿadlinüñ miṣāli
Bula bunlar ḥaḳīḳī **iʿtidāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 26). [iʿtidāli, -i]*

iʿtidāl: *Yavaş ve yumuşak olma, şiddet ve heyecandan uzak olup mülâyim olma, yumuşaklık, yavaşlık.*

1. Şu resme **iʿtidāl** irmiş nesīme
Ki cān virmek diler ʿaẕm-i remīme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 15). [iʿtidāl,]*

iʿtidāl-i ıştılāḥī: *Yerinde terim, uygun tabir.*

1. Ol oldı **iʿtidāl-i ıştılāḥī**
Ki ola ḳısmetde ʿālī vü ṣālāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 97). [iʿtidāl-i ıştılāḥī, -]*

iʿtidāli bozul-: *Düzeni, dengesi bozulmak II sağlığını yitirip zayıflamak. [Deyim]*

1. Mizācınuñ **bozulmış iʿtidāli**
Degül ḳābil ʿilāca hīç ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 5). [iʿtidāli bozulmış, -mış]*

iʿtimād: *Güven.*

1. Var idi **iʿtimādı** ṣavletine
İnanur idi rāy u ḳuvvetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 17). [iʿtimādı, -ı]*

itmedük koma-: *Etmediğini bırakmamak; elinden gelen her türlü kötülüğü yapmak. [Deyim]*

1. Ne ādemden utandı ne Ḫudādan
Ḳomadı itmedük cevr ü cefādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 38). [itmedük ḳomadı, -dı]*

ittifāk: *Fikir birliği, anlaşma, uyuşma.*

1. Ḳo çeksün Ḫusrev ü Şīrīn firāḳı
Ki Şīrīn görine vaṣl **ittifāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 12). [ittifāḳı, -ı]*

ittifāk: *Tesâdüf, rast gelme.*

1. Budur devr-i zamānuñ **ittifāḳı**
Ki olur her viṣāluñ bir firāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 133). [ittifāḳı, -ı]*

ittifāk it-: *Görüş birliğine varmak; ortak hareket etmek. [2]*

1. ʿĀlem ṭolu fitnedür **idelden**
Ḳaşuñ gözüñ ile **ittifāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Tercibend 1, Mısra 68). [ittifāḳı idelden, -elden]*

ittiḥād: *Kendini Hak'tan ayrı ve müstakil bir varlığa sâhipmiş gibi düşünen ve hisseden kulun seyr ü sülûk netîcesinde fenâ mertebelerini geçerek vehmî varlıktan kurtulup Hak'la bir olması [Bu, iki farklı varlığın birleşmesi değil zâten bir olan mutlak varlığın idrâkidir].*

1. Ki bu tevḥīdüñ ol ki māilidür
Ḫulūl ü **ittiḥāduñ** kāilidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 34). [ittiḥāduñ, -uñ]*

iv-: *Acele etmek. [10]*

1. Yaşum yiler ki yilden öñürdü ala gerdüñ
Didüm ki **ivme** epsem eydür bir izin
öpsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 66). [ivme, -me]*

ʿiważ: *Bir şeye karşılık olarak verilen veya alınan şey,*

bedel, karşılık. [5]

1. Ṭamaʿ dünyāsı ger ṭolu ġaraždur
   Benüm ḳatumda bire biñ ʿ**ivažd**ur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 30). [ʿivažd**ur**, -dur]*

ʿivaž kıl-: *Bedel, karşılık (olarak) vermek.*

1. Eger bugün turasız ʿahdüñüze
   ʿ**İvaž** yüz biñ **ḳılam** bir cehdüñüze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 98). [ʿivaž ḳılam, -am]*

ʿīvaž ol-: *Karşılık, bedel olmak.*

1. Eger biñ yıl urasın ḫākine yüz
   ʿ**İvaž olmayısar** bil biñine yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 80). [ʿivaž olmayısar, -ma, -y, -ısar]*

ive ive: *Hızlı bir şekilde, acele olarak. [İkileme]*

1. Tolu remz ü ʿitāb ü nāz ü şīve
   Turu geldi yirinden **ive ive** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 104). [ive ive, -]*

iven: *Aceleci olan, düşünmeden dikkatsizce davranan.*

1. Yile virdi nice **ivenler** adı
   Niceler ṣabr idüp buldı murādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 23). [ivenler, -ler]*

iverek: *Aceleyle, sabırsızlıkla. [2]*

1. **İverek** yürüyüp geldi ḳatına
   Baḳarak ol nigāruñ heyʾetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 59). [iverek,]*

iviş: *Acele.*

1. Bıraḳma yarına bugün işini
   Bilürsin ʿömr ü vaḳtüñ **iviş**ini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 50). [iviş**i**ni, -i, -n, -i]*

iy: *Ey, seslenme edatı. [250]*

1. Uyḫu pervāsını ḳo bir nefes **iy** ṣemʿ-i ṣafā
   Yaḫalum nūruña pervāne bigi per bu
   gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 9). [iy,]*

iy-veh: *Eyvah.*

1. Didi **iy-veh** ki bu eyyām-ı bed-ʿahd
   Bize geh sirke ʿarż eyler gehī şehd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 61). [iy-veh,]*

iz: *Bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare. [2]*

1. Yaşum yiler ki yilden öñürdü ala gerdüñ
   Didüm ki ivme epsem eydür
   bir **izin** öpsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 66). [izin, -in]*

2. Çi-ger dün yolı **izin** gizler idi
   Yüzi nūrında yolın izler idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 69). [izin, -in]*

iz: *Bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare II yol gösterici şey.*

1. Yolumı muḳtedālardan şaşurma
   Gözüme Muṣṭafā **izin** yaşurma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 200). [izin, -in]*

iz: *Ayak izi.*

1. Şu deñlü idi anda zühd ü perhīz
   Degül yüzüm **izüme** baḳmadı tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 24). [izüme, -üm, -e]*

iz şaşır-: *Yolunu kaybetmek. [Deyim]*

1. Ne bilsün kim şeh **iz şaşırmış idi**
   Ḥaẕerden ṭonını deñşürmiş idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 183). [iz şaşırmış idi, -mış, -i, -di]*

izā cāe'l-ḳażā: *"Takdir edilen ilâhi hüküm gerçekleştiğinde" anlamına gelen; "kaza başa geldiğinde gökyüzü daralır"şeklindeki Arap atasözünden alınan bir parça. Kaderde tayin edilen şeyin kazasının kaçınılmaz olduğu ve bunun önüne geçmenin imkansız olduğunu vurgulamak için kullanılan bir meseldir (Yazar,, 2007:1787) [Atasözü]*

1. **İẕā cāe'l-ḳażā** yazup cebīne
   Ḥaṭāsın fikr idüp irişdi Çīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 87). [iẕā cāe'l-ḳażā, -]*

ʿiẕām: *Büyükler, ulular.*

1. Keremde ekremi ḳavi kirāmuñ
   Şerefde aʿẓamı cümle ʿ**iẕāmuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 12). [ʿiẕāmuñ, -uñ]*

ʿizār: *Yüz, yanak.*

1. Ne ayda dāʾire çekdi ʿ**īẕaruñuñ** ḫaṭṭı
   Ki ḥalḳa urdı ḳamer noḳṭa bigi rāh
   baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 9). [ʿīẕaruñuñ, -uñ, -uñ]*

iʿzāz: *Ağırlama, ikram etme, saygı gösterme. [5]*

1. Delim **iʿzāz** ile āyīn ideydi
   Ulu tāʿzīm ile kābīn ideydi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 71). [iʿzāz,]*

iʿzāz eyle-: *Ağırlamak.*

1. Pes **iʿzāz eyleyüp** ol ehl-i nāza
   Cihāzı yüzini şāh itdi tāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 1). [iʿzāz eyleyüp, -y, -üp]*

iʿzāz ü ikrām it-: *Saygı ve hürmet göstermek. [İkileme]*

1. Pes **idüp** şeh daḫı **iʿzāz ü ikrām**
   Yükindi şāh-ı Rūm öñinde nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 17). [iʿzāz ü ikrām idüp, -üp]*

iẓhār eyle-: *Ortaya çıkarmak, görünmesini sağlamak.*

1. Didi ḥāli görelüm çerḫ-i devvār
   Bize bu örtülüden ne **eyler iẓhār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 48). [iẓhār eyler, -r]*

iẓhār it-: *Açığa vurmak, göstermek.*

1. ʿİnāyet perteviyçün ki **itsem iẓhār**
   Degüldür ẕerrece ṭāʿat-i ebrār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 159). [iẓhār itsem, -se, -m]*

izine düş-: *Av hayvanlarının, gittiği yolu izleyerek arkalarından gitmek. [Deyim]*

1. Düşüp Şebdīz izine tīz gitdi
   Tañ atmadın bu leşker-gāha yitti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 27). [izine düşüp, -üp]*

izine yüz sür: *Aşırı sevgi göstermek için sevgilinin geçtiği yerlere yüzünü sürmek (Tanıkta, sevgilinin geçtiği yerlere yüzünü sürerek özlem gidermek söz konusudur). [3] [Deyim]*

1. **İzine yüz sür** yüzümden yüz yüz eyle ḫidmeti
   Yolına cān vir göñülden biñ biñ irişdür ḫaber *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 3). [izine yüz sür, -]*

izine yüzüñ ur-: *Aşırı sevgi göstermek için sevgilinin geçtiği yerlere yüzünü sürmek, yere eğilmek. [Deyim]*

1. **Ur** indi **yüzüñ izine** derviş
   Ki oldur saña tāc-ı padşāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 33). [izine yüzüñ ur, -]*

izlāl: *Alçaltma, küçük görme, tahkir etme.*

1. Velī ḳorḫum budur idbār ü **iẕlāl**
   Baña geldi vü ḫaşma ʿizz ü iḳbāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 129). [iẕlāl,]*

izle-: *Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek. [2]*

1. Eger-çi gölge bigi **izlediler**
   Görinmez gölgesi ṣan gizlediler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 53). [izlediler, -di, -ler]*

izle: *Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek; belirli bir yönde gitmek.*

1. Çi-ger dün yolı izin gizler idi
   Yüzi nūrında yolın **izler** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 70). [izler, -r]*

iżṭırāb it-: *Ağrı ve acı içinde kıvrandırmak; aşırı derecede üzmek.*

1. Bu ḥāletde çoġ **itdi iżṭırābı**
   Bilimez nirden ola feṯḥ-i bābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 9). [iżṭırābı itdi, -di]*

izüñ tozı: *Sevilen kişinin gelip geçtiği, ayak bastığı yerin tozu. [2]*

1. Gözin açmışdurur **izüñ tozına**
   Ki iltem tūtiyā ide gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 259). [izüñ tozına, -]*

izüñ tozına cānum fidā olsun: *"Geçtiğin yerlerin toprağına (bile) canım feda olsun". Sevgi ve bağlılığı ifade etmek üzere kullanılan söz grubu.*

1. İcāzet virdi Ḫusrev didi ḫānum
   Fidā olsun izüñ tozına cānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 28). [izüñ tozına cānum fidā olsun, -]*

izüñ yüze çal-: *İzine yüz sürmek II (sevgili, padişah vb. kişinin) geçtiği yere/ayağına yüz sürmek, aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek. [Deyim]*

1. Yaramazsam ki ḳoyam elüñe su
   Ḳo ki **izüñ çalmaġ** olsun **yüzüme** ḫū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 44). [izüñ yüzüme çalmaġ, -maġ]*

izüñe yüz sür-: *İzine yüz sürmek; saygın bir kişiye olan sevgi ve bağlılığı göstermek için yere kapanmak, hürmet göstermek. [Deyim]*

1. **İzüñe yüz sürer** ṣāḥib-külehler
   Tozuñdan ziynet alur tāc-ı şehler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 65). [izüñe yüz sürer, -er]*

ʿizz: *Değer, kıymet; yücelik, ululuk. [7]*

1. Biraz seyr eyledi bu kevkebeyle
   Ḳamer-veş **ʿizz** ü cāh ü mertebeyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 56). [ʿizz,]*

ʿizz ü cāh: *Yüksek makam ve mevki. [2] [İkileme]*

1. Yüz urup eydür iy şāh-ı yegāne
   Yücelsün **ʿizz ü cāhuñ** cāvidāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 16). [ʿizz ü cāhuñ, -uñ]*

ʿizz ü iḳbāl: *Şeref ve yüksek mevki. [2] [İkileme]*

1. Velī ḳorḫum budur idbār ü iẕlāl
   Baña geldi vü ḫaşma **ʿizz ü iḳbāl** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 130). [ʿizz ü iḳbāl, -]

ʿ**izz ü nāz:** *Büyüklenme ve şımarıkça davranış. [3] [İkileme]*

1. Götürmez ʿışḳ derdi ʿ**izz ü nāzı**
   Niyāz u meskenetdür ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 17). [ʿizz ü nāzı, -ı]*

ʿ**izz ü nāz aṣḥābı:** *Büyüklük ve eda sahibi (Husrev-i Perviz). [İkileme]*

1. tutar benden çü cinn ü ins vaḥşet
   ḳıla mı ʿ**izz ü nāz aṣḥābı** ṣoḥbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 38). [ʿizz ü nāz aṣḥābı, -]*

ʿ**izz ü şeref:** *İtibar ve şeref. [İkileme]*

1. Ḳuvvetde şevketüñ ger eflākden yigindür
   ʿ**İzz ü şerefde** ola biñ mertebeyle
   aḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 42). [ʿizz ü şerefde, -de]*

ʿ**izzet:** *Saygı. [6]*

1. Yirine yitdi çün kim tehniyetler
   Ḳılurlar ʿ**izzet** ile terbiyetler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 72). [ʿizzet,]*

ʿ**izzet:** *Kıymet, itibar, büyüklük, yücelik, şeref. [13]*

1. Yine yüz ʿ**izzet** ile şāh gelür
   Güneşe ḥarf urıcı māh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 1). [ʿizzet,]*

ʿ**izzet eyesi:** *İzzet/büyüklük sahibi kişi, itibarlı kimse.*

1. İder ʿ**izzet eyesini** ḥaḳīr ol
   Olur ḥayretde yine dest-gīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 59). [ʿizzet eyesini, -n, -i]*

ʿ**izzet ıssı:** *Kıymetli; itibar, büyüklük, yücelik sahibi kimse (Şirin).*

1. şovuḳ cevri gice vü gündüz ıssı
   Degül şiddet geçürmiş ʿ**izzet ıssı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 28). [ʿizzet ıssı, -]*

ʿ**izzet it-:** *Hürmet etmek, saygı göstermek.*

1. Biraz yir ḳarşulatdı ʿ**izzet itdi**
   Gelicek ḥadden aşar raġbet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 23). [ʿizzet itdi, -di]*

ʿ**izzet it-:** *İkram etmek; hürmet, saygı göstermek.*

1. Şehen-şeh raġbet ile ʿ**izzet itdi**
   Hemān laḥẓe otaġı ḥalvet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 29). [ʿizzet itdi, -di]*

ʿ**izzet ü cah:** *Şeref ve makam. [İkileme]*

1. Nedür iki cihānda ʿ**izzet ü cāh**
   Eser-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 1). [ʿizzet ü cāh, -]*

ʿ**izzet ü cāh tut-:** *Kıymeti, itibarı, rütbesi yüksek olmak II önemli, saygın bir konuma sahip olmak. [Deyim]*

1. **Tutarmış** şeh ḳatında ʿ**izzet ü cāh**
   Hem andan olmış imiş Hürmüz-i şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 17). [ʿizzet ü cāh tutarmış, -ar, -mış]*

ʿ**izzetler it-:** *Hürmet etmek, saygı göstermek.*

1. Didi sulṭān bize ʿ**izzetler itmiş**
   Çü müşfiḳdur ḳula şefḳatler itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 23). [ʿizzetler itmiş, -miş]*

ʿ**izzetlü:** *Şeref ve itibar sahibi.*

1. Ḳılur ʿ**izzetlü** can taḳdīs ü tevḥīd
   Oḳur devletlü dil tesbīḥ ü temcīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 13). [ʿizzetlü,]*

J

jale: *Çiy, şebnem.*

1. Karışmış lālenüñ **jaleyle** ḳanı
   Ḳadeḥ laʿl olmış ḫamr erġavānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 33). [jaleyle, -y, -le]*

jale: *Çiy tanesi. [2]*

1. Ṣunı virmiş leb-i laʿlini lāle
   Urur dendān-ı dürrin aña **jāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 18). [jāle,]*

jeng: *Kir, pas. [4]*

1. Gözi bir toz gördi tūtya-reng
   Ki göñül gözgüsinden giderür **jeng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 38). [jeng,]*

K

kabā: *Kaftan, cübbe. [5]*

1. Şeyḫī ʿāmelden ire çü ʿuryān işigüñe
Ḳaddine ḫāk-i Āl-i ʿAbādan buyur **ḳabā**
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 88). [ḳabā,]

kabā-yı cism: *Vücut elbisesi, beden.*

1. Ne var çeksem **ḳabā-yı cismi** çālāk
Çü ḳadd-i cān añam zehrem olur çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 191). [ḳabā-yı cism, -]*

kabā-yı türkī: *Türk kaftanı. II. Husrev ü Şirin mesnevisinde ava giderken giyilmesi adet olduğu söylenen bir giysi.*

1. Ḳabā-yı türkī tāc-ı gürcüvānī
Kemān-ı çāçī vü tīr-i keyānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 13). [ḳabā-yı türkī, -]*

kabaçe: *Kaftan.*

1. Raḥmān iken muʿallimüñ ümmī ḳoduñ aduñ
Sulṭān iken dü kevne **ḳabaçeñdurur** ʿabā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 14). [ḳabaçeñdurur, -ñ, -durur]

kabaġ: *Göz kapağı.*

1. Dil ġamzesini görmeyeli meyli yoḳ meye
Yaşum şarāb olup **ḳabaġum** ṭolu cāmdur
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 14). [ḳabaġum, -um]

kabaġ: *Kadeh, içki kabı.*

1. Alur nesrīn ele zerrīn ayaġı
Yanında sūsenüñ çīnī **kabaġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 32). [kabaġı, -ı]*

kabā-pūş: *Kaftan giyinmiş (olan).*

1. Girü biñ Türkī vü Rūmī **ḳabā-pūş**
Güzel ḳul zülf çenber ḥalḳa der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 11). [ḳabā-pūş,]*

ḳabā-pūş ol-: *Kaftan giymek.*

1. Diyeydüm serv serv **olsa ḳabā-pūş**
Oḳurdum gül gül olsa şekkerīn-nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 99). [ḳabā-pūş olsa, -sa]*

kabar-: *Şiddeti artmak, kızışmak.*

1. Gice irince itdiler neberdi
Dāḫı varduḳça ol ġavġā **ḳabardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 106). [ḳabardı, -dı]*

kāʿbe: *Bütün müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina. [2]*

1. Cennet yüzüñe baḳsa bula ṣafāyı **Kaʿbe**
Kevṣer lebüñi sizse cūş ide āb-ı Zemzem
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 61). [kaʿbe,]

kaʿbet-ullāh: *Allah'ın evi. Kabe.*

1. Ḥabīb açmasa Ḥaḳ tevḥīdine rāh
Arınmaz idi bütden **Kaʿbet-ullāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 136). [kaʿbet-ullāh,]*

kābil: *Gücü, kudreti yeten.*

1. Eger-çi rūşen illā nūra **ḳābil**
Baḳup bulmazdı kendüye muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 5). [ḳābil,]*

kābil: *Kabiliyetli kişi (Ferhad).*

1. Ḳulaġ olmış idi endamı ḳıl ḳıl
Nedür bilmezdi bir ḳılca bu **ḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 48). [ḳābil,]*

kābil: *Uygun.*

1. İki āyīne nūrānī muḳābil
Biribirisinüñ nūrına **ḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 84). [ḳābil,]*

kābil degül: *Uygun, elverişli değil.*

1. Mizācınuñ bozulmış iʿtidāli
Degül ḳābil ʿilāca hīç ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 6). [ḳābil degül, -]*

kābil ol-: *İmkân dâhilinde olmak, mümkün olmak. [3]*

1. Var ol āyīneyi tutma tutma muḳābil
Ki ḳanḳı naḳşa baḳsañ **ola ḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 24). [ḳābil ola, -a]*

ḳābil ol-: *Münasip, uygun olmak; mümkün olmak, kabul olmak.*

1. Heyūlā **oldı ḳābil** her birine
Biri gitse biri gelür yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 19). [ḳābil oldı, -dı]*

ḳābiliyyet: *Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek. [4]*

1. Ḳomaya ġayre hergiz fāʿiliyyet
Meger ancaḳ ḳabūle **ḳābiliyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 6). [ḳābiliyyet,]*

ḳābīn: *Nikâhta güvey tarafından geline verilmesi taahhüt edilen para, ağırlık, mehir. [3]*

1. Ḳanı Ermen ḳanı şehr-i Medāyin
Velī nā-çār olmaḳdur bu **ḳābīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 30). [ḳābīn,]*

ḳābīn it-: *Nikâhta güvey tarafından geline para, ağırlık, mehir verilmesi. II. Nikah kıymak. [Deyim]*

1. Delim iʿzāz ile āyīn ideydi
Ulu tāʿzīm ile **ḳābīn ideydi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 72). [ḳābīn ideydi, -]*

ḳābīn ol-: *Nikah kıyılmak. (Kabin, "nikâhta güvey tarafından geline verilmesi taahhüt edilen para, ağırlık, mehr-i muaccel" anlamına gelen bir sözcük olmakla birlikte, beyitte nikah akdi anlamında kullanılmıştır). [Deyim]*

1. Yirine yitdi çün her resm ü āyīn
Olur mūbedler erkānınca **ḳābīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 52). [ḳābīn olur, -ur]*

ḳabla-: *Yayılıp doldurmak, etkisinde bırakmak.*

1. Çeri ḳavmini basmış mestī-i ḫʷāb
Ḳamusın **ḳablamış** afyūn-ı mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 32). [ḳablamış, -mış]*

ḳabūl: *Makbul olma, kabullük. [3]*

1. Bu ḫāki mihri iksīri zer itsün
Ḳabūli kīmyāsı cevher itsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 60). [ḳabūli, -i]*

ḳabūl: *Onaylama, tasdik etme. [2]*

1. Ḳomaya ġayre hergiz fāʿiliyyet
Meger ancaḳ **ḳabūle** ḳābiliyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 6). [ḳabūle, -e]*

ḳabūl: *Kabul etme, razı olma, benimseme.*

1. Şol kimseyi ki çekdi **ḳabūlüñ** ḳılıç bigi
Gerçi bürehnedür güheri ṭolıdur ṣafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 19). [ḳabūlüñ, -üñ]*

ḳabul eyle-: *Kabul etmek, razı olmak. [2]*

1. Çü berkindi ḳarār u ʿahd ü peymān
Ḳabul eyledi ol tezvīci sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 52). [ḳabul eyledi, -di]*

ḳabul eyle-: *Yanına, katına almak. Misafir etmek.*

1. Ne olsun ten benüm çün cān senüñdür
Ḳabul eyler iseñ mihmān senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 170). [ḳabul eyler, -r]*

ḳabūl it-: *Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki demek, râzı olmak, benimsemek.*

1. **Ḳabūl itdi** vü didi maṣlaḥatdür
Müvecceh fikrdür zībā cihetdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 51). [ḳabūl itdi, -di]*

ḳabūl it-: *Kabul etmek, razı olmak, geri çevirmemek. [3]*

1. Degül maḳṣūdumuz anuñ güzendi
Ḳabūl itmegidur bend ile pendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 30). [ḳabūl itmegidur, -meg, -i, -dur]*

ḳabūl it-: *Kabullenmek, benimsemek. [2]*

1. **Ḳabūl itdüm** bu taşuñ ḫākligin
Ki saḳlar gevherimün pākligin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 55). [ḳabūl itdüm, -dü, -m]*

kabūl ol-: *İsteği yerine gelmek, arzusuna kavuşmak.*

1. Eger reddi **ola** vü ger **ḳabūli**
   Gerekmez kim ola mihmān fużūlī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 29). [ḳabūli ola, -a]*

kabūl ol-: *Kabul görmek, onaylanmak.*

1. Senüñ biñ ḳıbleye vardur niyāzuñ
   Ḳabūl ola mı bir dînde namāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 48). [ḳabūl ola, -a]*

kabż: *Avucuna alma, eliyle sıkıca tutma, kavrama. [2]*

1. Ḳamu derde ṭabîb eylerse tîmār
   Ḳor ayruḳ **ḳabża** nabż olursa bîmār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 34). [ḳabża, -a]*

kabż it-: *Ele geçirmek, elde tutmak.*

1. Ḳamusın **ḳabż idüp** Ḫusrev ötürmiş
   Adın ol gencüñ urmış yil-getürmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 25). [ḳabż idüp, -üp]*

kabżaya kef ur-: *Silahına uzanmak, silahına davranmak. II. Atış yapmaya hazırlanmak. [2] [Deyim]*

1. Didi vü leşkerini düzdi ṣaf ṣaf
   Yaya şaṣt **urdılar** ü **ḳabżaya kef** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 32). [ḳabżaya kef urdılar, -dı, -lar]*
2. Yaṣandı iki leşker daḫı ṣaf ṣāf
   Kim *urdı* gürze el kim **ḳabżaya kef** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 16). [ḳabżaya kef ur-, -]*

kaç: *Kaçınmak, sakınmak, imtina etmek.*

1. Ḫōş oldur ki yavuzlıḳdan **ḳaçavuz**
   Eyü gün furṣatında ḫōş geçevüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 55). [ḳaçavuz, -a, -vuz]*

kaç-: *(Bir şeyi) yapmayı istememek, geri durmak, kaçınmak, korkup çekinmek; korkmak. [2]*

1. Ḳaḳımaḳ āşkāre kim göz açma
   Uġurlayın göñül düzmek ki **ḳaçma** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 40). [ḳaçma, -ma]*

kaç-: *(Bir tehlike veya istenmeyen durumdan) korunmak; kurtulmak amacıyla hızla uzaklaşmak.*

1. Ḳılıçdur arduñ u öñüñ ḳuyıdur
   Ḳaç ortadan emān yiri ḳıyudur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 58). [ḳaç,]*

kaç-: *(Birinden veya bir şeyden) kurtulmak için süratle uzaklaşmak. [26]*

1. Ḥāṣılısın ʿömrümüñ **ḳaçma** becid ʿömrüm bigi
   Sensüz olan ʿömrden billāh ne ḥāṣıl gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 3). [ḳaçma, -ma]*

kaç-: *Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. [2]*

1. Medîne içre **ḳaçan** ḳoynı dir iy süst
   ʿAceb mi ister isem çāpük ü çüst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 125). [ḳaçan, -an]*

kaç-: *Kendini göstermemek, rastlamamaya çalışmak.*

1. Çü gül bigi güle gülẕāre girdi
   Ḫacāletden **ḳaçup** gül ḫāre girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 42). [ḳaçup,]*

kaçan: *Her ne vakit, -dIığInda. [9]*

1. Maḥabbet baḥri cūş itdi vü ṭaşdı
   Ḳaçan iş ḥadden ü ṣu başdan aşdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 1). [ḳaçan,]*

kaçan kim: *Her ne zaman ki, -dIğI zaman. [4]*

1. Ḳaçan kim ikilikden irügesiz
   Gide senlik ü benlik birügesiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 377). [ḳaçan kim, -]*

kaçar bigi: *Kaçar gibi, aniden, hızlıca.*

1. **Ḳaçar bigi** yüzin döndürdi yaʿnī
   Velī gösterdi ol ṣūretde maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 27). [ḳaçar bigi, -]*

kaçır-: *Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak. [2]*

1. Yayuñı yasma **ḳaçırduñsa** naḫcīr
   Ki saḥrā pürdür āhū-yı çemen-gīr *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 139). [ḳaçırduñsa, -du, -ñ, -sa]

kad: *Boy, endam. [11]*

1. Göñül **ḳaddüñ** havāsında nicesi ʿālī-himmetdür
Ki tozuñ gözine yigdür behişt ü şāḫ-ı Ṭūbādan
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 13). [ḳaddüñ, -üñ]

kadd: *Boy, endam II uzunluk.*

1. Ne bustāna ki **ḳaddi** gölge itdi
Yüce serv oldı vü şimşād bitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 43). [ḳaddi, -i]*

ḳadd-i cān: *Ruhun boyu.*

1. Ne var çeksem ḳabā-yı cismi çālāk
Çü **ḳadd-i cān** añam zehrem olur çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 192). [ḳadd-i cān, -]*

ḳaḍḍ-i şāh: *Padişahın boyu. II. Padişahın kendisi.*

1. Seḫa ṭonı ki öger cümle ḫalāyıḳ
Ḳamudan **ḳaḍḍ-i şāha** oldı lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 56). [ḳaḍḍ-i şāha, -a]*

kadd-i şimşād: *Şimşir ağacına benzer boy.*

1. Ḫılāf-ı rastī ol **ḳadd-i şimşād**
Cihānı bende ḳılmış serv-i āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 119). [ḳadd-i şimşād, -]*

ḳaddin ḫam ḳıl-: *Belini bükmek. II. Çaresizlik içinde bırakmak. [Deyim]*

1. Kime rūzī ḳılupdurur zūr-ı Rüstem
Ki **ḳaddin ḳılmadı** çün püşt-i Cem **ḫam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 106). [ḳaddin ḫam ḳılmadı, -ma, -dı]*

kaddü yay it-: *Boynu bükmek. II. İhtiyarlamak. [Deyim]*

1. Egerçi **ḳaddümi yay itdi** efsūs
Gözüm oḳçı gözi bigi oldı cāsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 63). [ḳaddü yay itdi, -di]*

kadeh: *İçki içmeye yarayan ayaklı bardak. [2]*

1. Şu resme cūş ider Ḫusrev feraḥden
Ki ʿāşıḳ ḫamr içe laʿlīn **ḳadeḥden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 22). [ḳadeḥden, -den]*

kadeh: *İçki içmeye yarayan ayaklı bardak. II. Dudak.*

1. Ki zīrā ḥāżır-ı vaḳt idi Şîrîn
Ḳadeḥden dökmez idi ḳand ü şirin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 56). [ḳadeḥden, -den]*

kadeh: *İçki içmeye yarayan ayaklı bardak II şarap. [2]*

1. Karışmış lālenüñ jaleyle ḳanı
Ḳadeḫ laʿl olmış ḫamr erġavānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 34). [ḳadeḫ,]*

kadeh yürit-: *Şarap dağıtmak, ikram etmek. [Deyim]*

1. **Yüridüp** sāḳī-i gül-ruḫ **ḳadehler**
Boşaldı ġamlar u ṭoldı feraḥlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 3). [ḳadehler yüridüp, -üp]*

kadeh-veş: *Kadeh gibi.*

1. Mey-i gül-gūn pür olup ṣaḥn-ı meydān
Kadeh-veş kelleler olmışdı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 50). [kadeh-veş,]*

kādem: *Adım, ayak.*

1. Ele alup **ḳademden** gerd-i rāhın
ḳodı farḳına ol devlet külāhın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 11). [ḳademden, -den]*

kādem: *Adım, basamak.*

1. Ḳo dünya varlığın evvel **ḳademde**
Güẕer nefsüñden it ikinci demde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 19). [ḳademde, -de]*

kādem: *Adım. II Teşrif etme, gelme. [4]*

1. Ḫōşdur **ḳademüñde** āl-i Ādem
Cismüñden oḳındı Āyet-i Rūḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 81). [ḳademüñde, -üñ, -de]*

ḳādem: *Ayak, adım. II. Kişi, insan.*

1. Çeker devrine bir bārū-yı muḥkem
Ki ḳātından ola yatlu **ḳadem** kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 24). [ḳadem,]*

kādem: *Uğur.*

1. Çü yine ṣıdḳ ile urdı ṣubḥ-dem dem
Ḳudūmından cihān Ṭolı **ḳadem** dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 2). [ḳadem,]*

kadem baṣ-: *Adım atmak, ayak basmak. [Deyim]*

1. Çün itdüm ten vücudını ʿadem ben
N'ola cān farḳına **bassam ḳadem** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 20). [ḳadem bassam, -sa, -m]*

ḳadem baṣ: *Ayak basmak, adım atmak II gelmek, buyurmak, teşrif etmek. [5] [Deyim]*

1. Ḫayr ile çün cihāna **başdı ḳadem** vücūduñ
Her ẕerre yir ü gökde ẕikr itdi ḫayr-i maḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 25). [ḳadem başdı, -dı]*

ḳadem ur-: *Ayak basmak. II. Bir yere varmak ulaşmak, gelmek. [2] [Deyim]*

1. Hümā-yı ʿarş **ḳadem** mi **urdı** āstānumuza
Ki şāh-bāz-ı sepīd irdi āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 1). [ḳadem urdı, -dı]*

ḳadem ur-: *Ayak basmak II Yapmaya girişmek. [Deyim]*

1. Aldum ele cām bir ele baş
ʿIşḳa **ḳadem urana** ṣalādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 16). [ḳadem urana, -]*

kademden farḳına-dek: *Baştan ayağa kadar. II. Bütünüyle, tamamen. [İkileme]*

1. **Ḳademden** fürce ḳılsañ **farḳına-dek**
Muṣavver nūr ü cān olmış pey ü rek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 91). [ḳademden farḳına-dek, -]*

kademler bul-: *Uğur bulmak. II. Sevinmek, mutlu olmak. [Deyim]*

1. Bu dem kim eyledüñ bunca keremler
İrişdük demlere **bulduḳ ḳademler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 18). [ḳademler bulduḳ, -du, -ḳ]*

kader: *Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı.*

1. **Ḳader** çün sedd ider ol yola beste
Ḳażādan girü dönerler şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 19). [ḳader,]*

kadīm: *Başlangıcı olmayan, ezelî, zaman üstü.*

1. Nice fehm eyleye ḥādiṣ **ḳadīmi**
İhāṭa ide mi zāil muḳimi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 7). [ḳadīmi, -i]*

kadīm: *Geçmişi uzun zamana dayanan, eski.*

1. Nice fehm eyleye ḥādiṣ **ḳadīmi**
İḥāṭa ide mi zāʾil muḳīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 7). [ḳadīmi, -i]*

kadīmī: *Başlangıcı olmayacak kadar eski. [6]*

1. Meger bir yārı var idi **ḳadīmī**
Ḳatında ḫāṣekīsi ve nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 23). [ḳadīmī,]*

kadīmī: *Başlangıcı olmayacak kadar eski II eskiden beri, oldu olası.*

1. V'er itdüm cürm ḳanı ʿafv-i şāhī
Ḳadīmi resmidür ādem günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 34). [ḳadīmi,]*

kadīmī: *Eskiden beri var olan, eski. [3]*

1. **Ḳadīmi** ʿahdini unutmasun dir
Vefā ḥaḳḳın igen terk itmesün dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 23). [ḳadīmi,]*

kadīmī dōst: *Eski arkadaş. [2]*

1. **Ḳadīmī dōstı** bī-dād ḳılma
İgen düşmenlerümi şād ḳılma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 45). [ḳadīmī dōstı, -ı]*

kādir: *Her şeye gücü yeten Allah. [6]*

1. Zihī **Ḳādir** ki aña ḫalḳ-ı kevneyn
Ola ehven ki saña ṭarfat-ul-ʿayn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 13). [ḳādir,]*

kādir-i pāk: *Her şeye gücü yeten ve kusursuz olan Allah.*

1. Çü ʿāciz ḳala dir ol **Ḳādir-i pāk**
ḳıluñ idrākden ʿāczine idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 17). [ḳādir-i pāk, -]*

kadr: *Değer, itibar, haysiyet. [11]*

1. Şol güher kim **ḳadr** biñ cān u cihāndan yig idi
Buldum illa yavu ḳıldum ḳıymetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 3). [ḳadr,]*

kadr: *Değer, kıymet.*

1. Çi-ger sancaḳlaruñ yüceydi **ḳadri**
Süñüler gözler oturmaġa ṣadrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 53). [ḳadri, -i]*

kadr: *Kadir gecesi, Kur'an'ın Hz. Muhammed'e (sav) indirilmeye başlandığı Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi.*

1. Ne gün ḳadr ü şerefde **Ḳadre** dönmiş
Münevver her bir ılduz bedre dönmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 13). [ḳadre, -e]*

kadr-i miʿrāc bul-: *Miraca çıkma şerefine ulaşmak, Miraca çıkmış gibi kıymetli hissetmek (Beyitte sevgiliye yakın olma, ona hizmet etme fırsatı bulan Ferhad'ın duyduğu sevinç anlatılmaktadır).*

1. Atı naʿlın felek-vār idinüp tāc
Her adımda **bulurdı ḳadr-i miʿrāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 20). [ḳadr-i miʿrāc bulurdı, -ur, -dı]*

kadr bil-: *Değerini bilmek; değerinin farkında olmak. [Deyim]*

1. Ki sulṭān-ı cihān ṣāḥib-naẓardür
Hüner **ḳadrin bilen** ehl-i hünerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 124). [ḳadr bilen, -en]*

kadr düni: *Kadir Gecesi.*

1. Zülfüñle ḫadd ü ḳaddüñe her kim baḳa ṣanur
Kim buldı bedr **ḳadr dünin** ḫaṭṭ-ı istivā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 38). [ḳadr dünin, -n]*

kadr ü nevrūz: *Kadir gecesi ve Nevruz bayramı. [İkileme]*

1. Şehen-şeh Ḫusrev-i Pervīz-i pīrūz
Ki dün gün ṣoḥbetidür **Ḳadr ü Nevrūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 124). [ḳadr ü nevrūz, -]*

kadr ü şeref: *Değer ve itibar. [İkileme]*

1. Ne gün **ḳadr ü şerefde** Ḳadre dönmiş
Münevver her bir ılduz bedre dönmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 13). [ḳadr ü şerefde, -de]*

kadri ol-: *Değeri olmak.*

1. İden kendü atasına bu ġadri
Ola mı ayruġuñ ḳatında **ḳadri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 24). [ḳadri ola, -a]*

kadrin bil-: *Değerini bilmek, gereken kıymeti vermek. [Deyim]*

1. Ḳılur çün kim güher **ḳadrin bilen** dür
Ḳulaġı bigi göñli dürcini pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 135). [ḳadrin bilen, -en]*

kadrini bil-: *Gereken değeri vermek, kıymetini bilmek, takdir etmek. [Deyim]*

1. Ḥayātuñ **ḳadrini bilmeyen** ādem
Ḥaḳıdur göñline ġam cānına sem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 51). [ḳadrini bilmeyen, -me, -y, -en]*

kāf: *Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ.*

1. Külüngi **Ḳafa** ursañ nūna iltür
İrerse Elbürze gürzüñ tuna iltür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 99). [ḳafa, -a]*

kāf tā ḳāf: *Baştan başa, bütün. [İkileme]*

1. Çü ʿālem ʿayn-i ʿadlüñden urur lāf
Yaraşur ki ire ḥükmüñ **ḳāf tā ḳāf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 28). [ḳāf tā ḳāf, -]*

ḳāf ü nūn: *Allah'ın yaratmadaki gücünü ve süratini anlatmak üzere âyetlerde yer alan "kün" (az = ol!) emrini telmihen kelimeyi oluşturan harflerin ismen okunmasıyla elde edilen dinî-tasavvufî terim. [İkileme]*

1. Ḳalem ḳılur ḳılıcı her sütūnı
İder gözi mürekkeb **ḳāf ü nūnı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 68). [ḳāf ü nūnı, -ı]*

ḳafes: *Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.*

1. Çü dīdāruñsuz olam bir nefes ben
Görem Firdevs bustānın **ḳafes** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 32). [ḳafes,]*

kafes: *Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme. Kuş kafesi II hapishane, zindan. [2]*

1. Bī-niyāz iseñ ne var luṭfuñ havāsı ceẕbesi
Gösterür cān mürġına dünyā gülistānın **ḳafes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 18). [ḳafes,]*

ḳafes: *Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme. Kuş kafesi II hapishane, zindan; beden.*

1. Mücerred ḳıl bu ẓulmānī **ḳafesden**
Ḫalāṣ eyle hevā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 29). [ḳafesden, -den]*

kāfi: *Yeten, yetişen, elveren, yeterli. [2]*

1. Göz irdükçe görinür nūr-ı ṣāfī
Söz irmez vaṣfınuñ şerḥine **kāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 70). [kāfī,]*

kāfī kıl-: *Yeterli olmak, yeterli hâle getirmek. [Deyim]*

1. Kelām anuñdurur kim nūn u kāfı
Ḳılupdur kāinat emrinde **kāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 24). [kāfī ḳıl-, -up, -dur]*

kāfir: *Zalim, acımasız, insafsız.*

1. Yürek yarıldı nice olmayam güm
Ne **kāfir** itmeye baña teraḥḥum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 68). [kāfir,]*

kāf-tā-kāf: *Dünyanın bir ucundan diğerine (kadar). II. Bütün dünya. [İkileme]*

1. Degül ehl-i Medāyin **ḳāf-tā-ḳāf**
Dirilmiş ol dügüne ḫalḳ-ı eṭrāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 27). [ḳāf-tā-ḳāf,]*

kāfūr: *Hindistan dolaylarında defneye benzer bir ağacın zamkından ibaret olan pek beyaz ve güzel, sert kokulu bir tabii madde. [3]*

1. Tenine reşk iderken çeşme-i nūr
Eridi geçdi san-kim ṣuda **kāfur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 42). [kāfur,]*

kāfūr: *Kâfûr ağacından elde edilen, hekimlikte kullanılan beyaz ve yarı saydam ıtırlı bir madde. II. gündüz.*

1. Çevürme bir dem iy çarḫ çenberüñi
Ḳo **kāfūruñ** yüzinden ʿanberüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 30). [kāfūruñ, -uñ]*

kāfūrī-peyker it-: *Kafur yüzlü yapmak. II. Yüzünü bembeyaz hale getirmek; yaşlandırmak. [Deyim]*

1. Ḳıvanma olsa mūyuñ müşk ü ʿanber
Degirmen tīz **ider kāfūrī-peyker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 66). [kāfūrī-peyker ider, -er]*

kāġıd: *Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.*

1. Ḳaya şeklinde ḳıldı naḳş ü taṣvīr
Ki naḳḳāş idemez **kāġıda** taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 12). [kāġıda, -a]*

kāh: *Saman, saman çöpü. [7]*

1. Dilerseñ ḳurṣuñ ola girde-i mah
Bu ḫırmenden ne dāne gözle ne **kāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 112). [kāh,]*

kāh-ı rāh: *Yolun saman çöpü.*

1. Gice çün mezraʿ-ı sebz-i zamāne
Tozıtdı **kāh-ı rāhı** Kehkeşāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 2). [kāh-ı rāhı, -ı]*

kahhār-ı ʿālem: *Dünyanın yok edicisi Allah.*

1. Var idi ol Vāḥid ü **Ḳahhār-ı ʿālem**
ʿAlīm ü Ḳādir ü Ḫallāḳ-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 11). [ḳahhār-ı ʿālem, -]*

kāhir: *Kahreden, mahveden, yok eden.*

1. Göñül ḫōş eyle nūş it cām-ı şāfī
Ki dirler dehre **ḳāhir** çerḫa cāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 16). [ḳāhir,]*

ḳahır ḳıl-: *Cezalandırmak; eziyet etmek.*

1. Nicesi ṭutmaya iḳlīm ü şehri
İl içün oġlına **ḳılan** bu **ḳahrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 40). [ḳahır ḳıl, -]*

kahr: *Allah'ın şiddetli ve azab verici vasıflarının tecellisi.*

1. Eger cürme göre aḫz ola ʿāṣī
Bulımaz kimse **ḳahruñdan** ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 20). [ḳahruñdan, -uñ, -dan]*

ḳahr: *Öfke, gazap. [2]*

1. **Ḳahruñ** yili toḳınsa ḫuşk ola bāġ-ı ravża
Luṭfuñ nesīmi irse kevs̱er ṣaça cehennem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 21). [ḳahruñ, -uñ]*

ḳahr: *Derin üzüntü veya acı, sıkıntı. [8]*

1. Bu şerbetden ṭolupdur sīneler **ḳahr**
Ki tadururken ider şekkeri **ḳahr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 97). [ḳahr,]*

kahr: *Eziyet, zorluk. [2]*

1. Atañı anañı ḳatl itdi devrān
Ḳamu ḳavmünden aldı **ḳahr** ile cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 52). [ḳahr,]*

kahr: *Gālip gelip ezme, perişan etme, mahv ve helâk etme. [2]*

1. Ḥükm-i siyāsetüñden baş çekse çerḫ-i ser-keş
Ḳahruñ bozar esāsın ne deñlü olsa muḥkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 36). [ḳahruñ, -uñ]*

kahr-ı celāl-i ḥicr: *Ayrılığın büyük acısı.*

1. **Ḳahr-ı celāl-i ḥicr** ile yarıldı Ṭūr-ı cān
Ṣabr ola mı tecellī ḳılınca cemāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 3). [ḳahr-ı celāl-i ḥicr, -]*

ḳahr it-: *Ezmek, perişan etmek. [2]*

1. Demini öñdi vü vaḳtini gütdi
ʿAdūyı **ḳahr idüp** taḫtını tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 38). [ḳahr idüp, -üp]*

kahr it-: *Ezmek, perişan etmek; yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Sebāʿ oldı ġażab şehvet behāyim
Buları **ḳahr iden** bulur ġanāyim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 172). [ḳahr iden, -en]*

kahr kılıcı: *Öfke, gazap kılıcı.*

1. İden **ḳahruñ ḳılıcına** sitīze
Başına nīş-i peşşe oldı nīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 9). [ḳahruñ ḳılıcına, -na]*

kahramān: *Yiğit kişi.*

1. Görür tutmış dilini pās-bānlar
Yuḫu ḳahrında ḳalmış **ḳahramānlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 30). [ḳahramānlar, -lar]*

kāil: *Söyleyen, diyen, bir sözü nakleden; inanmış, kabul etmiş; râzı olmuş, boyun eğmiş kimse.*

1. Olur tevḥīd-i ḥaḳ maḫṣūṣ-ı vāḥid
Ne **ḳāil** yol bulur aña ne vācid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 46). [ḳāil,]*

kāil: *İnanmış, kabul etmiş.*

1. Ki bu tevḥīdüñ ol ki māilidür
Ḥulūl ü ittiḥāduñ **kāilidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 34). [kāilidür, -i, -dür]*

ḳāʾil ol-: *İnanmak, kabul etmek, razı olmak.*

1. Dükeli feylesōf-ı çüst ü ʿāḳil
Bu deñlüdür **olup** esbabā **ḳāʾil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 10). [ḳāʾil olup, -up]*

kāim: *Devam eden, sürüp giden, var olan.*

1. Bu ortada mülāzım şāha dāim
Dil ü cān anda ten ḳulluḳda **ḳāim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 16). [ḳāim,]*

ḳāʾim: *Hareketsiz, sabit.*

1. Niçün dāʾim döner ecrām-ı eflāk
Neden **ḳāʾimdurur** bu merkez-i ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 6). [ḳāʾimdurur, -durur]*

ḳāʾim ḳal-: *Ayakta kalmak. II. Sağlam bir halde bulunmaya devam etmek. [Deyim]*

1. Ve eger maʿşūḳ ideydi vaṣlı dāʾim
Vücūdı ʿāşıḳuñ **ḳalmazdı ḳāʾim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 64). [ḳāʾim ḳalmazdı, -maz, -dı]*

ḳāʾim ḳıl-: *Ayakta tutmak.*

1. Eger dāʿim dilersen devletüñi
Ḳıla gör ʿadle **ḳāʾim** niyyetüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 120). [ḳāʾim ḳıla gör, -a , -gör]*

ḳāʾināt: *Dünya, âlem, cihan. [3]*

1. Sikender-veş gezerken **ḳāʾinātı**
Ki içe Ḫıżr-veş Āb-ı Ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 65). [ḳāʾinātı, -ı]*

kāināt: *Dünya, âlem, cihan II herkes, bütün varlıklar. [6]*

1. Kelām anuñdurur kim nūn u kāfı
Ḳılupdur **kāinat** emrinde kāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 24). [kāinat,]*

kā'ināt: *Var edilen şeylerin hepsi, yaratılanlar, mevcudat, âlemler.*

1. Ḫudāya çünki düzdüñ **kā'inātı**
Bize ḳulluġa yazduñ bir berātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 1). [kā'ināt, -ı]*

kak-: *Çalmak, vurmak, itmek, tepmek.*

1. **Ḳaḳdı** nübüvvetüñ eli dīn ṭablın eyle kim
Uş şarḳ ü ġarb ṭoldı ol āvāzdan şadā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 29). [ḳaḳdı, -dı]*

kak-: *Kalkmak, kabarmak.*

1. Çapındı kuyruġın **ḳaḳdı** yügürdi
Çeri ḳavmin biribirine urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 9). [ḳaḳdı, -dı]*

kakı-: *Kızmak, öfkelenmek. [8]*

1. **Ḳaḳıyup** ursa yire ṭaʿn-ı nīze
Olurdı gāv-māhī rīze rīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 73). [ḳaḳıyup, -y, -up]*

kakı-: *Kızmak, öfkelenmek; azarlamak.*

1. **Ḳaḳırdı** kendü kendüye sögerdi
Gehī başın ü geh gögsin dögerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 251). [ḳaḳırdı, -r, -dı]*

kakınç: *Hiddet, öfke, sitem, serzeniş.*

1. **Ḳaḳınç** odıyla kim yaḳmazsa cānı
Bulan oldur behişt-i cāvidānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 53). [ḳaḳınç,]*

kākül: *Alna düşen kısa kesilmiş saç, perçem.*

1. Seḥer çīn eylemiş sünbüllerini
Düzetmiş güllere **kāküllerini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 52). [kāküllerini, -leri, -n, -i]*

kākum: *Kakum adlı hayvandan elde edilen kürk II (Kakum beyaz renkte olduğundan) gündüz.*

1. Seḥer çün taḫta geçdi şāh-ı encüm
Ḳoyup kuḥlī şamūrın geydi **ḳāḳum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 2). [ḳāḳum,]*

kāl: *Söz, lakırdı, laf. [5]*

1. Çü şīrīn eyledüñ dillerde **ḳālin**
Şeh-i devrāna şīrīn it cemālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 55). [ḳālin, -in]*

kal-: *(Bir durum içerisinde) olmak veya bulunmak. [14]*

1. ʿAceb oynandı ol oyun özinsüz
Ki buldı özin ü **ḳaldı** özinsüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 60). [ḳaldı, -dı]*

kal-: *Başbaşa kalmak, ... ile yalnız kalmak.*

1. Mey-i bī-ġış gül-i bī-ḫār ḳaldı
Hemān sulṭān ile dil-dār **ḳaldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 34). [ḳaldı, -dı]*

ḳal-: *Bir mekanda bulunmak, durmak, hareket etmemek. [2]*

1. Meded ḳıl derd ile dermānda ḳaldum
Ne bilem nire varam ḳanda **ḳaldum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 18). [ḳaldum, -du, -m]*

ḳal-: *Bir yerde oturmak, yaşamak, ikamet etmek.*

1. **Ḳalur** ol ḳalʿade ol kān-ı gevher
Ṣadef ḳarnında san-kim lüʾlü-yi ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 29). [ḳalur, -ur]*

ḳal-: *Birinin üzerine kalmak. Sorumluluklar/güçlükler birinin omuzlarına yüklenmek.*

1. Çü baġlandı saçuñ ʿaḳdinde kārum
Saña **ḳaldı** ḥisāb-ı bī-şümārum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 72). [ḳaldı, -dı]*

kal-: *Bulunmak, geriye kalmak. [27]*

1. V'eger Nūḥ eyledi nefrīn-i küffār
Ki **ḳalmaya** diyār içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 138). [ḳalmaya, -ma, -ya]*

kal-: *-dAn geriye kalmak; miras olarak geçmek. [2]*

1. Ki çün Nūşinrevāndan **ḳaldı** Hürmüz
Vilāyet tutdı vü şāh oldu gürbüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 27). [ḳaldı, -dı]*

kal-: *Donup kalmak, kalakalmak.*

1. Şeh işitdükde āh itdi vü **ḳaldı**
Elin ışırdı vü başını ṣaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 39). [ḳaldı, -dı]*

kal-: *Durumunu korumak, bir hâlde bulunmaya devam etmek. [14]*

1. **Ḳalurdı** ol sücūd içre biş on gün
Bilinmezdi geçen gün mi yā-ḫūd dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 75). [ḳalurdı, -ur, -dı]*

kal-: *Elde bulunmak.*

1. Çü ben leşker çekem il ucına dek
Bilürven **ḳalmayısar** aña dirnek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 78). [ḳalmayısar, -ma, -yısar]*

kal-: *Kalıcı olmak, varlığını sürdürmek. [4]*

1. Çü bildüñ tīz ider devrini dōlāb
Suvar ḫalḳı ki **ḳalmaz** saña ol āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 60). [ḳalmaz, -maz]*

kal-: *Payına düşmek.*

1. Yiridür ol ḫasīse ulu ilenc
Ki renc aña **ḳala** ayruḳlara genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 60). [ḳala, -a]*

kal-: *Sersemleşmek, aklı başından gitmek, ne yaptığını bilmemek.*

1. Çü gördi anı Şīrīn-i şeker-teng
Ki denk oldı vü **ḳaldı** yimedin beng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 76). [ḳaldı, -dı]*

kal-: *Yanına kâr kalmak. Cezasız kalmak. [2]*

1. Dime ẓulm idesin ḳala yanuña
Saña ḳalursa **ḳalmaz** oġlanuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 54). [ḳalmaz, -maz]*

kal-: *Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak. [2]*

1. Ḳıyās it kim nitesi ola ḥāli
Ne deñlü **ḳala** ṣabrı vü mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 36). [ḳala, -a]*

kal-: *(Bir sebepten dolayı) yapacağı şeyi yapamamak, gideceği yere gidememek, yapmaktan veya gitmekten mahrum olmak.*

1. Meded ḳıl derd ile dermānda **ḳaldum**
Ne bilem nire varam ḳanda ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 17). [ḳaldum, -dum]*

ḳāl dili tutıl-: *Sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birdenbire söz söyleyemez olmak. [Deyim]*

1. Ḥayādan çün **tutıla ḳāl dili**
Feṣāḥat bulur anda ḥāl dili *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 21). [ḳāl dili tutıla, -a]*

ḳāl ü ḳīl it-: *Konuşmak, söz söylemek. [Deyim]*

1. **İdersin** ḥikmetinde **ḳāl ü ḳīli**
Ki ola ʿömrüñ çirāġınuñ delīli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 27). [ḳāl ü ḳīli idersin, -er, -sin]*

ḳalʿa: *Eskiden düşmana karşı koymak ve güvenliği sağlamak için savunulması gereken önemli noktalara yapılan yüksek, kalın duvarlı, burçlu, mazgallı, sağlam ve kuvvetli yap, kale. [6]*

1. Çü nūrı ʿaksi oldı sūra sārī
Ne **ḳalʿa** cennet itdi kūh-sārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 32). [ḳalʿa,]*

ḳalʿa: *Kale. II. (Fetih bağlamında) kadının cinsel organı/bekareti. [2]*

1. Birez kim **ḳalʿa** ceng oldı arada
Degüldür çāre illā mācerāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 167). [ḳalʿa,]*
2. Bulur bir **kalʿa** şeh dürc-i muḳaffel
Degül ādem melekler urmamış el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 171). [kalʿa,]*

ḳalʿa: *Kale ll makam, mevki.*

1. Felekdür **ḳalʿası** Ṣīrīndür ol ay
Ki inüp sen güne olur cüft ü hem-tāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 115). [ḳalʿası, -sı]*

ḳalʿa-i ʿālī: *Yüksek kale.*

1. Bu dönen **ḳalʿa-i ʿālī** ḥaḳiyçün
Olan ol ḳalʿaye vālī ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 85). [ḳalʿa-i ʿālī, -]*

ḳalʿa-i pūlād: *Çelik kale.*

1. Çün ol şāh-ı cihān Ferhādı gördi
Degül taş **ḳalʿa-i pūlādı** gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 8). [ḳalʿa-i pūlādı, -ı]*

kalaḳ: *Can sıkıntısı. Gönül darlığı. Zahmet. Meşakkat.*

1. Bir ol kim çün murādına bula dest
Ḳalaḳdan ḫālī olmaz çün ola mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 24). [ḳalaḳdan, -dan]*

kalakda ḳal-: *Sıkıntıya düşmek.[Deyim]*

1. Gice irince **ḳalmışdı ḳalaḳda**
Gehī gözde idi vü geh ḳulaḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 11). [ḳalaḳda ḳalmışdı, -mış, -dı]*

kalb: *Gönül, yürek, kalp. [8]*

1. Eger **ḳalbüñ** ʿayārı bula iḫlāṣ
Ṣadefden eyle çıḳa gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 11). [ḳalbüñ, -üñ]*

kalb: *Bir şeyin ortası, merkez. [2]*

1. Şitā **ḳalbiydi** yaʿnī vaḳt-ı āteş
Ḳonılmış minḳal-ı zer laʿl mefreş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 13). [ḳalbiydi, -i, -y, -di]*

kalb: *İki cenah (kanat) ortası, merkezi (Ordu bağlamında). [2]*

1. Şu resme başdı toz **ḳālb** ü cenāḥı
Ki dünden kimse farḳ itmez ṣabāḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 53). [ḳālb,]*
2. Yasamışlar cenāḥ u **ḳalb** ü ṣaflar
Pür olmış ceyş ü cevşenden ṭaraflar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 27). [ḳalb,]*

kalb-i āgāh: *Sırlara vakıf gönül.*

1. Bu sırlardan ḳanı bir **ḳalb-i āgāh**
Ki eyde lā-ilāh illā hüva'l-lāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 47). [ḳalb-i āgāh, -]*

ḳalb-i ʿaḳreb: *Yüz örtüsü, peçe (Akreb kelimesi düzensiz kalb ile bürka olduğundan).*

1. Bürimiş maṭlaʿ-ı nūrını kevkeb
Iraġ olmış mehinden **ḳalb-i ʿaḳreb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 54). [ḳalb-i ʿaḳreb, -]*

ḳalb-i ḫulḳ: *Ahlakın merkezi.*

1. Ṣıddīḳ kim ṭadurduñ anuñ **ḳalb-i ḫulḳına**
Her ḫᵛān-ı niʿmeti ki saña ḳıldı Ḫaḳ ʿatā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 71). [ḳalb-i ḫulḳına, -ı, -n, -a]*

ḳalb-i maḥrūr: *Ateşli, hararetli gönül.*

1. Ṣu köynürdi nite-kim **ḳalb-i maḥrūr**
Teni içirmiş idi ḳurṣ-ı kāfūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 51). [ḳalb-i maḥrūr, -]*

ḳalbi ile ko-: *Canlı/sağ bırakmak. II. Öldürmemek. [Deyim]*

1. Baña **ḳoñ ḳalbi ile** Sāye Ḥānı
Virem ya-ḫūd alam başı vü cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 29). [ḳalbi ile ḳoñ, -ñ]*

ḳalbī lā yenāmū: *"[Gözlerim uyur ama] kalbim uyumaz." anlamına gelen hadis. [Hadis]*

1. Uyurken gözler idi sırrı ḳamu
Anuñçün dirdi **ḳalbī lā yenāmū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 108). [ḳalbī lā yenāmū, -]*

ḳalbü ṣafī vü bī-ġış ol: *Kalbi saf ve halis olmak.*

1. Çü **ḳalbüñ olmaya ṣafī vü bī-ġış**
Sözüñ naḳdi ola mı ḫūb ü dil-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 11). [ḳalbü ṣafī vü bī-ġış olmaya, -ma, -ya]*

ḳaldur-: *Yukarı doğru hareket ettirmek.*

1. Başın **ḳaldurdı** ḳıldı merḥabāyı
İdüp ʿözr ile Şīrīne duʿāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 11). [ḳaldurdı, -dı]*

ḳāleb: *Kalıp, kabuk, dış çeper.*

1. Biterse toprāġ ile dāne-i bür
Kim eyler **ḳālebini** ḫūşenüñ pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 160). [ḳālebini, -i, -ni]*

ḳalem: *Bir çeşit siyahımsı ve sert kamışın yazı yazmak üzere özel bir biçimde yontulup açılmışı, her çeşit yazı yazan alet, kamış. [5]*

1. Oḳındukça müferriḥ-nāme dinsün
Ḳalem kim yazdı müşkīn ḫāme dinsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 52). [ḳalem,]*

ḳalem: *Ulûhiyyet âleminde bütün nesne ve olayların kaydedilmesini sağlayan araç. İlk yaratılan ve halkedilecek bütün nesnelerle vuku bulacak olayları başlangıçta levh-i mahfûza yazan ilâhî kalem (Hadislerde de kalem hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Resûl-i Ekrem kalem hakkında şunları söylemiştir: Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Allah kalemi yaratınca ona kıyamete kadar vuku bulacak olan her şeyi yazmasını emretmiş, o da yazmış ve artık bir daha yazmamak üzere kalem kurumuştur). [2]*

1. Dü ʿālem bir raḳamdür ol **ḳalemden**
Hem ādem daḥi bir dem ol ḳıdemden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 39). [ḳalemden, -den]*

ḳalem çek-: *Gereksiz veya hatalı olduğunu düşünerek bir yazının üstünü çizmek. II. Silmek, birini ya da bir şeyi yok saymak. [Deyim]*

1. Ne ḥarfem ki sañā ġayr-i ṣenādur
Ḳalem çek ki ḳulun işi ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 86). [ḳalem çek, -]*

ḳalem çek-: *Kalem ile çizmek ve yazmak. [Deyim]*

1. Taḫayyül ḳılıcaḳ bir naḳş-ı dil-keş
Ḳalem çekmedin olurdı münaḳḳaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 34). [ḳalem çek, -]*

ḳalem çek-: *Kalemle üstünü çizmek. II Günahları affetmek.*

1. Ne ḥarfem kim tapuña nā-sezādur
Ḳalem çek kim kuluñ işi ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 38). [ḳalem çek, -]*

kalem dilinden: *Yazıyla, yazılı olarak.*

1. Ne kim gönlinde vardı nükte vü remz
Ḳalem dilinden itdi ṭanz ile ġamz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 44). [ḳalem dilinden, -]*

kalem ḥarfine barmak urma-: *Kalem tek bir harfini işaret edememek, yazamamak (Beyitte Şirin'in yüz güzelliğinin yazıyla ifade edilemeyecek nitelikte olduğu ifade edilmektedir). [Deyim]*

1. Cemāli āyetin nūr eylemiş Ḥaḳ
Ki **urmaya ḳalem ḥarfine barmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 110). [ḳalem ḥarfine barmaḳ urmaya, -]*

kalem kıl-: *Kalem hâline getirmek; kalem gibi ince hâle getirmek.*

1. **Ḳalem ḳılur** ḳılıcı her sütūnı
İder gözi mürekkeb ḳāf ü nūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 67). [ḳalem ḳıl-, -]*

kalem tut-: *Kalemi eline alıp yazmaya/çizmeye/resmetmeye başlamak. [Deyim]*

1. Oturdı ḫālvet ol renginde üstād
Ḳalem tutdı vü urdı naḳşa bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 20). [ḳalem tut, -]*

kalem ur-: *Resim yapmak. [Deyim]*

1. Mey ururduñ şeker-leblerle sen şād
Ḳalem Şāvūr **ururdı** tīşe Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 92). [ḳalem ururdı, -ur, -dı]*

kalender-vār: *Gösterişsiz, sade derviş gibi.*

1. **Ḳalender-vār** mest ü rind ü ḳallāş
Ya iş başa vara yā-ḫūd virem baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 27). [ḳalender-vār,]*

kalınlıġ: *Kalınlık.*

1. Bu yüzden kim gönül aʿlālıġıdur
Ḳalınlıġı anuñ bālālıġıdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 126). [ḳalınlıġı, -ı]*

kalʿī: *Kalay. Gümüş beyazlığında, kolay işlenebilen, yumuşak bir element.*

1. Kemīn maʿden ḳaya vü ḳum ḳayırdur
Miyāne **ḳalʿī** vü sīm ü baḳırdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 40). [ḳalʿī,]*

kālib-i kand: *Şekerin kalıbı.*

1. Söze çün ney-şeker-veş bağladı bend
Eridi leẕẕetinden **ḳālib-i ḳand** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 42). [ḳālib-i ḳand, -]*

kalkan: *Kalkan (Eski savaşlarda savaşçının kılıç, kargı, mızrak ve ok darbelerine karşı kendini korumak için sol elinde tutarak kullandığı siper). [2]*

1. Gerüp **ḳalḳān** gögüz gözler havāyı
Ḳażāya yaʿni virmişdür rıżāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 85). [ḳalḳān,]*

kalkan: *Eski savaşlarda savaşçının kılıç, kargı, mızrak ve ok darbelerine karşı kendini korumak için sol elinde tutarak kullandığı siper II dıştan gelen zarar verici özelliği olan her şeye karşı koruma sağlayan maddi veya manevi koruyucu.*

1. Çi-ger tīr-i ḳażānuñ reddi yoḳdur
Duʿā **ḳalḳanı** bigi seddi yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 106). [ḳalḳanı, -ı]*

kalkanlayın: *Kalkan gibi.*

1. Ḳılıç çeyneyiciler alp erenler
Oka **ḳalḳanlayın** gögsin gerenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 84). [ḳalḳanlayın, -ler]*

kallāş: *Çapkın, baldırı çıplak, müflis, dubaracı.*

1. Degüldüm bir ḥayāsuz rind ü **ḳallāş**
Ki idem sini bini ʿāleme fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 65). [ḳallāş,]*

kallāş: *Sözünde durmaz, iki yüzlü, dönek.*

1. Ṭurur çün ṣubḥden Şāvūr-ı naḳḳāş
Cihān yenginde reng-āmīz ü **ḳāllāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 16). [ḳāllāş,]*

kallāş: *"Tasavvuf erbabına göre kelenderdeki [kalender] manaya gelir". Kelender [kalender] ise şöyle tanımlanmaktadır: "İlişiksiz, dünyadan alakayı kesmiş hak ile meşgul olup halka ve adetlere ehemmiyet veren kimse".*

1. Ḳalender-vār mest ü rind ü **ḳallāş**
Ya iş başa vara yā-ḫūd virem baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 27). [ḳallāş,]*

kalp: *Kalp, gönül, yürek.*

1. Çün ol seferde maḳṣada tīz eyledüñ başar
Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü **ḳalbüñ** ve mā-ṭaġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 54). [ḳalbüñ, -üñ]*

kām: *Arzu, istek.*

1. Zamāne **kāmı** ile cān murādını bulduḳ
İreli şāh-ı cihān-baḫş u kām-rānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 5). [kāmı, -ı]*

kām: *Damak.*

1. Gehī mey bigi acı sunaram cām
Şeker-veş gāh şīrīn eylerem **kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 72). [kām,]*

kām: *Mutluluk, neşe, zevk.*

1. Sikender-veş geçüp şeh ḳıldı ārām
Bu taḫta baḫt u devlet virdi çün **kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 14). [kām,]*

kām al-: *Umduğunu ve istediğini elde etmek, dilediği biçimde zevk almak, keyfini çıkarmak. [2] [Deyim]*

1. Çü **almışlar** idi eyyāmdan **kām**
Gice yirlü yirinden ḳıldı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 9). [kām almışlar, -mış, -lar]*

kām ol-: *Arzu edilenin gerçekleşmesi.*

1. Cihānda cāna ṣabr ile **olur kām**
Dil ārāmiyle bulınur dilā-rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 53). [kām olur, -ur]*

kām ol-: *Muradına ermek, mutlu olmak.*

1. Yig ol kim **kām ola** bī-kāmlıḳda
Ki ḫōş-būy oldı ʿanber ḫāmlıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 19). [kām ola, -a]*

kām ol-: *Sevinmek, memnun olmak.*

1. Velī bildüñ ki düşmen **kām olupdur**
Benümçün ʿāleme bed-nām olupdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 17). [kām olupdur, -updur]*

kām sür-: *Güzel ve hoş vakit geçirmek. [Deyim]*

1. **Sürerdi** ol göñül-deşlere **kāmı**
Alurdı sāġari virürdi cāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 79). [kām sür, -]*

kām ü nā-kām: *İster istemez. [İkileme]*

1. Ne kim didiler itdi ol dil-ārām
Bulara rām oldı **kām ü nā-kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 26). [kām ü nā-kām, -]*

kām ü nā-kām: *İster istemez II istekli isteksiz. [İkileme]*

1. Çü gördi Sāye Ḫān kim irdi Behrām
Muḳābil oldı depdi **kām ü nā-kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 8). [kām ü nā-kām, -]*

kām ü nā-kām: *İster istemez. II. Zorunlu olarak, elinde olmadan; yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak. [5] [İkileme]*

1. Çü ṣunduñ hicr zehriyle ṭolu cām
Şeker bigi içelüm **kām u nā-kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 124). [kām u nā-kām, -]*

kām vir-: *İstekleri yerine getirmek. [Deyim]*

1. Tamāmī ḫāṣ ü ʿāma **kām virmiş**
ʿAcem resmince bārī ʿām virmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 37). [kām virmiş, -miş]*

kamer: *Ay, mâh. [26]*

1. Ne ayda dāʾire çekdi ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki ḥalḳa urdı **ḳamer** noḳṭa bigi rāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 10). [ḳamer,]*

kamer: *Ay, mah. II ay yüzlü güzel, sevgili (Şirin). [2]*

1. Eser taşda arar idi güherden
Ḫaber ṣuya ṣorar idi **ḳamerden** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 26). [ḳamerden, -den]

kamer-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah'ın ayı. [Ayet]*

1. İtdi dünyā dünini nūrānī
   Ḳamer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 6). [ḳamer-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

kamer gögi: *Ay feleği (Ay feleği alemin merkezine nispetle ilk felektir; Yani dokuz kat tasavvur edilen gökyüzünün ilk basamağıdır. Utarid feleğinin altına yerleşmiştir. 3. sırada Zühre (Venüs) feleği, 4. sırada Güneş feleği, 5. sırada Merih feleği, 6. sırada Müşteri (Jüpiter) feleği, 7. sırada Zuhal (Satürn) feleği, 8. sırada Burçlar feleği, 9. sırada Atlas feleği yer almaktadır).*

1. Ḫafīf-ü muṭlaḳ olduġı içündir
   Ḳamer göginüñ altında tutar yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 28). [ḳamer göginüñ, -nüñ]*

kamer ruh: *Ay yanaklı. II. Yüzü ay gibi parlak olan.*

1. İki taḫt üzre iki şāh ferruḫ
   Biri Zühre-cebīn biri **ḳamer ruḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 202). [ḳamer ruḫ, -]*

kamer-tāc: *Başındaki tacı ay gibi parlak olan.*

1. Ḫuṣūṣā şāh-zād-ı müşterī- baḫt
   Felek-rifʿat **ḳamer-tāc** ü züḥal- taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 38). [ḳamer-tāc,]*

kamer-taḫt olġıl: *Tahtın ay(da) olsun, saltanatın yüce olsun anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Dimiş bir nükte daḥı ol cüvān-baḫt
   Ki iy ḫūrşid-tāc olġıl ḳamer-taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 34). [ḳamer-taḫt olġıl, -]*

kamer-vār: *Ay gibi, aya benzer. [2]*

1. Şu ḥāletde ki Şīrīn-i şeker-bār
   Yunurdı burc-i ābīde **ḳamer-vār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 114). [ḳamer-vār,]*

kamer-veş: *Ay gibi, aya benzeyen. [4]*

1. Biraz seyr eyledi bu kevkebeyle
   Ḳamer-veş ʿizz ü cāh ü mertebeyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 56). [ḳamer-veş,]*

kamer-veş: *Kamer dağı gibi (Cebel-i Kamer, İslam kaynaklarında Batlamyus'dan itibaren 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Nil nehrinin kaynağı olarak kabul edilmiştir. Nil'in yukarı mecrası ve kaynakları hakkında bilinenler uzun süre Ortaçağ İslâm müelliflerinin verdiği bilgilerle sınırlı kalmış, çok daha sonraları Avrupalı seyyahlar nehrin kaynaklarını ve bunlara depo hizmeti gören büyük gölleri keşfetmiştir. Aslında gerçekleştirilen seyahatler Nil bahanesiyle Afrika'ya yöneltilen misyonerlik faaliyetleriydi. XV ve XVI. yüzyıllarda Portekizliler'in Etiyopya'ya yaptığı seferler sonunda bu konuda daha kesin bilgiler sağlanmış, 1613 yılında Portekizli papaz Pedro Paez ilk defa Mavi Nil'in (Bahrülezrak) kaynağını görmüştür. James Bruce 1770'te kaynağı inceleyerek Tânâ gölüne kadar gitmiş, John H. Speke 1858'de Victoria gölünü keşfedip Nil'in asıl kaynağının bu göl olduğunu belirtmiştir. Speke aynı zamanda Ruwenzori dağlarının kaynaklarda adı geçen Cebelikamer olduğunu da tesbit etmiştir. Rwenzori ve Rwenjura olarak da adlandırılan Ruwenzori, Uganda ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti arasındaki sınırda bulunan doğu ekvatoral Afrika'da bir dizi dağdır. Ruwenzori'nin en yüksek zirvesi 5,109 metreye ulaşır ve aralığın üst bölgeleri kalıcı olarak karla kaplı ve buzludur).*

1. Eger luṭfı suyı olmasa bend-keş
   Güneş sızardı ḳahrından **ḳamer-veş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 34). [ḳamer-veş,]*

kāmet: *Boy, endam. [3]*

1. Uş yir ü gök öñümde rükūʿ u sücūd ider
   Ḳıldı ḳıyam çün ḥarem-i cānda **ḳāmeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 10). [ḳāmeti, -i]*

kām-gār ol-: *Muradına ermek, arzusuna ulaşmak. [2] [Deyim]*

1. Tur imdi devlet atına süvār ol
   Hemīşe kām-rānsın **kām-gār ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 42). [kām-gār ol, -]*

kamış: *Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkilere verilen ad. [2]*

1. Leb-i Şīrīnden ol şu kevşer olmış
   Biten **ḳamışları** ney-şekker olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 34). [ḳamışları, -ları]*

kāmil: *Tam, noksansız, mükemmel. [3]*

1. Biri dūn biri **kāmil** bir miyāne
Ḳulaḳ tut kim gelür bir bir beyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 37). [kāmil,]*

kāmil: *İlim, fazîlet ve hüner sâhibi, mânevî meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse). [5]*

1. Senāñ içinde **kāmillerdür** ebkem
Dirīgā kim kemem ben hīçden kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 41). [kāmillerdür, -ler, -dür]*

kāmil: *Söz edilen konuda/türde en üst seviyede olan, en gelişmiş. [2]*

1. Bu cinsüñ **kāmili** ol oldı bī-şek
Ki ola taʿlīme ḳābil vehme ziyrek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 73). [kāmili, -i]*

kāmiliyyet: *Kâmil olma durumu, noksansızlık, tamlık, mükemmellik, olgunluk.*

1. Görürven gevherinde ḳābiliyyet
Ki bula her hünerde **kāmiliyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 22). [kāmiliyyet,]*

kām-rān: *Arzusuna, muradına ermiş, bahtiyar.*

1. Tur imdi devlet atına süvār ol
Hemīşe **kām-rānsın** kām-gār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 42). [kām-rānsın, -sın]*

kāmrānī: *Mutluluk, bahtiyarlık.*

1. Zihī iḳbāl ü ʿizz ü **kāmrānī**
Aña dirler behişt-i cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 49). [kāmrānī,]*

kamu: *Bütün, tüm. [73]*

1. ʿĀṣilere nevāle-i ʿafv alduñ armaġān
Buldı nevālen ile **ḳamu** bī-nevā nevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 64). [ḳamu,]*

kamu: *Herkes. [20]*

1. Girü bir yüzden idi göñli maḥzūn
Ki ʿāḳil bilür irer **kamuya** ol gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 22). [kamuya, -y, -a]*

kamu: *Herkes, her şey. [5]*

1. **Ḳamu** andan anuñdur bil ki oldur
Deñiz birdür egerçi mevc boldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 27). [ḳamu,]*

kamu: *Baştan başa, bütünüyle, tamamen. [10]*

1. Anuñçün kim **ḳamu** seng idi ḫāre
Ḳatı buḫl ehli göñli bigi ḳara *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 5). [ḳamu,]*

kamu: *Bütün insanlar. [2]*

1. Cihān ferşüñdür evvel yüzüm olsun
Ḳamu bendeñdür öñdin özüm olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 148). [ḳamu,]*

kamu: *Hepsi, tümü. [44]*

1. Ne eksük var ise sulṭān ḳayurdı
Ḳamusın genc ü māl ile ṭoyurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 56). [ḳamusın, -sı, -n]*

kām-ü-nākām: *İster istemez. II. Zorunlu olarak, elinde olmadan. [İkileme]*

1. Ecel cāmın ki içer her cān ser-encām
Aña daḫı şunıldı **kām-ü-nākām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 8). [kām-ü-nākām,]*

kan: *Vücuttaki hayati sıvı. [23]*

1. Elinde **ḳanı** yaʿni cām-ı laʿlīn
Gözinde cānı yaʿni laʿl-i Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 21). [ḳanı, -ı]*

kan: *Antikçağ ve Ortaçağ'da insanın biyolojik, ahlâkî ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı madde ahlat-ı erbaadan biri.*

1. Bu dört aḫlāṭdur san dört erkān
Nedür ṣafrā vü sevdā balġam u **ḳan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 166). [ḳan,]*

kan: *Vücuttaki hayati sıvı. II kanlı gözyaşı. [3]*

1. Ḳalur Ḥusrev bu ḥāl içinde ḥayrān
Ciger biryān ü gözi top-ṭolu **ḳan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 78). [ḳan,]*

kan: *Vücuttaki hayati sıvı. II şarap.*

1. Lebinüñ kimse virmemiş nişānın
Meger cām ol da döküp bağrı **ḳanın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 98). [ḳanın, -ın]*

kan: *Vücuttaki hayati sıvı II öldürme. [2]*

1. Didi miḥrüñ maḳāmı ḳandadur pes
Eyitdi cānda iste **ḳan** sözin ḳes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 42). [ḳan,]*

kan: *Maden ocağı. [94*

1. Nice ki iderdi laʿl ırmağı ḳanın
Bulımaz idi ḳazup laʿl **kānın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 50). [kānın, -ıñ]*

kān: *Maden ocağı II bir şeyin menbaı, kaynağı. [9]*

1. Bugün luṭf ü mürüvvet **kānısın** sen
Ḳamu ehl-i vefā sulṭānısın sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 119). [kānısın, -ı, -sın]*

kan: *Maden ocağı. II. mutluluk, saadet.*

1. Eger irmek diler iseñ bu **kāna**
Belī ḳıymaḳ gerekdür naḳd-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 11). [kāna, -a]*

kān-ı gevher: *Cevher madeni.*

1. Buyurdı çekdiler bir kūh-peyker
Ki nāʿlinden olur ṭaġ **kān-ı gevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 392). [kān-ı gevher, -]*

kān-ı gevher: *Cevher madeni. II. Cömert kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Elin ü etegin ol **ḳān-ı gevher**
Pür itdi baḥr ü kān bigi dür ü zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 123). [ḳān-ı gevher, -]*

kān-ı gevher: *Mücevher madeni. II. güzel sevgili (Şirin).*

1. Ḳalur ol ḳalʿade ol **kān-ı gevher**
Ṣadef ḳarnında san-kim lüʾlü-yi ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 29). [kān-ı gevher, -]*

kan-: *Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak. [3]*

1. Zülāle dehr māl-ā-māl olursa
Gözinden ṣanmaġıl kim **ḳana** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 8). [ḳana, -a]*

kan ağla-: *Kanlı gözyaşı dökmek II büyük bir üzüntü içinde bulunmak. [2] [Deyim]*

1. Ġarībe daḫı artuḳ gerek efġān
Cihān ḳanı ki anuñçün **aġlaya ḳan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 64). [ḳan aġlaya, -ya]*

kan al-: *Damardan bir miktar kan çekmek veya akıtmak. [Deyim]*

1. Yaḫūd faṣṣādı var **ḳan almaġ** için
Süñü oḳ nişter cān almaġ için *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 77). [ḳan almaġ, -maġ]*

kan bahrine ġarḳ ol-: *Kan denizine batmak, kan denizinde boğulmak II çok fazla kişinin canını almak, onları öldürmek (Beyitte övülen padişahın savaşçılığına atıfla düşmanlarının kanını çokça akıtması ifade edilmektedir). [Deyim]*

1. Ḳılıcı odı ṣalsa düşmene berḳ
Ṣafaḳ bigi **olur ḳan baḥrine ġarḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 34). [ḳan baḥrine ġarḳ olur, -ur]*

kan deñizi: *Kan denizi. II. çokça akıtılan kanlı gözyaşı.*

1. Yaşından **ḳan deñizi** eyleyüp rāh
Gözedür ḳan içinden şāhun ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 35). [ḳan deñizi, -]*

kan dök-: *Yaralamak veya öldürmek. [2] [Deyim]*

1. Nice bir cān-ver **ḳanın dökelüm**
Gelüñ cāna ciger ḳanın dökelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 29). [ḳanın dökelüm, -elüm]*

kan dök-: *Yaralamak veya öldürmek. II. Birini üzecek, yaralayacak sözler söylemek. [Deyim]*

1. Çıḳardı şundı pes bir nice nāme
Ki **ḳan dökmiş** idi her ḥarfe ḫāme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 46). [ḳan dökmiş, -miş]*

kan dök-: *Yaralamak ya da ölüme yol açmak, cana kıymak; yaralanmak ya da ölmek. [Deyim]*

1. Ne var **ḳan dökse** rengi ḳanı yoḳdur
Nişānı vardur amma cānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 187). [ḳan dök, -]*

kan dök-: *Kan akıtmak. II. Cinsel ilişkiye girmek, bekaretini bozmak. [Deyim]*

1. Geh uçıġup şehüñ elden toġanı
Gügercinden diledi **döke ḳanı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 164). [ḳanı döke, -e]*

kan eti vü gövdeyi götür: *Çok kan dökülmek, çok kişi ölmek. [Deyim]*

1. Şu deñlü ādemī olmışdı bī-cān
Ki **götürdi eti vü gövdeyi ḳan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 38). [ḳan eti vü gövdeyi götürdi, -di]*

kan iç-: *Öldürmek. [Deyim]*

1. Uçar ḳuş bigi tīr-i tīz-reftār
Açar **ḳan içmege** çengāl ü minḳār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 68). [ḳan içmege, -e]*

kan it-: *Kan dökmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Ben andan fāriġam ki **ḳan idesin**
Bir ölmiş ḳuluñı bī-cān idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 41). [ḳan idesin, -e, -sin]*

kan kaşan-: *Korkudan kan işemek. [Deyim]*

1. Şahīlinden ṭurıġur çerḫ-i gerdān
İşitse **ḳan ḳaşanur** raḫş-ı destān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 34). [ḳan ḳaşanur, -ur]*

kan kayna-: *Coşkun ve hareketli olmak. [Deyim]*

1. Kim **ḳaynadı ḳan** dem-i ʿinebden
Ḫāṣiyyeti laʿlinüñ nedür kim *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 130). [ḳan ḳaynadı, -dı]*

kan ol-: *Kan olmak, kan gibi kırmızı olmak.*

1. Eger yoġ ise ḍarb ü ḥarbi dehrüñ
Niçün **ḳan olur** eṭrāfı sipihrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 8). [ḳan olur, -ur]*

kan tolu: *İçi kan ile dolmuş olma; koyu kırmızı renkte olma.*

1. Kimesne toldurursa ḳana peykān
Ḳılur ol ġoncadan peykān **tolu ḳan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 59). [ḳan tolu, -]*

kan tut-: *Adam öldüren kişinin dizinin bağının çözülüp kaçamaması. [Deyim]*

1. Budur korḫum ki nā-geh **tuta ḳanum**
Ki uyımaz dimişler ḳana ḫānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 43). [ḳanum tuta, -a]*

kan yaş: *Kanlı gözyaşı.*

1. Bizi **ḳan yaş** bigi gözden bıraḳduñ
ʿAceb zülfin kimüñ boynına ṭaḳduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 93). [ḳan yaş, -]*

ḳan yaş: *Kanlı gözyaşı (Klasik edebiyatta aşık aşkın verdiği derin üzüntüyle kanlı gözyaşları döker).*

1. Giceden ṣubḥa-dek **ḳan yaş** içinde
Seḥerden giceye-dek taş içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 203). [ḳan yaş, -]*

kan yaş akıt-: *Kanlı gözyaşı dökmek. II. Çok üzülmek. [Deyim]*

1. **Aḳıtsa ḳan yaş** idüp ḳaddını yād
Biterdi ḳanda tamsa serv ü şimşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 23). [ḳan yaş aḳıtsa, -sa]*

kan yaş dök-: *Kanlı gözyaşı dökmek II Çok üzülmek. [Deyim]*

1. Uzaḳ düşdükçe ol āb-ı revāndan
Dökerdi ḳan yaşın el yurdı cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 6). [ḳan yaşın dökerdi, -er, -di]*

kan yut-: *Dayanmak, tahammül etmek; derdini kendi*

içinde saklamak, sıkıntı ve eziyete katlanıp başkasına belli etmemek. [5] [Deyim]

1. Bu endīşeyle ḳalmışdı şehen-şāh
Yudardı ḳan iderdi derd ile āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 72). [ḳan yudardı, -ar, -dı]*

ḳana boyan-: *Kan içinde kalmak, kanla dolmak. [Deyim]*

1. Köyinmiş āhı ile kūh u hāmūn
Boyanmış ḳan yaşından Nīl ü Ceyḥūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 14). [ḳan boyanmış, -mış]*

ḳana ġarḳ ol-: *Kanlar içinde kalmak. II. Ölmek. [Deyim]*

1. **Ḳanına ġarḳ olan** Yaḥyā ḥaḳıyçün
Mesīhüñ ḳılduġı ihyā ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 187). [ḳanına ġarḳ olan, -an]*

ḳana garḳ ol-: *Kan içinde kalmak. II. Kırmızı renge boyanmak. [Deyim]*

1. Ne tīr-i tīz ü ne şemşīr-i bürrān
Bu tañ **ġarḳ oldı ḳana** rūy-ı devrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 8). [ḳana ġarḳ oldı, -dı]*

ḳana gir-: *Birini öldürmek ya da öldürtmek. [Deyim]*

1. **Ḳana girme** dön yaşum arduñcadur yiter tutar
Āh-ı ʿāşıḳdan yiġitsin olma ġāfil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 9). [ḳana girme, -me]*

ḳana kıy-: *Kanına girmek, acımayıp öldürmek. [Deyim]*

1. Gözüne gerçi ḫūdur cāna kıymaḳ
Yavuz olur günehsüz **ḳana ḳıymaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 38). [ḳana ḳıymaḳ, -maḳ]*

ḳana şuşa-: *Öldürme hırsı duymak. [Deyim]*

1. Şu resme **şuşamışdur ḳana** cānum
Ki bir ḳaṭre dimez ʿummāna ḫānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 47). [ḳana şuşamışdur, -mış, -dur]*

ḳana teşne: *Kana susamış, öldürme hırsı duyan. [2]*

1. Getür sāḳī bize sāġar ḳanını
Ki **ḳanumuzadur** peymāne **teşne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 8). [ḳanumuzadur teşne, -]*

ḳana teşne ol-: *Kana susamak, öldürme hırsı duymak. II. (âşığın) kanlı gözyaşları dökmesini, çok üzülmesini istemek. [2] [Deyim]*

1. Lebüñ ʿışḳına cān ḫun-ı dil içer
Revādur çün kim **oldı ḳana teşne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 10). [ḳana teşne oldı, -dı]*

ḳana yaz-: *Kana boyamak. II. Savaşa hazırlık yapmak. [Deyim]*

1. Oḳını terkeşinüñ **ḳana yazmış**
Cihānı kīşine ḳurbāna yazmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 11). [ḳana yazmış, -mış]*

ḳanāʿat: *Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememe, kısmetine, kendisine verilene râzı olma, tok gözlülük. [2]*

1. Bu nāz ehlinden el çek bī-niyāz ol
Kanāʿat genci ile ser-fīrāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 36). [kanāʿat,]*

ḳanāʿat it-: *Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememek, kısmetine, kendisine verilene râzı olmak.*

1. **İderdüm** derd ü hicrüñe **ḳanāʿat**
Umardum derd-i vaṣluñdan şefāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 15). [ḳanāʿat iderdüm, -er, -dü, -m]*

ḳanāʿat kıl-: *Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememek, kısmetine, kendisine verilene râzı olmak. [3]*

1. Saña ḫōd avcılıḳdurur ṣanāʿat
Bu dün bu aruġ ava **kıl ḳanāʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 50). [ḳanāʿat kıl, -]*

kanadu sın-: *Kanadı kırılmak, uçamayacak hâle gelmek. II. Bir şey yapamayacak duruma gelmek, çaresiz kalmak. [Deyim]*

1. Kuş iseñ n'ola şehbāz itme aduñ
Şu yire ḳonma kim **sına ḳanaduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 100). [ḳanaduñ sına, -a]*

kanat: *Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ. [3]*

1. Ne var ḳatuñda görmezseñ söz ehlin
   Ḳanatludur uçar bulur söz ehlin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 108). [ḳanatludur, -lu, -dur]*

kanat aç-: *Uçmak. Uçarak gezinmek. [Deyim]*

1. Ben ol mürġam ki göklerde uçardum
   Ḳanat cān sebze-zārında **açardum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 22). [ḳanat açardum, -ar, -du, -m]*

kand: *Şeker, şeker kamışının donmuş özü. [11]*

1. Ḳatup Şīrīn dilinden **ḳandı** şīre
   Bu resme didi ol şīre naẕīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 68, Mısra 3). [ḳandı, -ı]*

kand: *Şeker, tatlı. II. Güzel, hoş söz. [2]*

1. İrişdi anda Şīrīn-i şeker-ḫand
   Gözi ḫūn-rīz ü sözi şekker ü **ḳand** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 62). [ḳand,]*

kand: *Şeker, tatlı II sevgilinin dudağı.*

1. Eger-çi naḫl idi Meryem aġacı
   Alur **ḳandüm** ruṭablardan ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 160). [ḳandüm, -üm]*

kand: *Şeker, tatlı. II. öpücük, buse.*

1. Melik de mühr açup teng-i şekerden
   Kapar bir pare **ḳand** ol nuḳl-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 32). [ḳand,]*

kand ü nebat: *Şeker ve (şekerin elde edildiği) bitki. [İkileme]*

1. Aḳıtdı şol ḳadar **ḳand ü nebātı**
   Ki yirüñ şekker oldı her nebātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 93). [ḳand ü nebātı, -]*

kanda: *Nasıl. [2]*

1. Ḫudāyā ḫamr-i ḫodbinlikde mestem
   Ḫudāya **ḳanda** irem ḫod-perestem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 64). [ḳanda,]*

kanda: *Nerede. [5]*

1. Cüvān bir serv idüñ cānum çemengāh
   Ne yil aldı vü **ḳandadur** vaṭangāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 86). [ḳandadur, -dur]*

kanda: *Nerede, nasıl. [4]*

1. Ne yirden aṣlı **ḳandadur** maḳāmı
   Kimüñledür selāmı vü kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 41). [ḳandadur, -dur]*

kanda: *Şöyle dursun!.*

1. Şeker **ḳanda** ki cān tengin sökerdi
   Güherler gösterüp dürler dökerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 3). [ḳanda,]*

kanda kaldı: *Nerede kaldı. Olacak gibi görülmeyen bir düşünceyi anlatan ifadenin başına getirilen bir söz.*

1. Bu iş dānāları ḳılur ciġer-ḫūn
   Ḳıyās it **ḳanda ḳaldı** degme bir dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 42). [ḳanda ḳaldı, -]*

kanda kanda: *... nerede ... nerede .... İki olay/durum/kişi arasındaki nitelik/nicelik farkına işaret eden, ikisi arasında kıyaslama yapılamayacağına vurgu yapan söz grubu. [2]*

1. Gedā **ḳanda** vu **ḳanda** şāh-ı ʿālem
   Ḳanı māhī vü ḳanda māh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 65). [ḳanda ḳanda, -]*

kandan: *Nereden. [5]*

1. Didi ne kişisin **ḳandan** ṣoralum
   Bilelüm vaṣfuñ andan ṣoralum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 79). [ḳandan,]*

kandan: *Nereden, nasıl. [4]*

1. Ki nesin nicesin **ḳandan** ṣoralum
   Arupsın rāḥat ol andan ṣoralum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 59). [ḳandan,]*

ḳandīl: *Kandil, çerağ, meşale. [2]*

1. Hemān-dem devletüñ **ḳandīli** yandı
Saʿādet gözi uyḫudan uyandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 142, Mısra 5). [ḳandīli, -i]*

ḳandīl-i rūşen: *Aydınlatan kandil.*

1. Niçe pihsūz bel **ḳandīl-i rūşen**
Yanar dāim ne meftūl ü ne rūġan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 3). [ḳandīl-i rūşen, -]*

ḳandine dendān ur-: *Sevgilinin tatlı dudağını ısırmak. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Eger dirse **uram ḳandine dendān**
Eyit dür-dāne ḳandan ġonca ḳandān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 193). [ḳandine dendān uram, -am]*

ḳāndurur: *Kandıran, inandıran; içme, yeme isteğini karşılayan.*

1. Benüm içüm taşum bu **ḳāndurur** laʿl
Bu odda ḳomışumdur niceye naʿl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 113). [ḳāndurur,]*

ḳanġı: *"Hangi" soru sıfatı.*

1. Yüzüñden **ḳanġı** göz ki ister cüdāyī
Arayup bulımasun rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 7). [ḳanġı,]*

ḳanı: *Hani, nerede. [31]*

1. Ġarībe daḫı artuḳ gerek efġān
Cihān **ḳanı** ki anuñçün aġlaya ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 64). [ḳanı,]*

ḳanı cūş eyle-: *Kanı kaynamak II Heyecanlanmak, coşmak. [Deyim]*

1. Oḳıduġınca **ḳanı eyledi cūş**
Çi-ger nīş idi ḳıldı cān ile nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 117). [ḳanı cūş eyledi, -di]*

ḳanı cūş ḳıl-: *Kanı kaynamak II Heyecanlanmak, içten içe kaynamak, aşırı duygulanmak. [Deyim]*

1. Baş urup şeh öñinde nūş ḳıldı
Şehüñ mey bigi **ḳanı cūş ḳıldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 18). [ḳanı cūş ḳıldı, -dı]*

ḳanı cuşa gel-: *Kanı kaynamak II coşkun ve heyecanlı olmak. [Deyim]*

1. Ṭamarda **ḳanı** pirüñ **cūşa gelmiş**
Seḥer mürġi ṣalā-yı nūşa gelmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 13). [ḳanı cūşa gelmiş, -]*

ḳānı iḫtirāḳa ir-: *Ateşi çıkmak, hasta vücut ısısı olağandan çok artmak. [Deyim]*

1. San **irdi ḳānı** dehrüñ **iḫtirāḳa**
Gögermişdi havā düşüp ḫunāḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 3). [ḳānı iḫtirāḳa irdi, -di]*

ḳanı irer ḥālüm: *"Hâlim/Durumum ne olur?", "işler hangi noktaya varır?" anlamlarına gelen söz grubu.*

1. Benüm yoġ irteye ṣabr ü mecālüm
Biş on aya kim **irer ḳanı ḥālüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 298). [ḳanı irer ḥālüm, -]*

ḳanı kaç-: *Benzi atmak; ansızın yüzünün rengi sararmak, solmak. [2] [Deyim]*

1. Girüp ol ḥāl ile gördiler anı
Taḥayyürden ḳamunuñ **ḳaçdı ḳanı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 22). [ḳanı kaçdı, -dı]*

ḳanı kana kat-: *Acı çekerek yaşamak, acıya katlanmak. [İkileme, Deyim]*

1. Nice mihr ile **ḳatam ḳanı ḳana**
Demidür ki irüresin cānı cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 15). [ḳanı ḳana ḳatam, -am]*

ḳanı ḳanı: *"Hani ... hani....; ... nerede ... nerede" gibi şekillerde kullanılabilen iki farklı şeyi karşılaştırmak ve bunların birbirinden çok uzakta veya çok farklı olduğunu vurgulamak için kullanılan söz grubu.*

1. **Ḳanı** Ermen **ḳanı** şehr-i Medāyin
Velī nā-çār olmaḳdur bu kābīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 29). [ḳanı ḳanı, -]*

ḳanı kaynat-: *Beğeni uyandırmak, heyecan yaratmak, coşturmak. [Deyim]*

1. Ki söylendügi dem **ḳaynada ḳanı**
Degül yaḫdān bigi serd ide cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 29). [ḳanı ḳaynada, -a]*

kanı ḳıl-: *Kan rengine boyamak, kırmızı hâle getirmek.*

1. Pes ol ṭaġuñ aḳan seyl-i revānı
Yidi baḫruñ **ḳılur** rengini **ḳanı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 42). [ḳanı ḳılur, -ur]*

kānī: *Hüsrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı.*

1. Biri **Kānī** vü biri Şāygānī
Ḳamusın bulmış idi rāygānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 7). [kānī,]*

kāniʿ: *Kanaat edici, eden, hâlinden hoşnut, nasibine razı.*

1. Bir şemme ḫāk-i pāyı ḳoḫısına **ḳāniʿem**
Yil bigi geçmeseydi nesīm-i şimāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 13). [ḳāniʿem, -em]*

kāni ol-: *Kanaat etmek, yeterli bulmak.*

1. Ben **oldum** bu ḫayāl ü hicre **kāni**
Velī şehden degülem saña māniʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 57). [kāni oldum, -du, -m]*

kanın dök-: *Öldürmek. [2] [Deyim]*

1. V'eger **ḳanın dökersem** bī-günehdür
Gedā ise ne var başına şehdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 55). [ḳanın dökersem, -er, -se, -m]*

kanın iç-: *Kanını içmek. II. Birini öldürmek. [Deyim]*

1. Yi ḳayġusını kim **ḳanın** sen **içdüñ**
Tozın çek Āb-ı ḫāyvānın sen içdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 77). [ḳanın içdüñ, -dü, -ñ]*

kanın laʿl ırmağı it-: *Kanını lal ırmağı yapmak, kanını ırmak gibi çok akıtmak. II. Zorluk ve sıkıntılara katlanmak, fedakarlık yapmak. [Deyim]*

1. Nice ki **iderdi laʿl ırmağı ḳanın**
Bulımaz idi ḳazup laʿl kānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 49). [ḳanın laʿl ırmağı iderdi, -er, -di]*

kanın yire dök-: *Kanını yere dökmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Şu resme ḳaḳıdı Ferhāda Pervīz
Ki **dökmek** diledi **ḳanın yire** tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 128). [ḳanın yire dökmek, -mek]*

kanına dest uzat-: *Kanına el uzatmak. II. Öldürmeye teşebbüs etmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Çi-ger ḫūn-ḫʷāredür bu nergis-i mest
Uzatmaz degme kişi **ḳanına dest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 90). [ḳanına dest uzatmaz, -maz]*

kanına susa-: *Kanına susamak II Kan gibi kırmızı olan şarap içmek istemek; kendisinin öldürülmesine yol açacak aşırı davranışta bulunmak; belasını aramak. [Deyim]*

1. Teşne cānum ḳan yudar laʿlüñ ki ḳarşu eylemez
Gamzeñ oḳından ḥaẕer beñzer susadı ḳanına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 12). [ḳanına susadı, -dı]*

kanını dök-: *Canını almak, öldürmek. [Deyim]*

1. Kişi bir ḫʷīşüñ öldürse urışup
Dökersin ḳanını anuñ dürişüp *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 50). [ḳanını dökersin, -er, -sin]*

kanını seyl-āb kıl-: *Kanını sel gibi, çok akıtmak. [Deyim]*

1. Kim alsa ẓulm ile bir şerbet-i āb
Ḳılam ol ẓālimüñ **ḳanını seyl-āb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 86). [ḳanını seyl-āb ḳıl-, -]*

kankı: *Hangi, soru sıfatı. [9]*

1. Uş oldum bu firāk ü ġamda dil-rīş
Ki **ḳankı** fırḳadan olam bu dervīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 114). [ḳankı,]*

kankı: *Hangi; ne zaman.*

1. Ġamumdan **ḳanḳı** göñlüñ oldı ġam-nāk
Fırāḳumdan ne cübbe eyledüñ çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 89). [ḳanḳı,]*

[Deyim]
kanla suvar-: *Kan ile sulamak. II. Çok kan akıtmak, pek çok canlının hayatına son vermek.*

1. Baḳasın her bir āhū–çeşm çün şîr
Suvarmış cān-ver **ḳanıyla** şemşīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 122). [ḳanıyla suvarmış, -mış]*

ḳanlar yut-: *Çok ızdırap çekmek, kedere, eleme, sıkıntılara maruz kalmak, dayanmak. [2] [Deyim]*

1. Yüzüm gerçi güler nādānlıġumdan
Ciger **ḳanlar yudar** ḫayranlıġumdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 138). [ḳanlar yudar, -ar]*

ḳanlu: *Katil.*

1. Yā-ḫūd yaşum demin gözetdi gitdi
Etegini çü **ḳanlusıydı** tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 48). [ḳanlusıydı, -sı, -y, -dı]*

ḳanlu yaş: *Kanlı gözyaşı.*

1. Her dem ki ṣoḥbet ide ḫayālüñle ŞEYḪİ'ye
Ḳanlu yaşı şarāb u kebāb-ı ciger yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 14). [ḳanlu yaşı, -ı]*

ḳanlu yaş dök-: *Kanlı yaş dökmek II çok ağlamak,çok göz yaşı akıtmak. [Deyim]*

1. Şu deñlü **dökdi** gözden **ḳanlu yaşı**
Ki laʿlīn oldı yirün ḳara taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 3). [ḳanlu yaşı dökdi, -di]*

ḳanuñ aşlı cūşa gel-: *Kan çekmek. II. Akrabalar birbirlerine yakınlık duymak. [Deyim]*

1. İşitdi kim biledür oġlı Ḫanuñ
Ṭamardur **cūşa geldi aşlı ḳanuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 22). [ḳanuñ aşlı cūşa geldi, -di]*

ḳanuñ iç-: *Kanını içmek: öldürmek, kanlar içinde bırakmak II acı ve sıkıntı vermek. [3] [Deyim]*

1. Ḥalāl itdüm ve-līkin iy ḥarāmī
İçersin süd bigi **ḳanum** revā mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 102). [ḳanum içersin, -er, -sin]*

ḳanuñ seyli ak-: *Kanı sel gibi akmak. Kanı bol ve gür akmak. [Deyim]*

1. Şu deñlü **aḳmış** idi **seyli ḳanuñ**
Ki ṭolmış idi ṭāsı āsmānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 79). [ḳanuñ seyli aḳmış, -mış]*

ḳanun yire dök-: *Kanını dökmek II. Öldürmek. [Deyim]*

1. V'eger **dökmek** dilerseñ **yire ḳanum**
İver cānum el ur şemşīre ḫānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 49). [ḳanum yire dökmek, -mek]*

ḳanuna gir-: *Birini öldürmek veya öldürtmek. [Deyim]*

1. Ḳuluñam **girme** ḫānum **ḳanuma** gel
Ne gitmek cāna cānsın yanuma gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 45). [ḳanuma girme, -me]*

ḳanuna gir-: *Felakete düşmesine veya ziyan olmasına yol açmak, kandırmak. [Deyim]*

1. Yüri **ḳanuña girme** raḥm yoḫdur
Ki bu ḳandan benüm boynumda çoḫdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 95). [ḳanuña girme, -me]*

ḳanunı dök-: *Kanını dökmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Ḳuluñam kim dimezven pād-şāhem
Yiter **dök ḳanumı** kim bī-günāhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 50). [ḳanumı dök, -]*

ḳanuña kıy-: *Cana kıymak. [Deyim]*

1. Egerçi laʿli bize gösterür emān yüzügin
Gözi **ḳıyar ḳanuma** ẕerrece emān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 10). [ḳanuma ḳıyar, -ar]*

kap-: *Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak. [2]*

1. **Ḳapupdur** ördegüñi ʿışḳ bāzı
Degül bāzīçe şāhum ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 15). [ḳapupdur, -up, -dur]*

kap-: *Birdenbire yakalayarak, çekerek almak. [3]*

1. Oḳ ile ḳıl açar idi girihden
Ḳapardı ḫalḳa nīzeyle zirihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 70). [ḳapardı, -ar, -dı]*

kap-: *Birdenbire yakalayarak, çekerek almak. II. Öpmek.*

1. Melik de mühr açup teng-i şekerden
Kapar bir pare ḳand ol nuḳl-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 32). [kapar, -ar]*

kap-: *Kapmak, tutmak, yakalamak. II. Kendine âşık etmek.*

1. Daḫı hindūlarım oda taparlar
Daḫı türkīlerüm cānlar **ḳaparlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 58). [ḳaparlar, -ar, -lar]*

kap-: *Almak, ele geçirmek.*

1. Bular ḫod ṣavlecān-ı ʿanberīnden
Ḳaparlar ṭōpı çarhuñ çenberinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 110). [ḳaparlar, -ar, -lar]*

kapla-: *Çepeçevre sarmak, kuşatmak. [2]*

1. Ṣanasın **ḳapladı** ebr-i siyeh-gūn
Ṭolu ḳarı demür yaġmurları ḫūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 33). [ḳapladı, -dı]*

kaplan: *Kedigillerden çevik ve yırtıcı bir hayvan. II. Yiğit, savaşçı, pehlivan.*

1. Ne ḳurd u **ḳaplanı** bu rūbe-i pīr
Bıraḳdı dāma daḳdı bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 79). [ḳaplanı, -ı]*

ḳapu: *Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı, kapı. [26]*

1. Ne var Bercīse ger ḫayr olsa ʿādet
Bu **ḳapudan** irişür ol saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 58). [ḳapudan, -dan]*

kapu: *Eşik, huzur, makam. [39]*

1. **Ḳapuñ** firdevs-i aʿlādur çü girdük bāb-ı raḥmetden
Niceme ʿāṣiyüz ḳurtar bizi furḳat ʿazābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 3). [ḳapuñ, -ñ]*

kapu: *Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân. [2]*

1. Semer dilde lebüm ḳandidür iy dōst
Ḳapum daḫı Semerḳandīdür iy dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 70). [ḳapum, -m]*

kapu: *Kapı, eşik; gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân.*

1. Nevālüñden bulur ālem nevāle
Beni her **ḳapuya** ḳılma ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 100). [ḳapuya, -ya]*

kapu: *Kapı. II. Göz ya da göz kapağı.*

1. Ḳılur ol **ḳapuyı** pür-ḫār u ḫūn-āb
Ki ne çıḳa ḫayāl ü ne gire ḫʷāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 63). [ḳapuyı, -yı]*

kapu yap-: *Bir şeyin önünü/görüş alanını kapatmak II engel oluşturmak, mani olmak. [Deyim]*

1. Gözine virmez idi uyḫuya yol
Ki nakş-ı yāra **ḳapu yapmaya** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 62). [ḳapu yapmaya, -ma, -ya]*

kapu yap: *Kapıyı kapatmak. Girmesine engel olmak II engel oluşturmak, mani olmak. [3] [Deyim]*

1. Baḫīl ādem yol üzre yapu yapmaz
Kerīm olan ḳonuġa **ḳapu yapmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 38). [ḳapu yapmaz, -maz]*

kapudan ḳovsañ bacadan iner: *Kapıdan kovsan bacadan girer. II. Yüzsüz, arsız kimseler için söylenen bir söz. [Atasözü]*

1. Olur ay ile ʿavret bir yapudan
Ki **iner bacadan ḳovsañ ḳapudan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 26). [ḳapudan ḳovsañ bacadan iner, -]*

kapuna raht taşı-: *Kapısına gelmek. II. Birisinden yardım istemek, birine muhtaç olmak. [Deyim]*

1. Żarūretden **taşıdum ḳapuna raḫt**
   Ki ider ḳatı gün şaḫṣuñ yüzin saḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 41). [ḳapuna raḫt taşıdum, -du, -m]*

kapuña yüz sür-: *Kapısına yüz sürmek II aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek. [Deyim]*

1. Yine taʿcīl ile irem ṭapuña
   Sürem yüzüm saʿādetlü **ḳapuña** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 292). [ḳapuña yüz sür, -]*

kapusın tut-: *Kapılarını kapatmak. II. İlişkisini/ilgisini kesmek. [Deyim]*

1. Degül yapdum ḥişārum ḳapusın ben
   Ki **tutdum** cümle kārum **ḳapusın** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 72). [ḳapusın tutdum, -du, -m]*

kapusın yap-: *Kapı kapatmak/kilitlemek. [Deyim]*

1. Degül yapdum ḥişārum ḳapusın ben
   Ki **tutdum** cümle kārum **ḳapusın** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 71). [ḳapusın yapdum, -du, -m]*

kapusına yüz sür-: *Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin eşiğine, ayağına doğru yüzünü yere sürercesine eğilmek.[Deyim]*

1. Dün irüp gün gibi gitsem naẓardan
   Toġup **ḳapuña yüz sürsem** seḥerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 66). [ḳapuña yüz sürsem, -se, -m]*

kapusında kul ol-: *Kapısında kul köle olmak. II. Tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak. [Deyim]*

1. Ḳabul itsün **ḳulıyam ḳapusında**
   Hemān evvelki çāker tapusında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 23). [ḳapusında ḳulıyam, -ı, -yam]*

kapusuña gel-: *Kapısına gelmek. II. Birisinin hizmetinde bulunmak, yardımını talep etmek. [Deyim]*

1. Dimezven **ḳapuña** ikrāha **geldüm**
   Gedā vü mest şeyʾ li'llāha geldüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 39). [ḳapuña geldüm, -dü, -m]*

kapuya çık-: *Evden dışarıya çıkmak.*

1. Bu kerr ü ferr ile **çıḳdı ḳapuya**
   Dirildi ol güzel ḳızlar ṭapuya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 21). [ḳapuya çıḳdı, -dı]*

kapuyı açuḳ tut-: *Her isteyeni konuk etmek, misafirperver olmak. [Deyim]*

1. **Açuḳ tut ḳapuñı** bir gün yaparlar
   Ne deñlü baġruna bassañ ḳaparlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 57). [ḳapuñı açuḳ tut, -]*

kār: *Amel, davranış, iş, fiil, eylem. [7]*

1. Temāşa vü şikār olmışdı **kārı**
   Biş on gün gezdi deşt ü kūh-sārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 82). [kārı, -ı]*

kār: *Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev.*

1. Velī ol kim baña şaldı bu **kārı**
   Helāk-i cānum içündür şümārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 139). [kārı, -ı]*

kār: *Durum, hâl, vaziyet.*

1. Didi diñlen ki daḫı ḫāmdur **kār**
   Eyitdi ʿışḳa dinlenmek zihī ʿār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 75). [kār,]*

kar: *Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar. [3]*

1. Çü oġlan ḳocalana genç ola pīr
   Sovuḳlıḳdadur iksi **ḳar** ile bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 80). [ḳar,]*

kar: *Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar. II. fani dünyadaki acı, eziyet, keder.*

1. Ṣabā vü şimālüñ yazın luṭf u ferri
   Güz ü ḳışda yaġmur u **ḳarına** degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 10). [ḳarına, -ı, -na]*

kaʿr: *Dip, derinlik II Son, nihayet.*

1. Ṣedef bigi diş olan sīne sende
Deñiz **ḳaʿrı** bigidür kīne sende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 34). [ḳaʿrı, -ı]*

kaʿr-ı deryā: *Denizin derinlikleri,denizin dibi.*

1. İtüñ var yir yüzinde cāy-gāhı
Nehengüñ **ḳaʿr-ı deryādur** penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 174). [ḳaʿr-ı deryādur, -dur]*

kar-: *Karıştırmak, birbirine katmak.*

1. **Ḳarar** dūd ü buḫārı ʿālem eyler
Urur toprağa bir dem ādem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 39). [ḳarar, -ar]*

kar-: *Karıştırmak, birbirine katmak. II. Öpmek.*

1. Sürerlerdi gül ü reyḥāna ʿabher
Ḳararlardı gül-āba şīr ü şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 62). [ḳararlardı, -ar, -lar, -dı]*

kār bağlan-: *İşleri bağlanmak/kapanmak. II. Beklenen şey elde edilmez olmak, bir şey yapamaz hale gelmek; āşık olmak, tutulmak. [Deyim]*

1. Çü bağlandı saçuñ ʿaḳdinde kārum
Saña ḳaldı ḥisāb-ı bī-şümārum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 71). [kārum bağlandı, -dı]*

kār düz-: *Bir şeyi gerçekleştirmek, yapmak. [Deyim]*

1. Göricek saʿd saʿd ile olur yār
Bulıcak naḥs naḥs ile **düzer kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 28). [kār düzer, -er]*

kār it-: *İşlemek, etki etmek. [4]*

1. **İder** ʿār ādeme oddan beter **kār**
Anuñçün dirler en-nārü velā ʿār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 77). [kār ider, -er]*

kār kıl-: *İşlemek, etki etmek. [2]*

1. Bu söz ol resme **ḳıldı** Ḫusreve **kār**
Ki terk-i kār idüp oldı dil-efgār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 57). [kār ḳıldı, -dı]*

kara: *En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı. [17]*

1. **Ḳara** ṭaşdan bir at şekli yonılmış
Ṭılısm ile maġāra içre ḳonılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 3). [ḳara,]*

kara: *En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı II Kötü, değersiz.*

1. Ḳarañu dünlerümi rūşen eyle
Ḳara dikenlerümi gül-şen eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 34). [ḳara,]*

kara: *En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı II kötü, uğursuz, sıkıntılı.*

1. Anuñçün kim ḳamu seng idi ḫāre
Ḳatı buḫl ehli göñli bigi **ḳara** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 6). [ḳara,]*

kara: *Karanlık. II. Kederli, üzgün. [2]*

1. Gicem nevmīd ṣubḥından **ḳaradur**
Günüm ḥasret düninden pür-belādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 45). [ḳaradur, -dur]*

kara: *Siyah. II. Koyu renkli, ak düşmemiş saç.*

1. Boyanmışken bu fikrüñ rengine şāh
Ḳarada aḳı görüp eyledi āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 52). [ḳarada, -da]*

kara baht: *Kötü talih, talihsizlik. [3]*

1. **Ḳara baḫtına** ḳarandı ilendi
Girü ḳardaşı yası tazelendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 79). [ḳara baḫtına, -ı, -n, -a]*

kara dag: *Siyah dağ II Cüsseli, heybetli.*

1. Ḳayadan **ḳara tag** bigi yıḳıldı
Dirīġ u ḥasret ile āh ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 83). [ḳara tag, -]*

kara gönül: *Gamlı, sıkıntılı yürek.*

1. Ne yil kim ire ḳaşrından yañadın
Ḳılur tozı **ḳara göñlini** aydın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 20). [ḳara göñlini, -i, -n, -i]*

kara göñül: *Âşkın olmadığı, hararetsiz gönül.*

1. **Ḳara göñül** bigi ḳarañu vü serd
   Yavuz yoldaş-layın bed-mihr ü pür-gerd
   (Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 5). [ḳara göñül, -]

kara gün: *Üzüntülü, sıkıntılı zaman.*

1. **Ḳara günlerle** cāna cebr iderven
   Yüzüm aġ ola diyü ṣabr iderven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 115). [ḳara günlerle, -ler, -le]*

kara haberci: *Kötü bir şeylerin olacağını önceden bildiren kişi/nesne.*

1. Şol aḳ kim adıdur **ḳara ḫaberci**
   Olur bī-daḫl anuñla ʿömr ḫarcı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 53). [ḳara ḫaberci, -]*

kara kan: *Koyu renkli kan. II. Çekilen sıkıntıları ifade eden, üzüntü verici söz(ler).*

1. **Ḳara ḳanlar** dökile ḫāmelerden
   Göge dūd ire yanup nāmelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 93). [ḳara ḳanlar, -lar]*

kara karġa-layın: *Kara karga gibi. Kara karga, kanatları geniş, tüyleri kara, gagası dişli, tarla ve bahçelere çok zararlı ötücü kuştur.*

1. Pes ol kerkes-leyin gök gözlü ḳarı
   Ḳara ḳarġa-layın şer sözlü ḳarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 50). [ḳara ḳarġa-layın, --layın]*

kara taş: *Kötü, uğursuz, sıkıntılı yer. [2]*

1. Baña miḥnet-serādur bu **ḳara ṭaş**
   Yeşermedin neler gördi ḳuru baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 109). [ḳara ṭaş, -]*
2. Beni ne taş u ne taġum çeküpdür
   Ne **ḳara taşa** toprağum çeküpdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 180). [ḳara taşa, -a]*

kara tas: *Koyu/siyah renkli taş. Sert kaya. [4]*

1. Cemādāt içre olup daʿveti fāş
   Şehādet virdi avcında **ḳara taş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 84). [ḳara taş, -]*

kara toprağ: *Halk arasında mezar için kullanılan kelime.*

1. Esicek sebze-zāra bād-ı ḫuşkī
   Ḳara toprağa saygıl gerd-i müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 64). [ḳara toprağa, -a]*

kara toprak: *Toprak. II Değersiz bir varlık.*

1. **Ḳara ṭopraḳdan** iḥsān iden insān
   Yeşil yapraḳdan eşkāl iden elvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 7). [ḳara ṭopraḳdan, -dan]*

kara yer: *Kötü, uğursuz, sıkıntılı yer.*

1. Ḳarañu gördiler cān ü dilümi
   Ḳara ṭaş eylediler menzilümi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 108). [ḳara ṭaş, -]*

kara yir etin yi-: *Kara toprak (mezar), etini yemek. II. Öldükten sonra bedeni toprak olmak. [Deyim]*

1. Kime yidürdi bir loḳma yimek sīr
   Ki āḫir **yimedi etin ḳara yir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 104). [ḳara yir etin yimedi, -me, -di]*

kara yir şu bigi ḳan iç-: *Kanın kara toprağa dökülmesi II ölmek. [Deyim]*

1. Henuz uş süd ḳoḳar aġzumda ḫānum
   Ḳara yir içmesün şu bigi ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 34). [ḳara yir şu bigi ḳan içmesün, -me, -sün]*

kara zülf: *Sevgilinin siyah saçı.*

1. Şehüñ ḥadden geçüpdür intiẓārı
   Ḳara zülfün bigi gitdi ḳarārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 38). [ḳara zülfün, -ün]*

karāin: *Karineler. Bir meselenin çözülmesine, belirli ve açık bir şekil almasına yarayan işâretler, ipuçları.*

1. Ḳarāin çoḳdan itmişdür beyānı
   Ki bu ḳarnüñdür ol ṣāḥib-ḳırānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 69). [ḳarāin,]*

karan-: *Küfretmek, kötü söylemek, lanet etmek. [2]*

1. Ḳara baḫtına **ḳarandı** ilendi
Girü ḳardaşı yası tazelendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 79). [ḳarandı, -dı]*

karañu: *Karanlık. [9]*

1. Ekininden felek fellāḥı ṭurdı
Ḳarañu ḫırmenini oda urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 4). [ḳarañu,]*

karañu: *Karanlık. II. Gereğince anlaşılıp bilinemeyen, güvenilmez, tekin olmayan (kişi/durum).*

1. **Ḳarañu** gördiler cān ü dilümi
Ḳara ṭaş eylediler menzilümi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 107). [ḳarañu, -sın, -]*

karañu ol-: *Karanlık olmak, kararmak.*

1. Havā yüzi **olur** tozdan **karañu**
Cihān ġavġa üninden añu yañu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 37). [karañu olur, -ur]*

karañulık: *Karanlık. (Beyitte ab-ı hayvan ve karanlık ifadesi beraber kullanılmıştır. Bilindiği üzere Hızır ve İlyas'ın içtiği hayat suyu "karanlıklar ülkesi"nde bulunur). [2]*

1. **Ḳarañulıḳ** degül līk āb-ı ḥayvān
Havāsından revān olmış firāvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 9). [ḳarañulıḳ,]*
2. **Karañulıḳda** buldun āb-ı ḥayvān
Çü içmedüñ gözüñden oldı pinhān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 55). [karañulıḳda, -da]*

karār: *Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı, hüküm.*

1. Çü berkindi **ḳarār** u ʿahd ü peymān
Ḳabul eyledi ol tezvīci sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 51). [ḳarār,]*

karār: *Bulunulan yer, mevki.*

1. Ger od bigi demürdendür ḥışārı
Ve eger çün laʿl ṭaşdandur **ḳarārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 28). [ḳarārı, -ı]*

karār: *Değişmez olma, devamlı ve sürekli olma, sebat, istikrar.*

1. **Ḳarār** u ṣabr olmaḳ ʿāṣıḳa ḫū
Avuçda yildurur ġalbīrde ṣu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 51). [ḳarār,]*

karār: *Nikah, evlilik akdi.*

1. Didi Şīrīn ki işitdük şehr-yārı
Ki var Ḳayṣer kızı birle **ḳarārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 44). [ḳarārı, -ı]*

karār: *Rahat, huzur, dinlenme. [2]*

1. Çi-ger naḳş-ı cihāndur ol nigārin
Apardum dürlü yeng ile **ḳarārın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 106). [ḳarārın, -ı(n)]*

karār: *Sabit ve sakin olma.*

1. Geh eflāküñ dönişi kār-ü-bārın
Gehī bu merkez-i ḫāküñ **karārın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 44). [karārın, -ın]*

ḳarār: *Ateş sönmeye yüz tutma.*

1. Ayaġ üzre turupsın bir ḳarāra
Yanup geh geh köyinürsin **ḳarāra** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 26). [ḳarāra, -a]*

karar-: *Kararmak, siyahlaşmak. [2]*

1. Ayaġına düşüp ḫalḫālı bigi
Ciger yaḳup **ḳarara** ḫāli bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 170). [ḳarara, -a]*

karār eyle-: *Durmak, yerleşmek.*

1. **Ḳarar eyledi** anda kām ü nā-kām
Gözetdi kim ne ḳılur devr-i eyyām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 35). [ḳarar eyledi, -di]*

karār eyle-: *Karar vermek, kararlaştırmak.*

1. **Ḳarār eyle** eylemişler kim seḥer-gāh
Bezedüginde leşker ḫayl ü ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 57). [ḳarār eylemişler, -miş, -ler]*

karār it-: *Karar kılmak, sabit durmak, oturmak, yerleşmek II rahat olmak, huzurlu olmak.*

1. **Ḳarār itmezdi** uyḫu uyımazdı
Şarāb içmezdi vü yimek yimezdi *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 79). [ḳarār itmezdi, -mez, -di]

karār it-: *Karar vermek, kararlaştırmak.*

1. **Ḳarār eyle** itdiler kim yine Şāvūr
   Varup pervāne bigi isteye nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 131). [ḳarār itdiler, -di, -ler]*

karār it-: *Sabit durmak, oturmak, yerleşmek.*

1. **Ḳarār itdi** ol sarāy-ı teng içinde
   Güher bigi yir eyler seng içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 121). [ḳarār itdi, -di]*

karār kalma-: *Artık katlanamaz, dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak. [Deyim]*

1. **Ḳarār ḳalmadı** cānumda ʿazm-i yār iderem
   Bu kār-ü-bārı ṣaçı bigi tār-mār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 1). [ḳarār ḳalmadı, -dı]*

karār kıl-: *Durmak, sabit kalmak.*

1. Ḳılan vaṣluñ gülinde āh u zārī
   Ḳıla mı ḫār-ı furḳatda **ḳarārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 40). [ḳarārı ḳıla, -a]*

karār kıl-: *Kararlaştırılmak.*

1. **Ḳarar** eyle **ḳılınmış** Ḳayṣer ile
   Seri cemʿ olmaġ içün efser ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 9). [ḳarar ḳılınmış, -ın, -mış]*

karārı git-: *Kararmak, siyah renk almak. II. Sabrı, dayanma gücü tükenmek. [Deyim]*

1. Şehüñ ḥadden geçüpdür intiẓārı
   Ḳara zülfün bigi **gitdi ḳarārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 38). [ḳarārı gitdi, -di]*

karārı mecāli al-: *Dayanacak güç ve tahammül bırakmamak. [Deyim]*

1. Andan berü ki ṣaldı gözüme ḫayāli dōst
   Aldı ḳarārı cāndan ü tenden **mecāli** dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 2). [ḳarārı mecāli aldı, -dı]*

karārın al-: *Huzurunu kaçırmak, rahat bırakmamak, sükunetini bozmak. [Deyim]*

1. Maḥabbet derdi **alduġın ḳarārın**
   Ḳamu terk eyledügin yoġ u varın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 15). [ḳarārın alduġın, -duġ, -ın]*

kararur: *Karaltı. Uzaklık ve karanlık sebebiyle kim veya ne olduğu seçilemeyen, belli belirsiz, koyu renkli biçim, silüet.*

1. Kişi görse ırāḳdan bir **ḳararur**
   Muʿayyen bilmese gelür ya varur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 131). [ḳararur,]*

karavaş: *Cariye, hizmetçi. [16]*

1. V'eger-nī cemʿ idüp saçuñ çözügin
   Ḳaravaşlara göster şāh yüzüġin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 362). [ḳaravaşlara, -lar, -a]*

karavul: *Gözcü, nöbetçi.*

1. Degülsen ġam çerisine **ḳaravul**
   Ḳararup turma bir dem yüzüme gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 51). [ḳaravul,]*

kār-āzmūde: *Tecrübeli adam.*

1. ʿAcāʾib-dīde vü **kār-āzmūde**
   Güzīde ḳavli vü fiʿli sütūde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 25). [kār-āzmūde,]*

kārbān: *Kervan, tüccar ve yolcu kafilesi. [2]*

1. ʿAḳl ü ṣabr u cān u göñül **kārbānı** çaġrışur
   Sārbānuñ nide kim baġlaya maḥmil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 13). [kārbānı, -ı]*

kār-bān-ı ḳahr: *Üzüntü kervanı.*

1. Diyürek **kār-bān-ı ḳahrı** göçdi
   Yüki yaynıldı vü öykesi uçdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 203). [kār-bān-ı ḳahrı, -ı]*

kardaş: *Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı.*

1. Ḳara baḫtına ḳarandı ilendi
Girü **ḳardaşı** yası tazelendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 80). [ḳardaşı, -ı]*

kardaş: *Ey arkadaş.*

1. Biregü başına bıraḳdı bir taş
Meded didükde eydür tınma **ḳardaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 42). [ḳardaş,]*

karġa: *Kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş. [2]*

1. Gicesi **ḳarġanuñ** bayġuşa gündür
Eşegüñ ölümi ite dügündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 71). [ḳarġanuñ, -nuñ]*

ḳarı: *Eş, zevce.*

1. ḳatı göñli ḳara şeyṭān **ḳarısı**
Kurımış süñük üstinde derisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 37). [ḳarısı, -sı]*

karı: *Kadın. [2]*

1. Pes ol kerkes-leyin gök gözlü **ḳarı**
Ḳara ḳarġa-layın şer sözlü ḳarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 49). [ḳarı,]*

karı: *Kol, pazu.*

1. Görindükde şehüñ gözine ḳarı
Sanasın urdılar gözine **ḳarı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 74). [ḳarı,]*

karı: *Yaşlı, ihtiyar kadın. [7]*

1. Çün ol şer sözi işitdi **ḳarıdan**
Ümīd üzdi ḥāyāt-ı serserīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 141). [ḳarıdan, -dan]*

karı kurt: *İhtiyar kurt (Hüsrev'in babası Hürmüz).*

1. Üşenür genç arslandan **ḳarı ḳurt**
Ki dilkülere uya isteye yurt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 47). [ḳarı ḳurt, -]*

kārı zārī ol-: *İşi gücü ağlamak olmak. II. Yenilgiye uğramak. [Deyim]*

1. Şu deñlü itdi rezm ü kār-zārī
Ki olmışdı Tataruñ kārı zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 104). [kārı zārī olmışdı, -mış, -dı]*

karıl-: *Karışmak, karıştırılmak.*

1. Bu şīrīn-lebler ile ol şīr-perver
Gine **ḳarıldı** ḳatdı şīre şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 48). [ḳarıldı, -dı]*

karın: *İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi. [3]*

1. Yirinden yil bigi turdı yügürdi
Atuñ **ḳarnına** girdi boynın urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 14). [ḳarnına, -ı, -n, -a]*

karın: *Toprağın altı, yerin altı.*

1. Aña-dek kim zümürrüd zāl-ı fertūt
Ḳara **ḳarnına** ḳūt idindi yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 58). [ḳarnına, -ı, -n, -a]*

karınca: *Toprağın içinde toplu halde yaşayan ve birçok çeşidi bulunan, zar kanatlı eklem bacaklı böcek türü. [5]*

1. Süreli sen Süleymān devlet ü baḫt
Ḳarınca ḳurdı arslan aġzına taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 26). [ḳarınca,]*

karınca: *Toprağın içinde toplu halde yaşayan ve birçok çeşidi bulunan, zar kanatlı eklem bacaklı böcek türü. II âciz, zayıf, güçsüz ve muhtaç kimse.*

1. **Ḳarınca** bigi ḳalsam ʿāciz ü ḫ̔ār
Ḳılam ḫōd yil bigi şāhı ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 37). [ḳarınca,]*

karınca: *Toprağın içinde toplu halde yaşayan ve birçok çeşidi bulunan, zar kanatlı eklem bacaklı böcek türü. II. Âciz, zayıf, güçsüz ve muhtaç kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Varup hüdhüd bigi keşf eyle rāzı
Ḳarıncadan yitür söz ü niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 122). [ḳarıncadan, -dan]*

karınca bigi: *Karıncaya benzer şekilde. II. Çok gayretli, çalışma/hizmet şevkiyle dolu bir halde. [Deyim]*

1. **Ḳarınca bigi** Şāvūr feraḥ-nāk
Ṭurur bil bağlayup ḫidmetde çālāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 205). [ḳarınca bigi, -]*

karınca gözine mīl çek-: *Karıncanın gözüne mil çekmek. II. Keskin nişancı olmak. [Deyim]*

1. Atarsa şeh-per-i ʿuḳḳābını ḳıl
Çeker şol dem **ḳarınca gözine mīl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 24). [ḳarınca gözine mīl çeker, -er]*

karıncanun ḳanadıdur zevāli: *Karıncanın zevali gelince kanatlanır; karınca kanatlandıktan kısa bir süre sonra ölür. Bunun gibi, kişi de yaraşmadığı bir makama yükselir, bulunduğu konuma uygun olmayan taşkınlıklar yaparsa, artık sonu gelmiş demektir. II. Karınca kanatlanınca serçe oldum sanır; Şansı yaver giden, eline geçici ve küçük fırsatlar geçerek yükselen kişi, kendini hemen önemli biri olarak görür ve güçlü biri olduğunu sanır. [Atasözü]*

1. **Ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli**
İnine üren itüñ ne ola ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 221). [ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli, -]*

karındaş: *Aynı ana babadan doğmuş olan ya da anası ya da babası aynı olan kimselerin birbirlerine göre adı, birine göre öteki, kardeş. [2]*

1. Bunuñla ki oldı olʿışḳ ehline baş
Bañaydı āḫiretlıḳ bir **ḳarındaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 22). [ḳarındaş,]*

karındaş: *Kardeş, adı bilinmeyen kimselere söylenen bir seslenme sözü.*

1. Gām ü şādī bizümçündür **ḳarındaş**
Geḫi ayaḳ ḳaḳılur yire geh baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 111). [ḳarındaş,]*

karış-: *İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. [6]*

1. Gine **ḳarışdı** laʿl ü āteş āba
Ṣaçıldı necm-i dürrī āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 67). [ḳarışdı, -dı]*

karış: *Katılmak.*

1. ʿAcemden yüz tutan Pervīz şāha
İrişmiş vü **ḳarışmışdı** sipāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 20). [ḳarışmışdı, -mış, -dı]*

karīn: *İş, fiil, amel.*

1. Nebīdür nite buḫl ola **ḳarīni**
Saḳındı yaʿni dīn ḳardeşlerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 137). [ḳarīni, -i]*

karīn: *Yakın.*

1. Ger buʿd-ı maşriḳīn ise maʿşūḳdur **ḳarīn**
ʿIşḳ ehlinüñ hemīn ola keşf ü kerāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 7). [ḳarīn,]*

karīn ol-: *Yakın olmak; bir şeye nail olmak, bir şeye sahip olmak.*

1. ʿUtarid rāyinüñdür ḫūşe-çīni
Anuñçün ḫūşe **olmışdur ḳarīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 64). [ḳarīn olmışdur, -mıı, -dur]*

karīn ol-: *Yakın, dost olmak. II. Eş olmak.*

1. Yüz urup ḳıldı ḳamu āferīni
Didiler māh **olur** mihrüñ **ḳarīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 32). [ḳarīni olur, -ur]*

karişlar vir-: *Kargışta bulunmak, beddua etmek, ilenmek. [Deyim]*

1. İderdi kendüzine ser-zenişler
Ḳara baḫtına **virürdi ḳarişlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 30). [ḳarişlar virürdi, -ür, -di]*

karn: *Yüz yıllık zaman, vakit, zaman. [2]*

1. Olur her **ḳarnda** bir gün muʿayyen
Ki girürler maġāruñ ḳapusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 9). [ḳarnda, -da]*

karn: *Devir, vakit, zaman, çağ.*

1. Ḳarāin çoḳdan itmişdür beyānı
Ki bu **ḳarnüñdür** ol ṣāḥib-ḳırānı *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 70). [ḳarnüñdür, -üñ, -dür]

kār-sāz: *Becerikli, iş bilen kimse (Sevgili).*

1. Eyit ki iy āftāb-ı ʿālem-efrūz
Ki olduñ **kār-sāzuña** cihān-sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 60). [kār-sāzuña, -uñ, -a]*

kār-sāz: *Üreten, yaratan II Allah.*

1. Cihān u cāna cümle **ḳār-sāz** ol
Ḳamunuñ ḫidmetinden bī-nīyāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 51). [ḳār-sāz,]*

kār-sāzī kıl-: *İş yapmak. [Deyim]*

1. Felek çün **ḳılmaġ** ister **kār-sāzī**
Çıḳarur perdeden yüz dürlü rāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 1). [kār-sāzī ḳılmaġ, -maġ]*

karşu: *Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi. [9]*

1. Ḳonuklıġuñ gözüm üzre ne iç taş
Tururven **ḳarşuña** uş ben ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 28). [ḳarşuña, -ñ, -a]*

karşı: *"-A karşı, -A doğru" anlamlarında edat.*

1. Bu baḥre **ḳarşı** cūş itdü tarebden
Yidi kez devr ḳıldı ol sebebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 55). [ḳarşı,]*

karşu: *"-A karşı, -A doğru" anlamında kullanılan edat; karşısında, önünde. [3]*

1. Ḥużūrında dizin çökmişdi Şāvūr
Yüzi nūrına **ḳarşu** şād u mesrūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 20). [ḳarşu,]*

karşu: *" -A doğru" anlamlarında edat. [23]*

1. Bu anda ẓāhir ü ol bunda peydā
Biribirine **ḳarşu** mest ü şeydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 86). [ḳarşu,]*

karşu: *"-A karşı" anlamında edat.*

1. Günüm ḥālin şorarsan iy peri-rū
Yüzüñ ayına tut āyīne **ḳarşu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 18). [ḳarşu,]*

karşu: *Ön, kat, huzur. [2]*

1. Dem-ā-dem ḳılduġuñca **ḳarşuma** āh
Dimez miydüñ ki bir sensin bir Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 213). [ḳarşuma, -m, -a]*

karşu gel-: *Karşı gelmek, ters düşmek. [Deyim]*

1. Ufuḳdan ṭāliʿ olmadın hilālüm
Günüme **ḳarşu gelmesün** zevālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 38). [ḳarşu gel, -]*

karşu gel-: *Karşısına çıkmak. [Deyim]*

1. Baña kim didi ki andan göz çevirdüm
Saʿādet **ḳarşu geldi** yüz çevirdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 238). [ḳarşu geldi, -di]*

karşula-: *Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek. [7]*

1. Bilürven **ḳarşular** sini şehen-şāh
Yoluñu seyr ider gün gibi ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 337). [ḳarşular, -r]*

karşula-: *Karşılamak, göğüs germek. II. Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.*

1. Yile varup umar yilden devāyı
Baş acup **ḳarşular** derd ü belāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 22). [ḳarşular, -r]*

karşurah: *Karşı taraf. [3]*

1. Gözi ṭuş oldı Şīrīnüñ ıraḫdan
Ki bir rāhib görinür **ḳarşuraḫdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 22). [ḳarşuraḫdan, -dan]*

karşurak: *Karşı taraf. [2]*

1. Görince birbirini **ḳarşuraḳdan**
Yükindi birbirine ıraḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 167). [ḳarşuraḳdan, -dan]*

kār-ü-bār: *İş güç, kazanç. [9] [İkileme]*

1. Ḳarār ḳalmadı cānumda ʿazm-i yār iderem
Bu **kār-ü-bārı** ṣaçı bigi tār-mār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 2). [kār-ü-bārı, -ı]*

kār-ü-bār: *Meşguliyet, iş güç. II. Düzen, yaşayış. [İkileme]*

1. Ki ḳanḳı yirde ki ola iḫtiyāruñ
Düzevüz bāġ ü ḳaṣr ü **kār-ü-bāruñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 60). [kār-ü-bāruñ, -uñ]*

ḳârûn: *Hz. Musa zamanında zenginliğiyle ün salmış, sonra da malı ile birlikte helak olmuş bir şahsiyet, ayrıca M.Ö. 540 ile 560 yılları arasında hükümdarlık yapmış Lidya kralı Kroisos da Karun olarak bilinir.*

1. Niṣār itdüñ bana çün genc-i **Ḳārūn**
İgen **Ḳārūn** bigi yirde ḳoma dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 20). [ḳārūn,]*

ḳārūñ-ı dehr: *Dünyanın Karun'u. Karun, zenginliğiyle tanınan, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un şahsında Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için cezalandırılan kişidir.*

1. Şular kim dir idi **Ḳārūñ-ı dehrem**
Çaġırur yirden uş ḫāk oldı behrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 55). [ḳārūñ-ı dehrem, -em]*

karva-: *Kavramak, yakalamak.*

1. Meger ḫāṣ atlarından biri ḫarvār
Boşanup bir ekinden bir iki **ḳarvar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 40). [ḳarvar, -r]*

kaṣd: *Amaç, niyet. [7]*

1. Didi ṭaliʿ irişmişdür vebāle
Atañuñ **ḳaṣdı** vardur gūş-māle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 66). [ḳaṣdı, -ı]*

kaṣd-ı ekḥal kıl-: *Ekhalden kan almak istemek (Ekhal, kolun iç kısmında bulunan damara verilen addır. Bu damardan kan almanın bazı hastalıklara iyi geldiği tıp kitaplarında geçmektedir. Beyitte de bir tür şifa bulmaya işaret etmektedir).*

1. Ṭabīb-i ʿālem urup nabżına el
Feleḳden ḳıldı şol-dem ḳaṣd-ı ekḥal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 6). [ḳaṣd-ı ekḥal ḳıldı, -dı]*

kaṣd-ı pervīz it-: *Perviz'e zarar vermeyi istemek.*

1. Sanam ki **itdükde** avdan **ḳaṣd-ı Pervīz**
Düşürdi bini evvel günde Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 51). [ḳaṣd-ı pervīz it, -dükde]*

kaṣd it-: *Amaçlamak, niyet etmek; istemek, arzu etmek.*

1. Vücūdı cūdi ḳıldı ḫalḳı mevcūd
Virür ṣıdḳ ile **ḳaṣd idene** maḳsūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 50). [ḳaṣd idene, -en, -e]*

kaṣd it--: *Niyetlenmek, teşebbüs etmek.*

1. Rikābı gerçi **ḳaṣd iderdi** pesti
Ṣalardı ardına tīġi dü desti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 29). [ḳaṣd iderdi, -er, -di]*

kaṣd it-: *Niyetlenmek, yönelmek, saldırmak.*

1. Geçüp Ceyḥūñı **ḳaṣd itdi** Ḫorāsan
İşidüp Hürmüz olmıştı hirāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 49). [ḳaṣd itdi, -di]*

kaṣd okı: *Amaç, niyet, istek oku.*

1. Ḳuralum ṣabr yayın ṣādıḳāne
Ola kim **ḳaṣd oḳı** ire nişāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 50). [ḳaṣd oḳı, -]*

kasem: *Yemin, ant.*

1. Bu bāzārumdan oldum bāri bīzār
Ḳasem dirseñ be-Dādār ü be-dīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 78). [ḳasem,]*

kāṣıd: *Haber götüren, postacı, ulak. [4]*

1. Girü luṭf ile ol ferzāne **ḳāṣid**
Eyitdi kılma bāzārumı kāsid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 73). [ḳāṣid,]*

kāṣıd: *Kasteden, bir şeyi yapmaya niyet eden (kimse).*

1. Çi-ger **ḳāṣıd** iki bir idi maḳṣūd
Anuñçün sācid olmış idi mescūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 121). [ḳāṣıd,]*

kāṣıd: *Revaçta olmayan, sürümsüz, geçmez, aranmaz.*

1. Gücüñ yitdükçe al **kāsid** tavarı
   Ki birgün bula şāyed rūzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 65). [kāsid,]*

ķāsıd: *Revaçta olmayan, sürümsüz, geçmez, aranmaz; itibar edilmeyen, önem verilmeyen.*

1. Ki nedür āb u ḫāk ü ḫʷār ü **kāsid**
   Gelen lābüd bulardan oldı müfsid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 141). [kāsid,]*

ķāṣıd-ı çālāk-ı kāfī: *Yetenekli cevval haberci (Husrev-i Perviz'in Ferhad'a yolladığı haberci).*

1. Görür ol **ķāṣıd-ı çālāk-ı kāfī**
   Cevab eyle virür Ferhāda şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 41). [ķāṣıd-ı çālāk-ı kāfī, -]*

ķāṣıd-ı çüst: *Hızlı ulak.*

1. Virür bir **ķāṣıd-ı çüst** eline tīz
   İletdi anda kim buyurdı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 105). [ķāṣıd-ı çüst, -]*

ķāṣıd it-: *Bir kimseyi haberci, postacı ya da ulak olarak belirlemek. Haberci olarak göndermek.*

1. Ḳuluñı **ķāṣıd itdi** bu diyāra
   Ki seyr idem nihān ü āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 243). [ķāṣıd it, -]*

kaşīde: *Beyit sayısı 15'den az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa birini veya bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısrâsı ilk beyitle kāfiyeli manzume.*

1. Yir iken medḥ-i ḫʷānında ʿaşīde
   Şekerden ṭatlu geldi bu **ķaşīde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 84). [ķaşīde,]*

kaşr: *Kesme, azaltma, ihtisar etme.*

1. Birisi olmasa **ķaşr** ile mānīʿ
   Olur her birisi aslına rācīʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 91). [ķaşr, -e]*

kasr: *Köşk, kâşâne, saray. [50]*

1. İder ol **ķaşrı** bir muḥkem ḥisār ol
   Ki her yolsuz içine bulmaya yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 27). [ķaşrı, -ı]*

kaşr-ı ʿālī: *Büyük, yüce saray. [2]*

1. Didi ol **ķaşr-ı ʿālī** şāhumuñdur
   Bu yir üstindeki gök māhumuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 23). [ķaşr-ı ʿālī, -]*

kaşr-ı dil-āvīz: *Gönlü cezbeden, güzel köşk.*

1. Didi çün şeh buyurdı oluñuz tīz
   Müheyyā eyleñüz **ķaşr-ı dil-āvīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 66). [ķaşr-ı dil-āvīz, -]*

kaşr-ı ḫūn-rīz: *Kan dökücü köşk (Şirin'in ömrünü kısaltacak/ona iyi gelmeyecek bir köşk).*

1. Hem eyle olmışdurur fermān-ı Pervīz
   Ki bu resme yapasın **ķaşr-ı ḫūn-rīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 96). [ķaşr-ı ḫūn-rīz, -]*

kaşr-ı maʿmūr: *Bayındır, bakımlı köşk. II. Fani dünya.*

1. Anuñçündür şovuḳ bu **ķaşr-ı maʿmūr**
   Ki virür yirüñ ısıtduḳda destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 11). [ķaşr-ı maʿmūr, -]*

kaşr-ı müşkū: *Hüsrev'in Medayin şehrindeki kasrı.*

1. Öküş zaḥmetler ile el virişdüm
   Didügün **ķaşr-ı Müşkūya** irişdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 96). [ķaşr-ı müşkūya, -y, -a]*

kaşr-ı nigār: *Sevgilinin köşkü (Şirin'in köşkü).*

1. Varınca şehrden **ķaşr-ı nigāra**
   Olupdı heftelik yol seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 23). [ķaşr-ı nigāra, -a]*

kaşr-ı pās-bān: *Sarayın gece bekçisi, nöbetçisi.*

1. Züḥal olmasa **ķaşr-ı pās-bānı**
   Ṭamından düşer idi ol pīr-i fānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 53). [ķaşr-ı pās-bānı, -ı]*

kaṣr-ı şīrīn: *Şirin'in köşkü,sarayı.*

1. Çü bir ferseng kaldı **ḳaṣr-ı Şīrīn**
   Ḳonup ḳurdurdı Ḫusrev çetr-i zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 93). [ḳaṣr-ı şīrīn, -]*

kaṣr-ı zamāne: *Zamanenin, yaşanılan devrin kasrı. II. Fani dünya.*

1. Ne zībā ḳaṣr idi **ḳaṣr-ı zamāne**
   Ger olaydı esāsı cāvidāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 7). [ḳaṣr-ı zamāne, -]*

kaṣr it-: *Kısaltmak.*

1. Gerek anuñ içün bir ḳaṣr idesin
   Ola kim ʿömri yolın **ḳaṣr idesin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 88). [ḳaṣr idesin, -e, -sin]*

ḳaṣr ḳıl-: *Kısaltmak, kısa duruma getirmek.*

1. Oḳ ile **ḳaṣr ḳılmaġa** mesāfet
   Iraḳdan yaġdurdı ḫalḳa āfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 99). [ḳaṣr ḳılmaġa, -maġ, -a]*

kasrī: *Kasri hareket ("Hareket", cismin bir mekândan diğer bir mekâna intikalini veya genellikle tabiattaki çeşitli değişmeleri ifade eden kelâm ve felsefe terimidir. "Hareket"in ilkeleri tabiat ve nefis olmak üzere ikiye ayrılır. Bu etken ilkelere göre hareket tabii, nefsânî (irâdî) ve teshîrî (kasrî) olmak üzere üç kısma ayrılır. Hareketin ilkesi açısından üçüncü hareket çeşidi meyil nazariyesiyle açıklanan zorlayıcı (kasrî) harekettir. Şöyle ki: Her cisimde tabii mekânına yönelik bir meyil bulunur ve zorlayıcı bir sebeple yerinden koparılmış cisim kendindeki bu tabii meyilden ötürü önceki mekânına geri döner. Cisim tabii mekânında iken onda tabii meyil söz konusu olamaz. Tabii meylin karşıtı kasrî meyildir. Tabii meyil ne kadar güçlü olursa onun kasrî meyli kabul etmesi o kadar zor olur ve kasrî meyil ile tabii mekânından uzaklaşması da çok yavaş olur).*

1. Budur **ḳasrī** ki bir gün dünde tāsiʿ
   Ḳamusın döndürür bī-menʿ ü māniʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 47). [ḳasrī,]*
2. İkidür cünbiş-i eflāküñ adı
   Biri **ḳasrīdurur** biri irādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 46). [ḳasrīdurur, -durur]*

kaṣṣāb iti et ḥasretinden çeker velī kendü etinden çeyner: *Kasabın köpeği et hasretinden kendi etini çiğner. II. "İstediği şeye çok yakın olup da onu elde edemeyen kişi kendi kendini yaralar/tüketir" anlamına gelen ve sevgiliye yakın olup da ona kavuşamamanın verdiği acıyı tarif eden bir söz grubu. [Atasözü]*

1. Çi-ger ḳaṣṣāb iti et ḥasretinden
   Çeker çeyner velī kendü etinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 50). [ḳaṣṣāb iti et ḥasretinden çeker velī kendü etinden çeyner, -]*

kaş: *Göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çıkıntı. [16]*

1. Çü dost **ḳaşı** yayından atıldı tīr-i murād
   Ḥavādiṯ oḳları ḳurbān ola kemānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 7). [ḳaşı, -ı]*

kaş: *"Kemerli ve çıkıntılı şey veya yer" anlamında olmakla beraber beyitte, yüzük taşının içine oturtulduğu kenarları tırnaklı yuvaya verilen isimdir ve bu kelime mücevher sanatında terim olarak geçer.*

1. Balıḳ bigi degüldür suda ılduz
   Yüzükde **ḳaş** bigidür añla düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 42). [ḳaş,]*

kaş: *Keşke, ne olurdu.*

1. Didi ister misin bu yolda yoldaş
   Eyitdi ben daḫı olmayadum **kāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 86). [kāş,]*

kāşāne: *Köşk, saray.*

1. Günüñ ṭoldurdılar peymānesini
   Gicenüñ düzdiler **kāşānesini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 6). [kāşānesini, -si, -ni]*

kaşı çīni it-: *Kaşlarını çatmak; kızmak, öfkelenmek. [Deyim]*

1. Pes andan **kaşı çīni iderek** remz
   Ḫiṭāb-ı ġamzelerle eyleyüp ġamz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 171). [kaşı çīni iderek, -erek]*

kaşı pergārı: *Pergar gibi kaş. II. Yay şeklindeki kaş.*

1. **Ḳaşı pergārı** bigi yolı bārīk
   Saçı ẓulmātı bigi düni tārīk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 23). [ḳaşı pergārı, -]*

kaşuñ miḥrābı: *Kaşın mihrabı II kaşın kavisli kısmı.*

1. Didi Şāvūr k'iy nūr-ı ilāhī
   Ḳaşuñ miḥrābı ʿālem secdegāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 96). [ḳaşuñ miḥrābı, -]*

kat-: *Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak. [6]*

1. **Ḳatup** Şīrīn dilinden ḳandı şīre
   Bu resme didi ol şīre naẕīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 68, Mısra 3). [ḳatup, -up]*

kat: *Huzur, makam. [62]*

1. Yüzin gögsin biraz kim dögdi urdı
   Mehīn Bānū **ḳatına** vardı ṭurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 12). [ḳatına, -ı, -(n)a]*

kat: *Huzur, makam (Allah için).*

1. ʿAceb midür murādın virse maʿbūd
   Ki ḥāṣıldur **ḳatında** cümle maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 20). [ḳatında, -ı, -(n)da]*

kat: *Kat, üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka.*

1. İki **ḳat** taş döşedi mīl-der-mīl
   Ki sıġmaz derzine yüz yarılup ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 69). [ḳat,]*

kat: *Kat, yer, mevki, mekan.*

1. İcāzet viresin ki ḳaṣrdan ol
   Ḳaravaşlar **ḳatına** irüre yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 22). [ḳatına, -ı, -n, -a]*

kaṭʿ eyle: *Kesmek. II. Ara vermek, durdurmak.*

1. Ġazel **ḳaṭʿ eylemedin** ol maḳāli
   Didi bu mesnevīyle vaṣf-ı ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 1). [ḳaṭʿ eylemedin, -medin]*

kaṭʿ it-: *Bir yeri aşarak geçmek, yol almak.*

1. Pes oldı yola yil bigi şitābān
   Öküş **ḳaṭʿ itdi** ṣaḥrā vü beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 50). [ḳaṭʿ itdi, -di]*

kaṭʿ it-: *Kesmek, kesintiye uğratmak, ara vermek.*

1. Çü **ḳaṭʿ itmiş** idi evrādın anuñ
   Ṣorar yüz ʿizzet ile adın anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 9). [ḳaṭʿ itmiş, -miş]*

kaṭarāt-ı teraḥḥum: *Merhamet damlacıkları.*

1. Menʿ itme teşneden ḳaṭarāt-ı teraḥḥumı
   Çün menbaʿ-ı keremsin ü ser-çeşme-i seḫā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 93). [ḳaṭarāt-ı teraḥḥum, -]*

kāt-ber-ḳāt: *Kat kat. [İkileme]*

1. Yidi günlık yola dek **ḳāt-ber-ḳāt**
   Ḳamu ḫargāh ü ḫaymeydi deve at *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 29). [ḳāt-ber-ḳāt,]*

katı: *Aşırı derecede, şiddetli, çok fazla. [10]*

1. **Ḳatı** yol zaḥmeti virdi tekessür
   Yanağı gülleri buldı teġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 23). [ḳatı,]]*

katı: *Haşin, şiddetli, sert, kırıcı. [4]*

1. İrer ḫışm ile sulṭānuñ bitisi
   Ḳayadan **ḳatı** ḳılıçdan itisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 14). [ḳatı,]*

katı: *Hoşgörüsüz, acımasız, merhametsiz, zalim. [2]*

1. Anuñçün kim ḳamu seng idi ḫāre
   Ḳatı buḫl ehli göñli bigi ḳara *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 6). [ḳatı,]*

katı: *Katı, sert, dayanıklı, sağlam.*

1. Bir arada ḳonup baġladı atı
   Silāḥ ü sāzını berkitdi **ḳatı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 22). [ḳatı,]*

katı başlulıḳ: *Katı düşüncelilik, belli ilkelere sıkı sıkıya bağlı olma durumu.*

1. Olur çoḳ **ḳatı başlulıḳ** yavaşda
Nice yavuz keser narḫı savaşda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 31). [ḳatı başlulıḳ, -]*

katı gönül: *Merhametsiz, zulmedici, sevgisiz, taş gibi olan kalp. [3]*

1. Talup endîşe baḫrine ciġer-ḫūn
Ḳatı gönline dirdi arḫun arḫun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 2). [ḳatı gönline, -]*

katı gün şahşuñ yüzin saht ider: *Zor gün kişinin yüzünü katılaştırır. II. Zorluklar kişiyi yardım istemek zorunda bırakır, zorluk içinde olan kişi utanmayı bir kenara bırakır anlamlarında söz grubu. [Atasözü]*

1. Żarūretden taşıdum ḳapuna raḫt
Ki **ider ḳatı gün şaḫşuñ yüzin saḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 42). [ḳatı gün şaḫşuñ yüzin saḫt ider, -]*

katı günde: *Zorluklarla dolu zamanda.*

1. **Ḳatı günde gerekdür** ṣabr yoldaş
Ata vācibdurur naʿl olsa yol taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 37). [ḳatı günde, -]*

katı ol-: *Sert olmak.*

1. Şu resme depdi vü sıçratdı atı
Ki atıla oḳ u yay **ola ḳatı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 46). [ḳatı ol, -]*

katı ol-: *Sertleşmek.*

1. ʻİtāb aşduḳça ḥadden cenge döner
Ḳatı olduḳça toprak senge döner *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 70). [ḳatı olduḳça, -duḳça]*

katı taş sıġayup yassı olmadı: *Taş okşamakla yassı hâle gelmez. II. "Merhametsiz kişilere güzel sözler söylemek, iyilikle muamele etmek faydasızdır, onlara sert davranmak gerekir" anlamına gelebilecek bir söz grubu. [Atasözü]*

1. Nice yalvardısa itmedi assı
Sıġayup ḳatı taş olmadı yassı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 16). [ḳatı taş sıġayup yassı olmadı, -]*

katı yay: *Çok gergin, iyice gerilmiş, sıkı, sert.*

1. Segirdür çevre yollara at ile
Nitekim **ḳatı yaydan** oḳ atıla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 206). [ḳatı yaydan, -dan]*

katı yüz: *Sert yüzlü, sert görünümlü.*

1. Benüm tek **ḳatı yüzlü** var mı hergiz
Ki ḳıldum tağı nālān taşı ʿāciz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 115). [ḳatı yüzlü, -]*

katılık: *Güçlük, şiddet, meşakkat, sertlik.*

1. Didi biz ḳılalum Ḥaḳḳa tevekkül
İdelüm **ḳatılıḳlara** taḥammül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 120). [ḳatılıḳlara, -lar, -a]*

katılık: *Sertlik.*

1. Olursañ **ḳatılıḳda** seng-i ḫāre
İdiser tīġ-ı devrān pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 113). [ḳatılıḳda, -da]*

katında: *Birinin düşüncesine göre, birinin gözünde, nazarında. [2]*

1. Aña Ḥaḳ bir güher virmiş idi pāk
Ki yek-sān idi **ḳatında** zer ü ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 22). [ḳatında,]*

katır: *Atgillerden, kısrak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan. [4]*

1. Bu resme bir nice dün gün ki sürdi
Ḳatırlar yuşıdı atları turdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 104). [ḳatırlar, -lar]*

katırak: *Daha sert, daha sağlam.*

1. Ya-ḫūd seng-i mederden **ḳatıraḳ** mı
Murādumuz medārından ıraḳ mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 33). [ḳatıraḳ,]*

katırġa-: *Şiddetlenmek, artmak, ağırlaşmak.*

1. Açılur iş ne deñlü olsa düşvār
Bulur ṣıḥḥat **ḳatırġaduḳda** bīmār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 40). [ḳatırġaduḳda, -duḳda]*

kātiblık kıl-: *Yazmanlık yapmak.*

1. İkinci çarḫa **kātiblıḳ ḳılup** Tīr
İder Dü-peyker ü Ḫūş ile tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 25). [kātiblıḳ ḳılup, -up]*

ḳatl it-: *Öldürmek, yok etmek.*

1. Atañı anañı **ḳatl itdi** devrān
Ḳamu ḳavmünden aldı ḳahr ile cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 51). [ḳatl itdi, -di]*

ḳaṭran: *Odun, petrol vb.nin damıtılmasından elde edilen, koyu, yapışkan, rengi kahverengi ile siyah arasında değişen, keskin is kokulu, suda erimediği için sürüldüğü yeri suya ve rutûbete karşı koruyan ve birçok organik maddenin îmâlinde kullanılan madde.*

1. Anuñ bigi giceydi tünd ü tīre
Ki san batdı cihān **ḳaṭrān** u kīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 4). [ḳaṭrān,]*

ḳaṭre: *Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi. [15]*

1. Yimek içmek yazu yazılsa saṭra
Oḳurdı berre ẕerre baḥre **ḳaṭre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 60). [ḳaṭre,]*

ḳaṭre: *Damla. II. Değersiz kimse (Değersiz âşık).*

1. Şeh-i deryā-şıfatsın cām-ı Cem tut
Furāt u Dicleden bir **ḳaṭre** kem tut *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 126). [ḳaṭre,]*

ḳaṭre-i āb: *Su damlası.*

1. Yunurken şekkerinden **ḳaṭre-i āb**
Ṣuya ṭammış u itmiş cümle cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 53). [ḳaṭre-i āb, -]*

ḳaṭre-i nīsān: *Nisan damlası, nisan yağmuru II. Gözyaşı (Âşığın gözyaşları).*

1. Ben aġladuġum istersem ʿaceb mi
Gül olur **ḳaṭre-i nīsāna** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 6). [ḳaṭre-i nīsāna, -a]*

ḳaṭre ḳaṭre: *Damla damla. [İkileme]*

1. Ruḥından **ḳaṭre ḳaṭre** der revāne
Adı der lîk dürdür dāne dāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 53). [ḳaṭre ḳaṭre, -]*

kattāl ol-: *Çok kan alıcı, çok öldürücü olmak.*

1. Atası gibi ger **olursa ḳattāl**
Olur milk ü raʿiyyet gine pā-māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 33). [ḳattāl olursa, -ur, -sa]*

katunda: *Birinin düşüncesine göre, birinin gözünde, nazarında. [2]*

1. Didi ʿışḳ işi **ḳatunda** nicedür
Eyitdi ʿArş-ı ʿāliden yücedür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 39). [ḳatunda, -un, -da]*

katuñda gör-: *[Başkalarını] yanında görmek; [Başkalarının] desteğini ve yardımını almak. [Deyim]*

1. Ne var **ḳatuñda görmezseñ** söz ehlin
Ḳanatludur uçar bulur söz ehlin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 107). [ḳatuñda gör-, -]*

kavış-: *Yokluğu çekilen veya çok istenen bir şeye erişmek, onu elde etmek.*

1. **Ḳavışdı** cāna cān u derde dermān
ṣanasın ḫatemin buldı Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 185). [ḳavışdı, -dı]*

kavi: *Kuvvetli, güçlü. [3]*

1. Yüce kaddüñe devlet tonıdur çüst
Ḳavī bāzūña gerdūn yayıdur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 8). [ḳavī,]*

kavi: *Çok. [2]*

1. Keremde ekremi **ḳavi** kirāmuñ
Şerefde aʿẓamı cümle ʿiẓāmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 11). [ḳavi,]*

kavī bī-çāre: *Son derece çaresiz.*

1. İlāhī ʿāciz ü ḫᵛār u naḥīfem
Ḳavī bī-çāre vü süst ü ża ʿīfem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 14). [ḳavī bī-çāre, -]*

kavī kıl-: *Sağlamlaştırmak, güçlendirmek.*

1. Kemīn-gehden bir āhū ṣıçradı çüst
Ḳavī ḳıldı rikābı dizgini süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 44). [ḳavī ḳıldı, -dı]*

kāvī-dil: *Sağlam/güvenilir kalpli.*

1. Ḳavi-rāy ü **ḳāvī-dil** līk ḫod-bin
Uzun lāġar adı Behrām-ı Çobīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 3). [ḳāvī-dil,]*

kavim: *Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu, topluluk. [2]*

1. Ḫudā bir **ḳavme** uġratdı yolumı
Ki ṣaġdan farḳ idemezler ṣolumı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 85). [ḳavme, -e]*

kavi-rāy: *Sağlam/güvenilir fikirli.*

1. **Ḳavi-rāy** ü ḳāvī-dil līk ḫod-bin
Uzun lāġar adı Behrām-ı Çobīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 3). [ḳavi-rāy,]*

kavl: *Bir sözle bildirilen fikir, düşünce, hüküm.*

1. Ḳamusı **ḳavle** ʿİsa fiʿle Meryem
Tamāmī cāma Cemdür rezme Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 77). [ḳavle, -e]*

kavl: *Laf, söz. [17]*

1. ʿAcāʾib-dīde vü kār-āzmūde
Güzīde **ḳavli** vü fiʿli sütūde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 26). [ḳavli, -i]*

ḳavl-i ʿahd: *Yemin sözü.*

1. Bu **ḳavl-i ʿahde** ṣādān oldı Şīrīn
Gülüp gösterdi mehden ʿaḳd i pervīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 37). [ḳavl-i ʿahde, -e]*

kavl-i şīrīn: *Şirin'in sözü.*

1. İrişdi **ḳavl-i Şīrīnden** işāret
Ki şāha bu ġazel vire bişāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 75). [ḳavl-i şīrīnden, -den]*

kavl-i tareb-fezā: *Neşe arttıran söz.*

1. Bezmüñde bu ġazel kim **ḳavl-i tareb-fezādur**
Ẕikr ola geh gehī çün ġaybī dil itdi mülhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 51). [ḳavl-i tareb-fezādur, -dur]*

kavl ü karar: *Söz birliği ederek sonuca bağlama. [İkileme]*

1. Ḳanı **ḳavl ü ḳarār** ü ʿahd ü peymān
Hey īmānsuz yalanmıydı ol eymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 211). [ḳavl ü ḳarār, -]*

kavm: *Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu, topluluk. [14]*

1. ʿAcem **ḳavmine** virdi istimālet
Ḳomadı cānda ġām dilde melālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 11). [ḳavmine, -i, -ne]*

kavm: *Cemaat, topluluk (Ordu). [2]*

1. Çi-ger başmış idi Behrāmı ḫayret
İnanup **ḳavmine** iderdi ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 24). [ḳavmine, -i, -n, -e]*

kavm ü iş: *Kavim ve hayat. [İkileme]*

1. Biraz günden ki irdi bişe yaşı
Ulu and oldı **ḳavm ü işe** başı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 82). [ḳavm ü iş, -e]*

kavs: *Yay.*

1. ṣunar Behrām elini **ḳavs** ü tīre
Nuḫūset virmege Keyvān-ı pīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 17). [ḳavs,]*

kavs: *Yay burcu. Dokuzuncu burç. [2]*

1. Ṣan oldı şems burcı **ḳavse** māil
Ḥaseddendür esed māha muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 59). [ḳavse, -e]*

kavun: *Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki.*

1. Aġaç yayı bigi arḳası baġrı
Acı **ḳavun** bigi pür-zeḫr saġrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 60). [ḳavun,]*

kaya: *Büyük ve sert taş kütlesi. [17]*

1. Deve ḳılan **ḳayadan** odı gül-şen
ʿAceb mi at iderse ḳara taşdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 23). [ḳayadan, -dan]*

kaya gel-: *Geri dönmek, geri çekilmek. II. Yaptığı şeyi sürdürmekten vazgeçmek. [Deyim]*

1. Eger biñ yil kesem taġ u ḳaya ben
Havā yolında **gelmezven ḳaya** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 138). [ḳaya gelmezven, -mez, -ven]*

kayd: *Bağ, zincir.*

1. Çü göñli mürġinüñ yoġidi **ḳaydi**
Temāşā eyleyüp çoḳ itdi şaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 9). [ḳaydi, -i]*

kayd: *Emel, arzu.*

1. Tapun mihmān degüldür şayda geldi
Şikār ister ya pes ne **ḳayda** geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 24). [ḳayda, -a]*

kayd: *Kaygı, endişe, tasa.*

1. Çü menzil **ḳaydı** bitdi ol şeker-leb
Viribir nüzl ü niʿmetler müretteb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 79). [ḳaydı, -ı]*

kayd: *Endişe, bağlayıcı sorumluluk.*

1. Çü ʿörs ü sūr **ḳaydı** bitdi Pervīz
Şehen-şehlıḳ işine eyledi ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 55). [ḳaydı, -ı]*

kayd it-: *Yakalamak, bağlamak, esir etmek.*

1. Ben ol ḳuş degülem kim **ideler ḳayd**
Toġan sīmurġı nite eyleye şayd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 151). [ḳayd ideler, -e, -ler]*

kaydın yi-: *İsteğini/emrini yerine getirmek. [Deyim]*

1. İcāzet var ise gelsün diyelüm
Nice buyursa şeh **ḳaydın yiyelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 20). [ḳaydın yiyelüm, -y, -elü, -m]*

kaydumuz ḳayır-: *Öldürmek. [Deyim]*

1. Muṭīʿüz ḥükmüñe her ne buyursañ
Senüñdür **ḳaydumuz** her ne **ḳayırsañ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 54). [ḳaydumuz ḳayırsañ, -sañ]*

kayġu: *Kaygı, dert, endişe. [10]*

1. Şol arada ki bir cān ḳala ber-hū
Ḳoma īmānda ḳorḫu cānda **ḳayġu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 34). [ḳayġu,]*

kayġu yi-: *Kaygı çekmek. Üzüntü, tasa duymak. [4] [Deyim]*

1. Didi ol saña degmez yime endūh
Eyitdi olsa **yirven kayġusı** kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 70). [kayġusı yirven, -r, -ven]*

kayık-: *Yüzünü çevirmek, yönelmek, dönmek.*

1. Geçince laḥẓe kim Ḫusrev **ḳayıḳdı**
Şikārın gözleyü ardına baḳdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 201). [ḳayıḳdı, -dı]*

kayır-: *Hazırlamak.*

1. Ḳamu erkān-ı āyīni **ḳayırdı**
Girü Şīrīn ḳıyına dek yügürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 77). [ḳayırdı, -dı]*

kayır-: *Kaygılanmak, tasalanmak, endişe etmek.*

1. Çeküpsin Ḫusrev içün cevr ü zaḥmet
Görisersin **ḳayırma** ʿayş u rāḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 42). [ḳayırma, -ma]*

kayır-: *Mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek.*

1. Bilüp ḫidmetlerümizi **ḳayırmış**
Bize şāhāne ḫılʿatler buyurmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 25). [ḳayırmış, -mış]*

kayır: *Sakınmak, çekinmek. [2]*

1. Serāser mülkümi ol at yirine
Ger isterseñ **ḳayırmazven** birine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 40). [ḳayırmazven, -maz, -ven]*

kayır: *Kalın kum, çakıl. [5]*

1. Ḥasen fiʿli ḥased ol resm ile yir
Ki od odunı ṣuyı ḳumı **ḳayır** yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 36). [ḳayır,]*

kayırmaz: *Ehemmiyeti yok, zararı yok!. [3]*

1. **Ḳayırmaz** ben ḳalayın pür-ġam ü derd
Mübārek ḫātırına ḳonmasun gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 51). [ḳayırmaz, -z]*
2. Ben olursam **ḳayırmaz** ʿışḳ esīri
Var ol sen baḫt u taḫtınuñ emīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 69). [ḳayırmaz,]*
3. Çü şīrīnlig ile çıḳmışdur adum
Ḳayırmaz telḫ olursa sözde tadum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 78). [ḳayırmaz,]*

kaynat-: *Bir şeyin, pişirmek veya belli bir işleme tâbi tutmak maksadıyla su veya bir sıvı içinde kaynamasını sağlamak.*

1. Bilini bıyḳınını oynaduraḳ
Füsūn u siḥr dīgin **ḳaynaduraḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 106). [ḳaynaduraḳ, -uraḳ]*

kaynat: *Kaynamasını sağlamak. II. Bir şeyden bir yere çok fazla sayıda toplamak.*

1. Çeriler ʿarż ider Hürmüz firāvān
Demürden **ḳaynadur** deryā-yı ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 16). [ḳaynadur, -ur]*

kayser: *Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı. [21]*

1. Biraz müddet ki **ḳayşer** oldı maḥṣūr
Görür kim çāre itmez Ḳalʿa vü sūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 15). [ḳayşer,]*

kayser: *Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı II hükümdar (Tanıktta, Kayser-i Rum kastedilerek "hükümdar" anlamında kullanılmıştır).*

1. Ne Şāvūr er gele bu ḳaṣra **ḳayşer**
Sürem ol cebr ile kim kāhı sarsar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 111). [ḳayşer,]*

kayser-i rūm: *Anadolu İmparatoru. [2]*

1. Çeri çekmişdi Şāma **ḳayşer-i Rūm**
Ki evvel andan alınmışdı ol būm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 41). [ḳayşer-i rūm, -]*

kaytar-: *Döndürmek, çevirmek, alıkoymak, engellemek.*

1. Didi ābū-yı hey hey bu yaman it
Ne ṭoñuzdur ki **ḳaytarmaz** tümen it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 10). [ḳaytarmaz, -maz]*

kayur-: *Hazırlamak. [2]*

1. Ne kim yol ḳaydı var ise **ḳayurdı**
Tevekkül cübbesin cāna geyürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 47). [ḳayurdı, -dı]*

kayyūm: *Her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde kendisinin hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, bütün mahlukatı var kılıp varlığını devam ettiren Allah.*

1. Buyurdı ol ʿAlīm ü Ḥayy u **Ḳayyūm**
Ki bilmedügüñüzdür baña maʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 143). [ḳayyūm,]*

kaz-: *Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak. [4]*

1. Ben añmazam **ḳazılırsa** aña sin
N'ola sen bārī luṭfuñdan añasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 19). [ḳazılırsa, -ıl, -ır, -sa]*

kaz: *Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.*

1. Ṣadādur bī-bekā ger sāz u ger söz
Bu günbedde çi bir **ḳaz** u çi bir ḳoz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 116). [ḳaz,]*

każā: *Allah'ın takdiri, kader, alın yazısı. [4]*

1. Ḳader çün sedd ider ol yola beste
Ḳażādan girü dönerler şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 20). [ḳażādan, -dan]*

kažā: *Kader; bela, felaket.*

1. Ki Ḥaḳ defʿ ide yine Ḥaḳ **ḳažāsın**
Ṣava Ṣīrīnden ü bizden belāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 123). [ḳažāsın, -sın]*

kažā: *Zamânında kılınmayan namazın ve tutulmayan orucun şerîatın gerektirdiği kurallara uygun olarak sonradan kılınması ve tutulması.*

1. Ḳāmetinden yüz çevürdüm secde-i sehv ola mı
Çün **ḳažā** irdi namāzum niyyetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 12). [ḳažā,]*

ḳažā-yı āsmānī: *Göklerden gelen kaza. II Ansızın ölüm.*

1. Giceyi güne ḳatup sürdi gitdi
Ḳažā-yı āsmānī gibi yitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 62). [ḳažā-yı āsmānī, -]*

kažā-yı hakk: *Allah' ın takdiri.*

1. Hemān-dem irdi fermān-ı İlāhī
Ḳažā-yı Ḥaḳḳ u emr-i pād-şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 8). [ḳažā-yı ḥaḳḳ, -]*

kazā geldükde kişi ḳaçsa olmaz: *"İlahi takdir gerçekleştiğinde bundan kurtulmak imkansızdır" anlamında gelen söz grubu. [Atasözü]*

1. **Ḳazā geldükde kişi ḳaçsa olmaz**
Çü gelmeye gözinde bulsa ölmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 105). [ḳazā geldükde kişi ḳaçsa olmaz, -]*

kažā okı: *Kaza oku.*

1. Kīş-i ve mā remeyteden atsañ **ḳažā oḳın**
Ḫayl-i müsevvimīn ide dīn düşmeniñ hebā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 27). [ḳažā oḳnı, -n]*

kažā tīġı: *Kaza kılıcı (Allah'ın takdiri).*

1. **Ḳažā tīġına** ḳıldum cānı teslīm
Çü ölmişem ölümden daḫı ne bīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 47). [ḳažā tīġına, -n, -a]*

kažādan: *Kazârâ, ez kazâ (tesadüfen); kaderden.*

1. Ḳažadan Ḫusrev-i şāh ol seḥergāh
Ava atlandı vü terk itdi dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 7). [ḳažadan,]*

kazı-: *İzi kalmayacak şekilde çıkarmak, silmek, temizlemek.*

1. Anuñ daḫı felek yazdı berātın
Ḳazıdı levḥadan levḥ-i ḥayātın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 34). [ḳazıdı, -dı]*

kazı-: *Metal bir yüzey üstüne sert bir araçla şekil çizmek, yazı yazmak, nakşetmek.*

1. Seḥer-geh ki ābnūsı maḥv ider ʿāc
Ḳazınup dūre yazıldı sifīdāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 12). [ḳazınup, -n, -up]*

kazı: *Şeriat hükümlerine göre davalara bakan yargıç, kadı.*

1. Anuñ efʿāline rāżī olasın
Gehī daʿvācı geh **ḳāżī** olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 48). [ḳāżī,]*

kazı: *Şeriat hükümlerine göre davalara bakan yargıç, kadı. II. Müşteri yıldızı.*

1. ʿUlūm u faźl iledür çarḫa **ḳāżī**
Eviyçün oldı Ḳavs ü Ḥūta rāżī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 11). [ḳāżī,]*

kazı: *Yapan, yerine getiren; şeriat hükümlerine göre davalara bakan kimse, kadı.*

1. Dimezven ḳısmete rāżī degülven
Senündür ḥükm ben **ḳāżī** degülven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 24). [ḳāżī,]*

kazın-: *İzi kalmayacak şekilde çıkarılıp atılmak. [2]*

1. Bu ṣaḫn içindeki sīmāb-gün ḫarf
Ḳazındı yirine naḳş oldı şengerf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 4). [ḳazındı, -dı]*

kebāb: *Ateşte alazlanarak veya kavrularak pişirilen her*

türlü nesneİ; doğrudan doğruya ateşte veya kap içerisinde pişirilen et. [3]

1. Buyurdı kim getürdiler şārabı
   Şekerden nuḳlı ḳuşlardan **kebābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 60). [kebābı, -ı]*

kebāb: *Ateş ısısıyla kızartılan et II (Aşığın) yanmış, üzgün gönlü.*

1. Rebābī gine iñletdi rebābı
   Cigerden şişe şancup ol **kebābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 72). [kebābı, --ı]*

kebāb-ı ciger: *Ciğer kebabı II Âşığın yanmış, üzgün gönlü.*

1. Her dem ki ṣoḥbet ide ḫayālüñle Şeyḫī'ye
   Ḳanlu yaşı şarāb u **kebāb-ı ciger** yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 14). [kebāb-ı ciger, -]*

kebk: *Keklik. [2]*

1. Virelden berü ʿadlüñ ṭablı āvāz
   Ḳılur şehbāz öñinde **kebk** pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 20). [kebk,]*

kebk-i cān-bāz: *Can oynatan keklik. II aldatıcı güzel, sevgili (Şirin).*

1. Ḥaḳiḳat bildi kim ol **kebk-i cān-bāz**
   Medāyin sebzesine ḳıldı pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 127). [kebk-i cān-bāz, -]*

kebk-i derī: *Dağ kekliği.*

1. Sekerdi ṣanasın **kebk-i derīdür**
   Ṣaçardı laʿl ü billūra deri dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 39). [kebk-i derīdür, -dür]*

kebş: *Erkek koyun, koç.*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki olup teslīm-i fermān
   Fidā ḳılduñ yirine **kebş** ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 172). [kebş,]*

kebūter: *Güvercin. [2]*

1. Bu müşkin baḥre ol laʿlīn **kebūter**
   Uçup konmaġa idinmiş gümüş per *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 33). [kebūter,]*

kec kıl-: *Eğriltmek, düz halini bozmak.*

1. Külāhın **kec ḳıluraḳ** bürḳaʿın rāst
   Dil ü cān iderek remz ile der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 103). [kec ḳıluraḳ, -uraḳ]*

kec-bāz: *Hileci. II. Dünya.*

1. Bizi oynatdı birḳaç gün bu **kec-bāz**
   Nice dem size dahı düziser sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 19). [kec-bāz,]*

kec-külāh-ı keykubadī: *Eğri Keykubadi başlığı/tacı. Padişahlık tacı (Keykubad, Milâttan önce 900-775 yılları arasında İran'da hüküm süren Keyânîler hânedanın ilk hükümdarıdır).*

1. Başında **kec-külāh-ı Keyḳubadī**
   Elinde rāst cām-ı Cem-nihādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 41). [kec-külāh-ı keyḳubadī, -]*

kefen: *Ölüye sarılan bez. [3]*

1. Gerekmez diri ölmişe **kefen** dir
   Degül ḥācet delüye pīrehen dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 15). [kefen,]*

kefen-çak kıl-: *Kefeni yırtmak. II. Ağır bir hastalıkta ölüm tehlikesini atlatmak; öldükten sonra dirilmek. [Deyim]*

1. Ne şerbet kim bulursa ẕerresin ḫāk
   Dirilüp ölüler **ḳıla kefen-çak** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 40). [kefen-çak ḳıla, -a]*

kefen-püş ol-: *Kefen giymek. Kefenlenmek, kefene sarılmak. [Deyim]*

1. Bināgūş **olsa** panbuḳdan **kefen-püş**
   Ṣalā-yı mevt işit iy penbe-der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 81). [kefen-püş olsa, -sa]*

keff: *El ayası, avuç.*

1. **Keffüñ** seḫāda dökdi baḥrüñ yüzi ṣuyını
Ol ġuṣṣadan ġamāme irişdi nāle vü ġam
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 33). [keffüñ, -üñ]

keff ü hes: *Köpük ve çer çöp. II. Değersiz, kıymetsiz. [İkileme]*

1. İy kemāl-i ḳudretüñ nefḫinde ʿālem bir nefes
V'iy celāl-i ʿizzetüñ baḥrinde dünyā **keff ü ḫes**
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 2). [keff ü ḫes, -]

keffāret: *Kefaret, bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan şey veya verilen nesne.*

1. Şu deñlü itmişem tefrīṭ ü taḳṣīr
Ki **keffāret** degüldür biñine bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 134). [keffāret,]*

keffāret-i kāfūr kıl-: *...'yı kafurun kefareti haline getirmek/kefareti olarak vermek. [Deyim]*

1. Gül-āb ile ter idüp müşk-i ḫuşki
Ḳılur keffāret-i kāfūr müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 50). [keffāret-i kāfūr ḳılur, -ur]*

keffe: *Terazi gözlerinden her biri.*

1. Ḳaya kesmege açdı zūr-ı bāzū
Atardı **keffe** sengi bī-terāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 4). [keffe, -e]*

kehānet: *Bir olayın gerçekleşeceğini önceden bilme, kâhinlik.*

1. Nücūm u reml ü tesḫīr ü **kehānet**
Tutardı sehm-i ġaybile feṭānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 7). [kehānet,]*

kehkeşān: *Samanyolu. Açık gecelerde gökyüzünde boydan boya görülen uzun, bol yıldızlı, ışıklı şerit. [2]*

1. Şu deñlü saçmış idi **Kehkeşān** kāh
Ki ılduzlar bulımaz geçmege rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 13). [kehkeşān,]*

keklik: *Tavukgillerden, eti için avlanan, tüyleri boz, ayakları ve gagası kırmızı, güvercin büyüklüğünde kuş. II. güzel yürüyüşlü sevgili (Şirin). [2]*

1. Gehī eyledi **keklik** şīve vü nāz
Geh itdi sīne-i şeh-bāza pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 165). [keklik,]*

keklik: *Tavukgillerden, eti için avlanan, tüyleri boz, ayakları ve gagası kırmızı, güvercin büyüklüğünde kuş. II. güzel (kadın).*

1. Şekerlerden dil ü cān şākir idi
Çi-ger **keklik** öküş şāhīn bir idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 18). [keklik,]*

kel: *Saçları dökülmüş, saçsız.*

1. Başı **kel** saçı ayaḳda nişāne
Utanup arḳasın döner ḳucāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 23). [kel,]*

kelāġ: *Kuzgun.*

1. Olur bülbüllerüñ maḥbūbı gül-şen
Kelāġuñ cīfe mıḳnaṭīsuñ āhen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 32). [kelāġuñ, -uñ]*

kelām: *Bir düşünceyi ifade eden kelime dizisi, söz. [4]*

1. Pes ilerü varup virdi selāmı
Öküş luṭf ile söyledi **kelāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 8). [kelāmı, -ı]*

kelām: *Söz. II Şiir.*

1. Bu dürrüñ naẓmına virdi niẓāmı
Kemāle irsün diyü Şeyḫī **kelāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 16). [kelāmı, -ı]*

kelām: *Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifade; söyleyiş, söyleme.*

1. **Kelām** anuñdurur kim nūn u kāfı
Ḳılupdur kāinat emrinde kāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 23). [kelām,]*

kelām-ı tūr-ı mīḳāt: *Tur dağındaki konuşma yeri ve zamanı.*

1. Kelim-i Ḥaḳ münācātı ḥaḳiyçün
Kelām-ı Tūr-ı mīḳāti ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 180). [kelām-ı tūr-ı mīḳāti, -i]*

kelamı kıl-: *Söz söylemek. [Deyim]*

1. Ne luṭf ile bilürseñ ḳıl selāmı
Ne yeng ile gerekse **ḳıl kelamı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 20). [kelamı ḳıl, -]*

kelb-i ekber: *'Büyük köpek' demek olup Güney yarım kürede görünen bir takımyıldıza verilen addır.*

1. Kemendinde zebūndur **Kelb-i Ekber**
Ḳalupdur bendi içre Dübb-i Asġar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 27). [kelb-i ekber, -]*

kelim-i ḥak: *Allah'ın konuştuğu kişi anlamında Hz. Mûsâ için kullanılan tabir.*

1. **Kelim-i Ḥaḳ** münācātı ḥaḳiyçün
Kelām-ı Tūr-ı mīḳāti ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 179). [kelim-i ḥaḳ, -]*

kelīm-ullāh: *(Tûr-ı Sînâ'da Allah'ın hitabını duyan) Hz. Musa.*

1. Ḳoyuna itdügiyçün ʿadl ü iḥsān
Kelīm-ullāh olur çūbān-ı insān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 102). [kelīm-ullāh,]*

kelle: *Baş, kafa. [5]*

1. Oḳ ile bile ṣıçramışdı Şebdīz
Urup ṭaġıtdı arslan **kellesin** tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 66). [kellesin, -s, -in]*

kelūh-endāz: *Kerpiç atan.*

1. Cevābıdur bizimle yok savaşı
ʿIvaż dirler **kelūh-endāza** taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 154). [kelūh-endāza, -a]*

kem: *Aşağı.*

1. Çi-ger rütbet bulardan **kem** degüldür
Ve-līkin merkez-i ʿālem degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 39). [kem,]*

kem: *Az, eksik. [6]*

1. V'eger ʿāṣī olursa cümle ʿālem
Degüldür ʿizzetüñde ẕerrece **kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 28). [kem,]*

kem: *Kötü, aşağı, değersiz. [16]*

1. Çün ola baḫtuñ ayı nūr-güster
Degül **kem** ẕerrece ḫūrşīd-i enver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 16). [kem,]*

kem: *Kimse.*

1. Ol artuḳ cemʿden ḳurtılmadı **kem**
Meġer Behrām ile bir nice ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 81). [kem,]*

kem: *Kusur.*

1. Dirīġ aña ki oldı aradan **kem**
Diriye **kem** degüldür ʿişret ü dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 106). [kem,]*

kem eyle-: *Azaltmak.*

1. Melik küfr ehlini dīnden **kem eyler**
Diyānet mülk esāsın muḥkem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 89). [kem eyler, -r]*

kem ḥarf ile: *Dillendirmeden, herkese duyurmadan.*

1. Şu kim **kem ḥarf ile** işleye ḫayr iş
Zihī ḫayf ider ise ġayre cünbiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 77). [kem ḥarf ile, -]*

kem ol-: *Az olmak; değersiz olmak.*

1. Cemāli mihrine gün düşse ẕerreden **kem ola**
Bu āftāb ki baş urdı āsmānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 3). [kem ola, -a]*

kem ol:- *Azalmak, eksilmek. [2]*

1. Diken gitdi ise nesrīn saġ olsun
Kem olmaya şeker Şīrīn saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 102). [kem olmaya, -ma, -y, -a]*

kem ol-: *Eksik olmak; uzak durmak. [2]*

1. Çeker devrine bir bārū-yı muḥkem
Ki ḳātından **ola** yatlu ḳadem **kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 24). [kem ola, -a]*

kem ol-: *Eksilmek. II. Kısalmak.*

1. İgende ẕulm ayaġın zülfüñ uzatmasun kim
Şeh devletinde **oldı** bu devr cevr eli **kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 68). [kem oldı, -dı]*

kem ol-: *Ortadan kalkmak, yok olmak. [2]*

1. İrürdi güllere zaḫmı semenden
Ki bir bülbül **kem oldı** bu çemenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 8). [kem oldı, -dı]*

kem tut-: *Eksiltmek. [Deyim]*

1. Şeh-i deryā-ṣıfatsın cām-ı Cem tut
Furāt u Dicleden bir ḳaṭre **kem tut** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 126). [kem tut, -]*

kem zerre kem: *Bir zerreden daha küçük ve değersiz. [İkileme]*

1. Bu ʿarş ü ferş bil mecmuʿ-ı ʿālem
Kemālinde anuñ **kem ẕerreden kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 38). [kem ẕerreden kem, -]*

kemāhī: *Olduğu gibi, hakkıyla, o kadar. [2]*

1. Ṭavar ü çārpā cinsi **kemāhī**
Ṣayılmaya ṣayıla mūr ü māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 67). [kemāhī,]*

kemāhī: *Olduğu gibi, hakkıyla, tam manasıyla. [4]*

1. Anın Ḫayr-ül-beşer dirdi İlāhī
Gözüme göster eşyāyı **kemāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 34). [kemāhī,]*

kemāl: *Bir kimsenin mânevî meziyetler, ahlâk, ilim ve fazîlet bakımından tam bir olgunluğa erişmiş olması durumu.*

1. Ẕerrātı kāinātüñ olsa faṣīḥ ü nāṭıḳ
Kem ḥarf ile **kemāli** ḳāmusın ide ebkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 74). [kemāli, -i]*

kemāl: *Olgunluk; mükemmellik, tamlık. [11]*

1. Günüñ çün irişe yevm-i kemāli
Kemāline muḳārindür zevāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 48). [kemāline, -i, -n, -e]*

kemāl: *Eksiksizlik, mükemmellik.*

1. Şehā anuñ ḥaḳiyçün kim celāli
Kemālinden ḳodı insanda cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 68). [kemālinden, -i, -n, -den]*

kemāl: *Söz edilen konuda/türde en üst seviyede olan, en gelişmiş.*

1. **Kemālinde** zer ü laʿl ile yāḳūt
Ki olur rūḥ u ḳalbe ḳuvvet ü ḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 41). [kemālinde, -i, -n, -de]*

kemāl-i ʿakl: *Aklın mükemmelliği.*

1. **Kemāl-i ʿaḳluñuñ** setr ise ḫūsı
Dimez mi ʿışkuñuñ müşki koḫusı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 13). [kemāl-i ʿaḳluñuñ, -u, -ñuñ]*

kemāl-i evvel: *İlk kemal. Bir şey zât itibariyle tam ve eksiksiz ise buna ilk kemâl, sıfatları itibariyle tam ise buna da ikinci kemâl denir. İlkinde zât kemâle, ikincisinde kemâl zâta bağlıdır.*

1. Mizāc eydür ḥakīm ol ḥāṣıla ile ad
Kemāl-i evvel oḳur ehl-i irşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 24). [kemāl-i evvel, -]*

kemāl-i fiʿl: *Bütün davranışlar, eylemler.*

1. Şecāʿat ger fütüvvet v'er mürüvvet
Kemāl-i fiʿle gelmiş cümle ḳuvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 76). [kemāl-i fiʿle, -e]*

kemāl-i ḥadd: *En yüksek derece, son had/sınır.*

1. Nicedür ʿışḳ ile peymān ü ʿahdüñ
Kemāl-i ḥadde midür cidd ü cehdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 326). [kemāl-i ḥadde, -e]*

kemal-i ḥüsn: *Güzelliğin son derecesi, kusursuz güzellik.*

1. Müretteb yazdı Ḫusrev ṣūretini
Kemal-i ḥüsn içinde ḫeyʾetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 28). [kemal-i ḥüsn, -]*

kemāl-i ʿizz: *Yüce değer.*

1. Velīkin nefs-i ferdāniyyetin ḥaḳ
Kemāl-i ʿizz ü vaḥdāniyyetin ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 14). [kemāl-i ʿizz, -]*

kemāl-i kevkebe: *Mükemmel/eksiksiz debdebe, tantana, ihtişam, gösteriş.*

1. Bularuñ herbirini üç mertebeyle
Yaratdı Ḥaḳ **kemāl-i kevkebeyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 36). [kemāl-i kevkebeyle, -y, -le]*

kemāl-i ḳudret: *Kudretin noksansızlığı, kudretin büyüklüğü. [2]*

1. İy **kemāl-i ḳudretüñ** nefḫinde ʿālem bir nefes
V'iy celāl-i ʿizzetüñ baḥrinde dünyā keff ü ḫes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 1). [kemāl-i ḳudret, -]*

kemāl ehli: *Söz edilen konuda/türde en üst seviyede, en gelişmiş olan kimseler.*

1. Bu cinse ister iseñ nevʿ-i aʿlā
Kemāl ehli dimişler naḫl-i ḫurmā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 48). [kemāl ehli, -]*

kemāle ir-: *Sona ermek, tamamlanmak, bitmek. [5] [Deyim]*

1. Çün ire ḥasret ü furḳat kemāle
Mübeddel ḳıla bu hicri viṣāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 131). [kemāle ire, -e]*

kemāli bul-: *Gök cisimleri tam tepe noktasına ulaşmak. Mesela ay bağlamında dolunay. [Deyim]*

1. Ne mihr ü meh **bulur** bir gün **kemāli**
Ki yarın yoḳdurur naḳṣ u zevāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 111). [kemāli bulur, -ur]*

kemāline irür-: *Bir işi tamamlamak, sonuca ulaştırmak, neticelendirmek. [Deyim]*

1. Bu muḥkemlik ile urduñ çü bünyād
Kemāline irür iy kāmil üstād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 22). [kemāline irür, -]*

kemān: *Savaş aleti, ok atmaya yarayan yay. [3]*

1. Kiriş çün himmetüñ ṭaḳdı **kemāna**
İrişdi cidd ü cehd oḳı nişana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 65). [kemāna, -a]*

kemān: *Savaş aleti, ok atmaya yarayan yay; (Kaş için) kavis. [3]*

1. Ḳaşum ḳarşuña oldıysa kemān-vār
Ur oḳ kim sende daḫı ol **kemān** var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 32). [kemān,]*

kemān-ı çāçī: *Çaç yayı. Çaç, Taşkent'in eski adıdır. Çaç şehri, iyi yay yapan ustalarıyla tanınır.*

1. Ḳabā-yı türkī tāc-ı gürcüvānī
Kemān-ı çāçī vü tīr-i keyānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 14). [kemān-ı çāçī, -]*

kemān-keş: *Okçu, okçulukta mahâret sâhibi olan kimse.*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ siḥri libās-ı zühdi çāk itdi
Eger döymezse bir tīre ne ḳuvvet dirʿ-i taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 7). [kemān-keş,]*

keman-sāz: *Yay, ok atma aracı.*

1. Gözinden tīr ü ḳaşından **keman-sāz**
Ḳamu bārīk-bīn ü rāst-endāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 65). [keman-sāz,]*

kemān-vār: *Yay gibi.*

1. Ḳaşum ḳarşuña oldıysa **kemān-vār**
Ur oḳ kim sende daḫı ol kemān var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 31). [kemān-vār,]*

kem-āzār ol-: *Zarar vermemek, zararsız olmak.*

1. Yaşar kerkes **kem-āzār olduġıyçün**
Toġañ turmaz ziyān-kār olduġıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 131). [kem-āzār olduġıyçün, -]*

kemend: *Hayvanları yakalamak için kullanılan, ucu ilmikli, kaygan uzun ip.*

1. Semendi pāyı ayı itmiş şikeste
Kemendi bendine gün deste-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 62). [kemendi, -i]*

kemend: *Uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ucu ilmikli ip, eskiden savaş aleti olarak kullanılırdı. [2]*

1. Kemīninden **kemendüñ** çehreler ḫāk
Sihāmuñ sehmi ile zehreler çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 55). [kemendüñ, -üñ]*

kemend: *Bir cismi çekmek amacıyla atılan kalın ip II saç büklümü, kıvrımı. [7]*

1. Götürmiş ṣaçları müşkīn **kemendi**
Bıraḳmaġa peleng ü bebre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 25). [kemendi, -+i]*

kemend-i müşk-bīd: *Söğüt ağacının bir kemend gibi uzanan ince dalları. II. Sevgilinin uzun saçları.*

1. **Kemend-i müşk-bīdüñ** bendin açmış
Gül ile lālenüñ peyvendin açmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 55). [kemend-i müşk-bīdüñ, -üñ]*

kemend-i şevk: *Aşk kemendi (Kement ucu ilmekli uzun ip).*

1. Ṣarāb-ı ʿışḳ ile ser-mest ḳılduñ
Kemend-i şevḳ ile pā-best ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 94). [kemend-i şevḳ, -]*

kemend at-: *Kemendi ucundan tutup birkaç kere döndürdükten sonra ilmiği yakalanmak istenen şeye geçecek şekilde fırlatmak. [2] [Deyim]*

1. Kemīn itdükde kim **ata kemendi**
Bıraġurdı peleng ü bebre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 13). [kemend ata, -a]*

kemend sal-: *Kement atmak, kemendi bir ucu elde kalacak biçimde ileri doğru fırlatmak. [Deyim]*

1. Ṣaçuñdan kim **salar** müşkīn **kemendi**
Geyik bağrı bigi şīr oda yandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 27). [kemendi salar, -ar]*

kemende düş-: *Kement ile yakalanmak. [Deyim]*

1. **Kemende** gerçi **düşmez** değme ser-keş
Yiler bu topraġa ṣu bigi āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 141). [kemende düşmez, -mez]*

kemer: *Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı. [5]*

1. **Kemerler** gevheri eyle şeb-efrūz
Ki nūrından dökerdi rengini rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 27). [kemerler, -ler]*

kemer-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah kemeri/kuşağı. [Ayet]*

1. Her ki bağlandı oldı tāc-ı cihān
Kemer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 34). [kemer-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

kemer bağlan-: *Kemer kuşanmak. II. Hazırlık yapmak. [Deyim]*

1. **Kemer bağlandı** ol üç yüz ḳamer-veş
Ki ay bunlara ḳul Zühre ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 19). [kemer bağlandı, -dı, -]*

kemer bağlan-: *Kemer kuşanmak II Bir şeye/kişiye bağlanmak, sevmek. [2] [Deyim]*

1. **Bağlansa** emrüñe nola şems ü ḳamer **kemer**
Nūruñla buldı neşv ü nemā bu iki ḫod-nümā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 47). [kemer bağlansa, -sa].*

kemer-bend ol-: *Kemer bağlamak, kuşanmak. II. Bir şeye/kişiye bağlanmak, sevmek. [Deyim]*

1. Girih cāna neden urdı ney-i ḳand
Meger şīrīn yolında **oldı kemer-bend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 56). [kemer-bend oldı, -dı]*

kemīn: *Aciz, zavallı. [2]*

1. Ḫadengi çengi çün ki ide ʿıḳābı
Kemīn küncişke şayardı ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 12). [kemīn,]*

kemīn: *Kötü, fena, değersiz. [2]*

1. Belī Behrām-ı gūr olsa dem-i zūr
Ḳılur ṣayd anı āḫirde **kemīn** gūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 92). [kemīn,]*

kemīn: *Pusu.*

1. **Kemīninden** kemendüñ çehreler ḫāk
Sihāmuñ sehmi ile zehreler çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 55). [kemīninden, -i, -n, -den]*

kemīn it-: *Pusu kurmak, gizlenerek saldırıya hazır durumda olmak. [Deyim]*

1. **Kemīn itdükde** kim ata kemendi
Bıraġurdı peleng ü bebre bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 13). [kemīn itdükde, -dükde]*

kemīn-geh: *Pusu yeri, tuzak kurulan yer.*

1. **Kemīn-gehden** bir āhū ṣıçradı çüst
Ḳavī ḳıldı rikābı dizgini süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 43). [kemīn-gehden, -den]*

kemīne: *Aciz, zavallı. [4]*

1. İrişdük ol güle kim irse çarḫ ṭāvūsı
Kemīne bülbül ola ṣaḥn-ı gül-sitānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 12). [kemīne,]*

kemīne: *Aciz, zavallı (kimse) II kul, birinin hizmetinde olan kimse.*

1. **Kemīneñ** kim oḳıdum faṣl-ı maʿdūd
Ġaraż bu idi bilem bāb-ı maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 323). [kemīneñ, -ñ]*

kemīne: *Kul, birinin hizmetinde olan kimse. II. Âşık.*

1. Selām ü dest-būs ider nigārīn
Havā-dāruñ **kemineñ** yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 22). [kemineñ, -ñ]*

kem-ter: *Çok değersiz, çok aşağı, pek itibarsız, en hakir. [4]*

1. Ḳapuya geldi **kem-ter** bende Şāvūr
Diler sulṭāna yüz urmaġa destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 17). [kem-ter,]*

kem-ter ol-: *Azalmak, eksilmek.*

1. Dimāġ-ı cān terāneyle ter oldı
Ġam-ı dil naġme ile **kem-ter oldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 74). [kem-ter oldı, -dı]*

kemterīn: *En aciz, en hakir, en aşağılık. [2]*

1. Tutam sinüñle maʿṣūḳ iline yol
Olam ben **kemterīn** ḳul şāh ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 26). [kemterīn,]*

kenār: *Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka. [4]*

1. Ḫumārına irişmiş sāġar-i mül
Kenārına dökülmiş ḫırmen-i gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 146). [kenārına, -ı, -n, -a]*

kenār: *Deniz kıyısı, sahil. [2]*

1. Açınca yilken irişmedi çāre
Yil urup cümlesin iltür **kenāra** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 24). [kenāra,]*

kenār: *Deniz kıyısı, sahil II sınır.*

1. Bu ʿilmüñ baḥrinüñ yoḳdur **kenārı**
Kişi kim yüzemez girmeye bārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 55). [kenārı, -ı]*

kenār: *Kıyı, çevre; tenha, kuytu yer II kucak, kucaklaşma.*

1. Gehī būse **kenār** u şīve vü nāz
Gehī luṭf u vefā ikrām u iʿzāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 69). [kenār,]*

kenār-ı baḥr: *Deniz kenarı. [2]*

1. Giceyi gündüze ḳatdı vü gitdi
Küḫ-istāndan **kenār-ı baḥre** yitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 14). [kenār-ı baḥre, -e]*

kenār-ı ḫayr: *Hayır, iyilik, güzellik kenarı. II İyi, güzel işler yapma.*

1. Ṣorarsañ çāre maġrūr olmamaḳdur
Kenār-ı ḫayrden dūr olmamaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 118). [kenār-ı ḫayrden, -den]*

kenār ṭut-: *Uzaklaşmak. [Deyim]*

1. Teni tenhā binüp **ṭutdı kenāra**
Ṣanasın āftāb-ı yek-süvāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 109). [kenāra ṭutdı, -dı]*

kenāra çek-: *Yanına çekmek. II. Kucaklamak. [Deyim]*

1. **Kenārına çeküp** Şīrīni bī-bāk
Şehen-şeh ṣabr ṭonın eyledi çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 35). [kenārına çeküp, -üp]*

kenāra ilt-: *Bir kenara koymak; ilgilenmemek, artık onunla meşgul olmamak, uğraşmaz olmak. [Deyim]*

1. **Kenāra iltemedüm** çün ġamı ben
Nice göz yaşına sürem gemi ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 249). [kenāra iltemedüm, -e, -me, -dü, -m]*

kenāre çek-: *Bir kişiyi başka kimsenin bulunmadığı, baş başa kalabilecekleri bir yere götürmek. [Deyim]*

1. **Çekerdi** birbirin eyle **kenāre**
Ki ikisin bir ṣanur iden neẓāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 67). [kenāre çekerdi, -er, -di]*

kenāre tut: *Kenara çekilmek. II. Gizlenmek. [Deyim]*

1. Aġaçlar başına ider neẓāre
Ki uçup ortadan **tutdı kenāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 210). [kenāre tutdı, -dı]*

kenāre tut-: *Kenara çekilmek, yaptığı bir işi sürdürmekten vazgeçmek. [Deyim]*

1. Didi geç bu havādan **tut kenāre**
Eyitdi mevte var yoḳ aña çāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 67). [kenāre tut, -]*

kend: *Kent.*

1. Melik ṣordı didiler ḳondı **kende**
İrürdi yoḫṣulın evin gezende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 13). [kende, -e]*

kend-i ḫurrem: *Gönül açıcı, güzel şehir.*

1. Biraz kim avladı şāh-ı mükerrem
Göründi ḳarşudan bir **kend-i ḫurrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 16). [kend-i ḫurrem, -]*

kendi: *Dönüşlülük zamiri, kendi. [2]*

1. Yazıcı nāmeyi çün yazdı dürdi
Şeh aldı ele **kendi** mühri urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 104). [kendi,]*

kendü: *Dönüşlülük zamiri, kendi. [10]*

1. Muḳırr oldı ki her ne Hürmüz itdi
Eyü itdi vü **kendü** yavuz itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 4). [kendü,]*

kendü havāsında ol-: *Kendi havasında olmak, başkalarıyla ilgilenmeyip yalnız kendi istediği şeyleri yapmak. [Deyim]*

1. Ger oldum dirse Şīrīne havā-dār
Eyit **kendü havāñasın** vefā-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 178). [kendü havāñasın, -]*

kendü kendüye: *Kendi kendine. [İkileme]*

1. Ḳaḳırdı **kendü kendüye** sögerdi
Gehī başın ü geh gögsin dögerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 251). [kendü kendüye, -]*

kendüden: *Kendi aklından, kendi kendine.*

1. Bilür kim **kendüden** degül bu rāyı
Hidāyetdür ü tevfīḳ-i ilāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 59). [kendüden,]*

kendülikden boşal-: *Kendi varlığını, özünü oluşturan özelliklerini yitirmek. [Deyim]*

1. Gözine göñline naḳş oldı Şīrīn
   Boşaldı kendülikden ṭoldı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 60). [kendülikden boşaldı, -dı]*

kendüzi: *Kendi özü, kendisi, zatı. [8]*

1. Süleymān **kendüzine** olsa maġrūr
   Bulur yol aña geh dīv ü gehī nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 95). [kendüzine, -n, -e]*

kendüzin ferāmūş kıl-: *Kendini unutmak, aşırı duygulanma dolayısıyla çevrede olup bitenin farkına varamamak. [2] [Deyim]*

1. Görince ḳaldı Ḫusrev denk ü medhūş
   Ne ʿālem **kendüzin kıldı ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 68). [kendüzin ferāmūş kıldı, -dı]*

kendüzin gör-: *Kendini düşünmek, kendini herkesten üstün görmek, kibirlenmek, gururlanmak. [Deyim]*

1. Kişiye **kendüzin görmek** degül key
   Ki göz zaḫmı urur göñüllere key *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 33). [kendüzin görmek, -mek]*

kendüzinden var-: *Kendinden geçmek, bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak. [Deyim]*

1. Nişān çün buldı ol yüzde yüzinden
   Ḳodı nāmı vü **vardı kendüzinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 58). [kendüzinden vardı, -dı]*

kendüzinden git-: *Kendinden geçmek, bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak. [3] [Deyim]*

1. Niḳāb ucın götürmüş ay yüzinden
   Ne ay gün görse **gider kendüzinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 46). [kendüzinden gider, -er]*

kendüzini dir-: *Kendisine gelmek, ayılmak, aklı başına gelmek. [Deyim]*

1. **Diricek kendüzini** vardı elden
   Diline geldi maʿnā bu ġazelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 63). [kendüzini diricek, -icek]*

kendüzini gör: *Başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmek. [Deyim]*

1. Çıḳar **kendüzini gören** özinden
   Dürüst oldur ki ḳurtıldı gözinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 93). [kendüzini gören, -en]*

kendüzü: *Kendisi.*

1. Ne ḥācet böyle göñlüñ germ ḳılmaḳ
   Beni **kendüzüñe** bī-şerm ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 28). [kendüzüñe, -ñ, -e]*

kendüzüñden getür-: *Kendiliğinden yapmak/söylemek. Başka kişilerin/şeylerin etkisi olmaksızın, kendi kendine, bizatihi düşünüp karar vererek ona göre davranmak/konuşmak. [Deyim]*

1. Velī bini zebūn itme sözüñden
   Getürür bigi söyle **kendüzüñden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 26). [kendüzüñden getürür, -ür]*

kendüzüñe teşvīş vir-: *Kendine dert edinmek, zihnini bir konuyla meşgul etmek, zihnini bulandırmak. [Deyim]*

1. Dürişip **kendüzüñe virme teşvīş**
   Ki benden gelmeyince olmaz ol iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 31). [kendüzüñe teşvīş virme, -me]*

kendüzüñi ur-: *Kendini vermek (veya vurmak veya çalmak); bir şeye bütün varlığıyla bağlanmak, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek. [Deyim]*

1. Çün itdüñ mest dirsin vaḳtidür tur
   Ayıḳ düşmenlere **kendüzüñi ur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 96). [kendüzüñi ur, -]*

kengel it-: *Alay, şaka, lâtife etmek, eğlenmek. [Deyim]*

1. Anuñla **kengel itdüm** turmadum dek
   Yalandan güldüm idi sandı gerçek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 75). [kengel itdüm, -dü, -m]*

kenīzek: *Küçük cariye. [2]*

1. **Kenīzekler** ile ol çüst ü zīrek
   Şu resme dirilürdi kim kenīzek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 90). [kenīzekler, -ler]*

ker it-: *Sağır etmek.*

1. Gerer gerdūna perde gerd-i leşker
   Felek gūşın ṣadā-yı kūs **ider ker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 32). [ker ider, -er]*

kerāmet: *Akıl sınırlarını aşan tabiat üstü iş, hârikulâde hal, mucize. [3]*

1. ʿİsā nübüvveti nefesinüñ nesīmidür
   Ḫıżruñ **kerāmeti** suyı ḫāk-i vilāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 6). [kerāmeti, -i]*

kerāmet kapusın ac-: *Iyilik ve lütuf kapılarını açmak. [Deyim]*

1. Bugün sen Ḫıżra ben Mūsā ne muḥtāc
   Kerem sinüñ **kerāmet ḳapusın ac** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 322). [kerāmet ḳapusın ac, -]*

kerāmet kıl: *Cömert olmak, cömert davranmak.*

1. Kerāmet ḳıl bize baḫşāyişüñi
   Behişt ü ravża vü ārāyişüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 35). [kerāmet ḳıl, -]*

kerem: *Cömertlik, iyilik, lütuf. [15]*

1. Bugün sen Ḫıżra ben Mūsā ne muḥtāc
   Kerem sinüñ kerāmet ḳapusın ac *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 322). [kerem,]*

kerem deryāsı: *Cömertlik denizi.*

1. **Kerem deryāsı** bī-pāyān ü mevvāc
   Nite maḥrūm ola her ac ü muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 23). [kerem deryāsı, -]*

kerem ehli: *Cömertlik sahibi.*

1. Çü mihmānuz tapuñda nişedür sed
   Kerem ehli ḳonuġı eylemez red *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 36). [kerem ehli, -]*

kerem eyle-: *Cömertlik etmek, iyilik etmek.*

1. Bu dem kim **eyledüñ** bunca **keremler**
   İrişdük demlere bulduḳ ḳademler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 17). [keremler eyledüñ, -dü, -ñ]*

kerem göster-: *İyilikte bulunmak, ihsan etmek. [Deyim]*

1. **Kerem göster** ki sulṭān-ı keremsin
   Ḳadem ḳıl rence kim rence ḳademsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 145). [kerem göster, -]*

kerem it-: *Cömertlik yapmak, ihsanda bulunmak.*

1. Bu yolda ḳılduñuz rence ḳadem siz
   N'ola sulṭānsız **itdüñüz kerem** siz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 78). [kerem itdüñüz, -dü, -ñüz]*

kerem ḳıl-: *Cömertlik etmek, asalet göstermek, lütfetmek. [3]*

1. Selām eyler şehen-şeh yaʿnī Pervīz
   Seni ister **kerem ḳıl** itme perhiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 22). [kerem ḳıl, -]*

keremden: *Yücelikle, büyüklük edip.*

1. **Keremden** urma bir dem ṣubḥ-dem dem
   Ki ider sinemi sinüñ demüñ dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 25). [keremden,]*

kergeden: *Gergedangillerden, sıcak ülkelerde yaşayan, burnunun üstünde bir veya iki boynuzu bulunan, kalın derili, saldırgan bir hayvan.*

1. Egerçi ḳıla beñzerdi bedende
   Yoġ idi zūrı fīl ü **kergedende** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 64). [kergedende, -de]*

kerīm: *Kerem sahibi, cömert.[2]*

1. Ki her ne kim **kerīm** işler keremdür
   Eger zevḳ u ṣafā ger derd ü ġamdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 125). [kerīm,]*

kerīm: *Cömert, kerem sahibi olan Allah.*

1. Kerīm ü Ḫāliḳ ü Cebbār-ı ʿālem
   Rahīm ü Rāzıḳ u Settār-ı ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 47). [kerīm,]*

kerīmā: *Ey kerem sahibi.*

1. Çü virdüñ devlet ü baḫt u cüvānī
   Kerīmā ḳıl ʿaṭāñı cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 240). [kerīmā,]*

kerīmā: *Ey kerem sahibi olan Allah. [2]*

1. Kerem sinüñ **kerīmā** fetḥ-i bāb it
   Bu vird-i müsteṭābı müstecāb it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 63). [kerīmā,]*

kerkes: *Akbaba. [3]*

1. Yaşar **kerkes** kem-āzār olduġıyçün
   Toġañ turmaz ziyān-kār olduġıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 131). [kerkes,]*

kerkes-i murdar-ḫʷār: *Leş yiyen akbaba. II. Evlilik dışı ilişki yaşayan kimse.*

1. Ḥalālī rızḳ id iy bāz-ı şikārī
   N'iderler **kerkes-i murdar-ḫʷārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 66). [kerkes-i murdar-ḫʷārı, -ı]*

kerkes-leyin: *Akbaba gibi.*

1. Pes ol **kerkes-leyin** gök gözlü ḳarı
   Ḳara ḳarġa-layın şer sözlü ḳarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 49). [kerkes-leyin, --leyin]*

kerr ü ferr: *Güç, kuvvet. II. İhtişam, heybet, görkem. [3] [İkileme]*

1. Bu **kerr ü ferr** ile çıḳdı ḳapuya
   Dirildi ol güzel ḳızlar ṭapuya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 21). [kerr ü ferr, -]*

kerr ü ferr ü şavlet: *Güç, kuvvet ve kudret. II. İhtişam, heybet, görkem, saltanat. [İkileme]*

1. Yürür Şīrīne ḳarşu şevket ile
   Hezārān **kerr ü ferr ü şavlet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 70). [kerr ü ferr ü şavlet, -]*

kerr ü ferr ü şevket: *İhtişam, heybet, büyüklük. [İkileme]*

1. Şehāne **kerr ü ferr ü şevket** ile
   ʿAcem mülkine irdi heybet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 3). [kerr ü ferr ü şevket, -]*

kerrūbī: *Allah'a en yakın olan dört büyük melek; Cebrail, Mikail, İsrafil, Azrail. [2]*

1. Demādem kim çeker derd ile āhı
   keser **Kerrūbīler** çavḳına rāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 20). [kerrūbīler, -ler]*

kes-: *(Bıçak, makas, balta vb. bir âletle) ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak. [12]*

1. Biri çün merkebüñden **kesdiler** pey
   Göñül raḫşına andan urmaduñ key *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 21). [kesdiler, -di, -ler]*

kes-: *Başı gövdeden ayırmak, kesici bir aletle parçalamak.*

1. **Keserler** ü biçerler giceye-dek
   Kimi kim gördiler buġday başı tek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 77). [keserler, -er, -ler]*

kes-: *Bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek. [2]*

1. Gedāyuz müstaḥıḳ **kesme** ẕekātuñ
   Ḳesilmez ayaġı bir sürçen atuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 53). [kesme, -me]*

kes-: *Bırakmak, durdurmak.*

1. Gel iy Ḥaḳ isteyen nā-ḥaḳ sözi **kes**
   Ḥaḳı söyle ki Ḥaḳḳı Ḥaḳ bilür bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 29). [kes,]*

kes-: *Bitirmek, sona erdirmek, son vermek. [2]*

1. Ẕāt-ı bīçūn bigi çün vaṣfı yolıdır bī-kerān
   Hīç kes bulmadı ol ṣaḥrāya ḥaddi sözi **kes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 32). [kes,]*

kes-: *Sütten kesmek, annenin yavrusunu emzirmesine son vermek.*

1. Bir at ḳulını ki ola gözi ezraḳ
   Keserlerdi anasından toġıcaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 10). [keserlerdi, -er, -ler, -di]*

kesād ehli: *Satışı az olan, işleri iyi gitmeyen. II. Bahtı açık olmayan, şanssız kimseler.*

1. Gel iy devletde bāzārı olan tīz
   Kesād ehlinden igen itme perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 64). [kesād ehlinden, -n, -den]*

kesb: *Çalışarak kazanma, kazanç. [2]*

1. Ne **kesbi** zaḥmeti ne dest renci
   Bulur küncinde genci her dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 5). [kesbi,]*

kesb-i ḫayr: *Hayır kazanma.*

1. Eyüye yavuza baḫşiş hünerdür
   Bu **kesb-i ḫayr** ise ol defʿ-i şerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 48). [kesb-i ḫayr, -]*

kesb eyle-: *Edinmek, elde etmek, kazanmak.*

1. Gel imdi ẕerrece bulduñsa nūrı
   Anuñ mihriyle **kesb eyle** ḥużūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 62). [kesb eyle, -]*

kesb it-: *Çalışarak kazanmak, gayretle elde etmek.*

1. Ne Bād-āverd yaʿnī yil getürmiş
   Degül kim **kesb idüben** il getürmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 10). [kesb idüben, -üben]*

kesb it-: *Edinmek, elde etmek, kazanmak.*

1. Pes ol cūş ile ḳıldum seyr-i rūhī
   Hem ol seyr ile **kesb itdüm** fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 6). [kesb itdüm, -dü, -m]*

kesīf: *Kalın, kaba nesne.*

1. Ḫasīs olmaya maṭlūb-ı şerīfüñ
   Keşīfe yoḳdurur meyli laṭīfüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 66). [keşīfe, -e]*

kesil-: *Ayrılmak, uzaklaşmak, vazgeçmek, el çekmek.*

1. Bilince vāḳiʿin yad u bilişden
   Ola kim kim **kesile** birkaç gün işden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 32). [kesile, -e]*

kesil-: *Kazılmak, kazma işi yapılmak; herhangi bir araçla toprak açılmak, oyulmak. [2]*

1. Ve-yā topraġ ola ḳandan **kesile**
   Kesilse taşınup ḳandan esile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 131). [kesile, -e]*

kesr: *Kırma, kırılma, kırık, kemik kırılması. II. Ülkede mevcut olan zulüm, haksızlık, adaletsizlik vd. düzensizlikler.*

1. Melik Hürmüz başında tāc-ı kisrī
   Oturdı taḫta kim cebr ide **kesri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 6). [kesri, -i]*

kesr: *Kırma, kırılma; Zarar verme, rencîde etme.*

1. Bozuldı maḳdeminden tāḳ-ı Kisrī
   Bunuñ feṭḥi aña żamm itdi **kesri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 112). [kesri, -i]*

kesr ol-: *Kırılmak, yıkılmak. II. Ölmek.*

1. Yime Meryem ġamın ʿİsā saġ olsun
   Eger **kesr oldı** büt Kisrā saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 148). [kesr oldı, -dı]*

kesret: *Bir olan Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk halinde görülmesi. [2]*

1. Bu **keşret** birle ḫalḳ itmek mübeyyen
   Girü her birine vaḥdet muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 27). [keşret,]*

kesret: *Çokluk.*

1. Ki anda kim diyār içinde deyyār
   Yoġ idi bu ḳamu **keşretden** āşār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 10). [keşretden, -den]*

kesrī: *Kırma, kırılma, paralanma. [2]*

1. Çün āgāh oldı ol işden şāh-ı kisrī
Göñülde cebr olur her dürlü **kesrī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 12). [kesrī,]*

keşf-i esrār it-: *Sırları ortaya çıkarmak.*

1. Ḳarañu gice ki **itmez keşf-i esrār**
Yig ol günden ki açar her ʿaybi nā-çār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 31). [keşf-i esrār itmez, -mez]*

keşf ehli: *Keşif ehli. "Keşf" sözü, "bir şeyin üzerindeki örtüyü kaldırmak", "perdenin arkasındaki şeyleri görmek" anlamına gelir. Burada söz konusu olan "gayb" âlemi ile "şehadet" alemi arasındaki perdenin kalkması ve o âlem hakkında bilgi edinilmesidir. Buna, o âlemi "kalp gözüyle görme" de denir. Bu bağlamda "keşf ehli", keşf hal(ler)iyle gaybî bilgiler edinebilen kimselere denir.*

1. Velī **keşf ehlinüñ** tenbīhi geh gāh
İder ṭālibleri menzilden āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 23). [keşf ehlinüñ, -nüñ]*

keşf eyle-: *Ortaya çıkarmak, açmak, meydana çıkarmak. [2]*

1. Bilürdi ʿālem ü ādem ki Mecnūn nice ʿāḳildür
Ṣabā **keşf eylese** bir dem ḥicābı ḥüsn-i
Leylādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 12). [keşf eylese, -s, -e]*

keşf it-: *Çözmek, öğrenmek, anlamak, keşfetmek.*

1. Dönüp başladılar şormaġa ḥālin
Gerek **keşf ideler** her ḥāl ü ḳālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 58). [keşf ideler, -e, -ler]*

keşf it-: *Ortaya çıkarmak.*

1. Velī ḥikmet yüzinden **keşf iden** rāz
Virür ol perdeden bu deñlü avāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 7). [keşf iden, -en]*

keşf it-: *Ortaya çıkarmak; açıklamak.[2]*

1. Ḳapuya geldi bir peyk-i ḫuceste
Diler **keşf ide** şāha rāz-ı beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 42). [keşf ide, -e]*

keşf it-: *Açmak, göstermek, ortaya çıkarmak. [3]*

1. Sıġadı şāʿid-i sīmīni sāḳī
Semen sīmālular **keşf itdi** sāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 214). [keşf itdi, -di]*

keşf ol-: *Anlaşılmak, bilinmek; açığa çıkmak, görünür olmak. [4]*

1. Virilmedi kimesneye meger az
Bu az ile dilersin **keşf ola** rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 58). [keşf ola, -a]*

keşf ü kerāmet: *Zuhruf suresi 38. ayette geçen ifade. İki doğu arası kadar uzaklık olarak birebir tercüme edilse de anlam olarak doğu ile batı arası kadar uzaklık anlamına gelmektedir. [İkileme] [Ayet]*

1. Ger buʿd-ı maşrıḳīn ise maʿşūḳdur ḳarīn
ʿIşḳ ehlinüñ hemīn ola **keşf ü kerāmeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 8). [keşf ü kerāmeti, -i]*

keşiş: *Papaz, rahip.*

1. Bucaġında mücāvirler firāvān
Keşīş ü mūġlar peṭrāḳ ü rühbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 74). [keşīş,]*

keşk: *Yoğurt kurusu, keş; keşkek.*

1. İki emcek boşalmış meşke benzer
Tudaḳları küf almış **keşke** benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 56). [keşke, -e]*

keştī: *Suda yüzen insan ve yük taşımaya yarayan her türden taşıtın genel adı, gemi.*

1. Bu deryāda ki oddan oldı **keştī**
Baña hem düzaḫ idi hem behiştī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 247). [keştī,]*

kethüdā: *Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya.*

1. Gerek her **ketḫudāya** yār nā-çār
Ḫudāya yaraşur kim ola bī-yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 81). [ketḫudāya, -y, -a]*

kevākib: *Yıldızlar. [5]*

1. Kevākib ḳamu seyyāre s̲evābit
Ki derc birle deḳayıḳ anda s̲ābit *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 7). [kevākib,]*

kevkeb: *Yıldız.*

1. Felek döndükçe döner bile **kevkeb**
Olur rākib revān seyr itse merkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 43). [kevkeb,]*

kevkeb: *Yıldız II talih.*

1. Zuḥal Behrām ile rāciʿ bulınmış
Saʿādet **kevkebi** ṭālīʿ bulınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 8). [kevkebi, -i]*

kevkeb: *Yıldız II gözyaşı.*

1. Bürimiş maṭlaʿ-ı nūrını **kevkeb**
Iraġ olmış mehinden ḳalb-i ʿaḳreb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 53). [kevkeb,]*

kevkeb-i devlet ü baht: *Saadet ve talih yıldızı. [İkileme]*

1. **Kevkeb-i devlet ü baḫt** oldı münevver bu gice
ki saʿādet günidür bize musaḫḫar bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 1). [kevkeb-i devlet ü baḫt, -]*

kevkebe: *Atlı veya yaya olarak büyük bir zâtın yanında yürüyen, ona refâkat eden heyet, takım, alay. [2]*

1. Biraz seyr eyledi bu **kevkebeyle**
Ḳamer-veş ʿiz̲z ü cāh ü mertebeyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 55). [kevkebeyle, -y, -le]*

kevkebe: *Fevkalade tantana, ihtişam, debdebe, şöhret.*

1. Hezārān ʿizz ü nāz u mertebeyle
Ṣafā vü nūr ü ferr ü **kevkebeyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 4). [kevkebeyle, -y, -le]*

kevn: *Varlık, kainat.*

1. Gözetme sırr-ı tekvīn-i vücūdı
Aña baḳ kim anuñdur **kevn** cūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 86). [kevn,]*

kevn: *Varlık, mevcudiyet.*

1. İki ʿālemde her ne olsa vāḳiʿ
Ola mecmūʿına ol **kevn** cāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 134). [kevn,]*

kevn: *Varlık, vücut. II. İnsanoğlu.*

1. Melāʾik anı görüp geldi vecde
Ḳamu ol **kevn** öñinde ḳıldı secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 158). [kevn,]*

kevn-i cān: *Canın özü, canın varlığı.*

1. Elüm kim tende tīz ü tündrek-dür
Çü **kevn-i cāna** ire kündrek-dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 190). [kevn-i cāna, -a]*

kevn ü fesād: *Bir taraftan var olma, bir taraftan mahvolma. [İkileme]*

1. Ger işitdüñ ise **kevn ü fesādı**
Biri birine dönmegüñdür adı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 21). [kevn ü fesādı, -ı]*

kevn ü mekān: *Varlık âlemi, kâinat. [2] [İkileme]*

1. Toludur ʿarş ü ferş **kevn ü mekān**
Ḫaber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 7). [kevn ü mekān, -]*

kevneyn: *Dünya ve ahiret. [5]*

1. Çün ola ṭālib ol tevḥīde vāṣıl
Ḳıla **kevneyn** maḳṣūdını ḥāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 10). [kevneyn,]*

kevser: *Cennette bulunduğuna inanılan kutsal ırmak, havuz veya çeşme. [7]*

1. Beyāzı ravża ṣaḥnından münevver
Ṣuyı **kevs̲er** zülālinden muṭahhar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 90). [kevs̲er,]*

key: *Çok, pek, gayet. [7]*

1. Güzel Ṣīrīnüme **key** ṣūr ḳıldum
Baña zāri vü aña zūr ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 11). [key,]*

key: *Çok, pek, gayet; iyi, iyice, hakkıyla. [3]*

1. ʿİmāretlerde **key** ʿibret-nümādur
Micesṭī-dān u Oḳlīdes-küşādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 35). [key,]*

key: *Ki bağlacı.*

1. Dilerseñ berk idesin bend-i cismüñ
Budur **key** ʿuḳdesi ḫod ol tılısmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 190). [key,]*

key: *Yanık yarası, dağ.*

1. Bu odlardan ki irür baġrımūza **key**
Eger bişmeyevüz ḫām olavuz gey *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 63). [key,]*

key degül: *Uygun değildir.*

1. Kişiye kendüzin görmek **degül key**
Ki göz zaḫmı urur göñüllere key *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 33). [key degül, -]*

key ur-: *Kızgın demir basmak, dağlamak. [2] [Deyim]*

1. Biri çün merkebüñden kesdiler pey
Göñül raḫşına andan **urmaduñ key** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 22). [key urmaduñ, -ma, -du, -ñ]*

keyfe: *Nasıl, nice.*

1. Düriş kim refʿ idesin **keyf** ü eyni
Ki tā ḥaṣıl ola tevḥīd-i ʿaynī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 11). [keyf,]*

keyfiyet: *Bir şeyin taşıdığı şu veya bu hal, nasıl ve ne türlü olduğu, varlıklar arasındaki farkları meydana getiren durum, vasıf, nitelik.*

1. Ki yaʿnī dört ʿunṣūrdan berāber
Ola miḳdār u **keyfiyetde** hem-ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 90). [keyfiyetde, -de]*

keyfiyyet: *Durum, hal.*

1. Çü fiʿl ü infiʿāl ire kemāle
Olur bir orta **keyfiyyet** bu ḥāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 22). [keyfiyyet,]*

keyfiyyetine ir-: *Bir şeyin iç yüzünü, esasını, niteliğini bilmek/anlamak. [Deyim]*

1. Bu sırruñ **irmeyüp keyfiyyetine**
Yaraġ itmiş ḳamu av niyyetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 27). [keyfiyyetine irmeyüp, -me, -yüp]*

keyf-ül-ḥāl: *Nasılsın? ; ruh hali, bir kimsenin nasıl bir durum/keyfiyet içinde bulunduğu.*

1. İy berīd-i hümā ḥamāka'llāh
Ḥāl dili ile söyle **keyf-ül-ḥāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 8). [keyf-ül-ḥāl,]*

keyḫusrev: *Keykavus'un torunu, Siyavuş'un oğlu olan meşhur hükümdar.*

1. Eger ol māh ise biz āftābuz
Ve eger **Keyḫusrev** ise Efrāsiyābuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 76). [keyḫusrev,]*

keyḳubādī: *Hüsrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı.*

1. Birinüñ Genc-i Bād-āverde adı
Biri Gāvī vü biri **Keyḳubādī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 6). [keyḳubādī,]*

kevvān: *Zuhal yıldızı. [5]*

1. Yidinci gökde **Keyvān** pertevidür
Ki anuñ Cedy Delv ile evidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 5). [keyvān,]*

kevvān-ı pīr: *Yaşlı Keyvan. (Keyvan (Zuhal, Satürn) yedinci felekteki gezegen olup feleklerin bekçisi ve en yaşlısıdır. O "nahs-ı ekber" yani büyük uğursuzdur. Güneş sultanının hazinecisidir. Kara renklidir).*

1. Ṣunar Behrām elini ḳavs ü tīre
Nuḫūset virmege **Keyvān-ı pīre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 18). [keyvān-ı pīre, -e]*

kez: *Defa, kere. [3]*

1. İricek on iki **kez** biñe leşker
Olurmış dirler az ü çoḳ beraber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 19). [kez,]*

kezle-: *Nişan almak.*

1. Bunuñ nergisleri gözler seḥerler
Anuñ nāvekleri **kezler** seḥerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 78). [kezler, -r]*

kıble: *Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön. [5]*

1. Bir olsa ʿışḳ ile maʿşūḳ ü ʿāşıḳ
İki **ḳıble** degül ol vaḳte lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 124). [ḳıble,]*

ḳıble: *Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön. II. Kendisine secde edilen sevgili ve o sevgilinin bulunduğu yer.*

1. Hem iy sācid degüldür **ḳıble** nā-yāb
Yüzüm bigidür arḫam daḫı miḥrāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 31). [ḳıble,]*

ḳıble: *Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön. II. Sıkıntılı bir durumda yardım umarak başvurulan yer.*

1. Yönüm ḳanda ise **ḳıblem** ḳapuñdur
Ne ṣūretdeyse tapduġum tapuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 141). [ḳıblem, -m]*

kıç: *Arka taraf, art, geri.*

1. Ḳanı od ṣaçduġı oḳ u ḳılıçdan
Ḳanı er yıkduġı öñden ü **ḳıçdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 76). [ḳıçdan, -dan]*

kıdem: *Allah'ın varlığının başlangıcı bulunmaması ve başkasına ihtiyaç duymaksızın mevcut olması.*

1. Dü ʿālem bir raḳamdür ol ḳalemden
Hem ādem daḫı bir dem ol **ḳıdemden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 40). [ḳıdemden, -den]*

kıdem: *Ezel, ezeli.*

1. Zihī Mücid ki yaratdı **ḳıdemden**
Nehār-ı ālemi leyl-i ʿademden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 9). [ḳıdemden, -den]*

kığır-: *Çağırmak, davet etmek, seslenmek. [8]*

1. **Kığırdı** ḫalvet ol dil-dārı Bānū
Bu deñlü nuṣḥ ü pend itdi utanu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 27). [kığırdı, -dı]*

kığır-: *Çağırmak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.*

1. **Ḳığırur** ol perīlerden birini
Yüze vü söze ḫūb u ḳādirini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 25). [ḳığırur, -ur]*

kığırt-: *Çağırtmak, davet etmek.*

1. **Ḳığırdam** cān içinde cān olasın
Yüzüm üzre basup mihmān olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 91). [ḳığırdam, -am]*

kıl: *Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı. [20]*

1. Eger her bir **ḳılum** olursa biñ dil
Ki tesbīḥüñ ḳıla her biri biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 37). [ḳılum, -um]*

kıl: *Saç teli II. İnce bel.*

1. Diyeydüm kūh-ı billūrīn çeker **ḳıl**
Velī ḳılmış direk iki gümüş mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 117). [ḳıl,]*

kıl: *Saz teli. [3]*

1. Ḳopardı **ḳıldan** eyle āh u efgān
Ki aṣdı bir ḳıl ile biñ dil ü cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 241). [ḳıldan, -dan]*

kıl-: *Etmek, eylemek, yapmak. [16]*

1. Zeberced-şekl bir dōlāb **ḳıldı**
Anı pür-küze-i sīmāb ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 63). [ḳıldı, -dı]*

kıl-: *... hâline getirmek. [7]*

1. Zamānı ʿışḳ sāzı **ḳıldı** raḳḳāṣ
Zemīni ʿışḳ sözi itdi ġavvāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 17). [ḳıldı, -dı]*

kıl-: *Lütfetmek, yardım etmek.*

1. Ki bu derd ile Ferhād-ı zamāne
Ḳıla luṭf ile himmet ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 58). [himmet ḳıla, -a]*

kıl-: *Var etmek, yaratmak. [4]*

1. Öñ anı **ḳıldı** mevcūdātı andan
Anı ḥalḳ itdi maḥlūḳātı andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 33). [ḳıldı, -dı]*

kıl kes-: *Kıl kesmek, koparmak. II. Küçük/az da olsa fayda elde etmek; (Sevgiliden) ilgi/merhamet görmek. [Deyim]*

1. Dilini gerçi tīz itdi ḳılıçdan
Ne taşdan **kesdi** bir **ḳıl** ne ḫōd içden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 18). [ḳıl kesdi, -di]*

kıl kıl: *Bütün parçaları ayrı ayrı/tek tek. II. Bütünüyle, baştan ayağa. [İkileme]*

1. Ḳulaġ olmış idi endamı **ḳıl ḳıl**
Nedür bilmezdi bir ḳılca bu ḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 47). [ḳıl ḳıl, -]*

kıl kıl: *Tek tek, her bir saz telini ayrı ayrı. II. Özenli bir şekilde. [İkileme]*

1. Niceme pīr-şekl illā cüvān-dil
Direr sīmīn ḳalemler anı **ḳıl ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 20). [ḳıl ḳıl, -]*

kıl yar-: *Çok titizlik göstermek, titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek. [3] [Deyim]*

1. Bilüde **ḳıl yarup** bārīk-bīnsin
Niçün saçuñ bigi tārīk-dīnsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 47). [ḳıl yarup, -up]*

kıl yüz yar-: *Kılı yüz kere yarmak. II. Kılı kırk yarmak, çok özen/dikkat göstermek. [Deyim]*

1. Zihī peyk-i revān kim **yüz yarup ḳıl**
İki dilden ḳılur biñ ḳāl ile ḳīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 37). [ḳıl yüz yarup, -up]*

kıl yüz yarıl-: *Kıl yüzlerce kez yarılmak. II. Bir nesne kıldan bile ince olmak. [Deyim]*

1. İki ḳat taş döşedi mīl-der-mīl
Ki sıġmaz derzine **yüz yarılup ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 70). [ḳıl yüz yarılup, -up]*

kılavuz kıl-: *Rehber edinmek. [Deyim]*

1. **Ḳılavuz** devlet ü baḫtuñ **ḳılavuz**
Bulavuz bu işüñ aşlın bile vüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 73). [ḳılavuz ḳılavuz, -avuz]*

kılca: *Kıl kadar II çok az, pek önemsiz. [3]*

1. Ḥākim-i ḳādir itmeyince fermān
Bulara **ḳılca** yoḳdur fiʿle imkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 82). [ḳılca,]*

kılca: *Kıl kadar II azıcık, çok az. [5]*

1. Çözersem bu kemendün **ḳılca** bendin
Semender-vār oda ata semendin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 125). [ḳılca,]*

kılca: *Kıl kadar II incecik, çok zayıf; güçsüz, zavallı. [3]*

1. Ne ḳayġu **ḳılca** cānuma ṣaçuñuñ pīç ü tābından
Gözüm göñlüm çü rūşendür cemālüñ āftābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 1). [ḳılca,]*

kılca gerdüñ ṭaġca derdi olur: *Kıl kadar tozun dağ kadar derdi olur. II. Gam ve keder çok az olsa bile çok büyük başka dertlere sebep olur anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Ḳomaya ʿāḳil olan cānda gerdi
Ki **olur ḳılca gerdüñ ṭaġca derdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 14). [ḳılca gerdüñ ṭaġca derdi olur, -]*

kılca kal: *Kıl kadar kalmak. II. Çok zayıflamak, incecik olmak; zayıf ve güçsüz düşmek. [Deyim]*

1. Var iste ki yārdur ne kim var
Ger **kılca ḳalursa** ten taʿabdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 119). [kılca ḳalursa, -ur, -sa]*

kılı biñ biñ yar-: *Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak. [İkileme, Deyim]*

1. Bu ʿilme aḳl ü fikr ü fehm irişmez
Ḳılı biñ biñ yararsa vehm irişmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 4). [ḳılı biñ biñ yararsa, -ar, -sa]*

kılı kıldan seç-: *Kılı kıldan ayırmak. II. İyi ve kötüyü ayırt edebilmek. [Deyim]*

1. **Seçerse ḳılı ḳıldan** her bir āgāh
Ḳılı yüz yüz yazar diḳḳatde ol şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 125). [ḳılı ḳıldan seçerse, -er,-se]*

kılı yüz yüz yaz: *Kılı yüzlerce kez yarmak. II. Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak. İyiyi ve kötüyü ayırt etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Seçerse ḳılı ḳıldan her bir āgāh
Ḳılı yüz yüz yazar diḳḳatde ol şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 126). [ḳılı yüz yüz yazar, -ar]*

kılıç: *Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. [21]*

1. Şol kimseyi ki çekdi ḳabūlüñ **ḳılıç** bigi
Gerçi bürehnedür güheri ṭolıdur ṣafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 19). [ḳılıç,]*

kılıç: *Kılıç. II Güç, iktidar.*

1. **Ḳılıcından** olur Behrāmīler güm
Nite-kim tīġ-i ḫūrşīd irse encüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 57). [ḳılıcından, -ı, -n, -dan]*

kılıç: *Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. II. Kılıç ile savaşma. Silahlı mücadele.*

1. Çi-ger tīg itdi tāc-ı Ḫusrevi yig
Ḳılıçdan şehlere rāy-ı kavī yig *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 4). [ḳılıçdan, -dan]*

kılıç çeyneyici: *Kılıç çiğneyici, kılıç yapan kimse II çok iyi savaşan kimse (Çiğnemek fiili bir nesneyi (ağzıda ya da ayaklar altında gb) ezmek, öğütmek ya da ezmek, yassılaştırmak gibi anlamlara gelebilmektedir. Beyitte "kılıç çeyneyici" ifadesi "alp eren" sözcüğüyle birlikte ve "savaşçı" bağlamında kullanılmaktadır. Bu durumda kılıç çeyneyici ile kılıç yapan kimseler kastedilebileceği gibi kılıç parçalayan/öğüten yani çok iyi savaşan kimseler de kastediliyor olabili)r.*

1. **Ḳılıç çeyneyiciler** alp erenler
Oka ḳalḳanlayın gögsin gerenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 83). [ḳılıç çeyneyiciler, -ler]*

kılıç ḥamāʾil kıl-: *Kılıç kuşanmak. II. Savaşa girişmek, mücadele etmeye başlamak. [Deyim]*

1. **Ḳılıç** ḥaḳ yolına **ḳılsa ḥamāʾil**
Ġazādan ġayre olmaz göñli māʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 43). [ḳılıç ḥamāʾil ḳılsa, -sa]*

kılıçdan iti ḳıldan ince: *Kıldan ince kılıçtan keskin. Pek dikkat edilmesi gereken şey. [Deyim]*

1. **Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür** yol
Yürinmez ẓulmet-i ẓanda ne şek ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 11). [ḳılıçdan iti ḳıldan incedür, -dür]*

ḳıllet: *Kıtlık, yokluk, yoksunluk; fakirlik.*

1. Ki vardur vaḳtümüzde şimdi **ḳıllet**
Çü vaḳt ire idevüz ḥaḳḳ-ı ḫidmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 109). [ḳıllet,]*

kına: *Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz.*

1. Yanaġum nūrı sanma nār-ı cāndur
Degül **ḳınā** elümüñ rengi ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 64). [ḳınā,]*

kına-: *Ayıplamak; cezalandırmak.*

1. Nigārā ḥadden aşurma cefāyı
Belālarla **ḳınama** mübtelāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 30). [ḳınama, -ma]*

kır-: *Öldürmek, helak etmek, bozguna uğratmak. [2]*

1. **Ḳırup** itmediler Rūmīler ārām
Tutınca rūy-ı rūzı şāme-i şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 75). [ḳırup, -up]*

kıran et-: *Yakınlaşmak, bir araya gelmek; iki yıldızın aynı burçta birleşmesi.*

1. Bıraḳmış pertevinden ḫalḳı tāba
Ḳıran etmek diler sen āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 56). [ḳıran etmek, -mek]*

kırān it-: *Yakınlaşmak, bir araya gelmek; iki yıldızın aynı burçta birleşmesi. [3]*

1. Ki ay ü gün ile bulup cihān zeyn
Ḳırān ide şeref burcinde saʿdeyn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 112). [ḳırān ide, -e]*

kırdı ḳodı: *Kırıp geçirmek. Yakıp yıkarak, öldürerek, baskı veya etki yaparak büyük zarar vermek. [Deyim]*

1. Bir iki gün ki **ḳırdı ḳodı** Beḫrām
Gīne döndi vü ḳondı ḳıldı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 73). [ḳırdı ḳodı, -]*

kırk: *Kırk, otuz dokuzdan sonraki sayı. [3]*

1. Şehüñ var idi maḫzūn **ḳırḳ** genci
Ki görmemiş biri cemʿinde renci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 1). [ḳırḳ,]*

kırnaġ: *Pençe II parmak, el.*

1. Ḫarāb itdürdi çengi **ḳırnaġını**
Şıyup çengüñ yararlar ṭırnaġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 33). [ḳırnaġını, -ı, -nı]*

kısalt-: *Kısa duruma getirmek.*

1. Becid ol gözlemek gözi ḳarardur
Ḳısaldur ʿömri vü beñzi şarardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 68). [ḳısaldur, -ur]*

kısm: *Parça, bölük.[2]*

1. Hem olur ʿilminüñ bir **kısmı** naḳlī
Girü bir ḳısmı istidlāl-i ʿaḳlī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 1). [kısmı, -ı]*

kısm: *Bir cinsten veya meslekten olanların tümü.*

1. Degül bir **ḳısm** her şaḫṣuñ ezelde
Berāber bitmedi biş barmaḳ elde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 79). [ḳısm,]*

kısm it-: *Bölüştürmek, pay etmek.*

1. Çü **kısm itdi** ḳamununñ ḥiṣṣesini
Ḳodı ortaya Şīrīn ḳıṣṣasını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 21). [kısm itdi, -di]*

kısmet: *Takdir edilmiş olan şey, nasip. [5]*

1. Meger kim bu imiş **ḳısmet** ezelden
Ki sen geldüñ ele ben vardum elden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 13). [ḳısmet,]*

kısmet: *Bölme, pay etme, hisselere ayırma, taksim. [3]*

1. Egerçi yoḳdurur vaḥdetde **ḳısmet**
Beyān ol resme ḳılmış ehl-i ḥikmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 39). [ḳısmet,]*

kısmet kıl-: *Nasip etmek. [2]*

1. Baña **ḳılmış** imiş **ḳısmet** Ḫudāvend
Ki irürem ārzūya ārzū-mend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 49). [ḳısmet ḳılmış, -mış]*

kısmet ol-: *Kısmet olmak, nasip olmak.*

1. Zihī **ḳısmet** ki **oldı** iy dil-efrūz
Saña tiryāḳ u baña zehr-i cān-sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 29). [ḳısmet oldı, -dı]*

kısrak: *Dişi at. [2]*

1. Gelür **ḳışraklar** anda raġbet ile
Sürinürler bu ṭaşa şehvet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 11). [ḳışraklar, -lar]*

kıssa: *Kısa hikaye, rivayet; olay, macera. [18]*

1. Ki çoḳ bildüñ cihānuñ **ḳıṣṣasından**
Sürūrı az ıduġın ġuṣṣasından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 3). [ḳıṣṣasından, -s, -ı, -n, -dan]*

kıssa: *Kısa hikaye, rivayet II uydurma, asılsız anlatı; kısa.*

1. Destān olalı ʿāleme dīdārı āyeti
Nesḫ oldı ḥür **ḳıṣṣası** cennet hikāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 2). [ḳıṣṣası, -sı]*

kıssa: *Olay, macera. [5]*

1. Ḳuluñuñ **ḳıṣṣası** şerḥi uzundur
Fesānem rūz-ı ḥicrāndan füzūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 39). [ḳıṣṣası, -s, -ı]*

kıssa-i ferhād: *Ferhad'ın kıssası.*

1. Anuñçün ʿışḳ feryādı olur yād
Kim oldı **ḳıṣṣa-i Ferhāda** bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 40). [ḳıṣṣa-i ferhāda, -a]*

kıṣṣa-i ferhād-ı rencūr: *Dertli Ferhad'ın hikayesi.*

1. Çün oldı **ḳıṣṣa-i Ferhād-ı rencūr**
Ḳamu dillerde vü illerde meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 1). [ḳıṣṣa-i ferhād-ı rencūr, -]*

kıssīs: *Keşiş.*

1. Ṭolu bıṭrīḳler **ḳıssīs** ü rühbān
Riyāżet ehli içinde firāvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 3). [ḳıssīs,]*

kış: *22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi. [4]*

1. **Ḳışuñ** çün sībidür reyḥānıdur nār
ʿAceb midür yanaġın ḳılsa gül-nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 17). [ḳışuñ, -uñ]*

kış: *Kış mevsimi. II. Yaşlılık dönemi.*

1. İrer yazuñ **ḳışı** devrüñ meʿadı
Olur dünüñ güni günüñ fesādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 87). [ḳışı, -ı]*

kışla: *Yayladan inen göçebelerin kışı geçirmek üzere hayvanları ile birlikte kondukları yer.*

1. İgen ḫōş **ḳışladur** Berdaʿ havāsı
Feraḥ ṣaḥrāsı vü ḫurrem feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 45). [ḳışladur, -dur]*

kıtāl: *Vuruşma, kırışma, savaş.*

1. Ulaşdurup dün ü gün ṣubḥa şāmı
Ḳıtāl ḍarb ü ḥarb idi müdāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 116). [ḳıtāl,]*

kıvan-: *Sevinmek, güvenmek, övünmek.*

1. **Ḳıvanma** olsa mūyuñ müşk ü ʿanber
Degirmen tīz ider kāfūrī-peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 65). [ḳıvanma, -ma]*

kıvan-: *Sevinmek, haz duymak, heveslenmek.*

1. Çü şāh adın işitdi cān ḳulaġı
Ḳıvanup geçdi tāzīden ulaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 132). [ḳıvanup, -up]*

kıvanu: *Sevinerek, mutluluk duyarak.*

1. Ḳamusın pīş-keş kılmışdı Bānū
Şehe ḫıdmetler iderdi **ḳıvanu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 194). [ḳıvanu,]*

kıy-: *Acımadan vermek, esirgememek, feda etmek.*

1. Eger irmek diler iseñ bu kāna
Belī **ḳıymaḳ** gerekdür naḳd-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 12). [ḳıymaḳ, -maḳ]*

kıy-: *Acımayıp öldürmek.*

1. Ḳanı ol nāz ehli nāzenīn yār
Nicesi **ḳıydı** aña çarḫ-i ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 66). [ḳıydı, -dı]*

kıya bak-: *Dikkatli, keskin, sert bakmak. [Deyim]*

1. **Ḳıya baḳsa** gözinüñ ġamzesine
Tutamazdı felek cellādı sīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 19). [ḳıya basḳsa, -sa]*

kıyām eyle-: *Ayağa kalkmak. Dimdik bir şekilde durmak.*

1. Delim müddet **ḳıyām eyler** hemān ol
Taḥiyyat ü teşehhüd çoḳ zamān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 47). [ḳıyām eyler, -r]*

kıyam ḳıl-: *Ayağa kalkmak, ayakta durmak.*

1. Uş yir ü gök öñümde rükūʿ u sücūd ider
Ḳıldı ḳıyam çün ḥarem-i cānda ḳāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 10). [ḳıyam ḳıldı, -dı]*

kıyāmet ʿarż ol-: *Kıyamet kopmak. [Deyim]*

1. Ki yaşa garḳ olam ḳo nice sāʿat
Yanam köynem çü ʿ**arż ola ḳıyāmet** *(Mesnevi 11, Mısra 132). [ḳıyāmet ʿarż ola, -a]*

kıyāmet şubhı: *Kıyamet sabahı. Kıyamet koptuktan hemen sonraki sabah, tüm insanların sorgulanacağı hesap günü.*

1. Didi yiterse Şām içre bir oğlaḳ
Ḳıyāmet ṣubḥı benden ṣorısar Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 124). [ḳıyāmet ṣubḥı, -]*

kıyāmeti ḳopar-: *Ortalığı velveleye vermek, yakıp yıkmak. [Deyim]*

1. Ḳaddi ḫayāli sāye-i Tūbā salar ne ġam
Hicrān odı **ḳoparsa** başuma **ḳıyāmeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 12). [ḳıyāmeti ḳoparsa, -sa]*

kıyās eyle-: *Mukayese etmek, karşılaştırmak.*

1. Berī bundan ki ʿaḳl urur esāsı
Iraġ andan ki fikr **eyler ḳıyāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 71). [ḳıyās eyler, -r]*

kıyās it-: *Düşünmek, tahmin etmek, hayal etmek. [2]*

1. **Ḳıyās it** kim nitesi ola ḥāli
Ne deñlü ḳala ṣabrı vü mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 35). [ḳıyās it, -]*

kıyı: *Yan, huzur.*

1. Ḳamu erkān-ı āyīni ḳayırdı
Girü Şīrīn **ḳıyına** dek yügürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 78). [ḳıyına, -n, -a]*

kıymat: *Kıymet, değer. [4]*

1. Muraṣṣaʿ ortada bir cevherī ḥavż
Ki itmez ʿaḳl-ı dānā **ḳıymatin** ḥavż *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 40). [ḳıymatin, -in]*

kıymet: *Bir şey veya kimsenin taşıdığı üstün nitelik, yüksek vasıf ve meziyet; değer. [2]*

1. Eger ʿizzet gerekse perde yigdür
Her işde **ḳıymete** perverde yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 194). [ḳıymete, -e]*

kıymet degül: *Eş değer, bedel değil, değmez. [2]*

1. Cihān ṭolusı genc ü māl ü niʿmet
Degül virilse bir dem ʿömre **ḳıymet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 68). [ḳıymet degül, -]*

kıymet kıl-: *Değer biçmek, bir şeyin değerini belirtmek, bir şeye değer koymak.*

1. Saçuñuñ ḳılca **ḳılsañ ḳıymetini**
Verem çīnine İrān milketini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 27). [ḳıymetini ḳılsañ, -sa, -ñ]*

kıymet olma-: *Kıymet ve değer biçilmemek.*

1. Nedür bir māla bunca ḥırṣ u ḥürmet
Ki **olmaz** bir nefes ʿömrüñe **ḳıymet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 96). [ḳıymet olmaz, -]*

kıymetini bil-: *Önemini, değerini bilmek. Bir kişi veya şeye gereken değeri vermek, özenli davranmak. [Deyim]*

1. Şol güher kim ḳadr biñ cān u cihāndan yig idi
Buldum illa yavu ḳıldum **ḳıymetini bilmedüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 4). [ḳıymetini bilmedüm, -me, -dü, -m]*

kıymetlü: *Kıymetli, değerli. [2]*

1. Pes ol cevherlerüñ **ḳıymetlüsini**
ʿAzīzin ḫāṣın u ḥurmetlüsini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 1). [ḳıymetlüsini, -si, -ni]*

kıyu: *Kenar, yan.*

Ḳılıçdur arduñ u öñüñ ḳuyıdur
Ḳaç ortadan emān yiri **ḳıyudur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 58). [ḳıyudur, -dur]*

kız: *Dişi cinsten olan genç kimse. [7]*

1. Bu kerr ü ferr ile çıḳdı ḳapuya
Dirildi ol güzel **ḳızlar** ṭapuya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 22). [ḳızlar, -lar]*

kız: *Dişi cinsten olan evlat. [8]*

1. Var idi ḳayṣerüñ bir **ḳızı** meh-rū
Ki mihrinden sarardur idi mehrū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 35). [ḳızı, -ı]*

kız: *Dişi cinsten olan genç kimse (Şirin'in hizmetindeki cariyeler). [5]*

1. Oturdı ol fitne gözlü **ḳızlar** ile
Baḳımı ucuz ṭadımı **ḳızlar** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 58). [ḳızlar, -lar]*

kız ḳardaş: *Bir kimsenin bayan kardeşi, bacı.*

1. Meger **ḳız ḳardaşı** bu Sāye Ḥānuñ
Ulu cüfti imiş Nūşinrevānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 15). [ḳız ḳardaşı, -ı]*

kız oğlan: *Bakire. [3]*

1. Ḳız oğlan bir nice zībā ḳaravaş
Cevāhir ṣatdı aldı kİ ola yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 119). [ḳız oğlan, -]*

kızar-: *Kızarmak, utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak. [2]*

Biraz bu luṭf ile kim pend-i Bānū
Gehi **ḳızaru** vü gāhī utanu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 202). [ḳızaru, -u]*

kızart-: *Kırmızı veya ona yakın bir renk almasını sağlamak yada sebep olmak.*

1. Dökilmişdi kömür ol laʿle müşkīn
Ḳara yüzin **ḳızardur** idi miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 16). [ḳızardur, -ur]*

kızıl: *Parlak kırmızı renk, bu renkte olan. II. Şarap.*

1. Yeşil içre **ḳızıl** itdi tenāvül
İnince gök çemenden bu ṣaru gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 23). [ḳızıl,]*

kızlık: *Kıtlık.*

1. Ḳatı **ḳızlıḳda** Mıṣr içinde Yūsüf
Geçerdi ac idüp ḫalḳa teessüf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 139). [ḳızlıḳda, -da*

ki: *" Ki bağlacı". [1619]*

1. Bugün **ki** menzülimüz ʿarṣa ferş oḳur yiridür
Ger āsmān ide ḫidmetler āstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 5). [ki,]*

ki: *" Zira, çünkü" anlamında bağlaç. [12]*

1. Ḳapu bağlamaġ işi hem revādur
Ki ser-mest ādeme varmaḳ ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 32). [ki,]*

ki: *"Bile, dahi" anlamında bağlaç. [2]*

1. ʿAlīm ol resmedür her baḥr ü berre
Ḳi bilür kāināt̄ı zerre zerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 16). [ḳi,]*

ki: *Gibi.*

1. Ḳamu ʿaḳl ehli bilür ẓāhir anı
Ki būy-ı müşk ʿışḳ olmaz nihānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 2). [ki,]*

ki: *Kim, kimse.*

1. Saña yaş her **ki** toġdı öliserdür
Bugün olmazsa yarın olısardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 121). [ki,]*

ki: *"Öyle ki, zira" anlamında bağlaç. [5]*

1. Celālinden **ki** olur zehreler çāk
Sınupdur dest-i vehm ü pāy-ı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 87). [ki,]*

kibr: *Büyüklenme, büyüklük satma, gurur. [4]*

1. Boşalmayınca dil **kibr** ü riyādan
Nite cān tola nūr-ı Kibriyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 57). [kibr,]*

kibriyā: *Büyüklük, ululuk, azamet; Allah.*

1. İlāhī **Kibriyāñuñ** ḥurmetiyçün
Celāl ü ʿizzetüñüñ satvetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 155). [kibriyāñuñ, -ñ, -uñ]*

kibriyā: *Allah.*

1. **Kibriyāñuñ** kārbānından ḫaber vermez ʿuḳūl
İrmez andan cān ḳulaġına meger bank-i ceres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 7). [kibriyāñuñ, -ñuñ]*

kiçi: *Küçük, genç. [2]*

1. Suçum gerçi uludur luṭfuñ işle
Kiçi yaşuma raḥm idüp bağışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 32). [kiçi,]*

kiçi: *Küçük, sıradan kimse. [2]*

1. **Kiçilerüñ** işi cürm ü ḫaṭādur
Ulu yollularuñ ʿafv ü ʿaṭadur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 35). [kiçilerüñ, -ler, -üñ]*

kiçi: *Küçüklük, küçük yaş.*

1. **Kiçiden** eyle idinmişdi ʿādet
Ki süd içerdi ol ehl-i saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 3). [kiçiden, -den]*

kiçi yaş: *Küçük yaş.*

1. **Kiçi yaşından** sevmiş anı Meryem
İdinmiş rūḥa ʿIşā bigi hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 51). [kiçi yaşından, -ı, -n, -dan]*

kiçilik: *Küçüklük.*

1. **Kiçilikden** ger aġzum itdise nāz
Ulular kiçi suçından gelür vāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 25). [kiçilikden, -den]*

kifāf: *Yaşamaya yetecek kadar rızık. II Kanaat etme.*

1. Gerekdür ḥikmet ü şerʿ ü belāġat
Kifāf ü sıḥḥat ü emn ü ferāġat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 72). [kifāf,]*

kifāyet: *Bir işi yapma husûsunda başkasına ihtiyaç göstermeyecek güçte olma, yeterlik, iktidar.*

1. Şehüñ ḫod malına yoḳdur nihāyeṭ
İcāzet vir hemān vardur **kifāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 64). [kifāyet,]*

kifāyet it-: *Yetmek, kafi gelmek.*

1. Didi ḫarc eyleñüz ger yitmez ise
Daḫı virem **kifāyet itmez** ise *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 54). [kifāyet itmez, -mez]*

ḳīl ile ḳāl ḳıl-: *Söz söylemek. [İkileme]*

1. Zihī peyk-i revān kim yüz yarup ḳıl
İki dilden **ḳılur** biñ **ḳāl ile ḳīl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 38). [ḳīl ile ḳāl ḳılur, -ur]*

ḳīl ü ḳāl: *Boş söz, laf, lakırdı, esassız söz. [İkileme]*

1. Dimekden işlemege yol uzaḳdur
Bu **ḳīl ü ḳāl** daḫı bir tuzaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 64). [ḳīl ü ḳāl, -]*

ḳīl ü ḳāl: *Dedikodu. Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, gıybet. [İkileme]*

1. Bu vardan yoġa yol bir ḳılcadur bil
Ne ḥacet **ḳīl-ü-ḳāl** irer ḫod aḳ ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 58). [ḳīl-ü-ḳāl,]*

ḳīl ü ḳāl ḳıl-: *Söz söylemek. II. Şarkı söylemek. [İkileme]*

1. Nice şerḥ itse dil-ber vaṣf-ı ḥālin
Muġannī eyle **ḳıla ḳīl ü ḳālin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 58). [ḳīl ü ḳālin ḳıla, -a]*

kilīd: *Anahtar. [3]*

1. Ḳodı çün kesdi ṣıḥḥatden ümīdin
Öñinde şehr ü gencine **kilīdin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 10). [kilīdin, -in]*

kilīmin sudan çıkar-: *Keçesini sudan çıkarmak II güç olan bir işi, durumu yoluna koyarak rahatlamak. [Deyim]*

1. Çü iş açıldı ne ḥāṣıl busudan
Kilīmin çıḳarur her kişi **sudan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 82). [kilīmin sudan çıḳarur, -ur]*

kim: *Ki bağlacı. [503]*

1. Luṭfuñdan it meded bu güneh-kāre anda **kim**
Füccāre dön dinile vü ebrāre merḥabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 89). [kim,]*

kim: *"Bu sebeple, bundan dolayı" anlamında kullanılan bağlaç. [2]*

1. Ḳılursañ bu mülevveşden göñül pāk
Ḳadem baṣ **kim** yirüñdür farḳ-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 14). [kim,]*

kim: *Gibi. [2]*

1. Gece eyle görür kim gün çırāġın
Baṣīr ol ḥadde **kim** kem mūr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 20). [kim,]*

kim: *Sanki.*

1. Oḳ atar gözleri **kim** düşmenüñem
Ḳaşı ṣunar yayı ki ivme senüñem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 19). [kim,]*

kim: *Kimse, kişi. [18]*

1. Bu idi anda ʿādet gāh ü bīgāh
Ki her **kime** zihī lafẓın dise ṣāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 16). [kime, -e]*

kim: *Her kim, herhangi biri.*

1. Ḳaḳıyup **kime** ursa ḍarbet-i gürz
İderdi ḫurd olursa kūh-ı Elbürz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 93). [kime, -e]*

kim: *"Kimi, bazısı" anlamında belgisiz zamir. [6]*

1. İşigüñde şular kim kemterīndür
Kimi ḳayṣer **kim** ḫāḳān-ı Çīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 8). [kim,]*

kim: *"Hangi kimse" anlamında soru zamiri. [74]*

1. Ḫaste ciger fırāḳı ile pāre pāredür
Yā-Rab **kime** müyesser olupdur viṣāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 12). [kime, -e]*

kim kim: *"Kimi ... kimi ..." bağlacı.*

1. Yaṣandı iki leşker daḫı ṣaf ṣāf
Kim urdı gürze el **kim** ḳabżaya kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 16). [kim kim, -]*

kime: *Bazılarına.*

1. **Kime** ḳulaḳsa saña gözdür āḫir
Ki ben bī-dil ne çekdüm evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 83). [kime,]*

kime: *"Hangi kişi(ye)?" anlamında soru zamiri.*

1. **Kime** kim gele baḫt il varıcıdur
Nice benüm bigi yalvarıcudur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 47). [kime,]*

kimesne: *Hiçkimse, hiçbir şahıs, hiçbir insan. [8]*

1. **Kimesne** az yimekden ḫasta olmaz
Velī çoḳdan gün olmaz kim biñ ölmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 35). [kimesne,]*

kimesne: *Kimse, herhangi biri. [2]*

1. Şu resme kim **kimesne** görse nāgāh
Ḳalurdı ol naḳşa ḫayrān eyleyüp āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 17). [kimesne,]*

kimi: *Bazısı. [17]*

1. Gülāb ile yolını şuladılar
Kim ardınca **kimi** ḳarşuladılar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 34). [kimi,]*

kimi kim: *"Kimi ... kim/kimi ..." bağlacı.*

1. Gören ol hāleti ḫayrān olurdı
Kimi giryān **kim** ḫandān olurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 214). [kimi kim, -]*

kimi kimi: *"Kimi ... kimi ..." bağlacı. [6]*

1. Anuñ vaṣfında çoḳ remz ü işāret
Kimi ẕevḳī **kimi** ʿilmī ʿibāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 8). [kimi kimi, -]*

kimisi: *Bazısı, birtakımı, kimi.*

1. Ṭonanmış her biri bir dürlü renge
Kimisi şūḫa beñzer **kimi** şenge *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 22). [kimisi,]*

kimse: *"Her kimse, herhangi biri" anlamında belgisiz zamir. [15]*

1. Hem eydür **kimse** kim s̲ābit-ḳademdür
Ḥades̲ nefy ile i̲sbāt-ı ḳıdemdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 29). [kimse,]*

kimse: *"Hiç kimse" anlamında belgisiz zamir. [12]*

1. Eger cürme göre aḥz̲ ola ʿāṣī
Bulımaz **kimse** ḳahruñdan ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 20). [kimse,]*

kimse: *İnsan, kişi. [3]*

1. Dimiş ol **kimse** kim Ḫayr-ül-beşerdür
Seḫāvet cennet içre bir şecerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 59). [kimse,]*

kimsene: *Hiç kimse. [3]*

1. Çü ire ol dem olmaz hīç tedbīr
İdemez **ḳimsene** taḳdīm ü teʾḫīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 8). [ḳimsene,]*

kimsesüz: *Annesi babası, yakını, koruyucusu olmayan (kimse), sahipsiz. [2]*

1. Cihānda **kimsesüz** ger kimseler çoḳ
Dirīġā kimse senden **kimsesüz** yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 159). [kimsesüz,]*

kimü: *Birtakımı, bazısı, kimisi.*

1. Muġannī bezme murġān-ı seḥer-ḫīz
Kimüñ āhengi nerm ü kiminüñ tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 40). [kimüñ, -ñ]*

kimüñçün: *Kimin için.*

1. Ki iy miskīn **kimüñçün** bunca zaḥmet
Dün ü gün cānuña cevr ü meşaḳḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 55). [kimüñçün,]*

kīmyā: *Bakır, kurşun vb. âdî mâdenleri iksir denilen maddeyi ilâve ederek gümüş veya altına dönüştürme ilmi, simyâ. [2]*

1. **Kīmyādur** ki ḳalbi ḫāliş ider
Cevher-i lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 11). [kīmyādur, -dur]*

kīmyā: *İksir.*

1. Tozı ʿālem gözinüñ tūtiyāsı
Dili ādem gilinüñ **kīmyāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 20). [kīmyāsı, -sı]*

kīmyā-nazar: *Kimya bakışlı. II. Baktığı değersiz nesneyi altın gibi değerli hale getiren kimse (Şirin).*

1. İy **kīmyā-naẓar** baña sözün güher yiter
Yaşum yüzüm yüzüñden ıraḫ laʿl ü zer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 1). [kīmyā-naẓar,]*

kīn: *Düşmanlık, garaz. [2]*

1. Didi dehrüñ ʿaceb āyīni vardur
Bu miskīn ile beñzer **kīni** vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 12). [kīni, -i]*

kīn al-: *Öç almak, yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. [3] [Deyim]*

1. Eline aldı bir çevgān-ı zerrīn
Felek ṭūpından ister kim **ala kīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 68). [kīn ala, -a]*

kināre çek-: *Kimsenin olmadığı bir yere götürmek, çağırmak. [Deyim]*

1. Virür funduḳlar aña piste-lebler
Kināre çeküp iderler ṭarabler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 22). [kināre çeküp, -üp]*

kīne: *Kin, birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz. [3]*

1. Ṣedef bigi diş olan sīne sende
Deñiz ḳaʿrı bigidür **kīne** sende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 34). [kīne,]*

kīne kıl-: *Kin duymak, birine karşı öç alma duygusu hissetmek.*

1. Özi bindügi at girmiş ekine
Ekin ıssına ṣan **ḳılmışdı kīne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 16). [kīne ḳılmışdı, -mış, -dı]*

kīne koma-: *Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. Kanını yerde bırakmamak. [Deyim]*

1. Yüzi ıssum sovutsun sīnemi dir
   Ḳomasın düşmenime **kīnemi** dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 44). [kīnemi ḳomasın, -sın]*

kīr: *Zift, katran.*

1. Anuñ bigi giceydi tünd ü tīre
   Ki san batdı cihān ḳaṭrān u **kīre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 4). [kīre, -e]*

kirām: *Ulu kişiler.*

1. Keremde ekremi ḳavi **kirāmuñ**
   Şerefde aʿẕamı cümle ʿiẕāmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 11). [kirāmuñ, -uñ]*

kiriş: *Ok yayının iki ucu arasına gerilen esnek bağ. [3]*

1. **Kiriş** çün himmetüñ ṭaḳdı kemāna
   İrişdi cidd ü cehd oḳı nişana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 65). [kiriş,]*

kirm: *Kurt, tırtıl.*

1. Kemi ḥayvānlaruñ **kirm** ü mekesdür
   Alur gider nite-kim ḫār u ḫasdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 69). [kirm,]*

kirpig: *Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri. [3]*

1. Ne var āyīne isem eyle perhīz
   Ki var her **kirpigümde** ḫancer-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 60). [kirpigümde, -üm, -de]*

kirpik: *Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri. [2]*

1. Ḳılur **kirpiklerini** rişte-i dür
   İder dürden yiñin ü eteğin pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 27). [kirpiklerini, -leri, -n, -i]*

kirpüg: *Kirpik, göz kapağındaki kıllardan her biri.*

Ġamuñdandur tenümde her tamar mār
Gözüme kendü **kirpügüm** soḳar ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 242). [kirpügüm, -üm]*

kirpük: *Göz kapağındaki kıllardan her biri.*

1. Açuḳ ḳalmış gözi **kirpük** dökilmiş
   Belālar başına yük yük dökilmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 65). [kirpük,]*

kīse: *Kese, küçük torba. [2]*

1. Çü **kīse** oldı ol sīmin-tene seng
   Ṣafā naḳdından oldı dehr eli teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 93). [kīse,]*

kīse-perdāz ol-: *Keseyi boşaltmak II. Eteğindekileri dökmek, bildiklerini anlatmak, sırları açığa çıkmak. [Deyim]*

1. Hem ol meclisde āḫir mest ü ser-bāz
   Açılur perdesi **olur kīse-perdāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 38). [kīse-perdāz olur, -ur]*

kisrā: *Eski İran hükümdarları için kullanılan unvan.*

1. Ferīdūn ü Cem ü **Kisrā** vü Dārā
   İdebildi mi devr ile müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 41). [kisrā,]*

kisrā: *Eski İran hükümdarları için kullanılan unvan (Husrev-i Perviz).*

1. Yime Meryem ġamın ʿİsā saġ olsun
   Eger kesr oldı büt **Kisrā** saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 148). [kisrā,]*

kisrā-māʿdelet: *Nuşirevan adaletli, Nuşirevan kadar adaletli olan.*

1. Sikender-ḳadr ü Dārā-mertebetdür
   Süleymān-taḫt u **Kisrā-māʿdeletdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 10). [kisrā-māʿdeletdür,]*

kisrā tahtı: *Kisra saltanatı (Kisra, Sa'saniler sülalesinden olan Eski İran padişahlarına ve bilhassa Nuşirevan'dan sonrakilere verilmiş olup beyitte Hürmüz'ün saltanatı kastedilmektedir).*

1. Ṭanışup didiler bu türk-zāde
   Ki **kisrā taḫtı** adın virdi bāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 4). [kisrā taḫtı, -]*

kisrā tahtına otur- (tahta otur-): *Kisra hükümdarı olmak (Kisra, Sa'saniler sülalesinden olan Eski İran padişahlarına ve bilhassa Nuşirevan'dan sonrakilere verilmiş olup, beyitte Husrev-i Perviz'in saltanatı kastedilmektedir). [Deyim]*

1. Çü **kisrā taḫtına oturdı** Ḫusrev
   Bıraḳdı ṭāḳa yüzi ʿaksi pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 21). [kisrā taḫtına oturdı, -dı]*

kisvet-i zerrīn: *Altından yapılmış kıyafet. II. Altın işlemeli eğer.*

1. Revan buyurdı ki ata zīn uralar
   Ṣabāya **kisvet-i zerrīn** uralar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 16). [kisvet-i zerrīn, -]*

kīş: *Ok kılıfı, okluk. [2]*

1. Oḳını terkeşinüñ ḳana yazmış
   Cihānı **kīşine** ḳurbāna yazmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 12). [kīşine, -i, -n, -e]*

kīş-i ḥamze: *Hz. Hamza'nın ok mahfazası.*

1. Atarsam bu kemāndan tīr-i ġamze
   Ola zaḫmına ḳurbān **kīş-i Ḥamze** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 124). [kīş-i ḥamze, -]*

kişi: *İnsan, kimse. [47]*

1. Yayaḳ eyle ki ġarḳ olmuş ʿaraḳdan
   Ṣorar bir **kişi** maʿnā ol sebaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 112). [kişi,]*

kişi ne aş bulursa yimek olmaz: *"İnsan kendisine her ne sunulursa hemen kabul etmemelidir; bir şey yapmadan önce iyice düşünüp taşınmalı ve ona göre hareket etmelidir" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. **Kişi ne aş bulursa yimek olmaz**
   Dile ne söz gelürse dimek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 51). [kişi ne aş bulursa yimek olmaz, -]*

kişi rızḳın kişi nite yimişdür: *"Kişi bir başkasının rızkını nasıl yesin? Kimse kimsenin rızkını yiyemez. Allahü teâlâ, herkesin rızkını ezelde takdir etmiş, ayırmıştır. Rızık değişmez, azalıp çoğalmaz" anlamlarını taşıyan söz grubu. [Atasözü]*

1. **Kişi rızḳın kişi nite yimişdür**
   Didügi fāl aġızlununñ dimişdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 27). [kişi rızḳın kişi nite yimişdür, -]*

kişi rızḳından özge yimez: *"Herkes, kendisi için takdir edilen rızkını yer; kendisine takdir edilmeyen şeyi ne kadar çabalarsa çabalasın elde edemez" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. **Kişi** zārī vü zūr u zer ḳıla hīç
   Yimez rızḳından özge ir eger giç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 64). [kişi rızḳından özge yimez, -]*

kişik: *Nöbet, kapı nöbeti.*

1. Tutalum pās-bānem **kişigüñde**
   Tama sal nice turam işigüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 23). [kişigüñde, -üñ, -de*

kişt-zār: *Tarla, mezra.*

1. Eger bir at gire **kişt-zāre**
   Ola ḫūşe bigi ıssı pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 87). [kişt-zāre, -e]*

kişüg: *Kişük, nöbet, kapı nöbeti.*

1. Tozuñ gibi ḳonayın işügiñe
   İtüñ gibi ṭurayın **kişügüñe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 172). [kişügüñe, -üñ, -e]*

kişver: *Memleket, ülke. [4]*

1. El ur tīġa ki ʿālem leşkerüñdür
   Degül yad ili kendü **kişverüñdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 70). [kişverüñdür, -üñ, -dür]*

kitāb: *Herhangi bir konuda mensur veya manzum olarak yazılmış ve basılmış olan eser. [3]*

1. Mufaṣṣal bilmek isteyen bu bābı
   Gerek kim oḳıya ḥikmet **kitābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 114). [kitābı, -ı]*

kitāb: *Herhangi bir konuda mensur veya manzum olarak yazılmış ve basılmış olan eser. II. Güzel, sevgili.*

1. Baña şerḥ eyleme ḥüsnüñ ḥisābın
Oḳıma ol **kitābuñ** faṣl u bābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 4). [kitābuñ, -uñ]*

kitāb-ı maḥv ü isbāt: *Levh-i mahv ü isbat. Eşyanın yazılıp silindiği zaman sayfası. Sözlükte mahv "silmek, geçersiz kılmak, yok saymak", isbât ise "ibkā etmek, geçerli kılmak" gibi anlamlara gelir. Bu iki kelime Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde sözlük anlamlarıyla geçmektedir. Allah dilediğini mahv, dilediğini isbat eder, kitabın aslı onun katındadır" meâlindeki âyette (Ra'd 13/39) mahv, "Allah'ın bir şeriatın hükmünü diğer bir şeriatla kaldırması (nesh)" veya "levh-i mahfûzda yazılı olan bir şeyi silmesi", isbat ise "bir şeyin yerine başka bir şeyi kaydetmesi" veya "tabiattaki bazı şeyleri silip yok ederken diğer bazı şeyleri sabit tutması" mânasındadır. [İkileme] [Ayet]*

1. Elüñdedür **kitāb-ı maḥv ü iṣbāt**
Bulur senden münācāt ehli ḥācet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 57). [kitāb-ı maḥv ü iṣbāt, -]*

k'iy: *Ki ey.*

1. Didi Şāvūr **k'iy** nūr-ı ilāhī
Ḳaşuñ miḥrābı ʿālem secdegāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 95). [k'iy,]*

kiyāh: *Ot.*

1. V'eger ol yolda görse bir **kiyāhı**
Oḳurdı biñ ṣenā yüz medḥ-i şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 69). [kiyāhı, -ı]*

kiyāset: *Uyanıklık, anlayışlılık, akıllılık.*

1. Çü Hürmüz sizdi Ḫusrevde **kiyāset**
Ẕekā vü ʿaḳl ü temyīz ü firāset *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 1). [kiyāset,]*

ko-: *Bir şeyden geriye kalmak, bırakmak. [19]*

1. Tağı ḳılca **ḳomaz** bu derd gerdi
Ne çeksüñ ḳılca cānum tağca derdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 49). [ḳomaz, -maz]*

ko-: *Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek. [8]*

1. Elinden cāmı geh **ḳor** geh götürür
Yirinden geh ṭurur ü geh oturur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 23). [ḳor, -r]*

ko-: *Bir yere bırakmak, ortaya koymak.*

1. **Ḳodı** çün kesdi ṣıḥḥatden ümīdin
Öñinde şehr ü gencine kilīdin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 9). [ḳodı, -dı]*

ko-: *Bırakmak, vazgeçmek. [3]*

1. **Ḳo** cengi ṣulḥ it iy ḥüsn āftābı
Yüzüñ bigi ḳoma göñlünde tābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 43). [ḳo,]*

ko: *Bırakmak, izin vermek, değmemek. [11]*

1. Ki yaşa garḳ olam **ḳo** nice sāʿat
Yanam köynem çü ʿarż ola ḳıyāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 131). [ḳo,]*

ko-: *Bırakmak, terk etmek.[24]*

1. Tur imdi yüz süriyü yaruña var
Bu yoḳ sevdayı **ḳo** ol varuña var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 20). [ḳo,]*

ko-: *Bırakmak, salıvermek.*

1. Saçuñ zencīridür boynumda baġum
Ḳoya mı ḥalḳa-i zülfüñ ḳulaġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 28). [ḳoya, -y, a]*

ko-: *Bırakmak, izin vermek, fırsat vermek. [16]*

1. **Ḳomaya** ġayre hergiz fāʿiliyyet
Meger ancaḳ ḳabūle ḳābiliyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 5). [ḳomaya, -ma, -y, -a]*

ko-: *Bırakmak, koymak, yerleştirmek. [7]*

1. Şehā anuñ ḥaḳiyçün kim celāli
Kemālinden **ḳodı** insanda cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 68). [ḳodı, -dı]*

ko-: *Bırakmak, sahiplik hakkını başkasına vermek. [4]*

1. **Ḳomayanlar** vücūd-ı ġayre şānı
Neye teşbīh ide ol bī-nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 39). [ḳomayanlar, -ma, -yan, -lar]*

ko-: *Görevlendirmek. [2]*

1. Ki Ermenden ṭutıcaḳ Rūm içün yol
Ḳomışdı anda Şāvūrı raḳîb ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 68). [ḳomışdı, -mış, -dı]*

koca-: *Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, ihtiyarlamak.*

1. Didi yārā ḳo ol ḳayġuyı cāndan
Ki sen ḫod **ḳocasañ** ḳaçursın andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 78). [ḳocasañ, -sa, -ñ]*

kocalan-: *Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, ihtiyarlamak.*

1. Çü oġlan **ḳocalana** genç ola pīr
Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 79). [ḳocalana, -a]*

kocın-: *Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak. [2]*

1. Velī gördi ki ol āhū-şikārı
Ḳocınur ṣanki murġ-ı şāḫ-sārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 166). [ḳocınur, -ur]*

ḳodı git-: *Terkedip uzaklaşmak. [Deyim]*

1. Ben ol vaḳt yudum idi şāhdan dest
Ki Ares suyında **ḳodı gitdi** ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 48). [ḳodı gitdi, -di]*

koh-: *Koklamak.*

1. Nice gül kim görüp ḫoş geldi cāna
Çu **koḫdılar** bıraḫdılar yabāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 80). [koḫdılar, -dı, -lar]*

koh: *Koklamak. II. Güzellerle birlikte olmak, vakit geçirmek.*

1. Koḫarken biñ benefşe sünbül ile
Nite ḳıla ḳanāʿat bir gül ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 67). [koḫarken, -ar, -ken]*

koḫ-: *Kokusu gelmek.*

1. Diyeydüm kim ḫayāl idi der-āġūş
Nesīmi cān dimāġına **ḳoḫar** uş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 36). [ḳoḫar, -ar]*

kohı: *Koku.*

1. Bir şemme ḫāk-i pāyı **ḳoḫısına** ḳāniʿem
Yil bigi geçmeseydi nesīm-i şimāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 13). [ḳoḫısına, -s, -ı, -n, -a]*

kohu: *Koku. [5]*

1. Ne var ḳan dökmek ise laʿli ḫūsı
Daḫi var şekkerinde süd **ḳoḫusı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 222). [ḳoḫusı, -(s)ı]*

kohu: *Koku, nesnelerden yayılan küçücük zerrelerin burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu. II. Fayda, yarar.*

1. Göñül umma dünyā gülinden **ḳoḫu** kim
Yüzi anuñ āh-ı hezārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 5). [ḳoḫu,]*

kohula-: *Koklamak. [2]*

1. Ḫudā gönderdi ḳudsī bülbülini
Koḫulamaġa firdevsī gülini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 74, Mısra 4). [koḫulamaġa, -maġ, -a]*

kohulan-: *Kokulandırmak, koku yaymak.*

1. Çü ġonca ḫōş nesīmüñ **ḳoḫulanur**
Gülün her ṣubḥ-dem ağzı sulanur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 23). [ḳoḫulanur, -ur]*

kok-: *Koklamak, kokusunu içine çekmek.*

1. Ne gül kim **ḳoḳmaz** anı ādemī-zād
Ḫazān vaḳti irişdükde alur bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 59). [ḳoḳmaz, -maz]*

ḳok-: *Kokmak, koku çıkarmak.*

1. Ne sebze kim saçı müşki ṣaçıldı
Benefşe **ḳoḳdı** vü reyḥān açıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 46). [ḳoḳdı, -dı]*

kol: *El.*

1. Urur faṣṣād irāna nīşter ter
Velī kendü **ḳolında** eli ditrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 24). [ḳolında, -ı, -n, -da]*

kol: *İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.*

1. **Ḳolıña** ger bilüm olmadı naḫcīr
   ṣaçum boynına saldı bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 35). [ḳolıña, -ıñ, -a]*

kol: *Savaş düzenindeki ordunun iki yanından her biri, cenah, kanat. [3]*

1. İki biñ atlu çavuş u yasavul
   İki **kolda** çağırur yurt u savul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 56). [kolda, -da]*

kol aç-: *İçtenlikle karşılamak veya kucaklamaya hazırlanmak, sevgisini ve dostluğunu göstermek. [Deyim]*

1. **Ḳoluñ açdı** vü ḳuçdı Ḫusrevi tīz
   Ki şīrīn idi Pervīz-i şeker-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 61). [ḳol aç, -]*

kol sığa-: *Kolu, paçayı yukarı çekip toplamak veya kıvırmak. II. Bir iş yapmaya güçlü bir biçimde, istekle hazırlanmak. [Deyim]*

1. Biş on biñ vardı ṣaḳḳā **sıġayup ḳol**
   Saçar ṣaḥrāya su tozmamaġa yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 61). [ḳol sıġayup, -y, -up]*

kʿola: *Ki ola, ki olsun.*

1. Benüm ol vaḳt olur cānumda rāḥat
   Kʿola ceng içre cismüm pür-cerāḥaṭ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 44). [kʿola,]*

kolay gözle-: *Fırsat kollamak, yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek. [Deyim]*

1. Öñinde Ḫusrevüñ Rūmīler alay
   Tutup **gözlerler** idi cenge **ḳolay** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 18). [ḳolay gözlerler, -r, -ler]*

kolayı bul-: *Fırsat bulmak; uygun, elverişli zaman bulmak. [Deyim]*

1. Ṭolaşurdı **bulımazdı ḳolayı**
   Ki gözlerlerdi ılduzları ol ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 19). [ḳolayı bulımazdı, -ı, -maz, -dı]*

kolayında ol-: *Yanında, yakınında olmak. Erişilebilir uzaklıkta ve uygun/müsait olmak.*

1. Degül yār ol ki ṣaf bağlar ṣafāda
   Ḳolayında ola vaḳt-i belāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 86). [ḳolayında ol, -]*

kollarına diş ur-: *Kolunu ısırmak. II. Yaşadığı duygu durumunu belli etmemek/sezdirmemek yapılan hareket. [Deyim]*

1. Bu dil-berler çü Şīrīni görürler
   Ḥasedden **ḳollarına diş ururlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 46). [ḳollarına diş ururlar, -ur, -lar]*

kon-: *Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek. [2]*

1. Ḳara ṭaşdan bir at şekli yonılmış
   Ṭılısm ile maġāra içre **ḳonılmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 4). [ḳonılmış, -ıl, -mış]*

kon-: *Kısa bir süre için bir yere yerleşmek, bir yeri yurt edinmek, konaklamak. [11]*

1. Buyurdı **ḳondı** anda ḫayl ü ḫargāh
   Gehī yol gözleyü gāh iderek āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 41). [ḳondı, -dı]*

kon-: *Yolculukta geceyi geçirmek için bir yerde kalmak, konuk olmak. [2]*

1. Melik ṣordı didiler **ḳondı** kende
   İrürdi yoḫṣulın evin gezende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 13). [ḳondı, -dı]*

kon-: *Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek. [5]*

1. Gine nesīm-i saʿādet dem urdı cānumuza
   Ki uş hümā-yı şeref **ḳondı** āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 2). [ḳondı, -dı]*

kon-: *Yerleşmek, üzerinde durmak.*

1. Mehīn Bānū ki tutardı güher pāk
   Dilemezdi ki **ḳona** ḫār ü ḫāşāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 8). [ḳona, -a]*

kon-: *(Uçucu şey) uçmasına son verip bir yerde durmak (tozun konması). [2]*

1. Ḳadem kim rence ḳılduñ yüzüm üzre
Tozuñ **ḳonmasun** illā gözüm üzre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 38). [ḳonmasun, -ma, -sun]*

kon-: *Oturmak. [2]*

1. İcāzet buyurur isen **ḳonalum**
V'eger redd eyler olursañ dönelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 35). [ḳonalum, -alum]*

ḳondur-: *Misafir etmek, gelen misafiri oturtup ağırlamak.*

1. Biraz gün ki yidürdi vü içürdi
Ṣafāyı **ḳondurup** ḥüzni göçürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 30). [ḳondurup, -up]*

konıl-: *Konulmak, yerleştirilmek. [2]*

1. Çün ol ḥammāl-ı kūh-efgen gönildi
Anuñ cānına kūh-ı ġam **ḳonıldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 62). [ḳonıldı, -dı]*

konuġ: *Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse, konuk, misafir. [3]*

1. **Ḳonuġuz** bir nice zaḥmet getürdük
Göñül ü cān ile minnet getürdük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 33). [ḳonuġuz, -uz]*

ḳonuġ umduġı olmaz bitdügin yir: *Günümüzde "misafir umduğunu değil bulduğunu yer" şeklindeki, "bir misafirin reddetmek ya da istemek gibi hususlarda ev sahiplerinin işlerine karışmaya hakkı yoktur, kendine sunulanı kabul etmelidir" anlamına gelen atasözü. [Atasözü]*

1. V'eger mihmān iseñ göstermişüz yir
Ḳonuġ umduġı olmaz bitdügin yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 26). [ḳonuġ umduġı olmaz bitdügin yir]*

konuk: *Konuk, misafir. [3]*

1. Didüñüz daḥı kim bilen tapuyı
Ḳonuḳ ḳarşusına yapmaz ḳapuyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 22). [ḳonuḳ,]*

konuklıġ: *Misafir olma durumu, misafirlik. [2]*

1. **Ḳonuklıġuñ** gözüm üzre ne iç taş
Tururven ḳarşuña uş ben ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 27). [ḳonuklıġuñ, -uñ]*

konuḳluk kıl-: *Konuk etmek, birini evinde bir süre ağırlamak. [Deyim]*

1. Yoġ idi yüzlerinde çün ṭonuḳluḳ
Öküş luṭf ile **ḳıldılar ḳonuḳluḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 54). [ḳonuḳluḳ ḳıldılar, -dı, -lar]*

ḳonul-: *Yerleştirilmek.*

1. Ḳonuldı kürsiler zerrīn ü sīmīn
Oturdı māh-rūlar Zühre-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 199). [ḳonuldı, -dı]*

ḳop-: *Harekete geçmek, fırlamak, kalkmak.[2]*

1. Görürsün bir bulut **ḳopar** şitābān
Geçer taġ ü dere deşt ü beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 109). [ḳopar, -ar]*

kop-: *Meydana çıkmak, zuhur etmek. [4]*

1. Şular şūrīde olup cūşa geldi
Çiçekler **ḳopdı** ṣankim hūşa geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 158). [ḳopdı, -dı]*

kop-: *(Ses, gürültü vb.) birdenbire ve şiddetle başlamak, başlatmak, yükseltmek.*

1. **Ḳopardı** ḳıldan eyle āh u efgān
Ki aṣdı bir ḳıl ile biñ dil ü cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 241). [ḳopardı, -ar, -dı]*

kopar-: *Bağlı bulunduğu yerden ayırmak.*

1. Elin öpmege ḫātem bigi cāndan
Ḳoparur dem-be-dem dil laʿli ḳāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 48). [ḳoparur, -ur]*

kopar-: *Bitki, tüy vb.ni çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak. II. Tırmalamak, yırtmak.*

1. Semenlerle **ḳoparur** berg-i lāle
Güle funduḳların ḳılmış ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 33). [ḳoparur, -ur]*

ḳopuz: *Daha çok telli ve uzun saplı, mızrap veya el ile çalınan çalgılara Türk dünyasının müzik kültüründe verilen isim. Bununla birlikte, el armonikasına, ağza konularak çalınan metal yay parçasına, bazı yaylı çalgılara da kopuz denildiği bilinmektedir.*

1. **Ḳopuzun** eyle burdılar kulaġın
   Ki çatladurdı aġlarken tamaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 75). [ḳopuzun, -un]*

ḳorḫ-: *Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında kaygı, üzüntü duymak. [2]*

1. Felek ditrerdi **ḳorḫup** sanki yapraḳ
   Emān ister ḳoyup başına ṭopraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 67). [ḳorḫup, -up]*

ḳorḫı: *Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü.*

1. Didi saḳın ki var öñüñde korḫu
   Didi **ḳorḫıyla** ʿāşıḳ nite kor ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 82). [ḳorḫıyla, -y, -la]*

korhu: *Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü. [12]*

1. Şol arada ki bir cān ḳala ber-hū
   Ḳoma īmānda **ḳorḫu** cānda ḳayġu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 34). [ḳorḫu,]*

korhu: *Kötülük gelme ihtimali, tehlike. [4]*

1. Didi saḳın ki var öñüñde **korḫu**
   Didi ḳorḫıyla ʿāşıḳ nite kor ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 81). [korḫu,]*

korhu düş-: *Endişelenmek, korkmak. [Deyim]*

1. Biraz kim oldı perrān ol perī-rū
   Perī-peykerlere **düşmişdi ḳorḫu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 26). [ḳorḫu düşmişdi, -miş, -di]*

korhut-: *Korkutmak, korkmasına yol açmak.*

1. Bu ġayretden ki **korḫutdı** çerisin
   Kesüp başını yüzdiler derisin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 19). [korḫutdı, -dı]*

kork-: *Herhangi bir kötülük gelmesi ihtimalinden dolayı tedirginlik duymak, endişelenmek, ürkmek. [2]*

1. Degürem sanma siḥr ile baña dil
   Ki **ḳorḳar** gözlerümden siḥr-i Bābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 116). [ḳorḳar, -ar]*

korkulı: *Korku duyan, korkan.*

1. Peşīmān oldı şāha itdügine
   Ki **ḳorḳulıydı** evvel gitdügine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 12). [ḳorḳulıydı, -y, -dı]*

korkusuz: *Korkusu olmayan, yürekli, gözü pek, pervasız.*

1. Ki zīrā çoḳdan uyḳusuzlar idi
   Giceler ʿayşe **ḳorḳusuzlar** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 26). [ḳorḳusuzlar, -lar]*

koruġ: *Koruk, üzümün ham, olgunlaşmamış hali. [5]*

1. Güzel bir ḳul daḫı Tatar uruġı
   Girüp bir bāġdan üzmiş **ḳoruġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 42). [ḳoruġı, -ı]*

koş-: *Katmak, birleştirmek, ilave etmek.*

1. Baña **koş** bir nice biñ merd-i kārı
   Hemān sen himmet ile eyle yārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 79). [koş,]*

kov: *Haber, şayia, dedikodu, gıybet.*

1. Ḳoyalum ilde olan **ḳov** u çavı
   Ne diyelüm ḫoş avladuñ bu avı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 55). [ḳov,]*

kov-: *Kovmak, def etmek, uzaklaştırmak.*

1. Birin oḳırsın ü birin **ḳovarsın**
   Birine bāl ü per virüp seversin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 103). [ḳovarsın, -(a)r, -sın]*

kov-: *Kovalamak, peşinden koşmak. [3]*

1. Geyik **ḳovar** bigi geçdi dereden
   Ṣanasın ḳuş idi uçdı aradan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 47). [ḳovar, -ar]*

kov-: *Geriye bırakmak. [3]*

1. Görürler bitmedi ol ḥīleden iş
Dişilendiler illā **koymadı** diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 30). [koymadı, -ma, -dı]*

koy-: *Bırakmak, terk etmek; vazgeçmek. [9]*

1. **Ḳoyup** farḳı tola cemʿiyyet-i ẕāt
Bula nefy-i vücūd içinde isbāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 19). [ḳoyup, -up]*

koy-: *(Bir yere) bırakmak, (bir yere) yerleştirmek. [6]*

1. **Ḳoyup** toldurdı biñ beş yüz gemiyi
Ḳumaş u māl yoḫ kim ādemīyi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 19). [ḳoyup, -up]*

koy-: *Çıkarmak, Giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soymak.*

1. Seḥer çün taḫta geçdi şāh-ı encüm
Ḳoyup kuḫlī şamūrın geydi ḳāḳum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 2). [ḳoyup, -up]*

koy-: *Bir duruma sokmak, -a salmak.*

1. **Ḳoyup** anı düşe bir derde daḫı
Bulaşdura göñül bir gerde daḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 75). [ḳoyup, -up]*

ko(y): *"Bırak", "terk et!", "izin ver" anlamında tavsiye ifade eden bir ünlem. [4]*

1. **Ḳo** terkīb-i basīṭi ol mücerred
Ki ola saña bisāṭ-ı çerḫ mesned *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 127). [ḳo,]*

koyın /koyun: *Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. [10]*

1. **Ḳoyın** südiyle beslerlerdi anı
Gül-āb u ʿıṭr ile perverde ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 11). [ḳoyın,]*

koyun: *Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. II. Bir padişahın yönetimi altındaki topluluk, halk.*

1. Saḳın **ḳoyunı** dişinden ac ḳurduñ
Ki baḫt otlaġun ola taḫt yurdun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 93). [ḳoyunı, -ı]*

koyunuñ sürisi nice çoġ olsa kaşşābuñ birisi biñine yiter: *Koyun sürüsü sayıca çok olsa da bir kasap birine yeter. II. Nitelik nicelikten üstündür. [Atasözü]*

1. **Ḳoyunuñ nice çoġ olsa sürisi**
Yiter biñine ḳaşşābuñ birisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 24). [ḳoyunuñ sürisi nice çoġ olsa ḳaşşābuñ birisi biñine yiter, -]*

koz: *Ceviz.*

1. Ṣadādur bī-bekā ger sāz u ger söz
Bu günbedde çi bir ḳaz u çi bir **ḳoz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 116). [ḳoz,]*

köhen: *İhtiyar.*

1. Ḳıġırdı ḳatına bir ḳaç **köhen** pīr
Nedür didi bu ḥāle rāy u tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 25). [köhen,]*

köhne: *Eski, eskimiş. [2]*

1. Dime fikr irürem bu **köhne** deyre
Kimesne vāḳıf olmadı bu seyre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 91). [köhne,]*

kök: *Bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm. [4]*

1. Yayılmış şarḳa ġarba **köki** anuñ
Tutan ol köki ehlidür cinānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 61). [köki, -i]*

kömür: *Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt. [3]*

1. Cihān tennūr-vār olmuşdı pür-nār
Kömürden boşalup ṭolmuşdı envār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 6). [kömürden, -den]*

köpri: *Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı. [2]*

1. Ṣular kim tīz aḳa **köpri** yıḳar ol
Furun kim tīz ola etmek yaḳar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 35). [köpri,]*

köy: *Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen genellikle tarımsal alanda çalışmak gibi işlevlerle belirlenen konutları ve öteki yapıları bu hayatı yansıtan yerleşme birimi. [2]*

1. Gice irişdi şāh ol **köye** girdi
Ulu meclis düzetdi ṭoya girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 33). [köye, -e]*

köy-: *Beklemek, sabretmek. [2]*

1. Demidür naḳd-i vaḳti ḫōş görelüm
Ki dem **köymez** diyince uş görelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 58). [köymez, -mez]*

köyin-: *Yanmak II büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülmek; bir şeye karşı büyük bir özlem duymak. [16]*

1. Çü dīdāruñdan irmişdür başuma sāye-i devlet
Köyinsem şevḳi tābında gerekmez gölge
Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 4). [köyinsem, -se, -m]*

köyinip yan-: *Yanıp yakılmak. II. Sızlanmak, şikâyet etmek. [Deyim]*

1. Pes andan kim biraz **köyindi yandı**
Ġılaẕ ile dile getürdi andı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 81). [köyindi yandı, -dı]*

köynük: *Acı ile çıkarılan ses, inilti. [2]*

1. Gide bir ʿāşıḳ ol **köynükler** ile
Tutulmaya mı ʿibret yükler ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 65). [köynükler, -ler]*

köynük: *Yanık, acı, ızdırap.*

1. Ḳo bini yanayım **köynüklerümle**
Bu taġ u taş götürmez yüklerümle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 79). [köynüklerümle, -ler, -üm, -le]*

köynüklü: *Bağrı yanık, üzgün. [2]*

1. Ölez idügine söynüklülerdür
İçi yanduġına **köynüklülerdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 78). [köynüklülerdür, -ler, -dür]*

köynüklü: *Gönül yakıcı, acıklı, yanık, tesirli. [4]*

1. Baş urup aldı ele bir pīr-i dem-sāz
Ki virür söz ile **köynüklü** āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 12). [köynüklü,]*

köyünmiş: *Yanıp, kavrulmuş. II. Aşk ateşiyle büyük acılar içinde olan (sevgili).*

1. Yiter ur bu belā-keş cāna āteş
Ki **köyünmişi** yandurmak degül ḫōş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 238). [köyünmişi, -i]*

köz: *Küçük kor parçası.*

1. Ve eger kimse tuta nā-maḫreme göz
Çıḳa tīz ol göz ola yirine **köz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 90). [köz,]*

köz ol-: *İyice yanarak küçük kor parçası haline gelmek.*

1. Bu tañ ki ol ḫadd içün didi yavuz söz
Nitesi yanup **olmadı** özi **köz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 76). [köz olmadı, -ma, -dı]*

kubbe: *Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet. [3]*

1. Cūdüñ deñizlerinde her ḳaṭre baḥr-i aḫżar
Ḳadrüñ sarāyı içre bir **ḳubbe** çerḫ-i aʿżam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 6). [ḳubbe,]*

kubbe: *Kubbe II gökyüzü.*

1. Meger bir ṣubḥ kim bu şemse-i zer
Bıraḳdı lāciverdī **ḳubbeye** fer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 2). [ḳubbeye, -y, -e]*

kubbe-i eflāk: *Gök kubbe, gökyüzü.*

1. Yine muṭribler itdiler ser-āġāz
İrişdi **ḳubbe-i eflāke** āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 28). [ḳubbe-i eflāke, -e]*

kubbe-i mīnā: *Cam şişe gibi olan gökyüzü.*

1. Geh eyler **ḳubbe-i mīnā** duḫānı
Düzer geh gülşen-i mīnū cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 52). [ḳubbe-i mīnā, -]*

kuç-: *Kucaklamak. [5]*

1. Ḳoluñ açdı vü **ḳuçdı** Ḫusrevi tīz
Ki şīrīn idi Pervīz-i şeker-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 61). [ḳuçdı, -dı]*

kūçek-dehen: *Kuçek (küçük) ağızlı. II. Kuçek Türk mûsikisinde bir makamın adıdır.*

1. İderken birbirine iki şeh nāz
   Büzürgāne düzer **kūçek-dehen** sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 6). [kūçek-dehen,]*

ḳudret: *Allah'ın her şeye kâdir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecellî eden sıfatı, kâinatta zâhir olan gücü. [2]*

1. Ḳuṣūruñdan ki vardur ḥikmetinde
   ḳılursın ḫalt-ı ālet **ḳudretinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 74). [ḳudretinde, -in, -de]*

ḳudret: *Güç, kuvvet. [6]*

1. Beşer ḳandan u anuñ **ḳudreti** ne
   Ki medḥinde ġazel ḳıla ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 77). [ḳudreti, -i]*

ḳudret: *Güç, kuvvet, iktidar; yetenek, kabiliyet.*

1. Çü yoḳ çarḫ-ı melāʾikde bu **ḳudret**
   Ki bula rütbetinden ola ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 183). [ḳudret,]*

ḳudret ıssı: *Güç sahibi, Allah.*

1. Ḳıl imdi iʿtibār iy ʿibret ıssı
   Gözet ne ḥikmet işler **ḳudret ıssı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 2). [ḳudret ıssı, -]*

ḳuds: *Kudüs.*

1. Ki **Ḳuds'e** giderem diyü ḳıla çav
   Meger ḳudsī şikārını ḳıla av *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 7). [ḳuds'e, -'e]*

ḳudsī: *Kutsal II Değerli.*

1. Ki Ḳuds'e giderem diyü ḳıla çav
   Meger **ḳudsī** şikārını ḳıla av *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 8). [ḳudsī,]*

ḳudsī: *Kutsal, muazzez, mukaddes. [2]*

1. Ki iy **ḳudsī** lisānuñ tercemānı
   Sarāy-ı sırr-ı ḫalvet pās-bānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 63). [ḳudsī,]*

ḳudsī: *Melek.*

1. Cān kimdür ol ḥaremde kim bula üns-i ḫalvet
   Olduḳda sen melek-ḫū **ḳudsīler** ile maḥrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 48). [ḳudsīler, -ler]*

ḳudsīler: *Kutsal, mukaddes insanlar. [2]*

1. Ne kim **ḳudsīler** ü ehl-i nübüvvet
   Var ise eyledi bir dīnde daʿvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 87). [ḳudsīler,]*

ḳudūm: *Gelme, geliş, ayak basma.*

1. Çü yine ṣıdḳ ile urdı ṣubḥ-dem dem
   Ḳudūmından cihān Ṭolı ḳadem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 2). [ḳudūmından, -ın, -dan]*

ḳufl-ı yāḳūt: *Yakut renkli (kırmızı) kilit.*

1. İçi rūḥ-ı revāna ḳuvvet ü ḳūt
   Taşında mühr-i laʿl ü **ḳufl-ı yāḳūt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 174). [ḳufl-ı yāḳūt, -]*

ḳufl-ı yāḳūt: *Yakut renkli (kırmızı) kilit. II. Dudak.*

1. Şeker-tenginden açdı **ḳufl-ı yāḳūt**
   Ki yāḳūt u şeker andan bulur ḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 3). [ḳufl-ı yāḳūt, -]*

ḳufl-ı zerrīn: *Altın kilit. II. Güneş.*

1. Ḳoyup gevherlerini ḫāzin-i Çīn
   Zümürrüd dürce urdı **ḳufl-ı zerrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 6). [ḳufl-ı zerrīn, -]*

kūh: *Dağ. [12]*

1. Dirildi şol ḳadar leşkerler enbūh
   Ki arslan ile ṭoldı bīşe vü **kūh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 62). [kūh,]*

kūh: *Dağ. II. Dağ gibi büyük, çok fazla miktarda.*

1. Didi ol saña degmez yime endūh
Eyitdi olsa yirven kayġusı **kūh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 70). [kūh,]*

kūh: *Dağ. II. II. Büyük engel veya zorluk.*

1. Eger derya ola önüm v'eger **kūh**
V'eger leşker dire düşmenler enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 81). [kūh,]*

kūh-ı āhenīn: *Demirden yapılmış dağ. II. Teçhizatlı, büyük ordu.*

1. Ya iksi iki **kūh-ı āhenīndür**
Ṣadāsı nāle āvāzı enīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 25). [kūh-ı āhenīndür, -dür]*

kūh-ı ʿazāb: *Azap dağı. II. Büyük azap.*

1. Güç idüp kāhı almayan ḥisāba
Olısar müstaḥaḳ **kūh-ı ʿazāba** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 92). [kūh-ı ʿazāba, -a]*

kūh-ı aʿẓam: *Büyük dağ.*

1. Dirīġā **kūh-ı aʿẓam** kāha sıġmaz
Felek bu cāhı ile çāha sıġmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 39). [kūh-ı aʿẓam, -]*

kūh-ı billūrīn: *Kuyruk sokumu bölgesi, kaba et, kaba but, popo, makat.*

1. Diyeydüm **kūh-ı billūrīn** çeker ḳıl
Velī ḳılmış direk iki gümüş mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 117). [kūh-ı billūrīn, -]*

kūh-ı bīsütūn: *Bîsütûn dağı (Ferhad'ın aşkı uğruna deldiği dağ). [2]*

1. Pes itdiler bir ulu taġa irşād
Ki **kūh-ı Bīsütūn** dinür aña ad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 4). [kūh-ı bīsütūn, -]*

kūh-ı elbürz: *Elbürz Dağı. İran'ın kuzeyinde yer alıp kuzeybatıda Azerbaycan sınırından başlayıp Hazar Denizi'nin güney kıyısı boyunca ilerleyip doğuda Türkmenistan ve Afganistan sınırında sonlanır. Kafkas sıradağlarının en yükseğidir. Hakkında türlü söylenceler anlatılan Kaf Dağı da aynı isimle anılır.*

1. Ḳaḳıyup kime ursa ḍarbet-i gürz
İderdi ḫurd olursa **kūh-ı Elbürz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 94). [kūh-ı elbürz, -]*

kūh-ı ġam: *Gam dağı.*

1. Çün ol ḥammāl-ı kūh-efgen gönildi
Anuñ cānına **kūh-ı ġam** ḳonıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 62). [kūh-ı ġam, -]*

kūh-ı kāf: *Kaf Dağı: Dünyanın etrafını çevrelediğine, aşılmasının imkansızlığına inanılan ve Anka kuşunun yaşadığı yer olarak kabul edilen efsanevî bir dağdır. [2]*

1. Veḳārı kūh-ı Ḳāfa ḫastedür dir
Ṣitābı seyr-i çerḫa āhestedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 215). [kūh-ı ḳāf, -]*

kūh-ı lāciverdi: *Koyu mavi renkli dağ II. Koyu mavi renkli değerli taştan meydana gelmiş dağ.*

1. Ṭırāz itmişdi **kūh-ı lāciverdi**
Ḳabāsına benefş ü surḫ ü zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 65). [kūh-ı lāciverdi, -]*

kūh-ı necd: *Necd Dağı, Arap yarımadasının merkezinde bulunan yüksek bir dağ.*

1. İrişdi ṣanki Mecnūn **kūh-ı Necde**
İki cānibde Leylā ḳıldı secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 169). [kūh-ı necde, -e]*

kūh-ı sīm: *Gümüş dağı. II. Gümüş dağı andıran vücutlu güzel (Şirin).*

1. Degül at olsa kūh-ı zer nedīmi
Çekerken yorulaydı ol **kūh-ı sīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 10). [kūh-ı sīmi, -i]*

kūh-ı zer: *Altın dağ.*

1. Degül at olsa **kūh-ı zer** nedīmi
Çekerken yorulaydı ol kūh-ı sīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 9). [kūh-ı zer, -]*

kūh ü ṣaḥrā: *Dağ ve ova. [İkileme]*

1. Ava yaydı buları ol dil-ārā
Biraz kim geçdilerdi **kūh ü ṣaḥrā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 42). [kūh ü ṣaḥrā, -]*

kūha kāh dime-: *Dağa saman çöpü dememek. II. Nicelik olarak büyük bir şeyi küçük bir şey gibi görmek (Beyitte kuh ve kah sözcüklerindeki ses benzerliğinden yararlanılıp son kertede Husrev'in çok sarhoş olduğuna, zihni melekelerinin düzgün çalışmadığına vurgu yapılır). [Deyim]*

1. Ṣarāb-ı telḫı Şîrîn yādına şāh
Ḳılur nūş eyle kim **kūha dimez kāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 34). [kūha kāh dimez, -]*

kūh-der-kūh: *Dağdan dağa. II. Her yer. [İkileme]*

1. Aradı **kūh-der-kūh** ol yöreyi
Ḳaya vü ṭaş içinde bir arayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 101). [kūh-der-kūh,]*

kuhistān: *Dağlık bölge, dağlık yer.*

1. Ṭarıġup ṣıġmaduġun şehr ü bāġa
Kuhistān istedügini turaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 28). [kuhistān,]*

kuhistān: *Horasan'da bir vilayet. İran'da Kuhistan adıyla çeşitli yerleşim yerleri bulunmaktadır.*

1. Ḳamu Encāz ü Derbend ü **Kuhistān**
Anuñ emrinde olmış bende fermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 63). [kuhistān, -er, -ken]*

kuḫl-ı cilā: *Göz sürmesi. Göze çekilen sürmenin göz hastalıklarını iyileştirici ve görüşü kuvvetlendirici vasıflarının olduğu bilinir. Tanıkta bu özelliğine atıf vardır.*

1. Girmez gözüme iki cihānuñ cevāhiri
Kuḫl-ı cilā içün bir avuç ḫāk-i der yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 4). [kuḫl-ı cilā, -]*

kuḫl-ı şīşe-bāz: *Şişe oynatan/hokkabaz feleğin (göz) sürmesi (Beyitte insanın gözünü boyayarak onu kandıran/yanıltan/aldatan feleğin hilelerine dikkat çekilmektedir).*

1. Teferrüc ḳıl bu **kuḫl-ı şīşe-bāzı**
Ki ne resme ḳılur nīreng-sāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 9). [kuḫl-ı şīşe-bāzı, -ı]*

kuḫli: *Sürme gibi siyah olan.*

1. Seḥer çün taḫta geçdi şāh-ı encüm
Ḳoyup **kuḫlī** ṣamūrın geydi ḳāḳum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 2). [kuḫlī,]*

kuḫlī sitāre: *Sürmeli yıldız. II. sürmeli güzel (Şirin).*

1. Biraz seyyāre olma iy sitāre
Ki s̱ābit ola bu **kuḫlī sitāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 28). [kuḫlī sitāre, -]*

kūh-peyker: *Dağ gibi heybetli at. [2]*

1. Buyurdı çekdiler bir **kūh-peyker**
Ki nāʿlinden olur ṭaġ kān-ı gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 389). [kūh-peyker,]*

kūh-sār: *Dağlık yer, dağ tepesi. [4]*

1. Ne yirüñdür bir seng-istan-ı pür-ḫār
Niçün **küh-sār** içinde ola gül-zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 82). [küh-sār,]*

kūh-sār-ı ermen: *Ermen tepesi; dağlık Ermen ülkesi.*

1. Arup armadı vü diñlenmedi ol
İrürdi **kūh-sār-ı Ermene** yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 52). [kūh-sār-ı ermene, -e]*

ḳul: *Allah tarafından yaratılmış olan insan. [16]*

1. Bu ol sāʿat olur kim ṣunʿ-ı Mevlā
Ḳula efʿāl ile ḳıla tecellā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 8). [ḳula, -a]*

ḳul: *Bir padişahın emri altındaki topluluk, halk. [12]*

1. İçinde bir nice nā-kes ḳaravaş
Ḳamu vaḳtine **ḳul** ki iy ḫᵛāce ḫoş bāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 98). [ḳul,]*

ḳul: *Bir padişahın ya da güçlü bir kimsenin emri altında olan kişi/kişiler, hizmetkar. [27]*

1. Alur edna **ḳulı** Eflāk ü Rūsı
Kemīne çākeri ṣır Öngürūsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 45). [ḳulı, -ı]*

kul: *Köle; iradesini kölelik derecesinde bir işe ya da bir kimseye tahsis etmiş olan, bir kimseye gönüllü köle olan kişi. [28]*

1. Ḳamu bu ʿaybüm ile **ḳul** anuñven
   Eger merdūd eger maḳbūl anuñven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 37). [ḳul,]*

kul: *Köle; iradesini kölelik derecesinde bir işe ya da bir kimseye tahsis etmiş olan kimse, bir kimseye gönüllü köle olan kişi, aşık. [11]*

1. Ġamzesinden dem-be-dem yaġsa başuma tīġ u tīr
   Ḥükm anuñdur **ḳul** anuñ tutduḳ boyun fermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 4). [ḳul,]*

kul kıl-: *Kul etmek, bir şeye aşırı derecede bağlanmak, isteklerine tabi olmak.*

1. **Ḳılınca** ʿaḳluñı ḥırş u hevā **ḳul**
   Güẕer ḳıl bu küdüretden ṣafā bul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 9). [ḳul ḳılınca, -ınca]*

kul ol-: *Hükmüne girmek, bağlanmak; kulluk yapmak, hizmette bulunmak.*

1. Tutam sinüñle maʿṣūḳ iline yol
   Olam ben kemterīn **ḳul** şāh ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 26). [ḳul olam, -am]*

kul ol-: *Köle, esir olmak. Hükmü altında olmak, birine kayıtsız şartsız bağlanmak.*

1. Ḳamu ʿaybümle ger maḳbūl olam ben
   Cihāna ṣāh u añа **ḳul olam** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 58). [ḳul olam, -am]*

kulaġ: *Başın iki yanında bulunan işitme organı, kulak. [4]*

1. Göz odından sızırursa ciger yāġ
   ḳulaġ urdı benüm cānuma uş dāġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 16). [ḳulaġ,]*

kulaġ ol-: *Kulak kesilmek, dikkatle dinlemek. [Deyim]*

1. **Ḳulaġ olmış** idi endamı ḳıl ḳıl
   Nedür bilmezdi bir ḳılca bu ḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 47). [ḳulaġ olmış, -mış]*

kulağın bur-: *Telli sazların ayar düğmesini burmak, bükmek; akort etmek. [Deyim]*

1. Ḳopuzun eyle **burdılar kulağın**
   Ki çatladurdı aġlarken tamaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 74). [kulağın burdılar, -dı, -lar]*

kulak: *İnsan ve hayvanda işitmeye yarayan ve başın iki tarafında bulunan organ. [7]*

1. Deñizden çıḳarur incüyi ġavvaṣ
   Boyunlarda **kulaḳlarda** olur ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 6). [kulaḳlarda, -lar, -da]*

kulak: *İnsan ve hayvanda işitmeye yarayan ve başın iki tarafında bulunan organ. II. Kişi, kimse.*

1. Dü ʿālem ḥaḳ söze dildür tudaḳdur
   İşitmez bātıl ol kim ḥaḳ **ḳulaḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 6). [ḳulaḳdur, -dur]*

kulaḳ: *Kulak. II. İşitilen, haber alınan şey/durum.*

1. Kime **ḳulaḳsa** saña gözdür āḫir
   Ki ben bī-dil ne çekdüm evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 83). [ḳulaḳsa, -sa]*

kulāk depret-: *Dinlemek, kulak vermek, dikkate almak, önem vermek. [Deyim]*

1. ʿAcem ḳavmine ḳomadı maḥal hīç
   Ḳulaḳ depretmedi baş itmedi pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 74). [ḳulaḳ depretmedi, -me, -di]*

kulak tut-: *Dikkatle dinlemek. [2] [Deyim]*

1. Biri dūn biri kāmil bir miyāne
   Ḳulaḳ tut kim gelür bir bir beyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 38). [ḳulaḳ tut, -]*

kulaklarına pür ḳıl-: *Kulağına küpe etmek; birisinin verdiği öğütlere, yaptığı uyarılara değer vermek ve bunları unutmamak, hep aklında tutmak. [Deyim]*

1. Görür kim her biri bir ḳıymeti dür
   Ḳulaḳlarına ḳıldı dür bigi **pür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 90). [ḳulaḳlarına pür ḳıldı, -dı]*

kulavuz: *Kılavuz, rehber.*

1. Çeküp leşker **ḳulavuz** aldı sürdi
   Yolı ṭōmar mānendinde dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 5). [ḳulavuz,]*

kulın: *Tay.*

1. Bir at **ḳulını** ki ola gözi ezraḳ
   Keserlerdi anasından toġıcaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 9). [ḳulını, -ı]*

kulkul: *Ağzı dar sürahiden şarap dökülürken çıkan ses. [İkileme]*

1. Ṣürāḥiler çıġırdı yine **ḳulḳul**
   Öterdi güle ḳarşu niteki bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 11). [ḳulḳul,]*

kullıġ: *Kulluk, kölelik, hizmetkarlık.*

1. Didi kim bizde iy üstād-ı kāmil
   Bu **ḳullıġuña** ne ola muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 102). [ḳullıġuña, -uñ, -a]*

kullıġ: *Kulun Allah'ın emir ve yasaklarına uyma sorumluluğu, kul olmanın gereği olan hizmet, ibâdet.*

1. Virür **ḳullıġı** ḥaḳḳınsuz ḳula ḳūt
   Yazar reng ü ḳalemsüz taşda yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 53). [ḳullıġı, -ı]*

kullık it-: *Kul olmak. II. İstediği her şeyi yapmak.*

1. İderseñ bunları **ḳullıḳ iderem**
   V'eger-nī ḫōd dönüp girü giderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 81). [ḳullıḳ iderem, -er, -em]*

kulluġ: *Kul olma durumu. [2]*

1. Ḥudāya çünki düzdüñ kā'inātı
   Bize **ḳulluġa** yazduñ bir berātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 2). [ḳulluġa, -a]*

kulluḳ: *Kul olma durumu, kölelik. [2]*

1. Bu ortada mülāzım şāha dāim
   Dil ü cān anda ten **ḳulluḳda** ḳāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 16). [ḳulluḳda, -da]*

kulluk: *Kul olma durumu.*

1. Ne ḳılsun ḳulluġa ger yarası yoḳ
   Ḳuluñ **ḳulluḳdan** özge çāresi yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 18). [ḳulluḳdan, -dan]*

kum: *Deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler. [4]*

1. Ḥasen fiʿli ḥased ol resm ile yir
   Ki od odunı ṣuyı **ḳumı** ḳayır yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 36). [ḳumı, -ı]*

kumāş: *İpek, keten, pamuk, yünden olan dokuma. [3]*

1. Begenmezken teni aṭlas **ḳumaşı**
   Döşendi toprāġı yasdandı taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 3). [ḳumaşı, -ı]*

kumrī: *Kumru, güvercinden küçük, boz renkli ve gerdanında siyah halka bulunan bir kuş. [2]*

1. İder yüz sāz ile āvāze **ḳumrī**
   Ki irürven tāze tutsun yaza ʿömri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 45). [ḳumrī,]*

kur-: *Bir şeyi oluşturan parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek, monte etmek. [2]*

1. Bileñe al şol aṭlas sāye-bānı
   Bu ḳaṣruñ ṭāḳına ḳarşu **ḳur** anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 54). [ḳur,]*

kur-: *Hazırlamak, tertip etmek. [3]*

1. Ki Ermenden **ḳurıcaḳ** bezm ü ʿāyīn
   Bağışlamışdı anı şāha Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 41). [ḳurıcaḳ, -ıcaḳ]*

kūr it-: *Kör etmek.*

1. Nice mārı zümürrüd **kūr ider** dir
   Nice bāzūyı zer bī-zūr ider dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 71). [kūr ider, -er]*

kurʿa: *Kime veya neye isabet edeceği önceden belli olmayan bir çekimle sonucu belirleme, ad çekme. [2]*

1. Çü yuduñ himmetüñ eliyle **ḳurʿa**
Deñizler gözüme gelmeye cürʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 37). [ḳurʿa,]*

kurʿa: *Kime veya neye isabet edeceği önceden belli olmayan bir çekimle sonucu belirleme, ad çekme. II. Bir şey onun için seçilme; bahtına/şansına düşme.*

1. Bu şerbetden ki yuduñ bana **ḳurʿa**
Ola kim aña daḫı ire cürʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 37). [ḳurʿa,]*

ḳurb: *Yakın olma, yakınlık.*

1. Şerîf ehli mükerrem āli içün
Ḳapuñda **ḳurb** ü sırr ü ḥāli içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 192). [ḳurb,]*

kurb: *Yakın.*

1. Ve-lîkin biñ yigirmi **ḳurb** ecrām
Raṣad aṣḥābı bulmış ṣāḥib-aḥkām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 15). [ḳurb,]*

ḳurb-ı ev ednā: *"Hatta (daha yakın)" Necm Sûresi 53/9. Hazret-i Peygamber'e mahsus makam. [Ayet]*

1. Gösterür rūḥa **ḳurb-ı ev ednā**
Rehber-i lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 17). [ḳurb-ı ev ednā, -]*

kurb-ı leb: *Dudakları yaklaştırma. II. Öpme, öpüşme.*

1. Ve-lîkin sāde vü pāk idi ṣoḥbet
Yoġ idi **ḳurb-ı lebden** ġayri ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 84). [ḳurb-ı lebden, -den]*

kurb ü akreb: *Yakın ve en yakın. [İkileme]*

1. Ki zīrā **ḳurb ü aḳreb** buʿd u ebʿad
Aña nisbet ʿibāretdür mücerred *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 94). [ḳurb ü aḳreb, -]*

kurbān: *Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan. [2]*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki olup teslīm-i fermān
Fidā ḳılduñ yirine kebş **ḳurbān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 172). [ḳurbān,]*

kurbān: *Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse. II. Âşık.*

1. Ḳaşı yayını cihān idemez iken dest-keş
Gördi ki öldürdi egilüp meyl ider **ḳurbānına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 6). [ḳurbānına, -ı, -n, -a]*

kurbān: *Okları koymaya mahsus torba veya kutu şeklindeki kılıf, sadak. [3]*

1. Çıḳardı yayı **ḳurbandan** bu bed-kīş
Bir oḳ ḳodı kirişte aġulu nīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 11). [ḳurbandan, -dan]*

kurbān eyle-: *Kurban etmek, bir şey uğruna birinin canını almak.*

1. Baḫūr itsün gerekse nār-ı hicrān
Gerekse ʿīd-i vaṣla **eyle ḳurbān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 158). [ḳurbān eyle, -]*

kurbān it-: *Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için bir hayvan kesmek.*

1. **İderdi** neẕr ü **ḳurbān** ü taṣadduḳ
Ḳılurdı luṭf ü iḥsān ü temalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 45). [ḳurbān iderdi, -er, -di]*

kurbān ol-: *Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, canından vazgeçmek. [2]*

1. Likā ʿīdinde cān olmasa ḳurbān
Helāk itsün beyāben ü muġaylān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 93). [ḳurbān olmasa, -ma, -sa]*

kurbān ol-: *Kurbanda kesilen hayvan olmak II Bir amaç veya kimse için kendini feda etmek.*

1. Ölince günde biñ kez furḳatinde
İriş bir ʿīde **ḳurbān ol** ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 28). [ḳurbān ol, -]*

kurbān ol-: *Uğruna ızdırap veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek.*

1. Bu ejderhādan ol kim iledür cān
Şu tendür ki iḫtiyār ile oldı ḳurbān *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 86). [ḳurbān oldı, -dı]

kurbet: *Gam, tasa, kaygı.*

1. İren derdine furḳat **kürbetinüñ**
Ṣafāsın sürdi vuṣlat şerbetinüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 7). [kürbetinüñ, -i, -nüñ]*

kurbet: *Yakınlaşma, temas. [3]*

1. Velī perdeyle idi ẕevḳ u ṣoḥbet
Naẓardan ġayri olmamışdı **ḳurbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 100). [ḳurbet,]*

kurbet: *Yakınlık.*

1. Semekden bulına **kurbet** simāke
Ne nisbet ḫākdan ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 13). [kurbet,]*

ḳurbet bul-: *Yakınlık sağlamak, yakınlaşmak. [Deyim]*

1. Ḥayāl ile idelüm ẕevḳ ü ṣoḥbet
Viṣāli bezmine **bulınca ḳurbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 52). [ḳurbet bulınca, -ınca]*

kurd: *Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan, kurt. [3]*

1. Yirinde sākin olmış ḫāce vü ḳūl
Yuvada **ḳurd** u ḳuş tesbīḥe meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 28). [ḳurd,]*

kurd: *Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan, kurt. II. Düşman.*

1. Saḳın ḳoyunı dişinden ac **ḳurduñ**
Ki baḫt otlaġun ola taḫt yurdun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 93). [ḳurduñ, -uñ]*

kurd: *Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. II. Yiğit, savaşçı, pehlivan.*

1. Ne **ḳurd** u ḳaplanı bu rūbe-i pīr
Bıraḳdı dāma daḳdı bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 79). [ḳurd,]*

kurdur-: *Bir şeyi oluşturan parçaları birleştirerek bütün durumuna getirtmek, monte ettirmek.*

1. Çü bir ferseng kaldı ḳaṣr-ı Şîrîn
Ḳonup **ḳurdurdı** Ḫusrev çetr-i zerrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 94). [ḳurdurdı, -dur, -dı]*

kurı: *Canlılığını yitirmiş (bitki). [2]*

1. Tapuñdur tāze baġ ol **ḳurı** yapraḳ
N'ola yapraḳ olursa bāġa ṭopraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 95). [ḳurı,]*

kurı: *Kuru, çorak. II. Canlılığını yitirmiş, cansız, ölü.*

1. Dil ü cān ol leb-i mercāna teşne
ŝanasın **ḳurı** tendür cāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 2). [ḳurı,]*

kurı: *Boş, faydasız, abes, bihude, nafile, değersiz. [2]*

1. Eger-çi ṣubḥ-ı ṣādıḳdur yüzünden ister āb-ı rū
Degüldür çeşmesi çün ter ne ḥāṣıl **ḳurı**
daʿvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 10). [ḳurı,]*

kurı-: *Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek. [2]*

1. Eger şerḥ ola āḥvāli nebātuñ
Ḳurıya döymeye bergi ḥayātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 168). [ḳurıya, -ya]*

kurı-: *Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek. II. Yok olmak, sona ermek.*

1. Çü sebz itdi bize Ḥaḳ baḫt çōbin
Ḳurıdı behre-i Behrām-ı Çōbīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 68). [ḳurıdı, -dı]*

kurıd-: *Kurutmak. II. Cılız duruma getirmek, zayıflatmak.*

1. Nice bulut ki yil anı yüridür
Ümīd ile ekinciyi **ḳurıdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 52). [ḳurıdur, -ur]*

kurıd-: *Suyunu/ıslaklığını ve canlılığını giderip kuru/cansız duruma getirmek. II. Yakmak.*

1. Mizācı āteşüñ ıssı ḳurıdur
Anuñçün irdügin yaḳar **ḳurıdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 26). [ḳurıdur, -ur]*

kurıl-: *Parçaları birbirine eklenerek bütün hâle getirilmek.*

1. **Ḳurılmışdı** şehe çaṭr-ı hümāyūn
   Bir ulū fīl üzre fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 73). [ḳurılmışdı, -mış, -dı]*

kurıl-: *Kurulmak, hazırlanmak. [2]*

1. **Ḳurıldı** bezm-i ḫalvet meclis-i ḫāṣ
   Ki Zühre muṭrib oldı māh raḳḳāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 33). [ḳurıldı, -dı]*

kurımış: *Canlılığını yitirmiş (bitki). [2]*

1. **Ḳurımış** bāġ yirinden tarla yigdür
   Yimek irmiş yimişi terle yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 53). [ḳurımış,]*

kurımış: *Nemi olmayan, sertleşmiş; canlılığını yitirmiş.*

1. Ḳatı gönli ḳara şeyṭān ḳarısı
   Kurımış süñük üstinde derisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 38). [kurımış,]*

ḳurıt-: *Kurutmak, yok etmek.*

1. Atam taḫtını aldı başum ister
   Ḳurıtdı bini şimdi yaşum ister *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 32). [ḳurıtdı, -dı]*

kurlu: *Kurulu, kurulmuş, tertip ve tanzim edilmiş.*

1. Baḳasın ḫayme bigi **ḳurlu** turmış
   Tınābını yir eṭrāfına urmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 113). [ḳurlu,]*

kurret-ül-ʿayn: *Göz nuru, çok sevilen, önem verilen kimse; Hz. Muhammed.*

1. Çün oldı **ḳurret-ül-ʿayni** cihānuñ
   ʿAceb mi ger ola zeyni zamānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 105). [ḳurret-ül-ʿayni, -i]*

kurş: *Yuvarlak ekmek, çörek.*

1. Dilerseñ **ḳurşuñ** ola girde-i mah
   Bu ḫırmenden ne dāne gözle ne kāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 111). [ḳurşuñ, -uñ]*

kurş: *Yuvarlak ekmek, çörek II yörünge. [2]*

1. Gehī bir **ḳurş** ider ḫᵛān-ı felekde
   Geh etmek bişürür mihr-i melekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 37). [ḳurş,]*

kurş-ı kāfūr: *Kafur hapı.*

1. Şu köynürdi nite-kim ḳalb-i maḥrūr
   Teni içirmiş idi **ḳurş-ı kāfūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 52). [ḳurş-ı kāfūr, -]*

kurs-ı meh: *Ayın dairesi; ay çöreği.*

1. Şehe ḳarşu felek dökmeye ḫᵛānı
   Ki yoḳdur **ḳurs-ı mehden** özge nānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 38). [ḳurs-ı mehden, -den]*

kurşa: *Yuvarlak şey. II. Bazı bitkilerin tohumu, tane.*

1. Çi-ger buġday ḳılupdur ḥırṣa çīne
   Ḳanāʿat ḳılduġ arpa **ḳurşasına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 106). [ḳurşasına, -s, -ı, -n, -a]*

kurt: *Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. [2]*

1. Nice ḳuyruḳ ki aña diş biledi **ḳurt**
   Çü dilkü ziyrek idi çeynedi ḫurd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 49). [ḳurt,]*

kurtar-: *Bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak, kurtulmasını sağlamak. [6]*

1. Ḳapuñ firdevs-i aʿlādur çü girdük bāb-ı raḥmetden
   Niceme ʿāṣiyüz **ḳurtar** bizi furḳat ʿaẕābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 4). [ḳurtar,]*

kurtıl-: *İstenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak.*

1. Ol artuḳ cemʿden **ḳurtılmadı** kem
   Meġer Behrām ile bir nice ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 81). [ḳurtılmadı, -ma, -dı]*

kurtıl-: *Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak; istenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak.*

1. Ḥasedden **ḳurtılan** oldurʿamelde
Ki olur kısmete rāżī ezelde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 37). [ḳurtılan, -an]*

kurtul-: *(Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) sıyrılmak, uzaklaşmak. [3]*

1. Öñinden yuvınur yiter diyü dīv
Ḳaçup **ḳurtulmaġa** ider idi rīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 200). [ḳurtulmaġa, -maġ, -a]*

kuru: *Beyhude, boş, faydasız, gereksiz, değersiz. [3]*

1. Egerçi bir **ḳuru** ġayretde ḳaldı
N'idesin bilimez ḥayretde ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 9). [ḳuru,]*

kuru: *Çorak, ölü.*

1. Çü ṣanʿat birle ura taşa tīşe
Bitürür **ḳuru** taşdan tāze mīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 38). [ḳuru,]*

kuru: *Daha sonra kullanılmak için kurutulmuş, taze ve yeşil karşıtı.*

1. Ṣalar bir resme cāna intiẓār od
Ki itmez **ḳuru** aġaca yanar od *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 70). [ḳuru,]*

kuru: *Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı. [2]*

1. Gidüp bādeyle bile ʿaḳlı başdan
Göl eyleyüp **ḳuru** yirleri yaşdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 10). [ḳuru,]*

kuru: *Kara, toprak.*

1. Şu kim cismi **ḳurudan** yaşdan itdi
Benüm benzer vücūdum taşdan itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 39). [ḳurudan, -dan]*

kuru: *Kuru II basit, küçük.*

1. Göñül bir şemme tuyduñsa eşer vir
V'eger-nī bāri bir **ḳuru** ḥaber vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 20). [ḳuru,]*

kuru: *Zayıf, çelimsiz, arık, sıska.*

1. Benem bu **ḳuru** gövde oda yanmış
Dirīġ u gerd ü derd ile boyanmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 161). [ḳuru,]*

kuru-: *Islaklığını, nemini yitirerek canlılığını kaybetmek.*

1. Bir ol kim başına irişse āfet
Ḳurur gövdesi olur bī-leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 54). [ḳurur, -r]*

kuru baş: *Kuru baş. II. Zavallı kimse (Şirin).*

1. Baña miḥnet-serādur bu ḳara ṭaş
Yeşermedin neler gördi **ḳuru baş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 110). [ḳuru baş, -]*

kuru cism: *Cansız, değersiz, işlevsiz cisim; insan bedeni.*

1. Ki Vehhāb-ı ezelden ire fermān
Bağışlaya **ḳuru cisme** yiñi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 48). [ḳuru cisme, -e]*

kuru efsāne: *Aslı astarı olmayan söz.*

1. Oḳırdı dem-be-dem Şāvūrı ḫalvet
Ḳuru efsāneden isterdi selvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 66). [ḳuru efsāneden, -den]*

kuru selam: *Duygudan yoksun, ilgi içermeyen, herhangi bir değeri olmayan, bir anlam taşımayan basit bir selam.*

1. Tüvān olmadı ol bed-mihr bī-dād
Ki bir **ḳuru selām** ile ḳıla yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 90). [ḳuru selām, -]*

kuru taş: *Çok sert ve değersiz taş.*

1. Nefes kim ʿışḳsuzdur ẕevḳsüzdür
Ḳuru taşdur göñül kim şevḳsüzdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 130). [ḳuru taşdur, -dur]*

kuruda izine toz konma-: *"En tehlikeli işten zararsız çıkar" anlamında söz grubu. [Deyim]*

1. **Ḳuruda ḳonmaz idi toz izine**
Deñize girse gelmezdi dizine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 57). [ḳuruda izine toz ḳonmaz idi, -i, -di]*

kuruda yaşda: *Karada ve denizde. II. Her yerde. [İkileme]*

1. Benem zār ü ḥazīn **ḳuruda yaşda**
   Ne ṭopraḳda yirüm bellü ne taşda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 175). [ḳuruda yaşda, -]*

kurul-: *Bir araya getirilmek, hazırlanmak. [3]*

1. **Ḳuruldı** sāye-bān ü çetr ü ḫargāh
   Uruldı ṭāḳ u eyvān taḫt ü dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 97). [ḳuruldı, -dı]*

ḳurul-: *Hazırlanmak.*

1. Ḳuruldu taḫt-ı şāhī geçdi Pervīz
   Müheyyā ḳıldı ʿayş esbābını tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 23). [ḳuruldu, -du]*

ḳurul: *Hazırlanmak, tertip edilmek.*

1. Çü vaḳt-ı ʿayş idi devran-ı ʿişret
   Ḳuruldı girü ol sulṭānī işret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 86). [ḳuruldı, -dı]*

kurut-: *Suyunu ve ıslaklığını giderip kuru duruma getirmek.*

1. **Ḳurutmasa** yaşum seylin firākı odınuñ ḫayli
   Felek evcine iltürdüm gözümden mevc-i deryāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 3). [ḳurutmasa, -ma, -sa]*

kūs: *Kös, büyük davul, davulun sekiz on misli büyüklüğünde mehterhane çalgısı. Özel günler ile savaş meydanlarında çalınır. bkz. PAKALIN, C. II, s. 328. [6]*

1. Çalındı **kūs** u surnā ḳıldı efġān
   ṣanasın cūşa geldi baḥr-i ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 85). [kūs,]*

kūs-ı ḥarbī: *Savaş davulu.*

1. Buyurdı kim çalındı **kūs-ı ḥarbī**
   Ser-āsime itdi şavtı şarḳ ü ġarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 33). [kūs-ı ḥarbī, -]*

kūs ü maḥmil urul-: *Yola çıkmaya hazırlanmak; Yola çıkış işareti verilmek. [Deyim]*

1. Seḥer-gehden **uruldı kūs ü maḥmil**
   Şehen-şāh Berdaʿı idindi menzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 55). [kūs ü maḥmil uruldı, -dı]*

kuşūr: *Yersiz davranış, suç, kabahat. [5]*

1. Aç uçmaḳ ḳapusın bir laḥża iy ḥūr
   Ḳuşūrumuz bilürüz eyle maġfūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 32). [ḳuşūrumuz, -umuz]*

kuş: *Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı. [17]*

1. Şu deñlü kellelerden yıġdılar çaç
   Ki yıllar ḳalmadı **kuş** dāneye aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 80). [kuş,]*

kuş: *Kuş. II Âşık. [2]*

1. Benem ol **ḳuş** ki ḳıldum kām ü nā-kām
   Özüme sebzeden ebrīşümi dām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 43). [ḳuş,]*

kuş: *Kuş. II Âşık (Ferhad).*

1. Gülistānuñdan er uçdıysa bir **ḳuş**
   Nice bülbüller ol bāġa ola tuş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 97). [ḳuş,]*

kuş: *Kuş II Ruh.*

1. Taraḳmışdı **ḳuşı** bu tar yuvadan
   Fezā-yı ʿArşa ʿazm itdi havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 87). [ḳuşı, -ı]*

kuş: *Kuş. II. güzel, dilber (Şirin'in hizmetçileri olan güzeller).*

1. Görür şeh kim bu **ḳuşlar** urdı pervāz
   Gügercinlerdür evde avda şeh-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 75). [ḳuşlar, -lar]*

kuş kafesden uç-: *Kuşu kafesten çıkmak. II. Ruh bedenden ayrılmak, ölmek. [Deyim]*

1. Nefes baġlandı **uçdı ḳuş ḳafesden**
   Boşaldı ol havā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 29). [ḳuş ḳafesden uçdı, -dı]*

kuş olup uç-: *Bir anda gözden kaybolmak. [Deyim]*

1. Ve eger **ḳuş oldı uçdı** ḳanı atı
Yarağı nire vardı n'oldı yatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 211). [ḳuş oldı uçdı, -dı]*

kuşan-: *Silahlanmak, savaşa hazırlanmak. [2]*

1. Sücūda vardı Sübḥān ḥażretinde
Ḳuşandı çüst sulṭān devletinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 134). [ḳuşandı, -dı]*

kuşan-: *Silah takınmak.*

1. Çü bir menzil ḳalındı taḫt-gāha
Ḳuşandı Ḳayṣer istiḳbāl-i şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 10). [ḳuşandı, -dı]*

kuşan-: *Yeltenmek, meyletmek, yapmaya girişmek. [4]*

1. Bilürdi nāzük olur nāzük işi
Ḳuşandı çüst tutdı çābük işi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 64). [ḳuşandı, -dı]*

kuşat-: *Çevresini sarmak, çevrelemek. [2]*

1. Ṭolu ol devr-i şāhān-ı cihān-gīr
Kuşatmış bunları şu-başı vü mīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 24). [kuşatmış, -mış]*

kuşça: *Kuş kadar. II Az, zayıf.*

1. Görür Şīrīn ki bu ārāmı gitmiş
Göñül bir **ḳuşça** tutar dāmı gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 28). [ḳuşça,]*

kūşe: *Köşe. [3]*

1. Bilürüz size şol taḫt oldı teslīm
Ki yidi **kūşesidür** yidi iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 150). [kūşesidür, -s, -i, -dür]*

kūşe: *Köşe II Herhangi bir yer. [2]*

1. Beni bir **kūşede** eyle nihānī
Şāha benden ʿayān itme nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 75). [kūşede, -de]*

kūşe: *Köşe. II Yer, taraf. [3]*

1. Şikeste gönlüme ṭurreñ virürse **kūşe** ḳaşuñda
Bu feṭḥi yig görür gönlüm şerefde ṭāḳ-ı kisrādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 13). [kūşe,]*

kut: *Azık, yiyecek. [4]*

1. Ḫıżrāmān servini itdi revāne
Ki cāna **ḳūt** idi ḳuvvet revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 38). [ḳūt,]*

kūt-i cān: *Can gıdası.*

1. Ṭoludur **ḳūt-i cān** ol dürc-i mercān
Velī tengine mühr urmış Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 89). [ḳūt-i cān, -]*

kūt-ı revān: *Ruhun gıdası. II. sevgili (Şirin).*

1. Gözetdüm gördüm ol serv-i revānı
Ḳuvā-yı ḳalbi vü **ḳūt-ı revānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 68). [ḳūt-ı revān, -]*

kūt-ı rūh: *Ruhun gıdası II şarap.*

1. Vīrāne vü genc-i cāvidāne
Sāḳī getür imdi **ḳūt-ı rūḥı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 112). [ḳūt-ı rūḥı, -ı]*

kūt bul-: *-dAn beslenmek, azık, yicecek temin etmek. [Deyim]*

1. Şeker-tenginden açdı ḳufl-ı yāḳūt
Ki yāḳūt u şeker andan **bulur ḳūt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 4). [ḳūt bulur, -ur]*

kūt idin-: *Azık yapmak.*

1. Aña-dek kim zümürrüd zāl-ı fertūt
Ḳara ḳarnına **ḳūt idindi** yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 58). [ḳūt idindi, -di]*

kut ol-: *Azık, yiyecek, gıda olmak.*

1. Ne cevher **oldı** aġaç cirmine **ḳut**
Ki enārüñ dürcini toldurdı yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 165). [ḳut oldı, -]*

ḳūt vir-: *Mutlu etmek, sevindirmek; iyilik, ihsanda bulunmak; ihtiyacını gidermek. [Deyim]*

1. **Virür** ḳullığı ḥaḳḳınsuz ḳula **ḳūt**
   Yazar reng ü ḳalemsüz taşda yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 53). [ḳūt virür, -ür]*

kūtāh: *Kısa.*

1. Eger destūr virürse şehen-şāh
   Diyem bir nice ḥikmet lafẓı **kūtāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 30). [kūtāh,]*

ḳuṭb: *Yerkürenin ekseninin geçtiği, ekvatora en uzak iki noktadan her biri. [2]*

1. Muḥīṭ ü merkezüñ ḥadd ü ciḥānın
   Zamānuñ sürʿatin **ḳuṭbuñ** ş̱ebātın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 50). [ḳuṭbuñ, -uñ]*

ḳuṭb-ı āfāḳ: *Bütün dünyanın merkezi.*

1. Anuñdür ʿazl ü naṣb ü her vaẓīfe
   Hem oldur **ḳuṭb-ı āfāḳ** u ḫalīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 24). [ḳuṭb-ı āfāḳ, -]*

ḳuṭb-ı ebrār: *Faziletlilerin kutup noktası.*

1. Buyurmış şeyḫ-i ʿārif **ḳuṭb-ı ebrār**
   Bu sır vaṣfında ʿAbd-ullaḥ-ı Enṣār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 39). [ḳuṭb-ı ebrār, -]*

ḳuṭb u ḥayrān: *Mürşit ve mürit. [İkileme]*

1. Unutmış seyrini gerdūn-ı gerdān
   Bir arada nite-kim **ḳuṭb u ḥayrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 12). [ḳuṭb u ḥayrān, -]*

ḳutlu: *Uğurlu, mübarek.*

1. Eyü sāʿatde vü **ḳutlu** ḳademde
   Mübārek ṭāliʿ ü ferḫunde demde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 55). [ḳutlu,]*

ḳutlu ḳıl-: *Uğurlu, mübarek yapmak.*

1. Geçende **ḳutlı ḳıldı** Ḥaḳ tebārek
   Umarız kim gine ola mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 201). [ḳutlı ḳıldı, -dı]*

ḳuvā-yı ḳalb: *Kalbe güç veren. II. sevgili (Şirin).*

1. Gözetdüm gördüm ol serv-i revānı
   Ḳuvā-yı ḳalbi vü ḳūt-ı revānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 68). [ḳuvā-yı ḳalbi, -i]*

ḳuvvet: *Güç, kudret. [6]*

1. **Ḳuvvetde** şevketüñ ger eflākden yigindür
   ʿİzz ü şerefde ola biñ mertebeyle aḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 41). [ḳuvvetde, -de]*

ḳuvvet: *Maddî güç.*

1. Cevāhir lüʾlüʾ-i ter laʿl ü yāḳūt
   Ki ola rūḥ u ḳalbe **ḳuvvet** ü ḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 18). [ḳuvvet,]*

ḳuvvet: *Fiziksel güç.*

1. Bana ʿarż eyleyince **ḳuvvetüñi**
   Şehā Behrāma göster şevketüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 35). [ḳuvvetüñi, -ü, -ñ, -i]*

ḳuvvet: *Fiziksel güç II Yetenek.*

1. Muvāfıḳ olmayıcaḳ fiʿl ile ḳavl
   Ne ḥāṣıl naẓm ü ne̲sre **ḳuvvet** ü ḥavl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 62). [ḳuvvet,]*

ḳuvvet: *Fiziksel güç, takat. [5]*

1. Bu **ḳuvvetden** külinginüñ sütūnı
   Zebūn itmezse tañdur Bīsütūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 19). [ḳuvvetden, -den]*

ḳuvvet: *Güç, zindelik, sağlamlık. [2]*

1. Anı bilmez ki yüz döndürse devlet
   Getürür rāyı vāy u **ḳuvveti** let *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 20). [ḳuvveti, -i]*

ḳuvvet: *İslâm felsefesinde kuvvet kavramı ağırlıklı olarak Aristocu anlayış çerçevesinde açıklanmıştır (krş. İbn Rüşd, II, 577-593). Buna göre ister iradeli ister iradesiz olsun, başka bir şeyde meydana gelen değişikliğin ilkesine (mebde) kuvvet denir. Tehânevî mebde ile kastedilen şeyin etkin sebep olduğunu belirtir. Çünkü kuvvet etki edene de (el-kuvvetü'l-fi'liyye),*

etkilenene de (el-kuvvetü'l-infiâliyye) ait olabilir (Keşşâf, II, 1230). Değişikliğin ilkesi etki edende (fâil) "etkin kuvvet", etkiyi kabul edende ise (münfail) "edilgin kuvvet" diye adlandırılır. Meselâ sıcaklık başka bir şeydeki değişikliğin sebebi (mebde) olduğu için kuvvet olarak değerlendirilir.

1. Sıdı hem bir birinüñ sūretini
   Zaʿif eyledi ġālib **ḳuvvetini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 20). [ḳuvvetini, -i, -ni]*

ḳuvvet bul-: *Güç kazanmak. [Deyim]*

1. Çü günden güne **ḳuvvet buldı** Behrām
   Çoġı iḳlīmüñ oldı ḥükmine rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 25). [ḳuvvet buldı, -dı]*

ḳuvvet gel-: *Güçlenmek. [Deyim]*

1. Şecāʿat ger fütüvvet v'er mürüvvet
   Kemāl-i fiʿle **gelmiş** cümle **ḳuvvet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 76). [ḳuvvet gelmiş, -miş]*

kuvvet tut-: *Güçlenmek.*

1. **Tutupdur** cisme **ḳuvvet** yüregi yaġ
   Görinmez gözlerine ẕerrece taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 13). [ḳuvvet tutupdur, -up, -dur]*

kuvvet ü fer tut-: *Kuvvet bulmak, güçlenmek. [İkileme, Deyim]*

1. İkiz ḳardaş bigidür ki ola hem-ser
   Biri biriyle **tutar ḳuvvet ü fer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 88). [ḳuvvet ü fer tutar, -ar]*

kuvvet vir-: *Destek olmak, güç vermek, güçlendirmek.*

1. Dimiş her ṭāʾife ʿaḳl irdügince
   Baṣīret nūrı **ḳuvvet virdügince** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 6). [ḳuvvet virdügince, -düg, -ince]*

kuvvetlü: *Gücü çok olan, zorlu, şiddetli.*

1. Çü sözi müstemiʿ fehm itmeye çüst
   Nice **ḳuvvetlü** ise ṭabʿ olur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 94). [ḳuvvetlü,]*

kuyı: *Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur.*

1. Ḳılıçdur arduñ u öñüñ **ḳuyıdur**
   Ḳaç ortadan emān yiri ḳıyudur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 57). [ḳuyıdur, -dur]*

kuyruġ: *Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ. [2]*

1. Saçar od dilden ejderhā-yı nīze
   Ḳılur **ḳuyruġı** ṭaşı rīze rīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 66). [ḳuyruġı, -ı]*

kuyruh: *Kuyruk, bazı koyun türlerinde eritilerek yağı alınan uzantı.*

1. Saḳın **ḳuyruḫdan** erzān oldısa narḫ
   Ki toġrar eridür bu tābe-i çarḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 29). [ḳuyruḫdan, -dan]*

kuyruk: *Bazı koyun türlerinde eritilerek yağı alınan uzantı. [4]*

1. Nice yıl ḳaldı ḳarşusına ḥayrān
   Ki bir **ḳuyruḳ** bulındı soñra dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 22). [ḳuyruḳ,]*

kuyruḳ: *Bazı koyun türlerinde eritilerek yağı alınan uzantı.; sıra bekleyen insanların arka arkaya durmasından meydana gelen dizi.*

1. Bu **ḳuyruḳla** cihān rūbāhı bāzī
   Nice biñ gürg ü şīre virdi bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 27). [ḳuyruḳla, -la]*

kuyruḳ: *Sıra bekleyen insanların arka arkaya durmasından meydana gelen dizi. [2]*

1. ʿAceb mi derde dermān olsa **ḳuyruḳ**
   Ki şimdi ḳuyruḳ ile oldı buyruḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 25). [ḳuyruḳ,]*

kuyu: *Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur.*

1. Meger bir ẓālim ü ẖūn-ḫᵛār ü bī-dād
   Ḳuyuya düşdi vü iderdi feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 40). [ḳuyuya, -y, -a]*

kuyuya sal-: *Kuyuya atmak II yok etmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Nice aslanı bu ḫargūş-ı ḫīre
   Ḳuyuya saldı vaḳtin ḳıldı tīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 78). [ḳuyuya saldı, -dı]*

küze: *Testi, su testisi.*

1. Felekler cünbişi dōlāba beñzer
   Bu ḫalḳ ol **küzelerde** āba benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 56). [küzelerde, -ler, -de]*

küze-i āb: *Su testisi.*

1. Kime sunmışdurur bir **küze-i āb**
   Ki ḫāk itmez anı bu devr-i dūlāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 103). [küze-i āb, -]*

küze-i amrūd: *Armut testisi.*

1. Ne şerbetdür ki şāḫa içürüp āb
   Pür eyler **küze-i amrūdı** cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 164). [küze-i amrūdı, -ı]*

küze-i ġuṣṣā şikesti bul-: *Gam testisi kırılmak. II. Mutlu olmak, sevinmek. [Deyim]*

1. Feraḥ cāmına ur iy dōst desti
   Ki **bula küze-i ġuṣṣā şikesti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 12). [küze-i ġuṣṣā şikesti bula, -a]*

küdüret: *Bulanıklık; üzüntü, kaygı. [2]*

1. **Küdüretden** ṣafā ḳılup içini
   Gözin öpdi vü ʿafv itdi suçını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 63). [küdüretden, -den]*

küdüret: *Üzüntü, kaygı.*

1. Didi ḫālī turalum biz vefāya
   Küdüret ḳatmayalum bu ṣafaya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 52). [küdüret,]*

küf al-: *Küflenmek. [Deyim]*

1. İki emcek boşalmış meşke benzer
   Tudaḳları **küf almış** keşke benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 56). [küf almış, -mış]*

küfr: *Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmeme, dînin esaslarına inanmama. [3]*

1. Baña ne sūret ü maʿnā ḫudāvendüñdurur varlıḳ
   Ki ʿışḳ içinde **küfr** olur ḫōd-ārāyī vü ḫōd-rāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 6). [küfr,]*

küfr ehli: *Kafirler.*

1. Melik **küfr ehlini** dīnden kem eyler
   Diyānet mülk esāsın muḥkem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 89). [küfr ehlini, -n, -i]*

küh-istān: *Dağlık bölge, dağlık yer. [4]*

1. Yirümüz yayladur ṭaġ ü **küh-istān**
   Degül ṭaş ü ḳaya pür-baġ ü bus-tān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 45). [küh-istān,]*

kül: *Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.[3]*

1. **Külüm** göge savurma igen iy yār
   Ki ocaḳda **kül** ile saḳlanur nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 188). [kül,]*

kül ḳıl-: *Yakmak, kül etmek. II Varını yoğunu yok etmek, mahvetmek, helak etmek. [Deyim]*

1. Henüz açılmadın bağumda bir gül
   Budağum ḫışmuñ odı **ḳılmasun kül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 36). [kül ḳılmasun, -ma, sun]*

kül ol-: *Kül haline gelmek, bütünüyle yanmak. II. Bir şey tamamen yanıp sönmek.*

1. Çü gösterdi Arabde ḫadd-i gülnār
   Yanar iken ʿAcemde **oldı kül** nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 114). [kül oldı, -dı]*

külāh: *Başa takılan takke, şapka veya taç. [9]*

1. **Külāhın** kec ḳıluraḳ bürḳaʿın rāst
   Dil ü cān iderek remz ile der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 103). [külāhın, -ın]*

külāh yire ur-: *Tacını yere çalmak. II. Padişahlığından vazgeçmek, padişah gibi değil bir köle gibi davranmak. [Deyim]*

1. **Külāhum** lāle bigi **yire urdum**
Çü serv öñinde istiġfāre turdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 39). [külāhum yire urdum, -du, -m]*

külāhı āsmāne irüresin: *"Başındaki şapkan/başlığın gökyüzüne ulaşacak derecede yüce, büyük, değerli ol" anlamında söz grubu. [Dua İfadesi]*

1. Olasın tā ire şāh-ı yegāne
İrüresin külāhı āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 368). [külāhı āsmāne irüresin, -]*

külāhı göge at-: *Külahını havaya atmak. II. Pek çok sevinmek. [Deyim]*

1. Sevincinden **göge atar külāhı**
Buyurdı kim bezerler taḫt-gāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 13). [külāhı göge atar, -ar]*

külāhı mihr ü māha irür-: *Başındaki şapka/başlık gökyüzüne ulaşacak derecede yüce, büyük, değerli olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Çün ire saġ esen taḫt-gāha
İrüresin külāhı mihr ü māha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 80). [külāhı mihr ü māha irüresin, -e, -sin]*

külāhı terk it-: *Külahı terk etmek. II. Ölmek, bu dünyadan göç etmek. [Deyim]*

1. Şu resme oldı taḳdīr-i İlāhī
Ki Meryem daḫı **terk itdi külāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 6). [külāhı terk itdi, -di]*

külāhın göge ur-: *Külahını havaya atmak II pek çok sevinmek. [Deyim]*

1. Çün ol māhuñ güneş yüzini gördi
Külāhın göge yüzin yire **urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 50). [külāhın göge urdı, -dı]*

külāhını göge degdür-: *Külahını göğe fırlatmak. II. Çok sevinmek, çok mutlu olmak. [Deyim]*

1. Çü Şīrīne irişdi nāme-i şāh
Külāhını göge degdürdi ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 108). [külāhını göge degdürdi, -di]*

küleh: *Başa takılan takke, şapka veya taç. [2]*

1. İrişmiş ced-be-ced Cemşīd şehden
Yig imiş Ḫusreve tāc ü **külehden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 254). [külehden, -den]*

külehgūşe: *Tacın köşesi, kenarı.*

1. **Külehgūşeñ** ṭolu ay oldu ḫalḳa
Hilāl olsun kemer bendüñe ḫalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 19). [külehgūşeñ, -ñ]*

külḫan: *Hamam ocağı.*

1. Girü her gice bu ṣaḥn-ı gül-ālūd
Olur **külḫān** bigi pür-şuʿle vü dūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 60). [külḫān,]*

külhan: *Hamam ocağı II azap, keder veren yer.*

1. Beşāret ṭolmış idi milk-i Ermen
ṣanasın **külḫan** oldı bāġ ü gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 30). [külḫan,]*

külīçe-i meh: *Ay çöreği.*

1. Kesdüñ **külīçe-i mehi** tennūr-ı çerḫda
Çün ḫʷān-ı muʿcizātuña germ oldı iştihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 45). [külīçe-i mehi, -i]*

küll: *Bütün, tüm, her II. Bütün yaratılmışlar.*

1. Anuñçün **külle** mebʿūş oldı şāh
Ki cüzvi küllī andan ḳıldı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 69). [külle, -e]*

küllī: *Bir şeyin tamâmı, bütünü, hepsi.*

1. Anuñçün külle mebʿūş oldı şāh
Ki cüzvi **küllī** andan ḳıldı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 70). [küllī,]*

külüng: *Külünk, kazma. [11]*

1. Ḳaçan salsa **külüng** ü tīg olup germ
   Elinde mermer olur mūmdan nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 39). [külüng,]*

künc-i dil ü cān: *Ruhun ve gönlün köşesi/bucağı. [İkileme]*

1. Cānāna iren ḳalur mı cāna
   Künc-i dil ü cān ü gevher-i ʿışḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 109). [künc-i dil ü cān, -]*

künc-i ḳaṣr: *Kasrın köşesi. II. Bir mekanın en itibarlı sayılan kısmı.*

1. Çü atum dinç ola bī-renc olam ben
   Ḫazīne **künc-i ḳaṣr** ü genc olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 72). [künc-i ḳaṣr, -]*

küncinde genc bul-: *Çok zengin ve cömert olmak, her yerde hazineleri olmak. [Deyim]*

1. Ne kesbi zaḥmeti ne dest renci
   Bulur küncinde genci her dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 6). [küncinde genc bulur, -ur]*

küncişk: *Serçe.*

1. Ḫadengi çengi çün ki ide ʿıḳābı
   Kemīn **küncişke** ṣayardı ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 12). [küncişke, -e]*

kündlik: *Cesaretli olma durumu, gözü peklik.*

1. Ki tīz olma şehā bu tündlikden
   Ki anuñdur tīzligi **kündlikden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 4). [kündlikden, -den]*

kündrek: *Keskin olmayan, kör.*

1. Elüm kim tende tīz ü tündrek-dür
   Çü kevn-i cāna ire **kündrek-dür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 190). [kündrek-dür, -dür]*

küpe küp diyicek küp dahı düp dir: *Değersizliğini, boşluğunu ve edepsizliğini yüzüne karşı söylediğiniz kişi, sözünüzün yankısı gibi size kötü bir sözle karşılık verir. [Atasözü]*

1. Bu söz ḥaḳdur kişi ger-çi gülüp dir
   Küpe küp diyicek küp daḫı düp dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 158). [küpe küp diyicek küp daḫı düp dir, -]*

kürk: *Bazı hayvanların, giyecek yapmak için işlenmiş postu.*

1. Müretteb leşker üçyüz biñ Moġol Türk
   Ki ışıḳ börk idinmişler cebe **kürk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 48). [kürk,]*

kürre: *Felek. (Yeryüzünün etrafında birbirini kuşatacak şekilde iç içe dizilen ve gökyüzünün katları olarak anılan katlarından her biri. Buna göre, evrenin merkezinde Yer bulunmaktadır. Sonra sırasıyla Kamer (Ay), Utarid (Merkür), Zühre (Venüs), Güneş, Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter) ve Zühal (Satürn) felekleri gelmektedir. Sekizincisi, Sabit Yıldızlar Feleğidir (Felekü's-Sevâbit); buna, üzerinde on iki burç bulunduğu için, Burçlar Feleği (Felekü'l-Burûc) de denmektedir. Burçların altısı koç (hamel), boğa (sevr), ikizler (cevza), yengeç (seretan), arslan (esed), başak (sünbüle) şeklinde bu kuşağın kuzeyinde (şimâlî), altısı ise terazi (mizân), akrep (akreb), yay (kavs), oğlak (cedi), kova (delv), balık (hut) şeklinde güneyinde (cenûbî) sıralanırlar. Bunlardan başka bir de bütün bu kürelerin dışında bulunan ve onların tamamını kuşatan ancak üzerinde herhangi bir gök cismi bulunmayan dokuzuncu felek tasarlanmıştır. En dışta bulunan bu küreye, en büyük felek (felek-i â'zam) veya atlas feleği (felek-i atlas) gibi adlar verilmiştir).*

1. Aña ḥükm eyle ḳıldı Ḥayy ü Ḳādir
   Ki hem olmaya **kürre** üzre ṭāʾir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 36). [kürre,]*

kürs: *Arşın altında bulunan, yeri ve gökleri kaplayan sekizinci felek.*

1. Bulınur ʿarşa vü **kürse** nihāyet
   Bulınmaz ol göñüle ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 37). [kürse, -e]*

kürsī: *Arşın altında bulunan, yeri ve gökleri kaplayan sekizinci felek. [4]*

1. Pes ol kim ʿışḳ-ı Ḥaḳ ile ṭoludur
   Maḳāmı ʿarş u **kürsīden** uludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 36). [kürsīden, -den]*

kürsī: *Kürsü, sandalye. [4]*

1. Bir altun **kürsī** ḳondı perdeden taş
Oturdı baş urup Ferhād-ı evbāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 65). [kürsī,]*

kürsī: *Taht, oturulacak yer. [9]*

1. Süleymañ saldısa yil üstüne ferş
Yüzini ḳıldı **kürsī** Aḥmede ʿarş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 126). [kürsī,]*

kürsi-i ʿāc: *Fildişinden yapılmış kürsü.*

1. Şehen-şeh geydi başa gevherī tāc
Ḳurıldı taḫt-ı zerrīn **kürsi-i ʿāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 6). [kürsi-i ʿāc, -]*

kürsī-i zer: *Altın kürsü. Altın renginde/altından yapılmış oturak.*

1. Ḳonıldı saġa on biñ **kürsī-i zer**
Girü on biñ sola cümle mücevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 15). [kürsī-i zer, -]*

küstāh ḳıl-: *Saygısız, kaba, terbiyesiz hâle getirmek.*

1. Senüñ luṭfuñ **ḳılur** ḳulları **küstāḫ**
Ki iderler ārzūlar şāḫ ber şāḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 9). [küstāḫ ḳılur, -ur]*

küstāhāne: *Kaba, saygısızca.*

1. Ḥayānuñ perdesin götürdi yüzden
Meded umardı **küstāḫāne** sözden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 4). [küstāḫāne,]*

küstāhlıġ: *Haddini bilmezlik.*

1. ʿAfv eyle gedā-yı bī-edebden
Küstāḫlıġa sebeb ne luṭfuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 124). [küstāḫlıġa, -a]*

küşād bul-: *Ferahlık bulmak, rahatlamak. [3] [Deyim]*

1. Ṭur imdi kim işüñ **buldı küşādı**
Yaḳındur vaṣl-ı cān iy aṣl-ı şādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 121). [küşād buldı, -dı]*

küşāde: *Açılmış.*

1. Cihān ferḫunde vü ṭāliʿ ḫuceste
Küşāde şādlıḳlar ġuṣṣa beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 6). [küşāde,]*

küşāde ol-: *Şen olmak, ferahlamak.*

1. Ġınāsuz içmez idi cām-ı bāde
Nedīm ādemsüz **olmazdı küşāde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 22). [küşāde olmazdı, -maz, -dı]*

küşāyiş kıl: *Ferahlık vermek.*

1. Meger bir gün ki rūz idi mübārek
Küşāyiş kılmış idi Ḥaḳ tebārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 2). [küşāyiş kılmış, -mış]*

küşte: *Öldürülmüş, maktul; öldürülen kimsenin vücudu, ceset.*

1. Yir üzre ṭaġlar oldı **küştelerden**
Ki göge çıḳılurdı püştelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 81). [küştelerden, -ler, -den]*

L

lā: *Kelime-i tevhit (La ilahe illallah) iki cümledir: "La ilahe" nefy, "illallah" ispattır. "La" ile masivanın ve ağyarın yokluğu ifade edilir. [3]*

1. İki şāh oldı **lā** dünyā vü ʿuḳbā
   Gider kim bite illā'llāh mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 49). [lā,]*

lā uḥşi senāen: *"[onu] övmem, methetmem" anlamındaki Arapça ibare. [Hadis]*

1. Ṣenāsından kimüñ ḥaddidurur ʿad
   Ki **lā uḥşi ṣenāen** didi Aḥmed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 103). [lā uḥşi ṣenāen, -]*

lābe: *Yaltaklanma, yalvarma; yaltaklanma amacıyla söylenen söz.*

1. Ḳabul itmedi ol ʿözri dil-ārām
   Bu denlü **lābe** ile olmadı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 58). [lābe,]*

lā-büd: *Lazım, gerekli, gerek; olması kaçınılmaz olan.*

1. V'eger **lā-būd** dir iseñ iy nigārīn
   Alalar bend ü zencīrini yarın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 49). [lā-būd,]*

lābüd: *Elbette, mutlaka, şüphesiz. [3]*

1. Mübārek ḥāṭıruñda ḳoma teşvīş
   Biter **lābüd** ol üstād ile bu iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 44). [lābüd,]*

lā-cerem: *Şüphesiz, besbelli, elbette.*

1. Belā vü derd ü ġam irdi kemāle
   Döniser **lā-cerem** furḳat viṣāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 124). [lā-cerem,]*

lāciverd: *Lacivert renk.*

1. Ḳomasa taḫt-ı sīme **lāciverdi**
   Atardı çerḫ-i kuḥlī tāc-ı zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 35). [lāciverdi, -i]*

lāciverdī: *Lâcivert renginde.*

1. Açıldı sebz ü surḫ ü **lāciverdī**
   ʿAlemler başlarında tāc-ı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 35). [lāciverdī,]*

lāciverdī: *Lacivert renkli.*

1. Meger bir ṣubḥ kim bu şemse-i zer
   Bıraḳdı **lāciverdī** ḳubbeye fer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 2). [lāciverdī,]*

lāf: *Söz, lakırdı.*

1. Kişiye işine göre gerek **lāf**
   Ki dikmez aṭlas-ı zer būryā-bāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 103). [lāf,]*

lāf u güzāf ur-: *Boş, manasız sözler söylemek. [İkileme, Deyim]*

1. Bu resme bir nice **lāf u güzāf** ol
   Urup sanur idi dürdini ṣāf ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 18). [lāf u güzāf urup, -up]*

lāf ur-: *Söz söylemek. [Deyim]*

1. Çü ʿālem ʿayn-i ʿadlüñden **urur lāf**
   Yaraşur ki ire ḥükmüñ ḳāf tā ḳāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 27). [lāf urur, -ur]*

lāf ur-: *Üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek; böbürlenmek, övünmek. [Deyim]*

1. Ṭolu dürr-i yetīm ü laʿl-i şeffāf
   Daḫı yāḳūt kim nūrı **urur lāf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 180). [lāf urur, -ur]*

lafz: *Anlamlı ya da anlamsız olarak ağızdan çıkan ses topluluğu, söz, kelime. [7]*

1. Eger destūr virürse şehen-şāh
   Diyem bir nice ḥikmet **lafẓı** kūtāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 30). [lafẓı, -ı]*

lafẓ-ı ḥikmet: *Hakikat sırrı, bilgelik içeren söz.*

1. Ḥakīmüñ yitügidür **lafẓ-ı ḥikmet**
   Bilür bulduḳda anı ḥaḳḳ-ı niʿmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 109). [lafẓ-ı ḥikmet, -]*

lafz-ı maʿnā: *Kelimenin anlamı.*

1. Olur ṣūretden eyle bī-ḫaber ol
   Ki tuymaz **lafẓ-ı maʿnādan** eser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 50). [lafẓ-ı maʿnādan, -dan]*

lafz-ı zihī: *Aferin, bravo sözü.*

1. Zihī devrān ki bir **lafẓ-ı zihīden**
   Olur idi ġanī nā-geh işiden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 21). [lafẓ-ı zihīden, -den]*

lāġar: *İnce, zayıf, kilolu olmayan. [2]*

1. Ḳavi-rāy ü ḳāvī-dil līk ḫod-bin
   Uzun **lāġar** adı Behrām-ı Çobīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 4). [lāġar,]*

lā-halā bel ve lā-melā: *Ne boş ne dolu. [İkileme]*

1. Gitdün hezār kerre hezārān hezār mīl
   Anda ki **lā-ḫalā** didiler **bel ve lā-melā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 56). [lā-ḫalā bel ve lā-melā, -]*

lā-ḥavle: *"Güç ve kuvvet, sadece Yüce ve Büyük olan Allah'ın yardımıyla elde edilir" manasına gelen dua. [Dua İfadesi]*

1. Saḳın aldanma çoḳdur ehl-i telbīs
   Nice **lā-ḥavle** diyenlerdür iblīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 8). [lā-ḥavle,]*

lahz: *An, zaman. [2]*

1. Sürüp her **laḥẓe** taġlarca ṣafāyı
   Cihāndan çekmemiş ḳılca cefāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 31). [laḥze,]*

laḥza-ı kem: *Kısa süre.*

1. Bu yidi günde diñlenmedi bir dem
   Atından inmedi illā **laḥza-ı kem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 38). [laḥza-ı kem, -]*

laḥze: *An, zaman. [2]*

1. Bulursam **laḥẓe** sen cāndan cüdāyī
   Görem kendü vücudumda eẕāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 33). [laḥẓe,]*

lā-ilāh illā hüva'l-lāh: *Allah'tan başka ilah yoktur. [Ayet]*

1. Bu sırlardan ḳanı bir ḳalb-i āgāh
   Ki eyde **lā-ilāh illā hüva'l-lāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 48). [lā-ilāh illā hüva'l-lāh, -]*

laʿl: *Parlak kırmızı renkli kıymetli taş. [25]*

1. Elinde her birinüñ bir ṭabaḳ pür
   Żer ü yāḳūt u **laʿl** ü ḳıymeti dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 28). [laʿl,]*

laʿl: *Parlak kırmızı renkli kıymetli taş II sevgilinin kırmızı dudağı. [27]*

1. Cānā lebüñ ḫayāli olalı cāna hemdem
   Ol **laʿl** āteşinden hem sīne yandı hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 54). [laʿl,]*

laʿl: *Parlak kırmızı renkli kıymetli taş II sevgilinin kırmızı dudağı; lam harfi.*

1. Çü yazmış zülf ü ḫāli noḳta-i cīm
   Cemāle **laʿli** düzmiş ḫalḳa-i mīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 108). [laʿli, -i]*

laʿl: *Kırmızı. [5]*

1. İşitdüm laʿldür **laʿl** oldı kānı
   Bu gevher ol ise ḳanı nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 179). [laʿl,]*

laʿl: *Parlak kırmızı renkli kıymetli taş. II. Kırmızı renkli örtü, yaygı.*

1. Dökilmişdi kömür ol **laʿle** müşkīn
   Ḳara yüzin ḳızardur idi miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 15). [laʿle, -e]*

laʿl: *Parlak kırmızı renkli kıymetli taş II Kanlı gözyaşı.*

1. İy kīmyā-naẓar baña sözün güher yiter
   Yaşum yüzüm yüzüñden ıraḫ **laʿl** ü zer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 2). [laʿl,]*

laʿl-i bedehşān: *Bedehşan yakutu, kırmızı renkte değerli bir taş.*

1. Gözinde şāhuñ olup ʿaksi raḫşān
Zülāl içinde san **laʿl-i Bedeḫşān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 36). [laʿl-i bedeḫşān, -]*

laʿl-i güher-pūş: *İnci giyinmiş dudak.*

1. Söze dür dökse ol **laʿl-i güher-pūş**
Olur lüʾlüʾ ġulām-ı ḫalḳa der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 49). [laʿl-i güher-pūş, -]*

laʿl-i muʿanber: *Anber kokulu lal taşı. II. Dudak.*

1. Nihān irmiş lebinde dürc-i cevher
İçi pürdür taşı **laʿl-i muʿanber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 52). [laʿl-i muʿanber, -]*

laʿl-i şeffāf: *Saydam lal taşı. II. Kusursuz yakut.*

1. Ṭolu dürr-i yetīm ü **laʿl-i şeffāf**
Daḫı yāḳūt kim nūrı urur lāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 179). [laʿl-i şeffāf, -]*

laʿl-i şīrīn: *Şirin'in lal taşı gibi kırmızı dudağı. [2]*

1. Elinde ḳanı yaʿni cām-ı laʿlīn
Gözinde cānı yaʿni **laʿl-i Şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 22). [laʿl-i şīrīn, -]*

laʿl-i ter: *Yeni oluşmuş kırmızı lal taşı. II. (Sevgilinin) kırmızı dudakları.*

1. Geh olur **laʿl-i ter** yāḳūta beste
Benefşe geh güle baġlana deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 37). [laʿl-i ter, -]*

laʿl-i yār: *Sevgilinin lal gibi kırmızı dudakları. [2]*

1. Tutardı cām-ı laʿl ü **laʿl-i yārı**
Düterdi nār-ı ḫadd ü ḫadd-i nārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 17). [laʿl-i yārı, -ı]*

laʿl ol-: *Parlak kırmızı renkli kıymetli taş olmak.*

1. Nişānı ol ki atı zerrīn-naʿl olısar
Başından ayaġa-dek **laʿl olısar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 342). [laʿl olısar, -ısar]*

lāl ol-: *Dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş, dilsiz olmak.*

1. Çü müşkīn zülf ü ḫālin andı der-ḫāl
Ḳararup yüzi nite **olmadı lāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 78). [lāl olmadı, -ma, -dı]*

laʿl şarabı: *Kırmızı renkli şarap. II. Sevgilinin kırmızı dudaklarından alınan öpücük.*

1. Sevāb oldı bana **laʿlüñ şarabı**
Ṣudan nice bir oda yana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 11). [laʿlüñ şarabı, -]*

lāl u güng: *Dili tutulmuş, konuşamaz durumda olan, dilsiz, ahraz. [İkileme]*

1. Çü sāz eyledi urmaġa külüngin
Getürdi āvāza taġuñ **lāl u güngin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 6). [lāl u güngin, -in]*

laʿl ü lüʿlü: *Lal taşı ve İnci II Gözden akan kan ve yaş. [İkileme]*

1. İşinden ol leb ü dendān sözinden
Bıraġur laʿl ü lüʿlüyi gözinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 134). [laʿl ü lüʿlü, -yi]*

laʿl ü zer efşān kıl-: *Kırmızı renkli lal taşı ve altın saçmak. II. Sonbaharda yaprakların sararıp dökülmesi.*

1. Bahār ānı ki ider sīm ü ter efşān
Ḫazān vaḳti **ḳılur laʿl ü zer efşān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 55). [laʿl ü zer efşān ḳılur, -ur]*

laʿl-āmīz ol-: *Lal taşları ile karışmış hâle gelmek.*

1. Yoluma ol ḳadar oldun güher-rīz
Ki **laʿl-āmīz oldı** naʿl-i Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 22). [laʿl-āmīz oldı, -dı]*

lāle: *Çiçekleri kadeh biçiminde olan, türlü renklerde süs bitkisi (Çemen ülkesinin hükümdarı olması, kırmızı rengi, kadeh şeklinde olması, etrafı aydnlatması vb. bağlamlarda geçer. Nurhan Atasoy, Batılı gözlemci ve*

elçilerin tanıklıklarına dayanarak, XVI. yüzyılda lale'nin Osmanlılarca bilindiğini, onun Osmanlı çiçek kültürü içinde gülden sonra çok önemli bir yeri olduğunu belirtir). [16]

1. Geh ider **lālenüñ** tācın muraṣṣaʿ
Gülüñ her ḫırḳasın ḳılur murakḳaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 57). [lālenüñ, -nüñ]*

lāle: *Gelincik.*

1. Çemende hem-dem idi **lāle** vü gül
Nesīme hem-nefes nesrīn ü sünbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 67). [lāle,]*

lāle: *Çiçekleri kadeh biçiminde olan, türlü renklerde süs bitkisi II. (Ortasındaki karalığı nedeniyle) dağ yarası.*

1. Gezerdi **lāle** bigi bāġ içinde
İçi hicr ile derd ü dāġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 53). [lāle,]*

lāle: *Lale. II. taç.*

1. Külāhum **lāle** bigi yire urdum
Çü serv öñinde istiġfāre turdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 39). [lāle,]*

lāle: *Lale. II. Güneş ışığı.*

1. Seḥer kim çarḫ-i mīnā ṣaḥn-ı mīnū
Taġıtdı dehre **lāle** dirdi lüʾlüʾ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 2). [lāle,]*

lāle: *Zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andıran, çiçeği ise kadehe benzeyen çok renkli bir çiçek II Sevgilinin yanağı.*

1. Gehī hem-reng olur **lāle** gül ile
Gehī gül deste baġlar sünbül ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 59). [lāle,]*

lāle: *Zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andırır, çiçeği ise kadehe benzer çok renkli bir çiçek. II. âşık (Husrev-i Perviz).*

1. Ḫırāmān servi seyr eyler sarāya
Ki gele **lāle** vü gül bir araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 44). [lāle,]*

lāle-i tīz: *Zamanından önce açan lale.*

1. Giç olur laʿl anuñçündür beḳāsı
İledür **lāle-i tīzüñ** fenāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 28). [lāle-i tīzüñ, -üñ]*

lāle-ruḫsār: *Lale yanaklı, yanağı lale gibi kırmızı olan kimse (Şirin).*

1. Oturdı gül bigi ol **lāle-ruḫsār**
Buyurdı girdi Şāvūr-ı vefā-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 69). [lāle-ruḫsār,]*

lāle-veş: *Lale gibi. [2]*

1. Diyince bu sözi Şīrīn-i gül-ruḫ
Açıldı **lāle-veş** Şāvūr-ı ferruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 26). [lāle-veş,]*

lāle-zār: *Lale bahçesi. [2]*

1. Çeriler beñzedi bāġ-ı bahārā
Siper gelmiş süñüler **lāle-zāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 38). [lāle-zāre, -e]*

lāle-zār: *Lale bahçesi. II. Sevgilinin yanağı.*

1. İder sīr-āb nergis **lāle-zārı**
ḳılur ġark-āb u tūfān nev-bahārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 5). [lāle-zārı, -ı]*

lāle-zār ḳıl-: *Lale bahçesine dönüştürmek. II. Kana gark etmek, kırmızıya boyamak.*

1. Ruḫiyçün aġlayup olduḳça zār ol
Ḳılurdı çevre yanın **lāle-zār** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 26). [lāle-zār ḳılurdı, -ur, -dı]*

laʿlīn: *Kırmızı renkli. [6]*

1. Şu deñlü dökdi gözden ḳanlu yaşı
Ki **laʿlīn** oldı yirün ḳara taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 4). [laʿlīn,]*

laʿlīn-kemer: *Lal taşından yapılmış kemer.*

1. Girü atlar u ḳullar u nökerler
Ḳamu zerrīn-ḳabā **laʿlīn-kemerler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 26). [laʿlīn-kemerler, -ler]*

laʿlīn ṭudaġ: *Lal taşından yapılmış dudak. II. Kırmızı şarap.*

1. Gümüş bileklüler altun ayaġı
Sürüp devr itdiler **laʿlīn ṭudaġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 216). [laʿlīn ṭudaġı, -ı]*

laʿl-leb: *Lal taşı gibi kırmızı renkli dudak. II. Kırmızı dudaklı güzel.*

1. Açar her **laʿl-leb** bir teng-şekker
Saçarlar şāh u Şîrîne güherler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 11). [laʿl-leb,]*

laʿl-peymā ol-: *Lal ölçücü haline gelmek. II. Şarap ile dolmak.*

1. Yüridi sāḳīyān-ı sīm-sīmā
Olur peymāne-i zer **laʿl-peymā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 24). [laʿl-peymā olur, -ur]*

lām elif-veş tolaş-: *Lam elif gibi sarılmak.*

1. Elif lām idüp oldı yāra pā-māl
Tolaşdı lām elif-veş ol iki dāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 10). [lām elif-veş tolaşdı, -dı]*

lā-mekān: *Belli bir yeri olmayan, mekânsız. [2]*

1. Seyr-i semend-i sırruña meydān-ı ʿarş teng
Pervāz-ı mürġ-i fikretüñe **lā-mekān** feżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 8). [lā-mekān,]*

lāmiʿ: *Parlayan, parlak. [2]*

1. Saʿādet kevkebi ṭāliʿ yüzinden
Siyādet nūrı **lāmiʿ** ılduzından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 40). [lāmiʿ,]*

laʿnet: *Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma.*

1. Ġażab gözledi biri biri raḥmet
Birisi buldı niʿmet biri **laʿnet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 204). [laʿnet,]*

lāş kal-: *Leş haline gelmek. II. Felakete uğramak, ölmek. [Deyim]*

1. Öpen devlet işigini olur baş
Ḳaçan devlet ḳapusından ḳalur lāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 56). [lāş ḳalur, -ur]*

lāt: *Cahiliye devrinde müşrik Arapların ilah saydıkları bazı büyük putları vardır. Bunların en meşhurları Hubel, Lât, Menat ve Uzza'dır. Beyitte Hz. Muhammed'in bu putları kırdığı olaya gönderme yapılmıştır.*

1. Seçemez ʿışḳ mesti Kaʿbe vü **Lāt**
Ḫarābāt içre ʿarż eyler münācāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 23). [lāt,]*

latīf: *Hoş, güzel. [4]*

1. Nefīsin cevherüñ mālüñ şerīfin
Atuñ tāzīsin ü ḫūbuñ **laṭīfin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 4). [laṭīfin, -in]*

latīf: *Hoş, yumuşak, nazik. [2]*

1. Ḫasīs olmaya maṭlūb-ı şerīfüñ
Keşīfe yoḳdurur meyli **laṭīfüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 66). [laṭīfüñ, -üñ]*

latīfe: *Şaka.*

1. **Latīfeyle** sınar serḫōşlıġını
Bu āb ile dener āteşlıġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 69). [latīfeyle, -y, -le]*

lā-yaʿḳl: *Aklı başında olmayan, yaptığını bilmeyen, kendinden geçmiş, sarhoş.*

1. Şeb-istānda çü Şîrîn oldı āgāh
Ki bī-ḫōddur u **lā-yaʿḳl** şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 50). [lā-yaʿḳl,]*

lā-yezālī olmaz: *Zeval bulmaz, yok olmaz, bitmez (Allah).*

1. Şu bāḳī Ḥaḳḳ kim yoḫdur zevāli
Şu diri Ḥaḳḳ ki **olmaz lā-yezālī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 92). [lā-yezālī olmaz, -]*

lāyık: *Uygun, yaraşır, münasip. [5]*

1. İdindük taş göñül sen ben demür cān
Velī ol göñüle **lāyık** budur cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 98). [lāyık,]*

lāyık: *Nitelikleriyle bir şeye hak kazanacak seviyede olan, bir şeyi hak edecek nitelikte bulunan.*

1. Velī dāʿīlıġa **lāyık** degüldür
ʿUḳūl irmez bu şāhuñ rütbetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 75). [lāyık,]*

lāyık degül: *Yakışmaz, yaraşmaz, münasip değil. [3]*

1. Didi Ḫusrev yigitdür mest ü ʿāşıḳ
Degüldür tāḫt-ı kisrā aña **lāyık** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 16). [lāyık degüldür, -dür]*

lāyık gör-: *Uygun görmek, münasip bulmak. [Deyim]*

1. Tanışduġında begler **gördi lāyık**
Ki olur cüft olsa ay u gün muvāfıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 43). [lāyık gördi, -di]*

lāyık gör-: *Uygun görmek, yakıştırmak. [3] [Deyim]*

1. Ḫaṭarlu yoldurur sulṭānlıḳ iy şāh
Anı her ḳula **lāyık görmez** Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 130). [lāyık görmez, -mez]*

lāyık mi: *Layık mı? (Değil).*

1. Ḫulḳuña çünki Ḫāliḳ-i aʿẓam didi azīm
Lāyık ḫalāyıḳ eyleye **mi** ḫulḳuña şenā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 42). [lāyık mi, -]*

lāyık ol-: *Layık, yaraşır, münasip olmak. [5]*

1. Be-her ḥāl anı ister cān-ı ʿāşıḳ
Ki **olur** vaḳtine vü ḳadrine **lāyık** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 34). [lāyık olur, -ur]*

lāyıkiyle: *Gereğince.*

1. Bu üç nefs anda var ḥiss ile bile
Daḫı cünbiş irādet **lāyıḳiyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 110). [lāyıḳiyle,]*

lā-yuḥṣa: *Sayılmaz, hesaba gelmez.*

1. Anuñ şaḫınında **lā-yuḥṣīdūr** encüm
Nice ʿāḳiller anda oldılar güm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 13). [lā-yuḥṣīdūr, -dūr]*

lāzım ol-: *Gerekmek.*

1. Aña bu dört şuret **oldı lāzım**
Od u su yil ü toprāḳdur mülāzim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 17). [lāzım oldı, -dı]*

le-ʿamrüke levlāke ve ’ḍ-ḍuhā: *Şair ikinci beyitte hadis ve ayetlerden iktibas yaparak peygamberin övgüsüne devam eder. Le-amrüke, “(Ey Resûlüm), senin ömrüne andolsun ki, onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı. (Hicr,15/481)”16 Levlâke, “Sen olmasaydın felekleri (kâinatı) yaratmazdım. (Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, 2/164)”17 Ve’d duhâ, “Kuşluk vaktine andolsun. Durgunlaştığı zaman geceye andolsun ki, Rabb’in seni bırakmadı ve sana darılmadı. (Duhâ, 93/1-5)18 Bu iktibaslarda geçen ayet ve kutsî hadislerin anlamlarına gönderme yapan şair, Allah katında peygambere gösterilen ilgiyi ve yakınlığı anlatarak onun en güzel şekilde övgüsünü yapmış oluyor. [Ayet]*

1. İy faḫr-i ḫalḳ kimde ola zehre medḥüñe
Çün Ḫaḳ didi **Le-ʿamrüke levlāke ve ’ḍ-ḍuḥā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 4). [le-ʿamrüke levlāke ve ’ḍ-ḍuḥā, -]*

leb: *Dudak. [29]*

1. Cānā **lebüñ** ḫayāli olalı cāna hemdem
Ol laʿl āteşinden hem sīne yandı hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 53). [lebüñ, -ün]*

leb-i cüllāb: *Gül sulu dudak.*

1. Yudınur ol **leb-i cüllāba** ḳarşu
Nite-kim teşne diller āba ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 39). [leb-i cüllāba, -a]*

leb-i laʿl: *Lal taşı gibi kırmızı olan dudak.*

1. **Leb-i laʿle** şekerden nūş virdi
Dür-i nuṭḳa şadefden gūş virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 60). [leb-i laʿle, -e]*

leb-i laʿlin: *Kırmızı dudak.*

1. Şunı virmiş **leb-i laʿlini** lāle
Urur dendān-ı dürrin aña jāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 17). [leb-i laʿlini, -i]*

leb-i mercān: *Mercan gibi kırmızı dudak.*

1. Dil ü cān ol **leb-i mercāna** teşne
ṣanasın ḳurı tendür cāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 1). [leb-i mercāna, -a]*

leb-i şīrīn: *Şîrîn'in dudağı; tatlı dudak.*

1. **Leb-i Şīrīnden** ol ṣu kevşer olmış
Biten ḳamışları ney-şekker olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 33). [leb-i şīrīnden, -den]*

leb- i şīrīn-i ter: *Hoş, nazik Şirin'in dudağı.*

1. Şifā uman **leb- i Şīrīn-i terden**
Bula mı derdine dermān Şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 79). [leb- i şīrīn-i terden, -den]*

lebbeyk lebbeyk: *Hac sırasında Cenâbıhakk'a hitâben söylenen, "Senin emrini yerine getirmeye hazırım, maksadım dâima sensin Allah'ım" manasına gelen ifade.*

1. Ṣafā berrindeyem her ḥāl ile peyk
Ṭavāf-ı Kaʿbeye **lebbeyk lebbeyk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 92). [lebbeyk lebbeyk, -]*

lebīb: *Akıllı, zeki.*

1. **Lebībüm** ẕevḳ binümdür lebüñden
Iraġ olsun ġabīler ġabġabuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 5). [lebībüm, -üm]*

lebin ter it-: *Dudağı(nı) ıslatmak, sulandırmak.*

1. **Lebin** cüllāb-ı taḥsīnden **ter itdi**
Elin öpüp şehüñ pür-şekker itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 29). [lebin ter itdi, -di]*

lebüñ sun-: *Dudağını uzatmak. II. Öpücük vermek.[Deyim]*

1. El öpüp ben ḳulı ḳoyma günāha
Lebüñ sun ki ire müzd ü ḫayr şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 36). [lebüñ sun, -]*

lehv: *Faydasız iş, eğlence, oyun.*

1. Eger bir cidd ola bin **lehv** iledür
V'eger bir secdedür yüz sehv iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 53). [lehv,]*

lehv ü melāhī: *Oyun oynama, oyun. II. Eğlence ile meşgul olma. [İkileme]*

1. Cihānuñ şahısın şāḥib-külāhı
Düşer mi dāʾima **lehv ü melāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 66). [lehv ü melāhī, -]*

lehv-bazī: *Oyun oynama.*

1. Gehī ṣayd ü şikār ü ser-firāzī
Gehī ṣaṭranc ü nerd ü **lehv-bazī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 124). [lehv-bazī,]*

lemʿa: *Işık, parıltı.*

1. Çü görmedi giceden nūr ü **lemʿa**
Uzatdı dil ki derdin yana şemʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 1). [lemʿa,]*

leng: *Topal, aksak. [2]*

1. Bu böyleyken ne rāḥat ʿömr evi teng
Nicesi menzil alam ṣabr atı **leng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 254). [leng,]*

lenger: *Çapa.*

1. Çü düşe baḥr-i dile zevraḳ-ı zer
Ṣafālar yilken olsun ʿayş **lenger** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 124). [lenger,]*

lenger-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah çapası/gemi demiri. [Ayet]*

1. Bahr-i ḥayretdedür sefīne-i rūh
Lenger-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 28). [lenger-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

lerzān: *Titreyen, titrek.*

1. Yıḳıldı kürsīden topraġa bī-cān
Uçuḳ tutmış bigi endāmı **lerzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 26). [lerzān,]*

leşker: *Asker. [17]*

1. Ṣevāḳib fikretine müşterīdür
Kevākib nuṣratınuñ **leşkeridür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 52). [leşkeridür, -i, -dür]*

leşker: *Asker II. Ordu. [21]*

1. Seḥer **leşker** olur bu işden āgāh
Yaraġ ile ḳılurlar ʿazm-i dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 101). [leşker,]*

leşker-i ġūl: *Gulyabani askeri, canavar gibi asker.*

1. Oturmış gāret ü urġuna meşgūl
Moġol ile nite-kim **leşker-i ġūl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 66). [leşker-i ġūl, -]*

leşker-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah askeri. [Ayet]*

1. Cünd-i ḥaḳdur ki sır havā çerisin
Leşker-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 44). [leşker-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

leşker-i rūm çek-: *Rum (Anadolu) askerlerinden ordu oluşturmak; bu orduyu düşman üzerine sevk etmek. [Deyim]*

1. **Çeküpdür** Ḫusrev eyle **leşker-i Rūm**
Ki gerdinden tolupdur kişver ü būm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 7). [leşker-i rūm çeküpdür, -üp, -dür]*

leşker çek-: *Asker dizmek, ordu hazırlamak. [Deyim]*

1. **Çeküp leşker** ḳulavuz aldı sürdi
Yolı ṭōmar mānendinde dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 5). [leşker çeküp, -üp]*

leşker çek-: *Asker göndermek, ordu sevk etmek. [2] [Deyim]*

1. Çü ben **leşker çekem** il ucına dek
Bilürven ḳalmayısar aña dirnek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 77). [leşker çekem, -em]*

leşker-gāh: *Karargah, ordunun uzun süre ya da geçici olarak konakladığı yer.*

1. Düşüp Şebdīz izine tīz gitdi
Tañ atmadın bu **leşker-gāha** yitti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 28). [leşker-gāha, -a]*

let: *Dayak, dövme.*

1. Anı bilmez ki yüz döndürse devlet
Getürür rāyı vāy u ḳuvveti **let** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 20). [let,]*

leṭāfet: *Hoşluk, güzellik, incelik. [3]*

1. Ṣınāʿat birle ḫarc itdi **leṭāfet**
Meḥariflıḳ ḳılup satdı ẓerāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 51). [leṭāfet,]*

leṭāʾif söyle-: *Güldürmek, eğlendirmek amacıyla güzel ve nükteli söz söylemek veya hikâye anlatmak, şaka yapmak. [Deyim]*

1. **Leṭāʾif söyleyürek** ol melek-ḫū
Şehüñ gözlerini tutmışdı uyḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 37). [leṭāʾif söyleyürek, -yürek]*

levḥ: *Sayfa, kağıt. [3]*

1. Ḳalemden **levḥa** ol mühri urur germ
Ki ṭaş görse olurdı mūm-veş nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 23). [levḥa, -a]*

levḥ: *Sayfa. II. Gönül.*

1. İdegör **levḥüñi** pāk ü mücellā
Ki ola iki ʿālem naḳşı peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 13). [levḥüñi, -üñ, -i]*

levḥ-i ḥayāt: *Hayat levhası, ömür.*

1. Anuñ daḫı felek yazdı berātın
Ḳazıdı levḥadan **levḥ-i ḥayātın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 34). [levḥ-i ḥayātın, -ın]*

levḥ-i żamīr: *Gönül levhası.*

1. Fikrüñ daḳīḳa-dānı **levḥ-i żamīre** baḳsa
Ḫaṭṭ-ı vücūd içinde ḳalmaya ḥarf-i mübhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 15). [levḥ-i żamīre, -e]*

levha: *Bir yere asılmak üzere yazılmış veya yapılmış yazı veya resim.*

1. Ne ṣūret kim idersin **levḥa** taṣvīr
Dil ü cān ḥalli ile eyle taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 3). [levḥa,]*

levha: *Sayfa; Levh-i mahfūz. Allah'ın takdir ettiği, olmuş ve olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kabul edilen levha.*

1. Anuñ daḫı felek yazdı berātın
Ḳazıdı **levḥadan** levḥ-i ḥayātın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 34). [levḥadan, -dan]*

levlāk: *"Levlâke levlak lema halaktül eflak: Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım." Kudsi hadis olduğu söylenen ifadeden iktibastır. [Hadis]*

1. Bu ʿarş ü ferş ü ins ü cinn ü eflāk
Buyurur Ḥaḳ ki olmazidi **levlāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 32). [levlāk,]*

levvāme nefs: *Nefsin yedi mertebesinden ikincisi [Bu mertebede kişi, henüz kendini kötülükten menedecek dereceye gelmemiş olmakla berâber yaptığı işlerden vicdan huzursuzluğu ve pişmanlık duyup kendini suçlar].*

1. Olur **levvāme nefs** aṣḥābı bunlar
Geh āteş bulısar geh āb bunlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 215). [levvāme nefs, -]*

leyl-i ʿadem: *Yokluğun gecesi.*

1. Zihī Mūcid ki yaratdı ḳıdemden
Nehār-ı ālemi **leyl-i ʿademden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 10). [leyl-i ʿademden, -den]*

leylā: *Leyla ile Mecnun hikâyelerinin kadın kahramanı. [3]*

1. İki fettān birbirine meftūn
İkisi daḫı **Leyla** lîk Mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 82). [leyla,]*

leylā: *Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanına benzetilen Şîrîn.*

1. Bu ṣīveyle ṣu deñlü siḥr ü efsūn
Oḳıdı kim bu **Leylā** oldı mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 126). [leylā,]*

leylā vü mecnūn: *Leyla ve Mecnun (hikâyesi). [İkileme]*

1. Didi kim **Leylā vü Mecnūn** miṣālem
Ḳara zülfüm bigi āṣüfte-ḥālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 149). [leylā vü mecnūn, -]*

leylī: *Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.*

1. Oḳıdum cānına biñ siḥr ü efsūn
Ki oldı **Leyli** bigi göñli mecnun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 104). [leyli,]*

lezzet: *Tat, herhangi bir şeyden alınan zevk, haz. [8]*

1. Ne şerbet olur ki **leẕẕetinden**
Cān ẕevkin alur göñül meẕāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 65). [leẕẕetinden, -in, -den]*

lezzet al: *I. Tadı algılamak II. Bir şeyden hoşlanmak, zevk almak. [3] [Deyim]*

1. Velīkin sebḳāt-i raḥmet ġażabden
Ḳamuya **leẕẕet aldurdı** ṭalebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 22). [leẕẕet aldurdı, -dur, -dı]*

lezzet bul-: *Tat almak II Hoşlanmak. [Deyim]*

1. **Bulurlar** şol ḳadar **leẕẕet** naẓardan
Ki añmazlar idi ṭuʿm-ı şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 101). [leẕẕet bulurlar, -ur, -lar]*

libās: *Elbise, giysi. [3]*

1. Eren resmince geyürdi giyesi
Müretteb pehlevānī her **libāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 12). [libāsı, -ı]*

libās-ı zühd: *Sofuluk ve dindarlık elbisesi.*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ siḥri **libās-ı zühdi** çāk itdi
Eger döymezse bir tīre ne ḳuvvet dirʿ-i taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 7). [libās-ı zühdi, -i]*

licām: *Hayvan ağzına vurulan gem.*

1. Sen ol zerrīn **licām** u cevherī cām
   Ki Çōbīn merkeb oldı gine Behrām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 51). [licām,]*

licām-ı pehlevānī: *Sağlam, dayanıklı dizgin/gem.*

1. Ṭamaġına **licām-ı pehlevānī**
   Urup rām eylesün rāmīler anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 51). [licām-ı pehlevānī, -]*

līk: *Ama, fakat, lakin. [7]*

1. Yigirmi bir atadan mülke vāriş
   Özidür **līk** sen ol ʿilme bāʿiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 20). [līk,]*

līk: *Gibi.*

1. İki fettān birbirine meftūn
   İkisi daḫı Leyla **līk** Mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 82). [līk,]*

likā: *Kavuşma, vuslat.*

1. **Likā** ʿīdinde cān olmasa ḳurbān
   Helāk itsün beyāben ü muġaylān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 93). [likā,]*

likā: *Yüz. II Allah'ın eşyadaki tecellisi, cemalullah.*

1. Beḳāya ilticek dār-ı fenādan
   Münevver ḳıl gözümüzi **liḳādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 38). [liḳādan, -dan]*

līkin: *Ama, fakat, lakin. [9]*

1. Yaḳ āteş sözde **līkin** ābdār it
   Yil ölçenler havāsın ḫāk-sār it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 43). [līkin,]*

li-meni'l-mülk: *"Mülk kimindir". Mümin suresi, 16. ayette yer alır. [Ayet]*

1. **Li-meni'l-mülk** hutbesine urılır
   Minber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 15). [li-meni'l-mülk,]*

lisān: *Dil, konuşma. [3]*

1. Benüm ḫod ḥikmetüm sıġmaz **lisāna**
   Bedīʿ ola getürürseñ beyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 29). [lisāna, -a]*

lisān-ı şerʿ: *Şeriat dili. [2]*

1. **Lisān-ı şerʿ** aña dir ʿarş-ı aʿẓam
   Ululığına irmez ʿaḳl-ı ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 17). [lisān-ı şerʿ, -]*

lisān-ül-ḥāl: *Hâl dili. Beden dili.*

1. Olam dirseñ **lisān-ül-ḥāle** hem-dem
   Daḫı urma lisān-ül-ḳālden dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 15). [lisān-ül-ḥāle, -e]*

lisān-ül-ḳāl: *Konuşma dili.*

1. Olam dirseñ lisān-ül-ḥāle hem-dem
   Daḫı urma **lisān-ül-ḳālden** dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 16). [lisān-ül-ḳālden, -den]*

liyn: *Yumuşaklık, mülâyemet.*

1. Biri birinden oldı sıḳl u ḫıffet
   Tağıtmaḳ tutmaġ u **liyn** ü ṣalābet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 18). [liyn,]*

loḳma: *Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, yemek. [5]*

1. Yir idi bir nice **loḳma** şehen-şāh
   Ne muḥtāca gözi toḳınsa nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 23). [loḳma,]*

lokma: *Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, yemek. II. Güzel sevgili, eş, zevce.*

1. Anuñçün ivdi anı yimege yir
   Ki şehler tīz olur her **loḳmadan** sīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 100). [loḳmadan, -dan]*

lokmān: *Halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza*

çıkan tarihi bir şahsiyettir. Kur'an-ı Kerim'de adına bir süre vardır. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokman'ın bir peygamber veya nebi olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk, onun salih bir kul olduğunu kabul eder. Anlatılanlara göre o Hikmet ve Hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir. [2]

1. Şu maʿcūndan yidürdi çarḫ-ı gerdān
Ki cān virdi yiyüp bir loḳma **Loḳmān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 84). [loḳmān,]*

luʿb: *Eğlence, oyun. [4]*

1. Gine **luʿb** ü neşāṭı tāze ḳıldı
Safā vü ʿayşi bī-endāze ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 49). [luʿb,]*

luʿb: *Oyun, hile. [4]*

1. Felek luʿbetleri açup göz ü yüz
Bunun **luʿbını** gözlerlerdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 22). [luʿbını, -ı, -(n)ı]*

luʿb ile: *Oyun ile, hile ile.*

1. Anı bir **luʿb ile** menʿ itdi Çōpīn
Ġażanfer bigi çōpān deste çōpīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 15). [luʿb ile, -]*

luʿb ü āl: *Oyun ve hile. [İkileme]*

1. Ruḫınuñ **luʿb ü ālin** kim ḳıla şerḥ
Ki virür ay ü güne at ü ruḫ ṭarḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 105). [luʿb ü āl, -in]*

luʿbe gir-: *Oyuna/dansa katılmak, oyun oynamaya/dans etmeye başlamak. [Deyim]*

1. Çü bunlar **luʿbe girdi** çüst ü çālāk
Bıraḳdı ḫırḳa luʿbet-bāz-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 25). [luʿbe gir, -]*

luʿbet: *Oyuncak, kendisiyle oynanılıp eğlenilecek şey. II. Şirin'in hizmetindeki güzel kız(lar).*

1. Girü mey ḳıldu bu **luʿbetleri** germ
Semāʿ ü raḳṣ ü luʿbe oldılar nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 23). [luʿbetleri, -ler, -i]*

luʿbet: *Oyun, hile. [2]*

1. Felek **luʿbetleri** açup göz ü yüz
Bunun luʿbını gözlerlerdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 21). [luʿbetleri, -leri]*

luʿbet-bāz-ı eflāk: *Hileci felekler. [2]*

1. Çü bunlar luʿbe girdi çüst ü çālāk
Bıraḳdı ḫırḳa **luʿbet-bāz-ı eflāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 26). [luʿbet-bāz-ı eflāk, -]*

luʿbet-bāz-ı eyyām: *Günlerin hokkabazı. II. Felek, talih, baht.*

1. Biraz müddet bu **luʿbet-bāz-ı eyyām**
Seni daḫı oynadısar kām ü nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 37). [luʿbet-bāz-ı eyyām, -]*

luṭf: *Allah'ın kullarını güzellik ve hoşluk ile muradına muvaffak eylemesi. [2]*

1. Bī-niyāz iseñ ne var **luṭfuñ** havāsı ceẕbesi
Gösterür cān mürġına dünyā gülistānın ḳafes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 17). [lutfuñ, -uñ]*

luṭf: *İyilik, ihsan, bağış. [43]*

1. Eger **luṭfı** suyı olmasa bend-keş
Güneş sızardı ḳahrından ḳamer-veş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 33). [lutfı, -ı]*

lutf: *İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk. [2]*

1. Ne **luṭf** ile bilürseñ ḳıl selāmı
Ne yeng ile gerekse ḳıl kelamı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 19). [lutf,]*

lutf-ı ʿām it-: *Kuluna yardım etmek, lütuf da bulunmak.*

1. Görürseñ şāhı geh geh **luṭf-ı ʿām it**
Bu ḳulından selām ile peyām it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 207). [lutf-ı ʿām it, -]*

lutf-ı dil-dār: *Sevgilinin iyiliği, cömertliği.*

1. ʿİnāyet cezbesiyle **luṭf-ı dil-dār**
Girü ol maḥvdan eyledi bīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 77). [lutf-ı dil-dār, -]*

lutf-ı ilāhī: *Allah'ın ihsan ve inayeti.*

1. Didi Rūma zihī **luṭf-ı ilāhī**
Ki ola şāh-ı İrānuñ penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 3). [lutf-ı ilāhī, -]*

lutf-ı rab: *Allah'ın lütfu, Allah'ın iyiliği.*

1. Cemʿ eyleyüp cemiʿ-i kemālātı **luṭf-ı Rab**
Bir z̤āt-ı ekmel içre adın ḳodı Muṣṭafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 31). [lutf-ı rab, -]*

lutf-ı şīrīn: *Şirin'in bağışı, keremi.*

1. Nevāziş ḳılmaz ise **luṭf-ı Şīrīn**
Çi Ḫusrev şevketi çi şīr-i peşmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 7). [lutf-ı şīrīn, -]*

luṭf ile: *İyilikle, lutf ederek.*

1. Gören ṣanurdı et ü ḳanı vardur
Yā-ḫūd **luṭf ile** söyler cānı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 26). [lutf ile, -]*

luṭf işle-: *İyilikte bulunmak, yardım etmek, bağışlamak. [Deyim]*

1. Ki ger od ehli isem **luṭfuñ işle**
Muḥammed yüzi suyına bağışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 197). [lutfuñ işle, -]*

luṭf it-: *İyi davranmak, saygı ve hürmet göstemek.*

1. Nevāzişler ḳılup gösterdi raġbet
Bayaġından yig **itdi luṭf** ü ʿizzet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 14). [lutf ü ʿizzet itdi, -di]*

lutf it-: *İyilik ve ihsanda bulunmak.*

1. Nice ki evvelde **luṭf itdüñ** ilāhī
Girü āḫirde ʿafv eyle günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 79). [lutf itdüñ, -dü, -ñ]*

lutf -ı kāmil kıl-: *Büyük bir ihsanda, iyilikte bulunmak.*

1. Ne ʿāḳil kim ola işinde ʿāmil
Gerek maʿzūla **ḳıla luṭf-ı kāmil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 232). [lutf-ı kāmil ḳıla, -a]*

lutf ü himāyet it-: *İyilik etmek ve korumak/sahip çıkmak. [İkileme]*

1. Köynürdi şevḳi tābına ḫüsninüñ āftāb
İtmese zülfi sāyesi **luṭf ü ḥimāyeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 4). [lutf ü ḥimāyet itmese, -me, -se]*

luṭf ü ihsān kıl-: *Lütuf ve ihsanda bulunmak, iyilik yapmak. [İkileme]*

1. İderdi nez̤r ü ḳurbān ü taṣadduḳ
Ḳılurdı luṭf ü iḥsān ü temalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 46). [lutf ü iḥsān ḳılurdı, -dı]*

luṭf u kerem: *İyilik ve cömertlik. [İkileme]*

1. Ḫacil ḳılduñ bizi cūd ü niʿamden
Utandurduñ öküş **luṭf u keremden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 18). [lutf u keremden, -den]*

lutfuñ işle: *İyilikte bulunmak, yardım etmek, lütfetmek. [Deyim]*

1. Suçum gerçi uludur **luṭfuñ işle**
Kiçi yaşuma raḥm idüp baġışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 31). [lutfuñ işle, -]*

lücce-i ʿummān: *Okyanus.*

1. Çü yoḳdur ḳısmeti aġzı ter olmaz
Düşerse **lücce-i ʿummāna** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 14). [lücce-i ʿummāna, -a]*

lüknet: *Kekeleme, pelteklik, tutukluk gibi konuşma kusuru.*

1. Ne dil kim ġafleti virmedi **lüknet**
İder Rabbına ḥamd ü şükr ü minnet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 15). [lüknet,]*

lüʾlüʾ: *İnci. [2]*

1. Söze dür dökse ol laʿl-i güher-pūş
Olur **lüʾlüʾ** ġulām-ı ḥalḳa der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 50). [lüʾlüʾ,]*

lüʾlüʾ-i ter: *Parlak, taze inci.*

1. Cevāhir **lüʾlüʾ-i ter** laʿl ü yāḳūt
   Ki ola rūḥ u ḳalbe ḳuvvet ü ḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 17). [lüʾlüʾ-i ter, -]*

lüʾlüʾ-i ter: *Yeni elde edilmiş, parlak inci. II. Gözyaşı.*

1. Degül yüzin baḳup tozın görenler
   Saçarlar idi gözden **lüʾlüʾ-i ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 40). [lüʾlüʾ-i ter, -]*

lüʾlüʾ-yi lāle: *Lale incisi. II. Lale büyüklüğünde inci; Gözyaşı.*

1. Güherden **lüʾlüʾ-yi lāle** aḳıtdı
   Gözi yaş yirine deryā aḳıtdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 17). [lüʾlüʾ-yi lāle, -]*

lüʾlü-yi ter: *Parlak inci. [2]*

1. **Lüʾlü-yi ter** aḳıdur ẕehebden
   Muṭrib nefes ur ki cān-ı ŞEYḤİ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 132). [lüʾlü-yi ter, -]*

M

mā ʿabednāk: *"İbadet etmemiz gerektiği gibi ibadet edemedik" anlamında Arapça ibare. [Hadis]*

1. ʿİbādetden dem uran çüst ü çālāk
   Kemāl-i ʿacz ile dir **mā ʿabednāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 107). [mā ʿabednāk, -]*

mā arefnāk: *"Seni bilemedik" anlamında bir zikir sözü. [2] [Hadis]*

1. Yüriyen maʿrifet yolın ṭarab-nāk
   Çağırur ḥayretinden **mā ʿarefnāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 105). [mā ʿarefnāk, -]*
2. Nice biñ ʿālim ü niḥrir-i derrāk
   Çağırur her tarafdan **mā ʿarefnāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 6). [mā ʿarefnāk, -]*

mā remeyte: *Ma remeyte" "sen atmadın" anlamına gelir. "Savaşta onları siz öldürmediniz, onları Allah öldürdü; (oku) attığında da sen atmadın, Allah attı" anlamındaki Enfal suresi 17. ayetinden iktibastır. [Ayet]*

1. Kīş-i ve mā remeyteden atsañ ḳażā oḳın
   Ḫayl-i müsevvimīn ide dīn düşmeniñ hebā
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 27). [kīş-i ve mā remeyteden, -den]

maʿādīn: *Madenler. [2]*

1. V'eger ola **maʿādin** vaṣfı taḫrīr
   Eriye cān ü dil itmekde taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 169). [maʿādin,]*

maʿāl: *Yücelikler, şerefler, ululuklar, yüce ve üstün dereceler.*

1. Maʿānī birle cān olsun melek-vār
   Maʿāl ile revān olsun felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 50). [maʿāl,]*

maʿānī: *Anlamlar, manalar. [3]*

1. Biraz ardınca yürür tañlayuraḳ
   Bu ṣūretden **maʿānī** añlayuraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 6). [maʿānī,]*

maʿānī: *Manalar; düzgün ve yerinde söz söyleme kurallarını öğreten belâgat ilminin sözün hâle uygunluğundan bahseden bölümü II Gerçekler, hakikatler.*

1. Bugün ṣūret ṣafāsına içelüm
   Maʿānī ẕevḳi ile ḫōş geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 100). [maʿānī,]*

maʿārif: *Bilme, ilim.*

1. Şular kim bu sebīle sālik oldı
   Maʿārif merkebine mālik oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 70). [maʿārif,]*

maʿāyib: *Ayıp şeyler, ayıplanacak fiil ve hareketler, leke, kusur.*

1. Velī ednā-yı ādemde merātib
   Öküşdür ger **maʿāyib** v'er menāḳib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 188). [maʿāyib,]*

maʿbūd: *Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye layık olan, kendisine ibadet edilen varlık, ilah; Allah. [5]*

1. Çü gördüñ bir bedīʿ-üş-şekl mevcud
   Geç andan ki ola mübdiʿ saña **maʿbūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 88). [maʿbūd,]*

mācerā: *Yaşanan, baştan geçen durum veya olay, serüven. [6]*

1. Baş urup yire Şāvūr-ı müşāvir
   Didi ol **mācerāyı** evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 8). [mācerāyı, -y, -ı]*

maʿcūn: *Hamur kıvamına getirilmiş madde, macun.*

1. Ola maḫlūḳ bir **maʿcūna** terkīb
   Ki anda bulına bu cümle tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 131). [maʿcūna, -a]*

maʿcūn: *Macun, hamur kıvamına getirilmiş ilaç.*

1. Şu **maʿcūndan** yidürdi çarḫ-ı gerdān
   Ki cān virdi yiyüp bir loḳma Loḳmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 83). [maʿcūndan, -dan]*

mādām ol-: *Devam etmek, sürüp gitmek.*

1. Çü şeh nūrı **ola** ʿaynümde **mādām**
Cihān ayına dirven cām-ı hammām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 11). [mādām ola, -a]*

māde: *Dişi.*

1. Birisi **māde** şīr ü biri irkek
Degül atları birbirinden ürkek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 99). [māde,]*

maʿdelet: *Adalet, hakkaniyet.*

1. ʿÖmer ol **maʿdelet** taḫtında sulṭān
Ki ẓıllından ḳaçardı dīv ü şeyṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 107). [maʿdelet,]*

maʿden: *Maden ocağı, cevherin çıkarıldığı veya bulunduğu yer. [3]*

1. İrdi nebāt ü **maʿden** ü ḥayvāna daʿvetüñ
Kim oldı şāhidüñ şecer ü üştür ü ḫaşā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 43). [maʿden,]*

māder-i pīr: *Yaşlı anne (Mehin Banu).*

1. Didi şimden girü sensin cihān-gīr
Öñüñde cān viriser **māder-i pīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 12). [māder-i pīr, -]*

maʿdūm: *Fani; ölümlü, gelip geçici.*

1. Ḫudāyā ʿāleme maʿbūd sensin
Kamu **maʿdūmdur** mevcūd sensin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 232). [maʿdūmdur, -dur]*

maḏyān: *Dişi at, kısrak.*

1. İrişür çünki fermānı Ḫudānuñ
Yıġılur biñde biri **maḏyānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 14). [maḏyānuñ, -uñ]*

maʿel-kıṣṣa: *Kısa söyleyerek.*

1. Çü degmez şādlıġı ġuṣṣasına
Maʿel-ḳıṣṣa rıżā vir ḥiṣṣesine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 8). [maʿel-ḳıṣṣa,]*

maġār: *Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in. [2]*

1. Olur her ḳarında bir gün muʿayyen
Ki girürler **maġāruñ** ḳapusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 10). [maġāruñ, -uñ]*

maġārā: *Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in. [3]*

1. Ki var ol deyr öñinde bir **maġārā**
Demürden ḳapusı beñzer ḥiṣāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 1). [maġārā,]*

maġbūn: *Aldanmış, şaşkın, zarar ve ziyan (kayıp) içinde olan.*

1. Çü baḫtuñ derdi ḳılmışdı ciger-ḫūn
Cihāndan ḥasret ile gitdi **māġbūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 56). [māġbūn,]*

maġfiret: *Allah'ın lutuf ve merhamet ederek kullarının günahlarını affetmesi.*

1. Viribi **maġfiret** yilin götürsin
Bizi raḥmet kenārına yitürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 61). [maġfiret,]*

maġfūr: *Allah tarafından günahları bağışlanan veya günahlarının bağışlanması için Allah'a dua edilen ölmüş kimse (Şeyhî).*

1. Çü naḳl eyledi ol merḥūm ü **maġfūr**
Ki ḳılsun Ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 1). [maġfūr,]*

maġfūr-ı muhalled: *Sonsuza kadar, kalıcı olarak bağışlanmış.*

1. Biri merḥūm ü **maġfūr-ı muḫalled**
Biri maḳhūr ü maḥrūm-ı müebbed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 109). [maġfūr-ı muḫalled, -]*

maġfūr eyle-: *Affetmek, hoşgörü ile karşılamak, mazur görmek.*

1. Aç uçmaḳ ḳapusın bir laḫża iy ḫūr
Ḳuṣūrumuz bilürüz **eyle maġfūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 32). [maġfūr eyle, -]*

maġlūb: *Yenik düşmüş, yenilmiş.*

1. Gerek Ferhād ola artuġa ṭālib
Bu ḥükm ile ki var **maġlūb** u ġālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 128). [maġlūb,]*

maġrib: *Güneşin battığı taraf, batı. [2]*

1. Didi vü itdi ol māh şeb-be-ḫayr
Otaġı **maġribine** ḳıldı seyri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 72). [maġribine, -i, -ne]*

maġrūr: *Gururlanmış, kibirli.*

1. Bu yaña Sāye Hān **maġrūr** ü ẓālim
Cihānı eylemiş ẓulm ile muẓlim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 63). [maġrūr,]*

maġrūr ol: *Kendini beğenmek, böbürlenmek, gururlanmak. [6]*

1. Ṣorarsañ çāre **maġrūr olmamaḳdur**
Kenār-ı ḫayrden dūr olmamaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 117). [maġrūr olmamaḳdur, -ma, -maḳ, -dur]*

maġz: *Akıl, beyin, dimağ. [4]*

1. Geç imdi ḫuşk u telḫin ġuṣṣasından
Ter eyle **maġzı** Şīrīn ḳıṣṣasından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 18). [maġzı, -ı]*

māh: *Ay, kamer. [36]*

1. Oldı saʿd ılduzınuñ ġurresi ġarrā bu gice
Ki itdi **māh** ile ḳırān Zühre-i zehrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 2). [māh,]*

māh: *Kamer, ay II. ay gibi parlak yüzlü güzel. [8]*

1. Bilürler devlet-i nāgāhdur bu
Şehüñ ışmarladuġı **māhdur** bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 30). [māhdur, -dur]*

māh: *Ay, kamer. II ay gibi parlak yüzlü güzel (Şirin). [32]*

1. Çü ḫod-bīn oldı öz naḳşına ol **māh**
Ṭudaş oldı gözi bu naḳşa nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 81). [māh,]*

māh: *Ay, kamer. II ay gibi parlak yüzlü güzel (Husrev-i Perviz).*

1. Bilürven ḳarşular sini şehen-şāh
Yoluñu seyr ider gün gibi ol **māh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 338). [māh,]*

māh: *Ay, kamer (Sultan II. Murad).*

1. Çomaġı ger tuta gökden yaña rāh
Tağıdur ḫūşe-i Pervīni ol **māh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 30). [māh,]*

māh: *Ay, kamer (Mehin Banu).*

1. Mehīn Bānūya öẕr idüp didi şāh
Ki siz bizümsiz ü biz sizüñ iy **māh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 196). [māh,]*

māh: *Ay, kamer II. ay gibi parlak yüz.*

1. Pes andan **māhına** pīrāye düzdi
Niḳābın āftāba ṣāye düzdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 83). [māhına, -ı, -n, -a]*

māh: *Ay, kamer II sevgilinin beyaz, parlak yüzü.*

1. Döker her ṣubh-dem **māh** üzre şeb-nem
Senüñ mihrüñden urur ṣıdḳ ile dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 233). [māh,]*

māh: *Bir takvim yılının on ikide biri, ay, şehr.*

1. Bu evde ki oldı **māh** ü sāl gerdān
Muʿayyen bir sebeb var ḥāl-i gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 179). [māh,]*

māh-ı āhū-çeşm: *Ahu gözlü ay gibi parlak yüzlü güzel (Şirin).*

1. Şehen-şeh **māh-ı āhū-çeşmden** dūr
ḳalur ḫayretde san ḫayvān-ı mehcūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 7). [māh-ı āhū-çeşmden, -den]*

māh-ı ʿālem: *Dünyanın ayı. [2]*

1. Gedā ḳanda vu ḳanda şāh-ı ʿālem
Ḳanı māhī vü ḳanda **māh-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 66). [māh-ı ʿālem, -]*

māh-ı ʿālem: *Dünyanın ayı, ay gibi güzel (Şirin). [2]*

1. Didiler daḫı kim iy şāh-ı ʿālem
Bir at biner idi ol **māh-ı ʿālem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 34). [māh-ı ʿālem, -]*

māh-ı dil-efrūz: *Gönle ferahlık veren ay gibi güzel (Şirin). [2]*

1. Dün irişdi baña bir peyk-i pīrūz
Haber virdi kim ol **māh-ı dil-efrūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 26). [māh-ı dil-efrūz, -]*

māh-ı dil-keş: *Gönül çeken, gönlü cezbeden ay, ay gibi güzel (Şirin).*

1. Göründükde şehe ol **māh-ı dil-keş**
Güneş olmışdı şeh yaʿnī pür-āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 141). [māh-ı dil-keş, -]*

māh-ı füsūn-ger: *Büyü yapan ay, ay gibi güzel (Şirin).*

1. Biraz ḳarıyı taḳup zīver ü zer
Viribir şāha ol **māh-ı füsūn-ger** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 68). [māh-ı füsūn-ger, -]*

māh-ı gül-rūḫ: *Gül yanaklı ay. II. Kırmızı yanaklı ay gibi parlak yüzlü güzel.*

1. Bu **māh-ı gül-rūḫ** u bu şāh-ı gül-gūn
Hümāy ola ya Şīrīn-i hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 115). [māh-ı gül-rūḫ, -]*

māh-ı ḫusrev-i şāh: *Hüsrev padişahın ayı.*

1. İrişmiş idi māhī burcına māh
Ki aġdı taḫta **māh-ı Ḫusrev-i şāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 2). [māh-ı ḫusrev-i şāh, -]*

māh-ı mihr-bān: *Merhametli sevgili.*

1. Cemāl-i cilvesine müjde-i viṣāl viren
Ḫayāl degül ise **māh-ı mihr-bān** ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 4). [māh-ı mihr-bān, -]*

māh-ı mükedder: *Bulanık, parlak olmayan ay.*

1. Żiyā irişmese şāh-ı münevver
Çi Şīrīn ü çi bir **māh-ı mükedder** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 10). [māh-ı mükedder, -]*

māh-ı münevver: *Parlak ay.*

1. Yanında ol nigār-ı Zühre-manẓar
ṣanasın mihr ile **māh-ı münevver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 26). [māh-ı münevver, -]*

māh-ı münevver: *Parlak ay. II ay gibi parlak yüzlü güzel (Şirin).*

1. Ḳaḳıyup gitdi ol **māh-ı münevver**
Ḳodı şāhı yirinde sanki ülker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 107). [māh-ı münevver, -]*

māh-ı nev: *Yeni ay, hilal II parlak, güzel yüz.*

1. Çaḳ eyle olısar Ḥusrev göricek
Ki olur dīvāne **māh-ı nev** göricek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 74). [māh-ı nev, -]*

māh-ı pür-derd: *Dert ile dolu olan ay gibi güzel (Şirin).*

1. Ġubār-ı rāh ile ol **māh-ı pür-derd**
Teni āyīnesin tutmış idi gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 19). [māh-ı pür-derd, -]*

māh-ı pür-nūr: *Parlak ay II ay gizi güzel (Şirin).*

1. Didi saġu saġup iy **māh-ı pür-nūr**
Yavuz göz mi irdi sen günden beni dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 81). [māh-ı pür-nūr, -]*

māh-ı serv: *Selvi boylu ay II Uzun boylu güzel, sevgili (Şîrîn).*

1. San uçmaḳdan gelür ṭāvūs-ı raʿnā
Degül ṭāvūs **māh-ı serv-i bālā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 122). [māh-ı serv-i bālā, -]*

māh-ı şeb-efrūz: *Geceyi aydınlatan ay.*

1. Meger bir gice kim **māh-ı şeb-efrūz**
Cihānı rūşen itmiş şöyle kim rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 1). [māh-ı şeb-efrūz, -]*

māh-ı şeker-leb: *Tatlı dudaklı ay yüzlü güzel (Şirin).*

1. Dönüp didi nigāra şāh-ı ferruḫ
   Ki iy **māh-ı şeker-leb** serv-i gül-ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 2). [māh-ı şeker-leb, -]*

māh-ı tābān: *Parlak ay, dolunay.*

1. Aralarında ol sulṭān-ı ḫūbān
   Ṣan ılduzlar içinde **māh-ı tābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 78). [māh-ı tābān, -]*

māh-ı tābān: *Yüzü ay gibi parlayan, ay gibi parlak yüzlü (Şirin).*

1. Didi ılduzlara ol **māh-ı tābān**
   Ki ol menzilden olalar şitābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 389). [māh-ı tābān, -]*

māh bedr ol-: *Ay dolunay hâline gelmek. Yeni aydan 14 gün sonraki görünen durumudur. Ay, Dünya etrafındaki hareketinin yarısını tamamladığında Dünya ve Güneş'le aynı hizada yer alır. Böylece Ay Güneş'ten aldığı ışınları Dünya'nın karanlık yüzeyine yansıttığı için Dünya'nın bu yüzeyinden daire şeklinde parlak görülür. Bu görünümü dolunay durumudur. Beyitte Husrev'in Şirin'i karşılaması, ayın dolunay görünümünde iken güneş karşısındaki hizası/konumuyla ilişkilendirilmektedir.*

1. Segirdüp ḳarşuladı dil-beri şāh
   Güneşi nitekim **bedr olıcaḳ māh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 166). [māh bedr olıcaḳ, -ıcaḳ]*

māh tutıl-: *Ay tutulmak. II. Güzel birine âşık olmak. [Deyim]*

1. Bulımaz kişi ḥīleyle göge rāh
   Tutılmaz kimseye efsūn ile **māh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 44). [māh tutılmaz, -maz]*

mahabbet: *Aşk, sevgi. [7]*

1. Maḥabbet derdi alduġın ḳarārın
   Ḳamu terk eyledügin yoġ u varın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 15). [maḥabbet,]*

mahabbet bahri: *Sevgi denizi.*

1. **Maḥabbet baḥri** cūş itdi vü ṭaşdı
   Ḳaçan iş ḥadden ü ṣu başdan aşdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 2). [maḥabbet baḥri, -]*

maḥal: *Yerinde, uygun.*

1. Şu bāba ehl kim bunı **maḥal** dir
   Olur ḥayvān bigi bel hum aḍall dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 191). [maḥal,]*

maḥall-i secde: *Secde edilen yer, secde yeri.*

1. Belī çün ol bu olmış idi bu ol
   Maḥall-i secde birdür biñ ise yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 126). [maḥall-i secde, -]*

maḥal ḳo-: *Fırsat vermek, yer bırakmak. [Deyim]*

1. ʿAcem ḳavmine **ḳomadı maḥal** hīç
   Ḳulaḳ depretmedi baş itmedi pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 73). [maḥal ḳomadı, -ma, -dı]*

māḥażar: *Hazır olan, hazır olarak bulunan (şey). [2]*

1. Murādumuz ṭapuñdan bir naẓardur
   Rıżā virüñ aña kim **māḥażardur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 32). [māḥażardur, -dur]*

maḥbūb: *Muhabbet duyulan, sevilen, sevgili. [10]*

1. Nice **maḥbūb** kim ser-mest irişür
   Naẓarsuz gözler uyḫuya dürişür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 33). [maḥbūb,]*

mahbūb: *Muhabbet duyulan, sevilen, sevgili (Şirin). [2]*

1. Bir aḫşāmın ki dönmişlerdi avdan
   Bulur **maḥbūbı** ḫalvet söz ü savdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 22). [maḥbūbı, -ı]*

mahbūb-ı dem-sāz: *Kafa dengi sevgili.*

1. Çü buldı sözine **maḥbūb-ı dem-sāz**
   Bu tercīʿa bedīhī ḳıldı āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 103). [maḥbūb-ı dem-sāz, -]*

mahbūb-ı evliyā: *Velilerin sevgilisi.*

1. Ḥayder ki ʿilm ü ḥikmetüñe vāriṣ itdi Ḥaḳ
Maḥbūb-ı evliyā idi maḫṣūṣ-ı lā-fetā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 78). [maḥbūb-ı evliyā, -]*

maḥbūb idin-: *Sevgili, dost edinmek. [2] [Deyim]*

1. Mehīn Bānū özin maṭlūb idinmiş
Çü ḫūb-ı ʿaṣrdur **maḥbūb idinmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 2). [maḥbūb idinmiş, -miş]*

māh-çihre: *Ay yüzlü, yüzü ay gibi parlak ve güzel olan kimse (Husrev-i Perviz).*

1. On üç yaşında kim ol **māh-çihre**
Recūliyyetden irişmişdi behre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 61). [māh-çihre,]*

mahcūb kal-: *Örtülü, perdeli olmak. II. Bakmamak. [Deyim]*

1. Ne göz ki ol Yūsufa **ḳalursa maḥcūb**
Soġılsun ger olursa çeşm-i Yaʿḳūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 54). [maḥcūb ḳalursa, -ur, -sa]*

mahfī: *Gizlenilmiş, gizli, saklı.*

1. Bu resme rīvlerdür dīv vaṣfı
Geh ider āşkāre gāh **maḫfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 46). [maḫfī,]*

māhī: *Balık. [6]*

1. Ṣuya kim ṣaçı ṣaçmış dām-ı şesti
Degül **māhī** meh idi zīr-desti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 48). [māhī,]*

māhī: *Balık. II. erkeğin cinsel organı (Tanıkta, Husrev-i Perviz'in cinsel organı kastedilir).*

1. Meger Ḫıżr idi dün ẓulmet siyāhı
Ki saldı Çeşme-i Ḥayvāna **māhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 180). [māhī,]*

māhī: *Balık. II. Suyun içindeki güzel (Şirin).*

1. Yol üzre gördügi şeh ḥavż ü **māhī**
Virürdi ṣıdḳ-ı Şāvūra güvāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 125). [māhī,]*

māhī burcı: *Ay burcu.*

1. İrişmiş idi **māhī burcına** māh
Ki aġdı taḫta māh-ı Ḫusrev-i şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 1). [māhī burcına, -n, -a]*

māhiyyet: *Bir şeyin aslı, esası, iç yüzü, nitelik. [6]*

1. Kevākib seyrinüñ **māhiyyetinden**
ʿAnāṣır ṭabʿınuñ ḫāṣiyyetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 47). [māhiyyetinden, -in, -den]*

maḫlaş: *Kurtuluşa erilecek yer, sığınak.*

1. Pelenk isterdi **maḫlaş** pençesinden
Çetük olurdı şir işkencesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 65). [maḫlaş,]*

mahlūk: *Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş her şey. [4]*

1. Girü ikinci ʿaḳluñ üç cihātı
Bilindi çünki **maḫlūḳ** oldı ẕāti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 2). [maḫlūḳ,]*

mahlūk ol-: *Yaratılmak.*

1. Baña öñdinki cünbişden beyān it
Nedür **maḫlūḳ olan** evvel ʿayān it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 174, Mısra 4). [maḫlūḳ olan, -an]*

maḫlūḳāt: *Yaratılmış olan şeyler, bütün yaratıklar, mahlûklar. [2]*

1. Öñ anı ḳıldı mevcūdātı andan
Anı ḫalḳ itdi **maḫlūḳātı** andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 34). [maḫlūḳātı, -ı]*

māh-manẓar: *Ay gibi, aya benzeyen (Şirin).*

1. Süreyyā cemʿ ile ol **māh-manẓar**
Yarın ne menzili eyler münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 85). [māh-manẓar,]*

maḥmil: *Deve, fil gibi hayvanların sırtına konan veya insanların omuzlarında taşınan, karşılıklı oturulacak şekilde yapılmış bir çeşit kapalı sepet, tahtırevan, mahfe. [2]*

1. Mehi merkeb diyüp Pervīni **maḥmil**
İderler fürceyi menzil-be-menzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 21). [maḥmil,]*

maḥmil bağla-: *Mahmil (deve veya fil gibi hayvanların sırtına konan ve karşılıklı oturacak yerleri bulunan bir nevi kapalı sepet, mahfe, mahmel) bağlamak II yola çıkmak için hazırlanmak. [Deyim]*

1. ʿAḳl ü ṣabr u cān u göñül kārbānı çaġrışur
Sārbānuñ nide kim **bağlaya maḥmil** gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 14). [maḥmil bağlaya, -ya]*

maḥmil irür-: *Bir yere ulaşmak, varmak. [Deyim]*

1. Velī çün menzil-i maḥbūba **maḥmil İrürdi** gerd-i miḥnetden yudı dil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 38). [maḥmil irürdi, -di]*

maḥmil ḳoy-: *İkamet etmek, konaklamak. [Deyim]*

1. Yapuñ bir ḳaṣr ki idem anı menzil
İrince şeh **ḳoyam** ol yirde **maḥmil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 50). [maḥmil ḳoyam, -am]*

maḥmūd: *Hz. Muhammed'in isimlerinden biri olup "övülmüş, methedilmiş" anlamına gelmektedir.*

1. Ḥamīdün aḥmed ü **maḥmūdı** oldur
Cihānuñ maḳṣad ü maḳṣūdı oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 23). [maḥmūdı, -ı]*

maḥmūr: *İçkiden sersemlemiş, kendinden geçecek duruma gelmiş (kimse). [3]*

1. Eger nāz eylesem ḳaṣdum hemāndur
Ki **maḥmūra** şeker yimek ziyāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 8). [maḥmūra, -a]*

māh-peyker: *Yüzü ay gibi parlak ve güzel olan, ay yüzlü.*

1. Ḳatuñda vardurur bir **māh-peyker**
Ne meh kim āftāb olmaz berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 29). [māh-peyker,]*

mahrem: *Bir kimsenin sırlarını bilecek derecede yakını ve samîmî dostu olan kimse, sırdaş. [6]*

1. Çü yoġ idi ḳatında yār-ı hem-dem
Hemān göñli idi sırrına **maḥrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 66). [maḥrem,]*

mahrem: *Padışahın yaverleri, yakınındaki hizmetlileri.*

1. Biri **maḥremlerinden** taḫt-gāhuñ
Dir ol ḥāli ḳatında pād-şāhuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 3). [maḥremlerinden, -ler, -in, -den]*

mahrem degil: *Dost, sırdaş olmamak.*

1. Ger ḥarīm-i sırruña **maḥrem degüldür** hīç dil
Faźlasından faźluñuñ maḥrūm ḳalmaz hīç kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 21). [maḥrem degüldür, -dür]*

mahrem eyle-: *İçli dışlı, yakın hale getirmek. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Gehī ġoncayla laʿli hem-dem eyler
Gehī şehd ile şīri **maḥrem eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 62). [maḥrem eyler, -r]*

maḥrem ol-: *Eş, yoldaş olmak.*

1. Revā mı gonca vü gül hem-dem olmaḳ
Baña ol yār u çift ü **maḥrem olmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 30). [maḥrem olmaḳ, -maḳ]*

mahrem ol-: *İçli dışlı olmak, samimi olmak.*

1. Cān kimdür ol ḥaremde kim bula üns-i ḫalvet
Olduḳda sen melek-ḫū ḳudsīler ile **maḥrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 48). [maḥrem olduḳda, -duḳda]*

māh-rū: *Ay yüzlü, yüzü ay gibi parlayan güzel. [2]*

1. Ḳonuldı kürsiler zerrīn ü sīmīn
Oturdı **māh-rūlar** Zühre-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 200). [māh-rūlar, -lar]*

māh-rū: *Ay yüzlü, yüzü ay gibi parlayan güzel (Şirin). [2]*

1. Bu resme ḳışṣalar ol **māh-rūya**
Diyürek gözleri vardı yuḫuya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 45). [māh-rūya, -ya]*

maḥrūm: *İyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz. [5]*

1. Sen anda vāṣıl ü ben bunda **maḥrūm**
Zihī bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt olam ṣūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 303). [maḥrūm,]*

maḥrūm-ı müebbed: *İyi ve güzel şeylerden sonsuza kadar mahrum edilmiş.*

1. Biri merḥūm ü maġfūr-ı muḫalled
Biri maḳhūr ü **maḥrūm-ı müebbed** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 110). [maḥrūm-ı müebbed, -]*

maḥrūm ḳal-: *Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek, yoksun kalmak. [Deyim]*

1. Ger ḥarīm-i sırruña maḥrem degüldür hīç dil
Faẕlasından faẕluñuñ **maḥrūm ḳalmaz** hīç kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 22). [maḥrūm ḳal, -]*

maḥrūm ḳal-: *Yoksun kalmak. II. Uzak, ayrı düşmek. [Deyim]*

1. Bu ẓālim fiʿli ucından oġlı maẓlūm
Ḳalısar milk-i ecdādına **maḥrūm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 20). [maḥrūm ḳalısar, -ısar]*

maḥrūm ol-: *Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek, yoksun olmak. [3]*

1. Kerem deryāsı bī-pāyān ü mevvāc
Nite **maḥrūm ola** her ac ü muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 24). [maḥrūm ola, -a]*

maḥsūd ol-: *İmrenmek.*

1. Ulu niʿmetdurur Ḥaḳdan bu maḳṣūd
ʿAceb mi niʿmet ısı **olsa maḥsūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 112). [maḥsūd olsa, -sa]*

maḥşūr ol-: *Çevresi sarılmak, çevrelenmek, çevrilmek, kuşatılmak, abluka altına alınmak.*

1. Biraz müddet ki ḳayṣer **oldı maḥṣūr**
Görür kim çāre itmez Ḳalʿa vü sūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 15). [maḥṣūr oldı, -dı]*

mahsūs: *Duyuların algıladığı nesne ve nitelikleri ifade eden felsefe terimi.*

1. Naẓīrin görmemiş ʿālemde **maḥsūs**
Meger āyīnede ol daḥı maʿkūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 95). [maḥsūs,]*

maḥsūs-ı lā-fetā: *"La feta" ile nitelendirilmeye layık/özel (olan). Hz. Muhammed'in "Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ zülfikār" (Ali'den başka yiğit, zülfikardan başka kılıç yoktur) hadisine gönderme yapılmaktadır. [Hadis]*

1. Ḥayder ki ʿilm ü ḥikmetüñe vāris itdi Ḥaḳ
Maḥbūb-ı evliyā idi **maḥṣūṣ-ı lā-fetā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 78). [maḥṣūṣ-ı lā-fetā, -]*

maḥsus-ı raḥmān: *Yarattığı bütün varlıklara merhamet eden Allah'a özel olan.*

1. Ne burhān ile olur ne vicdān
Anuñçün didiler **maḥṣuṣ-ı raḥmān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 4). [maḥṣuṣ-ı raḥmān, -]*

maḥsūs-ı vāḥid: *Tek ve bir olan Allah'a mahsus olan (nitelikler).*

1. Olur tevḥīd-i ḥaḳ **maḥṣūṣ-ı vāḥid**
Ne ḳāil yol bulur aña ne vācid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 45). [maḥṣūṣ-ı vāḥid, -]*

maḥv: *Perişanlık, harap olma durumu. [2]*

1. Girü ol **maḥvdan** eyledi bīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 78). [maḥvdan, -dan]*

maḥv it-: *Yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Seḥer-geh ki ābnūsı **maḥv ider** ʿāc
Ḳazınup dūre yazıldı sifīdāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 11). [maḥv ider, -er]*

maḥv ol-: *Ortadan kalkmak, yok olmak, sona ermek. [2]*

1. Açarsa gün yüzinden perde gündüz
   Niceme çoġ ise **maḥv olur** ılduz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 34). [maḥv olur, -ur]*

maḥv ol-: *Perişan olmak.*

1. Hemān-dem **maḥv olup** Ferhād-ı medhūş
   Sücūda vardı ḳaldı deng ü bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 73). [maḥv olup, -up]*

maḥv ol-: *Yok olmak, ortadan kalkmak; kötü duruma düşmek, perişan olmak.*

1. Ẕevāt ü vaṣf ü efʿāli cihānuñ
   Ḳamu **maḥv ola** envārında anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 14). [maḥv ol, -]*

māh-veş: *Ay gibi.*

1. Görürseñ yolda ol cān müşterīsin
   Nişān vir **māh-veş** engüşterīsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 344). [māh-veş,]*

maḥż: *Hâlis, katkısız, saf.*

1. Zülfi havāsı gayrine bāzār ki eyledüm
   Ger südi **maḥż** ise ḳamu sevdā-yı ḫāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 4). [maḥż,]*

maḥżar-ı lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah defteri. [Ayet]*

1. Açıcaḳ ṭayy olur sicill-i vücūd
   Maḥżar-ı lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 14). [maḥżar-ı lā-ilāhe illā'llāh, -]*

mahzen: *Hazine.*

1. İlāhī **maḫzenüñ** fetḥine miftāḥ
   Melāhī ẓulmeti defʿine miṣbāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 17). [maḫzenüñ, -üñ]*

mahzūn: *Hüzünlü, kederli. [3]*

1. Girü bir yüzden idi göñli **maḫzūn**
   Ki ʿāḳil bilür irer kamuya ol gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 21). [maḫzūn,]*

maḫzūn: *Saklı.*

1. Şehüñ var idi **maḫzūn** ḳırḳ genci
   Ki görmemiş biri cemʿinde renci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 1). [maḫzūn,]*

maḫzūn ḳal-: *Hüzünlenmek, üzülmek. [Deyim]*

1. Ki şeh çün gitdi terk itdi nigārı
   Ne **maḫzūn ḳaldı** ḳıldı āh u zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 10). [maḫzūn ḳaldı, -dı]*

māil: *Meyilli, istekli, hevesli.*

1. Ki bu tevḥīdüñ ol ki **māilidür**
   Ḥulūl ü ittiḥāduñ kāilidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 33). [māilidür, -i, -dür]*

māʾil: *Bir tarafa eğilmiş, yönelmiş; istekli, hevesli. [2]*

1. Gül-i ter şāh-ı sīmīn serve **māʾil**
   Semenler yāsemin üzre ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 143). [māʾil,]*

māʾil ḳıl-: *Eğilmek, meyletmek, yönelmek.*

1. Gehī şimşāda **ḳılur** serv **māʾil**
   Gehī billūra sīm eyler ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 63). [māʾil ḳılur, -ur]*

māil ol-: *Meyletmek, yönelmek. [2]*

1. Şan **oldı** şems burcı ḳavse **māil**
   Ḥaseddendür esed māha muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 59). [māil oldı, -dı]*

māʾil ol-: *Meyletmek, eğilim göstermek; arzulamak, istemek, hevesli olmak.*

1. **Ola** her naḳṣı ile aña **māʾil**
   Ḳabūl u reddi ayruġuñ degül ḫoş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 78). [māʾil ola, -a]*

maʿīşet: *Geçim, dirlik.*

1. Şular kim her işe taḳdīr iderler
   Maʿīşet yazusın tedbīr iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 114). [maʿīşet,]*

makāl: *Söz, kelam. [3-4]*

1. Degül Şeyḫī bu söz sinüñ kelāmuñ
   Maḳaluñ bil ki refʿ ola maḳamuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 60). [maḳaluñ, -üñ]*

maḳālāt: *Sözler.*

1. Bulardan ol perī perhīz iderdi
   Maḳālātın dürūġ-āmız iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 64). [maḳālātın, -ın]*

makām: *Durulacak yer, durak, mesken. [7]*

1. Çün ayrulıḳ nevāsın eyledüm rāst
   Bulardan bir **maḳām** olındı der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 104). [maḳām,]*

maḳām: *Bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimi, parçadaki seslerin genel durumu. [3]*

1. Bilürdi rāst her burcun **maḳāmın**
   Gine ol perdede sāʿat niẓāmın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 231). [maḳāmın, -ın]*

maḳām: *Derece, mertebe. [4]*

1. Degül Şeyḫī bu söz sinüñ kelāmuñ
   Maḳaluñ bil ki refʿ ola **maḳamuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 60). [maḳamuñ, -uñ]*

makām: *Makam, mevki. [2]*

1. Velī destūr yoḳdur ḫāṣa ʿāma
   Ḳadem basmaġā insān bu **maḳāma** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 32). [maḳāma, -a]*

makām-ı āşnā: *Bilindik makam.*

1. Düzüp şiʿrin **maḳām-ı āşnādan**
   Muḫayyer ḳıldı ʿuşşāḳı nevādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 75). [maḳām-ı āşnādan, -dan]*

maḳām-ı ḥācib: *Mecliste görevli perdeci/kapıcının yeri.*

1. Maḳām-ı ḥācib ü çavuş u serheng
   Şaha ḳarşu degül mīl ola ferseng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 21). [maḳām-ı ḥācib, -]*

maḳām-ı ḥakk: *Hakk'ın, Allah'ın huzuru, katı, makamı.*

1. Ḫudāyā bize tevfīḳı refīḳ it
   Maḳām-ı ḥaḳḳa taḫḳīḳı ṭarīḳ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 6). [maḳām-ı ḥaḳḳa, -a]*

maḳām-ı rükn-i beyt-ullāh: *Kabe'nin Hz. İbrahim'in makamının bulunduğu köşesi. Makam-ı İbrahim, kaynaklarda Kâbe'nin inşası sırasında Hz. İbrâhim'in üzerine çıkıp duvar ördüğü ve üstünde insanları hacca davet ettiği kabul edilen taş veya onun bulunduğu yer olarak tanımlanmaktadır.*

1. **Maḳām-ı rükn-i Beyt-ullāh** ḥaḳḳı
   Ṭavāf ü saʿy ü derd ü āh ḥaḳḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 193). [maḳām-ı rükn-i beyt-ullāh, -]*

makar: *Durulan, kararlaştırılan yer, mekân, ikâmetgâh.*

1. Havā ṭabʿın sorarsañ germ ü terdür
   Od u su ortası aña **maḳardür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 30). [maḳardür, -dür]*

makbūl: *Beğenilen, kabul gören, hoşa giden, hoş. [2]*

1. Ḳamu bu ʿaybüm ile ḳul anuñven
   Eger merdūd eger **maḳbūl** anuñven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 38). [maḳbūl,]*

makbūl ol-: *Kabul edilmek; beğenilmek, hoşa gitmek.*

1. Ḳamu ʿaybümle ger **maḳbūl olam** ben
   Cihāna şāh u aña ḳul olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 57). [maḳbūl olam, -am]*

makdem: *Ayak basma, gelme, geliş, teşrif etme.*

1. Bozuldı **maḳdeminden** tāḳ-ı Kisrī
Bunuñ fetḥi aña żamm itdi kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 111). [maḳdeminden, -i, -n, -den]*

makhūr: *Kahrolunmuş, helak edilmiş.*

1. Biri merḥūm ü maġfūr-ı muḫalled
Biri **maḳhūr** ü maḥrūm-ı müebbed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 110). [maḳhūr,]*

makrūn ol-: *Yakınlaşmak, yaklaşmak.*

1. Bu tevḥīd anda **olur** cāna **maḳrūn**
Ki ẕāt ile tecellī ḳıla bīçūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 7). [maḳrūn olur, -ur]*

makṣad: *Amaç, istek, hedef. [4]*

1. Ḳapuñdur **maḳṣadum** derdüñ refīḳüm
Eger gümrāh isem göster ṭarīḳüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 89). [maḳṣadum, -um]*

makṣād-ı aḳsā: *En yüksek maksat, ulaşılmak istenen en yüce gaye.*

1. Gel iy cān maṭlab-ı aʿlā arasañ
Bil iy dil **maḳṣād-ı aḳsā** sorarsañ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 2). [maḳṣād-ı aḳsā, -]*

maksem kıl-: *Dağıtım yeri haline getirmek. Vesile/Aracı yapmak.*

1. Envār-ı fetḥe itdi Ḥaḳ işigüñi maṭlaʿ
Erzāḳ-ı ḫalḳa ḳıldı rāziḳ ḳapuñı maḳsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 40). [maḳsem ḳıldı, -dı]*

maksūd: *Amaç, gaye, maksat, niyet. [26]*

1. Degül **maḳṣūdumuz** tāriḫ-i Pervīz
Bel añun ʿışḳıdur ẕevḳ ü ṣafā-riz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 83). [maḳṣūdumuz, -umuz]*

maḳṣūd-ı aṣli: *Asıl maksat, gerçek niyet.*

1. Nedür tevḥīd-i ẕāt üçinci faṣlı
Ki oldur ṭālībe **maḳṣūd-ı aṣli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 2). [maḳṣūd-ı aṣli, -]*

maḳṣūd-ı cihān: *Dünyâ gâyesi.*

1. Murād-ı cān ü **maḳṣūd-ı cihāndur**
Anın ḥurmetlü adı ḥırz-ı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 13). [maḳṣūd-ı cihāndur, -dur]*

maḳṣūd-ı zātī: *Asıl maksat.*

1. Ne var ayruġa itsem ilṭifātı
Baña ʿışḳuñ idi **maḳṣūd-ı ẕātī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 60). [maḳṣūd-ı ẕātī, -]*

maḳṣūd ele gel-: *İstenilen şey kendiliğinden elde edilmek. II.İstenilen şey için uğraşmadan onun kendisine gelmesini beklemek. [Deyim]*

1. Yig oldur kim **gele maḳṣūd ele** dir
Zevalī tīz irenüñ tīz ola dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 25). [maḳṣūd ele gele, -e]*

maḳṣūd ḥāṣıl ol-: *Amaca ulaşılmak, amaç gerçekleşmek. [Deyim]*

1. Ki anda saġalar çūbānlarum süd
İçile bunda **ḥāṣıl ola maḳṣūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 42). [maḳṣūd ḥāṣıl ola, -a]*

maḳṣūd it-: *Amaçlamak, istemek.*

1. Ṭoḳuz ata vü dört anası mevlūd
Bu bir cānüñ vücūdın **itdi maḳṣūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 68). [maḳṣūd itdi, -di]*

maḳṣūd nişānına tīr ir-: *Ok, istek hedefine ulaşmak, istek hedefini vurmak. II. Amacına ulaşmak. [Deyim]*

1. Bulımaz bārī furṣat ol cihān-gīr
Ki **maḳṣūdı nişānına ire tīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 54). [maḳṣūdı nişānına tīr ire, -e]*

maḳṣūda bāliġ ol-: *Amacına ulaşmak; istediği şeyi elde etmek. [Deyim]*

1. Çü Behrām **oldı** ol **maḳṣūda bāliġ**
Buyurdı urdılar genc ü mebāliġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 1). [maḳṣūda bāliġ oldı, -dı]*

maḳṣūda iriş-: *Amacına ulaşmak. [Deyim]*

1. Bu deñlü cidd ü cehd itdüm dürişdüm
   Sevindüm yaʿnī **maḳṣūda irişdüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 18). [maḳṣūda irişdüm, -dü, -m]*

maḳṣūr: *Bir şey için ayrılmış, bir şeye hasr veya tahsis edilmiş.*

1. Göresin çehresin nūrün ʿalā-nūr
   Baḳasın behresine ḥūr **maḳṣūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 202). [maḳṣūr,]*

maḳṭaʿ: *Bir gazel veya kasîdenin son beyti.*

1. Henüz irişmedin ḳavline **maḳṭaʿ**
   Diline bu ġazelden geldi maṭlaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 112, Mısra 1). [maḳṭaʿ,]*

maʿkūs: *Tersine dönmüş, baş aşağı çevrilmiş.*

1. Naẓīrin görmemiş ʿālemde maḥsūs
   Meger āyīnede ol daḥı **maʿkūs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 96). [maʿkūs,]*

māl: *Bir kimsenin sahip olduğu her şey, mal mülk, servet, varlık. [22]*

1. Ne deñlü dir iseñ ḫarc iderüz **māl**
   Uṣañ olma becid tut itme iḫmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 93). [māl,]*

mal: *Alınıp satılabilen her türlü ticaret eşyası, emtia.*

1. Nefīsin cevherüñ **mālüñ** şerīfin
   Atuñ tāzīsin ü ḫūbuñ laṭīfin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 3). [mālüñ, -üñ]*

māl: *Varlık, servet. II. Aşk.*

1. Belī çoḳ māl ü genc olmışdı pā-māl
   Ki buldı bī-nevā vīrānede **māl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 164). [māl,]*

māl-i bī-vefā: *Vefasız mal. Kişiye faydası olmayan, gelip geçici, fani mal mülk.*

1. İren ol genc-i vāfīden ṣafāya
   Ola mı meyli **māl-i bī-vefāya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 28). [māl-i bī-vefāya, -ya]*

māl-ı cihan: *Dünya malı. Varlık, servet.*

1. Dün ol māl-ı cihana ṭoymayan göz
   Bugün gözinde ḳaldı bir avuç toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 51). [māl-ı cihan, -]*

māl-ı genc-i ḳārūn: *Kârun hazinesi.*

1. Ne maṭlab buldısa Mūsā vü Hārūn
   Hem andan oldı **mal-ı genc-i ḳārūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 198). [mal-ı genc-i ḳārūn, -]*

māl ü genc: *Mal, mülk ve hazine. [İkileme]*

1. Belī çoḳ **māl ü genc** olmışdı pā-māl
   Ki buldı bī-nevā vīrānede māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 163). [māl ü genc, -]*

māl ü genc: *Para, değerli eşyalar. [3] [İkileme]*

1. Mehīn Bānū çü rāḥat buldı renci
   Taṣadduḳ ḳıldı vāfir **māl ü genci** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 34). [māl ü genci, -i]*

māl ü milk: *Mal mülk, servet, zenginlik. [İkileme]*

1. Yidisinüñ elinde yidi iḳlīm
   Bulara itdi **māl ü milki** teslīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 4). [māl ü milki, -i]*

māl ü menal: *Bir kimsenin sahip olduğu her şey, mal mülk, servet. [2] [İkileme]*

1. İy mübeşşir bu şükre şükrāne
   Baş u cān al ne ola **māl ü menāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 14). [māl ü menāl, -]*

māl ü mülk: *Her türlü taşınır ve taşınmaz maddi varlık. [İkileme]*

1. Öküş ḳılmışdı Şīrīne talaṭṭuf
   Ki ide **māl ü mülkine** taṣarruf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 36). [māl ü mülkine, -i, -n, -e]*

mālāmāl: *Dopdolu, çok dolu, lebâleb, ağzına kadar dolu. [İkileme]*

1. Eli altında var biñ ḳalʿa ʿālī
   Ki her birinde **mālāmāl** mālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 66). [mālāmāl,]*

māl-ā-māl it-: *Dopdolu etmek. [İkileme]*

1. Yöresin ṭolu genc ü māl iderler
   Zer ü sīm ile **māl-ā-māl iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 20). [māl-ā-māl iderler, -er, -ler]*

māl-ā-māl ol-: *Dopdolu olmak, dolmak, dolup taşmak. [4] [İkileme]*

1. Zülāle dehr **māl-ā-māl olursa**
   Gözinden ṣanmaġıl kim ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 7). [māl-ā-māl olursa, -ur, -sa]*

mālī: *Dolu, çok fazla.*

1. Eli altında var biñ ḳalʿa ʿālī
   Ki her birinde mālāmāl **mālī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 66). [mālī,]*

mālik: *Sahip.*

1. Senüñdür mülk-i ʿālem **māliki** sen
   Birine virüp alursın birinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 25). [māliki, -i]*

mālik ol-: *Sahip olmak, kavuşmak, erişmek.*

1. Şular kim bu sebīle sālik oldı
   Maʿārif merkebine **mālik oldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 70). [mālik oldı, -dı]*

maʿlūm: *Belli, bilinen. [2]*

1. Diyecegüm ḳamu ʿilmüñe **maʿlūm**
   Ṣığınan saña ḥāṣā ola maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 35). [maʿlūm,]*

maʿlūm eyle-: *Bilinir hale getirmek.*

1. Beşer ḥaḳḳında yoḳdur ol meşiyyet
   Ki **maʿlūm eyleye** ḥaḳḳı hüviyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 6). [maʿlūm eyleye, -y, -e]*

maʿlūm eyle-: *Öğrenmek, haber almak.*

1. Çü **maʿlūm eyledi** Ḳayṣer bu ḥāli
   Mübārek gördi baḫt u taḫta fāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 1). [maʿlūm eyledi, -di]*

maʿlūm it-: *Bilmek, öğrenmek, bilgi sahibi olmak.*

1. Çü **maʿlūm ide** şeh ḥāl-i mizācın
   Buyura ʿillete göre ʿilācın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 79). [maʿlūm ide, -e]*

maʿlūm it-: *Haber vermek, bilgilendirmek. [2]*

1. Çü **maʿlūm itdi** Pervīz-i yegāne
   Ki yüz döndürdi Hürmüzden zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 1). [maʿlūm itdi, -di]*

maʿlūm ol-: *Bilinmek, anlaşılmak. [2]*

1. Bula mı ʿaḳl-ı cüzvī ol mecāli
   Ki **maʿlūm ola** ʿulviyyāt ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 176). [maʿlūm ola, -a]*

māluñ kapuların aç-: *Hazinenin kapılarını açmak. II. Bol para harcamaya başlamak. [Deyim]*

1. Gümüş ḳapuların māluñ açardı
   Demür cemʿ itmeġe altun saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 59). [māluñ ḳapuların açardı, -ar, -dı]*

maʿmūr: *Bayındır, imar edilmiş.*

1. Yidi iḳlīmdür **maʿmūr** senden
   Toḳuz gerdūna irsün nūr senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 5). [maʿmūr,]*

maʿmūr ḳıl-: *İmar etmek, yapılandırmak; daha iyi hale getirmek.*

1. Olur dördincide ol çeşme-i nūr
   Güneş kim mülk-i dehri **ḳıldı maʿmūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 18). [maʿmūr ḳıldı, -dı]*

maʿmūr ol-: *İmar edilmek, yapılmak, gelişip güzelleşmek. [3]*

1. Cemāl-i ʿadl ikisinden tutar nūr
   Sarāy-ı milk ikisile **oldı maʿmūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 84). [maʿmūr oldı, -dı]*

maʿmūre: *Bakılmış, imar edilmiş, bayındır yer, şehir.*

1. Ṭarab **maʿmūresin** ābād ḳıldı
   Dügün esbābına bünyād ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 11). [maʿmūresin, -si, -n]*

maʿnā: *Anlam. [5]*

1. Bu **maʿnāca** ki dimiş ol füsūn-ger
   Neberred ʿışḳ-rā cüz ʿışḳ-ı dīger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 75). [maʿnāca, -ca]*

maʿnā: *Anlam, iç yüz, hakikat. [14]*

1. Bu ṣūretle baña **maʿnā** görindi
   Degülseñ naḳş-ı bī-maʿnā gör indi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 89). [maʿnā,]*

maʿnā yüzi: *Hakikat.*

1. Didi maʿnā yüzinden söyle esrār
   Bu ṣūretden bizi eyle ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 93). [maʿnā yüzi, -]*

mancınıḳ: *Top yapımının bilinmediği çağlarda, kale kuşatmalarında, ağır taş gülle fırlatmakta kullanılan basit bir savaş aracı. (Hz. İbrahim'in mancınık ile ateşe atılması hadisesine gönderme yapılmaktadır).*

1. Ḥalīlüñ ṣabrı için **mancınıḳa**
   Ki oldı od aña verd-i ḥadīḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 169). [mancınıḳa, -a]*

mānend: *Benzer, eş, denk. [6]*

1. Ki neylersiz bugünki dem dün olmaz
   Bu dün **mānendi** ʿālemde gün olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 38). [mānendi, -i]*

maʿnī: *Asıl, öz, gerçek, hakikat. [2]*

1. Anı senden saḫındugumda **maʿnī**
   Seni ṣaḳladugum olurdı yaʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 41). [maʿnī,]*

maʿnī: *Düzgün ve yerinde söz söyleme kurallarını öğreten belâgat ilminin sözün hâle uygunluğundan bahseden bölümü [Diğer iki bölümü bedî ve beyan'dır]: Her üçüne yâni maânî, bedî ve beyâna ilm-i belâgat denilirdi (İsmâil H. Uzunçarşılı).*

1. Feṣāḥetde urur Saḥbāna ṭaʿnı
   Belāġatde ögredür Ḥassāna **maʿnī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 56). [maʿnī,]*

maʿnī: *Anlam.*

1. Ebed nūş olsun ol cāna bu **maʿni**
   Ki içer deryāları dir rabbi zidnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 17). [maʿni,]*

mānīʿ: *Engel.*

1. Yola düşdükde günden seçmeyüp dün
   Giderdi **mānīʿ** olmasa biş on gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 44). [mānīʿ,]*

mānī: *Meşhur Çinli nakkaş ve ressamın adıdır. Sasanîler devrinde, Şâpûr zamanında Îran'a gelip Zerdüşt ve Îsâ dinlerinin halitası olan Mânî dini/Maniheizm adlı batıl mezhebi kurmuştur. Mânî dini en çok Çin'de yayılmış olup kutsal saydıkları kitapları resimlerle süslü imiş. Mânî, yaptığı resimler çok güzel olduğu için bu özelliğini müritlerine gökten inen bir mucize olarak göster-miştir. Koyu bir Zerdüşt olan Hürmüz'ün oğlu Behram tarafından derisi yüzdürülerek öldürtülmüş olan Mânî, Nigâristan, Erteng veya Erjeng adlı resim mecmuası ile şöhret bulmuştur. [3]*

1. Çü ben bir renge resm idem nişānı
   Gerek erjenk naḳşın yuya **Mānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 20). [mānī,]*

mānī-i çīn: *Çinli Mani II meşhur Çinli nakkaşın adıdır. Behram Şâpûr zamanında Îran'a gelip Zerdüşt ve Îsâ dinleri halitası olan batıl mezhebini neşre başlamış olduğundan idam olunmuştur. "Erteng", Erjeng" adlı eserleri meşhurdur.*

1. Yazar tīşeyle taşa şekl-i Şīrīn
   Niteki Erjeng naḳşın **Mānī-i Çīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 16). [mānī-i çīn, -]*

mānīʿ degül: *Engel değil.*

1. Ben oldum bu ḫayāl ü hicre kāni
   Velī şehden **degülem** saña **mānīʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 58). [mānīʿ degülem, -em]*

maʿnī göster-: *... demek istemek, ...'yı kastetmek, bir anlamı ima etmek. [Deyim]*

1. Ḳaçar bigi yüzin döndürdi yaʿnī
   Velī **gösterdi** ol şūretde **maʿnī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 28). [maʿnī gösterdi, -di]*

mānīʿ ol-: *Engel olmak, engellemek, önlemek.*

1. Birisi **olmasa** ḳaṣr ile **mānīʿ**
   Olur her birisi aslına rāciʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 91). [mānīʿ olmasa, -ma, -sa]*

manşūbe: *Satrançta rakîbi içinden çıkılmaz duruma getiren oyun, açmaz. II Oyun, hile.*

1. Gümān iletdi ol **manşūbdan** şāh
   Ki şeh māt oynayısar oġlı nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 49). [manşūbdan, -dan]*

manşūr u muẓaffer kıl-: *Galip kılmak; zafere ulaştırmak.*

1. Ḥuşūşā tīġ ile rāy olsa hem-ser
   Ḳılur sulṭānı **manşūr u muẓaffer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 8). [manşūr u muẓaffer ḳılur, -ur]*

manzar: *Nazar edilen, bakılan, görünen yer.*

1. Belī ʿavretdurur eyleme iştāb
   Geliser **manẓara** nite-ki mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 24). [manẓara, -a]*

manzar: *Yüz, çehre, didar.*

1. Ne şehsin kim ḳamerden **manẓaruñ** var
   Ne mehsin kim güneşden yig ferüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 61). [manẓaruñ, -uñ]*

manzar-ı nūr: *Yüzün ışığı, aydınlığı, parlaklığı.*

1. Zihī ferr-i cemāl ü **manẓar-ı nūr**
   Bu ḥüsne yoḳ sekiz cennetde bir ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 67). [manẓar-ı nūr, -]*

mār: *Yılan. [7]*

1. Ḳara gice midür bu yā siyeh **mār**
   Karañu dün mi yā zengi-i ḫūn-ḫᵛār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 37). [mār,]*

mār: *Yılan II sevgilinin saçı.*

1. Girü ḳılmış eli ol **mārı** der-pīç
   Ki yaʿni siḥrdür üşenmeñüz hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 133). [mārı, -ı]*

mār: *Yılan II tehlikeli, zararlı (Beyitte yılan ve mal-mülk arasında ilgi kurulmuş ve dünyalık servetin insana zarar verdiği ifade edilmiştir).*

1. Gerekse şāh işiginde iḳāmet
   Bu māli **mār** gör mülki melāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 40). [mār,]*

mār-ı ḍaḥḥāk: *İran'da yaşamış, omzunda iki yılan olan ve bu yılanları etkisiz hale getirebilmek için her gün iki çocuk beynini bu yılanlara yediren zalim ve gaddar hükümdar Dahhak'ın yılanı.*

1. Ki Cemden cān aluptur **mār-ı Ḍaḥḥāk**
   Saña cān virür ejderhā-yı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 7). [mār-ı ḍaḥḥāk, -]*

mār-ı efʿī: *Engerek yılanı.*

1. Degül ʿaḳreb ger ola **mār-ı efʿī**
   Zümürrüddür gözine ṭāḳ-ı kisrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 73). [mār-ı efʿī, -]*

mār-ı gürze: *Bir tür büyük yılan. Zehrine dayanacak hiç bir ilaç bulunmayan rengarenk benekli ve çizgili yılan.*

1. Tezikürdi tozından **mār-ı gürze**
   Üñinden ürker idi şīr-i şerze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 7). [mār-ı gürze, -]*

mār-ı merdüm-ḫᵛār: *İnsan eti yiyen yılan. II. Fani dünya, felek.*

1. Yüzegör **mār-ı merdüm-ḫ̬ārdan** pōst
Ki olmaz eski düşmen kimseye dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 55). [mār-ı merdüm-ḫ̬ārdan, -dan]*

mār-ı pīçān: *Kıvrım kıvrım yılan.*

1. Kemendüñ ḫalḳasıdur **mār-ı pīçān**
Ki ḳılur her kime ṭolaşşa bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 63). [mār-ı pīçān, -]*

mār eyle-: *Yılan haline getirmek.*

1. Ne var **mār eylese** Mūsā ʿaṣāyı
Muḥammed mūr iderdi ejdehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 117). [mār eylese, -se]*

maraż: *Hastalık II Manevi hastalık.*

1. Muḥabbet zāʾil olur çün ʿarażdur
Ḥakīm eydür ki şehvānī **marażdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 60). [marażdur, -dur]*

maraż-ı rūḥ: *Ruhla ilgili hastalık.*

1. Nuṭḳuñ muʿallimi şübeh-i ʿaḳladur necāt
Lafẓuñ müferriḥi **maraż-ı rūḥadur** şifā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 10). [maraż-ı rūḥadur, -a, -dur]*

maʿreke: *Savaş alanı.*

1. Şanasın **maʿreke** ʿummān-ı cūşān
Mübārizler ġirīvān ü ḫurūşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 59). [maʿreke,]*

maʿrifet: *Allah'a erişme yolundaki dört kapı, dört mertebeden üçüncüsü; varlıkların hakîkatini ve ilâhî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme, irfan.*

1. Alurken ḥaẕẕ-ı nefsi **maʿrifetden**
Uyar nefse bu cismānī cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 219). [maʿrifetden, -den]*

maʿrifet: *Varlıkların hakîkatini ve ilâhî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme, irfan. [2]*

1. Bilür şol cān ki ʿirfāñī ṣıfatdur
Ḳi ʿilm-i ʿacz ʿālī **maʿrifetdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 110). [maʿrifetdür, -dür*

maʿrifet genci: *İlim, hüner hazinesi.*

1. Çi-ger ʿömrüñ kiçi ʿaḳluñ uludur
Ḫazīneñ **maʿrifet genci** ṭoludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 50). [maʿrifet genci, -]*

maʿrifet yolı: *Tasavvufta dörde ayrılan mertebelerden (şeriat, tarikat, hakikat ve marifet) sonuncusuna yani ilahî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme, irfan mertebesine ulaşmak için takip edilen yol; bunun için yapılması gerekenler. [2]*

1. **Maʿrifet yolında** ol oldum sananlar müntehī
Göre ki öñ menzildedür gitdükde altından feres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 11). [maʿrifet yolında, -n, -da]*

maʿrifetden ʿāṭıl ol-: *İlim, irfandan yoksun ve uzak olmak.*

1. Şular kim **maʿrifetden ola ʿāṭıl**
İderler ehl-i ḥaḳḳa vehm-i bāṭıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 31). [maʿrifetden ʿāṭıl ola, -a]*

maʿrifetden ṭoy-: *Yeteri kadar bilgi edinmek.*

1. **Ṭoyup** şeş sāle iken **maʿrifetden**
Gözi ʿibret tutardı şeş cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 83). [maʿrifetden ṭoyup, -up]*

maʿşiyet-sūz: *Günahları yakan/yok eden.*

1. ʿUḳūle ḳudretidür hikmet-āmūz
Nüfūsa raḥmetidür **maʿşiyet-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 68). [maʿşiyet-sūz,]*

maşlahat: *İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.*

1. Ḳabūl itdi vü didi **maşlaḥatdür**
Müvecceh fikrdür zībā cihetdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 51). [maşlaḥatdür, -dür]*

maṣlahat: *İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan iş, husus, mesele; kurtuluş yolu, güvenlik yolu.*

1. Baña bir **maṣlahat** bul kim dürişem
Biş on gün içre maḥbūbe irişem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 305). [maṣlahat,]*

maṣlahat gör-: *İyi olduğuna ve iyiliğe yol açacağına inanmak, kanaat getirmek. [Deyim]*

1. **Görürseñ maṣlaḥat** kim baḫt ü raḫtı
Ḳoyup terk eyleyem bu tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 23). [maṣlaḥat gör, -]*

maşrık: *Güneşin doğduğu yer, doğu. [4]*

1. Dikince çīn şehi **maşrıḳda** aʿlām
Nigūsār olmış idi rāyet-i şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 3). [maşrıḳda, -da]*

maʿşūk: *Sevgili, dildâr. [12]*

1. Ve eger **maʿşūḳ** ideydi vaṣlı dāʾim
Vücūdı ʿāşıḳuñ ḳalmazdı ḳāʾim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 63). [maʿşūḳ,]*

maʿşūk-ı nāzük: *Nazik sevgili (Şirin).*

1. Çü ʿāşıḳ gördi ol **maʿşūk-ı nāzük**
Diler yilden bıraġa topraġa yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 11). [maʿşūk-ı nāzük, -]*

maʿşūḳ-ı ṭannāz: *Alaycı sevgili (Şirin).*

1. Çü Ḫusrev gördi ki ol **maʿşūḳ-ı ṭannāz**
Niyāz itdükçe hīç az eylemez nāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 1). [maʿşūḳ-ı ṭannāz, -]*

maʿşūk ili: *Sevgilinin yaşadığı yer, ülke.*

1. Tutam sinüñle **maʿşūḳ iline** yol
Olam ben kemterīn ḳul şāh ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 25). [maʿşūḳ iline, -n, -e]*

māt ḳıl-: *Satranç oyununda yenmek. [Deyim]*

1. Beñi baydaḳları sürmeẕdin öñ at
Felek saṭrancınuñ şāhın **ḳılur māt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 104). [māt ḳılur, -ur]*

mā-ṭaġā: *"Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı." Hz. Muhammed'in miraca çıktığında şahit olduğu nimetler karşısındaki durumunu belirten Necm suresinin 17. ayeti iktibas edilir. [Ayet]*

1. Çün ol seferde maḳṣada tīz eyledüñ başar
Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü ḳalbüñ ve **mā-ṭaġā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 54). [mā-ṭaġā,]*

maṭar-var: *Yağmur gibi (olan).*

1. Dökilür gözleri yaşı **maṭar-var**
Ki yaʿnī bürc-i abīde ḳamer var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 143). [maṭar-var,]*

maṭbūʿ: *Güzel, hoş, latif.*

1. Ne naẓmı ki oḳıdı **maṭbūʿ** u mevzūn
Niṣār eyledi sulṭān dürr-i meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 11). [maṭbūʿ,]*

mātem: *Yas, keder, üzüntü.*

1. Çü **mātem** zaḥmetinden oldı āzād
Şehen-şeh ḳıldu bādeyle göñül şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 1). [mātem,]*

mātem eyle-: *Matem tutmak, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.*

1. Velī ḳayşerdeñ ötrü gösterüp ġam
Tamām āyīn ile **eyledi mātem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 14). [mātem eyledi, -di]*

mātem ḥılʿatin geydür-: *Matem elbisesini giydirmek. II. Çok üzmek. [Deyim]*

1. Ne sūsen bitdi āzād u ser-efrāz
Ki **mātem ḥılʿatin geydürmedi** bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 118). [mātem ḥılʿatin geydürmedi, -me, -di]*

mātem tut-: *Yas tutmak: Büyük bir acı ve üzüntünün, benliği üzerinde süren etkisini davranışlarıyla belli etmek. [Deyim]*

1. Urup zaḫma ḥavārī merhemini
Bu ḥūrī **tutdı** Meryem **mātemini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 26). [mātemini tutdı, -dı]*

mātem-zede ol-: *Yaslı, yasa tutulmuş olmak. [Deyim]*

1. İşitdüm yār içün **mātem-zede olmış**
   Gül-i ter nergisinden nem-zede olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 47). [mātem-zede olmış, -mış]*

matlaʿ: *Bir kasîde veya gazelin mısrâları birbirine kâfiyeli olan ilk beyti.*

1. Henüz irişmedin ḳavline maḳṭaʿ
   Diline bu ġazelden geldi **maṭlaʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 112, Mısra 2). [maṭlaʿ,]*

matlaʿ it-: *Kaynak, doğuş yeri haline getirmek.*

1. Envār-ı fetḥe **itdi** Ḥaḳ işigüñi **maṭlaʿ**
   Erzāḳ-ı ḫalḳa ḳıldı rāziḳ ḳapuñı maḳsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 39). [maṭlaʿ itdi, -di]*

matlaʿ ol-: *Doğuş yeri olmak.*

1. Yüzinde yoḫ ḳamunuñ bend ü burḳaʿ
   Ne perde aña ki **ola** nūra **maṭlaʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 18). [maṭlaʿ ol, -]*

matlab: *İstek, istenilen şey. [3]*

1. Ne **maṭlab** buldısa Mūsā vü Hārūn
   Hem andan oldı mal-ı genc-i ḳārūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 197). [maṭlab,]*

matlab-ı aʿlā: *Yüce, yüksek maksat.*

1. Gel iy cān **maṭlab-ı aʿlā** arasañ
   Bil iy dil maḳṣād-ı aḳsā sorarsañ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 1). [maṭlab-ı aʿlā, -]*

matlaʿ-ı nūr: *Işığın doğuş yeri. II. Sevgilinin yüzü.*

1. Bürimiş **maṭlaʿ-ı nūrını** kevkeb
   Iraġ olmış mehinden ḳalb-i ʿaḳreb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 53). [maṭlaʿ-ı nūrını, -ı, -n, -ı]*

matlūb: *İstek, istenilen şey. [8]*

1. Nite-kim Ḫusreve **maṭlūb** virdüñ
   Ana Şīrīn bigi maḥbūb virdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 235). [maṭlūb,]*

maṭlūb-ı şerīf: *Şerefli/kutsal amaç/istek.*

1. Ḫasīs olmaya **maṭlūb-ı şerīfüñ**
   Keşīfe yoḳdurur meyli laṭīfüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 65). [maṭlūb-ı şerīfüñ, -üñ]*

maṭlūb-ı sulṭān: *Padişahın isteği.*

1. Budur dir var ise **maṭlūb-ı sulṭān**
   Revādur ki ola bu sulṭānlara ḫān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 3). [maṭlūb-ı sulṭān, -]*

maṭlūb ü ṭālib: *İsteyen ve istenilen. [İkileme]*

1. Egerçi bir olur **maṭlūb ü ṭālib**
   Bulupdur sālik anda üç merātib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 3). [maṭlūb ü ṭālib, -]*

maṭlūb idin-: *Talep etmek, istemek. [Deyim]*

1. Mehīn Bānū özin **maṭlūb idinmiş**
   Çü ḫūb-ı ʿaşrdur maḥbūb idinmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 1). [maṭlūb idinmiş, -miş]*

māverā: *Bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman vb., öte; görülen âlemin ötesi. [2]*

1. Beşer ḥaddinüñ ancaḳdur kemāli
   Bulımaz **māverāsına** mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 28). [māverāsına, -sı, -na]*

māverd: *Bir tür güzel koku, parfüm.*

1. Muṭayyeb müşk ü **māverd** ile ābı
   Saçar aḳduḳda ferşine gülābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 41). [māverd,]*

māverd: *Gülsuyu.*

1. Şuyı **māverd** ṭopraġı müverred
   Ḳumı vü ḳayırı laʿl ü zeberced *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 353). [māverd,]*

māye kıl-: *Özü, mayası, karakteri hâline getirmek.*

1. Eyü degül yavuzlık **māye ḳılmaḳ**
Eyü yolluları bī-pāye ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 19). [māye ḳılmaḳ, -maḳ]*

maymūn: *Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvan.*

1. Diler kim işleye gördügi ḥāli
Anuñ nesnās u **maymūndur** miṣāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 80). [maymūndur, -dur]*

maʿyūb: *Ayıplanmış, kusurlu.*

1. Hüner ʿarż eyleseñ dirler zihī ḫūb
Bahā umsañ görürler ḫʿār u **maʿyūb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 26). [maʿyūb,]*

mā-zāġa: *"Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı." Hz. Muhammed'in miraca çıktığında şahit olduğu nimetler karşısındaki durumunu belirten Necm suresinin 17. ayeti iktibas edilir. [Ayet]*

1. Çün ol seferde maḳṣada tīz eyledüñ baṣar
Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü ḳalbüñ ve mā-ṭaġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 54). [mā-zāġa,]*

mażāḥik: *Eğlenceli, komik sözler.*

1. Gehī ḥikmet yüzinden fikr olurdı
Gehī naẓm ü **mażāḥik** ẕikr olurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 12). [mażāḥik,]*

maẓhar: *Bir şeyin görünür duruma geldiği, göründüğü, açığa çıktığı, zâhir olduğu yer veya kimse, tecellî yeri.*

1. Beşer kim **mażharıdur** her ṣıfātuñ
Ṣafī vü zübdesidür kāināt uñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 43). [mażharıdur, -ı, -dur]*

maẓhar-ı lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah'ın zuhur etmesi/görünmesi. [Ayet]*

1. ʿĀlem ü ādemüñ ẓuhūrı nedür
Maẓhar-ı lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 10). [maẓhar-ı lā-ilāhe illā'llāh, -]*

māżī: *Geçmiş, eski.*

1. Nice **māżī** sözin ezber ḳılasın
Gerek müstaḳbelin ḥālin bilesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 25). [māżī,]*

māżī: *Geçmiş, geride kalmış, yaşanıp bitmiş.*

1. Ḳılup **māżī** ḥadīṯinden rivāyet
Bu ḥāl ile itdi ʿālemden ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 31). [māżī,]*

maẓlemem başuña ḳanum boynuña: *Bugünkü dilde kullanılan "günahı boynuna" ifadesine benzer olarak, "ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer" anlamında kullanılan bir söz. [Deyim]*

1. V' eger-nī ölürem ḳalmaz nişānum
Başuña maẓlemem boynuña ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 280). [maẓlemem başuña ḳanum boynuña, -]*

maẓlūm: *Haksızlığa uğramış, zulüm görmüş (kimse). [2]*

1. Bu ẓālim fiʿli ucından oġlı **maẓlūm**
Ḳalısar milk-i ecdādına maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 19). [maẓlūm,]*

maẓlūm: *Zulüm görmüş, zulme uğramış.*

1. Dir īy **maẓlūm** ḳuş ne ḫoş yanarsın
Meger cān suyına oda ḳanarsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 3). [maẓlūm,]*

maẓlūmuñ āhından saḳın: *Bugün dilimizde "alma mazlumun ahını çıkar, aheste aheste"; "mazlumun ahı yerde kalmaz" gibi kullanımları bulunan, zulüm gören kimsenin bedduasının tutacağını, kişinin yaptığı kötülüklerin karşılıksız kalmayacağını ifade eden uyarı niteliğinde söz grubu. [Atasözü]*

1. **Saḳın maẓlūmuñ āhından** seḥergāh
Ki ḳomamışdur aña perde Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 97). [maẓlūmuñ āhından saḳın, -]*

maʿzūl: *Azledilmiş.*

1. Ne ʿāḳil kim ola işinde ʿāmil
Gerek **maʿzūla** ḳıla luṭf-ı kāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 232). [maʿzūla, -a]*

maʿzūllıḳ: *İşten çıkarılmış, işine son verilmiş, azledilmiş olma durumu.*

1. Gözüñdeydüm güher **maʿzūllıḳda**
   Niçün toprag̈ olam meşg̈ūllıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 229). [maʿzūllıḳda, -da]*

maʿzūr ol-: *Mazaretli sayılmak, kusuruna bakılmamak, affedilmek. [3]*

1. Çü ḥīlem ḳalmaya **maʿẕūr olam** ben
   Ḥalāyık töhmetinden dūr olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 11). [maʿẕūr olam, -am]*

māʿzūr tut-: *Hoş görmek, kusûruna bakmamak, affetmek, mâzeretini kabul etmek. [2] [Deyim]*

1. Nihān şāhuñ didi semʿine Şāvūr
   Ki **tut** bu ay tutıldug̈ını **maʿẕūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 24). [maʿẕūr tut, -]*

meʿad: *Dönüp gidilecek, dönülecek olan yer; âhiret, âhiret hayâtı.*

1. İrer yazuñ ḳışı devrüñ **meʿadı**
   Olur dünüñ güni günüñ fesādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 87). [meʿadı, -ı]*

meʾāl: *Anlam.*

1. Beyān it ḥāl-i Pervīze **meʾāli**
   Eyit şīrīnlik ile cümle ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 29). [meʾāli, -i]*

me-bādā: *Olmaya ki, olmasın, sakın. [2]*

1. **Me-bādā** kim gine fevt ola furṣat
   Ebed cānumda ḳala dāg̈-ı ḥasret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 109). [me-bādā,]*

mebāliġ: *Paralar, akçeler, meblağlar.*

1. Çü Behrām oldı ol maḳṣūda bāliġ
   Buyurdı urdılar genc ü **mebāliġ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 2). [mebāliġ,]*

mebʿūṣ ol-: *Gönderilmek, peygamber olmak.*

1. Anuñçün külle **mebʿūṣ oldı** şāh
   Ki cüzvi küllī andan ḳıldı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 69). [mebʿūṣ oldı, -dı]*

mecāl: *Güç, kuvvet, derman, takat. [6]*

1. Ne vardur ṣabr itmeg̈e **mecālüm**
   Taḥammül ḳılmag̈a ne ḳaldı ḫālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 47). [mecālüm, -üm]*

mecāl: *Güç, kuvvet, derman, tâkat; imkân, fırsat.*

1. Dilüñ depret çü var söze **mecālüñ**
   Bilürsin ḳalmayısar ḳāle ḫālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 29). [mecālüñ, -üñ]*

mecāl bul-: *Mecal, güç, kuvvet, derman, tâkat bulmak. [3] [Deyim]*

1. Beşer ḥaddinüñ ancaḳdur kemāli
   Bulımaz māverāsına **mecāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 28). [mecāli bulımaz, -ı, -maz]*

mecāl ḳoma-: *Güç, takat bırakmamak. [Deyim]*

1. Cemālinden tutam dirdüm mişāli
   Saçı ḳılınca **ḳomadı mecāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 72). [mecāli ḳomadı, -ma, -dı]*

mecāli git-: *Dayanacak gücü, kuvveti kalmamak. [Deyim]*

1. Çü nergis gözlüler gördi bu ḥāli
   Ki ol gül-yüzlünüñ **gitdi mecāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 66). [mecāli git, -]*

mecāli ḳalma-: *Dermanı, takati, dayanma gücü kalmamak. [Deyim]*

1. **Mecāli ḳalmadı** ne av ne seyrān
   Işırdı barmag̈ını ḳaldı ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 147). [mecāli ḳalmadı, -dı]*

mecālü git-: *Dayanacak gücü, kuvveti kalmamak. [Deyim]*

1. **Mecālüm gitdi** oldı ṭāḳaṭüm ṭāḳ
   ʿİnāyet ʿayni ile ḫālüme baḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 25). [mecālüm gitdi, -di]*

mecāz: *Gerçek olmadığı halde bir gerçeğe işaret eden ve gerçekmiş gibi görünen oluş, gerçeğin zıddı.*

1. Çü şehsin şāh olana ʿışk-bāzī
   Haḳīḳat bir tekellüfdür **mecāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 16). [mecāzī, -ī]*

mecbūr: *Herhangi bir konuda yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda olan.*

1. İşüñde fāʿil-i muḫtār sensin
   Cihān **mecbūrdur** cebbār sensin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 124). [mecbūrdur, -dur]*

mechūl: *Bilinmeyen.*

1. Ḥakīm itdükde **mechūli** mübeyyen
   ḳılur ziddiyle ya nıddiyle rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 9). [mechūli, -i]*

meclis: *Bezm, eğlence yeri, zevk ve sefa toplantısı. [9]*

1. Naġme-yi ʿūd demi **meclisi** pür-ʿanber ider
   Nefesinden n'ola ger ney döke şekker bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 11). [meclisi, -i]*

meclis-i elest: *"Ben sizin rabbiniz değil miyim" hitabının yapıldığı ve ruhların da "evet" diye cevap verdikleri meclis anlamını ifade eder.*

1. Şol cām ki düşdi cürʿasından
   Biñ ʿarbede **Meclis-i Eleste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 44). [meclis-i eleste, -e]*

meclīs-i ḫāṣ: *Hususi, özel meclis. Seçkin kimselerin katılabildiği eğlence meclisi. [3]*

1. Ḳurıldı bezm-i ḫalvet **meclis-i ḫāṣ**
   Ki Zühre muṭrib oldı māh raḳḳāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 33). [meclis-i ḫāṣ, -]*

meclis-i üns: *Dost meclisi.*

1. Nefes ḳaṭʿ olmadın nefsi nefīs it
   Buçuḳ dem **meclis-i ünse** enīs it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 6). [meclis-i ünse, -e]*

meclis düzet-: *Eğlenmek veya konuşup görüşmek üzere bir araya gelmek, toplanmak. [Deyim]*

1. Gice irişdi şāh ol köye girdi
   Ulu **meclis düzetdi** ṭoya girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 34). [meclis düzetdi, -di]*

meclis ehli: *Eğlence meclisinde bulunan kimseler. [2]*

1. Be-nāgeh mīşeden çıḳdı bir arslan
   Bıraḳdı **meclis ehline** herāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 8). [meclis ehline, -n, -e]*

meclise-dek: *Meclisin bulunduğu yere kadar.*

1. Öñinden çün ḳaçup itmediler ceng
   Yüridi **meclise-dek** ḳıldı āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 12). [meclise-dek,]*

mecmūʿ: *Bütün, hep, cümle. [3]*

1. Ki her bir beyti maʿmūr ola **mecmūʿ**
   Felekden saṭḥı aʿlā saḳfı merfūʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 39). [mecmūʿ,]*

mecmuʿ-ı ʿālem: *Alemin tamamı.*

1. Bu ʿarş ü ferş bil **mecmuʿ-ı ʿālem**
   Kemālinde anuñ kem ẕerreden kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 37). [mecmuʿ-ı ʿālem, -]*

mecnūn: *Çıldırmış, deli, divane; Leyla ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı olan Kays'ın lakabı.*

1. Bilürdi ʿālem ü ādem ki **Mecnūn** nice ʿāḳildür
   Ṣabā keşf eylese bir dem ḥicābı ḥüsn-i Leylādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 11). [mecnūn,]*

mecnūn: *Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı olan Kays'ın lakabı. [2]*

1. İki fettān birbirine meftūn
   İkisi daḫı Leyla līk **Mecnūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 82). [mecnūn,]*

mecnūn ol-: *Delirmek.*

1. Oḳurdı derd ile eşʿār-ı mevzūn
   Ki Leylā işidürse **ola mecnūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 80). [mecnūn ola, -a]*

mecnūn ol-: *Mecnun olmak, tutulmak, sevdalanmak. [2]*

1. Bu şīveyle şu deñlü siḥr ü efsūn
Oḳıdı kim bu Leylā **oldı mecnūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 126). [mecnūn ol, -]*

medār: *Eşik.*

1. Ya-ḫūd seng-i mederden ḳatıraḳ mı
Murādumuz **medārından** ıraḳ mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 34). [medārından, -ı, -n, -dan]*

medāyin: *Çok eski ve tarihi bir şehirdir. Bağdat'ın 26 kilometre güneyindoğusunda ve Dicle'nin iki sahilinde kurulmuştur. İşkaniyan ve Samaniyan zamanında İran devletinin kışlık payitpayitahtı idi. Hicretin on altıncı senesinde Hz. Ömer devrinde fetholunmuştur. [23]*

1. **Medāyin** mülki belki İrān tamāmı
Bir ay ṣāḍīlıġ itdi ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 65). [medāyin,]*

meded: *"İmdat, yetiş!" anlamlarına gelen söz.*

1. Biregü başına bıraḳdı bir ṭaş
Meded didükde eydür tınma ḳardaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 42). [meded,]*

meded: *Yardım, imdat.*

1. Meger kim bulasın ādem deminden
Meded ire Muḥammed ʿāleminden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 20). [meded,]*

meded eyle-: *Yardım etmek ve imdada yetişmek.*

1. **Meded eylemedi** feryād ü zārī
Olur ḳan ırmaġı gözi bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 35). [meded eylemedi, -me, -di]*

meded ir-: *Yardım, iyilik, ihsan ulaşmak.*

1. Fesāḥat vir ṣafā-yı Muṣṭafādan
Meded irür revān-ı aṣfiyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 40). [meded irür, -ür]*

meded it-: *Yardım etmek, imdada yetişmek.*

1. Havā yaġmacısı itdükçe tārāc
Meded cāna ne taḫt **iderdi** ne tāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 26). [meded iderdi, -er, -di]*

meded it: *Yardım etmek, sıkıntıyı gidermek; ihsanda, merhamette bulunmak.*

1. Luṭfuñdan **it meded** bu güneh-kāre anda kim
Füccāre dön dinile vü ebrāre merḥabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 89). [meded it, -]*

meded kıl-: *Yardım etmek. [2]*

1. Didi iy Bārbed tīz ol **meded ḳıl**
Beni ġarḳ eyledi bu seyl sed ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 103). [meded ḳıl, -]*

meded kıl-: *Yardım etmek, ihsanda bulunmak. [2]*

1. **Meded ḳıl** derd ile dermānda ḳaldum
Ne bilem nire varam ḳanda ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 17). [meded ḳıl, -]*

meded um-: *Birinden veya bir şeyden yardım beklemek. [3] [Deyim]*

1. Ümiḏ üzmeyelüm emr-i Ḫudādan
Mededler umalum vird ü duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 122). [mededler umalum, -alum]*

meded vir-: *Yardım etmek. [Deyim]*

1. **Meded virür** tutalum dāneye nem
Kim ider ṣūretin zibā vü ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 157). [meded virür, -ür]*

meder: *Kurumuş çamur, kerpiç. [2]*

1. Aġaç bigi ki ḫālīdür semerden
Tefāvüt sehl ola seng ü **mederden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 206). [mederden, -den]*

medḥ: *Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme. [6]*

1. İy faḫr-i ḫalḳ kimde ola zehre **medḥüñe**
Çün Ḥaḳ didi Le-ʿamrüke levlāke ve ʾḍ-ḍuḥā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 3). [medḥüñe, -üñ, -e]*

medḥ-i hʸān: *Övgü sofrası.*

1. Yir iken **medḥ-i ḫ̬ānında** ʿaṣīde
Şekerden ṭatlu geldi bu ḳaṣīde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 83). [medḥ-i ḫ̬ānında, -ı, -n, -da]*

medh-i şāhī: *Padişahlara yakışır övgü.*

1. V'eger ol yolda görse bir kiyāhı
Oḳurdı biñ s̲enā yüz **medḥ-i şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 70). [medḥ-i şāhī, -]*

medh it-: *Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek. [2]*

1. Öküş **medḥ itdi** Ferhād-ı güzīni
Çoḡ itdi ellerine āferīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 97). [medḥ itdi, -di]*

medh ü senā: *Birisinin iyiliğini, iyi vasıflarını söyleme, övme, övgü. [İkileme]*

1. Öküş **medh ü s̲enā** vü ḫidmet ile
İletdi ḳaṣrına dek ʿizzet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 17). [medh ü s̲enā, -]*

medh ü taḥsīn it-: *Övgüde bulunmak. [İkileme]*

1. Nevāziş gösterüp luṭf ile Şīrīn
Biraz Şāvūra **itdi medḥ ü taḥsīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 56). [medḥ ü taḥsīn itdi, -di]*

medh ü taḥsīn oḳı-: *Bir kimsenin iyiliklerini, üstün niteliklerini söylemek, övmek. [2] [İkileme, Deyim]*

1. İkileyin yir öpdi şāha Şīrīn
Duʿā ḳılup **oḳıdı medḥ ü taḥsīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 174). [medḥ ü taḥsīn oḳıdı, -dı]*

medhūş: *Hayretten şaşırıp kalmış, başı dönmüş, kendinden geçmiş. [2]*

1. Ḳılup ay gün biribirin der-āğūş
Yaturlar üç dün ü gün mest ü **medhūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 194). [medhūş,]*

medīne: *Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu Medîne şehri. [2]*

1. Ḫalīfeyken görürler kim gider tīz
Medīne ẓāhirinden eyleyüp ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 110). [medīne,]*

mefhūm: *Anlaşılmış, kavranmış.*

1. Bu deñlüdür felek ḥaddinde **mefhūm**
Ḳalanı vehm ü ẓandur ġayr-i māʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 129). [mefhūm,]*

mefreş: *Bir çeşit döşeme, yaygı.*

1. Şitā ḳalbiydi yaʿnī vaḳt-ı āteş
Ḳonılmış minḳal-ı zer laʿl **mefreş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 14). [mefreş,]*

mefrūş: *Döşenmiş, döşeli.*

1. Gice yatdılar ol ṣaḥrāda ser-ḫōş
Reyāḥīn cāme-ḫ̬āb ü sebze **mefrūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 60). [mefrūş,]*

meftūl: *Bükülerek fitil hâline getirilmiş, bükülmüş, kıvrılmış.*

1. Oḳur cādū gözi zülfine efsūn
Ki ola cānlar ol **meftūle** meftūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 128). [meftūle, -e]*

meftūl: *Bükülerek fitil hâline getirilmiş, bükülmüş, kıvrılmış (muska).*

1. Niçe pihsūz bel ḳandīl-i rūşen
Yanar dāim ne **meftūl** ü ne rūġan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 4). [meftūl,]*

meftūn: *Âşık, tutkun.*

1. İki fettān birbirine **meftūn**
İkisi daḫı Leyla līk Mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 81). [meftūn,]*

meftūn: *Büyülenmiş; tutulmuş, tutkun.*

1. Var idi ola yüz biñ ulu ḫātūn
Ki gözlerine begler göñli **meftūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 16). [meftūn,]*

meftun ḳıl-: *Hayran bırakmak, âşık etmek, büyülemek.*

1. Eger-çi fitne-i ʿālemdür ol māh
Ve-līkin **ḳıldı meftun** ṣūret-i şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 102). [meftun ḳıldı, -dı]*

meftūn ol-: *Gönül vermek, tutulmak.*

1. Oḳur cādū gözi zülfine efsūn
Ki **ola** cānlar ol meftūle **meftūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 128). [meftūn ola, -a]*

meġāk: *Çukur, mezar.*

1. Vekīl-i ḫarcıdur san bād ü ḫāküñ
Ya-ḫōd ferrāşıdur tell ü **muġāküñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 98). [muġāküñ, -üñ]*

meger: *Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki, halbuki. [29]*

1. **Meger** bir dem ki derd olmışdı dem-sāz
Göñüle hātif-i cān virdi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 1). [meger,]*

meger: *Ancak. [3]*

1. Gül-i ter ol varaḳdan defter itmiş
Meger bī-vech yazmış ebter itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 82). [meger,]*

meger: *Ancak, sadece. [7]*

1. Ne iş vardur ki bulmaz çāre ādem
Meger ölmek ki ʿāciz ḳaldı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 86). [meger,]*

meger: *Bir tek, yalnızca. [2]*

1. Nice söz kim geçer evc-i felekden
Degüldür ol **meger** vaṣf-ı melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 78). [meger,]*

meger: *Anlaşıldı ki. [3]*

1. **Meger** andan dimişdür şeh Süleymān
Bulıcaḳ salṭanat ḥükmine fermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 133). [meger,]*

meger: *Eğer, şayet.*

1. **Meger** sūy-ı ḳıdemden berḳ-ı lāmiʿ
Sala sırrına ʿābdüñ nūr-ı saṭıʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 33). [meger,]*

meger: *Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, sanki. [16]*

1. Melekdür bu **meger** göklerden inmiş
Yā-ḫūd ḥūrīdür uçmaḳdan yayınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 49). [meger,]*

meger: *Belki, belki de, bir ihtimal. [3]*

1. Ki bir gice nigārīni bula mest
Meger irgüre gevher dürcine dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 52). [meger,]*

meger: *Galiba, herhalde. [3]*

1. **Meġer** cüllāb düzmege şekerden
Aḳıdur gül ṣuyun bādām-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 35). [meġer,]*

meger: *-dAn başka. [2]*

1. Ol artuḳ cemʿden ḳurtılmadı kem
Meġer Behrām ile bir nice ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 82). [meġer,]*

meger: *Acaba.*

1. **Meger** āhum ile rāhuñ tutuldı
Duhānumdan seḥer-gāhuñ tutuldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 45). [meger,]*

meger: *Fakat, ancak, yalnız.*

1. Ḳamu ḳavlüñe gösterdüm iṭāʿat
Meġer ol fiʿle kim vardur şenāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 6). [meġer,]*

meger: *O sırada.*

1. **Meger** ḳorḳar görüp çerḫ ol fiġānı
Başa ṭopraḳ ḳoyup ister emānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 57). [meger,]*

meger: *Olsa olsa, zaten, ancak, yalnızca.[2]*

1. **Meger** bir ʿöẕr vardur ol daḫı leng
Ki sensin laʿl ü laʿlüñ yiridür seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 85). [meger,]*

meger: *Öyle bir.*

1. **Meger** bir dün ki mehtāb-ı bahārī
Münevver ḳılmış idi rüzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 1). [meger,]*

meger bir: *Öyle bir. [2]*

1. **Meger** bir ṣubḫ dem ki ṣāh-ı Çīnī
Bezer zerden ḳara ḫargāh içini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 1). [meger bir, -]*

meger bir dün: *"Günlerden bir gün", "günün birinde" ifadelerine benzer biçimde, önceden belli olmayan bir geceye işaret eden "gecelerden bir gece; gecenin birinde" anlamına gelen bir ifade.*

1. **Meger bir dün** olur ḫāli diger-gūn
Ki bir yıl bigi oldı aña ol dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 1). [meger bir dün, -]*

meger bir dün nice dün: *"Günlerden bir gün", "günün birinde" ifadelerine benzer biçimde, önceden belli olmayan bir geceye işaret eden "gecelerden bir gece; gecenin birinde" anlamına gelen bir ifade.*

1. **Meger bir dün nice dün** ṣubḫ-ı dil-keş
Anuñ reşkinden urmış cāna āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 1). [meger bir dün nice dün, -]*

meger bir gice: *Gecelerin birinde.*

1. **Meger bir gice** kim māh-ı şeb-efrūz
Cihānı rūşen itmiş şöyle kim rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 1). [meger bir gice, -]*

meger bir gün: *Günlerden bir gün, günün birinde. [4]*

1. **Meger bir gün** ki ṣubḫ-ı ḫalḳa der-gūş
Cihān ḫalḫālını ʿarż itdi berdūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 1). [meger bir gün, -]*

meger bir ṣūbḥ: *Bir sabah, sabahın birinde.*

1. **Meger bir ṣūbḥ** kim ʿālem gelini
Boyar yüz reng ü āl ile elini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 1). [meger bir ṣūbḥ, -]*

meger ki: *Sadece, bir tek.*

1. Niceki ayruġ aġacı ideler yār
Yimiş virmez **meger ki** andan tutar bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 62). [meger ki, -]*

meger kim: *Belki, belki de, ola ki.*

1. Ki eglenmegine ola behāne
Meger kim bula dermān derd-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 24). [meger kim, -]*

meger kim: *Belki de, bir ihtimal.*

1. **Meger kim** bulasın ādem deminden
Meded ire Muḥammed ʿāleminden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 19). [meger kim, -]*

meger kim: *Dışında, -dAn başka.*

1. **Meger kim** irkeginden her birine
Dişinüñ nesne ire nuṭfa yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 51). [meger kim, -]*

meger kim: *Gerçek o ki.*

1. **Meger kim** bir gice zülfü ḫayālin
Düşinde gördi şūrīde ɟtdi ḫālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 235). [meger kim, -]*

meger kim: *Herhalde, galiba.[2]*

1. Nice ṭāḳat götürmişdür bu envār-ı tecelliye
Meger kim berk imiş yā-Rāb göñüller Ṭūr-ı Mūsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 6). [meger kim, -]*

meger kim: *Herhalde, galiba; sanki.*

1. **Meġer kim** beklemek içün tapusın
Ḳılurlar pür-meşāʿil şeh ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 3). [meġer kim, -]*

meger kim: *Meğer ki, oysa ki.*

1. **Meger kim** bu imiş ḳısmet ezelden
Ki sen geldüñ ele ben vardum elden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 13). [meger kim, -]*

meges: *Sinek II âşık.*

1. Ziyān itmez **meges** teng-i nebāta
Çıḳar kim müstaḥaḳ geldi zekāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 55). [meges,]*

meh: *Kamer, ay. [13]*

1. Ne şehsin kim ḳamerden manẓaruñ var
Ne **mehsin** kim güneşden yig ferüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 62). [mehsin, -sin]*

meh: *Kamer, ay II ay gibi güzel sevgili. [2]*

1. Ḳatuñda vardurur bir māh-peyker
Ne **meh** kim āftāb olmaz berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 30). [meh,]*

meh: *Kamer, ay II ay gibi güzel sevgili (Şirin). [7]*

1. Görür şeh ki irmez ol **meh** çāresine
Dilemez merhem urmaḳ yāresine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 1). [meh,]*

meh: *Kamer, ay II ay gibi parlak yüz. [3]*

1. Bürimiş maṭlaʿ-ı nūrını kevkeb
Iraġ olmış **mehinden** ḳalb-i ʿaḳreb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 54). [mehinden, -in, -den]*

meh: *Yılın on iki bölümünden her biri. Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık otuz gün olarak kabul edilen süre.*

1. Ḳamer her **meh** düzer şekl-i hilāli
Ki duta atı naʿlinden miṣāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 65). [meh,]*

meh-i ʿaşr: *Zamanın ayı (Ermen melikesi Şirin).*

1. Göresin şehr içinde iy **meh-i ʿaşr**
Semāya hem-ser olmış bir ulu ḳaṣr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 353). [meh-i ʿaşr, -]*

meh-i ferhunde-ahter: *Talihli,kutlu ay (Şirin).*

1. Nitesin iy **meh-i ferḫunde-aḫter**
Nitesin iy şeh-i tābende-manẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 73). [meh-i ferḫunde-aḫter, -]*

meh-i gerdūn: *Gökyüzünde dönmekte olan ay.*

1. Ne şeh kim heybetinden gün zirih-pūş
Meh-i gerdūn ġulām-ı ḫalḳa-der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 58). [meh-i gerdūn, -]*

meh-i hūrşīd-tāc: *Güneş taçlı ay. II. Tacı güneş gibi olan ay yüzlü Husrev-i Perviz.*

1. Bu yaña şāh Pervīz-i cüvan-baḫt
Meh-i ḫūrşīd-tāc ü āsman-taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 2). [meh-i ḫūrşīd-tāc, -]*

meh-i nā-tamām: *Yarım ay, hilal.*

1. Her cān ki mihr-i dōst degüldür muḳābili
Ḳadri felekde ise **meh-i nā-tamāmdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 6). [meh-i nā-tamāmdur, -dur]*

meh-i nev: *Yeni ay, hilal. [2]*

1. Güneş bezmüñde zerrīn zīver olsun
Şafaḳ bāde **meh-i nev** sāġar olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 12). [meh-i nev, -]*

meh-i nev: *Yeni ay, hilal (Husrev).*

1. Esīr olmaya ḫusrān ile Ḫusrev
Tutulmaz ʿuḳdeye düşüp **meh-i nev** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 60). [meh-i nev, -]*

meh-i nev: *Yeni ay, hilal (Şirin).*

1. Çü Meryem böyle didi bildi Ḫusrev
Ki dīvaneyle cemʿ olmaz **meh-i nev** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 66). [meh-i nev, -]*

meh-i nev: *Yeni ay, hilal (ramazın sona erip bayramın başlaması bağlamında) II. Şirin.*

1. Meger ayruġadur ʿīd ol **meh-i nev**
Ki ider dīvāneyi hem-rāh-ı Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 61). [meh-i nev, -]*

meh-i tābān: *Parlak ay.*

1. Yire ṭamsa ölüye cān bağışlar
Göge irse **meh-i tābān** bağışlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 96). [meh-i tābān, -]*

meh-i tābān: *Parlak ay II Ay gibi parlak yüzlü sevgili.*

1. Bu şekker-lebler ortasında Şîrîn
Meh-i tābān bigi ayruġı Pervîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 38). [meh-i tābān, -]*

meh ʿarūsı: *Ay gelini. Ay, kamer.*

1. Meger ḳılmaġa cilve **meh ʿarūsı**
Bezer ḳaṣrını çarḫ-ı ābnūsī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 97). [meh ʿarūsı, -]*

mehābet: *Azamet, ululuk.*

1. Sālib ehlinde key bulmış ṣalābet
Mehîn Bānū adı vü pür **mehābet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 72). [mehābet,]*

mehālik: *Tehlikeli yerler; zararlı, tehlikeli işler.*

1. Gel iy ten menzilinde cāna sālik
Mehālikdür ḥaẕer ḳıl ol mesālik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 2). [mehālikdür, -dür]*

mehariflık kıl-: *Ustalık göstermek, ustaca davranmak. II. Kurnazlık etmek.*

1. Ṣınāʿat birle ḫarc itdi leṭāfet
Meḥariflıḳ ḳılup satdı ẕerāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 52). [meḥariflıḳ ḳılup, -up]*

mehcūr: *Ayrılığa uğramış, ayrı düşmüş, gurbette olan. [2]*

1. Gözi yolda ki ne oldı ḥāl-i Şāvūr
Neye uġradı ol miskīn ü **mehcūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 66). [mehcūr,]*

mehcūr kal-: *Ayrı kalmak, uzak olmak. [Deyim]*

1. Tenüme cān gözüme nūr senden
Revā mıdur **ḳalam mehcūr** senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 54). [mehcūr ḳalam, -am]*

mehcūrlık: *Uzak düşme, ayrı kalma. Uzaklık, ayrılık, unutulmuşluk, terkedilmişlik.*

1. Buñaldı haṣret ile dūrlıḳdan
Yaluñuzlıḳdan u **mehcūrlıḳdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 16). [mehcūrlıḳdan, -lıḳdan]*

mehçe: *Küçük ay, hilal (Şirin).*

1. Ne söz kim söyledüm ḫūrşīd ü **mehçe**
Ḳatında olmadı bir berg-i kehçe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 47). [mehçe,]*

mehd: *Beşik. II. Yatak.*

1. Ṣadefden şāh-ı mercān itdi **mehdi**
Ki ola od u suyuñ bir yirde ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 187). [mehdi, -i]*

mehdi-i mehd: *Beşikteki çocuk.*

1. Çü bulmış devletine **mehdi-i mehd**
Anı ḳılmış vilāyete velīʿahd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 3). [mehdi-i mehd, -]*

meḥekki naḳd-ı ḳavl: *Sözün değerinin göstergesi/ölçüsü.*

1. Ġazel ṭarzında ger ḳalbüñ ḳavīdür
Meḥekki naḳd-ı ḳavlüñ meşnevīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 34). [meḥekki naḳd-ı ḳavlüñ, -üñ]*

mehin bānū: *Hüsrev ü Şirin mesnevilerinde Ermen melikesi olarak adı geçer. Şirin bu kudretli hatunun yeğenidir. Onun ölümünden sonra tahta yeğeni Şirin geçer.[31]*

1. Sālib ehlinde key bulmış ṣalābet
Mehīn Bānū adı vü pür mehābet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 72). [mehīn bānū, -]*

meh-pāre: *Ay parçası II Ay gibi parlak ve güzel yüzlü sevgili.*

1. Biri ol dil-ber-i ʿayyārelerden
Şeker-leblerden ü **meh-pārelerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 10). [meh-pārelerden, -ler, -den]*

meh-perest ol-: *Aya tutkun olmak. II. Ay gibi güzele (Şirin'e) tutkun olmak.*

1. Nice bezmī-perestī **meh-perest ol**
   Ḳo telḫ u şūrı şīrīn ile mest ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 17). [meh-perest ol, -]*

mehr-i şīrīn it-: *Şirin'e mihr (bir erkeğin nikâh esnasında eşine vermeyi kabullendiği mal veya para) olarak vermek.*

1. Medāyin şehrin **itdi mehr-i Şīrīn**
   Nigār ü naḳş ile büt-ḫāne-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 47). [mehr-i şīrīn itdi, -di]*

mehreb: *Ürküp kaçma; kaçıp kurtulunacak, sığınılacak yer, sığınak.*

1. Yolum kuhsār u deryā merkebüm leng
   Yörem aġyār u aʿdā **mehrebüm** teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 16). [mehrebüm, -üm]*

meh-rū: *Ay yüzlü güzel. [2]*

1. Var idi ḳayṣerüñ bir ḳızı **meh-rū**
   Ki mihrinden sarardur idi mehrū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 35). [meh-rū,]*

mehrū: *Ayın yüzü.*

1. Var idi ḳayṣerüñ bir ḳızı meh-rū
   Ki mihrinden sarardur idi **mehrū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 36). [mehrū,]*

mehtāb: *Ay aydınlığı, ay ışığı. [2]*

1. Yir öpdi şāh-zād öñinde Şāvūr
   Ki olsuñ devletüñ **mehtābı** pür-nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 2). [mehtābı, -ı]*

mehtāb: *Ay ışığı, dolunay. II. Ay gibi güzel olan sevgili (Şirin).*

1. Bu şerm ü ḫavf ile ol çeşme-i āb
   Şu resme ditredi kim şuda **mehtāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 156). [mehtāb,]*

mehtāb-ı bahārī: *Bahar gecesi.*

1. Meger bir dün ki **mehtāb-ı bahārī**
   Münevver ḳılmış idi rüzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 1). [mehtāb-ı bahārī, -]*

meh-veş: *Ay gibi.*

1. Özi ḳaṣruñ tamına aġdı **meh-veş**
   Gözi vü gönli toldı āb u āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 33). [meh-veş,]*

mekālid-üs-semāvāt: *Göklerin anahtarları.*

1. Ki elindedür **meḳālid-üs-semāvāt**
   Mutīʿ ü bendesidür üsṭuḳussāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 3). [meḳālid-üs-semāvāt,]*

mekān: *Yer, mahal. [2]*

1. Nişānı bī-nişānlıḳ vaṣfı bīçūn
   Mekānı lā-mekān ü sırrı meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 84). [mekānı, -ı]*

mekes: *Sinek. [2]*

1. **Mekes** gör kim nice tezvīr ḳıldı
   Hümā-yı ferruḫı naḫcīr ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 61). [mekes,]*

mekes: *Sinek. II. Değersiz, itibarsız.*

1. Satvetüñüñ yiline biñ biñ Süleymān mūrçe
   Raḥmetüñüñ ḫʷānına ṭāvūs-ı ḳudsīler **mekes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 4). [mekes,]*

mekes: *Sinek. II. Değersiz, itibarsız kimse (Âşık).*

1. Ṣayd olurken perçem-i ṭāvūsuna şehbāz-ı cān
   Ol hümāyı ben **mekes** yaʿnī şikār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 10). [mekes,]*

mekke: *Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğduğu ve içinde Kâbe'nin bulunduğu Müslümanların kutsal şehri.*

1. Anuñ kim seyri Hindistān ṭuşıdur
   İrürmek **Mekkeye** ol yol düşidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 6). [mekkeye, -y, -e]*

meknūn: *Saklı, gizli.*

1. Nişānı bī-nişānlıḳ vaṣfı bīçūn
Mekānı lā-mekān ü sırrı **meknūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 84). [meknūn,]*

mekr: *Hile, düzen, aldatma. [4]*

1. Ḥasedden dirilüp el bir iderler
Girü bir **mekr** ile tedbīr iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 32). [mekr,]*

mekr ü destan düz-: *Aldatıcı sözler söyleyerek oyalamak. [İkileme, Deyim]*

1. Düzerken mekr ü destān sundı mı dest
Tururken bikr ü mestūr oldı mı mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 43). [mekr ü destān düzerken, - er, -ken]*

meks ü bāc al-: *Vergi ve haraç almak. [Deyim]*

1. Virür ḳaşuma Çīn mülki ḫarācı
Alur ġamzem Ḫiṭādan **meks ü bācı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 72). [meks ü bācı alur, -ur]*

mektūb: *Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kağıt, name.*

1. Buyurdı şeh ki ol **mektūb** oḳındı
İçinde ne ki var maṭlūb oḳındı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 53). [mektūb,]*

melāḥat: *Güzellik.*

1. **Melāḥat** şehr ü Şīrīn şehr-yārı
Ola Şekker bigi biñ perde-dārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 77). [melāḥat,]*

melāḫat: *Güzellik, tatlılık.*

1. Bugün ḫüsn ü **melāḫat** kānısın sen
Ḳamu görk ehlinüñ sulṭānısın sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 31). [melāḫat,]*

melāhat: *Güzellik, yüz güzelliği.*

1. Ḳamusı şūḫ u şeng ü pür-ẓarāfet
Melāḥat birle ḳarışmış leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 64). [melāḥat,]*

melāhī: *Dinsizler, imansızlar.*

1. İlāhī maḫzenüñ feṭḥine miftāḥ
Melāhī ẓulmeti defʿine miṣbāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 18). [melāhī,]*

melāʾik: *Melekler. [2]*

1. **Melāʾik** anı görüp geldi vecde
Ḳamu ol kevn öñinde ḳıldı secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 157). [melāʾik,]*

melāl: *Sıkıntı, gam, hüzün. [4]*

1. Irag eylen **melāli** göñlüñüzden
Gide cāndan nite-kim gitdi gözden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 129). [melāli, -i]*

melāl çek-: *Sıkıntı çekmek, zorluk içinde yaşamak. [Deyim]*

1. Bezerken ʿālemi Yūsüf cemāli
Çekerdi ḫıḳd-ı iḫvāndan **melāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 114). [melāl çekerdi, -di]*

melālet: *Sıkıntı, gam.*

1. ʿAcem ḳavmine virdi istimālet
Ḳomadı cānda ġām dilde **melālet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 12). [melālet,]*

melāli: *Sıkıntı, keder, gam.*

1. Çi-ger ḫūrşīd-i aʿẓamdur cemāli
Hilāli ḳıldı mihrümi **melāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 56). [melāli,]*

melāmet: *Ayıplanma, kınanma. [2]*

1. Tevbe vü zühd ü ṣalāh ile bulımadum felāh
Şimdiden girü **melāmet** iḫtiyār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 14). [melāmet,]*

melāmet eyle-: *Ayıplamak, kınamak, yermek. [2]*

1. Selāmet ehline eydüñ **melāmet eylemesün**
Ki ben belā günini cāndan iḫtiyār iderem

(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 11). [melāmet eylemesün, -me, -sün]

melāmet ḳıl-: *Ayıplamak, kınamak, yermek.*

1. Eger āṣüfteyem hūşum sen alduñ
Melāmet ḳıl ki ser-pūşum sen alduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 62). [melāmet ḳıl, -]*

melāmetlıḳ: *Ayıplanacak, utanacak durumda olma hâli.*

1. **Melāmetlıḳdur** evvel ʿāṣıḳa yār
Ḫudā bilür ki n'ola āḫir-i kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 7). [melāmetlıḳdur, -dur]*

melek: *Allah'ın nurdan yaratmış olduğu mahluklardan her biri. [24]*

1. Felekler sāzı āvāzına raḳḳāṣ
Melekler şevḳi deryāsında ġavvāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 12). [melekler, -ler]*

melek yüzlü: *Melek yüzlü II Yüzü çok güzel olan sevgili.*

1. **Melek yüzlüm** çi-ger dīvāneyem ben
Firāḳuñ odına pervāneyem ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 183). [melek yüzlüm, -m]*

melek-hū: *Melek huylu.*

1. Cān kimdür ol ḥaremde kim bula üns-i ḫalvet
Olduḳda sen **melek-ḫū** ḳudsīler ile maḥrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 48). [melek-ḫū,]*

melek-hū: *Melek huylu (Husrev-i Perviz).*

1. Bu şükr içinde iken aldı uyḫu
Ki uyḫusuzdı dünden ol **melek-ḫu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 14). [melek-ḫu,]*

melek-hū: *Melek huylu (Şavur).*

1. Leṭāʾif söyleyürek ol **melek-ḫū**
Şehüñ gözlerini tutmışdı uyḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 37). [melek-ḫū,]*

melek-manẓar: *Melek görünüşlü.*

1. **Melek-manẓar** velī şekli beşerden
Perī-peyker velī nūrı ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 23). [melek-manẓar,]*

melek-manzar: *Melek görünümlü güzel.*

1. **Melek-manẓarları** sulṭān-nişānuñ
Perī-veş ḳulları şāh-ı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 183). [melek-manẓarları, -lar, -ı]*

melek-misāl: *Melek gibi.*

1. Cān ḳuşı ger felekde uçarsa **melek-misāl**
Boynına dām-ı zülfüñi salsañ irer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 7). [melek-misāl,]*

melek-rū: *Melek yüzlü.*

1. Pes oldı cinnī bigi nā-bedīdar
İrişdi ol **melek-rūlar** perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 32). [melek-rūlar, -lar]*

melek-şekl: *Meleğe benzeyen, melek gibi güzel olan.*

1. Göresin ki ol **melek-şekl** ü perī-ḫad
Olur mı ādemī-zāde muḳayyed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 31). [melek-şekl,]*

melek-şūret: *Melek yüzlü.*

1. Beşer-naḳş ü **melek-şūret** perī-vār
Ve-līkin didiñüz san naḳş-ı dīvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 31). [melek-şūret,]*

melek-vār: *Melek gibi.*

1. Maʿānī birle cān olsun **melek-vār**
Maʿāl ile revān olsun felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 49). [melek-vār,]*

melīḥ: *Güzel, şirin, sevimli.*

1. Degül ḥüsn ol ki reng ü ḳanı vardur
Melīḥ ol cāna dirler ki ānı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 18). [melīḥ,]*

melik: *Hükümdar, padişah. [7]*

1. Melik küfr ehlini dînden kem eyler
Diyānet mülk esāsın muḥkem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 89). [melik,]*

melik: *Hükümdar, padişah (Hürmüz).*

1. **Melik** ṣordı didiler ḳondı kende
İrürdi yoḫṣulın evin gezende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 13). [melik,]*

melik: *Hükümdar, padişah (Husrev-i Perviz). [6]*

1. **Melik** daḫı itdi yol ḥālin ḥikāyet
Ne resme olduġın şükr ü şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 129). [melik,]*

meliklik: *Hükümdarlık, sutanlık, padişahlık.*

1. Gehī kendüzine eydürdi iy giç
Meliklik ʿışḳ ile cemʿ olmaya hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 36). [meliklik,]*

melik-zāde: *Hükümdar oğlu (Husrev-i Perviz).*

1. **Melik-zāde** çün uyḫudan uyandı
Düşin fikr itdi bir laḥẓe ṭayandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 39). [melik-zāde,]*

melūl ol-: *Mahzun olmak, kederlenmek.*

1. **Olur** Behrām içün üç gün **melūl** ol
Oturdı ʿayş ü nūşa virmedi yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 119). [melūl olur, -ur]*

melʿūn: *Allah'ın lanetine uğramış, rahmetinden mahrum kalmış, lanetlenmiş, lanetli şeytan.*

1. Meger Şeyṭān ki **melʿūn** oldı maġrūr
Ki nār idi görüp secde itmedi nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 159). [melʿūn,]*

memālik: *Memleketler, ülkeler.*

1. ʿUḳūl ü nefs ü ervāḥ u melāʾik
Ḳamu birdür meşāriʿ ger **memālik** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 46). [memālik,]*

memleket: *Bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke. [2]*

1. Yaġılar ẓāhir olmış her cihetde
Belürmiş vehn ü fetret **memleketde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 40). [memleketde, -de]*

menʿ: *Engelleme, önleme.*

1. Çü iḳbāl ide yüz **menʿ** ile gitmez
Çü yüz döndüre bin cehd aşşı itmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 55). [menʿ,]*

menʿ eyle-: *Önlemek, engel olmak, durdurmak. [2]*

1. V'eger **menʿ eyler** isem yoḳ mecālüm
Firāḳı ṣabrına ḳalmadı ḥālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 7). [menʿ eyler, -r]*

menʿ it: *-dAn alıkoymak, -dAn mahrum bırakmak. [2]*

1. **Menʿ itme** teşneden ḳaṭarāt-ı teraḥḥumı
Çün menbaʿ-ı keremsin ü ser-çeşme-i seḫā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 93). [menʿ itme, -me]*

menʿ it-: *Önüne geçmek, yolunu kesmek,.*

1. Anı bir luʿb ile **menʿ itdi** Çōpīn
Ġażanfer bigi çōpān deste çōpīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 15). [menʿ itdi, -di]*

men vahhade'l-vāhide min vāhidin iz küllü men vaḥḥedehu cāhidin: *Herkes onun birliğini anlamaya gayret gösterse de Allah'ın birliğini Allah'tan başkası bilmez. ("Allah kendisinden başka ilah olmadığına şehâdet etmiştir." mealindeki ayetlerin tasavvuf erbabınca yorumudur. Bkz. Âl-i İmran 3/18. DEMİRCİ 2001: 3). [Ayet]*

1. **Men vaḥḥade'l-vāḥide min vāḥidin**
İz küllü men vaḥḥedehu cāhidin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 44). [men vaḥḥade'l-vāḥide min vāḥidin iz küllü men vaḥḥedehu cāhidin, -]*

menākıb: *Menkıbeler, anlatılmaya değer güzel nitelikler. [2]*

1. ʿĀlī **menāḳıbını** Alīnüñ kim ide şerḥ
Ḥayy ü ʿālīm didi çü vaṣfında hel etā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 79). [menāḳıbını, -ı, -nı]*

menāzil: *Konaklama yerleri, duraklar, merhaleler, menziller. [2]*

1. Menāzildür aña ervāḥ-ı aʿdā
Ḳılıcı itse pertev māh-sīmā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 22). [menāzildür, -dür]*

menāzil: *Ay'ın konaklarına (safhalarına) menâzil el-Kamer adı verilir. Enva' da denilen ay menzilleri, yirmi sekiz tanedir.*

1. **Menāzil** menzilinde her ṭarafda
Bürūcında nücūm evc-i şerefde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 25). [menāzil,]*

menbaʿ: *Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği kaynak. [2]*

1. Cenābuñ **menbaʿı** āb-ı ḥayātuñ
Ġubāruñdur ḥayātı kāinātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 25). [menbaʿı, -ı]*

menbaʿ-ı kerem: *Cömertlik, lütuf, iyilik kaynağı (Hz. Muhammed).*

1. Menʿ itme teşneden ḳaṭarāt-ı teraḥḥumı
Çün **menbaʿ-ı keremsin** ü ser-çeşme-i seḫā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 94). [menbaʿ-ı keremsin, -sin]*

menfī bil-: *Bir şeyi olumsuz ve kötü olarak görmek, olumsuzlamak. [Deyim]*

1. **Bilür menfī** ṣıfāt-ı kāinātı
Ḳılur Allāha sābit her ṣıfātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 5). [menfî bil, -]*

menşūr: *Ferman.*

1. Felek **menşūrına** yazıldı tuġra
Ki ẓulmet ḫanümānıñ ide yaġma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 3). [menşūrına, -ı, -n, -a]*

menşūr-ı horāsān: *"Menşur" bir kimseye vezirlik, müşirlik, beylerbeyilik vb. bir rütbenin verildiğini gösteren pâdişah fermânına verilen isim. Tanıkta Behram-ı Çobin'in Hürmüz tarafından Horasan'a yapılacak sefer için gönderilmesi söz konusu edilmektedir. Beyitte münşir-i Horasan, Behram-ı Çobin'in komutan olarak atanmasına ya da savaşı kazanması halinde orada yönetici olarak görevlendirileceğine ilişkin bir fermanı ifade eder.*

1. Buyurdı gine ḫılʿatlar firāvān
Yazıldı adına **menşūr-ı Ḫorāsān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 52). [menşūr-ı ḫorāsān, -]*

menşūr yaz-: *Padişah tarafından herhangi bir konuda verilen emir yazılı olarak kayıt altına alınmak. [Deyim]*

1. Mehīn Bānūnuñ iḳlīmin ne kim var
Yazup menşūr Şāvūra itdi īsār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 214). [menşūr yazup, -up]*

menzil: *Rütbe, mevki, makam.*

1. Bu **menzil** saña ḳandan ire dervīş
Ki idersin kendü dil-dārūñı dil-rīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 21). [menzil,]*

menzil: *Bir günlük yürüyüş ile alınabilen yol uzunluğu için kullanılan ölçü birimi.*

1. Çü bir **menzil** ḳalındı taḫt-gāha
Ḳuşandı Ḳayṣer istiḳbāl-i şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 9). [menzil,]*

menzil: *Hedef, varılacak yer. [9]*

1. Pes andan baġladılar aya maḥmil
Süreyyādan ṣuʿūd olındı **menzil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 52). [menzil,]*

menzil: *Konak yeri.*

1. Çü **menzil** ḳaydı bitdi ol şeker-leb
Viribir nüzl ü niʿmetler müretteb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 79). [menzil,]*

menzil: *Konak, safha (Bkz. menâzil md.)*

1. Menāzil **menzilinde** her ṭarafda
Bürūcında nücūm evc-i şerefde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 25). [menzilinde, -i, -n, -de]*

menzil: *Makam, mahal, yer. [11]*

1. Ḫar-i dünyādan olursan mücerred
Mesīḥüñ **menzilin** ḳıl taḫt ü mesned *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 16). [menzilin, -i, -n]*

menzil-i cānān: *Sevgilinin olduğu yer.*

1. İy ṣabā ger **menzil-i cānāna** ḳılursañ güẕer
Gülşen-i cāndur gözümden gözle rūşen ḳıl naẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 1). [menzil-i cānāna, -a]*

menzil-i maḥbūb: *Sevgilinin bulunduğu yer.*

1. Velī çün **menzil-i maḥbūba** maḥmil
İrürdi gerd-i miḥnetden yudı dil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 37). [menzil-i maḥbūba, -a]*

menzil-be-menzil: *Menzilden menzile II Her yeri. [2] [İkileme]*

1. Şikār eyleyerek **menzil-be-menzil**
Yaḳın iletdi meh burcına maḥmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 91). [menzil-be-menzil,]*

menzil-be-menzil it-: *Menzilden menzile gitmek, bir yerden bir yere gitmek, dolaşmak. [İkileme, Deyim]*

1. Mehi merkeb diyüp Pervīni maḥmil
İderler fürceyi **menzil-be-menzil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 22). [menzil-be-menzil iderler, -er, -ler]*

menzil al-: *Amaçlanan yere ulaşmak için mesafe katetmek. [4] [Deyim]*

1. Naẓar ger bunda ḳılduñ yolda ḳalduñ
Ḳadem farḳına basduñ **menzil alduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 216). [menzil alduñ, -du, -ñ]*

menzil eyle-: *Konaklama yeri, kalacak yer yapmak.*

1. İy sefer ʿazmin ḳılan cān **eyle menzil** gitme gel
Çün dil ü cānsın ḳoma bī-cān ü bī-dil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 1). [menzil eyle, -]*

menzil idin-: *Yer, yurt edinmek. [Deyim]*

1. Seḥer-gehden uruldı kūs ü maḥmil
Şehen-şāh Berdaʿı **idindi menzil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 56). [menzil idindi, -di]*

menzil irür-: *Bir yere gitmek üzere yola çıkmak. [2] [Deyim]*

1. Bilürven şimdi yig-rek bilür Allāh
Ki Müşkūya **irürdi menzil** ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 118). [menzil irürdi, -di]*

menzil ol-: *Konak yeri, konaklanan yer olmak.*

1. İletdilerdi bir zībā sarāya
Ki yaʿnī **menzil olaydı** ol aya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 36). [menzil olaydı, -a, -y, -dı]*

menzil it-: *Konaklamak, yerleşmek.*

1. Yapuñ bir ḳaṣr ki **idem** anı **menzil**
İrince şeh ḳoyam ol yirde maḥmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 49). [menzil idem, -em]*

merʿā: *Otlak, çayırlık.*

1. Raʿiyyet olsa **merʿā** şāh rāʿī
Ḳamu devlet devāmına ola dāʿī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 103). [merʿā,]*

merām bul-: *İsteğine kavuşmak. [Deyim]*

1. **Bulup** dünya-yı düşmenden **merāmı**
Biribirine içdi dōst-kāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 21). [merāmı bulup, -up]*

merātib: *Rütbeler, dereceler, mertebeler. [3]*

1. Ol ortalıḳda bī-ḥaddür **merātib**
Ki bulur fikr iden dürlü ʿacāyib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 83). [merātib,]*

mercān: *Denizden çıkan maruf kırmızı cevher. [2]*

1. Bu taḫt ü tāc ü laʿl ü dürr ü **mercān**
Bu ḥavż u sebze vü bāġ u gül-istān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 193). [mercān,]*

mercāndan dür eyle-: *Mercanı inci haline getirmek. II. Basit bir sözü güzel bir hâle getirmek. Güzel söz söylemek. [Deyim]*

1. Çü söz söyleye **mercāndan dür eyler**
Ne dür kim meclisi cāndan pür eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 213). [mercāndan dür eyle, -]*

merd: *Kişi, insan. [3]*

1. Ne **merdi** besledi kim virmedi derd
   Ne verdi açdı ki āḫir ḳılmadı zerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 105). [merdi, -i]*

merd: *Sözünün eri, güvenilir (kimse).*

1. İledür ʿışḳı başa **merd** olanlar
   Ne bilsün nāleyi bī-derd olanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 19). [merd,]*

merd-i aḥmak: *Budala, akılsız adam.*

1. Didi Şāvūra kim iy **merd-i aḥmak**
   Şehe söyle dilümden bir nice ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 173). [merd-i aḥmak, -]*

merd-i bī-dil: *Gönlünü kaptırmış kişi. II. Âşık, rakip.*

1. Bu yüzden ḫaṭırıydı şād ü bī-gerd
   Ki aña bir **merd-i bī-dil** oldı hem-derd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 26). [merd-i bī-dil, -]*

merd-i güzīn: *Seçkin kahraman.*

1. Pes urdı elli biñ **merd-i güzīni**
   Ki biñden biri döndürmez yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 81). [merd-i güzīni, -i]*

merd-i hudāyī: *Kendini Allah yoluna adamış kimse, velî, ermiş, evliyâ.*

1. Didi ḳāṣıd ki iy **merd-i Ḫudāyī**
   Demidür bulasın ġamdan rehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 19). [merd-i ḫudāyī, -]*

merd-i hüner-ver: *Hünerli yiğit (Ferhad).*

1. Pes andan didi iy **merd-i ḫüner-ver**
   İşitdüm saña birdür mūm u mermer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 93). [merd-i ḫüner-ver, -]*

merd-i kār: *İş bilen yiğit.*

1. Baña koş bir nice biñ **merd-i kārı**
   Hemān sen himmet ile eyle yārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 79). [merd-i kārı, -ı]*

merd-i şir-efken: *Aslan yıkan, çok güçlü erkek.*

1. Zebūn-gīr olmadı ol şāh-ı naḫcīr
   Ki olmaz **merd-i şir-efken** zebūn-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 168). [merd-i şir-efken, -]*

merd-i tedbīr: *Tedbirli/akıllı (Şavur).*

1. Birazdan didi kim iy **merd-i tedbīr**
   Ne dersin bu işüñ tedbīrine bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 273). [merd-i tedbīr, -]*

merdān: *Mertler, yiğitler.*

1. Gehī dīve virür taḫt-ı Süleymāñ
   ḳılur geh mūrı **merdāna** suḫandan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 50). [merdāna, -a]*

merdāne: *Mert bir insana yakışır tarzda, mertçe, yiğitçe.*

1. Seḥerden ger işe dīvāne idi
   Velī her günkiden **merdāne** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 52). [merdāne,]*

merdānelık: *Yiğitlik, mertlik.*

1. Eger-çi ʿışḳ işi **merdānelıḳdur**
   Velī mestānelıḳ dīvānelıḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 25). [merdānelıḳdur, -dur]*

merdī it-: *Mertlik, yiğitlik yapmak.*

1. Gehī oynardı taht-ı zerde nerdī
   Gehī Şebdīz ile **iderdi merdī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 34). [merdī iderdi, -er, -di]*

merdūd: *Geri çevrilen, reddolunan.*

1. Ḳamu bu ʿaybüm ile ḳul anuñven
Eger **merdūd** eger maḳbūl anuñven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 38). [merdūd,]*

merdūd ḳal-: *Reddedilmek, geri çevrilmek. [Deyim]*

1. İşigüñden şu kim **merdūd ḳaldı**
İki ʿālemde nā-maḥmūd ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 101). [merdūd ḳaldı, -dı]*

merdüm: *Göz bebeği.*

1. Gözüñ **merdümlerin** gördüm perī-gīr
Perīlik perdesinden çıḳ beri gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 137). [merdümlerin, -ler, -in]*

merdümlig: *İnsanlık, yiğitlik.*

1. Sen yaşum bigi gidelden gitdi nūrı çeşmümüñ
Vaḳtidür **merdümligüñ** bir dem kerem ḳıl
gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 6). [merdümligüñ, -üñ]*

merdüm-nüvāz ol-: *İnsana hoş gelmek, hoşa gitmek, beğenilmek. [Deyim]*

1. Ola kim bu cüvan-şekl i köhen-pīr
Biraz **merdüm-nüvāz ola** perī-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 24). [merdüm-nüvāz ol, -]*

merfūʿ: *Yükseltilmiş, kaldırılmış II Yer almış, ulaşmış.*

1. Ki her bir beyti maʿmūr ola mecmūʿ
Felekden saṭḥı aʿlā saḳfı **merfūʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 40). [merfūʿ,]*

merg: *Ölüm, vefat. [2]*

1. V'eger olsañ demürden fi'l-meṣel berk
Od urup cānuña mūm idiser **merg** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 116). [merg,]*

merġūb: *İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen (kimse veya şey).*

1. İşitdüm on biñ artuḳ vardurur ḫūb
Sarāyında ḳamu **merġūb** ü maḥbūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 66). [merġūb,]*

merġūb ol-: *İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen (kimse veya şey) olmak.*

1. Ne var maḥbūb ise her laḥẓe maṭlūb
Yimişlerde **olur** türvende **merġūb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 48). [merġūb olur, -ur]*

merḥabā: *Hoş geldiniz manasında bir selamlaşma sözü. [2] [Kalıp İfade]*

1. Luṭfuñdan it meded bu güneh-kāre anda kim
Füccāre dön dinile vü ebrāre **merḥabā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 90). [merḥabā,]*

merḥabā: *Selam hitabı II Hatır sorma. [Kalıp İfade]*

1. Vefāya didiler idüñ vefāyı
Gönülden meyle cāndan **merḥabāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 96). [merḥabāyı, -yı]*

merḥabā ḳıl-: *Merhaba demek, selamlamak. [2]*

1. Egerçi nūrdan geymiş ḳabāyı
Ḳılur ehl-i ʿabāya **merḥabāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 28). [merḥabāyı ḳılur, -ur]*

merhem: *Yara üzerine konulan yumuşak ilaç II çare, derman. [7]*

1. Ḳankı göñüle ki ura gerdūn-ı dūn cerāḥat
Ursun yüzin izüñe kim bula zaḫma **merhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 46). [merhem,]*

merhem: *Yara üzerine konulan yumuşak ilaç II çare, derman (Vuslat, sevgiliye kavuşma).*

1. Ne ümmīd aña ki ola yāra hem-dem
Ne imkān var ki bula yara **merhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 22). [merhem,]*

merhem ur-: *Merhem vurmak, ilaç sürmek, tedavi etmek II derde çare olmak. [2] [Deyim]*

1. Nesīm ol yoldan irdükçe demādem
Ururdı rūḥ-ı mecrūḥına **merhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 12). [merhem ururdı, -ur, -dı]*

merḥūm: *Allah'ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli olmuş kimse.*

1. Biri **merḥūm** ü maġfūr-ı muḫalled
   Biri maḳhūr ü maḥrūm-ı müebbed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 109). [merḥūm,]*

merḥūm: *Allah'ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli olmuş kimse (Şeyhî).*

1. Çü naḳl eyledi ol **merḥūm** ü maġfūr
   Ki ḳılsun Ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 1). [merḥūm,]*

merkeb: *Binek hayvanı, binilen şey. [10]*

1. Salar her tañ sipāh-ı zenge şemşīr
   Çü şehdür **merkebi** oldı anuñ Şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 20). [merkebi, -i]*

merkeb: *Eşek.*

1. Revān **merkebden** olduñ mı piyāde
   Ve-yā-hūd mīḫlanduñ bir arada *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 43). [merkebden,]*

merkeb-i gülgūn: *Husrev ü Şirin hikâyesinde geçen ve çok hızlı koşan iki attan birinin adı. Bu atlardan diğeri ise Şebdiz'dir.*

1. Ḳuluñ kim sāʿat-i meymūn getürdüm
   Mübārek **merkeb-i Gülgūn** getürdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 134). [merkeb-i gülgūn, -]*

merkeb ol-: *Eşeğe dönüşmek. II. İtibarını kaybetmek. [Deyim]*

1. Sen ol zerrīn licām u cevherī cām
   Ki Çōbīn **merkeb oldı** gine Behrām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 52). [merkeb oldı, -dı]*

merkez: *Belli bir yerin ortası, orta kabul edilen en önemli yeri. [4]*

1. Pes eyler **merkezine** meyl tā ki
   Ṭavāf eyler bu devr-i deyr-i ḫāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 107). [merkezine, -i, -ne]*

merkez-i ʿālem: *Yeryüzünün merkezi.*

1. Çi-ger rütbet bulardan kem degüldür
   Ve-līkin **merkez-i ʿālem** degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 40). [merkez-i ʿālem, -]*

merkez-i ḫāk: *Yeryüzünün merkezi. II. Çekirdek. [2]*

1. Niçün dāʾim döner ecrām-ı eflāk
   Neden ḳāʾimdurur bu **merkez-i ḫāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 6). [merkez-i ḫāk, -]*
2. Geh eflāküñ dönişi kār-ü-bārın
   Gehī bu **merkez-i ḫāküñ** karārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 44). [merkez-i ḫāküñ, -üñ]*

merkūb: *Üzerine binilmiş, binilen.*

1. Özinden mi yürür böyle kevākib
   Ve-yā **merkūba** olurlar mı rākib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 8). [merkūba, -a]*

mermer: *Genellikle beyaz, renkli ve damarlısı da olan, cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşı. [4]*

1. Ḳaçan salsa külüng ü tīg olup germ
   Elinde **mermer** olur mūmdan nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 40). [mermer,]*

merrīḫ: *Mirrîh (Mars, Merih, Behrâm, Behrâm-ı Felek). Beşinci semada olan bu yıldıza kırmızı renk hâkim olduğu için "nahs-ı asgar" yani küçük uğursuz adı verilmiştir. Tabiatı hâr ve yâbistir. Eski Türk Edebiyatında Mirrîh, Feleğin komutanı olarak anılır. Bu seyyâre, Doğu'da sağ elinde kınından çekilmiş bir kılıç veya mızrak tutan; sol elinde kanlı bir insan başı bulunan, kızıl parmaklı bir delikanlı olarak tasvir edilirken; Batı'da da elinde kılıç bulunur bazen de postacı kılığındadır. [2]*

1. Çün ide tīr ü **Merrīḫ** ittifāḳı
   Züḥāl bulur rücūʿu iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 19). [merrīḫ,]*

mertebe: *Derece, basamak. [3]*

1. Ki olur üç **mertebe** tevḥīde muṭlaḳ
   Biri ʿilm ü biri ʿayn ü biri ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 41). [mertebe,]*

mertebe: *Makam, rütbe. [4]*

1. Biraz seyr eyledi bu kevkebeyle
Ḳamer-veş ʿiẕẕ ü cāh ü **mertebeyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 56). [mertebeyle, -y, -le]*

meryem: *Hz. İsâ'nın annesinin ismi, Hz. Meryem binti Umrân. [2]*

1. Ḳamusı ḳavle ʿİsa fiʿle **Meryem**
Tamāmī cāma Cemdür rezme Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 77). [meryem,]*

meryem: *Husrev ü Şirin hikâyesinde, Husrev'in evlendiği Rum Kayserinin kızı. [20]*

1. Saçı ẓulmet tudağı āb-ı ḥayvān
Adı **Meryem** virür ʿİsā bigi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 40). [meryem,]*

meryem ağacı: *Hz. Meryem'in altında doğum yaptığı hurma ağacı.*

1. Eger-çi naḫl idi **Meryem ağacı**
Alur ḳandüm ruṭablardan ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 159). [meryem ağacı, -]*

meryem çirāġın çerb eyle-: *Hz. Meryem'in kandilini yağlamak/yakmak/parlatmak (Bu ifade bugün dilimizde "soluk, belirsiz" ya da "zayıf yanan (ışık)" anlamlarına gelen "Meryem Ana kandili gibi" ifadesiyle ilişkili olabilir. Bu bölümde anlatılan gece tasvirinde ayın ışığının yeryüzünü aydınlattığı söylenmekte, hatta Meryem'in çerağını da yaktığı/parlak hâle getirdiği ifade edilmektedir.*

1. Demi mest eylemiş ʿİsā dimāġın
Velī **çerb eylemiş Meryem çirāġın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 8). [meryem çirāġın çerb eylemiş, -miş]*

mesāfet: *Mesafe, ara, aralık, uzaklık.*

1. Oḳ ile ḳaṣr ḳılmaġa **mesāfet**
Iraḳdan yaġdururdı ḫalḳa āfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 99). [mesāfet,]*

mesālik: *Tutulan, benimsenen yol.*

1. Gel iy ten menzilinde cāna sālik
Mehālikdür ḥaẕer ḳıl ol **mesālik** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 2). [mesālik,]*

mescūd: *Secde edilen. [2]*

1. Çi-ger ḳāṣıd iki bir idi maḳṣūd
Anuñçün sācid olmış idi **mescūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 122). [mescūd,]*

mesel: *İbret alınacak, ders çıkarılacak hikaye, fıkra, kıssa. [2]*

1. Buyurdı şāh kim her bir şekker-rīz
Bizümçün bir **meşel** disün dil-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 8). [meşel,]*
2. Ki yaʿnī ʿālemüñ ḥāli ḥiyeldür
Serāser dāstān ile **meşeldür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 10). [meşeldür, -dür]*

mesel: *İbret alınacak, ders çıkarılacak, dokunaklı ve manâlı söz.*

1. **Meşel** kim didiler elbette ḥaḳdur
Ki gözden ilerü ʿāşıḳ ḳulaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 17). [meşel,]*

mesel düz-: *İbret alınacak, ders çıkarılacak hakimane sözler söylemek. [Deyim]*

1. İdüp Behrām-ı Çōbīnʿi behāne
Meşel düzdi bu sengin-dil cihāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 64). [meşel düzdi, -di]*

meshūr u meftūn it-: *Büyü yapıp (kendine) âşık etmek. [İkileme]*

1. Gözi cādūsına ögretdi efsūn
Ki **ide** Ḫusrevi **meshūr u meftūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 92). [meshūr u meftūn ide, -e]*

mesīh: *Hz. İsa peygamber. [6]*

1. Ḳanına ġarḳ olan Yaḥyā ḥaḳıyçün
Mesīhüñ ḳılduġı ihyā ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 188). [mesīhüñ, -ün]*

mesīh: *İsa peygamber (Tanıkta, İsa Peygamber gibi mevkisi yüksek olan padişah Husrev-i Perviz).*

1. Eger yir oldı ise Meryeme ḫāk
Mesīḥüñ taḫtı gerdūndur degül bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 98). [mesīḥüñ, -üñ]*

mesīḥ-i meryem: *Meryem oğlu İsa Mesih.*

1. İḥyāda lebüñ **Mesīḥ-i Meryem**
Ḥālüñ varaḳ-ı cemāle noḳṭa *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 86). [mesīḥ-i meryem, -]*

mesken: *Oturulan, ikāmet edilen yer, ev, konut, ikāmetgâh.*

1. Özine olmaġa her faṣl **mesken**
Münāsib bir havā ḳılmış muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 73). [mesken,]*

mesken ol-: *Yurt, mekan olmak.*

1. Ki ḥayvān ü nebāt olan muʿayyen
Ola ol rubʿ-ı meskūn ḫalḳa **mesken** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 10). [mesken ola, -a]*

meskenet: *Alçak gönüllülük.*

1. Ne ḫidmet ki itdi Şîrîn **meskenetden**
Birine şeh biñ itdi her cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 15). [meskenetden, -den]*

meskenet: *Sevgiliye karşı mutlak bir ihtiyaç içinde bulunduğunun şuurunda olma, acziyet.*

1. Götürmez ʿışḳ derdi ʿizz ü nāzı
Niyāz u **meskenetdür** ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 18). [meskenetdür, -dür]*

mesned: *Büyük mevki, makam, rütbe, paye. [2]*

1. Ḳo terkīb-i basīṭi ol mücerred
Ki ola saña bisāṭ-ı çerḫ **mesned** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 128). [mesned,]*

mesnevī: *Her beyti kendi arasında kafiyeli olan nazım şekli. [5]*

1. Ġazel ḳaṭʿ eylemedin ol maḳāli
Didi bu **mesnevīyle** vaṣf-ı ḫāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 2). [mesnevīyle, -y, -le]*

mesrūr it-: *(Gönlü) sevinçle doldurmak, mutlu etmek.*

1. Ḳarañu dünleri pür-nūr iden Ḥaḳ
Ġamīn göñülleri **mesrūr iden** Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 6). [mesrūr iden, -en]*

mesrūr it-: *Aydınlatmak, ışıklandırmak.*

1. Seḥerden ṭurmış ol ser-çeşme-i nūr
Güneş yüzinden **itmiş** ṣubḥı **mesrūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 6). [mesrūr itmiş, -miş]*

mesrūr ol-: *Sevinmek, memnun olmak.*

1. Seḥerden girü turup ol iki nūr
Biribiri yüzinden **oldı mesrūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 82). [mesrūr oldı, -dı]*

mest: *(Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı) aklı başından gitmiş, kendinden geçmiş, sarhoş olmuş. [16]*

1. Çü ḫālin köyne ʿāşıḳ **mest** sanma
Elin dek tutanı bī-dest sanma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 75). [mest,]*

mest: *(Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı) aklı başından gitmiş, kendinden geçmiş, sarhoş olmuş (kimse). [12]*

1. Zemīn ol resmedür bu cürʿadan **mest**
Ki düşmiş yüz sürer ayaḳlara pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 15). [mest,]*

mest: *Baygın, şuursuz bir halde.*

1. Bināgūşında eyle urdı bir müşt
Ki şīri **mest** irürdi ṭoprağa püşt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 18). [mest,]*

mest: *(Göz için) süzgün, baygın, mahmur.*

1. Elinde oynadur bir deste nergis
İki **mestinden** olmış ḫaste nergis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 56). [mestinden, -in, -den]*

mest-i ʿayyār: *Hilekar, düzenbaz sarhoş.*

1. Göñül gözi ḫayālinden olımaz fitneden eymen
Çü uydı **mest-i ʿayyāra** ḳo çeksün şūr u

ġavġāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 8). [mest-i ʿayyāra, -a]*

mest-i bī-hūş: *Aklı başında olmayan sarhoş (Şirin).*

1. Çü ḳalmamışdı ṣabr u ṭāḳat u hūş
   Turı geldi yirinden **mest-i bī-hūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 14). [mest-i bī-hūş, -]*

mest-i şebāne: *Akşamdan kalma.*

1. Bu yaña ol nigārīn-i zamāne
   Seḥer-gehden ṭurup **mest-i şebāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 128). [mest-i şebāne, -]*

mest eyle-: *Kendinden geçirmek, sarhoş etmek. [2]*

1. Elā iy sāḳī-i bāḳī ki **mest eyledüñ** āfāḳı
   N'ola bir cürʿa feyz itseñ bize luṭfuñ şarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 13). [mest eyledüñ, -dü, -ñ]*

mest it-: *Kendinden geçirmek, aklını başından almak, sarhoş etmek. [2]*

1. Urur gine lebi ol bādeye dest
   Ki **ider** cürʿası sāḳīleri **mest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 52). [mest ider, -er]*

mest it-: *Sarhoş etmek; kendine âşık etmek.*

1. Çün **itdüñ mest** dirsin vaḳtidür tur
   Ayıḳ düşmenlere kendüzüñi ur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 95). [mest itdüñ, -dü, -ñ]*

mest ol-: *Kendinden geçmek, sarhoş olmak. [6]*

1. Nice bezmī-perestī meh-perest ol
   Ḳo telḫ u şūrı şīrīn ile **mest ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 18). [mest ol, -]*

mest ol-: *Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmek, kendinden geçmek, coşmak. [5]*

1. Ger sūfiyāne ġonca çāk itse ḫırḳa tañ mı
   Bülbül semāʿı ile **mest oldı** tutdı hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 58). [mest oldı, -dı]*

mest ol-: *Büyük zevk almak; çok mutlu, memnun olmak.*

1. Pelengi pençeye **olma** igen **mest**
   Bilürsin bizde de şīrānedür dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 19). [mest olma, -ma]*

mest ü deng ü şeydā ḳal-: *Aklı başından gitmiş, şaşkın ve kendini bilmez bir halde bulunmak. [İkileme, Deyim]*

1. Nigīsādan bu ḳavl olınca peydā
   Şehen-şeh **ḳaldı mest ü deng ü şeydā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 68). [mest ü deng ü şeydā ḳaldı, -dı]*

mest ü ḥayrān: *Kendinden geçmiş ve şaşkın. [İkileme]*

1. Velī Ferhād-ı miskīn zār ü giryān
   Turur Şīrīn öñinde **mest ü ḥayrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 112). [mest ü ḥayrān, -]*

mest ü ḫayrān: *Sarhoş ve kendinden geçmiş. [İkileme]*

1. Baş açuḳ yalın ayaḳ **mest ü ḫayrān**
   Ḳılur taġı vü deşti geşt ü seyrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 11). [mest ü ḫayrān, -]*

mest ü sekrān ol-: *Sarhoş olup aklı başından gitmek.*

1. Geçince gicenüñ bir baḫşı sulṭān
   Olur her gicekiden **mest ü sekrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 40). [mest ü sekrān olur, -ur]*

mest ü ser-hoş ol-: *Kendinden geçmek ve sarhoş olmak. [İkileme]*

1. Bıraḳġıl ʿūd bigi cāna āteş
   Cihān **olsun** demüñden **mest ü ser-ḫoş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 4). [mest ü ser-ḫoş olsun, -sun]*

mest ü şeyda: *Sarhoş ve aşk delisi. [İkileme]*

1. Turup Ferhād yirinden feraḥ-nāk
   Ḳuşandı **mest ü şeydā** çüst ü çālāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 2). [mest ü şeydā, -]*

mestāne: *Aşk ile kendinden geçmiş, aşk sarhoşu olmuş.*

1. Girüp bostāna ol **mestāne** bülbül
Gül ile şekker eyledi tenaḳḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 157). [mestāne,]*

mestāne: *Sarhoş olmuş, kendinden geçmiş, mahmur. [2]*

1. Bilesindeki ol **mestāne** bütler
Göñül ḫōş it yi iç diyü ögütler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 19). [mestāne,]*

mestāne: *Kendini kaybetmişçesine, sarhoş misali.*

1. Çü Şîrînden cüdā düşmişdi Pervīz
Giderdi ḫışm ile **mestāne** vü tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 16). [mestāne,]*

mestāne: *Kendinden geçmişçesine, sarhoşçasına II Uygunsuz, yanlış.*

1. Yüregi acısın şerḥ eyledügin
Şaha **mestāne** sözler söyledügin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 60). [mestāne,]*

mestānelik: *Sarhoşluk.*

1. Eger-çi ʿışḳ işi merdānelıḳdur
Velī **mestānelık** dīvānelıḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 26). [mestānelık,]*

mestī-i ḥ^{v}āb kapla-: *Uyku sarhoşluğu basmak. Çok uykusu gelmek, uyuyakalmak. [Deyim]*

1. Ben içem başuñ ucında mey-i nāb
Seni **ḳaplamış** ola **mestī-i ḫ^{v}āb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 86). [mestī-i ḫ^{v}āb ḳaplamış, -mış]*

mestī-i ḥ^{v}āb bas-: *Uyku sarhoşluğu basmak. Çok uykusu gelmek, uyuyakalmak. [Deyim]*

1. Çeri ḳavmini **basmış mestī-i ḫ^{v}āb**
Ḳamusın ḳablamış afyūn-ı mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 31). [mestī-i ḫ^{v}āb basmış, -mış]*

mestlik: *Sarhoşluk, kendinden geçme durumu.*

1. Yolumı **mestlikden** urdı mı dīv
Ve-yā ḳıldı mı baña ol perī rīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 83). [mestlikden, -den]*

mestlik: *Sarhoşluk, kendinden geçme durumu; âşık olma durumu, âşıklık.*

1. Yürür bu **mestlikde** bikr ü mestūr
Melek ol cennete bulmadı destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 27). [mestlikde, -de]*

mestūr: *Gizli, saklı.*

1. Yir öpdi taḫt öñinde didi destūr
Bulursam fāş idem bir nice **mestūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 42). [mestūr,]*

mestūr: *Iffetli.*

1. Yürür bu mestlikde bikr ü **mestūr**
Melek ol cennete bulmadı destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 27). [mestūr,]*

mestūr: *Yazılmış, çizilmiş II Kayıtlı.*

1. Tevārīḫ içre vardur vaṣfı **mesṭūr**
Dimiş naṣrānīler adını Nesṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 9). [mesṭūr,]*

mestūr ol-: *Gizlenmek.*

1. ʿAceb bu nice ki iderler beyānı
Daḫi **mestūr olur** ḥaḳḳuñ ʿayānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 20). [mestūr olur, -ur]*

mestūr ol-: *Örtülü olmak; saklanmak, gizlenmek.*

1. Çü **olmaz** mest olanuñ ḥāli **mestūr**
Yüki yitene sulṭān virdi destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 29). [mestūr olmaz, -maz]*

mestūr ol-: *Örtülü olmak, örtülmüş olmak.*

1. Münīr eyler meh ü şiʿrāyı deycūr
Nice **olsun** güneş şaʿr ile **mestūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 162). [mestūr olsun, -sun]*

mesʿūd: *Mutlu.*

1. Ki sulṭānuñ hemīşe baḫtı ʿālī
Saʿīd ılduzı vü **mesʿūd** fāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 40). [mesʿūd,]*

meşakkat: *Zahmet, sıkıntı.*

1. Ki iy miskīn kimüñçün bunca zaḥmet
Dün ü gün cānuña cevr ü **meşaḳḳat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 56). [meşaḳḳat,]*

meşʿal: *Bir sopanın ucuna yerleştirilmiş yağlı paçavra vb. yanıcı maddelerin yakılması suretiyle ışık veren aydınlatma aracı.*

1. Ṣaçı şeb-rev ki etek girmiş çirāġa
Yüzi **meşʿal** ki düşmiş çeng-i zāġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 102). [meşʿal,]*

meşāriʿ: *Yollar, caddeler.*

1. ʿUḳūl ü nefs ü ervāḥ u melāʾik
Ḳamu birdür **meşāriʿ** ger memālik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 46). [meşāriʿ,]*

meşāyiḥ: *Şeyhler, tasavvuf büyükleri.*

1. **Meşāyiḫ** ādem-i maʿnā oḳurlar
Demine nefḥa-i ʿĪsā oḳurlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 23). [meşāyiḫ,]*

meşġūl: *Bir işle uğraşmak, herhangi bir şeyle vakit geçirmek. [5]*

1. Dil ucıyla çi-ger şahlıġa **meşġul**
Dil ü cānda havā sulṭānına ḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 21). [meşġul,]*

meşġūl ol-: *Bir işle uğraşmak, herhangi bir şeyle vakit geçirmek. [3]*

1. Pes **oldı** dün ü gün taʿlīme **meşġūl**
İşinden ʿālemüñ tefhīme meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 43). [meşġūl oldı, -dı]*

meşġūllıḳ: *Bir işle uğraşıyor olma durumu (Tanıkta, hükümdarlık işleriyle uğraşma söz konusudur).*

1. Gözüñdeydüm güher maʿzūllıḳda
Niçün toprag olam **meşġūllıḳda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 230). [meşġūllıḳda, -da]*

meşhūr: *Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli. [2]*

1. Ṣıfātı baʿżı edvār içre meẕkūr
Añılur Bārbeddür adı **meşhūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 236). [meşhūr,]*

meşhūr: *Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli kimse veya şey.*

1. Vefā vü ḫulḳı her şehr içre **meşhūr**
Şehe yār ü müşāvir adı Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 39). [meşhūr,]*

meşhūr ol-: *Bilinmek, tanınmak, ün salmak. [4]*

1. Cihān eṭrāfı içre **oldı meşhūr**
Ki nice taġ keser Ferhād-ı rencūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 207). [meşhūr oldı, -dı]*

meşiyyet: *İrade.*

1. Beşer ḥaḳḳında yoḳdur ol **meşiyyet**
Ki maʿlūm eyleye ḥaḳḳı hüviyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 5). [meşiyyet,]*

meşk: *Tulumdan yapılmış su kabı, kırba.*

1. İki emcek boşalmış **meşke** benzer
Tudaḳları küf almış keşke benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 55). [meşke, -e]*

meşreb: *Maşrapa. Gümüş, çinko, teneke, toprak vb.nden yapılmış kulplu su kabı.*

1. Ḫaber vir bana cānum maṭlabinden
İçür āb-ı ḥayātum **meşrebinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 58). [meşrebinden, -in, -den]*

meşşāṭe: *Gelin süsleyen, gelin süsleyicisi. [2]*

1. Ṣabā **meşşāṭesi** ʿanber dütüzmiş
Çiçekler ḫaddine gülgüne düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 21). [meşşāṭesi, -s, -i]*

meşveret it-: *İstişare etmek, danışmak.*

1. Pes **itdi meşveret** Şāvūr ile ol
Ki ne resme tuta yār iline yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 3). [meşveret itdi, -di]*

meʾvā: *Yer, mekan.*

1. Çeriden eyle ṭolmış kūh ü ṣaḥrā
Ki ḳalmamışdı vaḥş ü ṭayra **meʾvā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 22). [meʾvā,]*

mevāhib bul-: *Bağışlar, ihsanlar elde etmek. [Deyim]*

1. Aralarında bir ḥurmetlü rāhib
Ki **bulmış** felsefeyle çoḳ **mevāhib** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 6). [mevāhib bulmış, -mış]*

mevālid-i selāse: *Maden, nebat, hayvan olmak üzere tabiatın üç âleminden bahseden ilim, tabiat ilmi.*

1. Ve-lîkin evveli oldı üç ecnās
Mevālid-i selāse eydür aña nās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 28). [mevālid-i selāse, -]*

mevc: *Dalga. [6]*

1. Gözedür çün aḥaff ü ebsāṭ evci
Bu deryānuñ nedür kim bile **mevci** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 122). [mevci, -i]*

mevc-i deryā: *Deniz dalgası. II. (Âşığın) gözyaşı denizinin dalgası.*

1. Ḳurutmasa yaşum seylin firākı odınuñ ḫayli
Felek evcine iltürdüm gözümden **mevc-i deryāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 4). [mevc-i deryāyı, -, yı]*

mevcūd: *Yaratılan şeylerin tamâmı, canlı cansız bütün varlıklar, mahlûkat. [4]*

1. Cihān u cāna oldur aṣl-ı maḳsūd
Vücūdiyle oldı anuñ cümle **mevcūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 16). [mevcūd,]*

mevcūd: *Var olan, mevcut.*

1. Ḫudāyā ʿāleme maʿbūd sensin
Kamu maʿdūmdur **mevcūd** sensin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 232). [mevcūd,]*

mevcūd: *Var olan, varlık.*

1. Çü gördüñ bir bedīʿ-üş-şekl **mevcud**
Geç andan ki ola mübdiʿ saña maʿbūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 87). [mevcud,]*

mevcūd: *Varlık, mal, mülk, servet.*

1. Şeref şaḫṣa vücūd-ı cūd iledür
Velī cūd u kerem **mevcūd** iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 44). [mevcūd,]*

mevcūd eyle-: *Var etmek, yaratmak.*

1. Çü **mevcūd eyledi** kevneyni cūdı
Delīl-i vaḥdet itdi her vücūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 25). [mevcūd eyledi, -di]*

mevcūd it-: *Var etmek, yaratmak.*

1. ʿAceb bu ki **itdügümde** anı **mevcūd**
Gerek siz sācid olasız bu mescūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 145). [mevcūd itdügümde, -dügümde]*

mevcūd ḳıl-: *Yaratmak, var etmek, ortaya çıkarmak.*

1. Vücūdı cūdi **ḳıldı** ḫalḳı **mevcūd**
Virür ṣıdḳ ile ḳaṣd idene maḳsūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 49). [mevcūd ḳıldı, -dı]*

mevcūd ol-: *Var olmak, bulunmak.*

1. Bulardan **olmasa mevcūd** behre
Ne deñlü açа ol maḳṣūd çehre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 73). [mevcūd olmasa, -ma, -sa]*

mevcūd ol-: *Yaratılmak.*

1. Maʿādin bir nebāt ikinci mevlūd
Üçinci cins-i ḥayvān **oldı mevcūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 30). [mevcūd oldı, -dı]*

mevcūdāt: *Var olan şeyler, mahlukat, yaratılmışlar. [2]*

1. Öñ anı ḳıldı **mevcūdātı** andan
Anı ḫalḳ itdi maḫlūḳātı andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 33). [mevcūdātı, -ı]*

mevkib: *Atlı veya yaya olarak büyük bir zâtın yanında yürüyen, ona refâkat eden heyet, takım, alay. [2]*

1. Süvār itdüm ol ayı merkebine
Gönildüm sen güneşüñ **mevkibine** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 110). [mevkibine, -i, -ne]

mevlā: *Allah.*

1. Baña çün ṣavm-ı Meryem virdi **Mevlā**
   Ol itsün Meryem ile ʿid-i Ḫsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 55). [mevlā,]*

mevlūd: *Doğmuş, yaratılmış. [2]*

1. Toḳuz atası vü dört anası **mevlūd**
   Uṣūlı vü fürūʿı cümle mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 5). [mevlūd,]*
2. Maʿādin bir nebāt ikinci **mevlūd**
   Üçinci cins-i ḥayvān oldı mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 29). [mevlūd,]*
3. Ṭoḳuz ata vü dört anası **mevlūd**
   Bu bir cānūñ vücūdın itdi maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 67). [mevlūd,]*

mevt: *Ölüm, vefat. [3]*

1. Geçen cānlarda kayġu **mevte** yoḳdur
   Ve-lîkin derd ü ḥasret fevte çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 121). [mevte, -e]*

mevvāc: *Pek dalgalı, çok dalgalanan.*

1. Kerem deryāsı bī-pāyān ü **mevvāc**
   Nite maḥrūm ola her ac ü muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 23). [mevvāc,]*

mevżiʿ: *Yer, mahal.*

1. Şehüñ ol **mevzi**ʿ arturdı neşāṭın
   Buyurdı ṣaldılar ṣoḥbet bisāṭın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 19). [mevziʿ,]*

mevzūn: *Ahenkli, düzgün, biçimli.*

1. Ne naẓmı ki oḳıdı maṭbūʿ u **mevzūn**
   Nis̲ār eyledi sulṭān dürr-i meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 11). [mevzūn,]*

mevzūn it-: *Düzeltmek, biçimlendirmek, vezinli hale getirmek.*

1. Çü iksi naġme vü ṣavt **ide mevzūn**
   Girürdi ol ṭarabden çarḫa gerdūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 45). [mevzūn ide, -e]*

mevzūn ol-: *Ağırlığı ölçülmek, tartılmak.*

1. Virürlerdi revān bir bedre altun
   Ki biñ miṣ̲ḳāl olurdı **olsa mevzūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 18). [mevzūn olsa, -sa]*

mey: *Şarap. [13]*

1. Dil ġamzesini görmeyeli meyli yoḳ **meye**
   Yaşum şarāb olup ḳabaġum ṭolu cāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 13). [meye, -e]*

mey-i bāḳī: *Sonsuz şarap.*

1. Getür sākī **mey-i bāḳī** fenā olmazdan öñ bir dem
   Budur cennetde de ḥāṣıl ṣalāḥ u zühd ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 11). [mey-i bāḳī, -]*

mey-i bī-ġış: *Saf şarap (Husrev-i Perviz).*

1. **Mey-i bī-ġış** gül-i bī-ḫār ḳaldı
   Hemān sulṭān ile dil-dār ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 33). [mey-i bī-ġış, -]*

mey-i gül-gūn: *Gül renkli (kırmızı) şarap. II. Kan.*

1. Mey-i gül-gūn pür olup ṣaḥn-ı meydān
   Kadeh-veş kelleler olmışdı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 49). [mey-i gül-gūn, -]*

mey-i gül-gūn: *Gül renkli şarap.*

1. Geh içerler **mey-i gül-gūn** çemende
   Gehī gül-deste bağlarlar semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 15). [mey-i gül-gūn, -]*

mey-i nāb: *Saf, halis şarap. [2]*

1. Ben içem başuñ ucında **mey-i nāb**
   Seni ḳaplamış ola mestī-i ḫʿāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 85). [mey-i nāb, -]*

mey-i sāfī: *Saf, halis şarap.*

1. Hümāyūn dil-beri Şāvūra virdi
Mey-i sāfīyi san maḫmūra virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 208). [mey-i sāfīyi, -yi]*

mey-i telḫ: *Acı şarap. [3]*

1. **Mey-i telḫ** içdi Şīrīn-i şeker-nūş
İdüp her telḫ ü şīrīni ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 105). [mey-i telḫ, -]*

mey ur-: *Şarap içmek, eğlenmek. [Deyim]*

1. **Mey ururduñ** şeker-leblerle sen şād
Ḳalem Şāvūr ururdı tīşe Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 91). [mey ururduñ, -ur, -du, -ñ]*

meydān: *Geniş yer, açık alan, saha. [8]*

1. Göñül kim der-miyān itmişdi varın
Biraz seyr itdiler **meydān** kenārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 74). [meydān,]*

meydān: *Savaş alanı. [3]*

1. Silāh ü ālet ü **meydāna** düşdi
Saçı çevgānı gūy-ı cāna düşdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 63). [meydāna, -a]*

meydān: *Savaş alanı; yarışma, oyun yeri. [2]*

1. Dil ü cāndan gerek çevgān ü **meydān**
Ki ura anda söz ṭōpın süḫan-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 95). [meydān,]*
2. İdüp ḫūrşīdi ṭūp u çarḫı **meydān**
Getürdiler buyurdı ṭūp ü çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 17). [meydān,]*

meydān: *Yarışma, eğlence veya karşılaşma yeri.*

1. Yiñi ay öykünür çevgānlarına
Diler gün ṭūp ola **meydānlarına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 108). [meydānlarına, -ları, -na]*

meydān: *Geniş yer, açık alan II dünya.*

1. Egerçi ṭōpı evvel ādem urdı
Bu **meydānda** Muḥammedden dem urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 142). [meydānda, -da]*

meydān-ı ʿarş: *Gök meydanı.*

1. Seyr-i semend-i sırruña **meydān-ı ʿarş** teng
Pervāz-ı mürġ-i fikretüñe lā-mekān feżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 7). [meydān-ı ʿarş, -]*

meydān al-: *Meydana çıkmak, çevgan oynamak üzere rakibin karşısında konumlanmak. [Deyim]*

1. Eger dirse ura ṭūp **ala meydān**
Eyit zülfüm ururı yüzine çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 187). [meydān ala, -a]*

meydān tut-: *Meydana çıkmak. (Guy u çevgan oynamak üzere) oyun meydanına gelmek. [3] [Deyim]*

1. Tekellüf ḳıldı şeh Şīrīne çevgān
Ki yaʿnī **tuta** meh mihr ile **meydān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 96). [meydān tuta, -a]*

meyl: *Bir kimse veya şeye diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi gösterme. [7]*

1. Dil ġamzesini görmeyeli **meyli** yoḳ meye
Yaşum şarāb olup ḳabaġum ṭolu cāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 13). [meyli, -i]*

meyl: *Yöneliş, eğilim.*

1. Kimüñ kim ʿaḳlı devr eyler bu ḥāli
Bilür kim dāireyle buldı **meyli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 116). [meyli, -i]*

meyl-i devr-i āhir tut-: *Son bir kez dönmeye yönelmek, son bir dönüş yapmak için harekete geçmek.*

1. **Tutar** ol daḫi **meyl-i devr-i āḫir**
Olur gird-i diyār-ı ḫāke dāir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 111). [meyl-i devr-i āḫir tutar, -ar]*

meyl eyle-: *Yönelmek.*

1. Pes **eyler** merkezine **meyl** tā ki
Ṭavāf eyler bu devr-i deyr-i ḫāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 107). [meyl eyler, -r]*

meyl it-: *Yönelmek.*

1. Ḳaçırdı dīvi **meyl itdi** perīye
Zuḫalden yüz çevirdi Müşterīye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 125). [meyl itdi, -di]*

meyl it-: *Yönelmek, eğilmek. [3]*

1. Ḳaşı yayını cihān idemez iken dest-keş
Gördi ki öldürdi egilüp **meyl ider** ḳurbānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 6). [meyl ider, -er]*

meyl it-: *Bir kimseye veya bir şeye yönelmek, sevgi, ilgi, alâka göstermek, istek ve arzu duymak. [3]*

1. Anuñçün **meyl iderdi** şīre Şīrīn
Ki şekkerle idi hem-şīre Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 7). [meyl iderdi, -er, -di]*

meyl it-: *Taraf tutmak, tarafgirlik yapmak.*

1. V'eger-ni **meyl ider** pistān-ı devrān
Neden virür aña şīr ü baña ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 89). [meyl ider, -er]*

meyli ol-: *Yönelmek.*

1. ʿİbādet-ḫāneye **olmışdı meyli**
Taẕarruʿ ḳıldı maʿbūdına ḫayli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 7). [meyli olmışdı, -mış, -dı]*

meyli ol-: *Eğilimi olmak, yönelmek.*

1. Imızġanmaḳlıġa **olınca meyli**
Ḳulaġına toḳındı at ṣahīli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 43). [meyli olınca, -ınca]*

meyli ol-: *Beğenmek, ilgisi olmak, hoşuna gitmek. [4]*

1. Şeh işitdükde el-ḥaḳ **oldı meyli**
Ki Şīrīnden melāli vardı ḫayli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 71). [meyli oldı, -dı]*

mey-perest: *İçkiye tapan, içkiyi çok seven, ayyaş.*

1. Firaḳı ġamzesinden eyle mestem
Ki içmedin sanurlar **mey-perestem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 46). [mey-perestem, -em]*

meyve: *Meyve, yemiş.*

1. Behiştī **meyveler** ḥāżır irişmiş
Budaḳlar birbirine el virişmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 27). [meyveler, -ler]*

meyzer: *Peştamal.*

1. Eli tesbīḥli vü başında **meyzer**
Ve-līkin ġūl bigi şerre reh-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 39). [meyzer,]*

meyzer-i nīlī: *Nil renkli, koyu mavi renkli peştamal.*

1. Tutup bir **meyzer-i nīlī** miyāna
Ṣuya girdi vü od urdı cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 31). [meyzer-i nīlī, -]*

mezāhib: *Mezhepler.*

1. Bu vaṣf ile toḳuz çarḫ oldı on ʿaḳl
Meẕāhib çok velī budur eṣaḥ naḳl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 20). [meẕāhib,]*

meẕāhir: *Ortaya çıkmış, zuhur etmiş şeyler, varlıklar, mevcudat.*

1. Yidi pergārı çerḫuñ oldı ẕāhir
Vücūda geldi pes bir bir **meẕāhir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 58). [meẕāhir,]*

meẕāḳ: *Tat alma yeri, tat alınan yer, damak.*

1. Ne şerbet olur ki leẕẕetinden
Cān ẕevkin alur göñül **meẕāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 66). [meẕāḳı, -ı]*

mezālim: *Zulümler.*

1. **Meẕālimden** ḳonıcaḳ boynına yük
Gelüp taḫfīf ide ol baʿżı eylük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 227). [meẕālimden, -den]*

mezālim boynına yük ḳal-: *Zulüm, eziyet (vebal) yükü boynunda kalmak, vebali boynuna olmak, manevi sorumluluk yüklenmek. [Deyim]*

1. Gider maẕlūm ḳalmaz bellü ẕālim
Velī **boynına yük ḳalur meẕālim** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 124). [meẕālim boynına yük ḳalur, -ur]

mezheb: *Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.*

1. Çi-ger **meẕheb** öküş ḥaḳ birdür ancaḳ
   Muḳayyed çoġ u mutlaḳ birdür ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 49). [meẕheb,]*

mezkūr: *Zikredilen, anılan.*

1. Ṣıfātı baʿżı edvār içre **meẕkūr**
   Añılur Bārbeddür adı meşhūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 235). [meẕkūr,]*

mezraʿ-ı sebz-i zamāne: *Zamanın yeşil otlağı.*

1. Gice çün **mezraʿ-ı sebz-i zamāne**
   Tozıtdı kāh-ı rāhı Kehkeşāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 1). [mezraʿ-ı sebz-i zamāne, -]*

mı/mi: *Cümleye olumsuzluk anlamı veren soru eki. [123]*

1. Bir arşın biz ile ben adı ʿavret
   Biñ erden yigrek itmedüm **mi** ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 86). [mi,]*

mıḳnaṭīs: *Demiri ve daha başka bazı metalleri çeken demir oksit.*

1. Olur bülbüllerüñ maḥbūbı gül-şen
   Kelāġuñ cīfe **mıḳnaṭīsuñ** āhen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 32). [mıḳnaṭīsuñ, -uñ]*

mısr: *Ülke.*

1. Ṣafā sür salṭanat **mışrında** biñ yıl
   Ne gam Baġdada yansa köhne zenbil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 127). [mışrında, -ı, -n, -da]*

mısr: *Mısır ülkesi. [6]*

1. Meger **Mışr** olmış idi ṭaġ ü ṣaḥra
   Ki Yūsüf birle cemʿ oldı Zelīḫā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 139). [mışr,]*

micesṭī-dān: *Micesti'yi bilen (Micesti, Batlamyus'un hendese üzerine tasnif ettiği meşhur kitabın adıdır).*

1. ʿİmāretlerde keyʿ ibret-nümādur
   Micesṭī-dān u Oḳlīdes-küşādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 36). [micesṭī-dān,]*

micmer: *İçinde tütsü yakılan kap, tütsü kabı, buhurdan.*

1. Eger-çi oduña cān **micmer** oldı
   Yana yana tenüm ḫākister oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 185). [micmer,]*

micmer yaḳ-: *Etrafa güzel kokular vermek amacıyla tütsü yakmak II sarhoş etmek, kendinden geçirmek. [Deyim]*

1. Çü şīrīn şehdi şemʿi **yaḳa micmer**
   Gerek dūd ola anda ʿūd u şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 65). [micmer yaḳa, -a]*

micmer-dār-ı dil-keş: *Buhurdan, tütsü kabı tutan güzel.*

1. Girü yüz elli **micmer-dār-ı dil-keş**
   Ururlardı ʿabīr ü ʿūda āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 65). [micmer-dār-ı dil-keş, -]*

miftāḥ: *Anahtar. [4]*

1. Çü bismillāhdur her fetḥe **miftāḥ**
   Fütūḥ ebvābın açar dinse fettāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 1). [miftāḥ,]*

mīġ: *Bulut, duman, sis. [3]*

1. Şu deñlü ṣaldı tīgi zeng-bāra
   Ki oldı **mīġ** bigi pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 6). [mīġ,]*

mīḫ: *Çivi. [3]*

1. Felek germişdi perde çār-mīḫı
   San ılduzlardurur dīvār **mīḫı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 20). [mīḫı, -ı]*

miḥen: *Mihnet,dert.*

1. Zamān īmin ġam u ẓulm ü fitenden
   Zemīn āsūde teşvīş ü **miḥenden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 6). [miḥenden, -den]*

mīḫlan-: *Çiviyle tutturulmak, çivilenmek. II. Olduğu yerde kalıp bir yere kıpırdayamaz olmak.*

1. Revān merkebden olduñ mı piyāde
   Ve-yā-hūd **mīḫlanduñ** bir arada *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 44). [mīḫlanduñ, -du, -ñ]*

mihmān: *Konuk, misafir. [10]*

1. Ne olsun ten benüm çün cān senüñdür
   Ḳabul eyler iseñ **mihmān** senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 170). [mihmān,]*

mihmān: *Konuk, misafir II sevgili.*

1. Senün ḫod-ḫˇān-ı ḥüsnüñ ḫoş nemekdür
   Ḳapuñ **mihmānlara** pür-nān gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 40). [mihmānlara, -lar, -a]*

mihmān-ı şīrīn: *Tatlı, hoş misafir.*

1. Baş üzre dirler iy **mihmān-ı şīrīn**
   Fidā şekker sözüñe cān-ı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 73). [mihmān-ı şīrīn, -]*

mihmān ol-: *Misafîr, konuk olmak, bir yerde kısa bir süreliğine oturmak, bulunmak. [2][Deyim]*

1. Eyit ḳapuñda bir ḳul yoḫ ki sulṭān
   Diler tapuñda bir dem **ola mihmān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 34). [mihmān ola, -a]*

mihman-ḫāne: *Konuk evi, misafirhane.*

1. Ve-līkin bu gice furṣat degüldür
   Ki **mihman-ḫānemüz** ḫalvet degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 80). [mihman-ḫānemüz, -müz]*

mīḥmānī it-: *Konuk etmek. Birini evinde bir süre ağırlamak. [Deyim]*

1. Mehīn Bānū **iderdi mīḥmānī**
   Yolına terk idüp cān ü cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 59). [mīḥmānī iderdi, -er, -di]*

miḥnet: *Acı, sıkıntı, bela. [7]*

1. Sizerven ki oldı **miḥnet** devri zāʾil
   Murād olur yaḳın müddetde ḫāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 41). [miḥnet,]*

miḥnet-ābād: *Keder ve gam ile dolu olan yer (Sıkıntılar ülkesi).*

1. Didi evvel ne yirdür şehrüñ üstād
   Eyitdi ġam-zemīn ü **miḥnet-ābād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 32). [miḥnet-ābād,]*

miḥnet-serā: *Mihnet sarayı. Sıkıntı, eziyet yeri.*

1. Baña **miḥnet-serādur** bu ḳara ṭaş
   Yeşermedin neler gördi ḳuru baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 109). [miḥnet-serādur, -dur]*

mihr: *Aşk, muhabbet. [20]*

1. Didi **miḥrüñ** maḳāmı ḳandadur pes
   Eyitdi cānda iste ḳan sözin ḳes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 41). [miḥrüñ, -ü, -ñ]*

mihr: *Güneş. [21]*

1. Çü gördi müşterī germ oldı bāzār
   Mehi **mihr** ile ister zühre-ruḫsār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 316). [mihr,]*

mihr: *Güneş (Husrev-i Perviz).*

1. Tekellüf ḳıldı şeh Şīrīne çevgān
   Ki yaʿnī tuta meh **mihr** ile meydān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 96). [mihr,]*
2. İletdi birisine şāha ḳarşu
   Muḳābil ḳıldı **mihri** māha ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 92). [mihri, -i]*
3. Yüz urup ḳıldı ḳamu āferīni
   Didiler māh olur **mihrüñ** ḳarīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 32). [mihrüñ, -üñ]*

mihr: *Güneş II Parlaklık.*

1. Var idi ḳayṣerüñ bir ḳızı meh-rū
   Ki **mihrinden** sarardur idi mehrū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 36). [mihrinden, -i, -n, -den]*

mihr: *Güneş; aşk, muhabbet.*

1. Çi-ger ḫūrşīd-i aʿẓamdur cemāli
Hilāli ḳıldı **mihrümi** melāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 56). [mihrümi, -üm, -i]*

mihr-i dōst: *Sevgilinin sevgisi, aşkı.*

1. Her cān ki **mihr-i dōst** degüldür muḳābili
Ḳadri felekde ise meh-i nā-tamāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 5). [mihr-i dōst, -]*

mihr-i melek: *Güzel, parlak güneş.*

1. Gehī bir ḳurş ider ḫʷān-ı felekde
Geh etmek bişürür **mihr-i melekde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 38). [mihr-i melek, -de]*

mihr āftābı: *Aşk güneşi II sevgili (Şirin).*

1. Benüm ger ẕerreden kemdür vücūdum
Var ol **mihr āftābına** sücūdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 120). [mihr āftābına, -n, -a]*

mihr odı: *Aşk ateşi.*

1. Havā iksīri yüzini zer itmiş
Tenini **mihr odı** ḫākister itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 16). [mihr odı, -]*

mihr ü maḥabbet: *Aşk ve sevgi. [İkileme]*

1. Ki ḳanı iy vefāsuz ḥaḳḳ-ı ṣoḥbet
Yile mi vardı ol **mihr ü maḥabbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 30). [mihr ü maḥabbet, -]*

miḥrāb: *Cami ve mescitlerin kıble tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer.*

1. Yine eydür öñinde gelme vecde
Revā olmaz iki **miḥrāba** secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 188). [miḥrāba, -a]*

miḥrāb: *Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer. II. Kendisine secde edilen sevgili ve o sevgilinin bulunduğu yer.*

1. Hem iy sācid degüldür ḳıble nā-yāb
Yüzüm bigidür arḫam daḫı **miḥrāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 32). [miḥrāb,]*

miḥrāb: *Cami ve mescitlerin kıble tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer II Yüceliğinden, güzelliğinden vb. üstün niteliklerinden dolayı kendisine yönelinen makam.*

1. Ki iy naḳşuñ cihān yüzine **miḥrāb**
Ṭolu cān mescidi şevḳüñle ḫūn-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 29). [miḥrāb,]*

mihri göñülden ol-: *Sevgisi içten, samimi ve gerçek olmak. [Deyim]*

1. Didüm **olsa** şehüñ **mihri göñülden**
Yaşurmaz idi Şebdīzi bu ḳuldan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 33). [mihri göñülden olsa, -sa]*

mihter: *Önder, en önde giden.*

1. Pes andan ḳalmaya **mihterlerüñüz**
Düriliser sizüñ defterlerüñüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 43). [mihterlerüñüz, -ler, -üñüz]*

mikdār: *Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik. [5]*

1. Bir ay **miḳdarı** itdi pīşe ḥavżı
Yasadı çeşme düzdi cūy-ı ravżı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 77). [miḳdarı, -ı]*

mikdār: *Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik; ölçü II Değer, önem.*

1. Benem ol ẕerre kim **miḳdārı** yoḳdur
Ne yüzden gözler isem varı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 21). [miḳdārı, -ı]*

mīl: *Türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk II. Bacak, vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü.*

1. Diyeydüm kūh-ı billūrīn çeker ḳıl
Velī ḳılmış direk iki gümüş **mīl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 118). [mīl, -]*

mīl: *Türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk II Arg. erkeklik organı.*

1. ʿAkīkīn **mīli** sīmīn sürme-dāna
Çü girdi çekdi cevher ʿayn-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 181). [mīli, -i]*

mīl: *Karada 1609, denizde 1852 metre olarak kabul edilen bir uzaklık ölçü birimi. [6]*

1. İki üç **mīl** olupdı devr-i meydān
Ki dīvin unıda görse Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 21). [mīl,]*

mīl çek-: *Bir kimsenin gözlerini kızgın bir demirle kör etmek. [Deyim]*

1. Güzel gevher gözine degdi mi dil
Ki cevher kuḥlı bigi **çekdiler mīl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 38). [mīl çekdiler, -di, -ler]*

mīl-der-mīl: *Uzun mesafe. [İkileme]*

1. İki ḳat taş döşedi **mīl-der-mīl**
Ki sıġmaz derzine yüz yarılup ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 69). [mīl-der-mīl,]*

milk: *Memleket, diyar, ülke. [6]*

1. Yürimişdi ʿArabden ʿAmr ezraḳ
Ki şāh idi Yemen **milkinde** muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 44). [milkinde, -in, -de]*

milk: *Bir hükümdar veya devletin hüküm ve idâresi altında bulunan toprakların tamamı, memleket. [3]*

1. Dir ol kim sözleri ġamdan emāndur
Ki dāim **milk** ile dīn tevʾemāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 86). [milk,]*

milk: *Mülk, ülke. II. Saltanat, hükümdarlık.*

1. Ki yā-Rab baña bir **milk** it müyesser
Ki olmaya daḫilere muḳadder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 135). [milk,]*

milk: *Mal, mülk.*

1. Virür ol deñlü **milk** ü māl ü genci
Ki ʿöşrinden ṭoya yüz biñ dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 43). [milk,]*

milk: *Mal, mülk. II. İnsan bedeni.*

1. Niçün bir **milke** bunca pür-telāhüm
Ki biñ sinüñ bigiyi eyledi güm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 93). [milke, -e]*

milk: *Varlık, sahip olunan şeyler.*

1. Ki zīrā **milk** ü niʿmet yad içündür
Cihān ġavġāları bir ad içündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 23). [milk,]*

milk-i cihān: *Dünya ülkesi.*

1. Buṭūnınuñ beyānı nūr-ı cāndur
Ẓuhūrından nişān **milk-i cihāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 75). [milk-i cihāndur, -dur]*

milk-i ecdād: *Ataların ülkesi, memleket.*

1. Bu ẓālim fīʿli ucından oġlı mazlūm
Ḳalısar **milk-i ecdādına** maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 20). [milk-i ecdādına, -ı, -n, -a]*

milk-i ermen: *Ermen ülkesi (Şirin'in doğup büyüdüğü ülke).*

1. Beşāret ṭolmış idi **milk-i Ermen**
ṣanasın külḫan oldı bāġ ü gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 29). [milk-i ermen, -]*

milk-i irān: *İran ülkesi.*

1. Muṭīʿ olmış idi **milk-i İrān**
İrüp itmiş idi Tūrān vīrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 13). [milk-i irān, -]*

milk-i pārs: *İran ülkesi.*

1. Rivāyet ḳıldı pir-i pārsī-ḫʷān
Ki sözden dökdi **milk-i Pārsa** ḫʷān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 2). [milk-i pārsa, -a]*

milk-i şām: *Şam ülkesi.*

1. Atañ elinden aldı **milk-i Şāmı**
Vir aña ki oldur anuñ göñli kāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 65). [milk-i şāmı, -ı]*

milk-i şark: *Doğu ülkesi.*

1. Medāyinden aḳıdur **milk-i şarḳa**
Ki yaʿnī vireler Behrāmı ġarḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 17). [milk-i şarḳa, -a]*

milki berri: *Ülkesinin kara parçası. II. Allah'ın yarattıkları.*

1. Ne vardur ʿilmi baḥrine nihāyet
Ne buldı **milki berri** ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 99). [milki berri, -]*

milki teng eyle-: *Dünyayı başına dar etmek; bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak. [Deyim]*

1. Pes oldı ol ḳadar tedbīre meşġul
Ki **teng eyledi milki** Hürmüze ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 4). [milki teng eyledi, -di]*

millet: *Bir dine, bir kavmiyete mensup topluluk. [2]*

1. Var idi anda bir deyr-i muʿaẓẓam
Naṣārā **milletinde** key mükerrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 2). [milletinde, -i, -n, -de]*

mīm: *Arap alfabesinin yirmi dördüncü harfi. [2]*

1. Aduñuñ iki ḥarfine eyler işāreti
Anda ki yidi yirde Ḫudā andı **mīm** ü ḥā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 40). [mīm,]

mīm-i leb: *Sevgilinin dudağının mimi, mim harfi şeklinde olması.*

1. Gidüp ʿayn-i cihāndan reng ü nīreng
Yoġ idi **mīm-i leb-den** ġayri dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 10). [mīm-i leb-den, -den]*

mīm-i mülk: *Mülkün mim'i. Mülk kelimesinin mim harfi.*

1. Elif ülfetden aldı rā-yı raḥmet
Ki ola şeh **mīm-i mülk** ü dāl-ı devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 6). [mīm-i mülk, -]*

min-baʿd: *Bundan böyle, bundan sonra.*

1. Pes andan iriserdür sāʿat-i saʿd
Nuḥūsetdür ʿadū-yı naḥse **min-baʿd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 82). [min-baʿd,]*

minber-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah minberi. [Ayet]*

1. Li-meni'l-mülk hutbesine urılır
Minber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 16). [minber-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

minḳal: *Mangal.*

1. Düzerlerdi gümüş tennūr u **minḳal**
Odunı bir nice yük ʿūd u ṣandal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 13). [minḳal,]*

minkal-ı zer: *Altın mangal.*

1. Ṣitā ḳalbiydi yaʿnī vaḳt-ı āteş
Ḳonılmış **minḳal-ı zer** laʿl mefreş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 14). [minḳal-ı zer, -]*

minkār: *Kuş gagası. [2]*

1. Deñizden ḳılduġınca ʿazm-i ḫuşki
Saçar **minḳārdan** kāfūra müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 36). [minḳārdan, -dan]*

minkār ur-: *Gagalamak. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Nice kim şāh-ı ḫūbān oldı hüş-yār
Uramaz idi şāhīn ṣayda **minkār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 64). [minkār uramaz, -a, -maz]*

minnet: *Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu. [2]*

1. Ḳonuġuz bir nice zaḥmet getürdük
Göñül ü cān ile **minnet** getürdük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 34). [minnet,]*

minnet ko-: *Yapılan bir iyiliği başa kakmak. [Deyim]*

1. Sipāh u ḫayl ile çıḳmaḳ şikāra
Ḳomaḳ Şīrīne **minnet** āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 14). [minnet ḳomaḳ, -maḳ]*

mīr: *Emir, komutan. [2]*

1. Dimezven ʿālemüñ **mīri** olayın
Lebüñüñ çāşnī-gīri olayın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 37). [mīri, -i]*

mîr: *Emir, komutan II rütbe sahibi, yüce kişi.*

1. Var idi Hürmüzüñ ḳatında bir **mîr**
Muḳarreb pehlevān ü ehl-i tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 1). [mīr,]*

mîr-i aʿẓam: *Yüce komutan, emir.*

1. Melik Ḫusrev ki **mîr-i aʿẓam** idi
Şeh-i ḫoş-dil cüvān-ı ḫurrem idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 17). [mīr-i aʿẓam, -]*

miʿrāc: *İslam inancına göre Hz. Muhammed'in, Allah'ın daveti üzerine yedi kat semayı aşıp huzuruna yükselerek onunla görüşmesi mucizesi.*

1. Ger nerdübān idinse ṭoḳuz çerḫ ʿaḳl-ı kül
Bir pāyesine irmeye **miʿrācuñuñ** şehā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 50). [miʿrācuñuñ, -u, -ñuñ]*

miʿrāc: *Hz. Muhammed'in, Allah'ın daveti üzerine yedi kat semayı aşıp ulaştığı Allah'ın huzuru.*

1. Bu serv ayağı bizedür şu müntehā **miʿrāc**
Ki Sidre reşk iledür pāy-ı nerdbānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 7). [miʿrāc,]*

miʿrāc-ı muḥammed: *Hz. Muhammed'in mirac hadisesi.*

1. İrdi çün cānlara **miʿrāc-ı Muḥammedden** dem
Ne gerek tenlere iḥyā-yı Meşīḥā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 11). [miʿrāc-ı muḥammedden, -den]*

misāl: *Benzer.*

1. İrişse ḥükm-i ʿadlinüñ **miṣāli**
Bula bunlar ḥaḳīḳī iʿtidāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 25). [miṣāli, -i]*

misāl: *Benzer; eş, denk.*

1. Urırlar şāh içün bir taḫt-ı ʿālī
Ki nakş olmazdı ʿālemde **miṣāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 2). [miṣāli, -i]*

misāl: *Benzer, gibi. [5]*

1. Yigitligüñ gücüñ mālüñ **miṣāli**
Ki od u yil ü ṣudur añla ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 99). [miṣāli, -i]*

misāl: *Örnek.*

1. Diler kim işleye gördügi ḥāli
Anuñ nesnās u maymūndur **miṣāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 80). [miṣāli, -i]*

misāl: *Tasvir, resim.*

1. **Miṣālinden** bulursın böyle şevḳi
Yüzin gördükde gel görʿayş ü zevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 199). [miṣālinden, -i, -n, -den]*

misāl dut-: *Örnek almak, benzemek. [Deyim]*

1. Ḳamer her meh düzer şekl-i hilāli
Ki **duta** atı naʿlinden **miṣāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 66). [miṣāli duta, -a]*

misāl iklīmi: *Uyku, rüya âlemi.*

1. **Miṣāl iḳlīmine** girüp revānı
Düş içinde görür Nūşīnrevānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 15). [miṣāl iḳlīmine, -n, -e]*

miṣāl tut-: *Örnek göstermek, benzetmeyle anlatmak. [Deyim]*

1. Cemālinden **tutam** dirdüm **miṣāli**
Saçı ḳılınca ḳomadı mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 71). [miṣāl tutam, -am]*

mişbāh: *Etrafa ışık veren alet, aydınlatma aracı, kandil, çıra, meşale.*

1. İlāhī maḫzenüñ feṭḥine miftāḥ
   Melāhī ẓulmeti defʿine **mişbāḥ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 18). [miṣbāḥ,]*

mışbāh yak-: *Kandil/çerağ yakmak. II. Güneş doğmak. [Deyim]*

1. **Yaḳar** bulmaġ içün ervāḥı eşbāḥ
   Ufuḳdan Fāliḳ-ül-ışbāḥ **mışbāḥ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 6). [mışbāḥ yaḳar, -ar]*

miskāl: *Yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü. [2]*

1. Virürlerdi revān bir bedre altun
   Ki biñ **miṣḳāl** olurdı olsa mevzūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 18). [miṣḳāl,]*

miskīn: *Aciz, zavallı. [5]*

1. Tolu Müşkūy içi müşkīn ġazāle
   Bu **miskin** ṣayda şīr itme ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 52). [miskin,]*

miskīn: *Aciz, zavallı kimse.*

1. Ki iy **miskīn** kimüñçün bunca zaḥmet
   Dün ü gün cānuña cevr ü meṣaḳḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 55). [miskīn,]*

miskīn: *Âciz, zavallı kimse (Şirin).*

1. Didi dehrüñ ʿaceb āyīni vardur
   Bu **miskīn** ile beñzer kīni vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 12). [miskīn,]*

miskīn: *Âciz, zavallı II âşık.*

1. Eger var ise ben **miskīne** çāre
   Demidür ki oldı baġrum pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 45). [miskīne, -e]*

miskīn: *Misk kokulu.*

1. Dökilmişdi kömür ol laʿle müşkīn
   Ḳara yüzin ḳızardur idi **miskīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 16). [miskīn,]*

misl: *Benzer, eş, denk. [3]*

1. Var idi bir ḥakīm ol ʿaṣr içinde
   Yoġ idi **misli** Rūm ü Mışr içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 6). [misli, -i]*

mīşe: *Orman. [6]*

1. Turup ḳalmışdı bu endīşelerde
   Nişān çoġ itmiş idi **mīşelerde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 264). [mīşelerde, -ler, -de]*

mīve-i dil: *Gönül meyvesi II Evlat.*

1. Görür ki ol bāġ-ı cān ü **mīve-i dil**
   Dil ü cān içredür maḳbūl ü muḳbil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 57). [mīve-i dil, -]*

miyān: *Bel.*

1. Tutup bir meyzer-i nīlī **miyāna**
   Ṣuya girdi vü od urdı cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 31). [miyāna, -a]*

miyān-beste: *Bel bağlamış II hemen işe hazır.*

1. Eline aldı mürġ-ı laʿl-peyker
   Miyān-beste süḫan-ver çüst ü lāġar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 30). [miyān-beste,]*

miyāne: *Ara, orta.*

1. Biri dün biri kāmil bir **miyāne**
   Ḳulaḳ tut kim gelür bir bir beyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 37). [miyāne,]*

miyāne: *Orta, iki karşıt nitelik veya durum arasında bulunan, tutarlı, ılımlı, vasat.*

1. Gözetgil iʿtidāl ile **miyāne**
   Ki ne et köyine ne şiş yana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 113). [miyāne,]*

miyāne: *Üç nesne arasında sondan veya baştan ikinci sırada gelen, ortanca. [3]*

1. Kemīn maʿden ḳaya vü ḳum ḳayırdur
Miyāne ḳalʿī vü sīm ü baḳırdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 40). [miyāne,]*

mizāc: *Tabiat, huy. [14]*

1. Dir idi böyle yig ḥāli **mizācuñ**
Toyıcak unıdurven ḥālin acuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 145). [mizācuñ, -uñ]*

mizāc: *Sağlık.*

1. Havādan münḥarifdür dir **mizācum**
Bilürem şu degişmekdür ʿilācum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 43). [mizācum, -um]*

mizāc: *Farklı unsurların bir araya gelerek oluşturduğu bileşik. [2]*

1. Ḥaḳiḳī iʿtidāl olmaz **mizāca**
Ki ol gelmedi gelmez imtizāca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 85). [mizāca, -a]*

mizāc-ı nāzük: *Nazik yaratılış.*

1. **Mizāc-ı nāzükine** toz ü ṭoprak
Eser ḳıldı ne döysün yile yaprak *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 25). [mizāc-ı nāzükine, -i, -n, -e]*

mizāc kesb it-: *(Allah tarafından) yaratılmak, yoktan var edilmek. [Deyim]*

1. Çü Ḥaḳ emriyle **kesb itdi mizācı**
Hemān-dem bitdi bir ḫōş nār aġacı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 147). [mizācı kesb itdi, -di]*

mizāc ol-: *Farklı unsurlar bir araya gelerek bir bileşik oluşturmak (Beyitte dünyanın yaratılışına atıf yapılmaktadır).*

1. Uvaḳ eczā dirildi bir araya
Mizāc olmaya yaʿnī kim yaraya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 14). [mizāc olmaya, -ma, -y, -a]*

mizāca tekessür ir-: *Sağlığı bozulmak, esenliği yerinde olmamak, rahatsızlanmak, hasta olmak. [Deyim]*

1. Mizācına irüp andan tekessür
Yüzinüñ rengi bulmışdı taġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 141). [mizācına tekessür irüp, -üp]*

mizācı telh it-: *Kötü huylu olmak. [Deyim]*

1. Gül-ābem n'ola **telḫ itsem mizācı**
Gül-āb ol yig ki ola aġzı acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 73). [mizācı telḫ itsem, -se, -m]*

mizācuñ ḫuşk eyle-: *Susatmak, susamasına yol açmak, susuz bırakmak. [Deyim]*

1. Çü şīrīn nūşı **ḫuşk eyler mizācuñ**
Şeker terdür ola ki ideʿilācuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 53). [mizācuñ ḫuşk eyler, -r]*

mīzān-ı dehr: *Feleğin terazisi.*

1. Eger **mīzān-ı dehr** itmezse nīreng
Niçün tartar saña gevher baña seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 87). [mīzān-ı dehr, -]*

moġol: *Asya'da bir kavim. [2]*

1. Oturmış gāret ü urġuna meşgūl
Moġol ile nite-kim leşker-i ġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 66). [moġol,]*

mu: *Soru edatı. [2]*

1. İder çün bini bir ādem demi pīç
Yaraşur **mu** iki ʿālem ġamı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 50). [mu,]*

muʿallaḳ: *Asılı kalmış, boşta duran.*

1. Dün ü gün bu yidi çerḫ-i muṭabbaḳ
Güzāfen mi döner böyle **muʿallaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 20). [muʿallaḳ,]*

muʿallaklar dön-: *Havada taklalar atmak. II. Çok sevinmek. [Deyim]*

1. **Muʿallaḳlar dönüp** Ferhād-ı evbāş
Atı öñinde yüz yirde ḳodı baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 97). [muʿallaḳlar dönüp, -üp]*

muʿallem: *Eğitilmiş, yetiştirilmiş.*

1. Müʾeddeb at toġan bigi **muʿallem**
Ki olur ādem ile yār ü hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 75). [muʿallem,]*

muʿallem: *Öğretilmiş, yetiştirilmiş eğitilmiş, eğitimli. II. Eğitim-öğretim alan, öğrenen durumundaki bilgisi daha az olan kişi.*

1. Öniñde diz çöküpdür ehl-i ʿālem
Muʿallim oldur ayruġı **muʿallem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 18). [muʿallem,]*

muʿallim: *Öğretmen, öğretici, hoca. [3].*

1. Öniñde diz çöküpdür ehl-i ʿālem
Muʿallim oldur ayruġı muʿallem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 18). [muʿallim,]*

muʿasker: *Ordugâh.*

1. Enṣār-ı feṯḥ ḫayli sıġmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn **muʿasker** farḳ-ı felek muḫayyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 20). [muʿasker,]*

muʿaṭṭar: *Güzel kokulu, ıtırlı. [3]*

1. **Muʿaṭṭardur** cihān bād-ı seḥerden
Muṣavverdür çemen gül-berg-i terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 5). [muʿaṭṭardur, -dur]*

muʿaṭṭar it-: *Güzel kokularla doldurmak".*

1. Buḫur olmış şu deñlü ʿūd ü ʿanber
Ki **ider** ʿālem dimaġını **muʿaṭṭar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 22). [muʿaṭṭar ider, -er]*

muʿaṭṭar ḳıl-: *Güzel koku içinde bırakmak.*

1. Bahār itmiş münevver dehr bāġın
Havā **ḳılmış muʿaṭṭar** cān dimāġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 8). [muʿaṭṭar ḳılmış, -mış]*

muʿaṭṭar ol: *Güzel kokulu olmak. [2]*

1. Tılı ṭoplar ṭolu müşk ile ʿanber
Ki dökdükçe dimaġ **ola muʿaṭṭar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 94). [muʿaṭṭar ola, -a]*

muʿayyen: *Belli, belirli, meşhur. [7]*

1. Seḥerden turdı Şāvūr-ı seḥer-ḫīz
İrişdi ol **muʿayyen** sebzeye tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 8). [muʿayyen,]*

muʿayyen: *Kararlaştırılmış, belirlenmiş. [3]*

1. Bu kesret birle ḫalḳ itmek mübeyyen
Girü her birine vaḥdet **muʿayyen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 28). [muʿayyen,]*

muʿayyen: *Tam olarak, kesin.*

1. Kişi görse ıraḳdan bir ḳararur
Muʿayyen bilmese gelür ya varur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 132). [muʿayyen,]*

muʿayyen idin-: *Belirlemek.*

1. Ḳuruldu ḫaymeler yir yir mülevven
İdindi her kişi yirin **muʿayyen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 58). [muʿayyen idindi, -di]*

muʿayyen ol-: *Belli, belirli olmak.*

1. **Olur** her ḳarnda bir gün **muʿayyen**
Ki girürler maġāruñ ḳapusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 9). [muʿayyen ol, -]*

muʿayyen ol-: *Belli, gözle görünür olmak.*

1. Ki ḥayvān ü nebāt **olan muʿayyen**
Ola ol rubʿ-ı meskūn ḫalḳa mesken *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 9). [muʿayyen olan, -an]*

muʿayyen ol: *Belli, gözle görünür olmak. II. -dAn ortaya çıkarılmak, -dAn yaratılmak.*

1. İkiden ʿaḳl u nefs **oldı muʿayyen**
Sekizinci felek üçincisinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 3). [muʿayyen oldı, -dı]*

muʿazzam: *Büyük, hürmetli.*

1. Ayaġ üzre turanlar dir iseñ kim
Muʿaẕẕam her biri bir şāh-ı iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 20). [muʿaẕẕam,]*

muʿazzam: *Büyük, ihtişamlı.*

1. Bezerler bir **muʿaẕẕam** bārgāhı
Ki ala sāyesine mihr ü māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 11). [muʿaẕẕam,]*

mūbed: *Âlim, müşavir. [3]*

1. Egerçi her biri ḳılmışdı bir rāy
Ulu **mūbeḏ** didi iy ʿālem-ārāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 58). [mūbeḏ,]*

mūbid: *Mecûsîlerin rahibi.*

1. Yirine yitdi çün her resm ü āyīn
Olur **mūbedler** erkānınca kābīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 52). [mūbedler, -ler]*

mūcid: *Her şeyin yaratıcısı olan Allah. [2]*

1. Zihī **Mūcid** ki yaratdı ḳıdemden
Nehār-ı ālemi leyl-i ʿademden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 9). [mūcid,]*

mūcid ol-: *Yaratmak, yoktan var etmek.*

1. Gehī ʿarşuñ muḥaddid olduġını
Dükeli şeyʾi **mūcid olduġını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 46). [mūcid olduġını, -duġ, -ı, -nı]*

mufassal: *Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı. [2]*

1. **Mufaṣṣal** bilmek isteyen bu bābı
Gerek kim oḳıya ḥikmet kitābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 113). [mufaṣṣal,]*

mūġ: *Zerdüşt dininden olan kimse, ateşe tapan, ateşperest, mecûsî. [2]*

1. Ulu **muġ** şeklinde girmişdi Şāvūr
Çelīpā vü ṣalīb ü zend ü nesṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 75). [muġ,]*

mūġān: *Muğan Vadisi. Azerbaycan`ın güney-doğu sahasında geniş bir araziyi kaplamaktadır. Kuzey`de Şirvan, Batı`da Qarabağ, Güney`de ise Güney Azerbaycan`la sınırlıdır.*

1. Bahār olduḳda **Mūġāndur** ṭuraġı
Ki pür nesrīn ü güldür bāġ ü rāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 81). [mūġāndur, -dur]*

mūġān: *Zerdüşt dininden olan kimseler, ateşe tapanlar, ateşperestler, Mecûsîler.*

1. **Muġan** resmince geydi vü büründi
Gezerek ol yaña irdi göründi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 19). [muġan,]*

muġannī: *Güzel sesle ve musikî kurallarına uyarak şarkı söyleyen kimse, şarkıcı, ses sanatkârı, hânende. [6]*

1. Muġannīler düzetdi sāz u āvāz
İdüp söz ü niyāz ile ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 219). [muġannīler, -ler]*

muġaylān: *Deve dikeni.*

1. Likā ʿīdinde cān olmasa ḳurbān
Helāk itsün beyāben ü **muġaylān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 94). [muġaylān,]*

muġayyer ol-: *Değiştirilmek.*

1. Ḳażāya gerçi cānumdur müsaḫḫar
Muġayyer olmaz ki itdüñ muḳadder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 56). [muġayyer olmaz, -maz]*

muḥabbet: *Sevgi, aşk. [2]*

1. Ṭoludur şūr-ı Şīrīnden dimāġı
İçin yaḳdı **muḥabbet** şemʿi dāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 18). [muḥabbet,]*

muḥaddid: *Sınırı, hududu belirleyen, sınırlayan. [2]*

1. Gehī ʿarşuñ **muḥaddid** olduġını
Dükeli şeyʾi mūcid olduġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 45). [muḥaddid,]*

muḥaddid ḳıl-: *Sınırlandırmak.*

1. Ki ʿaḳl olduḳda imkānından āgāh
Heyūlāyı **muḥaddid ḳıldı** Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 2). [muḥaddid ḳıldı, -dı]*

muḥāl ol-: *Gerçekleşmesi mümkün olmamak. [3]*

1. **Muḥāl oldı** mecālüm ṭāḳatüm ṭāḳ
Gözüme ẕerre gelmez mülk-i āfāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 13). [muḥāl oldı, -dı]*

muḥālif: *Ters, zıt, karşı. [2]*

1. Degirmen taşı üzre bir ḳarınca
Muḫālif seyr ḳılsa ol dönince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 52). [muḫālif,]*

muḫālif: *Zıt düşüncede olan.*

1. **Muḫālif** rāst ola dōst düşmen
Od anuñ āb ü rengi ḳorḫusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 23). [muḫālif,]*

muhalif eyle-: *İtiraz etmek, karşı çıkmak.*

1. Nevā bu perde āhengine düz rāst
Muḫalif eyleme it ki ola der-ḫʷāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 66). [muḫalif eyleme, -me]*

muḫālif ol-: *Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olmak, aykırı davranmak.*

1. Şeh itdi bir muvāfıḳ naġme der-ḫʷāst
Muḫālif olmadı itdi perdesin rāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 14). [muḫālif olmadı, -ma, -dı]*

muḫālif perde göster-: *Muhalif makamında (evc-i muhalif) çalmak. II. Aykırı davranmak, uyum sağlamamak. [Deyim]*

1. Ben itdüm rāst yüz biñ perdeden yol
Muḫālif gösterür perde henūz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 104). [muḫālif perde gösterür, -ür]*

muhalled: *Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî.*

1. Muḥammed kim çalapdandur müeyyed
Müebbed dīni vü şerʿi **muḫalled** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 22). [muḫalled,]*

muhammed: *"Birçok defa hamd ü sena olunmuş, defalarca övülmüş" anlamında olup İslam'ın son peygamberi Hz. Muhammed. [6]*

1. Ki ger od ehli isem luṭfuñ işle
Muḥammed yüzi suyına baġışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 198). [muḥammed,]*

muhammed nūrı: *Hakikat-i Muhammediye. Hak Teala önce Hz. Peygamber'i yarattı, sonra diğer varlıkların tümünü onun nurundan yarattı.*

1. **Muḥammed nūrı** barḳırken ʿArabden
Şirār irerdi nār-ı Bū Lehebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 117). [muḥammed nūrı, -]*

muhannes: *Kalleş, korkak, alçak, namert kimse. [2]*

1. Görürler cengi ḥelvā gibi erler
Muḫanneşler ḳılur biryān ciġerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 42). [muḫanneşler, -ler]*

muḫāriflıḳ: *Hüner sahibi olma, sanatkarlık, zanaatkarlık.*

1. Kemīne bir ḥarīfem ḥırfetüm çoḳ
Muḫāriflıḳda bir ḥarfüme tā yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 18). [muḫāriflıḳda, -da]*

muhayyem: *Ordu.*

1. Enṣār-ı feṭḥ ḫayli sıġmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn muʿasker farḳ-ı felek **muḫayyem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 20). [muḫayyem,]*

muhayyer kıl: *Mûsikîmizde hüseynî beşlisinin tizi ve uşşak dörtlüsünden meydana gelen, inici bir seyir tâkip edip dügâh perdesinde (la) karar kılan, en eski ve en çok kullanılan basit makamlardan biri) makamını icra etmek.*

1. Düzüp şiʿrin maḳām-ı āşnādan
Muḫayyer ḳıldı ʿuşşāḳı nevādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 76). [muḫayyer ḳıldı, -dı]*

muḥdis: *Yaratan, yaratıcı (Allah); ortaya yeni bir şey çıkaran, yeni bir şey koyan, icat eden varlık.*

1. Ḳamunuñ ḥaṣılı oldur müvecceh
Ki **muḥdiṣdür** ḥavādiṣden münezzeh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 34). [muḥdiṣdür, -dür]*

muḥib: *Seven, dost.*

1. Eger ḳalsa **muḥib** furḳatde bākī
Yaḳardı dehri nār-ı iştiyāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 61). [muḥib,]*

muḥīt: *Büyük deniz, okyanus. [2]*

1. Egerçi bī-nişāndur ʿālem-i ʿışḳ
Muḥīṭi ḳaṭre saymaz şebnem-i ʿışḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 6). [muḥīṭi, -i]*

muḥīt: *Çepeçevre kuşatan; etrâfını çeviren, çevreleyen şey. [3]*

1. Felek kim her bisāṭuñdur basīṭi
Cihānuñ ḥiffetindendür **muḥīṭi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 120). [muḥīṭi, --i]*

muḥīt: *Çevre. [2]*

1. Muḥīṭüñ merkezüñ ortası ḥālī
Toludur ḫalḳ yoḳdur hīç ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 43). [muḥīṭüñ, -uñ]*

muḥīṭ-i zāt: *Allah'ın zâtına ait nitelikler.*

1. Sivā vü ġayr vaṣfından cüdā ḳıl
Muḥīṭ-i ẕātuñ ile āşnā ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 12). [muḥīṭ-i ẕātuñ, -uñ]*

muḥīṭ ol-: *Kuşatmak, çepeçevre sarmak. [2]*

1. Bu buʿd ile ki evc-i āsmāndur
Muḥīṭ olmasa fikr aña gümāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 136). [muḥīṭ olmasa, -ma, -sa]*

muhkem: *Dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli. [2]*

1. Tılısm oldı cihān genc üzre **muḥkem**
Nedür genc-i ilāhī ism-i aʿẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 185). [muḥkem,]*

muhkem: *İyice, adamakıllı, sağlamca.*

1. Çü bennā mālı gördi oldı ḫurrem
Dil ü cān ile turdı işe **muḥkem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 100). [muḥkem,]*

muhkem: *Sağlam, dayanıklı; korunaklı.*

1. İder ol ḳaşrı bir **muḥkem** ḥisār ol
Ki her yolsuz içine bulmaya yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 27). [muḥkem,]*

muhkem: *Sıkıca, sağlam. [2]*

1. Meger düşdügi bir ḫāk idi nem-nāk
Gömüldi **muḥkem** itdi toprağı çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 146). [muḥkem,]*

muḥkem eyle-: *Sağlamlaştırmak.*

1. Melik küfr ehlini dînden kem eyler
Diyānet mülk esāsın **muḥkem eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 90). [muḥkem eyler, -r]*

muhkem tut-: *Sıkıca, kuvvetli bir şekilde tutmak.*

1. **Tutar** ol iki nārı eyle **muḥkem**
Ki olur gül-deste bigi pīç ü derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 21). [muḥkem tutar, -ar]*

muhkemlik: *Sağlamlık, dayanıklılık.*

1. Bu **muḥkemlik** ile urduñ çü bünyād
Kemāline irür iy kāmil üstād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 21). [muḥkemlik, -lik]*

muhsin: *İyilik eden, iyi ve güzel işler yapan, iyilikte bulunan, lutuf ve ihsan eden (kimse).*

1. Çü **muḥsinsin** ḳula ihsānuñ olsun
Taşadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 59). [muḥsinsin, -sin]*

muhtāc: *Bir şeye gereksinim duyan kimse. [8]*

1. Ger ol tac ısısı degül bize **muḥtāc**
Gözüñ aç biz de degülüz gözi aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 137). [muḥtāc,]*

muḥtāc: *Kendisi için çok gerekli olan bir şeyden yoksun olan kimse. [2]*

1. Nite anlar ġanī **muḥtāc** ḥālin
Ne bilsün ṭoḳ olanlar ac ḥālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 147). [muḥtāc,]*

muḥtāc it-: *Bir kimseye, bir şeye ihtiyaç duyar hale getirmek.*

1. Ne ḥācet yimege bu deñlü tārāc
Ki **idesin** mizācı ota **muḥtāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 38). [muḥtāc idesin, -e, -sin]*

muḥtāc kıl-: *Muhtaç hale getirmek.*

1. İlāhī ṣabrum aġzın ac ḳılma
Ġanīsin ġayrüñe **muḥtāc ḳılma** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 98). [muḥtāc ḳılma, -ma]*

muḥtāc ol: *Bir kimse veya şeye ihtiyaç duymak. [6]*

1. Çi-ger şehler olurlar tāca muḥtāc
Özüñ **muḥtāc oldı** ṣāḥib-i tāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 16). [muḥtāc oldı, -dı]*

muḥtāl: *Hile edici, eden, hilekâr.*

1. Çaġırdı kim görüñ ne ḥāldür bu
Ḥayāl-i cin mi yā **muḥtāldür** bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 34). [muḥtāldür, -dür]*

muḥtār it-: *Değerini, itibarı artırmak, yüceltmek, seçkin kılmak.*

1. Kimin ʿizzetde iken ḫᵛār idersin
Kimini ḫᵛār iken **muḫtār idersin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 28). [muḫtār idersin, -er, -sin]*

muhtaṣar: *Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz.*

1. Zülfi bigi ġussemüñ şerḥ it muṭavvel ḳıṣṣasın
Aġzı bigi ḥālümi ʿarż eyle teng ü **muḫtaṣar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 6). [muḫtaṣar,]*

muhtelif: *Çeşitli, ayrı.*

1. Eger-çi **muḫtelif** āvāz idiler
Oturmış idi şeh Şîrîne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 29). [muḫtelif,]*

muḥterem: *Hürmet görmüş, kıymetli ve şerefli kimse, saygıdeğer.*

1. ʿAzīz ü **muḥteremdür** ḥurmet eyleñ
Ḳamūñuz cān ü dilden ḫidmet eyleñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 85). [muḥteremdür, -dür]*

mukābil: *Bir şeyin karşısında olan, karşıda bulunan, karşı karşıya bulunan, karşı. [3]*

1. Ṣan oldı şems burcı ḳavse māil
Ḥaseddendür esed māha **muḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 60). [muḳābil,]*

mukābil: *Denk, karşılık. [2]*

1. Eger-çi rūşen illā nūra ḳābil
Baḳup bulmazdı kendüye **muḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 6). [muḳābil,]*

mukābil kıl-: *Bir şeyin karşısına koymak, karşı karşıya gelecek şekilde yerleştirmek.*

1. İletdi birisine şāha ḳarşu
Muḳābil ḳıldı mihri māha ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 92). [muḳābil ḳıldı, -dı]*

muḳābil ol-: *Bir şeyin dengi ve karşılığı olmak. [2]*

1. Didi kim bizde iy üstād-ı kāmil
Bu ḳullıġuña ne **ola muḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 102). [muḳābil ola, -a]*

muḳābil ol-: *Denk gelmek, karşılık gelmek.*

1. Çü bir dem ʿadl ḳıla şāh-ı ʿādil
Olur yıllıḳ ʿibādāta **muḳābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 76). [muḳābil olur, -ur]*

muḳābil ol: *Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek. [3]*

1. Çü gördi Sāye Ḥān kim irdi Behrām
Muḳābil oldı depdi kām ü nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 8). [muḳābil oldı, -dı]*

muḳadder: *Takdir adilmiş, ezelden uygun görülmüş.*

1. Eger-çi ḫāk-i ḫ̔ār itdüñ siriştüm
Muḳādderdür ezelde ser-nübişt üm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 72). [muḳādderdür, -dür]*

muḳadder it-: *Allah'ın bir şeyi ezelde belirleyip takdir etmesi.*

1. Bu gice ḳadri biñ aydan yig ise ṭañ mı ki Ḥaḳ
Ḳudret ile şeb-i Ḳadr itdi muḳadder bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 6). [muḳadder itdi, -di]*

muḳadder it: *Takdir etmek, kader tayin etmek.*

1. Ḳażāya gerçi cānumdur müsaḫḫar
Muġayyer olmaz ki **itdüñ muḳadder** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 56). [muḳadder itdüñ, -dü, -ñ]*

muḳadder ol-: *Allah tarafından ezelde takdir edilmek, nasip olmak.*

1. Ki yā-Rab baña bir milk it müyesser
Ki **olmaya** daḫilere **muḳadder** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 136). [muḳadder olmaya, -ma, -ya]*

muḳaddis: *Takdis eden, ululayan.*

1. Bir adı çarḫ-ı atlas bir muḥaddid
İlāhına **muḳaddis** hem mümeccid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 10). [muḳaddis,]*

muḳārin: *Yakın. Erişmesi, olması zaman bakımından yaklaşmış olan.*

1. Günüñ çün irişe yevm-i kemāli
Kemāline **muḳārindür** zevāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 48). [muḳārindür, -dür]*

mukarreb: *(Allah'a) yakın.*

1. Ferişte andan ötrüdür **muḳarreb**
Ki işi ʿilm ü ʿameldür ẕikri yā-Rab *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 41). [muḳarreb,]*

2. **Muḳarreb** cānlaruñ tevḥīdi içün
Mükerrem dillerüñ temcīdi içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 163). [muḳarreb,]*

muḳarreb: *Pâdişah tarafından huzuruna teklifsizce girip çıkmasına izin verilen, pâdişâha yakın olan kimse.*

1. Var idi Hürmüzüñ ḳatında bir mīr
Muḳarreb pehlevān ü ehl-i tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 2). [muḳarreb,]*

mukarreb: *Yaklaşmış olan, yakın.*

1. **Muḳarreb** ger velī vü ger nebīdür
İren bu berḳe biñlerde biridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 37). [muḳarreb,]*

mukarrer: *Kesin, şüphesiz, sağlam, karara bağlanmış.*

1. Ṭābiʿī vü riyāżī vü ilāhī
Muḳarrer göñli levḥinde kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 10). [muḳarrer,]*

mukarrer eyle-: *Kararlaştırmak. [2]*

1. Öküş tedbīr ü fikr ile mükerrer
Aña **eylediler** rāyı **muḳarrer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 6). [muḳarrer eylediler, -di, -ler]*

mukarrer ol-: *Kararlaştırılmış olmak.*

1. Çü şehlıḳ **oldı** Şīrīne **muḳarrer**
Ulu kiçi olur emrine musaḫḫar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 13). [muḳarrer oldı, -dı]*

muḳayyed: *Başkasının emrine tâbi.*

1. Çi-ger mezheb öküş ḥaḳ birdür ancaḳ
Muḳayyed çoġ u mutlaḳ birdür ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 50). [muḳayyed,]*

muḳayyed ol-: *Bağlanmak, kendini bir şeye/birine adamak; dikkat ve alaka ile gözetmek, önem verip üstüne düşmek (Sevgiliye bağlanmak ve dünyevî şeylere ilgi göstermek bağlamlarında).*

1. Göresin ki ol melek-şekl ü perī-ḫad
Olur mı ādemī-zāde **muḳayyed** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 32). [muḳayyed olur, -ur]*

mukbil: *Bahtı açık ve tâlihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan.*

1. Ol ata diridür ʿālemde bārī
   Ki **muḳbil** oġlı ḳala yād-gārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 50). [muḳbil,]*

muḳbil: *Bahtı açık ve tâlihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan, ikbal sâhibi, bahtiyar (kimse). [3]*

1. Kime ḥaşm olsa bir taḫt ısı **muḳbil**
   Degül müfliḥ ne deñlü olsa ʿāḳil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 131). [muḳbil,]*

muḳır: *İkrar eden, doğruyu söyleyen, tasdik eden, kusurunu kabahatini gizlemeyen.*

1. Günāhuma **muḳırven** dökme yaşum
   Saña yaş üşde tīġüñ üşde başum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 41). [muḳırven, -ven]*

muḳırr ol-: *İkrar etmek, doğruyu söylemek, tasdik etmek, kusurunu kabahatini gizlememek.*

1. **Muḳırr oldı** ki her ne Hürmüz itdi
   Eyü itdi vü kendü yavuz itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 3). [muḳırr ol, -]*

muḳīm: *Daimi olarak duran, kalan (Allah). [2]*

1. Budur ki ifrād idüp z̲āt-ı ḳadīmi
   ʿAlīm ü ḳādir ü ḥayyü **muḳīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 4). [muḳīmi, -i]*

muḳīm: *İkamet eden, oturan; daim olan, daimî.*

1. Nice fehm eyleye ḥādiṣ ḳadīmi
   İḫāṭa ide mi zāʾil **muḳīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 8). [muḳīmi, -i]*

muktebes: *İktibas edilmiş, istifade suretiyle alınmış, alıntı.*

1. Yile varsun olursa āvāz-ı Dāvūd
   Güneş nūrı yüzinden **mukṭebesdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 66). [mukṭebesdür, -dür]*

muktebes ol-: *"Faydalanmak üzere alınan, faydalanılan" anlamlarına gelen "muktebes" sözcüğü bu beyitte, "ateş almak" anlamındaki "kabs" köküyle ilişkili olarak, "ateş/parlaklık sıçramak, yayılmak, bir yerden başka bir yere geçmek anlamında kullanılmış olmalıdır. Yine bu anlamla ilişkili olarak "muktebes" sözcüğü için Lexiqamus İngilizce Sözlük'te "Kindled from an existing fire" (Mevcut bir yangından tutuşan/ateş alan) anlamı da verilmiştir.*

1. ʿAḳl şemʿi nice idrāk itsün envār-ı celāl
   Çünki yitmiş biñ ḥicāb ardından **oldı muḳtebes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 10). [muḳtebes oldı, -dı]*

muktedā: *Fikir ve davranışları ölçü olarak benimsenen, örnek alınan (kimse).*

1. İmām ü pīşvāsı enbiyānuñ
   Hümām ü **muḳtedāsı** aṣfıyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 14). [muḳtedāsı, -s, -ı]*

muktedā: *Önder, rehber, kılavuz.*

1. Yolumı **muḳtedālardan** şaşurma
   Gözüme Muṣṭafā izin yaşurma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 199). [muḳtedālardan, -lar, -dan]*

muḳteṣid: *Orta yolu tutucu.*

1. Bu ev daḫı bulara **muḳteṣiddür**
   Ki geh işleri hezl ü gāh ciddür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 221). [muḳteṣiddür, -dür]*

muḳteżā-yı ḥikmet-ullāh: *Allah'ın hikmetinin gereği.*

1. Hem olur **muḳteżā-yı ḥikmet-ullāh**
   Ki bu sırdan kimesne olmaya āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 143). [muḳteżā-yı ḥikmet-ullāh, -]*

mūm: *Bal mumu, erimiş iç yağı, parafin, stearik asit gibi maddelerden daha çok çubuk şeklinde dondurularak yapılan ve ışığından faydalanmak için ortasına yerleştirilmiş bir fitili üst kısmından yakmak sûretiyle kullanılan basit bir aydınlatma aracı. [5]*

1. Ḳaçan salsa külüng ü tīg olup germ
   Elinde mermer olur **mūmdan** nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 40). [mūmdan, -dan]*

mūm: *Balmumu, mühür mumu.*

1. Bu **mūma** eyle nakş idem nigīnüñ
   Ki ne elüñ tuya ne āsitīnüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 89). [mūma, -a]*
2. Çü nakş olmışdı dil **mūmına** mühri
   Yüzügi öpdi urdı cāna mihri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 271). [mūmına, -ı, -na]*

mūm it-: *Mum gibi eritmek.*

1. V'eger olsañ demürden fi'l-meşel berk
   Od urup cānuña **mūm idiser** merg *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 116). [mūm idiser, -iser]*

mūm it-: *Mum haline getirmek. II. Yumuşatmak, eritmek.*

1. Halifeñ ḥaḳḳı ki āvāzındağı elḥān
   Demüri **mūm iderdi** tağı nālān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 184). [mūm iderdi, -er, -di]*

mūm ol-: *Mum olmak. II Erimek.*

1. Demür ṣalsañ saña **mūm ola** mermer
   Çü ṣırça tutasın ṭoprak olur zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 21). [mūm ola, -a]*

mūm-veş: *Mum gibi. [2]*

1. Ḳalemden levḥa ol mühri urur germ
   Ki ṭaş görse olurdı **mūm-veş** nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 24). [mūm-veş,]*

mūmyā: *Her hastalığı iyileştirdiğine inanılan efsanevi ilaç ve bu ilaca ait şey.*

1. Dün irüp virmedi bir rūşenāyī
   İçürmedi uşadup **mūmyāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 44). [mūmyāyı, -yı]*

mūnis: *Cana yakın, dost.*

1. Tudaş oldığı bigi gence müflis
   Ġarīb ü ḫaste bulmış bigi **mūnis** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 140). [mūnis,]*

mūnis idin-: *Bir hayvanı kendine alıştırmak, ehlileştirmek. [Deyim]*

1. Getürdüp **idinür** Şebdīzi **mūnis**
   Olur mı gice gündüze mücānis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 53). [mūnis idinür, -ür]*

munẓam: *Üste konan, katılan, ek.*

1. ʿÖmrüñ cihāna hemser gerdüñ sipihre efser
   Devrüñ devāma müncer baḫtuñ bekāya
   munẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 82). [munẓam,]*

mūr: *Karınca. [5]*

1. Süleymān ṣavletine döymedi **mūr**
   Degüldür serçe sīmurġ ile hem-zūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 37). [mūr,]*

mūr: *Karınca. II. Değersiz, önemsiz kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Ḥaḳ Süleymān taḫtını ben **mūra** rūzī eyledi
   Yile virdüm cehl ile çün ḥurmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 5). [mūra, -a]*

mūr it-: *Karınca haline getirmek.*

1. Ne var mār eylese Mūsā ʿaṣāyı
   Muḥammed **mūr iderdi** ejdehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 118). [mūr iderdi, -er, -di]*

mūr ü māhī: *Karınca ve balık. [İkileme]*

1. Ṭavar ü çārpā cinsi kemāhī
   Ṣayılmaya ṣayıla **mūr ü māhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 68). [mūr ü māhī, -]*

mūr u mār: *Karınca ve yılan. [İkileme]*

1. Ne māli kim virürsin yār olısar
   Ne kim soñ ḳaldı **mūr u mār** olısar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 46). [mūr u mār, -]*

murād: *Amaç, arzu, istek. [24]*

1. Nigārīnüñ **murādı** neyse bir bir
   Yine eylediler Ferhāda taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 59). [murādı, -ı]*

murād-ı cān: *Gönlün isteği.*

1. **Murād-ı cān** ü maḳṣūd-ı cihāndur
   Anın ḥurmetlü adı ḥırz-ı cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 13). [murād-ı cān, -]*

murād-ı pād-şāhī vü cüvānī: *Gençlik ve padişahlık arzusu.*

1. **Murād-ı pād-şāhī vü cüvānī**
   Ola mı daḫı yigrek zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 223). [murād-ı pād-şāhī vü cüvānī, -]*

murād al-: *İsteğine, arzusuna, dileğine kavuşmak. [Deyim]*

1. İçerse ḳanum ile ṭolu cām ol
   Murād almayısar benden ḥarām ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 104). [murād almayısar, -ma, -y, -ısar]*

murād bul-: *İsteğine kavuşmak. [Deyim]*

1. Bileli demden adın āl-i ādem
   Murād anuñla **buldı** ehl-i ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 12). [murād buldı, -dı]*

murād oḳı nişāna ir-: *Dileği gerçekleşmek.*

1. Ḳurısardur kemānuñı zamāne *[Deyim]*
   İriserdür murād oḳı nişāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 34). [murād oḳı nişāna iriserdür, -iser, -dür]*

murād sür-: *Arzu ve isteklerine tâbi olarak yaşamak. [Deyim]*

1. Çi-ger ḫōşdur kişi **sürmek murādı**
   Daḫı ḫōşdur çıḳarmaḳ yaḫşı adı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 21). [murādı sürmek, -mek]*

murād tamām ol-: *İstediği şeyi elde etmek. [Deyim]*

1. Ne deñlü şāh-ı heft-iḳlīmse aduñ
   Tamām olmayısar benden **murāduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 96). [murāduñ tamām olmayısar, -ma, -y, -ısar]*

murāda iriş-: *Murada (muradına) ermek; isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek. [Deyim]*

1. Ḥudāyā çün şeref virdüñ bu ada
   İrişdür iki ʿālemde **murāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 18). [murāda iriş-, -]*

murada irüş: *İsteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek. [Deyim]*

1. Çü gördük sizi **irüşdük murada**
   Ne ḥācet bu tekellüfler arada *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 197). [murada irüşdük, -dü, -k]*

murādı bul-: *İsteğine, amacına ulaşmak. [Deyim]*

1. Yile virdi nice ivenler adı
   Niceler ṣabr idüp **buldı murādı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 24). [murādı buldı, -dı]*

murādın vir: *İsteğini gerçekleştirmek, amacına ulaştırmak. [2] [Deyim]*

1. ʿAceb midür **murādın virse** maʿbūd
   Ki ḫāṣıldur ḳatında cümle maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 19). [murādın vir, -]*

murakkaʿ kıl-: *Yamamak, parçaları birleştirerek yamalı hâle getirmek.*

1. Geh ider lālenüñ tācın muraṣṣaʿ
   Gülüñ her ḫırḳasın **ḳılur muraḳḳaʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 57). [muraḳḳaʿ ḳılur, -ur]*

muraṣṣaʿ: *Değerli taşlarla süslenmiş. [3]*

1. Muraṣṣaʿ ortada bir cevherī ḥavż
   Ki itmez ʿaḳl-ı dānā ḳıymatin ḥavż *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 39). [muraṣṣaʿ,]*

muraṣṣaʿ it-: *Değerli taşlarla bezemek, süslemek. [2]*

1. Geh **ider** lālenüñ tācın **muraṣṣaʿ**
   Gülüñ her ḫırḳasın ḳılur muraḳḳaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 56). [muraṣṣaʿ ider, -er]*

mūrçe: *Küçük karınca. II. Önemsiz, değersiz kimse.*

1. Satvetüñüñ yiline biñ biñ Süleymān **mūrçe**
   Raḥmetüñüñ ḫ̆ānına ṭāvūs-ı ḳudsīler mekes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 3). [mūrçe,]*

mūsā: *Hz. Musa. [7]*

1. Çü dād eyledi çūbānlıḳda **Mūsā**
Nübüvvet virdi aña Rabb-i Mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 99). [mūsā,]*

musahhar: *Boyun eğdirilmiş, emir ve itâat altına alınmış. [2]*

1. Kevkeb-i devlet ü baḫt oldı münevver bu gice
Ki saʿādet günidür bize **musaḫḫar** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 2). [musaḫḫar,]*

musahhar ol-: *Emri altına girmek, boyun eğmek. [2]*

1. Tapuña iksi de **olur musaḫḫar**
Müyesserdür murād olma mükedder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 23). [musaḫḫar olur, -ur]*

muṣāḥib: *Tatlı konuşmaları ile büyüklerin, özellikle padişahların güzel zaman geçirmelerini sağlamakla görevli kimselere verilen unvan.*

1. Havā-dāriydi Pervīzüñ ḳadīmī
Muṣāḥib hem-demi vü hem nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 238). [muṣāḥib,]*

muṣallaṭ eyle-: *Birini, bir başkasının başına bela etmek. [Deyim]*

1. Felek ṭāvūsu çün terk itdi bāġı
Muṣallaṭ eyledi gülzāra zāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 2). [muṣallaṭ eyledi, -di]*

muṣavver: *Bir şekle, bir biçime konulmuş, şekil ve suret verilmiş. [4]*

1. Ẕātuñ ʿayāndur illā vaṣfuñ beyāna gelmez
Ya nūrsın **muṣavver** ya rūḥsın mücessem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 18). [muṣavver,]*

muṣavver: *Nakışlanmış, süslenmiş.*

1. Muʿaṭṭardur cihān bād-ı seḥerden
Muṣavverdür çemen gül-berg-i terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 6). [muṣavverdür, -dür]*

muṣavver kıl-: *Resmini yapmak, resmetmek. [2]*

1. İrürmedin perīler anda dīdār
Muṣavver ḳıldı bir naḳş-ı perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 10). [muṣavver ḳıl, -]*

muṣavver ol-: *Bir şekle, bir biçime konulma, şekil ve suret verilmiş olmak. Cisimleşmek.*

1. Ḳademden fürce ḳılsañ farḳına-dek
Muṣavver nūr ü cān **olmış** pey ü rek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 92). [muṣavver olmış, -mış]*

muṣavver ol-: *Resim halinde görünmek, canlanmak, şekle bürünmek.*

1. Baḳarak Ḫusrev-i Pervīze Ḳayṣer
Görür kim cism ü cān **olmış muṣavver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 22). [muṣavver olmış, -mış]*

muṣḥaf: *Kitap.*

1. Her saṭrı ḫaṭṭı sebzesinüñ gül-şen-i ḥayāt
Her ḥarfi ḥüsni **muṣḥafınuñ** raḥmet āyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 10). [muṣḥafınuñ, -ı, -nuñ]*

muṣır: *Düşünce veya isteğinden bir türlü vazgeçmeyen, herhangi bir konuda sürekli direnen, ayak direyen, ısrar eden.*

1. Tapuñsuz gitmezem göñlüm **muṣırdur**
Ḳadem ḳıl rence sulṭān muntaẓırdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 81). [muṣırdur, -dur]*

mūsīḳār-ı ʿīsā: *İsa musikarı (Musikar, Türk mûsikîsinde, pestten tize doğru ağız armonikası şeklinde yan yana dizilmiş birkaç kamıştan meydana gelen ve ney gibi üflenen bir çeşit nefesli saz, mıskaldır).*

1. Girü el çengine urup Nigīsā
Nefesden düzdi **mūsīḳār-ı ʿİsā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 40). [mūsīḳār-ı ʿīsā, -]*

muṣṭafā: *1. Maddî mânevî yönden arıtılıp saf ve seçkin duruma getirilmiş veya cinsi içinden en temizi, en iyisi ve en hâlisi olarak seçilmiş (kimse). Hz. Muhammed. [3]*

1. Cemʿ eyleyüp cemiʿ-i kemālātı luṭf-ı Rab
Bir ẕāt-ı ekmel içre adın ḳodı **Muṣṭafā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 32). [muṣṭafā,]*

mūş-ı ġaddār: *Gaddar, acımasız fare. II. Geçip giden zaman, gece-gündüz.*

1. Ne enbān ger ṭarudur ṭolu enbār
Tamāmın yir bu iki **mūş-ı ġaddār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 44). [mūş-ı ġaddār, -]*

mūş-ı küstāh: *Saygısız, kaba, terbiyesiz fare. II. Geçip giden zaman, gece-gündüz.*

1. Delimdür ki bu iki **mūş-ı küstāḫ**
Ḳılurlar ʿömrin enbānını sūraḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 41). [mūş-ı küstāḫ, -]*

muşahhaş: *Donup kalmış.*

1. Ḳalurlar birbirine ḳarşu ḥayrān
Muşaḫḫaş ten bigi bī-ʿaḳl ü bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 78). [muşaḫḫaş,]*

muşahhaş kal-: *Donup kalmak. [Deyim]*

1. Gözi ardınca Ḫusrev vālih ü zār
Muşaḫḫaş ḳaldı ṣan-kim naḳş-ı dīvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 74). [muşaḫḫaş ḳaldı, -dı]*

mū-şigāf: *Bir meseleyi kılı kırk yararcasına büyük bir dikkatle inceleyen, araştıran (kimse).*

1. Nice diḳḳatle ʿilmüñ **mū-şigāfı**
Çü altun göre görmez Kūh-ı Ḳāfı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 47). [mū-şigāfı, -ı]*

muṭāʿ-ı ʿālem: *Dünyânın emrine boyun eğdiği kimse (Husrev-i Perviz).*

1. **Muṭāʿ-ı ʿālem** emrine muṭīʿam
Velī ḳatında mücrim hem şefīʿam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 61). [muṭāʿ-ı ʿālem, -]*

muṭahhar: *Temiz, pak. [3]*

1. **Muṭahhar** siyretiyçün aṣfiyānuñ
Münevver sūretiyçün enbiyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 165). [muṭahhar,]*

muṭarrā: *Taze, hoş kokulu.*

1. Şeḳāyıḳ ġurresinden sebze ġarrā
Reyāḥīn ṭurresinden yir **muṭarrā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 70). [muṭarrā,]*

muṭavvel: *Uzun uzadıya anlatılmış, uzun. [2]*

1. Zülfi bigi ġussemüñ şerḥ it **muṭavvel** ḳıṣṣasın
Aġzı bigi ḥālümi ʿarż eyle teng ü muḫtaṣar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 5). [muṭavvel,]*

muṭayyeb: *Güzel kokular sürünmüş.*

1. **Muṭayyeb** müşk ü māverd ile ābı
Saçar aḳduḳda ferşine gülābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 41). [muṭayyeb,]*

muʿtedil ḳıl-: *Uyumlu, uygun hale getirmek.*

1. Çirāġum şevḳüñ ile zinde-dil ḳıl
Mizācum ẕevküñ ile **muʿtedil ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 154). [muʿtedil ḳıl, -]*

muṭīʿ: *İtaat eden kimse, itaatkâr. [8]*

1. **Muṭīʿüz** ḥükmüñe her ne buyursañ
Senüñdür ḳaydumuz her ne ḳayırsañ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 53). [muṭīʿüz, -üz]*

muṭīʿ ol-: *Tabi olmak, birinin hükmü altında bulunmak. [2]*

1. İderdi devlet ile ʿaḳl taʿlīm
Ki **olısardur muṭīʿüñ** yidi iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 88). [muṭīʿüñ olısardur, -ısar, -dur]*

muṭīʿi ol-: *Teslim olmak, boyun eğmek, birinin egemenliğini kabul etmek.*

1. Ki az müddetde cümle mülk-i Īrān
Muṭīʿi oldı virdi cizye Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 32). [muṭīʿi oldı, -dı]*

muṭlak: *Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız.*

1. Çi-ger meẕheb öküş ḥaḳ birdür ancaḳ
Muḳayyed çoġ u **mutlaḳ** birdür ancaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 50). [mutlaḳ,]*

<u>mutlak:</u> *Kesin olarak, kesinlikle, şüphesiz. [2]*

1. Ol itdükleri ḥayf ü ḫūn-ı nā-ḥāḳ
Uyımayup gözine turdı **muṭlaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 38). [muṭlaḳ,]*

<u>mutlak ol-:</u> *Kesin olmak.*

1. Ki **olur** üç mertebe tevḥīde **muṭlaḳ**
Biri ʿilm ü biri ʿayn ü biri ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 41). [muṭlaḳ ol, -]*

<u>mutmaʾīn:</u> *Nefs-i mutmainne sözünün kısaltılmışı olarak nefsin yedi mertebesinden dördüncüsü [Bu mertebede, Allah sevgisiyle basîret gözü açılan insan, her zerrede Cenâbıhakk'ı müşâhede edecek ve îmanda sürçmeyecek bir seviyeye ulaşıp şüphe, korku vb. bütün beşerî zaaflarından kurtularak gerçek anlamda gönül huzûruna kavuşur].*

1. Firişte **muṭmaʾīn** emmāre iblīs
Ki ögredür müdām mekr ile telbīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 171). [muṭmaʾīn,]*

<u>mutrib:</u> *Bir mûsikî âleti çalan kimse, çalgıcı. [13]*

1. Tamām idince **muṭrib** nevbetini
Şehüñ ṭāḳ itmiş idi ṭāḳatini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 1). [muṭrib,]*

<u>mutrib:</u> *Bir mûsikî âleti çalan kimse, çalgıcı (Nigisa).*

1. Çü ḳavlin **muṭribe** tefhīm ḳıldı
Ġazel bu tarz ile taʿlīm ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 75). [muṭribe, -e]*

<u>muvāfık:</u> *Aynı tarafı destekleyen, aynı görüşü paylaşan, birbirine muhâlif olmayan kimselerden her biri.*

1. Degül biri biri ḥāline vāḳıf
Muvāfıḳ maṭlab ü maḳṣad muḫālif *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 16). [muvāfıḳ,]*

<u>muvāfık:</u> *Münasip, uygun, layık, yaraşır.*

1. Şeh itdi bir **muvāfıḳ** naġme der-ḫʷāst
Muḫālif olmadı itdi perdesin rāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 13). [muvāfıḳ,]*

<u>muvāfık ol-:</u> *Uygun, layık olmak.*

1. Tanışduġında begler gördi lāyıḳ
Ki **olur** cüft olsa ay u gün **muvāfıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 44). [muvāfıḳ olur, -ur]*

<u>muvāfık ol:</u> *Uygun olmak. [2]*

1. **Olursa** ʿaḳl ü ʿilm ile **muvāfıḳ**
Olur teşrīf-i kerremnā ya lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 45). [muvāfıḳ olursa, -ur, -sa]*

<u>muvāfık yār:</u> *Uygun dost, yaraşır dost. II Dengi dengine uyan arkadaş.*

1. Cihānı yaḳdı feryād eylemekden
Muvāfıḳ yārını yād eylemekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 58). [muvāfıḳ yārını, -ı, -n, ı]*

<u>muvahhid:</u> *Allah'ın birliğine inanan kimse.*

1. **Muvaḥḥid** kim çaġırur vāḥid oldur
Girü tevḥīd içre cāḥid oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 41). [muvaḥḥid,]*

<u>muvaṭṭan ol-:</u> *Vatan edinmek, yerleşmek.*

1. Demür ḳarnıñda **olmuşdur muvaṭṭan**
Menāzildür aña ervāḥ-ı aʿdā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 22). [muvaṭṭan olmuşdur, -muş, -dur]*

<u>mūy:</u> *Saç, saç teli.*

1. Ḳıvanma olsa **mūyuñ** müşk ü ʿanber
Degirmen tīz ider kāfūrī-peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 65). [mūyuñ, -uñ]*

<u>mużāfāt:</u> *Bir şeyin ekleri, kolları, ilâveleri, bir merkeze bağlı olan şûbeler, yan kuruluşlar.*

1. Nitekim didi nefy iden **mużāfāt**
Ki et-tevḥīdü isḳāṭü'l-iżāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 27). [mużāfāt,]*

muẓaffer: *Galip gelen, üstün.*

1. Hümāyūn tācuñ ü ferḫūnde taḫtuñ
Muẓaffer devletüñ pīrūze baḫtuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 52). [muẓaffer,]*

muẓaffer-fer: *Şanı yüce zafer kazanmış kimse.*

1. Yüri kim virdi Ḥaḳ furṣat senüñdür
Muẓaffer-fersin ü nuṣrat senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 50). [muẓaffer-fersin, -sin]*

muẓlim eyle-: *Zulme uğratmak; eziyet etmek.*

1. Bu yaña Sāye Hān maġrūr ü ẓālim
Cihānı **eylemiş** ẓulm ile **muẓlim** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 64). [muẓlim eylemiş, -miş]*

muntaẓır: *Bekleyen, gözleyen. [2]*

1. Selām itdi s̱enālar ḳıldı Pervīz
Ṭapuña **muntaẓırdur** irelüm tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 126). [muntaẓırdur, -dur]*

mübāḥ ol-: *İşlenmesinde sevap ve günah olmamak.*

1. Çaġırdı ʿaḳl virmeñ ʿömri bāda
Mübāḥ olur bilüñ cennetde bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 212). [mübāḥ olur, -ur]*

mübārek: *Hayırlı, uğurlu, kutlu. [7]*

1. Biraz müddet ki ḥiddet bula teskīn
Baña şekker **mübārek** şāha şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 10). [mübārek,]*

mübārek bād kıl-: *"Hayırlı uğurlu olsun" demek, tebrik etmek. [Kalıp İfade]*

1. Duʿā vu ḥamd ü medḥ itdi tamāmı
Mübārek bād ḳıldı ḫāṣ u ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 34). [mübārek bād ḳıldı, -dı]*

mübārek bāda gel-: *Hayırlı olsuna gelmek. Bir kimseyi edindiği yeni durum, konum veya sahip olduğu şey dolayısıyla kutlamak için ziyarete gelmek. [Deyim]*

1. Çü şeh ʿışḳına saldı baḫt u raḫtı
Mübārek bāda geldi tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 26). [mübārek bāda geldi, -di]*

mübārek kıl-: *Kutlu, bereketli, hayırlı hale getirmek.*

1. Oḳı yāsīni kim ol Ḥaḳ tebārek
Saña nūn ve'l-ḳalem **ḳıla mübārek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 24). [mübārek ḳıl, -]*

mübārek ol-: *Hayırlı olmak.*

1. Geçende ḳutlı ḳıldı Ḥaḳ tebārek
Umarız kim gine **ola mübārek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 202). [mübārek ola, -a]*

mübārek-bād it-: *Hayırlı uğurlu olsun demek, tebrik etmek. [Kalıp İfade]*

1. Ḳamu begler **mübārek-bād iderler**
Revān-ı Keyḳubādı şād iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 15). [mübārek-bād iderler, -er, -ler]*

mübārek-ṭālīʿ: *Talihli, uğurlu.*

1. Bu ḫūyı kim bezerven cān içinde
Mübārek-ṭālīʿ it devrān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 42). [mübārek-ṭālīʿ,]*

mübārek ṭālīʿ: *Mübarek talih, uğurlu baht.*

1. Eyü sāʿatde vü ḳutlu ḳademde
Mübārek ṭālīʿ ü ferḫunde demde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 56). [mübārek ṭālīʿ, -]*

mübāriz: *Eski savaşlarda meydana çıkarak hasmıyla teke tek dövüşen, mübareze eden kimse.*

1. Ṣanasın maʿreke ʿummān-ı cūşān
Mübārizler ġirīvān ü ḫurūşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 60). [mübārizler, -ler]*

mübdiʿ: *Yok iken var eden, varlık alemine çıkaran (Allah).*

1. Çü gördüñ bir bedīʿ-üş-şekl mevcud
Geç andan ki ola **mübdi**ʿ saña maʿbūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 88). [mübdiʿ,]*

mübeddel kıl-: *Değiştirmek, dönüştürmek.*

1. Çün ire ḥasret ü furḳat kemāle
Mübeddel ḳıla bu hicri viṣāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 132). [mübeddel ḳıla, -a]*

müberrā: *Ayrılmış, sıyrılmış, arınmış. [3]*

1. Münezzeh ẕātı evṣaf-ı beşerden
Müberrā vaṣfı āfāt u ḫaṭardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 80). [müberrā,]*

mübeşşir: *Müjde veren, müjdeleyen (kimse), müjdeci.*

1. İy **mübeşşir** bu şükre şükrāne
Baş u cān al ne ola māl ü menāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 13). [mübeşşir,]*

mübeyyen: *Açıkça ortaya konan, açıkça bildirilen, açıklanan, beyan edilen.*

1. Bu keşret birle ḫalḳ itmek **mübeyyen**
Girü her birine vaḥdet muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 27). [mübeyyen,]*

mübeyyen it-: *Meydana çıkarılmış, açıkça söylenmiş olmak.*

1. Ḥakīm **itdükde** mechūli **mübeyyen**
Ḳılur ziddiyle ya nıddiyle rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 9). [mübeyyen itdükde, -dükde]*

mübeyyen ol-: *Meydana çıkarılmış, açıkça söylenmiş olmak.*

1. Ḳamunuñ adı vü vaṣfı muʿayyen
Tevārīḫ içre **olmışdur mübeyyen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 4). [mübeyyen olmışdur, -mış, -dur]*

mübtelā: *Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün; (Bir derde, bir hastalığa) tutulmuş, tutkun. [3]*

1. Baña ḫōd ʿışḳuñ evvelden belādur
Dil ü cān derdüñ ile **mübtelādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 12). [mübtelādur, -dur]*

mübtelā: *Âşık, tutkun. [3]*

1. Nigārā ḥadden aşurma cefāyı
Belālarla ḳınama **mübtelāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 30). [mübtelāyı, -y, -ı]*

mücābāt-ı ġazel: *Bir şeye (gazele) cevaben söylenen gazel.*

1. Dil açup didi çengüñ her ḳılından
Mücābāt-ı ġazel Şīrīn dilinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 28). [mücābāt-ı ġazel, -]*

mücānis ol-: *Aynı cinsten olmak. II. Birbirinin yerini almak, tutmak.*

1. Getürdüp idinür Şebdīzi mūnis
Olur mı gice gündüze **mücānis** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 54). [mücānis olur, -ur]*

mücāvir: *Bir tekke, türbe veya mabet yakınındaki bir yerde kendini ibadete vererek dünyadan el etek çeken, uzlete çekilen, îtikâfa giren kimse. [2]*

1. Bucaġında **mücāvirler** firāvān
Keşīş ü mūġlar peṭrāḳ ü rühbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 73). [mücāvirler, -ler]*

mücellā kıl-: *Parlatmak, cilalamak.*

1. **Mücellā ḳıldı** rūy-ı rūzgārı
Göründi ʿālemüñ nakş u nigārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 3). [mücellā ḳıldı, -dı]*

mücerred: *Düşüncede var olan, zihinde soyutlama, tecrit yoluyle elde edilen, soyut (fikir, kavram, tasavvur).*

1. Kiʿ zīrā ḳurb ü aḳreb buʿd u ebʿad
Aña nisbet ʿibāretdür **mücerred** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 96). [mücerred,]*

mücerred kıl-: *Soyutlamak.*

1. **Mücerred ḳıl** bu ẓulmānī ḳafesden
Ḫalāṣ eyle hevā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 29). [mücerred ḳıl, -]*

mücerred ol-: *Bir şeyden vazgeçmek, kurtulmak, bırakmak. [2]*

1. Ḳo terkīb-i basīṭi **ol mücerred**
Ki ola saña bisāṭ-ı çerḫ mesned *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 127). [mücerred ol, -]*

mücessem: *Gözle görülür, elle tutulur şekilde olan, cisim hâlinde bulunan.*

1. Ẕātuñ ʿayāndur illā vaṣfuñ beyāna gelmez
Ya nūrsın muṣavver ya rūḥsın **mücessem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 18). [mücessem,]*

mücessem eyle-: *Cisim vermek, gözle görülür, elle tutulur hâle getirmek.*

1. **Mücessem eyleyüp** nūr-ı basīṭi
Yaratdı evvelā çarḫ-ı muḥīṭi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 3). [mücessem eyleyüp, -y, -üp]*

mücevher: *Elmas, inci, pırlanta, yâkut, zümrüt, altın vb. ile donanmış veya onlardan yapılmış değerli süs eşyası.*

1. Ḳonıldı saġa on biñ kürsī-i zer
Girü on biñ sola cümle **mücevher** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 16). [mücevher,]*

mücevher: *Değerli taşlarla süslenmiş II parlak, süslü; kıymetli.*

1. Oturmış ḳayṣer ü ḫāḳān u faġfūr
Mücevher kürsilerde taḫtdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 16). [mücevher,]*

mücmel: *Kısa ve az sözle anlatılmış, özet.*

1. Vesāyıṭ gidüp āḫir ola evvel
Ola anuñla bu **mücmel** mufaṣṣal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 136). [mücmel,]*

mücrim: *Günahkar, suçlu kimse. [3]*

1. Muṭāʿ-ı ʿālem emrine muṭīʿam
Velī ḳatında **mücrim** hem şefīʿam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 62). [mücrim,]*

müdām: *Devam eden, sürekli, daim; şarap.*

1. Ḫūn-u ciġer ki cām ile cāna **müdāmdur**
Bu ḫamr ġayr-i ʿāşıḳa iy dil ḥarāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 1). [müdāmdur, -dur]*

müdām: *Daima, her zaman. [2]*

1. **Müdām** işleri ʿayş ü ʿişret ü nūş
Melekler çavḳı ol nūşa ider cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 23). [müdām,]*

müdām ol-: *Daim olmak, sürekli olmak. [4]*

1. **Müdām olsun** saña bu ʿayş-i bāḳī
Nedīmüñ Müşterī vü māh sāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 9). [müdām olsun, -sun]*

müdāmī: *Devamlı, sürekli, her zaman. [6]*

1. Ulaşdurup dün ü gün ṣubḥa şāmı
Ḳıtāl ḍarb ü ḥarb idi **müdāmī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 116). [müdāmī,]*

müdārā: *Hoş muamele etme, yüze gülme. [3]*

1. Hemān Behrām terk itdi **müdārā**
Şehe ʿişyānın itdi āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 1). [müdārā,]*

müdārā ḳıl-: *İyi davranmak, yüze gülmek. [2]*

1. Bu rāy enver görindi şehr-yāra
Ol iki bāġiye **ḳıldı müdārā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 78). [müdārā ḳıldı, -dı]*

müdārā ḳıl-: *Yüze gülmek, dalkavukluk yapmak.*

1. Didi Ḫusrev **ḳılıp** girü **müdārā**
Ki igen daḫı yüz döndürme yārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 1). [müdārā ḳılıp, -ıp]*

müdāvā: *Bir hastalığı yenmek için çalışma, hastaya bakma, ilaç verme.*

1. Çün ola ʿışḳ derdi āşkāre
Müfīd olmaz **müdāvā** vü müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 6). [müdāvā,]*

müdbir: *Talihsiz, bahtsız.*

1. Gerçi ki ṭopraḳ eyledi **müdbirleri** debūr
Sen bir çirāġsın kim ider nuṣratı ṣabā *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Kaside 3, Mısra 23). [müdbirleri, -ler, -i]

müddeʿī: *Iddia eden, haksız yere bir şey isteyen veya esassız bir hak ve selâhiyet dâvâsında bulunan.*

1. Cemāli şemʿi nūrından göreydi **müddeʿī** pertev
   Bileydi nişe pervāne bulımaz ṣabra pervāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 9). [müddeʿī,]*

müddet: *Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre. [4]*

1. Cevāhir kim ʿanāṣır ḳıla terkīb
   Biraz **müddetdür** aña naẓm ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 24). [müddetdür, -dür]*

müddet: *Süre, zaman, vakit.*

1. Azacuḳ **müddetüñ** içinde şehzād
   Öküş ḥikmet tutar üstāddan yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 53). [müddetüñ, -üñ]*

müdebbir: *Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri olup, idare eden, yöneten, bütün yaratılmışları düzenle ve dengeyle idare eden anlamlarına gelir.*

1. Bula ẕātında eyle vecd-i ḥālet
   Ki kendüdür **müdebbir** ḫalḳ ālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 12). [müdebbir,]*

müebbed: *Ebedi.*

1. Muḥammed kim çalapdandur müeyyed
   Müebbed dīni vü şerʿi muḥalled *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 22). [müebbed,]*

müebbed ḳal-: *Sonsuza kadar kalmak, var olmak. [Deyim]*

1. Murād ol ki ola müeyyed şeh bigi
   Ḳala ad ile ʿālemde **müebbed** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 62). [müebbed ḳala, -a]*

müʾeddeb: *Terbiye edilmiş, eğitilmiş, ehlileştirilmiş.*

1. **Müʾeddeb** at toġan bigi muʿallem
   Ki olur ādem ile yār ü hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 75). [müʾeddeb,]*

müeyyed: *Kuvvetlendirilmiş, sağlamlaştırılmış, güçlü, takviye edilmiş, sağlam.*

1. Muḥammed kim çalapdandur **müeyyed**
   Müebbed dīni vü şerʿi muḥalled *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 21). [müeyyed,]*

müʾeyyed: *Doğrulanmış, teyit edilmiş.*

1. Ṣorarsañ kimdür ol Ḥaḳdan **müʾeyyed**
   Direm sulṭān Murād ibn-i Muḥammed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 9). [müʾeyyed,]*

müeyyed ol-: *Kuvvetlenmek, sağlamlaşmak.*

1. Murād ol ki **ola müeyyed** şeh bigi
   Ḳala ad ile ʿālemde müebbed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 61). [müeyyed ola, -a]*

müferrih: *İç açıcı, serinletici. [2]*

1. Nevāzişlerdurur nāz u ʿitābūñ
   Müferriḥdür ḫiṭāb-ı müsteṭābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 6). [müferriḥdür, -dür]*

müferrih: *İç açıcı, ferahlatıcı, huzur verici.*

1. **Müferriḥsin** bişür şekker senüñ var
   Dür ü yaḳūt ile ʿanber senüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 63). [müferriḥsin, -sin]*

müferriḥ: *Sıkıntıyı def edip ferahlık veren ilaç. [3]*

1. Nuṭḳuñ muʿallimi şübeh-i ʿaḳladur necāt
   Lafẓuñ **müferriḥi** maraż-ı rūḥadur şifā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 10). [müferriḥi, -i]*

müferriḥ-nāme: *İçe ferahlık veren, iç açıcı mektup.*

1. Oḳındukça **müferriḥ-nāme** dinsün
   Ḳalem kim yazdı müşkīn ḫāme dinsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 51). [müferriḥ-nāme,]*

müfessir: *Tefsir eden, yorumlayan, açıklayan kimse.*

1. Cihān ṭoldı ḥadiṣ ü dāstānı
   Müfessirler rivāyet ḳılur anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 8). [müfessirler, -ler]*

müfīd ol-: *Fayda vermek, işe yaramak. [2]*

1. Çün ola ʿışḳ derdi āşkāre
   Müfīd olmaz müdāvā vü müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 6). [müfīd olmaz, -maz]*

müfliḥ: *İflah olan, selamet bulan.*

1. Kime ḫaşm olsa bir taḫt ısı muḳbil
   Degül **müfliḥ** ne deñlü olsa ʿāḳil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 132). [müfliḥ,]*

müflis: *İflâs eden, parasız pulsuz kalmış, sermayesini kaybetmiş kimse. [4]*

1. Ḳaçan virmek diler bir **müflise** genc
   En öñdin çekdürür yüz zaḥmet ü renc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 3). [müflise, -e]*

müflis ḳal: *İflas etmek. II. Sevilen kişi/nesneden mahrum kalmak. [Deyim]*

1. Niçün **müflis ḳalavuz** zer tolu ḳān
   Sikender teşne żāyiʿ Āb-ı Ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 33). [müflis ḳalavuz, -avuz]*

müfsid ol-: *Bir şeyi düzenli çalışamaz, kendisinden beklenen işi yapamaz duruma getirmek, bozmak, ifsat etmek.*

1. Ki nedür āb u ḫāk ü ḫʿār ü kāsid
   Gelen lābüd bulardan **oldı müfsid** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 142). [müfsid oldı, -dı]*

mühendis: *Mesleği mühendislik olan kimse.*

1. Bu yirde bir **mühendis** vardur üstād
   Hüner-mend ādemīdür adı Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 33). [mühendis,]*

müheyyā: *Belirli bir iş için hazır durumda olan, hazır. [4]*

1. Düzetmiş ʿayş esbābın **müheyyā**
   İşi her dün ü gün ẕevḳ ü temāşā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 69). [müheyyā,]*

müheyyā eyle-: *Hazır etmek, hazır hale getirmek, tertip etmek.*

1. Didi çün şeh buyurdı oluñuz tīz
   Müheyyā eyleñüz ḳaṣr-ı dil-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 66). [müheyyā eyleñüz, -ñüz]*

müheyyā it-: *Hazır etmek, hazırlamak II Sunmak, vermek.*

1. Nice geldügini Müşkūya tenhā
   Nice **itdüklerin** esbābın **müheyyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 26). [müheyyā itdüklerin, -dük, -ler, -in]*

müheyyā kıl-: *Hazırlamak.*

1. Ḳuruldu taḫt-ı şāhī geçdi Pervīz
   Müheyyā ḳıldı ʿayş esbābını tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 24). [müheyyā ḳıldı, -dı]*

müheyyā ol-: *Hazır hâle getirmek, tertip etmek. [2]*

1. **Müheyyā oldı** türşī çehrelerden
   Dökilür acılu aş zehrelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 39). [müheyyā oldı, -dı]*

müheyyā ol-: *Hazır olmak. [2]*

1. **Müheyyā olmamışdur** nār-ı bostān
   Toludur ḫār u ḫas gülzār-ı bostān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 83). [müheyyā olmamışdur, -ma, -mış, -dur]*

müheyyā ol-: *Hazırlanmak. [2]*

1. **Müheyyā olup** istiḳbāle çıḳdı
   Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 17). [müheyyā olup, -up]*

müheyyā ṭur-: *Hazır halde beklemek. [Deyim]*

1. **Ṭurur** ılduzlaruñ iy meh **müheyyā**
   Güneş misin gönildüñ böyle tenhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 95). [müheyyā ṭurur, -ur]*

mühlet: *Bir işin yapılması için verilen belirli süre, vâde. [2]*

1. Baña bildür bu ġurbet müddetini
   Beyān it ʿömr ü devlet **mühletini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 28). [mühletini, -i, -ni]*

mühlet bul-: *Süre bulmak, fırsat ve imkan elde etmek. [Deyim]*

1. Biraz müddet ki **mühlet buldı** ʿömre
   Görürdi her demini ḥacc ü ʿÖmre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 227). [mühlet buldı, -]*

mühr: *Işaret, mühür, iz.*

1. Çü naḳş olmışdı dil mūmına **mühri**
   Yüzügi öpdi urdı cāna mihri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 271). [mühri, -i]*

mühr: *Kilit. [2]*

1. Ṭapuñ bir gencdür **mühr** ile dürci
   Felekden yücedür rifʿatde bürci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 43). [mühr,]*

mühr: *Mühür, damga.*

1. Çü mühr itmişdi cān içinde mihrin
   Öpüp gözine sürdi açdı **mührin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 110). [mührin, -in]*

mühr-i dürc: *Mücevher kutusunun kilidi. II. Bekaret.*

1. Çü teslīm eyledi dizdāra bürcin
   Götürdi elmās ile şeh **mühr-i dürcin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 176). [mühr-i dürcin, -in]*

mühr-i dürcüñ boz-: *Mücevher kutusunun kilidini bozmak. II. Bekaretini kaybetmek. [Deyim]*

1. **Bozarsuñ** mihr eliyle **mühr-i dürcüñ**
   Ayaḳda ḳaldı bil bünyād-ı bürcüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 45). [mühr-i dürcüñ bozarsuñ, -ar, -su, -ñ]*

mühr-i hazāyin: *Hazinelerin kilidi.*

1. Buyurdı ki açdılar **mühr-i ḫazāyin**
   Bezendi genc ile şehr-i Medāyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 41). [mühr-i ḫazāyin, -]*

mühr-i laʿl: *Lal taşından kilit.*

1. İçi rūḥ-ı revāna ḳuvvet ü ḳūt
   Taşında **mühr-i laʿl** ü ḳufl-ı yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 174). [mühr-i laʿl, -]*

mühr it-: *Mühürlemek; kapatmak, saklamak.*

1. Çü **mühr itmişdi** cān içinde mihrin
   Öpüp gözine sürdi açdı mührin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 109). [mühr itmişdi, -miş, -di]*

mühr ur-: *Kilitlemek, kapatmak. [Deyim]*

1. Ṭoludur ḳūt-i cān ol dürc-i mercān
   Velī tengine **mühr urmış** Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 90). [mühr urmış, -mış]*

mühr ur-: *Mühür basmak, mühürlemek. Mühür, imza yerine geçen plastik vb. den yapılmış damgadır. [Deyim]*

1. Yazıcı nāmeyi çün yazdı dürdi
   Şeh aldı ele kendi **mührin urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 104). [mührin urdı, -dı]*

mühr ur: *Mühür vurmak. II. Çizim yapmak. [Deyim]*

1. Ḳalemden levḥa ol **mühri urur** germ
   Ki taş görse olurdı mūm-veş nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 23). [mühri urur, -ur]*

mühre: *Tavla taşı.*

1. Ḳara naṭʿ üstine ṭaġıtdı **mühre**
   Meger hengāme ʿarż eyler sipihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 43). [mühre,]*

mühre-bāzī kıl-: *Küçük yuvarlak taşlarla göz bağcılığı yapmak, el çabukluğu ile göz boyamak. II. Kandırmak.*

1. Nevāziş vaḳtidür uzatma nāzı
   Dem-i mihr irdi **ḳılma mühre-bāzī** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 66). [mühre-bāzī ḳılma, -ma]

mühri götür-: *Kilidi açmak. [Deyim]*

1. Gine Şīrīn **götürdi müḥri** lebden
   Aḳıtdı çeşme-i şīri ruṭabdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 1). [müḥri götürdi, -di]*

müjde-gānı al-: *Getirdiği sevindirici habere karşılık olarak armağan, bahşiş almak.*

1. İledüp sebzeye serv-i revānı
   Mehīn Bānūdan alur müjde-gānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 28). [müjde-gānı alur, -ur]*

müjde-i viṣāl vir- (müjde vir-): *Kavuşma müjdesi vermek. [Deyim]*

1. Cemāl-i cilvesine **müjde-i viṣāl viren**
   Ḫayāl degül ise māh-ı mihr-bān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 3). [müjde-i viṣāl viren, -en]*

mükedder: *Bulanık, kirli, paslı.*

1. Ḥaḳīr ü püşt oḳur bāmı sipihre
   Mükedder dir ruḥāmı māh ü mihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 188). [mükedder,]*

mükedder: *Kederli, gamlı, üzgün, mahzun.*

1. Umardı kim cihāna cān iden Ḥaḳ
   Mükedder cānları şādān iden Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 130). [mükedder,]*

mükedder ol-: *Kederli, üzüntülü olmak.*

1. Tapuña iksi de olur musaḫḫar
   Müyesserdür murād **olma mükedder** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 24). [mükedder olma, -ma]*

mükemmel bedr iken hilāle dön-: *Ay, dolunay halinde iken hilal şeklini almak. II. Güzel olan kişi çok zayıflamak, parlaklığını güzelliğini yitirip soldun bir hal almak. [Deyim]*

1. **Mükemmel bedr iken döndi hilāle**
   Şebīh oldı sehī serv-i ḫilāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 43). [mükemmel bedr iken hilāle döndi, -di]*

mükerrem: *Muhterem, saygıdeğer. [5]*

1. Var idi anda bir deyr-i muʿaẓẓam
   Naṣārā milletinde key **mükerrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 2). [mükerrem,]*

mükerrem: *Yüce, aziz.*

1. Aḥmed cemāli bigi baḫtuñ yüzi münevver
   ʿĪsā maḳāmı bigi taḫtuñ yiri **mükerrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 30). [mükerrem,]*

mükerrer: *Tekrar edilmiş, tekrarlanmış. [2]*

1. Anuñçün söyledügince **mükerrer**
   Şeker lebden dökilür dürr ü gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 123). [mükerrer,]*

mükerrer: *Tekrarlanmış, tekrar edilmiş; (şeker) tekrar tekrar saflaştırılmış. [2]*

1. Cemālüñdan ḳamer yüzi münevver
   Zülālüñden şeker sözi **mükerrer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 146). [mükerrer,]*

mükerrer: *Sürekli, her daim.*

1. Dilümde ẕikr-i Şīrīndür **mükerrer**
   Gerekmez ger cihān ṭolarsa Şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 87). [mükerrer,]*

mükerrer: *Tekrar.*

1. Kime tadurdı evvel şehd ü şekker
   Ki zehr içürmedi āḫir **mükerrer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 98). [mükerrer,]*

mükerrer it-: *Tekrar tekrar karştırmak. II. Tat, lezzet vermek.*

1. Bu resme dökdi dürlü dürr ü cevher
   Nebāt ü ḳand ezüp **itdi mükerrer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 266). [mükerrer it, -]*

mükerrer ol-: *Tekrar edilmek, tekrarlanmak.*

1. Bu sözler çün biraz **oldı mükerrer**
Aña eylediler rāyı muḳarrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 21). [mükerrer oldı, -dı]*

mükevkeb: *Yıldızlarla donanmış, yıldızlı. II. Sekizinci felek.*

1. Anuñ bir adıdır çarḫ-ı ṣevābit
Mükevkebdür bir adı daḫı ṣābit *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 6). [mükevkebdür, -dür]*

mül: *Şarap. [2]*

1. Gile gül dökdiler idi dile **mül**
Ḳılurdı ayru düşmekden gile gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 63). [mül,]*

mül ü reyḥān-ı bī-ʿayb-ı ḫumār: *Baş ağrısı vermeyen reyhan şarabı ve şarap. [İkileme]*

1. Gül ü reyḥān-ı bī-teşvīş-i ḫār ol
Mül ü reyḥān-ı bī-ʿayb-ı ḫumār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 212). [mül ü reyḥān-ı bī-ʿayb-ı ḫumār, -]*

mülākāt: *Bir yerde buluşmak sûretiyle karşılıklı konuşma, görüşme.*

1. İdem Yezdān-ı cān-baḫşa münācāt
Ki ḥāṣıl ḳıla ḫayr ile **mülāḳāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 294). [mülāḳāt,]*

mülāzım: *Bağlılık gösteren kimse, hizmetkâr, bağlı köle. [2]*

1. Bu ortada **mülāzım** şāha dāim
Dil ü cān anda ten ḳulluḳda ḳāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 15). [mülāzım,]*

mülemmaʿ: *Bulaşmış, bulanmış, sıvanmış.*

1. Şeh itdürmişdi çevgānlar muraṣṣaʿ
Serāser laʿl ü cevherden **mülemma**ʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 90). [mülemmaʿ,]*

mülemmaʿ: *Parlak, parıltılı.*

1. İki yaña iki taḫt-ı muraṣṣaʿ
Müretteb düzdi ḥavż üzre **mülemma**ʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 106). [mülemmaʿ,]*

mülemmaʿ: *Parlak, renk renk.*

1. Başında ḫusrevī tāc-ı muraṣṣaʿ
Teninde cevherī tonlar **mülemma**ʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 44). [mülemmaʿ,]*

mülevven: *Renkli, rengarenk.*

1. Ḳuruldu ḫaymeler yir yir **mülevven**
İdindi her kişi yirin muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 57). [mülevven,]*

mülevves: *Bulaşık, kirli.*

1. Ḳılursañ bu **mülevvesden** göñül pāk
Ḳadem baṣ kim yirüñdür farḳ-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 13). [mülevvesden, -den]*

mülhem it-: *İçe doğmasına sebep olmak, esindirmek.*

1. Bezmüñde bu ġazel kim ḳavl-i tareb-fezādur
Ẕikr ola geh gehī çün ġaybī dil **itdi mülhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 52). [mülhem itdi, -di]*

mülk: *Bir hükümdar veya devletin hüküm ve idaresi altında bulunan toprakların tamamı, memleket.*

1. Ki anda şeh otura ʿizzet ile
İde **mülkine** ḥükm ḥikmet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 126). [mülkine, -i, -n, -e]*

mülk: *Bir hükümdar veya devletin hüküm ve idâresi altında bulunan toprakların tamâmı, memleket II kainât.*

1. Kim oldur çün bu **mülkuñ** taḫtına şāh
Anuñdur bu görünen ḫayl ü ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 121). [mülkuñ, -üñ]*

mülk: *Varlık, mal, eşya. [3]*

1. Serāser **mülkümi** ol at yirine
Ger isterseñ ḳayırmazven birine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 39). [mülkümi, -üm, -i]*

mülk: *Mal, varlık, zenginlik II Saltanat. [4]*

1. Gerekse şāh işiginde iḳāmet
   Bu māli mār gör **mülki** melāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 40). [mülki, -i]*

mülk: *Memleket, ülke. [14]*

1. Ne **mülke** yüz tutarsa ol cihān-gīr
   Müyesserdür aña bī-tīġ ü bī-tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 37). [mülke, -e]*

mülk: *Memleket, ülke. II. Devlet. [2]*

1. Melik küfr ehlini dīnden kem eyler
   Diyānet **mülk** esāsın muḥkem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 90). [mülk,]*

mülk: *Memleket, ülke II Dünya.*

1. Bu **mülke** oldurur şāh u ḫalīfe
   Anuñdur ʿazl ü naṣb u her vaẓīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 137). [mülke, -e]*

mülk-i ʿadem: *Yokluk ülkesi II Ölüm yurdu, ahiret.*

1. Vücūd esbābı pür-ġavġa vü ġamdür
   Ferāġat menzili mülk-i ʿademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 72). [mülk-i ʿadem, -]*

mülk-i āfāk: *Ufukların ülkesi.*

1. Muḥāl oldı mecālüm ṭāḳatüm ṭāḳ
   Gözüme ẕerre gelmez **mülk-i āfāḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 14). [mülk-i āfāḳ, -]*

mülk-i ʿālem: *Dünya, dünya memleketi.*

1. Senüñdür **mülk-i ʿālem** māliki sen
   Birine virüp alursın birinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 25). [mülk-i ʿālem, -]*

mülk-i berdaʿ: *Berda ülkesi. Berde, Azerbaycan'da bir yer adı.*

1. Ḳışındur **mülk-i Berdaʿ** āşnāsı
   Ki anuñ germ sīr olur havāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 79). [mülk-i berdaʿ, -]*

mülk-i cān: *Gönül ülkesi.*

1. Murādum çün aradum **mülk-i cānı**
   Senüñ vaṣluñdur āb-ı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 71). [mülk-i cānı, -ı]*

mülk-i cānı vir-: *Can mülkünü vermek. II. Sahip olduğu her şeyi, kendi varlığını feda etmek. [Deyim]*

1. Niçün bir şūḫa **virem mülk-i cānı**
   Ki bilmeye dikenden būstānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 65). [mülk-i cānı virem, -em]*

mülk-i cem: *Cem'in mülkü, memleketi.*

1. Demür tīġ ile ger ʿālem anuñdur
   Zerrīn cām ile **mülk-i Cem** anuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 16). [mülk-i cem, -]*

mülk-i dehr: *Dünya ülkesi.*

1. Olur dördincide ol çeşme-i nūr
   Güneş kim **mülk-i dehri** ḳıldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 18). [mülk-i dehri, -i]*

mülk-i dünyā: *Dünya malı.*

1. Müyesserdür özine **mülk-i dünyā**
   Münevverdür yüzinden ṭāḳ-ı kisrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 35). [mülk-i dünyā, -]*

mülk-i ermen: *Ermeni yurdu (ülkesi), Ermenistan. [4]*

1. Tutardı **mülk-i Ermenden** yaña yüz
   Ṣafā virürdi ol yüzden gelen toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 7). [mülk-i ermen, -]*

mülk-i ezel: *Başlangıcı olmayan, ezeli mülk.*

1. Ebed taḫt aña vü **mülk-i ezel** tāc
   Ḳamu ḫalḳ aña ol Allāha muḫtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 17). [mülk-i ezel, -]*

mülk-i huten: *Misk ahularıyla ünlü Hıta ülkesi.*

1. Ḫırāmān yürüdi ṣaḥn-ı çemende
Ġazāl-ı Çīn bigi mülk-i Ḫutende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 40). [mülk-i ḫuten, -]*

mülk-i īrān: *İran mülkü, İran memleketi, İran ülkesi.*

1. Ki az müddetde cümle **mülk-i Īrān**
Muṭīʿi oldı virdi cizye Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 31). [mülk-i īrān, -]*

mülk-i melāmet: *Kınanma ülkesi.*

1. Olsun selāmet ehline cāndan selām kim
Teslīm ḳıldılar bize **mülk-i melāmeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 4). [mülk-i melāmeti, -i]*

mülūk-ı türk ü rūmī şām u berber: *Berbersitan, Şam, Anadolu ve Türk hükümdarları.*

1. **Mülūk-ı Türk ü Rūmī Şām u Berber**
Çi faġfūr u çi ḫāḳān u çi ḳayṣer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 19). [mülūk-ı türk ü rūmī şām u berber, -]*

mümāsil: *Benzer.*

1. İdicek ḥikmet ile fikr ʿāḳil
Bilür ki āfāḳ-ı nefsedür **mümāsīl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 178). [mümāsīl,]*

mümeccid: *Yücelten, ululayan.*

1. Bir adı çarḫ-ı atlas bir muḥaddid
İlāhına muḳaddis hem **mümeccid** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 10). [mümeccid,]*

mümeyyiz ḳıl-: *Bir şeyi veya kimseyi başkalarından ayırmak, farklı, seçkin duruma getirmek.*

1. Çü her mevcūdı bir ḫāṣiyyet ile
Mümeyyiz ḳıldı ḥaḳ māhiyyet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 18). [mümeyyiz ḳıldı, -dı]*

müʾmin: *Allah'ın varlığına ve birliğine iman eden, inanan, kalp ile tasdik, dil ile ikrar eden kimse. [2]*

1. Saña lāyıḳdur ol ʿadl ile iḥsān
Çü sulṭānsın ü **müʾmin** iy müselmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 44). [müʾmin,]*

mümkin: *İmkan dahilinde.*

1. V'eger **mümkin** degülse ḳapu açmaḳ
Ġarīb üstine şefḳat suyı saçmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 53). [mümkin,]*

mümkin degül: *Mümkün değil, imkansız, olanaksız.*

1. Degül mümkin ki Şebdīzüñ ḫayālin
Görevüz yā ṣoravuz vaṣf-ı ḫālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 113). [mümkin degül, -]*

mümkin ol-: *İmkan dahilinde olmak. [2]*

1. Bilinse nice düzdigi cihānı
Olaydı ʿākl **mümkin** düzmek anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 146). [mümkin olaydı, -a, -y, -dı]*

mümsik: *Cimri.*

1. Yaraşmaz salṭanat **mümsik** ḥerīfe
Yaluñuz kerkese degmez bu cīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 55). [mümsik,]*

mümtāz: *Gözde, seçkin.*

1. Bahādırlıḳda **mümtāz** olduġuñdan
Ḫaber alduḳ şeh-bāz olduġuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 97). [mümtāz,]*

mümtezic: *Uygun olan, uyan, uyuşan, bağdaşan.*

1. Bulara çok ḳāvī ger **mümtezicdür**
Bu biş taḫtında ḳamu mündericdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 111). [mümtezicdür, -dür]*

münācāt: *Yakarma, Allah'a yalvarma.*

1. Kelim-i Ḫaḳ **münācātı** ḥaḳiyçün
Kelām-ı Tūr-ı mīḳāti ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 179). [münācātı, -ı]*

münācāt: *Yalvarıp yakarma, duâ ve niyazda bulunma.*

1. Seçemez ʿışḳ mesti Kaʿbe vü Lāt
Ḫarābāt içre ʿarż eyler **münācāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 24). [münācāt,]*

münācāt ehli: *Allah'a yalvarıp yakaran, dua ve niyazda bulunan kimseler.*

1. Elüñdedür kitāb-ı maḫv ü iṣbāt
Bulur senden **münācāt ehli** ḥācet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 58). [münācāt ehli, -]*

münācāt it-: *Yalvarmak.*

1. **İdem** Yezdān-ı cān-baḫşa **münācāt**
Ki ḥāṣıl ḳıla ḫayr ile mülāḳāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 293). [münācāt idem, -em]*

münācāt ḳıl-: *Allah'a yalvarıp yakarmak, duâ ve niyazda bulunmak.*

1. Yüz urup **ḳıldı** bu resme **münācāt**
Aña kim ʿarż ider her kişi ḥācāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 35). [münācāt ḳıldı, -dı]*

münādi ḳıl-: *Bir haberi yüksek sesle duyurmak.*

1. **Münādi ḳıldılar** ger orta ger uç
Ki vay aña ki ḳıla kimseye güç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 83). [münādi ḳıldılar, -dı, -lar]*

münakkaş ol-: *Süslemek, resmetmek.*

1. Taḫayyül ḳılıcaḳ bir naḳş-ı dil-keş
Ḳalem çekmedin **olurdı münaḳḳaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 34). [münaḳḳaş olurdı, -ur, -dı]*

münāsib: *Layık, yaraşır, uygun. [3]*

1. Özine olmaġa her faṣl mesken
Münāsib bir havā ḳılmış muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 74). [münāsib,]*

müncer: *Bir duruma veya şeye varıp son bulan, ... ile sonuçlanan.*

1. ʿÖmrüñ cihāna hemser gerdüñ sipihre efser
Devrüñ devāma **müncer** baḫtuñ bekāya munẓam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 82). [müncer,]*

münderic: *İçeren, kapsayan, ihtiva eden.*

1. Bulara çok ḳāvī ger mümtezicdür
Bu biş taḫtında ḳamu **mündericdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 112). [mündericdür, -dür]*

münevver: *Aydınlık, parlak. [10]*

1. Cemālüñdan ḳamer yüzi **münevver**
Zülālüñden şeker sözi mükerrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 145). [münevver,]*

münevver: *Aydınlık, parlak, nurlu. [2]*

1. Muṭahhar siyretiyçün aṣfiyānuñ
Münevver sūretiyçün enbiyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 166). [münevver,]*

münevver eyle-: *Nurlandırmak, aydınlatmak.*

1. Süreyyā cemʿ ile ol māh-manẓar
Yarın ne menzili **eyler münevver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 86). [münevver eyler, -r]*

münevver it-: *Aydınlatmak, ışıklandırmak.*

1. Bahār **itmiş münevver** dehr bāġın
Havā ḳılmış muʿaṭṭar cān dimāġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 7). [münevver itmiş, -miş]*

münevver kıl-: *Aydınlatmak. [2]*

1. Nice şeh ki āftāb-ı heft kişver
Ki **ḳılur** yidi iḳlīmi **münevver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 112). [münevver ḳılur, -ur]*

münevver ḳıl-: *Aydınlatmak, nurlandırmak.*

1. Beḳāya ilticek dār-ı fenādan
Münevver ḳıl gözümüzi liḳādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 38). [münevver ḳıl, -]*

münevver ol-: *Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak.*

1. Kevkeb-i devlet ü baḫt **oldı münevver** bu gice
Ki saʿādet günidür bize musaḫḫar bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 1). [münevver oldı, -dı]*

münezzeh: *(Allah için) insanlara mahsus her türlü sıfat, zaaf ve noksanlıktan uzak olan, hiçbir şeye ihtiyâcı bulunmayan.*

1. Şeş cihetden sen **münezzehsin** velī senden tolu
ʿArş ü ferş ü fevḳ ü taḫt ü saġ ü sol ü pīş ü pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 15). [münezzehsin, -sin]*

münezzeh: *Kusurlardan ve noksanlardan uzak olan, tenzîh edilmiş. [3]*

1. **Münezzeh** ẕātı evṣaf-ı beşerden
Müberrā vaṣfı āfāt u ḫaṭardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 79). [münezzeh,]*

münḥarif: *(Sağlık için) İyi ve yerinde olmayan, bozuk.*

1. Havādan **münḥarifdür** dir mizācum
Bilürem ṣu degişmekdür ʿilācum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 43). [münḥarifdür, -dür]*

münḥarif ol-: *Sapmak, yön değiştirmek II zevk aldığı ya da hoşlandığı şeyden vazgeçmek, soğumak.*

1. Bir ay ʿömri ol işe ḳıldılar ṣarf
Bu ḥırfet **münḥarif olmadı** bir ḥarf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 16). [münḥarif olmadı, -ma, -dı]*

münīr: *Aydınlatan, ışık veren, parlak II yol gösterici.*

1. Çü yüzi bigidür fikre **münīr** ol
Olısar tapuña yār u müşīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 117). [münīr,]*

münīr: *Parlak.*

1. Seher-geh gördi kim bu sebz gülşen
Münīr āyīne bigi oldı rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 2). [münīr,]*

münīr eyle-: *Nurlandırmak, aydınlatmak.*

1. **Münīr eyler** meh ü şiʿrāyı deycūr
Nice olsun güneş şaʿr ile mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 161). [münīr eyler, -r]*

müntaḳim: *"Zalimlerin cazesı veren, intikam alan" anlamında esmaü'l-hüsnadandır.*

1. Kim ol Ḳādir ʿazīz ü **müntaḳimdür**
Öcin alıcı pes ʿālemde kimdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 121). [müntaḳimdür, -dür]*

müntehā: *Bir şeyin varabileceği son nokta, son, nihâyet.*

1. Bu serv ayaġı bizedür şu **müntehā** miʿrāc
Ki Sidre reşk iledür pāy-ı nerdbānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 7). [müntehā,]*

müntehī: *Nihayet bulan, gayete eren. [2]*

1. Elfāza var nihāyet ü ḥad yoḳ cemāline
Kim ide **müntehiyle** beyān bī-nihāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 12). [müntehiyle, -y, -le]*

mürde ol-: *Ölmek. [2]*

1. Nefes germ eyle degülseñ füserde
Dirild aduñ ger **olmaduñsa mürde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 6). [mürde olmaduñsa, -ma, du, -ñ -sa]*

mürebbā: *Terbiye olunmuş.*

1. Ḥerīf ü maḥremi rūḥānīlerdür
Mürebbāsı ḳamu rebbānīlerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 10). [mürebbāsı, -s, -ı]*

mürebbī: *Terbiye edici, eden. II. Çocukların talim ve terbiyesini üstlenen.*

1. Cehālet olsa tıynetde cibillī
Ne taʿlīm aṣṣı eyler ne **mürebbī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 92). [mürebbī,]*

müreffeh ol-: *Refaha ulaşmak; Geçim sıkıntısı olmadan, bolluk ve refah içinde bulunmak.*

1. Revānı ṣād olup Nūşinrevanuñ
Müreffeh oldı aḥvāli cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 96). [müreffeh oldı, -dı]*

mürekkeb: *Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik.*

1. Yirince her sözüñ ḫūb u müretteb
Cemālüñ bigi nūr ile **mürekkeb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 274). [mürekkeb,]*

mürekkeb: *Yazı yazmakta, desen çizmekte, baskı işlerinde kullanılan, çeşitli renk ve kıvamda sıvı halindeki birleşik.*

1. Ḳalem ḳılur ḳılıcı her sütūnı
İder gözi **mürekkeb** ḳāf ü nūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 68). [mürekkeb,]*

mürekkeb ol-: *Bir araya gelmek, bütünleşmek, kaynaşmak.*

1. Ḥaḳīḳī iʿtidāl olduḳça aḳreb
Olur kāmil mizācında **mürekkeb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 100). [mürekkeb olur, -ur]*

mürekkeb ol-: *Bütünleşmek, iç içe geçmek.*

1. Şu resme ki **olmaya** hergiz **mürekkeb**
Ḥaḳīḳī iʿtidāle andan aḳreb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 149). [mürekkeb olmaya, -ma, -y, -a]*

mürekkeb ol-: *Mürekkep haline gelmek; bütünleşmek, iç içe geçmek.*

1. Elinde on ḳalem ṭutmış müretteb
Ḳi ḫūn-ı ḫalḳ **ola** ḫāke **mürekkeb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 140). [mürekkeb ola, -a]*

müretteb: *Bezenmiş, donatılmış.*

1. Eren resmince geyürdi giyesi
Müretteb pehlevānī her libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 12). [müretteb,]*

müretteb: *Muntazam, sıralı. [2]*

1. **Müretteb** yazdı Ḫusrev ṣūretini
Kemal-i ḥüsn içinde ḫeyʾetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 27). [müretteb,]*

müretteb: *Savaş araç ve gereçleriyle donatılmış, tam teçhizatlı. [2]*

1. Müretteb leşker üçyüz biñ Moġol Türk
Ki ışıḳ börk idinmişler cebe kürk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 47). [müretteb,]*

müretteb: *Tertip edilmiş, düzenlenmiş. [2]*

1. Yirince her sözüñ ḫūb u **müretteb**
Cemālüñ bigi nūr ile mürekkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 273). [müretteb,]*

müretteb: *Tertip edilmiş, sıraya konulmuş, düzenlenmiş; bezenmiş, donatılmış.*

1. Çü menzil ḳaydı bitdi ol şeker-leb
Viribir nüzl ü niʿmetler **müretteb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 80). [müretteb,]*

mürġ: *Kuş. [6]*

1. Bunuñla kim ter idi āb-dār ol
San ata **mürġ** idi çābük-süvār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 32). [mürġ,]*

mürġ ü māhī: *Kuş ve balık; karada ve denizde yaşayan canlılar, her şey. [3] [İkileme]*

1. Yaḳar dün gün fiġānum mihr u māhı
Uyumaz nālişümden **mürġ u māhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 68). [mürġ u māhī, -]*

murġ-ı cān: *Gönül kuşu.*

1. Ezelde zülf ü ḫālüñ **murġ-ı cāna**
Ḳapuñda eyle şaçdı dām u dāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 13). [murġ-ı cāna, -a]*

murġ-i ġarīb: *Kimsesiz, zavallı, biçare kuş.*

1. Gel iy cān gülşeninüñ ʿandelībi
Cihān bustānınuñ **murġ-i ġarībi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 2). [murġ-i ġarībi, -i]*

mürġ-ı ḫāne: *Tavuk. [2]*

1. Telaṭṭuf birle saçdı gine dāne
Getürdi dāma ḳıldı **mürġ-ı ḫāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 30). [mürġ-ı ḫāne, -]*

mürġ-ı hem-derd: *Dert ortağı, yoldaş kuş.*

1. Eger cüft ola mürġa **mürġ-ı hem-derd**
Tapuñ sīmürġdur sīmurġ olur ferd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 137). [mürġ-ı hem-derd, -]*

mürġ-ı laʿl-peyker: *Lal yüzlü kuş. II. kalem (Şirin'in kalemi).*

1. Eline aldı **mürġ-ı laʿl-peyker**
Miyān-beste süḫan-ver çüst ü lāġar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 29). [mürġ-ı laʿl-peyker, -]*

mürġ-i perrān: *Kanatlı, uçan kuş.*

1. Ki öñinden ḳaçamaz **mürġ-i perrān**
Turımaz ḫamlesine şīr-i ġarrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 35). [mürġ-i perrān, -]*

mürġ-ı seher: *Seher kuşu, bülbül.*

1. Gel iy **mürġ-ı seḥer** elḥān demidür
Bahār irdi nesīm-i cān demidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 1). [mürġ-ı seḥer, -]*

murġ-ı şāh-sārī: *(Dallı budaklı) ağaçtaki kuş.*

1. Velī gördi ki ol āhū-şikārı
Ḳocınur ṣanki **murġ-ı şāḫ-sārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 166). [murġ-ı şāḫ-sārī, -]*

mürġ-i şeb-hīz: *Gece kuşu.*

1. Pes ol düni ṣabaḥ olınca Pervīẓ
Diri tutmış idi çün **mürġ-i şeb-ḫīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 46). [mürġ-i şeb-ḫīz, -]*

murġ-i ṭayyār: *Uçan kuş.*

1. Ṣanasın ki itdi seyrān necm-i seyyār
Yā-ḫūd olmışdı perrān **murġ-i ṭayyār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 6). [murġ-i ṭayyār, -]*

murġān-ı seḥer-hīz: *Erken uyanan, erkenci bülbüller.*

1. Muġannī bezme **murġān-ı seḥer-ḫīz**
Kimüñ āhengi nerm ü kiminüñ tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 39). [murġān-ı seḥer-ḫīz, -]*

mürīd: *Dileyen, isteyen, irâde sâhibi kimse.*

1. **Mürīd** ol kim murādından dü ʿālem
Degül bir zerre deñlü bīş ü yā kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 21). [mürīd,]*

mürīd: *Mürid, bağlanmış olan kimse.*

1. **Mürīdüñdür** murādıñ ḥāsıl eyle
Göñülden cānı cāna vāṣıl eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 7). [mürīdüñdür, -üñ,-dür]*

mürīd: *Tarîkata girip bir mürşide bağlanan kimse; çırak, öğrenci.*

1. Ḳamunuñ devlet ile çıḳsa adı
Anuñ devlet **mürīdi** dīn murādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 16). [mürīdi, -i]*

mürīd ol-: *İntisap etmek, bağlanmak.*

1. Didi Ḫusrev çü bildün ʿilm ile adum
Mürīd oldum saña şerḥ it murādum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 20). [mürīd oldum, -du, -m]*

mürūr: *Geçme, sona erme, geçip geçme.*

1. Gel itme ol saray içün sürūrı
Ki vīrān eyler eyyāmuñ **mürūrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 86). [mürūrı, -ı]*

mürūr-ı seyl: *Sel sularının akışı. II. Sel, su taşkını.*

1. Gehī yaġmur ü yil ü zelzeleyle
Mürūr-ı seyl ü seyr-i meşʿaleyle *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 102). [mürūr-ı seyl, -]

mürüvvet: *Cömertlik, ihsan, lütuf. [4]*

1. Kemāl ü ʿilm ü aḫlāḳ ü **mürüvvet**
Olur ḫatm anda nitekim nübüvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 103). [mürüvvet,]*

mürüvvet: *Cömertlik, iyilikseverlik.[5]*

1. Çü Şîrîn şāhı gördi germ-dildür
Mürüvvet ol aralıḳda ḫacildür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 26). [mürüvvet,]*

mürüvvet gör-: *İnsanlığa/yiğitliğe uygun/elverişli görmek. [Deyim]*

1. **Mürüvvet görmedi** şarṭ-ı edebden
Yüzin ayruġa döndi ol ṭalebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 169). [mürüvvet görmedi, -me, -di]*

mürüvvet ḳıl-: *İyilik etmek, cömertlikle bulunmak.*

1. **Ḳılurdı** çoḳ vefāya az **mürüvvet**
İderdi az günāha çoḳ ʿuḳūbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 33). [mürüvvet ḳılurdı, -ur, -dı]*

müsebbib: *Sebep, vesile ve mucib olan, vücuda getiren, kuran.*

1. Sebebler vaṣfı seyrin sanma taḥḳīḳ
Müsebbib gözleyendür ehl-i tevfīḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 184). [müsebbib,]*

müsellem: *Verilmiş, teslim edilmiş.*

1. Çü devlet ṭonını geydüñ **müsellem**
Ḳoma dīn etegin vallāhü aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 149). [müsellem,]*

müsellem ol-: *Verilmek, teslim edilmek. [2]*

1. **Müsellem olmadı** ʿadli sitemden
Emān bulımadı şādīsi ġamden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 69). [müsellem olmadı, -olmadı]*

müselman: *İslam dininden olan kimse, müslüman. [2]*

1. Saña lāyıḳdur ol ʿadl ile iḥsān
Çü sulṭānsın ü müʾmin iy **müselmān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 44). [müselmān,]*

müselmān eyle-: *Müslüman yapmak, müslüman olmasını sağlamak.*

1. Çü daʿvet ḳıldı şeyṭānı dīnine
Müselmān eyledi bī-kibr ü kīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 80). [müselmān eyledi, -di]*

müselsel: *Ardı ardına, birbirine bağlı, zincirleme, silsileli. [2]*

1. **Müselsel** zülfi boynuma salaldan bend-i sevdāyı
Belā dāmında ser-gerdān benem rüsvā vü şeydāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 1). [müselsel,]*

müsevvā eyle-: *Düz hâle getirmek, düzeltmek.*

1. Yed-i ḳudretle ol Ḫallāḳ-ı aʿẓam
Müsevvā eyledi taḫmīr-i Ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 152). [müsevvā eyledi, -di]*

müstaḥak gel-: *Bir şeyin yapılması gereken zaman gelip çatmak. [Deyim]*

1. Ziyān itmez meges teng-i nebāta
Çıḳar kim **müstaḥaḳ geldi** zekāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 56). [müstaḥaḳ geldi, -di]*

müstaḥak ol-: *Hak etmiş olmak.*

1. Güç idüp kāhı almayan ḥisāba
Olısar müstaḥaḳ kūh-ı ʿaẕāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 92). [müstaḥaḳ olısar, -ısar]*

müstaḥık: *Hak etmiş, layık (kimse).*

1. Gedāyuz **müstaḥıḳ** kesme ẕekātuñ
Kesilmez ayaġı bir sürçen atuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 53). [müstaḥıḳ,]*

müstakbel: *Gelecek.*

1. Nice māżī sözin ezber ḳılasın
Gerek **müstaḳbelin** ḥālin bilesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 26). [müstaḳbelin, -in]*

müstecāb it-: *Kabul edilebilir hâle getirmek.*

1. Kerem sinüñ kerīmā feṯḥ-i bāb it
Bu vird-i müsteṭābı **müstecāb it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 64). [müstecāb it, -]*

müstemend: *Çaresiz, üzgün, zavallı (kimse). [6]*

1. Faḳīr ü dermend ü ḥᵛār ü ġamḳīn
Ḥaḳīr ü **müstemend** ü zār ü miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 46). [müstemend,]*

müstemiʿ: *Dinleyici.*

1. Çü sözi **müstemiʿ** fehm itmeye çüst
Nice ḳuvvetlü ise ṭabʿ olur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 93). [müstemiʿ,]*

müstetir: *Gizlenmiş.*

1. Çi-ger aḥvāl-i ʿāḳil **müstetirdür**
Velī ʿışḳ u maḥabbet perde-dirdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 3). [müstetirdür, -dür]*

müşābih: *Benzer.*

1. Müşābihdür eger-çi ṣūrete ẕāt
Ṣıfāta bī-ḥad oldı iḫtilāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 189). [müşābihdür, -dür]*

müşāhid: *Müşahede eden, gören.*

1. Pes ol tevḥīd-i ʿayni ki oldı tefrīd
Müşāhid ẕevḳe yaʿnī ʿaynī tevḥīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 2). [müşāhid,]*

müşārik ol-: *Bir işte ortak olmak.*

1. Aña ġayri **müşārik olmamışdur**
Ve illā ḫod taʿayyün bulmamışdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 19). [müşārik olmamışdur, -ma, -mış, -dur]*

müşāvir: *Danışman.*

1. Vefā vü ḫulḳı her şehr içre meşhūr
Şehe yār ü **müşāvir** adı Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 40). [müşāvir,]*

müşebbeh: *Benzetilen.*

1. Bayaġı nakşdan daḫı müvecceh
Velī her nesnesi aña **müşebbeh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 12). [müşebbeh,]*

müşerref eyle-: *Şereflendirmek, onurlandırmak. [2]*

1. Bediʿ olmaya bu luṭf ü keremden
Müşerref eylesen bir dem ḳademden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 154). [müşerref eylesen, -se, -n]*

müşerref ḳıl-: *Şereflendirmek.*

1. Der-āġūş eyleyüp anı Nigīsā
Müşerref ḳıldı bezmi Zühre-āsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 26). [müşerref ḳıldı, -dı]*

müşerref kıl-: *Şereflendirmek, şerefli kılmak.*

1. **Müşerref ḳıla** sulṭān ol diyārı
Bu ḳışda eyleye ʿayş-i bahārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 49). [müşerref ḳıla, -a]*

müşerref ol-: *Müşerref olmak, onurlanmak, şereflenmek. [2]*

1. Çü meydān şoffası **oldı müşerref**
Tururlar yüz ṣafā ile iki ṣaf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 81). [müşerref oldı, -dı]*

müşevveş: *Dağınık, perişan, içinden çıkılamaz.*

1. Ṣaçı bigi perīşān ü **müşevveş**
Gözi yenginde fettān ü pür-āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 7). [müşevveş,]*

müşfiḳ: *Şefkatli, yumuşak yürekli kimse.*

1. Didi sulṭān bize ʿizzetler itmiş
Çü **müşfiḳdur** ḳula şefḳatler itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 24). [müşfiḳdur, -dür]*

müşīr: *Askerlikteki en üst rütbe ve bu rütbeyi taşıyan asker, mareşal. II. Yardımcı.*

1. Ne sulṭanlıḳda var kimse vezīrüñ
   Ne tedbīr-i memālikde **müşīrüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 122). [müşīrüñ, -üñ]*

müşīr ol-: *Emir ve işaret eden, yol gösteren kimse olmak.*

1. Çü yüzi bigidür fikre münīr ol
   Olısar tapuña yār u **müşīr** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 118). [müşīr olısar, -ısar]*

müşk: *Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde, misk. [19]*

1. Gül-āb ile ter idüp müşk-i ḫuşki
   Ḳılur keffāret-i kāfūr **müşki** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 50). [müşki, -i]*

müşk-i huşk: *Kuru misk.*

1. Gül-āb ile ter idüp **müşk-i ḫuşki**
   Ḳılur keffāret-i kāfūr müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 49). [müşk-i ḫuşki, -i]*

müşk-i ter: *Taze misk. [2]*

1. Zirih tutduġı aya **müşk-i terden**
   Ḥaẕer ḳılur meger tīr-i naẓardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 87). [muşk-i terden, -den]*

müşk-bār it-: *Misk kokusu ile doldurmak.*

1. Yil bigi bir ṣubḥ ʿazm-i kūy-ı yār itsem gerek
   Ol havāyile dimāġum **müşḳ-bār itsem** gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 2). [müşḳ-bār itsem, -se, -m]*

müşk-endūd kıl-: *Misk sürülmek, misk kokulu hâle getirmek.*

1. Cigerler gördi **müşk-endūd ḳılmış**
   Şekerler līk zehr-ālūd ḳılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 111). [müşk-endūd ḳılmış, -mış]*

müşkil: *Güç, zor, sıkıntılı. [4]*

1. Şeh itdi āferīn eydür zihī er
   Ki işler buncılayın **müşkīl** işler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 120). [müşkīl,]*

müşkil: *Güçlük, zorluk, sıkıntı. [3]*

1. Ola mı daḫı bundan ḳatı **müşkil**
   Ki baġladum dile taş u taşa dil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 113). [müşkil,]*

müşkil: *Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele, zorluk, güçlük. II. Anlaşılması güç olan şey.*

1. Taḫayyül ḳılsa gerdūn şeklini gel
   Ki bu **müşkil** olunmaz ʿaḳl ile ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 138). [müşkil,]*

müşkīn: *Misk gibi güzel kokulu. [5]*

1. İrerler ol ṣuya ki adı Aresdür
   Yiri **müşkīn** havāsı ḫōş-nefesdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 10). [müşkīn,]*

müşkīn: *Siyah, kapkara. [3]*

1. Bu **müşkin** baḥre ol laʿlīn kebūter
   Uçup konmaġa idinmiş gümüş per *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 33). [müşkin,]*

müşkīn: *Siyah, kapkara; misk kokulu. [6]*

1. Şaçınuñ çīni **müşkinden** ṭutup bū
   Yaḳar baġrın Ḫutende her dem āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 137). [müşkinden, -den]*

müşkīn hāme: *Miskli kalem.*

1. Oḳındukça müferriḥ-nāme dinsün
   Ḳalem kim yazdı **müşkīn ḫāme** dinsün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 52). [müşkīn ḫāme, -]*

müşkīn kıl-: *Misk kokulu yapmak.*

1. Ḫuten Ḫātūn didi bir āhū-yı Çīn
   Ḫıṭā ṣaḥrāsını **ḳılurdı müşkīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 77, Mısra 2). [müşkīn ḳılurdı, -ur, -dı]*

müşkīn ol-: *Misk kokulu olmak. [2]*

1. Ṣabā zülfi havāsından dimāġuñ **olıcaḳ müşkīn**
N'ola bir ḳılca yād itseñ ġarīb ü zār ü tenhāyı
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 11). [müşkīn olıcaḳ, -ıcaḳ]

müşkīn-nāfe ol-: *Misk kokulu olmak. II Güzel kokmak.*

1. Meger āhū-yı Çin irdi seḥer-gāh
Ki **müşkīn-nāfe oldı** ṭarf-ı ḫargāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 26). [müşkīn-nāfe oldı, -dı]*

müşkū: *Hüsrev'in Medayin şehrindeki kasrı. [5]*

1. Hem ol dün kim ṣaçıldı müşkʿaṣra
Varur **Müşkūdan** ol dil-ber bu ḳaṣra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 112). [müşkūdan, -dan]*

müşkū-yı ḥaḍrā: *Yeşil Müşku. Husrev'in yeşillikler içindeki kasrı.*

1. Ve eger ṭardur diyüp **Müşkū-yı ḥaḍrā**
İderse Hızr-veş āheng-i ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 87). [müşkū-yı ḥaḍrā, -]*

müşkū-yı ḫusrev: *Hüsrev'in Medayin şehrindeki kasrı.*

1. Görindi ḳarşudan **Müşkū-yı Ḫusrev**
Ki atardı havāya nūrı pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 21). [müşkū-yı ḫusrev, -]*

müşkūy-ı pervīz: *Perviz'in kasrı.*

1. Muʿayyendür adı **Müşkūy-ı Pervīz**
Saçı pür-caʿd-i müşkīn çeşmi ḫūn-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 359). [müşkūy-ı pervīz, -den]*

müşkūy-ı şeh: *Padişahın sarayı, Müşkuy.*

1ç Beni **Müşkūy-ı şeh** saldı yabana
Ki idindüm bu seng-istānı ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 53). [müşkūy-ı şeh, -]*

müşt ur-: *Yumruk atmak, yumrukla vurmak. [Deyim]*

1. Bināgūşında eyle **urdı** bir **müşt**
Ki şīri mest irürdi ṭopraġa püşt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 17). [müşt urdı, -dı]*

müştāk: *Özleyen, can atan, aşık. [2]*

1. Nite-kim isteye maʿṣūḳı ʿuṣṣāḳ
İrişmek dileye maṭlūba **müştāḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 68). [müştāḳ,]*

müşt-efşār: *Acem şahlarından Husrev-i Perviz'in elinde yuvarlayıp oynadığı iki yüz miskal ağırlığında bir altın topmuş ki mum gibi yumuşatılmış.*

1. Girü bir zer ki **Müşt-efşārdı** adı
Bulındı anda Şeddādī vü ʿĀdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 37). [müşt-efşārdı, -dı]*

müşterī: *Alıcı, isteyen, talepkar.*

1. Çü gördi **müşterī** germ oldı bāzār
Mehi mihr ile ister zühre-ruḫşār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 315). [müşterī,]*

müşterī: *İsteyen, talep eden; aşık, seven, arzulayan.*

1. Çü bāzārını ḳıldum Zührenüñ tīz
Pes itdüm **müşterī** kim aldı Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 108). [müşterī,]*

müşterī: *Dokuz uydusu bulunan ve güneşe yakınlığı bakımından beşinci sırada yer alan en büyük gezegen, Jüpiter. [5]*

1. Nice ki ola ayuñ bedr ü hilāli
Nice kim **Müşterī** saʿd ide ṭāliʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 92). [müşterī,]*

müşterī: *Jüpiter gezegeni. Güneş sisteminin en büyük ve en etkili gezegenidir, gücü temsil eder* (Şirin).

1. Ḳaçırdı dīvi meyl itdi perīye
Zuḫalden yüz çevirdi **Müşterīye** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 126). [müşterīye, -ye]*

müşterī: *Hizmet, mal vb. alan ve karşılığında ücret ödeyen kimse; satın alan kimse, alıcı (Savaştaki rakipler, düşman askeri).*

1. Seḥerden germ olup bāzārı ḥarbüñ
İrişdi **müşterīye** ṣavtı ḳarbuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 112). [müşterīye, -y, -e]*

müşterī: *Müşteri, alıcı; Jüpiter gezegeni. [2]*

1. Ṣevāḳib fikretine **müşterīdür**
Kevākib nuṣratınuñ leşkeridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 51). [müşterīdür, -dür]*

müşterī ol-: *Alıcı olmak, talip olmak II Sevmek, bağlanmak, tutulmak.*

1. Ne deñlü ola māli vü çerisi
Ki **oldı** ol güneşüñ **müşterīsi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 44). [müşterīsi oldı, -dı]*

müvecceh: *Teveccüh olunmuş, makbul, muteber, münasip. [3]*

1. Ḳamunuñ ḥaṣılı oldur **müvecceh**
Ki muḥdiṣdür ḥavādiṣden münezzeh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 33). [müvecceh,]*

müverred: *Çiçekli, çiçeklerle dolu. II. Gül renkli.*

1. Ṣuyı māverd ṭopraġı **müverred**
Ḳumı vü ḳayırı laʿl ü zeberced *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 353). [müverred,]*

müyesser: *Kolaylıkla olan, elde edilen. [2]*

1. Kerem sinüñdürür her cūd senden
Müyesserdür ḳamu maḳṣūd senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 234). [müyesserdür, -dür]*

müyesser: *Kolaylıkla elde edilen; nasip olan (şey).*

1. Ne mülke yüz tutarsa ol cihān-gīr
Müyesserdür aña bī-tīġ ü bī-tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 38). [müyesserdür, -dür]*

müyesser: *Nasip olan (şey). [2]*

1. Tapuña iksi de olur musaḫḫar
Müyesserdür murād olma mükedder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 24). [müyesserdür, -dür]*

müyesser it-: *Nasip etmek.*

1. Ki yā-Rab baña bir milk **it müyesser**
Ki olmaya daḫilere muḳadder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 135). [müyesser it, -]*

müyesser kıl-: *Nasip etmek.*

1. Ḳamu yoḳluya sendendür biżāʿat
Müyesser ḳıl bize tevfīḳ-i ṭāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 32). [müyesser ḳıl, -]*

müyesser ol-: *Kolaylıkla elde edilmek, nasip olmak, mümkün olmak. [3]*

1. Seḥer-i maḥşere dek gün bigi bī-dār olalum
Ki **oldı** ʿālemdeki maḳṣūd **müyesser** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 14). [müyesser oldı, -dı]*

müzāb it-: *Eritmek.*

1. **Müẕāb itmiş** göñül şāh-ı güher-tāb
Aña ḳarşu nite-kim sīme sīmāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 163). [müẕāb itmiş, -miş]*

müzd: *Mükâfat, ecir, sevap.*

1. El öpüp ben ḳulı ḳoyma günāha
Lebüñ sun ki ire **müzd** ü ḫayr şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 36). [müzd,]*

N

nā-bedīd ol-: *Görünmez olmak, yok olmak, kaybolmak.*

1. İrem bāġı miṣālidür cemālüñ
   Anuñçün **nā-bedīd oldı** viṣālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 30). [nā-bedīd oldı, -dı]*

nā-be-dīdār it-: *Gözden kaybolmasına neden olmak; görünmez etmek.*

1. Meger ser-keşlik itmiş raḫş-ı ṭayyār
   Anı ʿanḳā bigi **itmiş nā-be-dīdār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 24). [nā-be-dīdār itmiş, -miş]*

nā-bedīdar ol-: *Görünmez olmak.*

1. Pes **oldı** cinnī bigi **nā-bedīdar**
   İrişdi ol melek-rūlar perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 31). [nā-bedīdar ol, -dı]*

nabż: *Kalbin bir dakikadaki atış sayısı, atardamarın vuruşu.*

1. Ḳamu derde ṭabīb eylerse tīmār
   Ḳor ayruḳ ḳabża **nabż** olursa bīmār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 34). [nabż,]*

nabż-ı can tutıl-: *Sevgilinin nabzını saymak için bileğini tutmak.*

1. Bir elde dāmen-i cānān tutıla
   Bir elde ḳabż u **nabż-ı cān tutıla** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 36). [nabż-ı cān tutıla, -a]*

nabżına el ur-: *Nabzını saymak için bileğini tutmak, nabzını ölçmek. [Deyim]*

1. Ṭabīb-i ʿālem **urup nabżına el**
   Feleḳden ḳıldı şol-dem ḳaṣd-ı ekḥal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 5). [nabżına el urup, -up]*

nacak: *Balta nevinden kesici bir alet.*

1. Yalın ḳılıc u yalıncaḳ **nacaḳdan**
   Dikilmiş süñü tartılmış çomaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 51). [nacaḳdan, -dan]*

nā-çār: *Çaresiz, ister istemez, mecburen. [4]*

1. Gerek her ketḫudāya yār **nā-çār**
   Ḫudāya yaraşur kim ola bī-yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 81). [nā-çār,]*

nā-çār ol-: *Çaresiz kalmak.*

1. Çü and işitdi **nā-çār oldı** Ferhād
   Yüridi ol yaña kim kıldı irşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 83). [nā-çār oldı, -dı]*

nādān: *Cahil, bilgisiz. [9]*

1. Ḳabūl ü reddi **nādānuñ** ola sehl
   Ögülmiş aña dirler ki öge ehl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 55). [nādānuñ, -uñ]*

nādān: *Cahil, kaba, terbiyesi kıt.*

1. Seḥerden bir iki **nādān** ü ġammāz
   Melik Hürmüz ḳatında açdılar rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 9). [nādān,]*

nādānlıġ: *Cahillik. [2]*

1. Yüzüm gerçi güler **nādānlıġumdan**
   Ciger ḳanlar yudar ḥayranlıġumdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 137). [nādānlıġumdan, -um, -dan]*

nā-ehl: *Bir işin ehli olmayan, o işten anlamayan kimse.*

1. Bu ser-gerdānlıġı senden görürem
   Ḳi her **nā-ehl** ü ehle yüz ururam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 96). [nā-ehl,]*

nāfe-i āhū-yı hıṭā: *Hıta ülkesinin ceylanının göbek miski.*

1. Ṣaçı çīn açdı mı yā **nāfe-i āhū-yı Ḫıṭā**
   Ki oldı pür-müşk-i Ḫuten dāmen-i ṣaḥrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 3). [nāfe-i āhū-yı ḫıṭā, -]*

nāfe-i çīn: *Çin miski, Çin'de yaşayan, karnının altından misk kokusu yayan hayvanın miskinin kokusu. [2]*

1. Zihī gül kim ḳoḫusından seḥer-çīn
Cihān eknāfı ṭolı **nāfe-i Çīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 6). [nāfe-i çīn, -]*

nāfe-i hāk: *Toprağın misk kesesi.*

1. Havāyı ol buḫūr itdükçe nem-nāk
Ṭolardı müşk-i terden **nāfe-i ḫāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 6). [nāfe-i ḫāk, -]*

nāfiʿ ol-: *Faydalı olmak, yararlı olmak. [2]*

1. Nuḫūset bulmış idi çünki ṭāliʿ
Ne cehd itdi ise **olmadı nāfiʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 24). [nāfiʿ olmadı, -ma, -dı]*

nāgāh: *Ansızın, birdenbire. [19]*

1. Bu hem ol dem olur kim ḳula Allāh
Ṣıfāt ile tecellī ide **nāgāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 8). [nāgāh,]*

nā-geh: *Ansızın, birdenbire. [9]*

1. Gel iy devlet gözi bir dem baḳup dīdāra bīdār ol
Ola kim uyana **nā-geh** bu baḫt-ı ḫufte
ḫʷābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 12). [nā-geh,]*

nāgehān: *Ansızın, birdenbire. [4]*

1. İrişdüm **nāgehān** ẓıll-ı hümāya
Ki irürem sāḳı ʿarşa taḫtı pāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 233). [nāgehān,]*

naġme: *Bir musiki parçasında bestekarın kullandığı ses veya sesler topluluğu, motif. [2]*

1. Çü iksi **naġme** vü ṣavt ide mevzūn
Girürdi ol ṭarabden çarḫa gerdūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 45). [naġme,]*

naġme: *Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi. [3]*

1. Çü hātif **naġmesini** guş ḳıldum
Semāʿından ḫurūş ü cūş ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 57). [naġmesini, -s, -i, -n, -i]*

naġme: *Kulağa hoş gelen ahenkli ses, ezgi II şiir.*

1. Bu sūz u şevḳ içinde eyle düz sāz
Ki ide **naġmeñe** can mürġı pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 14). [naġmeñe, -ñ, -e]*

naġme-yi ʿūd: *Hint'ten gelen ve yakılınca güzel koku veren bir tür kıymetli ağaçtan yapılan çalgının (ud) sesi.*

1. **Naġme-yi ʿūd** demi meclisi pür-ʿanber ider
Nefesinden n'ola ger ney döke şekker bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 11). [naġme-yi ʿūd, -]*

naġme it-: *Şarkı söylemek.*

1. Ne **naġme** ki **itdi** ol gün şevḳ-engīz
ʿIvaż yüz genc virdi şāh Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 9). [naġme itdi, -di]*

naġme vü sāz it-: *Bir enstrüman çalıp şarkı söylemek. [İkileme]*

1. Bir evde muṭrib **ider naġme vü sāz**
Bir evde saġucılar virür āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 113). [naġme vü sāz ider, -er]*

nā-ḥaḳ: *Beyhude, abes.*

1. Gel iy Ḥaḳ isteyen **nā-ḥaḳ** sözi kes
Ḥaḳı söyle ki Ḥaḳḳı Ḥaḳ bilür bes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 29). [nā-ḥaḳ,]*

nahcīr: *Av hayvanı. [4]*

1. Görür bī-cān ḳaçar bir zeft **naḫcīr**
Ḳovar ardınca bir şāh-ı cihān-gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 55). [naḫcīr,]*

nahcīr: *Av hayvanı. II. Âşık.*

1. Öküş zor itdi Şīrīn-i cihān-gīr
Ki şīrüñ pençesinden çıḳdı **naḫcīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 24). [naḫcīr,]*

nahcīr it-: *Avlamak. II. Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak. [2]*

1. Ne renge yazduġını naḳş ü taṣvīr
   Ne dām ile **ittügin** āhūyı **naḫcīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 48). [naḫcīr ittügin, -tüg, -in]*

naḫcīr it-: *Avlamak. II. Elde etmek.*

1. Sizer gönlüm ki bu şīr-i cihān-gir
   Diler kim **ide** sen āhūyı **naḫcīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 48). [naḫcīr ide, -e]*

naḫcīr it-: *Avlanmak.*

1. Çi-ger ṣayd eyleyüp **naḫcīr iderdi**
   Dil ü cān ṣaydına tedbīr iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 89). [naḫcīr iderdi, -er, -di]*

nahcīr kıl-: *Avlamak, avı haline getirmek. [2]*

1. Mekes gör kim nice tezvīr ḳıldı
   Hümā-yı ferruḫ **naḫcīr ḳıldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 62). [naḫcīr ḳıl, -]*

nahcīr ol-: *Av olmak. II. Sarılmak, kucaklanmak.*

1. Ḳolıña ger bilüm **olmadı naḫcīr**
   Ṣaçum boynına saldı bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 35). [naḫcīr olmadı, -ma, -dı]*

nāhid: *Sabahyıldızı, Tanyıldızı, Zühre, Venüs.*

1. Hem itmiş Sevrde **Nāhīd** ü Bercīs
   Saʿādet virmege teslīş ü tesdīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 3). [nāhīd,]*

naḥīf: *Arık, çelimsiz, zayıf.*

1. İlāhī ʿāciz ü ḫ̲ʷār u **naḥīfem**
   Ḳavī bī-çāre vü süst ü żaʿīfem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 13). [naḥīfem, -em]*

nahl: *Hurma ağacı. [3]*

1. Eger-çi **naḫl** idi Meryem aġacı
   Alur ḳandüm ruṭablardan ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 159). [naḫl,]*

nahl-beste ol-: *Nahl/nakıl gibi olmak, nahla/nakıla benzemek (Beyitte Şirin'in boyunun nahl-beste olduğu ve bu nedenle servinin muhtemelen "kıskançlıktan" ayağı kırık bir şekilde yattığı söyleniyor. Beyitte kaddün nahl-beste oldı derken, Şirin'in boyunun, üstü altın ve gümüş süsler, yapma çiçekler ve meyvelerle bezenmiş, demir iskelet üzerine bal mumundan yapılma süs ağacına benzetildiği söylenebilir. Bu gösterişli yapay ağaçlar çok uzun olabilirler).*

1. Yatur serv ol zamāndan pā-şikeste
   Ki sinüñ ḳaddüñ **oldı naḫl-beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 20). [naḫl-beste oldı, -dı]*

nahl-i hurmā: *Hurma ağacı.*

1. Bu cinse ister iseñ nevʿ-i aʿlā
   Kemāl ehli dimişler **naḫl-i ḫurmā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 48). [naḫl-i ḫurmā, -]*

nahl-ı meryem: *Hz. İsa doğduğu zaman Hz. Meryem'in doğum sancısı sırasınsa tutunduğu kuru hurma ağacı.*

1. Hem oldı şeh daḫı Meryemden āzād
   Nitekim **naḫl-ı Meryem** ḫurrem ü şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 12). [naḫl-ı meryem, -]*

nā-hoş: *Hoşa gitmeyen, hoş olmayan. [2]*

1. Bulalım buña bir **nā-ḫōş** havayı
   Vaḫīm ü sıtmalu naḫs ü vebāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 77). [nā-ḫōş,]*

nahs: *Uğursuz.*

1. Bulalım buña bir nā-ḫōş havayı
   Vaḫīm ü sıtmalu **naḫs** ü vebāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 78). [naḫs,]*

nahs: *Uğursuzluk. [2]*

1. Göricek saʿd saʿd ile olur yār
Bulıcak **naḥs** naḥs ile düzer kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 28). [naḥs,]*

naḥs-ı aṣġar: *Mirrîh (Merih, Behrâm, Behrâm-ı Felek). Beşinci semada olan bu yıldıza kırmızı renk hâkim olduğu için "nahs-ı asgar" yani küçük uğursuz adı verilmiştir.*

1. ʿAceb mi olsa adı **naḥs-ı aṣġar**
Ki ḫūnīdür ü seffāk ü dil-āver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 15). [naḥs-ı aṣġar, -]*

nāʾib: *Bir makāmın sorumluluğunu asıl sâhibi yerine geçici bir zaman için yüklenen, ona vekâlet eden kimse, vekil.*

1. Ḳamusın Sāye Ḫān oġlıya bile
Viribir Hürmüze bir **nāʾib** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 8). [nāʾib, -]*

naʿīm: *Nimetler.*

1. **Naʿīm** ü nāz u ʿizzetden ḳaçan baş
Yiridür gözine yaş bağrına taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 49). [naʿīm,]*

naʿīmā: *Ey nîmet, bolluk, refah içinde yaşayan (Allah).*

1. **Naʿīmā** luṭfuñ ile faẕl iderseñ
Dirīġā fiʿle göre ʿadl iderseñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 115). [naʿīmā,]*

nā-kām: *İstekli olmadan, gönülsüzce.*

1. Pes idüp şeh daḫı iʿzāz ü ikrām
Yükindi şāh-ı Rūm öñinde **nā-kām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 18). [nā-kām,]*

nakāre çal-: *Davul çal(dır)mak.*

1. Müheyyā olup istiḳbāle çıḳdı
Çözüp sancaḳ **naḳāre çala** çıḳdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 18). [naḳāre çala, -a]*

nakd: *Para, akçe, sermaye, servet. [2]*

1. Çü kīse oldı ol sīmin-tene seng
Ṣafā **naḳdından** oldı dehr eli teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 94). [naḳdından, -ın, -dan]*

nakd-i cān: *En değerli şey olan can sermâyesi, can varlığı.*

1. Eger irmek diler iseñ bu kāna
Belī ḳıymaḳ gerekdür **naḳd-i cāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 12). [naḳd-i cāna, -a]*

naḳd-ı muṣavver: *(Cennetin cisim bulmuş hali olan) sevgilinin yüzü.*

1. Vaʿde-yi cennet ise yarın u bir gün zāhid
Bize dīdārıdurur **naḳd-ı muṣavver** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 8). [naḳd-ı muṣavver, -]*

nakd-i vakt: *Zaman sermayesi, vakit.*

1. Demidür **naḳd-i vaḳti** ḫōş görelüm
Ki dem köymez diyince uş görelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 57). [naḳd-i vaḳti, -i]*

naḳd ol-: *Parayla satılmak.*

1. Çü **naḳd oldı** saña bāzār-ı dīdār
ʿAceb mi cāndan olursañ ḫarīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 5). [naḳd ol, -dı]*

naḳd ol-: *Bulunmak, var olmak.*

1. Çü kül **naḳd ola** oda yatmaġ olmaz
Eyü güni yavuza satmaġ olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 63). [naḳd ol, -a]*

nā-kes: *Alçak, soysuz, düzenbaz. [3]*

1. İçinde bir nice **nā-kes** ḳaravaş
Ḳamu vaḳtine ḳul ki iy ḫᵛāce ḫoş bāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 97). [nā-kes,]*

naḳḳāş: *Renkli resim ve tezyînat yapan sanatkâr, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mîmârî eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb.lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası. [6]*

1. Oturanlar didi aḥsente şābāş
Şu nakşe kim anı nakş ide **naḳḳāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 54). [naḳḳāş,]*

nakkāş: *Renkli resim ve tezyînat yapan sanatkâr, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mîmârî*

eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb.lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası (Husrev-i Perviz'in nedimi Şavur). [4]

1. Gel iy cān şehrinüñ dārında **naḳḳāş**
   Der ü dīvār sırrın ḳıl bugün fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 1). [naḳḳāş,]*

naḳḳāş-ı çīni: *Çin nakkaşı (Husrev ü Şirin hikayesinde, Husrev'in nedimi olan ressam, Şavur).*

1. Nigārin gördi çün **naḳḳāş-ı çīnī**
   Feraḥden nakş-ı Çīn itdi içini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 87). [naḳḳāş-ı çīnī, -]*

nakkāş-ı çīni: *Çinli süsleme ustası.*

1. Bedaḫşān reşk-i laʿlinüñ nigīni
   Bozar **naḳḳāş-ı çīni** ḳaşı çīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 132). [naḳḳāş-ı çīni, -]*

nakkāş-ı şūret-ger: *Resim yapan, ressam.*

1. Benem **naḳḳāş-ı ṣūret-ger** ki yazdum
   Bu naḳş ü renge yüz cān ü dil azdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 183). [naḳḳāş-ı ṣūret-ger, -]*

nakl: *Başkasına âit bir sözü veya bir fikri, bir olayı bir yerde anlatma, söyleme, nakletme. [3]*

1. Çü devlet yār ola ʿaḳl ile ḥaḳdur
   Ki aña ʿālemüñ **naḳli** sebaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 90). [naḳli, -i]*

naḳl-i esmār: *Kıssaların, hikayelerin anlatımı.*

1. İdenler **naḳl-i esmāri** ḥikāyet
   İşitdük böyle ḳıldılar rivāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 91). [naḳl-i esmāri, -i]*

naḳl eyle-: *Anlatmak, aktarmak.*

1. Çü **naḳl eyledi** ol merḥūm ü maġfūr
   Ki ḳılsun Ḥaḳ taʿālā ravżasın nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 1). [naḳl eyledi, -di]*

naklī: *Nakille öğrenilen, anlatılan ve rivâyet edilen şeylere dayanan.*

1. Hem olur ʿilminüñ bir kısmı **naḳlī**
   Girü bir ḳısmı istidlāl-i ʿaḳlī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 1). [naḳlī,]*

nakṣ: *Eksiklik, noksanlık.*

1. Ola her **naḳṣı** ile aña māʾil
   Ḳabūl u reddi ayruġuñ degül ḫoş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 83). [naḳṣı, -ı]*

nakṣ-ı imān: *İmanın eksikliği.*

1. Dürüst imanlu sımaz ahd ü peymān
   Ki olur naḳż-ı eymān **naḳṣ-ı imān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 46). [naḳṣ-ı imān, -]*

nakṣ u zeval: *Yok olma, ortadan kalkma. II. Ölme. [2] [İkileme]*

1. Sizer kim devleti irdi kemāle
   Yaḳın olmışdurur **naḳṣ u zevāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 42). [naḳṣ u zevāle, -]*

nakṣ u zevāl ir-: *Yok olmak, bozulup çökmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ġurūr itmegin ay u gün cemāle
   İrerler dem-be-dem **naḳṣ u zevāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 36). [naḳṣ u zevāle irerler, -er, -ler]*

nakṣ: *Akis, görüntü. [4]*

1. İdegör levḥüñi pāk ü mücellā
   Ki ola iki ʿālem **naḳṣı** peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 14). [naḳṣı, -ı]*

nakṣ: *Duvar, tavan vb. yerlere süslemek maksadıyla yapılan şekil veya resim. [26]*

1. Ne taşa ki ura **naḳṣ** ile esāsı
   Anuñ veznince altundur bahāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 41). [naḳṣ,]*

nakṣ: *Resim, tasvir. II Görünüş, sûret. [5]*

1. Bilürsin dāʾima devr-i dü-rengi
   Ki **naḳṣı** geh Ḫotendür gāh zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 52). [naḳṣı, -ı]*

nakṣ: *Görüntü, suret. II Güzellik. [8]*

1. Var ol āyīneyi tutma tutma muḳābil
Ki ḳanḳı **naḳşa** baḳsañ ola ḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 24). [naḳşa, -a]*

nakş: *Görüntü, süs. II Hile, güzellik hilesi.*

1. Ne var naḳḳāş iseñ var oynama reng
Ki **naḳşum** nice reng-āmīzi ider deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 62). [naḳşum, -um]*

nakş-ı bī-maʿnā: *Bir anlamı olmayan resim.*

1. Bu ṣūretle baña maʿnā görindi
Degülseñ **naḳş-ı bī-maʿnā** gör indi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 90). [naḳş-ı bī-maʿnā, -]*

nakş-ı cihān: *Cihanın nakşı, dünyanın süsü/güzelliği.*

1. Çi-ger **naḳş-ı cihāndur** ol nigārin
Apardum dürlü yeng ile ḳarārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 105). [naḳş-ı cihāndur, -dur]*

nakş-ı çīn: *Çin resmi. II. Çin resimleri gibi güzel olan kimse.*

1. Öñinde baş urup Şāvūr-ı naḳḳāş
Didi iy **naḳş-ı Çīn** aḥsentü ṣābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 118). [naḳş-ı çīn, -]*

nakş-ı çīnī: *Çin ülkesinin nakşı, süsü.*

1. Varur ol sebzeye ki ol **naḳş-ı çīnī**
Gelüp ser-sebze ḳılurdı zemīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 17). [naḳş-ı çīnī, -]*

nakş-ı çīnī: *Çin ülkesinin nakşı, süsü (Şirin). [2]*

1. Seher-gehden turup ol **naḳş-ı çīnī**
Düzetdi dürlü renge kendüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 7). [naḳş-ı çīnī, -]*

nakş-ı dil-keş: *Gönül cezbedici resim.*

1. Taḫayyül ḳılıcaḳ bir **naḳş-ı dil-keş**
Ḳalem çekmedin olurdı münaḳḳaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 33). [naḳş-ı dil-keş, -]*

nakş-ı dīvār: *Duvar resmi, tablo. II Duvardaki resim gibi ses çıkarmadan ve hareket etmeden duran kişi(ler).*

1. Beşer-naḳş ü melek-ṣūret perī-vār
Ve-līkin didiñüz san **naḳş-ı dīvār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 32). [naḳş-ı dīvār, -]*

nakş-ı dīvār: *Duvardaki resim. II Duvara nakşedilen resim gibi cansız, hareketsiz bir şekilde.*

1. Gözi ardınca Ḫusrev vālih ü zār
Muṣaḫḫaṣ ḳaldı ṣan-kim **naḳş-ı dīvār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 74). [naḳş-ı dīvār, -]*

nakş-ı ḥayāt: *Hayatının nakşı, işlemesi, izi.*

1. Sunıldı eline rıḫlet berātı
Ḳazındı taḫtadan **naḳş-ı ḥayātı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 82). [naḳş-ı ḥayātı, -ı]*

nakş-ı mānī: *Çinli ressam Mani'nin çizdiği resim. [2]*

1. Açalı çehre dīdārı göñül göz yumdı cennetden
Görürken şekl-i rūḥānī ne leẕẕet **naḳş-ı Mānīden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 4). [naḳş-ı mānīden, -den]*

nakş-ı nigār: *Sevgilinin resmi.*

1. Ben sāde-dile reng ile naḳş oynadı bir büt
Bu **naḳş-ı nigāre** gözüm andan
nigerāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 14). [naḳş-ı nigāre, -e]*

nakş-ı nigīn: *Mühür nakşı. Mektupların sağ alt köşesine vurulan mühür, imza.*

1. Yüriyüp ʿāleme **naḳş-ı nigīni**
İderdi āferīniş āferīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 27). [naḳş-ı nigīni, -i]*

nakş-ı perī-vār: *Peri gibi güzel, çekici resim.*

1. İrürmedin perîler anda dîdâr
Muṣavver ḳıldı bir **naḳş-ı perî-vâr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 10). [naḳş-ı perî-vâr, -]*

naḳş-i şîrîn: *Şirin'in görünüşü, tasviri, resmi.*

1. Çü ṭolmış içi taşı **naḳş-i Şîrîn**
Ne naḳşa baḳsa görürdi nigârîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 59). [naḳş-i şîrîn, -]*

naḳş-ı yâr: *Sevgilinin görüntüsü.*

1. Gözine virmez idi uyḫuya yol
Ki **naḳş-ı yâra** ḳapu yapmaya ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 62). [naḳş-ı yâra, -a]*

naḳş eyle-: *Nakşetmek: Resmini, tasvîrini yapmak, resmini çizmek.*

1. Velî tîşeyle çün **naḳş eyleye** seng
ḳalur resminde Mânî vâlih ü deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 51). [naḳş eyleye, -y, -e]*

naḳş it-: *Nakş etmek, yazmak, çizmek.*

1. Oturanlar didi aḥsente şâbâş
Şu naḳşe kim anı **naḳş ide** naḳḳâş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 54). [naḳş ide, -e]*

naḳş it-: *Nakşetmek. Kopyasını çıkarmak.*

1. Bu mûma eyle **naḳş idem** nigînüñ
Ki ne elüñ tuya ne âsitînüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 89). [naḳş idem, -em]*

naḳş it-: *Resim yapmak. II. Oyun çevirmek, hile yapmak.*

1. Şehüñ fermânına baş urdı naḳḳâş
Didi bir **naḳş idem** ki diye şâbâş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 28). [naḳş idem, -em]*

naḳş it-: *Nakşetmek. Süslemek, bezemek. [4]*

1. Hezârân renge **naḳş idüp** özini
Ḳapuya dikmiş idi cân gözini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 131). [naḳş idüp, -üp]*

naḳş ol-: *Bir yerde belirli bir iz bırakmak, yer etmek.*

1. **Naḳş olalı** gönlümde ḫayâl-i leb ü ḫaddi
Düşdi dü cihân naḳşı gözümden Ṭolu ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 9). [naḳş olalı, -alı]*

naḳş ol-: *Görünmek.*

1. Urırlar şâh içün bir taḫt-ı ʿâlî
Ki **naḳş olmazdı** ʿâlemde miṣâli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 2). [naḳş olmazdı, -maz, -dı]*

naḳş ol-: *İşlenmek, resmedilmek, çizilmek. [3]*

1. Çü **naḳş olmışdı** dil mûmına mühri
Yüzügi öpdi urdı câna mihri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 271). [naḳş olmışdı, -mış, -dı]*

naḳş ol-: *Işlenmek, yazılmak.*

1. Vücûdı levḫına **naḳş oldı** Şîrîn
Boşaldı varlıġından ṭoldı Şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 5). [naḳş oldı, -dı]*

naḳş oyna-: *Oyun oynamak. Hile, oyun yapmak. [Deyim]*

1. Ben sâde-dile reng ile **naḳş oynadı** bir büt
Bu naḳş-ı nigâre gözüm andan
nigerândur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 13). [naḳş oynadı, -dı]*

naḳş taḥrîr it-: *Resim yapmak. [Deyim]*

1. Ḥarîr üstinde bir **naḳş itdi taḥrîr**
Ki Mânî cân virüp itmeye taṣvîr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 21). [naḳş taḥrîr it, -]*

naḳş ü nigar: *Süs ve güzellik. [İkileme]*

1. Mücellâ ḳıldı rûy-ı rûzgârı
Göründi ʿâlemüñ **naḳş u nigârı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 4). [naḳş u nigârı, -]*

nakş ü taşvīr kıl-: *Bir kişi veya nesnenin resmini yapmak; varlıkların, doğadaki görünüşlerini kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerine resmetmek. [İkileme]*

1. Ḳaya şeklinde **ḳıldı naḳş ü taşvīr**
   Ki naḳḳāş idemez kāġıda taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 11). [naḳş ü taşvīr ḳıldı, -dı]*

nakş u taşvīr ol-: *Resmedilmek. II. Kaderde yazılı olan şeyler gerçekleşmek.*

1. Bile kim ṭaḫta-i ʿālemde taḥrīr
   Ne kim oldı **olısar naḳş u taşvīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 26). [naḳş u taşvīr olısar, -ısar]*

naḳş-bāz: *Nakış ile oynayan, usta ressam.*

1. Çi-ger bī-çāre-şeklem çāre-sāzem
   Ne var ṣūret-ger isem **naḳş-bāzem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 24). [naḳş-bāzem, -em]*

naḳş-bāz-ı ḥīle-pervāz: *Hile yapan, usta ressam (Şâvur).*

1. Bu yaña **naḳş-bāz-ı ḥīle-pervāz**
   Füsūn-ger yaʿni Şāvūr-ı suḫan-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 15). [naḳş-bāz-ı ḥīle-pervāz, -]*

naḳş-bend-i ḥīle-pervāz: *Hile yapan, usta ressam (Şâvur).*

1. Pes ol dem **naḳş-bend-i ḥīle-pervāz**
   Şīrīnden yaña dönüp itdi pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 57). [naḳş-bend-i ḥīle-pervāz, -]*

naḳş-beste it-: *Süslü, sanatlı biçimde söylemek.*

1. Cevābın şiʿrin ol yār-ı ḫuceste
   Nigār aġzından **ider naḳş-beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 8). [naḳş-beste ider, -er]*

naḳş-pervāz: *Resim yapan, ressam, nakkaş (Bu sözcük Nizami'nin eserinde nakş-perdaz olarak geçmekte olup, "resim yapan" anlamına gelmektedir. Kinaye yoluyla Şavur'a gönderme yapmaktadır).*

1. İrişmiş anda daḫı **naḳş-pervāz**
   Bayaġı reng ü resmin itmiş āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 37). [naḳş-pervāz,]*

nakż-ı eymān: *Edilen yemin(ler)i bozma- verdiği sözü yerine getirmeme veya tutmama.*

1. Dürüst imanlu sımaz ahd ü peymān
   Ki olur **naḳż-ı eymān** naḳş-ı imān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 46). [naḳż-ı eymān, -]*

naʿl: *At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası. [7]*

1. Buyurdı çekdiler bir kūh-peyker
   Ki **nāʿlinden** olur ṭaġ kān-ı gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 390). [nāʿlinden, -in, -den]*

naʿl-i şebdīz: *Şebdiz'in nalı.*

1. Yoluma ol ḳadar oldun güher-rīz
   Ki laʿl-āmīz oldı **naʿl-i Şebdīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 22). [naʿl-i şebdīz, -]*

naʿl-i zerrīn: *Altından yapılmış nal.*

1. Geh asar gūş-ı māha ʿakd-i Pervīn
   Geh urur ḫınḳ-ı çarḫa **naʿl-i zerrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 31). [naʿl-i zerrīn, -]*

nālān: *Ağlayan, inleyen. [3]*

1. Benüm tek ḳatı yüzlü var mı hergiz
   Ki ḳıldum tağı **nālān** taşı ʿāciz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 116). [nālān,]*

nāle: *Inilti, inleme, feryat. [6]*

1. Ya iksi iki kūh-ı āhenīndür
   Ṣadāsı **nāle** āvāzı enīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 26). [nāle,]*

nāle düş-: *Üzüntüye kapılıp inlemek, feryat etmek. [Deyim]*

1. Ṭuranlara ḳamu **düşmişdi nāle**
Görenler girmiş idi vecd ü ḥāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 49). [nāle düşmişdi, -miş, -di]*

nāle vü ah it-: *Ağlamak ve inlemek. [3] [İkileme]*

1. **İderek** sūz u zārī **nāle vü āh**
İrişdi leşkere ol dün şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 25). [āh vü nāle iderek, -erek]*

nāle vü zārī vü feryād ḳıl-: *Ağlayıp inlemek, feryat etmek. [İkileme]*

1. **Ḳılurken nāle vü zārī vü feryād**
Bu birḳaç beyti itdi derd ile yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 55). [nāle vü zārī vü feryād ḳılurken, -ur, -ken]*

naʿlīn: *Ayağa giyilen tahta ayakkabı. [4]*

1. Anuñ **naʿlīni** ḫalʿine irdi fermān
Bunuñ naʿlīni oldı ḫilʿat-i cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 121). [naʿlīni, -i]*

nāliş: *Inleme, inilti, feryat. [2]*

1. Seḥer bülbüllerinüñ **nālişinden**
Gülüp güller göñüller alışından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 47). [nālişinden, -in, -den]*

nām: *Ad, isim. [2]*

1. Bir ehl-i sāzuñ ola Bārbed **nām**
Ki āvāzına zühre nūş ide cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 27). [nām,]*

nām: *Ad, şan, şöhret. [4]*

1. Ben ol vaḳt atdum idi oda cānı
Ki ne **nām** anlar idüm ne nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 24). [nām,]*

nām-ı ilāh: *Allah'ın adı.*

1. Yazar ser-nāmede **nām-ı İlāhı**
Ki oldur ʿafv iden cümle günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 45). [nām-ı ilāhı, -ı]*

nām-ı şāhī: *Padişahın ismi, şöhreti.*

1. Yaraşdı başına devlet külāhı
İrişdi şarḳa garba **nām-ı şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 24). [nām-ı şāhī, -]*

nām u nāmūs gözet-: *Kötü şöhretle anılmamak için dikkatli davranmak. [İkileme, Deyim]*

1. Şu ʿanḳā kim **gözede nām u nāmūs**
Ne var ḫūb ise idinmez cüft ṭāvus *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 73). [nām u nāmūs gözede, -e]*

nām ü nişān: *Ün, şan, şöhret. [3] [İkileme]*

1. Ḳapuya ḫalḳa bigi aşdı cānın
Açılduḳça didi **nām ü nişānın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 66). [nām ü nişānın, -ın]*

nām ü nişānı git-: *Ününü ve şöhretini kaybetmek. [İkileme, Deyim]*

1. Hemān ister ṭapuñdan armaġānı
Ki irmezse **gider nām ü nişānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 262). [nām ü nişānı gider, -er]*

naʿmād: *Nimetler.*

1. Ḳılan **naʿmāde** vācib şükr ü zikri
Buyurdı itmek ālāsında fikri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 35). [naʿmāde, -e]*

nā-maḥmūd ḳal-: *Övgüden uzak olmak, beğenilmemek. [Deyim]*

1. İşigüñden şu kim merdūd ḳaldı
İki ʿālemde **nā-maḥmūd ḳaldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 102). [nā-maḥmūd ḳaldı, -dı]*

nā-maḥrem: *Mahrem olmayan. Fıkhî terim olarak kendisiyle evlenilmesi haram kılınmış kimselerin dışında kalan ve karşılıklı davranışlarda bazı kısıtlamaların getirildiği kimseler.*

1. Çü nāṣiḥ yoġ imiş ādem ḳatında
Çalınmış çeng **nā-maḥrem** ḳātında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 20). [nā-maḥrem,]*

nā-maḥreme göz tut-: *Mahrem olmayana bakmak;onu*

ele geçirmek isteğine kapılmak, göz koymak; harama göz dikmek. [Deyim]

1. Ve eger kimse **tuta nā-maḥreme göz**
   Çıḳa tīz ol göz ola yirine köz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 89). [nā-maḥreme göz tuta, -a]*

namāz: *İslâm dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet. [3]*

1. Ḳāmetinden yüz çevürdüm secde-i sehv ola mı
   Çün ḳażā irdi **namāzum** niyyetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 12). [namāzum, -um]*

namāz it-: *Namaz kılmak.*

1. **İder** Rabbına resmince **namāzı**
   Yüz urup toprağa ḳıldı niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 27). [namāzı ider, -er]*

namāz ḳıl-: *Namaz kılmak, namaz ibadetini yerine getirmek.*

1. Çü **ḳıldılar** bu ẕevḳ ile **namāzı**
   Biribirine ʿarż itdi niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 127). [namāzı ḳıldılar, -dı, -lar]*

nāme: *Mektup. [11]*

1. Varaḳ gülden şekerden düze ḫāme
   ʿAzā içün yaza Şīrīne **nāme** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 30). [nāme,]*

nāme: *Mektup; risale, kitap, şiir.*

1. Yazan ʿavretlerüñ vaṣfında **nāme**
   Dimiş ṣındı vefā lafẓında ḫāme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 113). [nāme,]*

nāme-i şāh: *Padişahın mektubu. [2]*

1. Çü Şīrīne irişdi **nāme-i şāh**
   Külāhını göge degdürdi ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 107). [nāme-i şāh, -]*

nāme yazıl-: *Mektup yazılmak. II. Haber gönderilmek. [Deyim]*

1. ʿİtāb ü ḫışm ile **yazıldı nāme**
   Eyü gelmedi ol iş ḫāṣ ü ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 3). [nāme yazıldı, -ıl, -dı]*

nā-merdem: *Namerdim. "eğer ... yapmazsam namerdim" şeklinde kullanılan, sözü edilen şeylerin yapılacağına/gerçekleştirileceğine ilişkin bir tür teminat sözü; yemin etme, ant içme ifadesi.*

1. Niceme dermāndeyem derd ü belā-yı ʿışḳ ile
   Ger virem bu derdi **nā-merdem** cihān dermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 14). [nā-merdem,]*

nāmı ḳo-: *Ünü, adı, şöhreti bırakmak. [Deyim]*

1. Nişān çün buldı ol yüzde yüzinden
   Ḳodı nāmı vü vardı kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 58). [nāmı ḳodı, -dı]*

nā-mihr-bān: *Vefasız, sevgisiz, muhabbetsiz.*

1. Büt-i sīmīn-ber ü şīrīn-zebānsın
   Niçün sengīn-dil ü **nā-mihr-bānsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 34). [nā-mihr-bānsın, -sın]*

nā-mihr-bān: *Vefasız, muhabbetsiz kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Ḳılalum ṣabr aña-dek kim zamāne
   Vire inṣāf ol **nā-mihr-bāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 54). [nā-mihr-bāna, -a]*

nāmūs gözle-: *Ahlak kurallarına riayet etmek. [Deyim]*

1. Çü **gözler** idi ʿışḳ içinde **nāmūs**
   Ol iş üzre ḳomışdı nice cāsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 3). [nāmūs gözler, -r]*

nāmūs it-: *Utanmak.*

1. Ne var **nāmūs idüp** gösterse perhīz
   Yanupdur tīz oduñdan cān-ı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 39). [nāmūs idüp, -üp]*

nāmūs u ġayret gözet-: *Haysiyetini düşünmek, saygınlığına ve itibarına zarar gelmesinden korkmak. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳılursın daʿvī-i ʿışḳ u maḥabbet
   Gözedürsin ḳuru **nāmūs u ġayret** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 14). [nāmūs u ġayret gözedürsin, -ür, -sin]

nāmūs-ı kürdī ḳıl-: *Musikimizde dügâh perdesindeki makamda bir şey söylemek.*

1. **Ḳılur** idi ḳuru **nāmūs-ı kürdī**
   İçerdi ṣāf için türkāne dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 85). [nāmūs-ı kürdī ḳıl, -ur]*

nā-muʿtedil: *Kararsız, ölçüsüz, huysuz.*

1. Aduñ ki nūş-ı cāndur niş oldı ḫaşma zīrā
   Nā-muʿtedil mīzāca āb-ı ḥayāt olur
   sem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 50). [nā-muʿtedil,]*

nān: *Ekmek.*

1. Şehe ḳarşu felek dökmeye ḫʷānı
   Ki yoḳdur ḳurs-ı mehden özge **nānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 42). [nānı, -ı]*

nān ü nemek ḥakkı gözet-: *Ekmek ve tuz hakkını bilmek. İyiliğini gördüğü, ekmeğini yediği kimseye karşı vefa göstermek, minnet duymak. [İkileme, Deyim]*

1. Gözetmez ḥaḳḳına nān ü nemekden
   Hemīn cān acısı ḳalur emekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 99). [nān ü nemekden ḥaḳḳına gözetmez, -mez]*

nār: *Nar ağacının kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi.*

1. Getürdi **nār** ol resm ile fermān
   Ki olurdı her ne derde yinse dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 149). [nār,]*

nār: *Nar meyvesi. II. Meme. [2]*

1. Tutar ol iki **nārı** eyle muḥkem
   Ki olur gül-deste bigi pīç ü derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 21). [nārı, -ı]*
2. Gehī elmadan itdi nuḳl-sāzī
   Gehī **nār** ile ḳıldı şīve-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 162). [nār,]*

nār: *Nar meyvesi II Sevgilinin yanağı.*

1. Çü sīmīn **nāruñ** irdi nārvende
   Ṭarāvet ḳalmadı sīb ü semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 21). [nāruñ, -uñ]*

nār: *Ateş. [8]*

1. Çü gösterdi Arabde ḥadd-i gülnār
   Yanar iken ʿAcemde oldı kül **nār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 114). [nār,]*

nār: *Ateş. II. Ateşten yaratılmış (şeytan).*

1. Meger Şeyṭān ki melʿūn oldı maġrūr
   Ki **nār** idi görüp secde itmedi nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 160). [nār,]*

nār: *Ateş II Sevgilinin yanağı. [2]*

1. Ṭolanınca bir iki nūr-ı nūrī
   Güle benzetdi beñzi **nārı** nūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 218). [nārı, -ı]*

nār-ı ādem: *İnsanoğlunun ateşi/parlaklığı (Şirin).*

1. Didi iy **nār-ı ādem** nūr-ı ʿālem
   Sözüñden cāna zaḫm u zaḫma merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 25). [nār-ı ādem, -]*

nār-ı āh: *Ah ateşi.*

1. Bu nūr ile göricek şāhı Şīrīn
   İrürdü māha **nār-ı āhı** Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 60). [nār-ı āhı, -ı]*

nār-ı bāde başa ir-: *Şarabın ateşi başına vurmak. Şarabın etkisinin kendisini göstermesi, şarhoş olmak. [Deyim]*

1. Birazdan ki **irdi başa nār-ı bāde**
   Tozıtdı āb-ı ʿaḳlı virdi bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 65). [nār-ı bāde başa irdi, -di]*

nār-ı belā: *Bela ateşi.*

1. Cemālüñden biri nūr-ı żiyāda
   Celālüñden biri **nār-ı belāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 108). [nār-ı belāda, -da]*

nār-ı bostān: *Bahçenin narı. II. Güzel olan kimse.*

1. Ḳız oġlan biñ ḳaravaş **nār-ı bostān**
Ḳamunuñ nūş-ı laʿli nuḳl-ı mestān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 9). [nār-ı bostān, -]*

nār-ı bostān: *Bahçenin narı. II. Sevgilinin göğüsleri.*

1. Müheyyā olmamışdur **nār-ı bostān**
Toludur ḫār u ḫas gülzār-ı bostān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 83). [nār-ı bostān, -]*

nār-ı bū leheb: *Ebu Leheb'in ateşi anlamına gelen bu söz grubu, Hz. Muhammed'in amcası olmakla birlikte İslamın ve Hz. Muhammed'in en büyük düşmanlarından biri olarak tanınan Ebu Leheb'in, "Tebbet Suresi"nde " O, alevli bir ateşte yanacak" şeklinde dile getirildiği üzere, yanacağı cehennem ateşine gönderme yapmaktadır. [Ayet]*

1. Muḥammed nūrı barḳırken ʿArabden
Şirār irerdi **nār-ı Bū Lehebden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 118). [nār-ı bū lehebden, -den]*

nār-ı cān: *Can ateşi.*

1. Yanaġum nūrı sanma **nār-ı cāndur**
Degül ḳınā elümüñ rengi ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 63). [nār-ı cāndur, -dur]*

nār-ı ciger-tāb: *Ciğeri parlatan/yakan ateş. II. Büyük acı.*

1. İçi taşı ṭolup **nār-ı ciger-tāb**
Külüngin taġ başından atdı pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 143). [nār-ı ciger-tāb, -]*

nār-ı dīdār: *Güzel yüzün ateşi/parlaklığı.*

1. Behişt ü ravża gerçi toludur ḥūr
Bulara **nār-ı dīdārum** virür nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 76). [nār-ı dīdārum, -um]*

nār-ı hadd: *Yanağın ateşi II Ateş rengindeki yanak.*

1. Tutardı cām-ı laʿl ü laʿl-i yārı
Düterdi **nār-ı ḫadd** ü ḫadd-i nārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 18). [nār-ı ḫadd, -]*

nar-ı ḥicr: *Ayrılık ateşi.*

1. Olan bu ʿayn-i vaṣl içinde pür-sūz
Döye mi **nar-ı ḥicre** iy dil-efrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 38). [nar-ı ḥicre, -e]*

nār-ı hicrān: *Ayrılık ateşi.*

1. Baḫūr itsün gerekse **nār-ı hicrān**
Gerekse ʿīd-i vaṣla eyle ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 157). [nār-ı hicrān, -]*

nār-ı ʿışḳ: *Aşk ateşi.*

1. Bir ol kim **nār-ı ʿışḳ** ileydi ḫaste
Külünge nār aġacı iderdi deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 139). [nār-ı ʿışḳ, -di]*

nār-ı iştiyāḳ: *Özlem ateşi.*

1. Eger ḳalsa muḥib furḳatde bākī
Yaḳardı dehri **nār-ı iştiyāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 62). [nār-ı iştiyāḳı, -ı]*

nār-ı şevḳ: *Aşk ateşi.*

1. Yanaram **nār-ı şevḳ** ile yirüm dūr
Ki pervāne dutamaz ṭākat-ı nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 67). [nār-ı şevḳ, -]*

nār-ı sīmīn: *Gümüşten nar. II. Beyaz meme.*

1. Toḳınmış **nār-ı sīmīn** sīnesine
Güher tolmış yatur gencīnesine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 147). [nār-ı sīmīn, -]*

nār-ı sūzān: *Yakıcı ateş.*

1. Çü ben ḥışm odını ḳılam fürūzān
Gerek öġrene yanış **nār-ı sūzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 86). [nār-ı sūzān, -]*

nār-ı zerdī ur-: *Altın renkli ateş yakmak. II. Güneş doğmak. [Deyim]*

1. Seḥer-gehden ki çarḫ-ı lāciverdī
Tenūr-ı ṣubḥa **ura nār-ı zerdī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 28). [nār-ı zerdī ura, -a]*

nār aġacı: *Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç. [3]*

1. Bir ol kim nār-ı ʿışḳ ileydi ḫaste
Külünge **nār aġacı** iderdi deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 140). [nār aġacı, -]*

nār it-: *Yakmak, ateşe vermek.*

1. Od irişse yanarken olma maġrūr
Ki irişdügini **nār ider** ol nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 110). [nār ider, -]*

nār ur-: *Ateşe vermek, yakmak. [Deyim]*

1. Didi ol **nār urucı** nūrdur bu
Meger firdevs ḳaṣrı ḫūrdur bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 5). [nār urucı, -ucı]*

nār ur-: *Ateşe vermek, yakmak. II Aşk ateşiyle yakmak, perişan etmek. [Deyim]*

1. Egerçi nūr lîkin **nār urıcı**
Göñül açıcı āḫir ḫār urıcı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 9). [nār urıcı, -ıcı]*

naʿra: *Yüksek sesle bağırma. [4]*

1. Gehī **naʿrayla** ṣavt ü ṣavlet ile
Gehī gürz ü ḳılıc ü ḍarbet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 101). [naʿrayla, -yla]*

naʿre: *Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma.*

1. İşidince ḳılur bir derd ile āh
Ki ditrer **naʿresînden** ṭāḳ u dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 24). [naʿresînden, -sī, -n, -den]*

narḫ: *Ücret , değer.*

1. Saḳın ḳuyruḫdan erzān oldısa **narḫ**
Ki toġrar eridür bu tābe-i çarḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 29). [narḫ,]*

narhı kes-: *İhtiyaç maddeleri için belirlenen değişmez bedele el koymak, alıkoyup vermemek. [Deyim]*

1. Olur çoḳ ḳatı başlulıḳ yavaşda
Nice yavuz **keser narḫı** savaşda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 32). [narḫı kes, -er]*

nārincāt çiz-: *Tılsım çizmek. [Deyim]*

1. Eser ḳılduġını efsūn sizdi
Ṭılısm urdı vü **nārincāt çizdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 18). [nārincāt çizdi, -di]*

nārvend: *Narven, nar ağacı. II. Sevgilinin boyu.*

1. Çü sīmīn nāruñ irdi **nārvende**
Ṭarāvet ḳalmadı sīb ü semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 21). [nārvende, -e]*

nās: *İnsan.*

1. Yaḳın olur bu insan ʿālemine
Ki beñzer kāmili **nāsuñ** kemine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 82). [nāsuñ, -uñ]*

nās: *İnsanlar, halk.*

1. Ve-lîkin evveli oldı üç ecnās
Mevālid-i selāse eydür aña **nās** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 28). [nās,]*

naṣārā: *Hristiyanlar.*

1. Var idi anda bir deyr-i muʿaẓẓam
Naṣārā milletinde key mükerrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 2). [naṣārā,]*

nā-sāz: *Farsça "hâlin intizamı, kudret ve kuvvet" (Ziya Şükun, Gencinei Güftar Ferheng-i Ziya, cilt 2, s.1119) şeklinde tanımlanan "sâz" kelimesinden, "güçsüz, kuvvetsiz, halsiz, dengesiz" anlamına gelen sözcük. [2]*

1. Çü Ḫusrev gitdi Şīrīn-i dil-efrūz
ḳalur yüz zār ile **nā-sāz** u pür-sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 2). [nā-sāz,]*

nā-sāz eyle-: *Bir kimseyi üzmek, kötü davranmak, eziyet etmek.*

1. İkinci perde-yi ṣabr itdüñ āġāz
Muġannüñ **eyledüklerinde nā-sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 26). [nā-sāz eyledüklerinde, -dük, ler, -i, -n, -de]*

naṣb: *Bir kimseyi bir hizmete geçirme, yerleştirme, tâyin etme. [2]*

1. Bu mülke oldurur şāh u ḫalîfe
Anuñdur ʿazl ü **naṣb** u her vaẓîfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 138). [naṣb,]*

nā-sezā: *Uygunsuz, yakışmayan.*

1. Ne ḥarfem kim tapuña **nā-sezādur**
Ḳalem çek kim kuluñ işi ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 37). [nā-sezādur, -dur]*

nāṣıh: *Nasihat eden, öğüt veren kimse. [2]*

1. Çü **nāṣiḥ** yoġ imiş ādem ḳatında
Çalınmış çeng nā-maḥrem ḳātında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 19). [nāṣiḥ,]*

naṣîb: *Pay, hisse; kısmet. [5]*

1. **Naṣîbi** Zühreden ḫüsni ḳamerden
Nigîsā adı vü tadı şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 7). [naṣîbi, -i]*

naṣîb: *Pay, hisse. II. Öpücük.*

1. Gözedürlerdi bir gözden raḳîbi
Ḳaparlar idi bir yüzden **naṣîbi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 60). [naṣîbi, -i]*

naṣîb ol-: *(Bir şey bir kimseye) kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti hâline gelmek. [3]*

1. Yıġarsañ yir ü gök ṭolu zevāde
Naṣîb olmaya rızḳuñdan ziyāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 26). [naṣîb olmaya, -ma, -y, -a]*

naṣîbi ol-: *Kısmeti olmak, payına düşmek. [2]*

1. Ġarîb **oldı** saña ḫüsnüñ **naṣîbi**
Ġarîb olmaya añarsañ ġarîbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 77). [naṣîbi oldı, -dı]*

naṣîhat: *Öğüt. [3]*

1. Ne ḥācet ʿākil olana faẓîḥat
Ölüm hāli yiter pend ü **naṣîḥat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 24). [naṣîḥat,]*

naṣîhat it-: *Öğüt vermek, nasihat etmek.*

1. **Naṣîḥat idüp** eydür iy ḫıred-mend
Ne ḥācet ḫod ḫıred-mend olana pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 15). [naṣîḥat idüp, -üp]*

naṣîhat lokması: *Öğüt lokması II Öğüt içeren sözler.*

1. **Naṣîḥat loḳması** olur gelü-gîr
Ḳo efsūnı göñül efsāneye gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 47). [naṣîḥat loḳması, -]*

naṣîhat vir-: *Nasihat, öğüt vermek, tavsiyede bulunmak, uyarmak. [Deyim]*

1. **Naṣîḥatler** ki **virdüñ** ʿayn-i ḥaḳdur
Saña gūş olmayan baṭıl ḳulaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 65). [naṣîḥat virdüñ, -dü, -ñ]*

nāsinc: *Cennet giysisi de denen altın, gümüş işlemelerle süslenmiş bir çeşit kumaş.*

1. Bir iki mîl meydān ḫūb u zîbā
Döşendi aṭlas u **nāsinc** ü dîbā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 30). [nāsinc,]*

nasrānī: *Hristiyan.*

1. Tevārîḫ içre vardur vaṣfı mesṭūr
Dimiş **naṣrānîler** adını Nesṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 10). [naṣrānîler, -ler]*

nā-şād ḳal-: *Mutsuz bir halde olmak. [Deyim]*

1. Niçün binüm bigi şimşād-ı āzād
Ḳala ḳayġu dikenlerinde **nā-şād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 50). [nā-şād ḳala, -a]*

natʿ: *Satranç tahtası.*

1. Ḳara **naṭ**ʿ üstine ṭaġıtdı mühre
Meger hengāme ʿarż eyler sipihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 43). [naṭʿ,]*

nāṭık: *Konuşan, söz söyleyen.*

1. Ẕerrātı kāinātüñ olsa faṣīḥ ü **nāṭıḳ**
Kem ḥarf ile kemāli ḳāmusın ide ebkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 73). [nāṭıḳ,]*

nāṭık-ı ġaybî: *Sesleneni görünmeyen öğüt verici, yol gösterici. Şiir ilham edici görünmeyen ilahi ses.*

1. Girü ol **nāṭıḳ-ı ġaybī** dir iy ḫām
Behāne itme taʿallüldür bu evhām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 101). [nāṭıḳ-ı ġaybī, -]*

nāṭıka: *Düzgün ve güzel söz söyleme.*

1. Nüfūs u **nāṭıḳa** andan beşerde
İrādāt u nümüv ḥayy ü beşerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 21). [nāṭıḳa,]*

nā-tüvān: *Zayıf, güçsüz çaresiz.*

1. Ki işitdük ġuṣṣa ile **nā-tüvānsın**
İgen cevr itme cānuña cüvānsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 71). [nā-tüvānsın, -sın]*

nā-tüvanlık: *Takatsizlik.*

1. Başuñda ḳoma iy ṭāliʿ girānlıḳ
Tüvānāsın niçündür **nā-tüvanlıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 10). [nā-tüvanlıḳ,]*

nāveg-i kīn: *Kin oku. II. Öc alma isteğini açığa vuran bakış.*

1. Ḳaşınuñ yayına toz urdı müşkīn
Çeküp şeh yüreğine **nāveg-i kīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 90). [nāveg-i kīn, -]*

nāvek: *Ok. II Sevgilinin ok gibi kirpikleri, bakışı.*

1. Bunuñ nergisleri gözler seḥerler
Anuñ **nāvekleri** kezler seḥerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 78). [nāvekleri, -leri]*

nāy: *Dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz. [2]*

1. Nigāruñ var idi bir ḫūb çengi
Ki ururdı **nāy** u ʿūdı oda çengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 4). [nāy,]*

nāy: *Kamıştan yapılan nefesli çalgı, ney. II. Boğaz, imik.*

1. Çi-ger her dem ururġām **nāyuma** çeng
Ger itmedüm nevām içinde āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 105). [nāyuma, -um, -a]*

nā-yāb: *Bulunmaz, nadir.*

1. Hem iy sācid degüldür ḳıble **nā-yāb**
Yüzüm bigidür arḫam daḫı miḥrāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 31). [nā-yāb,]*

nāz: *Cilve, işve, eda. [22]*

1. Ḳamunuñ meyli **nāz** ü ġonca bigi
Sığışmazlar deriye ġonca bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 73). [nāz,]*

nāz: *Bolluk, bereket ve refahtan ileri gelen şımarıklık.*

1. Naʿīm ü **nāz** u ʿizzetden ḳaçan baş
Yiridür gözine yaş bağrına taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 49). [nāz,]*

nāz ehli: *Hüner gösteren kişiye karşı cömert davranmayan kimseler.*

1. Bu **nāz ehlinden** el çek bī-niyāz ol
Kanāʿat genci ile ser-fīrāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 35). [nāz ehlinden, -n, -den]*

nāz ehli: *Özen isteyen nazik kişi (Şapur).*

1. Ḳo iy **nāz ehli** keşf eyleme rāzum
ḳılayın bī-niyāzuma niyāzum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 197). [nāz ehli, -]*

nāz ehli: *Özen isteyen nazik kişi (Şirin). [3]*

1. Bu ḳızlardan hem almış baʿżı rāzı
Ki ol **nāz ehliñün** neydi niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 42). [nāz ehliñün, -]*

nāz ehli: *Özen isteyen, nazik kişi(ler).*

1. Ki bu **nāz ehli** serv-i nāzenīni
Ki nāzüklük ile ḳılur enīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 51). [nāz ehli, -]*

nāz eyle-: *Cilve yapmak, nazlanmak, kendini ağırdan satmak, ilgisiz davranmak, yüz vermemek.[4]*

1. Eger **nāz eylesem** ḳaṣdum hemāndur
Ki maḫmūra şeker yimek ziyāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 7). [nāz eylesem, -se, -m]*

nāz eyle-: *Nazlanmak. II. Şımarıkça davranmak.*

1. Eger miḫmān iseñüz eylemeñ nāz
Ki aça ol niyāz ehli size rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 67). [nāz eylemeñ, -me, -ñ]*

nāz göster-: *Nazlanmak, cilveli tavırlar sergilemek. [Deyim]*

1. Henüz uş **nāz** ü devlet **gösterürsin**
Bize şehlıġ u şevket gösterürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 13). [nāz gösterürsin, -ür, -sin]*

nāz it-: *Cilve yapmak, nazlanmak, kendini ağırdan satmak, ilgisiz davranmak, yüz vermemek. [4]*

1. Niyāz eyledügince **nāz iderdi**
Ḫiṭābına ʿitāb āgāz iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 65). [nāz iderdi, -er, -di]*

nāz ile: *Nazlana nazlana, cilve göstererek, işvelenerek. [2]*

1. Didi vü turdı yirinden ḫırāmān
Hezārān **nāz ile** ol serv-i bostān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 98). [nāz ile, -]*

nāz kıl-: *Cilve yapmak, nazlanmak, kendini ağırdan satmak, ilgisiz davranmak, yüz vermemek.*

1. Ne ḫōşdur **nāz ḳılsa** nāzenīnler
Ki ola dilden ıraḫ cāndan yaḳınlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 37). [nāz ḳılsa, -sa]*

nāz sür-: *Nazlanmak, sevgiliyi yalvartmak için isteksiz görünmek, sevgiliden geri durmak. [Deyim]*

1. **Sürersin** salṭanat taḫtında **nāzı**
Ḳılursın daʿvā-yı ʿışḳ u niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 81). [nāzı sürersin, -er, -sin]*

nāz ü şīve: *Naz ve işve. [İkileme]*

1. Tolu remz ü ʿitāb ü **nāz ü şīve**
Turu geldi yirinden ive ive *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 103). [nāz ü şīve, -]*

naẓar: *Bakış. [11]*

1. ʿAceb midür güẓer ḳılsa **naẓar** firdevs-i aʿlādan
Ki oldı cān gözi rūşen bugün nūr-ı tecellādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 1). [naẓar,]*

naẓar: *Bakış, göz.*

1. Cemālinden cilā bulsun **naẓarlar**
Zülālinden şafā tolsun cigerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 45). [naẓarlar, -lar]*

nazar: *Bakma, bakış II dikkat, ilgi.*

1. Murādumuz ṭapuñdan bir **naẓardur**
Rıżā virüñ aña kim māḫażardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 31). [naẓardur, -dur]*

naẓar: *Belli kimselerde bulunduğuna inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanılan uğursuzluk, göz değmesi. [2]*

1. Anuñçün gizlenir ġonca **naẓardan**
Ki pürdür kīsesi yāḳūt u zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 35). [naẓardan, -dan]*

naẓar-ı lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah'ın bakışı. [Ayet]*

1. Kime düşse olur saʿīd-i ebed
Naẓar-ı lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 4). [naẓar-ı lā-ilāhe illā'llāh, -]*

naẓar bırağ-: *Gözleri bir şey üzerinden alamamak, özlem sevgi veya istekle bakışları bir yere dikmek. [Deyim]*

1. **Bırağınca naẓar** ṭalbındı cānı
Belürdi āşnālıḳlar nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 23). [naẓar bırağınca, -ınca]*

naẓar bırak-: *Bakışlarını yöneltmek, bakmak. [Deyim]*

1. Girü nā-geh **naẓar bıraḳdı** Şīrīn
Görür ol dünki timsālüñ naẓīrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 27). [naẓar bırak, -]*

naẓar it-: *Bakmak. [2]*

1. Mey-i telḫ eyledügince eserler
İder Şīrīne şīrāne **naẓarlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 26). [naẓarlar ider, -er]*

naẓar ḳamaş-: *Göz kamaşmak, kuvvetli ışık veya parlaklık, kısa bir zaman için görüşü bulanmak. II. Hayran kalmak. [Deyim]*

1. Girü her taḫta vażʿ itdi güherler
Ki nūrından **ḳamaşurdı naẓarlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 108). [naẓarlar ḳamaşurdı, -ur, -dı]*

naẓar kıl-: *Bakmak, bakışlarını bir şey üzerine çevirmek. [6]*

1. Varup getürdiler eline aldı
Naẓar ḳıldukça gözi anda ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 88). [naẓar ḳıl, -]*

naẓar kıl: *Bakmak, bakışlarını çevirmek II dikkat etmek, ilgilenmek, önem vermek, itibar etmek. [3]*

1. **Naẓar** faḳīre **ḳıl** iy pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl
Ki raḥmetüñ günidür sāye-i İlāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 5). [naẓar ḳıl, -]*

naẓar kıl-: *Bakmak; dikkat etmek.*

1. **Naẓar ḳılsañ** ucasına biline
İki ʿālemdür aṣlu bir ḳılına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 93). [naẓar ḳılsañ, -sa, -ñ]*

naẓar kıl-: *Bakmak, dikkatle göz gezdirmek.*

1. Be-her-ḥāl oḳıdup sulṭān ḳatına
Naẓar ḳılsun sözine heyʾetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 78). [naẓar ḳılsun, -sun]*

naẓar kıl-: *Bakmak, izlemek, seyretmek.*

1. Biri ḳāṣıdlaruñ kim saldıdı şāh
Naẓar ḳıldı ıraḳdan gördi nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 10). [naẓar ḳıldı, -dı]*

naẓar var-: *Nazar değmek, göz değmek; uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek. [Deyim]*

1. Ṣorıcaḳ didi anda çoḳ **naẓar var**
Bulursam eḫlini idem ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 29). [naẓar var, -]*

naẓardan git-: *Gözden uzaklaşmak, bir yerden ayrılmak. [Deyim]*

1. Ne bilsün çün **gide** Yūsuf **naẓardan**
Gerek Yaʿḳūb ayrıla başardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 25). [naẓardan gide, -e]*

naẓardan git-: *Gözden kaybolmak, ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. [Deyim]*

1. Dün irüp gün gibi **gitsem naẓardan**
Toġup ḳapuña yüz sürsem seḥerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 65). [naẓardan gitsem, -se, -m]*

naẓardan ırah düş-: *Gözden ırak düşmek. II. Birinden ayrı, uzak kalmak. [Deyim]*

1. Çü sen Yūsuf **ırah̲ düşdüñ naẓardan**
Atañ Yaʿḳūb ayrıldı başardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 35). [naẓardan ırah̲ düşdüñ, -dü, -ñ]*

naẓardan sal-: *Bırakmak, vazgeçmek, önem vermemek. [Deyim]*

1. Buñaldı ḳatı Şīrīn bu ḫaberden
Cihānı cān ile **şaldı naẕardan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 8). [naẕardan şaldı, -dı]*

nazar-gāh: *Bakılacak yer, seyir yeri. [2]*

1. Didi Ḫusrev ki iy nūr-ı seḥer-gāh
Cemālüñ cān gözinedür **naẕar-gāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 24). [naẕar-gāh,]*

nazarsuz: *Görmeyen, düşünemeyen, basiret sahibi olmayan.*

1. Nice maḥbūb kim ser-mest irişür
Naẕarsuz gözler uyḫuya dürişür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 34). [naẕarsuz,]*

nāzenīn: *İnce yapılı, narin.*

1. Ḳanı ol nāz ehli **nāzenīn** yār
Nicesi ḳıydı aña çarḫ-i ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 65). [nāzenīn,]*

nāzenīn: *İşveli, cilveli, nazlı.*

1. Gelinmez nāz içün maʿşūḳdan vāz
Ki olur nāzenīnden **nāzenīn** nāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 12). [nāzenīn,]*

nāzenīn: *Narin, ince yapılı güzel. [5]*

1. Ne ḫōşdur nāz ḳılsa **nāzenīnler**
Ki ola dilden ıraḫ cāndan yaḳınlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 37). [nāzenīnler, -ler]*

nāzenīn: *Narin, ince yapılı sevgili.*

1. Gelinmez nāz içün maʿşūḳdan vāz
Ki olur **nāzenīnden** nāzenīn nāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 12). [nāzenīnden, -den]*

nāẕır ol-: *Bakmak. [2]*

1. Pes **ola** ʿālim ü efʿale **nāẕır**
Göre her fiʿlde faʿʿālı ḫāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 23). [nāẕır ola, -a]*

nazīr: *Benzer, eş. [3]*

1. Ḫüner-verlikde yoḳdur hiç **naẕīrüñ**
Bize böyle ḫaber virdi ḫabīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 95). [naẕīrüñ, -üñ]*

nazīr: *Gözleyen, bekleyen.*

1. Elinde oḳı yayı ḥāżır idi
Bu şīrüñ cünbişine **nāẕır** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 54). [nāẕır,]*

nazīr: *Nazar eden, bakan. II. Hazır halde bekleyen.*

1. Vʿeger ʿāciz ḳalursañ ḥāżıram ben
Ṣuyuñca her işiñe **nāẕıram** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 26). [nāẕıram, -am]*

nazīre di-: *Nazire söylemek. Bir şairin şiirini örnek alarak benzerini yazmak, söylemek. [Deyim]*

1. Ḳatup Şīrīn dilinden ḳandı şīre
Bu resme **didi** ol şīre **naẕīre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 68, Mısra 4). [naẕīre didi, -di]*

nazīrin görme-: *Eşi benzeri olmamak. [2] [Deyim]*

1. **Naẕīrin görmemiş** ʿālemde maḥsūs
Meger āyīnede ol daḥı maʿkūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 95). [naẕīrin görmemiş, -miş]*

nazm: *Düzen.*

1. Eger dirsen tabāyiʿ buldı terkīb
Ki geldi ṣūrete bu **naẓm** ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 152). [naẓm,]*

naẓm: *Nazım, şiir. [6]*

1. Ne **naẓmı** ki oḳıdı maṭbūʿ u mevzūn
Niṣār eyledi sulṭān dürr-i meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 11). [naẓmı, -ı]*

naẓm: *Nazmetme, şiir olarak yazma. [2]*

1. Sözüñ āsān olur evvelde naẓmı
Yazar lïkin s̲ebāt ol **naẓma** ʿaẓmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 46). [naẓma, -a]*

naẓm u ter bul-: *Düzenlenmek, bir araya getirilmek. II. Yaratılmak. [İkileme, Deyim]*

1. Bilürsin bellü mevcudātā tertïb
Ki nice **buldı** Ḥaḳdan **naẓm u terkïb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 4). [naẓm u terkïb buldı, -]*

nāzük: *Kırılgan, kolay ve çabuk gücenen.*

1. Çü **nāzük** göñlini ṣaḳlardı cāndan
Dile almadı geçmiş dāstāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 37). [nāzük,]*

nāzük: *Güzel, ince, narin, zarif. [2]*

1. Çü yār-ı nāzenïnsin kesme nāzuñ
Ki **nāzükdür** her işi dil-nevāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 24). [nāzükdür, -dür]*

nāzük: *Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü kimse.*

1. Bilürdi **nāzük** olur **nāzük** işi
Ḳuşandı çüst tutdı çābük işi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 63). [nāzük,]*

nāzüklük: *Narin, nezaketli olma durumu.*

1. Ki bu nāz ehli serv-i nāzenïni
Ki **nāzüklük** ile ḳılur enïni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 52). [nāzüklük,]*

ne: *"Hangi" anlamında soru sıfatı. [117]*

1. Gözedürler ki devr-i bï-müdārā
Ne gizlüsin ḳılısar āşkāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 72). [ne,]*

ne: *"Hangi şey" anlamında soru sıfatı. [74]*

1. Ġamuñdan olmasaydı āb ü rūzum
Ne yil getüre idi bunda tozum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 106). [ne,]*

ne: *Asla, asla değil, hiç. [6]*

1. **Ne** merhem odlara yaḳduñ cihānı
Boyadı çarḫı āhumuñ duḫānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 27). [ne,]*

ne: *Bazı kelimelerle kullanıldığında bunlara aşırılık kavramı katar ve kelimenin anlamına göre şaşma, yakınma, memnuniyet, beğenme, takdir vb. ifade eder. [5]*

1. Ḳarañu ḫırmeni pür-dāne oldı
Ne dāne her biri dür-dāne oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 4). [ne,]*

ne: *"Bu değil, daha iyisi olmalı" anlamında beğeni durumunda söylenen bir sözdür.*

1. **Ne** bülbül belki şehbāz-ı maʿānī
Şikāruñ vāridāt-ı āsmānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 3). [ne,]*

ne: *"Bu değil, daha kötüsü olmalı" anlamındadır.*

1. Havāyī kimse sulṭānlıḳ başarmaz
Ne beglik belki çōbānlıḳ başarmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 38). [ne,]*

ne: *Çok, çok fazla. [4]*

1. **Ne** ḫoşdur intiẓār ardınca bārī
Ümīḏe irüre ümmīḏ-vārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 149). [ne,]*

ne: *Çok, öyle bir. [10]*

1. Vaṣlı balı tatlusı eyle itmiş idi bï-ḫaber
Kim **ne** acıymış bela-yı furḳaṭını
bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 14). [ne,]*

ne: *Değil.*

1. İdüpdi ḥālet-i ʿışḳ eyle ḥayrān
Ki özin bilmezdi **ne** pervā-yı sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 14). [ne,]*

ne: *Değil, yok. [9]*

1. Elümdendür işüm vīrān dirīġā
Ben itdüm baña **ne** dermān dirīġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 26). [ne,]*

ne: *"Değildir" anlamında olumsuz anlamdadır.*

1. Bugün sen Ḫıżra ben Mūsā **ne** muḥtāc
Kerem sinüñ kerāmet ḳapusın ac *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 321). [ne,]*

ne: *"Değildir, yoktur" anlamı katan olumsuzluk ifadesi.*

1. Bu böyleyken çi sekbān u çi sulṭān
Devādan derdi seçmezven **ne** dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 72). [ne,]*

ne: *"Gerek yok, ne gerek var, ne hâcet" anlamlarına gelen bir ifade.*

1. Ḳuluñam girme ḫānum ḳanuma gel
Ne gitmek cāna cānsın yanuma gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 46). [ne,]*

ne: *"Hangi, nasıl" anlamlarında soru sıfatı. [5]*

1. Bu şīrīnlige bulınmaz nihāyet
Görelüm Ḫusrevi **ne** olur ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 22). [ne,]*

ne: *"Her ne" anlamında soru zamiri.*

1. **Ne** cehd ide-bilürseñ dürişesin
Biş on gün içre taḫta irişesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 51). [ne,]*

ne: *Her ne ise.*

1. Nigārīnüñ murādı **neyse** bir bir
Yine eylediler Ferhāda taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 59). [neyse, -y, -se]*

ne: *"Nasıl" anlamında soru sıfatı. [20]*

1. **Ne** şerbetdür ki şāḫa içürüp āb
Pür eyler kūze-i amrūdı cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 163). [ne,]*

ne: *"Nasıl" anlamında soru zarfı. [20]*

1. Tağı ḳılca ḳomaz bu derd gerdi
Ne çeksüñ ḳılca cānum tağca derdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 50). [ne,]*

ne: *Nasıl bir…, öyle bir. [21]*

1. **Ne** degirmendurur bu çarḫ-ı cān-sūz
Ki yüz suyıyla yunmaz saçdıġı toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 69). [ne,]*

ne: *Nasıl, ne şekilde?.*

1. Kesüp aġız idinmiş yiñliginden
Ne aġız tar deredür giñliginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 64). [ne,]*

ne: *Nasıl, neden, niçin. [9]*

1. **Ne** yirüñdür bir seng-istan-ı pür-ḫār
Niçün küh-sār içinde ola gül-zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 81). [ne,]*

ne: *"Ne kadar" anlamında soru sıfatı.*

1. Şarāb-ı erġavānīdür duḫānī lāle cāmında
Ne ḳan tamdıysa oduñda benüm baġrum kebābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 8). [ne,]*

ne: *"Ne kadar çok, çok fazla" anlamlarında şaşma veya abartı bildiren bir ifade. [4]*

1. **Ne** söz kim söyledüm ḫūrşīd ü mehçe
Ḳatında olmadı bir berg-i kehçe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 47). [ne,]*

ne: *"Ne... ne ..." bağlacı.*

1. Ḳonuklıġuñ gözüm üzre **ne** iç taş
Tururven ḳarşuña uş ben ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 27). [ne,]*

ne: *Ne, öyle bir. [9]*

1. **Ne** cüllāb it bu cāndan şerbeti nūş
Ki idesin hicr ü ġam zehrin ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 9). [ne,]*

ne: *Ne, soru zamiri. [4]*

1. Bu ḳızlardan hem almış baʿżı rāzı
Ki ol nāz ehliñün **neydi** niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 42). [neydi, -y, -di]*

ne: *Nereden, nasıl?.*

1. Şanırlar ḳaçdı atı oldı ser-keş
Ne bilsünler ki ol urdı ata āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 52). [ne,]*

ne: *Nerede?.*

1. Ne uyḫu irteye-dek güft ü gūdan
Ferāgat bulmadılar cüst ü cūdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 47). [ne,]*

ne: *Ne olur?.*

1. Diyicek cānuña niçün bu zaḥmet
Çü sinüñdür yiseñ **ne** bunca niʿmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 144). [ne,]*

ne: *Ne olur, ne var?. [2]*

1. **Ne** ayda dāʾire çekdi ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki ḫalḳa urdı ḳamer noḳṭa bigi rāh
baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 9). [ne,]*

ne: *"Sadece/bir tek ... değil" anlamında kullanılan söz. [24]*

1. Niḳāb ucın götürmüş ay yüzinden
Ne ay gün görse gider kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 46). [ne,]*

ne: *Şöyle dursun. [3]*

1. Çü ben ḫalvet-nişīn olam tapuñ mest
Ne barmaḳ ḥarfümüze uralar dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 34). [ne,]*

ne ādemden utandı ne hudādan: *Ne Allah'tan utandı ne de insanlardan. Günümüzde "Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz" şeklinde kullanılan söz grubu. II. Hiç sakınmadan nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek. [Deyim]*

1. **Ne ādemden utandı ne Ḫudādan**
Ḳomadı itmedük cevr ü cefādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 37). [ne ādemden utandı ne ḫudādan, -]*

ne assı: *Ne fayda?; neye yarar? anlamlarında yapılacakların ve söyleneceklerin boşa olduğunu ifade eden bir söz.*

1. Yürege çün geçürdi pençesin şīr
Ne assı şīre urmak tīr ü şemşīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 144). [ne assı, -]*

ne balı bulınur dehrüñ belāsuz ne māl olur cihānda ejdehāsuz: *"Dünyanın balı belasız, hazine yılansız olmaz" anlamında, her nimetin ve iyiliğin beraberinde mutlaka bir sıkıntı, zorluğu taşıdığını ifade eden söz grubu. [Atasözü]*

1. **Ne balı bulınur dehrüñ belāsuz**
Ne māl olur cihānda ejdehāsuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 68). [ne balı bulınur dehrüñ belāsuz ne māl olur cihānda ejdehāsuz, -]*

ne bilem: *Nasıl, nereden bileyim? (Çaresizlik ve acziyet ifadesi). [4]*

1. Gül idüñ göñlüm idi bāġ ü rāġuñ
Ne bilem ḳanḳı dikendür ṭuraġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 84). [ne bilem, -]*

ne bilsün: *Ne bilsin? (Bilmez, bilemez...). [8]*

1. İrem baġın **ne bilsün** berk-i terre
Güneş cirmin nice şerḥ ide ẕerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 15). [ne bilsün, -]*

ne bilür: *Ne bilir, nereden bilsin! (Bilmez!).*

1. Sevdā ʿalāʾimi sebebin ʿāşıḳ añlaya
ʿAllāme-i cihān **ne bilür** ol ʿalāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 6). [ne bilür, -]*

ne çār: *Çaresi yok, elden bir şey gelmez anlamında söylenmiş bir söz. [Deyim]*

1. **Ne çār** çār rükni şerīʿat sarāyınuñ
Dest urmayan bu çār etegine ola çārpā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 69). [ne çār, -]*

ne çāre: *Çaresi yok, elden ne gelir. [2] [Deyim]*

1. Şefīʿ idine idüm göz yaşın işigüñde
Velī **ne çāre** ki ʿöẕrümdurur günāh

baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 4). [ne çāre, -]*

ne deñlü: *Her ne kadar. [20] [Deyim]*

1. Ḥükm-i siyāsetüñden baş çekse çerḫ-i ser-keş
Ḳahruñ bozar esāsın **ne deñlü** olsa muḥkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 36). [ne deñlü, -]*

ne deñlü: *Ne denli, ne kadar, ne kadar çok. [7] [Deyim]*

1. Diren il renci ile niʿmet ü genç
Ne deñlü renc ola cemʿ olsa ilenç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 128). [ne deñlü, -]*

ne dil: *Hangi sözlerle, ne şekilde.*

1. Şehd ü şekker **ne dil ile** vire aġzından nişān
Ki āyeti şīrīnligüñ inmişdür anuñ şānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 7). [ne dil ile, -]*

ne diyelüm: *Diyecek söz yok, söylenecekler yetersiz ve boş.[Kalıp İfade]*

1. Ḳoyalum ilde olan ḳov u çavı
Ne diyelüm ḫoş avladuñ bu avı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 56). [ne diyelüm, -]*

ne farkı var: *Farksız, aynı.*

1. Ḫaṭā didüm çü cānumdur turaġuñ
Ne farḳı var yakınuñ u ıraġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 72). [ne farḳı var, -]*

ne ġam: *Gam değil, kederlenme, üzülmeye gerek yok. [5] [Deyim]*

1. Ṣafā sür salṭanat mışrında biñ yıl
Ne gam Baġdada yansa köhne zenbil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 128). [ne gam, -]*

ne gerek: *Ne gerek, ne lazım, ne gerek var, gerek yok. [Deyim]*

1. İrdi çün cānlara miʿrāc-ı Muḥammedden dem
Ne gerek tenlere iḥyā-yı Meṣīhā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 12). [ne gerek, -]*

ne ḥācet: *Gereği yok, gereksiz. [8] [Deyim]*

1. Naṣīḥat idüp eydür iy ḫıred-mend
Ne ḥācet ḫod ḫıred-mend olana pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 16). [ne ḥācet, -]*

ne ḥadde: *"Hangi derecede" anlamında soru zarfı.*

1. Ne vaṣf idem **ne ḥadde** oldı endūh
Ne deñlü geçdi deşt ü bīşe vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 13). [ne ḥadde, -]*

ne ḥāṣıl: *Ne fayda, elden bir şeyin gelmediği durumlar için kullanılan bir ifadedir. [3] [Deyim]*

1. Muvāfıḳ olmayıcaḳ fiʿl ile ḳavl
Ne ḥāṣıl naẓm ü neşre ḳuvvet ü ḥavl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 62). [ne ḥāṣıl, -]*
2. Gerekmez idi öldürmek sitemden
Çün öldürdüñ **ne ḥāṣıl** bunca ġamdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 76). [ne ḥāṣıl, -]*

ne ḫoş: *Çok güzel. [3]*

1. **Ne ḫōşdur** nāz ḳılsa nāzenīnler
Ki ola dilden ıraḫ cāndan yaḳınlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 37). [ne ḫōşdur, -]*

ne ḫūb: *Çok iyi, çok güzel.*

1. **Ne ḫūb** āhenge sāz itdüñ nevādan
Üzülmezse ḳılı nā-geh havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 29). [ne ḫūb, -]*

ne için: *Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan "neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü?" anlamında soru zarfı.*

1. **Ne için** olına bir ṭona muḥtāc
Ki ecel yaġmacısı eyleye tārāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 91). [ne için, -]*

ne içün: *Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan "neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü?" anlamında soru zarfı. [5]*

1. Didiler ṭonı başdan ayaġa al
Ger ol ise **ne içün** eyleye āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 182). [ne içün, -]*

ne idem: *Ne yapayım, ne çare ki.*

1. Velī **ne idem** ki ol dil-dār-ı ṭannāz
İgen ḥadden geçürdi nükte vü nāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 35). [ne idem, -em]*

ne ḳadar dirseñ: *Ne kadar dersen. II. Sayılamayacak kadar çok, çok fazla.*

1. Ġam ile şehlıġuñ yoḳdur şafāsı
Belī var **ne ḳadar dirseñ** belāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 64). [ne ḳadar dirseñ, -]*

ne kaygı: *Ne kaygı!: Kaygılanmaya değmez. [Deyim]*

1. **Ne ḳayġu** ḳılca cānuma ṣaçuñuñ pīç ü tābından
Gözüm gönlüm çü rūşendür cemālüñ āftābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 1). [ne ḳayġu, -]*

ne kılsun: *ne yapsın? Ne yapacağını, nasıl davranacağını bilememek.*

1. **Ne ḳılsun** ḳulluġa ger yarası yoḳ
Ḳuluñ ḳulluḳdan özge çāresi yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 17). [ne ḳılsun, -sun]*

ne … ki…: *Öyle bir.*

1. **Ne** bustāna **ki** ḳaddi gölge itdi
Yüce serv oldı vü şimşād bitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 43). [ne ki, -]*

ne ki var: *Her ne varsa, var olan her şey. [2]*

1. Buyurdı şeh ki ol mektūb oḳındı
İçinde **ne ki var** maṭlūb oḳındı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 54). [ne ki var, -]*

ne kim: *Her ne. [11]*

1. **Ne kim** yol ḳaydı var ise ḳayurdı
Tevekkül cübbesin cāna geyürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 47). [ne kim, -]*

ne kim: *Her ne varsa, her ne kadar.*

1. **Ne kim** yirde vü gökde varsa peyker
Ḳamusın anda ḳılmışlar muṣavver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 3). [ne kim, -]*

ne kim: *Nitekim.*

1. **Ne kim** yıġmış idi māl ü ḫazīne
Muḳayyed olmayup çoġ u azına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 191). [ne kim, -]*

ne kim var: *Her ne, kim varsa ; herkes, her şey. [11]*

1. **Ne kim var** idi pinhān itdi ẓāhir
Didi ol mācerāyı evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 3). [ne kim var, -]*

ne kim var: *Her ne varsa, gerekli olan her neyse.*

1. Daḫı söz söyleme dön ḳaṣruña var
Uṣañ olma yaraġuñ gör **ne kim var** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 332). [ne kim var, -]*

ne… ne…: *Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır. [68]*

1. **Ne** vardur ʿilmi baḥrine nihāyet
Ne buldı milki berri ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 99). [ne ne, -]*

ne … ne… ne…: *Bağlaç olarak tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki ögelerin başına getirildiğinde bunları ret ve inkâr etmek için kullanılır. [3]*

1. Ne şevḳ-ı maʿrīfet ne ẕevḳ-ı ḥikmet
Ne iffet **ne** ʿibādet **ne** diyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 202). [ne ne ne, -]*

ne nīst ü ne hest: *Azlık veya çokluk, varlık veya yokluk umurunda olmamak. [İkileme]*

1. Şeh ol dem ẕevḳine ḥayrān u ser-mest
Oturmış bī-ḫāber **ne nīst ü ne hest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 20). [ne nīst ü ne hest, -]*

ne nīste ne heste bak-: *Varla yokla ilgilenmemek. II. Her şeyden ilgisini kesmek. [İkileme, Deyim]*

1. Yiter baña var u yoḫ ġam-ı ʿışḳ
Ne nīste baḳaram ne heste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 56). [ne nīste ne heste baḳaram, -ar, -am]*

ne ola: *Ne olacak? Ne hâle gelecek.*

1. Ḳarıncanun ḳanadıdur zevāli
İnine üren itüñ **ne ola** ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 222). [ne ola, -]*

ne ola: *Ne olur ki, şaşılır mı. [Deyim]*

1. Çıḳarsa **ne ola** iy baḫt-ı hümāyun
Mübārek lafẓuñuzdan fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 25). [ne ola, -]*

ne ola: *Ne olur, ne çıkar. [3] [Deyim]*

1. Güherdendür beden taştandurur durc
Ḳamerdür **ne ola** ʿālī eylese burc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 26). [ne ola, -]*

ne ola: *Nedir ki, lafı bile olmaz. [Deyim]*

1. İy mübeşşir bu şükre şükrāne
Baş u cān al **ne ola** māl ü menāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 14). [ne ola, -]*

ne oldı: *Hani nerede?.*

1. Budur ʿavretlıġ ile bende ḥayret
Sen ersin **ne oldı** ʿibret ḳanı ġayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 18). [ne oldı, -]*

ne olsun: *Ne çıkar, ne zararı var anlamında bir ifade. [Deyim]*

1. **Ne olsun** ten benüm çün cān senüñdür
Ḳabul eyler iseñ mihmān senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 169). [ne olsun, -]*

ne renge: *Hangi biçimde, nasıl.*

1. **Ne renge** yazduġını naḳş ü taṣvīr
Ne dām ile ittügin āhūyı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 47). [ne renge, -]*

ne resme: *Nasıl, hangi şekilde. [8]*

1. Teferrüc ḳıl bu kuḫl-ı şîşe-bāzı
Ki **ne resme** ḳılur nīreng-sāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 10). [ne resme, -]*

ne resme: *Nasıl, ne tarz.*

1. Bilürsin ḥamle vaḳti olsa Şebdīz
Ne resme tünd merkebdür nice tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 44). [ne resme, -]*

ne şek: *Şüphe yok, şüphesiz. [2] [Deyim]*

1. **Ne şek** çün nūr iledür nūra idrāk
Ḳalur bī-nūr olan ẓulmetde ġamnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 59). [ne şek, -]*

ne şiş yana ne et köyine: *Ne şiş yansın ne kebap. II. iki taraf da gücendirilmesin veya korunsun anlamında atasözü. [Atasözü]*

1. Gözetgil iʿtidāl ile miyāne
Ki **ne et köyine ne şiş yana** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 114). [ne şiş yana ne et köyine, -]*

ne ṣūret gösterür: *"Ortaya ne çıkar", "Nasıl sonuçlanır" anlamında söz grubu.*

1. Bu ṣūretden aña maʿnā ṣoralum
Ne ṣūret gösterürler bir görelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 6). [ne ṣūret gösterür, -]*

ne ṣūretden: *Nasıl, ne şekilde.*

1. Heyūlā ẓulmetinden aṣl-ı nāsūt
Ne ṣūretden göre ervāḥ-ı lāhūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 28). [ne ṣūretden, -]*

ne ṭañ: *Şaşılır mı? Şaşılmaz. [Deyim]*

1. Ezel güninde çü saʿd ılduzı yüzüñdi **ne ṭañ**
Ururs ay u güneş farḳ farḳa-
dānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 9). [ne ṭañ, -]*

ne tedbīr: *Ne çare. Çaresi yok. [Deyim]*

1. Degülven ʿāşık oldumsa be-taḳdīr
Ḫaṭā ḳıldum peşīmānem **ne tedbīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 74). [ne tedbīr, -]*

ne var: *"Bundan ne çıkar", "ne olmuş ki, ne olacak ki",*

"şaşılır mı, tuhaf mı, şaşılmaz" gibi anlamlara gelen söz grubu. [43] [Deyim]

1. **Ne var** ḳatuñda görmezseñ söz ehlin
   Ḳanatludur uçar bulur söz ehlin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 107). [ne var, -]*

ne yil aldı: *"Hangi rüzgar alıp götürdü?" anlamına gelen, söz edilen kişinin ne zaman ve nasıl ortadan kaybolduğunu soruşturan, kişinin gidişinden duyulan üzüntüyü/şaşkınlığı ifade eden söz grubu. Bu söz grubu günümüzde daha çok "hangi yel attı seni?" biçiminde kullanılmakta olup, bir ortama beklenmeyen bir kişinin gelişinden duyulan şaşkınlığı ve o kişinin gelişinin nedenini anlama düşüncesini ifade eder. [Deyim]*

1. Cüvān bir serv idüñ cānum çemengāh
   Ne yil aldı vü ḳandadur vaṭangāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 86). [ne yil aldı, -]*

ne yüz ile: *Hangi yüzle, hangi cesaretle, hiç utanmadan, sıkılmadan.*

1. Ḳatı incitdüm ol yār-ı güzīni
   Ne yüz ile görem yā-Rab yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 10). [ne yüz ile, -]*

ne yüzden: *Ne şekilde, nasıl. [2]*

1. **Ne yüzden** olsa güftārum senüñdür
   Yoġ aḳvālum ki her varum senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 87). [ne yüzden, -]*

ne zehre: *Ne cesaret, nasıl cesaret edebilir; cesaret edilemez. [Deyim]*

1. Ḳamuya ʿafv iderseñ var ʿuḳūbet
   Ne zehre kimseye ki ide ḫuṣūmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 120). [ne zehre, -]*

nebāt: *Bitki, bitkiler. [9]*

1. Eger şerḥ ola āḥvāli **nebātuñ**
   Ḳurıya döymeye bergi ḥayātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 167). [nebātuñ, -uñ]*

nebāt: *Nebât şekeri. Otlarla terbiye ve tasfiye olunmuş ve dondurulmuş şeker.*

1. Yirüñ ger ḳānd olursa her **nebātı**
   Gerekmez şehd-i Şīrīnsüz ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 89). [nebātı, -ı]*

nebāt ü ḳand ez-: *Güzel konuşmak. [İkileme, Deyim]*

1. Bu resme dökdi dürlü dürr ü cevher
   Nebāt ü ḳand ezüp itdi mükerrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 266). [nebāt ü ḳand ez, -]*

neberd: *Savaş, cenk, mücâdele. [2]*

1. Pes andan Rūmīler tutdı şebātı
   Neberd olmışdı şām irince ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 112). [neberd,]*

neberd it-: *Savaşmak.*

1. Gice irince **itdiler neberdi**
   Dāḫı varduḳça ol ġavġā ḳabardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 105). [neberd itdiler, -di, -ler]*

neberd kıl-: *Savaşmak, mücadele etmek.*

1. Ḳılurdı ḫaşm ile **eyle neberdi**
   Ki gerd iderdi merdi ḍarb-ı ferdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 91). [neberd ḳılurdı, -ur, -dı]*

neberred ʿışḳ-rā cüz ʿışḳ-ı dīger: *"Bir aşkı ancak başka bir aşk unutturabilir" anlamında Farsça söz grubu. [Kelam-ı Kibar]*

1. Bu maʿnāca ki dimiş ol füsūn-ger
   Neberred ʿışḳ-rā cüz ʿışḳ-ı dīger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 76). [neberred ʿışḳ-rā cüz ʿışḳ-ı dīger, -]*

nebī: *Peygamber. [4]*

1. Muḳarreb ger velī vü ger **nebīdür**
   İren bu berḳe biñlerde biridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 37). [nebīdür, -dür]*

nebī: *Peygamber, Hz. Muhammed.*

1. Yetürgen ādemi ābı vü ḫāki
   Nebī olmışdı anuñ cān-ı pāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 42). [nebī,]*

necāt: *Kurtuluş. [2]*

1. Nuṭḳuñ muʿallimi şübeh-i ʿaḳladur **necāt**
Lafẓuñ müferriḥi maraż-ı rūḥadur şifā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 9). [necāt,]*

necāt bul-: *Kurtuluş yolu bulmak, kurtulmak. [2] [Deyim]*

1. Didi kim binsem ü şıçratsam atı
Bilürven **buluram** bundan **necātı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 50). [necāt buluram, -ur, -am]*

neci: *Ne iş yapar, ne ile uğraşır?.*

1. Bir ol kim bilimezem Ḥaḳḳı evvel
Neciydügini ḳıl bu ʿuḳdeyi ḥal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 14). [neciydügini, -y, -düg, -i, -n, -i]*

neci: *Ne oluyor, ne kelime?.*

1. Sorarsañ kim **neciydi** Genc-i Gāvī
Rivāyet böyle ḳıldı rāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 27). [neciydi, -y, -di]*

neciyy-ullāh: *Allah'ın kurtardığı kişi. Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tûfan ile helâk edilen Nuh peygamber için kullanılan ad.*

1. Ṣafiyy-ullāh Ādem ṣaffetiyçün
Neciyy-ullāh Nuḥuñ daʿvetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 168). [neciyy-ullāh,]*

necm: *Yıldız.*

1. Ki irdi rūḥ-ı nāṭıḳ ʿaḳl-ı faʿʿāl
ʿUḳūl u **necm** ü eflāk oldı ʿammāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 154). [necm,]*

necm-i dürrī: *İnci gibi olan yıldızlar. [2]*

1. Gine ḳarışdı laʿl ü āteş āba
Ṣaçıldı **necm-i dürrī** āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 67). [necm-i dürrī, -]*

necm-i rāciʿ: *Dönen yıldız.*

1. Ḳıla ṣabr aña-dek kim **necm-i rāciʿ**
Şeref burcında ola gine ṭālīʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 59). [necm-i rāciʿ, -]*

necm-i seyyār: *Sabit olmayan yıldız.*

1. Ṣanasın ki itdi seyrān **necm-i seyyār**
Yā-ḫūd olmışdı perrān murġ-i ṭayyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 5). [necm-i seyyār, -]*

necm-i tābān: *Parlak yıldız.*

1. Bu nūra her naẓar ki iderdi Yezdān
Olurdı her biri bir **necm-i tābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 60). [necm-i tābān, -]*

necm-i ṭāliʿ: *Tulu etmiş (parlak) yıldız.*

1. Girü her burcda bir **necm-i ṭāliʿ**
Olur şekline göre adı vāḳiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 11). [necm-i ṭāliʿ, -]*

necm-i ẓāhir: *Parlak yıldız.*

1. Niṣār idişdiler dürr ü cevāhir
Ne cevher her biri bir **necm-i ẓāhir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 176). [necm-i ẓāhir, -]*

necmeyn-i envereyn: *İki parlak yıldız.*

1. Dürreyn-i ezhereyn idi **necmeyn-i envereyn**
Cān ü dil-i Betūl ü dem-i ḳalb-i
Murtażā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 81). [necmeyn-i envereyn, -]*

nedāmet: *Pişmanlık.*

1. Biñ yıl çekerse ʿışḳ ġamından ġarāmeti
Yoḳ göñlümüñ bu miḥnete bir
dem **nedāmeti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 2). [nedāmeti, -i]*

neden: *"Niçin, hangi sebepten" anlamında soru zarfı. [4]*

1. Gözüm nūrısın ü göñlüm sürūrı
Gözüñ gibi **neden** gönlüñ fütūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 24). [neden,]*

nedīm: *Arkadaş, dost. [4]*

1. Velī ʿāḳiller eydür iy ḫudāvend
Nedīmidür ḫıred-mend ādemüñ pend *(Hüsrev*

ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 34). [nedīmidür, -i, -dür]

nedīm: *İşret arkadaşı. [3]*

1. Müdām olsun saña bu ʿayş-i bāḳī
Nedīmüñ Müşterī vü māh sāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 10). [nedīmüñ, -üñ]*

nedīm: *Meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı. [5]*

1. Ḥarīfi bir nice ḫūb ü güzīnler
Nedīmi birḳaç ehl ü nāzenīnler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 10). [nedīmi, -i]*

nedīm: *Osmanlı padişahlarının yardımcılarına verilen ad.*

1. Saʿādet çākerüñ devlet **nedīmüñ**
ʿİnāyet rehber ü yār-ı ḳadīmüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 37). [nedīmüñ, -üñ]*

nedīm-i husrev-i pervīz: *Hüsrev'in musahibi/dostu (Şavur).*

1. Adum ṣorar iseñ ʿālemde meşhūr
Nedīm-i Ḫusrev-i Pervīz Ṣāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 264). [nedīm-i ḫusrev-i pervīz, -]*

nedīm it-: *Eş etmek, evlendirmek.*

1. Ol on dil-dār-ı ḫāṣūn her birini
İder bir ḫasekīsinüñ **nedīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 212). [nedīmi ider, -er]*

nedim kıl-: *Arkadaş etmek.*

1. Budur ecdāduñuñ resm-i ḳadīmi
Ki ʿaḳlı **ḳıldılar** baḫtuñ **nedimi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 50). [nedimi ḳıldılar, -dı, -lar]*

nedīm ol-: *Dost olmak II Bineği olmak.*

1. Degül at **olsa** kūh-ı zer **nedīmi**
Çekerken yorulaydı ol kūh-ı sīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 9). [nedīmi olsa, -sa]*

nefāis: *Makbul, nefis, güzel şeyler.*

1. Biner bir nice ḳullar çüst ü çāpük
Cevāhirden **nefāisden** nice yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 98). [nefāisden, -den]*

nefes: *Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk. [12]*

1. **Nefes** germ eyle degülseñ füserde
Dirild aduñ ger olmaduñsa mürde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 5). [nefes,]*

nefes: *An. [2]*

1. Benüm ḫōd ḥāṣılum bu bir **nefesdür**
Göñül kim ḥāžır olmaz hīç kesdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 55). [nefesdür, -dür]*

nefes: *İnsan, kul.*

1. Nefesler üstümüzdedür sağışlu
Saġ işler her **nefes** ḥālin saġ işlü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 128). [nefes,]*

nefes: *Soluk; an.*

1. İy kemāl-i ḳudretüñ nefḫinde ʿālem bir **nefes**
V'iy celāl-i ʿizzetüñ baḥrinde dünyā keff ü ḫes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 1). [nefes,]*

nefes: *Soluk. II. Ömür.*

1. **Nefes** kim ʿışḳsuzdur ẕevḳsüzdür
Ḳuru taşdur göñül kim şevḳsüzdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 129). [nefes,]*

nefes-i nefs: *Varlığın nefesi.*

1. Luṭfuñ demi ider **nefes-i nefsi** dil-peẕīr
Ḫulḳuñ yili ḳılur ḥarem-i rūḥı ḫoş hevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 11). [nefes-i nefs, -i]*

nefes bağlan-: *Nefesi kesilmek, son nefesini vermek. II. Ölmek. [Deyim]*

1. **Nefes bağlandı** uçdı ḳuş ḳafesden
Boşaldı ol havā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 29). [nefes bağlandı, -dı]*

nefes ḳaṭʿ ol-: *Nefesi kesilmek. II. Ölmek. [Deyim]*

1. **Nefes ḳaṭʿ olmadın** nefsi nefīs it
Buçuḳ dem meclis-i ünse enīs it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 5). [nefes ḳaṭʿ olmadın, -ma, -dın]*

nefes ur-: *Nefes almak. [Deyim]*

1. Ẕikr-i mecdüñ olmasa rūḥ-ı melek olur helāk
Fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa nefs-i nefīs **urmaz nefes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 28). [nefes urmaz, -maz]*

nefes ur-: *Soluk vermek, üflemek. [Deyim]*

1. **Nefesler** kim **ururdı** ol güher-bar
Olurdı ʿālem-i ervāḥ envār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 65). [nefesler ururdı, -ur, -dı]*

nefes ur-: *Üflemek, nefesli bir çalgıyı çalmaya başlamak. [Deyim]*

1. Lüʾlü-yi ter aḳıdur ẕehebden
Muṭrib **nefes ur** ki cān-ı ŞEYḤ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 133). [nefes ur, -]*

nefḫ: *Soluk, nefes.*

1. İy kemāl-i ḳudretüñ **nefḫinde** ʿālem bir nefes
V'iy celāl-i ʿizzetüñ baḥrinde dünyā keff ü ḫes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 1). [nefḫinde, -i, -n, -de]*

nefḫ-i ʿīsā: *Hz. İsa'nın (diriltici) nefesi. [2]*

1. Zihī dem ki irenüñ ʿömri Ḫıżır-veş cāvidān oldı
Hemīn bir laḥẓedür dirler dirilen **nefḫ-i ʿİsādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 10). [nefḫ-i ʿişādan, -dan]*

nefḫ-i mesīḥ: *Hz. İsa'nın (diriltici) nefesi.*

1. Ḳulaḳsuz sāmiʿ ü dilsüz faṣīḥ ol
Ulu göñüllere **nefḫ-i Mesīḥ** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 12). [nefḫ-i mesīḥ, -]*

nefḫ-i rūḥ it-: *Ruh üflemek, ruh vermek. [Deyim]*

1. Ḥaḳīḳatda Ḥaḳ **itdi nefḫ-i rūḥı**
Ki buldı iki ʿālemde fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 153). [nefḫ-i rūḥı itdi, -di]*

nefḫ-ı ṣūr: *İsrâfil'in kıyâmet gününde ölülerin dirilip mahşerde toplanması için sur denen boruyu çalması. [2]*

1. Gele bir dem ḳalasın eyle ḫāmūş
Olasın **nefḫ-ı ṣūr** irince bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 10). [nefḫ-ı ṣūr, -]*

nefīr: *Asker. [2]*

1. **Nefīrüñ** naʿrası kūsuñ ġirīvi
Fuḳāʿa ḳoymış idi nerre dīvi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 13). [nefīrüñ, -üñ]*

nefīr: *Boru şeklindeki nefesli mûsikî âleti.*

1. Hemān-dem çaldılar kūs u **nefīrī**
İrürüp çarḫa ṣavṭ-ı dār-u-gīrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 33). [nefīrī, -ī]*

nefīs: *Herkes tarafından beğenilen, çok hoşa giden, çok güzel.*

1. **Nefīsin** cevherüñ mālüñ şerīfin
Atuñ tāzīsin ü ḫūbuñ laṭīfin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 3). [nefīsin, -in]*

nefret et-: *Birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak.*

1. ʿAcem serverleri begler tamāmı
Uṣanup **nefret etmiş** ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 38). [nefret etmiş, -miş]*

nefret tut-: *Nefret etmek, nefret beslemek. Birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak. [2] [Deyim]*

1. Çü insāndan ḳamu **tutmışdı nefret**
İderdi taġda vaḥşīlerle ṣoḥbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 39). [nefret tutmışdı, -mış, -dı]*

nefrīn: *Lanet okuma, bedduâ etme, ilenme, bedduâ, lânet. [2]*

1. Hemīşe ol şeker şīrīn yaraşur
Anı telḫ idene **nefrīn** yaraşur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 46). [nefrīn,]*

nefrīn-i küffār eyle-: *Kafirlere lanet okumak.*

1. V'eger Nūḥ **eyledi nefrīn-i küffār**
Ki ḳalmaya diyār içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 137). [nefrīn-i küffār eyledi, -di]*

nefriñ idil-: *Lanet okunmak, sövüp sayılmak.*

1. Şol ad kim añıcaḳ **nefriñ idile**
Añılmaḳdan yig ol kim unudıla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 13). [nefriñ id, -]*

nefriñ it-: *Beddua etmek, ilenmek. [3]*

1. Ki çün Ḫusrevden ayru düşdi Şīrīn
İderdi kendüye şūr ile **nefrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 20). [nefrīn iderdi, -er, -di]*

nefriñ it-: *Birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak.*

1. Didi bizden ne acı gördi Şīrīn
Ki **ider** āferīn yirine **nefrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 28). [nefrīn ider, -er]*

nefs: *Nefis. Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaaflarının merkezi. [13]*

1. Egerçi ʿāmiyem ḫidmetde ḫāṣ it
Beni **nefsüm** havāsından ḫalāṣ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 148). [nefsüm, -üm]*

nefs: *Can, nefis, ruh. [4]*

1. Nebāt andan yaḳındur iʿtidāle
Ki olur bir nice **nefs** aña ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 106). [nefs,]*

nefs: *Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği. [5]*

1. Diledi kendü **nefsi** birle Ḳayṣer
Ki ola Ḫusrev-i Pervīze reh-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 65). [nefsi, -i]*

nefs: *İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur. Beyitte de üçüncü aklın nefsi kastedilmediktedir.*

1. İkiden ʿaḳl u **nefs** oldı muʿayyen
Sekizinci felek üçincisinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 3). [nefs,]*

nefs: *İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur. Beyitte de dördüncü aklın nefsi kastedilmektedir.*

1. Üçinci ʿaḳldan Ḥaḳ ʿaḳl-ı rābiʿ
Yaratdı **nefs** ile bu çarḫ-ı sābiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 18). [nefs,]*

nefs-i ferdāniyyet: *Kendi birliği. Ferdaniyyet (birlik), sıfât-ı ilâhiyyedendir.*

1. Velīkin **nefs-i ferdāniyyetin** ḥaḳ
Kemāl-i ʿizz ü vaḥdāniyyetin ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 13). [nefs-i ferdāniyyetin, -in]*

nefs-i kül: *Külli nefs. İlk akıldan sonra varlık mertebelerinin ikincisi kabul edilir.*

1. Özin bilmekden itdi bir güher pāk
Ki **nefs-i kül** dir aña ehl-i idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 2). [nefs-i kül, -]*

nefs-i māde: *Dişil nefs.*

1. Aña-dek kim belürdi fiʿl-i bāde
Büridi ʿaḳl-ı nerri **nefs-i māde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 22). [nefs-i māde, -]*

nefs-i nefīs: *Tatlı, hoşa giden nefis.*

1. Ẕikr-i mecdüñ olmasa rūḥ-ı melek olur helāk
Fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa **nefs-i nefīs** urmaz nefes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 28). [nefs-i nefīs, -]*

nefs atı: *Terbiye edilmekte güçlük çekilen nefis.*

1. Yegāne **nefs atını** er dimişler
Sarāyın saḳlayan server dimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 77). [nefs atını, -n, -ı]*

nefs āyīnesini pāk eyle-: *Nefis aynasını temizlemek. II. Nefsini terbiye etmek. [Deyim]*

1. Anuñçün buldı insan ʿaḳl ü idrāk
Ki **nefs āyīnesini eyleyüp pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 30). [nefs āyīnesini pāk eyleyüp, -y, -üp]*

nefs esīri: *Nefsani arzularının esiri olmuş (kimse).*

1. Şaḳāvetde ḳalıcaḳ **nefs esīri**
İrüp Ḥaḳ ẕikri ola dest-gīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 223). [nefs esīri, -]*

nefs ü cān: *Nefis ile ruh. [İkileme]*

1. Çün oldı daḫı aḳreb cins-i ḥayvān
Taʿallūḳ buldı aña **nefs ile cān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 108). [nefs ile cān, -]*

nefse uy-: *Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek. [Deyim]*

1. Alurken ḥaẕẕ-ı nefsi maʿrifetden
Uyar nefse bu cismānī cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 218). [nefse uyar, -ar]*

nefsi baş-: *Nefsine hâkim olmak, bedenin isteklerine boyun eğmemek, günah işlememek. [Deyim]*

1. Dime ʿavret başaram erlik oldur
Er isen **nefsi baş** ser-verlik oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 30). [nefsi baş, -]*

nefsi nefīs it-: *İnsanın kendini mutlu edecek şeyler yapması. [Deyim]*

1. Nefes ḳaṭʿ olmadın **nefsi nefīs it**
Buçuḳ dem meclis-i ünse enīs it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 5). [nefsi nefīs it, -]*

nefsi yıḳmayınca rūḥ yapılmaz: *Nefsin arzu ve heveslerinden tamamen uzaklaşmadan kalbi arındırmak ve Allah'a yakınlaşmak mümkün değildir anlamında söz grubu. [Kelam-ı Kibar]*

1. **Yapılmaz rūḥ nefsi yıḳmayınca**
Melek girmeye şeyṭān çıḳmayınca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 13). [nefsi yıḳmayınca rūḥ yapılmaz, -]*

nefsün havāsına yār ol-: *Nefsine uymak, bedenin isteklerine uymak, günah işlemek. [Deyim]*

1. Eger **nefsüm havāsına olam yār**
Bilürem serd olısardur bu bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 15). [nefsün havāsına yār olam, -am]*

nefy: *İnkâr etme.*

1. Vücūdı **nefy** ile kim dirse tevḥīd
Anı terdīd iderler ehl-i tecrīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 45). [nefy,]*

nefy: *Kelime-i tevhîdin "ilâh yoktur" anlamındaki "Lâ ilâhe" kısmı. İllallah "Ancak Allah vardır" kısmına ispat denir.*

1. Hem eydür kimse kim s̱ābit-ḳademdür
Ḥades̱ **nefy** ile is̱bāt-ı ḳıdemdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 30). [nefy,]*

nefy-i vücūd: *Kendi varlığını kabul etmemek, sadece Allah'ın varlığını kabul etmek.*

1. Ḳoyup farḳı tola cemʿiyyet-i ẕāt
Bula **nefy-i vücūd** içinde is̱bāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 20). [nefy-i vücūd, -]*

nefy it-: *İnkar etmek. Kelime-i tevhîdin "ilâh yoktur" anlamındaki "Lâ ilâhe" kısmını söylemek.*

1. Nitekim didi **nefy iden** mużāfāt
   Ki et-tevḥīdü iṣḳāṭü'l-iżāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 27). [nefy iden, -en]*

nefy ḳıl-: *İnkar etmek.*

1. Çü lā da **nefy ḳılmaduñ** ṣıfātı
   Nice iṣbāt itsün illā'llāh ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 51). [nefy ḳılmaduñ, -ma, -du, -ñ]*

nehār-ı ālem: *Kainatın gündüzü. [2]*

1. Zihī Mūcid ki yaratdı ḳıdemden
   Nehār-ı ālemi leyl-i ʿademden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 10). [nehār-ı ālemi, -i]*

nehb: *Yağma, talan.*

1. ʿArab açdur degül ḳaṣdı imāret
   Murādı sīm ü zerdür **nehb** ü ġāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 70). [nehb,]*

nehb ü ġāret it-: *Talan etmek, yağmalamak. [İkileme]*

1. **İderler** taḫt u tacı **nehb ü ġāret**
   Daḫı siz aṣla irmeye emāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 49). [nehb ü ġāret iderler, -er, -ler]*

neheng: *Balina..*

1. İtüñ var yir yüzinde cāy-gāhı
   Nehengüñ ḳaʿr-ı deryādur penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 174). [nehengüñ, -üñ]*

neheng-i ḫīzrān-düm: *Hizran (hıyzeran) kuyruklu balina. (Bu ifadenin "hizran-düm" kısmı Nizami'nin Husrev u Şirin mesnevisinden aynen alınmıştır. Hizran-düm'ün anlamı konusunda erişilebilen kaynaklarda farklı görüşler tespit edilmiştir. Berat Zencani, Nizami'nin Husrev u Şirin mesnevisi üzerine yaptığı incelemede hizran sözcüğünün "bambu" anlamı dışında "bir çeşit hızlı koşan hayvan/at" anlamına geldiğini belirtir. Ayrıca "hizran-düm"ün kuyruğunu dik tutan bu hayvana işaret ettiğini, kuyruğunu dik tutmasının onun gücünün göstergesi olarak kabul edildiğini ifade eder (s.385). Nizami'nin Husrev ü Şirin mesnevisini inceleyen Said Hamidiyan ise "hizran-düm"ün bir denizcilik terimi olduğunu, gemilerin baş tarafında ve en uçta bulunan ve sürtünmeyi azaltma işlevi gören uzun ağaç kısma verilen isim olduğunu, aynı zamanda buna "at" adı verildiğini ifade eder (s.54).*

1. Ṭaġa irse peleng-i āhenīn-süm
   Deñiz geçse **neheng-i ḫīzrān-düm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 40). [neheng-i ḫīzrān-düm, -]*

nekbet: *Felaket, musibet, bela.*

1. Eger bir berg ucına irse **nekbet**
   Dirilse cümle ehl-i ʿilm ü ḥikmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 147). [nekbet,]*

neler: *Neler neler. Çok ve çeşitli şeyler. [2]*

1. Baña miḥnet-serādur bu ḳara ṭaş
   Yeşermedin **neler** gördi ḳuru baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 110). [neler,]*

nem: *Neyim. Bütün varım. [2]*

1. Muraduñsuz şehüm ʿālem gerekmez
   Rıżāñ olmasa ʿömrüm **nem** gerekmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 44). [nem,]*
2. Benüm cānum benüm cānum senüñdür
   Nem olur ḫānüman ḫānum senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 22). [nem,]*

nem: *Gözyaşı. [3]*

1. Gözüm yüzüñden ayru baḫr itmez ise seylin
   Bu ġarḳ-i ḫūn evinden çıḳsun gözüm
   degül **nem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 64). [nem,]*

nem: *Havada bulunan su buharı. [3]*

1. Yaġmur yirine bāġa dürr ü güher ṣaçaydı
   Feyżüñ buḫārı virse nīsān
   buludına **nem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 14). [nem,]*

nem ol-: *Nemli olmak, az ıslak, rutubetli, kuru karşıtı olmak.*

1. Olur bāġūn havāsı ḫūb u ḫurrem
   Nice kim **ola** rūḥ-ı nāmīye **nem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 62). [nem ola, -a]*

nemā bul-: *Büyümek, yetişmek. [Deyim]*

1. **Nemā bulmış** neşāṭ ü nāz içinde
Ulalmış devlet ü iʿzāz içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 29). [nemā bulmış, -mış]*

nemek: *Tuz.*

1. **Nemek** yüz sūz iledür bende zaḫme
Ol urur sāza bir ezgiye zaḫme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 101). [nemek,]*

nemek: *Tuz. II Lezzet.*

1. Senün ḫod-ḫᵛān-ı ḥüsnüñ ḫoş **nemekdür**
Ḳapuñ mihmānlara pür-nān gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 39). [nemekdür, -dür]*

nem-nāk: *Nemli, ıslak.*

1. Meger düşdügi bir ḫāk idi **nem-nāk**
Gömüldi muḥkem itdi toprağı çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 145). [nem-nāk,]*

nem-nāk it-: *Islak hale getirmek, nemlendirmek.*

1. Havāyı ol buḫūr **itdükçe nem-nāk**
Ṭolardı müşk-i terden nāfe-i ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 5). [nem-nāk itdükçe, -dükçe]*

nem-zede ol-: *Islanmak, nemlenmek.*

1. İşitdüm yār içün mātem-zede olmış
Gül-i ter nergisinden **nem-zede olmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 48). [nem-zede olmış, -mış]*

neng: *Ayıp, utanma.*

1. Gül anuñçün döker her laḥzede reng
Ki varur elden ele ṣaḳlamaz **neng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 42). [neng,]*

neng ü nām: *Şan ve şöhret. [3] [İkileme]*

1. Cihāndan yig görür bir curʿa cāmı
Ṣatupdur çeng ü nāya **neng ü nāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 20). [neng ü nāmı, -ı]*

neng ü nām: *Adı çıkma, kötü bir ün kazanma. [İkileme]*

1. Ki üşenürdi **neng ü nāmdan** ol
Bu ʿazm-i seyr-i bī-hengāmdan ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 21). [neng ü nāmdan, -dan]*

nerd: *Tavla denilen oyun. [3]*

1. Ġarīmüñ ḫᵛār görüp yatma bī-derd
Ki naḳşı gelse bilmezler utar **nerd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 106). [nerd,]*

nerdbān: *Merdiven.*

1. Felekler **nerdbāndur** rifʿatine
Melekler pas-bāndur devletine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 81). [nerdbāndur, -dur]*

nerdübān: *Merdiven. [2]*

1. Ger **nerdübān** idinse ṭoḳuz çerḫı ʿaḳl-ı kül
Bir pāyesine irmeye miʿrācuñuñ şehā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 49). [nerdübān,]*

nerdübān: *Merdiven. II. Vesile.*

1. Ve-līkin rām-ı devlet Rūm iledür
Bu baba **nerdübān** ol būm iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 72). [nerdübān,]*

nergis: *Bir çenekliler sınıfının nergisgiller familyasından, lâle gibi soğanla üretilen, beyaz veya sarı çiçekli, soğanı zehirli süs bitkisi. [3]*

1. Ne **nergīs** var ki yoḫ yüzinde zerdi
Ne lāle ki olmaya yürekde derdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 121). [nergīs,]*

nergis: *İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı çiçek II göz, bakış.[2]*

1. Ḳamusı sāzına dem-sāz idiler
Açup **nergislerin** nesrīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 31). [nergislerin, -ler, -i, -n]*

nergis: *İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı çiçek II baygın, mahmur bakan göz. [2]*

1. Ṣabāyı zülf-i müşkīn şāne düzmiş
   Semen **nergislerin** peymāne düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 32). [nergislerin, -ler, -in]*

nergis: *İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı bir çiçek II sevgilinin gözleri, bakışı. [6]*

1. Elinde oynadur bir deste nergis
   İki mestinden olmış ḫaste **nergis** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 56). [nergis,]*
2. Döker **nergisleri** ol resme seyl-āb
   Ki nīlūfer bigi ġarḳ eyledi āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 5). [nergisleri, -leri]*

nergis-i mest: *Sarhoş, mest, baygın nergis II sevgilinin baygın, mahmur gözü. [3]*

1. Çi-ger ḫūn-ḫʷāredür bu **nergis-i mest**
   Uzatmaz degme kişi ḳanına dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 89). [nergis-i mest, -]*

nergis gözlü: *Nergis gözlü, gözleri nergise benzeyen kimse.*

1. Çü **nergis gözlüler** gördi bu ḥāli
   Ki ol gül-yüzlünüñ gitdi mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 65). [nergis gözlüler, -ler]*

nergislerin dik-: *Gözünü dikmek. II. Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. [Deyim]*

1. Güle **nergislerin** eyle **diküpdi**
   Ki san kirpiklerin bile diküpdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 57). [nergislerin diküpdi, -üp, -di]*

nerkis: *Nergis. İri papatya biçiminde ortası yeşil veya sarı, yaprakları gri ve sarı çiçek II göz.*

1. Didi vü dökdi **nerkisler** gülābı
   Girü süñbüllere ḳoydı türābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 45). [nerkisler, -ler]*

nerkis-i sīmīn: *Gümüş renkli nergis çiçeği. II. Yıldızlar.*

1. Yumar biñ **nerkis-i sīmīn** gözini
   Ki aça bir gül-i zerrīn yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 3). [nerkis-i sīmīn, -]*

nerm: *Yumuşak. [3]*

1. Ḳaçan salsa külüng ü tīg olup germ
   Elinde mermer olur mūmdan **nerm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 40). [nerm,]*

nerm eyle-: *Yumuşatmak.*

1. Nigīsā aldı ele çengini tīz
   Göñüller **nerm eyledi** āhengini tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 4). [nerm eyledi, -di]*

nerm ol-: *Yumuşamak, erimek. [2]*

1. Ḳalemden levḥa ol mühri urur germ
   Ki ṭaş görse **olurdı** mūm-veş **nerm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 24). [nerm olurdı, -ur, -dı]*

nerm ol-: *Yumuşamak. II. İyi davranmak, karşısındaki kişinin isteklerine gönüllü olarak tâbi olmak.*

1. Varurak ṣoḥbete germ oldı Şīrīn
   Egilüp Ḫusreve **nerm oldı** Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 14). [nerm oldı, -dı]*

nerm ol-: *Gevşemek, kendini bırakmak.*

1. Girü mey ḳıldu bu luʿbetleri germ
   Semāʿ ü raḳṣ ü luʿbe **oldılar nerm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 24). [nerm oldılar, -dı, -lar]*

nerre: *Erkek.*

1. Nefīrüñ naʿrası kūsuñ ġirīvi
   Fuḳāʿa ḳoymış idi **nerre** dīvi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 14). [nerre,]*

nesḫ ol-: *Hükmünü ortadan kaldırma, hükümsüz bırakma.*

1. Destān olalı ʿāleme dīdārı āyeti
   Nesḫ oldı ḥūr ḳıṣṣası cennet hikāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 2). [nesḫ oldı, -dı]*

nesīm: *Hafif hafif esen, hoş ve latif rüzgar. [19]*

1. Zülf-i yāruñ seyrine yā-Rab ne terk eyler **nesīm**
Ben bu kār-ü-bārı bāri tār-mār itsem
gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 5). [nesīm,]*

nesīm: *Hafif esen rüzgar. II. İyilik, ihsan, cömertlik.*

1. Ḥüsnüñ leṭāfetinden gülzār-ı dehr ḫandān
Ḫulḳuñ **nesīmi** ile bāġ-ı zamāne
ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 4). [nesīmi, -i]*

nesīm-i behişt: *Cennet rüzgarı.*

1. İzine yüz sürer **nesīm-i behişt**
Yaʿni öñince peyk-i rāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 7). [nesīm-i behişt, -]*

nesīm-i cān: *Gönül rüzgarı.*

1. Gel iy mürġ-ı seḥer elḥān demidür
Bahār irdi **nesīm-i cān** demidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 2). [nesīm-i cān, -]*

nesīm-i dōst: *Sevgilinin rüzgarı. II. Sevgilinin kokusu. [2]*

1. **Nesīm-i dōst** mıdur ya havā-yı cān ola mı
Dimāġı tāzeleyen būy-ı dil-sitān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 1). [nesīm-i dōst, -]*

nesīm-i raḥmānī: *Rahmani, Allah'a ait rüzgar.*

1. Merḥabā iy **nesīm-i raḥmānī**
Nicedür ol cemāl ü ʿizz ü celāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 5). [nesīm-i raḥmānī, -]*

nesīm-i saʿādet: *Mutluluğun rüzgarı.*

1. Gine **nesīm-i saʿādet** dem urdı cānumuza
Ki uş hümā-yı şeref ḳondı āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 1). [nesīm-i saʿādet, -]*

nesīm-i şubḥ: *Sabah yeli, tan yeli. [2]*

1. Güneşdür yār ḳaṣrı çarḫ-ı aʿzam
Gün öñinde **nesīm-i şubḥ** urur dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 56). [nesīm-i şubḥ, -]*

nesīm-i şubḥ-gāhī: *Sabah vakti esintisi.*

1. Dir idi iy **nesīm-i şubḥ-gāhī**
Demüñdür ḫaste göñlümüñ penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 51). [nesīm-i şubḥ-gāhī, -]*

nesīm-i şimāl: *Kuzey rüzgarı.*

1. Yine yüz luṭf ile **nesīm-i şimāl**
Cān dimaġına virdi būy-ı visāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 1). [nesīm-i şimāl, -]*

nesīm-i şimāl-i dōst: *Sevgilinin kuzey rüzgarı.*

1. Bir şemme ḫāk-i pāyı ḳoḫısına ḳāniʿem
Yil bigi geçmeseydi **nesīm-i şimāl-i dōst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 14). [nesīm-i şimāl-i dōst, -]*

nesin nicesin: *Bir kişi hakkında bilgi edinmek için sorulan sorular. [Kalıp İfade]*

1. Ki **nesin nicesin** ḳandan ṣoralum
Arupsın rāḥat ol andan ṣoralum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 59). [nesin nicesin, -]*

nesl: *Bir kimsenin zürriyeti, evlât ve torunları, soy, sülâle.*

1. Tevārīḫ ıssı rāvī eyle didi
Ki Şebdīz ol ṭaşuñ **neslinden** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 18). [neslinden, -i, -n, -den]*

nesnās: *Goril, şempanze, orangutan gibi çeşitleri olan büyük bir maymun cinsi.*

1. Diler kim işleye gördügi ḫāli
Anuñ **nesnās** u maymūndur miṣāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 80). [nesnās,]*

nesne: *Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey. [5]*

1. Görinür ger cihān varlıġı çoḳluḳ
Senüñdür varlıḳ ayruḳ **nesne** yoḳluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 34). [nesne,]*

nesne: *Canlı veya cansız tüm mahlukat.*

1. Göre her **nesnenüñ** māhiyyetini
Bile ṭabʿını vü ḫāṣiyyetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 31). [nesnenüñ, -nüñ]*

nesne: *Hiçbir şey.*

1. İki od ile su odda vu suda
Biriküp ḳalmadı **nesne** busuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 74). [nesne,]*

nesne: *Şey, unsur. [3]*

1. Ki mülki iki **nesne** ider ābād
Biri anuñ seḫāvet birisi dād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 39). [nesne,]*

nesr: *Akbaba (Beyitte aynı zamanda "nesr-i tâir" ve "nesr-i vâki" yıldızları kastedilmektedir).*

1. Felekden tīri zaḫmınuñ ʿiḳābı
Bıraḫdı toprağa **nesr** ü ʿuḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 86). [nesr,]*

nesr: *Nesir, düz yazı.*

1. Muvāfıḳ olmayıcaḳ fiʿl ile ḳavl
Ne ḫāṣıl naẓm ü **neṣre** ḳuvvet ü ḥavl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 62). [neṣre, -e]*

nesr-ı ṭāʾir: *Batı yönünde görülen parlak bir yıldız, Kartal burcunun en parlak yıldızı. [2]*

1. Felekden yaña olsa tīri sāʾir
Ḥaẓerden per dökerdi **nesr-ı ṭāʾir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 72). [nesr-ı ṭāʾir, -]*

nesrīn: *Hoş kokulu, yaban gülü olarak da bilinen bir cins gül. [6]*

1. Ṭolu **nesrīn** ü gül reyḥān u sünbül
Nevā-yı ḳumrī vü āvāz-ı bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 85). [nesrīn,]*

nesrīn: *Hoş kokulu, yaban gülü olarak da bilinen bir cins gül. II. Beyaz renkli.*

1. Alur **nesrīn** ele zerrīn ayaġı
Yanında sūsenüñ çīnī kabaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 31). [nesrīn,]*

nesrīn: *Hoş kokulu, yaban gülü olarak da bilinen bir cins gül. II. Nesrin gibi olan güzel. [3]*

1. Ki şahı bilürem Şīrīnsüz olmaz
Bu bülbül ol gül ü **nesrīnsüz** olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 60). [nesrīnsüz, -süz]*

nesrīn: *Hoş kokulu, yaban gülü olarak da bilinen bir cins gül. II. Nesrin gibi olan güzel (Şirin). [3]*

1. Diken gitdi ise **nesrīn** saġ olsun
Kem olmaya şeker Şīrīn saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 101). [nesrīn,]*

neṣṭūr: *Nastur adlı Süryani rahiplerinden birinin ortaya koyduğu mezhepten olan kimse.*

1. Tevārīḫ içre vardur vaṣfı meṣṭūr
Dimiş naṣrāníler adını **Neṣṭūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 10). [neṣṭūr,]*

neşāṭ: *Sevinç, mutluluk. [9]*

1. Şehüñ ol mevziʿ arturdı **neşāṭın**
Buyurdı ṣaldılar ṣoḥbet bisāṭın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 19). [neşāṭın, -ıñ]*

neşv ü nemā bul: *Yetişip büyümek, sürüp çıkmak. [2] [İkileme, Deyim]*

1. Bağlansa emrüñe nola şems ü ḳamer kemer
Nūruñla **buldı neşv ü nemā** bu iki ḫod-nümā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 48). [neşv ü nemā buldı, -dı]*

neşve: *Hafîf sarhoşluk, hafîf sarhoşluğun verdiği keyif. [2]*

1. Şarābı **neşvesinden** cümle sekrān
Dil ü cān denk ü vālih ʿaḳl ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 13). [neşvesinden, -s, -i, -n, -den]*

nevā: *Ezgi, ses, nağme. [4]*

1. Çün ayrulıḳ **nevāsın** eyledüm rāst
   Bulardan bir maḳām olındı der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 103). [nevāsın, -s, -ı, -n]*

nevā: *Ezgi, ses, nağme. II. Acı, keder, üzüntü.*

1. Çi-ger her dem urur ġām nāyuma çeng
   Ger itmedüm **nevām** içinde āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 106). [nevām, -m]*

nevā: *Türk müziğinin en eski makamlarından biri. Uşşak dörtlüsüne rast beşlisi ilavesiyle meydana gelmiştir. [3]*

1. İşāret ḳıldı şeh aldı ele sāz
   Nevālar ḳıldı ʿuşşāḳa ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 240). [nevālar, -lar]*

nevā-yı kumrī: *Güvercin cinsinden bir kuş olan kumru kuşunun sesi. [2]*

1. Ṭolu nesrīn ü gül reyḥān u sünbül
   Nevā-yı ḳumrī vü āvāz-ı bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 86). [nevā-yı ḳumrī, -]*

nevā bul-: *Nasiplenmek. [Deyim]*

1. ʿĀṣilere nevāle-i ʿafv alduñ armaġān
   Buldı nevālen ile ḳamu bī-nevā **nevā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 64). [nevā buldı, -dı]*

neva kıl-: *Söylemek, ses çıkarmak.*

1. Muġannī düzmiş idi söz ile sāz
   Neva ḳılmışdı ʿuşşāḳa ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 24). [neva ḳılmışdı, -mış, -dı]*

nevā vü berg: *Yaprak ve nağme II nimet. [İkileme]*

1. Nevā vü berg ile ṭolmışdı gül-şen
   Cihān cānān cemāli bigi rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 15). [berg vü nevā, -]*

nevāl: *Bağış, ihsan.*

1. **Nevālüñden** bulur ālem nevāle
   Beni her ḳapuya ḳılma ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 99). [nevālüñden, -üñ, -den]*

nevāl it-: *Bağışlamak, ihsan etmek.*

1. Gedāñuz būseden geh geh **nevāl it**
   Ḥarām olmasun ol daḫı ḥelāl it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 33). [nevāl it, -]*

nevāle: *Gerekli yiyecek ve içecek şeyler, azık. [5]*

1. Bu ḫᵛāndan kim baña ḳılduñ ḥavāle
   İlet bir loḳma aña daḫı **nevāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 36). [nevāle,]*

nevāle: *Yiyecek, azık. II Nasip.*

1. ʿĀṣilere nevāle-i ʿafv alduñ armaġān
   Buldı **nevālen** ile ḳamu bī-nevā nevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 64). [nevālen, -n]*

nevāle-i ʿafv: *Affedilme nasibi.*

1. ʿĀṣilere **nevāle-i ʿafv** alduñ armaġān
   Buldı nevālen ile ḳamu bī-nevā nevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 63). [nevāle-i ʿafv, -]*

nevāziş: *Gönül alma, iltifat etme. [2]*

1. **Nevāziş** vaḳtidür uzatma nāzı
   Dem-i mihr irdi ḳılma mühre-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 65). [nevāziş,]*

nevāziş göster-: *Gönül almak, iltifat etmek. [2] [Deyim]*

1. Söze bir ḳapudan daḫı girişdī
   Nevāziş gösterüp ṣabra dürişdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 68). [nevāziş gösterüp, -üp]*

nevāziş kıl-: *İltifat etmek. [2]*

1. **Nevāziş ḳılmaz** ise luṭf-ı Şīrīn
   Çi Ḫusrev şevketi çi şīr-i peşmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 7). [nevāziş ḳılmaz, -maz]*

nev-bahār: *İlkbahar. [2]*

1. Yüzüñ bostānı cennet **nev-bahārı**
Ḥaṭuñ reyḥānı kevs̱er sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 7). [nev-bahārı, -ı]*

nev-bahār: *İlkbahar II Gönül.*

1. İder sīr-āb nergis lāle-zārı
Ḳılur ġark-āb u tūfān **nev-bahārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 6). [nev-bahārı, -ı]*

nev-bahār: *İlkbahar. II. Yeni/başka sevgili.*

1. Ḳoma gel saldı ise cānda ḫārı
ʿIvaż gör bir güle bin **nev-bahārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 144). [nev-bahārı, -ı]*

nevbet: *Sıra, devir. [2]*

1. Biz atduḳ oḳumuz **nevbet** senüñdür
Biraz gün bu yalan devlet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 15). [nevbet,]*

nevbet deg-: *Sıra gelmek. [Deyim]*

1. **Degiserdür** b'oġur oġluña **nevbet**
Velī eglenmeyiser anda devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 39). [nevbet degiserdür, -iser, -dür]*

nevbet iriş-: *Sıra(sı) gelmek. [Deyim]*

1. **İrişdi** sözde çün Şāvūra **nevbet**
Ḳamusı ḳıldılar ʿışḳ ile raġbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 1). [nevbet irişdi, -di]*

nevbet tut-: *Asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak. [Deyim]*

1. Nitekim pās-bān **nevbet tutarlar**
Ki oddan ḥarb-gāha oḳ atarlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 5). [nevbet tutarlar, -ar, -lar]*

nev-cüvān: *Delikanlı, genç.*

1. Ṣaçılmış raḥmet āş̱ārı cihana
Cihān-ı pīr dönmiş **nev-cüvāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 10). [nev-cüvāna, -a]*

nev-cüvān: *Delikanlı, genç (Husrev-i Perviz).*

1. Ḥaḳīkāt bilürem ki ol **nev-cüvāna**
Murād özüñdür ayruġı behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 51). [nev-cüvāna, -a]*

nevg-i ġamze: *Bakış oku, yaralayıcı bakış.*

1. Egerçi **nevg-i ġamzem** cān-sitāndur
Emīn olan göñüllere emāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 81). [nevg-i ġamzem, -m]*

nevʿi: *Çeşit.*

1. Ki ger ʿadd ola bir **nevʿinde** efrād
Sayılmaz biñ olursa ʿömr aʿdād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 33). [nevʿinde, -n, -de]*

nevʿ-i aʿlā: *Yüce, değerli tür/çeşit.*

1. Bu cinse ister iseñ **nevʿ-i aʿlā**
Kemāl ehli dimişler naḫl-i ḫurmā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 47). [nevʿ-i aʿlā, -]*

nevmīd: *Ümitsiz.*

1. Dün irince izlediler gerd-i ḫūrşīd
Bu günden döndiler gün bigi **nevmīd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 58). [nevmīd,]*

nevmīd: *Ümitsiz olma durumu, ümitsizlik.*

1. Gicem **nevmīd** ṣubḥından ḳaradur
Günüm ḥasret düninden pür-belādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 45). [nevmīd,]*

nevmīd ḳal-: *Ümidini kesmek. [Deyim]*

1. Çü her bir çāreden **nevmīd ḳaldı**
Buyurdı kim Büzürgūmīd geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 1). [nevmīd ḳaldı, -dı]*

nevmīd ol-: *Karamsar olmak, ümitsizliğe düşmek.*

1. Çü **nevmīd oldı** öz ḳavmine yitdi
Hemān Ermen yolını tutdı vü gitdi *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 265). [nevmīḏ oldı, -dı]

nev-rūz: *Baharın ilk günü, ilkbahar; nevruz bayramı. [4]*

1. Didi Dil-şād-ı şādān ü dil-efrūz
Ki şīrīn bize her rūz idi **nev-rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 78, Mısra 2). [nev-rūz,]*

nev-rūz: *Yeni gün.*

1. Meger kim āftāb-ı ʿālem-efrūz
Yiri kılmışdı **nev-rūz** ile pīrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 8). [nev-rūz,]*

nev-rūzī: *Nevruz makamıyla ilgili, nevruz makamında.*

1. Düzüp ḳavline **nev-rūzī** ʿameller
Didi Pervīz dilinden ġāzeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 243). [nev-rūzī,]*

ney: *Dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan üflemeli çalgı. [6]*

1. Naġme-yi ʿūd demi meclisi pür-ʿanber ider
Nefesinden n'ola ger **ney** döke şekker bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 12). [ney,]*

ney: *Kamış, şeker kamışı.*

1. Dime Şīrīn ü Şekker oldı yek-sān
Şeker **neyden** kopar Şīrīn yiri cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 64). [neyden, -den]*

ney-i ʿışk: *Aşk neyi.*

1. Ney-i ʿışḳa ur imdi ʿūd-veş çeng
Ki ahuñ odı her dem ide āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 25). [ney-i ʿışḳ, -]*

ney-i kand: *Şeker kamışı. II. Şirin.*

1. Girih cāna neden urdı **ney-i ḳand**
Meger şīrīn yolında oldı kemer-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 55). [ney-i ḳand, -]*

neydügi: *Ne olduğu.*

1. Ve-līkin ḳaldı ʿaklüm ḥ̱ayār ü ḫākī
Bilinmez **neydügin** ol nūr-ı pākī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 18). [neydügin, -n]*

neydügini: *Ne olduğunu.*

1. Şeh öniñe dökilen ḫāṣ niʿmet
Diyeyin **neydügini** çekme zaḥmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 8). [neydügini,]*

ney-istān: *Kamışın bol olduğu yer, sazlık. [2]*

1. Ḥasedden bir ḫaber dir fitne-engīz
Ney-istānā şan urdı āteş-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 36). [ney-istānā, -ā]*

neylersin: *Ne yapalım, elden bir şey gelmez anlamında bir söz.*

1. Hemān-dem virdi ʿūda güş-māli
Ki **neylersin** oda düş ṭurma ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 10). [neylersin,]*

neylersiz: *"Ne yaparsınız, elden bir şey gelmez, çare yok" anlamlarında bir ifade.*

1. Ki **neylersiz** bugünki dem dün olmaz
Bu dün mānendi ʿālemde gün olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 37). [neylersiz,]*

ney-şeker-veş: *Şeker kamışı gibi. II Tatlı sözler yazan kalem gibi.*

1. Söze çün **ney-şeker-veş** baġladı bend
Eridi lezzetinden ḳālib-i ḳand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 41). [ney-şeker-veş,]*

ney-şekker: *Şeker kamışı.*

1. Leb-i Şīrīnden ol ṣu kevşer olmış
Biten ḳamışları **ney-şekker** olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 34). [ney-şekker,]*

nezāre it-: *Bakmak, seyretmek. [3]*

1. Ḳılurdı ḳaṣrına **itdükde nezāre**
Ṭonı yirine cānın pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 71). [nezāre itdükde, -dükde]*

nezāre it-: *Dikkatlice (etrafa) bakmak.*

1. Sürer ḫargāha dek **idüp neẕāre**
Baḳınur çevreye kim bula çāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 33). [neẕāre idüp, -üp]*

nezāre kıl-: *Bakmak, seyretmek. [2]*

1. Ḥaḳīḳat bildi kim ol yek-süvāre
Ki ṣuda **ḳıldı** kendüye **neẕāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 26). [neẕāre ḳıldı, -dı]*

nezr: *Allah'a, örfümüze göre ise aynı zamanda mübârek bir şahsa veya makāma mânevî yardımını dilemek için, bir istek veya dileğin gerçekleşmesi durumunda yerine getirilmek üzere yapılan vaat ve vaat edilen şey, adak. [2]*

1. İderdi **neẕr** ü ḳurbān ü taṣadduḳ
Ḳılurdı luṭf ü iḥsān ü temalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 45). [neẕr,]*

nezr: *Ant; adanılmış şey, adak.*

1. Bilürsin özümi kim ʿöẕr ileydüm
Gehī peymān ü gāhī **neẕr** ileydüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 22). [neẕr,]*

nezr ü ʿahd ḳıl-: *Yemin edip adak adamak. Bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip yoksullara dağıtmak veya kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak. [İkileme, Deyim]*

1. Çü var idi yolında cidd ü cehdi
Öküş **ḳılmışdı** Şīrīn **neẕr ü ʿahdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 198). [neẕr ü ʿahdi ḳılmışdı, -mış, -dı]*

nıdd: *Benzer; eş; aynı.*

1. Ḥakīm itdükde mechūli mübeyyen
Ḳılur ziddiyle ya **nıddiyle** rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 10). [nıddiyle, -i, -y, -le]*

nıṭāḳ: *Kuşak, kemer.*

1. Bununla ki ṭāḳatümdurur ṭāḳ
Döymez gücüme cihān **nıṭāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 74). [nıṭāḳı, -ı]*

niʿam: *Nimetler.*

1. Ḫacil ḳılduñ bizi cūd ü **niʿamden**
Utandurduñ öküş luṭf u keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 17). [niʿamden, -den]*

nice: *" Pek çok, çok, bir hayli" anlamında belgisiz sıfat. [52]*

1. Kime kim gele baḫt il varıcıdur
Nice benüm bigi yalvarıcudur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 48). [nice,]*

nice: *Daha ne kadar, ne vakte kadar. [16]*

1. **Nice** pinhāni çala ṭablı gilim altında ʿakl
ʿIşḳı ālemde ʿālem-veş āşkār itsem
gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 11). [nice,]*

nice: *"Hangi" anlamında soru sıfatı.*

1. Olur çoḳ ḳatı başlulıḳ yavaşda
Nice yavuz keser narḫı savaşda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 32). [nice,]*

nice: *Her ne kadar, ise de.*

1. Niçe bāzīçe ile söylenen fāl
Gelür toġru çü aḫter ola ḫōş-ḫāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 45). [niçe,]*

nice: *"Nasıl?" anlamında soru zarfı. [53]*

1. **Nice** fehm eyleye ḥādiṣ ḳadīmi
İhāṭa ide mi zāil muḳimi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 7). [nice,]*

nice: *"Nasıl, ne şekilde" anlamlarına gelen soru zarfı. [3]*

1. Medāyinden yanını baña göster
Gözet maṭlūbı ṭālib **nice** ister *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 312). [nice,]*

nice: *Nasıl, ne kadar. [2]*

1. Çü sözi müstemiʿ fehm itmeye çüst
Nice ḳuvvetlü ise ṭabʿ olur süst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 94). [nice,]*

nice: *Nasıl, ne kadar da.*

1. **Nice** örtülü ola ʿışve vü nāz
Gerekdür ʿışḳa uyan mest ü ser-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 39). [nice,]*

nice: *Nasıl, ne kadar da çok.*

1. **Nice** devlet ki yol üzredurur ol
Çün uġrar ġāfil ādem ṣapıdur yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 31). [nice,]*

nice: *Nasıl, öyle bir. [9]*

1. **Nice** ṣeh ki āftāb-ı heft kişver
Ki ḳılur yidi iḳlīmi münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 111). [nice,]*

nice: *Nasıl, mümkün mü?.*

1. Ṣunuñ kim olmadı olmaz beḳāsı
Aña ʿāḳil olan **nice** baḳası *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 102). [nice,]*

nice: *Ne zaman.*

1. İşitdük ġūl **nice** çün kese rāh
Ḥorōs eydür bucaġından ʿale'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 27). [nice,]*

nice: *Ne zamana kadar, daha ne kadar. [7]*

1. **Nice** daʿvī-i bī-maʿnā ḳılalum
Bu zībā ṣūreti maʿnā bilelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 97). [nice,]*

nice biñ: *Binlerce, çok fazla. [3]*

1. **Nice biñ** ʿālim ü niḥrir-i derrāk
Çaġırur her tarafdan mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 5). [nice biñ, -]*

nice bir: *Daha ne kadar, ne vakte kadar. [14]*

1. Sevāb oldı bana laʿlüñ şarabı
Ṣudan **nice bir** oda yana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 12). [nice bir, -]*

nice dem: *Bir süre, bir müddet.*

1. Bizi oynatdı birḳaç gün bu kec-bāz
Nice dem size daḫı düziser sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 20). [nice dem, -]*

nice kez: *Birçok defa, pek çok kez. [2]*

1. Öküş seyr itmiş idi şarḳ ü ġarbe
Nice kez ḥāżır olmış ḍarb ü ḥarbe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 30). [nice kez, -]*

nice ki: *Nasıl ki. [3]*

1. Nice ki ola aġızda aḫbār-ı cām-ı Cemşīd
Nice ki gele dile destān-ı Zāl-i Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 77). [nice ki, -]*

nice ki: *Ne kadar, pek çok, çok.*

1. **Nice ki** istediler pinhān ü peydā
Bu naḳşuñ sırrı olmadı hüveydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 7). [nice ki, -]*

nice ki: *Ne zaman ki.*

1. **Nice ki** Ḳādirüñ fermānı yoḳdur
Dürüst eylemegüñ imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 149). [nice ki, -]*

nice ki: *Ne zaman ki, şu vakte kadar.*

1. Didi **nice ki** devrān-ı cihāndur
Yir ü gök ins ü cinn ü cism ü cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 5). [nice ki, -]*

nice ki: *Süresince, boyunca. [2]*

1. **Nice ki** ola ayuñ bedr ü hilāli
Nice kim Müşterī saʿd ide ṭāliʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 86). [nice ki, -]*

nice kim: *Nasıl ki.*

1. Cehennem-veş **nice kim** yanar içler
Ṣuvarur oldu şu ile ḳılıçlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 33). [nice kim, -]*

nice kim: *Ne kadar çok, ne zamandır ki.*

1. **Nice kim** ben bu benlik ile mestem
Niceme sende isem büt-perestem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 191). [nice kim, -]*

nice kim: *Ne kadar, ne kadar çok.*

1. Olur bāġūn havāsı ḫūb u ḫurrem
Nice kim ola rūḥ-ı nāmīye nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 62). [nice kim, -]*

nice kim: *Ne zaman ki. [5]*

1. **Nice kim** nüktesini gūş iderdi
Gehī ḫayrān olup geh cūş iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 127). [nice kim, -]*

nice kim: *Ne zaman ki, ne kadar ki II Uzun zaman.*

1. **Nice kim** fikr ḳıldı ḳaldı ḫayrān
Bulımadı nedür ol derde dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 29). [nice kim, -]*

nice kim: *Ne zaman ki, şu vakte kadar.*

1. **Nice kim** ḳuṭb ṣābitdür İlāhī
Ol olsun yir yüzinüñ pādşāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 245). [nice kim, -]*

nice kim: *O kadar çok, pek çok. [2]*

1. **Nice kim** ṣoḥbet itdilerdi ḫayli
Daḫı bir lezzete olmadı meyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 89). [nice kim, -]*

nice kim: *Öyle bir. [2]*

1. **Nice kim** gider idi pīç-der-pīç
Dere vü ṭaġ ü taş idi daḫı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 49). [nice kim, -]*

nice kim: *Süresince, boyunca. [4]*

1. Tolu fazl u hüner ʿilm ü ʿameldür
Nice kim ḳıla Keyvān ḫayre āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 83). [nice kim, -]*

niceki: *Ne zaman ki.*

1. Niceki ayruġ aġacı ideler yār
Yimiş virmez meger ki andan tutar bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 61). [niceki,]*

niceler: *Niceleri, pek çok kişi. [2]*

1. Yile virdi nice ivenler adı
Niceler ṣabr idüp buldı murādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 24). [niceler,]*

niceme: *Ne kadar, her ne kadar. [10]*

1. **Niceme** zaḥmet ise olsun süvāre
Ki ḫüsni ṣuyı cān bāġın suvara *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 45). [niceme,]*

nicesi: *Nasıl, nasıl olur da. [3]*

1. Ḳanı ol nāz ehli nāzenīn yār
Nicesi ḳıydı aña çarḫ-i ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 66). [nicesi,]*

nicesi: *Nasıl, ne şekilde. [2]*

1. Çü Şīrīn gördi ol şāh-ı dilīri
Nicesi yıḳdı bir yumruḳda şīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 28). [nicesi,]*

niceye-dek: *Ne zamana kadar! Daha ne kadar!. [3]*

1. Dökilmez yimiş içün açup etek
Iraḫdan derd ü ḫasret **niceye-dek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 48). [niceye-dek,]*

niçün: *Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye. [39]*

1. Ki iy biçāre **niçün** ḫaste-dilsin
ʿAzīz-ün nefs iken ḫ̬ār ü ḫacīlsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 3). [niçün,]*

nidā-yı daʿvet: *Çağrı sesi, seslenişi.*

1. **Nidā-yı daʿvetin** diñlerdi ẕerrāt
Anuñçün söyler idi aña her ẕāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 89). [nidā-yı daʿvetin, -in]*

nidem: *Ne edeyim, ne yapayım?.*

1. Ki **nidem** ger virürsem ḳaṣruma rāh
Ḥarīṣ ü mest ü bī-ḥoddur şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 3). [nidem,]*

n'iderler: *Ne ederler, ne yaparlar ?.*

1. Ḥalālī rızḳ id iy bāz-ı şikārī
N'iderler kerkes-i murdar-ḫʿārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 66). [n'iderler,]*

nidesini bilme-: *Ne yapacağını bilememek, şaşırıp kalmak. [Deyim]*

1. Ḳalur ḥayretde **bilmez nidesini**
Ne ḳonmasın bilür ne gidesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 23). [nidesini bilmez, -z]*

nidesini bileme-: *Ne yapacağını bilememek, şaşırıp kalmak. [Deyim]*

1. Ṭarıḳdı **bilemedi nidesini**
Unıtdı gelesini gidesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 9). [nidesini bilemedi, -di]*

n'idesin bilime-: *Ne yaptığını/yapacağını bilememek, şaşırıp kalmak. [Deyim]*

1. Egerçi bir ḳuru ġayretde ḳaldı
N'idesin bilimez ḥayretde ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 10). [n'idesin bilimez, -z]*

nideyin: *Ne yapayım.*

1. ʿIşḳını gizleyem direm **nideyin**
İḫtiyārum yoḳ iken āh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 9). [nideyin,]*

nigāh eyle-: *Bakmak, ilgilenmek.*

1. Fiġān ki nergis-i mesti bu serv-i lāle-rūḫuñ
İçüp şarāb-ı ġurūr **eylemez nigāh** baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 12). [nigāh eylemez, -mez]*

nigār: *Nakış, resim, suret.*

1. Medāyin şehrin itdi mehr-i Şīrīn
Nigār ü naḳş ile büt-ḫāne-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 48). [nigār,]*

nigār: *Resim gibi güzel sevgili. [2]*

1. Dimeñ ki **nigāre** ne ṭaleb yoḫ çü nişānı
Aç gözüñi ṭālib ki añа her nakş nişāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 7). [nigāre, -e]*

nigār: *Resim gibi güzel sevgili (Şirin). [10]*

1. **Nigār** eydür atam bu söz degüldür
Bu deñlü gözleyen göz göz degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 295). [nigār,]*

nigār-ı ḫusrev-āyīn: *Padişah adetli güzel (Şirin).*

1. Ṭuru geldi revān ol serv-i sīmīn
Nigār-ı Ḫusrev-āyīn yaʿnī Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 138). [nigār-ı ḫusrev-āyīn, -]*

nigār-ı zühre-manzar: *Zühre görünümlü güzel (Şirin).*

1. Yanında ol **nigār-ı Zühre-manẓar**
ṣanasın mihr ile māh-ı münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 25). [nigār-ı zühre-manẓar, -]*

nigārā: *Ey sevgili!. [2]*

1. **Nigārā** derd-mendem müstemendem
Sipend oda bıçaġa gūsfendem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 155). [nigārā,]*

nigārīn: *Resim kadar güzel.*

1. Büt-i şīrīn-zebān ü ḫusrev-āyīn
Nigārīn ü şeker-leb yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 10). [nigārīn,]*

nigārīn: *Resim gibi güzel sevgili (Şirin). [18]*

1. **Nigārīn** ayaġına sürdiler yüz
Didiler bir günüñ biñ sāʿati yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 9). [nigārīn,]*

nigārīn-i dil-efrūz: *Gönle ferahlık veren güzel, sevgili (Şîrîn).*

1. Yanında ol **nigārīn-i dil-efrūz**
Oturmışdı gözedüp baḫt ile rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 15). [nigārīn-i dil-efrūz, -]*

nigārīn-i ḳamer-veş: *Aya benzeyen güzel (Şirin).*

1. Girü ḫalvet **nigārīn-i ḳamer-veş**
Yanınca ancaġ on zībā ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 56). [nigārīn-i ḳamer-veş, -]*

nigārīn-i şeker-leb: *Şeker dudaklı sevgili (Şirin).*

1. Gül-i ʿanber-nesīm ü serv-i sīmīn
Nigārīn-i şeker-leb yaʿnī Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 2). [nigārīn-i şeker-leb, -]*

nigārīn-i zamāne: *Devrin güzeli (Şirin).*

1. Bu yaña ol **nigārīn-i zamāne**
Seḥer-gehden ṭurup mest-i şebāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 127). [nigārīn-i zamāne, -]*

nigeh-dār-ı zemīn ü āsmān: *Gökyüzü ve yeryüzünün koruyucusu, gözetleyicisi. Allah.*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki Dādār-ı cihāndur
Nigeh-dār-ı zemīn ü āsmāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 44). [nigeh-dār-ı zemīn ü āsmāndur, -dur]*

nigerān: *Bakıcı, bakakalan, seyreden.*

1. Ben sāde-dile reng ile naḳş oynadı bir büt
Bu naḳş-ı nigāre gözüm
andan **nigerāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 14). [nigerāndur, -dur]*

nigīn: *Yüzük kaşı. Mühür şeklinde olan yüzük kaşı.*

1. Bu mūma eyle naḳş idem **nigīnüñ**
Ki ne elüñ tuya ne āsitīnüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 89). [nigīnüñ, -üñ]*

nigīn: *Yüzük kaşı, mühür.*

1. Bedaḫşān reşk-i laʿlinüñ **nigīni**
Bozar naḳḳāş-ı çīni ḳaşı çīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 131). [nigīni, -i]*

nigīsā: *Husrev ü Şirin mesnevisinde adı geçen, Husrev'in maiyetinde yer alan sazende ve hanendelerden biri. [17]*

1. Oturmış Bārbed ʿūd ile dem-sāz
Nigīsā söz ü sāz ile hem-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 32). [nigīsā,]*

nīg-maḥżar: *Görünüşü iyi ve güzel olan, gösterişli. II. II. Murad.*

1. ʿAtā ḳıldukça şaḫṣa ol **nīg-maḥżar**
Gelür gözine aḥḳar baḥr-i Aḫżar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 43). [nīg-maḥżar,]*

nigūsār: *Baş aşağı.*

1. Olınca Barbed ʿūdı şeker-bār
Nigīsā çengi düzmişdi **nigūsār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 2). [nigūsār,]*

nigūsār ḳıl-: *Baş aşağı etmek, yenmek.*

1. Şeh-i şeb ḳılmadın leşker bedīdār
Ṣalup sancaḳ ʿalem **ḳıldı nigūsār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 28). [nigūsār ḳıldı, -dı]*

nigūsār ol-: *Baş aşağı olmak, tersine çevrilmek. [Deyim]*

1. Dikince çīn şehi maşrıḳda aʿlām
Nigūsār olmış idi rāyet-i şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 4). [nigūsār olmış, -mış]*

nihād: *Yaratılış. [2]*

1. Hemān ʿādet tutupdur bu vilāyet
Ki olur her **nihāda** bir nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 6). [nihāda, -a]*

nihān: *Giz, sır.*

1. Aña dek ki irdi ḳaşra atdı cānın
Eyitdi aşkārın u **nihānın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 18). [nihānın, -ın]*

nihān: *Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış. [2]*

1. **Niḥān** bu fikr içinde āşkāre
   Eyitdi ḫalḳa ʿazm itdüm şikāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 29). [niḥān,]*

nihān: *Gizli, gizlice. [5]*

1. **Nihān** iltüp getürürdi selāmı
   Ciger-ḫūndan dil-efgāra peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 71). [nihān,]*

nihān it-: *Gizlemek, saklamak II örtmek, bir şeyin görünmesine engel olmak.*

1. **Nihān it** laʿluñi dürcüñde şāhā
   Güneş bigi otur burcuñda tenhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 83). [nihān it, -]*

nihānī: *Gizli, gizlice. [4]*

1. Açılur bunlaruñla āşkāre
   İder bağrın **nihānī** pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 88). [nihānī,]*

nihānī eyle-: *Gizlemek, saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak.*

1. Beni bir kūşede **eyle nihānī**
   Şāha benden ʿayān itme nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 75). [nihānī eyle, -]*

nihānī maʿnā: *Gizli anlam.*

1. Getürüñ göreyin setr itmeñ anı
   Ki bu ṣūretde **maʿnā** var **nihānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 36). [nihānī maʿnā, -]*

nihānī ol-: *Gizlenmek, görünmez olmak.*

1. Ḳamu ʿaḳl ehli bilür ẓāhir anı
   Ki būy-ı müşk ʿışḳ olmaz nihānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 2). [nihānī olmaz, -maz]*

nihāyet: *Son, gayet. [7]*

1. Çi-ger yoḳ ʿadl ü beẕlüñe **nihāyet**
   Ger artursañ ola ʿayn-i ʿināyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 51). [nihāyet,]*

nihāyet bulın-: *Sona varmak, sonu olmak, bitmek. [2] [Deyim]*

1. **Bulınur** ʿarşa vü kürse **nihāyet**
   Bulınmaz ol göñüle ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 37). [nihāyet bulınur, -ın, -ur]*

nihāyet var: *Son var.*

1. Elfāza **var nihāyet** ü ḥad yoḫ cemāline
   Kim ide müntehiyle beyān bī-nihāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 11). [nihāyet var, -]*

nihāyeţ yoḳ: *Sonu, nihayeti yok. Sayısız, pek çok, çok fazla.*

1. Şehüñ ḫod malına **yoḳdur nihāyeţ**
   İcāzet vir hemān vardur kifāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 63). [nihāyeţ yoḳdur, -dur]*

nihāyeţ yoḳ: *Sonu, nihayeti yok.*

1. Bu ḥālet şerḥine **yoḳdur nihāyet**
   Ḥikāyet diñle ḳim çoḳdur şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 21). [nihāyet yoḳdur, -dur]*

nihrir-i derrāk: *Çabuk anlayışlı bilgili, alim (kimse).*

1. Nice biñ ʿālim ü **niḫrir-i derrāk**
   Çağırur her tarafdan mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 5). [niḫrir-i derrāk, -]*

niḳāb: *Yüz örtüsü, peçe, yaşmak. [8]*

1. **Niḳāb** ucın götürmüş ay yüzinden
   Ne ay gün görse gider kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 45). [niḳāb,]*

niḳāb tut-: *Örtmek, örtü ile kapamak. [2] [Deyim]*

1. Görürsin bunca ʿadl ile āftābı
   Tutar ḫüsnine her gice **niḳābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 68). [niḳābı tutar, -ar]*

nikāḥ: *Kanuni evlenme töreni.*

1. İkinci ben ża'ife çün bula yol
Nikāḥ u 'aḳd ile hem-ser ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 80). [nikāḥ,]*

nīḳ-nam: *Namı iyi olma, iyi adla anılma.*

1. Çün ister idi Şîrîn **nīg-nāmī**
Viribir Ḫusreve pinhān peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 13). [nīg-nāmī,]*

nīl: *Koyu mavi, çivit rengi. [2]*

1. Anuñçün **nīl** ider rengin ḥicābuñ
Ki nīlīdür ḥicābı āftābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 33). [nīl,]*

nīl: *Nil nehri. [2]*

1. Köyinmiş āhı ile kūh u hāmūn
Boyanmış ḳan yaşından **Nīl** ü Ceyḥūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 14). [nīl,]*

nīlī: *Canlı, koyu mavi, çivit renkli.*

1. Anuñçün nīl ider rengin ḥicābuñ
Ki **nīlīdür** ḥicābı āftābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 34). [nīlīdür, -dür]*

nīlūfer: *Nilüfergiller familyasından, durgun sularda ve havuzlarda yetişen, uzun saplı, yuvarlak ve geniş yaprakları su üzerinde yüzen, beyaz, pembe, mâvi ve sarı büyük çiçekli su bitkisi. [2]*

1. Döker nergisleri ol resme seyl-āb
Ki **nīlūfer** bigi ġarḳ eyledi āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 6). [nīlūfer,]*

nīlūfer-i ter: *Taze nilüfer.*

1. Ḥayādan gül bigi başmış idi der
Ṣuya ġarḳ idi san **nīlūfer-i ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 94). [nīlūfer-i ter, -]*

nīlūfer-āyīn: *Nilüfer çiçeği gibi.*

1. Çü 'āciz ḳıldı bu çerḫ-i zirih-çīn
Ṣuya ṣaldı siper **nīlūfer-āyīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 32). [nīlūfer-āyīn,]*

nīm hüş-yār: *Yarı uyanık.*

1. Oturmış idi bir gün **nīm hüş-yār**
Bu 'azme ki ola baḫt-ı ḫufte bīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 23). [nīm hüş-yār, -]*

nīm raġbet ḳıl-: *Fazla istekli olmamak, fazla meyil göstermemek. [Deyim]*

1. Bularuñ ḫāṭıriyçün itdi ṣoḥbet
Ḳılurdı ẕevḳ ü 'ayşe **nīm raġbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 22). [nīm raġbet ḳıl, -]*

ni'met: *Allah'ın kullarına bağışı olan yiyecek içecek vb., özellikle ekmek. [10]*

1. Seḥer sa'd oldı ḳıl pīrūz rūzı
Çü virdüñ **ni'meti** şükr eyle rūzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 82). [ni'meti, -i]*

ni'met: *İnsanın iyi yaşamasını sağlayacak her türlü şey, servet, refah, dirlik düzenlik, sağlık vb. [5]*

1. İnanmaġıl oġul gerdūn-ı dūna
Ki biñ yıl **ni'meti** deġmez bu güne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 22). [ni'meti, -i]*

ni'met: *Lütuf, iyilik, ihsan. [6]*

1. Dökerdün ḫᵛān-ı vaṣluñ **ni'metinden**
Yir idük anı biñ cān leẕẕetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 121). [ni'metinden, -in, -den]*

ni'met ıssı: *Nimet sahibi. Kendisine rızık, iyilik, ihsan bahşedilmiş olan.*

1. Ulu ni'metdurur Ḫaḳdan bu maḳṣūd
'Aceb mi **ni'met ıssı** olsa maḥsūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 112). [ni'met ıssı, -]*

nīm-mest: *Yarı sarhoş.*

1. İy sāḳī-i ferruḫ u ḫuceste
Ṣun sāġar-i pür bu **nīm-meste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 42). [nīm-meste, -e]*

nirden: *Nereden, nasıl.*

1. Bu ḥāletde çoġ itdi iżṭırābı
Bilimez **nirden** ola feṯḥ-i bābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 10). [nirden,]*

nire: *Nere, nereye. [2]*

1. Meded ḳıl derd ile dermānda ḳaldum
Ne bilem **nire** varam ḳanda ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 18). [nire,]*

nīreng: *Hile, oyun, efsun, göz bağcılık.*

1. Gidüp ʿayn-i cihāndan reng ü **nīreng**
Yoġ idi mīm-i leb-den ġayri dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 9). [nīreng,]*

nīreng it-: *Hile yapmak, aldatmak. [Deyim]*

1. Eger mīzān-ı dehr **itmezse nīreng**
Niçün tartar saña gevher baña seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 87). [nīreng itmezse, -mez, -se]*

nīreng-sāzī kıl-: *Hile, göz bağıcılık yapmak. [Deyim]*

1. Teferrüc ḳıl bu kuḥl-ı şīşe-bāzı
Ki ne resme **ḳılur nīreng-sāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 10). [nīreng-sāzī ḳılur, -ur]*

niṣāb: *Sermaye.*

1. Çü yoḳ vaṣlı **niṣābından** naṣībüm
Zekāt itdi ḫayālini ḥabībüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 13). [niṣābından, -ı, -n, -dan]*

nisān: *Nisan ayı.*

1. Yaġmur yirine bāġa dürr ü güher ṣaçaydı
Feyżüñ buḫārı virse **nīsān** buludına
nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 14). [nīsān,]*

nisār: *Saçma, dağıtma. [3]*

1. Cevāhir eyle döküldi **nisāre**
Ki görinmez güherden ḫāk ü ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 19). [nisāre, -e]*

nisār-ı pāy-ı sulṭān: *Padişahın ayağına (saçı) saçma.*

1. Ne baş kim nüzl-i der-bāna yaraşmaz
Nisār-ı pāy-ı sulṭāna yaraşmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 42). [nisār-ı pāy-ı sulṭāna, -a]*

nisār eyle-: *Saçmak, dağıtmak. [2]*

1. Ne naẓmı ki oḳıdı maṭbūʿ u mevzūn
Nisār eyledi sulṭān dürr-i meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 12). [nisār eyledi, -di]*

nisār it-: *Saçmak, dağıtmak. [8]*

1. Turanlar ḳarşulayup şehryārı
İderler dürr ü cevherden **nisārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 16). [nisārı iderler, -er, -ler]*

nisār kıl-: *Saçmak, dağıtmak, serpmek.*

1. **Nisār** ol ḥadde **ḳılmışlar** fırāvān
Ki tolmış sīm ile zerden beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 41). [nisār ḳılmışlar, -mış, -lar]*

nisbet: *Kıyas, karşılaştırma.*

1. Semekden bulına kurbet simāke
Ne **nisbet** ḫākdan ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 14). [nisbet,]*

nisbet: *"Göre, nazaran, kıyasla" anlamlarına gelen ölçü ve kıyaslama ifadesi. [2]*

1. Ṭabāyiʿ aña **nisbet** eyledür ḫāk
Ki ʿaḳl-ı evvele ecrām ü eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 13). [nisbet,]*

nisbet: *"Ölçüsünde, değerinde, kadar" anlamlarında kıyaslama edatı.*

1. Muḥīte **nisbet** eflāküñ miṣāli
Hemāndur fehm iderseñ ḥāl ü ḳāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 55). [nisbet,]*

nisbet ko-: *Bir şeyden örnek vermek, bir benzerini yapmak. [Deyim]*

1. **Ḳomış** enġama **nisbet** her ṣıfatdan
On iki burç ile altı cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 229). [nisbet ḳomış, -mış]*

nisbet ol-: *Karşılaştırılmak, kıyaslanmak, benzetilmek.*

1. Yir ü gök belki baksañ cümle ḫalḳa
Aña **nisbet ola** ṣaḥrāda ḫalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 16). [nisbet ola, -a]*

nîş: *İğne, diken, biz, hançer gibi şeylerin sivri olan uç kısmı. [2]*

1. Çıḳardı yayı ḳurbandan bu bed-kîş
Bir oḳ ḳodı kirişte aġulu **nîş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 12). [nîş,]*

nîş: *Zehir.*

1. Bu aşuñ şerbetinden sizerem uş
Ki baña **nîş** olısar ayruġa nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 134). [nîş,]*

nîş: *Zehir. II. Can yakan söz(ler).*

1. Oḳıduġınca ḳanı eyledi cūş
Çi-ger **nîş** idi ḳıldı cān ile nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 118). [nîş,]*

nîş-i cān: *Can alıcı zehir.*

1. Tapuñsuz nūş-ı bāde **nîş-i cāndur**
Ṣurāḥī-veş yüregüm tolu ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 27). [nîş-i cāndur, -dur]*

nîş-i kahr: *Kahır dikeni.*

1. Biledür nūş-ı luṭf ü **nîş-i ḳahrı**
Saḳın şerbet diyü nūş itme zehri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 195). [nîş-i ḳahrı, -ı]*

nîş-i peşşe: *Sivrisineğin iğnesi.*

1. İden ḳahruñ ḳılıcına sitīze
Başına **nîş-i peşşe** oldı nīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 10). [nîş-i peşşe, -]*

nîş-i şîrîn: *Şirin'in zehri. II. Şirin'in Husrev'e çektirdiği acılar.*

1. Nice bir **nîş-i Şîrînden** ḳılam cūş
Şarāb u şīr u şekker idelüm nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 29). [nîş-i şîrînden, -den]*

niş ol-: *Zehir olmak.*

1. Aduñ ki nūş-ı cāndur **niş oldı** ḫaşma zīrā
Nā-muʿtedil mīzāca āb-ı ḥayāt olur
sem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 49). [niş oldı, -dı]*

nîş ur-: *Hançer saplamak; zehirlemek (Beyitte kişinin canına kastedilmesi söz konusudur). [Deyim]*

1. Ne ḫüsrev yimiş ola şehd-i nūşîn
Ki **nîş urup** iletmez cān-ı şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 102). [nîş urup, -up]*

nişān: *İşaret, belirti, iz, alâmet. [29]*

1. Dimeñ ki nigāre ne ṭaleb yoḫ çü nişānı
Aç gözüñi ṭālib ki aña her
naḳş **nişāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 8). [nişāndur, -dur]*

nişān: *Hedef. [2]*

1. Kiriş çün himmetüñ ṭaḳdı kemāna
İrişdi cidd ü cehd oḳı **nişana** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 66). [nişana, -a]*

nişān: *Şan, şöhret, nam.*

1. Ben ol vaḳt atdum idi oda cānı
Ki ne nām anlar idüm ne **nişānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 24). [nişānı, -ı]*

nişān bul-: *İşaret, iz bulmak. [2] [Deyim]*

1. **Nişān** çün **buldı** ol yüzde yüzinden
Ḳodı nāmı vü vardı kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 57). [nişān buldı, -dı]*

nişān it-: *İz aramak.*

1. Turup ḳalmışdı bu endīşelerde
Nişān çoġ **itmiş** idi mīşelerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 264). [nişān itmiş, -miş]*

nişān ol-: *İşaret, belirti, iz, alamet olmak.*

1. Nice nişāne ola ġam taşına sırça göñül
Atar gözüm güheri ḫayrdür **nişān ola** mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 12). [nişān ola, -a]*

nişān şor: *İz sormak. Ulaşmak istediği yer/kişi hakkında bilgi edinmek amacıyla soru sormak. [Deyim]*

1. **Nişān şorardı** geh geh yol erinden
Çü bile eyle sıçrardı yirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 17). [nişān şorardı, -ar, -dı]*

nişān ur-: *Ayırıcı bir işaret koymak. [Deyim]*

1. Çü ḫusrevlik **nişānın** tīz **ururlar**
Adını Ḫusrev-i Pervīz ururlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 67). [nişān ururlar, -ur, -lar]*

nişān vir-: *Belirti, iz göstermek. [Deyim]*

1. Ki bu naḳşı dilüñ taṣvīri cānuñ
Nişānın virür ol şāh-ı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 110). [nişān vir, -]*

nişān vir-: *Bir konuyu daha ayrıntılı bir biçimde anlatabilmek için örneklendirmek. [Deyim]*

1. Didi ʿāşıḳ deminden bir **nişān vir**
Eyitdi ister iseñ ilki cān vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 45). [nişān vir, -]*

nişān vir-: *Haber vermek. [3] [Deyim]*

1. Bize ol bī-nişandan bir **nişān vir**
Dirildi teşne diller tāze cān vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 7). [nişān vir, -]*

nişān vir-: *Nişan vermek, hatırlatmak, işaret etmek; bir şeyden iz taşımak, benzemek. [Deyim]*

1. Lebinüñ kimse **virmemiş nişānın**
Meger cām ol da döküp baġrı ḳanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 97). [nişān virmemiş, -me, -miş]*

nişān yaz-: *Ferman yazmak. II. Reçete yazmak. [Deyim]*

1. **Nişān yazduñsa** derdüm çāresine
Devā oḳı yüregüm yāresine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 59). [nişān yazduñsa, -duñsa]*

nişāna ir-: *Hedefe ulaşmak. II. Gerçekleşmek. [Deyim]*

1. Ḳuralum ṣabr yayın ṣādıḳāne
Ola kim ḳaṣd oḳı **ire nişāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 50). [nişāna ire, -e]*

nişāna tīr ur-: *Bir hedefi ok ile vurmak, oku hedefe isabet ettirmek. II. Kadının bekaretini bozmak (Tanıkta, Husrev-i Perviz'in Şirin'in bekaretini bozması söz konusudur). [Deyim]*

1. Dimezven kim **nişāna tīr urdı**
Şeker tengine cūy-ı şīr urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 183). [nişāna tīr urdı, -dı]*

nişāne: *Hedef, eser, iz, alamet.*

1. Yüzüñde görür gözüm **nişāne**
Virür gönül ol nişāna yüz cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 107). [nişāne,]*

nişāne: *Hedef, hedef tahtası (Beyitte kel başın üzerinde tek tük görünen saç telleri bir hedef/hedef tahtasına benzetilmektedir).*

1. Başı kel saçı ayaḳda **nişāne**
Utanup arḳasın döner ḳucāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 23). [nişāne,]*

nişāne: *Iz, belirti, eser, alâmet.*

1. Ki çoḳ devr ide devrān u zemāne
Ne nām añıla bizden ne **nişāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 62). [nişāne,]*

nişāne iriş-: *Okun hedefe ulaşması II amaca ulaşmak, murada ermek. [Deyim]*

1. Murādı yayını ḳurdı zamāne
Duʿāsı oḳı **irişdi nişāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 54). [oḳı nişāne iriş, -]*

nişāne ol-: *Hedef olmak. [2]*

1. Nice **nişāne ola** ġam taşına sırça göñül
Atar gözüm güheri ḫayrdür nişān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 11). [nişāne ola, -a]*

nişān-ı husrev-i pervīz: *Hüsrev-i Perviz'in nişanı, alameti; Hüsrev-i Perviz'in resmi.*

1. **Nişān-ı Ḫusrev-i Pervīz** yazdum
Büt-i şīrīn-i şekker-rīz yazdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 185). [nişān-ı ḫusrev-i pervīz, -]*

nişānı yoḫ: *İzi, işareti, belirtisi yok.*

1. Vefā bigi bilinüñ **yoḫ nişānı**
Ṣafā bigi lebinüñ ṭar zamānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 111). [nişānı yoḫ, -]*

nişānı yüzine tīr irişdür-: *Oku hedefe atmak, hedefi vurmak. II. İstenilen şeye ulaşmak. [Deyim]*

1. Bilimezdi ne yüzden ide tedbīr
Ki **irişdüre nişānı yüzine tīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 82). [nişānı yüzine tīr irişdüre, -e]*

nişānı ḳalma-: *İzi belirtisi kalmamak, yok olmak. [Deyim]*

1. V' eger-nī ölürem **ḳalmaz nişānum**
Başuña maẓlemem boynuña ḳanum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 279). [nişānum ḳalmaz, -maz]*

nişe: *Nasıl, hangi şekilde. [2]*

1. Çü Bānū oldı ol ḥāletden āgāh
Bilür kim **nişe** cān atdı şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 178). [nişe,]*

nişe: *Niçin, nasıl. [2]*

1. Bu ay ise niçündür yir yüzinde
Gün ise **nişe** dür döker sözinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 70). [nişe,]*

nişe: *Niçin, neden. [2]*

1. Ḫūn-ı dil ider naḳşımı ḳanı eger ol yaş
Aṣlı ḫafaḳāndur **nişe** rengüm yaraḳāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 6). [nişe,]*

nişeste: *Oturan, oturmuş.*

1. Yaluñuz bindi ol yār-ı ḫuceste
Yil ü od üzre san sudur **nişeste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 18). [nişeste,]*

nişter: *Neşter, kan çıkarmak için damar açmağa, çıban deşmeğe, aşı aşılamaya mahsus çakı nev'inden ucu sivri alet.*

1. Yaḫūd faṣṣādı var ḳan almaġ içün
Süñü oḳ **nişter** cān almaġ içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 78). [nişter,]*

nīşter-i ter ur- (nīşter ur-): *Keskin bıçak saplamak, bıçakla kesmek. [Deyim]*

1. **Urur** faṣṣād irāna **nīşter-i ter**
Velī kendü ḳolında eli ditrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 23). [nīşter-i ter ur, -ur]*

nʿitdi: *Ne etti, ne yaptı?.*

1. Yavuzluḳ gör ki öz oġlına **nʿitdi**
Yüz urup ilden ile yitdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 11). [nʿitdi,]*

nite: *Nasıl. [3]*

1. Nitesin iy meh-i ferḫunde-aḫter
Nitesin iy şeh-i tābende-manẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 74). [nitesin, -sin]*

nite: *Nasıl, ne şekilde. [13]*

1. Boşalmayınca dil kibr ü riyādan
   Nite cān tola nūr-ı Kibriyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 58). [nite,]*

nite: *Nasıl, niçin. [2]*

1. Kerem deryāsı bī-pāyān ü mevvāc
   Nite maḥrūm ola her ac ü muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 24). [nite,]*

nite ki: *Nitekim. Kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için "gerçekten, hakîkaten, nasıl ki, sonuç olarak, ... olduğu gibi" anlamlarında kullanılır. [9]*

1. Degül ṭaʿn ḫūblardan tünd-ḫūlıḳ
   Nite ki āyīnelerde saḫt-rūlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 10). [nite ki, -]*

nite kim: *Nitekim. Ne zaman ki, -dIğIndA.*

1. ʿAḳl ü ṣabr u cān u göñül kārbānı çaġrışur
   Sārbānuñ **nide kim** baġlaya maḥmil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 14). [nide kim, -]*

nite olur: *Nasıl olur? Mümkün mü?.*

1. Ḳurımış ota düşse āteş-i tīz
   Nite itse **olur** yanmaġa perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 14). [nite olur, -]*

nitekim: *Benzer şekilde, bunun gibi. [5]*

1. **Nitekim** ḳıldı taʿlīm inse taḳdīs
   Hem eyle ḳıldı dahi cinne tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 77). [nitekim,]*

nitekim: *Gerçekten, nasıl ki, hakikaten, gibi, benzeri, nasıl ki. Doğrulama için eklenen, kanıt olarak öne sürülen cümleyi önceki cümleye bağlar. [5]*

1. **Nitekim** didi nefy iden muẓāfāt
   Ki et-tevḥīdü isḳāṭü'l-iẓāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 27). [nitekim,]*

nitekim: *Gibi, nasıl ki, olduğu gibi. [14]*

1. Dime erkān ider ḥayvān ü insān
   Nitekim ʿaḳl ü nefs eflāk ü erkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 72). [nitekim,]*

nitekim: *Sanki, adeta. [27]*

1. Segirdür çevre yollara at ile
   Nitekim ḳatı yaydan oḳ atıla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 206). [nitekim,]*

nitesi: *Ne suretle, ne şekilde, nasıl, ne türlü. [4]*

1. Çü kendü ḫācesine oldı ʿāṣī
   Nitesi bula ḳahruñdan ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 220). [nitesi,]*

niyāz: *Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma. [10]*

1. Buḫūr idelüm ol deyr-i muġāna
   İrürelüm **niyāzı** āsmāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 18). [niyāzı,]*

niyāz: *Dilek, istek.* [5]

1. Ḳodı nāzı vü ʿarż itdi **niyāzı**
   Hemān Ṣāvūr öñinde açdı rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 147). [niyāzı, -ı]*

niyāz ehli: *Yalvaran, yakaran kimse. II. Âşık (Şirin).*

1. Eger miḥmān iseñüz eylemeñ nāz
   Ki açа ol **niyāz ehli** size rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 68). [niyāz ehli, -]*

niyāz eyle-: *Yalvarmak, yakarmak, ricada bulunmak. [3]*

1. **Niyāz eyledügince** nāz iderdi
   Ḫiṭābına ʿitāb āgāz iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 65). [niyāz eyledügince, -düg, -ince]*

niyāz it-: : *Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarmak, yakarmak, ricada bulunmak. [3]*

1. **Niyāz iderdi** Ḫusrev ki iy gice tur
   Hezārān gündüzün raḫtın oda ur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 23). [niyāz iderdi, -er, -di]*

niyāz kıl-: *Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarmak, yakarmak, ricada bulunmak. [3]*

1. Ḳo iy nāz ehli keşf eyleme rāzum
   Ḳılayın bī-niyāzuma **niyāzum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 198). [niyāzum ḳılayın, -ayın]*

niyyet: *Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat, amaç. [5]*

1. Ki ger ḳayṣer ḳılur cehd ü ḥamiyyet
   İlüñ ḳaṣdı degüldür aña **niyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 64). [niyyet,]*

niyyet: *Namaz kılmaya, oruç tutmaya ve abdest almaya karar verip başlama.*

1. Ḳāmetinden yüz çevürdüm secde-i sehv ola mı Çün ḳażā irdi
   namāzum **niyyetini** bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 12). [niyyetini, -i, -n, -i]*

niyyet eyle-: *Bir şeyi yapmayı zihinde tasarlamak, düşünmek, niyetlenmek.*

1. Hem elüñ iricek eyle **eyle niyyet**
   Ki irürmeyesin ḫalḳa eẕiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 105). [niyyet eyle, -]*

niyyet it-: *Bir şeyi yapmayı zihinde tasarlamak, düşünmek, niyetlenmek. [4]*

1. Diledi Ḫusrev **ide** cenge **niyyet**
   Be-her ḥāl eyleye cehd ü ḥamiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 41). [niyyet ide, -e]*

niyyet kıl-: *Niyetlenmek.*

1. Cihān degşürmeye çün **ḳıldı niyyet**
   Ḳaravaşuña ḳıldı bir vaṣiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 57). [niyyet ḳıldı, -dı]*

nizāʿ: *Çekişme, kavga, anlaşmazlık.*

1. V'eger şehlıḳ yüzinden idesin nāz
   Nizāʿum yoḳdurur kemter ḳuluñ yaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 48). [nizāʿum, -um]*

niẓām: *Dirlik, tertip, düzen.*

1. Ki yaʿnī bekledükçe ṣubḥ u şāmı
   Bula dehr iʿtidāl ile **niẓāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 70). [niẓāmı, -ı]*

nizām: *Düzen, tertip.*

1. Çü dimedi Niẓāmī bu kelāmı
   Dime sen daḫı beklerseñ **nizāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 32). [nizāmı, -ı]*

nizām vir-: *(Sözcükleri belirli bir düzen içine sokup) şiir söylemek. [Deyim]*

1. Bu dürrüñ naẓmına virdi niẓāmı
   Kemāle irsün diyü Şeyḫī kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 15). [naẓmına niẓāmı virdi, -di]*

nizāmī: *Nizamî-i Gencevî. 12. yüzyılda, Selçuklular devrinde İran'ın en büyük şairi sayılır. [3]*

1. **Niẓāmī** virüpdür naẓma ḥişşe
   Bu deñlü söylemiş bu yirde ḳıṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 19). [niẓāmį,]*

nīze: *Mızrak. [6]*

1. Oḳ ile ḳıl açar idi girihden
   Ḳapardı ḫalḳa **nīzeyle** zirihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 70). [nīzeyle, -y, -le]*

nokṣān: *Eksiklik.*

1. Hilāl artar olınca bedr-i kāmil
   Çü bedr ola olur **noḳṣāna** māʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 46). [noḳṣāna, -a]*

nokṣān: *Eksiklik, kusur. [2]*

1. Yidi yaşında yitürdi cemāli
   Aya vü güne **noḳṣān** ü zevāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 86). [noḳṣān,]*

nokṣān ir-: *Eksiklik gelmek. [Deyim]*

1. Eger dört işüñe **irdiyse noḳṣān**
   Beşāret ki itdi Ḫaḳ dört aḥsen iḥsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 19). [noḳṣān irdiyse, -di, -y, -se]*

nokṭa: *Az bir kısım, küçük bir parça.*

1. Ṭolandum yüzi devrini çü pergār
İder bir **noḳṭası** biñ ʿāḳlı bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 74). [noḳṭası, -sı]*

nokṭa: *Bazı harflerin üstüne, ortasına, altına konulan işaret. [2]*

1. Devlet cemāli ḫaṭṭı tīġüñ yüzinde **noḳṭa**
Nuṣrat ʿarūsı zülfi nīzeñ ucında
perçem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 7). [noḳṭa,]*

nokṭa: *Kalemin kâğıda bir defa dokunması ile meydana gelen ufak şekil, benek.*

1. İḥyāda lebüñ Mesīḥ-i Meryem
Ḫālüñ varaḳ-ı cemāle **noḳṭa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 88). [noḳṭa,]*

noḳṭa: *Nokta II Dudak.*

1. Hezārān Çīn büti **noḳṭañda** ḫayrān
Ḫıṭā naḳḳāşı bir ḫarfüñde nā-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 97). [noḳṭañda, -ñ, -da]*

noḳṭa-i cīm: *Arap alfabesinde cim harfinin noktası.*

1. Çü yazmış zülf ü ḫāli **noḳṭa-i cīm**
Cemāle laʿli düzmiş ḫalḳa-i mīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 107). [noḳṭa-i cīm, -]*

nokṭa bigi: *Nokta kadar. II. Çok küçük/az; belli belirsiz.*

1. Ne ayda dāʾire çekdi ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki ḫalḳa urdı ḳamer **noḳṭa bigi** rāh
baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 10). [noḳṭa bigi, -]*

nola: *Ne çıkar, şaşılır mı? (Şaşılmaz). [4]*

1. Baġlansa emrüñe **nola** şems ü ḳamer kemer
Nūruñla buldı neşv ü nemā bu iki ḫod-nümā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 47). [nola,]*

n'ola: *Ne çıkar, çok mu. [3]*

1. Elā iy sāḳī-i bāḳī ki mest eyledüñ āfāḳı
N'ola bir cürʿa feyz itseñ bize luṭfuñ şarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 14). [n'ola,]*

n'ola: *Ne ola, ne olur ki, ne çıkar. [12]*

1. Çü gelmez mihrüñ ile ẕerrece kūh
Gözüme **n'ola** gelse leşker enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 118). [n'ola,]*

n'ola: *"Ne olur" anlamında yalvarma sözü. [2]*

1. **N'ola** tenhā ġarībi yād idesin
Bu şeyda müstemendi şād idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 75). [n'ola,]*

n'olaydı: *Ne olurdu, keşke.*

1. Mehīn Bānū dir iy cān ü cihānum
N'olaydı isteyedüñ ḫānūmānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 38). [n'olaydı,]*

n'oldı: *Ne oldu, ne hale geldi?.*

1. Ve eger ḳuş oldı uçdı ḳanı atı
Yaraġı nire vardı **n'oldı** yatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 212). [n'oldı,]*

nʿoldu: *Ne oldu?.*

1. Gelelüm imdi hürmüz ḳışşasına
Ki **nʿoldu** şādisi vü ġuṣṣası ne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 24). [nʿoldu,]*

nʿolduġını: *Ne olduğunu.*

1. Pes andan **nʿolduġını** evvel āḫīr
Neler ḳılduġını pinhān ü zāhīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 43). [nʿolduġını,]*

n'olduñ: *Ne oldu?.*

1. Geh eydür iy felek **n'olduñ** bu gice
Ki ġāyet tīz seyrüñ ḳaldı gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 41). [n'olduñ,]*

n'olur: *Ne olur, ne çıkar.*

1. Saʿādetlü ḳonuḳsın iy güzel ḫān
Cihān **n'olur** yoluña cān ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 40). [n'olur,]*

nʿolur: *Ne olur, ne fayda gelir.*

1. Ḳażā yaġmurları tīr-i seperden
Siper **nʿolur** geçer ḳalb ü ciğerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 84). [nʿolur,]*

n'olur: *Nedir ki, lafı edilmez.*

1. Ruṭab **n'olur** ki dürc-i laʿl açardı
Nice şīr ü şeker gevher saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 3). [n'olur,]*

nöker: *Köle, hizmetçi. [2]*

1. Deve at ü ḳatır māl ü ḫāzīne
Üleşdürdi şehüñ **nökerlerine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 22). [nökerlerine, -ler, -i, -n, -e]*

nūḥ: *Hz. Nûh Peygamber, Hz. İdris göğe çekildikten sonra Adem oğullarına gönderildi. Nice yıllar kavmini imana davet etti ancak çok az kişi ona iman etti. Hz. Nûh sonunda ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti ve duası neticesinde büyük bir tufan zuhura geldi. Müminler Hz. Nûh'un önceden yaptığı gemi vasıtasıyla tufandan kurtulabildi. [2]*

1. V'eger **Nūḥ** eyledi nefrīn-i küffār
Ki ḳalmaya diyār içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 137). [nūḥ, -dan]*

nuḥūset: *Uğursuzluk. [3]*

1. Egerçi encüm ü eflāke ʿādet
Olur gāhī **nuḥūset** geh saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 80). [nuḥūset,]*

nuḥūset bul-: *Şansı kötüye gitmek. [Deyim]*

1. **Nuḥūset bulmış** idi çünki ṭāliʿ
Ne cehd itdi ise olmadı nāfiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 23). [ṭāliʿ nuḥūset bulmış, -mış]*

nuḥūset vir-: *Uğursuzluk getirmek. Kötülük getirmek. [Deyim]*

1. Ṣunar Behrām elini ḳavs ü tīre
Nuḥūset virmege Keyvān-ı pīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 18). [nuḥūset virmege, -meg, -e]*

nuḳl: *İçkiyle yenen yiyecek, meze, çerez. [4]*

1. Buyurdı kim getürdiler şārabı
Şekerden **nuḳlı** ḳuşlardan kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 60). [nuḳlı, -ı]*

nuḳl-ı cān: *Gönül mezesi. II. Gönlü memnun edecek şey(ler).*

1. Şekerler **nuḳl-ı cān** pirāyesidür
Velī şīrīn adı sermāyesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 69). [nuḳl-ı cān, -]*

nuḳl-ı mestān: *Sarhoş mezesi.*

1. Ḳız oğlan biñ ḳaravaş nār-ı bostān
Ḳamunuñ nūş-ı laʿli **nuḳl-ı mestān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 10). [nuḳl-ı mestān, -]*

nuḳl-ı mestān kıl-: *Sarhoş mezesi yapmak. II. Bir süre bir kişi/şeyden yararlanmak, o kişi/şey ile hoşça vakit geçirmek. [Deyim]*

1. Sen istersin düzüp mekr ile destān
Şeker-veş bini **ḳılmaḳ nuḳl-ı mestān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 36). [nuḳl-ı mestān ḳılmaḳ, -maḳ]*

nuḳl-ı ter: *Taze şeker/badem. II. Sevgilinin dudağı.*

1. Melik de mühr açup teng-i şekerden
Kapar bir pare ḳand ol **nuḳl-ı terden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 32). [nuḳl-ı terden, -den]*

nukl-sāzī it-: *Meze yemek. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Gehī elmadan **itdi nuḳl-sāzī**
Gehī nār ile ḳıldı şīve-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 161). [nuḳl-sāzī itdi, -di]*

nūn u kāf: *Arapçada külli iradenin sureti kün (ol) emrini oluşturan k ve n harfleri. [İkileme]*

1. Kelām anuñdurur kim **nūn u kāfı**
Ḳılupdur kāinat emrinde kāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 22). [nūn u kāfı, -ı]*

nūn ve'l-kalem: *"Nûn ve'l-kalemi vemâ yesturûn" [Nûn. Kaleme ve (kalemle) yazdıklarına ant olsun.] (Kalem, 68/1). [Ayet]*

1. Oḳı yāsīni kim ol Ḥaḳ tebārek
   Saña **nūn ve'l-ḳalem** ḳıla mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 24). [nūn ve'l-ḳalem, -]*

nūna iltür-: *Nun harfine çevirmek. II. Yerle bir etmek. [Deyim]*

1. Külüngi Ḳafa ursañ **nūna iltür**
   İrerse Elbürze gürzüñ tuna iltür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 99). [nūna iltür, -]*

nūr: *Işık, ziya, aydınlık, parlaklık. [81]*

1. Uyḫu pervāsını ḳo bir nefes iy şemʿ-i ṣafā
   Yaḫalum **nūruña** pervāne bigi per bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 10). [nūruña, -uñ, -a]*

nūr: *Allah'ın bütün varlıklara tecellisi ile aktarılmış olan nûr, nûr-ı İlahi. [3]*

1. Süleymān kendüzine olsa maġrūr
   Bulur yol aña geh dīv ü gehī **nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 96). [nūr,]*

nūr: *Allah'ın bütün varlıklara tecellisi ile aktarılmış olan nûr-ı ilahiden yaratılmış. II. İnsanoğlu.*

1. Meger Şeyṭān ki melʿūn oldı maġrūr
   Ki nār idi görüp secde itmedi **nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 160). [nūr,]*

nūr: *İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık, mübâreklik (GTS).*

1. Yaḳīnüñ **nūrını** cāna çirāġ it
   Göñülden ẓulmet-i şekki ırāġ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 9). [nūrını, -ın, -ı]*

nūr: *Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık. [6]*

1. Ne şek çün **nūr** iledür nūra idrāk
   Ḳalur bī-nūr olan ẓulmetde ġamnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 59). [nūr,]*

nūr: *Hz. Muhammed'in nuru. (İlk yaratılan madde Hz. Muhammed'in nurudur ve bütün kevniyat ise bu nurdan icat edilmiştir). [2]*

1. Bu **nūra** her naẓar ki iderdi Yezdān
   Olurdı her biri bir necm-i tābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 59). [nūra, -a]*

nūr: *Hz. Muhammed'in nuru. (İlk yaratılan madde Hz. Muhammed'in nurudur ve bütün kevniyat ise bu nurdan icat edilmiştir). II Hz. Muhammed.*

1. Pes açdı Ḥaḳ ḥaḳīḳat baḥrine rāh
   Ki bu **nūr** oldı Ḥaḳ sırrından āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 54). [nūr,]*

nūr: *Işık, ziya, aydınlık, parlaklık II Sevgilinin yüzünden yansıyan ışık.*

1. Çü **nūrı** ʿaksi oldı sūra sārī
   Ne ḳalʿa cennet itdi kūh-sārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 31). [nūrı, -ı]*

nūr: *Işık, ziya, aydınlık, parlaklık. II parlak, aydınlık yüzlü güzel (Şirin).*

1. Pes açdı şuḳḳa-i ḥargāhı Şāvūr
   Ki şevḳından tecellī ḳıldı ol **nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 2). [nūr,]*

nūr aç-: *Parlamak, ışık saçmak. [Deyim]*

1. Yüzini örtse boynı **nūr açardı**
   Etek dirşürse ṣaçı cān ṣaçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 23). [nūr açardı, -ar, -dı]*

nūr bul-: *Aydınlanmak. [Deyim]*

1. Ne göz kim bu cihānda **bulmadı nūr**
   Olısar ol cihānda nūrdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 57). [nūr bulmadı, -ma, -dı]*

nūr eyle-: *Aydınlatmak. [2] [Deyim]*

1. Cemāli āyetin **nūr eylemiş** Ḥaḳ
   Ki urmaya ḳalem ḥarfine barmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 109). [nūr eylemiş, -miş]*

nūr it-: *Aydınlatmak, ışık vermek.*

1. Tenini yur iken ol çeşme-i nūr
ʿAceb bu ki **ider** idi çeşmeyi **nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 46). [nūr ider idi, -er]*

nūr tut-: *Aydınlanmak. [Deyim]*

1. Cemāl-i ʿadl ikisinden **tutar nūr**
Sarāy-ı milk ikisile oldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 83). [nūr tutar, -ar]*

nūr tut-: *Işık vermek, aydınlatmak. [Deyim]*

1. Çirāġ egerçi **tutar** yaġdan **nūr**
Çü yaġı çoġ ola ider nūrını dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 93). [nūr tutar, -ar]*

nūr ü fer al-: *Işık ve parlaklık almak/edinmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Alurlar nūr ü fer** gündüz yüzinden
Ḳaparlar sürmeyi ılduz gözinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 13). [nūr ü fer alurlar, -ur, -lar]*

nūr vir-: *Işık vermek, aydınlatmak. [2] [Deyim]*

1. Yañaġuñ ferri fırdevse **virür nūr**
İder cā-rūb özüñe zülfini ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 9). [nūr virür, -ür]*

nūrānī: *Işıklı, nurlu, parlak. [4]*

1. Saçı tābi vü yüzi āftābi
Ṭutar ẓulmānī **nūrānī** cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 78). [nūrānī,]*

nūrānī it-: *Aydınlatmak.*

1. **İtdi** dünyā dünini **nūrānī**
Ḳamer-i lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 5). [nūrānī itdi, -di]*

nūrānī kıl-: *Işıl ışıl etmek, nurlandırmak.*

1. Bürür gerçi başına al tuvaġı
Ḳılur nūrānī anı yüzi aġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 4). [nūrānī ḳılur, -ur]*

nūrānī sirişte: *Nur ile yoğurulmuş, hamuruna/mayasına nur karıştırılmış (güzel).*

1. İrişdi menzilüm bāġ-ı behişte
Gözüm tuş oldı **nūrānī sirişte** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 8). [nūrānī sirişte, -]*

nūreyn-i ʿayn: *Gözün iki nuru. II. Çok sevilen iki kişi (Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin).*

1. **Nūreyn-i ʿaynüñüñ** biri ḫulḳuñ bigi Ḥasen
Biri Ḥüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 83). [nūreyn-i ʿaynüñüñ, -üñ, -üñ]*

nūreyn ṣāḥibi eyle-: *İki nur sahibi eylemek. Hz. Osman peygamberin iki kızıyla evlendiği için iki nur sahibi anlamında kendisine zinnureyn adı verilmiştir.*

1. ʿOṣmān ki **eyledüñ** anı **nūreyn ṣāḥibi**
Bulmış idi ḥayāt añun ile dem-i ḥayā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 75). [nūreyn ṣāḥibi eyledüñ, -dü, -ñ]*

nūr-güster ol-: *Etrafa ışık saçmak, parlamak.*

1. Çün **ola** baḫtuñ ayı **nūr-güster**
Degül kem ẕerrece ḫūrşīd-i enver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 15). [nūr-güster ola, -a]*

nūr-ı ʿālem: *Kâinatın ışığı.*

1. Didi iy nār-ı ādem **nūr-ı ʿālem**
Sözüñden cāna zaḫm u zaḫma merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 25). [nūr-ı ʿālem, -]*

nūr-ı aʿẓam: *Büyük/yüce nur. Hz. Muhammed'in nuru. İlk yaratılan madde Hz. Muhammed'in nurudur ve bütün kevniyat ise bu nurdan yaratılmıştır.*

1. Vücūda geldi çün ol **nūr-ı aʿẓam**
Sücūda vardı ḫallāḳına ol dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 43). [nūr-ı aʿẓam, -]*

nūr-ı aʿẓam: *Çok büyük ışık, parıltı.*

1. Güneş kim **nūr-ı aʿẓam** pertevidür
Demādem menzili dervīş evidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 157). [nūr-ı aʿẓam, -]*

nūr-ı basīt: *Güneş, güneş ışıkları. II. Zât-ı Hak güneşe, ay ve yıldızlar âleme teşbih edilmiş ve güneşin ışıklarının aya ve yıldızlara yansıması ve onların görünür olması Gerçek Varlık'a (sırr-ı vücûd) ayna olmaları şeklinde ifade edilmiştir. Güneş Hakk'ın isimlerinin (mazhar-ı esmâ) ve uluhiyyet sıfatlarınının menba'ı (mazhar-ı ulûhiyyet) olarak teşbih, Vücûd-ı Mutlak'a misâl olarak ifade edilmiş ve "nûr-ı basit" ve "nûr-ı mahz" ve "nur-ı mutlak" ile isimlendirilmiştir. Güneş ışıkları da Hakk'tan (Vücûd-ı 'âmm-ı vâhid) sâdır olan ve mevcudât üzerine yansıyan her şeyin aslı olan tek varlığa benzetilmiştir. Aynı şekilde güneşin ışıklarının aya ve yıldızlara yansıması ayna mesabesinde olan varlıklar sebebiyle onları varlık haline bürümüştür.*

1. Mücessem eyleyüp **nūr-ı basīṭi**
   Yaratdı evvelā çarḫ-ı muḥīṭi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 3). [nūr-ı basīṭi, -i]*

nūr-ı behiştī: *Cennete ait ışık. II. güzel sevgili (Şirin).*

1. Çü Ḫusrev gördi ol **nūr-ı behiştī**
   Firişte bigi nūr olmış siriştī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 1). [nūr-ı behiştī, -]*

nūr-ı beşāret: *Müjde nuru, iyi haber aydınlığı.*

1. İçi taşı ṭolup **nūr-ı beşāret**
   Feraḥdan eyledi ʿayşe işāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 21). [nūr-ı beşāret, -]*

nūr-ı bīniş: *Görme kabiliyetinin nuru.*

1. Açılursa sebelden **nūr-ı bīniş**
   Görine sırr-ı naḳş-ı āferīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 7). [nūr-ı bīniş, -]*

nūr-ı bīniş: *Uyanıklık/basiret nuru.*

1. Ne deñlü tīz olursa **nūr-ı bīniş**
   Görünmez sırr-ı kevn-i āferīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 141). [nūr-ı bīniş, -]*

nūr-ı cān: *Ruhun ışığı.*

1. Buṭūnınuñ beyānı **nūr-ı cāndur**
   Ẓuhūrından nişān milk-i cihāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 74). [nūr-ı cāndur, -dur]*

nūr-ı cemāl: *Hz. Muhammed'in yüzünün nuru (Hz. Muhammed'in nuru, ilk yaratılan madde Hz. Muhammed'in nurudur ve bütün kevniyat ise bu nurdan yaratılmıştır).*

1. Pes ārām idüp ol **nūr-ı cemāli**
   Giñitdi kürsī düzdi ʿarş-ı ʿālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 61). [nūr-ı cemāli, -i]*

nūr-ı cennet-ābād: *Cennetle imar edilmiş/cennete ait güzelliklerle dolu nur.*

1. Olup bu çāḫ-ı zülmānīden āzād
   Yiridür āḫir **nūr-ı cennet-ābād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 72). [nūr-ı cennet-ābād, -]*

nūr-ı çeşm: *Göz nuru. II. Değerli kabul edilen şey.*

1. ḳodı barmaḳ gözi üstine ol māh
   Ki **nūr-ı çeşmdür** ḥükm-i şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 42). [nūr-ı çeşmdür, -dür]*

nūr-ı çeşme: *Işık kaynağı. II. Güneş.*

1. Zihī şu kim ġamından gözi yaşdur
   Bu **nūr-ı çeşmenüñ** ki adı güneşdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 42). [nūr-ı çeşmenüñ, -nüñ]*

nūr-ı dīde: *Göz nuru II Pek sevgili ve aziz tutulan kimse. [3]*

1. Ki eydür ceddüñem iy **nūr-ı dīde**
   Göñül rencīde ḳılma cān remīde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 17). [nūr-ı dīde, -]*

nūr-ı dīn: *Dinin ışığı.. Hz. Muhammed.*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki saña **nūr-ı dīndür**
   Gözüñden ayru göñlüñe yaḳındur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 75). [nūr-ı dīndür, -dür]*

nūr-ı ilāhī: *Allah'ın nuru. [2]*

1. Saçıldı ʿāleme **nūr-ı ilāhī**
Cihānı ḫurrem itdi ʿadl-i şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 5). [nūr-ı ilāhī, -]*

nūr-ı ilāhī: *Allah'tan gelen ışık. II. güzel sevgili (Şirin).*

1. Seherden ṭurmış ol **nūr-ı ilāhī**
Cemāl ü ḥüsn ilinüñ pād-şahı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 7). [nūr-ı ilāhī, -]*

nūr-ı ināyet: *Lütuf nuru.*

1. Ki ire **nūr-ı ināyetden** hidāyet
Bidāyetden ʿayān ola nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 21). [nūr-ı ināyetden, -den]*

nūr-ı ḳadīm: *Eskiden beri var olan nur, aydınlık. Allah.*

1. Dir iy **nūr-ı ḳadīm** ü hādī-i pāk
Delīl-i encüm dārāy-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 29). [nūr-ı ḳadīm, -]*

nūr-ı kerāmet: *Cömertlik/lütuf/iyilik ışığı.*

1. Sūretde şehlıġuñ ger şems-üḍ-ḍuḥā görinür
Nūr-ı kerāmet içre yüz vech ile ola ekrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 44). [nūr-ı kerāmet, -]*

nūr-ı kibriyā: *Allah'ın nuru.*

1. Boşalmayınca dil kibr ü riyādan
Nite cān tola **nūr-ı Kibriyādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 58). [nūr-ı kibriyādan, -dan]*

nūr-ı lāmiʿ: *Parlak ışık. II. güzel sevgili (Şirin).*

1. Bu ṭaʿẕīmāt ile ol **nūr-ı lāmiʿ**
Ḥisārı maşrıḳından oldı ṭāliʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 33). [nūr-ı lāmiʿ, -]*

nūr-ı lāmiʿ: *Parlak nur.*

1. Bulur her birini bir **nūr-ı lāmiʿ**
Muḥammeddür cemīʿ envāre cāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 147). [nūr-ı lāmiʿ, -]*

nūr-ı meh-tāb: *Ay ışığı. [3]*

1. Didi iy āftāb-ı encümen-tāb
Saçuñ ẓulmet yañaġuñ **nūr-ı meh-tāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 318). [nūr-ı meh-tāb, -]*

nūr-ı muḥammed: *Muhammed'in nuru; Dînî-tasavvufî eserlerde Hz. Peygamber'in manevî şahsiyetini ifade etmek için kullanılan bir terim.*

1. Gele bir ḳavm ki ola dīni sermed
Diye ol gevhere **Nūr-ı Muḥammed** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 28). [nūr-ı muḥammed, -]*

nūr-ı necāt: *Kurtuluş ışığı.*

1. Çü ḫayrān ide ʿaklı ʿilm-i ẕātı
Ṣıfātından bula **nūr-ı necātı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 20). [nūr-ı necātı, -ı]*

nūr-ı nūrī: *Bir ışığın ışığı. II. Şarap.*

1. Ṭolanınca bir iki **nūr-ı nūrī**
Güle benzetdi beñzi nārı nūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 217). [nūr-ı nūrī, -]*

nūr-ı pāk: *Mübarek nur, kutsal ışık. [3]*

1. Semekden bulına kurbet simāke
Ne nisbet ḫākdan ol **nūr-ı pāke** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 14). [nūr-ı pāke, -e]*

nūr-ı pāk: *Temiz, parlak yüz.*

1. İkileyin yüzini urdı ḫāke
Ne lāyıḳ ola ḫāk ol **nūr-ı pāke** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 48). [nūr-ı pāke, -e]*

nūr-ı rūşen: *Parlak ışık.*

1. Bıraḳdı pertevi bir **nūr-ı rūşen**
Ki ḳıldı taġ u deşti bāġ u gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 33). [nūr-ı rūşen, -]*

nūr-ı ṣāfī: *Billur ışık.*

1. Göz irdükçe görinür **nūr-ı şāfī**
Söz irmez vaṣfınuñ şerḥine kāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 69). [nūr-ı ṣāfī, -]*

nūr-ı satıʿ: *Yükselen nur.*

1. Meger sūy-ı ḳıdemden berḳ-ı lāmiʿ
Sala sırrına ʿābdüñ **nūr-ı saṭıʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 34). [nūr-ı saṭıʿ, -]*

nūr-ı seher-gāh: *Seher vaktinin ışığı, aydınlığı. II güzel sevgili (Şirin).*

1. Didi Ḫusrev ki iy **nūr-ı seḥer-gāh**
Cemālüñ cān gözinedür naẓar-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 23). [nūr-ı seḥer-gāh, -]*

nūr-ı sūre-i ve'n-necmi izā hevā: *Necm suresinin 1. ayetinin (Battığı sırada yıldıza andolsun) nuru. [Ayet]*

1. Rāh-ı ḍalāle varmamaġa degme bü'l-heves
Görindi **nūr-ı sūre-i ve'n-necmi iẕā hevā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 66). [nūr-ı sūre-i ve'n-necmi iẕā hevā, -]*

nūr-ı tecelli: *Tecelli nuru. Allah'ın insanlarda ve doğada yansımasından kaynaklanan nur, parıltı.*

1. Ki ire gözüme **nūr-ı tecellī**
Ola kim bula ġām-gīn cān tesellī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 57). [nūr-ı tecellī, -]*

nūr-ı tecelli: *Tecelli nuru. Allah'ın insanlarda ve doğada yansımasından kaynaklanan nur, parıltı. II. İlahi bir güzelliğe sahip/çok güzel sevgili.*

1. Zihī **nūr-ı tecelli** kim görindi ṣunʿ-ı mevlādan
Ki görse isteye uçmaḳ melek firdevs-i aʿlādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 1). [nūr-ı tecelli, -]*

nūr-ı tecellā: *Tecelli ışığı, nuru. II. Sevgilinin görünmesi/gelmesi ile görünen ışık, sevgilinin yüzünün ışığı.*

1. ʿAceb midür güẕer ḳılsa naẓar firdevs-i aʿlādan
Ki oldı cān gözi rūşen bugün **nūr-ı tecellādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 2). [nūr-ı tecellādan, -dan]*

nūr-ı żiyā: *Işığın nuru, aydınlığı.*

1. Cemālüñden biri **nūr-ı żiyāda**
Celālüñden biri nār-ı belāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 107). [nūr-ı żiyāda, -da]*

nūrün ʿalā-nūr: *Nur üstüne nur. (Nur, 24/35). [2] [İkileme] [Ayet]*

1. Göresin çehresin **nūrün ʿalā-nūr**
Baḳasın behresine ḥūr maḳṣūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 201). [nūrün ʿalā-nūr, -]*
2. Ki zīra ʿayn-i nūruñ çün tola nūr
Oḳur nūrānī göz **nūrün-ʿalā-nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 4). [nūrün-ʿalā-nūr,]*

nuṣh: *Nasihat, öğüt. [2]*

1. Bu yüzden girü Şāvūr-ı ḫıred-mend
Öküş söylemiş idi **nuṣḥ** ile pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 48). [nuṣḥ,]*

nuṣh ü pend it-: *Nasihat etmek, öğüt vermek. [2] [İkileme, Deyim]*

1. Didi bir daḫı ferzin bend idelüm
Aña bend ile **nuṣḥ ü pend idelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 52). [nuṣḥ ü pend idelüm, -elü, -m]*

nūş: *İçecek şey. [2]*

1. Çü şīrīn **nūşı** ḫuşk eyler mizācuñ
Şeker terdür ola ki ideʿ ilācuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 53). [nūşı, -ı]*

nūş: *Şarap. [4]*

1. Bu aşuñ şerbetinden sizerem uş
Ki baña nīş olısar ayruġa **nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 134). [nūş,]*

nūş: ,*Şarap. II. Aşk şarabı.*

1. İdelüm ʿışḳ cāmın ol ḳadar nūş
Ki cānı eyleye bu **nūşdan** cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 56). [nūşdan, -dan]*

nūş: *Şarap. II. Öpücük. [2]*

1. Hem evvel **nūş** idi ol cām-ı şāfī
Ki şundı Ḫusreve şīrīn-i şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 41). [nūş,]*

nūş-ı bāde: *Şarap içme. [2]*

1. Çü **nūş-ı bādede** ḫōş yār olasın
Niçün ben mest ü sen hüş-yār olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 7). [nūş-ı bādede, -de]*

nūş-ı cān: *Ruh, gönül âfiyeti, tadı. [3]*

1. Ḳılıcı şuyı şunsa **nūş-ı cānı**
Bulur ölmişler āb-ı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 35). [nūş-ı cānı, -ı]*

nūş-ı daru: *İlaç. II. Fayda, kazanç.*

1. Bu gencîneden gözleme **nūş-ı dārū**
Ki tiryāḳ ise zehr-i mārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 7). [nūş-ı dārū, -]*

nūş-ı laʿl: *Dudağının içeceği, dudak şarabı || Dudağını öpme.*

1. Ḳız oġlan biñ ḳaravaş nār-ı bostān
Ḳamunuñ **nūş-ı laʿli** nuḳl-ı mestān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 10). [nūş-ı laʿli, -i]*

nūş-ı şāfī: *Şifa şarabı, içeceği.*

1. Velī çün var idi aṣla ḫılāfı
Buna zehr oldı olara **nūş-ı şāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 200). [nūş-ı şāfī, -]*

nūş eyle-: *Içmek. [3]*

1. ʿAceb bu ol Ḥayātı **eylese nūş**
Olurdı Ḫıżr u Zü'l-ḳarneyn bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 15). [nūş eylese, -s, -e]*

nūş eyle: *İçmek. II Öpmek.*

1. Eger-çi soñra çoḳ cām **eyledi nūş**
Velī ki itmedi ol ẕevḳı ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 43). [nūş eyledi, -di]*

nūş iç-: *Şarap içmek. II. Öpmek, öpüşmek. [Deyim]*

1. Çün **içdi** ol iki ʿāşıḳ bu **nūşı**
Göge irürdiler cūş u ḫurūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 49). [nūşı içdi, -di]*

nūş it-: *İçmek. [10]*

1. Şehüñ cānı havā ceyşiyle pür-cūş
İder deryāyı Şīrīn ẕevḳine **nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 20). [nūş ider, -er]*

nūş it-: *İçmek. II. Eğlenmek, güzel vakit geçirmek.*

1. Gehī Şīrīne olurdı hem-āġūş
Demādem Bārbed şehdin **idüp nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 36). [nūş idüp, -üp]*

nūş it-: *İçmek, yudumlamak. II. Bir güzel ile beraber olmak, hoşça vakit geçirmek.*

1. Nice bir nīş-i Şīrīnden ḳılam cūş
Şarāb u şīr u şekker **idelüm nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 30). [nūş idelüm, -elüm]*

nūş it-: *İçmek. II Öpmek.*

1. Ne cüllāb **it** bu cāndan şerbeti **nūş**
Ki idesin hicr ü ġam zehrin ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 9). [nūş it, -]*

nūş ḳıl-: *İçmek. [8]*

1. Şarāb-ı erġavānı **nūş ḳıldı**
Semaʿ-ı erġanūnı gūş ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 35). [nūş ḳıldı, -dı]*

nūş ḳıl-: *İçmek. II. Karşılaşılan zor bir duruma/olaya katlanmak. [2]*

1. Nice Şīrīnüñ acısın **ḳılam nūş**
Uram bir tatlu sözine dahı gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 89). [nūş ḳılam, -am]*

nūş vir-: *Tat vermek, tatlandırmak. [Deyim]*

1. Leb-i laʿle şekerden **nūş virdi**
Dür-i nuṭḳa ṣadefden gūş virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 60). [nūş virdi, -di]*

nūşin revānuñ nīş it-: *Tatlı yiyeceğini zehir etmek. II. Bir kimsenin kurulu düzenini bozmak, eğlencesini/keyfini kedere çevirmek. [Deyim]*

1. Ki dāim **nīş iden nūşin revānuñ**
   Çü ḫatm itdi işin Nūşinrevānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 33). [nūşin revānuñ nīş iden, -en]*

nūşini nīş aşını zehr kıl-: *Tatlı şerbetini ve yemeğini zehre dönüştürmek. II. İyi olan durumunu kötüye çevirmek. [Deyim]*

1. Görür bu devr-i pür-ġam dehr-i pür-ḳahr
   Ḳılupdur nūşini nīş aşını zehr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 4). [nūşini nīş aşını zehr ḳılupdur, -updur]*

nūşīnrevān: *İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla şöhret bulmuş olan Sasani şahı ki "adil" lakabıyla anılır. [12]*

1. Revān ider iken Ḥaḳḳa revānı
   İşit ḫalḳa ne dir **Nūşinrevānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 44). [nūşinrevānı, -ı]*

nuṣrat: *Üstünlük, başarı, zafer. [5]*

1. Devlet cemāli ḫaṭṭı tīġüñ yüzinde noḳṭa
   Nuṣrat ʿarūsı zülfi nīzeñ ucında perçem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 8). [nuṣrat,]*

nuṣrat it-: *Yardım etmek.*

1. Gerçi ki ṭoprāḳ eyledi müdbirleri debūr
   Sen bir çirāġsın kim **ider nuṣratı** ṣabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 24). [nuṣratı ider, -er]*

nuṣrat vir-: *Yardım etmek. [Deyim]*

1. Ki göñül feṯḥine **vire nuṣrat**
   Ẓafer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 41). [nuṣrat vire, -e]*

nuṣret: *Zafer, galibiyet.*

1. Sürüñüz varalum ġayret bizümdür
   Ṭuruñuz uralum **nuṣret** bizümdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 28). [nuṣret,]*

nuṣret kıl-: *Yardım etmek.*

1. Atañdan tutmış idi ḫalḳ nefret
   Anuñçün **ḳılmadılar** saña **nuṣret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 102). [nuṣret ḳılmadılar, -ma, -dı, -lar]*

nuṭfa: *Nutfe, döl suyu, meni, sperm.*

1. Meger kim irkeginden her birine
   Dişinüñ nesne ire **nuṭfa** yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 52). [nuṭfa,]*

nuṭk: *Konuşma, söz, kelam. [2]*

1. **Nuṭḳuñ** muʿallimi şübeh-i ʿaḳladur necāt
   Lafẓuñ müferriḥi maraż-ı rūḥadur şifā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 9). [nuṭḳuñ, -uñ]*

nuṭk-ı mesīḥ-i meryem: *Meryem'in oğlu İsa'nın sözü.*

1. Taʿmīr-i mülke ʿadlüñ reşk-i revān-ı Kisrā
   İḥyā-yı dīne ḥükmüñ **nuṭḳ-ı Mesīḥ-i Meryem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 24). [nuṭḳ-ı mesīḥ-i meryem, -]*

nuʿūt: *Naatlar.*

1. Bile evṣāfı selbī vü s̲übutī
   Cemāl ile celāl içün **nuʿūtı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 22). [nuʿūtı, -ı]*

nübüvvet: *Nebilik, peygamberlik. [6]*

1. ʿİsā **nübüvveti** nefesinüñ nesīmidür
   Ḫıżruñ kerāmeti suyı ḫāk-i vilāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 5). [nübüvveti, -i]*

nücūm: *Astronomi, gök bilimi.*

1. Nücūm u reml ü tesḫīr ü kehānet
   Tutardı sehm-i ġaybile feṯānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 7). [nücūm,]*

nücūm: *Yıldızlar. [2]*

1. Menāzil menzilinde her ṭarafda
   Bürūcında **nücūm** evc-i şerefde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 26). [nücūm,]*

nücūm-ı āsmān: *Gökyüzündeki yıldızlar.*

1. Ki ʿaksi pertev atup sāye-bāna
Ḳılur begdeş **nücūm-ı āsmāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 104). [nücūm-ı āsmāne, -e]*

nüfūs: *Belli bir bölge, şehir veya memlekette yaşayan kişilerin tamamı, insanlar. [3]*

1. **Nüfūsuñ** kimi ervāḥ-ı nefîse
Kimi beñzer ḫabīşe kim ḫasîse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 169). [nüfūsuñ, -uñ]*

nüfūs: *Nefisler. [2]*

1. **Nüfūsuñ** intiḳām ise havāsı
Olur ʿafv ile cān u dil ṣafāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 107). [nüfūsuñ, -uñ]*

nüh felek: *Dokuz felek, göğün dokuz katı II Bütün gökyüzü.*

1. Geçer rifʿatde ḳadri **nüh felekden**
Taḳarrübde güẕer ḳılur melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 47). [nüh felekden, -den]*

nükte: *Dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana. [13]*

1. Murāduñ gül degül gerçi sögütdür
Didügüñ **nükteler** bana ögütdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 100). [nükteler, -ler]*

nükte-i naġz: *Hoş söz.*

1. Gerek endîşe odında sıza maġz
Ki cān aġzı diye bir **nükte-i naġz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 48). [nükte-i naġz, -]*

nükte it-: *Söz söylemek.*

1. İderdi vezn ile yüz zūr-ı bāzū
Ki **itmeyeydi nükte** bī-terāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 278). [nükte itmeyeydi, -me, -y, -e, -y, -di]*

nükte-dān: *Nükte bilen, ince ve zarif kimse. [2]*

1. Bilürsin **nükte-dāndur** ḫusrev-i ʿahd
Gücüñ yitdükçe ḳıl şīrīnlige cehd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 33). [nükte-dāndur, -dur]*

nükte-perdāz ol-: *Nükteli söz söylemek.*

1. Hümāyūn evvel **oldı nükte-perdāz**
Ki iderdi bir hümā nāz ile pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 73, Mısra 1). [nükte-perdāz oldı, -dı]*

nümüv: *Bitki gibi büyüme, yetişme, artma.*

1. Nüfūs u nāṭıḳa andan beşerde
İrādāt u **nümüv** ḥayy ü beşerde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 22). [nümüv,]*

nüsha: *Bir metnin kopyası, sureti, yazılı şey.*

1. Degül bir noḳṭa ḥüsni nüsḫasinden
Meger ol daḫı yazdı **nüsḫa** sinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 198). [nüsḫa,]*

nüsha: *Kitap (Şeyhi'nin tamamlanmamış eseri, Husrev ü Şirin mesnevisi).*

1. Ve-yā vaṣfında ḳavl eyleye āġāz
Velī ḳalmamaġa bu **nüṣḫa** ebter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 80). [nüṣḫa,]*

nüşūr: *Öldükten sonra dirilme.*

1. Ṣan işitmişdi ʿālem nefḫ-i ṣūrı
Ki ʿarż itmiş idi baʿs u **nüşūrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 12). [nüşūrı, -ı]*

nüzl: *Yiyecek. [3]*

1. Çü menzil ḳaydı bitdi ol şeker-leb
Viribir **nüzl** ü niʿmetler müretteb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 80). [nüzl,]*

nüzl-i der-bān: *Kapıcının sofrası.*

1. Ne baş kim **nüzl-i der-bāna** yaraşmaz
Nisār-ı pāy-ı sulṭāna yaraşmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 41). [nüzl-i der-bāna, -a]*

nüzl-i ʿisā: *Hz. İsa'nın sofrası.*

1. Nüzūl itmek gerekse **nüzl-i ʿİsā**
ʿAlef gözleme iy ḫār-ṭabʿ-ı dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 113). [nüzl-i ʿisā, -]*

nüzūl: *Aşağıya inme.*

1. Şerefde ḫaste olaydı **nüzūli**
Ḫilāfınca suʿūdı vü ʿudūli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 5). [nüzūli, -i]*

nüzūl it-: *Gökten yeryüzüne inmek.*

1. **Nüzūl itmek** gerekse nüzl-i ʿİsā
ʿAlef gözleme iy ḫār-ṭabʿ-ı dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 113). [nüzūl itmek, -mek]*

O

o yirde yatduġınca allāh ʿömrin aña virsün: *Birinin ölümünün ardından duyulan üzüntüyü belirtmekle birlikte, bir başkasının ömrünün daha uzun olması bağlamında söylenen dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. O yirde yatduġınca ʿömrin Allāh
   Aña virsün ki oldur ʿāleme şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 6). [o yirde yatduğınca allāh ʿömrin aña virsün, -]*

obur-: *Çökertmek, oymak, sarsmak.*

1. Ne darbı ki ol neşāṭ ile ururdu
   Ḳayanuñ degme yanın **obururdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 56). [obururdı, -ur, -dı]*

ocaḳ: *Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer.*

1. Külüm göge savurma igen iy yār
   Ki **ocaḳda** kül ile saḳlanur nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 188). [ocaḳda, -da]*

od: *Ateş. [46]*

1. Ḫalīlüñ ṣabrı içün mancınıḳa
   Ki oldı **od** aña verd-i ḥadīḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 170). [od,]*

od: *Ateş, alev.*

1. Bu ṣūret kim aña dīvāne olduñ
   Bugün bī-nūr **oda** pervāne olduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 196). [oda, -a]*

od: *Ateş, hararet.*

1. Göz **odından** sızırursa ciger yāġ
   ḳulaġ urdı benüm cānuma uş dāġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 15). [odından, -ı, -(n)dan]*

od: *Ateş. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört maddeden biri. [4]*

1. **Od** u su yil ü topraḳ dört aždād
   Nice cemʿ oldı toġdı bunca evlād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 9). [od,]*

od: *Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi. [18]*

1. Arıdur cānı ġamdan ol ki arıdur
   Ki ġuṣṣā **odı** ten şemʿin eridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 84). [odı, -ı]*

od: *Ateş. II. Ölüm.*

1. Bu **oddan** nicelere urdı dāġı
   Ki yaḳarken söyündürdi çirāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 95). [oddan, -dan]*

od: *Ateş. II. şiddetli arzu duyan erkek (Husrev-i Perviz). [2]*

1. İki **od** ile su odda vu suda
   Biriküp ḳalmadı nesne busuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 73). [od,]*
2. İki od ile su **odda** vu suda
   Biriküp ḳalmadı nesne busuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 73). [odda, -da]*

od bıraḳ-: *Ateş bırakmak, yakmak. [Deyim]*

1. Āhum felege bir **od bıraḳdı**
   Ki irürdi güneşe iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 69). [od bıraḳdı, -dı]*

od ehli: *Cehennem ehli. İşlediği günahlar nedeniyle cehennemde yanacak kimse.*

1. Ki ger **od ehli** isem luṭfuñ işle
   Muḥammed yüzi suyına bağışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 197). [od ehli, -]*

od gözlü: *Ateş gözlü. II. Parlak gözlü.*

1. Girü on biñ ḳatır **od gözlü** şeb-reng
   Yüriyişlerine devr-i ḳamer deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 7). [od gözlü, -]*

od saç-: *Ateş püskürtmek. [Deyim]*

1. Ḳanı **od şaçduġı** oḳ u ḳılıçdan
   Ḳanı er yıkduġı öñden ü ḳıçdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 75). [od ṣaçduġı, -duġ, -ı]*

od ü su: *Ateş ve su (Mesnevinin bu bölümünde sevişme sahnesi anlatıldığı için, ateş ve su ile kastedilenin*

Husrev-i Perviz ile Şirin olduğu düşünülebileceği gibi; renk dolayısıyla ateşin bekaret kanı ve suyun da meni olduğu düşünülebilir). [İkileme]

1. Ṣadefden şāh-ı mercān itdi mehdi
   Ki ola **od u suyuñ** bir yirde ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 188). [od u suyuñ, -yuñ]*

od ü su bād ü hāk : *Ateş, su, hava ve toprak. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört unsur. [İkileme]*

1. Ne gevher ol ki nūr-ı pākdendür
   Degül **od ü su bād ü ḫākdendür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 22). [od ü su bād ü ḫāk, -]*

od ü yil ü şu ṭoprak: *Ateş, hava, su, toprak. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört unsur. [İkileme]*

1. Bu **od ü yil ü şu ṭopraḳ** serāser
   Mizāca gerçi olmazlar berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 23). [od yil şu ṭopraḳ, -]*

od ur-: *Ateş salmak, yakmak. [3] [Deyim]*

1. Tutup bir meyzer-i nīlī miyāna
   Ṣuya girdi vü **od urdı** cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 32). [od urdı, -dı]*

od ur-: *Ateşe vermek, yakmak. II. Can yakıcı, tesirli ezgiler/şarkılar söylemek/söyletmek. [Deyim]*

1. Nigisā çenge çün **urdı** bu **odı**
   Şehün san cānı ʿūdın oda ḳodı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 99). [odı urdı, -dı]*

od yak-: *Ateş yakmak. II. Can acıtıcı, dokunaklı sözler söylemek. [Deyim]*

1. Yaḳar ol ḥadde Şīrīn odları tīz
   Ki ġayretden tutışdı cān-ı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 75). [odları yaḳar, -ar]*

od yak-: *Ateş yakmak. II. Aşk derdine düşürmek, âşık etmek. [Deyim]*

1. Çü **yaḳdı** Bārbed ʿūdı bu **odı**
   Göñüller nāyını sanki oda ḳodı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 1). [odı yaḳdı, -dı]*

oda: *Mesken, yer, sığınacak yer.*

1. Dön **odaña** bu dün itme tonuḳlık
   Ki ḫōş düşmez giceyle olan ḳonuḳlık *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 87). [odaña, -ñ, -a]*

oda düş-: *Ateşe düşmek. II Aşk derdine düşmek, âşık olmak. [Deyim]*

1. Hemān-dem virdi ʿūda gūş-māli
   Ki neylersin **oda düş** ṭurma ḫālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 10). [oda düş, -]*

oda ko-: *Ateşe vermek, yakmak. II. Musiki aleti, yakıcı sesler çıkarmak; sıkıntıya düşürmek, acı vermek. [Deyim]*

1. Nigisā çenge çün urdı bu odı
   Şehün san cānı ʿūdın **oda ḳodı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 100). [oda ḳodı, -dı]*

oda ko-: *Ateşe atmak, yakmak. II. Musiki aleti, yakıcı sesler çıkarmak; aşk derdine düşürmek, âşık etmek. [Deyim]*

1. Çü yaḳdı Bārbed ʿūdı bu odı
   Göñüller nāyını sanki **oda ḳodı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 2). [oda ḳodı, -dı]*

oda naʿl ḳo-: *Nal büyüsü, Na'l-der-ateş adı da verilen bir tür aşk/muhabbet büyüsü. Büyü yaptıran kimse ile bu kimseye âşık olması istenen kişinin isimleri hiç kullanılmamış bir nal üzerine yazılır ve ateşe atılırmış. Nal kızarırken bazı dualar okunurmuş ve bu sayede adı geçen isimler birbirine âşık olurmuş. [Deyim]*

1. Benüm içüm taşum bu kāndurur laʿl
   Bu **odda ḳomışumdur** niceye **naʿl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 114). [odda naʿl ḳomışumdur, -mış, -um, -dur]*

oda tap-: *Ateşe tapmak. [Deyim]*

1. Daḫı hindūlarım **oda taparlar**
   Daḫı türkīlerüm cānlar ḳaparlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 57). [oda taparlar, -ar, -lar]*

oda ur-: *Ateşe atmak. II. Yok etmek, ortadan kaldırmak. [Deyim]*

1. Niyāz iderdi Ḥusrev ki iy gice tur
   Hezārān gündüzün raḫtın **oda ur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 24). [oda ur, -]*

oda ur-: *Ateşe vermek II Musiki aleti, yakıcı sesler çıkarmak; sıkıntıya düşürmek, acı vermek (Beyitte mutribin çok etkileyici biçimde müzik yaptığını anlatmak için musiki aletlerini neredeyse ateşe verdiği söyleniyor. Beyitte mutribin enstrümanını çok hızlı/ritmik biçimde çalması anlatılmak isteniyor olabilir). [Deyim]*

1. Nigāruñ var idi bir ḫūb çengi
   Ki **ururdı** nāy u ʿūdı **oda** çengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 4). [oda ururdı, -ur, -dı]*

oda ur-: *Ateşe vermek, yakmak. [3] [Deyim]*

1. Ekininden felek fellāḥı ṭurdı
   Ḳarañu ḫırmenini **oda urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 4). [oda urdı, -dı]*

oda yaḳ-: *Ateşe vermek, yakmak. [3] [Deyim]*

1. Ger ola āhenīn Behrām-ı Çōbin
   Eridem **oda yaḳup** seng ü çobin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 206). [oda yaḳup, -]*

oda yak-: *Ateşe vermek, yakmak II acıtmak, üzmek. [Deyim]*

1. Var iy dünyā ḳo gönlümüñ yaḳasın
   Nice bir cānum **oda yaḳasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 98). [oda yaḳasın, -a, -sın]*

oda yan-: *Ateşe yanmak, alev almak, tutuşmak, ateşler içinde kalmak II çok üzüntü, acı duymak, harap olmak. [6] [Deyim]*

1. Benem bu ḳuru gövde **oda yanmış**
   Dirīġ u gerd ü derd ile boyanmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 161). [oda yanmış, -mış]*

oda yan-: *Ateşe yanmak, tutuşmak, ateşler içinde kalmak. II. Musiki aleti, yakıcı sesler çıkarmak. [Deyim]*

1. Gine başladı **oda yanmaġa** ʿūd
   Yile virmege ney iʿcāz-ı Dāvūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 69). [oda yanmaġa, -maġ, -a]*

oda yan-: *Ateşe yanmak, tutuşmak II âşık olmak, perişan olmak. [3] [Deyim]*

1. Şaçuñdan kim salar müşkīn kemendi
   Geyik baġrı bigi şīr **oda yandı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 28). [oda yandı, -dı]*

oda yat-: *Ateşe yatmak II üzüntüye, acıya razı olmak. [Deyim]*

1. Çü kül naḳd ola **oda yatmaġ** olmaz
   Eyü güni yavuza satmaġ olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 63). [oda yatmaġ, -maġ]*

oddan: *Ateşten.*

1. Nitekim pās-bān nevbet tutarlar
   Ki **oddan** ḥarb-gāha oḳ atarlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 6). [oddan,]*

odun: *Yakılmak üzere kesilmiş ağaç. [2]*

1. Düzerlerdi gümüş tennūr u minḳal
   Odunı bir nice yük ʿūd u ṣandal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 14). [odunı, -ı]*

oğın-: *Aklı başından gitmek.*

1. Düşüp cevrüñ elinden **oğınursam**
   Bu ġamdan ip bıraġup boğınursam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 59). [oğınursam, -ur, -sa, -m]*

oğlak: *Keçi yavrusu.*

1. Didi yiterse Şām içre bir **oğlaḳ**
   Ḳıyāmet ṣubḥı benden ṣorısar Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 123). [oğlaḳ,]*

oğlan: *Erkek.*

1. Çü tenhā ḳala bir ʿavret bir **oğlan**
   Üçüncisi olur elbette şeytan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 117). [oğlan,]*

oğlan: *Erkek evlat. [4]*

1. Bu dördinden üç **oğlan** oldı ẓāhir
   Nice geldi ẓuhūra evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 49). [oğlan,]*

oğlan: *Delikanlı, genç kimse. [2]*

1. Çü **oġlan** ḳocalana genç ola pīr
Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 79). [oġlan,]*

oğul: *Erkek evlat. [11]*

1. Ḳamusın Sāye Ḫān **oğlıya** bile
Viribir Hürmüze bir nāʾib ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 7). [oğlıya, -ı, -y, -a]*

oğul: *Erkek evlat (Hüsrev-i Perviz).*

1. Bu ẓālim fiʿli ucından **oğlı** maẓlūm
Ḳalısar milk-i ecdādına maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 19). [oğlı, -ı]*

oğul: *Evladım!.*

1. Ki iy sulṭān **oğul** devletlü Şīrīn
Şeker ḳanda ki cāndan ṭatlu Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 29). [oğul,]*

oh di-: *Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama vb. duyguları belirtmek için "oh" diye seslenmek. [Deyim]*

1. Ne zaḫm ursa ṣafāsından **direm oḫ**
Ve-lîkin hicr odına ṭāḳatüm yoḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 47). [oḫ direm, -r, -em]*

ok: *Yay veya keman denilen kavis şeklinde bükülmüş bir ağaç çubuğa gerili kirişe takılarak uzağa atılan ucu sivri demirli ince ve kısa değnek. [23]*

1. Çıḳardı yayı ḳurbandan bu bed-kīş
Bir **oḳ** ḳodı kirişte aġulu nīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 12). [oḳ,]*

ok: *Ok. II Sevgilinin yan bakışı.*

1. Degül ḳaşum yayına tozca cānlar
Gözüm **oḳına** gelmez suca ḳanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 94). [oḳına, -ı, -n, -a]*

oḳ at-: *Oku belirlenen hedefe doğru fırlatmak. [2] [Deyim]*

1. Nitekim pās-bān nevbet tutarlar
Ki oddan ḥarb-gāha **oḳ atarlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 6). [oḳ atarlar, -ar, -lar]*

ok at-: *Oku belirlenen hedefe doğru fırlatmak. II. (Sevgiliye) kızmak/kötü davranmak. (Sevgiliyle) kavga etmek. [Deyim]*

1. **Oḳ atma** tutmazam tīġ u teber ben
Yayuñı yas kim saldum siper ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 15). [oḳ atma, -ma]*

ok atıldukda girü dönse olmaz: *Yaydan çıkan ok geri döndürülemez. II. Bir şey yapmadan önce iyi düşünülmesi gerekir; aksi takdirde yapılan şey geri alınamaz. [Atasözü]*

1. **Atılduḳda girü oḳ dönse olmaz**
İdilmiş işlere yoḳ dinse olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 11). [oḳ atılduḳda girü dönse olmaz, -]*

okçı: *Okçuluk sporunu yapan kimse, kemankeş.*

1. Egerçi ḳaddümi yay itdi efsūs
Gözüm **oḳçı** gözi bigi oldı cāsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 64). [oḳçı,]*

okı-: *Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek. [12]*

1. Çü māhūñ nāmesini **oḳıdı** şāh
Gülümsidi gehī gāh eyledi āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 149). [oḳıdı, -dı]*

okı-: *Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek; yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek.*

1. **Oḳı** yāsīni kim ol Ḥaḳ tebārek
Saña nūn ve'l-ḳalem ḳıla mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 23). [oḳı,]*

okı-: *Çağırmak, seslenmek.*

1. Ne ṭāvūs **oḳıyam** dilküye benzer
Degül gülşen ḳara ilküye benzer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 81). [oḳıyam, -y, -am]*

okı-: *Çağırmak, davet etmek. [2]*

1. Baña yaġı olana il degülem
Oḳımadın varam mı yil degülem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 64). [oḳımadın, -madın]*

okı-: *Demek, söylemek, anlatmak. [2]*

1. Buyurdı şeh ki ol mektūb oḳındı
İçinde ne ki var maṭlūb **oḳındı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 54). [oḳındı, -n, -dı]*

okı-: *Anlamak, kavramak.[3]*

1. Kemīneñ kim **oḳıdum** faṣl-ı maʿdūd
Ġaraż bu idi bilem bāb-ı maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 323). [oḳıdum, -du, -m]*

okı-: *Anmak, yâd etmek.*

1. Saña çün salṭanat Ḥaḳdan ʿaṭādur
Ferīdūn ü Cem **oḳırsam** ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 6). [oḳırsam, -r, -sa, -m]*

okı-: *... olarak adlandırmak.*

1. Çü ḥüsni ḫ̔ānını ʿarż ide dehre
Ḳuru ḳurs **oḳıyalar** māh ü mihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 100). [oḳıyalar, -y, -a, -lar]*

okı nişāna irür-: *Hedefi isabet ettirmek, vurmak. II. İstenilen şeye kavuşmak.[Deyim]*

1. Taẕallum ol ḳadar ḳılam zamāna
Ki irürem duʿām oḳın nişāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 46). [oḳın nişāna irürem, -em]*

okın-: *Üfleyerek ruhlara yollanmak.*

1. Ḫōşdur ḳademüñde āl-i Ādem
Cismüñden **oḳındı** Āyet-i Rūḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 82). [oḳındı, -dı]*

okıt-: *Çağırmak, davet etmek. [3]*

1. Ḳatı ḫōş görüp **oḳıtdı** ḳatına
Givirdi raġbet ile ḫalvetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 99). [oḳıtdı, -dı]*

okla-: *Ok atmak.*

1. Ger **oḳlarlarsa** ḳarşudan yüzini
Yüzin dönmezdi yummazdı gözini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 49). [oḳlarlarsa, -r, -lar, -sa]*

oklayın: *Ok gibi.*

1. Ol nā-kesi ki reddüñ eli atdı **oḳlayın**
ʿUryān ü aġzı ḳan yiri ṭoprāḳ yolı hevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 21). [oḳlayın,]*

oklīdes-küşā: *[Ünlü Eski Yunan Matematikçisi Eucleides/Öklid] Oklides'i fetheden, açan. II. Oklides'in hendese muammalarını çözen.*

1. ʿİmāretlerde key ʿibret-nümādur
Micesṭī-dān u **Oḳlīdes-küşādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 36). [oḳlīdes-küşādur, -dur]*

oku-: *Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek. [2]*

1. Yimek içmek yazu yazılsa saṭra
Oḳurdı berre ẕerre baḥre ḳaṭre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 60). [oḳurdı, -r, -dı]*

oku-: *Çağırmak, seslenmek.*

1. Diyeydüm serv serv olsa ḳabā-pūş
Oḳurdum gül gül olsa şekkerīn-nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 100). [oḳurdum, -r, -du, -m]*

oku-: *... diye adlandırmak, ad vermek. [3]*

1. Meşāyiḫ ādem-i maʿnā **oḳurlar**
Demine nefḥa-i ʿĪsā **oḳurlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 23). [oḳurlar, -r, -lar]*

oku-: *Davet etmek, çağırmak.*

1. **Oḳur** ḫalvetde bir ḳaç maḥremini
Ḳamu şādī vü ġamda hem-demini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 35). [oḳur, -r]*

oku-: *Demek, söylemek. [2]*

1. Kimi aʿlā **oḳur** aña kimi aḳṣā
Girü cism-i kül eydür baʿżı dānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 7). [oḳur, -r]*

oku-: *Okumak, sesli olarak söylemek.[4]*

1. **Oḳurdı** derd ile eşʿār-ı mevzūn
Ki Leylā işidürse ola mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 79). [oḳurdı, -r, -dı]*

oku-: *Söylemek, çağırmak, demek.*

1. Bugün ki menzülimüz ʿarşa ferş **oḳur** yiridür
Ger āsmān ide ḫidmetler āstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 5). [oḳur, -r]*

oku-: *Adlandırmak.*

1. Mizāc eydür ḥakīm ol ḥāṣıla ile ad
Kemāl-i evvel **oḳur** ehl-i irşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 24). [oḳur, -r]*

okunu at-: *Üzerine düşeni yapmak, sırasını savmak. [Deyim]*

1. Biz **atduḳ oḳumuz** nevbet senüñdür
Biraz gün bu yalan devlet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 15). [oḳumuz atduḳ, -]*

ol: *O, işaret sıfatı. [154]*

1. Ḫūn-ı dil ider nakşımı ḳanı eger **ol** yaş
Aşlı ḫafaḳāndur nişe rengüm yaraḳāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 5). [ol,]*

ol: *O, İşaret zamiri. [91]*

1. Nedür tevḥīd-i ẕāt üçinci faṣlı
Ki **oldur** ṭālībe maḳṣūd-ı aṣli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 2). [oldur, -dur]*

ol: *O, 3. tekil şahıs zamiri. [161]*

1. Muvaḥḥid kim çaġırur vāḥid **oldur**
Girü tevḥīd içre cāḥid **oldur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 42). [oldur, -dur]*

ol: *"O" 3. teklik şahıs zamiri (Allah). [4]*

1. Bu mülke **oldurur** şāh u ḫalīfe
Anuñdur ʿazl ü naṣb u her vaẓīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 137). [oldurur, -durur]*

ol: *Üçüncü teklik şahıs zamiri, O. (Sultan II. Murat).*

1. Ne yüz ki olmaz işiginde türāb **ol**
Oda yansun olursa āftāb **ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 55). [ol,]*

ol: *" O " 3. teklik kişi zamiri (Züleyha).*

1. Ne Şāvūr er gele bu ḳaṣra ḳayṣer
Sürem **ol** cebr ile kim kāhı sarsar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 112). [ol,]*

ol-: *Gerçekleşmek veya yapılmak. [83]*

1. Velī tīz ider idi iftirāḳı
Ki **olmaya** ictimāʿuñ iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 20). [olmaya, -ma, -ya]*

ol-: *Olmak. [9]*

1. Hezerān luṭf ile idüp ḫiṭābı
Bu resme **oldı** Şāvūra cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 90). [oldı, -dı]*

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak. [291]*

1. Bilürdi nāzük **olur** nāzük işi
Ḳuşandı çüst tutdı çābük işi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 63). [olur, -ur]*

ol-: *Bir durumda bulunmak.*

1. Gözi yolda ki ne **oldı** ḥāl-i Şāvūr
Neye uġradı ol miskīn ü mehcūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 65). [oldı, -dı]*

ol-: *Bir durumdan başka bir duruma geçmek.*

1. Maʿānī birle cān **olsun** melek-vār
Maʿāl ile revān **olsun** felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 49). [olsun, -sun]*

ol-: *Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak. [7]*

1. Uş oldum bu firāk ü ġamda dil-rīş
Ki ḳanḳı fırḳadan **olam** bu dervīş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 114). [olam, -am]*

ol: *Bir şey, birinin mülkiyetine geçmek.*

1. Felekden taḫt ü günden tācuñ **olsun**
Melek dāʿī cihān muḫtācuñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 5). [olsun, -sun]*

ol-: *(Bir şeye) sahip olmak. [2]*

1. Çü Pervīzüñ **ola** eyvān-ı kisrī
Ola kim cebr ise noḳṣān ü kesrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 25). [ola, -a]*

ol-: *Yaklaşmak, gelip çatmak.*

1. Bilürsin ḥamle vaḳti **olsa** Şebdīz
Ne resme tünd merkebdür nice tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 43). [olsa, -sa]*

ol-: *Birlikte bulunmak.*

1. Eger bezm-i ṣafā ger ʿazm-i meydān
Ola şāh ile ol sulṭān-ı ḫūbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 114). [ola, -a]*

ol-: *Bulunmak, var olmak. [64]*

1. Cehālet **olsa** ṭıynetde cibillī
Ne taʿlīm aṣṣı eyler ne mürebbī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 91). [olsa, -sa]*

ol-: *Geçmek, tamamlanmak.*

1. Degül elli ger elli biñ **ola** yıl
Geçicek azı çoġı bir olur bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 111). [ola, -a]*

ol: *Gibi gelmek, ... sanısı vermek, ... sanısı yaratmak.*

1. Baña ḫōd her dem-i hicr **ola** biñ yıl
Gözüme ṭaġdurur ger ḳala bir ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 301). [ola, -a]*

ol-: *Yaşamak, hayat sürmek, bulunmak.*

1. Ki şāh **olduḳça** virse eksük olmaz
Çün olmaya hezār isterse bulmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 57). [olduḳça, -duḳça]*

ol-: *Yetişmek, olgunlaşmak; bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak.*

1. Maʿrifet yolında ol **oldum** sananlar müntehī
Göre ki öñ menzildedür gitdükde altından feres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 11). [oldum, -du, -m]*

ol-: *Yitirmek, kaybetmek.*

1. Dimezven dem degül ḳandan **olayın**
Yüzin bir göreyin andan öleyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 31). [olayın, -a, -y, -ın]*

ol-: *Uygun düşmek.[3]*

1. Eger-çi **olur** ayrandan yaġ almaḳ
Gerekmez el yirine ayaġ almaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 9). [olur, -ur]*

ol-: *Sıfat-fiil eki almış kelimelerden sonra anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır.*

1. Kim eydür **olsa** olmazdı mekānı
Kim eydür ayruġ olmayaydı fānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 95). [olsa, -sa]*
2. Cehennem-veş nice kim yanar içler
Ṣuvarur **oldu** ṣu ile ḳılıçlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 34). [oldu, -du]*
3. Ben içem başuñ ucında mey-i nāb
Seni ḳaplamış **ola** mestī-i ḫʿāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 86). [ola, -a]*

ol-: *Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz. [42]*

1. Ṣudur ʿışḳ atınuñ çābūk süvārı
Ki **ola** ʿaḳl işinüñ āşüfte-kārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 264). [ola, -a]*

ol aradan: *Ardından, ondan sonra.*

1. **Ol aradan** yine yil bigi ṭurdı
Yaluñuz yollara girüp yügürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 57). [ol aradan, -]*

ol aralıkda: *O sırada, o esnada.*

1. Çü Şīrīn şāhı gördi germ-dildür
Mürüvvet **ol aralıḳda** ḫacildür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 26). [ol aralıḳda, -]*

ol cihān: *O dünya (Ahiret).*

1. Ne göz kim bu cihānda bulmadı nūr
Olısar **ol cihānda** nūrdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 58). [ol cihānda, -da]*

ol dem: *O zaman, an. [3]*

1. Kim alam düşmenümden intiḳāmı
Dileyem ʿöẕrümi **ol dem** tamāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 204). [ol dem, -]*

ol dem: *Hemen, o anda.*

1. Vücūda geldi çün ol nūr-ı aʿẓam
Sücūda vardı ḫallāḳına **ol dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 44). [ol dem, -]*

ol deñlü: *O denli, o kadar, o kadar çok. [7]*

1. Getürdi fiʿle **ol deñlü** mürüvvet
Ḳi vaṣf olmaz dil olsa cümle ḳuvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 31). [ol deñlü, -]*

ol gün: *O gün (Mahşer günü).*

1. Girü bir yüzden idi göñli maḥzūn
Ki ʿāḳil bilür irer kamuya **ol gün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 22). [ol gün, -]*

ol ḥadde: *O kadar çok, o denli. [6]*

1. Budaḳlaruñ nesīm **ol ḥadde** sīmīn
Ṣaçar ki ider zümürrüd ferşi zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 53). [ol ḥadde, -]*

ol kadar: *O denli, pek çok. [11]*

1. Yoluma **ol ḳadar** oldun güher-rīz
Ki laʿl-āmīz oldı naʿl-i Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 21). [ol ḳadar, -]*

ol laḫẓe: *O an. Hemen, derhal, çabucak.*

1. Buyurdı ki itdiler **ol laḫẓe** dīvān
Dirilidi ḳapuya ser-cümle aʿyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 19). [ol laḫẓe, -]*

ol resm ile: *O şekilde, öyle, öyle bir.*

1. Getürdi nār **ol resm ile** fermān
Ki olurdı her ne derde yinse dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 149). [ol resm ile, -]*

ol resme: *O kadar çok.*

1. Bu çeng āvāzına **ol resme** Pervīz
Yanar ṣankim neye irdi āteş-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 3). [ol resme, -]*

ol resme: *O ölçüde, o kadar. [7]*

1. Oġul didārına **ol resme** muḥtāc
Ki ṣuya teşne aş ü etmege ac *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 43). [ol resme, -]*

ol resme: *O şekilde.*

1. Gice hem düşi **ol resme** olur ṭuş
Ki olur ol ay güneş ile hem-āġūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 15). [ol resme, -]*

ol resme: *O şekilde, öylece.*

1. Ola elfāzuñ **ol resme** cevāmiʿ
Ki evrād idine ehl-i ṣavāmiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 21). [ol resme, -]*

ol resme: *O şekilde, öylece, o kadar.*

1. Egerçi yoḳdurur vaḥdetde ḳısmet
Beyān **ol resme** ḳılmış ehl-i ḥikmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 40). [ol resme, -]*

ol sebebden: *O sebepten dolayı, bu yüzden. [2]*

1. Bu baḥre ḳarşı cūş itdü tarebden
Yidi kez devr ḳıldı **ol sebebden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 56). [ol sebebden, -]*

ol ṣūretde: *O şekilde, şöylece.*

1. Ḳaçar bigi yüzin döndürdi yaʿnī
Velī gösterdi **ol ṣūretde** maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 28). [ol ṣūretde, -]*

ol vakt: *O vakit, o zaman. [4]*

1. Benüm **ol vaḳt** olur cānumda rāḥat
Kʿola ceng içre cismüm pür-cerāḥaṭ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 43). [ol vaḳt, -]*

ol yaña: *O yanda, diğer tarafta.*

1. Bu yaña Ḫusrev ü **ol yaña** Behrām
Ḳonup fikr ile tutmışlardı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 9). [ol yaña, -]*

ol yola gider: *O yolun yolcusu. II. Toplumun ahlak anlayışına göre kötü bir hayat sürdüren kimse. [Deyim]*

1. Kıġırma ol yola kim gider degülem
Ol işi umma kim ider degülem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 7). [ol yola gider, -er]*

ol zamāndan: *O zamandan beri.*

1. Yatur serv **ol zamāndan** pā-şikeste
Ki sinüñ ḳaddüñ oldı naḫl-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 19). [ol zamāndan, -]*

ola: *Aşağı yukarı, yaklaşık olarak, tahminen.*

1. Var idi **ola** yüz biñ ulu ḫātūn
Ki gözlerine begler göñli meftūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 15). [ola,]*

ola ki: *Ola ki, belki.*

1. Çü şīrīn nūşı ḫuşk eyler mizācuñ
Şeker terdür **ola ki** ideʿilācuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 54). [ola ki, -]*

ola kim: *Ola ki. Olur da, belki, olabilir ki. [12]*

1. Gel iy devlet gözi bir dem baḳup dīdāra bīdār ol
Ola kim uyana nā-geh bu baḫt-ı ḫufte
ḫʷābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 12). [ola kim, -]*

ola mı: *Olur mu? Mümkün mü?. [6]*

1. Çü Şebdīz oldı rengidür ḥabeşden
Yig **ola mı** gice rūşen güneşden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 48). [ola mı, -]*

ola yā olmaya: *Olsun ya da olmasın. [İkileme]*

1. Saña bu az feraḥdan bāri ḥışşe
Ola yā olmaya ne bunca ġuṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 6). [ola yā olmaya, -]*

olal-: *Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.*

1. Teferrüclerler idi ḥāl ü ḳālin
Belā ile **olalmış** yāl ü bālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 4). [olalmış, -mış]*

olar: *"Onlar" çokluk üçüncü şahıs zamiri. [4]*

1. Velī çün var idi aşla ḫılāfı
Buna zehr oldı **olara** nūş-ı şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 200). [olara, -a]*

olġāş: *Rüzgarın önünde yuvarlanan kogaz (?).*

1. Yiler peyk-i nesīm öñince **olġāş**
Gehī naḳḳāş olur gāh ferrāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 29). [olġāş,]*

olı bil-: *Olmak, kalmak.*

1. Ki ben ḫōd geldügüm yolı bilürven
Yine ḫālüm ile **olı bilürven** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 88). [olı bilürven, -ür, -ven]*

olıcaḳ: *Olduğu zaman, olunca.*

1. Egerçi intiẓār āfetdür iy dost
Şoñı vaṣl **olıcaḳ** rāḥatdür iy dost *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 148). [olıcaḳ,]*

olmaz: *Değil, değildir. [2]*

1. Egerçi ṣūret ü maʿnā düz **olmaz**
Bilürüz ṣūreti maʿnāsüz **olmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 92). [olmaz,]*

olmaz: *İmkânsız, gerçekleşemez, mümkün değil. [2]*

1. Daḫı Hürmüzden eylik ummaġ **olmaz**
Yanar oda düşüp göz yummaġ **olmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 35). [olmaz,]*

olmaz: *Yapılamayacak iş, tutum veya davranış. [16]*

1. Ḳuluñ ayruḳ ṭapuñı görmek **olmaz**
Ne görmek bu yörede turmaḳ **olmaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 379). [olmaz,]*

olun-: *Olunmak, edilmek, yapılmak.*

1. **Olundı** gerçi yoḳdur istitaʿat
Ḳusūr u ʿacz ile ol ḥükme itāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 3). [olundı, -dı]*

olur: *+dIr anlamında adları yüklem yapar. [5]*

1. Ḥaḳīḳat ol **olur** insān-ı kāmil
Ḳi **olur** her ḥāle ʿālim ḥalḳa ʿāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 21). [olur,]*

olur kim: *Öyle bir zaman gelir ki. [2]*

1. Belī bitürmedügin tīg ü leşker
Olur kim bitirür tedbīr ile er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 90). [olur kim, -]*

on: *Dokuzdan sonra gelen sayı. [9]*

1. Ne cehd ide-bilürseñ dürişesin
Biş **on** gün içre taḫta irişesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 52). [on,]*

on ʿakl: *On akıl. İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur.*

1. Bu vaṣf ile toḳuz çarḫ oldı **on ʿaḳl**
Meẕāhib çok velī budur eṣaḥ naḳl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 19). [on ʿaḳl, -]*

on biñ: *On bin, sayı sıfatı. [7]*

1. İşitdüm **on biñ** artuḳ vardurur ḫūb
Sarāyında ḳamu merġūb ü maḥbūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 65). [on biñ, -]*

on biş: *On beş, sayı sıfatı. [2]*

1. Süñü birle ʿaceb tefvīr iderdi
On **on biş** kişiye dek bir iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 98). [on biş, -]*

on iki: *On iki, sayı sıfatı. [2]*

1. İricek **on iki** kez biñe leşker
Olurmış dirler az ü çoḳ beraber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 19). [on iki, -]*

on iki burç: *Burçlar kuşağı üzerinde yer alan on iki takım yıldız. [3]*

1. Yidi çarḫ üzre ḥākim yidi seyyār
Olurlar ol **on iki burcı** devvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 2). [on iki burcı, -ı]*

on ḳalem: *On kalem II. Bir insanın iki elinde bulunan parmaklar.*

1. Elinde **on ḳalem** ṭutmış müretteb
Ḳi ḫūn-ı ḫalḳ ola ḫāke mürekkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 139). [on ḳalem, -]*

on kez on: *On kere on. II. Pek çok.*

1. Turur ferrāş ḳullar **on kez on** ṣaf
Serīr ardında urup sīneye kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 29). [on kez on, -]*

on sekiz: *On sekiz, sayı sıfatı.*

1. Ve-līkin **on sekiz** ay zaḥmetüñ var
Pes andan baḫt ü devlet olısar yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 31). [on sekiz, -]*

on üç: *On üç, sayı sıfatı.*

1. **On üç** yaşında kim ol māh-çihre
Recūliyyetden irişmişdi behre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 61). [on üç, -]*

on üç biñ: *On üç bin, sayı sıfatı.*

1. Ulu adlu kişilerden ʿAcemden
On üç biñ kişi öldürmiş sitemden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 36). [on üç biñ, -]*

onıncı: *On sayısının sıra sıfatı.*

1. Dil-ārām u Cihān-baḫt u Şeker-nāz
Onıncı Şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 62). [onıncı,]*

onıncı ʿakl: *Onuncu akıl. Fârâbî ve İbn Sînâ gibi Meşşâî filozofları İslâm'daki yoktan ve hiçten yaratma ilkesini mantıkî açıdan izahta güçlük çektikleri için tanrı-varlık ilişkisini yani kâinatın meydana gelişini "kozmolojik akıllar nazariyesi" (el-ukūlü'l-aşere) denen ve kaynağını Yeni Eflâtunculuk'tan alan bir teoriyle açıklamışlardır. Ayrıca, Aristo'dan beri devam eden bir anlayışa göre, "Birden ancak bir çıkar, yani bir olan Tanrı'dan ancak bir varlık çıkar; birden fazla varlığın çıkması Tanrı'nın zâtında çokluk bulunduğuna delâlet eder" şeklindeki ön yargıdan hareket eden bu filozoflar, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasına gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" koyarak bunlara akıl adını vermişler ve onlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakmışlardır. Onuncu akla ise "faal akıl" adı verilir. Filozofların iddiasına göre bu akıl dinî terminolojideki Cebrâil'e tekabül eder. Daima aktif olan faal akıl, ay altı âlemini yani yer küreyi idare eder. Nesneler dünyasında meydana gelen her türlü fizikî, kimyevî ve biyolojik hareketi o tayin eder. Bu sebeple onun bir ismi de "vâhibüssuver" yani sûretleri verendir. Ayrıca o "Rûhulemîn" ve "Rûhulkudüs" terimleriyle de ifade edilir.*

1. Ki **onıncı ʿaḳl** idüpdür ʿaḳl-ı faʿʿāl
ʿAnāṣır ʿāleminde oldı ʿammāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 11). [onıncı ʿaḳl, -]*

onlar: *"Onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri.*

1. Dimeyem āb ü ḫāki nūrlardur
Behişt ol mülk **anlar** ḥūrlardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 28). [anlar,]*

oñulmaz: *İyileşmez, şifa bulmaz, şifasız.*

1. Benüm göñlümde şehden gerd çoḳdur
Yüregümde **oñulmaz** derd çoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 12). [oñulmaz,]*

onunçün: *Bu sebepten dolayı, bu nedenle. [19]*

1. Ne burhān ile olur ne vicdān
Anuñçün didiler maḫṣuṣ-ı raḥmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 4). [anuñçün,]*

orta: *Ara, bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer. [6]*

1. Anuñla otlaġ **ortasında** ḥaʾil
Ḳaya vü taş idi aşması müşkil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 13). [ortasında, -sı, -n, -da]*

orta: *Görünür yer, meydan. [2]*

1. Bu **ortada** mülāzım şāha dāim
Dil ü cān anda ten ḳulluḳda ḳāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 15). [ortada, -da]*

orta: *Ortalık yer, meydan, etraf.*

1. Aġaçlar başına ider neẓāre
Ki uçup **ortadan** tutdı kenāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 210). [ortadan, -dan]*

orta: *İki karşıt nitelik veya durum arasında bulunan, tutarlı, ılımlı, vasat. [2]*

1. Özini bildügidür **orta** ʿirfān
Aḫas ol kim bula kendüye imkān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 35). [orta,]*

orta: *İki şeyin ya da iki kişinin arası.*

1. Ki olmayınca **ortamuzda** kābīn
Ḥelāl-i dīn ü erkān ile āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 93). [ortamuzda, -muz, -da]*

orta: *Merkez, orta.*

1. Münādi ḳıldılar ger **orta** ger uç
Ki vay aña ki ḳıla kimseye güç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 83). [orta,]*

ortada söz geçerken: *Sohbet esnasında, bir şeyden bahsedildiği sırada.*

1. **Geçerken ortada söz** telḫ ü şīrīn
Didi şīr işini Şāvūra Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 21). [ortada söz geçerken, -]*

ortalık: *Etraf, ortam, çevre.*

1. Ol **ortalıḳda** bī-ḥaddür merātib
Ki bulur fikr iden dürlü ʿacāyib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 83). [ortalıḳda, -da]*

ortalık: *İçinde bulunulan yer ve zaman.*

1. Kulaġı ʿaḳladur dili cihāña
Ol **ortalıḳda** beñzer tercemāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 14). [ortalıḳda, -da]*

ortaya ko-: *Açıklamak. [Deyim]*

1. Çü kısm itdi ḳamunuñ ḥişşesini
Ḳodı ortaya Şīrīn ḳışşasını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 22). [ortaya ḳodı, -dı]*

ʿ**osmān:** *Hz. Osman. Üçüncü İslam halifesi.*

1. ʿOs̲mān ki eyledüñ anı nūreyn ṣāḥibi
Bulmış idi ḥayāt añun ile dem-i ḥayā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 75). [ʿos̲mān,]*

ot: *Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler. [5]*

1. Ḳurımış **ota** düşse āteş-i tīz
Nite itse olur yanmaġa perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 13). [ota, -a]*

otaġ: *Büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır. [6]*

1. Şehen-şeh raġbet ile ʿizzet itdi
Hemān laḫze **otaġı** ḥalvet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 30). [otaġı, -ı]*

otlaġ: *Hayvan otlatılan yer, mera, çayır. [5]*

1. Sovuḳ yaylaġ ü ḫōş **otlaġ** idi ol
Pür āb ü sebze bāġ ü rāġ idi ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 55). [otlaġ,]*

otlak: *Hayvan otlatılan yer, mera, çayır. [4]*

1. Bu **otlaḳdan** yayınduñ iy ġazāle
Ne bilem ḳanḳı şīr oldı ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 91). [otlaḳdan, -dan]*

otlat-: *Hayvanı veya sürüyü otlayabileceği bir yere götürmek, otlamaya bırakmak, otlamasını sağlamak.*

1. Sürer her gelle-bān ḳısraḳlarını
Ki **otlada** taġuñ otlaḳlarını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 6). [otlada, -a]*

otur-: *Bir araya gelmek, bir mecliste bulunmak. [2]*

1. Gine **oturdı** ol raʿnā güzeller
Gine devr eyledi ol ġarrā ġazeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 15). [oturdı, -dı]*

otur-: *Bir işi yapmakta olmak, bir işe başlamak üzere olmak. [2]*

1. **Oturup** bir gice tedbīr iderdi
Şeker-dilden ḥisāb-ı şīr iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 17). [oturup, -up]*

otur-: *Bir şey yapmadan oturmak, bir şey yapmamak, boş durmak. [2]*

1. Olur Behrām içün üç gün melūl ol
Oturdı ʿayş ü nūşa virmedi yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 120). [oturdı, -dı]*

otur-: *Herhangi bir durumda belli bir süre kalmak. [4]*

1. Şeh ol dem z̲evḳine ḥayrān u ser-mest
Oturmış bī-ḫāber ne nīst ü ne hest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 20). [oturmış, -mış]*

otur-: *Hüküm sürmek.*

1. Aradan perdeyi açdı götürdi
Ḫorāsān taḫtına geçdi **oturdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 6). [oturdı, -dı]*

otur-: *Konaklamak.*

1. Ḳuruldı şāh içün çetr-i hümāyūn
Oturdı çünki buldı baḫt-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 40). [oturdı, -dı]*

otur-: *Oturmak, bir makamda bulunmak, bir makama geçmek.*

1. Ki anda şeh **otura** ʿizzet ile
İde mülkine ḥükm ḥikmet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 125). [otura, -a]*

otur-: *Sakinleşmek, sükûnet bulmak.*

1. Döşendi gil **oturdı** ḫʷār ü ġamnāk
ṭonın çāk itdi ḳoydı başına ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 77). [oturdı, -dı]*

otur-: *Tahta oturmak, hükmetmek. [2]*

1. **Oturmış** ḳayṣer ü ḫāḳān u faġfūr
Mücevher kürsilerde taḫtdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 15). [oturmış, -mış]*

otur-: *Vücûdun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek. [30]*

1. Götürmiş serv gibi ġam göñülden
Oturmış gül bigi ser-mest mülden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 22). [oturmış, -mış]*

otur-: *Oturmak, kurulmak.*

1. Eger-çi muḫtelif āvāz idiler
Oturmış idi şeh Şīrīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 30). [oturmış, -mış]*

oturdı turdı: *Yemek ve eğlenmek için bir araya gelmek. [İkileme]*

1. **Oturdı turdı** serv-i müşk-būlar
Ḳamu Zühre-cebīn ü māh-rūlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 7). [oturdı turdı, -]*

otuz: *Otuz, sayı sıfatı. [2]*

1. Zuḥal anı ki **otuz** yılda devrān
İder güneş ḳılur bir yılda seyrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 33). [otuz,]*

otuz biñ: *Otuz bin, sayı sıfatı II Çok fazla.*

1. Çeriden urdı **otuz biñ** güzīn er
Ki ola her biri biñe berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 53). [otuz biñ, -]*

otuz gün: *Bir ay.*

1. **Otuz gün** şāh göñli içün ol māh
Elini şādlıḳdan ḳıldı kūtāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 23). [otuz gün, -]*

oyın: *Hile, oyun; yarış.*

1. Budur yaʿnī cihānuñ tāze tāze
Oyın öġretse olmaz ḥoḳḳa-bāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 98). [oyın,]*

oyna-: *Güreşmek.*

1. Tutılanlar ile bile tutılmış
Çoḳ **oynamış** velī şonra utılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 84). [oynamış, -mış]*

oyna-: *Güreşmek, çarpışmak, mücadeleye girişmek.*

1. Çü ḳalmaz hīç baş devrān içinde
Yig ol kim **oynaya** meydān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 110). [oynaya, -(y)a]*

oyna-: *Oyun oynamak.*

1. Biraz kim **oynadı** şāhīn ü şeh-bāz
Ḳoyup luʿbı iderler şayda pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 113). [oynadı, -dı]*

oyna-: *Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak.*

1. Gehī **oynardı** taht-ı zerde nerdī
Gehī Şebdīz ile iderdi merdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 33). [oynardı, -r, -dı]*

oynat-: *Hareket ettirmek. [2]*

1. Elinde **oynadur** bir deste nergis
İki mestinden olmış ḫaste nergis *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 55). [oynadur, -ur]*

oynat-: *Herhangi bir ödevi yerine getirmeyerek karşı tarafı düzenle oyalamak.*

1. Biraz müddet bu luʿbet-bāz-ı eyyām
Seni daḫı **oynadısar** kām ü nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 38). [oynadısar, -ısar]*

oynat-: *(Dünyayı) yerinden oynatmak, sarsmak.*

1. Dünyāyı vü dīni ʿāşıḳāne
Oynatmaġa varlıġın dü kevnüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 116). [oynatmaġa, -maġ, -a]*

oynat-: *Oynamasını sağlamak. Herhangi bir canlıya istenilen hareketleri yaptırmak; oyalamak, eğlemek.*

1. Bizi **oynatdı** birḳaç gün bu kec-bāz
Nice dem size daḫı düziser sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 19). [oynatdı, -dı]*

oyun düz-: *Bir işi sağlamak veya bozmak için gizli çalışma yapmak, dolap çevirmek, düzen kurmak, hile, dalavere ve entrikaya başvurmak. [Deyim]*

1. Taʿaccüb ḳıldı kim bu çerḫ-ı gerdūn
Ne **oyunlar düzer** hergün diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 42). [oyunlar düzer, -er]*

oyun oyna-: *Birini aldatmak, tuzağa düşürmek. [Deyim]*

1. Anın Şīrīndür adum dāstānda
Ki **oyunlar oynaram** şīrīn cihānda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 70). [oyunlar oynaram, -r, -am]*

oyun oynan-: *Birini aldatılmak, kandırılmak II. Hile yapılmak. [Deyim]*

1. ʿAceb **oynandı** ol **oyun** özinsüz
Ki buldı özin ü ḳaldı özinsüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 59). [oyun oynan, -dı]*

oyuncaġ: *Oyun aracı.*

1. Bu ḫalḳ-ı ādem ü tertib-i ʿālem
Oyuncaġ olmadı va'llāhü aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 26). [oyuncaġ,]*

Ö

öc: *Öç, kin, intikam.*

1. At **öcinden** çi-ger çekmiş ġarāmet
   Bizüm iḳlīme irişmiş selāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 27). [öcinden, -in, -den]*

öc al-: *Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. [3] [Deyim]*

1. Bu bāġ içinde bir aġaç yücelmez
   Ki soñ ucı ecel yili **öc almaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 108). [öc almaz, -maz]*

ög: *Akıl, hatır, zihin.*

1. Ḥisāb itdi **öginde** ḳıldı tedbīr
   Digil aña ki ne olur emr-i taḳdīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 57). [öginde, -i, -n, -de]*

ög: *Uyanık, aklı başında olma durumu.*

1. Dilerven bāri Pervīżüñ cemālin
   Görem **ögde** veya düşde ḫāyālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 30). [ögde, -de]*

ög-: *Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, methetmek, övmek. [6]*

1. Ne var her yirde ṣabr iden **ögülse**
   Revādur gel bu ṣabr ıssı sögülse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 241). [ögülse, -ül, -se]*

ögden geç-: *Aklından geçirmek. Düşünmek. [Deyim]*

1. Ne teftīş eyleseñ yirden ü gökden
   Ḫabīrem sırrına **geçmedin ögden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 88). [ögden geçmedin, -medin]*

ögin dir-: *Aklını başına almak. [Deyim]*

1. **Ögin dirince** geçdi sīnesinden
   Ferāġat buldı ʿālem kīnesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 25). [ögin dirince, -ince]*

ögit-: *Tane durumundaki nesneleri bir araçla ezerek un durumuna getirmek. [2]*

1. Bu degirmen ki ḳılduñ çüst ü çālāk
   Çi arpa vü çi buġday **ögidür** pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 104). [ögidür, -ür]*

ögle-: *Hatırlamak, özlemek.*

1. Mey ü naḳş ile ger eglerdi cānın
   Velī **öglerdi** nāmın ü nişānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 12). [öglerdi, -r, -di]*

öġren-: *Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi kazanmak.*

1. Bulurlar bir ʿacūze ehl-i telbīs
   Ki mekri andan **ögrenürdi** iblīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 36). [ögrenürdi, -ür, -di]*

öġren-: *Bilgi edinmek, yetenek ve beceri kazanmak. [3]*

1. Ve eger **ögrenesin** ḫaslet melekden
   Geçesin ʿizz ü cāh ile felekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 31). [ögrenesin, -e, -sin]*

ögret-: *Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak. [5]*

1. Feṣāḥetde urur Saḥbāna ṭaʿnı
   Belāġatde **ögredür** Ḥassāna maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 56). [ögredür, -ür]*

ögülmiş: *Çok övülen, övülmeye layık olan.*

1. Ḳabūl ü reddi nādānuñ ola sehl
   Ögülmiş aña dirler ki öge ehl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 56). [ögülmiş,]*

ögüt: *Öğüt, nasihat.*

1. Murāduñ gül degül gerçi sögütdür
   Didügüñ nükteler bana **ögütdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 100). [ögütdür, -dür]*

ögüt-: *Küçük parçalar haline getirmek, ezmek, çiğnemek. [2]*

1. İki taş arasına irdükde dāne
   Ögütdi bil anı devr-i zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 64). [ögütdi, -di]*

ögütle-: *Öğüt vermek, nasihatte bulunmak. [2]*

1. Bilesindeki ol mestāne bütler
Gönül ḫōş it yi iç diyü **ögütler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 20). [ögütler, -r]*

öküş: *Çok. [34]*

1. **Öküş** gördüm ʿacāʾib dehr içinde
Delim devr eyledüm her şehr içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 57). [öküş,]*

öküşdür: *Uzun zamandır, uzun zamandan beri.*

1. **Öküşdür** rūzeyem rūz-ı saʿīde
Ki irem Şīrīn ile ḥelvā-yı ʿide *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 59). [öküşdür,]*

öl-: *Can vermek, hayatını kaybetmek. [20]*

1. Didi bu şūr u şevḳüñ niceye-dek
Eyitdi tā **ölince** turmazam dek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 48). [ölince, -ince]*

ölç-: *Bir şeyin niteliğini kendi kıymet hükümlerine göre tayin etmek, değer biçmek, hakkında hüküm vermek. [2]*

1. Bu toprakda ne bitse dānem oldur
Nice **ölçer** iseñ peymānem oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 74). [ölçer, -er]*

ölçer-: *Ateşi parlatmak için karıştırmak, ışığı çoğaltmak için fitili kaldırmak. [2]*

1. Çü devrān eli **ölçermez** çirāġum
Nice bir eride fikr odı yāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 97). [ölçermez, -mez]*

öldür-: *Bir canlının hayatına son vermek. [12]*

1. Nice Şīrīn ki bu aġudan acı
Depeler toḳı vü **öldürür** acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 86). [öldürür, -ür]*

ölez: *Zayıf, cılız, solgun; ölgün, ölecekmiş gibi.*

1. **Ölez** idügine söynüklülerdür
İçi yanduġına köynüklülerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 77). [ölez, -ler, -dür]*

ölmiş: *Ölen, ölü olan.*

1. Yalan vaʿdeyle n'ola şād idesin
Bir **ölmiş** muḳbili āzād idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 44). [ölmiş,]*

ölmiş: *Ölü, vefat eden (kişi). [2]*

1. Bana ṭaʿn urma cān virdiyse Ferhād
Ġarīb **ölmişi** eylük ile ḳıl yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 20). [ölmişi, -i]*

ölmiş: *Ölü.*

1. İşitdüginde sulṭān eyle şadān
Olur kim bula **ölmiş** ten bigi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 12). [ölmiş,]*

ölmiş: *Ölü, vefat eden (kişi). II. Hayatla olan bütün bağını kesmiş, hiçbir ümidi, isteği ve beklentisi kalmamış kişi (Ümitsiz âşık).*

1. Ben andan fāriġam ki ḳan idesin
Bir **ölmiş** ḳuluñı bī-cān idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 42). [ölmiş,]*

ölmişden biter: *Ölmüşten beter. II. Çok kötü, perişan durumda olan.*

1. Çü bildüñ adumı benden ıraġ ol
Ḳo **ölmişden biter** sayruyı saġ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 18). [ölmişden biter, -]*

ölü: *Hayatı sona ermiş, vefat eden kimse. [7]*

1. Sanasın teşne leb buldı furāṭı
Ḫaṭā didüm **ölü** Āb-ı Ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 90). [ölü,]*

ölü ādem eti: *Ceset.*

1. **Ölü etiyle ādem** eyle ṭolmış
Ki yazı yüzi ṭaġa hem-ser olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 39). [ölü ādem etiyle, -y, -le]*

ölüm: *Bir canlıda hayâtî fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, vefat. [6]*

1. **Ölümi** yig görür ʿārı olan ac
El açmaḳdan ḫasīse ḫʿār u muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 69). [ölümi, -i]*

ölüm hāli: *Ölüm olgusu, ölüm.*

1. Ne ḥācet ʿākil olana faẕīḥat
   Ölüm hāli yiter pend ü naṣīḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 24). [ölüm hāli, -]*

ölümden öñdin öl: *"Ölmeden önce ölünüz". Ölüm gelip çatmadan evvel, şehvanî ve nefsanî hislerinizi terk etmek suretiyle bir nevi ölünüz anlamına gelen hadis. [2] [Hadis]*

1. Gider bu çoḳlıġı birlik gerekse
   Ölümden öñdin öl dirlik gerekse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 126). [ölümden öñdin öl, -]*
2. Ola kim arturup dirlikde ḳorḫu
   Ölümden öñdin ölmek idinem ḫū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 58). [ölümden öñdin ölmek, -mek]*

ölümlü haste: *Ölümcül hasta, ölmek üzere olan hasta.*

1. **Ölümlü ḫasteye** ḳılsa ḫıṭābı
   Degirdi āb-ı ḥayvāna cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 13). [ölümlü ḫasteye, -y, -e]*

ölümlü sayru: *Ölümcül hasta, ölmek üzere olan hasta.*

1. **Ölümlü sayru** ger olursa Cemşīd
   Ölince saġlıġından üzmez ümmīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 257). [ölümlü sayru, -]*

ʿ**ömer:** *İkinci halife Hz. Ömer.*

1. ʿ**Ömer** ol maʿdelet taḫtında sulṭān
   Ki ẓıllından ḳaçardı dīv ü şeyṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 107). [ʿömer,]*

ʿ**ömr:** *Ömür. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat. [34]*

1. Ḥāṣılısın ʿömrümüñ ḳaçma becid ʿömrüm bigi
   Sensüz olan ʿ**ömrden** billāh ne ḥāṣıl gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 4). [ʿömrden, -den]*

ʿ**ömr-i bāḳī bul-:** *Ebedî ömür bulmak, ölümsüz hayata kavuşmak. [Deyim]*

1. Ne şerbet ki ola Şīrīn bigi sāḳī
   İçen **bulsa** ʿaceb mi ʿ**ömr-i bāḳī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 102). [ʿömr-i bāḳī bulsa, -]*

ʿ**ömr-i cāvidānī:** *Sonsuz hayat. [2]*

1. Dirīġā ḳanı ol sulṭān-ı cānī
   Ki her emriydi ʿ**ömr-i cāvidānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 38). [ʿömr-i cāvidānī, -]*

ʿ**ömr-i mecāzī:** *Fani ömür.*

1. Tamām olduḳda bu ʿ**ömr-i mecāzī**
   Haḳīḳat bir bigidür çoġ u azı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 65). [ʿömr-i mecāzī, -]*

ʿ**ömr-i rebīʿi:** *Ömrün dörtte biri.*

1. Ṭoġaldan ʿadl ile ʿ**ömr-i rebīʿi**
   Cihānuñ ümmehātıdur muṭīʿi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 21). [ʿömr-i rebīʿi, -]*

ʿ**ömr-i şīrīn:** *Tatlı ömür.*

1. Ḫōş iç sen bensüz acı ḫamr-ı şīrīn
   Baña telh oldı sensüz ʿ**ömr-i şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 28). [ʿömr-i şīrīn, -]*

ʿ**ömr-i vāfir:** *Uzun, bereketli ömür.*

1. Vir aña iy Ḫudā-yı ferd ü ḳādir
   Firāvān mülk ü dīn ü ʿ**ömr-i vāfir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 244). [ʿömr-i vāfir, -]*

ʿ**ömr evi:** *Ömür evi. II. Dünya.*

1. Bu böyleyken ne rāḥat ʿ**ömr evi** teng
   Nicesi menzil alam ṣabr atı leng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 253). [ʿömr evi, -]*

ʿ**ömr harcı bī-dahl ol-:** *Ömür denilen para tekrar cebe girmemek. II. Ömür geçip gitmek, geri gelmemek. [Deyim]*

1. Şol aḳ kim adıdur ḳara ḫaberci
Olur bī-daḫl anuñla ʿ**ömr ḫarcı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 54). [ʿömr ḫarcı bī-daḫl olur, -ur]*

ʿömr hırmeni: *Ömür ekinin harmanı. Ekin harmanı gibi olan ömür.*

1. Dök imdi dāne-i vaṣluñ ki ʿ**ömr ḫırmenini**
Degül yaḳarsa cefāñ odı berg-i kāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 7). [ʿömr ḫırmenini, -n, -i]*

ʿömr şın-: *Ömür bitmek, ölmek. [Deyim]*

1. Gel iy vāʿde ḳılan ḳıl cidd ü cehdi
Ki **şınsa** şınmayasın ʿ**ömr** ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 140). [ʿömr şınsa, -sa]*

ʿömr yolı: *Ömür yolu. II. Yaşam süresi.*

1. Gerek anuñ içün bir ḳaṣr idesin
Ola kim ʿ**ömri yolın** ḳaṣr idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 88). [ʿömri yolın, -n]*

ʿömri bāda vir: *Ömrü rüzgara vermek. II. Ömrü boşa harcamak. [Deyim]*

1. Çaġırdı ʿaḳl **virmeñ** ʿ**ömri bāda**
Mübāḥ olur bilüñ cennetde bāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 211). [ʿömri bāda virmeñ, -me, -ñ]*

ʿömri bāde vir: *Ömrü rüzgara vermek. II. Ömrü boşuna harcamak. [Deyim]*

1. Buyurdı kim bezendi bezm-i bāde
Didi nice **virelüm** ʿ**ömri bāde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 4). [ʿömri bāde virelüm, -elü, -m]*

ʿömri geç-: *Hayatını harcamak, ömrünü tüketmek. [Deyim]*

1. Ki ʿ**ömri geçe** ol düşvār içinde
Gerek dīvāne seng ü ḫār içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 75). [ʿömri geçe, -e]*

ʿömrinüñ ṭūmarını ṭay kıl-: *(Ömür) defterini dürmek. II. Ölmek, öldürülmek. [Deyim]*

1. Kimi tīr ü kemān iderse der-pey
Ḳılurdı ʿ**ömrinüñ ṭūmarını ṭay** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 58). [ʿömrinüñ ṭūmarını ṭay ḳılurdı, -ur, -dı]*

ʿömrüm: *Hayatım, canım anlamında sevgi sözcüğü.*

1. Didi yalvaru ki iy ʿ**ömrüm** zamānum
Ümīdüm ārzūm cānum cihānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 3). [ʿömrüm,]*

ʿömrüñ bire yüz: *"Ömrün bir ise yüz olsun, çok yaşa" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Yüzin gördükde tīz urdı yire yüz
Didi ʿ**ömrüñ** bu ʿālemde **bire yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 72). [ʿömrüñ bire yüz, -]*

ʿömür naḳdi: *Ömür sermayesi. II. Hayat, yaşam.*

1. Ḥalāl eyleñ ki bu dehr-i ḫarāmī
İledür ʿ**ömrüñüz naḳdin** tamāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 76). [ʿömür naḳdi, -]*

öñ: *Akıl.*

1. **Öñinde** giceki ʿahdüñ maḳāli
Gözinde olacaḳ vaṣluñ ḫayāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 129). [öñinde, -i, -n, -de]*

öñ: *Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf. [32]*

1. Ki var ol deyr **öñinde** bir maġārā
Demürden ḳapusı beñzer ḥışāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 1). [öñinde, -i, -n, -de]*

öñ: *Karşı, huzur. [29]*

1. Yüzini ḫāke sürdi şāh **öñinde**
Aḳıtdı yire pervīn māh öñinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 33). [öñinde, -i, -n, -de]*

öñ: *Baş, başlangıç, önce, öncesi.*

1. Ḳamunuñ evveli illā **öñi** yoḳ
Dü kevnüñ āḫiri illā soñı yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 7). [öñi, -i]*

öñ: *İçinde yaşanılan zamandan sonra gelecek olan zaman, karşılaşılacak veya yapılacak olan iş vb.ni ifade etmek için kullanılır.*

1. Didi saḳın ki var **öñüñde** korḫu
   Didi ḳorḫıyla ʿāşıḳ nite kor ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 81). [öñüñde, -üñ, -de]*

öñ: *Önce, daha önce, evvela. [7]*

1. Getür sākī mey-i bāḳī fenā olmazdan **öñ** bir dem
   Budur cennetde de ḥāṣıl ṣalāḥ u zühd ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 11). [öñ,]*

öñ: *Önce, ilk, evvel. [4]*

1. Öñinden dehrüñ anlardı soñını
   Görürdi ardını nitekim **öñini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 110). [öñini, -i, -n, -i]*

öñ: *İlk. [2]*

1. Maʿrifet yolında ol oldum sananlar müntehī
   Göre ki **öñ** menzildedür gitdükde altından feres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 12). [öñ,]*

öñ-: *İntizar etmek, gözlemek, beklemek.*

1. Demini **öñdi** vü vaḳtini gütdi
   ʿAdūyı ḳahr idüp taḫtını tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 37). [öñdi, -di]*

öñ mevsim: *İlkbahar.*

1. İrīşdüginde Şāvūr ol diyāra
   Henūz **öñ mevsim** idi sebze-zāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 64). [öñ mevsim, -]*

öñ ü soñ: *Önce ve sonra. [İkileme]*

1. **Öñ ü soñ** iç ü taş ü saġ ü ger sol
   Ḳamu andan ḳamu anuñ ḳamu ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 76). [öñ ü soñ, -]*

öndi: *Önce.*

1. Çü yigdi ṭāliʿ ü **öñdi** ġarāim
   Buyurdı kim dirile ol ġanāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 75). [öñdi,]*

öñdin: *Önce, ilk önce, daha evvel. [5]*

1. Belī ḳamudan **öñdin** bildi Ādem
   Ki Aḥmeddür cihāna öñ ü soñ dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 143). [öñdin,]*

öñdinki: *Önceki. [2]*

1. Baña **öñdinki** cünbişden beyān it
   Nedür maḫlūḳ olan evvel ʿayān it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 174, Mısra 3). [öñdinki, -ki]*

öngürüs: *Macaristan.*

1. Alur edna ḳulı Eflāk ü Rūsı
   Kemīne çākeri ṣır **Öngürüsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 46). [öngürüsı, -ı]*

öñi soñı: *Nihayetinde, en sonunda. [İkileme]*

1. ʿĀlem ki **öñi soñı** ʿademdür
   Bildüñse bu remzi vir ṭalāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 75). [öñi soñı, -]*

öñin soñın: *Başını sonunu. II. Bütün yönlerini, her açıdan. [2] [İkileme]*

1. Bu aḥvāli anuñ ile ṭanışam
   Olacaġuñ **öñin ṣoñın** ṣanışam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 290). [öñin ṣoñın, -]*

öñince: *Huzurunda, önünde.*

1. Ulular pīrler **öñince** bī-cān
   Bile ardınca Ḫusrev zār ü giryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 13). [öñince,]*

öñince: *Önünden, önü sıra. [6]*

1. İzine yüz sürer nesīm-i behişt
   Yaʿni **öñince** peyk-i rāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 8). [öñince,]*

öñinde: *(Bir meselenin çözülmesi ya da bir tasarının gerçekleşmesi için) teklif edilmiş olma durumu.*

1. Gine **öñindedür** bu şarṭ-ı nā-pāk
   Ki ḳara taşdurur ol taġ degül ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 129). [öñindedür, -dür]*

öñinde: *Önünde, karşısında.*

1. Didi şīrāne Ferhād-ı cüvān-merd
   Ki iy ḥükmüñ **öñinde** kūh çün gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 118). [öñinde,]*

öñinde alın ḳo-: *Bir kimsenin huzurunda bulunurken saygı ve bağlılık göstermek amacıyla yere eğilmek, başını yere koymak. [Deyim]*

1. Mübārek gördi şeh yüzinde fālın
   Elin öpdi **öñinde ḳodı alın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 182). [öñinde alın ḳodı, -dı]*

öñine düş-: *Birinin önünden yürümek. [Deyim]*

1. Pes andan raḫş-ı Gülgūna yir itdi
   Düşüp gül-ruḫ **öñine** aldı gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 88). [öñine düşüp, -üp]*

öñine geç-: *Arkasından yeterek ön tarafına gelmek, yolunu kesmek. (ADS). [Deyim]*

1. Öñürdüp çün güneşi ḳor ṣoñına
   Geçemez gölgesi daḫı **öñine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 44). [öñine geçemez, -emez]*

öñlen-: *Beklemek.*

1. Biraz eglendi vü **öñlendi** anda
   Ḳatı arġun idi diñlendi anda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 79). [öñlendi, -di]*

önü ... ol-: *Önüne ... çıkmak, karşısına ... çıkmak, ... ile rastlaşmak, karşılaşmak. [Deyim]*

1. Eger derya **ola önüm** v'eger kūh
   V'eger leşker dire düşmenler enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 81). [önüm ... ola, -a]*

öñü ardu al-: *Önünü ardını almak, her yanını kaplamak. II. Ele geçirmek. Başka bir şey düşünmesine/yapmasına izin vermemek. [İkileme, Deyim]*

1. Taḥayyür baḥri **aldı öñüm ardum**
   Daḫi talbınduġumca ġarka vardum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 57). [öñüm ardum aldı, -dı]*

öñüñce: *Önünden, önü sıra. [2]*

1. ʿAḳl-ı ʿinān-keşīde ire mi rikābuña
   Dir ṭarrıḳū **öñüñce** çün ervāḥ-ı aṣfiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 6). [öñüñce,]*

öñür-: *Öne geçmek, ileri geçmek; önce ulaşmak, varmak.*

1. İşi var bigi turdı vü yügirdi
   Kimesne varmadın anda **öñürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 50). [öñürdi, -di]*

öñürd-: *Öne geçmek, İleri geçmek. [3]*

1. Ṣudan gerçi turudur pāklikde
   Öñürdürdi yili çālāklikde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 30). [öñürdürdi, -ür, -di]*

öñürdi: *Önce, daha önce, ilk önce. [3]*

1. Göricek şāhı taʿẓīm itdi indi
   Yire Ḫusrevden **öñürdi** yükindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 16). [öñürdi,]*

öñürdü: *Önce, evvel, ilk önce, daha önce, ileri.*

1. Yaşum yiler ki yilden **öñürdü** ala gerdüñ
   Didüm ki ivme epsem eydür bir izin öpsem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 65). [öñürdü,]*

öp-: *Sevgi, saygı, bağlılık duygusunu belirtmek amacıya dudaklarını değdirmek. [5]*

1. Yaşum yiler ki yilden öñürdü ala gerdüñ
   Didüm ki ivme epsem eydür bir izin **öpsem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 66). [öpsem, -se, -m]*

öpüp başına ko-: *Öpüp başına koymak II Bir nimeti veya kutsal sayılan bir varlığı saygıyla el üstünde tutmak, yüksekte tutmak; bir şeyi memnunlukla karşılamak, saygı duymak, saygıyla karşılamak. [Deyim]*

1. Görür tācına ol gevher yaraşıḳ
   Öpüp başına ḳor bir şāh-ı ʿāşıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 76, Mısra 4). [öpüp başına ḳor, -r]*

öpüp gözine sür-: *Çok sevilen, değer verilen, neredeyse kutsal sayılan bir varlığa saygısını göstermek üzere öpüp gözüne sürmek. [Deyim]*

1. Çü mühr itmişdi cān içinde mihrin
Öpüp gözine sürdi açdı mühr‌in *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 110). [öpüp gözine sürdi, -di]*

ördek: *Perde ayaklılardan, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu. II. Kalp, gönül.*

1. Ḳapupdur **ördegüñi** ʿışḳ bāzı
Degül bāzīçe şāhum ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 15). [ördegüñi, -üñ, -i]*

ördek ü ḳaz ne deñlü dirilürse şeh-bāz pervāz ide ṭaġılur: *Ördek ve kaz ne kadar çok sayıda birleşirse/bir araya gelirse önemli değildir; doğan kuşu kanat çırptığında kaçışırlar. II. Nitelik nicelikten üstündür. [Atasözü]*

1. **Ne deñlü dirilürse ördek ü ḳaz**
Ṭaġılur çünki şeḫ-bāz ide pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 26). [ördek ü ḳaz ne deñlü dirilürse şeḫ-bāz pervāz ide ṭaġılur, -]*

örs: *Üzerinde maden dövmeye mahsus çelik yüzeyli demir âlet.*

1. Vʿeger ḫaşm ile şalsa tīġ-i hindī
Ne ādem **örse** uġrarsa dilindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 96). [örse, -e]*

ʿ**örs:** *Düğün, şenlik. [2]*

1. Degül ʿ**örs** aña her gün idi ol ḫᵛān
Sor inanmaz iseñ bilür semer-ḫᵛān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 31). [ʿörs,]*

ʿ**örs u āyīn kıl-:** *Gelenek ve göreneklere uygun olarak düğün yapmak. [İkileme, Deyim]*

1. Ki tā ben **ḳılmayınca** ʿ**örs u āyīn**
Hezārān ʿizzet ile ʿaḳd ü kābīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 33). [ʿörs u āyīn ḳılmayınca, -ma, -y, -ınca]*

ört-: *Gizlemek, saklamak. [2]*

1. Bilen **örter** ḫaḳı ḥıḳd ü ḥasedden
Aşar bīlmezlerüñ ḫod ṭaʿnı ḥadden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 91). [örter, -er]*

ört-: *Korumak, görünmez duruma getirmek veya gizlemek için üstüne bir şey koymak. [2]*

1. Yüzini **örtse** boynı nūr açardı
Etek dirşürse ṣaçı cān ṣaçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 23). [örtse, -se]*

örtil-: *Kötü bir durumu belli etmemek, gizlemek, saklamak.*

1. Ola kim ire afet ḳurtulavuz
Açılmadın bu fitne **örtilevüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 80). [örtilevüz, -evüz]*

örtin-: *Kendi üzerine bir şey örtmek.*

1. Duḫānī çāder **örtindi** zamāne
Ṭumā göñlek geyürdi āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 3). [örtindi, -di]*

örtülü: *Gizli, üstü kapalı.*

1. Didi ḫāli görelüm çerḫ-i devvār
Bize bu **örtülüden** ne eyler iẓhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 48). [örtülüden, -den]*

örtülü ol-: *Açıkça ifade edilmemek. Belli belirsiz bir biçimde, müphem olmak.*

1. Nice **örtülü ola** ʿişve vü nāz
Gerekdür ʿışḳa uyan mest ü ser-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 38). [örtülü ola, -a]*

örü tur-: *Ayağa kalkmak, kıyam etmek. [3]*

1. **Örü turdı** didi iy şāh-ı ʿālem
Rikābuñ kūşesidir māh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 11). [örü turdı, -dı]*

ʿ**öşr:** *Eskiden toprak ürünlerinden onda bir nispetinde alınan vergi.*

1. Virür ol deñlü milk ü māl ü genci
Ki ʿ**öşrinden** ṭoya yüz biñ dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 44). [ʿöşrinden, -in, -den]*

öt-: *Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak. [2]*

1. İder ḳuşlar ṣalā-yı nūş-ber-nūş
Öterler gūşelerde gūş-ber-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 36). [öterler, -er, -ler]*

öte: *Öbür taraf, ileri; uzak, ayrı.*

1. Perī yurdı imiş bundan ḳaçalum
Göçelüm **öte** ṣaḥrāya geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 104). [öte,]*

ötrü: *Yüzünden, dolayı. [3]*

1. Ne baġlarsın göñül bir bī-vefāya
Ki düşdüñ andan **ötrü** biñ belāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 50). [ötrü,]*

ötür-: *Ele geçirmek.*

1. Ḳamusın ḳabż idüp Ḫusrev **ötürmiş**
Adın ol gencüñ urmış yil-getürmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 25). [ötürmiş, -miş]*

öyke: *Kızgınlık, hiddet, hışım, öfke. [3]*

1. Ol **öykeyle** buyurdı Hürmüz-i ḫām
Ki il içre ideler Behrāmı bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 1). [öykeyle, -y, -le]*

öykün-: *Özenmek, benzemek istemek, imrenmek. [2]*

1. Yiñi ay **öykünür** çevgānlarına
Diler gün ṭūp ola meydānlarına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 107). [öykünür, -ür]*

öz: *Kendi, kişinin kendi şahsı, zatı. [61]*

1. Çü nevmīḏ oldı **öz** ḳavmine yitdi
Hemān Ermen yolını tutdı vü gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 265). [öz,]*

öz: *Kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan.*

1. Yavuzluḳ gör ki **öz** oġlına nʿitdi
Yüz urup ilden ile yitdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 11). [öz,]*

öz köyindür-: *Kan ağlamak, büyük bir üzüntü içinde bulunmak. [Deyim]*

1. Ciger ḳan toldı nice dökmesün göz
Ne ẓālim baña **köyindürmeye öz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 66). [öz köyindürmeye, -me, -y, -e]*

özge: *Başka, ayrı. [12]*

1. Göñül ol çeşmede göz **özge** yirde
Anuñla cān yüzi yüz özge yirde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 171). [özge,]*

özge: *Bambaşka, farklı, kendine has.*

1. Meger ʿālem ḳoyup bu ʿālemini
Düzetmiş **özge** ʿālemde demini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 24). [özge,]*

özin bilme-: *Kendini bilmemek, aklı ve muhakemesi yerinde olmamak. [Deyim]*

1. İdüpdi ḥālet-i ʿışḳ eyle ḥayrān
Ki **özin bilmezdi** ne pervā-yı sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 14). [özin bilmezdi, -z, -di]*

özin ferāmūş kıl-: *Kendini unutmak. [Deyim]*

1. Oturanlar turanlar eyle ḫāmūş
Ki san **ḳılmışlar özlerin ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 34). [özlerin ferāmūş ḳılmışlar, -mış, -lar]*

özinden çık-: *Benliğinden çıkmak, kendine benzemez olmak. [Deyim]*

1. **Çıḳar** kendüzini gören **özinden**
Dürüst oldur ki ḳurtıldı gözinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 93). [özinden çıḳar, -ar]*

özinden git-: *Bayılmak. [Deyim]*

1. Büt-i zencīr-zülf ānuñ sözinden
Delürdi şöyle kim **gitdi özinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 144). [özinden gitdi, -di]*

özine selvet vir-: *Üzüntüsünü, acısını unutmak. Acısı bir nebze olsun hafiflemek, teselli bulmak. [Deyim]*

1. Ḳıġırdı ḳatına Şīrīni ḫalvet
Gözin öpdi **özine virdi selvet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 8). [özine selvet virdi, -di]*

özini cemʿ eyle-: *Aklı başına gelmek, ayılmak. [Deyim]*

1. Varur kim yavu ḳıla kendüzini
Girü ṣanʿatle **cemʿ eyler özini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 270). [özini cemʿ eyler, -r]*

özler köyne-: *İçi yanmak, büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülmek. [Deyim]*

1. Pes andan nükte vü remz ile sözler
Yazar kim ṭola gözler **köyne özler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 42). [özler köyne, -]*

ʿözr: *Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme veya bu kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep, mazeret. [9]*

1. Ḳabul itmedi ol **ʿözri** dil-ārām
Bu denlü lābe ile olmadı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 57). [ʿözri, -i]*

ʿözr dile-: *Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. [3] [Deyim]*

1. Kim alam düşmenümden intiḳāmı
Dileyem ʿözrümi ol dem tamāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 204). [ʿözrümi dileyem, -y, -em]*

ʿözr hʸāh: *Özür dileyen, affedilmek isteyen kimse. [3]*

1. Beni redd eyleme kim bī-günāhem
Yüzüm üstine geldüm **ʿözr ḫʸāhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 42). [ʿözr ḫʸāhem, -em]*

ʿözr it-: *Özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. [2] [Deyim]*

1. Mehīn Bānūya **ʿözr idüp** şehen-şāh
Didi derd-i ser itdük size iy māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 31). [ʿözr idüp, -üp]*

özr it-: *Yaptığı bir yanlıştan dolayı bağışlanmayı dilemek; konuşmaya başlamak için izin istemek. [Deyim]*

1. Mehīn Bānūya **özr idüp** didi şāh
Ki siz bizümsiz ü biz sizüñ iy māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 195). [özr idüp, -üp]*

ʿözr ile lābe viribi-: *Özür dileyip affedilmesi için yalvarıp yakarmak. [Deyim]*

1. Bu resme nice kez **ʿözr ile lābe**
Viribidi bu māh ol āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 56). [ʿözr ile lābe viribidi, -di]*

ʿözr leng: *Samimi olmayan, eksik özür. Kabul edilemeyecek özür.*

1. Meger bir **ʿözr** vardur ol daḫı **leng**
Ki sensin laʿl ü laʿlüñ yiridür seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 85). [ʿözr leng, -]*

özüñ raʿnā gör-: *Kendini beğenmek. Kendini herkesten çok daha güzel ve üstün saymak. [Deyim]*

1. Çi-ger ḫüsn ilesin ḫurşīd-i tenhā
İgen **görme özüñ** iy māh **raʿnā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 32). [özüñ raʿnā görme, -me]*

P

pā: *Ayak. [2]*

1. Semendi **pāyı** ayı itmiş şikeste
   Kemendi bendine gün deste-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 61). [pāyı, -y, -ı]*

pā-best ḳıl-: *Ayağını bağlamak. II. Kendine bağlamak, âşık etmek. [Deyim]*

1. Şarāb-ı ʿışḳ ile ser-mest ḳılduñ
   Kemend-i şevḳ ile **pā-best ḳılduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 94). [pā-best ḳılduñ, -du, -ñ]*

pā-dāş: *Ayakdaş, yoldaş.*

1. Sen eylükleriñi unutma yoldaş
   Bulınur her işe elbetde **pā-daş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 220). [pā-daş,]*

pādişāh: *Hükümdar, sultan.*

1. Ela iy berr ü baḥrüñ **pādişāhı**
   Cihānuñ püşti devrānuñ penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 1). [pādişāhı, -ı]*

pādişāh-ı aʿẓam: *Yüce padişah (Sultan II. Murad).*

1. Olsun saña müsellem iy **pādişāh-ı aʿẓam**
   Hem resm-i rezm-i Rüstem hem cām-ı meclis-i Cem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 79). [pādişāh-ı aʿẓam, -]*

pād-şāh: *Padişah, hükümdar. [4]*

1. Dimezven **pād-şāhem** pür-sipāhem
   Ḳapuñda pür-günāhem ʿöẕr-ḫᵛāhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 61). [pād-şāhem, -em]*

pād-şāh: *Hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Bulalım devletinde baḫt-ı saʿīd
   Ki ol saʿādetlü **pād-şāh** gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 4). [pād-şāh,]*

pādşāh ol-: *Hükümdar olmak.*

1. Nice kim ḳuṭb s̱ābitdür İlāhī
   Ol **olsun** yir yüzinüñ **pādşāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 246). [pādşāhı olsun, -sun]*

pād-şāhā: *Ey padişah, hükümdar. (Allah).*

1. Bu yaña Ḫusrev eydürdi Ḫudāya
   Kerīma **pād-şāhā** reh-nümāyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 22). [pād-şāhā,]*

pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl: *Güzellik padişahı. II. Sevgili. [İkileme]*

1. Naẓar faḳīre ḳıl iy **pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl**
   Ki raḥmetüñ günidür sāye-i İlāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 5). [pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl, -]*

pād-şeh: *Padişah, sultan.*

1. Didiler **pād-şehsin** devletüñ var
   Ḳamumuzdan ulu ʿaḳluñ bilüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 29). [pād-şehsin, -sin]*

pāk: *Temiz, saf, arınmış. [9]*

1. Ekinci nice ider toḫmını **pāk**
   Bitürür dānesini **pāk** anuñ ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 2). [pāk,]*

pāk: *Temiz, saf; kusursuz. [2]*

1. Havā odı ne yeng ile eyledi ḫāk
   Aru su gibidir benden girü **pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 26). [pāk,]*

pāk: *Güzel, kusursuz. [2]*

1. Dür-i yek-dānesin tenhā gereksin
   Gühersin **pāk** ü bī-hemtā gereksin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 134). [pāk,]*

pāk: *Güzel, kusursuz. II. Sevgili (Şirin).*

1. Anın saña yaḳın virmezven iy **pāk**
   Ki olur yolı yaḳınlarun ḫaṭar-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 69). [pāk,]*

pāk: *Kusursuz, iyi bir şekilde. [2]*

1. Ḳamusın birbirine ḳapladı **pāk**
Bu dört erkān ile ol toḳuz eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 41). [pāk,]*

pāk: *Kutsal, mübarek, aziz.*

1. Pes itdi **pāk** erenler adına yād
Ki ol yād ile olur cānlar ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 39). [pāk,]*

pāk: *Kutsal, mübarek, aziz; halis, ayıp ve noksandan uzak (Allah).*

1. Zihī Ḥay kim özindendür ḥayātı
Ḳamu fānī vü bāḳī **pāk** ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 12). [pāk,]*

pāk: *Münezzeh, berî, uzak.*

1. Ve-lîkin ol bulardan fāriġ ü **pāk**
İrişdi salṭanat taḫtına bī-bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 5). [pāk,]*

pāk eyle-: *Temizlemek, arındırmak.*

1. Yüzüm ḫāk eyledüm iy serv-i çālāk
N'ola sāyeñ bu ḫāki **eylese pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 18). [pāk eylese, -se]*

pāk eyle-: *Temizlemek. II. Süpürmek.*

1. V'eger degmezse yüzüm olmaġa ḫāk
Ḳo zülfüm taş işigüñ **eylesün pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 46). [pāk eylesün, -sün]*

pak gevher: *Saf, halis mücevher.*

1. Getürmişdi bile yüz **pāk gevher**
Ki her bir dānesi günden münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 111). [pāk gevher, -]*

pāk gevher: *Saf, halis mücevher II aslı temiz, soylu.*

1. Cihāndur gerçi söz ehli cihānda
Bulunmaz **pāk gevher** degme kānda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 6). [pāk gevher, -]*

pāk it-: *Temizlemek.*

1. Ne vaḳtin ki irişe ḥelvā bişe aş
Dil ü cān ḫücresin **pāk ide** ferrāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 90). [pāk ide, -e]*

pāk id: *Temizlemek, arındırmak. [5]*

1. Ki bulmamış durur ol ʿaḳl idrāk
Ki ẕātın vaṣf-ı ḫākīden **ide pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 192). [pāk ide, -e]*

pāk kıl-: *Temizlemek, arındırmak.*

1. **Ḳılursañ** bu mülevveṣden göñül **pāk**
Ḳadem baṣ kim yirüñdür farḳ-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 13). [pāk ḳılursañ, -ur, -sa, -ñ]*

pāk ol-: *Temizlenmek, arınmak. [4]*

1. Olur cān merkebiyle seyr-i eflāk
Ḳo şehr-i bend-i ḫāki **olasın pāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 62). [pāk olasın, -a, -sın]*

pāk ol-: *Temiz, arı olmak.*

1. Ḥased jenginden āyīne **olmasa pāk**
Ḥaṭādur ḳılsa Çīn naḳşını idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 21). [pāk olmasa, -ma, -sa]*

pāk tut-: *Temiz, saf tutmak. Kirlenmesine, bozulmasına yol açacak davranışlardan kaçınmak. [Deyim]*

1. Mehīn Bānū ki **tutardı** güher **pāk**
Dilemezdi ki ḳona ḫār ü ḫāṣāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 7). [pāk tutardı, -ar, -dı]*

pāk ü mücellā it-: *Temiz ve parlak hale getirmek. II. Arındırmak. [İkileme]*

1. **İdegör** levḥüñi **pāk ü mücellā**
Ki ola iki ʿālem naḳşı peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 13). [pāk ü mücellā idegör, -egör]*

pāk ü mücerred ol-: *Bekar olmak. [İkileme]*

1. Öñinden gitdi Meryem çekdügi sed
Olur ʿĪsā bigi **pāk ü mücerred** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 4). [pāk ü mücerred olur, -ur]

pāk-bāz ol-: *Âşık-ı sâdık olmak. (Burhan-ı Katı, s.575).*

1. Çü serv-i nāzenīnsin ser-firāz ol
   Severseñ ʿışḳ-bāzī **pāk-bāz ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 86). [pāk-bāz ol, -]*

pāk-dāmen: *Eteği temiz II namuslu, iffetli, masum.*

1. Şunuñ kim aşlı ola pāk-gevher
   Hemīşe **pāk-dāmendür** muṭahhar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 4). [pāk-dāmendür, -dür]*

pāk-gevher ol-: *Özü temiz, saf olmak.*

1. Şunuñ kim aşlı **ola pāk-gevher**
   Hemīşe pāk-dāmendür muṭahhar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 3). [pāk-gevher ola, -a]*

pākīze: *Temiz, güzel II Ahlaklı, namuslu.*

1. Er elin tutmamış dūşīze ḳızlar
   Aḳar ṣudan ṭuru **pākīze** ḳızlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 70). [pākīze,]*

pāklig: *Saflık, temizlik.*

1. Ḳabūl itdüm bu taşuñ ḫākligin
   Ki saḳlar gevherimün **pākligin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 56). [pāklig**i**n, -in]*

pāklik: *Temizlik. [2]*

1. Ṣudan gerçi turudur **pāklikde**
   Öñürdürdi yili çālāklikde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 29). [pāklikde, -de]*

pālūde: *Nişasta, şeker ve su karışımının pişirilerek soğutulmasıyla yapılan bir tür tatlı (Beyitte çok makbul olmayan, değer itibarıyla bir tatlı kastedilmekte olup, mecazen de Şeker adlı karaktere gönderme yapılmaktadır).*

1. Çi-ger Şīrīn diyū **pālūde** yirdi
   Şekker nuḳlını ḫūn-ālūde yirdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 51). [pālūde,]*

pā-māl ol-: *Ayaklar altına alınmak, ezilmek, hor görülmek, yerle bir olmak. [3] [Deyim]*

1. Belī çoḳ māl ü genc **olmışdı pā-māl**
   Ki buldı bī-nevā vīrānede māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 163). [pā-māl olmışdı, -mış, -dı]*

panbuk: *Pamuk. II. Ağarmış saç.*

1. Bināgūş olsa **panbuḳdan** kefen-pūş
   Ṣalā-yı mevt işit iy penbe-der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 81). [panbuḳdan, -dan]*

pāre: *Parça.*

1. Ḳülüng öñince dögen degme **pāre**
   Olurdı burc u bārū bir ḥişāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 11). [pāre,]*

pāre pāre: *Parça parça. [İkileme]*

1. Ḫaste ciger fırāḳı ile **pāre pāredür**
   Yā-Rab kime müyesser olupdur viṣāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 11). [pāre pāredür, -dür]*

pāre pāre: *Parça parça haline getirilmiş, parçalanmış. [İkileme]*

1. Ciger gerdūn oḳından yāre yāre
   Yürek her dūn elinden **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 84). [pāre pāre, -]*

pāre pāre: *Parça parça, parçalanmış. II. Çok üzgün. [İkileme]*

1. Çi-ger geh geh biner ṣayd ü şikāre
   Ciger ʿışḳ odı ile **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 58). [pāre pāre, -]*

pāre pāre it-: *Parça parça etmek, parçalamak II çok üzmek, sıkıntı vermek. [İkileme, Deyim]*

1. Olursañ ḳatılıḳda seng-i ḫāre
   İdiser tīġ-ı devrān **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 114). [pāre pāre idiser, -iser]*
2. Ne var ger yara ursa yara yara
   Degül bu resme ki **ide pare pāre** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 52). [pare pāre ide, -e]

pāre pāre ḳıl-: *Parça parça etmek, paramparça etmek. [İkileme]*

1. Didi çün teşne-dilven laʿl-i yāre
   Ḳılurven taġ u taşı **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 58). [pāre pāre ḳılurven, -ur, -ven]*

pāre pāre kıl-: *Paramparça etmek, harap etmek. [2] [İkileme, Deyim]*

1. Toḳındı sīneme bir seng-i ḫare
   Ki irse ṭaġı **ḳıla pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 10). [pāre pāre ḳıla, -a]*
2. **Ḳılurdı** ḳaşına itdükde nezāre
   Ṭonı yirine cānın **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 72). [pāre pāre ḳılurdı, -ur, -dı]*

pāre pāre ol-: *Parça parça olmak, parçalanmak. [İkileme]*

1. Eger bir at gire kişt-zāre
   Ola ḫūşe bigi ısısı **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 88). [pāre pāre ol-, -]*

pāre pāre ol: *Parça parça olmak, parçalanmak. [2] [İkileme]*

1. Şu deñlü şaldı tīgi zeng-bāra
   Ki **oldı** mīġ bigi **pāre pāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 6). [pāre pāre oldı, -dı]*

pārsālıḳ: *Sofuluk, dindarlık. II. Yalnız kalma, inzivaya çekilme.*

1. Göñül çün ister idi **pārsālıḳ**
   Ṭaleb ḳıldı ol celeblerden cüdālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 101). [pārsālıḳ,]*

pārsālık eyle-: *Dilencilik yapmak, bahşiş istemek.*

1. Yüzüñ kim ṭoldı nūr-ı rūşenālıḳ
   Hezār ol deñlü **eyler pārsālıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 38). [pārsālıḳ eyler, -r]*

pas tut-: *Pas tutmak (bağlamak). Üzerinde pas meydana gelmek, paslanmak. [Deyim]*

1. Bu ḳaṣr içinde göñlin tasa tutdı
   ṣanasın cānı cāmın **pasa tutdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 40). [pasa tutdı, -dı]*

pās-bān: *Bekçi, gece bekçisi, gözcü. [9]*

1. Ki iy ḳudsī lisānuñ tercemānı
   Sarāy-ı sırr-ı ḫalvet **pās-bānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 64). [pās-bānı, -ı]*

pās-bān it-: *Kapıcı, bekçi olarak görevlendirmek.*

1. Şular kim ḥükm iderler ḫāṣa ʿāma
   İderler pās-bān hindūyı tama *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 16). [pās-bān iderler, -er, -ler]*

pās-bānlık it-: *Bekçilik yapmak.*

1. **İderler** ṣubḥ olınca **pās-bānlıḳ**
   Birbiri sözine tercemānlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 45). [pās-bānlıḳ iderler, -er, -ler]*

pā-şikeste: *Ayağı kırık.*

1. Yatur serv ol zamāndan **pā-şikeste**
   Ki sinüñ ḳaddüñ oldı naḫl-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 19). [pā-şikeste,]*

pāy: *Ayak. [3]*

1. Çü başduñ devletüñ **pāyın** ḫuceste
   Ḳılam düşmenlerüñi dest-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 39). [pāyın, -ı, -n]*

pāy-ı ġayret: *Gayret ayağı.*

1. Başını başmış idi **pāy-ı ġayret**
   Yayını yaşmış idi dest-i ḫayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 51). [pāy-ı ġayret, -]*

pāy-ı idrāk: *Anlayış(ın) ayağı.*

1. Celālinden ki olur zehreler çāk
   Sınupdur dest-i vehm ü **pāy-ı idrāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 87). [pāy-ı idrāk, -]*

pāy-ı nerdbān: *Merdivenin basamağı.*

1. Bu serv ayağı bizedür şu müntehā miʿrāc
Ki Sidre reşk iledür **pāy-ı nerdbānumuza** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 8). [pāy-ı nerdbānumuza, -umuz, -a]*

pāyān: *Kenar, uç, son.*

1. Biri deryā-yı ḳulzüm biri ʿummān
Ne ḥad bellü aña ne buña **pāyān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 24). [pāyān,]*

pāyān: *Nihayet, son. [5]*

1. İlāhī ġam yolın **pāyāna** irgür
Eritdi derd odı dermana irgür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 51). [pāyāna, -a]*

pāyānı yok: *Sonu yok. Sınırsız, çok sayıda.*

1. Cihān eşkālinüñ **pāyānı yoḳdur**
Anı şerḥ itmegün imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 11). [pāyānı yoḳdur, -dur]*

pāy-beste: *Ayağı bağlı. [2]*

1. Tapuñ taşda güher-veş **pāy-beste**
Benem taşdan güher tek dil-şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 35). [pāy-beste,]*

pāydār ol-: *Sabit olmak, kalmak. II. Sağlam durmak, yıkılmamak, yok olmamak. [Deyim]*

1. Riyāzet atına çābük-süvār ol
Belā vü ġam yolında **pāydār ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 18). [pāydār ol, -]*

pāye: *Derece, mertebe.*

1. Ger nerdübān idinse ṭoḳuz çerḫı ʿaḳl-ı kül
Bir **pāyesine** irmeye miʿrācuñuñ şehā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 50). [pāyesine,]*

pāye-i taht: *Tahtın derecesi.*

1. Meger dirler ki şāh-ı Müşterī-baḫt
İrürdi farḳ-ı çerḫa **pāye-i taḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 34). [pāye-i taḫt, -]*

peder: *Baba.*

1. İşidür ilde söylenen ḫaberden
Peder terk itdügin Ḫusrev ḥaẕerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 4). [peder,]*

pehlevān: *İri yapılı, kuvvetli kimse, yiğit, cesur, kahraman. [7]*

1. Çök urmış yir yirin ṣāḫib-ḳırānlar
Turur ṣaf ṣaf ıraḫdan **pehlevānlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 18). [pehlevānlar, -lar*

pehlevānī: *Erkek gibi.*

1. Eren resmince geyürdi giyesi
Müretteb **pehlevānī** her libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 12). [pehlevānī,]*

pehlevānlık kıl-: *Pehlivanlık etmek. II Yiğitlik gösterip savaşmak. [Deyim]*

1. **Ḳılurlar** mīşelerde **pehlevānlıḳ**
Geyiklik evde avda arslanlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 37). [pehlevānlıḳ ḳılurlar, -ur, -lar]*

pejmürde: *Dağınık, perişan; solmuş, soluk, solgun.*

1. İlāhī benven ol **pejmürde** yapraḳ
Ki her yilden olur başına topraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 41). [pejmürde,]*

pelās: *Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan şeyler ve özellikle bunların eskileri; çul.*

1. **Pelās** egninde vü bilinde zünnār
Gelüp ol deyre ḳondı āşnā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 77). [pelās,]*

peleng: *Kaplan. [6]*

1. Gözi derdinden āh iderdi āhū
Ḫadenginden **peleng** eydürdi yāhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 46). [peleng,]*

peleng: *Kaplan II Yiğit.*

1. Senüñ ḫod çeşm-i āhūnuñ ḫadengi
Urur bir zaḫme biñ şīr ü **pelengi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 50). [pelengi, -i]*

peleng-i āhenīn-süm: *Demir tırnaklı/pençeli kaplan.*

1. Ṭaġa irse **peleng-i āhenīn-süm**
   Deñiz geçse neheng-i ḫīzrān-düm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 39). [peleng-i āhenīn-süm, -]*

pelenk: *Kaplan.*

1. Pelenk isterdi maḫlaş pençesinden
   Çetük olurdı şir işkencesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 65). [pelenk,]*

penāh: *Sığınacak yer, sığınak. [7]*

1. **Penāhum** yoḳ ḳapuñ taşından ayru
   Şefīʿüm yoḳ gözüm yaşundan ayru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 39). [penāhum, -um]*

penāh: *Sığınacak yer, sığınak; koruyan, koruyucu, hâmi. [5]*

1. Ḳapuñdan özge bulınmadı çün **penāh** baña
   Uş işigüñ tozıdur şimdi secde-gāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 1). [penāh,]*

penāh idin-: *Sığınmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak. II. Güvenmek, yardım istemek veya ummak. [Deyim]*

1. Seni isterdüm **idinmek penāhı**
   Uş irişdürdi taḳdir-i İlāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 67). [penāhı idinmek, -mek]*

penāh ol-: *Sığınak, korunak olmak.*

1. Hoş **penāh oldı** tīr-i ḫādiṣden
   Siper-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 23). [penāh oldı, -dı]*

penāh ol-: *Koruyucu olmak.*

1. Didi Rūma zihī luṭf-ı ilāhī
   Ki **ola** şāh-ı İrānuñ **penāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 4). [penāhı ola, -a]*

penbe-der-gūş: *Kulağına pamuk tıkanmış (olan). II. Bir şeyi duymazlıktan gelen, nasihat dinlemeyen. [Deyim]*

1. Bināgūş olsa panbuḳdan kefen-pūş
   Ṣalā-yı mevt işit iy **penbe-der-gūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 82). [penbe-der-gūş,]*

pençe: *El ayası ile beş parmağın tamamı. [2]*

1. Ḥameldür **pençeme** Behrāmuñ işi
   Olur ʿaḳreblıġ ile daḫı nīşi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 71). [pençeme, -me]*

pençe: *İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet. [2]*

1. Anı bilmez ki baḫt itmese yārī
   Olur **pençe** şikence zōr zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 20). [pençe,]*

pençe: *Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. [3]*

1. Öküş zor itdi Şīrīn-i cihān-gīr
   Ki şīrüñ **pençesinden** çıḳdı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 24). [pençesinden, s, -i, -n, -den]*

pençe-i şīr: *Aslan pençesi.*

1. Çün ola vaḳt-ı ḍarb ü ḥarb ü şemşīr
   Çekerler çeng-i bebr ü **pençe-i şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 26). [pençe-i şīr, -]*

pençe ur-: *Pençe vurmak. II. Ellerini bağlamak, saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmak. [Deyim]*

1. Yaḳınında serīrüñ düzdiler yir
   Oturdı **pençe urup** yire ol şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 18). [pençe urup, -up]*

pend: *Nasihat, öğüt. [10]*

1. Velī ʿāḳiller eydür iy ḫudāvend
   Nedīmidür ḫıred-mend ādemüñ **pend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 34). [pend,]*

pend-i bānū: *Hüsrev ile Şirin mesnevisindeki Mehin Banu'nun nasihati.*

1. Biraz bu luṭf ile kim **pend-i Bānū**
Gehi ḳızaru vü gāhī utanu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 201). [pend-i bānū, -]*

pend-i bikr: *İlk olarak söylenen, daha önce kimsenin ifade etmediği öğüt, nasihat.*

1. Sever kendü bigi ol **pend-i bikri**
Ki özünüñ daḫı olaydı fikri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 91). [pend-i bikri, -]*

pend al-: *Öğüt almak. [Deyim]*

1. Ḳılsañ ʿādū şikārın per döke bāz-ı eşheb
Gelseñ vereʿ sözine **pend ala** İbn-i Edhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 38). [pend ala, -a]*

pend ü naṣīḥat vir-: *Öğüt vermek, nasihat etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Mehīn Bānū **virür pend ü naṣīḥat**
Ki şükr it ḥāṣıl olmadı faẓīḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 15). [pend ü naṣīḥat virür, -ür]*

per: *Kanat. [3]*

1. Bu müşkin baḥre ol laʿlīn kebūter
Uçup konmaġa idinmiş gümüş **per** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 34). [per,]*

per dök-: *Kanat dökmek II (Parlak yıldızın) ışığını yok etmek; gücünü kırmak, etkisiz hâle getirmek. [2] [Deyim]*

1. Ḳılsañ ʿādū şikārın **per döke** bāz-ı eşheb
Gelseñ vereʿ sözine pend ala İbn-i Edhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 37). [per dök, -]*

per dök-: *Maddi ve manevi olarak güç kaybetmek. (Farsçada "per rihten").[2] [Deyim]*

1. Ki bu yirde **döker** dīv ü perī **per**
Tapuñ kimdür ki tutar serserī ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 43). [per döker, -er]*
2. Hemān-dem girdi bir ṭāvūs-peyker
Ki cevlān urıcaḳ **döker** perī **per** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 14). [per,]*

per ü bāl: *Kanat ve kol. [İkileme]*

1. Meger oddandurur bende **per ü bāl**
Ki oda pervāz ururam fārigˇ-ül-bāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 17). [per ü bāl, -]*

per ü bal yak-: *Kanatlarını yakmak, kendini ateşe atmak. II. Yok olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Meger ki uyardı devlet şemʿ-i iḳbāl
Ki ġam pervānesi **yaḳdı per ü bāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 30). [per ü bāl yaḳdı, -dı]*

per yaḫ-: *Kanat yakmak II canını feda etmek; (aşk ateşiyle) yanıp kavrulmak. [Deyim]*

1. Uyḫu pervāsını ḳo bir nefes iy şemʿ-i ṣafā
Yaḫalum nūruña pervāne bigi **per** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 10). [per yaḫalum, -alum]*

perākende eyle-: *Dağınık, darmadağınık, perişan etmek.*

1. Ḥālümi zülfī nice **perākende eyledi**
Ṣorsa bilürdi ṭān yiline vaṣf-ı ḥāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 7). [perākende eyledi, -di]*

per-āvīz kıl-: *Çabuk arkadaşlık kurmak.*

1. Anın dimişler ol şeh-zāde Pervīz
Gören **ḳılurdı** cān ü dil **per-āvīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 70). [per-āvīz ḳılurdı, -ur, -dı]*

perçem: *Alna düşen kısa saç demeti, kâkül. [2]*

1. Felekler **perçeminüñ** çenberidür
Gice ḫüsninde ḫāl-i ʿanberīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 117). [perçeminüñ, -i, -n, -üñ]*

perçem: *Sancak vb. şeylerin tepelerine konulan püskül.*

1. Devlet cemāli ḫaṭṭı tīġüñ yüzinde noḳṭa
Nuṣrat ʿarūsı zülfi nīzeñ ucında **perçem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 8). [perçem,]*

perçem-i tāvūs: *Bir tavus kuşu gibi güzel olan sevgilinin kakülü.*

1. Ṣayd olurken **perçem-i ṭāvūsuna** ṣehbāz-ı cān
Ol hümāyı ben mekes yaʿnī şikār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 9). [perçem-i ṭāvūsuna, -u, -na]*

perdaḥt it-: *Cilalamak. II. Olduğundan daha güzel ve çekici göstermek.*

1. Ne reng ile **ider** naḳşını **perdaḥt**
Ne baş u can olur bu yolda der-baḥt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 61). [perdaḥt ider, -er]*

perdaḥt ḳıl-: *Tertip etmek, nizama koymak. II. Tamamlamak, sona erdirmek.*

1. **Ḳılınca** Bārbed ḳavlini **perdaḥt**
Ṭuranlar ʿaḳlını itmişdi derbaḥt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 1). [perdaḥt ḳılınca, -ınca]*

perdaḥt ol-: *Atanmak, görevlendirilmek (Peygamber olarak gönderilmek).*

1. Ol **oldıysa** cihān milkine **perdaḥt**
Bu kevneyni itdi Ḥaḳ yolında derbaḥt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 127). [perdaḥt oldıysa, -dı, -y, -sa]*

perde: *Bir müzik parçasını meydana getiren seslerin her biri. [8]*

1. Baḳar kim ol maḳamuñ perde-bāzı
Ne **perdeyle** düziser rāst sāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 68). [perdeyle, -y, -le]*

perde: *Bir müzik parçasını meydana getiren seslerin her biri. II. Yol, davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi.*

1. Ben itdüm rāst yüz biñ **perdeden** yol
Muḥālif gösterür perde henūz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 103). [perdeden, -den]*

perde: *Bir müzik parçasını meydana getiren seslerin her biri örtü, hicap.*

1. Ne söz kim şimdi yāduñ eyledüm sāz
Çü muṭrib **perdeden** virürdüm āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 78). [perdeden, -den]*

perde: *Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. [10]*

1. Felek germişdi **perde** çār-mīḫı
San ılduzlardurur dīvār mīḫı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 19). [perde,]*

perde: *Hicap, örtü. [3]*

1. Götürüp **perdeyi** keşf itdi dīdār
Ṭulūʿ itdi hicābından ḳamer-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 95). [perdeyi, -yi]*

perde: *Hicap, örtü. II. Gizlilik.*

1. Açıḳlıġ ile ʿışḳa **perde** birdür
Hemīşe ʿışḳ derdi perde-dirdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 11). [perde,]*

perde: *Örtü II engel.*

1. Eger ʿizzet gerekse **perde** yigdür
Her işde ḳıymete perverde yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 193). [perde,]*

perde: *Hicap, örtü ll Hak ile kul arasındaki engel.*

1. Saḳın maẓlūmuñ āhından seḥergāh
Ki ḳomamışdur aña **perde** Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 98). [perde,]*

perde: *Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü (Tanıkta, perde arkasında/çadır içinde oturan Şirin kastedilmektedir). [3]*

1. Ki içerü **perdeden** ne çıksa āvāz
Bu taşradan aña göre düze sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 55). [perdeden, -den]*

perde-i himmet: *Gayret perdesi.*

1. Sözüñi sāz-ı ʿışḳa eyle dem-sāz
Bülend it **perde-i himmetden** āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 32). [perde-i himmetden, -den]*

perde-i lüʾlüʾ: *İnci tanesinin kabuğu.*

1. Ṣabā ter ġoncayı ider bigi çāk
Ya açar **perde-i lüʾlüʾyi** ḫakkāk *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 178). [perde-i lü'lü'yi, -y, -i]

perde-yi şabr āġāz it-: *Sabır makamını çalmaya başlamak. II. Sabırlı davranmak.*

1. İkinci **perde-yi şabr itdüñ āġāz**
   Muġannüñ eyledüklerinde nā-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 25). [perde-yi şabr āġāz itdüñ, -dü, -ñ]*

perde aç-: *Engelleri ortadan kaldırmak. [Deyim]*

1. Aradan **perdeyi açdı** götürdi
   Ḫorāsān taḫtına geçdi oturdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 5). [perdeyi açdı, -dı]*

perde eyle-: *Perde yapmak. Perde gibi asmak, örtmek II Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, anlaşılmasını önlemek için başka bir şeyi kullanmak. [Deyim]*

1. Büridi ṣaçlarını ol naẕarda
   Giceyi gündüze **eyledi perde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 160). [perde eyledi, -di]*

perde ger-: *Örtü ile kapatmak. [Deyim]*

1. **Gerer** gerdūna **perde** gerd-i leşker
   Felek gūşın ṣadā-yı kūs ider ker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 31). [perde gerer, -]*

perde it-: *Bir nesneyi saklanmak için kullanmak.*

1. Ṣaçıldıḳça teni billūrına āb
   Ṣan **ider perde** dürden nūr-ı mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 140). [perde ider, -er]*

perde-bāz: *Perde oynayan, Mûsikîşinas.*

1. Çıḳardı perdeden biñ **perde-bāzı**
   Ki ḳılur her biri çenberde bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 3). [perde-bāzı, -ı]*

perde-bāz: *(Muskide) Perde oynatan, musikişinas. II. Felek, baht.*

1. Baḳar kim ol maḳamuñ **perde-bāzı**
   Ne perdeyle düziser rāst sāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 67). [perde-bāzı, -ı]*

perde-bāzī kıl-: *Perde oynatmak. II. Musiki icra etmek. [Deyim]*

1. Nigārīn arḳun arḳun açdı rāzı
   Nigīsā ile **ḳıldı perde-bāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 74). [perde-bāzī ḳıldı, -dı]*

perde-dār: *Eskiden büyük bir kimsenin kapısında bekleyen ve içeri gireceklere kapı perdesini açan kimse, kapıcı, perdeci; kapıcı, hizmetçi.*

1. Melāḥat şehr ü Şîrîn şehr-yārı
   Ola Şekker bigi biñ **perde-dārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 78). [perde-dārı, -ı]*

perdeden rāzī çıkar-: *Beklenmedik olaylar, oyunlarla karşılaşmak. [Deyim]*

1. Felek çün ḳılmaġ ister kār-sāzī
   Çıḳarur perdeden yüz dürlü **rāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 2). [perdeden rāzī çıḳarur, -ur]*

perde-dir: *Perde yırtan. (Farsça "deriden" fiilinin eski biçimi olarak "dir").[2]*

1. Açıḳlıġ ile ʿışḳa perde birdür
   Hemīşe ʿışḳ derdi **perde-dirdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 12). [perde-dirdür, -dür]*

perdesin ḳo-: *Yüzündeki örtüsünü salıvermek. II. Peşini bırakmak. [Deyim]*

1. Yār-ı muḫālifüñ **ḳomazam perdesin** ye gāh
   Ger Rūm u ger ʿİrāḳ u Sifāhān maḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 9). [perdesin ḳomazam, -maz, -am]*

perdesin rāst it-: *Bir çalgıyı akort etmek, çalmaya hazır hâle getirmek. [Deyim]*

1. Şeh itdi bir muvāfıḳ naġme der-ḫʷāst
   Muḫālif olmadı **itdi perdesin rāst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 14). [perdesin rāst itdi, -di]*

perdesüz: *Perdesi olmama durumu II Utanmazlık, hayâsızlık.*

1. Yaraşur pāklik āgāh olana
   Yaraşmaz **perdesüzlik** şāh olana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 60). [perdesüzlik,]*

perdeye gir-: *Disiplinli yaşamak, kötü şeyler yapmaktan uzaklaşmak. [Deyim]*

1. Çü her bī-perdelikden ḳıldı perhīz
   İçerü **perdeye girmişdi** Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 6). [perdeye girmişdi, -miş, -di]*

perdeyle: *Örtülü. II. Terbiye sınırları içerisinde.*

1. Velī **perdeyle** idi ẕevḳ u ṣoḥbet
   Naẕardan ġayri olmamışdı ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 99). [perdeyle,]*

pergār: *Pergel, yay veya daire çizmekte yahut ölçmekte kullanılan araç.*

1. Ṭolandum yüzi devrini çü **pergār**
   İder bir noḳṭası biñ ʿāḳlı bī-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 73). [pergār,]*

pergār: *Pergel, yay veya daire çizmekte yahut ölçmekte kullanılan araç. II. gökyüzündeki yıldız ve gezegenlerin dönüş/hareketlerindeki düzen/intizam.*

1. Ḳamer bir ayda olur aña devrān
   Bu **pergār** eyledür olalı der-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 36). [pergār,]*

perhīz: *Mânen yasaklanan şeylerden kendini çekme, kaçınma, uzak tutma. [3]*

1. Şu deñlü idi anda zühd ü **perhīz**
   Degül yüzüm izüme baḳmadı tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 23). [perhīz,]*

perhīz eyle-: *Uzak durmak, vazgeçmek.*

1. Ne var āyīne isem **eyle perhīz**
   Ki var her kirpigümde ḫancer-i tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 59). [perhīz eyle, -]*

perhīz gös-: *Uzak durmak. [Deyim]*

1. Ne var nāmūs idüp **gösterse perhīz**
   Yanupdur tīz oduñdan cān-ı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 39). [perhīz gösterse, -ter, -se]*

perhīz it-: *Sakınmak, çekinme, uzak durmak. [2]*

1. Bulardan ol perī **perhīz iderdi**
   Maḳālātın dürūġ-āmız iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 63). [perhīz iderdi, -er, -di]*

perhīz it-: *Uzak durmak; yakınlığı, ilgiyi kesmek.*

1. Gel iy devletde bāzārı olan tīz
   Kesād ehlinden igen itme perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 64). [perhīz itme, -me]*

perhīz it-: *Geri çevirmek, kabul etmemek.*

1. Selām eyler şehen-şeh yaʿnī Pervīz
   Seni ister kerem ḳıl **itme perhiz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 22). [perhiz itme, -me]*

perhīz ḳıl-: *Bazı şeylerden kaçınmak, uzak durmak.*

1. Çü her bī-perdelikden **ḳıldı perhīz**
   İçerü perdeye girmişdi Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 5). [perhīz ḳıldı, -dı]*

peri: *Cinlerin çok güzel olduğuna inanılan dişisine verilen ad. [8]*

1. Didiler yine eyledi **perī** rīv
   Duʿā ḳıluñ ki olmaya yavuz dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 43). [perī,]*

peri: *Cinlerin çok güzel olduğu düşünülen bir tayfası ve özellikle dişileri II alımlı, güzel kız veya kadın. [14]*

1. Tutar Ḫusrev çerisi bir yaña ṣaf
   Perīler bir ṭaraf ḳılur müşerref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 132). [perīler, -ler]*

peri: *Cinlerin çok güzel olduğuna inanılan dişisine verilen ad II peri gibi güzel sevgili.*

1. Zihī ādem ki çün büt-ḫāne eyler
   Anuñ bigi **perī** dīvāne eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 64). [perī,]*

peri: *Cinlerin çok güzel olduğuna inanılan dişisine verilen ad II peri gibi güzel sevgili (Şirin). [4]*

1. Delü göñlüme itme iy **perī** rīv
   Ne var dīvāne isem degülem dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 151). [perī,]*

perī yurdı: *Perilerin, olağanüstü varlıkların yaşadığı yer.*

1. **Perī yurdı** imiş bundan ḳaçalum
   Göçelüm öte ṣaḥrāya geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 103). [perī yurdı, -]*

perī-gīr: *Perili, kendini cin tutmuş olan. [2]*

1. Ola kim bu cüvan-şekl i köhen-pīr
   Biraz merdüm-nüvāz ola **perī-gīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 24). [perī-gīr,]*

perī-had: *Peri yanaklı. Peri gibi güzel olan.*

1. Göresin ki ol melek-şekl ü **perī-ḫad**
   Olur mı ādemī-zāde muḳayyed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 31). [perī-ḫad,]*

peri-hū: *Peri huylu (Şirin).*

1. Sanasın uyḫu daydı ol **peri-ḫū**
   Uyandı gördi ne ol var u ne bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 19). [peri-ḫū,]*

perīlik: *Cin taifesinin gayet güzel sayılan bir türüne ait olma, peri olma durumu.*

1. Gözüñ merdümlerin gördüm perī-gīr
   Perīlik perdesinden çıḳ beri gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 138). [perīlik,]*

perī-per: *Peri kanatlı. II. Uçar gibi hızlı koşan (Şebdiz).*

1. Getürdüler anı çün bād-ı şarṣar
   Perī-per āhenīn-süm kūh-peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 32). [perī-per,]*

perī-peyker: *Peri yüzlü güzel. [2]*

1. Melek-manẓar velī şekli beşerden
   Perī-peyker velī nūrı ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 24). [perī-peyker,]*
2. Kime şeyṭān-ı ḥıḳd eyler ise rīv
   Perī peykerleri görse diye dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 24). [perī peykerleri, -ler, -i]*

perī-peyker: *Peri yüzlü güzel (Şirin).*

1. Perī-peyker bu sözden oldı derhem
   Pes urdı ḳaḳıyup Ṣāvūra dir hemen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 47). [perī-peyker,]*

perī-rū: *Peri yüzlü güzel (Husrev-i Perviz).*

1. Günüm ḥālin ṣorarsan iy **peri-rū**
   Yüzüñ ayına tut āyīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 17). [peri-rū,]*

perī-rū: *Peri yüzlü güzel (Şirin).*

1. Biraz kim oldı perrān ol **perī-rū**
   Perī-peykerlere düşmişdi ḳorḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 25). [perī-rū,]*

perī-ruh: *Peri yüzlü, güzel yüzlü, çok güzel sevgili.*

1. Görür Şīrīn daḫı kim bir **perī-ruḫ**
   Ferīdun-ferr ü līkin daḫı ferruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 69). [perī-ruḫ,]*

perīşān: *Acınacak durumda, kederli, muzdarip. [3]*

1. Perīşān idi key Pervīz işinden
   Peşīmān idi dünki cünbişinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 1). [perīşān,]*

perīşān: *Dağınık, düzensiz, karmakarışık.*

1. Ṣaçı bigi **perīşān** ü müşevveş
   Gözi yenginde fettān ü pür-āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 7). [perīşān,]*

perīşān ol-: *Çok üzülmek, kederlenmek, alt üst olmak. [2]*

1. Şehi bulmayıcaḳ **oldı perīşān**
Felek işinde ḳaldı denk ü ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 25). [perīşān oldı, -dı]*

perīşān ol-: *Dağılmak, karmakarışık duruma gelmek.*

1. Yüzi bigi çi-ger saʿd oldı fāli
Saçı yengi **perīşān oldı** ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 50). [perīşān oldı, -dı]*

perīşān ol-: *Dağınık olmak II çok üzülmek, kederlenmek, alt üst olmak.*

1. İşitdükde **perīşān oldı** Pervīz
Her işine peşīmān oldı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 5). [perīşān oldı, -dı]*

perīşān şekl: *Perişan, darmadağın bir halde.*

1. **Perīşān şekl** ü bī-hūş eylediler
Nite-kim zülfi berdūş eylediler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 47). [perīşān şekl, -]*

perīşān-ḫāṭır: *Perişan halde; dalgın, düşünceli.*

1. Bu birkaç nesnenüñ fikrinde zārem
Perīşān-ḫāṭır ü āşüfte-kārem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 12). [perīşān-ḫāṭır,]*

perişānlık: *Dağınıklık, karışıklık.*

1. Ḳatında rū-siyāhem ḫāli bigi
Perişānlıḳda zülfi ḫāli bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 42). [perişānlıḳda, -da]*

perī-sūz: *Deyr-i Perisuz, o devirde maruf bir kilisenin adıymış. Cadılar büyülerini orada yapar, orada bozarlarmış.*

1. Yaḳın bir deyr var adı **perī-sūz**
Yöresi pür çemendür cennet-efrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 15). [perī-sūz,]*

perī-vār: *Peri gibi. [25*

1. Ḳarındaşı ḳızı var bir **perī-var**
Ne perrī ki ay ü gündeñ yig feri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 87). [perī-var,]*

perī-vār: *Peri gibi olan (güzel).*

1. Bulışup didi kimsin iy **perī-var**
Perī degül iseñ turma yüri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 41). [perī-var,]*

perī-veş: *Peri gibi güzel. [3]*

1. Begendi ol yiri Şīrīn **perī-veş**
Buyurdı kim ḳarışdı āb ü āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 41). [perī-veş,]*

perī-veş: *Peri gibi güzel (Şirin). [2]*

1. Sizer Ḫusrev daḫı kim bu **perī-veş**
Ol āfetdür ki urur cānına āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 113). [perī-veş,]*

perī-zād: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı.*

1. Hümāyūn u Gül-endām u **Perī-zād**
Semen-sīmā Ḫūten-ḫātun u Dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 59). [perī-zād,]*

perīzād-ı melek-hū: *Melek huylu Perizad. Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı.*

1. **Perīzād-ı melek-ḫū** dir ki bir ḥūr
Behişt içinden indi yire pür-nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 75, Mısra 1). [perīzād-ı melek-ḫū, -]*

perr: *Kanat. [2]*

1. Bu zāġuñ ḳıldı **perri** ʿālemi pür
Büridi bir yumurda açdı biñ dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 3). [perri, -i]*

perr-i cān: *Can (kuşunun) kanadı.*

1. Kesmese **perr-i cānı** dest-i heves
Ol havāda uçardı fāriġ-i bāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 9). [perr-i cānı, -ı]*

perr-i ṭāvūs: *Tavus kuşunun kanadı (Beyitte menekşe ve tavus kuşunun kanadı/kuyruğu arasında şekil, renk ve parlaklık açısından bir ilişki kuruluyor).*

1. Gül urmış baġ içinde taḫt-ı kāvūs
Benefşe deste düzmiş **perr-i ṭāvūs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 28). [perr-i ṭāvūs, -]*

perr-i ʿuḳāb: *Kartalın kanadı. [2]*

1. Hümā gördi biner **perr-i ʿuḳāba**
Direk olmışdurur serv āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 153). [perr-i ʿuḳāb, -]*

perr-i zāġ: *Karga kanadı.*

1. İrer olursa bir bülbül bu bāġa
Ki ṭūṭī bigi biner **perr-i zāġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 82). [perr-i zāġ, -]*

perr ü bāl: *Kanat ve kol. [İkileme]*

1. Ne ben görse perī şemʿ-i cemālin
Yaḳa pervāne bigi perr ü bālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 76). [perr ü bāl, -]*

perrān: *Uçan, uçucu.*

1. Heves yilinde ser-gerdān ü **perrān**
Havā yolında bī-sāmān ü ḥayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 43). [perrān,]*

perrān ol-: *Kanatlanıp uçmak. II. Ortadan kaybolmak.*

1. Biraz kim oldı perrān ol perī-rū
Perī-peykerlere düşmişdi ḳorḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 25). [perrān oldı, -dı]*

perrān ol-: *Uçmak, yükselmek.*

1. şanasın ki itdi seyrān necm-i seyyār
Yā-ḫūd olmışdı perrān murġ-i ṭayyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 6). [perrān olmışdı, -mış, -dı]*

pertāb: *Atma, atılma, sıçrama.*

1. Güherler kim saçar āhum nişāre
Ne **pertāb** ile çıḳsun bu ḥişāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 18). [pertāb,]*

pertāb: *Savaş oku.*

1. Şu resme çekdi **pertāb** atdı bir tīr
Ki çerḫüñ yidi ḳalḳanın ḳıla bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 21). [pertāb,]*

pertāb eyle-: *Atmak, bırakmak. [2]*

1. Ciger reşk ile hūn-āb eylediler
Beni bu ṭaşa **pertāb eylediler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 106). [pertāb eylediler, -di, -ler]*
2. Bu nār ü nūr idüp göñlini pür-tāb
Özini kürsiden eyledi pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 8). [pertāb eyledi, -di]*

pertāb kıl-: *Atmak, atılmak. II. Sarılmak, kucaklamak.*

1. Varur ki idüp dil ü cānını pür-tāb
ḳıla kendüzini Pervīze pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 12). [pertāb ḳıla, -a]*

pertāb ol-: *Atılmak, hızla harekete geçmek.*

1. Hemīn sāʿat biş on serheng ü bevvāb
Olurlar bulmaġa Ferhādı pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 88). [pertāb olurlar, -ur, -lar]*

pertev: *Işık, nur, parıltı. [13]*

1. Benem ol ḳaṭre ki ṣaḥrālara salmışdı sehāb
İrdi gün **pertevi** ceẕb eyledi deryā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 8). [pertevi, -i]*

pertev: *Işık, parlaklık II Sevgilinin yüzünden yansıyan ışık, sevgilinin yüzünün parlaklığı.*

1. Bıraḳdı **pertevi** bir nūr-ı rūşen
Ki ḳıldı taġ u deşti bāġ u gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 33). [pertevi, -i]*

pertev at-: *Işık saçmak. [4] [Deyim]*

1. Çü pāk itmedüñ ol cārūb ile ev
Ata mı taḫta sulṭān nūrı **pertev** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 56). [pertev ata, -]*

pertev bırak-: *Işık salmak. [Deyim]*

1. Çü kisrā taḫtına oturdı Ḫusrev
   Bıraḳdı ṭāḳa yüzi ʿaksi pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 22). [pertev bıraḳdı, -dı]*

pervā: *Korku, endişe, çekinme. [2]*

1. Cemāli şemʿi nūrından göreydi müddeʿī pertev
   Bileydi nişe pervāne bulımaz ṣabra **pervāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 10). [pervāyı, -yı]*

pervā-yı sulṭān: *Padişah korkusu.*

1. İdüpdi ḥālet-i ʿışḳ eyle ḥayrān
   Ki özin bilmezdi ne **pervā-yı sulṭān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 14). [pervā-yı sulṭān, -]*

pervāne: *Geceleri ateşin etrafında dönen küçük kelebek. [10]*

1. Uyḫu pervāsını ḳo bir nefes iy şemʿ-i ṣafā
   Yaḫalum nūruña **pervāne** bigi per bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 10). [pervāne,]*

pervāne: *Geceleri ateşin etrafında dönen küçük kelebek. II Âşık. [4]*

1. Melek yüzlüm çi-ger dīvāneyem ben
   Firāḳuñ odına **pervāneyem** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 184). [pervāneyem, -y, -em]*

pervāne-i zār: *Ağlayan, inleyen pervane. II. Âşık.*

1. Tapuñdur şemʿ ol **pervāne-i zār**
   Yanar pervāne irse şemʿā nā-çār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 91). [pervāne-i zār, -]*

pervāne ol-: *Işığın etrafında dönen kelebek olmak. II Âşık olmak.*

1. Bu ṣūret kim aña dīvāne olduñ
   Bugün bī-nūr oda **pervāne olduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 196). [pervāne ol, -]*

pervāz-ı fezā-yı kuds it-: *Mübarek gökyüzünde kanat çırpmak, uçmak.*

1. ḳıldı işügüñi āşyāne
   Pervāz-ı fezā-yı ḳuds iderken *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 101). [pervāz-ı fezā-yı ḳuds iderken, -er, -ken]*

pervāz-ı mürġ-i fikret: *Düşünce kuşunun uçuşu.*

1. Seyr-i semend-i sırruña meydān-ı ʿarş teng
   Pervāz-ı mürġ-i fikretüñe lā-mekān feżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 8). [pervāz-ı mürġ-i fikretüñe, -üñ, -e]*

pervāz it-: *Uçmak. [6]*

1. Hümāyūn evvel oldı nükte-perdāz
   Ki **iderdi** bir hümā nāz ile **pervāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 73, Mısra 2). [pervāz iderdi, -er, -di]*

pervāz it-: *Uçmak; yönelmek, belirli bir yöne doğru gitmek/ilerlemek. [3] [Deyim]*

1. Pes ol dem naḳş-bend-i ḥīle-pervāz
   Şīrīnden yaña dönüp itdi pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 58). [pervāz it, -]*

pervāz it-: *Kanat çırpmak, uçmak. II. Bir işe/eyleme yönelmek, bu işi yapmak için harekete geçmek. [2] [Deyim]*

1. Biraz kim oynadı şāhīn ü şeh-bāz
   Ḳoyup luʿbı **iderler** ṣayda **pervāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 114). [pervāz iderler, -er, -ler*

pervāz ḳıl-: *Uçmak. [2]*

1. Virelden berü ʿadlüñ ṭablı āvāz
   Ḳılur şehbāz öñinde kebk **pervāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 20). [pervāz ḳıl, -]*

pervāz ḳıl-: *Kanat çırpmak, uçmak. II. Bir yere gitmek. [2] [Deyim]*

1. Ḳalur ol ḥasret ile zār ü nā-sāz
   Ḳılur pervāz bir müddet gelür bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 110). [pervāz ḳılur, -ur]*

pervāz ur-: *Kanat çırpmak, uçmak. [4] [Deyim]*

1. **Ur** ol **pervāzı** bu ḫākī ḳafeṣde
Ki eflāk ola seyrüñ her nefesde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 5). [pervāz ur-, -]*

pervāz ur-: *Kanat çırpmak, uçmak. II. At binmek. [2]*

1. Hemān-dem sıçradı şāhīn bigi tīz
Binüp Şebdīze **pervāz urdı** Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 52). [pervāz urdı, -dı]*

perverde: *Eğitilmiş, terbiye olunmuş, iyi yetiştirilmiş. [3]*

1. Eger ʿizzet gerekse perde yigdür
Her işde ḳıymete **perverde** yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 194). [perverde,]*

perverde ol-: *Beslenmek, büyütülmek, yetiştirilmek.*

1. Severven tāze şīrī iy hüner-ver
Süd ile oldı perverde bu şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 34). [perverde oldı, -dı]*

pervīn: *Ülker takım yıldızı, Süreyya. [2]*

1. Mehi merkeb diyüp **Pervīni** maḥmil
İderler fürceyi menzil-be-menzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 21). [pervīni, -i]*

pervīn: *Ülker yıldızı, süreyya takımyıldızı. II. Gözyaşı.*

1. Yüzini ḫāke sürdi şāh öñinde
Aḳıtdı yire **pervīn** māh öñinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 34). [pervīn,]*

pervīn ol-: *Takım yıldızı hâline gelmek II Bir araya gelmek, toplanmak.*

1. İşāret ḳıldı ḫūrşīd-i cihān-bīn
Yine **oldı** benāt-ün-naʿş **Pervīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 388). [pervīn ol, -]*

pervīz: *Hürmüz'ün oğlu İran hükümdarı Husrev'in lakabı. [68]*

1. Ki maḫlūḳuñ duʿāsı vü niyāzı
Ola **Pervīz** şāhuñ cān-dirāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 82). [pervīz,]*

pervīz: *Hürmüz'ün oğlu İran hükümdarının Husrev'in lakabı;ikbal ve izzet sahibi, galip.*

1. Anın dimişler ol şeh-zāde **Pervīz**
Gören ḳılurdı cān ü dil per-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 69). [pervīz,]*

pervīz-i cüvan-baḫt: *Talihli, şanslı, bahtlı Perviz.*

1. Bu yaña şāh **Pervīz-i cüvan-baḫt**
Meh-i ḫūrşīd-tāc ü āsman-taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 1). [pervīz-i cüvan-baḫt, -]*

pervīz-i dil-āvīz: *Gönlü çeken (güzel) Husrev-i Perviz. [2]*

1. Birazdan gördi **Pervīz-i dil-āvīz**
Ki yüz şūr ile Şīrīn-i şekker-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 129). [pervīz-i dil-āvīz, -]*

pervīz-i şeker-rīz: *Hoş tabiatlı, tatlı dilli, latifeci, nağmeperdaz (kimse) Husrev.*

1. Ḳoluñ açdı vü ḳuçdı Ḫusrevi tīz
Ki şīrīn idi **Pervīz-i şeker-rīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 62). [pervīz-i şeker-rīz, -]*

pervīz-i yegāne: *Eşsiz, biricik Perviz. Husrev-i Perviz.*

1. Çü maʿlūm itdi **Pervīz-i yegāne**
Ki yüz döndürdi Hürmüzden zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 1). [pervīz-i yegāne, -]*

pes: *Akabinde, sonra. [66]*

1. **Pes** eyler merkezine meyl tā ki
Ṭavāf eyler bu devr-i deyr-i ḫāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 107). [pes,]*

pes: *Artık, o halde, şimdi. [10]*

1. Kim ol Ḳādir ʿazīz ü müntaḳimdür
Öcin alıcı **pes** ʿālemde kimdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 122). [pes,]*

pes: *Bundan böyle, artık.*

1. Çü ḥāl ü ḳāl ile göñlüm şuʿūr olmazmış
Bu şeʿr-i şiʿrini **pes** nice bir şiʿār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 14). [pes,]*

pes andan: *Ondan sonra. [33]*

1. **Pes andan** yaḳdılar ʿūd ü sipendi
Ki irürmeye yavuz göz gezendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 105). [pes andan, -]*

pest: *Alçak, aşağı.*

1. Rikābı gerçi ḳaṣd iderdi **pesti**
Ṣalardı ardına tīġi dü desti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 29). [pesti, -i]*

peşīmān: *Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, pişman. [2]*

1. **Peşimānuz** şehā ol pīşelerden
Perīşānuz yavuz endīşelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 69). [peşimānuz, -uz]*

peşīmān ol-: *Pişman olmak. Yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek. [7]*

1. **Peşimān olduġını** itdügine
İçi ḳan ṭolduġını gitdügine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 11). [peşimān olduġını, -duġ, -ı, -nı]*

peşīmānlık ziyāna sūd eylemez: *Pişman olmak kaybedilen şeyi geri getirmeye fayda etmez. [Atasözü]*

1. Bu odlardan ḳılursañ dehri pür-dūd
Peşīmānlıḳ ziyāna eylemez sūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 58). [peşīmānlıḳ ziyāna sūd eylemez, -]*

peşşe-nīş: *Sivrisineğin iğnesi.*

1. Geh eyler **peşşe-nīşi** tiġ-i düşmen
Geh atdurur ebābīle felāḫen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 43). [peşşe-nīşi, -i]*

peṭrāḳ: *Patrikler.*

1. Bucaġında mücāvirler fırāvān
Keşīş ü mūġlar **peṭrāḳ** ü rühbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 74). [peṭrāḳ,]*

pey: *Sinir. [2]*

1. Biri çün merkebüñden kesdiler **pey**
Göñül raḫşına andan urmaduñ key *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 21). [pey,]*

peyām: *Haber, bilgi. [6]*

1. Kime ısmarladuñ bir gün selāmı
Ne yeng ile viribidüñ **peyāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 88). [peyāmı, -ı]*

peyām viribi-: *Haber salmak, (bir şeyi) herhangi bir araçla bildirmek. [Deyim]*

1. Çün ister idi Şīrīn nīg-nāmī
Viribir Ḫusreve pinhān **peyāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 14). [peyāmı viribir, -r]*

peydā: *Açık, belli, görünen, aşikâr. [2]*

1. Nice ki istediler pinhān ü **peydā**
Bu naḳşuñ sırrı olmadı hüveydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 7). [peydā,]*

peydā ol: *Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek. [4]*

1. Çü gündüz ʿışḳına dün çıḳdı cāndan
Güneş yāḳūtı **peydā oldu** kāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 2). [peydā oldu, -du]*

peydā ol-: *Ortaya çıkmak, herkes tarafından bilinir olmak.*

1. Didi ḳorsam anı ḥālinde şeydā
Gerek kim dürlü pinhān **ola peydā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 54). [peydā ola, -a]*

peyk: *Haber ve mektup taşıyan kimse, haberci. [3]*

1. Ṣafā berrindeyem her ḥāl ile **peyk**
Ṭavāf-ı Kaʿbeye lebbeyk lebbeyk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 91). [peyk,]*

peyk-i āgāh: *Bilgi sahibi ulak. Haberci.*

1. Saʿādet feṯḥ-i bābı birle nā-gāh
Seḥer-gāh irişür bir **peyk-i āgāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 40). [peyk-i āgāh, -]*

peyk-i çālāk: *Çevik, tez canlı olan haberci(Mektup ve haber götüren hızlı kişiler).*

1. İrer tāʿcīl ile bir **peyk-i çālāk**
Medāyinden yañadan zār ü ġam-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 25). [peyk-i çālāk, -]*

peyk-i haber-ber: *Haber götüren ulak.*

1. Berāber birbirine iki leşker
Oḳ oldı arada **peyk-i ḫaber-ber** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 28). [peyk-i ḫaber-ber, -]*

peyk-i huceste: *Uğurlu haberci.*

1. Ḳapuya geldi bir **peyk-i ḫuceste**
Diler keşf ide şāha rāz-ı beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 41). [peyk-i ḫuceste, -]*

peyk-i ḳuddūs: *Hiç bir ayıp ve kusuru olmayan haberci.*

1. Söz esrārına fikri eyle cāsūs
Ki odur aḥvāl-ı ġaybe **peyk-i ḳuddūs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 128). [peyk-i ḳuddūs, -]*

peyk-i nesīm: *Rüzgârın habercisi/ulağı.*

1. Yiler **peyk-i nesīm** öñince olġāş
Gehī naḳḳāş olur gāh ferrāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 29). [peyk-i nesīm, -]*

peyk-i pīrūz: *Kutlu, sevindirici, iyi haber.*

1. Dün irişdi baña bir **peyk-i pīrūz**
Haber virdi kim ol māh-ı dil-efrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 25). [peyk-i pīrūz, -]*

peyk-i rāh: *Yolun habercisi.*

1. İzine yüz sürer nesīm-i behişt
Yaʿni öñince **peyk-i rāh** gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 8). [peyk-i rāh, -]*

peyk-i revān: *Mektup getirip götüren, haberci, ulak. [2]*

1. Berīd-i cān ü dil **peyk-i revānsın**
Ġubārına ḥabībüñ cān-fişānsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 53). [peyk-i revānsın, -sın]*

peyk-i revende: *Haberci.*

1. Revān gönderdiler **peyk-i revende**
Emīn ü çapük ü çüşt ü devende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 61). [peyk-i revende, -]*

peykān: *Ok temreni.*

1. Şolını gözleyürek çekdi şaġa
Girür **peykān** avuca gez ḳulaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 58). [peykān,]*

peykān: *Temren, başak, okun ucundaki sivri demir (Tanıkta temrenler yapılırken aldıkları kırmızı renk güle, bunların yan yana dizilerek aldığı şekil ise gül bahçesine benzetilmiştir).*

1. Kimesne toldurursa ḳana **peykān**
Ḳılur ol ġoncadan **peykān** tolu ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 59). [peykān,]*

peyker: *Yüz, çehre. [3]*

1. Çi-ger saṭḥında var çoḳ ḫaṭṭ-ı mısṭār
Tutar bir dāʾire ruʿbınca **peyker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 18). [peyker,]*

peyker-i rūḥāniye: *Ruhani yüz.*

1. Bu **peyker-i rūḥāniye** maʿnā şorana diñ
Cān naḳşı degülse ne içün cān-ı cihāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 3). [peyker-i rūḥāniye, -]*

peymān: *Ahd, yemin, söz. [4]*

1. Bilürsin özümi kim ʿöẕr ileydüm
Gehī **peymān** ü gāhī neẕr ileydüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 22). [peymān,]*

peymāne: *Büyük kadeh, şarap bardağı. [2]*

1. Şabāyı zülf-i müşkīn şāne düzmiş
Semen nergislerin **peymāne** düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 32). [peymāne,]*

peymāne: *Büyük kadeh. II Sevgilinin dudağı.*

1. Getür sāḳī bize sāġar ḳanını
Ki ḳanumuzadur **peymāne** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 8). [peymāne,]*

peymāne: *Ölçek.*

1. Bu toprakda ne bitse dānem oldur
Nice ölçer iseñ **peymānem** oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 74). [peymānem, -m]*

peymāne-i zer: *Altın kadeh.*

1. Yüridi sāḳīyān-ı sīm-sīmā
Olur **peymāne-i zer** laʿl-peymā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 24). [peymāne-i zer, -]*

peyvend: *Bağ, ilgi, münasebet. [3]*

1. Çü Şīrīn sevgüsidür saña sevgend
Bu sevgend olsun aramuzda **peyvend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 114). [peyvend,]*

peyvest: *Daima, sürekli, her zaman.*

1. Getürürlerdi şeh bezmine **peyvest**
Nite-kim deste-i gül dest-ber-dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 75). [peyvest,]*

pıñar: *Yerden kaynayarak çıkan su, kaynak.*

1. Yöresi sebze vü āb-ı revāne
Pıñar ü bāġ ü ḥavż-ı ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 18). [pıñar,]*

pīç it-: *Karmaşık, dolaşık etmek.*

1. **İder** çün bini bir ādem demi **pīç**
Yaraşur mu iki ʿālem ġamı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 49). [pīç ider, -er]*

pīç ü derhem ol-: *Karmakarışık olmak. II. Sarmaş dolaş olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Tutar ol iki nārı eyle muḥkem
Ki **olur** gül-deste bigi **pīç ü derhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 22). [pīç ü derhem olur, -ur]*

pīç ü tāb: *Saç bağlamında kıvrım ve bukleler. [İkileme]*

1. Ne ḳaygu ḳılca cānuma ṣaçuñuñ **pīç ü tābından**
Gözüm göñlüm çü rūşendür cemālüñ
āftābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 1). [pīç ü tābından, -ı, -n, -dan]*

pīç-der-pīç: *Kıvrıla kıvrıla, dolaşa dolaşa. [İkileme]*

1. Nice kim gider idi **pīç-der-pīç**
Dere vü ṭaġ ü ṭaş idi daḫı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 49). [pīç-der-pīç,]*

pih-sūz: *Toprak kandil, lamba.*

1. Niçe **pihsūz** bel ḳandīl-i rūşen
Yanar dāim ne meftūl ü ne rūġan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 3). [pihsūz,]*

pihsūz kıl-: *Kandil içindeki yağı yakmak, alevlendirmek.*

1. Seḥer-geh kim bu şemʿi ʿālem-efrūz
Sipihr-i pür-çirāġı **ḳıldı pihsūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 2). [pihsūz ḳıl-, -]*

pinhān: *Gizli. [4]*

1. Pes andan nʿolduġını evvel āḫīr
Neler ḳılduġını **pinhān** ü zāhīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 44). [pinhān,]*

pinhān: *Gizli, gizlice.*

1. Çün ister idi Şīrīn nīg-nāmī
Viribir Ḫusreve **pinhān** peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 14). [pinhān,]*

pinhān: *Saklı, gizli olan şeyler.*

1. Didi ḳorsam anı ḥālinde şeydā
Gerek kim dürlü **pinhān** ola peydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 54). [pinhān,]*

pinhān ü ẓāhir: *Gizli ve âşikâr. [İkileme]*

1. Sipas ü şükr ü minnet evvel āḫır
Aña k'oldur ḳamu **pinhāñ ü ẓāhir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 6). [pinhāñ ü ẓāhir, -]*

pinhān eyle-: *Saklamak, gizlemek.*

1. Eger görmek dilerseñ vech-i dermān
Tabîbe derdüñi **eyleme pinhān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 142). [pinhān eyleme, -me]*

pinhān it-: *Saklamak, gizlemek.*

1. Çü gördiler ki oldı denk ü ḥayrān
Ḥārîri yırtup **itdilerdi pinhān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 100). [pinhān itdilerdi, -di, -ler, di]*

pinhānī: *Gizli, gizlice.*

1. Nice **pinhāni** çala ṭablı gilim altında ʿakl
ʿIşḳı ālemde ʿālem-veş āşkār itsem gerek
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 11). [pinhāni,]

pīr: *Bir konuda baş durumunda olan, önder denmeye layık, tecrübeli ve üstat kimse. [3]*

1. Gök altında şular kim tutdılar yir
Degül ḫāli bu üç oğlandan iy **pīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 52). [pīr,]*

pīr: *İhtiyar, yaşlı. [2]*

1. Dirişdürdi cihāndan **pīr** anañ raḫt
Ḳodı sen cāna taḫtın iy cüvān-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 13). [pīr,]*

pīr: *İhtiyar, yaşlı, görmüş geçirmiş. II. Dünya, yeryüzü.*

1. Ṭamarda ḳanı **pirüñ** cūşa gelmiş
Seḥer mürġi ṣalā-yı nūşa gelmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 13). [pirüñ, -üñ]*

pīr-i ʿaḳl: *Akıl hocası.*

1. Ḳılur her laḥẓa **pīr-i ʿaḳl** taʿlīm
Ki her işüñ id iş ıssına teslīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 73). [pīr-i ʿaḳl, -]*

pīr-i dem-sāz: *Yaşlı arkadaş. II. Eski ama ahenkli çalgı.*

1. Baş urup aldı ele bir **pīr-i dem-sāz**
Ki virür söz ile köynüklü āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 11). [pīr-i dem-sāz, -]*

pīr-i fānī: *Çok yaşlı kimse.*

1. Züḥal olmasa ḳaṣr-ı pās-bānı
Ṭamından düşer idi ol **pīr-i fānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 54). [pīr-i fānī, -]*

pīr-i ḥikmet: *Bilgeliğin üstadı (Büzurgumid).*

1. Girü Ḫusrev sorar ki iy **pīr-i ḥikmet**
Uyarduñ cānumı cānuña raḥmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 174, Mısra 1). [pīr-i ḥikmet, -]*

pīr-i ḥikmet: *Bilgeliğin üstadı (Nastur adlı rahip).*

1. Nice buncılayın pend ü naṣīḥat
Dimişdi Ḫusreve ol **pīr-i ḥikmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 70). [pīr-i ḥikmet, -]*

pīr-i hudāyī: *Allah'ın piri, bilgili kimse, üstat (Buzurgumid).*

1. Didi Ḫusrev ki iy **pīr-i Ḫudāyī**
Bağışlar cāna sözüñ rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 1). [pīr-i ḫudāyī, -]*

pīr-i kenʿān: *Kenan'ın piri. Hz. Yakup.*

1. Deminde Şāh-ı ḫūbān ʿismetiyçün
Ġamında **pīr-i Kenʿān** ḥürmetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 174). [pīr-i kenʿān, -]*

pir-i pārsī-hʿān: *Farsçaya vâkıf ihtiyar söz üstadı.*

1. Rivāyet ḳıldı **pir-i pārsī-ḫʿān**
Ki sözden dökdi milk-i Pārsa ḫʿān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 1). [pir-i pārsī-ḫʿān, -]*

pīr ol-: *Yaşlanmak. [3]*

1. Şuyı nā-ḫōş havāsı eyle dil-gīr
Ki bir hafte içinde ṭıfl **ola pīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 106). [pīr ola, -a]*

pīrāhen: *Gömlek, mintan.*

1. Şafa eyle süre cānum tenüñden
Ki gören seçmeye **pīrāhenüñden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 94). [pīrāhenüñden, -üñ, -den]*

pīrāhenin çāk it-: *Gömleğini yırtmak. II. Tomurcuk açılmak. [Deyim]*

1. Ne ġonca besledi gül-şende eflāk
Ki **itmedi** anuñ **pīrāhenin çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 116). [pīrāhenin çāk itmedi, -me, -di]*

pīrāye: *Bezek, süs. [5]*

1. Biri cāna lebin ser-māye düzmiş
Biri aya ġabġabın **pīrāye** düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 94). [pīrāye,]*

pīrehen: *Gömlek.*

1. Gerekmez diri ölmişe kefen dir
Degül ḥācet delüye **pīrehen** dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 16). [pīrehen,]*

pīrlik: *Yaşlılık, ihtiyarlık.*

1. Giderür **pirlik** ġavġāyı erden
Sürer sīlī urup sevdāye serden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 73). [pirlik,]*

pīr-şekl: *İhtiyar görünümlü.*

1. Niceme **pīr-şekl** illā cüvān-dil
Direr sīmīn ḳalemler anı ḳıl ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 19). [pīr-şekl, -ınca]*

pīrūz: *Uğurlu, kutlu. [3]*

1. İy devletüñ güninde rūşen cemāl-i ʿālem
Pīrūz ṭāliʿüñle ferḫunde fāl-i ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 2). [pīrūz,]*

pīrūz kıl-: *Uğurlu, kutlu, hayırlı hâle getirmek. [2]*

1. Seḥer saʿd oldı ḳıl pīrūz rūzı
Çü virdüñ niʿmeti şükr eyle rūzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 81). [pīrūz ḳıl, -]*

pirūz ol-: *Uğurlu, kutlu olmak. [2]*

1. Bahār eyyāmıdur devrān-ı nev-rūz
Olupdur günbed-i pīrūze **pirūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 36). [pirūz olupdur, -up, -dur]*

pīrūz rūz: *Uğurlu, kutlu talihli. Nasibi, kısmeti iyi olan.*

1. Güvercin itdi burcından çü pervāz
Eger **pīrūz rūz** isek gelür bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 118). [pīrūz rūz, -]*

pīrūze: *Firuze denilen mavi renkli cevher. [2]*

1. Hümāyūn tācuñ ü ferḫūnde taḫtuñ
Muẓaffer devletüñ **pīrūze** baḫtuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 52). [pīrūze,]*

pīrūze baḫt: *Uğurlu, kutlu talih.*

1. İdün **pīrūze baḫta** imtiḥānı
Bize aṣṣı size olmaz ziyānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 23). [pīrūze baḫta, -a]*

pīrūze-baht eyle-: *Talihi açık, şanslı kılmak.*

1. ʿArūs-ı çarḫ **pīrūze eyleyüp baḫt**
Urunır tāc-ı zer pīrūze -gūn taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 5). [pīrūze-baḫt eyleyüp, -y, -üp]*

pīrūze-gūn: *Mavi renkli.*

1. ʿArūs-ı çarḫ pīrūze eyleyüp baḫt
Urunır tāc-ı zer **pīrūze-gūn** taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 6). [pīrūze-gūn, -]*

pistān-ı devrān: *Devrin, zamanın memesi.*

1. V'eger-ni meyl ider **pistān-ı devrān**
Neden virür aña şīr ü baña ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 89). [pistān-ı devrān, -]*

piste: *Fıstık.*

1. Nice bir beste-leb iy gonce-ḫande
Şekerden **pistesin** ol pōst-kende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 140). [pistesin, -sin]*

piste-leb: *Fıstık dudak. II Sevgilinin fıstık gibi, fıstığa benzeyen küçük ağzı.*

1. Virür funduḳlar aña **piste-lebler**
Kināre çeküp iderler ṭarabler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 21). [piste-lebler, -ler]*

pīş ü pes: *Ön ve arka. [İkileme]*

1. Şeş cihetden sen münezzehsin velī senden tolu
ʿArş ü ferş ü fevḳ ü taḫt ü saġ ü sol ü **pīş ü pes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 16). [pīş ü pes, -]*

pīşe: *Bir işte hünerli kimse, usta (Ferhad).*

1. Ki tīşe destesin ol **merd-i pīşe**
İderdi nār aġacından hemīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 135). [merd-i pīşe, -]*

pīşe: *Davranış, tavır, tutum, hareket.*

1. Peşīmān oldı yatlu **pīşesinden**
Eline urdı diş endīşesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 9). [pīşesinden, -s, -i, -n, -den]*

pīşe: *İş, amel.*

1. Peşimānuz şehā ol **pīşelerden**
Perīşānuz yavuz endīşelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 69). [pīşelerden, -ler, -den]*

pīşe: *Sanat, meslek. [2]*

1. Çü bulduḳ raġbet ile **pīşeye** yol
Yapuşdum ḫāmeye ben tīşeye ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 49). [pīşeye, -y, -e]*

pīşe: *Tabiat, huy; sanat, meslek.*

1. Maḥabbet cānlaruñ endīşesidür
Bu ṣanʿat ehl-i diller **pīşesidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 14). [pīşesidür, -s, -i, -dür]*

pīşe idin-: *İş, meslek edinmek. Sürekli bir şeyle meşgul olmak. [Deyim]*

1. Seḫā vü ʿadl ü dād idindi pīşe
İşi ʿayş ü neşāṭ idi hemīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 37). [pīşe idindi, -di]*

pīşe it-: *Bir işi sanat/meslek haline getirmek, o işi yapmakta çok usta olmak.*

1. Çü taş işini **itmiş** idi **pīşe**
Eline aldı evvel tīġ ü tīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 9). [pīşe itmiş, -miş]*

pīşe kıl-: *Âdet edinmek.*

1. Öküş gice bu işi **pīşe ḳıldı**
Hezārān fikr ile endīşe ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 49). [pīşe ḳıldı, -dı]*

pīş-keş kıl-: *Hediye etmek.*

1. Ḳamusın **pīş-keş kılmışdı** Bānū
Şehe ḫıdmetler iderdi ḳıvanu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 193). [pīş-keş kılmışdı, -mış, -dı]*

pīşvā: *Önder, başkan, reis.*

1. İmām ü **pīşvāsı** enbiyānuñ
Hümām ü muḳtedāsı aṣfiyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 13). [pīşvāsı, -sı]*

piyāde: *Yaya, yürüyerek giden.*

1. Revān merkebden olduñ mı **piyāde**
   Ve-yā-hūd mīḫlanduñ bir arada *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 43). [piyāde,]*

pōst: *Çiçeğin tomurcuğunu koruyan en dıştaki yeşil renkli kısmı. Çanak yaprak.*

1. Çü ḳoḫdı bülbül-i şeh dōstdan gül
   Çıḳar ġamdan nite-kim **pōstdan** gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 56). [pōstdan, -dan]*

pōst yüz-: *Derisini çıkarmak, derisini soymak. II. Birinden veya bir şeyden soğumak, araya mesafe koymak, uzak durmak. Sıdkı sıyrılmak. [Deyim]*

1. **Yüzegör** mār-ı merdüm-ḫʿārdan **pōst**
   Ki olmaz eski düşmen kimseye dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 55). [pōst yüzegör, -e, -gör]*

post yüzdür-: *Derisini yüzdürmek. II. Kötülük etmek, işkence ederek öldürmek. [Deyim]*

1. İdinür ʿāḳil ādem düşmeni dost
   Bu kendü dōstından yüzdürür post *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 8). [post yüzdürür, -ür]*

pōst-kende ol-: *Postunu çıkarmak, kabuğunu soymak. II. Açık olmak, dürüst davranmak, bir şeyleri gizlemekten vazgeçmek. [Deyim]*

1. Nice bir beste-leb iy gonce-ḫande
   Şekerden pistesin **ol pōst-kende** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 140). [pōst-kende ol, -]*

puhte: *Pişmiş, pişkin, olmuş, kemale ermiş, ham olmayan.*

1. Şeh oturmışdı ḫalvet cām elinde
   Dilinde **puḫte** ʿışḳ-ı ḫām elinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 88). [puḫte,]*

pūyān: *Hızlı koşan, çevik.*

1. Biri birini yüz cān ile cūyān
   Yaḳınlığı ıraġ itmekde **pūyān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 18). [pūyān, -de]*

pür: *Dolu, çok. [11]*

1. Nihān irmiş lebinde dürc-i cevher
   İçi **pürdür** taşı laʿl-i muʿanber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 52). [pürdür, -dür]*

pür: *Dolu, dolmuş.*

1. Sovuḳ yaylaġ ü ḫōş otlaġ idi ol
   Pür āb ü sebze bāġ ü rāġ idi ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 56). [pür,]*

pür eyle-: *Doldurmak. [5]*

1. Şühūd ider vücūd ızhārıyile
   Pür eyler ʿālemi envārıyile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 16). [pür eyler, -r]*

pür eyle-: *Doldurmak (kadeh bağlamında).*

1. **Pür eyle** cām-ı meyi cām-ı Cem getür sāḳī
   Ki zehr-i ḳahrı çoġ içürdi dehr cānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 11). [pür eyle, -]*

pür ḫar-zehre vü ḫār: *Zakkum ağaçları ve dikenlerle dolu (yer). [İkileme]*

1. O vādī kim olurdı anda dil-dār
   Ḳara taş idi **pür ḫar-zehre vü ḫār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 12). [pür ḫar-zehre vü ḫār, -]*

pür it-: *Doldurmak. [4]*

1. Ḳılur kirpiklerini rişte-i dür
   İder dürden yiñin ü eteġin **pür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 28). [pür ider, -er]*

pür it-: *Doldurmak, kaplamak.*

1. **Pür itmiş** yāsemen dürcin sifīdāc
   Şaḳāyıḳ ḥoḳḳası rastūḥ ile zāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 23). [pür itmiş, -miş]*

pür kıl-: *Doldurmak. [2]*

1. Bu zāġuñ **ḳıldı** perri ʿālemi **pür**
   Büridi bir yumurda açdı biñ dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 3). [pür ḳıldı, -dı]*

pür kıl-: *Doldurmak, sayıca artırmak.*

1. Güneş zülfine tutar tīġ-ı hindī
Gülün ḍıhḳ ile **ḳıldı** ġoncasın **pür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 65). [pür ḳıldı, -dı]*

pür ol-: *Dolmak. Bir yere iyice yayılmak, bir yeri kaplamak. [7]*

1. Mey-i gül-gūn **pür olup** ṣaḥn-ı meydān
Kadeh-veş kelleler olmışdı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 49). [pür olup, -up]*

pür ol-: *Dolmak, dolu olmak.*

1. Bu laʿlüñ ẕevḳin itdükçe taṣavvur
Ṣulanup aġzı ḳand ile **olur pür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 38). [pür olur, -ur]*

pür-ʿanber it-: *Amber kokularıyla, güzel kokularla donatmak. [2]*

1. Naġme-yi ʿūd demi meclisi **pür-ʿanber ider**
Nefesinden n'ola ger ney döke şekker bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 11). [pür-ʿanber ider, -er]*

pür-ʿanber ol-: *Anber kokusu ile dolu hâle gelmek, güzel koku ile dolmak.*

1. Cihān giceyle çün **pür-ʿanber oldı**
Havānuñ tonı müşkīn çāder oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 95). [pür-ʿanber oldı, -dı]*

pür-āteş: *Ateş dolu. [2]*

1. Göründükde şehe ol māh-ı dil-keş
Güneş olmışdı şeh yaʿnī **pür-āteş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 142). [pür-āteş,]*

pür-baġ ü bus-tān: *Yeşillik, ağaç ve çiçeklerle dolu. [İkileme]*

1. Yirümüz yayladur ṭaġ ü küh-istān
Degül ṭaş ü ḳaya **pür-baġ ü bus-tān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 46). [pür-baġ ü bus-tān, -]*

pür-berg ü nevā: *Azık ve nimetlerle dolu. [İkileme]*

1. Gülistan bezmi **pür-berg-i nevādur**
Ṣular diñler varup ḫōş mācerādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 3). [pür-berg-i nevādur, -dur]*

pür-belā: *Çok belalı, bela dolu. [3]*

1. Gözinün sürme-dānı **pür-belādur**
Elinde nīze yirine ʿaṣādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 39). [pür-belādur, -dur]*

pür-caʿd-i müşkīn: *Misk kokulu ve kıvır kıvır (olan).*

1. Muʿayyendür adı Müşkūy-ı Pervīz
Saçı **pür-caʿd-i müşkīn** çeşmi ḫūn-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 360). [pür-caʿd-i müşkīn, -]*

pür-cām-ı cihān-bīn: *Cihanı gören camlarla dolu.*

1. Der ü dīvārı simīn ferşi zerrīn
Yuḳaru ṣaḳfı **pür-cām-ı cihān-bīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 38). [pür-cām-ı cihān-bīn, -]*

pür-cefā: *Cefa dolu, çok eziyet eden, üzen.*

1. Anuñ kim **pür-cefā** vü bī-vefādur
Urun terkin ki saʿy itmek hebādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 97). [pür-cefā,]*

pür-cerāḥat: *Yara ve iltihap dolu.*

1. Benüm ol vaḳt olur cānumda rāḥat
Kʿola ceng içre cismüm **pür-cerāḥaṭ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 44). [pür-cerāḥaṭ,]*

pür-cūş: *Coşku dolu, coşkun. [3]*

1. Şehüñ cānı havā ceyşiyle **pür-cūş**
İder deryāyı Şīrīn ẕevḳine nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 19). [pür-cūş,]*

pür-dāne ol-: *Tanelerle dolu hale gelmek.*

1. Ḳarañu ḫırmeni **pür-dāne oldı**
Ne dāne her biri dür-dāne oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 3). [pür-dāne ol, -]*

pür-derd ü ġam: *Sıkıntı ve kederle dolu (olan). [İkileme]*

1. Bu menzil kim yolı **pür-derd ü ġamdür**
   Iraġ ise ne var iki ḳademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 17). [pür-derd ü ġamdür, -dür]*

pür-dūd eyle-: *Dumanla doldurmak.*

1. Felekler günbedin **pür-dūd eyle**
   Revānın ʿālemüñ ḫoşnūd eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 5). [pür-dūd eyle, -]*

pür-dūd kıl-: *Dumanla doldurmak.*

1. Bu odlardan **ḳılursañ** dehri **pür-dūd**
   Peşīmānlıḳ ziyāna eylemez sūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 57). [pür-dūd ḳılursañ, -ur, -sa, -ñ]*

pür-dūd u siyāh it-: *Dumanla kaplı ve simsiyah hâle getirmek. [İkileme]*

1. Ciger odından itdügince āh ol
   İderdi çarḫı **pür-dūd u siyāh** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 24). [pür-dūd u siyāh iderdi, -er, -di]*

pür-dür kıl-: *İnciyle dolu hâle getirmek. II. Güzel sözler söylemek.*

1. Ṣadef lafẓiyle **ḳıldı** ḥoḳḳa **pür-dür**
   Bu heft iḳlīm eger heftād olaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 66). [pür-dür ḳıldı, -dı]*

pür-fitne: *Fitne dolu.*

1. Çü seyr itdi biraz yāḳūt-ı seyyāl
   Gözi **pür-fitne** ḳıldı yanaġı al *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 4). [pür-fitne,]*

pür-ġam ü derd ḳal-: *Gam dolu olmak. Çok kederli, üzüntülü olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳayırmaz ben **ḳalayın pür-ġam ü derd**
   Mübārek ḫātırına ḳonmasun gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 51). [pür-ġam ü derd ḳalayın, -ayın]*

pür-ġavġā: *Kavga dolu.*

1. Vücūd esbābı **pür-ġavġa** vü ġamdür
   Ferāġat menzili mülk-i ʿademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 71). [pür-ġavġa,]*

pür-gerd: *Tozlu. II. Sıkıntı, eziyet dolu.*

1. Ḳara göñül bigi ḳarañu vü serd
   Yavuz yoldaş-layın bed-mihr ü **pür-gerd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 6). [pür-gerd,]*

pür-gül: *Gül dolu.*

1. Şeker-ḫandeñle **pür-güldür** kenārum
   Şarāb-ı būseñ ile pür-ḫumārum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 29). [pür-güldür, -dür]*

pür-gül ü serv ü semen: *Yasemin, servi ağacı ve gül ile dolu olan (yer). [İkileme]*

1. Gel iy bülbül ki hengām-ı çemendür
   Çemenler **pür-gül ü serv ü semendür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 2). [pür-gül ü serv ü semendür, -dür]*

pür-günāh: *Çok günah işlemiş olan, günahkar. [2]*

1. Eyit bildük suçumuz ʿafv id iy şāh
   Ḳuluñuz **pür-günāh** estaġfiru'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 52). [pür-günāh,]*

pür-hār u hūn-āb ḳıl-: *[Bir yeri] dikenlerle ve kanlı göz yaşıyla dolu hâle getirmek. [İkileme]*

1. Ḳılur ol ḳapuyı pür-ḫār u ḫūn-āb
   Ki ne çıḳa ḫayāl ü ne gire ḫᵛāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 63). [pür-ḫār u ḫūn-āb ḳılur, -ur]*

pür-haṭar: *Tehlike dolu.*

1. Irılsa ḫaṭıruñ ben **pür-ḫaṭardan**
   Çıḳam ben serden ü sen derd-i serden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 39). [pür-ḫaṭardan, -dan]*

pür-hazāyin: *Hazine(ler) ile dolu (olan). Zengin, gösterişli, değerli, güzel.*

1. Çü dīdār aça ṣaḥrā-yı Medāyin
   Bahārı bī-ḫazān ü **pür-ḫazāyin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 350). [pür-ḫazāyin,]*

pür-humār: *Körkütük sarhoş.*

1. Şeker-ḫandeñle pür-güldür kenārum
Şarāb-ı būseñ ile **pür-ḫumārum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 30). [pür-ḫumārum, -um]*

pür-hūn it-: *Kan içinde bırakmak, kan ile dolu hâle getirmek. [2]*

1. Gehi gül-gūn ider ḥadd-i havāyı
Gehi **pür-ḫūn ider** tās-ı semāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 33). [pür-ḫūn id-, -]*

pür-hūr u ġılmān: *Cennette bulunduğuna inanılan güzel kadın ve erkek hizmetçilerle dolu. [İkileme]*

1. Bu vildaneyle ḥūrîden ol eyvān
Gören cennet ṣanur **pür-ḥūr u ġılmān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 210). [pür-ḥūr u ġılmān, -]*

pür-kīn: *Kinlenmiş, kin dolu.*

1. Ki Şîrîn eydür iy bed-mihr ü **pür-kīn**
Ḳanı ol ṣōḥbet-i ḫōş ʿayş-i şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 209). [pür-kīn,]*

pür-kūze-i sīmāb: *Gümüş renkli su ile dolu olan testi.*

1. Zeberced-şekl bir dōlāb ḳıldı
Anı **pür-kūze-i sīmāb** ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 63). [pür-kūze-i sīmāb, -]*

pür-menn ü selvā ol-: *(Sofra) kudret helvası ve bıldırcına benzeyen kuş ile dolu olmak. Tih sahrasında İsrailoğulları'na Allah tarafından "menn" adlı kudret helvası ile selvâ adlı bıldırcına benzer kuşun indirildiği bildirilmiştir. (Bakara 2/61). [İkileme] [Ayet]*

1. Egerçi ḫ∨ān **ola pür-menn ü selvā**
Olur şerbet ilerü soñra ḥelvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 37). [pür-menn ü selvā ola, -a]*

pür-meşāʿil kıl-: *Meşalelerle dolu hâle getirmek. II. Aydınlatmak.*

1. Meġer kim beklemek içün tapusın
Ḳılurlar pür-meşāʿil şeh ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 4). [pür-meşāʿil ḳılurlar, -ur, -lar]*

pür-müşk-i huten ol-: *Hoten miski ile dolu hale gelmek.*

1. Ṣaçı çīn açdı mı yā nāfe-i āhū-yı Ḫıṭā
Ki **oldı pür-müşk-i Ḫuten** dāmen-i ṣaḥrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 4). [pür-müşk-i ḫuten oldı, -dı]*

pür-nān: *Ekmekle dolu, ikramın çok olması. II. Çok ilgi gösterme, ilgisini/sevgisini esirgememe.*

1. Senün ḫod-ḫʷān-ı ḥüsnüñ ḫoş nemekdür
Ḳapuñ mihmānlara **pür-nān** gerekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 40). [pür-nān,]*

pür-nār ol-: *Ateşle dolu hâle gelmek.*

1. Cihān tennūr-vār **olmuşdı pür-nār**
Kömürden boşalup ṭolmuşdı envār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 5). [pür-nār olmuşdı, -muş, -dı]*

pür-nem ol-: *Islanmak, Bardaktan boşalırcasına yağışa maruz kalmaz, Çok nemli olmak.*

1. Gözüm yaşıyla ʿālem **pür-nem olsun**
Özüñ yaşıyla ʿādem ḫoş-dem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 35). [pür-nem olsun, -sun]*

pür-nigār ü naḳş-beste: *Resim ve nakışlarla süslenmiş olan (Beyitte musiki aletinin niteliği ifade edilmek üzere kullanılmıştır). [İkileme]*

1. Eger-çi başdan ayaġa şikeste
Ve-līkin **pür-nigār ü naḳş-beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 16). [pür-nigār ü naḳş-beste, -]*

pür-nūr: *Nur dolu, nur içinde, nurlu, aydınlık. [2]*

1. Bu resme açdı dil taʿbīre Şāvūr
Ki sensin nūr u baḫtuñ bāġı **pür-nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 114). [pür-nūr,]*

pür-nūr it-: *Nurlandırmak, aydınlatmak. [2]*

1. Ḳarañu dünleri **pür-nūr iden** Ḥaḳ
Ġamīn göñülleri mesrūr iden Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 5). [pür-nūr iden, -en]*

pür-nūr kıl-: *Aydınlatmak, ışık vermek, nur ile doldurmak.*

1. Sevādı can gözin **pür-nūr ḳılsun**
Semāʿı dil yüzin mesrūr ḳılsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 47). [pür-nūr ḳılsun, -sun]*

pür-nūr ol-: *Nur ile dolmak. Aydınlanmak.*

1. Meger açdı ḳanat ṭāvūs-ı ḫūrşīd
Ki **pür-nūr oldı** uş gül-zār-ı Cemşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 34). [pür-nūr oldı, -dı]*

pür-nūr olsuñ: *"Nur ile dolsun, aydınlansın" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Yir öpdi şāh-zād öñinde Şāvūr
Ki **olsuñ** devletüñ mehtābı **pür-nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 2). [pür-nūr olsuñ,]*

pür-renc: *Çok dertli, çok sıkıntılı.*

1. Çü **pür-rencem** yüregüm dağlu yigdür
Çü ben gencem ḳapum da bağlu yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 67). [pür-rencem, -em]*

pür-sipāh: *Askeri/ordusu çok (olan).*

1. Dimezven pād-şāhem **pür-sipāhem**
Ḳapuñda pür-günāhem ʿöẕr-ḫᵛāhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 61). [pür-sipāhem, -em]*

pür-süreyyā ḳıl-: *Süreyya (yıldızları) ile dolu hale getirmek.*

1. Çü ḳaldı ol güneş bī-yār ü tenhā
Ḳamer devrini ḳıldı pür-Süreyyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 14). [pür-süreyyā ḳıldı, -dı]*

pür-sūz: *Ateş dolu, yakıcı.*

1. Deñiz dirseñ ne içün ḳopara toz
V'eger ṣudur niçündür mevci **pür-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 90). [pür-sūz,]*

pür-sūz: *Ateşler içinde. II. Çok dertli.*

1. Çü Ḫusrev gitdi Şīrīn-i dil-efrūz
ḳalur yüz zār ile nā-sāz u **pür-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 2). [pür-sūz,]*

pür-sūz ol-: *Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisiyle dolu olmak.*

1. Olan bu ʿayn-i vaṣl içinde pür-sūz
Döye mi nar-ı ḥicre iy dil-efrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 37). [pür-sūz olan, -an]*

pür-şekker it-: *Şekerli hâle getirmek.*

1. Lebin cüllāb-ı taḥsīnden ter itdi
Elin öpüp şehüñ **pür-şekker itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 30). [pür-şekker itdi, -di]*

pür-şemʿ ol-: *Mumlarla dolu ve aydınlanmış hâle gelmek. II. Gökyüzü yıldızlarla kaplı olmak.*

1. Gine çün ḫalvetine şāh-ı eflāk
Girüp **pür-şemʿ olur** ḫargāh-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 2). [pür-şemʿ olur, -ur]*

pür-şīr: *Süt ile dolu.*

1. Hezār āhū-bere irdi çemen-gir
Bu sebz-istāna aġızları **pür-şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 4). [pür-şīr,]*

pür-şuʿle vü dūd ol-: *Ateş ve duman ile dolmak. [İkileme]*

1. Girü her gice bu şaḥn-ı gül-ālūd
Olur külḫān bigi **pür-şuʿle vü dūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 60). [pür-şuʿle vü dūd olur, -ur]*

pür-tāb it-: *Alevlendirmek. II. Aşk ateşi ile doldurmak/yakmak.*

1. Varur ki idüp dil ü cānını pür-tāb
ḳıla kendüzini Pervīze pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 11). [pür-tāb idüp, -üp]*

pür-telāhüm: *Çok şişmanlama II Bir şeyi çokça arzulama.*

1. Niçün bir milke bunca **pür-telāhüm**
Ki biñ sinüñ bigiyi eyledi güm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 93). [pür-telāhüm,]*

pür-zaḥm: *Yaralarla dolu.*

1. Ciger **pür-zaḫm** u yürek tolu ḫūndur
Teraḥḥum eyle kim ṣayduñ zebūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 15). [pür-zaḫm,]*

pür-zarāfet: *Zariflik dolu.*

1. Ḳamusı şūḫ u şeng ü **pür-ẓarāfet**
Melāḥat birle ḳarışmış leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 63). [pür-ẓarāfet,]*

pür-zehr: *Zehirli.*

1. Aġaç yayı bigi arḳası baġrı
Acı ḳavun bigi **pür-zeḫr** saġrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 60). [pür-zeḫr,]*

pür-zer ol-: *Altın ile dolu olmak.*

1. Bahāsın cevherîler ṣorar olsa
Yitürmeye yir ü gök **pür-zer olsa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 252). [pür-zer olsa, -sa]*

pür-zīver-i laʿl: *Yakutlarla süslenmiş halde.*

1. Yidilür oñ biñ at **pür-zīver-i laʿl**
Ḳamunuñ mīḫı altun u gümüş naʿl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 69). [pür-zīver-i laʿl, -]*

püşt: *Arka, sırt II dayanak, yardımcı. [2]*

1. Ela iy berr ü baḥrüñ pādişāhı
Cihānuñ **püşti** devrānuñ penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 2). [püşti, -i]*

püşt-i ʿarş: *Gökyüzünün sırtı.*

1. Gerden-i çerḫ ü **püşt-i ʿarşı** büker
Çenber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 29). [püşt-i ʿarş, -]*

püşt-i cem: *Cem'in sırtı.*

1. Kime rūzī ḳılupdurur zūr-ı Rüstem
Ki ḳaddin ḳılmadı çün **püşt-i Cem** ḫam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 106). [püşt-i cem, -]*

püşt irür-: *Sırtını yere getirmek, yere sermek. II. Yenmek. [Deyim]*

1. Bināgūşında eyle urdı bir müşt
Ki şīri mest **irürdi** ṭoprağa **püşt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 18). [püşt irürdi, -di]*

püşt ol-: *Arka çıkmak, destek olmak.*

1. Ki her yüzden şehe iḥsānum olsun
Çü hem **püşt oldı** püştī-bānum olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 30). [püşt oldı, -dı]*

püşt ü pā ur-: *Değer vermemek, önemsememek. (Farsça'da "püşt-i pa zeden" şeklinde geçmektedir). [İkileme, Deyim]*

1. **Ursun** dü cihāna **püşt ü pāyı**
Kimüñ ki bu şāhdur penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 25). [püşt ü pāyı ursun, -sun]*

püşt ü penāh ol-: *Dayanak, sığınacak yer, koruyucu olmak. [İkileme]*

1. Saña rūzī ola bir taḫt-ı şāhī
Kim **ola** ʿalemüñ **püşt ü penāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 32). [püşt ü penāhı ola, -a]*

püşte: *Tepe, etrafına göre yüksek olan yığın.*

1. Yir üzre ṭaġlar oldı küştelerden
Ki göge çıḳılurdı **püştelerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 82). [püştelerden, -ler, -den]*

püştī-bān ol-: *Destek olan (kimse), destekçi olmak; koruyucu, hâmî olmak.*

1. Ki her yüzden şehe iḥsānum olsun
Çü hem püşt oldı **püştī-bānum olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 30). [püştī-bānum olsun, -sun]*

<u>püşt-ü-pā ur-:</u> *Ayak tabanını vurmak, ayağının altında ezmek. II. Üzmek, sıkıntıya sokmak. [İkileme, Deyim]*

1. Nice bir **püşt-ü-pā ura** hicri
   Dest-gīr-i cihān-penāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 5). [püşt-ü-pā ura, -a]*

R

rā-yı raḥmet: *Rahmet ra'sı, ra harfi.*

1. Elif ülfetden aldı **rā-yı raḥmet**
   Ki ola şeh mīm-i mülk ü dāl-ı devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 5). [rā-yı raḥmet, -]*

rabb: *Bütün mahlûkātı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenâbıhak, Allah. [2]*

1. İder **Rabbına** resmince namāzı
   Yüz urup toprağa ḳıldı niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 27). [rabbına, -ı, -na]*

rabb-i mevlā: *Kâinâtın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah.*

1. Çü dād eyledi çūbānlıḳda Mūsā
   Nübüvvet virdi aña **Rabb-i Mevlā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 100). [rabb-i mevlā, -]*

rabbānī: *Kendini Allah'a vermiş, gönlünü Allah'a bağlamış olan kimse.*

1. Ḥerīf ü maḥremi rūḥānīlerdür
   Mürebbāsı ḳamu **rebbānīlerdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 10). [rebbānīlerdür, -ler, -dür]*

rabbi zidnī: *Rabbim (ilmimi) arttır (Rabbi zidnî ilmân). (Tâhâ 20/114) [Ayet]*

1. Ebed nūş olsun ol cāna bu maʿni
   Ki içer deryāları dir **rabbi zidnī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 18). [rabbi zidnī, -]*

rāciʿ bulın-: *-A dönmek, rücu etmek. [Deyim]*

1. Zuḥal Behrām ile **rāciʿ bulınmış**
   Saʿādet kevkebi ṭālīʿ bulınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 7). [rāciʿ bulınmış, -mış]*

rāciʿ ol-: *-A dönmek, geri dönmek, rücû etmek. [2]*

1. Birisi olmasa ḳaṣr ile mānīʿ
   Olur her birisi aslına **rāciʿ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 92). [rāciʿ olur, -ur]*

raġbet: *İstek, arzu, ilgi. [3]*

1. Çü bulduḳ **raġbet** ile pīşeye yol
   Yapuşdum ḫāmeye ben tīşeye ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 49). [raġbet,]*

raġbet: *Değer, kıymet, ilgi, teveccüh. [3]*

1. Şehen-şeh **raġbet** ile ʿizzet itdi
   Hemān laḫẓe otaġı ḫalvet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 29). [raġbet,]*

raġbet göster-: *İstemek, beğenmek, istekle karşılamak. [Deyim]*

1. Nevāzişler ḳılup **gösterdi raġbet**
   Bayaġından yig itdi luṭf ü ʿizzet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 13). [raġbet gösterdi, -di]*

raġbet it-: *İlgi göstermek, itibar etmek, meyletmek, teveccüh etmek. [Deyim]*

1. Biraz yir ḳarşulatdı ʿizzet itdi
   Gelicek ḥadden aşar **raġbet itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 24). [raġbet itdi, -di]*

raġbet ḳıl-: *İsteyip alaka göstermek, itibar etmek, meyletmek, teveccüh etmek. [2] [Deyim]*

1. İrişdi sözde çün Şāvūra nevbet
   Ḳamusı **ḳıldılar** ʿışḳ ile **raġbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 2). [raġbet ḳıldılar, -dı, -lar]*

rāh: *Şarap.*

1. Ne **rāḥdurur** bu rāḥat-efzā
   Kim rūḥa virür ḥayāt-ı bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 63). [rāḥdurur, -durur]*

rāh: *Yol, usul.*

1. Demādem ʿālem-i ʿışḳı añup āh
   İderseñ anı bil maḳsūduña **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 12). [rāh,]*

rāh: *Yol, istikamet.*

1. Yidinci gün buyurdı şāh kim māh
Girü öz menziline irgüre **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 88). [rāh,]*

rāh: *Yol, karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. [3]*

1. Temāşā içün aşup gāh ü bīgāh
Fülān şaḥrāya andan sarpdurur **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 104). [rāh,]*

rāh: *Yol, müsaade, izin.*

1. Şehüñ var idi birkaç ḫāṣ ḫargāh
Ki yoġ idi özinden özgeye **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 90). [rāh,]*

rāh: *Yol, geçit.*

1. Ne ayda dāʾire çekdi ʿīẕaruñuñ ḫaṭṭı
Ki ḫalḳa urdı ḳamer noḳṭa bigi **rāh** baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 10). [rāh,]*

rāh-ı bī-rāh tut-: *Yolsuz yola gitmek. II. Ölmek. [Deyim]*

1. Dirişdürdi cihāndan bār ü büngāh
Gönildi **tutdı** gitdi **rāh-ı bī-rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 54). [rāh-ı bī-rāh tutdı, -dı]*

rāh-ı ḍalāle var- *Doğru yoldan ayrılmak, sapkınlık etmek. [Deyim]*

1. **Rāh-ı ḍalāle varmamaġa** degme bü'l-heves
Görindi nūr-ı sūre-i ve'n-necmi iẕā hevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 65). [rāh-ı ḍalāle varmamaġa, -ma, -maġ, -a]*

rāh-ı ḫāṣ: *Seçkin yol. II. Sevgiliye ulaştıran yol.*

1. Kerem ḳıl reh-nümūn ol **rāh-ı ḫāṣı**
Ki ola cān ü gönlümüñ ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 277). [rāh-ı ḫāṣı, -ı]*

rāh-ı rūḥı sür-: *Can şarabı içmek, cana can katan şarap içmek. [Deyim]*

1. Atınca ṣubḥ **sürdi rāḥ-ı rūḥı**
Ṣabāḥ aṣḥāb ile ḳıldı ṣabūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 37). [rāḥ-ı rūḥı sürdi, -di]*

rāh aç-: *Yol açmak. Bir olayın sebebi olmak. [2] [Deyim]*

1. Pes **açdı** Ḥaḳ ḥaḳiḳat baḥrine **rāh**
Ki bu nūr oldı Ḥaḳ sırrından āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 53). [rāh açdı, -dı]*

rāh al-: *Yol almak, ilerlemek. [Deyim]*

1. Dimiş ṭāliʿ bitisin yazan iy şāh
Ki yig ṭāliʿlü peyki tīz **alur rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 54). [rāh alur, -ur]*

rāh bul-: *Yol bulmak; elde etmek, ulaşmak. [2] [Deyim]*

1. Şeker-leb taẕe şīre gāh ü bīgāh
Bulımaz idi āsānlıġ ile **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 16). [rāh bulımaz, -ı, -maz]*

rāh eyle-: *Yol yapmak. [Deyim]*

1. Yaşından ḳan deñizi **eyleyüp rāh**
Gözedür ḳan içinden şāhun ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 35). [rāh eyleyüp, -y, -üp]*

rāh idin-: *Yol edinmek. II. Belirli bir yere sürekli, sık sık gitmek. [Deyim]*

1. Ḳamu ʿışḳ ehli anı **rāh idindi**
Ziyāretgāh ü ḥācetgāh idindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 13). [rāh idindi, -di]*

rāh iltür-: *Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. Bir yerden bir yere gitmek. [Deyim]*

1. Üçünci gün seḥer vaḳtinde nā-gāh
Ḥıṭā ḫānınuñ **iltür** ṣaffına **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 6). [rāh iltür, -]*

rāh it-: *Yol inşa etmek. II. Yolunu yapmak, bir işin istediği gibi olması için uygun zemin hazırlamak. [Deyim]*

1. Ki şevki birle kūhi kāh idem ben
Hem ol mihr ile māha **rāh idem** ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 122). [rāh idem, -em]*

rāh kes-: *Geçmesine engel olmak, durdurmak. [4] [Deyim]*

1. Hem eyle itdiler ol gice nā-gāh
   Keserler ḥalvetine Hürmüzüñ **rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 28). [rāh keserler, -er, -ler]*

rāh ol-: *Yol olmak; yol açmak; bir olayın sebebi olmak. [Deyim]*

1. Bu feṯḥ **oldı** çü ḥaḳ tevḥidīne **rāh**
   Zihī ḫōş fātiḥā elḥamdü lillāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 3). [rāh ol-, -]*

rāh sapıt-: *Yolunu değiştirmek, gittiği yoldan ayrılarak başka yola geçmek. [Deyim]*

1. V'eger öñinde olsa bürke vü çāh
   Düşerdi bilmez idi **sapıda rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 48). [rāh sapıda, -a]*

rāh tut-: *Bir yere doğru gitmeye başlamak. [Deyim]*

1. Kimesne olmadın ḳullardan āgāh
   Turup bu atludan yaña **tutar rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 40). [rāh tutar, -ar]*

rāh tut-: *Yol kesmek, geçmesine engel olmak, durdurmak. [Deyim]*

1. Meger āhum ile **rāhuñ tutuldı**
   Duhānumdan seḥer-gāhuñ tutuldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 45). [rāhuñ tutuldı, -ul, -dı]*

rāh tut-: *Yöneltmek. [Deyim]*

1. Çomaġı ger **tuta** gökden yaña **rāh**
   Taġıdur ḫūşe-i Pervīni ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 25). [rāh tuta, -a]*

rāh vir-: *Yol vermek. Geçmesine izin vermek. [Deyim]*

1. Ki nidem ger **virürsem** ḳaṣruma **rāh**
   Ḥarīṣ ü mest ü bī-ḫoddur şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 3). [rāh virürsem, -ür, -se, -m]*

rāh ü bī-rāh: *Yol olsun ya da olmasın. [İkileme]*

1. Degül düşmenden īmin gāh ü bīgāh
   Yürürdi ṭaġa ṭaşa **rāh ü bī-rāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 12). [rāh ü bī-rāh, -]*

rāḥat: *Huzur, mutluluk, üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu. [6]*

1. Egerçi intiẓār āfetdür iy dost
   Ṣoñı vaṣl olıcaḳ **rāḥatdür** iy dost *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 148). [rāḥatdür, -dur]*

rāḥat bul:- *Rahata kavuşmak, sıkıntılarından kurtulmak, huzura ermek, rahatlamak. [2] [Deyim]*

1. Mehīn Bānū çü **rāḥat buldı** renci
   Taṣadduḳ ḳıldı vāfir māl ü genci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 33). [rāḥat buldı, -dı]*

rāḥat eyle-: *Rahatlamasını sağlamak, ferahlatmak. II. Kurtarmak. [Deyim]*

1. Bu ev zaḥmetlerinden **rāḥat eyle**
   Ol evde ḳul senüñdür raḥmet eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 151). [rāḥat eyle, -]*

rāḥat ol-: *Mutlu ve huzurlu olmak, gönlü refah olmak. [Deyim]*

1. Demüñden **rāḥat olsun** rūḥ-ı müştāḳ
   Nevāñ ile düzilsün vaḳt-i ʿuşşāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 11). [rāḥat olsun, -sun]*

rāḥat ol: *Dinlenmek. [2] [Deyim]*

1. Ki nesin nicesin ḳandan ṣoralum
   Arupsın **rāḥat ol** andan ṣoralum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 60). [rāḥat ol, -]*

rāḥat vir-: *Huzur, mutluluk vermek. [Deyim]*

1. Çi-ger ḥışmı ciġer ḳılur cerāḥat
   Gülümsindügi **virür** cāna **rāḥat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 18). [rāḥat virür, -ür]*

rāḥat-efzā: *Rahatı arttıran, rahatlık veren.*

1. Ne rāḥdurur bu **rāḥat-efzā**
   Kim rūḥa virür ḥayāt-ı bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 63). [rāḥat-efzā,]*

rāḥatler getür-: *Rahatlamak, huzur bulmak. [Deyim]*

1. Bilürüz şāha zaḥmetler getürdük
   Velī biz ḫaste **rāḥatler getürdük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 14). [rāḥatler getürdük, -dü, -k]*

rāḥatler getür-: *Sıkıntısız, üzüntüsüz olmak, huzur bulmak. [Deyim]*

1. Bilürüz şāha zaḥmetler getürdük
   Velī biz ḫaste **rāḥatler getürdük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 14). [rāḥatler getürdük, -dü, -k]*

rāhı güm kıl-: *Yolunu kaybetmek. II. Kaybolmak, kendini kaybetmek.*

1. Hicri gicesiyle ḳara göñlüm
   Güm kılsa saçında tañ mı **rāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 28). [rāhı güm kılsa, -sa]*

rāhı tut-: *Yol tutmak, yola koyulmak. [Deyim]*

1. Bıraḥdı raḫtı terk itdi külāhı
   Çü bī-rāh idi ḳaçdı **tutdı rāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 70). [rāhı tutdı, -dı]*

rāhib: *Rahip, papaz. [4]*

1. Bu **rāhibler** anı ḫōş gördilerdi
   Ḳamusı ḫidmetine turdılardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 81). [rāhibler, -ler]*

raḥīm: *Acıyan, merhamet eden, esirgeyen Allah.*

1. Kerīm ü Ḫāliḳ ü Cebbār-ı ʿālem
   Raḥīm ü Rāzıḳ u Settār-ı ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 48). [raḥīm,]*

raḥm: *Acıma, esirgeme, merhamet etme. [2]*

1. Yüri ḳanuña girme **raḥm** yoḫdur
   Ki bu ḳandan benüm boynumda çoḫdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 95). [raḥm,]*

raḥm it-: *Merhamet etmek, acımak, şefkat göstermek. [5]*

1. Bu renc ü miḥnete şefḳat yoḫ ise vāy beni
   Bu derde ü ḥasrete **raḥm itmez** iseñ āh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 14). [raḥm itmez, -mez]*

raḥmān: *Bütün canlılara merhamet eden Allah.*

1. **Raḥmān** iken muʿallimüñ ümmī ḳoduñ aduñ
   Sulṭān iken dü kevne ḳabaçeñdurur ʿabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 13). [raḥmān,]*

raḥmet: *Esirgeme, kollama, merhamet, bağışlama. [12]*

1. Naẓar faḳīre ḳıl iy pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl
   Ki **raḥmetüñ** günidür sāye-i İlāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 6). [raḥmetüñ, -üñ]*

raḥmet: *Lütuf, ihsan.*

1. Çi-ger maşrıḳda dökdi ḫʷān-ı niʿmet
   İrişdi maġrıba dek luṭf u **raḥmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 6). [raḥmet,]*

raḥmet eyle-: *Merhamet etmek, bağışlamak.*

1. Bu ev zaḥmetlerinden rāḥat eyle
   Ol evde ḳul senüñdür **raḥmet eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 152). [raḥmet eyle, -]*

raḥmeten li'l-ālemīn: *"Alemlere rahmet" (Enbiyâ 21/107). [Ayet]*

1. Ḥaḳīḳat ḫalḳa bu minnet hemīndür
   Ki Ḥaḳdan **raḥmeten li'l-ālemīndür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 26). [raḥmeten li'l-ālemīndür, -dür]*

raḥmet-ullāh: *Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun. [Dua İfadesi]*

1. Dilerüz ger gedā ola vü ger şāh
   Anıcaḳ diyeler kim **raḥmet-ullāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 4). [raḥmet-ullāh,]*

raḫş: *Gösterişli, güzel at.*

1. Biri çün merkebüñden kesdiler pey
Göñül **raḫşına** andan urmaduñ key *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 22). [raḫşına, -ı, -n, -a]*

rahş-ı destān: *Şehname kahramanı Rüstem'in atı.*

1. Şahîlinden ṭurığur çerḫ-i gerdān
İşitse ḳan ḳaşanur **raḫş-ı destān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 34). [raḫş-ı destān, -]*

rahş-ı gülgūn: *Gül renkli at; Husrev ü Şirin mesnevisinde geçen ve çok hızlı koşan iki attan biri. Diğerinin adı Şebdiz'dir. [3]*

1. Cihān-peymāsı yaʿnī **raḫş-ı Gülgūn**
Gider eyle ki taşdan çıḳarur ün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 25). [raḫş-ı gülgūn, -]*

rahş-ı manẓūr: *Beğenilen, gözde at (Gülgûn).*

1. Melik buyurdı kim ol **raḫş-ı manẓūr**
Yaraġ olındı vü ʿazm itdi Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 55). [raḫş-ı manẓūr, -]*

rahş-ı ṭayyār: *Uçan at.*

1. Meger ser-keşlik itmiş **raḫş-ı ṭayyār**
Anı ʿanḳā bigi itmiş nā-be-dīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 23). [raḫş-ı ṭayyār, -]*

rahşān: *Parlaklık, ışıltı.*

1. Lebüm çün göstere yāḳūta **raḫşān**
Isıra barmaġın laʿli Bedeḫşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 73). [raḫşān,]*

rahşān ol-: *Parlamak.*

1. Gözinde şāhuñ **olup** ʿaksi **raḫşān**
Zülāl içinde san laʿl-i Bedeḫşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 35). [raḫşān olup, -up]*

rahşende eyle-: *Parlaklık vermek, parlatmak.*

1. Der-āmed kişiyi baḫşende eyler
Aya nūr iricek **raḫşende eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 46). [raḫşende eyler, -r]*

raht: *Mal varlığı, servet. [4]*

1. Ṭururdı taḫt-ı şāh öñinde Şāvūr
Nite-kim **raḫt** u genc üstine gencūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 56). [raḫt,]*

raht: *Mevcudiyet, varlık. [3]*

1. Niyāz iderdi Ḥusrev ki iy gice tur
Hezārān gündüzün **raḫtın** oda ur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 24). [raḫtın, -ı, -n]*

raht: *At takımı, eyer takımı.*

1. Bıraḫdı **raḫtı** terk itdi külāhı
Çü bī-rāh idi ḳaçdı tutdı rāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 69). [raḫtı, -ı]*

raht: *Her türlü eşya, malzeme. [2]*

1. Ol evde kim gice urmış idi taḫt
Ev ıssına buyurdı ne ki var **raḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 32). [raḫt,]*

raht ü baht: *Mal ve mülk; eşyalar. [İkileme]*

1. Gönildi vü bıraḳdı **raḫt ü baḫtı**
Ḳomışdı Hürmüze tācı vü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 35). [raḫt ü baḫtı, -ı]*

raht u tahtı çek-: *Hazırlık yapmak. Hazır olmak için gereken şeyleri toplamak veya durumları sağlamak. [İkileme, Deyim]*

1. Yüri bir sebze-zārı iḫtiyār it
Çek anda **raḫt u taḫtı** baḫt-yār it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 72). [raḫt u taḫtı çek, -]*

raht-ı cān: *Can eşyası.*

1. Sāḳī getür şarābı vü boz ʿaḳl düzgünin
Yā **raḫt-ı cān** sıġa bir eve yā ḫayāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 6). [raḫt-ı cān, -]*

rāʿī: *Çoban.*

1. Raʿiyyet olsa merʿā şāh **rāʿī**
Ḳamu devlet devāmına ola dāʿī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 103). [rāʿī,]*

raʿiyyet: *Bir hükümdar idaresinde olanlar, birinin idaresine bağlı olanlar. Devletin idaresindeki umum insanlar. [3]*

1. Ve-lîkin devletin ser-geşte gördi
Raʿiyyet kendüden ber-geşte gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 44). [raʿiyyet,]*

raʿiyyet gelle şeh çūbān bigidür: *"Halk, hayvan sürüsü; padişah ise onu güden çoban gibidir" anlamında, padişaha her zaman halkını gözeten, uyanık bir yönetici olmasını öğütleyen söz grubu. Bu teşbih, Fars edebiyatının önemli şairlerinden Sa'di-yi Şirazi'ye aittir. [Kelam-ı Kibar]*

1. Girü dir ol ki sözi cān bigidür
Raʿiyyet gelle şeh çūbān bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 92). [raʿiyyet gelle şeh çūbān bigidür, -]*

raʿiyyet rāḥatına āsāyişini sat-: *Halkın(ın) huzurlu olması için kendi rahatından vazgeçmek.*

1. Düzer begler **satar** ārāyişini
Raʿiyyet rāḥatına āsāyişini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 126). [raʿiyyet rāḥatına āsāyişini satar, -ar]*

rakam: *Yazı yazma.*

1. Dü ʿālem bir **raḳamdür** ol ḳalemden
Hem ādem daḫi bir dem ol ḳıdemden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 39). [raḳamdür, -dür]*

rakīb: *Binici, binen.*

1. Felek döndükçe döner bile kevkeb
Olur **rākib** revān seyr itse merkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 44). [rākib,]*

rakīb: *Gözedici, gözeten.*

1. Ki Ermenden ṭutıcaḳ Rūm içün yol
Ḳomışdı anda Şāvūrı **raḳīb** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 68). [raḳīb,]*

rakīb: *Yabancı, başkası.*

1. Gözedürlerdi bir gözden **raḳībi**
Ḳaparlar idi bir yüzden naṣībi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 59). [raḳībi, -i]*

rākib ol-: *Binmek.*

1. Özinden mi yürür böyle kevākib
Ve-yā merkūba olurlar mı rākib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 8). [rākib olurlar, -ur, -lar]*

rakḳāṣ: *Oynayan, dans eden (kişi), köçek. [6]*

1. Zamānı ʿışḳ sāzı ḳıldı **raḳḳāṣ**
Zemīni ʿışḳ sözi itdi ġavvāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 17). [raḳḳāṣ,]*

rakkās: *Dans eden, oyun oynayan, köçek. II. Sevinçli.*

1. Havā sāzında göñli cānı **raḳḳāṣ**
Yanınca bir iki ḳul ḫaṣdan ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 15). [raḳḳāṣ, -ında]*

rakḳās ol-: *Raks etmek, oynamak.*

1. Girü yāḳūtda itdi laʿli ġavvāṣ
Girü sünbül gül üzre **oldı raḳḳās** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 50). [raḳḳās oldı, -dı]*

rakkās ol-: *Raks etmek, oynamak II dönmek, hareket etmek.*

1. Semāʿ itmişdi Zühre çeng ile hās
Girüp ılduzlar **olmış** çarḫa **raḳḳās** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 16). [raḳḳās olmış, -mış]*

raks: *Dans, oyun. [3]*

1. Ḳopaldan naġme-i savṭ emr-i künden
Budur **raḳṣ** ılduz u çarḫ ay u günden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 72). [raḳṣ,]*

rakṣa gir-: *Dans etmek, coşku ve heyecan ile çeşitli hareketlerde bulunmak. [Deyim]*

1. İşāret buldı çün ṣāḥib-ṭalebden
Dil ü cān **raḳṣa girdi** ol ṭarabdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 60). [raḳṣa girdi, -di]*

raḳṣa gir-: *Dans etmek II raks bağlamında "dönerek yapılan bir dansa dahil olmak.". [Deyim]*

1. Aġaçlar **raḳṣa girmişler** ṭarab-nāk
Çiçekler çekmiş itmiş cübbeler çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 49). [raḳṣa girmişler, -miş, -ler]*

rām: *İtaat eden, boyun eğen. [5]*

1. Cevābı böyle virdi ol dil-ārām
Ki ṣāhā ins ü cin fermānuña **rām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 2). [rām,]*

rām-ı devlet: *Talihin boyun eğmesi. Talihin olumlu yönde değişmesi.*

1. Ve-līkin **rām-ı devlet** Rūm iledür
Bu baba nerdübān ol būm iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 71). [rām-ı devlet, -]*

rām eyle-: *Boyun eğdirmek, itaat ettirmek. [Deyim]*

1. Ṭamaġına licām-ı pehlevānī
Urup **rām eylesün** rāmīler anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 52). [rām eylesün, -sün]*

rām it-: *Boyun eğdirmek, itaat ettirmek, hükmü altına almak. [2] [Deyim]*

1. Göñül **rām ide** ḳahra Rūma düşmiş
Fezaʿ-yı dehrden ol būma düşmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 49). [rām ide, -]*

rām ol-: *Boyun eğmek. İsteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak. [11] [Deyim]*

1. Dürişem ḳılmayam bir laḥẓa ārām
Ki dil-dār-ı dil-ārāmuñ **ola rām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 26). [rām ola, -a]*

rām ol-: *Boyun eğmek. İsteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak; sadık olmak.*

1. Eger Belḳīs-var anuñla ārām
İderseñ ola ins ü cin saña rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 258). [rām ol, -]*

rāmī: *Hizmetli, köle.*

1. Ṭamaġına licām-ı pehlevānī
Urup rām eylesün **rāmīler** anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 52). [rāmīler, -ler]*

raʿnā: *Güzel, hoş, latif.*

1. Gine oturdı ol **raʿnā** güzeller
Gine devr eyledi ol ġarrā ġazeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 15). [raʿnā,]*

raʿnālıġ: *Güzellik, hoşluk. [2]*

1. Güneşsin bilürüz bālālıġuñı
Yiter sat topraġa **raʿnālıġuñı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 34). [raʿnālıġuñı, -uñ, -ı]*

raṣad aṣḥābı: *Gök cisimlerinin hareketlerini gözlemleyen kimseler.*

1. Ve-līkin biñ yigirmi ḳurb ecrām
Raṣad aṣḥābı bulmış ṣāḥib-aḥkām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 16). [raṣad aṣḥābı, -]*

raṣad ehli: *Gök cisimlerinin hareketlerini gözlemleyen kimseler.*

1. Raṣad ehli çü buldı vaḳt-i meymūn
Hem ol sāʿatde sulṭān-ı hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 39). [raṣad ehli, -]*

rāst: *Doğru, düz, eğri olmayan, müstakim. [2]*

1. Başında kec-külāh-ı Keyḳubadī
Elinde **rāst** cām-ı Cem-nihādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 42). [rāst,]*

rāst: *Doğru, doğrudan, doğru bir şekilde. [2]*

1. Bilürdi **rāst** her burcun maḳāmın
Gine ol perdede sāʿat niẓāmın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 231). [rāst,]*

rāst: *Uygun, denk.*

1. Nevā bu perde āhengine düz **rāst**
Muḫalif eyleme it ki ola der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 65). [rāst,]*

rāst eyle-: *Müziğin rast makamında terennüm etmek. II. Dile getirmek, söylemek.*

1. Çün ayrulıḳ nevāsın **eyledüm rāst**
Bulardan bir maḳām olındı der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 103). [rāst eyledüm, -dü, -m]*

rāst it-: *Rast makamında çalmak. II. Uygun, kullanılır hale getirmek.*

1. Ben **itdüm rāst** yüz biñ perdeden yol
Muḫālif gösterür perde henūz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 103). [rāst itdüm, -dü, -m]*

rāst ḳıl-: *Doğrultmak, düzeltmek.*

1. Külāhın kec **ḳıluraḳ** bürḳaʿın **rāst**
Dil ü cān iderek remz ile der-ḫᵛāst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 103). [rāst ḳıluraḳ, -uraḳ]*

rāst ol-: *Doğru olmak.*

1. Ki dā'im **rāst olan** restedür dir
Yüregi egrilerüñ ḫastedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 165). [rāst olan, -an]*

rāst ol-: *Uzlaşmak. Aralarındaki düşünce veya çıkar ayrılığını, karşılıklı ödünlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmak, antant kalmak.*

1. Muḫālif **rāst ola** dōst düşmen
Od anuñ āb ü rengi ḳorḫusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 20). [rāst ola, -]*

rāst-endāz: *Hedefe dosdoğru ok atan.*

1. Gözinden tīr ü ḳaşından keman-sāz
Ḳamu bārīk-bīn ü **rāst-endāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 66). [rāst-endāz,]*

rastūh: *Rastık. Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah boya, sürme.*

1. Pür itmiş yāsemen dürcin sifīdāc
Şaḳāyıḳ ḥoḳḳası **rastūḫ** ile zāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 24). [rastūḫ,]*

ratb-ül-lisān: *Yumuşak sözlü, güzel söz söyleyen.*

1. Ben uş zikrüñ südinden ḫūn-fişānem
Egerçi ḫuşk-leb **raṭb-ül-lisānem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 100). [raṭb-ül-lisānem, -em]*

rāvi: *Hikâye anlatıcısı, rivayet eden. [3]*

1. Sorarsañ kim neciydi Genc-i Gāvī
Rivāyet böyle ḳıldı **rāvī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 28). [rāvī,]*

ravża: *Cennet bahçesi, cennet. [5]*

1. Bulursam bu ṭamuda vaṣl-ı dil-ber
Baña hem **ravżadür** hem ḥavż-ı Kevṣer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 112). [ravżadür, -dür]*

ravża-i cennet: *Cennet bahçesi.*

1. İki cānibde turmış ḥūr u ġılmān
Nitekim **ravża-i cennetde** rıḍvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 30). [ravża-i cennetde, -de]*

ravża-i firdevs: *Cennet bahçesi.*

1. Cināyetin bile cennet ḳuşūrın añlaya ḥūr
Baḳarsa **ravża-i firdevs** būstānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 10). [ravża-i firdevs, -]*

ravża-i ḳuds: *Kutsal bahçe.*

1. Temāşāgāhuñ iken **ravża-i ḳuds**
Ḫaṣ ü ḫāşāke ḫāşā ki olasın üns *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 11). [ravża-i ḳuds, -]*

ravża ṣaḫnı: *Cennet avlusu, cennet bahçesi.*

1. Beyāzı **ravża ṣaḫnından** münevver
Ṣuyı kevṣer zülālinden muṭahhar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 89). [ravża ṣaḫnından, -n, -dan]*

rāv: *Fikir, düşünce. [13]*

1. Bu **rāy** enver görindi şehr-yāra
Ol iki bāġiye ḳıldı müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 77). [rāy,]*

rāy-ı ʿālī: *Yüce fikir.*

1. Olursa rāy-ı ʿālīden işāret
Getürdelüm anı olsun beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 29). [rāy-ı ʿālī, -]*

rāy-ı hindī: *Hindistan hükümdarı.*

1. Oturdı birine Çīn şāhı faġfūr
Birinde **rāy-ı Hindī** ki aṣlıdur fūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 20). [rāy-ı hindī, -]*

rāy-ı kavī: *Güvenilir, sağlam, güçlü fikir. İyice düşünülmüş/planlanmış tedbir.*

1. Çi-ger tīg itdi tāc-ı Ḫusrevi yig
Ḳılıçdan şehlere **rāy-ı kavī** yig *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 4). [rāy-ı kavī, -]*

rāy-ı rūşen: *Parlak fikir, düşünce.*

1. Deminde **rāy-ı rūşen** bir çeri ṣır
Hemān bir ḳaç ḳırar şimşīr ile tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 5). [rāy-ı rūşen, -]*

rāy feṭh ü nuṣratuñ miftāḥıdur: *Düşünce, fetih ve yardımın anahtarıdır. ("Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd ederek tespihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir. Nasr 110/1-2-3" mealindeki âyetlere telmihte bulunulur) [Ayet]*

1. Dimişler ehl-i rāy-ı ʿālem-ārāy
Ki **feṭh ü nuṣratuñ miftāḥıdur rāy** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 2). [rāy feṭh ü nuṣratuñ miftāḥıdur,]*

rāy ehli: *Fikir, düşünce ehli. Bilge kimseler. [2]*

1. Aña dir **rāy ehli** yār ü hem-dem
Ki ola ġamda ḥazīn şādīde ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 87). [rāy ehli, -]*

rāy kıl-: *Görüş bildirmek.*

1. Egerçi her biri **ḳılmışdı** bir **rāy**
Ulu mūbeḏ didi iy ʿālem-ārāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 57). [rāy ḳılmışdı, -mış, -dı]*

rāy u tedbīr it-: *Bir meseleyi halletmek için düşünerek tedbirler almak. [İkileme]*

1. Ol ay ile **iderven rāy u tedbīr**
Çü dānāsın düşümi eyle taʿbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 111). [rāy u tedbīr iderven, -er, -ven]*

rāvet-i şām: *Akşamın sancağı.*

1. Dikince çīn şehi maşrıḳda aʿlām
Nigūsār olmış idi **rāyet-i şām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 4). [rāyet-i şām, -]*

rāygānī: *Karşılıksız, bedelsiz, bedava. [2]*

1. Velī korḫum bu çerb idüp zebānı
Yiye ḥelvā-yı şīrīn **rāygānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 58). [rāygānī,]*

rāz: *Gizlenen şey, sır. [9]*

1. Virilmedi kimesneye meger az
Bu az ile dilersin keşf ola **rāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 58). [rāz,]*

rāz-ı beste: *Gizli bilgi, haber.*

1. Ḳapuya geldi bir peyk-i ḫuceste
Diler keşf ide şāha **rāz-ı beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 42). [rāz-ı beste, -]*

rāz aç-: *Sırrını dökmek, anlatmak. [3] [Deyim]*

1. Seḥerden bir iki nādān ü ġammāz
Melik Hürmüz ḳatında **açdılar rāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 10). [rāz açdılar, -dı, -lar]*

rāz aç-: *Sırları ifşa etmek. [Deyim]*

1. Gel imdi **açmaġıl** ayruḳ bu **rāzı**
Leb ü ġamzeñ bigi it ḥoḳḳa-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 329). [rāz açmaġıl, -maġıl]*

rāz al-: *Gizli tutulan veya sır durumunda olan bir şeyi anlamak, kavramak. [Deyim]*

1. Bu ḳızlardan hem **almış** baʿżı **rāzı**
Ki ol nāz ehliñün neydi niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 41). [rāzı almış, -mış]*

rāz keşf et-: *Sırrı keşf etmek. II. Bir kişinin düşüncesini/ruh halini anlamaya çalışmak. [Deyim]*

1. Girüp sözden söze **keşf ederek rāz**
Göñül maḳṣūdına eyledi āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 33). [rāz keşf ederek, -erek]*

rāz keşf eyle-: *Sırrı keşf etmek. II. Bir kişinin düşüncesini/ruh halini anlamaya çalışmak. [Deyim]*

1. Ḳo iy nāz ehli **keşf eyleme rāzum**
Ḳılayın bī-niyāzuma niyāzum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 197). [rāzum keşf eyleme, -me]*

rāz sakla-: *Sır saklamak, bir sırrı açığa vurmamak, başkasına söylememek. [Deyim]*

1. Ol āvāz ile dem-sāz eyle sāzı
Velī key iḫtirāz it **saḳla rāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 64). [rāzı saḳla, -]*

rāz vir-: *Sır vermek, başkalarına söylenmemesi koşuluyla gizli bir bilgiyi paylaşmak. [Deyim]*

1. Be-ḥaḳḳ-ı Daver-i dānā-yı esrār
Ki **virdüm** saña **rāzı** saḳla zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 156). [rāz virdüm, -dü, -m]*

rāz virme-: *Sır tutmak, sır saklamak. Bir sırrı açığa vurmamak, başkasına söylememek. [Deyim]*

1. İşitdük baş virenler aldı şābāş
Dimişler **virmeñüz rāzı** virüñ baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 160). [rāz virmeñüz, -ñüz]*

rāzı aç-: *Sırrı açmak, söylemek. [Deyim]*

1. Nigārīn arḳun arḳun **açdı rāzı**
Nigīsā ile ḳıldı perde-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 73). [rāzı açdı, -dı]*

rāzın di-: *Sırrını paylaşmak. [Deyim]*

1. Kimesneye çü **diyümezdi rāzın**
İçinden geçürürdi söz ü sāzın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 35). [rāzın diyümezdi, -yü, -mez, -di]*

rāżī: *Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden (kimse).*

1. Dimezven ḳısmete **rāżī** degülven
Senündür ḥükm ben ḳāżī degülven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 23). [rāżī,]*

rāzī kıl-: *Kabul edmek, uygun görmek, rıza göstermek. [Deyim]*

1. Ḥudā kim **rāzī ḳıldı** āşnālıḳ
Dilerven virmeye hicr ü cüdālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 9). [rāzī ḳıldı, -dı]*

rāżī ol-: *Kabul etmek, razı olmak. [3] [Deyim]*

1. Ḥasedden ḳurtılan oldur ʿamelde
Ki **olur** ḳısmete **rāżī** ezelde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 38). [rāżī olur, -ur]*

rāzik: *Rızk veren, besleyen, doyuran Allah. [2]*

1. Kerīm ü Ḥāliḳ ü Cebbār-ı ʿālem
Rahīm ü **Rāzıḳ** u Settār-ı ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 48). [rāzıḳ,]*

reʿāyā: *Bir hükümdarın yönetimi altında bulunan ve vergi veren halk.*

1. Ḳılur idi **reʿāyāyı** riʿāyet
Ṣafā ṭolmuş idi şehr ü vilāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 19). [reʿāyāyı, -y, -ı]*

rebāb: *Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz.*

1. Rebābī gine iñletdi **rebābı**
Cigerden şişe şancup ol kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 71). [rebābı, -ı]*

rebābī: *Rebab ustası, bu enstrümanı çalan kimse.*

1. **Rebābī** gine iñletdi rebābı
Cigerden şişe ṣancup ol kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 71). [rebābī,]*

recūliyyet: *Erkeklik, erkek olma, er olma, erlik.*

1. On üç yaşında kim ol māh-çihre
Recūliyyetden irişmişdi behre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 62). [recūliyyetden, -den]*

red eyle-: *Reddetmek, kabul etmemek, geri çevirmek.*

1. Çü mihmānuz tapuñda nişedür sed
Kerem ehli ḳonuġı **eylemez red** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 36). [red eylemez, -mez]*

red kıl-: *Geri çevirmek, kabul etmemek.*

1. Ki öldüm cān oġul iriş meded ḳıl
Ana cānı anañ cānını **red ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 92). [red ḳıl, -]*

redd: *Reddetme, kabul etmeme, geri çevirme. [5]*

1. Baña tağlarca cevr itseñ degül çoḳ
Velī **reddüñe** ḳılca ṭāḳatüm yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 56). [reddüñe, -üñ, -e]*

redd eyle-: *Geri çevirmek, kabul etmemek, istememek. [2]*

1. Beni **redd eyleme** kim bī-günāhem
Yüzüm üstine geldüm ʿöẕr ḫ ̌āhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 41). [redd eyleme, -me]*

redd ol-: *Reddedilmek, geri çevrilmek. [Deyim]*

1. Eger **reddi ola** vü ger ḳabūli
Gerekmez kim ola mihmān fużūlī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 29). [reddi ola, -a]*

refʿ it-: *Kaldırmak, hükümsüz bırakmak. [2]*

1. Düriş kim **refʿ idesin** keyf ü eyni
Ki tā ḥaṣıl ola tevḥīd-i ʿaynī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 11). [refʿ idesin, -e,-sin]*

refʿ ol-: *Yükselmek, artmak.*

1. Degül Şeyḫī bu söz sinüñ kelāmuñ
Maḳaluñ bil ki **refʿ ola** maḳamuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 60). [refʿ ola, -a]*

refīk: *Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş. [2]*

1. Ḳapuñdur maḳṣadum derdüñ **refīḳüm**
Eger gümrāh isem göster ṭarīḳüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 89). [refīḳüm, -üm]*

refīk ol-: *Dost olmak II nasip olmak, bir şeye erişmek.*

1. Eger bulduñsa taḥkīk ü ʿināyet
Refīḳ oldıysa tevfīḳ ü hidāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 84). [refīḳ oldıysa, -dı, -y, -sa]*

reh-i ṣaḥrā tut- (reh tut-): *Çöle/bozkıra doğru yola çıkmak, gitmek. [Deyim]*

1. Dimāġın cūşiş-i sevdā tutupdur
Ḳoyup şehri **reh-i ṣaḥrā tutupdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 10). [reh-i ṣaḥrā tutupdur, -]*

rehā bul-: *Kurtulmak, kurtuluşa ermek. [Deyim]*

1. Didi ḳāṣıd ki iy merd-i Ḫudāyī
Demidür **bulasın** ġamdan **rehāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 20). [rehāyı bulasın, -a, -sın]*

rehā ol-: *Kurtulmak.*

1. Çü taşda **olmadum** ġamdan **rehā** ben
Yaşum biġi ḳarayın topraġa ten *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 177). [rehā olmadum, -ma, -du, -m]*

rehber: *Kılavuz, yol gösterici. [3]*

1. ʿİnāyet **rehberi** yoldaş olursa
Baş üzre yüriyem yol taş olursa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 41). [rehberi, -i]*

rehber-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah rehberi/kılavuzu.*

1. Gösterür rūḥa ḳurb-ı ev ednā
Rehber-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 18). [rehber-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

rehber ol-: *Kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek. [2]*

1. Eger Cibrīl **olursa** ʿaḳla **rehber**
Yaḳar dehşetden ol işikde şehper *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 88). [rehber olursa, -ur, -sa]*

reh-nümā: *Yol gösteren, rehber.*

1. Ki anuñ ḥaḳḳı ki ki ḫalḳa **reh-nümādur**
Cihāna cān u cānā rūşenādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 83). [reh-nümādur, -dur]*

reh-nümāyā: *Ey yol gösteren Allah!.*

1. Bu yaña Ḫusrev eydürdi Ḫudāya
Kerīma pād-şāhā **reh-nümāyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 22). [reh-nümāyā,]*

reh-nümūn: *Yol gösteren, rehber. [3]*

1. Kerem ḳıl **reh-nümūn** ol rāh-ı ḫāṣı
Ki ola cān ü göñlümüñ ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 277). [reh-nümūn,]*

rek: *Damar.*

1. Ḳademden fürce ḳılsañ farḳına-dek
Muṣavver nūr ü cān olmış pey ü **rek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 92). [rek,]*

remīde: *Ürkmüş, korkmuş.*

1. Ki eydür ceddüñem iy nūr-ı dīde
Göñül rencīde ḳılma cān **remīde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 18). [remīde,]*

reml: *Kum falı.*

1. Nücūm u **reml** ü tesḫīr ü kehānet
Tutardı sehm-i ġaybile feṭānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 7). [reml,]*

reml ü tahta: *Kum falı ve tahta. Remil falı, kum falı olarak geçmekte ve genellikle tahta üzerinde bu fala bakılmaktadır. [İkileme]*

1. Büzürgūmīd oturmış bile taḫta
Suṭurlāb ile öñinde **reml ü taḫta** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 76). [reml ü taḫta, -]*

remz: *Gizli işaret, ima. [9]*

1. Bu **remzi** derc ider ẕikrine dürrāc
Ki yummadın gözün dehr eli tur aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 43). [remzi, -i]*

remz it-: *Merâmı üstü kapalı bir şekilde gizli bir yolla, îmâ ve işâretle anlatmak.*

1. Ol evvel māhı şāha ġamz idenler
Siyāset ḳılmaġ içün **remz idenler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 28). [remz idenler, -en, -ler]*

remz ü işāret: *Gizli sembol ve emare/alamet, iz. [İkileme]*

1. Anuñ vaṣfında çoḳ **remz ü işāret**
Kimi ẕevḳī kimi ʿilmī ʿibāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 7). [remz ü işāret, -]*

renc: *Ağrı, sızı, eziyet, ıstırap, dert, mihnet. [13]*

1. Ḳoma cānda şehā ol genc içün **renc**
Ki çün genc idi yirde yaraşur genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 107). [renc,]*

renc-i dünyā: *Dünyanın eziyeti, sıkıntısı.*

1. Be-renc olma gözetme genc-i dünyā
Ki degmez genc-i dünyā **renc-i dünyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 30). [renc-i dünyā, -]*

renc gör-: *Sıkıntı çekmek.*

1. Şehüñ var idi maḫzūn ḳırḳ genci
Ki **görmemiş** biri cemʿinde **renci** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 2). [renci görmemiş, -me, -miş]*

renc ol-: *Eziyet edilmek; sıkıntı, zahmet verilmek.*

1. Diren il renci ile niʿmet ü genç
Ne deñlü **renc ola** cemʿ olsa ilenç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 128). [renc olsa, -sa]*

renc ü derd ehli: *Sıkıntı ve acı çekenler. [İkileme]*

1. Ki Ḥayy ü Ḳādir ü Dāna vü Yezdān
Ḳılan her **renc ü derd ehline** dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 10). [renc ü derd ehline, -n, -e]*

renc ü miḥnet: *Eziyet ve sıkıntı. [İkileme]*

1. Bu **renc ü miḥnete** şefḳat yoġ ise vāy beni
Bu derde ü ḥasrete raḥm itmez iseñ āh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 13). [renc ü miḥnete, -e]*

rence ḳadem: *Sıkıntı gideren.*

1. Kerem göster ki sulṭān-ı keremsin
Ḳadem ḳıl rence kim **rence ḳademsin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 146). [rence ḳademsin, -sin]*

rence ḳadem ḳıl-: *Zahmet çekmek II Tenezzül etmek. [5] [Deyim]*

1. **Ḳadem ḳıl rence** ʿarż it şāha didār
Ki cāndandur saña Ḫusrev ḫarīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 51). [rence ḳadem ḳıl, -]*

rencīde ḳıl-: *İncitmek, kalbini kırmak.*

1. Ki eydür ceddüñem iy nūr-ı dīde
Göñül **rencīde ḳılma** cān remīde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 18). [rencīde ḳılma, -ma]*

rencūr: *Hasta, dertli. [2]*

1. Ġarīb ü bī-kes ü tenhā vü **rencūr**
Cüdā yoldaşdan iş ü dōstdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 31). [rencūr,]*

rencūr düş-: *Hastalanmak. [Deyim]*

1. Biraz müddet durur **rencūr düşdüm**
Anuñçün ḥażretüñden dūr düşdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 115). [rencūr düşdüm, -dü, -m]*

rencūr ol-: *Hasta, dertli, rahatsız olmak.*

1. Iraġ ilden ü ḫalk ü şehrden dūr
Girürse saġ içine **ola rencūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 92). [rencūr ola, -a]*

reng: *Cisimlerden yansıyan ışığın gözde oluşturduğu duyum, renk. [14]*

1. Ḳara **reng** itmiş iken ʿālemi deng
Seḥer rengi ḳılur ser-sebz ü gül-reng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 13). [reng,]*

reng: *Görünüş, tarz, şekil, suret. [7]*

1. Çü ben bir **renge** resm idem nişānı
Gerek erjenk naḳşın yuya Mānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 19). [renge, -e]*

reng: *Oyun, hile. [4]*

1. Ben sāde-dile **reng** ile naḳş oynadı bir büt
Bu naḳş-ı nigāre gözüm andan nigerāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 13). [reng,]*

reng: *Boya. [2]*

1. Ḳalem bandurdı çün **rengine** üstād
Bu resme itdi yine taṣvīre bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 17). [rengine, -in, -e]*

reng: *Tarz, üslup.*

1. Oturdı ḫālvet ol **renginde** üstād
Ḳalem tutdı vü urdı naḳşa bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 19). [renginde, -i, -n, -de]*

reng-i rūşenāyi: *Parlak renk. Aydınlık.*

1. Zaman tutmışdı **reng-i rūşenāyi**
Zemīn bulmışdı būy-ı āşnāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 5). [reng-i rūşenāyi, -]*

reng dök-: *Rengini kaybetmek. II. Güzelliğini, değerini yitirmek. [Deyim]*

1. Gül anuñçün döker her laḥẓede reng
Ki varur elden ele ṣaḳlamaz neng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 41). [reng döker, -er]*

reng oyna-: *Renk oyunu yapmak. [Deyim]*

1. ʿAceb **reng oynadı** ol āteş ü āb
Ki naḳş oldı döşek şengerf ü sīmāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 189). [reng oynadı, -]*

reng oyna-: *Hile yapmak. [2] [Deyim]*

1. Ki ne **reng oynadı** çerḫ-i bed-aḫter
Ki elden çıḳdı ol ḫūrşīd-i enver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 67). [reng oyna, -]*

reng ü āl: *Kırmızı renk; hile oyun. II. Kına. Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz. [İkileme]*

1. Meger bir ṣūbḥ kim ʿālem gelini
Boyar yüz **reng ü āl** ile elini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 2). [reng ü āl, -]*

reng-āmīz: *Rengârenk II hileli. [2]*

1. Ne var naḳḳāş iseñ var oynama reng
Ki naḳşum nice **reng-āmīzi** ider deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 62). [reng-āmīzi, -i]*

reng-āmīz: *Rengârenk, renk renk. II. Türlü oyunlar oynayan felek.*

1. Bu **reng-āmīz** kim dün gün ḳılur seyr
ʿAmel ʿazl ile virür şerr ile ḫayr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 65). [reng-āmīz,]*

rengīn: *Güzel, hoş, latif. [2]*

1. Oturmışdı şeker-leblerle Şīrīn
Geçerdi dürlü söz şīrīn ü **rengīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 4). [rengīn,]*

rengīn: *Parlak renkli; güzel, hoş, latif.*

1. Ḳılur ḫavżı ruḫı **rengīn** ü rūşen
Şu resme ki itdi ʿaksi saḳfı gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 191). [rengīn,]*

rengīn maʿānī: *Canlı, ilgi çekici, çarpıcı nitelikleri olan anlamlar.*

1. Ḳalur maʿnā vurur çün bāde ṣūret
Gerek **rengīn maʿānī** sāde ṣūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 16). [rengīn maʿānī, -]*

rengine boyan-: *Bir duygu ya da düşüncenin etkisi altına girmek. [Deyim]*

1. **Boyanmışken** bu fikrüñ **rengine** şāh
Ḳarada aḳı görüp eyledi āh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 51). [rengine boyanmışken, -mış, -ken]*

rengini dök-: *Rengi atmak, rengini kaybetmek, solmak. [Deyim]*

1. Kemerler gevheri eyle şeb-efrūz
Ki nūrından **dökerdi rengini** rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 28). [rengini dökerdi, -er, -di]*

renk: *Cisimler tarafından yansıyan ışığın gözde oluşturduğu duyum. [2]*

1. Şu resme oldı şeffāf ü münevver
Ki ʿarż itdi ʿaraż **rengini** cevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 4). [rengini, -i, -n, -i]*

resen: *Ip, idam ipi II sevgilinin saçı.*

1. şaçum boynumda san müşkīn **resendür**
Niḳābum kirpigüm tīġ u kefendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 23). [resendür, -dür]*

reşk: *Gıpta ile bakma, kıskançlık, haset. [6]*

1. Dirildi ol ḳaravaşlar nihānī
Ḳamununñ acımış **reşk** ile cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 68). [reşk,]*

reşk-i laʿl: *Sevgilinin dudağına gıpta etmek, imrenme; sevgilinin dudağını kıskanma.*

1. Bedaḫşān reşk-i laʿlinüñ nigīni
Bozar naḳḳāş-ı çīni ḳaşı çīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 131). [reşk-i laʿl, -i, -nüñ]*

reşk-i ravża it-: *(O) bahçeyi kıskanılır kılmak.*

1. Meger ḳıldı güẕer bāġ-ı behişti
Ki **reşk-i ravża itdi** taġ u deşti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 28). [reşk-i ravża itdi, -di]*

reşk-i revān-ı kisrā: *Gelip geçmiş/eski Kisra hükümdarlarının kıskançlığı.*

1. Taʿmīr-i mülke ʿadlüñ **reşk-i revān-ı Kisrā**
İḥyā-yı dīne ḥükmüñ nuṭḳ-ı Mesīḥ-i Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 23). [reşk-i revān-ı kisrā, -]*

reşk eyle-: *Kıskanmak, haset etmek.*

1. Bezetdürmişdi eyle ḫūb u rengīn
Ki **reşk eyler** idi ārāyiş-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 26). [reşk eyler, -r]*

reşk it-: *Kıskanmak. [3]*

1. Ḫudā ḳılmışdı dest ü ṭaġı ceñnet
Cihāna **reşk iderdi** bāġ-ı cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 60). [reşk iderdi, -er, -di]*

resm: *Şekil, tarz, suret. [6]*

1. Muġan **resmince** geydi vü büründi
Gezerek ol yaña irdi göründi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 19). [resmince, -ince]*

resm: *Resim, suret.*

1. İrişmiş anda daḫı naḳş-pervāz
Bayaġı reng ü **resmin** itmiş āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 38). [resmin, -i, -n]*

resm: *Resim, resim sanatı.*

1. Velī tīşeyle çün naḳş eyleye seng
ḳalur **resminde** Mānī vālih ü deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 52). [resminde, -i, -n, -de]*

resm: *Usul, adet. [4]*

1. Tamāmī ḫāṣ ü ʿāma kām virmiş
ʿAcem **resmince** bārī ʿām virmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 38). [resmince, -ince]*

resm-i kadīm: *Eski usul.*

1. Budur ecdāduñuñ **resm-i ḳadīmi**
Ki ʿaḳlı ḳıldılar baḫtuñ nedimi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 49). [resm-i ḳadīmi, -i]*

resm-i rezm it-: *Savaşmak, cenk eylemek.*

1. Çü cām-ı bezm tuta Cem bigidür
Çü **resm-i rezm ide** Rüstem bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 208). [resm-i rezm ide, -e]*

resm-i rezm-i rüstem: *Rüstem gibi (mağlup olmadan) savaşma.*

1. Olsun saña müsellem iy pādişāh-ı aʿẓam
Hem **resm-i rezm-i Rüstem** hem cām-ı meclis-i Cem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 80). [resm-i rezm-i rüstem, -]*

resm it-: *Nakşetmek, resmetmek, şekiller çizmek. [2]*

1. Çü ben bir renge **resm idem** nişānı
Gerek erjenk naḳşın yuya Mānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 19). [resm idem, -em]*

resm ü ʿādet: *Gelenek ve adet, usul, tarz. [İkileme]*

1. Bu imiş içlerinde **resm ü ʿādet**
Binicek şayda ol ehl-i saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 9). [resm ü ʿādet, -]*

resm ü āyīn: *Usul erkan, âdet. [3] [İkileme]*

1. Yirine yitdi çün her **resm ü āyīn**
Olur mūbedler erkānınca kābīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 51). [resm ü āyīn, -]*

resm ü ḫaṭṭ-ı pergār: *Pergel ile ölçülerek yazılmış yazı ve çizilmiş resim, dikkatle hazırlanmış yazı ve resim. II. Bir durum veya olayı eksiksiz ve doğru olarak ifade etme. [İkileme]*

1. Yaz ol dikkatde **resm ü ḫaṭṭ-ı pergār**
Ki tāyı olmaya yüz yarılup tār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 7). [resm ü ḫaṭṭ-ı pergār, -]*

resm ur-: *Resim yapmak. [Deyim]*

1. Şu resm ileydi naḳş işinde üstād
Ki **resm ururdı** ṣuda ṣūret-i bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 32). [resm ururdı, -ur, -dı]*

resme: *Suret, şekil, tarz.*

1. ʿAlīm ol **resmedür** her baḥr ü berre
Ḳi bilür kāinātı ẕerre ẕerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 15). [resmedür, -dür]*

reste: *Kurtulmuş. [2]*

1. Ki dā'im rāst olan **restedür** dir
Yüregi egrilerüñ ḫastedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 165). [restedür, -dür]*

reste ol-: *Kurtulmak. II. Büyümek, yetişmek.*

1. Ki **ola** ṣuda gül-i ter bigi **reste**
Gülāb ile ḳıla billūrı şüste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 25). [reste ola, -a]*

resūl: *Allah'ın resûlü, Hz. Muhammed.*

1. **Resūle** düşmen itdükçe cefāyı
Hidāyet diledi ḳılup duʿāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 139). [resūle, -e]*

resūl-ı rūh-perver: *Ruhu besleyen elçi (Şavur).*

1. Ki ire ol **resūl-ı rūḥ-perver**
Ḫaber diyü şeker döke mükerrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 133). [resūl-ı rūḥ-perver, -]*

revā: *Layık, uygun, yaraşır. [10]*

1. Lebüñ ʿışḳına cān ḫun-ı dil içer
Revādur çün kim oldı ḳana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 10). [revādur, -dur]*

revā mı: *Uygun mu, layık mı, hiç olur mu? (Uygun olmaz, layık değil, olamaz). [4]*

1. Ḫalāl itdüm ve-līkin iy ḥarāmī
İçersin süd bigi ḳanum **revā mı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 102). [revā mı, -]*

revā ol-: *Lâyık, uygun, yerinde, münâsip olmak.*

1. Yine eydür öñinde gelme vecde
Revā olmaz iki miḥrāba secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 188). [revā olmaz, -maz]*

revāḳ: *Üstleri kubbe veya tonozlarla örtülü sıra hâlinde kemerler topluluğu.*

1. Niçün ḳamu ṭāḳı vü **revāḳı**
Cān ile cihān ʿacūzesine *(Hüsrev ü Şîrîn, Tercibend 1, Mısra 77). [revāḳı, -ı]*

revān: *Ruh, can. [7]*

1. Miṣāl iḳlīmine girüp **revānı**
Düş içinde görür Nūşīnrevānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 15). [revānı, -ı]*

revān: *Akan, giden, yürüyen. [3]*

1. **Revān** merkebden olduñ mı piyāde
Ve-yā-hūd mīḫlanduñ bir arada *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 43). [revān,]*

revān: *Çabuk, hemen. [14]*

1. Bu feṭḥi fāl-ı saʿd idindi Şīrīn
Revān bindi ata yād itdi yārin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 68). [revān,]*

revān: *Süratli, hızlı, çabuk, seri.*

1. Bir at ola naşībüñ adı Şebdīz
Ki ola yilden **revān** tīz endīşeden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 24). [revān,]*

revān: *Yol, yolculuk.*

1. Çü ḳalmazsın bu evde cāvidāne
Ne ġāfilsin yaraġ it ol **revāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 48). [revāne, -e]*

revān-ı aṣfiyā: *Her türlü kötülükten arınmış kimselerin, ermişlerin ruhu.*

1. Fesāḥat vir ṣafā-yı Muṣṭafādan
Meded irür **revān-ı aṣfiyādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 40). [revān-ı aṣfiyādan, -dan]*

revān-ı keykubād: *Keykubad'ın ruhu.*

1. Ḳamu begler mübārek-bād iderler
Revān-ı Keyḳubādı şād iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 16). [revān-ı keyḳubādı, -ı]*

revān eyle-: *Akıtmak.*

1. **Revān eyleyelüm** ol deñlü yaşı
Ki ḳan olsun ṣuyı acısun aşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 57). [revān eyleyelüm, -y, -elüm]*

revān it-: *Dökmek, akıtmak.*

1. **Revān itdi** felek çün cām-ı cevher
Cihānı cürʿasından ḳıldı zīver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 1). [revān itdi, -di]*

revān it-: *Bağışlamak, vermek.*

1. Ḥelāl eyle içerse gözi ḳanuñ
Revān it ger alursa sözi cānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 22). [revān it, -]*

revān ol-: *Akmak, dökülmek. [3]*

1. Sikender irmedügi çeşme seyr idüp ẓulumāt
Bu teşne cānına ol Ḫıżrdan **revān ola** mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 8). [revān ola, -a]*

revān ol-: *Akıp gitmek; ordan oraya dolaşmak. [2]*

1. Maʿānī birle cān olsun melek-vār
Maʿāl ile **revān olsun** felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 50). [revān olsun, -sun]*

revān ol-: *Hareket etmek.*

1. Felek döndükçe döner bile kevkeb
Olur rākib **revān** seyr itse merkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 44). [revān olur, -ur]*

revān ol: *Yola koyulmak, gitmek. [5]*

1. Hemān-dem didi ol şīr-i yegāne
Revān oldı bu Şīrīn ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 38). [revān oldı, -dı]*

revān vir-: *Bağışlamak, ihsan etmek, bahşiş olarak vermek. [Deyim]*

1. **Virürlerdi revān** bir bedre altun
Ki biñ miṣḳāl olurdı olsa mevzūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 17). [revān virürlerdi, -ür, -ler, -di]*

revāne: *Akan, giden.*

1. Ruḫından ḳaṭre ḳaṭre der **revāne**
Adı der līk dürdür dāne dāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 53). [revāne,]*

revāne it-: *Yürütmek.*

1. Ḫırāmān servini **itdi revāne**
Ki cāna ḳūt idi ḳuvvet revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 37). [revāne itdi, -di]*

revāne ol-: *Gitmek, yola koyulmak. [7]*

1. Hemān evden yaña **oldı revāne**
Füsūn ü rīv imiş dir ol fesāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 395). [revāne oldı, -dı]*

revāne ol-: *Gitmek. II. Yükselmek.*

1. Göge toz eyle **olmışdı revāne**
Ki san yir ḳaçup aġdı āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 65). [revāne olmışdı, -mış, -dı]*

revānı āb-ı raḥmetden ter olsun: *Ruhu rahmet suyuyla ıslansın/yıkansın; ölen kişinin ardından söylenen ve "Ruhu şad olsun, diğer dünyada Allah'ın rahmetine erişip mutlu olsun/sevinsin" anlamına gelen dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Aña şād olan andan bedter olsun
Revānı āb-ı raḥmetden ter olsun *(Mesnevi 131, Mısra 68). [revānı āb-ı raḥmetden ter olsun, -]*

revānı revān it-: *Ruhu teslim etmek, ölmek. [Deyim]*

1. **Revān ider** iken Ḥaḳḳa **revānı**
İşit ḫalḳa ne dir Nūşinrevānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 43). [revānı revān ider, -er]*

revānı şād ol-: *İnsanın ruhunun huzur bulması. [Deyim]*

1. **Revānı şād olup** Nūşinrevanuñ
Müreffeh oldı aḥvāli cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 95). [revānı şād ol-, -]*

revende ol-: *Hareket etmek, yürümek, ilerlemek.*

1. Çi-ger ḫarçeng ile **olur** ḫur **revende**
Ḳamusından budur çüst ü devende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 31). [revende olur, -ur]*

revnak: *Çekicilik, güzellik, zarafet.*

1. Bahāruñ **revnāḳı** vaṣfı behiştüñ ziyneti şerḥi
Ḳamu bir fasl-ı bāb imiş senüñ ḥüsnüñ kitābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 9). [revnāḳı, -ı]*

revzen: *Pencere.*

1. İrişdi mi duḫānum **revzenine**
Ki od bıraḳdı cānum ḫırmenine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 45). [revzenine, -i, -n, -e]*

reyāḥīn: *Fesleğenler. [4]*

1. ʿAceb oldur ki her ḳanda ṣaçıldı
Reyāḥīn bitdi vü güller açıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 6). [reyāḥīn,]*

reyāḥīn: *Fesleğenler II reyhan, fesleğen kokulu.*

1. Şeḳāyıḳ ġurresinden sebze ġarrā
Reyāḥīn ṭurresinden yir muṭarrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 70). [reyāḥīn,]*

reyḥān: *Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. [3]*

1. Ḳışuñ çün sībidür **reyḥānıdur** nār
ʿAceb midür yanaġın ḳılsa gül-nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 17). [reyḥānıdur, -ı, -dur]*

reyḥān: *Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki II sevgilin ayva tüyleri. [2]*

1. Yüzüñ bostānı cennet nev-bahārı
Ḫaṭuñ **reyḥānı** kevser sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 8). [reyḥānı, -ı]*

rezm: *Savaş. [3]*

1. Ḳamusı ḳavle ʿİsa fiʿle Meryem
Tamāmī cāma Cemdür **rezme** Rüstem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 78). [rezme, -e]*

rezm it: *Savaşmak, cenk etmek.*

1. Eger **rezm itse** Rüstem-ṣavlet oldur
Ve eger bezm eylese Cem-soḥbet oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 13). [rezm itse, -se]*

rezm it-: *Avlanmak.*

1. Nice ʿazm-i şikār ü **rezm idelüm**
Uyalum cezm-i ʿaḳla bezm idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 31). [rezm idelüm, -elüm]*

rezm ü kār-zārī it-: *Savaşmak, cenk etmek. [İkileme]*

1. Şu deñlü **itdi rezm ü kār-zārī**
Ki olmışdı Tataruñ kārı zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 103). [rezm ü kār-zārī itdi, -di]*

rıdvān: *Cennet kapılarında bekçilik yapan, cenete girecek müminleri selamla karşılayan ve cennette müminlere hizmet eden meleklerin başkanının adı.*

1. İki cānibde turmış ḥūr u ġılmān
Nitekim ravża-i cennetde **rıḍvān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 30). [rıḍvān,]*

rıhlet: *Ölüm, vefat.*

1. Sunıldı eline **rıḫlet** berātı
Ḳazındı taḫtadan nakş-ı ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 81). [rıḫlet,]*

rıṭl: *130 dirhem, ağırlık ölçüsü.*

1. Degül miṣkāl ile **rıṭl** ile her gün
Saçarlardı ol kebābā eyleyüp un *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 19). [rıṭl,]*

rıṭl-ı girān: *Ağır ve dolu kadeh.*

1. Revān çekdi sebük **rıṭl-ı girānı**
Gül ile hem-dem itdi erġavānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 19). [rıṭl-ı girānı, -ı]*

rıżā: *Razı olma, razılık, istek, hoşnutluk. [2]*

1. Çü sen her cānasın kendüden aḳreb
Rıżāñ olmaduġın itdürme yā-Reb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 146). [rıżāñ, -ñ]*

rıżā vir-: *Rıza göstermek, razı olmak, onamak, uygun bulmak. [5] [Deyim]*

1. Eyü ṣabriyçün Eyyübüñ belāya
Rıżā virdügi içün ibtilāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 176). [rıżā virdügi, -düg, -i]*

rıżāsı ol-: *İzni olmak, müsaadesi olmak. [2] [Deyim]*

1. Muraduñsuz şehüm ʿālem gerekmez
Rıżāñ olmasa ʿömrüm nem gerekmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 44). [rıżā(sı) olmasa, -ma, -sa]*

rızk: *Allah'ın, mahlukatına hayatını devam ettirebilmesi için tayin ettiği yiyecek ve içecek. [3]*

1. Yıġarsañ yir ü gök ṭolu zevāde
Naṣīb olmaya **rızḳuñdan** ziyāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 26). [rızḳuñdan, -uñ, -dan]*

rızḳ it-: *Yemek.*

1. Ḥalālī **rızḳ id** iy bāz-ı şikārī
N'iderler kerkes-i murdar-ḫʷārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 65). [rızḳ id, -]*

rızkı götrül-: *Rızkı kesilmek, mecazen orada yiyecek ekmeği kalmamak. II. Artık bulunduğu yer veya irtibatta bulunduğu kişilerle ilişkisi kalmamak. [Deyim]*

1. Sefer ṣofrāsına ḳoyduñuz etmek
Gerekdür **rızḳumuz götrüldi** gitmek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 120). [rızḳumuz götrüldi, -di]*

riʿāyet kıl-: *Ağırlamak, itibar etmek.*

1. Buyurdu şeh kim **ḳıldılar riʿāyet**
Telaṭṭuf birle iḥsān u ḥimāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 15). [riʿāyet ḳıldılar, -dı, -lar]*

riʿāyet kıl-: *Gözetmek, saklamak, korumak, muhâfaza etmek.*

1. **Ḳılur** idi reʿāyāyı **riʿāyet**
Ṣafā ṭolmuş idi şehr ü vilāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 19). [riʿāyet ḳılur, -ur]*

ricʿat: *Geriye dönme, gelinen yoldan geriye kaçma, çekilme, kaçma.*

1. Kaçan ʿāḳil göre aḫterde **ricʿat**
Göñül aḫtarmaya ḳılmaya sürʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 57). [ricʿat,]*

rifʿat: *Makam ve mertebe yüksekliği. [5]*

1. Geçer **rifʿatde** ḳadri nüh felekden
Taḳarrübde güẕer ḳılur melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 47). [rifʿatde, -de]*

rikāb: *Üzengi. Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka. [7]*

1. Semend-i bād-pāya çün ura zīn
Rikābından yil uġurlaya dizgin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 218). [rikābından, -ın, -dan]*

rikāb: *Üzengi; ayağın altı; huzur, makam.*

1. ʿAḳl-ı ʿinān-keşīde ire mi **rikābuña**
Dir ṭarrıḳū öñüñce çün ervāḥ-ı aṣfiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 5). [rikābuña, -ñ, -a]*

rind: *Görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermeyen, kurallardan uzak, bütün varlığı kendi iç dünyâsına göre değerlendiren, gönül gözüyle gören, hoş görülü, kalender, içkiye düşkün ve derbeder görünüşünün aksine ârif, hakîm, gönül ehli kimse. [2]*

1. Ḳalender-vār mest ü **rind** ü ḳallāş
Ya iş başa vara yā-ḫūd virem baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 27). [rind,]*

rismān: *İp, bağ. [3]*

1. Köyinen sende tendür bende cāndur
Belī ol āsmān bu **rismāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 32). [rismāndur, -dur]*

rīş-ḫand: *Bıyık altından gülme. II Alay.*

1. Ne ḫōş bildüñ devāsın derd-mendüñ
Yoġ ise müstemende **rīş-ḫandüñ** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 32). [rīş-ḫandüñ, -üñ]

rişte-i dür: *İnci ipi.*

1. Ḳılur kirpiklerini **rişte-i dür**
İder dürden yiñin ü eteġin pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 27). [rişte-i dür, -]*

rişvet: *Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar.*

1. Ṭoyurdı müflis ü muḥtāc ü acı
Götürdi **rişvet** ü bāc ü ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 18). [rişvet,]*

rīv: *Hile. [4]*

1. Bu resme **rīvlerdür** dīv vaṣfı
Geh ider āṣkāre gāh maḫfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 45). [rīvlerdür, -ler, -dür]*

rīv eyle-: *Hile yapmak. [Deyim]*

1. Kime şeyṭān-ı ḥıḳd **eyler** ise **rīv**
Perī peykerleri görse diye dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 23). [rīv eyler, -r]*

rīv it-: *Hile yapmak, düzen kurmak. [2] [Deyim]*

1. Öñinden yuvınur yiter diyü dīv
Ḳaçup ḳurtulmaġa **ider** idi **rīv** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 200). [rīv ider idi, -er , -i, -di]*

rīv kıl-: *Hile yapmak. [3] [Deyim]*

1. Didiler istedükde cinnī vü dīv
Anı gösterdi gizledi **ḳılup rīv** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 102). [rīv ḳıl, -]*

rivāyet: *Hikâye edilen hadise veya söz. [3]*

1. **Rivāyetdür** ki üç gün gice gündüz
İki leşker dāḫı döndürmedi yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 113). [rivāyetdür, -dür]*

rivāyet: *Haber, söylenti.*

1. İşitdük kim nitedür bu ḥikāyet
Ki çün bu araya irdi **rivāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 6). [rivāyet,]*

rivāyet it-: *Bir haberi, söz veya olayı nakletmek, anlatmak.*

1. **İdenler** ʿışḳ-ı Ferhādı **rivāyet**
İşitdük ḳıldılar bir ḫōş ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 133). [rivāyet idenler, -en, -ler]*

rivāyet kıl-: *Bir olayı anlatmak, aktarmak. [6]*

1. **Ḳılup** māżī ḥadīsinden **rivāyet**
Bu ḥāl ile itdi ʿālemden ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 31). [rivāyet ḳıl, -]*

riyā: *İkiyüzlülük, gösteriş yapma. [2]*

1. Yoġ idi çünki göñlinde **riyāsı**
Gelüp toprāġı üzre tutdı yası *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 9). [riyāsı, -sı]*

riyā: *İkiyüzlülük, gösteriş; Allah'ın rızası için yapılmayan ihlassız işler ve samimiyetsiz ibadetler.*

1. Neye kim meyl iderseñ ḳadrüñ oldur
Riyāda ḳalma gerçi iḫlāsa yoldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 30). [riyāda, -da]*

riyāsuz: *İçine riya, ikiyüzlülük karışmamış olan.*

1. Bu resme çok duʿā ḳıldı **riyāsuz**
Gözi yaşı tek urup toprāġa yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 142, Mısra 1). [riyāsuz,]*

riyaż: *Bahçeler. [2]*

1. Döküp ortaya gül ḫırmenlerini
Riyażuñ sünbül ü sūsenlerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 62). [riyażuñ, -uñ]*

riyāż-ı baḫt: *Talih bahçesi.*

1. Behişt iḳbālinüñ ārām-gāhı
Riyāż-ı baḫtınuñ Ṭūbā giyāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 84). [riyāż-ı baḫtınuñ, -ı, -nuñ]*

riyāżet: *Az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak sûretiyle nefsi terbiye etme, ahlâkı güzelleştirme.*

1. **Riyāzet** atına çābük-süvār ol
   Belā vü ġam yolında pāydār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 17). [riyāzet,]*

riyāżet ehli: *Riyazet yapanlar, nefislerini terbiye edenler.*

1. Ṭolu bıṭrīḳler ḳıssīs ü rühbān
   Riyāżet ehli içinde firāvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 4). [riyāżet ehli, -]*

riyāżet-perver ol-: *Terbiye edilmek, eğitilmek.*

1. Ki dincelmiş durur fermān-ber olsun
   Bir iki gün **riyāżet-perver olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 54). [riyāżet-perver olsun, -sun]*

riyāżī: *Matematik, sayı ilmi.*

1. Ṭābīʿī vü **riyāżī** vü ilāhī
   Muḳarrer göñli levḥinde kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 9). [riyāżī,]*

rīzān it-: *Düşürmek, dökmek.*

1. Çomaġından dökilürler gürīzān
   Nite-kim ṣarṣar **ide** bergi **rīzān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 60). [rīzān ide, -e]*

rīze rīze ol-: *Küçük parçalara ayrılmak, parçalanmak, lime lime olmak. [İkileme]*

1. Ḳaḳıyup ursa yire ṭaʿn-ı nīze
   Olurdı gāv-māhī **rīze rīze** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 74). [rīze rīze olurdı, -ur, -dı]*

rīze rīze kıl-: *Parça parça etmek. [İkileme]*

1. Saçar od dilden ejderhā-yı nīze
   Ḳılur ḳuyruġı ṭaşı **rīze rīze** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 66). [rīze rīze ḳılur, -ur]*

ruʿb: *Dörtte bir, çeyrek. [2]*

1. Çi-ger saṭḥında var çoḳ ḫaṭṭ-ı mıṣṭār
   Tutar bir dāʾire **ruʿbınca** peyker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 18). [ruʿbınca, -ınca]*

rubʿ-ı meskūn: *Dünyanın kara olan dörtte bir kısmı.*

1. Ki ḥayvān ü nebāt olan muʿayyen
   Ola ol **rubʿ-ı meskūn** ḫalḳa mesken *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 10). [rubʿ-ı meskūn, -]*

rūbe-i pīr: *Yaşlı tilki. II. Fani dünya.*

1. Ne ḳurd u ḳaplanı bu **rūbe-i pīr**
   Bıraḳdı dāma daḳdı bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 79). [rūbe-i pīr, -]*

rū-be-rū: *Yüz yüze, karşı karşıya. [İkileme]*

1. Çü yāra yār nükte **rū-be-rū** dir
   Gider añaru vü getür berü dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 43). [rū-be-rū,]*

rū-be-rū ol-: *Yüz yüze gelmek, karşı karşıya gelmek. [İkileme]*

1. Eger dirse ruḫuma ruḫ ura māh
   Eyit ki **olmaz** ruḫ ile **rū-be-rū** şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 186). [rū-be-rū olmaz, -maz]*

rūġan: *Yağ.*

1. Niçe pihsūz bel ḳandīl-i rūşen
   Yanar dāim ne meftūl ü ne **rūġan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 4). [rūġan,]*

rūḥ: *İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can. [19]*

1. Bize taʿlīm ḳılan naḳş ü taṣvīr
   Ulu yirden olur dir **rūḥa** taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 194). [rūḥa, -a]*

rūḫ: *Yanak. [7]*

1. Atı al ü ṭonı al ü **ruḫı** al
Bu al ile çü gördüñ ferruḫı al *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 341). [ruḫı, -ı]*

rūḥ: *Yanak, yüz. [5]*

1. Ne yire kim **ruḫından** düşdi pertev
Bitürdi seng-i ḫārā gül-bün-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 47). [ruḫından, -ı, -n, -dan*

rūḥ: *Yanak; satranç oyununda kale taşı. [2]*

1. Eger dirse ruḫuma ruḫ ura māh
Eyit ki olmaz **ruḫ** ile rū-be-rū şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 186). [ruḫ,]*
2. **Ruḫınuñ** luʿb ü ālin kim ḳıla şerḥ
Ki virür ay ü güne at ü ruḫ ṭarḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 105). [ruḫınuñ, -ı, -nuñ]*

rūḥ: *Satranç oyununda kale taşı.*

1. Ruḫınuñ luʿb ü ālin kim ḳıla şerḥ
Ki virür ay ü güne at ü **ruḫ** ṭarḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 106). [ruḫ,]*

rūḥ: *Hz. Muhammed'in ruhu. İlk yaratılan madde Hz. Muhammed'in nurudur ve bütün kevniyat ise bu nurdan icat edilmiştir. İslam düşüncesinde bütün alem bir bedene benzetildiğinde Hz. Muhammed o bedenin ruhu olarak kabul edilir.*

1. ʿAl-et-tafṣīl anuñla oldı bu cemʿ
Cihān pervānedür **rūḥı** anuñ şemʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 68). [rūḥı, -ı]*

rūḥ-ı aʿẓam: *En büyük ruh.*

1. Ana baʿżılar eydür **rūh-ı aʿẓam**
Melek dir kimi kerrūbī mükerrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 21). [rūh-ı aʿẓam, -]*

rūḥ-ı aʿẓam: *En büyük ruh. Hz. Peygamber'in ruhu.*

1. V'eger bin nuṭḳ bula **rūḥ-ı aʿẓam**
Ḳalur ḥayretden ol ḥażretde ebkem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 90). [rūḥ-ı aʿẓam, -]*

ruh-ı dil-ber: *Sevgilinin yanağı.*

1. **Ruḫ-ı dil-ber** fürūġından çirāġı
Çirāg-ı māhdan bulmış ferāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 31). [ruḫ-ı dil-ber, -]*

rūḥ-ı maḥż: *Hâlis, katıksız ruh, can.*

1. Mesīḥüñ **rūḥ-ı maḥż** iken vücūdı
Cihānda her cühūd idi ḥasūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 115). [rūḥ-ı maḥż, -]*

rūḥ-ı mecrūḥ: *Yaralı ruh.*

1. Nesīm ol yoldan irdükçe demādem
Ururdı **rūḥ-ı mecrūḥına** merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 12). [rūḥ-ı mecrūḥına, -ı, -n, -a]*

rūḥ-ı melek: *Melek ruhu.*

1. Ẕikr-i mecdüñ olmasa **rūḥ-ı melek** olur helāk
Fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa nefs-i nefīs urmaz nefes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 27). [rūḥ-ı melek, -]*

rūḥ-ı müştāḳ: *(Şiddetle arzu eden, özleyen) âşıkların ruhu.*

1. Demüñden rāḥat olsun **rūḥ-ı müştāḳ**
Nevāñ ile düzilsün vaḳt-i ʿuşşāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 11). [rūḥ-ı müştāḳ, -]*

rūḥ-ı nāmīye: *Cisme canlılık verip büyüme ve gelişmesini sağlayan ruh.*

1. Olur bāġūn havāsı ḫūb u ḫurrem
Nice kim ola **rūḥ-ı nāmīye** nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 62). [rūḥ-ı nāmīye, -]*

rūḥ-ı nāṭıḳ: *Düşünen, idrak eden can.*

1. Ki irdi **rūḥ-ı nāṭıḳ** ʿaḳl-ı faʿʿāl
ʿUḳūl u necm ü eflāk oldı ʿammāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 153). [rūḥ-ı nāṭıḳ, -]*

rūḥ-ı revān: *Aziz can.*

1. İçi **rūḥ-ı revāna** ḳuvvet ü ḳūt
Taşında mühr-i laʿl ü ḳufl-ı yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 173). [rūḥ-ı revāna, -a]*

rūḥ cāndan revān eyle-: *Ruh bedenden ayrılmak. II. Ölmek. [Deyim]*

1. Bu söz irdi çü ġaybī tercemāndan
   Revān eyledi rūḥı Şeyḫī **cāndan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 66). [rūḥı cāndan revān eyledi, -di]*

rūḥ ko-: *Yüz sürmek: Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarken eşiğine, ayağına... doğru -yüzünü yere sürercesine- eğilmek. [Deyim]*

1. Hümā bigi Hümāyūn çıḳdı ferrūḫ
   Ḳodı beydaḳ-layın şāh öñine **rūh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 76). [rūh ḳodı, -dı]*

ruh tut-: *Yüzünü bir yöne çevirip o yöne doğru yol almak. [5] [Deyim]*

1. Hemān-dem bī-tevaḳḳuf şah-ı ferruḫ
   Ata bindi vü **tutdı** taḫtına **ruḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 8). [ruḫ tutdı, -dı]*

ruh tut-: *Yüzünü bir yöne çevirip o yöne doğru yol almak; satrançta kale taşını tutmak. [Deyim]*

1. Bıraḳdı fīli depdi düşmene at
   Tutar ruḫ ki eyleye Behrāmı şeh māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 54). [ruḫ tutar, -ar]*

ruhām: *Mermer.*

1. Ḥaḳīr ü püşt oḳur bāmı sipihre
   Mükedder dir **ruḫāmı** māh ü mihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 188). [ruḫāmı, -ı]*

ruḫām: *Mermer. II. Mermer gibi beyaz tenli güzel/köle.*

1. Ḳoruġ ıssına ol ḥelvā ġulāmı
   Buyurdı ḫāma sīmīn-ber **ruḫāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 30). [ruḫāmı, -ı]*

rūḥānī: *Ruhla ilgili, rûha âit; maddî ve cismânî tarafı olmayan, mânevî.*

1. Ḥerīf ü maḥremi **rūḥānīlerdür**
   Mürebbāsı ḳamu rebbānīlerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 9). [rūḥānīlerdür, -ler, -dür]*

rūḥānī: *Ruhtan meydana gelmiş melekler.*

1. Velī anlar ḳanı kim bilür anı
   Ki **rūḥānīler** añlar sırr-ı cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 20). [rūḥānīler, -ler]*

ruhbān: *Rahipler. [3]*

1. Bucaġında mücāvirler fırāvān
   Keşīş ü mūġlar peṭrāḳ ü **ruhbān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 74). [ruhbān,]*

ruḫṣat: *İzin, müsaade.*

1. Melik Ḫusrev gözedür idi furṣat
   Ki dilberden dileye bezme **ruḫṣat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 18). [ruḫṣat,]*

ruhsat bulın-: *İzin alınmak, fırsat bulunmak. [Deyim]*

1. **Bulındı** birbirinden çünki **ruḫṣat**
   Gözedürlerdi ḫalvet vaḳt-i furṣat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 51). [ruḫṣat bulındı, -dı]*

ruḫuna ruḫ ur-: *Yanağını (sevgilinin) yanağına temas ettirmek, yanak yanağa vermek. [Deyim]*

1. Eger dirse **ruḫuma ruḫ ura** māh
   Eyit ki olmaz ruḫ ile rū-be-rū şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 185). [ruḫuma ruḫ ura, -a]*

ruḳʿa-i daḳ: *Mührelenmiş kağıt, bu kağıda yazılmış mektup.*

1. Keremde eyle oldı dest-i muṭlaḳ
   Ki yazar aña Cevne **ruḳʿa-i daḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 44). [ruḳʿa-i daḳ, -]*

rūm: *Anadolu. [13]*

1. Yār-ı muḫālifüñ ḳomazam perdesin ye gāh
   Ger **Rūm** u ger ʿİrāḳ u Sifāhān maḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 10). [rūm,]*

rūm: *Anadolu'da oturan.*

1. Nebāt itmiş benātınā ʿarūsı
Ṣalā dir bezme **Rūm** u Türk ü Rūsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 20). [rūm,]*

rūm: *Anadolu askeri, ordusu.*

1. Ṣabāh eyle bitürem **Rūm** işini
Ki gūr içre yiyeler şām aşını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 13). [rūm,]*

rūmī: *Anadolulu. [5]*

1. Düzet her berg ucına ol nevāyı
Ki āheng ide **Rūmī** vü Ḥıṭāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 6). [rūmī,]*

rūmī: *Anadolulu. II Beyaz.*

1. Bu devrüñ devri andandur dü rengī
Ki geh **rūmī** olalar gāh zengī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 68). [rūmī,]*

rūmī: *Rum ülkesinden gelen asker, ordu.*

1. Alem depretdi **Rūmīler** seräser
ʿAcem ḳavmi ṭurımadı berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 63). [rūmīler, -ler]*

rūs: *Rusya.*

1. Alur edna ḳulı Eflāk ü **Rūsı**
Kemīne çākeri şır Öngürūsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 45). [rūsı, -ı]*

rūs: *Rusya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.*

1. Nebāt itmiş benātınā ʿarūsı
Ṣalā dir bezme Rūm u Türk ü **Rūsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 20). [rūsı, -ı]*

rūşen: *Aydınlık, parlak. [12]*

1. Gözedüp **rūşen** ılduzları gündüz
Giceden ṭañ atınca saydı ılduz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 47). [rūşen,]*

rūşen: *Apaçık, açık bir şekilde.*

1. İy şabā ger menzil-i cānāna ḳılursañ güẕer
Gülşen-i cāndur gözümden gözle **rūşen** ḳıl naẕar *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 2). [rūşen,]*

rūşen eyle-: *Aydınlatmak. [2]*

1. Derūnum fikrüñ ile **rūşen eyle**
Birūnum ẕikrüñ ile gülşen eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 33). [rūşen eyle, -]*

rūşen it-: *Aydınlatmak. [3]*

1. Meger bir gice kim māh-ı şeb-efrūz
Cihānı **rūşen itmiş** şöyle kim rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 2). [rūşen itmiş, -miş]*

rūşen ḳıl-: *Meydana çıkarmak.*

1. Ḥakīm itdükde mechūli mübeyyen
Ḳılur ziddiyle ya nıddiyle **rūşen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 10). [rūşen ḳılur, -ur]*

rūşen ḳıl-: *Aydınlatmak, parlatmak.*

1. Firākuñ taġın aş iy ṣubḥ-i ümmīd
Ki **rūşen ḳıldı** cān mülkini ḫūrşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 6). [rūşen ḳıldı, -dı]*

rūşen ol-: *Parlak olmak, aydınlık olmak, aydınlanmak. [4]*

1. Ḳamer nūrı güneşden **rūşen olmış**
Felekler sebze-zārı gül-şen olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 5). [rūşen olmış, -mış]*

rūşen ol-: *Aydınlanmak, nurlanmak; açığa çıkmak, görünür olmak.*

1. Viṣāl-i rūḥdur cismüñ fırāḳı
Fenāda **rūşen olur** vech-i bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 24). [rūşen olur, -ur]*

rūşen ol-: *Neşelenmek.*

1. Cihān ol lālelerden gülşen oldı
Göñüller güldi cānlar **rūşen oldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 4). [rūşen oldı, -dı]*

rūşenā: *Parlaklık, aydınlık. [3]*

1. Ki anuñ ḥaḳḳı ki ki ḫalḳa reh-nümādur
   Cihāna cān u cānā **rūşenādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 84). [rūşenādur, -dur]*

rūşenā: *Aydınlatan II Sevgili.*

1. Virürdi gūyiyā göñli güvāyī
   Ki olur bir **rūşenāya** āşnāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 48). [rūşenāya, -ya]*

rūşenālık: *Muhabbet, dostluk, sevme.*

1. Didi Şīrīne var mı āşnālıḳ
   Eyitdi evvelīdür **rūşenālıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 50). [rūşenālıḳ, -]*

rūşenāyī: *Parlaklık, aydınlık. [3]*

1. Çü şāh nūrıyla bulduḳ **rūşenāyī**
   İki göz ile gördük āşnāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 80, Mısra 3). [rūşenāyī,]*

rūşenāyī: *Huzur, mutluluk, sevinç. [2]*

1. Didi Ḫusrev ki iy pīr-i Ḫudāyī
   Baġışlar cāna sözüñ **rūşenāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 2). [rūşenāyī,]*

rūşenāyī vir-: *Umut ışığı vermek, umut vermek, umutlanmasına yol açmak. [Deyim]*

1. Dün irüp **virmedi** bir **rūşenāyī**
   İçürmedi uşadup mūmyāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 43). [rūşenāyī virmedi, -me, -di]*

rūşen-żamīr: *Gönlü aydın olan, gerçekleri bilen.*

1. Çü diḳḳat-bīn idi **rūşen-żamīr** ol
   Olur her fenn içinde bī-naẓīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 57). [rūşen-żamīr,]*

rū-siyāh: *Utanılacak bir şeyi olan, yüzü kara kimse.*

1. Ḳatında **rū-siyāhem** ḫāli bigi
   Perişānlıḳda zülfi ḥāli bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 41). [rū-siyāhem, -em]*

rūstāyī: *Köylü.*

1. Yiter yil vir degülven **rūstāyī**
   Yiter sıġa ki uçmaz bu havāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 17). [rūstāyī,]*

ruṭab: *Olgun, taze hurma. [4]*

1. Eger-çi naḫl idi Meryem aġacı
   Alur ḳandüm **ruṭablardan** ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 160). [ruṭablardan, -lar, -dan]*

ruṭab: *Olgun, taze hurma. II. Sevgilinin dudağı. [2]*

1. Gine Şīrīn götürdi müḫri lebden
   Aḳıtdı çeşme-i şīri **ruṭabdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 2). [ruṭabdan, -dan]*

rutūbet: *Nem. Eski tıbba göre tabiatta bulunan dört rükün ve esastan biri.*

1. Ḥararetle bürūdet fāʿil oldı
   Rütūbetle yübūset ḳābil oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 16). [rütūbetle, -le]*

rūy-ı devrān: *Dünyanın yüzeyi, yeryüzü. II. Her yer.*

1. Ne tīr-i tīz ü ne şemşīr-i bürrān
   Bu tañ ġarḳ oldı ḳana **rūy-ı devrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 8). [rūy-ı devrān, -dı]*

rūy-ı ʿiffet bul-: *İffet yüzünü elde etmek. II. Yasak olan şeyleri yapmaktan el çekmek, ahlak kurallarına uygun davranmak. [Deyim]*

1. **Bula** her şūḫ-dīde **rūy-ı ʿiffet**
   İre her derd-mende būy-ı cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 199). [rūy-ı ʿiffet bula, -a]*

rūy-ı rūz: *Gündüzün yüzü.*

1. Ḳırup itmediler Rūmīler ārām
   Tutınca **rūy-ı rūzı** şāme-i şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 76). [rūy-ı rūzı, -ı]*

rūy-ı rūzgār: *Devrin, zamanın yüzü.*

1. Mücellā ḳıldı **rūy-ı rūzgārı**
Göründi ʿālemüñ nakş u nigārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 3). [rūy-ı rūzgārı, -ı]*

rūz: *Gündüz. [4]*

1. Meger bir gice kim māh-ı şeb-efrūz
Cihānı rūşen itmiş şöyle kim **rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 2). [rūz,]*

rūz: *Gün. [2]*

1. Meger bir gün ki **rūz** idi mübārek
Küşāyiş kılmış idi Ḥaḳ tebārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 1). [rūz,]*

rūz: *Gün, gündüz. II. Ömür, ömrün sonu.*

1. Seḥer saʿd oldı ḳıl pīrūz **rūzı**
Çü virdüñ niʿmeti şükr eyle rūzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 81). [rūzı, -ı]*

rūz: *Rızık. II. Öpücük.*

1. Yanında ol nigārīn-i dil-efrūz
Oturmışdı gözedüp baḫt ile **rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 16). [rūz,]*

rūz-ı baht: *Talih, şans günü.*

1. Varayın ḥāliye bir **rūz-ı baḫta**
Ya taḫt ola naṣībüm yā-ḫū taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 25). [rūz-ı baḫta, -a]*

rūz-ı hicrān: *Ayrılık günü.*

1. Ḳuluñuñ ḳıṣṣası şerḥi uzundur
Fesānem **rūz-ı ḥicrāndan** füzündur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 40). [rūz-ı ḥicrāndan, -dan]*

rūz-ı pīrūz: *Kutlu gün.[2]*

1. Didi Şāvūra ki iy üstād-ı kāmil
Bugündür **rūz-ı pīrūz** olma ġāfil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 68). [rūz-ı pīrūz, -]*

rūz-ı saʿīd: *Mutlu olunan gün, kişinin kendini mutlu hissettiği bir gün. II. Sevgiliyle bir araya gelinen gün.*

1. Öküşdür rūzeyem **rūz-ı saʿīde**
Ki irem Şīrīn ile ḥelvā-yı ʿide *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 59). [rūz-ı saʿīde, -e]*

rūz baḫta āferīn bād oḳı-: *Güne ve talihe övgüler dizmek. [Deyim]*

1. **Oḳıyu rūz baḫta āferīn bād**
Şehüñ başı ucına geldi dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 95). [rūz baḫta āferīn bād oḳıyu, -yu]*

rūz karañu ol-: *Gündüzü karanlık olmak. II. Talihi olumsuz yönde değişmek. [Deyim]*

1. Görindi ṭāli-i Pervīz pīrūz
Ḳarañu oldı Behrāmīlere **rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 66). [rūz ḳarañu oldı, -dı]*

rūz pīrūz ol-: *Günü aydınlık, kutlu olmak. II. (Aldığı bir haberle) bahtı olumlu yönde değişmek; şansı dönmek; çok sevinmek. [4] [Deyim]*

1. Ḫaber gitdükde Şīrīn-i dil-efrūz
Didi elʿayş kim **rūz oldı pīrūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 68). [rūz pīrūz oldı, -dı]*

rūz yüzini aç-: *Gündüz yüzünü açmak. II. Güneş doğmak. [Deyim]*

1. Tapuñ gündür ol ılduz iy dil-efrūz
Olur maḥv ılduz **açsa yüzini rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 90). [rūz yüzini açsa, -sa]*

rūze: *Oruçlu, oruç tutan. II. Sevgiliden ayrı kalmış âşık.*

1. Öküşdür **rūzeyem** rūz-ı saʿīde
Ki irem Şīrīn ile ḥelvā-yı ʿide *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 59). [rūzeyem, -y, -em]*

rūze-baht: *Talih günü, kısmetli gün.*

1. Dirildiler ulular **rūze-baḫta**
Ögütleyüp geçürdilerdi taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 11). [rūze-baḫta, -a]*

rūzgār: *Zaman, vakit, devir. [3]*

1. Ola mı telḫ hergiz **rūzgārı**
Şu şehrüñ ki ola Şîrîn şehr-yārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 21). [rūzgārı, -ı]*

rūzgār: *Zaman, vakit.*

1. Aña vācib görür āmuz-gārı
Ki żāyiʿ eylemeye **rūzgārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 4). [rūzgārı, -ı]*

rūzgār: *Zaman. II. Ömür.*

1. Ki ṣarf eylese kişi **rūzgārı**
Dinilmez vaṣfı tutılmaz şümārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 33). [rūzgārı, -ı]*

rūzgār: *Kader, talih, baht. [4]*

1. Pes oldur ʿaḳil ü dānāya çāre
Ki göñlin hem-dem ide **rūzgāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 76). [rūzgāre, -e]*

rūzgār ölç-: *Zamanı saymak. Gün saymak, herhangi bir iş veya olayın belirlenmiş süresinin sonunu heyecanla beklemek. [Deyim]*

1. Bu yaña intiẓār içinde Ḫusrev
Dün ü gün **rūzgār ölçerdi** cev cev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 146). [rūzgār ölçerdi, -er, -di]*

rūzgāruñ pīrūz kıl-: *Bahtı açık olmak, herhangi bir konuda şansı yaver gitmek, talih yüzüne gülmek. [Deyim]*

1. Çü Ḫaḳ **pīrūz ḳıldı rūzgāruñ**
Götürdi atı ile şeh-sūvārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 15). [rūzgāruñ pīrūz ḳıldı, -dı]*

rūzı yüzine toz kon-: *Gündüzün yüzüne toz konmak. II. Talihi kötü yönde değişmek. [Deyim]*

1. Suṭurlāb elde gözler rūz-ı pīrūz
Ki düşmen **rūzı yüzine ḳona toz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 46). [rūzı yüzine toz ḳona, -a]*

rūzī ayaḳ ol-: *Nasibi, kısmeti ayak olmak. II. Payına kötü şeyler, sıkıntılar düşmek; kısmeti güzel olmamak. [Deyim]*

1. Baña **rūzī ayaḳ oldı** saña baş
Saña yir ṭāḳ-ı Kisrādur baña taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 61). [rūzī ayaḳ oldı, -dı]*

rūzī baş ol-: *Nasibi, kısmeti baş olmak. II. Payına güzel şeyler düşmek, kısmeti güzel olmak. [Deyim]*

1. Baña **rūzī** ayaḳ **oldı** saña **baş**
Saña yir ṭāḳ-ı Kisrādur baña taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 61). [rūzī baş ol, -]*

rūzī eyle-: *Kısmet etmek, nasip etmek. [2]*

1. Ḫaḳ Süleymān taḫtını ben mūra **rūzī eyledi**
Yile virdüm cehl ile çün ḥurmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 5). [rūzī eyledi, -di]*

rūzī kıl-: *Kısmet etmek.*

1. Kime **rūzī ḳılupdurur** zūr-ı Rüstem
Ki ḳaddin ḳılmadı çün püşt-i Cem ḫam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 105). [rūzī ḳılupdurur, -up, -durur]*

rūzī ol-: *Nasip olmak, kısmet olmak.*

1. Saña **rūzī ola** bir taḫt-ı şāhī
Kim ola ʿalemüñ püşt ü penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 31). [rūzī ol, -a]*

rücūʿ: *Geri dönme, dönüş.*

1. Çün ide tīr ü Merrīḫ ittifāḳı
Züḥāl bulur **rücūʿu** iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 20). [rücūʿu, -u]*

rükūʿ: *Namazda dizlere tutunarak vücudun belden yukarısı yere paralel gelecek şekilde eğilme.*

1. Ḳalur çoḳ ḳarn ol ḫażretde sācid
Olur yıllar **rükūʿ** içinde ḥāmid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 46). [rükūʿ,]*

rükūʿ u sücūd it-: *Önce rükuya gidip sonra secde etmek. II. Karşısındakinin büyüklüğünü/yüceliğini kabul edip saygısını göstermek, onu ululamak. [İkileme, Deyim]*

1. Uş yir ü gök öñümde **rükūʿ u sücūd ider**
ḳıldı ḳıyam çün ḥarem-i cānda ḳāmeti *(Hüsrev*

ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 9). [rükūʿ u sücūd ider, -er]

rükūm: *Rakamlar. Remil falı bakarken, bir tahta üzerine dökülen kum aracılığıyla elde edilen şekilleri, gelecekten haber vermek üzere yorumlarken kullanılan remil harf ve rakamlarını gösteren cetveller vardır. Beyitte "rükum" ile bu cetvel(ler)e işaret edilmektedir.*

1. Ḳuluñ kim gördüm aḥkām-ı nücūmı
   Aradum taḫta-i reml ü **rüḳūmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 66). [rüḳūmı, -ı]*

rüstem: *Şehname'de adı çok geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı, Sam'ın torunu Zal'ın oğludur. Klasik edebiyatta kahramanlık ve yiğitlik sembolü olarak çok sık kullanılmaktadır. [4]*

1. Çü cām-ı bezm tuta Cem bigidür
   Çü resm-i rezm ide **Rüstem** bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 208). [rüstem,]*

rüstem-i destān: *Dastân oğlu Rüstem (Rüstem, Firdevsî'nin Şehnamesi'nde destanlaştırılan efsanevi İran tarihinin en ünlü kahramanı, pehlivanıdır. Babasının ismi Zal'dır. Bu sebeple kendisine Rüstem-i Zal veya Zaloğlu Rüstem denilir. Pûr-ı Zal, Rüstem-i Destan gibi lakaplarla da anılır. Rüstem, dünyaya geldikten sonra hızla büyüyüp gelişerek kısa sürede yiğitlere yaraşır bir vücut yapısına ve güce kavuşmuştur. 700 batman ağırlığındaki gürzü, güçlü kemendi, kaplan postundan yapılmış elbisesi ve yıldırım hızındaki atı Rahş ile İran krallarının sıkıntıya düştükleri anda yardımlarına koşmuş, onları ve İran halkını büyük tehlikelerden kurtarmıştır. Rüstem'in en büyük ve zorlu ra-kibi Turan (Türk) hükümdarı Efra-siyab olmuştur. Efrasiyab'ın Dîvânü Lügâti't-Türk'te geçen Alp Er Tunga olduğu bilinmektedir. Fakat İran efsanesinde İran milliyetçiliğinin tesiriyle Efrasiyab kötülenmektedir. Rüstem, İran ve Eski Türk edebiyatında kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür. Divan şairlerimiz tarafından çokça kullanılmıştır.)*

1. Yayınur **Rüstem-i destān** yilüñden
   Ḫacildür āṣaf-ı devrān bilüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 19). [rüstem-i destān, -]*

rüstem-i sām: *Sam'ın oğlu Rüstem.*

1. Biñ adlu pehlevān urmışdı Behrām
   Ki turmazdı birine **Rüstem-i sām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 2). [rüstem-i sām, -]*

rüstem-i zāl: *Zaloğlu Rüstem. İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı.*

1. Buyurdı çekdiler Şebdîzi der-ḥāl
   Süvār oldı ṣanasın **Rüstem-i Zāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 66). [rüstem-i zāl, -]*

rüstem-āyīn: *Usulü, âdeti Rüstem gibi olan.*

1. Yasadı leşkerin Behrām-ı Çopīn
   Müretteb ṭona girdi **Rüstem-āyīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 10). [rüstem-āyīn,]*

rüstem-şavlet: *Rüstem gibi hücum eden.*

1. Eger rezm itse **Rüstem-şavlet** oldur
   Ve eger bezm eylese Cem-soḥbet oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 13). [rüstem-şavlet,]*

rüsvā: *Rezil, itibarsız (kimse). [3]*

1. Müselsel zülfi boynuma salaldan bend-i sevdāyı
   Belā dāmında ser-gerdān benem **rüsvā** vü şeydāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 2). [rüsvā,]*

rütbet: *Rütbe, derece. [4]*

1. Velī dāʿīlıġa lāyıḳ degüldür
   ʿUḳūl irmez bu şāhuñ **rütbetine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 76). [rütbetine, -i, -n, -e]*

S

saʿādet: *Mutluluk, bahtiyarlık, iyi talih. [17]*

1. **Saʿādet** feṯḥ-i bābı birle nā-gāh
   Seḥer-gāh irişür bir peyk-i āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 39). [saʿādet,]*

saʿādet: *Mutluluk, bahtiyarlık (Tanıkta, dünyada ve âhirette mutluluk kastedilir).*

1. Ne deñlü kim şaḳavet ḳıldı ʿādet
   Göre ḳahrın ire āḫir **saʿādet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 230). [saʿādet,]*

saʿādet ılduzı: *Saadet yıldızı, kutlu yıldız, baht açıklığı.*

1. **Saʿādet ılduzı** burc-ı şerefde toġdı mı yā
   ʿİnāyet-i ezel ü baḫt-ı nā-gehān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 5). [saʿādet ılduzı, -]*

saʿādet kevkebi: *Mutluluk yıldızı, kutlu yıldız, baht açıklığı.*

1. **Saʿādet kevkebi** ṭāliʿ yüzinden
   Siyādet nūrı lāmiʿ ılduzından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 39). [saʿādet kevkebi, -]*

saʿādet oḳını yayında gör-: *Mutluluk okunun yayında olduğunu görmek. II. Mutluluğu elde etmeye yakın olduğunu anlamak, isteklerinin gerçekleşmek üzere olduğunu fark etmek. [Deyim]*

1. Çü şeh devlet başın pāyında gördi
   Saʿādet oḳını yayında gördi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 8). [saʿādet oḳını yayında gördi, -di]*

saʿādet tācı: *Mutluluk tacı. II. Hükümdarlık makamı, saltanat.*

1. **Saʿādet tācın** isterseñ Ḫudādan
   Dile himmet tonın ehl-i duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 117). [saʿādet tācın, -n]*

saʿādet vir-: *Uğur getrimek, mutluluk vermek. [Deyim]*

1. Hem itmiş Sevrde Nāhīd ü Bercīs
   Saʿādet virmege teslis ü tesdīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 4). [saʿādet virmege, -meg, -e]*

saʿādetlü: *Kutlu, uğurlu. [4]*

1. Yine taʿcīl ile irem ṭapuña
   Sürem yüzüm **saʿādetlü** ḳapuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 292). [saʿādetlü,]*

sāʿat: *Altmış dakikalık zaman dilimi. [4]*

1. Ṣubḥ-ı ṣoḥbet şeb-i vuṣlat ḥaḳı olsun bu dünün
   Sāʿati yıl demi ay laḥẓesi yeldā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 10). [sāʿati, -i]*

sāʿat: *An, zaman. [3]*

1. Bu ol **sāʿat** olur kim ṣunʿ-ı Mevlā
   Ḳula efʿāl ile ḳıla tecellā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 7). [sāʿat,]*

sāʿat-i meymūn: *Uğurlu, kutlu zaman.*

1. Ḳuluñ kim **sāʿat-i meymūn** getürdüm
   Mübārek merkeb-i Gülgūn getürdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 133). [sāʿat-i meymūn, -]*

sāʿat-i saʿd: *Uğurlu, kutlu zaman.*

1. Pes andan iriserdür **sāʿat-i saʿd**
   Nuḥūsetdür ʿadū-yı naḥse min-baʿd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 81). [sāʿat-i saʿd, -]*

sāʿat-i saʿd ü ḫuceste: *Kutlu, uğurlu vakit. Bir eyleme geçmek için yıldızların konumlarına bakılarak tayin edilen en uygun zaman. [İkileme]*

1. Bulalar **sāʿat-i saʿd ü ḫuceste**
   Ki ola baḫt u saʿādet ʿaḳdi beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 37). [sāʿat-i saʿd ü ḫuceste, -]*

sāʿat nizāmı: *Saat düzeni (Beyitte, İrani geleneğe göre 24 saate karşılık gelen 24 nağme/perde ya da şubeden/küçük makam yapılarından bahsediliyor olmalıdır).*

1. Bilürdi rāst her burcun maḳāmın
   Gine ol perdede **sāʿat niẓāmın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 232). [sāʿat niẓāmın, -n]*

sāʿatinde: *Saatinde, saat düzenine uygun olarak (Beyitte, İrani geleneğe göre 24 saate karşılık gelen 24 nağme(perde) ya da şubeden (küçük makam yapıları) bahsediliyor olmalıdır).*

1. İderdi çekse göñlinden göge yol
Maḳāmın **sāʿatinde** burcınuñ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 234). [sāʿatinde,]*

sabā: *Sabah vakti gün doğusundan esen hafif ve tatlı rüzgâr. [12]*

1. Bilürdi ʿālem ü ādem ki Mecnūn nice ʿāḳildür
Ṣabā keşf eylese bir dem ḥicābı ḥüsn-i Leylādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 12). [ṣabā,]*

sabā: *Sabah vakti gün doğusundan esen hafif ve tatlı rüzgâr II çok hızlı giden at (Gülgûn).*

1. Revan buyurdı ki ata zīn uralar
Ṣabāya kisvet-i zerrīn uralar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 16). [ṣabāya, -y, -a]*

sabāh: *Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman. [7]*

1. Ḳayġum gicesi yüzi ḫayālinde ṣubḥ olur
ʿAyṣüm **sabāḥı** zülfi fırāḳiyle ṣāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 12). [sabāḥı, -ı]*

sabah ol-: *Güneş doğup ortalık aydınlanmak.*

1. **Ṣabāḥ oldı** çeriler eyledi cūş
Şu resme ki oldı cinn ü ins bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 9). [ṣabāḥ oldı, -dı]*

sabāh olınca: *Sabaha kadar. [2]*

1. Pes ol dün ḳıldılar iḥyāy-yı rāḥı
Ṣabāḥ olınca buldılar felāḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 32). [ṣabāḥ olınca, -]*

sabāḥ-ül-ḫayr ḳıl-: *"İyi sabahlar" anlamında, sabahları söylenen bu sözle birini selamlamak. [Kalıp İfade]*

1. **Ṣabāḥ-ül-ḫayr ḳıldılar** ṣabūḥı
Çü vaḳt-ı rāḥ ile rūḥa fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 83). [ṣabāḥ-ül-ḫayr ḳıldılar, -dı, -lar]*

saban: *Çift, sürmeye yarayan alet.*

1. Ki çift işler iken bir türk-i bī-rāh
Sabanına alur bir ḥalḳa nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 30). [sabanına, -ı, -na]*

sābık: *Zaman bakımından geride kalan, geçen, geçmiş, önceki, evvelki.*

1. Didi evvel anuñ adın ki Ḥaḳdur
Ḳamu **sābıḳlara** zikri sebaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 32). [sābıḳlara, -lar, -a]*

sabī: *Küçük çocuk.*

1. **Ṣabīdür** Ḫusrevüm ṣanma ġabīdür
Ṣabī olur ṣabī ger ḫod nebīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 17). [ṣabīdür, -dür]*

sabī ṣabī olur: *Çocuk çocuktur. Çocuktan bir yetişkin gibi davranması beklenemez, onun çocuk olduğunu hatırda tutarak muamele etmek gerekir anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Ṣabīdür Ḫusrevüm ṣanma ġabīdür
Ṣabī olur ṣabī ger ḫod nebīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 18). [ṣabī ṣabī olur, -]*

sābir: *Sabırlı kimse. [2]*

1. Belā vaḳtinde ḳıl **sābirlerüñden**
Ṣafā devrinde it şākirlerüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 83). [sābirlerüñden, -ler, -üñ, -den]*

sābit: *Açık, belli, değişmeyen.*

1. Nice kim ḳuṭb **sābitdür** İlāhī
Ol olsun yir yüzinüñ pādşāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 245). [sābitdür, -dür]*

sābit: *Yerinde duran, hareketsiz. Sekizinci felek, çarh-ı sevabit.*

1. Anuñ bir adıdır çarḫ-ı sevābit
Mükevkebdür bir adı daḫı **sābit** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 6). [sābit,]*

sābit: *Yerinde duran; kalıcı.*

1. Kevākib ḳamu seyyāre s̲evābit
Ki derc birle deḳayıḳ anda **s̲ābit** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 8). [s̲ābit,]*

s̲ābit-kadem: *Verdiği karardan ve sözden dönmeyen, kararında sebat eden.*

1. Hem eydür kimse kim **s̲ābit-ḳademdür**
Ḥades̲ nefy ile iṣbāt-ı ḳıdemdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 29). [s̲ābit-ḳademdür, -dür]*

sabit-kademlik: *Dayanıklı ve sağlam olma, metanetini yitirmeme durumu.*

1. Dilerseñ ki olmaya seylāb-ı endūh
Gerek **s̲abit ḳademlik** şöyle kim kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 16). [s̲abit ḳademlik, -]*

s̲ābit kıl-: *Bir şeyin varlığını, gerçekliğini kesinlemek.*

1. Bilür menfī ṣıfāt-ı kāinātı
Ḳılur Allāha **s̲ābit** her ṣıfātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 6). [s̲ābit ḳılur, -ur]*

s̲ābit ol-: *Yerinde durmak, kımıldamamak.*

1. Biraz seyyāre olma iy sitāre
Ki **s̲ābit ola** bu kuḥlī sitāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 28). [s̲ābit ola, -a]*

s̲ābit ol-: *Yerinde durmak, kımıldamamak; dayanmak, karşı durmak, karşı koymak, mukavemet etmek.*

1. Biraz **s̲ābit oluñ** furṣat bizümdür
Bugün feṭḥ ü yarın nuṣrat bizümdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 99). [s̲ābit oluñ, -uñ]*

s̲abr: *Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. [33]*

1. Şehe bir yıl uranı artuġ eksük
Gerekdür **ṣabr** ile itmek temessük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 68). [ṣabr,]*

s̲abr: *Olacak, gelecek veya gerçekleşecek bir şeyi telaş göstermeden, telaşa kapılmadan bekleme, acelecilik etmeme.*

1. Tutam **ṣabr** eteġiyle örtesin rāz
Degül mi ʿāleme ol ġamze ġammaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 11). [ṣabr,]*

ṣabr it-: *Tahammül etmek, dayanmak. [10]*

1. Ne var her yirde **ṣabr iden** ögülse
Revādur gel bu ṣabr ıssı sögülse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 241). [ṣabr iden, -en]*

ṣabr it-: *Ayrı kalmak, ayrılmak.*

1. Didi ṣabr oldı saña çāre andan
Eyitdi ten nice **ṣabr ide** cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 78). [ṣabr ide, -e]*

ṣabr kıl-: *Sabretmek, tahammül etmek. [3]*

1. **Ḳıla ṣabr** aña-dek kim necm-i rāciʿ
Şeref burcında ola gine ṭālīʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 59). [ṣabr ḳıla, -a]*

ṣabr ol-: *Sabretmek, dayanmak.*

1. Ḳahr-ı celāl-i ḥicr ile yarıldı Ṭūr-ı cān
Ṣabr ola mı tecellī ḳılınca cemāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 4). [ṣabr ola, -a]*

ṣabr raḥmānī sıfatdur ʿacel kimdeyse şeyṭānī cihetdür: *"Teennî Allah'tan, acelecilik şeytandandır" hadisinden yapılan bir iktibas. [Hadis]*

1. Muʿayyen **ṣabr raḥmānī sıfatdur ʿAcel kimdeyse şeyṭānī cihetdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 22). [ṣabr raḥmānī sıfatdur ʿacel kimdeyse şeyṭānī cihetdür, -]*

ṣabr ṭonını çāk eyle-: *Sabır elbisesini yırtmak. II. Daha fazla sabredememek, sabrı kalmamak. [3] [Deyim]*

1. Kenārına çeküp Şīrīni bī-bāk
Şehen-şeh **ṣabr ṭonın eyledi çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 36). [ṣabr ṭonın çāk eyledi, -di]*

ṣabr u karar: *Sabır ve tahammül. [İkileme]*

1. Bu od ki aldı benüm **ṣabr u ḳarārum**
Yoḳ olmaz çoḳ olur yanduḳça varum *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 27). [ṣabr u ḳarārum, -um]

ṣabr ü mecāl: *Tahammül ve güç kuvvet. [İkileme]*

1. Benüm yoġ irteye **ṣabr ü mecālüm**
   Biş on aya kim irer ḳanı ḥālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 297). [ṣabr ü mecālüm, -üm]*

ṣabr ü ṭākat ü hūş git-: *Sabrı, dayanacak gücü ve aklı kalmamak. [İkileme, Deyim]*

1. Baḳaraḳ **gitdi ṣabr ü ṭāḳat ü ḫūş**
   Gehī nūş itdi vü gāh eyledi cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 55). [ṣabr ü ṭāḳat ü ḫūş gitdi, -di]*

ṣabr u ṭākat u hūş kalma-: *Aklı, sabrı, dayanma gücü tükenmek. İçinde bulunduğu koşullara daha fazla tahammül edecek durumda olmamak. [İkileme, Deyim]*

1. Çü **ḳalmamışdı ṣabr u ṭāḳat u hūş**
   Turı geldi yirinden mest-i bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 13). [ṣabr u ṭāḳat u hūş ḳalmamışdı, -mış, -dı]*

ṣabr yayın kur-: *Sabır yayını hazırlamak. II. Sabretmek, dayanmak, tahammül etmek. [Deyim]*

1. **Ḳuralum ṣabr yayın** ṣādıḳāne
   Ola kim ḳaṣd oḳı ire nişāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 49). [ṣabr yayın ḳuralum, -alum]*

ṣabrı u ārāmı ilet-: *Dayanma gücü ve gönül huzuru bırakmamak. [Deyim]*

1. **İletdi ṣabrın u ārāmın** anuñ
   Getürdi cūşa heft endāmın anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 3). [ṣabrın u ārāmın iletdi, -di]*

ṣabrı vü mecālī git: *Tahammülü ve dayanacak gücü kalmamak, sabrı tükenmek. [Deyim]*

1. Şehüñ **gitmişdi ṣabrı vü mecālī**
   Tolaşmış san çınara serv talı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 151). [ṣabrı vü mecālī gitmişdi, -miş, -di]*

ṣabrın yaḳasın çāḳ it-: *Sabrın yakasını yırtmak. II. Daha fazla sabretmemek. [Deyim]*

1. Baḳup görmedi ʿaḳlınuñ beḳāsın
   Çeküp çāk **itdi ṣabrınuñ yaḳasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 12). [ṣabrınuñ yaḳasın çāk itdi, -di]*

ṣabūḥ: *Sabahleyin içilen şarap. [2]*

1. Ṣabāḥ-ül-ḫayr ḳıldılar **ṣabūḥı**
   Çü vaḳt-ı rāḥ ile rūḥa fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 83). [ṣabūḥı, -ı]*

ṣabūh it-: *Sabah şarabı içmek.*

1. Ne rūḥuñ ola bundan yig fütūḥı
   Ki yār ile ṣabāḥ **ide ṣabūhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 156). [ṣabūhı ide, -e]*

ṣabūh kıl-: *Sabahları mahmurluk gidermek için sabah şarabı içmek.*

1. Atınca ṣubḥ sürdi rāḥ-ı rūḥı
   Ṣabāḥ aṣḥāb ile **ḳıldı ṣabūḥı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 38). [ṣabūḥı ḳıldı, -dı]*

ṣabūr: *Çok sabırlı.*

1. Ki ṣabr ile olur her müşkil āsān
   Ṣabūr ādem bulur derdine dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 36). [ṣabūr,]*

ṣabūr ol-: *Çok sabreden olmak, çok sabretmek.*

1. Bu ġamdan sanmaġıl kim ola dūr ol
   Hezārān sencedür līkin **ṣabūr ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 28). [ṣabūr ol, -]*

sācid: *Secde eden kimse II bir kimsenin ayaklarına kapanan kişi (Sevgilinin ayaklarına kapanan âşık).*

1. Hem iy **sācid** degüldür ḳıble nā-yāb
   Yüzüm bigidür arḫam daḫı miḥrāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 31). [sācid,]*

sācid ḳal-: *Secde eder durumda olmak, secde etmek. [Deyim]*

1. **Ḳalur** çoḳ ḳarn ol ḫażretde **sācid**
   Olur yıllar rükūʿ içinde ḥāmid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 45). [sācid ḳalur, -ur]*

sācid ol-: *Secde eden olmak. [3]*

1. Bu şükre ki oldılar maṭlūba vācid
Biribirine ḳarşu **oldı sācid** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 120). [sācid oldı, -dı]*

saç: *Baş derisini kaplayan kıllar. [51]*

1. **Şaçı** çīn açdı mı yā nāfe-i āhū-yı Ḫıṭā
Ki oldı pür-müşk-i Ḫuten dāmen-i ṣaḥrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 3). [ṣaçı, -ı]*

saç-: *Bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökmek. [10]*

1. Muṭayyeb müşk ü māverd ile ābı
Saçar aḳduḳda ferşine gülābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 42). [saçar, -ar]*

saç-: *Dağıtmak, yaymak. [24]*

1. Çi-ger ʿanber **ṣaçar** sünbüllerinden
Belürmedi benefşe güllerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 225). [ṣaçar, -ar]*

saç-: *Serpmek, dökmek. [12]*

1. Degül şūr aşuñuñ şīrīn şarābı
Şekerden şerbet idüp **saç** gülābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 52). [saç,]*

saç kılı: *Saç teli.*

1. Ṭolaşup ince fikre vehm çün berḳ
ṣaçı ḳılın bilinden idemez farḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 116). [ṣaç ḳılı, -]*

saç ḳılınca: *Saç teli kadar ince. II. Yok derecesinde, az.*

1. Cemālinden tutam dirdüm mişāli
Saçı ḳılınca ḳomadı mecāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 72). [saç ḳılınca, -]*

saça saça: *Saçarak, bir şeyi ortalığa dağıtıp dökerek. [İkileme]*

1. Saçınuñ çīnī ʿanber **saça saça**
Ruḫınuñ ferri güller aça aça *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 15). [saça saça, -]*

saçıl-: *Ortalığa dağılmak, serpilmek, yayılmak. [9]*

1. Ne sebze kim saçı müşki **ṣaçıldı**
Benefşe ḳoḳdı vü reyḥān açıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 45). [ṣaçıldı, -dı]*

saçın çevgān düzet-: *Saçını çevgan yapmak. Saçını kıvırmak, saçları dalgalı, bukleli hâle getirmek. [Deyim]*

1. **Ṣaçın çevgān düzetmiş** ġabġabun ṭūb
Diler luʿb ile ṣala cāna āşūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 59). [ṣaçın çevgān düzetmiş, -miş]*

saçını çevgān düz-: *Saçının çevgan olarak hazırlamak. Saçını kıvırmak. [Deyim]*

1. Ṭurup şūr ile Şīrīn-i pür-āşūb
Ṣaçını düzdi çevgān ġabġabın ṭūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 8). [ṣaçını çevgān düzdi, -di]*

saçu: *Bazı düğün ve şenliklerde ortaya saçılması âdet olan inci, maden para, şeker, hububat gibi şeyler.*

1. Ki şimdi ol yirde daḫı **saçudan** pür
Balıḳ pulıdır akçe ḳum ḳayır dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 43). [saçudan, -dan]*

saçula-: *Bir nesne üzerine saçı saçmak, öteberi serpmek. İnsanların üzerine para, altın vs serpmek/saçmak.*

1. Ṣaçulamışdı düpdüz bay ü yoḫsul
Ḥaḳa şükr eylediler ḫʷāce vü ḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 17). [ṣaçulamışdı, -mış, -dı]*

saçum süpürge vü elüm kösegü it-: *Saçını süpürge, elini ocağı karıştırmakta kullanılan ucu yanık odun etmek. II. Sevdiği için özveri ile çalışıp hizmet etmek, her türlü fedakarlığı yapmak. [Deyim]*

1. İdeydüm sizsem anda ḳılca sevgü
Saçum süpürge vü elüm kösegü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 80). [saçum süpürge vü elüm kösegü ideydüm, -ey, -dü, -m]*

saçuñuñ bir ḳılı biñ genc-i ʿālem: *"Saçının bir teli binlerce dünya hazinesi değerindedir" anlamında bir kişiye verilen önemi/değeri ifade eden bir söz. [Deyim]*

1. Senüñ bir ṭırnaġuñ yüz milket-i Cem
ṣaçuñuñ bir ḳılı biñ genc-i ʿālem *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 34). [şaçuñuñ bir ḳılı biñ genc-i ʿālem, -]

saʿd: *Kutlu, mübarek.*

1. Güzīndür Ḥaḳ ḳatında ṣādıḳ-ül-vaʿd
Turanuñ ʿahde dāʾim fālıdur **saʿd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 142). [saʿd,]*

saʿd: *Kutluluk, bahtiyarlık. [3]*

1. Ufukdan Müşterī saçar saʿādet
ʿUṭarid ider ol **saʿdi** iʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 18). [saʿdi, -i]*

saʿd ılduzı: *Baht yıldızı. [2]*

1. Ezel güninde çü **saʿd ılduzı** yüzüñdi ne ṭañ
Ursa ay u güneş farḳ farḳa-dānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 9). [saʿd ılduzı, -umuz]*

saʿd it-: *Kutlu kılmak, bahtiyar etmek.*

1. Nice ki ola ayuñ bedr ü hilāli
Nice kim Müşterī **saʿd ide** ṭāliʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 87). [saʿd ide, -e]*

saʿd olt-: *Kutlu, bahtiyar, uğurlu olmak.*

1. Seḥer **saʿd oldı** ḳıl pīrūz rūzı
Çü virdüñ niʿmeti şükr eyle rūzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 81). [saʿd oldı, -dı]*

sadā: *Ses, avaz, yankı. [3]*

1. **Ṣadādur** bī-bekā ger sāz u ger söz
Bu günbedde çi bir ḳaz u çi bir ḳoz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 115). [ṣadādur, -dur]*

sadā-yı bārbed: *Barbed'in sesi.*

1. **Ṣadā-yı Bārbed** ṣavt-ı Nigīsā
Ṣafālar virmiş idi Zühre-āsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 31). [ṣadā-yı bārbed, -]*

sadā-yı kūs: *Köslerin sadası. Büyük davulların sesi.*

1. Gerer gerdūna perde gerd-i leşker
Felek güşın **ṣadā-yı kūs** ider ker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 32). [ṣadā-yı kūs, -]*

ṣadā it-: *Seslenmek.*

1. Nite-kim taġa ṣaḥṣ idüp ṣadāyı
Girü yanḳudan ala ol edāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 85). [ṣadāyı idüp, -üp]*

sāde: *Süs ve zorlamadan uzak, yalın, açık ve anlaşılır.*

1. Ḳalur maʿnā vurur çün bāde ṣūret
Gerek rengīn maʿānī **sāde** ṣūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 16). [sāde,]*

sāde vü pāk: *Saf ve temiz. II. Günah ve yasakları çiğnemekten uzak. [İkileme]*

1. Ve-līkin **sāde vü pāk** idi ṣoḥbet
Yoġ idi ḳurb-ı lebden ġayri ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 83). [sāde vü pāk, -]*

sāde-dil: *Temiz kalpli (kimse).*

1. Ben **sāde-dile** reng ile naḳş oynadı bir büt
Bu naḳş-ı nigāre gözüm andan nigerāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 13). [sāde-dile, -e]*

sadef: *İçinden inci çıkan istiridye türünden bir hayvanın kabuğu. [7]*

1. Eger ḳalbüñ ʿayārı bula iḫlāṣ
Ṣadefden eyle çıḳa gevher-i ḫāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 12). [ṣadefden, -den]*

ṣadef karnı: *Sadefin içi II sadef (Beyitteki bağlama göre sadef anlamındadır. Sadef, midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanıdır. Bu hayvan daha çok Çin ve Hint denizlerinde bulunurmuş. Eski inanışa göre bu hayvan nisan ayında (18 Nisan) denizin yüzüne veya sahile çıkarak ağzını açar ve yağmur tanesini yutarmış, bu yağmur tanesi de inciye dönüşürmüş).*

1. Ḳalur ol ḳalʿade ol kān-ı gevher
Ṣadef ḳarnında san-kim lüʾlü-yi ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 30). [ṣadef ḳarnında, -n, -da]*

ṣadefde dürri yoġ olma-: *İstiridyede inci olmamak. II. Çocuğu olmamak. [Deyim]*

1. Egerçi evce irmişdi şerefde
Velīkin **dürri yoġ** idi **şadefde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 42). [şadefde dürri yoġ, -]*

saʿdeyn: *İki uğurlular. Venüs (Zühre) ile Jüpiter (Müşteri) gezegenleri.*

1. Ki ay ü gün ile bulup cihān zeyn
Ḳırān ide şeref burcinde **saʿdeyn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 112). [saʿdeyn,]*

sādık: *Doğru, gerçek, hakikî.*

1. Çü ḥāżır aş u **şādıḳ** iştihā var
Yimekdür ol ṭaʿāmı çāre iy yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 45). [şādıḳ,]*

sādıḳ: *Doğru, hakikatli, sadakatli, dürüst.*

1. Tutam mihrüñ dili **şādıḳ** degüldür
Ve-yā kim ḳul şehe lāyıḳ degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 41). [şādıḳ,]*

sādıḳāne: *Samimiyetle, sadakatle.*

1. Ḳuralum ṣabr yayın **şādıḳāne**
Ola kim ḳaṣd okı ire nişāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 49). [şādıḳāne,]*

sādıḳāne: *Sürekli, devamlı.*

1. Eser ṣubḥuñ nesīmi **şādıḳāne**
Seḥer sen daḫı cūş it ʿāşıḳāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 3). [şādıḳāne,]*

sādıḳlıġ: *Sadakatlilik.*

1. Sādıḳlıġ ile adı ʿālemde rūşen oldı
Mihrüñ ḥavāsı içre uralı ṣubḥ-dem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 11). [sādıḳlıġ,]*

sādık-ül-vaʿd: *Sözünde duran, güvenilir.*

1. Güzīndür Ḥaḳ ḳatında **şādıḳ-ül-vaʿd**
Turanuñ ʿahde dāʾim fālıdur saʿd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 141). [şādıḳ-ül-vaʿd,]*

sadr: *Bir şeyin başı, baş tarafı, en yüksek yeri.*

1. Felek **şadrında** gerdüñ bedre ser-tāc
Melek cevḳına şevḳüñ zevḳ-i miʿrāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 9). [şadrında, -ı, -(n)da]*

sadr: *Oturulacak en iyi yer, baş köşe.*

1. Çi-ger sancaḳlaruñ yüceydi ḳadri
Süñüler gözler oturmaġa **şadrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 54). [şadrı, -ı]*

saf: *Arı, katışıksız, halis, has şarap II saf, duru güzel (Şirin).*

1. Ḳılur idi ḳuru nāmūs-ı kürdī
İçerdi **şāf** içün türkāne dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 86). [şāf,]*

saf: *İyi niyetli, art niyetsiz.*

1. Degüldür hiç içüñ taşuñ bigi **şāf**
Nice bī-dādsın Ḥaḳ virsün inṣāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 53). [şāf,]*

saf: *Saf, sıra. [3]*

1. Ola yüz **şaf** turan şīrīn-şemāʾil
Şehüñ devrinde hep zerrīn-ḫamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 19). [şaf,]*

saf: *Saf, sıra; yer, mevkî.*

1. Bilesine alup **şaflar** yarardı
Ṭolanup Sāye Ḫān ḳalbin arardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 3). [şaflar, -lar]*

saf bağla-: *Bir kimsenin önünde sıralı bir şekilde durmak, sıralanmak. [2] [Deyim]*

1. Güle ḳarşu göz açmış nergis-i mest
Çiçekler bağlamış ṣaf dest-ber-dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 16). [şaf bağlamış, -mış]*

saf bağla: *Sıralı bir şekilde durmak, sıralanmak.*

1. Degül yār ol ki **şaf bağlar** ṣafāda
Ḳolayında ola vaḳt-i belāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 85). [şaf bağlar, -r]*

saf çek-: *Sıra sıra dizilmek. [Deyim]*

1. Ḳalanı **ṣaf çeküp** turmışlar idi
   Şehe göz ü ḳulaġ urmışlar idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 29). [ṣaf çeküp, -üp]*

sāf kıl-: *Saflaştırmak, temizlemek, arındırmak. II Uzak tutmak.*

1. İşinde ʿāciz oldı virdi inṣāf
   Ki vay ol derde kim Ḥaḳ **kılmaya ṣāf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 44). [ṣāf kılmaya, -ma, -y, -a]*

sāf kıl-: *Saflaştırmak, temizlemek, kalbi kötülüklerden arındırarak iyi niyetli hâle getirmek.*

1. **Ḳılup** ḳalbini ġıll ü ḥīleden **ṣāf**
   İlerü tutdı zühd ü ʿadl ü inṣāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 73). [ḳalbini ṣāf ḳıl, -]*

saf ṣaf: *Sıra sıra, dizi dizi. [İkileme]*

1. Yaṣandı iki leşker daḫı **ṣaf ṣāf**
   Kim urdı gürze el kim ḳabżaya kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 15). [ṣaf ṣāf, -]*

saf saf: *Sıra sıra, yan yana. [3] [İkileme]*

1. Çök urmış yir yirin ṣāḥib-ḳırānlar
   Turur **ṣaf ṣaf** ıraḫdan pehlevānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 18). [ṣaf ṣaf, -]*

ṣaf tur-: *Yan yana dizilmek. [Deyim]*

1. **Turur** ferrāş ḳullar on kez on **ṣaf**
   Serīr ardında urup sīneye kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 29). [ṣaf turur, -ur]*

saf tut-: *Saf bağlamak (tutmak). Sıra teşkil etmek, sıralanmak. [Deyim]*

1. **Tutar** Ḫusrev çerisi bir yaña **ṣaf**
   Perīler bir ṭaraf ḳılur müşerref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 131). [ṣaf tutar, -ar]*

safā: *Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği, huzur. [41]*

1. Didi ger cānuña olursa cefāsı
   Eyitdi cānumuñ oldur **ṣafāsı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 62). [ṣafāsı, -sı]*
2. Vefā bigi bilinüñ yoḫ nişānı
   Ṣafā bigi lebinüñ ṭar zamānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 112). [ṣafā,]*

safā: *Neşe, mutluluk, zevk. [6]*

1. Bi-ḥamdu'llah ki ḫayr oldı ser-encām
   Gel imdi bu **ṣafāya** tutalum cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 120). [ṣafāya, -y, -a]*

ṣafā-yı Muṣṭafā: *Hz. Muhammed'in safası.*

1. Fesāḥat vir **ṣafā-yı Muṣṭafādan**
   Meded irür revān-ı aṣfīyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 39). [ṣafā-yı muṣṭafādan, -dan]*

ṣafā-yı rūḥ: *Gönül mutluluğu.*

1. **Ṣafā-yı rūḥa** irdük soḥbetüñde
   Dü ʿālem ẕevḳin itdük devletüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 15). [ṣafā-yı rūḥa, -a]*

safā-yı ṣubḥ-gāhī: *Sabah vaktinin mutluluğu.*

1. Zihī demdür **ṣafā-yı ṣubḥ-gāhī**
   Ki anda baḫş ola genc-i İlāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 7). [ṣafā-yı ṣubḥ-gāhī, -]*

safā vü merve: *Hac ve umre sırasında aralarında sa'y yapılan iki tepe. [İkileme]*

1. **Ṣafā vü Merve** vü zemzem ḥaḳıyçün
   Gözümden zemzem olan nem ḥaḳıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 195). [ṣafā vü merve, -]*

safā vü zevḳ: *Eğlenip neşelenme. [İkileme]*

1. Ḳılurlardı üç ay ʿayş ü temāşā
   Ṣafā vü ẕevḳ işin iltürdi başa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 62). [ṣafā vü ẕevḳ, -]*

safā bul-: *Neşe bulmak, neşelenmek. [3] [Deyim]*

1. Var evvel devlet ile āşnā ol
   Bu ʿayş ü nūş ile andan **ṣafā bul** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 40). [ṣafā bul, -]*

safā bul-: *Rahat ve huzur bulmak; neşelenmek. [Deyim]*

1. Ḳılınca ʿaḳluñı ḥırṣ u hevā ḳul
Güẕer ḳıl bu küdüretden **ṣafā bul** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 10). [ṣafā bul, -]*

ṣafā ger şerbetüñ nūşında dirler kemāl-i ẕevḳ ser-hōşında dirler: *"Şarabı içmek hoş olsa da, asıl büyük zevk sarhoş olmaktadır" mealinde bir söz grubu. [Kelam-ı Kibar]*

1. **Ṣafā ger şerbetüñ nūşında dirler**
Kemāl-i ẕevḳ ser-ḫōşında dirler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 46). [ṣafā ger şerbetüñ nūşında dirler kemāl-i ẕevḳ ser-ḫōşında dirler, -]*

safā kıl-: *Temizlemek.*

1. Küdüretden **ṣafā ḳılup** içini
Gözin öpdi vü ʿafv itdi suçını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 63). [ṣafā ḳılup, -up]*

ṣafā sür: *Vaktini zevkli, huzurlu, eğlenceli geçirmek. [7] [Deyim]*

1. **Sürüp** her laḥẓe taġlarca **ṣafāyı**
Cihāndan çekmemiş ḳılca cefāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 31). [ṣafā sürüp, -üp]*

safā tol-: *Neşe ile dolu olmak. [Deyim]*

1. Cemālinden cilā bulsun naẓarlar
Zülālinden **ṣafā tolsun** cigerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 46). [ṣafā tolsun, -sun]*

safā vir-: *Mutluluk vermek, neşelendirmek, sevindirmek. [2] [Deyim]*

1. Tutardı mülk-i Ermenden yaña yüz
Ṣafā virürdi ol yüzden gelen toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 8). [ṣafā virürdi, -ür, -di]*

safālar vir-: *Mutluluklar vermek. [Deyim]*

1. Ṣadā-yı Bārbed ṣavt-ı Nigīsā
Ṣafālar virmiş idi Zühre-āsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 32). [ṣafālar virmiş, -miş]*

safāsın sür-: *Bir şeyin imkanlarından faydalanmak, kullanmak; ilgi, sevgi görmek, hoşça vakit geçirmek. [3] [Deyim]*

1. İren derdine furḳat kürbetinüñ
Ṣafāsın sürdi vuṣlat şerbetinüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 8). [ṣafāsın sürdi, -di]*

safāya ir-: *Huzur bulmak, mutlu olmak. [Deyim]*

1. **İren** ol genc-i vāfîden **ṣafāya**
Ola mı meyli māl-i bī-vefāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 27). [ṣafāya iren, -en]*

ṣaff: *Dizi, sıra. II. Mevzi, yer.*

1. Üçünci gün seḥer vaḳtinde nā-gāh
Ḥıṭā ḫānınuñ iltür **ṣaffına** rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 6). [ṣaffına, -ı, -n, -a]*

ṣaffet: *Maddî ve mânevî mânâda temizlik, arılık, saflık.*

1. Ṣafiyy-ullāh Ādem **ṣaffetiyçün**
Neciyy-ullāh Nuḥuñ daʿvetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 167). [ṣaffetiyçün, -i, -y, -çün]*

ṣafḥa: *Bir şeyin yassı yüzü. Sayfa, levha.*

1. Yüzinüñ **ṣafḥası** ḫūrşīd faşlı
Ḥaseb bābındadur Cemşīd aşlı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 121). [ṣafḥası, -s, -ı]*

ṣafi: *Saf, duru, temiz, katıksız. [5]*

1. Bıñar ü çeşme illā eyle **ṣāfī**
Ki kevşer şerbetinden ṣuyı ṣāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 11). [ṣāfî,]*

ṣafi: *Kalburüstü, en seçkin. (İng. Choicest).*

1. Beşer kim mażharıdur her ṣıfātuñ
Ṣafi vü zübdesidür kāināt uñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 44). [ṣafi,]*

ṣafi: *Saf, halis şarap. [2]*

1. Bu sāḳī ne ulu gözler ne ḫurdı
Gehī **ṣāfī** içürür gāh dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 110). [ṣāfî,]*

sāfī-dil: *Saf, temiz gönüllü (kimse).*

1. Çü ḳavmüñ sini **ṣāfī-dil** bileler
Ḳamusı cān ile raġbet ḳılalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 109). [ṣāfī-dil,]*

safiyy-ullāh: *Hz. Adem'in isimlerinden biri.*

1. **Ṣafiyy-ullāh** Ādem ṣaffetiyçün
Neciyy-ullāh Nuḥuñ daʿvetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 167). [ṣafiyy-ullāh,]*

safrā: *Sarı safra (Antikçağ ve Ortaçağ'da insanın biyolojik, ahlâkî ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı madde ahlat-ı erbaadan biri. Karaciğerde saklanan sarı safra ise kuru ve sıcaktır).*

1. Bu dört aḫlāṭdur san dört erkān
Nedür **ṣafrā** vü sevdā balġam u ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 166). [ṣafrā,]*

safrā çek-: *Sıkıntı, zorluk, zahmet çekmek. [Deyim]*

1. Kişi ḥummā içinde yise ḥelvā
Aña deġmez ki yıllar **çeke ṣafrā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 44). [ṣafrā çeke, -e]*

safrā it-: *Hazımsızlık yaratmak.*

1. İki şīrīn **ider** bir yirde **ṣafrā**
Ḫōş olur şehd ü sirke ḳand ü şahbā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 79). [ṣafrā ider, -er]*

saġ: *Sağ taraf, sol karşıtı. [4]*

1. Temāşā eyleyü geh **saġ** u geh sol
İrürdi yārı dār-ül-mülkine yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 45). [saġ,]*

saġ: *Sağlam, sağlıklı, sıhhatli.*

1. Iraġ ilden ü ḫalk ü şehrden dūr
Girürse **saġ** içine ola rencūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 92). [saġ,]*

saġ: *Doğru, gerçek, sahih.*

1. Nefesler üstümüzdedür sağışlu
Saġ işler her nefes ḫālin saġ işlü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 128). [saġ,]*

saġ-: *Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak. [3]*

1. Ki anda **saġalar** çūbānlarum süd
İçile bunda ḫāṣıl ola maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 41). [saġalar, -a, -lar]*

saġ esen: *Sağ salim; sağ ve sağlam bir şekilde, hiç zarar görmeden.*

1. Çün ire **saġ esen** taḫt-gāha
İrüresin külāhı mihr ü māha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 79). [saġ esen, -]*

saġ işlü: *İşini kurallara uygun olarak, doğru, dürüst yapan.*

1. Nefesler üstümüzdedür sağışlu
Saġ işler her nefes ḫālin **saġ işlü** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 128). [saġ işlü, -]*

saġ işü şol it-: *Yolunda giden bir işi bozmak. [Deyim]*

1. Çaḳ ol şehdür ki irürdüm çeşmede yol
Bilüsüzlikden **itdüm saġ işüm şol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 108). [saġ işüm şol itdüm, -dü, -m]*

saġ ol: *İyilik, yardım veya hoşa giden bir davranış karşısında "çok yaşa, teşekkür ederim" anlamlarında söylenen bir söz. Beyitte sitem yollu söylenmektedir. [Deyim]*

1. Didi gel ʿışḳ-ı Şīrīnden ırаġ ol
Eyitdi öldüresin ivme **saġ ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 66). [saġ ol, -]*
2. Çü bildüñ adumı benden ırаġ ol
Ḳo ölmişden biter sayruyı **saġ ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 18). [saġ ol, -]*

saġ olsun: *Üzülmeye gerek olmadığının karşı tarafa bildirilmesi için kullanılan iyi dilek sözü [Deyim]*

1. Diken gitdi ise nesrīn **saġ olsun**
Kem olmaya şeker Şīrīn **saġ olsun** (*Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 101). [saġ olsun, -sun]*
2. Beden ger süst olursa cān **saġ olsun**
Cihān şayru ise sulṭān **saġ olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 210). [saġ olsun, -]*

saġ olsun: *biri için sitem yollu bir şey söyleneceği zaman söyleyenin iyi niyetini belirtmek amacıyla sözün başına getirilen bir söz. [Deyim]*

1. Ṣorarsa yañılup ḫayr ile yād it
Saġ olsun añmaz ise ḫayr bād it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 62). [saġ olsun, -]*
2. ʿArūs-ı şāha ger irdiyse fermān
Saġ olsun nice ʿurs eyleye sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 96). [saġ olsun, -]*
3. Yime Meryem ġamın ʿIşā **saġ olsun**
Eger kesr oldı büt Kisrā **saġ olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 147). [saġ olsun, -]*

saġ ü sol: *Sağ ve sol II her taraf. [3] [İkileme]*

1. Ki seyr itdükçe sultān **saġ u solda**
Düşe ol sīm ü zerden nesne yolda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 71). [saġ u solda, -da]*

saġa şola: *Rastgele yerlere veya kişilere. [İkileme]*

1. Ḳaḳıdı şāh baḳdı **şola saġa**
Ki Pervīzi irüreler yasaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 25). [saġa şola, -]*

sāġar: *İçki kadehi. [3]*

1. Sürerdi ol göñül-deşlere kāmı
Alurdı **sāġari** virürdi cāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 80). [sāġari, -i]*

sāġar: *İçki kadehi II şarap.*

1. Zemīn ayıldı dün ser-ḫōşlıġından
Zamān mest oldı **sāġar** ḫōşlıġından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 6). [sāġar,]*

sāġar kanı: *Kadeh kanı. II. Kırmızı renkli şarap.*

1. Getür sāḳī bize **sāġar ḳanını**
Ki ḳanumuzadur peymāne teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 7). [sāġar ḳanını, -nı]*

şāġar yürüt-: *İçki meclisinde içki ikram etmek, kadeh sunmak. Kadehi elden ele dolaştırmak. [Deyim]*

1. **Yürütdi şāġari** ferḫunde sāḳī
Tenaġġum bī-ġam oldı ʿayş bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 103). [şāġar yürütdi, -di]*

saġda şolda ḳo-: *Sağlı sollu her iki yanda geride bırakmak. [İkileme, Deyim]*

1. Degül kim yil bigi giderdi yolda
Yili ṭaġ bigi **ḳordı şaġda şolda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 16). [şaġda şolda ḳordı, -r, -dı]*

saġdan şoluñı fark it-: *Sağını solunu ayırt etmek II doğru ve yanlışı ayırt edebilmek, gerçeği kavrayabilmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ḫudā bir ḳavme uġratdı yolumı
Ki **şaġdan farḳ idemezler şolumı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 86). [şaġdan şolumı farḳ idemezler, -emez, -ler]*

saġı şola dön-: *Karar değiştirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Eger cānum yaḳarsa ʿışḳ dāġı
İşimüñ **dönmiyiser şola şaġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 102). [işimüñ şaġı şola dönmiyiser, -mi, -y, -iser]*

saġın: *Sığın. Yabani geyik ve sığır.*

1. **Saġın** gerçi öküşdür gelle bī-hād
Bu südsüz taġ sevādıdur süde sed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 35). [saġın,]*

saġın şolını gözet-: *Sağını solunu kollamak. [İkileme, Deyim]*

1. Bilürdi kim öñerlerdi yolını
Gehī **şaġın gözedür** geh **şolını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 12). [şaġın şolını gözedür, -ür]*

saġışlu: *Sayılı, hesaplı.*

1. Nefesler üstümüzdedür **saġışlu**
Saġ işler her nefes ḥālin saġ işlü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 127). [saġışlu,]*

saġlıġ: *Esenlik, sıhhat, afiyet.*

1. Ölümlü sayru ger olursa Cemşīd
Ölince **saġlıġından** üzmez ümmīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 258). [saġlıġından, -ın, -dan]*

saġrı: *Sağrı. Memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki dolgun ve yuvarlakça bölüm.*

1. Aġaç yayı bigi arḳası baġrı
Acı ḳavun bigi pür-zeḫr **saġrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 60). [saġrı,]*

saġu saġ-: *Yüksek sesle ağıt söyleyip ağlamak. [2] [Deyim]*

1. Didi vü ḥasret ile **saġdı saġu**
Ilan bigi dilinden yaġdı aġu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 73). [saġu saġdı, -dı]*

saġu saġ-: *Ölünün arkasından parayla tutulan kadın yüksek sesle ağlamak, ağıt söylemek II. Ağlayıp, inlemek, feryat etmek. [2] [Deyim]*

1. Dir idi **saġu saġup** aġlar idi
Aḳup laʿl üzre dürler çaġlar idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 37). [saġu saġup, -up]*

saġucı: *Ağıt yakan kimse.*

1. Bir evde muṭrib ider naġme vü sāz
Bir evde **saġucılar** virür āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 114). [saġucılar, -lar]*

sahbā: *Şarap.*

1. İki şīrīn ider bir yirde ṣafrā
Ḥōş olur şehd ü sirke ḳand ü **şahbā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 80). [ṣahbā,]*

sahbān: *Cahiliye döneminde doğdu. 94/712-713 yılında vefat etti. Hitabeti, fesahat ve belagatiyle meşhur oldu.*

1. Feṣāḥetde urur **Saḥbāna** ṭaʿnı
Belāġatde ögredür Ḥassāna maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 55). [saḥbāna, -a]*

sahf: *Sayfa.*

1. Gel iy cān **saḥfınuñ** tefsīr-ḫᵛānı
Ḥadīṯ-i ʿilm-i ʿışḳun nükte-dānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 1). [saḥfınuñ, -ı, -nuñ]*

sahf-hᵛānī kıl-: *Sayfaları okumak.*

1. Çü ḫatm oldı ġazel sebʿ-ül-meṯānī
Ḳılur bu meṯneviyle **ṣaḥf-ḫᵛānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 2). [ṣaḥf-ḫᵛānī ḳılur, -ur]*

sahın-: *Esirgemek; bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak.*

1. Anı senden **saḫınduġumda** maʿnī
Seni ṣaḳladuġum olurdı yaʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 41). [saḫınduġumda, -duġ, -um, -da]*

şāhib: *Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.*

1. ʿAmel kim **şāḥibi** ehl-i ḥaseddür
Yimişsüz baġdur cānsuz ceseddür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 33). [ṣāḥibi, -i]*

şāhib-i külāh: *Taç sahibi, padişah.*

1. Nübüvvet taḫtınuñ **şāḥib-i külāhı**
Vilāyet çarḫınuñ mihr ü māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 5). [ṣāḥib-i külāhı, -ı]*

sāhib-i tāc: *Taç sahibi. Mevki, makam sahibi, padişah.*

1. Çi-ger şehler olurlar tāca muḥtāc
Özüñ muḥtāc oldı **şāḥib-i tāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 16). [ṣāḥib-i tāc, -]*

sāhib-aḥkām: *Hüküm sahibi.*

1. Ve-līkin biñ yigirmi ḳurb ecrām
Raṣad aṣḥābı bulmış **ṣāḥib-aḥkām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 16). [ṣāḥib-aḥkām,]*

sāhib-firāset: *Feraset sahibi, anlayışlı (kimse).*

1. Buyurmış ʿāḳil ü **şāḥib-firāset**
Ki vācibdür şāha şerʿ ü siyāset *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 81). [ṣāḥib-firāset,]*

sāhib-hidāyet: *Hidayete ermiş olan kimse (Hz. Muhammed).*

1. Ne āyet bulsa her ehl-i ʿināyet
Ḳamusın buldı ol **ṣāḥib-hidāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 150). [ṣāḥib-hidāyet,]*

sāhib-kırān: *Her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar. [3]*

1. Çök urmış yir yirin **şāḥib-ḳırānlar**
Turur ṣaf ṣaf ıraḥdan pehlevānlar *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 17). [ṣāḥib-ḳırānlar, -lar]

sāḥib-kırānlık: *Uğurlu olarak bilinen Zühre (Venüs) ve Müşteri (Jüpiter) yıldızlarının aynı burç ve aynı derecede oldukları kutlu zamanda doğmuş olma durumu; böyle bir zamanda tahta çıkan çok başarılı hükümdar olma durumu II Değer görme, talihlilik.*

1. Senüñdür ʿāleme **ṣāḥib-ḳırānlık**
   Sarāyuña benümdür pās-bānlık *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 17). [ṣāḥib-ḳırānlık,]*

sāḥib-külāh: *Hükümdar; taht sahibi.*

1. Cihānuñ şahısın **ṣāḥib-külāhı**
   Düşer mi dāʾima lehv ü melāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 65). [ṣāḥib-külāhı, -ı]*

sāḥib-külāhī: *Hükümdarlık, padişahlık.*

1. Ger ol daʿvā ḳıla **sāḥib-külāhī**
   Küleh bendemdürür ser-bend-i şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 157). [sāḥib-külāhī,]*

sāḥib-küleh: *Makam sahibi kimse.*

1. İzüñe yüz sürer **ṣāḥib-külehler**
   Tozuñdan ziynet alur tāc-ı şehler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 65). [ṣāḥib-külehler, -ler]*

sāḥib-maʿrifet: *Hüner sahibi.*

1. Ne **ṣāḥib-maʿrifet** ne ehl-i taḳvā
   Çü kibr ü bī-nevā ne dīn ü dünyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 51). [ṣāhib-maʿrifet,]*

sāḥib-nazar: *Görüş ve düşünceleri yerinde ve geçerli kişi.*

1. Ki sulṭān-ı cihān **ṣāḥib-naẓardür**
   Hüner ḳadrin bilen ehl-i hünerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 123). [ṣāḥib-naẓardür,]*

sāḥib-taht: *Taht sahibi.*

1. Bilürsin kim hümayun-baḫt idüm ben
   Cihān mülkinde **sāḥib-taḫt** idüm ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 102). [sāḥib-taḫt,]*

sāḥib-ṭaleb: *İstek sahibi, bir şeyi isteyen, talip olan.*

1. İşāret buldı çün **ṣāḥib-ṭalebden**
   Dil ü cān raḳṣa girdi ol ṭarabdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 59). [ṣāḥib-ṭalebden, -den]*

sāḥil: *Karanın deniz, göl, ırmak boyunca uzanan bölümü, kıyı, yaka, yalı.*

1. Şular kim ʿaḳl ü ʿilmüñ kāmilidür
   İrişdügi bu baḥrüñ **sāḥilidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 14). [sāḥilidür, -i, -dür]*

sahīl: *Kişneme. [2]*

1. Imızġanmaḳlıġa olınca meyli
   ḳulaġına toḳındı at **ṣahīli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 44). [ṣahīli, -i]*

ṣaḥn: *Alan, meydan. II. Gökyüzü.*

1. Bu **ṣaḥn** içindeki sīmāb-gün ḥarf
   Ḳazındı yirine naḳş oldı şengerf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 3). [ṣaḥn,]*

sahn: *Mekânın ortası, orta yer.*

1. Anuñ **ṣaḥnında** lā-yuḥṣīdür encüm
   Nice ʿāḳiller anda oldılar güm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 13). [ṣaḥnında, -ın, -da]*

sahn-ı beyt-ullah: *Kabe avlusu, meydanı.*

1. Havā vü nefs aṣnāmın helāk it
   Ḫabeşten **ṣaḥn-ı beyt-ullahı** pāk it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 212). [ṣaḥn-ı beyt-ullahı, -ı]*

sahn-ı çemen: *Çimenliğin ortası; seyir, gezinti yeri.*

1. Ḫırāmān yürüdi ṣaḥn-ı çemende
   Ġazāl-ı Çīn bigi mülk-i Ḫutende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 39). [ṣaḥn-ı çemen, -]*

sahn-ı cennet: *Cennet bahçesi.*

1. Beni bu ḳaṣrdan taṣra itme daʿvet
Ayaḳ basmazven olsa **ṣaḥn-ı cennet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 110). [ṣaḥn-ı cennet, -]*

ṣaḥn-ı gül-ālūd: *Güle bulanmış meydan. II. Dünya.*

1. Girü her gice bu **ṣaḥn-ı gül-ālūd**
Olur külḫān bigi pür-ṣuʿle vü dūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 59). [ṣaḥn-ı gül-ālūd, -]*

ṣaḥn-ı gül-sitān: *Gül bahçesi. II. Gönül.*

1. İrişdük ol güle kim irse çarḫ ṭāvūsı
Kemīne bülbül ola **ṣaḥn-ı gül-sitānumuza** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 12). [ṣaḥn-ı gül-sitānumuza, -umuz, -a]*

ṣaḥn-ı gül-zār: *Gül bahçesi. II. Hayattın nimetlerle dolu safhası, bolluk refah dönemi.*

1. Mey ü maʿṣūḳ u ṣahlıḳ **ṣaḥn-ı gül-zār**
Zihī devletlü dem ger ʿömr ola yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 33). [ṣaḥn-ı gül-zār, -]*

ṣaḥn-ı lāciverdī: *Lacivert renkli alan. II. Geceleyin gökyüzü.*

1. Çü ṣubḥ irdi vü **ṣaḥn-ı lāciverdī**
Yüzin altun ṣuyı birle sıvardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 1). [ṣaḥn-ı lāciverdī, -]*

ṣaḥn-ı meydān: *Açıklık, meydanlık alan II savaş alanı.*

1. Mey-i gül-gūn pür olup **ṣaḥn-ı meydān**
Kadeh-veş kelleler olmışdı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 49). [ṣaḥn-ı meydān, -]*

ṣaḥn-ı mīnū: *[Zümrüt/zebercet gibi] yeşil renkli meydan. II. Gökyüzü.*

1. Seḥer kim çarḫ-i mīnā **ṣaḥn-ı mīnū**
Taġıtdı dehre lāle dirdi lüʾlüʾ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 1). [ṣaḥn-ı mīnū, -]*

ṣaḥrā: *Alan, saha. II. Aşk mecrası.*

1. Bu **ṣaḥrā** kim yolıdur ṭolu cān-keş
Ney-istānem demüñden urma āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 39). [ṣaḥrā,]*

ṣaḥrā: *Çöl, kır, ova. [10]*

1. Gice yatdılar ol **ṣaḥrāda** ser-ḫōş
Reyāḥīn cāme-ḫʷāb ü sebze mefrūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 59). [ṣaḥrāda, -da]*

ṣaḥrā: *Geniş alan, genişlik, düzlük, ova. [10]*

1. İgen ḫōş ḳışladur Berdaʿ havāsı
Feraḥ **ṣaḥrāsı** vü ḫurrem feżāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 46). [ṣaḥrāsı, -s, -ı]*

ṣaḥrā-yı medāyin: *Medayin çölü, ovası.*

1. Çü dīdār açа **ṣaḥrā-yı Medāyin**
Bahārı bī-ḫazān ü pür-ḫazāyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 351). [ṣaḥrā-yı medāyin, -]*

ṣaḥrā tut-: *Kaçıp gitmek. [Deyim]*

1. İder luṭf ü müdārā ile tedbīr
Ki **ṣaḥrā tutmaya** āhū-yı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 44). [ṣaḥrā tutmaya, -ma, -y, -a]*

ṣaḥrā vü beyābān: *Çöl ve ova. [İkileme]*

1. Pes oldı yola yil bigi şitābān
Öküş ḳaṭʿ itdi **ṣaḥrā vü beyābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 50). [ṣaḥrā vü beyābān, -]*

ṣaḫt-cān: *Katı yürekli, acımasız.*

1. Velī Meryem işinden teng-dildür
Ki Meryem **ṣaḫt-cān** ü seng-dildür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 40). [ṣaḫt-cān,]*

ṣaḫt-rūlıḳ: *Sert yüzlü olma, asık suratlılık. [2]*

1. Nice bir dehr bigi tünd-ḫūlıḳ
Nice āyīne bigi **ṣaḫt-rūlıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 12). [ṣaḫt-rūlıḳ,]*

ṣaʿīd: *Kutlu, mübarek.*

1. Ki sulṭānuñ hemīşe baḫtı ʿālī
Saʿīd ılduzı vü mesʿūd fālı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 40). [saʿīd,]*

saʿīd-i ebed ol-: *Ebedi saadete ulaşmak. [Deyim]*

1. Kime düşse **olur saʿīd-i ebed**
Naẕar-ı lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 3). [saʿīd-i ebed olur, -ur]*

şāʿid-i sīmīn: *Gümüş gibi, beyaz kol.*

1. Sıġadı **şāʿid-i sīmīni** sāḳī
Semen sīmālular keşf itdi sāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 213). [şāʿid-i sīmīni, -i]*

saʿīd ılduzuñ u rūzuñ mübārek: *"Talihin uğurlu ve günün bereketli olsun" anlamında bir dua sözü. [Dua İfadesi]*

1. Günüñ pīrūz u nevrūzuñ mübārek
Saʿīd ılduzuñ u rūzuñ mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 138). [saʿīd ılduzuñ u rūzuñ mübārek, -]*

sāʾir: *Seyreden, harekette olan.*

1. Felekden yaña olsa tīri **sāʾir**
Ḥaẕerden per dökerdi nesr-ı ṭāʾir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 71). [sāʾir,]*

sāk: *Baldır.*

1. Sıġadı ṣāʿid-i sīmīni sāḳī
Semen sīmālular keşf itdi **sāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 214). [sāḳı, -ı]*

sāk: *Baldır, incik. II Ayak.*

1. İrişdüm nāgehān ẓıll-ı hümāya
Ki irürem **sāḳı** ʿarşa taḫtı pāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 234). [sāḳı, -ı]*

sakal: *İnsan yüzündeki kıllar.*

1. **Saḳalı** sebzesinde gördi āġı
Ḳıl oldı gözlerine ʿayş bāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 55). [saḳalı, -ı]*

sakf: *Dam, çatı, tavan, kubbe. [3]*

1. Ki her bir beyti maʿmūr ola mecmūʿ
Felekden saṭḥı aʿlā **saḳfı** merfūʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 40). [saḳfı, -ı]*

sakf-ı hāne: *Ev çatısı.*

1. Senüñ dūduñ turaġı **saḳf-ı ḫāne**
Benüm irer duḫānum āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 19). [saḳf-ı ḫāne, -]*

sākı ʿarşa ur-: *Arşa adım atmak. II. Çok sevinmek. [Deyim]*

1. Sāḳī berü şun şarāb-ı bāḳī
Ki **urdum** ḳādemüñde ʿ**Arşa sāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 62). [sāḳı ʿarşa urdum, -du, -m]*

sakın: *"Dikkat et, dikkatli ol" anlamında uyarı sözü. [3]*

1. Dil ü cān riştesi ḳaldı ʿamelden
Saḳın kim çıḳmasun ser-rişte elden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 256). [saḳın,]*

sakın: *"Dikkat et, dikkatli ol, yapma" anlamında uyarı sözü.*

1. Didi **saḳın** ki var öñüñde korḫu
Didi ḳorḫıyla ʿāşıḳ nite kor ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 81). [saḳın,]*

sakın: *"Yapma, yapmaktan çekin" anlamında, yapılması istenmeyen bir davranışa dikkat çekmek için söylenen bir söz.*

1. **Saḳın** ḳuyruḫdan erzān oldısa narḫ
Ki toġrar eridür bu tābe-i çarḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 29). [saḳın,]*

sakın: *"Asla; yapma, yapmaktan çekin!" anlamında, yapılması istenmeyen bir davranışa engel olmak için söylenen bir ünlem.*

1. Biledür nūş-ı luṭf ü nīş-i ḳahrı
Saḳın şerbet diyü nūş itme zehri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 196). [saḳın,]*

sakın-: *Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak; korumak.*

1. Seni andan **şaḳınuram** yoġ anı
Kişi cāndan ṣaḳınur mı cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 45). [ṣaḳınuram, -ur, -am]*

sakın-: *Korumak, esirgemek, gözetmek. [5]*

1. **Saḳın** ḳoyunı dişinden ac ḳurduñ
Ki baḫt otlaġun ola taḫt yurdun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 93). [saḳın,]*

sakın-: *Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak, esirgemek, çekinmek.*

1. **Saḳınsun** bī-güneh ḳanına teşne
Ki urur kendinün cānına deşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 57). [saḳınsun, -sun]*

sakın-: *Saklamak, riayet etmek, muhafaza etmek.*

1. Ḳadīmī ʿahddur **saḳınduġum** ben
Gehī bıḳup gehī baḳınduġum ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 93). [saḳınduġum, -duġ, -um]*

sākī: *İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse. [16]*

1. Sıġadı ṣāʿid-i sīmīni **sāḳī**
Semen sīmālular keşf itdi sāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 213). [sāḳī,]*

sākī: *İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse II felek, talih, baht.*

1. Bu **sāḳī** ne ulu gözler ne ḫurdı
Gehī ṣāfī içürür gāh dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 109). [sāḳī,]*

sākī: *İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse II sevgili.*

1. Olam bir **sāḳī** ile daḫı hem-dest
İdem bir bādeden daḫı göñül mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 91). [sāḳī,]*

sāḳī-i bākī: *Ölümsüz saki.*

1. Elā iy **sāḳī-i bāḳī** ki mest eyledüñ āfāḳı
N'ola bir cürʿa feyz itseñ bize luṭfuñ şarābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 13). [sāḳī-i bāḳī, -]*

sākī-i ferruh u huceste: *Uğurlu, mübarek saki. [İkileme]*

1. İy **sāḳī-i ferruḫ u ḫuceste**
Ṣun sāġar-i pür bu nīm-meste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 41). [sāḳī-i ferruḫ u ḫuceste, -]*

sāḳī-i gül-ruh: *Gül yanaklı saki.*

1. Yüridüp **sāḳī-i gül-ruḫ** ḳadehler
Boşaldı ġamlar u ṭoldı feraḥlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 3). [sāḳī-i gül-ruḫ, -]*

sākī-i vakt: *Zaman sakisi.*

1. Ezel seḥer-gehi bir cām içürdi **sāḳī-i vaḳt**
Ebed günine degin cānumı ḫumār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 5). [sāḳī-i vaḳt, -]*

sākī ol-: *İçki sunan kimse olmak.*

1. Zihī meclis ki ẕevḳ ü ʿayş-i bāḳī
Olur Mūsā nedīm ü Ḫıżr **sāḳī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 8). [sāḳī olur, -ur]*

saḳīl-i muṭlaḳ: *Sakil-i mutlak, mutlak ağır. Anasır-ı erbaanın yukarıdan aşağıya doğru sıralanışında toprağın konumunu belirtmek için sakil-i mutlak ifadesi kullanılır. Buna göre ateş, ay feleğinin altında bulunur. Ateşten sonra hava, sonra su, sonra da toprak gelir.*

1. Ḳamudan aşaġa yir ḫuşḳ u hem serd
Saḳīl-i muṭlaḳ oḳur ol cüvān- merd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 38). [saḳīl-i muṭlaḳ, -]*

saḳīl izāfī: *Sakil-i muzaf, göreli ağır. Anasır-ı erbaanın yukarıdan aşağıya doğru sıralanışında suyun konumunu belirtmek için sakil-i muzaf ifadesi kullanılır. Buna göre ateş, ay feleğinin altında bulunur. Ateşten sonra hava, sonra su, sonra da toprak gelir.*

1. Anuñ altında sudur serd ü hem ter
Saḳīl oldı **izāfī** ey birāder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 34). [saḳīl izāfī, -]*

sākin ol-: *Durmak.*

1. Yirinde **sākin olmış** ḫāce vü ḳūl
   Yuvada ḳurd u ḳuş tesbīḥe meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 27). [sākin olmış, -mış]*

sākin ol-: *Sönmek, yatışmak.*

1. Biraz kim **sākin oldı** gözi yaşdan
   Şorar Şāvūra vaṣf-ı ḥāli başdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 5). [sākin oldı, -dı]*

sākin ol-: *Yatışmak, durulmak, rahat olmak.*

1. Biraz kim **sākin oldı** ıżṭırābı
   Virür hātif ḫiṭābına cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 61). [sākin oldı, -dı]*

sākīyān-ı sīm-sīmā: *Gümüş gibi beyaz yüzlü sakiler.*

1. Yüridi **sāḳīyān-ı sīm-sīmā**
   Olur peymāne-i zer laʿl-peymā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 23). [sāḳīyān-ı sīm-sīmā, -]*

sakkā: *Saka. Evlere, çeşmeden su taşımayı iş edinmiş olan kimse, sucu.*

1. Biş on biñ vardı **ṣaḳḳā** sıġayup ḳol
   Saçar ṣaḥrāya su tozmamaġa yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 61). [ṣaḳḳā,]*

sakla-: *Bir şeyi söylememek, bilgi ve haber vermemek suretiyle başkalarından gizli tutmak, gizlemek.*

1. Çü cāndan tatlu-raḳ severdi şāhı
   Ḳatı **saḳlar** idi şehden bu māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 56). [saḳlar, -r]*

ṣaḳla-: *Gizlemek, belli etmemek.*

1. Pes andan **saḳlayup** vażʿını Şāvūr
   Söze girmezdi bulmayınca destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 275). [saḳlayup, -y, -up]*

sakla-: *Gizlemek, örtmek. [2]*

1. Gül anuñçün döker her laḥẓede reng
   Ki varur elden ele **ṣaḳlamaz** neng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 42). [ṣaḳlamaz, -maz]*

sakla-: *Gizli tutmak, duyurmamak.*

1. Be-ḥaḳḳ-ı Daver-i dānā-yı esrār
   Ki virdüm saña rāzı **saḳla** zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 156). [saḳla,]*

sakla-: *Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak. [2]*

1. Rikābını güneş dūşında **ṣaḳlar**
   Ay atı naʿlini gūşında ṣaḳlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 27). [ṣaḳlar, -r]*

sakla-: *Gizlemek, korumak, muhafaza etmek.*

1. Ḳabūl itdüm bu taşuñ ḫākligin
   Ki **saḳlar** gevherimün pākligin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 56). [saḳlar, -r]*

sakla-: *Korumak, esirgemek.*

1. Anı senden saḫınduġumda maʿnī
   Seni **ṣaḳladuġum** olurdı yaʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 42). [ṣaḳladuġum, -duġ, -um]*

sakla-: *Korumak, muhafaza etmek. [2]*

1. Ṣaḳınan kişi kendü ʿizzetini
   Gerek **saḳlaya** ḫalḳuñ ḥurmetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 42). [saḳlaya, -y, -a]*

sakla-: *Birine vermek için ayırmak.*

1. Ol atı **ṣaḳladuḳ** şāh-ı cihāna
   Aña virmedük ü itdük behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 37). [ṣaḳladuḳ, -du, -ḳ]*

saklan-: *Korunmak, muhafaza edilmek.*

1. Gilīmüñe göre kösüld ayaġuñ
   Ki **saḳlana** sovuḳdan et ü yaġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 102). [saḳlana, -a]*

sal: *Sene, yıl.*

1. Bu evde ki oldı māh ü **sāl** gerdān
   Muʿayyen bir sebeb var ḫāl-i gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 179). [sāl,]*

sal-: *Koymak, bırakmak, atmak. [2]*

1. Çü ʿāciz ḳıldı bu çerḫ-i zirih-çīn
   Ṣuya **şaldı** siper nīlūfer-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 32). [şaldı, -dı]*

sal-: *Bırakmak, göndermek, koyvermek, salıvermek.*

1. Tutalum pās-bānem kişigüñde
   Tama **sal** nice turam işigüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 24). [sal,]*

sal-: *Bırakmak, yaymak. [4]*

1. Süleymañ **saldısa** yil üstüne ferş
   Yüzini ḳıldı kürsī Aḥmede ʿarş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 125). [saldısa, -dı, -sa]*

şal-: *Atmak, havale etmek.*

1. Velī ol kim baña **şaldı** bu kārı
   Helāk-i cānum içündür şümārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 139). [şaldı, -dı]*

sal-: *Göndermek, yollamak. [7]*

1. Ki sulṭān **saldı** beni ḫidmetüñe
   Ki ʿarż idem selāmın ḫażretüñe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 45). [saldı, -dı]*

sal-: *Yaymak, duyulmasını/bilinmesini sağlamak.*

1. Bu tezvīri **şalup** şehr ü sipāha
   Ḳamu iḳlīmi hāʾin ḳıldı şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 35). [şalup,]*

sal-: *Yaymak, sermek, saçmak. [2]*

1. Alur birinden ü virür birine
   Süpürüp ḫāki su **salar** yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 100). [salar, -ar]*

sal-: *Feda etmek, kıymak, gözden çıkarmak.*

1. Çü şeh ʿışḳına **saldı** baḫt u raḫtı
   Mübārek bāda geldi tāc ü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 25). [saldı, -dı]*

sal-: *Sallamak.*

1. Demür **şalsañ** saña mūm ola mermer
   Çü ṣırça tutasın ṭopraḳ olur zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 21). [şalsañ, -sa, -ñ]*

sal-: *İndirmek, vurmak.*

1. **Salardı** eyle zūr ile külüngi
   Ki dünkiden yig olurdı bugünki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 205). [salardı, -ar, -dı]*

sal-: *Savurmak, şiddetle döndürerek sallamak, kaldırarak vurmak. [3]*

1. Şu deñlü **şaldı** tīgi zeng-bāra
   Ki oldı mīġ bigi pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 5). [şaldı, -dı]*

salā: *Çağrı, davet. [5]*

1. Aldum ele cām bir ele baş
   ʿIşḳa ḳadem urana **şalādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 16). [şalādur, -dur]*

salā-yı mevt: *Ölüm selası. Bir kimsenin ölümünü haber vermek üzere minârelerde belli bir usûle göre tekrarlanarak okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve duâ mâhiyetindeki salâvât-ı şerîfe.*

1. Bināgūş olsa panbuḳdan kefen-pūş
   Şalā-yı mevt işit iy penbe-der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 82). [şalā-yı mevt, -]*

şalā-yı nūş: *İçki içmeye çağırma, bezme davet etme; afiyet olsun, yarasın diye seslenme.*

1. Ṭamarda ḳanı pirüñ cūşa gelmiş
   Seḥer mürġi **şalā-yı nūşa** gelmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 14). [şalā-yı nūşa, -a]*

şalā-yı nūş-ber-nūş it-: *Afiyet olsun, yarasın diye seslenmek. [Kalıp İfade]*

1. **İder** ḳuşlar **şalā-yı nūş-ber-nūş**
   Öterler gūşelerde gūş-ber-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 35). [şalā-yı nūş-ber-nūş ider, -er]*

salābet: *İnanç ve ahlâk üstünlüğünden doğan kuvvet, sebat, sağlamlık, metânet.*

1. Sālib ehlinde key bulmış **şalābet**
   Mehīn Bānū adı vü pür mehābet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 71). [şalābet,]*

salābet: *Katılık, sertlik.*

1. Biri birinden oldı ṣıḳl u ḫıffet
   Taġıtmaḳ tutmaġ u liyn ü **ṣalābet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 18). [ṣalābet,]*

salāḥ: *Doğruluktan, dürüstlükten ayrılmama, dînin yasakladığı şeylerden kaçınma. [5]*

1. **Ṣalaḥı** gerçi degşürdüm fesāda
   Nitesi cevherüm virem virem kesāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 65). [ṣalaḥı, -ı]*

salāḥ-ı devlet: *Devletin, talihin iyi olması.*

1. Sizerdi bī-vefālıḳdan degül ol
   Ṣalāḥ-ı devlet eyle gösterür yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 76). [ṣalāḥ-ı devlet, -]*

sālāḥī: *İyi duruma gelme, düzelme, iyileşme, iyi olma.*

1. Ol oldı iʿtidāl-i ıştılāḥī
   Ki ola ḳısmetde ʿālī vü **ṣālāḥī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 98). [ṣālāḥī,]*

sālār-ı cihān: *Evrenin kumandanı (Husrev-i Perviz).*

1. Ḫaber virildi **sālār-ı cihāna**
   Ki bī-dil nice irdi dil-sitāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 9). [sālār-ı cihāna, -a]*

sālār-ı ser-keş: *Mağrur cihangir, kumandan (Husrev-i Perviz).*

1. Pes oldı tünd ü tīz eyle ki āteş
   Didi Pervīze ki iy **sālār-ı ser-keş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 14). [sālār-ı ser-keş, -]*

ṣalāt ü selām ola: *"Allah'ın mağfireti ve selamı Hz. Muhammed'in ailesinin ve ashabının üzerine olsun" anlamındaki dua. [Dua İfadesi]*

1. Her dem saña vü ālüñe Ḫaḳdan hezār bār
   Cān ü cihān ṭolusı **ṣalāt ü selām ola** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 86). [ṣalāt ü selām ola, -]*

sāle: *Yıl, sene II yaş.*

1. Ṭoyup şeş **sāle** iken maʿrifetden
   Gözi ʿibret tutardı şeş cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 83). [sāle,]*

salın-: *Bir sağa, bir sola hafifçe meylederek naz ve eda ile yürümek. [2]*

1. **Ṣalındı** gine ol serv-i revānlar
   Dirildi būstāna dil-sitānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 11). [ṣalındı, -dı]*

ṣalīb: *Haç. Hristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim, salip.*

1. Ulu muġ şeklinde girmişdi Şāvūr
   Çelīpā vü **ṣalīb** ü zend ü nesṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 76). [ṣalīb,]*

sālib ehli: *Hristiyan.*

1. **Sālib ehlinde** key bulmış ṣalābet
   Mehīn Bānū adı vü pür mehābet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 71). [sālib ehlinde, -n, -de]*

sālik: *Bir tarikata girmiş, bir mürşide bağlanarak manevî yolculuğa çıkmış olan kimse. [2]*

1. Egerçi bir olur maṭlūb ü ṭālib
   Bulupdur **sālik** anda üç merātib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 4). [sālik,]*

sālik ol-: *Bir tarikata girmek, bir mürşide bağlanarak manevi yolculuğa çıkmak.*

1. Şular kim bu sebīle **sālik oldı**
   Maʿārif merkebine mālik oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 69). [sālik ol, -dı]*

sālim: *Korku, endîşe ve sıkıntıdan uzak, güvenli (kimse).*

1. Melik Ḳayṣer de bir kürsī de **sālim**
   Birisinde Büzürg-ūmīd-i ʿālim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 21). [sālim,]*

salṭanat: *Bolluk ve zenginlik, gösterişli yaşayış.*

1. Ṣafā sür **salṭanat** mışrında biñ yıl
   Ne gam Baġdada yansa köhne zenbil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 127). [salṭanat,]*

salṭanat: *Hükümdarlık, padişahlık. [6]*

1. Saña çün **salṭanat** Ḥaḳdan ʿaṭādur
   Ferīdūn ü Cem oḳırsam ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 5). [salṭanat,]*

salṭanatda ol-: *Hükümdarlık yapmak, ülkeyi yönetmek.*

1. Biraz müddet ki **oldu salṭanatda**
   Dölenmedi dil ü cān ol cihetde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 23). [salṭanatda oldu, -du]*

sāmāniler: *Orta Asya ve doğu İran'da kurulmuş, adını kurucusu Saman Hüdâ'dan alan bir hanedanlıktır.*

1. Ne efsāne ki var Sāsānilerden
   Hemān ol ḳıṣṣadur **Sāmānilerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 16). [sāmānilerden, -den]*

sāmiʿ: *Işiten.*

1. Ḳulaḳsuz **sāmi**ʿ ü dilsüz faṣīḥ ol
   Ulu göñüllere nefḥ-i Mesīḥ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 11). [sāmiʿ,]*

samūr: *Samur denilen hayvandan elde edilen kürk. Beyitte bu kürk siyah renkte olduğundan geceyi temsil eder.*

1. Seḥer çün taḫta geçdi şāh-ı encüm
   Ḳoyup kuḥlī **şamūrın** geydi ḳāḳum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 2). [şamūrın, -ın]*

san-: *Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek. [47]*

1. Gören **şanurdı** et ü ḳanı vardur
   Yā-ḫūd luṭf ile söyler cānı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 25). [şanurdı, -ur, -dı]*

san-: *Bir şey veya kimsenin ... olduğunu düşünmek.*

1. **Şanasın** āftāb-ı yik-süvāre
   Kemend atmışdı billūrīn ḥışāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 43). [şanasın, -a, -sın]*

san-: *İstemek, dilemek.*

1. Saña yavuz **sanan** başına evvel
   Degirsün süñü dil soñra ḳılıç el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 9). [sanan, -an]*

san: *Sanki, adeta. [47]*

1. Ḥayādan gül bigi başmış idi der
   Ṣuya ġarḳ idi **san** nīlūfer-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 94). [san,]*

saña: *Senin için.*

1. Pes andan didi iy merd-i ḫüner-ver
   İşitdüm **saña** birdür mūm u mermer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 94). [saña,]*

saña olsun: *"... sana kalsın, sana ait olsun/senin olsun" anlamında kullanılan temenni sözü.*

1. Gönildüm ʿayş ü şādī **saña olsun**
   Bu yolda renc ü ḥasret bana olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 127). [saña olsun, -]*

saña yaş: *"Sen yaşa", "ömrün uzun olsun" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Saña yaş her ki toġdı öliserdür
   Bugün olmazsa yarın olısardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 121). [saña yaş, -]*

saña yaş uzun olsun: *Senin canın sağ olsun, sen çok yaşa anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. V'eger zülfüm sözüñden çekdise baş
   Başın kesdüm **saña olsun uzun yaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 34). [saña yaş uzun olsun, -]*

şanāʿat: *Zanaat, iş, meslek.*

1. Saña ḫōd avcılıḳdurur **şanāʿat**
   Bu dün bu aruġ ava kıl ḳanāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 49). [şanāʿat,]*

şanasın: *Sanırsın ki, sanki, güya. [36]*

1. Geyik ḳovar bigi geçdi dereden
   Şanasın ḳuş idi uçdı aradan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 48). [şanasın,]*

sanʿat: *Bir şeyi gerektiği gibi tam ve güzel yapmak için sahip olunması gereken bilgi ve ustalık. [3]*

1. Maḥabbet cānlaruñ endīşesidür
   Bu **şanʿat** ehl-i diller pīşesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 14). [şanʿat,]*

sanʿat: *Duygu, tasavvur ve fikirleri etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme hususundaki yaratıcılık.*

1. Kime ʿilm ü feżāʾil ḳıldı taʿlīm
   Kime **şanʿatler** aşlın itdi tefhīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 20). [şanʿatler, -ler]*

sanʿat: *Marifet, hüner. [3]*

1. Çü rām oldı elüñe seng-i ḫāre
   İdesin **sanʿaṭuñı** āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 40). [sanʿaṭuñı, -uñ, -ı]*

sanʿat reʾīsi: *Bir şey yapmada ustalık gösterenlerin en önde geleni.*

1. Anuñçün gevher-i ḫāṣ ü nefīsi
   Virür şākirdine **şanʿat reʾīsi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 56). [şanʿat reʾīsi, -]*

sanavber: *Çam fıstığı ağacı, servi ve şimşad cinsinden bir ağaç olup edebiyatımızda sevgilinin boyu yerine kullanılır. [3]*

1. **Şanavber** boyı sīmīn būyı nesrīn
   Şekerden dadı şīrīn adı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 141). [şanavber,]*

sanayduñ: *Sanırsın ki, sanki.*

1. Silāḥ-ı zer ġulām-ı zer-kemerden
   Sanayduñ ḳalʿadür dīvārı zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 50). [sanayduñ,]*

sanāyiʿ: *Sanatlar.*

1. Ki ḫāṣıl ḳıla saña bu **şanāyiʿ**
   Vücūd-ı şānıʿa burhān-ı ḳāṭıʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 65). [şanāyiʿ,]*

sanc-: *Saplamak, batırmak.*

1. Rebābī gine iñletdi rebābı
   Cigerden şişe **şancup** ol kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 72). [şancup, -up]*

sancaḳ: *Bayrak, liva.*

1. Çi-ger **sancaḳlaruñ** yüceydi ḳadri
   Süñüler gözler oturmaġa ṣadrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 53). [sancaḳlaruñ, -lar, -uñ]*

sancak çöz-: *Sancak açmak, bayrak çekmek (Husrev ü Şirin mesnevisinde misafiri karşılama sırasında yapılan uygulamadır). [Deyim]*

1. Müheyyā olup istiḳbāle çıḳdı
   Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 18). [sancaḳ çözüp, -üp]*

şancak şal-: *Yönetimi altındaki bir beye bağımsızlık alâmeti olarak sancak göndermek. [Deyim]*

1. Şeh-i şeb ḳılmadın leşker bedīdār
   Şalup sancaḳ ʿalem ḳıldı nigūsār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 28). [sancaḳ şalup, -up]*

sancaḳ ur-: *Bayrak çekmek, bayrağı bir direğe veya ipe takmak. II. Bir yeri fethetmek, ele geçirmek. [Deyim]*

1. Virüpdür ādeme ol ḳuvveti Ḥaḳ
   Ki **urur** aʿlā-yı ʿilliyīnde **sancaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 184). [sancaḳ urur, -ur]*

sandal: *Sandal ağacı, çeşitli türleri olan bir ağaç.*

1. Düzerlerdi gümüş tennūr u minḳal
   Odunı bir nice yük ʿūd u **şandal** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 14). [şandal,]*

sandūḳ: *İçine çeşitli şeyler koyulan, genellikle tahtadan yapılmış kutu.*

1. Yidinci gün ki çerḫüñ ḥoḳḳa-bāzı
   Açup **şandūḳını** keşf itdi rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 42). [şandūḳını, -ı, -nı]*

şanem: *Put II put gibi güzel sevgili.*

1. Esirge iy **şanem** ol ʿöẕr- ḫᵛāhı
Ki eydür her günāha her gün āhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 33). [ṣanem,]*

sāniʿ kıl-: *Yaratmak.*

1. Olardan ʿaḳl-ı s̱ānī **ḳıldı ṣāniʿ**
Hem ednāsından itdi çarh-ı tāsiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 37). [ṣāniʿ ḳıldı, -dı]*

sanı-: *Birlikte düşünmek. [2]*

1. Bu aḥvāli anuñ ile ṭanışam
Olacaġuñ öñin ṣoñın **şanışam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 290). [ṣanışam, -am]*

sanki: *Adeta, gibi, tıpkı. [11]*

1. Demür ṭaġ **şanki** deprendi yirinden
Yā-ḫūd ayrıldı gökler birbirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 45). [ṣanki,]*

sankim: *Sanki, gibi, güya. [7]*

1. Ḳılıçlar elde **şankim** cām-ı pür-ḫūn
Ḳılurlar cürʿalerden ḫāki gül-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 61). [ṣankim,]*

şarar-: *Rengi sarıya dönmek; bitki, suyu çekilip canlılığını kaybetmeye başlamak.*

1. Ḳarardı baġrum ol ḥasretde ṣankim
Ṣararmış sebzedür bārāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 4). [ṣararmış, -mış]*

sarar-: *Rengi sarıya dönmek; korku, üzüntü vb. sebeplerle yüzün rengi solmak. [2]*

1. Ne içün **sararup** ṣemʿ aḳıdur yaş
Meger ṣīrīn firāḳı urdı āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 53). [sararup, -up]*

sarart-: *Üzüntü ve sıkıntıdan dolayı sarı renge döndürmek, sarartmak.*

1. Var idi ḳayṣerüñ bir ḳızı meh-rū
Ki mihrinden **sarardur** idi mehrū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 36). [sarardur, -ur]*

sarāy: *Hükümdar ve ailesinin yaşadığı görkemli mekan. [11]*

1. Turup ʿazm itdi meclisden **sarāya**
Oturdı Meryem ile bir araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 7). [sarāya, -a]*

sarāy: *Görkemli ve gösterişli yapı. [2]*

1. **Sarāy** itdüklerin ṭaġ içinde
Yaraġ u yat ile yaylaġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 29). [sarāy,]*

sarāy: *Saray, köşk. [2]*

1. Ne çār çār rükni şerīʿat **sarāyınuñ**
Dest urmayan bu çār etegine ola çārpā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 69). [sarāyınuñ, -i, -nuñ]*

sarāy: *Saray, köşk II dünya.*

1. Gel itme ol **saray** içün sürūrı
Ki vīrān eyler eyyāmuñ mürūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 85). [saray,]*

sarāy-ı cennet-i dūzaḫ-ḥavālī: *Etrafı cehennemle çevrilmiş cennet köşkü.*

1. Yapar ol arada bir ḳaṣr-ı ʿālī
Sarāy-ı cennet-i dūzaḫ-ḥavālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 108). [sarāy-ı cennet-i dūzaḫ-ḥavālī, -]*

sarāy-ı milk: *Memleket sarayı. II. Ülke.*

1. Cemāl-i ʿadl ikisinden tutar nūr
Sarāy-ı milk ikisile oldı maʿmūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 84). [sarāy-ı milk, -]*

sarāy-ı sırr: *Sır sarayı.*

1. **Ṣarāy-ı sırruñuñ** cārūbıdur lā
Şehenşāh ol sarāy içinde illā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 53). [ṣarāy-ı sırruñuñ, -u, -ñuñ]*

sarāy-ı sırr-ı ḫalvet: *Gizli halvet sarayı. Gözlerden uzak olacak şekilde bir yerde birileriyle baş başa kalınacak yer. Tasavvufta,"sâlikin gönlü"nü ifade etmek için kullanılır. Bir kimse, onu Allah'tan alıkoyan her şeyi*

kalbinden söküp atar ve kalbinde yalnızca Allah sevgisine yer verirse; bu durumda gönlü, Allah ile bir araya geldiği, hem-dem olduğu bir saray hâline gelmektedir.

1. Ki iy ḳudsī lisānuñ tercemānı
Sarāy-ı sırr-ı ḫalvet pās-bānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 64). [sarāy-ı sırr-ı ḫalvet, -]*

sarāy-ı sürūr: *Mutluluk sarayı.*

1. Ṣafā ṣoffasiyle **sarāy-ı sürūr**
Yirüñ ḥucre-i teng ü tārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 3). [sarāy-ı sürūr, -]*

sarāy-ı teng: *Dar, küçük saray (Şirin için Medayin ülkesinde inşa edilen saray).*

1. Ḳarār itdi ol **sarāy-ı teng** içinde
Güher bigi yir eyler seng içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 121). [sarāy-ı teng, -]*

sarāyın saklayan server dimişler: *Sarayını düşmandan koruyana komutan derler. Nefsine sahip olan kişi manevi anlamda sultanlık derecesine erişir anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Yegāne nefs atını er dimişler
Sarāyın saḳlayan server dimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 78). [sarāyın saḳlayan server dimişler, -]*

sārbān: *Deveci, deve sürücüsü.*

1. ʿAḳl ü ṣabr u cān u göñül kārbānı çaġrışur
Sārbānuñ nide kim baġlaya maḥmil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 14). [sārbānuñ, -uñ]*

sarf eyle-: *Harcamak, tüketmek; kullanmak.*

1. Ki **ṣarf eylese** kişi rūzgārı
Dinilmez vaṣfı tutılmaz şümārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 33). [ṣarf eylese, -se]*

sarf ḳıl-: *Harcamak.*

1. Bir ay ʿömri ol işe ḳıldılar ṣarf
Bu ḥırfet münḥarif olmadı bir ḥarf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 15). [ṣarf ḳıldılar, -dı, -lar]*

ṣarfı artuk ol-: *Daha fazla değer verilmek, -dAn üstün tutulmak.*

1. Üçinüñ daḫı çün biş oldı ḥarfi
Niçün **artuḳ ola** Pervīze **ṣarfı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 126). [ṣarfı artuḳ ola, -a]*

sarhōşluḳ: *Sarhoş olma, kendinden geçme durumu.*

1. Bu **sarḫōşluḳdan** it cānumı hüşyār
Ki cehl aġyār ola vü ʿilm ü hüş yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 65). [sarḫōşluḳdan, -dan]*

sārī ol-: *Sirayet etmek, yayılmak.*

1. Çü nūrı ʿaksi **oldı** sūra **sārī**
Ne ḳalʿa cennet itdi kūh-sārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 31). [sārī oldı, -dı]*

sarp: *Dik, çıkması ve geçilmesi güç (yer).*

1. Temāşā içün aşup gāh ü bīgāh
Fülān ṣaḥrāya andan **sarpdurur** rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 104). [sarpdurur, -durur]*

sarp: *Güç, çetin.*

1. Ġarīmüñ **şarpdur** ḥaḳḳın viregör
Az az ḥaḳḳını boynundan iregör *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 39). [ṣarpdur, -dur]*

sarpa ḥavāle ol-: *Kendisinden istenilen şeyi yapmayı kabul etmemek; işi yokuşa sürmek, zorluk çıkarmak.*

1. İş āsāndur olursa meyli māla
V'eger-nī **ola** bir **sarpa ḥavāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 74). [sarpa ḥavāle ola, -a]*

ṣarrāf: *Mesleği, değerli kâğıt ve metal paraları birbiriyle değiştirmek, altın bozmak, tahvil alışverişi yapmak olan kimse II bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse.*

1. Çi-ger söz cevheri ʿālem toludur
Bilür **ṣarrāf** ki olmaz her tolu dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 10). [ṣarrāf,]*

ṣarrāf-ı māhir: *Usta sarraf II güzel şiirden iyi anlayan, şiir ehli kimse (Şeyhî).*

1. ʿİnāyet feyżi çün dökdi cevāhir
Getür vaḳtidür iy **şarrāf-ı māhir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 68). [şarrāf-ı māhir, -]*

sars-: *Birdenbire ve güçle kımıldatmak, sallamak, oynatmak, titretmek.*

1. Revān oldı nite-kim bād-ı ṣarṣar
Atıldugınca atı yiri **şarşar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 142). [şarşar, -ar]*

sarsar: *Pek şiddetli, pek gürültülü rüzgâr. [2]*

1. Çomaġından dökilürler gürīzān
Nite-kim **şarşar** ide bergi rīzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 60). [şarşar,]*

saru: *Sarı.*

1. Yüzinde biñleridür san ḳara mīḫ
Dişi yirinde ḳalmış **saru** zırnīḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 62). [saru,]*

saru gül: *Sarı renkli gül. II. Güneş.*

1. Yeşil içre ḳızıl itdi tenāvül
İnince gök çemenden bu **şaru gül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 24). [şaru gül, -]*

sāsāniler: *Sasani İmparatorluğu, dördüncü büyük İran Hanedanı ve ikinci Pers İmparatorluğu'nun adıdır.*

1. Ne efsāne ki var **Sāsānilerden**
Hemān ol ḳıṣṣadur Sāmānilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 15). [sāsānilerden, -den]*

sat-: *Bir çıkar karşılığında bir şeyi gözden çıkarmak, feda etmek. [6]*

1. Cihān içün dirīġā cānı **şatdum**
Ten-i bī-cān içün cānānı **şatdum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 13). [şatdum, -du, -m]*

şat-: *Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.*

1. Ḳız oġlan bir nice zībā ḳaravaş
Cevāhir **şatdı** aldı kİ ola yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 120). [şatdı, -dı]*

şat-: *Dağıtmak.*

1. Güneşsin bilürüz bālālıġuñı
Yiter **sat** topraġa raʿnālıġuñı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 34). [sat,]*

sath: *Bir şeyin dışta olan, dıştan görünen tarafı, yüzü. [2]*

1. Ki her bir beyti maʿmūr ola mecmūʿ
Felekden **saṭḥı** aʿlā saḳfı merfūʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 40). [saṭḥı, -ı]*

saṭh-ı zemīn: *Yerin üstü.*

1. Enṣār-ı feṭḥ ḫayli sıġmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn muʿasker farḳ-ı felek muḫayyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 20). [saṭḥ-ı zemīn, -]*

saṭr: *Satır, yazı sırası. [2]*

1. Her **saṭrı** ḫaṭṭı sebzesinüñ gül-şen-i ḫayāt
Her ḥarfi ḥüsni muṣḥafınuñ raḥmet āyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 9). [saṭrı, -ı]*

satvet: *Karşı konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvvet, sindirici, boyun eğdirici güç. [2]*

1. İlāhī Kibriyāñuñ ḫurmetiyçün
Celāl ü ʿizzetüñüñ **satvetiyçün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 156). [satvetiyçün, -i, -y, -çün]*

sav: *Söz, lakırtı.*

1. Bir aḫşāmın ki dönmişlerdi avdan
Bulur maḥbūbı ḫalvet söz ü **savdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 22). [savdan, -dan]*

sav-: *Defetmek, uzaklaştırmak. [2]*

1. Ki Ḥaḳ defʿ ide yine Ḥaḳ ḳażāsın
Ṣava Ṣīrīnden ü bizden belāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 124). [ṣava, -a]*

şavāb: *Doğru, doğru olan şey.*

1. Pes andan eyle fikr itdi **şavābı**
Ki yaza nāme-i şāha cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 27). [şavābı, -ı]*

savāb ol-: *Sevap işlemek, hayırlı bir davranışta bulunmak.*

1. **Ṣavāb olur** mı iy türk-i ḫaṭāyī
Ṣaçacaḳ demde çīn itmek ʿaṭāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 7). [ṣavāb olur, -ur]*

savābı gör-: *Uygun görmek, doğru bulmak. [Deyim]*

1. Mehīn Bānū çü virdi bu cevābı
Sükūt itmegi **gördiler ṣavābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 126). [ṣavābı gördiler, -di, -ler]*

savaş: *Savaş, cenk.*

1. Olur çoḳ ḳatı başlulıḳ yavaşda
Nice yavuz keser narḫı **savaşda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 32). [savaşda, -da]*

savaş:, *Mücadele, uğraşma, kavga.*

1. Cevābıdur bizimle yok **savaşı**
ʿIvaż dirler kelūh-endāza taşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 153). [savaşı, -ı]*

savlecān-ı ʿanberīn: *Amber kokulu çevgan.*

1. Bular ḫod **ṣavlecān-ı ʿanberīnden**
Ḳaparlar ṭōpı çarhuñ çenberinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 109). [ṣavlecān-ı ʿanberīnden, -den]*

savlet: *İhtişam; güç, kudret.*

1. Var idi iʿtimādı **ṣavletine**
İnanur idi rāy u ḳuvvetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 17). [ṣavletine, -i, -n, -e]*

savlet: *Şiddetli hücum, saldırı. [2]*

1. Süleymān **ṣavletine** döymedi mūr
Degüldür serçe sīmurġ ile hem-zūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 37). [ṣavletine, -i, -n, -e]*

savm-ı meryem: *Hz. Meryem'in susma orucu.*

1. Baña çün **ṣavm-ı Meryem** virdi Mevlā
Ol itsün Meryem ile ʿid-i Ḫsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 55). [ṣavm-ı meryem, -]*

savm-ı meryem tut-: *Meryem orucu tutmak, Hz. Meryem gibi susmak (Tanıkta Şîrîn'in, Meryem yüzünden sevdiğinden yani Husrev-i Perviz'den uzak durması kastedilir). [Deyim]*

1. Şu deñlü **tutdı** Şīrīn **ṣavm-ı Meryem**
Ki buldı ʿīd-i Ḫsā ʿayş-ı bī-ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 9). [ṣavm-ı meryem tutdı, -dı]*

savm-ı meryem tuta tur-: *Meryem orucu tutmak, Hz. Meryem gibi susmak (Tanıkta Şîrîn'in, Meryem yüzünden sevdiğinden yani Husrev-i Perviz'den uzak durması kastedilir). [Deyim]*

1. Eger dirse olam ol ʿide hem-dem
Eyit kim **tuta tursun ṣavm-ı Meryem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 180). [ṣavm-ı meryem tuta tursun, -sun]*

ṣavt: *Ses, avaz. [7]*

1. Görür çün Bārbed çeng-i Nigīsā
Dem ü **ṣavt** iledür Dāvūd u ʿḪsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 6). [ṣavt,]*

savt: *Bağırma, haykırma, çığlık. [4]*

1. Seḥerden germ olup bāzārı ḥarbüñ
İrişdi müşterīye **ṣavtı** ḍarbuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 112). [ṣavtı, -ı]*

savṭ-ı dār-u-gīr: *Savaş narası.*

1. Hemān-dem çaldılar kūs u nefīrī
İrürüp çarḫa **ṣavṭ-ı dār-u-gīrī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 34). [ṣavṭ-ı dār-u-gīrī, -ī]*

ṣavt-ı nigīsā: *Nigisa'nın sesi.*

1. Ṣadā-yı Bārbed **ṣavt-ı Nigīsā**
Ṣafālar virmiş idi Zühre-āsā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 31). [ṣavt-ı nigīsā, -]*

ṣavt-ı ṭarab-nāk: *Neşeli, eğlenceli şarkı.*

1. Ser-āġāz itse bir **şavt-ı ṭarab-nāk**
İderdi nice cān ten cübbesin çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 223). [şavt-ı ṭarab-nāk, -]*

savt-ı zih: *Yay kirişinin sesi.*

1. Çü şeşdi ʿuḳde-i tīri girihden
Tutuldı semʿ-i zühre **şavt-ı zihden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 62). [şavt-ı zihden, -den]*

savul u yurt: *Çekil, uzaklaş, koş. [İkileme]*

1. İki biñ atlu çavuş u yasavul
İki kolda çaġırur **yurt u savul** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 56). [savul u yurt, -]*

savul yurt: *Koşma, uğraşma, mücadele. [İkileme]*

1. Bu ḳırḳ elli yıl içün ne **savul yurt**
Yaḳarsın od ururs ın ʿāleme urt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 109). [savul yurt, -]*

savur-: *(Toprak, kül vb. için) havaya atarak rüzgârın etkisine bırakmak, saçmak, öteye beriye dağıtmak. [2]*

1. **Savurduḳdā** seḫāvet ḫırmenini
Olurdı Ḫātem-i ṭāy ḫūşe-çīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 7). [savurduḳdā, -duḳdā]*

saʿy: *Çaba, gayret, çalışma. [3]*

1. Dirīġ itmeyüp uş **saʿy** ü emekde
Yürürven çevre anı istemekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 117). [saʿy,]*

saʿy: *Hac ve umre ibadetlerinde Safâ ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmeyi ifade eden fıkıh terimi.*

1. Maḳām-ı rükn-i Beyt-ullāh ḥaḳḳı
Ṭavāf ü **saʿy** ü derd ü āh ḥaḳḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 194). [saʿy,]*

say-: *Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak.*

1. Ṭavar ü çārpā cinsi kemāhī
Şayılmaya ṣayıla mūr ü māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 68). [şayılmaya, -ıl, -ma, -y, -a]*

şav-: *Herhangi bir şey, yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak, addetmek. [7]*

1. Egerçi bī-nişāndur ʿālem-i ʿışḳ
Muḥīṭi ḳaṭre **saymaz** şebnem-i ʿışḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 6). [saymaz, -maz]*

saʿy it-: *Çalışmak, emek vermek, gayret etmek.*

1. Anuñ kim pür-cefā vü bī-vefādur
Urun terkin ki **saʿy itmek** hebādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 98). [saʿy itmek, -mek]*

şayd: *Av, avlama. [4]*

1. Biraz kim oynadı şāhīn ü şeh-bāz
Ḳoyup luʿbı iderler **şayda** pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 114). [şayda, -a]*

şayd: *Av II. sevgili (Şirin). [2]*

1. Nice kim şāh-ı ḫūbān oldı hüş-yār
Uramaz idi şāhīn **şayda** minkār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 64). [şayda, -a]*

şayd: *Av II āşık.*

1. Ciger pür-zaḫm u yürek tolu ḫūndur
Teraḥḥum eyle kim **şayduñ** zebūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 16). [şayduñ, -(u)ñ]*

şayd-i çālāk: *Hızlı (giden) av (hayvanı).*

1. Öñümden ṣıçradı bir **şayd-i çālāk**
Atum irmedi ḳaldum ḫʷār ü ġam-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 31). [şayd-i çālāk, -]*

şayd-ı remīde: *Ürkmüş, korkmuş av. II. ürkek sevgili (Şirin).*

1. Çü iḳbālüñ ṣabāḥıdur demīde
Geliser dāma ol **şayd-ı remīde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 44). [şayd-ı remīde, -]*

şayd-ı ser-pençe ol-: *Pençe(si)nin ucundaki av olmak. II. Ele geçirilmek, bütünüyle sahip olunmak.*

1. Cihān **şayd-ı ser-pençeñ olursa** biñ yıl
Ecel şīrinüñ bir şikārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 13). [şayd-ı ser-pençeñ olursa, -ur, -sa]*

<u>şayd eyle-:</u> *Avlamak. [2]*

1. Dirīġā serçe **şayd eyler** mi ʿanḳā
Sıġar mı bardaġa emvāc-ı deryā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 9). [şayd eyler, -r]*

<u>şayd eyle-:</u> *Avlanmak.*

1. Çi-ger **şayd eyleyüp** naḥcīr iderdi
Dil ü cān şaydına tedbīr iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 89). [şayd eyleyüp, -y, -üp]*

<u>şayd it-:</u> *Avlamak. [2]*

1. Anı **şayd itdi** bir bāz-ı havāyī
Zihī şeh-bāz kim avlar hümāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 73, Mısra 3). [şayd itdi, -di]*

<u>şayd it:</u> *Avlamak. II Âşık etmek, etkilemek. [3]*

1. **Şayd itdi** havā-yı dām ü dāne
Yaʿnī ki çü gördi zülf ü ḫālüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 102). [şayd itdi, -di]*

<u>şayd ḳıl-:</u> *Avlamak.*

1. Belī Behrām-ı gūr olsa dem-i zūr
Ḳılur şayd anı āḫirde kemīn gūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 92). [şayd ḳılur, -ur]*

<u>şayd ol-:</u> *Av olmak, avlanmak.*

1. **Şayd olurken** perçem-i ṭāvūsuna şehbāz-ı cān
Ol hümāyı ben mekes yaʿnī şikār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 9). [şayd olurken, -ur, -ken]*

<u>şayd ol-:</u> *Avlanmak, yakalanmak.*

1. Perī **şayd olduġın** sizmiş sevinmiş
Özi cinnī bigi gözden yavınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 39). [şayd oduġınl, -duġ, -ın]*

<u>şayd ü naḥcīr it-:</u> *Avlanmak.[İkileme]*

1. Dilerven devletüñde iy cihān-gīr
Anuñ üstinde **idem şayd ü naḥcīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 36). [şayd ü naḥcīr idem, -em]*

<u>şayd ü şikār:</u> *Avlama. [İkileme]*

1. Gehī **şayd ü şikār** ü ser-firāzī
Gehī şaṭranc ü nerd ü lehv-bazī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 123). [şayd ü şikār, -]*

<u>şayd ü şikār:</u> *Avlanma. [İkileme]*

1. Gine çevgān ü ṭūpa āġāz iderler
Gine **şayd ü şikāra** sāz iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 14). [şayd ü şikāra, -a]*

<u>şayd ü şikāre bin-:</u> *Ava çıkmak, avlanmak. [İkileme, Deyim]*

1. Çi-ger geh geh **biner şayd** ü şikāre
Ciger ʿışḳ odı ile pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 57). [şayd ü şikāre biner, -er]*

<u>şayda bin-:</u> *Ava çıkmak. [Deyim]*

1. Bu imiş içlerinde resm ü ʿādet
Binicek şayda ol ehl-i saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 10). [şayda binicek, -icek]*

<u>sāye:</u> *Gölge. [12]*

1. Zülfinüñ **sāyesinden** ayrılalı
Günüme ay u gün siyāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 11). [sāyesinden, -s, -i, -n, -den]*

<u>sāye:</u> *Gölge II himaye, gözetme.*

1. Çekindüm **sāyeden** bī-pāye ḳaldum
Anuñçün sāye-veş bī-māye ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 235). [sāyeden, -den]*

<u>sāye:</u> *Şeyhi'nin Husrev ü Şirin mesnevisinde geçen karakterlerden biri. Hıta ülkesinin sultanı olmakla beraber Husrev'in babası Hürmüz'ün dayısıdır. Hürmüz'ün komutanlarından Behram-ı Çûbin tarafından yenilgiye uğratılmış ve öldürülmüştür. [3]*

1. Ḫurūc itmiş Ḫatādan **Sāye** ḫāḳān
Ki ḥükmindeydi Türkistān ü Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 45). [sāye,]*

sāye: *Gölge; Saye Han. Şeyhi'nin Husrev ü Şirin mesnevisinde geçen karakterlerden biri. Hıta ülkesinin sultanı olmakla beraber Husrev'in babası Hürmüz'ün dayısıdır. Hürmüz'ün komutanlarından Behram-ı Çûbin tarafından yenilgiye uğratılmış ve öldürülmüştür.*

1. Çü bāḫtuñ āftābı baḫş ide nūr
Ḳıla biñ **sāye** ẓulmı ẓulmetin dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 32). [sāye,]*

sāye-i devlet başına ir-: *Talihin gölgesi başının üstüne gelmek. Günümüzde kullanılan "başına talih kuşu konmak" deyimine benzer olarak "ummadığı, beklemediği bir nimete ya da varlığa kavuşmak" anlamında söz grubu. [Deyim]*

1. Çü dīdāruñdan **irmişdür başuma sāye-i devlet**
Köyinsem şevḳi tābında gerekmez gölge
Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 3). [sāye-i devlet başına irmişdür, -miş, -dür]*

sāye-i ilāh: *İlahi gölge.*

1. Naẓar faḳīre ḳıl iy pād-şāh-i ḥüsn ü cemāl
Ki raḥmetüñ günidür **sāye-i İlāh** baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 6). [sāye-i ilāh, -]*

sāye-i tūbā: *Tuba ağacının gölgesi.*

1. Ḳaddi ḫayāli **sāye-i Tūbā** salar ne ġam
Hicrān odı ḳoparsa başuma ḳıyāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 11). [sāye-i tūbā, -]*

şāye düz-: *Gölge yapmak. [Deyim]*

1. Pes andan māhına pīrāye düzdi
Niḳābın āftāba **şāye düzdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 84). [şāye düzdi, -di]*

sāye hān: *Şeyhi'nin Husrev ü Şirin mesnevisinde geçen karakterlerden biri. Hıta ülkesinin sultanı olmakla beraber Husrev'in babası Hürmüz'ün dayısıdır. Hürmüz'ün komutanlarından Behram-ı Çûbin tarafından yenilgiye uğratılmış ve öldürülmüştür. [10]*

1. ʿAdūmuz **Sāye Ḫān** ḳalduḳda tenhā
Ḳılalum ceng anuñla bi-muḥābā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 73). [sāye ḫān, -]*

sāye şal-: *Gölge yapmak, gölgelendirmek. [2] [Deyim]*

1. Şu süd ḫaḳḳı ki içürdi saña dāye
Çü servüñ **sala** süd ḫavżına **sāye** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 94). [sāye sala, -a]*

sāye şal-: *Gölge yapmak II İlgilenmek, alaka göstermek. [Deyim]*

1. Didi birgün **salarsa** saña **sāye**
Eyitdi nūr virem biñ yıl aya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 53). [sāye salarsa, -ar, -sa]*

sāye şal-: *Gölgede bırakmak; -dAn daha üstün olmak. [Deyim]*

1. İledür ʿizzet ile bir sarāya
Ki **şalar** ṣoffası firdevse **sāye** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 186). [sāye ṣalar, -ar]*

sāye şal-: *Görünmek, görünürlüğü hissedilir olmak. [Deyim]*

1. Ben ol dem bildüm irdügüm ol aya
Ki **şalduñ** sen güneş bu mülke **sāye** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 42). [sāye ṣalduñ, -du, -ñ]*

sāye-bān: *Gölgelik, büyük çadır, otağ. [7]*

1. Ne ḳadri var ḳatuñda Sāye Ḫānuñ
Güneş kürsi felekdür **sāye-bānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 36). [sāye-bānuñ, -uñ]*

sāye-bān ol-: *Gölgelik olmak.*

1. Başı üzre direfş-ı Gāviyānī
Nite ki ebr **ola** ayuñ **sāye-bānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 48). [sāye-bānı ola, -a]*

sāye-veş: *Gölge gibi.*

1. Çekindüm sāyeden bī-pāye ḳaldum
Anuñçün **sāye-veş** bī-māye ḳaldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 236). [sāye-veş,]*

savıkla-: *Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek.*

1. **Sayıḳlarsam** iderven aduñı yād
Beliñlersem ḳılurven saña feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 37). [sayıḳlarsam, -r, -sa, -m]*

sayıl-: *Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunlar birer birer elden veya gözden geçirilmek, sayısı bulunmak, hesaplanmak. [2]*

1. Ki ger ʿadd ola bir nevʿinde efrād
Sayılmaz biñ olursa ʿömr aʿdād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 34). [sayılmaz, -maz]*

şayru: *Hasta. [2]*

1. Ne var görse şifā Şekkerde **sayru**
Bilür zehr anı Şīrīn cāndan ayru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 59). [sayru,]*

şayru: *Hasta. II. Âşık.*

1. Çü bildüñ adumı benden ırağ ol
Ḳo ölmişden biter **sayruyı** sağ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 18). [sayruyı, -yı]*

şayru yat-: *Hastalanıp yatağa düşmek, hasta yatmak. [Deyim]*

1. Ne **yatsam sayru** yir kimsene ḳayġu
Ne ölsem tamzururlar aġzuma şu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 167). [sayru yatsam, -sa, -m]*

şayrulık: *Hastalık. [2]*

1. Ne ten kim cāndan ister ayruluġı
Şavılmasın başından **şayrulıġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 52). [şayrulıġı, -ı]*

şayyād: *Avcı.*

1. Nice etmek ki **şayyāduñ** didiler
Degüldi rızḳı çün ḳuşlar yidiler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 47). [şayyāduñ, -uñ]*

şayyād: *Avcı II âşık.*

1. Meger **şayyādına** eyler iken nāz
Tutıldı dāma ol āhū-yı ṭannāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 41). [şayyādına, -ı, -na]*

sāz: *Çalgı aleti. [13]*

1. Nigīsā **sāzı** idince fürū-dāşt
Şaha bilinmez oldı giceden çāşt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 1). [sāzı, -ı]*

sāz: *Çalıp söyleme. [4]*

1. Gehī nāz u niyāz idi gehī **sāz**
Gehī āvāz u söz ü geh ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 89). [sāz,]*

sāz: *Sevinç, mutluluk. [2]*

1. Ṭolup çün **sāz** ile aġar havāya
Boşalup sūz ile iner serāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 57). [sāz,]*

sāz: *Savaş aleti.*

1. Bir arada ḳonup baġladı atı
Silāḥ ü **sāzını** berkitdi ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 22). [sāzını, -ı, -nı]*

sāz-ı ʿışḳ: *Aşk sazı.*

1. Sözüñi **sāz-ı ʿışḳa** eyle dem-sāz
Bülend it perde-i himmetden āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 31). [sāz-ı ʿışḳa, -a]*

sāz düz-: *Müzik eşliğinde şiir, şarkı söylemek. [8] [Deyim]*

1. İderken birbirine iki şeh nāz
Büzürgāne **düzer** kūçek-dehen **sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 6). [sāz düzer, -er]*

sāz düz-: *Müzik eşliğinde şiir, şarkı söylemek. II. (Felek/baht) kişiye bazı zorluklar, oyunlar hazırlamak. [Deyim]*

1. Baḳar kim ol maḳamuñ perde-bāzı
Ne perdeyle **düziser** rāst **sāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 68). [sāzı düziser, -iser]*

sāz düz-: *Müzik eşliğinde şiir, şarkı söylemek. II. Oyalamak, eğlemek, vakit geçirmesini sağlamak. [Deyim]*

1. Bizi oynatdı birḳaç gün bu kec-bāz
Nice dem size daḫı **düziser sāz** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 20). [sāz düziser, -iser]

sāz düz-: *Müzik eşliğinde şiir/şarkı söylemek. II. Aşkı tazelenmek, eski sevgiliye yeniden ilgi göstermeye başlamak.*

1. Çü göresiz **düze** ol ezgiye **sāz**
   Ḳadīmī perdesinden vire āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 61). [sāz düze, -e]*

sāz düz-: *Müzik eşliğinde şiir/şarkı söylemek. II. Eşlik etmek, uyum sağlamak.*

1. Çü dil-sūz olduġuñ baña çi dem-sāz
   Ki ben her söz ü sāza **düzmişem sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 26). [sāz düzmişem, -miş, -em]*

sāz düzet-: *Müzik eşliğinde şiir/şarkı söylemek. [Deyim]*

1. Ne meclisde **düzetse** Bārbed **sāz**
   Nigīsā çeng ile olurdı dem-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 43). [sāz düzetse, -se]*

sāz eyle-: *Bir işi yapmaya başlamak, bir işe girişmek.*

1. Çü **sāz eyledi** urmaġa külüngin
   Getürdi āvāza taġuñ lāl u güngin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 5). [sāz eyledi, -di]*

sāz eyle-: *Söylemek, terennüm etmek.*

1. Ne söz kim şimdi yāduñ **eyledüm sāz**
   Çü muṭrib perdeden virürdüm āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 77). [sāz eyledüm, -dü, -m]*

sāz it-: *Bir işi yapmaya başlamak.*

1. Gine çevgān ü ṭūpa āġāz iderler
   Gine ṣayd ü şikāra **sāz iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 14). [sāz iderler, -er, -ler]*

sāz it-: *İcra etmek; söylemek, anlatmak.*

1. Eger Şīrīn sözini **sāz idesin**
   Gerek Pervīz ile pervāz idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 55). [sāz idesin, -e, -sin]*

sāz it-: *Saz çalmak. II. Güzel, hoşa giden şeyler söylemek.*

1. Ne ḫūb āhenge **sāz itdüñ** nevādan
   Üzülmezse ḳılı nā-geh havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 29). [sāz itdüñ, -dü, -ñ]*

sāz kıl-: *Çalgı çalmak, musiki icra etmek.*

1. ḳılurken sūz ile köynüklerin sāz
   Olur ol şemʿa bir pervāne dem-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 1). [sāz ḳılurken, -ur, -ken]*

sāz u āvāz düzet-: *Saz çalıp şarkı söylemek. [İkileme, Deyim]*

1. Muġannīler **düzetdi sāz u āvāz**
   İdüp söz ü niyāz ile ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 219). [sāz u āvāz düzetdi, -]*

sāz ü söz: *Musiki icra etme ve şarkı söyleme. [İkileme]*

1. Bugün kim **sāz ü sözde** ḳudretüñ var
   Ser-āġāz it çü sözde ḳuvvetüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 7). [sāz ü sözde, -de]*

sāz ü söz: *Musiki ve şiir. [İkileme]*

1. Gel iy söz ehli söylet gine sāzūñ
   Bu **sāz ü söze** āheng it niyāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 2). [sāz ü söze, -e]*

sāzende: *Saz çalan, mutrib.*

1. Şehüñ var idi bir **sāzende** üstād
   Ki sözinden ḳılurdı Zühre feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 221). [sāzende,]*

sāzı düz-: *Çalgıyı hazırlamak, akort etmek. [Deyim]*

1. Ḳamu ġam perdesine **düzdi sāzı**
   Ki ne ṭoġura çarḫuñ perde-bāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 127). [sāzı düzdi, -di]*

sebā: *Belkıs'ın Yemen'de vaktiyle pek mamur olan şehri. (Bâ'nın sükûnuyla sebe dahi denilir).*

1. **Şebā** mülkine ben hüdhüd varayın
Nişānın sen Süleymānuñ vireyin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 33). [şebā,]*

sebāk: *Ders, talim. [4]*

1. Didi nedür diyelüm sözi ḥaḳdur
Bu sözün degme ḥarfi biñ **sebaḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 152). [sebaḳdur, -dur]*

sebāk: *Hediye, armağan.*

1. Çü devlet yār ola ʿaḳl ile ḥaḳdur
Ki aña ʿālemüñ naḳli **sebaḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 90). [sebaḳdur, -dur]*

sebāk: *Koşu, hızlı gidiş.*

1. Yayaḳ eyle ki ġarḳ olmuş ʿaraḳdan
Ṣorar bir kişi maʿnā ol **sebaḳdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 112). [sebaḳdan, -dan]*

sebāt: *Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme. [3]*

1. Sözüñ āsān olur evvelde naẓmı
Yazar lîkin **ş**ebāt ol naẓma ʿaẓmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 46). [ş**e**bāt,]*

sebāt: *Kalıcılık.*

1. Dilerseñ devlet ü ʿömre **ş**ebātı
Var incitme be-nā-ḥaḳ hîç z̤ātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 129). [ş**e**bātı, -ı]*

sebāt tut-: *Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme. [Deyim]*

1. Pes andan Rūmîler **tutdı ş**ebātı
Neberd olmışdı şām irince ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 111). [ş**e**bātı tutdı, -dı]*

sebeb: *Bir olayın meydana gelmesine neden olan şey, neden. [7]*

1. **Sebebler** vaṣfı seyrin sanma taḥḳīḳ
Müsebbib gözleyendür ehl-i tevfîḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 183). [sebebler, -ler]*

sebel: *Göze inen, görüşü dumanlı ve bulanık hâle getiren perde, dumanlı ve bulanık görme hastalığı.*

1. Açılursa **sebelden** nūr-ı bīniş
Görine sırr-ı naḳş-ı āferīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 7). [sebelden, -den]*

sebīl: *Yol. [2]*

1. Şular kim bu **sebīle** sālik oldı
Maʿārif merkebine mālik oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 69). [sebīle, -e]*

sebḳ it-: *İleri geçmek, üstünlük sağlamak, takaddüm etmek.*

1. Yuḳaru tīz aġar dūd ü şererden
Aşaġa **sebḳ ider** ḥükm-i ḳaderden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 42). [sebḳ id, -]*

sebḳat-i raḥmet: *Merhametin üstünlüğü. Acıma ve merhamet duygusunun üstün gelmesi, fazla olması.*

1. Var **sebḳat-i raḥmetüñ** ġażabdan
Dün gün senüñ ile saña müştāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 126). [sebḳat-i raḥmetüñ, -üñ]*

sebük: *Çabuk, hızlı.*

1. Revān çekdi **sebük** rıṭl-ı girānı
Gül ile hem-dem itdi erġavānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 19). [sebük,]*

sebük-hīz: *Çabuk davranan, çabuk hareket eden. [2]*

1. Ki vardur bir atum daḥi **sebük-ḫīz**
Adı Gülgündurur hem-zādı Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 47). [sebük-ḫīz,]*

sebʿ-ül-mesānī: *Naslarda Kur'an ve Fâtiha sûresi için kullanılan bir terkip.*

1. Çü ḫatm oldı ġazel **sebʿ-ül-me**ş**ānī**
Ḳılur bu me**s**neviyle ṣaḥf-ḫᵛānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 1). [sebʿ-ül-me**s**ānī,]*

sebz: *Yeşil.*

1. Açıldı **sebz** ü surḫ ü lāciverdī
ʿAlemler başlarında tāc-ı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 35). [sebz,]*

sebz: *Yeşil, yeşil renkli.*

1. Seher-geh gördi kim bu **sebz** gülşen
Münīr āyīne bigi oldı rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 1). [sebz,]*

sebz it-: *Yeşertmek, yeşermesini sağlamak. II. Canlandırmak.*

1. Çü **sebz itdi** bize Ḥaḳ baḫt çōbin
Ḳurıdı behre-i Behrām-ı Çōbīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 67). [sebz itdi, -di]*

sebze: *Çimen, yeşillik. [18]*

1. Ḳarardı baġrum ol ḥasretde şankim
Ṣararmış **sebzedür** bārāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 4). [sebzedür, -dür]*

sebze: *Çimen, yeşillik II sevgilinin ayva tüyleri. [3]*

1. Her satırı ḫaṭṭı **sebzesinüñ** gül-şen-i ḥayāt
Her ḥarfi ḥüsni muṣḥafınuñ raḥmet āyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 9). [sebzesinüñ, -s, -i, -nüñ]*

sebzeden: *Yeşil renkte, yeşil.*

1. Benem ol ḳuş ki ḳıldum kām ü nā-kām
Özüme **sebzeden** ebrīşümi dām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 44). [sebzeden, -den]*

sebze-zār: *Yeşillik, çayırlık, çimenlik yer. [9]*

1. Yüri bir **sebze-zārı** iḫtiyār it
Çek anda raḫt u taḫtı baḫt-yār it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 71). [sebze-zārı, -ı]*

sebz-istān: *Yeşillik yer, bahçe, bağ. [3]*

1. Bu yirden daḫı vācibdür ḳaçalım
Çü **sebz-istān** öküş ışra geçelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 50). [sebz-istān,]*

secde: *Namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibâdet vaziyeti. [4]*

1. Eger bir cidd ola bin lehv iledür
V'eger bir **secdedür** yüz sehv iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 54). [secdedür,]*

secde-i sehv: *Hata secdesi, namazda yapılan bir yanlış için namazın sonunda tekrar secde etme.*

1. Ḳāmetinden yüz çevürdüm **secde-i sehv** ola mı
Çün ḳażā irdi namāzum niyyetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 11). [secde-i sehv, -]*

secde eylet-: *Secde etmesini sağlamak. II. Emrine boyun eğdirmek, dize getirmek. [Deyim]*

1. Getürdi bī-irādet ḫüsni vecde
Ne var sulṭān ise **eyletdi secde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 10). [secde eyletdi, -di]*

secde it-: *Secde etmek: Alnı, eli, ayakları, dizleri, ayak parmaklarını yere getirmek II saygı göstermek için eğilmek. [3]*

1. Nigārīn ḳaṣrına ḳarşu tururdı
Iraḳdan **secde idüp** yüz ururdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 50). [secde idüp, -üp]*

secde kıl: *Huzurda eğilmek, sevgi ve hürmet gösterisinde bulunmak. [4]*

1. Vücūdu ditredi vü geldi vecde
Düşüp dil-dāra karşu **ḳıldı secde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 118). [secde ḳıldı, -dı]*

secde-gāh: *Secde edilecek, ibadet edilecek yer; saygı, hürmet, sevgi göstermek için önünde yere kapaklanılacak yer. [4]*

1. Dü ʿālemde benüm ḳıblem yüzüñdür
Dün ü gün **secde-gāhum** ılduzuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 46). [secde-gāhum, -um]*

seç-: *Ayırt etmek. [4]*

1. Ki **seçer** mi göre mehden seḥābı
İder mi sāyeden farḳ āftābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 71). [seçer, -er]*

sed: *Engel.*

1. Çü mihmānuz tapuñda nişedür **sed**
Kerem ehli ḳonuġı eylemez red *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 35). [sed,]*

sed: *Geçilmesi, aşılması zor engel. [Deyim]*

1. Saġın gerçi öküşdür gelle bī-hād
Bu südsüz taġ sevādıdur süde **sed** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 36). [sed,]*

sed: *Kalın duvar. II. Engel, bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni.*

1. Yıḳıldı **sed** yoluñdan gitdi dīvār
Iraġ oldı göñülden zaḥmet-i ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 37). [sed,]*

sed çek-: *(Bir şeyin önüne yâhut üzerine) duvar, bent vb. bir engel koymak II. (Bir işi, bir davranışı) engellemek, gerçekleşmesine mâni olmak. [Deyim]*

1. Öñinden gitdi Meryem **çekdügi sed**
Olur ʿIşā bigi pāk ü mücerred *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 3). [sed çekdügi, -düg, -i]*

sed ḳıl-: *Suyun akmasını, toprağın kaymasını önlemek için duvar yapmak. II. Bir işi, bir davranışı, bir isteği önlemek, engellemek. [Deyim]*

1. Didi iy Bārbed tīz ol meded ḳıl
Beni ġarḳ eyledi bu seyl **sed ḳıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 104). [sed ḳıl, -]*

sedd: *Engel, mani.*

1. Çi-ger tīr-i ḳażānuñ reddi yoḳdur
Duʿā ḳalḳanı bigi **seddi** yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 106). [seddi, -i]*

sedd it-: *Set çekmek, engellemek. [Deyim]*

1. Ḳader çün **sedd ider** ol yola beste
Ḳażādan girü dönerler şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 19). [sedd ider, -er]*

sedef: *Inci kabuğu.*

1. Ḳamış topraḳda ḳanda buldı şekker
Ṣedef balçıḳda neyle düzdi gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 162). [ṣedef,]*

sefer: *Yolculuk. [2]*

1. Nice geçdüñ bu yol āfetlerinden
Neler gördüñ **sefer** zaḥmetlerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 76). [sefer,]*

sefer: *Yolculuk, seyahat (Miraç yolculuğu).*

1. Çün ol **seferde** maḳṣada tīz eyledüñ baṣar
Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü ḳalbüñ ve mā-ṭaġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 53). [seferde, -de]*

sefer-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah yolculuğu. [Ayet]*

1. Eyle Şeyḫī ki ḫoş ticāretdür
Sefer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 38). [sefer-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

sefer ḳıl-: *Sefere çıkmak, yolculuğa çıkmak. [2] [Deyim]*

1. Bu yirden yüri birḳaç gün **sefer ḳıl**
Ne iḳlīme ki dilerseñ güẕer ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 67). [sefer ḳıl, -]*

sefer şofrāsına etmek ḳoy-: *Sefer sofrasına ekmek koymak (Askerler sefere çıkmadan önce düzenlenen ziyafete sefer sofrası denilmektedir. Beyitte de "sefer sofrasına ekmek koydun" denilmekle, sefer sofrasının hazırlandığı yani Husrev'in yola çıkma vaktinin geldiğine işaret edildiği anlatılmaktadır) II yola çıkmak, sefer vakti gelmek. [Deyim]*

1. **Sefer şofrāsına ḳoyduñuz etmek**
Gerekdür rızḳumuz götrüldi gitmek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 119). [sefer şofrāsına etmek ḳoyduñuz, -duñuz]*

seffāk: *Kan dökmekten hoşlanan, kan dökücü, zâlim (kimse).*

1. ʿAceb mi olsa adı naḥs-ı aṣġar
Ki ḫūnīdür ü **seffāk** ü dil-āver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 16). [seffāk,]*

sefīh: *Malını düşüncesizce harcayıp israf edecek derecede zevk ve sefâhata düşkün olan (kimse).*

1. Aña vācibdurur bir bend ü zindān
Ki oġlandur **sefīh** ü mest ü nā-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 28). [sefīh,]*

sefīne-i rūh: *Ruh gemisi.*

1. Bahr-i ḥayretdedür **sefīne-i rūh**
Lenger-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 27). [sefīne-i rūh, -]*

segirdim: *Koşuş, koşma, seğirtme*

1. **Segirdimde** çü seyrim dāʾir eyler
   Yidi meydānını çerḫūñ bir eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 35). [segirdimde, -de,]*

segirt-: *Çabuk çabuk veya sıçrayarak bir yere doğru koşar gibi yürümek, hızlı hızlı gitmek. [7]*

1. Çü Şīrīn itdi Şāvūra işaret
   Segirdüp eyledi şāhā beşāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 52). [segirdüp, -üp]*

sehā: *Cömertlik, el açıklığı. [7]*

1. Seḫa ṭonı ki öger cümle ḫalāyıḳ
   Ḳamudan ḳaḍḍ-i şāha oldı lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 55). [seḫa,]*

seḫāb: *Bulut. [2]*

1. Benem ol ḳaṭre ki ṣaḥrālara salmışdı **sehāb**
   İrdi gün pertevi cezb eyledi deryā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 7). [sehāb,]*

sehāvet: *Cömertlik, el açıklığı. [5]*

1. Ki sulṭanlıḳda bu dört iş güzīndür
   Seḫāvet pes şecāʿat ʿadl ü dīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 54). [seḫāvet,]*

sehbāz-ı cān: *Gönül doğanı.*

1. Ṣayd olurken perçem-i ṭāvūsuna **şehbāz-ı cān**
   Ol hümāyı ben mekes yaʿnī şikār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 9). [şehbāz-ı cān, -]*

seher: *Gün doğmadan önceki zaman, seher vakti. [28]*

1. Görürsin her **seher** bu çerḫ-i cān-keş
   Nice urur ḫırmenine dehrüñ āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 57). [seher,]*

seher: *Sabahın erken vakti. II. Yaratılışın, ömrün başlangıcı.*

1. **Seḥer** saʿd oldı ḳıl pīrūz rūzı
   Çü virdüñ niʿmeti şükr eyle rūzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 81). [seḥer,]*

seher: *Seher, sabah rüzgarı.*

1. **Seḥer** çīn eylemiş sünbüllerini
   Düzetmiş güllere kāküllerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 51). [seḥer,]*

seher-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah sabahı, rüzgarı. [Ayet]*

1. Ṣām-ı şirk ü ẓalām-ı küfri sürer
   Seher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 20). [seher-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

seher-i maḥşer: *Mahşer sabahı.*

1. seḥer-i maḥşere dek gün bigi bī-dār olalum
   ki oldı ʿālemdeki maḳṣūd müyesser bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 13). [seḥer-i maḥşere, -e]*

seher vaḳti: *Sabahın gün doğmadan öncesi, tan vakti.*

1. Üçünci gün **seḥer vaḳtinde** nā-gāh
   Ḥıtā ḫānınuñ iltür ṣaffına rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 5). [seḥer vaḳtinde, -n, -de]*

seher vaktinden aḫşām irişince: *Sabahtan akşama kadar. II. Bütün gün boyunca. [İkileme]*

1. **Seḥer vaḳtinden irişince aḫşām**
   Kesüp taş u ḳaya itmezdi ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 13). [seḥer vaḳtinden aḫşām irişince, -]*

seher yili: *Sabah vakti esen rüzgar. [2]*

1. **Seḥer yili** gibi altında Şebdīz
   Elinde başı vü dilinde Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 3). [seḥer yili, -]*

seher-çīn: *Çın seher. Sabahın erken vakti.*

1. Zihī gül kim ḳoḫusından **seḥer-çīn**
   Cihān eknāfı ṭolı nāfe-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 5). [seḥer-çīn,]*

seherden: *Sabah güneş doğmadan önce, seher vakti. [8]*

1. **Seḥerden** ṭurmış ol ser-çeşme-i nūr
Güneş yüzinden itmiş ṣubḥı mesrūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 5). [seḥerden,]*

seḥerden giceye-dek: *Sabahtan akşama kadar. Bütün gün boyunca. [2] [İkileme]*

1. Giceden ṣubḥ olınca derd ü ḥasret
Seḥerden giceye-dek ʿayş ü ʿişret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 94). [seḥerden giceye-dek, -]*

seḥergāh: *Sabah olmaya başladığı vakit, seher vakti. [11]*

1. Saḳın maẓlūmuñ āhından **seḥergāh**
Ki ḳomamışdur aña perde Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 97). [seḥergāh,]*

seḥer-geh: *Sabah olmaya başladığı vakit, seher vakti. [14]*

1. **Seher-geh** ʿışḳ ḫamrin nūş ḳıldum
Bu şerbet neşvesinden cūş ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 3). [seher-geh,]*

seḥer-gehden aḫşām irince: *Sabahın erken saatlerinden akşama kadar. Bütün gün boyunca. [İkileme]*

1. **Seḥer-gehden** girü **irince aḫşām**
Bular virmedi devr-i cāma encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 79). [seḥer-gehden aḫşām irince, -]*

seḥer-ḫīz: *Sabahın erken saatlerinde kalkan, erkenci.[2]*

1. Seḥerden ṭurdı yüz şevḳ ile Pervīz
Dem-i bād-ı ṣabā bigi **seḥer-ḫīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 66). [seḥer-ḫīz,]*

sehī: *(Boy için) doğru, düzgün, fidan gibi.*

1. Mükemmel bedr iken döndi hilāle
Şebīh oldı **sehī** serv-i ḫilāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 44). [sehī,]*

sehl ol-: *Kolay olmak. [3]*

1. Kişi cānāna cān virmek yüze yüz
İgen **sehl ola** çün bulur bire yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 8). [sehl ola, -a]*

sehm: *Korku.*

1. Kemīninden kemendüñ çehreler ḫāk
Sihāmuñ **sehmi** ile zehreler çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 56). [sehmi, -i]*

sehm-i ġayb: *Gayb oku ya da gayb hissesi. Beyitte bu ifade, "sihir, nücum, remil, kehanet" sözcükleriyle bir arada ve onlara eş değer olarak kullanılmış olup, gayb alemine ilişkin bilgi edinme yöntem/araçlarından biri manasında olmalıdır.*

1. Nücūm u reml ü tesḫīr ü kehānet
Tutardı **sehm-i ġaybile** feṭānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 8). [sehm-i ġaybile, -ile]*

sehv: *Kasten yapılmayan, yanılmaktan doğan yanlış, hatâ. [2]*

1. Eger bir cidd ola bin lehv iledür
V'eger bir secdedür yüz **sehv** iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 54). [sehv,]*

sehv ü zelel: *Yanlışlık ve eksiklik. [İkileme]*

1. Dilümi ṣaklaġıl **sehv ü zelelden**
Bilümi arı ḳıl ḫaşv ü ḫalelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 35). [sehv ü zelelden, -den]*

sek-: *Tek veya iki ayak üzerinde sıçrayarak ilerlemek.*

1. **Sekerdi** ṣanasın kebk-i derīdür
Ṣaçardı laʿl ü billūra deri dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 39). [sekerdi, -er, -di]*

sekbān: *Av köpeklerine bakmakla görevli kimse, köpek bakıcısı. [3]*

1. Bu böyleyken çi **sekbān** u çi sulṭān
Devādan derdi seçmezven ne dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 71). [sekbān,]*
2. Büzürgümīd baş urup eydür iy ḫān
İşügünde çi **sekbān** ü çi ḫāḳān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 32). [sekbān,]*
3. Ne var Behrām ise **seḳ-bānumuzdı**
Ele çōbin alup çōbānumuzdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 69). [seḳ-bānumuzdı, -umuz, -dı]*

sekiz cennet: *İslam inancında sekiz adet cennet olduğu genel kabul görmektedir. Bunun başlıca nedeni ise Kur'an'da cennet isimleri olarak; Cennet, Dâru'l-Âhiret, Cennetü'l-Huld, Dâru's-Selâm, Dâru'l-Mukâme, Hüsnâ,*

Firdevs Cenneti, Me'vâ Cenneti, Naîm Cenneti, Adn Cenneti gibi adların kullanılması ve çoğu din adamının bu adlardan yola çıkarak cennetin sekiz derece ya da adet olduğunu söylemesidir. [2]

1. Zihī ferr-i cemāl ü manẓar-ı nūr
   Bu ḫüsne yoḳ **sekiz cennetde** bir ḫūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 68). [sekiz cennetde, -de]*

sekizinci felek: *Feleğin katmanlarından biri olan burçlar katmanı Ay, Utarid, Zühre, Şems, Merih, Müşterî, Zuhâl gezegenlerinin bulunduğu yedi felekten sonra gelen, Atlas feleğinden bir önceki felektir. Bu felekte bulunan yıldızlar sabit haldedir. Bu nedenle bu yıldızlara "sabit yıldızlar"; bu feleğe de "felek-i sevâbit" de denmiştir.*

1. İkiden ʿaḳl u nefs oldı muʿayyen
   Sekizinci felek üçincisinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 4). [sekizinci felek, -]*

sekrān: *Mest, sarhoş.*

1. Şarābı neşvesinden cümle **sekrān**
   Dil ü cān denk ü vālih ʿaḳl ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 13). [sekrān,]*

selām: *Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezaket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için söylenen söz. [3]*

1. Selāmuñdan ne var maḥrūm ise gūş
   Dil ü cān yāduñ ile tāzedür uş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 51). [selāmuñdan, -uñ, -dan]*
2. Uçup geldüm ki ʿarż idem peyāmum
   Degürem aġız aġıza **selāmum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 60). [selāmum, -um]*
3. Hezārān gördüm andan iḫtirāmı
   İşitmedüm tapuñdan bir **selāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 26). [selāmı, -ı]*

selāmın ʿarż it-: *birinin gönderdiği selamı başkasına iletmek.*

1. Ki sulṭān saldı beni ḫidmetüñe
   Ki ʿ**arż idem selāmın** ḫażretüñe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 46). [selāmın, -ı, -n]*

selām ü dest-būs it-: *Selam yollayıp saygı ve hürmetlerini iletmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Selām ü dest-būs ider** nigārīn
   Havā-dāruñ kemineñ yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 21). [selām ü dest-būs ider, -er]*

selām ü kelām: *Selamlaşma ve sohbet etme. II. Görüşme, arkadaşlık etme. [İkileme]*

1. Ne yirden aṣlı ḳandadur maḳāmı
   Kimüñledür **selāmı vü kelāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 42). [selāmı vü kelāmı, -ı]*

selām eyle-: *Uzakta olan birine bir kimse ya da mektup aracılığıyla esenlik dilemek.*

1. **Selām eyler** şehen-şeh yaʿnī Pervīz
   Seni ister kerem ḳıl itme perhiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 21). [selām eyler, -r]*

selām getür-: *birinin gönderdiği selamı başkasına iletmek.*

1. Nihān iltüp **getürürdi selāmı**
   Ciger-ḫūndan dil-efgāra peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 71). [selāmı, -ı]*

selām ısmarla-: *Selam göndermek. [Deyim]*

1. Kime **ısmarladuñ** bir gün **selāmı**
   Ne yeng ile viribidüñ peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 87). [selāmı ısmarladuñ, -du, -ñ]*

selam irişdür-: *birinin gönderdiği selamı başkasına iletmek.*

1. Bulam cehd ile sen cānuñ nişānın
   İrişdürem selām ü armaġanın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 246). [selām,]*

selām it-: *Selam ve saygınlık belirtmek, esenlik dilemek. [2] [Deyim]*

1. Biraz gün daḫı Şāvūr ol yasaḳdan
   İdemezdi selām illā ıraḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 70). [selām idemezdi, -e, -mez, -di]*

selām it-: *Selam söylemek. Selamını birine götürmesini söylemek. [Deyim]*

1. **Selām itdi** şenālar ḳıldı Pervīz
   Ṭapuña muntaẓırdur irelüm tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 125). [selām itdi, -di]*

selām ile peyām it-: *Bir kişiden bir başkasına selam ve haber götürmek. [İkileme, Deyim]*

1. Görürseñ şāhı geh geh luṭf-ı ʿām it
Bu ḳulından **selām ile peyām it** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 208). [selām ile peyām it, -]*

selām ḳıl: *Selam vermek. [Deyim]*

1. Irāḥdan ḳaşrına **ḳılur selāmı**
Viribir yil ile her-dem peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 17). [selāmı ḳılur, -ur]*

selām olsun: *"Esenlik dileklerim ulaşsın" anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. [2] [Deyim]*

1. Müselmān nāmsın ol gebr-i bed-nām
Selām olsun size iy ehl-i islām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 46). [selām olsun, -]*

selām ü hıdmet eyle-: *Selam ve saygılarını sunmak. [İkileme, Deyim]*

1. **Selām ü ḫıdmet eyler** şāh Pervīz
Senüñ ġayrüñden itdi ʿayn-i perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 141). [selām ü ḫıdmet eyler, -r]*

selām ü hidmet irür-: *Birinin gönderdiği selam ve hürmeti başkasına iletmek. [İkileme, Deyim]*

1. Bu kuldan yüri gir Şīrin ḳatına
Selām ü ḫidmet irür ḫażretine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 32). [selām ü ḫidmet irür, -]*

selām vir-: *Birini selamlamak. [Deyim]*

1. Pes ilerü varup **virdi selāmı**
Öküş luṭf ile söyledi kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 7). [selāmı virdi, -di]*

selāmet: *Tehlikeden uzak olma, güvenlik; kurtulma, kurtuluş. [2]*

1. At öcinden çi-ger çekmiş ġarāmet
Bizüm iḳlīme irişmiş **selāmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 28). [selāmet,]*
2. Vʿeger Şebdīze irişdiyse āfet
İrüre ol güli Gülgūn **selāmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 54). [selāmet,]*

selāmet: *Ruh ve beden yönünden sağlıklı olma, esenlik, huzur.*

1. Çü mülk-i Ermene irem **selāmet**
Ümīḏüm var ki ḫayr ola ʿalāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 9). [selāmet,]*

selāmet ehli: *Esenliğe kavuşmuş, huzura ermiş, her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak kimseler. [2]*

1. **Selāmet ehline** eydüñ melāmet eylemesün
Ki ben belā günini cāndan iḫtiyār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 11). [selāmet ehline, -ne]*

selāmet ol: *Sağ ol! kötülüklerden ve fenalıklardan uzak ol! anlamında temenni ifadesi. [2] [Deyim]*

1. Tutarsın ʿaḳl ü ḥikmet **ol selāmet**
Mizācına viresin istiḳāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 211). [selāmet ol, -]*

selāmı ḳıl-: *Selam götürmek; bir kişinin uzakta olan birine esenlik dileklerini iletmek. [Deyim]*

1. Ne luṭf ile bilürseñ **ḳıl selāmı**
Ne yeng ile gerekse ḳıl kelamı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 19). [selāmı ḳıl, -]*

selāmu'l-lāhi yā ḫayre'l-enāmi ʿaleyke ve'n-nebiyyīne'l-kirāmi: *Ey insanlığın hayırlısı! Allah'ın selamı sana ve diğer kıymetli peygamberlere olsun. [Dua İfadesi]*

1. **Selāmu'l-lāhi yā ḫayre'l-enāmi**
ʿ**Aleyke ve'n-nebiyyīne'l-kirāmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 4). [selāmu'l-lāhi yā ḫayre'l-enāmi ʿaleyke ve'n-nebiyyīne'l-kirāmi, -]*

selāsil: *Zincir, çılgın veya vahşi yaratıkların boynuna geçirilen, onu zapt etmeye yarayan şey.*

1. Şan ejderhāya irişdi **selāsil**
Ve-yā irdi yire göge zelāzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 11). [selāsil,]*

selāṭīn: *Sultanlar.*

1. Ne dögilür **selātin** ṭabl u kūsı
Ne çaġrışur ḳarılaruñ ḫorōsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 25). [selātin,]*

selātin-i cihān: *Dünyanın sultanları.*

1. Ki ne yire ḳılur şāhen-şeh āheng
Selātin-i cihān olmışdı dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 79). [selātin-i cihān, -]*

selbī: *Allah'ın "selbi" sıfatları. Selbî sıfatlar, Allah'ı zâtına lâyık olmayan niteliklerden ve yarattıklarına benzemekten tenzih etmeyi gerektiren sıfatlar olup O'nun ne olmadığını ifade eder ve tenzihî olarak da anılır. Kemalin zıddını teşkil edip Allah'ı her türlü âcizlik, eksiklik ve yaratılmışlık özelliklerinden tenzih eden bu sıfatların başlıcaları, "vücûd, vahdâniyyet, kıdem, bekā, muhâlefetün li'l-havâdis, kıyâm bi-nefsihî"dir.*

1. Bile evṣāfı **selbī** vü s̱übutī
Cemāl ile celāl içün nuʿūtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 21). [selbī,]*

selḫ ir-: *Sonu, eceli gelmek. II. Ölmek. [Deyim]*

1. Mehīn Bānū mehine **irdi** çün **selḫ**
Cihān Şīrīne şūr olmış idi telḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 1). [selḫ irdi, -di]*

selḫ ol-: *Son günü gelmek, bitmek, ortadan kalkmak.*

1. Ḳamer **selḫ ola** aydın olmaz ise
Şeker telḫ ola Şīrīn olmaz ise *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 71). [selḫ ola, -a]*

selsebīl: *Cennette bir çeşme.*

1. Yüzüñ şemʿidür azmışlar delīli
Lebüñdür baġ-ı cennet **selsebīli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 320). [selsebīli, -i]*

selvet: *Gönül huzuru, mutluluğu. [2]*

1. Oḳırdı dem-be-dem Şāvūrı ḫalvet
Ḳuru efsāneden isterdi **selvet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 66). [selvet,]*

sem: *Zehir, ağu. [3]*

1. Aduñ ki nūş-ı cāndur niş oldı ḫaşma zīrā
Nā-muʿtedil mīzāca āb-ı ḥayāt olur **sem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 50). [sem,]*

semʿ: *Kulak.*

1. Nihān şāhuñ didi **semʿine** Şāvūr
Ki tut bu ay tutılduġını maʿẕūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 23). [semʿine, -i, -n, -e]*

semʿ ü ṭāʿat: *Söz dinleme ve itâat. [İkileme]*

1. Dilüm gerçi ṭoludur **semʿ ü ṭāʿat**
Ḳanı ol gūş ṣuġle cānda istiṭāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 67). [semʿ ü ṭāʿat, -]*

semāʿ: *Dönme, Mevlevi dervişleri gibi dönme. [2]*

1. Ser-āġāz itdiler şiʿr ü terāne
Semāʿ ü raḳṣ ü ẕevḳ-i ʿāşıḳāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 68). [semāʿ,]*

semāʿ: *İşitme; kulağa hoş gelen ses, mûsikî. [4]*

1. Çü dem-sāz oldı ʿāşıḳlar **semāʿı**
Aradan gitdi muṭribler ṣudāʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 87). [semāʿı, -ı]*

semāʿ: *Mevlevî âyinlerinde tarikat mensuplarının cezbe haliyle ayakta dönmesi, zikretmesi.*

1. Girü mey ḳıldu bu luʿbetleri germ
Semāʿ ü raḳṣ ü luʿbe oldılar nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 24). [semāʿ,]*

semā: *Gök, gökyüzü. [5]*

1. Bezer gölgeñ zemīni bana irmez
İrer āhum **semāya** saña irmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 16). [semāya, -y, -a]*

semaʿ-ı erġanūn: *Org denen çalgının sesi.*

1. Şarāb-ı erġavānı nūş ḳıldı
Semaʿ-ı erġanūnı güş ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 36). [semaʿ-ı erġanūnı, -ı]*

semāʿ it-: *Dönmek, dönüp dolaşmak, devretmek.*

1. Bulur şevḳ ile idüp ictimāʿı
İderler ʿışḳ-ı Ḥaḳḳ ile **semāʿı** *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 181, Mısra 70). [semāʿiderler, -er, -ler]

semāʿit: *Dönmek; dans etmek.*

1. **Semāʿ itmişdi** Zühre çeng ile hās
Girüp ılduzlar olmış çarḫa raḳḳās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 15). [semāʿitmişdi, -miş, -di]*

semek: *Balık.*

1. **Semekden** bulına kurbet simāke
Ne nisbet ḫākdan ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 13). [semekden, -den]*

semek: *Dünyayı boynuzlarında taşıdığına inanılan öküzün altında bulunan balık/bu balığın bulunduğu yer. II. Yeryüzünün en alttaki/dipteki noktası.*

1. Bir ulu ṭaġ var idi ol yörede
Semekde aşlı vü ucı semāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 54). [semekde, -de]*

semen: *Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçek, yasemin. [7]*

1. Yayın Ermen ṭaġıdur aña yaylaḳ
Semenler bī-s̱emendür güller aylaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 76). [semenler, -ler]*

semen: *Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçek, yasemin. II Sevgilinin yüzü.*

1. Çü Husrev sebzesin gördi semen-zār
Benefşe rengine ḳılmış **semen** zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 84). [semen,]*

semen: *Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçek, yasemin. II. Sevgilinin beyaz elleri.*

1. Semenlerle ḳoparur berg-i lāle
Güle funduḳların ḳılmış ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 33). [semenlerle, -ler, -le]*

semen: *Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçek, yasemin II Sevgilinin yanağı.*

1. Gül-i ter şāh-ı sīmīn serve māʾil
Semenler yāsemin üzre ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 144). [semenler, -ler]*

semen: *Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçek, yasemin. II. Yıldız.*

1. Çü bustānına bāġ-ı lāciverdī
Semenler ṣaçdı dirdi verd-i zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 2). [semenler, -ler]*

semen-ber: *Yasemin çiçeği gibi beyaz göğüslü.*

1. Semen-sīmā gül-endām erġavān-ḫad
Ṣenem-şekl ü **semen-ber** ḫīzrān-ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 36). [semen-ber,]*

semen-ber: *Yasemin çiçeği gibi beyaz göğüslü kimse. II. sevgili (Şirin).*

1. Semen-ber ol naẓardan ġāfil idi
Ki sünbül nergisine ḫāil idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 149). [semen-ber,]*

semend: *At. [3]*

1. **Semendi** pāyı ayı itmiş şikeste
Kemendi bendine gün deste-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 61). [semendi, -i]*

semend-i bād-pā: *Rüzgâr ayaklı, süratli ve çevik at.*

1. **Semend-i bād-pāya** çün ura zīn
Rikābından yil uġurlaya dizgin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 217). [semend-i bād-pā, -y, -a]*

semender-vār: *Semender gibi (Semender, ateş içinde yaşayan masal hayvanıdır).*

1. Çözersem bu kemendün ḳılca bendin
Semender-vār oda ata semendin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 126). [semender-vār,]*

semen-sīmā: *Yasemin gibi beyaz yüzlü. [3]*

1. **Semen-sīmā** gül-endām erġavān-ḫad
Ṣenem-şekl ü semen-ber ḫīzrān-ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 35). [semen-sīmā,]*

semen-sīmā: *Yasemin gibi beyaz yüzlü güzel. [2]*

1. Sıġadı ṣāʿid-i sīmīni sāḳī
Semen-sīmālular keşf itdi sāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 61, Mısra 214). [semen sīmālular, -lu, -lar]

semen-sīmā: *Yasemin gibi beyaz yüzlü güzel; Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı.*

1. Hümāyūn u Gül-endām u Perī-zād
   Semen-sīmā Ḫūten-ḫātun u Dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 60). [semen-sīmā,]*

semen-sīmā-yı sīmīn-ten: *Gümüş tenli, yasemin yüzlü güzel. Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı.*

1. **Semen-sīmā-yı sīmīn-ten** feraḥ-nāk
   Didi kān besledi bir gevher-i pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 76, Mısra 1). [semen-sīmā-yı sīmīn-ten, -]*

semen-zār: *Yasemin bahçesi. II. Beyazlık, ak.*

1. Çü Husrev sebzesin gördi **semen-zār**
   Benefşe rengine ḳılmış semen zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 83). [semen-zār,]*

semer: *Hamalların yük taşırken kullandığı deriden sırt yastığı, arkalık.*

1. Semer dilde lebüm ḳandidür iy dōst
   Ḳapum daḫı Semerḳandīdür iy dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 69). [semer,]*

semer: *Meyve.*

1. Aġaç bigi ki ḫālīdür **semerden**
   Tefāvüt sehl ola seng ü mederden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 205). [semerden, -den]*

semerḳandī: *Beyitin ilk dizesinde kullanılan "semer" ve "kand" sözcükleri ile ilişkili olarak kullanılan Semerkandi sözcüğü, "Semerkantlı" anlamı taşımakla birlikte, asıl "kilit, sürgü" anlamında kullanılmaktadır. Kamus-ı Fransevi'de "semerkandi" maddesinde "(surgu) verrou" açıklaması verilmektedir.*

1. Semer dilde lebüm ḳandidür iy dōst
   Ḳapum daḫı **Semerḳandīdür** iy dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 70). [semerḳandīdür, -dür]*

semʿ-i zühre: *Venüs/Çoban yıldızının kulağı.*

1. Çü şeşdi ʿuḳde-i tīri girihden
   Tutuldı **semʿ-i zühre** ṣavt-ı zihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 62). [semʿ-i zühre, -]*

semīʿ-i dāʿvet: *Çağrıları/duaları işiten Allah.*

1. **Semīʿ-i dāʿvet** ü vehhāb-ı maḳṣūd
   Vücūduñ cūdı ile cümle mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 3). [semīʿ-i dāʿvet, -]*

semiʿ eyle-: *İşitmek, dinlemek.*

1. **Semiʿ eyle** ki daʿvāt-ı ḫafīyāt
   Ḳatında şöyle ki aṣvat-ı refīʿāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 17). [semiʿ eyle, -]*

semʿi tut-: *Kulağını/işitme duyusunu etkisi altına almak. II Sağır/duyamaz hâle getirmek. [Deyim]*

1. Ġirīvi kūsuñ āvāzı nefīrüñ
   Serādan **semʿinı tutmış** eşīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 48). [semʿinı tutmış, -mış]*

semm: *Zehir. [2]*

1. Olur idi daḫı ġām **semmine** em
   İrerdi zaḫmesinden zaḫme merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 227). [semmine, -i, -n, -e]*

sen: *İkinci teklik şahıs zamiri. [324]*

1. Varduḳça **saña** sūz-ı derūn bigi yaʿnī āh
   Ḫuşk olmamaġ içün ḫaber-i eşk-i ter yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 9). [saña, -a]*

sen: *İkinci teklik şahıs zamiri (Allah). [2]*

1. Şeş cihetden **sen** münezzehsin velī senden tolu
   ʿArş ü ferş ü fevḳ ü taḥt ü saġ ü sol ü pīş ü pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 15). [sen,]*

sen bilürsin: *'Nasıl uygun bulursan öyle yap' anlamında kullanılan bir söz.*

1. Bilürven ne ki dilerseñ ḳılursın
Biraz yigrek tutarsañ **sen bilürsin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 66). [sen bilürsin, -]*

senā: *Övgü, medih. [6]*

1. **Senāñ** içinde kāmillerdür ebkem
Dirīgā kim kemem ben hīçden kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 41). [senāñ, -ñ]*

senā eyle-: *Medhetmek, övmek.*

1. Ḫulḳuña çünki Ḫāliḳ-i aʿẓam didi azīm
Lāyıḳ ḥalāyıḳ **eyleye** mi ḫulḳuña **senā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 42). [senā eyleye, -y, -e]*

senā kıl-: *Övmek, methetmek.*

1. Selām itdi **senālar ḳıldı** Pervīz
Ṭapuña muntaẓırdur irelüm tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 125). [senālar ḳıldı, -dı]*

senay-i ha: *Akıllı, derin düşünceli, hükümleri sağlam, basiret ve sağ duyu sahibi kimse.*

1. Mizāc eydür **ḥakīm** ol ḥāṣıla ile ad
Kemāl-i evvel oḳur ehl-i irşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 23). [senay-ı ḥakīm,]*

sence: *Senin gibi, sen gibi.*

1. Bu ġamdan sanmaġıl kim ola dūr ol
Hezārān **sencedür** līkin ṣabūr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 28). [sencedür, -dür]*

sencileyin: *Senin gibi.*

1. Saña ancılayın sulṭān yaraşur
Aña **sencileyin** cānān yaraşur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 82). [sencileyin,]*

senderūsī: *Tropikal bölgelerde yetişen bâzı ağaçlardan çıkarılan ve cilâ yapmakta kullanılan bir çeşit reçine.*

1. Seḥer-geh kim bu çerḫ-i ābnūsī
Cihān ʿācına sürdi **senderūsī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 2). [senderūsī,]*

şenem-şekl: *Put gibi güzel görünümlü.*

1. Semen-sīmā gül-endām erġavān-ḫad
Şenem-şekl ü semen-ber ḫīzrān-ḳad *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 36). [şenem-şekl,]*

seng: *Taş, kaya. [18]*

1. Velī tīşeyle çün nakş eyleye **seng**
ḳalur resminde Mānī vālih ü deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 51). [seng,]*

seng: *Taş. II. Kayalık (yer).*

1. Şeker yükidür ol demden berü teng
Ki sinüñ laʿlüne kān oldı bu **seng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 18). [seng,]*

seng-i bī-dād: *Acımasız, amansız ağırlık veya taş. II. İğneleyici, can yakan söz(ler).*

1. Yiter dök Ḫusrev üzre **seng-i bī-dād**
Depelersin taş ile sanki Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 77). [seng-i bī-dād, -]*

seng-i ḫārā: *Çok sert taş, mermer taşı.*

1. Ne yire kim ruḫından düşdi pertev
Bitürdi **seng-i ḫārā** gül-bün-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 48). [seng-i ḫārā, -]*

seng-i hare: *Çok sert taş, mermer taşı. [10]*

1. Sanasın gencdür girmiş ḥişāra
Güher-veş yir idinmiş **seng-i ḫāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 12). [seng-i ḫāre, -]*

seng-i meder: *Sert taş, mermer.*

1. Ya-ḫūd **seng-i mederden** ḳatıraḳ mı
Murādumuz medārından ıraḳ mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 33). [seng-i mederden, -den]*

seng ü ḫāki mūm-veş nerm kıl-: *Taşı ve toprağı mum gibi yumuşak hâle getirmek. II. En katı, sert kişileri bile gevşetmek, rahatlatmak. [İkileme, Deyim]*

1. Hem eyle etmiş idi ṣoḥbeti germ
Ki **ḳıldı seng ü ḫāki mūm-veş nerm** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 8). [seng ü ḫāki mūm-veş nerm ḳıldı, -]

seng ü hār: *Taş ve diken. II. Sıkıntı ve zorluk. [İkileme]*

1. Ki ʿömri geçe ol düşvār içinde
   Gerek dīvāne **seng ü ḫār** içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 76). [seng ü ḫār, -]*

seng-ber-seng: *Taş taş üstüne. [İkileme]*

1. Bu ġavġa heybetinden nice ferseng
   Yir ürküp toḳızıdı **seng-ber-seng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 60). [seng-ber-seng,]*

seng-dil: *Taş kalpli, acımasız.*

1. Velī Meryem işinden teng-dildür
   Ki Meryem saḫt-cān ü **seng-dildür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 40). [seng-dildür, -dür]*

senge tut-: *Üst üste taş atmak, aralıksız taşlamak. II. Hücum etmek, saldırmak, savaşmak. [Deyim]*

1. Kemer bağlar cihān cenge senüñle
   Tutar düşmenleri **senge** senüñle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 72). [senge tutar, -ar]*

sengīn: *Taş ve kayalarla dolu, taşı bol (yer), taşlık.*

1. Çün irdi Bīsütūna ol serv-i sīmīn
   Bu **sengīn** taġı ḳıldı bāġ u nesrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 40). [sengīn,]*

sengīn-dil: *Taş kalpli, acımasız, merhametsiz. [2]*

1. İdüp Behrām-ı Çōbīnʿi behāne
   Meşel düzdi bu **sengin-dil** cihāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 64). [sengin-dil,]*

seng-istān: *Taşlık, taşı çok yer.*

1. Beni Müşkūy-ı şeh saldı yabana
   Ki idindüm bu **seng-istānı** ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 54). [seng-istānı, -ı]*

seng-istan-ı pür-ḫār: *Dikenlerle dolu taşlık (yer).*

1. Ne yirüñdür bir **seng-istan-ı pür-ḫār**
   Niçün küh-sār içinde ola gül-zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 81). [seng-istan-ı pür-ḫār, -]*

senlik ü benlik git-: *Bir konuda iki kişi arasındaki anlaşmazlığın ortadan kalkması. II. İki kişi kişinin tek ve aynı "şey"e dönüşmesi. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳaçan kim ikilikden irügesiz
   Gide senlik ü benlik birügesiz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 378). [senlik ü benlik gide, -e]*

sepīdi bul-: *Beyazlaşmak. [Deyim]*

1. Ḳaçan **bulsa** siyeh rū ḳıl **sepīdi**
   Ḳomaz bir ḳılca ʿāḳīl ʿömre ümīdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 59). [sepīdi bulsa, -sa]*

ser: *Baş, kafa. [4]*

1. Göge perrān ola düzsem ṭaşa per
   Yiri seyrān ide yazsam ṭaġa **ser** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 22). [ser,]*

ser: *Baş II can.*

1. Didi olmayayın ser-ver gerekmez
   Diriye **ser** gerek efser gerekmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 74). [ser,]*

ser-i ʿarş: *Gökyüzünün başı, tepesi.*

1. Anuñ naʿlīni vādīde oldı berder
   Ser-i ʿarşa bunuñ naʿlīni efser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 124). [ser-i ʿarşa, -a]*

ser-i mihre ġubāruñ efser olsun: *"Ayağının tozu güneşin başına taç olsun" anlamında padişaha saltanatının yüce olması yönünde edilen dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Serīrüñ pāyesi çerḫa ser olsun
   Ser-i mihre ġubāruñ efser olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 36). [ser-i mihre ġubāruñ efser olsun, -]*

ser-i mū: *Kıl ucu.*

1. **Ser-i mū** dirsem aġzına yarar ol
Ki zīrā söyleyicek ḳıl yarar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 113). [ser-i mū, -]*

ser-i nesrīn: *Nesr yıldızlarının başı, tepesi (Nesr-i tâir" ve "nesr-i vâki" yıldızları kastedilmektedir).*

1. Serā-perdeyle ṣaldı Sidreye zeyn
Ser-i nesrīne seyr itdi sumāṭeyn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 14). [ser-i nesrīne, -e]*

ser-i serverlere sāḥib-külāh ol: *"En büyük/itibarlı sultanların sultanı ol, en yüce hükümdar sen ol" anlamlarında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Cihān turduḳça tursun pād-şāh ol
Ser-i serverlere sāḥib-külāh ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 86). [ser-i serverlere sāḥib-külāh ol, -]*

ser çek-: *Yükselmek. II. Kibirli davranmak. [Deyim]*

1. İgen **ser çekme** görseñ pāy-beste
Ki bala olıgeldi dest deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 95). [ser çekme, -me]*

ser pā bürehne: *Yalın ayak, başı kabak. II. Fakir, yoksul bir halde. Hiçbir şeye sahip olmayarak. [İkileme]*

1. Ḳalanın ḳapuda eyletdi yaġma
Özi **ser pā bürehne** tutdı ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 6). [ser pā bürehne, -]*

ser tut-: *Cesaret etmek, korkulması gereken bir işe korkmadan girişmek, göze almak. [Deyim]*

1. Ki bu yirde döker dīv ü perī per
Tapuñ kimdür ki **tutar** serserī **ser** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 44). [ser tutar, -ar]*

ser ü tācı hümāyun: *Başı ve tacı kutlu, uğurlu. [İkileme]*

1. Tonı vü ḫaddi gül-renk atı gül-gūn
Ser ü tācı hümāyun baḫtı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 66). [ser ü tācı hümāyun, -]*

ser ur-: *Ayağına baş koymak: Ayağına yüz sürmek, ayaklarına kapanmak. [Deyim]*

1. Ne şeh kim pāyına **urmaz ser** anuñ
Başına olur efsār efser anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 39). [pāyına ser urmaz, -maz]*

serā: *Saray, konak. [2]*

1. Sıvanmaz ol **serā** bu balçıġ ile
Tutılmaz ol alaçıḳ bu çıġ ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 35). [serā,]*

serā: *Toprak. [2]*

1. Ġirīvi kūsuñ āvāzı nefīrüñ
Serādan semʿını tutmış eşīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 48). [serādan, -dan]*

serāb: *Çölde güneşin ışığın parlamasıyla su gibi görünen hayal.*

1. Lebün ʿahdine inandum tañ mıdur ger
Serābı çeşme-i ter saña teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 12). [serābı, -ı]*

serāb-ı bī-nem: *Kuru bir serap, kurumuş bir su birikintisinin hayali.*

1. Görine göze **serāb-ı bī-nem**
ʿĀlem ṭolu güft-ü-gūdur illā *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 94). [serāb-ı bī-nem, -]*

serādan tā süreyyā: *Yerden Ülker yıldızına kadar. II. Her şeyi kaplayacak ölçüde, çok büyük. [İkileme]*

1. İdüp sofra zemīn ü āsmānı
Serādan tā süreyyā dökdi ḫᵛānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 2). [serādan tā süreyyā, -]*

serādan tā süreyyā ir: *Yerden Süreyya yıldızına/gökyüzüne kadar yükselmek. II. Her yerde duyulmak. Değeri artmak, mevkisi yücelmek. [İkileme]*

1. Gerekdür rifʿat esbābı müheyyā
Ki söz **ire serādan tā süreyyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 80). [serādan tā süreyyā ire, -e]*

ser-āġāz: *Baş, başlangıç, ilk söz.*

1. Muġannī düzmiş idi söz ile sāz
Neva ḳılmışdı ʿuşşāḳa **ser-āġāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 24). [ser-āġāz,]*

ser-āġāz: *Başlama, girişme.*

1. Gehī nāz u niyāz idi gehī sāz
Gehī āvāz u söz ü geh **ser-āġāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 90). [ser-āġāz,]*

ser-āġāz eyle-: *Başlamak.*

1. Buyurdı şeh ki tuta Bārbed ʿūd
Ser-āġāz eyleye elḥān-ı Dāvūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 30). [ser-āġāz eyleye, -y, -e]*

ser-āġāz it-: *Başlamak. [7]*

1. Buyurdı muṭribe ki **idüp ser-āġāz**
Bu naḳşı ide dil-sūz ü ṭareb-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 111). [ser-āġāz idüp, -üp]*

ser-āġāz it-: *Başlamak; Türk müziğinde mürekkep makamların icrası sırasında önce hangi perdeyle başlanacağını veya perdeler arası geçişi ifade etmek için kullanılan bir terim.*

1. **Ser-āġāz itdiler** şiʿr ü terāne
Semāʿ ü raḳṣ ü zevḳ-i ʿāşıḳāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 67). [ser-āġāz itdiler, -di, -ler]*

ser-āġāz kıl-: *Başlamak. [5]*

1. Beşer ḳandan u anuñ ḳudreti ne
Ki medḥinde ġazel **ḳıla ser-āġāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 73). [ser-āġāz ḳıla, -a]*

serā-perde: *Saray perdesi, bir büyük konağın kapısında ya da harem ile selamlığı arasındaki büyük perde; çadırlarda tozluk tabir olunan perde; otağ, padişah çadırı. [2]*

1. Ser**ā-perdeyle** ṣaldı Sidreye zeyn
Ser-i nesrîne seyr itdi sumāṭeyn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 13). [serā-perdeyle, -y, -le]*

serāser: *Baştan başa, tamamen. [14][İkileme]*

1. Alem depretdi Rūmîler **serāser**
ʿAcem ḳavmi ṭurımadı berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 63). [serāser,]*

ser-āsime it-: *Serseme çevirmek. [Deyim]*

1. Buyurdı kim çalındı kūs-ı ḥarbī
Ser-āsime itdi ṣavtı ṣarḳ ü ġarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 34). [ser-āsime itdi, -di]*

ser-bāz: *Korkusuz, cesur, yiğit (kimse).*

1. Nice örtülü ola ʿişve vü nāz
Gerekdür ʿışḳa uyan mest ü **ser-bāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 40). [ser-bāz,]*

ser-bāz: *Korkusuz, cesur, yiğit (kimse) II âşık.*

1. Hem ol meclisde āḫir mest ü **ser-bāz**
Açılur perdesi olur kīse-perdāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 37). [ser-bāz,]*

ser-bāz it-: *Aklını başından almak, kendini kaybetmesine yol açmak. [Deyim]*

1. Çi-ger **ser-bāz idüpdür** ʿışḳ-ı Şîrîn
Ayaḳ bükdi çü gördi dest-gīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 97). [ser-bāz idüpdür, -üp, -dür]*

ser-bāz ol-: *Cesur, yiğit olmak.*

1. V'eger var ʿışḳdan başuñda āteş
Yüri **ser-bāz olalum** olma ser-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 12). [ser-bāz olalum, -alu, -m]*

ser-bend-i şāhī: *Padişahlık başlığı, taç.*

1. Ger ol daʿvā ḳıla sāḥib-külāhī
Küleh bendemdürür **ser-bend-i şāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 158). [ser-bend-i şāhī, -]*

ser-be-ser: *Baştan başa, tamamen. [İkileme]*

1. Cihān ḫod **ser-be-ser** zaḥmet yiridür
Ümīḏüm var ki bu ġam āḫiridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 77). [ser-be-ser,]*

ser-bülendī: *Uzunluk, yükseklik; yücelik. [2]*

1. Felek tācuñdan ister **ser-bülendī**
   Zemīn taḫtuñdan umar taḫta-bendī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 143). [ser-bülendī,]*

ser-bülendī bul-: *Yücelik bulmak, yüceliğe ulaşmak. [Deyim]*

1. Ḳamer zülfi gicesinde ʿasesdür
   Ḳamer serviyle **buldı ser-bülendī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 63). [ser-bülendī buldı, -dı]*

serçe: *Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş. [2]*

1. Dirīġā **serçe** ṣayd eyler mi ʿanḳā
   Sıġar mı bardaġa emvāc-ı deryā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 9). [serçe,]*

ser-çeşme: *Pınar, kaynak.*

1. Seḥer çün yidi baḥrüñ eşmesinden
   Bu nūr ırmaġınuñ **ser-çeşmesinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 2). [ser-çeşmesinden, -s, -i, -n, -den]*

ser-çeşme-i nūr: *Nur pınarı, kaynağı. II. beyaz, parlak, güzel yüzlü sevgili (Şirin). [2]*

1. Seḥerden ṭurmış ol **ser-çeşme-i nūr**
   Güneş yüzinden itmiş ṣubḥı mesrūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 5). [ser-çeşme-i nūr, -]*

ser-çeşme-i seḫā: *Cömertlik pınarı. II çok cömert kimse (Hz. Muhammed).*

1. Menʿ itme teşneden ḳaṭarāt-ı teraḥḥumı
   Çün menbaʿ-ı keremsin ü **ser-çeşme-i seḫā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 94). [ser-çeşme-i seḫā, -]*

ser-cümle: *Baştan aşağı, tamamen.*

1. Buyurdı ki itdiler ol laḫẓe dīvān
   Dirilidi ḳapuya **ser-cümle** aʿyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 20). [ser-cümle,]*

ser-cümle: *Hepsi, tamamı, bütün.*

1. Buyurdı on biñ at **ser-cümle** tāzī
   Muraṣṣaʿ āleti vü ṭabl-bāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 3). [ser-cümle,]*

serd: *Çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan, pek, katı, yumuşak karşıtı. II. Elde edilmesi güç olan sevgili.*

1. Ḳatuñda görmegin bī-renc ḥelvā
   Birinci **serdi** sevmek ola sevdā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 34). [serdi, -i]*

serd: *Sert, acımasız. [2]*

1. Uram līkin cihāndan ḳoparam gerd
   Özümi germ ḳılam göñlümi **serd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 98). [serd,]*

serd: *Soğuk. [3]*

1. Ḳamudan aşaġa yir ḫuşḳ u hem **serd**
   Ṣaḳīl-i muṭlaḳ oḳur ol cüvān- merd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 37). [serd,]*

serd ol-: *Bağışlaması, hoş görüsü olmamak; müsamahasız, katı olmak.*

1. Ki igen daḫı bī-derd olmayasın
   Ḳamu germ olasın **serd olmayasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 28). [serd olmayasın, -ma, -y, -a, -sın]*

serdāne: *Sertçe, sert bir biçimde, kızarak.*

1. Görür Pervīzi tīz ü germ-ṣūret
   Didi **serdāne** sūretden żarūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 26). [serdāne,]*

serden çık-: *Ölmek, başın gövdeden ayrılması. [Deyim]*

1. Irılsa ḫaṭıruñ ben pür-ḫaṭardan
   Çıḳam ben **serden** ü sen derd-i serden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 40). [serden çıḳam, -am]*

serden çıkar-: *Ölmesine yol açmak. [Deyim]*

1. Bu ġam kim bini efserden çıḳardı
Nice ser-verleri **serden çıḳardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 88). [serden çıḳardı, -dı]*

serden sür-: *Başından atmak. II. Sürdürülmesi gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek. [Deyim]*

1. Giderür pirlik ġavġāyı erden
Sürer sīlī urup sevdāye serden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 74). [serden sürer, -er]*

ser-efrāz: *Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan.*

1. Ne sūsen bitdi āzād u **ser-efrāz**
Ki mātem ḫılʿatin geydürmedi bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 117). [ser-efrāz,]*

ser-encām: *Akıbet, son, sonunda. [9]*

1. Ecel cāmın ki içer her cān **ser-encām**
Aña daḫı ṣunıldı kām-ü-nākām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 7). [ser-encām,]*
2. Bi-ḥamdu'llah ki ḫayr oldı **ser-encām**
Gel imdi bu ṣafāya tutalum cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 119). [ser-encām,]*

ser-encām: *Başa gelen bir durum veya olay.*

1. Diledi ki ine ide bir dem ārām
Neye encām olur göre **ser-encām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 52). [ser-encām,]*

ser-encām: *Bir iş, bir durum veya olayın iyi veya kötü sonu, âkıbeti. [2]*

1. Güzer ḳılmaḳlıġ ile devr-i eyyām
Nice taġlar olur vādī **serencām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 104). [serencām,]*

ser-endāz ol-: *Başından ve başına geleceklerden korkmamak, korkusuz, pervâsız olmak.*

1. Saña zülfüm bigi **olurdum ser-endāz**
Velī tapun degül bu ipde cān-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 75). [ser-endāz olurdum, -ur, -du, -m]*

ser-firāz: *Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan.*

1. Çü serv-i nāzenīnsin **ser-firāz** ol
Severseñ ʿışḳ-bāzī pāk-bāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 85). [ser-firāz,]*

ser-firāz: *Benzerlerinden üstün olan (kimse), seçkin, mümtaz.*

1. N'ola baş çekse ḳaddüm serv-i nāzem
Cihānda bī-niyāzem **ser-firāzem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 70). [ser-firāzem, -em]*

ser-fīrāz ol-: *Başı dik olmak II onurlu, gururlu olmak. [Deyim]*

1. Bu nāz ehlinden el çek bī-niyāz ol
Kanāʿat genci ile **ser-fīrāz ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 36). [ser-firāz ol, -]*

ser-firāzī: *Başını uzatma. II. Gezip dolaşma.*

1. Gehī ṣayd ü şikār ü **ser-firāzī**
Gehī ṣaṭranc ü nerd ü lehv-bazī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 123). [ser-firāzī,]*

ser-gerdān: *Başı dönmüş, sersem, şaşkın; perişan. [3]*

1. Ki beni ḳoyasın ḥālümde ḫayrān
Garīb ü zār ü **ser-gerdān** ü nālān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 64). [ser-gerdān,]*

ser-gerdān: *Şaşkın, perişan II âşık.*

1. Dün saçı ẓulmın uzatdıysa bu **ser-gerdānına**
Uş bugün ʿadli yüzi raḥm itdi raḥmet cānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 1). [ser-gerdānına, -ı, -n, -a]*

ser-gerdān it-: *Yuvarlamak, döndürmek.*

1. Biraz çevgān ile cevlān iderler
Arada ṭūpı **ser-gerdān iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 88). [ser-gerdān iderler, -er, -ler]*

ser-gerdānlıġ: *Başı dönmüşlük, şaşkınlık.*

1. Bu **ser-gerdānlıġı** senden görürem
Ḳi her nā-ehl ü ehle yüz ururam *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 95). [ser-gerdānlıġı, -ı]

ser-geşte ḳıl-: *Sersemletmek, şaşkın hale getirmek, kendinden geçirmek.*

1. **Ḳılur ser-geşte** ʿaḳlı ʿışḳ-ı ser-keş
   Yaraşmaz bir arada āb ü āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 3). [ser-geşte ḳılur, -ur]*

ser-güzeşt: *Başa gelen, baştan geçen olay, macera. [2]*

1. Gehī hicrān ʿaẕābından şikāyet
   Gehī ġam **ser-güẕeştinden** hikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 72). [ser-güẕeştinden, -in, -den]*

serheng: *Bekçi, çavuş, yasakçı, kapıcı. [2]*

1. Maḳām-ı ḥācib ü çavuş u **serheng**
   Şaha ḳarşu degül mīl ola ferseng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 21). [serheng,]*

ser-hōş: *Sarhoş. Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş. [2]*

1. Gice yatdılar ol ṣaḥrāda **ser-ḫōş**
   Reyāḥīn cāme-ḫʷāb ü sebze mefrūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 59). [ser-ḫōş,]*

serhoş: *Sarhoş. Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş (kimse).*

1. Gice **serḫōş** ne ẕevḳe kim bula yol
   Seḥer ayılacaḳ düş bigidür ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 21). [serḫōş,]*

ser-ḫōşlıġ: *Sarhoş olma durumu, esriklik, mestlik. [2]*

1. Zemīn ayıldı dün **ser-ḫōşlıġından**
   Zamān mest oldı sāġar ḫōşlıġından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 5). [ser-ḫōşlıġından, -ın, -dan]*

serḫōşlıḳ odı: *Sarhoşluk ateşi. II. Sarhoş olmanın yol açtığı durum(lar).*

1. Çü **serḫōşlıḳ odı** başa ura dūd
   Çi tāze et kebābı çi nemek sūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 19). [serḫōşlıḳ odı, -]*

serīr: *Taht. [3]*

1. Turur ferrāş ḳullar on kez on ṣaf
   Serīr ardında urup sīneye kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 30). [serīr,]*

serīr-i salṭanat: *Hükümdarlık makamı, saltanat tahtı.*

1. Süleymān nebīnüñ ʿilmi içün
   Serīr-i salṭanatda ḥilmi içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 186). [serīr-i salṭanatda, -da]*

ser-keş: *Dik başlı, dik kafalı, inatçı, itaatsiz (kimse). [2]*

1. Kemende gerçi düşmez deġme **ser-keş**
   Yiler bu toprağa şu bigi āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 141). [ser-keş,]*

ser-keş: *Dik başlı, dik kafalı, inatçı, itaatsiz.*

1. İçerven and zülfi **ser-keşine**
   Ki tutruḳdur dil ü cān āteşine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 51). [ser-keşine, -i, -n, -e]*

ser-keş ol: *Dik başlı ve itaatsiz olmak. [2]*

1. Şanırlar ḳaçdı atı **oldı ser-keş**
   Ne bilsünler ki ol urdı ata āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 51). [ser-keş oldı, -dı]*

ser-keşlik it-: *İtaat etmemek, dik başlılık göstermek.*

1. Meger **ser-keşlik itmiş** raḫş-ı ṭayyār
   Anı ʿanḳā bigi itmiş nā-be-dīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 23). [ser-keşlik itmiş, -miş]*

ser-leşker: *Komutan.*

1. Dilīr ü pehlevānlar serveriydi
   Medāyin mülkinüñ **ser-leşkeriydi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 6). [ser-leşkeriydi, -i, -y, -di]*

sermāye: *Bir gelir elde etmeye imkan sağlayan bütün araçlara verilen ad II varlık, servet.*

1. Güneşsin ʿāleme **sermāye** senden
   Ḳaçup bī-pāye oldı Sāye senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 29). [sermāye,]*

sermāye: *Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta, resülmal. II. Bir şeyin temel unsuru, yapı taşı.*

1. Şekerler nuḳl-ı cān pirāyesidür
   Velī şīrīn adı **sermāyesidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 70). [sermāyesidür, -s, -i, -dür]*

sermed ol-: *Devamlı, sonsuz, baki olmak.*

1. Gele bir ḳavm ki **ola** dīni **sermed**
   Diye ol gevhere Nūr-ı Muḥammed *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 27). [sermed ola, -a]*

ser-mest: *Kendinden geçmiş.*

1. Girü ol secdeden **ser-mest** ü şeydā
   Turup tutardı deşt ü tağ u ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 77). [ser-mest,]*

ser-mest: *Sarhoş, kendinden geçmiş. [4]*

1. Şeh ol dem ẕevḳine ḥayrān u **ser-mest**
   Oturmış bī-ḫāber ne nīst ü ne hest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 19). [ser-mest,]*

ser-mest: *Sarhoş, kendinden geçmiş bir halde. [4]*

1. Ben ol vaḳt yudum idi şāhdan dest
   Ki Ares suyında ḳodı gitdi **ser-mest** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 48). [ser-mest,]*

ser-mest kıl-: *Sarhoş etmek. II. Kendine âşık etmek.*

1. Şarāb-ı ʿışḳ ile **ser-mest ḳılduñ**
   Kemend-i şevḳ ile pā-best ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 93). [ser-mest ḳılduñ, -du, -ñ]*

sermest ol-: *Sarhoş olmak. [2]*

1. Şular ki ol cām ile hem-dest olurlar
   Şarābın içmedin **sermest olurlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 64). [sermest olurlar, -ur, -lar]*

ser-nāme: *Mektupların başına yazılan yazı, başlık.*

1. Yazar **ser-nāmede** nām-ı İlāhı
   Ki oldur ʿafv iden cümle günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 45). [ser-nāmede, -de]*

ser-nübişt: *Alın yazısı, kader (Kelimenin aslı ser-nüvişt şeklindedir. Nüvişt, Farsça bir ek olup yazılı, yazılmış manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar).*

1. Eger-çi ḫāk-i ḫʷār itdüñ siriştüm
   Muḳādderdür ezelde **ser-nübiştüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 72). [ser-nübiştüm, -üm]*

ser-pūş: *Başa giyilen her türlü kisve.*

1. Eger āşüfteyem hūşum sen alduñ
   Melāmet ḳıl ki **ser-pūşum** sen alduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 62). [ser-pūşum, -um]*

ser-rişte elden çık-: *İpin ucu kaçmak. II. Yönetimde veya bir şeyi kullanmada gereken ölçüyü yitirmek; kontrolü kaybetmek. [Deyim]*

1. Dil ü cān riştesi ḳaldı ʿamelden
   Saḳın kim **çıḳmasun ser-rişte elden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 256). [ser-rişte elden çıḳmasun, -ma, -sun]*

ser-sebz ḳıl-: *Yemyeşil hale getirmek, canlandırmak.*

1. Varur ol sebzeye ki ol naḳş-ı çīnī
   Gelüp **ser-sebze ḳılurdı** zemīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 18). [ser-sebze ḳılurdı, -ur, -dı]*

ser-sebz ü gül-reng kıl-: *Yemyeşil ve gül gibi kırmızı renkli hâle getirmek. [İkileme]*

1. Ḳara reng itmiş iken ʿālemi deng
   Seḥer rengi **ḳılur ser-sebz ü gül-reng** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 14). [ser-sebz ü gül-reng ḳıl, -]*

serserī: *Başıboş, avare.*

1. Ki bu yirde döker dīv ü perī per
   Tapuñ kimdür ki tutar **serserī** ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 44). [serserī,]*

serserī: *Boş yere. [2]*

1. Hele bu iş dimezven **serserīdür**
   Bu yā Şīrīn idi yā-ḫūd perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 255). [serserīdür, -dür]*

serserī: *Sıradan, alelade II. Manasız.*

1. Didiler biz ṣanurduḳ **serserīdür**
   Ḫayāl-i dīv yā fiʿl-i perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 67). [serserīdür, -dür]*

ser-tāc: *Taç, baş tacı II çok sevilen, sayılan, el üstünde tutulan (Baş tacı etmek deyimine işaret edilir). [Deyim]*

1. Felek ṣadrında gerdüñ bedre **ser-tāc**
   Melek cevḳına ṣevḳüñ ẕevḳ-i miʿrāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 9). [ser-tāc,]*

ser-tā-ser: *Baştan başa, tamamen. [İkileme]*

1. Bu bāġuñ içi **ser-tā-ser** yimişdür
   Peşīmān olmadı şol kim yimişdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 51). [ser-tā-ser,]*

sertīz ḳıl-: *Bilemek. Kesici aletlerin ağzını çark, zımpara, eğe, bileği taşı vb.nde keskinleştirmek, keskin duruma getirmek, kılağılamak, zağlamak.*

1. Ḫadeng-i ġamzesini **ḳıldı sertīz**
   Ḳızardı gül bigi illā şekker-āmīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 13). [sertīz ḳıldı, -dı]*

serv: *Şekil olarak ince ve uzun bir ağaç türü, selvi ağacı. [13]*

1. Dikenler kim ruṭab virmekdür işi
   Yig ola **servden** kim yoḫ yimişi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 28). [servden, -den]*

serv: *Şekil olarak ince ve uzun bir ağaç türü, selvi ağacı II sevgilinin uzun boyu. [4]*

1. Şu süd ḥaḳḳı ki içürdi saña dāye
   Çü **servüñ** sala süd ḥavżına sāye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 94). [servüñ, -üñ]*

serv: *Şekil olarak ince ve uzun bir ağaç türü, selvi ağacı. II uzun boylu sevgili. [3]*

1. Hümā gördi biner perr-i ʿuḳāba
   Direk olmışdurur **serv** āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 154). [serv,]*

serv: *Şekil olarak ince ve uzun bir ağaç türü, selvi ağacı. II uzun boylu sevgili (Şirin). [6]*

1. Ḫırāmān ḳāmeti **servin** çü gördi
   Aġaçlar ḫıdmet içün uru ṭurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 51). [servin, -in]*

serv: *Şekil olarak ince ve uzun bir ağaç türü, selvi ağacı. II uzun boylu güzel (Husrev-i Perviz).*

1. Gül-i ter şāh-ı sīmīn **serve** māʾil
   Semenler yāsemin üzre ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 143). [serve, -e]*

serv: *Servi ağacı gibi uzun boy, endam.*

1. Ḫırāmān **servini** itdi revāne
   Ki cāna ḳūt idi ḳuvvet revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 37). [servini, -i, -n, -i]*

serv ü şimşad: *Servi ve şimşir ağacı. [İkileme]*

1. Aḳıtsa ḳan yaş idüp ḳaddıni yād
   Biterdi ḳanda tamsa **serv ü şimşād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 24). [serv ü şimşād, -]*

server: *Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis. [8]*

1. Felek beñdeñ zamāne zīr-i destüñ
   Cihān **serverleri** efser-perestüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 40). [serverleri, -ler, -i]*

ser-ver: *Hükümdar.*

1. Bu ġam kim bini efserden çıḳardı
Nice **ser-verleri** serden çıḳardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 88). [ser-verleri, -ler, -i]*

server-i dīn: *Peygamber (Hz. Muhammed).*

1. ʿArabdan ḳopısar bir **server-i dīn**
Ki āfāḳı idiser nūrı aydın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 45). [server-i dīn, -]*

ser-ver ol-: *Başkan, hükümdar olmak. [2]*

1. Hem andan sonra bir ḳız u iki er
İrüp bir bir **olusar** mülke **ser-ver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 42). [ser-ver olusar, -usar]*

ser-verlik: *Server olma durumu, ululuk, büyüklük.*

1. Dime ʿavret başaram erlik oldur
Er isen nefsi baş **ser-verlik** oldur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 30). [ser-verlik,]*

servi: *Şekil olarak ince ve uzun bir ağaç türü, selvi ağacı. II. Uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Ḫırāmān oldı çün bustāna **servi**
Fiġān itdürdi ḳumrī vü teẕervi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 155). [servi,]*

servi: *Servi ağacı gibi uzun boy, endam.*

1. Ḳamer zülfi gicesinde ʿasesdür
Ḳamer **serviyle** buldı ser-bülendī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 68). [serviyle, -y, -le]*

serv-i āzād: *Diğerlerinden daha uzun ve düzgün selvi. II. Uzun boylu sevgili (Şirin). [2]*

1. Şu resme ḳıldı āh ol **serv-i āzād**
Ki ol āh ile düşdi şāha feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 77). [serv-i āzād, -]*

serv-i āzād: *Özgür, uzun boylu selvi ağacı II özgür, hür kimseler.*

1. Ḫılāf-ı rastī ol ḳadd-i şimşād
Cihānı bende ḳılmış **serv-i āzād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 120). [serv-i āzād, -]*

serv-i bostān: *Bostan servisi. II. Uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Didi vü turdı yirinden ḫırāmān
Hezārān nāz ile ol **serv-i bostān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 98). [serv-i bostān, -]*

serv-i çālāk: *Çevik, eline ayağına çabuk servi II boylu boslu, çevik güzel.*

1. Yüzüm ḫāk eyledüm iy **serv-i çālāk**
N'ola sāyeñ bu ḫāki eylese pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 17). [serv-i çālāk, -]*

serv-i dil-ārā: *Gönül süsleyen uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Yirinden turdı ol **serv-i dil-ārā**
Yüridi taşra san ṭāvūs-ı raʿnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 19). [serv-i dil-ārā, -]*

serv-i gül-endām: *Bedeni gül, boyu servi gibi sevgili (Şirin).*

1. İşāret ḳıldı ol **serv-i gül-endām**
Ki bir dem tuta çengin bu dil-ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 9). [serv-i gül-endām, -]*

serv-i gül-endem: *Gül bedenli servi ağacı II zarif ve uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Bu yaña geldük ol **serv-i gül-endem**
Revān olmış idi itmezdi ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 1). [serv-i gül-endem, -]*

serv-i gül-pāş: *Gül saçan, serpen servi. II uzun boylu güzel, sevgili (Şirin).*

1. Ḫırāmān yüriyüp ol **serv-i gül-pāş**
Şeh-i şimşād ayaġına ḳodı baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 5). [serv-i gül-pāş, -]*

serv-i gül-reng: *Gül renkli servi. II. Uzun boylu güzel, sevgili (Şirin).*

1. Melik ḫayrān olur ki ol **serv-i gül-reng**
Bu şāḏīlıḳda niçün ola dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 21). [serv-i gül-reng, -]*

serv-i gül-ruh: *Gül yanaklı servi. II. Uzun boylu ve kırmızı yanaklı güzel.*

1. Dönüp didi nigāra şāh-ı ferruḫ
Ki iy māh-ı şeker-leb **serv-i gül-ruḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 2). [serv-i gül-ruḫ, -]*

serv-i gül-ruḫsār: *Gül yanaklı servi. II. Uzun boylu ve kırmızı yanaklı güzel.*

1. İçerü girdi ḫidmet-kārlardan
Birisi **serv-i gül-ruḫsārlardan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 14). [serv-i gül-ruḫsārlardan, -lar, -dan]*

serv-i hilāl: *Eğilmiş servi. II. Beli bükülmüş, iki büklüm olmuş güzel.*

1. Mükemmel bedr iken döndi hilāle
Şebīh oldı sehī **serv-i ḫilāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 44). [serv-i ḫilāle, -e]*

serv-i kadd: *Selvi ağacı gibi uzun boy. [2]*

1. Nice olmaya **serv-i ḳaddüñ** āzād
Çün rāst olur hemīşe reste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 49). [serv-i ḳaddüñ, -üñ]*

serv-i lāle-rūḫ: *Lale yanaklı servi gibi olan sevgili.*

1. Fiġān ki nergis-i mesti bu **serv-i lāle-rūḫuñ**
İçüp şarāb-ı ġurūr eylemez nigāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 11). [serv-i lāle-rūḫuñ, -uñ]*

serv-i lerzān: *Titreyen servi. II. ürkek, uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Sögüt yapraġı bigi **serv-i lerzān**
Yolınup sünbüli müşk olmış erzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 31). [serv-i lerzān, -]*

serv-i müşk-bū: *Misk kokulu uzun boylu güzel.*

1. Oturdı turdı **serv-i müşk-būlar**
Ḳamu Zühre-cebīn ü māh-rūlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 7). [serv-i müşk-būlar, -lar]*

serv-i nāz: *Salına salına yürüyen uzun boylu, endamlı (sevgili). [2]*

1. N'ola baş çekse ḳaddüm **serv-i nāzem**
Cihānda bī-niyāzem ser-firāzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 69). [serv-i nāzem, -em]*

serv-i nāz: *Uzun boylu işveli sevgili (Şirin).*

1. Gehī şimşāda **serv-i nāz** māʾil
Gümüşler gāh billūra ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 39). [serv-i nāz, -]*

serv-i nāzenīn: *Narin, nazlı servi.*

1. Çü **serv-i nāzenīnsin** ser-firāz ol
Severseñ ʿışḳ-bāzī pāk-bāz ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 85). [serv-i nāzenīnsin, -sin]*

serv-i nāzenīn: *Narin, nazlı servi. (Husrev-i Perviz).*

1. Ki bu nāz ehli serv-i nāzenīni
Ki nāzüklük ile ḳılur enīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 51). [serv-i nāzenīn, -]*

serv-i raʿnā: *Güzel, hoş servi (Şirin).*

1. Bu kerr ü ferr ile ol **serv-i raʿnā**
Ḥırāmān oldı şehden yana tenhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 105). [serv-i raʿnā, -]*

serv-i revān: *Salınan selvi II salınarak yürüyen uzun boylu sevgili. [2]*

1. Dir iy cān bāġınuñ **serv-i revānı**
Göñüller sebzesinüñ gül-sitānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 163). [serv-i revānı, -ı]*

serv-i revān: *Salınarak yürüyen uzun boylu güzel (Şirin). [5]*

1. Ḳapuya vardı vü virdi nişānı
Ḳaçan gördiler ol **serv-i revānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 28). [serv-i revān, -]*

serv-i revān: *Salınarak yürüyen uzun boylu güzel (Şirin'in hizmetinde olan güzeller).*

1. Ṣalındı gine ol **serv-i revānlar**
   Dirildi būstāna dil-sitānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 11). [serv-i revānlar, -lar]*

serv-i revānın ham it-: *Uzun boyunu iki büklüm etmek. II. Üzüntü ve kederle perişan etmek. [Deyim]*

1. Ḫam itmiş gam yüki **serv-i revānın**
   Degişmiş zaʿfarāna erġavānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 49). [serv-i revānın ḫam itmiş, -miş]*

serv-i semen-rīz: *Yasemin kokusu saçan, servi gibi uzun boylu ve salınarak yürüyen güzel (Şirin).*

1. Henūz irmedin ol **serv-i semen-rīz**
   Nesīm olup tozından ʿanber-āmīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 59). [serv-i semen-rīz, -]*

serv-i semen-ten: *Yasemin gibi beyaz vücutlu, servi gibi uzun boylu güzel (Şirin).*

1. Dirīġa ḳanı ol **serv-i semen-ten**
   Yıḳıldı topraġa ölüm yilinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 63). [serv-i semen-ten, -]*

serv-i ser-efrāz: *Benzerlerinden üstün olan, başı yükseklerde olan selvi II. Uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Pes itdi Şeh-nevāz āvāz-ı pür-nāz
   Ki tenhā bitdi bir **serv-i ser-efrāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 82, Mısra 2). [serv-i ser-efrāz, -]*

serv-i ser-keş: *Baş kaldıran servi II kurumlu sevgili, mağrur güzel. [2]*

1. Üşenür kim bu iki **serv-i ser-keş**
   Bir arada olur penbeyle āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 13). [serv-i ser-keş, -]*

serv-i sīmīn: *Gümüş renkli servi II Gümüş tenli, uzun boylu sevgili (Şirin). [4]*

1. Ṭuru geldi revān ol **serv-i sīmīn**
   Nigār-ı Ḫusrev-āyīn yaʿnī Şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 137). [serv-i sīmīn, -]*

ser-zenişler it-: *Çok fazla sitem etmek.*

1. **İderdi** kendüzine **ser-zenişler**
   Ḳara baḫtına virürdi ḳarişlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 29). [ser-zenişler iderdi, -er, -di]*

setr: *Örtülü, kapalı, gizli.*

1. Kemāl-i ʿaḳluñuñ **setr** ise ḫūsı
   Dimez mi ʿışkuñuñ müşki koḫusı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 13). [setr,]*

setr it-: *Gizlemek, örtmek.*

1. Getürüñ göreyin **setr itmeñ** anı
   Ki bu ṣūretde maʿnā var nihānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 35). [setr itmeñ, -meñ]*

settār-ı ādem: *Kullarının hatâ, kusur, ayıp ve günahlarını örten, bağışlayan Allah.*

1. Kerīm ü Ḫāliḳ ü Cebbār-ı ʿālem
   Rahīm ü Rāzıḳ u **Settār-ı ādem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 48). [settār-ı ādem, -]*

sev-: *Âşık olmak, gönül vermek. [3]*

1. Elümle başuma aldum belāyı
   Ki **sevdüm** ḫūb diyü ejdehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 72). [sevdüm, -dü, -m]*

sev-: *Sevgi ve bağlılık duymak. [7]*

1. Yanına aldı Bānū cānı bigi
   Severdi dīni vü īmānı bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 10). [severdi, -er, -di]*

sev-: *Beğenmek, hoşlanmak. [7]*

1. Ne var ṣabr ise ʿālem reh-nümūnı
   Şehen-şehlıḳ işi **sevmez** sükūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 62). [sevmez, -mez]*

sevab it-: *İyilik yapmak, hayır işlemek. [Deyim]*

1. Maḥabbet ger günāh oldıysa erde
Sevab it sen şifā eyle bu derde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 108). [sevab it, -]*

sevāb ol-: *Sevap olmak, Allah tarafından verileceğine inanılan mükafat olmak; bu gayeyle yapılmış hayırlı bir iş veya davranış olmak.*

1. **Sevāb oldı** bana laʿlüñ şarabı
Ṣudan nice bir oda yana teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 11). [sevāb oldı, -dı]*

sevābit: *Gezegenler dışında kalan ve yerinde durur gibi görünen yıldızlar.*

1. Kevākib ḳamu seyyāre **sevābit**
Ki derc birle deḳayıḳ anda sābit *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 7). [sevābit,]*

sevād: *Siyahlık, karalık, karanlık. [2]*

1. Gice zülfi **sevādınuñ** nedīmi
Seḥer ḥüsni şuʿāʿınuñ nesīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 91). [sevādınuñ, -ı, -nuñ]*

sevād: *Siyahlık, karalık; yazı.*

1. **Sevādı** can gözin pür-nūr ḳılsun
Semāʿı dil yüzin mesrūr ḳılsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 47). [sevādı, -ı]*

sevākıb: *Çok parlak yıldızlar. [2]*

1. **Sevāḳib** fikretine müşterīdür
Kevākib nuṣratınuñ leşkeridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 51). [sevāḳib,]*

sevdā: *Heves, arzu, şiddetli eğilim, aşk. [17]*

1. Dimāġına irüp **sevdāsı** ʿışḳuñ
Belürdi fitne vü ġavġāsı ʿışḳuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 61). [sevdāsı, -sı]*

sevdā: *Heves, arzu.*

1. Gözin yumdı göñül **sevdālarından**
Dilin tutdı cihān ġavġālarından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 31). [sevdālarından, -lar, -ı, -n, -dan]*

sevdā: *Kara safra. Antikçağ ve Ortaçağ'da insanın biyolojik, ahlâkî ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı madde ahlat-ı erbaadan biri. Dalak ve midede bulunan kara safra (sevda) kuru ve soğuktur.*

1. Bu dört aḫlāṭdur san dört erkān
Nedür ṣafrā vü **sevdā** balġam u ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 166). [sevdā,]*

sevdā-yı ḫām: *Olgunlaşmamış aşk.*

1. Zülfi havāsı gayrine bāzār ki eyledüm
Ger südi maḫż ise ḳamu **sevdā-yı ḫāmdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 4). [sevdā-yı ḫāmdur, -dur]*

sevdā-yı ʿışḳ: *Kara sevda.*

1. **Sevdā-yı ʿışḳı** ḥükm-i ḳażā ṣaldı başuma
Bu şūr u şevḳimüñ sebebi ol ḳadar yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 11). [sevdā-yı ʿışḳı, -ı]*

sevdā-yı şīrīn: *Şirin'in aşkı (Şirin, Hüsrev ü Şirin anlatısının kadın kahramanıdır.).*

1. Çü şekker şerbetinden eyleye nūş
Ḳıla **sevdā-yı Şīrīni** ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 66). [sevdā-yı şīrīni, -i]*

sevdāya düş-: *Sevmek, aşık olmak. [Deyim]*

1. Kanāʿat isteyü **sevdāya düşdüm**
Ferāġat gözleyü ġavġaya düşdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 59). [sevdāya düşdüm, -dü, -m]*

sevgend: *Yemin, ant. [2]*

1. Çü Şīrīn sevgüsidür saña **sevgend**
Bu **sevgend** olsun aramuzda peyvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 113). [sevgend,]*

sevgend iç-: *Ant içmek, bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek. [Deyim]*

1. Ġulāẕ ile şu deñlü **içdi sevgend**
Ki inandı aña dil-dār-ı dil-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 85). [sevgend içdi, -di]*

sevgend it-: *Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek, ant içmek. [Deyim]*

1. **İderven** gözleri siḥrine **sevgend**
Ki oldur Bābil ehline zebān-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 49). [sevgend iderven, -er, -ven]*

sevgend-i aẕīmi iç-: *(Büyük) ant içmek, yemin etmek. [Deyim]*

1. Pes andan **içdi sevgend-i aẕīmi**
Göñülden yād idüp Ḥayy ü Ḳadīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 95). [sevgend-i aẕīmi içdi, -di]*

sevgü: *İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu. [2]*

1. Çü Şīrīn **sevgüsidür** saña sevgend
Bu sevgend olsun aramuzda peyvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 113). [sevgüsidür, -si, -dür]*

sevgüsini cāndan bıraḥ-: *Maddi veya manevi varlığın elden çıkarılmasını kabul etmek, önem vermemek, ilgisini kesmek. [Deyim]*

1. Üçünci virdiler fellāḥa taḫtuñ
Anuñ **sevgüsini cāndan bıraḫduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 30). [sevgüsini cāndan bıraḫduñ, -du, -ñ]*

sevin-: *Sevinç duymak, mutlu olmak. [3]*

1. Bu deñlü cidd ü cehd itdüm dürişdüm
Sevindüm yaʿnī maḳṣūda irişdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 18). [sevindüm, -dü, -m]*

sevin-: *Sevinç duymak; memnun, hoşnut olmak. [2]*

1. Perī ṣayd olduġın sizmiş **sevinmiş**
Özi cinnī bigi gözden yavınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 39). [sevinmiş, -miş]*

sevinc: *İstenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku. [3]*

1. **Sevincinden** göge atar külāhı
Buyurdı kim bezerler taḫt-gāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 13). [sevincinden, -i, -n, -den]*

sevmedügi yola git-: *Hoşa gitmeyen, beğenilmeyecek şey(ler) yapmak. [Deyim]*

1. Ki Ḫusrev dün gice beysüzlük itmiş
Şehen-şeh **sevmedügi yola gitmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 12). [sevmedügi yola gitmiş, -miş]*

sevr: *Boğa burcu, semanın kuzey yarım küresinde bulunan bir burç. [2]*

1. Hem itmiş **Sevrde** Nāhīd ü Bercīs
Saʿādet virmege teslis ü tesdīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 3). [sevrde, -de]*

sevret: *Hiddet, şiddet, keskinlik.*

1. Bu ṣūret **sevretinden** eyle mestem
Ki dün gün ṣanasın ṣūret-perestem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 151). [sevretinden, -i, -n, -den]*

sevü: *Sevgi, aşk, muhabbet.*

1. Egerçi yok ḳatuñda ʿöẕr-ḫᵛāhum
Sevüñden özge var mıdur günāhum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 106). [sevüñden, -ñ, -den]*

seyl: *Sel. [2]*

1. Ḳurutmasa yaşum **seylin** firākı odınuñ ḫayli
Felek evcine iltürdüm gözümden mevc-i deryāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 3). [seylin, -+in]*

seyl: *Sel. II. üzüntü, acı.*

1. Didi iy Bārbed tīz ol meded ḳıl
Beni ġarḳ eyledi bu **seyl** sed ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 104). [seyl,]*

seyl-i kūh-sārī: *Dağ gibi, büyük su baskını, sel.*

1. Yā-ḫūd irişdi **seyl-i kūh-sārī**
Iraġ itdi yoluñdan bu ġubārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 45). [seyl-i kūh-sārī, -]*

seyl-i revān: *Akıp giden ırmak, sel.*

1. Pes ol ṭaġuñ aḳan **seyl-i revānı**
Yidi baḥruñ ḳılur rengini ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 41). [seyl-i revānı, -ı]*

seyl ak-: *Sıvılar için bol ve gür akmak. [Deyim]*

1. Havā yüzinde şu yazsa **aḳa seyl**
Deñiz mevcinde od çizse yaḳa ẕeyl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 37). [seyl aḳa, -a]*

seyl it-: *Sel (gibi) akıtmak.*

1. Dönüp ol çeşme ḳatından giderdi
Gözi bıñarı yolın **seyl iderdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 4). [seyl iderdi, -er, -di]*

seyl-āb: *Sel suyu.*

1. Gözi yaşından irişmese **seyl-āb**
Yaḳardı dehri yüregindeki tāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 27). [seyl-āb,]*

seyl-āb: *Sel suyu. II Gözyaşı.*

1. Döker nergisleri ol resme **seyl-āb**
Ki nīlūfer bigi ġarḳ eyledi āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 5). [seyl-āb,]*

seylāb-ı endūh: *Gam seli.*

1. Dilerseñ ki olmaya **seylāb-ı endūh**
Gerek sabit ḳademlik şöyle kim kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 15). [seylāb-ı endūh, -]*

seyle ver-: *Sele vermek, sel gibi (çok) akıtmak. [Deyim]*

1. Havā ʿİsā demini yile virmiş
Bulutlar Ḫıżr şuyın **seyle vermiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 18). [seyle vermiş, -miş]*

seylin baḥr it-: *Selini bir denize çevirmek. II. Gözyaşı selinden bir deniz oluşturmak, çok ağlamak. [Deyim]*

1. Gözüm yüzüñden ayru **baḥr itmez** ise **seylin**
Bu ġarḳ-i ḫūn evinden çıḳsun gözüm degül nem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 63). [seylin baḥr itmez, -mez]*

seyr: *Bakma, seyretme, temaşa. [2]*

1. Sebebler vaṣfı **seyrin** sanma taḥḳīḳ
Müsebbib gözleyendür ehl-i tevfīḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 183). [seyrin, -in]*

seyr: *Belli bir rotayı takip ederek ilerleme, dolaşma.*

1. Anuñ kim **seyri** Hindistān ṭuşıdur
İrürmek Mekkeye ol yol düşidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 5). [seyri, -i]*

seyr: *Gezinti, gezme. [3]*

1. Ur ol pervāzı bu ḫākī ḳafeṣde
Ki eflāk ola **seyrüñ** her nefesde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 6). [seyrüñ, -üñ]*

seyr: *Gezip dolaşma. [2]*

1. Pes ol cūş ile ḳıldum seyr-i rūhī
Hem ol **seyr** ile kesb itdüm fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 6). [seyr,]*

seyr: *Gidiş, ilerleyiş.*

1. Kevākib **seyrinüñ** māhiyyetinden
ʿAnāṣır ṭabʿınuñ ḫāṣiyyetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 47). [seyrinüñ, -i, -nüñ]*

seyr: *Gidiş, güzergâh, yön.*

1. Unutmış **seyrini** gerdūn-ı gerdān
Bir arada nite-kim ḳuṭb u ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 11). [seyrini, -i, -n, -i]*

seyr: *Gidiş, yürüyüş, ilerleyiş. [3]*

1. **Seyrüñ** nihāyetinde çü bulduñ dünüvv-i ḫāṣ
Sen didüñ eyne enzelehu Ḥaḳ didi hāhünā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 57). [seyrüñ, -üñ]*

seyr: *Tam ve sürekli dönüş veya dolaşım, devridaim.*

1. Geh eydür iy felek n’olduñ bu gice
Ki ġāyet tīz **seyrüñ** ḳaldı gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 42). [seyrüñ, -üñ]*

seyr-i çerh: *Feleğin seyri, dönüşü, ilerleyişi.*

1. Veḳārı kūh-ı Ḳāfa ḫastedür dir
Şitābı **seyr-i çerḫa** āhestedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 216). [seyr-i çerḫa, -a]*

seyr-i eflāk ol-: *Felekleri dolaşmak, gezinmek.*

1. **Olur** cān merkebiyle **seyr-i eflāk**
Ḳo şehr-i bend-i ḫāki olasın pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 61). [seyr-i eflāk olur, -ur]*

seyr-i kūh ü deşt: *Ovada, bozkırda ve dağda gezip dolaşmak. [İkileme]*

1. Pes andan şordı **seyr-i kūh ü deşti**
Bu yolda vāḳiʿ olan ser-güẕeşti *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 31). [seyr-i kūh ü deşt, -]*

seyr-i meşʿale: *Meşalenin/kandilin yürümesi, ileri doğru hareket etmesi (Beyitte bazı doğal felaketlerle birlikte anıldığından yanardağ patlaması sonucu akan lavlar kastediliyor olabilir).*

1. Gehī yaġmur ü yil ü zelzeleyle
Mürūr-ı seyl ü **seyr-i meşʿaleyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 102). [seyr-i meşʿaleyle, -y, -le]*

seyr-i rūhī kıl-: *Ruhani, ruhsal gezinti yapmak.*

1. Pes ol cūş ile **ḳıldum seyr-i rūhī**
Hem ol seyr ile kesb itdüm fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 5). [seyr-i rūhī ḳıldum, -du, -m]*

seyr-i semend-i sırr: *Sır atının yürüyüşü.*

1. **Seyr-i semend-i sırruña** meydān-ı ʿarş teng
Pervāz-ı mürġ-i fikretüñe lā-mekān feżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 7). [seyr-i semend-i sırruña, -uñ, -a]*

seyr-i şitāb: *Acele, hızlı gidiş.*

1. Diyār-ı şarḳadur **seyr-i şitābum**
ṭulūʿ ide umarum āftābum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 11). [seyr-i şitābum, -um]*

seyr-i ẓulumāt it-: *Zulumât/Karanlıklar ülkesine, abıhayatın bulunduğu ülkeye yola çıkmak.*

1. İrse Ḫıżr **itmez** idi bu düne **seyr-i ẓulumāt**
Ki Āb-ı Ḥayvān aḳıdur gülşen-i ḫadrā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 5). [seyr-i ẓulumāt itmez, -mez]*

seyr eyle-: *Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkmak, yol almak.*

1. Ne resme varduġın deyr-i maġāra
Nice **seyr eyledüġin** sebze-zāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 46). [seyr eyledüġin, -düġ, -in]*

seyr eyle-: *Gezinmek, dolaşmak, vakit geçirmek. [6]*

1. Ziyāret ḳıldılar deyr ü maġārı
Çıḳup **seyr eylediler** sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 28). [seyr eylediler, -di, -ler]*

seyr eyle-: *İlerlemek, yol almak.*

1. Ḫırāmān servi **seyr eyler** sarāya
Ki gele lāle vü gül bir araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 43). [seyr eyler, -r]*

seyr it-: *Bakmak, gözlemek.*

1. Ḳuluñı ḳāṣıd itdi bu diyāra
Ki **seyr idem** nihān ü āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 244). [seyr idem, -em]*

seyr it-: *Gezip dolaşmak. [8]*

1. Neşāṭ ile çemende **seyr idelüm**
Bu şer işüñ yümini ḫayr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 19). [seyr idelüm, -elüm]*

seyr it-: *Sürmek, devam etmek, ilerlemek.*

1. Bu resme **seyr ider** güne ḳatup dün
Yidi seyyāre reşki ol yidi gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 21). [seyr ider, -er]*

seyr it: *Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkmak, yol almak. [3]*

1. İsrā gicesi servüñe **seyr itse** Sidrenüñ
   Aʿlā-yı müntehāsıdur ednā-yı müttekā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 51). [seyr itse, -se]*

seyr it: *-A gitmek, ulaşmak.*

1. Serā-perdeyle ṣaldı Sidreye zeyn
   Ser-i nesrīne **seyr itdi** sumāṭeyn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 14). [seyr itdi, -di]*

seyr it-: *İlerlemek, dönüp dolaşmak, devretmek. [2]*

1. Felek döndükçe döner bile kevkeb
   Olur rākib revān **seyr itse** merkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 44). [seyr itse, -se]*

seyr it-: *İzlemek, temaşa etmek.*

1. Ki **seyr itdükçe** ʿālem ḫurrem olsun
   Nedīmi olan ādem ḫoşdem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 43). [seyr itdükçe, -dükçe]*

seyr ḳıl-: *Belirli bir güzergahı takip ederek ilerlemek; dönmek, dolaşmak.*

1. Bu reng-āmīz kim dün gün **ḳılur seyr**
   ʿAmel ʿazl ile virür şerr ile ḫayr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 65). [seyr ḳılur, -ur]*

seyr ḳıl-: *Hareket etmek.*

1. Degirmen taşı üzre bir ḳarınca
   Muḫālif **seyr ḳılsa** ol dönince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 52). [seyr ḳılsa, -sa]*

seyr kıl:- *Yürümek, ilerlemek.*

1. Didi vü itdi ol māh şeb-be-ḫayr
   Otaġı maġribine **ḳıldı seyri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 72). [seyri ḳıldı, -dı]*

seyr ü temāşā kıl-: *Gezip dolaşmak. [İkileme]*

1. **Ḳılurven** nice gün **seyr ü temāşā**
   Gerek kim leşker ide ʿazm-i ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 31). [seyr ü temāşā ḳılurven, -ur, -ven]*

seyrān: *Gezip dolaşma, gezme, gezinti; bakıp seyretme, temâşâ.*

1. Mecāli ḳalmadı ne av ne **seyrān**
   Işırdı barmaġını ḳaldı ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 147). [seyrān,]*

seyrān eyle-: *Gezmek, dolaşmak.*

1. Duʿa ḳılup diyeler şāḫ-ı devrān
   Bu yolda **eylemişdür** yine **seyrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 76). [seyrān eylemişdür, -miş, -dür]*

seyrān it-: *Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak. [6]*

1. Göge perrān ola düzsem ṭaşa per
   Yiri **seyrān ide** yazsam ṭaġa ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 22). [seyrān ide, -e]*

seyrān kıl-: *Gezinmek, gezip dolaşmak. [4]*

1. Temāşā ʿazmine **ḳılmışdı seyrān**
   Süvār olmış bile ol şāh-ı ḫūbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 3). [seyrān ḳılmışdı, -mış, -dı]*

seyrān kıl-: *Seyretmek, izlemek.*

1. Baḳaraḳ naḳşa oldı ʿaḳlı ḥayrān
   Ḳılur cān mülkin anda göñli **seyrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 92). [seyrān ḳıl, -]*

seyyāḥ: *Gezen, gezgin.*

1. Didi bir ādemem ʿālemde **seyyāḥ**
   Siyāhatden bugün bulmışam iflāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 83). [seyyāḥ,]*

seyyārāt-ı nūrī: *Nurlu, parlak yıldızlar.*

1. Gice gündüz bu **seyyārāt-ı nūrī**
   Dekin mi ider üstüñden ʿubūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 21). [seyyārāt-ı nūrī, -]*

seyyāre: *Yürüyen, sabit olmayan yıldız.*

1. Kevākib ḳamu **seyyāre** s̲evābit
Ki derc birle deḳayıḳ anda s̲ābit *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 7). [seyyāre,]*

seyyāre ol-: *Yürüyen, sabit olmayan yıldız, gezegen olmak.*

1. Biraz **seyyāre olma** iy sitāre
Ki s̲ābit ola bu kuḥlī sitāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 27). [seyyāre olma, -ma]*

sezā-vār ol-: *Layık olmak.*

1. Ki Şîrîndür baña yār-ı vefā-dār
Ne eylük eylesem **ola sezā-vār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 24). [sezā-vār ola, -a]*

sı-: *Kırmak, kesmek, bozmak.*

1. Ḫarāb itdürdi çengi ḳırnaġını
Şıyup çengüñ yararlar ṭırnaġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 34). [şıyup, -y, -up]*

sı-: *Kırmak. Gücünü, etkisini azaltmak.*

1. **Sıdı** hem bir birinüñ sūretini
Zaʿif eyledi ġālib ḳuvvetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 19). [sıdı, -dı]*

sı-: *Yenmek, mağlup etmek, bozguna uğratmak. [2]*

1. Deminde rāy-ı rūşen bir çeri **şır**
Hemān bir ḳaç ḳırar şimşīr ile tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 5). [şır, -r]*

sı-: *Yenmek, mağlup etmek.*

1. Cünd-i ḥaḳdur ki **sır** havā çerisin
Leşker-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 43). [sır, -r]*

sıçra-: *Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak. [10]*

1. Öñümden **şıçradı** bir ṣayd-i çālāk
Atum irmedi ḳaldum ḫʷār ü ġam-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 31). [şıçradı, -dı]*

sıçra-: *Ürkerek olduğu yerde doğrulur gibi sarsılmak.*

1. Oḳ ile bile **şıçramışdı** Şebdīz
Urup ṭaġıtdı arslan kellesin tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 65). [şıçramışdı, -mış, -dı]*

sıddīḳ: *Hz. Ebubekir.*

1. **Ṣıddīḳ** kim ṭadurduñ anuñ ḳalb-i ḥulḳına
Her ḫʷān-ı niʿmeti ki saña ḳıldı Ḥaḳ ʿatā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 71). [ṣıddīḳ,]

ṣıdḳ: *Gerçeklik, doğruluk. [2]*

1. Döker her ṣubh-dem māh üzre şeb-nem
Senüñ mihrüñden urur **ṣıdḳ** ile dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 234). [ṣıdḳ,]*

ṣıdk: *İçten bağlılık, samimiyet. [3]*

1. Çü yine **ṣıdḳ** ile urdı ṣubḥ-dem dem
Ḳudūmından cihān Ṭolı ḳadem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 1). [ṣıdḳ,]*

ṣıdk-ı ṣāvūr: *Şavur'un (söylediklerinin) doğruluğu.*

1. Yol üzre gördügi şeh ḥavż ü māhī
Virürdi **ṣıdḳ-ı Ṣāvūra** güvāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 126). [ṣıdḳ-ı ṣāvūra, -a]*

ṣıdk ile: *Doğrulukla. II. Yasakları, kuralları çiğnemeden.*

1. Atınca ṣubḥ ol iki havāyī
Sürerler **ṣıdḳ ile** z̲evḳ ü safāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 78). [ṣıdḳ ile, -]*

ṣıfāhān: *Isfahan şehri. [2]*

1. **Ṣıfāhān** şehlerindendür bu meh-rū
Tatar urup yuvadan düşmiş ayru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 47). [ṣıfāhān,]*

ṣıfāt: *Allah'ın insanlarca tanınabilmesi için zatına nispet edilen mana ve mefhumlar. [4]*

1. Bu hem ol dem olur kim ḳula Allāh
Ṣıfāt ile tecellī ide nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 8). [ṣıfāt,]*

ṣıfāt: *Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf. [7]*

1. Ararsañ ẕerre ẕerre ḳāʾinātı
Bulursañ ʿışḳı her ẕātuñ **şıfātı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 16). [şıfātı, -ı]*

sıfāt: *Şekil, suret, kılık.*

1. Taʿaccüb ḳıldı şeh kim ol perī-veş
Şıfatda nūrdur heybetde āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 136). [şıfatda, -da]*

sıfat-ı hakk: *Allah'ın sıfatı.*

1. Budur ol kim bulan tevḥīde irşād
Şıfat-ı ḥaḳḳı ider ġayrından ifrād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 4). [şıfat-ı ḥaḳḳı, -ı]*

sıfātī: *Nitelikleriyle ilişkili olan. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıflarına yönelik olan.*

1. Biri efʿālī vü biri **şıfātī**
Üçinci mertebe tevḥīd-i ẕātī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 5). [şıfātī,]*

sıġ-: *Bir kaba, bir yere bütünüyle girebilmek veya içinden geçebilmek. [9]*

1. Sāḳī getür şarābı vü boz ʿaḳl düzgünin
Yā raḫt-ı cān **sıġa** bir eve yā ḫayāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 6). [sıġa, -a]*

sıġa-: *Sıvamak, kolu, paçayı yukarı çekip toplamak veya kıvırmak.*

1. **Sıġadı** ṣāʿid-i sīmīni sāḳī
Semen sīmālular keşf itdi sāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 213). [sıġadı, -dı]*

sıġa-: *Sıvazlamak, elle dokunmak; sevmek (DS).*

1. Yiter yil vir degülven rūstāyī
Yiter **sıġa** ki uçmaz bu havāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 18). [sıġa,]*

sığın-: *Korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak.*

1. Ḫudāyā her ne baña benden ki oldı
Ben itdüm **sığınuram** saña senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 144). [sıġınuram, -ur, -am]*

sığın-: *Tehlikeden korunmak için emin ve güvenilir bir yere sokulmak; (Birinin veya bir makāmın) himâyesine, kolu kanadı altına girmek.*

1. Diyecegüm ḳamu ʿilmüñe maʿlūm
Şığınan saña ḫāṣā ola maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 36). [şıġınan, -an]*

sığır: *Geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı.*

1. Deve at u ḳoyun **sığır** firāvān
Süri ol ḥadde kim ṭolar beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 13). [sıġır,]*

sıhhat: *Sağlık, afiyet, esenlik. [4]*

1. Gerekdür ḥikmet ü şerʿ ü belāġat
Kifāfʿü **sıḥḥat** ü emn ü ferāġat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 72). [sıḥḥat,]*

sıhhat bul-: *İyileşmek, sağlığına kavuşmak. [2]*

1. Şehüñ san ḫaste cānı **buldı şıḥḥat**
Dimāġına irişdi būy-ı vuṣlat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 7). [şıḥḥat buldı, -dı]*

sıḳl: *Ağırlık.*

1. Biri birinden oldı **sıḳl** u ḫıffet
Tağıtmaḳ tutmaġ u liyn ü şalābet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 17). [sıḳl,]*

sıḳl: *Ağırlık. II. Sarhoşluk.*

1. İcāzet birle **sıḳlı** refʿ idelüm
Buyuruñ kim ṣudāʿı defʿ idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 17). [sıḳlı, -ı]*

sın-: *Kırılmak, parçalanmak.[3]*

1. Dil ü cān şīşesin sıyduñ be-nā-kām
Dürüst olmaz **sınıcaḳ** degme kez cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 38). [sınıcaḳ, -ıcaḳ]*

sın-: *Kırılmak, mağlup olmak.*

1. Celālinden ki olur zehreler çāk
Sınupdur dest-i vehm ü pāy-ı idrāk *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 88). [sınupdur, -up, -dur]

sına-: *Sınamak, değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için birini denemek.*

1. Latîfeyle **sınar** serḫōşlıġını
   Bu āb ile dener āteşlıġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 69). [sınar, -r]*

sınāʿat: *Sanat, ustalık. [2]*

1. **Ṣınāʿat** birle ḫarc itdi leṭāfet
   Meḫariflıḳ ḳılup satdı ẕerāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 51). [ṣınāʿat,]*

sınaʿat düz-: *Ustalık, maharet sergilemek. [Deyim]*

1. Güherden eyle **düzmişler ṣınaʿat**
   Ki maʿlūm idi dün gün ṣāha ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 9). [ṣınaʿat düzmişler, -miş, -ler]*

sındı: *Makas.*

1. Ecel derzisi ṭonlar biçmiş ol gün
   Ḳılıç **sındı** oḳ igne süñü arṣun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 72). [sındı,]*

sınġun: *Hezimet, mağlubiyet, yenilgi, bozgun.*

1. Pes ol deryā çeriye düşdi **sınġun**
   Olur dehr işi bir demde diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 71). [sınġun,]*

sınuġ bağla-: *Kırık kemiğini bağlamak. Yarasını sarmak II. Teselli bulmak. [Deyim]*

1. Bu resme saġular saġup dir aġlar
   Sınuġın bu ġazel ġazliyle **bağlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 62). [sınuġın bağlar, -r]*

sınuk sar-: *Kırık sarmak. II. Yaralarını sarmak, zor durumda olan birisine yardım etmek. [Deyim]*

1. Dürüst olursa ḳıymetlü hemīşe
   Sınuk sarmaḳda girür geh geh işe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 68). [sınuk sarmaḳda, -maḳ, -da]*

sır: *Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem. [2]*

1. Hem olur muḳteżā-yı ḥikmet-ullāh
   Ki bu **sırdan** kimesne olmaya āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 144). [sırdan, -dan]*

sır: *Gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlar, tasavvufî duygular ve bilgiler. [2]*

1. Buyurmış şeyḫ-i ʿārif ḳuṭb-ı ebrār
   Bu **sır** vaṣfında ʿAbd-ullaḥ-ı Enṣār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 40). [sır,]*

sırça: *Cam, billur.*

1. Demür ṣalsañ saña mūm ola mermer
   Çü **sırça** tutasın ṭoprak olur zer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 22). [ṣırça,]*

sırça: *Sırça, cam; camdan yapılmış.*

1. Biregü görse bir **sırça** sarāyı
   İçinden taşa urur rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 5). [sırça,]*

sırça gönül: *Camdan (yapılmış) kalp. II. Kırılgan kalp. [2]*

1. Nice nişāne ola ġam taşına **sırça gönül**
   Atar gözüm güheri ḫayrdür nişān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 11). [sırça gönül, -]*

sırr: *Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey. [7]*

1. Nişānı bī-nişānlıḳ vaṣfı bīçūn
   Mekānı lā-mekān ü **sırrı** meknūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 84). [sırrı, -ı]*

sırr: *Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem. [7]*

1. Şu **sırrı** kim yitürür baş her çī bādā bād
   Baş ortaya ḳomuşam ḫalḳa āşkār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 9). [sırrı, -ı]*

sırr: *Giz, gizem. Allah ile sevdiği kulları arasında gizli kalan hal ve maddî – mânevî varlıklar hakkında Cenâbıhak tarafından sâdece gönül ehline bildirilen hakîkatler. [3]*

1. Uyurken gözler idi **sırrı** ḳamu
Anuñçün dirdi ḳalbī lā yenāmū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 107). [sırrı, -ı]*

sırr-ı cān: *Can, gönül sırrı.*

1. Velī anlar ḳanı kim bilür anı
Ki rūḥānīler añlar **sırr-ı cānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 20). [sırr-ı cānı, -ı]*

sırr-ı ġaybī: *Gizlilik sırrı; gayb âleminin sırrı.*

1. Ẕuhūra evvel iren **sırr-ı ġaybī**
Anuñ nūrıdur itme şekk ü reybi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 35). [sırr-ı ġaybī, -]*

sırr-ı hāṣ: *Özel, seçkin, önemli sır.*

1. Çü vardur her maḳālüñ bir maḳāmı
Ne bilsün **sırr-ı ḫāṣı** degme ʿāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 102). [sırr-ı ḫāṣ, -]*

sırr-ı kevn-i āferīniş: *Kainatın yaratılış sırrı.*

1. Ne deñlü tīz olursa nūr-ı bīniş
Görünmez **sırr-ı kevn-i āferīniş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 142). [sırr-ı kevn-i āferīniş, -]*

sırr-ı mestūr: *Gizli sır.*

1. Ki ḳudsīler yüzinden berḳ urup nūr
Gözüme keşf ola her **sırr-ı mestūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 32). [sırr-ı mestūr, -]*

sırr-ı naḳş-ı āferīniş: *Yaratılış nakşının sırrı.*

1. Açılursa sebelden nūr-ı bīniş
Görine **sırr-ı naḳş-ı āferīniş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 8). [sırr-ı naḳş-ı āferīniş, -]*

sırr-ı pinhān: *Gizli sır.*

1. Sen ol cūsın ki pāyanuñ belürmez
Deñizsin **sırr-ı pinhānuñ** belürmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 30). [sırr-ı pinhānuñ, -uñ]*

sırr-ı tekvīn-i vücūd: *Varlığın yaratılışının sırrı.*

1. Gözetme **sırr-ı tekvīn-i vücūdı**
Aña baḳ kim anuñdur kevn cūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 85). [sırr-ı tekvīn-i vücūdı, -ı]*

sırrı fāş ḳıl-: *Bir sırrı herkese duyurmak, aşikar etmek. [Deyim]*

1. Gel iy cān şehrinüñ dārında naḳḳāş
Der ü dīvār **sırrın ḳıl** bugün **fāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 2). [sırrın fāş ḳıl, -]*

sırrı muḥkem it-: *Bir sırrı gizlemek, kimseyle paylaşmamak. [Deyim]*

1. Göñülde **sırrını itmişdi muḥkem**
Giderdi içi pür-ġam ṭaşı ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 397). [sırrı muḥkem itmişdi, -miş, -di]*

sıtanbul: *İstanbul şehri.*

1. **Sıtanbula** bıraḳup ḳayşeri ol
Ḥişār itmiş idi kim tutmaya yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 13). [sıtanbula, -a]*

sıtmalu: *Sıtmanın salgın denecek kadar çok görüldüğü (yer).*

1. Bulalım buña bir nā-ḫōş havayı
Vaḫīm ü **sıtmalu** naḫs ü vebāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 78). [sıtmalu,]*

sıvan-: *Sıva vurulmak, sıvayla kaplanmak.*

1. **Sıvanmaz** ol serā bu balçıġ ile
Tutılmaz ol alaçıḳ bu çıġ ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 35). [sıvanmaz, -maz]*

sıvar-: *Sulamak.*

1. Çü ṣubḥ irdi vü ṣaḥn-ı lāciverdī
Yüzin altun ṣuyı birle **sıvardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 2). [sıvardı, -dı]*

sıy-: *Kırmak.*

1. Dil ü cān şīşesin **sıyduñ** be-nā-kām
Dürüst olmaz sınıcaḳ degme kez cām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 37). [sıyduñ, -du, -ñ]*

sıy-: *Kırmak. II. Parçalamak, viran etmek, incitmek*

1. Çi-ger cevrüñ taşına tutmışuz baş
Yiter **sıy** sırça göñlümüz degül taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 40). [sıy,]*

sıyānet: *Koruma, himaye veya muhafaza.*

1. Ne ʿilm ü faẕl ü ne zühd ü diyānet
Ne ṣabr ü şükr ü ne ḫavf ü **ṣıyānet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 50). [ṣıyānet,]*

sız-: *Erimek. Katı cisim ısı etkisiyle sıvı duruma gelmek.*

1. Gerek endīşe odında **sıza** maġz
Ki cān aġzı diye bir nükte-i naġz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 47). [sıza, -a]*

sız-: *Hayvan, buzların kırılmasıyla sulara gömülmek (DS) (Beyitte güneşin, kahrından buzların kırılmasıyla suya gömülmesi söz konusudur).*

1. Eger luṭfı suyı olmasa bend-keş
Güneş **sızardı** ḳahrından ḳamer-veş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 34). [sızardı, -ar, -dı]*

sızır-: *Sızdırmak, eritmek, süzmek.*

1. Göz odından **sızırursa** ciger yāġ
ḳulaġ urdı benüm cānuma uş dāġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 15). [sızırursa, -ur, -sa]*

sīb: *Elma. [4]*

1. Zenaḫ **sīb** ü şeker ġonce leb olmış
Turunc-ı tāze vü ter ġabġab olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 227). [sīb,]*

sīb-i ġabġab: *Çene altı elması.*

1. Henüz irişmemişdür **sīb-i ġabġab**
Dirilmez ḫāmdurur şeftālū-yı leb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 81). [sīb-i ġabġab, -]*

sibāʿ: *Yırtıcı hayvanlar.*

1. **Sibāʿ** oldı ġażab şehvet behāyim
Buları ḳahr iden bulur ġanāyim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 173). [sibāʿ,]*

sicill-i vücūd: *Varlık defteri.*

1. Açıcaḳ ṭayy olur **sicill-i vücūd**
Maḥżar-ı lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 13). [sicill-i vücūd, -]*

sidre: *"Arabistan kirazı" demek olup tefsirlerde bu ağacın "Arşın sağ yanındaki İlahi bir ağaç" olduğu bildirilir. Hadislere göre ise altıncı kat göktedir. Gökyüzüne yükselenlerin ancak buraya kadar çıkabileceği bildirilir. Sidre'nin ötesi Allah'ın Zat âlemidir. Sidre, beşer bilgisi ve amellerinin son hudududur. Sidre, kelimesi daha çok "münteha" kelimesi ile birlikte kullanılır. "Sidretü'l-münteha (Son uçtaki kiraz ağacı)" anlamındadır. Ulaşılabilecek en yüksek yer olduğu için sevgilinin uzun boyunu anlatmak için kullanılır.*

1. Bu serv ayaġı bizedür şu müntehā miʿrāc
Ki **Sidre** reşk iledür pāy-ı nerdbānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 8). [sidre,]*

sidre: *Hadislere göre gökyüzüne yükselenlerin en son çıkabildiği nokta, altıncı kat gök; Hz. Muhammed'in Miraç gecesinde Cebrail'i gördüğü makam. [2]*

1. Serā-perdeyle ṣaldı **Sidreye** zeyn
Ser-i nesrīne seyr itdi sumāṭeyn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 13). [sidreye, -ye]*

sifīdāc: *Üstübeç. Nakkaşların yeni renkler elde etmede kullandıkları beyaz madde. [2]*

1. Ṣanasın ābnūsa urnadı ʿāc
Ve-yā-ḫūd nīle ġarḳ idi **sifīdāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 38). [sifīdāc,]*

sifīdāc: *Üstübeç. Nakkaşların yeni renkler elde etmede kullandıkları beyaz madde. II. Aydınlık.*

1. Seḥer-geh ki ābnūsı maḥv ider ʿāc
Ḳazınup dūre yazıldı **sifīdāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 12). [sifīdāc,]*

sihām: *Oklar.*

1. Kemīninden kemendüñ çehreler ḫāk
Sihāmuñ sehmi ile zehreler çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 56). [sihāmuñ, -uñ]*

sihr: *Büyü, efsun. [9]*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ **siḥri** libās-ı zühdi çāk itdi
Eger döymezse bir tīre ne ḳuvvet dirʿ-i taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 7). [siḥri, -i]*

sihr: *Sihir, büyü. II. Etkileyici, güzel söz(ler).*

1. Degürem sanma **siḥr** ile baña dil
Ki ḳorḳar gözlerümden siḥr-i Bābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 115). [siḥr,]*

sihr: *Sihir, büyü II Sevgilinin sihirli, büyüleyici bakışları/gözleri.*

1. İderven gözleri **siḥrine** sevgend
Ki oldur Bābil ehline zebān-bend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 49). [siḥrine, -i, -n, -e]*

sihr-i bābil: *Bābil'in sihri. [2]*

1. Var ol cādu füsūnından ḥaẕer ḳıl
Ki döymez ġamzesine **sihr-i Bābil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 38). [sihr-i bābil, -]*

siḥr ü efsūn: *Sihir ve büyü. [İkileme]*

1. Didiler işbu cāḏu dek degüldür
Bilür bu **siḥr ü efsūn** şek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 70). [siḥr ü efsūn, -]*

siḥr ü efsūn oḳı-: *Büyüleyici sözler söylemek, söyledikleriyle karşısındaki kişiyi etkilemek; teshir etmek. [2] [İkileme, Deyim]*

1. **Oḳıduñ** cānuma bir **siḥr ü efsūn**
Ki itmez anı yüz biñ beng ü efyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 5). [siḥr ü efsūn oḳı, -]*

sihr ü füsūn: *Sihir ve büyü. [İkileme]*

1. Ki binüm ḥālimün vaṣfı füzūndur
Degül efsāne kim **siḥr ü füsūndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 66). [siḥr ü füsūndur, -dur]*

sikender: *Kuran'da adı geçen Zülkarneyn ve Yunan tarihinde adı geçen Büyük İskender'in karıştırılmasıyla meydana gelmiş bir karakter. [4]*

1. **Sikender** çākerüñüñ bendesidür
Ferīdūn bendeñüñ efkendesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 33). [sikender,]*

sikender: *Kuran'da adı geçen Zülkarneyn ve Yunan tarihinde adı geçen Büyük İskender'in karıştırılmasıyla meydana gelmiş bir karakter (Tanıkta kastedilen İskender-i Zülkarneyn'dir. İskender-i Zülkarneyn, karanlıklar ülkesinde Hızır ve İlyas ile bu ölümsüzlük bahşeden suyu ararlar. İlyas ve Hızır sudan içerek ölümsüzlüğe ererler. Hikâyenin farklı rivayetleri bulunmaktadır). [2]*

1. Esirge cān virür iy Ḫıżr-ı sīrāb
Sikender Çeşme-i Ḥayvāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 6). [sikender,]*

sikender-mertebet: *Makedonya Kralı Büyük İskender mertebesinde olan; onun kadar büyük/güçlü/önemli olan.*

1. Hümāyun-ṭalʿat ü ḫurşīd-rifʿat
Sikender-mertebet Cemşīd-fikret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 4). [sikender-mertebet,]*

sikender-ḳadr: *Kadri, derecesi İskender (kadar, gibi yüce olan). [2]*

1. **Sikender-ḳadr** ger virürse fermān
Aḳıdam söz yirine āb-ı ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 43). [sikender-ḳadr,]*

sikender-veş: *İskender gibi. [2]*

1. **Sikender-veş** gezerken ḳāʾinātı
Ki içe Ḫıżr-veş Āb-ı Ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 65). [sikender-veş,]*

sikke: *Sikke; madenî para; akçe vb. mâdenî paralar üzerine vurulan resmî damga.*

1. Söze ol **sikkeyi** eyle ʿalāmet
Ki oḳına ḫuṭbe-i devrān be-nāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 41). [sikkeyi, -y, -i]*

sikke ur-: *Sikke bastırmak. [Deyim]*

1. **Ururlar** Ḫusrevüñ adına **sikke**
Düşürürler şehi vü şehri şekke *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 38, Mısra 41). [sikke ururlar, -ur, -lar]

silāh: *Düşmanı öldürmek, imha etmek veya kendini savunmak maksadıyla kullanılan her türlü alet. [3]*

1. Bir arada ḳonup bağladı atı
   Silāḥ ü sāzını berkitdi ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 22). [silāḥ, -ı, -n, -ı]*

silāh-ı zer: *Altın silah.*

1. **Silāḥ-ı zer** ġulām-ı zer-kemerden
   Sanayduñ ḳalʿadür dīvārı zerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 49). [silāḥ-ı zer, -]*

silāḥ it-: *Silah edinmek.*

1. Ṣalāhı zād ḳıl ṣerʿi **silāḥ it**
   İki ʿilm ü ʿamel perrin cenāḥ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 15). [silāḥ it, -]*

sīlī ur-: *Tokat atmak.[Deyim]*

1. Giderür pirlik ġavġāyı erden
   Sürer **sīlī urup** sevdāye serden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 74). [sīlī urup, -up]*

silkin-: *Üstünü silkmek; üstündeki şeyleri düşürmek veya temizlemek için bir şeyi kuvvetle sallamak, sarsmak.*

1. Ḳonıcaḳ āsyādan gerd bārī
   Kişi **silkinecek** gider ġubārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 68). [silkinecek, -ecek]*

sīm: *Gümüş. [7]*

1. Niṣār ol ḥadde ḳılmışlar firāvān
   Ki tolmış **sīm** ile zerden beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 42). [sīm,]*

sīm: *Gümüş para.*

1. Ne dil **sīm** eyle bağlar cān gözini
   Ki örter göz göre ḥaḳḳuñ yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 45). [sīm,]*

sīm: *Gümüş (Husrev-i Perviz).*

1. Gehī şimşāda ḳılur serv māʾil
   Gehī billūra **sīm** eyler ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 64). [sīm,]*

sīm: *Gümüş II Sevgilinin gümüş gibi beyaz teni.*

1. Müẕāb itmiş göñül şāh-ı güher-tāb
   Aña ḳarşu nite-kim **sīme** sīmāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 164). [sīme, -e]*

sīm ü ter efşān it-: *Gümüş renkli çiğ taneleri ve yağmur damlaları saçmak. [İkileme]*

1. Bahār ānı ki **ider sīm ü ter efşān**
   Ḫazān vaḳti ḳılur laʿl ü zer efşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 54). [sīm ü ter efşān ider, -er]*

sīm ü zer: *Gümüş ve altın. [2] [İkileme]*

1. Getürdiler buyurdı genc ü zīver
   Yük ile **sīm ü zer** dürc ile cevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 104). [sīm ü zer, -]*

sīm ü zer: *Gümüş ve altın II mal, mülk, servet. [2] [İkileme]*

1. Ṭoludur ḫāṭıruñ dürr ü cevāhir
   Ne ġam **sīm ü zerüñ** olmasa vāfir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 32). [sīm ü zerüñ, -üñ]*

sīmāb: *Civa.*

1. Müẕāb itmiş göñül şāh-ı güher-tāb
   Aña ḳarşu nite-kim sīme **sīmāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 164). [sīmāb,]*

sīmāb: *Gümüş renkli su, civa. II. Meni.*

1. ʿAceb reng oynadı ol āteş ü āb
   Ki nakş oldı döşek şengerf ü **sīmāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 190). [sīmāb,]*

sīmāb-gün: *Cıva renkli.*

1. Bu şaḥn içindeki **sīmāb-gün** ḥarf
Ḳazındı yirine naḳş oldı şengerf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 3). [sīmāb-gün,]*

simāk: *Başak burcunun en parlak yıldızı.*

1. Semekden bulına kurbet **simāke**
Ne nisbet ḫākdan ol nūr-ı pāke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 13). [simāke, -e]*

sīmi: *Gümüş, gümüşten yapılmış.*

1. Baġışlar idi ol ḫ̬ān-ı ʿāżīmi
Her ālātı zer ü tennūrı **sīmi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 26). [sīmi,]*

sīmīn: *Gümüş, gümüş renginde, beyaz. [4]*

1. Çü **sīmīn** nāruñ irdi nārvende
Ṭarāvet ḳalmadı sīb ü semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 21). [sīmīn,]*

sīmīn: *Gümüş, gümüşten yapılmış. [4]*

1. Der ü dīvārı **simīn** ferşi zerrīn
Yuḳaru ṣaḳfı pür-cām-ı cihān-bīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 37). [simīn,]*

sīmīn ġazāl: *Gümüş gibi beyaz renkli ceylan. II. Ay, kamer.*

1. Çü gine sebzeden **sīmīn ġazāle**
Yayınup virdi yir zerrine jāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 1). [sīmīn ġazāle, -e]*

sīmīn ḳalem: *Gümüş kalem. II. Beyaz, uzun ve ince parmak.*

1. Niceme pīr-şekl illā cüvān-dil
Direr **sīmīn ḳalemler** anı ḳıl ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 20). [sīmīn ḳalemler, -ler]*

sīmin-ber: *Gümüş gibi beyaz gerdanlı.*

1. Ḳoruġ ıssına ol ḥelvā ġulāmı
Buyurdı ḫāma **sīmīn-ber** ruḫāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 30). [sīmīn-ber,]*

sīmin-ber: *Gümüş gibi beyaz göğüslü güzel.[2]*

1. Gelürdi yayın ol dil-berler ile
Semen-sīmā vü **sīmīn-berler** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 60). [sīmīn-berler, -ler]*

sīmīnlik: *Gümüş gibi beyazlık.*

1. Semendür cismi san **sīmīnliginden**
Şeker ḳonmış adı şīrīnliginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 43). [sīmīnliginden, -i, -n, -den]*

sīmīn-ten: *Teni gümüş gibi beyaz güzel (Şirin). [2]*

1. Görür şeh kim bu **sīmīn-ten** ḳatı ḫām
Dili tosundur illā ḫaṭırı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 1). [sīmīn-ten,]*

sīmurġ: *Kaf Dağı' nın arkasında yaşadığına inanılan efsânevî kuş, ankâ. [4]*

1. Eger cüft ola mürġa mürġ-ı hem-derd
Tapuñ sīmürġdur **sīmurġ** olur ferd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 138). [sīmurġ,]*

sīmurġ: *Kaf Dağı' nın arkasında yaşadığına inanılan efsânevî kuş, ankâ II sevgili (Şirin).*

1. Ben ol ḳuş degülem kim ideler ḳayd
Toġan **sīmurġı** nite eyleye ṣayd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 152). [sīmurġı, -ı]*

sin: *Sen, ikinci teklik kişi zamiri. [14]*

1. Keremden urma bir dem ṣubḥ-dem dem
Ki ider sinemi **sinüñ** demüñ dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 26). [sinüñ, -üñ]*

sin: *Mezar, kabir.*

1. Ben añmazam ḳazılırsa aña **sin**
N'ola sen bārī luṭfuñdan añasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 19). [sin,]*

sindān: *Üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç, örs.*

1. Dimiş şol nükteler kim cān eridür
Yürek ḳandan döye **sindān** eridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 116). [sindān,]*

sīne: *Göğüs, bağır. [2]*

1. Ögin dirince geçdi **sīnesinden**
Ferāġat buldı ʿālem kīnesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 25). [sīnesinden, -s, -i, -n, -den]*

sīne: *Bağır, yürek, gönül. [5]*

1. Ṣedef bigi diş olan **sīne** sende
Deñiz ḳaʿrı bigidür kīne sende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 33). [sīne,]*

sīne-i şeh-bāz: *Doğan kuşunun göğsü II yiğit, gösterişli kimsenin göğsü (Husrev-i Perviz'in göğsü).*

1. Gehī eyledi keklik şīve vü nāz
Geh itdi **sīne-i şeh-bāza** pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 166). [sīne-i şeh-bāza, -a]*

sīne sovut-: *Yüreğini, bağrını soğutmak. II. Sevmediği birinin bir felakete uğramasına sevinmek. [Deyim]*

1. Yüzi ıssum **sovutsun sīnemi** dir
Ḳomasın düşmenime kīnemi dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 43). [sīnemi sovutsun, -sun]*

sīne tut-: *Göğüs germek, dayanmak. [Deyim]*

1. Ḳıya baḳsa gözinüñ ġamzesine
Tutamazdı felek cellādı **sīne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 20). [sīne tutamazdı, -a, -maz, -dı]*

sīne ur-: *Bağrına basmak. [Deyim]*

1. Ṣu yazup naḳşını āyīnesine
Ḳuçar idi **urup** ayına **sīne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 50). [sīne urup, -up]*

sinege sıġır degdi peşşeye fīl: *Sineğin payına sığır, sivrisineğin payına fil düştü. II. Bir ortamda bulunan nesnelerin (beyitte yiyecek) çok olduğunu, bir kişiye ihtiyacından çok daha fazlasının verildiğini ifade eden söz grubu. [Atasözü]*

1. Nice şerḥ ide ādem ḥiṣṣesin dil
Sıġır degdi sinege peşşeye fīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 6). [sinege sıġır degdi peşşeye fil, -]*

sinesini dem it-: *Bağrını kan etmek, yaralamak. II. Çok üzmek. [Deyim]*

1. Keremden urma bir dem ṣubḥ-dem dem
Ki **ider sinemi** sinüñ demüñ **dem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 26). [sinemi dem ider, -er]*

sīneye kef ur-: *Bir tür saygı ifadesi olarak elini göğsünün, kalbinin üstüne koymak. [Deyim]*

1. Turur ferrāş ḳullar on kez on ṣaf
Serīr ardında **urup sīneye kef** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 30). [sīneye kef urup, -up]*

siñirin kes-: *Hareket edemez hâle koymak için vurup ayak sinirini kesmek. [Deyim]*

1. Buyurdı **kesdiler** atuñ **siñirin**
Ekin ıssına virdiler degirin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 27). [siñirin kesdiler, -di, -ler]*

sipāh: *Asker. [2]*

1. Yemen sulṭānı Mısr u Şām ṣāhı
Ḳamu ḳulları idi vü **sipāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 24). [sipāhı, -ı]*

sipāh: *Asker, ordu. [5]*

1. Bir ulu ʿavret olmış pād-şāhı
Ki cūş iltür Sipāhāna **sipāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 62). [sipāhı, -ı]*

sipāh-ı zeng: *Zenci asker II gece.*

1. Salar her tañ **sipāh-ı zenge** şemşīr
Çü şehdür merkebi oldı anuñ Şîr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 19). [sipāh-ı zenge, -e]*

sipāhān: *Askerler; Isfahan şehri.*

1. Bir ulu ʿavret olmış pād-şāhı
Ki cūş iltür **Sipāhāna** sipāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 62). [sipāhāna, -a]*

sipāhī: *Asker.*

1. Dirilüp leşker ü şehr ü **sipāhī**
Ḳamu ḳarşuladı Pervīz şāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 11). [sipāhī,]*

sipas ü şükr ü minnet: *Hamd ve şükür ve minnet (olsun). [İkileme, Dua İfadesi]*

1. **Sipas ü şükr ü minnet** evvel āḫır
Aña k'oldur ḳamu pinhāñ ü ẓāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 5). [sipas ü şükr ü minnet, -]*

sipehsālār-ı dīn: *Dinin başkomutanı, Hz. Muhammed.*

1. **Sipehsālār-ı dīndür** ḫalḳ ḫaylı
Murād oldur iki ʿālem ṭufeyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 29). [sipehsālār-ı dīndür, -dür]*

sipend: *Üzerlik tohumu. Tütsü olarak kullanılır. [3]*

1. Nigārā derd-mendem müstemendem
Sipend oda bıçaġa gūsfendem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 156). [sipend,]*

sipendi buḫūr eyle-: *Üzerlik tohumunu tütsü hâline getirmek.*

1. Ferişteler **buḫūr eyler sipendi**
Ki saña itmeye yavuz göz gezendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 7). [sipendi buḫūr eyle, -r]*

siper: *Kalkan; korunmak, gizlenmek maksadıyle arkasına, altına veya içine sığınılacak, saklanılacak şey. [3]*

1. Ḳażā yaġmurları tīr-i seperden
Siper nʿolur geçer ḳalb ü ciġerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 84). [siper,]*

siper-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah kalkanı. [Ayet]*

1. Hoş penāh oldı tīr-i ḥādiṣden
Siper-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 24). [siper-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

siper sal-: *Kalkanı elden bırakmak. II. Pes etmek, savunma yapmayı bırakmak, saldırıya açık hale gelmek. [2] [Deyim]*

1. **Siper salma** görürseñ tīġını tīz
Ki anuñ ḥamlesidür ḥikmet-āmīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 29). [siper salma, -ma]*

siper tut-: *Siper etmek. Kendini veya bir şeyi korumak amacıyla bir başka şeyi siper olarak kullanmak. [Deyim]*

1. **Siper** kim Sāye Ḫān **tutmışdı** çīnī
Deler eyle ki igne bīz ucını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 23). [siper tutmışdı, -mış, -dı]*

sipihr: *Gök, gökyüzü. [9]*

1. Ḳara naṭʿ üstine ṭaġıtdı mühre
Meger hengāme ʿarż eyler **sipihre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 44). [sipihre, -e]*

sipihr-i pür-çirāġ: *Mum/kandil gibi ışık saçan yıldızlarla dolu olan gökyüzü.*

1. Seḥer-geh kim bu şemʿi ʿālem-efrūz
Sipihr-i pür-çirāġı ḳıldı pihsūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 2). [sipihr-i pür-çirāġı, -ı]*

sipihr-i ten-güdāz: *Can yakıcı felek.*

1. **Sipihr-i ten-güdāz** u dehr-i cān-sūz
Anı dahı itdi āḫir toprāġ u toz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 89). [sipihr-i ten-güdāz, -]*

sīr: *Sarımsak.*

1. Kime yidürdi bir loḳma yimek **sīr**
Ki āḫir yimedi etin ḳara yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 103). [sīr,]*

sīr: *Doymuş, tok. [2]*

1. Ne var ger yaraşursa cerb ü şīrīn
Ben ol cerb ile bu şīrīne **sīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 60). [sīrīn, -īn]*

sīr ol-: *Doymak. II. Tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek, bıkmak, bezmek.*

1. Anuñçün ivdi anı yimege yir
Ki şehler tīz **olur** her loḳmadan **sīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 100). [sīr olur, -ur]*

sīrāb: *Suya kanmış (kimse).*

1. Bu dōlāb içre ḫalḳun bu ʿacebdür
Kimi **sīrāb** ü kimi teşne-lebdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 66). [sīrāb,]*

sīrāb it-: *Suyla doldurmak, suya kanmış hâle getirmek. II. Çok ağlamak. [2]*

1. Anın nergisleri ḳalurdı bī-ḫʷāb
Ki **ider** her dün gül-istānını **sīrāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 38). [sīrāb ider, -er]*

sīr-āb ol-: *Suya kanmak.*

1. Şu deñlü çekdi cām-ı erġavānı
Ki **sīr-āb oldı** meydān gül-sitānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 38). [sīr-āb oldı, -dı]*

sirāyet id: *Tesir etmek, etki etmek.*

1. Velī ḳorḫarven ol oddan be-ġāyet
Ki **ide** Gülgūn u Şīrīne **sirāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 122). [sirāyet ide, -e]*

siriṣt: *Yaratılış, huy, mizaç. [2]*

1. Eger-çi ḫāk-i ḫʷār itdüñ **siriştüm**
Muḳādderdür ezelde ser-nübiştüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 71). [siriştüm, -üm]*

sirke: *Salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm, elma, limon vb. suyu. [2]*

1. Didi iy-veh ki bu eyyām-ı bed-ʿahd
Bize geh **sirke** ʿarż eyler gehī şehd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 62). [sirke,]*

sitāre: *Yıldız.*

1. Biraz seyyāre olma iy **sitāre**
Ki sābit ola bu kuḥlī **sitāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 27). [sitāre,]*

sitāre idin-: *Bir şeyi gizlemek/örtmek amacıyla bir nesneyi örtü/perde gibi kullanmak. [Deyim]*

1. Ol ay bulmadı bundan ġayrı çāre
Ki gīsūlardan **idindi sitāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 158). [sitāre idindi, -di]*

sitāyiş kıl-: *Övmek.*

1. **Sitāyiş ḳıldı** Şāvūra ki iy yār
Ben uyḫuda tapuñdur baḫt-ı bīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 101). [sitāyiş ḳıldı, -dı]*

sitem: *Cefa, zulüm, haksızlık.*

1. Eger ḳaṣduñ bana cevr ü **sitemdür**
İde gör kim ḳamu luṭf u keremdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 45). [sitemdür, -dür]*

sitem: *Eziyet, cefa, zulüm, haksızlık. [7]*

1. Müsellem olmadı ʿadli **sitemden**
Emān bulımadı şādīsi ġamden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 69). [sitemden, -den]*

sitem-gār: *Acımasızca davranan, eziyet, cefa ve zulmeden (kimse).*

1. Çi-ger dil cerb idersin iy **sitem-gār**
Degülsin şūr-ı Şīrīnden ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 57). [sitem-gār,]*

sitem-kār: *Acımasızca davranan, eziyet, cefa ve zulmeden (kimse).*

1. Dir idi göñline kim iy **sitem-kār**
   Kim ider kendüye bundan beter kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 45). [sitem-kār,]*

sitīz-i ʿāşıḳ u maʿşūḳ: *Âşık ve sevilenin kavgası. [İkileme]*

1. Dimişdür nāzı vaḥşetden iden farḳ
   Sitīz-i ʿāşıḳ u maʿşūḳdur berḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 6). [sitīz-i ʿāşıḳ u maʿşūḳdur, -dur]*

sitīze it-: *İnatlaşmak, kavga çıkarmak.*

1. **İden** ḳahruñ ḳılıcına **sitīze**
   Başına nīş-i peşşe oldı nīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 9). [sitīze iden, -en]*

sivā: *Allah'tan başka her şey.*

1. Şehādet s̱üretidür ol Ḥudādan
   Ki vāḥiddür şerīki yoḳ **sivādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 30). [sivādan, -dan]*

sivā vü ġayr: *Başka, gayri; Allah'tan başka varlıklar, Allah'ın zâtı dışında kalan ve insanı Allah'tan uzaklaştıran her şeyler. [İkileme]*

1. **Sivā vü ġayr** vaṣfından cüdā ḳıl
   Muḥīṭ-i ẕātuñ ile āşnā ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 11). [sivā vü ġayr, -]*

siyādet: *Ululuk, büyüklük. [2]*

1. Sipihre bunlaruñ mıdur **siyādet**
   Bulardan mı irer ḫayr ü saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 177, Mısra 9). [siyādet,]*

siyādet nūrı: *Efendilik, beylik ışığı.*

1. Saʿādet kevkebi ṭāliʿ yüzinden
   Siyādet nūrı lāmiʿ ılduzından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 40). [siyādet nūrı, -]*

siyah: *Kara.*

1. Meger Ḫıżr idi dün ẓulmet **siyāhı**
   Ki saldı Çeşme-i Ḥayvāna māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 179). [siyāhı, -ı]*

siyāhat: *Yolculuk.*

1. Didi bir ādemem ʿālemde seyyāḥ
   Siyāhatden bugün bulmışam iflāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 84). [siyāhatden, -den]*

siyāset: *Memleket idare etme tarzı, politika.*

1. Buyurmış ʿāḳil ü ṣāḥib-firāset
   Ki vācibdür şāha şerʿ ü **siyāset** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 82). [siyāset,]*

siyāset gözle-: *Adaletle hüküm sürmeyi öğrenmek. [Deyim]*

1. Bugün ʿibret tutanlar dünkilerden
   Siyāset gözlesün öñdinkilerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 36). [siyāset gözlesün, -sün]*

siyāset ḳıl-: *Hüküm/emir vermek, ferman buyurmak.*

1. Bu resme **ḳıldı** çoḳ dürlü **siyāset**
   Ṭolar emn ü emān şehr ü vilāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 93). [siyāset ḳıldı, -dı]*

siyāset ḳıl-: *Siyâset etmek (eylemek). Cezalandırmak, özellikle idam etmek.*

1. Ol evvel māhı şāha ġamz idenler
   Siyāset ḳılmaġ içün remz idenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 28). [siyāset ḳılmaġ, -maġ]*

siyeh: *Siyah, kara renkli.*

1. Ḳara gice midür bu yā **siyeh** mār
   Karañu dün mi yā zengi-i ḫūn-ḫᵛār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 37). [siyeh,]*

siyeh-çeşm: *Kara gözlü.*

1. Deve on biñ **siyeh-çeşmü** cüvān-sāl
   Cevāhirden ayaḳlarında ḫalḫal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 5). [siyeh-çeşmü, -ü]*

siyeh-rū: *Siyah yüzlü (siyahi) II yüzü kara, günahkar, suçlu.*

1. Ḳaçan bulsa **siyeh rū** ḳıl sepīdi
   Ḳomaz bir ḳılca ʿāḳīl ʿömre ümīdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 59). [siyeh-rū, -]*

siyret: *Bir kimsenin içi, hali durumu, gidişi, ahlakı.*

1. Muṭahhar **siyretiyçün** aṣfiyānuñ
   Münevver sūretiyçün enbiyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 165). [siyretiyçün, -i, -y, -çün]*

siz: *İkinci çoğul şahıs zamiri. [20]*

1. Bilürüz **size** şol taḫt oldı teslīm
   Ki yidi kūşesidür yidi iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 149). [size, -e]*

siz: *Bir kişiye saygı ve incelik belirtisi olarak kullanılan bir seslenme sözü. [6]*

1. Bilürüz bizlere olur faẕīḥat
   Siz aşla söylemek pend ü naṣīḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 94). [siz,]*

siz-: *Sezmek, hissetmek. [5]*

1. **Sizerdi** kim ḳamu fettāneliḳdur
   Hemen ʿışḳ işidür dīvānelıkdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 39). [sizerdi, -er, -di]*

siz-: *Sezmek, hissetmek; anlamak, fark etmek. [4]*

1. Çü Hürmüz **sizdi** Ḫusrevde kiyāset
   Ẕekā vü ʿaḳl ü temyīz ü firāset *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 1). [sizdi, -di]*

siz-: *Anlamak, fark etmek.*

1. **Sizer** Ḫusrev daḫı kim bu perī-veş
   Ol āfetdür ki urur cānına āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 113). [sizer, -er]*

siz-: *Sezmek, hissetmek, farkına varmak. [2]*

1. Cennet yüzüñe baḳsa bula şafāyı Kaʿbe
   Kevs̱er lebüñi **sizse** cūş ide āb-ı Zemzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 62). [sizse, -se]*

siz-: *Sezmek, hissetmek, farkına varmak; zannetmek, tahmin etmek.*

1. **Sizerven** ki oldı miḫnet devri zāʾil
   Murād olur yaḳın müddetde ḫāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 41). [sizerven, -er, -ven]*

siz-: *Zannetmek, tahmin etmek.*

1. Bu aşuñ şerbetinden **sizerem** uş
   Ki baña nīş olısar ayruġa nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 133). [sizerem, -er, -em]*

şoffa: *Evlerde oda kapılarının açıldığı ve eskiden ev halkının birlikte oturduğu, yemek yediği genişçe yer.*

1. Ṣafā **şoffasiyle** sarāy-ı sürūr
   Yirüñ ḥucre-i teng ü tārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 3). [şoffasiyle, -s, -i, -y, -le]*

şoffa: *Sofa, gölgelik. [2]*

1. İledür ʿizzet ile bir sarāya
   Ki ṣalar **şoffası** firdevse sāye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 186). [şoffası, -sı]*

şofra: *Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu.*

1. İdüp **sofra** zemīn ü āsmānı
   S̱erādan tā s̱üreyyā dökdi ḫʷānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 1). [sofra,]*

şofre-i çerḫ: *Gökyüzü sofrası.*

1. Döşensün taḫt-ı gerdūna bisāṭuñ
   Pür olsun **sofre-i çerḫa** sumāṭuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 18). [sofre-i çerḫa, -a]*

soġıl-: *Suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak veya kurumak, feri gitmek, solmak, nuru sönmek.*

1. Ne göz ki ol Yūsufa ḳalursa maḥcūb
   Soġılsun ger olursa çeşm-i Yaʿḳūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 54). [soġılsun, -sun]*

şohbet: *Görüşüp konuşma. [11]*

1. Varalum bī-tekellüf şeh ḳatına
İrişdür cānı cānān **ṣoḥbetine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 46). [ṣoḥbetine, -i, -n, -e]*

sohbet: *Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, sohbet meclisi. [3]*

1. Ne **ṣoḥbet** ki anda Şîrîn sözi gitmez
Eger ḫod cān-ı şîrîndür işitmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 241). [ṣoḥbet,]*

1. Çün anı menʿ idevüz **ṣoḥbetinden**
Ola kim tarlıġana ġurbetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 7). [ṣoḥbetinden, -i, -n, -den]*

sohbet: *Görüşüp konuşma II Içki meclisi. [2]*

1. Hem eyle etmiş idi **ṣoḥbeti** germ
Ki ḳıldı seng ü ḫāki mūm-veş nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 7). [ṣoḥbeti, -i]*

sohbet: *Allah'a gönül veren insanların bir araya gelip her an O'nunla berâber olduklarını bilmenin edebi ve huzûru içinde, şeyhlerinin veya aralarından ehil birinin yönlendirmesiyle yaptıkları ârifâne söyleşme ve halleşme.*

1. Dün ü gün ehl-i diller **ṣoḥbetinde**
Ḳamu dāna vü ʿāḳiller ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 45). [ṣoḥbetinde, -i, -n, -de]*

sohbet-i hōş: *Hoşa giden sohbet. Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi, yârenlik, hasbihâl.*

1. Ki Şîrîn eydür iy bed-mihr ü pür-kīn
Ḳanı ol **ṣōḥbet-i ḫōş** ʿayş-i şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 210). [ṣōḥbet-i ḫōş, -]*

sohbet bisātın şal-: *Sohbet kilimini sermek. II. İşret, eğlence meclisi kurmak. [Deyim]*

1. Şehüñ ol mevziʿ arturdı neşāṭın
Buyurdı **şaldılar ṣoḥbet bisāṭın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 20). [ṣoḥbet bisāṭın ṣaldılar, -dı, -lar]*

sohbet it-: *Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirmek, söyleşide bulunmak, yârenlik etmek, hasbihâl etmek. [7] [Deyim]*

1. Çü insāndan ḳamu tutmışdı nefret
İderdi taġda vaḥşīlerle **ṣoḥbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 40). [ṣoḥbet iderdi, -er, -di]*

sohbet kıl-: *Karşılıklı olarak dostça, arkadaşça konuşmak, söyleşmek, hasbihal etmek, hoş vakit geçirmek. [3]*

1. Cihāndan geç dil ü cān **ṣoḥbetin ḳıl**
Dil ü cān ile cānān ṣoḥbetin ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 4). [ṣoḥbetin ḳıl, -]*

sok-: *İçine veya arasına girmesini sağlamak.*

1. Ġamuñdandur tenümde her tamar mār
Gözüme kendü kirpügüm **soḳar** ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 242). [soḳar, -ar]*

sol: *Kalbin bulunduğu tarafta olan, sağın zıddı. [4]*

1. Gehī **ṣola** yügürür gāh saġa
Gehī yaḳına baḳar gāh ıraġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 207). [ṣola, -a]*

sol saġ: *Sağ sol. II. Etraf, her yer/yön. [İkileme]*

1. Gezerek avluyaraḳ deşt ü ṭaġı
Giderek gözleyürek **ṣolı ṣaġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 50). [ṣolı ṣaġı, -]*

şola şaġa: *Sağa sola II Etraf; her yer. [İkileme]*

1. Tamām itdükte baḳdı **ṣola ṣaġa**
Aṣa ḳodı bir aġaçda budaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 29). [ṣola ṣaġa, -]*

soldur-: *Solmasına sebep olmak.*

1. Göller itdi yolları āb-ı revānından gözüm
Gülsin iy serv-i revān **soldurmasun** gil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 8). [soldurmasun, -ma, -sun]*

soñ: *Bir şeyin en sonra olan veya ortaya çıkan bitiş, tükeniş kısmı, bitme tükenme noktası, nihâyet. [8]*

1. Egerçi intiẓār āfetdür iy dost
Ṣoñı vaṣl olıcaḳ rāḥatdür iy dost *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 148). [ṣoñı, -ı]*

soñ: *En arkadaki, son.*

1. Öñürdüp çün güneşi ḳor **şoñına**
Geçemez gölgesi daḥı öñine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 43). [şoñına, -ı, -n, -a]*

soñ: *Sonra.*

1. Büzürcimihre öñ tilmīẕ olmış
Şoñ üstād-ı Büzürgümḏ olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 12). [şoñ,]*

soñ kal-: *Geriye kalmak. [Deyim]*

1. Ne māli kim virürsin yār olısar
Ne kim **soñ ḳaldı** mūr u mār olısar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 46). [soñ ḳaldı, -dı]*

soñ ucı: *Sonuç. Netice, nihayet, en son, akıbet, en sonra, sonunda.*

1. Bu bāġ içinde bir aġaç yücelmez
Ki **soñ ucı** ecel yili öc almaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 108). [soñ ucı, -]*

soñra: *"Ardından, arkasıdnan, daha sonra, ileri bir zamanda" anlamında zarf. [9]*

1. Saña yavuz sanan başına evvel
Degirsün süñü dil **soñra** ḳılıç el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 10). [soñra,]*

soñ-uç: *Sonunda, en sonra.*

1. Yidi iḳlīm elüñde olsa biñ yıl
Soñ-uç elde bir avuç yil ḳalur bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 118). [soñ-uç,]*

sor-: *Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek. [42]*

1. Ḥālümi zülfi nice perākende eyledi
Şorsa bilürdi ṭān yiline vaṣf-ı ḥāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 8). [şorsa, -sa]*

sor-: *Soru yönelterek bilgi istemek; bir şeyin hesabını bir kimseden istemek, onu sorumlu tutmak.*

1. Didi yiterse Şām içre bir oġlaḳ
Ḳıyāmet ṣubḥı benden **şorısar** Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 124). [şorısar, -ısar]*

sor-: *Aramak, araştırmak; soru sorarak bilgi edinmeye çalışmak.*

1. Şehen-şāh-i cihān Ḫusrev müdāmī
Şorardı ḥāl-i Şīrīnden peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 2). [şorardı, -ar, -dı]*

sor-: *Gelecek zamanda ne olacağını düşünmek.*

1. Bu yaña fārig oturmışdı Behrām
Sürerdi cāmı **şorardı** ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 12). [şorardı, -ar, -dı]*

şora şora gid: *Bilmediği bir yere yolda karşılaştığı kişilerden adres sorarak gitmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Şora şora giderdi** ol dil-ārām
Medāyin şehrine irdi ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 19). [şora şora giderdi, -er, -di]*

şorar ol-: *Sormak.*

1. Bahāsın cevherīler **şorar olsa**
Yitürmeye yir ü gök pür-zer olsa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 251). [şorar olsa, -sa]*

şorıl-: *Sorulmak, sorguya çekilmek (Tanıkta, âhiret gününde insanların sorguya çekilmesi söz konusudur).*

1. Çü senden **şorılır** her ḥaḳḳ ü bāṭıl
Daḥiler itdüginden olma ġāfil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 95). [şorılır, -ır]*

sorma: *Sorma, sormayın, sorma gitsin!. Çokluk, aşırılık ve kötü bir durum anlatan bir söz.*

1. Didi **sorma** ki ol ṣūḫ-ı ḥayāsuz
Beni ne derde uġratdı devāsuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 35). [sorma,]*

sovuk: *Soğuk. Isının üşütecek kadar az veya düşük olması durumu. [8]*

1. Ne ıssıdan üşenür ne **sovuḳdan**
Ne ḳılıçdan ḥaẕer ḳılur ne oḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 13). [sovuḳdan, -dan]*

sovuk: *Soğuk. Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan.*

1. Pes ol telḫ işlü ḳıldı bir **sovuḳ** āh
Ki Şīrīn öldi Ferhād olmaz āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 61). [sovuḳ,]*

sovuklık: *Soğuk olma durumu, soğuk bir etki yapan şeyin özelliği.*

1. Çü oġlan ḳocalana genç ola pīr
Sovuḳlıḳdadur iksi ḳar ile bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 80). [sovuḳlıḳdadur, -da, -dur]*

soyıl-: *Bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar vb.ni çıkarmak.*

1. **Şoyılur** bigi ebr az az ḳamerden
Şeşer bendi ḳabā ile kemerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 27). [şoyılur, -ur]*

soyın-: *Soyunmak. Üzerindeki elbise ve giyeceklerin bir kısmını veya tamamını çıkarmak.*

1. Sevincinden ṭuruban çarḫa girdi
Soyındı geydügin Şāvūra virdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 64). [soyındı, -dı]*

soyıt-: *Soğumasını sağlamak, soğumasına sebep olmak.*

1. Bu aş odunda çoḳdandur ider cūş
Velī yilüñ **soyıdur** bişmedi uş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 86). [soyıdur, -ur]*

sög-: *Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek. [2]*

1. Ḳaḳırdı kendü kendüye **sögerdi**
Gehī başın ü geh gögsin dögerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 251). [sögerdi, -er, -di]*

sögüt: *Söğüt; söğütgiller familyasından, daha çok su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulur ağaç.*

1. Murāduñ gül degül gerçi **sögütdür**
Didügüñ nükteler bana ögütdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 99). [sögütdür, -dür]*

sögüt yaprağı bigi: *Söğüt yaprağı gibi; titreme.*

1. **Sögüt yapraġı bigi** serv-i lerzān
Yolınup sünbüli müşk olmış erzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 31). [sögüt yapraġı bigi, -]*

söyin-: *Sönmek, parlaklığı gitmek. II. Yok olmak, ölmek.*

1. Oduma ṣaçmaz iseñ su köyindüm
Çirāġa yaġ ḳomaz iseñ **söyindüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 106). [söyindüm, -dü, -m]*

söyle-: *Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak. [24]*

1. İy berīd-i hümā ḥamāka'llāh
Ḥāl dili ile **söyle** keyf-ül-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 8). [söyle,]*

söyle-: *Konuşmak. II. Çarpışmak, savaşmak.*

1. Dil uzatmış süñüler **söylemeġe**
Ciġerler ḥālini ṣerḥ eylemeġe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 31). [söylemeġe, -meġ, -e]*

söylen-: *Konuşulmak, bahsedilmek.*

1. Çi-ger **söylenmez** idi ṣevḳ-i dīdār
Velī gamzeyle iderlerdi bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 19). [söylenmez, -mez]*

söylen-: *Anlatılmak, konuşulmak, dilden dile dolaşmak.*

1. İşidür ilde **söylenen** ḫaberden
Peder terk itdügin Ḫusrev ḫaẕerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 3). [söylenen, -en]*

söylet-: *Konuşturmak, dile getirmek // Müzik aleti çalmak.*

1. Gel iy söz ehli **söylet** gine sāzūñ
Bu sāz ü söze āheng it niyāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 1). [söylet,]*

söynüklü: *Sönmüş, sönük.*

1. Ölez idügine **söynüklülerdür**
İçi yanduġına köynüklülerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 77). [söynüklülerdür, -ler, -dür]*

söyün-: *Sönmek. Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. [2]*

1. Senüñ oduñ **söyünür** ṣubḥ-demden
Ben āh itsem köyünür ṣubḥ demden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 13). [söyünür, -ür]*

söyündür-: *Söndürmek.*

1. Bu oddan nicelere urdı dāġı
Ki yaḳarken **söyündürdi** çirāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 96). [söyündürdi, -di]*

söz: *Ağızdan çıkan bir veya birden fazla heceden meydana gelen, mana ifade eden kelime veya kelime topluluğu, laf. [129]*

1. Sözüñi gerçi görürven ṣulu ben
Otursam tīz oda olam delü ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 3). [sözüñi, -üñ, -i]*

söz: *Şiir. [4]*

1. Cigerden virdi bir köynüklü āvāz
Bu **sözi** sūz ile ḳıldı ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 6). [sözi, -i]*

söz: *Laf, konu.*

1. Didi miḥrüñ maḳāmı ḳandadur pes
Eyitdi cānda iste ḳan **sözin** ḳes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 42). [sözin, -in]*

söz: *Konuşma, sohbet. [3]*

1. İrişdi **sözde** çün Şāvūra nevbet
Ḳamusı ḳıldılar ʿışḳ ile raġbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 1). [sözde, -de]*

söz: *Sözünü etme, birinden veya bir konudan söz etme, onunla ilgili olarak konuşma.*

1. Yig ol kim ḳoyasıñ Meryem **sözini**
Mesīḥ ol kim göresin cān yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 113). [sözini, -i, -ni]*

söz: *Bir işi yapacağını kesin olarak vadetme.*

1. Taşuñ bigi içüñ gökçek sanurdum
Özüñ bigi **sözüñ** gerçek sanurdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 218). [sözüñ, -üñ]*

söz: *Saz ile söylenen şarkı. [2]*

1. Baş urup aldı ele bir pīr-i dem-sāz
Ki virür **söz** ile köynüklü āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 12). [söz,]*

söz: *Destan.*

1. Sen id medḥ ü ṣenā taḥsīn söziñ bol
Key anlar Ḫusrev ü Şīrīn **sözin** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 36). [sözin, -in]*

söz aç-: *Bir konu veya kişi üzerinde konuşmaya başlamak. [2] [Deyim]*

1. Baş urup dost-kāmīler içerdi
Anuñla her cihetden **söz açardı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 18). [söz açardı, -ar, -dı]*

söz aç-: *Bir konuya giriş yapmak; bir konu veya kişi üzerinde konuşmaya başlamak. [Deyim]*

1. Bu ṣūret ḳıṣṣasın itmişdi der-pīç
Daḫı ol yañadan **söz açmadı** hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 400). [söz açmadı, -ma, -dı]*

söz cemālinüñ niḳābın götür-: *Konuşmaya başlamak, güzel sözler söylemeye başlamak. [Deyim]*

1. Niḳāb ile yaşurdı āftābın
Götürdi söz cemālinüñ niḳābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 78). [söz cemālinüñ niḳābın götürdi, -di]*

söz cevheri: *Söz mücevheri. II. Güzel, değerli söz.*

1. Çi-ger **söz cevheri** ʿālem toludur
Bilür ṣarrāf ki olmaz her tolu dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 9). [söz cevheri, -]*

söz ehli: *Sözden anlayan kimseler, şâirler, sohbet ehli kimseler. [4]*

1. Ne var ḳatuñda görmezseñ **söz ehlin**
Ḳanatludur uçar bulur söz ehlin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 107). [söz ehlin, -n]*

söz ehli: *Sözden anlayan kimse (Şavur).*

1. Didi arḳunlıġ ile iy **söz ehli**
Göremez kimse ʿirfānuñda cehli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 205). [söz ehli, -]*

söz geç-: *Bahsedilmek, sözü edilmek. [Deyim]*

1. Oturmışdı şeker-leblerle Şîrîn
   Geçerdi dürlü **söz** şîrîn ü rengîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 4). [söz geçerdi, -er, -di]*

söz güheri: *Bir mücevher gibi kıymetli ve güzel söz.*

1. Velî **söz güherinüñ** ḳānı cāndur
   Anın cān bigi ḥükmi cāvidāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 25). [söz güherinüñ, -nüñ]*

söz it-: *Söz söylemek, konuşmak. [2]*

1. Umaram kim bu dün iş uz ideler
   Nihānī ḥażretüñle **söz iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 92). [söz iderler, -er, -ler]*

söz iltür-: *Sohbeti belirli bir konuya getirmek. Belirli bir konudan bahsetmeye başlamak. [Deyim]*

1. Şarāb-ı telḫ yüzden açıcaḳ şerm
   Sözi Şîrîne **iltürler** olup germ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 20). [sözi iltürler, -ler]*

söz irmez: *Bir kişi ya da nesnenin "vasıflarını tarif edebilecek söz bulunmaz" anlamında söz grubu. [Deyim]*

1. Göz irdükçe görinür nūr-ı ṣāfī
   Söz irmez vaṣfınuñ şerḫine kāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 70). [söz irmez, -]*

söz naḳdi: *Söz akçesi.*

1. Çü ḳalbüñ olmaya ṣafī vü bī-ġış
   Sözüñ naḳdi ola mı ḫūb ü dil-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 12). [sözüñ naḳdi, -]*

söz sarrāfı: *Söz kuyumcusu. II. Sözün güzelinden, değerlisinden anlayan kimse.*

1. Ki **söz sarrāfına** ʿarż olsa her bār
   Diye aḥsente iy ṭabʿ-ı güher-bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 13). [söz sarrāfına, -n, -a]*

söz söyle-: *Bir şeyler anlatmak, konuşmak. [2] [Deyim]*

1. Çü **söz söyleye** mercāndan dür eyler
   Ne dür kim meclisi cāndan pür eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 213). [söz söyleye, -y, -e]*

söz ṭōpın ur-: *Söz topuna vurmak. II. Söz/şiir söylemeye başlamak. [Deyim]*

1. Dil ü cāndan gerek çevgān ü meydān
   Ki **ura** anda **söz ṭōpın** süḫan-dān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 96). [söz ṭōpın ura, -a]*

söz ṭūpına çevgān ur-: *Söz topuna çevgan vurmak II Söz söylemeye, konuşmaya başlamak. [Deyim]*

1. Çü ḫālī gördi meydānı ṣuḫan-dan
   Dilinden **urdı söz ṭūpına çevgān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 108). [söz ṭūpına çevgān urdı, -dı]*

söz ü niyāz: *Bir büyüğün veya tarîkatlarda dervişlerin şeyh efendi ve tarîkat büyükleri huzûrunda saygı ve bağlılık ifâdesi olarak bazı sözler söyleme, selâm verme ve baş eğme, eşik öpme, diz öpme vb. hareketler yapma. [İkileme]*

1. Muġannīler düzetdi sāz u āvāz
   İdüp **söz ü niyāz** ile ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 220). [söz ü niyāz, -]*

söz ü sav içinde kal-: *Laf, söz, lakırdı içinde kalmak. II. Konuşmaktan başka bir şey yap(a)mamak. [İkileme, Deyim]*

1. Yürür şūr ile Şîrîn av içinde
   Bular **ḳalmışdı söz ü sav içinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 30). [söz ü sav içinde ḳalmışdı, -mış, -dı]*

söz ü sāz: *Duygu ve düşünce(ler).*

1. Kimesneye çü diyümezdi rāzın
   İçinden geçürürdi **söz ü sāzın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 36). [söz ü sāzın, -ın]*

söz ü sāz: *Şarkı söyleyip saz çalma. [İkileme]*

1. Oturmış Bārbed ʿūd ile dem-sāz
   Nigīsā **söz ü sāz** ile hem-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 32). [söz ü sāz, -]*

söz ü sāz: *Söz ve saz.II. (Sevgileden gelecek) iyi ve kötü her türlü davranış. [İkileme]*

1. Çü dil-sūz olduġuñ baña çi dem-sāz
   Ki ben her **söz ü sāza** düzmişem sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 26). [söz ü sāza, -a]*

söz ü sāzı düz-: *Çalgı(lar) eşliğinde şiir ve şarkı söylemek. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳoyup nāzı ider Zühre niyāzı
   Ki şeh bezminde **düze söz ü sāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 62). [söz ü sāzı düze, -e]*

söz ü sāzı düz-: *Şiir ve şarkı söylemek. II. Karşılıklı konuşmak, söyleşmek. [İkileme, Deyim]*

1. Geh āhūlarla ider āh u niyāzı
   Düzer geh ḳuşlar ile **söz ü sāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 30). [söz ü sāzı düzer, -er]*

sözde terāzū saḳla-: *Ölçülü ve dikkatli konuşmak. [Deyim]*

1. Gerekdür **saḳlamaḳ sözde terāzū**
   Ki döndürmez dinilse zūr-ı bāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 37). [sözde terāzū saḳlamaḳ, -maḳ]*

sözden söze gir-: *Farklı konulardan bahis açmak. [İkileme, Deyim]*

1. Girüp sözden söze keşf ederek rāz
   Göñül maḳṣūdına eyledi āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 33). [sözden söze girüp, -üp]*

söze başla-: *Konuşmaya başlamak, bir konuya girmek. [Deyim]*

1. Ḥicāb ü şerm götrüldi aradan
   Söze başladı her dil mācerādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 6). [söze başladı, -dı]*

söze bir ḳapudan giriş-: *Mevzuyu başka tarafa çevirmek, lafı değiştirmek. [Deyim]*

1. **Söze bir ḳapudan** daḫı **girişdi**
   Nevāziş gösterüp ṣabra dürişdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 67). [söze bir ḳapudan girişdi, -di]*

söze bünyād eyle-: *Söz söylemeye başlamak. [Deyim]*

1. Anuñ yādına **eyle söze bünyād**
   Ki bād olsa cihān ol ḳala ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 129). [söze bünyād eyle, -]*

söze düriş-: *Güzel, beğenilecek söz söylemeye çaba sarf etmek; güzel şiir yazmaya uğraşmak. [Deyim]*

1. Çü fānīdür ḳo bu ṭāḳ ü rivāḳı
   Düriş söze dilerseñ ẕikr-i bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 106). [söze düriş, -]*

söze gir-: *Biri veya birileri konuşurken bir başkası konuşmak, konuşmaya katılmak. [2] [Deyim]*

1. Pes andan saḳlayup vaż'ını Şāvūr
   Söze girmezdi bulmayınca destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 276). [söze girmezdi, -mez, -di]*

söze ḳādir: *Söz söylemeye kâdir olan. II. Söylenen sözü anlama ve cevap verme gücü/kapasitesi olan.*

1. Ḳıġırur ol perīlerden birini
   Yüze vü **söze** ḫūb u **ḳādirini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 26). [söze ḳādirini, -i, -n, -i]*

sözi perdeyle güder-: *Farsçada "üstü örtülü ve gizlilik dolu söz söylemek" manasına gelen, "der-perde goften" deyiminin çevirisine dayanan söz grubu. [Deyim]*

1. Ve-līkin **sözi perdeyle güderdi**
   Demādem yaş dökerdi ḳan yudardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 131). [sözi perdeyle güderdi, -di]*

sözi şīşeyle söyle-: *Sözü şişe arkasından söylemek. II. Asıl fikrini açıkça söylememek, üstü kapalı konuşmak. [Deyim]*

1. Eyitdi iy perī gözlersin esrār
   Sözi şīşeyle söylersin perī-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 136). [sözi şīşeyle söylersin, -r, -sin]*

sözüñde toġru: *Yalan söylemeyen (kimse).*

1. B'uġur bildüm ki **toġrusın sözüñde**
   Tereḥḥum çehresin gördüm yüzüñde *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 59). [sözüñde toğrusın, -sın]

su: *Bütün varlıkların yaşam kaynağı olan akıcı madde. [42]*

1. Cehennem-veş nice kim yanar içler
Ṣuvarur oldu **ṣu** ile ḳılıçlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 34). [ṣu,]*

su: *Akarsu, nehir, göl veya deniz gibi su birikintisi. [57]*

1. **Ṣuyı** māverd ṭopraġı müverred
Ḳumı vü ḳayırı laʿl ü zeberced *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 353). [ṣuyı, -y, -ı]*

su: *Su. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört maddeden biri. [6]*

1. Yil ile **su** ise aṣlı ḥayātuñ
Kim ider ḥüsnini ṣekl-i nebātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 155). [su,]*

su: *Yemeğin sıvı bölümü.*

1. Ṣanasın bişdi summāḳiyye ol dem
Ve-līkin **ṣuyı** ḳandan eti ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 38). [ṣuyı, -y, -ı]*

su: *Su. II. sevgili (Şirin). [2]*

1. İki od ile **su** odda vu suda
Biriküp ḳalmadı nesne busuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 73). [su,]*

suda cüllāb ez-: *Gül suyu şurubu hazırlamak. [Deyim]*

1. Meger mihmān iresin sizmiş idi
Anuñçün **ṣuda cüllāb ezmiş** idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 56). [ṣuda cüllāb ezmiş, -miş]*

su değiş-: *Eski Anadolu Türkçesinde, su sözcüğünün "tarz, yol, hâl, durum" anlamı bulunmaktadır. Su değişmek ifadesi ile de içinde bulunulan durumu değiştirmekten, yer değiştirmekten bahsedilmektedir. Buna göre "su değişmek" ifadesi için "yer değiştirmek, bulunduğu yerden bir başka yere geçmek" anlamı uygundur. [Deyim]*

1. Havādan münḥarifdür dir mizācum
Bilürem **ṣu değişmekdür** ʿilācum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 44). [ṣu degişmekdür, -mek, -dür]*

su manendi revān: *Su gibi akma; hızla hareket etme.*

1. Pes andan döndi Ḳayṣer sürdi Pervīz
Ṣu manendi revān u od bigi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 138). [ṣu manendi revān, -]*

suʾāl: *Soru.*

1. Girişmeyle **suʾāli** vü cevābı
Biribirine ʿarż eylerdi ḥāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 23). [suʾāli, -i]*

şu-başı: *Komutan.*

1. Ṭolu ol devr-i şāhān-ı cihān-gīr
Kuşatmış bunları **ṣu-başı** vü mīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 24). [ṣu-başı,]*

subḥ: *Sabah. Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri, sabah vakti. [19]*

1. Seḥerden ṭurmış ol ser-çeşme-i nūr
Güneş yüzinden itmiş **ṣubḥı** mesrūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 6). [ṣubḥı, -ı]*

subh-ı dil-keş: *Gönül çeken sabah.*

1. Meger bir dün nice dün **ṣubḥ-ı dil-keş**
Anuñ reşkinden urmış cāna āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 1). [ṣubḥ-ı dil-keş, -]*

ṣubḥ-ı ḫalḳa der-güş: *Kulağı küpeli sabah.*

1. Meger bir gün ki **ṣubḥ-ı ḫalḳa der-güş**
Cihān ḫalḥālını ʿarż itdi berdūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 1). [ṣubḥ-ı ḫalḳa der-güş, -]*

subh-ı rūşen: *Aydınlık sabah. II. huzur, mutluluk kaynağı kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Belürdi gerd içinden **ṣubḥ-ı rūşen**
Nite-kim ḫār ü ḫasden tāze gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 39). [ṣubḥ-ı rūşen, -]*

subh-ı ṣādık: *Subh-i kâzibden sonra tan yerinde ufuk boyunca görülen ve gittikçe yayılarak güneşin doğuşuna*

kadar kesintisiz devam eden aydınlık, hakîkî fecir, ikinci fecir, fecr-i sâdık.

1. Eger-çi **ṣubḥ-ı ṣādıḳdur** yüzünden ister āb-ı rū
Degüldür çeşmesi çün ter ne ḥāṣıl ḳurı
daʿvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 9). [ṣubḥ-ı ṣādıḳdur, -dur]*

subh-ı sohbet: *Sohbet sabahı.*

1. **Ṣubḥ-ı ṣoḥbet** şeb-i vuṣlat ḥaḳı olsun bu dünün
Sāʿati yıl demi ay laḥẓesi yeldā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 9). [ṣubḥ-ı ṣoḥbet, -]*

subḥ-i ümmīd: *Ümidin sabahı.*

1ç Firākuñ taġın aṣ iy **ṣubḥ-i ümmīd**
Ki rūşen ḳıldı cān mülkini ḫūrşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 5). [ṣubḥ-i ümmīd, -]*

subḥ atınca: *Sabah oluncaya kadar, sabaha kadar. [2]*

1. **Atınca ṣubḥ** sürdi rāḥ-ı rūḥı
Ṣabāḥ aṣḥāb ile ḳıldı ṣabūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 37). [ṣubḥ atınca, -]*

subḥ dem: *Sabah vakti.*

1. Meger bir **ṣubḥ dem** ki ṣāh-ı Çīnī
Bezer zerden ḳara ḫargāh içini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 1). [ṣubḥ dem, -]*

subḥ ir-: *Sabah olmak. [Deyim]*

1. Çü **ṣubḥ irdi** vü ṣaḥn-ı lāciverdī
Yüzin altun ṣuyı birle sıvardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 1). [ṣubḥ irdi, -di]*

subḥ olınca: *Sabaha kadar. [4]*

1. Ulaşdı **ṣubḥ olınca** ceng ü āşūb
Ḳılıç çevgān idi vü kelleler ṭūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 109). [ṣubḥ olınca, -ınca]*

subḥ u şām: *Sabah ve akşam II Gece gündüz; her zaman. [İkileme]*

Çāk eyleye cān tonın ṭarebden
Ol ezgiye düze **ṣubḥ u ṣāmın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 137). [ṣubḥ u ṣāmın, -ın]*

subḥa-dek: *Sabaha kadar. [2]*

1. İkisi daḫı ol dün şöyle ḫayrān
ḳalurlar **ṣubḥa-dek** bi-ʿaḳl u bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 76). [ṣubḥa-dek,]*

subh-dem: *Sabah vakti, sabahleyin. [8]*

1. Döker her **ṣubh-dem** māh üzre şeb-nem
Senüñ mihrüñden urur ṣıdḳ ile dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 233). [ṣubh-dem,]*

suca: *Su kadar. II. az, önemsiz, güç gerektirmeyen (Su gibi kolay akıtmaya atıfla bu anlamı kazanır).*

1. Degül ḳaşum yayına tozca cānlar
Gözüm oḳına gelmez **suca** ḳanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 94). [suca,]*

suç: *Bir kimse veya topluluğun isteyerek ve bilerek yaptığı, töre ve ahlâka aykırı davranış, kabahat. [5]*

1. **Suçum** gerçi uludur luṭfuñ işle
Kiçi yaşuma raḥm idüp baġışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 31). [suçum, -um]*

sūd: *Kâr, fayda, kazanç, yarar. [2]*

1. Ruṭab bī-ḫārı ḳo ister iseñ **sūd**
Ki ḫōş şīrīn olur ḥelvā-yı bi-dūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 35). [sūd,]*

sūd nemek: *Tuzlanıp kurutulmuş et.*

1. Çü serḫōşlıḳ odı başa ura dūd
Çi tāze et kebābı çi **nemek sūd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 20). [sūd nemek, -]*

sudāʿ: *Baş ağrısı. [3]*

1. İcāzet birle ṣıḳlı refʿ idelüm
Buyuruñ kim **ṣudāʿı** defʿ idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 18). [ṣudāʿı, -ı]*

ṣudāʿ ol: *Baş ağrısı yaratmak. II Sıkıntı, rahatsızlık vermek. [Deyim]*

1. Diyeyin çünki şāh buyurdı bir bir
İdeyin ger **şudāʿ olmazsa** taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 42). [şudāʿ olmazsa, -maz, -sa]*

sūfiyāne: *Sufi gibi.*

1. Ger **sūfiyāne** ġonca çāk itse ḫırḳa tañ mı
Bülbül semāʿı ile mest oldı tutdı hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 57). [sūfiyāne,]*

suhandan kıl-: *Söz söylemeyi bilen, düzgün ve güzel söz söyleyen haline getirmek. Konuşturmak.*

1. Gehī dīve virür taḫt-ı Süleymāñ
Ḳılur geh mūrı merdāna **suḫandan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 49). [suḫandan ḳılur, -ur]*

sula-: *Sulamak, su dökmek; temizlik amacıyla etrafı sulamak.*

1. **Sulayam** göz yaşı ile sarāyuñ
Süpürem kirpigümle ḫāk-ı pāyuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 43). [sulayam, -yam, -]*

sulh: *Barış. [2]*

1. Ki ideler birḳaçıyla **şulḥa** āġāz
Düzeler baʿzısiyle ceng içün sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 61). [şulḥa, -a]*

sulh: *Barışma, barışıklık, uzlaşma.*

1. Egerçi ġamzelerden gösterür ceng
Girişmeyle ḳılurdı **şulḥa** āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 16). [şulḥa, -a]*

sulh eyle: *Barışmak, uzlaşmak.*

1. İgende tīz ḳılma ḫancerüñi
Taġıt **şulḥ eyleyelüm** leşkerüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 14). [şulḥ eyleyelüm, -y, -elüm]*

sulh it-: *Barış yapmak.*

1. Ḳo cengi **şulḥ it** iy ḫüsn āftābı
Yüzüñ bigi ḳoma göñlünde tābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 43). [şulḥ it, -]*

sulṭān: *Hükümdar. [21]*

1. Bu böyleyken çi sekbān u çi **sulṭān**
Devādan derdi seçmezven ne dermān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 71). [sulṭān,]*

sulṭān: *Hükümdar, padişah (Allah).*

1. Çü pāk itmedüñ ol cārūb ile ev
Ata mı taḫta **sulṭān** nūrı pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 56). [sulṭān,]*

sulṭān: *Hükümdar, padişah (Sultan II. Murad).*

1. Sücūda vardı Sübḥān ḥażretinde
Ḳuşandı çüst **sulṭān** devletinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 134). [sulṭān,]*

sulṭān: *Hükümdar, padişah (Husrev-i Perviz). [34]*

1. Müşerref ḳıla **sulṭān** ol diyārı
Bu ḳışda eyleye ʿayş-i bahārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 49). [sulṭān,]*

sulṭān: *Hükümdar, padişah (Hürmüz). [5]*

1. Ne eksük var ise **sulṭān** ḳayurdı
Ḳamusın genc ü māl ile ṭoyurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 55). [sulṭān,]*

sulṭān: *Pâdişah âilesine mensup anne, kız kardeş, kız çocuk gibi kadınlara verilen unvan (Şirin). [2]*

1. Ki iy **sulṭān** oġul devletlü Şīrīn
Şeker ḳanda ki cāndan ṭatlu Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 29). [sulṭān,]*

sultān: *Pâdişah âilesine mensup anne, kız kardeş, kız çocuk gibi kadınlara verilen unvan II sevgili.*

1. Ne sözdür hey bu **sulṭānum** ne dirsin
Esirge ben ḳulı ḫānum ne dirsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 29). [sulṭānum, -um]*

sulṭān-ı ʿāḳil: *Akıllı kimselerin sultanı, en akıllı kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Didi dānālar iy **sulṭān-ı ʿāḳil**
Dilerseñ ḥall ola bu bend-i müşkil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 27). [sulṭān-ı ʿāḳil, -]*

sulṭān-ı ʿālem: *Alemin sultanı, yüce Allah.*

1. Bir oğlan virdi ol **sulṭān-ı ʿālem**
Ki yarar dirler ise cān-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 57). [sulṭān-ı ʿālem, -]*

sulṭān-ı ʿālem: *Dünyanın padişahı (Husrev-i Perviz). [4]*

1. Mehīn Bānū dir iy **sulṭān-ı ʿālem**
Cihān tendür ṭapundur cān-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 207). [sulṭān-ı ʿālem, -]*

sulṭān-ı cānī: *Can alıcı, gaddar sultan. II. Sevgili (Şirin).*

1. Dirīġā ḳanı ol **sulṭān-ı cānī**
Ki her emriydi ʿömr-i cāvidānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 37). [sulṭān-ı cānī, -]*

sulṭān-ı cihān: *Dünya padişahı (Sultan II. Murad).*

1. Ki **sulṭān-ı cihān** ṣāḥib-naẓardür
Hüner ḳadrin bilen ehl-i hünerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 123). [sulṭān-ı cihān, -]*

sulṭān-ı cihān-baḫt: *Çok talihli padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Oturmış taḫta **sulṭān-ı cihān-baḫt**
Cüvān-devlet cüvān-merd ü cüvān-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 35). [sulṭān-ı cihān-baḫt, -]*

sulṭan-ı dīn: *Dinin sultanı.*

1. Kime kim **sulṭan-ı dīn** dünyā düninden yol açar
Olmaya telbīs ile iblīs-i nefs aña ʿases *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 23). [sulṭan-ı dīn, -]*

sulṭān-ı heft-kişver: *Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesinin sultanı.*

1. Ol şāh-ı māh-peyker **sulṭān-ı heft-kişver**
Ki emrindedür serāser Efrenc ü Türk ü Deylem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 69). [sulṭān-ı heft-kişver, -]*

sulṭān-ı hūbān: *Güzellerin sultanı (Şirin). [2]*

1. Aralarında ol **sulṭān-ı ḫūbān**
ṣan ılduzlar içinde māh-ı tābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 77). [sulṭān-ı ḫūbān, -]*

sulṭān-ı hümāyūn: *Kutlu, mübarek sultan (Husrev-i Perviz).*

1. Raṣad ehli çü buldı vaḳt-i meymūn
Hem ol sāʿatde **sulṭān-ı hümāyūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 40). [sulṭān-ı hümāyūn, -]*

sulṭān-ı ḳamer: *Ay sultanı.*

1. Ne şāhdurur ki mevkibinde
Sulṭān-ı ḳamer kemīn gedādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 4). [sulṭān-ı ḳamer, -]*

sulṭān-ı kerem: *Cömertlik sultanı.*

1. Kerem göster ki **sulṭān-ı keremsin**
Ḳadem ḳıl rence kim rence ḳademsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 145). [sulṭān-ı keremsin, -sin]*

sulṭān-ı leşker: *Askerin/ordunun sultanı (Husrev-i Perviz).*

1. Yüridi bile ol **sulṭān-ı leşker**
Ne tursun ten çü depdi cān-ı leşker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 61). [sulṭān-ı leşker, -]*

sulṭān-ı pīrūz: *Uğurlu, kutlu padişah.*

1. İlerü geldi Şīrīn-i dil-efrūz
Didi Pervīze ki iy **sulṭān-ı pīrūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 142). [sulṭān-ı pīrūz, -]*

sulṭān-ı saʿīd: *Uğurlu, mübarek sultan (Şirin).*

1. Çalap çün virdi **sulṭān-ı saʿīdi**
Görürüz hem-nefes nevruz u ʿīdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 78, Mısra 3). [sulṭān-ı saʿīdi, -i]*

sulṭān-ı serīr-i lāciverdī: *Lacivert tahtın sultanı. II. Gece.*

1. Çü **sulṭān-ı serīr-i lāciverdī**
Bisāṭ-ı heft-renge ṣaçdı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 25). [sulṭān-ı serīr-i lāciverdī, -]*

sulṭān-ı ṭarīkat: *Allah yolunun sultanı. Hz. Muhammed.*

1. Emīr-i şerʿ ü **sulṭān-ı ṭarīḳat**
Delīl-i ḥaḳḳ ü bürhān-ı ḥāḳiḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 9). [sulṭān-ı ṭarīḳat, -]*

sulṭān āftābı: *Padişah güneşi (Husrev-i Perviz).*

1. Çü **sulṭān āftābı** oldı peydā
Bu ayı eyledi ol gün hüveydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 7). [sulṭān āftābı, -]*

sulṭān murād: *Osmanlı imparatorluğunun altıncı padişahı olan II. Murad.*

1. İrür Şeyḫ'de oldur cān murādı
Ḳamu maḳṣūdına **Sulṭān Murādı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 238). [sulṭān murādı, -ı]*

sulṭān murād ibn-i muḥammed: *Sultan II. Murad. Çelebi Sultan Mehmed'in oğlu, Fatih Sultan Mehmed'in babası olan, 6. Osmanlı padişahı Sultan II. Murad.*

1. Ṣorarsañ kimdür ol Ḥaḳdan müʾeyyed
Direm **sulṭān Murād ibn-i Muḥammed** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 10). [sulṭān murād ibn-i muḥammed, -]*

sulṭān ol-: *Padişah olmak; hükmetmek.*

1. Medāyin taḫtına **olınca sulṭān**
Olayın dilberün bābında der-bān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 75). [sulṭān olınca, -ınca]*

sulṭānī: *Hükümdara has, sultanlara yaraşır.*

1. Çü vaḫt-ı ʿayş idi devran-ı ʿişret
Ḳuruldı girü ol **sulṭānī** işret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 86). [sulṭānī,]*

sulṭānlıġ: *Sultanlık, hükümdarlık.*

1. Bulup **sulṭānlıġı** yārı unutduñ
Bu yoġa aldanup varı unutduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 31). [sulṭānlıġı, -ı]*

sulṭanlıḳ: *Sultanlık, hükümdarlık. [5]*

1. Ne **sulṭanlıḳda** var kimse vezīrüñ
Ne tedbīr-i memālikde müşīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 121). [sulṭanlıḳda, -da]*

sulṭān-nişān: *Sultan görünümlü.*

1. Melek manẓarları **sulṭān-nişānuñ**
Perī-veş ḳulları şāh-ı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 183). [sulṭān-nişānuñ, -uñ]*

şulu: *Sulu, yaşlı. ll Gözyaşı ile kaplı olan.*

1. Sözüñi gerçi görürven **şulu** ben
Otursam tīz oda olam delü ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 3). [şulu,]*

sulu: *Suyu çok olan.*

1. Benem ol ṭatlu aġaç kim **suludur**
Yimişüm şerbet ü ḥelvā ṭoludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 33). [suludur, -dur]*

sumāṭ: *Üzerine yer sofrası kurmak için yere serilen sofra bezi, halı, vs örtü.*

1. Döşensün taḫt-ı gerdūna bisāṭuñ
Pür olsun sofre-i çerḫa **sumāṭuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 18). [sumāṭuñ, -uñ]*

sumāṭeyn: *Üzerine yer sofrası kurmak için yere serilen sofra bezi, halı, vs örtü anlamına gelen semat/samat/simat sözcüğünün çoğulu.*

1. Serā-perdeyle şaldı Sidreye zeyn
Ser-i nesrīne seyr itdi **sumāṭeyn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 14). [sumāṭeyn,]*

summākiyye: *Summakiyye yemeği. Geleneksel bayramlarda özellikle Ramazan bayramında hazırlanan bu yemek Halep'te de meşhurdur.*

1. Ṣanasın bişdi **summāḳiyye** ol dem
Ve-līkin şuyı ḳandan eti ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 37). [summāḳiyye,]*

sunʿ: *Allah'ın yaratması, yapması.*

1. Pes irdi emr ile **şun**ʿ imtizāca
Ki ġāyet imtizāc ire mizāca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 147). [ṣunʿ,]*

sunʿ: *Kudret, güç, eser.*

1. Ki ḫalḳ işi degül bu vażʿ-ı nādir
Meger **şun**ʿ**ından** itdi Ḥayy ü Ḳādir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 94). [ṣunʿından, -ı, -n, -dan]*

sunʿ-ı lā-yezāli: *Ebedi olan Allah'ın yaratma gücü/kabiliyeti.*

1. Temāşā eyle **şun**ʿ**-ı lā-yezāli**
Teferrüc ḳıl cemāl-i ber-kemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 369). [ṣunʿ-ı lā-yezāli, -]*

sunʿ-ı mevlā: *Allah'ın kudreti. [2]*

1. Zihī nūr-ı tecelli kim görindi **şun**ʿ**-ı mevlādan**
Ki görse isteye uçmaḳ melek firdevs-i aʿlādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 1). [ṣunʿ-ı mevlādan, -dan]*

sunʿ-ı şāniʿ: *Her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah'ın kudreti.*

1. Ulaşdı **sun**ʿ**-ı Ṣāniʿ** ḥükm-ı Ḳādir
Ki cünbiş ḳıldı yir yirin ʿanāṣır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 11). [sunʿ-ı ṣāniʿ, -]*

şun-: *İkram etmek. [9]*

1. İy sāḳī-i ferruḫ u ḫuceste
Şun sāġar-i pür bu nīm-meste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 42). [ṣun,]*

şun-: *Uzatmak, vermek, takdim etmek. [6]*

1. Kime **sunmışdurur** bir kūze-i āb
Ki ḫāk itmez anı bu devr-i dūlāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 103). [sunmışdurur, -mış, -durur]*

şun-: *Uzatmak, el uzatmak, uzanmak.*

1. Pes ol dem tutsa ṭopraġı zer eyler
Elini ṭaşa **şunsa** cevher eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 62). [ṣunsa, -sa]*

şun-: *El uzatmak, uzanmak; saldırmak, hamle etmek, hücum etmek.*

1. **Ṣunar** Behrām elini ḳavs ü tīre
Nuḫūset virmege Keyvān-ı pīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 17). [ṣunar, -ar]*

şun-: *Saldırmak, hamle etmek, hücum etmek. [2]*

1. Delü göñlüm herze-gūyına aṣā zülfüñ ḳılı
Şunduġınca yigrek urur āferīn çevgānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 10). [ṣunduġınca, -duġ, -ınca]*

şun-: *Bir büyüğe veya nezaket gereğince bir kimseye bir şeyi vermek, arz etmek, yollamak, göndermek, takdim etmek. [5]*

1. Ḳılıcı ṣuyı **şunsa** nūş-ı cānı
Bulur ölmişler āb-ı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 35). [ṣunsa, -sa]*

şunıl-: *Sunulmak, ikram edilmek.*

1. Bu cāmuñ cürʿasından ḳılmaya cūş
Ne şerbet **şunılursa** eyleye nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 78). [ṣunılursa, -ur, -sa]*

şunıl-: *Sunulmak, verilmek.*

1. **Sunıldı** eline rıḫlet berātı
Ḳazındı taḫtadan naḳş-ı ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 81). [sunıldı, -dı]*

sunıl-: *Sunulmak, takdim edilmek.*

1. Ecel cāmın ki içer her cān ser-encām
Aña daḫı **şunıldı** kām-ü-nākām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 8). [ṣunıldı, -dı]*

sūr: *Düğün.*

1. Çü ʿörs ü **sūr** ḳaydı bitdi Pervīz
Şehen-şehlıḳ işine eyledi ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 55). [sūr,]*

sūr: *Düşman hücumlarından korunmak için şehrin etrâfına çekilen yüksek duvar, kale duvarı. [2]*

1. Biraz müddet ki ḳayṣer oldı maḥṣūr
Görür kim çāre itmez Ḳalʿa vü **sūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 16). [sūr,]*

sūrah kıl-: *Delik açmak, delik duruma getirmek.*

1. Delimdür ki bu iki mūş-ı küstāḫ
Ḳılurlar ʿömrin enbānını **sūraḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 42). [sūraḫ ḳılurlar, -ur, -lar]*

sūrahī: *İçine şarap konan uzun boyunlu kap.*

1. **Ṣūrāḥiler** çıġırdı yine ḳulḳul
Öterdi güle ḳarşu niteki bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 11). [ṣūrāḥiler, -ler]*

surāhī-veş: *Sürahi gibi.*

1. Tapuñsuz nūş-ı bāde nīş-i cāndur
Ṣurāḥī-veş yüregüm tolu ḳandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 28). [ṣurāḥī-veş,]*

sūret: *Resim, tasvir. [21]*

1. Buyurdı getürüñ ol **ṣūreti** tīz
Ki görinür gözime fitne-engīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 85). [ṣūreti, -i]*

sūret: *Bir varlığın dıştan görünen, beş duyu ile bilinen yönü. Dış görünüş, şekil, biçim. [14]*

1. Baña ne **sūret** ü maʿnā ḫudāvendüñdurur varlıḳ
Ki ʿışḳ içinde küfr olur ḫōd-ārāyī vü ḫōd-rāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 5). [sūret,]*

ṣūret: *Görünüş, görüntü.*

1. Şehādet **ṣūretidür** ol Ḫudādan
Ki vāḥiddür şerīki yoḳ sivādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 29). [ṣūretidür, -i, -dür]*

sūret: *Yüz.*

1. Müretteb yazdı Ḫusrev **ṣūretini**
Kemal-i ḥüsn içinde ḫeyʾetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 27). [ṣūretini, -i, -n, -i]*

ṣūret: *Yüz, çehre. II. Güzellik.*

1. Olur **ṣūretden** eyle bī-ḫaber ol
Ki tuymaz lafẓ-ı maʿnādan eser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 49). [ṣūretden, -den]*

ṣūret-i bād: *Rüzgarın resmi.*

1. Şu resm ileydi nakş işinde üstād
Ki resm ururdı ṣuda **ṣūret-i bād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 32). [ṣūret-i bād, -]*

ṣūret-i çīn: *Çin resmi (Tanıkta, Şavur'un Şirin'i âşık etmek için çizdiği Hüsrev'in resmi kastedilmektedir).*

1. Ol **ṣūret-i çīn** kim yüzi āyīne-i cāndur
Baḳduḳça ḫaṭāsuz dü cihān nakşı ʿayāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 1). [ṣūret-i çīn, -]*

ṣūret-i hūb: *Güzelin sureti.*

1. Yazar naḳḳāş daḫı **ṣūret-i ḫūb**
Velī ʿārif idinmez anı maḥbūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 15). [ṣūret-i ḫūb, -]*

ṣūret-i şāh: *Padişahın resmi, portresi.*

1. Eger-çi fitne-i ʿālemdür ol māh
Ve-līkin ḳıldı meftun **ṣūret-i şāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 102). [ṣūret-i şāh, -]*

ṣūret yaz-: *Resmetmek. [Deyim]*

1. Ne **ṣūret** kim **yazardı** cānverden
Daḫı çāpük düzerdi cānı vardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 35). [ṣūret yazardı, -ar, -dı]*

ṣūret-bāz-ı gerdūn: *Kukla oynatıcısı (olan) felek.*

1. Baḳarlar kim bu **ṣūret-bāz-ı gerdūn**
Ne luʿb ile ḳılur şeklin diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 69). [ṣūret-bāz-ı gerdūn, -]*

ṣūret-bāz-ı hūn-hʷār: *Kan içen kuklacı. II. Felek, dünya.*

1. Bilürdi kim bu **ṣūret-bāz-ı ḫūn-ḫᵛār**
ʿAziz itdügini āḫir ḳılur ḫᵛār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 61). [ṣūret-bāz-ı ḫūn-ḫᵛār, -]*

sūretden: *Suretiyle, yoluyla, biçimiyle.*

1. Görür Pervīzi tīz ü germ-ṣūret
Didi serdāne **sūretden** żarūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 26). [sūretden,]*

sūrete gel-: *Görünür olmak, açığa çıkmak. [Deyim]*

1. Eger dirsen tabāyiʿ buldı terkīb
Ki **geldi ṣūrete** bu naẓm ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 152). [ṣūrete geldi, -di]*

ṣūret-ger: *Ressam.*

1. Çi-ger bī-çāre-şeklem çāre-sāzem
Ne var **ṣūret-ger** isem nakş-bāzem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 24). [ṣūret-ger,]*

sūret-perest: *Resme tapan.*

1. Bu ṣūret sevretinden eyle mestem
Ki dün gün ṣanasın **ṣūret-perestem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 152). [ṣūret-perestem, -em]*

surḫ: *Kırmızı.*

1. Açıldı sebz ü **surḫ** ü lāciverdī
ʿAlemler başlarında tāc-ı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 35). [surḫ,]*

surh: *Kırmızı, kızıl. II. Lale ya da gül.*

1. Ṭırāz itmişdi kūh-ı lāciverdi
Ḳabāsına benefş ü **surḫ** ü zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 66). [surḫ,]*

surnā: *Zurna.*

1. Çalındı kūs u **surnā** ḳıldı efġān
Ṣanasın cūşa geldi baḥr-i ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 85). [surnā,]*

susaġ: *Tahta kova, su kabı, maşrapa, çomça. (TDK Tarama Sözlüğü) II. dudak.*

1. Ḥayāt aḳıduraḳ laʿlin **susaġı**
Alur sīmīn ele zerrīn ayaġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 39). [susaġı, -ı]*

sūsen: *Sivri ve uzun yaprakları olan susam çiçeği. [6]*

1. Ḥenūz ol serv-i nāz ü tāze şimşād
Bahār-ı ḥüsnidür **sūsenden** āzād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 224). [sūsenden, -den]*

susmār: *Kertenkele. Hz. Muhammed'in peygamberliğini ikrar eden ve bu şekilde inanmayan sahibini imana getiren kertenkele (el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 8:293-294; el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl, 12:358; İbni Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 6:149-160; Ali el-Kari, Şerhu'ş-Şifâ, 1:632; Hafâcî, Şerhu'ş-Şifâ, 3:79.). [Hadis]*

1. Çü ḥayvānda itdi daʿvet āşikāre
İrürdi ẓaby ü mār ü **susmāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 86). [susmāre, -e]*

susuz: *Susuz, sudan yoksun.*

1. Ṣuya **ṣusuz** bigi ḥaddüñe göñlüm
Odadur nite-kim pervāne teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 3). [ṣusuz,]*

suṭurlāb: *Güneş ve yıldızların gözerimi yüksekliklerini ölçüp buradan zaman hesabı yapmayı sağlayan eski bir gözlem aracı. [2]*

1. Büzürgūmīd oturmış bile taḫta
Suṭurlāb ile öñinde reml ü taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 76). [suṭurlāb,]*

suʿūd: *Yukarı çıkma, yükselme.*

1. Şerefde ḫaste olaydı nüzūli
Ḫilāfınca **suʿūdı** vü ʿudūli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 6). [suʿūdı, -ı]*

suʿūd olın-: *-dAn yukarı/yükseğe çıkılmak.*

1. Pes andan baġladılar aya maḥmil
Süreyyādan **ṣuʿūd olındı** menzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 52). [ṣuʿūd olındı, -dı]*

suvar-: *Su vermek, sulamak. [4]*

1. **Ṣuvardı** geldi āb-ı rūşenāyī
Ḳamu bīgāneyi vü āşnāyi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 3). [ṣuvardı, -dı]*

suvar-: *Su vermek, sulamak. II. Halkına iyilik yapmak, onu iyi şekilde yönetmek.*

1. Çü bildüñ tīz ider devrini dōlāb
Suvar ḫalḳı ki ḳalmaz saña ol āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 60). [suvar,]*

sūy-ı ḳıdem: *Ezel tarafı.*

1. Meger **sūy-ı ḳıdemden** berḳ-ı lāmiʿ
Sala sırrına ʿābdüñ nūr-ı saṭıʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 33). [sūy-ı ḳıdemden, -den]*

suya düş-: *Suya atılmak, suya dalmak. [Deyim]*

1. **Suya düşsün** olursa dürr ü gevher
Ne aġız ki olmaya ẕikrine meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 54). [suya düşsün, -sün]*

suya ġarḳ (ol-): *Suya batmak. II. Çok ıslanmak, sırılsıklam olmak. [Deyim]*

1. Ḥayādan gül bigi başmış idi der
Ṣuya ġarḳ idi san nīlūfer-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 94). [ṣuya ġarḳ idi,]*

şuya sal-: *Suya bırakmak. II. Ziyana uğratmak, zarar vermek. [Deyim]*

1. Heves yili tozıtdı ḫırmenini
Havā odı **şuya saldı** tenini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 26). [şuya saldı, -dı]*

suya var-: *Mahvolmak, heder olmak, değerini yitirmek. [Deyim]*

1. Ne söz kim daʿvā ḳıldı aña mānend
Ṣuya varsun olursa şekker ü ḳand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 78). [ṣuya varsun, -sun]*

suyı kan olsun aşı acısun: *"İçtiği su kan, yediği yemek zehir olsun" anlamında, vefasız sevgiliye (Husrev-i Perviz) yöneltilen bir beddua/ilenç ifadesi. Ayrıca beyitin ilk dizesinde çok ağlamaktan söz edildiği için, burada suyu kan olsun ifadesinin kanlı gözyaşı dökmekle ilişkilendirilmesi söz konusudur. [Kalıp İfade]*

1. Revān eyleyelüm ol deñlü yaşı
Ki ḳan olsun ṣuyı acısun aşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 58). [ṣuyı ḳan olsun aşı acısun, -]*

şuyınca: *Peşi sıra. [2]*

1. Uçar ḳuşuñ **şuyınca** gitmek olmaz
Eser yile yügürüp yitmek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 115). [şuyınca,]*

suyuñca: *Birini kızdırmayacak veya ürkütmeyecek biçimde uysalca davranma, alışkanlıklarına, isteklerine uygun davranışlarda bulunma durumunda.*

1. Vʿeger ʿāciz ḳalursañ ḫāżıram ben
Ṣuyuñca her işiñe nāẕıram ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 26). [ṣuyuñca,]*

sūz: *Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi II ızdırap, acı, keder. [9]*

1. Cigerden virdi bir köynüklü āvāz
Bu sözi **sūz** ile ḳıldı ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 6). [sūz,]*

sūz: *Yakıcı, etkileyici.*

1. Girü **sūz** ile düzdi Bārbed sāz
Nigīsā çeng ile olurdı dem-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 35). [sūz,]*

sūz: *Yanma, tutuşma; ateş, sıcaklık.*

1. Nevā-yı ḳumrī vü āvāz-ı bülbül
Ṣalar ʿuşşāḳa **sūz** ü sāz ü ġulġul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 34). [sūz,]*

sūz u āh: *Feryat ve inleme. [İkileme]*

1. Hemān-dem urdı ʿūda Bārbed çeng
Ḳılup sāzına **sūz u āhı** āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 74). [sūz u āhı, -ı]*

sūz u zārī: *Yanıp yakılma, ağlayıp sızlama. [İkileme]*

1. Teraḥḥum ḳıl bu zār-ı dil-figārı
Ki her sözde ḳılur yüz **sūz u zārī** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 36). [sūz u zārī ḳılur, -]

sūz u zārī it-: *Yanıp yakılmak, ağlayıp sızlamak. [İkileme, Deyim]*

1. **İderek sūz u zārī** nāle vü āh
İrişdi leşkere ol dün şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 25). [sūz u zārī iderek, -erek]*

sūzān: *Acılı, ızdıraplı.*

1. Bu ḳalmış intiẓār odında **sūzān**
Ol olmış şemʿ bigi dil-fürūzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 79). [sūzān,]*

sūz-ı dāġ tut-: *Yanık yarasının ıztırabını çekmek/bu ızdıraba katlanmak.*

1. Şu kim dirlikde **tutar sūz-ı dāġ** ol
Olur ḫandān ölürken çün çirāġ ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 43). [sūz-ı dāġ tutar, -ar]*

sūz-ı derūn: *Gönül yangını.*

1. Varduḳça saña **sūz-ı derūn** bigi yaʿnī āh
Ḫuşk olmamaġ içün ḫaber-i eşk-i ter yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 9). [sūz-ı derūn, -]*

sübḥān: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allah.*

1. Sücūda vardı **Sübḥān** ḫażretinde
Ḳuşandı çüst sulṭān devletinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 133). [sübḥān,]*

sübutī: *Sübûtî Sıfatlar. Allah'ın zâtına nisbet edilen mânalar olup O'nun ne olduğunu ifade eder. Bu sıfatlardan başlıcaları "hayat, ilim, sem', basar, kudret, irade"dir.*

1. Bile evṣāfı selbī vü **sübutī**
Cemāl ile celāl içün nuʿūtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 21). [sübutī,]*

sücūd: *Secde, secde etme. [2]*

1. Ki her nesne ki bulmuşdır vücūdı
Vücūdına göre vardur **sücūdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 10). [sücūdı, -ı]*

sücūd: *Secde etme, yere eğilme.*

1. Ḳalurdı ol **sücūd** içre biş on gün
Bilinmezdi geçen gün mi yā-ḫūd dün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 75). [sücūd,]*

sücūd: *Secde etme, yere eğilme II Boyun eğme, itaat etme. [2]*

1. Bugün cūduñladur ʿālem vücūdı
Anuñçündür saña ādem **sücūdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 46). [sücūdı, -ı]*

sücūd it-: *Secde etmek, namazda öne eğilmek.*

1. Belī her ẕerrenüñ var bir vücūdı
Ki **ider** mihr ü şevḳ ile **sücūdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 20). [sücūdı ider, -ı, -er]*

sücūd it-: *Yüzünü yere değdirerek saygı göstermek, yere kapanmak. [2]*

1. **Sücūd itdi** revān ol māh öñinde
Kemīne bende bigi şāh öñinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 27). [sücūd itdi, -di]*

sücūda var-: *Secdeye varmak. Secde etmek. [Deyim]*

1. **Sücūda vardı** Sübḥān ḫażretinde
Ḳuşandı çüst sulṭān devletinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 133). [sücūda var, -dı]*

sücūda var: *Secdeye varmak. Birisine saygıdını göstermek için alnı, eli, ayakları, dizleri, ayak parmaklarını yere getirmek. [2] [Deyim]*

1. Vücūda geldi çün ol nūr-ı aʿẓam
Sücūda vardı ḫallāḳına ol dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 44). [sücūda vardı, -dı]*

süd: *Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. [16]*

1. Kiçiden eyle idinmişdi ʿādet
Ki **süd** içerdi ol ehl-i saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 4). [süd,]*

süd ırmağı: *Süt ırmağı.*

1. Anamdan emdigüm süd geldi başdan
Ki aḳıtdum **süd ırmağını** taşdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 92). [süd ırmağını, -n, -ı]*

süd ırmağı: *Süt ırmağı. (Cennette var olduğu söylenen dört ırmaktan biri. Su ırmağı, süt ırmağı, şarap ırmağı, bal ırmağı.).*

1. Belī bu dār-ı dünyāda olur dūr
Behişt ü ravża **süd ırmağı** vü ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 96). [süd ırmağı, -]*

süfle: *Alçak, pek aşağı olan (kimse).*

1. Hüner-düşmen cefā-pīşe er idi
Cihān-veş **süfle** vü dūn-perver idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 32). [süfle,]*

süfliyyāt: *Dünya ile ilgili bayağı işler, hususlar, şeyler.*

1. Çü **süfliyyāt** işinde böyle vāhī
Ḳalınup ʿaḳl u fikr irmez kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 173). [süfliyyāt,]*

sühā: *Büyükayı yıldız kümesindeki en küçük yıldız.*

1. Ne māhdurur ki pertevinde
Ḫūrşīd-i cihān-nümā **Sühādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 6). [sühādur, -dur]*

sühan-dān: *Söz söylemeyi bilen, düzgün ve güzel söz söyleyen kimse.*

1. Dil ü cāndan gerek çevgān ü meydān
Ki ura anda söz ṭōpın **süḫan-dān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 96). [süḫan-dān,]*

sühan-dān: *Söz söylemeyi bilen, düzgün ve güzel söz söyleyen kimse (Şavur).*

1. Çü ḫālī gördi meydānı **şuḫan-dan**
Dilinden urdı söz ṭūpına çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 107). [şuḫan-dan,]*

sühan-ver: *Söz ustası, güzel söz söyleyen.*

1. Eline aldı mürġ-ı laʿl-peyker
Miyān-beste **süḫan-ver** çüst ü lāġar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 30). [süḫan-ver,]*

süksüni egil-: *Ensesi/boyun kökü eğilmek II yaşlanmak; eskimek (Beyitte bir musiki aletinin şekli tarif edilirken bir yandan da "boynu bükülmüş" denilerek bu çalgının yaşlı oluşuna yani eskiliğine gönderme yapılmaktadır). [Deyim]*

1. **Egilmiş süksüni** bili bükülmiş
Delinmiş yüreġi baġrı sökülmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 13). [süksüni egilmiş, -miş]*

sükūn: *Eylemsizlik, çabasızlık, hiçbir şey yapmama.*

1. Ne var ṣabr ise ʿālem reh-nümūnı
Şehen-şehlık işi sevmez **sükūnı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 62). [sükūnı, -ı]*

sükūt it-: *Susmak.*

1. Mehīn Bānū çü virdi bu cevābı
Sükūt itmegi gördiler ṣavābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 126). [sükūt itmegi, -g, -i]*

süleymān: *Hz. Süleyman. Davûd peygamberin oğludur. On iki yaşındayken babası yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Hz. Süleyman'ın kuvvet ve şevketi çok büyüktür. İns ve cin, dev ve peri, vuhuş (vahşi, yabani hayvanlar) ve tuyur (kuşlar), yılan ve karınca, rüzgâr onun hükmüne uymuş ve boyun eğmişlerdir. Ayrıca Hz. Süleyman'ın birçok kıssası bulunmaktadır. [15]*

1. Satvetüñüñ yiline biñ biñ **Süleymān** mürçe
Raḥmetüñüñ ḫᵛānına ṭāvūs-ı ḳudsīler mekes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 3). [süleymān,]*

süleymān: *Hz. Süleyman. Davut peygamberin oğlu, on iki yaşındayken tahta çıkıp hem padişahlık hem peygamberlik yapmıştır. Klasik edebiyatta gücün ve iktidarın sembolüdür. II. Hükümdar (Husrev-i Perviz). [3]*

1. Süreli sen **Süleymān** devlet ü baḫt
Ḳarınca ḳurdı arslan aġzına taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 25). [süleymān,]*

süleymān-ı cihān: *Cihanın Süleyman'ı (Husrev-i Perviz).*

1. Bu iksi olmasa iy şeh yalansın
Tutalum sen **süleymān-ı cihānsın** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 44). [süleymān-ı cihānsın, -sın]

süleymān menzili: *Hz. Süleyman'ın makamı.*

1. Didi var imdi ol cān menziline
Yil ol iriş **Süleymān menziline** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 116). [süleymān menziline, -n, -e]*

süleymān taḫtı: *Hz. Süleyman'ın saltanatı. II. Büyük mutluluk, nimet.*

1. Ḥaḳ **Süleymān taḫtını** ben mūra rūzī eyledi
Yile virdüm cehl ile çün ḥurmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 5). [süleymān taḫtını, -n, -ı]*

süleymān-baḫt: *Hz Süleyman şansına sahip kimse.*

1. **Süleymān-baḫtsın** taḫtuña var ol
Hemīşe tāc-baḫş ü tāc-dār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 31). [süleymān-baḫtsın, -sın]*

süleymān-nām ol-: *Süleyman isimli olmak.*

1. **Süleymān-nām olmaḳ** gerek insān
Ki ola cinn ü perīnüñ vaṣlı āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 261). [süleymān-nām olmaḳ, -maḳ]*

süleymān-taḫt: *Hz. Süleyman gibi taht sahibi olan, dünyaya hükmeden kimse.*

1. Sikender-ḳadr ü Dārā-mertebetdür
Süleymān-taḫt u Kisrā-māʿdeletdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 10). [süleymān-taḫt,]*

süm: *Toynak.*

1. Göresin nīzesi her nāzenīnüñ
Bulaşmış **sümmine** gāv-ı semīnüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 124). [sümmine, -i, -ne]*

sünbül: *Daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek. [5]*

1. Döküp ortaya gül ḫırmenlerini
Riyażuñ **sünbül** ü sūsenlerini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 62). [sünbül,]*

sünbül: *Daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek II Saç. [4]*

1. Güle şaçmış benefşe dāne dāne
Urur **sünbüllere** dendān-ı şāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 130). [sünbüllere, -ler, -e]*

sünbül: *Daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek. II Sevgilinin dağınık ve kıvrımlı olan saçı. [8]*

1. Girü yāḳūtda itdi laʿli ġavvāṣ
Girü **sünbül** gül üzre oldı raḳḳās *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 50). [sünbül,]*

sünbül: *Daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek. II. Güzel, dilber.*

1. Koḫarken biñ benefşe **sünbül** ile
Nite ḳıla ḳanāʿat bir gül ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 67). [sünbül,]*

süñbüllere türāb ḳoy-: *Sümbül gibi olan saçlarına toprak saçmak/koymak. "Başa toprak saçmak" yahut "başa toprak savurmak; âcizlik bildirmek, yardım istemek, bir şey talep etmek için kullanılan bir deyimdir. [Deyim]*

1. Didi vü dökdi nerkisler gülābı
Girü **süñbüllere ḳoydı türābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 46). [süñbüllere türābı ḳoydı, -dı]*

süñü: *Süngü, kargı, mızrak. [9]*

1. Yaḫūd faṣṣādı var ḳan almaġ içün
Süñü oḳ nişter cān almaġ içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 78). [süñü,]*

süñüġ: *Kemik.*

1. İgen yükselmege tutma dümügüñ
Ki üşenmeye düşdükde **süñüġüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 88). [süñüġüñ, -üñ]*

sünük: *Kemik. [2]*

1. Ḳatı göñli ḳara şeyṭān ḳarısı
Kurımış **süñük** üstinde derisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 38). [süñük,]*

süpür-: *Bir şeyin, bir yerin üstündeki çer çöp, toz toprak vb. şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek. [2]*

1. Alur birinden ü virür birine
Süpürüp ḫāki su salar yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 100). [süpürüp, -üp]*

sür-: *(Atı) yönetip yürütmek, ilerlemesini sağlamak, atla yol almak. [8]*

1. Çeküp leşker ḳulavuz aldı **sürdi**
Yolı ṭōmar mānendinde dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 5). [sürdi, -di]*

sür-: *Bir maddeyi bir yüzey üzerine ince bir tabaka olarak yaymak, dökmek, serpmek.*

1. Seḥer-geh kim bu çerḫ-i ābnūsī
Cihān ʿācına **sürdi** senderūsī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 2). [sürdi, -di]*

sür-: *İleri doğru götürmek, sürmek.*

1. Kenāra iltemedüm çün ġamı ben
Nice göz yaşına **sürem** gemi ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 250). [sürem, -em]*

sür-: *Önüne katıp götürmek. [2]*

1. **Sürer** her gelle-bān ḳısraḳlarını
Ki otlada taġuñ otlaḳlarını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 5). [sürer, -er]*

sür-: *Önüne katıp götürmek; kovmak, uzaklaştırmak, gidermek, tart etmek.*

1. Ne Şāvūr er gele bu ḳaṣra ḳayṣer
Sürem ol cebr ile kim kāhı sarsar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 112). [sürem, -em]*

sürʿat: *Çabukluk, hız. [4]*

1. İrişdi **sürʿat** ile taḫt-gāha
ḳarışdı devlet ile baḫt ü cāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 9). [sürʿat,]*

sürʿat kıl: *Acele etmek.*

1. Kaçan ʿāḳil göre aḫterde ricʿat
Göñül aḫtarmaya **ḳılmaya sürʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 58). [sürʿat ḳılmaya, -ma, -y, -a]*

süri: *Sürü, hayvan topluluğu.*

1. Deve at u ḳoyun sıġır firāvān
Süri ol ḥadde kim ṭolar beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 14). [süri,]*

süreyyā: *Gökyüzünün kuzey yarım küresindeki Boğa burcunda yer alan ve yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı, Ülker, Pervin. [2]*

1. Pes andan baġladılar aya maḥmil
Süreyyādan ṣuʿūd olındı menzil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 52). [süreyyādan, -dan]*

süreyyā cemʿ: *Süreyya/Ülker takım yıldızları. II. Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyeler.*

1. Süreyyā cemʿ ile ol māh-manẓar
Yarın ne menzili eyler münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 85). [süreyyā cemʿ, -]*

sürin-: *Bir şeye değerek geçmek, geçerken değmek.*

1. Gelür ḳışraklar anda raġbet ile
Sürinürler bu ṭaşa şehvet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 12). [sürinürler, -ür, -ler]*

sürme çek-: *Kirpik diplerini sürme ile boyamak. [Deyim]*

1. Geh isfīdāc ider aya żiyādan
Çeker geh sürme ılduza dücādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 35). [sürme çek-, -]*

sürme it-: *Sürme edinmek, sürme olarak kullanmak.*

1. İrişse yārı yolınuñ tozına
Sürüp yüz **sürme iderdi** gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 66). [sürme iderdi, -er, -di]*

sürme-dān: *İçine sürme konulmak için ağaç, kemik, altın, gümüş vb.nden yapılan kap, sürme kabı, sürme hokkası. [2]*

1. Gözinün **sürme-dānı** pür-belādur
Elinde nīze yirine ʿaṣādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 39). [sürme-dānı, -ı]*

sürme-dān: *Sürme kabı, sürme hokkası. II. Kadın cinsel organı.*

1. ʿAkīkīn mīli sīmīn **sürme-dāna**
   Çü girdi çekdi cevher ʿayn-i cāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 181). [sürme-dāna, -a]*

sürūr: *Sevinç, mutluluk. [5]*

1. Ki çoḳ bildüñ cihānuñ ḳışşasından
   Sürūrı az ıduġın ġuṣṣasından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 4). [sürūrı, -ı]*

sürūş-ı ʿaḳl: *Akıl meleği.*

1. **Sürūş-ı ʿaḳl** aña kim virdi iflāḥ
   İder inṣāf ile tevcīh ü ıṣlāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 25). [sürūş-ı ʿaḳl, -]*

süst: *Gevşek, zayıf, güçsüz. [8]*

1. Cihān mülki çün olur **süst** bünyād
   Yapılmaḳ ister iseñ cān ḳıl ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 13). [süst,]*

süst ol-: *Gevşek, zayıf, güçsüz olmak. [2]*

1. Beden ger **süst olursa** cān saġ olsun
   Cihān ṣayru ise sulṭān saġ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 209). [süst olursa, -ur, -sa]*

sütūde: *Övülmüş, övülmeye layık.*

1. ʿAcāʾib-dīde vü kār-āzmūde
   Güzīde ḳavli vü fiʿli **sütūde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 26). [sütūde,]*

sütūn: *Câmi, saray, konak vb. yapılarda mermer, taş, ağaç, mâden veya çimentodan yapılan ve üst kısmında sütun başlığı denilen çıkıntılı bir bölüm bulunan silindir şeklinde, dikine konmuş, kāideli yâhut kāidesiz destek, kolon.*

1. Ḳalem ḳılur ḳılıcı her **sütūnı**
   İder gözi mürekkeb ḳāf ü nūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 67). [sütūnı, -ı]*

sütūn: *Silindir şeklindeki direk, destek, dayanak. II. Sap.*

1. Bu ḳuvvetden külinginüñ **sütūnı**
   Zebūn itmezse tañdur Bīsütūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 19). [sütūnı, -ı]*

süvār it-: *At vb. bir binek hayvanına veya bir taşıta bindirmek.*

1. **Süvār itdüm** ol ayı merkebine
   Gönildüm sen güneşüñ mevkibine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 109). [süvār itdüm, -dü, -m]*

süvār ol-: *At vb. bir binek hayvanına veya bir taşıta binmek. [5]*

1. Hemān-dem oldı Gülgūna **süvār ol**
   Bahāruñ ḫaddine gülgūne-vār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 151). [süvār oldı, -dı]*

süvār ol-: *Ata binerek yolculuğa çıkmak. [2]*

1. **Süvār oldı** bile āzāde ḳızlar
   Birūn-naḳş ü derūnı sāde ḳızlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 393). [süvār oldı, -dı]*

süvāre ol-: *Atlı olarak yola çıkmak.*

1. Niceme zaḥmet ise **olsun süvāre**
   Ki ḫüsni ṣuyı cān bāġın suvara *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 45). [süvāre olsun, -sun]*

süvāre ol-: *Binici olmak, ata binmek. [3]*

1. Çü ben Şebdīzüme **olam süvāre**
   Kesem yol Rüstem ü İsfendiyāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 307). [süvāre olam, -am]*

Ş

şābāş: *Takdir, beğeni, övgü. [3]*

1. Hüner-mende çoġ olur şimdi **şābāş**
   Velī altun yirine toḳınur taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 23). [şābāş,]*

şābāş al-: *Takdir edilmek, beğenilmek. [2] [Deyim]*

1. İşitdük baş virenler **aldı şābāş**
   Dimişler virmeñüz rāzı virüñ baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 159). [şābāş aldı, -dı]*

şābāş di-: *Aferin ve bravo demek. Takdir etmek, beğenmek.*

1. Şehüñ fermānına baş urdı naḳḳāş
   Didi bir naḳş idem ki **diye şābāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 28). [şābāş diye, -y, -e]*

şad: *Mutlu, neşeli. [4]*

1. Mey ururduñ şeker-leblerle sen **şād**
   Ḳalem Ṣāvūr ururdı tīşe Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 91). [şād,]*

şad: *Mutluluk, saadet, sevinç, huzur.*

1. Diledi ki artura ʿadl ile dādı
   Bilādı ṭoldura ʿayş ile **şādı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 80). [şādı, -ı]*

şad: *Memnun, hoşnut.*

1. Bu yüzden ḫaṭırıydı **şād** ü bī-gerd
   Ki aña bir merd-i bī-dil oldı hem-derd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 25). [şād,]*

şād eyle-: *Mutlu etmek, sevindirmek. [2]*

1. Çü sen bir luṭf ile yād eylemedüñ
   Beni bir fiʿl ile **şād eylemedüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 40). [şād eylemedüñ, -me, -dü, -ñ]*

şād it-: *Mutlu etmek. [8]*

1. Kimi geçmiş ṣafādan yād iderdi
   Anuñla ḫāṭırını **şād iderdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 6). [şād iderdi, -er, -di]*

şād it-: *Sevindirmek; memnun, hoşnut etmek.*

1. Ġama ten virüp **itmiş** cānını **şād**
   Nite-kim genc vīrāneyle ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 37). [şād itmiş, -miş]*

şād kıl-: *Sevindirmek, mutlu etmek. [4]*

1. Nice bir cevr ile bī-dād ḳılmaḳ
   Bizi ġam-gīn özüñi **şād ḳılmaḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 100). [şād ḳılmaḳ, -maḳ]*

şād ol-: *Mutlu olmak, sevinmek, neşelenmek. [6]*

1. Pes evvel ʿarża ḳılan dāstānı
   Ki Ḫaḳ luṭfiyle **şād olsun** revānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 30). [şād olsun, -sun]*

şād ol: *Sevinmek, memnun ve mutlu olmak. [3]*

1. Egerçi **şād olup** göñli dölendi
   Anası ḫāṭıriyçün ġuṣṣalandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 19). [şād olup, -up]*

şād ü feraḥ-nāk ol-: *Mutlu mesut olmak, sevinmek. [İkileme]*

1. **Olur** bir nevʿ ile **şād ü feraḥ-nāk**
   Ki ırāġ oldı yolından ḫār ü ḫāşāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 19). [şād ü feraḥ-nāk olur, -ur]*

şād u ḫurrem: *Mutlu mesut, sevinçli. [İkileme]*

1. Çün irdi ḳāṣra Ḫusrev **şād u ḫurrem**
   Yüridi ferş-i dībā üzre bir dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 13). [şād u ḫurrem, -]*

şād ü ḫurrem ol-: *Mutlu ve sevinçli olmak. [İkileme]*

1. Var **olma** ol düġüne **şād ü ḫurrem**
   Ki tutmuşdır etegin dest-i mātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 87). [şād ü ḫurrem olma, -ma]*

şād u mesrūr: *Mutlu mesut, sevinçli. [İkileme]*

1. Ḥużūrında dizin çökmişdi Şāvūr
   Yüzi nūrına ḳarşu **şād u mesrūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 20). [şād u mesrūr, -]*

şādān it-: *Sevindirmek, mutlu etmek.*

1. Umardı kim cihāna cān iden Ḥaḳ
   Mükedder cānları **şādān iden** Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 130). [şādān iden, -en]*

şādān ol-: *Sevinmek, mutlu olmak. [2]*

1. Bu ḳavl-i ʿahde **şādān oldı** Şīrīn
   Gülüp gösterdi mehden ʿaḳd i pervīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 37). [şādān oldı, -dı]*

şādī: *Mutlu, huzurlu.*

1. Bu naḳş ü ṣūret içre ḳıṣṣalar var
   Gehī **şādīler** ü geh ġuṣṣalar var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 100). [şādīler, -ler]*

şādī: *Sevinç, mutluluk. [10]*

1. Bilürsün ḫod cihān işi degül düz
   Ġam ü **şādī** biledür gice gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 60). [şādī,]*

şādī vü ġamda: *İyi günde ve kötü günde. II. Her zaman. [İkileme]*

1. Oḳur ḫalvetde bir ḳaç maḥremini
   Ḳamu **şādī vü ġamda** hem-demini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 36). [şādī vü ġamda, -]*

şādīlıġ it-: *Sevinç, mutluluk yaşamak. II. Kutlama yapmak.*

1. Medāyin mülki belki İrān tamāmı
   Bir ay **şāḏīlıġ itdi** ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 66). [şāḏīlıġ itdi, -di]*

şādīlık: *Sevinç, mutluluk.*

1. Melik ḫayrān olur ki ol serv-i gül-reng
   Bu **şāḏīlıḳda** niçün ola dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 22). [şāḏīlıḳda, -da]*

şādīsine nūş kıl-: *Birinin mutluluğu için içki içmek. II. Şerefine kadeh kaldırmak. [Deyim]*

1. Çü düşmiş idi ʿışḳı ḫummına cūş
   Baş urup **ḳıldı** şeh **şāḏīsine nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 42). [şāḏīsine nūş ḳıldı, -dı]*

şād-kām ol-: *Mutlu olmak, sevinmek.*

1. Beni şeydā ḳılup sen **şād-kām ol**
   Var ol bed-nām ile bī-neng ü nām ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 61). [şād-kām ol, -]*

şādlıġ: *Sevinç, mutluluk.*

1. Çü degmez **şādlıġı** ġuṣṣasına
   Maʿel-ḳıṣṣa rıżā vir ḥiṣṣesine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 7). [şādlıġı, -ı]*

şādlıḳ: *Sevinç, mutluluk. [3]*

1. Otuz gün şāh göñli içün ol māh
   Elini **şādlıḳdan** ḳıldı kūtāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 24). [şādlıḳdan, -dan]*

şafaḳ: *Gün doğumundan önceki ve gün batımından sonraki alaca karanlık ve kızıllık. [5]*

1. Güneş bezmüñde zerrīn zīver olsun
   Şafaḳ bāde meh-i nev sāġar olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 12). [şafaḳ,]*

şāfi: *Şifa veren. [3]*

1. Bıñar ü çeşme illā eyle ṣāfī
   Ki kevşer şerbetinden ṣuyı **şāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 12). [şāfî,]*

şāh: *Dal, budak. [2]*

1. Ne şerbetdür ki **şāḫa** içürüp āb
Pür eyler kūze-i amrūdı cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 163). [şāḫa, -ā]*

şāh: *Satranç oyununda her yönde tek hane gidebilen en önemli taş.*

1. Beñi baydaḳları sürmeẕdin öñ at
Felek saṭrancınuñ **şāhın** ḳılur māt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 104). [şāhın, -ın]*

şāh: *Hükümdar, padişah, sultan. [38]*

1. Uludur daḫı bu **şāhūn** cenābı
Añadur dāʾima ʿaḳluñ ḫiṭābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 3). [şāhūn, -uñ]*

şāh: *Hükümdar, padişah; satranç oyununda en önemli taş.*

1. Eger dirse ruḫuma ruḫ ura māh
Eyit ki olmaz ruḫ ile rū-be-rū **şāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 186). [şāh,]*

şāh: *Hükümdar, padişah (Allah). [2]*

1. İy ḫˇāce kime yalvarayın ben gedāy çün
Sen **şāhdan** şefāʿat umar ḫˇāce vü gedā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 92). [şāhdan, -dan]*

şāh: *Hükümdar, padişah (Hz.Muhammed).*

1. Anuñçün külle mebʿūṣ oldı **şāh**
Ki cüzvi küllī andan ḳıldı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 69). [şāh,]*

şāh: *Hükümdar, padişah (Sultan II. Murad). [10]*

1. Seçerse ḳılı ḳıldan her bir āgāh
Ḳılı yüz yüz yazar diḳḳatde ol **şāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 126). [şāh,]*

şāh: *Hükümdar, padişah (Husrev-i Perviz). [96]*

1. Bisāṭ-ı ʿarża dek çetr-ı züḫalden
Ḫoş āgāh itdi **şāhı** her ʿamelden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 52). [şāhı, -ı]*

şāh: *Hükümdar, padişah (Hürmüz). [13]*

1. Ḳaḳıdı **şāh** baḳdı ṣola ṣaġa
Ki Pervīzi irüreler yasaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 25). [şāh,]*

şāh: *Hükümdar, padişah (Nûşinrevân).*

1. Çü Hürmüz tutdı ol **şāhuñ** ḫilāfın
Yile virdi gözin taḫtın güzafın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 97). [şāhuñ, -uñ]*

şāh: *Sultan (Şirin). [7]*

1. Yüzin yüzine urdı eydür iy **şāh**
Bağışlasun baña sen şāhı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 11). [şāh,]*

şāh: *Hükümdar, padişah , sultan II sevgili. [4]*

1. Didi ol ḳaṣr-ı ʿālī **şāhumuñdur**
Bu yir üstindeki gök māhumuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 23). [şāhumuñdur, -um, -uñ, -dur]*

şāh-ı ʿādil: *Adaletli sultan.*

1. Çü bir dem ʿadl ḳıla **şāh-ı ʿādil**
Olur yıllıḳ ʿibādāta muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 75). [şāh-ı ʿādil, -]*

şāh-ı ʿālem: *Âlemin padişahı.*

1. Gedā ḳanda vu ḳanda **şāh-ı ʿālem**
Ḳanı māhī vü ḳanda māh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 65). [şāh-ı ʿālem, -]*

şāh-ı ʿālem: *Âlemin padişahı (Husrev-i Perviz). [5]*

1. Didiler daḫı kim iy **şāh-ı ʿālem**
Bir at biner idi ol māh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 33). [şāh-ı ʿālem, -]*

şāh-ı ʿāşık: *Aşka düşmüş padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Görür tācına ol gevher yaraşıḳ
Öpüp başına ḳor bir **şāh-ı ʿāşıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 76, Mısra 4). [şāh-ı ʿāşıḳ, -]*

şāh-ı aʿẓam: *Yüce padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Ḳomadı ḫᵛāce eydür bir nice dem
Gerekdür saña ṣabr iy **şāh-ı aʿẓam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 80). [şāh-ı aʿẓam, -]*

şāh-ı cihān: *Dünyanın padişahı (Husrev-i Perviz). [3]*

1. Ki bu naḳşı dilüñ taṣvīri cānuñ
Nişānın virür ol **şāh-ı cihānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 110). [şāh-ı cihānuñ, -uñ]*

şāh-ı cihān: *Dünya padişahı, güzeller güzeli (Şirin). [2]*

1. Delirdüm añlamadum sözin anuñ
Diñiz maḳṣūdın ol **şāh-ı cihānuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 58). [şāh-ı cihānuñ, -uñ]*

şāh-ı cihān-baḫş u kām-rān: *İkbal sahibi ve cömert padişah (Husrev-i Perviz). [İkileme]*

1. Zamāne kāmı ile cān murādını bulduḳ
İreli **şāh-ı cihān-baḫş u kām-rānumuza** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 6). [şāh-ı cihān-baḫş u kām-rānumuza, -umuz, -a]*

şāh-ı cihān-bīn: *Dünyayı gören padişah (Kayser).*

1. Didi sulṭān ki iy **şāh-ı cihān-bīn**
Atamuñ ḳulıdur Behrām-ı Çōbīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 67). [şāh-ı cihān-bīn, -]*

şāh-ı cihān-dār: *Dünyayı tutan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Velī isterdi kim **şāh-ı cihān-dār**
Daḫı yig ola ol cāna ṭaleb-kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 69). [şāh-ı cihān-dār, -]*

şāh-ı cihān-gir: *Dünyayı hükmü altına almış sultan (Şirin). [2]*

1. Görür bī-cān ḳaçar bir zeft naḫcīr
Ḳovar ardınca bir **şāh-ı cihān-gir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 56). [şāh-ı cihān-gir, -]*

şāh-ı çīn: *Çin padişahı, Çin fağfuru.*

1. ʿAcem mülkinde behre bulmayup ol
İrürdi **şāh-ı Çīn** taḫtına dek yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 86). [şāh-ı çīn, -]*

şāh-ı çīnī: *Çin padişahı. II. Güneş.*

1. Meger bir ṣubḥ dem ki **şāh-ı Çīnī**
Bezer zerden ḳara ḫargāh içini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 1). [şāh-ı çīnī, -]*

şāh-ı cüvān-baht: *Bahtı açık, şanslı, talihli padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Didi ʿāḳiller iy **şāh-ı cüvān-baḫt**
Saña tāc āftāb u āsmān taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 63). [şāh-ı cüvān-baḫt, -]*

şāh-ı devrān: *Devrin padişahı (Husrev-i Perviz).*

1. Duʿa ḳılup diyeler **şāḫ-ı devrān**
Bu yolda eylemişdür yine seyrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 75). [şāḫ-ı devrān, -]*

şāh-ı devrān: *Zamanın padişahı (II. Murad).*

1. Velī şāhuñ ḳabūli ola dil-keş
Ki zīrā **şāh-ı devrān** bī-bedeldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 81). [şāh-ı devrān, -]*

şāh-ı dil-āvīz: *Gönül çeken padişah (Husrev-i Perviz).*

1. İşitdüginde ol **şāh-ı dil-āvīz**
Yirinden ṣıçradı şāhīn bigi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 61). [şāh-ı dil-āvīz, -]*

şāh-ı dilīr: *Cesur padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Çü Şīrīn gördi ol **şāh-ı dilīri**
Nicesi yıḳdı bir yumruḳda şīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 27). [şāh-ı dilīri, -i]*

şāh-ı eflāk: *Gökyüzünün padişahı. II. Güneş.*

1. Gine çün ḫalvetine **şāh-ı eflāk**
Girüp pür-şemʿ olur ḫargāh-ı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 1). [şāh-ı eflāk, -ur]*

şāh-ı emīn: *Güvenilir padişah (Hz. Muhammed).*

1. Emānet gencinüñ **şāh-ı emīni**
İmāmet baḥrinün dürr-i yetīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 7). [şāh-ı emīni, -i]*

şāh-ı encüm: *Yıldızların şahı II Güneş. [2]*

1. Seḥer çün taḫta geçdi **şāh-ı encüm**
Ḳoyup kuḥlī ṣamūrın geydi ḳāḳum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 1). [şāh-ı encüm, -]*

şah-ı ferruḫ: *Kutlu, uğurlu padişah (Husrev-i Perviz). [3]*

1. Hemān-dem bī-tevaḳḳuf **şah-ı ferruḫ**
Ata bindi vü tutdı taḫtına ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 7). [şah-ı ferruḫ, -]*

şah-ı ferruḫ: *Uğurlu sultan (Şirin).*

1. Ḳodı taḫtında **şāh-ı ferruḫını**
Girü kulluġına tutdı ruḫını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 21). [şāh-ı ferruḫını, -ı, -nı]*

şāh-ı güher-tāb: *Mücevher (gibi) parlayan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Müẕāb itmiş göñül **şāh-ı güher-tāb**
Aña ḳarşu nite-kim sīme sīmāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 163). [şāh-ı güher-tāb, -]*

şāh-ı gül: *Gül dalı.*

1. Bitürmez **şāḫ-ı gül** ḫāk olmayanlar
Götürmez ʿışḳ işin pāk olmayanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 83). [şāḫ-ı gül, -]*

şāh-ı gül-gūn: *Gül renkli sultan.*

1. Bu māh-ı gül-rūḫ u bu **şāh-ı gül-gūn**
Hümāy ola ya Şīrīn-i hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 115). [şāh-ı gül-gūn, -]*

şāh-ı güzīn: *Seçkin padişah.*

1. Didi ol şāḫṣ imām-ı müslimīnsin
Ḫılāfet taḫtına **şāh-ı güzīnsin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 120). [şāh-ı güzīnsin, -sin]*

şāh-ı heft-iḳlīm: *Yedi iklimin hükümdarı, bütün yeryüzünün hükümdarı.*

1. Ne deñlü **şāh-ı heft-iḳlīmse** aduñ
Tamām olmayısar benden murāduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 95). [şāh-ı heft-iḳlīmse, -se]*

şāh-ı heft-iḳlīm: *Yedi iklimin şahı. Yeryüzünün hükümdarı (Husrev-i Perviz).*

1. Pes emr eyledi **şāh-ı heft-iḳlīm**
Ki tuta ṭāliʿ-i vaḳt ehl-i taḳvīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 35). [şāh-ı heft-iḳlīm, -]*

şāh-ı heft-iḳlim-i kisrī: *Yedi iklimin şahı. Yeryüzünün hükümdarı.*

1. Didi iy **şāh-ı heft-iḳlim-i kisrī**
Pür itdüñ ʿadl ü inṣāf ile ʿaṣrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 17). [şāh-ı heft-iḳlim-i kisrī, -]*

şāh-ı hūbān: *Güzellerin şahı, en güzeli (Şirin). [5]*

1. Ayaġ üzre turup ol **şāh-ı ḫūbān**
Baş urdı şāha eydür iy güzel ḫān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 7). [şāh-ı ḫūbān, -]*

şāh-ı hūbān: *Güzellerin şahı, en güzeli (Hz. Yusuf).*

1. Deminde **Şāh-ı ḫūbān** ʿismetiyçün
Ġamında pīr-i Kenʿān ḥürmetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 173). [şāh-ı ḫūbān, -]*

şāh-ı huceste: *Kutlu, mübarek sultan (Şirin).*

1. Hemān-dem irdi Şāvūr-ı şikeste
Yüz urup didi iy **şāh-ı ḫuceste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 136). [şāh-ı ḫuceste, -]*

şāh-ı hümām: *Himmetlilerin padişahı (Hz. Muhammed).*

1. Ol üç yüz on üç aḫyāruñ imāmı
Bu biñ biñ ʿālemüñ **şāh-ı hümāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 4). [şāh-ı hümāmı, -ı]*

şāh-ı hūn-rīz: *Kan dökücü, zalim sultan (Şirin).*

1. Didi isterse baş ol **şāh-ı ḫūn-rīz**
Eyitdi yüki boynumdan irem tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 63). [şāh-ı ḫūn-rīz, -]*

şāh-ı iklīm: *Ülkenin padişahı. [2]*

1. Oḳıdur anı Hürmüz **şāh-ı iḳlīm**
Ki yaʿnī ide ʿuṭārid māhı taʿlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 13). [şāh-ı iḳlīm, -]*

şāh-ı irān: *İran ülkesinin padişahı (Husrev-i Perviz).*

1. Didi Rūma zihī luṭf-ı ilāhī
Ki ola **şāh-ı İrānuñ** penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 4). [şāh-ı irānuñ, -uñ]*

şāh-ı kāmil: *Mükemmel padişah.*

1. Cihāna ʿadl ḳılmak **şāh-ı kāmil**
Yig andandur ki yaġmur ola şāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 79). [şāh-ı kāmil, -]*

şāh-ı kisrī: *Sasani hükümdarı (Hürmüz).*

1. Çün āgāh oldı ol işden **şāh-ı kisrī**
Göñülde cebr olur her dürlü kesrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 11). [şāh-ı kisrī, -]*

şāh-ı kişver: *Ülkenin padişahı (Husrev-i Perviz). [2]*

1. İl ucına deġin gönderdi Ḳayṣer
Vedāʿ itdükte dir iy **şāh-ı kişver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 92). [şāh-ı kişver, -]*

şāh-ı māh-peyker: *Yüzü ay gibi parlak olan padişah.*

1. Ol **şāh-ı māh-peyker** sulṭān-ı heft-kişver
Ki emrindedür serāser Efrenc ü Türk ü Deylem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 69). [şāh-ı māh-peyker, -]*

şāh-ı meh-rū: *Ay yüzlü sultan II sevgili.*

1. Yüz aġardup çü buldı **şāh-ı meh-rū**
Yir üzre gök dirilse tañ mıdur ṣu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 43). [şāh-ı meh-rū, - up]*

şāh-ı mercan it-: *Mercan dalı haline getirmek. II. Kana boyamak.*

1. Ṣadefden **şāh-ı mercān itdi** mehdi
Ki ola od u suyuñ bir yirde ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 187). [şāh-ı mercān itdi, -]*

şāh-ı mükerrem: *Kerem sahibi, cömert padişah.*

1. Bu ḳızlar eydür iy **şāh-ı mükerrem**
Feraḥ tut göñlüñi cānuñı ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 55). [şāh-ı mükerrem, -]*

şāh-ı mükerrem: *Kerem sahibi, cömert padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Biraz kim avladı **şāh-ı mükerrem**
Göründi ḳarşudan bir kend-i ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 15). [şāh-ı mükerrem, -]*

şāh-ı münevver: *Nurlu padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Żiyā irişmese **şāh-ı münevver**
Çi Şīrīn ü çi bir māh-ı mükedder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 9). [şāh-ı münevver, -]*

şāh-ı müşterī-baḫt: *Müşteri yıldızı bahtlı padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Meger dirler ki **şāh-ı Müşterī-baḫt**
İrürdi farḳ-ı çerḫa pāye-i taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 33). [şāh-ı müşterī-baḫt, -]*

şāh-ı nahcīr: *Avlanmanın padişahı, çok iyi avlayan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Zebūn-gīr olmadı ol **şāh-ı naḫcīr**
Ki olmaz merd-i şir-efken zebūn-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 167). [şāh-ı naḫcīr, -]*

şāh-ı rūm: *Rum, Anadolu hükümdarı.*

1. Pes idüp şeh daḫı iʿzāz ü ikrām
Yükindi **şāh-ı Rūm** öñinde nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 18). [şāh-ı rūm, -]*

şāh-ı sīmīn: *Gümüşten/gümüş renkli dal. II. Sevgilinin beyaz/parlak kolu.*

1. Gül-i ter **şāh-ı sīmīn** serve māʾil
Semenler yāsemin üzre ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 143). [şāh-ı sīmīn, -]*

şāh-ı ṭūbā: *Cennetteki Tuba ağacının dalı.*

1. Göñül ḳaddüñ havāsında nicesi ʿālī-himmetdür
Ki tozuñ gözine yigdür behişt ü **şāḫ-ı Ṭūbādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 14). [şāḫ-ı ṭūbādan, -dan]*

şāh-ı yegāne: *Eşi benzeri olmayan padişah.*

1. Yüz urup eydür iy **şāh-ı yegāne**
Yücelsün ʿizz ü cāhuñ cāvidāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 15). [şāh-ı yegāne, -]*

şāh-ı yegāne: *Eşi benzeri olmayan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Olasın tā ire **şāh-ı yegāne**
İrüresin külāhı āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 367). [şāh-ı yegāne, -]*

şāh-ı zeber-dest: *El üstünde bulunan, âmir ve hâkim durumda olan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Binüp Şebdīzine **şāh-ı zeber-dest**
Nigārīn ḳaşrına ʿazm itdi ser-mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 13). [şāh-ı zeber-dest, -]*

şāh ber şāh it-: *Daldan dala konmak. II. Sık sık iş, konu veya düşünce değiştirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Senüñ luṭfuñ ḳılur ḳulları küstāḫ
Ki **iderler** ārzūlar **şāḫ ber şāḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 10). [şāḫ ber şāḫ iderler, -er, -ler]*

şāh eyle-: *Padişah, hükümdar yapmak.*

1. Ki cāhın Hürmüzüñ çāh eyleyeler
Getürüp Ḫusrevi **şāh eyleyeler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 24). [şāh eyleyeler, -y, -e, -ler]*

şāh ol-: *Padişah olmak, saltanatın başına geçmek.*

1. Ki çün Nūşinrevāndan ḳaldı Hürmüz
Vilāyet tutdı vü **şāh oldu** gürbüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 28). [şāh oldu, -du]*

şāh ol-: *Padişah, sultan olmak. [2]*

1. Tutam sinüñle maʿşūḳ iline yol
Olam ben kemterīn ḳul **şāh ola** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 26). [şāh ola, -]*

şāhā: *"Ey padişah" anlamında seslenme edatı. [4]*

1. Cevābı böyle virdi ol dil-ārām
Ki **şāhā** ins ü cin fermānuña rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 2). [şāhā,]*

şāhā: *"Ey sultan, ey sevgili" anlamında seslenme edatı.*

1. Nihān it laʿluñi dürcüñde **şāhā**
Güneş bigi otur burcuñda tenhā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 83). [şāhā, -ā]*

şāhāne: *Harika, çok güzel.*

1. Bilüp ḫidmetlerümizi ḳayırmış
Bize **şāhāne** ḫılʿatler buyurmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 26). [şāhāne,]*

şāh-bāz: *İri ve beyaz bir doğan cinsi.*

1. Meger görmişdi düşinde bu rāzı
Ki elinden uçar bir **şāh-bāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 108). [şāh-bāzı, -ı]*

şāh-bāz-ı sepīd: *Beyaz renkli doğan kuşu. II. cesur, yiğit kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Hümā-yı ʿarş ḳadem mi urdı āstānumuza
Ki **şāh-bāz-ı sepīd** irdi āşyānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 2). [şāh-bāz-ı sepīd, -]*

şāhen-şeh: *En büyük padişah, şahlar şahı (Husrev-i Perviz)..*

1. Ki ne yire ḳılur **şāhen-şeh** āheng
Selātin-i cihān olmışdı dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 80). [şāhen-şeh,]*

<u>şāhen-şeh-i çīn:</u> *Çin'in en büyük padişahı. II. Güneş.*

1. Hemān ol ṣubḥ kim **şāhen-şeh-i Çīn**
Tutar çīn-i çemende çetr-i zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 1). [şāhen-şeh-i çīn, -]*

<u>şāhid:</u> *Güzel, dilber, sevgili.*

1. Ki **şāhidler** şehi Şīrīn-i dil-bend
Ki şīr ü şehd içindendür şeker-ḫand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 43). [şāhidler, -ler]*

<u>şāhid ol-:</u> *Şahitlik etmek.*

1. İrdi nebāt ü maʿden ü ḥayvāna daʿvetüñ
Kim **oldı şāhidüñ** şecer ü üştür ü ḥaṣā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 44). [şāhid oldı, -dı]*

<u>şāhīn:</u> *Avlanmak için alıştırılan ve yetiştirilen, doğana benzer yırtıcı avcı kuş. [6]*

1. İşitdüginde ol şāh-ı dil-āvīz
Yirinden ṣıçradı **şāhīn** bigi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 62). [şāhīn,]*

<u>şāhīn:</u> *Avlanmak için alıştırılan ve yetiştirilen, doğana benzer yırtıcı avcı kuş II sevgili (Şirin).*

1. Biraz kim oynadı **şāhīn** ü şeh-bāz
Ḳoyup luʿbı iderler ṣayda pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 113). [şāhīn,]*

<u>şāhīn:</u> *Avlanmak için alıştırılan ve yetiştirilen, doğana benzer yırtıcı avcı kuş II âşık (Husrev-i Perviz).*

1. Nice kim şāh-ı ḫūbān oldı hüş-yār
Uramaz idi **şāhīn** ṣayda minkār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 64). [şāhīn,]*

<u>şāhlıġ:</u> *Padişahlık, hükümdarlık. [4]*

1. Anuñdur çün bu devrüñ **şāhlıġı**
Gerek devrānca ola āgāhlıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 87). [şāhlıġı, -ı]*

<u>şāhlık:</u> *Padişahlık, hükümdarlık.*

1. Mey ü maʿṣūḳ u **şahlıḳ** ṣaḥn-ı gül-zār
Zihī devletlü dem ger ʿömr ola yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 33). [şahlıḳ,]*

<u>şahs:</u> *Kimse, kişi. [7]*

1. Mizācından kişi kim ola süst ol
Dilemez hiç **şaḥsı** ten-dürüst ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 150). [şaḥsı, -ı]*

<u>şāhum:</u> *Ey şahım! Ey sultanım!.*

1. Ḳapupdur ördegüñi ʿışḳ bāzı
Degül bāzīçe **şāhum** ʿışḳ-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 16). [şāhum, -um]*

<u>şāhuñ bahtı ʿālī tahtı ābād serīrüñ pāyesi çerha ser olsun:</u> *"Padişahın talihi yüce, saltanatı daim olsun" anlamlarında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Duʿā ḳıldı yine Şāvūr-ı üstād
Ki **şāhuñ baḫtı ʿālī taḫtı ābād***(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 34). [şāhuñ baḫtı ʿālī taḫtı ābād, -]*

<u>şāhuñ serīrüñ pāyesi çerha ser olsun:</u> *"Padişahın tahtının yüksekliği gökyüzüne ulaşsın" anlamlarında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. **Serīrüñ pāyesi çerḫa ser olsun**
Ser-i mihre ġubāruñ efser olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 35). [serīrüñ pāyesi çerḫa ser olsun, -]*

<u>şāh-zād:</u> *Padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Yir öpdi **şāh-zād** öñinde Şāvūr
Ki olsuñ devletüñ mehtābı pür-nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 1). [şāh-zād,]*

<u>şāh-zād-ı müşterī-baht:</u> *Müşteri yıldızı bahtlı şehzade, talihli şehzade (Husrev-i Perviz).*

1. Ḫuṣūṣā şāh-zād-ı müşterī- baḫt
Felek-rifʿat ḳamer-tāc ü züḥal- taḫt *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 37). [şāh-zād-ı müşterī-baḫt, -]

şāh-zāde: *Padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk (Husrev-i Perviz). [2].*

1. Ḳamunuñ sözi bu ki iy **şāh-zāde**
İriş yoḫsa cihān vardı fesāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 47). [şāh-zāde,]*

şakavet: *Kâfir veya fâsık olma, cehennemlik olma.*

1. Ne deñlü kim **şaḳavet ḳıldı** ʿādet
Göre ḳahrın ire āḫir saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 229). [şaḳavet,]*

şakāvetde ḳal-: *Belâ ve zillete düşmek. Sıkıntıda kalmak. [Deyim]*

1. **Şaḳāvetde ḳalıcaḳ** nefs esīri
İrüp Ḥaḳ ẕikri ola dest-gīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 223). [şaḳāvetde ḳalıcaḳ, -ıcaḳ]*

şakāyık: *Bahçelerde yetiştirilen, pembe, kırmızı, alaca çiçekler açan, çok yıllık süs bitkisi.*

1. Pür itmiş yāsemen dürcin sifīdāc
Şaḳāyıḳ ḥoḳḳası rastūḫ ile zāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 24). [şaḳāyık,]*

şākir: *Şükür ve hamd edici, eden kimse. [3]*

1. Belā vaḳtinde ḳıl sābirlerüñden
Ṣafā devrinde it **şākirlerüñden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 84). [şākirlerüñden, -+ler, -+üñ, -+den]*

şākird: *Talebe, öğrenci. [2]*

1. Anuñçün gevher-i ḫāṣ ü nefīsi
Virür **şākirdine** ṣanʿat reʾīsi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 56). [şākirdine, -i, -ne]*

şakk-ül-ḳamer: *Şakkü'l-kamer. Hz. Muhammet'in parmak işaretiyle ayı ikiye bölmesi şeklinde gösterdiği mucize.*

1. Felek farḳında ḥükmi tāc-ı serdür
Ki bir barmaġı işi **şaḳḳ-ül-ḳamerdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 94). [şaḳḳ-ül-ḳamerdür, -dür]*

şāl: *Omuza atılmaya ve boyna sarılmaya yarayan yünden kumaş; Keşmir keçisi kılından veya ipekten geniş kuşak, kumaş.*

1. Tekebbür birle baḳma her faḳīre
Ki virmez **şālını** ol bīn ḥarīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 112). [şālını, -ı, -n, -ı]*

şām: *Suriye'nin başkenti, genel anlamda orta doğu coğrafyasını ifade etmek için kullanılır. [5]*

1. Tutar ol Rūm içinde çīn seḥer cām
Yacanur heybetinden Mıṣr ile **Şām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 42). [şām,]*

şām: *Akşam. [4]*

1. Ulaşdurup dün ü gün ṣubḥa **şāmı**
Ḳıtāl ḍarb ü ḥarb idi müdāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 115). [şāmı, -ı]*

şām-ı şirk: *Allah'a ortak koşmanın akşamı.*

1. **Şām-ı şirk** ü ẓalām-ı küfri sürer
Seher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 19). [şām-ı şirk, -]*

şām aşı: *Akşam yemeği. Güneş battıktan sonra yenen öğün.*

1. Ṣabāh eyle bitürem Rūm işini
Ki gür içre yiyeler **şām aşını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 14). [şām aşını, -n, -ı]*

şām irince: *Akşam oluncaya kadar.*

1. Pes andan Rūmīler tutdı ṣebātı
Neberd olmışdı **şām irince** ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 112). [şām irince, -ince]*

şāme-i şām: *Akşamın örtüsü.*

1. Ḳırup itmediler Rūmīler ārām
Tutınca rūy-ı rūzı **şāme-i şām** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 76). [şāme-i şām, -]*

şāmı ṣubḥa ulaşdur-: *Geceyi sabaha eriştirmek. II. Sabahlamak, bütün geceyi uyumadan geçirmek. [Deyim]*

1. Safā vü ẕevḳ ü ʿayş idi müdāmī
Ulaşdurup yidi gün **ṣubḥa ṣāmı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 82). [ṣāmı ṣubḥa ulaşdurup, -up]*

ṣān: *Büyüklük, yücelik.*

1. Şehd ü şekker ne dil ile vire aġzından nişān
Ki āyeti ṣīrīnligüñ inmişdür anuñ **ṣānına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 8). [ṣānına, -ı, -n, -a]*

ṣān: *Ün, şöhret, itibar; büyüklük, ululuk.*

1. Ḳomayanlar vücūd-ı ġayre **ṣānı**
Neye teşbīh ide ol bī-nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 39). [ṣānı, -ı]*

ṣāne düz-: *Taramak. [Deyim]*

1. Ṣabāyı zülf-i müşkīn **ṣāne düzmiş**
Semen nergislerin peymāne düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 31). [ṣāne düzmiş, -miş]*

ṣaʿr: *Kıl.*

1. Münīr eyler meh ü ṣiʿrāyı deycūr
Nice olsun güneş **ṣaʿr** ile mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 162). [ṣaʿr,]*

ṣarāb: *Şarap. [12]*

1. Buyurdı kim getürdiler **ṣārabı**
Şekerden nuḳlı ḳuşlardan kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 59). [ṣārabı, -ı]*

ṣarāb: *Şarap II kanlı göz yaşı.*

1. Dil ġamzesini görmeyeli meyli yoḳ meye
Yaşum **ṣarāb** olup ḳabaġum ṭolu cāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 14). [ṣarāb,]*

ṣarāb-ı bāḳī: *Sonsuzluk, ölümsüzlük şarabı.*

1. Sāḳī berü ṣun **ṣarāb-ı bāḳī**
Ki urdum ḳādemüñde ʿArşa sāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 61). [ṣarāb-ı bāḳī, -]*

ṣarāb-ı būse: *Öpücük şarabı.*

1. Şeker-ḫandeñle pür-güldür kenārum
Ṣarāb-ı būseñ ile pür-ḫumārum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 30). [ṣarāb-ı būseñ, -ñ]*

ṣarāb-ı erġavān: *Erguvan renkli, kırmızı şarap.*

1. **Ṣarāb-ı erġavānı** nūş ḳıldı
Semaʿ-ı erġanūnı gūş ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 35). [ṣarāb-ı erġavānı, -ı]*

ṣarāb-ı erġavānī: *Erguvan renkli, kırmızı şarap.*

1. **Ṣarāb-ı erġavānīdür** duḫānī lāle cāmında
Ne ḳan tamdıysa oduñda benüm baġrum kebābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 7). [ṣarāb-ı erġavānīdür, -dür]*

ṣarāb-ı ġurūr iç-: *Gurur şarabı içmek. II. Gurur sarhoşu olmak. Çokça büyüklenmek, kibirlenmek. [Deyim]*

1. Fiġān ki nergis-i mesti bu serv-i lāle-rūḫuñ
İçüp ṣarāb-ı ġurūr eylemez nigāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 12). [ṣarāb-ı ġurūr içüp, -üp]*

ṣarāb-ı ḫoş-güvār: *Hazmı kolay, tatlı, hoş şarap.*

1. İçürdüñ bir **ṣarāb-ı ḫoş-güvārı**
Ki alduñ tāḳat ü ṣabr ü ḳarārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 7). [ṣarāb-ı ḫoş-güvārı, -ı]*

ṣarāb-ı ʿışḳ: *Aşk şarabı.*

1. **Ṣarāb-ı ʿışḳ** ile ser-mest ḳılduñ
Kemend-i ṣevḳ ile pā-best ḳılduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 93). [ṣarāb-ı ʿışḳ, -]*

ṣarāb-ı ṣāfi: *Saf şarap. II. güzelliğiyle sarhoş eden, kendinden geçiren güzel (Şirin).*

1. **Ṣarāb-ı ṣāfiyem** gören bayılmaz
Velī yıllar ile içen ayılmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 75). [ṣarāb-ı ṣāfiyem, -y, -em]*

ṣarāb-ı ṣeb-çirāġı: *Gece parlayan yakut şarabı.*

1. Eline aldı bir gevher ayaġı
Pür eyledi **şarāb-ı şeb-çirāġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 16). [şarāb-ı şeb-çirāġı, -ı]*

şarāb-ı telh: *Acı şarap. [2]*

1. **Şarāb-ı telḫ** yüzden açıcaḳ şerm
Sözi Şīrīne iltürler olup germ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 19). [şarāb-ı telḫ, -]*

şarāb-ı ʿünnāb: *Hünnap şarabı. II. Kırmızı renkli şarap.*

1. Ḥālüm ʿaceb oldı buʾl-ʿacebden
Sāḳī şunu-vir **şarāb-ı ʿünnāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 129). [şarāb-ı ʿünnāb, -]*

şark: *Güneşin doğduğu taraf, doğu. [3]*

1. Yaraşdı başına devlet külāhı
İrişdi **şarḳa** garba nām-ı şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 24). [şarḳa, -a]*

şark ü ġarb: *Doğu ve batı. II Tüm dünya, herkes. [İkileme]*

1. Ḳaḳdı nübüvvetüñ eli dīn ṭablın eyle kim
Uş **şarḳ ü ġarb** ṭoldı ol āvāzdan ṣadā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 30). [şarḳ ü ġarb, -]*

şark ü ġarb: *Doğu ve Batı. II. Her yer, tüm dünya. [3] [İkileme]*

1. Buyurdı kim çalındı kūs-ı ḥarbī
Ser-āsime itdi ṣavtı **şarḳ ü ġarbi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 34). [şarḳ ü ġarbi, -i]*

şart: *Koşul. [4]*

1. Żiyāfet **şarṭın** itdiler şeḥāne
Ḳamu tertīb ü āyīn bī-behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 55). [şarṭın, -ın]*

şart: *Koşul, anlaşma.*

1. Eyitdi germ olup şarṭ olsun ir giç
Eger bu **şarṭdan** dönsem olam hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 134). [şarṭdan, -dan]*

şart-ı edeb: *İnsanın hatâya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet kuralları.*

1. Mürüvvet görmedi **şarṭ-ı edebden**
Yüzin ayruġa döndi ol ṭalebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 169). [şarṭ-ı edebden, -den]*

şart-ı nā-pāk: *Temiz olmayan şart. II. İçinde hile bulunan, karşısındakini aldatmaya yönelik olan koşul.*

1. Gine öñindedür bu **şarṭ-ı nā-pāk**
Ki ḳara taşdurur ol taġ degül ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 129). [şarṭ-ı nā-pāk, -]*

şart-ı şefāʿat: *Şefaat[çi olmanın] şartı. Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olmanın koşulu.*

1. **Şarṭ-ı şefāʿat** ümmete cürm ü günāh ise
Çoḳdur bu derd bizde demidür ki ire devā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 95). [şarṭ-ı şefāʿat, -]*

şart-ı yārī: *Dostluğun şartı, gereği.*

1. Hemīn ola vefā vü **şarṭ-ı yārī**
Ḳadīmī dōstlardan dōst-dārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 59). [şarṭ-ı yārī, -]*

şart olsun: *Yemin etmek için kullanılan bir söz. [Deyim]*

1. Eyitdi germ olup **şarṭ olsun** ir giç
Eger bu şarṭdan dönsem olam hiç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 133). [şarṭ olsun, -]*

şarṭ u ʿahd ḳıl-: *Anlaşma yapmak, sözleşme yapmak. [İkileme]*

1. İki şeh **ḳıldılar** çoḳ **şarṭ u ʿahdi**
Cihāncūlıḳ işinde ciddi ü cehdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 49). [şarṭ u ʿahdi ḳıldılar, -dı, -lar]*

şarṭa tur-: *Yaptığı anlaşmaya sadık kalmak; sözünde durmak. [Deyim]*

1. Hem āḫir **şarṭa turmaduġ** içün şāh
İrişdi varṭa ki oldı ʿibret- rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 137). [şarṭa turmaduġ, -ma, -duġ]*

şaşt: *Ok atan kimseye göre menzilin sağ tarafı.*

1. Bıraḳdı **şaştına** tīr ü ḫadengi
   Geyik gör ki ider arslan ile cengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 55). [şaştına, -ı, -n, -a]*

şaşt ur-: *Okçu yüzüğünü parmağına geçirmek. II. Oku atmaya hazırlanmak. [Deyim]*

1. Didi vü leşkerini düzdi ṣaf ṣaf
   Yaya **şaşt urdılar** ü ḳabżaya kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 32). [şaşt urdılar, -dı, -lar]*

şaşur-: *Yanıltmak, şaşırtmak.*

1. Yolumı muḳtedālardan **şaşurma**
   Gözüme Muṣṭafā izin yaşurma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 199). [şaşurma, -ma]*

şaṭranc: *Satranç oyunu. [2]*

1. Gehī ṣayd ü şikār ü ser-fírāzī
   Gehī **şaṭranc** ü nerd ü lehv-bazī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 124). [şaṭranc,]*

şaṭranc-ı cevher: *Mücevherden imal edilmiş satranç takımı.*

1. Hem anda buldılar **şaṭranc-ı cevher**
   Ki elmās idi vü yāḳūt-ı aḥmer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 35). [şaṭranc-ı cevher, -]*

şāvūr: *Husrev-i Perviz'in sadık bir nedimidir ve devrinin ün salmış ressamlarındandır. Husrev ile Şirin'i bir araya getirmek için büyük fedakarlıklar göstermiştir. [78]*

1. Vefā vü ḫulḳı her şehr içre meşhūr
   Şehe yār ü müṣāvir adı **Ṣāvūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 40). [şāvūr,]*

şāvūr-ı āgāh: *Akıllı, uyanık Şâvûr.*

1. Turup ṭaḫtından itdi ʿazm-i ḫargāh
   İrişdi yil bigi **Ṣāvūr-ı āgāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 94). [şāvūr-ı āgāh, -]*

şāvūr-ı evbāş: *Kurnaz Şâvûr.*

1. Anı işitdi çün **Ṣāvūr-ı evbāş**
   Didi dilden hezār aḥsent ü şābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 51). [şāvūr-ı evbāş, -]*

şāvūr-ı ferruh: *Kutlu, uğurlu Şâvûr.*

1. Diyince bu sözi Şīrīn-i gül-ruḫ
   Açıldı lāle-veş **Ṣāvūr-ı ferruḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 26). [şāvūr-ı ferruḫ, -]*

şāvūr-ı hıred-mend: *Akıllı, anlayışlı Şâvûr.*

1. Bu yüzden girü **Ṣāvūr-ı ḫıred-mend**
   Öküş söylemiş idi nuṣḥ ile pend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 47). [şāvūr-ı ḫıred-mend, -]*

şāvūr-ı ḳadīmi: *Eski (dost olan) Şâvûr.*

1. Ḳalur şāh ile **Ṣāvūr-ı ḳadīmi**
   Edeb-perver girü birḳaç nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 31). [şāvūr-ı ḳadīmi, -]*

şavūr-ı mevzūn: *Düzgün, biçimli, ölçülü Şâvûr.*

1. Pes andan añladı **Ṣavūr-ı mevzūn**
   Ki yoḳdur ṭoġru sözden yigrek efsūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 167). [şavūr-ı mevzūn, -]*

şāvūr-ı müşāvir: *Danışman (olan) Şâvûr.*

1. Baş urup yire **Ṣāvūr-ı müşāvir**
   Didi ol mācerāyı evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 7). [şāvūr-ı müşāvir, -]*

şāvūr-ı nakkāş: *Ressam Şâvûr. [4]*

1. Pes açdı aġzını **Ṣāvūr-ı naḳḳāş**
   Hezārān reng ile oldı güher-pāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 47). [şāvūr-ı naḳḳāş, -]*

şāvūr-ı pür-hazm: *Reşid ve basiret üzere bulunup işini sağlam tutan Şâvûr. [5]*

1. Yir öpdi aġlayu **Ṣāvūr-ı pür-ḥazm**
   Şehen-şeh ḥażretine eyledi ʿazm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 63). [şāvūr-ı pür-ḥazm, -]*

şāvūr-ı seher-ḫīz: *Erken kalkan/uyanan Şâvûr.*

1. Seḥerden turdı **Şāvūr-ı seḥer-ḫīz**
İrişdi ol muʿayyen sebzeye tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 7). [şāvūr-ı seḥer-ḫīz, -]*

şāvūr-ı şikeste: *Dertli Şâvûr.*

1. Hemān-dem irdi **Şāvūr-ı şikeste**
Yüz urup didi iy şāh-ı ḫuceste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 135). [şāvūr-ı şikeste, -]*

şāvūr-ı suḫan-sāz: *Güzel söz söyleyen Şâvûr.*

1. Bu yañа naḳş-bāz-ı ḥīle-pervāz
Füsūn-ger yaʿni **Şāvūr-ı suḫan-sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 16). [şāvūr-ı suḫan-sāz, -]*

şāvūr-ı üstād: *Üstad Şâvur. [2]*

1. Duʿā ḳıldı yine **Şāvūr-ı üstād**
Ki şāhuñ baḫtı ʿālī taḫtı ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 33). [şāvūr-ı üstād, -]*

şāvūr-ı vefā-dār: *Vefâlı, dostluğunda ve sevgisinde sebat eden, dostluğuna bağlı olan Şâvûr.*

1. Oturdı gül bigi ol lāle-ruḫsār
Buyurdı girdi **Şāvūr-ı vefā-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 70). [şāvūr-ı vefā-dār, -]*

şāyed: *Ola ki, olabilir ki, olur ki; eğer.*

1. Bu şeh şehdinden olalum şeker-rīz
Ola **şāyed** ki Şīrīn ateşi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 32). [şāyed,]*

şāyed: *Belki, ola ki.*

1. Gücüñ yitdükçe al kāsid tavarı
Ki birgün bula **şāyed** rūzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 66). [şāyed,]*

şāygānī: *Husrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı. İran hükümdârı Hüsrev-i Perviz ile savaşmaya başlayan Kayzer, hazinelerini gemilere yükleyip adalara kaçırmak istemiş, fakat rüzgâr gemileri Hüsrev'in sahiline atmış ve bu kıymetli hazineler İranlıların eline geçmiştir. Çeşitli isimler alan hazineler "zahmetsizce, kendiliğinden ele geçen şey" anlamında divan edebiyatında mazmun olarak kullanılmıştır.*

1. Biri Kānī vü biri **Şāygānī**
Ḳamusın bulmış idi rāygānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 7). [şāygānī,]*

şeb: *Gece.*

1. Çü gün Gülgūnı **şeb** Şebdīzine zīn
Urup bergüstüvānın ḳıldı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 33). [şeb,]*

şeb ü rūz: *Gece ve gündüz II sürekli, daima. [2] [İkileme]*

1. Ḫaẕer ḳıl kim bu ejderhā-yı cān-sūz
Bizi yutmaġ içün döner **şeb ü rūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 46). [şeb ü rūz, -]*

şebā henġāmı: *Gece vakti, geceleyin.*

1. Şebā henġāmı kim hengāme-i kūh
Dire endūh u ġamdan ḫalḳ enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 15). [şebā henġāmı, -]*

şeb-be-ḫayr it-: *İyi geceler dilemek. [2] [Kalıp İfade, Deyim]*

1. Giceydi **şeb-be-ḫayr itdi** vü gitdi
Gice irince otaġında yitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 43). [şeb-be-ḫayr itdi, -di]*
2. Didi vü **itdi** ol māh **şeb-be-ḫayr**
Otaġı maġribine ḳıldı seyri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 71). [şeb-be-ḫayr itdi, -di]*

şebdīz: *Husrev-i Pervîz'in atının adı. Şirin'in Gülgûn adlı atı ile aynı kısraktan doğmuştur. Hüsrev bu at öldüğü zaman çok ağlamış ve onu büyük bir merasim ile gömdürtmüştür. [42]*

1. Bir at ola naşībüñ adı **Şebdīz**
Ki ola yilden revān tīz endīşeden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 23). [şebdīz,]*

şebdīz-i ser-keş: *İsyankar, başına buyruk hareket eden Şebdiz.*

1. Ne resme çekdi baş **Şebdīz-i ser-keş**
Nice tīz oldı Şīrīn şöyle ki ateş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 69). [şebdīz-i ser-keş, -]*

şebdīz-i tevsen: *Dik başlı Şebdiz (Husrev-i Perviz).*

1. Eger **Şebdīz-i tevsen** tīz-rekdür
Bu Gülgūnuñ da ḫūyı tünd-rekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 155). [şebdīz-i tevsen, -]*

şeb-efrūz: *Geceyi aydınlatan. II. Parlak, ışıltılı.*

1. Kemerler gevheri eyle **şeb-efrūz**
Ki nūrından dökerdi rengini rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 27). [şeb-efrūz,]*

şeb-i ḳadr: *Kadir gecesi.*

1. Bu gice ḳadri biñ aydan yig ise ṭañ mı ki Ḥaḳ
Ḳudret ile **şeb-i Ḳadr** itdi muḳadder bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 6). [şeb-i ḳadr, -]*

şeb-i vuṣlat: *Kavuşma gecesi.*

1. Ṣubḥ-ı ṣoḥbet **şeb-i vuṣlat** ḥaḳı olsun bu dünün
Sāʿati yıl demi ay laḥẓesi yeldā bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 9). [şeb-i vuṣlat, -]*

şebīh it-: *Benzetmek.*

1. Pes āṣārından ol ʿadlüñ zemāñe
Şebīh itdi zemīni āsmāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 8). [şebīh itdi, -di]*

şebīh ol-: *Benzemek.*

1. Mükemmel bedr iken döndi hilāle
Şebīh oldı sehī serv-i ḫilāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 44). [şebīh oldı, -dı]*

şeb-istān: *Yatak odası.*

1. Şeb-istānda çü Şīrīn oldı āgāh
Ki bī-ḫōddur u lā-yaʿḳl şehen-şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 49). [şeb-istānda, -da]*

şeb-nem: *Çiy. [3]*

1. Gözümde baḫr yoḳ bir ḳaṭre **şebnem**
Sözümde mihr ben kem ẕerredem kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 17). [şebnem,]*

şeb-nem: *Çiy II göz yaşı.*

1. Döker her ṣubh-dem māh üzre **şeb-nem**
Senüñ mihrüñden urur ṣıdḳ ile dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 233). [şeb-nem,]*

şeb-nem: *Su damlası. II. Değersiz âşık (Ferhad).*

1. V'eger deryādan eksildiyse **şebnem**
Varur her dem Furāt u Dicle ne ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 99). [şebnem,]*

şebnem-i ʿışḳ: *Aşkın çiy tanesi. II. Gözyaşı.*

1. Egerçi bī-nişāndur ʿālem-i ʿışḳ
Muḥīṭi ḳaṭre saymaz **şebnem-i ʿışḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 6). [şebnem-i ʿışḳ, -]*

şeb-reng: *Gece renkli, siyah. [2]*

1. Çü **şeb-reng** imiş olmış adı Şebdīz
Ṭaña ḳalur ana bād-ı seḥer-ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 45). [şeb-reng,]*

şeb-renk: *Gece renkli olan, siyah şey ; Şebdiz (Efsanevi niteliklere sahip bir at olan Şebdiz). [2]*

1. Aġaç içinde bir **şeb-renk** baġlu
Ġamından ḫınk-i çerḫüñ baġrı dağlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 119). [şeb-renk,]*

şeb-rev: *Gece giden II Hırsız.*

1. Ṣaçı **şeb-rev** ki etek girmiş çirāġa
Yüzi meşʿal ki düşmiş çeng-i zāġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 101). [şeb-rev,]*

şeb-revāne: *Gece karanlığı renginde.*

1. Teninde **şeb-revāne** cāmesi var
Elinde Ḫusrevāne nāmesi var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 43). [şeb-revāne,]*

şecāʿat: *Cesaret, yiğitlik. [4]*

1. Ki sulṭanlıḳda bu dört iş güzīndür
Seḫāvet pes **şecāʿat** ʿadl ü dīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 54). [şecāʿat,]*

secer: *Ağaç. [2]*

1. Dimiş ol kimse kim Ḫayr-ül-beşerdür
Seḫāvet cennet içre bir **şecerdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 60). [şecerdür, -dür]*

şeddādī vü ʿādī: *Ad kavmi ve onun hükümdarlarından Şeddad dönemi kastedilmektedir (Husrev'in altın topunun çok eskiden beri var olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır).*

1. Girü bir zer ki Müşt-efşārdı adı
Bulındı anda **Şeddādī vü ʿĀdī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 38). [şeddādī vü ʿādī, -]*

şefāʿat: *Suçlu veya muhtaç olan için af veya ihsan ricası.*

1. İderdüm derd ü hicrüñe ḳanāʿat
Umardum derd-i vaṣluñdan **şefāʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 16). [şefāʿat,]*

şefāʿat: *Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma; Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri.*

1. İy ḫˇāce kime yalvarayın ben gedāy çün
Sen şāhdan **şefāʿat** umar ḫˇāce vü gedā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 92). [şefāʿat,]*

şefāʿat eyle-: *Bağışlanmayı istemek; mazur görülmeyi talep etmek.*

1. Virüp Ferhāde ol ser-çeşme-i nūr
Şefāʿat eyledi kim tuta māʿz̲ūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 108). [şefāʿat eyledi, -di]*

şefāʿatçü: *Birisi için şefaatte bulunan, şefaat eden kimse.*

1. Bu işikde kim ʿālem cirm-i kemdür
Şefāʿatçüm hemān bāb-ı keremdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 50). [şefāʿatçüm, -m]*

şeffāf: *İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan (cisim) II berrak, lekesiz; kusursuz. [2]*

1. Şu resme oldı **şeffāf** ü münevver
Ki ʿarż itdi ʿaraż rengini cevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 3). [şeffāf,]*

şefiʿ: *Şefâat eden, bir kimsenin affa uğraması için aracılık eden kimse. [3]*

1. Günehden ġayri ʿözrüm yoḳ ḳatuñda
Ḫaceletdür **şefīʿüm** ḥażretüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 128). [şefīʿüm, -üm]*

şefiʿ: *Şefâat eden, bir kimsenin affa uğraması için aracılık eden kimse. (Hz. Muhammed).*

1. Penāhum yoḳ ḳapuñ taşından ayru
Şefīʿüm yoḳ gözüm yaşundan ayru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 40). [şefīʿüm, -üm]*

şefīʿ idin-: *Bağışlanma dilemek için aracı edinmek. [2] [Deyim]*

1. **Şefīʿ idine** idüm göz yaşın işigüñde
Velī ne çāre ki ʿöz̲rümdurur günāh baña
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 3). [şefīʿ idine, -e]

şefḳat: *Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi. [7]*

1. Bu renc ü miḥnete **şefḳat** yoġ ise vāy beni
Bu derde ü ḥasrete raḥm itmez iseñ āh baña
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 13). [şefḳat,]

şefḳat göster-: *Merhamet, sevgi göstermek. [Deyim]*

1. Ki **şefḳat gösterüp** ide ʿināyet
Çün öñ cürmiydi ṣaymaya cināyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 9). [şefḳat gösterüp, -üp]*

şefḳat it-: *Sevecenlik göstermek.*

1. Didi sulṭān bize ʿizzetler itmiş
Çü müşfiḳdur ḳula **şefḳatler itmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 24). [şefḳatler itmiş, -miş]*

şeftālu: *Şeftali.*

1. Miyāne sīb ü **şeftālū** aġacı
Ki kimi tatlu olur kimi acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 45). [şeftālū,]*

şeftālu: *Şeftali II sevgillinin şeftaliye benzetilen dudağı. [2]*

1. Yimiş dirmegi bī-bāk idinür iş
Bular **şeftāluya** eyle urur diş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 58). [şeftāluya, -ya]*

şeftālū-yı leb: *Dudak şeftalisi. Şeftaliye benzeyen dudak.*

1. Henüz irişmemişdür sīb-i ġabġab
Dirilmez ḫāmdurur **şeftālū-yı leb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 82). [şeftālū-yı leb, -]*

seġab: *Fitne.*

1. Taşumda ḫūblıḳdan var tarebler
İçümde şūḫlıḳdandur **şeġabler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 52). [şeġabler, -ler]*

seġaf: *Aşırı sevgi, mecnunca, çılgınca sevme.*

1. Çi-ger diñler idi diküp gözini
Şeġafden fehm idemezdi sözini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 46). [şeġafden, -den]*

şeh: *Padişah, hükümdar. [33]*

1. İrişmiş ced-be-ced Cemşīd **şehden**
Yig imiş Ḫusreve tāc ü külehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 253). [şehden, -den]*

şeh: *Padişah, hükümdar (II. Murad). [3]*

1. Güneşdür gerçi şemʿ-i ʿālem-efrūz
Bu **şeh** nūriyle oldı rūz pīrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 60). [şeh,]*

şeh: *Padişah, hükümdar (Hürmüz). [4]*

1. Ururlar Ḫusrevüñ adına sikke
Düşürürler **şehi** vü şehri şekke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 42). [şehi, -i]*

şeh: *Padişah, hükümdar. II. Husrev-i Perviz. [139]*

1. Şehüñ ol mevziʿ arturdı neşāṭın
Buyurdı ṣaldılar ṣoḥbet bisāṭın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 19). [şehüñ, -üñ]*

şeh: *Padişah, hükümdar. II Sevgili.*

1. Eger bir **şehden** oldunsa cüdā sen
Görürsin nice biñ şīrīn-liḳā sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 21). [şehden, -den]*

şeh: *Hükümdar, sultan. II. Sevgili (Şirin).*

1. Tutam mihrüñ dili ṣādıḳ degüldür
Ve-yā kim ḳul **şehe** lāyıḳ degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 42). [şehe, -e]*

şeh: *Sultan, padişah (Şeker adlı güzel).*

1. Bu **şeh** şehdinden olalum şeker-rīz
Ola şāyed ki Şīrīn ateşi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 31). [şeh,]*

şeh-i bī-çāre: *Çaresiz padişah (Hürmüz).*

1. Bir oġurdan ġulū-yı ʿām iderler
Şeh-i bī-çāreyi bī-kām iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 30). [şeh-i bī-çāreyi, -yi]*

şeh-i deryā-şıfat: *Deniz gibi padişah (Beyitte, damlalardan oluşması yönünden denize atıfla Husrev'in çok âşığı olduğuna değinilmektedir).*

1. **Şeh-i deryā-şıfatsın** cām-ı Cem tut
Furāt u Dicleden bir ḳaṭre kem tut *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 125). [şeh-i deryā-şıfatsın, -sın]*

şeh-i devrān: *Dünyanın şahı; dönemin padişahı.*

1. Çü şīrīn eyledüñ dillerde ḳālin
Şeh-i devrāna şīrīn it cemālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 56). [şeh-i devrāna, -a]*

şeh-i ferḫunde-aḫter: *Yıldızı kutlu, uğurlu padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Meger bir gün **şeh-i ferḫunde-aḫter**
Ki yāʿnī Ḫusrev-i ḫūrşīd-manẓar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 1). [şeh-i ferḫunde-aḫter, -]*

şeh-i ferhunde-hāme: *Kalemi kutlu, mübarek olan padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Çü Şîrîne **şeh-i ferḫunde-ḫāme**
Ol acılıġ ile gönderdi nāme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 3). [şeh-i ferḫunde-ḫāme, -]*

şeh-i ferhunde-ṭāliʿ: *Mesut, mutlu padişah.*

1. Didi iy āftāb-ı māh-manẓar
Şeh-i ferḫunde-ṭāliʿ ferruḫ-aḫter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 38). [şeh-i ferḫunde-ṭāliʿ, -]*

şeh-i hoş-dil: *Gönlü güzel padişah.*

1. Melik Ḫusrev ki mīr-i aʿẓam idi
Şeh-i ḫoş-dil cüvān-ı ḫurrem idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 18). [şeh-i ḫoş-dil, -]*

şeh-i ḫūbān: *Güzeller padişahı (Şirin).*

1. Tamām idince tercīʿi ol abdāl
Şeh-i ḫūbāna irdi vecd ile ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 2). [şeh-i ḫūbāna, -a]*

şeh-i meh-manżar: *Aya benzeyen hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Bu yaña Ḫusrev-i Cemşīd-rifʿat
Şeh-i meh-manżar ü ḫūrşīd-ṭalʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 32). [şeh-i meh-manżar, -]*

şeh-i mehrū: *Ay gibi parlak yüzlü padişah (Husrev-i Perviz)..*

1. **Şeh-i mehrū-ya** ol ḥüsn āftābı
Hezārān nāz ile virdi cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 1). [şeh-i mehrū-ya, -y, -a]*

şeh-i pīrūze-aḫter: *Yıldızı kutlu, talihli, padişah (Husrev-i Perviz)..*

1. Bu ṭāliʿ birle ḫūrşīd-i dil-āvīz
Şeh-i pīrūze-aḫter yaʿni Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 10). [şeh-i pīrūze-aḫter, -]*

şeh-i sulṭān-ı devrān: *Zamanın sultanının şahı.*

1. Ḳo bāṭıl fikri um Ḥaḳdan ʿināyet
Şeh-i sulṭān-ı devrāndan ḥimāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 122). [şeh-i sulṭān-ı devrāndan, -dan]*

şeh-i şeb: *Gecenin sultanı.*

1. **Şeh-i şeb** ḳılmadın leşker bedīdār
Ṣalup sancaḳ ʿalem ḳıldı nigūsār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 27). [şeh-i şeb, -]*

şeh-i şimşād: *Şimşad ağacı gibi uzun boylu hükümdar (Husrev-i Perviz)..*

1. Ḫırāmān yüriyüp ol serv-i gül-pāş
Şeh-i şimşād ayaġına ḳodı baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 6). [şeh-i şimşād, -]*

şeh-i şīrīn zebān: *Tatlı dilli sultan (Şirin). [2]*

1. **Şeh-i şīrīn zebān** u şekker-i nāb
Götürmişdi bile bir şişe cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 91). [şeh-i şīrīn zebān, -]*

şeh-i tābende-manẓar: *Parlak yüzlü sultan (Şirin).*

1. Nitesin iy meh-i ferḫunde-aḫter
Nitesin iy **şeh-i tābende-manẓar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 74). [şeh-i tābende-manẓar, -]*

şeh bezmi: *Padişahın/hükümdarın başkanlık ettiği sohbet/yaran sohbeti; ziyafet, işret sohbeti; yiyip içilerek sohbet edilen, belli başlı ritüelleri olan bezmin zamanı, kuralları, sakinin işlevi, oturuş düzeni, müzik ve şiir, kadehin sunulma ritüelleri için bkz. LEVEND, s. 307-322. [2]*

1. Ḳoyup nāzı ider Zühre niyāzı
Ki **şeh bezminde** düze söz ü sāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 62). [şeh bezminde, -n, -de]*

şeh māt eyle-: *Yenmek, yenilgiye uğratmak. [Deyim]*

1. Bıraḳdı fīli depdi düşmene at
Tutar ruḫ ki **eyleye** Behrāmı **şeh māt** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 54). [şeh māt eyleye, -y, -e]

şeh māt it-: *Yenmek, yenilgiye uğratmak. [Deyim]*

1. Velī var āḫurında bir ʿaceb at
   Ki **ider** ḥamlesi şāhīni **şeh māt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 32). [şeh māt ider, -er]*

şeh māt oyna-: *Satranç oynamak. II. Bir plan dahilinde hareket etmek, birinin arkasından iş çevirmek. [Deyim]*

1. Gümān iletdi ol manṣūbdan şāh
   Ki **şeh māt oynayısar** oğlı nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 50). [şeh māt oynayısar, -y, -ısar]*

şeh ol-: *Padişah olmak, yönetimin başına geçmek. [2]*

1. Elif ülfetden aldı rā-yı raḥmet
   Ki **ola şeh** mīm-i mülk ü dāl-ı devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 6). [şeh ola, -a]*

şehā: *Ey padişah. [10]*

1. Ḳoma cānda **şehā** ol genc içün renc
   Ki çün genc idi yirde yaraşur genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 107). [şehā,]*

şehā: *"Ey padişah, ey sevgili!" anlamında hitap sözü. [2]*

1. Bana ʿarż eyleyince ḳuvvetüñi
   Şehā Behrāma göster şevketüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 36). [şehā,]*

şehādet: *Şahitlik; gözle görülen şeyler, varlıklar. II Allah'ın varlığına, birliğine iman etme.*

1. **Şehādet** s̱ūretidür ol Ḫudādan
   Ki vāḥiddür şerīki yoḳ sivādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 29). [şehādet,]*

şehādet vir-: *Kelime-yi şehadet getirmek. II. Müslümanlığı kabul etmek. [Deyim]*

1. Cemādāt içre olup daʿveti fāş
   Şehādet virdi avcında ḳara taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 84). [şehādet virdi, -di]*

şehāne: *Şahlara yakışacak şekilde olan, şahlara lâyık mükemmellikte, çok mükemmel. [4]*

1. Żiyāfet şarṭın itdiler **şeḥāne**
   Ḳamu tertīb ü āyīn bī-behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 55). [şeḥāne,]*

şehbāz: *Doğan kuşu. [3]*

1. Virelden berü ʿadlüñ ṭablı āvāz
   Ḳılur **şehbāz** öñinde kebk pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 20). [şehbāz,]*

şeh-bāz: *Doğan kuşu. II Avcı. [3]*

1. Bahādırlıḳda mümtāz olduġuñdan
   Ḫaber alduḳ **şeh-bāz** olduġuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 98). [şeh-bāz,]*

şeh-bāz: *Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse.*

1. Çeriler ʿarża kıldı Ḳayṣer-i Rūm
   Ki **şeh-bāz** ile ṭoldı kişver ü būm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 58). [şeh-bāz,]*

şeh-bāz: *Doğan kuşu. II. Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Anı ṣayd itdi bir bāz-ı havāyī
   Zihī **şeh-bāz** kim avlar hümāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 73, Mısra 4). [şeh-bāz,]*

şehbāz-ı maʿānī: *Mana avcısı; yeni manalar ortaya koyan.*

1. Ne bülbül belki **şehbāz-ı maʿānī**
   Şikāruñ vāridāt-ı āsmānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 3). [şehbāz-ı maʿānī, -]*

şehbāz-ı sebük-per: *Çevik kanatlı doğan kuşu (Husrev-i Perviz).*

1. Urup pervāz **şehbāz-ı sebük-per**
   Cihānda ḳomadı kebk ü kebūter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 82). [şehbāz-ı sebük-per, -]*

şehd: *Bal. [8]*

1. **Şehd** ü şekker ne dil ile vire ağzından nişān
Ki āyeti şīrīnligüñ inmişdür anuñ şānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 7). [şehd,]*

şehd: *Bal. II. tatlı, şirin sevgili (Şirin).*

1. Bu **şehdi** dāʿimā şīrīn görelüm
Çü yutduḳ ḳanıñı şīrīn görelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 71). [şehdi, -i]*

şehd: *Bal. II. Bir güzelin tatlılığı, hoşluğu. [2]*

1. Çü şīrīn **şehdi** şemʿi yaḳa micmer
Gerek dūd ola andaʿūd u şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 65). [şehdi, -i]*

şehd: *Bal. II. Sevgilinin tatlı dudağı. [3]*

1. Şeker ger **şehdimün** hemşīresidür
Bu şīrīn Āb-ı Ḥayvān şīresidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 77). [şehdimün, -im, -ün]*

şehd: *Bal. II. Güzel söz.*

1. Didi feryād idüp iy Bārbed tīz
Cevābında bu **şehdüñ** ol şeker-rīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 70). [şehdüñ, -üñ]*

şehd: *Bal. II. Güzel ses.*

1. Gehī Şīrīne olurdı hem-āġūş
Demādem Bārbed **şehdin** idüp nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 36). [şehdin, -in]*

şehd-i nūşīn: *Tatlı bal. II. Dünya hayatının güzel nimetleri/güzellikleri. [2]*

1. Ne ḫüsrev yimiş ola **şehd-i nūşīn**
Ki nīş urup iletmez cān-ı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 101). [şehd-i nūşīn, -]*

şehd-i şāfī: *Şifa veren bal.*

1. Didi Şīrīn idi bir **şehd-i şāfī**
Şeh anuñ balına yaġ oldı şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 3). [şehd-i şāfī, -]*

şehd-i şīrīn: *Şirin balı. II. Husrev ü şirin mesnevisinin kadın karakteri Şirin.*

1. Yirüñ ger ḳānd olursa her nebātı
Gerekmez **şehd-i Şīrīnsüz** ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 90). [şehd-i şīrīnsüz, -süz]*

şehd ü nūş: *Bal ve tatlı şey. II. Sevgilinin tatlı dudağı. [İkileme]*

1. Meger şundı şarāb ol **şehd ü nūşı**
Ki ider her kūşe uş cūş u ḫurūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 39). [şehd ü nūşı, -ı]*

şehd ü şekker-āmīz ol-: *Ballı ve şekerli olmak. II. Eğlenmek, hoşça vakit geçirmek. [İkileme]*

1. Biraz gün ki **oldı şehd ü şekker-āmīz**
Şekkerden tutdı yükin şāh Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 53). [şehd ü şekker-āmīz oldı, -dı]*

şehd-güftār: *Tatlı sözlü, bal söyleyişli kimse. [2]*

1. Gel iy şīrīn-zebān ü **şehd-güftār**
Ḳıl erzān ḳandi kim germ ola bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 1). [şehd-güftār,]*

şehd-güftār: *Tatlı sözlü, bal söyleyişli kimse (Şirin).*

1. Büt-i şīrīn-zebān u **şeḫd-güftār**
Didi bi'llāh bu sözi dime zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 1). [şeḫd-güftār,]*

şehen-şāh: *En büyük padişah, padişahlar padişahı.*

1. Ṣarāy-ı sırruñuñ cārūbıdur lā
Şehenşāh ol sarāy içinde illā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 54). [şehenşāh,]*

şehen-şāh: *Padişahlar padişahı, en büyük padişah (Husrev-i Perviz). [17]*

1. Bilürven ḳarşular sini **şehen-şāh**
Yoluñu seyr ider gün gibi ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 337). [şehen-şāh,]*

şehen-şāh: *En büyük padişah, şah, padişahlar padişahı (Sultan II. Murad).*

1. Eger destūr virürse **şehen-şāh**
Diyem bir nice ḥikmet lafẓı kūtāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 29). [şehen-şāh,]*

şehen-şāh-i cihān: *Dünya padişahlarının padişahı, en yüce padişah (Husrev-i Perviz).*

1. Şehen-şāh-i cihān Ḫusrev müdāmī
Ṣorardı ḥāl-i Ṣīrīnden peyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 1). [şehen-şāh-i cihān, -]*

şehen-şāh-ı cüvān-baht: *Bahtı açık olan padişahlar padişahı (Husrev-i Perviz).*

1. Eyitdi iy **şehen-şāh-ı cüvān-baḫt**
Ferīdūnī külāh İskenderī taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 5). [şehen-şāh-ı cüvān-baḫt, -]*

şehen-şāh-ı yegāne: *Eşsiz padişahlar padişahı (Husrev-i Perviz).*

1. Ve-līkin iy **şehen-şāh-ı yegāne**
Yaḳındur bu yöreye bende-ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 151). [şehen-şāh-ı yegāne, -]*

şehen-şeh: *Padişahlar padişahı.*

1. **Şehen-şeh** Ḫusrev-i Pervīz-i pīrūz
Ki dün gün ṣoḥbetidür Ḳadr ü Nevrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 123). [şehen-şeh,]*

şehen-şeh: *Padişahlar padişahı (Husrev-i Perviz). [12]*

1. **Şehen-şeh** raġbet ile ʿizzet itdi
Hemān laḥẓe otaġı ḫalvet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 29). [şehen-şeh,]*

şehen-şeh: *Padişahlar padişahı (Hürmüz).*

1. Ki Ḫusrev dün gice beysüzlük itmiş
Şehen-şeh sevmedügi yola gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 12). [şehen-şeh,]*

şehen-şehlık: *Şahların şahı olma, en yüce padişah olma durumu. [2]*

1. Ne var ṣabr ise ʿālem reh-nümūnı
Şehen-şehlıḳ işi sevmez sükūnı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 62). [şehen-şehlıḳ,]*

şehlıġ: *Hükümdarlık, padişahlık. [5]*

1. Sūretde **şehlıġuñ** ger şems-üḍ-ḍuḥā görinür
Nūr-ı kerāmet içre yüz vech ile ola ekrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 43). [şehlıġuñ, -uñ]*

şehlık: *Hükümdarlık, padişahlık. [5]*

1. Çü **şehlıḳ** işi bitdi ḥasreti yār
Varuraḳ itdi şāhuñ cānuna kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 1). [şehlıḳ,]*

şeh-nevāz: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı.*

1. Pes itdi **Şeh-nevāz** āvāz-ı pür-nāz
Ki tenhā bitdi bir serv-i ser-efrāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 82, Mısra 1). [şeh-nevāz,]*

şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz: *Sesi bülbül gibi güzel olan Şeh-nevaz (Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı).*

1. Dil-ārām u Cihān-baḫt u Şeker-nāz
Onıncı **Şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 61). [şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz, -]*

şehper: *Kuşun kanadındaki en uzun tüy.*

1. Eger Cibrīl olursa ʿaḳla rehber
Yaḳar dehşetden ol işikde **şehper** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 90). [şehper,]*

şehper-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah kanadı.*

1. Bürüdi ʿarş ü ferşi beyża misāl
Şehper-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 36). [şehper-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

şeh-per-i ʿukḳāb: *Kartalın kanadındaki en uzun tüy (Bu tüyleri hükümdar, vezir vb. devlet adamları başlıklarının önüne takarlardı. Burada Sultan II. Murad'ın başına kartal tüyü taktığı söylenmekte ve bu sayede onun savaşçı kişiliğine de vurgu yapılmaktadır).*

1. Atarsa **şeh-per-i ʿuḳḳābını** ḳıl
Çeker şol dem ḳarınca gözine mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 23). [şeh-per-i ʿuḳḳābını, -ı, -nı]*

şehr: *Şehir, kent. [25]*

1. Pes ol aḳça yayılur ile **şehre**
İrüşür behre andan ehl-i dehre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 43). [şehre, -e]*

şehr: *Şehir, kent. II şehirdeki herkes, halk. [3]*

1. Ururlar Ḫusrevüñ adına sikke
Düşürürler şehi vü **şehri** şekke *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 42). [şehri, -i]*

şehr: *Şehir II. Gönül.*

1. Bıraḫduñ boynuma bend-i kemendi
Şeşersin çün-kim itdüñ **şehre** bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 92). [şehre, -e]*

şehr: *Şehir, kent (Ermen ülkesi). [4]*

1. Ola mı telḫ hergiz rūzgārı
Şu **şehrüñ** ki ola Şīrīn şehr-yārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 22). [şehrüñ, -üñ]*

şehr-i bend-i ḫāki: *Toprağa bağlı şehir. II. Fani dünya. [2]*

1. Olur cān merkebiyle seyr-i eflāk
Ḳo **şehr-i bend-i ḫāki** olasın pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 62). [şehr-i bend-i ḫāki, -]*

şehr-i medāyin: *Medayin şehri. [2]*

1. Ḳanı Ermen ḳanı **şehr-i Medāyin**
Velī nā-çār olmaḳdur bu kābīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 29). [şehr-i medāyin, -]*

şehr ü bāġa sıġma-: *Şehre, bahçeye sığmamak. II. Sıkıntı ya da üzüntü gibi duygular nedeniyle bulunduğu yerde kalmaya, hiç bir şey yapmadan beklemeye tahammül edememek, bulunduğu yerde duramamak; kaçıp gitmek uzaklaşmak istemek. [İkileme, Deyim]*

1. Ṭarıġup **şıġmaduġun şehr ü bāġa**
Kühistān istedügini turaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 27). [şehr ü bāġa şıġmaduġun, -duġ, -un]*

şehrī: *Şehirli.*

1. Ne ḥikmetler ki var **şehrī** vü dihī
Ḳamuya kesb ise size bedīhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 35). [şehrī,]*

şehr-istān: *Şehir, büyük şehir.*

1. Ḳanı ol daʿvi-i destān idenler
Cihānı mülk ü **şehr-istān** idenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 14). [şehr-istān,]*

şehr-yār: *Büyük padişah, hükümdar. [2]*

1. Çü ḳılmaz hīç yāra dehr yārī
Ne ḫalḳ-ı şehr ḳor ne **şehr-yārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 52). [şehr-yārı, -ı]*

şehr-yār: *Büyük padişah, hükümdar (Husrev-i Perviz). [2]*

1. Didi Şīrīn ki işitdük **şehr-yārı**
Ki var Ḳayṣer kızı birle ḳarārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 43). [şehr-yārı, -ı]*

şehr-yār: *Büyük padişâh, hükümdar (Hürmüz). [2]*

1. İlāhī sen bağışla **şehr-yāre**
Toḳunmasun bu il ü şehre yāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 53). [şehr-yāre, -e]*

şehr-yār ol-: *Hükümdar olmak.*

1. Ola mı telḫ hergiz rūzgārı
Şu şehrüñ ki **ola** Şīrīn **şehr-yārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 22). [şehr-yārı ola, -a]*

şehr-yārā: *Ey padişah, ey hükümdar!.*

1. Ki dāʿim **şehr-yārā** kām-gār ol
Bu devr-i çarḫ var olduḳça var ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 3). [şehr-yārā,]*

şeh-sūvār: *At binmede usta olan kişi (Şirin).*

1. Çü Ḥaḳ pīrūz ḳıldı rūzgāruñ
Götürdi atı ile **şeh-sūvārın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 16). [şeh-sūvārın, -ın]*

şeh-süvār ol-: *Çok usta binici olmak.*

1. Didi şāhā cihān turduḳça var ol
   Saʿādet merkebine **şeh-süvār ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 16). [şeh-süvār ol, -]*

şehüñ tahtı vü ḳayṣer tācı içün: *"Şahın tahtı ve Kayser'in tacına yemin olsun ki" anlamında bir ant verme, karşısındakini bir şeye zorlama ifadesi.*

1. Şehüñ taḫtı vü ḳayṣer tācı içün
   Bu tatlu cāna iren acı içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 55). [şehüñ taḫtı vü ḳayṣer tācı içün, -]*

şehvānī: *Şehvetle, nefisle ilgili; cinsel istek.*

1. Muḥabbet zāʾil olur çün ʿarażdur
   Ḥakīm eydür ki **şehvānī** marażdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 60). [şehvānī,]*

şehvet: *Erkek ve kadın cinslerinin birbirine olan doğal eğilimleri, şiddetli istek, cinsel istek. [3]*

1. Gelür ḳışraklar anda raġbet ile
   Sürinürler bu ṭaşa **şehvet** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 12). [şehvet,]*

şehzād: *Padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk (Husrev-i Perviz).*

1. Azacuḳ müddetüñ içinde **şehzād**
   Öküş ḥikmet tutar üstāddan yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 53). [şehzād,]*

şeh-zāde: *Padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk. [2]*

1. Anın dimişler ol **şeh-zāde** Pervīz
   Gören ḳılurdı cān ü dil per-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 69). [şeh-zāde,]*

şeh-zāde: *Padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk (Husrev-i Perviz).*

1. Bir iki yār ile **şeh-zāde** ḫalvet
   Ḳılurdı bir çemende ʿayş ü ʿişret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 17). [şeh-zāde,]*

şek: *Şüphe. [2]*

1. Belī ben baña itdüm **şek** degüldür
   Delülik ādeme yindek degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 67). [şek,]*

şek degül: *Hiç şüphe yok, hiç şüphesiz. [2]*

1. Didiler işbu cāḏu dek degüldür
   Bilür bu siḥr ü efsūn **şek degüldür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 70). [şek degüldür, -dür]*

şekāyık: *Düğün çiçeğigiller familyasından, çeşitli renkte güzel çiçekler açan, her çeşit toprak ve şartta yetişen, süs bitkisi olarak yetiştirilen otsu veya odunsu bitki.*

1. **Şeḳāyıḳ** ġurresinden sebze ġarrā
   Reyāḥīn ṭurresinden yir muṭarrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 69). [şeḳāyıḳ,]*

şeker: *Şeker kamışı, şeker pancarı vb. bitkilerin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, ağızda tatlı bir lezzet bırakan maddelere verilen ortak isim. [27]*

1. Deberdür idi ol şīrīn ḫaberden
   Söziyle lezzet alurdı **şekerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 68). [şekerden, -den]*

şeker: *Şeker kamışı, şeker pancarı vb. bitkilerin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, ağızda tatlı bir lezzet bırakan maddelere verilen ortak isim II hoş, güzel (şey).*

1. Çü ṣunduñ hicr zehriyle ṭolu cām
   Şeker bigi içelüm kām u nā-kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 124). [şeker,]*

şeker: *Şeker, tatlı. II. Hoşa gidecek, mutluluk verecek şeyler. [2]*

1. Bu ḫ̆āndan yiyecek ṣanma **şekerdür**
   Ḳamu dūd-ı dil ḫūn-ı cigerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 79). [şekerdür, -dür]*

şeker: *Şeker, tatlı. II. Hoşa giden nimet(ler), insana mutluluk, keyif veren durum(lar).*

1. Bu ḫ̆ān-sālār kim derler aña dehr
   Nevāle geh **şeker** ṣunar gehī zehr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 90). [şeker,]*

şeker: *Şeker, tatlı. II. Gönle hoş gelen güzel.*

1. **Şekerlerden** dil ü cān şākir idi
Çi-ger keklik öküş şāhīn bir idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 17). [şekerlerden, -ler, -den]*

şeker: *Şeker gibi tatlı olan güzel (Şirin).*

1. Hemīşe ol **şeker** şīrīn yaraşur
Anı telḫ idene nefrīn yaraşur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 45). [şeker,]*

şeker: *Şeker II Sevgilinin tatlı dudakları. [2]*

1. Zenaḫ sīb ü **şeker** ġonce leb olmış
Turunc-ı tāze vü ter ġabġab olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 227). [şeker,]*

şeker: *Şeker. II. Sevgilinin yanağı.*

1. Meġer cüllāb düzmege **şekerden**
Aḳıdur gül ṣuyun bādām-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 35). [şekerden, -den]*

şeker: *Husrev ü Şirin mesnevisinde yer alan karakterlerden birinin adı. Husrev-i Perviz'in karısı Meryem'in özel olarak yetiştirdiği cariyesidir. Meryem'in ölümünden sonra Şirin'den beklediği ilgiyi göremeyen Husrev, bir süre bu güzelle birlikte olmuştur. [29]*

1. Semendür cismi san sīmīnliginden
Şeker ḳonmış adı şīrīnliginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 44). [şeker,]*

şeker: *Tatlı, tatlılık, güzellik.*

1. Sözinde biñ **şeker** ṭuzında yüz nāz
Hezārān ʿizz ü nāz ile ṭdi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 47). [şeker,]*

şeker: *Şeker, tatlı. II Tatlı söz. [3]*

1. Cigerler gördi müşk-endūd ḳılmış
Şekerler līk zehr-ālūd ḳılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 112). [şekerler, -ler]*

şeker-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah şekeri.*

1. ʿĀlem aġzına virdi leẕẕet-i cān
Şeker-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 32). [şeker-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

şeker-i vaṣl: *Sevgiliye kavuşmanın tatlılığı.*

1. Cānum çü bulduñ **şeker-i vaṣlı** şükrini
İç hicr zehrini kim dem-i intiḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 15). [şeker-i vaṣlı, -ı]*

şeker dilde: *Tatlı hoş bir lisanla.*

1. Çü Şīrīn gördi ḥāżırdur cevāba
Şeker dilde şürūʿ itdi ḥiṭāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 92). [şeker dilde, -]*

şeker söz: *Tatlı sözler, hoş laflar.*

1. Cemālüñdan ḳamer yüzi münevver
Zülālüñden **şeker sözi** mükerrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 146). [şeker sözi, -]*

şeker tengi: *Şeker yükü/şeker balyası. II. (Şirin'in) cinsel organı.*

1. Dimezven kim nişāna tīr urdı
Şeker tengine cūy-ı şīr urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 184). [şeker tengine, -n, -e]*

şeker tuzlu: *Beyitte geçen "şeker tuzlu" ifadesi, bir ikileme biçiminde sıfat olarak kullanılmıştır. Bir insanı nitelemek üzere "tatlı ve sevimli" anlamı taşımaktadır. "Şeker" sözcüğünün bu anlamda kullanımı yaygın olmakla beraber; "tuzlu" için şimdiye kadar yapılan taramalarda böyle bir kullanıma rastlanılmamıştır. "Tuzlu" sözcüğü yapısı ve beyitteki anlamı itibarıyla Farsça'daki "ba nemek" ifadesini akla getirmektedir. Bilindiği üzere Farsça'da nemek, tuz anlamına gelmekte olup, yapısı itibarıyla "tuzlu" anlamına gelmesi beklenen "ba nemek" ifadesi, "sevimli, tatlı, hoş, güzel" gibi anlamlara gelmektedir.*

1. Ne Şīrīnden **şeker ṭuzlu** beşer var
Ne Şebdīze irer bād-ı seḥer var **(***Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 49). [şeker ṭuzlu, -]*

şeker yi-: *Tatlı yemek. II. (Sevgiliyi) dudağından öpmek. [Deyim]*

1. Eger nāz eylesem ḳaṣdum hemāndur
Ki maḫmūra **şeker yimek** ziyāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 8). [şeker yimek, -mek]*

şeker yüki: *Şeker yükü, şeker balyası.*

1. **Şeker yükidür** ol demden berü teng
Ki sinüñ laʿlüne kān oldı bu seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 17). [şeker yükidür, -dür]*

şeker-bār: *Şeker saçan, yağdıran.*

1. Şeh-i şīrīn-zebān u şehd-güftār
Şeker-nūş u şeker-pāş u **şeker-bār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 2). [şeker-bār,]*

şeker-bār ol-: *Şeker saçmak. II. Güzel sesler çıkarmak, hoşa giden müzik yapmak. [Deyim]*

1. **Olınca** Barbed ʿūdı **şeker-bār**
Nigīsā çengi düzmişdi nigūsār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 1). [şeker-bār olınca, -ınca]*

şekerden ṭatlu: *Bir şeyi, beğendiği başka bir şeyden daha üstün bulmayı, çok beğenmeyi ifade eden söz (Bu ifadenin "baldan tatlı" şekli de kullanılmaktadır).*

1. Gice olınca ḳıldılar şikārı
Şekerden ṭatlu görüp rüzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 138). [şekerden ṭatlu, -]*

şekerden ṭatlu gel-: *Bir şeyi, beğendiği başka bir şeyden daha üstün bulmak. Çok beğenmek, çok hoşuna gitmek. Bu ifadenin "baldan tatlı" şekli de kullanılmaktadır. [Deyim]*

1. Yir iken medḥ-i ḫᵛānında ʿaşīde
Şekerden ṭatlu geldi bu ḳaşīde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 84). [şekerden ṭatlu gel-, -]*

şeker-dilden: *Tatlı dil ile.*

1. Oturup bir gice tedbīr iderdi
Şeker-dilden ḥisāb-ı şīr iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 18). [şeker-dilden,]*

şeker-gūn: *Şeker renkli. II. Şeker gibi hoşa gidecek görünümlü.*

1. Bes ola bu **şeker-gūn** zehri saçmaḳ
Daḫı yiter açılmış rāzı açmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 11). [şeker-gūn,]*

şeker-hand: *Tatlı gülüşlü.*

1. Ki şāhidler şehi Şīrīn-i dil-bend
Ki şīr ü şehd içindendür **şeker-ḫand** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 44). [şeker-ḫand,]*

şeker-hande: *Tatlı gülüş.*

1. Şeker-ḫandeñle pür-güldür kenārum
Şarāb-ı būseñ ile pür-ḫumārum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 29). [şeker-ḫandeñle, -ñ, -le]*

şeker-leb: *Dudağı şeker gibi tatlı olan, tatlı dudaklı. [3]*

1. Büt-i şīrīn-zebān ü ḫusrev-āyīn
Nigārīn ü **şeker-leb** yaʿni Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 10). [şeker-leb,]*

şeker-leb: *Dudağı şeker gibi tatlı olan, tatlı dudaklı; tatlı dilli, hoş sohbet kimse (Şirin). [4]*

1. Pes andan ʿaḳlını cemʿ itdi Şāvūr
Şeker-lebden çü buldı söze destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 82). [şeker-lebden, -den]*

şeker-leb: *Tatlı dilli, hoş sohbet kimse (Şirin'in hizmetindeki güzel cariyeler).*

1. Oturmışdı **şeker-leblerle** Şīrīn
Geçerdi dürlü söz şīrīn ü rengīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 3). [şeker-leblerle, -ler, -le]*

şeker-nāz: *Husrev u Şirin mesnevisinde Şirin'in hizmetinde olan güzel cariyelerden birinin adı. [3]*

1. Dil-ārām u Cihān-baḫt u **Şeker-nāz**
Onıncı Şeh-nevāz-ı bülbül-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 61). [şeker-nāz,]*

şeker-nūş: *Şeker yudumlayan.*

1. Şeh-i şīrīn-zebān u şehd-güftār
Şeker-nūş u şeker-pāş u şeker-bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 2). [şeker-nūş,]*

şeker-pāş: *Şeker saçan.*

1. Şeh-i şīrīn-zebān u şehd-güftār
Şeker-nūş u **şeker-pāş** u şeker-bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 2). [şeker-pāş,]*

şeker-rīz: *Şeker saçan, pek tatlı, pek hoş. [3]*

1. Cihān ḳavmine ol şīr ü **şeker-rīz**
Behāne olsun hemān Şīrīn ü Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 21). [şeker-rīz,]*

şeker-rīz ol-: *Şeker saçmak. II. Hoşa gidecek şarkı söyleyip müzik icra etmek. [3] [Deyim]*

1. Çün **oldı** söz ile ʿūdı **şeker-rīz**
Bu resme didi şiʿr-i ʿişret-engīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 31). [şeker-rīz oldı, -dı]*

şeker-rīz ol-: *Şeker saçmak. II. Mutlu olmak, hoşça vakit geçirmek. [Deyim]*

1. Bu şeh şehdinden **olalum şeker-rīz**
Ola şāyed ki Şīrīn ateşi tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 31). [şeker-rīz olalum, -alum]*

şeker-sāz: *Şeker yapan, şeker hazırlayan.*

1. Olup Şīrīn-i ter sözi **şeker-sāz**
Ne şekker virdi cāndan tatlu āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 5). [şeker-sāz,]*

şeker-tengi: *Şeker yükü. II. Tatlılık, güzellik, sahip olunan üstün nitelikler.*

1. **Şeker-tenginden** açdı ḳufl-ı yāḳūt
Ki yāḳūt u şeker andan bulur ḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 3). [şeker-tenginden, -n, -den]*

şeker-tengi: *Şeker yükü. II. Çok tatlı olan güzel (Meryem'in cariyesi Şeker).*

1. Getüreler **şeker-tengin** araya
Ki cān otını ol yükde araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 11). [şeker-tengin, -n]*

şeker-tengin aç-: *Şeker yükünü (teng-i şeker) açmak. II. Tatlı tatlı konuşmak. [Deyim]*

1. Medāyinden **şeker-tengin açardı**
Cihāna şerbet-i şīrīn saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 91). [şeker-tengin açardı, -ar, -dı]*

şeker-veş: *Şeker gibi.*

1. Gehī mey bigi acı sunaram cām
Şeker-veş gāh şīrīn eylerem kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 72). [şeker-veş,]*

şeker-veş: *Şeker (adlı kadın) gibi.*

1. Sen istersin düzüp mekr ile destān
Şeker-veş bini ḳılmaḳ nuḳl-ı mestān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 36). [şeker-veş,]*

şekk ü reyb it-: *Tereddüt ve şüphe etmek. [İkileme]*

1. Ẓuhūra evvel iren sırr-ı ġaybī
Anuñ nūrıdur **itme şekk ü reybi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 36). [şekk ü reybi itme, -me]*

şekk ü şübhe: *Zan ve şüphe. [İkileme]*

1. Taʿalluḳ cism ü ḥisse olsa muhkem
Degüldür nefse **şekk ü şübheler** kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 10). [şekk ü şübheler, -ler]*

şekke düşür-: *Şüpheye düşürmek. Kuşku duymasına yol açmak. [Deyim]*

1. Ururlar Ḫusrevüñ adına sikke
Düşürürler şehi vü şehri **şekke** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 42). [şekke düşürürler, -ür, -ler]*

şekker: *Şeker, tatlı. [13]*

1. Ne **şekker** āb-ı ḥayvānuñ mizācı
Eli yunduġı ṣudan ola acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 143). [şekker,]*

şekker: *Şeker, tatlı; hoşluk, letafet. [2]*

1. Südi çün **şekkerüñden** şād idesin
Bu ḳan baḥrına ġarkı yād idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 95). [şekkerüñden, -üñ, -den]*

şekker: *Tatlı içecek, şerbet; Husrev u Şirin mesnevisinde yer alan Şeker adlı güzel.*

1. Nice bir nīş-i Şīrīnden ḳılam cūş
   Şarāb u şīr u **şekker** idelüm nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 30). [şekker,]*

şekker: *Tatlı, şeker. II. İyi ve güzel şeyler; insanın hoşuna gidecek olay(lar) ve durum(lar). [2]*

1. Bu şerbetden ṭolupdur sīneler ḳahr
   Ki tadururken ider **şekkeri** ḳahr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 98). [şekkeri, -i]*

şekker: *Şeker, tatlı II sevgilinin tatlı dudağı. [3]*

1. Ne var ḳan dökmek ise laʿli ḫūsı
   Daḫi var **şekkerinde** süd ḳoḫusı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 222). [şekkerinde, -in, -de]*

şekker: *Tatlı kişi, hoşa giden güzel. II. Şirin.*

1. Severven tāze şīrī iy hüner-ver
   Süd ile oldı perverde bu **şekker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 34). [şekker,]*

şekker: *Şeker, tatlı. II. Güzel, hoş söz. [3]*

1. İrişdi anda Şīrīn-i şeker-ḫand
   Gözi ḫūn-rīz ü sözi **şekker** ü ḳand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 62). [şekker,]*

şekker: *Şeker II sevgiliyi kucaklayıp dudaklarını öpme.*

1. Biraz müddet ki ḥiddet bula teskīn
   Baña **şekker** mübārek şāha şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 10). [şekker,]*

şekker: *Şeker dengi/yükü, şeker balyası.*

1. Didi dil-tenglikden iy dil-i teng
   Nice vaḳtüm ola **şekker** bigi teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 84). [şekker,]*

şekker-i nāb: *Saf şeker.*

1. Şeh-i şīrīn zebān u **şekker-i nāb**
   Götürmişdi bile bir şişe cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 91). [şekker-i nāb, -]*

şekker dök-: *Şeker saçmak. II. Güzel sesler, ezgiler çıkarmak. [Deyim]*

1. Naġme-yi ʿūd demi meclisi pür-ʿanber ider
   Nefesinden n'ola ger ney **döke şekker** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 12). [şekker döke, -e]*

şekker kap-: *Şeker kapmak. II. Öpücük almak. [Deyim]*

1. Ḳaçan kim bulalar bir būse cāndan
   Ḳaparlardı ne **şekker** yig cihāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 54). [şekker ḳaparlardı, -ar, -lar, -dı]*

şekker-āmīz: *Şekerli, şekerle karışık.*

1. Ḫadeng-i ġamzesini ḳıldı sertīz
   Ḳızardı gül bigi illā **şekker-āmīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 14). [şekker-āmīz,]*

şekker-fişān: *Şeker saçıcı.*

1. Lebüm bigi çi-ger **şekker-fişānem**
   Gine zülfüm bigi dāmen-keşānem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 85). [şekker-fişānem, -em]*

şekkerīn-nūş ol-: *Tatlı şerbet içmek.*

1. Diyeydüm serv serv olsa ḳabā-pūş
   Oḳurdum gül gül **olsa şekkerīn-nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 100). [şekkerīn-nūş olsa, -sa]*

şekker-leb: *Şeker gibi tatlı dudağı olan güzel.*

1. Bu **şekker-lebler** ortasında Şīrīn
   Meh-i tābān bigi ayruġı Pervīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 37). [şekker-lebler, -ler]*

şekkerlig: *Tatlılık, hoşluk.*

1. Yüzi san tāze güldür terliginden
   Suyı cān şerbeti **şekkerliginden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 118). [şekkerliginden, -in, -den]*

şekker-rīz: *Şeker saçan. II. Tatlı tatlı konuşan, güzel söz söyleyen kimse.*

1. Buyurdı şāh kim her bir **şekker-rīz**
Bizümçün bir meşel disün dil-āvīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 7). [şekker-rīz,]*

şekker-şikār ol-: *Şeker adlı karakteri avlamak, Şeker'in peşinden koşmak.*

1. Şehā ben şākirem ḥālüme var ol
Ko Şīrīn şehdini **Şekker-şikār ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 50). [şekker-şikār ol, -]*

şekl: *Biçim, kılık. [2]*

1. Melek-manẓar velī **şekli** beşerden
Perī-peyker velī nūrı ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 23). [şekli, -i]*

şekl: *Şekil, biçim, görünüş. [6]*

1. Ḳara ṭaşdan bir at **şekli** yonılmış
Ṭılısm ile maġāra içre ḳonılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 3). [şekli, -i]*

şekl-i hilāl: *Ayın ilk günlerinde aldığı yay şekli, yeni ay biçimi.*

1. Ḳamer her meh düzer **şekl-i hilāli**
Ki duta atı naʿlinden miṣāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 65). [şekl-i hilāli, -i]*

şekl-i nebāt: *Bitkilerin şekli.*

1. Yil ile su ise aṣlı ḥayātuñ
Kim ider ḥüsnini **şekl-i nebātuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 156). [şekl-i nebātuñ, -uñ]*

şekl-i pergār: *Pergel gibi, sürekli dönen.*

1. Çün iki yüzlü oldı **şekl-i pergār**
Gehī iḳbāl resm ider geh idbār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 53). [şekl-i pergār, -]*

şekl-i rūḥānī: *Ruhani şekil, görünüş (Tanıkta, ilahi bir güzelliğe sahip olan sevgilinin görünüşü kastedilmektedir).*

1. Açalı çehre dīdārı göñül göz yumdı cennetden
Görürken **şekl-i rūḥānī** ne leẕẕet naḳş-ı
Mānīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 4). [şekl-i rūḥānī, -]*

şekl-i şīrīn: *Şirin'in tasviri, Şirin'in resmi.*

1. Yazar tīşeyle taşa **şekl-i Şīrīn**
Niteki Erjeng naḳşın Mānī-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 15). [şekl-i şīrīn, -]*

şekl-i zībā: *Güzel görünüşlü, güzel (Şirin).*

1. Çi-ger her müşkile olmış şikībā
Arup yorıldı key ol **şekl-i zībā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 48). [şekl-i zībā, -]*

şekl ü şūret: *Şekil ve resim (Şavur'un yaptığı resim). [İkileme]*

1. Görelüm cidd idelüm **şekl ü şūret**
Ki ne yüz göstere maʿnā żarūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 95). [şekl ü şūret, -]*

şekle düz-: *Şekil vermek, belirli bir biçime girmesini sağlamak, biçimlendirmek, şekillendirmek. [Deyim]*

1. Ḫamīr ü mūmdan yumşaḳ ʿamelde
Ne **şekle düzseler** olurdı elde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 40). [şekle düzseler, -se, -ler]*

şeklin diġer-gūn ḳıl-: *Şekil değiştirmek. Bir görünümden başka görünüme geçmek (Tanıkta, feleğin türlü türlü yüzünü göstermesi, kişinin karşısına farklı/beklenmedik durumlar çıkarması kastedilir).*

1. Baḳarlar kim bu ṣūret-bāz-ı gerdūn
Ne luʿb ile ḳılur şeklin diġer-gūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 70). [şeklin diġer-gūn ḳılur, -ur]*

şekline gir-: *Kılığına bürünmek II dönüşmek. [Deyim]*

1. Ulu muġ **şeklinde girmişdi** Şāvūr
Çelīpā vü ṣalīb ü zend ü nesṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 75). [şekline girmişdi, -miş, -di]*

şemʿ: *Mum. [14]*

1. Ṭoludur şūr-ı Şîrînden dimāġı
İçin yaḳdı muḥabbet **şemʿi** dāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 18). [şemʿi, -i]*

şemʿ: *Mum II âşık.*

1. Ne içün sararup **şem**ʿ aḳıdur yaş
Meger şîrîn firāḳı urdı āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 53). [şemʿ,]*

şemʿ: *Mum II parlaklık.*

1. ṣaçuñ zencîrinüñ dîvānesidür
Cemālüñ **şemʿinüñ** pervānesidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 54). [şemʿinüñ, -i, -nüñ]*

şemʿ-i ʿālem-efrūz: *Cihanı aydınlatan mum.*

1. Güneşdür gerçi **şemʿ-i ʿālem-efrūz**
Bu şeh nūriyle oldı rūz pîrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 59). [şemʿ-i ʿālem-efrūz, -]*

şemʿ-i ʿālem-efrūz: *Cihanı aydınlatan mum. II. Güneş.*

1. Seḥer-geh kim bu **şemʿi ʿālem-efrūz**
Sipihr-i pür-çirāġı ḳıldı pihsūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 1). [şemʿ-i ʿālem-efrūz, -]*

şemʿ-i cān: *Can mumu.*

1. Didi iy **şemʿ-i cān** ü nūr-ı dîde
Dil ü cān bigi ʿālemde güzîde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 171). [şemʿ-i cān, -]*

şemʿ-i cemāl: *Yüz güzelliğinin mumu.*

1. Ne ben görse perī **şemʿ-i cemālin**
Yaḳa pervāne bigi perr ü bālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 75). [şemʿ-i cemālin, -in]*

şemʿ-i cemʿ-āşnāyī: *Dostluk meclisinin kandili/aydınlatıcısı II sevgili (Şirin).*

1. Didi iy **şemʿ-i cemʿ-āşnāyī**
Yüzüñdür cān gözine rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 29). [şemʿ-i cemʿ-āşnāyī, -]*

şemʿ-i iḳbāl uyar-: *Baht açıklığı/mutluluk mumunu yakmak. II. Talihi iyi yönde değişmek, mutlu olmak. [Deyim]*

1. Meger ki **uyardı** devlet **şemʿ-i iḳbāl**
Ki ġam pervānesi yaḳdı per ü bāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 29). [şemʿ-i iḳbāl uyardı, -dı]*

şemʿ-i millet: *Millet mumu.*

1. Görürdi gevherinde ḳābiliyyet
Çiraġ-ı mülk oḳırdı **şemʿ-i millet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 18). [şemʿ-i millet, -]*

şemʿ-ı pür-nūr: *Işıkla dolu, parlak mum. II sevgili (Şirin).*

1. Otaġ ardında idi **şemʿ-ı pür-nūr**
Tolanur idi san pervāne Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 51). [şemʿ-ı pür-nūr, -]*

şemʿ-i rūşen: *Parıldayan, aydınlık veren mum.*

1. Ki iy cān ḫalvetinde **şemʿ-i rūşen**
Göñül bāġı içinde tāze gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 3). [şemʿ-i rūşen, -]*

şemʿ-i ṣafā: *Safa/mutluluk mumu. II. Sevgili.*

1. uyḫu pervāsını ḳo bir nefes iy **şemʿ-i ṣafā**
yaḫalum nūruña pervāne bigi per bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 9). [şemʿ-i ṣafā, -]*

şemʿa: *Mum.*

1. Tapuñdur şemʿ ol pervāne-i zār
Yanar pervāne irse **şemʿā** nā-çār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 92). [şemʿā,]*

şemāil: *Bir kimsenin dış görünüşü.*

1. Görinse ādeme ḫod ol **şemāil**
Olurdı ḥayretinden ʿaḳlı zāil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 9). [şemāil,]*

şemāʾil: *Hoş manasına olan şimâl kelimesinin çoğul hâli (Gazelin ilk beytinde sevgiliye kavuşma kokusu taşıdığı söylenen şimal rüzgarı kastedilmektedir).*

1. Şemmesin ol **şemāʾilüñ** tuyalı
Dil-i pür-ḫūn açıldı ġonce-miş̱āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 3). [şemāʾilüñ, -üñ]*

şemme: *Koku II Çok az miktar, zerre miktarı.*

1. **Şemmesin** ol şemāʾilüñ tuyalı
Dil-i pür-ḫūn açıldı ġonce-miş̱āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 3). [şemmesin, -s, -in]*

şemme: *Çok az miktar, zerre miktârı.*

1. Bir **şemme** ḫāk-i pāyı ḳoḫısına ḳāniʿem
Yil bigi geçmeseydi nesīm-i şimāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 13). [şemme,]*

şems: *Güneş. [2]*

1. Şan oldı **şems** burcı ḳavse māil
Ḥaseddendür esed māha muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 59). [şems,]*

şems-i tābān: *Parıldayan güneş.*

1. Seḥer-gehden tutup çün **şems-i tābān**
Olurlar şeh ḳapusına şitābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 11). [şems-i tābān, -]*

şemse-i zer: *Altın renkli Güneş.*

1. Meger bir ṣubḥ kim bu **şemse-i zer**
Bıraḳdı lāciverdī ḳubbeye fer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 1). [şemse-i zer, -]*

şems-üḍ-ḍuḥā: *Kuşluk vakti güneşi, sabah güneşi.*

1. Sūretde şehlıġuñ ger **şems-üḍ-ḍuḥā** görinür
Nūr-ı kerāmet içre yüz vech ile ola ekrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 43). [şems-üḍ-ḍuḥā,]*

şemşīr: *Kılıç. [5]*

1. İşigüñdür eger bālā eger zīr
Yüzüm dönmezven irse tīr ü **şemşīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 74). [şemşīr,]*

şemşīr-i bürrān: *Keskin kılıç.*

1. Ne tīr-i tīz ü ne **şemşīr-i bürrān**
Bu tañ ġarḳ oldı ḳana rūy-ı devrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 7). [şemşīr-i bürrān, -]*

şemşīr sal-: *Kılıç çekmek, saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak. [Deyim]*

1. **Salar** her tañ sipāh-ı zenge **şemşīr**
Çü şehdür merkebi oldı anuñ Şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 19). [şemşīr salar, -ar]*

şemşīr ur-: *Kılıç vurmak, çalmak. Kılıçla savaşmak, kılıç ile öldürmek. [Deyim]*

1. Şu deñlü **urdı** peleng ü şīre **şemşīr**
Ki ancaḳ gökde ḳaldı didiler şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 86). [şemşīr urdı, -dı]*

şemʿ-veş: *Mum gibi, mum misali.*

1. Olup Şīrînden ayru **şemʿ-veş** ter
Eritdi cān nite-kim ṣuda şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 57). [şemʿ-veş,]*

şenāʿat: *Kötülük, fenalık, alçaklık.*

1. Ḳamu ḳavlüñe gösterdüm iṭāʿat
Meġer ol fiʿle kim vardur **şenāʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 6). [şenāʿat,]*

şeng: *Hareketleri zarif, neşeli, kıvrak.*

1. Ḳamusı şūḫ u **şeng** ü pür-zarāfet
Melāḥat birle ḳarışmış leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 63). [şeng,]*

seng: *Hareketleri zarif, neşeli, kıvrak sevgili.*

1. Ṭonanmış her biri bir dürlü renge
Kimisi şūḫa beñzer kimi **şenge** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 22). [şenge, -e]*

şengerf: *Zincifre/Züncüfre denilen kırmızı boya. Civa ile kurşundan elde edilirmiş.*

1. Bu ṣaḥn içindeki sīmāb-gün ḥarf
Ḳazındı yirine naḳş oldı **şengerf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 4). [şengerf,]*

şengerf: *Zincifre/Züncüfre denilen kırmızı boya. Civa ile kurşundan elde edilirmiş. II. Kan.*

1. ʿAceb reng oynadı ol āteş ü āb
   Ki naḳş oldı döşek **şengerf** ü sīmāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 190). [şengerf,]*

şenlik: *Bir yerin bayındır ve meskûn olması ve bunun sonunda ortaya çıkan canlılık, kalabalık; sevinç, neşe.*

1. Ki **şenliḳ** geh dikendür gāh gül-şen
   Gehī cām işe girür gāh cevşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 67). [şenliḳ,]*

şerʿ: *Allah'ın emri doğrultusunda dini inançlara göre belirlenmiş kurallar, şeriat. [4]*

1. Ṣalāhı zād ḳıl **şerʿi** silāḥ it
   İki ʿilm ü ʿamel perrin cenāḥ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 15). [şerʿi, -i]*

şer: *Kötü, fena.*

1. İderler aña ol **şer** sözi taʿlīm
   Virürler dil baġı bir ḳaç zer ü sīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 43). [şer,]*

şer: *Kötülük. [4]*

1. Geçüp ben şūre baḫtuñ her **şerinden**
   Elini tarta Şīrīn şekkerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 125). [şerinden, -i, -n, -den]*

şer u şur: *Kötülük ve kavga. II. Zorlama, zor kullanma. [İkileme]*

1. Şehā var Şekkere göster zerr ü zūr
   Ki Şīrīn şehdurur sevmez **şer ü şūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 40). [şer ü şūr, -]*

ser u şūr ol-: *Çok üzgün ve incinmiş olmak. [İkileme]*

1. Ne kim dirse baña anca hezārem
   Şer ü şūrem elinden şerm-sārem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 34). [şer ü şūr ol, -]*

şerb: *Farsça'da "şerbeti" olarak bilinen kadın yaşmağı yapılan bir nevi tülbent. II İnce ve yumuşak kumaş. [2]*

1. Tenüñi incidürdi **şerb** ü dībā
   Döye mı bunca rence ol cism-i zībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 97). [şerb,]*
2. Tenüm anda geyür dībā vü **şerbi**
   Ki göre dār u gīr ü ḍarb ü ḥarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 45). [şerbi, -i]*

şerbet: *Tatlı içecek. [15]*

1. Bıñar ü çeşme illā eyle ṣāfī
   Ki kevşer **şerbetinden** ṣuyı ṣāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 12). [şerbetinden, -i, -n, -den]*

şerbet: *Tatlı içecek. II Ölüm. [2]*

1. Bu **şerbetden** ṭolupdur sīneler ḳahr
   Ki tadururken ider şekkeri ḳahr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 97). [şerbetden, -den]*
2. Bu **şerbetden** aña da içürdi cürʿa
   Bu luʿbetden aña da yudı ḳurʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 87). [şerbetden, -den]*

şerbet: *Tatlı içecek II İlaç.*

1. Ne **şerbetdür** ki şāḫa içürüp āb
   Pür eyler kūze-i amrūdı cüllāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 163). [şerbetdür, -dür]*

şerbet: *Tatlı içecek II Sevgilinin tatlı dudakları. [4]*

1. Ne **şerbet** kim bulursa z̲erresin ḫāk
   Dirilüp ölüler ḳıla kefen-çak *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 39). [şerbet,]*

şerbet: *Tatlı içecek II kavuşma şarabı.*

1. Çü vaṣluñ **şerbetinden** cān diridür
   Bu gicemi diri tutsam yiridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 53). [şerbetinden, -i, -n, -den]*

şerbet: *Tatlı içecek. II. Zafer, başarı (Beyitte şerbet içmek ile padişahın yiğitlik göstermesi bir başarı kazanması kastedilmektedir).*

1. Egerçi ḫ̲ʷān ola pür-menn ü selvā
   Olur **şerbet** ilerü soñra ḥelvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 38). [şerbet,]*

şerbet-i āb: *Su şerbeti (Beyitte şerbet-i ab ile suyun*

kendisi ya da kolay bulunabilen, değeri açısından ucuz bir içecek kastedilmektedir).

1. Kim alsa ẓulm ile bir **şerbet-i āb**
Ḳılam ol ẓālimüñ ḳanını seyl-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 85). [şerbet-i āb, -]*

şerbet-i nūş: *Tatlı şerbeti.*

1. Şeker-leb ḳıldı çün bu sözleri gūş
Ṣafā virdi nitekim **şerbet-i nūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 88). [şerbet-i nūş, -]*

şerbet-i şīrīn: *Tatlı, hoş şerbet. II. Güzel, tatlı söz.*

1. Medāyinden şeker-tengin açardı
Cihāna **şerbet-i şīrīn** saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 92). [şerbet-i şīrīn, -]*

şeref: *Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı manevi yücelik, manevi ululuk, onur, haysiyet. [4]*

1. Keremde ekremi ḳavi kirāmuñ
Şerefde aʿẓamı cümle ʿiẓāmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 12). [şerefde, -de]*

şeref: *Yüksek mertebe ve makama sahip olma; yücelik, ululuk. [2]*

1. **Şerefde** çünki buldı iḫtişāṣı
Buyurdı egnine teşrīf-i ḫāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 15). [şerefde, -de]*

şeref: *Değer, kıymet.*

1. Şikeste gönlüme ṭurreñ virürse kūşe ḳaşuñda
Bu fetḥi yig görür gönlüm **şerefde** ṭāḳ-ı kisrādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 14). [şerefde, -de]*

şeref: *Yükselme, yükseliş.*

1. **Şerefde** ḫaste olaydı nüzūli
Ḫilāfınca suʿūdı vüʿudūli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 5). [şerefde, -de]*

şeref bul-: *Şeref kazanmak, kıymet ve itibarı artmak. [2] [Deyim]*

1. Biraz seyrān idelüm ḫidmetinde
Şeref bulsun dil ü cān devletinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 48). [şeref bulsun, -sun]*

şeref burcı: *Yıldızın şeref burcunda bulunması. Gezegenlerle burçlar arasında vebal (düşüş), şeref (yükselme) ve hubût (güçten düşme) ilişkileri vardır. Her burcun vebali, şerefî ve hubutu vardır. 'Burc-i şeref' mutluluk zamanının, baht açıklığının sembolüdür. Beyitte de talihin şeref burcunda olması ile bahtın açılması kastedilmektedir. [4]*

1. Ḳıla ṣabr aña-dek kim necm-i rāciʿ
Şeref burcında ola gine ṭālīʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 60). [şeref burcında ola, -a]*

şeref ṣal-: *Şeref vermek. [Deyim]*

1. Sāyeñ ḫaḳīr ṭopraġa **ṣalsa** idi **şeref**
Her ẕerre gün gözine olur idi tūtiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 15). [şeref ṣalsa, -sa]*

şeref vir-: *Şereflendirmek, yüceltmek, onurlandırmak.*

1. Ḫudāyā çün **şeref virdüñ** bu ada
İrişdür iki ʿālemde murāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 17). [şeref virdüñ, -dü, -ñ]*

şerer: *Kıvılcım.*

1. Yuḳaru tīz aġar dūd ü **şererden**
Aşaġa sebḳ ider ḥükm-i ḳaderden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 41). [şererden, -den]*

şerḥ: *Açıklama, etraflıca anlatma. [6]*

1. Ḳuluñuñ ḳıṣṣası **şerḥi** uzundur
Fesānem rūz-ı ḥicrāndan füzūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 39). [şerḥi, -i]*

şeʿr-i şiʿr: *İyi, tatlı şiir.*

1. Çü ḥāl ü ḳāl ile göñlüm şuʿūr olmazmış
Bu **şeʿr-i şiʿrini** pes nice bir şiʿār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 14). [şeʿr-i şiʿrini, -i, -n, -i]*

şerḥ eyle-: *Açıklamak, etraflıca anlatmak. [5]*

1. Dil uzatmış süñüler söylemeġe
Ciġerler ḥālini **şerḥ eylemeġe** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 32). [şerḥ eylemeġe, -meġ, -e]*

şerḥ it-: *Açıklamak, etraflıca anlatmak. [14]*

1. İrem bağın ne bilsün berk-i terre
Güneş cirmin nice **şerḥ ide** ẕerre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 16). [şerḥ ide, -e]*

şerḥ kıl-: *Açıklamak, etraflıca anlatmak. [2]*

1. Rivāyet böyle ḳıldılar bilenler
Ḥikāyet aṣlınuñ **şerḥin ḳılanlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 26). [şerḥin ḳılanlar, -an, -lar]*

şerḥ ol-: *Açıklanmak, anlatılmak. [2]*

1. Eger **şerḥ ola** āḥvāli nebātuñ
Ḳurıya döymeye bergi ḥayātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 167). [şerḥ ola, -a]*

şerḥ olın-: *Açıklanmak, anlatılmak. [2]*

1. Bu resme ḳırḳ gencüñ daḫı aṣlı
Olınsa şerḥ uzanur bāb u faṣlı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 44). [şerḥ olınsa, -sa]*

şerḥ ü beyān it-: *Açıklamak, anlatmak, izah etmek. [İkileme]*

1. Didi **şerḥ ü beyān it** vaṣf-ı ḥāli
Eyitdi bī-nişānlıḳdur nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 43). [şerḥ ü beyān it, -]*

şerīʿat: *Peygamberler aracılığıyla Allah tarafından konulan kanunlar.*

1. Ne çār çār rükni **şerīʿat** sarāyınuñ
Dest urmayan bu çār etegine ola çārpā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 69). [şerīʿat,]*

şerīf: *Şerefli, kutsal, mübarek. [2]*

1. Nefīsin cevherüñ mālüñ **şerīfin**
Atuñ tāzīsin ü ḫūbuñ laṭīfin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 3). [şerīfin, -in]*

şerīf: *Şerefli, saygın.*

1. Ki zīrā cümle şāhuñdur muṭīʿi
Elindedür **şerīfi** vü vażīʿi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 74). [şerīfi, -i]*

şerīk: *Ortak, benzer.*

1. Şehādet şūretidür ol Ḫudādan
Ki vāḥiddür **şerīki** yoḳ sivādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 30). [şerīki, -i]*

şerm: *Utanç. [3]*

1. Bu **şerm** ü ḫavf ile ol çeşme-i āb
Şu resme ditredi kim şuda mehtāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 155). [şerm,]*

şerm: *Utanma, mahcubiyet; haya, âr. [2]*

1. Göñül ʿışḳ ile ger-çi germ ḫōşdur
Be-her-ḥāl ādemīye **şerm** ḫōşdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 28). [şerm,]*

şerm ü haya: *Utanma ve çekinme duyguları. [İkileme]*

1. Çü görmedim anuñ **şerm ü ḥayāsın**
Nice bir tartayın cevr ü cefāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 43). [şerm ü ḥayāsın, -s, -ın]*

şerm-sār: *Utanan, utanmış, mahcup olmuş kimse. [2]*

1. Ḫudāvendā żaʿif ü ḥ̱ār ü zārem
Şerümden işügüñde **şerm-sārem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 44). [şerm-sārem, -em]*

şerr: *Hayırlı olmayan şey, husus. [5]*

1. Neşāṭ ile çemende seyr idelüm
Bu **şer** işüñ yümini ḫayr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 20). [şer,]*

şerr: *Kötülük, fenalık. [3]*

1. Eli tesbīḥli vü başında meyzer
Ve-līkin ġūl bigi **şerre** reh-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 40). [şerre, -e]*

şerr: *Kötülük, fenalık (Kötü amel, iş bağlamında).*

1. Nice döndürdi ol şerr işi ḫayre
Ki ḫayri ʿayne oldı **şerri** ġayre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 12). [şerri, -i]*

şerr işi ḫayre döndür-: *Olumsuz sonuçlanacak bir işi olumluya çevirmek. [Deyim]*

1. Nice **döndürdi** ol **şerr işi ḫayre**
Ki ḫayri ʿayne oldı şerri ġayre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 11). [şerr işi ḫayre döndürdi, -di]*

şerr u şur: *Fitne ve fenalık. [İkileme]*

1. İgende **şerr ü şūra** eyleme zūr
Ki şīrīn telḫ olur çün kim ola şūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 37). [şerr ü şūra, -a]*

şeş-: *Çözmek. [5]*

1. Çü fikrüñ odı ḳodı cāna dāġı
Girü ʿaḳluñ eliyle **şeş** bu bağı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 276). [şeş,]*

şeş: *Altı, beşten sonra gelen sayı.*

1. Ṭoyup **şeş** sāle iken maʿrifetden
Gözi ʿibret tutardı şeş cihetden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 83). [şeş,]*

şeş cihet: *Altı yön; ön, arka, sağ, sol, aşağı, yukarı.*

1. **Şeş cihetden** sen münezzehsin velī senden tolu
ʿArş ü ferş ü fevḳ ü taḫt ü saġ ü sol ü pīş ü pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 15). [şeş cihetden, -den]*

şeş cihet: *Altı yön; ön, arka, sağ, sol, aşağı, yukarı. II Dünya.*

1. Ṭoyup şeş sāle iken maʿrifetden
Gözi ʿibret tutardı **şeş cihetden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 84). [şeş cihet, -]*

şeş kūşe menzil: *Altı köşeli yer. II. Yeryüzü, dünya.*

1. Döndüñ çü heft ü penc ile **şeş kūşe menzile**
Didüñ yaḳīnī çār emīnüña mācerā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 67). [şeş kūşe menzile, -e]*

şeştā: *Altı telli tambur.*

1. Ne zaḫm u zaḫme ki urur barmaġ u kef
Alur boynına **şeştā** yüzine def *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 74). [şeştā,]*

şeşüm: *Altıncı.*

1. **Şeşümde** Müşterīnüñdür siyādet
Cihān bāzārına saçar saʿādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 9). [şeşümde, -de]*

şevk: *Şiddetli arzu, istek, aşırı heves. [19]*

1. Eger dirseñ dilüñ andan daḫı tut
Ciġer ḫūn eyle cān **şevḳıyle** ḳan yut *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 40). [şevḳıyle, -ı, -y, -le]*

şevk: *Şiddetli arzu, istek, aşırı heves; aşk. [2]*

1. Çü dīdāruñdan irmişdür başuma sāye-i devlet
Köyinsem **şevḳi** tābında gerekmez gölge Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 4). [şevḳi, -i]*

şevk: *1. Şiddetli arzu, istek, aşırı heves; sevinç, neşe, keyif. [2]*

1. Felekler sāzı āvāzına raḳḳāṣ
Melekler **şevḳi** deryāsında ġavvāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 12). [şevḳi, -i]*

şevk-i dīdār: *Sevgiliye duyulan iştiyak, arzu.*

1. Çi-ger söylenmez idi **şevḳ-i dīdār**
Velī gamzeyle iderlerdi bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 19). [şevḳ-i dīdār, -]*

şevk-ı maʿrīfet: *Varlıkların hakîkatini ve ilâhî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama/gerçeği bilme/irfan sevinci.*

1. Ne **şevḳ-ı maʿrīfet** ne ẕevḳ-ı ḥikmet
Ne iffet ne ʿibādet ne diyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 201). [şevḳ-ı maʿrīfet, -]*

şevk-i şīrīn: *Şirin'e duyulan aşk, heves, istek.*

1. Şehen-şeh **şevḳ-i Şīrīn** ile pür-cūş
Ḫayālin cān ile ḳılup der-āġūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 5). [şevḳ-i şīrīn, -]*

şevk bul-: *Şiddetli arzu, istek duymak. [Deyim]*

1. Miṣālinden **bulursın** böyle **şevḳi**
Yüzin gördükde gel gör ʿayş ü ẕevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 199). [şevḳ bulurdın, -ur, sın]*

şevk ile: *Aşk ile, canıgönülden, büyük bir arzuyla.*

1. Şu resme **şevḳ ile** toġrardı taşı
Ki aç etmegi vü derzi ḳumaşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 65). [şevḳ ile, -]*

şevk tābı: *Aşk ateşi.*

1. Köynürdi şevḳi tābına ḥüsninüñ āftāb
İtmese zülfi sāyesi luṭf ü ḥimāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 3). [şevḳ tābı, -]*

şevk ü mahabbet: *Arzu ve sevgi. [İkileme]*

1. Oḳı **şevḳ u maḫabbet** nāmesini
Girü germ it hāva hengāmesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 3). [şevḳ u maḫabbet, -]*

şevk-engīz: *Coşku ve heyecan katan.*

1. Ne naġme ki itdi ol gün **şevḳ-engīz**
ʿIvaż yüz genc virdi şāh Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 9). [şevḳ-engīz,]*

şevket: *Heybet, büyüklük, azamet. [4]*

1. Mehīn Bānū vefātın ḥasret ile
Şeh olduġını Şīrīn **şevket** ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 14). [şevket,]*

şevket: *Heybet, büyüklük, azamet II saltanat. [4]*

1. Nevāziş ḳılmaz ise luṭf-ı Şīrīn
Çi Ḫusrev **şevketi** çi şīr-i peşmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 8). [şevketi, -i]*

şey: *Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. [4]*

1. Nedür tevḥīd-i efʿāl ol ki ṭālib
Göre her **şeyde** fiʿlu'l-lāhı ġālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 2). [şeyde, -de]*

şeyʾ: *Nesne, mevcudat.*

1. Temāsük ḳalmaz u gider taʿallūḳ
Bulur eczā ile **şeyʾi** teferruḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 94). [şeyʾi, -i]*

şeyʾ li'llāh: *Allah rızası için.*

1. Dimezven ḳapuña ikrāha geldüm
Gedā vü mest **şeyʾ li'llāha** geldüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 40). [şeyʾ li'llāha, -a]*

şeydā: *Aşkının çokluğundan aklı başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış (kimse), çılgın, dîvâne, meczup. [6]*

1. Bu anda ẓāhir ü ol bunda peydā
Biribirine ḳarşu mest ü **şeydā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 86). [şeydā,]*

şeydā-yı pür-cūş: *Coşku dolu çılgın (âşık).*

1. Sunı verdi ki iy **şeydā-yı pür-cūş**
Yüri şād ol benüm yāduma ḳıl nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 93). [şeydā-yı pür-cūş, -]*

şeydā ḳıl-: *Delirtmek.*

1. Beni **şeydā ḳılup** sen şād-kām ol
Var ol bed-nām ile bī-neng ü nām ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 61). [şeydā ḳılup, -up]*

şeydāyī: *Deli, çılgın.*

1. Müselsel zülfi boynuma salaldan bend-i sevdāyı
Belā dāmında ser-gerdān benem rüsvā vü **şeydāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 2). [şeydāyī,]*

şeyḫ-i ʿārif: *İrfan sahibi şeyh.*

1. Buyurmış **şeyḫ-i ʿārif** ḳuṭb-ı ebrār
Bu sır vaṣfında ʿAbd-ullaḥ-ı Enṣār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 39). [şeyḫ-i ʿārif, -]*

<u>şeyhī:</u> *XV. asır divan şairlerinden Yûsuf Sinâneddin (ö. 1431). [16]*

1. Şeyḫī dürişme zaḥmet ile şerḥ itmege
Bir ḥüsni kim dinilmeye biñ yılda ġāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 13). [şeyḫī,]*

<u>şeyṭān:</u> *Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis. [6]*

1. Havā vü ḥırṣ u **şeyṭāndur** ḥarāmī
ʿAceb ġāfil yatan cān ḳurtara mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 3). [şeyṭāndur, -dur]*

<u>şeyṭān-ı ḥıkd:</u> *Öc alma isteğinin/kinin şeytanı.*

1. Kime **şeyṭān-ı ḥıḳd** eyler ise rīv
Perī peykerleri görse diye dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 23). [şeyṭān-ı ḥıḳd, -]*

<u>şeyṭān çıkmayınca melek girmeye:</u> *Şeytanın bulunduğu yere melek girmez. Kötülük ortadan kalkmadan iyilik kendini göstermez. [Atasözü]*

1. Yapılmaz rūḥ nefsi yıḳmayınca
Melek girmeye şeyṭān çıḳmayınca *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 14). [şeyṭān çıḳmayınca melek girmeye, -]*

<u>şeyṭanlık eyle-:</u> *Şeytanlık yapmak II şeytanca bir davranışta bulunmak, kurnazlık etmek. [Deyim]*

1. Meġer **şeyṭanlıġ eyler** oḳ hünerde
Ki yir eyler girüp ḳan u tamarda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 61). [şeyṭanlıġ eyler, -r]*

<u>şeytān-nihād:</u> *Şeytan yaratılışlı kimse (Şirin'in, Husrev'e yolladığı yaşlı kadın).*

1. Yolını eyle urmış ġūl-ı bāde
Ki elin uzatdı ol **şeytān-nihāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 88). [şeytān-nihāda, -a]*

<u>şiʿār it-:</u> *Benimsemek, kabul etmek.*

1. Çü ḥāl ü ḳāl ile göñlüm şuʿūr olmazmış
Bu şeʿr-i şiʿrini pes nice bir **şiʿār iderem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 14). [şiʿār iderem, -er, -em]*

<u>şiddet geçür-:</u> *Zahmet çekmek, güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak. [Deyim]*

1. şovuḳ cevri gice vü gündüz ıssı
Degül **şiddet geçürmiş** ʿizzet ıssı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 28). [şiddet geçürmiş, -miş]*

<u>şifā:</u> *Çare, deva, ilaç. [2]*

1. Nuṭḳuñ muʿallimi şübeh-i ʿaḳladur necāt
Lafẓuñ müferriḥi maraż-ı rūḥadur **şifā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 10). [şifā,]*

<u>şifā eyle-:</u> *Şifa vermek, iyileştirmek.*

1. Maḥabbet ger günāh oldıysa erde
sevab it sen **şifā eyle** bu derde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 108). [şifā eyle, -]*

<u>şifā gör-:</u> *Şifalanmak, şifa bulmak. [Deyim]*

1. Ne var **görse şifā** Şekkerde sayru
Bilür zehr anı Şīrīn cāndan ayru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 59). [şifā görse, -se]*

<u>şifādan muġnī ol-:</u> *Şifa bakımından zengin olmak, şifalı olmak. II. (Aşk) derdine çare, derman olmak.*

1. Bilürsin ʿışḳ ḳānūniyle maʿnī
Gerek ṣavtuñ **şifādan ola muġnī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 12). [şifādan muġnī ola, -a]*

<u>şifā-sāz:</u> *İyileştiren, sağlığa yararlı olan, şifalı.*

1. Maḳāmıdur ḫazān faṣlında Encāz
Ki olur anuñ yimişleri **şifā-sāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 78). [şifā-sāz,]*

<u>şihāb:</u> *Şahap, Akan yıldız, meteor. [2]*

1. **Şihāb** itmeġe Ṣevr ü Ceddi naḫcīr
Benāt-ün-naʿş yay ile atar tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 21). [şihāb,]*

şikār: *Av. [3]*

1. Ne bülbül belki şehbāz-ı maʿānī
Şikāruñ vāridāt-ı āsmānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 4). [şikāruñ, -un]*

şikār: *Av, avlanma. [6]*

1. Binüp şāhīn bigi Şebdīzine tīz
Şikār isteyü pervāz itdi Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 44). [şikār,]*

şikār: *Av II güzel, sevgili. [3]*

1. Tapun mihmān degüldür şayda geldi
Şikār ister ya pes ne ḳayda geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 24). [şikār,]*

şikār eyle-: *Avlanmak.*

1. **Şikār eyleyerek** menzil-be-menzil
Yaḳın iletdi meh burcına maḥmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 91). [şikār eyleyerek, -yerek]*

şikār it-: *Avlamak. [3]*

1. Ben ol havāda uçaram ki zülfī dāmiyle
Gelürse vaḳtüme ʿanḳāları **şikār iderem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 8). [şikār iderem, -er, -em]*

şikār it-: *Avlanmak.*

1. **Şikār ider** idi dil-berleriyle
Semen-sīmā vü sīmīn-berleriyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 53). [şikār ider, -er]*

şikār kıl-: *Avlamak.*

1. **Ḳılsañ** ʿādū **şikārın** per döke bāz-ı eşheb
Gelseñ vereʿ sözine pend ala İbn-i Edhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 37). [şikārın ḳılsañ, -sa, -ñ]*

şikār kıl-: *Avlanmak.*

1. Gice olınca **ḳıldılar şikārı**
Şekerden ṭatlu görüp rüzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 137). [şikārı ḳıldılar, -dı, -lar]*

şikār ol-: *Av olmak, avlanmak.*

1. Ki Şāvūr aṣa ḳomışdı budaġa
Şikār olmaġ içün şāhīn ṭuzaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 84). [şikār ol, -]*

şikāra çık-: *Ava çıkmak, avlanmak için gitmek.[Deyim]*

1. Sipāh u ḫayl ile **çıḳmaḳ şikāra**
Ḳomaḳ Şīrīne minnet āşkāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 13). [şikāra çıḳmaḳ, -maḳ]*

şikāyet: *Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı, sızlanma, yakınma. [5]*

1. Ḳatup şükr içine baʿżı **şikâyet**
Didi Şīrīne ki iy şūride ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 3). [şikâyet,]*

şikāyet it-: *Birinin yaptığı yanlış bir iş veya davranışı ilgili makama veya daha üst makamdakine bildirmek.*

1. Hem **itmiş** idi Ḫān oġlı **şikāyet**
Ki ḥurmetsizlik itdi bañā ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 43). [şikāyet itmiş, -miş]*

şikence: *Eziyet.*

1. Anı bilmez ki baḫt itmese yārī
Olur pençe **şikence** zōr zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 20). [şikence,]*

şikence çek-: *Eziyet çekmek. [Deyim]*

1. Ayaġuñ batmış iken gizlü gence
Çeküp ḳaçduñ yiridür **çek şikence** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 50). [şikence çek, -]*

şikence gör-: *Maddi veya manevi olarak aşırı eziyete maruz kalmak. [Deyim]*

1. Yigitligüñ var aṣl u zōr u pençeñ
Niçün **görmeye** düşmenler **şikenceñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 64). [şikenceñ görmeye, -me, -ye]*

şikeste: *Kırık dökük, paramparça.*

1. Eger-çi başdan ayaġa **şikeste**
Ve-lîkin pür-nigār ü naḳş-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 15). [şikeste,]*

şikeste: *Kırılmış, kırgın, incinmiş, kederli. [3]*

1. Ki zīrā ḫaste idi vü **şikeste**
Olur dil-hastenüñ tedbīri ḫaste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 31). [şikeste,]*

şikeste: *Kıvrım kıvrım. [2]*

1. Ḳaravaşlar ḳatında ḫastelendi
Saçı bigi **şikeste** bestelendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 42). [şikeste,]*

şikeste: *Kırık, mağlup olmuş.*

1. Dimiş zülfüñ **şikestemdür** esīrüm
Ne ola iy dōst olsañ dest-gīrüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 59). [şikestemdür, -m, -dür]*

şikeste: *Kırık, kırılmış; (Yemin bağlamında) bozulmuş.*

1. Açuḳ göñli gözi ḳapusı beste
Dürüst āyīni vü ʿahdi **şikeste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 14). [şikeste,]*

şikeste beste: *Kırık dökük; iyi kötü. [İkileme]*

1. Baġlanalı zülfüñ ile bende
Bildüm bu ḳadar **şikeste beste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 58). [şikeste beste, -]*

şikeste gönül: *Kırık, paramparça olmuş gönül. II. Aşk ile perişan olmuş gönül.*

1. **Şikeste gönlüme** ṭurreñ virürse kūşe ḳaşuñda
Bu fetḥi yig görür gönlüm şerefde ṭāḳ-ı kisrādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 13). [şikeste gönlüme, -üm, -e]*

şikeste it-: *Kırmak, parçalamak.*

1. Semendi pāyı ayı **itmiş şikeste**
Kemendi bendine gün deste-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 61). [şikeste itmiş, -miş]*

şikeste ḳal-: *Kırılmak/ Dökülmek. ll Çok hasta olmak, hastalıktan dökülmek. [Deyim]*

1. Çü ol gitdi ḳuluñ **ḳaldum şikeste**
Havā taġyīri ḳıldı ḳi anı ḫaste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 113). [şikeste ḳaldum, -du, -m]*

şikībā ol-: *Sabırlı olmak, sâbir olmak.*

1. Çi-ger her müşkile **olmış şikībā**
Arup yorıldı key ol şekl-i zībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 47). [şikībā olmış, -mış]*

şimāl: *Kuzey rüzgarı.*

1. Ṣabā vü **şimālüñ** yazın luṭf u ferri
Güz ü ḳışda yaġmur u ḳarına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 9). [şimālüñ, -+üñ]*

şimden girü: *Artık, bundan sonra. [2]*

1. Didi **şimden girü** sensin cihān-gīr
Öñüñde cān viriser māder-i pīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 11). [şimden girü, -]*

şimdi: *"İçinde bulunulan zaman dilimi, şu an"anlamlarında zaman zarfı. [18]*

1. Bilürven **şimdi** yig-rek bilür Allāh
Ki Müşkūya irürdi menzil ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 117). [şimdi,]*

şimdi: *Artık, bundan sonra. [3]*

1. Senüñ cānuña ḳıldı **şimdi** niyyet
Ne bunca meyl aña iy bi-ḥamiyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 53). [şimdi,]*

şimdiden girü: *Bundan sonra, bundan böyle, artık.*

1. Tevbe vü zühd ü ṣalāh ile bulımadum felāh
Şimdiden girü melāmet iḫtiyār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 14). [şimdiden girü, -]*

şimşād: *Şimşir ağacı. [3]*

1. Ne bustāna ki ḳaddi gölge itdi
Yüce serv oldı vü **şimşād** bitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 44). [şimşād,]*

şimşād: *Şimşir ağacı II. uzun boylu, heybetli, yiğit kimse (Husrev-i Perviz). [3]*

1. Gelür yanına bir şimşād-ı āzād
Ne ḫōşdur bir çemende serv ü **şimşād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 82, Mısra 4). [şimşād,]*

şimşād-ı āzād: *Uzun boylu şimşir ağacı (Husrev-i Perviz).*

1. Gelür yanına bir **şimşād-ı āzād**
Ne ḫōşdur bir çemende serv ü şimşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 82, Mısra 3). [şimşād-ı āzād, -]*

şimşād-ı āzād: *Uzun boylu şimşir ağacı. II. uzun boylu sevgili (Şirin).*

1. Niçün binüm bigi **şimşād-ı āzād**
Ḳala ḳayġu dikenlerinde nā-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 49). [şimşād-ı āzād, -]*

şimşīr: *Kılıç. [2]*

1. Deminde rāy-ı rūşen bir çeri şır
Hemān bir ḳaç ḳırar **şimşīr** ile tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 6). [şimşīr,]*

şīr: *Aslan. [22]*

1. Ücevirler mücāvirlerden ol **şīr**
Ki āhū-çeşme ḳanḳı sebzedür yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 83). [şīr,]*

şīr: *Aslan burcu.*

1. Salar her tañ sipāh-ı zenge şemşīr
Çü şehdür merkebi oldı anuñ **Şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 20). [şīr,]*

şīr: *Aslan; aslan burcu.*

1. Şu deñlü urdı peleng ü şīre şemşīr
Ki ancaḳ gökde ḳaldı didiler **şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 88). [şīr,]*

şīr: *Aslan II güçlü, yiğit kimse (Ferhad).*

1. Yaḳınında serīrüñ düzdiler yir
Oturdı pençe urup yire ol **şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 18). [şīr,]*

şīr: *Aslan II güçlü, yiğit kimse (Husrev-i Perviz). [3]*

1. Ḳatup Şīrīn dilinden ḳandı şīre
Bu resme didi ol **şīre** naẓīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 68, Mısra 4). [şīre, -e]*

şīr: *Aslan II Sevgili.*

1. Senüñ ḫod çeşm-i āhūnuñ ḫadengi
Urur bir zaḫme biñ **şīr** ü pelengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 50). [şīr,]*

şīr: *Aslan. II. Aslan gibi gösterişli olan (Şebdiz).*

1. Ol ay bu **şīre** çün şīrāne bindi
Gören şanur güneş arşlana bindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 35). [şīre, -e]*

şīr: *Süt. [19]*

1. Çü ʿaḳd itdi şekerden **şīr** ü ḫurmā
Ezildi şekker ü ḫall oldı ḥelvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 7). [şīr,]*

şīr: *Süt. II. (Sevgilinin) iyi davranışı, lütfu.*

1. Bu şehdi dāʿimā şīrīn görelüm
Çü yutduḳ ḳanıñı **şīrīn** görelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 72). [şīrīn, -īn]*

şīr: *Süt. II. Sevgilinin tatlı dudağı. [2]*

1. Gehī ġoncayla laʿli hem-dem eyler
Gehī şehd ile **şīri** maḫrem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 62). [şīri, -i]*

şīr: *Süt. II. Tatlı.*

1. Şeker şīrīn tudaġileydi hem-şīr
Ruṭab ol **şīre** olmış çāşnī-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 12). [şīre, -e]*

şiʿr: *Edebi değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz. [5]*

1. Cevābın **şiʿrin** ol yār-ı ḫuceste
Nigār aġzından ider naḳş-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 7). [şiʿrin, -i, -n]*

şīr-i bāliġ: *Büluğa ermiş aslan.*

1. Ferīdun idi ṭıfl-ı gāv-perverd
Ṭapuñdur **şīr-i bāliġ** devlet-i ferd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 10). [şīr-i bāliġ, -]*

şīr-i çarh: *Felek aslanı, felek.*

1. V'eger dil-dār olursa dest-gīrüm
Ayaḳda **şīr-i çarḫ** ola esīrüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 10). [şīr-i çarḫ, -]*

şīr-i cihān-gir: *Dünyayı zapteden arslan (Husrev-i Perviz).*

1. Sizer gönlüm ki bu **şīr-i cihān-gir**
Diler kim ide sen āhūyı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 47). [şīr-i cihān-gir, -]*

şiʿr-i dil-keş: *Gönlü cezbeden şiir.*

1. Bu nūş ile çü cān vaḳti ola ḫōş
İşitdür bize birḳaç **şiʿr-i dil-keş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 96). [şiʿr-i dil-keş, -]*

şīr-i ġarrān: *Kükreyen aslan. [4]*

1. Girişmiş cenge Behrām-ı cihān-gīr
Ṣanasın **şīr-i ġarrān** buldı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 88). [şīr-i ġarrān, -]*

şiʿr-i ʿişret-engīz: *İşret meclisini harekete geçiren, coşturan şiir.*

1. Çün oldı söz ile ʿūdı şeker-rīz
Bu resme didi **şiʿr-i ʿişret-engīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 32). [şiʿr-i ʿişret-engīz, -]*

şīr-i merd: *Yiğit aslan. [2]*

1. İti geh hemser eyler merde derdi
Geh itden bedter eyler **şīr-i merdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 47). [şīr-i merdi, -i]*

şiʿr-i mevzūn: *Vezinli söz.*

1. Elinde cām-ı sāġar ḫamr-i gül-gūn
Dilinde ẕikr-i dil-ber **şiʿr-i mevzūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 8). [şiʿr-i mevzūn, -]*

şīr-i naḫcīr: *Av arslanı.*

1. Ḳılıçlarından ürker **şīr-i naḫcīr**
Ḳocınur nesr-i ṭāʾir atsalar tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 25). [şīr-i naḫcīr, -]*

şīr-i ner: *Erkek aslan. [2]*

1. Ḳanı ol daʿvi-i ser-pençe-i zūr
Ki degüldi öñinde **şīr-i ner** mūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 74). [şīr-i ner, -]*

şīr-i ner: *Erkek aslan. II Cesur, kahraman kimse.*

1. Ne deñlü süst ise bu āhū-yı mest
Buyursam çüst urur **şīr-i nere** dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 130). [şīr-i nere, -e]*

şīr-i ner: *Erkek aslan. II. Cesur, kahraman kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Gözinüñ siḥri zülfinüñ kemendi
Bıraḳdı **şīr-i ner** boynına bendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 77, Mısra 4). [şīr-i ner, -]*

şīr-i nerr: *Erkek aslan.*

1. Süvār ol aña baḫt ü devlet ile
Şikār it **şīr-i nerri** şevket ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 56). [şīr-i nerri, -i]*

şīr-i peşmīn: *Yünden yapılmış aslan (Beyitte "şir-i peşmin" hiçbir gücü, heybeti olmayan bir varlık olması bakımından kullanılmaktadır).*

1. Nevāziş ḳılmaz ise luṭf-ı Şīrīn
Çi Ḫusrev şevketi çi **şīr-i peşmīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 8). [şīr-i peşmīn, -]*

şīr-i şerze: *Kükremiş aslan.*

1. Tezikürdi tozından mār-ı gürze
Üñinden ürker idi **şīr-i şerze** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 8). [şīr-i şerze, -]*

şīr-i yegāne: *Biricik, eşsiz aslan.*

1. Hemān-dem didi ol **şīr-i yegāne**
Revān oldı bu Şīrīn ḫusrevāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 37). [şīr-i yegāne, -]*

şīr ü şehd: *Süt ve şeker. II. İyilik ve güzellik, rahatlık ve huzur gibi hoşa gidecek şartlar. [İkileme]*

1. Ki şāhidler şehi Şīrīn-i dil-bend
Ki **şīr ü şehd** içindendür şeker-ḫand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 44). [şīr ü şehd, -]*

şīr ü şeker: *Süt ve şeker. [İkileme]*

1. Çü şīrīneydi meyli ṣīrelerden
Ġıdāsın düzdiler şīr ü şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 80). [şīr ü şeker, -]*

şīr ü şeker: *Süt ve şeker (Süt ve şekerin kaynaşması). [İkileme]*

1. İkilikden geçüñ kim ola birlik
İdüñ **şīr ü şekersüz** ṭatlu dirlik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 42). [şīr ü şekersüz, -süz]*

şīr ü şeker: *Süt ve şeker. II. Doğru-gerçek bilgi, haber. [İkileme]*

1. Bize bir ṭoġrulıġ ile ḫaber vir
Ne var Şīrīn isem **şīr ü şeker** vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 164). [şīr ü şeker, -]*

şīr ü şeker: *Süt ve şeker. II. Hoşa giden güzel sözler. [İkileme]*

1. Ruṭab n'olur ki dürc-i laʿl açardı
Nice **şīr ü şeker** gevher saçardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 4). [şīr ü şeker, -]*

şiʿrā: *Küçükköpek ve Büyükköpek yıldız kümelerinde bulunan iki yıldızın ortak adı [Kuzeyde olan Küçükköpek'tekine şi'râü'ş-şâmiyye, güneyde olan Büyükköpek'tekine şi'râü'l-yamâniyye denirdi].*

1. Münīr eyler meh ü **şiʿrāyı** deycūr
Nice olsun güneş şaʿr ile mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 161). [şiʿrāyı, -yı]*

şīrāne: *Arslan gibi.*

1. Pelengi pençeye olma igen mest
Bilürsin bizde de **şīrānedür** dest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 20). [şīrānedür, -dür]*

şīrāne: *Aslan gibi, aslan gibi cesur ve güçlü olarak. [2]*

1. Ol ay bu şīre çün **şīrāne** bindi
Gören şanur güneş arşlana bindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 35). [şīrāne,]*

şīrāne: *Arslan gibi (Avlanmak niyetiyle).*

1. Mey-i telḫ eyledügince eserler
İder Şīrīne **şīrāne** naẓarlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 26). [şīrāne,]*

şirār: *Kıvılcım.*

1. Muḥammed nūrı barḳırken ʿArabden
Şirār irerdi nār-ı Bū Lehebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 118). [şirār,]*

şīre: *Şıra, bazı meyvelerin suyu ve usaresi. II Öz suyu.*

1. Çü şīrīneydi meyli **şīrelerden**
Ġıdāsın düzdiler şīr ü şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 79). [şīrelerden, -ler, -den]*

şīr-efgen: *Arslan yıkan.*

1. Çi-ger **şīr-efgen** idi şāh Pervīz
Ḥaṭarlardan gerekdür şāha perhīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 23). [şīr-efgen,]*

<u>şīrīn:</u> *Tatlı. [11]*

1. Çü **şīrīneydi** meyli şīrelerden
Ġıdāsın düzdiler şīr ü şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 79). [şīrīneydi, -e, -y, -di]*

<u>şīrīn:</u> *Tatlı, hoş, güzel. [7]*

1. Anın Şīrīndür adum dāstānda
Ki oyunlar oynaram **şīrīn** cihānda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 70). [şīrīn,]*

<u>şīrīn:</u> *Hoşa gidecek niteliklere sahip, iç açıcı. [2]*

1. Kanı ol ṭūṭi-i şekker-sitānlar
Ki söylerlerdi **şīrīn** dāstānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 42). [şīrīn,]*

<u>şīrīn:</u> *Güzelce, tatlılıkla.*

1. Gider Şeyhī dil ü cān ġuṣṣasını
Dahi **Şīrīn** di Ḫusrev ḳışṣasını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 2). [şīrīn,]*

<u>şīrīn:</u> *Tatlı, hoş, güzel; Hüsrev ü Şirin hikayesinin kadın kahramanı. [18]*

1. Çü **Şīrīnsin** gerekmez ḳavlüñ acı
Yaraşmaz ṭatludan acı geleci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 65). [şīrīnsin, -sin]*

<u>şīrīn:</u> *Hüsrev ü Şirin hikâyesinin kadın kahramanı. [205]*

1. Ṣanavber boyı sīmīn būyı nesrīn
Şekerden dadı şīrīn adı **Şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 142). [şīrīn,]*

<u>şīrīn:</u> *Şeker tadında olan.*

1. İgende şerr ü şūra eyleme zūr
Ki **şīrīn** telḫ olur çün kim ola şūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 38). [şīrīn,]*

<u>şīrīn:</u> *Tatlı. II. Güzel, hoşa gidecek söz.*

1. Ki zīrā ḥāżır-ı vaḳt idi Şīrīn
Ḳadeḥden dökmez idi ḳand ü **şirin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 56). [şirin,]*

<u>şīrīn:</u> *Tatlı. II. Aldatıcı, tatlı söz. [3]*

1. Ne var ger yaraşursa cerb ü şīrīn
Ben ol cerb ile bu **şīrīne** sīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 60). [şīrīne, -e]*

<u>şīrīn:</u> *Mutlu, halinden memnun. [2]*

1. Degül **şīrīn** ġamuñdan aġzı acı
Bulınmaz hīç ḥikmetden ʿilācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 61). [şīrīn,]*

<u>şīrīn-i bed-nām:</u> *Adı kötüye çıkmış, kötü şöhretli Şirin.*

1. Ḥerīf-i çerbdür **Şīrīn-i bed-nām**
İdemez çerb ü şīrīn söz anı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 25). [şīrīn-i bed-nām, -]*

<u>şīrīn-i cihān-gīr:</u> *Dünyayı zapteden Şirin.*

1. Öküş zor itdi **Şīrīn-i cihān-gīr**
Ki şīrüñ pençesinden çıḳdı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 23). [şīrīn-i cihān-gīr, -]*

<u>şīrīn-i dil-bend:</u> *Gönlü kendine bağlayan Şirin.*

1. Ki şāhidler şehi **Şīrīn-i dil-bend**
Ki şīr ü şehd içindendür şeker-ḫand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 43). [şīrīn-i dil-bend, -]*

<u>şīrīn-i dil-efrūz:</u> *Gönlü aydınlatan Şirin. [5]*

1. İlerü geldi **Şīrīn-i dil-efrūz**
Didi Pervīze ki iy sulṭān-ı pīrūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 141). [şīrīn-i dil-efrūz, -]*

<u>şīrīn-i gül-ruh:</u> *Kırmızı yanaklı Şirin.*

1. Diyince bu sözi **Şīrīn-i gül-ruḫ**
Açıldı lāle-veş Şāvūr-ı ferruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 25). [şīrīn-i gül-ruḫ, -]*

<u>şīrīn-i hümāyūn:</u> *Kutlu, mübarek Şirin.*

1. Bu māh-ı gül-rūḫ u bu şāh-ı gül-gūn
Hümāy ola ya **Şīrīn-i hümāyūn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 116). [şīrīn-i hümāyūn, -]*

<u>şīrīn-i medhūş:</u> *Hayrete düşmüş Şirin.*

1. Bu dürr ü cevhere **Şīrīn-i medhūş**
Ḳulaḳ tutup şeker bigi ider nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 267). [şīrīn-i medhūş, -]*

<u>şīrīn-i pür-āşūb:</u> *Heyecanla dolu olan Şirin.*

1. ṭurup şūr ile **Şīrīn-i pür-āşūb**
ṣaçını düzdi çevgān ġabġabın ṭūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 7). [şīrīn-i pür-āşūb, -]*

<u>şīrīn-i şāfī:</u> *Şifa veren şeker/tatlı. II. Sevgilinin dudağı.*

1. Hem evvel nūş idi ol cām-ı ṣāfī
Ki ṣundı Ḫusreve **şīrīn-i şāfī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 42). [şīrīn-i şāfī, -]*

<u>şīrīn-i şeker-bār:</u> *Etrafa şeker saçacak tatlılıkta olan Şirin.*

1. Şu ḥāletde ki **Şīrīn-i şeker-bār**
Yunurdı burc-i ābīde ḳamer-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 113). [şīrīn-i şeker-bār, -]*

<u>şīrīn-i şeker-hand:</u> *Tatlı gülüşlü Şirin. [2]*

1. İrişdi anda **Şīrīn-i şeker-ḫand**
Gözi ḫūn-rīz ü sözi şekker ü ḳand *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 61). [şīrīn-i şeker-ḫand, -]*

<u>şīrīn-i şeker-hāy:</u> *Şeker yiyen Şirin.*

1. Girü ümmīd tutardı kim ol ay
Degüldi ola **Şīrīn-i şeker-ḫāy** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 8). [şīrīn-i şeker-ḫāy, -]*

<u>şīrīn-i şeker-nūş:</u> *Şeker içen Şirin. [2]*

1. Mey-i telḫ içdi **Şīrīn-i şeker-nūş**
İdüp her telḫ ü şīrīni ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 105). [şīrīn-i şeker-nūş, -]*

<u>şīrīn-i şeker-rīz:</u> *Şeker saçan, hoş tabiatlı, tatlı dilli Şirin. [4]*

1. Geçer bir taḫta Pervīz-i dil-āvīz
Girü bir taḫta **Şīrīn-i şeker-rīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 188). [şīrīn-i şeker-rīz, -]*

<u>şīrīn-i şeker-teng:</u> *Şeker yükü (gibi çok tatlı olan) Şirin.*

1. Çü gördi anı **Şīrīn-i şeker-teng**
Ki denk oldı vü ḳaldı yimedin beng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 75). [şīrīn-i şeker-teng, -]*

<u>şīrīn-i şekker-leb:</u> *Şeker dudaklı Şirin. II. Tatlı tatlı konuşan Şirin.*

1. Çü **Şīrīn-i şekker-leb** bu ḫiṭābı
İşitdi luṭf ile virdi cevābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 1). [şīrīn-i şekker-leb, -]*

<u>şīrīn-i şekker-nūş:</u> *Şeker içen Şirin.*

1. İşitdüginde **Şīrīn-i şekker-nūş**
Yürekde eyledi ḫūn-ı ciger cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 147). [şīrīn-i şekker-nūş, -]*

<u>şīrīn-i şekker-rīz:</u> *Şeker, talılık saçan Şirin. II. Tatlı tatlı konuşan Şirin.*

1. Birazdan gördi Pervīz-i dil-āvīz
Ki yüz şūr ile **Şīrīn-i şekker-rīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 130). [şīrīn-i şekker-rīz, -]*

<u>şīrīn-i ter:</u> *Genç, körpe Şirin.*

1. Olup **Şīrīn-i ter** sözi şeker-sāz
Ne şekker virdi cāndan tatlu āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 5). [şīrīn-i ter, -]*

şīrīn cānı teslīm ḳıl-: *Tatlı canını teslim etmek. II. Ölmek. [Deyim]*

1. Didi vü **ḳıldı şīrīn cānı teslīm**
ḳodı Şīrīne tāc ü taḫt u iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 1). [şīrīn cānı teslīm ḳıldı, -dı]*

şīrīn eyle-: *Tatlandırmak, ballandırmak II ballandıra ballandıra anlatmak.*

1. Çü **şīrīn eyledüñ** dillerde ḳālin
Şeh-i devrāna şīrīn it cemālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 55). [şīrīn eyledüñ, -dü, -ñ]*

şīrīn eyle-: *Tatlandırmak.*

1. Gehī mey bigi acı sunaram cām
Şeker-veş gāh **şīrīn eylerem** kām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 72). [şīrīn eylerem, -r, -em]*

şīrīn görin-: *Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş izlenimi uyandırmak. [Deyim]*

1. Ḳo çeksün Ḫusrev ü Şīrīn firāḳı
Ki **Şīrīn görine** vaṣl ittifāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 12). [şīrīn görine, -e]*

şīrīn it-: *Tatlılaştırmak.*

1. Çü şīrīn eyledüñ dillerde ḳālin
Şeh-i devrāna **şīrīn it** cemālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 56). [şīrīn it, -]*

şīrīn-kār: *Hoşa gidecek davranışlar.*

1. Girü başladı **şīrīn-kārlıġa**
Dilin çerb eyleyüp dil-dārlıġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 45). [şīrīn-kārlıġa, -a]*

şīrīn-leb: *Tatlı, hoş dudaklı güzel.*

1. Bu **şīrīn-lebler** ile ol şīr-perver
Gine ḳarıldı ḳatdı şīre şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 47). [şīrīn-lebler, -ler]*

şīrīnlig: *Tatlılık. [5]*

1. Bu **şīrīnlige** bulınmaz nihāyet
Görelüm Ḫusrevi ne olur ḥikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 21). [şīrīnlige, -e]*

şīrīnlik: *Güzellik, tatlılık. [2]*

1. Şehd ü şekker ne dil ile vire aġzından nişān
Ki āyeti **şīrīnligüñ** inmişdür anuñ şānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 8). [şīrīnligüñ, -üñ]*

şīrīnlig: *Şirin olma durumu. Şirin'e benzerlik. [2]*

1. Şeker **şīrīnligüñ** tutmaya yirin
Şekerden cerb olur ḥelvā-yı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 61). [şīrīnligüñ, -üñ]*

şīrinlik ile: *Güzellikle, tatlılıkla, hoşgörü göstererek, isyan etmeden.*

1. Yudar **şīrinlik ile** telḫ ü zehri
Ki ola Ḫusrevden ayruḳ dehr ḳahrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 267). [şīrinlik ile, -]*

şīrīn-likā: *Tatlı yüzlü; Şirin yüzlü.*

1. Eger bir şehden oldunsa cüdā sen
Görürsin nice biñ **şīrīn-liḳā** sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 22). [şīrīn-liḳā,]*

şīrīn-şemāʾil: *Güzel görünüşlü kimse (Husrev-i Perviz'in hizmetlileri).*

1. Ola yüz ṣaf turan **şīrīn-şemāʾil**
Şehüñ devrinde hep zerrīn-ḫamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 19). [şīrīn-şemāʾil,]*

şīrīn-ter: *Daha şirin, daha tatlı.*

1. Şu çıḳdı ḳaṣr öñindeki ḥacerden
Ṣovuḳ ḳardan u **şīrīn-ter** şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 118). [şīrīn-ter,]*

<u>şīrīn-ter eyle-:</u> *Daha tatlı, daha güzel bir hale getirmek.*

1. Demüñden cān dimāġını ter eyle
Şekerden şīveñi **şīrīn-ter eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 6). [şīrīn-ter eyle, -]*

<u>şīrīn-zebān:</u> *Tatlı dilli. [2]*

1. Gel iy **şīrīn-zebān** ü şehd-güftār
Ḳıl erzān ḳandi kim germ ola bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 1). [şīrīn-zebān,]*

<u>şīr-perver:</u> *Süt emmiş, süt ile beslenmiş olan kimse (Şirin).*

1. Bu şīrīn-lebler ile ol **şīr-perver**
Gine ḳarıldı ḳatdı şīre şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 47). [şīr-perver,]*

<u>şīrīn şerbetini aġu it-:</u> *Tatlı şerbetini zehir etmek. İyi bir durumu kötüye çevirmek. [Deyim]*

1. İşitdüginde şāhuñ ġaybetini
Aġu itmişdi Şīrīn şerbetini *(Mesnevi 39, Mısra 84). [şīrīn şerbetini aġu itmişdi, -miş, -di]*

<u>şiş:</u> *Şiş, ucu sivri demir çubuk.*

1. Rebābī gine iñletdi rebābı
Cigerden **şişe** ṣancup ol kebābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 72). [şişe, -e]*

<u>şīşe:</u> *Camdan yapılmış, ağzı dar uzunca kap. [5]*

1. Perīler **şişeye** girmek ola rīv
Bular her-dem ḳoyarlar şīşeye dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 7). [şişeye, -y, -e]*

<u>şīşe:</u> *Camdan yapılmış, ağzı dar uzunca kap. İçki kadehi.*

1. Çü ṭolmış **şīşe** bigi başları yıl
Meye açup ağız bağladılar bil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 9). [şīşe,]*

<u>şīşe-i hāk:</u> *Yeryüzü şişesi.*

1. Temāşā ḳılmaġ içün **şīşe-i ḫāk**
Ṣanasın şīşe-bāz olmışdı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 3). [şīşe-i ḫāk, -]*

<u>şīşe-i mey:</u> *Şarap şişesi.*

1. Tutarlar **şīşe-i mey** ol perīler
Göñüller şīşesi pāk ü arılar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 5). [şīşe-i mey, -]*

<u>şīşe-i pāk:</u> *Cam.*

1. Gehī ṭopraḳdan ider **şīşe-i pāk**
Geh urur taşa eyler şīşeyi ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 11). [şīşe-i pāk, -]*

<u>şīşe başa götür-:</u> *Şişeyi/Kadehi başına dikmek; bir içeceği kabı yukarı kaldırarak sonuna dek içmek. II. Şarap içmek. [Deyim]*

1. Çü gündüz şīşesi ṭoḳındı taşa
Gice biñ biñ **götürdi şīşe başa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 2). [şīşe başa götürdi, -di]*

<u>şīşe-bāz ol-:</u> *Şişelerle gösteri yapan sanatkar olmak.*

1. Temāşā ḳılmaġ içün şīşe-i ḫāk
Ṣanasın **şīşe-bāz olmışdı** eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 4). [şīşe-bāz olmışdı, -mış, -dı]*

<u>şitā:</u> *Kış mevsimi.*

1. **Şitā** ḳalbiydi yaʿnī vaḳt-ı āteş
Ḳonılmış minḳal-ı zer laʿl mefreş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 13). [şitā,]*

<u>şitāb:</u> *Acele, çabukluk, sürat.*

1. Veḳārı kūh-ı Ḳāfa ḫastedür dir
Şitābı seyr-i çerḫa āhestedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 216). [şitābı, -ı]*

<u>şitābān:</u> *Aceleyle, koşarak, çabucak. [2]*

1. Gider her biri bir yaña **şitābān**
Geçerler taġ u ṣaḥrā vü beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 89). [şitābān,]*

şitābān: *Acele ile giden, acele eden, çabuk giden.*

1. Geçerdi ṭaġ ü ṣaḥrā vü beyābān
Uçar ḳuşdan eser yilden **şitābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 72). [şitābān,]*

şitābān ol-: *Koşmak, aceleyle gitmek. [2]*

1. Seḥer-gehden tutup çün şems-i tābān
Olurlar şeh ḳapusına **şitābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 12). [şitābān olurlar, -ur, -lar]*

şīve: *Dil, söyleyiş tarzı. [2]*

1. Demüñden cān dimāġını ter eyle
Şekerden **şīveñi** ṣīrīn-ter eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 37, Mısra 6). [şīveñi, -ñi]*

şīve: *Güzellerin insana hoş gelen ve gönül fetheden tavrı, naz, edâ, işve.*

1. Begendi cān ile ol **şīveyi** ṣāh
Ki ʿiffet dōst olur cān āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 29). [şīveyi, -yi]*

şīve vü nāz: *Işve, cilve, eda ve naz. [İkileme]*

1. Gehī būse kenār u **şīve vü nāz**
Gehī luṭf u vefā ikrām u iʿzāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 69). [şīve vü nāz, -]*

şīve vü nāz eyle-: *Nazlanıp cilve yapmak. [İkileme]*

1. Gehī **eyledi** keklik **şīve vü nāz**
Geh itdi sīne-i şeh-bāza pervāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 165). [şīve vü nāz eyledi, -di]*

şīve-bāzī ḳıl-: *Cilve yapmak. [Deyim]*

1. Gehī elmadan itdi nuḳl-sāzī
Gehī nār ile **ḳıldı şīve-bāzī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 162). [şīve-bāzī ḳıldı, -dı]*

şol: *Şu, işaret sıfatı. [22]*

1. Bu bāġuñ içi ser-tā-ser yimişdür
Peşīmān olmadı **şol** kim yimişdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 52). [şol,*

şol: *"Şu" işaret zamiri.*

1. Çü ḥikmet müʾminüñ yitüġi oldı
Bıraḳmaz sırrı taşra **şol** ki buldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 34). [şol,]*

şol: *Öyle, öyle bir. [2]*

1. Ne Kūh-ı Bīsütūn **şol** himmeti var
Ki ḳomaz ẕerrece Elbürze miḳdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 21). [şol,]*

şol arada: *O sırada, o anda.*

1. **Şol arada** ki bir cān ḳala ber-hū
Ḳoma īmānda ḳorḫu cānda ḳayġu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 33). [şol arada, -]*

şol dem: *O vakit, o zaman. [3]*

1. Mehīn Bānūya ṣaldı **şol dem** ādem
Ḫaber virdi ki irdi şāh-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 175). [şol dem, -]*

şol deñlü: *Şu denli, şu kadar, şu ölçüde, o kadar çok. [2]*

1. Pes andan cemʿ ider **şol deñlü** leşker
Ki yazılmaz felekler olsa defter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 37). [şol deñlü, -]*

şol ḳadar: *Şu kadar, o denli, öyle.*

1. Dökildi **şol ḳadar** niʿmet fırāvān
Ki boşalsa tolaydı baḥr ü ʿummān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 25). [şol ḳadar, -]*

şol ḳadar: *Şu denli, şu kadar, şu ölçüde, o kadar çok. [3]*

1. Aḳıtdı **şol ḳadar** ḳand ü nebātı
Ki yirüñ şekker oldı her nebātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 93). [şol ḳadar, -]*
2. Bulurlar **şol ḳadar** leẕẕet naẕardan
Ki añmazlar idi ṭuʿm-ı şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 101). [şol ḳadar, -]*

3. Dirildi **şol ḳadar** leşkerler enbūh
Ki arslan ile ṭoldı bīşe vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 61). [şol ḳadar, -]*

şol resme: *O kadar çok.*

1. Ḳılur **şol resme** ol bustāna ziynet
Ki bilürdi ḳuşūrın görse cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 109). [şol resme, -]*

şol-dem: *Şu zaman, o zaman. [2]*

1. Ṭabīb-i ʿālem urup nabżına el
Feleḳden ḳıldı **şol-dem** ḳaṣd-ı ekḥal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 6). [şol-dem,]*

söyle kim: *Şunun gibi, şuna benzer, şu şekilde. [5]*

1. Büt-i zencīr-zülf ānuñ sözinden
Delürdi **şöyle kim** gitdi özinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 144). [şöyle kim, -]*

şu: *Şu, işaret zamiri. [8]*

1. Şunuñ kim āḫiri var kem bigidür
Hezārān yıl ise bir dem bigidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 45). [şunuñ, --nuñ]*

şu: *Şu, işaret sıfatı. [23]*

1. Bu serv ayaġı bizedür **şu** müntehā miʿrāc
Ki Sidre reşk iledür pāy-ı nerdbānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 7). [şu,]*

şu deñlü: *Şu denli, o kadar çok. [24]*

1. Üleşdürdi **şu deñlü** māl ü genci
Ki toyurdı gözini her dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 199). [şu deñlü, -]*

şu resme: *Öyle bir, pek çok. [10]*

1. Şu resme cūş ider Ḫusrev feraḥden
Ki ʿāşıḳ ḫamr içe laʿlīn ḳadeḥden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 21). [şu resme, -]*

şu deñlü: *O kadar, öylesine. [3]*

1. Bu şīveyle **şu deñlü** siḥr ü efsūn
Oḳıdı kim bu Leylā oldı mecnūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 125). [şu deñlü, -]*

şu resme: *Şu şekilde, şöylece. [14]*

1. **Şu resme** depdi vü sıçratdı atı
Ki atıla oḳ u yay ola ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 45). [şu resme, -]*

şu resme: *Şu suretle ki, şöyle ki. [2]*

1. **Şu resme** çekdi pertāb atdı bir tīr
Ki çerḫüñ yidi ḳalḳanın ḳıla bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 21). [şu resme, -]*

şu resme ki: *Şu suretle ki, şöyle ki.*

1. Ṣabāḥ oldı çeriler eyledi cūş
Şu resme ki oldı cinn ü ins bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 10). [şu resme ki, -]*

şu resme kim: *Şu suretle ki, şöyle ki.*

1. Tağıdur maġzı gürz-i kūh-peyker
Şu resme kim ġubārı bād-ı ṣarṣar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 60). [şu resme kim, -]*

şuʿāʿ: *Ziya, tel tel görünen ışık. [4]*

1. Lebi laʿli ḥayātı ḳatresinden
Güneş yüzi **şuʿaʿı** ẕerresinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 94). [şuʿaʿı, -ı]*

şuġl: *İş, uğraş. [2]*

1. Demi derdiyle ādemden ferāgat
Ġamı **şuġliyle** ālemden ferāġat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 8). [şuġliyle, -iyle]*

şuġl it-: *Bir işle meşgul olmak, çalışmak.*

1. Pes anlar idicek **şuġli iderler**
Gidecek demde fāriġ-dil giderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 47). [şuġli iderler, -er, -ler]*

şūh: *Hareketlerinde serbest, neşeli, şen ve oynak.*

1. Ḳamusı **şūḫ** u şeng ü pür-ẕarāfet
Melāḥat birle ḳarışmış leṭāfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 63). [şūḫ,]*

şūh: *Hareketlerinde serbest, neşeli, şen ve oynak güzel.*

1. Niçün bir **şūḫa** virem mülk-i cānı
Ki bilmeye dikenden būstānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 65). [şūḫa, -a]*

şūḫ: *Hareketlerinde serbest, neşeli, şen ve oynak (sevgili).*

1. Ṭonanmış her biri bir dürlü renge
Kimisi **şūḫa** beñzer kimi şenge *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 22). [şūḫa, -a]*

şūḫ-ı ʿālem: *Dünyanın, hareketlerinde serbest, neşeli kimsesi (Şirin).*

1. Deñemedüñ mi kim ol **şūḫ-ı ʿālem**
Seni ne nüktelerle ḳıldı derhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 57). [şūḫ-ı ʿālem, -]*

şūh-ı ḥayāsuz: *Utanmaz güzel (Şirin).*

1. Didi sorma ki ol **şūḫ-ı ḥayāsuz**
Beni ne derde uġratdı devāsuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 35). [şūḫ-ı ḥayāsuz, -]*

şūh-dīde: *Göz çapkını.*

1. Bula her **şūḫ-dīde** rūy-ı ʿiffet
İre her derd-mende būy-ı cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 199). [şūḫ-dīde,]*

şūhlık: *Şuh olma durumu.*

1. Taşumda ḫūblıḳdan var tarebler
İçümde **şūḫlıḳdandur** şeġabler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 52). [şūḫlıḳdandur, -dan, -dur]*

şukka: *Parça. (Ekseriya kâğıt parçası mektup manasına da kullanılır).*

1. Felek sen gevher içün yidi ḥoḳḳa
Ṣafaḳdur āyīneñden iki **şuḳḳa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 18). [şuḳḳa,]*

şukka-i hargāh: *Çadırın kanadı (TDV İslam Ansiklopedisi'nde yer alan "çadır" maddesinde verilen bilgilere göre "kıl, deve veya koyun yünü ve pamuktan mâmul çadırlar aslında, yan yana dikilen ve "felîce" veya "şukka" denilen kanatların meydana getirdiği büyük dikdörtgen bir dokumadan ibarettir.").*

1. Pes açdı **şuḳḳa-i ḫargāhı** Şāvūr
Ki şevḳından tecellī ḳıldı ol nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 1). [şuḳḳa-i ḫargāhı, -ı]*

şular: *Şunlar, işaret zamiri. [13]*

1. **Şular** kim maʿrifetden ola ʿāṭıl
İderler ehl-i ḥaḳḳa vehm-i bāṭıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 31). [şular, -lar]*

şuʿle: *Alev, ateş alevi. [2]*

1. Çü cānān nūrı şevḳine uçarsın
Niçün bir **şuʿle** zaḫmından ḳaçarsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 12). [şuʿle,]*

şuʿle-i sūzān-ı ser-keş: *Başkaldıran yakıcı ateş. II. kontrol altına alınamayan yangın, büyük ateş.*

1. Hele urdı göñüllere bir āteş
Ki itmez **şuʿle-i sūzān-ı ser-keş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 52). [şuʿle-i sūzān-ı ser-keş, -]*

şūm ol-: *Kötü, sıkıntılı, uğursuz bir hale düşmek.*

1. Sen anda vāṣıl ü ben bunda maḥrūm
Zihī bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt **olam şūm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 304). [şūm olam, -am]*

şūr: *Karışıklık, gürültü, kavga, fitne. [3]*

1. Ki çün Ḫusrevden ayru düşdi Şīrīn
İderdi kendüye **şūr** ile nefrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 20). [şūr,]*

şūr: *Heyecan. [3]*

1. Yürür **şūr** ile Şīrīn av içinde
Bular ḳalmışdı söz ü sav içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 29). [şūr,]*

şūr: *Tuzlu, kekremsi, acı.*

1. Degül **şūr** aşuñuñ şīrīn şarābı
Şekerden şerbet idüp saç gülābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 51). [şūr,]*

şūr: *Tuzluluk, acılık, kekrelik. II. Üzüntü, keder, acı. [3]*

1. Baña Şīrīnden ol **şūr** oldı ḥāṣıl
Ki içersem nūş-ı cāndur zehr-i ḳatil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 69). [şūr,]*

şūr-ı şīrīn: *Şirin'in çektiği sıkıntılar.*

1. Çi-ger dil cerb idersin iy sitem-gār
Degülsin **şūr-ı Şīrīnden** ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 58). [şūr-ı şīrīnden, -den]*

şūr-ı şīrīn: *Şirin'e duyulan aşkın sıkıntısı. [2]*

1. Ṭoludur **şūr-ı Şīrīnden** dimāġı
İçin yaḳdı muḥabbet şemʿi dāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 17). [şūr-ı şīrīnden, -den]*

şūr ḳıl-: *Acıtmak, üzmek, incitmek.*

1. Güzel Şīrīnüme key **şūr ḳıldum**
Baña zāri vü aña zūr ḳıldum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 11). [şūr ḳıldum, -du, -m]*

şūr ol-: *Acılaşmak. II. Bir durum iyi haldeyken bozulmak, kötüleşmek, hoşa gidecek yönlerini yitrip üzüntü veren bir hal almak. [2]*

1. Mehīn Bānū mehine irdi çün selḫ
Cihān Şīrīne **şūr olmış** idi telḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 2). [şūr olmış, -]*

şūr-ābdān: *Tuzlu sudan meydana gelmiş.*

1. Degül şol baḥr kim **şūr-ābdāndur**
Bu deryā kim ṣuyı cüllābdandur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 3). [şūr-ābdāndur, -dur]*

şūr-engīz: *Gürültü koparan, kargaşa çıkaran güzel (Şirin). [2]*

1. Çi-ger virürdi şeh Şīrīne cebri
ḳomaz idi bu **şūr-engīze** ḥarbi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 60). [şūr-engīze, -e]*

şūr u gav: *Gürültü ve kavga. [İkileme]*

1. Göñül gözi ḫayālinden olımaz fitneden eymen
Çü uydı mest-i ʿayyāra ḳo çeksün **şūr u ġavġāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 8). [şūr u ġavġāyı, -y, -ı]*

şūr u ġavġā: *Şamata, gürültü ve kavga. [2] [İkileme]*

1. Cihān endīşesidür ḳurı sevdā
Nedür sevdāya ḥāṣıl **şūr u ġavġā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 16). [şūr u ġavġā, -]*

şūr u şevk: *Şiddetli arzu, istek, aşırı heves. [3] [İkileme]*

1. Sevdā-yı ʿışḳı ḥükm-i ḳaẓā ṣaldı başuma
Bu **şūr u şevḳimüñ** sebebi ol ḳadar yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 12). [şūr u şevḳimüñ, -]*

şūr u şevk-i Şīrīn: *Şirin'e duyulan şiddetli arzu, istek, aşırı heves.*

1. İçi taşı pür olmış zevḳ-i Şīrīn
Yeñilenmişdi **şūr u şevḳ-i Şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 10). [şūr u şevḳ-i şīrīn, -]*

şūre baḫt: *Çorak/verimsiz talihli. II. Bahtı kara, talihsiz kimse.*

1. Geçüp ben **şūre baḫtuñ** her şerinden
Elini tarta Şīrīn şekkerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 125). [şūre baḫtuñ, -uñ]*

şūrīde: *Çılgın, perişan, tutkun, kendinden geçmiş.*

1. Çü āşüftedür ü **şūrīde** tedbīr
Degül ḫalḳa ki ḳılmış bend ü zencīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 137). [şūrīde,]*

şūrīde: *Çılgın, perişan, tutkun, kendinden geçmiş, aşık.*

1. Ḳatup şükr içine baʿżı şikâyet
Didi Şîrîne ki iy **şüride** ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 4). [şūride,]*

şürîde it-: *Perişan etmek.*

1. Meger kim bir gice zülfü ḥayālin
Düşinde gördi **şürîde itdi** ḥālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 236). [şūride itdi, -di]*

şürîde ol-: *Perişan, karmakarışık olmak. II. Âşık olmak.*

1. Ṣular **şürîde olup** cūşa geldi
Çiçekler ḳopdı ṣankim hūşa geldi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 157). [şūride olup, -up]*

şürîde ol-: *Coşmak, kaynamak.*

1. Ṣu **şürîde olup** ṣol deñlü feryād
İder kim bend ü zencīre çeker bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 55). [şūride olup, -up]*

şüriş: *Kargaşa, karışıklık.*

1. Yigitlik **şürişidür** başda sevdā
Tolu ġavġādurur andan hüveydā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 71). [şūrişidür, -i, -dür]*

şuʿūr: *Akıl, bilinç, anlayış, idrak.*

1. Çü ḥāl ü ḳāl ile göñlüm **şuʿūr** olmazmış
Bu şeʿr-i şiʿrini pes nice bir şiʿār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 13). [şuʿūr,]*

şübeh-i ʿaḳl: *Aklın şüpheleri.*

1. Nuṭḳuñ muʿallimi şübeh-i ʿaḳladur necāt
Lafẓuñ müferriḥi maraż-ı rūḥadur şifā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 9). [şübeh-i ʿaḳl, -]*

şübhe: *Şüphe, kuşku. [3]*

1. Gider her kime keşf olsa bu tevcīh
Ḥulūl ü **şübhe** vü temsīl ü teşbīh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 30). [şübhe,]*

şübhe bendi: *Şüphe bendi, bağı.*

1. Velī kim bulan ol tevḥīd-i ḥaşı
Bulınmaz **şübhe bendinden** ḥalāşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 6). [şübhe bendinden, -n, -den]*

şühūd it-: *Tecelli etmek, görünmek.*

1. **Şühūd ider** vücūd ızhārıyile
Pür eyler ʿālemi envārıyile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 15). [şühūd ider, -er]*

şükr: *Görülen iyiliğe karşı gösterilen memnuniyet, minnettarlık. [7]*

1. Cānum çü bulduñ şeker-i vaṣlı **şükrini**
İç hicr zehrini kim dem-i intiḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 15). [şükrini, -i, -n, -i]*

şükr: *Allah'a duyulan minneti dile getirme. [9]*

1. Melik Hürmüz bu **şükr** içün ki Yezdān
Anuñ erzāni ḳıldı cānına cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 77). [şükr,]*

şükr: *Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme. II. İyi/hoşnut durumda bulunma.*

1. Ṣorar Şîrînden iderler ḥikāyet
Ne resme olduġın **şükr** ü şikāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 24). [şükr,]*

şükr: *Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme.*

1. Ḳatup **şükr** içine baʿżı şikâyet
Didi Şîrîne ki iy şüride ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 3). [şükr,]*

şükr-i niʿmet: *Lutuf eseri olan iyilik, ihsan, bağışlar karşısında duyulan minneti dile getirme.*

1. Hem **şükr-i niʿmetinden** yir dili küng ü ʿāciz
Hem bār-ı minnetinden çerḫ arḳası tutar ḫām *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 71). [şükr-i niʿmetinden, -i, -n, -den]*

şükr-i yezdān eyle-: *Tanrıya şükretmek.*

1. Turıcaḳ **şükr-i Yezdān eylediler**
Ḥaḳa ḥamd-i fırāvān eylediler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 195). [şükr-i yezdān eylediler, -di, -ler]*

şükr eyle-: *Allah'a duyulan minneti dile getirmek.*

1. Şaçulamışdı düpdüz bay ü yoḫsul
Ḥaḳa **şükr eylediler** ḫᵛāce vü ḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 18). [şükr eylediler, -di, -ler]*

şükr it-: *Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirmek.*

1. Gehī furḳat dünini fikr iderler
Gehī vuṣlat günine **şükr iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 68). [şükr iderler, -er, -ler]*

şükr it-: *Şükretmek; eriştiği nîmetin, gördüğü iyiliğin değerini bilip memnûniyet duymak, minnettar olmak, teşekkür etmek.*

1. Mehīn Bānū virür pend ü naṣīḥat
Ki **şükr it** ḥāṣıl olmadı fażīḥat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 16). [şükr it, -]*

şükr ol-: *Şükretmek.*

1. Yinüp ḫᵛān çünki **şükr oldı** ṭaʿāma
Olur destūr şol-dem ḫāṣa ʿāma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 29). [şükr oldı, -dı]*

şükr ü şikayet: *Şükür ve şikayet. II. İyi ve kötü olan her şey. [İkileme]*

1. Çü ḫalvet oldı eyledi ḥikāyet
Ne kim geçdi ise **şükr ü şikāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 34). [şükr ü şikāyet, -]*

şükr ü sitāyiş it-: *Şükür ve övgüde bulunmak. [İkileme]*

1. Yine Yezdāna çoḳ **şükr ü sitāyiş**
İdüp ḳılurdı ḫālin āzmāyiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 42). [şükr ü sitāyiş idüp, -üp]*

şükrāne: *Teşekkür alâmeti, iyilik bilme nişânesi. [2]*

1. İy mübeşşir bu şükre **şükrāne**
Baş u cān al ne ola māl ü menāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 13). [şükrāne,]*

şükrāne: *Gönül borcu, minnettarlık; teşekkür.*

1. Nigārīn şükrinüñ **şükrānesine**
Şeh ol gün baḫş ider biñ biñ ḫazīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 13). [şükrānesine, -(s)i, -(n)e]*

şükūh: *Ululuk, görkem, heybet, azamet, şan, şevket.*

1. Şükūh ile irer Ferhād çün kūh
Yilişür der-peyince ḫalḳ enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 1). [şükūh,]*

şümār: *Hesap.*

1. Velī ol kim baña şaldı bu kārı
Helāk-i cānum içündür **şümārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 140). [şümārı, -ı]*

şümārı tutıl-: *Sayılmak, hesaplanmak, miktarı ölçülmek. [Deyim]*

1. Ki ṣarf eylese kişi rūzgārı
Dinilmez vaṣfı **tutılmaz şümārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 34). [şümārı tutılmaz, -maz]*

şürūʿ eyle-: *Başlamak.*

1. Ṭabīʿiyyata **eylegil şürūʿı**
Uṣūli añladuḳ ẕikr it fürūʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 5). [şürūʿ eylegil, -gil]*

şürūʿ it-: *Başlamak.*

1. Çü Şīrīn gördi ḫāżırdur cevāba
Şeker dilde **şürūʿ itdi** ḫiṭāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 92). [şürūʿ it, -]*

şürūḥ: *Şerhler. İzahlar, açıklamalar.*

1. Dīdi basṭ eyle billāh bu **şürūḥı**
Ki ʿaḳluñ naḳlidür rūḥuñ fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 55). [şürūḥı, -ı]*

şüste kıl-: *Yıkamak.*

1. Ki ola ṣuda gül-i ter bigi reste
Gülāb ile **ḳıla** billūrı **şüste** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 26). [şüste ḳıla, -a]*

T

tā: *"-A kadar" anlamında edat. [8]*

1. Nice bu resme āh ü nāle vü ġam
İderdi **tā** urınca ṣubḥ-dem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 196). [tā,]*

tā ḫod: *Öyleyse, o halde.*

1. Bu cehd ü saʿy ile saña bu yola
ʿIvāż budur bize **tā ḫod** ki nʿola *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 32). [tā ḫod, -]*

tā ki: *-A kadar, -IncAyA dek.*

1. Pes eyler merkezine meyl **tā ki**
Ṭavāf eyler bu devr-i deyr-i ḫāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 107). [tā ki, -]*

tā şimdiye dek: *İçinde bulunulan zamana kadar.*

1. Ki **tā şimdiye dek** bu yār-ı cānī
Eyü ad ile ḳıldı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 25). [tā şimdiye dek, -]*

tā yoḳ: *Dengi, eşi, benzeri yok.*

1. Kemīne bir ḥarīfem ḥırfetüm çoḳ
Muḥāriflıḳda bir ḥarfüme **tā yoḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 18). [tā yoḳ, -]*

taʿab: *Zahmet, meşakkat, sıkıntı, zorluk.*

1. Var iste ki yārdur ne kim var
Ger kılca ḳalursa ten **taʿabdan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 120). [taʿabdan, -dan]*

taʿaccüb ḳıl-: *Şaşırmak, hayret etmek. [4]*

1. **Taʿaccüb ḳıldı** şeh kim ol perī-veş
Ṣıfatda nūrdur heybetde āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 135). [taʿaccüb ḳıldı, -dı]*

taʿālā şānuhu ʿammā yaḳūlūn: *Onun (Allah'ın) şanı dile getirilebilenden yücedir.*

1. **Taʿālā şānuhu ʿammā yaḳūlūn**
Tenezzeh ẕātuhu mimmā yüṣīrūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 17). [taʿālā şānuhu ʿammā yaḳūlūn, -]*

taʿālā vü taḳaddes: *Yüce ve kutsal (olan); Allah.*

1. Ḳamu fānī vü bāḳī vechidür bes
Zihī varlık **taʿālā vü taḳaddes** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 101). [taʿālā vü taḳaddes, -]*

taʿalluk: *İlişik, ilgi, bağ. [2]*

1. Temāsük ḳalmaz u gider **taʿallūḳ**
Bulur eczā ile şeyʾi teferruḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 93). [taʿallūḳ,]*

taʿalluḳ: *(Dünyevi) bağlılık.*

1. **Taʿalluḳ** berkidüp bī-ḥāṣıl olduñ
Çü kesdüñ bend ü baġı vāṣıl olduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 25). [taʿalluḳ,]*

taʿalluk ol-: *İlişkili olmak, bağlanmak.*

1. **Taʿalluḳ** cism ü ḥisse **olsa** muhkem
Degüldür nefse şekk ü şübheler kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 9). [taʿalluḳ olsa, -sa]*

taʿallül: *Yalandan bahâneler bularak bir işten kaçınma.*

1. Girü ol nāṭıḳ-ı ġaybī dir iy ḫām
Behāne itme **taʿallüldür** bu evhām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 102). [taʿallüldür, -dür]*

ṭaʿām: *Yiyecek şey, yemek. [5]*

1. Çü ḥāżır aş u şādıḳ iştihā var
Yimekdür ol **ṭaʿāmı** çāre iy yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 46). [ṭaʿāmı, -ı]*

ṭāʿat: *İbadet.*

1. Ne bunuñ **tāʿatine** var bir niyāzüñ
Ne ʿişyānından anuñ iḥtirāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 111). [tāʿatine, -i, -n, -e]*

ṭāʿat: *İbadet. II. Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma.*

1. Ḳamu fermānına muṭīʿam līk
Āh kim **tāʿatüm** günāh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 14). [tāʿatüm, -üm]*

tāʿat-i ebrār: *Takva sahipleri/faziletli kimselerin ibadeti.*

1. ʿİnāyet perteviyçün ki itsem iẓhār
Degüldür ẕerrece **ṭāʿat-i ebrār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 160). [ṭāʿat-i ebrār, -]*

tāʿat-i kevneyn: *Iki dünya(dünya-ahiret) için ibadet etme.*

1. **Tāʿat-i kevneyn** istiġnañ ile bād-ı havā
Cennet-i firdevs didāruñ ile berk-i heves *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 5). [tāʿat-i kevneyn, -]*

tāʿat it-: *İbadet etmek.*

1. **İdemez** cümle cemʿ olsa ḫalāyiḳ
Buçuḳ sāʿatde **ṭāʿat** saña lāyiḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 16). [ṭāʿat idemez, -e, -mez]*

taʿayyün bul-: *Allah'ın kudretinin zuhur ve tecellî yoluyle belirmesi, Hakk'ın zâtında var olanların ortaya çıkıp zâhir olması. [Deyim]*

1. Aña ġayri müşārik olmamışdur
Ve illā ḫod **taʿayyün bulmamışdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 20). [taʿayyün bulmamışdur, -ma, -mış, -dur]*

tāb: *Hararet, ateş.*

1. Gözi yaşından irişmese seylāb
Yaḳardı dehri yüregindeki **tāb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 28). [tāb,]*

tāb: *Işık, parıltı.*

1. Daḫı laʿlüm döker ābı güherden
Daḫı ḫaddüm utar **tābı** ḳamerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 56). [tābı, -ı]*

tāb: *Kıvrım.*

1. Saçı **tābi** vü yüzi āftābi
Ṭutar ẕulmānī nūrānī cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 77). [tābi, -i]*

tāb: *Sıcaklık, hararet. [2]*

1. Cihānı yaḳmamaġa ḫüsni **tābı**
Büridi āftābına niḳābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 15). [tābı, -ı]*

tāb: *Sıkıntı, endişe, ızdırap.*

1. Ḳo cengi ṣulḥ it iy ḫüsn āftābı
Yüzüñ bigi ḳoma göñlünde **tābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 44). [tābı, -ı]*

tabʿ: *Tabiat, huy, yaradılış. [6]*

1. Sen anda göresin māhiyyetüñi
Bilesin **ṭabʿuñı** ḫāṣiyyetüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 372). [ṭabʿuñı, -u, -ñ, -ı]*

ṭabʿ-ı ʿazīz ī: *Yüce/kıymetli yaratılış.*

1. Nedür ḳatuñda ol **ṭabʿ-ı ʿazīzī**
Beyān it kim nedür sözler temīzi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 181). [ṭabʿ-ı ʿazīzī, -]*

ṭabʿ-ı güher-bār: *Cevher yağdıran tabiatlı. II. İnci gibi sözler söyleyen şair.*

1. Ki söz sarrāfına ʿarż olsa her bār
Diye aḥsente iy **ṭabʿ-ı güher-bār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 14). [ṭabʿ-ı güher-bār, -]*

tāba bırak-: *Işığa gark etmek, gözünü kamaştırmak. [2] [Deyim]*

1. **Bıraḳmış** pertevinden ḫalḳı **tāba**
Ḳıran etmek diler sen āftāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 55). [tāba bıraḳmış, -mış]*

ṭabaḳ: *İçine yiyecek konan yayvan kap. [3]*

1. Elinde her birinüñ bir **ṭabaḳ** pür
Żer ü yāḳūt u laʿl ü ḳıymeti dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 27). [ṭabaḳ,]*

ṭabaḳdan örtüyi götür-: *Farsçada "sözü açık etmek, açıkça söylemek" manasına gelen, "tabak-puş ez-tabak berdaşten" deyiminin çevirisine dayanan söz grubu. [Deyim]*

1. Ḥerīfi gördi maḥrem yiri ḫālī
Ṭabaḳdan örtüyi götürdi ḫāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 146). [ṭabaḳdan örtüyi götürdi, -di]*

tabak-hᵛār ol-: *Tabaktan yemek yemek.*

1. Eger ol aşdan **olaydum ṭabaḳ-ḫᵛār**
Bu işde ḳalmayaydum ʿāciz ü ḫᵛār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 247). [ṭabaḳ-ḫᵛār olaydum, -aydum]*

tābān: *Parlak, ışıklı.*

1. Şeref buldı yüzinden ṭāḳ ü eyvān
ṣan irdi gün ḥamel burcına **tābān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 12). [tābān,]*

ṭabāyiʿ: *Anâsır-ı erbaa "dört unsur" demek olup klasik felsefede toprak, su, hava ve ateşten ibarettir. İslâm kaynaklarında anâsır-ı erbaa yerine ustukussât-ı erbaa, erkân-ı erbaa, tabâi'-i erbaa, mevâdd-i erbaa, ümmehât-i erbaa, ümmehât-i süfliyye, usûl, mebâdî ve kavâbis gibi daha başka terimler de kullanılmıştır. [2]*

1. Eger dirsen **ṭabāyiʿ** buldı terkīb
Ki geldi ṣūrete bu naẓm ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 151). [ṭabāyiʿ,]*

ṭabāyiʿ: *Mizaçlar, huylar, tabiatler, karakterler, yaratılışlar.*

1. ʿAvālim kim **ṭabāyiʿden** yücedür
Anı bī-çūn bilür ḫāli nicedür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 3). [ṭabāyiʿden, -den]*

ṭābe-i çarḫ: *Felek tavası.*

1. Saḳın ḳuyruḫdan erzān oldısa narḫ
Ki toġrar eridür bu **ṭābe-i çarḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 30). [ṭābe-i çarḫ, -]*

ṭābende-manẓar: *Parlak yüzlü.*

1. Ḫuceste ṭāliʿ ü ferḫunde aḫter
Hümāyun-çihre vü **ṭābende-manẓar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 60). [ṭābende-manẓar,]*

ṭabīb: *Doktor. [3]*

1. Eger görmek dilerseñ vech-i dermān
Ṭabībe derdüñi eyleme pinhān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 142). [ṭabībe, -e]*

ṭabīb-i ʿālem: *Cihanın hekimi.*

1. **Ṭabīb-i ʿālem** urup nabżına el
Feleḳden ḳıldı şol-dem ḳaṣd-ı ekḥal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 5). [ṭabīb-i ʿālem, -]*

ṭābiʿi: *Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı.*

1. **Ṭābiʿī** vü riyāżī vü ilāhī
Muḳarrer göñli levḥinde kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 9). [ṭābīʿī,]*

ṭabīʿiyyat: *(İnsanın sâhip olduğu güce karşılık) Dış dünyâda hüküm sürmekte olan düzenden doğan güç.*

1. **Ṭabīʿiyyata** eylegil şürūʿı
Uṣūli añladuḳ ẕikr it fürūʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 5). [ṭabīʿiyyata, -a]*

ṭabīʿiyyat: *Meşşâî gelenekte tabiat ilimleri alanına giren konuları ve bunlara dair eserleri ifade eden bir terim.İlk ve Ortaçağ ilim ve felsefesinde, duyularla algılanan organik ve inorganik varlıklar alanında meydana gelen her çeşit oluş ve bozuluşun (kevn ve fesad), değişen ve değişime uğramayan (hareket ve sükûn) varlıkların ilke ve özelliklerinin nelerden ibaret olduğunu gözleme dayanarak araştıran ilimler el-ulûmü't-tabîiyye ve kısaca et-tabîiyyât diye anılmaktadır.*

1. Geh olursın eṣiriyyāta hem-dem
Geh ururın **ṭābiʿiyyātdan** dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 40). [ṭābiʿiyyātdan, -dan]*

taʿbīr: *Rüya yorumlama.*

1. Bu resme açdı dil **taʿbīre** Şāvūr
Ki sensin nūr u baḫtuñ bāġı pür-nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 113). [taʿbīre, -e]*

taʿbīr eyle-: *Yorumlamak.*

1. Ol ay ile iderven rāy u tedbīr
Çü dānāsın düşümi **eyle taʿbīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 112). [taʿbīr eyle, -]*

tabl: *Davul. [7]*

1. Nice pinhāni çala **ṭablı** gilim altında ʿakl
ʿIşḳı ālemde ʿālem-veş āşkār itsem gerek
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 11). [ṭablı, -ı]

tabl-ı āsāyiş çalın-: *Gün boyu süren savaşlarda o günkü çarpışmaların bittiğini haber veren "tabl-ı asayiş" adlı davulun icra edilmesi. [Deyim]*

1. Gice irdi iki cānibde leşker
Çalınup ṭabl-ı āsāyiş dönerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 8). [ṭabl-ı āsāyiş çalınup, -up]*

tabl-bāz: *Eyerin sağ kaşına asılan, avda doğan ve diğer avcı kuşları çağırmak, daha sonra da askerin toplanması ve düşmanı ürkütmek gibi maksatlar için kullanılan, alt tarafı kısa bir dümbelek biçiminde, elle çalınır bir nevi davul.*

1. Buyurdı on biñ at ser-cümle tāzī
Muraṣṣaʿ āleti vü **ṭabl-bāzı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 4). [ṭabl-bāzı, -ı]*

tāc: *Başlık, serpuş.*

1. Ḳodı ay bigi başa ḥüsn **tācın**
Şehüñ almaġa bir yıllıḳ ḫarācın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 97). [tācın, -ıñ]*

tāc: *Hükümdarların başlarına giydikleri aynı zamanda da hükümdarlık alameti olan başlık. [14]*

1. Hümāyūn **tācuñ** ü ferḫūnde taḫtuñ
Muẓaffer devletüñ pīrūze baḫtuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 51). [tācuñ, -uñ]*

tāc: *Hükümdarların başlarına giydikleri aynı zamanda da hükümdarlık alameti olan başlık. II. Saltanat. [6]*

1. V'eger nefse ola ḥırṣ u havā yār
Ḳaçar **tāc** andan olur taḫt bīzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 52). [tāc,]*

tāc-ı ʿāc: *Fildişi taç.*

1. Düzer taḫt-ı zücāc ü **tāc-ı ʿācı**
Bağışlar ʿāleme bac ü harācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 3). [tāc-ı ʿācı, -ı]*

tāc-ı cevher: *Mücevherden yapılmış taç, başlık.*

1. Felek farḳında tāc-ı cevheri var
Elinde zer-nigīn engüşteri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 3). [tāc-ı cevher, -]*

tāc-ı cihān: *Dünyanın tacı.*

1. Her ki baġlandı oldı **tāc-ı cihān**
Kemer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 33). [tāc-ı cihān, -]*

tāc-ı gürcüvānī: *Gürcü tacı/başlığı.*

1. Ḳabā-yı türkī **tāc-ı gürcüvānī**
Kemān-ı çāçī vü tīr-i keyānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 13). [tāc-ı gürcüvānī, -]*

tāc-ı ḫusrevi: *Hükümdarlık tacı. II. Saltanat.*

1. Çi-ger tīġ itdi **tāc-ı Ḫusrevi** yig
Ḳılıçdan şehlere rāy-ı kavī yig *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 3). [tāc-ı ḫusrevi, -]*

tāc-ı kisrī: *Kisri tacı. Kisri adı, Sa'saniler sülalesinden olan Eski İran padişahlarına ve bilhassa Nuşirevan'dan sonrakilere verilmiş olup, Rum imparatorlarına Kayser, Çin hükümdarlarına Fağfur ve Hakan denildiği gibi, bunlara da Kisra denilirdi.*

1. Melik Hürmüz başında **tāc-ı kisrī**
Oturdı taḫta kim cebr ide kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 5). [tāc-ı kisrī, -]*

tāc-ı muraṣṣa: *Kıymetli taşlarla bezenmiş taç. [2]*

1. Başında cevherī **tāc-ı muraṣṣa**
Elinde ʿabherī cām-ı mülemmāʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 19). [tāc-ı muraṣṣa, -]*

tāc-ı nerīmān: *Neriman'ın tacı (Neriman, Şehnâme'de adı geçen kahramanlardan olup Sâm'ın babası, Zâl'in dedesidir).*

1. Ġubār olmadı mı **tāc-ı Nerīmān**
Yile varmadı mı taḫt-ı Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 39). [tāc-ı nerīmān, -]*

tāc-ı padşāhī: *Padişahlık tacı. II. Çok değerli nesne.*

1. Ur indi yüzüñ izine derviş
Ki oldur saña **tāc-ı padşāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 34). [tāc-ı padşāhī, -]*

tāc-ı şeh: *Padişah tacı.*

1. İzüñe yüz sürer ṣāḥib-külehler
Tozuñdan ziynet alur **tāc-ı şehler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 66). [tāc-ı şehler, - ler]*

tāc-ı ser: *Baş tacı. II. Çok değer verilen kimse/şey.*

1. Felek farḳında ḥükmi **tāc-ı serdür**
Ki bir barmaġı işi ṣaḳḳ-ül-ḳamerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 93). [tāc-ı serdür, - dür]*

tāc-ı ser: *Baş tacı, çok sevilen ve değer verilen kimse (Şirin).*

1. Didi yirüñ gözümdür çün gühersin
ḳadem farḳuma bas kim **tāc-ı sersin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 14). [tāc-ı sersin, - sin]*

tāc-ı zer urun-: *Altın taç takmak. II. Güneş doğmak.*

1. ʿArūs-ı çarḫ pīrūze eyleyüp baḫt
Urunır tāc-ı zer pīrūze -gūn taḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 6). [tāc-ı zer urunır, -ır]*

tāc-ı zerd: *Altın taç.*

1. Ḳomasa taḫt-ı sīme lāciverdi
Atardı çerḫ-i kuḥlī **tāc-ı zerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 36). [tāc-ı zerdi, -i]*

tāc-ı zerdī: *Altın taç.*

1. Açıldı sebz ü surḫ ü lāciverdī
ʿAlemler başlarında **tāc-ı zerdī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 36). [tāc-ı zerdī, -ler]*

tāc idin-: *Başının üzerinde taşımak, başına koymak, değer vermek. [Deyim]*

1. Atı naʿlın felek-vār **idinüp tāc**
Her adımda bulurdı ḳadr-i miʿrāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 19). [tāc idinüp, -üp]*

tac ıssı: *Taç sahibi, hükümdar (Husrev-i Perviz).*

1. Ger ol **tac ıssı** degül bize muḥtāc
Gözüñ aç biz de degülüz gözi aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 137). [tac ıssı, -]*

tāc ü taht: *Taç ve taht II hükümdarlık. [8] [İkileme]*

1. Ḥaḳīḳat yüz çevirdi baḫt bundan
Gürīzān oldı **tāc ü taḫt** bundan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 10). [tāc ü taḫt, -]*

tāc ü tahtı terk eyle-: *Saltanatı bırakmak. Padişahlıktan vazgeçmek. [İkileme]*

1. Görürseñ maṣlaḥat kim baḫt ü raḫtı
Ḳoyup **terk eyleyem** bu **tāc ü taḫtı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 24). [tāc ü taḫtı terk eyleyem, -y, -em]*

tāc-baḫş ü tāc-dār ol: *"Saltanatın daim olsun" anlamında dua sözü. [Dua İfadesi]*

1. Süleymān-baḫtsın taḫtuña var ol
Hemīşe **tāc-baḫş ü tāc-dār ol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 32). [tāc-baḫş ü tāc-dār ol, -]*

tāc-dār: *Taç sahibi, hükümdar.*

1. Cihānuñ taḫt-gīri **tāc-dārı**
Ferīdūn ü Sikender yād-gārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 113). [tāc-dārı, -ı]*

taʿcīl: *Acele etme. [2]*

1. Ki iy dīn serveri böyle ne **taʿcīl**
İrişse yile emrüñ yile biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 113). [taʿcīl,]*

taʿcīl: *Acele, hızlı.*

1. Yine **taʿcīl** ile irem ṭapuña
Sürem yüzüm saʿādetlü ḳapuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 291). [taʿcīl,]*

taʿcīl: *Aceleyle, acele bir şekilde.*

1. İrer **tāʿcīl** ile bir peyk-i çālāk
Medāyinden yañadan zār ü ġam-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 25). [tāʿcīl,]*

taʿcīl: *Acele ettirme, çabuklaştırma.*

1. Bilür bu ḥāli her insī vü cinnī
Ki olur **taʿcīlden** yigrek teʾennī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 20). [taʿcīlden, -den]*

taʿcīl ile: *Aceleyle, acele bir şekilde.*

1. Bitiler yazdılar Pervīz şāha
Ki **taʿcīl ile** ire taḫt-gāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 60). [taʿcīl ile, -]*

taʿcīl it-: *Acele etmek. [2]*

1. Çün altında bulına ol uçar ḳuş
Göz irürmesün itse yil taʿcīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 338). [taʿcīl itse, -se]*

tad: *Tat, lezzet. [4]*

1. İşitdüm andan oldı adı Şīrīn
Ki söz didi şekerden **tadı** şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 10). [tadı, -ı]*

tad-: *Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. [2]*

1. Ḳoḳup gül bigi bıraḳmaḳ elüñden
Şeker bigi **tadup** ḳomaḳ dilüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 38). [tadup, -up]*

tad-: *Bir şeyden az miktarda yemek veya içmek.*

1. Nice şerbet ki cānlar ḫarc iderler
Ṣaçarlar curʿa bigi çün **tadarlar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 82). [tadarlar, -ar, -lar]*

tadur-: *Tattırmak, tadına baktırmak. [3]*

1. Kime **tadurdı** evvel şehd ü şekker
Ki zehr içürmedi āḫir mükerrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 97). [tadurdı, -dı]*

tadur-: *Tattırmak, tadına baktırmak. II. Duyurmak, hissettirmek.*

1. Bu şerbetden ṭolupdur sīneler ḳahr
Ki **tadururken** ider şekkeri ḳahr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 98). [tadururken, -ur, -ken]*

tafṣīl eyle-: *Uzun uzadıya anlatmak.*

1. Gel imdi remzüñüñ teʿvīlin eyle
Bu icmālüñ biraz **tafṣīlin eyle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 28). [tafṣīlin eyle, -]*

tafṣīl ü icmāl it-: *Her birini ayrı ayrı ve topluca yerine getirmek. II. Tafsil ve icmal sözcükleri birbirinin karşıtı olarak konumlanan sözcüklerdir. [İkileme]*

1. Ne deñlü var ise tāʿẓīm ü iclāl
İder birbirine **tafṣīl ü icmāl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 20). [tafṣīl ü icmāl ider, -er]*

tağ: *Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi, dağ. [78]*

1. Güzer ḳılmaḳlıġ ile devr-i eyyām
Nice **tağlar** olur vādī serencām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 104). [tağlar, -lar]*

tağ: *Dağ kadar II çok fazla.*

1. Senüñ bir iplik urur içüñe dāġ
Benüm bu ḳılca cānum odıdur **tağ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 30). [tağ,]*

taġ başı: *Dağın zirvesi, doruğu.*

1. İçi taşı ṭolup nār-ı ciger-tāb
Külüngin **taġ başından** atdı pertāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 144). [taġ başından, -n, -dan]*

ṭaġ ol-: *Dağ halini almak. Bir araya gelen çok sayıdaki nesnelerin üst üste birikerek yükselmesi ve bir dağ görünümü alması.*

1. Yir üzre **ṭaġlar oldı** küştelerden
Ki göge çıḳılurdı püştelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 81). [ṭaġlar oldı, -dı]*

taġ u deşt: *Dağ ve çöl. II. Fiziksel nitelikleri açısından olumsuz durumda bulunan yer, mahal. [İkileme]*

1. Bıraḳdı pertevi bir nūr-ı rūşen
Ki ḳıldı **taġ u deşti bāġ** u gül-şen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 34). [taġ u deşt, -]*

taġ u sahra: *Dağ ve ova. II. Her taraf, her yer. [2] [İkileme]*

1. Demür mevciyle ṭolup **taġ u ṣaḥrā**
İrüp oldı muḳābil iki deryā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 21). [taġ u ṣaḥrā, -]*

taġ u taş: *Dağ ve taş. II. Her yer, her taraf. [4] [İkileme]*

1. Becid bir nice atlular yayalar
Yayılup **taġ u taşı** arayalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 84). [taġ u taşı, -ı]*

taġ u taş götürme-: *Dağlar ve taşların taşıyamacağı kadar ağır olmak. II. Dayanılması, katlanılması çok güç olmak. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳo bini yanayım köynüklerümle
Bu **taġ u taş götürmez** yüklerümle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 80). [taġ u taş götürmez, -z]*

taġa taşa yürü-: *Engelleri aşarak gitmek. [İkileme, Deyim]*

1. Degül düşmenden īmin gāh ü bīgāh
Yürürdi ṭaġa ṭaşa rāh ü bī-rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 12). [ṭaġa ṭaşa yürürdi, -r, -di]*

taġayyür: *Değişme, başkalaşma.*

1. **Taġayyürdür** ṭarīḳ-i āferīniş
Bilür bu ḥāli cümle ehl-i bīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 65). [taġayyürdür, -dür]*

taġça: *Dağ kadar II çok fazla.*

1. Tağı ḳılca ḳomaz bu derd gerdi
Ne çeksüñ ḳılca cānum **taġca** derdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 50). [taġca,]*

taġı: *Dahi, bile, de/da bağlacı anlamında bir sözcük.*

1. Girü bir ḳulı bāġa **ṭaġı** girmiş
Ḳoruġ almış ṣanaşın yaġı girmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 17). [ṭaġı,]*

taġıl-: *Dağılmak. (Toplu halde bulunan kimseler) bir yerden uzaklaşmak, o yeri terk etmek. [2]*

1. Buyurdı kim **ṭaġıldılar** ḳatından
Benātü'n-naʿş-vār ay ṣoḥbetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 105). [ṭaġıldılar, -dı, -lar]*

taġıl-: *Dağılmak, savrulmak, paramparça olmak.*

1. Taşuñ içi taşa **taġıla** tağ
Yazsam ġam-ı şerh-i iştiyāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 71). [taġıla, -a]*

taġıt-: *Toplu durumda bulunanları birbirinden uzaklaştırmak veya ayırmak. [2]*

1. **Ṭaġıdup** dirnegin māh ü şihābuñ
Göge aġmışdı ṭūpı āftābuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 5). [ṭaġıdup, -up]*

ṭaġıt-: *Dağılmasına sebep olmak, parçalayıp ayırmak, bütün durumundan çıkarmak.*

1. **Taġıdur** maġzı gürz-i kūh-peyker
Şu resme kim ġubārı bād-ı ṣarṣar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 59). [taġıdur, -ur]*

taġıt: *Dağıtmak, yaymak, saçmak. [5]*

1. Ḳara naṭʿ üstine **ṭaġıtdı** mühre
Meger hengāme ʿarż eyler sipihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 43). [ṭaġıtdı, -dı]*

taġıt-: *Bir şeyin veya bir yerin düzenini bozmak.*

1. Anuñçündür sovuḳ bu dār-ı ḫūn- ḫ˅ār
Taġıdur her ḳaçan germ olsa bāzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 124). [taġıdur, -ur]*

taġlarca: *Dağlar kadar, pek çok. [2]*

1. Sürüp her laḥze **taġlarca** ṣafāyı
Cihāndan çekmemiş ḳılca cefāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 31). [taġlarca,]*

taġyīr: *Değiştirme.*

1. Bu yollarda baña yitmekse taḳdīr
Çü yoġ **taġyīr** taḳdīre ne tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 28). [taġyīr,]*

taġyīr iriş-: *Bozulmak, yiyecek kokmak, yenilemeyecek duruma gelmek, ekşimek. [Deyim]*

1. Ki otlaḳdan dökilse bir ḳaşıḳ şīr
İrişmedin irişür ḥavża **taġyīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 90). [taġyīr irişmedin, -medin]*

taḥammül: *Dayanma, katlanma, sabır. [4]*

1. Taḥammül ʿışḳ içinde ḫāmlıḳdur
Tefāḫur ʿāşıḳa bed-nāmlıkdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 17). [taḥammül,]*

taḥammül eyle-: *Dayanmak, katlanmak, sabretmek.*

1. Nice **eyleyem** aġuya **taḥammül**
Şeker nuḳlından idelüm tenaḳḳul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 45). [taḥammül eyleyem, -yem]*

taḥammül it-: *Dayanmak, katlanmak, sabretmek. [2]*

1. Didi biz ḳılalum Ḥaḳḳa tevekkül
İdelüm ḳatılıḳlara **taḥammül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 120). [taḥammül idelüm, -elüm]*

taḥammül ḳal-: *Dayanmak, sabretmek. [Deyim]*

1. **Taḥammül** nitesi **ḳala** bu ḥāle
Muḥāl ola nefes ṣabr ü mecāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 7). [taḥammül ḳala, -a]*

taḥammül ḳıl-: *Dayanmak, katlanmak. [2]*

1. **Taḥammül ḳılmazsın** bir deme sen
Dem ursam yaḳam iki ʿālemi ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 15). [taḥammül ḳılmazsın, -maz, -sın]*

tahayyül it-: *Hayal etmek, zihinde canlandırmak.*

1. Velī bu deñlü **iderdi taḫayyül**
Ki böyle gelmez ol gül yüzlü bülbül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 77). [taḫayyül iderdi, -er, -di]*

tahayyül ḳıl-: *Hayal etmek, zihinde canlandırmak. [3]*

1. Ne deñlü kim **taḫayyül ḳılsa** ezber
Ḫılāfı bulunur gördükde ekşer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 133). [taḫayyül ḳılsa, -sa]*

taḫayyür: *Hayrete düşme, şaşma. [4]*

1. **Taḫayyür** baḥrine ṭalmışdı ol māh
Olımamışdı bu ṣūretden āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 9). [taḫayyür,]*

tahfīf it-: *Azaltmak, hafifletmek.*

1. Meẓālimden ḳonıcaḳ boynına yük
Gelüp **taḫfīf ide** ol baʿżı eylük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 226). [taḫfīf ide, -e]*

taḥiyyat: *Oturma, namazda oturup dua okuma.*

1. Delim müddet ḳıyām eyler hemān ol
Taḥiyyat ü teşehhüd çoḳ zamān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 48). [taḥiyyat,]*

tahḳīḳ: *Hakk'a erme, hakîkati bulmak için gayret sarfedip netîcede Hakk'ın sıfatlarıyle sıfatlanma, Hakk'ı âlemde müşâhede etme.[3]*

1. Eger bulduñsa **taḥḳīḳ** ü ʿināyet
Refīḳ oldıysa tevfīḳ ü hidāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 83). [taḥḳīḳ,]*

tahḳīḳ-i ḫāṣ: *Has kulların tahkiki. Onların Hakk'a erme, hakîkati bulmak için gayret sarfedip netîcede Hakk'ın sıfatlarıyle sıfatlanma, Hakk'ı âlemde müşâhede etmesi.*

1. Biri taḳlīddür tevḥīd-i ʿāmuñ
   Biri **taḥḳīḳ-i ḫāṣ** ehl-i kelāmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 4). [taḥḳīḳ-i ḫāṣ, -]*

taḥḳīḳ vir-: *Bir şeyin doğru olduğunu ortaya çıkarmak, hakîkatini anlayıp bilmek. [Deyim]*

1. Eger şübheñ var ise itmekde taṣdīḳ
   Ve in min şeyʾ oḳı kim **vire taḥḳīḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 12). [taḥḳīḳ vire, -e]*

tahmīr-i ādem: *Adem'in/insanoğlunun hamuru.*

1. Yed-i ḳudretle ol Ḫallāḳ-ı aʿẓam
   Müsevvā eyledi **taḫmīr-i Ādem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 152). [taḫmīr-i ādem, -]*

tahrīk ü tedbīr it-: *Hareket ettirip, yönetmek. [İkileme]*

1. Ol **ider** gökleri **taḥrīk ü tedbīr**
   Nüfūsı andan itdi emr-i taḳdīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 5). [taḥrīk ü tedbīr ider, -er]*

taḥrīr: *Yazma, kaleme alma.*

1. Bize taʿlīm ḳılan naḳş ü taṣvīr
   Ulu yirden olur dir rūḥa **taḥrīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 194). [taḥrīr,]*

taḥrīr eyle-: *Kaleme almak, yazı yazmak.*

1. Ne ṣūret kim idersin levḥa taṣvīr
   Dil ü cān ḥalli ile **eyle taḥrīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 4). [taḥrīr eyle, -]*

taḥrīr it-: *Yazmak, çizmek.*

1. Ḳaya şeklinde ḳıldı naḳş ü taṣvīr
   Ki naḳḳāş **idemez** kāġıda **taḥrīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 12). [taḥrīr idemez, -e, -mez]*

taḥrīr it-: *Yazmak, kaleme almak.*

1. Ṣu raḥmet ḫaṭṭını **taḥrīr iderdi**
   Nesīm ol āyeti tefsir iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 9). [taḥrīr iderdi, -er, -di]*

taḥrīr ol-: *Kaleme alınmak, yazılmak.*

1. V'eger **ola** maʿādin vaṣfı **taḥrīr**
   Eriye cān ü dil itmekde taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 169). [taḥrīr ola, -a]*

taḥrīr ol-: *Yazılmak, kaydedilmek.*

1. Bile kim ṭaḫta-i ʿālemde **taḥrīr**
   Ne kim **oldı** olısar naḳş u taṣvīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 26). [taḥrīr oldı, -dı]*

taḥsīn: *Aferin, bravo. [4]*

1. Medāyin milki ḫālī anda Şīrīn
   Cihāna āferīn eflāke **taḥsīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 6). [taḥsīn,]*

taḥsīn: *Beğenme, övme, takdir etme.*

1. Oḳıdılar duʿā vü medḥ ü **taḥsīn**
   Ki Cibrîl-i emīn eyledi āmīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 173). [taḥsīn,]*

taḥsīn it-: *Övüp takdir etmek ve aferin, bravo demek. [2]*

1. Hemīn **taḥsīn ider** ü āferīn-bād
   Bu birḳaç beyt maʿnasın ḳılur yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 115). [taḥsīn ü āferīn-bād ider, -er]*

taḥsīn ḳıl-: *Güzel bulup takdir etmek, övmek, alkışlamak. [2]*

1. Bu deñlu didi çü Behram-ı Çobīn
Şeh itdi āferīn vü **ḳıldı taḥsīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 50). [taḥsīn ḳıldı, -dı]*

taḥsīn ü sabaş di-: *Aferin ve bravo demek, beğenmek. [İkileme, Deyim]*

1. Yükündi şāh ileyinde ḳodı baş
Görenler **didiler taḥsīn ü şābāş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 26). [taḥsīn ü ṣābāş didiler, -di, -ler]*

taht: *Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk, hükümdarlık makamı. [53]*

1. Düşer bīgāneye Cemşīd taḫtı
Degül Merrīḫ bir ḥūrşīd **taḫtı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 18). [taḫtı, -ı]*

taht: *Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht. [4]*

1. ʿAcem mülkinde behre bulmayup ol
İrürdi şāh-ı Çīn **taḫtına** dek yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 86). [taḫtına, -ı, -n, -a]*

taht: *Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht (Medayin).*

1. Hemān-dem bī-tevaḳḳuf şah-ı ferruḫ
Ata bindi vü tutdı **taḫtına** ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 8). [taḫtına, -ı, -n, -a]*

taḫt: *Hükümdarın oturduğu büyük ve süslü koltuk. II Saltanat, devlet.*

1. Çü maʿlūm eyledi Ḳayṣer bu ḥāli
Mübārek gördi baḫt u **taḫta** fāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 2). [taḫta, -a]*

taht: *Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk, hükümdarlık makamı.II. Saltanat, saadet, mutluluk. [3]*

1. Saḳın ḳoyunı dişinden ac ḳurduñ
Ki baḫt otlaġun ola **taḫt** yurdun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 94). [taḫt,]*

taht: *Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk, hükümdarlık makamı. II. Gönül.*

1. Çü pāk itmedüñ ol cārūb ile ev
Ata mı **taḫta** sulṭān nūrı pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 56). [taḫta, -a]*

taht: *Makam. [2]*

1. Didi ol şāḥṣ imām-ı müslimīnsin
Ḫılāfet **taḫtına** şāh-ı güzīnsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 120). [taḫtına, -ı, -n, -a]*

taht: *Alt, aşağı taraf. [3]*

1. İrişdüm nāgehān ẓıll-ı hümāya
Ki irürem sāḳı ʿarşa **taḫtı** pāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 234). [taḫtı, -ı]*

taht-ı ʿālī: *Yüce taht.*

1. Urırlar şāh içün bir **taḫt-ı ʿālī**
Ki naḳş olmazdı ʿālemde miṣāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 1). [taḫt-ı ʿālī, -]*

taht-ı cemşīd ur- (taht ur-): *Cemşid'in tahtını kurmak.[Deyim]*

1. Bular bu sözde iken cirm-i ḫūrşīd
Felek ṭāḳına **urdı taḫt-ı Cemşīd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 2). [taḫt-ı cemşīd urdı, -dı]*

taht-ı gerdūn: *Feleğin tahtı; gök kubbe.*

1. Döşensün **taḫt-ı gerdūna** bisāṭuñ
Pür olsun sofre-i çerḫa sumāṭuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 17). [taḫt-ı gerdūna, -a]*

taht-ı kāvūs ur- (taht ur-): *Keykâvus'un tahtını kurmak. Keykâvus (Kâvûs), İran'ın eski hükümdar sülelesi Keyaniyan'ın ikinci padişahıdır. Şehname'de anılan on ikinci İran padişahıdır. Keykubad'ın oğlu, Siyavuş'un babası ve Keyhüsrev'in dedesidir. II. Beyitte "Keykavus tahtını kurmak" ile padişah olmak, başa geçmek kastedilmektedir. [Deyim]*

1. Gül **urmış** baġ içinde **taḫt-ı kāvūs**
Benefşe deste düzmiş perr-i ṭāvūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 27). [taḫt-ı kāvūs urmış, -mış]*

tāht-ı kisrā: *Kisra tahtı (Kisra, Sa'saniler sülalesinden olan Eski İran padişahlarına ve bilhassa Nuşirevan'dan*

sonrakilere verilmiş bir unvan olup beyitte taht-ı Kisra ile bu hanedanın saltanatı kastedilmektedir).

1. Didi Ḫusrev yigitdür mest ü ʿāşıḳ
Degüldür **tāḫt-ı kisrā** aña lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 16). [tāḫt-ı kisrā, -]*

taht-ı muraṣṣaʿ: *Kıymetli taşlarla süslenmiş taht.*

1. İki yaña iki **taḫt-ı muraṣṣaʿ**
Müretteb düzdi ḥavż üzre mülemmaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 105). [taḫt-ı muraṣṣaʿ, -]*

taht-ı şāh: *Hükümdarlık tahtı.*

1. Ṭururdı **taḫt-ı şāh** öñinde Şāvūr
Nite-kim raḫt u genc üstine gencūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 54). [taḫt-ı şāh, -]*

taht-ı şāhī: *Hükümdarlık tahtı.*

1. Ḳuruldu **taḫt-ı şāhī** geçdi Pervīz
Müheyyā ḳıldı ʿayş esbābını tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 23). [taḫt-ı şāhī, -]*

taht-ı şāhī: *Hükümdarlık tahtı II Saltanat.*

1. Saña rūzī ola bir **taḫt-ı şāhī**
Kim ola ʿalemüñ püşt ü penāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 31). [taḫt-ı şāhī, -]*

taht-ı sīm: *Gümüş tahta. II. sevgilinin beyaz, parlak bedeni (Şirin'in bedeni).*

1. Ḳomasa **taḫt-ı sīme** lāciverdi
Atardı çerḫ-i kuḥlī tāc-ı zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 35). [taḫt-ı sīme, -e]*

taht-ı süleymāñ: *Hz. Süleyman'ın tahtı. [3]*

1. Gehī dīve virür **taḫt-ı Süleymāñ**
ḳılur geh mūrı merdāna suḫandan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 48). [taḫt-ı süleymāñ, -]*

tahtı vu tācı ko-: *Tahtı ve tacı bırakmak. II. Hükümdarlık yapmayı bırakmak. [İkileme, Deyim]*

1. ḳodı taḫtı vu tācı tutdı yası
Bir ay miḳdārı gök geydi libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 15). [taḫtı vu tācı ḳodı, -dı]*

taht-ı zer: *Altın taht.*

1. Gehī oynardı **taht-ı zerde** nerdī
Gehī Şebdīz ile iderdi merdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 33). [taht-ı zerde, -de]*

taht-ı zerrīn: *Altından yapılmış taht.*

1. Şehen-şeh geydi başa gevherī tāc
Ḳurıldı **taḫt-ı zerrīn** kürsi-i ʿāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 6). [taḫt-ı zerrīn, -]*

taht-ı zücāc: *Sırça taht, camdan yapılmış taht.*

1. Düzer **taḫt-ı zücāc** ü tāc-ı ʿācı
Bağışlar ʿāleme bac ü harācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 3). [taḫt-ı zücāc, -]*

taht atından yayak kal-: *Saltanat atından inip/düşüp yaya olmak. II. Saltanatını, hükümdarlığını, gücünü kaybetmek. [Deyim]*

1. Çü **ḳaldum taḫt atından** şimdi **yayaḳ**
Alursın el tutacaḳ yirde ayaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 35). [taḫt atından yayaḳ ḳaldum, -du, -m]*

taht kur-: *Bir yere yerleşmek, o yerde yaşamaya başlamak. [Deyim]*

1. Dü ʿālemden ḳamu taşra ḳuran taḫt
İdinür mi tonı vü göñlegi raḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 17). [taḫt ḳuran, -an]*

taht kur-: *Taht kurmak II Sözü geçen olmak. [Deyim]*

1. Süreli sen Süleymān devlet ü baḫt
Ḳarınca **ḳurdı** arslan aġzına **taḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 26). [taḫt ḳurdı, -dı]*

taḫt ü dārı taḫta vü dār it-: *Tahtı tahta ve memleketi dar ağacı haline getirmek. II. Şansın yolunda gitmemesi ve iyi olması beklenen durumların kötüye dönmesini ifade eden söz grubu. [İkileme, Deyim]*

1. Çü Ḫusrev gördi kim bu çerḫ-ı ġaddār
Gine **itdi taḫt ü dārı taḫta vü dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 60). [taḫt ü dārı taḫta vü dār itdi, -di]*

taht ü dergāh: *Makam, saltanat. [5] [İkileme]*

1. Mehīn Bānūya Şīrīn eydür iy şāh
Müdām olsun senüñle **taḫt ü dergāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 26). [taḫt ü dergāh, -]*

taht u devlet: *Taht ve devlet, hükümdarlık makamı ve devlet. [İkileme]*

1. Anuñ āline irer **taḫt u devlet**
Ḳalur anlarda tā devr-i ḳıyāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 47). [taḫt u devlet, -]*

taht ü külah: *Taht ve taç. II. Hükümdarlık, saltanat. [İkileme]*

1. Hemān saʿāt bezendi bezm-i şāhī
Müşerref ḳıldı **taḫtı vü külāhı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 24). [taḫt vü külāhı, -ı]*

taht ü mesned kıl-: *...'yı yer, makam, mevki haline getirmek; yer, makam, mevki olarak benimsemek. [İkileme]*

1. Ḫar-i dünyādan olursan mücerred
Mesīḥüñ menzilin **ḳıl taḫt ü mesned** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 16). [taḫt ü mesned ḳıl, -]*

taḫt ü tāc: *Taç ve taht. II. Saltanat, hükümdarlık. [5] [İkileme]*

1. Tutamaz **taḫt ü tācı** degme ʿāḳil
Nite żabṭ ide her nā-dān ü cāhil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 39). [taḫt ü tācı, -ı]*

taht ü tāc: *Taht ve taç. II. Hazine, para; maddi varlık. [İkileme]*

1. Degül ḳıymet cihānuñ **taḫt ü tācı**
Degir bir baḳımı ʿālem ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 249). [taḫt ü tācı, -ı]*

taht ü tāc: *Taht ve taç. II Makam, mevki ve göstergeleri. [İkileme]*

1. Bu **taḫt ü tāc** ü laʿl ü dürr ü mercān
Bu ḥavż u sebze vü bāġ u gül-istān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 193). [taḫt ü tāc, -]*

taht u tāc ü ṭāḳ-ı şāh: *Padişahın sarayı, tacı ve tahtı. II. Padişahın sahip olduğu değerli şeyler. [İkileme]*

1. Çü baḳdı **taḫt u tāc ü ṭāḳ-ı şāha**
Ḳamusın saymadı bir berg-i kāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 11). [taḫt u tāc ü ṭāḳ-ı şāha, -a]*

taḫt ur-: *Taht kurmak. II. Eğlence meclisi düzenlemek. [Deyim]*

1. Ol evde kim gice urmış idi taḫt
Ev ıssına buyurdı ne ki var raḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 31). [taḫt ur-, -]*

taht ur-: *Taht kurmak. [Deyim]*

1. Bizi toprak bigi itdüñ aşaġa ḫʿār
Sen **urduñ** yuḳaru **taḫtuñ** felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 32). [taḫtuñ urduñ, -du, -ñ]*

taht ur-: *Taht kurmak. II. Yerleşmek.*

1. Bu fānī evden ırdı raḫtını ol
Beḳā ṭamında urdı taḫtını ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 68). [taḫtını urdı, -dı]*

tahta: *Ağaç, kereste, odun.*

1. Varayın ḫāliye bir rūz-ı baḫta
Ya taḫt ola naṣībüm yā-ḫū **taḫta** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 26). [taḫta,]*

tahta: *Yontulup biçilmiş ağaç parçası. II. Dünya hayatı.*

1. Sunıldı eline rıḫlet berātı
Ḳazındı **taḫtadan** naḳş-ı ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 82). [taḫtadan, -dan]*

tahta-i ʿālem: *Kainat levhası. [2]*

1. Baḳan ol taḫta san cām-ı cihān-bīn
Oḳırdı **taḫta-i ʿālem** ḥurūfın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 12). [taḫta-i ʿālem, -]*

tahta-i reml: *Remil tahtası. Remil falı, kum falı olarak geçmekte ve genellikle tahta üzerine kum dökerek bu fala bakılmaktadır.*

1. Ḳuluñ kim gördüm aḥkām-ı nücūmı
   Aradum **taḫta-i reml** ü rüḳūmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 66). [taḫta-i reml, -]*

tahta ayaġ uzat-: *Tahta ayak uzatmak. II. Saltanatı ele geçirmek. [Deyim]*

1. Özin gördi vü maġrūr oldı baḫta
   Diledi kim **ayaġ uzada taḫta** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 28). [taḫta ayaġ uzada, -a]*

taḫta geç-: *Tahta çıkmak, sultanlığı ilan etmek. [2] [Deyim]*

1. Seḥer çün **taḫta geçdi** şāh-ı encüm
   Ḳoyup kuḥlī şamūrın geydi ḳāḳum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 1). [taḫta geç, -]*

taḫta geç-: *Tahta oturmak.*

1. **Geçüp** baḫt ile zerrīn **taḫta** Ḫusrev
   Yüzi nūrı atar Keyvāna pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 25). [taḫta geçüp, -üp]*

tahta geçür-: *Tahta çıkarmak. II. Hükümdar olmasını sağlamak. [Deyim]*

1. Dirildiler ulular rūze-baḫta
   Ögütleyüp **geçürdilerdi taḫta** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 12). [taḫta geçürdilerdi, -di, -ler, -di]*

tahta otur-: *Hükümdar olmak. [6] [Deyim]*

1. Melik Hürmüz başında tāc-ı kisrī
   Oturdı taḫta kim cebr ide kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 6). [taḫta oturdı, -dı]*

tahta yürü-: *Yönetimi ele geçirmek üzere harekete geçmek, sefer düzenlemek. [Deyim]*

1. Yaraġ ü yat ü yatlu niyyet ile
   Yürür taḫta ulu cemʿiyyet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 40). [taḫta yürür, -r]*

tahta-bendī: *Bir yatak.*

1. Felek tācuñdan ister ser-bülendī
   Zemīn taḫtuñdan umar **taḫta-bendī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 144). [taḫta-bendī, -mış]*

taḫt-gāh: *Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht. [8]*

1. Çün ire saġ esen **taḫt-gāha**
   İrüresin külāhı mihr ü māha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 79). [taḫt-gāha, -a]*

taḫt-gīr: *Tahtı tutan/zapteden, hükümdar.*

1. Cihānuñ **taḫt-gīri** tāc-dārı
   Ferīdūn ü Sikender yād-gārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 113). [taḫt-gīri, -i]*

taḫtın ḳo-: *Tahtını bırakmak. II. Hükümdarlığını bir başkasına devretmek. [Deyim]*

1. Dirişdürdi cihāndan pīr anañ raḫt
   Ḳodı sen cāna **taḫtın** iy cüvān-baḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 14). [taḫtın ḳodı, -dı]*

taḫt-ül-livā: *Sancağın altı.*

1. **Taḫt-ül-livāña** ādem ü men dūnehū muṭīʿ
   Faḫr anlara ki eylediler saña iḳtidā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 17). [taḫt-ül-livāña, -ñ, -a]*

taḫtuña var ol: *"Saltanatın daim olsun" anlamında dua sözü. [Dua İfadesi]*

1. Süleymān-baḫtsın **taḫtuña var ol**
   Hemīşe tāc-baḫş ü tāc-dār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 31). [taḫtuña var ol, -]*

taḫt-üs-serā: *Toprak altı. [2]*

1. ʿAlemler başı irişdi semāya
   Ayaġı atlaruñ **taḫt-üs-serāya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 36). [taḫt-üs-serāya, -yā]*

tāʾife: *Güruh, topluluk, bölük.*

1. Dimiş her **ṭāʾife** ʿaḳl irdügince
Baṣīret nūrı ḳuvvet virdügince *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 5). [ṭāʾife,]*

ṭāʾir ol-: *Uçmak.*

1. Aña ḥükm eyle ḳıldı Ḥayy ü Ḳādir
Ki hem olmaya kürre üzre ṭāʾir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 36). [ṭāʾir olmaya, -ma, -ya]*

tak-: *Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek. [3]*

1. Biraz ḳarıyı **taḳup** zīver ü zer
Viribir şāha ol māh-ı füsūn-ger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 67). [taḳup, -up]*

tak-: *Giymek.*

1. Geyindi her libāsı Ḫusrevāne
Taḳar kīş u kemer serv-i revāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 10). [taḳar, -ar]*

tak-: *Takmak, kuşanmak.*

1. **Taḳup** tīġ ü kefen boynında zencīr
Gözi yaşlu niteki āhū-yı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 11). [taḳup, -up]*

ṭāk: *(Yapılarda) Kemer veya yarım dâire şeklindeki kapı ve pencere üstü. [3]*

1. Şeref buldı yüzinden **ṭāḳ** ü eyvān
Ṣan irdi gün ḥamel burcına tābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 11). [ṭāḳ,]*

ṭāk: *Çatı, kubbe. [3]*

1. Bileñe al şol aṭlas sāye-bānı
Bu ḳaṣruñ **ṭāḳına** ḳarşu ḳur anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 54). [ṭāḳına, -ı, -(n)a]*

ṭākı: *Kubbe, kemer.*

1. Felek **ṭāḳı** ʿanāṣır nerdübānı
Ḳamer der-bānı Keyvān pās-bānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 355). [ṭāḳı, -ı]*

ṭāḳ: *Kubbe, kümbet, kemer biçimindeki gökyüzü.*

1. Çü kisrā taḫtına oturdı Ḫusrev
Bıraḳdı **ṭāḳa** yüzi ʿaksi pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 22). [ṭāḳa, -a]*

ṭāḳ-ı ʿayyūḳ: *Semanın en yüksek noktası.*

1. Kiriş āvāzı gürzüñ çāḳaçāḳı
Bıraḳmış **ṭāḳ-ı ʿayyūḳa** ṭırāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 70). [ṭāḳ-ı ʿayyūḳa, -a]*

ṭāḳ-ı kisrā: *İran padişahı, Kisrâ'nın sarayının kubbesi. [3]*

1. Şikeste gönlüme ṭurreñ virürse kūşe ḳaşuñda
Bu feṭḥi yig görür gönlüm şerefde **ṭāḳ-ı kisrādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 14). [ṭāḳ-ı kisrādan, -dan]*

ṭāk-ı kisrī: *İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın kasrıdır. Hz. Peygamber'in dünyaya geldikleri gece çatlamış, yıkılmıştı. İhtişamından dolayı edebiyatımıza girmiştir. [2]*

1. Bozuldı maḳdeminden **tāḳ-ı Kisrī**
Bunuñ feṭḥi aña żamm itdi kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 111). [tāḳ-ı kisrī, -]*

ṭāk u dergāh: *Kubbe ve eşik. [İkileme]*

1. İşidince ḳılur bir derd ile āh
Ki ditrer naʿresînden **ṭāḳ u dergāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 24). [ṭāḳ u dergāh, -]*

tāk u dergāh: *Sevgilinin yaşadığı yer. Saray. [İkileme]*

1. Salarsam derd ile āhı seḥer-gāh
Ola gözine tar ol **ṭāḳ u dergāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 136). [ṭāḳ u dergāh, -]*

ṭāḳ ü eyvan: *Kubbe ve kemerli yüksek bina. [2] [İkileme]*

1. Ṣafā ṭoldı yüzinden **ṭāḳ ü eyvān**
Revān oldı sözinden āb-ı ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 13). [ṭāḳ ü eyvān, -]*

tāk ü eyvan: *Kubbe ve kemerli yüksek bina. II. Mal, mülk, saltanat. [İkileme]*

1. Görinmezdi gözine **ṭāḳ ü eyvān**
Yanardı āhı ile mihr ü Keyvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 17). [ṭāḳ ü eyvān, -]*

ṭāk ü rivāk: *Çardak ve kemer II dünya malı, dünya nimetleri. [İkileme]*

1. Çü fānīdür ḳo bu **ṭāḳ ü rivāḳı**
   Düriş söze dilerseñ ẕikr-i bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 105). [ṭāḳ ü rivāḳı, -ı]*

ṭāk ur-: *Kemer, kubbe yaptırmak. II. Taht kurmak. [Deyim]*

1. Cihān-dār-ı zamān ḫurşīd-i āfāḳ
   Ki farḳ-ı Farḳadīn üzre **urur ṭāḳ (***Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 80). [ṭāḳ urur, -ur]*

takarrüb: *Yaklaşma, yakınlaşma (Tanıkta Allah'a yaklaşma anlamında kullanılmıştır).*

1. Geçer rifʿatde ḳadri nüh felekden
   Taḳarrübde güẕer ḳılur melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 48). [taḳarrübde, -de]*

ṭāḳat: *Bir şeyi yapabilmek ya da bir şeye dayanmak için gereken güç, kuvvet, derman. [4]*

1. Ne zaḫm ursa ṣafāsından direm oḫ
   Ve-līkin hicr odına **ṭāḳatüm** yoḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 48). [ṭāḳatüm, -üm]*

ṭākat-ı nūr dut-: *Işığa karşı koymak, ışığa yaklaşmadan durabilmek.*

1. Yanaram nār-ı şevḳ ile yirüm dūr
   Ki pervāne **dutamaz ṭākat-ı nūr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 68). [ṭākat-ı nūr dutamaz, -a, -maz]*

ṭāḳat ü ṣabr ü ḳarārı al-: *Dayanacak güçten yoksun bırakmak. [Deyim]*

1. İçürdüñ bir ṣarāb-ı ḫoş-güvārı
   Ki **alduñ ṭāḳat ü ṣabr ü ḳarārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 8). [ṭāḳat ü ṣabr ü ḳarārı alduñ, -duñ]*

ṭāḳat yoḳ: *Dayanacak gücün olmaması.*

1. Bu ḳulda gerçi var cehl ü ḥamāḳat
   ʿİnāyet ḳıl ki **yoḳ** ḫışmuña **ṭāḳat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 40). [ṭāḳat yoḳ, -]*

ṭākatini ṭāk it-: *Dayanacak güç bırakmamak, gücünü bitirmek. [Deyim]*

1. Tamām idince muṭrib nevbetini
   Şehüñ **ṭāḳ itmiş idi ṭāḳatini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 2). [ṭāḳatini ṭāḳ itmiş idi, -miş , -i, -di]*

ṭākaṭü ṭāk ol-: *Dayanacak gücü kalmamak. [3] [Deyim]*

1. Mecālüm gitdi **oldı ṭāḳaṭüm ṭāḳ**
   ʿİnāyet ʿayni ile ḥālüme baḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 25). [ṭāḳaṭüm ṭāḳ oldı, -dı]*

taḳdīm it-: *Bir şeyin gerçekleşme vaktini öne almak, daha erkene çekmek.*

1. Çü ire ol dem olmaz hīç tedbīr
   İdemez ḳimsene **taḳdīm** ü teʾḫīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 8). [taḳdīm idemez, -emez]*

takdīr: *Kader, yazgı. [2]*

1. Bu yollarda baña yitmekse **taḳdīr**
   Çü yoġ taġyīr taḳdīre ne tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 27). [taḳdīr,]*

takdīr-i ilāhī: *Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezelî karar, alın yazısı, kader. [2]*

1. Şu resme oldı **taḳdīr-i İlāhī**
   Ki Meryem daḫı terk itdi külāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 5). [taḳdīr-i ilāhī, -]*

takdīr-i ilāhī iriş-: *Allah'ın takdiri erişmek. II. Ölmek. [Deyim]*

1. **İrişdüginde takdīr-i İlāhī**
   Müfīd olmadı ol esbāb-ı şāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 41). [takdīr-i ilāhī irişdüginde, -düg, -in, -de]*

takdīr ir-: *Takdir toplamak, başarılı olmak. [Deyim]*

1. Şular kim her işe **taḳdīr iderler**
   Maʿīşet yazusın tedbīr iderler *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 96, Mısra 113). [taḳdīr iderler, -er, -ler]

<u>taḳdīs:</u> *Allah'a şükretme, mukaddes bilme, büyük saygı gösterme.*

1. Nitekim ḳıldı taʿlīm inse **taḳdīs**
   Hem eyle ḳıldı dahi cinne tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 77). [taḳdīs,]*

<u>taḳdīs ü tevḥīd ḳıl-:</u> *Allah'ı ululamak, tâzim etmek ve onun bir ve tek olduğunu kabul edip söylemek. [İkileme]*

1. ḳkılur ʿizzetlü can taḳdīs ü tevḥīd
   Oḳur devletlü dil tesbīḥ ü temcīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 13). [taḳdīs ü tevḥīd ḳılur, -ur]*

<u>taklīd:</u> *Hal ve makam ehlinin sözlerini söyleme, fakat huyları ile huylanmama, onlar gibi olgun olmadığı halde olgun görünmeye çalışma. [3]*

1. Açuḳ ṭut ḥikmet ü tevḥīd bābın
   Gözümüzden götür **taḳlīd** ḫʷābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 8). [taḳlīd,]*

<u>takrīr:</u> *Anlatma.*

1. Nice bir fikr ü rāy u nice tedbīr
   Nice bir şiʿr ü yazu nice **taḳrīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 24). [taḳrīr,]*

<u>takrīr eyle:</u> *Anlatmak, ifade etmek, açıklamak, bildirmek. [2]*

1. Çü Şāvūr **eyledi** Şīrīne **taḳrīr**
   Biraz Şīrīnden eksildi ġam-ı şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 53). [taḳrīr eyledi, -di]*

<u>takrīr it-:</u> *Anlatmak, ifade etmek, açıklamak, bildirmek. [2]*

1. Diyeyin çünki şāh buyurdı bir bir
   İdeyin ger ṣudāʿ olmazsa **taḳrīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 42). [taḳrīr ideyin, -eyin]*

<u>takrīr kıl-:</u> *Anlatmak, tarif etmek.*

1. Ne ḳıṣṣa **ḳılsa** ḥālüm dili **taḳrīr**
   Ġazelde ol ḥadīsi eyle tefsīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 71). [taḳrīr ḳılsa, -sa]*

<u>taḳṣīr it-:</u> *Kabahat etmek; suç işlemek; günah işlemek.*

1. Şu deñlü **itmişem** tefrīṭ ü **taḳṣīr**
   Ki keffāret degüldür biñine bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 133). [taḳṣīr itmişem, -miş, -em]*

<u>takvā:</u> *Allah korkusu ile Allah'ın yasakladığı şeylerden, önce şirkten, sonra da günahtan, günah ve haram olması ihtimâli bulunan şüpheli durumlardan, gereksiz şeylerden korunma, sakınma.*

1. Getür sākī mey-i bāḳī fenā olmazdan öñ bir dem
   Budur cennetde de ḥāṣıl ṣalāḥ u zühd ü **taḳvādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 12). [taḳvādan, -dan]*

<u>tal:</u> *Bir ağaç gövdesinde çıkan kollardan her biri.*

1. Şehüñ gitmişdi ṣabrı vü mecālī
   Tolaşmış san çınara serv **talı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 152). [talı, -ı]*

<u>ṭal-:</u> *Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek II. Başka bir şeyle uğraşamayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak. [3]*

1. Taḥayyür baḥrine **ṭalmışdı** ol māh
   Olımamışdı bu ṣūretden āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 9). [ṭalmışdı, -mış, -dı]*

<u>talāḳ vir-:</u> *Boşamak. II İlgi ve alakayı kesmek. [Deyim]*

1. ʿĀlem ki öñi soñı ʿademdür
   Bildüñse bu remzi **vir ṭalāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 76). [ṭalāḳı vir, -]*

<u>talaṭṭuf kıl-:</u> *Lütufta bulunmak; (...) yapmak sûretiyle büyüklük gösterip karşısındakini memnun etmek. [2]*

1. Yanıña aldı vü **ḳıldı talaṭṭuf**
   Öküş ḳılmışdı iḥsān ü tekellüf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 25). [talaṭṭuf ḳıldı, -dı]*

talbın-: *Çırpınmak.*

1. Taḥayyür baḥri aldı öñüm ardum
Daḥi **talbınduġumca** ġarka vardum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 58). [talbınduġumca, -duġ, -umca]*

taleb: *İsteme, dileme, arzu etme. [5]*

1. Dimeñ ki nigāre ne **ṭaleb** yoḳ çü nişānı
Aç gözüñi ṭālib ki aña her naḳş nişāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 7). [ṭaleb,]*

taleb kıl-: *Talep etmek, istemek.*

1. Göñül çün ister idi pārsālıḳ
Ṭaleb ḳıldı ol celeblerden cüdālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 102). [ṭaleb ḳıldı, -dı]*

taleb-kār ol-: *İstekli olmak.*

1. Velī isterdi kim şāh-ı cihān-dār
Daḥı yig **ola** ol cāna **ṭaleb-kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 70). [ṭaleb-kār ola, -a]*

ṭāliʿ: *Baht, talih, şans. [11]*

1. Bu **ṭāliʿ** birle ḫūrşīd-i dil-āvīz
Şeh-i pīrūze-aḫter yaʿni Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 9). [ṭāliʿ,]*

ṭāliʿ: *Tulû' eden, doğan. [2]*

1. Yüzinden **ṭāliʿ** envar-ı saʿādet
Özinde lāmiʿ āṣār-ı siyādet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 61). [ṭāliʿ,]*

ṭāliʿ-i nev: *Yeni talih.*

1. Çü buldı baḫt-ı ferruḫ **ṭāliʿ-i nev**
Oturdu ḫusrevānī taḫta Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 11). [ṭāliʿ-i nev, -]*

ṭāli-i pervīz: *Perviz'in talihi.*

1. Görindi **ṭāli-i Pervīz** pīrūz
ḳarañu oldı Behrāmīlere rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 65). [ṭāli-i pervīz, -]*

ṭāliʿ-i vakt tut-: *Bir eyleme geçmek için yıldızların konumlarına bakarak en uygun zamanı tayin etmek. [Deyim]*

1. Pes emr eyledi şāh-ı heft-iḳlīm
Ki tuta ṭāliʿ-i vaḳt ehl-i taḳvīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 36). [ṭāliʿ-i vaḳt tuta, -a]*

ṭāliʿ bitisi: *Kader defteri, kişinin başına gelecek olayların kaydedildiği defter.*

1. Dimiş **ṭāliʿ bitisin** yazan iy şāh
Ki yig ṭāliʿlü peyki tīz alur rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 53). [ṭāliʿ bitisin, -n]*

ṭālīʿ bul-: *Tulu etmek, doğmak, ortaya çıkmak. [Deyim]*

1. Zuḫal Behrām ile rāciʿ bulınmış
Saʿādet kevkebi **ṭālīʿ bulınmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 8). [ṭālīʿ bulınmış, -ın, -mış]*

ṭāliʿ müdāmī bir ḳarāra olmaz: *Talih hep bir kararda, aynı şekilde gitmez. Talih hep iyi ya da hep kötü gitmez, mutlaka değişir anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Müdāmī ṭāliʿ olmaz bir ḳarāra
Hemīşe avcı tuş olmaz şikāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 37). [ṭāliʿ müdāmī bir ḳarāra olmaz, -]*

ṭāliʿ ol-: *Doğmak, ortaya çıkmak. [2]*

1. Ufuḳdan **ṭāliʿ olmadın** hilālüm
Günüme ḳarşu gelmesün zevālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 37). [ṭāliʿ olmadın, -madın]*

ṭaliʿ vebāle iriş-: *Farsçadaki "ahter der vebal buden" sözünün karşılığı olarak, şansın/talihin kötüye gitmesi. [Deyim]*

1. Didi **ṭaliʿ irişmişdür vebāle**
Atañuñ ḳaṣdı vardur gūş-māle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 65). [ṭaliʿ vebāle irişmişdür, -miş, -dür]*

ṭālib: *Bir tarikata girmek isteyen kimse. [4]*

1. Velī keşf ehlinüñ tenbīhi geh gāh
İder **ṭālibleri** menzilden āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 24). [ṭālibleri, -ler, -i]*

tālib: *İstekli, hevesli.*

1. Egerçi ṣoḥbeteydi cümle **ṭālib**
Varuraḳ gözlere ḫ̬āb oldı ġālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 23). [ṭālib,]*

ṭālib: *İsteyen, arayan, talep ve arzu eden kimse. [2]*

1. Medāyinden yanını baña göster
Gözet maṭlūbı **ṭālib** nice ister *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 312). [ṭālib,]*

tālib: *Talep eden, bekleyen, isteyen II aşık. [2]*

1. Dimeñ ki nigāre ne ṭaleb yoḫ çü nişānı
Aç gözüñi **ṭālib** ki aña her naḳş nişāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 8). [ṭālib,]*

tālib ol-: *İstemek. [2]*

1. Pes emr itdi ki birḳaç çüst ḫācib
Olalar bulmaġa Ferhādı **ṭālib** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 82). [ṭālib olalar, -a, -lar]*

ṭāliʿlü: *Talihi iyi olan, bahtı açık olan, bahtlı, şanslı.*

1. Dimiş ṭāliʿ bitisin yazan iy şāh
Ki yig **ṭāliʿlü** peyki tīz alur rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 54). [ṭāliʿlü,]*

taʿlīm: *Öğretme, öğrenme. [3]*

1. Cehālet olsa ṭıynetde cibillī
Ne **taʿlīm** aṣṣı eyler ne mürebbī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 92). [taʿlīm,]*

taʿlīm eyle-: *Öğretmek.*

1. Baña bu ʿilmi ʿışḳ **eyledi taʿlīm**
Ki itdüm cān u ten tapuña teslīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 63). [taʿlīm eyledi, -di]*

taʿlīm it-: *Öğretmek, bilgi kazandırmak. [3]*

1. Oḳıdur anı Hürmüz şāh-ı iḳlīm
Ki yaʿnī **ide** ʿuṭārid māhı **taʿlīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 14). [taʿlīm id-, -]*

taʿlīm ḳıl-: *Eğitmek, öğretmek. [5]*

1. Nitekim **ḳıldı taʿlīm** inse taḳdīs
Hem eyle ḳıldı dahi cinne tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 77). [taʿlīm ḳıldı, -dı]*

tam: *Bir binanın dış etkilerden korunması için yapılan en üstündeki örtü kısmı, dam. [4]*

1. Özi ḳaşruñ **tamına** aġdı meh-veş
Gözi vü göñli toldı āb u āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 33). [tamına, -ı, -(n)a]*

tam-: *Damlamak, damla damla akmak. [6]*

1. Aḳıtsa ḳan yaş idüp ḳaddıni yād
Biterdi ḳanda **tamsa** serv ü şimşād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 24). [tamsa, -sa]*

ṭamaʿ: *Açgözlülük, tamah; aşırı istek, hırs.*

1. **Ṭamaʿ** Şeyhī çürük dişdür çıḳarġıl
Ki gide cān mizācından ġış u ġıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 27). [ṭamaʿ,]*

ṭamaʿ dünyāsı: *Aç gözlülük dünyası.*

1. **Ṭamaʿ dünyāsı** ger ṭolu ġaraždur
Benüm ḳatumda bire biñ ʿivaždur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 29). [ṭamaʿ dünyāsı, -]*

tamāġ: *Ağız boşluğunun tavanı, damak.*

1. Dilüñden leẕẕet alur cān **tamāġı**
Demüñdendür muʿaṭṭar dil dimāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 3). [tamāġı, -ı]*
2. Ṭamaġına licām-ı pehlevānī
Urup rām eylesün rāmīler anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 51). [ṭamaġına, -ı, -na]*

tamaġın çatlat-: *Boğaz/gırtlak yarılmak. II. Çok bağırmak. [Deyim]*

1. Ḳopuzun eyle burdılar kulaġın
Ki çatladurdı aġlarken tamaġın *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 70, Mısra 76). [tamaġın çatladurdı, -ur, -dı]

ṭamaʿ-kār: *Tamahkâr, tamah eden, mal, para vb.ne aşırı derecede istek duyan kimse, açgözlü.*

1. Hemān-dem ḳıldı bu söz Hürmüze kār
Ki ġaddār idi bī-raḥm ü **ṭamaʿ-kār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 42). [ṭamaʿ-kār,]*

tamām: *Hepsi; bütün, tüm. [4]*

1. Ḫudāyā yāduñ ile oldı bünyād
Tamāmın aduñ ile eyle ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 54). [tamāmın, -ın]*

tamām: *Tam olarak, noksansız olarak. [2]*

1. Kim alam düşmenümden intiḳāmı
Dileyem ʿöẕrümi ol dem **tamāmī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 204). [tamāmī, -ī]*

tamām: *Tamamen, bütünüyle, baştan başa.*

1. Ne enbān ger ṭarudur ṭolu enbār
Tamāmın yir bu iki mūş-ı ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 44). [tamāmın, -ı, -n]*

tamām it-: *Tamamlamak, bitirmek. [6]*

1. **Tamām itdükte** baḳdı ṣola ṣaġa
Aṣa ḳodı bir aġaçda budaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 29). [tamām itdükde, -dükde]*

tamām ol-: *Bitmek, tamamlanmak, sona ermek. [3]*

1. **Tamām olduḳda** bu ʿömr-i mecāzī
Haḳīḳat bir bigidür çoġ u azı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 65). [tamām olduḳda, -duḳda]*

tamām ol-: *Eksiksiz/tam olmak, tamamlanmak.*

1. **Tamām olmaḳ** gerek dārūn bināsı
Ḳamu tertīb ü tezyīn u esāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 123). [tamām olmaḳ, -maḳ]*

tamām ol-: *Tamamlanmak, bir bütün haline gelmek.*

1. Şehüñ ẕikriyle ḫatm oldı serāser
Tamām ol vaḳt **olur** ki ol bedr-i kāmil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 77). [tamām olur, -ur]*

tamāmī: *Tamamıyla, bütün.*

1. Tamāmī ḫāṣ ü ʿāma kām virmiş
ʿAcem resmince bārī ʿām virmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 37). [tamāmī,]*

tamāmī: *Hepsi, bütün, tamamıyla. [3]*

1. ʿAcem serverleri begler **tamāmı**
Uṣanup nefret etmiş ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 37). [tamāmı,]*

ṭamar: *Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal. [4]*

1. Meġer şeyṭanlıġ eyler oḳ hünerde
Ki yir eyler girüp ḳan u **tamarda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 62). [tamarda, -da]*

ṭamar: *Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal. II. Soy, yaradılış.*

1. İşitdi kim biledür oġlı Ḫanuñ
Ṭamardur cūşa geldi aṣlı ḳanuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 22). [ṭamardur, -dur]*

ṭamarlarında ḳanı cūş eyle-: *Heyecanlanmak, coşmak. [Deyim]*

1. İşitdüginde Şīrīn-i şeker-nūş
Ṭamarlarında ḳanı eyledi cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 34). [ṭamarlarında ḳanı cūş eyle, -]*

taʿmīr-i mülk: *Ülkenin tamiri/iyileştirilmesi/düzeltilmesi.*

1. **Taʿmīr-i mülke** ʿadlüñ reşk-i revān-ı Kisrā
İḥyā-yı dīne ḥükmüñ nuṭḳ-ı Mesīḥ-i Meryem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 23). [taʿmīr-i mülke, -e]*

ṭamu: *Cehennem. [3]*

1. Girü buḫl oldı bir aġaç **ṭamuda**
Yayılmış kökleri ʿālem ḳamuda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 63). [ṭamuda, -da]*

tamu boynunda: *Cehenneme gideceği kesin (olan). [Deyim]*

1. Gażabdā kim taḥammülden uzaḳdur
Tamu boynundadur dirlerse ḥaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 52). [tamu boynundadur, -dur]*

tamzur-: *Damlatmak.*

1. Ne yatsam sayru yir kimsene ḳayġu
Ne ölsem **tamzururlar** aġzuma ṣu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 168). [tamzururlar, -ur, -lar]*

ṭaʿn: *Ayıplama, kınama, yerme. [3]*

1. Bilen örter ḥaḳı ḥıḳd ü ḥasedden
Aşar bîlmezlerüñ ḫod **ṭaʿnı** ḥadden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 92). [ṭaʿnı, -ı]*

tañ: *Ayıp, tuhaf, acayip. [3]*

1. Bu **tañ** ki ol ḫadd içün didi yavuz söz
Nitesi yanup olmadı özi köz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 75). [tañ,]*

tañ: *Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir. [2]*

1. Ne tîr-i tîz ü ne şemşîr-i bürrān
Bu **tañ** ġarḳ oldı ḳana rūy-ı devrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 8). [tañ,]*

ṭaʿn-ı nīze: *Ayıplama mızrağı.*

1. Ḳaḳıyup ursa yire **ṭaʿn-ı nīze**
Olurdı gāv-māhī rīze rīze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 73). [ṭaʿn-ı nīze, -]*

tañ at-: *Tan ağarmak; tan ağarıp. Gün doğmaya başlamak, şafak sökmek. [2] [Deyim]*

1. Gözedüp rūşen ılduzları gündüz
Giceden **ṭañ atınca** saydı ılduz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 48). [ṭañ atınca, -ınca]*

tañ degül: *Şaşmamak gerek, şaşılmaz, tuhaf değil. [2]*

1. Çü çekdi ʿışḳ yolında ġaramet
Degül tañ ʿışḳ erinde bu kerāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 152). [tañ degül, -]*

tañ mı: *Şaşılır mı, tuhaf mı II şaşılmaz, tuhaf olmaz. [3]*

1. Ger sūfiyāne ġonca çāk itse ḫırḳa **tañ mı**
Bülbül semāʿı ile mest oldı tutdı hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 57). [tañ mı, -]*

tañ mıdur: *Şaşılır mı, tuhaf mı II şaşılmaz, tuhaf olmaz. [D2eyim]*

1. Lebün ʿahdine inandum **tañ mıdur** ger
Serābı çeşme-i ter saña teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 11). [tañ mıdur, -]*

ṭaʿn ur-: *Ayıplamak, kınamak, kötü söz söylemek. [4] [Deyim]*

1. Feṣāḥetde **urur** Saḥbāna **ṭaʿnı**
Belāġatde ögredür Ḥassāna maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 55). [ṭaʿn urur, -ur]*

ṭān yili: *Bad-ı saba, sabah esen hafif, tatlı rüzgar.*

1. Ḥālümi zülfi nice perākende eyledi
Ṣorsa bilürdi **ṭān yiline** vaṣf-ı ḥāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 8). [ṭān yiline, -ne]*

ṭaña ḳal-: *İlgilenmemek, ilgisiz kalmak. [Deyim]*

1. Ne baña baḳısar ayruḳ ne saña
Gelüp iller **ḳalısar** bize **ṭaña** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 76). [ṭaña ḳalısar, -ısar]*

ṭaña ḳal-: *Şaşakalmak, hayrete düşmek, şaşkınlıktan donakalmak. [2] [Deyim]*

1. Çü şeb-reng imiş olmış adı Şebdīz
Ṭaña ḳalur ana bād-ı seḥer-ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 46). [ṭaña ḳalur, -ur]*

tanış: *Danışmak, bir hususta akıl almak, istişare etmek. [5]*

1. Bu aḥvāli anuñ ile **ṭanışam**
Olacaġuñ öñin ṣoñın ṣanışam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 289). [ṭanışam, -am]*

tanışık eyle-: *Danışmak, bilgi alışverişi yapmak.*

1. Ṭanışıḳ eyledi ʿāḳiller ile
Ḥakīm ü mūbeḏ ü kāmiller ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 55). [ṭanışıḳ eyledi, -di]*

tañla-: *Taaccüp etmek, şaşmak, garip bulmak. [2]*

1. Göricek **ṭañlamaz** Behrāmı Çōbīn
Ki zīrā Hürmüzüñ bilürdi ḫūyın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 15). [ṭañlamaz, -maz]*

ṭannāz: *Herkesle eğlenen, istihza eden, alaycı kimse (Şirin).*

1. Beni eyleme ol **ṭannāza** dem-sāz
Ki olmaz zāġ ile ṭūṭī hem-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 39). [ṭannāza, -a]*

ṭanuḳ: *Tanık, şahit.*

1. Giñişdür adı ile cümle tarlıḳ
Tanuḳdur varlığına ḳamu varlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 70). [tanuḳdur, -dur]*

tanuḳlık vir-: *İşaret etmek, delil oluşturmak. [Deyim]*

1. **Virürdi** san **tanuḳlıḳ** göñli cānı
Ki iriser cān-ı cānınuñ nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 53). [tanuḳlıḳ virürdi, -ür, -di]*

ṭanz: *Alay ve dalga yollu konuşma. [3]*

1. Pes andan didi çün ḳıldı zemīn būs
Ki yiter ben ġarībe **ṭanz** u efsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 10). [ṭanz,]*

ṭanz eyle-: *Alay ve dalga yollu konuşmak. [2]*

1. Baña ṭaʿn urmaġıl bālālıġ ile
İgen **ṭanz eyleme** raʿnālıġ ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 10). [ṭanz eyleme, -me]*

tap-: *İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. [2]*

1. Yönüm ḳanda ise ḳıblem ḳapuñdur
Ne ṣūretdeyse **tapduġum** tapuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 142). [tapduġum, -duġ, -um]*

tap ol-: *Yetişmek; yeterli, kâfi olmak.*

1. **Ṭap ola** ẕikr-i Şīrīn hem-nefes dir
Baña her telḫ ü şīrīnden bu bes dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 239). [ṭap ola, -a]*

tapu: *Hizmet, tazim, hürmet.*

1. Didüñüz daḫı kim bilen **tapuyı**
Ḳonuḳ ḳarşusına yapmaz ḳapuyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 21). [tapuyı, -yı]*

tapu: *Huzur, makam, kat. [11]*

1. Bu kerr ü ferr ile çıḳdı ḳapuya
Dirildi ol güzel ḳızlar **ṭapuya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 22). [ṭapuya, -y, -a]*

tapu: *Kapı, eşik.*

1. Meġer kim beklemek içün **tapusın**
Ḳılurlar pür-meşāʿil şeh ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 3). [tapusın, -sı, -n]*

tapu: *Yüce zat, hazret. [45]*

1. Ḳuluñ ayruḳ **ṭapuñı** görmek olmaz
Ne görmek bu yörede turmaḳ olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 379). [ṭapuñı, -uñ, -ı]*

tapu it-: *Af dileme merasimi yapmak (Farsça "tâbûğ" sözcüğünden). Maveraünnehr lügatinde Türklerin "tapu" tabir ettikleri resm ü edeb-i örfiye denir ki bir şahıstan bir cünha sadır olsa salâtin ve vüzerâ pîşgâhlarında ayak ve baş açık, iki eliyle kulakların tutup rüku heyetinde durur ve peyderpey itizar ve istida-yı afv-ı şehriyar eyler). [Deyim]*

1. Çün **ide** gelmişüz şehler **tapusın**
Niçün karşumuza bağlar ḳapusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 29). [tapusın ide, -e]*

tar: *İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı. [3]*

1. Taraḳmışdı ḳuşı bu **tar** yuvadan
Fezā-yı ʿArşa ʿazm itdi havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 87). [tar,]*

tār yüz yarıl-: *Kıl yüz/yüzlerce kez yarılmak. II. Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak. [Deyim]*

1. Yaz ol dikkatde resm ü ḫaṭṭ-ı pergār
Ki tāyı olmaya **yüz yarılup tār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 8). [tār yüz yarılup, -up]*

tara-: *Bir şey veya kimseyi bulmak, denetlemek için türlü yöntemlerden yararlanarak bir yeri sıkı bir biçimde aramak.*

1. Dilerler kim yayılup arayalar
Ḳamu ṭaġı vü ṭaşı **ṭarayalar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 104). [ṭarayalar, -(y)a, -lar]*

ṭarab: *Sevinmekten gelen coşkunluk, sevinç ve şenlik. [5]*

1. Çü iksi naġme vü ṣavt ide mevzūn
Girürdi ol **ṭarabden** çarḫa gerdūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 46). [ṭarabden, -den]*

ṭarab it-: *Eğlenmek.*

1. Virür funduḳlar aña piste-lebler
Kināre çeküp **iderler ṭarabler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 22). [ṭarabler iderler, -er, -ler]*

ṭarab-engīz: *Sevinç veren, coşturucu, neşe uyandıran.*

1. Ṭareb-engīz ḳavl ile düzüp sāz
Münāsib bir ġazel itdi ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 109). [ṭareb-engīz,]*

ṭarab-nāk: *Sevinçli, neşeli, coşkun. [3]*

1. Yüriyen maʿrifet yolın **ṭarab-nāk**
Çaġırur ḫayretinden mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 105). [ṭarab-nāk,]*

ṭarab-sāz: *Neşelendirici, coşturucu.*

1. Gerek söz ola ġam-sūz u **ṭareb-sāz**
Dil ü cān perdesinden vire āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 27). [ṭareb-sāz,]*

tārāc: *Yağma, talan.*

1. Ne ḥācet yimege bu deñlü **tārāc**
Ki idesin mizācı ota muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 37). [tārāc,]*

tārāc eyle-: *Yağma etmek, yağmalamak II Yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Ne için olına bir ṭona muḥtāc
Ki ecel yaġmacısı **eyleye tārāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 92). [tārāc eyleye, -le, -ye]*

tārāc it-: *Yağmalamak, talan etmek.*

1. Havā yaġmacısı **itdükçe tārāc**
Meded cāna ne taḫt iderdi ne tāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 25). [tārāc itdükçe, -dükçe]*

tārāca vir-: *Yağma ettirmek. II. Sahip olduğu şeylerden vazgeçmek, -i gözden çıkarmak. [Deyim]*

1. Birinüñ tācı dünyānuñ ḫarācı
Bir **tārāca virmiş** taḫt ü tācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 88). [tārāca virmiş, -miş]*

ṭaraf: *Yan, yön, bölge, yer. [7]*

1. Tutar Ḫusrev çerisi bir yaña ṣaf
Perīler bir **ṭaraf** ḳılur müşerref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 132). [ṭaraf,]*

tarak-: *İçi sıkılmak, gönlü daralmak.*

1. **Taraḳmışdı** ḳuşı bu tar yuvadan
Fezā-yı ʿArşa ʿazm itdi havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 87). [taraḳmışdı, -mış, -dı]*

ṭarāvet: *Tazelik, körpelik.*

1. Çü sīmīn nāruñ irdi nārvende
Ṭarāvet ḳalmadı sīb ü semende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 22). [ṭarāvet,]*

tareb: *Mutluluk.*

1. Taşumda ḫūblıḳdan var **tarebler**
İçümde şūḫlıḳdandur şeġabler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 51). [tarebler, -ler]*

tareb kıl-: *Eğlenmek, hoşça vakit geçirmek.*

1. Bir ol kim şeh çün ideʿazm-iʿişret
Ṭareb ḳılmaġa düze bezm-iʿişret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 74). [ṭareb ḳılmaġa, -maġ, -a]*

tareb kıl-: *İşret meclisi düzenlemek, müzik eşliğinde yiyip içmek, eğlenmek.*

1. **Ṭareb ḳılur** idi lîkin göñülsüz
Ola mı bülbülüñ şādīsi gülsüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 15). [ṭareb ḳılur, -ur]*

ṭarf-ıʿayn: *Bakışın yönü.*

1. Naẓar kim döne senden **ṭarf-ıʿaynı**
Bula nūr ile buʿd-ül-maşrıḳaynı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 55). [ṭarf-ıʿaynı, -ı]*

ṭarf-ı ḥargāh: *Çadırın etrafı.*

1. Meger āhū-yı Çin irdi seḥer-gāh
Ki müşkīn-nāfe oldı **ṭarf-ı ḥargāh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 26). [ṭarf-ı ḥargāh, -]*

ṭarf-ı küleh: *Külahın(Askerler ve her tabakadan halk tarafından asırlar boyunca giyilmiş olan, genellikle tepesi sivri, dikişsiz, tek parça keçeden baş giyeceği) kenarı,ucu.*

1. Bıraḳmış burḳaʿın **ṭarf-ı külehden**
Zevāl irmemeg içün mihre mehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 25). [ṭarf-ı külehden, -den]*

ṭarf-ı niḳāb: *Örtünün kenarı.*

1. Götürmiş çehreden **ṭarf-ı niḳābı**
Bıraḳmış tāba māh ü āftābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 59). [ṭarf-ı niḳābı, -ı]*

ṭarfat-ul-ʿayn: *Göz kapağının bir kere açılıp kapanması kadar geçen kısa an.*

1. Zihī Ḳādir ki aña ḫalḳ-ı kevneyn
Ola ehven ki saña **ṭarfat-ul-ʿayn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 14). [ṭarfat-ul-ʿayn,]*

ṭarḥ it-: *Bırakmak, uzaklaşmak.*

1. Dilersin kim buları şerḥ idesin
Birin eydüp biñini **ṭarḥ idesin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 54). [ṭarḥ idesin, -esin]*

ṭarḥ vir-: *Vergi vermek. [Deyim]*

1. Ruḫınuñ luʿb ü ālin kim ḳıla şerḥ
Ki virür ay ü güne at ü ruḫ ṭarḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 106). [ṭarḥ virür, -ür]*

ṭarıġ-: *Darıkmak. Daralmak, içi sıkılmak, müteessir olmak.*

1. **Ṭarıġup** ṣıġmaduġun şehr ü bāġa
Kühistān istedügini turaġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 27). [ṭarıġup, -up]*

tārih-i pervīz: *Bir mesneviye konu olmakla birlikte tarihte yaşamış bir kişi olan Husrev-i Perviz'in tarihi. II. İran hükümdarı Husrev-i Perviz'in siyasi faaliyetleri.*

1. Degül maḳṣūdumuz **tārih-i Pervīz**
Bel añun ʿışḳıdur ẕevḳ ü ṣafā-riz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 83). [tārih-i pervīz, -]*

ṭarık-: *Daralmak, içi sıkılmak, müteessir olmak. [2]*

1. Ṭarıḳdı bilemedi nidesini
Unıtdı gelesini gidesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 9). [ṭarıḳdı, -dı]*

ṭarīḳ: *Karanlık.*

1. Ḳaşı pergārı bigi yolı bārīḳ
Saçı ẕulmātı bigi düni **tārīk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 24). [tārīk,]*

ṭarīḳ: *Bir velinin Tanrı'ya ulaşmak için tuttuğu yol.*

1. Ḫudāyā bize tevfīḳi refīḳ it
Maḳām-ı ḥaḳḳa taḥḳīḳi **ṭarīḳ** it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 6). [ṭarīḳ,]*

ṭarīḳ: *Vesile, imkân.*

1. Mizāca iʿtidāl olmaz ḥaḳīḳī
   Muḥāl olur vücūdınuñ **ṭarīḳī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 88). [ṭarīḳī, -i]*

ṭarīḳ-i āferīniş: *Yaratılışın usulü/yolu.*

1. Taġayyürdür **ṭarīḳ-i āferīniş**
   Bilür bu ḥāli cümle ehl-i bīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 65). [ṭarīḳ-i āferīniş, -]*

ṭarīḳ göster-: *Yol göstermek. Kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek. [Deyim]*

1. Ḳapuñdur maḳṣadum derdüñ refīḳüm
   Eger gümrāh isem **göster ṭarīḳüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 90). [ṭarīḳüm göster, -]*

tārīk-dīn: *Yoldan çıkmış, doğru yoldan ayrılmış. [3]*

1. Çü nūrı var görür barīk-bīnler
   Ne ġam terk eylese **tarīk-dīnler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 10). [tarīk-dīnler, -ler]*

tarla: *Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası.*

1. Ḳurımış bāġ yirinden **tarla** yigdür
   Yimek irmiş yimişi terle yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 53). [tarla,]*

tarlıġan-: *Darlıganmak (darılganmak, tarılganmak, tarılkanmak, tarlıganmak, tarlıkanmak). Muzdarip olmak, kederlenmek, bunalmak.*

1. Çün anı menʿ idevüz ṣoḥbetinden
   Ola kim **tarlıġana** ġurbetinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 8). [tarlıġana, -a]*

tarlık: *Darlık. Dar olma durumu;sSıkıntı, iç sıkıntısı; geçim zorluğu.*

1. Giñişdür adı ile cümle **tarlıḳ**
   Tanuḳdur varlıġına ḳamu varlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 69). [tarlıḳ,]*

tarlık: *Darlık, sıkıntı.*

1. Benem sende senüñdür bende varlıḳ
   Geñişlik cānda buldum tende **tarlıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 190). [tarlıḳ,]*

tār-mār it: *Dağıtmak, karıştırmak, perişan etmek. [3]*

1. Zülf-i yāruñ seyrine yā-Rab ne terk eyler nesīm
   Ben bu kār-ü-bārı bāri **tār-mār itsem** gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 6). [tār-mār itsem, -se, -m]*

ṭarrār-ı bī-dīn: *Dinsiz hırsız.*

1. Gözinüñ ġamzesi ġammāz-ı pür-kīn
   Saçınuñ ṭurresi **ṭarrār-ı bī-dīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 24). [ṭarrār-ı bī-dīn, -]*

ṭarrıḳū: *"Yol verin" anlama gelen Arapça bir söz.*

1. ʿAḳl-ı ʿinān-keşīde ire mi rikābuña
   Dir **ṭarrıḳū** öñüñce çün ervāḥ-ı aṣfiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 6). [ṭarrıḳū,]*

ṭart-: *Bir şeyin birim cinsten ağırlığını ölçmek.*

1. Eger mīzān-ı dehr itmezse nīreng
   Niçün **tartar** saña gevher baña seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 88). [tartar, -ar]*

ṭart-: *Çekmek, kaldırmak. II. Dayanmak, katlanmak. [2]*

1. Delimdür **ṭartaruz** cevr ü cefāsın
   Ne gördük ne göriserüz vefāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 5). [ṭartaruz, -aruz]*

ṭart-: *Çekmek, sürüklemek, bir şeyi tutup kendine doğru veya başka bir yöne doğru yürütmek.*

1. Diledi terk ide ol tāc ü taḫtı
   Diyār-ı yāra **tarta** baḫt ü raḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 12). [tarta, -a]*

ṭartıl-: *Çekilmek, sıyrılmak, bir yerden bir şey yukarı doğru kaldırılmak.*

1. Yalın ḳılıc u yalıncaḳ nacaḳdan
   Dikilmiş süñü **tartılmış** çomaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 52). [tartılmış, -mış]*

taru: *Darı, buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki, akdarı.*

1. Ne enbān ger **ṭarudur** ṭolu enbār
   Tamāmın yir bu iki mūş-ı ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 43). [ṭarudur, -dur]*

tār-ü-mār it-: *Dağıtmak, bozmak, kötü hale getirmek.*

1. Dilerseñ yār zülfinde ḳarārı
   Tur örü **tār-ü-mār it** kār-ü-bārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 38). [tār-ü-mār it, -]*

tār-ü-mār kıl-: *Dağıtmak, karıştırmak, perişan etmek.*

1. İdindi ʿışḳ genci iḫtiyār ol
   Cihān varını **kıldı tār-ü-mār** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 8). [tār-ü-mār kıldı, -dı]*

tarz: *Biçim, şekil, üslup. [4]*

1. Ġazel **ṭarzında** ger ḳalbüñ ḳavīdür
   Meḥekki naḳd-ı ḳavlüñ meşnevīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 33). [ṭarzında, -ı, -n, -da]*

tas: *Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb.nden yapılmış kap. II. Gökyüzünün kubbesi.*

1. Şu deñlü aḳmış idi seyli ḳanuñ
   Ki ṭolmış idi **ṭāsı** āsmānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 80). [ṭāsı, -ı]*

tās-ı semā: *Gökyüzü tası. Divan edebiyatında gökyüzü şekil açısından ters çevrilmiş bir tasa benzetilir.*

1. Gehi gül-gūn ider ḥadd-i havāyı
   Gehi pür-ḫūn ider tās-ı semāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 33). [tās-ı semāyı, -y, -ı]*

tasa tut-: *Endişeye kapılmak; kaygılanmak. [2][Deyim]*

1. İşidüp Ḫürmüzi tutmışdı tasa
   Aşı aġuya döndi ʿörsi yasa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 7). [tasa tutmışdı, -mış, -dı]*

taṣadduḳ it-: *Sadaka vermek. Allah rızası için fakirlere ve ihtiyacı olanlara, para veyahut ihtiyaca göre herhangi bir şey vermek. [Deyim]*

1. **İderdi** neẕr ü ḳurbān ü **taṣadduḳ**
   Ḳılurdı luṭf ü iḥsān ü temalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 45). [taṣadduḳ iderdi, -er, -di]*

taṣadduḳ ḳıl-: *Sadaka vermek. Büyük bir tehlike veya sıkıntı atlatıldığında bağış yapmak. [2] [Deyim]*

1. Mehīn Bānū çü rāḥat buldı renci
   Taṣadduḳ ḳıldı vāfir māl ü genci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 34). [taṣadduḳ ḳıldı, -dı]*

taṣadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun: *Kaderi (tersine) döndürüp iyi yönde değiştirmek (Bu ibare Mevlana'nın mesnevisinde yer alan 11165. beyitte şu şekilde geçiyor: Merg-i esb u ester u gûlam/ Bud kazâ gerdân-ı in magrûr-ı hâm. Bu beyitin şerhinde "sadaka" konusuna Hz. Peygamber'in "Sadaka belayı def eder, ömrü uzatır" hadisine gönderme yapılarak değiniliyor. Şeyhi'nin bu beyitinde de "kaza-gerdan" ibaresinin sadaka vermekle birlikte kullanıldığı ve sadaka vermenin kaderi değiştireceğine, belaları önleyeceğine gönderme yapıldığı söylenebilir. [Hadis]*

1. Çü muḥsinsin ḳula ihsānuñ olsun
   Taṣadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 60). [taṣadduḳ ḳıl ḳażā gerdānuñ olsun, -sun]*

tasalan-: *Bir şeyi kendine tasa etmek, üzülmek, kaygılanmak, endişelenmek.*

1. Buñaldı vü tarıḳdı **tasalandı**
   Biraz kendüye ilendi ḳarandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 47). [tasalandı, -dı]*

taṣarruf: *Bir şeyi dilediği gibi kullanma yetkisi, kullanım.*

1. Çi-ger var her **taṣarrufda** tekellüf
   Cihān-cūlıġa yaraşmaz tevaḳḳuf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 59). [taṣarrufda, -da]*

taṣarruf it-: *Bir malın sahibi olmak, onu istediği gibi kullanmak.*

1. Öküş ḳılmışdı Şīrīne talaṭṭuf
   Ki **ide** māl ü mülkine **taṣarruf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 36). [taṣarruf ide, -e]*

taṣavvur it-: *Zihinde canlandırmak, tahayyül etmek.*

1. Bu laʿlüñ ẕevḳin **itdükçe taṣavvur**
   Ṣulanup aġzı ḳand ile olur pür *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 67, Mısra 37). [taşavvur itdükçe, -dükçe]

taṣdīḳ it-: *Doğrulamak, kabul etmek, onaylamak.*

1. Eger şübheñ var ise **itmekde taṣdīḳ**
   Ve in min şeyʾ oḳı kim vire taḥḳīḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 11). [taṣdīḳ itmekde, -mekde]*

tāsiʿ: *Dokuzuncu (Dokuzuncu felek).*

1. Budur ḳasrī ki bir gün dünde **tāsiʿ**
   Ḳamusın döndürür bī-menʿ ü māniʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 47). [tāsiʿ,]*

taṣvīr: *Betimleme, resim. [2]*

1. Ne renge yazduġını naḳş ü **taṣvīr**
   Ne dām ile ittügin āhūyı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 47). [taṣvīr,]*

taṣvīr: *Çizme, resim yapma. II. Betimleme, anlatma.*

1. Ḳalem bandurdı çün rengine üstād
   Bu resme itdi yine **taṣvīre** bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 18). [taṣvīre, -e]*

taṣvīr: *Görüntü; resim.*

1. Ki bu naḳşı dilüñ **taṣvīri** cānuñ
   Nişānın virür ol şāh-ı cihānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 109). [taṣvīri, -i]*

taṣvīr it-: *Çizmek, betimlemek, resmini yapmak. [2]*

1. Ne şūret kim **idersin** levḥa **taṣvīr**
   Dil ü cān ḥalli ile eyle taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 3). [taṣvīr idersin, -er, -sin]*

taş: *Dış. [8]*

1. Nihān irmiş lebinde dürc-i cevher
   İçi pürdür **taşı** laʿl-i muʿanber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 52). [taşı, -ı]*

taş: *Dış, dışarı. [6]*

1. Bir altun kürsī ḳondı perdeden **taş**
   Oturdı baş urup Ferhād-ı evbāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 65). [taş,]*

taş: *Bir kimsenin görünüşü, durum ve davranışları. [2]*

1. Degüldür hiç içüñ **taşuñ** bigi ṣāf
   Nice bī-dādsın Ḥaḳ virsün inṣāf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 53). [taşuñ, -uñ]*

taş: *Bazı kütlelerden kopan sert, katı madde. [56]*

1. İki ḳat **taş** döşedi mīl-der-mīl
   Ki sıġmaz derzine yüz yarılup ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 69). [taş,]*

taş: *Bazı kütlelerden kopan sert, katı madde (Değirmen taşı).*

1. İki **taş** arasına irdükde dāne
   Ögütdi bil anı devr-i zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 63). [taş,]*

taş: *Bazı kütlelerden kopan sert, katı madde (Mezar taşı).*

1. Begenmezken teni aṭlas ḳumaşı
   Döşendi toprağı yasdandı **taşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 4). [taşı, -ı]*

taş: *Bazı kütlelerden kopan sert, katı madde. II Engel.*

1. Yüzine ḳarşu gelse **taş** u dīvār
   Toḳunmayınca olmazdı ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 45). [taş,]*

taş: *Bazı kütlelerden kopan sert, katı madde II incitici söz.*

1. Beni ṭaʿnuñ **taşı** ide mi ḥāmūş
   Çü deryā bigi içimdendurur cūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 59). [taşı, -ı]*

taş: *Taşlık yer. [2]*

1. Sanasın ḳılları **taşda** dikendür
   Diken cismine san berk-i semendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 17). [taşda, -da]*

taş: *Kayalık. [21]*

1. Yazar tīşeyle **taşa** şekl-i Şīrīn
   Niteki Erjeng naḳşın Mānī-i Çīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 15). [taşa, -a]*

taş: *Kayalık. II Zorluklarla dolu.*

1. ʿİnāyet rehberi yoldaş olursa
   Baş üzre yüriyem yol **taş** olursa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 42). [taş,]*

taş: *Toprak, yeryüzü.*

1. Çü **taşda** olmadum ġamdan rehā ben
   Yaşum biġi ḳarayın topraġa ten *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 177). [taşda, -da]*

taş: *Taştan yapılmış. II. katı, dayanıklı, duygusuz.*

1. Çi-ger cevrüñ taşına tutmışuz baş
   Yiter sıy sırça göñlümüz degül **taş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 40). [taş,]*

taş: *Bazı kütlelerden kopan sert, katı madde. II. Değersiz, basit, önemsiz nesne.*

1. Ne var virmez iseñ bir **taş** işikden
   Başumı ırmazam ben taş işikden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 41). [taş,]*

taş-: *Doygunluğa erişerek dışarı çıkmak, taşmak.*

1. Taşuñ içi **taşa** tağıla tağ
   Yazsam ġam-ı şerh-i iştiyāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 71). [taşa, -a]*

taş-: *Sıvı maddeler, içinde bulundukları kaba sığmayacak kadar çoğalma ve kabarma yüzünden kenarları aşmak. [2]*

1. Görür Behrām kim iş ḥadden aşdı
   Belā deryāsı **ṭaşdı** başdan aşdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 68). [ṭaşdı, -dı]*

taş-: *Taşmak, coşmak. II. Âşık olmak, tutkuyla sevmek.*

1. Bu faṣl içre ki ṭopraḳdan biter dür
   Göñül kim **ṭaşmaya** ṭaşdan beterdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 64). [ṭaşmaya, -ma, -ya]*

taş bagla-: *Acısını kimseye göstermeden her türlü acıya dayanmak. [Deyim]*

1. Ola mı daḫı bundan ḳatı müşkil
   Ki **bağladum** dile **taş** u taşa dil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 114). [taş bagladum, -du, -m]*

taş göñlini nerm eyle-: *Kabalığını, katılığını, sertliğini veya acımasızlığını ortadan kaldıracak duruma getirmek. Merhamet etmesini sağlamak, yumuşatmak. [Deyim]*

1. Nice kim tutar idi yaġ olup germ
   Ki yaʿnī **eyleye taş göñlini nerm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 62). [taş göñlini nerm eyleye, -ye]*

taş göñül: *Merhametsiz kalp, acımasız yürek. [2]*

1. Anuñ elinde ger nerm ise āhen
   Bu **taş göñülleri** eyledi gülşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 132). [taş göñülleri, -ler, -i]*

taş işi: *Dağı delme, kayaları parçalara ayırma işi.*

1. Çü **taş işini** itmiş idi pīşe
   Eline aldı evvel tīġ ü tīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 9). [taş işini, -]*

taş toḳın-: *Taş değmek. II. Eleştirilmek, zarar görmek. [Deyim]*

1. Hüner-mende çoġ olur şimdi şābāş
   Velī altun yirine **toḳınur taş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 24). [taş toḳınur, -ur]*

taş topraġ: *Yüzeyi taş ve toprakla kaplı alan. [İkileme]*

1. Şu deñlü şaçdılar yāḳūt u gevher
   Ki **ṭaşa ṭopraġa** oldı berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 186). [taşa ṭopraġa, -a]*

taş ur-: *Taş(la) vurmak. II. Sırtından bıçaklamak, ihanet etmek. [Deyim]*

1. V'eger-nī kem degül yolcıya yoldaş
   Kime arḳam tutam kim **urmaya taş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 96). [taş urmaya, -ma, -ya]*

taşa ur-: *Taşmak, bir yere veya şeye sığmamak. [Deyim]*

1. İçini ṭasa tutdı **ṭaşa urdı**
Gehī el başa geh baş taşa urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 5). [ṭaşa urdı, -dı]*

taşa ur-: *Taşmak, bir yere veya şeye sığmamak. II. Öfke, sabırsızlık veya heyecan yüzünden kendini tutamamak. [Deyim]*

1. İçinden mihr cūşı **ṭaşa urdı**
Ayaġ üzre turup el başa urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 149). [ṭaşa urdı, -dı]*

taşdan: *Dışarıdan, dış taraftan.*

1. Dilini gerçi tīz itdi ḳılıçdan
Ne **taşdan** kesdi bir ḳıl ne ḫōd içden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 18). [taşdan,]*

taşdan şīşe: *Taştan yapılmış içerisine sıvı konulan kap. II. Zindan (Şirin'in kayalık alandaki kasrı).*

1. Yanaġumdan umarken ter gül-ābı
Bu **taşdan şīşenüñ** oldum gül-ābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 26). [taşdan şīşenüñ, -nüñ]*

taşın-: *Taşıma işi yapılmak; bir şey bir yerden alıp başka bir yere götürülmek.*

1. Ve-yā toprag̈ ola ḳandan kesile
Kesilse **taşınup** ḳandan esile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 132). [taşınup, -up]*

taşra: *Dış, dışarı, hariç yer. [5]*

1. Dü ʿālemden ḳamu **taşra** ḳuran taḫt
İdinür mi tonı vü göñlegi raḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 17). [taşra,]*

tat-: *Bir şeyden az miktarda yemek veya içmek.*

1. Bişer ol deñlü aşlar et ü ḳandan
Ki her kim **tatdı** ise toydı cāndan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 44). [tatdı, -dı]*

tat-: *Bir şeyden az miktarda yemek veya içmek. II. Bir şeyden az da olsa payına düşmek, nasiplenmek.*

1. Bu ḥikmetde Felātūn deng ü nādān
Bu ḫ ̌āndan **tatmadı** bir loḳma Loḳmān
(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 8). [tatmadı, -ma, -dı]

tat-: *Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. II. Duymak, hissetmek.*

1. Cihān görmiş cihānda eyü yatlu
Delim **ṭatmış** zamanda acı ṭatlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 28). [ṭatmış, -mış]*

tatar: *Eskiden Türk ve Moğol kavimlerine genel olarak verilen isim. [4]*

1. Çeri çek yüri **Tatar** ile ceng it
Cihānı gözleri yengine teng it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 21). [tatar,]*

tatlu: *Tatlı, şeker tadında olan. Acı olmayan, acı karşıtı. [4]*

1. Vaṣlı balı **tatlusı** eyle itmiş idi bī-ḫaber
Kim ne acıymış bela-yı furḳaṭını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 13). [tatlusı, -sı]*

tatlu: *Hoş, latîf, ruhu okşayan, hoşa giden, güzel. [7]*

1. Budur dördünci kim ekşi ḳoruḳdan
Gidüp **ṭatlu** ḳuluñ acımaduñ sen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 34). [ṭatlu,]*

tatlu: *Hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla.*

1. İkilikden geçüñ kim ola birlik
İdüñ şīr ü şekersüz **ṭatlu** dirlik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 42). [ṭatlu,]*

tatlu söz: *Tatlı söz. Güzel, hoşa giden söz; gönül alıcı söz.*

1. Nice Şīrīnüñ acısın ḳılam nūş
Uram bir **tatlu sözine** daḫı gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 90). [tatlu sözine, -i, -ne]*

ṭatlulıġ: *İyilik, hayır, selamet.*

1. Acılıḳ gelmesün bu **ṭatlulıġa**
İrişmesün bu ayluk yatlulıġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 7). [ṭatlulıġa, -a]*

ṭatlulıġ: *Tatlılık. II. İyi ve hoş vakit geçirme.*

1. Ḳo dünyā balına yaġmacılıġı
Ki olur **tatlulıġuñ** acılıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 90). [tatlulıġuñ, -uñ]*

tatlusun acı yazın kış it-: *İyi olan bir durumu tam tersine çevirip kötüleştirmek. II. Bir kişinin hayatını, düzenini, keyfini bozmak. [Deyim]*

1. Pes ivüp ḳaḳımakdān bir iş itdi
Ki **ṭatlusun acı yazın ḳış itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 46). [ṭatlusun acı yazın ḳış itdi, -di]*

taṭvīl bul-: *Uzamak, çok zaman tutmak, uzun sürmek. [Deyim]*

1. Ki ger şerḥ ola **bulur** ḳıṣṣa **taṭvīl**
İdelüm Rūma irişmege taʿcīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 77). [taṭvīl bulur, -ur]*

ṭavāf: *Etrafını dolaşma, etrafı dolaşılma.*

1. Maḳām-ı rükn-i Beyt-ullāh ḥaḳḳı
Ṭavāf ü saʿy ü derd ü āh ḥaḳḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 194). [ṭavāf,]*

ṭavāf-ı kaʿbe: *Kabeyi tavaf ederek ibadet etme.*

1. Ṣafā berrindeyem her ḥāl ile peyk
Ṭavāf-ı Kaʿbeye lebbeyk lebbeyk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 92). [ṭavāf-ı kaʿbeye, -ye]*

tavāf eyle-: *Etrafında dönmek.*

1. Pes eyler merkezine meyl tā ki
Ṭavāf eyler bu devr-i deyr-i ḥāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 108). [ṭavāf eyler, -r]*

tavar: *Binek hayvanı. [2]*

1. Buyurdı kim ḳonalar bir araya
Ki diñlene **ṭavar** yola yaraya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 106). [ṭavar,]*

tavar: *Davar. İnek, özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların ortak adı. [2]*

1. Ṭavar ü çārpā cinsi kemāhī
Ṣayılmaya ṣayıla mūr ü māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 67). [ṭavar,]*

ṭavf it-: *Bir şeyin çevresini dolaşmak.*

1. Gehī bülbül bigi **ṭavf itdi** bāġı
Geh ölçerür bigi oldı çirāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 97). [ṭavf itdi, -di]*

ṭavḳ: *Boyna takılan takı, gerdanlık.*

1. İdelüm bāde ile ʿayş ü ẕevḳı
Bıraġalum cihān boynına **ṭavḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 22). [ṭavḳı, -ı]*

ṭavḳ-ber-güş: *Kulağı küpeli, köle.*

1. Çü benven bu işükde ḥalḳa-der-güş
Ġamuñdan ḥalḳa bigi **ṭavḳ-ber-güş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 24). [ṭavḳ-ber-güş,]*

ṭavşan: *Tavşangillerden, uzunluğu 70 santim kadar olan, kulakları başından uzun, ön bacakları arka bacaklarından kısa, çok hızlı koşan, dudakları kalın ve çok hareketli, kuyruğu kısa, postundan yararlanılan kemirgen memeli hayvan. [2]*

1. Giderdi eyle kim geçerdi ḫayli
Yoḳuşda **ṭavşanı** inişde seyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 144). [ṭavşanı, -ı]*

ṭāvūs: *Tavus kuşu. [4]*

1. Egerçi serv idi bārī ḳamerden
Ne var **ṭāvūs** ise şekli beşerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 22). [ṭāvūs,]*

ṭāvūs: *Tavus kuşu. II. sevgili (Şirin).*

1. Ol otaġ içre Şīrīn **ṭāvūsını**
Ḳodı vü çıḳdı yapdı ḳapusını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 93). [ṭāvūsını, -ı, -nı]*

ṭāvūs: *Tavus kuşu. II. Güzel, dilber.*

1. Pes ol **ṭāvūslar** cevlān yirinden
Yuvaya tutdılar yüz birbirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 7). [ṭāvūslar, -lar]*

ṭāvūs: *Tavus kuşu. II. Güneş, gündüz.*

1. Budur ḫod āşyān-ı dehrüñ işi
Ki geh **ṭāvūs** geh zāġ olur işi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 6). [ṭāvūs,]*

ṭāvūs-ı hūrşīd: *Güneş tavusu. Bir tavus kuşu gibi olan güneş.*

1. Meger açdı ḳanat **ṭāvūs-ı ḫūrşīd**
   Ki pür-nūr oldı uş gül-zār-ı Cemşīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 33). [ṭāvūs-ı ḫūrşīd, -]*

ṭāvūs-ı ḳudsī: *Mukaddes tavus kuşu.*

1. Satvetüñüñ yiline biñ biñ Süleymān mūrçe
   Raḥmetüñüñ ḫ ̌ānına **ṭāvūs-ı ḳudsīler** mekes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 4). [ṭāvūs-ı ḳudsīler, -ler]*

ṭāvūs-ı raʿnā: *Göz alıcı tavus kuşu. [2]*

1. Yirinden turdı ol serv-i dil-ārā
   Yüridi taşra san **ṭāvūs-ı raʿnā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 20). [ṭāvūs-ı raʿnā, -]*

ṭāvūs-peyker: *Tavus kuşu gibi güzel yüzlü, güzel çehreli (Meryem'in cariyesi Şeker).*

1. Hemān-dem girdi bir **ṭāvūs-peyker**
   Ki cevlān urıcaḳ döker perī per *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 13). [ṭāvūs-peyker,]*

ṭay: *Denk, eş, benzer.*

1. Yaz ol dikkatde resm ü ḫaṭṭ-ı pergār
   Ki **tāyı** olmaya yüz yarılup tār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 8). [tāyı, -ı]*

ṭay: *Tay, at yavrusu.*

1. Çün ol toḫmuñ irişe aşlı bilden
   Ṭoġar bir **ṭay** ki geçer yilse yilden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 16). [ṭay,]*

ṭayak: Bukağı, bağ.

1. Hemīşe düşmenüñ başı ayaḳda
   Bili vü boynı zencīr ü **tayaḳda** (*Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 52) [ṭayaḳda, -da]*

ṭayan-: *Bir yere yaslanmak, kendini dayamak; birinden, bir şeyden güç almak, güvenmek, istinat etmek.*

1. Bu ʿömr ü zor-ı bāzūya inanma
   Yile aldanma vü şuya **tayanma** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 116). [tayanma, -ma]*

ṭayan-: *İtimat etmek, güvenmek, dayanmak, istinad etmek.*

1. Melik-zāde çün uyḫudan uyandı
   Düşin fikr itdi bir laḥze **ṭayandı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 40). [ṭayandı, -dı]*

ṭaʿyīn-i merkez it-: *Merkez olarak tayin etmek/belirlemek.*

1. Muḥīṭ olup ḳamu hadd ü cihāta
   Ki **ider taʿyīn-i merkez** kāʿināta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 12). [taʿyīn-i merkez ider, -er]*

ṭayr-ı kūhī: *Yabani kuş.*

1. Miyāne aña vaḥş ü **ṭayr-ı kūhī**
   Ki üns olmaz aña insān gürūhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 71). [ṭayr-ı kūhī, -]*

ṭayy ol-: *Dürülüp bükülmek.*

1. Açıcaḳ **ṭayy olur** sicill-i vücūd
   Maḥżar-ı lā-ilāhe illāʾllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 13). [ṭayy olur, -ur]*

taẓallum kıl-: *Sızlanmak, şikayet etmek, yakınmak.*

1. **Taẓallum** ol ḳadar **ḳılam** zamāna
   Ki irürem duʿām oḳın nişāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 45). [taẓallum ḳılam, -am]*

tażarruʿ kıl-: *Yalvarmak, dua etmek.*

1. ʿİbādet-ḫāneye olmışdı meyli
   Tażarruʿ ḳıldı maʿbūdına ḫayli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 8). [tażarruʿ ḳıldı, -dı]*

tāze: *Bozulmamış, bayatlamamış olan. [4]*

1. Olursa turş u şīrīn niceme bol
   Ġıda itmezdi illā **tāze** şīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 6). [tāze,]*

tāze: *Canlı, körpe. [12]*

1. Ger elümden gele bir laḥẓa bu kār
   Vire her dikenüm bir **tāze** gül-nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 96). [tāze,]*

tāze: *Daha önce söylenmemiş, düşünülmemiş, değişik, orijinal.*

1. İşit bu sözi ol āvāzelerden
   Ki cān ü dil ter ola **tāzelerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 84). [tāzelerden, -ler, -den]*

tāze: *Dinç, yıpranmamış, yorulmamış. [2]*

1. Bize ol bī-nişandan bir nişān vir
   Dirildi teşne diller **tāze** cān vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 8). [tāze,]*

tāze: *Yeni.*

1. Gel iy cān maḥremi vü dil nedīmi
   Ki derdüñ **tāzedür** ʿışḳuñ ḳadīmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 2). [tāzedür, -dür]*

tāze eyle-: *Yinelemek, tekrar etmek.*

1. Bu yüzden nāzı bī-endāze eyler
   Girü bir yüzden ʿöẕrin **tāze eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 22). [tāze eyler, -r]*

tāze gül: *Yeni açılmış güller. II. (Şirin'in hizmetindeki) genç ve güzel kızlar.*

1. Seḥerden ṭurdılar ol **tāze güller**
   Feraḥ şād eyleyüp cān ü göñüller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 7). [tāze güller, -]*

tāze it-: *Tazelemek, yenilemek.*

1. Pes iʿzāz eyleyüp ol ehl-i nāza
   Cihāzı yüzini şāh itdi tāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 2). [tāze itdi, -di]*

tāze kıl: *Yenilemek, canlandırmak, tazelemek. [3]*

1. Gine luʿb ü neşāṭı **tāze ḳıldı**
   Safā vü ʿayşi bī-endāze ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 49). [tāze ḳıldı, -dı]*

tāze tāze: *Yeni yeni. [İkileme]*

1. Budur yaʿnī cihānuñ **tāze tāze**
   Oyın öġretse olmaz ḥoḳḳa-bāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 97). [tāze tāze, -]*

tāze tut-: *Taze/canlı tutmak.*

1. İder yüz sāz ile āvāze ḳumrī
   Ki irürven **tāze tutsun** yaza ʿömri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 46). [tāze tutsun, -sun]*

tāze vü ter: *Körpe, taze, genç. [2] [İkileme]*

1. Baḥār iken laṭīf ü **tāze vü ter**
   ḫazān yapraġı mānendinde ditrer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 39). [tāze vü ter, -]*

tāze yüzlü: *Genç, güzel yüzü olan (kimse).*

1. Tozuñdan **tāze yüzlüler** ter olsun
   Günüñ günden güne rūşen-ter olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 285). [tāze yüzlüler, -ler]*

tāzele-: *Yenilemek, canlandırmak.*

1. Nesīm-i dōst mıdur ya havā-yı cān ola mı
   Dimāġı **tāzeleyen** būy-ı dil-sitān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 2). [tāzeleyen, -y, -en]*

tāzelen-: *Tazelenmek ll canlılık kazanmak.*

1. Dem-i Dāvūd ile **tāzelendür**
   Zebūrın sözümüñ āvāzelendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 37). [tāzelendür, -dür]*

tāzelen-: *Yenilenmek, tazelik kazanmak.*

1. Ḳara baḫtına ḳarandı ilendi
   Girü ḳardaşı yası **tazelendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 80). [tazelendi, -di]*

tāzī: *Arap atı. [4] [İkileme]*

1. Didi bu ḳıṣṣayı vü turdı Pervīz
Biner bir berḳ-sürʿaṭ **tāziye** tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 96). [tāziye, -ye]*

tāzī: *Çok hızlı koşan. [2]*

1. Nefīsin cevherüñ mālüñ şerīfin
Atuñ **tāzīsin** ü ḫūbuñ laṭīfin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 4). [tāzīsin, -sin]*

taʿẓīm: *Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muâmelede bulunma. [2]*

1. Delim iʿzāz ile āyīn ideydi
Ulu **tāʿẓīm** ile kābīn ideydi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 72). [tāʿẓīm,]*

taʿẓīm it-: *Hürmet etmek, saygı göstermek, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muâmelede bulunmak.*

1. Göricek şāhı **taʿẓīm itdi** indi
Yire Ḫusrevden öñürdi yükindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 15). [taʿẓīm itdi, -di]*

taʿẓīm ü tekellüf kıl-: *Büyük bir saygıyla ağırlamak, çokça ikramda bulunmak. [İkileme]*

1. Ne deñlü varsa **taʿẓīm ü tekellüf**
Ḳılurlar ḫıdmetine bī-tevaḳḳuf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 18). [taʿẓīm ü tekellüf ḳılurlar, -ur, -lar]*

taʿẓīmāt: *Hürmetler, saygılar.*

1. Bu **ṭaʿẓīmāt** ile ol nūr-ı lāmiʿ
Ḥisārı maşrıḳından oldı ṭāliʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 33). [ṭaʿẓīmāt,]*

tebāh bul-: *Harap olmak, yıkılmak, mahvolmak. [Deyim]*

1. Eger **buldıysa** baḫt-ı meh **tebāhı**
Güneş terk eylemesün taḫt-gāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 115). [tebāhı buldıysa, -dı, -y, -sa]*

tebāreke'l-lāhü vāret ʿaynehu ḥucübün feleyse yaʿlemü illā'llāhe mā'l-lāhü: *Gözündeki perdeleri kaldıran ve Allah'tan başkasını bilmeyene Allah bereket versin. [Dua İfadesi]*

1. **Tebāreke'l-lāhü vāret ʿaynehu ḥucübün Feleyse yaʿlemü illā'llāhe mā'l-lāhü** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 12). [tebāreke'l-lāhü vāret ʿaynehu ḥucübün feleyse yaʿlemü illā'llāhe mā'l-lāhü, -]*

ṭebāyiʿ: *Tabiatlar. II. Canlılar, topluluklar.*

1. Cihānda çok **ṭebāyiʿ** sürdi fermān
Kimi ḥayvān u kimi cān-ı bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 117). [ṭebāyiʿ,]*

teber: *Balta. [2]*

1. Dilün tīz eyleyüp tīr ü **teberden**
Didi aġzına ne gelse beterden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 45). [teberden, -den]*

tecellā ḳıl-: *Göstermek; görünmek, belirmek.*

1. Bu ol sāʿat olur kim ṣunʿ-ı Mevlā
Ḳula efʿāl ile **ḳıla tecellā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 8). [tecellā ḳıla, -a]*

tecellī it-: *Görünmek, ortaya çıkmak; kudret ve ilahi sırrın varlıklarda görünmesi.*

1. Bu hem ol dem olur kim ḳula Allāh
Ṣıfāt ile **tecellī ide** nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 8). [tecellī ide, -e]*

tecellī kıl-: *Görünmek, ortaya çıkmak, belirmek. [6]*

1. Bu tevḥīd anda olur cāna maḳrūn
Ki ẕāt ile **tecellī ḳıla** bīçūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 8). [tecellī ḳıla, -a]*

tecerrüd: *Dünya ile ilişkiyi kesme.*

1. **Tecerrüd** umduġumca idüp temelluḳ
Daḫi berk oldı uş bend-i taʿalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 61). [tecerrüd,]*

tedbīr: *Bir amaca ulaşmak için tutulan yol, önlem. [13]*

1. Birazdan didi kim iy merd-i tedbīr
Ne dersin bu işüñ **tedbīrine** bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 274). [tedbīrine, -ine]*

tedbīr: *Üzerinde tasarruf etme, idare etme, yönetme.*

1. Didi var sende **tedbīr** ü mürüvvet
Tutarsın hem şecāʿat hem fütüvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 17). [tedbīr,]*

tedbīr-i eşyā: *Yaratılmışları denge ve düzen ile yönetme, idare etme.*

1. Sana ki elindedür **tedbīr-i eşyā**
Göre kendüye maḫlūḳātı aʿżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 15). [tedbīr-i eşyā, -]*

tedbīr-i memālik: *Ülke yönetimi.*

1. Ne sulṭanlıḳda var kimse vezīrüñ
Ne **tedbīr-i memālikde** müşīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 122). [tedbīr-i memālikde, -de]*

tedbīr-i rūşen: *Parlak tedbir. II. İyi bir çözüm yolu.*

1. Ḳaçan eṭrāfdan ʿazm itse düşmen
Budur rāy ehlīne **tedbīr-i rūşen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 60). [tedbīr-i rūşen, -]*

tedbīr eyle-: *Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için hazırlık yapmak, önlem almak. [2]*

1. Her işüñ tutmadın **tedbīrin eyle**
Biñini tanış andan birin eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 111). [tedbīrin eyle, -]*

tedbīr it-: *(Bir işi önlemek veya yapılmasını sağlamak için) gereken hazırlıkları yapmak, gerekli çârelere başvurmak, çare aramak. [11]*

1. Ḥasedden dirilüp el bir iderler
Girü bir mekr ile **tedbīr iderler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 32). [tedbīr iderler, -er, -ler]*

tedbīr it-: *Çare bulmak.*

1. N'ola ʿilm ile bir **tedbīr idesin**
Bu ḳaṣr öñinde cūy-ı şīr idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 37). [tedbīr idesin, -e, -sin]*

tedbīr ḳıl-: *Tedbir almak. (Bir işi önlemek veya yapılmasını sağlamak için) Gereken hazırlıkları yapmak, gerekli çârelere başvurmak. [2]*

1. Ḥisāb itdi öginde **ḳıldı tedbīr**
Digil aña ki ne olur emr-i taḳdīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 57). [tedbīr ḳıldı, -dı]*

tedbīr olın-: *Çare bulunmak, çözüm üretilmek. [Deyim]*

1. Aña-dek bir daḫı **tedbīr olına**
Döner ḫayre çün iş teʾḫīr olına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 33). [tedbīr olına, -a]*

tedrīs ḳıl-: *Öğretmek.*

1. Nitekim **ḳıldı taʿlīm** inse taḳdīs
Hem eyle ḳıldı dahi cinne tedrīs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 78). [tedrīs ḳıldı, -dı]*

teʾennī: *İlerisini düşünerek acelesiz, dikkatli davranma.*

1. Bilür bu ḥāli her insī vü cinnī
Ki olur taʿcīlden yigrek **teʾennī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 20). [teʾennī,]*

teessüf it-: *Acımak, üzülmek, yerinmek, yazıklanmak.*

1. Ḳatı ḳızlıḳda Mıṣr içinde Yūsüf
Geçerdi ac **idüp** ḫalḳa **teessüf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 140). [teessüf idüp, -üp]*

tefāhür: *Övünme.*

1. Taḥammül ʿışḳ içinde ḫāmlıḳdur
Tefāḫur ʿāşıḳa bed-nāmlıkdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 18). [tefāḫur,]*

tefāvüt: *İki şey birbirinden farklı, fark.*

1. Aġaç bigi ki ḫālīdür s̲emerden
Tefāvüt sehl ola seng ü mederden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 206). [tefāvüt,]*

tefāvüt ol-: *Farklı olmak, birbirinden ayırt edilmek.*

1. **Tefāvüt olmaz** aña zīr ü bālā
Felekden yanıdur elbette aʿlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 123). [tefāvüt olmaz, -maz]*

tefekkür: *Düşünme, zihin yorma.*

1. Tefekkür göllerinde göñli ṭalmış
Bili resminde cānı ḳılca kalmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 13). [tefekkür,]*

tefekkür: *Düşünme. Tasavvufi açıdan tefekkür veya nazar, insanın âlemdeki ve kendi varlığındaki alametleri bilmesi için iç dünyasının başlangıçtan hedefe doğru seyrini ifade eder.*

1. Ki bir sāʿāt **tefekkür** cān ü dille
Yig andan kim ʿibādet ay ü yılla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 37). [tefekkür,]*

tefekkür it-: *Düşünmek.*

1. Cihān aḥvālini idüp tefekkür
Biraz ġark eyledi baḥre taḥayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 89). [tefekkür idüp, -üp]*

tefekkür ḳıl-: *Fikretmek, derin düşünmek.*

1. **Tefekkür ḳıl** bu devrānuñ işini
Gözet gerdūn-ı gerdān cünbişini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 63). [tefekkür ḳıl, -]*

teferruḳ bul-: *Ayrılmak, dağılmak. [Deyim]*

1. Temāsük ḳalmaz u gider taʿallūḳ
Bulur eczā ile şeyʾi **teferruḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 94). [teferruḳ bulur, -ur]*

teferrüç: *Seyretmek, izlemek, bakmak. [2]*

1. Egerçi yolda çoḳ gördi ʿacāʾib
Teferrüç bī-şümār itdi ġarāʾib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 76). [teferrüç itdi, -di]*

teferrüc eyle-: *Temaşa etmek, seyretmek, gezmek, müşahede etmek.*

1. Ṭolu bütdür bu büt-ḫāne ḫaz̲er ḳıl
Teferrüc eyle aldanma güz̲er ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 210). [teferrüc eyle, -]*

teferrüc it-: *Gezmek, dolaşmak.*

1. Gezerek irüşür ol sebze-zāre
Teferrüc iderek ḳılur nez̲āre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 116). [teferrüc iderek, -erek]*

teferrüc ḳıl-: *Gezip dolaşmak.*

1. Gezüp menzil-be-menzil deşt ü tağı
Ḳılurlardı teferrüc bāġ ü rāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 8). [teferrüc ḳılurlardı, -ur, -lar, dı]*

teferrüc ḳıl-: *Bakmak, seyretmek. [5]*

1. Temāşā eyle ṣunʿ-ı lā-yezāli
Teferrüc ḳıl cemāl-i ber-kemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 370). [teferrüc ḳıl, -]*

teferrüc ḳıl-: *Bakmak, seyretmek; gezmek, dolaşmak.*

1. Ṭolandı bir zamān ol çeşme-sārı
Teferrüc ḳıldı ḥavżı vü bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 16). [teferrüc ḳıldı, -dı]*

teferrüd: *Eşsiz, emsalsiz olacak şekilde herkesten ayrılma, üstün olma.*

1. Teferrüd ʿālemüñ her vāḥidine
Delīli-i vaḥdet olur mūcidine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 25). [teferrüd,]*

tefhīm: *Anlama, bilme, idrak etme, kavrama.*

1. Pes oldı dün ü gün taʿlīme meşġūl
İşinden ʿālemüñ **tefhīme** meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 44). [tefhīme, -e]*

tefhīm it-: *Anlatmak.*

1. Kime ʿilm ü feżāʾil ḳıldı taʿlīm
Kime ṣanʿatler aṣlın **itdi tefhīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 20). [tefhīm itdi, -di]*

tefhīm kıl-: *Bildirmek, anlatmak.*

1. Çü ḳavlin muṭribe **tefhīm ḳıldı**
Ġazel bu tarz ile taʿlīm ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 75). [tefhīm ḳıldı, -dı]*

tefrīṭ it-: *Aşırılık/taşkınlık yapmak. II. Günah işlemek.*

1. Şu deñlü **itmişem tefrīṭ** ü taḳṣīr
Ki keffāret degüldür biñine bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 133). [tefrīṭ itmişem, -miş, -em]*

tefsīr eyle-: *Açıklamak, yorumlamak.*

1. Ne ḳıṣṣa ḳılsa ḥālüm dili taḳrīr
Ġazelde ol ḥadīsi **eyle tefsīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 72). [tefsīr eyle, -]*

tefsīr eyle-: *Hikâye anlatmak.*

1. Şeker-nāz **eyledi** bir ṭatlu **tefsīr**
Ki cān cennetden aldı bir ḳadeḥ şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 81, Mısra 1). [tefsīr eyledi, -di]*

tefsir it-: *Kur'ân'ı Kerîm'i mana bakımından izah etmek.*

1. Şu raḥmet ḫaṭṭını taḥrīr iderdi
Nesīm ol āyeti **tefsir iderdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 10). [tefsir iderdi, -er, -di]*

tefsīr-hʸān: *Tefsir okuyan.*

1. Gel iy cān saḥfınuñ **tefsīr-ḫʸānı**
Ḥadīs-i ʿilm-i ʿışḳun nükte-dānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 1). [tefsīr-ḫʸānı, -ı]*

teftīş eyle-: *Sorup araştırmak.*

1. Ne **teftīş eyleseñ** yirden ü gökden
Ḫabīrem sırrına geçmedin ögden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 87). [teftīş eyleseñ, -se, -ñ]*

teftīş it-: *Teftiş etmek. Gereği gibi sorup araştırma, bir şeyin doğrusunu bulmak için her tarafı arayıp taramak. [2]*

1. Meger ḫayr andadur kim sen gidesin
Anuñ aḥvālini **teftīş idesin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 30). [teftīş idesin, -e, -sin]*

teftīş it-: *Dikkatlice bakmak, incelemek.*

1. Çü ḳazdı anı **teftīş itdi** ġāyet
Bulındı bir ḫazīne bī-nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 31). [teftīş itdi, -di]*

teftīş ol-: *Araştırılmak, incelenmek.*

1. Ḳamu eczā-yı ʿālem **olsa teftīş**
Bulur ādemde mislin idinen iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 173). [teftīş olsa, -sa]*

tefvīr it-: *Çoğaltmak, artırmak.*

1. Süñü birle ʿaceb **tefvīr iderdi**
On on biş kişiye dek bir iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 97). [tefvīr iderdi, -er, -di]*

teġayyür bul-: *Değişmek. II. Bozulmak. [Deyim]*

1. Ḳatı yol zaḥmeti virdi tekessür
Yanaġı gülleri **buldı teġayyür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 24). [teġayyür buldı, -dı]*

tehī: *Boş II Uzak.*

1. Bu ʿālemde bulur ʿālem taḥayyür
Ki ʿālem hem **tehī** andan ü hem pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 86). [tehī,]*

tehīr: *Erteleme, sonraya bırakma.*

1. Anuñçün eyle ḳıldı emr-i taḳdīr
Ḳamudan ādemüñ ḫalḳına **teʾḫīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 120). [teʾḫīr,]*

teʾhīr it-: *Ertelemek, geciktirmek.*

1. Çü ire ol dem olmaz hīç tedbīr
İdemez ḳimsene taḳdīm ü **teʾḫīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 8). [teʾḫīr idemez, -e, -mez]*

teʾḫīr ol-: *Ertelenmek, sonraya bırakılmak.*

1. Aña-dek bir daḥı tedbīr olına
Döner ḫayre çün iş **teʾḫīr olına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 34). [teʾḫīr olına, -ın, -a]*

tehniyet: *Kutlama, tebrik etme.*

1. Yirine yitdi çün kim **tehniyetler**
Ḳılurlar ʿizzet ile terbiyetler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 71). [tehniyetler, -ler]*

tek: *"Gibi, benzer" anlamında edat. [8]*

1. Belürdi mestlerde dest-bürdī
Ki ṣāfī **tek** içürdi derdi dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 63, Mısra 8). [tek,]*

tekebbür: *Kibirlenme, büyüklenme, nefsini büyük görme.*

1. **Tekebbür** birle baḳma her faḳīre
Ki virmez şālını ol bīn ḥarīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 111). [tekebbür,]*

tekellüf: *Sıkıntı, zorluk, külfetli iş.*

1. Çü şehsin şāh olana ʿışḳ-bāzī
Haḳīḳat bir **tekellüfdür** mecāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 16). [tekellüfdür, -dür]*

tekellüf: *Külfetli, zahmetli iş görme.*

1. Çi-ger var her taşarrufda **tekellüf**
Cihān-cūlıġa yaraşmaz tevaḳḳuf *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 59). [tekellüf,]*

tekellüf: *Resmiyet. Saygı nedeniyle resmi davranma; samimi ya da içli dışlı davranmama.*

1. Çü gördük sizi irüşdük murada
Ne ḥācet bu **tekellüfler** arada *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 198). [tekellüfler, -ler]*

tekellüf kıl-: *Teklif etmek. Bir şeyi uzatmak, sunmak.*

1. **Tekellüf ḳıldı şeh** Şīrīne çevgān
Ki yaʿnī tuta meh mihr ile meydān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 95). [tekellüf ḳıldı, -dı]*

tekellüm: *Söyleme, söz söyleme, konuşma.*

1. Nice ḳavl ü ġazel nice terennüm
Nice ṭūl-i emel nice **tekellüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 22). [tekellüm,]*

tekessür: *Çoğalma, artma.*

1. Ḳatı yol zaḥmeti virdi **tekessür**
Yanaġı gülleri buldı teġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 23). [tekessür,]*

tekrār it-: *Yeni baştan söylemek veya yapmak; yinelemek.*

1. Ḳuluñ gidüp ḳalurken ol dil-efgār
Bu ḥasret-nāmeyi **iderdi tekrār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 28). [tekrār iderdi, -er, -di]*

tekrār ol-: *Tekrar edilmek, sürekli anlatılmak.*

1. **Oluraḳ** her yañadan ḳıṣṣa **tekrār**
Añıldı kūh u Ferhād āḫir-i kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 9). [tekrār oluraḳ, -uraḳ]*

tekrār ol-: *Tekrarlamak, tekrar etmek.*

1. Söz oldur ki ola cān içinde tekrār
Delīlidür dil ile olan iḳrār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 21). [tekrār ola, -a]*

tekvīn: *Var etme, meydana getirme, yaratma.[2]*

1. Ger ola ālete **tekvīn** ḥavālet
Ne āletden olur tekvīne ālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 75). [tekvīn,]*

telāki: *Kavuşma, buluşma.*

1. Girü ʿavd eyleyüp ḳıldı teraḳḳī
Aña degüp ki aʿlāya **telāḳi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 4). [telāḳi,]*

telaṭṭuf: *Nâzik davranma, lutuf ve incelikle muâmele etme. [3]*

1. **Telaṭṭuf** birle saçdı gine dāne
Getürdi dāma ḳıldı mürġ-ı ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 29). [telaṭṭuf,]*

telaṭṭuf göster-: *Nâzik davranmak, lutuf ve incelikle muâmele etmek. [Deyim]*

1. Kıġırdı ḳatına Şāvūrı tenhā
Telaṭṭuf gösterüp ḳıldı müdārā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 10). [telaṭṭuf gösterüp, -üp]*

telbīs: *Hile, oyun. [2]*

1. Kime kim sulṭan-ı dīn dünyā düninden yol açar
Olmaya **telbīs** ile iblīs-i nefs aña ʿases *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 24). [telbīs,]*

telef tut-: *Telef etmek, boş yere harcamak. [Deyim]*

1. Bulur kim besler ise rāḥat andan
Telef kim **tutsa** ḳaçar devlet andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 46). [telef tutsa, -sa]*

telḫ: *Acı .*

1. O **telḫ** işini Şīrīnüñ didiler
Bu derd ü şūr ü şer aşın yidiler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 65). [telḫ,]*

telḫ: *Acı, buruk. [2]*

1. Mehīn Bānū mehine irdi çün selḫ
Cihān Şīrīne şūr olmış idi **telḫ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 2). [telḫ,]*

telḫ: *Acı. II Keder.*

1. Ḳuşatmışdı egirdip Belḫ şehrin
Ḫorāsāna bıraḳmış **telḫ** ü zehrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 70). [telḫ,]*

telḫ eyle-: *Acılaştırmak, tadını kaçırmak, zehretmek, kötü hale getirmek.*

1. Nihān irişdi Şīrīn şūr u şevḳi
Şehe **telḫ eyledi** ol ʿayş ü ẕevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 4). [telḫ eyledi, -di]*

telḫ it-: *Acılaştırmak. II Tadını kaçırmak, üzmek.*

1. Hemīşe ol şeker şīrīn yaraşur
Anı **telḫ idene** nefrīn yaraşur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 46). [telḫ idene, -en, -e]*

telḫ işlü: *Kötülük yapmayı amaçlayan (kişi).*

1. Pes ol **telḫ işlü** ḳıldı bir sovuḳ āh
Ki Şīrīn öldi Ferhād olmaz āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 61). [telḫ işlü, -]*

telḫ ol-: *Acı olmak, acı bir tat almak. [2]*

1. İgende şerr ü şūra eyleme zūr
Ki şīrīn **telḫ olur** çün kim ola şūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 38). [telḫ olur, -ur]*

telḫ ol-: *Acı olmak. II. Hoşa gitmemek, beğenilmemek.*

1. Ḳamer selḫ ola aydın olmaz ise
Şeker **telḫ ola** Şīrīn olmaz ise *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 72). [telḫ ola, -a]*

telḫ ol: *Acılaşmak, kötüleşmek. [2]*

1. Ḫōş iç sen bensüz acı ḫamr-ı şīrīn
Baña **telḫ oldı** sensüz ʿömr-i şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 28). [telḫ oldı, -dı]*

telḫ ü şīrīn: *Acı ve tatlı II Kötü veya iyi olan, her şey. [3] [İkileme]*

1. Ṭap ola ẕikr-i Şīrīn hem-nefes dir
Baña her **telḫ ü şīrīnden** bu bes dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 240). [telḫ ü şīrīnden, -den]*

telḫ ü şūr: *Acı ve tuzlu. II. Sıkıntı, üzüntü veren. [İkileme]*

1. Bu **telḫ ü şūr** işüñden ḳurtarup ol
Vire Şīrīne şīrīnlig ile yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 25). [telḫ ü şūr, -]*

telh ü şūr: *Acı ve tuzlu. II. Şirin'in dışındaki zevkler/eğlenceler. Beyitte Husrev'in Şirin'in yanına gelmeyip, meclis kurup şarap içmesi kastedilmektedir. [İkileme]*

1. Nice bezmī-perestī meh-perest ol
Ḳo **telḫ u şūrı** şīrīn ile mest ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 18). [telḫ u şūrı, -]*

telh ü zehr yut-: *Acı ve zehir yutmak. II. Çok üzülmesine rağmen bir sıkıntıya/acıya dayanıp sesini çıkarmamak, katlanmak. [İkileme, Deyim]*

1. **Yudar** şīrinlik ile **telḫ ü zehri**
Ki ola Ḫusrevden ayruḳ dehr ḳahrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 267). [telḫ ü zehri yudar, -ar]*

telkīn-i islām it-: *İslam dinine çağırmak. [Deyim]*

1. **İderdi** bütlere **telḳīn-i İslām**
Anın yüzün sürerdi görse aṣnām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 81). [telḳīn-i islām iderdi, -er, -di]*

telkīn it-: *Bir fikir yada düşünce aşılamak.*

1. Gehī **telḳīn ider** ʿaklı sürūşı
Ki ṣabr ile düriş ḳılma ḫurūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 3). [telḳīn ider, -er]*

tell: *Tepe, küme, yığın.*

1. Vekīl-i ḫarcıdur san bād ü ḫāküñ
Ya-ḫōd ferrāşıdur **tell** ü muġāküñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 98). [tell,]*

temalluk: *Kendine hakim olma, nefsini tutabilme.*

1. İderdi neẕr ü ḳurbān ü taṣadduḳ
Ḳılurdı luṭf ü iḥsān ü **temalluḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 46). [temalluḳ,]*

temāsīl it-: *Bir şeylerin tasvirini yapmak, resmetmek.*

1. **Temāṣīl itdi** dürlü ʿişret-engīz
Hemān Gülgūn u Şīrīn Şāh u Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 13). [temāṣīl itdi, -di]*

temāsük: *İmsak etme, perhizkarlık etme, kendini zapt etme.*

1. **Temāsük** ḳalmaz u gider taʿallūḳ
Bulur eczā ile ṣeyʾi teferruḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 93). [temāsük,]*

temāşā: *Bakıp seyretme, izleme.*

1. **Temāşā** içün aşup gāh ü bīgāh
Fülān ṣaḥrāya andan sarpdurur rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 103). [temāşā,]*

temāşā: *Gezip dolaşma. [2]*

1. **Temāşā** ʿazmine ḳılmışdı seyrān
Süvār olmış bile ol şāh-ı ḫūbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 3). [temāşā,]*

temāşā eyle-: *Seyre çıkmak, gezmek.*

1. Çü göñli mürġinüñ yoġidi ḳaydi
Temāşā eyleyüp çoḳ itdi ṣaydı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 10). [temāşā eyleyüp, -y, -üp]*

temāşā eyle-: *Seyretmek. [2]*

1. **Temāşā eyleyü** geh saġ u geh sol
İrürdi yārı dār-ül-mülkine yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 45). [temāşā eyleyü, -yü]*

temāşā it-: *Görmek, izlemek, seyretmek. [2]*

1. Gelüp her yañadan nā-dān u dānā
Bunuñ vaṣfın **iderlerdi temāşā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 212). [temāşā iderlerdi, -er, -ler, -di]*

temāşā it-: *Seyretmek, bakmak.*

1. Açup ol naḳşı **iderdi temāşā**
Ḫarāb ü mest idi ol göze ḳaşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 9). [temāşā iderdi, -di]*

temāşā kıl-: *Seyretmek, bakmak.*

1. **Temāşā ḳılmaġ** içün şīşe-i ḫāk
Ṣanasın şīşe-bāz olmışdı eflāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 3). [temāşā ḳılmaġ, -maġ]*

temāşāgāh: *Gezinti yeri, seyir yeri, izlenilen yer. [2]*

1. **Temāşāgāhuñ** iken ravża-i ḳuds
Ḫaṣ ü ḫāşāke ḫāşā ki olasın üns *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 11). [temāşāgāhuñ, -uñ]*

temcīd: *Ululama, yüceltme.*

1. Muḳarreb cānlaruñ tevḥīdi içün
Mükerrem dillerüñ **temcīdi** için *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 164). [temcīdi, -i]*

temelluk it-: *Mülk edinmek. II. Bağlanmak, benimsemek.*

1. Tecerrüd umduġumca **idüp temelluḳ**
Daḥi berk oldı uş bend-i taʿalluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 61). [temelluḳ idüp, -üp]*

temennī it-: *Dilemek, istemek.*

1. Behişt ārāyiş ider ziynetüñden
İder ṭūbā **temennī** rifʿatüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 12). [temennī ider, -er]*

temennī ol-: *Beklenmek, istenmek.*

1. Ne ḫōşlıḳ ki ʿālemden **olur temennī**
Ġam-ı ʿazl ile intiẓārına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 11). [temennī olur, -ur]*

temessük it-: *Tutunmak, güvenerek sarılmak, yapışıp sıkı tutmak. II. Kararlı olmak.*

1. Şehe bir yıl uranı artuġ eksük
Gerekdür ṣabr ile **itmek temessük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 68). [temessük itmek, -mek]*

temīz: *Usûle uygun, kusursuz, iyi.*

1. Nedür ḳatuñda ol ṭabʿ-ı ʿazīzī
Beyān it kim nedür sözler **temīzi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 182). [temīzi, -i]*

temsīl: *Örnek, benzetme.*

1. Gider her kime keşf olsa bu tevcīh
Ḥulūl ü şübhe vü **temsīl** ü teşbīh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 30). [temsīl,]*

temyīz: *Ayırt etme, seçme.[2]*

1. Çü Hürmüz sizdi Ḫusrevde kiyāset
Ẕekā vü ʿaḳl ü **temyīz** ü firāset *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 2). [temyīz,]*

ten: *Beden, cisim. [46]*

1. Ne olsun **ten** benüm çün cān senüñdür
Ḳabul eyler iseñ mihmān senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 169). [ten,]*

ten: *Beden, cisim II maddi varlık. [7]*

1. Eger **ten** besler iseñ fīl olasın
Ġıdā-yı cān yiseñ Cibrīl olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 33). [ten,]*

ten: *Ceset.*

1. İşitdüginde sulṭān eyle şadān
Olur kim bula ölmiş **ten** bigi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 12). [ten,]*

ten: *Beden. II. Ordu.*

1. Yüridi bile ol sulṭān-ı leşker
Ne tursun **ten** çü depdi cān-ı leşker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 62). [ten,]*

ten: *İnsan vücudunun dış yüzü, cilt. [4]*

1. Ġubār-ı rāh ile ol māh-ı pür-derd
Teni āyīnesin tutmış idi gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 20). [teni, -i]*

ten: *Kişi, şahıs.*

1. Bu ejderhādan ol kim iledür cān
Şu **tendür** ki iḫtiyār ile oldı ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 86). [tendür, -dür]*

ten-i bī-cān: *Cansız, ruhsuz, ölü beden.*

1. Cihān içün dirīġā cānı ṣatdum
Ten-i bī-cān içün cānānı ṣatdum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 14). [ten-i bī-cān, -]*

ten-i ḫākī: *Topraktan yaratılmış beden. II. Fani vücut. [2]*

1. Girü cān cevheri cānān ḳatında
Ten-i ḫākī bigidür cān ḳatında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 26). [ten-i ḫākī, -]*

ten ʿazābı tart-: *Fiziksel acı duymak ve bu acıya katlanmak. [Deyim]*

1. **Ten ʿazābın tartayın** çün cān ṣafāsın sürmedüm
Baş yaraġın göreyin çün dil yatını bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 9). [ten ʿazābın tartayın, -ayın]*

ten bezmi: *Ten meclisi. II. Bir yerde eğlenmek üzere bulunma.*

1. Yüzüm yoḳdur Mehīn Bānū ḳatında
Ne **ten bezminde** ne can ṣoḥbetinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 16). [ten bezminde, -n, -de]*

ten bī-cān ola kürk ne aşşı ider: *Vücutta can olmayınca kürk fayda sağlamaz. II. İnsan için önemli olan canının sağ olmasıdır, can elden giderse malın, mülkün, saltanatın bir faydası kalmaz. [Atasözü]*

1. Çü **ten bī-cān ola ne aşşı ider kürk**
Baş esen olıcaġaz tīz bulur börk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 69). [ten bī-cān ola kürk ne aşşı ider, -]*

ten cübbesin çāk it-: *Ten elbisesini parçalamak. II. Kendine zarar vermek. [Deyim]*

1. Ser-āġāz itse bir ṣavt-ı ṭarab-nāk
İderdi nice cān **ten cübbesin çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 224). [ten cübbesin çāk iderdi, -]*

ten mülki: *Fani, gelip geçici beden.*

1. Dilerseñ kim ola cān şehri ābād
Ḳo **ten mülkini** elden kim ala bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 18). [ten mülkini, -n, -i]*

ten toprağa kar-: *Bedenini toprağa karıştırmak. II. Toprağın altına girmek, ölmek. [Deyim]*

1. Çü taşda olmadum ġamdan rehā ben
Yaşum biġi **ḳarayın toprağa ten** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 178). [ten toprağa ḳarayın, -ayın]*

ten vir-: *Varlığını teslim etmek. [Deyim]*

1. İrādī ol ki her biri **virüp ten**
İder her günde bir devr-i muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 49). [ten vir, -üp]*

ten vücūdını ʿadem it-: *Benliği/varlığı yok etmek. II. Kendisi için yaşamaktan vazgeçmek. [Deyim]*

1. Çün **itdüm ten vücudını ʿadem** ben
N'ola cān farḳına bassam ḳadem ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 19). [ten vücudını ʿadem itdüm, -dü, -m]*

tenaġġum: *Nağme yapma.*

1. Yürütdi şāġari ferḫunde sāḳī
Tenaġġum bī-ġam oldı ʿayş bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 104). [tenaġġum,]*

tenaḳḳul eyle-: *Meze yapmak. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Girüp bostāna ol mestāne bülbül
Gül ile şekker **eyledi tenaḳḳul** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 158). [tenaḳḳul eyledi, -di]*

tenaḳḳul ḳıl-: *Meze yapmak. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Gehī iderdi ol cāmı tenāvül
Gehī **ḳılurdı** bu cānı **tenaḳḳul** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 24). [tenaḳḳul ḳılurdı, -ur, -dı]*

tenāvül it-: *Yemek, içmek. [2]*

1. Yeşil içre ḳızıl **itdi tenāvül**
İnince gök çemenden bu ṣaru gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 23). [tenāvül it-, -]*

tenbīh: *Tembih. Bir şeyin belli biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üsteleyerek hatırlatma, uyarı, uyarma.*

1. Velī keşf ehlinüñ **tenbīhi** geh gāh
İder ṭālibleri menzilden āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 23). [tenbīhi, -i]*

ten-dürüst: *Sağlam, güçlü, dayanıklı.*

1. Mizācından kişi kim ola süst ol
Dilemez hiç ṣaḥsı **ten-dürüst** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 150). [ten-dürüst,]*

tenezzeh ẕātuhu mimmā yüṣīrūn: *Allah'ın zatı işaret edilebilenden münezzehtir (İnsanlara mahsus her türlü sıfat, zaaf ve noksanlıktan uzak olan, hiçbir şeye ihtiyâcı bulunmayan manasındaki Allah'ın vasıflarını içeren ayetlere atıfta bulunulur) [Ayet]*

1. Taʿālā şānuhu ʿammā yaḳūlūn
Tenezzeh ẕātuhu mimmā yüṣīrūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 18). [tenezzeh ẕātuhu mimmā yüṣīrūn, -]*

tenezzül: *İnme, nüzul etme.*

1. Tamām oldı vücūda çü **tenezzül**
Bulup ḫak-i aḫas ile teẕellül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 1). [tenezzül,]*

teng: *Dar, küçük. [2]*

1. Seyr-i semend-i sırruña meydān-ı ʿarş **teng**
Pervāz-ı mürġ-i fikretüñe lā-mekān feżā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 7). [teng,]*

teng: *Dar II Sıkıntılı. [3]*

1. Bu böyleyken ne rāḥat ʿömr evi **teng**
Nicesi menzil alam ṣabr atı leng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 253). [teng,]*

teng: *Dar II Sevgilinin küçük ağzı.*

1. Ṭoludur ḳūt-i cān ol dürc-i mercān
Velī **tengine** mühr urmış Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 90). [tengine,]*

teng-i nebāt: *Şeker balyası. Şeker yükü.*

1. Ziyān itmez meges **teng-i nebāta**
Çıḳar kim müstaḥaḳ geldi zekāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 55). [teng-i nebāta, -a]*

teng-i şeker: *Şeker yükü; dilber dudağı.*

1. Melik de mühr açup **teng-i şekerden**
Kapar bir pare ḳand ol nuḳl-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 31). [teng-i şekerden, -den]*

teng-i ʿūd: *Öd ağacı balyası/yükü.*

1. Bular hem-dem çalıcaḳ çeng ü ʿūdı
Şeker oda yaḳardı **teng-i ʿūdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 48). [teng-i ʿūdı, -ı]*

teng çek-: *Yükünü yüklemek. Gerekli eşyaları yanına alarak yola çıkmak. [Deyim]*

1. Revān Gülgūna **tengin çekdi** dil-teng
Rūhı vü atı tonı yaşı gül-reng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 15). [tengin çekdi, -di]*

teng-çeşmī it-: *Gözünü kısmak. II. Sinirlenmek. [Deyim]*

1. Gözüm türki **itdi** ise **teng-çeşmī**
Deñize boġdı hindū bigi ḫışmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 29). [teng-çeşmī itdi, -di]*

teng-dil: *Yüreği dar, içi sıkıntılı, mustarip .*

1. Velī Meryem işinden **teng-dildür**
Ki Meryem saḫt-cān ü seng-dildür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 39). [teng-dildür, -dür]*

teng-şekker aç-: *Şeker yükünü açmak. II. Güzel, tatlı tatlı konuşmaya başlamak. [2] [Deyim]*

1. **Açar** her laʿl-leb bir **teng-şekker**
Saçarlar şāh u Şīrīne güherler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 11). [teng-şekker açar, -ar]*

tenhā: *Tek başına, yalnız. [11]*

1. Nice geldügini Müşkūya **tenhā**
   Nice itdüklerin esbābın müheyyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 25). [tenhā,]*

tenhā: *Yapayalnız, tek başına olan kimse. II. Âşık.*

1. Ṣabā zülfi havāsından dimāġuñ olıcaḳ müşkīn
   N'ola bir ḳılca yād itseñ ġarīb ü zār ü **tenhāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 12). [tenhāyı, -yı]*

tenhā ḳal-: *Yalnız kalmak, tek başına kalmak. [Deyim]*

1. ʿAdūmuz Sāye Ḫān **ḳalduḳda tenhā**
   Ḳılalum ceng anuñla bi-muḥābā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 73). [tenhā ḳalduḳda, -duḳda]*

tenhā ḳal-: *Yalnız kalmak. Baş başa kalmak. [Deyim]*

1. Çü **tenhā ḳala** bir ʿavret bir oġlan
   Üçüncisi olur elbette şeytan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 117). [tenhā ḳala, -a]*

teni al-: *Canını almak, öldürmek. [Deyim]*

1. Ger **aldı** bu **teni** devrān-ı ʿālem
   Sen ol bāḳī ki sensin cān-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 145). [teni aldı, -dı]*

teni tenhā: *Yalnız olarak, tek başına.*

1. **Teni tenhā** binüp ṭutdı kenāra
   Ṣanasın āftāb-ı yek-süvāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 109). [teni tenhā, -]*

tennūr: *Fırın, ocak, tandır. [4]*

1. Gehī **tennūrı** ḳılur aṣl-ı ṭūfāñ
   Gehi nārı ḳılur bāġ ü gülistān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 41). [tennūrı, -ı]*

tennūr-ı çerḫ: *Felek tandırı, gökyüzü fırını.*

1. Kesdüñ külīçe-i mehi tennūr-ı çerḫda
   Çün ḫᵛān-ı muʿcizātuña germ oldı iştihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 45). [tennūr-ı çerḫ, -]*

tennūr-vār: *Fırın/Tandır gibi (olan).*

1. Cihān **tennūr-vār** olmuşdı pür-nār
   Kömürden boşalup ṭolmuşdı envār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 5). [tennūr-vār,]*

tenūr: *Tandır. [3]*

1. **Tenūr** ger ṭolu od ü ṣu yeksān
   Havā giryān içinde ḫāk biryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 7). [tenūr,]*

tenūr-ı ṣubḥ: *Sabah fırını.*

1. Seḥer-gehden ki çarḫ-ı lāciverdī
   Tenūr-ı ṣubḥa ura nār-ı zerdī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 28). [tenūr-ı ṣubḥa, -a]*

tenzīh: *Bütün kusurlardan, eksikliklerden uzak bulunduğuna inanma ve bunu dille söyleme. Kusur ve günahlardan temizleme, temiz olduğunu söyleme.*

1. Dimiş farḳ eyleyen ḥaḳḳı ʿabeṣden
   Ki **tenzīhidür** Allahūñ ḥadeṣden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 32). [tenzīhidür, -i, -dür]*

ter: *Deriden sızan, kendine has kokulu, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı. [2]*

1. Eli ṣuyından eyle **ter** düzerdi
   Gören boş ḥavżı ṣu ṣanup yüzerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 75). [ter,]*

ter: *Taze, körpe, canlı. [5]*

1. Ne var gülden **ter** ise renġ ü būyum
   Düzetdüm ḫār ü ḫas zaḫmiyle ḫūyum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 69). [ter,]*

ter: *Genç.*

1. Buyurdı ol tāze vü **ter** güllere tīz
   Ki çepçevre yügürüñ yollara tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 30, Mısra 1). [ter,]*

ter: *Güzel, hoş; yeni.*

1. Ne ḳavl olmasa medḥinde ġazel **ter**
   Suya düşsün olursa dürr ü gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 57). [ter,]*

ter: *Islak, yaş, nemli. [5]*

1. Nice bir bād ü ḫāk ü āb ü āẕer
Nice bir germ ü serd ü ḫuşk ile **ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 94). [ter,]*

ter: *Taze, yeni; genç.*

1. Ki işitdük yavuz gözden dimişler
Dökilür yire ḫūb ü **ter** yimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 22). [ter,]*

ter eyle-: *Islatmak.*

1. Gül-āb ile yöresin **eyledi ter**
Buḫūr itdürdi müşk ü ʿanber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 31). [ter eyledi, -di]*

ter eyle-: *Tazelemek, yeniden canlandırmak. [2]*

1. Geç imdi ḫuşk u telḫin ġuṣṣasından
Ter eyle maġzı Şīrīn ḳıṣṣasından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 18). [ter eyle, -]*

ter it-: *Islatmak.*

1. Gül-āb ile **ter idüp** müşk-i ḫuşki
Ḳılur keffāret-i kāfūr müşki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 49). [ter idüp, -üp]*

ter ol-: *Canlı ve taze olmak. [2]*

1. Tozuñdan tāze yüzlüler **ter olsun**
Günüñ günden güne rūşen-ter olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 285). [ter olsun, -sun]*

ter ol-: *Damla damla erimek. II. (Aşk acısıyla) üzülmek.*

1. **Olup** Şīrīnden ayru şemʿ-veş **ter**
Eritdi cān nite-kim şuda şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 57). [ter olup, -up]*

ter ol-: *Nemlenmek, ıslanmak.*

1. Çü yoḳdur ḳısmeti aġzı **ter olmaz**
Düşerse lücce-i ʿummāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 13). [ter olmaz, -maz]*

ter ü tāze: *Çok körpe, çok taze. Pek lâtif. [İkileme]*

1. Pes andan urdı şeftālūya dişler
Öküş dirdi **ter ü tāze** yimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 160). [ter ü tāze, -]*

teraḥḥum: *Merhamet etme, acıma.*

1. **Teraḥḥum** vaḳtidür maḥrūma iy yār
Ki ḳalmaz bir ḳarāra çarḫ-ı ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 45). [teraḥḥum,]*

teraḥḥum eyle-: *Merhamet etmek.*

1. Ciger pür-zaḫm u yürek tolu ḫūndur
Teraḥḥum eyle kim şayduñ zebūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 16). [teraḥḥum eyle, -]*

teraḥḥum it-: *Merhamet etmek, acımak.*

1. Yürek yarıldı nice olmayam güm
Ne kāfir **itmeye** baña **teraḥḥum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 68). [teraḥḥum itmeye, -me, -ye]*

teraḥḥum kıl-: *Merhamet etmek. [2]*

1. **Teraḥḥum ḳıl** bu zār-ı dil-figārı
Ki her sözde ḳılur yüz sūz u zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 35). [teraḥḥum ḳıl, -]*

terakkī kıl: *Yukarı kalkmak, yükselmek.*

1. Girü ʿavd eyleyüp **ḳıldı teraḳḳī**
Aña degüp ki aʿlāya telāḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 3). [teraḳḳī ḳıldı, -dı]*

terāne: *Nağme, ezgi, ahenk. [2]*

1. Dimāġ-ı cān **terāneyle** ter oldı
Ġam-ı dil naġme ile kem-ter oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 73). [terāneyle, -y, -le]*

terāne eyle-: *Terennüm etmek, nağme etmek, özel bir ezgiyle söylemek.*

1. Şol naġmeyi **eyleyem terāne**
Kim yoḫ bu diyār içinde deyyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 116). [terāne eyleyem, -y, -em]*

terāzū: *Bir kolun iki ucuna asılı iki kefeden oluşan tartı, mizan.*

1. Gidermiş devr eli yüzden ḫayāsın
Terāzūlarda görmişler bahāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 100). [terāzūlarda, -lar, -da]*

terāzū: *Terazi burcu.*

1. Çü ḫātūndur u çengī bī-mesāvī
Terāzū ile oldı evi Gāvī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 24). [terāzū,]*

terāzū sakla-: *Ölçülü davranmak. [Deyim]*

1. Yüceldüñse ne var saḳla terāzū
Düşicek itmez assı zūr-ı bāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 97). [terāzū saḳla, -]*

terbiyet kıl-: *Terbiye etmek, eğitmek II Alıştırmak, bir şeyi benimsemesini sağlamak.*

1. Yirine yitdi çün kim tehniyetler
Ḳılurlar ʿizzet ile **terbiyetler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 72). [terbiyet ḳıl, -]*

tercemān: *Bir lisanı başka bir lisan ile beyan eden kimse.*

1. Kulaġı ʿaḳladur dili cihāña
Ol ortalıḳda beñzer **tercemāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 14). [tercemāna, -a]*

tercemān: *Birinin maksadını anlatmaya, bir şeyi tasvir ve ifadeye vasıta olan kişi. [3]*

1. Ki iy ḳudsī lisānuñ **tercemānı**
Sarāy-ı sırr-ı ḫalvet pās-bānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 63). [tercemānı, -ı]*

tercemānlık: *Çevirmenlik. II. Göze görünen bir olayın, durumun veya biçimin anlamını dile getirme.*

1. İderler ṣubḥ olınca pās-bānlıḳ
Birbiri sözine **tercemānlıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 46). [tercemānlıḳ,]*

tercīʿ: *Terci-bend. Dîvan edebiyâtında beş ilâ on beyitlik bentlerin tekrarlanan bir beyitle birbirine bağlanmasından oluşan nazım şekli [2]*

1. Çü buldı sözine maḥbūb-ı dem-sāz
Bu **tercīʿa** bedīhī ḳıldı āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 104). [tercīʿa, -a]*

terdīd: *Reddetme, geri çevirme.*

1. Vücūdı nefy ile kim dirse tevḥīd
Anı **terdīd iderler** ehl-i tecrīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 46). [terdīd iderler, -er, -ler]*

tereḥḥum: *Acıma.*

1. B'uġur bildüm ki toġrusın sözüñde
Tereḥḥum çehresin gördüm yüzüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 60). [tereḥḥum,]*

terennüm: *Şakıma, hoş sesler çıkarma, şarkı söyleme.*

1. Nice ḳavl ü ġazel nice **terennüm**
Nice ṭūl-i emel nice tekellüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 21). [terennüm,]*

terk: *Bırakma, ayrılma.*

1. Didi gerçi göñül cān mübtelādur
Ve-līkin memleket **terki** ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 4). [terki, -i]*

terk: *Tolga dediğimiz demir takke.*

1. Ṣaçını börk içine bağlamış berk
Külahına cihānı eylemiş **terk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 16). [terk,]*

terk-i kār it-: *İşi gücü bırakmak; yaptığı işten uzaklaşmak. [Deyim]*

1. Bu söz ol resme ḳıldı Ḫusreve kār
Ki **terk-i kār idüp** oldı dil-efgār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 58). [terk-i kār idüp, -üp]*

terk eyle-: *Ayrılmak, bırakmak, uzaklaşmak. [5]*

1. Ne ʿışḳ imiş bu taş göñlüñ bigi berk
Ki öldi **eylemezsin** toprāġın **terk** *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 74). [terk eylemezsin, -mez, -sin]

terk it-: *Bırakmak, uzaklaşmak, vazgeçmek. [14]*

1. Mehīn Bānū iderdi mīhmānī
   Yolına **terk idüp** cān ü cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 60). [terk idüp, -üp]*

ter-keş: *Ok kabı, okluk, sadak, ok çantası. [2]*

1. Göresin her biri bir serv-i ser-keş
   Güneşe tīġ ṭutmış aya **ter-keş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 24). [ter-keş,]*

terkib: *Birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme. II. Yaratılış, beden.*

1. ḳalursın kendü **terkibüñde** ʿāciz
   İre miʿaḳluñ ol aḥvāle hergīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 177). [terkibüñde, -üñ, -de]*

terkīb-i basīṭi: *Basit, değersiz şeylerin bir araya gelmesi II Nefsî, dünyevî arzular.*

1. Ḳo **terkīb-i basīṭi** ol mücerred
   Ki ola saña bisāṭ-ı çerḫ mesned *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 127). [terkīb-i basīṭi, -i]*

terkīb bul-: *Düzenlenmek, bir araya getirilmek. II. Yaratılmak. [Deyim]*

1. Eger dirsen tabāyiʿ buldı terkīb
   Ki geldi ṣūrete bu naẓm ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 151). [terkīb buldı, -dı]*

terkīb it-: *Birleştirmek, bir araya getirmek.*

1. **İder** bu resme dört aʿdāyı **terkīb**
   Ki toġar bunca biñ biñ vażʿ-ı tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 5). [terkīb ider, -er]*

terkīb ḳıl-: *Bir bütün oluşturmak, birleştirmek, bütünleştirmek.*

1. Cevāhir kim ʿanāṣır **ḳıla terkīb**
   Biraz müddetdür aña naẓm ü tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 23). [terkīb ḳıla, -a]*

terkīb ol-: *Bir araya gelmek.*

1. **Ola** maḫlūḳ bir maʿcūna **terkīb**
   Ki anda bulına bu cümle tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 131). [terkīb ola, -a]*

terkibāt: *Terkipler. Birkaç şeyin karıştırılmasıyla meydana gelen şeyler.*

1. Bu **terkibāta** bulınmaz nihāyet
   Biri efrādına yoḳ ḥadd ü ġāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 25). [terkibāta, -a]*

terkin ur-: *Terk etmek, bırakmak, vazgeçmek. [Deyim]*

1. Anuñ kim pür-cefā vü bī-vefādur
   Urun terkin ki saʿy itmek hebādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 98). [terkin urun, -un]*

terkini ur-: *Terk etmek. [Deyim]*

1. Elümle ḫānümān **terkini urdum**
   Ne yazu kim başumda vardı gördüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 27). [terkini urdum, -du, -m]*

terle: *Çabucak, vakit kaybetmeksizin.*

1. Ḳurımış bāġ yirinden tarla yigdür
   Yimek irmiş yimişi **terle** yigdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 54). [terle,]*

terlig: *Tazelik, canlılık.*

1. Yüzi san tāze güldür **terliginden**
   Suyı cān şerbeti şekkerliginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 117). [terliginden, -in, -den]*

terlig: *Tazelik. II. Parlaklık.*

1. Ḳamu **terligi** ile nūr-ı mehtāb
   Ana degmez ki ḳoya elüme āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 79). [terligi, -i]*

terlik: *Tazelik, canlılık. II. Hayat dolu olma, sevinç.*

1. Bu **terlik** yaḳdı Şīrīnüñ çirāġın
Havā odı eritdi ʿaḳl yaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 75). [terlik,]*

terre: *Yeşillik; tere.*

1. Sekiz cennet güneş yüzinde ẕerre
Ṭoḳuz gök himmeti ḫᵛānında **terre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 116). [terre,]*

terre: *Yeşillik, ot, çimen.*

1. Güneş gelmez idi gözine ẕerre
Felek ḫaḍrāsını saymazdı **terre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 68). [terre,]*

tertīb: *Çeşitli unsurlardan bir bütün meydana getirme ve bu şekilde meydana gelen bütün. [2]*

1. Ola maḫlūḳ bir maʿcūna terkīb
Ki anda bulına bu cümle **tertīb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 132). [tertīb,]*

tertīb: *Düzen, düzenleme. [3]*

1. Begendi Ḫusrev ol **tertībi** ġāyet
Ḳılur Şāvūra taḥsīn bī-nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 113). [tertībi, -i]*

tertīb: *Uygun bir sıraya, düzene koyma, sıralama.*

1. Cevāhir kim ʿanāṣır ḳıla terkīb
Biraz müddetdür aña naẓm ü **tertīb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 24). [tertīb,]*

tertib-i ʿālem: *Kainatın meydana getirilmesi/yaratılması.*

1. Bu ḫalḳ-ı ādem ü **tertib-i ʿālem**
Oyuncaġ olmadı va'llāhü aʿlem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 25). [tertib-i ʿālem, -]*

tertīb ü āyīn: *Tertip ve merasim, tören. [İkileme]*

1. Żiyāfet şartın itdiler şeḥāne
Ḳamu **tertīb ü āyīn** bī-behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 56). [tertīb ü āyīn, -]*

tesbīh: *Allah'ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 taneden meydana gelen dizi.*

1. Eli **tesbīḥli** vü başında meyzer
Ve-līkin ġūl bigi şerre reh-ber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 39). [tesbīḥli, -li]*

tesbīh: *"Sübhânallah" sözünü söyleyerek Allah'ı yüceltme ve tenzih etme, Allah'ın her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.*

1. Yirinde sākin olmış ḫāce vü ḳūl
Yuvada ḳurd u ḳuş **tesbīḥe** meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 28). [tesbīḥe, -e]*

tesbīh: *Zikir, adını anma, söyleme, sözünü etme.*

1. Felek cevherleri her dün niṣāruñ
Melek **tesbīḥi** her ṣubḥ ola yāruñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 4). [tesbīḥi, -i]*

tesbīh it-: *Zikretmek, anmak.*

1. Revān diller eger tesbīḥ-ḫᵛāndur
Ne **tesbīḥ itsün** ol kim bī-zebāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 18). [tesbīḥ itsün, -sün]*

tesbih kıl-: *Allah'ın her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.*

1. Eger her bir ḳılum olursa biñ dil
Ki **tesbīhüñ ḳıla** her biri biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 38). [tesbīhüñ ḳıla, -a]*

tesbīḥ ü temcīd oḳu-: *Allah'ı ululamak/yüceltmek için onun her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳılur ʿizzetlü can taḳdīs ü tevḥīd
Oḳur devletlü dil **tesbīḥ ü temcīd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 14). [tesbīḥ ü temcīd oḳur, -r]*

tesbīh-hʿān: *Yüceliğini tesbih eden, kıymetini zikreden.*

1. Revān diller eger **tesbīḥ-ḫʿāndur**
   Ne tesbīḥ itsün ol kim bī-zebāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 17). [tesbīḥ-ḫʿāndur, -dur]*

tesellī bul-: *Acı ve sıkıntıyı unutmak, avunmak. [Deyim]*

1. Ki ire gözüme nūr-ı tecellī
   Ola kim **bula** ġām-gīn cān **tesellī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 58). [tesellī bula, -a]*

tesellī idin-: *Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak. [Deyim]*

1. Ki añup ol telaṭṭufdan sevinem
   Tesellī idinüp bir dem avınam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 42). [tesellī idinüp, -üp]*

teshīr: *Büyüleme, sihir yapma.*

1. Nücūm u reml ü **tesḥīr** ü kehānet
   Tutardı sehm-i ġaybile feṭānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 7). [tesḥīr,]*

teshīr: *Sihir yapma, büyü yapma;kuvvetli bir tesirle kendine bağlama, büyülenmiş duruma getirme.*

1. Pes oldı ḫīle vü tedbīre meşġūl
   Gehī siḥre gehī **tesḫīre** meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 88). [tesḫīre, -e]*

teskīn bul-: *Acı, öfke, heyecan vb. duygular yatışmak, dinmek. [Deyim]*

1. Biraz müddet ki ḥiddet **bula teskīn**
   Baña şekker mübārek şāha şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 9). [teskīn bula, -a]*

teskīn eyle-: *Sakinleştirmek, yatıştırmak.*

1. Zülāl-i ṣāfdan ol deñlüdür ḫōş
   Ki **teskīn eyleye** āşūb-ı āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 40). [teskīn eyleye, -ye]*

teslīm-i fermān ol-: *Allah'ın hükmüne boyun eğmek/rıza göstermek.[Deyim]*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki **olup teslīm-i fermān**
   Fidā ḳılduñ yirine kebş ḳurbān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 171). [teslīm-i fermān olup, -up]*

teslīm eyle-: *Bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek, terk etmek. II. Bir kadın, bir erkeğe kendini vermek.*

1. Çü **teslīm eyledi** dizdāra bürcin
   Götürdi elmās ile şeh mühr-i dürcin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 175). [teslīm eyledi, -di]*

teslīm it-: *Bir şeyi sahibine vermek; bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek. [2]*

1. Yidisinüñ elinde yidi iḳlīm
   Bulara **itdi** māl ü milki **teslīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 4). [teslīm itdi, -di]*

teslīm it-: *Bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek.*

1. Baña bu ʿilmi ʿışḳ eyledi taʿlīm
   Ki **itdüm** cān u ten tapuña **teslīm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 64). [teslīm itdüm, -dü, -m]*

teslīm kıl-: *Bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek, terk etmek. [3]*

1. Olsun selāmet ehline cāndan selām kim
   Teslīm ḳıldılar bize mülk-i melāmeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 21, Mısra 4). [teslīm ḳıldılar, -dı, -lar]*

teslīm kıl-: *Teslim etmek, vermek.*

1. Yine **ḳıldı** ol üç yüz ḳızı **teslīm**
Ki ḥüsni her birinüñ degir iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 45). [teslīm ḳıldı, -dı]*

teslīm ol-: *Teslim edilmek, verilmek.*

1. Bilürüz size şol taḫt **oldı teslīm**
Ki yidi kūşesidür yidi iḳlīm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 149). [teslīm oldı, -dı]*

teslis ü tesdīs it-: *Gezegenlerin birbirlerine göre "teslis" ve "tesdis" konumlarını almaları. "Teslis", iki gezegenin arasında 120°lik mesâfe bulunması durumunu; "tesdis" ise iki gezegenin arasında 60°lik mesâfe bulunması durumunu ifade etmektedir. Beyitte Nahid ve Bercis gezegenlerinin, Boğa burcunda adı geçen açılarda bir araya geldiğinden ve bunun Husrev-i Perviz'e uğur getirdiğinden bahsediliyor. [İkileme]*

1. Hem **itmiş** Ṣevrde Nāhīd ü Bercīs
Saʿādet virmege **teslis ü tesdīs** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 4). [teslis ü tesdīs itmiş, -miş]*

teşbīh: *Benzetme, kıyas etme.*

1. Gider her kime keşf olsa bu tevcīh
Ḥulūl ü şübhe vü temsīl ü **teşbīh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 30). [teşbīh,]*

teşbīh it-: *Benzetmek.*

1. Ḳomayanlar vücūd-ı ġayre şānı
Neye **teşbīh ide** ol bī-nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 40). [teşbīh ide, -e]*

teşbih ḳıl-: *Teşbih etmek, benzetmek.*

1. **Teşbih ḳılan** yüzini māha
Māhiyyetin añlamaz kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 23). [teşbih ḳılan, -an]*

teşebbüh: *Benzeme, andırma.*

1. Degüldür ol teveccüh bu cihāna
Teşebbühdür ʿuḳūl-i ʿāliyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 64). [teşebbühdür, -dür]*

teşehhüd: *Namazda tahiyyat duasını okuma ve bu süre zarfında oturma.*

1. Delim müddet ḳıyām eyler hemān ol
Taḥiyyat ü **teşehhüd** çoḳ zamān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 48). [teşehhüd,]*

teşne: *Susamış. [10]*

1. Oġul didārına ol resme muḥtāc
Ki ṣuya **teşne** aş ü etmege ac *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 44). [teşne,]*

teşne: *Susamış II Çok hevesli, çok arzulu. [11]*

1. Dil ü cān ol leb-i mercāna **teşne**
Ṣanasın ḳurı tendür cāna **teşne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 1). [teşne,]*

teşne: *Susamış. II Aşık.*

1. Revānum ola şükr ile ḫoşnūd
Ki ider **teşneye** şīr ü şeker sūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 98). [teşneye, -ye]*

teşne ol-: *Susamak II İstekli, çok arzulayan, heveskâr olmak.*

1. Ben aġladuġum istersem ʿaceb mi
Gül **olur** ḳaṭre-i nīsāna **teşne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 6). [teşne olur, -ur]*

teşne-dīl: *Candan ve yürekten isteyen, gönlü susamış.*

1. Beşāşet buldı şeh bu ḫōş ḫaberden
Nite-kim **teşne-dil** cüllāb-ı terden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 64). [teşne-dil,]*

teşne-dīl: *Susuz gönül II bağrı yanık, üzgün.*

1. Cem idinmiş zülāli ʿışḳına cām
Cihāndan **teşne-dil** gitmiş ser-encām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 74). [teşne-dil,]*

teşne-dīl: *Susuz gönül II aşk acısıyla içi yanan aşık. [2]*

1. Şevḳi yazısında yandılar zülāl-i vaṣl içün
Teşne-diller gözlerinden ḳıldı Ceyḥun u Ares *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 14). [teşne diller, -ler]*
2. Didi çün **teşne-dilven** laʿl-i yāre
ḳılurven taġ u taşı pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 57). [teşne-dilven, -ven]*

teşne-leb: *Dudağı kurumuş, çok susamış. [2]*

1. Bu dōlāb içre ḫalḳun bu ʿacebdür
   Kimi sīrāb ü kimi **teşne-lebdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 66). [teşne-lebdür, -dür]*

teşrīf-i hāş: *Teşrif, elbise, hilat anlamına gelmektedir. Burada da Teşrif-i has ile "özel, değerli elbise/hilat" kastedilmektedir.*

1. Şerefde çünki buldı iḫtişāşı
   Buyurdı egnine **teşrīf-i ḫāşı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 16). [teşrīf-i ḫāşı, -ı]*

teşrīf-i kerremnā: *Kerremnâ (biz üstün kıldık") ayeti ile şereflendirilme. [Ayet]*

1. Olursa ʿaḳl ü ʿilm ile muvāfıḳ
   Olur **teşrīf-i kerremnā ya** lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 46). [teşrīf-i kerremnāya, -ya]*

teşvīş: *Karışıklık, bulandırma, şüphe, endişe, gaile. [3]*

1. Zamān īmin ġam u ẓulm ü fitenden
   Zemīn āsūde **teşvīş** ü miḥenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 6). [teşvīş,]*

tevaḳḳuf: *Oyalanma, bekleme.*

1. Çi-ger var her taşarrufda tekellüf
   Cihān-cūlıġa yaraşmaz **tevaḳḳuf** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 60). [tevaḳḳuf,]*

tevakkuf eyle-: *Oyalanmak.*

1. **Tevaḳḳuf eylemedin** çüşt ü çālāk
   Yüridi Ḫusrev ahengine bī-bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 15). [tevaḳḳuf eylemedin, -medin]*

tevārīh: *Tarihler. [4]*

1. **Tevārīḫ** içre çünkim bulduġ aşlın
   Gerek kim işidesiz bāb ü faşlın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 57). [tevārīḫ,]*

tevārīh ıssı: *Tarihi billen(ler), tarihçi.*

1. **Tevārīḫ ıssı** rāvī eyle didi
   Ki Şebdīz ol ṭaşuñ neslinden idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 17). [tevārīḫ ıssı, -]*

tevbe: *İşlediği bir hatadan, suç veya günahtan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme. [2]*

1. Tevekkül ḳıl gilin al **tevbe** ile
   Türābından çıḳar faḳdın ser ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 9). [tevbe,]*

tevcīh: *Belli bir yöne çevirme, yöneltme.*

1. Sürūş-ı ʿaḳl aña kim virdi iflāḥ
   İder inṣāf ile **tevcīh** ü ışlāḥ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 26). [tevcīh,]*

tevcīh: *Rütbe, memûriyet vb. şerefli bir şeyi bir kimseye verme.*

1. Gider her kime keşf olsa bu **tevcīh**
   Ḥulūl ü şübhe vü temsīl ü teşbīh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 29). [tevcīh,]*

teveccüh: *Bir yere doğru hareket etme, yönelme.*

1. Degüldür ol **teveccüh** bu cihāna
   Teşebbühdür ʿuḳūl-i ʿāliyāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 63). [teveccüh,]*

tevekkül: *Allah'tan gelene razı olmak. Kendine ait vazifeyi yaptıktan sonra neticelerini Allah'dan istemek. Kadere razı olma. Allah'a güvenme. [2]*

1. Eyitdi baḫtuña ḳıldum tevessül
   Göñül ü cāndan Allāha **tevekkül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 62). [tevekkül,]*

tevekkül cübbesin cāna geyür-: *Tevekkül etmek. Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu Allah'tan beklemek, işlerini Allah'a bırakmak, ümitsizlik ve kederden kurtulmak, Allah'a güvenmek. [Deyim]*

1. Ne kim yol ḳaydı var ise ḳayurdı
   Tevekkül cübbesin cāna geyürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 48). [tevekkül cübbesin cāna geyürdi, -di]*

tevekkül kıl-: *Tevekkül etmek. Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu Allah'tan beklemek, işlerini Allah'a bırakmak, ümitsizlik ve kederden kurtulmak, Allah'a güvenmek.*

1. **Tevekkül ḳıl** gilin al tevbe ile
Türābından çıḳar faḳdın ser ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 9). [tevekkül ḳıl, -]*

tevʾemān: *İki ikiz çocuk.*

1. Dir ol kim sözleri ġamdan emāndur
Ki dāim milk ile dīn **tevʾemāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 86). [tevʾemāndur, -dur]*

tevessül: *Bir şeyi sayıp ona sarılma, vesile edinme.*

1. Gerekdür bu işe ṣabr u taḥammül
Tevessül ʿaḳla Allāha tevekkül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 18). [tevessül,]*

tevfīḳ: *Allah'ın yardımı.*

1. Eger bulduñsa taḥkīk ü ʿināyet
Refīḳ oldıysa **tevfīḳ** ü hidāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 84). [tevfīḳ,]*

tevfīḳ: *Allah'ın yardımı; Allah'ın, kulunun fiilini rızasına ve muhabbetine uygun kılması, kulunu irade ve rızasına uygun işler yapmaya muvaffak kılması.*

1. Ḫudāyā bize **tevfīḳi** refīḳ it
Maḳām-ı ḥaḳḳa taḥḳīḳi ṭarīḳ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 5). [tevfīḳi, -i]*

tevfīḳ-i ilāhī: *Allah'ın yardımı, Allah'ın, kulunun fiilini rızâsına ve muhabbetine uygun kılması, kulunu irâde ve rızâsına uygun işler yapmaya muvaffak kılması.*

1. Bilür kim kendüden degül bu rāyı
Hidāyetdür ü **tevfīḳ-i ilāhī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 60). [tevfīḳ-i ilāhī, -]*

tevfīḳ-i ṭāʿat: *İbadet/kulluk yardımı. Kul, ancak Allah'ın yardımıyla ona kulluk edebilir.*

1. Ḳamu yoḳluya sendendür biżāʿat
Müyesser ḳıl bize **tevfīḳ-i ṭāʿat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 32). [tevfīḳ-i ṭāʿat, -]*

tevḥīd: *"Lâilâhe-ill-Allah" sözünü tekrarlama.*

1. Vücūdı nefy ile kim dirse **tevḥīd**
Anı terdīd iderler ehl-i tecrīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 45). [tevḥīd,]*

tevḥīd: *Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme. [8]*

1. Ki olur üç mertebe **tevḥīde** muṭlaḳ
Biri ʿilm ü biri ʿayn ü biri ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 41). [tevḥīde, -e]*

tevḥīd: *Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme; Allah'ın birliğini konu edinen manzume.*

1. Bu feth oldı çü ḥaḳ **tevḥidīne** rāh
Zihī ḫōş fātiḥā elḥamdü lillāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 3). [tevḥidīne, -ī, -ne]*

tevḥīd: *Tevhidin mertebelerinden tevhid-i zat. Varlıkta sadece Allah'ın ve O'nun çeşitli mertebelerdeki tecellilerinin bulunduğunu müşahede etmektir.*

1. Ki bu **tevḥīdüñ** ol ki māilidür
Ḥulūl ü ittiḥāduñ kāilidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 33). [tevḥīdüñ, -üñ]*

tevḥīd-i ʿāmm: *Tevhid-i am, (Sıradan insanların tevhidi) hak yoluna irşad edildikten sonra Hakkın nişanelerinde seyretmek ve akıl ve iman nurı ile Hakkı aramaktan ibarettir. Gazzâlî tevhidin dört mertebesinden bahseder. Buna göre ikinci sıradaki Tevhid-i am, yani avamın tevhidi, kelime-i tevhidi dille söylemek ve kalple tasdik etmek anlamına gelir. Bu tevhid üzere ölenler âhiret azabından kurtulabilir. Bu anlamdaki tevhid günah ve bid'atlarla zayıflar, birtakım tedbir ve çarelerle kuvvetlenebilir. Tevhîd-i taklîdî tevhîd olarak da isimlendirmektedir.*

1. Biri taḳlīddür tevḥīd-i ʿāmuñ
Biri taḥḳīḳ-i ḫāṣ ehl-i kelāmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 3). [tevḥīd-i ʿām, -]*

tevḥīd-i ʿaynī: *Aynü't-tevhîd, bütün fiillerin faili olarak Allah'ı görmektir. Ayn-i tevhîd ilm-i tevhîdin üstünde bir mertebedir. Zira ilm-i tevhîd dinleme ve anlamaya, ayn-i tevhîd temaşa ve bundan hasıl olan zevke dayanır. Bu mertebede Hak'tan başka hiçbir şey görülmez, mâsivâya iltifat ve itibar edilmez. "Allah bes gayri heves" şeklinde*

ifade edilen bu mertebede her şey Hak'tan görülür. Ayni tevhid üç kısımdan oluşur. 1. Tevhid-i Efâli, 2.Tevhid-i Sıfati, 3. Tevhid-i Zâti. [2]

1. Düriş kim refʿ idesin keyf ü eyni
   Ki tā ḥaşıl ola **tevḥīd-i ʿaynī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 12). [tevḥīd-i ʿaynī, -]*

tevḥīd-i efʿāl: *Tevhid'in mertebelerinden Tevhîd-i efʿâl. Bütün fiilleri ve hareketleri Allah'ın fiillerinin tecellileri olarak görme anlamına gelir ve "lâ fâile illallah" ifadesiyle özetlenir.*

1. Nedür **tevḥīd-i efʿāl** ol ki ṭālib
   Göre her şeyde fiʿlu'l-lāhı ġālib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 6, Mısra 1). [tevḥīd-i efʿāl, -]*

tevḥīd-i ḥak: *Hakiki ve mükemmel tevhid. Bu, Hakk'ın kendisini tevhid etmesidir; Allah'ın kendi birliğine şahit olmasıdır. Böyle bir tevhid yaratıklar için mümkün değildir; yaratıklar vecd suretiyle kısmetlerine düşen miktarda O'nu tevhid eder. [3]*

1. Velīkin ḥaḳḳ-ı tevḥīde ḥaḳīḳat
   Yol irürmedi aṣḥāb-ı ṭarīḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 9). [ḥaḳḳ-ı tevḥīd, -]*

tevḥīd-i ḫaṣ: *Tevhid-i has (has kulların tevhidi), bütün dünyayı (kevni) Hakkın azametinin nezdinde mahvolmuş görmek ve mevcudatın Tanrı'nın rububiyyetinde yok olmuş olduğunu idrak etmekten ibarettir. Gazzâlî tevhidin dört mertebesinden bahseder. Tevhid-i has, üçüncü sıradadır. Tevhidin üçüncü mertebesinde bulunan kişi eşyadaki çokluğu görür, fakat bu çokluğun "bir"den kaynaklandığını Hakk'ın nuruyla görür. Hakikat apaçık ortaya çıktığından bu mertebedeki tevhid ehli Allah'tan başka fâil bulunmadığını müşahede eder. [2]*

1. Velī kim bulan ol **tevḥīd-i ḫaṣı**
   Bulınmaz şübhe bendinden ḫalāṣı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 5). [tevḥīd-i ḫaṣı, -ı]*

tevḥīd-i ṣıfāt: *Tevhid'in mertebelerinden Tevhîd-i sıfât. Bütün kuvvet ve algılamaları, bunlara nisbet edilen sıfatları Allah'ın tecellileri şeklinde görmektir. "Lâ mevsûfe illallah" ifadesi bunu anlatır.*

1. Gelelüm imdi tevḥīd-i ṣıfāta
   Ki efʿālīden aḳreb oldu ẕāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 7, Mısra 1). [tevḥīd-i ṣıfāt, -]*

tevḥīd-i zat: *Tevhidin mertebelerinden tevhid-i zat. Varlıkta sadece Allah'ın ve O'nun çeşitli mertebelerdeki tecellilerinin bulunduğunu müşahede etmektir. [3]*

1. Bu **tevḥīd** anda olur cāna maḳrūn
   Ki ẕāt ile tecellī ḳıla bīçūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 7). [tevḥīd,]*

tevḥīd-i zātī: *Tevhidin mertebelerinden tevhid-i zat. Varlıkta sadece Allah'ın ve O'nun çeşitli mertebelerdeki tecellilerinin bulunduğunu müşahede etmektir.*

1. Biri efʿālī vü biri ṣıfātī
   Üçinci mertebe **tevḥīd-i ẕātī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 6). [tevḥīd-i ẕātī, -]*

teʿvīl eyle-: *Yorumlamak.*

1. Gel imdi remzüñüñ **teʿvīlin eyle**
   Bu icmālüñ biraz tafṣīlin eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 27). [teʿvīlin eyle, -]*

tezellül bul-: *Kendini hor ve hakir göstermek, kendini aşağı kabul etmek, zillete katlanmak, alçalmak. [Deyim]*

1. Tamām oldı vücūda çü tenezzül
   Bulup ḫak-i aḫas ile **teẕellül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 2). [teẕellül bulup, -up]*

tezerv: *Sülün kuşu.*

1. Ḫırāmān oldı çün bustāna servi
   Fiġān itdürdi ḳumrī vü **teẕervi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 156). [teẕervi, --i]*

tezerv: *Sülün kuşu. II. Sevgili.*

1. Ki iy cān sebzesinüñ tāze servi
   Göñül gülzārınuñ zībā **teẕervi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 4). [teẕervi, -i]*

tezik-: *Sıçramak.*

1. Tezikürdi tozından mār-ı gürze
   Üñinden ürker idi şīr-i şerze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 7). [tezikürdi, -ür, -di]*

tezvīc: *Birine eş olma, nikahlanma, eş kılma.*

1. Çü berkindi ḳarār u ʿahd ü peymān
Ḳabul eyledi ol **tezvīci** sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 52). [tezvīci, -i]*

tezvīr: *Yalan, dedikodu.*

1. Bu **tezvīri** ṣalup şehr ü sipāha
Ḳamu iḳlīmi hāʾin ḳıldı şāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 35). [tezvīri, -i]*

tezvīr: *Yalan söyleme, iftira atma.*

1. İden yol ʿālim-i niḥrīre ḥayrān
Ola mı degme bir **tezvīre** āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 10). [tezvīre, -e]*

tezyīn: *Süsleme.*

1. Tamām olmaḳ gerek dārūn bināsı
Ḳamu tertīb ü **tezyīn** u esāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 124). [tezyīn,]*

tezyīn vir-: *Süslemek, güzellik katmak. [Deyim]*

1. Yazılmış ʿārıżında ḫaṭṭ-ı müşkīn
Ġubārından **virür** yāḳūta **tezyīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 48). [tezyīn virür, -ür]*

ṭıfl: *Çocuk.*

1. ṣuyı nā-ḫōş havāsı eyle dil-gīr
Ki bir hafte içinde **ṭıfl** ola pīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 106). [ṭıfl,]*

ṭıfl-ı gāv-perverd: *Öküz tarafından beslenip büyütülmüş çocuk.*

1. Ferīdun idi **ṭıfl-ı gāv-perverd**
Ṭapuñdur şīr-i bāliġ devlet-i ferd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 9). [ṭıfl-ı gāv-perverd, -]*

ṭıfl-ı kabā-pūş: *Kaftan giyen çocuk.*

1. Geyik gözlerden ol **ṭıfl-ı ḳabā-pūş**
Virür biñ şīr-i merde ḫˇāb-ı ḫargūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 135). [ṭıfl-ı ḳabā-pūş, -]*

ṭılı: *Yaldız/gümüş renkli; yaldızlanmış, altın ya da gümüş ile kaplanmış.*

1. **Tılı** ṭoplar ṭolu müşk ile ʿanber
Ki dökdükçe dimaġ ola muʿaṭṭar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 93). [ṭılı,]*

ṭılısm: *Büyü, sihir, muska. [4]*

1. Ḳara ṭaşdan bir at şekli yonılmış
Ṭılısm ile maġāra içre ḳonılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 4). [ṭılısm,]*

ṭılısm ur-: *Sihir, büyü yapmak. [Deyim]*

1. Eser ḳılduġını efsūn sizdi
Ṭılısm urdı vü nārincāt çizdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 18). [ṭılısm urdı, -dı]*

tın-: *Önemsemek, önem vermek, dikkate almak, takmak.*

1. Biregü başına bıraḳdı bir ṭaş
Meded didükde eydür **tınma** ḳardaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 42). [tınma, -ma]*

tınāb: *Çadır ipi. [2]*

1. Baḳasın ḫayme bigi ḳurlu turmış
Tınābını yir eṭrāfına urmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 114). [tınābını, -ı, -nı]*

ṭırāḳ: *Çarpan veya kırılan bir şeyin çıkardığı tok ses.*

1. Kiriş āvāzı gürzüñ çāḳaçāḳı
Bıraḳmış ṭāḳ-ı ʿayyūḳa **ṭırāḳı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 70). [ṭırāḳı,]*

ṭırāz it-: *Süslemek, donatmak, bezemek.*

1. **Ṭırāz itmişdi** kūh-ı lāciverdi
Ḳabāsına benefş ü surḫ ü zerdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 65). [ṭırāz itmişdi, -miş, -di]*

ṭırmuḳ: *Hilal.*

1. İder ılduzları bedr ayı **ṭırmuḳ**
Ḳılurdı incü billūrın ışırmuḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 39). [ṭırmuḳ,]*

tırnaġ: *1. İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka. 2. Kanca vb. âletlerin kıvrık yeri.*

1. Ḫarāb itdürdi çengi ḳırnaġını
ṣıyup çengüñ yararlar **ṭırnaġını** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 34). [ṭırnaġını, -ı, -nı]*

tırnaġı ter olma-: *Tırnağı terlememek. II. Zahmete girmemek, bir şey o kişiye çok kolay/zahmetsiz olmak. [Deyim]*

1. Eliyle virse biñ biñ dürr ü gevher
Seḫā vaḳtinde **olmaz tırnaġı ter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 42). [tırnaġı ter olmaz, -z]*

tıynet: *Yaratılış, mizaç.*

1. Cehālet olsa **ṭıynetde** cibillī
Ne taʿlīm aṣṣı eyler ne mürebbī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 91). [ṭıynetde, -de]*

ticāret: *Alışveriş. Manevi kazanç amacıyla yürütülen etkinlik.*

1. Eyle Şeyḫī ki ḫoş **ticāretdür**
Sefer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 37). [ticāretdür, -dür]*

tīg: *Kılıç. [12]*

1. Devlet cemāli ḫaṭṭı **tīġüñ** yüzinde noḳṭa
Nuṣrat ʿarūsı zülfi nīzeñ ucında perçem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 7). [tīġüñ, -un]*

tīg: *Kılıç. II. Kılıç ile savaşma. Silahlı mücadele. [2]*

1. Ḥuṣūṣā **tīġ** ile rāy olsa hem-ser
ḳılur sulṭānı manṣūr u muẓaffer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 7). [tīġ,]*

tīg: *Kılıç II Sevgilinin kirpiği.*

1. Ṣaçum boynumda san müşkīn resendür
Niḳābum kirpigüm **tīġ** u kefendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 24). [tīġ,]*

tīg: *Kılıç II Sevgilinin yan bakışı.*

1. Siper salma görürseñ **tīġını** tīz
Ki anuñ ḫamlesidür ḥikmet-āmīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 29). [tīġını, -ı, -ni]*

tīg: *Sivri uçlu çelik âlet. [3]*

1. Çü taş işini itmiş idi pīşe
Eline aldı evvel **tīġ** ü tīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 10). [tīġ,]*

tīġ-ı bürrān: *Keskin kılıç.*

1. Hem andan ḳaldı şehlere bu erkān
Ki tutalar silāḥ ü **tīġ-ı bürrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 22). [tīġ-ı bürrān, -]*

tīġ-i cefā: *Eziyet kılıcı.*

1. Yiridür endāmuma ḫār-ı belā **tīġ-i cefā**
Ol gül endāmuñ çü ḫaḳḳ-ı ṣoḥbetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 7). [tīġ-i cefā, -]*

tīġ-ı devrān: *Feleğin kılıcı.*

1. Olursañ ḳatılıḳda seng-i ḫāre
İdiser **tīġ-ı devrān** pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 114). [tīġ-ı devrān, -]*

tiġ-i düşmen: *Düşman kılıcı.*

1. Geh eyler peşşe-nīşi **tiġ-i düşmen**
Geh atdurur ebābīle felāḫen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 42). [tiġ-i düşmen, -]*

tīġ-i ḫaṭar: *Tehlike/güvensizlik kılıcı.*

1. İçi ṭolmışdı ümmīḏ ü ḫaẕerden
Dü nīme ḫāṭırı **tīġ-i ḫaṭarden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 26). [tīġ-i ḫaṭarden, -den]*

tīġ-i hindī: *"Mühenned, hindî, hindüvânî" gibi adlarla anılan demiri saf Hint kılıcı o dönemde çok ünlüydü ve böyle bir kılıca sahip olmak iftihar vesilesi sayılırdı. [4]*

1. Güneş zülfine tutar **tīġ-ı hindī**
   Gülün ḍıhḳ ile ḳıldı ġoncasın pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 64). [tīġ-ı hindī, -]*

tīġ-i ḫūrşīd: *Güneş kılıcı.*

1. Ḳılıcından olur Behrāmīler güm
   Nite-kim **tīġ-i ḫūrşīd** irse encüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 58). [tīġ-i ḫūrşīd, -]*

tīġ-i merrīḥ: *Klasik edebiyatta feleğin komutanı olarak addedilen, feleğin 5. katındaki Merih'in (Mars, Behram) kılıcı.*

1. ʿAdūsına urmaz ise **tīġ-i Merrīḥ**
   Çi anuñ ḫanceri çi bir aġaç sīḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 55). [tīġ-i merrīḫ, -]*

tīġ-ı pūlād: *Sivri uçlu çelik âlet.*

1. Çü Ferhād oldı naḳş işinden āzād
   Ele aldı külüng ü **tīġ-ı pūlād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 2). [tīġ-ı pūlād, -]*

tīġ ṭut-: *Kılıç çekmek, saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak. [Deyim]*

1. Göresin her biri bir serv-i ser-keş
   Güneşe **tīġ ṭutmış** aya ter-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 24). [tīġ ṭutmış, -mış]*

tīg ü leşker: *Kılıç ve asker. [İkileme]*

1. Belī bitürmedügin **tīg ü leşker**
   Olur kim bitirür tedbīr ile er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 89). [tīg ü leşker, -]*

tīġa el ur-: *Kılıcı eline almak. II. Savaşmaya, mücadele etmeye başlamak. [Deyim]*

1. **El ur tīġa** ki ʿālem leşkerüñdür
   Degül yad ili kendü kişverüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 69). [tīġa el ur, -]*

tīhū: *Çöl kuşu.*

1. Olurken şīr-i ner pençemde **tīhū**
   Revā mıdur beni avlaya āhū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 41). [tīhū,]*

tilmīz ol-: *Bir bilim veya sanat yetkilisinin gözetimi ve yol göstericiliği altında belli bir konuda çalışmak; öğrenci, talebe, çırak, mürit olmak.*

1. Büzürcimihre öñ **tilmīz olmış**
   Ṣoñ üstād-ı Büzürgūmīd olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 11). [tilmīz olmış, -mış]*

tīmār eyle-: *Deva ihsan etmek, tedavi sunmak, iyileşme yolu göstermek.*

1. Ḳamu derde ṭabīb **eylerse tīmār**
   Ḳor ayruḳ ḳabża nabż olursa bīmār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 33). [tīmār eylerse, -r, -se]*

tīmār it-: *Binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizlemek, tımarlamak.*

1. Velī şol ata **idüñ** yaḫşi **tīmār**
   Ki degir bir ḳılı biñ ḍürr-i şeh-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 69). [tīmār idüñ, -üñ]*

timsāl: *Resim, suret, tasvir.*

1. Girü nā-geh naẓar bıraḳdı Şīrīn
   Görür ol dünki **timsālüñ** naẓīrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 28). [timsālüñ, -üñ]*

tīr: *Ok. [13]*

1. Ḳaşuñ gözüñ ne ḥācet idinür kemān u **tīr**
   Avlanmaġa benüm bigi biñ bir naẓar yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 5). [tīr,]*

tīr: *Ok II Kirpik.*

1. Gözinden **tīr** ü ḳaşından keman-sāz
Ḳamu bārīk-bīn ü rāst-endāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 65). [tīr,]*

tīr: *Ok II Sevgilinin kirpiği veya bakışı.*

1. Gözi **tīr** atmadın u zülfi zencīr
ʿAceb bu bir ḫaberden ḳıldı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 5). [tīr,]*

tīr: *Ok. II Sevgilinin yan bakış oku.*

1. Kemān-keş ġamzeñüñ siḥri libās-ı zühdi çāk itdi
Eger döymezse bir **tīre** ne ḳuvvet dirʿ-i taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 8). [tīre, -e]*

tīr: *Utarid, Merkür gezegeni. Utarid'in hakim olduğu burçlarda doğanlar anlayışlı, zeki ve kurnaz olurlarmış. Feleğin kâtibi sayılır. İkinci felekte yer edinmiştir. Güzel söz ve yazı ile sanatkârlığın sembolüdür. [3]*

1. Dü peykerse ne var Cevzā ile **Tīr**
Güneşdür şeh gerek burcı günün bīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 43). [tīr,]*

tīr-i ġamze: *Gamze oku. II Sevgilinin yan bakışının oku.*

1. Atarsam bu kemāndan **tīr-i ġamze**
Ola zaḫmına ḳurbān kīş-i Ḥamze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 123). [tīr-i ġamze, -]*

tīr-i hādis: *Kaza oku.*

1. Hoş penāh oldı **tīr-i ḥādiṣden**
Siper-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 23). [tīr-i ḥādiṣden, -den]*

tīr-i hūn-rīz: *Kan dökücü ok.*

1. İrişdi baġruma bir **tīr-i ḫūn-rīz**
Ki gök ḳalḳānına irse dele tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 11). [tīr-i ḫūn-rīz, -]*

tīr-i ḳażā: *Kaza oku. II Kader.*

1. Çi-ger **tīr-i ḳażānuñ** reddi yoḳdur
Duʿā ḳalḳanı bigi seddi yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 105). [tīr-i ḳażānuñ, -nuñ]*

tīr-i keyānī: *Hükümdar(lık) oku.*

1. Ḳabā-yı türkī tāc-ı gürcüvānī
Kemān-ı çāçī vü **tīr-i keyānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 14). [tīr-i keyānī, -nī]*

tīr-i murād: *İstek oku.*

1. Çü dost ḳaşı yayından atıldı **tīr-i murād**
Ḥavādiṣ oḳları ḳurbān ola kemānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 7). [tīr-i murād, -]*

tīr-i nazar: *Bakış oku. II. Kötülük getirdiğine inanılan uğursuz bakış, Nazar.*

1. Zirih tutduġı aya muşk-i terden
Ḥaẕer ḳılur meger **tīr-i naẓardan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 88). [tīr-i naẓardan, -dan]*

tīr-i siper: *Üç yelekli ok (bir ok çeşidi).*

1. Ḳażā yaġmurları **tīr-i seperden**
Siper nʿolur geçer ḳalb ü ciġerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 83). [tīr-i seperden, -den]*

tīr-i tīz: *Keskin ok.*

1. Ne **tīr-i tīz** ü ne şemşīr-i bürrān
Bu tañ ġarḳ oldı ḳana rūy-ı devrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 7). [tīr-i tīz, -]*

tīr-i tīz-reftār: *Hızlı giden (hareket eden) ok.*

1. Uçar ḳuş bigi **tīr-i tīz-reftār**
Açar ḳan içmege çengāl ü minḳār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 67). [tīr-i tīz-reftār, -]*

tīr at-: *Ok atmak, oku fırlatmak. [2] [Deyim]*

1. Ḳılıçlarından ürker şīr-i naḫcīr
Ḳocınur nesr-i ṭāʾir **atsalar tīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 26). [tīr atsalar, -sa, -lar]*

tīr at-: *Ok atmak. II Sevgilinin ok gibi keskin bakış atması. [2] [Deyim]*

1. Ki biñ yirden **atarsa** gözlerüñ **tīr**
Gözüm üstine yüz döndürmezem bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 15). [tīr atarsa, -ar, -sa]*

tīr ü teber: *Ok ve balta. II. Kahır ve zulüm. [İkileme]*

1. Ayaġuñdan ne baş kim tarta gerden
Ḳaçup kurtulmasun **tīr ü teberden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 6). [tīr ü teberden, -den]*

tīr ur-: *Ok atmak. [Deyim]*

1. Boyun vir ger atarsa zülfi zencīr
Ciger tut ger **ururs**a ġamzesi **tīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 24). [tīr ururs, -ur, -sa]*

tīre: *Bulanık, karanlık.*

1. Anuñ bigi giceydi tünd ü **tīre**
Ki san batdı cihān ḳaṭrān u kīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 3). [tīre,]*

tīre: *Karanlık, kara.*

1. Ulu ʿarşi içün Cebbār-i pāküñ
Aru ʿarşi içün bu **tīre** ḫāküñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 90). [tīre,]*

tīre ol-: *Kararmak, karanlığa bürünmek.*

1. Gözi ılduz gözlemekden ḫire olmiş
Gice yenginde göñli **tīre olmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 34). [tīre olmiş, -miş]*

tiryāk: *Bazı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan ilaç; macun; panzehir. [4]*

1. Velī bu feṭḥ içinde olma bī-bāḳ
Ki olur gencinelerde zehr ü **tiryāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 194). [tiryāk,]*

tīşe: *Balta, kazma, külünk.[8]*

1. Çü ṣanʿat birle ura taşa **tīşe**
Bitürür ḳuru taşdan tāze mīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 37). [tīşe,]*

tīşe ur-: *Kazma vurmak.*

1. Mey ururduñ şeker-leblerle sen şād
Ḳalem Ṣāvūr **ururdı tīşe** Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 92). [tīşe ururdı, -ur, -dı]*

tīz: *Çabucak, derhal, hemen. [48]*

1. Ve eger kimse tuta nā-maḫreme göz
Çıḳa **tīz** ol göz ola yirine köz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 90). [tīz,]*

tīz: *Çabuk, hızlı. [9]*

1. Biri Gülgūn ile günden sebük ḫīz
Biri Şebdīz ile şeh-bāzdan **tīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 104). [tīz,]*

tīz: *İnce, keskin. [4]*

1. Ne deñlü **tīz** olursa nūr-ı bīniş
Görünmez sırr-ı kevn-i āferīniş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 141). [tīz,]*

tīz: *Keskin. [4]*

1. Siper salma görürseñ tīġını **tīz**
Ki anuñ ḫamlesidür ḥikmet-āmīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 29). [tīz,]*

tīz: *Keskin. II. Can acıtıcı, etkileyici biçimde. [2]*

1. Yaḳar ol ḥadde Şîrîn odları **tîz**
Ki ġayretden tutışdı cān-ı Pervîz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 75). [tîz,]*

tîz: *Keskin, yaralayıcı (bakış).*

1. Şu deñlü idi anda zühd ü perhîz
Degül yüzüm izüme baḳmadı **tîz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 24). [tîz,]*

tîz bāzār: *Başta alış veriş olmak üzere ticari her türlü faaliyetin çabucak görüldüğü ortam; hareketli ve hızlı piyasa (Dihhudâ); Konya'da Anadolu Selçukluları zamanında yapılan "Tîz" adında bir pazar yerinin bulunduğuna dair kayıtlar mevcuttur (TOMAR).*

1. Döküldi māl ü genc ü ḫayme vü bār
Ṭaġıldı er nite-kim **tîz bāzār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 74). [tîz bāzār, -]*

tîz eyle-: *Keskinleştirmek.*

1. Çün ol seferde maḳṣada **tîz eyledüñ** başar
Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü ḳalbüñ ve mā-ṭaġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 53). [tîz eyledüñ, -dü, -ñ]*

tîz it-: *Keskinleştirmek. II. Can yakıcı hâle getirmek.*

1. Bülend itdükçe ol āh-ı ʿalāle
Bu daḫı **tîz iderdi** efġān u nāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 84). [tîz iderdi, -]*

tîz it-: *Acele etmek, çabuk davranmak.*

1. Velī **tîz ider** idi iftirāḳı
Ki olmaya ictimāʿuñ iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 19). [tîz ider, -er]*

tîz it-: *Keskinleştirmek. II. Vurmak, çarpmak.*

1. Yine yüz derd ile Ferhād-ı şeb-ḫîz
İderdi taşa tīġ ü tîşesin **tîz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 202). [tîz iderdi, -er, -di]*

tîz irenüñ zevalī tîz ola: *"Aceleci olanın sonu çabuk gelir" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Yig oldur kim gele maḳṣūd ele dir
Zevalī tîz irenüñ tîz ola dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 26). [tîz irenüñ zevalī tîz ola, -]*

tîz it-: *Keskinleştirmek. II. Can yakıcı hâle getirmek. [2]*

1. İşitmedüñ mi ki ol fettan-ı ḫūn-rîz
Nice **itdi** ġamzesi tek sözlerin **tîz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 60). [tîz itdi, -di]*

tîz kıl-: *Keskinleştirmek, bilemek. II. etkisini, şiddetini artırmak, çoğaltmak.*

1. **Ḳılur** odını ḫaddi lālenüñ **tîz**
Gül ol ḫaddün ḫayāsından ʿaraḳ-rîz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 111). [tîz ḳılur, -ur]*

tîz kıl-: *Keskinleştirmek, bilemek. II. (Sevgiliye) can acıtıcı biçimde davranmak.*

1. İgende **tîz ḳılma** ḫancerüñi
Tağıt ṣulḥ eyleyelüm leşkerüñi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 13). [tîz ḳılma, -ma]*

tîz oda otur: *Yakıcı ateşe oturmk. II. Kendini ateşe atmak, bile bile kendine zarar verecek, tehlikeli bir işe girişmek. [Deyim]*

1. Sözüñi gerçi görürven ṣulu ben
Otursam tîz oda olam delü ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 4). [tîz oda otursam, -sa, -m]*

tîz ol-: *Çabuk davranmak, acele etmek. [3]*

1. Ne resme çekdi baş Şebdîz-i ser-keş
Nice **tîz oldı** Şîrîn şöyle ki ateş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 70). [tîz oldı, -dı]*

tîz ol-: *Çabuk olmak, hızla gerçekleşmek.*

1. Gerekmez ol evüñ renc ü ʿanāsı
Ki **tīz olur** bināsınuñ fenāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 90). [tīz olur, -ur]*

tīz ol-: *Sinirlenmek, kızmak.*

1. Ki **tīz olma** şehā bu tündlikden
Ki anuñdur tīzligi kündlikden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 3). [tīz olma, -ma]*

tīz ü germ-şūret: *Sevgiliye duyulan ihtiras nedeniyle kızışmış/hararetli bir halde. [İkileme]*

1. Görür Pervīzi **tīz ü germ-ṣūret**
Didi serdāne sūretden żarūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 25). [tīz ü germ-ṣūret, -]*

tīz ü tün-hūlık: *Sert ve huysuz olma. [İkileme]*

1. Belī binüm de vardur tende cānum
Bu **tīz ü tünd-ḫūlıḳda** nişānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 54). [tīz ü tünd-ḫūlıḳda, -da]*

tīz ü tündrek: *Keskin; hızlı, çabuk. [İkileme]*

1. Elüm kim tende **tīz ü tündrek-dür**
Çü kevn-i cāna ire kündrek-dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 189). [tīz ü tündrekdür, -dür]*

tīzlig: *Sinirli bir biçimde davranma, asabilik, asabiyet.*

1. Ki tīz olma şehā bu tündlikden
Ki anuñdur **tīzligi** kündlikden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 4). [tīzligi, -i]*

tīz-rek: *Çabuk, çabucak.*

1. Dir iseñ **tīz-rek** ben ḳul varayın
Ne kim ışmarlar iseñ aparayın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 287). [tīz-rek,]*

tīz-rek: *-den/-dan daha hızlı, daha çabuk.*

1. Eger Şebdīz-i tevsen **tīz-rekdür**
Bu Gülgūnuñ da ḫūyı tünd-rekdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 155). [tīz-rekdür, -dür]*

tōb ur-: *Topa vurmak. II. Şansı yaver gitmek. [Deyim]*

1. Ki ururken çerḫ çevgānı bize çōb
Ḫōş **urdı** yirde Çōbīn devleti **ṭōb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 66). [ṭōb urdı, -dı]*

toġ-: *Doğmak, dünyaya gelmek. [5]*

1. Saña yaş her ki **toġdı** öliserdür
Bugün olmazsa yarın olısardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 121). [toġdı, -dı]*

toġ-: *Doğmak, dünyaya gelmek; ortaya çıkmak.*

1. Giceler yüklüdür olmadı āgāh
Kimesne kim ne **toġısar** seḥer-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 74). [toġısar, -ısar]*

toġ-: *Doğmak, ortaya çıkmak. [2]*

1. İder bu resme dört aʿdāyı terkīb
Ki **toġar** bunca biñ biñ vażʿ-ı tertīb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 6). [toġar, -ar]*

toġ-: *(Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulû etmek. [2]*

1. Saʿādet ılduzı burc-ı şerefde **toġdı** mı yā
ʿİnāyet-i ezel ü baḫt-ı nā-gehān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 5). [toġdı, -dı]*

toġan: *Doğan kuşu. [3]*

1. Yaşar kerkes kem-āzār olduġıyçün
Toġañ turmaz ziyān-kār olduġıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 132). [toġañ,]*

toġan: *Doğan kuşu, küçük avcı kuşu (Husrev-i Perviz).*

1. Ben ol ḳuş degülem kim ideler ḳayd
Toġan sīmurġı nite eyleye ṣayd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 152). [toġan,]*

toġar gün balçıġ ile örtile mi: *Güneş balçık ile sıvanmaz yani herkesin bildiği gerçek inkâr edilemez. [Atasözü]*

1. Ṭolu ay it üninden ṭartıla mı
   Ṭoġar gün balçıġ ile örtile mi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 42). [ṭoġar gün balçıġ ile örtile mi, -]*

toġra-: *Keserek parçalamak veya elle küçük parçalara ayırmak. [2]*

1. Saḳın ḳuyruḫdan erzān oldısa narḫ
   Ki **toġrar** eridür bu tābe-i çarḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 30). [toġrar, -r]*

toġru: *Hak ölçülerinin, ahlak kurallarının, yasanın gerektirdiği şekilde davranan, namuslu, dürüst, güvenilir.*

1. Kimüñ kim **ṭoġrudur** göñli vü cānı
   Cihān tutmaz anı tutar cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 61). [ṭoġrudur, -dur]*

toġru: *Yalan veya yanlış olmayan, gerçeğe uygun, gerçek II hak ölçülerine uygun olan şey, gerçek, hakîkat. [2]*

1. Diyeserven eger ṭatlu ger acı
   ṭapuña bir iki **ṭoġru** geleci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 182). [ṭoġru,]*

fāl toġru gel-: *Fal gerçekleşmek, gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek. [Deyim]*

1. Niçe bāzīçe ile söylenen **fāl**
   Gelür toġru çü aḫter ola ḫōş-ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 46). [fāl toġru gelür, -ür]*

toġru söz: *Hakiki, gerçek söz. Eksikleri, yanlışları, yolsuzlukları bütün çıplaklığıyla ortaya koyan ve eleştiren söz.*

1. Pes andan añladı Şavūr-ı mevzūn
   Ki yoḳdur **ṭoġru sözden** yigrek efsūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 168). [ṭoġru sözden, -den]*

toġrulıġ: *Doğruluk, dürüstlük.*

1. Bize bir **ṭoġrulıġ** ile ḫaber vir
   Ne var Şīrīn isem şīr ü şeker vir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 163). [ṭoġrulıġ,]*

toġruyı vü egriyi bil-: *Doğru ile yanlışı, iyiyle kötüyü birbirinden ayırmak. [Deyim]*

1. **Bilür** çün **ṭoġruyı vü egriyi** ol
   Niçün ṭoġruyı ḳoyup egrile yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 179). [ṭoġruyı vü egriyi bilür, -ür]*

toġur-: *Ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. [3]*

1. Gelüñ bu maʿnāyı ilden gizliyelüm
   Ne **ṭoġurur** bu ṣūret gözleyelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 94). [ṭoġurur, -ur]*

toḫm: *Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane. [2]*

1. Nebāt ednāsı otdur kim biter ol
   Degül **toḫm** ile yaş yirde biter bol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 44). [toḫm,]*

tohm: *Sperm, er suyu.*

1. Çün ol **toḫmuñ** irişe aṣlı bilden
   Ṭoġar bir ṭay ki geçer yilse yilden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 15). [toḫmuñ, -uñ]*

toḫm-ı semer: *Meyve tohumu.*

1. Bu bāġ içinde ṣol kim bā-ḫaberdür
   Bilür **toḫm-ı semer** Ḫayr-ül-beşerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 146). [toḫm-ı semer, -]*

toḳ: *Açlığını gidermiş, doymuş, aç karşıtı.*

1. Nice Şīrīn ki bu aġudan acı
   Depeler **toḳı** vü öldürür acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 86). [toḳı, -ı]*

toḳ olanlar ac ḥālin ne bilsün: *"Varlıklı olan, yoksulun ne denli sıkıntı içinde bulunduğunu bilmez" anlamında kullanılan bir söz. [Atasözü]*

1. Nite anlar ġanī muḥtāc ḥālin
   Ne bilsün ṭoḳ olanlar ac ḥālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 148). [ṭoḳ olanlar ac ḥālin ne bilsün, -]*

tokın-: *Değmek, el sürmek, temas etmek.*

1. **Toḳınmış** nār-ı sīmīn sīnesine
   Güher tolmış yatur gencīnesine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 147). [toḳınmış, -mış]*

toḳın-: *Dokunmak, değmek, isabet etmek. [2]*

1. **Toḳındı** sīneme bir seng-i ḫare
   Ki irse ṭaġı ḳıla pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 9). [toḳındı, -dı]*

toḳın-: *Dokunmak, temas etmek II Erişmek, ulaşmak; etkilemek.*

1. Ḳahruñ yili **toḳınsa** ḫuşk ola bāġ-ı ravża
   Luṭfuñ nesīmi irse kevşer ṣaça cehennem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 21). [toḳınsa, -sa]*

toḳızı-: *Sıçramak, korkmak.*

1. Bu ġavġa heybetinden nice ferseng
   Yir ürküp **toḳızıdı** seng-ber-seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 60). [toḳızıdı, -dı]*

tokla: *Tok iken.*

1. Şeker ḫālī degül **toḳla** żarardan
   Yig olur aca etmek gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 39). [toḳla,]*

toḳsan biñ: *Doksan bin sayısı (Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allâh ile doksan bin kelam/sır konuşmasına gönderme yapılmaktadır).*

1. **Ṭoḳsan biñ** oldı bir dem içinde saña naṣīb
   Şol baḥrden ki yoḳdur aña ḥadd ü intihā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 61). [ṭoḳsan biñ, -]*

toḳun-: *Dokunmak, değmek, el sürmek, temas etmek.*

1. Yüzine ḳarşu gelse taş u dīvār
   Toḳunmayınca olmazdı ḫaber-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 46). [toḳunmayınca, -ma, -y, -ınca]*

tokuz ata: *Bu söz; dokuz kat göğün baba, dört elementin (ateş, toprak, su, hava) ise ana olarak kabul edildiğini anlatır. Dokuz kat gök ve dört element birbirleri içerisine girerek göklerin ve yıldızların dönmesini sağlar. Bu temsili ana ve babadan "mevâlid-i selâse" denilen üç çocuk meydana gelir. Bu üç çocuk; madenler, bitkiler ve hayvanlardır. [2]*

1. **Ṭoḳuz ata** vü dört anası mevlūd
   Bu bir cānūñ vücūdın itdi maḳṣūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 67). [ṭoḳuz ata vü dört anası, -sı]*

tokuz çarh: *Dokuz felek.*

1. Bu vaṣf ile **toḳuz çarḫ** oldı on ʿaḳl
   Meẕāhib çok velī budur eṣaḥ naḳl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 19). [toḳuz çarḫ, -]*

tokuz çerh: *Dokuz kat gökyüzü.*

1. Ger nerdübān idinse **ṭoḳuz çerḫı** ʿaḳl-ı kül
   Bir pāyesine irmeye miʿrācuñuñ şehā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 49). [ṭoḳuz çerḫı, -ı]*

toḳuz eflāk: *Dokuz felek. Yer'in etrafında birbirini kuşatacak şekilde iç içe dizilen ve gökyüzünün katları olarak anılan felekler. Buna göre, evrenin merkezinde Yer bulunmaktadır. Sonra sırasıyla Kamer (Ay), Utarid (Merkür), Zühre (Venüs), Güneş, Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter) ve Zühal (Satürn) felekleri gelmektedir. Sekizincisi, Sabit Yıldızlar Feleğidir (Felekü's-Sevâbit); buna, üzerinde on iki burç bulunduğu için,Burçlar Feleği (Felekü'l-Burûc) de denmektedir. Bunlardan başka bir de bütün bu kürelerin dışında bulunan ve onların tamamını kuşatan ancak üzerinde herhangi bir gök cismi bulunmayan dokuzuncu felek tasarlanmıştır. En dışta bulunan bu küreye, en büyük felek (felek-i â'zam) veya atlas feleği (felek-i atlas) gibi adlar verilmiştir.*

1. Ḳamusın birbirine ḳapladı pāk
   Bu dört erkān ile ol **toḳuz eflāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 42). [toḳuz eflāk, -]*

tokuz gerdūn: *Dokuz felek.*

1. Yidi iḳlīmdür maʿmūr senden
   Toḳuz gerdūna irsün nūr senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 6). [toḳuz gerdūna, -a]*

toḳuz gök: *Dokuz yüce gök/felek. (Batlamyus nazariyesine göre feleğin yahut gökyüzünün, iç içe sıralanmış dokuz çadır, kase veya soğan kabukları gibi olduğu düşünülmektedir. Merkezinde dünyanın bulunduğu bu feleklerin ilk yedisi sırasıyla şunlardır: Kamer, Utarîd, Zühre, Şems, Mirrîh, Müşterî ve Zühal. Sekizinci felek, sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Cisimlerden arınmış ve bütün felekleri çevreleyen en büyük ve en yüksek dokuzuncu felek ise Atlas feleği veya diğer adıyla Arş'tır).*

1. Sekiz cennet güneş yüzinde ẕerre
Ṭoḳuz gök himmeti ḫ̬ānında terre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 116). [ṭoḳuz gök, -]*

tokuz kapulı cān: *Dokuz kapılı can. Bu ifadede taşıdığı "delik"lere atıf yapılarak insan bedeni kastedilmektedir. Bu sayı zaman zaman 7 olarak da anılır.*

1. Yükün dir bu **ṭoḳuz ḳapulı cāndan**
Ol eymen bu yidi başlu ılandan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 123). [ṭoḳuz ḳapulı cāndan, -dan]*

tol-: *Dolmak, dolu hale gelmek.*

1. Şu deñlü aḳmış idi seyli ḳanuñ
Ki **ṭolmış** idi ṭāsı āsmānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 80). [ṭolmış, -mış]*

tol-: *Bir yerde pek çok eşya veya kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek. [7]*

1. Dirildi şol ḳadar leşkerler enbūh
Ki arslan ile **ṭoldı** bīşe vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 62). [ṭoldı, -dı]*

tol-: *Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. [6]*

1. Bu resme ḳıldı çoḳ dürlü siyāset
Ṭolar emn ü emān şehr ü vilāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 94). [ṭolar, -ar]*

tol-: *Dolmak, dolu duruma gelmek, dolup taşmak, çok fazla olmak. [32]*

1. Felekler sebze-zārı **ṭoldı** ziynet
Zemīñ gülşenleri buldı ġanīmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 3). [ṭoldı, -dı]*

tol-: *Birikmek, bir araya gelmek.*

1. **Ṭolup** çün sāz ile aġar havāya
Boşalup sūz ile iner serāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 57). [ṭolup, -up]*

tolan-: *Bir şeyin etrafında gezinmek, dolaşmak. [7]*

1. Bilesine alup şaflar yarardı
Ṭolanup Sāye Ḫān ḳalbin arardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 4). [ṭolanup, -up]*

tolaş-: *Bir şeyin çevresine sarılmak, bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak.*

1. Kemendüñ ḫalḳasıdur mār-ı pīçān
Ki ḳılur her kime **ṭolaşşa** bī-cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 64). [ṭolaşşa, -şa]*

tolaş-: *Dolaşmak, ilişmek, saç, iplik gibi şeyler birbirine karışarak güç çözülür duruma gelmek. [3]*

1. **Ṭolaşup** ince fikre vehm çün berḳ
Ṣaçı ḳılın bilinden idemez farḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 115). [ṭolaşup, -up]*

tolaş-: *İlişmek, sataşmak.*

1. **Ṭolaşurdı** bulımazdı ḳolayı
Ki gözlerlerdi ılduzları ol ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 19). [ṭolaşurdı, -ur, -dı]*

toldur-: *Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek. [5]*

1. Kimesne **toldurursa** ḳana peykān
Ḳılur ol ġoncadan peykān tolu ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 59). [toldurursa, -ur, -sa]*

toldur-: *Doldurmak, dolu hale getirmek, kaplamak.*

1. Yā-Rab bī-ḥaḳḳ-ı Muḥammed ki pertevi
Ṭoldurdı yir ü gögi ḳamu nūr ile żiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 98). [ṭoldurdı, -dı]*

tolı: *Dolu, içi boş olmayan.*

1. Çü yine ṣıdḳ ile urdı ṣubḥ-dem dem
Ḳudūmından cihān **ṭolı** ḳadem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 2). [ṭolı,]*

tolı: *Boş yeri olmayan, her yeri tutulmuş olan.[2]*

1. Şol kimseyi ki çekdi ḳabūlüñ ḳılıç bigi
Gerçi bürehnedür güheri **ṭolıdur** ṣafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 20). [ṭolıdur, -dur]*

tolu: *Bir şey ile dolmuş olan. [25]*

1. İçerse ḳanum ile **ṭolu** cām ol
Murād almayısar benden ḥarām ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 103). [ṭolu,]*

tolu: *Bir şey ile dolu olan; pek çok, fazla. [24]*

1. Çi-ger söz cevheri ʿālem **toludur**
Bilür ṣarrāf ki olmaz her tolu dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 9). [toludur, -dur]*

tolu: *Bir şey ile dolu olan; pek çok, fazla; tamamen. [2]*

1. Şeş cihetden sen münezzehsin velī senden **tolu**
ʿArş ü ferş ü fevḳ ü taḫt ü saġ ü sol ü pīş ü pes
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 15). [tolu,]

tolu: *Dolu, yağış (Denize düşen yağmur damlası).*

1. Çi-ger söz cevheri ʿālem toludur
Bilür ṣarrāf ki olmaz her **tolu** dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 10). [tolu,]*

ṭolu: *Sağrak, içi içki ile doldurulmuş kadeh.*

1. İçince bir nice **tolu** feraḥ-nāk
Çeküp ṣabruñ tonını eyledi çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 11). [tolu,]*

ṭolu ay ol-: *Dolunay gibi olmak (Dolunay ayın en iri, en ışıklı devresidir. Bir pınara veya çeşmeye benzetilen, arza nur ve feyiz akıtan dolunay, âb-ı hayâtın dışında karanlıklar ülkesine giren Hızır'ı temsil eder. Hızır nasıl bilhassa darda kalanlara yardımcı ve rehber olmakta, imdada yetişmekteyse bedir de karanlıkta kalanlara Hızır gibi yardımcı olmaktadır. Beyitte Husrev'in halkı için bir dolunay işlevi gördüğü söylenerek, Husrev'in padişah olmasının halk için çok hayırlı olduğu ifade edilmektedir).*

1. Külehgūşeñ **ṭolu ay oldu** ḥalḳa
Hilāl olsun kemer bendüñe ḥalḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 19). [ṭolu ay oldu, -du]*

tolu ay it üninden ṭartıla mı: *"Dolunay it sesinden sakınır mı" anlamında atasözü. [Atasözü]*

1. **Ṭolu ay it üninden ṭartıla mı**
Ṭoġar gün balçıġ ile örtile mi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 41). [ṭolu ay it üninden ṭartıla mı, -]*

tolu it-: *Doldurmak.*

1. Yöresin **ṭolu** genc ü māl **iderler**
Zer ü sīm ile māl-ā-māl iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 19). [ṭolu iderler, -er, -ler]*

ṭomār: *Dürülüp yuvarlak yapılmış defter veya kağıtlar.*

1. Çeküp leşker ḳulavuz aldı sürdi
Yolı **ṭōmar** mānendinde dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 6). [ṭōmar,]*

ton: *Don, elbise. [15]*

1. Seḫa **ṭonı** ki öger cümle ḫalāyıḳ
Ḳamudan ḳaḍḍ-i şāha oldı lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 55). [ṭonı, -ı]*

ṭon: *Renk (At kılının rengi).*

1. Revān Gülgūna tengin çekdi dil-teng
Rūhı vü atı **tonı** yaşı gül-reng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 16). [tonı, -ı]*

toñ-: *Donmak, kaskatı kesilmek.*

1. Pes andan bir yüzük çıḳardı ṣundı
Ki gün yüzi anuñ yüzinde **ṭondı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 248). [ṭondı, -dı]*

ton vü göñleg: *Elbise ve gömlek. II. Fani dünyaya ait nimetler; mal, mülk. [İkileme]*

1. Dü ʿālemden ḳamu taşra ḳuran taḫt
İdinür mi **tonı vü göñlegi** raḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 18). [tonı vü göñlegi, -i]*

ṭona gir-: *Elbise giymek.*

1. Yasadı leşkerin Behrām-ı Çopīn
Müretteb **ṭona girdi** Rüstem-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 10). [ṭona girdi, -di]*

tonan-: *Güzel elbiseler giymek, süslenmek.*

1. **Ṭonanmış** her biri bir dürlü renge
Kimisi şūḫa beñzer kimi şenge *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 21). [ṭonanmış, -mış]*

tonın çāk ḳıl-: *Elbisesini parçalamak. II. Büyük bir üzüntü ve çaresizlik içinde bulunmak. [Deyim]*

1. Gehi sūsen bigi olurdı ġam-ñāk
Ḳılurdı ġonce bigi geh **ṭonın çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 30). [ṭonın çāk ḳılurdı, -ur, -dı]*

tonuḳlık it-: *Soğuk davranmak, somurtkanlık etmek, küskün olmak.*

1. Dön odaña bu dün **itme tonuḳlık**
Ki ḫōş düşmez giceyle olan ḳonuḳlık *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 87). [tonuḳlık itme, -me]*

tonuḳluḳ: *Soğukluk, somurtkanlık, küskünlük, iğbirar.*

1. Yoġ idi yüzlerinde çün **ṭonuḳluḳ**
Öküş luṭf ile ḳıldılar ḳonuḳluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 53). [ṭonuḳluḳ,]*

toñuz: *Domuz.*

1. Didi ābū-yı hey hey bu yaman it
Ne **ṭoñuzdur** ki ḳaytarmaz tümen it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 10). [ṭoñuzdur, -dur]*

tōp: *Top, çevgan topu, guy. [2]*

1. Bular ḫod ṣavlecān-ı ʿanberīnden
Ḳaparlar **ṭōpı** çarhuñ çenberinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 110). [ṭōpı, -ı]*

tōp ur-: *Topa vurmak. II. Başlangıç yapmak. [Deyim]*

1. Egerçi ṭōpı evvel ādem urdı
Bu meydānda Muḥammedden dem urdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 141). [ṭōpı urdı, -dı]*

toprāġ: *Toprak, zemin, yer. [13]*

1. Bināgūşında eyle urdı bir müşt
Ki şīri mest irürdi **ṭoprāġa** püşt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 18). [ṭoprāġa, -a]*

ṭoprāġ: *Evrenin etrafını kaplayan katı madde. [2]*

1. Ḳarar dūd ü buḫārı ʿālem eyler
Urur **toprāġa** bir dem ādem eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 40). [toprāġa, -a]*

toprāġ: *Evrenin etrafını kaplayan katı madde (Sevgilinin eşiğinin toprağı).*

1. Kemende gerçi düşmez değme ser-keş
Yiler bu **toprāġa** ṣu bigi āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 142). [toprāġa, -a]*

toprāġ: *Mezar, mezar toprağı. [6]*

1. Dilerseñ kim saña germ ola bāzār
Teni **toprāġa** sal cān oda iy yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 20). [toprāġa, -+a]*

toprāġ: *Toprak. II. Fani dünya hayatı.*

1. Şular kim himmetin **toprāġa** saldı
Yile varsun ki od ü suda ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 95). [toprāġa, -a]*

toprāġ: *Toprak II Mertebece düşük.*

1. Gözüñdeydüm güher maʿzūllıḳda
Niçün **topraġ** olam meşġūllıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 230). [topraġ,]*

toprāġ: *Toprak. II. Mevkisi aşağıda (yerde) olan kimse (Husrev-i Perviz).*

1. Güneşsin bilürüz bālālıġuñı
Yiter sat **toprāġa** raʿnālıġuñı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 34). [toprāġa, -a]*

toprāġa baş irür-: *Toprağa baş koymak. II. Birinin ayaklarına eğilmek. Birinin önünde saygı ve hürmet göstermek amacıyla eğilmek. [Deyim]*

1. Eger biñ yıl **irürsem toprāġa baş**
Elümden gelmez illā başuma taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 43). [toprāġa baş irürsem, -se, -m]*

toprāġa düş-: *Yere devrilmek, yere serilmek. [Deyim]*

1. **Düşüp ṭoprāġa** ḳaldı Sāye cānsuz
Revān yolsuz yola oldı revānsuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 27). [ṭoprāġa düşüp, -üp]*

toprāġa yıkıl-: *Toprağa yıkılmak (toprağa düşmek). Ölmek. [Deyim]*

1. Dirīġa ḳanı ol serv-i semen-ten
Yıḳıldı toprāġa ölüm yilinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 64). [toprāġa yıḳıldı, -dı]*

toprağa yüz sür-: *Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek. [Deyim]*

1. Gelüp taḫt ileyinde ḫᵛār ṭurdı
   Yire baş urdı **yüz ṭoprağa sürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 16). [ṭoprağa yüz sürdi, -di]*

toprağa yüz ur-: *Secde etmek. [2] [Deyim]*

1. İder Rabbına resmince namāzı
   Yüz urup toprağa ḳıldı niyāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 28). [toprağa yüz urup, -up]*

toprağu çek-: *Toprağı çekmek, sürekli olarak yaşadığı yerden kısa bir süre kalmak üzere gittiği başka bir yerde ölenler için söylenen bir söz. [Deyim]*

1. Beni ne taş u ne tağum çeküpdür
   Ne ḳara taşa **toprağum çeküpdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 180). [toprağum çeküpdür, -üp, -dür]*

toprak: *Evrenin etrafını kaplayan katı madde. [9]*

1. V'egerçi od ü su vü yil ü **toprak**
   Gehī maʿden bezerler gāh yapraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 77). [toprak,]*

toprak: *İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört maddeden biri. [2]*

1. Od u su yil ü **toprak** dört aždād
   Nice cemʿ oldı toġdı bunca evlād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 9). [toprak,]*

toprak: *Mezar, mezar toprağı.*

1. Pes ol **ṭoprakda** dökdi genc ü māli
   Buyurdı yapdılar bir ḳubbe ʿālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 11). [ṭoprakda, -da]*

toprak: *Toprak, zemin. [4]*

1. Ol nā-kesi ki reddüñ eli atdı oḳlayın
   ʿUryān ü aġzı ḳan yiri **ṭoprak** yolı hevā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 22). [ṭoprak,]*

toprak başuma: *Genellikle düşman görülen ya da bazı davranışları uygun bulunmayan kimselere, feleğe, kişileştirilmiş birtakım nesnelere "yerin dibine batsın!, yazıklar olsun! gibi anlamlarda yöneltilen bir beddua. [Deyim]*

1. Oda yansam yile varmaya yapraḳ
   Dökersem yüz ṣuyın **başuma ṭoprak** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 106). [ṭoprak başuma, -]*

toprak başına: *XII.yüzyıldan itibaren şairler, bir varlığın belaya uğramasını, âciz kalmasını, üzülmesini, yok olmasını, ölmesini veya ölümden beter olmasını dilemek ve bir şeyi kınamak için "toprak başına" kargışını seçmiş,somut ya da soyut çeşitli nesnelere bu kargış vasıtasıyla ilenmişlerdir. [Deyim]*

1. Ne yüz kim ḥükmi gözinden yaşına
   Eger ḫod genc ise **ṭoprak başına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 80). [ṭoprak başına, -]*

toprak eyle-: *Toprağa çevirmek. II. Öldürmek. Yok etmek. [Deyim]*

1. Gerçi ki **ṭoprak eyledi** müdbirleri debūr
   Sen bir çirāġsın kim ider nuṣratı ṣabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 23). [ṭoprak eyledi, -di]*

toprak ḳıl-: *Toprağa dönüştürmek. II. Yok etmek, öldürmek. [Deyim]*

1. Hazān-ı ġam **ḳılursa** bini **toprak**
   Senüñ eksilmesün bāġuñda yapraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 67). [toprak ḳılursa, -ur, -sa]*

toprak ol: *Toprak haline gelmek. II. Yok olmak, ölmek. [Deyim]*

1. Tapuñdur tāze baġ ol ḳurı yapraḳ
   N'ola yapraḳ **olursa** bāġa **ṭoprak** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 96). [ṭoprak olursa, -ur, -sa]*

toprakdan gemi: *Topraktan yapılmış gemi. II. Fani dünya.*

1. Ḫudāyā çünki başdan aşa ġarḳ-āb
   Bu **ṭoprakdan gemiyi** ala gird-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 60). [ṭoprakdan gemiyi, -yi]*

top-ṭolu: *Dopdolu, tamamen dolu.*

1. Ḳalur Ḥusrev bu ḥāl içinde ḥayrān
   Ciger biryān ü gözi **top-ṭolu** ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 78). [top-ṭolu,]*

tosun: *Haşarı, yerinde duramayan.*

1. Görür şeh kim bu sīmīn-ten ḳatı ḫām
   Dili **tosundur** illā ḫaṭırı rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 2). [tosundur, -dur]*

tosunlıġ it-: *Dikbaşlı ve sert davranmak.*

1. İgen **tosunlıġ itme** iy dil-ārām
   Ki ben rām olmışam sen de ḳıl ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 37). [tosunlıġ itme, -me]*

toy-: *Açlık duygusu gidinceye kadar yemek, tok hâle gelmek.[2]*

1. Virür ol deñlü milk ü māl ü genci
   Ki ʿöşrinden **ṭoya** yüz biñ dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 44). [ṭoya, -a]*

toy-: *İsteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak; tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek, bıkmak, bezmek.*

1. Çi-ger ḫōş ḫʷān idi ol yār-ı hem-dem
   Velī **toymışdı** sulṭān yimesün ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 102). [toymışdı, -mış, -dı]*

toya gir-: *İşret meclisi düzenlemek, yeyip içerek eğlenmek. [Deyim]*

1. Gice irişdi şāh ol köye girdi
   Ulu meclis düzetdi **ṭoya girdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 34). [ṭoya girdi, -di]*

toyın-: *Yeyip içmek, karnını doyurmak. [2]*

1. Pes itdi Ḳayṣer ol resme dügünler
   Ki **toyındı** cihān aylar u günler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 48). [toyındı, -dı]*

toyma-: *Kanmak, yetinmek, bir gereksinimini yeteri kadar karşılamak; tatmin olmak (GTS).*

1. Dilersin çerb ile şīrīn yiyesin
   Birinden **toymadın** birin yiyesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 22). [toymadın, -dın]*

toyur-: *Doyurmak, ihtiyacını gidermek. [2]*

1. Ne eksük var ise sulṭān ḳayurdı
   Ḳamusın genc ü māl ile **ṭoyurdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 56). [ṭoyurdı, -dı]*

toz: *Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak. [13]*

1. Ḳapuñdan özge bulınmadı çün penāh baña
   Uş işigüñ **tozıdur** şimdi secde-gāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 2). [tozıdur, -ı, -dur]*

toz: *Ayak, eşik tozu/toprağı. [13]*

1. **Tozı** ʿālem gözinüñ tūtiyāsı
   Dili ādem gilinüñ kīmyāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 19). [tozı, -ı]*

toz: *İnce un halinde toprak, zerre.*

1. Tezikürdi **tozından** mār-ı gürze
   Üñinden ürker idi şīr-i şerze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 7). [tozından, -ı, -n, -dan]*

toz: *Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak. II (Âşığın) izi, emaresi.*

1. Ġamuñdan olmasaydı āb ü rūzum
   Ne yil getüre idi bunda **tozum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 106). [tozum, -um]*

toz-: *Toz havalanarak çevreye yayılmak, tozumak. [3]*

1. Ne ḍarbı ki urur taġa şafādan
   Göge irer **tozan** taşlar ḳayadan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 18). [tozan, -an]*

toz baş-: *Toz kaplamak. [Deyim]*

1. Şu resme **başdı toz** ḳālb ü cenāḥı
   Ki dünden kimse farḳ itmez ṣabāḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 53). [toz başdı, -dı]*

toz görin-: *Toz kadar değersiz izlenimi uyandırmak. [Deyim]*

1. Egerçi rūşen idi vü dil-efrūz
   Görindi yüzi nūrına göre **toz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 196). [toz görindi, -di]*

toz kopar-: *Toz kaldırmak II Tozu dumana katmak, ortalığı altüst etmek. [Deyim]*

1. Deñiz dirseñ ne için **ḳopara toz**
   V'eger ṣudur niçündür mevci pür-sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 89). [toz ḳopara, -a]*

toz ol-: *Toz hâline gelmek. II. Yok olmak. [Deyim]*

1. Ki anca yatasın toprag̀ içinde
   Ki **toz ola** tenüñ yapraḳ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 106). [toz ola, -a]*

toz u toprag̀ it-: *Toz ve toprağa çevirmek. II. Yok etmek, öldürmek. [İkileme, Deyim]*

1. Sipihr-i ten-güdāz u dehr-i cān-sūz
   Anı dahı **itdi** āḫir **toprag̀ u toz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 90). [toz u toprag̀ itdi, -di]*

toz ur-: *Yaya kiriş takmak (toz: Yayın kabzası üzerine kaplanan kayın ağacı kabuğu ve kirişi.). [Deyim]*

1. Ḳaşınuñ yayına **toz urdı** müşkīn
   Çeküp şeh yüreğine nāveg-i kīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 89). [toz urdı, -dı]*

tozca: *Toz kadar. II. Değersiz.*

1. Degül ḳaşum yayına **tozca** cānlar
   Gözüm oḳına gelmez suca ḳanlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 93). [tozca,]*

tozın çek-: *Cezasını çekmek, bedelini ödemek. [Deyim]*

1. Yi ḳayġusını kim ḳanın sen içdüñ
   Tozın çek Āb-ı ḥāyvānın sen içdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 78). [tozın çek, -]*

tozıt-: *Toz gibi etrafa savurmak. [3]*

1. **Tozıtdılar** şu deñlü nāfe-i Çīn
   Ki olmışdı cihān eknāfı müşkīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 5). [tozıtdılar, -dı, -lar]*

tozıt-: *Toz kaldırmak, çevreye toz yaymak. II. Alt üst etmek, düzenini bozmak.*

1. Heves yili **tozıtdı** ḫırmenini
   Havā odı ṣuya saldı tenini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 25). [tozıtdı, -dı]*

töhmet: *Kesin olarak ispat edilmediği halde birine suç yükleme, suçlama, suçlanma.*

1. Çü ḥīlem ḳalmaya maʿẕūr olam ben
   Ḫalāyık **töhmetinden** dūr olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 12). [töhmetinden, -in, -den]*

tūb: *Çevgan oyununda oynanan top. [3]*

1. Ulaşdı ṣubḥ olınca ceng ü āşūb
   Ḳılıç çevgān idi vü kelleler **ṭūb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 110). [ṭūb,]*

tūbā: *Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç. [3]*

1. Çü dīdāruñdan irmişdür başuma sāye-i devlet
   Köyinsem şevḳi tābında gerekmez gölge
   Ṭūbādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 4). [ṭūbādan, -dan]*

tūbā: *Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç. || Sevgilinin boyu.*

1. Götürmişdi güẕer san servi ayı
   Ve-yā seyr itdürür **Ṭūbā** hümāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 22). [ṭūbā,]*

tudag: *Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri.*

Yüzüñde yazıldı İsm-i Aʿẓam
Teşne **tudaguna** Āb-ı Ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 84). [tudaguna, -un, -a]*

tudag: *Dudak. [3]*

1. Saçı ẓulmet **tudaġı** āb-ı ḥayvān
   Adı Meryem virür ʿİsā bigi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 39). [tudaġı, -ı]*

tudak: *Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri. II. Hakikati ifade eden sözcü.*

1. Dü ʿālem ḥaḳ söze dildür **tudaḳdur**
İşitmez bātıl ol kim ḥaḳ ḳulaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 5). [tudaḳdur, -dur]*

tudaş ol-: *Karşılaşmak, rastlamak, yaklaşmak, yakın olmak. [3]*

1. Çü ḫod-bīn oldı öz naḳşına ol māh
ṭudaş oldı gözi bu naḳşa nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 82). [ṭudaş ol, -]*

ṭūfān-ı melāmet: *Kınama yağmuru.*

1. Beni ġark itdi **ṭūfān-ı melāmet**
Kenāra çek yüküñ sen ol selāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 49). [ṭūfān-ı melāmet, -]*

tufeylī: *Dalkavuk, çanak yalayıcı; sonradan eklenen, sığıntı.*

1. Tutar kevneyni ḫayli himmetinüñ
Ḳamu millet **ṭufeylī** ümmetinüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 74). [ṭufeylī,]*

ṭufeyli: *Sonradan eklenen, kazanılan.*

1. Sipehsālār-ı dīndür ḫalḳ ḫaylı
Murād oldur iki ʿālem **ṭufeyli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 30). [ṭufeyli,]*

tuġrā: *Fermanlarda imza yerine kullanılan işaret.*

1. Felek menşūrına yazıldı **tuġra**
Ki ẓulmet ḫanümānıñ ide yaġma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 3). [tuġra,]*

ṭūl-i emel: *Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah.*

1. Nice ḳavl ü ġazel nice terennüm
Nice **ṭūl-i emel** nice tekellüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 22). [ṭūl-i emel, -]*

ṭūl u arz: *Uzunluk ve genişlik. [İkileme]*

1. Çeri ol resme tutdı vech-i arżı
Ki bilinmezdi arżun **ṭūl ü ʿarżı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 64). [ṭūl ü ʿarżı, -ı]*

tulūʿ it-: *Doğmak, meydana çıkmak; yüzünü göstermek.*

1. Götürüp perdeyi keşf itdi dīdār
Ṭulūʿ itdi hicābından ḳamer-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 96). [ṭulūʿ itdi, -di]*

tulūʿ it: *Doğmak, ortaya çıkmak; varlık göstermek.*

1. Tururken göz diküp ılduz bigi şāh
Tulūʿ itdi ol ḳamer burç üzre nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 110). [tulūʿ itdi, -di]*

ṭuʿm-ı cān: *Canın yemeği/gıdası.*

1. Ne ḥarf itsen baña ḥırz-ı revāndur
Ne ṭʿan ursañ göñüle **ṭuʿm-ı cāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 8). [ṭuʿm-ı cāndur, -dur]*

ṭuʿm-ı şeker: *Şeker tadında, şekere benzer, tatlı II Sevgilinin dudağı.*

1. Bulurlar şol ḳadar leẕẕet naẓardan
Ki añmazlar idi **ṭuʿm-ı şekerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 102). [ṭuʿm-ı şekerden, -den]*

ṭuʾma: *Azık, yiyecek.*

1. Degül kim ol ṭaʿāmı yidi her-kes
Ki buldı **ṭuʾma** mūr u mār u kerkes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 46). [ṭuʾma,]*

ṭūmār: *Dürülüp yuvarlak yapılmış şey, tomar.*

1. Kimesne bilesine almadı hīç
Yolı **ṭūmār** bigi itdi der-pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 36). [ṭūmār,]*

tuna: *Tuna Nehri.*

1. Külüngi Ḳafa ursañ nūna iltür
İrerse Elbürze gürzüñ **tuna** iltür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 100). [tuna,]*

ṭūp: *Top. [9]*

1. İdüp ḫūrşīdi **ṭūp** u çarḫı meydān
Getürdiler buyurdı **ṭūp** ü çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 17). [ṭūp,]*

ṭūp ü çevgān: *Top ve çevgan. Açık bir alanda at üzerinde elde bulunan topa (gūy) sopa (çevgān) ile vurularak oynanan bir oyunun malzemeleri. [İkileme]*

1. İdüp ḫūrşīdi ṭūp u çarḫı meydān
Getürdiler buyurdı **ṭūp ü çevgān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 18). [ṭūp ü çevgān, -]*

ṭūp ur-: *Çevgan topuna vurmak, çevgan oynamak. [Deyim]*

1. Eger dirse **ura ṭūp** ala meydān
Eyit zülfüm urur yüzine çevgān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 187). [ṭūp ura, -a]*

ṭūp ü çevgān oyna-: *Açık bir alanda at üzerinde elde bulunan topa (gūy) sopa (çevgān) ile vurularak oyun oynamak. [İkileme, Deyim]*

1. Çü baş ortadadur cān oynayalum
Ki yaʿni **ṭūp ü çevgān oynayalum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 50). [ṭūp ü çevgān oynayalum, -y, -alu, -m]*

ṭūpça: *Küçük top.*

1. Çü tuta devletüñ çevgānı meydān
Degül bir **ṭūpça** bu gerdūn-ı gerdān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 14). [ṭūpça,]*

tur: *Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği dağ; Sînâ.*

1. Gehī Mūsā ile seyr eyle **Ṭūrı**
Gehī Dāvūd ile ẕikr it Zebūrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 17). [ṭūrı, -ı]*

ṭūr-ı mūsā: *Sina çölünde Hz. Musa'nın Tanrı'yla konuştuğu dağın adı.*

1. Nice ṭāḳat götürmişdür bu envār-ı tecelliye
Meger kim berk imiş yā-Rāb göñüller **Ṭūr-ı Mūsādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 6). [ṭūr-ı mūsādan, -dan]*

ṭūr-ı cān: *Ruhun Tur dağı.*

Ḳahr-ı celāl-i ḥicr ile yarıldı **Ṭūr-ı cān**
Ṣabr ola mı tecellī ḳılınca cemāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 3). [ṭūr-ı cān, -]*

tur-: *Kalkmak, bir yere gitmek üzere yerinden ayrılmak.*

1. Ġażabdan söylemedügin dil eyü
Turup geldügini ʿöẕrin dileyü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 64). [turup, -up]*

tur-: *Kurulmak, yapılmak.*

1. Baḳasın ḫayme bigi ḳurlu **turmış**
Tınābını yir eṭrāfına urmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 113). [turmış, -mış]*

tur-: *Uyanmak. [17]*

1. Seḥerden **ṭurdılar** ol tāze güller
Feraḥ şād eyleyüp cān ü göñüller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 7). [ṭurdılar, -dı, -lar]*

tur-: *Var olmak, varlığını sürdürmek. [5]*

1. Düzerken mekr ü destān sundı mı dest
Tururken bikr ü mestūr oldı mı mest *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 44). [tururken, -ur, -ken]*

tur-: *Bir işi yapmaya başlamak.*

1. ʿAcem ser-verleri yire yüz urmış
Ḳamusı ʿözr ü istiġfāra **turmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 56). [turmış, -mış]*

tur-: *Bir yerde olmak veya bulunmak. [2]*

1. Bir iğne düşse gökden yoġ idi yir
Ḳılıç ucından özge **turacaḳ** yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 54). [turacaḳ, -acaḳ]*

tur-: *Bir yerde olmak veya bulunmak; varlığını sürdürmek.*

1. **Ṭururken** bunca evhām ü ḫayālāt
Tecellī ḳıla mı Ḥaḳ nūrı heyhāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 15). [ṭururken, -ur, -ken]*

tur-: *Bozulmadan kalmak.*

1. Dime ẓulm ide ẓālim irmeye hülk
Turur küfr ile turmaz ẓulm ile mülk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 122). [turur, -ur]*

tur-: *Ayağa kalkmak, doğrulmak. [38]*

1. Tamām olduġın işi gördi Şāvūr
   Tamam itdi sözini **ṭurdı** Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 382). [ṭurdı, -dı]*

tur-: *Ayağa kalkmak. İyi olmak, iyileşmek.*

1. Düşüp **turan** urur baḫt aşına diş
   Düşe ṭura bitürür yil daḫı iş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 31). [turan, -an]*

tur-: *Beklemek, sabretmek.*

1. Didi vü dürdi ṣabruñ nāmesini
   Ṭurup dirdi havā hengāmesini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 2). [ṭurup, -up]*

tur-: *Durmak, beklemek. [20]*

1. Çü birḳaç gün **turup** āsāyiş itdi
   Ol iḳlīme özin ārāyiş itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 1). [turup, -(u)p]*

tur-: *Durmak, kalmak.*

1. Bir aġaç budaġında aṣdı gitdi
   Yörede **ṭurmadı** yir kesdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 14). [ṭurmadı, -madı]*

tur-: *Durmak, kalmak, devamlı olmak.*

1. Niyāz iderdi Ḫusrev ki iy gice **tur**
   Hezārān gündüzün raḫtın oda ur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 23). [tur,]*

tur-: *Durmak, hareketsiz durumda olmak.*

1. Yire dön dir ise çerḫ ura dāim
   V'eger ṭur dirse **tura** çerḫ-i kāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 86). [tura, -a]*

tur-: *Hareketsiz durumda olmak, beklemek, dikilmek. [6]*

1. Büzürgūmīd **ṭurmış** şāh öñinde
   Utārid bigi mihr ü māh öñinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 43). [ṭurmış, -mış]*

tur-: *Karşı durmak, karşı koymak. [3]*

1. Biñ adlu pehlevān urmışdı Behrām
   Ki **turmazdı** birine Rüstem-i sām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 2). [turmazdı, -maz, -dı]*

tur: *"Haydi!" anlamında bir söz.*

1. **Tur** imdi devlet atına süvār ol
   Hemīşe kām-rānsın kām-gār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 41). [tur,]*

turaġ: *Yurt, eğleşilen mahal, makar. [5]*

1. Bahār olduḳda Mūġāndur **ṭuraġı**
   Ki pür nesrīn ü güldür bāġ ü rāġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 81). [ṭuraġı, -ı]*

turaġ: *Durak, kalınan yer.*

1. Gül idüñ göñlüm idi bāġ ü rāġuñ
   Ne bilem ḳanḳı dikendür **ṭuraġuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 84). [ṭuraġuñ, -uñ]*

turaġ: *Durak, varılacak son nokta, yer.*

1. Senüñ dūduñ **turaġı** saḳf-ı ḫāne
   Benüm irer duḫānum āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 19). [turaġı, -ı]*

turaġ: *Durak. Durma, kalıcı olma.*

1. Gidecek yirde fikr itme **turaġı**
   Ol āḫirsüz eve eyle yāraġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 67). [turaġı, -ı]*

turaġ: *Pranga, ağır cezalıların ayaklarına takılan kalın zincir.*

1. Ayaġumda **turaġum** ne açılur
   Ne bu bāġ ile ol bāġa uçılur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 47). [turaġum, -um]*

tūrān: *İranlılar tarafından Türkistan ve Tataristan yöresine verilen ad. [4]*

1. Ḫurūc itmiş Ḫatādan Sāye ḫāḳān
   Ki ḥükmindeydi Türkistān ü **Tūrān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 46). [tūrān,]*

turı gel-: *Ayağa kalkmak.*

1. Çü ḳalmamışdı ṣabr u ṭāḳat u hūş
   Turı geldi yirinden mest-i bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 14). [turı geldi, -di]*

turı gel-: *Yetişip gelmek.*

1. Ḳarı āvāzın işitdükde Şîrîn
   Gülerek **turı geldi** ol nigārîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 94). [turı geldi, -di]*

turıcı ol-: *Kalıcı olmak.*

1. Bilürüz eyledür evvelde uran
   Turıcı olmadı İrānā Ṭūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 76). [turıcı olmadı, -ma, -dı]*

ṭurıġ-: *Duraklamak, durmak, karar kılmak.*

1. Şahīlinden **ṭurıġur** çerḫ-i gerdān
   İşitse ḳan ḳaşanur raḫş-ı destān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 33). [ṭurıġur, -ur]*

turınc u nār-ı pistān: *Portakal ve nar gibi olan meme. [İkileme]*

1. Ururken germ şeftālūya dendān
   Ele girdi **turınc u nār-ı pistān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 20). [turınc u nār-ı pistān, -]*

turış-: *Huzura çıkmak.*

1. Gücüm yitdükçe ḥāli dürişeyim
   Gelince **turışayım** sorışayım *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 10). [turışayım, -ayım]*

turıt-: *Durdurmak. Hareketsiz durumda [sabit] kalmasını sağlamak.*

1. **Turıdır** ʿArşi vü Ferşi direksüz
   Düridür bunca biñ ʿālem emeksüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 27). [turıdır, -ır]*

turma yüri var: *"Haydi devam et, git" anlamında kullanılan bir söz. [Deyim]*

1. Bulışup didi kimsin iy perī-var
   Perī degül iseñ **turma yüri var** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 42). [turma yüri var, -]*

turre: *Alna dökülen kıvırcık saç lülesi. [5]*

1. Gözinüñ ġamzesi ġammāz-ı pür-kīn
   Saçınuñ **ṭurresi** ṭarrār-ı bī-dīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 24). [ṭurresi, -s, -i]*

turş u şīrīn: *Ekşi ve tatlı. II. Her türlü yiyecek içecek. [İkileme]*

1. Olursa **turş u şīrīn** niceme bol
   Ġıda itmezdi illā tāze şīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 5). [turş u şīrīn, -]*

turşī: *Turşu.*

1. Müheyyā oldı **türşī** çehrelerden
   Dökilür acılu aş zehrelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 39). [türşī,]*

turş-rūlıḳ: *Ekşi (hoşnut olmayan) yüz ifadesi.*

1. İdicek şeh şekerden cüst- ü-cūlıḳ
   Biraz Şîrîn belürdür **turş-rūlıḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 20). [turş-rūlıḳ,]*

turu: *Bulanıklığı olmayan, temiz, berrak.*

1. Ṣudan gerçi **turudur** pāklikde
   Öñürdürdi yili çālāklikde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 29). [turudur, -dur]*

turu gel: *Ayağa kalkmak, kalkmak.*

1. **Ṭuru geldi** revān ol serv-i sīmīn
   Nigār-ı Ḫusrev-āyīn yaʿnī Şîrîn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 137). [ṭuru geldi, -di]*

turunc-ı tāze vü ter: *Taze turunç/portakal. [İkileme]*

1. Zenaḫ sīb ü şeker ġonce leb olmış
   Turunc-ı tāze vü ter ġabġab olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 228). [turunc-ı tāze vü ter, -]*

turup ḳal: *Hareketsiz biçimde olduğu yerde kalakalmak. [Deyim]*

1. **Turup ḳalmışdı** bu endīşelerde
   Nişān çoġ itmiş idi mīşelerde *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 38, Mısra 263). [turup ḳalmışdı, -mış, -dı]

tuş: *Taraf, cihet, yön.*

1. Anuñ kim seyri Hindistān **ṭuşıdur**
İrürmek Mekkeye ol yol düşidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 5). [ṭuşıdur, -ı, -dur]*

ṭuş ol-: *Düş görmek.*

1. Didi yā-Rab bu ādem miydi yā ḳuş
Ḥayāl idi mi ki **oldı** gözüme **tuş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 254). [tuş oldı, -dı]*

tuş ol-: *Tesadüf etmek, rastlamak.*

1. Gice hem düşi ol resme **olur ṭuş**
Ki olur ol ay güneş ile hem-āġūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 15). [ṭuş olur, -ur]*

tuş ol-: *Yönelmek, rast gelmek, karşılaşmak, erişmek.*

1. Gülistānuñdan er uçdıysa bir ḳuş
Nice bülbüller ol bāġa **ola tuş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 98). [tuş ola, -a]*

tut-: *Bir şeyi yaklaştırmak.*

1. Güneş zülfine **tutar** tīġ-ı hindī
Gülün ḍıhḳ ile ḳıldı ġoncasın pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 69). [tutar, -ar]*

tut-: *Elde bulundurmak, ele almak. [8]*

1. Atını ʿizzet ile **tutdılar** tīz
Ayaġına düşediler aġır biz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 31). [tutdılar, -dı, -lar]*

tut-: *Elde bulundurmak, ele almak, kavrayarak eline almak. [6]*

1. Oturdı bir ṭaşa arḳasın urdı
Ne yatmaḳ dizginini **ṭutdı** ṭurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 56). [ṭutdı, -dı]*

tut-: *Ele geçirmek. [5]*

1. Nicesi **ṭutmaya** iḳlīm ü şehri
İl içün oġlına ḳılan bu ḳahrı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 39). [ṭutmaya, -ma, -y, -a]*

tut-: *Ele geçirmek, yakalamak. [4]*

1. Görür Şîrîn ki bu ārāmı gitmiş
Göñül bir ḳuşça **tutar** dāmı gitmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 28). [tutar, -ar]*

tut-: *Hazır bulundurmak, eksik etmemek.*

1. Hem andan ḳaldı şehlere bu erkān
Ki **tutalar** silāḥ ü tīġ-ı bürrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 22). [tutalar, -a, -lar]*

tut-: *İstila etmek, zapt etmek, kaplamak. [3]*

1. Tutar kevneyni ḫayli himmetinüñ
Ḳamu millet ṭufeylī ümmetinüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 73). [tutar, -ar]*

tut-: *Kapamak.*

1. **Tutagör** āstīn ile dehānuñ
Ki yüz sürmeġe yiter āstānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 45). [tutagör, -a, -gör]*

tut-: *Kaplamak, doldurmak. [8]*

1. Saçı tābi vü yüzi āftābi
Ṭutar ẓulmānī nūrānī cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 78). [ṭutar, -ar]*

tut-: *Karşısına koymak. [2]*

1. Nice götrile yā-Rab aradan mīġ
Ki ben āyīne **tutarven** tapuñ tīġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 58). [tutarven, -ar, -ven]*

tut-: *Kat etmeye başlamak, yola koyulmak. [3]*

1. Ḳalanın ḳapuda eyletdi yaġma
Özi ser pā bürehne **tutdı** ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 6). [tutdı, -dı]*

tut-: *Sabit kılmak.*

1. Biri birinden oldı ş̲ıḳl u ḫıffet
Taġıtmaḳ **tutmaġ** u liyn ü ṣalābet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 18). [tutmaġ, -maġ]*

tut-: *Takip etmek, izlemek.*

1. Pes eglenmeyüp öz ḳavmine yitdi
Kenār-ı baḥri **tutup** sürdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 74). [tutup, -up]*

tut-: *Tutmak, yaklaştırmak. [2]*

1. Günüm ḥālin ṣorarsan iy peri-rū
Yüzüñ ayına **tut** āyīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 18). [tut,]*

tut-: *Yapmak, kurmak, hazırlamak.*

1. Hemān ol ṣubḥ kim ṣāhen-şeh-i Çīn
Tutar çīn-i çemende çetr-i zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 2). [tutar, -ar]*

tut-: *Yönelmek, ihtiyar etmek.*

1. Didi var sende tedbīr ü mürüvvet
Tutarsın hem şecāʿat hem fütüvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 18). [tutarsın, -ar, -sın]*

tut-: *Görevini yere getirmek.*

1. Tutamaz taḫt ü tācı degme ʿāḳil
Nite żabṭ ide her nā-dān ü cāhil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 39). [tutamaz, -a, -maz]*

tut: *Farz et, say.*

1. Tut irdi nā-gehān bir bād-ı ṣarṣar
Gül-istānuñdan üzdi bir gül-i ter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 43). [tut,]*

tut ki: *Varsayalım, farz edelim ki.*

1. Çü düşmen yara urdı dil dilici
Elinden **tut ki** atıldı ḳılıcı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 146). [tut ki, -]*

tutalum: *"Tutalım ki, varsayalım ki, diyelim ki" gibi anlamlara gelen bir varsayım ifadesi. [4]*

1. Meded virür **tutalum** dāneye nem
Kim ider ṣūretin zibā vü ḫurrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 157). [tutalum,]*

tutam: *Tutalım ki, diyelim ki, varsayalım ki. [4]*

1. **Tutam** ṣabr eteġiyle örtesin rāz
Degül mi ʿāleme ol ġamze ġammaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 11). [tutam,]*

tutayın: *Varsayalım, farz edelim ki. [2]*

1. **Tutayın** gelmeye dilden tudaḳdan
Sen inṣāf it ḥalāl ola mı ḫaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 83). [tutayın,]*

ṭūṭī: *Afrika, Hint ve Amerika'da türleri bulunan eğitildiği takdirde insan gibi konuşan papağan cinsinden renkli bir kuş. Klâsik şiirde pek çok hayale malzeme olan papağanın ilk ve en önemli özelliği konuşabilmesidir. Ayrıca, papağanın şekere düşkünlüğü, konuştuğu zaman şekerle ödüllendirilmesi de çeşitli hayallere konu olmuştur. [4]*

1. Şeker kim anda şīrīn adı yoḳdur
Yiyen ger **ṭūtī** ise tadı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 76). [ṭūtī,]*

ṭūti-i şekker-sitān: *Tatlılık ülkesinin papağanları. II. (Şirin'in hizmetinde bulunan) güzeller.*

1. Kanı ol **ṭūṭi-i şekker-sitānlar**
Ki söylerlerdi şīrīn dāstānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 41). [ṭūṭi-i şekker-sitānlar, -lar]*

ṭūṭī-i ṭāvūs-peyker: *Süslü bir tavus kuşu gibi güzel olan papağan. II. sevgili (Şirin).*

1. Gine ol **ṭūṭī-i ṭāvūs-peyker**
Güher dürcinden açdı teng-şekker *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 1). [ṭūṭī-i ṭāvūs-peyker, -]*

tutıl-: *Kapanmak, kapatılmak, tıkanmak.*

1. Sıvanmaz ol serā bu balçıġ ile
Tutılmaz ol alaçıḳ bu çıġ ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 36). [tutılmaz, -maz]*

tutıl: *Tutuk duruma gelmek. Bir organ veya bir şey hareket edemez olmak.*

1. Serā-perde başı eflāke irdi
   Yavuz gözler **tutılup** ḫāke irdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 16). [tutılup, -up]*

tutıl-: *Yakalanmak,ele geçirilmek, esir düşmek. [2]*

1. **Tutılanlar** ile bile tutılmış
   Çoḳ oynamış velī ṣonra utılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 83). [tutılanlar, -an, -lar]*

tutış-: *Alev almak, ateşlenmek.*

1. Bu oddan kim yaḳarven her seḥer ben
   Güneş **tutışdı** vü ay yaḳdı ḫırmen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 240). [tutışdı, -dı]*

tutış-: *Alevlenmeye, yanmaya başlamak, alev almak. II Alev almış gibi olmak.*

1. Yaḳar ol ḥadde Şīrīn odları tīz
   Ki ġayretden **tutışdı** cān-ı Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 76). [tutışdı, -dı]*

tutiyā: *Göze parlaklık ve kuvvet veren sürme taşı tozu. [2]*

1. Sāyeñ ḥaḳīr ṭopraġa ṣalsa idi şeref
   Her ẕerre gün gözine olur idi **tūtiyā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 16). [tūtiyā,]*

tutruḳ: *Duturuk (dutruk, dutrak, tutrak, tutruk, tuturuk). Ateş tutuşturacak çerçöp.*

1. İçerven and zülfi ser-keşine
   Ki **tutruḳdur** dil ü cān āteşine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 52). [tutruḳdur, -dur]*

tutsaḳ: *Savaşta ele geçen düşman, esir.*

1. Bu **tutsaḳlar** işi olduḳda teftīş
   Bilindi kim biri ḫān oġlı imiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 81). [tutsaḳlar, -lar]*

tutul-: *Birine ya da bir şeye tutkun olmak, çok sevmek.*

1. Var iste ki yārdur ne kim var
   Cān mürġı **tutulmayup** cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 100). [tutulmayup, -ma, -y, -up]*

tutul-: *Kapatılmak, sarılmak, üzeri örtülmek.*

1. Meger āhum ile rāhuñ **tutuldı**
   Duhānumdan seḥer-gāhuñ **tutuldı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 46). [tutuldı, -dı]*

tutul-: *(Vücudu veya bir organı) işleyemez duruma gelmek.*

Çü şeşdi ʿuḳde-i tīri girihden
Tutuldı semʿ-i zühre ṣavt-ı zihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 62). [tutuldı, -dı]*

tutul-: *Yakalanmak, ele geçirilmek. [2]*

1. Esīr olmaya ḫusrān ile Ḫusrev
   Tutulmaz ʿuḳdeye düşüp meh-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 60). [tutulmaz, -maz]*

Ol ugurlıḳda dün düşmişdi bende
Tutulduġına tutmış çarḫı ḫande *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 18). [tutulduġına, -duġ, -ı, -na]*

tutuş-: *Yanmak, ateş almak.*

1. Tapuñdur od ol ʿūd-ı nevā-keş
   Tutuşmasun mı ʿūd irdükde āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 94). [tutuşmasun, -ma, -sun]*

tutuş-: *Yanmak, ateş almak II aaşk ateşiyle yanıp tutuşmak.*

1. Heves āb ü gilinde düşmişüñdür
   Havañ odlarına **tutuşmışuñdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 232). [tutuşmışuñdur, -mı, -şuñ, -dur]*

tūtyā: *Göze çekilen sürme; çinko madeniyle yapılan ve göz hastalıklarında kullanılan bir tür ilaç. [2]*

1. Her ẕerre ġubār-ı cevherinden
   Yüz mihr gözine **tūtyādur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 12). [tūtyādur, -dur]*

tūtyā: *Sürme II Sevgilinin ayağının tozundan göze çekilen sürme.*

1. Gözüme **tūtyā** gerdüñ alam ben
Gehī būse gehī derdüñ alam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 83). [tūtyā,]*

tūtya-reng: *Tutiya renkli. Siyah.*

1. Gözi bir toz gördi **tūtya-reng**
Ki göñül gözgüsinden giderür jeng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 37). [tūtya-reng,]*

tuvaġ: *Duvak, yüz örtüsü.*

1. Bürür gerçi başına al **tuvaġı**
ḳılur nūrānī anı yüzi aġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 3). [tuvaġı, -ı]*

tuvurd-: *(Kulak) dikmek, kabartmak.*

1. Belinledi yuḫudan gördi Şebdīz
Ḳulaḳların **tuvurduraḳ** baḳar tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 46). [tuvurduraḳ, -uraḳ]*

tuy-: *Duymak, dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, hissetmek. [4]*

1. Şemmesin ol şemāʾilüñ **tuyalı**
Dil-i pür-ḫūn açıldı ġonce-miş̲āl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 3). [tuyalı, -alı]*

tuy-: *Duymak, işitmek.*

1. Olur ṣūretden eyle bī-ḫaber ol
Ki **tuymaz** lafẓ-ı maʿnādan eser ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 50). [tuymaz, -maz]*

tuynaġ: *Tırnak.*

Anuñçün **ţuynaġına** āhen ü ţaş
Hemān ol resmileydi kim ţaşa baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 19). [ţuynaġına, -ı, -na]*

tuz: *Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.*

1. Eger-çi işlerüñ **tuz** leẕẕetidür
Girü ḥadden aşıcaḳ āfetīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 91). [tuz,]*

tuz: *Güzellik, hüsün, melahat, şirinlik.*

1. Sözinde biñ şeker **ţuzında** yüz nāz
Hezārān ʿizz ü nāz ile ţtdi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 47). [ţuzında, -ın, -da]*

tuzaġ: *Kuş veya yaban hayvanlarını yakalamaya yarayan araç veya düzenek.*

1. Ki Ṣāvūr aṣa ḳomışdı budaġa
Şikār olmaġ içün şāhīn **ţuzaġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 84). [ţuzaġa, -a]*

tuzak: *Birini veya bir topluluğu güç duruma düşürmek için kurulan düzen.*

1. Dimekden işlemege yol uzaḳdur
Bu ḳīl ü ḳāl daḫi bir **tuzaḳdur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 64). [tuzaḳdur, -dur]*

tümen: *On bin, pek çok. [2]*

1. Didi ābū-yı hey hey bu yaman it
Ne ṭoñuzdur ki ḳaytarmaz **tümen** it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 10). [tümen,]*

tünd: *Sert, şiddetli, haşin. [2]*

1. Bilürsin ḥamle vaḳti olsa Şebdīz
Ne resme **tünd** merkebdür nice tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 44). [tünd,]*

tünd ü tīz ol-: *Sert ve keskin olmak. II. Parlamak, birdenbire kızmak, öfkelenmek. [İkileme]*

1. Pes **oldı tünd ü tīz** eyle ki āteş
Didi Pervīze ki iy sālār-ı ser-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 13). [tünd ü tīz oldı, -dı]*

tünd-ḫūlıḳ: *Sinirli bir biçimde davranma, asabilik, asabiyet. [2]*

1. Degül ṭaʿn ḫūblardan **tünd-ḫūlıḳ**
Nite ki āyīnelerde saḫt-rūlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 9). [tünd-ḫūlıḳ,]*

tündlik: *Sinirli bir biçimde davranma, asabilik, asabiyet.*

1. Ki tīz olma şehā bu **tündlikden**
Ki anuñdur tīzligi kündlikden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 3). [tündlikden, -den]*

tünd-rek: *Daha sert, daha haşin.*

1. Eger Şebdīz-i tevsen tīz-rekdür
Bu Gülgūnuñ da ḫūyı **tünd-rekdür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 156). [tünd-rekdür, -dür]*

türāb: *Toprak. [2]*

1. Gülāb ol deñlü ṣaçmışdı **türāba**
Ki āb almazdı cüllābı ḥisāba *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 95). [türāba, -a]*

türk: *Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönlere yayılarak büyük devletler kuran, Türkçe'nin değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu milletten olan kimse. [3]*

1. Ol şāh-ı māh-peyker sulṭān-ı heft-kişver
Ki emrindedür serāser Efrenc ü **Türk** ü Deylem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 70). [türk,]*

türk-i bī-rāh: *Yolunu kaybetmiş köylü.*

1. Ki çift işler iken bir **türk-i bī-rāh**
Sabanına alur bir ḥalḳa nā-gāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 29). [türk-i bī-rāh, -]*

türk-i ḥaṭāyī: *Hıtay güzeli. II. Çok güzel kimse (Şirin).*

1. Ṣavāb olur mı iy **türk-i ḫaṭāyī**
Ṣaçacaḳ demde çīn itmek ʿaṭāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 7). [türk-i ḫaṭāyī, -]*

türk-i mest: *Kendinden geçmiş güzel.*

1. Gözüme ʿāşıḳ öldürmekdurur ḫū
Ki **türk-i mest** bilmez ud u ḳorḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 92). [türk-i mest, -]*

türkāne: *Türk işi, Türk tarzı; güzel.*

1. Ḳılur idi ḳuru nāmūs-ı kürdī
İçerdi ṣāf içün **türkāne** dürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 86). [türkāne,]*

türkāne börk: *Türk işi başlık/şapka. (Husrev ü Şirin mesnevisinde Şirin'in giydiği, ava giderken giyilmesi adet olduğu söylenen bir başlık. Erkeklerin taktığı türden bir şapka).*

1. Ḳomış başına bir **türkāne börki**
Ki yaġma ide görki Rūm u Türkī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 13). [türkāne börki, -i]*

türkāne ḳabā: *Türk kaftanı (Husrev ü Şirin mesnevisinde ava giderken giyilmesi adet olduğu söylenen bir giysi. Erkeklerin giydiği türden bir kaftan).*

1. Ḳamu türkāne geymişler ḳabāyı
Güni ḳoyup külāha börke ayı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 23). [türkāne ḳabā, -]*

türkī: *Türk gözü.*

1. Daḫı hindūlarım oda taparlar
Daḫı **türkīlerüm** cānlar ḳaparlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 58). [türkīlerüm, -ler, -üm]*

türkī: *Türkistan memleketi, Türk yurdu.*

1. Ḳomış başına bir türkāne börki
Ki yaġma ide görki Rūm u **Türkī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 14). [türkī,]*

türkī: *Türklerden, Türklere mensup.*

1. Girü biñ **Türkī** vü Rūmī ḳabā-pūş
Güzel ḳul zülf çenber ḥalḳa der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 11). [türkī,]*

türkistān: *Türkistan memleketi.*

1. Ḫurūc itmiş Ḫatādan Sāye ḫāḳān
Ki ḥükmindeydi **Türkistān** ü Tūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 46). [türkistān,]*

türk-tāzī yit-: *Baskın yapmak. [Deyim]*

1. Şehā māh ile bāzī itmek olmaz
Güneşe **türk-tāzī yitmek** olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 22). [türk-tāzī yitmek, -mek]*

türk-zāde: *Türk oğlu, Türk (Hürmüz).*

1. Ṭanışup didiler bu **türk-zāde**
Ki kisrā taḫtı adın virdi bāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 3). [türk-zāde,]*

türvende: *Turfanda (Farsça tervende), mevsimin başında ilk yetişen (meyve, sebze).*

1. Ne var maḥbūb ise her laḫẓe maṭlūb
Yimişlerde olur **türvende** merġūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 48). [türvende,]*

tüvān ol-: *İrade göstermek.*

1. **Tüvān olmadı** ol bed-mihr bī-dād
Ki bir ḳuru selām ile ḳıla yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 89). [tüvān olmadı, -ma, -dı]*

tüvānā: *Güç ve kuvvet sahibi Allah.*

1. Didi iy ḳādir ü ḥayy ü **tüvānā**
Cihān esrārına bīnā vü dānā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 1). [tüvānā,]*

tüvānā: *Güçlü, kuvvetli. [3]*

1. Büzürgūmīd adı üstād ü dānā
Ḳamu aḳsām-ı ḥikmetde **tüvānā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 8). [tüvānā,]*

U

ʿubūdiyet: *Kulluğun gereklerini dikkatli bir şekilde yerine getirme, kulluk etme. [2]*

1. Duʿā yüzin ʿ**ubūdiyet** yirine
   Ḳoyup tozuñ umar devlet yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 143). [ʿubūdiyet,]*

ʿubūr it-: *Bir taraftan öbür tarafa geçmek, karşı yakaya geçmek.*

1. Gice gündüz bu seyyārāt-ı nūrī
   Dekin mi **ider** üstüñden ʿ**ubūrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 22). [ʿubūrı ider, -er]*

uc: *Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası [8]*

1. Bir iğne düşse gökden yoġ idi yir
   Ḳılıç **ucından** özge turacaḳ yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 54). [ucından, -ı, -n, -dan]*

uca: *Kuyruk sokumu, makatta kuyruk yeri dibindeki mercimek büyüklüğünde kemik; kalça kemiklerinin birleştiği yer, oturulacak yerin iki tarafı.*

1. Naẓar ḳılsañ **ucasına** biline
   İki ʿālemdür aṣlu bir ḳılına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 93). [ucasına, -sı, -n, -a]*

uç: *Hudut, serhat, sınır. [3]*

1. Münādi ḳıldılar ger orta ger **uç**
   Ki vay aña ki ḳıla kimseye güç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 83). [uç,]*

uç-: *Havada yol almak, havada gitmek. [11]*

1. Cān ḳuşı ger felekde **uçarsa** melek-miṣāl
   Boynına dām-ı zülfüñi salsañ irer yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 7). [uçarsa, -ar, -sa]*

uç-: *Havalanmak II gitmek.*

1. Zihī nūr-ı tecelli kim görindi ṣunʿ-ı mevlādan
   Ki görse isteye **uçmaḳ** melek firdevs-i aʿlādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 2). [uçmaḳ, -maḳ]*

uç-: *Havalanmak II çok hızlı gitmek. [2]*

1. **Uçup** geldüm ki ʿarż idem peyāmum
   Degürem ağız ağıza selāmum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 59). [uçup, -up]*

uç-: *Havalanmak II çok sevinmek.*

1. Yiter yil vir degülven rūstāyī
   Yiter sıġa ki **uçmaz** bu havāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 18). [uçmaz, -maz]*

uç-: *Havaya kalkıp gitmek, tayeran etmek. II Ölmek.*

1. Gülistānuñdan er **uçdıysa** bir ḳuş
   Nice bülbüller ol bāġa ola tuş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 97). [uçdıysa, -dı, -y, -sa]*

uç-: *Havalanmak II ortadan kaybolmak. [2]*

1. Ki yā-Rab gine **uçdı** mı çeküp baş
   Uçar ḳuşa olımaz kimse yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 27). [uçdı, -dı]*

uçar kuş: *Hızlı uçan kuş. [4]*

1. **Uçar ḳuşuñ** ṣuyınca gitmek olmaz
   Eser yile yügürüp yitmek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 115). [uçar ḳuş, -]*

uçar kuş: *Hızlı uçan kuş (Şebdiz).*

1. Çün altıñda bulına ol **uçar ḳuş**
   Göz irürmesün itse yil taʿcīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 335). [uçar ḳuş, -]*

uçar kuş irürmez: *Kuşların bile erişemeyeceği yükseklikte olan yer/şey. [Deyim]*

1. Var idi ol ṭaġda bir deyr-i ʿālī
   Ki **uçar ḳuş irürmezdi** ḫayāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 72). [uçar ḳuş irürmez, -]*

uçıġ-: *Yükselmek istemek.*

1. Geh **uçıġup** şehüñ elden toġanı
   Gügercinden diledi döke ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 163). [uçıġup, -up]*

ucından: *Sebebiyle, yüzünden, ötürü, -den dolayı.*

1. Bu ẓālim fiʿli **ucından** oġlı maẓlūm
ḳalısar milk-i ecdādına maḥrūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 19). [ucından,]*

uçmaġ: *Cennet.*

1. Ki seyr eyler idüm bir bāġ içinde
Naẓīri olmaya **uçmaġ** içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 108). [uçmaġ,]*

uçmak: *Cennet. [2]*

1. Melekdür bu meger göklerden inmiş
Yā-ḫūd ḥūrīdür **uçmaḳdan** yayınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 50). [uçmaḳdan, -dan]*

uçmak: *Cennet. II. cennet gibi güzel yer (Şirin'in kasrı).*

1. Aç **uçmaḳ** ḳapusın bir laḥża iy ḥūr
Ḳuṣūrumuz bilürüz eyle maġfūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 31). [uçmaḳ,]*

uçuḳ-: *Yükselmek; -e uzanmak, yetişmek, ulaşmak.*

1. Görür şeh bir demürden baġlu ḳapu
Ḳara taşdan **uçuḳmış** göge yapu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 20). [uçuḳmış, -mış]*

uçuk tut-: *Cin tutmak, sara tutmak. [Deyim]*

1. Yıḳıldı kürsīden toprağa bī-cān
Uçuḳ tutmış bigi endāmı lerzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 26). [uçuḳ tutmış, -mış]*

uçur-: *Koşturmak, süratle göndermek.*

1. Ki Şāvūrı **uçurmış** idi Pervīz
Ki pervāz ura Ermenden yaña tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 3). [uçurmış, -mış]*

uçur-: *Ortadan kaldırmak, yok etmek.*

1. Bu dehr aña daḫı irürdi ḳahrı
Uçurdı mihrin ü içürdi zehri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 78). [uçurdı, -dı]*

ʿūd: *Dulaptal otugillerden, tropik bölgelerde yetişen, dinî törenlerde yakılan ve yanarken güzel koku veren, odunu ve kabuğu hoş kokulu bir ağaç. [12]*

1. Buḫur olmış şu deñlü **ʿūd** ü ʿanber
Ki ider ʿālem dimaġını muʿaṭṭar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 21). [ʿūd,]*

ʿūd: *Teknesi yarım armudu andıran, dilim adı verilen 17 ilâ 27 ahşap şeridin birbirine yapıştırılmasından meydana gelen, göğsü ladinden, perdesiz, kısa saplı, beşi çift, biri tek on bir telli, mızraplı çalgı. [11]*

1. Çü āvāzın ḳıla **ʿūd** ile dem-sāz
Yanardı ʿūd-veş hem bezm ü hem sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 225). [ʿūd,]*

ud: *Ut. Kaygı.*

1. Gözüme ʿāşıḳ öldürmekdurur ḫū
Ki türk-i mest bilmez **ud** u ḳorḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 92). [ud,]*

ʿūd-ı kumārī: *Hindistan cenubunda Kumarî Burnu'nda yetişen, ûd-ı kumârî ud ağacının âlâsı.*

1. Dimāġ-ı ʿāleme bād-ı bahārī
Dütüzmiş ʿanber ü **ʿūd-ı ḳumārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 4). [ʿūd-ı ḳumārī, -]*

ʿūd-ı nevā-keş: *Şarkı söyleyen/ses çıkaran öd ağacı.*

1. Tapuñdur od ol **ʿūd-ı nevā-keş**
Tutuşmasun mı ʿūd irdükde āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 93). [ʿūd-ı nevā-keş, -]*

ʿūd tut-: *Ut çalmak.*

1. Buyurdı şeh ki **tuta** Bārbed **ʿūd**
Ser-āġāz eyleye elḫān-ı Dāvūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 29). [ʿūd tuta, -a]*

ʿūd ü sipend yaḳ-: *Öd ağacı ve üzerlik tohumunu yakmak. Buhur, tütsü yakmak. Çeşitli amaçlarla güzel kokulu maddeleri ateşle tutuşturmak (Beyitte kem gözlerden sakınmak, cin ve şeytandan gibi varlıkların yol açacağı uğursuzluklardan korunmak için yakılmaktadır). [İkileme]*

1. Pes andan yaḳdılar ʿūd ü sipendi
Ki irürmeye yavuz göz gezendi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 105). [ʿūd ü sipend yaḳ, -]*

ʿudūl: *Geri dönme.*

1. Şerefde ḫaste olaydı nüzūli
Ḫilāfınca suʿūdı vü ʿ**udūli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 6). [ʿudūli, -i]*

ʿudūl it-: *Dönmek, sapmak.*

1. Çü mihmānem niçün olam fużūlī
Senüñ ʿadlüñden **itmezven** ʿ**udūli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 54). [ʿudūli itmezven, -mezven]*

ʿud-veş: *Öd ağacı gibi.*

1. Çü āvāzın ḳıla ʿūd ile dem-sāz
Yanardı ʿ**ūd-veş** hem bezm ü hem sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 226). [ʿūd-veş,]*

ʿūdveş: *Bir çalgı âleti olan ud gibi.*

1. Ney-i ʿışḳa ur imdi ʿūd-veş çeng
Ki ahuñ odı her dem ide āheng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 25). [ʿūdveş, -]*

ufuḳ: *Gök kenarı, gök ile yerin birleşmiş gibi göründüğü yer. [3]*

1. **Ufuḳdan** ṭāliʿ olmadın hilālüm
Günüme ḳarşu gelmesün zevālüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 37). [ufuḳdan, -dan]*

uġra-: *Kötü duruma konu olmak.*

1. Ḥasretā derdā ki vuṣlat niʿmetini bilmedüm
Uġrayası cāna furḳat zaḥmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 2). [uġrayası, -y, -ası]*

uġra-: *Maruz kalmak, karşılaşmak.*

1. Gözi yolda ki ne oldı ḥāl-i Şāvūr
Neye **uġradı** ol miskīn ü mehcūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 66). [uġradı, -dı]*

uġra-: *Rastlamak. [3]*

1. Nebāta **uġradum** olmadı behrem
Revādur zehr ile çāk olsa zehrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 227). [uġradum, -du, -m]*

uġraş-: *Karşılaşmak, rast gelmek, rastlamak, kavuşmak.*

1. Daḫı didi ki gör oñduġını iş
Ki **uġraşmadı** kimse yad u biliş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 66). [uġraşmadı, -ma, -dı]*

uġrı: *Hırsız. [2]*

1. Yük ıssı ger ḥarāmīden ḥazīndür
Faḳīr ü müflis **uġrıdan** emīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 150). [uġrıdan, -dan]*

uġurla-: *Çalmak. [2]*

1. Semend-i bād-pāya çün ura zīn
Rikābından yil **uġurlaya** dizgin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 218). [uġurlaya, -ya]*

uġurlayın: *Sessizce, gizlice.*

1. ḳaḳımaḳ āşkāre kim göz açma
Uġurlayın göñül düzmek ki ḳaçma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 40). [uġurlayın,]*

ugurlık: *Uğruluk, hırsızlık.*

1. Ol **ugurlıḳda** dün düşmişdi bende
Tutulduġına tutmış çarḫı ḫande *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 17). [ugurlıḳda, -da]*

ʿuḳāb: *Kartal. [3]*

1. Ḫadengi çengi çün ki ide ʿıḳābı
Kemīn küncişke şayardı ʿ**uḳābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 12). [ʿuḳābı, -ı]*

ʿukāb: *Kartal; Kartal takım yıldızı.*

1. Felekden tīri zaḫmınuñ ʿiḳābı
Bıraḫdı topraġa nesr ü ʿ**uḳābı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 86). [ʿuḳābı, -ı]*

ʿuḳbā: *Ahiret, dünyaya kıyasla öbür yaşam.*

1. İki şāh oldı lā dünyā vü ʿ**uḳbā**
Gider kim bite illā'llāh mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 49). [ʿuḳbā,]*

ʿukde: *Düğüm.*

1. Dilerseñ berk idesin bend-i cismüñ
Budur key ʿ**uḳdesi** ḫod ol tılısmuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 190). [ʿuḳdesi, -si]*

ʿukde: *Düğüm II gönle dert olan şey.*

1. Bir ol kim bilimezem Ḥaḳḳı evvel
Neciydügini ḳıl bu ʿ**uḳdeyi** ḥal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 14). [ʿuḳdeyi, -yi]*

ʿuḳde-i tīr: *Okun düğümü.*

1. Çü şeşdi ʿ**uḳde-i tīri** girihden
Tutuldı semʿ-i zühre ṣavt-ı zihden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 61). [ʿuḳde-i tīri, -i]*

ʿukdeye düş-: *Bağlanmak, tutulmak. [Deyim]*

1. Esīr olmaya ḫusrān ile Ḫusrev
Tutulmaz ʿ**uḳdeye düşüp** meh-i nev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 60). [ʿuḳdeye düşüp, -üp]*

ʿukūbet: *Eziyet, işkence.*

1. Ḳamuya ʿafv iderseñ var ʿ**uḳūbet**
Ne zehre kimseye ki ide ḥuṣūmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 119). [ʿuḳūbet,]*

ʿukūbet it-: *Cezalandırmak.*

1. Ḳılurdı çoḳ vefāya az mürüvvet
İderdi az günāha çoḳ ʿ**uḳūbet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 34). [ʿuḳūbet iderdi, -er, -di]*

ʿukūl: *Akıllar. [3]*

1. ʿ**Uḳūl** ü nefs ü ervāḥ u melāʾik
Ḳamu birdür meşāriʿ ger memālik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 45). [ʿuḳūl,]*

ʿuḳūl: *Akıllar II Kişiler. [2]*

1. Kibriyāñuñ kārbānından ḫaber vermez ʿ**uḳūl**
İrmez andan cān ḳulaġına meger bank-i ceres *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 7). [ʿuḳūl,]*

ʿukūl-i ʿāliyān: *Değerli, yüce kimselerin akılları.*

1. Degüldür ol teveccüh bu cihāna
Teşebbühdür ʿ**uḳūl-i ʿāliyāna** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 64). [ʿuḳūl-i ʿāliyāna, -a]*

ʿukūl ir-: *Akıl ermek; anlamak, çözmek. [Deyim]*

1. Velī dāʿīlıġa lāyıḳ degüldür
ʿ**Uḳūl irmez** bu şāhuñ rütbetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 71). [ʿuḳūl irmez, -mez]*

ula-: *Bitiştirmek, katmak, eklemek, ilâve etmek.*

1. **Ulayup** ʿişret ile ṣubḥa ṣāmı
Şekker ẕevkiyle ḳıldı nūş cāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 49). [ulayup, -yup]*

ulaġ: *Haberci, elçi. [2]*

1. Çü şāh adın işitdi cān ḳulaġı
Ḳıvanup geçdi tāzīden **ulaġı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 132). [ulaġı, -ı]*

ulaġ: *Ulak, ulaşım için kullanılan (at, deve, motorlu araç vb.) araç.*

1. **Ulaġumda** bilürem yoḫdur ol baş
Ki olam tāzī binenler ile yoldaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 5). [ulaġumda, -um, -da]*

ulal-: *Büyümek, yetişmek.*

1. Nemā bulmış neşāṭ ü nāz içinde
Ulalmış devlet ü iʿzāz içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 30). [ulalmış, -mış]*

ulaş-: *Erişmek, kavuşmak. [4]*

1. **Ulaşdı** ṣanki Ḥıżra Āb-ı Ḥayvān
Yā-ḫūd Belḳīse irişdi Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 203). [ulaşdı, -dı]*

ulaş-: *Erişmek, ulaşmak.*

1. Ulaşdı sunʿ-ı Ṣāniʿ ḥükm-ı Ḳādir
Ki cünbiş ḳıldı yir yirin ʿanāṣır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 11). [ulaşdı, -dı]*

ulaşdur-: *Yetiştirmek, eriştirmek, kavuşturmak.*

1. **Ulaşdurup** dün ü gün ṣubḥa şāmı
   Ḳıtāl ḍarb ü ḥarb idi müdāmī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 115). [ulaşdurup, -up]*

ulayu: *Devamlı, arka arkaya.*

1. Buyurdı bindi leşkerler **ulayu**
   Biş on günlik yola dek ḳarşulayu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 5). [ulayu,]*

ulu: *Büyük, çok. [2]*

1. Suçum gerçi **uludur** luṭfuñ işle
   Kiçi yaşuma raḥm idüp bağışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 31). [uludur, -dur]*

ulu: *Büyük, heybetli.*

1. Ḳurılmışdı şehe çaṭr-ı hümāyūn
   Bir **ulū** fīl üzre fāl-ı meymūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 74). [ulū,]*

ulu: *Büyük, yüce. [12]*

1. **Ulu** niʿmetdurur Ḥaḳdan bu maḳṣūd
   ʿAceb mi niʿmet ısı olsa maḥsūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 111). [ulu,]*

ulu: *Büyük, yüce, değerli. [7]*

1. Bir **ulu** ʿavret olmış pād-şāhı
   Ki cūş iltür Sipāhāna sipāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 61). [ulu,]*

ulu: *Yüce, yüksek.*

1. Didiler pād-şehsin devletüñ var
   Ḳamumuzdan **ulu** ʿaḳluñ bilüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 30). [ulu,]*

ulu: *Yüksek. [2]*

1. Yaḳın yirde bir **ulu** taġ vardur
   Ki ucından içümde dāġ vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 101). [ulu,]*

ulu: *İhtişamlı, görkemli. [4]*

1. Gice irişdi şāh ol köye girdi
   Ulu meclis düzetdi ṭoya girdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 34). [ulu,]*

ulu: *Büyük şeyh, veli. [2]*

1. Şefīʿ idindi şāha **uluları**
   Yüzi şululuları ḫōş-ḫūluları *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 7). [ulularu, -lar, -ı]*

ulu: *Büyük, yüce kişi.*

1. Kiçilikden ger aġzum itdise nāz
   Ulular kiçi suçından gelür vāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 26). [ulular, -lar]*

ulu: *Sözüne ve düşüncesine değer verilen, nüfuzlu ve itibarlı kimse. [4]*

1. Dirildiler **ulular** rūze-baḫta
   Ögütleyüp geçürdilerdi taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 11). [ulular, -lar]*

ulu and ol-: *Büyük söz, yemin olmak. [Deyim]*

1. Biraz günden ki irdi bişe yaşı
   Ulu and oldı ḳavm ü işe başı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 82). [ulu and oldı, -dı]*

ulu kiçi: *Büyük küçük, önemli sıradan. II. Herkes.*

1. Çü şehlıḳ oldı Şīrīne muḳarrer
   Ulu kiçi olur emrine musaḫḫar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 14). [ulu kiçi, -]*

ulu yir: *Yüce mevki. İlahi makam.*

1. Bize taʿlīm ḳılan naḳş ü taṣvīr
   Ulu yirden olur dir rūḥa taḥrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 194). [ulu yirden, -den]*

ulu yollu: *Büyük, saygın kişi.*

1. Kiçilerüñ işi cürm ü ḫaṭādur
   Ulu yollularuñ ʿafv ü ʿaṭadur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 36). [ulu yollularuñ, -lar, -uñ]*

ululıġ: *Yücelik, yükseklik.*

1. Lisān-ı şerʿ aña dir ʿarş-ı aʿẓam
Ululığına irmez ʿaḳl-ı ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 179, Mısra 18). [ululığına, -ı, -na]*

ʿulūm: *İlimler, bilimler.*

1. ʿ**Ulūm** u faẕl iledür çarḫa ḳāżī
Eviyçün oldı Ḳavs ü Ḥūta rāżī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 11). [ʿulūm,]*

ʿulviyyāt: *Manevî yükseklikler.*

1. Bula mı ʿaḳl-ı cüzvī ol mecāli
Ki maʿlūm ola ʿ**ulviyyāt** ḫāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 176). [ʿulviyyāt,]*

um-: *Ümit etmek, beklemek. [34]*

1. İy ḫᵛāce kime yalvarayın ben gedāy çün
Sen şāhdan şefāʿat **umar** ḫᵛāce vü gedā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 92). [umar, -ar]*

ʿummān: *Büyük deniz, okyanus.*

1. Biri deryā-yı ḳulzüm biri ʿ**ummān**
Ne ḥad bellü aña ne buña pāyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 23). [ʿummān,]*

ʿummān: *Büyük deniz, okyanus II çok fazla gözyaşı dökme.*

1. Bu ḥasretden gözüm yaşında göñlüm
Ṣanasın ġarḳadur ʿ**ummāna** teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 8, Mısra 14). [ʿummāna, -a]*

ʿummān-ı cūşān: *Coşup kaynayan okyanus.*

1. Ṣanasın maʿreke ʿ**ummān-ı cūşān**
Mübārizler ġirīvān ü ḫurūşān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 59). [ʿummān-ı cūşān, -]*

ʿummāna bir ḳaṭre dime-: *Okyanusu bir damla kadar bile görmemek. II. Çok zor olan bir işi kolay görmek. [Deyim]*

1. Şu resme ṣuṣamışdur ḳana cānum
Ki **bir ḳaṭre dimez** ʿ**ummāna** ḫānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 48). [ʿummāna bir ḳaṭre dimez, -z]*

umūr-ı mümkin: *Sonradan yaratılmış olanların hususları.*

1. **Umūr-ı mümkinüñ** ḥikmetlerinden
Vücūd-ı vācibüñ ḳudretlerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 45). [umūr-ı mümkinüñ, -üñ]*

un: *Buğdayın toz hali. [2]*

1. Ben anuñ siḥr ü efsūnuñ bilürven
Ögütsün seng ü ḫār **unın** bilürven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 42). [unın, -ı, -n]*

un eyle-: *Un haline getirmek.*

1. Degül miṣkāl ile rıṭl ile her gün
Saçarlardı ol kebābā **eyleyüp un** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 20). [un eyleyüp, -y, -üp]*

unıt-: *Unutmak, aklından gitmek. [2]*

1. İki üç mīl olupdı devr-i meydān
Ki dīvin **unıda** görse Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 22). [unıda, -a]*

unıt-: *Akıldan çıkarmak. II. Gereken önemi vermemek, üstünde durmamak.*

1. Dir idi böyle yig ḫāli mizācuñ
Toyıcak **unıdurven** ḥālin acuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 146). [unıdurven, -ur, -ven]*

unudıl-: *Hatırlanmamak, akla gelmemek.*

1. Şol ad kim añıcaḳ nefriñ idile
Añılmaḳdan yig ol kim **unudıla** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 14). [unudıla, -a]*

unut-: *Aklında kalmamak, hatırlamamak.[6]*

1. **Unutma** itdügüñi ḫayr eger şer
Bulursın ẕerre ẕerre iy birāder *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 23). [unutma, -ma]*

unut-: *Hatırdan, gönülden çıkarmak. [3]*

1. Duʿā vü ḫıdmet eyle ben ḳulından
Unutmasun ḳulın luṭfı yolından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 44). [unutmasun, -ma, -sun]*

unutdur-: *Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak ll Bir durumun başka bir durumdan daha üstün hâle gelerek onu bastırması. [2]*

1. Şu resme yapdı ʿadl ile cihānı
   Ki **unutdurmış** idi Nūşīnrevānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 18). [unutdurmış, -mış]*

ur-: *Hızla değmek, çarpmak; bir şeyi başka bir şey üzerine hızlıca çarpmak. [19]*

1. Ne taşa ki **ura** naḳş ile esāsı
   Anuñ veznince altundur bahāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 41). [ura, -a]*

ur-: *Bağlamak.*

1. Duḫānından ḳurardı ḳara ḫayme
   Ṭınābın ḫaymenüñ **ururdı** ġayme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 20). [ururdı, -ur, -dı]*

ur-: *Baskın yapmak, gasp ve yağma etmek.*

1. Ṣıfāhān şehlerindendür bu meh-rū
   Tatar **urup** yuvadan düşmiş ayru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 48). [urup, -up]*

ur-: *Belli bir sesi yüksek olarak çıkarmak, haykırmak.*

1. Perī-peyker bu sözden oldı derhem
   Pes **urdı** ḳaḳıyup Ṣāvūra dir hemen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 48). [urdı, -dı]*

ur-: *Dayamak, dayanmak. Yaslamak, yaslanmak.*

1. Oturdı bir ṭaşa arḳasın **urdı**
   Ne yatmaḳ dizginini ṭutdı ṭurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 55). [urdı, -dı]*

ur-: *-dAn söz etmek, bahsetmek.*

1. Feraġat gösterüp Meryem ġamındañ
   Ururdı dem-be-dem ʿĪsā demiñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 14). [ururdı, -ur, -dı]*

ur-: *Derlemek, bir araya getirmek, hazırlamak. [2]*

1. Biñ adlu pehlevān **urmışdı** Behrām
   Ki turmazdı birine Rüstem-i sām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 1). [urmışdı, -mış, -dı]*

ur-: *Derlemek, bir araya getirmek, toplamak. [2]*

1. Çeriden **urdı** otuz biñ güzīn er
   Ki ola her biri biñe berāber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 53). [urdı, -dı]*

ur-: *Dökmek, akıtmak.*

1. Dimezven kim nişāna tīr **urdı**
   Şeker tengine cūy-ı şīr **urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 184). [urdı, -dı]*

ur-: *Giydirmek, giyinmek, takmak.*

1. Revan buyurdı ki ata zīn uralar
   Ṣabāya kisvet-i zerrīn **uralar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 16). [uralar, -a, -lar]*

ur-: *Kurmak, inşa etmek. [3]*

1. Pes ol zerrīn muraṣṣaʿ kürsiyi **ur**
   Direk dibinde şeh ḳarşusına tur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 57). [ur,]*

ur-: *Nişan alarak atmak.*

1. Ḳaşum ḳarşuña oldıysa kemān-vār
   Ur oḳ kim sende daḫı ol kemān var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 32). [ur,]*

ur-: *Saplamak, vurmak. [5]*

1. Delü göñlüm herze-gūyına aṣā zülfüñ ḳılı
   Ṣunduġınca yigrek **urur** āferīn çevgānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 10). [urur, -ur]*

ur-: *Takmak, bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek, geçirmek. [3]*

1. ṭamaġına licām-ı pehlevānī
   Urup rām eylesün rāmīler anı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 52). [urup, -up]*

ur-: *Üzerinde görünmek, üzerine düşmek, yansımak, aksetmek.*

1. Biregü görse bir sırça sarāyı
İçinden taşa **urur** rūşenāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 6). [urur, -ur]*

ur-: *Vurmak, baskın yapmak, gasp ve yağma etmek.*

1. Sürüñüz varalum ġayret bizümdür
ṭuruñuz **uralum** nuṣret bizümdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 28). [uralum, -alum]*

ur-: *Değdirmek; koymak.*

1. V'eger bite belā yolında diken
Sen anuñ divşürürseñ ol **urur** ten *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 32). [urur, -ur]*

uran: *Oran; had, nispet, mikyas, ölçü. [2]*

1. Bilürüz eyledür evvelde **uran**
Turıcı olmadı İrānā Ṭūrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 75). [uran,]*

uran urulur u diyen işidür: *Bir kişiye vuran bir zaman sonra vurulur; bir laf söyleyen kişi günü geldiğinde cevabını alır. II. Yapılan hiçbir kötülüğün karşılıksız kalmayacağını belirten söz grubu. Bugün dilimizde "geleceği varsa göreceği de var" atasözünün erken bir versiyonu kabul edilebilir. [Atasözü]*

1. Cihānuñ intiḳām itmek işidür
Uran urulur u diyen işidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 156). [uran urulur u diyen işidür, -]*

urġun: *Vurgun, vurma, yağma.*

1. Oturmış gāret ü **urġuna** meşgūl
Moġol ile nite-kim leşker-i ġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 65). [urġuna, -a]*

urın-: *Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek.*

1. Bıraḳdı tācın ü taḫtından indi
Yüzin yırtup **urındı** vü dögindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 76). [urındı, -dı]*

urış-: *Savaşmak, vuruşmak. [2]*

1. Kişi bir ḫᵛīşüñ öldürse **urışup**
Dökersin ḳanını anuñ dürişüp *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 49). [urışup, -up]*

urna-: *Kalb olmak, değişmek.*

1. Ṣanasın ābnūsa **urnadı** ʿāc
Ve-yā-ḫūd nīle ġarḳ idi sifīdāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 37). [urnadı, -dı]*

urt: *(Ort) Ateş.*

1. Bu ḳırḳ elli yıl içün ne savul yurt
Yaḳarsın od ursun ʿāleme **urt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 110). [urt,]*

uru ṭur-: *Hazır beklemek, amade olmak. [Deyim]*

1. Ḫırāmān ḳāmeti servin çü gördi
Aġaçlar ḫıdmet içün **uru ṭurdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 52). [uru ṭurdı, -dı]*

uruġ: *Nesil, tohum, soy,sop.*

1. Güzel bir ḳul daḫı Tatar **uruġı**
Girüp bir bāġdan üzmiş ḳoruġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 41). [uruġı, -ı]*

urul-: *Kurulmak, hazırlanmak.*

1. Ḳuruldı sāye-bān ü çetr ü ḫargāh
Uruldı ṭāḳ u eyvān taḫt ü dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 98). [uruldı, -dı]*

ʿurus eyle-: *Düğün sofrası kurmak. Ziyafet düzenleyip yeyip içmek. [Deyim]*

1. ʿArūs-ı şāha ger irdiyse fermān
Saġ olsun nice ʿ**urs eyleye** sulṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 96). [ʿurs eyleye, -y, -e]*

ʿuryān: *Çıplak. [3]*

1. Ol nā-kesi ki reddüñ eli atdı oḳlayın
ʿ**Uryān** ü aġzı ḳan yiri ṭopraḳ yolı hevā
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 22). [ʿuryān,]

uryān: *Çıplak. II Maddi varlığı olmayan.*

1. Yürür gögsin dögüp ḥayrān u **uryān**
Yüregi vü gözi biryān u giryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 13). [uryān,]*

ʿuryān ḳal-: *Çıplak kalmak. [Deyim]*

1. Zihī ṭon kim geyenler **ḳaldı ʿuryān**
Ne ʿuryān belki ḳurbān eyledi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 75). [ʿuryān ḳaldı, -dı]*

ʿuryān ol-: *Çıplak olmak. II Soyunmak.*

1. Çü ʿ**uryān oldı** ol cism-i münevver
ṣanasın cān yüzin açdı muṣavver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 29). [ʿuryān oldı, -dı]*

uṣan-: *Bıkmak, bezmek.[4]*

1. ʿAcem serverleri begler tamāmı
Uṣanup nefret etmiş ḫāṣ ü ʿāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 38). [uṣanup, -up]*

uṣañ ol: *Bıkmak, gaflet etmek, gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak, tekâsül göstermek, zühul etmek, ihmal etmek. [42*

1. Ne deñlü dir iseñ ḫarc iderüz māl
Uṣañ olma becid tut itme iḫmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 94). [uṣañ olma, -ma]*

uṣañ ol-: *Gafîl olmak, ihtiyatsız davranmak, ihmal etmek.*

1. Daḫı söz söyleme dön ḳaṣruña var
Uṣañ olma yaraġuñ gör ne kim var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 332). [uṣañ olma, -ma]*

uṣūl: *Bir kimsenin anne, baba, dede ve nineleri.*

1. Ṭabīʿiyyata eylegil şürūʿı
Uṣūli añladuḳ ẕikr it fürūʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 6). [uṣūli, -i]*

uṣūl vü fürūʿ: *Atalar/dedeler/cetler ve torunlar/çocuklar; bir kimsenin soyundan olup kendisinden önce ve sonra gelen kimseler. [İkileme]*

1. Toḳuz atası vü dört anası mevlūd
Uṣūlı vü fürūʿı cümle mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 6). [uṣūlı vü fürūʿı, -ı]*

uş: *Bu, işte bu. [8]*

1. Ḳapuñdan özge bulınmadı çün penāh baña
Uş işigüñ tozıdur şimdi secde-gāh baña *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 2). [uş,]*

uş: *İşte. [11]*

1. Dün saçı ẓulmın uzatdıysa bu ser-gerdānına
Uş bugün ʿadli yüzi raḥm itdi raḥmet cānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 2). [uş,]*

uş: *İşte, şimdi. [12]*

1. Bu aşuñ ṣerbetinden sizerem **uş**
Ki baña nīş olısar ayruġa nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 133). [uş,]*

uş gör-: *"Uş" sözcüğü, TDK'nın Derleme Sözlüğü'nde (Erzurum İli Ağızları, İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) "Ne âlâ, ne iyi; bk. ayrıca hoş" şeklinde tanımlanmaktadır. Beyitin ilk dizesinde yer alan ve "hoşça vakit geçirmek, iyi yaşamak" anlamına gelen "hoş gör-" ile benzer anlamda kullanılmaktadır. [Deyim]*

1. Demidür naḳd-i vaḳti ḫōş görelüm
Ki dem köymez diyince **uş görelüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 58). [uş görelüm, -elüm]*

uṣad-: *Ufatmak, parçalamak.*

1. Dün irüp virmedi bir rūşenāyī
İçürmedi **uṣadup** mūmyāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 44). [uṣadup, -up]*

ʿuṣṣāk: *Âşıklar. [3]*

1. Nevā-yı ḳumrī vü āvāz-ı bülbül
Ṣalar ʿ**uṣṣāḳa** sūz ü sāz ü ġulġul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 34). [ʿuṣṣāḳa, -a]*

ʿuṣṣāk: *Âşıklar; Uṣṣâk makamı.*

1. İşāret ḳıldı şeh aldı ele sāz
Nevālar ḳıldı ʿ**uṣṣāḳa** ser-āġāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 240). [ʿuṣṣāḳa, -a]*

ʿuṣṣāk: *Mûsikîmizde uṣṣak dörtlüsüne bûselik beşlisi ilâvesiyle meydana gelen ve dügâh (la) perdesinde karar kılan basit makam.*

1. Düzüp şiʿrin maḳām-ı āşnādan
Muḫayyer ḳıldı ʿ**uşşāḳı** nevādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 76). [ʿuşşāḳı, -ı]*

ut-: *Yenmek, oyunda kazanmak. [2]*

1. Ġarīmüñ ḫᵛār görüp yatma bī-derd
Ki naḳşı gelse bilmezler **utar** nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 106). [utar, -ar]*

utan-: *Çekinmek, mahcup olmak. [7]*

1. Didi **utanuraḳ** yire baḳaraḳ
Ki bir ay eyledi āyīne-veş Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 3). [utanuraḳ, -uraḳ]*

utandur-: *Utanmasına yol açmak, utanacak bir duruma düşürmek, mahcup etmek.*

1. Ḫacil ḳılduñ bizi cūd ü niʿamden
Utandurduñ öküş luṭf u keremden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 18). [utandurduñ, -du, -ñ]*

ʿ**utarid:** *Güneşe en yakın olan gezegen, Merkür. Klasik edebiyatta Debîr-i çarh diye nam salan bu gezegen, feleğin katibi olarak bilinir. Güzel söz, yazı ve sanatkarlığın sembolüdür. [6]*

1. ʿ**Utarid** rāyinüñdür ḫūşe-çīni
Anuñçün ḫūşe olmışdur ḳarīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 63). [ʿutarid,]*

utıl-: *Yenilmek.*

1. Tutılanlar ile bile tutılmış
Çoḳ oynamış velī ṣonra **utılmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 84). [utılmış, -mış, -]*

uvak: *Ufak, küçük, kırıntı.*

1. **Uvaḳ** eczā dirildi bir araya
Mizāc olmaya yaʿnī kim yaraya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 13). [uvaḳ,]*

uy-: *Bir inanca, bir anlayışa, bir duruma veya egemen bir güce uygun davranışta bulunmak, riayet etmek.*

1. Nice ʿazm-i şikār ü rezm idelüm
Uyalum cezm-i ʿaḳla bezm idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 32). [uyalum, -alum]*

uy-: *Birine veya bir şeye tabi olmak, aynı şekilde hareket etmek. [4]*

1. Yaḳında geldügün Şāvūr-ı naḳḳāş
Uyup gitdügin anuñla çeküp baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 32). [uyup, -up]*

uy-: *Birine veya bir şeye tabi olmak, bağlanmak. [2]*

1. Nice örtülü ola ʿışḳa **uyan** mest ü ser-bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 40). [uyan, -an]*

uyan-: *Belirmek, ortaya çıkmak.*

1. Çü Şāvūruñ sözi cāna boyandı
Ferāġat uyıdı ġavġa **uyandı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 52). [uyandı, -dı]*

uyan-: *Uyku durumundan çıkmak. [4]*

1. Gel iy devlet gözi bir dem baḳup dīdāra bīdār ol
Ola kim **uyana** nā-geh bu baḫt-ı ḫufte
ḫᵛābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 12). [uyana, -a]*

uyan-: *Uyku durumundan çıkmak. II. Ayılmak.*

1. Sanasın uyḫu daydı ol peri-ḫū
Uyandı gördi ne ol var u ne bu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 20). [uyandı, -dı]*

uyandır-: *Uyanmasını sağlamak II (Kulu) gafletten kurtarıp Allah'ın bilmesini ve tanımasını sağlamak.*

1. Çü ḳullar ḳıla ẕikrini ferāmuş
Uyandırmaġ içün geh geh burar güş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 62). [uyandırmaġ, -maġ]*

uyanuġ: *Uyanık, agâh, haberdar.*

1. Çü gözsüzler uyur görmez cihānı
Uyanuġa irer devlet nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 104). [uyanuġa, -a]*

uyanuk: *Etrafında olup bitenlerden haberdar olup ona göre dikkatli davranan, gāfil olmayan. [2]*

1. Uyuma ġaflet ile iy göñül tur
Uyanuḳlar maḳamına ḳadem ur *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 104). [uyanuḳlar, -lar]

uyar-: *Uyandırmak, irşat etmek, ikaz etmek.*

1. Girü Ḫusrev sorar ki iy pīr-i ḥikmet
   Uyarduñ cānumı cānuña raḥmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 174, Mısra 2). [uyarduñ, -du, -ñ]*

uyḫu: *Organizmanın, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyadan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu.*

1. Ne yir ne içer ʿayş ider tutar cām
   Ne gice **uyḫu** vü ne gündüz ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 238). [uyḫu,]*

uyḫu: *Uyku. [10]*

1. Uyḫu pervāsını ḳo bir nefes iy şemʿ-i ṣafā
   Yaḥalum nūruña pervāne bigi per bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 9). [uyḫu,]*

uyḫu al-: *Uykusu gelmek II Uykuya dalmak, uyumak. [Deyim]*

1. Bu şükr içinde iken aldı uyḫu
   Ki uyḫusuzdı dünden ol melek-ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 13). [uyḫu aldı, -dı]*

uyḫudan uyan-: *Uykudan uyanmak.*

1. Melik-zāde çün **uyḫudan uyandı**
   Düşin fikr itdi bir laḥẓe ṭayandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 39). [uyḫudan uyandı, -dı]*

uyḫusuz: *Uyumamış veya uykusunu alamamış.*

1. Bu şükr içinde iken aldı uyḫu
   Ki **uyḫusuzdı** dünden ol melek-ḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 14). [uyḫusuzdı, -dı]*

uyı-: *Uykuya dalmak, uyku halinde olmak. [5]*

1. Çü Şāvūruñ sözi cāna boyandı
   Ferāġat **uyıdı** ġavġa uyandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 52). [uyıdı, -dı]*

uyı-: *İçine damızlık karıştırılan yoğurt sütü ve pekmez gibi şeyler katılaşmak, koyulaşmak, kan pıhtılaşmak.*

1. Ol itdükleri ḥayf ü ḫūn-ı nā-ḥāḳ
   Uyımayup gözine turdı muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 38). [uyımayup, -ma, -y, -up]*
2. Budur korḫum ki nā-geh tuta ḳanum
   Ki **uyımaz** dimişler ḳana ḫānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 44). [uyımaz, -maz]*

uykusuz: *Uyumamış veya uykusunu alamamış.*

1. Ki zīrā çoḳdan **uyḳusuzlar** idi
   Giceler ʿayşe ḳorḳusuzlar idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 25). [uyḳusuzlar, -lar]*

uyu-: *Uyku halinde olmak. [3]*

1. **Uyurken** gözler idi sırrı ḳamu
   Anuñçün dirdi ḳalbī lā yenāmū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 107). [uyurken, -r, -ken]*

uyur: *Uyuyan, uyumakta olan.*

1. **Uyur** devlet bigisin yārlıḳda
   Cihān yengindesin dil-dārlıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 225). [uyur,]*

uz: *Maharetli, dikkatli, marifetli şekilde.*

1. Uzatdı boynın ü ḫaşmın gözetdi
   Üzengi başdı vü çeḳdi **uz** atdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 14). [uz,]*

uz: *Münasip, uygun, muvafık, doğru, iyi bir şey.*

1. Umaram kim bu dün iş **uz** ideler
   Nihānī ḫażretüñle söz iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 91). [uz,]*

uzak: *Eli, gücü veya hükmü yetişmez.*

1. Gażabdā kim taḥammülden **uzaḳdur**
   Tamu boynundadur dirlerse ḫaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 51). [uzaḳdur, -dur]*

uzak düş-: *Uzak olmak, uzak bulunmak. [Deyim]*

1. **Uzaḳ düşdükçe** ol āb-ı revāndan
   Dökerdi ḳan yaşın el yurdı cāndan *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 5). [uzaḳ düşdükçe, -dükçe]

uzaḳlık vir-: *Arayı açmak, aradaki uzaklık artmak. [Deyim]*

1. Segirdüp baḫtı atı ḳılsa cevlān
   Virür çerḫa **uzaḳlıḳ** yidi meydān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 32). [uzaḳlıḳ virür, -ür]*

uzan-: *Çok zaman tutmak, uzun sürmek. [3]*

1. Muʿayyendür tevarīḫ içre aṣlı
   Uzanur şerḥ olınsa bāb ü faṣlı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 12). [uzanur, -ur]*

uzat-: *Başı, kolları veya bacakları bir yere yöneltmek. [Deyim3*

1. İgende ẓulm ayaġın zülfüñ **uzatmasun** kim
   Şeh devletinde oldı bu devr cevr eli kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 67). [uzatmasun, -ma, -sun]*

uzat-: *Bir şeyi vermek için birine yöneltmek.*

1. Dün saçı ẓulmın **uzatdıysa** bu ser-gerdānına
   Uş bugün ʿadli yüzi raḥm itdi raḥmet cānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 1). [uzatdıysa, -dı, -y, -sa]*

uzat-: *Konuşmayı, tartışmayı sürdürmek.*

1. Nevāziş vaḳtidür **uzatma** nāzı
   Dem-i mihr irdi ḳılma mühre-bāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 65). [uzatma, -ma]*

uzluk işle-: *Uyuşmak,barışmak, sulh etmek; iyilik yapmak, güzel davranmak. [Deyim]*

1. Ne var yatlusam itmedüm yavuzlıḳ
   Ger itdüm **işle** yavuzluġa **uzluḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 104). [uzluḳ işle, -]*

uzluk ol-: *Uyuşmak, barışmak, sulh gerçekleşmek.*

1. Dil ucıyla evet diñ **olsun uzluḳ**
   Bize eylük degül size yavuzluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 21). [uzluḳ olsun, -sun]*

uzun: *Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan. [4]*

1. Ḳuluñuñ ḳıṣṣası şerḥi **uzundur**
   Fesānem rūz-ı ḥicrāndan füzūndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 39). [uzundur, -dur]*

uzun: *Boyca uzun olan.*

1. Ḳavi-rāy ü ḳāvī-dil līk ḫod-bin
   Uzun lāġar adı Behrām-ı Çobīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 4). [uzun,]*

ʿużv: *Organ, vücudun müstakil parçası.*

1. Ne şeyʾe kim irişe şerr eger ḫayr
   Sana kim kendü **ʿużvında** ider seyr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 18). [ʿużvında, -ı, -n, -da]*

Ü

ü: *" Ve" bağlacı. [1444]*

1. Göñül **ü** cān ile yaġmaya ḫān-ü-mānumuzı
Çü ḫānumuñ ḳademi basdı ḫānedānumuza
(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 13). [ü,]

ücevirle-: *Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sormak, soruşturmak.*

1. **Ücevirler** mücāvirlerden ol şīr
Ki āhū-çeşme ḳankı sebzedür yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 83). [ücevirler, -r]*

üç: *İkiden sonra dörtten önce gelen sayı, üç. [17]*

1. Egerçi bir olur maṭlūb ü ṭālib
Bulupdur sālik anda **üç** merātib *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 4). [üç,]*

üç yüz: *Üç yüz, sayı sıfatı. [7]*

1. Kemer bağlandı ol **üç yüz** ḳamer-veş
Ki ay bunlara ḳul Zühre ḳaravaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 19). [üç yüz, -]*

üç yüz on üç aḫyār: *Kendilerine kitap tebliğ edilen 313 resūl.*

1. Ol **üç yüz on üç aḫyāruñ** imāmı
Bu biñ biñ ʿālemüñ şāh-ı hümāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 3). [üç yüz on üç aḫyāruñ, -uñ]*

üçinci: *Üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen. [4]*

1. Biri efʿālī vü biri ṣıfātī
Üçinci mertebe tevḥīd-i ẕātī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 6). [üçinci,]*

üçinci: *Burada üçüncü akıl kastedilmektedir. II. İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur.*

1. İkiden ʿaḳl u nefs oldı muʿayyen
Sekizinci felek **üçincisinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 4). [üçincisinden, -si, -n, -den]*

üçinci ʿakl: *Üçüncü akıl II. İslam felsefesinde kâinatın meydana gelişini açıklamak üzere ortaya konulan "kozmolojik akıllar nazariyesi"ne göre, varlık mertebelerinde Tanrı ile madde arasında filozofların "akıl" adını verdiği gayri maddî birtakım "mutavassıtlar" vardır ve bunlara üstün ilâhî varlıklar gözüyle bakılmıştır. Buna göre Allah'tan feyiz ve sudûr yoluyla meydana gelen ilk varlık "ilk akıl"dır. Bu sistemle her akıldan bir başka akıl, bir felek ve onun nefsi çıkarak bu mutavassıtlar onuncu akılda son bulur.*

1. Üçinci ʿaḳldan Ḥaḳ ʿaḳl-ı rābiʿ
Yaratdı nefs ile bu çarḫ-ı sābiʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 17). [üçinci ʿaḳldan, -dan]*

üçinci çarh: *Üçüncü felek. Zühre, Venüs, Nahid.*

1. **Üçinci çarḫda** Zühre düzüp sāz
Felekler meclisine oldı dem-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 21). [üçinci çarḫda, -da]*

üçünci: *Üç sayısının sıra sayı sıfatı. [3]*

1. **Üçünci** virdiler fellāḫa taḫtuñ
Anuñ sevgüsini cāndan bıraḫduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 29). [üçünci,]*

üçyüz biñ: *Üç yüz bin sayısı.*

1. Müretteb leşker **üçyüz biñ** Moġol Türk
Ki ışıḳ börk idinmişler cebe kürk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 47). [üçyüz biñ, -]*

üftāde: *Âşık, tutkun.*

1. Ki devr itdükçe devrān bendeñ olsun
Zemin **üftāde** çerḫ efkendeñ olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 50). [üftāde,]*

üleşdür-: *Paylaştırmak. [4]*

1. Deve at ü ḳatır māl ü ḫāzīne
Üleşdürdi şehüñ nökerlerine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 22). [üleşdürdi, -di]*

ülfet: *Yakınlık, dostluk.*

1. Elif **ülfetden** aldı rā-yı raḥmet
Ki ola şeh mīm-i mülk ü dāl-ı devlet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 5). [ülfetden, -den]*

ülker: *Ülker yıldızı.*

1. Ḳaḳıyup gitdi ol māh-ı münevver
Ḳodı şāhı yirinde sanki **ülker** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 108). [ülker,]*

ümīd: *Arzu edilen bir iyiliği bekleme, umma, umut. 62]*

1. Ne ḫoşdur intiẓār ardınca bārī
Ümīḏe irüre ümmīḏ-vārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 150). [ümīḏe, -e]*

ümīd kes-: *Umudunu kesmek, bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak, ummaz olmak. [Deyim]*

1. **Kesmezven ümīdüm** ol sebebden
ʿĀlem nice lutfuñ ummasun kim *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 124). [ümīdüm kesmezven, -mez, -ven]*

ümid üz-: *Umudunu kaybetmek, ümidini kesmek. [Deyim]*

1. **Ümiḏ üzmeyelüm** emr-i Ḫudādan
Mededler umalum vird ü duʿādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 121). [ümiḏ üzmeyelüm, -me, -(y)elüm]*

ümīdin kes-: *Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek. [Deyim]*

1. Ḳodı çün **kesdi** ṣıḥḥatden **ümīdin**
Öñinde şehr ü gencine kilīdin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 9). [ümīdin kesdi, -di]*

ümīdüm: *Umudum, beklediğim kişi vs anlamlarında sevgi sözü.*

1. Didi yalvaru ki iy ʿömrüm zamānum
Ümīdüm ārzūm cānum cihānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 4). [ümīdüm,]*

ümīdüm var ki: *Ümidim var ki.*

1. Çü mülk-i Ermene irem selāmet
Ümīḏüm var ki ḫayr ola ʿalāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 10). [ümīḏüm var ki, -]*

ümmet: *Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk. [3]*

1. Şarṭ-ı şefāʿat **ümmete** cürm ü günāh ise
Çoḳdur bu derd bizde demidür ki ire devā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 95). [ümmete, -e]*

ümmeti: *Ümmetim.*

1. Bugün bize hidāyet himmetidür
Keremden sözi yarın **ümmetidür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 100). [ümmetidür, -dür]*

ümmī: *Okuma yazma bilmeyen.*

1. Raḥmān iken muʿallimüñ **ümmī** ḳoduñ aduñ
Sulṭān iken dü kevne ḳabaçeñdurur ʿabā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 13). [ümmī,]*

ümmīd: *Arzu edilen bir iyiliği bekleme, umma, umut. [3]*

1. Velī uş luṭfuñ **ümmīdinde** bī-bāḳ
Yürürem bunca bīm ile ferāḫ-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 135). [ümmīdinde, -in, -de]*

ümmīd tut-: *Ummak, gerçekleşeceğine inanmak, umut etmek. [Deyim]*

1. Girü **ümmīd tutardı** kim ol ay
Degüldi ola Şīrīn-i şeker-ḫāy *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 7). [ümmīd tutardı, -ar, -dı]*

ümmīd üz-: *Ümidini kesmek; artık olacağını beklememek. [Deyim]*

1. Ölümlü sayru ger olursa Cemşīd
Ölince saġlıġından **üzmez ümmīd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 258). [ümmīd üzmez, -mez]*

ümmīd-vār: *Ümitli. [2]*

1. Ne ḫoşdur intiẓār ardınca bārī
Ümīḏe irüre **ümmīḏ-vārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 150). [ümmīḏ-vārı, -ı]*

ümmühāt: *Ana unsurlar; Asıl ve esas olan şeyler. Burada çoğunlukla "ümmehât-i erbaa", "ümmehât-i süfliyye" şeklinde tamlamalarla ifade edilen ve İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hıristiyan felsefesinde tabii varlıkların ana ilkesi sayılan dört maddeyi (toprak, su, hava ve ateş) yani "anâsır-ı erbaa"yı karşılamak için kullanılmıştır.*

1. Ṭoġaldan ʿadl ile ʿömr-i rebīʿi
Cihānuñ **ümmehātıdur** muṭīʿi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 22). [ümmehātıdur, -ı, -dur]*

ün: *Ses. [3]*

1. Havā yüzi olur tozdan karañu
Cihān ġavġa **üninden** añu yañu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 38). [üninden, -i, -n, -den]*

üns: *Dikkat, ilgi, alaka.*

1. Bu böyleyken buyurur gör bu **ünsi**
Ki bilmekçün yaratdum cinn ü insi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 13). [ünsi, -i]*

üns: *Dostluk, yakınlık. [2]*

1. Gemide Yūnusüñ **ünsi** demiyçün
Balıḳ ḳarnındaġı ḫoş ʿālem içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 177). [ünsi, -i]*

üns-i halvet bul-: *Yakınlık bulmak, dost olmak, baş başa kalmak. [Deyim]*

1. Cān kimdür ol ḥaremde kim **bula üns-i ḫalvet**
Olduḳda sen melek-ḫū ḳudsīler ile maḥrem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 47). [üns-i ḫalvet bula, -a]*

üns ol-: *Birbirine alışıp yakınlık kurmak, dost ve samîmî olmak.[2]*

1. Temāşāgāhuñ iken ravża-i ḳuds
Ḥaş ü ḫāşāke ḫāşā ki **olasın üns** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 12). [üns olasın, -asın]*

ürk-: *Korkmak.*

1. Bu ġavġa heybetinden nice ferseng
Yir **ürküp** toḳızıdı seng-ber-seng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 60). [ürküp, -üp]*

ürk-: *Korkmak, çekinmek.*

1. Ḳılıçlarından **ürker** şīr-i naḫcīr
Ḳocınur nesr-i ṭāʾir atsalar tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 25). [ürker, -er]*

ürk-: *Korkup birden sıçramak.*

1. Tezikürdi tozından mār-ı gürze
Üñinden **ürker** idi şīr-i şerze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 8). [ürker, -er]*

ürkek: *Çok ürken, korkuya çabuk kapılan. Çekingen.*

1. Birisi māde şīr ü biri irkek
Degül atları birbirinden **ürkek** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 100). [ürkek,]*

üründü eyle-: *Seçmek, ayırmak.*

1. Ulular u muʿayyenler ḳızından
Üründü eyleyüp birin yüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 8). [üründü eyleyüp, -üp]*

üst: *Bir şeyin dış kısmı, yüzeyi, üzeri.*

1. ḳatı göñli ḳara şeyṭān ḳarısı
Kurımış süñük **üstinde** derisi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 38). [üstinde, -i, -(n)de]*

üst: *Bir şeyin üzeri, göğe doğru olan tarafı. [8]*

1. Ḳara naṭʿ **üstine** ṭaġıtdı mühre
Meger hengāme ʿarż eyler sipihre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 43). [üstine, -i, -n, -e]*

üst: *Üzeri, olaylara maruz kalan varlığın kendisi, vücut, beden.*

1. Nefesler **üstümüzdedür** sağışlu
Saġ işler her nefes ḥālin saġ işlü *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 127). [üstümüzdedür, -ümüz, -de, -dür]*

üstād: *Bir bilim veya sanat alanında üstün yeri olan kimse. [18]*

1. On iki baḫş ḳılup anı **üstād**
İder her baḫşını bir burc ile yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 9). [üstād,]*

üstād: *Öğretici, üstat, hoca.*

1. Ki biz bir yirde idük Çīnde hem-şīr
İki şākird idük **üstādumuz** bir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 48). [üstādumuz, -u, -muz]*

üstād-ı ʿāḳil: *Akıl sahibi usta.*

1. Cevābın ḳaşıdun Ferhād-ı bī-dil
Bu resme virdi ki iy **üstād-ı ʿāḳil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 28). [üstād-ı ʿāḳil, -]*

üstād-ı büzürgūmd: *Üstad, hoca/öğretmen Büzurgumid.*

1. Büzürcimihre öñ tilmīẕ olmış
Şoñ **üstād-ı Büzürgūmḏ** olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 12). [üstād-ı büzürgūmḏ, -]*

üstād-ı ḥakkāk: *Usta sarraf, maden, taş, tahta vb. üzerine şekiller kazıyan usta sanatkâr.*

1. Ḫaṭarlu gevhere **üstād-ı ḥakkāk**
Urınca elmās olur zehresi çāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 53). [üstād-ı ḥakkāk, -]*

üstād-ı kāmil: *Noksanı olmayan bilge, mahir usta. [2]*

1. Didi Ṣāvūra ki iy **üstād-ı kāmil**
Bugündür rūz-ı pīrūz olma ġāfil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 67). [üstād-ı kāmil, -]*

üstine: *Üstüne, üzerine doğru.*

1. V'eger mümkin degülse ḳapu açmaḳ
Ġarīb **üstine** şefḳat suyı saçmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 54). [üstine,]*

üstine gel-: *Bir kişiden sonra karşısına çıkmak, -dAn daha sonra tanışmak. [Deyim]*

1. Ki anuñ ḳızı **üstine** şehen-şāh
Gelürse baḳmaya ḫūrşīd ile māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 12). [üstine gelürse, -ür, -se]*

üstukussāt: *Birleşiğin çözülmesi sonucunda ortaya çıkan şey; nesnelerin kendisinden meydana geldiği ve yine ona döndüğü şey; cevher, madde, asıl anlamına gelen "Ustukus"un çoğulu; varlık mertebesinin en alt basamağında yer alan unsurlar. Anâsır-ı erbaa "dört unsur" demek olup klasik felsefede toprak, su, hava ve ateşten ibarettir. İslâm kaynaklarında anâsır-ı erbaa yerine ustukussât-ı erbaa, erkân-ı erbaa, tabâi'-i erbaa, mevâdd-i erbaa, ümmehât-i erbaa, ümmehât-i süfliyye, usûl, mebâdî ve kavâbis gibi daha başka terimler de kullanılmıştır.*

1. Ki elindedür meḳālid-üs-semāvāt
Mutīʿ ü bendesidür **üsṭuḳussāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 4). [üsṭuḳussāt,]*

üstvār it-: *Sağlamlaştırmak, dayanıklı kuvvetli hale getirmek.*

1. Gözleri yādına ʿaḳl u dīn evin idüp ḫarāb
Ol ḳadīmī ʿahd esāsın **üstvār itsem** gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 8). [üstvār itsem, -se, -m]*

üş-: *Üşüşmek, toplanmak.*

1. Benem bir mübtelā ḳuş dāma düşmiş
Teferrüc ḳılmaġa hengāma **üşmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 64). [üşmiş, -miş]*

üşde: *İşte.*

1. Aña ki olmaḳ dilerdüñ düşde nāẓır
Ögüñ dirşür gözüñ aç **üşde** ḫāẓır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 84). [üşde,]*

üşde tīġüñ üşde başum: *"Bütün isteklerine razıym" anlamında kalıp ifade. [Deyim]*

1. Günāhuma muḳırven dökme yaşum
Saña yaş **üşde tīġüñ üşde başum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 42). [üşde tīġüñ üşde başum, -]*

üşen-: *Çekinmek; usanmak, bıkmak.*

1. Ne ısıdan **üşenür** ne sovuḳdan
Ne ḳılıçdan ḥaẕer ḳılur ne oḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 13). [üşenür, -ür]*

üşen-: *Çekinmek, sakınmak, korkmak. [7]*

1. **Üşenirdi** ki vara ile boya
Ne şehre ḳonabilürdi ne köye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 39). [üşenirdi, -ir, -di]*

üşen-: *Kırılmak.*

1. İgen yükselmege tutma dümügüñ
Ki **üşenmeye** düşdükde süñügüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 88). [üşenmeye, -me, -ye]*

üştür: *Deve.*

1. İrdi nebāt ü maʿden ü ḥayvāna daʿvetüñ
Kim oldı şāhidüñ şecer ü **üştür** ü ḫaṣā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 44). [üştür,]*

üz-: *Koparmak, kırmak, kesmek. [3]*

1. Güzel bir ḳul daḫı Tatar uruġı
Girüp bir bāġdan **üzmiş** ḳoruġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 42). [üzmiş, -miş]*

üzengi baş-: *At üzerinde ok atmak için okçunun atı dörtnala sürerken dizginleri bırakması ve okunu atarken üzenginin üzerinde doğrulması. [Deyim]*

1. Uzatdı boynın ü ḫaşmın gözetdi
Üzengi başdı vü çeḳdi uz atdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 14). [üzengi başdı, -dı]*

üzengü: *Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka.*

1. Çü ʿışḳ atına urdı ḫamr eli zīn
Üzengüde bil anda ṣabr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 110). [üzengüde, -de]*

üzre: *" –dAn çok, –dAn fazla" anlamına gelir.*

1. Ḫor ü şehvet tutulursa bahāya
Ola faẕl ādem **üzre** çārpāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 28). [üzre,]*

üzre: *Amacıyla.*

1. Çü gözler idi ʿışḳ içinde nāmūs
Ol iş **üzre** ḳomışdı nice cāsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 4). [üzre,]*

üzre: *Bir istikamet doğrultusunda, boyunca. [2]*

1. İki yaña iki taḫt-ı muraṣṣaʿ
Müretteb düzdi ḥavż **üzre** mülemmaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 106). [üzre,]*

üzre: *"Gereğince, doğrultusunda, şartıyla" anlamlarında kullanılan edat. [2]*

1. Binā mevt **üzre** oldı zindegānī
Bu evde kimse ḳalmaz zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 87). [üzre,]*

üzre: *Üstüne, üstünde, üzerinde. [25]*

1. Döker her ṣubh-dem māh **üzre** şeb-nem
Senüñ mihrüñden urur ṣıdḳ ile dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 233). [üzre,]*

üzre: *Üstünden, üzerinden.*

1. Zirih **üzre** geyüp nūrāni cevşen
Tutardı tīg-i hindī nīze rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 3). [üzre,]*

üzre: *Üstüne, -A doğru.*

1. Yiter dök Ḫusrev **üzre** seng-i bī-dād
Depelersin taş ile sanki Ferhād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 77). [üzre,]*

üzül-: *Kesilmek, kopmak. [2]*

1. Ne ḫūb āhenge sāz itdüñ nevādan
Üzülmezse ḳılı nā-geh havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 30). [üzülmezse, -mez, -se]*

V

vācib: *Yapılması gerekli olan, zorunlu, kaçınılmaz. [6]*

1. Bu mecmūʿında **vācibdür** diyānet
Ki bula her denāʾetden ṣıyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 25). [vācibdür, -dür]*

vācib gör-: *Gerekli görmek, yapılması icap etmek. [2] [Deyim]*

1. Aña **vācib görür** āmuz-gārı
Ki żāyiʿ eylemeye rūzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 3). [vācib görür, -]*

vācib ḳıl-: *Yapılmasını zaruri kılmak.*

1. **Ḳılan** naʿmāde **vācib** şükr ü ẕikri
Buyurdı itmek ālāsında fikri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 35). [vācib ḳılan, -an]*

vācid: *Vecde gelenler.*

1. Olur tevḥīd-i ḥaḳ maḫṣūṣ-ı vāḥid
Ne ḳāil yol bulur aña ne **vācid** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 46). [vācid,]*

vācid ol-: *Bulmak, elde etmek.*

1. Bu şükre ki **oldılar** maṭlūba **vācid**
Biribirine ḳarşu oldı sācid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 119). [vācid oldılar, -dı, -lar]*

vaʿd: *Bir işi yerine getirmek için verilen söz.*

1. Bilürdi ḥaḳḳ ıduġın ceddi **vaʿdi**
Yürürdi gözleyüp eyyām-ı saʿdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 43). [vaʿdi, -i]*

vaʿde: *Bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi için tanınan zaman, mühlet.*

1. Egerçi bulmaduġına bulandı
Biraz bu **vaʿdeye** göñli dolandı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 86). [vaʿdeye, -ye]*

vaʿde: *Söz, vaat.*

1. Yalan **vaʿdeyle** n'ola şād idesin
Bir ölmiş muḳbili āzād idesin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 43). [vaʿdeyle, -y, -le]*

vaʿde-yi cennet: *Cennete ulaşma zamanı.*

1. Vaʿde-yi cennet ise yarın u bir gün zāhid
Bize dīdārıdurur naḳd-ı muṣavver bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 7). [vaʿde-yi cennet, -]*

vaʿde ir-: *Süresi dolmak, zamanı gelmek. II. Ömrü sona ermek, eceli gelmek. [Deyim]*

1. Dime kim ġuṣṣañ ile baġlayam dem
Belādan irmezem **irince vaʿdem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 22). [vaʿdem irince, -ince]*

vāʿde kıl-: *Söz vermek.*

1. Gel iy **vāʿde ḳılan** ḳıl cidd ü cehdi
Ki ṣınsa ṣınmayasın ʿömr ʿahdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 139). [vāʿde ḳılan, -an]*

vādī: *İki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit. [5]*

1. Güzer ḳılmaḳlıġ ile devr-i eyyām
Nice taġlar olur **vādī** serencām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 104). [vādī,]*

vādī: *Alan, saha (Aşk meydanı).*

1. Bu **vādīde** benem bīzār ü bī-yār
Cihāndan ben yüzümden ḫalḳ bīzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 33). [vādīde, -de]*

vāfir: *Bir sürü, pek çok. [3]*

1. Ṭoludur ḫāṭıruñ dürr ü cevāhir
Ne ġam sīm ü zerüñ olmasa **vāfir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 32). [vāfir,]*

vaḥdāniyyet: *Allah'ın ortağı ve benzeri bulunmaksızın tek oluşu, varlığının birliği. [2]*

1. Velīkin nefs-i ferdāniyyetin ḥaḳ
Kemāl-i ʿizz ü **vaḥdāniyyetin** ḥaḳ *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 14). [vaḥdāniyyetin, -in]

vaḥdet: *Bütün yaratılışta kendisinden başka bir varlık bulunmayan Allah'ın varlığının bir ve tek olması, Allah'ın varlıktaki birliği. [2]*

1. Egerçi yoḳdurur **vaḥdetde** ḳısmet
   Beyān ol resme ḳılmış ehl-i ḥikmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 39). [vaḥdetde, -de]*

vaḥdet-i küllī: *Her şeyin birliği.*

1. Olıcaḳ **vaḥdet-i küllī** arada
   Añasız ben ḳulı daḫı duʿāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 379). [vaḥdet-i küllī, -]*

vāhī ḳalın-: *Zayıf, aciz kalmak. Bir işe gücü yetmemek. [Deyim]*

1. Çü süfliyyāt işinde böyle **vāhī**
   Ḳalınup ʿaḳl u fikr irmez kemāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 174). [vāhī ḳalınup, -up]*

vāḥid: *Yalnız ve tek olan Allah. [4]*

1. Şehādet sūretidür ol Ḫudādan
   Ki **vāḥiddür** şerīki yoḳ sivādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 30). [vāḥiddür, -dür]*

vahīm: *Üzücü veya korkunç sonuçlar doğurabilecek, tehlikeli, korkulu.*

1. Bulalım buña bir nā-ḫōş havayı
   Vaḫīm ü sıtmalu naḫs ü vebāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 78). [vaḫīm,]*

vaḥş: *İnsandan kaçan, ehlî olmayan, yabânî (hayvan).*

1. Miyāne aña **vaḥş** ü ṭayr-ı kūhī
   Ki üns olmaz aña insān gürūhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 71). [vaḥş,]*

vaḥş u ṭayr: *Yabani hayvanlar ve kuşlar. [İkileme]*

1. Süñü ok ḫidmet eyler yaʿni ḫayre
   Üleşdürür nevāle **vaḥş u ṭayre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 48). [vaḥş u ṭayre, -e]*

vaḥşet: *Yabani, vahşi olma durumu. II. Düşmanlık, düşman olma.*

1. Dimişdür nāzı **vaḥşetden** iden farḳ
   Sitīz-i ʿāşıḳ u maʿşūḳdur berḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 5). [vaḥşetden, -den]*

vaḥşet tut-: *Korkmak, ürkmek. [Deyim]*

1. **Ṭutar** benden çü cinn ü ins **vaḥşet**
   Ḳıla mı ʿizz ü nāz aṣḥābı ṣoḥbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 37). [vaḥşet tutar, -ar]*

vaḥşī: *Yabani, ürkek, insandan kaçan (hayvan).*

1. Çü insāndan ḳamu tutmışdı nefret
   İderdi taġda **vaḥşīlerle** ṣoḥbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 40). [vaḥşīlerle, -ler, -le]*

vahy: *Allah'ın emirlerini ve yasaklarını, peygamberlerine melek vasıtasıyla veya vasıtasız olarak bildirmesi. [2]*

1. Ne kim ʿaḳla Ḥaḳ eydür **vaḥy** ü ilhām
   Ol alup ḫalḳa ḳılur feyż ü inʿām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 176, Mısra 15). [vaḥy,]*

vāḳiʿ: *Vuku bulan, olan.*

1. Bilince **vāḳiʿin** yad u bilişden
   Ola kim kim kesile birkaç gün işden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 31). [vāḳiʿin, -in]*

vāḳiʿ ol-: *Gerçekleşme, vuku bulma, meydana gelme. [4]*

1. Murādından olımaduġın āgāh
   Bu yolda **vāḳiʿ olan** ḥāli nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 8). [vāḳiʿ olan, -an]*

vāḳıf degül: *İdrak etmeme, kavramama.*

1. **Degül** biri biri ḥāline **vāḳıf**
   Muvāfıḳ maṭlab ü maḳṣad muḫālif *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 15). [vāḳıf degül, -]*

vāḳıf eyle-: *Bildirmek, haberdar etmek.*

1. Ṣorar aḥvāli ḫidmet-kārlardan
   Ki beni **vāḳıf eyleñ** bu ḫaberden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 56). [vāḳıf eyleñ, -ñ]*

vāḳıf ol-: *Bilmek, öğrenmek, haberdar olmak.*

1. Dime fikr irürem bu köhne deyre
   Kimesne **vāḳıf olmadı** bu seyre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 92). [vāḳıf olmadı, -ma, -dı]*

vakt: *Vakit, zaman. [12]*

1. Be-her ḥāl anı ister cān-ı ʿāşıḳ
   Ki olur **vaḳtine** vü ḳadrine lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 34). [vaḳtine, -i, -n, -e]*

vakt: *Zaman, dönem. [2]*

1. İçinde bir nice nā-kes ḳaravaş
   Ḳamu **vaḳtine** ḳul ki iy ḫᵛāce ḫoş bāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 98). [vaḳtine, -i, -n, -e]*

vakt: *Zaman; fırsat.*

1. Demini öñdi vü **vaḳtini** gütdi
   ʿAdūyı ḳahr idüp taḫtını tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 37). [vaḳtini, -i, -n, -i]*

vakt: *Zaman. II Mevsim.*

1. Gülüñ devrinde alınur gül-ābı
   Çü **vaḳti** fevt ola ḫāk olur ābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 62). [vaḳti, -i]*

vaḳt: *Zaman, ömür. [2]*

1. Ruḫındandur gülüñ her hırḳası ḫār
   Lebinden oldı **vaḳti** goncanuñ tar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 40). [vaḳti, -i]*

vaḳt: *Belirlenmiş zaman, belirli zaman.[8]*

1. Ṭaraldı **vaḳt** Şeyḫī ġāfil olma
   İgen bī-himmet ü bī-ḫāṣıl olma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 207). [vaḳt,]*

vaḳt: *Çağ, zaman, devir. [2]*

1. Belā **vaḳtinde** ḳıl sābirlerüñden
   Ṣafā devrinde it şākirlerüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 83). [vaḳtinde, -i, -n, -de]*

vakt-ı āteş: *Ateş yakma zamanı (Havanın soğuk olduğu ve ateş yakılmasına ihtiyaç duyulduğu zaman).*

1. Şitā ḳalbiydi yaʿnī **vaḳt-ı āteş**
   Ḳonılmış minḳal-ı zer laʿl mefreş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 13). [vaḳt-ı āteş, -]*

vakt-ı ʿayş: *İşret vakti.*

1. Çü **vaḳt-ı ʿayş** idi devran-ı ʿişret
   Ḳuruldı girü ol sulṭānī işret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 85). [vaḳt-ı ʿayş, -]*

vaḳt-i belā: *Kötü, zor zaman. Dar gün(ler).*

1. Degül yār ol ki ṣaf baġlar ṣafāda
   Ḳolayında ola **vaḳt-i belāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 86). [vaḳt-i belāda, -da]*

vakt-ı ḍarb ü ḥarb ü şemşīr: *Vuruşma, dövüş, savaş zamanı.[İkileme]*

1. Çün ola **vaḳt-ı ḍarb ü ḥarb ü şemşīr**
   Çekerler çeng-i bebr ü pençe-i şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 25). [vaḳt-ı ḍarb ü ḥarb ü şemşīr, -]*

vaḳt-i furṣat gözet-: *Fırsat zamanı gözetmek (Fırsat kollamak): Yapmak istediği iş için uygun zaman ve elverişli durum beklemek. [Deyim]*

1. Bulındı birbirinden çünki ruḫṣat
   Gözedürlerdi ḫalvet **vaḳt-i furṣat** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 52). [vaḳt-i furṣat gözedürlerdi, -ür, -ler, -di]*

vakt-i luṭf ü kīne: *İyilik ve düşmanlık zamanı. [İkileme]*

1. Ki şāh elinde **vaḳt-i luṭf ü kīne**
   Gehī āhen olur geh ābgīne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 23). [vaḳt-i luṭf ü kīne, -]*

vaḳt-i meymūn: *Kutlu, uğurlu vakit. Bir eyleme geçmek için yıldızların konumlarına bakılarak tayin edilen en uygun zaman.*

1. Raṣad ehli çü buldı **vaḳt-i meymūn**
   Hem ol sāʿatde sulṭān-ı hümāyūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 39). [vaḳt-i meymūn, -]*

vaḳt-i perhīz: *Perhiz, uzak durma zamanı.*

1. Begendi niceme ol pendi Pervīz
   Velī meyden degüldi **vaḳt-i perhīz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 28). [vaḳt-i perhīz, -]*

vaḳt-ı rāh: *Şarap vakti.*

1. Ṣabāḥ-ül-ḫayr ḳıldılar ṣabūḥı
   Çü **vaḳt-ı rāḥ** ile rūḥa fütūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 84). [vaḳt-ı rāḥ, -]*

vaḳt-i ʿuşşāḳ: *Uşşak makamının vakti.*

1. Demüñden rāḥat olsun rūḥ-ı müştāḳ
   Nevāñ ile düzilsün **vaḳt-i ʿuşşāḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 12). [vaḳt-i ʿuşşāḳ, -]*

vaḳt ir-: *Zamanı gelmek. [3] [Deyim]*

1. Çü **vaḳt irdi** didi şāhā demidür
   Bilür vaḳt ü demi ol ki ādemīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 47). [vaḳt irdi, -di]*

vaḳt ol-: *Zamanı gelmek.*

1. Ki iy cevher- fürūş-ı merd-i kānī
   Gidecek **vaḳt oldı** dir dükānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 10). [vaḳt oldı, -dı]*

vaḳt ṭaral-: *Vakit, süre azalmak. [Deyim]*

1. **Ṭaraldı vaḳt** Şeyḫī ġāfil olma
   İgen bī-himmet ü bī-ḫāṣıl olma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 207). [vaḳt ṭaraldı, -dı]*

vaḳti ir-: *Zamanı gelmek, süresi dolmak. [Deyim]*

1. Her iş **vaḳti irişmeyince** bitmez
   Bunı bilen kişi bī-vaḳt iş itmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 93). [vaḳti irişmeyince, -iş, -me, -y, -ince]*

vakti tar ol-: *Kısıtlı vakte sahip olmak. [Deyim]*

1. Ruḫındandur gülüñ her hırḳası ḫār
   Lebinden **oldı vaḳti** goncanuñ **tar** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 40). [vaḳti tar oldı, -dı]*

vaktidür: *Vaktidir, zamanı gelmiştir. [3]*

1. Sen yaşum bigi gidelden gitdi nūrı çeşmümüñ
   Vaḳtidür merdümligüñ bir dem kerem ḳıl gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 6). [vaḳtidür,]*

vaḳtin tīre kıl-: *Ömrünü karartmak. II. Ziyana uğratmak, felaketine sebep olmak. [Deyim]*

1. Nice aslanı bu ḫargūş-ı ḫīre
   Ḳuyuya saldı **vaḳtin ḳıldı tīre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 78). [vaḳtin tīre ḳıldı, -dı]*

vaktüne gel-: *Vaktine gelmek. İstediği zamana denk gelmek, iyi haline keyifli olduğu zamana gelmek. [Deyim]*

1. Ben ol havāda uçaram ki zülfi dāmiyle
   Gelürse vaḳtüme ʿanḳāları şikār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 8). [vaḳtüme gelürse, -ür, -se]*

vālī: *Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkî âmir.*

1. Bu dönen ḳalʿa-i ʿālī ḫaḳiyçün
   Olan ol ḳalʿaye **vālī** ḫaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 86). [vālī,]*

vālih: *Şaşa kalmış, şaşırmış, şaşkın. [4]*

1. Şarābı neşvesinden cümle sekrān
   Dil ü cān denk ü **vālih** ʿaḳl ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 14). [vālih,]*

vālih ü deng ḳal-: *Şaşırıp kalmak, hayrete düşmek. [İkileme, Deyim]*

1. Velī tīşeyle çün nakş eyleye seng
   ḳalur resminde Mānī vālih ü deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 52). [vālih ü deng ḳalur, -ur]*

va'llāhü aʿlem: *"En doğrusunu, hakikati Allah bilir" anlamında Arapça bir ifade. [3] [Deyim]*

1. Bu ḫalḳ-ı ādem ü tertib-i ʿālem
   Oyuncaġ olmadı **va'llāhü aʿlem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 26). [va'llāhü aʿlem, -]*

var-: *(Bir yere) ulaşmak, erişmek, gitmek. [40]*

1. **Varup** getürdiler eline aldı
   Naẓar ḳıldukça gözi anda ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 87). [varup, -up]*

var-: *Gitmek, uzaklaşmak.*

1. Meger kim bu imiş ḳısmet ezelden
   Ki sen geldüñ ele ben **vardum** elden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 14). [vardum, -du, -m]*

var-: *(Birinin yanına) gitmek.*

1. Ḳapuñdur her ne vaḳtin dileseñ **var**
   Velī benden yanını añma zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 59). [var,]*

var-: *Ulaşmak, isabet etmek.*

1. Oda yansam yile **varmaya** yapraḳ
   Dökersem yüz ṣuyın başuma ṭopraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 105). [varmaya, -ma, -ya]*

var-: *Yaklaşmak.*

1. Ḳapu bağlamaġ işi hem revādur
   Ki ser-mest ādeme **varmaḳ** ḫaṭādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 32). [varmaḳ, -maḳ]*

var-: *-A yaklaşmak; ... gibi olmak,.*

1. Varur kim yavu ḳıla kendüzini
   Girü ṣanʿatle cemʿ eyler özini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 269). [varur, -ur]*

var: *"Git, çekil, uzaklaş" anlamında ünlem. [2]*

1. **Var** iy dünyā ḳo göñlümüñ yaḳasın
   Nice bir cānum oda yaḳasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 97). [var,]*

var: *"Git, var; gidip de, varıp da" anlamlarına gelmekte ve yapılmaması gereken bir şeyin yapılması durumunda söylenmektedir. [16]*

1. Dilerseñ devlet ü ʿömre ṣebātı
   Var incitme be-nā-ḥaḳ hīç z̤ātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 130). [var,]*

var: *Haydi, durma. (Olumlu fiillerle birlikte gelince teşvik pekitmesi oluyor.).*

1. Nişānından beni eyle ḫaber-dār
   Gelesin sen ki öñüñce himmet it **var** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 314). [var,]*

var: *"Haydi! Yap!" anlamında emir bildiren söz. [3]*

1. **Var** olma ol düġüne şād ü ḫurrem
   Ki tutmuşdır etegin dest-i mātem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 87). [var,]*

var: *"Varsın öyle olsun, feda olsun!" manalarında kullanılan bir ifade.*

1. Ben olursam ḳayırmaz ʿışḳ esīri
   Var ol sen baḫt u taḫtınuñ emīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 70). [var,]*

var: *Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, bulunan, yok karşıtı. [93]*

1. Velī çün **var** idi aṣla ḫılāfı
   Buna zehr oldı olara nūş-ı şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 199). [var,]*

var: *Bulunma, mevcut olma. [83]*

1. Ḥaḳāyıḳ keşf olan bilür bu ḫāli
   Ki **var** nefsinde her nefsüñ kemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 18). [var,]*

var: *Elde bulunan her şey, zenginlik, servet.*

1. Ne yüzden olsa güftārum senüñdür
   Yoġ aḳvālum ki her **varum** senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 88). [varum, -um]*

var: *Elde bulunan her şey, varlık II âşığın varlığının sebebi olan sevgili (Şirin).*

1. Tur imdi yüz süriyü yaruña var
   Bu yoḳ sevdayı ḳo ol **varuña** var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 20). [varuña, -uñ, -a]*

var: *Varlık.*

1. Sen ol **varsın** ki varlıḳ ḳamu senden
   Ġanīsin var u yoġun ḳamusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 31). [varsın, -sın]*

var: *Varlık, mevcudiyet. [2]*

1. Benem ol ẕerre kim miḳdārı yoḳdur
Ne yüzden gözler isem **varı** yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 22). [varı, -ı]*

var ol-: *Bulunmak, mevcut olmak.*

1. Degül ben buncılayın **var ola** yüz
Ki yürürler seni isteyü düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 47). [var ola, -a]*

var ol-: *Sağ olmak, yaşamak.*

1. Cihānuñ cānısın **var ol** hemīşe
Bu baḫt u devlete yār ol hemīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 17). [var ol, -]*

var ol: *"Yaşa, sağ ol" anlamında hayır temennisi sözü. [2]*

1. Didi şāhā cihān turduḳça **var ol**
Saʿādet merkebine şeh-süvār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 15). [var ol, -]*

var u yoġ: *Var yok. II. Bütün varlık, her şey. [İkileme]*

1. Sen ol varsın ki varlıḳ ḳamu senden
Ġanīsin **var u yoġun** ḳamusından *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 32). [var u yoġun, -un]*

var u yoḫ: *Var yok. II. Bütün varlık, her şey. [İkileme]*

1. Yiter baña **var u yoḫ** ġam-ı ʿışḳ
Ne nīste baḳaram ne heste *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 55). [var u yoḫ, -]*

varak: *Tek yaprak, kağıt. [3]*

1. Gül-i ter ol **varaḳdan** defter itmiş
Meger bī-vech yazmış ebter itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 81). [varaḳdan, -dan]*

varak: *Yaprak.*

1. Saçı müşkīn ciger kānıyla ezdi
Yüreginden **varaḳ** kesdi vü yazdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 40). [varaḳ,]*

varak-ı cemāl: *Yüz güzelliğinin sayfası.*

1. İḥyāda lebüñ Mesīḥ-i Meryem
Ḫālüñ **varaḳ-ı cemāle** noḳṭa *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 87). [varaḳ-ı cemāle, -e]*

vardan yoġa yol bir kılcadur: *Varlık ile yokluk arasındaki uzaklık bir kıl kadardır. II. Hayat ve ölüm arasında ince bir ayrım vardır; her an birinden diğerine geçmek mümkündür. [İkileme] [Atasözü]*

1. Bu **vardan yoġa yol bir ḳılcadur** bil
Ne ḥacet ḳīl-ü-ḳāl irer ḥod aḳ ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 57). [vardan yoġa yol bir ḳılcadur, -]*

vardukça: *Gittikçe, gitgide.*

1. Gice irince itdiler neberdi
Dāḫı **varduḳça** ol ġavġā ḳabardı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 106). [varduḳça,]*

varın der-miyān it-: *Varını yoğunu ortaya koymak II duygularını açık etmek. [Deyim]*

1. Göñül kim **der-miyān itmişdi varın**
Biraz seyr itdiler meydān kenārın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 73). [varın der-miyān itmişdi, -miş, -di]*

varın yoğın: *Varının yoğunu. II. Sahip olduğu her şeyi. [İkileme]*

1. Başından ayaġa-dek girdi ala
Ki **varın yoğın** ol al ile ala *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 100). [varın yoğın, -]*

vāridāt-ı āsmānī: *Kalbe gökyüzünden gelen manalar, feyizler, ilhamlar.*

1. Ne bülbül belki şehbāz-ı maʿānī
Şikāruñ **vāridāt-ı āsmānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 4). [vāridāt-ı āsmānī, -]*

vāris: *Mirasçı.*

1. Yigirmi bir atadan mülke **vāriş**
Özidür līk sen ol ʿilme bāʿiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 19). [vāriş,]*

vāris it-: *Mirasçı kılmak.*

1. Ḥayder ki ʿilm ü ḥikmetüñe **vāriş itdi** Ḥaḳ
Maḥbūb-ı evliyā idi maḥṣūṣ-ı lā-fetā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 77). [vāriş itdi, -di]*

varlıġ: *Bütün maddi ve manevi mevcûdiyet. [8]*

1. Giñişdür adı ile cümle tarlıḳ
Tanuḳdur **varlıġına** ḳamu varlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 70). [varlıġına, -ın, -a]*

varlıġ: *Kişinin tüm maddi ve manevi mevcûdiyeti.*

1. Vücūdı levḥına naḳş oldı Şīrīn
Boşaldı **varlıġından** ṭoldı Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 6). [varlıġından, -ın, -dan]*

varlık: *Mevcudiyet. II Hayat, yaşam.*

1. Benem sende senüñdür bende **varlıḳ**
Geñişlik cānda buldum tende tarlıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 189). [varlıḳ,]*

varlık: *Var olma durumu, mevcudiyet. [2]*

1. Ḳamu fānī vü bāḳī vechidür bes
Zihī **varlık** taʿālā vü taḳaddes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 102). [varlık,]*

varṭa: *Uçurum; tehlike II Felaketli sonuç.*

1. Hem āḫir ṣarṭa turmaduġ içün şāh
İrişdi **varṭa** ki oldı ʿibret- rāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 138). [varṭa,]*

varup gel-: *Bir yere gidip geri dönmek. [Deyim]*

1. Medāyin bundan iki aylıḳ ola yol
Varup gelince biş aya gider ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 300). [varup gelince, -ince]*

varurak: *Gitgide, gittikçe, giderek. [3]*

1. **Varuraḳ** ḳaldı ancaḳ şāh ile māh
Biribirisinüñ sırrından āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 31). [varuraḳ,]*

vaṣf: *Hâl, nitelik, özellik. [25]*

1. Yazan ʿavretlerüñ **vaṣfında** nāme
Dimiş ṣındı vefā lafẓında ḫāme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 113). [vaṣfında, -ı, -n, -da]*

vaṣf: *Nitelik, özellik; övgü, övme. [2]*

1. Ẕāt-ı bīçūn bigi çün **vaṣfı** yolıdır bī-kerān
Hīç kes bulmadı ol ṣaḥrāya ḥaddi sözi kes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 31). [vaṣfı, -ı]*

vaṣf-ı ḫākī: *Toprağa ait özellik, vasıf.*

1. Ki bulmamış durur ol ʿaḳl idrāk
Ki ẕātın **vaṣf-ı ḫākīden** ide pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 192). [vaṣf-ı ḫākīden, -den]*

vaṣf-ı ḥāl: *Bir kimsenin veya şeyin durumunun özelliği, niteliği. [8]*

1. Ḥālümi zülfi nice perākende eyledi
Ṣorsa bilürdi ṭān yiline **vaṣf-ı ḥāli** dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 8). [vaṣf-ı ḥāli, -i]*

vaṣf-ı melek: *Meleklere ait özellik(ler).*

1. Nice söz kim geçer evc-i felekden
Degüldür ol meger vaṣf-ı melekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 78). [vaṣf-ı melek, -]*

vaṣf it-: *Tarif etmek, nitelemek.*

1. Ne **vaṣf idem** ne ḥadde oldı endūh
Ne deñlü geçdi deşt ü bīşe vü kūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 13). [vaṣf idem, -em]*

vaṣf ol-: *(Bir şeyin) nitelikleri sayılarak tarif edilmek.*

1. Getürdi fiʿle ol deñlü mürüvvet
Ḳi **vaṣf olmaz** dil olsa cümle ḳuvvet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 32). [vaṣf olmaz, -maz]*

vāṣıl: *Erişen, ulaşan.*

1. Sen anda **vāṣıl** ü ben bunda maḥrūm
Zihī bī-ḥāṣıl ü bed-baḫt olam şūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 303). [vāṣıl,]*

vāṣıl it-: *Kavuşturmak.*

1. İderseñ beni maḳṣūduma vāṣıl
ḳılam maḳṣūduñı ben daḥı ḥāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 115). [vāṣıl iderseñ, -er, -se, -ñ]*

vāṣıl ol-: *Erişmek, ulaşmak, kavuşmak.[4]*

1. Didi bī-cān olıcaḳ ten ne ḥāṣıl
Eyitdi cān **olur** cānāna **vāṣıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 38). [vāṣıl olur, -ur]*

vāṣıl ol-: *Kavuşmak, elde etmek.*

1. İresin **olasın** maḳṣūda **vāṣıl**
İki ʿālemde yüz aḳlıġı ḥāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 73). [vāṣıl olasın, -a, -sın]*

vaṣiyyet kıl-: *Bir şeyin belli biçimde ve yolla yapılmasını istemek, söylemek, uyarmak.*

1. Ḳaravaşlarına **ḳıldı vaṣiyyet**
Ki ben birḳaç gün itdim ava niyyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 79). [vaṣiyyet ḳıldı, -dı]*

vaṣiyyet kıl-: *Öldükten sonra herhangi bir şeyin yapılmasını istemek.*

1. Cihān degşürmeye çün ḳıldı niyyet
Ḳaravaşuña **ḳıldı** bir **vaṣiyyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 58). [vaṣiyyet ḳıldı, -dı]*

vaṣl: *Ulaşma, yetişme; kavuşma.*

1. Süleymān-nām olmaḳ gerek insān
Ki ola cinn ü perīnüñ **vaṣlı** āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 262). [vaṣlı, -ı]*

vaṣl: *Kavuşma, birleşme. [15]*

1. Benem ʿāşıḳ ki virsem yüz dil ü cān
Degül **vaṣla** görürven hicre erzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 10). [vaṣla, -a]*

vaṣl-ı cān: *Sevgiliye kavuşma.*

1. Ṭur imdi kim işüñ buldı küşādı
Yaḳındur **vaṣl-ı cān** iy aṣl-ı şādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 122). [vaṣl-ı cān, -]*

vaṣl-ı dil-ber bul- (vaṣl bul-): *Sevilen kişiye kavuşmak. [Deyim]*

1. **Bulursam** bu ṭamuda **vaṣl-ı dil-ber**
Baña hem ravżadür hem ḥavż-ı Kevṣer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 111). [vaṣl-ı dil-ber bulursam, -ur, -sa, -m]*

vaṣl-ı dōst: *Sevgiliye kavuşma.*

1. Nitesi ola **vaṣl-ı dōst** bī-renc
Biledür ḫār ile gül mār ile genc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 39). [vaṣl-ı dōst, -]*

vaṣl-i yār ol-: *Sevgiliye kavuşmak.*

1. Ya **vaṣl-i yār ola** ya yarıla yürek bārī
Bu furḳat odı ile nice intiẓār iderem *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 16, Mısra 3). [vaṣl-i yār ola, -a]*

vaṭangāh: *İkamet edilen yer. [2]*

1. **Vaṭangāha** irüp gösterdi āram
Ne āram eylesün çün ʿışḳadur rām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 399). [vaṭangāha, -a]*

vāy: *Acı, üzüntü, hayıflanma duygusunu ifade eden bir ünlem.[2]*

1. Anı bilmez ki yüz döndürse devlet
Getürür rāyı **vāy** u ḳuvveti let *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 20). [vāy,]*

vāv: *"Eyvah, yazık" anlamında ünlem.*

1. Münādi ḳıldılar ger orta ger uç
Ki **vay** aña ki ḳıla kimseye güç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 84). [vay,]*

vāy: *Sevgiliden ayrı/uzak kalma nedeniyle ağlayıp, inleme; büyük üzüntü duyma.*

1. Çü yimedük bu bāġ içinde buġday
Niçün Ādem bigidür işümüz **vāy** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 30). [vāy,]*

vāy aña ki: *Yazık o kimseye ki.*

1. Didi ḳızlara ne gelse diline
Ki **vāy aña ki** bu naḳşa iline *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 54). [vāy aña ki, -]*

vāy beni: *Vay halime, yazık bana.*

1. Bu renc ü miḥnete şefḳat yoġ ise **vāy beni**
   Bu derde ü ḥasrete raḥm itmez iseñ āh baña
   (Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 24, Mısra 13). [vāy beni, -]

vay ir-: *Yazık olmak. [Deyim]*

1. Çi-ger buġdaydan **irdi** ādeme **vay**
   Behişti eyleye mi bunca buġday *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 107). [vay irdi, -di]*

vaẕʿ: *Tavır, hareket; durum.*

1. Pes andan saḳlayup **vaẕʿını** Şāvūr
   Söze girmezdi bulmayınca destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 275). [vaẕʿını, -ı, -n, -ı]*

vaẕʿ-ı nādir: *Eşi benzeri olmayan sanat eseri.*

1. Ki ḫalḳ işi degül bu **vaẕʿ-ı nādir**
   Meger ṣunʿından itdi Ḥayy ü Ḳādir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 93). [vaẕʿ-ı nādir, -]*

vaẕʿ-ı tertīb: *Tertibin konulması, düzenin sağlanması.*

1. İder bu resme dört aʿdāyı terkīb
   Ki toġar bunca biñ biñ **vaẕʿ-ı tertīb** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 6). [vaẕʿ-ı tertīb, -]*

vāz gel-: *Vazgeçmek; bağışlamak, affetmek.*

1. Kiçilikden ger aġzum itdise nāz
   Ulular kiçi suçından **gelür vāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 26). [vāz gelür, -ür]*

vāz gel-: *Vazgeçmek, ilgiyi kesmek, peşini bırakmak. [2]*

1. Ḳapu açmadı līkin itdi āvāz
   Ki iy Pervīz bizden yüri **gel vāz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 16). [vāz gel, -]*

vaẕʿ it-: *Koymak.*

1. Girü her taḫta **vaẕʿ itdi** güherler
   Ki nūrından ḳamaşurdı naẓarlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 107). [vaẕʿ itdi, -di]*

vaẕʿ u nakş: *Tavır/hareket ve görünüş. Vaziyet. [İkileme]*

1. ʿAcebler key bu **vaẕʿ u naḳşı** naḳḳāş
   İlerürek yürür kim sırr ola fāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 47). [vaẕʿ u naḳşı, -ı]*

vaẕīʿ: *Bayağı, adi, hasis, hakir.*

1. Ki zīrā cümle şāhuñdur muṭīʿi
   Elindedür şerīfi vü **vaẕīʿi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 74). [vaẕīʿi, -i]*

vazīfe: *Ödev, görev, bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş. [2]*

1. Anuñdür ʿazl ü naṣb ü her **vaẓīfe**
   Hem oldur ḳutb-ı āfāk u ḫalīfe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 23). [vaẓīfe,]*

ve: *"Ve" bağlacı. [21]*

1. Çün ol seferde maḳṣada tīz eyledüñ baṣar
   Mā-zāġa oldı ʿaynüñ ü ḳalbüñ **ve** mā-ṭaġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 54). [ve,]*

ve bismillāhi z̲i'l-menni'l-aẕīmi: *Ve büyük minnet sahibi olan Allah'ın adıyla.[Dua İfadesi]*

1. Bi ḥamdi'l-vāḥidi'l-aḥadi'l-ḳadīmi
   Ve bismillāhi z̲i'l-menni'l-aẕīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 2). [ve bismillāhi z̲i'l-menni'l-aẕīmi, -]*

ve eger: *Eğer, şayet.*

1. Eger bulmaduñ ise ḳo bu bābı
   Ve eger bulduñsa açma ol kitābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 36). [ve eger, -]*

ve in min şeyʾ: *"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O halîmdir, bağışlayıcıdır." (İsra 17/44) ayetinden iktibastır. [Ayet]*

1. Eger şübheñ var ise itmekde taṣdīḳ
   Ve in min şeyʾ oḳı kim vire taḥḳīḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 12). [ve in min şeyʾ, -]*

ve küllün ʿalā z̲āke'l-cemāli beşirün: *Her şey senin (Allah) güzelliğinin müjdecisidir. [Dua İfadesi]*

1. ʿİbārātunā şettā ve ḥüsnüke vāḥidün
   Ve küllün ʿalā z̲āke'l-cemāli beşirün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 38). [ve küllün ʿalā z̲āke'l-cemāli beşirün, -]*

vebāli boynından ıraġ it-: *Sorumluluğu bir başkasına devretmek. [Deyim]*

1. Çü **boynından ıraġ itdi vebāli**
   Bile aldı firāvān genc ü māli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 11). [vebāli boynından ıraġ itdi, -di]*

vebāyī: *Fârelerden insanlara geçen ve salgın hâlini alan bulaşıcı, ateşli, öldürücü hastalık, tâun, veba ile ilgili olan; vebanın bulunduğu yer.*

1. Bulalım buña bir nā-ḫōş havayı
   Vaḫīm ü sıtmalu naḫs ü **vebāyī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 78). [vebāyī,]*

vecd: *Coşku. [2]*

1. Tamām idince tercīʿi ol abdāl
   Şeh-i ḫūbāna irdi **vecd** ile ḥāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 2). [vecd,]*

vecd-i ḥālet: *Yüksek heyecan, coşkunluk durumu.*

1. Bula z̲ātında eyle **vecd-i ḥālet**
   Ki kendüdür müdebbir ḫalḳ ālet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 11). [vecd-i ḥālet, -]*

vecd ü ḥāle getür-: *Vecde tutulmak ve cezbeye düşmek. II. Kendinden geçecek kadar coşmak, bir şey karşısında sonsuz heyecan duymak, esrimek. [İkileme, Deyim]*

1. İşāret kim olur vicdān-ı z̲evḳī
   Getürür vecdü ḥāle ehl-i şevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 26). [vecdü ḥāle getürür, -ür]*

vecd ü ḥāle gir-: *Cevzbeye kapılmış gibi kendinen geçme. [İkileme, Deyim]*

1. Ṭuranlara ḳamu düşmişdi nāle
   Görenler **girmiş** idi **vecd ü ḥāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 50). [vecd ü ḥāle girmiş, -miş]*

vecde gel-: *Kendinden geçecek kadar coşmak, bir şey karşısında sonsuz heyecan duymak, esrimek. [5] [Deyim]*

1. Melāʾik anı görüp **geldi vecde**
   Ḳamu ol kevn öñinde ḳıldı secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 155). [vecde geldi, -di]*

vecde getür-: *Heyecan, hayranlık, sevgi vb. bir duygu ile coşturarak kendinden geçmesine yol açmak. [Deyim]*

1. **Getürdi** bī-irādet ḥüsni **vecde**
   Ne var sulṭān ise eyletdi secde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 9). [vecde getürdi, -di]*

vecelsüz ol-: *Korkusuz olmak, korkmamak. [Deyim]*

1. Öc almaġ isteyen **olsun vecelsüz**
   Muʿayyendür ölüm olmaz ecelsüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 103). [vecelsüz olsun, -sun]*

vech: *Çehre, yüz.*

1. Senüñ ʿaynüñde cān **vechi** ʿayāndur
   Nişān oldur eger-çi bī-nişāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 19). [vechi, -i]*

vech: *Yüz; cephe, taraf, yön.*

1. Budur bir **vech** daḫı vech-i aḥsen
   Ki elden vardı geldi vech-i rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 35). [vech,]*

vech: *Allah'ın tecellisi II Allah.*

1. Ḳamu fānī vü bāḳī **vechidür** bes
   Zihī varlık taʿālā vü taḳaddes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 101). [vechidür, -i, -dür]*

vech-i aḥsen: *En güzel yüz, en güzel cephe, taraf, yön.*

1. Budur bir vech daḫı **vech-i aḥsen**
   Ki elden vardı geldi vech-i rūşen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 35). [vech-i aḥsen, -]*

vech-i arż: *Yeryüzü.*

1. Çeri ol resme tutdı **vech-i arżı**
   Ki bilinmezdi arżun ṭūl ü ʿarżı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 63). [vech-i arżı, -ı]*

vech-i bākī: *Ebedî yüz. Sonsuz olan Hakk'ın mutlak varlığı.*

1. Viṣāl-i rūḥdur cismüñ firāḳı
   Fenāda rūşen olur **vech-i bāḳī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 24). [vech-i bāḳī, -]*

vech-i dermān gör-: *Çare, kurtuluş yolu bulmak. İyileşmek, hastalığından, derdinden kurtulmak. [Deyim]*

1. Eger **görmek** dilerseñ **vech-i dermān**
   Tabîbe derdüñi eyleme pinhān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 141). [vech-i dermān görmek, -mek]*

vech-i eşref: *En şerefli olma aşaması.*

1. İlāhı bildügidür **vech-i eşref**
   Ki oldur ḳamuya aḳreb hem aʿref *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 175, Mısra 33). [vech-i eşref, -]*

vech-i rūşen: *Işıklı, parlak yüz; ışıklı yön, taraf.*

1. Budur bir vech daḥı vech-i aḥsen
   Ki elden vardı geldi **vech-i rūşen** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 36). [vech-i rūşen, -]*

vedāʿ it-: *Vedalaşmak.*

1. İl ucına değin gönderdi Ḳayşer
   Vedāʿ itdükte dir iy şāh-ı kişver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 92). [vedāʿ itdükte, -dükte]*

vedāʿ it-: *Vedalaşmak. Sevilen bir şeyle olan ilgisini kesmek.*

1. Anuñçün dehre **iderler vedāʿı**
   Ki değmez iftirāḳa ictimāʿı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 137). [vedāʿı iderler, -er, -ler]*

vefā: *Sadakat, sevgi bağlılığı, sözünde durma. [19]*

1. **Vefānuñ** evveli ger yarlıḳdur
   Cefānuñ āḫiri bīzārlıḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 93). [vefānuñ, -nuñ]*

vefā: *Sadakat, sevgi bağlılığı, sözünde durma. II. İyi muamele.*

1. Gehī būse kenār u şīve vü nāz
   Gehī luṭf u **vefā** ikrām u iʿzāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 70). [vefā,]*

vefā-yı ʿilm: *İlme bağlılık.*

1. Beḳā-yı milk ʿadl ü ʿilm iledür
   Vefā-yı ʿilm ʿaḳl ü ḥilm iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 24). [vefā-yı ʿilm, -]*

vefā bul-: *Vefa görmek, iyi muamele görmek, ilgi ve sevgi görmek. [Deyim]*

1. Belī maḥbūblardan çoḳ ṣafāyı
   Sürenler dimiş az **bulduḳ vefāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 112). [vefāyı bulduḳ, -du, -ḳ]*

vefā it-: *Sözünde durmak, sözü yerine getirmek, dostlukta sebat göstermek.*

1. Vefāya didiler **idüñ vefāyı**
   Gönülden meyle cāndan merḥabāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 95). [vefāyı idüñ, -üñ]*

vefā kıl-: *Sevgi ve dostluk göstermek, merhamet etmek.*

1. **Vefā ḳılmaz** bilürsin devr-i ḫīre
   Fenāyı bāḳiye eyle zāḫīre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 35). [vefā ḳılmaz, -maz]*

vefā-dār: *Sevgisi geçici olmayan, sadık, vefâlı.*

1. Ger oldum dirse Şīrīne havā-dār
   Eyit kendü havāñasın **vefā-dār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 178). [vefā-dār,]*

vefāsın bul-: *Keyfini, tadını çıkarmak. Bir şeyden iyice tat almak. [Deyim]*

1. **Bular** ol bir demüñ bulup **vefāsın**
   Sürerlerdi iki ʿālem ṣafāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 21). [vefāsın bulup, -up]*

vefāsın gör-: *Iyiliğini ve sadakatini görmek. [2] [Deyim]*

1. Delimdür ṭartaruz cevr ü cefāsın
   Ne **gördük** ne göriserüz **vefāsın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 6). [vefāsın gördük, -dü, -k]*

vefāsuz: *Vefâsı olmayan, sevgisinde, dostluğunda sebat göstermeyen (kimse).*

1. Ki ḳanı iy **vefāsuz** ḥaḳḳ-ı ṣoḥbet
   Yile mi vardı ol mihr ü maḥabbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 29). [vefāsuz,]*

vefāt: *Ölüm.*

1. Mehīn Bānū **vefātın** ḥasret ile
   Şeh olduġını Şīrīn şevket ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 13). [vefātın, -ın]*

v'eger: *Ve eğer. [34]*

1. **V'eger** ḥod bilmelü olaydı ol rāz
   Bu eşkālüñ biri vireydi āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 139). [v'eger,]*

v'egernī: *(Fa.) Değilse, yoksa.*

1. V'egernī biz ne ṣudan pāk olavuz
   Ki ḥidmet ḳapusında ol ḫāk olavuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 11). [v'egernī,]*

v'eger-ni: *Aksi halde, değilse, yoksa.*

1. V'eger-nī tā Medāyin yolını ṣor
   Öñüñi gözleyürek soñuñı ṣor *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 347). [v'eger-nī,]*

v'eger-ni: *Değilse, yoksa. [5]*

1. **V'eger-nī** cemʿ idüp saçuñ çözügin
   Ḳaravaşlara göster şāh yüzüġin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 361). [v'eger-nī,]*

vehhāb-ı ezel: *"Vehhâb", Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.Sözlükte "karşılıksız vermek, bağışlamak, daha çok vermek" anlamındaki vehb (hibe) kökünden türemiş mübalağalı bir sıfattır. Esmâ-i hüsnâdan biri olarak "karşılık beklemeden bol bol veren" demektir. Vehhâb-ı ezel ise, ezelden beri karşılık beklemeden bol bol veren Allah'ı ifade etmektedir.*

1. Ki **Vehhāb-ı ezelden** ire fermān
   Baġışlaya ḳuru cisme yiñi cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 47). [vehhāb-ı ezelden, -den]*

vehhāb-ı maḳṣūd: *Çok bağışlayan, çok veren, kullarına istedikleri nimetleri bağışlayan Allah.*

1. Semīʿ-i dāʿvet ü **vehhāb-ı maḳṣūd**
   Vücūduñ cūdı ile cümle mevcūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 3). [vehhāb-ı maḳṣūd, -]*

vehm: *Akla gelen herhangi bir düşünce. Tahmin etme yeteneği, hayal gücü.*

1. Bu cinsüñ kāmili ol oldı bī-şek
   Ki ola taʿlīme ḳābil **vehme** ziyrek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 74). [vehme, -e]*

vehm: *Sebepsiz korku, kuruntu, şüphe, tereddüt. [6]*

1. Bu deñlüdür felek ḥaddinde mefhūm
   Ḳalanı **vehm** ü ẓandur ġayr-i māʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 130). [vehm,]*

vehm-i bāṭıl it-: *Boş, temelsiz, gerçekliği olmayan düşünceler/vesveseler vermek. [Deyim]*

1. Şular kim maʿrifetden olaʿāṭıl
   İderler ehl-i ḥaḳḳa **vehm-i bāṭıl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 32). [vehm-i bāṭıl iderler, -er, -ler]*

vehm-i çālāk: *Çabuk, çevik kuruntu.*

1. İremez sürʿatine **vehm-i çālāk**
   Yitürmez gerdine endīşe idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 37). [vehm-i çālāk, -]*

vehn: *Zaaf, zayıflık, çöküntü.*

1. Yaġılar ẓāhir olmış her cihetde
   Belürmiş **vehn** ü fetret memleketde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 40). [vehn,]*

vekār: *Ağırbaşlılık, temkinlilik, haysiyeti koruma.*

1. Veḳārı kūh-ı Ḳāfa ḫastedür dir
   Şitābı seyr-i çerḫa āhestedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 215). [veḳārı, -ı]*

vekīl-i harc: *Masraf görmekle vazifeli olan. Bir kimsenin veya bir cemaatin masraf işlerini üzerine alan.*

1. **Vekīl-i ḫarcıdur** san bād ü ḫāküñ
Ya-ḫōd ferrāşıdur tell ü muġāküñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 97). [vekīl-i ḫarcıdur, -ı, -dur]*

velī: *"Ama, fakat" anlamında bağlaç. [52]*

1. Budur ʿālem **velī** ʿālemde yoḫdur
Eger bir demde var bir demde yoḫdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 43). [velī,]*

velī: *Ama, fakat; şöyle ki. [43]*

1. Şeş cihetden sen münezzehsin **velī** senden tolu
ʿArş ü ferş ü fevḳ ü taḫt ü saġ ü sol ü pīş ü pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 15). [velī,]*

velī: *Hatta, üstelik.*

1. Gül ü şekker **velī** cüllāb elinde
Muṣavver āteş illā āb elinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 23). [velī,]*

velī: *Sadece, yalnız.*

1. Velī şāhuñ ḳabūli ola dil-keş
Ki zīrā şāh-ı devrān bī-bedeldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 85). [velī,]*

velī: *Veli, ermiş kişi.*

1. Muḳarreb ger **velī** vü ger nebīdür
İren bu berḳe biñlerde biridür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 37). [velī,]*

velī-ʿahd-i şeker: *Şekerin/tatlının veliahtı.*

1. Velī-ʿahd-i şeker Şīrīndür adum
Daḫı niʿmetdurur her ḫᵛāna adum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 63). [velī-ʿahd-i şeker, -]*

velīʿahd-i vilāyet eyle-: *Ülkenin padişahının yerine geçecek veliaht olarak ilan etmek.*

1. İrürdi aña-dek ʿayn-i ʿināyet
Ki **eyledi velīʿahd-i vilāyet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 68). [velīʿahd-i vilāyet eyledi, -di]*

velī kim: *Şöyle ki, fakat ki.*

1. Velī kim bulan ol tevḫīd-i ḫaşı
Bulınmaz şübhe bendinden ḫalāşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 4, Mısra 5). [velī kim, -]*

velīkin: *Ama, fakat, lakin. [24]*

1. Velīkin nefs-i ferdāniyyetin ḫaḳ
Kemāl-i ʿizz ü vaḥdāniyyetin ḫaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 13). [velīkin,]*

velīkin: *Ama, fakat, lâkin, şöyle ki. [12]*

1. Velīkin zāil olur sürʿat ile
Olunmaz derk ʿilm ü ḥikmetile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 35). [velīkin,]*

v'er: *Ve eğer. [2]*

1. **V'er** itdüm cürm ḳanı ʿafv-i şāhī
Ḳadīmi resmidür ādem günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 33). [v'er,]*

ver-: *Vermek, feda etmek.*

1. Saçuñuñ ḳılca ḳılsañ ḳıymetini
Verem çīnine İrān milketini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 28). [verem, -em]*

verd: *Gül.*

1. Ne merdi besledi kim virmedi derd
Ne **verdi** açdı ki āḫir ḳılmadı zerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 106). [verdi, -i]*

verd: *Gül. II. Gül gibi olan güzel. [2]*

1. Süvār oldı revān ol serv-i sīmīn
Bilesinde ol üç yüz **verd** ü nesrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 22). [verd,]*

verd-i ḫadīḳa: *Gül bahçesi (Hz. İbrahim'in mancınık ile ateşe atıldığında ateşin onu yakmaması ve düştüğü yerin bir gül bahçesine dönüşmesi hadisesine göndermedir).*

1. Ḫalīlüñ ṣabrı içün mancınıḳa
Ki oldı od aña **verd-i ḥadīḳa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 170). [verd-i ḥadīḳa, -]*

verd-i zerd: *Altın, sarı gül. II. Güneş.*

1. Çü bustānına bāġ-ı lāciverdī
Semenler ṣaçdı dirdi **verd-i zerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 2). [verd-i zerdi, -i]*

vereʿ: *Vera', Allah'tan korkup haramdan, günahtan, kötülüklerden sakınma, dînî buyrukları titizlikle yerine getirme, takvâ.*

1. Ḳılsañ ʿādū şikārın per döke bāz-ı eşheb
Gelseñ **vere**ʿ sözine pend ala İbn-i Edhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 38). [vereʿ,]*

vesāyıṭ: *Vâsıtalar, araçlar. [2]*

1. **Vesāyıṭ** gidüp āḫir ola evvel
Ola anuñla bu mücmel mufaṣṣal *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 135). [vesāyıṭ,]*

veş: *Gibi, -e benzer.*

1. Eger her buyruġına rām olam ben
Gerek kim veys **veş** bed-nām olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 6). [veş,]*

veya: *Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen bağlaç.[11]*

1. Dilerven bāri Pervīżüñ cemālin
Görem ögde **veya** düşde ḫāyālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 30). [veya,]*

ve-yā-hūd: *Veya, ya da. [3]*

1. Didi ger biz ʿuḳāb ü bāz olavuz
Ve-yā-hūd yil ile hem-rāz olavuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 112). [ve-yā-hūd,]*

veys: *Veys ü Ramin mesnevisinin kadın kahramanı.*

1. Eger her buyruġına rām olam ben
Gerek kim **veys** veş bed-nām olam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 6). [veys,]*

vezīr: *Askeri ve idari yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru, vezirlik rütbesine sahip kimse. [2]*

1. Ḳamer evvelki çarḫuñdur emīri
Güneşdür şāh-ı encüm ol **vezīri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 30). [vezīri, -i]*

vezīr: *Padişahın vekili olarak devlet işlerine bakan kimse. II. Yardımcı.*

1. Ne sulṭanlıḳda var kimse **vezīrüñ**
Ne tedbīr-i memālikde müşīrüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 121). [vezīrüñ, -üñ]*

vezn: *Tartma II bir şeyin bütün sonuçlarını düşünme, hesap etme.*

1. İderdi **vezn** ile yüz zūr-ı bāzū
Ki itmeyeydi nükte bī-terāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 277). [vezn,]*

vezne düz-: *Teraziye vurmak. II. İyice tartarak düşünmek. [Deyim]*

1. Ḥisāb eyler iken ḫālini cev cev
Girü bir **vezne** daḫı **düzdi** Ḫusrev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 2). [vezne düzdi, -di]*

veznince: *Ölçüsüne göre.*

1. Ne taşa ki ura naḳş ile esāsı
Anuñ **veznince** altundur bahāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 42). [veznince,]*

vicdān: *Bulma, elde etme, görme; kalple hissetme, duygu.*

1. Sözi ʿilm ehlinüñ burhān iledür
Velī ẕevḳ ıssınuñ **vicdān** iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 44). [vicdān,]*

vicdān: *İlâhî tecellîlerin müşâhedesinden dolayı ârifin kalbinde hâsıl olan idrak.*

1. Ne burhān ile olur ne **vicdān**
Anuñçün didiler maḥṣuṣ-ı raḥmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 3). [vicdān,]*

vicdān-ı zevḳī: *Zevk bulma, hissetme.*

1. İşāret kim olur **vicdān-ı ẕevḳī**
Getürür vecdü ḥāle ehl-i şevḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 25). [vicdān-ı ẕevḳī, -]*

vilāyet: *Diyar, iklim, memleket, ülke, yurt. [5]*

1. Vilāyet ṭoldı emn ü ʿayş ü şādī
Ḳamu bağlu göñül buldı küşādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 29). [vilāyet,]*

vilāyet: *Memleket, ülke. II. Bu ülkede yaşayan halk.*

1. Hemān ʿādet tutupdur bu **vilāyet**
Ki olur her nihāda bir nihāyet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 5). [vilāyet,]*

vilāyet: *Kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, veli olma, velilik, ermişlik.*

1. Nübüvvet taḫtınuñ şāḥib-i külāhı
Vilāyet çarḫınuñ mihr ü māhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 6). [vilāyet,]*

vilāyet tut-: *Ülke fethetmek. II. Padişah olmak. [Deyim]*

1. Ki çün Nūşinrevāndan ḳaldı Hürmüz
Vilāyet tutdı vü şāh oldu gürbüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 28). [vilāyet tutdı, -dı]*

vildan: *Velîdler, gulâmlar, delikanlılar. II. Hizmetçiler, köleler.*

1. Bu **vildaneyle** ḥūrīden ol eyvān
Gören cennet şanur pür-ḥūr u ġılmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 209). [vildaneyle, -e, -y, -le]*

vir-: *(Allah tarafından) bahş etmek, sunmak, ihsan etmek. [3]*

1. Çü dād eyledi çūbānlıḳda Mūsā
Nübüvvet **virdi** aña Rabb-i Mevlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 100). [virdi, -di]*

vir-: *Bağışlamak, ihsan etmek.[46]*

1. Şikeste gönlüme ṭurreñ **virürse** kūşe ḳaşuñda
Bu feṭḥi yig görür gönlüm şerefde ṭāḳ-ı kisrādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 13). [virürse, -ür, -se]*

vir-: *(Bir şeyi bir kimseye) iletmek, eriştirmek. [20]*

1. Niceme dermāndeyem derd ü belā-yı ʿışḳ ile
Ger **virem** bu derdi nā-merdem cihān dermānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 14). [virem, -em]*

vir-: *Göndermek.*

1. Hem āḫir māl ü genc ü niʿmet ile
İline **viribidi** ḥurmet ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 28). [viribidi, -ibidi]*

vir-: *Bitki ve ağaç, ürün üretmek. [4]*

1. Dikenler kim ruṭab **virmekdür** işi
Yig ola servden kim yoḫ yimişi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 27). [virmekdür, -mek, -dür]*

vir-: *Herhangi bir duruma yol açmak.*

1. Ne dil kim ġafleti **virmedi** lüknet
İder Rabbına ḥamd ü şükr ü minnet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 15). [virmedi, -me, -di]*

vir-: *Herhangi bir şey ortaya çıkarmak, oluşturmak. [2]*

1. Buḫār irmezse **virmez** ebr bārān
Nem olmasa bitürmez ot beyābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 47). [virmez, -mez]*

vir-: *Kızı, kadını biriyle evlendirmek, vermek.*

1. Hümāyūn dil-beri Şāvūra **virdi**
Mey-i sāfīyi san maḫmūra **virdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 207). [virdi, -di]*

vir-: *Satmak. Bir çıkar karşılığında bir şeyi gözden çıkarmak, feda etmek. [2]*

1. Denīyyü'n-nefs olam **virsem** cihāna ḫāk-i pāyuñı
Bilür dānā ki yigdür dost mülki dīn ü dünyādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 7). [virsem, -se, -m]*

vir-: *Yaymak.*

1. Behişt ü ravża gerçi toludur ḥūr
Bulara nār-ı dīdārum **virür** nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 76). [virür, -ür]*

vir-: *(Kendisine ait bir şeyi başka birine veya bir yere) Bırakmak, onun istifadesine sunmak.*

1. Baña yoluñda ölmek oldı āsān
Ki **virdüm** cāna ġuṣṣa ġuṣṣaya cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 112). [virdüm, -dü, -m]*

vīrān: *Harap, yıkık.*

1. Elümdendür işüm **vīrān** dirīġā
Ben itdüm baña ne dermān dirīġā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 25). [vīrān,]*

vīrān: *Yıkık, yıkılmış, harap (yer). [2]*

1. Benem bayḳuş-layın **vīrān** içinde
Demür bigi bu taş zindān içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 53). [vīrān,]*

vīrān eyle-: *Yıkmak, harap etmek II perişan hale getirmek.*

1. Gel itme ol saray içün sürürı
Ki **vīrān eyler** eyyāmuñ mürürı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 86). [vīrān eyler, -r]*

vīrān it-: *Yıkmak, harap etmek. [2]*

1. Muṭīʿ olmış idi milk-i İrān
İrüp itmiş idi Tūrān vīrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 14). [vīrān itmiş, -miş]*

vīrāne: *Harabe, yıkık dökük, harap olmuş yer. [2]*

1. Göñül **vīrānesidür** ḫaddi rengi
Yaşum dür-danesidür laʿli yengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 43). [vīrānesidür, -si, -dür]*

vīrāne: *Yıkılmış, harap olmuş yer II üzgün gönül.*

1. Ol kevn ü mekāna sıġmayan şāh
Vīrāneye ḳurdı bār-gāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Tercibend 1, Mısra 32). [vīrāneye, -ye]*

vīrāne: *Harabe, yıkık dökük, harap olmuş yer. II Âşıġın üzgün gönlü.*

1. Belī çoḳ māl ü genc olmışdı pā-māl
Ki buldı bī-nevā **vīrānede** māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 164). [vīrānede, -de]*

vird-i evḳāt idin-: *Belirli bir sözü ya da söz grubunu, belirli vakitlerde rutin olarak okunması gereken dua ve zikir gibi, sık sık tekrar etmek, kendi kendine söyle(n)mek. [Deyim]*

1. Bu sevdādan çü aḳdı başa ḥālāt
Bu ebyātı **idindi vird-i evḳāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 107, Mısra 14). [vird-i evḳāt idindi, -di]*

vird ü duʿā: *Sürekli yapılan zikir ve dua. [İkileme]*

1. Ümiḍ üzmeyelüm emr-i Ḫudādan
Mededler umalum **vird ü duʿādan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 122). [vird ü duʿādan, -dan]*

viribi-: *Göndermek. [10]*

1. Pes andan eylediler şāha iʿlām
Belekler kim **viribimişdi** Behrām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 30). [viribimişdi, -miş, -di]*

viril-: *Bağışlanmak, ihsan edilmek. [2]*

1. Cihān ṭolusı genc ü māl ü niʿmet
Degül **virilse** bir dem ʿömre ḳıymet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 68). [virilse, -se]*

viril-: *Vermek işi yapılmak, vermek işine konu olmak.*

1. **Virilmedi** kimesneye meger az
Bu az ile dilersin keşf ola rāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 57). [virilmedi, -me, -di]*

viṣāl: *Buluşma, kavuşma, vuslat. [6]*

1. Çün ire ḥasret ü furḳat kemāle
Mübeddel ḳıla bu hicri **viṣāle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 132). [viṣāle, -e]*

viṣāl-i dōst: *Sevgiliye kavuşma.*

1. Ḫaste ciger firāḳı ile pāre pāredür
Yā-Rab kime müyesser olupdur **viṣāl-i dōst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 12). [viṣāl-i dōst, -]*

viṣāl-i rūḥ: *Ruha kavuşma.*

1. Viṣāl-i rūḥdur cismüñ firāḳı
Fenāda rūşen olur vech-i bāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 23). [viṣāl-i rūḥdur, -dur]*

viṣāl bezmi: *Kavuşma meclisi.*

1. Ḫayāl ile idelüm ẕevḳ ü ṣoḥbet
Viṣāli bezmine bulınca ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 52). [viṣāli bezmine, -ne]*

vuşlat: *Kavuşma, birleşme. [2]*

1. İren derdine furḳat kürbetinüñ
Ṣafāsın sürdi **vuşlat** şerbetinüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 8). [vuşlat,]*

vuşlat: *Kavuşma, sevgiliye kavuşma. [2]*

1. Gehī furḳat dünini fikr iderler
Gehī **vuşlat** günine şükr iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 68). [vuşlat,]*

vü: *" Ve" bağlacı. [334]*

1. Zihī Ḫay kim özindendür ḥayātı
Ḳamu fānī **vü** bāḳī pāk ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 12). [vü,]*

vücūd: *Beden, cisim, varlık. [29]*

1. Ḫayr ile çün cihāna başdı ḳadem **vücūduñ**
Her ẕerre yir ü gökde ẕikr itdi ḫayr-i maḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 25). [vücūduñ, -uñ]*

vücūd: *Allah'ın varlığı.*

1. **Vücūdı** cūdi ḳıldı ḫalḳı mevcūd
Virür ṣıdḳ ile ḳaṣd idene maḳsūd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 49). [vücūdı, -ı]*

vücūd-ı ʿarş ü kürsī: *Sekizinci ve dokuzuncu gökyüzünün var olması.*

1. **Vücūd-ı ʿarş ü kürsī** ʿaḳs-i ẕātı
Firişteler anuñ baʿżı şifātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 63). [vücūd-ı ʿarş ü kürsī, -]*

vücūd-ı cūd: *Cömertliğin varlığı, cömertlik.*

1. Şeref şaḫṣa **vücūd-ı cūd** iledür
Velī cūd u kerem mevcūd iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 43). [vücūd-ı cūd, -]*

vücūd-ı ġayr: *Başka varlık.*

1. Ḳomayanlar **vücūd-ı ġayre** şānı
Neye teşbīh ide ol bī-nişānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 39). [vücūd-ı ġayre, -e]*

vücūd-ı şānıʿ: *Yaratıcının varlığı.*

1. Ki ḥāṣıl ḳıla saña bu ṣanāyiʿ
Vücūd-ı şānıʿa burhān-ı ḳātıʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 66). [vücūd-ı şānıʿa, -a]*

vücūd-ı vācib: *Varlığı zâtının gereği olan, var oluşunda başka bir sebebe muhtaç bulunmayan; Allah.*

1. Umūr-ı mümkinüñ ḥikmetlerinden
Vücūd-ı vācibüñ ḳudretlerinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 46). [vücūd-ı vācibüñ, -üñ]*

vücūd bul-: *Var olmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek, oluşmak. [Deyim]*

1. Ki her nesne ki **bulmuşdır vücūdı**
Vücūdına göre vardur sücūdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 9). [vücūdı bulmuşdır, -muş, -dır]*

vücūd esbābı: *İnsanın varlığı.*

1. **Vücūd esbābı** pür-ġavġa vü ġamdür
Ferāġat menzili mülk-i ʿademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 71). [vücūd esbābı, -]*

vücūda gel-: *Yaratılmak, meydana gelmek, ortaya çıkmak.[2] [Deyim]*

1. **Vücūda geldi** çün ol nūr-ı aʿẓam
Sücūda vardı ḫallāḳına ol dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 43). [vücūda geldi, -di]*

vükūd: *"Vekud" Kuran'da adı geçen ve Cehennem ateşini tutuşturmaya yarayan yakıt/yanıcı taş.*

1. Bularuñ taşdur anuñçün vücūdı
   Cehennem odınuñ olur **vüḳūdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 208). [vüḳūdı, -ı]*

vüsʿ-ı ṭāḳatümce: *Gücüm yettiğince.*

1. Bu ḳul daḫi dürişem ḳudretümce
   Yüzüm üstüne **vüsʿ-ı ṭāḳatümce** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 42). [vüsʿ-ı ṭāḳatümce, -]*

vüsʿat: *Genişlik, bolluk.*

1. Ḳamuya raḥmetüñüñ **vüsʿatiyçün**
   Kemāl-i ḳudretüñüñ ḳuvvetiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 157). [vüsʿatiyçün, -i, -y, -çün]*

v'eger: *Şayet.*

1. **V'eger** bite belā yolında diken
   Sen anuñ divşürürseñ ol urur ten *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 31). [v'eger,]*

v'eger-nī: *Şayet değilse. [2]*

1. **V'eger-nī** kem degül yolcıya yoldaş
   Kime arḳam tutam kim urmaya taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 95). [v'eger-nī,]*

v'iy: *Ve ey.*

1. İy kemāl-i ḳudretüñ nefḫinde ʿālem bir nefes
   V'iy celāl-i ʿizzetüñ baḥrinde dünyā keff ü ḫes
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 2). [v'iy,]

Y

yā: *"Ya da, veya, veyahut" anlamında bağlaç. [16]*

1. Kişi görse ırakdan bir ḳararur
   Muʿayyen bilmese gelür **ya** varur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 132). [ya,]*

yā: *"Ya da, yoksa" anlamında bağlaç. [2]*

1. Saʿādet ılduzı burc-ı şerefde toġdı mı **yā**
   ʿİnāyet-i ezel ü baḫt-ı nā-gehān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 5). [yā,]*

yā hateme'r-risāleti yā eşrefe'lverā ente'llezī teferrede bi'l-fażli ve'l-ʿulā: *Ey peygamberliğin mührü (son peygamber), ey mahlukların en şereflisi, sen ki fazilette ve yücelikte teksin.*

1. **Yā ḫateme'r-risāleti yā eşrefe'lverā**
   Ente'llezī teferrede bi'l-fażli ve'l-ʿulā
   (Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 2). [yā ḫateme'r-risāleti yā eşrefe'lverā ente'llezī teferrede bi'l-fażli ve'l-ʿulā, -]

ya iş başa vara yā-hūd baş virem: *Günümüz Türkçesinde "ya devlet başa ya kuzgun leşe" şeklinde kullanılan "Sonunda büyük bir başarıya ulaşmak için yok olma tehlikesi bile göze alınır" anlamında söz grubu. [Atasözü]*

1. Çün itdüm bu işükde işimi fāş
   Ya iş başa vara yā-ḫūd virem baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 76). [ya iş başa vara yā-ḫūd baş virem, -]*

yā yā: *Cümlede eş görevli öğeler arasında kullanılır, ya... ya da. İkili karşılaştırmaları ifade etmek için kullanılan bir bağlaç. [8]*

1. Sāḳī getür şarābı vü boz ʿaḳl düzgünin
   Yā raḫt-ı cān sıġa bir eve **yā** ḫayāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 6). [yā yā, -]*

ya yā-hū: *Karşılaştırılan unsurlardan birini ifade etmek için kullanılan bağlaç. "Ya... ya da ...".*

1. Varayın ḥāliye bir rūz-ı baḫta
   Ya taḫt ola naṣībüm **yā-ḫū** taḫta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 26). [ya yā-ḫū, -]*

ya yā-hūd: *Karşılaştırılan unsurlardan birini ifade etmek için kullanılan bağlaç."Ya... ya da ...". [2]*

1. Hele bu iş dimezven serserīdür
   Bu **yā** Şīrīn idi **yā-ḫūd** perīdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 256). [yā yā-ḫūd, -]*

yabāna at-: *Issız yere atmak II Önem vermemek, önemsiz görmek. [2] [Deyim]*

1. Behāsuz bulduġın atma yabāna
   Dil ü cān naḳdini satma cihāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 69). [yabāna atma, -ma]*

yabana şal-: *Boş yere kaybetmek. [Deyim]*

1. Ne dīvüñ rivine oldum nişāne
   Ki **şaldum** baġ-ı firdevsi **yabana** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 240). [yabana şaldum, -du, -m]*

yabana şal-: *Dışarı çıkarmak, uzağa atmak.*

1. Beni Müşkūy-ı şeh **saldı yabana**
   Ki idindüm bu seng-istānı ḫāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 53). [yabana saldı, -dı]*

yacan-: *Çekinmek, kaçınmak, imtina etmek, ihtiraz etmek, sakınmak.*

1. Tutar ol Rūm içinde çīn seḥer cām
   Yacanur heybetinden Mısr ile Şām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 42). [yacanur, -ur]*

yād: *Anma, hatırlama; hatır, hatıra. [3]*

1. Anuñ **yādına** eyle söze bünyād
   Ki bād olsa cihān ol ḳala ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 129). [yādına, -ı, -n, -a]*

yād: *Anma, zikir.*

1. Pes itdi pāk erenler adına yād
   Ki ol **yād** ile olur cānlar ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 40). [yād,]*

yād: *Hatıra.*

1. Ne söz kim şimdi **yāduñ** eyledüm sāz
   Çü muṭrib perdeden virürdüm āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 77). [yāduñ, -uñ]*

yād: *Hatırlama, anma. [3]*

1. Mücrim ü ʿāṣīlere dergāhuñ olmuşdur penāh
Mübtelā vü bī-kese **yāduñdurur** feryād-res
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 26). [yāduñdurur, -uñ, -durur]

yād: *İyi ve güzel bir şekilde hatırlanma, anılma.*

1. Ki zīrā milk ü niʿmet **yad** içündür
Cihān ġavġāları bir ad içündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 23). [yad,]*

yād: *Yabancı. [3]*

1. El ur tīġa ki ʿālem leşkerüñdür
Degül **yad** ili kendü kişverüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 70). [yad,]*

yād: *Yabancı kimse.*

1. Eger **yād** itse vü olmasa ferzend
Alurdı başın ü cānın ḫudāvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 21). [yād,]*

yad elden şikence yimeyen kişi ḳolında pençe demürdendür şanur: *El şamarı yemeyen kendini kuvvetli sanır; başkalarıyla karşılaşmamış,kendisi dışındaki kişilerin niteliklerinden haberdar olmayan kişiler, kendileri hakkında doğru değerlendirme yapamazlar;kendilerini olduklarından daha güçlü/değerli sanırlar. [Atasözü]*

1. **Yimeyen kişi yad elden şikence**
Demürdendür şanur ḳolında pençe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 76). [yad elden şikence yimeyen kişi ḳolında pençe demürdendür ṣanur, -]*

yād eyle-: *Anmak, hatırlamak. [6]*

1. Dimāġına irişdi cān nesīmi
Ne zer **yād eyledi** ayruḳ ne sīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 40). [yād eyledi, -di]*

yād it-: *Aklında tutmak, unutmamak.*

1. Şeh andan döndi göñli ḫurrem ü şād
İdüp cān ile ḥikmet sözlerin **yād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 72). [yād idüp, -üp]*

yād it-: *Anmak, hatırlamak. [13]*

1. Kimi geçmiş ṣafādan **yād iderdi**
Anuñla ḫāṭırını ṣād iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 5). [yād iderdi, -er, -di]*

yād it-: *Anmak, zikretmek. [3]*

1. Pes andan içdi sevgend-i aẕīmi
Göñülden **yād idüp** Ḥayy ü Ḳadīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 96). [yād idüp, -üp]*

yād ḳıl-: *Anmak, hatırlamak. [4]*

1. Bana ṭaʿn urma cān virdiyse Ferhād
Ġarīb ölmişi eylük ile **ḳıl yād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 20). [yād ḳıl, -]*

yād ḳıl-: *Anmak, hatırlamak, aklına getirmek; (Adını) anmak, zikretmek.*

1. Tüvān olmadı ol bed-mihr bī-dād
Ki bir ḳuru selām ile ḳıla yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 90). [yād ḳıla, -a]*

yād kıl-: *Zikretmek, söylemek. [4]*

1. Bu ḥikmet sözlerin şeh **ḳıldı** çün **yād**
Oturanlar didiler āferīn bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 115). [yād ḳıldı, -dı]*

yād kıl-: *Söz etmek.*

1. Buyurursañ **ḳılayın** bir ḫaber **yād**
Ola kim bir nefes şād ola dil-şād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 25). [yād ḳılayın, -ayın]*

yād ol-: *Anılmak, hatırlanmak.*

1. Anuñçün ʿışḳ feryādı **olur yād**
Kim oldı ḳıṣṣa-i Ferhāda bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 115, Mısra 39). [yād olur, -ur]*

yad tut-: *Öğrenmek. [Deyim]*

1. Azacuḳ müddetüñ içinde şehzād
Öküş ḥikmet **tutar** üstāddan **yād** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 54). [yād tutar, -ar]*

yad ü biliş: *Yabancı ve tanıdık, hiç kimse. [İkileme]*

1. Daḫı didi ki gör oñduġını iş
Ki uġraşmadı kimse **yad u biliş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 66). [yad u biliş, -]*

yad ü biliş: *Yabancı ve tanıdık, herkes. [İkileme]*

1. Velī şol ad ki ola ḫayr ile yād
Ki **yad ü biliş** eyde āferīn bād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 12). [yad ü biliş, -]*

yād ü gāne: *İyi ve güzel bir şekilde hatırlanma, anılma. [İkileme]*

1. Niṣār it ol cevāhirden cihāna
Velī niʿmet yiridür **yād ü gāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 34). [yād ü gāne, -]*

yād-gār: *Armağan, hediye.*

1. Cihānuñ taḫt-gīri tāc-dārı
Ferīdūn ü Sikender **yād-gārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 114). [yād-gārı, -ı]*

yād-gār: *Bir kimse veya olayı hatırlatan nesne, hatıra; hediye.*

1. Atını bulmış idi **yād-gār** ol
Ġamın idinmiş idi ġam-güsār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 57). [yād-gār,]*

yād-gār kal-: *Bir kimse veya olayı hatırlatan nesne, hatıra, hediye olarak varlığını sürdürmek. [Deyim]*

1. Ol ata diridür ʿālemde bārī
Ki muḳbil oġlı **ḳala yād-gārı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 50). [yād-gār ḳala, -a]*

yādına: *Birine karşı duyulan saygı ve sevginin hürmetine, hatrına.*

1. Şarāb-ı telḫı Şīrīn **yādına** şāh
ḳılur nūş eyle kim kūha dimez kāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 33). [yādına,]*

yāduma: *Birine karşı duyulan saygı, sevgi nedeniyle; hatırı için.*

1. Sunı verdi ki iy şeydā-yı pür-cūş
Yüri şād ol benüm **yāduma** ḳıl nūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 94). [yāduma, -um, -a]*

yağ: *Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde. [7]*

1. Didi Şīrīn idi bir şehd-i şāfī
Şeh anuñ balına **yağ** oldı şāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 4). [yağ,]*

yağ: *İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kas arasında bulunan tabaka.*

1. Gilīmüñe göre kösüld ayaġuñ
Ki saḳlana sovuḳdan et ü **yaġuñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 102). [yaġuñ, -uñ]*

yağ: *Kandil , meşale, gaz lambası gibi araçları yakmak için kullanılan sıvı. [3]*

1. Oduma ṣaçmaz iseñ su köyindüm
Çirāġa **yağ** ḳomaz iseñ söyindüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 106). [yağ,]*

yağ tut-: *Yağ çekmek, dalkavukluk yapmak. [Deyim]*

1. Nice kim **tutar** idi **yağ** olup germ
Ki yaʿnī eyleye taş göñlini nerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 61). [yağ tutar, -ar]*

yağa yağa: *Yağa yağa, yağarak. [İkileme]*

1. Taġa vu taşa yaşı **yağa yağa**
B'uġur taşı koyup aġardı taġa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 47). [yağa yağa, -]*

yağdur-: *Yağmasını sağlamak. Bir şeyi yüksekten üst üste ve çokça düşürmek.*

1. Oḳ ile ḳaṣr ḳılmaġa mesāfet
Iraḳdan **yağdururdı** ḫalḳa āfet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 100). [yağdururdı, -ur, -dı]*

yağı: *Düşman. [8]*

1. Girü bir ḳulı bāġa ṭaġı girmiş
Ḳoruġ almış ṣanaṣın **yağı** girmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 18). [yağı,]*

yağma: *Bir malı zor kullanarak ele geçirmek, talan etme. II Zorla gönlünü alma, aşık etme.*

1. Göñül ü cān ile **yaġmaya** ḫān-ü-mānumuzı
Çü ḫānumuñ ḳademi basdı ḫānedānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 5, Mısra 13). [yaġmaya, -ya]*

yaġma eylet-: *Yemek, değerli eşya, altın vs gibi nesneleri bir alana getirip herkes tarafından alınıp götürülmesine, toplanmasına hatta kapışılmasına izin vermek. II. Dağıtmak.*

1. Ḳalanın ḳapuda **eyletdi yaġma**
Özi ser pā bürehne tutdı ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 118, Mısra 5). [yaġma eyletdi, -di]*

yaġma it-: *Yağma etmek. Savaş sonunda zafer kazanmış asker insanları tutsak olarak almak ve malı ele geçirmek.*

1. Ḳomış başına bir türkāne börki
Ki **yaġma ide** görki Rūm u Türkī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 14). [yaġma ide, -e]*

yaġma it-: *Yağmalamak, talan etmek.*

1. Felek menşūrına yazıldı tuġra
Ki ẓulmet ḫanümānıñ **ide yaġma** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 4). [yaġma ide, -e]*

yaġmā kıl-: *Yağmalamak, talan etmek.*

1. Gözi evvelden aldı ʿaḳl ü ṣabr u cān ü dil rāḫtın
Ne bulur ġam çerisi kim **ḳılur** her laḥẓa
yaġmāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 14). [yaġmāyı ḳılur, -ur]*

yaġmacı: *Yağma eden, yağmalayan. [2]*

1. Ne için olına bir ṭona muḥtāc
Ki ecel **yaġmacısı** eyleye tārāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 92). [yaġmacısı, -sı]*

yaġmacılıġ: *Yağma etme işi.*

1. Ḳo dünyā balına **yaġmacılıġı**
Ki olur tatlulıġuñ acılıġı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 89). [yaġmacılıġı, -ı]*

yaġmur: *Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar halinde düşen su. [6]*

1. **Yaġmur** yirine bāġa dürr ü güher ṣaçaydı
Feyżüñ buḫārı virse nīsān buludına nem
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 13). [yaġmur,]

yaġmur: *Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar halinde düşen su. II. Fani dünyadaki acı, eziyet, keder.*

1. Ṣabā vü şimālüñ yazın luṭf u ferri
Güz ü ḳışda **yaġmur** u ḳarına degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 10). [yaġmur,]*

yaġmur dök-: *Gözyaşı dökmek, ağlamak (Akıtılan gözyaşı, çokluğu yönüyle yağmura teşbih edilmiştir). [Deyim]*

1. Nitekim dīv ādemden yürür dūr
Bulut bigi **döker** taġlarda **yaġmur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 52). [yaġmur döker, -er]*

yaġmur şāmil ol-: *Yağmur (her yeri) kaplamak, yağmur yağmak.*

1. Cihāna ʿadl ḳılmak şāh-ı kāmil
Yig andandur ki **yaġmur ola şāmil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 80). [yaġmur şāmil ola, -a]*

yah: *Buz.*

1. Ki söylendügi dem ḳaynada ḳanı
Degül **yaḫdān** bigi serd ide cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 30). [yaḫdān, -dan]*

yā-hod: *Yahut, veya.*

1. Vekīl-i ḫarcıdur san bād ü ḫāküñ
Ya-ḫōd ferrāşıdur tell ü muġāküñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 98). [ya-ḫōd,]*

yaḫşi: *Güzel, iyi.*

1. Çi-ger ḫōşdur kişi sürmek murādı
Daḫı ḫōşdur çıḳarmaḳ **yaḫşı** adı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 22). [yaḫşı,]*

yahşi: *Güzel, iyi; oldukça, dikkatlice.*

1. Velī şol ata idüñ **yaḫşi** tīmār
Ki degir bir ḳılı biñ ḍürr-i şeh-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 69). [yaḫşi,]*

vahtılu: *Parlak, ışıklı, nurlu, aydınlık. [2] [Deyim]*

1. Daḫı ḥüsnüm güneşden **yaḫtıludur**
Daḫı ḳadrüm felekden baḫtıludur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 53). [yaḫtıludur, -dur]*

vahtulu: *Parlak, ışıklı, nurlu, aydınlık; güzel.*

1. Zamāne bendeñ ü ʿālem muṭīʿüñ
Güneşden **yaḫtulu** baḫt-ı refīʿüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 4). [yaḫtulu,]*

vāhū: *"Ey Allah!" anlamına gelerek söylenen söze dikkati çekmek ve anlamını güçlendirmek için kullanılan bir söz.*

1. Gözi derdinden āh iderdi āhū
Ḫadenginden peleng eydürdi **yāhū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 46). [yāhū,]*

ya-ḫūd: *Veya, ya da. [12]*

1. Melekdür bu meger göklerden inmiş
Yā-ḫūd ḫūrīdür uçmaḳdan yayınmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 50). [yā-ḫūd,]*

ya-hūd: *Veya, yoksa. [5]*

1. **Ya-ḫūd** seng-i mederden ḳatıraḳ mı
Murādumuz medārından ıraḳ mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 33). [ya-ḫūd,]*

ya-hūd: *Daha doğrusu.*

1. Gören ṣanurdı et ü ḳanı vardur
Yā-ḫūd luṭf ile söyler cānı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 26). [yā-ḫūd,]*

yahyā: *Kur'an'da adı geçen, İsrâiloğulları'na peygamber olarak gönderilen Hz. Yahya.*

1. Ḳanına ġarḳ olan **Yaḥyā** ḥaḳıyçün
Mesīhüñ ḳılduġı ihyā ḥaḳiyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 187). [yaḥyā,]*

yaḳ-: *Ateşe vermek, tutuşturmak. [22]*

1. Ne ben görse perī şemʿ-i cemālin
Yaḳa pervāne bigi perr ü bālin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 76). [yaḳa, -a]*

yak-: *Ateşle yok etmek.*

1. Ṣular kim tīz aḳa köpri yıḳar ol
Furun kim tīz ola etmek **yaḳar** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 36). [yaḳar, -ar]*

yak-: *Ateşe vermek, tutuşturmak II Aşk ateşiyle yakmak.*

1. Cihānı **yaḳdı** feryād eylemekden
Muvāfıḳ yārını yād eylemekden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 57). [yaḳdı, -dı]*

yaka: *Taraf, civar, çevre.*

1. Başından ayaġa yaḳdı **yaḳasın**
El urup çekdi çāk itdi **yaḳasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 101). [yaḳasın, -sın]*

yaka eline vir-: *Yakasını kaptırmak. II. Bir şeyin, bir kimsenin etkisinden kendisini kurtaramamak. [Deyim]*

1. Ṣol od **eline virmişem yaḳam** ben
Ki gelse yidi tamuyı yaḳam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 13). [yaḳam eline virmişem, -miş, -em]*

yakasın çāk eyle-: *Yaka yırtmak II kendini perişan etmek, üzülmek. [Deyim]*

1. Dögüp gögsin **yaḳasın eyledi çāk**
Dir idi ḥasret ile zār ü ġam-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 23). [yaḳasın çāk eyledi, -di]*

yakasın çāk it-: *Yakasını yırtmak, parçalamak II kendini perişan etmek, üzülmek. [Deyim]*

1. Başından ayaġa yaḳdı yaḳasın
El urup çekdi **çāk itdi yaḳasın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 102). [yaḳasın çāk itdi, -di]*

yaḳasın ḳo-: *Yakasını bırakmak II rahat bırakmak, peşini bırakmak. [Deyim]*

1. Var iy dünyā **ḳo** göñlümüñ **yaḳasın**
Nice bir cānum oda yaḳasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 97). [yaḳasın ḳo, -]*

yakın: *Arada az mesafe bulunan, uzak karşıtı. [12]*

1. Bulardan dört kürsī ḥażretine
Yaḳın urıldı taḫtınuñ ḳatına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 167, Mısra 18). [yaḳın,]*

yaḳın: *Aralarında sıkı ilişki olan arkadaş, dost veya akraba.*

1. Anın saña yaḳın virmezven iy pāk
Ki olur yolı **yaḳınlarun** ḫaṭar-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 70). [yaḳınlarun, -lar, -un]*

yaḳın: *Uzak olmayan yer.*

1. **Yaḳınında** serīrüñ düzdiler yir
Oturdı pençe urup yire ol şīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 17). [yaḳınında, -ı, -n, -da]*

yaḳın: *Vakit olarak az bir süre kalmış olan.*

1. Ṭur imdi kim işüñ buldı küşādı
Yaḳındur vaṣl-ı cān iy aṣl-ı şādī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 122). [yaḳındur, -dur]*

yaḳın gör-: *Bir şeyin kısa süre içinde gerçekleşeceğini düşünmek. [Deyim]*

1. **Yaḳın görmişdi** rūḥına fütūḥı
Buyurdı düzdiler bezm-i ṣabūḥı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 7). [yaḳın görmişdi, -miş, -di]*

yaḳın ol-: *-A yaklaşmak; -mAk üzere olmak, neredeyse ... olmak.*

1. Bu ḫayretden **yaḳın olmış** idi kim
Ḳıla cānān öñinde cānı teslim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 75). [yaḳın olmış, -mış]*

yaḳın ol-: *Benzemek.*

1. **Yaḳın olur** bu insan ʿālemine
Ki beñzer kāmili nāsuñ kemine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 81). [yaḳın olur, -ur]*

yaḳın ol-: *Yakın olmak, yaklaşmak. [4]*

1. Sizer kim devleti irdi kemāle
Yaḳın olmışdurur naḳş u zevāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 42). [yaḳın olmışdurur, -mış, -durur]*

yaḳın vir-: *Yakın durmak, yaklaşmak. [Deyim]*

1. Anın saña **yaḳın virmezven** iy pāk
Ki olur yolı yaḳınlarun ḫaṭar-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 69). [yaḳın virmezven, -mezven]*

yaḳıncak: *Yakıncacık, pek yakın, çok yakın.*

1. Meger ḳonduġı yir Pervīz şāhuñ
Yaḳıncaḳ menzili idi bu māhuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 112). [yaḳıncaḳ,]*

yaḳında: *Yakın zamanda, Kısa bir zaman önce.*

1. **Yaḳında** geldügün Şāvūr-ı naḳḳāş
Uyup gitdügin anuñla çeküp baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 31). [yaḳında,]*

yaḳınlar: *Yakin sahibi kimseler.*

1. **Yaḳınlar** eyledür ʿilminde hayrān
Ki ırakdaġı bir ḥayvān-ı nādān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 93). [yaḳınlar,]*

yaḳınlıġı ıraġ itmekde: *Nizami'nin Husrev ü Şirin mesnevisinde "Zi nezdiki be-duri" şeklinde geçen ortak ifade. Yakınlığı uzak etmek, yani araya mesafe koymak, uzaklaşmak. [Deyim]*

1. Biri birini yüz cān ile cūyān
Yaḳınlıġı ıraġ itmekde pūyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 18). [yaḳınlıġı ıraġ itmekde, -]*

yaḳīn: *Doğru, gerçek.*

1. Ḫayāl ü şek sözin dilden ırāġ it
Yaḳīn ü ḥaḳ sözin cāna çirāġ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 104). [yaḳīn,]*

yaḳīn: *Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.*

1. Göñülden ḳılur iseñ yol yaraġın
Yaḳīn nūrından al ḥikmet çirāġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 14). [yaḳīn,]*

yaḳīn: *Herhangi bir delile bağlı olmaksızın sadece iman kuvvetiyle âşikâr olarak görme, müşahede ederek bilme.*

1. **Yaḳīnüñ** nūrını cāna çiraġ it
Göñülden ẓulmet-i şekki ıraġ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 9). [yaḳīnüñ, -üñ]*

yakīn: *Benzer.*

1. Nebāt andan **yaḳındur** iʿtidāle
Ki olur bir nice nefs aña ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 105). [yaḳındur, -dur]*

yaḳīnī: *Bu sözcüğün yazımı ve anlamı konusu tartışmalıdır. Sözcük kaynaklarda "Yakînî" ve "yakîn u" şeklinde iki farklı şekilde verilmiştir. Ali Nihat Tarlan ve Tahir Olgun arasında geçen tartışmada Tarlan sözcüğün "yakînî" olarak okunması gerektiğini ‘‘Rü’yâda veya hayâlde olmuş değil, yakînen görmüş olarak" anlaşılması gerektiğini belirtir. Olgun ise "yakîn ü" şeklinde okunmasının doğru olduğunu ve bugünkü Türkçede olduğu gibi "yakın [yakında olan, samimi]" şeklinde anlamlandırılması gerektiğini savunur. Konuyla ilgili olarak Metin Akar'ın "Şeyhî'nin Bir Beyti Üzerine Tâhir Olgun ile Ali Nihat Tarlan'ın Yazışmaları" başlıklı makalesine bakılabilir.*

1. Döndüñ çü heft ü penc ile şeş kūşe menzile
Didüñ **yaḳīnī** çār emīnüña mācerā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 68). [yaḳīnī,]*

yaʿḳūb: *Yakup Peygamber.*

1. Ne bilsün çün gide Yūsuf naẓardan
Gerek **Yaʿḳūb** ayrıla başardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 26). [yaʿḳūb,]*

yaʿḳūb: *Yakup peygamber (Tanıkta, Husrev'in babası Hürmüz için kullanılmıştır).*

1. Çü sen Yūsuf ıraḥ düşdüñ naẓardan
Atañ **Yaʿḳūb** ayrıldı başardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 36). [yaʿḳūb,]*

yāḳūt: *En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sadece elmasın çizebildiği çok değerli taş. [14]*

1. Şeker-tenginden açdı ḳufl-ı **yāḳūt**
Ki **yāḳūt** u şeker andan bulur ḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 4). [yāḳūt,]*

yāḳūt: *En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sadece elmasın çizebildiği çok değerli taş. II. Nar meyvesinin tanesi.*

1. Ne cevher oldı aġaç cirmine ḳut
Ki enārüñ dürcini toldurdı **yāḳūt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 166). [yāḳūt,]*

yāḳūt: *En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sadece elmasın çizebildiği çok değerli taş II sevgilinin dudağı.*

1. Müferriḥsin bişür şekker senüñ var
Dür ü **yaḳūt** ile ʿanber senüñ var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 64). [yaḳūt,]*

yāḳūt: *En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sadece elmasın çizebildiği çok değerli taş. II. (Husrev-i Perviz'in) yakut gibi kırmızı renkli dudağı. [2]*

1. Geh olur laʿl-i ter **yāḳūta** beste
Benefşe geh güle bağlana deste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 37). [yāḳūta, -a]*

yāḳūt-ı aḥmer: *Kırmızı yakut.*

1. Hem anda buldılar şaṭranc-ı cevher
Ki elmās idi vü **yāḳūt-ı aḥmer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 36). [yāḳūt-ı aḥmer, -]*

yaḳūt-ı revān: *Kırmızı şarap.*

1. **Yaḳūt-ı revān** irür revāna
Ki idem bu ṣafā deminde der-baḥt *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 112). [yaḳūt-ı revān, -a]*

yāḳūt-ı seyyāl: *Kırmızı şarap.*

1. Çü seyr itdi biraz **yāḳūt-ı seyyāl**
Gözi pür-fitne ḳıldı yanaġı al *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 72, Mısra 3). [yāḳūt-ı seyyāl, -]*

yāl ü bal: *Boy bos, endam. [İkileme]*

1. Teferrüclerler idi ḥāl ü ḳālin
Belā ile olalmış **yāl ü bālin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 4). [yāl ü bālin, -in]*

yala-: *Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek; dilini gezdirerek bir şeyin üzerindekini almak.*

1. Çetük sen şīrüñ añlayup yaşaġın
Eli bigi **yalar** ḳuşuñ ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 24). [yalar, -r]*

yalan: *Aldatıcı, gerçek olmayan, geçici. [2]*

1. Biz atduḳ oḳumuz nevbet senüñdür
Biraz gün bu **yalan** devlet senüñdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 16). [yalan,]*

yalan: *Aldatmak maksadıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı, asılsız söz. [3]*

1. Ḳanı ḳavl ü ḳarār ü ʿahd ü peymān
Hey īmānsuz **yalanmıydı** ol eymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 212). [yalanmıydı, -mı, -y, -dı]*

yalan: *Sadakatsiz ve samimiyetsiz (kimse).*

1. Ḥaḳīḳat bī-şebāt u bed-gümānsın
Budur gerçek ki yoluñda **yalansın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 16). [yalansın, -sın]*

yalandan: *Gerçek olmayarak, yapmacık bir biçimde, oyun olsun diye, yalancıktan, sureta.*

1. Anuñla kengel itdüm turmadum dek
Yalandan güldüm idi sandı gerçek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 76). [yalandan,]*

yalın kılıç: *Bilenmiş, keskin kılıç.*

1. **Yalın ḳılıc** u yalıncaḳ nacaḳdan
Dikilmiş süñü tartılmış çomaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 51). [yalın ḳılıc, -]*

yalıncak: *Yalnızca, sırf.*

1. Yalın ḳılıc u **yalıncaḳ** nacaḳdan
Dikilmiş süñü tartılmış çomaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 51). [yalıncaḳ,]*

yaluñuz: *Tek başına, yalnız. [6]*

1. Ol aradan yine yil bigi ṭurdı
Yaluñuz yollara girüp yügürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 58). [yaluñuz,]*

yaluñuz ḳal-: *Yalnız başına kalmak. [Deyim]*

1. Güneşsin n'ola **ḳalduñsa yaluñuz**
Degüldür size hem-ser ay kuluñuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 135). [yaluñuz ḳalduñsa, -du, -ñ, -sa]*

yaluñuz ko-: *Yalnız, tek başına bırakmak. [Deyim]*

1. Didi ḫōş ḳaluñuz gitdi ḳuluñuz
Ḳodı ol ayı gün gibi **yaluñuz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 386). [yaluñuz ḳodı, -dı]*

yaluñuz ol-: *Baş başa kalmak.*

1. Bu şarṭ ile ki **olmaya yaluñuz**
Cemāʿat bile ola gice gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 115). [yaluñuz olmaya, -ma, -ya]*

yaluñuzlıġ: *Yalnız olma durumu, kimsesizlik.*

1. Çü ṭūṭī ḳıldum özüme demür bend
Yaluñuzlıġa ʿanḳā bigi ḫursend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 66). [yaluñuzlıġa, -a]*

yaluñuzlıḳ: *Yalnızlık, tek başına yaşama. [2]*

1. Buñaldı haṣret ile dūrlıḳdan
Yaluñuzlıḳdan u mehcūrlıḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 16). [yaluñuzlıḳdan, -dan]*

yalvar-: *Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek. [5]*

1. İy ḫvāce kime **yalvarayın** ben gedāy çün
Sen şāhdan şefāʿat umar ḫvāce vü gedā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 91). [yalvarayın, -ayın]*

yalvarıcu: *Yalvaran, çok yalvaran (kimse).*

1. Kime kim gele baḫt il varıcıdur
Nice benüm bigi **yalvarıcudur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 48). [yalvarıcudur, -dur]*

yama-: *Yama ile onarmak, yama vurmak.*

1. Kesüp diñ etegin dünyā **yamadum**
Bu eskidi anı daḫi ḳomadum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 55). [yamadum, -du, -m]*

yaman: *Fena, kötü.*

1. Didi ābū-yı hey hey bu **yaman** it
Ne ṭoñuzdur ki ḳaytarmaz tümen it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 9). [yaman,]*

yan-: *Alev almak, tutuşmak. [8]*

1. Çü gösterdi Arabde ḥadd-i gülnār
Yanar iken ʿAcemde oldı kül nār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 114). [yanar, -ar]*

yan-: *Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek II çok ıstırap çekmek, büyük bir acı içinde olmak, çok üzülmek. [19]*

1. Güzel Şīrīnden ayru zār ü maḥrūm
Yanarlar nite-kim baldan ıraḫ mūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 62). [yanarlar, -ar, -lar]*

yan-: *(Vücut ya da organ için) ateş ya da yüksek ısıdan etkilenmek; aşırı sıcaklıktan yara olmak II zarar görmek.*

1. Cānā lebüñ ḫayāli olalı cāna hemdem
Ol laʿl āteşinden hem sīne **yandı** hem dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 54). [yandı, -dı]*

yan-: *Isı, ışık veren bir konuma geçmek. [2]*

1. Niçe pihsūz bel ḳandīl-i rūşen
Yanar dāim ne meftūl ü ne rūġan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 4). [yanar, -ar]*

yan: *Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet. [10]*

1. Ne darbı ki ol neşāṭ ile ururdu
Ḳayanuñ degme **yanın** obururdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 56). [yanın, -ı, -n]*

yan: *Beraber, beraberinde. [2]*

1. Aña yār oldı bir cāndan sirişte
Yaraşur ḥūrī **yanında** firişte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 75, Mısra 4). [yanında, -ı, -n, -da*

yan: *Yakın, civar. [3]*

1. Ḳuluñam girme ḫānum ḳanuma gel
Ne gitmek cāna cānsın **yanuma** gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 46). [yanuma, -um, -a]*

yan: *Yan, taraf. II. Parça.*

1. Yakup ol oda iderlerdi biryān
Yaşardı yüz kim andan yirse bir **yan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 16). [yan,*

yaña: *-A doğru. [10]*

1. Yügürdi bir ḳaçı ol bütlerüñ tīz
Bu ṣūretden **yaña** eylediler ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 38). [yaña,]*

yaña: *Taraf, yön. [7]*

1. Bu ṣūret ḳıṣṣasın itmişdi der-pīç
Daḫı ol **yañadan** söz açmadı hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 398). [yañadan, -dan]*

yaña ol-: *...-A/-E doğru yönelmek.*

1. Felekden **yaña olsa** tīri sāʾir
Ḥazerden per dökerdi nesr-ı ṭāʾir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 71). [yaña olsa, -sa]*

yana yana: *Tekrar tekrar yanma, yanarak. [İkileme]*

1. Eger-çi oduña cān micmer oldı
Yana yana tenüm ḫākister oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 186). [yana yana, -]*

yañadın: *Yana, taraf, tarafta, taraftan, tarafına.*

1. Ne yil kim ire ḳaṣrından **yañadın**
Ḳılur tozı ḳara göñlini aydın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 19). [yañadın,]*

yañaġ: *Yanak. Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri. [8]*

1. **Yañaġuñ** ferri firdevse virür nūr
İder cā-rūb özüñe zülfini ḫūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 9). [yañaġuñ, -uñ]*

yanaġı gülleri: *Yanağının kırmızılığı.*

1. Ḳatı yol zaḫmeti virdi tekessür
Yanaġı gülleri buldı teġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 24). [yanaġı gülleri, -]*

yanar od: *Kızgın ateş. II. Büyük üzüntü, keder, acı. [3]*

1. Yüz urup yire şāh öñinde Şāvūr
Yanar odına saçdı āb-ı kāfūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 2). [yanar odına, -]*

yanar oda düşüp göz yummaġ olmaz: *Ateşe düşüp gözünü kapatmak olmaz. "Kendine zarar verecek bir durum ile karşılaşıldığında görmezden gelmek yanlıştır; gereken her ne ise yapılmalıdır" anlamında bir söz grubu. [Atasözü]*

1. Daḫı Hürmüzden eylik ummaġ olmaz
Yanar oda düşüp göz yummaġ olmaz
(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 36). [yanar oda düşüp göz yummaġ olmaz, -]

yandur-: *Yakmak, yakıp tutuşturmak.*

1. Yiter ur bu belā-keş cāna āteş
Ki köyünmişi **yandurmak** degül ḫōş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 238). [yandurmak, -mak]*

yanı: *Birinden yana olma.*

1. Tefāvüt olmaz aña zīr ü bālā
Felekden **yanıdur** elbette aʿlā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 124). [yanıdur, -dur]*

yanı: *Yana, konusunda.*

1. ḳapuñdur her ne vaḳtin dileseñ var
Velī benden **yanını** añma zinhār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 60). [yanını, -nı]*

yañıl-: *Şaşırmak, yanılmak.*

1. Ṣorarsa **yañılup** ḫayr ile yād it
Saġ olsun añmaz ise ḫayr bād it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 61). [yañılup, -up]*

yanına al-: *Yakınında bulundurmak, yakınına getirmek. [2] [Deyim]*

1. **Yanına aldı** Bānū cānı bigi
Severdi dīni vü īmānı bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 9). [yanına al, -]*

yanınca: *Yanında, beraberinde. [4]*

1. Biraz eṭrāfı seyrān idelüm dir
Yanınca ʿazm-i meydān idelüm dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 58). [yanınca,]*

yanış: *Yanma işi.*

1. Çü ben ḥışm odını ḳılam fürūzān
Gerek öġrene **yanış** nār-ı sūzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 86). [yanış,]*

yaʿnī: *Sözün kısası, doğrusu, senin anlayacağın. [16]*

1. Bu yaña nakṣ-bāz-ı ḥīle-pervāz
Füsūn-ger **yaʿni** Ṣāvūr-ı suḫan-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 16). [yaʿni,]*

yaʿnī: *Sanki, adeta. [7]*

1. Göründükde şehe ol māh-ı dil-keş
Güneş olmışdı şeh **yaʿnī** pür-āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 142). [yaʿnī,]*

yaʿnī: *Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce "Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki, sözün kısası, kısaca" anlamında kullanılır. [20]*

1. Ḳaçar bigi yüzin döndürdi **yaʿnī**
Velī gösterdi ol ṣūretde maʿnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 27). [yaʿnī,]*

yanku: *Yankı. Sesin bir yere çarpıp geri dönmesiyle duyulan ikinci ses, aksiseda, akis.*

1. Nite-kim taġa şaḫṣ idüp ṣadāyı
Girü **yanḳudan** ala ol edāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 86). [yanḳudan, -dan]*

yanuña kal-: *Yaptığı kötülük karşılıksız kalmak, cezasını görememek. [Deyim]*

1. Dime ẓulm idesin **ḳala yanuña**
Saña ḳalursa ḳalmaz oġlanuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 53). [yanuña ḳala, -a]*

yap: *İnşa etmek. [6]*

1. **Yapar** ol arada bir ḳaṣr-ı ʿālī
Sarāy-ı cennet-i dūzaḫ-ḥavālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 107). [yapar, -ar]*

yap-: *İnşa etmek; yönetmek.*

1. Gerek eyle **yapasın** sen cihānı
Ki unutdurasın Nūşinrevānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 99). [yapasın, -a, -sın]*

yap-: *Kapamak, kapatmak, örtmek. [2]*

1. Ol otaġ içre Şîrîn ṭāvūsını
Ḳodı vü çıḳdı **yapdı** ḳapusını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 94). [yapdı, -dı]*

yapıl:- *Kötü bir halden iyi bir hale doğru huy değiştirmek, irfan sahibi olmak.*

1. Cihān mülki çün olur süst bünyād
Yapılmaḳ ister iseñ cān ḳıl ābād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 14). [yapılmaḳ, -maḳ]*

yaprak: *Bitkilerin yeşil ve türlü biçimlerdeki bölümü. [8]*

1. V'egerçi od ü su vü yil ü toprāḳ
Gehī maʿden bezerler gāh **yapraḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 78). [yapraḳ,]*

yaprak: *Bitkilerin yeşil ve türlü biçimlerdeki bölümü. II. Sahip olunan her türlü şey; güzellik, mal mülk vs.*

1. Hazān-ı ġam ḳılursa bini toprāḳ
Senüñ eksilmesün bāġuñda **yapraḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 68). [yapraḳ,]*

yaprak: *Bitkilerin yeşil ve türlü biçimlerdeki bölümü. II. Zavallı, aciz insan.*

1. İlāhī benven ol pejmürde **yapraḳ**
Ki her yilden olur başına toprāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 41). [yapraḳ,]*

yaprak (gibi) ditre-: *Yaprak gibi titremek. II. Birinden veya bir şeyden korkmak, korkuya kapılmak. [Deyim]*

1. Felek **ditrerdi** ḳorḫup sanki **yapraḳ**
Emān ister ḳoyup başına ṭopraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 67). [yapraḳ (gibi) ditrerdi, -r, -di]*

yapu: *Kılık, kıyafet, biçim, şekil. [2]*

1. İrişdi çünki ḳaṣrūn ḳapusına
Teferrüc ḳıldı bir dem **yapusına** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 64). [yapusına, -sı, -na]*

yapu: *Yapı, Bina. [2]*

1. Görür şeh bir demürden bağlu ḳapu
Ḳara taşdan uçuḳmış göge **yapu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 20). [yapu,]*

yapu: *Bina. II. Beden, vücut.*

1. Şeker balçıḳ yirinedür **yapuña**
Anuñ içün dinür Şîrîn tapuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 69). [yapuña, -ñ, -a]*

yapuş-: *Bir iş yapmak amacıyla, hevesle bir şeyi eline almak.*

1. Çü bulduḳ raġbet ile pīşeye yol
Yapuşdum ḫāmeye ben tīşeye ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 50). [yapuşdum, -du, -m]*

yār: *Arkadaş, dost. [14]*

1. Bu sarḫōşluḳdan it cānumı hüşyār
Ki cehl aġyār ola vü ʿilm ü hüş **yār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 66). [yār,]*

yār: *Sevgili. [45]*

1. Bu feṭḥi fāl-ı saʿd idindi Şîrîn
Revān bindi ata yād itdi **yārin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 68). [yārin, -in]*

yār: *Sevgili (Husrev-i Perviz).*

1. Eger-çi ẓāhiren iderdi ẕevḳi
Yaḳardı cān ü gönlin **yār** şevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 52). [yār,]*

yār: *Sevgili (Şirin). [5]*

1. Ne ḳoyup ʿārını varı bilürdi
Ne varup **yāra** yalvarı bilürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 84). [yāra, -a]*

yār-ı bed: *Kötü arkadaş.*

1. Çü ṣoḥbet ḫālī idi **yār-ı bedden**
Gazel bu resme geldi Bārbedden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 77). [yār-ı bedden, -den]*

yār-ı bī-rāh: *Yoldan sapmış sevgili (Husrev-i Perviz).*

1. Ḳılam ṣabr ol ḳadar ki ol **yār-ı bī-rāh**
Ḳıla yüz ʿözr ile estaġfiruʿllāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 139). [yār-ı bī-rāh, -]*

yār-ı cānī: *Candan sevilen sevgili.*

1. Ki tā şimdiye dek bu **yār-ı cānī**
Eyü ad ile ḳıldı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 25). [yār-ı cānī, -]*

yār-ı güzīn: *Seçkin, özel sevgili (Şirin).*

1. Ḳatı incitdüm ol **yār-ı güzīni**
Ne yüz ile görem yā-Rab yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 9). [yār-ı güzīni, -i]*

yār-ı hem-dem: *Can dostu, samimi dost. [3]*

1. Çi-ger ḫōş ḫvān idi ol **yār-ı hem-dem**
Velī toymışdı sulṭān yimesün ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 101). [yār-ı hem-dem, -]*

yār-ı huceste: *Uğurlu, kutlu, mübarek dost.*

1. Didi Ferhād ki iy **yār-ı ḫuceste**
Ḳuluñven dest-beste pā-şikeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 57). [yār-ı ḫuceste, -]*

yār-ı huceste: *Uğurlu, kutlu, mübarek dost (Nigisa).*

1. Cevābın şiʿrin ol **yār-ı ḫuceste**
Nigār aġzından ider naḳş-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 64, Mısra 7). [yār-ı ḫuceste, -]*

yār-ı huceste: *Uğurlu, kutlu sevgili (Şirin).*

1. Yaluñuz bindi ol **yār-ı ḫuceste**
Yil ü od üzre san sudur nişeste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 17). [yār-ı ḫuceste, -]*

yār-ı hurrem: *Sevinçli, neşeli sevgili (Şirin).*

1. Ḳıluñ bu kürside ārām bir dem
Ki ḳarşu ṭāḳdan ol **yār-ı ḫurrem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 72). [yār-ı ḫurrem, -]*

yār-ı kadīm: *Eski dost. [2]*

1. Saʿādet çākerüñ devlet nedīmüñ
ʿİnāyet rehber ü **yār-ı ḳadīmüñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 38). [yār-ı ḳadīmüñ, -üñ]*

yār-ı maḥrem: *Sırları paylaşacak kadar yakın dost.*

1. İşitdi kim tāpuñdur **yār-ı maḥrem**
Diler kim bir dem ola saña hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 23). [yār-ı maḥrem, -]*

yār-ı muhālif: *Muhalefet eden sevgili.*

1. **Yār-ı muḫālifüñ** ḳomazam perdesin ye gāh
Ger Rūm u ger ʿİrāḳ u Sifāhān maḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 9). [yār-ı muḫālifüñ, -üñ]*

yār-ı nāzenīn: *Nazlı sevgili.*

1. Çü **yār-ı nāzenīnsin** kesme nāzuñ
Ki nāzükdür her işi dil-nevāzuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 23). [yār-ı nāzenīnsin, -sin]*

yār-ı nāzük: *Latif, tatlı, hoş dost (Şavur).*

1. Velī aheste es iy **yār-ı nāzük**
Ki döymez yile ol dil-dār-ı nāzük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 117). [yār-ı nāzük, -]*

yār-ı peri-rū: *Peri yüzlü sevgili (Şirin).*

1. Gider ardına baḳa yöni girü
Umar kim raḥm ide **yār-ı peri-rū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 14). [yār-ı peri-rū, -]*

yār-ı şīrīn: *Tatlı sevgili; Şirin adlı sevgili (Meşhur Husrev ü Şirin; Ferhad ile Şirin adlı hikayenin kadın kahramanı.).*

1. Dil-ārāmuñ ola bir **yār-ı şīrīn**
Ki devrān gözi görmeye naẓīrin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 21, Mısra 35). [yār-ı şīrīn, -]*

yār-ı vefā-dār: *Vefalı dost. [2]*

1. Didi Şirīn ki iy **yār-ı vefā-dār**
Yüri yüz süriyü bizden şehe var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 41). [yār-ı vefā-dār, -]*

yār-ı vefā-dār: *Vefalı dost, sevgili.*

1. Didi Şāvūra ki iy **yār-ı vefā-dār**
Elim ṭutġıl ayaḳdan düşmedin zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 3). [yār-ı vefā-dār, -]*

yār-ı vefā-dār: *Vefalı, sadakatli sevgili.*

1. Ki Şîrîndür baña **yār-ı vefā-dār**
Ne eylük eylesem ola sezā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 23). [yār-ı vefā-dār, -]*

yar-: *Uzunlamasına bölüp ayırmak. II. Derin yara açmak.*

1. Ḫarāb itdürdi çengi ḳırnaġını
Ṣıyup çengüñ **yararlar** ṭırnaġını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 34). [yararlar, -ar, -lar]*

yar-: *Yarmak, ayırmak; ortasından, içinden geçmek.*

1. Bilesine alup ṣaflar **yarardı**
Ṭolanup Sāye Ḫān ḳalbin ararda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 3). [yarardı, -ar, -dı]*

yār it-: *Eşleştirmek. Birbirine eş yapmak.*

1. Niceki ayruġ aġacı **ideler yār**
Yimiş virmez meger ki andan tutar bār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 61). [yār ideler, -e, -ler]*

yār idin-: *Eş edinmek, evlenmek. [Deyim]*

1. Nigīsāyı **idindi** Bārbed **yār**
Ki ehli olur ehline sezā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 209). [yār idindi, -di]*

yār ol-: *Dost olmak, dostluk kurmak.*

1. Müdāmī **yār olup** emmāre nefse
Sunuban merhem üzre yara nefse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 197). [yār olup, -up]*

yār ol-: *Dost, arkadaş olmak; eşlik etmek. [2]*

1. Çü nūş-ı bādede ḫōş **yār olasın**
Niçün ben mest ü sen hüş-yār olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 7). [yār olasın, -a, -sın]*

yār ol-: *Nasip olmak. [3]*

1. Çü devlet **yār ola** ʿaḳl ile ḥaḳdur
Ki aña ʿālemüñ naḳli sebaḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 89). [yār ol-, -]*

yār ol-: *Sevgili, dost olmak. [2]*

1. Aña **yār oldı** bir cāndan sirişte
Yaraşur ḥūrī yanında firişte *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 75, Mısra 3). [yār oldı, -dı]*

yār ol: *Sevgili olmak, eş olmak.[2]*

1. Budur kim biri **yār olur** birine
İder meyl eyle itmezse yirine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 59). [yār olur, -ur]*

yār ol-: *Yakın olmak, birlikte olmak.*

1. Cihānuñ cānısın var ol hemīşe
Bu baḫt u devlete **yār ol** hemīşe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 18). [yār ol, -]*

yār ol-: *Yardım etmek, yararlı olmak. [2]*

1. Ṣanurduḳ kim ḳalıcak bī-kes ü zār
Baña sen **yār olasın** çāre-i kār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 32). [yār olasın, -asın]*

yār ol-: *Yardımcı olmak; güzel günler yaşatmak, mutlu etmek.*

1. Ne māli kim virürsin **yār olısar**
Ne kim soñ ḳaldı mūr u mār olısar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 45). [yār olısar, -ısar]*

yār ü hem-dem ol-: *Arkadaş olmak, arkadaşlık ilişkisi kurmak. II. İletişim kurmak. [İkileme]*

1. Müʾeddeb at toġan bigi muʿallem
Ki olur ādem ile yār ü hem-dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 76). [yār ü hem-dem olur, -ur]*

yār ü maḥrem: *Dost ve çok yakın; samimi olunan (kendisinden sır saklanmayan). [İkileme]*

1. Ol on dilber ki **yār ü maḥrem** idi
Bile şādī vu ġamda hem-dem idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 17). [yār ü maḥrem, -]*

yārā: *"Ey dost, ey arkadaş" anlamında kullanılan ünlem.*

1. Didi **yārā** ḳo ol ḳayġuyı cāndan
Ki sen ḫod ḳocasañ ḳaçursın andan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 77). [yārā,]*

yārā: *"Ey dost, ey yar, ey sevgili" anlamında kullanılan ünlem.*

1. Didi Ḫusrev ḳılıp girü müdārā
Ki igen daḫı yüz döndürme **yārā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 2). [yārā,]*

yara: *Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban II acı, üzüntü, keder. [2]*

1. Ne ḳılsun ḳulluġa ger **yarası** yoḳ
Ḳuluñ ḳulluḳdan özge çāresi yoḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 17). [yarası,]*

yara-: *Bir iş için uygun olmak, kullanılır olmak.*

1. **Yaramazsam** ki ḳoyam elüñe su
Ḳo ki izüñ çalmaġ olsun yüzüme ḫū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 43). [yaramazsam, -maz, -sa, -m]*

yara-: *Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak, faydalı olmak.*

1. Ne söz kim fikrine baş olmaya pīç
Yaramaz dilde ẕikr eylemeye hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 50). [yaramaz, -maz]*

yara-: *Hazır olmak, hazırlanmak.*

1. Buyurdı kim ḳonalar bir araya
Ki diñlene ṭavar yola **yaraya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 106). [yaraya, -ya]*

yara-: *Uygun düşmek, elverişli olmak, caiz olmak.*

1. Uvaḳ eczā dirildi bir araya
Mizāc olmaya yaʿnī kim **yaraya** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 14). [yaraya, -ya]*

yara-: *Yakışmak, layık olmak.[4]*

1. Ser-i mū dirsem aġzına **yarar** ol
Ki zīrā söyleyicek ḳıl yarar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 113). [yarar, -r]*

yara ur-: *Yara açmak. [Deyim]*

1. Ne var ger **yara ursa** yara yara
Degül bu resme ki ide pare pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 51). [yara ursa, -sa]*

yara ur-: *Yaralamak. [Deyim]*

1. Çü düşmen **yara urdı** dil dilici
Elinden tut ki atıldı ḳılıcı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 145). [yara urdı, -dı]*

yara üzre merhem sun-: *Yarasının üzerine merhem sürmek. II. Birinin işine yarayacak biçimde davranmak. [Deyim]*

1. Müdāmī yār olup emmāre nefse
Sunuban merhem üzre yara nefse *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 199). [yara üzre merhem sunuban, -uban]*

yara yara: *Yara yara, yararak, paramparça ederek. [İkileme]*

1. Ne var ger yara ursa **yara yara**
Degül bu resme ki ide pare pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 51). [yara yara, -]*

yā-rāb: *Ey Allahım, ey Rabbim, ey Tanrım" anlamında olan bu söz Allah'tan yardım isteme, şaşkınlık, korku vb. durumlarda ve Allah'a sığınma ifâdesi olarak kullanılır. [14]*

1. Ḫaste ciger firāḳı ile pāre pāredür
Yā-Rab kime müyesser olupdur viṣāl-i dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 12). [yā-rab,]*

yaraġ: *Hazırlık, levazım, teçhizat. [3]*

1. Sarāy itdüklerin ṭaġ içinde
Yaraġ u yat ile yaylaġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 30). [yaraġ,]*

yaraġ: *Teçhizat, araç gereç. [2]*

1. Ve eger ḳuş oldı uçdı ḳanı atı
Yaraġı nire vardı n'oldı yatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 212). [yaraġı, -ı]*

yaraġ eyle-: *Hazırlık yapmak. [2]*

1. **Yaraġ eyle** ki bu deryā-yı ḫāmūş
Bizi boġmaġı ḳılmadı ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 47). [yaraġ eyle, -]*

yaraġ gör-: *Hazırlık yapmak. [2] [Deyim]*

1. Daḫı söz söyleme dön ḳaşruña var
Uşañ olma **yaraġuñ gör** ne kim var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 332). [yaraġ gör, -]*

yaraġ it-: *Hazırlık yapmak. [2]*

1. Bu sırruñ irmeyüp keyfiyyetine
Yaraġ itmiş ḳamu av niyyetine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 28). [yaraġ itmiş, -miş]*

yaraġ kıl-: *Hazırlık yapmak.*

1. Göñülden **ḳılur** iseñ yol **yarağın**
Yaḳīn nūrından al ḥikmet çirāġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 13). [yarağın ḳılur, -ur]*

yaraġ olın-: *Yolculuğa çıkmak için gerekli hazırlıklar yapılmak.*

1. Melik buyurdı kim ol raḫş-ı manẓūr
Yaraġ olındı vü ʿazm itdi Şāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 56). [yaraġ olındı, -dı]*

yaraġ ü yat: *Hazırlık ve teçhizat. [İkileme]*

1. Yaraġ ü yat ü nüzl ü niʿmet ile
Zer ü sīm ü sipāh ü şevket ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 15). [yaraġ ü yat, -]*

yaraḳān: *Sarılık hastalığı.*

1. Ḫūn-ı dil ider nakşımı ḳanı eger ol yaş
Aşlı ḫafaḳāndur nişe rengüm **yaraḳāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 6). [yaraḳāndur, -dur]*

yaramaz: *Zararlı, fena, kötü.*

1. **Yaramaz** bir havā bul ṭaġ içinde
Yiyir şular ola ırmaġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 89). [yaramaz,]*

yārān: *Arkadaşlar, dostlar.*

1. Didi **yārānlarum** siz canlarumsız
Ne derde uġrasam dermānlarumsız *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 79). [yārānlarum, -lar, -um]*

yarar: *Fayda, katkı.*

1. Çi-ger dāʾim gözetmek yārı ḫōşdur
Velī yaruñ daḫı **yararı** ḫōşdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 84). [yararı, -ı]*

yararlıḳ: *Yiğitlik, cesurluk, kahramanlık, faydalı işler.*

1. Şu yāruñ kim işi **yararlıḳdur**
Sözi düşmenlere dil-dārlıḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 19). [yararlıḳdur, -dur]*

yaraş-: *(Söz, davranış vb.) uygun olmak, yerinde ve iyi karşılanacak tarzda olmak.*

1. Yaraşur pāklik āgāh olana
Yaraşmaz perdesüzlik şāh olana *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 60). [yaraşmaz, -maz]*

yaraş-: *Uygun düşmek, münasip, yakışmak. [28]*

1. Çü Şīrīnsin gerekmez ḳavlüñ acı
Yaraşmaz ṭatludan acı geleci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 66). [yaraşmaz, -maz]*

yaraşdur-: *Süslemek.*

1. **Yaraşdurdı** cemāli taḫt ü tācı
Götürdi bidʿat ü bāc ü ḫarācı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 13). [yaraşdurdı, -dı]*

yaraşık gör-: *-A yakıştırmak, uygun bulmak. [Deyim]*

1. **Görür** tācına ol gevher **yaraşıḳ**
Öpüp başına ḳor bir şāh-ı ʿāşıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 76, Mısra 3). [yaraşıḳ görür, -ür]*

yaraşur: *Layık, uygun, değer.*

1. Gerek her ketḫudāya yār nā-çār
Ḫudāya **yaraşur** kim ola bī-yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 82). [yaraşur,]*

yarat-: *Meydana getirmek, yoktan var etmek. [6]*

1. Çü raḥmetden **yaratdı** enbīyāyı
Güziñ itdi bulardan Muṣṭafāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 1). [yaratdı, -dı]*

yardım it-: *Kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak.*

1. Ne oġul **yardım iderdi** ne ata
On adım yirden atılurdı ata *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 33). [yardım iderdi, -er, -di]*

yāre: *Yara II Dert.*

1. Çü āṣafsın her işe çāre senden
İrür merhem kim irdi **yāre** senden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 120). [yāre,]*

yāre toḳun-: *Herhangi bir kötülük, bela gelmek. [Deyim]*

1. İlāhī sen baġışla şehr-yāre
Toḳunmasun bu il ü şehre **yāre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 54). [yāre toḳunmasun, -ma, -sun]*

yāre yāre: *Yaralı, yara içerisinde, paramparça. [İkileme]*

1. Ciger gerdūn oḳından **yāre yāre**
Yürek her dūn elinden pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 83). [yāre yāre, -]*

yāresine merhem ur-: *Yarasına merhem olmak, bir kimsenin derdine deva olmak, sıkıntısını gidermek. [Deyim]*

1. Görür şeh ki irmez ol meh çāresine
Dilemez **merhem urmaḳ yāresine (***Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 2). [yāresine merhem urmaḳ, -maḳ]*

yarġu: *Dava, mücadele.*

1. Pür olsa yir yüzi ġavġā vü **yarġu**
Feleksin saña ʿālemde ne kayġu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 21). [yarġu,]*

yarıl-: *Delinmek, yırtılmak.*

1. Yürek **yarıldı** nice olmayam güm
Ne kāfir itmeye bañа teraḥḥum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 67). [yarıldı, -dı]*

yarıl-: *Ortadan ayrılmak; üzerinde yarık veya yara açılmak. [3]*

1. Ḳahr-ı celāl-i ḥicr ile **yarıldı** Ṭūr-ı cān
Ṣabr ola mı tecellī ḳılınca cemāli dōst *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 3). [yarıldı, -dı]*

yarın: *Bugünden sonra gelecek ilk gün. [3]*

1. V'eger lā-būd dir iseñ iy nigārīn
Alalar bend ü zencīrini **yarın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 50). [yarın,]*

yarın: *Bugünden sonra gelecek ilk gün; gelecek, ilerideki zaman. [2]*

1. **Yarın** öldüriserler bilgil anı
Ki bugün sen ölüden aldı cānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 49). [yarın,]*

yarın: *Bugünden sonra gelecek ilk gün; yakın bir zaman, kısa bir süre.*

1. vaʿde-yi cennet ise **yarın** u bir gün zāhid
bize dīdārıdurur naḳd-ı muṣavver bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 7). [yarın,]*

yarın: *Bugünden sonra II mahşer günü, ahiret, Allah'ın huzuruna çıkılacağı gün.*

1. Bugün bize hidāyet himmetidür
Keremden sözi **yarın** ümmetidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 100). [yarın,]*

yarın: *Gelecek, ilerideki zaman.*

1. Süreyyā cemʿ ile ol māh-manẓar
Yarın ne menzili eyler münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 86). [yarın,]*

yarın: *Gelecekte, ileriki bir zamanda. [3]*

1. Bugün ḳıl iḫtiyāruñ ile īṣār
Ki **yarın** ḫōd alurlar çār-u-nāçār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 54). [yarın,]*

yārī: *Dostluk, yardım.*

1. Özüm senden ne var gül bilse ḫārı
Olur bir yüze gülmek daḫı **yārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 40). [yārī,]*

yārī eyle-: *Yardım etmek, ihsanda bulunmak.*

1. Baña koş bir nice biñ merd-i kārı
Hemān sen himmet ile **eyle yārī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 80). [yārī eyle, -]*

yārī it-: *Yardım etmek, muavenet etmek.*

1. Anı bilmez ki baḫt **itmese yārī**
Olur pençe şikence zōr zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 19). [yārī itmese, -me, -se]*

yārī ḳıl-: *Dostluk etmek, yardım etmek.*

1. Çü **ḳılmaz** hīç yāra dehr **yārī**
Ne ḫalḳ-ı şehr ḳor ne şehr-yārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 51). [yārī ḳılmaz, -maz]*

yārlıġ: *Sevgili ve dost olma.*

1. Tutam cāndan degüldür **yārlıġuñ**
Dil-i pür-derde yok dil-dārlıġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 17). [yārlıġuñ, -uñ]*

yarlıḳ: *Dostluk. [2]*

1. Vefānuñ evveli ger **yarlıḳdur**
Cefānuñ āḫiri bīzārlıḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 93). [yarlıḳdur, -dur]*

yarlık: *Sevgili olma.*

1. Uyur devlet bigisin **yārlıḳda**
Cihān yengindesin dil-dārlıḳda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 225). [yārlıḳda, -da]*

yaru: *Bir bütünün iki eşit parçasından her biri.*

1. Cihān ger yār ü ʿayş ü cām içündür
Yarusı daḫı neng ü nām içündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 20). [yarusı, -sı]*

yas: *Matem, üzüntü. [3]*

1. Bir ev kim aña ḫākim dün ü gündür
Gehī **yas** anda lābüd geh dügündür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 94). [yas,]*

yas-: *Yayın kirişini gevşetmek.*

1. Başını başmış idi pāy-ı ġayret
Yayını **yaşmış** idi dest-i ḫayret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 52). [yaşmış, -mış]*

yas-: *Yayın kirişini gevşetmek. II. Savaşmayı bırakmak; sevgili ile kavga etmeye son vermek.*

1. Oḳ atma tutmazam tīġ u teber ben
Yayuñı **yas** kim saldum siper ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 16). [yas,]*

yas eyle-: *Çok üzülmek, yasa bürünmek, matem tutmak. II. Duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek. [Deyim]*

1. Biraz gün ki itdi zārī **eyledi yas**
Göñüller gözgüsin tutmış idi pas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 9). [yas eyledi, -di]*

yas it-: *Yas tutmak, ölen bir kimsenin arkasından üzülmek. [Deyim]*

1. Dügünden geçdüm **it** binüm içün **yas**
Yüregüñ döymese baġruña taş bas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 59). [yas it, -]*

yas tut-: *Matem tutmak, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek. [2] [Deyim]*

1. Ḳodı taḫtı vu tācı **tutdı yası**
Bir ay miḳdārı gök geydi libāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 15). [yası tutdı, -dı]*

yasa-: *Tertip, tanzim, tasmim etmek, kurmak, hazırlamak. [3]*

1. **Yasamışlar** cenāḥ u ḳalb ü ṣaflar
Pür olmış ceyş ü cevşenden ṭaraflar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 27). [yasamışlar, -mış, -lar]*

yasa-: *Tertip, tanzim, tasmim etmek, kurmak, hazırlamak; yığmak, toplamak.*

1. **Yasadı** leşkerin Behrām-ı Çopīn
Müretteb ṭona girdi Rüstem-āyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 9). [yasadı, -dı]*

yaşaġ: *Bir şeyin yapılmasına karşı konulan yasal ya da yasal olmayan engel; yapılmaması istenmiş olan, yasaklanmış (şey).*

1. Çetük sen şīrüñ añlayup **yaşaġın**
Eli bigi yalar ḳuşuñ ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 23). [yaşaġın, -ın]*

yasaġa irür-: *Kanunları uygulamak, ceza vermek. [Deyim]*

1. Ḳaḳıdı şāh baḳdı ṣola ṣaġa
Ki Pervīzi **irüreler yasaġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 26). [yasaġa irüreler, -e, -ler]*

yasak: *Yasak, yapılmaması istenmiş olan.*

1. Biraz gün daḫı Şāvūr ol **yasaḳdan**
İdemezdi selām illā ıraḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 69). [yasaḳdan, -dan]*

yaşan-: *Düzenlenmek, tertip ve tanzim edilmek.*

1. **Yaşandı** iki leşker daḫı ṣaf ṣāf
Kim urdı gürze el kim ḳabżaya kef *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 15). [yaşandı, -dı]*

yasavul: *Koruyucu, muhafız.*

1. İki biñ atlu çavuş u **yasavul**
İki kolda çaġırur yurt u savul *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 55). [yasavul,]*

yasdan-: *Yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek. [2]*

1. Yolına cān virür cennet nesīmi
İşigin **yasdanur** devlet nedīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 104). [yasdanur, -ur]*

yāsemen: *Beyaz ve küçük çiçekler açan, sarmaşık cinsinden, çok uzayan bir ağaç; bu ağacın beyaz renkli çiçeği. [2]*

1. Pür itmiş **yāsemen** dürcin sifīdāc
Ṣaḳāyıḳ ḥoḳḳası rastūḫ ile zāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 23). [yāsemen,]*

yāsemen: *Beyaz ve küçük çiçekler açan, sarmaşık cinsinden, çok uzayan bir ağaç; bu ağacın beyaz renkli çiçeği.*

1. Yirüm olmadı güller **yāsemenler**
Yiridür ḳıllarum olsa dikenler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 231). [yāsemenler, -ler]*

yāsemin: *Beyaz ve küçük çiçekler açan, sarmaşık cinsinden, çok uzayan bir ağaç; bu ağacın beyaz renkli çiçeği II Sevgilinin yüzü.*

1. Gül-i ter şāh-ı sīmīn serve māʾil
Semenler **yāsemin** üzre ḥamāʾil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 144). [yāsemin,]*

yāsīn: *Kur'ân-ı Kerîm'in otuz altıncı sûresi.*

1. Oḳı **yāsīni** kim ol Ḥaḳ tebārek
Saña nūn ve'l-ḳalem ḳıla mübārek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 23). [yāsīni, -i]*

yaş: *Ağlandığında gözlerden akan berrak sıvı, gözyaşı. [31]*

1. Dil ġamzesini görmeyeli meyli yoḳ meye
Yaşum şarāb olup ḳabaġum ṭolu cāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 14). [yaşum, -um]*

yaş: *Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman. [4]*

1. Biraz günden ki irdi bişe **yaşı**
Ulu and oldı ḳavm ü işe başı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 81). [yaşı, -ı]*

yaş: *Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman. II. Ömür.*

1. Gözüm **yaşıyla** ʿālem pür-nem olsun
Özüñ **yaşıyla** ʿādem ḫoş-dem olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 36). [yaşıyla, -ı, -y, -la]*

yaş: *Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, su.*

1. Şu kim cismi ḳurudan **yaşdan** itdi
Benüm benzer vücūdum taşdan itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 39). [yaşdan, -dan]*

yaş: *Islak, nemli.*

1. Nebāt ednāsı otdur kim biter ol
Degül toḫm ile **yaş** yirde biter bol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 44). [yaş,]*

yaş-: *Örtmek, kapamak, gizlemek. [2]*

1. Şeh iken ʿāleme ḫūrşīd-i ʿālī
Girü kem ẕerreden **yaşmaz** cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 62). [yaşmaz, -maz]*

yaş aḳıt-: *Gözyaşı dökmek, ağlamak. [2] [Deyim]*

1. Ne içün sararup şemʿ **aḳıdur yaş**
Meger şīrīn fırāḳı urdı āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 53). [yaş aḳıdur, -ur]*

yaş dök-: *Ağlamak, gözyaşı dökmek. [3] [Deyim]*

1. Günāhuma muḳırven **dökme yaşum**
Saña yaş üşde tīġüñ üşde başum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 41). [yaş dökme, -me]*

yaş rengīn eyle-: *Kanlı gözyaşı dökmek. II. Çok ağlamak, üzülmek. [Deyim]*

1. Öküş şerm ü ḥacālet birle naḳḳāş
İrişdi şāha **rengīn eyleyü yaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 2). [yaş rengīn eyleyü, -yü]*

yaşa-: *Canlılığını, hayatını sürdürmek; yaşamak, var olmak. [2]*

1. **Yaşar** kerkes kem-āzār olduġıyçün
Toġañ turmaz ziyān-kār olduġıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 131). [yaşar, -r]*

yaşı kana u ḳan toprāġa kar: *Kanlı gözyaşları dökmek, çok ağlamak. [Deyim]*

1. Urur gögsine taş u taşa başı
Ḳarar toprāġa ḳan u ḳana yaşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 4). [yaşı ḳana u ḳan toprāġa ḳarar, -ar]*

yaşın-: *Gizlenmek, örtünmek, saklanmak. [2]*

1. Ne yüz kim ḥükmi gözinden **yaşına**
Eger ḫod genc ise ṭopraḳ başına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 79). [yaşına, -a]*

yaşını deñizler kıl-: *Gözyaşından denizler yapmak. Çok ağlamak. [Deyim]*

1. **Deñizler ḳıldı yaşını** melāli
İder ġavṭa direr dürr-i ḫayāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 131). [yaşını deñizler ḳıldı, -dı]*

yaşını nīl it-: *Gözyaşını Nil nehrine çevirmek. II. Çok ağlamasına neden olmak, çok üzmek. [Deyim]*

1. **Yaşını** nāle ile **itdiler nīl**
Gözine meyli ḳoyup çekdiler mīl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 33). [yaşını nīl itdiler, -di, -ler]*

yaşını yaġmur it-: *Gözyaşını yağmur gibi akıtmak. II. Çok ağlamak. [Deyim]*

1. **İderdi yaşını** ol yire **yaġmur**
Ki ol tozdan irüre gözine nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 67). [yaşını yaġmur iderdi, -er, -di]*

yaşur-: *Gizlemek, saklamak. [5]*

1. Dirīġ eyleme dürri cevherīden
Yaşurma zühre ḥüsnin müşterīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 10). [yaşurma, -ma]*

yat-: *Bir yerde sabit durumda beklemek.*

1. Hem āḫir can oda ten ṣuya atdı
Teni yunduġı ṣuyı ḳuçdı **yatdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 216). [yatdı, -dı]*

yat-: *Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak. [5]*

1. Ki anca **yatasın** topraġ içinde
Ki toz ola tenüñ yapraḳ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 105). [yatasın, -a, -sın]*

yat-: *Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak; uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. [2]*

1. Gice **yatdılar** ol ṣaḥrāda ser-ḫōş
Reyāḥīn cāme-ḫvāb ü sebze mefrūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 59). [yatdılar, -dı, -lar]*

yat: *Boylu boyunca uzanmak; hastalanıp uzanmak, yatağa düşmek.*

1. **Yatur** serv ol zamāndan pā-şikeste
Ki sinüñ ḳaddüñ oldı naḫl-beste *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 19). [yatur, -ur]*

yat-: *Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak; uyumak veya dinlenmek.*

1. ḳılup ay gün biribirin der-āġūş
Yaturlar üç dün ü gün mest ü medhūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 194). [yaturlar, -ur, -lar]*

yat-: *Bulunmak, sabit durmak.*

1. Havā vü ḥırş u şeyṭāndur ḥarāmī
ʿAceb ġāfil **yatan** cān ḳurtara mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 4). [yatan, -an]*

yat-: *Gaflette bulunmak, gaflet uykusuna dalmak.*

1. Ġarīmüñ ḫvār görüp **yatma** bī-derd
Ki naḳşı gelse bilmezler utar nerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 105). [yatma, -ma]*

yat: *Hazırlık, levazım. [5]*

1. Ten ʿaẕābın tartayın çün cān şafāsın sürmedüm
Baş yaraġın göreyin çün dil **yatını** bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 10). [yatını, -ı, -n, ı]*

yatlu: *Kötü, fena. [4*6]*

1. Peşīmān oldı **yatlu** pīşesinden
Eline urdı diş endīşesinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 52, Mısra 9). [yatlu,]*

yatlu yola git-: *Kötü davranmak. [Deyim]*

1. Eyüler **yatlu yola gitmek** olmaz
Ne elden gelse kişi itmek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 39). [yatlu yola gitmek, -mek]*

yatlulıġ: *Kötülük, fenalık. [2]*

1. Acılıḳ gelmesün bu ṭatlulıġa
İrişmesün bu ayluk **yatlulıġa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 8). [yatlulıġa, -a]*

yatlulıġa uzluḳ it-: *Kötülüğe karşı iyilik yapmak. [Deyim]*

1. **İder yatlulıġa** ʿāḳiller **uzluḳ**
Ḳılur eylüge cāhiller yavuzluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 49). [yatlulıġa uzluḳ ider, -er]*

yavaş: *Yumuşak huylu, yumuşak başlı.*

1. Olur çoḳ ḳatı başlulıḳ **yavaşda**
Nice yavuz keser narḫı savaşda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 31). [yavaşda, -da]*

yavı kıl-: *Kaybetmek.*

1. Dür idüñ şevḳüñ ile dürc-i cān pür
Yavı ḳıldum ʿaceb kim bulısardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 88). [yavı ḳıldum, -du, -m]*

yavu kıl-: *Kaybetmek, yitirmek.*

1. Şol güher kim ḳadr biñ cān u cihāndan yig idi
Buldum illa **yavu ḳıldum** ḳıymetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 4). [yavu ḳıldum, -du, -m]*

yavu kıl-: *Kendini kaybetmek, bayılmak.*

1. Varur kim **yavu ḳıla** kendüzini
Girü şanʿatle cemʿ eyler özini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 269). [kendüzini yavu ḳıla, -a]*

yavuz: *Kötü, fena. [10]*

1. Peşimānuz şehā ol pīşelerden
Perīşānuz **yavuz** endīşelerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 70). [yavuz,]*

yavuz: *Kötü, fena işler yapan kimse, günahkar. [2]*

1. Eyüye **yavuza** baḫşiş hünerdür
Bu kesb-i ḫayr ise ol defʿ-i şerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 47). [yavuza, -a]*

yavuz: *Kötülük, fenalık.*

1. Saña **yavuz** sanan başına evvel
Degirsün süñü dil soñra ḳılıç el *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 9). [yavuz,]*

yavuz: *Sert, çetin.*

1. **Yavuz** göñlümden oldı yatlu yilte
Elümle urdum ayaġuma balta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 165). [yavuz,]*

yavuz dīv: *Kötü/kötülük eden cin, şeytan.*

1. Didiler yine eyledi perī rīv
Duʿā ḳıluñ ki olmaya **yavuz dīv** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 44). [yavuz dīv, -]*

yavuz göz: *Kötü göz, kem göz, Kötü niyetle bakan göz. [3]*

1. Serā-perde başı eflāke irdi
Yavuz gözler tutılup ḫāke irdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 16). [yavuz gözler, -ler]*

yavuz gözler kem olsun: *"Kötü gözler senden uzak olsun", "sana nazar değmesin" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi] [Deyim]*

1. Cemālüñden dil ü cān ḫurrem olsun
Kemālüñden **yavuz gözler kem olsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 32). [yavuz gözler kem olsun,]*

yavuz göz gezend it-: *Kem gözlerden nazar değmek. [Deyim]*

1. Ferişteler buḫūr eyler sipendi
Ki saña **itmeye yavuz göz gezendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 8). [yavuz göz gezend itmeye, -me, -y, -e]*

yavuz göz gezendi ir-: *Kötü, kem göz değmek; nazar değmek. Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek. [Deyim]*

1. Pes andan yaḳdılar ʿūd ü sipendi
Ki **irürmeye yavuz göz gezendi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 106). [yavuz göz gezendi irürmeye, -me, -y, -e]*

yavuz göz ir-: *Göz değmek. Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek. [2] [Deyim]*

1. Severdi gözleri nūrı bigi şāh
Aña-dek kim **yavuz göz irdi** nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 20). [yavuz göz irdi, -di]*

yavuz it-: *Uygun, yerinde olmayan bir davranışta bulunmak.*

1. Muḳırr oldı ki her ne Hürmüz itdi
Eyü itdi vü kendü **yavuz itdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 4). [yavuz it, -]*

yavuz ol-: *Fena, kötü olmak.*

1. Gözüne gerçi ḫūdur cāna kıymaḳ
Yavuz olur günehsüz ḳana ḳıymaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 38). [yavuz olur, -]*

yavuz taş başuma: *"Sert taş(lar) başıma gelsin" anlamında pişmanlık ifade eden bir tür kendine ilenme sözü. [Deyim]*

1. Güher buldum ü ṭopraġ itmedüm baş
Ḥaḳıdur şimdi **başuma yavuz ṭaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 230). [yavuz ṭaş başuma, -]*

yavuz ṭıfluñ hūyını dāyeden sor yavuz hem-sāyeyi hem-sāyeden sor: *Kötü çocuğun huyunu sütannesi, kötü komşununkini de komşusu bilir. [Atasözü]*

1. **Yavuz ṭıfluñ ḫūyını dāyeden sor**
Yavuz hem-sāyeyi hem-sāyeden sor *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 60). [yavuz ṭıfluñ ḫūyını dāyeden sor yavuz hem-sāyeyi hem-sāyeden sor, -]*

yavuzlıḳ: *Kötülük, fenalık. [2]*

1. Eyü degül **yavuzlık** māye ḳılmaḳ
Eyü yolluları bī-pāye ḳılmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 19). [yavuzlık,]*

yavuzlıḳ it-: *Kötü davranmak, zarar vermek.*

1. Ne var yatlusam **itmedüm yavuzlıḳ**
Ger itdüm işle yavuzluġa uzluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 103). [yavuzlıḳ itmedüm, -me, -dü, -m]*

yavuzluġ: *Kötülük, fenalık.*

1. Ne var yatlusam itmedüm yavuzlıḳ
Ger itdüm işle **yavuzluġa** uzluḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 104). [yavuzluġa, -a]*

yavuzluk: *Kötülük, fenalık. [2]*

1. Yavuzluḳ gör ki öz oġlına nʿitdi
Yüz urup ilden ile yitdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 11). [yavuzluḳ,]*

yay: *İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. [9]*

1. Şu resme depdi vü sıçratdı atı
Ki atıla oḳ u **yay** ola ḳatı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 46). [yay,]*

yay: *İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis. II Sevgilinin kavisli kaşları. [7]*

1. Oḳ atma tutmazam tīġ u teber ben
Yayuñı yas kim saldum siper ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 16). [yayuñı, -uñ, -ı]*

yay: *Yaz, sıcak mevsim.*

1. Yayın Ermen ṭaġıdur aña yaylaḳ
Semenler bī-şemendür güller aylaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 75). [yayın, -ın]*

yay-: *Göndermek.*

1. Ava **yaydı** buları ol dil-ārā
Biraz kim geçdilerdi kūh ü ṣaḥrā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 41). [yaydı, -dı]*

yay ḳur-: *Yaylı, zemberekli şeylerde yayı veya zembereği germek. [Deyim]*

1. Murādı **yayını ḳurdı** zamāne
Duʿāsı oḳı irişdi nişāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 53). [yayını ḳurdı, -dı]*

yay u kış: *Yaz ve kış. II. Sürekli, her zaman. [İkileme]*

1. Pes andan Ḫusrevüñ her dün gün işi
Ṣafā vü ʿişret idi **yay u ḳışı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 222). [yay u ḳışı, -ı]*

yay yas-: *Yayı gevşetmek. [Deyim]*

1. **Yayuñı yasma** ḳaçırduñsa naḫcīr
Ki saḥrā pürdür āhū-yı çemen-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 139). [yayuñı yasma, -ma]*

yaya: *Yürüyerek giden kimse, yayan.*

1. Becid bir nice atlular **yayalar**
Yayılup taġ u taşı arayalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 83). [yayalar, -lar]*

yayak: *Yaya, binitsiz.*

1. Yayaḳ eyle ki ġarḳ olmuş ʿaraḳdan
Ṣorar bir kişi maʿnā ol sebaḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 111). [yayaḳ,]*

yayı nīsān u ḳışı yaz it-: *Yazı nisan, kışı yaz etmek. II. Yaz kış keyifli, hoş vakit geçirmek; gününü gün etmek. [Deyim]*

1. Sovuḳ yaylaḳlara pervaz iderdüm
Yayı nīsān u ḳışı yaz iderdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 24). [yayı nīsān u ḳışı yaz iderdüm, -er, -dü, -m]*

yayıl-: *Etrafa dağılmak. [3]*

1. Dilerler kim **yayılup** arayalar
Ḳamu ṭaġı vü ṭaşı ṭarayalar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 103). [yayılup, -up]*

yayıl-: *Genişlemek, büyümek. [2]*

1. **Yayılmış** şarḳa ġarba köki anuñ
Tutan ol köki ehlidür cinānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 61). [yayılmış, -mış]*

yayın-: *Kaçınmak, kaçmak. [2]*

1. Eyitdi bir ḳoyun ḳaçup yirinden
Yayındı beyt-i māl-i müslimīnden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 116). [yayındı, -dı]*

yayın-: *Dağılmak, yayılmak; kaçınmak, kaçmak. [3]*

1. Bu otlaḳdan **yayınduñ** iy ġazāle
Ne bilem ḳanḳı şīr oldı ḥavāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 91). [yayınduñ, -du, -ñ]*

yayın: *Yazın, yaz mevsiminde, yaz aylarında.*

1. Gelürdi **yayın** ol dil-berler ile
Semen-sīmā vü sīmīn-berler ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 59). [yayın,]*

yayla: *Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri.*

1. Yirümüz **yayladur** ṭaġ ü küh-istān
   Degül ṭaş ü ḳaya pür-baġ ü bus-tān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 45). [yayladur, -dur]*

yaylaġ: *Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri.*

1. Sarāy itdüklerin ṭaġ içinde
   Yaraġ u yat ile **yaylaġ** içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 30). [yaylaġ,]*

yaylaġ: *Hayvanların yayıldığı otlamaya elverişli yer, otlak; yazı geçirmeğe mahsus yüksek yer, yayla.*

1. Sovuḳ **yaylaġ** ü ḫōş otlaġ idi ol
   Pür āb ü sebze bāġ ü rāġ idi ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 55). [yaylaġ,]*

yaylak: *Yazı geçirmeye mahsus yüksek yer, yayla. [2]*

1. Sovuḳ **yaylaḳlara** pervaz iderdüm
   Yayı nīsān u ḳışı yaz iderdüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 23). [yaylaḳlara, -lar, -a]*

yaynıl-: *Dağılmak, yayılmak, çözülmek.*

1. Diyürek kār-bān-ı ḳahrı göçdi
   Yüki **yaynıldı** vü öykesi uçdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 204). [yaynıldı, -dı]*

yaz: *21 Haziran'da başlayıp 23 Eylül'de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi. [2]*

1. İder yüz sāz ile āvāze ḳumrī
   Ki irürven tāze tutsun **yaza** ʿömri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 46). [yaza, -a]*

yaz: *Yaz mevsimi. II. Gençlik dönemi.*

1. İrer **yazuñ** ḳışı devrüñ meʿadı
   Olur dünüñ güni günüñ fesādı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 87). [yazuñ, -uñ]*

yaz-: *Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak; yazı ile anlatmak, yazıya dökmek. [4]*

1. Ger oḳırsam saña miḥnetlerümden
   Yazarsam biñde bir zaḥmetlerümden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 92). [yazarsam, -ar, -sa, -m]*

yaz-: *Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak. [2]*

1. Anuñ da **yazdılar** ʿazline nāme
   Anuñ da ḳazdılar adına ḫāme *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 79). [yazdılar, -dı, -lar]*

yaz: *Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek. [22]*

1. Felek menşūrına **yazıldı** tuġra
   Ki ẓulmet ḫanümānıñ ide yaġma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 3). [yazıldı, -ıl, -dı]*

yaz-: *Kaleme almak. [4]*

1. Bitiler **yazdılar** Pervīz şāha
   Ki taʿcīl ile ire taḫt-gāha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 59). [yazdılar, -dı, -lar]*

yaz-: *Kaydetmek.*

1. Ne curʿa eyle dökmişdi cihāna
   Ki **yazmışdı** ḫumārını zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 4). [yazmışdı, -mış, -dı]*

yaz-: *Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek. [2]*

1. Müretteb **yazdı** Ḫusrev şūretini
   Kemal-i ḥüsn içinde ḫeyʾetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 27). [yazdı, -dı]*

yaz-: *Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek; yaratmak.*

1. Virür ḳullıġı ḥaḳḳınsuz ḳula ḳūt
   Yazar reng ü ḳalemsüz taşda yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 54). [yazar, -ar]*

yaz-: *Tasvir etmek, nakşetmek, çizmek. [4]*

1. Nişān-ı Ḫusrev-i Pervīz yazdum
   Büt-i şīrīn-i şekker-rīz **yazdum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 186). [yazdum, -du, -m]*

yaz-: *Takdir etmek, tayin etmek.*

1. V'eger şehlıḳ yüzinden idesin nāz
   Nizāʿum yoḳdurur kemter ḳuluñ **yaz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 48). [yaz,]*

yaz-: *Yaymak, dağıtmak, açmak.*

1. Seḥer-gehden turup **yazdı** ḫumārı
Eline aldı cām-ı ḫoş-güvārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 9). [yazdı, -dı]*

yazı: *Kır, ova.[2]*

1. Şevḳi **yazısında** yandılar zülāl-i vaṣl içün
Teşne diller gözlerinden ḳıldı Ceyḥun u Ares *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 13). [yazısında, -sı, -n, -da]*

yazıcı: *Kâtip, yazan, yazıcı. [2]*

1. Kıġırdı ḳatına bir **yazıcı** ḫāṣ
Ki deryā-yı feṣāḥatdeydi ġavvāṣ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 25). [yazıcı,]*

yazıl-: *Kaleme alınmak.*

1. Buyurdı gine ḫılʿatlar firāvān
Yazıldı adına menşūr-ı Ḫorāsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 52). [yazıldı, -dı]*

yazıl-: *Kaleme alınmak, yazı haline getirilmek, nakşedilmek. [4]*

1. **Yazılmış** ʿārıżında ḫaṭṭ-ı müşkīn
Ġubārından virür yāḳūta tezyīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 47). [yazılmış, -mış]*

yazıl: *Kaleme alınmak; sayıca hesaplanmak, sayılmak.*

1. Pes andan cemʿ ider şol deñlü leşker
Ki **yazılmaz** felekler olsa defter *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 38). [yazılmaz, -maz]*

yazu: *Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi, yazı. [2]*

1. Nice bir fikr ü rāy u nice tedbīr
Nice bir şiʿr ü **yazu** nice taḳrīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 24). [yazu,]*

yazu: *Alın yazısı, kader, yazgı. [2]*

1. Didi kār itmez aña zūr-ı bāzū
Eyitdi görevüz her neyse **yazu** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 72). [yazu,]*

yazu başında ol-: *Bir şeyin gerçekleşmesi kaderinde olmak. [Deyim]*

1. Elümle ḫānūmān terkini urdum
Ne **yazu** kim **başumda vardı** gördüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 28). [yazu başumda vardı, -]*

yazu yaz-: *Yazı yazmak. [Deyim]*

1. Yimek içmek **yazu yazılsa** saṭra
Oḳurdı berre ẕerre baḥre ḳaṭre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 59). [yazu yazılsa, -]*

ye gāh: *"Bir an" anlamında Farsça ibare.*

1. Yār-ı muḫālifüñ ḳomazam perdesin **ye gāh**
Ger Rūm u ger ʿİrāḳ u Sifāhān maḳāmdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 13, Mısra 9). [ye gāh, -]*

yed-i ġayb: *Gayp eli.*

1. Ne ḫaṭ kim çekdi bu levḥa **yed-i ġayb**
Anuñ maḫlūḳıdur bī-şekk ü bī-reyb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 67). [yed-i ġayb, -]*

yed-i ḳudret: *Kudret eli. Allah'ın her şeyi yapabilme gücü.*

1. Yed-i ḳudretle ol Ḫallāḳ-ı aʿẓam
Müsevvā eyledi taḫmīr-i Ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 151). [yed-i ḳudretle, -le]*

yegāne: *Biricik, tek, eşsiz.*

1. **Yegāne** Ḫusrev-i Pervīz imiş ol
Sözi şīrīn gözi ḫun-rīz imiş ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 27). [yegāne,]*

yegāne: *Yalnız, tek, bir.*

1. Yegāne nefs atını er dimişler
Sarāyın saḳlayan server dimişler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 77). [yegāne,]*

yek dāne: *Eşi olmayan, tek.*

1. Yek dānesin cihān ṣadefinde güher bigi
İy bī-bedel yetīm anuñ içün dinür saña *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 35). [yek dānesin, -sin]*

yeksān: *Bir, beraber, birlikte.*

1. Tenūr ger ṭolu od ü ṣu **yeksān**
Havā giryān içinde ḫāk biryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 7). [yeksān,]*

yek-sān: *Bir, beraber; eşit.*

1. Aña Ḥaḳ bir güher virmiş idi pāk
Ki **yek-sān** idi ḳatında zer ü ḫāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 22). [yek-sān,]*

yek-sān ol-: *Bir, eşit, aynı seviyede olmak. [2]*

1. Dime Şīrīn ü Şekker **oldı yek-sān**
Şeker neyden kopar Şīrīn yiri cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 63). [yek-sān oldı, -dı]*

yek-süvāre: *Binicilikte eşi benzeri olmayan, ata ustaca binen kişi (Husrev-i Perviz).*

1. Ḥaḳīḳat bildi kim ol **yek-süvāre**
Ki ṣuda ḳıldı kendüye neẕāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 25). [yek-süvāre,]*

yeldā: *Uzun; yılın en uzun gecesi, 21 Aralık gecesi (bkz.: şeb-i yeldâ).*

1. Ṣubḥ-ı ṣoḥbet şeb-i vuṣlat ḥaḳı olsun bu dünün
Sāʿati yıl demi ay laḥẓesi **yeldā** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 10). [yeldā,]*

yemek: *Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam, ekmek.*

1. Kime yidürdi bir loḳma **yimek** sīr
Ki āḫir yimedi etin ḳara yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 103). [yimek,]*

yemen: *Arap Yarımadası' nın güneybatısındaki ülkenin adı. [2]*

1. Yürimişdi ʿArabden ʿAmr ezraḳ
Ki şāh idi **Yemen** milkinde muṭlaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 44). [yemen,]*

yemīn: *Ant; nikah akdi.*

1. Meġer var idi Meryemle **yemīni**
Ki añmaya daḫı Īsā demini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 7). [yemīni, -i]*

yemīn kıl-: *Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, ant içmek. [2]*

1. Pes itdi ʿahdi çoḳ **ḳıldı yemīni**
Ki dil-ber cāndan ırsun dil ġamını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 31). [yemīni ḳıldı, -dı]*

yeng: *Biçim, şekil, tarz. [12]*

1. Ḳararmış gözleri ṣaçları rengi
Köyinmiş cānları beñleri **yengi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 60). [yengi, -i]*

yeng: *Renk.*

1. Gözi ılduz gözlemekden ḫire olmiş
Gice **yenginde** göñli tīre olmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 34). [yenginde, -i, -n, -de]*

yeñilen-: *Tazelenmek.*

1. İçi taşı pür olmış zevḳ-i Şīrīn
Yeñilenmişdi şūr u şevḳ-i Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 10). [yeñilenmişdi, -miş, -di]*

yeşer-: *Bitkiler yaprak açıp yeşillenmek, canlanmak. II. Kişi güzel şeyler yaşamak, mutlu olmak.*

1. Baña miḫnet-serādur bu ḳara ṭaş
Yeşermedin neler gördi ḳuru baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 110). [yeşermedin, -medin]*

yeşil: *Sarı ile mavinin karışımından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk.*

1. Ḳara ṭopraḳdan iḥsān iden insān
Yeşil yapraḳdan eşkāl iden elvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 8). [yeşil,]*

yeşil: *Yeşillik, çimenlik.*

1. Yeşil içre ḳızıl itdi tenāvül
İnince gök çemenden bu ṣaru gül *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 23). [yeşil,]*

yet-: *Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak.*

1. Havā mestine mey bir dem **yeter** dir
Ṣabā irmiş güle şeb-nem yiter dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 31). [yeter, -er]*

yetīm: *Eşsiz, tek.*

1. Yek dānesin cihān ṣadefinde güher bigi
İy bī-bedel **yetīm** anuñ içün dinür saña *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 36). [yetīm,]*

yetür-: *Yetiştirmek, meydana getirme; yaratmak.*

1. **Yetürgen** ādemi ābı vü ḫāki
Nebī olmışdı anuñ cān-ı pāki *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 41). [yetürgen, -gen]*

yevm-i kemāl: *En olgun/üst seviyeye ulaşma günü (Beyitte güneşin en yüksek sıcaklık/ışık sağladığı an kastedilmektedir).*

1. Günüñ çün irişe **yevm-i kemāli**
Kemāline muḳārindür zevāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 47). [yevm-i kemāli, -i]*

vezdān: *Allah. [3]*

1. Bu nūra her naẓar ki iderdi **Yezdān**
Olurdı her biri bir necm-i tābān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 59). [yezdān,]*

vezdān-ı cān-bahş: *Can bağışlayan Allah.*

1. İdem **Yezdān-ı cān-baḫşa** münācāt
Ki ḥāṣıl ḳıla ḫayr ile mülāḳāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 293). [yezdān-ı cān-baḫşa, -a]*

vezdān yaşuñı ziyāde eylesün: *"Allah uzun ömürler versin, çok yaşa" anlamında bir dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Eytdi ol ḥakīm iy şāh-zāde
Yaşuñı eylesün Yezdān ziyāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 48). [yezdān yaşuñı ziyāde eylesün, -]*

yıġ-: *Tepeleme bir yığın hâline gelecek şekilde üst üste koymak. [4]*

1. Şu deñlü **yıġdılar** genci vü māli
Ki mālāmāl oldı ol ḥavāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 77). [yıġdılar, -dı, -lar]*

yıġıl-: *Hamile kalmak.*

1. İrişür çünki fermānı Ḫudānuñ
Yıġılur biñde biri maḏyānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 14). [yıġılur, -ur]*

yık-: *İnsan, hayvan veya ağaç devirmek II üstünlük sağlamak, yenmek. [2]*

1. Çü Şîrîn gördi ol şāh-ı dilīri
Nicesi **yıḳdı** bir yumruḳda şīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 28). [yıḳdı, -dı]*

yık-: *Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek.*

1. Şular kim tīz aḳa köpri **yıḳar** ol
Furun kim tīz ola etmek yaḳar ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 35). [yıḳar, -ar]*

yıḳık: *Yıkılmış olan, harap, viran.*

1. Gine iderdi Bānū pendini yād
Yıḳık ʿaḳl işine ururdı bünyād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 14). [yıḳık,]*

yıḳıl-: *Devrilmek, yığılmak. [3]*

1. Ḳayadan ḳara tag bigi **yıḳıldı**
Dirīġ u ḥasret ile āh ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 83). [yıḳıldı, -dı]*

yıḳıl-: *Devrilmek, yığılmak; bayılmak.*

1. Çü Şāvūr ol yüze ḳıldı gözin ṭuş
Yaḳın oldı **yıḳıla** ola bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 64). [yıḳıla, -a]*

yıḳıl-: *Devrilmek, çökmek, göçmek. II. Yok olmak, ortadan kalkmak.*

1. **Yıḳıldı** sed yoluñdan gitdi dīvār
Iraġ oldı göñülden zaḥmet-i ḫār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 37). [yıḳıldı, -dı]*

yıllar: *Yıllar yılı, senelerce. [3]*

1. Şu deñlü kellelerden yıġdılar çaç
Ki **yıllar** ḳalmadı kuş dāneye aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 80). [yıllar,]*

yıllar ile: *Yıllar yılı, yıllarca, uzun zaman boyunca. [2]*

1. Tutalum bir nefes nefs ola ḫod-kām
Degir mi **yıllar ile** olmaġa bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 26). [yıllar ile, -]*

yıllıḳ: *Bir yıl için, senelik. [2]*

1. Çü bir dem ʿadl ḳıla şāh-ı ʿādil
Olur **yıllıḳ** ʿibādāta muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 76). [yıllıḳ,]*

yıllar: *Yıllar yılı, senelerce. [3]*

2. Şu deñlü kellelerden yıġdılar çaç
Ki **yıllar** ḳalmadı kuş dāneye aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 80). [yıllar,]*

yıllar ile: *Yıllar yılı, yıllarca, uzun zaman boyunca. [2]*

2. Tutalum bir nefes nefs ola ḫod-kām
Degir mi **yıllar ile** olmaġa bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 26). [yıllar ile, -]*

yıllık: *Bir yıl için, senelik. [2]*

2. Çü bir dem ʿadl ḳıla şāh-ı ʿādil
Olur **yıllıḳ** ʿibādāta muḳābil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 76). [yıllıḳ,]*

yırt-: *Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri parçalamak.*

1. Çü gördiler ki oldı denk ü ḥayrān
Ḥārīri **yırtup** itdilerdi pinhān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 100). [yırtup, -up]*

yi-: *Ağızda çiğneyerek yutmak, yemek. [31]*

1. Degül kim ol ṭaʿāmı **yidi** her-kes
Ki buldı ṭuʾma mūr u mār u kerkes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 45). [yidi, -di]*

yi-: *Ağızda çiğneyerek yutmak; elde etmek, sahip olmak.[4]*

1. Gel evvel nūş ḳıl cüllāb-ı fāḫir
Var ivme **yiyesin** ḥelvāyı āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 36). [yiyesin, -ye, -sin]*

yi-: *Ağızda çiğneyerek yutmak; öldürmek, yok etmek.*

1. Anuñçün ivdi anı **yimege** yir
Ki şehler tīz olur her loḳmadan sīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 99). [yimege, -meg, -e]*

yi-: *Ağızda çiğneyerek yutmak; yenilgiye uğratmak, yenmek. [2]*

1. Cihān añlardı ki āhır yudar anı
Ol evvel yirdi **yimedin** cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 230). [yimedin, -medin]*

yi: *Yemek, ağızda çiğneyerek yutmak; tüketmek, bitirmek, yok etmek.*

1. Ne enbān ger ṭarudur ṭolu enbār
Tamāmın **yir** bu iki mūş-ı ġaddār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 44). [yir, -r]*

yi- iç-: *Karın doyurmak, beslenmek II. Keyfine bakmak, dilediğince yaşamak, güzel vakit geçirmek. [2] [İkileme, Deyim]*

1. Bilesindeki ol mestāne bütler
Göñül ḫōş it **yi iç** diyü ögütler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 20). [yi iç, -]*

yidi: *Yedi, altıdan sonra gelen sayı. [9]*

1. Aduñuñ iki ḥarfine eyler işāreti
Anda ki **yidi** yirde Ḫudā andı mīm ü ḥā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 40). [yidi,]*

yidi baḫr: *Dünya üzerindeki yedi büyük deniz.*

1. Pes ol ṭaġuñ aḳan seyl-i revānı
Yidi baḫruñ ḳılur rengini ḳanı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 42). [yidi baḫruñ, -uñ]*

yidi başlu ılan: *Yedi kafalı yılan. II. Ölüm.*

1. Yükün dir bu ṭoḳuz ḳapulı cāndan
Ol eymen bu **yidi başlu ılandan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 124). [yidi başlu ılandan, -dan]*

yidi çarḫ: *Yedi kat gökyüzü.*

1. **Yidi çarḫ** üzre ḥākim yidi seyyār
Olurlar ol on iki burcı devvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 1). [yidi çarḫ, -]*

yidi çerh-i muṭabbak: *Yedi kat gökyüzü.*

1. Dün ü gün bu **yidi çerḫ-i muṭabbaḳ**
Güzāfen mi döner böyle muʿallaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 19). [yidi çerḫ-i muṭabbaḳ, -]*

yidi günlik: *Yedi gün boyunca süren.*

1. **Yidi günlık** yola dek ḳāt-ber-ḳāt
Ḳamu ḫargāh ü ḫaymeydi deve at *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 29). [yidi günlık, -]*

yidi ḥokḳa: *Yedi hokka/kap. II. Yedi katlı gökyüzü.*

1. Felek sen gevher içün **yidi ḥoḳḳa**
Ṣafaḳdur āyīneñden iki ṣuḳḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 17). [yidi ḥoḳḳa, -]*

yidi iklīm: *Her yer; bütün dünya; dört bucak. [7]*

1. Nice şeh ki āftāb-ı heft kişver
Ki ḳılur **yidi iḳlīmi** münevver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 112). [yidi iḳlīmi, -i]*

yidi meydan: *Gök kubbenin katları. Eski astronomi anlayışına göre, felek dünyayı çevreleyen iç içe dokuz kubbeden meydana gelmiştir, aynı zamanda yedi kat olarak da tasavvur edilir.*

1. Segirdimde çü seyrim dāʾir eyler
Yidi meydānını çerḫūñ bir eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 36). [yidi meydānını, -ı, -n, -ı]*

yidi meydan: *Yedi meydan ölçüsünde. II. Beyitte "uzak mesafe, mesafenin çokluğu" kastedilmektedir. Aynı zamanda "çarh" sözcüğü dolayısıyla gökyüzünün yedi katına bir gönderme içerdiği de söylenebilir.*

1. Segirdüp baḫtı atı ḳılsa cevlān
Virür çerḫa uzaḳlıḳ **yidi meydān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 32). [yidi meydān, -]*

yidi pergār: *Yedi pergel II yedi kat felek.*

1. **Yidi pergārı** çerḫuñ oldı ẓāhir
Vücūda geldi pes bir bir meẓāhir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 57). [yidi pergārı, -ı]*

yidi seyyar: *Yedi gezegen.*

1. Yidi çarḫ üzre ḥākim **yidi seyyār**
Olurlar ol on iki burcı devvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 1). [yidi seyyār, -]*

yidi seyyāre: *Yedi gezegen. [2]*

1. Bu resme seyr ider güne ḳatup dün
Yidi seyyāre reşki ol yidi gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 22). [yidi seyyāre, -]*

yidi tamu: *Cehennemin yedi tabakası.*

1. Şol od eline virmişem yaḳam ben
Ki gelse **yidi tamuyı** yaḳam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 14). [yidi tamuyı, -y, -ı]*

yidil-: *Yol gösterilerek bir yöne doğru sevk edilmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.*

1. **Yidilür** oñ biñ at pür-zīver-i laʿl
Ḳamunuñ mīḫı altun u gümüş naʿl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 69). [yidilür, -ür]*

yidinçi: *Yedi sayısının sıra sıfatı. [2]*

1. **Yidinci** gün ki çerḫüñ ḥoḳḳa-bāzı
Açup ṣandūġını keşf itdi rāzı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 41). [yidinci,]*

yidinci gök: *Yedinci felek. Zühal (Satürn, Keyvân, Hind ü Peyker, Pâsbân, Pîr); bu felek yedinci göktedir. Yeryüzüne en uzak seyyâredir.*

1. **Yidinci gökde** Keyvān pertevidür
Ki anuñ Cedy Delv ile evidür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 5). [yidinci gökde, -de]*

yidür-: *Yemesini sağlamak. Ağzına yiyecek vermek, beslemek, karnını doyurmak. [3]*

1. Kime **yidürdi** bir loḳma yimek sīr
Ki āḫir yimedi etin ḳara yir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 103). [yidürdi, -di]*

yidür vü içür-: *Yedirip içirmek, ağırlamak. [İkileme]*

1. Biraz gün ki **yidürdi vü içürdi**
Ṣafāyı ḳondurup ḫüzni göçürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 29). [yidürdi vü içürdi, -di]*

yig: *Daha iyi, üstün; kuvvetli, baskın. [2]*

1. Ḳarındaşı ḳızı var bir perī-var
Ne perrī ki ay ü gündeñ **yig** feri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 88). [yig,]*

yig: *Daha iyi, daha üstün, daha makbul. [41]*

1. Çü **yigdi** ṭāliʿ ü öñdi ġarāim
Buyurdı kim dirile ol ġanāim *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 75). [yigdi, -di]*

yig gör-: *Bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak, yeğ tutmak, tercih etmek. [5] [Deyim]*

1. Ölümi **yig görür** ʿārı olan ac
El açmaḳdan ḫasīse ḫvār u muḥtāc *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 69). [yig görür, -ür]*

yig it-: *İyileştirmek, daha üstün hâle getirmek.*

1. Çi-ger tīg **itdi** tāc-ı Ḫusrevi **yig**
Ḳılıçdan şehlere rāy-ı kavī yig *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 3). [yig itdi, -di]*

yig ol-: *Daha iyi, daha üstün olmak. [4]*

1. Şeker ḫālī degül toḳla żarardan
Yig olur aca etmek gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 40). [yig olur, -ur]*

yigin: *Çok, fazla, üstün.*

1. Ḳuvvetde şevketüñ ger eflākden **yigindür**
ʿİzz ü şerefde ola biñ mertebeyle aḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 41). [yigindür, -dür]*

yigirmi bir: *Yirmi bir, sayı sıfatı.*

1. **Yigirmi bir** atadan mülke vāriş
Özidür līk sen ol ʿilme bāʿiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 19). [yigirmi bir, -]*

yigit: *Genç, delikanlı. [3]*

1. **Yigitdür** ehl ü ʿāḳil şimdi Pervīz
Getürdelüm anı ḳatumuza tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 47). [yigitdür, -dür]*

yigit: *Genç, delikanlı; toy, acemi.*

1. Didi Ḫusrev **yigitdür** mest ü ʿāşıḳ
Degüldür tāḫt-ı kisrā aña lāyıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 15). [yigitdür, -dür]*

yigit: *Yürekli, cesur (kimse).*

1. Ḳana girme dön yaşum arduñcadur yiter tutar
Āh-ı ʿāşıḳdan **yiġitsin** olma ġāfil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 10). [yiġitsin, -sin]*

yigitlig: *Gençlik. [5]*

1. **Yigitligüñ** var aṣl u zōr u pençeñ
Niçün görmeye düşmenler şikenceñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 63). [yigitligüñ, -üñ]*

yigitlik: *Gençlik; cahillik.*

1. Havā yolında ger oldumsa bī-rāh
Yigitlikdi vü şehlıḳ ʿafv it iy şāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 68). [yigitlikdi, -di]*

yigrek: *Nitelikçe daha üstün olan, daha iyi. [8]*

1. Delü göñlüm herze-gūyına aşā zülfüñ ḳılı
Ṣunduġınca **yigrek** urur āferīn çevgānına *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 27, Mısra 10). [yigrek,]*

yigrek ol-: *Nitelikçe daha üstün, daha iyi olmak. [2]*

1. Bilür bu ḥāli her insī vü cinnī
Ki **olur** taʿcīlden **yigrek** teʾennī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 20). [yigrek olur, -ur]*

yigrek tut-: *Hoş tutmak, birine iyi ve sevecenlikle davranmak. [Deyim]*

1. Bilürven ne ki dilerseñ ḳılursın
Biraz **yigrek tutarsañ** sen bilürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 66). [yigrek tutarsañ, -ar, -sa, -ñ]*

yil: *Hava. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört maddeden biri. [4]*

1. **Yil** ile su ise aşlı ḥayātuñ
Kim ider ḥüsnini şekl-i nebātuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 155). [yil,]*

yil: *Rüzgâr. [59]*

1. Açınca yilken irişmedi çāre
Yil urup cümlesin iltür kenāra *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 24). [yil,]*

yil: *Rüzgar. II. Bela, mihnet, tehlike.*

1. Yüregümde ḳomadı ḥabs yaġum
Ki bu **yile** çıḳardum uş çirāġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 44). [yile, -e]*

yil: *Rüzgar. II. Dünyada yaşanan gelişme, olay.*

1. İlāhī benven ol pejmürde yapraḳ
Ki her **yilden** olur başına toprak *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 42). [yilden, -den]*

yil-: *Esmek. [2]*

1. Biz ol bahāra irişdük ki **yilse** yüz biñ yıl
Güzend irürmeye güz yili gül-sitānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 13). [yilse, -se]*

yil-: *Aceleyle, telaşlı bir biçimde koşmak. [10]*

1. **Yiler** peyk-i nesīm öñince olġāş
Gehī naḳḳāş olur gāh ferrāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 29). [yiler, -er]*

yil bigi: *Yel gibi. Çok hızlı bir biçimde, çabucak, hızla. [8] [Deyim]*

1. **Yil bigi** bir ṣubḥ ʿazm-i kūy-ı yār itsem gerek
Ol havāyile dimāġum müşk-bār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 1). [yil bigi, -]*

yil ol-: *Yel olmak. II Kalıcı olmamak. [Deyim]*

1. Ne baş ki olmaz havāsı odında cūşān
Yil olsun ger ola taḫt-ı Süleymān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 48). [yil olsun, -]*

yil vir-: *Teşvik etmek. [Deyim]*

1. Yiter **yil vir** degülven rūstāyī
Yiter sıġa ki uçmaz bu havāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 17). [yil vir, -]*

yile git-: *Savrulmak, rüzgâra karışmak, yok olup gitmek. [2] [Deyim]*

1. Ne dem kim ḫāṭırın ide ġubar ol
Yile gitsün olursa nev-bahār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 76). [yile gitsün, -sün]*

yile var-: *Rüzgâra karışmak, yok olup gitmek. [5] [Deyim]*

1. Şular kim himmetin toprağa saldı
Yile varsun ki od ü suda ḳaldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 96). [yile varsun, -sun]*

yile vir-: *Boş yere dağıtmak, savurmak, boşa harcamak. [2] [Deyim]*

1. Çirāġı kim virürdi yüzine nūr
Yile virdüñ çek imdi cevr-i deycūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 54). [yile virdüñ, -dü, -ñ]*

yile vir: *Rüzgarda savurmak II Boşa harcamak, heba etmek, yok etmek. [5] [Deyim]*

1. Ḥaḳ Süleymān taḫtını ben mūra rūzī eyledi
Yile virdüm cehl ile çün ḥurmetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 6). [yile virdüm, -dü, -m]*

yil-getürmiş: *Rüzgarın getirdiği (hazine). Genc-i bad-averd. Husrev-i Perviz'in kırk hazinesinden birinin adı. Bizans hükümdarı Kayser'in altın ve incilerden oluşan hazinesini taşıyan geminin tesadüfen rüzgarla sürüklenerek İran şahı Hüsrev-i Perviz'in eline geçen ve bu adla isimlendirilen hazinesi.*

1. Ḳamusın ḳabż idüp Ḫusrev ötürmiş
Adın ol gencüñ urmış **yil-getürmiş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 26). [yil-getürmiş,]*

yili git-: *Havası sönmek. II. Kişinin böbürlenmesinin boşuna olduğu ortaya çıkmak. [Deyim]*

1. Uyan yiltesine bād-ı dimāġun
Gider yili yise ḍarbın çomāġuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 36). [yili gider, -er]*

yiliş-: *Koşuşmak, birlikte yelip gitmek, yarışmak.*

1. Şükūh ile irer Ferhād çün kūh
Yilişür der-peyince ḫalḳ enbūh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 2). [yilişür, -ür]*

yilken: *Rüzgar gücünden yararlanarak geniş bir yüzey oluşturacak biçimde yan yana dikilen ve teknenin direğine uygun bir biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaş veya şeritlerin tümü. [2]*

1. Çü düşe baḥr-i dile zevraḳ-ı zer
Ṣafālar **yilken** olsun ʿayş lenger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 124). [yilken,]*

yilte: *Tahrik, teşvik. [2]*

1. Yavuz göñlümden oldı yatlu **yilte**
Elümle urdum ayaġuma balta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 165). [yilte,]*

yim: *Yem, hayvan yiyeceği. [2]*

1. Didi ḳullara deprenmeñ birüñüz
Ṭavara **yim** virüñ bekleñ yirüñüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 108). [yim,]*

yimek: *Yemek yeme, karın doyurma işi.*

1. Kimesne az **yimekden** ḫasta olmaz
Velī çoḳdan gün olmaz kim biñ ölmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 35). [yimekden, -den]*

yimek içmek: *Yeme içme; eğlence. [İkileme]*

1. **Yimek içmek** yazu yazılsa saṭra
Oḳurdı berre ẕerre baḥre ḳaṭre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 86, Mısra 59). [yimek içmek, -]*

yimek yi-: *Karın doyurmak. [2] [Deyim]*

1. Ḳarār itmezdi uyḫu uyımazdı
Şarāb içmezdi vü **yimek yimezdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 80). [yimek yimezdi, -mez, -di]*

yimiş: *Meyve. [9]*

1. Maḳāmıdur ḫazān faṣlında Encāz
Ki olur anuñ **yimişleri** şifā-sāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 78). [yimişleri, -ler, -i]*

yimiş: *Yemiş, meyve. II. Zevk veren şey veya davranış.*

1. Bu bāġuñ içi ser-tā-ser **yimişdür**
Peşīmān olmadı şol kim yimişdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 51). [yimişdür, -dür]*

yimiş: *Meyve II. Genç kızların sahip olduğu güzellikler.*

1. İrememiş budaḳlarını her bād
İlinmemiş **yimişlerine** ḫuryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 72). [yimişlerine, -ler, -i, -n, -e]*

yimiş dir-: *Meyve toplamak. II. Öpmek. [Deyim]*

1. Pes andan urdı şeftālūya dişler
Öküş **dirdi** ter ü tāze **yimişler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 160). [yimişler dirdi, -di]*

yiñ: *Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı, yen.*

1. Ḳılur kirpiklerini rişte-i dür
İder dürden **yiñin** ü eteġin pür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 28). [yiñin, -in]*

yindek: *Sürekli, daima, hep, mutlaka. [2]*

1. Her işüñ vaḳti vardur ivmek olmaz
Zamān işi dilekçe **yindek** olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 56). [yindek,]*

yine: *Yeniden, bir daha, tekrar, gene. [30]*

1. Didiler **yine** eyledi perī rīv
Duʿā ḳıluñ ki olmaya yavuz dīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 43). [yine,]*

yine: *Ayrıca, bundan başka.*

1. **Yine** eydür ki itme bī-nemeklik
Yaraşmaz ādemīlerden eşeklik *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 33). [yine,]*

yiñi: *Yeni. O güne kadar söylenmemiş, görülmemiş, gösterilmemiş, düşünülmemiş olan.*

1. Ki Vehhāb-ı ezelden ire fermān
Bağışlaya ḳuru cisme **yiñi** cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 48). [yiñi,]*

yiñi ay: *Yeni ay, hilal.*

1. **Yiñi ay** öykünür çevgānlarına
Diler gün ṭūp ola meydānlarına *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 107). [yiñi ay, -]*

yiñlig: *Elbisenin kol ağzı kısmı, yenlik.*

1. Kesüp ağız idinmiş **yiñliginden**
Ne ağız tar deredür giñliginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 63). [yiñliginden, -i, -n, -den]*

yir: *Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin, toprak. [21]*

1. **Yire** ṭamsa ölüye cān bağışlar
Göge irse meh-i tābān bağışlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 95). [yire, -e]*

yir: *Toprak. İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört maddeden biri.*

1. Ḳamudan aşaġa **yir** ḫuşḳ u hem serd
Ṣaḳīl-i muṭlaḳ oḳur ol cüvān- merd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 37). [yir,]*

yir: *Toprak. II. Mezar.*

1. Anuñçün ivdi anı yimege **yir**
Ki şehler tīz olur her loḳmadan sīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 99). [yir,]*

yir: *Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal, yer. [83]*

1. **Yirinde** sākin olmış ḫāce vü ḳūl
Yuvada ḳurd u ḳuş tesbīḥe meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 27). [yirinde, -i, -n, -de]*

yir: *Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân. [3]*

1. Bir iġne düşse gökden yoġ idi **yir**
Ḳılıç ucından özge turacaḳ **yir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 54). [yir,]*

yir: *Durum, vaziyet, hal.*

1. Niẓāmī kim virüpdür naẓma ḥisse
Bu deñlü söylemiş bu **yirde** ḳıṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 54). [yirde, -de]*

yir: *Makam, mevki. [2]*

1. Baña rūzī ayaḳ oldı saña baş
Saña **yir** ṭāḳ-ı Kisrādur baña taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 62). [yir,]*

yir: *Taraf.*

1. Ki ne **yire** ḳılur şāhen-şeh āheng
Selātin-i cihān olmışdı dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 80). [yire, -e]*

yir: *Dünya, yeryüzü.[13]*

1. Eyitdi Ḫusrevā ʿālem-penāhā
Ḫiṭābuñ **yirde** şāha gökde māha *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 44). [yirde, -de]*

yir: *Ülke, diyar.*

1. Ne **yirden** aşlı ḳandadur maḳāmı
Kimüñledür selāmı vü kelāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 41). [yirden, -den]*

yir: *Yer, bölge, nokta. [2]*

1. Didi ḳullara deprenmeñ birüñüz
Ṭavara yim virüñ bekleñ **yirüñüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 108). [yirüñüz, -üñüz]*

yir: *Yer, kısım, bölüm.*

1. Niẓāmī virüpdür naẓma ḥisse
Bu deñlü söylemiş bu **yirde** ḳıṣṣa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 20). [yirde, -de]*

yir düz-: *Yer açmak, bir kimseye oturması için yer hazırlamak.[Deyim]*

1. Yaḳınında serīrüñ düzdiler yir
Oturdı pençe urup yire ol şīr *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 124, Mısra 17). [yir düzdiler, -di, -ler]

yir ehli: *Yeryüzü ahalisi.*

1. Havā yolında çün cān virdi Ferhād
Yir ehlinden göge irişdi feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 2). [yir ehlinden, -n, -den]*

yir eyle-: *Yer etmek, iyice yerleşmek. [2] [Deyim]*

1. Ḳarār itdi ol sarāy-ı teng içinde
Güher bigi **yir eyler** seng içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 122). [yir eyler, -r]*

yir göster: *Yer göstermek. Bir kişiye oturması gereken yeri işaret etmek. [2]*

1. V'eger **yir gösterürseñ** taş işükde
Ḳapun bigi urayım baş işükde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 43). [yir gösterürseñ, -ür, -se, -ñ]*

yir idin-: *Iyice yerleşmek. [Deyim]*

1. Sanasın gencdür girmiş ḥişāra
Güher-veş **yir idinmiş** seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 12). [yir idinmiş, -miş]*

yir it-: *Yer etmek. İyice yerleşmek. [Deyim]*

1. Revān baġrına basdı cānı bigi
Yir itdi sīnede īmānı bigi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 154). [yir itdi, -di]*

yir it-: *Yer vermek, yer ayırmak. [Deyim]*

1. Pes andan raḫş-ı Gülgūna **yir itdi**
Düşüp gül-ruḫ öñine aldı gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 87). [yir itdi, -di]*

yir karşulat-: *Buyrun etmek, misafir etmek, ağırlamak. [Deyim]*

1. Biraz **yir ḳarşulatdı** ʿizzet itdi
Gelicek ḥadden aşar raġbet itdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 50, Mısra 23). [yir ḳarşulatdı, -dı]*

yir kes-: *Yol katetmek, yol almak. [Deyim]*

1. Bir aġaç budaġında aşdı gitdi
Yörede ṭurmadı **yir kesdi** gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 14). [yir kesdi, -di]*

yir ol-: *Yer olmak, barınak olmak.*

1. Eger **yir oldı** ise Meryeme ḫāk
Mesīḥüñ taḫtı gerdūndur degül bāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 97). [yir oldı, -dı]*

yir öp-: *Yer öpmek. Saygı ve sevgisini göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak. [8] [Deyim]*

1. **Yir öpdi** taḫt öñinde didi destūr
Bulursam fāş idem bir nice mestūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 41). [yir öp, -]*

yir tut-: *Bir yeri mesken tutup yerleşmek. [Deyim]*

1. Gök altında şular kim **tutdılar yir**
Degül ḫāli bu üç oġlandan iy pīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 51). [yir tutdılar, -dı, -lar]*

yir tut-: *Yer kaplamak; bulunmak. [Deyim]*

1. Ḫafīf-ü muṭlaḳ olduġı içündir
Ḳamer göginüñ altında **tutar yir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 183, Mısra 28). [yir tutar, -ar]*

yir ü gög: *Yeryüzü ve gökyüzü. II. Her yer. [İkileme]*

1. Yā-Rab bī-ḥaḳḳ-ı Muḥammed ki pertevi
Ṭoldurdı **yir ü gögi** ḳamu nūr ile żiyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 98). [yir ü gögi, -i]*

yir ü gök: *Yeryüzü ve gökyüzü. [2] [İkileme]*

1. Didi nice ki devrān-ı cihāndur
Yir ü gök ins ü cinn ü cism ü cāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 6). [yir ü gök, -]*

yir ü gök: *Yeryüzü ve gökyüzü II. Her şey. [İkileme]*

1. Ne teftīş eyleseñ **yirden ü gökden**
Ḫabīrem sırrına geçmedin ögden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 87). [yir ü gök, -]*

yir ü gök: *Yeryüzü ve gökyüzü. II Her yer. [4] [İkileme]*

1. Yıġarsañ **yir ü gök** ṭolu zevāde
Naṣīb olmaya rızḳuñdan ziyāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 25). [yir ü gök, -]*

yir ü gökçe: *Yeryüzü ve gökyüzü ölçüsünde. [İkileme]*

1. Göñül olsaydı **yir ü gökçe** hezār
Bu feraḥdan olaydı mālāmāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 18, Mısra 11). [yir ü gökçe, -]*

yir üzre: *Yeryüzü, dünya.*

1. Felekden behre iltem dirdi Behrām
Yir üzre kām ü nā-kām oldı bed-nām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 90). [yir üzre, -]*

yir vir-: *Yerini bir başkasına bırakmak. [Deyim]*

1. Çü gine sebzeden sīmīn ġazāle
Yayınup **virdi yir** zerrine jāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 2). [yir virdi, -di]*

yir yir: *Yer yer, birçok yerde. [İkileme]*

1. Ḳuruldu ḫaymeler **yir yir** mülevven
İdindi her kişi yirin muʿayyen *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 57). [yir yir, -]*

yir yir: *Zaman zaman; birçok yerde. [İkileme]*

1. Işıḳlar başda san engüşt-vāne
İrer oḳ demreni **yir yir** nişāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 74). [yir yir, -]*

yir yirin: *Her taraftan, yer yer, taraf taraf. [2] [İkileme]*

1. Çök urmış **yir yirin** ṣāḥib-ḳırānlar
Turur ṣaf ṣaf ıraḥdan pehlevānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 17). [yir yirin, -]*

yir yirin: *Yerli yerine. [İkileme]*

1. Ulaşdı sunʿ-ı Ṣāniʿ ḥükm-ı Ḳādir
Ki cünbiş ḳıldı **yir yirin** ʿanāṣır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 12). [yir yirin, -]*

yir yirinden kop-: *Yeryüzü/zemin sabit bulunduğu yerden ayrılmak. II. Büyük bir gürültü, karmaşa çıkmak. Her şey alt üst olmak. [İkileme, Deyim]*

1. **Yirinden yir ḳopup** tozdı havāya
İrerdi at ayaġı taḫt-üs-serāyā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 55). [yir yirinden ḳopup, -up]*

yir yüzi: *Yeryüzü, dünya. [7]*

1. Bu ay ise niçündür yir yüzinde
Gün ise nişe dür döker sözinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 69). [yir yüzi, -]*

yir yüzü: *Yeryüzü.*

1. Bürinmüş **yir yüzü** çetr-i siyāhī
Yuḫu dāmında kalmış murġ u māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 7). [yir yüzü, -]*

yirde: *Durum, konum, vaziyette; ... yapılması gerekirken.*

1. Çü ḳaldum taḫt atından şimdi yayaḳ
Alursın el tutacaḳ **yirde** ayaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 36). [yirde,]*

yirde ko-: *Yüzüne bakmamak, ilgi göstermemek, önem vermemek. [2] [Deyim]*

1. Nişār itdüñ bana çün genc-i Ḳārūn
İgen Ḳārūn bigi **yirde ḳoma** dūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 20). [yirde ḳoma, -ma]*

yire alın ur-: *Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek; aşırı sevgiyi ve bağlılığı göstermek için yere eğilmek, yere kapanmak. [Deyim]*

1. Buyurdı girdi **urdı yire alın**
Şehe ḳıldı duʿā vü medḥ ü taḥsīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 13). [yire alın urdı, -dı]*

yire baḳ-: *Başını öne eğmek, utanmak. [Deyim]*

1. Didi utanuraḳ **yire baḳaraḳ**
Ki bir ay eyledi āyīne-veş Ḥaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 84, Mısra 3). [yire baḳaraḳ, -araḳ]*

yire baş ur-: *Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek. [3] [Deyim]*

1. Gelüp taḫt ileyinde ḫvār ṭurdı
Yire baş urdı yüz ṭopraġa sürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 16). [yire baş ur, -]*

yire düş-: *Bulunduğu yerden ayrılarak yukarıdan aşağıya inmek. II. Sahip olduğu değerli şeyi, konumu yitirmek. [Deyim]*

1. Elüñ irişmiş iken āsmāna
Yire düşdüñ yüzün ur āstāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 52). [yire düşdüñ, -dü, -ñ]*

yire geç-: *Yerle bir olmak, yok olmak, ortadan kalkmak. [Deyim]*

1. Ṣafā genci içün kim buldı Hārūn
Yire geçdi ġamından genc-i ḳārūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 182). [yire geçdi, -di]*

yire in-: *Yere, yeryüzüne inmek. [Deyim]*

1. Perīzād-ı melek-ḫū dir ki bir ḥūr
Behişt içinden **indi yire** pür-nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 75, Mısra 2). [yire indi, -di]*

yire kakıl-: *Yere atılmak, yerden yere çalınmak. II. İtibarı, değeri düşürülmek. [Deyim]*

1. Gām ü şādī bizümçündür ḳarındaş
Geḫi ayaḳ **ḳaḳılur yire** geh baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 112). [yire ḳaḳılur, -ur]*

yire rū ur-: *Saygı ve sevgisini göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak. [Deyim]*

1. Bu hāl içinde bir ḫādim içerü
Girüp **urdı** şeh öñinde **yire rū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 38). [yire rū urdı, -dı]*

yire yüz ur-: *Saygı ve sevgisini göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak. [7] [Deyim]*

1. Duʿā itdi **yire yüz urdı** Ṣāvūr
Hemān-dem himmet ile ṭurdı Ṣāvūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 45). [yire yüz urdı, -dı]*

yire yüz ur-: *Yüksek bir yerden yere yüzüstü düşmek. [Deyim]*

1. **Yüz urdı yire** didi ḳanı Şīrīn
Bu acılıḳda virdi cān-ı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 85). [yire yüz urdı, -dı]*

yiri: *Uygun, layık, münasip. [10]*

1. Kimüñ kim adı ʿālemde diridür
Aña ölmedi dirlerse **yiridür** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 8). [yiridür, -dür]*

yiri taş ol-: *Mekanı taş/kayalık olmak. II. Yere batmak, yok olmak, ölmek. [Deyim]*

1. **Taş olsun yiri** ger olursa laʿl ol
Ne dil ki itmez şenāsı şiʿrin ezber *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 56). [yiri taş olsun, -sun]*

yirin tut-: *Bulunmayan bir nesnenin yerini almak, onu aratmamak. [Deyim]*

1. Şeker şīrīnligüñ **tutmaya yirin**
Şekerden cerb olur ḥelvā-yı şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 61). [yirin tutmaya, -ma, -ya]*

yirince: *Zamanı, yeri uygun düşerek, gerektiği biçimde.*

1. Yirince her sözüñ ḫūb u müretteb
Cemālüñ bigi nūr ile mürekkeb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 273). [yirince,]*

yirinden tur-: *Olduğu yerden ayağa kalkmak, hareketlenmek. [2] [Deyim]*

1. **Yirinden turdı** ol serv-i dil-ārā
Yüridi taşra san ṭāvūs-ı raʿnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 19). [yirinden turdı, -]*

yirine: *Bir şey veya kimsenin yerini tutmak üzere, karşılığında. [24]*

1. Duʿā yüzin ʿubūdiyet yirine
Ḳoyup tozuñ umar devlet **yirine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 144). [yirine,]*

yirine yit-: *İstenileni/gerekeni yapmak, yerine getirmek, ifa etmek. [3] [Deyim]*

1. **Yirine yitdi** çün kim tehniyetler
Ḳılurlar ʿizzet ile terbiyetler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 71). [yirine yitdi, -di]*

virine yitür-: *İstenileni, gerekeni yapmak, yerine getirmek. [2] [Deyim]*

1. Çü her bir resmi **yirine yitürdi**
   Bir altun kürsīde Bānū oturdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 27). [yirine yitürdi, -di]*

virini kal-: *Üzgün, kederli bir halde bulunmak. [Deyim]*

1. Disem yüz biñde ḥamdüñüñ birini
   Birine gelmeye **ḳalam yirini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 40). [yirini ḳalam, -am]*

yirlü yirinde: *Eskiden olduğu yerde.*

1. Çü almışlar idi eyyāmdan kām
   Gice **yirlü yirinden** ḳıldı ārām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 10). [yirlü yirinden, -n]*

yirmir-/yırmır-: *İnlemek, yalvarmak. [2]*

1. Gelüp Ferhād ḳatında oturdı
   Biraz **yirmirdi** vü gögsin ötürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 54). [yirmirdi, -di]*

yirmür-: *İnlemek, yalvarmak.*

1. Diyürek **yirmürürek** iderek āh
   Ol işden eyledi Bānūyı āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 13). [yirmürürek, -ürek]*

virüñi bekle: *Mevkiini muhafaza etmek, bulunduğu yeri korumak.*

1. Elin tutdı eyitdi ivme epsem
   Göge irdüñ **yirüñi bekle** bir dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 96). [yirüñi bekle, -üp, -dür]*

yit-: *Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak, yeterli olmak, kâfî olmak. [16]*

1. İy kīmyā-naẓar baña sözün güher **yiter**
   Yaşum yüzüm yüzüñden ırаḫ laʿl ü zer **yiter** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 1). [yiter, -(e)r]*

yit-: *Erişmek, ulaşmak. [6]*

1. Giceyi güne ḳatup sürdi gitdi
   Ḳażā-yı āsmānī gibi **yitdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 62). [yitdi, -di]*

yit-: *Ulaşmak, erişmek; gitmek.*

1. Çü nevmīḏ oldı öz ḳavmine **yitdi**
   Hemān Ermen yolını tutdı vü gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 265). [yitdi, -di]*

yit-: *Ulaşmak, erişmek; gelmek. [2]*

1. Pes eglenmeyüp öz ḳavmine **yitdi**
   Kenār-ı baḥri tutup sürdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 95, Mısra 73). [yitdi, -di]*

yit-: *Kaybolmak, yok olmak, zayi olmak. [3]*

1. Bu yollarda baña **yitmekse** taḳdīr
   Çü yoġ taġyīr taḳdīre ne tedbīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 27). [yitmekse, -mek, -se]*

yitdi gitdi: *Görünmez olmak, ortadan kalkmak. [İkileme, Deyim]*

1. Yavuzluḳ gör ki öz oğlına nʿitdi
   Yüz urup ilden ile **yitdi gitdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 12). [yitdi gitdi, -]*

yiter: *"Kâfî, artık dur, yeter artık!".*

1. **Yiter** yil vir degülven rūstāyī
   Yiter sıġa ki uçmaz bu havāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 17). [yiter,]*

yiter: *"Kâfî, yetişir, yeterli" anlamlarında bir söz. [10]*

1. Bes ola bu şeker-gūn zehri saçmaḳ
   Daḫı **yiter** açılmış rāzı açmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 12). [yiter,]*

yiter: *Yeter, yeterince, olabildiğince.*

1. Yiter yil vir degülven rūstāyī
   Yiter sıġa ki uçmaz bu havāyī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 18). [yiter,]*

yitmiş biñ hicāb: *Yetmiş bin perde, örtü. Yetmiş bin perde, İlâhî sıfatların ve isimlerin tecelli mertebeleri ve mahlûkat âleminin tabakaları manasına gelir. Tasavvufî eserlerde, "Allah'ın nurdan ve zulmetten yetmiş bin perdesi vardır" şeklinde rivayet edilir.*

1. ʿAḳl şemʿi nice idrāk itsün envār-ı celāl
Çünki **yitmiş biñ ḥicāb** ardından oldı muḳtebes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 10). [yitmiş biñ ḥicāb, -]*

yitmiş cedd: *Yedi değil yetmiş ataya (uzanan). II. Çok eskiye dayanan.*

1. Degül yidi ki **yitmiş cedde** taḫtı
Bıraḫduñ düşmenüñe baḫt u raḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 37). [yidi degül yitmiş cedde, -e]*

yitüg: *Yitik, kayıp eşya. Kaybolan şey. [2]*

1. Ḥakīmüñ **yitügidür** lafẓ-ı ḥikmet
Bilür bulduḳda anı ḥaḳḳ-ı niʿmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 109). [yitügidür, -i, -dür]*

yitür-: *Bedelini, karşılığını ödemek.*

1. Bahāsın cevherīler şorar olsa
Yitürmeye yir ü gök pür-zer olsa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 252). [yitürmeye, -me, -y, -e]*

yitür-: *Eriştirmek, ulaştırmak, yetiştirmek. [3]*

1. Viribi maġfiret yilin götürsin
Bizi raḥmet kenārına **yitürsin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 62). [yitürsin, -sin]*

yiyecek: *Yenecek şey, azık.*

1. Bu ḫ̆āndan **yiyecek** şanma şekerdür
Ḳamu dūd-ı dil ḫūn-ı cigerdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 79). [yiyecek,]*

yiyir: *Pis kokulu, pis.*

1. Yaramaz bir havā bul ṭaġ içinde
Yiyir şular ola ırmaġ içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 90). [yiyir,]*

yoġ: *Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı. [17]*

1. Var idi bir ḥakīm ol ʿaṣr içinde
Yoġ idi miṣli Rūm ü Mıṣr içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 6). [yoġ,]*

yoġ: *Değil.*

1. Seni andan ṣaḳınuram **yoġ** anı
Kişi cāndan ṣaḳınur mı cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 45). [yoġ,]*

yoġ eyle-: *Yok etmek, varlığını ortadan kaldırmak. [Deyim]*

1. Dilerse yoġı ʿālemde çoġ eyler
Dilerse çoġı bir demde **yoġ eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 36). [yoġ eyler, -r]*

yoġ ol-: *Ortadan kalkmak, varlığı sona ermek. [Deyim]*

1. Alısar kīnümi andan zemāne
Velī ben **yoġ olıcaḳ** ol baña ne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 142). [yoġ olıcaḳ, -ıcaḳ]*

yoġ u varı: *Varı yoğu, bir kimsenin sahip olduğu her şey. [İkileme]*

1. Maḥabbet derdi alduġın ḳarārın
Ḳamu terk eyledügin **yoġ u varın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 111, Mısra 16). [yoġ u varın, -n]*

yoġa aldanup varı unut-: *Yok'a aldanıp var'ı unutmak. II. Geçici, sahte hevesler peşinde koşarken asıl önemli/değerli olan şeyi hatırdan çıkarmak. [Deyim]*

1. Bulup sulṭānlıġı yārı unutduñ
Bu **yoġa aldanup varı unutduñ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 32). [yoġa aldanup varı unutduñ, -du, -ñ]*

yoḫ: *Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı. [20]*

1. Yüzinde **yoḫ** ḳamunuñ bend ü burḳaʿ
Ne perde aña ki ola nūra maṭlaʿ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 17). [yoḫ,]*

yoḫ: *Değil.*

1. Eyit ḳapuñda bir ḳul **yoḫ** ki sulṭān
Diler tapuñda bir dem ola mihmān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 33). [yoḫ,]*

yoḫ aklını bāda vir-: *Olmayan aklını yele vermek. II.*

Aklını başından tamamen almak, kendinden geçirmek. [Deyim]

1. İçürdi bī-ḫōda ol ḥadde bāde
Ki **yoḫ ʿaḳlını** şāhuñ **virdi bāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 130). [yoḫ ʿaḳlını bāda virdi, -di]*

yoḫ kim: *Hiçbir yer yok ki.*

1. Ḳoyup toldurdı biñ beş yüz gemiyi
Ḳumaş u māl **yoḫ kim** ādemīyi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 20). [yoḫ kim, -]*

yohsa: *"Aksi takdirde" anlamında kullanılan bir söz, yoksa.*

1. Ḳamunuñ sözi bu ki iy şāh-zāde
İriş **yoḫsa** cihān vardı fesāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 48). [yoḫsa,]*

yohşul: *Yoksul, geçinmekte sıkıntı çeken, muhtaç, fakir. [3]*

1. Şoñın **yoḫsul** öñin bāy gösterürsin
Şatarsın arpa buġday gösterürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 101). [yoḫsul,]*

yok: *Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı. [69]*

1. Çü **yoḳdur** ḳısmeti aġzı ter olmaz
Düşerse lücce-i ʿummāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 13). [yoḳdur, -dur]*

yok: *Değil. [2]*

1. Gözümde baḥr **yoḳ** bir ḳaṭre şebnem
Sözümde mihr ben kem ẕerredem kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 17). [yoḳ,]*

yok ol-: *Yok olmak, kaybolmak, görünmez olmak, varlığı sona ermek. [Deyim]*

1. Bu od ki aldı benüm ṣabr u ḳarārum
Yoḳ olmaz çoḳ olur yanduḳça varum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 28). [yoḳ olmaz, -maz]*

yok sevda: *Faydasız, geçici heves.*

1. Tur imdi yüz süriyü yaruña var
Bu **yoḳ sevdayı** ḳo ol varuña var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 20). [yoḳ sevdayı, -yı]*

yok yire: *Yok yere, boş yere, boşu boşuna.*

1. Tururbut **yoḳ yire** ola ḥamāḳat
Dönüp yine gidersem ḳanı ṭāḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 13). [yoḳ yire, -]*

yoklu: *Fakir, muhtaç, yoksul.*

1. Ḳamu **yoḳluya** sendendür biżāʿat
Müyesser ḳıl bize tevfīḳ-i ṭāʿat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 31). [yoḳluya, -ya]*

yokluk: *Hiçlik, yok olma, fenafillah.*

1. Görinür ger cihān varlıġı çoḳluḳ
Senüñdür varlıḳ ayruḳ nesne **yoḳluḳ** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 34). [yoḳluḳ,]*

yokuş: *Aşağıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer, iniş karşıtı.*

1. Giderdi eyle kim geçerdi ḫayli
Yoḳuşda ṭavşanı inişde seyli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 144). [yoḳuşda, -da]*

yol: *Bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem, usul, tarz. [17]*

1. Belī çün ol bu olmış idi bu ol
Maḥall-i secde birdür biñ ise **yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 126). [yol,]*

yol: *Amaç, maksat, uğur. [8]*

1. Didi ister misin bu **yolda** yoldaş
Eyitdi ben daḫı olmayadum kāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 85). [yolda, -da]*

yol: *Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, güzergah. [40]*

1. Göller itdi **yolları** āb-ı revānından gözüm
Gülsin iy serv-i revān soldurmasun gil gitme gel *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 14, Mısra 7). [yolları, -lar, -ı]*

yol: *İçinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. [2]*

1. Dönüp ol çeşme ḳatından giderdi
Gözi bıñarı **yolın** seyl iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 4). [yolın, -ın]*

yol: *Karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. [3]*

1. Ḳılasın ṣanʿatuñı āşkāre
Ki düpdüz **yol** ola ol seng-i ḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 108). [yol,]*

yol: *Taraf, yön.*

1. Nesīm ol **yoldan** irdükçe demādem
Ururdı rūḥ-ı mecrūḥına merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 11). [yoldan, -dan]*

yol: *Yolculuk. [6]*

1. Ḳatı **yol** zaḥmeti virdi tekessür
Yanaġı gülleri buldı teġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 23). [yol,]*

yol: *Yolculuk, mesafe.*

1. Buyurdı bindi leşkerler ulayu
Biş on günlik **yola** dek ḳarşulayu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 6). [yola, -a]*

yol aç-: *Yol açmak, sebep olmak, önünü açmak. [Deyim]*

1. Kime kim sulṭan-ı dīn dünyā düninden **yol açar**
Olmaya telbīs ile iblīs-i nefs añа ʿases *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 23). [yol açar, -ar]*

yol al-: *Yolda ilerlemek, bir yere varmak için mesafe katetmek. [Deyim]*

1. Egerçi döndürür ḳarıncayı ol
Alur ḳarınca daḥı azacıḳ **yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 54). [yol alur, -ur]*

yol bul-: *Anlamak, fark etmek, sezmek. [Deyim]*

1. İkinci ben żaʿife çün **bula yol**
Nikāḥ u ʿaḳd ile hem-ser ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 79). [yol bula, -a]*

yol bul-: *Bir menzile ulaşmak için uygun yolu, yöntemi bulmak; vesile, araç bulmak. [Deyim]*

1. Olur tevḥīd-i ḥaḳ maḫṣūṣ-ı vāḥid
Ne ḳāil **yol bulur** aña ne vācid *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 46). [yol bul, -]*

yol bul-: *Fırsat bulmak. [2] [Deyim]*

1. Diyürek aġlayuraḳ iderek āh
Yuḫu gözlerine **yol buldı** nāgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 42). [yol buldı, -dı]*

yol bul-: *Ulaşmak, erişmek.*

1. Gice serḫōş ne ẕevḳe kim bula yol
Seḥer ayılacaḳ düş bigidür ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 21). [yol bula, -a]*

yol bul-: *Ulaşmaya fırsat ve imkan bulmak. [5] [Deyim]*

1. Velī ben sıçrayınca bilürem ol
Yolumı tutmadın baña **bulu yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 52). [yol bulu, -u]*

yol eri: *Yolcu, yolculuk yapan kişiler.*

1. Nişān ṣorardı geh geh **yol erinden**
Çü bile eyle sıçrardı yirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 17). [yol erinden, -n, -den]*

yol göster-: *Kılavuzluk, rehberlik etmek (el- Hadi. Yolun doğrusu Allah'ındır. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi. Nahl suresi 9. ayet); hakikate ulaştırmak. [Deyim]*

1. Nice azmışlara **yol gösterürsin**
Nice az umana bol gösterürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 19). [yol gösterürsin, -ür, -sin]*

yol göster-: *Ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek. [Deyim]*

1. Sizerdi bī-vefālıḳdan degül ol
Ṣalāh-ı devlet eyle **gösterür yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 76). [yol gösterür, -ür]*

yol gözle-: *Yolunu gözlemek. Birinin gelmesini beklemek. [2] [Deyim]*

1. Buyurdı ḳondı anda ḫayl ü ḫargāh
Gehī **yol gözleyü** gāh iderek āh *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 42). [yol gözleyü, -yü]

yol it-: *Bir yolu benimsemek, kabullenmek. [Deyim]*

1. **İden yol** ʿālim-i niḥrīre ḥayrān
Ola mı degme bir tezvīre āsān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 9). [yol iden, -en]*

yol irür-: *Yolu erişmek. Gideceği yere varmak. [5] [Deyim]*

1. ʿAcem mülkinde behre bulmayup ol
İrürdi şāh-ı Çīn taḫtına dek **yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 86). [yol irürdi, -di]*

yol irür-: *Yolu erişmek. Gelmek. [2] [Deyim]*

1. İcāzet viresin ki ḳaṣrdan ol
Ḳaravaşlar ḳatına **irüre yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 22). [yol irüre, -e]*

yol irür-: *Gitmek, ulaşmak, varmak; manevi bir mertebeye ulaşmak. [Deyim]*

1. Velīkin ḥaḳḳ-ı tevḥīde ḥaḳīḳat
Yol irürmedi aṣḥāb-ı ṭarīḳat *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 10). [yol irürmedi, -me, -di]*

yol irür-: *Karşılaşmak, karşı karşıya gelmek, rastlaşmak. [Deyim]*

1. Çaḳ ol şehdür ki **irürdüm** çeşmede **yol**
Bilüsüzlikden itdüm saġ işüm ṣol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 107). [yol irürdüm, -dü, -m]*

yol kaydı: *Yolculuğa çıkmak için gerekli olan şeyler.*

1. Ne kim **yol ḳaydı** var ise ḳayurdı
Tevekkül cübbesin cāna geyürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 47). [yol ḳaydı, -]*

yol kes-: *Geçmesine engel olmak, yolundan etmek, durdurmak. [Deyim]*

1. Biner her birisi bir bād-pāya
Ki seyri **yol keser** bād-ı ṣabāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 28). [yol keser, -er]*

yol kes-: *Yol almak, mesafe katetmek. [Deyim]*

1. Çü ben Şebdīzüme olam süvāre
Kesem yol Rüstem ü İsfendiyāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 308). [yol kesem, -em]*

yol ögret-: *Yol göstermek, ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek. [Deyim]*

1. Bulardan ekmel ol ki **ögretmedin yol**
Neyi kim görse ister ögrene ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 77). [yol ögretmedin, -medin]*

yol ol-: *Fırsat, imkan bulmak. [Deyim]*

1. Beşer ʿaḳlına **olmamışdur** ol **yol**
Ki īcād-ı cihān sırrın bile ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 178, Mısra 11). [yol olmamışdur, -ma, -mış, -dur]*

yol şapıt-: *Yolunu şaşırmak, kaybolmak. [Deyim]*

1. Nice devlet ki yol üzredurur ol
Çün uġrar ġāfil ādem **şapıdur yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 32). [yol şapıdur, -ur]*

yol tut-: *Gitmek, yolculuğa çıkmak. [3] [Deyim]*

1. **Tutam** sinüñle maʿṣūḳ iline **yol**
Olam ben kemterīn ḳul şāh ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 25). [yol tut, -]*

yol tut-: *İlerlemek, yol almak. [2] [Deyim]*

1. Velī ben sıçrayınca bilürem ol
Yolumı tutmadın baña bulu yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 35, Mısra 52). [yol tutmadın, -madın]*

yol ur-: *Yol kesmek. [2] [Deyim]*

1. **Yolını** eyle **urmış** ġūl-ı bāde
Ki elin uzatdı ol şeytān-nihāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 87). [yolını urmış, -]*

yol üzre: *Yol üzerinde.*

1. **Yol üzre** gördügi şeh ḥavż ü māhī
Virürdi ṣıdḳ-ı Şāvūra güvāhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 125). [yol üzre, -]*

vol üzre: *Yol üzerinde. II. Gelip geçerken, kısa sürede, acele olarak, ayaküzeri.*

1. Ve eger ol şāh ise ser-keş degüldür
Bu **yol üzre** bilişmek ḫōş degüldür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 192). [yol üzre, -]*

vol üzre: *Yol üzerine, yol uğrağı.*

1. Nice devlet ki **yol üzredurur** ol
Çün uġrar ġāfil ādem ṣapıdur yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 31). [yol üzredurur, -durur]*

yol vir-: *Bir yerle ya da kişiyle olan ilişkisine son vermek; (Birinin) gitmesine izin vermek. [Deyim]*

1. Bu telḫ ü şūr işüñden ḳurtarup ol
Vire Şīrīne şīrīnlig ile **yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 26). [yol vire, -e]*

yol vir-: *Yol vermek, izin vermek, müsaade etmek. [2] [Deyim]*

1. Olur Behrām içün üç gün melūl ol
Oturdı ʿayş ü nūşa **virmedi yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 120). [yol virmedi, -me, -di]*

yola düş-: *Yola çıkmak, yol almaya başlamak. [Deyim]*

1. **Yola düşdükde** günden seçmeyüp dün
Giderdi mānīʿ olmasa biş on gün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 43). [yola düşdükde, -dükde]*

yola şitāb ān ol-: *Acele ile yola çıkmak. [Deyim]*

1. Pes **oldı yola** yil bigi **şitāb ān**
Öküş ḳaṭʿ itdi ṣaḥrā vü beyāb ān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 49). [yola şitāb ān oldı, -dı]*

yola su saç-: *Yola su serpmek. II. Önemli birisi geçeceği zaman yolun tozu yükselmesin diye geçeceği yol ıslatılırmış. [Deyim]*

1. Biş on biñ vardı ṣaḳḳā sıġayup ḳol
Saçar ṣaḥrāya **su** tozmamaġa **yol** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 62). [yola su saçar, -ar]*

yola yüri-: *Yola çıkmak, yola koyulmak. [Deyim]*

1. **Yüridi yola** derd ü ḥasret ile
Ḳodı Şīrīni şevḳ u ḥayret ile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 131). [yola yüridi, -di]*

yolcı: *Yolculuğa çıkmaya hazırlanan kimse.*

1. V'eger-nī kem degül **yolcıya** yoldaş
Kime arḳam tutam kim urmaya taş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 95). [yolcıya, -y, -a]*

yolda ḳal-: *Amaca, gayeye ulaşamamak. [Deyim]*

1. Naẓar ger bunda ḳılduñ **yolda ḳalduñ**
Ḳadem farḳına basduñ menzil alduñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 215). [yolda ḳalduñ, -du, -ñ]*

yoldaş: *Yol arkadaşı. [Deyim]*

1. Ḳara göñül bigi ḳarañu vü serd
Yavuz **yoldaş-layın** bed-mihr ü pür-gerd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 6). [yoldaş-layın, -layın]*

yoldaş: *Yol arkadaşı, dost. [2]*

1. Eger biñ yıl gezersem taġ ile taş
Degül göñlümden artuḳ kimse **yoldaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 164). [yoldaş,]*

yoldaş: *Yol arkadaşı, dost; aynı görüşü benimseyenlerden her biri. [3]*

1. Didi ister misin bu yolda **yoldaş**
Eyitdi ben daḫı olmayadum kāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 85). [yoldaş,]*

yoldaş: *Arkadaş. [2]*

1. Ġarīb ü bī-kes ü tenhā vü rencūr
Cüdā **yoldaşdan** iş ü dōstdan dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 32). [yoldaşdan, -dan]*

yoldaş idin-: *Arkadaş, dost olmak. [Deyim]*

1. Ḳoşamaz hīç ḳuş Şebdīz ile baş
Meger Gülgūn ki **idinmez** yili **yoldaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 50). [yoldaş idinmez, -mez]*

yoldaş it-: *Yol arkadaşı yapmak. Yolculuğa çıkacak birinin yanında götürmesini sağlamak.*

1. Gönildüm **yoldaş it** devlet ḳapuñdan
ʿİnāyet Ḥaḳdan ü himmet ṭapuñdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 39). [yoldaş it, -]*

yoldaş ol-: *Yoldaş olmak, arkadaş olmak. [2]*

1. ʿİnāyet rehberi **yoldaş olursa**
Baş üzre yüriyem yol taş olursa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 41). [yoldaş olursa, -ur, -sa]*

yoldaş ol-: *Yoldaş olmak, aynı yolda yürümek.*

1. Ulaġumda bilürem yoḫdur ol baş
Ki **olam** tāzī binenler ile **yoldaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 6). [yoldaş olam, -am]*

yoldaş ol-: *Yoldaş olmak, yârenlik etmek.*

1. Ḳız oġlan bir nice zībā ḳaravaş
Cevāhir ṣatdı aldı ki **ola yoldaş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 120). [yoldaş ola, -a]*

yolı dür-: *Yolu dürmek, sarmak. II. Çok yol katetmek. [Deyim]*

1. Çeküp leşker ḳulavuz aldı sürdi
Yolı ṭōmar mānendinde **dürdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 6). [yolı dürdi, -di]*

yolı ferāmūş it-: *Bir yerin yolunu unutmak. II. O yere artık hiç gelmemek, uğramamak. [Deyim]*

1. Felek dün zengīsin ḳılmış der-āġūş
Güneş maşrıḳ **yolın itmiş ferāmūş** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 10). [yolın ferāmūş itmiş, -miş]*

yolın-: *Çekilip koparılmak; kendi saç ve sakalını yolmak.*

1. Sögüt yapraġı bigi serv-i lerzān
Yolınup sünbüli müşk olmış erzān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 32). [yolınup, -up]*

yolın tut-: *Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak. [Deyim]*

1. Yirine yitdi çün her resm ü āyīn
Revān oldı vü **tutdı** Belḫ **yolın** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 60). [yolın tutdı, -dı]*

yolına: *Uğruna, uğrunda.*

1. Mehīn Bānū iderdi mīhmānī
Yolına terk idüp cān ü cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 60). [yolına,]*

yolına cān vir-: *Bir kimse veya değer uğruna canını feda etmek, ölmek. [2] [Deyim]*

1. İzine yüz sür yüzümden yüz yüz eyle ḫidmeti
Yolına cān vir göñülden biñ biñ irişdür ḫaber *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 4). [yolına cān vir, -]*

yolında: *Bir şeyin uğruna, bir şeyin uğrunda. [6]*

1. Heves yilinde ser-gerdān ü perrān
Havā **yolında** bī-sāmān ü ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 44). [yolında,]*

yolını öñ-: *Yolunu beklemek (veya gözlemek), gelmesini beklemek. [Deyim]*

1. Bilürdi kim **öñerlerdi yolını**
Gehī ṣaġın gözedür geh ṣolını *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 94, Mısra 11). [yolını öñerlerdi, -er, -ler, -di]*

yolını şula-: *Padişahın ya da sevgilinin geçeceği yolu sulamak, böylece toprağın tozmasına engel olarak, onun geçişi için hazır etmek. [Deyim]*

1. Gülāb ile **yolını şuladılar**
Kim ardınca kimi ḳarşuladılar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 33). [yolını şuladılar, -dı, -lar]*

yolını tut-: *Bir yere doğru gitmeye başlamak. [2] [Deyim]*

1. Çü nevmīḏ oldı öz ḳavmine yitdi
Hemān Ermen **yolını tutdı** vü gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 266). [yolını tutdı, -dı]*

yolsuz: *Gümrah, yolunu şaşırmış olan (kimse).*

1. İder ol ḳaṣrı bir muḥkem ḥisār ol
Ki her **yolsuz** içine bulmaya yol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 28). [yolsuz,]*

yolsuz yola revān ol-: *Yolsuz yola gitmek. II. Dönülmez yola gitmek, ölmek. [Deyim]*

1. Düşüp ṭoprağa ḳaldı Sāye cānsuz
Revān yolsuz yola oldı revānsuz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 28). [yolsuz yola revān oldı, -dı]*

yolu toġru: *Doğru şeyler yapan, kötülük yapmayan (kimse).*

1. Viṣāl ummaza hicrāndan ne ḳorḫu
Yolu toġruya zindāndan ne korḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 148). [yolu toġruya, -ya]*

yoluñ al-: *Yolunu kesmek, yoluna çıkmak. [Deyim]*

1. Firişte-şekldür dünyā velī dīv
Dün ü gün **yoluñ almaġa** ḳılur rīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 78). [yoluñ almaġa, -maġ, -a]*

yoluña cān ḳurbān: *Canını feda etmek, bir kimse veya değer uğruna ölmek. [Deyim]*

1. Saʿādetlü ḳonuḳsın iy güzel ḫān
Cihān n'olur **yoluña cān ḳurbān** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 40). [yoluña cān ḳurbān, -]*

yoluñda öl-: *Birinin, bir şeyin uğrunda can vermek. [Deyim]*

1. Baña **yoluñda ölmek** oldı āsān
Ki virdüm cāna ġuṣṣa ġuṣṣaya cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 111). [yoluñda ölmek, -mek]*

yolunı uġrat-: *... ile karşılaştırmak; ... ile rast getirmek; ... ile kesiştirmek. [Deyim]*

1. Ḫudā bir ḳavme **uġratdı yolumı**
Ki ṣaġdan farḳ idemezler ṣolumı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 85). [yolunı uġratdı, -dı]*

yoluñu seyr it-: *Yolunu beklemek/gözlemek; birinin gelmesini beklemek. [Deyim]*

1. Bilürven ḳarşular sini şehen-şāh
Yoluñu seyr ider gün gibi ol māh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 340). [yoluñu seyr ider, -er]*

yonıl-: *Yontulmak, tıraş edilmek.*

1. Ḳara ṭaşdan bir at şekli **yonılmış**
Ṭılısm ile maġāra içre ḳonılmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 26, Mısra 3). [yonılmış, -mış]*

yor-: *Yorgun duruma getirmek.*

1. **Yorar** çoḳ tīz tāzīyi gil ü seng
Añul añul alur menzil ḫar-i leng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 33). [yorar, -ar]*

yorıl-: *Yorulmak, yorgun düşmek.*

1. Çi-ger her müşkile olmış şikībā
Arup **yorıldı** key ol şekl-i zībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 48). [yorıldı, -dı]*

yorul-: *Yorulmak, yorgun duruma gelmek. [2]*

1. Aġırlandı teni zer çekmeginden
Atı **yoruldı** gevher çekmeginden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 6). [yoruldı, -dı]*

yön: *Yan, taraf, cihet. [2]*

1. Yönüm ḳanda ise ḳıblem ḳapuñdur
Ne ṣūretdeyse tapduġum tapuñdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 141). [yönüm, -üm]*

yöre: *Etraf, çevre, civar. [11]*

1. Bir ulu ṭaġ var idi ol **yörede**
Semekde aşlı vü ucı semāda *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 53). [yörede, -de]*

yöre: *Semt, mahalle; çevre.*

1. Yolum kuhsār u deryā merkebüm leng
Yörem aġyār u aʿdā mehrebüm teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 16). [yörem, -m]*

yören-: *Dolaşmak, yaklaşmak, bir şeyin etrafında dolaşmak.*

1. **Yörendi** ol diyārı hiç deyyār
Baḳup görmedi ne aġyār ü ne yār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 17). [yörendi, -di]*

yörin-: *Kaybolmak.*

1. Ki ṣanurlar ḫayāl idi görindi
Perī idi yā-ḫūd uçdı **yörindi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 20). [yörindi, -di]*

yu-: *Temizlemek, yıkamak. [6]*

1. Tenini **yur** iken ol çeşme-i nūr
ʿAceb bu ki ider idi çeşmeyi nūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 45). [yur, -r]*

yu-: *Yıkamak. II. Yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Çü ben bir renge resm idem nişānı
Gerek erjenk naḳşın **yuya** Mānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 20). [yuya, -ya]*

yud-: *İçirmek, içmesini sağlamak.*

1. Bu şerbetden ki **yuduñ** bana ḳurʿa
Ola kim aña daḫı ire cürʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 37). [yuduñ, -uñ]*

yud-: *Ütmek, yenmek. [2]*

1. Cihān añlardı ki āhır **yudar** anı
Ol evvel yirdi yimedin cihānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 229). [yudar, -ar]*

yud-: *Ütmek, yenmek; kura çekmek, kurada kazanmak.*

1. Çü **yuduñ** himmetüñ eliyle ḳurʿa
Deñizler gözüme gelmeye cürʿa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 37). [yuduñ, -uñ]*

yud-: *Yutmak, yemek. II Yok etmek.*

1. Elümde himmetüñden bir ʿāṣā var
Ki **yudar** tāc ü taḫtı ejdehā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 76). [yudar, -ar]*

yudın-: *Yutkunmak. Tükürüğü yutmak veya bir şey yutuyormuş gibi gırtlağı hareket ettirmek. II. Bir şeyi elde etmek için büyük istek duymak.*

1. **Yudınur** ol leb-i cüllāba ḳarşu
Nite-kim teşne diller āba ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 39). [yudınur, -ur]*

yuhu: *Uyku. [2]*

1. Bürinmüş yir yüzü çetr-i siyāhī
Yuḫu dāmında kalmış murġ u māhī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 8). [yuḫu,]*

yuhu kahrında ḳal-: *Uyku bastırmak, uyuyakalmak. [Deyim]*

1. Görür tutmış dilini pās-bānlar
Yuḫu ḳahrında ḳalmış ḳahramānlar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 30). [yuḫu ḳahrında ḳalmış, -mış]*

yuḳaru: *Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı. [5]*

1. Der ü dīvārı simīn ferşi zerrīn
Yuḳaru ṣaḳfı pür-cām-ı cihān-bīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 38). [yuḳaru,]*

yuḳaru: *Üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya.*

1. Ne ḳapu niceme yüksekse bārū
Çekerdüm sini saçumla **yuḳaru** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 74). [yuḳaru,]*

yukaru: *Üstteki, üstün.*

1. Bulardan **yuḳaru** anlar ki geh geh
Olurlar dem-be-dem ẕilletden āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 211). [yuḳaru,]*

yumruḳ: *Elin parmakları yumulmuş ve sıkılmış haliyle yapılan vuruş.*

1. Çü Şīrīn gördi ol şāh-ı dilīri
Nicesi yıḳdı bir **yumruḳda** şīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 28). [yumruḳda, -da]*

yumruk dög-: *Yumruk atmak, yumrukla vurmak. [Deyim]*

1. Çü ḫāżır yoġ idi ne tīġ ü ne tīr
Hemān-dem **dögdi yumruḳ** ol cihān-gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 16). [yumruḳ dögdi, -di]*

yumşaḳ: *Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı.*

1. Ḫamīr ü mūmdan **yumşaḳ** ʿamelde
Ne şekle düzseler olurdı elde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 166, Mısra 39). [yumşaḳ,]*

yumşak: *Yumuşak. II. Yavaş yavaş, şiddetli ve sert olmayan bir şekilde.*

1. Şu **yumşaḳ** aḳsa baḳma ḫvār zinḥār
Ki yolında ne der ḳor u ne dīvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 107). [yumşaḳ,]*

yumurda: *Yumurta.*

1. Bu zāġuñ ḳıldı perri ʿālemi pür
Büridi bir **yumurda** açdı biñ dür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 4). [yumurda,]*

yun-: *Yıkanmak. [4]*

1. Ne şekker āb-ı ḥayvānuñ mizācı
Eli **yunduġı** ṣudan ola acı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 144). [yunduġı, -du, -ġı]*

yūnus: *Hz.Yunus Peygamber.*

1. Gemide **Yūnusüñ** ünsi demiyçün
Balıḳ ḳarnındaġı ḫoş ʿālem içün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 177). [yūnusüñ, -uñ]*

yum-: *Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek.*

1. **Yumar** biñ nerkis-i sīmīn gözini
Ki aça bir gül-i zerrīn yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 3). [yumar, -ar]*

yurt: *Yurt, vatan, memleket.*

1. Üşenür genç arslandan ḳarı ḳurt
Ki dilkülere uya isteye **yurt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 48). [yurt,]*

yurt: *Vatan, memleket; yer.*

1. Saḳın ḳoyunı dişinden ac ḳurduñ
Ki baḫt otlaġun ola taḫt **yurdun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 94). [yurdun, -un]*

yurt it-: *Bir yeri kendisine, ailesine yurt olarak kabul etmek, vatan tutmak. [Deyim]*

1. Cihān aġılın **ideli** ṭapuñ **yurt**
Selām ü ḫidmet ider ḳoyuna ḳurt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 21). [yurt ideli, -eli]*

yuşı-: *(Yoşı-) Yorulmak.*

1. Bu resme bir nice dün gün ki sürdi
Ḳatırlar **yuşıdı** atları turdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 104). [yuşıdı, -dı]*

yūsuf: *Güzelliğiyle meşhur peygamber Hz. Yusuf. [5]*

1. Bezerken ʿālemi **Yūsüf** cemāli
Çekerdi ḥıḳd-ı iḫvāndan melāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 113). [yūsüf,]*

yūsuf: *Güzelliğiyle meşhur peygamber Hz. Yusuf. Beyitte de hikayenin erkek kahramanı Hüsrev ile Hz, Yusuf arasında güzellik yönüyle ilgi kurulmuştur.*

1. Cemālde **Yūsuf** ü heybetde Rüstem
Melek ṣuretde vü maʿnāda ādem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 75). [yūsuf,]*

yūsuf: *Güzelliğiyle meşhur peygamber Hz. Yusuf. Beyitte Husrev, babasından ayrı kalması bağlamında Hz. Yusuf'a benzetilmiştir.*

1. Çü sen **Yūsuf** ıraḫ düşdüñ naẓardan
Atañ Yaʿḳūb ayrıldı başardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 35). [yūsuf,]*

yūsuf: *Güzelliğiyle meşhur peygamber Hz. Yusuf. II. Hz. Yusuf gibi güzel yüzlü olan kimse (II. Murad).*

1. Ne göz ki ol **Yūsufa** ḳalursa maḥcūb
Soġılsun ger olursa çeşm-i Yaʿḳūb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 53). [yūsufa, -a]*

yut-: *Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek II Yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Ḫaẓer ḳıl kim bu ejderhā-yı cān-sūz
Bizi **yutmaġ** içün döner şeb ü rūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 46). [yutmaġ, -maġ]*

yutdur-: *Yutturmak, yutmasını sağlamak.*

1. Geh ider ʿāsiye ṣuʿban ʿasāyı
ʿAsāya **yutdurur** geh ejdehāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 52). [yutdurur, -ur]*

yuva: *İnsan ve hayvanların yaşamlarını sürdürdüğü barınak. [2]*

1. Pes ol ṭāvūslar cevlān yirinden
Yuvaya tutdılar yüz birbirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 8). [yuvaya, -y, -a]*

yuva: *Hayvanların ve özellikle kuşların yavrulamak, yumurtlamak, yavrularını büyütmek için yaptığı barınak.*

1. Yirinde sākin olmış ḫāce vü ḳūl
Yuvada ḳurd u ḳuş tesbīḥe meşġūl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 28). [yuvada, -da]*

yuva: *İnsan ve hayvanların yaşamlarını sürdürdüğü barınak. II. İnsan bedeni.*

1. Taraḳmışdı ḳuşı bu tar **yuvadan**
Fezā-yı ʿArşa ʿazm itdi havādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 87). [yuvadan, -dan]*

yuvın-: *Kaybolmak, gizlenmek, silinmek.*

1. Öñinden **yuvınur** yiter diyü dīv
Ḳaçup ḳurtulmaġa ider idi rīv *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 199). [yuvınur, -ur]*

yuy-: *Yıkamak. II. Arıtmak, ortadan kaldırmak.*

1. İrdüm hele her gün āh ile uş
Ol luṭfa ki **yuydı** her günāhı *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 30). [yuydı, -dı]*

yübūset: *Kuruluk.*

1. Ḥararetle bürūdet fāʿil oldı
Rütūbetle **yübūset** ḳābil oldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 16). [yübūset,]*

yüce: *Ulu, büyük, yüksek. [9]*

1. Ne bustāna ki ḳaddi gölge itdi
Yüce serv oldı vü şimşād bitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 44). [yüce,]*

yüce tağlarca: *Büyük dağlar kadar. II. Çok fazla, pek çok, aşırı miktarda.*

1. Mürüvvetde ḳomaduñ hīç eksük
Yüce tağlarca urduñ boynuma yük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 147, Mısra 26). [yüce tağlarca, -]*

yücel-: *Büyümek, gelişmek.*

1. Bu bāġ içinde bir aġaç **yücelmez**
Ki soñ ucı ecel yili öc almaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 107). [yücelmez, -mez]*

yücel-: *Yüce bir duruma gelmek, yükselmek. [2]*

1. Yüz urup eydür iy şāh-ı yegāne
Yücelsün ʿizz ü cāhuñ cāvidāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 16). [yücelsün, -sün]*

yügir-: *Koşmak, hızlı gitmek.*

1. İşi var bigi turdı vü **yügirdi**
Kimesne varmadın anda öñürdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 49). [yügirdi, -di]*

yügriş-: *Koşuşmak.*

1. Ṣuyınca **yügrişirler** ḫāṣekīler
Yile vü ḳuşa at olur mı hem-ser *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 47). [yügrişirler, -ir, -ler]*

yügür-: *Hızlı gitmek, koşmak. [12]*

1. Bu bī-pāyān yolı yildüñ **yügürdüñ**
Düriş göster görelüm dest-bürdüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 135). [yügürdüñ, -dü, -ñ]*

yük: *Ağır şey, ağırlık.*

1. Çü ʿāşıḳ gördi ol maʿşūk-ı nāzük
Diler yilden bıraġa topraġa **yük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 128, Mısra 12). [yük,]*

yük: *Araba, hayvan vb.nin taşıyabildiği miktar. [3]*

1. Getürdiler **yük** ile genc-i vāfir
Aġır ḫılʿat bile üstāda ḥāżır *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 97). [yük,]*

yük: *Taşıt, araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin tümü. [2]*

1. **Yük** ıssı ger ḥarāmīden ḥazīndür
Faḳīr ü müflis uġrıdan emīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 149). [yük,]*

yük: *Eşya.*

1. Biner bir nice ḳullar çüst ü çāpük
Cevāhirden nefāisden nice **yük** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 98). [yük,]*

yük: *Taşıt, araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin tümü; ağırlık.*

1. Didi isterse baş ol şāh-ı ḫūn-rīz
Eyitdi **yüki** boynumdan irem tīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 64). [yüki, -i]*

yük: *Taşıt, araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin tümü; ağırlık II sıkıntı, keder. [2]*

1. Diyürek kār-bān-ı ḳahrı göçdi
Yüki yaynıldı vü öykesi uçdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 204). [yüki, -i]*

yük: *Taşıt, araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin tümü (Meryem'in cariyesi Şeker kastedilir).*

1. Getüreler şeker-tengin araya
Ki cān otını ol **yükde** araya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 12). [yükde, -de]*

yük eyle-: *Yük yüklemek. II. Zorluk çıkarmak, zahmet ve sıkıntı vermek. [Deyim]*

1. Eyü fāl ādeme eylükler eyler
Yavuz söz dek yürürken **yükler eyler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 30). [yükler eyler, -r]*

yük yük: *Çok fazla , taşınamayacak kadar çok parça. [İkileme]*

1. Açuḳ ḳalmış gözi kirpük dökilmiş
Belālar başına **yük yük** dökilmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 66). [yük yük, -]*

yüki yit-: *Yükü kafî gelmek. II. Yeterince içki içmiş olmak; çok sarhoş olmak. [Deyim]*

1. Çü olmaz mest olanuñ ḥāli mestūr
Yüki yitene sulṭān virdi destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 30). [yüki yitene, -en, -e]*

yükin-: *Önünde eğilmek, diz çökmek, başını yere koymak. [3]*

1. Görince birbirini ḳarşuraḳdan
Yükindi birbirine ıraḳdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 168). [yükindi, -di]*

yükin tut-: *Yükünü tutmak. II. Bir şeyden yeterince elde etmiş olmak, doymak. [Deyim]*

1. Biraz gün ki oldı şehd ü şekker-āmīz
Şekkerden **tutdı yükin** şāh Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 54). [yükin tutdı, -dı]*

yükler ile: *Yükler dolusu, pek çok.*

1. Gide bir ʿāşıḳ ol köynükler ile
Tutulmaya mı ʿibret **yükler ile** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 66). [yükler ile, -]*

yüklü: *Çok fazla, pek çok.*

1. Dir iy bağrum bigi köynüklü miskīn
Yüregüm bigi oddan **yüklü** miskīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 4). [yüklü,]*

yüksek: *Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı.*

1. Ne ḳapu niceme **yüksekse** bārū
Çekerdüm sini saçumla yuḳaru *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 73). [yüksekse, -se]*

yükseklig: *Tabandan tepeye olan uzaklık, yükseklik.*

1. Adum ʿışḳuñla ʿālemde ʿalemdür
ʿAlem **yüksekligi** farḳa ḳademdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 12). [yüksekligi, -i]*

yüksel-: *Unvan, rütbe vb. ilerlemek.*

1. İgen **yükselmege** tutma dümügüñ
Ki üşenmeye düşdükde süñügüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 87). [yükselmege, -meg, -e]*

yükün-: *Birinin önünde, saygı göstermek için eğilmek veya yere kapanmak.*

1. **Yükündi** şāh ileyinde ḳodı baş
Görenler didiler taḥsīn ü şābāş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 25). [yükündi, -di]*

yükün dir-: *Pılını pırtıyı toplamak; gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak. [Deyim]*

1. **Yükün dir** bu ṭoḳuz ḳapulı cāndan
   Ol eymen bu yidi başlu ılandan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 123). [yükün dir, -]*

yüküñ kenāra çek-: *Pılıyı pırtıyı toplamak, tüm eşyalarını toplayarak gitmeye hazırlanmak. [Deyim]*

1. Beni ġark itdi ṭūfān-ı melāmet
   Kenāra çek yüküñ sen ol selāmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 50). [yüküñ kenāra çek, -]*

yüm: *Uğur, yümn.*

1. Neşāṭ ile çemende seyr idelüm
   Bu şer işüñ **yümini** ḫayr idelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 20). [yümini, -i, -ni]*

yün: *Koyun, keçi, deve gibi ot yiyen evcil hayvanların vücutlarını örten yumuşak kıvırcık kıl görünümünde organik elyaf.*

1. Tutup Ermen zemīn yolını gitdi
   Atuñ naʿli ṭaşı **yün** bigi ditdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 100). [yün,]*

yüreg: *Kalp, gönül; duyguların kaynağı, bir kimsenin ruhsal yönü. [10]*

1. Yüzi cennet **yüregi** dūzāḫ idi
   Teni od ile ṣuda berzaḫ idi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 221). [yüregi, -i]*

yüreg acısı: *Yürekten duyulan acı, iç acısı, kalp acısı.*

1. **Yüregi acısın** şerḥ eyledügin
   Şaha mestāne sözler söyledügin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 59). [yüregi acısın, -n]*

yüreg pür-hār ol-: *Gönlü dikenle dolmak. II. Çok acı çekmek. [Deyim]*

1. Niçün naḫluñ **yüregi oldu pür-ḫār**
   Meger şīrīne olmışdur havā-dār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 57). [yüregi pür-ḫār oldu, -du]*

yüreġi delin-: *Yüreği delinmek. II. Beyitte bir musiki aletinin yapımı sırasında içinin oyulmasına gönderme yapılmakla birlikte "yüreği delinmiş" ifadesiyle acıyla ve özlemle içi yanan, acıyla kıvranan bir kişi tasavvuru üzerinden bu musiki aletinin yanık ve etkileyici sesler çıkarmasına gönderme yapılmaktadır. [Deyim]*

1. Egilmiş süksüni bili bükülmiş
   Delinmiş yüreġi bağrı sökülmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 14). [yüreği delinmiş, -miş]*

yüregi egri: *Kötü düşünceli, fesat, doğru olmayan.*

1. Ki dā'im rāst olan restedür dir
   Yüregi egrilerüñ ḫastedür dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 166). [yüregi egrilerüñ, -ler, -üñ]*

yüregi kop-: *Yüreği yerinden oynamak. II. Birdenbire heyecanlanmak. [Deyim]*

1. **Yüregi ḳopdı** cānın tasa tutdı
   Başını ḫayret eli basa tutdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 29). [yüregi ḳopdı, -dı]*

yüregi yaġ tut-: *Yüreği yağ bağlamak II istenilen bir şeyin olmasından ferahlık duymak. [Deyim]*

1. **Tutupdur** cisme ḳuvvet **yüregi yaġ**
   Görinmez gözlerine ẕerrece taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 13). [yüregi yaġ tutupdur, -updur]*

yüregi yaġın erit-: *Çok üzülmek. [Deyim]*

1. **Eritdi yüregi yaġın** anası
   Ki ḳuyruḳ oldı ol derdüñ devāsı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 125, Mısra 23). [yüregi yaġın eritdi, -di]*

yüregü od içinde ol-: *Yüreği yanmak. II. Çok üzülmek, perişan bir halde olmak. [Deyim]*

1. Nice ḳalam ġam u hicrān içinde
   Yüregüm od u baġrum ḳan **içinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 14). [yüregüm od içinde ol, -]*

yürek: *Aşk ve sevginin kaynağı, gönül, kalp. [13]*

1. Gülerdi gül bigi gül-şenler içre
   Yüregi derd ile dikenler içre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 56). [yüregi, -i]*

yürek yāresi: *Gönül yarası II aşk acısı, aşktan dolayı çekilen üzüntü.*

1. Nişān yazduñsa derdüm çāresine
Devā oḳı **yüregüm yāresine** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 60). [yürek yāresine, -n, -e]*

yüri-: *Adım atarak ilerlemek, gitmek. [11]*

1. **Yüridi** çeşmeye ol çeşme-i nūr
Nitekim ḥavż-ı kevs̱erden yaña ḥūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 23). [yüridi, -di]*

yüri-: *Adım atarak ilerlemek, gitmek. Karada veya suda, herhangi bir yöne doğru sürekli olarak yer değiştirmek.*

1. **Yüridi** der-peyince ol perīler
Çererdüklerine döymez çeriler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 39). [yüridi, -di]*

yüri-: *Adım atarak ilerlemek. II. Yaşamak, hayatını sürdürmek.*

1. Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür yol
Yürinmez ẓulmet-i ẓanda ne şek ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 12). [yürinmez, -n, -mez]*

yüri-: *Hücum etmek, saldırmak. [8]*

1. Çeri çek **yüri** Tatar ile ceng it
Cihānı gözleri yengine teng it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 21). [yüri,]*

yüri-: *Yol almak. II. Bir tavır/davranışı benimsemek, uygulamak.*

1. **Yüriyen** maʿrifet yolın ṭarab-nāk
Çaġırur ḥayretinden mā ʿarefnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 105). [yüriyen, -y, -en]*

yüri-: *Dağılmak, yayılmak.*

1. **Yüriyüp** ʿāleme naḳş-ı nigīni
İderdi āferīniş āferīni *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 100, Mısra 27). [yüriyüp, -y, -üp]*

yüri-: *Adım atarak ilerlemek, gitmek; "haydi durma, devam et, git" anlamında kullanılan bir söz.*

1. Didi Şirīn ki iy yār-ı vefā-dār
Yüri yüz süriyü bizden şehe var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 42). [yüri,]*

yüri: *Var git!, uzaklaş!. [2]*

1. Bu yirden **yüri** birḳaç gün sefer ḳıl
Ne iḳlīme ki dilerseñ güz̲er ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 67). [yüri,]*

yüri: *"Yürü, haydi" anlamında teşvik sözü. [5]*

1. V'eger var ʿışḳdan başuñda āteş
Yüri ser-bāz olalum olma ser-keş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 139, Mısra 12). [yüri,]*

yürit-: *Çevirmek, döndürmek. Tedâvül ettirmek.*

1. **Yüridür** gice gündüz māh ü mihri
Büridür aṭlas-ı çarḫa sipihri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 29). [yüridür, -ür]*

yürit-: *Yürütmek, harekete geçirmek.*

1. Nice bulut ki yil anı **yüridür**
Ümīd ile ekinciyi ḳurıdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 51). [yüridür, -ür]*

yüriyiş: *Yürüme, salınma.*

1. Girü on biñ ḳatır od gözlü şeb-reng
Yüriyişlerine devr-i ḳamer deng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 8). [yüriyişlerine, -ler, -i, -n, -e]*

yürü-: *Adım atarak ilerlemek, gitmek. [7]*

1. Ki ola **yürüdügince** şāh-ı kişver
Dimāġı ḫoş koḫulardan muʿaṭṭar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 67). [yürüdügince, -düg, -ince]*

yürü-: *Adım atarak ilerlemek, gitmek; herhangi bir yöne doğru sürekli olarak yer değiştirmek. [2]*

1. Ḫırāmān **yürüdi** ṣaḥn-ı çemende
Ġazāl-ı Çīn bigi mülk-i Ḫutende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 39). [yürüdi, -di]*

yürü-: *(Bir kimse veya nesne) bir yöne doğru yer değiştirmek, yer değiştirerek ilerlemek. [4]*

1. **Yürür** gögsin dögüp ḥayrān u uryān
Yüregi vü gözi biryān u giryān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 13). [yürür, -r]*

yürü-: *(Bir kimse veya nesne) bir yöne doğru yer*

değiştirmek, yer değiştirerek ilerlemek; gezmek, dolaşmak.

1. Nitekim dīv ādemden **yürür** dūr
Bulut bigi döker tağlarda yağmur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 51). [yürür, -r]*

yürü-: *Yaşamak, hayatını idame etmek, zaman geçirmek.*

1. **Yürür** bu mestlikde bikr ü mestūr
Melek ol cennete bulmadı destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 165, Mısra 27). [yürür, -r]*

yürür: *Yol almak, ilerlemek.*

1. Dirīġ itmeyüp uş saʿy ü emekde
Yürürven çevre anı istemekde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 118). [yürürven, -ven]*

yürü-: *Yol almak, ilerlemek; yaşamak, hayatını sürdürmek. [3]*

1. Velī uş luṭfuñ ümmīdinde bī-bāḳ
Yürürem bunca bīm ile ferāḥ-nāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 136). [yürürem, -r, -em]*

yürü-: *Bir hedefe doğru yol almak.*

1. **Yürürseñ** rezm içün ʿālem tutarsın
Otursañ bezme cām-ı Cem tutarsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 19). [yürürseñ, -r, -se, -n]*

yüz-: *Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak. [2]*

1. Eli ṣuyından eyle ter düzerdi
Gören boş ḥavżı ṣu ṣanup **yüzerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 76). [yüzerdi, -er, -di]*

yüz: *Yüz, sayı sıfatı. [2]*

1. Eger biñ yıl urasın ḫākine **yüz**
ʿİvaż olmayısar bil biñine **yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 80). [yüz,]*

yüz: *Yüz, sayı sıfatı. II. Yüzlerce, pek çok. [41]*

1. Yine **yüz** ʿizzet ile şāh gelür
Güneşe ḥarf urıcı māh gelür *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 23, Mısra 1). [yüz,]*

yüz: *Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre. [106]*

1. Ol ṣūret-i çīn kim **yüzi** āyīne-i cāndur
Baḳduḳça ḫaṭāsuz dü cihān nakşı ʿayāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 2, Mısra 1). [yüzi, -i]*

yüz: *Yüz, çehre; kişinin kendi şahsı, zatı.*

1. **Yüzüm** ḳatında firdevs açsa dīdār
Dimez miydüñ ki olmazven ḫarīdār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 215). [yüzüm, -üm]*

yüz: *Bir nesnenin üst kısmı, yüzey. [9]*

1. Cihān **yüzi** deñize vardı ġarḳa
İrişdi mevci baḥrüñ ġarbe şarḳa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 164, Mısra 3). [yüzi, -i]*

yüz: *Cihet, yön, taraf. [5]*

1. Ḳodı taş **yüzde** yüz żībā ḳaravaş
Ḳamusı zühre-dīdār ü ḳamer-veş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 25). [yüzde, -de]*

yüz: *Cihet, yön, taraf. II. Parça, kısım.*

1. Pes iʿzāz eyleyüp ol ehl-i nāza
Cihāzı **yüzini** şāh itdi tāze *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 2). [yüzini, -i, -ni]*

yüz: *Yüzyıl, asır.*

1. Yakup ol oda iderlerdi biryān
Yaşardı **yüz** kim andan yirse bir yan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 16). [yüz,]*

yüz aç-: *Yüz açmak, yüzünü göstermek. II. Ortaya çıkmak, belirmek. [2] [Deyim]*

1. Zihī heybet ki daḫı açmadın yüz
Tümen beg ḫaşmı yüz döndürdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 5). [yüz açmadın, -madın]*

yüz ağart-: *Yüzünü yıkamak; yüzü beyazlamak II Beğenilir iş yapmak, başarı göstermek. [Deyim]*

1. **Yüz ağardup** çü buldı şāh-ı meh-rū
Yir üzre gök dirilse tañ mıdur ṣu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 43). [yüz ağart, -up]*

yüz aklığı: *İftihar edilecek, onurlanacak durum. II. Utanacak bir şey yapmama.*

1. İresin olasın maḳṣūda vāṣıl
İki ʿālemde **yüz aḳlığı** ḥāṣıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 74). [yüz aḳlığı, -]*

yüz ayına çivīd çek-: *Ay gibi parlak, beyaz yüzün üzerine çivit denilen, Çin, Yemen ve Hindistan'da yetişen bir bitkiden elde edilen veya sun'î olarak yapılan mâvi renkli toz boyayı sürmek. Beyitte nazardan korunmak için uygulanmaktadır. [Deyim]*

1. Çivīdi kim yüz ayına çekerler
Naẕar jenginden eylerler ḥaẕerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 23). [yüz ayına çivīdi çekerler, -er, -ler]*

yüz biñ: *Yüz bin, binlerce, pek çok. [7]*

1. Virür ol deñlü milk ü māl ü genci
Ki ʿöşrinden ṭoya **yüz biñ** dilenci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 44). [yüz biñ, -]*

yüz biñde biri: *Yüz binde biri II çok azı. [2]*

1. Disem yüz biñde ḥamdüñüñ birini
Birine gelmeye ḳalam yirini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 141, Mısra 39). [yüz biñde birini, -i, -ni]*

yüz bostānı: *Yüz bahçesi. II. Bir bahçe gibi güzelliklerle dolu yüz.*

1. **Yüzüñ bostānı** cennet nev-bahārı
Ḥaṭuñ reyḥānı kevser sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 7). [yüzüñ bostānı, -]*

yüz cān ile: *Büyük bir istekle, şevkle.*

1. Biri birini **yüz cān ile** cūyān
Yaḳınlığı ıraġ itmekde pūyān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 17). [yüz cān ile, -]*

yüz çevir-: *Yüzü döndürmek, çevirmek II Gösterdiği ilgiyi kesmek, önemsememek. [3] [Deyim]*

1. Ḳaçırdı dīvi meyl itdi perīye
Zuḫalden **yüz çevirdi** Müşterīye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 126). [yüz çevirdi, -di]*

yüz çevür-: *Yüzü döndürmek, çevirmek II Gösterdiği ilgiyi kesmek, önemsememek. [Deyim]*

1. Ḳāmetinden **yüz çevürdüm** secde-i sehv ola mı
Çün ḳażā irdi namāzum niyyetini bilmedüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 12, Mısra 11). [yüz çevürdüm, -dü, -m]*

yüz dön-: *Dönüp bakmak II İlgi göstermek. [Deyim]*

1. İşigüñdür eger bālā eger zīr
Yüzüm dönmezven irse tīr ü şemşīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 74). [yüzüm dönmezven, -mez, -ven]*

yüz dön-: *Yüzünü çevirmek. II. Sakınmak, korunmaya çalışmak. [Deyim]*

1. Ger oḳlarlarsa ḳarşudan yüzini
Yüzin dönmezdi yummazdı gözini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 50). [yüzin dönmezdi, -mez, -di]*

yüz döndür-: *Yüz çevirmek II bir kimse veya şeye karşı tavrını değiştirip soğuk davranmak, ilişkisini kesip ilgilenmemek. [12] [Deyim]*

1. Çü maʿlūm itdi Pervīz-i yegāne
Ki **yüz döndürdi** Hürmüzden zamāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 2). [yüz döndürdi, -di]*

yüz döndür: *Yüz çevirmek II bir şeyden veya bir kimseden desteğini kesmek. [Deyim]*

1. Çü göñüller bir idi arḳalar düz
İki leşker daḫı **döndürmedi yüz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 114). [yüz döndürmedi, -me, -di]*

yüz döndür-: *Uzaklaşmak, korkmak. [Deyim]*

1. Pes urdı elli biñ merd-i güzīni
Ki biñden biri **döndürmez yüzini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 82). [yüzini döndürmez, -mez]*

yüz döndür-: *Yüz çevirmek II vazgeçmek, bırakmak, dönmek.*

1. Ḳayırmayam ḳaya vü ṭaş er olsa
Yüzüm döndürmeyen biñ leşker olsa *(Hüsrev*

ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 310). [yüzüm döndürmeyen, -me, -y, -en]

yüz döndür: *Yüz çevirmek, terk etmek. [2] [Deyim]*

1. Zihī heybet ki daḫı açmadın yüz
   Tümen beg ḫaşmı **yüz döndürdi** düpdüz
   (Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 6). [yüz döndürdi, -di]

yüz dürlü: *Yüz türlü, pek çok, çeşit çeşit.*

1. Felek çün ḳılmaġ ister kār-sāzī
   Çıḳarur perdeden **yüz dürlü** rāzī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 2). [yüz dürlü, -]*

yüz elli: *Yüz elli, sayı sıfatı. [2]*

1. Şeh öñinde **yüz elli** ḫāṣ ferrāş
   Gül-āb ile ḳılurlardı yolı yaş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 63). [yüz elli, -]*

yüz göster-: *Ortaya çıkmak, belirmek. [Deyim]*

1. Görelüm cidd idelüm şekl ü ṣūret
   Ki ne **yüz göstere** maʿnā żarūret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 96). [yüz göstere, -e]*

yüz ḫāk eyle-: *Yüzünü toprak etmek. II. Âşık, sevgilisinin ayaklarına kapanmak; yüzünü sevgilisinin üzerine basıp geçeceği toprak haline getirmek. III. Bir kimse/sevgili karşısında bütün benliğini/itibarını bir kenara bırakmak, kendini o kişiye feda etmek. [Deyim]*

1. Yüzüm ḫāk eyledüm iy serv-i çālāk
   N'ola sāyeñ bu ḫāki eylese pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 17). [yüzüm ḫāk eyledüm, -dü, -m]*

yüz ḫāk ol-: *Yüzü toprak olmak. II. Âşığın yüzü sevgilinin üzerinden geçeceği toprak haline gelmek. âşık bütün itibarından vazgeçmek, kendini sevgilinin yoluna feda etmek. [Deyim]*

1. V'eger degmezse **yüzüm olmaġa ḫāk**
   Ḳo zülfüm taş işigüñ eylesün pāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 45). [yüzüm ḫāk olmaġa, -maġ, -a]*

yüz nūr-ı rūşenālık ṭol-: *Yüzü aydınlık/açıklık ışığıyla parlamak. II. Burada "alnı açık yüzü ak" deyimindekine benzer biçimde, çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmamak kastedilmektedir. [Deyim]*

1. Yüzüñ kim ṭoldı nūr-ı rūşenālıḳ
   Hezār ol deñlü eyler pārsālıḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 37). [yüzüñ nūr-ı rūşenālıḳ ṭoldı, -dı]*

yüz rengi taġayyür bul-: *Yüz, hastalık sebebiyle beyazlaşmak. [Deyim]*

1. Mizācına irüp andan tekessür
   Yüzinüñ rengi bulmışdı taġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 142). [yüzinüñ rengi taġayyür bulmışdı, -mış, -dı]*

yüz sarart-: *Sıkıntıdan, üzüntüden veya korkudan yüzünün rengi değişmek. [Deyim]*

1. V'eger gündüz niḳāb açsa yüzinden
   Sarardup yüz gide gün kendüzinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 34). [yüz sarardup, -up]*

yüz sür-: *Saygın bir kimsenin huzurunda bulunurken saygı ve sevgi göstermek amacıyla yere eğilmek. [3] [Deyim]*

1. İrişse yārı yolınuñ tozına
   Sürüp yüz sürme iderdi gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 119, Mısra 66). [yüz sürüp, -üp]*

yüz süri-: *Yüz sürmek. II. Duyulan saygı nedeniyle bir kişinin huzuruna başını yerden kaldırmadan gitmek. Büyük saygı ve bağlılık göstermek. [4] [Deyim]*

1. Didi Şirīn ki iy yār-ı vefā-dār
   Yüri **yüz süriyü** bizden şehe var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 59, Mısra 42). [yüz süriyü, -yü]*

yüz suyını nisār it-: *Gururunu ayaklar altına alacak kadar çok yalvarmak; kendini zorlayarak ricada bulunmak. [Deyim]*

1. Devletinde her ne laʿl ü dür ki cemʿ itdi göñül
   Yüz şuyıyla ḫāk-i pāyıña nisār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 4). [yüz şuyını nisār itsem, -se, -m]*

yüz şuyın dök-: *Gururunu ayaklar altına alacak kadar çok yalvarmak; kendini zorlayarak ricada bulunmak. [Deyim]*

1. Oda yansam yile varmaya yapraḳ
   Dökersem yüz şuyın başuma ṭopraḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 106). [yüz şuyın dökersem, -er, -se, -m]*

yüz tut-: *Yönelmek, meyletmek. [6] [Deyim]*

1. Ne mülke **yüz tutarsa** ol cihān-gīr
Müyesserdür aña bī-tīġ ü bī-tīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 14, Mısra 37). [yüz tutarsa, -ar, -sa]*

yüz tut-: *Yönelmek, -A doğru gitmek, ilerlemek. [2] [Deyim]*

1. Pes ol ṭāvūslar cevlān yirinden
Yuvaya **tutdılar yüz** birbirinden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 8). [yüz tutdılar, -dı, -lar]*

yüz ur-: *Sığınmak, yardım dilemek. [Deyim]*

1. Bu ser-gerdānlıġı senden görürem
Ḳi her nā-ehl ü ehle **yüz ururam** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 96). [yüz ururam, -ur, -am]*

yüz ur-: *Birinin önünde saygı ve hürmet göstermek amacıyla eğilmek; huzuruna gelmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin makamına çıkmak. [8] [Deyim]*

1. Ḳapuya geldi kem-ter bende Şāvūr
Diler sulṭāna **yüz urmaġa** destūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 18). [yüz urmaġa, -maġ, -a]*

yüz ur-: *Yere kapanmak. [Deyim]*

1. **Yüz urup** ḳıldı bu resme münācāt
Aña kim ʿarż ider her kişi ḥācāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 35). [yüz urup, -up]*

yüz ur-: *Yönelmek, yolunu tutmak.*

1. Ata vü ḫānümān terk itdügini
Yüz urup ilden ile gitdügini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 6). [yüz urup, -up]*

yüz ur-: *Yüz tutmak, teveccüh etmek, gitmek. [Deyim]*

1. Yavuzluḳ gör ki öz oġlına nʿitdi
Yüz urup ilden ile yitdi gitdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 12). [yüz urup, -up]*

yüz vech: *Yüz taraftan; pek çok yönden/açıdan.*

1. Sūretde şehlıġuñ ger şems-üḍ-ḍuḥā görinür
Nūr-ı kerāmet içre **yüz vech ile** ola ekrem
(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 44). [yüz vech ile, -]

yüz yirde baş ḳo-: *Saygı ve bağlılığını göstermek üzere bir kimsenin önünde eğilmek, ayaklarına kapanmak. [Deyim]*

1. Muʿallaḳlar dönüp Ferhād-ı evbāş
Atı öñinde **yüz yirde ḳodı** baş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 98). [yüz yirde baş ḳodı, -dı]*

yüz yüz: *Yüzlerce, pek çok. [2] [İkileme]*

1. İzine yüz sür yüzümden **yüz yüz** eyle ḫidmeti
Yolına cān vir göñülden biñ biñ irişdür ḫaber *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 17, Mısra 3). [yüz yüz, -]*

yüzden ḥayāsın gider-: *Hayâ hissini kaybetmek, utanç duygusu kalmamak, utanmaz sıkılmaz bir durum almak. [Deyim]*

1. **Gidermiş** devr eli **yüzden ḥayāsın**
Terāzūlarda görmişler bahāsın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 99). [yüzden ḥayāsın gidermiş, -miş]*

yüzden şerm aç-: *Utanmayı, mahcubiyeti bir kenara bırakmak. [Deyim]*

1. Şarāb-ı telḫ **yüzden açıcaḳ şerm**
Sözi Şīrīne iltürler olup germ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 19). [yüzden şerm açıcaḳ, -ıcaḳ]*

yüze gül-: *Yalandan dost görünmek; sevimli, alımlı görünmek. [Deyim]*

1. Özüm senden ne var gül bilse ḫārı
Olur bir **yüze gülmek** daḫı yārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 40). [yüze gülmek, -mek]*

yüze yüz: *Karşı karşıya. [İkileme]*

1. Kişi cānāna cān virmek **yüze yüz**
İgen sehl ola çün bulur bire yüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 140, Mısra 7). [yüze yüz, -]*

yüzi ekşi: *Küskünlük veya hoşnutsuzluk anlatan yüz, ekşi yüz; memnuniyetsiz.*

1. Hemīşe **yüzi ekşi** sözi acı
Dilinden ḫayr gelmemiş geleci *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 41). [yüzi ekşi, -]*

yüzi gül-: *Gülümsemek.*

1. Göñül nūra anuñçün irişimez
Ki bu zengī **yüzi gülmez** ışımaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 40). [yüzi gülmez, -mez]*

yüzi ıssum: *Yüzü sıcaklığım (olan) ya da yüz sıcaklığım (Beyitte bu ifade Hürmüz tarafından oğlu Husrev-i Perviz için kullanılmıştır).*

1. **Yüzi ıssum** sovutsun sīnemi dir
Ḳomasın düşmenime kīnemi dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 43). [yüzi ıssum, -]*

yüzi ḳarar-: *Yaptığı işten veya bir hatadan dolayı utanmak, sıkılmak. [Deyim]*

1. Çü müşkīn zülf ü ḫālin andı der-ḫāl
Ḳararup yüzi nite olmadı lāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 78). [yüzi ḳararup, -up]*

yüzi münevver: *Yüzü aydınlık. II. Mutlu, huzurlu, bahtı açık.*

1. Cihān-baḫş āftāb-ı heft kişver
Ki devlet **yüzi** andandur **münevver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 8). [yüzi münevver, -]*

yüzi nurı: *Yüz nuru; yüz parlaklığı. [5]*

1. Ḥużūrında dizin çökmişdi Şāvūr
Yüzi nūrına ḳarşu şād u mesrūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 20). [yüzi nūrına, -n, -a]*

yüzi şulu: *Güzel, asil yüzlü, yüzü nurlu.*

1. Şefīʿ idindi şāha uluları
Yüzi şululuları ḫōş-ḫūluları *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 8). [yüzi şululuları, -lar, -ı]*

yüzi suyına: *"Birinin veya bir şeyin hatırına veya varlığına değer verildiği için" anlamında kullanılan bir söz. [Deyim]*

1. Ki ger od ehli isem luṭfuñ işle
Muḥammed **yüzi suyına** baġışla *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 198). [yüzi suyına, -]*

yüzi şuyını dök-: *İtibarını yok etmek. [Deyim]*

1. Keffüñ seḫāda dökdi baḫrüñ yüzi şuyını
Ol ġuṣṣadan ġamāme irişdi nāle vü ġam *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 33). [yüzi şuyını dökdi, -di]*

yüzi üzre bas-: *Her türlü zahmeti hoş karşılanmak, çok değer verilmek. [Deyim]*

1. Ḳıġırdam cān içinde cān olasın
Yüzüm üzre basup mihmān olasın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 92). [yüzüm üzre basup, -up]*

yüzi üzre yürü-: *Bir kimse karşısında yüzü önde yürümek, başını kaldırmadan yürümek. II. Büyük saygı göstermek. [Deyim]*

1. Atañuñ kem ḳulıydı ḳapusunda
Yüzi üzre yürürdi ṭapusında *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 216). [yüzi üzre yürürdi, -r, -di]*

yüzin aç-: *Yüzünü göstermek, açığa çıkartmak. [Deyim]*

1. Çü ʿuryān oldı ol cism-i münevver
Ṣanasın cān **yüzin açdı** muṣavver *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 30). [yüzin açdı, -dı]*

yüzin ʿarż it-: *Yüzünü göstermek, ortaya çıkmak. [Deyim]*

1. Çü gice yir yüzinden döndüre yüz
Yüzin yüz nāz ile ʿ**arż ide** gündüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 198). [yüzin ʿarż ide, -e]*

yüzin ayruġa dön-: *Yüzünü başka tarafa çevirmek.Bakışlarını bir şey üzerinden başka bir şeye/yöne çevirmek. [Deyim]*

1. Mürüvvet görmedi şarṭ-ı edebden
Yüzin ayruġa döndi ol ṭalebden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 170). [yüzin ayruġa döndi, -di]*

yüzin döndür-: *Dostluğu, yakınlığı ve ilgiyi kesmek, ilgilenmemek. [2] [Deyim]*

1. **Yüzin döndürdi** çü Behrāma baḫtı
Bıraḳdı Ḫusreve tācı vü taḫtı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 83). [yüzin döndürdi, -di]*

yüzin döndür-: *Vazgeçmek, geri dönmek; geri adım atmak. [Deyim]*

1. **Yüzin döndürdi** ol leşker tamāmı
Döküp bār ü binā ḫayl ü ḫıyāmı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 69). [yüzin döndürdi, -di]*

yüzin gögsin dögdi urdı: *Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek, dövünmek. [Deyim]*

1. **Yüzin gögsin** biraz kim **dögdi** urdı
Mehīn Bānū ḳatına vardı ṭurdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 11). [yüzin gögsin dögdi urdı, -]*

yüzin hāk eyle-: *Yüzünü toprak etmek. II. Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek; aşırı sevgiyi ve bağlılığı göstermek için yere eğilmek, yere kapanmak. [Deyim]*

1. İçerü girdi ḫādim ferāḫ-nāk
Yüzin sulṭān öñinde **eyledi ḫāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 110, Mısra 8). [yüzin ḫāk eyledi, -di]*

yüzin hāk it-: *Yüzünü toprak etmek. II. Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin karşısına çıkıldığında secdeye kapanırcasına eğilmek. [Deyim]*

1. Girüp dīvānā bī-bāk ü feraḫ-nāk
İrüp şāh öñine **yüzin ider ḫāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 42). [yüzin ḫāk ider, -er]*

yüzin izüñe ur-: *İzine yüz sürmek; saygın bir kişiye olan sevgi ve bağlılığı göstermek için yere kapanmak, hürmet göstermek. [Deyim]*

1. Ḳanḳı göñüle ki ura gerdūn-ı dūn cerāḥat
Ursun yüzin izüñe kim bula zaḫma merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 46). [izüñe yüzin ursun, -sun]*

yüzin mesrūr ḳıl-: *Yüzünü güldürmek; birini mutlu etmek, birine iyilik etmek. [Deyim]*

1. Sevādı can gözin pür-nūr ḳılsun
Semāʿı dil **yüzin mesrūr ḳılsun** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 48). [yüzin mesrūr ḳılsun, -sun]*

yüzin ṭoprağa börkin yire ur-: *Yüzünü toprağa sürüp, şapkasını yere koymak. II. Saygısını göstermek amacıyla bir kişinin önünde eğilmek, yere kapanmak. [Deyim]*

1. **Yüzin ṭoprağa börkin yire urdı**
Şeh ileyinde bögrin tutdı turdı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 29). [yüzin ṭoprağa börkin yire urdı, -dı]*

yüzin yırt-: *Ölüm ve infial duyulan üzücü durumlar karşısında insanların vücutlarını dövüp yüzlerini tırnaklarıyla çizerek keder duygularını açığa vurmaları, kederlenme durumu. [Deyim]*

1. Bıraḳdı tācın ü taḫtından indi
Yüzin yırtup urındı vü dögindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 76). [yüzin yırtup, -up]*

yüzin yire hāk it-: *Yüzünü yere toprak etmek. II. Yüzünü yere sürmek, sevgi, saygı, bağlılık nedeniyle bir kimsenin önünde yere eğilmek, ayaklarına kapanmak. [Deyim]*

1. Ol itdükçe ciğerler cübbesin çāk
Bu **ḫāk iderdi yüzin yire** bī-bāḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 18). [yüzin yire ḫāk iderdi, -er, -di]*

yüzin yire ur-: *Yüzü yere değdirmek, saygıyla eğilmek. [Deyim]*

1. Çün ol māhuñ güneş yüzini gördi
Külāhın göge **yüzin yire urdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 50). [yüzin yire urdı, -dı]*

yüzin yüzine ur: *Sevgi göstermek üzere yüzünü bir başkasının yüzüne değdirmek. [İkileme, Deyim]*

1. **Yüzin yüzine urdı** eydür iy şāh
Bağışlasun baña sen şāhı Allāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 11). [yüzin yüzine urdı, -dı]*

yüzinden: *-dAn ötürü, -dAn dolayı. [2]*

1. Niçün çıḳduġını Hürmüz gözinden
Neler gördügini devrān **yüzinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 56). [yüzinden,]*

yüzinden: *Sayesinde. [2]*

1. Nite-kim ten diridür cān **yüzinden**
Bulur ḳul ḥācetin sulṭān **yüzinden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 53). [yüzinden,]*

yüzine bak-: *Yüzüne bakmak, değer vermek, ilgi göstermek. [3] [Deyim]*

1. Bularuñ **yüzine** şeh **baḳmayup** hīç
Dizin dikmişdi baş itmiş idi pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 5). [yüzine baḳmayup, -ma, -y, -up]*

yüzine gül-: *Dostmuş gibi görünmek, yalandan ilgi göstermek. [Deyim]*

1. **Yüzine güldigince** dār-ı dünyā
Cihān-dārem diyü iderdi daʿvā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 69). [yüzine güldigince, -dig, -ince]*

yüzine ur: *Bir nesneyi yüzüne sürmek. II. Sevgi, muhabbet ve hasret göstergesi olarak bir nesneyi yüzüne değdirmek. [Deyim]*

1. Geh öpdi ṣūreti **urdı yüzine**
Gehī aġladı vü sürdi gözine *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 93). [yüzine urdı, -dı]*

yüzini gör-: *Birinin karşısına çıkmak. [Deyim]*

1. Ḳatı incitdüm ol yār-ı güzīni
Ne yüz ile **görem** yā-Rab **yüzini** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 10). [yüzini görem, -em]*

yüzini ḫāke sür-: *Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek. [Deyim]*

1. **Yüzini ḫāke sürdi** şāh öñinde
Aḳıtdı yire pervīn māh öñinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 33). [yüzini ḫāke sürdi, -di]*

yüzini tut-: *Yüzünü çevirmek, yüzünü dönmek. [Deyim]*

1. Heman sāʿatde düzdi kendüzini
Çekildi meclise tutdı yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 71, Mısra 4). [yüzini tutdı, -dı]*

yüzini yire sür-: *Baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında). [Deyim]*

1. Didi vü atdan atdı kendüzini
Şeh öñinde yire sürdi yüzini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 112). [yüzini yire sürdi, -di]*

yüzü aġ ol-: *Mutluluğa, huzura kavuşmak. [Deyim]*

1. Ḳara günlerle cāna cebr iderven
Yüzüm aġ ola diyü ṣabr iderven *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 116). [yüzü aġ ola, -a]*

yüzü gül-: *Mutlu olmak, sevinmek. [Deyim]*

1. **Yüzüm** gerçi **güler** nādānlıġumdan
Ciger ḳanlar yudar ḥayranlıġumdan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 137). [yüzüm güler, -er]*

yüzü üstine gel-: *Başını yerden kaldırmadan, sürünerek gelmek II. Yaptığı bir hatadan dolayı pişman olmak, perişan ve acınacak halde bulunmak. [Deyim]*

1. Beni redd eyleme kim bī-günāhem
Yüzüm üstine geldüm ʿöẕr ḥvāhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 42). [yüzüm üstine geldüm, -dü, -m]*

yüzü yoḳ: *"Bir şeyi yapmaya cesareti yok, öyle yanlışlıklar yaptı ki teklif etmeye utanıyor." anlamında kullanılır. [2] [Deyim]*

1. **Yüzüm yoḳdur** Mehīn Bānū ḳatında
Ne ten bezminde ne can ṣoḥbetinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 40, Mısra 15). [yüzüm yoḳdur, -dur]*

yüzük: *Parmağa geçirilen genellikle metal halka. [4]*

1. Çü naḳş olmışdı dil mūmına mühri
Yüzügi öpdi urdı cāna mihri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 272). [yüzügi, -i]*

yüzüm üstüne: *Baş üstüne, bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz, oldu. [Deyim]*

1. Bu ḳul daḫi dürişem ḳudretümce
Yüzüm üstüne vüsʿ-ı ṭāḳatümce *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 42). [yüzüm üstüne, -]*

yüzümden: *-dAn ötürü, sebebiyle.*

1. Bu vādīde benem bīzār ü bī-yār
Cihāndan ben **yüzümden** ḫalḳ bīzār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 34). [yüzümden,]*

yüzüñ aġart-: *Yüzünü ağartmak/beyazlatmak. II. Kötü olan bir durum sona erip feraha kavuşmak, sevinmek. [Deyim]*

1. **Yüzüñ** bir dem **aġard** iy ḳara baḫtum
Ki sulṭān taḫtına irişdi raḫtum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 7). [yüzüñ aġard, -]*

yüzüñ ayı: *Güzel, parlak yüz.*

1. Günüm ḥālin ṣorarsan iy peri-rū
Yüzüñ ayına tut āyīne ḳarşu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 18). [yüzüñ ayına, -n, -a]*

yüzüñ güni: *(Sevgilinin) güneşe benzeyen yüzü.*

1 Gözüm ger ayrıla yüzüñ güninden
Günüm ḳara ola zülfüñ düninden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 32, Mısra 13). [yüzüñ güni, -]*

yüzüñden utan-: *"Kendinden utan" anlamında, bir sözün ve davranışın yanlışlığını ifadeeden ikaz sözü. [Deyim]*

1. Ki ebsem iy ḫāceletden usanmaz
Utan yüzüñden iy Ḥaḳdan utanmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 50). [yüzüñden utan, -]*

yüzüne gül-: *Dost gibi görünmek. [Deyim]*

1. Bizüm **güldi yüzümüze** bu ʿālem
Biraz müddet viriser size de dem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 104, Mısra 17). [yüzümüze güldi, -di]*

yüzüne gül-: *İyi davranmak, merhamet etmek. [Deyim]*

1. Degülsen ġam çerisine ḳaravul
Ḳararup turma bir dem **yüzüme gül** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 52). [yüzüme gül, -]*

yüzüne nergīs aç-: *Yüzüne bakmamak. II. İlgilenmemek, önem vermemek. [Deyim]*

1. **Yüzüme nergīsini açmadı** hīç
Benefşe bigi başın itmedi pīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 41). [yüzüme nergīsini açmadı, -ma, -dı]*

Z

żabṭ it-: *Zabt etmek. tutmak. idare altına almak.*

1. Tutamaz taḫt ü tācı degme ʿāḳil
   Nite **żabṭ ide** her nā-dān ü cāhil *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 51, Mısra 40). [żabṭ ide, -e]*

zaby: *Geyik, karaca, gazâl denen hayvan.*

1. Çü ḥayvānda itdi daʿvet āşikāre
   İrürdi **ẓaby** ü mār ü susmāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 86). [ẓaby,]*

zāc: *Meşhurdur. Ağaçtır. Arabî-i galattır. Sahihi sîn-i mühmelenin kesr ve meddi cimin feth ve meddi ahirde nun ile sîcân gelir. Farisîsi yine Arabî'de istimali üzere sâcdır. Mezbur ağaç Hindistan'dan gelir. O diyarda bundan yüce yaprakları çok ağaç olmaz. Gayet sâye-dâr tabiatı bârid ve yâbistir. Eğer yakıp kömürünü meşe suyuna koyup badehu sahk edip göze çekseler ziyade kuvvet verip mücellâ eder. Sair menafii kütüb-i tıbda mukayyet ve mestur ve musarrah mezkûrdur.*

1. Pür itmiş yāsemen dürcin sifīdāc
   Şaḳāyıḳ ḥoḳḳası rastūḫ ile **zāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 24). [zāc,]*

zād al-: *Rızıklanmak, nasiplenmek. [Deyim]*

1. Cihāna dem virelüm dād alalum
   Bu fānī ʿömre bir dem **zād alalum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 70). [zād alalum, -alu, -m]*

zād kıl-: *Yiyecek, azık etmek.*

1. Ṣalāhı **zād ḳıl** şerʿi silāḥ it
   İki ʿilm ü ʿamel perrin cenāḥ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 15). [zād ḳıl, -]*

zaʿfarān: *Safran. II. Sarı renk.*

1. Ḫam itmiş gam yüki serv-i revānın
   Degişmiş **zaʿfarāna** erġavānın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 50). [zaʿfarāna, -a]*

zaʿfarānī it-: *Safran renkli yapmak; sarı renkli yapmak, sarartmak II.Solgun hâle getirmek.*

1. Yaşını ḳıldı ḳanı erġavānī
   Gülini **itdi** āhı **zaʿfarānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 8). [zaʿfarānī itdi, -di]*

zafer-i lā-ilāhe illā'llāh: *La ilahe illallah zaferi. [Ayet]*

1. Ki göñül fetḥine vire nuṣrat
   Ẓafer-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 42). [ẓafer-i lā-ilāhe illā'llāh, -]*

zaʿferān: *Safran dediğimiz maruf sarı çiçek ki kurusu zerde aşına katılır.*

1. Ögitdüm un bigi zecr ile cānı
   Ki bu ḥelvānuñ oldum **zaʿferānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 6). [zaʿferānı, -ı]*

zāġ: *Karga.*

1. Beni eyleme ol ṭannāza dem-sāz
   Ki olmaz **zāġ** ile tūṭī hem-āvāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 40). [zāġ,]*

zāġ: *Karga. II. Gece, karanlık. [3]*

1. Budur ḫod āşyān-ı dehrüñ işi
   Ki geh ṭāvūs geh **zāġ** olur işi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 60, Mısra 6). [zāġ,]*

zāhid: *Dünyâyı terk edip dînin emirlerine çok titizlikle riâyet eden, züht ve takvâ sâhibi, dindar, müttakî (kimse) II. Çok dindar olup irfânı olmayan kimse, kaba sofu.*

1. vaʿde-yi cennet ise yarın u bir gün **zāhid**
   bize dīdārıdurur naḳd-ı muṣavver bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 10, Mısra 7). [zāhid,]*

zāhir: *Açık, aşikâr, görünen. [3]*

1. Pes andan nʿolduġını evvel āḫīr
   Neler ḳılduġını pinhān ü **zāhir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 44). [zāhir,]*

zāhir: *Açık. II. Belli bir yerin biraz uzağı.*

1. Ḫalīfeyken görürler kim gider tīz
   Medīne **ẓāhirinden** eyleyüp ḫīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 110). [ẓāhirinden, -i, -n, -den]*

zāhir: *Bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü, dış görünüşü.*

1. Çü oldı **ẓāhiri** vü bāṭını nūr
ʿAceb mi cismi olsa sāyeden dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 91). [ẓāhiri, -i]*

zāhir bil-: *Açıkça bilmek, şüphesiz olarak bilmek. [Deyim]*

1. Ḳamu ʿaḳl ehli **bilür ẓāhir** anı
Ki būy-ı müşk ʿışḳ olmaz nihānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 120, Mısra 1). [ẓāhir bilür, -ür]*

zāhir it-: *Ortaya koymak, meydana çıkarmak, göz önüne sermek.*

1. Ne kim var idi pinhān **itdi ẓāhir**
Didi ol mācerāyı evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 3). [ẓāhir itdi, -di]*

ẓāhir ol-: *Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak. [2]*

1. Yaġılar **ẓāhir olmış** her cihetde
Belürmiş vehn ü fetret memleketde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 46, Mısra 39). [ẓāhir olmış, -mış]*

zāhir ol-: *Ortaya çıkmak, husule gelmek, var olmak. [2]*

1. Beyān eyle ki erkān-ı ʿanāṣır
Felekden sonra nice **oldı ẓāhir** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 182, Mısra 8). [ẓāhir oldı, -dı]*

zāhīre eyle-: *Azık yapmak.*

1. Vefā ḳılmaz bilürsin devr-i ḫīre
Fenāyı bāḳiye **eyle zāḫīre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 36). [zāḫīre eyle, -]*

zahiren: *Görünüşte, görünüşe göre.*

1. Eger-çi **ẓāhiren** iderdi ẕevḳi
Yaḳardı cān ü göñlin yār şevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 51). [ẓāhiren,]*

zahm: *Yara, ceriha. [12]*

1. Ḳanḳı göñüle ki ura gerdūn-ı dūn cerāḥat
Ursun yüzin izüñe kim bula **zaḫma** merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 46). [zaḫma, -a]*

zahm: *Yara II dert, üzüntü, acı. [5]*

1. İrecegin bilup **zaḫm** ü elemler
Öñürdi ḳana ġark olmış ʿalemler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 49). [zaḫm,]*

zahm-ı hancer: *Hançer yarası.*

1. Eliyle kendüzine itdügin er
İdemez tīr ü tīġ ü **zaḫm-ı ḫancer** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 93, Mısra 48). [zaḫm-ı ḫancer, -]*

zahm-ı kaṣṣāb yi-: *Kasabın vuruşuna/bıçak darbesine maruz kalmak. [Deyim]*

1. Ḳoyun bigi ki **yiye zaḫm-ı ḳaṣṣāb**
El ayaḳ talbınur içi ṭolu tāb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 102, Mısra 23). [zaḫm-ı ḳaṣṣāb yiye, -ye]*

zahm-ı rūḥa merhem ur-: *Gönül yarasına ilaç sürmek. II. Rahatlatmak, huzura kavuşturmak. [Deyim]*

1. Sevindi ḳatı Behrām ol futūḥa
Ṣanasın **urdı merhem zaḫm-ı rūḥa** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 86). [zaḫm-ı rūḥa merhem urdı, -dı]*

zahm ur-: *Yaralamak, yara açmak. [Deyim]*

1. Ne **zaḫm ursa** ṣafāsından direm oḫ
Ve-līkin hicr odına ṭāḳatüm yoḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 47). [zaḫm ursa, -sa]*

zahma merhem ur-: *Yaraya merhem olmak,herhangi bir soruna çözüm olmak veya erde deva olmak. [Deyim]*

1. Ne göñlinden ırağ olurdı bu ġam
Ne **urabilür** idi **zaḫma merhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 6). [zaḫma merhem urabilür, -a, -bil, -ür]*

zahme: *Telli çalgıları çalmakta kullanılan küçük alet, mızrap. [2]*

1. Olur idi daḫı ġām semmine em
İrerdi **zaḫmesinden** zaḫme merhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 228). [zaḫmesinden, -si, -n, -den]*

zaḥme ur-: *Sazın teline mızrap vurmak, telli bir çalgı aletini çalmak için tellerine mızrapla vurmak. [Deyim]*

1. Nemek yüz sūz iledür bende zaḫme
   Ol **urur** sāza bir ezgiye **zaḫme** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 102). [zaḥme urur, -ur]*

zaḥme ur-: *Yara açmak, yaralamak. [Deyim]*

1. Senüñ ḫod çeşm-i āhūnuñ ḫadengi
   Urur bir **zaḫme** biñ şīr ü pelengi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 50). [zaḥme urur, -ur]*

zaḥmet: *Eziyet, sıkıntı. [2]*

1. Diyicek cānuña niçün bu **zaḫmet**
   Çü sinüñdür yiseñ ne bunca niʿmet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 143). [zaḥmet,]*

zaḫmet: *Sıkıntı, eziyet, güçlük, zorluk. [15]*

1. Şeyḫī dürişme **zaḫmet** ile şerḥ itmege
   Bir ḥüsni kim dinilmeye biñ yılda ġāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 13). [zaḥmet,]*

zaḫmet-i ḫār: *Dikenin sıkıntısı. II. Bir kişinin istediği şeyi yapmasına engel olan şey/durum. [2]*

1. Çü götrildi yolından **zaḫmet-i ḫār**
   Didi vaḳtidür ola ẕevk-i gül-zār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 5). [zaḥmet-i ḥār, -]*
2. Yıḳıldı sed yoluñdan gitdi dīvār
   Iraġ oldı göñülden **zaḫmet-i ḫār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 38). [zaḥmet-i ḫār, -]*

zaḫmet çek-: *Güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak. [Deyim]*

1. Şeh öniñe dökilen ḫāş niʿmet
   Diyeyin neydügini **çekme zaḫmet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 168, Mısra 8). [zaḥmet çekme, -me]*

zaḫmet getür-: *Zahmet, sıkıntı vermek. [Deyim]*

1. Ḳonuġuz bir nice **zaḫmet getürdük**
   Göñül ü cān ile minnet getürdük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 33). [zaḥmet getürdük, -dü, -k]*

zaḫmet it-: *Sıkıntı vermek. Çaba gerektirmek. [Deyim]*

1. Eger ḫār ü ḫas **itmeyeydi zaḫmet**
   Gül ü nesrīne ḳalmayaydı ḳıymet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 5). [zaḥmet itmeyeydi, -me, -ye, -y, -di]*

zaḫmet ü renc çekdür-: *Zorluk, sıkıntı vermek. [İkileme, Deyim]*

1. Ḳaçan virmek diler bir müflise genc
   En öñdin **çekdürür** yüz **zaḫmet ü renc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 4). [zaḥmet ü renc çekdürür, -ür]*

zaḫmet vir-: *Sıkıntı vermek. [Deyim]*

1. Ḳatı yol **zaḫmeti virdi** tekessür
   Yanaġı gülleri buldı teġayyür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 34, Mısra 23). [zaḥmeti virdi, -di]*

zaḫmetini çek-: *Güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak. [Deyim]*

1. Bu yoluñ her ki **çekdi zaḫmetini**
   Bulur iki cihānuñ devletini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 131). [zaḥmetini çekdi, -di]*

zaḫmetler getür-: *Zahmet vermek, birine yorgunluk vermek veya masraf ettirmek. [Deyim]*

1. Bilürüz şāha **zaḫmetler getürdük**
   Velī biz ḫaste rāḥatler getürdük *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 13). [zaḥmetler getürdük, -dü, -k]*

zaḫmına merhem ol: *Yarasına merhem olmak. II. Soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek. [Deyim]*

1. Ġarīb ü bī-kesüñ bir yār-ı hem-dem
   Olur derdine em **zaḫmına merhem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 137, Mısra 6). [zaḥmına merhem olur, -ur]*

żaʿīf: *Zayıf, güçsüz; zavallı. [5]*

1. Ne bunca ben **żaʿīfe** erlenürsün
   Nice bir ʿavrete ʿanterlenürsin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 33). [żaʿīfe, -e]*

żaʿīf: *Zayıf, güçsüz II âşık.*

1. İkinci ben **żaʿife** çün bula yol
   Nikāḥ u ʿaḳd ile hem-ser ola ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 79). [żaʿife, -e]*

zaʿif eyle-: *Zayıflatmak, güçsüz hâle getirmek.*

1. Sıdı hem bir birinüñ sūretini
   Zaʿif eyledi ġālib ḳuvvetini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 20). [zaʿif eyledi, -di]*

zāil: *Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan. [2]*

1. Nice fehm eyleye ḥādiṯ ḳadīmi
   İhāṭa ide mi **zāil** muḳimi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 8). [zāil,]*

zāil ol-: *Yok olmak, ortadan kalkmak. [2]*

1. Velīkin **zāil olur** sürʿat ile
   Olunmaz derk ʿilm ü ḥikmetile *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 9, Mısra 35). [zāil olur, -ur]*

zāʾil ol-: *Geçici olmak, tükenmek.*

1. Muḥabbet **zāʾil olur** çün ʿarażdur
   Ḥakīm eydür ki şehvānī marażdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 59). [zāʾil olur, -ur]*

zāl-ı fertūt: *Bunamış, ihtiyar felek.*

1. Aña-dek kim zümürrüd **zāl-ı fertūt**
   Ḳara ḳarnına ḳūt idindi yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 57). [zāl-ı fertūt, -]*

zāl-i rüstem: *İran millî destanının en güçlü kahramanı sayılan Rüstem-i Zal'in hikâyesi.*

1. Nice ki ola aġızda aḫbār-ı cām-ı Cemşīd
   Nice ki gele dile **destān-ı Zāl-i Rüstem** *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 78). [destān-ı zāl-i rüstem, -]*

zalām-ı küfr: *(Allah'ı) inkar etmenin karanlığı.*

1. Şām-ı şirk ü **ẓalām-ı küfri** sürer
   Seher-i lā-ilāhe illā'llāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 2, Mısra 19). [ẓalām-ı küfri, -i]*

zālim: *Acımasız ve haksız davranan, zulmeden (kimse). [6]*

1. Kim alsa ẓulm ile bir şerbet-i āb
   Ḳılam ol **ẓālimüñ** ḳanını seyl-āb *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 86). [ẓālimüñ, -üñ]*

zālim: *Acımasız ve haksız davranan, zulmeden, eziyet eden . II Sevgili.*

1. Ciger ḳan toldı nice dökmesün göz
   Ne **ẓālim** baña köyindürmeye öz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 66). [ẓālim,]*

zālim ol-: *Zulmetmek, acımasız olmak.*

1. Göñül çün **ẓālim oldı** bī-vefā yār
   Bu göñle düşmenem ol yāra aġyār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 169). [ẓālim oldı, -dı]*

zamān: *Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. [4]*

1. Delim müddet ḳıyām eyler hemān ol
   Taḥiyyat ü teşehhüd çoḳ **zamān** ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 48). [zamān,]*

zamān: *Devir, zaman. İçinde bulunulan devir, yaşanmakta olan vakit [4]*

1. Cihān görmiş cihānda eyü yatlu
   Delim ṭatmış **zamanda** acı ṭatlu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 28). [zamanda, -da]*

zamān: *Devir, içinde bulunulan zamanda, devirde yaşayan insanlar.*

1. **Zamān** īmin ġam u ẓulm ü fitenden
   Zemīn āsūde teşvīş ü miḥenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 5). [zamān,]*

zamān: *Baht, talih, felek.*

1. **Zamānuñ** böyledür her laḥẓa kārı
   Ki alur cānı virür āh ü zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 91). [zamānuñ, -uñ]*

zamān: *Olayların oluş ve akış sırasını belirleyen, düzenli ve dönemli gök olaylarını birim olarak kullanan sanal bir kavram.*

1. **Zamān** bu cünbişüñ miḳdarıdur bil
   Ki olur sāʿat ü gün hefte vü yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 39). [zamān,]*

zamān devr itdügince pāy-dār ol: *"Zaman geçtikçe sen kalıcı ol; ömrün uzun olsun ve namın hep yaşasın" anlamlarında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. **Zamān devr itdügince pāy-dār ol**
   Zemīn var olduġınca üstüvār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 49). [zamān devr itdügince pāy-dār ol, -]*

zamān işi: *Zamanın işi. Bu dünyanın gidişatı.*

1. Her işüñ vaḳti vardur ivmek olmaz
   Zamān işi dilekçe yindek olmaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 56). [zamān işi, -]*

zamāne: *Bahsedilen zamanda yaşayan insanlar. [2]*

1. **Zamāne** bendeñ ü ʿālem muṭīʿüñ
   Güneşden yaḫtulu baḫt-ı refīʿüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 3). [zamāne,]*

zamāne: *Baht, talih. [7]*

1. Felek beñdeñ **zamāne** zīr-i destüñ
   Cihān serverleri efser-perestüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 39). [zamāne,]*

zamāne: *Devir, vakit, içinde bulunulan zaman. [2]*

1. Fiġān eyleyüp eydür iy **zamāne**
   Bu dün mi yā belā-yı cāvidāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 35). [zamāne,]*

zamāne: *Gökyüzü.*

1. Duḫānī çāder örtindi **zamāne**
   Ṭumā göñlek geyürdi āsmāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 3). [zamāne,]*

zamānı ṭar: *Zamanı dar. Elverişli/ulaşılabilir olduğu zamanı az. II. Gelip geçici.*

1. Vefā bigi bilinüñ yoḫ nişānı
   Ṣafā bigi lebinüñ ṭar zamānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 112). [zamānı ṭar, -]*

zamān-rev: *Zaman gibi akıp giden. II. Hızlı, çevik.*

1. Zemīn-peymā **zamān-rev** berḳ-taʿcil
   Yil irmez gerdine ger yile biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 33). [zamān-rev,]*

zamānum: *Hayatım, canım, her şeyim anlamında sevgi sözcüğü.*

1. Didi yalvaru ki iy ʿömrüm **zamānum**
   Ümīdüm ārzūm cānum cihānum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 91, Mısra 3). [zamānum,]*

żamīr: *Kişinin kendisi, zatı II kalp, gönül.*

1. Ḥasūduñ ṭurreden tārīk-dīndür
   Żamīrüñ ġurreden bārīk-bīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 174). [żamīrüñ, -üñ]*

żamm it-: *Eklemek, katmak, artırmak.*

1. Bozuldı maḳdeminden tāḳ-ı Kisrī
   Bunuñ fetḥi aña **żamm itdi** kesri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 112). [żamm itdi, -]*

ẓan: *Şüphe, kuruntu.*

1. Bu deñlüdür felek ḥaddinde mefhūm
   Ḳalanı vehm ü **ẓandur** ġayr-i māʿlūm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 130). [ẓandur, -dur]*

ẓann: *Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı. [2]*

1. Neyi kim isteye ger ḫayr eger şer
   Çalapdan **ẓannına** göre bulur er *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 206). [ẓannına, -ı, -na]*

zār: *Ağlama, sızlama, figan, inleme.*

1. Çü Ḫusrev gitdi Şīrīn-i dil-efrūz
   Ḳalur yüz **zār** ile nā-sāz u pür-sūz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 2). [zār,]*

zār: *Ağlayan, inleyen. [12]*

1. Seḥerden turdı Ḫusrev vālih ü deng
Havā sevdāsı ile **zār** ü dil-teng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 10). [zār,]*

zār: *Ağlayan, inleyen II Zayıf, dermansız.*

1. Didi Şāvūra ki iy yār-ı vefā-dār
Elim ṭutġıl ayaḳdan düşmedin **zār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 4). [zār,]*

zār: *Ağlayan, inleyen II âşık. [2]*

1. Ṣabā zülfi havāsından dimāġuñ olıcaḳ müşkīn
N'ola bir ḳılca yād itseñ ġarīb ü **zār** ü tenhāyı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 22, Mısra 12). [zār,]*

zār: *Ağlayıp inleyen. II. Sıkıntıda olan, perişan.*

1. Bu birkaç nesnenüñ fikrinde **zārem**
Perīşān-ḫāṭır ü āşüfte-kārem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 172, Mısra 11). [zārem, -em]*

zār: *Ağlar, inler bir biçimde. [3]*

1. Ḳalur ol ḥasret ile **zār** ü nā-sāz
Ḳılur pervāz bir müddet gelür bāz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 109). [zār,]*

zār: *Ağlayarak, inleyerek. [2]*

1. Ḳalup ol gice Şīrīn **zār** ü dil-teng
Zemīn ü āsmān ile ider ceng *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 31). [zār,]*

zār-ı dil-figār: *Gönlü yaralı ağlayan (kişi). II. Âşık.*

1. Teraḥḥum ḳıl bu **zār-ı dil-figārı**
Ki her sözde ḳılur yüz sūz u zārī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 35). [zār-ı dil-figārı, -ı]*

zār kıl-: *Ağlamak.*

1. Çü Husrev sebzesin gördi semen-zār
Benefşe rengine **ḳılmış** semen **zār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 84). [zār ḳılmış, -mış]*

zār ol-: *Ağlayıp inlemek. [2]*

1. Ruḥiyçün aġlayup **olduḳça zār** ol
ḳılurdı çevre yanın lāle-zār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 25). [zār olduḳça, -duḳça]*

zār ü dil-āzār: *Gönlü incinmiş ve ağlayıp, inler vaziyette. II. Çok üzgün ve kırgın bir halde. [İkileme]*

1. Bilürsin nice gez **zār ü dil-āzār**
Bu yire düşmişemdür ḫvār ü ġām-ḫvār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 87). [zār ü dil-āzār, -]*

zār ü dil-figār: *Perişan ve gönlü yaralı. [İkileme]*

1. Benem bir gūşede bī-zād ü bī-yār
Ġarīb ü ḫaste vü **zār ü dil-ifgār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 82). [zār ü dil-ifgār, -]*

zār ü giryān: *Ağlayıp inleyen. [2][İkileme]*

1. Velī Ferhād-ı miskīn **zār ü giryān**
Turur Şīrīn öñinde mest ü ḫayrān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 111). [zār ü giryān, -]*

zār u pā-māl eyle-: *Ağlatıp inletmek ve ayaklar altına almak. Hakir ve perişan hâle getirmek. [İkileme, Deyim]*

1. Ġam-ı ʿışḳ eyledükçe zār u pā-māl
Devā derde ne mülk iderdi ne māl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 27). [zār u pā-māl eyledükçe, -dükçe]*

zarar: *Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç.*

1. Şeker ḫālī degül toḳla **żarardan**
Yig olur aca etmek gül-şekerden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 39). [żarardan, -dan]*

zārī: *Ağlama, inleme. [6]*

1. Ne söz kim **zārī** ile şāh iderdi
İçerden māh işidüp āh iderdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 49). [zārī,]*

zārī it-: *Ağlamak, inlemek.*

1. **İderdi** derd ile **zārī** demādem
Bulımazdı bu derdüñ semmine em *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 101, Mısra 13). [zārī iderdi, -er, -di]*

zārī it-: *Ağlayıp inlemek. Ağıt yakmak.*

1. Biraz gün ki **itdi zārī** eyledi yas
Göñüller gözgüsin tutmış idi pas *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 106, Mısra 9). [zārī itdi, -di]*

zārī kıl-: *Ağlamak, inlemek. [2]*

1. Giceden ṣubḥ olınca **ḳıldı zārī**
Deñizler dökdi gözinüñ bıñarı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 99). [zārī ḳıldı, -dı]*

zāri ṣal-: *Ağlatmak. Üzüntü vermek. [Deyim]*

1. Girü yaḳdı yanaġı nūrı nārı
Girü ṣaldı dil-i bī-zūra zāri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 48). [zāri ṣaldı, -dı]*

zārī vü efġān it-: *Ağlayıp inlemek, feryat etmek. [İkileme]*

1. Pes itdi ol ḳadar zārī vü efġān
Ki baḥr oldı bıñarından aḳan ḳan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 23). [zārī vü efġān itdi, -di]*

zārī vü feryād it-: *Ağlayıp inlemek, yüksek sesle haykırmak. [İkileme]*

1. Bu ḥāl-i ser-güẕeşti yād iderken
Gehī zārī vü geh feryād iderken *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 12). [zārī vü feryād iderken, -er, -ken]*

zārī vü feryād ḳıl-: *Ağlayıp inlemek, feryat etmek. [İkileme]*

1. Nice bunun bigi **zārī vü feryād**
Ḳılur kim idemezem biñde bir yād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 103, Mısra 2). [zārī vü feryād ḳılur, -ur]*

zarīf: *Çekicilik, biçim, görünüş, durum, konuşma ve davranışlarıyla hoşa giden, beğenilen, zarafetli.*

1. Ẕarif ü çāpük ü çüst ü dilīr ol
Havāya āhū vü şemşīre şīr ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 205). [ẕarif,]*

zārilıġ it-: *Ağlamak, gözyaşı dökmek, inlemek.*

1. Ṣafā vü luṭf ü ḥüsnin eyledi yād
Öküş **zārilıġ idüp** ḳıldı feryād *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 36). [zārilıġ idüp, -üp]*

żarūret: *Çaresiz, mecbur.*

1. Görür Pervīzi tīz ü germ-ṣūret
Didi serdāne sūretden **żarūret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 26). [żarūret,]*

żarūret: *Mecbûriyet, zorunluluk.*

1. Żarūretden taşıdum ḳapuna raḫt
Ki ider ḳatı gün şaḥṣuñ yüzin saḫt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 41). [żarūretden, -den]*

żarūret: *Zorunlu olarak.*

1. Görelüm cidd idelüm şekl ü ṣūret
Ki ne yüz göstere maʿnā **żarūret** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 96). [żarūret,]*

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse. [8]*

1. Münezzeh **ẕātı** evṣaf-ı beşerden
Müberrā vaṣfı āfāt u ḫaṭardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 79). [ẕātı, -ı]*

zāt: *Allah'ın varlığı. [6]*

1. Bu tevḥīd anda olur cāna maḳrūn
Ki **ẕāt** ile tecellī ḳıla bīçūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 8). [ẕāt,]*

zāt: *Kendi, bizzat kendi (Hz. Muhammed). [2]*

1. Çün oldı aṣl-ı mevcūdāt **ẕātı**
N'ola olsa ḥākim-i her ẕāt ẕātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 71). [ẕātı, -ı]*

zāt: *Kişilik, şahsiyet.*

1. Müşābihdür eger-çi ṣūrete **ẕāt**
Ṣıfāta bī-ḥad oldı iḫtilāfāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 189). [ẕāt,]*

zāt-ı bīçūn: *Eşi, benzeri, ortağı olmayan zat; Allah.*

1. Ẕāt-ı bīçūn bigi çün vaṣfı yolıdır bī-kerān
Hīç kes bulmadı ol ṣaḥrāya ḥaddi sözi kes

(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 31). [ẕāt-ı bīçūn, -]

zāt-ı ekmel: *Mükemmel, kusursuz, kamil kişi.*

1. Cemʿ eyleyüp cemiʿ-i kemālātı luṭf-ı Rab
Bir **ẕāt-ı ekmel** içre adın ḳodı Muṣṭafā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 32). [ẕāt-ı ekmel, -]*

zāt-ı ḳadīm: *Sonu olmayan zat. Allah.*

1. Budur ki ifrād idüp ẕāt-ı ḳadīmi
ʿAlīm ü ḳādir ü ḥayyü muḳīmi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 3). [ẕāt-ı ḳadīm, -]*

zāti ol-: *Bizzat kendinden olmak, bizatihi olmak.*

1. Girü ikinci ʿaḳluñ üç cihātı
Bilindi çünki maḫlūḳ **oldı ẕāti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 2). [ẕāti oldı, -dı]*

zāt-ül-burūc: *Burçlarla dolu felek. Sekizinci felek. Feleğin katmanlarından biri olan burçlar katmanı Ay, Utarid, Zühre, Şems, Merih, Müşterî, Zuhâl gezegenlerinin bulunduğu yedi felekten sonra gelen, Atlas feleğinden bir önceki felektir.*

1. Gehī **ẕāt-ül-burūc** olur aña nām
Gehī kürsī dir aña ehl-i ilhām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 180, Mısra 7). [ẕāt-ül-burūc,]*

żāyiʿ: *Ziyan olmuş, boşa gitmiş (şey).*

1. Niçün müflis ḳalavuz zer tolu ḳān
Sikender teşne **żāyiʿ** Āb-ı Ḥayvān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 34). [żāyiʿ,]*

żāyiʿ eyle-: *Ziyan etmek, boşa harcamak.*

1. Aña vācib görür āmuz-gārı
Ki **żāyiʿ eylemeye** rūzgārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 4). [żāyiʿ eylemeye, -me, -y, -e]*

żāyiʿ koy-: *Ziyan etmek. [Deyim]*

1. Sen iy ḥalḳuñ ġanī vü dest-gīri
Nite **żāyiʿ ḳoyasın** biz ḥakīri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 8). [żāyiʿ ḳoyasın, -a, -sın]*

zebān-bend: *Dil bağlayıcı/bağlayan kimse veya şey. II. Bir kimseyi büyü yoluyla söz söyleyemez ve etkisiz duruma getiren.*

1. İderven gözleri siḥrine sevgend
Ki oldur Bābil ehline **zebān-bend** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 160, Mısra 50). [zebān-bend,]*

zebānı çerb it-: *Tatlı dille konuşmak. [Deyim]*

1. Velī korḫum bu **çerb idüp zebānı**
Yiye ḥelvā-yı şīrīn rāygānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 58, Mısra 57). [zebānı çerb idüp, -üp]*

zeberced: *Zümrütten daha açık yeşil olan ve zümrüt kadar değeri olmayan bir süs taşı.*

1. Ṣuyı māverd ṭoprağı müverred
Ḳumı vü ḳayırı laʿl ü **zeberced** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 354). [zeberced,]*

zeberced-şekl: *Yeşil renkli değerli bir taş olan zebercet şeklinde olan.*

1. **Zeberced-şekl** bir dōlāb ḳıldı
Anı pür-kūze-i sīmāb ḳıldı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 63). [zeberced-şekl,]*

zebūn: *Zayıf, kuvvetsiz.*

1. Ciger pür-zaḫm u yürek tolu ḫūndur
Teraḥḥum eyle kim ṣayduñ **zebūndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 159, Mısra 16). [zebūndur, -dur]*

zebūn: *Mahkum, düşkün.*

1. Kemendinde **zebūndur** Kelb-i Ekber
Ḳalupdur bendi içre Dübb-i Asġar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 31). [zebūndur, -dur]*

zebūn it-: *Güçsüz, çaresiz, aciz etmek. [2]*

1. Velī bini **zebūn itme** sözüñden
Getürür bigi söyle kendüzüñden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 25). [zebūn itme, -me]*

zebūn-gīr ol-: *Zayıf, aciz olanı tutmak/yakalamak/ele geçirmek. [2]*

1. **Zebūn-gīr olmadı** ol şāh-ı naḫcīr
Ki olmaz merd-i şir-efken zebūn-gīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 167). [zebūn-gīr olmadı, -ma, -dı]*

zebūnı ol-: *Birine tutulmak, çok sevmek, aşırı düşkün olmak.*

1. Begenmezken cihān-ı ẕū-fünūnı
Nice bir ʿavretüñ **olam zebūnı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 38). [zebūnı olam, -am]*

zebūr: *Kitap, mektup; Hz. Dâvûd'a indirilen kutsal kitaba verilen ad.*

1. Dem-i Dāvūd ile tāzelendür
Zebūrın sözümüñ āvāzelendür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 38). [zebūrın, -ın]*

zebūr: *Kur'an'da Hz. Dâvûd'a indirilen kutsal kitaba verilen ad.*

1. Gehī Mūsā ile seyr eyle Ṭūrı
Gehī Dāvūd ile ẕikr it **Zebūrı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 18). [zebūrı, -ı]*

zecr: *Eziyet, cefa, zorluk.*

1. Ögitdüm un bigi **zecr** ile cānı
Ki bu ḥelvānuñ oldum zaʿferānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 83, Mısra 5). [zecr,]*

zecr ü cefā çek-: *Ayrılığın eziyetine ve acısına katlanmak. [İkileme, Deyim]*

1. Tapuñdan isteyen ḥicr ü cüdāyī
Revādur ger **çeke zecr ü cefāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 50). [zecr ü cefāyı çeke, -e]*

zeft: *Çift.*

1. Görür bī-cān ḳaçar bir **zeft** naḫcīr
Ḳovar ardınca bir şāh-ı cihān-gir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 55). [zeft, -di]*

zeheb: *Altın, zer.*

1. Lüʾlü-yi ter aḳıdur **ẕehebden**
Muṭrib nefes ur ki cān-ı ŞEYḪİ *(Hüsrev ü Şîrîn, Terci-bend 1, Mısra 133). [ẕehebden, -den]*

zehr: *Zehir. [10]*

1. Biledür nūş-ı luṭf ü nīş-i ḳahrı
Saḳın şerbet diyü nūş itme **zehri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 196). [zehri, -i]*

zehr: *Zehir II dayanılmaz acı, keder. [3]*

1. Ḳuşatmışdı egirdip Belḫ şehrin
Ḫorāsāna bıraḳmış telḫ ü **zehrin** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 70). [zehrin, -in]*

zehr: *Zehir. II. Âşığın sevgiliye söylediği aldatıcı söz(ler).*

1. Bes ola bu şeker-gūn **zehri** saçmaḳ
Daḫı yiter açılmış rāzı açmaḳ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 11). [zehri, -i]*

zehr-i cān-sūz: *Can yakıcı zehir.*

1. Zihī ḳısmet ki oldı iy dil-efrūz
Saña tiryāḳ u baña **zehr-i cān-sūz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 161, Mısra 30). [zehr-i cān-sūz, -]*

zehr-i ḳahr: *Üzüntü, keder zehri/kahır zehri.*

1. Pür eyle cām-ı meyi cām-ı Cem getür sāḳī
Ki **zehr-i ḳahrı** çoġ içürdi dehr cānumuza *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 4, Mısra 12). [zehr-i ḳahrı, -ı]*

zehr-i kātil: *Öldürücü zehir. [4]*

1. Çi-ger Şīrīn saña ḥelvā-yı terdür
Bāña ṣor **zehr-i ḳātilden** beterdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 32). [zehr-i ḳātilden, -den]*

zehr-i mār: *Yılan zehri. II. Acı, eziyet, keder.*

1. Bu gencīneden gözleme nūş-ı dārū
Ki tiryāḳ ise **zehr-i mārına** degmez *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 15, Mısra 8). [zehr-i mārına, -ı, -na]*

zehr-i melāl: *Hüzün, keder zehri.*

1. Ne cāna virdi bir şerbet zülāli
Ki içürmedi biñ **zehr-i melāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 82). [zehr-i melāli, -i]*

zehr-i nāb: *Katışıksız, saf zehir.*

1. İtābuñuñ ki **zehr-i nābı** vardur
İçinde çeşme-i nūş-ābı vardur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 9). [zehr-i nābı, -ı]*

zehr içür-: *Zehir içirmek. II Öldürecek derecede acı içinde bırakmak. [Deyim]*

1. Bu dehr aña daḫı irürdi ḳahrı
Uçurdı mihrin ü **içürdi zehri** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 78). [zehri içürdi, -di]*

zehr-ālūd kıl-: *Zehir bulaştırmak, zehirli hâle getirmek.*

1. Cigerler gördi müşk-endūd ḳılmış
Şekerler līk **zehr-ālūd ḳılmış** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 112). [zehr-ālūd ḳılmış, -mış]*

zehre: *Cesaret, yiğitlik. [3]*

1. İy faḫr-i ḫalḳ kimde ola **zehre** medḥüñe
Çün Ḥaḳ didi Leʿamrüke levlāke ve ʾḍ-ḍuḥā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 3). [zehre,]*

zehre: *Öd, safra.*

1. Müheyyā oldı türşī çehrelerden
Dökilür acılu aş **zehrelerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 40). [zehrelerden, -ler, -den]*

zehre-i şīr şu ol-: *Aslanın ödü patlamak. [Deyim]*

1. Bir od urmışdı çerḫa berḳ-i şemşīr
Ki **şu olmış** felekde **zehre-i şīr** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 52). [zehre-i şīr şu olmış, -mış]*

zehre çāk (ol-): *Çok korkmak, korkudan ödü patlamak. [3] [Deyim]*

1. Kemīninden kemendüñ çehreler ḫāk
Sihāmuñ sehmi ile **zehreler çāk** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 56). [zehreler çāk, -]*

zehre çāk it-: *Ödü patlamak, çok korkmak. [Deyim]*

1. Ne āvāze ki gūş eylerse Zühre
Fiġānından felek **çāk ide zehre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 22). [zehre çāk ide, -e]*

zehre çāk ol-: *Çok korkmak, korkudan ödü patlamak. [4] [Deyim]*

1. Celālinden ki **olur zehreler çāk**
Sınupdur dest-i vehm ü pāy-ı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 86). [zehreler çāk olur, -ur]*

zekā: *İnsandaki düşünme, gerçekleri algılama, akıl yürütme, yargılayıp sonuç çıkarma yeteneği, anlama gücü.*

1. Çü Hürmüz sizdi Ḫusrevde kiyāset
Ẕekā vü ʿaḳl ü temyīz ü firāset *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 2). [ẕekā,]*

zekât: *İslam inancına göre sahip olunan malın kırkta birinin sadaka olarak dağıtılması.*

1. Sikender milki ḥüsninüñ **zekātı**
Fidā laʿline yüz Ḥıżruñ ḥayātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 71). [zekātı, -ı]*

zekât: *Müslümanlıkta, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin, her yıl sadaka olarak dağıtılmasını öngören İslâmın beş şartından biri. II öpücük.*

1. Ziyān itmez meges teng-i nebāta
Çıḳar kim müstaḥaḳ geldi **zekāta** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 56). [zekāta, -a]*

zekât: *Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri II Ilgi, eğilim.*

1. Gedāyuz müstaḥıḳ kesme **ẕekātuñ**
kesilmez ayaġı bir sürçen atuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 53). [ẕekātuñ, -uñ]*

zekāt it-: *Zekat olarak vermek; (güzelliğinin) sadakası olarak bağışlamak.*

1. Çü yoḳ vaṣlı niṣābından naṣībüm
Zekāt itdi ḫayālini ḥabībüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 123, Mısra 14). [zekāt itdi, -di]*

zelāzil: *Zelzeleler, depremler.*

1. Şan ejderhāya irişdi selāsil
Ve-yā irdi yire göge **zelāzil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 12). [zelāzil,]*

zelāzil bul-: *Depreme uğramak/yakalanmak. Büyük sarsıntı geçirmek, yıkılmak, çökmek. II. Değerini/Önemini yitirmek. [Deyim]*

1. Şu resme ider idi derd ile āh
Ki **bulurdı zelāzil** taḫt u dergāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 65, Mısra 4). [zelāzil bulurdı, -ur, -dı]*

zelīhā: *Yusuf Peygamber kıssasında adı geçen kadın kahraman, Züleyha.*

1. Meger Mışr olmış idi ṭaġ ü şaḥra
Ki Yūsüf birle cemʿ oldı **Zelīḫā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 140). [zelīḫā,]*

zelzele: *Deprem.*

1. Gehī yaġmur ü yil ü **zelzeleyle**
Mürūr-ı seyl ü seyr-i meşʿaleyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 101). [zelzeleyle, -y, -le*

zemāne: *Zaman, devir.*

1. Gözet ʿālem ne şehlerden ḳalupdur
Zemāne kimlerüñ mülkin alupdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 38). [zemāne,]*

zemāne: *Devir, zaman. II Belli bir devirde, zamanda yaşayan insanlar.*

1. Pes āṣārından ol ʿadlüñ **zemāñe**
Şebīh itdi zemīni āsmāna *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 7). [zemāñe,]*

zemāne: *Baht, talih. [2]*

1. Alısar kīnümi andan **zemāne**
Velī ben yoġ olıcaḳ ol baña ne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 141). [zemāne,]*

zemin: *Dünya, alem, yeryüzü. [16]*

1. Zemīn ol resmedür bu cürʿadan mest
Ki düşmiş yüz sürer ayaḳlara pes *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 15). [zemīn,]*

zemin: *Yeryüzü II Dünya; insanlar, halk.*

1. Zamān īmin ġam u ẓulm ü fitenden
Zemīn āsūde teşvīş ü miḥenden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 6). [zemīn,]*

zemin: *Yer, taban, toprak sathı.*

1. Ḫaṭāsuz sen de bir nakş it **zemīni**
Ki bir dem meyl ide ol naḳş-ı çīnī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 79). [zemīni, -i]*

zemin: *Yeryüzü; yer, taban.*

1. Döşenmişdi **zemīne** ferş-i mīnā
Ki aʿmā gevherin ḳılurdı bīnā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 29). [zemīne, -e]*

zemin: *Yer, mahal.*

1. Tutup Ermen **zemīn** yolını gitdi
Atuñ naʿli ṭaşı yün bigi ditdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 99). [zemīn,]*

zemīn būs ḳıl-: *Yeri öpmek. II. Saygı, sevgi ve bağlılığını göstermek için birisinin önünde eğilmek, yere kapanmak. [Deyim]*

1. Pes andan didi çün **ḳıldı zemīn būs**
Ki yiter ben ġarībe ṭanz u efsūs *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 150, Mısra 9). [zemīn būs ḳıldı, -dı]*

zemiñ turdukça hākān-ı zamān ol: *Yeryüzü var oldukça sen devrin Hakan'ı padişahı ol, padişahlığın daim olsun anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. **Zemiñ turduḳça ḫāḳān-ı zamān ol**
Cihān oldukça sulṭān-ı cihān ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 49). [zemiñ turduḳça ḫāḳān-ı zamān ol, -]*

zemīn var olduġınca üstüvār ol: *"Yeryüzü var oldukça sen de yaşa" anlamında dua ifadesi. [Dua İfadesi]*

1. Zamān devr itdügince pāy-dār ol
Zemīn var olduġınca üstüvār ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 98, Mısra 50). [zemīn var olduġınca üstüvār ol, -]*

zemīni öp-: *Yeri öpmek, önemli kişilerin karşısında saygı ve hürmeti ifade etmek etmek için yapılan bir eylemdir. [Deyim]*

1. Bu ḳaṣruñ pās-bānı vü emīni
Şehe yüz süriyü **öper zemīni** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 146, Mısra 64). [zemīni öper, -er]*

zemīn-peymā: *Çok yolculuk etmiş olan, dünyayı dolaşan.*

1. **Zemīn-peymā** zamān-rev berḳ-taʿcil
Yil irmez gerdine ger yile biñ yıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 23, Mısra 33). [zemīn-peymā,]*

zem-istān: *Kış, kış mevsimi.*

1. Ne deñlü bilür iseñ siḥr ü destān
İdegör kim **zem-istān** ola bustān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 24, Mısra 40). [zem-istān,]*

zem-istan-ḫāne: *Kışlık; kışın ikamet edilen yer.*

1. **Zem-istan-ḫāne** olur ol ṭaraflar
Firāvān niʿmet ü vāfir ʿalefler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 47). [zem-istan-ḫāne,]*

zemzem: *Kâbe yanındaki meşhur kuyudan çıkan kutsal su.*

1. Ṣafā vü Merve vü **zemzem** ḥaḳıyçün
Gözümden **zemzem** olan nem ḥaḳıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 195). [zemzem,]*

zemzem: *Kâbe yanındaki meşhur kuyudan çıkan kutsal su ll Gözyaşı.*

1. Ṣafā vü Merve vü **zemzem** ḥaḳıyçün
Gözümden **zemzem** olan nem ḥaḳıyçün *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 196). [zemzem,]*

zenah: *Çene.*

1. Zenaḫ sīb ü şeker ġonce leb olmış
Turunc-ı tāze vü ter ġabġab olmış *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 227). [zenaḫ,]*

zenaḫdān: *Çene, çene çukuru.*

1. Züleyhā-vār gösterse **zenāḫdān**
Hezārān Yūsūfa cāh ola zindān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 35). [zenāḫdān,]*

zenbil: *Hasırdan veya hurma liflerinden örülmüş kulplu torba. II. Değersiz âşık.*

1. Ṣafā sür salṭanat mışrında biñ yıl
Ne gam Baġdada yansa köhne **zenbil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 128). [zenbil,]*

zenbūr: *Arı. Eşek arısı.*

1. Cihān resminde ḫod ʿādet hemīndür
Ki geh **zenbūr** u gāhī engebīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 64). [zenbūr,]*

zencīr: *Zincir, birbirine geçmiş demir halkalardan oluşan ip ve bağ, silsile. [5]*

1. Taḳup tīġ ü kefen boynında **zencīr**
Gözi yaşlu niteki āhū-yı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 11). [zencīr,]*

zencīr: *Birbirine geçmiş halkalardan müteşekkil demir ip veya bağ. II Delilerin ayağına veya boynuna bağladıkları demir bağ, pranga. II Sevgilinin saçı. [3]*

1. Saçuñ **zencīridür** boynumda bağum
Ḳoya mı ḥalḳa-i zülfüñ ḳulaġum *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 149, Mısra 27). [zencīridür, -i, -dür]*

zencīr it-: *Zincire vurmak; zincirle bağlamayıp esir etmek. [2]*

1. Ki ol sevdāya bir tedbir iderler
Meger dīvāneye **zencīr ideler** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 38). [zencīr ideler, -e, -ler]*

zend: *Eski Persler'in Zerdüşt'e atfedilen kutsal kitapları, Zend-Avesta.*

1. Ulu muġ şeklinde girmişdi Şāvūr
Çelīpā vü ṣalīb ü **zend** ü neṣṭūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 76). [zend,]*

zendepīl: *Büyük fil.*

1. Girür Şāvūr u Ferhād anda bile
Görenler dirdi beñzer **zendepīle** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 62). [zendepīle, -e]*

zeng-bār: *Sudan ülkesi.*

1. Şu deñlü ṣaldı tīgi **zeng-bāra**
Ki oldı mīġ bigi pāre pāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 48, Mısra 5). [zeng-bāra, -a]*

zengī: *Siyah ırka mensup (kimse), siyahi, zenci.*

1. Felek dün **zengīsin** ḳılmış der-āġūş
Güneş maşrıḳ yolın itmiş ferāmūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 9). [zengīsin, -si, -n]*

zengī: *Zenci. II. Karanlık gece.*

1. Göñül nūra anuñçün irişimez
Ki bu **zengī** yüzi gülmez ışımaz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 40). [zengī,]*

zengī: *Zenci ll siyah.*

1. Bu devrüñ devri andandur dü rengī
Ki geh rūmī olalar gāh **zengī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 132, Mısra 68). [zengī,]*

zengī: *Zenci. Berat Zencani, Nizami'nin Husrev ü Şirin adlı mesnevisi hakkındaki çalışmasında "zengi"lerin "eğlence ve işret meclisi hazırlamakla meşhur" olduklarını söyler ve Nizami'nin şu beyitini örnek verir: "Biyâ sâki an mey ki Rûmi veş est/ Be-men deh ki tâbım çü zengi hôş est" (s. 429).*

1. Çü döndürmez kimesne ḳara rengi
Ḫaṭāyī ḫad niçün olur bu **zengī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 20). [zengī,]*

zen͡gī: *Doğu Afrika sahiline yakın Tanzanya açıklarında Unguja (Zengibar) ve Pemba adlı iki büyük ada ile çevredeki küçük adalardan oluşan yer.*

1. Bilürsin dāʾima devr-i dü-rengi
Ki naḳşı geh Ḫotendür gāh **zengī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 52). [zengī,]*

zengi-i hūn-hvār: *İnsan yiyen siyahi yamyam. II. Gece.*

1. Ḳara gice midür bu yā siyeh mār
Karañu dün mi yā **zengi-i ḫūn-ḫvār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 138, Mısra 38). [zengi-i ḫūn-ḫvār, -]*

zer: *Altın. [23]*

1. Fażīlet ḳatlarında **zer** durur ü māl
Çü yoḳdur degmeye bir ḳıla bīñ ḳāl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 89). [zerdürür, -dürür]*

zer: *Altın (Beyitte bu maden, sertliği, işlenme bakımından zorluğu açısından ele alınmıştır).*

1. Yüzük düzmek gelür her bī-hünerden
Ḫamīr ü mūmdan yoḫ laʿl ü **zerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 112). [zerden, -den]*

zer: *Altın. II. Güneş ışığı.*

1. Meger bir ṣubḥ dem ki şāh-ı Çīnī
Bezer **zerden** ḳara ḫargāh içini *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 2). [zerden, -den]*

zer: *Altın II Para.*

1. Nice mārı zümürrüd kūr ider dir
Nice bāzūyı **zer** bī-zūr ider dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 121, Mısra 72). [zer,]*

zer: *Altın II Sararmış yüz.*

1. İy kīmyā-naẓar baña sözün güher yiter
Yaşum yüzüm yüzüñden ıraḫ laʿl ü **zer** yiter *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 20, Mısra 2). [zer,]*

zer eyle-: *Bir nesneyi altına çevirmek, altından yapılmış hâle getirmek. II. Değersiz bir şeyi çok değerli yapmak. [Deyim]*

1. Pes ol dem tutsa ṭoprāġı **zer eyler**
Elini ṭaşa ṣunsa cevher eyler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 61). [zer eyler, -r]*

zer it-: *Altın haline getirmek II Sarartmak.*

1. Havā iksīri yüzini **zer itmiş**
Tenini mihr odı ḫākister itmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 122, Mısra 15). [zer itmiş, -miş]*

zer ü gevher: *Altın ve mücevher. II. Hazine. [İkileme]*

1. Gül olmaz ḫārsuz ʿādet hemīndür
Zer ü gevher kilīdi āhenīndür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 156, Mısra 14). [zer ü gevher, -]*

zer ü sīm: *Altın ve gümüş. [İkileme]*

1. Yöresin ṭolu genc ü māl iderler
Zer ü sīm ile māl-ā-māl iderler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 20). [zer ü sīm, -]*

zer ü sīm: *Altın ve gümüş. II. Mal, mülk, para. [2] [İkileme]*

1. **Zer ü sīm** ile yoḳdur buna çāre
ḳılalum seng-i ḫareyle istiḫāre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 91). [zer ü sīm, -]*

zerāfet sat-: *Zarif davranışlar sergilemek. [Deyim]*

1. Ṣınāʿat birle ḫarc itdi leṭāfet
Meḥariflıḳ ḳılup **satdı ẕerāfet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 52). [ẕerāfet satdı, -dı]*

zer-beft: *Sırma ile dokunmuş, üstûfe.*

1. Düzenmiş her biri bir renge zībā
Kimi **zer-beft** giymiş kimi dībā *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 34). [zer-beft,]*

zerd: *Altın. II. yıldız(lar).*

1. Çü sulṭān-ı serīr-i lāciverdī
Bisāṭ-ı heft-renge ṣaçdı **zerdī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 26). [zerdī, -ī]*

zerd: *Altın rengi, sarı. II. Nergis.*

1. Ṭırāz itmişdi kūh-ı lāciverdi
Ḳabāsına benefş ü surḫ ü **zerdi** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 66). [zerdi, -i]*

zerd: *Sarı, sararma.*

1. Ne nergīs var ki yoḫ yüzinde **zerdi**
Ne lāle ki olmaya yürekde derdi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 121). [zerdi, -i]*

zerd kıl-: *Sarartmak, rengini sarıya döndürmek. II. (çiçek) Soldurmak, tazeliğini, diriliğini veya parlaklığını yitirmesini sağlamak.*

1. Ne merdi besledi kim virmedi derd
Ne verdi açdı ki āḫir **ḳılmadı zerd** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 106). [zerd ḳılmadı, -ma, -dı]*

zerden: *Altından, altından yapılmış.*

1. Silāḫ-ı zer ġulām-ı zer-kemerden
Sanayduñ ḳalʿadür dīvārı **zerden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 50). [zerden,]*

zer-nigīn: *Kaşı altından olan (yüzük).*

1. Felek farḳında tāc-ı cevheri var
Elinde **zer-nigīn** engüşteri var *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 18, Mısra 4). [zer-nigīn,]*

zerr: *Altın. [6]*

1. Geçüp baḫt ile **zerrīn** taḫta Ḫusrev
Yüzi nūrı atar Keyvāna pertev *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 41, Mısra 25). [zerrīn, -in]*

zerr ü zūr: *Zenginlik ve güç. [İkileme]*

1. Şehā var Şekkere göster **zerr ü zūr**
Ki Şīrīn şehdurur sevmez şer ü şūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 39). [zerr ü zūr, -]*

zerrāt: *Zerreler, çok ufak parçalar. [2]*

1. Nidā-yı daʿvetin diñlerdi **ẕerrāt**
Anuñçün söyler idi aña her ẕāt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 89). [ẕerrāt,]*

zerre: *Çok küçük, güneş ışığında görülebilen ufacık madde. [17]*

1. Ḫayr ile çün cihāna başdı ḳadem vücūduñ
Her **ẕerre** yir ü gökde ẕikr itdi ḫayr-i maḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 26). [ẕerre,]*

zerre: *Çok küçük, güneş ışığında görülebilen ufacık madde II âciz (kimse). [3]*

1. Benem ol **ẕerre** kim miḳdārı yoḳdur
Ne yüzden gözler isem varı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 21). [ẕerre,]*

zerre: *Çok küçük, güneş ışığında görülebilen ufacık madde II âciz (kimse); âşık.*

1. Demidür cān sarāyına sefer ḳıl
Güneşe **ẕerre** ḥālinden ḫaber ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 58). [ẕerre,]*

zerre: *Çok küçük, güneş ışığında görülebilen ufacık madde II âciz (kimse); âşık.*
(Husrev-i Perviz).

1. Götür bārī cemālüñüñ niḳābın
Yaşurma **ẕerreden** ḥusn āftābın *(Hüsrev ü*

Şîrîn, Mesnevi 153, Mısra 56). [ẕerreden, -den]

zerre: *Çok küçük, güneş ışığında görülebilen ufacık madde II âciz (kimse); âşık (Ferhad).*

1. N'ola iy cān göginüñ āftābı
Götürseñ **ẕerreden** cevr-i ḥicābı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 66). [ẕerreden, -den]*

zerre deñlü: *Zerre kadar.*

1. Mürīd ol kim murādından düʿālem
Degül bir **ẕerre deñlü** bīş ü yā kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 22). [ẕerre deñlü, -]*

zerre zerre: *En küçük parçasına varıncaya kadar. [İkileme]*

1. ʿAlīm ol resmedür her baḥr ü berre
Ḳi bilür kāinātı **ẕerre ẕerre** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 16). [ẕerre ẕerre, -]*

zerrece: *Zerre kadar, çok az. [9]*

1. Egerçi laʿli bize gösterür emān yüzügin
Gözi ḳıyar ḳanuma **ẕerrece** emān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 10). [ẕerrece,]*

zerrece: *Zerre kadar, çok az II çok az bile olsa. [3]*

1. Tutupdur cisme ḳuvvet yüregi yaġ
Görinmez gözlerine **ẕerrece** taġ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 14). [ẕerrece,*

zerrece: *Çok az, küçücük II hiç.*

1. V'eger ʿāṣī olursa cümle ʿālem
Degüldür ʿizzetüñde **ẕerrece** kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 28). [ẕerrece,]*

zerre-i eflāk: *Göyüzünün her zerresine/her tarafına.*

1. Bu ḥāli ideyim sulṭāna iʿlām
İrürsin **ẕerre-i eflāke** aʿlām *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 108, Mısra 40). [ẕerre-i eflāke, -e]*

zerrīn: *Altın. [2]*

1. Budaḳlaruñ nesīm ol ḥadde sīmīn
Ṣaçar ki ider zümürrüd ferşi **zerrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 54). [zerrīn,]*

zerrīn: *Altın, altından. [10]*

1. Güneş bezmüñde **zerrīn** zīver olsun
Ṣafaḳ bāde meh-i nev sāġar olsun *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 11). [zerrīn,]*

zerrīn: *Altın, sarı renkli II Güneş ışınları.*

1. Çü gine sebzeden sīmīn ġazāle
Yayınup virdi yir **zerrine** jāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 155, Mısra 2). [zerrine, -e]*

zerrīn: *Altından yapılmış. II Altın gibi sarı ve parlak olan. [2]*

1. Der ü dīvārı simīn ferşi **zerrīn**
Yuḳaru ṣaḳfı pür-cām-ı cihān-bīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 37). [zerrīn,]*

zerrīn ḳıl-: *Altına dönüştürmek. Altın gibi sarı ve parlak hale getirmek.*

1. Çü gün Gülgūnı şeb Şebdīzine zīn
Urup bergüstüvānın ḳıldı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 85, Mısra 34). [zerrīn ḳıldı, -dı]*

zerrīn-ḥamāʾil: *Sağ omuzdan sol kalçaya kadar uzanıp ucuna kılıç takılan altın kayış. II. (Husrev-i Perviz'in) bu altın kayışla donanmış hizmetçileri.*

1. Ola yüz ṣaf turan şīrīn-şemāʾil
Şehüñ devrinde hep **zerrīn-ḥamāʾil** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 158, Mısra 20). [zerrīn-ḥamāʾil,]*

zerrīn-kabā: *Altın elbise.*

1. Girü atlar u ḳullar u nökerler
Ḳamu **zerrīn-ḳabā** laʿlīn-kemerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 109, Mısra 26). [zerrīn-ḳabā,]*

zerrīn-kemer: *Altın kemerli. II. Hizmetçi.*

1. Bürimiş çevresin **zerrīn-kemerler**
Güneşdür sanki şeh bunlar ḳamerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 57). [zerrīn-kemerler, -ler]*

zerrīn-naʿl: *Altın nallı, göserişli (at).*

1. Cenib atlar ki **zerrīn-naʿl** idiler
Sanasın kim serāser laʿl idiler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 97, Mısra 71). [zerrīn-naʿl,]*

zerrīn-naʿl: *Altından nal.*

1. Nişānı ol ki atı **zerrīn-naʿl** olısar
Başından ayaġa-dek laʿl olısar *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 339). [zerrīn-naʿl,]*

zevāde: *Erzak, azık, yiyecek.*

1. Yıġarsañ yir ü gök ṭolu **zevāde**
Naṣīb olmaya rızḳuñdan ziyāde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 25). [zevāde,]*

zevāl: *Alçaklık, eksiklik.*

1. Yidi yaşında yitürdi cemāli
Aya vü güne noḳṣān ü **zevāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 16, Mısra 86). [zevāli, -i]*

zevāl: *Güneşin batması; son bulma, nihayete erme, yok olma. [2]*

1. Ufuḳdan ṭāliʿ olmadın hilālüm
Günüme ḳarşu gelmesün **zevālüm** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 20, Mısra 38). [zevālüm, -üm]*

zevāl ir-: *Zeval bulmak. Bozulup yok olmak, çökmek. [Deyim]*

1. Bıraḳmış burḳaʿın ṭarf-ı külehden
Zevāl irmemeg içün mihre mehden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 26). [zevāl irmemeg, -]*

zevāle düş-: *Batmak, Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek; iyi bir durumdan kötü duruma düşmek, bozulmak, alçalmak.*

1. Cemālinden güneş **düşmiş zevāle**
Kemāli bedri döndürmiş hilāle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 89). [zevāle düşmiş, -miş]*

zevāli yoh: *Ebedi, sonsuz.*

1. Şu bāḳī Ḥaḳḳ kim yoḫdur zevāli
Şu diri Ḥaḳḳ ki olmaz lā-yezālī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 91). [zevāli yoḫdur, -dur]*

zevāt: *Kişiler, şahıslar, kimseler.*

1. Ẕevāt ü vaṣf ü efʿāli cihānuñ
Ḳamu maḥv ola envārında anuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 13). [ẕevāt,]*

zevāt-ı muḥdisāt: *Sonradan yeni şeyler ortaya çıkaranlar.*

1. ʿAl-el-ıṭlāḳ Ḥaḳḳuñ bile ẕātı
Göre lāşeyʾ **ẕevāt-ı muḥdiṯāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 6). [ẕevāt-ı muḥdiṯāt, -ı]*

zevk: *Eğlence, eğlenti, cünbüş. [9]*

1. Ṣafā vü ʿayş ü **ẕevḳ** içre bir ādem
Anuñ tek görmemişdi ʿayn-ı ʿālem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 45, Mısra 19). [ẕevḳ,]*

zevk: *Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu, haz. [8]*

1. Bu yirde gerçi vardur daḫı ḳıṣṣa
Ve-lîkin anca yoḳdur **ẕevḳa** ḥiṣṣe *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 82). [ẕevḳa, -a]*

zevk: *Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz; tat, lezzet. [8]*

1. Çü yoḫ cānında ḫavf ü iḫtiyātı
Ziyāde oldı **ẕevḳi** vü neşātı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 16). [ẕevḳi, -i]*

zevk: *Manevî haz.*

1. Pes ol tevḥīd-i ʿayni ki oldı tefrīd
Müşāhid **ẕevḳe** yaʿnī ʿaynī tevḥīd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 5, Mısra 2). [ẕevḳe, -e]*

zevk: *Tat, lezzet.*

1. Nefes kim ʿışḳsuzdur **ẕevḳsüzdür**
Ḳuru taşdur göñül kim şevḳsüzdür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 129). [ẕevḳsüzdür, -süz, -dür]*

zevk-i ʿāşıḳāne: *Âşık olanlara mahsus zevk.*

1. Ser-āġāz itdiler şiʿr ü terāne
Semāʿ ü raḳṣ ü **ẕevḳ-i ʿāşıḳāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 68). [ẕevḳ-i ʿāşıḳāne, -]*

zevk-i gül-zār ol-: *Gül bahçesinden tat almak. II. Güzelliklerin keyfini sürmek, mutlu olmak.*

1. Çü götrildi yolından zaḥmet-i ḫār
Didi vaḳtidür **ola ẕevk-i gül-zār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 6). [ẕevk-i gül-zār ola, -a]*

zevk-ı ḥikmet: *Akılla elde edilemeyen kalbî ilmin zevki.*

1. Ne şevḳ-ı maʿrîfet ne **ẕevḳ-ı ḥikmet**
Ne iffet ne ʿibādet ne diyānet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 201). [ẕevḳ-ı ḥikmet, -]*

zevk-i miʿrāc: *Miraç zevki. II. Miraca çıkmış gibi büyük sevinç.*

1. Felek şadrında gerdüñ bedre ser-tāc
Melek cevḳına şevḳüñ **ẕevḳ-i miʿrāc** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 10). [ẕevḳ-i miʿrāc, -]*

zevk-i şīrīn: *Şirin'in hazzı.*

1. İçi taşı pür olmış **zevḳ-i Şīrīn**
Yeñilenmişdi şūr u şevḳ-i Şīrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 114, Mısra 9). [zevḳ-i şīrīn, -]*

zevk it-: *Eğlenmek.*

1. Eger-çi ẓāhiren **iderdi ẕevḳi**
Yaḳardı cān ü göñlin yār şevḳi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 51). [ẕevḳi iderdi, -er, -di]*

zevk ile: *Zevkle, neşeyle.*

1. Bu dem **ẕevḳ ile** gel sen daḥı cūş it
Ḳafesdeyseñ ne var geh geh ḥurūş it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 7). [ẕevḳ ile, -]*

zevk ıssı: *Zevk sahibi.*

1. Sözi ʿilm ehlinüñ burhān iledür
Velī **ẕevḳ ıssınuñ** vicdān iledür *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 44). [ẕevḳ ıssınuñ, -nuñ]*

zevk it-: *Eğlenmek.*

1. Ṣafā-yı rūḥa irdük soḥbetüñde
Dü ʿālem **ẕevḳin itdük** devletüñde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 16). [ẕevḳin itdük, -dü, -k]*

zevk ü ʿayş: *Hayâtın zevkini çıkarma, yiyip içme, zevk u safâ. [İkileme]*

1. Bularuñ ḫāṭıriyçün itdi ṣoḥbet
ḳılurdı ẕevḳ ü ʿayşe nīm raġbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 22). [ẕevḳ ü ʿayş, -]*

zevk ü ʿayş ü ʿişret: *Zevk ve sefa, yeme içme. [İkileme]*

1. Yıluñ bu dört faṣlın ḥikmet ile
Geçürür **ẕevḳ ü ʿayş ü ʿişret** ile *(Mesnevi 22, Mısra 84). [ẕevḳ ü ʿayş ü ʿişret, -]*

zevk ü ʿayş-i bāḳī: *Sonsuz eğlence ve yeme içme. [İkileme]*

1. Zihī meclis ki **ẕevḳ ü ʿayş-i bāḳī**
Olur Mūsā nedīm ü Ḫıżr sāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 7). [ẕevḳ ü ʿayş-i bāḳī, -]*

zevk ü cūşa gel-: *Büyük sevinç ve heyecan duymak. [İkileme, Deyim]*

1. Gine **geldi** gönüller **ẕevḳ ü cūşa**
Gine başladı bülbüller ḫurūşa *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 66, Mısra 87). [ẕevḳ ü cūşa geldi, -di]*

zevḳ ü raḳṣ it-: *Dans edip eğlenmek. [İkileme]*

1. Bu resme bir nice ḳavl ü ġazeller
Dinilüp **ẕevḳ ü raḳṣ itdi** güzeller *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 69, Mısra 2). [ẕevḳ ü raḳṣ itdi, -di]*

zevk u şafā: *Keyif ve eğlence. [İkileme]*

1. Ki her ne kim kerīm işler keremdür
Eger **zevḳ u şafā** ger derd ü ġamdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 126). [zevḳ u şafā, -]*

zevk ü safā sür-: *Zevk ve sefa içerisinde gününü gün etmek. [İkileme, Deyim]*

1. Atınca ṣubḥ ol iki havāyī
Sürerler ṣıdḳ ile **ẕevḳ ü safāyı** *(Hüsrev ü Şîrîn,*

Mesnevi 163, Mısra 78). [ẕevḳ ü safāyı sürerler, -er, -ler]

zevk ü şafāda ol-: *Eğlenip güzel vakit geçirmek. [İkileme]*

1. Buçuḳ dem bu cihān-ı bī-vefāda
El irdügince **ol ẕevḳ ü ṣafāda** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 162, Mısra 60). [ẕevḳ ü ṣafāda ol, -]*

zevk ü şafā-riz: *Keyif ve mutluluk saçan. [İkileme]*

1. Degül maḳṣūdumuz tārīḫ-i Pervīz
Bel añun ʿışḳıdur **ẕevḳ ü ṣafā-riz** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 84). [ẕevḳ ü ṣafā-riz, -]*

zevk ü şohbet it-: *Sohbet edip eğlenmek. [İkileme]*

1. Ḫayāl ile **idelüm ẕevḳ ü ṣoḥbet**
Viṣāli bezmine bulınca ḳurbet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 54, Mısra 51). [ẕevḳ ü ṣoḥbet idelüm, - elüm]*

zevk ü temāşā: *Eğlenme, gezip dolaşma; zevk u safa etme. [İkileme]*

1. Düzetmiş ʿayş esbābın müheyyā
İşi her dün ü gün **ẕevḳ ü temāşā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 70). [ẕevḳ ü temāşā, -]*

zevkī: *Zevk ve beğenisine uygun olarak.*

1. Anuñ vaṣfında çoḳ remz ü işāret
Kimi **ẕevḳī** kimi ʿilmī ʿibāret *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 8). [ẕevḳī,]*

zevraḳ-ı zer: *Altın kayık.*

1. Çü düşe baḥr-i dile **zevraḳ-ı zer**
Ṣafālar yilken olsun ʿayş lenger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 123). [zevraḳ-ı zer, -]*

zeyl: *Sahil, deniz kıyısı.*

1. Havā yüzinde şu yazsa aḳa seyl
Deñiz mevcinde od çizse yaḳa **ẕeyl** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 22, Mısra 38). [ẕeyl,]*

zeyn: *Süs, bezek, ziynet. [3]*

1. Çün oldı ḳurret-ül-ʿayni cihānuñ
ʿAceb mi ger ola **zeyni** zamānuñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 106). [zeyni, -i]*

zeyn bul-: *Süslenmek II Güzelleşmek; nasiplenmek.*

1. Ki ay ü gün ile bulup cihān zeyn
Ḳırān ide şeref burcinde saʿdeyn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 111). [zeyn bulup, -up]*

zeyrek: *Anlayışlı, aklı başında, zeki. [2]*

1. Nice ḳuyruḳ ki aña diş biledi ḳurt
Çü dilkü **ziyrek** idi çeynedi ḫurd *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 70, Mısra 50). [ziyrek,]*

zıll: *Gölge.*

1. ʿÖmer ol maʿdelet taḫtında sulṭān
Ki **ẓıllından** ḳaçardı dīv ü şeyṭān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 108). [ẓıllından, -ın, - dan]*

zıll-ı hümā: *Devlet kuşu gölgesi. Başına düşenin hükümdar olacağına inanılan gölge.*

1. İrişdüm nāgehān **ẓıll-ı hümāya**
Ki irürem sāḳı ʿarşa taḫtı pāya *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 38, Mısra 233). [ẓıll-ı hümāya, -y, -a]*

zırnīḫ: *Yaldızlı sıçan otu. Turuncuya çalar sarı renkli oluşu nedeniyle altın ile bir arada kullanılmıştır. [2]*

1. Degül ḳıymetde bir **zırnīḫ** ile zer
Belürdür gevherin billūr u mermer *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 11). [zırnīḫ,]*

zırnīh: *Herhangi bir şeyin en küçük, önemsiz ve işe yaramaz parçası.*

1. Yüzinde biñleridür san ḳara mīḫ
Dişi yirinde ḳalmış saru **zırnīh** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 62). [zırnīh,]*

zırnīha say-: *Zırnık gibi görmek, zırnık kadar değer vermek. II. Değer vermemek, önemli saymamak. [Deyim]*

1. Ne yirde kim yanaġum döke ḳanı
Sayar zırnīha laʿl ü erġavānı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 88). [zırnīha sayar, -ar]*

zībā: *Güzel, hoş. [17]*

1. Nice daʿvī-i bī-maʿnā ḳılalum
   Bu **zībā** ṣūreti maʿnā bilelüm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 98). [zībā,]*

zidd: *Bir şeyin aksi, muhalifi, muarızı. [2]*

1. Ḥudāya çünki yoḳdur **żıdd** u mānend
   Ḥaḳīḳat biline mi ol Ḫudāvend *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 173, Mısra 11). [żıdd,]*

zihī: *Ne güzel, ne hoş, ne iyi. [16]*

1. **Zihī** dem ki irenüñ ʿömri Ḥıżır-veş cāvidān oldı
   Hemīn bir laḥẕedür dirler dirilen nefḫ-i ʿIsādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 9). [zihī,]*

zihī: *Güzel, iyi, aferin. [3]*

1. Şu resme Bārbed ol gün şeker-rīz
   Olur kim biñ **zihī** dir şāh Pervīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 113, Mısra 20). [zihī,]*

zihī: *Nasıl, öyle bir, ne güzel. [3]*

1. **Zihī** nūr-ı tecelli kim görindi ṣunʿ-ı mevlādan
   Ki görse isteye uçmaḳ melek firdevs-i aʿlādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 7, Mısra 1). [zihī,]*

zihī: *"Ne acayip, ne kadar garip" manasında şaşkınlık bildirir. Acıma, hayıflanma anlamı katmıştır. [3]*

1. **Zihī** cāmid ki idemez pāk gözgüsin
   Ki ide günden aẕher ḥaḳḳı idrāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 8, Mısra 35). [zihī,]*

zihī: *"Ne acayip, ne kadar garip" manasında şaşkınlık bildirir. [9]*

1. Bu bāzārını iden ʿālemüñ germ
   Bu tañ āteş-perest idi **zihī** şerm *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 19, Mısra 42). [zihī,]*

zihī: *Ne çok, pek çok. [2]*

1. Şu kim kem ḥarf ile işleye ḫayr iş
   Zihī ḥayf ider ise ġayre cünbiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 15, Mısra 78). [zihī,]*

zihī: *Öyle güzel, öyle hoş. [2]*

1. **Zihī** meclis ki ẕevḳ ü ʿayş-i bāḳī
   Olur Mūsā nedīm ü Ḫıżr sāḳī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 56, Mısra 7). [zihī,]*

zihī: *Öyle, o derece. [2]*

1. **Zihī** heybet ki daḫı açmadın yüz
   Tümen beg ḫaşmı yüz döndürdi düpdüz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 99, Mısra 5). [zihī,]*

zikr: *Allah'ın isimlerini söyleme, Allah'ı anma. [4]*

1. Ḳılan naʿmāde vācib şükr ü **ẕikri**
   Buyurdı itmek ālāsında fikri *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 35). [ẕikri, -i]*

zikr: *Sözünü etme, ismini söyleme, anma. [6]*

1. Bu remzi derc ider **ẕikrine** dürrāc
   Ki yummadın gözün dehr eli tur aç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 43). [ẕikrine, -i, -n, -e]*

zikr: *Tespihle ya da farklı biçimlerde Allah'ın isimlerini söyleme, Allah'ı anma.*

1. Derūnum fikrüñ ile rūşen eyle
   Birūnum **ẕikrüñ** ile gülşen eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 34). [ẕikrüñ, -üñ]*

zikr-i bāḳī: *Sonsuza kadar sürecek anılma, hatırlanma.*

1. Çü fānīdür ḳo bu ṭāḳ ü rivāḳı
   Düriş söze dilerseñ **ẕikr-i bāḳī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 106). [ẕikr-i bāḳī, -]*

zikr-i dil-ber: *Sevgiliyi anma.*

1. Elinde cām-ı sāġar ḫamr-i gül-gūn
   Dilinde **ẕikr-i dil-ber** şiʿr-i mevzūn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 8). [ẕikr-i dil-ber, -]*

zikr-i mecd: *Şanın, şerefin büyüklüğünü anma, dile getirme.*

1. **Ẕikr-i mecdüñ** olmasa rūḥ-ı melek olur helāk
   Fikr-i ḥamdüñ ḳılmasa nefs-i nefīs urmaz nefes *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 27). [ẕikr-i mecdüñ, -üñ]*

zikr-i şīrīn: *Şirin'in (adının) zikr,; Şirin denilmesi, Şirin'in anılması.[2]*

1. Ṭap ola **ẕikr-i Şīrīn** hem-nefes dir
   Baña her telḫ ü şīrīnden bu bes dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 239). [ẕikr-i şīrīn, -]*

zikr-i şīrīn-i zamāne: *Zamanın güzeli Şirin'in adını anma.*

1. Elinde cām-ı nūşīn-i Cemāne
   Dilinde **ẕikr-i Şīrīn-i zamāne** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 10). [ẕikr-i şīrīn-i zamāne, -]*

zikr eyle-: *Anmak, sözünü etmek.*

1. Ne söz kim fikrine baş olmaya pīç
   Yaramaz dilde **ẕikr eylemeye** hīç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 13, Mısra 50). [ẕikr eylemeye, -me, -y, -e]*

zikr it-: *Söylemek, dile getirmek. [2]*

1. Ḫayr ile çün cihāna başdı ḳadem vücūduñ
   Her ẕerre yir ü gökde **ẕikr itdi** ḫayr-i maḳdem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 26). [ẕikr itdi, -di]*

zikr ol-: *Anılmak.*

1. Bezmüñde bu ġazel kim ḳavl-i tareb-fezādur
   Ẕikr ola geh gehī çün ġaybī dil itdi mülhem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 52). [ẕikr ola, -a]*

zikr ol-: *Söylenmek.*

1. Gehī ḥikmet yüzinden fikr olurdı
   Gehī naẓm ü maẕāḥik **ẕikr olurdı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 42, Mısra 12). [ẕikr olurdı, -ur, -dı]*

zillet: *Aşağı olma, hakirlik, horluk; şerefsizlik.*

1. Bulardan yuḳaru anlar ki geh geh
   Olurlar dem-be-dem **ẕilletden** āgāh *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 212). [ẕilletden, -den]*

zīn ur-: *Eyer vurmak. Eyeri hayvanın sırtına koyup bağlamak. [5] [Deyim]*

1. Çü ʿışḳ atına **urdı** ḫamr eli **zīn**
   Üzengüde bil anda ṣabr ayaġın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 109). [zīn ur, -]*

zindān: *İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer. [4]*

1. Viṣāl ummaza hicrāndan ne ḳorḫu
   Yolu toġruya **zindāndan** ne korḫu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 148). [zindāndan, -dan]*

zindān: *İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer. II Çok karanlık, sıkıntılı yer. [3]*

1. Benem bayḳuş-layın vīrān içinde
   Demür bigi bu taş **zindān** içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 54). [zindān,]*

zinde: *Canlı, diri.*

1. Zinde aduñla dünyā niteki cān ile ten
   Dem-sāz özüñle devlet şöyle ki zīrle bem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 9). [zinde,]*

zinde dil ol-: *Canlanmak, hayat bulmak. II. Coşmak. [Deyim]*

1. Gine devr eyledi ol āb-ı ḥayvān
   Ki **olur** curʿasından **zinde dil** cān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 18). [zinde dil olur, -ur]*

zinde ol-: *Dirilmek, ölü iken canlı hale gelmek.*

1. Mesīḥüñ ger dirilse ölü sözinde
   Bunı işitse Mesīḥ **olaydı zinde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 56). [zinde olaydı, -a, -y, -dı]*

zinde-dil ḳıl-: *Canlandırmak. II. Güçlendirmek, arttırmak. [Deyim]*

1. Çirāġum şevḳüñ ile **zinde-dil ḳıl**
   Mizācum ẕevküñ ile muʿtedil ḳıl *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 153). [zinde-dil ḳıl, -]*

zindegānī: *Dirilik, canlılık, hayat. [2]*

1. Binā mevt üzre oldı **zindegānī**
   Bu evde kimse ḳalmaz **zindegānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 87). [zindegānī,]*

zindegānī kal-: *Sonsuza kadar yaşamak, ölümsüz olmak. [Deyim]*

1. Binā mevt üzre oldı zindegānī
Bu evde kimse **ḳalmaz zindegānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 131, Mısra 88). [zindegānī ḳalmaz, -maz]*

zindegānī kıl-: *Yaşamak, hayat sürmek. [Deyim]*

1. Ki tā şimdiye dek bu yār-ı cānī
Eyü ad ile **ḳıldı zindegānī** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 163, Mısra 26). [zindegānī ḳıldı, -dı]*

zinhār: *Aman ha!, kesinlikle, asla. [4]*

1. Büt-i şīrīn-zebān u şeḫd-güftār
Didi bi'llāh bu sözi dime **zinhār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 2). [zinhār,]*

zinhārında (ol-): *Korkusunda olmak, -dAn sakınmak.*

1. Anuñ ḥaḳḳı ki **zinhārındayam** ben
Yarın yoġ ü bugün varındayam ben *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 177). [zinhārındayam, -yam]*

zīr: *Alt, aşağı. [4]*

1. Ki her bir z̲erre ger bālā vü ger **zīr**
Feinnī mā ḥalaḳtü bāṭılen dir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 13). [zīr,]*

zīr: *Tambur vb. sazların en ince ses veren teli.*

1. Zinde aduñla dünyā niteki cān ile ten
Dem-sāz özüñle devlet şöyle ki **zīrle** bem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 10). [zīrle, -le]*

zīr-i dest: *El altında bulunan, tâbi.*

1. Felek beñdeñ zamāne **zīr-i destüñ**
Cihān serverleri efser-perestüñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 39). [zīr-i destüñ, -üñ]*

zīr ü zeber kıl-: *Alt üst etmek. [Deyim]*

1. Niyāzı itdi Ḫusrev göñline ḳar
İçin **zīr ü zeber ḳıldı** felek-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 142, Mısra 8). [zīr ü zeber ḳıldı, -dı]*

zīrā: *Aslında, gerçekte. [5]*

1. Ki **zīrā** baḥr kim pāyānı yoḳdur
İḥāṭa itmegüñ imkānı yoḳdur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 3, Mısra 11). [zīrā,]*

zīrā: *"Çünkü, şu sebepten, bundan dolayı" anlamlarına gelen bağlaç. [11]*

1. Aduñ ki nūş-ı cāndur niş oldı ḫaşma **zīrā**
Nā-muʿtedil mīzāca āb-ı ḥayāt olur sem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 49). [zīrā,]*

zīr-dest: *Eli altında, hükmünde.*

1. Şuya kim şaçı şaçmış dām-ı şesti
Degül māhī meh idi **zīr-desti** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 36, Mısra 48). [zīr-desti, -i]*

zīrek: *Akil, zeki kurnaz kimse (Şirin).*

1. Kenīzekler ile ol çüst ü **zīrek**
Şu resme dirilürdi kim kenīzek *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 89). [zīrek,]*

zirih: *Zırh, demirden yapılan savaş elbisesi. [6]*

1. Oḳ ile ḳıl açar idi girihden
Ḳapardı ḫalḳa nīzeyle **zirihden** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 70). [zirihden, -den]*

zirih tut-: *Savaşta ok, kılıç, süngü ve benzerlerinden korunmak için korumalık(kalkan, çelik levha) kullanmak. [Deyim]*

1. Zirih tutduġı aya muşk-i terden
Ḥaz̲er ḳılur meger tīr-i naz̲ardan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 87). [zirih tutduġı, -duġ, -ı]*

zirih-pūş: *Zırh giyen, zırhlı.*

1. Ne şeh kim heybetinden gün **zirih-pūş**
Meh-i gerdūn ġulām-ı ḫalḳa-der-gūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 57, Mısra 57). [zirih-pūş,]*

zīr-pest: *Aşağının da aşağısında, çok aşağıda. II. Değersiz, itibarsız, hakir.*

1. Eger evc-i havā içre hümāyem
Şehā kem **zīr-pest** ü ḫāk-pāyem *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 148, Mısra 20). [zīr-pest,]*

zīver: *Süs.[5]*

1. Biraz ḳarıyı taḳup **zīver** ü zer
Viribir şāha ol māh-ı füsūn-ger *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 67). [zīver,]*

zīver kıl: *Süslemek. [2]*

1. Buyurdı açdılar gencīne-i zer
Cihāna dürr ü cevher **ḳıldı zīver** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 4). [zīver ḳıl, -]*

żiyā: *Parlaklık, aydınlık. [4]*

1. Geh isfīdāc ider aya **żiyādan**
Çeker geh sürme ılduza dücādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 35). [żiyādan, -dan]*

ziyāde: *-dAn çok, daha çok.*

1. Yıġarsañ yir ü gök ṭolu zevāde
Naṣīb olmaya rızḳuñdan **ziyāde** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 105, Mısra 26). [ziyāde,]*

ziyāde ol-: *Çoğalıp, artmak.*

1. Çü yoḫ cānında ḫavf ü iḫtiyāṭı
Ziyāde oldı ẕevḳi vü neşāṭı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 129, Mısra 16). [ziyāde oldı, -dı]*

ziyādet: *Fazla.*

1. Eger kevneyn ṭolarsa ʿibādet
Senüñ olmaz ḫazīnenden **ziyādet** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 26). [ziyādet,]*

żiyāfet: *Misafiri yedirip içirme, şölen, davet.*

1. **Żiyāfet** şarṭın itdiler şeḫāne
Ḳamu tertīb ü āyīn bī-behāne *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 39, Mısra 55). [żiyāfet,]*

ziyān: *Zarar, hasar. [2]*

1. Varıcaḳ ol cihāna bu cihāndan
Eger-çi ḫālī olmazlar **ziyāndan** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 184, Mısra 224). [ziyāndan, -dan]*

ziyān: *Zarar; olumsuz, kötü sonuç.*

1. Eger nāz eylesem ḳaṣdum hemāndur
Ki maḫmūra şeker yimek **ziyāndur** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 88, Mısra 8). [ziyāndur, -dur]*

ziyān eyle-: *Zarar vermek.*

1. Ḳaçan başdan aşa **eyler ziyānı**
Ve eger ḫōd ola āb-ı zindegānī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 41). [ziyānı eyler, -r]*

ziyān it-: *Zarar vermek, yok etmek.*

1. **Ziyān itmez** meges teng-i nebāta
Çıḳar kim müstaḥaḳ geldi zekāta *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 87, Mısra 55). [ziyān itmez, -mez]*

ziyān ol-: *Zarar vermek, kötülüğü dokunmak.*

1. İdün pīrūze baḫta imtiḥānı
Bize aşşı size **olmaz ziyānı** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 24). [ziyānı olmaz, -maz]*

ziyān-kār ol-: *Zarar veren olmak.*

1. Yaşar kerkes kem-āzār olduġıyçün
Toġañ turmaz **ziyān-kār olduġıyçün** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 132). [ziyān-kār olduġıyçün, -duġ, -ı, -y, -çün]*

ziyāret kıl-: *Ziyaret etmek.*

1. **Ziyāret ḳıldılar** deyr ü maġārı
Çıḳup seyr eylediler sebze-zārı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 27). [ziyāret ḳıldılar, -dı, -lar]*

ziyāretgāh: *Ziyaret edilen yer, ziyaret alanı.*

1. Ḳamu ʿışḳ ehli anı rāh idindi
Ziyāretgāh ü ḫācetgāh idindi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 130, Mısra 14). [ziyāretgāh,]*

ziybak: *Zibak, civa. II. Meni.*

1. Zihī iksīr ki ol Ḫallāḳ-ı ekber
Düzer **ziybaḳdan** insan bigi gevher *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 192). [ziybaḳdan, -dan]*

ziynet: *Süs, bezek. [5]*

1. Bahāruñ revnāḳı vaṣfı behiştüñ **ziyneti** şerḥi
Ḳamu bir fasl-ı bāb imiş senüñ ḥüsnüñ kitābından *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 26, Mısra 9). [ziyneti, -i]*

ziynet eyle-: *Süslemek.*

1. Behişt ārāyişi tek **ziynet eyle**
Çu ḥūrī yiri olur cennet eyle *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 75). [ziynet eyle, -]*

ziynet kıl-: *Donatmak, süslemek.*

1. Ḳılur şol resme ol bustāna ziynet
Ki bilürdi ḳuṣūrın görse cennet *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 109). [ziynet ḳılur, -ur]*

zor: *Güç, kuvvet. [2]*

1. Yigitligüñ var aṣl u **zōr** u pençeñ
Niçün görmeye düşmenler şikenceñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 63). [zōr,]*

zor-ı bazu: *Pazı, kol gücü, kuvveti.*

1. Bu ʿömr ü **zor-ı bāzūya** inanma
Yile aldanma vü ṣuya tayanma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 115). [zor-ı bāzūya, -y, -a]*

zor ile: *Zor kullanarak, cebren.*

1. Saʿādet ḳulına Ḫaḳdan ʿaṭādur
Aña **zor ile** cehd itmek ḫatādur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 55, Mısra 64). [zor ile, -]*

zor it-: *Zorlanmak.*

1. Öküş **zor itdi** Şīrīn-i cihān-gīr
Ki şīrüñ pençesinden çıḳdı naḫcīr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 92, Mısra 23). [zor itdi, -di]*

zū-ʿakl ü irādāt: *Akıl ve irade sahibi.[İkileme]*

1. Buları sanma bī-ʿakl ü cemādāt
Ki ḥaydür ḳamu **ẕū-ʿaḳl ü irādāt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 181, Mısra 58). [ẕū-ʿaḳl ü irādāt, -]*

zuhrī: *Gerektiğinde faydalanmak üzere saklanan şeyle ilgili.*

1. Bu ʿizzetler degüldür hiç **ẕuḫrī**
Dir idi dembedem el-faḳrü faḫrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 151). [ẕuḫrī,]*

ẕuhūr: *Görünme, meydana çıkma, baş gösterme, türeme. [2]*

1. Buṭūnınuñ beyānı nūr-ı cāndur
Ẕuhūrından nişān milk-i cihāndur *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 2, Mısra 76). [ẕuhūrından, -ı, -n, -dan]*

ẕuhūra gel-: *Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak. [Deyim]*

1. Bu dördinden üç oğlan oldı ẓāhir
Nice **geldi ẕuhūra** evvel āḫir *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 50). [ẕuhūra geldi, -di]*

ẕuhūra ir-: *Ortaya çıkmak. [Deyim]*

1. **Ẓuhūra** evvel **iren** sırr-ı ġaybī
Anuñ nūrıdur itme şekk ü reybi *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 35). [ẕuhūra iren, -en]*

ẓulemāṭ: *Karanlıklar.*

1. Ḳoma bizi cihāñ **ẓulemāṭında** ḍāllīn
Nūr ile müstaḳīm sırāṭuña ihdinā *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 3, Mısra 99). [ẕulemāṭında, -ın, -da]*

ẓulm: *Eziyet, cefa, zulüm. [6]*

1. İgende **ẓulm** ayaġın zülfüñ uzatmasun kim
Şeh devletinde oldı bu devr cevr eli kem *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 4, Mısra 67). [ẕulm,]*

ẓulm it-: *Zulmetmek, eziyet etmek. [4]*

1. Dime **ẓulm idesin** ḳala yanuña
Saña ḳalursa ḳalmaz oğlanuña *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 53, Mısra 53). [ẕulm idesin, -e, -sin]*

zulmānī: *Karanlığa âit, karanlıkla ilgili, karanlık.*

1. Saçı tābi vü yüzi āftābi
Ṭutar **ẓulmānī** nūrānī cemāli *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 78). [ẓulmānī,]*

ẓulmānī: *Allah'ı müşahadeye engel olan maddi aleme ait olan; karanlığa ait, karanlıkla ilgili olan.*

1. Mücerred ḳıl bu **ẓulmānī** ḳafesden
Ḥalāṣ eyle hevā ile hevesden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 29). [ẓulmānī,]*

ẓulmāt: *Karanlıklar. ll Siyah saç.*

1. Ḳaşı pergārı bigi yolı bārīk
Saçı **ẓulmātı** bigi düni tārīk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 157, Mısra 24). [ẓulmātı, -ı]*

ẓulmet: *Allah'ı müşahadeye engel olan maddi âlem.*

1. Heyūlā **ẓulmetinden** aṣl-ı nāsūt
Ne ṣūretden göre ervāḥ-ı lāhūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 27). [ẓulmetinden, -i, -n, -den]*

ẓulmet: *Karanlık. [4]*

1. Ne şek çün nūr iledür nūra idrāk
Ḳalur bī-nūr olan **ẓulmetde** ġamnāk *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 60). [ẓulmetde, -de]*

ẓulmet: *Karanlık II Dert, sıkıntı.*

1. Götürdi ʿadl ile **ẓulmet** ḥicābın
Bıraḳdı dünyādan küfrüñ niḳābın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 186, Mısra 35). [ẓulmet,]*

ẓulmet: *Karanlık. II. Siyahlık. [2]*

1. Ger zülfi **ẓulmeti** dil ü cāna ḍalāl ise
Nūrı cemālinüñ dü cihānuñ hidāyeti *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 1, Mısra 7). [ẓulmeti, -i]*

ẓulmet: *Karanlık ll gece.*

1. Felek menşūrına yazıldı tuġra
Ki **ẓulmet** ḫanümānıñ ide yaġma *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 144, Mısra 4). [ẓulmet,]*

ẓulmet-i şekk: *Şüphenin karanlığı.*

1. Yaḳīnüñ nūrını cāna çiraġ it
Göñülden **ẓulmet-i şekki** ıraġ it *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 10). [ẓulmet-i şekki, -i]*

ẓulmet-i ẓan: *Şüphe karanlığı.*

1. Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür yol
Yürinmez **ẓulmet-i ẓanda** ne şek ol *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 171, Mısra 12). [ẓulmet-i ẓanda, -da]*

ẓulmı zulmeti: *Zulmünün karanlığı.*

1. Çü bāḫtuñ āftābı baḫş ide nūr
ḳıla biñ sāye **ẓulmı ẓulmetin** dūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 47, Mısra 32). [ẓulmı ẓulmetin, -n]*

ẓulümāt: *Karanlık; Zulumat ülkesi.*

1. Sikender irmedügi çeşme seyr idüp **ẓulumāt**
Bu teşne cānına ol Ḫıżrdan revān ola mı *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 25, Mısra 7). [ẓulumāt,]*

zūr: *Güç, kuvvet. [2]*

1. Egerçi ḳıla beñzerdi bedende
Yoġ idi **zūrı** fīl ü kergedende *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 116, Mısra 64). [zūrı, -ı]*

zūr: *Zorluk, sıkıntı.*

1. Ḳayadan ḳaṣr u gilden gūr içinde
Nice tartam ʿaẕābı **zūr** içinde *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 152, Mısra 32). [zūr,]*

zūr eyle-: *Uğraşmak, çabalamak, bir şey elde etmek için kendini zorlamak.*

1. İgende şerr ü şūra **eyleme zūr**
Ki şīrīn telḫ olur çün kim ola şūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 151, Mısra 37). [zūr eyleme, -me]*

zūr kıl-: *Sıkıntıya sokmak, sıkıntı ve zorluk vermek.*

1. Güzel Şīrīnüme key şūr ḳıldum
Baña zāri vü añа **zūr ḳıldum** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 134, Mısra 12). [zūr ḳıldum, -du, -m]*

zūr u zer ḳıl-: *Bir işin yapılması için güç kullanmak ve para vermek. [İkileme]*

1. Kişi zārī vü **zūr u zer ḳıla** hīç
Yimez rızḳından özge ir eger giç *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 154, Mısra 63). [zūr u zer ḳıla, -a]*

zūr-ı bāzū: *Pazı gücü, kaba kuvvet. [2]*

1. ʿAmelde ola mı ol **zūr-ı bāzū**
Ki ola faẕluñ ile hem-terāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 11, Mısra 117). [zūr-ı bāzū, -]*

zūr-ı bāzū: *Pazı gücü, kaba kuvvet. II. Bir amaca ulaşmak için zorbalık yaparak veya güç kullanarak tutulan yol. [2]*

1. Didi kār itmez aña **zūr-ı bāzū**
Eyitdi görevüz her neyse yazu *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 124, Mısra 71). [zūr-ı bāzū, -]*

zūr-ı bāzū aç-: *Kolları sıvamak, bir iş yapmaya güçlü bir biçimde, istekle hazırlanmak. [Deyim]*

1. Ḳaya kesmege **açdı zūr-ı bāzū**
Atardı keffe sengi bī-terāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 126, Mısra 3). [zūr-ı bāzū açdı, -dı]*

zūr-ı bāzū it-: *Çok dikkatli davranmak; özen göstermek. [Deyim]*

1. **İderdi** vezn ile yüz **zūr-ı bāzū**
Ki itmeyeydi nükte bī-terāzū *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 133, Mısra 277). [zūr-ı bāzū iderdi, -er, -di]*

zūr-ı bāzū ḳıl-: *Güç göstermek/uygulamak. [Deyim]*

1. Görem Ferhādı nice yazdı yazu
Taġa ne resme **ḳılur zūr-ı bāzū** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 127, Mısra 14). [zūr-ı bāzū ḳılur, -ur]*

zūr-ı rüstem: *Rüstem'in gücü. (Rüstem, Firdevsi'nin Şehname'sinde geçen bir kahramandır).*

1. Kime rūzī ḳılupdurur **zūr-ı Rüstem**
Ki ḳaddin ḳılmadı çün püşt-i Cem ḫam *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 185, Mısra 105). [zūr-ı rüstem, -]*

zūr-ı şīrīn: *Şirin'in aşkının etkisi.*

1. Yine başına çıḳdı şūr-ı Şīrīn
Ḥazīn ü ẕār ḳıldı **zūr-ı Şīrīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 136, Mısra 56). [zūr-ı şīrīn, -]*

zübde: *Bir şeyin en değerli kısmı, öz. II Seçkin.*

1. Beşer kim mażharıdur her ṣıfātuñ
Ṣafī vü **zübdesidür** kāināt uñ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 10, Mısra 44). [zübdesidür, -si, -dür]*

zücāce: *Sırça, cam, şişe.*

1. Ne var yaḳūta öykünse **zücāce**
ʿAẕūba beñzemez milḥ ü ücāce *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 143, Mısra 7). [zücāce,]*

zühal: *Satürn gezegeni, keyvan. Klasik edebiyatta feleğin hazinedarı olarak tasavvur edilir. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar ahmak, cahil, pinti, yalancı vs. kötü huylu olurlar. [5]*

1. Çün ide tīr ü Merrīḫ ittifāḳı
Züḥāl bulur rücūʿu iḫtirāḳı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 49, Mısra 20). [züḥāl,]*

zühal: *Satürn gezegeni. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar ahmak, cahil, pinti, yalancı vs. kötü huylu olurlar. II. Şirin'in Husrev'in yanına gönderdiği yaşlı kadın.*

1. Ḳaçırdı dīvi meyl itdi perīye
Zuḫalden yüz çevirdi Müşterīye *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 170, Mısra 126). [zuḫalden, -den]*

zühal-taht: *Tahtı/makamı Zühal yıldızı mertebesinde (yüksek) olan.*

1. Ḫuṣūṣā şāh-zād-ı müşterī- baḫt
Felek-rifʿat ḳamer-tāc ü **züḫal-taḫt** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 17, Mısra 38). [züḫal-taḫt, -]*

zühd: *Dünyaya rağbet etmeme, kendini ibadete verme. [6]*

1. Getür sākī mey-i bāḳī fenā olmazdan öñ bir dem
Budur cennetde de ḥāṣıl ṣalāḥ u **zühd** ü taḳvādan *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 6, Mısra 12). [zühd,]*

zühre: *Üçüncü kat göğe hâkim olduğu söylenilen Çoban Yıldızı, Venüs olarak da bilinen çok parlak bir yıldız. Klasik edebiyatımızda çoğu zaman şarkı, aşk, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır. [12]*

1. Ne āvāze ki gūş eylerse **Zühre**
Fiġānından felek çāk ide zehre *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 21). [zühre,]*

zühre: *Üçüncü kat göğe hâkim olduğu söylenilen Çoban Yıldızı, Venüs olarak da bilinen çok parlak bir yıldız. Klasik edebiyatımızda çoğu zaman şarkı, aşk, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır II Sevgilinin güzel, parlak yüzü.*

1. Dirīġ eyleme dürri cevherīden
Yaşurma **zühre** ḥüsnin müşterīden *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 27, Mısra 10). [zühre,*

zühre: *Üçüncü kat göğe hâkim olduğu söylenilen Çoban Yıldızı, Venüs olarak da bilinen çok parlak bir yıldız. Klasik edebiyatımızda çoğu zaman şarkı, aşk, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır II sevgili (Şirin).*

1. Çü bāzārını ḳıldum **Zührenüñ** tīz
Pes itdüm müşterī kim aldı Şebdīz *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 43, Mısra 107). [zührenüñ, -nüñ]*

zühre-i gerdūn: *Gökyüzünün Zühresi. Üçüncü feleğe hakim olan Zühre sazende olarak tavsif edilir.*

1. Çeri yüz biñden artūḳ itdi cūşı
San itdi **Zühre-i gerdūn** ḫurūşı *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 169, Mısra 18). [zühre-i gerdūn, -]*

zühre-i zehrā: *Parlak Zühre yıldızı.*

1. Oldı saʿd ılduzınuñ ġurresi ġarrā bu gice
Ki itdi māh ile ḳırān **Zühre-i zehrā** bu gice *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 11, Mısra 2). [zühre-i zehrā, -]*

zühre-āsā: *Gökyüzünün çalgıcısı olarak bilinen Zühre yıldızı gibi. [2]*

1. Der-āġūş eyleyüp anı Nigīsā
Müşerref ḳıldı bezmi **Zühre-āsā** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 62, Mısra 26). [zühre-āsā,]*

zühre-āyīn: *Zühre gibi, parlak.*

1. Ḳonuldı kürsiler zerrīn ü sīmīn
Oturdı māh-rūlar **Zühre-āyīn** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 200). [zühre-āyīn,]*

zühre-cebīn: *Zühre yıldızı gibi parlak alınlı. [3]*

1. İki taḫt üzre iki şāh ferruḫ
Biri **Zühre-cebīn** biri ḳamer ruḫ *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 202). [zühre-cebīn,]*

zühre-dīdār: *Zühre çehreli. II. Parlak yüzlü.*

1. Ḳodı taş yüzde yüz żībā ḳaravaş
Ḳamusı **zühre-dīdār** ü ḳamer-veş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 145, Mısra 26). [zühre-dīdār,]*

zühre-ruḫşār: *Zühre yanaklı. II. Yüzü Zühre gibi parlak olan sevgili (Şirin).*

1. Çü gördi müşterī germ oldı bāzār
Mehi mihr ile ister **zühre-ruḫşār** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 31, Mısra 316). [zühre-ruḫşār,]*

zülāl: *İçimi güzel, tatlı, saf su. [6]*

1. Ger ol taşdan çıḳardı suyı āli
Bu barmaġından aḳıtdı **zülāli** *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 12, Mısra 120). [zülāli, -i]*

zülāl: *İçimi güzel, tatlı, saf su. II Sevgilinin dudağı. [4]*

1. Zülālüñe eyle yanar Āb-ı Ḥayvān
Ki Ḫıżr ol Çeşme-i Ḥayvāna teşne *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 9, Mısra 9). [zülālüñe, -üñ, -e]*

zülāl: *İçimi güzel, tatlı, saf su. II Ferahlatıcı söz.*

1. Cemālinden cilā bulsun naẓarlar
Zülālinden ṣafā tolsun cigerler *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 1, Mısra 46). [zülālinden, -i, -n, -den]*

zülāl-i dōst: *Sevgilinin dudağı.*

1. Ger baḥr olursa el yuyam āb-ı ḥayātdan
Bir ḳaṭre teşne cānuma irse **zülāl-i dōst** *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 3, Mısra 10). [zülāl-i dōst, -]*

zülāl-i pāk: *Katışıksız, arı, temiz su.*

1. Görürler bir **zülāl-i pāk ü ṣāfī**
Göñül derdinedür kāfī vü ṣāfī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 67, Mısra 11). [zülāl-i pāk ü ṣāfī, -]*

zülāl-i ṣāf: *İçilmesi güzel, tatlı, latif, saf su.*

1. Zülāl-i ṣāfdan ol deñlüdür ḫōş
Ki teskīn eyleye āşūb-ı āteş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 90, Mısra 39). [zülāl-i ṣāfdan, -dan]*

zülāl-i vaṣl: *Sevgiliye kavuşma suyu.*

1. Şevḳi yazısında yandılar **zülāl-i vaṣl** içün
Teşne diller gözlerinden ḳıldı Ceyḥun u Ares *(Hüsrev ü Şîrîn, Kaside 1, Mısra 13). [zülāl-i vaṣl, -]*

züleyhā-vār: *Züleyha gibi.*

1. Züleyhā-vār gösterse zenāḫdān
Hezārān Yūsūfa cāh ola zindān *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 135, Mısra 35). [züleyhā-vār,]*

zülf: *Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi. [58]*

1. Havā-yı Ermen ile düzdi ḫūsın
Eser yilden umar **zülfün** ḳoḫusın *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 44, Mısra 128). [zülfün, -üñ]*

zülf-i müşkīn: *Misk kokulu saç.*

1. Ṣabāyı **zülf-i müşkīn** şāne düzmiş
Semen nergislerin peymāne düzmiş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 29, Mısra 31). [zülf-i müşkīn, -]*

zülf-i yār: *Sevgilinin saçı. [2]*

1. **Zülf-i yāruñ** seyrine yā-Rab ne terk eyler nesīm
Ben bu kār-ü-bārı bāri tār-mār itsem gerek *(Hüsrev ü Şîrîn, Gazel 19, Mısra 5). [zülf-i yāruñ, -uñ]*

zülfini cā-rūb it-: *Saçını süpürge etmek II özveri ile çalışıp hizmet etmek. [Deyim]*

1. Yañaġuñ ferri firdevse virür nūr
İder cā-rūb özüñe **zülfini** ḫūr *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 10). [zülfini cā-rūb ider, -er]*

zülfüñ kemendin boynuna bırah-: *Bir güzelin saçının kıvrımını bir kement gibi fırlatıp âşığı boynundan yakalaması. II. Bir güzele âşık olmak, gönlünü bu güzele kaptırmak. [Deyim]*

1. **Bıraḫdun boynuma zülfüñ kemendin**
Ne deñlü dir iseñ berk eyle bendin *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 89, Mısra 47). [zülfüñ kemendin boynuna bıraḫdun, -]*

zü'l-ḳarneyn: *İskender-i Zü'l-karneyn. Rivayete göre İskender, ordusuyla zulumat ülkesine ab-ı hayatı aramaya gitmiş ama veziri olan Hızır, suyu bulup içtiği halde ona nasip olmamıştır.*

1. ʿAceb bu ol Ḥayātı eylese nūş
Olurdı Hıẓr u **Zü'l-ḳarneyn** bī-hūş *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 117, Mısra 16). [zü'l-ḳarneyn,]*

zümürrüd: *(Ar.) Zümrüt.*

1. Aña-dek kim **zümürrüd** zāl-ı fertūt
Ḳara ḳarnına ḳūt idindi yāḳūt *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 28, Mısra 57). [zümürrüd,]*

zümürrüd: *Parlak ve yeşil renkli bir süs taşı; yeşil renkte olan değerli bir taş. [2]*

1. Ḳoyup gevherlerini ḫāzin-i Çīn
Zümürrüd dürce urdı ḳufl-ı zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 33, Mısra 6). [zümürrüd,]*

zümürrüd: *Parlak ve yeşil renkli bir süs taşı; yeşil renkte olan.*

1. Budaḳlaruñ nesīm ol ḥadde sīmīn
ṣaçar ki ider **zümürrüd** ferşi zerrīn *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 61, Mısra 54). [zümürrüd,]*

zümürrüd: *Parlak ve yeşil renkli bir süs taşı. II. Beyitte Kisra Sarayı'nın onu ele geçirmek isteyen ve bir engerek yılanına benzetilen Behram-ı Çobin'in gözüne zümrüt olacağı söyleniyor. Bazı Cevhernamelerde verilen bilgilere göre, zümrüt yılana karşı/gözüne tutulursa yılanın gözü patlar ve kör olurmuş. Beyitte de Behram'ın bu isteğinin asla yerine gelmeyeceği bu bağlamla ifade edilmektedir.*

1. Degül ʿaḳreb ger ola mār-ı efʿī
Zümürrüddür gözine ṭāḳ-ı kisrī *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 96, Mısra 74). [zümürrüddür, -dür]*

zünnār: *Papazların bellerine bağladıkları kuşak.*

1. Pelās egninde vü bilinde **zünnār**
Gelüp ol deyre ḳondı āşnā-vār *(Hüsrev ü Şîrîn, Mesnevi 25, Mısra 77). [zünnār,]*

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyad, ad : Erginer, Ayşe

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet**
Doktora	Bilkent Üniverstesi	2016
Yüksek Lisans	Bilkent Üniveritesi	2008
Lisans	Gazi Üniversitesi	2005

İş deneyimi (varsa)

Yıl	**Yer**	**Görev**
2014-2018	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2018-2020	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2020-hâlen	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi

ankara HBM